Digitized by Google

Digitized by Google

9
11 A
19

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

59.12.

59
F
2

N
3 14

Digitized by Google

ANNALIVM
ECCLESIASTICORVM
TOMVS XVIII.

Digitized by Google

ANNALIVM ECCLESIASTICORVM

POST

ILLVSTRISS. ET REVEREND. DOM.

D. CÆSAREM BARONIVM,

S.R.E. CARDINALEM

BIBLIOTHECARIVM.

Tomus XVIII.

RERVM IN ORBE CHRISTIANO AB ANNO Domini 1471. vſq; ad annum Domini 1503. geſtarum narrationem complectens.

AVTHORE.

R. P. Fr. ABRAHAMO BZOVIO

POLONO, SS. THEOL. DOCTORE, Ordinis Prædicatorum.

Opus nunc primum in lucem editum.

Bibliot Secr Coll Rom Soc Jesu

COLONIÆ AGRIPPINÆ,
Sumptibus Antonij Boëtzeri HÆREDVM.

ANNO M.DC.XXVII.

Cum licentia & facultate Superiorum.

Cum gratia et priuil. Sum. Pontif. Sacræ Cæs. Maiestatis et Christianiſsimi Regis Francorum. etc

Digitized by Google

SANCTISSIMO DOMINO NOSTRO
VRBANO VIII.
PONT. OPT. MAX.

F. ABRAHAM BZOVIVS POLONVS S. T. M. Ord. Præd. P. F. P.

BEATISSIME PATER.

EX Diui BERNARDI oraculo: *Fama Pontificis, magna pars felicitatis Eccleſiæ*; ſi illa, publicæ ſalutis nota ſignata. Ab illa, Pontificiæ maieſtatis veneratio; ab hac obſeruantia legum; ab his amor & conſenſio populorum; præſertim, quando multitudo, nulla alia re facilius in vnum corpus coaleſcat, quam aſpectu Principis, pro omnium incolumitate excubantis; qui magis aliorum quàm ſua; & pluris omnium quàm aliquorum commoda procuret: ſique Paſtor vniuerſæ Eccleſiæ, id eſſe ambit, quod audit. An illam Sixto IV. Innocentio VIII. Alexandro VI. & Pio III. quorum res geſtas in hoc XVIII. Annalium Eccleſiaſticorum Tomo, Tibi iure merito repræſento, ab iuſtitiæ, prudentiæ, fortitudinis, conſtantiæ, ſeueritatis, ſed temporibus accommodatæ, Zelique pro domo Dei & patrimonio Chriſti, laudibus vindicauerim, eoſque à tyrannidis, iniquitatis, temeritatis, ignauiæ, leuitatis impoſturis liberauerim; Tu Beatiſſime Pater, dum hos Tibi dicatos à me labores, benigno, ſimul & acri oculo aſpicis, Arbiter eſto.

Romæ, Calend. Ian. M.DC.XXVII. apud S. Petrum, ex meo Muſæo.

AD VRBANVM VIII.
PONT. OPT. MAX.
DE
ANNALIVM ECCLESIASTICORVM
POST
MAGNVM CARDINALEM
BARONIVM
BZOVIANA CONTINVATIONE.

LAVRENTII SMIESZKOVICI, ACADEMICI CRACOVIEN.

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ.

VRBANE *ſolo inter, homines minor*
Deo,
Mortaliũ quin, ipſe mortalis, Deus:
Qui ſolus immortalitatis candidas
Stolas, paludamentaq́ triumphalia
Gemmis, & obryzo obruta auro gloria,
CHRISTI *crucis pretium ô quam inexupe-*
rabile,
Manu tenes, vnuſque diſpenſas in hac
Cœli colonia, Syonis in atrio.
In militantium cui caput es Eccleſia,
Quæ ſtabit æternùm in Petri *æterna petra:*
Vbi ſolus adſcribis polo hæredes Dei,
Et ſolus exhærèdibus decretum atrox
Proſcriptionis æuiternæ, detonas
Cenſorius, cœliq́ mortisq́ arbiter.
VRBANE *meritorum tuorum montibus*
Æquans Olympum, vbi illa luminaria
Solesq́ virtutum ante cunctas Principũ
Gentes in omnes ſua vibrarunt fulgura.
Hic ille vinci neſcius animus Entheus,
Triplexq; murus ahenus inculpata mens,
Hic Zelus ille Eccleſiam zelans Dei,
Hic Dia vitæ Ariadna, filia temporis
Sapientiæque, omnia videns Prudentia:
Vnde ordines illi actionum perpetes,
Libratione conſili ita ſtati, rati,
Vt aſtra cœli non eant diuinius.
Norat futurum hoc ille Pontificũ Cato
Sixtus, *coruſcam hanc primus ornans*
lampadem:
Clemẽs *peregerat ardua, hac dextra ſua,*
Paulus *cyclica ſpiransq; Sancti Principis*
Idea: hunc ſtupendũ conſcia Dei purpura
Inaugurando, erat auguratus id quod eſt.
Age ſi tacerent Galliæ ac Hiſpaniæ
Vbi fixit operæ pretia cani temporis
Et vbi adlaborauit nimiũ Ferraria:
Sat eſt in oculis, quid agat hoc ſtans in
culmine
Inter furentis orbis iſta incendia
Ianus, *oculeus* Argus, *Catusque & Cor-*
culus.
At has Cupreſſos inter excelſiſſimas
Quæ ſua minantur in aſtra ferre cacu-
mina,
Mirum relucet blandiens cœlo Roſa:
Ver illud animi, gratioſa gratia,
Remiſta maieſtate inaſpecta bonitas.
Niuesque dilecti Deo pectoris, vbi
Cogeris amare quem lubet venerarier.
Quod ego Poeta nullus, allapſu meo
Pedes ad auguſtos in oblito ſtupens
Animo repoſui, parsque gratiæ fui.
VRBANE *ſolus Apollinarem lauream,*
Scientioris munere ſapientiæ,
Inter operoſa gentium tot pectora,
Dictante Melpomene metra ad cunas
tuas,
Poſt rara Caſci ſeculi exemplaria,
Promerite; merito Cæſarum ſine pam-
pino

Lyra ocellus vnus, ſumma Vatum gloria,
Par Flacco, *inacceſſoq́; certans* Pindaro.
O mella tua ſale defricata plurimo!
O nectaria rigata aceto acerrimo!
Iam quando rebus fata vocum robora
Deuoluis, ore Pindari immenſo ruens:
Quis amnis equitans terga riparum ſu-
per,
Poſt intonata fluenta grandium imbriũ
Reboans per agros, nemora, decumis flu-
ctibus
Impauidus omnis aggeris ita proruit?
Dircæus aut quis Cygnus exultim leuans
Se purum in aera, teſte cælo cominus
Tantum orbium agitat vectus aurâ plu-
rima?
Ceu tu cothurno celſus inimitabili
Infers ſub aſtra temet, vbere impetu.
V R B A N E *(Sed quid pergo tenuare abſono*
hoc
Raucoq́; nablio tuas res æmulas
Calo? ſiſte & compeſce ſtridorem lyra?)
V R B A N E *(ſileo reſque pragrandes tuas*
Non hocce barbito ſacrandas ſeculis,
Ex ordine ſuo ſingulatim quamlibet
Magnis repono perſonandas Vatibus,
Mihique paruo, Phœbus *olim ſi adnuat:*
Nunc fas ſit vnam ducere mihi lineam)
V R B A N E *Et vrbis & orbis ipſa Vrba-*
nitas.
Regum volupe, Pater alme gentium om-
nium,
Inauſpicati ſeculi vna fauſtitas,
Iubar ſerenans nubila Hyadum triſtium,
Caleſte ſydus naufragantum Principum,
Caſtorq́; Polluxq́; maris implacabilis:
Ac inter ingentia decora fama tua,
Et litterarum, & literatorum vnicum
Columen, aſylum, portus, ac ſacra an-
chora:
E C C E *Venerandis accidens genubus tuis,*
Venatione è proxima, capra hinnulum,
Vitam fugatis temporis, rerum vices,
Adamante ductas oris effatu Dei:
Annalium *monumenta* Diæ *Eccleſia,*
Chriſti *Columbula vnius de millibus*

Qua ſe modo tuis tuta reclinat humeris
Vni Tibi *mortalium euectiſſimo,*
Veteri ſuo Altori & Patrono maximo,
Offertque ſacratque, & ſacrando man-
cipat;
Aeſtum diei in vinea Domini ferens,
Gnauus, fidelis, arduus operarius;
Vitaq́; prodigus Abrahamus Bzouius.
A B R A H A M V S *ille* Bzouius *ſanguenbonus*
Gentis Polonæ, *cura quondam Acade-*
mia
Veteris Magiſtra gentium Borealium
Quam magnus olim Rex, fidei dum iſthic
ſata eſt
Murus triplex, Lituania prope A-
poſtolus
Iagello *voluit ire in æuum cum ſuo*
Regno, ſimulq́; ſtare ſimul ambo hac mori
Vouit, vocato in id omine execrabili.
Hic iſte ſuxit vbera ſapientia,
Tantiſq́; rebus quas præaltas parturit
Sola hac ſchola fuere illi Athena, nec alij
Docilis iuuenta erant Magiſtri, ſed Ro-
chus
Volbramiuſque, *anima vſque & vſque*
cyclica.
Hoc ipſum adurgebant quibus is erat a-
nimo
Sacer ille Pericles fulgurans Socolouius,
Acerque Gorſcius, *ſtoaque commodus a.*
Pilzneus: *ô quanti viri? (ſit fas mihi*
O ſumme Pater hominum, homines loqui
exteros
Tuum apud Dei æmulum thronum, qui
millies
Pro te capite Sancto capita ponere ſua
Accenſi erant, ſcriptiſque voceq; publica
Amſancta clangebant ſacra; atraque
hæreſi
Ceruicibus fractis, proteruam nequiter
In vſque ſua ſepulchra pepulêre infera.)
Hic hic recoctus artibus ſolidiſſimis
Mutat Academiam altiori Academia,
Futurus is qui eſt, gemma præcelſi Or-
dinis
Quem ſanxit illud maximum cœli iubar

Tonitruans tuba glorioſi Euangelij
Mundo ruenti miſſa Cœlo dextera,
Mens intima Dei, Thaumaturgus Dominicus:
Multiplicata gentis in honorem inclytum
Diæ Parentis, Virginis ter maxima:
Fidei Columnarum, Deiq; interpretum
Sacer anteſignanus, Paterq; myſticus.
Cuius propago Sancta Sancto Principi
Teſtata ſemper eſt fidelem induſtriam
Quam effundit hic ſatis ABRAHAMVS BZOVIVS.
ABRAHAMVS ille BZOVIVS, qui; dum grauis
Annis, & æuo feſſus Atlas Cælifer
Non quiuit amplius ciere machinam,
Semperq; victurus diem obijt vltimum
Pater Sacræ Hiſtoriæ, vls Tagum & Gangem cluens
Nullis tacendus ſeculis BARONIVS:
Tum noſter Hercules ſubintrans hunc Polum,
Suppoſuit immotos lacertos ponderi,
Eiusque collo ſedit iſthac machina.
Quam verſat indefeſſus ac ſcius Artifex,
Et Orientem, & Occidentem contuens,
Æternaq; æternans perennante calamo.
Hac otioſa numquam, & irrequieta Apis
Volitans per arua myſtica ſapientiæ,
Succoſque cœleſtes perenni opera bibens
Elucubrauit melle dulci & roſcido
Fauos pluentes; illa Diua Volumina,
Quæ exegit vnus incapacia numeri:
Quibus legendis vix ſat eſt vita vnius,
Et cui fluebant illaborata omnia
Styloque primo nata, quæ vix forſitan
Alterius exſudaſſet operoſus labor.
Calamo immerente, vapulante ac pulpito.
Ergo beatis incubans laboribus,
Pexnoxque perdiuſq; vigilans perpetim,
Vrgendo calamum æternitatis conſcium,
Per illa magna, ſolida, ſancta volumina
Celebris laboris hoc celebre mnema retulit;
Vt illa dextera ipſa, quæ vitam dabat
(Scribendo) tantis rebus, habeat iam minus
Vitæ, laboremque ob laborem ſentiat.
Macte hoc malo inclyto Abrahame mi inclyte.
Illoque macte magis Lacænæ filio;
Qui claudus è bello reuerſus, apud ſuam
Matrem meruerat elogiorum hanc epitomen,
Quotum gradum cumque poſueris ô Nate mi,
Tua toties virtus tibi recurſet animo.
Sic ô Abrahame vigilijs edacibus
Ex florido illo proximus cadaueri,
Anteque diem factè ſenior, tantumque non
Scæua alter illa illa manu ſcriptoria,
Reuolue in animo laudis hanc ſummæ struem:
Te dando vitam actis Sacroſanctis, Dei
Eccleſiæ, vitam reſignare propriam.
At præter hanc interminam æuo gloriam:
Reſpiciet iſta opera pretia tua maxima,
Aletque virtutem inuidendam poſteris,
Fauoreque tuum ſenium inaurabit ſuo,
Tuus ille magnus, ille Mæcenas tuus;
Et literarum, & literatorum Deus;
Academiarum vnica clientela, & ſalus.
VRBANVS vrbis, & orbis alma Vrbanitas.

Deo gloria & gratia.

&

Rectè facti, feciſſe merces.

PRIVILEGIVM CAESAREVM.

MATTHIAS Diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator ſemper Auguſtus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croariæ, Sclauoniæ, &c. Rex, Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ, & VVirtembergæ, &c. Comes Tirolis &c. Agnoſcimus & notum facimus tenore præſentium vniuerſis. Quod cum demiſsè Nobis exponi curarit noſter & Sacri Imperij fidelis dilectus Antonius Boërzerus, Ciuis & Typographus Colonienſis, ſeſe publico Litteratorum, & vel maximè eorum commodo, quibus Theologiæ ſtudium, & Hiſtoriarum cognitio cordi eſt, Opera omnia Patris M. Abrahami Bzouij Ordinis Prædicatorum, quæ ſcripſit, quæque in poſterum ſcripturus ſit, prælo ſubijcere, ſumptibuſque & typis ſuis in publicum edere decreuiſſe. Vereri autem, ne quod ſubinde accidiſſe malo ſuo didicerit, æmulorum fraude, quâ lucri captandi cauſa primas iſtiuſmodi editiones imitari, atque ita ex alienis ſudoribus quæſtum facere conſueuerint, ipſe ſperato laboris & impendij ſui fructu ad alios tranſlato iniquè fraudetur. Ac proinde ſupplex Nos rogarit, vt indemnitati ſuæ hoc loci conſulere, ipſumque aduerſus quorumcunque machinationes ſupradictas Priuilegio noſtro Cæſareo clementer munire dignaremur. Nos pro benigna animi noſtri in rem Litterariam affectione, precibus iſtiuſmodi haud grauatim annuerimus, vti vigore præſentium annuimus. Ac proinde omnibus ac ſingulis Typographis, Bibliopolis, & aliis quibuſcunque negotiationem librariam exercentibus ſeriò inhibemus, & vetamus, ne quiſquam prædicta Opera, quocunque modo, charactere, aut forma, ſiue integra, ſiue aliquam eorum partem, citra memorati Antonij Boërzeri, eiuſue hæredum voluntatem & aſſenſum, intra decennium à prima editionis die computandum recudere, aut alij recudenda dare, ſiue alibi etiam impreſſa intra Sacri Romani Imperij, Regnorumque & Dominiorum noſtrorum hæreditariorum fines apportare, vendere, vel diſtrahere audeat, ac præſumat. Si quis autem Edictum hoc noſtrum tranſgredi, violare, aut contemnere deprehendatur, eum non ſolum eiuſmodi Libris perperam recuſis & apportatis, quos dictus Antonius Boërzerus, eiuſue hæredes vbicunque inuenti fuerint, ſiue propria, ſiue Magiſtratus ibidem authoritate atque auxilio ſibi vendicare poterunt, priuandum, ſed & pœnâ decem Marcharum auri puri, cuius ſemis prædicto Boërzero, eiuſue hæredibus, alter verò ſemis fiſco noſtro Imperiali fraudis vindici toties quoties contrafactum fuerit, omni ſpe veniæ ſublata, mulctandum decernimus. Dummodo tamen eiuſmodi Opera nihil in ſe ſcandaloſum, aut orthodoxæ Religioni Catholicæ, Sacrique Romani Imperij conſtitutionibus aduerſum, vel bonis moribus contrarium, ſiue in præfatione, ſiue in contextu, ſeu aliàs quocunque modo contineant, & Boërzerus ipſe terna vt minimum dictorum Librorum exemplaria ſuis ſumptibus quamprimum ad Cancellariam Imperialem Aulicam tranſmiſerit. Mandamus ergo Vniuerſis noſtris, & Sacri Romani Imperij, Regnorumque ac ditionum noſtrarum hæreditariarum ſubditis, cuiuſcunque ſtatus, gradus, ordinis, conditionis, aut dignitatis exiſtant, tam Eccleſiaſticis, quàm Sæcularibus, præſertim verò iis, qui in Magiſtratu cōſtituti, vel proprio, vel ſuperiorum nomine & loco Ius ac Iuſtitiæ adminiſtrationem exercent, ne quemquam Priuilegium hoc noſtrum Cæſareum temere & impunè tranſgredi aut violare patiantur, quin potius contumaces, ſi quos fortè compererint, præſcriptâ pœna mulctari, alijſque modis idoneis coërceri curent, quatenus & ipſi eandem mulctam euitare voluerint. Harum teſtimonio litterarum, manu noſtra ſubſcriptarum, & Sigilli noſtri Cæſarei impreſſione munitarum. Datum in arce noſtra Regia Pragæ, die 17. Menſis Ianuar. Anno Domini M. DC. XVII. Regnorum noſtrorum, Romani V. Hungarici IX. Bohemici verò VI.

Matthias

Vt. H. L. Von Ulm.

Ad mandatum Sacræ Cæſareæ Maieſtatis proprium.

Ioan. Barutius.

FACVLTAS SVPERIORVM.

NOs *Fr. Raphael Riphoz Barchinonenſis S. Theologiæ Profeſſor, & totius Ordinis Prædicatorum humilis Vicarius Generalis & Seruus: Tenore præſentium, noſtriq́ auctoritate officij facultatem concedimus.* Admodum R. P. F. Abrahamo Bzouio Ord. noſtri Prædicatorum Sacræ Theologiæ Magiſtro, *eique in meritum ſanctæ obedientiæ iniungimus, vt librum qui inſcribitur* PONTIFEX ROMANVS, XV. XVI. XVII. & XVIII. TOMOS ANNALIVM ECCLESIASTICORVM *ab ipſo compoſitos, iuxta decreta Sacroſancti Concilij Tridentini, & Conſtitutiones, ſtatutaque Capitulorum Generalium Ordinis noſtri, à duobus Patribus S. Theol. Mag. Ordinis noſtri examinatos & approbatos, publicis typis mandare valeat. In quorum fidem his officij noſtri ſigillo munitis manu propria ſubſcripſimus. Datum Romæ in Conuentu noſtro S. Mariæ ſuper Mineruam. die 19. Auguſti 1618.*

F. Raphael Riphoz.

qui ſuprà

R.to fol. 112.

APPROBATIONES.

Admodum RR. ac Eximiorum PP. ac DD. Sacræ Theologiæ Doctorum.

PRIMA.

V*Idi, ac legi Tomos XVII. & XVIII. Annalium Eccleſiaſticorum, compoſitos à R. P. F. Abrahamo Bzouio S. Theol. Mag. Ordinis Prædicatorum, & dignos cenſui impreſſione. Datum Romæ apud Sanctam Mariam Maiorem, Calend. Nouembr. M. DC. XXIV.*

Ego Fr. Zenobius Medices S. Th. M. Ordinis Prædicatorum
& Sedis Apoſtolicæ Pœnitentiarius.

ALTERA.

Ad. R. P. Fr. Vincentii Iuſtiniani eiuſdem Ordinis, & S Theol. Profeſſoris, ac ſecundi Regentis apud FF. Prædicatores Almi Conuentus Colonienſis S. Crucis.

A*Nnalium Eccleſiaſticorum XVII. ac XVIII. Tomos, rerum in Orbe geſtarum narrationem ab anno 1447. ad annum vſq́ 1503. complectentes, à ſupra nominato Authore, eruditiſſimo P. Bzouio, Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ ſcriptore, & ſecundo Annalium Parente, felici methodo, ſtyloq́ compoſitos, ſumma attentione & animi voluptate à me infraſcripto perlectos, nil ſanæ fidei, aut ſalutaribus moribus aduerſum, continentes, luce, ac laude digniſſimos, illiſque nominibus vtiliter excudendos cenſui. Coloniæ pridiè, Nonas Septembr. Anno M. DC. XXV.*

Fr. Vincentius Iuſtinianus
Ord. Prædicatorum.

ANNA-

tes Monachos, & Magiſtratus vrbanos, ac in Catholicum Regem denique populū concitantib. Voluit Rex in primis indulgentia, & patientia ferocientes, furentesque ſanare. Cum id non proceſſiſſet; in aliquot ſeditioſos animaduertit, vt reliquos terrore coerceret. Et iſtud nihil profuit, quominus probra, & contumeliæ in eum Romanæ fidei fauentē iactarentur, ac de vita is quoque Pragæ, & apud Cuthnos montes quò ſeceſſerat, periclitaretur. Henricus, & Hinco Podiebradij Duces furibundam multitudinem concitauerunt, vt ea Senatū veteris, & nouæ Pragæ contrucidauerit, & Monaſteria Pragana diripuerit. Hic verò Pragenſes, apud mitiſſimū Regē interpretes cā culpā nō difficile ſūt deprecati expēdere vires ſuas Wladiſlao, qui in regno omniū turbulētiſſimo, & egeno, quaſi precario regnaret. Cro.l.29.

XXIII. Diploma Innocentij PP. contra Maleficos. Innocentius Pontifex, aliam in Septentrione contra impietatem pugnauit, edito ſubſequenti diplomate, ex quo ſumma rei cognoſcetur: ita habet.

Innocentius Epiſcopus, Seruus Seruorū Dei. Ad futurā rei memoriā.

Summis deſiderantes affectib. prout Paſtoralis ſollicitudinis cura requirit, vt fides catholica noſtris potiſſimè tēporib. vbique augeatur & floreat, ac omnis hæretica prauitas de finib. fidelium procul pellatur, ea libenter declaramus, ac etiā de nouo cōcedimus, per quæ huiuſmodi pium deſiderium noſtrū votiuū ſortiatur effectum, cunctiſque, propterea per noſtræ operationis miniſterium, quaſi per prouidi operatoris ſarculū erroribus extirpatis, eiuſdem fidei zelus, & obſeruantia in ipſorum corda fidelium fortius imprimatur. 1. Sane nuper ad noſtrum, non ſine ingenti moleſtia, peruenit auditum: quod in nonnullis partibus Alemaniæ ſuperioris, nec non in Moguntinen. Colonien. Treuerenſi, Saltzburgen. & Bremenſi prouincijs, Ciuitatibus, terris, locis, & Diœceſibus, complures vtriuſque ſexus perſonæ propriæ ſalutis immemores, & à fide Catholica deuiantes, cum dæmonibus incubis, & ſuccubis abuti, ac ſuis incantationibus, carminibus, & coniurationibus, aliiſque nefandis, ſuperſtitioſis, & ſortilegis exceſſibus, criminibus, & delictis, mulierum partus, animalium fœtus, terræ fruges, vinearum vuas, & arborum fructus, nec non homines, mulieres, pecora, pecudes, & alia diuerſorum generum animalia, vineas quoque, pomeria, prata, paſcua, blada, frumenta, & alia terræ legumina perire, ſuffocari, & extingui facere, & procurare; ipſoſque homines, mulieres, iumenta, pecora, pecudes, & animalia diris tam intrinſecis quā extrinſecis doloribus, & tormentis afficere, & excruciare, ac eoſdem homines ne gignere, & mulieres ne concipere, viroſque ne vxoribus, & mulieres ne viris actus coniugales reddere valeant impedire: Fidem præterea ipſam, quam in ſacri ſuſceptione Baptiſmi ſuſceperunt, ore ſacrilego abnegare, aliaque quamplurima nefanda exceſſus, & crimina, inſtigante humani generis inimico committere, & perpetrare non verentur, in animarum ſuarum periculum, diuinæ Maieſtatis offenſam, ac perniciſſimum exemplum, ac ſcandalum plurimorum. Quodque licet dilecti filij, Henricus Inſtitoris, in prædictis partibus Alemaniæ Superioris in quibus etiam prouinciæ, ciuitates, terræ, Diœceſes, & alia loca huiuſmodi comprehenſa fore cenſentur, necnon Iacobus Sprenger per certas partes lineæ Rheni, Ordinis Prædicatorum, & Theologiæ profeſſores, hæreticæ prauitatis Inquiſitores per litteras Apoſtolicas deputati fuerunt, prout adhuc exiſtunt; tamen nonnulli Clerici, & laici illarum partium, quærentes plura ſapere, quàm oporteat, pro eo quod in litteris deputationis huiuſmodi prouinciæ, ciuitates, Diœceſes, terræ, & alia loca prædicta illarumque perſonæ ac exceſſus huiuſmodi nominatim & ſpecificè expreſſa non fuerint, illa ſub eiſdem partib. minimè contineri, & propterea præfatis Inquiſitoribus in prouincijs, ciuitatib. Diœceſib. terris & locis prædictis, huiuſmodi Inquiſitionis officium exequi non licere, & ad perſonarū earūdē ſuper exceſſibus, & criminibus ante dictis punitionē incarcerationē & correctionē admitti nō debere, pertinaciter aſſerere nō erubeſcūt. Propter quod in Prouincijs, ciuitatib. Diœceſib. terris, & locis prædictis, exceſſus, & crimina huiuſmodi, nō ſine animarū earundē euidēti iactura, & æternæ ſalutis diſpēdio remanent impunita.

2. Nos igitur impedimenta quælibet, quæ per ipſorū Inquiſitorū officij executio, quomodolibet retardari poſſet, de medio ſubmouere, & ne labes hæreticæ prauitatis, aliorumque exceſſuū huiuſmodi in perniciē aliorū innocentiū ſua venena diffundāt, opportunis remedijs, prout noſtro incumbit officio, prouidere volētes, Fidei zelo ad hoc maximè nos impellente, nè, propterea contingat, Prouincias, ciuitates, Diœceſes, terras, & loca prædicta ſub eiſdem partibus Alemaniæ ſuperioris, debito Inquiſitionis officio carere, eiſdem Inquiſitoribus in illis officium Inquiſitionis huiuſmodi exequi licere, & ad perſonarum earundē, ſuper exceſſibus, & criminibus prædictis correctionē, incarcerationē, & punitionē admitti debere, proinde in omnibus, & per omnia, ac ſi in litteris prædictis, Prouinciæ, Ciuitates, Diœceſes, terræ, & loca, ac perſonæ, & exceſſus huiuſmodi nominatim, & ſpecificè expreſſa forent, authoritate Apoſtolica, tenore præſentiū ſtatuimus. Proque potiori cautela litteras, & deputationē prædictas, ad Prouincias, Ciuitates, Diœceſes, terras, & loca, nec nō perſonas, & crimina huiuſmodi extēdentes præfatis Inquiſitorib. quòd ipſi, & alter eorū, accerſito ſecum dilecto filio Ioāne Grēper, Clerico Cōſtantienſis diœceſis, Magiſtro in artibus eorū moderno, ſeu quouis alio Notario publico, per ipſos, & quēlibet eorū pro tēpore deputando, in Prouincijs, Ciuitatibus, Diœceſibus, terris, & locis prædictis, contra quaſcūque perſonas, cuiuſcūque conditionis & præeminentiæ fuerint, huiuſmodi Inquiſitionis officiū exequi, ipſaſque perſonas, quas in præmiſſis culpabiles repererint, iuxta earum demerita corrigere, incarcerare, punire, & mulctare. Necnō in ſingulis Prouinciarū huiuſmodi Parochialib. Eccleſijs, verbū Dei fideli populo quotiens expedierit, ac eis viſum fuerit proponere, & prædicare, omniaque alia, & ſingula in præmiſſis, & circa ea neceſſaria, & opportuna facere, & ſimiliter exequi liberè, & licitè valeant, plenam ac liberam, eadem auctoritate de nouo concedimus facultatem. Et nihilominus Venerabili Fratri noſtro Epiſcopo Argentinenſi per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus ipſe, per ſe, vel per alium, ſeu alios præmiſſa, vbi, quando, & quotiens expedire cognouerit, fueritque pro parte Inquiſitorum huiuſmodi, ſeu alterius eorum legitimè requiſitus, ſolemniter publicans, non permittat, eos per quoſcumque ſuper hoc, contra prædictarum, & præſentium litterarum tenorē, quauis auctoritate moleſtari, ſeu alias quomodolibet impediri, moleſtatores, & impedientes & contradictores quoslibet, & rebelles, cuiuſcumque dignitatis, ſtatus, gradus, præeminentiæ, nobilitatis & excellentiæ, aut conditionis fuerint, & quocūque exemptionis priuilegio ſint muniti, per excommunicationis, ſuſpenſionis, & interdicti, ac alias etiam formidabiliores, de quibus ſibi videbitur, ſententias, & cenſuras, & pœnas omni appellatione poſtpoſita, compeſcendo: & etiā legitimis ſuper his per eū ſeruandis proceſſibus, ſententias ipſas (quotiens opus fuerit) aggrauare, & reaggrauare, auctoritate noſtra procuret, inuocato ad hoc ſi opus fuerit, auxilio brachij ſecularis. Nō obſtantibus præmiſſis, ac Conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis contrarijs quibuſcūque, aut ſi aliquibus cōmuniter, vel diuiſim ab Apoſtolica Sede ſit indultum, quòd interdici, ſuſpendi vel excōmunicari non poſſint, per litteras Apoſtolicas, nō facientes plenā & expreſſā ac de verbo ad verbū de indulto huiuſmodi mentionē, & qualibet alia dictæ Sedis indulgentia generali, vel ſpeciali cuiuſcūque tenoris exiſtat, per quā præſentib. non expreſſā, vel totaliter non inſertā, effectus huiuſmodi gratiæ impediri valeat, et quomodolibet vel differri. & de quorum toto tenore habenda ſit in noſtris litteris mentio ſpecialis.

Nulli ergo omnino hominū liceat hāc paginā noſtræ declarationis, extenſionis, concesſionis, & mandati infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum eius ſe nouerit incurſurum.

Datum Romæ apud Sanctum Petrum anno Incarnationis Dominicæ 1484. Nonas Decembris, Pontiſi. noſtri anno primo. Extat in Bullario Inquiſitionis.

Cum hoc diploma ab Innocentio Pontifice expediretur, contigit hoc anno 1484. in ciuitate Spirenſi mirum iſtud mirandum, quod narrat *Iacobus Sprengherus Dominicanus Inquiſitor prauitatis hæreticæ.*

Dum quædam deuota mulier, cum quadam ſuſpecta malefica, verba habuiſſet, iuxta morem muliercularum mutuo rixantium rixoſa, de nocte tū cū paruulum lactentem cunis imponere voluiſſet, & mentem ſuam reuoluens ea, quæ de die cum ſuſpecta malefica peregiſſet, timens de periculo pueri, herbas benedictas puero ſuppoſuit, aqua ſimul aſperſit, ſal exorcizatū ori paruuli immiſit, eumque ſigno Crucis muniuit, & cunabulū diligenter alligauit. Et ecce circa mediū noctis vagientem puerum audiuit, & dum iuxta morem, puerum contrectare, & cunabulum in altū prope lectum poſitū mouere vo- XXIV. *Malefica quædam puerum cum cunabulo tollit.*

fuiſſet, cunabuli quidē mouit, ſed puerū côcicere, quia aberat, nō potuit. Fremēs paupercula, & de pueri [illegible]ſſio, ne vehemēter dolēs, lumine accēſo, paruulū vagientē ſub lecto, & in angulo, ſine læſione reperit. *Mal. Malif. p. 2. q. 1.*

XXV. *Albertus Moguntinus Archiep. moritur, eiq; ſuccedit [illegible]* Paſſim hęc, & alia multo grauiora in Germania à maleficiatis mulierib⁹ patrabātur. quo añoAlbertus Saxoniæ, ac Miſniæ Ducis filius, Moguntinēſis Archiep. optimus, atq; innocētiſſimus adoleſcēs egregijſq; corporis, & animi dotibus ad maxima effloreſcēs, primo anno [illegible] Maij die, pręmatura morte raptus deceſsit. Succeſſit Pōtificatu Bertholdus Comes Henebergius maioris Eccleſię Moguntinēſis Decanus, vir cōſilio valdē prudēs, orator facundiſſimus, opere præcipuus, memoriâ tenaciſsimus, die XX. eiuſdem menſis electus, & ab Innocentio Pont. Max. confirmatus. *Serrarius rerum Mogunt. lib. 5*

XXVI. *[illegible] S. Caſimirus [illegible]* Eodē añō, vt *Crom. l. 29.* memorat, apud Vilnā in Lituania tabe conſūptus, & in Baſilica eius vrbis, à patre Rege Caſimiro ſolēni pōpa ſepultus eſt, S. Caſimirus Iagellonides, clarus ſāctitatis opinio. Fert' autē is tā caſtē, & cōtinēter vixiſſe, vt medicis cōcubitū ſuadētib. ſi ſanus eſſe vellet mortē oppetere, q̄ legē pietatis Chriſtianę trāſgredi maluerit: lōgē aliter ſentiens, q̄ pleriq; mortales, corruptiſſimo hoc noſtro ſeculo, qui neq; pænitendū, neq; pudēdū ſibi eſſe ducūt, in cæno libidinū volutari Leo X. Pōt. Max. albo SS illū adſcripſit: Paulus V. ſucceſſor intercedēte Sigiſmūdo III. Rege Poloniæ, ac Sueciæ, necnon Euſtachio Volouitio, Epiſcopo Vilnēſi Romæ pſēte curāte vt Miſſę, & officij diuini formulæ, Miſſali, & Breuiario Romano inſererentur, & ab omnib. in vniuerſali Eccleſia recitentur, indulſit: propter admiranda, tā in vita, q̄ in morte, & poſt mortē geſta Operæ pretiū eſt, vitā ipſius iſthic adſcribere.

VITA S. CASIMIRI REGIS POLONIÆ FILII, A VENErabili viro Gregorio [illegible], Eccleſiæ Cathedralis Vilnenſis Canonico ex probatis Autoribus cum fide deſcripta.

XXVII. *[illegible]* Agebatur iā tūc annus 64. ex quo Iagello Dux Lithuaniæ bellicoſiſſimus Olgerdi filius, Gedimini nepos ab Vrbano Romano viro Principe genus ducēti, Vrbano VI. Pōtifice Maximo Eccleſię Romanę clauū tenēte, Chriſti fidē amplexus, & ſacro baptiſmatis fonte initiatus, Vladiſlai nomē ſortitus eſt. Hic in Regē Polonię electus, ex Sconaza, (poſt Maria dicta) Kiouiēſis ducis filia, ſtirpē, ac ſpē familiæ Vladiſlaū videlicet, poſt fęlicē progenitoris ſui dictū, ſimul Hūgariæ, ac Poloniæ Regē, & Caſimirū D. Caſimiri, (de quo nobis ſermo eſt) Patrē ſuſcepit, penes quē dū poſt immaturū Vladiſlai fratris deceſſū, Regni Polonię adminiſtratio eſſet, nuptæ ei Heliſabetha Alberti Auſtriaci, Rom. Hungarię, & Bohemiæ Sereniſs. Regis filia, ſex ei liberos, nimirū Vladiſlaū, qui Bohemiæ, & Vngariæ Rex fuit, deinde D. Caſimirū, poſt Ioannē Albertū, Alexādrū, & Sigiſmundū Reges Polonię & Fridericū, tituli S. Luciæ Cardinalē, Archiepū. Gneſnēſē, partu edidit fecūdo. Inter oēs D. Caſimirus velut inter clariſsimas gēmas ſpecioſiſsimus Carbūculus enituit. Ab incunabulis enim ſumma cura, diligentique educatus, vnà cum lacte, ea ſemina virtutis imbibit, quæ deinceps per reliquam ætatem adhæſerunt.

Sexēnis adhuc puerulus pclaris moribus, bonisq; litteris erudiēdus optimis pceptoribus à parentib⁹ traditus, tantū pfecit: vt in omnib. pgreſsū eius, quà oculis, quà auribus ac, ſpectatoribus nō mediocrē admirationē excitauit. Erat in eo rara indoles animi, egregia corporis forma, mores cādidi, ſuaues, ſine faſtu, quib⁹ alloquebat', vt qbus vteret', carus, acceptuſq; eſſet, certè molliter, & in delicijs educat⁹, diues ac opulētus Princeps, in maxima affluētia rerū, iuuētæq; licētia, pclara ſpecie, habituq; corporis adoleſcēs ſui potēs fuit, & cū trāſgredi potuerit, nō eſt tranſgreſſus, nec mala geſſit in vita ſua. Labētis huius ſæculi gloria contēpta, pōſt aurū nō abiit, & in theſauris pecunię nō ſperauit, dū hic nō habere ſe ciuitatē pmanētē cōtēplās, diuini amoris facib. inflāmatus, omne ſtudiū, ad futurā inquiſēdā nō manu factā in cælo conuertit: Vbi theſauros nec ærugo neq; tinea demolit', nec fures effodiūt, Perpetuò autē memoriæ eius inerat diuinū illud oraculū, q Regius Vates, cæleſte domicilium adire cupiētibus, inculcat, nimirū in montē Dñi neminem aſcenſurum, nec quenquam in loco ſancto eius ſixurū pedē, niſi qui fuerit innocēs manibus, & mūdo corde qui nō accepit in vanū animā ſuā, nec iurauerit in dolo pximo ſuo. Quàobrem vehemēti ille glorię perennis æſtuans deſiderio, vt iucundiſſimā Beatorū patriā cōſequeret', ad eā regulā oēs actiones ſuas cōformauit, q̄ pſtaro oraculo vniuerſis vitæ Chriſtianæ ſectatorib. pſcribit, animaduertebat. Nec eſt dubiū vitā eius omniū virtutū ornamētis cōſpicuā Regni pceribus, alijſq; cuiuſuis ordinis hominibus, Vitæ benè ac laudabiliter inſtituēdę, fuiſſe exēplar. Vitiorū omniū fuga talis, ac tanta in eo fuit, vt etiā q̄uis eorū ſpeciē diligentiſſimè caueret. Proinde luxū veſtiū, & lecti mollitiē, tanq̄ peccādi fomitē declinās, vti nuda humo pcubili, & ex horridis equorum ſetis cōparato cilicio, alijſq; verborū aſperitatib. velut cupiditatē moderatricib tenerā carnē nō minus ſæpè, q̄ audi Chriſti Cruciatuū ſalutis noſtræ cauſa ſuſceptorū memorē affligere ſolebat. Diuis omnibus ac pcipuè B. Mariæ Deiparæ, benigniſſimæq; hominū patronę maximè addict⁹ erat, q̄ à ſe ineritis ſingulari artificio elaboratis, & pulchro ſecuritate, penè oīa Incat. miſteria claudētib. quotidie in terrā fuſis, genib⁹ pio affectu ſalutabat. Cæteris porro officijs religioſis, pijſq; ritib. cū in æde ſacra peragerētur, adeò frequens intererat, vt eū ſæpius in tēplo, quā in Palatio, ſępius in Patrū linteatorū, piorumq; Sacerdotū choro, quā amicorū, Regiorūq; aulicorū eū tu videres. Quo tēpore ſæpè numero à ſenſibus abalienatus, atq; extra ſe poſitus, eo animi ardore precibus vacabat, vt cibi, atq; potus immemor, niſi ſæpius ſub prādij, aut cænæ horam à parētibus, miſſis Nuncijs, domū corporis reficiēdi cauſa reuocaretur, totos dies ſine epulis eſſet tranſacturus. Sed neq; tamē diuina hac orandi aſſiduitate cōtentus erat, niſi etiā intēpeſta nocte è ſtrato perſæpè conſurgeret, è cubili ſe clā efferret, & pedes diſcalceat⁹, nullo teſte precādi cauſa, ædē ſacrā aditaret. Et quoniā plerūq; (id quod notis eſt) obſeratis oſtijs ab ingreſſu phibebatur, ſatis religioni, ſatis Deo, ſibiq; factū putabat, ſi nimirū ſacras Valuas ſalutaſſet, lacrimis religioſa limina rigaſſet, atq; hoc pacto in precibus peruox, ad fores tēpli perduraſſet quo loco ſæpiſſimè ſub auroram à nocturnis cuſtodibus, atq; vigilibus, humi toto corpore pſtratus, precibuſq; intentus, eſt repert⁹. Verū enimuero parui hāc corporis moleſtiā æſtimās, verè egregius, ac ſāctus iuuenis, adeo in ſeſe ipſe ſæuiebat, adeo intētus in reb. innocētē, ac delicatā carnē ſuā vexabat, eū vt nō carnē Spiritui ſubiugare, q ab Apoſtolo traditū eſſe diuinæ litterę phibēt, ſed penitus in carne ſine carne viuere voluiſſe putares. Equidem in reſpuendo, & contemnendo blandiſſimas dominas cupiditates conſtātiſſimus, in reſignando omnes illicitæ voluptatis illecebras vigilantiſſimus, in abſtinentia à cibo, & potu religioſiſſimus, in ſomno, cæteriſque rebus eiuſmodi atque carnis voluptatibus, commoditatibuſque parciſſimus fuit. Adeo in aula Regia nā aulicū, aut ſtirpem regiam degere: verū in Clauſtro religioſæ diſciplinæ aſſuetū Chriſti athletā, vitā inſtituere arbitrarere. At de hoc rigore vitæ, etiā dū morbi vis eū lecto aliquādo affixiſſet, nihil omnino remittebat. Quadā vice dū à Medicis iuberet', dieb. interdictis ab Eccleſia, lacte, & ſimilibus veſci, adduci nullo pacto potuit, vt obſequeret' eorū cōſilio, & recuperandæ ſanitatis gratia, vel latū vnguē à S. Matris Eccl. placitis deſciſceret. Quā tātā rā nobiliſſimi iuuenis, atq; ſingularem erga SS. Chriſti ſpōſā obſeruātiā, ea eſt ratione, diuina bonitas remunerata, vt nihil neq, abſtinētiæ rigor inualetudinē corporis pmoueret, neq; ſui' imbecillitas animi alacritatē, atque perfectæ vitæ ſtudiu retardaret: Quippe qui numine reuelāte iā didicerat, neq, infirmitatē iſtā mēti nocituram, & humana remedia (ſi quę eſsēt) nequicq̄ pfutura. Ad hałce eius eximias virtutes, ſūma quoq; ægritudinis tēpore patiētia, & dolorū omniū cōtēpt⁹ accedebat. Et quidē ſēper ſiue dū morbo laborabat, ſiue dū corpore bene habebat, cū in alijs rebus omnibus, tū pręcipue à ſermone, & ſi aliàs eſſet diſert⁹ modeſtiſſim⁹ extitit. Et vero ſi loquēdū qdpiā erat, id nequaq̄ faciebat, niſi vel de rebus pijs, ac cæleſtib⁹, vel de ijs, q̄ documēto, aut emolumēto ceteris eſsēt, loquēdi copiā haberet. Hinc nihil vnq̄ ipſe, q alios oſtenderet, in colloquiū inducebat, & ſi in aliquem eiuſmodi ſermocinationib⁹ occupatū incideret, amice corripiebat, pertinaciter peccātes, etiā ſeuerorib' verbis caſtigabat, ac ſi nō à pposito deſiſterēt, vt quā pimū eiuſmodi mortales aula

Orationi deditiſſimus.

Patiētia eiuſdē in aduerſis magna.

Patientia eiuſdē in aduerſis magna.

Erga Deiparam, & ſanctos deuotus

ANNALIVM ECCLESIAE

POST

ILLVSTR^mum ET REVEREND^mum DOMINVM, Dn.

CAESAREM BARONIVM

S.R.E. CARDINALEM BIBLIOTHECARIVM, ET HISTORIOGRAPHVM.

TOMVS XVIII.

Authore

R.P.F. ABRAHAMO BZOVIO POLONO,

S.Theol. Magiſtro, Ordinis Prædicatorum.

ANNO CHRISTI 1471. | SIXTI PAPÆ IV. ANNO 1. | FRIDERICI ROMANORVM IMP. ANNO 32.

I. IVSTIS Paulo Pontifici perſolutis, Patres de ſucceſſore ſolliciti, ad VIII. Idus Auguſti, Sacrum de Spiritu Sancto ſolenne, in Baſilica Vaticanâ, Nicæno Cardinale Beſſarione, Epiſcopo Tuſculano operante audierunt: atq; exindè in Palatium Vaticanum, ad Comitium aſcenderunt; omnes numero 18.

Cardd. 18 conclaue ingrediuntur.

1. *Beſſarion Trapezuntius, Archiepiſcopus Nicanus, Epiſcopus Cardinalis Tuſculanus, Decanus Collegij.*
2. *Guilielmus de Eſtoutevilla Gallus, Archiepiſcopus Rothomagenſis, Epiſcopus Card. Oſtienſis, & Veliternus.*
3. *Latinus Vrſinus, Romanus, Archiepiſcopus Tranenſis, Epiſcopus Card. Sabinus.*
4. *Philippus Calandrinus, Sarzanen. Epiſcopus Bononienſis, Epiſcopus Card. Preneſtinus, maior Pœnitentiarius, Ligur.*
5. *Angelicus Capranica, Romanus, Epiſcopus Reatinus, presbyter Card. tt. S. Crucis in Hieruſalem.*
6. *Berardus Herulus, Narnienſis, Epiſcopus Spoletanus, presb. Card. tt. S. Sabinæ.*
7. *Nicolaus Fortiguerra, Piſtorien. Epiſcopus Theanen. presbyt. Card. tt. S. Ceciliæ.*
8. *Bartholomæus Rouerella, ciuis, & Archiepiſc. Rauennas, presb. Card. tt. S. Clementis.*
9. *Iacobus Amanatus, Lucenſis, Epiſcopus Papien. presbyter Card. tt. S. Chryſogoni.*
10. *Oliuerius Caraffa, Neapolitanus, presbyt. Card. tt. SS. Marcellini, & Petri.*
11. *Marcus Barbus, Venetus, Epiſcopus Vicentinus, presbyter Card. tt. S. Marci.*
12. *Amicus de Collemedio, ciuis & Epiſc. Aquilanus, presbyt. Card. tt. S. Mariæ trans-Tyberim.*
13. *Fr. Franciſcus de Rouere, Saonen. Ligur. Ord. Minorum, presb. Card. tt. S. Petri ad vincula.*
14. *Rodericus Borgia, Valentinus, Hiſpanus, Diaconus Card. S. Nicolai in carcere Tulliano, Procancellarius.*
15. *Franciſcus Gonzaga, ciuis, & Epiſcopus Mantuanus, Diaconus Card. S. Mariæ Nouæ.*
16. *Theodorus Palæologus, ex Marchionibus Montisferrati, Inſuber, Card. Diac. S. Theodori*
17. *Baptiſta Zenus, Venetus, Diac. Card. S. Mariæ in Porticu.*
18. *Ioannes Michaelius, Venetus, electus Epiſcopus Veronen, Diac. Card. S. Angeli.*

Hi de more Conclaue ingreſſi, VII. Idus Auguſti, leges quibus futurus Pontifex teneretur condiderunt, iureiurandoque interpoſito comprobàrunt. VI. Idus Auguſti, ſcrutinium habitum, quattuor candidatos edidit; Nicænum, Rothomagenſem, Vrſinum, & Papienſem. Tribus poſterioribus, â Valentino, & Mantuano, alijſque magnæ auctoritatis Patribus excluſis, res ad vnum Beſſarionem Senatûs principem, doctrinâ, & vitæ integritate clariſſimum ſpectare videbatur: Iamque Vrſinus obtinendi Pontificatûs ſpe depoſitâ, Valentino, & Mantuano aſſentientibus, illi ſummum apicem pollicebatur; ſi modò is, quædam ex pacto priuato ſe facturum reciperet. Cæterum cùm is nullis pactis teneri voluerit, Pontificiamque dignitatem â ſincero ſuffragiorum calculo, ſe expectare ſignificauerit, Patres ſeueritate hominis alienati, ad Ruuereum, iam â Fratre Petro Riario cubiculi præfecto, II.

Ruuerius Pontifex renunciatur.

nè quid poſtulantibus Cardinalibus denegaret, præmonitũ um, acceſſerunt: cùmque ab eo omnia, quæ flagitauerant, impetraſſent, collatis Suffragijs V. Idus Auguſti ſummum Pontificem renunciauerunt. Sixti nomen aſſumere voluit; quòd eiuſdem Diui Feſto, Patres ingreſſi fuiſſent Comitium, ex quo ipſe Pontifex exiuiſſet. VIII. Cal. Septemb. antè fores Baſilicæ Vaticanæ, tradente Valentino Card. inſignia Pontificatus accepit. Qua die Lateranẽſis Baſilicæ poſſeſſionem adibat, periculum ingens vix euaſit; cum ciues quidam Romani, ab equitatu Pontificio inſolentius in itinere habiti, ingentẽ repentè tumultum excitauerint; in quo ſiue caſu, ſiue ex cõpoſito ſaxis appetitus, à lecticarijs certè deſtitutus fuiſſet, interijſſetque, niſi Cardinalis Vrſinus ſeditionem ſedaſſet, atque tuendo illi interceſſiſſet. *Ciacon. in Sixto IV.* Varia certè de eius aſſumptione, natalibus, Vitâ, ac motibus, vt communiter plerique iactauêre, iui Hiſtorici horum, & ſuccedentium temporum ſcripsêre. *Ioannes Michael Brutus florentinus*, maiore quidem illius, quam aliorum admiratione aſſumptum ſcribit; cùm neq; illum nobilitas, non obſcuro ſolùm ſed ſordido loco natum; neque excellens virtus, aut eruditio, neque probitas morum, atque elegantia, ſed Sacerdotũ ambitio, atq; ex ea ingens inter eos ortum diſſidium, ad eam dignitatem euexiſſet *Petrus Bizarrus*, Cellis, obſcuro Liguſticæ oræ vico, & modicis natalibus ortum, à paruis initijs per omnes honoris gradus ad Pontificiæ dignitatis faſtigium, euectum fuiſſe memorat: quamquàm nõ deeſſent, qui putarẽt, eum originem ex Roboreiâ nobili, ac peruetuſta in Salaſſis familiâ traxiſſe, ac patrem eius translatis Sauonam penatibus, vxori, & liberis ibi operam dediſſe. *Bartholomæus Platina* beneficijs quãplurimis à Sixto auctoratus, prædicat, quòd vir fuit nõ minùs arte, quã ingenio clarus, politioribus litteris à teneris annis apprimè imbutus; qui labore incredibili ad diuinarum, humanarumque artium apicem aſcendit, vt omnes Italos litteris laceſſere, & vincere facilè potuerit; quod facilè produnt, *ait*, ex eius chartaceo ſcrinio nonnulla eius opera, non minùs concinnè quàm eleganter ſcripta; quæ iam in lucem prodierunt, ſcilicet de potentia Dei, de Sanguine Chriſti, de Conceptione Beatæ Mariæ, & aliorum innumera propè ſuppellex, quæ fortaſsè puluerulento ſitu ſquallida iacent. Idem ille *Michael Brutus*, Petrum, & Hieronymum Riarios, ab eo, vt ferebantur, cùm adhuc ageret in Franciſcanorum familia liberos ſuſceptos, ac quo minor parentis infamia eſſet, propinquorum honeſtiore nomine, liberaliter quidẽ, & honeſtè, ſed non in magnam tamẽ ſpem educatos commeminit. *Raphael Volaterranus*, Petrum eiuſdem Ordinis, ac patriæ, quem Sixtus à puero vnà cum Hieronymo fratre ſibi educaſſet, tradit. *Philippus Bergomas*, virum certè ingenio tantum, quantum hæc tempora, quæ præcipuè doctrinis viguêre, parere potuerant; & tàm in Pontificatu quàm antè mitiſſimæ conſuetudinis, & vitæ continentiſſimæ fuiſſe narrauit. *Iacobus Meyerus* virum doctum, & probum, de quo hi extarent verſiculi;

Non aurum, non nobilitas, ſed viuida virtus,
Xiſte tibi Imperium Pontificale dedit.
Diſcite ab exemplo, quantum valeat ardua virtus;
Hac meruit Xiſtus Pontificale decus.

Onuphrius Panuinius, clariora, & luculentiora de Sixto pertexuit. Gens, *inquit*, Roborea, quæ & de Ruuere dicta eſt, Auguſtâ Prætoria Taurinorum orta, inter Subalpinas nobilis, à Longobardis originem ducere, multorum conſenſu traditur. Cuius auctorem fuiſſe Hermundum, qui Ragumberti, Ducis Taurinenſium, Pauli Diaconi in hiſtoria Longabardicâ teſtimonio clari, tempore, circà annum Domini DCC. vixit, antiquis annalibus relatum eſt. Caſtellum Vicus nouus eius familiæ vetus ditio: nam Cincianum, & Riualba poſterioribus temporibus acquiſita fuêre, Simo Ruuereus ob pinguedinem cognomento Craſſus, antè multos annos ex Taurinis in Ligures concedens, ad vada Sabatia, quam nunc Sauonam vocamus, ſubſtitit, à quo gens de Ruuere manauit, inter eius ciuitatis familias, non poſtrema. De Ruuere autem gentis nomen eſt vernacula lingua, quod nos Latinè robur appellaremus, vel potiùs quercum, ab inſigni gentilitio clypeo, quod eſt querco aureâ expreſſum. Ex ea, quę erat Sauonę, familiâ de Ruuere, Sixtus Papa IIII. originem duxit, cuius parentes fuêre Leonardus, vir inter vrbis ſuæ ciues honoratus, & omnibus in patria magiſtratibus functus, & Luchina Monleona, honeſto loco Sauonæ nata. Extant adhuc Leonardi, & patris, auique ſui cum elogijs in Eccleſia Cathedrali Sauonenſi ſepulchra, antè omnem Sixti fortunam condita, iſthæc referentia. Natus eſt Sixtus 12. Kal. Auguſti, anno Domini MCCCCXXIIII. Cellis, qui eſt pagus maritimus, ab vrbe Sauonâ quinque millibus paſſuum diſtans; quò parentes confugerant vitandæ peſtis cauſâ, quæ tum maximè Ligures vexabat. Videre per ſomnium viſa eſt mater, antè partum, editum infantem à Beatis Franciſco, & Antonio cucullam, ac cingulum piè, & ſanctè indui, quo habitu ipſorum Diuorum fratres vtuntur, Minores vocati. At verò diem obſtetrix puerum, cui propterea Franciſci nomen inditum fuit, vt ſit accuratè in balneo lauaret, ipſumque in vndis aliquandò deficientem, ac penè mortuum ad matrem detuliſſet, illa ſomnij memor, vouit ſe induturum filium Sancti Franciſci habitu, facturamque, vt eundem ſex mẽſibus ferret. Eo ſemeſtri tranſacto, amoto habitu, puer iterùm in grauem infirmitatem incidit, annum iam natus, & eo amplius, cæterum voto repetito, mater filium ſtatim incolumem recepit, & cùm parumper creuiſſet, nonum agens annum, cœnobio adiectus eſt Sancti Franciſci. Eius pueri curam ſuſcepit Ioannes Pinarolius vir optimus, à quo Ordinis inſtituta, vitamque Fratrum Minorum inſtructus, Grammaticam tanto ſtudio perdidicit, vt breui Ciceronis volumina, partim ab alijs audierit, partim verò ingenij acumine, nulla alterius opera intellexerit. Cherium deindè, vbi adoleuiſſet, profectus, Dialecticæ, & Logicæ Doctores eius loci audiuit, ita diligenter, & accuratè, vt poſteà facultatem eandem ipſe aliis legerit. Papiæ deindè, & Bononiæ celeberrimis gymnaſiis philoſophiam, & Theologiam didicit, præceptoribus vſus Iacobo Textore, & Andræa Nolano doctiſſimis viris. Vigeſimo ætatis anno nondum exacto, in Capitulo Generali ſui Ordinis Genuæ congregato, ità copiosè, ita diſſertè & eleganter diſputauit, vt vnus omnium doctiſſimus exiſtimatus ſit, & à Generali Miniſtro Ordinis Guillhelmo Caſali, maximis laudibus ornatus. Patauii demum Magiſterii gradu ſuſcepto, philoſophiam, & Theologiam multis in gymnaſiis, vt Patauino, Bononienſi, Papienſi, Senenſi, Florentino & Perusino publicè profeſſus eſt. Hominem tota Europa clariſſimũ, quum multi alij præclari viri, tum præcipuè Beſſario Cardinalis Nicænus, vir Latina, & Græca doctrina inſignis frequenter audiuit: cuius familiaritate ità delectatus eſt, vt eodem perſæpè vſi ſint contubernio. Sacras Conciones annuis xxxx. diebus, in omnibus ferè Italiæ vrbibus, magna, hominum gratia habuit Miniſtri Generalis Iacobi Sarguellæ poſteà ſocius factus, non multò pòſt Liguriæ Prouincialis, quem Miniſtrũ vocant primùm, deindè ſui Ordinis in Romana Curia Procurator, & totius Italiæ Vicarius Generalis, poſtremò in Capitulo Generali Perusii celebrato, omnium votis, Iacobo Sarguella ob ſeniũ abdicante Miniſter Generalis renunciatus eſt. Quibus in Magiſtratibus tanta gratia, & authoritate apud omnes valuit, vt nihil quamuis difficile, & arduum, tentarit, quod non facilè fuerit conſecutus. Pius II.

Intentatur Pontifici periculũ.

eum in maximo pretio ſemper habuit. Qui verò ei ſucceſſit Paulus II. eius doctrinæ famâ permotus, annitentibus maximè Beſſarione Nicæno, & Franciſco Mantuano Cardinalibus, illum abſentem & inſcium, (Papiæ enim morabatur, Venetias iturus) Cardinalem presbyterum tituli S. Petri ad Vincula, cum alijs ſeptem, Anno M.CCCC.LXVII. XIIII. Calēd. Octobris creauit. Qui Romam veniens, comiter ab omnibus ſuſceptus, & quorundam Cardinalium benignitate adiutus, (pauper enim erat) ædes S. Petri ad Vincula rimoſas, & ruinæ proximas ita reſtituit, vt à ſe, & à familiâ commodè poſſent incoli. Eius in Cardinalato potiſſimũ inſtitutum fuit, vt familiam ſuam in officio contineret. Nec tamen eum, aut parta dignitas, aut grauiſſimarum rerum cura, à ſtudijs litterarum auocauit. Nam in Cardinalatu librũ de ſanguine Chriſti, & de futuris contingentibus edidit. Scripſit etiam Commentarios de potentia Dei, de Cōceptione Virginis, & contra errores cuiuſdam Carmelitę Bononienſis, qui affirmabat, Deum ſuâ omnipotentiâ damnatum hominem ſaluare non poſſe. Aggreſſus eſt & aliud opus, in quo validis rationibus oſtendere nitebatur, Diuum Thomam Aquinatem, & Scotum in ſententijs conuenire, quamquàm verbis differrent. ad tollendas duntaxat diſcordias, & altercationes inter Prędicatores, & Minores. Tantæ etiam doctrinę habebatur, vt huic vni ex cœtu Cardinalium ad Fidē pertinentia potiſſimùm committerentur. Quibus rebus, dum ſtudioſiùs operam daret, in locum Pauli II. defuncti, omnium Cardinalium ſuffragijs, qui XVII. tunc erant in conclaui recluſi in Palatio Apoſtolico apud S. Petrũ, V. Idus Auguſti, XIII. vacātis Sedis die, hoc anno Domini M.CCCC.LXXI. Rom. Pont. renunciatus eſt. Latino Vrſino, Roderico Borgiâ Cancellario, & Franciſco Gonzagâ magnoperè ſuffragantibus: cuius beneficij Pontifex memor, Latino quidem Camerariatum, Roderico Abbatiam Sublacenſem, Gonzagæ verò Monaſterium S. Georgij conceſſit.

IV. Coronatione peracta, ad rem Eccleſiaſticā, Chriſtianamque componendam animum adiecit, atque ante omnia Concilium Generale Laterani ſe indicturum oſtendit, in quo & res Eccleſiaſticæ corrigerentur, & de bello Turcis indicēdo tractaretur, quēadmodum Pius II. inſtituerat. Cæterùm dum Imperator Fridericus Concilium, Vtini in Foro Iulio, loco magis opportuno indici contendit, Pontifex verò, interea id facere recuſaret, re in longum protracta, alia remedia quæri placuit. *Onuphrius in Sixto IIII.*

Eccleſiæ conſulere ſatagit.

V. Commodùm ſe offerebant. Inprimis Rhodiani milites, Ioanne Baptiſta Vrſino, Magno eius militiæ Magiſtro auctore, cũ Ferdinando Siciliæ Rege, ac Venetis ſocietate inita, operam ſuam aduerſus hoſtes Fidei, à quibus etiam non parum metuebant, detulere; eaque de re Bonifacio Caëtano, Priore Barolitano, & Ioanne Erlando Commendatore Auinionenſi Oratoribus miſſis, Sixtum de iuuandis Orientalibus ſatis anxium, certiorem reddiderunt: vtque Henricum Caſtellæ Regem contrà Turcos excitarent, Cencium Vrſinum, Priorem Romanum ad eum diuertere iuſſerunt, quamprimùm peregrinationem ad S. Iacobi Compoſtellam ſuſceptam peregiſſet. *Iacobus Boſsius hiſt. Rhodianæ lib. 9.*

VI. Galeaxius deinde Sfortia Dux Mediolani, cùm perſpectum haberet Sixtũ huic vni rei impensè intētum, vt illum demereretur, ſimulque vt ſibi boni, & Chriſtiani Principis famam, & exiſtimationem compararet, operæ prætium ſe facturum cenſuit, ſi claſſem in portu Genuenſi, ad Orientis partes, præſertim verò Chium inſulam, varijs iniurijs, & barbarorum latrocinijs obnoxiam, firmandam, atque propugnandam inſtrueret. Neq; defuerunt Genuenſes, Sixti Pontificis, & Galeazij Ducis deſiderio: maximâ eius gratia erga ſe, & beneficijs inuitati. Quos enim ex Senatuſ-Conſulto Octo Oratores Romam, Sixto ſummam dignitatem congratulaturi miſerant, eos nō priùs domum remiſit ille, quàm Rempublicam multis priuilegijs, immunitatibus, alijſque beneficijs, & ornamētis affecit, atque auxit. Certè tanta cum animi conſtantia, & candore Reip. Genueſ. ille coluit, vt ipſo Romæ rerum potiente, nulla Reſpu. in toto Orbe Chriſtiano maiori apud eum auctoritate valuerit, quàm illa; ad quam patriam, natales, ac educationem referebat. *Bizarus hiſt. Genuenſ. lib. 14.*

Principes Chriſtianos in Turcas claſſes inſtruũt.

Ferdinandus etiam Aragonum, ac Siciliæ Rex, decem & ſeptem triremes, temporibus Pauli Pontificis in bellum Turcicum inſtructas, vt cum Pootificijs nauibus, quas Nicolaus Modruſienſis Epiſcopus ductabat, cumque Veneta claſſe, cui Petrus Mocenicus præerat, rem tentarent, imperauit, nouaque ſocietate cum Sixto ſtabilitâ, animos ei ad expeditionem Turcicam adiecit. *P. Iuſtinianus hiſt. Venetæ lib. 9.* VII.

Indulſit ea propter Sixtus ex ſententia ſacri Senatus, Ferdinando, vt hactenùs non diſſolutos Romanæ Eccleſiæ anniuerſarios cenſus, VIII. m̄. vnciarum auri pro regno Siciliæ citra Pharũ, amplius Cameræ Apoſtolicę deberet: nè quinquaginta millia Sterlingorũ, quæ ratione inueſtituræ ex eodē regno Siciliæ debebat, Sedi Apoſtolicę diſſolueret: ac prætereà, vt in poſterum, quoad ſacram militiā militaret, VIII. m. vnciarum auri, cenſus annui, in illud bellum expenderet; non verò in Cameram Apoſtolicam inferret. Recepit in ſe eam conditionem Ferdinandus, ac dato aureo diplomate, quo iuribus Eccleſiæ Romanę in eo regno ſatis cauebat, ſacramentumq; Sixto Pontifici ex formula Clemētina dicebat, nec non grates pro tam ingēti beneficio ſe Romanæ Eccleſiæ debere teſtabatur; præter ſolennia, quæ in Clemētis IIII. præſcripta formulâ promittebat, iurabatq; etiā ſacram cōtra hoſtes Fidei, & Romanæ Eccleſiæ militiam profitebatur. Ea etiā propter Sixtus, LIV. m. aureorũ numerũ, à Laurētio, & Iuliano Mediceis, pro expeditione claſſis armatæ cōtra Turcam, mutuò accepit, eiſq;, ſubſcribēte Apoſtolico Senatu ſe facturũ ſatis ſpopōdit. vtq; haberet, vndè tãæs cōtractũ diſſolueret, quā ſtipēdia ſacro exercitui numeraret, ex Mātuano Cōuētu contributiones indictas, decimas Clero, triceſimas laicis, viceſimas Iudęis, vbiq; Regnorũ impoſuit; atq; exigēdis illis, in Germaniam Alexandrũ Epiſcopum Forolivienſem: in Gallias, & Britanniā, Carolum Manellũ Canonicum Maſſilienſem; in Daniam, Marinum de Fugeno; in Scotiā, Philippũ Abbatē Monaſterij S. Proſperi; in alia Regna Europæa alios deſtinauit, qui ad Sacrā militiā Chriſti fideles inuitarent, & id quicquid Chriſtiana charitas contuliſſet, colligerent; Indulgētiaſq;, & priuilegia, ſiue proficiſcētibus, ſiue largiētibus, ſiue quēpiā pro ſe mittentibus, authoritate Apoſtolicâ concederent. Scripſit pariter Friderico Imperatori, Ludouico Regi Francię, Renato Siciliæ, Caſimiro Poloniæ, Matthiæ Vngariæ, Iacobo Scotiæ, Henrico Caſtellæ, Ioanni Aragonum, Alfonſo Luſitaniæ, Franciſco Duci Aquitaniæ, & alijs Principibus Europęis, nè tam ſanctum opus impedirent, quinimò potiùs modis omnibus adiuuarent: quandoquidèm res Chriſtiana vbiq; à Turcis in ſiuum diſcrimen videretur adducta; amiſſis iam vt Bernardus Iuſtinianus Orator Venetus apud Sedem Apoſtolicam numerabat, duobus Imperijs, quatuor Regnis, viginti duabus prouincijs, & ducentis vrbibus, inter continentes Principum Chriſtianorum inſaniſſimas ſeditiones. *epiſt. Sixt. huius anni. 2. 10. 14. 39. 40. 41. 42. & ſeqq.* VIII.

Intèr hæc enim Nicolaus Tronus Venetorũ Princeps ſtatim atq; intellexit, Sixtũ Pontificē renunciatũ fuiſſe, Bernardum Iuſtinianum, & alios Oratores officij cauſâ ad eũ deſtinauerat, qui ſimul vbi obſequē- IX.

Digitized by Google

tiam detuliſſet, auxilia contrà Turcas, & ſocietatem poſtularet, pariterq; referret, quo ſucceſſu claſſis Veneta, in mari Ægeo militaret. Enimuerò id tēporis Petrus Mocenicus, emporium quoddā cōtrà Chiū inſulā celebre, Syriacis mercibus refertum diripuit: inde Argeas inſulas perluſtrat⁹, nōnulla Turcarū loca ferro, igniq; vaſtauit, ingentéq; ex eis prædā abduxit. Ergo Pōtifex, Nicolaū Modruſienſem Epiſcopū, cū his, quas inſtructas habebat, viginti triremibus properare iuſſit. His Ferdinandus Rex triremes XVII. Rhodianus Magiſter duas adiū xit. Venetorū autē ſex & quadraginta fuêre. Ex his vna claſſe cōpoſita, cū Attalicū portū, & ſuburbana diripuiſſent, paſſimq; totā Pāphiliæ orā, mari obuersā depopulati fuiſſent, acceperūt, Vſūcaſſanē Perſarū Regē, Legatū ad Romanū Pōtificē, & Venetos Oratorē miſiſſe, fœduſq; cū Venetis iūxiſſe, ad euertēdas Otthomani opes, ad ꝙ petēdū Catherinus Zen fuerat publico nomine ex Venetijs miſſus. Narrabat Orator, ſed ad Romanum Pōtificē mitti, & ad Venetos, cæteraſq; Chriſtiani nominis gentes, vt aduersùs communē hoſtem, opes Perſicas iuuarēt: bombardis, alijsq; machinamentis ad vrbium expugnationē ſibi opus eſſe, quib⁹ hoſtis abundare videretur. quòd niſi Caſſani opes ea quoq; parte à ſocijs iuuarentur, fieri non poſſe, vt tutò cū hoſte confligeretur, ſi confligendi aliquādò data fuerit occaſio. Iuſſus eſt Legatus benè ſperare futurum, vt omnia facilè impetraret: pergeret modò ſui Regis mandata in Italiā ad Pontificem, & Venetos perferre, vbi certò ſciret omnia illi præſto futura. Producta eſt inde claſſis in cōſpectum; quā quum ille miraretur, reſpōſum eſt, fore, vt ſocius Rex pro ſua quum vellet poſſet vti. ituros ſe quocumq; illi libitum eſſet. & cum his ille in Italiam dimiſſus. Incredibile dictu eſt, quā modicis principijs, luxurioſoq; auctu Caſſani huius opes creuerint. Tenuit Armeniæ portiunculam à principio. Sed quò minor ſui fortuna, eò maior vis animi, ferociaq; in bello modicis copijs, ſæpè præpotentes fudit exercitus. Qui quum talis eſſet, Zenzæ Perſarum Regis Legatos quadā de cauſa ad ſe miſſos, parùm comiter acceptos, nihilo pacatiùs à ſe dimiſit. Id inſulens factum vindicaturus Zenza, ingentem exercitum in illum cōparauit. Is maiore animo, quàm opibus fretus, & ſi longè inferior, nō ſolùm nō refugit appropinquāte hoſtē, ſed intrepidè cum eo caſtra cōtulit, collatis copijs ferociter conflixit, egregiéq; vicit. Non concidit ad vnam aduerſam pugnam Zenzæ animus: quin multo maiore, quàm anteà armorum apparatu hoſtem repetijt. Sed nec recēs pugna fuit Perſis lætior; quinimò priore illa multò etiā calamitoſior. Rex vict⁹ cōcidit, illius manu medio in certamine ferro traiect⁹. Extincti Zenzæ filius venit in victoris poteſtatē. Hūc ille tātiſper apud ſe ſummo in honore habuit, Regiáq; appellationem tribuit, donec Perſarum rebus penitù pacatis, Regniq; gubernaculo recepto, imaginarium Regē interfecit. Per hunc maximè modum imperio Perſarum potitus, omnibus cæpit nō minus admirationi, quā formidini. Inde ſublato animo ad inſperatos ſucceſſus, Syriæ quoq;, & Ægypto imminebat, quū Calixtus III. Pōtifex ad eum miſit, ſuaq; authoritate mouit, vt bellum in Turcos verteret. Miſerāt & Veneti ad eundē Regē poſt Eubœā inſulā amiſſā, Catherinum Zenum, q cum eo amicitiā, & fœd⁹ iungeret. Nec in caſſum res mota eſt. Nam veniente eius Oratore, fœdere in hoc ipſum cum Pontifice, & Venetis icto, cæperat Vſum Caſſan⁹ bellum in Turcos cōparare; quum ab Otthomano ad eum Legati venēre, multū obteſtātes, nè Turcarū Imperatorē nouo bello impediret, quo minùs Chriſtianum nomē deleret. Quod ſi nulla alia re moueretur, cōmunis fidei neceſſitudo tāta apud eum eſſe deberet vt nō modò non interpolaret tā pulchrum negotium ſed enixiùs etiā iuuaret. His ità eſt reſpōſum; Mahometē, quē ipſi ſequerentur, id inprimis lege ſāxiſſe, vt q̄ ſemel promiſſa eſſent, ex fide ſeruarentur. Se Summo Chriſtianorū Pōtifici, Venetoq; nomini pollicitum, ſanxiſſeq; in id fœdus, vt Turcos terra & mari pſequeretē. Adnixurum proindè ſe totis imperij virib⁹ vt ſibi fidē cōſtare oēs intelligerēt, q̄ alienę gēti fœdere obſtrixiſſet. Ità q ab Otthomano venerāt, cū his dimiſſi ſunt. Ipſe autē omniū opinione celerius, cū exercitu p Armeniam in Pōtū tranſgreſſus, Trapezuntē inuaſit. Certatū hîc eſt cum Otthomani filio, cæſaq; ſunt vno prælio ad XXX. millia Turcorum. Progrediente paulò poſt cū vniuerſo exercitu ipſo Mahomete, iterum pugnatum circà Armeniæ mōtes; vbi primo cōgreſſu, ex acerrimis Otthomani ducibus, vnum cum quadringentis millibus hominum ab hoſte cæſus eſt. Ad rantæ cladis nuncium primò cōcidit Mahometes dolore affectus; caſtigatus autē inde à familiarib⁹, quòd fortuna adhuc incolumi ità prorsùs animo concidiſſet, erectuſq; in ſpè ſuorum hortatu, inter anguſtias mōtium caſtra fecit, vallumq; à frōte hoſtibus obiecit arctiſſimo curruum nexu, pòſt vallum vim bōbardarū ingētem collocauit, dextra, lęuaq; ſagittarios. Huc temerè hoſtis inuectus, breui vim hominum amiſit ingentē bōbardarum ictibus afflictā. Secuta equorum cōſternatio ad inſuetum, & terrificum tormētorum ſonitū, auerſiq; ab hoſtium conſpectu, nō frenis, non alio moderamine inhiberi ſiſtiuè potuerunt. Nec Otthomanus deſedit in tāta occaſione, quia in hoſtē ſua ſponte turbatū equitatum immitteret. Tū fuga, terraq; cæde edita, Perſarum caſtra diripiuntur. Fuit victoria hęc ſatis ſpecioſa; ſed multò Turcis calamitoſior, quā Perſis. Ex illis enim Quadraginta millia deſiderata, ex his nō ampliùs millia decē. Non intermiſit interim Mahometes, in Europa, res Venetorum, Chriſtianiq; nominis principum vexare. Epirum, atque Dalmatiā infeſtauit. Contra, Mocenicus, cum Pontificis Legato, Nicolao Modruſieñ Epiſcopo, aliiſq; ſociis claſſium pfectis, Mindiorum terrā tranſgreſſus, hoſtilē agrum paſſim fœdauit, Clazomenium agrū incurſauit, Smirnā Ioniæ nobiliſſimā olim vrbē expugnauit, ingētiq; præda inde ablata, ac multis captiuis abductis, flāmis abſumpſit. Plura tentaſſent, niſi autumn⁹ exiret, hyēſq; immineret. Quāobrē iniquitate tēporis impendēte, Veneta quidem claſſis Metone hybernauit, Pontificia in Italiam dimiſſā reuertit. *Sabellicus Ennead. x. lib. VII. Petrus Marcellus. in Nicolao Throno.*

Turcorū ingens cædes.

X. Ab his Sociorum, & Caſſani ſucceſſibus erectior Sixtus, duos Cardinales, Oliuerium Caraphā Neapolitanū, & Marcū Barbum, Patriarchā Aquilegienſem, illum claſſi, iſtum terreſtribus copijs, primo vere ad factum bellum ſubmittendis, Legatos, in Patrum cōſeſſu deſignauit. In ſupplementum claſſis, aliquot triremes, ad Tyberina littora, infra S. Pauli Baſilicam ædificari, inſtruique præcepit. Ad euocandos, Chriſti cruce inſigniendos milites, tota Italia Prædicatores deſtinauit. Cōquirēdis pecunijs, cōmeatibuſq; neceſſarijs, Collectores, & alios miniſtros deputauit. Vtq; Reges, ac Principes Europeos diſſidentes conciliaret, & contra cōmunē aduerſarium cōſpirantes efficeret, Legatos in varias Orbis partes à Latere ire iuſſit, vel à Paulo anteceſſore priùs miſſos, in eo munere confirmauit. *Card. Papien. epiſt. 407. & 408. Stephanus Inſixura in notis Diarijs, & epiſtolæ diuerſæ Sixti Papæ huius anni.*

Cruciatā in Turcas molitur.

XI. Non parum impedimenti rebus Orientalibus afferebat, bellum inter Carlottā Cypri Reginā, Ludouico Sabaudo nuptam, & Iacobum Luſignanum eius fratrem nothum, Regni inuaſorē. Aliqua, quæ interceſſerant, memorauimus In præſens, Iacobus, ferè omnium potens, Ludouicum, in arce Cyrenes grauiſſima obſidione premebat. Implorauit is, patris, ac omnium Regum Europæorum, præcipuè ſanguine deuinctorum; & ante omnes alios Pauli Pontificis opē. Alij, nihil omnino contulerunt: Paulus Hieronymum Cretenſem Archiepiſcopum, Legatum illò ire iuſſerat

Tumultus Cyprios componere curat.

rat

Digitized by Google

rat, ſi quo modo diſſidentes conciliare, rebuſq; afflictis Ludouici, & Carlotæ conſulere poſſet. Paulo fatis defuncto, Sixtus, idem muneris Creteoſi impoſuit. Sed is Cyprum naue Rhodiana appellens, iactam fuiſſe aleã reperit: Ludouicum diuturnæ obſidionis incommodis fractũ, ad tolerabiles conditiones deſcendiſſe, Cyrenes caſtrum pactis propoſitis hoſti dediſſe, & tandem toto Regno ceſſiſſe. In Sabaudiam is reuerſus, contemptis omnibus huius ſeculi illecebris, in quodam monaſterio reliquũ vitę, Sanctitatis plenus exegit. Carlotta, Rhodũ tranſmiſit: inde nauigandi commodate ab Equitibus Rhodianis impetrata, Romam nauigatura mari ſe commiſit. Iacobus tandem, Famaguſtam à Genuenſibus, qui poſſedetant, æquis conditionibus recepit: totiuſq; Regni dominio acquiſito, vt alicuius Principatus Chriſtiani amicitia, & neceſſitudine illud ſibi cõfirmaret, ad Venetos rerum potentes, & gratia apud Pontificem Maximum florentes, inclinauit, ductaq; in matrimonium Catherina Cornatâ, Reipublicæ Venetæ adoptiua Filiâ, ità ſe fore contrà omnes hoſtes potentem exiſtimauit. *Boſius. hiſt. Rhodianæ lib. 9.*

XII. Obſtabant etiã expeditioni in Turcas, diſſidia recẽs in Hiſpanijs, inter Hẽricum Caſtellæ & alios Reges nata. Alfonſus quidem Rex Luſitanus, diſtrahendis hoſtiũ Fidei viribus aliquid contuliſſe videtur. Inſtructa numeroſa claſſe, omnino nauigiorum maiorum, minorumq; trecentorũ, Africanum bellum repetiit. Sequebatur Ioannes filius prima militiæ rudimẽta in pio bello poſiturus. Ex vniuerſa gente nobiliſſimus quiſq; promiſcui generis homines ad triginta millia. His copijs primo aduentu Arzilla vi capta, è barbaris duo millia trucidata; captiuis ad quinq; millia ſub corona vẽditis, magna pecunia in ærariũ redacta. Atgillæ clade Tingitani Mauri territi, vrbe deſerta fugerunt. Alfonſus omnia fana, in Eccleſias conuertit, Chriſtoq; triumphatori, introductis religioſorum quamplurimis dedicauit. Deſiderabatur Henricus Caſtellæ Rex, vt is quoq; contra barbaros moueret. Diſſidia, partim domeſtica, partim cũ extraneis, hominem detinebant. Erat Henrico filia Ioãna, q̃ modò Regni hęredẽ dicebat, modò abdicabat, & loco illius, Iſabellam ſororem, Ferdinando Aragonio nuptam ſcribebat, ac paulò pòſt factum, infectum eſſe volebat. Ioannam, Ludouicus Gallus, Carolo fratri ſuo, Aquitaniæ Duci, miſſa legatione, cuius Princeps Cardinalis Albigenſis coniugẽ impetrauerat. Eius ſpõſalia celebrata fuere VII. Kal. Nouẽbris anni ſuperioris, Rege Henrico, & Regina iuratis iuſtã prolẽ eſſe, proceribus nouo Sacramento adactis, non aliam Regni hæredem fore. Fœda procella, quæ celebritatẽ excepit; nimirum tanta ventorum, imbrium, & niuium copia, aut Gallis Legatis, peracta eius diei ſolennitate Segobiam repetentibus, in vitæ diſcrimine, nonnulli è familia, vi tempeſtatum perierint; noui & grauiſſimi inter Hiſpanos, Galloſq; belli, omen fuit: quando Carolus Aquitanus, Ioannæ nuptijs contemptis incertis natalibus, ambiguâ dote, ad Burgundi filiam, patris inuitatu, ſuaque ſponte animũ retulerat. Inter hæc Ferdinandus, & Iſabella, vehementiſſima irritati contumeliâ, bellum Henrico faciebãt; maximè quando Toletano Archiepiſcopo reconciliati, maiorem ſibi apud proceres gratiam, & authoritatem comparaſſent. Ergo Sixtus Pontifex diſſidijs omnibus tollendis, Regibuſq; contrà Turcos armandis, Rodericum Borgiam Cardinalem, Legatum in Hiſpanias deſignauit. Sane Ferdinandus, & Iſabella primum nihil non egerant, vt Henricum placarent. Iudicium nobilitatis, quam is deſignaret, imprimis implorabant. Inde Petrum Veraſcum, Comitem Pharium, virum bonum, ſapientemq;, ac nemini obnoxium innuebant: qui cum quatuor viris religioſis, quatruor Ordinum Prælatis, Beatorum Franciſci, Dominici, Hieronymi, Cartuſien. qui & ipſe interſutando addicti, pro arbitrio ſuo, atque conſcientia decernerent, atque componerent inter partes. Indè obſecrantes, obteſtanteſque per ipſum, qui eſt iudex viuorum & mortuorum ſcrutans corda, & renes Deus, ne eius iudicium denegaret, id, quod nec infimo cuiquam ex ſuis ſubditis denegare poſſet, ſi non impetraſſent, proteſtabantur, ſe omni ſcelere immunes fore, illi omnia reipublicæ, atq; diuini cultus impedimenta, detrimentaque imputanda. Cæterùm Henricus Rex nihil aliud reſpondebat, quàm ipſam potius ſororem, fuiſſe authorem omnium malorum, quæ ex illo connubio prouentura erant, quando ſe inuito, immo etiam prohibente, auſa eſſet maritum ſibi quærere. Mala igitur omnia, quæ ominabatur, in ſeipſam, atque in eos, quibus talia placebat, potius eſſe retorquenda. Ergo Ferdinandus, & Iſabella ſuis rebus conſulere, proceres ad ſe trahere, Vrbes, & oppida capere, omniaq; infeſtiora Regi facere non intermiſerunt, quibus reprimendis, Regibuſq; cõciliandis; ac quod præcipuum fuerat, in Turcas armandis, Status Borgiam deſtinauit. *Mariana lib. 13. c. 16. 17. Antonius Nebriſſenſis. Decadis 1. lib. 2. c. 3. & 4.*

Hiſpanorum diſſidia, expeditioni noxia.

Miſit & in Gallias Legatum, Cardinalem Nicænum cum illic inter Regem Ludouicum, & Carolum fratrem Aquitaniæ Ducem, ſimultates gliſcerent, nec non ex Anglia, Britannia, Burgundia, Aragonia, Vaſconibus multa eidem Ludouico impenderent, quæ poterant impedimento eſſe, nè ſacram profiteretur militiam. Quid Legatus tranſegerit; in ſubſequentibus narrabimus. *Card. Papien. in epiſtolis diuerſis* XIII.

Simultates tollere ſtudet.

Cæterum, ſub initium Pontificatus Sixti, ſiue nondũ planè conſtaret Georgium Podiebracium diem obiiſſe, ſiue Oratores ad Paulum paulò antè eius obitum miſſi, cognitionem cauſæ eiuſdem Podiebracij flagitarent, Sixtus, Laurentiũ Rouerellã Epiſcopũ Ferrariẽſẽ, Cõmiſſarium à Paulo anteceſſore aduerſus Podiebracium inſtitutũ confirmauit; *epiſt. 7. huius anni.* Cumq; à morte Podiebracij Bohemiæ regnum iactaretur, quando aliqua pars procerum Matthiam Regem à Paulo Pontifice datum aſpiceret; aliqui Fridericum Imperatorem, alij vnum ex filijs Podiebracij, maior autem pars Vladiſlaum Polonum, Cazimiri Regis filium imploraret; Sixtus Pontifex componendis rebus eius Regni incubuit. Qui de rebus Poloniæ & Hungariæ, nec non Bohemię ſcripſerunt, Cromerus, Bonfinius, & Dubrauius, narrant, quid poſt mortem Podiebracij acciderit. XIV.

Pacificãdæ Bohemiæ incũbit.

Morte, *ait Cromerus*, Georgij cognita, Matthias cum nouem ferè millibus armatorum Poſonij Bernam accurrit: Stenconem Conopiſcium cum duob[9] millibus in Bohemiam præmiſit, vt Bohemos ſuadendo, ac territando in partes ſuas pertraheret. Verùm inter eos, Comitiis Pragæ creãdi noui Regis cauſa inſtitutis, neutiq̃ conueniebat. Erant, qui Cæſarẽ cupiebant: nonnulli Henricum, Georgij defuncti filiũ malebant ij potiſſimum, qui ab externo Rege hæreſi ſuæ metuebant. Pollicebãtur aũt ij ſibi Alberti Marchionis Brandeburgẽſis auxilia, cui ſoror Henrici nupta erat. Non deerant, qui ad Regẽ Galliarum ſpectarent, q̧ redimi ab eo Regia, & Eccleſiaſtica bona poſſe exiſtimabant. Ludouici quoque Bauari mentionem nonnulli faciebant. Iam verò Albertus Miſnenſis Marchio filii non deerat. Aduenerat enim cum quinque millibus militum, quaſi opem laturus Bohemis, ſi quis vim facere eis vellet re-uera autem ſuum negotium gerebat. Aderant Matthiæ Oratores, Epiſcopus Agrienſis, & Palatinus Tranſyluanienſis. Hi, quòd ille in Bohemos graue bellũ ea tempeſtate gerebat, *narrat Bonfinius*, ægrè auditi, quamquàm Regni titulum à Paulo ſummo Pontifice Matthiam habuiſſe dicerent, ſine cuius authoritate, approbationeque nullum Regnũ, nulla poteſtas haberi poſſet; ſe tñ poſt Georgij ſoceri mortem, Bohemorum Procerum ſuffragiis eligi cupere affirmabant. Referebant quoque, regnum hoc cum Hungarico ſæpè fuiſſe coniunctum, neque ſine detrimẽto, ac ſcelere diuidi poſſe. Sigiſmundũ, Albertum, & Ladiſlaũ, vtroq; regno fuiſſe potitos. alterum ſine altero nunquam cõmodè vi-

Poſt mortẽ Podiebracij euẽtus in Bohemia.

ſturum: veterẽ inter vtrumque affinitatem interceſſiſſe, alterum hominum fœcunditate, vbertate rerũ omnium pollere alterum. nihil vtrique commodius fauſtius, felicioriſque fore, quàm ſi pari ductu, & auſpiciis gubernentur. Initum bellum non exambitu, ſed ſalubri charitate geri, vt pars Bohemorum, quæ alio modo curari non poterat, martiali demùm remedio reſipiſceret. Nihil cum fidelibus adhuc hoſtile geſtum; quin etiam fideles omnes perpetua libertate fuiſſe donatos. Proinde Matthiam Regem ſi Regali hac, & legitima electione decoretur, æternam libertatem, ac vectigaliũ omniũ remiſſionẽ polliceri: & quod ad amorẽ ſpectat, Bohemos, ac Hungaros ſine vllo diſcrimine tractaturum. Obaudierunt hæc proceres; nõ minùs quã ea, quæ Imperatoris Legati, pro ſuo principe perorarunt. Introducti demùm fuere Poloni à Cazimiro Rege miſſi; quã tanta probitate, prudentiã, & ſanctitate præditum ferebant, vt ſolo multo nomine conciliaret. Ex his vnũ ita locutum fuiſſe ferũt. Si quantum iure, tantundem apud vos authoritate, Proceres, hodierno die apud vos valeremus, nihil profecto vereremus, quin antè ſolis

Cuiuſdam Poloni pro Cazimiro peroratio.

occaſum, Vladislaum noſtri Regis filium, & veſtri nepotem, Bohæmiæ Regem declaratum haberetis. Neque ſi eandem conſtantiam, iudicium, & æquitatem, quã in cæteris rebus retinere ſoletis, nunc, vbi plurimum opus eſt, ſeruaueritis, nos prorſus ambigimus. Quin & vos publicæ ſalutis, & nos voti compotes dudũ efficiamur. Veteres amicitias, neceſſitudines, & officia à maioribus mutuò inſtituta, itẽ conſimiles mores, linguæ ſimilitudinẽ, & gentis vtriuſq; cognitionem quis fortaſsè memorabit, vt orationis ambitu imbecillẽ cauſam, & per ſe parum ſubſiſtentẽ confirmare videamur. Contrà nobis ipſi breuitatẽ indiximus, partim nè eodem, quo cæteri faſtidio afficeremus, partim quia iuſtitiæ, ac integritati veſtræ non diffidimus. Regna, Proceres, & ſi quandoq; armis cõparantur, & iure belli non raò retinentur, diuina rñ voluntate, & hæreditario vel quouis alio iure vt plurimũ, cũ ſucceſſor null⁹ fuerit, diſpẽſari ſolẽt. In poteſtate Dei ſunt omniũ iura Regnorũ. Si Dei nutũ q̃rim⁹? cõſulta oracula, captata auſpicia, q̃ſita aſtra. edita ſigna, & multa omina, publicaq; vota Vladislaũ Bohemię Regẽ eſſe iubẽt. Si ius ęquũ & fas inter mortales ſeruandũ eſt: quis negarit Bohemiæ regnum q per tot auos, proauoſq; Ladislai fuerat, immatura morte ſurrepti, ad nepotem pertinere? Quis nepoti, decedente ſine ſobole, auunculo; quis ſorori, obeunte Fratre, hæreditatem legitimã abſtulerit? Quis poſſentatius maiorũ abnegarit! Si lege hic viuitur, ſi religio retinetur, ſi ius diuinũ, & humanum in humanis adhuc pectoribus verſatur, nemo quidẽ reperiri poteſt adeo rationis expers, q Vladislaũ iure eligendum eſſe non cenſuerit. Cum Sigiſmundi, & Alberti Regum temporibus, nouitatis gratiã Bohemi fluctuaretis, num à Poloniæ Rege non ſolum auxilia, ſed Regẽ quoq; petijſtis? Si iniquo id tempore factum, eſt. quid æquo tempore, iubente lege, imperante iure, coërcente religione facietis? Nimirum nemo ſapiens, niſi qui præceps væſania feratur, auunculi nepotẽ hæreditate priuauerit. Nihil vmquã in rebus, & præſertim quàm maximè arduis, inuito numine ac infeſto diuino, humanoque iure faciendum. In his primùm diuina voluntas, deinde iuſtum, & fas conſiderandum. Proinde iuſtitia duce, ac prudentia comite, veſtris nunc rebus, Proceres conſulite. Si quis humilitatem generis obiecerit; quid eſt, q non prius, q̃ obijciatur ſuapte natura confitetur: Recenſete parentum genus, & fauſtos Vladislaos, & Caſimiros conſiderate. Si maternum vultis? connumerate longo ordine Reges, ac Diuos Auguſtos. Pientiſſima Vladislai parẽs è materno quattuor, quinque è paterno genere Romanorum Imperatores inter maiora ſtemmata numerabit. Qui maiorem hanc nobilitatem quæſierit, in obſcuritatem incidat, oportet.

Verùm enimuerò parùm proſapia, & hæreditarium ius omne valeret, ſi Rex, aut improbus, aut parùm idoneus in mediũ adduceretur. Regũ filij, qui publicè ſemper educantur, haud quaq̃ in obſcuro latere debẽt; & ij q̃ maximè, qui ſuper ætatẽ agant. Nõ erubeſcimus, Bohemi, noſtra laudare, quando cuiq; licet, cũ de fortuna, & dignitate agitur, propria ſine rubore commendare. Omnis nãq; taciturnitas improbatur, & laus propria toleratur, cum ſilentium detrimento fuerit, & pudor hominem honore debito defraudarit. Quis igitur Vladislaum Regno dignum non cenſuerit? Quis ad imperandum tantum natũ non eſſe iudicarit? Quis hæreditario Regno fraudandũ exiſtimarit? Nũ prohibet hoc genus, tot Regũ nepotẽ, tot Imperatorem pronepotẽ, & nunc tanti Regis filium. Nũ fauſta, & generoſa indoles? Num adoleſcentia tot artibus, & Sanctiſſimis diſciplinis exculta? A teneris annis domi, militiæq; præeſſe didicit. Prima tempeſtiuè rudimenta imbibit; timorem Dei, religionem, pietatẽ, miſericordiã, integritatẽ, continentiã, à ſanctiſſima parente vna cum lacte ſuxit. Materno primũ gremio elaps⁹, nõ duce pędagogo, ſed inſtinctu ſuo litterarios ludos irrepſit. Ab ineunte pueritia Cracouiæ Sophiſtas, Philoſophos, Poëtas audiuit; frequentauit Dialecticorum ſcholas, & philoſophãdo, diſputãdoq;, corpus ſimul & animum adauxit. Quicquid hîc tẽporis ſupereſt, rebus diuinis ac bellicis artibus impẽditur. Vitæ ſanctimoniã, & diuinã oratione, Sacerdotem quẽq; Deo dit...ſſimum exſuperat. Ingenita virginitate tantum pollet, vt præpotentiſſimæ huius virtutis numine ſupra ætatẽ, & viuere, & ſapere videatur. Tẽpus omne ocij, & recreationis, ſtudia Martis vſurpãt. A magiſtris diſciplinæ militaris aditur, qui in hippodromo decurrere, ex equo, pedibuſue certare, punctim, cæſimq; ferire, aciẽ inſtruere, exercitum ductare, aut quauis arte hoſtẽ vincere doceãt. Corpus magnitudinẽ, & ingẽtes vires pollicetur, tem venuſtatẽ, formã, animumq; virilẽ oſtẽdit. In adoleſcẽte ſenẽ, in tenera præcocẽ ætate ſapientiã recognoſceris. Plures in eo Vladislaos, plures Cazimiros, demq; Carolos, & Sigiſmundos intueri licet. Nulla in adoleſcẽte dicacitas, nulla petulãtia deprehẽditur. Nõ ſolũ reb⁹, ac verbis, ſed obitu quoq; ac inceſſu, omni deniq; geſtu corporis, grauitatẽ, ſapientiã, pietatẽq; fatetur. Non pcipiti cõſilio, nõ repẽtina ira, nulla libidine aut improba voluptate corripit'. Nulli hunc vitio dixeris obnoxium. Ingenium mire conſtans, & benignum; cæterùm ſapientiæ, honoris & gloriæ cupidũ: corpus, laboris, & inediæ tolerantiſſimum. Regiam maieſtatem præfert aſpectus, & quaſdam ſibi tacite reuerẽtiam expoſcit. Vtinam, Proceres, is nunc hic adeſſet. Sic teſtor Deũ, hominumq; fidem, plus ipſe tacendo, quàm nos dicendo in cauſa ſua loqui videretur. Ipſum ſi videretis, veſtris ſuffragiis electũ, nimirum potiùs à Deo demiſſum, q̃ iudicio veſtro deſignatum exiſtimabitis. Non humanum Regem, ſed cæleſtẽ ad publicã ſalutem, & æternum otium, vobis internunciũ datum eſſe reputabitis. Tenerã adhuc ætatẽ, ac Regno im̃aturam aliquis fortaſsè cauſabitur. Sed quis hoc in adoleſcẽte requiret, diuina q̃dã & intempeſtiua ſapientia pręditio. Quis in eo, qui prius ſenex, quã adoleſcens eſſe cæperit? In tutela Dei Reges ſunt, & Filij Regum: qui ad regẽdum nati indulgẽtiſſimã ſibi natiuã, & peculiarẽ Dei gratiã, & culturã aſſequitur. Nõ deerit cõſultiſſimus ęqui Senat⁹ veſter, qui quotidiè circumſtabit. Melius eſt quandoq; habere Regẽ è Senatus conſulto, q̃ ex pprio iudicio cuncta gerẽtẽ. Qui nimis ſibi arrogat, & aliena cõſilia planè contẽnit, ſæpè decipitur. Nullus ſub iſto met⁹, nulla ſuſpicio, quæ imperãte tyrãno ſẽper intercedit: nullum externi belli periculũ, & re formidatio. Potẽtiſſim⁹ pater propè adeſt, & à latere dominatur; nõ p ſectas, & opiniones vobis belũ ſæuũ indicetur. Nõ ſummus Põtifex aduerſus irritabit, nõ in belli Societatẽ aduocabitur Imperator. quin etiã ſi hæc omnia fierẽt, nõ proximus deerit aſſertor, nõ Sociorũ aberit multitudo numeroſa. Sociorũ diximo cognatorum, quibus vnũ genus, & eadẽ eſt natio, vt lingę cognatio profitetur. Inſuper Chriſtiani ſumus omnes,

& in Euangelica lege vtriq; ambulamus. Inter opiniones, ac ſectas paruũ ferè diſcrimẽ; & illud, de quo agitur, vtinã facilius argumẽtis, q̃ armis corrigi, & emẽdari poſſet. dũmodò Chriſti dogma ſeruemus ad amuſſim intereſt; an aliquid licẽtius ex Patrũ cõſilio quis fecerit, parui (mihi credite) refert. Quas ob res, Bohemi Proceres, vos Cazimiri Regis nomine nunc hortamur, monemus & oramus, vt diuini, humaniq; iuris memores eſſe velitis. Regnũ hæreditario iure filio debitũ, beneficio veſtro tribuatis. bellũ à latere vobis illatum, non tã Pontificio iuſſu, quàm nè debita proli ſuæ oppida in alienam ditionem transferrentur, ſuſceptũ fuiſſe credatis. rationibus veſtris cõmodè, ac rectè conſulatis. q̃ ſi feceritis, hac electione hoſtium quoque numerũ imminuetis, ac vtrorumq; ſaluti, dignitatiq; optimè conſtituetis.

XV. Dixerũt iſta Poloni. Auſcultauere Bohemi, & ad xxv. diẽ Maij, Vladiſlaũ Regẽ renunciauere; quãuis reclamãtibus Ioanne Roſembergio, Steocone Conopiſcio, & Hẽrico Gradecio Proceribus, qui Matthiæ ſtudebant. Iuere cũ Vladiſlao in Bohemiã honoris, & inaugurationis cauſà, Nicolaus Epiſcopus Camenecenſis, Vincẽtius Ennẽſis, & Paulus Leodicẽſis, ex Ordine Dominicano aſſumpti, à quibus Pragæ diadema ritu ſolenni ſuſcepit. Cumq; etiã Vngari dominatũ Matthiæ pertæſi, alterum Cazimiri filium Cazimirum, Regem id temporis ſuum impetraſſent, graue bellum Matthiam excepiſſet, niſi Sixtus Pontifex anteuertiſſet. Is enim miſſo ad Cazimirum ſeniorem Tilemanno Slechtho, Canonico Colonienſi nuncio, hortatus eſt Regem ad pacem cum Matthia faciendam, cui conſultum re cupiebat, nè regno excideret: neue à Turcico bello, ad quod ſuſcipiendum Paulus ſecundus eum incitârat, illum impedire contingeret. Non difficile autem in eo ſe Cazimirus Rex Pontifici præbuit, & vtriuſq; partis Proceribus pacis arbitriũ permiſit: maximè quando vidit, nõ reſpondere ſpei ſuæ, & pollicitationibus Vngarorum procerum, filij ſui res in Vngaria. Cùm hoc reſponſo dimiſit Tilemannum, in Vngariamque proficiſcenti, Ioannem Vantropcam Canonicum Cracouienſem cum iiſdem mandatis ad filiũ, & Vngaros proceres comitem adiunxit. Extincti autem ſunt eo anno duo in Polonia Epiſcopi, Sciborius Plocenſis, & Ioannes Cracouienſis. Ac Ioanni quidem, Ioannes Rellouius Ruſſuſiã Collegio Baſilicæ Cracouienſis per cõpromiſſum electus, ſucceſſit: Sciborio verò, propter Collegij Plocenſis diſſenſionem tardius ſucceſſorum accepit. Quattuor & viginti erant, qui ferebant ſuffragia. Ex his duodecim Sciborium Belſcium Archidiaconum, ſex Cazimirum Boleſlai Varſauienſium Ducis filium Canonicum, totidem Andream Opporouium Iuriſconſultum, ipſum quoque Canonicum, & Gneſnenſem Archidiaconum, quẽ Rex cõmendabat, Epiſcopum edebant. Sed Sciborius precibus, & minis victus, in gratiã Cazimiri competitoris, ſuo iure, quod erat potiſſimum ceſſit. Opporouius, vt idem faceret, impetrare à Rege non potuit. Quare controuerſia inter duos diſceptãda Romã delata eſt. Ibi verò Rege pro Opporouio, Friderico autẽ Imperatore pro Cazimiro cõtẽdẽtibus, ſecundùm Cazimirũ decẽ, & octo annos natũ pronunciatũ: Opporouio verò in gratiã Regis Varmienſis Epiſcopatus, ſummoto, & in Camenenſẽ trãſlato Nicolao Tungeno attribuitur. Pòſt quattuor demùm annos Cazimirus Sacris Epiſcopalibus initiatus eſt, homo nihili, & miniſtri cuiuſdã obſcuræ conditionis arbitrio cuncta gerens. *Cromerus l. 27. Bonfin dec. 4. l. 2. Dubrau. l. 31.*

Vladiſlaus Rex Bohemiæ renunciatur.

Imminẽtia Regi Hũgariæ pericula ſopire curat Sixtus PP.

XVI. Hoc anno 1471. Iacobus Scotorum Rex eius nominis tertius, de conſilio omnium ordinum in Regno ſuo, ad Sixtum Pontificem, Scotiæ Legatos Romam miſit, vt idem authoritate ſua ampliſſima & ſanctiſſima veteres querelas funditus extirparet Eccleſiaſticorum Angliæ & Scotiæ virorum de Primate vno, qui Scotis Epiſcopis præeſſet in Regno ſuo, deligẽdo: nè turbatis ferè ſemper in Britãnia rebus inter vtroſq; Reges, ab Eboracẽſe ſuorũ iãdudũ Primate, & de rebus plerumq; neceſſarijs, & propè quotidianis in Eccleſia Scoticana iniquis, confictiſq; dilationibus, non ſine piarũ aurium offenſione, expectanda forent. Legati igitur Scoti, vbi Romam ad ſummum Pontificẽ peruenerant, expoſuiſſentq; legationis ſuæ cauſas, ab ipſo Sacrorũ Principe, & Cardinalibus, qui tũc aderãt, vniuerſis, excepti ſunt humaniſſimè. Poſtulata autẽ eorũ ad Purpuratorum Patrũ cõſilium ſunt reiecta. vbi per aliquot dies, reclamante Georgio Neuillo, Eboracenſi Archiepiſcopo, & Scotorum vſq; ad eã diẽ Primate, varijs altercationibus protrahebãtur. Tãdẽ, cùm diſputando memoriã repeterent, ante quingẽtos annos, quot mala pertuliſſet, Scotorum Eccleſia, dum à Primate ſuo Anglo reſponſa in armorũ vtriuſq; Regni ſtrepitu differuntur, re benè, & ſanctiſſimè expẽſa, placuit Sũmo Eccleſiæ Catholicæ Romanæ Antiſtiti, hac in parte Scotorum Regi pro ſua Eccleſiã æquiſſima poſtulanti ſatisfacere. Diploma itaq; conceptum eſt de eodem negotio in Purpuratorum conſeſſu, & ab ipſo Pontifice Summo comprobatum, quo Scotorum Eccleſia à iuriſdictione in Anglia Archipræſulis olim ſui Primatis ſoluta eſt. In eius locum recentèr creatus fuit Patricius Grahamus, nuper Epiſcopus S. Andreæ in Scotia, iam tandè Archiepiſcopus, atque totius Regni Primas, vt propter tum ciuiles, tum externos tumultus, qui frequenter inter vtramq; nationem oriebantur, nè amplius ipſi Scoti Epiſcopi, in conſultando, de his, potiſſimùm, quæ ad religionem pertinerent, ſuo capite, & Primate carere dicerẽtur. Eidem Archipræſuli, & nouo Primati Indulgentias plenarias conceſſit, ad ſalutem populi ſui, & firmamẽtũ noui in Eccleſia Scotica tituli: reliquos verò Epiſcopos Regni Scotiæ duodecim, ipſi quoq; Sũmus Pontifex ſubiecit. Verùm quidem huic Romani Pontificis decreto conuenientes Scotiæ Præſules apprimè reſtitere; Regniq; vndecies marcarũ mille ſummam pollicentes, vt aduersùs procreatum recenter Archiepiſcopum ipſos tueretur, Romam, acres quoſdam patronos, qui cauſam eorum fortiter illic defẽderẽt, protinus deſtinarũt. *in Appẽdice Scotorũ hiſt. Boëthy.*

Anglorũ Scotorũq; diſſidium dirimit, Sixtus PP.

XVII. Id tẽporis, Comes Armeniacus in Gallijs, permittente numine cæſus eſt, in pœnam inceſtûs, & falſi. Sororem germanam in matrimonium duxerat, eamq; ſibi inceſto toro iunxerat, falſo diplomate Pontificio edito, vt id ſibi ius, faſq; eſſet. In bello q̃ Ludouicus Rex contra eũ mouit cæſus occubuit; nullã, vel minima inuidia; q̃ duplici facinore irã diuûm in ſe prouocaſſet. Cæterùm Ludouicus Rex aliundè flagrauit grauiſsima inuidia, nimirũ, q̃ qui anteà blanditijs proceribus ſolebat, & nullo ex ſe Regni hærede, iam ætate ingraueſcente, valetudine ſemp infirma, pſæpe morbis ægra, vitã quietã ſe agere ſineret, quoad ſua eum dies fatumue abſumeret; ex hoc tẽpore, quo ei filius natus eſt, (aũt fuit anno ſuperiore) non ſolùm vt tutum ſibi regnum haberet, elaborauit: ſed etiam vt liberis pacatum relinqueret, ſublatis hoſtibus, omnique metu vacuum. Eaq; propter multa contra fratrem Carolum, auxilio Caroli Burgundi & procerum potentem, ac eius auxiliarios tentauit; multiſq; difficultatibus ſeſe inuoluit. *P. Æmilius in Ludouic. XI.*

Comes Armeniacus punitur inceſtus.

XVIII. Quo anno, inſigni miraculo, ab inuocatione SS. Deiparentis, cuius imago apud Hallenſis in veneratione eſt, aliquis vir nobilis è carcere liberatus, & Hallas porrò pductus eſt. Rẽ vti accidit, narrabat Lipſius. Philippus Cliuius cognomento, quia ex illuſtri ea gente originem, ſed natura, non lege ducebat, in oppido Burgundiæ clero, & noto Diuione agebat. Militiam ſectabatur: neq; ea proſpera illi tum fuit. Nã captus à Gallis, quorum Rex Lodouicus Carolo Duci Burgundiæ bellum intulerat, abductus Vaucolorũ fuit, ad Lotharingiæ fines, & turri præaltæ creditus, quæ cubitos LXXX. ſupra terram eminebat. Petitum ab eo lutrum, ſiue redemptionis pretium, vt à viro nobili; quingenti aurei. Nimium quãtum ei viſum, pro fortuna, & opibus. Itaq; æger animi mærebat, & corpore etiã languebat. Dei quodam ſub meridiem cibus ei adfertur: non

B. Virginis inuocatione miracula fiunt.

ſumit; ſed ſomnus eum ſtatim occupat, & dormit in ſequentis diei alterum meridiem; dormiſſetq; etiam (ſedens, & in vinculis) niſi cuſtus excitaſſet, & ad cibū inuitaſſet. At ille ſpreuit: neque cupido erat. Ità toto animo agitabat, & defixus hærebat in viſo, quod per ſomnum erat obiectum. Id tale. Videbatur Hallis eſſe, & iacere in ipſis gradibus ſacelli, quod Diuæ Virgini eſt ſacratum. Ibi preces fundebat, corā eius imagine: atq; eā ſolari, & animos addere, vt breui liberando. Hoc ſomnium dico, cùm ſuauiter mēti obuerſaretſ; cuſtodis abſceſſu in genua voluitur, & illā ipsā Diuā precatur, tacitū, firmūq; id velit eſſe. Spei impletur; & os arripit è carne bubula, quę eſui antepoſita erat, eoq; velut limâ vſus (ah ſtulte, nō ſtulte. quid facis? eſſe ferrū ſecas? vſus inq̃, ſtatim numellas ferreas, quib⁹ ceruia adſtricta, decidere videt fractas. Idē in manicis, idē in cōpedibus. Et iā vinculis omnibus liber, fune, quē è laneis laneiſq; veſtib⁹ ſuis fecerat, è feneſtrâ ſe dimittit. Sed turris, vt dixi, ſalta erat, nec funis ſatis cōperebat ꝑtū fiduciā diuini auxilij pergit demittere, & illæſus in terrā ſaltu fertur. Iterū hîc miraculū. Fugit in proximā ſyluā, & metu perquiſitorū diē totū latet; idē altero, tertioq; facit, & noctes ſaltē itineri impendit, idq; ſine vllo cibo, aut etiā veſte. Diua tamē tuita eſt, ſanumq; perduxit Hallas, tali illo habitu, id eſt nudum, & ſqualentem. *Lipſius in Diua Hallen. c. 30.*

XIX. Hoc ipſo anno, die 20. Iunij: Romæ, ad radices montis Capitolini, qua forum Boarium, & montē Palatinū reſpicit imago Deiparentis multa ſtupenda miracula edere cepit, & vſque ad hæc tēpora, in quibus hæc ſcribimus edere non intermittit. Propter hęc gratiarū pignora, locū frequētare populi voluerunt, tēplumq; Sacroſanctæ Virgini titulo Conſolationis extruxeruot, inter præcipua Vrbis tēpla, amplitudine, maieſtate, & cultu non poſtremū. Sixtus IV. Pont. anno inſequēte, viſitantibus illud, & aliquid ſtipis in ædificationem, conferentibus, Indulgentias largitus eſt. Alij Pontifices alias cōtulēte: Propter quas, ſed longè magis propter miraculorum perpetuitatem, locus frequens eſt in hunc diem. Dabo vnum ex confeſſione Clariſſimi Domini, Henrici Grauij Alphenſis, amicorum meorum optimi, & hîc Romæ, non ità pridem, Sereniſſimi Maximiliani ſenioris: atque eo vita functo, Sereniſſimi Caroli, Archiducum Auſtriæ, ſupremorum Magiſtrorum, necnō ipſius nobiliſſimi Ordinis, S. Mariæ Theutonicorum, negotiorum apud Sedem Apoſtolicam Agentis: ꝙ in ſeipſo iuuenis aliquando expertus eſt. Ità ad me ſcribit. Reuerendiſſime Pater, Domine obſeruandiſſime. Res illa, de qua aliquādò ſum locut⁹, ità ſe habet. Debilitauerat me, vergēte ad autumnū ęſtate cōtinua, viginti ferme dierū febris. degenerauit illa in tertianā, deindè in quartanā. Quadam die, quâ erat acceſſura, vt eam quamdiù poſsē fallerem inedia, & exercitio, ſuadētibus ità amicis verſus S. Ioannem Lateranenſem ire inſtitui. Cùm veniſſem ad Capellam Sancti Homoboni, deprehendi ex extremis vnguibus: propè eam adeſſe. Quando Eccleſiam Sāctę Mariæ de Cōſolatione ingredior, eccè diffunditur, per totas manus ſe manifeſtans, toto corpore cum ſuo ſolito horrore, & frigore. Ibi tum ego, non oportet, inquam, longiùs ire, me redeuntem vires non queant reportare. Egrediente ad altare B. Virginis Sacerdote, indidem propiùs acceſſi, & B. Virgini Dei Genitrici me ardenti animo commendaui, calamitatem, quę mihi videbatur affectura, pluribus deducens. Quando ſacris operatus digitos ſuos abluebat, ad illa verba, *Lauabo inter &c.* ego animi deliquium mihi ſuperuenire ſentiens, ad proximum ſcamnum reptaui, atq; in eo, vſq; ad eleuationem Corporis Domini, prope ſine ſpiritu reſedi tum in momento vires redeuntes ſentire cœpi, atque abſoluto ſacro ità leuis, & viribus potens eſſe, vt tantùm non videret mihi me poſſe volare. Hinc de recuperata valetudine gratijs actis, ad SS. Virginis celebriora in Vrbe: templa, de Montibus, S. Mariæ. Maioris, de *Populo* mox conceſſi: atque properaui, aliaque eidem dicata Virgini eodē ipſo die inuiſere volui; niſi me Philippus Hornkerus, timens valetudini meæ auertiſſet. Ità dico ego Henricus Grauius, pro veritate, ad gloriam Dei, Reuerendiſs. Domino meo, obſeruandiſs. D. Patri Abrahamo Bzouio. Originationis miraculorum ad eandem imaginem meminit, *Ciacconius in Paulo 2. ex notis diarijs Rom. Stephani Infixuræ.*

XXI. *Obitus, & vita V. Thomæ de Kēpis.*

Hoc anno, aliquot viri ſanctitate, & doctrinâ Illuſtres, ex monaſticis clauſtris in cælos abiēre. Thomas Kempenſis vnus eſt, Canonicus Regularis. Oriundus ille fuit Kempis, quod permodicum eſt in agro, & diœceſi Colonienſi oppidum, vndè cognomen quoq; ei adhæſit. Parentes habuit, ſi ſeculum ſpectes, nullo quidem generis ſplendore, nullà diuitiarum opulentia conſpicuos: ſed quibus omnis nobilitas in pietate, cenſus in vitæ probitate erat. Manuum igitur labore vitam ſuam tolerantes, tecula ſua benè contenti viuebant. Quibus gemina proles maſcula obtigit, Ioannes, & Thomas: quorum ille natu grandior, ſtudiorum curriculo Dauentriæ confecto, Gerardi Magni Canonici familiaritate vſus, ad omnem vitæ honeſtatē efformatus eſt, & in ordine Canonicorum Regularium, è diſciplina Capituli Vuindeſimenſis, varijs perfunctus muneribus, feliciter obijt. Thomas natalem habuit circa annum Virginei partus M.CCC.LXXX. Poſtquam primam ætatem ſub parentum cenſu exegerat, & iam capeſſendis litterarum ſtudijs idoneus videbatur, Dauentriam (quæ Tranſiſulanæ ditionis metropolis eſt) ſe contulit: tredecennis, vt colligere licet, non maior. Dauentriam vt peteret, Florentij eum Sacerdotis cumprimis pij, ac eruditi. & Fratrum Clericorum præfecti fama exciuerat, quam crebra commeantium ſtudioſorum turba celebrabat. Florebant ibi tunc bonorum artium ſtudia, vt Belgicæ Athenæum diceres.

Vbi Dauentriam peruenit, prima illi cura fuit de fratre ſuo germano inquirere, vt eius conſilio, & opera (nam tenuæ illi vel nullum peculium erat,) ad ſtudia capeſſenda dirigeretur. Commendatus igitur Domino Florentio (nam Gerardus Magnus anno M.CCC.LXXXIV. iam è viuis exceſſerat, cùm Thomas quadriennis eſſet) ab eo exceptus eſt perhumaniter: qui ei de domo, de libris, de victu proſpexit. Hac occaſione, bonæ indolis, & honeſtæ frontis adoleſcens, dum inter Illuſtres pietate, & eruditione viros, qui in Florentij, viuentes conſortio, religione, vitæ innocentia, morum ſinceritate elucebant, quotidiè verſatur, mores eorum expreſſit. quorum delectabatur conſuetudine: domi ſedulus, in ſcholis aſſiduus, in tēplo frequēs. Vbi paucis annis eos non in ſtudijs magis, quàm pietate progreſſus fecit, quos multa conſcripta ab eo numquàm ſatis laudata teſtantur volumina. Dum in Collegio Fratrum Clericorum verſatur, quicquid calligraphia lucrari potuit (nam antiquarij manu valebat) omne id manupretium in commune ſubſidium conferebat. Fuit à puero Diuæ Virginis cultor eximius, cui ſtatas quotidiè preces ſolitus erat perſoluere. Verùm quia inſtabilis, & nutabunda eſt puerilis pietas, cæpit & in eo laxioribus velis pia hæc conſuetudo nauigare. Pedetentim igitur ſolitas orationes, atque ſuffragia, primo ad vnum diem, deindè ad duos, aut tres. demùm quatuor, tandem ad integram ſeptimanam neglexit: & (quod dolēdum eſt) poſtremò vniuerſa poſtpoſuit. Quod dùm ageret, viſum eſt ſibi in viſione nocturna, quaſi ſtaret in atrio magiſtri Florentij: vbi, dum ſimul cum alijs ſcholaribus, qui ſimul confluebant audiendum diuinum verbum, auidas aures ad ea, quæ dicerentur, inclinaret; conſpexit in nubibus cæli deſuper venientē Dominā mundi: quæ dū faciē decora, & fulgēti habitu ad prædictū atriū deſcēdiſſet, circuiuit Fratres, qui illic verbū Dei audiētibus loquebantur: & nunc nunc, hunc illum benignè complexata, gratias videbatur eis refūdere, quòd tā pijs admonētibus ſatagere viderētur, oē pretiū ſanguinis dul-

ciſſimi filij ſui, in illis iuuenibus deperiret. At adoleſcens hæc intuens, & videns Virginẽ in mulieribus benedictã ruere in amplexus Fratrũ dictorũ, ardẽs, & æſtuãs, liqueſcẽs, & ſperans ſtabat; & in ipſã amore plenos oculos detorquẽs, intra ſemetipſũ dicebat; Paululũ expectabo, & cùm felix Virgo charitatis inſignia cęteris ſufficiẽter oſtẽderit, tũ etiã & mihi, q eã & ſi nõ dignũ, ſaltẽ quoquo paſſũ amore proſecutus ſũ, amplexũ benignitatis offeret. Sed heu! quia ſæpe in contrariũ vadunt ſpes firmæ mortaliũ, Thomas oſculum, dulce amoris pign⁹, ſperabat, ſed verbũ aſperæ increpationis accepit. Siqdẽ Virgo beata, poſteaq̃ ſingulos, q pijs admonitionib⁹ florẽtẽ cõſuetũ ſcholariũ ętatẽ ad meliora ꝓuehebãt, dulcib⁹ amplexib⁹ demulſiſſet, venit tandẽ ad Thomã, & ſeuerioribus luminib⁹, eum adſpiciẽs; Fruſtra, inquit, amplexũ petis ſãcti amoris, hoſtis acerbe, q exoſa inimicitiæ negligẽtiã, malo cõſule fret⁹, debitã, atq; ſolitã mihi pẽſionẽ flãmantium precũ nõ exoluis. Siqdẽ vbi nunc ſunt cõſuetæ preces tuæ? quò ſolitæ orationes auolarunt? vbi mixta ſuſpirijs pia ſuffragia? Nonnè refrixit in te charitas, torpuit amor, pietas quondam habita vacillauit? Et nunc tu, quaſi nihil peccatum ſit, ſtas, & audaci frõte amplexũ manes, q argui magis meruiſti? Et indignabunda vultum auertens: Abi, inquit; abi à me: quia amplexibus meis indign⁹ cenſeberis, qui tã facilẽ precẽ amatæ ſuluere neglexiſti. Atq; ſic iuſtis increpationibus laceratum relinquens, cælis reſuſa diſparuit. Thomas pòſt viſionem euigilans, diſcutit conſcientiã, agnoſcit culpã, & emendationẽ adpromittit. & nè de cætero Virginis beatæ fruſtraret̃ amplexib⁹, neglecta, dimiſſaq; ſuffragia, ità legenda ruſus arripuit, vt vſq; in finẽ vitę ſuæ, nullo eã die in poſterum auſus fuerit ꝑtermittere. Ità felix reprehenſio correxit errorẽ, amoris fœdera nõnihil dirupta reſarcijt, ac negligẽtiæ næuum aboleuit. Cùm autẽ iam ſeptennio conſuetudine Dñi Florentij, reliquorumq; Fratrum vſus eſſet, atq; omnium virtutum numeris ſe omnibus probaſſet, exarſit in eo Religionis ardor, cuius igniculos D. Florenti⁹ animo eius ſubindè ſubiecerat. Anno igitur M. CCC. quo Florentius è vitã migrauit, Thomas ad Montẽ S. Agnetis ſacrum, q ꝓximè Suuulẽſi imminet ciuitati, cõceſſit; vbi recẽs tunc Monaſterium Canonicorum Regularium, ſub Diui Auguſtini habitu, Regulàq; militantium, ad Vidrum amnẽ exſtructum erat. Erat ea Dom⁹ hac tẽpeſtate admodũ obſcura, pauciſſimis nota, raroque (vt ſunt ferè omnium rerum exordia humilia, & difficilia) colebat̃ eiue. Vbi mõtẽ hunc litteris Florẽtij commendat⁹ aduenit, à fratre ſuo germano, q ei tunc Monaſterio primùm cũ poteſtate Prioris ꝑerat, excep⁹ eſt ſanè per quã humaniter, & in cæleſte hoc iubilum ſimul erupẽre; *Quã bonũ, & quàm iucundũ eſt, habitare fratres in vnũ.* Hic igitur Religionis candidatus, etſi ꝑferuidè Religionẽ expeteret; nè quid tamẽ temerè, aut ꝑæꝑperè ageret, ferunrẽ ſuum tẽporis morã, quę vna prudentiam parit, omninò tẽperauit. Pòſt quinq; annos igitur in tyrocinio poſitos, ſexto demum ſacrum habitum induit, & ſequẽti facto ſe voto ei vitæ generi obſtrinxit. Hîc inprimis egregia in Deum pietate, erga ſuperiores obſeruantiã, in collegas ſuos charitate, & beneuolentia valdè emicuit. Otio, malorum omnium fõti numq̃ indulſit; ſed vel ſacris libris lectitãdis, vel in cõmunẽ vſũ ſcribendis, vel ingenio ꝓcudẽdis ſe exercebat; q ille cõcubia plurimùm nocte à Matutinis Laudib⁹ factitabat, ſe geniumq; defraudãs ſuum, lęſâ etiã corporis valetudine, quò de omnib⁹ pietatẽ colẽtib⁹ quã optimè mereretur. Superſunt etiamnum vniuerſa Biblia in quatuor tomos diſpertita, ingẽs ꝑterea Miſſarum liber, & nonnulla S. Bernardi opuſcula, ꝑcellenti arte, & magnã induſtriâ à Thoma cõſcripta.

In Oratorio, & Eccleſiaſticis munerib⁹, dictu difficile, quã reuerẽti, ꝑſentiq; animo omnia obierit. Dum pſalleret, vultu ſẽper in cælũ ſublato, facto enthuſiaſmo aſſlat⁹, dulcedine nimirũ Pſalmorũ incredibili capt⁹, & extra ſe rapi⁹ aduertebat: ſic, vt nõnumq̃ calcib⁹ nõ terræ hæreret aſfixus, ſed ſummis duntaxat pedũ digitis ſolum cõtingens, reliquo corpore in cælũ ſubuolare, vbi animo, & deſiderio agebat, meditaretur. In pſallẽdu, erecto corpore cõſiſtebat ꝑpetuò, nunq̃ ſedili, vel brachio, vel tergo inĩtẽs. Ingrediẽtiũ Oratoriũ noctu, dieq; prim⁹, egredientiũ ſẽp poſtrem⁹ erat. Diuin⁹ cult⁹, & Eccleſiaſticũ dec⁹ mirificè illi cordi erat, adeò vt ſemel cuidã ioculariter dicẽti, videri ſibi felicẽ Thomã, nec admiratione dignum magnoperè, q tãtã vocis alacritate, animi prõptitudine, & pietate Pſalmos decãtaret: qppe cui Pſalmi Dauidici ſalmões (gen⁹ eſt piſciũ delicatiſſimũ) ſaperet; incunctãter reſpõderit; Ità eſt, vt ais: Deo gratiæ: Pſalmi mihi ſalmones, q tñ non raro in nauſeã, & mortẽ, quoties ignauos, rei ꝑſẽti nõ intẽtos, & voci parcẽtes cõſpicio, cõuertunt̃.

Eius ſermo omnis de Deo, & ſacra ſcriptura. In pręſentia grauium virorum, ſi ipſo præſente ſecularia, aut mundana agitarẽt̃, velut mutus, ac elinguis ſedebat; nec reſpõdebat, nè rogatus quidẽ, niſi inſigni alicuius rei cõmoditate illectus: quaſi ignarus rerum, de quibus commentabantur, omnium. Porrò, ſi de Deo, rebuſque cæleſtibus haberetur ſermo, mox poſtulatus ſententiã, velut limpidiſſimus fõs, perpetuis verborũ riuulis ſcaturiens loquebatur, aut potiùs profluebat. Rogatus ex tempore, in quotundã commodum, numquàm abnuit declamare: quod tamen nõ fecit, niſi aliquo ad meditandum capto tempore, aut deguſtato paululùm ſomno. Ea verò dicendi facultate, facilitateq; pollebat, vt cõplures ſæpenumero ex vrbib⁹, locisq; remotiorib⁹ fama exciret, & certatim ad Mõtẽ S. Agnetis cõfluerẽt, quos eũ audiẽdi cupido inceſſerat.

Non minima ſodales eius cepit admiratio, cum cõſiderarent eius in aduerſis rebus lætè ferendis tolerãtiam, patientiam in hominum vitijs non ſolùm æquabiliter tolerandis, ſed & benignè excuſandis; in omni vita ſobrietatem, pudicitiam, verecundiam, ſedulitatem in procurandis Fratrum cõmodis, in templi procurando cultu, & ornatu impenſum ſtudiũ, in ꝑcibus non minùs flagrantiã, q̃ frequentiam lacrymarũ profuſionem, & reliqua ſolidæ pietatis teſtatiſſima indicia. Tanta verò erat in eo vanitatum, illecebrarumq; mundi deſpicientia, vt præter diuina, fluxa omnia velut ad ſe nihil pertinentia, adeò negligeret, vt illorum appellationes, vſumque addiſcere grauaretur.

Dum animo medetur, corpori quoq; mortificando curã adhibuit: quòd adeò nõ neglexit, vt certis in ſeptimana diebus pro more habuerit, flagro ſeſe affligere, hymnum illum, *Sicut Ieſu* decantandu.

Sacræ lectionis, cellæq; ſuæ ita amans fuit, vt hoc ſymbolum ſæpiùs ore proferret, libriſque ſuis inſcriberet; *In omnibus requiem quæſiui, ſed non inueni, niſi in angellis, & libellis*: quietem inueniendam inſinuans in abditis receſſibus, & libellulis.

Porrò, ſic affabilis, & manſuetus fuit, vt multum licèt reluctans, communi ſuffragio Supprior, ætate adhuc florente crearetur. Poſteà œconomiæ Præfectus, ſeu Procurator, quòd propenſus ad eleemoſynas videret̃, cõſtitut⁹ eſt. q̃ prouinciã etſi obibat diligẽter, nihilominùs, quoniã à cõtẽplatione, & pijs libellis cõſcribẽdis nimiũ auocabat̃, prior munere reſtitut⁹ eſt.

Sæpè accidit, vt dùm inter Fratres verſaretur, & cũ illis ſermonẽ miſceret, intus Deum ſe alloquentẽ manifeſtè ſentiẽs, modeſtè petita venia, quaſi ꝯtiſpirẽ cũ cõuẽtũ expetẽs, opperiret̃, diſcederet in cubiculũ, vbi cor ſuũ corã Dño effundẽs, hauriebat illã ſapientiam, q̃ in eius ſanctiſſimis libellis omnes pij admirantur.

Cæleſti quoque viſione ſeruum ſuum benignus Dominus ſubindè dignatus eſt. Dum enim officij, an negotij causâ, Ioannem de Heuſden, Priorem in Windeſem ægrotantem inuiſeret, & de quibuſdam Religionis negotijs conſuleret, è Monte S. Agnetis in

Win-

Windeſem abijſſet, ibidemq; pernoctaret, vidit ſub matutinum crepuſculum beatorum ſpirituum agmina corruſcare, ac concurſare, veluti ad magni viri funus properarent, cuius beatam animã cælo eſſent illaturi. Nec fefellit viſio, cum & aurium indicium accederet. Nam tabulæ ſonitu excitatus è lectulo exilijt. Indè futurorum præſagus, mortem Prioris Windeſimenſis prædixit. Dæmonũ terriculamenta, experientiâ doctus, floccifecit. Cum enim quadam vice dæmon eum teterrimâ, horrendaq; formâ circumſteтiſſet, & lecto appropinquare conaretur, intremuit primùm ad larualem intuitum; & quid contra tam horrendi hoſtis inſidias auxilij ſumeret, ignorauit. Tandem diuino ſpiritu inſtigatus, Angelicam cæpit ſalutationem tremulâ voce (vt timentibus ferè euenit) quàm optimè potuit, perſonare. Sed diabolus, quaſi nihil ad hanc ſalutationem motus, magis, magiſq; trepido cępit proximare: quouſq; in ſalutatione prædictâ eouſq; perueniſſet, vt, *Dominus noſter Ieſus Chriſtus, Amen*, acclamaret. Quod terrificum nomen, vbi dæmon audiuit, quaſi horrendo quodam tonitruo pauefactus, vultum vertit, & quàm citiſſimè potuit, ad clamantis vocem aufugit! Videns igitur Thomas ad tanti nominis virtutem dæmonem ſtare non poſſe, audaciùs caput pauidum erexit, & repetitis vicibus benedictum nomen *Ieſu Chriſtum*, pòſt fugientem hoſtem inclamauit: & quò ipſe clamat fortius, eò vehementiùs teter ſpiritus fugiebat. Quod vbi animaduertit religioſus vir, gratias agẽs Domino Deo intrà ſe dixit: ſi hoc ſanctiſſimo nomine IESV, tã facilè poſsũ aduerſę poteſtatis vires infringere, de cętero nolo, vt hactenus feci, vel dęmonũ machinamẽta timere, vel ſub eorũ quãuis horrendis minis, fide vacillãte trepidare.

Sed & alia ſigna, atq; miracula, quæ ipſe paſſim in ſuis opuſculis tacito nomine ad incerti preces facta, ipſius precibus oſtẽſa credũtur. Staturâ corporis fuiſſe dicitur infra mediocritatẽ, formâ viro conuenientì, colore in vultu viuido, ſed fuſco; acie oculorũ perſpicaciſſimâ (quod etiam Moyſi obtigiſſe legimus) vt nũquã, vel capulo proximus, ſit vſus cõſpicillo. Cũ autẽ iam annos LXXI. (Cõprehẽſo ſimul tirocinio) in Mõte S. Agnetis religioſam vitam magnâ cũ laude, & ſodalium fructu duxiſſet, euocatus eſt à Domino in montẽ æternitatis, quẽ totiès proſpexerat, ad quem totiès anhelarat; & beata anima, teſtaceo corporis relicto hoſpitio, in æterna tabernacula immigrauit, Deo ſuo æternũ fruitura. Mortalis illi dies fuit anno ætatis ſuæ XCII. Octauo Kalendas Auguſti. Scripſit inter alia, quattuor libros verè aureos de Imitatione Christi. Iſtud opuſculum Cardinalis Bellarminus dixit vtiliſſimum, & iure in tota Eccleſiâ ſummo omnium conſenſu receptum, & frequentatũ, & in omnes linguas conuerſum: quod ipſe ab adoleſcentia, & vſq; ad ſenectã ſæpiſſimè voluiſſet, & reuoluiſſet, & ſẽper ſibi nouum reperiſſet. Cõſtat etiam viris ſanctiſſimis hoc opuſculum ità familiare fuiſſe, vt S. Carolus Borromæus Cardinalis, & Pius Quintus illud viæ, vitæq; ſuæ comitem ſemper adiciuerint; ex eodem S. Philippus Nerius religioſum ſpiritũ imbiberit: eo Alexander Saulius Papienſis Epiſcopus, animum ſuum grauiſſimis diœceſis ſuæ curis diſtractum refecerit, & oblectauerit: hoc Ioannes Venduillius, Tornacenſium in Belgio Antiſtes, eo loco habuerit, vt quotiès Thomam à Kempis ſibi depoſceret (quod in dies factitabat) non aliã voce, quàm DA LIBRVM, vteretur. Sanctus Ignatius Loiola eodẽ libello plurimùm tũ vtebatur, illiuſq; lectionẽ valdè ſemper probauit, atq; illius libri ſpiritũ, & doctrinam ità hauſtam auidè arripuit, tãq; perfectè in ſe expreſſit, vt (multorũ iudicio) Ignatij vita ſolida quædã, eminens, ac viua eſſet imago eorũ præceptorum omniũ, quæ aureo illo libello continentur. Mauritaniæ Rex in Bibliotheca ſuâ, quã Argirij, variâ librorum ſuppellectile inſtruxit eundem libellũ in vulgarẽ Turcarum linguam conuerſum recondidit, de eoq; aliquibus Societatis Ieſu Patribus aliquandò dixit, *pluris ſe vnum illũ facere, quàm reliquos omnes Mahumetanorum*. Aliqui, Diuo Bernardo, alij Ioanni Gerſoni; Conſtantinus verò Caëtanus Monachus, Ioanni cuidã à Geſſen Benedictino, conatus eſt libellũ vindicare. cæterùm Heribertus Roſ-vveydus è Soc. Ieſu, ſcriptis vindicijs, ac Paulo V. Pont. Max. inſcriptis, Thomæ Kẽpenſi opuſculũ aureũ aſſeruit, inuincibilibuſq; argumentis; demonſtrauit, neq; Bernardi, neq; Gerſonis, aut Geſſenis, ſed Kẽpẽſis partũ genuinum eſſe. Præter hæc, Roſ-vveydus, opuſculũ, ad ſynceriora quàm Caëtanus, aut alij, exemplaria recenſuit, atq; ex diuerſis auctoribus compẽdio & ex fide vitã Thomæ edidit, Antuerpię ex officina Plantinianâ apud Balthaſarem, & Ioannem Moretos, M.DC.XVII. ex quibus nos ſuperiora interuimus.

XXII. *Obitus iſtẽ, V. Dionyſij Carthuſiani & ſcripta eius recenſentur.*

Quinto antè menſe, Thomam Kempenſem ad cælos præceſſit, Dionyſius Rickelius Carthuſianus, Is quodã Haſbanię vico natus, parẽtes habuit admodum honeſtos, ſecũdùm ſeculi fortunã haud infimę cõditionis, quibus auitum genus de Leuvois indidit cognomẽ. vixit Carthuſianus in domo Ruremundenſi, vir magnarum opum ſpiritualium; quẽ cũ exuberãte ſapientiâ, decorabant præclara ornamenta virtutum. Erat enim ſublimium rerum arduus contemplator, diuerſorum librorũ locupletiſſimus ſcriptor, vt extatici nomen adeptus, meritò magno illi Dionyſio Areopagitæ, fuerit cõparandus. Licèt autẽ indies plura cõſcriberet, erat tñ altiſſimã ſæpè contẽplatione ſuſpenſus, nec minùs orationi, & animarum ſaluti intẽtus: maximè verò pro tota matre Eccleſia, pro qua Deo ſupplicẽ ſe agebat, eumq; aſſiduò precabatur affectu, ſollicitus, vigilãs, & indefeſſus. Quamobrẽ fuit in otio negotioſus, in negotio otioſus, & in vtroq; admodũ fructuoſus. Supra modum rerum contemptor caducarũ, & maximus, etiã dum neceſſitas illũ p̃meret, pecuniarum aſpernator. In otio ſuo, q̃ vniuerſæ Eccleſiæ negotioſum fecit, librorum multitudine, quos ſcripſit, longè ſuperauit Diuum Aureliũ Auguſtinum, nullo penitùs vſus amanuenſi, quippè cùm omnia propriâ conſcripſerit manu. Aderat enim ille non minùs ingeniũ perſpicax, & memoria ad ſtuporẽ vſq; tenaciſſima, quàm voluntas proximorum ſaluti totã ſe impendere geſtiens: quibus impellentibus, noctes, dies dulce habuit tranſigere in ſtudio legendi, & ſcribendi. Vnde aliqui in eum, quod olim alij in Marcum Varronem ſcripſerunt; tã multa auiditate inexhauſta lectitaſſe, vt eum aliquid potuiſſe ſcribere incredibile propè ſit; tãq; multa ſcripſiſſe, quã multa vix quẽquã poſſe legere exiſtimarint. Hic eſt elenchus omniũ eius operũ, quẽ ipſemet auctor aliorũ rogatu, ſuâ conſcripſit manu. A religioſis, alijſque venerandis amicis frequenter, atq; per plures annos, ego Frater Dionyſius Cartuſienſis rogatus ſum ſcribere nomina, ſeu titulos opuſculorum meorum. Diſtuli antè huc uſq;, reputãs apud me, nè fortè hoc ipſum vanitati, nõ virtuti aſcribatur; præſertim quum quidã magnorũ ſua legantur occultaſſe opuſcula pro poſſe, quo ad vſq; vixerunt in carne. Sed reclamauit ſynderesis virt⁹ ſubmurmurans, & affirmans; etſi bonũ eſt, talia ex humilitate celare, melius tñ, & fructuoſius eſt, ex charitate huiuſmodi propalare, & communicare; cùm & ſacratiſſimus dicat Princeps Apoſtolorũ; Vnuſquiſq; ſicut accepit gratiã in alterutrũ illam adminiſtrantes. In Eccleſiaſtico quoq; legitur: Theſaurus inuiſus, & ſapiẽtia abſcondita, quæ vtilitas in vtriſque? Ad hoc accedit & confert, q̃ Michaël dixit Archãgelus; Qui multos erudiũt ad iuſtitiã, fulgebunt vt ſtellæ in perpetuas æternitates. Intereà forſan quis dicet; Iã tot, & tãta à Sãctis Catholicis viris, illuminatis doctorib⁹ cõſcripta ſunt,

vt opus

vt opus non ſit plura conſcribere. Verùm ad hoc Ioannes Cancellarius Pariſienſis reſpondet: In menſa ſapientiæ, in refectorio militantis Eccleſiæ, in conuiuio Chriſti, condecet aſſiduè noua fercula exhiberi, diuerſaque alimenta proponi: vt cuius interuiio palatum, vnum pabulum aut non, aut minùs delectat, aliud prouocet. Nam iuxta varietatē guſtus corporei, inuenitur differentia guſtùs interni; & quoſdā vetera, quoſdā noua magis oblectant. Hinc inductus, ſtatui prætactæ obtemperare petitioni, potiſſimùm tamen ad hoc, quoniam ſcio, quòd multa mihi adſcribuntur opuſcula, quæ non feci: quæ vtiq; tantæ eminētiæ eſſe nequeunt, vt tantæ imperitiæ, defectuoſitatiſq; homini ipſa indecens ſit adſcribi. Nihilominùs quædam illorum talia fortè ſunt, vt non mihi duntaxat, ſed & Ordini Sancto ſcandalū conſiſteret, talia edita eſſe à Fratre Religioſis tàm ſanctæ. Verùm quando iſta ſcribo, ad diſcernendum opuſcula mea ab aliis, non reor ſufficere titulos, ſeu nomina opuſculorū exprimere, niſi & eorundem exordia, fineſq; tangantur. Siquidem & à diuerſis frequenter conſcripti ſunt libri nominū eorundem, & de iiſdem materiis. Iſtud tamen pro nunc nequeo adimplere; quoniam opuſcula ipſa mea pro maxima parte iam alijs ſunt conceſſa, nec exordiorū, ac terminorum ipſorum recordor, niſi quod omnia, vel penè omnia finiuntur his verbis: *Qui eſt ſuper omnia Deus ſublimis, & benedictus, Amen.* Per articulos quoque procedo. Ex ſtilo item, tenore, & formà poterunt probabiliter ſaltem decerni. Inſuper ad vitandam prolixitatem, ac iactantiæ ſpeciem, poſſem multa ſumatim perſtringere, ita ſcribendo: Super totam Bibliam ſcripſi: ſed quoniā multi hoc ipſum egerunt, & plures ſuper quoſdā Bibliæ libros ſcripſerūt, ex illa breui ſummariā perſtrictione, expoſitiunculæ meæ, ſeu Comentariola ab aliorū expoſitionibus, & Cōmentarijs diſcerni nō poſſent, cogor ſigillatim exprimere. Quantū itaq; occurrit memoriæ, primo ſcripſi ſuper lib. Pſalm.

Quinquagena prima. Procemiū: Dixit Dauid filius Iſai, dixit vir, cui conſtitutum eſt de Chriſto Dei Iacob, egregius pſaltes Iſraël: Spiritus Domini locutus eſt per me, & ſermo eius per linguam meam. 2. Reg. 23.

Quinquagena ſecunda. Procem. Teſtimonium perhibens Deus Dauid, dixit, Inueni Dauid virum ſecundùm cor meum, qui faciet omnes voluntates meas. Actor. 13.

Quinquagena tertia. Procem. Dedit Dauid confeſſionem ſancto, & excelſo, & de omni corde ſuo laudauit Deum, qui fecit illum. Eccleſ. 47. & librum illum Pſalmorum, quantum deſuper datum eſt, litteraliter, allegoricè, tropologicè, & anagogicè expoſui, quantum textus ipſe permiſit.

Super ſeptem Pſalmos Pœnitentiales. Procem. Scrutemur vias noſtras, & quæramus, & reuertamur ad Dominum. Leuemus corda noſtra cum manibus ad Dominum in cœlos. Nos iniquè egimus, & ad iram prouocauimus Deum. Thren. 3.

Super Iſaiam. Procem. Iſaias propheta magnus, & fidelis in conſpectu Dei, ſpiritu magno vidit vltima, & conſolatus eſt lugentes vſq; in ſempiternum. Eccleſiaſ. 49. Hunc librum ſicut & cæteras veteris Teſtamenti ſcripturas, litteraliter, ſpiritualiterque expoſui.

Super Geneſim. Procem. Dilectus Deo & hominibus Moyſes; dedit illi Dominus legem vitæ & diſciplinæ, docere Iacob teſtamentum, & iudicia ſua Iſraël Eccleſ. 45.

Super Exodum. Procem. Iuſti ſunt omnes ſermones mei, & non eſt in eis prauum quid, neque peruerſum. Prouerb. 8.

Super Leuiticum. Procem. Honora Dominum de tua ſubſtantia, & de primitijs frugum tuarum, & implebūtur horrea tua ſaturitate, & vino torcularia tua redundabunt. Prouerb. 3.

Super librum Numerorum. Procem. Qui educit in numero militiam eorum, & omnes ex nomine vocat. Eſaiæ 40.

Super Deuteronomium. Procem. ſerua mandata, & legem, quaſi pupillam oculi tui; liga eam in digitis tuis, & in tabulis cordis tui liga eam. Prouerb. 7.

Super librum Ioſue. Procem. Fortis in bello Ieſus Naue, ſucceſſor Moyſi in Prophetis, qui fuit magnus ſecundùm nomē, maximus in ſalutem electorum Dei, expugnare inſurgentes hoſtes, vt conſequerentur hęreditatem Iſrael. Eccleſ. 46.

Super librum Iudicum. Procem Iudices ſinguli ſuo nomine, quorum non eſt corruptum cor; qui non auerſi ſunt à Domino, vt ſit memoria illorum in benedictione. Eccleſ. 46.

Super librum Ruth. Articulus 1. Teſte Sancti Hieronymo, &c.

Super quattuor libros Regum. Procem. Reges ex te egredientur. Geneſis 17.

Super libros Paralipomenon. Procem. Deus fecit ex vno homine.

Super Eſdram. Procem. Lex veritatis fuit in ore eius.

Super Neemiam. Procem. Neemias in memoria multi temporis, qui erexit nobis muros euerſos, & ſtare fecit portas & ſeras, & erexit domus noſtras. Eccl. 49.

Super Tobiam. Procem. Qui pronus eſt ad miſericordiā, benedicetur; de panibus enim ſuis dedit pauperi. Prouerb. 2.

Super Iudith. Procem. Hæc vocabitur virago. Gen. 2.

Super Heſter. Procem. ſicut Sol Oriens mondo in altiſſimis Dei, ſic & mulieris bonæ ſpecies, in ornamētum domus ſuæ. Eccl. 26.

Super Iob. Procem. Diſciplinā Domini fili mi ne abiicias, & nè deficias, cum ab eo corripetis: quem enim diligit Dominus corripit, & quaſi pater in filio complacet ſibi. Prou. 3.

Super Pſalterium, vt ſupra. *Supra librum Prouerbiorum.* Procem. Dixit Dominus Salomoni. Quoniam poſtulaſti ſapientiam, eccè dedi tibi cor ſapiens, atque intelligens in tantum, vt nullus ante te ſimilis tibi fuerit, nec poſt te ſurrecturus ſit. 3. Reg. 3.

Super Eccleſiaſten. Procem. Quemadmodū Salomon tria ſortitus ſit nomina, & iuxta trium illorū nominū interpretationem tria ediderit volumina, ad tres hominum ſtatus ſpectantia, introductum eſt ſupra, &c.

Supra Cantica Canticorum. Procem. Gaudebit ſponſus ſupra ſponſam. Iſa. 6.

Super Eccleſiaſticum. Procem. Mirabantur omnes in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore eius. Luc. 4.

Super Iſaiam. vt ſupra.

Super Hieremiam. Procem. Hic eſt fratrum amator, & populi Iſrael: hic eſt, qui multum orat pro populo, & vniuerſa Sancta ciuitate, Hieremias Propheta Dei, vir ætate, & gloriā mirabilis, & habitudine magni decoris. 2. Machab. 15.

Super Threnos. Procem. Videns Ieſus Ciuitatem, fleuit ſuper illam. Luc. 9.

Super Baruch. Procem. Dixit Baruch ad principes Iudeæ; Ex ore ſuo loquebatur Hieremias, quaſi legens omnes ſermones iſtos, & ego ſcribebam in volumine attramento, Hierem. 36.

Super Ezechielem. Procem. Sapientia per nationes in animas ſanctas ſe transfert, amicos Dei, & Prophetas conſtituit. Sap. 6.

Super Dan. Procem. Nō faciet Dn̄s verbū, niſi reuelauerit ſecretum ſuum ad ſeruos ſuos prophetas. Am. 3.

Super 12. Prophetas minores. Procem. Sapientiam omniū antiquorum exquiret ſapiens, & in Prophetis vacabit. Eccl. 39.

Super libros Machabæorum. Procem. Iuda te laudabūt fratres tui; manus tuæ in ceruicibus inimicorum tuorum. Catulus leonis Iuda. Geneſ. 49.

In omnes libros Noui Teſtamenti.

Super Matth. Proce. Quaſi ſtella matutina in medio

nebulæ,

oebulæ & quaſi luna plena, & quaſi Sol refulgens, ſic iſte effulſit in domo Dei. Eccl. 50.

Super Marcum. Proœm. Multitudo ſapientum, ſanitas eſt orbis terrarum. Sapien. 5.

Super Lucam. Proœm. Doctrinam quaſi antelucanũ illumino omnibus, & enetrabo illum vſque in longinquum; Illuminabo omnes ſperantes in Domino, & relinquam illam quærentibus ſapientiam. Eccl. 24.

Super Ioannem. Proœm. Ego ſicùt aquæ ductus exiui de paradiſo, & fluuius meus propinquauit ad mare; qnoniam doctrinam quaſi antelucanum illumino omnibus Ecel. 24.

Super omnes Diui Pauli epiſtolas. Proœm. Audite me, quoniam de rebus magnis locuturus ſum, & aperientur labia mea, vt recta prædicent. Iuſti ſunt omnes ſermones mei. Prou. 8.

Monopanton. id eſt, *vnum ex omnibus epiſtolis B. Pauli ad materias contractum.* Proœm. Reuerendiſſimo in Chriſto Patri.

Super Actus Apoſtolorum. Proœm. Beatus homo, qui inoenit ſapientiam, & qui affluit prudentiâ. Prou. 3.

Super ſeptem epiſtol. Canonicas. Proœm. Comedite amici, & bibite, & inebriamini chariſſimi. Cant. 5.

Super Apocalypſim. Proœm. Eccè puer meus electus, quem elegi; dilectus meus, in quo benè placuit animę meæ; ponam ſpiritum meum ſuper eum; Iudicium gentibus nunciabit. Iſai. 42.

Epitome, ſiue nobiliores ſententiæ totius Bibliæ. Proœm. Tota S. Bibliæ ſcriptura diſtinguitur in duo Teſtamenta Vetus videlicet, & Nouum. Hæc ſuper Bibliam.

Tituli operum Doctrinalium, & de Diuinis.

In libros B. Dionyſii Ariopagytæ.

S*Vper Angelicam, ſeu cœleſtem hierarchiã.* Proœm. Acceſſiſtis ad montem Sion, & ciuitatem Dei viuentis Hieruſalem cœleſtem, & multorum millium Angelorum frequentiam. Hebr. 12.

Super Eccleſiaſticã Hierarchiam. Proœm. Talem habemus Pontificem, qui conſedit in dextera ſedis magnitudinis in cœlis, ſanctorum miniſter, & tabernaculi veri, quod fixit Deus & non homo. Hebr. 8.

Super libros de diuinis nominibus. Proœm. Quis aſcendit in cœlũ, atque deſcendit? Quis colligauit aquas, quaſi in veſtimento: Quis ſuſcitauit omnes terminos terræ: Quod nomen eſt eius? & quod nomen Filii eius, ſi noſti. Prou. 30.

Super myſticam Theologiã. Proœm. Dominus dixit, vt habitaret in caligine. 2. Paral. 1.

Super vndecim epiſtol. Dionyſii. Proœm. Videte, quoniam non ſolùm mihi laboraui, ſed omnibus exquirentibus veritatem. Ecel. 2.

Super quattuor libros ſententiarum. Scripta doctorum Scholaſticorum famatiſſimorum reduxi in vnum, videlicet Alexandri de Halis, Sancti Thomæ, Alberti Magni, Bonauenturæ, Egidii de Roma, Petri de Tarentaſia, Richardi de media villâ, Guillhelmi Pariſienſis Domini Guilielmi Antiſiodorenſis, Henrici de Gandauo, Vlrici, Scoti, & Hannibalis.

Super primum librum ſententiarum. Proœm. Sapientiã omnium antiquorum exquiret ſapiens. Ecclef. 43.

Super ſecundum librum ſentẽtiarum. Proœm. Quis ignorat quòd manus Domini fecit hæc omnia; In cuius manu eſt anima omnis viuentis, & ſpiritus vniuerſæ carnis. Iob. 12.

Super tertium librum ſententiarum. Proœm. Dixit Gabriël ad Danielem: Septuaginta hebdomades abbreoiatæ ſunt ſuper populum tuum, vt deleatur iniquitas, & adducatur iuſtitia ſempiterna, & impleatur viſio, & Prophetia, & vngatur ſanctus Sanctorum, & occidetur Chriſtus. Daniel. 9.

Super quartum librum ſententiarum. Proœm. Sanabo contritiooes eorum; diligam eos ſpontaneè; quia auerſus eſt furor meus ab eis.

Enterione, id eſt medullæ operum Sancti Thomæ

E*Xhelcoſis,* id eſt, *exceptum primæ partis ſummæ.* Proœm. Neminem diligit Deus, niſi qui cum ſapientia inhabitat. ſap. 7.

Exhelcoſis primæ partis ſecundæ. Proœm. Auris bona audiet cum omni concupiſcentiâ ſapientiam. Eccl. 3.

Exhelcoſis ſecunda partis ſecundæ. Proœm. Omnis gloria eius filiæ Regis ab intus in fimbriis aureis. &c. Pſalm. 44.

Exhelcoſis tertiæ partis. Proœm. Beatus homo, qui inuenit ſapientiam, & qui affluit prudentiâ. Prou. 3.

Supplementum ſummæ, ex ſcripto eiuſdem Sancti Thomæ ſuper Quartum Sententiarum. Proœm. Vani ſunt omnes homines, in quibus non ſubeſt ſcientia Dei. Sap. 13.

Exhelcoſis ex Summa Domini Guilhelmi Antiſiodorenſis. Proœm. ſicut vera dilectio diligitur Deus ſuper omnia.

Super Boëtium de conſolatione Philoſophiæ litteraliter, & myſticè. Proœm. Homo ſanctus in ſapiẽtia manet ſicut Sol; ſtultus mutatur vt Luna. Eccl. 53.

Enarratio hymnorum præſertim veterum. Proœm. Implemini Spiritu Sancto, [illegible] entes vobis metipſis in Pſalmis, & hy[illegible] [illegible] cis ſpiritualibus, cantantes, & pſallentes [illegible] veſtris, Domino gratias agentes pro omnibus [illegible] 5.

Expoſi[illegible] [illegible] Climachi. Proœm. Vidit Iacob in ſomnis ſcalam [illegible] ſtantem ſuper terram, & cacumen illius tangens cœlum; Angelos quoque Dei aſcendentes & deſcendentes per eam, & Dominum innixum ſcalæ dicentem ſibi: Ego ſum Deus. Geneſ. 28.

Tranſlatio librorum Ioannis Caſſiani ad ſtylum faciliorem. Proœm. Declaratio ſermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis. Pſal. 118.

De exemplis, & documentis authenticis. Proœm. Sapientiam Sanctorum narrant populi, & laudem eorum nunciat Eccleſia. Sap. 3.

De ente, & eſſentia. Proœm. Quamadmodum Ariſtoteles profitetur; Rerum, aliquæ ſunt vniuerſales, aliquæ particulares. 1. Per.

De Scientia Vniuerſalium. Proœm. Deſiderabilius eſt de ſublimibus, imò de vno alto ente pauculam ſcire, quàm de declliubus multam habere agnitionem. Ariſtol. in 2. Cœli.

Compendium philoſophicum, ſeu elementatio Philoſophica. Proœm. Precioſior eſt ſapientia cunctis opibus, & omnia quæ deſiderantur, huic non valent comparari. Prou. 3.

Compendium Theologicum, ſeu elementatio Theologica. Proœm. Comparate vobis ſapientiam ſine argento, & collum veſtrum ſubiicite iugo eius. Eccl. vlt.

De lumine Chriſtianæ Theoriæ. lib. 2. Proœm. Omnis proceſſio ſecundorum à primo, & conuerſio eorundem per ſimilitudinem efficitur vtrorumque. Hos duos libros nuper aliquis edidit in lucem.

Dialogum de fide Catholica contrà Gentiles continens octo libros partiales. Proœm. Magna & mirabilia ſunt opera tua Domine Deus omnipotens; iuſtæ, & veræ ſunt viæ tuæ Rex Sanctorum. Quis non timebit te, & magnificabit nomen tuum, quoniam tu ſolus pius es. Tu enim Domine creaſti omnia, & propter voluntatem tuam creata ſunt. Tu ſolus omnium dominaris, & in ditione tuâ cuncta ſunt poſita; quoniam tu ſolus æternus es. Apoc. 15.

Contra perfidiam Mahometi, & contra multa dicta Saracenorum libri quattuor. Regi magno, ac præpotenti Imperatori Sarracenorum, omnibus legis Mahometi doctoribus, atque cultoribus, quidam Religioſus &c.

Dialogus diſputationis inter Chriſtianum, & Sarracenum de lege CHRISTI, *& contra perfidiam impoſſibilem Mahomet.*

Digitized by Google

Procœm. Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis, qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Ioann.3.

Epiſtola ad Principes Catholicos paræneticа, de inſtituendo bello aduerſus Turcas. Vniuerſis Principibus Chriſtianis. &c.

Contrà artes Magicas, & errores VValdenſium. Procœm. Caue nè imiteris velis abominationes illarum gentium, nec inueniatur in te, qui luſtret filium ſuum, aut filiam ducens per ignem, aut qui ariolos ſciſcitetur, & obſeruet ſomnia, atque auguria; nec ſit maleficus, nec incantator, neque phytones conſulat, nec diuinos, & quærat è mortuis veritatem. Omnia enim hæc abominatur Dominus. Deut.6. & 10.

Contrà ſuperſtitiones. Procœm. Dominum Deum timebis, & illi ſoli ſerues. Deut.6.

De natura æterni, & veri Dei. Procœm. Scimus, quoniam filius Dei venit, & dedit nobis ſenſum, vt cognoſcimus verum Deum. Ipſe enim vnigenitus Dei Patris in hoc natus eſt, & ad hoc venit in mundum, vt teſtimonium perhibeat veritati. 1. Ioan.5.

De diuina eſſentia. Nondum eſt inuentum.

De venuſtate mundi, & pulchritudine Dei. Procœm. Vnus eſt altiſſimus creator omnium, Omnipotens Rex, metuendus nimis, ſedens ſuper thronum, Dominus Deus. Eccleſ.1.

Creaturarum in ordine ad Deum conſideratio Theologica. Procœm. Delectaſti me Domine in factura tuâ, & in operibus manuum &c.

De diſtantia perfectionis diuinæ, & humanæ. Procœm. Eſtote perfecti, ſicut & Pater veſter cæleſtis perfectus eſt. Matth.5.

De munificentia, & beneficijs Dei. Procœm. Anima mea deſiderauit te in nocte, ô vnigenite Patris æterni, ſed & ſpiritus meus in præcordijs meis ſitiuit iote. Pſal. 91. Eſai.29.

De laudibus ſuperlaudabilis Dei. Procœm. O Deus præſtantiſſime, tu bonus naturaliter dominator altiſſime.

Laudes Dei deuotiſſimæ. Procœm. Tu Domine Deus noſter naturaliter bonus es.

De donis Spiritus ſancti lib. 4. Procœm. Quis hominum poterit ſcire conſilium Dei? aut quis poterit cogitare, quid velit Deus? niſi tu dederis ſapientiam, & miſeris ſpiritum tuum de cęlis. Sap.9.

Hora de ſanctiſſima Trinitate. Procœm. Adſit nobis ſemper immenſa tua clementia Deus omnipotens, Trinitas adoranda.

Hora deuotiſſima de Paſſione Domini noſtri Ieſu Chriſti. Procœm. Deus in adiutorium meum intende, &c.

Meditationes, ſiue de modo recordationis Dominicæ paſſionis. Procœm. Si deſideras perfectè mundari à vitijs, ſi nobiliter ditari virtutibus, ſi altiſſimè illuminari in ſcripturis, ſi glorioſè triumphare de inimicis, ſi copioſè conſolari in aduerſis, ſi deuotè conuerſari in terris, ſi feruenter compungi in cubilibus, ſi dulciter flere in orationibus, ſi frequenter accendi in meditationibus, ſi perſeuerare in bonis actibus, ſi repleri ſpiritualibus gaudijs, ſi rapi in exceſſu mentis, ſi diuinis frui ſecretis, ſi feliciter mori in extremis, ſi perenniter regnare in cælis, exerce, te in vita, & in paſſione IESV Chriſti filij Dei. Hunc librum aliqui eundem aſſerunt iam olim euulgatum ſub titulo, *De vita, & beneficijs Saluatoris*, cuius orationes habent plerumq; exordia; Benedico, & gratias ago tibi Domine.

Expoſitio Paſſionis Dominicæ ſecundùm quattuor Euangeliſtas. Procœm Reconciliati ſumus Deo per mortem filij eius. Rom.5.

Expoſitio Miſſæ. Procœm. Memoriam fecit mirabilium ſuorum Miſericors, & miſerator Dominus, eſcam dedit timentibus ſe. Pſalm.110.

Dialogus de celebratione, & Sacramento Altaris. Procœm. Quicunque manducauerit panem hunc, & biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini. 1. Cor.11.

Tractatus, de ſacra communione frequentanda. Procœm. Qui præeſt, in ſollicitudine præſit. Rom.12.

Sermones ſex de Venerabili Sacramento. Procœm. Caro mea verè eſt cibus. Ioan.6.

De laudibus Beatiſſimæ Virginis Mariæ lib. 4. Procœm. Quæ eſt iſta, quæ progreditur quaſi aurora conſurgens: Cant.6.

De præconio, & dignitate eiuſdem lib. 4. Procœm. Inimicitias ponam inter te, & mulierem, ipſa conteret caput tuum & tu inſidiaberis calcaneo eius. Gen.3.

De mutua cognitione in patria. Procœm Pater gloriæ det vobis ſpiritum ſapientiæ, in agnitione eius Epheſ.4.

De Sanctorum, reliquiarumque veneratione, & de modo agendi Proceſſiones. Procœm. Zelus domus tuæ comedit me. Pſal.61.

Tituli operum, quibus formatur ſtatus hominum.

De cauſa diuerſitatis euentuum.

De deformatione & reformatione Eccleſiæ.

De authoritate, & officio Summi Pontificis. Procœm. Confitebor tibi Domine pater cæli & terræ, quia abſcondiſti hæc. Luc.10.

De poteſtate, & iuriſdictione Summi Pontificis. Procœm. Pro iuſtitia agonizare pro anima tua, & vſque ad mortem certa pro iuſtitia, & Deus expugnabit pro te. Eccl. 4.

De authoritate Generalium Conciliorum. Procœm. Verba ſapientum, quaſi ſtimuli, & quaſi claui in altum defixi, quæ per magiſtrorum conſilium data ſunt à paſtore vno, his ampliùs fili mi nè requiras. Eccl.vlt.

De vita, & regimine Præſulum. Procœm. Attendite vobis, & vniuerſo gregi, in quo vos Spiritus Sanctus poſuit Epiſcopos, regere Eccleſiam Dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo. Act.20.

De officio, vita, & regimine Archidiaconorum. Procœm. Iudicium duriſſimum in his, qui præſunt, fiet. Sap.6.

De regimine Prælatorum.

De officio Legati.

De vita, & ſtatu Canonicorum, Sacerdotum, & miniſtrorum Eccleſiæ. Procœm. Maledictus homo, qui facit opus Dei negligenter.

Dialogus, ſiue colloquium inter Patronum, & Canonicum. Procœm. Quoniam me peccatorem grauem in tueor, quid mirum, ſi per memetipſum, Deum iuſtum iudicem accedere verear.

De vita, & regimine Curatorum. Procœm. Sacerdotes ſancti erunt Deo ſuo, & non polluent nomen eius. Incenſum enim Domini, & panes Dei ſui offerunt; ideò ſancti erunt.

De honeſta conuerſatione clericorum.

De doctrina Scholaſticorum. Procœm. Quemadmodum Ariſtoteles ait in libro Politicorum; Sicut omnium animalium optimum extat homo, ſi ſcientijs, atq; virtutibus doceretur; ſic inter animalia vniuerſa, viliſſimum, prauiſſimumq; conſiſtit, ſe rationis gubernaculo derelicto, per vitiorum deuia grauatur, ignorantiæ tenebris ſe inuoluens.

De vita nobiliũ. Procœm. Quicumq; glorificauerit me glorificabo eum, qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. 1. Reg.2.

De regimine Principum lib. 3. Procœm. Audite Reges & Duces, & intelligite Principes; diſcite iudices finium terræ; diligite lumen ſapientiæ omnes, qui præeſtis populis. Si delectamini in ſedibus, & in ſceptris, diligite ſapientiã, vt in perpetuũ regnetis. Sap.6.

Dialogus inter Chriſtum & Principem.

Dialogus inter Chriſtum & Principiſſam. Procœm. Illumina Domine Deus meus, oculos meos nè vmquam obdormiam in morte, Pſ.12.

De vita militari. Procœm. Labora ſicut bonus miles Chriſti. 2. Timo.2.

De vita mercatorum, & iuſto pretio rerum. Proœm. Noli-re facere iniquum in iudicio, & pondere, in menſura, in regula, nec decipiat vnuſquiſq; proximum ſuum. Leut. 13.

De regimine Politiæ. Proœm. Secundùm Iudicem populi, ſic & miniſtri eius. Qualis eſt rector ciuitatis, tales ſunt inhabitantes in ea. Eccl. 10.

De laudabili vita coniugatorum. Proœm. Dixit Dominus Deus: Non eſt bonum hominem eſſe ſolum, faciamus ergo ei adiutorium. Gen. 2.

De laudabili vita virginum. Proœm. Virgo cogitat, quæ Domini ſunt, vt ſit ſancta corpore & ſpiritu 1. Cor. 7.

Inter Ieſum & ſenem dialogus Proœm. Non indignetis Domine Ieſu, ſi loquar ad te Dominum Deum meum quum ſim puluis, & cinis Gen. 18.

Inter Ieſum & puerum Dialogus. Proœm. Complectens IESVS paruulos, impoſuit manus ſuper illos, & benedixit eos. Marc. 10.

De vita, & exemplis antiquorum Patrum.

De præconio, ſiue laude Ordinis Carthuſienſis. Proœm. Qui autem ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixerunt cum vitijs &c. Gal. 5.

Enarratio in tertiã regulam S. Franciſci. Proœm. Quicumque hanc regulam ſecuti fuerint, pax ſuper illos, & miſericordia &c. Gal. 6.

De reformatione Clauſtralium. Proœm. Omnia honeſte, & ſecundum ordinem fiant in vobis. 1. Cor. 14.

De reformatione Monialium. Proœm. Vox ſponſi: Aperi mihi ſoror mea ſponſa. Cant. 2.

De vita ſolitariorum. Proœm. Sedebat ſolitarius, & tacebit, & leuabit ſe ſuper ſe. Thren. 3.

De vita & fine ſolitarij. Proœm. Super quem requieſcet ſpiritus meus, ait Deus, benedictus, niſi ſuper humilem, & quietum, & trementem ad ſermones meos. Eſai. 66.

De laude & præconio ſolitariæ vitæ. Proœm. Dixit IESVS diſcipulis ſuis; Venite ſeorſum in deſertum locum, & requieſcite puſillum Marc. 6.

De vita incluſarum. Proœm. Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domine. Pſalm. 30.

Tituli eorum operum: quæ præmiſſos ſtatus in finem felicem dirigunt.

Sermonum opus primũ de tempore, cum enarrationibus Euangeliorum, & Epiſtolarum Dominicalium ad ſeculares. Proœm. Labia Sacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem de ore eius requirent, quia Angelus Domini exercituum eſt. Malach. 2.

Secundum opus ad eoſdem, eodem modo de ſanctis. Proœm. Laudemus viros glorioſos, & patres noſtros. Eccl. 44.

Sermonum opus tertium ad Religioſos. de tempore. Proœm. Fratres ſancti vocationis cæleſtis participes, conſiderate Apoſtolum, & Pontificem confeſſionis veſtræ Ieſum. Hebr. 3.

Quartum opus ſermonum ad Religioſos de ſanctis. Proœm. Religio munda, & immaculata apud Deum, & Patrem hæc eſt, im̃aculatũ ſe cuſtodire ab hoc ſeculo. Iacob. 1.

Summa de vitijs & virtutibus, ſiue illuminatorum ſalutaris ſcientia. Proœm. Qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ ſuæ, ſaluabit animam eius à morte, & operit multitudinem peccatorum. Iacob. 1.

Contrà pluralitatem beneficiorum. Proœm. Lata eſt porta, & ſpatioſa via, quæ ducit ad perditionem, & multi ſunt, qui intrant per eam. Quam anguſta porta, & arcta via, quæ ducit ad vitam, & pauci ſunt, qui inueniunt eam. Matth. 7.

Contra Simoniam lib. 1. Proœm. Gratis accepiſtis, gratis date. Matth. 18.

Contra Simoniam lib. 2. Proœm. Pecunia tua tecum ſit in perditionem. exiſtimaſti enim donum Dei pecunia poſſideri. Act. 8.

Contra Auaritiam. Proœm. Venerabili ac deuotæ perſonæ &c.

Contra Ambitioſorum. Proœm Reges gentium dominantur eorum, & qui poteſtatem habent ſuper eos, benefici vocantur. Vos autem non ſic, ſed qui maior eſt in vobis, fiat ſicut iunior, & qui præceſſor eſt, ſicut miniſter. Luc. 22.

Contra vitium proprietatis Monachorum. Proœm. Primò videndum, quid dicatur peculium.

Contrà deteſtabilem cordis inordinationem in diuinis laudibus. aliàs inſcriptus laus Carthuſianorum. Proœm. Muſcæ morientes perdunt ſuauitatem vnguenti. Eccl. 10.

De modo deuotè pſallendi. Proœm. In omni opere Dauid, dedit confeſſionem Deo excelſo, & ſancto in verbo gloriæ, & de omni corde ſuo laudauit Deum, & dilexit Dominum, qui fecit illum. Eccl. 47.

De modo, & ordine iudicandi, & corripiendi. Proœm. Quæſtionem mihi propoſuiſtis.

De actu viſitationis.

De grauitate, ac enormitate peccati. Proœm. Deus ſolus eſt, & cognitionem eius nemo auertere poteſt. Idcirco à facie eius turbatus ſum, & conſiderans eum, timore ſollicitor. Iob. 29.

Dialogus de conuerſione peccatorũ. Proœm. Cõuertere ad Dñm Deũ, quoniã corruiſti iniquitate tuâ. Oſeæ 14.

De arcta via ſalutis, & contemptu mundi. Proœm. Indicabo tibi ô homo, quid ſit bonum, aut quid requirat Dominus à te. vtique facere iudicium, & iuſtitiam, & ſollicitum ambulare cum Deo. Mich. 1.

Speculũ amatorum mundi. Proœm. Videte, quomodò cautè ambuletis, non quaſi inſipientes, ſed vt ſapientes, redimentes tempus, quoniã dies mali ſunt Ephe. 5.

Inſtitutio, ſeu exhortatoriũ nouitiorum. Proœm. Nemo mittens manum ad aratrum, & reſpiciens retrò, aptus eſt regno Dei. Luc. 9.

De votis, & profeſſione Religioſorum. Proœm. Excellentiorem viam vobis demonſtro. Si linguis hominum loquar, & Angelorum, charitatem autem non habeam, factus ſum velut æs ſonans, & cymbalum tinniens. 1. Cor. 13.

De fructuoſa temporis deductione. Proœm. Seruaui mandata tua, & teſtimonia tua, quia omnes viæ meæ in conſpectu tuo. Pſ. 118.

De triplici via.

De via purgatiua. Proœm. Volens purgari de peccatis, gratiam indulgentiam conſequi ſalutarem, in ſcripturis illuminari, & tandem totus Chriſto inardeſcere.

De via purgatiua Exercitium. Proœm. Sicut dicit Apoſtolus, ſtultam fecit Deus ſapientiam huius mundi: mundus enim ſtultam reputat ſcientiam Dei.

De mortificatione viuifica, & reformatione interna. Proœm. Pro omnibus mortuus eſt Chriſtus, vt qui viuunt, iam non ſibi viuãt, ſed ei, qui pro ipſis mortuus eſt. 2. Cor. 5.

De fonte lucis, & ſemitis vitæ. Proœm. Quis ſapiens, & intelliget iſta? Intelligens. & ſciens hæc? Quia rectæ viæ Domini, & iuſti ambulabunt in eis; præuaricatores verò corruent in eis. Oſe c. 14.

De remedijs tentationum. Proœm. Militia eſt vita hominis ſuper terram Iob. 7.

De diſcretione ſpirituum.

De paſſionibus animæ Proœm. Primus homo de terra terrenus; ſecundus homo de cælo cæleſtis. Igitur ſicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem cæleſtis.

De puritate, & felicitate animæ. Proœm. Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Matth. 5.

Cordiale, ſiue Præcordiale. Proœm. Quid dilecte mi? Quid dilecte cordis mei? Quid eſt amantiſſime frater? Ne dederis cor tuum vanitati, neque deſpergas animam tuam in molus. Prou. 31.

De cuſtodia cordis, & profectu ſpirituali. Proœm. Gratia ſuper gratiam, mulier ſancta, pudorata. & tacita. Eccl. 26.

De gaudio ſpirituali. Proœm. Deus ſpei repleat nos omni pace, & gaudio in credendo, vt abũdemus in ſpe, & virtute Spiritus S. Rom. 15.

Digitized by Google

De pace interna. Proœm. Deus patientiæ, & ſolatij det nobis id ipſum ſapere in alterutrum ſecundùm Ieſum Chriſtum, vt vnanimes vno ore honorificemus Deum, & Patrem Domini IESV Chriſti. Rō. vlt.

De eleuatione mentis in Deum.

De oratione. Proœm. Oportet ſemper orare, & non deficere. Luc. 18.

De meditatione. Proœm. Cogitationes meæ variæ ſuccedunt ſibi, & mens in diuerſum rapitur. Iob. 20.

De contemplatione. Proœm. Sapientiam amaui, & exquiſiui à iuuentute meâ, & quæſiui ſponſam eā mihi aſſumere, & amator factus ſum formæ illius. Sap. 8.

Sonus epulantis. Proœm. Omnes, qui credebant, erant pariter, & habebant omnia communia, poſſeſſiones, & ſubſtantias vendebant, & diuidebant, illa omnibus, prout cuique opus erat. Act. 2.

Inflammatorium diuini amoris. Proœm. Quid Dominus Deus tuus requirit à te, niſi vt diligas eum in toto corde tuo, & in tota anima tua, & in omnibus viribus, & ambules in omnibus vijs ipſius. Deut. 4.

Dialogus de charitatis profectu.

Dialogus de perfectione charitatis.

De regula vitæ Chriſtianorum. Proœm. Qui dicit ſe in Chriſto manere, debet ſicut Chriſtus ambulauit, & ipſe ambulare. 1. Ioan. 2.

De particulari iudicio, & obitu ſingulorum. Proœm. Omnes nos manifeſtari oportet antè tribunal Chriſti, vt referat vnus, quiſq; propria corporis prout geſſit, ſiue bonum ſiue malum. 2. Cor. 5.

De quatuor hominis nouiſſimis. Proœm. Gēs abſq; conſilio eſt, & ſine prudentia. Vtinàm ſaperent, & intelligerent, ac nouiſſima prouiderent. Deuter 32.

Collationes duæ pro Capitulo Generali Ordinis Cartuſienſ.

Collatio miſſa Capitulo Generali Fratrū Minorū de Obſeruātiā.

Epiſtola ad vniuerſos Principes Chriſtianos.

Epiſtola multa ad Nicolaum de Cuſa. Card. Legatum.

Epiſtol. ad Epiſc. Leodienſ. Ioannem de Hynsberg.

Epiſt. ad Epiſc. Leodienſ. Ludouicum de Burbon.

Epiſt. ad Epiſcop. Monaſterienſ. Ducem Bauariæ.

Epiſt. ad Epiſc. Traiectenſ. Dauid de Burgundia.

Epiſtolæ ad Principes Geldriæ.

Epiſtola de curſu ad S. Michaëlem. Proœm. Deſuper illuſtrari.

Epiſtola contrà deſperationem.

Epiſtola pro quodam tribulato. Proœm. Chariſſime Pater, veſtræ afflictioni multum condoleo; tamen ſi informationem accipere vultis &c.

Epiſtola conſolatoria ad quandam viduam.

Epiſtola ad Arnoldum Campion. Aduocatum, & Iuris Doctorem, quâ reſpondet quibuſdam ſatis arduis quæſtionibus.

Elegia de Iudicio mortis, & varijs caſibus eius. Proœm. Lex metuenda premit, mortalibus omnibus vna.

Et varia item *alia carminū genera, ſermones, Collationes, Epiſtolæ, & ſolutiones dubiorum ſine numero.*

Apocalypſis, ſiue reuelationes ſibi à Domino Deo factæ.

Proteſtatio ad ſuperiorem ſuum, quo motiuo ſua in vtrumque Teſtamentum conſcripſerit Commentaria, operaque reliqua. quæ ita &c.

XXII. *Proteſtatio ſincera de fine Scriptionis ſuæ.*

Ego Frater Dionyſius toto corde profiteor, quòd Sacram ſcripturam exponere, paruitatem meam omninò tranſcendit, tā quantum ad ſcientiam, & rationem profeſſionis (quia Monachus ſum, cuius eſt lugere, & illuminari, potius, quàm docere, vel illuminare) quàm ratione vitæ meæ, intantū imperfectæ, & miſeræ. Sed in bonitate, & gratiâ Spiritus ſancti, qui abiecta, & contēptibilia, & ea, quę nō ſunt, infirma quoq;, & ſtulta mundi eligere conſueuit, cōfidens, hucuſq; exercitiū iſtud continuaui, & quantū in me eſt, paratus ſū proſequi; dūmodò ſapientię veſtræ iudicio placitum fuerit. Deprecor autē bonitatē Spiritus ſancti, vt in id, ꝙ eſt magis ad gloriam ſuā, & meum, & aliorum profectum, mētem veſtram inclinare dignetur. Præterea fateor, quòd quantum meipſum pro viribus examinando reprehendere queo, non ſum mihi conſcius, ꝙ ex aliqua vanitate, vel propter finem viliſſimum, ſcilicet propter famam, vel aliquid tale priuatum, temporaleve commodum exercitium iſtud aſſumpſerim, vel proſequar opus: imò potiùs, vt occupando me quotidiè in ſcripturis, ſecundùm eas viuere valeam, tendendo ad veram humilitatem, manſuetudinem, patientiam, quibus ſummè indigeo. Et ſi aliter, eſt, vel alio fine hæc ago, tunc ſum benè, & nimis miſerrimus; vt puta documentis Sacræ ſcripturæ tàm inaniter, & inſipienter abutēs. Totis tamē præcordijs Deo gratias ago, quòd tàm iuuenis religionem ingreſſus ſum, vtputa viginti vnius anni exiſtens. In qua nunc per gratiam Dei quadraginta ſex añis permanſi, in quibus aſſiduè, Deo laus, extiti ſtudioſus, & multos legi authores, ſcilicet ſuper ſententias, Thomæ, Alberti, Alexandri de Hallis, Bonauenturæ, Petri de Tharentaſio, Ægidij, Richardi de media villa, Durandi, & aliorum. Libros etiam ſanctorum Hieronymi ſuper oēs Prophetas, & alia multa volumina eius, Auguſtini, Ambroſij, Gregorij, Dionyſii Areopagytę, Doctoris mei electiſſimi, Origenis, Gregorij Nazianzeni, Cyrilli, Baſilij, Chryſoſtomi, Damaſceni, Boëtij, Anſelmi, Bernardi, Bedæ, Hugonis, Gerſonis, Gulhelmi Pariſienſis. Prætereà Sūmas omnes vulgates, & Chronicas, totum Ius Canonicum, & Ciuile, quātum mihi conueniebat. Multos commentatores vtriuſq; Teſtamenti: & quicquid naturalium Philoſophorū habere potui: Platonis, Procli, Ariſtotelis, Auicennæ, Algazelis, Anaxagorę, Auerrois, Alexandri, Alpharabij, Abubatheris, Euempore, Theophraſti, Themiſtij, ac aliorū. Verùm quò exercitium iſtud magis eſt ſpiritale laborioſum ſtudio, & negotio plenum: eò videtur mihi ſalubrior, ſiue accommodatius ad mortificationem ſenſualitatis, & carnalium deſideriorum. Fecit etiā libentiùs me manere in ſolitudine. Quamuis inſuper ſcriptura ſit multum euidenter, & copioſè expoſita à magnis Doctoribus, ſanctiſq; Patribus, tamē (vt Gerſon ſcribit) ſicut exterior guſtus ſecundùm perſonas, & tempora diuerſificatur, & nunc iſto, nunc illo cibo delectatur; interdū quoq; vilioribus edulijs amplius exhilaratur, & confouetur, ita & de interioris guſtus palato cenſetur. Vnde in fine ſecundi Machabæorum inducitur, quòd *alternis vti delectabile eſt, & nūc aqua, nunc vinū delectat.* Poſtremò Gerſon docet, quòd in menſa ſapientiæ, noua ſemper fercula proponi debent. Abſit tamen à me abiecto, atque vtiliſſimo, vt arbitret, me in menſa ſapientiæ recentia fercula poſſe ponere. Sed vt Sanctus Hieronymus ait; *In domo Dei vnuſquiſque offert, quod poteſt; nec aliorū opes, aliorū inopia queunt fedari, imo magis ornantur: quia oppoſita, iuxta ſe poſita, magis eluceſcunt.* Ita ſecundùm Auguſtinum in 1. de Trinitate c. 3. *Expedit de eadē materia plures fieri libros, quia non omnium ſcripta ad omnes deueniunt.* & ſecundùm eundem; *Nona aliquibus amplius placent, & conferunt.* Sunt autem & aliæ cauſæ me mouentes, quas propter breuitatem omitto: & nè me ad obtinendam licentiam videar nimis armare. Nec iſtas tetigi intentione armandi me, ſed vt iuxtà veſtræ Paternitatis commiſſionem, ſcriberem atq; oſtenderem vobis, quid cordis in iſto exercitio geram. Itaq; ſub P. V. correctione ſcripta ſunt hæc; quia & hæc ſcribere mihi commiſiſtis.

Iſta de ſeipſo Dionyſius, cognomento *Exſtaticus*, & qui reuelationes diuinas, & has etiam arduiſſimas habuit creberrimè. Petrus Dorlandus, ea, quæ adiungo, de illo ſcribebat.

Prima reuelatio facta Patri Dionyſio.

XXIII. *Plures habet reuelationes.*

In ſacro Hypapantis feſto, quod nos Purificationis Beatæ MARIÆ Virginis dicimus, fuit hic pius Pater Dionyſius tempore Miſſæ ſub aſpectu omnium Fratrum in choro extrà ſe raptus ad ſuperna, quod illi ſatis familiare noſcitur fuiſſe. Eſt autem in ſpiritu eleuatus ad contuitum ſuperbenedictæ, & altiſſimæ Trinitatis, ad cōtuitū increatæ, & incircūſcriptibilis lucis, quātū intueri potuit mortalis, & citù recidēris homi-

Digitized by Google

nis infirmitas. Cumq; in ipſam diuinã claritudinẽ obtutus infigeret, ad preces deuotiſſimas, ſe conuertit, volens, ſupernæ clementiæ Eccleſiã ſuam conciliare militãtem, ſuiſq; eam precibus in ſui miſeratoris gratiam reuocare. Cui Deus ita reſpondit; *Deus.* Quid tu, ô fili, pro Eccleſia mea requiris? *Dion.* Requiro, mitiſſime miſerator, vt de ſuperno cælorum habitaculo ſponſam tuam Eccleſiam reſpicere digneris, reſpectã in melius reformare, reformatam de vaſtantium manibus eruere, erutam verò, ad antiquũ gratiæ tuæ munus reducere. *Deus.* Eccleſia penè vniuerſa à me receſſit, adulterinis amoribus occupata, & vſq; adeò deformis effecta, vt à planta pedis, vſq; ad verticem, non ſit in ea ſanitas, ſciſſuris, plagis, & vlceribus plena. Sunt tamen in ea non paucæ, & Catholicæ animæ. *Dion.* A Patre miſericordiarum miſericordiam petimus, non iuſtitiam, mi Domine Deus. Duplicem quippè viam nobis conſtituiſti veniendi ad te, quarum vna miſericordiæ eſt, iuſtitiæ altera. Quæſo ergo te, miſericordiſſime Deus, age nobiſcum ſecundùm innumeram multitudinem miſericordiarum tuarum. *Deus.* & vis tu, vt tanta ſcelera, tamque enormia multa remittam, & totum miſericordiæ tribuam, iuſtitiæ autem nihil? Non vis me agere iuxtà ordinem meæ ſapientiæ. Legiſtinè, quod honor Regis iudicium diligit? *Dio.* Peto te, omnium manſuetiſſime, vt in miſerationibus tuis præuenias nos, & corda tibi rebellia corrigas, emollias, & conuertas ad te. Maior eſt enim in immenſũ bonitas tua, Dñe, quàm ſit peruerſitas prauitatis humanæ. Non nobis Domine, nõ nobis, ſed nomini tuo da gloriã, neque retribuas nobis ſecundum iniquitates noſtras. *Deus.* Licèt abſolutè omnia poſſim, iuxta tamen ſapientiæ meæ cenſuram omnia ago, & in cunctis operibus meis iuſtitiam meam miſericordia mea contempero. Nam & eam ego maximam miſericordiam eſſe ſtatui, quandò per increpationem, & flagella, rebellium dura corda hominum viſito in præſenti vita, ea ſic admonens, & ad me conuertens. Super adamantem indurata ſunt mortalium corda, nec poſſunt innumeris meis beneficijs aliquatenùs emolliri. Diu ſuſtinui, diu patiens fui, crebrò vos de conuerſione admonui, & hæc, quæ nunc imminent, aduerſa, prædixi. Verùm quia nulla eſt emendatio ſecuta, neceſſe eſt, vt adamantina corda duris aduerſitatibus exagitem, vt vel tandem vexatio det intellectum auditui. *Dion.* Si nos omninò, ô pientiſſime Deus, miſeratione tua digni non ſumus, parce ſaltem nomini tuo magno, parce locis tibi ſacratis. Eccè Eccleſiæ tuæ plurimæ iam deſtructæ ſunt, altaria ſuffoſſa, loca Sanctorum prophanata. Heu, Chriſti filij tui Sacramenta, & vaſa ſacra, impijſſimè conculcata ſunt, & Religio Chriſtiana per paganos, perfidoſque blaſphematur. *Deus.* Tu doles, tu quereris, quòd ea templa, & altaria prophanantur, quæ de lignis, lapidibuſque conſtructa ſunt, quòd vaſa ex auro, & ære conculcantur; & non doles, quòd templa, in quibus ego per fidem, & amorem inhabitare conſueui, & animarum electionis vaſa, ab inuiſibili hoſte, atque exterminatore tam crudeliter, & impiè commaculantur, & violantur? Nonne ſumma in ijs malis mihi iniuria fit? miraris forſan, cur animas ad meam imaginem factas, Chriſti mei ſanguine emptas, iuſtitia exigente permitto ab hoſtibus ſuis conculcari. Mirare potiùs, quòd homines ſua ſponte, ſeſe ſubdunt ſuis aduerſarijs conſtuprandos, in iniuriam mei honoris, in exitium ſuæ ſempiternæ ſalutis. *Dion.* Benigniſſime Deus, aſpice, precor, quòd in ijs perſecutionibus à perfidis ſuſcitatis, multi ſimplices, &, vt ita dixerim, innocentes, lachrymoſo nimis exitio opprimuntur, ac trucidantur. Conſpice, quòd & cultus tuus imminuitur; quòd ea loca, vbi Chriſtiana religio ſolita eſt pullulare, & robuſto amore vigere, nunc tò in delubra fiat conuerſa, vbi & Mahometi in poſteris figmenta coluntur. Hoc pacto videtur beſtia ſpurciſſima agno, vti ante prophetatum eſt, præualere. *Deus.* Hanc innocentum ſimplicitatem, de qua tu loqueris, mea noui ſapientia optimè ordinare, & per temporalia, quæ patiuntur mala, æternis inſerere delicijs. Ego vſq; adeò bonus, & ſapiens ſum Deus, quòd mala omnia à perfidis illata, numquam fieri permitterem, niſi ſcirẽ maxima ex ijs colligere bona. Quantò igitur mala hæc grauiora videntur, quantòq; tempora videntur obſcuriora, eò propinquiùs maiora bona expectes, & tempora longè gratiſſima. Numquam ego hęc mala permitterem niſi horum cauſa Eccleſiam vellem erigere meam.

Sicut & tu cernis ad extremam quamdam deformitatem, & ruinã penè irreparabilẽ, nequitiæ ſuæ magnitudine peruenit, nec facili diſciplina, nec leui poterit animaduerſione purgari. Qui enim in Eccleſia mea optimi eſſe debuerunt, peſſimi facti ſunt. Ab ijs, remoto omni rubore, nomẽ meũ multò atrociùs blaſphematur, qui tamen fideles ſe vocitant, quã qui nomen meũ palã impugnat. *Dion.* Nemo eſt, mi Domine Deus, qui tuæ poſſit ſapiẽtiæ reſpondere. Noſſe tamẽ deſidero ego puluis, & cinis, an perfidi Turcæ Romanã ſint vrbem ſanctam expugnaturi; an & Chriſtiani Principes ſint aduerſũ illos pugnaturi, vincẽdiq; ſint ab impijs, an verò illos ſuperaturi. Hic Frater Dionyſius profundum quoddam, occultumq; iudicium intellexit, quòd non putauit tutũ propalãdũ. Secretũ enim Regis occulere, bonum eſt. Hinc ardentiſſima prece cõuerſus ad Dominum pro Reipublicæ bono, proq; vniuerſa militante Eccleſia, ſupplicẽ ſe agens exorabat. Et tunc vidit in ſpiritu totam Eccleſiã triũphantẽ flexis poplitibus diuinã precibus velle flectere Maieſtatem, velle ſuccẽſam Dei iram mitigare, velle Dei manum, quã ad percutiendũ extentam tenebat, premere, ac retinere. Hæc agens triumphans Eccleſia, parùm profecit; cui hoc ſolum verbum à Maieſtate reſponſum eſt: Iuxtà menſuram pœnitentiæ, quam perſpexero in peccante Eccleſia fieri, erit imminentium malorum perſecutionumque menſura. Ex hoc Dionyſius aliquid cõſolationis accipiens, cõfortatus clamauit in ſpiritu, Igitur, mi Domine Deus, dabimus operam, errata corrigere, & actus noſtros in melius, menteſq; reformare. Sumus Pontifex, Cardinales, Epiſcopi, Prælati omnes cum ſuis ſubditis, conuerſis ad te cordibus ſe corrigẽt, emẽdabuntq;. Cui Deus; Dico tibi; & ſi hoc ipſi firmã mihi ſponſione promittant; etiamſi in meo nomine iurauerint, & dixerint; Viuit Dominus; hoc ipſum falsò iurabunt. Dionyſius hoc Dei verbum fuſius intelligens, quàm nobis propalare voluerit, conſeruatus animo, ſenſit, quòd inciperet ad ſe reuerti, ſibiq; ipſi dimitti. In hoc itaq; articulo cõſtitutus, repentè clamauit ad Dominũ ſic. Et in quo, ô Deus omniũ ſuauiſſime, in quo igitur ſtat cõcluſio, & ſũma precũ mearum, tuarũq; miſerationũ? Cui Deus; iuxta, inquit, emendationum veſtrarum menſuram, erit & mearum menſura miſerationum, menſuraq; flagellorũ. Hoc dicto, viſio ipſa terminata eſt, quã Deus altiſſimus cum vili puluiſculo (vti ipſe ſcribit) cum extremæ fecis vermiculo, cũ imputo vaſculo, & colloqui dignatus eſt, & reſpõdere. Hanc viſionẽ videtur habuiſſe, quandò magnus Turcarũ Imperator, inclytã Cõſtantinopolim ſtrauit, quãdò ſubactã Græcia fidẽ Chriſti penè totam extinxit, quandò Eccleſias, Monaſteriaq; innumera ſubruit, quandò Chriſtianorũ infinitã multitudinẽ aut occidit aut iugo miſeræ captiuitatis addixit. At Pater Dionyſius cũ hanc reuelationẽ habuiſſet, dolẽs ex intimis medullis amoris Eccleſiæ ſanctæ ruinam, ſcripſit epiſtolas plurimas ad Principes, ad Magnates, ad ſummos Eccleſiæ Rectores, vt ſeſe corrigerent, collectaque militari manu, Eccleſiæ iniuriam vindicarent. Sed

Patum,

patum, eheu, monita profuerunt; ſingulis, ſuis rebus, ſuiſque delicijs occupatis.

Alia reuelatio facta eidem.

XXIV. Videns Deus indeuota, & ingrata Principum, & Prælatorum pectora non moueri, nec corruentis fidei dolere diſpēdia, in ipſa Dominica Paſſionis, Deus animam Dionyſij ſerui ſui, cùm ſtaret in choro ſub ſacro, (aſpicientibus cunctis Fratribus) ad ſe attraxit à ſenſibilibus, & ſuo dignatus eſt eam ſociare colloquio. Dionyſius igitur cernens Dei ad ſe dignationem, cum charitatis viſceribus abundaret, pro communi Eccleſiæ bono Deū deprecatus eſt, dicens; Quæſo te ſupermiſericordiſſime hominum miſerator Deus, quouſq; repellis nos, nec patris nos inuenire deſideratam, & multis poſtulatam precibus miſericordiam coram te? Quarè oculos tuos auertis, & non reſpicis clades, oppreſſiones, ruinas Eccleſiæ ſponſæ tuæ, nec preces audire dignaris ſeruorum tuorum? Eccè mala in nos peſſima ſurgunt, augentur, inualeſcunt aſſiduè, & tu taces, & nō exurgis, nec miſereris? Eccleſiaſticus Ordo omnis ſubuertitur, & dies videntur imminere mali, de quibus iamdudum rumor inſonuit. Auditum eſt, quòd gemens conqueror, magnis aduerſitatibus Eccleſiam premi, & ſuprà vires tribulationum pondere fatigari in terris aliquibus; & vereor, nè hæc ſint multarum præambula calamitatum. Cui Dominus: quæ de malorum imminentium rumoribus audiſti, hæc ità ſe habent in veritate, & Dionyſius; & quid facies Domine Deus magno nomini tuo? Nunquid continebis in ira tuā miſericordias tuas? Reſpondit Dominus; Ego viam miſericordiæ meæ pœnitentibus non occludo. ſed, vt dudū tibi proteſtatus ſum, in viſione conſimili, ſecundùm menſuram veſtræ emendationis, erit & plagarum, vel miſerationum modus. Reuelationem illam tibi factam vbique tu promulgâſti, quam etiā Romano Pontifici inſinuâſti; ſed quæ inde eſt emendatio conſecuta? Nonnè tu ipſe apud te dicere ſoles, multo eſſe melius, gentem peccatricem, & deformatiſſimam plebem Eccleſia, per temporales clades fatigari, deprimi, ſpoliari, quàm in ſua peſſima vitâ (quam conſtat morte eſſe deteriorem) nequiter proſperari, obdurari in ſcelere, & ſine fræno impunè peccare? Ad hæc Dionyſius: Nil verius dici poteſt, Domine Deus. Sed reforma tu quæſo, per temetipſum, perque tuos, Eccleſiæ tuæ deformitatem, & non per maieſtatis tuæ ſæuiſſimos inimicos. Hi enim dum Chriſtianum populum affligunt, te grauiter offēdunt. Cui Dominus: Nonnè tibi æquum, iuſtumque videtur, vt moderatio mea, quæ omnia regit, ac temperat, Eccleſiam deformem, & delinquentem, caſtigandam, reformandamq; per cruentiſſimos hoſtes meos committam, quandoquidem ſi eam non reformant, qui eam ex officio reformare debuerant? Ad quem Dionyſius; Etiam Domine Deus omnipotens, in cuius ditione cuncta ſunt poſita. Nos certiſſimè ſcimus, quòd incomprehenſibilis prudentia tua nihil vnquam fieri permittit, niſi ex iuſta, & rationabili causâ, per quam & communia, & ampliſſima bona elicias. Sed quæſo te, ô ſuauiſſime Deus, dic mihi tuo pulueri, quid in tantis malis Chriſtiano populo, quid Clero faciendum ſit? Reſpondit Dominus: Quid quæris à me, quòd ex Scripturis ſufficienter agnoſcis? Nōnè ſemel loquitur Deus, & ſecundò idipſum non repetit? Hoc verbū ſuſcepto, Dionyſius introrſum concuſſus, inuenit ſe ſubitò in regionem ſereniſſimæ lucis tranſpoſitum, in qua altâ cordis voce ſine verborum ſtrepitu clamauit ad verè abſconditum, & incomprehenſibilem Deum: O lux immenſa; ô lumen æternum: In te ipſo lux es, & regio lucis, in qua dilecti tui ſuauiter requieſcunt, obdormiunt, ſoporantur. Tu ampliſſima, & impermeabilis eremus, in qua mens verè deuota, & à priuato amore integrè reformata, & ſupernis illuſtrata fulgoribus, inerrabiliter errat, & inde-

eſtabiliter deuiat; in qua & feliciter deficit, & deficiendo fortiter conualeſcit. Neque enim in te principium inuenit, neq; finem, ſed omnimodum incōprehenſæ profunditatis Oceanum. Te ſplendidiſſimo totius ſapientiæ fonte humanam mentem illuſtrante, repente veritas innoteſcit. Hac luce tuo munere illuſtratus, nunc cerno Domine, quid nobis miſeris agendum ſit. videlicet, vt vnuſquiſq; fidelium iuxta vocationis ſuæ exigentiam tibi deſeruire, ſeſe reformare, & tuum formidatum tribunal pertimeſcere meditetur. Hæc dum diceret, nolens eum Deus dimittere inconſolatum, oſtendit ei ſponſam Eccleſiam ſuam, qualis pòſt futura eſſet, integrè ſplendidam, ac reformatam. Vidit nempè ſpiritualem eius decorem deſignari, per pulcherrimum eius, ac precioſiſſimum veſtimentum, indicibili arte, & colorum varietate diſtinctum, iuxtà illud; Aſtitit Regina à dextris tuis, in veſtitu deaurato, circumdata varietate. Itemq;: Myrrha, & gutta, & caſſia à veſtimentis tuis, à domibus eburneis: Audiuit prætereà hic Dei ſeruus in hac ipſâ abſtractione, viditque, quæ non licet homini loqui. & reuerâ nec iſta (vt ipſe in ſuis ſcriptis fatetur) ſine grandi protulit rubore. Non enim, *ait*, mentis ſecreta pandenda ſunt, niſi id exegerit magnitudo cauſæ, aut bonum commune efflagitauerit.

Alia eiuſdem reuelatio.

Dominicâ pòſt Octauas Paſchæ tertiâ, celebrante Primitias ſuas nouello quodam Sacerdote Monacho, cum hic Dei famulus cum Fratribus ſtaret in choro, ſolitâ puritate deuotus, facta eſt ſuper eum manus Domini, & traductus eſt à ſenſibus in ſpiritu æſtuans ardore charitatis, intrinſecùs mentaliter DEVM fontem immenſæ pietatis deprecationibus pulſans, pro Chriſtianorum Principum pacificatione, concordiaque. Audiebat enim grauem imminere conflictum inter præcipuos Chriſtianæ fidei Reges, Principes, ac magnates, atque ideò ijs vocibus cæpit Altiſſimum deprecari. Vſquequo non miſereberis Eccleſiæ tuæ, ſuauiſſime omnium miſerator? Quare non ſuccurris, non auxiliaris, ſed permittis ſponſam tuam cōculcari pedibus impiorū? Ecce Principes populi tui, qui debebant fidem tuam defendere, aduerſarios expugnare, Eccleſiæ tuæ terminos, & cultum Chriſtianæ plebis augere, ecce nunc pugnas contrâ ſe mutuò componunt, & grauibus ſe prælijs atterere moliūtur. Heu, mi Domine Deus, quæ ſtrages inde ſequetur? Nonnè populus tuus Chriſtianus, vnus, & confæderatus populus eſſe debuerat, ad impugnādum vnanimiter Chriſtianæ fidei inimicos? At nunc quid tā prauū, tam peruerſum tam periculo plenum, q̄ exercitus diſcordi inter ſe diuiſione compugnans? Nunc gaudent magnificè perfidi omnes Turcæ, Pagani, Sarraceni, hoſtes Euangelicæ Legis, dum tam turpe, & grande malum in populo eſpicitur Chriſtiano. Nunc horum malitia audaciam ſumit, nunc ſe iactitant facilè fore victores, noſtram inſipientiam aſpernantes, atq; oſtentui habentes. Cūque his queſtibus, alijſq; nonnullis diuinas aures cōmoueret, audit ſibi à Domino reſponderi; Certè nunc vides magnam Principū populi mei ingratitudinem, qui pro modica terrenæ hæreditatis ſubſtantiâ, curda, & arma exacuunt in ſemetipſos; cùm tamen poſſent, ſi vellent, per aliam viam longè faciliùs ad concordiam perduci. Zelant ipſi grauiter, & belligerant pro terris ſuis; ſed pro recuperādâ hæreditate meâ electâ, pro Terra nimirū ſanctâ, in qua humanæ redēptionis myſteria cōpleui, nullo zelo accēdūt. Ipſi laſciuiūt in ſtratis ſuis, longos captant ſomnos, quaſi iam pacata ſint omnia. Non compatiuntur fratribus ſuis, qui ab infidelibus opprimuntur, nec horū calamitatibus miſerentur. Nunquid hi dolent vicē meā, aut regnat in eis amor meus? Non vtique. Regnat verò in eis amor priuatus, qui improbus, & reprobus eſt; ex quo mala innume- XXV.

ra oriũtur, nẽpè inquietudo, ambitio inſatiabilis vorago cupiditatis, fœda, & adulterina carnalitas, & inhumana, belluinaq; crudelitas. Eccè tales sũt hi Principes populi mei, horũ etiã tales ſunt miniſtri: Idcircò citò, & horrendè apparebo eis, & iudiciũ duriſſimũ exercebo in eos, in quibus cũ ſenio corporis iuueneſcunt ſcelera carnis, & vitia cordis. Nũquid ego per tales expugnabo incredulos, qui ſunt ipſis deteriores incredulis? vt ſunt mores, ſic ſunt & eorũ veſtes. Idcircò niſi ociùs reſipiſcant, arguã eos in furore, & iuſtitię Zelo; & quos altioribus dignitatibus extuli, hos profundioribus ſupplicijs tribuã cruciandos. Talibus cõminationibus pauefactus Dionyſius, ait ad Dñm: O clementiſſime Chriſte Ieſu; ô Verbũ ęternũ propter nos incarnatum, propter nos & crucifixũ, parce, obſecro, ignoſce, ac ſubueni plebi tuæ. Præueni, & tange corda noſtra, quamuis dura ſint & nimiùm obtenebrata, vt quæramus, ac ſapiamus, quę tua ſunt. Hoc pacto vnanimes reſiſtemus hoſtibus honoris tui, hoſtibus acerrimis, ſalutis noſtræ. Ad hæc ſupernus iudex Deus ait; Qui ſemel loquitur, in ſcripturis ſanctis ſuam aperit voluntatem. Quid igitur vis tibi reſpondeam: Conſule libros diuinos, ſcripturas ſcrutare cæleſtes. Audi matrem tuã Eccleſiã, ſponſam meam, quæ in ſe habet inhabitantem ſpiritum meũ, qui omnẽ docet, & ſuggerit veritatẽ. Tunc repentè quaſi ex perſona Eccleſię inſonuit vox ad interiores aures Fratris Dionyſij, in hæc verba: Audi, inquit, fili mi, audi charæ parentis tuæ voces, queſtus, & lachrymas. Audi ſingultꝰ meos, & lamenta concipe tuæ Genitricis. Nam vis immenſa me penetrat doloris, & lumbi mei replẽtur amaritudine. Nonne cõpaſſionis dolor ſæpe longè pręcellit paſſionis anguſtias, ſicut in ſponſo meo Chriſto palã patuit crucifixo? Quibus me putas doloribꝰ affligi, imo verius abſorberi, dũ recolo, qualis olim fuerim, & qualis iã facta ſim? Olim fueram ſublimis, præpotẽs, inclyta, glorioſa, diuinis affluẽs muneribus, diuinis chariſmatibus decorata. Olim toto regnabã orbe terrarũ, longè, latèq; ad dextrã, & ad ſiniſtrã penetrans. Olim ſanctis Paſtoribus, ac Pręlatis apprimè gloriabar, gaudebã virtuoſis, ſtrenuiſq; Principibus, per quos de meis aduerſarijs triumphabã. Olim turmis innumeris coruſca fulgebã vtriuſque ſexus Religioſarũ plebiũ. Olim Collegijs plurimis, & perſonis in ſacris Ordinibus conſtitutis illuſtrabar, qui omnes in Dei timore, regulariq; obſeruantia conuerſabantur. Horũ omniũ ſancta religione, & fida conuerſatione, plebes meæ Catholicæ, & ædificabantur, & regebantur: infideles ad Chriſtum conuertebantur, & mihi, meiſq; viſceribus incorporabantur. Olim quatuor ſacri Ordines, quos Mendicantes vocant, me in ſuis lætificabãt operibus, & plurimùm venuſtabant. In ijs erant viri eruditi, feruidi, ſtrenui, timorati, exẽplariter regulariterq; viuentes, per quos fructus dabam ſaluberrimos, ad conuerſionem, ad prouectum, & ad beatitudinem plurimorum. At nunc, heu, omnia deformata, omnia collapſa, & ſubuerſa ſunt. Obſcuratum eſt aurũ, mutatus eſt color optimus. Ego quondam opulenta, repentè contrita ſum. Ego quondã pulchra, ſplendida, generoſa; nunc deformis, ſqualida, ægra, hiſpida, lacerata, conculcata, & detrita ſum. Quę quondam imperioſa regnabam, nunc ad vnum Occidentis angulum compreſſa, & coarctata deliteſco. Nec ſufficit hoſtibus meis hæc mea paupertas, anguſtia, & calamitas, quam perpetior; ſed ex hoc quoq; me angulo pellere volunt, & me penitùs de terra tollere. Iam quatuor Patriarchales Sedes perdidi miſera; Inſuper perfidi hoſtes mei Romanam Vrbem, & cathedram pręripere, & euertere moliuntur. Ad hęc mala vulnus mihi intolerabile, & inexplicabilis dolor accedit, dũ video in ijs cladibus meis, filios meos aduersùm ſe acriter inuicem inflammari, pertinaciter inter ſe confligere, ſuaque diſcordia aduerſariorum meorum vires augere, in meam diminutionem, conculcationem, & cladem. At nunc, præuaricatores filij redite ad cor; audite me, veſtram genitricem, acquieſcite, reſipiſcite. Ignoſcite vobis, & in mutuam pacem, fœderaque vos iungite, & cauſas irarum veſtrarum, ad Romani Pontificis examen iudiciumq; componite. Cur quæſo me matrem veſtram in filijs perſequimini? Cur proximos veſtros igne, & gladio deuaſtare, egenos opprimere, & inuicem trucidare contenditis? Pęniteat obſecro erraſſe vos, & cordis dolore commoti reconciliamini Chriſto. Compaſſio, & cõmiſeratio vos teneat, ſuper concuſſione, & afflictione fratrum veſtrorum, quos cruentiſſimi hoſtes mei gladio, fame, captiuitate, & tributis excruciant. Horũ filios abſtractos, & ſacrilega fœtidæ legis ſuæ eruditione perdoctos, ad ſectã perditiſſimi pertrahunt Mahometi. Hęc dicens mater Eccleſia lachrymis, ſingultibuſq; intercepta, ſubticuit. Stabat verò interim vir Dei intentiſſima aure, lamenta ſuæ matris concipiens, & ei ex intimis animi medullis, vti bonus Eccleſiæ filius compatiens; cum tandem ad ſe reuerſus, non ſine ingenti mærore, quæ audierat, ſecum tacitus memorabat, nec ſeſe poterat à lachrymis temperare. Cui etiam præ corporis debilitate, quæ illi ea magnarũ rerum oſtenſione obuenerat, & præ cõpunctionis, gemituumq; magnitudine, cibus omnibus reddebatur inſipidus.

His viſionibus à Deo perceptis, Sanctus Pater Dionyſius ſcribens ſublimioribus poteſtatibus, Principibus & Prælatis, hortabatur tũ minis, tum precibus, vt ocyùs à prauis ſe reuocarent operibus, vt ſe caſtigarent, reformarent. Deo ſe conciliarent, ne imminentibus flagellis, ac cladibus contererentur; imò verò, nè æternis citò ſupplicijs deputarentur. Breuis, inquit, eſt vita præſens, & arcta eſt via, quæ ducit ad vitam. Niſi igitur conuerſi fueritis, gladium ſuum vibrabit Iudex æternus. Arcum ſuum tetendit, & parauit illum: parauit in eo vaſa mortis, ſagittas ſuas ardentibus effecit. Et quod in Euangelio Saluator ait; Niſi pænitentiam feceritis, omnes ſimul peribitis; & quòd ſanctificatus in vtero clamitat Hieremias; Eccè turbo Dominicæ indignationis egredietur, & tempeſtas erumpens ſuper caput impiorum veniet. Non reuertetur furor Domini, vſq; dũ faciat, & cõpleat cogitationes cordis ſui: dabitq; impios in vexationem, in maledictum, in ſtuporem, ac ſibilum, & opprobriũ ſempiternum, eò quòd non audierint verba Dei, nec præcepta eius impleuerint. Et iſtud Michææ Prophetæ formidoloſa mente penſemus citiùs adfuturum: Ecce, ait Dominus, ego cogito mala ſuper familiam iſtam: de quo non auferetis colla veſtra, & non ambulabitis ſuperbè, eò quòd tempus peſſimum eſt. Hæc, & plura id genus Dionyſius ſcribens, hortabatur Magnates, & Eccleſiæ Rectores, vt ſuæ afflictiſſimæ matri ſubuenirent aduerſùs Turcas, & Chriſtianæ fidei peſſimos hoſtes, qui grandem quotidiè ſtragem edebant in populo Chriſtiano, qui igne, & gladio Prouincias depopulabantur, & Regna: qui Eccleſias ſacras, & vaſa ſacra prophanabãt, & inſtar inundantis aquę Chriſtianũ ſanguinem effundebant Sed Reges, & Principes Occidentis huius, nec ad ſancta adhortationes, nec ad clades, euerſioneſq; ſuorum fratrum vllà commiſeratione mouebantur, vtpote duri, rigidi, obſtinati: pauciſſimis tantũ Principibus exceptis, qui hortabãtur Summum Pontificem, perfidorum væſanijs reſiſtendum; priùs tantum ſummâ ope, atq; induſtriâ Eccleſiam reformandã eſſe. Sed hę ad hortationes nihil aut parũ promouere potuerũt.

Erunt forſan aliqui, qui hunc pium patrem reprehendant, quòd reuelationes ſibi factas non abſcõderit, quodq; eas non ſeorſum clam, ſed palàm ſub aſpectu multorum acceperit, cum ſcriptum ſit, ſecretũ Regis abſcondere bonum eſt. Et in Eſaia: Secretum meũ mihi, ſecretũ meũ mihi. Reuelationes quoq; di- *Cur eaſdẽ patefecerit.*

uiox, & ſecreta myſteria ſolent, vt plurimum, ſeruis Dei, non incōſpectu hominū, aut in præſentia plurimorum reuelari, ſed ſeorſim in ſolitudine, vel diuerſorio. Hinc ait Dominus ad Ezechielem Prophetam; Egredere in campum, & ibi loquar ad te. Ad has obiectiones Dionyſius humiliter ita reſpondet; Reuelatio ſecretorum ad dona pertinet gratiæ gratis datę: ideo ad commune, & publicum bonum ordinātur. quæ ſi occultentur, id vergit in communis boni detrimentum. Hinc horum manifeſtatio, non vanitati, ſed charitati (modò oculum ſiniſtrum deponas) tribuenda eſt. Fateor tamen, quod non ſine grandi rubore iſta propalauerim, quia mentis ſecreta pandi nō deberent, niſi dum ingens bonum ex his elici, aut grande malum valeat euitari. Enimuerò ego meæ mihi conſcius infirmitatis, ego vir videns paupertatem meam, & occultum Dei iudicium expaueſcens, optabam, vt hæc ipſa Deus gloriæ reuelaret alijs, qui re vera multo me ſunt meliores, & ſanctiores. At nunc nemo eſt, qui Dei reſiſtat voluntati, cui in promptu eſt ſua vti creatura ad ſuæ arbitrium voluntatis. Væ ergo illi, qui contradicit factori ſuo. Et quamuis ſecreta Dei ſoleant interdum ſeorſum clam Dei ſeruis aperiri; nemo tamen neget, qui libros nouit Prophetarum, ſæpe in propatulo occulta, & incerta ſapientiæ Dei illis reuelata fuiſſe, vt eis à plebe Dei citius, certiuſque credatur; atque dum iram iudicis cædat imminere, territi reſipiſcant, & ab amentia animum reuocent.

ALIA QVÆDAM REVELATIO EIDEM P. DIONYSIO calitus facta, ne Arnoldus Geldriæ Dux, bellum ſuo faceſſeret filio, eumque prælio laceſſeret.

Arnoldus Geldriæ Dux, diſponens mouere bel-
XXVII. lum in Adolphum filium, ſibi rebellē, deprecatus eſt Patrem Dionyſium, vt mediatorem ſe obijceret ante Deum, nè tanta mala ipſe fieri permitteret. Orauit Dionyſius, & quod ſibi reuelatum fuit, aperuit, ſcribens Ducibus vtriſque ſic.

Illuſtribus, & ſpectantiſſimis Principibus, F. Dionyſius Carthuſienſis in Domino pacem & ſalutem. Rumores triſtes, quos in pro feſto Epiphaniæ Domini à nuncio percepi, mentem meam proſtratā vehementius afflixerunt. Hinc toto corde ad miſericordem Dominum confugi, & fuſis lachrymis ipſum per ſua viſcera ſum deprecatus, vt ſua incomparabili pietate (licèt id ſcelera noſtra non mereātur) imminentia terræ Geldrienſi pericula dignetur auertere, & in malis tam grandibus ocyus ſubuenire. & ecce Pater miſericordiarum & totius conſolationis ſuauiſſimus Deus, qui nunquam corda contrita contemnit, & fuſas cum lachrymis preces amoris ſemper exaudit, me indigniſſimum hominem hac nocte, per ſuum Angelum pijſſimè viſitauit, & de multis dignanter me inſtruxit. Aſtitit enim mihi Sanctus Dei Angelus, & oſtendit mihi populi terræ huius ſcelera, & magnatum, Prælatorumq; tranſgreſſiones: furores etiam maligni hoſtis, qui per mille adinuenit artes nocendi inquirit, vt totam hanc terram inquietet, conculcet, depopuletur. & iuſto Dei iudicio terra hæc dabitur in manus impij, niſi operibus pœnitentiæ, & pietatis ſtudueritis vindicem Dei manum flectere, & mitigare. Pater in filium, & filius inſurgit in patrem, & omnia ſunt litibus, & diſcordijs plena. Neſcitis, quia omne regnum in ſe diuiſum deſolabitur? Neſcitis, quòd ſicut res paruæ concordiis creſcunt, ita & res magnæ diſcordijs dilabuntur? Quantò inter Principem patrem, & ſuum filium concordia; ipſa eſt præclarior, tantò diſcordia fœdior eſſe noſcitur, turpior, periculoſior, exitiabilior. Audite igitur ô Principes voluntatem Dei veſtri. Hortatur enim vos per me peccatorem Deus miſerator, qui mortem non quærit hominis peccatoris; hortatur inquam vos, & populum ſubiectum vobis, vt ſine mora pœniteamini; vt auertat ſe vnuſquiſque à via ſua ſcelerata & ab iniquitate, quæ eſt in manibus eius, condignos agendo pænitentiæ fructus. Pacis fœdera ineat cum filio pater. Quòd ſi per tractatus aliquis pax non ſtatim arriſerit, ne deſperetis; quia adiutore Deo breui tempore pacem videbitis adeſſe. Interea per totam patriam hanc noſtram, in Collegijs, in Monaſterijs, in Sanctis denique Congregationibus inſtituantur orationes, celebrationes, pietatis, & pænitentiæ exercitationes. Inſtituantur etiam per temporum interualla, ſolennes proceſſiones cum ieiunijs, lachrymis, & diſciplinis; quibus humiles, & contriti, prouocemus ad miſerendum indulgentiam Dei. Placatur enim Deus contriti cordis ſacrificio. Et nunc Sereniſſimi Duces, hunc Dei noſtri ad vos ſermonem, hanc noſtræ paruitatis exhortationem, prona, & benigna mente ſuſcipite. Suſcipite, inquam, hoc noſtrum verbum, ſicut eſt verè verbum Dei; nec per quem, ſed à quo vobis tranſmittatur, conſiderate. Nolite mirari, ſi Deus pijſſimus ad me ſeruulum ſuum loqui dignatus ſit, cum in Iob ita ſcribatur; In nocturna viſione aperit aures virorum Deus, & erudiens inſtruit eos diſciplina, vt auertat hominem ab ijs, quæ fecit; hoc eſt à ſcelerata nequitia, quam commiſit, ne tranſeat in gladium. In plena vero vigiliā oſtenſa hæc, & reuelata ſunt mihi, vigilias noctis in orationibus me agente, & ſuper hac cauſa veſtra animum intendente. Non ergo vanitati hæc tribuantur, ſed cauſæ magnitudini, & neceſſitudini communis boni. Dona nempe gratiæ gratis datæ, in aliorum vtilitatem conferuntur. Ea igitur abſcondere graue delictum eſt: & publico bono contrarium. Valete.

Viſiones quædam P. Dionyſii.

Legi in reuelationibus huius Patris, quòd Fratri- XXVIII.
bus ad cellas poſt matutinā ſinaxim redeūtibus, viderū ſępenumero vmbras, ſeu ſpiritus cādidos hos comitari, & ſecum in cellam ingredi. Bonos hos potuit Angelos interpretari, quos ad ſeruorum ſuorum cuſtodiam Deus delegarit. Habuit etiam hic pater quēdam ſpiritum, à quo in cella nocturno tempore ſuetus erat agitari. Veniens enim ſuper ſolarium, tanq̄ ſi æger lecto decumberet, gemitus altos, & ſuſpiria edebat, & nonnumquam etiam ſonitus cum graui ſtrepitu excitabat. At Dionyſius credens primò bonum ſpiritum eſſe, qui ijs motibus ſuffragia ambiret, licèt intētiſſimè de Scripturis cogitaret, & meditando conſcriberet, ſurgens à ſede, ac ſe proſternens, *De profundis*, vel tale aliquid pro Spiritu, Domino concinebat. Statimque ille à motu ſe compeſcuit, & paululùm declinauit. Sed cum ſæpius reuerteretur ſpiritus, & ſemper inuerecundior, & moleſtior redderetur, & à ſacris ſtudijs Dei hominem præpediret, ratus, ne malignus eſſet, qui eum à bono opere niteretur auellere, ad ſtrepitus eius, & clamores amplius non ſurrexit, nec precem vllam impendit. Tunc vehementer indignatus ſpiritus, quòd non poſſet opus pium ſcribentis euertere, poſt moleſtiſſimos ſtrepitus à ſolario, per gradus cum impetu deſcendit, & peſſulum cameræ trahens ſeſe in Dionyſium ingeſſit. Cui ille imperterritus occurrens; Quid, *inquit*, improbe, & maligne ſpiritus, quid inquam tibi viſum eſt, me Dei famulum tuis incurſibus fatigare, & à bono opere me velle tua pertinacia præpedire? Abi hinc ocyus, & poſt hac me agitare deſiſte. Paruit præcepto iubentis, & citiùs aufugiens, numquam vltra comparuit.

Vexatur à dæmone.

Erat autē hic vir Dei Diabolo admodū exoſus ob ſua præclara merita, & propter ſacra ſtudia, quib⁹ per populos ruſtabat. Quo tēpore in Rutemunda fuit quædā mulier Sebula nomine, quæ cū Diabolo fœdus inierat, & pactū fecerat cum morte ſempiterna.

Mulier quædam habēs pactū cum dæmone, reſipiſcit.

Hanc Diabolus per Aſiam, per Africam, perque Europam aſſiduè circumferebat, & ad ſolennes ludos eam exhibens, in duellis, in haſtiludijs, in torneamentis ſtupente mundo faciebat vbique victricem. Deijciebat crebrò mulier armatos pugnatores, & (vincente in ſe diabolo) cum ſpolijs victoriam reportabat. Hæc tandem inſpirante Deo, & cor eius illuſtrante, reſilijt ab amentia; & compuncta nimium, diabolo abrenuncians, ad arma pænitentiæ tota virtute confugit. Hanc Reuerendiſſimus Dominus Nicolaus de Cuſa, Cardinalis, & Legatus de Latere, cum in ijs partibus eſſet, dolétem, & ſibi confitentem, à Zabuli pacto, & à ſuis criminibus potenter abſoluit, grauem (vti dignum erat) pænitentiam ei imponens. Stupebant omnes, qui anteà fœminam nouerant, mutationem in ea dexteræ excelſi. Hic Cardinalis Dionyſium ob ſua ſcripta miratus, ex Monaſterio ſecum abſtraxit, vt ſuo contubernio frueretur. Hinc etiam Rector Domus Sophiæ iuxta Buſcum-ducum eſt inſtitutus. Solebat itaque Dionyſius hac libertate donatus, ſæpenumero Ruremundæ ſuos fratres inuiſere, vt hanc etiam, de qua diximus, mulierem: quam equidem ideò viſitabat, vt eam in pænitentia conſortaret, in ſacris roboraret ſententijs Scripturarum. Diabolus autem & ſi eſſet à muliere abiuratus, eam tamen dimittere noluit, vt eius fieret improbus agitator, qui antea fuerat auxiliator. Veniebat igitur multoties ad eam, vel futurorum aliquid prænuncians, vel præpediens à ſtudio pietatis. Et quia execrabatur Dionyſium, eum venire, inuiſere mulierem præcurrebat, dicés; Ecce balbus ille, & potator vini venit te inuiſere. Erat quippe Dionyſius impeditioris linguæ, & interdum propter nimium in ſtudijs, & pijs exercitijs laborem, vino vtebatur. Quæ inuidus dæmon ad calumniam trahens, vt eum hominibus exoſum redderet, balbum eum, ac vini potatorem nominabat.

Ab eodem irridetur.

ALIA VISIO EIVSDEM DIONYSII, SECVNDVM QVAM aſpexit, animam Epiſcopi Leodienſis, æternis adiudicatam gehennæ ſupplicijs.

XXX. Illuſtris Ioannes de Heynsbergen cum eſſet Epiſcopus Leodienſis, hoc patre Dionyſio familiariter vtebatur, & audito eo multa faciebat. Hic cum eſſet ſeculi vanitatibus deditus, quodam tépore in oppido Ruremúdæ, ludos, & torneamenta non ſine expenſis maximis inſtituit, atque multos ad ea nobiles inuitauit. Eoſdem cum expectaret, accidit, illum interea Carthuſiam petere, vbi poſtquam cum Dionyſio, qué ſanctitatis opinio magnũ, atq; multis effecerat celebrem, varia contuliſſet, non erubuit ſe iactitare, quàm magnis impenſis militaribus his ludis inhiaret, quamque daret operam nobilibus excipiendis, & magnificè tractandis. Ibi Dionyſius ingemiſcens. *O inquit, R. Pater, hæc etſi admittenda ſunt Principibus, Eccleſiaſticis tamen viris, & præcipue Epiſcopis non conueniunt. Indigniſſimum eſt ac prorſus iniquum, vt Chriſti patrimonium in ſcenicos hos vſus profundas. Parce igitur Reuerentia tua quæſo Pater; Epiſcopus es. Parce honeſtati Clericali, parce tandem pecunijs, & ab hac dementia prorſus deſiſte. Ad hæc Epiſcopus: Scio me Epiſcopum, cui hæc prophana ſpectacula iam olim ſacri canones interdicunt. At fatearis etiam neceſſe eſt, me Principem eſſe, Ducem, Marchionem atque Comitem, quos arma venuſtant, quibuſque iudicia, & imperia temporalia ſubſunt. Horum mihi munus obeundum eſt. Cui Dionyſius; Non propterea, Pater, Epiſcopus es factus, vt Principem geras aut Ducem, ſed vt præſtantior, dignior que Epiſcopus habearis; vtque malis terribilior, atque ad tuendas Chriſti Eccleſiæque leges ſis potentior, datus eſt tibi ab Eccleſia Principis & gladius, & honos. Itaque officium tuum eſt gregis Dominici curam agere, Diaboli laqueis irretitas animas eruere, oues tibi commiſſas verbo Dei paſcere, aberrantes reducere, reſipiſcere nolentes, ad ouile compellere; præſtare te Chriſti Vicarium non mercenarium, ſed paſtorem agere, ouibus exempla ſancta conuerſationis, quaſi iter ad ſequendum oſtendere, odore bonæ famæ prætre, atque vt ſimul multa dicam, gregem tibi commiſſum, ad cælos introducere, non ad inferna detrudere. Inter hæc autem, cum omnia etiam bene feceris, ſcire, quod ſeruum te vocat inutilem Dominum. Vnde tibi cauendum eſt, nobisque vehementer mirandum, cum tua ſollicitudo pro ſingulis animabus tibi commiſſis rationem ſit redditura, ne vel vna pereat, quomodo per ignauiam tuam quaſi ſecurus, poſſis, vel audeas, de ludis, & ſpectaculis militaribus cogitare. Quid quæſo Pater Deo reſpondebis, pro creditis tibi animabus, quas intereà hoc Diabolico negotio tu ipſe ſcandalizas? Qua fronte audebis apparere coram iudice Chriſto, cui tu animas pretioſo eius ſanguine redemptas, abducis, ac morti æternæ tradis, quarum lacte, & lana abſtractis tu in delicijs viuis? vt quid Eccleſiæ bona, quæ pauperibus, & diuino cultui erogare deberes, in Scenica hæc ſpectacula, ad Chriſti opprobrium, ad Eccleſiæ diſpendium, in perditiones animarum luxu tuo profundis: Quòd ſi omninò, quæ digna ſunt Pontifice renuis agere, parce ſaltem ouibus; quandoquidem tu ſolus, minoribus impenſis, ac laboribus potes æterna tibi tormenta comparare.* Cumque ille audire contemneret deprecantem, ait Venerandus Pater; *Rogaui nunc te Pater, vt quoniam in religionis poſitus es exemplum, ſpectacula hæc vana non perficias, in perniciem animarum, ſed audire contemnis. Rogabo potentiorem Dominum, cui te quoque velis nolis ſubiectum eſſe oportet, hic me exaudiet. His inſipientiæ tuæ conatus, etiam te inuito impediet.* Surrexit Epiſcopus, & neſcio, quid ſecum ſtomachans, relicto Dionyſio, quod cæperat, moliebatur perficere. At contra Dionyſius illum præuenire feſtinauit. Siquidem ad dominum conuerſus, eiſdem vſus eſt & contra Diabolum, & contra Epiſcopum armis, fletu videlicet, & oratione: atque inſtantiſſima prece, ardentes podagras à Domino Præſuli impetrauit, quibus vana illa ſpectacula optato ſucceſſu caruerunt. nihil profuit Epiſcopo inflata poteſtas, nihil conſuluit ei, quod proficeret induſtria accelerans. Poſt inutilem magnæ pecuniæ erogationé, poſt infamiæ notã quicquid ꝑparauerat, atq; inſtituerat, intermiſſũ deſijt. Plus valuit oratione Dionyſius quàm profuſione, & ſollicitudine Epiſcopus, nihilo tamen à podagris emendatus. Enimuero poſtea doloribus aliquantulum remiſſis, quamprimum greſſum potuit recuperare pedum, plenus iratum Carthuſiam acceſſit, & conquerens cæpta ſua Dionyſij orationibus irrita, ſe verò doloribus prætereà, ac ignominia affectum, verbis eum aſperioribus mulctauit. Verùm æquanimiter hæc Dionyſius tolerauit, gaudens etiam, quòd pro Chriſti gloriá & animarum ſalute dignus eſſet, vel ab Epiſcopis contumelias pati. Hunc ipſum Epiſcopum poſteà defunctum, in nocte Diuæ Virginis Catharinæ, vidit Pater Dionyſius poſt nocturnas Vigilias, cum pro eodem in cella vigilans oraret, à duobus teterrimis giganteæ formæ ſpiritibus ante ſe adductum, ſquallidum, tetrum, ardentibus flammis circumſeptum, fumoque oppletum. Cui dixerunt: *Ecce, pro quo oras. Dominus tuus.* Intuens autem illum Dionyſius diligenter, vidit circa ventrem, & genitalia eius immenſum agmen ſerpentum, & bubonum, qui miſerum corrodebant. Fuerat enim in vita, propter vanitates alias Epiſcopo indignas, in concupiſcentijs fœminarum, monialium, virginumque ſtuprator. Expauit vehementer vir ſanctus, admirans æquitatem iudiciorum Dei, & cogitans illud, quod potentes potenter tormenta patiantur. Aduertitque illum eſſe damnatum; quippè cum nihil pro ſe miſer flagitaret ſuffragij, nihil orationis; ſed ſubito & nigerrimis illis AEthiopibus ab oculis intuentis abriperetur.

Epiſcopũ ad meliora reducere conatur.

Conatus eius fruſtraneus.

Idem epiſcopus damnatur & quas ob cauſas.

Aliæ viſiones, & reuelationes P. Dionyſio factæ.

XXXI. Ad hunc Patrem cùm eſſet crudeliſſimus, tanquam ad Apollinis oraculum pro captando conſilio plurimi confluebant. Hinc interdum impeditus, mortuorum debita Fratrũ tardius abſoluebat Mortuus

tuus eſt autem illic nouitius quidã Dionyſij patnora: cui obeunti duo ſe lectorum pſalteria promiſit, ſed cum à viſitantibus occupatus non cito promiſſa compleret, defunctus Frater, qui huius ſuffragijs egebar, palam apparuit, obiurgans, quod pollicitum laudis munus non perſolueret. Cumque ſe vir Dei excuſare pararet, obingeſcens, loqui non potuit; intelligens, nullam defunctis iuſtam ſatis excuſationem à debitore poſſe prætendi.

Defuncti conqueruntur de negligentia FF. in ſoluendis precibus debitis.

Donatus ſuæ Domus poſt mortem apparuit Sancto Patri expletis nocturnis laudibus. Apparuit autem flammis vndique cinctus, grauem illi querimoniam mouens, quod Fratres ſui parum ſibi impenderent charitatis, & ſua pro illo debita nõ ſoluerent.

Orante eo pro patre ſuo iam defuncto, & ſcire cupiente, quid ſecum ageretur, vox ad eum facta eſt dicens; Quid de parente tuo ſcire molitis? Tu Dominũ pro illo deprecare. Si ſaluandus eſt, tua illi proderit oratio. Sin minus! oratio tua in ſinum tuum conuertetur. Hoc reſponſo cælitus accepto, cum ſuſpenſus illi animus eſſet, nec à prece deſiſteret, illo leniter ſoporato, vidit patrem ſuum, duos inter nigros æthiopes compreſſum, dicentem ſibi ingenti vociferatione; Fili amantiſſime, miſerere mei, & orationis mihi munus impende. Hoc dicto, à dæmonibus verberatur, & ab ijs, ſpectante Dionyſio, in caminum flammantis incendij præceps immergitur; à quo tandem, pij ſui nati ſuffragijs liberatur.

Habuit inſuper hic pater Dionyſius præter eas, quas tetigimus, reuelationes, quas humilitatis gratia noluit propalare. Ex his vnam adhuc commemorabo. In choro Fratrum Carthuſianorum Ruremundæ iacet ſepultus egregius Doctor Magiſter Ioannes de Louanio; vir quidem ſuo tempore venerandus, cui plurimæ erant præbendæ in diuerſis Eccleſijs; quarũ tamen prouentus in vſus optimos expendebat. Nam in Ruremunda fundauit Cœnobiũ Regularium Canonicorum, & Collegium ſtudioſorum S. Hieronymi Coloniç Agrippinç. De hoc viro vidit vir Dei apparitionem ſatis terribilẽ. Vidit nempe tribus annis continuis in die anniuerſarij huius Magiſtri nocturno tempore ſub Pſalmo, *Benedictus Dominus Deus Iſrael.* vidit inquam ipſe ſolus, (etſi cæteri quoque Fratres in choro eſſent) hunc defunctum horribili quadam ſulphureâ flãmam circumdari, atq; conſumi. In ſecunda verò apparitionem, vidit hunc flammis cinctum, minoribus tamen quàm ante. Porrò in tertia, lenta hunc lambens flamma purgabat. Quæ vt vidit Dionyſius, ſublimi cuidam viro Doctori Coloniæ, quem M. Ioannes ſui teſtamenti fecerat executorem, huiuſcemodi ſcripſit epiſtolam.

Excellenti Magiſtro N. F. Dionyſius Salutem dicit. Cuperem aliquam, doctiſſime Magiſter, tuæ aperire ſapientiæ; quam & vrgente conſcientiâ, & Priore noſtro præcipiente, aperire compellor. Licet Eſaias Propheta velit ſecretum ſuum ſibi ſoli eſſe ſecretum, tamen Saluator Chriſtus Dominus hortatur nos dicẽs; Quæ auditis in aure, prædicate ſuper tecta. Vnicuiq; enim, vt noſtis, datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem videlicet aliorum. Sed hæc dona reprobis, boniſque communia ſunt. Nam & Prophetia ſpiritus Balaam eſt ariolo attributa; & Iudas proditor Apoſtolatus apice eſt inſignitus; cuius fictam cõſcientiam Dominus tetigit dicens; Nonnè duodecim vos elegi, & vnus ex vobis Diabolus eſt? Non igitur ſemper cenſendi ſunt meliores, in quibus hæ gratiæ gratis datæ exuberare videntur: cum & ſanctiſſimus Ioãnes Baptiſta nullum legatur edidiſſe miraculum, aut ſignũ. Quæ idcircò dixerim, nè videar, cuiquam iactitare meipſum, atque hoc pacto me indignum conſtituam, cui habeatur fides. & res ipſa ſuo fruſtretur effectu. Et quidem quæ narrare inſtitui, poteram ego in tertia perſona, quaſi de alio recitare; quòd, & maiorem prætenderet humilitatem, licet forſan non ampliorem induceret fidem; ſed quia, quæ videntur certiora ſunt, quàm quæ ab alijs audiuntur, hinc inuoco teſtem eum, illum, qui per Hieremiam clamat dicens; Ego ſum teſtis, & iudex; nihil extra veritatem dicturum me, ſed quæ his oculis, vidi, fideliter narraturum.

Reuelatur Dionyſio ſtatus M. Ioa. de Louanio.

In medio chori noſtri tumulatus iacet bonæ recordationis Magiſter Ioannes de Louanio, Xantenſis olim Præpoſitus. Tribus iam annis à ſuo obitu reuolutis, dum in die anniuerſarij ſui officium pro eo defunctorum in choro à fratribus legeretur, contigit, quòd ſubijcimus. Nam dum cantaretur Zachariæ hymnus, *Benedictus Dominus Deus Iſrael*, repente vidi in plena vigilia corporalibus oculis ignem grandi flamma inſtar feretri conſtructum, tanquam ſi in feretro ipſe iacens flammis vltricibus vreretur. Erat autem ignis obſcurus, ater, flammiuomus, qui ſurſum in aëra conſcendens, terribilem præbebat aſpectum. Vnde tertius fratrem, qui iuxta me ſtabat pulſans, hortabar, vt aſpiceret. Cumque ille nihil tale videret, intellexi myſteriũ eſſe, & ex hoc igne, qui feretrũ ambiebat, collegi animam Doctoris igne torqueri. Regreſſus ergo ad cellam, afflixi animam mœrore, plurimum lachrymans, quòd neſcirem, an Doctoris anima poſſet pœnarum ſuarum inuenire remedium. Conſiderans nimirum, quòd pingues, & plurima habuiſſet beneficia, quodque grandes apud ſe habuiſſet pecuniarum aceruos, timere cœpi, nè æternis eſſet ſupplicijs mancipatus. Hi enim tales ſæpe digni ſunt morte. Venit deinde annus ſecundus, & vidi ſimili tempore & loco ſuper defuncti ſepulturam flammas, quas antè videram; clementiores, tamẽ & blandiores, quàm extiterant primæ. Hinc lætus intellexi, eum in loco veniæ eſſe conſtitutum. Porrò anno tertio inter nocturnas Vigilias defunctorum plus ſolito aliquid vidi, quod rerum neceſſitas me aperire compellit. Accenſis quippè ſupra eius ſepulchrum candelis, cum Fratres inciperent. *Miſerere mei Deus*, cecidit ſuper me mentis exceſſus, adeò vt nec oculos aperire, nec Pſalmos canere, nec ſuper pedes ſtare poſſem. Habui verò hinc non imaginariam vt ante, ſed viſionem merè intellectualem, in qua mihi Deus optimus maximus oſtendit indigno, quæ nec valeo, nec etiam ſcribere præſumo. Vidi nempe, quàm inſcrutabilia ſint iudicia Dei, & quàm ſint inueſtigabiles viæ eius, & de futura huius Magiſtri ſaluatione, Deo reuelante cognoui; quàm eſſet pium pro huius anima Dominum deprecari, & quàm impiè, infideliter, ac damnabiliter eius agerent executores teſtamenti, qui congeſtam eius pecuniã nequaquã in animæ eius expendant adminiculum. Agnoui præterea, quod multa hic Magiſter habuerit pietatis inſignia, ob quę Deus miſerator eum aſpexit. Nequaquã enim fuerat, vti ſunt plurimi heu Prælatorum, cõcupiſcentijs infectus tactus, & guſtus, ſed ſobriã ſemper, ac pudicam traduxit vitã, amauit ſpiritualium ſtudia litterarũ, & publicum Eccleſiæ bonũ inſtituere ac promouere curabat. Cõgeſtas opes in pios tribuendas vſus conſtituit; ſed executores eius infideliter agũt. Inſuper dum in extremis ageret, gratiã veræ cõtritionis donauit ei Deus. Caueat tamẽ quilibet Prælatus, qui pluribus beneficijs, & pecunijs gaudet, ne [illegible] ſibi gratiã ſperet affuturã; ſciens quia priuilegia paucorũ non faciunt legẽ communẽ; nihilq; eſſe impius, [illegible] amare pecuniã; & quod nihil ſit auaro ſcelestius. Scies quoq; quod qui pecunias habent, difficiliter regno Dei conſequentur. Te igitur Reuerẽdæ Magiſter, qui inter executores huius viri præcipuus electus es, oro atq; obteſtor, per eã fidẽ, quã hic in te eſſe arbitratur, vt omni repulſa dilatione, vltimã teſtatoris implens voluntatẽ; ne in te ira Dei deſæuiat. vincit, fateor, affectio rationẽ, & veritate neminẽ palpãre, durius, ſcripſi o, quam volebã.

Beneficiorum pluralitas periculoſa.

Verum

Vetum etiam me tacente tu ipſe noſti, quā ſit impium & periculo plenum, vota negligere teſtatoris. Omninò extra viſcera exulat charitatis, & omni eſt fraterno ſpoliatus amore, qui ſua negligentia, aut vecordia, miſeras amicorum ſuorū animas in purgatorij flammis ardere permittit: cum dicat S. Pater Auguſtinus *nulla vita præſentis ſupplicia, etiam ſi vniuerſa congerantur purgatorijs eſſe tormentis vllatenus coæquanda.* Hæc tecum ſapienter penſites velim, vt id agas ocyus in anima proximi, quod tibi in ſimilibus pœnis cuperes impendi. At nè te, mi Domine præſtantiſſime, videar præteriſſe, oro obnixè ſapientiā tuā (qui & nūmis plurimis, ac beneficijs gaudes) ne ſimile te, aut certè grauius periculū apprehēdat. Nihil enim tibi proderūt diuitiæ, q̄ ſuū poſſeſſorem à morte liberare non poſſunt. Noli igitur vanis ſpeciebus extolli; ſola eſt veritas, quæ liberat ab omni malo. Tuum eſt ergo à caducis, & fragilibus bonis mentem auertere, manſuris, & ſupernis opibus inhiare, ſpiritualibus epulis delectari; non humanis perditorum moribus, ſed Angelicis virtutibus conformari: iter alijs vita, & doctrina pandere ad cælum; pecunias non congerere, ſed inopibus, & miſeris erogare; paucis contentū viuere, & ſēper Chriſti ſermonis meminiſſe, qui ait; Diſcite à me, quia mitis ſū, & humilis corde. Vale mi Domine, & dū hæc publicaueris, caue, obſecro, ne nomē meū ſeu perſonā alijs reueles.

XXXII. Hæc Dionyſius ad ſalutem publicam ſcripſit. Habebat præter hæc idem vir mirabilem, & valdè crebrā in raptibus gratiam. Nam ſæpè ad vocem citharæ, ac ſuaues cantilenas, inſtar Heliſæi ſurſum rapiebatur in Deum. Vnde cum tempore quodam Eccleſiam intraſſet S. Ioannis Euangeliſtæ in Buſcoducis, & organa dulcem illic luderent melodiam, vt facie, ita & mente mutatus eſt. Quod cernens venerādus Abbas S. Martini in Colonia, qui iuxta erat, traxit eum ſeorſum in Capellam, & ſtatim à ſe deficiens totus tranſibat in Deum. Idem alio quoque tempore in choro accidit, dum ad receptionem Nouitij Conuentus caneret, vt mos habet, *Veni Sancte ſpiritus.* Nam ſtatim Dionyſius extrà ſe poſitus eſt, Fratribus interim cum Nouitio ad cellam euntibus, ſuaque deinde prandia petentibus, ſublatus in ſua contemplatione permanſit. Frequenter etiam viſus eſt in Choro ità in Deum abſorptus, vt Fratribus ad eleuationem Corporis Chriſti ſeſe proſternentibus, ipſe ſtans immobilis permaneret. Nemo tamen illum tangere præſumebat, licèt nullam faceret reuerentiam Venerabili Sacramento; ſcientes conſuetudinem contemplationis.

Dæmones timent Dionyſiū.

Quantò aut dæmonibus fuerit terrori, vel ex hoc vnico exploratū eſt. Frater Hermannus Lunenſis Monachus Rutemundanæ Domus, cū vexaretur in cella à Spiritu maligno, frequenter intolerabiles ſpiritus ſtrepitus nocturno tēpore concitans, fratris requiē perturbabat. Hinc tædio, & graui turbatione affectus, rogauit cum lachrymis Patrem Dionyſium, vt quia conſuetudinē haberet cum ſpiritibus dimicandi cellas inter ſe mutuo commutarent. Cui Sanctus Pater, Non eſt opus, *inquit*, ô fili; ſed vade, & dum redierit ad te ſpiritus, ſuas excitans tempeſtates, percute pugno duriter aſſeres Oratorij, & dicito, vade, ô maligne ad Fratrem Dionyſium, & me in pace dimitte. Quod cum ille feciſſet, malignus non vltrà rediјt; & Dionyſius eundem illā eadem nocte, in ſua cellā ſpiritum adeſſe perſenſit.

Dionyſius magnus ſui contēptor.

Fuit autem hic Pater Dionyſius, ſi vitam eius conſideremus, vir contemptor ſui. Porrò ſicut is, qui amator eſt ſui, fuit contemptor Dei: ita qui contemptor eſt ſui, fit amator, & contemplator Dei. Hinc iam liquet aduertere, vnde tanta ſecretorum reuelatio, tanta in omni ſcientia & in ſcripturis ſacris cognitio prouenerit huic Patri: nimirùm de contemptu ſui. Quomodò autem ſeſe contempſerit, & incurius ſui fuerit: patet ex ſubditis. Nam cibos ſæpè edebat, quos limaces prægustauerant, & ſordium ſigna in ijs reliquerāt. Hinc ſcribit miniſter ſuus, F. Carolus de Herck, illius Domus profeſſus, vir verax, & bonus, & qui ſua Dionyſio obſequia ſedulus impendebat, quòd fructus, & ceraſa, quæ limaces ſugendo corroſerant, manducarē non horruerit, imò in delicijs habuerit. Cumque Carolus inde eum argueret, reſpondit: nullum in cibo periculum eſſe, eò quòd horum venena vermium mortifera non ſunt. Sic guſtatos à limacibus fructus ipſe ſumebat. Halecem etiam eum nimiùm ſalſam edere non poſſet, iuſſit eam aquis dulcibus temperari, ac tunc ad aërem ſuſpendi: quam non antè edebat, quin puteotiſſimum exhalaret odorem, & cellā ſuo fœtore inficeret. Prohibente autem miniſtro, nè halecem hanc manducaret, ſinite, ait: Malo eam fœtentem quàm ſalſam guſtare. Tantus inerat illi feruor exercitij ſpiritualis, & labor infatigabilis ad ſtudia ſcripturarū, q̄ cibos ſuos ſæpè negligeret, & prandiū in veſperum vſq; differret: & qui calidos, aptoſq; ſumere potuiſſet, frigidos ſerò ſumebat, & incōmodos.

In Deum ſemper intentus.

Quoties inſuper animum reuocabat à ſtudijs ſemper, illi erat pſalmus in ore. Dum ſurgeret, dùm ſe veſtiret, dū iret, rediretque, dùm ſe aut lauaret, aut calefaceret, ſemper Domino pſallebat: ſollicitè præcauens, nè vel punctus temporis otioſe illum præteriret. In ſenio autem paululum ſcribendi laborem intermittens, animum traduxit ad ſuperna: quo Deum non tam in ſcripturis, quæ euacuabūtur, ſed in ſuis delicijs inueniret: & quia Deus amicos ſuos hic conſueuit aduerſitatibus, & corporis doloribus viſitare, hunc viſū paralyſi viſitauit, & calculi, ac veſicæ doloribus, alijſq; infirmitatū miſerijs; in quibus ſēper & patientiā & gratitudinem exhibebat. Habebat etiam crura vlceribus corroſa: ob quorum curam, vel lotionem, nunquam voluit à ſpirituali labore conquieſcere. Sed dum miniſter cruribus intenderet, & inter curandū, ſeu ligādū grauiter eum, vt fit, ſæpiſſime læderet: ille velut ad pœnas inſenſibilis eſſet, nūq̄ ſe retrahebat, numq̄ gemitū edebat, ſed ſuæ ſcriptioni vel ſtudio ſolicitus incūbebat. Anno integro ante mortē, tria carmina decātabat, mixtis ſēper affluens gemitibus, & lachrymis. Hæc aūt carmina interpolatim cōcinebat. Primū erat illud; quod canitur pro defunctis; *Requiem æternam dona eis Domine*: quo certiſſimè illo ſe anno cognouit moriturum. Aliud, *Maria vnxit pedes Ieſu*; quo ſperabat à Chriſto veniam ſe ſuorum peccaminum adepturum. Tertium; *Sancti, qui ſperant in Domino, mutabunt fortitudinem*, quo fidebat cum Sanctis immortalem ſe fortitudinem conſecuturum. Paucis antequam moreretur diebus, cùm in die Sancti Thomæ de Aquino, Miſſam audiſſet, & de viuifico Chriſti corpore communicâſſet, reuerſus ad cellam dixit ſeruitori; Modò mi frater id tempus incipit impleri, quod dudum ante prædixi. Si iam amplius vixero, neceſſe erit, me de loco ad locum aliorū manibus ferri, & ero fratribus oneroſus. Matura ingens mihi mors incumbit. Hæc vt dixit cibum omnem faſtidire cœpit, & vt ſcribit Carolus, parum aut nihil poſtea guſtauit. Creſcente verò indies ægritudine, in ipſo beatiſſimi Gregorij die, Dionyſius Doctor extaticus virtutū, ac meritorum pleniſs mortem perdidit, & vitam inuenit, felici cum Chriſto pace donatus. Corpus eius, non ſine miraculis ab eo recenter editis, anno 1608. ipſo Diui Gregorij die, quo & obijt, inuentum, & effoſſum eſt, cum ſub ruderibus tot annis iacuiſſet.

Feliciter in Domino moritur.

XXXIII. Aliquis Theologus neotericus, (cuius nomini parco, ne perſonā inſectari videar) præceps de Dionyſio tulit iudicium, qui ſuo in prœmio, q̄ Malachię p̄fixit Prophetæ, non ſolùm Dionyſium negligētiæ, ſocordiæque arguit, ſed & Liranum, alioſque nonnullos diuinarum litterarum commentatores leui perſtringens brachio, quaſi in contemptum adducens, Lirani, *inquit*, moralis expoſitio, non placet doctis; ſubti-

lior

Digitized by Google

Neoterici Cuiuſdã de Dionyſio iudicium.

hoc mihi aliquanto videtur Cardinalis Hugonis; ſed breuior eſt, & tenuior, Dionyſius Carthuſianus, qui feſtinatione, multa ſcribendi, nec in hiſtoriam, nec in allegoriam quidquam accuratius, aut politius attulit, ſed ex eis, quæ in Hieronymo, & in Lirano videbat, vel quæ properantiſſime labore occurrebant, inelaboratos dictauit Commentarios. Denique ex ijs, quæ vel noſtrâ, vel Patrum, aut etiam auorum memoriâ floruerunt, nomine habeo (quod meminerim) quem puſſim hoc quidem loco nominare. Hæc quidem ille: qui vt propria attolleret, aliena maluit deprimere, quam (quod ingenui eſt animi) per quos profecerit, agnoſcere. Porrò alij longè aliam de Dionyſio ferentes ſententiam, non inuiti fatentur, eum in enotandis Sacrarum codicibus Scripturarum eximiam ſanè, ac ſedulam poſuiſſe operam. Vbi namque ſcriptura eſt obſcurior, aut ſenſus abſtruſior, (id quod in Prophetarum vaticinijs maximè vſu venit) ibi explicatiorem, fuſioremque adhibet interpretationem. Enimuerò familiare hoc illi vbique eſt, quò intellectu difficiliora occurrant, eadem accuratiore ſtudio reddere clariora, illuſtrioraq;; nec, vbi trepidant alij, in pleriſque ſcripturæ locis hærere.

Aliorum multorum ſẽtentiarum iudicia.

Ipſe namque quadruplici ferè vbiq; ſenſu (quod rari præſtitêre) ſacras ſcripturas elucidat. De hoc eximius, inſignisq; Colonienſis Academiæ Theologus, Ioãnes Romberghius, Kirſpenſis, in diuinis literis apprimè exercitatus, in epiſtola Cõmentarijs Dionyſij Coloniæ anno 1531 editis in Pſalmos præfixa, huiuſcemodi antè cõplures annos protulit ſententiã: *Noueritis velim has ſuauiſſima Dionyſij ſcripta, quibus certiſſima diuini vatis clara interpretatione omnẽ Scripturarum ſenſum enucleauit, nõ ſine oblectatione animi me legiſſe. Porro hoc mihi peculiare videntur habere, quod non modo intellectum inſtruant, & mores componant, ſed affectum vehementer inflamment. Quam enim ad pietatem, & deuotionem vltra omnigenam rerum Theologicarum ſcientiam valeat, vel is mihi teſtimonio erit, qui has cæleſti ambroſia, & diuino nectare abſque vllo faſtidio ſatiatus fuerit. Is ſiquidem facile teſtabitur, in huiuſmodi Commentarijs, ſub cortice plus latentis energiæ eſſe, & ſecretiorum myſteria & Sacramenta, quam prima fronte in ſpeciem proferant.* Quinimo Thomas Bozius, vir re verâ doctiſſimus, ac magni nominis Theologus, audacter pronunciat, Dionyſium Carthuſianum inter eminentiſſimos connumerandum Theologos, eſſeque inſtar omnium: quippe qui ſeptem vnus præſtitit, quæ ab vllo Catholicorum hucuſque præſtita non videmus. Primò namque inquit, in ſingulos diuinæ ſcripturæ libros erudita compoſuit Commentaria, quæ priſcis haud cedant. Secundo ſingulas quæſtiones ad Theologiam ſpectantes, argumentis in vtramque partem doctiſſimè propoſitis diſputans, Commentarijs editis in Sententiarum libros. Tertiò, quicquid pertinet ad excolendos mores omnium mortalium, cuiuſcumque illi ſint conditionis, ſexus, ac ſtatus, ſingularum genera illorum diſtinguens, & informans, proprijs libris complexus eſt. Quartò, quæcumque pertinentia ad contemplationem cæleſtium rerum, varijs operibus eſt diligentiſſimè & latiſſimè perſecutus. Quintò, aduerſus Sarracenos, & alios quoſuis fidei hoſtes volumina ſpeciatim compoſuit. Sextò homilias, vt vocant, edidit in feſtos Sanctorum dies, Euangeliorumque occurrentium lectiones. Septimò, Apocalypſim dedit in lucem, quâ ſibi plurima diuinitus oſtenſa enarrat; & in his Germaniæ Septentrionisque, quem nunc lugemus, infeliciſſimum caſum. Quid igitur haud mirificè glorietur Germania tanto viro, quantum ſanctimoniâ ſimul ornatum vix protulit vlla ætas, vlla gens, ab Orbis ipſius fabricatione? Hæc quidem Bozius, cumulans Dionyſium ampliſſimo ab eruditione, & ſanctitate præconio. Nicolaus quoq; Serrarius, editis in Tobiam Commentarijs de peruigili Dionyſij ſtudio, aſſiduoq; labore ſermonem inſtituens, Fuit, inquit, Patrũ memoriâ vir doctrina & ſanctitate præſtans, Dionyſius Rickelius: qui cum tã multa, quãta in ipſius operibus videmus, legeret, ſcriberet, parũ in Carthuſiano dignã operam ſumere, ſuorum nonnullis videbatur. Quibus tñ ille tractatulo vnico reſpondet, multa in litterarũ bonarum ſtudio, & cultu commoda meſſe; hæc tamẽ vnum maximũ, quod à carnis voluptatibus animum egregiè abſtrahant. Aubertus Miræus in ſuis virorum illuſtrium elogijs, hoc Dionyſio ſcripſit; Tot, tamque eximiæ virtutes nomen tuum Dionyſi commendãt, vt difficilius ſit in tuis laudibus exitum, quàm principium inuenire. Quid enim primùm in te mirer? Singularem nè vitæ Sanctimoniam, quâ Doctor apud omnes audis Extaticus? An ſolertem illam in illuſtrandis vniuerſis Sacræ Scripturę libris induſtriam, laboremque inexhauſtum, quo alter penè Dydimus Chalcenterus plura poſteritati legenda reliquiſti, quàm vt legere quidquam alienũ inter tot diurnas, nocturnaſque monaſticas exercitationes potuiſſe videaris: ac retrò plura legiſſe, quàm vt ſcribendi olim ſuppedirarer? An acerrimã illã, ac propè diuinam ingenij vim mentiſq; aciẽ, quâ Dionyſiũ tuũ Areopagitã, obſcurũ alijs, atq; inexplicabilẽ commẽtãdo planiorẽ reddidiſti? Vincit nimirũ omnes labor, & ingenium &c.

Ergo alter meritò, ſuccenſa luce Promethus
Dixeris, hiſtoriæ, ſolque, iubarque ſacræ.

Arnoldus Boſtius Carmelita addebat: Dionyſius cõtemplator eximius, & ſcriptor vberrimus, in otio negotioſus, & in negotio otioſus eſſe didicerat. Hic omnes ſui ordinis profeſſores, in operum litterariarum diligentiſſimè lucubratorum copioſa multitudine (eruditorum omnium aſſenſum) longiſſimè anteceſſit. Abſit inuidia dicto, ſed nec vel aliquem ſibi contemporaneum mei inter maxima patriæ religionis ætatis ornamenta iure numerando comparabilem puto; vt mirandum iure ſit; quonam pacto tanta percurrere, tanta intelligere, ac meminiſſe, & tam latè manantia profundere potuerit flumina doctrinarum. Trithemius verò magis explicabat; Dionyſius Rickel de Lewis, Monachus Ordinis Carthuſiẽſis domus Bethleẽ Ruremundenſis in Gelria, vir in diuinis Scripturis ſtudioſiſſimus, & continua exercitatione probè doctus, ſecularis quoque philoſophiæ non ignarus, ingenio ſubtilis, ſermone ſcholaſticus, vita, & conuerſatione ſingulariter deuotus, adeò, vt etiam diuinis reuelationibus dignus ſit habitus, tot & tanta ſcripſit, vt numero voluminum apud Latinos (præter Auguſtinum) parem habuerit neminem: contemplationi verò, & orationi cum tanto feruore ſolebat inſiſtere, vt nihil vnquam ſcribere potuiſſe videretur. Rurſum tam continuus erat in ſtudio legendi, atque ſcribendi, vt eum nec orare, nec contemplari poſſe æſtimares. Somni parciſſimi erat, cibi & potus abſtinentiâ admirabilis, qui Diui exemplo Hieronymi die, ac nocte in lege Domini meditari dulce iudicabat, ſemper aut legens, aut ſcribens aliquid vtile, ita vt lectionem oratio ſæpe interrumperet, & orationem lectio cõtinuaret. Iſta viri illuſtres de Dionyſio. quin & Romanę Sedis Antiſtes, ac totius Chriſtiani ouilis Paſtor Eugenius IV. quando librorum Dionyſij quando ſibi oblatum conſpexit, fertur dixiſſe; *Lætetur mater Eccleſia, quæ talem habet filium.*

Carthuſia Coloniẽſis ſcripta eius in lucẽ edi curat.

Porrò quòd huius extatici Doctoris ſcripta in lucem prodierint, Carthuſiæ Colonienſi, Diuæ Barbaræ in Vbijs Sacræ quã maximè debetur; vti ex carmine D. Laurentij Poin Nouiomagenſis, quod ſubiungimus, liquet. Hic enim Dionyſium à B. Barbara ſanctiſſimæ Dei Genitrici cum codice oblatum introducens, ità Lectorem inſtituit.

Qui gemulatur hunc, Doctor Dionyſius ille eſt
Cartuſiæ amplexus nomine, reque ſtatum.
Doctor, ab ecſtaſibus, quas pertulit ipſe frequentes

Haud

Haud ſanè immeritò dictus & Eſtaticus.
Sed qua virgo ſuis genuclantem amplectitur vlnis,
A dextris, & cui myſtica turris adeſt?
Quaque volumen, vti meditans, oſtendit IESV?
Eſt Cartuſiaca ſumma patrona Domus.
Agrippinatum celebri notiſsima in vrbe
Cui domus, primùm quòd datus Author hic eſt
In lucem, acceptum ſolt referatur oportet.
Hæc niſi enim egiſſet, fortè laterent adhuc.

Petrus Dorlandus lib. 7. Chron. Cartuſië. Theodorus Petræus in notis, & in Bibliotheca Carthuſiana. Trithemius de viris illuſtribus German. Ruffridus Petri de Leodien. Epiſcopis, cap. 33. in Ludouico Borbonio.

XXXIV. *Vita, & obitus B. Iſaiæ Boner Auguſtiniani.*

Eodem anno in humanis eſſe deſijt, B. Iſaias Boner Auguſtinianus, S. T. profeſſor. Is Cracouiæ in Polonia, Floriano Bonero, & matre Bronislaua Lăekoronslua, nobilibus, religioſis, & Eccleſiæ Catholicæ amantiſſimis parentibus natus, puerilem ætatem ſub eorum diſciplina poſuit. Annos adeptus, ſtudijs litterarum aptos, ad gremium Cracouiẽſis Academiæ cõceſſit, vt indolem præclara omnia, & diuina portendentẽ, apud illã bonarúm artium, & virtutum altricem formaret: à cuius inſtitutione, vberes aliquando fructus Eccleſiæ daret. Neque in irritum cecidere eius deſideria: quibus correſponderunt, in diuinis imprimis addiſcendis literis ſedulitas, admirãda in apprehẽdendis celeritas, in explicãdis felicitas, in ſuadẽdis ijs, quę ad honeſtatem morum pertinent, melliflua facundia; adeò vt nondum vir Theologicas laureas meruerit. Eam dignitatem cum nec fatnis, nec ocij occaſionem ſibi oblatam eſſe probè noſſet, ſed laboris, & meritorum, confeſtim animũ, varias in partes verſare cæpit; ſecumque meditari, quo in loco, quodue vitæ inſtitutum deligeret; vt in eo ad excolendam Dei Sabbaoth vineam, partem conatuum, cum fructu conferre poſſet. Erat id temporis apud Caſimiriam Cracouiæ contiguam, Religio Fratrum Eremitarum S. Auguſtini, in exercitijs pietatis, & vitæ monaſticæ auſteritate ſanè laudabilis. Ad hanc ergo, velut ad certiſſimum anchoram conuolauit, & tyrocinio ſanctè tranſacto, votorum ſolenni profeſſione ſe illigauit, in cænobio S. Catharinæ. Quemadmodum autem fæcunda vitis in fertili ſolo plantata vberrimos fructus proferre conſueuit; ita Eſaias ad omnes virtutes natus, huic ſanctiori inſtituto inſertus, nõ degenerauit, ſed maior ſe indies fieri voluit; adeò, vt de illo diceretur, eum fuiſſe tamquam lignum plantatum ſecus decurſus aquarum, quod fructũ ſuũ daret in tempore ſuo. Mores enim atque vitam, ad præſcriptũ Regulæ & ſanctionum ita conformabat, vt omnibus ſpeculum, & exemplar omnibus numeris abſolutum eſſet: deuotione, frequentia diuinorum, & Sacramentorum, meditatione, & contemplatione rerum ſacrarum, in orationibus aſſiduus, in vigilijs perpetuus. in affligendo, mortificandoque corpore & ſenſibus indefeſſus, ieiunandi, quàm comedendi auidior; humicubationum, diſciplinarum, & aliorum pietatis exercitiorum cupientiſſimus; in mandatis Domini meditandis flagrantiſſimus; cui nulla cogitatio gratior, aut iucundior fuerit, quam de cæleſtis patriæ felicitate, ad quam dies, noctéſque æſtuabat. Docendi munus à Superioribus impoſitum, cum non inuitus accepiſſet, ad reconditos Sacræ ſcripturæ ſenſus, ex doctrina Patrum interpretandos animum aduertit: quod dum faceret, & intellectum peruestigatione ſubtilium tanquam pabulo reficeret, non intermiſit pariter voluntatem ad amorem diuinorum inflammare. Vnde verba cæleſtia, ex ore illius, diuini ſpiritus flamma accenſo, tamquàm faculæ ardentes erumpebant: maximè quando oratione repetebat, qui primi parentis noſtri lapſus fuerit; in quantas ille calamitates vniuerſum genus humanum conieceerit; & quomodo tanti facinoris ſupplicia abbomine remoueri nõ potuerint, niſi vnigenitus Dei Filius ex ſinu patris miſſus humanam naturam aſſumpſiſſet, laboribuſque exantlatis quamplurimis, & cruciatibus toleratis, mortem etiam æquè acerbam atq; ignominioſam in ligno crucis obijſſet, noſq; ab æternis cruciatibus liberaſſet. Ex hac occaſione vitæ, mortiſque Chriſti, Fratribus ingerebat, vt religionis ſuſceptæ meminiſſent, vt beneficiorum à Chriſto collatorum magnitudinem dies, noctéſque expenderent; vt vitam ſuam ſuo Redemptori conformarent; vt caſtitatem, paupertatem, & obedientiam, tamq; verè perfectionis trigam, quæ in cœlos veheret, amplecterentur, ac ſtudioſè retinerent. Quod dum verbis inculcaret, non minùs factis prælucebat, & Pauli Apoſtoli imitatione corpus ſuum caſtigabat, atque in ſeruitutem redigebat; ne fortè cum alijs prædicaret, ipſe reprobus efficeretur. Vnde cilicium ex ſetis equinis perpetuò geſtauit; ieiunijs continuatis corpus macerauit; dies, noctéſque in orationibus perſeuerauit, cupiditatibus domandis nullum inſtrumentum prætermiſit; vt poteſtates tenebrarũ, quibus cum illi colluctatio fuerat, quæ illi ſiue preces fundebat, ſiue meditabundus ſiſtebat, perſtrepebãt tantò faciliùs proſterneret. Nullibi autem frequentiùs orabat, quàm antè imaginem Diuæ Dei parentis, ſua cura, & piorum impenſis collocatam; vbi ſi quando in preces, & in ſpiritus ardorem effunderetur, magna claritate circumfuſus à terra in aërem rapiebatur, quo in raptu carmen Eccleſiæ, *Aue Regina cælorum* cantare audiebatur. Nudipes ſæpiſſimè, etiam in hyemis algoribus, in templum veniebat, frigorumque immenſitatem præ amoris flagrantia minimè ſentiebat. Noctu, ſi quando ſomno premeretur, humi tantiſper cubabat, quoad membra defeſſa paulíſper reficeret. Pro his, qui mortalium peccatorum pondere depreſſi iacebant, præcipuè orabat. Conſuetudine, & familiaritate Sanctorum, quorum plures hoc tẽpore in diuerſis cœnobijs florebant, mirificè delectabatur, & ex eis virtutũ germina deſumebat. Corporibus Sanctorum, quæ in diuerſis Cracouiæ Eccleſijs recondita iacent, viſitãdis, qualibet hebdomada incumbebat. Fratribus aliqua ægritudine correptis, etiã vtiliſſima obſequia præſtabat. Ad domos pauperum, & afflictorum diuertere ſolitus, eoſdem ad patientiam, pœnitentiam, confeſſionem, & Euchariſtiæ vſum hortabatur. In eos, qui illius odio flagrabant, tanto amore fuit, vt ſæpius ad genua illorum procumbens, veniam deprecaretur, manus ac pedes illorum exoſculans, ac in hæc verba prorumpens; Ignoſce frater mihi peccatori, quia Deum meum, ac te fratrem meum grauiter offendi, votumq; Regulæ Sãcti Auguſtini Patris noſtri ſæpius ignorantia, & negligentia mea fregi. Cum his, & alijs pietatis operibus operam dediſſet, & in his etiam lucubrationibus intentus, doctiſſima in Quattuor ſententiarum libros Commentaria ad profectum aliorum, & ad confuſionem hæreticorum ſcripſiſſet, diſſolui cupiens, & eſſe cum Chriſto, mortis aduentum ſupplex optabat. Nõ diſtulit Dñs ſeruum ſuum ex hac valle miſeriæ eripere. Qui cum ægritudine correptus decumberet, Beatiſſimam Virginem MARIAM cætu Angelorum, & Diuorum Tutelarium numero ſtipatã, ad ſe venientẽ aſpexit, & ad poſſeſſionem regni cæleſtis inuitantem audiuit. Quâ re recreatus, conuocatis Fratribus diem obitus indicauit, ac in terram procumbens, exomologeſi peracta, Sacra Euchariſtia ſumpta, & alijs Sacramentis perceptis, vltimum illis valedixit, & benè precatus, eoſq; ad obſeruationem diſciplinæ regularis hortatus, poſt oſcula mutuò data, ac recepta, eleuatis in cælum oculis, & manib^{9} expanſis in his verbis. In manus tuas Domine IESV Chriſte fili Dei, & virginis MARIÆ, commendo ſpiritum meum, è corporeis clauſtris migrauit: cum priùs miraculis claruiſſet. Inter hæc, filium

Stanis-

Digitized by Google

Stanislai Ciuis Caſimirien. iam ad funus delatum, pòſt verba illa ad B. Mariam Virginem antè imaginem illam fuſa, *Monſtra te eſſe matrem*, ad vitam reuocauit. Tumulum illius, ſæpius deſcendens lux cælitùs demiſſa, radijs ſuis illuſtrauit. In eo aliquæ mulieres parùm caſtæ conſiſtere volentes, diuinitus reiectæ ſunt, aliquando ſecuta ſunt miracula ingentia, quæ Deus ad preces illius patrare non deſtitit, in eis, qui morbis vel calamitatibus oppreſſi, ad eius ſepulturam conuolarunt. Extat *vita eius impreſſa Cracouiæ apud Baſilium Skalski M. DC. X. ex qua nos iſta eruimus.*

XXXV. *Item B. Matthæus Carrarienſis Dominicanus.*

Non impar huic B. Matthæus Carrerius Mantuanus, Ordinē Prædicatorū profeſſus, & ipſe quoq; inter ſuos, ſanctitate, virtutibus, meritis, doctrinâ nemini ſecundus. Tantâ puritate animi, vt de minimis quoque ſcrupulū ſibi faceret; Tā inflāmato deſiderio ſalutis animarū, vt nulli labori pepercerit, ſi quē poſſet ad honeſtā frugē reuocare. Miſſus à ſuperioribus ſuis in diuerſa Italiæ loca, ingentem quæſtū animarū fecit Soncinum Galliæ Ciſalpinæ à Generali Auribello ad reformandum cœnobium deſtinatus, non ſolū Fratres ſui ordinis, ad veterem diſciplinam reſtituit; verùm & popularium innumerabiles à flagitiorum cœno retraxit, ſanctèque viuere coëgit, adeò vt plurimi ea eis regularē vitam complexi fuerint, inq; eo inſtituto ſanctitatis ſpecimen inſigne ediderint. In his Luchinam quandam conuertit, & ſanctimoniæ regulis ad omnē perfectionē informauit. Alios, qui vel opibus, vel viribus pollerent, in remiſſionē peccatorū Crucis ſignū armauit, plūq; contrà Turcas, & alios fidei hoſtes militiā ſuſcipere perſuaſit. Nauigabat aliquandò Piſas Etruriæ Genuâ dimiſſus, cum Deo permittente, in manus pyratarum, qui nauigiū interceperant, venit. Vix ad conſpectum Archipyratæ adductus fuit, quandò is ex ſolo aſpectu aliquid diuinū in homine cōcipiens, illū vnà cum ſocijs, liberū abire iuſſit. Prehenſa fuerat in comitatu aliqua virgo, vnà cum matre vidua, & iam vtraque miſera in turpem ſeruitutē ducebatur; cùm Matthæus voce plorantium, opemq; poſcentium excitatus, in genua ad pedes Archipyratæ procumbens, integritatem, & libertatē vtriq; petere non diſtulit, ſeq; , & ſocios pro vtraq; in captiuitatem conijcere voluit. Cumque ille, ſatis Mattheo debere eſſe, ſi ipſe liber, & integer vnà cum ſocijs dimitteretur, identidem repeteret, neque captiuas liberare ſuſtineret; Matthæus, per ſanguinem, paſſionem, & mortem Saluatoris hominem conteſtaos, non priùs plorandi finem fecit, quàm impleraſſet, quod flagitabat. Mouit Archipyratam viri Dei zelus, adeò, vt non tamen fæminas, verùm etiam reliquos captiuos in gratiam Matthei dimiſerit. Meditationi paſſionis Iesv Chriſti aſſuetis, ſingulis diebus antè imaginem Cruci affixi proſternabatur, deprecaris, aliquem guſtum ſibi eorum, quos in Cruce pertulit, dolorum impertiri, antequam ex humanis diſcederet. Exaudiuit Chriſtus, & aliquādò orāti viſibilis apparuit, doloremq; incredibilem cordi eius impreſſit, vt, is quaſi mucrone cor ſibi configi, vel potiùs diffindi exiſtimarit. Exinde finem vitæ ſibi imminere Fratribus renunciauit; inter quorum ſuſpiria, & amplexus, perceptis ſacroſanctis myſterijs lætus mortem aſpexit. Vigleuani; vbi ſepultus, innumeris fulſit miraculis. Inter hæc nō poſtremum iſtud narratur. Galeazius Sfortia Dux Mediolani, Stephano Comiti Placentino, tria caſtella, ſeu oppida rapuerat, cuſtodibuſq; corporis, & alijs propoſita mortis pæna prohibuerat, nè illum Vigleuanum, vel ad conſpectum ſuum admitterent. In tanta calamitate Stephanus Mattheo ſupplex fuit; illoque diuinitùs adiutore, nemine prorſus prohibente, in caſtrum Vigleuanenſe ingreſſus, vſque ad conſpectum irati Ducis penetrauit, & ponentem iram aſpexit, fatentemque audiuit, ſibi quidem conſtitutum fuiſſe, non tantùm bonis illum exuere, ſed & vita priuare; cæterum ſe à virtute quadā diuina per miraculum prohiberi. Ità reſtitutis illi oppidis, confirmatiſque maiorum priuilegijs, voti compotem dimiſit Stephanum, Matthæo vitam, & facultates debentem. *Michael. Pius lib. 1. de viris Illuſtr. Ord. Præd. ex Leandri lib. 5. & Taeg op. 1.*

XXXVI. *Quidam viri illuſtres ord. Minoritarum recitantur.*

Per idem quoque temporis Religionem Minoritanam illuſtrarunt, Obſeruantes infraſcripti. F. Thomas Alamannus, prouinciæ S. Angeli Vicarius, in cuius ſacra facientis manibus, viſa eſt aliquàndo, diuina Euchariſtia in ſpecioſiſsimum puellum conuerti: homo ſanctitatis, & paupertatis diues F. Ludouicus de Latinis, Prouinciæ Ethruriæ Vicarius, qui leproſum quendam, iniecta ei propria tunica, perſanauit. F. Ioannes Lombardus, Beati Thomæ Florentini diſcipulus; cui aliquādò Chriſtus lumine immenſo coruſcus apparens; & leproſum, quem is ad portam cœnobij Montiſ-plani ſtipem frequentiùs mendicantem vacuū repulerat oſtendens, duriùs increpauit: ſibique factum, quod is leproſo feciſſet, aſſeuerauit; atque ea ratione, ad maiorem ergà pauperes charitatem inflammauit. Is adhuc tyro in religione Minoritana, cum ſtudiū literarum, pium vellet inſtitutum deſerere, & ad ſecularium Scholas redire: iamq; itineri ſeſe accingens, antè diuiniſsimum Euchariſtiæ Sacramentum proſtratus oraret, vocem audiuit cælitùs monentem; *Nè religionem receptam relinqueret, ſed in cellam rediret: futurum, vt quod in ſeculo magnis cum laboribus, & diſpendijs poſſet addiſcere, in cubiculo orans diuinitùs conſequeretur.* Impletum in ſe expertus, quòd inſolita vox edicebat, cum tātum luminis ſcientiarum obtinuiſſet, quantum Diuino cultui, & saluti animarum curandæ ſatis eſſet; oranti, quonam in re potiſsimùm exercitari deberet, alia vox patefecit; *In die mandauit Dominus miſericordiam ſuam, & nocte canticum eius.* Exindè ſibi deuotionis, & pietatis opera commendari intelligens, noctes quidem totas cultui diuino, orationibus, & meditationi rerum cæleſtium, dies verò integros charitatis, officijs impendit. Æqualis huic Antonius Stronconius, virginitatis illibatæ laude inſignis: de quo iſtud ſingulare narratur, quòd totis annis quadraginta, quibus in religione, vel ſtipem oſtiatim quæſiuit, vel miſericordiæ opera in pauperes exercuit, numquàm alicuius fæminæ vultum aſpexit. In conſuetudinem duxerat, millies ſingulis diebus genua in terram, in oratione ponere; omnia alia quæuis exercitia, diuinis officijs poſtponere; ſacroſanctoque Miſſæ ſacrificio plurima lumina accendere. Vnde aliquandò Chriſtus illi apparens dixit: *Miſſam ſuam illuminatam multum ſibi placere.* Quod cum is audiſſet, tantò plures candelas accenſas ſacris altaribus imponebat, præſertim verò diebus ſolemnioribus Chriſti, ac Diuæ Deiparentis, quantò id eſſe placitum authori luminis certò certius cognoſceret. meruit, vt poſt mortem ſuper ſepulturam ſuam lux cæleſtis apparuerit, quam dum nouennis puer Liberator, ignarus, ecqua eſſet, extinguere conaretur, quò magis nitebatur, eò amplius amplificabatur. Meruit & iſtud aliud virginitatis conſeruatæ inſigne, vt in manu exhumati illius, roſam purpuraſcentem diuinitùs inditam Fratres repererint. Prophetiæ ſpiritu multa prædixiſſe, & gratia curationum multa miracula edidiſſe memorant, qui vitam illius ſcripſerunt. Non minor Stronconio alter Antonius, cognomento Eſcocellus, patria Amalthcus, aliquandò inter Minoritas Conuentuales Venetijs profeſſus, qui cùm Magiſtrum ſuum, proprietatis vitio notatum, morte horrenda extingui: ac poſt mortem in ſpecie execranda, ſibi apparentem aſpexiſſet, ad Obſeruantes tranſitione facta, tantum in ſanctitate profecit, vt ſolo Crucis ſigno, ægros corporis

perſanaret, & verbo doctrinæ plurimos à peccatorum nexibus ſolutos, ad meliorem frugem traduceret. His non inferiores, Bartholomeus Caſtaneus, Maioricenſium Monaſteriorum conditor, qui calamitates Chriſtianæ reipublicæ à Turcis illatas longè antè prædixit: Anaſtaſius Mediolanenſis, qui dæmonio in varias figuras ſe transformanti, ſeque tentanti, & aliquando in ſpecie fœminæ ignem ad portam cœnobij poſtulantis ſibi apparenti, prunas ardentes in vola manus nuda, citra noxam detulit, inque faciem coniecit, dicens; *Accipe dæmon infernalis.* Die integro, quo in cælos emigraturus erat, ſuprà cœnobium, ſtella lucidiſſima radios innumerabiles eiaculans, inſtar ſolis fulgentiſſimi luxit, donec Angeli animam de terrenis ad cæleſtia efferrent. Hos ſequitur Dominicus Florentinus, gente Caſtiglioneus, perfectionis exemplar; quo animam agente, puella quædam in eodem Vaſti oppido, vbi ille in Monaſterio decumbebat, domi ſuæ in extremis quoq; poſita, longè trãſitum illius diuinitùs cognouit; cumq; altiore voce, vt ab omnibus domeſticis audiretur, *Pater expecta me,* conclamaſſet; ac percontantibus quidnam iſtud eſſet, Dominicum Caſtiglionem in cælum ferri renunciaſſet, puriſſimam & ipſa quoque animam emiſit.

Non minores ſuperioribus, Iacobus Caietanus, Petrus Francus, Chriſtoferus Cribellus Mediolanẽſis, Ioannes Bonuiſius Lucenſis, & alij, ſanctitate, doctrinâ, eloquentia, dono miraculorum vel prophetiæ Illuſtres: quibus hypocritæ vel id temporis nonnulli ſe adnumerare, cumque vel proprio ſenſu laborarent, vel ſpeciem tamen pietatis præſeferrent, æquare præſumebant; adeò vt neceſſe habuerint Patres Minoritani, Mechliniæ, octauò, in Comitijs Generalibus congregati, ſub pæna carceris prohiberi; nè quiſpiam Fratrum auderet, reuelationes, quaſi ſibi diuinitùs factas, aut viſiones quaſi cælitùs oſtenſas publicare; cum ea res illuſioni, atque deceptioni proxima ſit; cùm Angelus Sathanæ ſe ſæpiſſime transfiguret in Angelum lucis; & cum ſancti Patres verè à Deo illuminati, eiuſmodi apocalypſes, & gratias gratis datas potiùs occultarint, quàm propalarint. Indidem cenſuram grauem ſanxerunt, contrà quamuis doctrinam, à quocumque Fratre ſui Ordinis ſcriptam, & diuulgatam, ſine authoritate, & licentia ſuperiorum. *Marcus Vlyſſipon. hiſt. Seraphica p. 3. c. 22. & ſeqq.* Neſcio, an Amadei Maneſij Luſitani Apocalypſim tangebant. Caietanus enim Cardinalis, in Commentarijs ſuper quæſtionem 174. 22. art. 6. S. Thomæ Aquinatis, circa reſponſionem ad tertium argumentum, ad illa verba S. Doctoris, *Singulis temporibus non defuerunt aliqui, prophetiæ ſpiritum habentes, non quidem ad nouam doctrinam fidei depromendam; ſed ad humanorum actuum directionem,* monebat; Nota, *inquit*, benè contrà nouos Prophetas, & ſpecialiter quendam Amadeum, qui, vt aiunt, librum edidit, nouam doctrinam eorum, quæ ad fidei Chriſtianæ myſteria ſpectant introducere conantes, & ſuos ſequaces, ac ſimiles. Omnes enim tales hic damnantur ab authore, cum dicitur. Non defuerunt. &c. Non dicit, non quidem ad nouam fidem, ſed ad nouam doctrinam fidei; ita q; non ſolùm nouam fidem depromentes, qui etiamſi Angeli de cælo eſſent, excommunicati ſunt à Paulo Apoſtolo, ſed nouam doctrinam fidei aſſerentes, procul ab Eccleſia & Prophetis ſunt; ſicut ſi docerent, alium eſſe oportere ritum Sacramentorum, ab illo, quem communiter Eccleſia ſeruat; aut ſi alia Euangelijs, aut ſacræ ſcripturæ apponerent, tamquam ſacræ ſcripturæ partem: aut ſi aliquos actus ſecundùm fidei doctrinam illicitos dicerent licitos: aut aliquid huiuſmodi, quæ fidei Chriſtianæ doctrina abhorret: ſiue quia directè fidei contrariantur; ſiue quia ex conſequenti fidei aduerſantur: vt illi, qui fatentur, ſe noſſe Deum, factis autem negant, Deo contrariantur. Iſta Caietanus de nouis Prophetis occaſione Amadei.

Marcus Vliſſiponenſis Epiſcopus Portugallenſis, in eodem contextu, varia de eodem Amadeo hoc anno ſuperſtite ſcripſit. Ioannem Meneſium (*Petrum alij dicunt*) primò nominatum, nobili familiâ ortum, & in aula Luſitaniæ Regis Eduardi gratioſum, amoribuſque, & illecebris irretitum affirmat: qui conſuetudine aliquarum pellectus, Eleonoram Friderico Imperatori nupturam, in Italiam ſecutus fuerit, ibidemque diuino radio illuſtratus, mundi vanitate perſpectâ, ab illius laqueis, quibus irretitus vixerat ſeſe explicauerit, & religionem profiteri voluerit: ferè oblitus eorum, quæ paulò ſuperiùs aſſeruit: illum in Luſitania inter eremitas Hieronymianos ſanctè vixiſſe: ſemel à Sancto Franciſco, iterum à Chriſto, tertiò à Diua Deipatente apparentibus admonitum in Italiam veniſſe: Aſſiſij habitum Minorum Conuentualium à Miniſtro Generali delatum induiſſe: inter laicos profeſſum, Æditum in operis vilioribus ſummâ ſimplicitate, puritate, & demiſſione vixiſſe. Addit de eodem Marcus, quod Aſſiſij profeſſus, Eccleſia pro cella vtebatur. Inde fama ſanctitatis eius vulgata, à Franciſco Sfortia Duce Mediolanum euocatus, cum illi prolem maſculam impetraſſet, aream quandam pro ædificando Cœnobio ab eo obtinuit, illudque ſub inuocatione S. MARIÆ Pacis extruxit: indèmque nouam Congregationem Amadeorum, qui regulam S. Franciſci arctiùs ſeruarent, laicus inſtituit. Inde Romam à Sixto IIII. Pontifice inuitatus, illiuſque authoritate, Sacerdotio initiatus, illi à ſacris confeſſionibus fuit, & ab eodem Eccleſiam S. Petri in extremo Ianiculo (montem aureum, vbi S. Petrus cruciaffixus pependerat, appellant) pro Minoritana familiâ accepit: vbi rara abſtinentia viuens, multa ſanctitatis indicia dedit, & in quodam antro Apocalypſim ſuam ſcripſit, in qua plurima de ſtatu Eccleſiæ Romanæ, de Pontifice Angelico (Sixtum IIII. volunt indicari) de mutatione Religionis, Regnorum, & Principum prænunciauerit: quem tamen librũ plurimi, ſuis adinuentionibus, & figmentis poſteà excogitatis infarſerint, auxerint, & alium fecerint: ità vt non videatur eſſe amplius Amadei, ſed illorum, qui calamum appoſuerunt, multa ex ſuo impoſuerunt, atque viciarunt. Hæc Marcus ſcriptor domeſticus, de ſuo Amadeo. *parte. 3. lib. 6. c. 30.* XXX-VII. *Amadeus Ord. Minorum, quis, & qualis.*

Antonius etiã Vaſconcellius, hæc de Amadeo, ſatis elaborato ſtylo reliquit: quorũ iudicium Lectori attento relinquo. B. Amadeus, ſecundo genitus loco à Roderico Gomeſio Sylueo, Præfecto arcium Campi maioris, & Ougurllæ; & Iſabella Meneſia, quę patrem habuit Petrum Meneſium, Comitẽ Vianæ, & primũ ſe præDucem, Villaregellen domus auctorem, ſororẽque Didaci Syluij, primi Comitis Portalegienſis, ſub quo pædagogo bullam ſuſpendit Rex Emmanuel Ioannes ille à matris cognomine, Meneſius dicebatur, & furtiuos aliquos amores alebat, quorum cauſa in Italiã ſeceſſit, ea tempeſtate, qua Eleonora Eduardi Luſitani filia, Federici III. Imperatoris iugali thalamo vxor data, cùm eodem Romæ coronata fuit. Hic Ioanni diuina lux affulſit, eumque in agnitionem fucatæ, & labentis gloriæ induxit. Ergo rebus nuntiũ remittens, ſed veteres amores non omnino delens ex animo, ſe dici voluit Amatorem: Franciſcani tamen, quorum probauit inſtitutum, vocabuli corruptione, XXX-VIII.

vel

Digitized by Google

vel ea veritatis expreſſione Amadeum nominârunt. Sic enim ſe totum in Dei amorem tranſtulit ea aſſiduo orationis vſu, vt in ſummam perfectionem conſcenderit, & ſuperioribus annuentibus vitam ſolitariam coluerit, impetrato à Summo Pontifice, ſacello propè Vaticanum, quod nomen habet à Diuo Petro Montorio, vbi fama cóſtans eſt, caput Apoſtolorum Principi auulſum. Hic cæleſtem, & ſumma aſperitate constrictam, per multos annos vitam egit, ob quam & Summo Pontifici charus, & Purpureorum patrum Senatui venerabilis habebatur. Multis à Deo reuelationibus fuit illuſtratus, quæ in volumen non exiguum Latino ſermone concinnatum compulſæ fuerunt; ſed is impiorum hominum artificio adulteratus, primam illam authoritatem amiſit. Obijt tandem miræ ſanctitatis exiſtimatione, Mediolani, vbi ſitus, multis pòſt mortem miraculis claruit, & velut vnus ex cælitum numero ſuſpicitur, & ad impetranda Dei beneficia euocatur. Iſta *Vaſconcellius in deſcriptione Regni Luſitaniæ de Amadeo.* Sed quàm ſibiipſi, quàm alijs conſona! alij cenſuerint. Sanè, vt alia omiſerim, quod de obitu Amadei ſcripſit; ipſi Minoritæ Obſeruantes, qui Romæ ad S. Petri Montorij ædes inhabitant, impugnare videntur: dum apud ſuam Eccleſiam, ſepulchrum illius oſtendunt: vbi neq; vlla miracula, neque aliqua inuocatio, neque tanta ſanctitatis, quanta Vaſconcellius memorat, indicia.

XXX-IX. Sed hæc alij diſpiciant. De Apocalypſis volumine Lectores, qui ſtyli inæqualitatem, argumenti thema, tractationis ordinem, & modum, narrationum non interruptam, neque hiantem ſeriem obſeruârunt, & exempla recentiora cum antiquiſſimis, & ferè ipſis autographis, in Bibliothecis, Vaticanâ, Altempſianâ, Sfortianâ, Auguſtinianâ, Eſcurialenſi, & alijs contulerunt, ouum ouo ſimilius non repererunt, præ identitate exemplarium Apocalypſis Amadeianæ, ex qua hæc digna nota exceperunt: & in tres claſſes diſtributa, orbi repræſentare voluerunt; vt oſtenderent Autorem quidem ſiue temeratorem libri, fuiſſe inſignem hæreticum, pſeudoprophetam, atque impoſtorem; librum verò digniſſimum, qui flammis crematur, publico iudicio.

Recenſentur aliqua, quæ in illius Apocalypſi, nota cenſentur digna.

1. Hæreticum inprimis renunciant, quòd nouam Apocalypſim mentitus, ſacrumq; titulum ex libro Canonico ſuffuratus, omnia, quæ in eam congerit, falſa, apocrypha, atq; ridicula, multa hæretica, atque erronea, alia incerta, & ex proprio cerebro deprompta, omnia, ex inquam, tanquam de fide Catholicâ proponit; ſæpe ſæpiùs aſſeuerans, ſibi ea à Gabriele Archangelo cælitùs eſſe tradita ad ſcribendum, vt à futuro Summo Pontifice (quem ſomniat) in Canonem referantur. Vnde prima hæreſis eſt, Librum, falſa, & hæretica continentem Canonicum, ſiue canonizandum aſſerere. hæc ex *Raptu* 1. demonſtrarunt.

2. Quòd reuelata ſibi ea omnia à Deo affirmet, vel potiùs blaſphemet; adiuncta cauſali; *quia*, inquit, *voluntas Dei eſt, vt multa vana, & ſuperflua de fide ſua reſecentur. Raptu primo.*

3. Quòd cùm Apollinari hæreſiarcha, Animâ Chriſti Deitatem fuiſſe ſubdubitet, & futuro Paſtori decidendum relinquat; cum tamen iſtud commentum iam à multis ſeculis fuerit exploſum. *Raptu* 2.

4. Quòd multò plura annorũ milliaria, quàm Sacræ Geneſis ſcriptor, ab Orbe condito ad diluuium vſque, & deinceps numeret: fingens Geneſis ſcriptorem, hominum generationes enumerantem, frequentiùs ab atauis in pronepotes tranſiliiſſe, adeoq; multas annorum centurias prætermiſiſſe. *Raptu* 3. & 5.

5. Eodem *Raptu* 5. affirmat, per peccatum Adæ nullum malum filijs illatum eſſe, ſed repoſitos duntaxat in terminis naturalibus.

6. Ibidem, prædeſtinationem ex meritis præuiſis ſub conditione, & contingẽtia docet: ita vt ſolã præſcientiã reſpectu Saluãdorũ, imò nè hanc quidẽ omninò agnoſcit: cùm non abſolutè prædeſtinari homines, contrà Apoſtoli ſententiam affirmat.

7. Alios præter Chriſtum, & Virginem Matrem à peccato originali præſeruatos, imò antè Conceptionem ſanctificatos, idq; ex meritis parentum, & aliorum iuſtorum lachrymis conſtituit. *Raptu* 4.

8. Cùm iniuriâ, & coarctatione diuinæ Omnipotentiæ aſſerit, ad perfectionem vniuerſi pertinere, vt omnis poſſibilis coniugatio producta in eo reperiatur. *Raptu* 5.

9. Fingit, Chriſtum duodennem ad cælos aſcendiſſe, & ibi pro diſcipulis cæleſtes manſiones ædificaſſe: poſtmodum anno 15. Tyberij Cæſaris in terras deſcendiſſe. de quo licèt conſtituat Angelos opinatores, & poſtea reuocet in problema opinabile; tamen aſſerit, & prophetat, iſtud decidendum à futuro Pontifice. *Raptu* 5.

10. *Raptu* 6. in diuiniſſimo Euchariſtiæ Sacramento, aliud corpus ſimul cum Chriſti corpore conſtituit, quod vel ad exoletam philoſophiam, vel ad raptum pertinet.

11. Ibidem, laicos poſſe fortè Euchariſtiam conficere inſinuat, cum ait; Neminem quantumuis iuſtum conficere poſſe ORDINARIAE, niſi ſit Sacerdos, vbi τὸ *ordinariè* indicat, poſſe iuſtum non Sacerdotem, extraordinariè conficere.

12. Ibidem affirmat, Euchariſtiam ſemel traiectam in ſtomachum, non verò intra os, aut pectus, incipere eſſe panem, panis ſubſtantia redeunte, & corpore Chriſti abeunte.

13. Ibidem. Non conſecraſſe Chriſtum illis verbis, Hoc eſt corpus meum; ſed iſtis: *Vertatur panis terreſtris in panem cæleſtem, & cibus corporis, in cibum ſpiritus.* & hoc inſinuatum ab Euangeliſtis in verbo, benedixit.

14. Euangelicos Sacerdotes non conficere verbis, quibus Chriſtus confecit; quia non decet miniſtros: nec etiam verbis præſcriptis, Hoc eſt corpus meum, conſecrare poſſe, niſi præfatione adhibita, qua conſtet, in perſona Chriſti loqui. *Raptu* 6.

15. Vſum Græcum, de communione laica ſub vtraque ſpecie, anteponit Latino; ad iniuriam Romanæ Eccleſiæ. *ibidem.*

16. *Raptu* 15 Omnes Patres, atque Theologos carpit, affirmans ſibi ſoli reuelatum eſſe Trinitatis arcanum, vt via alius, inquit, futurus ſit, qui ſciat determinare, quid eſt, qualiterue tenendum, atq; credendum ſit.

17. *Ibidem* nouo commento, perſonas relatione, aut origine conſtitui negat, ſed ſola Deitate, prout æquiualet rei abſolutæ.

18. *Ibidem*, in Trinitate, contrà vnanimem. SS. Patrum Theologiam, numerat XXX. notiones.

Pſeudoprophetam deinde illum ipſum eſſe oſtẽdebant, quòd multa ſigna, atque portenta, quę numquã poſtea contigerunt, falſus ſomniator, ſeu nugarum, & mendaciorum conſarcinator prænunciauerit. ſcilicet; venturum Pontificem, quem millies prędicit, cunctis retrò Paſtoribus præſtantiorem, hunc iam cum Fratribus Minoribus ſuo tempore viuentẽ, ſibi in viſione oſtenſum, & ex facie notum; in Canonem hanc Apocalypſim relaturum: multa ex Cathedra Petri deciſurum: additurum Pſalmos, quos ipſe ſibi cælitùs demiſſos mentitus eſt: aſſuturum Euangelio hiſtoriam de *Mariæ* aſſumptione, Lucæ nomine traditam. Item, vſum calicis permittendum, ſeu concedendũ laicis: nouas ſolennitates inſtituendas: multorum Sanctorum nomina, in ſacrum Miſſæ canonẽ reponenda: Omnium Apoſtolorũ Octauas, pręcipuũ Magdalenæ cultum, nouam deſponſandi ſolennitatẽ, ieiunij interpolationẽ in feſto Annunciationis introducẽdã: Euangeliũ, *In principio erat Verbum*, loco legationis Angelicæ ſubſtituendum, tẽporibus & authoritate eiuſdẽ Angelici Pontificis. Itẽ Genuenſes

crebrò dominos mutaturos,& in perpetuum ſub dominio futuros. Multa præterea de familia Vicecomitum, de Rege liliorum, deq; republica Veneta: quæ falſa fuiſſe tempus declarauit.

Impoſtorem præterea demonſtrabant, quòd placita Scholaſtica ſibi reuelata aſſerat, quæ & ſi non omnia fidei repugnent, multa tamen communibus ſententijs aduerſantur, nec digna ſunt reuelatione ſcilicet.

XL. *Item alia communibus Theologorum placitis aduerſātia, nec reuelatione digna.*

1. Septem Angelos eiuſdem naturæ, & ſpeciei, quâ Deus perfectiorem perducere non poteſt, cunctis, prælatos Angelis & hominibus, citrà Chriſtum, & Matrem, quorum nomina, Michaël, Gabriël, & Raphaël ex ſacris litteris; Vrielis, ex Eſdræ Apocryphis; cætera, Salthielis, Barchielis, & Græco-hebraici Euchidielis, ex Cabaliſtarum inſomnijs, vel ex proprio cerebro mentitur.

2. Omnes Angelos productos per multa ſecula intelligibilia, ante omnem diem ſex dierum, aduerſùs communem huius temporis ſententiam. hos ipſos coæuos terræ, ideſt primæ materiæ facit; hancque per omnia hæc ſecula informem perſeueraſſe.

3. Chaos Poëticum verum inducens.

4. *In principio*, nouus interpres Angeli ute commentatur, hoc eſt, *ante omnem diem*, & ideò dictum aſſerit; dies ſeculi quis connumerabit?

5. Solem ex luce creatum primo die; Lunam, & ſtellas quarto.

6. Angelos, non paruis, & breuibus morulis (ita loquitur) ſed multis temporibus viatores fuiſſe, habuiſſe tunc temporis cognitionem Dei per impreſſam à principio illius ſimilitudinem; & non videntes eum beatos tamen fuiſſe.

7. Non habere diuerſas rerum ſpecies, ſed omnes, vna, & eadem Dei ſimilitudine ipſum, & cætera omnia cognoſcere.

8. Decertationem Angelorum tempore non paruo duraſſe.

9. Deum multifariàm hortatum eſſe Luciferum, vt inceptis deſiſteret; expectaſſe conuerſionem eius, vt qui poſſet ante caſum conuerti.

10. Concupiſſe Luciferum, vt eſſet Deus, quomodò nunc homo Deus eſt.

11. Nolente Lucifero reſipiſcere, diuiſiſſe Deum, lucem à tenebris, & occaſione caſus Angelorum mundum condidiſſe corporeum, ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram, qui ſit imago aliquomodo, & ſimilitudo noſtra.

12. Primam mulieris tentationem fuiſſe interiorem, & occultam.

13. Pluribus diebus, & vicibus ſtuduiſſe Diabolum mulieris mentem peruertere.

14. Hominem vſq; ad quintam mulieris perſuaſionem fortiter reſtitiſſe; quinta attentè audire cæpiſſe; ſexta demum plenè conſenſiſſe; iratum Deum, non minùs contra excuſationem primorum parentum, quàm in peccatum, præcepiſſe omnibus Angelis, vt expellerent eos è paradiſo. & hæc quidem *Raptu* 1. *&* 2.

15. Haud ſanior in tertio, ceu grande quiddam vulgat, Deum nullo animali interfecto, ſed potentia ſua feciſſe Adæ, & vxori illius tunicas pelliceas.

16. Mundum conditum, exiſtente Sole in puncto Arietis, exploſis, vt ita loquar, autumnalibus Theologis.

17. Adamum ſexta conditum die extrà paradiſum ſtetiſſe; Sabbato meditationibus vacaſſe; Dominica inſequente tranſlatum in paradiſum, & ex coſta formatam viraginem. Statuiſſe vtromq; (vtrique Tobiæ, & Annæ exemplo) abſtinere coitu per triduū. tertia ab hinc die elatam mulierem, conſenſum præſtitiſſe ſerpenti, inſumpſiſſe reliquum temporis in demulcendo viro, vſque ad creationis Octauam, quà ambo paradyſo expulſi. Adam pænituiſſe illum, & interſerit ex Angelica ipſius Theologia, pænitentiam fructiferā non ſufficere dolere de commiſſis, ſed oportere, vt ibi gratia Dei interſit, ad hoc, q̃ Deo à dolorē illū acceptet, q̃ quo ſē ſn ꝓferret, clariꝰ edixerit illi Gabriël, 4 *Raptu*, forſan ille idē, qui Mahometo ſcribē locutꝰ.

18. Eodem raptu dicit. Nulla operatio in ſe conſiderata eſt digna æterno præmio; ipſe tñ ſua benignitate, ſuaq; gratia fecit & inſtituit, vt illa, q̃ non ſunt digna, fieret digna. Nō ergo cōmuniter ſaluantur homines ſine proprijs meritis; illa tamē merita, non ſunt ex ſua natura, merita, ſed ea diuina ordinatione. Sicut enim vos æſtimationem tribuitis nummis veſtris, ita Deus actionibus, & operibus veſtris.

19. Ibidem dicit, nullum fuiſſe damnandum, Adamo non peccante.

20. *Raptu quinto*, non tantùm delirat, ſed furit; & dum vaticinatur de futuro, quem toties nequicq̃ pollicetur, paſtore tanta inſipientia, vt tēpus ipſius Pontificatûs futurum dicat, nuptiarum Agni, à ſanctis tantoperè deſideratum, quo Deus velit iterum humano generi miſereri, tangens Sūmum ſacerdotem ſui tēporis, in partem inuehitur amens, & Sūmo Pontifici maledicens, vocat illum, multorum bonorum, ſed & malorum auctorem, quem aliàs multum bibiſſe de Chriſti ſanguine ait, & pro diſputatione balbutiente, quæ nihil erat, reſpectu eorum, quæ ſibi reuelata fuerant, primam dignitatem accepiſſe. Indè futura prædicens, ſucceſſurum in Rumana Sede, quem creauerat Sixtus ipſe, nec calidum in bono, nec frigidum in malo. Ità Innocentium cenſet. Tangit poſtea Alexandrum, quem ità deſcribit; Veniet poſt illum bus cornupeta, taurus, non bos, Simon Magus &c. Bouem pro gente dixit, cùm is eſſet ex clariſſima Borgiarum ſtirpe, cui ſtemma aurum, bos eſt.

Tranſit deinde ad alia cælitùs ſibi detecta dogmata, & communem prædeſtinationem ſtatuens, conditionatam, antè obitum, ſolum in Virgine abſolutā agnoſcit. In ſe Theolog[illegible], ponentes in Virgine fomitem ſopitum & extinctum pro tempore. Decretum ſtatuit de aduentu Chriſti, etiam peccato non ſtante. Mortē Virginis, nō ex lege, ſed ad ſuam, & noſtram vtilitatem decretam. Eandem à pacto cum Adamo excludit, ſic vt cæteris ſeruaturus eſſet originalem iuſtitiam, conditione eah ibita, ſi non caperet vetitum pomum: Sanctę autem Virgini abſq; vlla conditione ſeruaret, etiam delinquens. Ad eam dum concipienda eſſet, aduolaſſe Angelos, & tota nocte adſtitiſſe teſtes: quibus videntibus mundiſſimum ſemen Ioachim transfuſum ſit in Annæ vterum, ſanguine ipſius, puriore, & perfectiore illorum miniſterio primùm ſegregato; compactum poſteà Virgineum corpus humanum, & perfectum, non in inſtanti vt Chriſti; nec expectato tempore, quantum pro alijs, ſed ſex horis, vel circiter. Adoleuiſſe virginem, ſcientia infuſa extunc imbutam, ad quam contuliſſe dicatur in Euangelijs Chriſti myſteria, experientiam ſcilicet cum reuelationibus componens, & Deum ſpecie, vel ſimilitudine concreata (ſicut nos, inquit Gabriël) cognouiſſe: quaſi ſine dolore matris vtero egreſſam; adeò, vt cum *Mariam* Anna pareret, nullum, vel paruum, Eliſabeth paulò maiorem, communi tamen longè minorem dolorem ſenſerint. Nihil turpius hominem facere, quàm cum intrà ſeipſum trahit carnes animalium mortuas, vt veluti in ſepulchro marceſcant, atque ità turpiorem eſſe comeſſionem purgatione veneris. Fruſtrà nos altercari cum ſanctis Doctoribus alijs in viſione, alijs in fruitione beatitudinem conſtitutam aſſerentibus. Chriſtum pòſt reſurrectionem comediſſe, non ſolùm traijciendo ad interiora, ſed etiam digerendo, & aliquantulum cibi pariter in ſe conuertendo, quod licèt parua acceſſerit carnis portio, parum tamen pro nihilo computandum, non officiat glorioſi corporis immo-

abilitati. Beatos in patria comeſturos, ſi voluerint, non tamen id facturos, quòd turpiſſimum ſit exercitium. Duas Magdalenas fuiſſe, ambas Chriſti vnctrices; & Propheram, eadem die, promiſcuè tamen, vt Petrus, & Paulus celebrandas fore, promiſſi edicto Pōtificis duplici; & poſitâ opinione de abitu Chriſti in cælum ab anno 13. ad 30. ait Angelus, id decidendum à promiſſo paſtore, nec ſe velle decidere: etſi ex ſerie verborum ſatis colligi poſſit, vtri magis adhæreat.

Eodē raptu proponit talia, quæ ſi vera eſſent, dediſcenda foret nobis omnis Philoſophia, atq; Theologia. Scilicet. Infuſos Chriſto omnes habitus in ſummo, & gratiam cum charitate (quas Scoticè eundem eſſe habitum definit) tantam, quantam à Deo dari potuit. Non enim verum eſſe, quod apud nos dicitur; Quocumq; finito dato, poſſe aliud maius dari. Falſum eſſe, vt Angelorum intellectus, & voluntas, ſint alterius rationis à noſtris; aut quòd pro diuerſitate naturarum, diuerſæ ſint potentiæ. Vnitam eſſe animam Chriſti carnibus, & oſſibus, quaſi præexiſtentibus, nihil corrumpendo, ſed vitam addendo: carnem proindè humanam eſſe aliud ab anima. neq; eſſe carnem per animam. Multos Angelorum incarnationi adſtitiſſe intra domunculæ parietes, & extra per ſpatium duorum, vel trium ſtadiorum. Legatos nunciādæ Incarnationi tres Angelos; mentionem Gabriëlis factam, tamquā nobilioris cæteris. Ioannē in vtero rationis compotem, non modò exultaſſe, ſed flexiſſe genua in Chriſti aduentu, & Angelica linguâ panxiſſe canticum Chariſteron, ſuo tempore ſcripturis Canonicis inſerendum; *Mariam* inſuper ſanctiſſimam eadem adlocutum linguâ, & cum ipſa colloquia miſcuiſſe. Ab annis 40. antè Chriſti in templo inuentionem, ceſſauiſſe ſceptrum in domo Iuda. Qui plaſmauit homines, ipſum nunc *factum eſſe ab homine. Raptu ſexto*, non meliora aſſerit, ſibi ab eodem Gabriële reuelata. Baptizantis aliſq; intentione defectum à Deo ſuppleri, eò quòd penes baptizatum ſit inuincibilis ignorantia. Panem non deſinere, quaſi antè tranſubſtantiationē ordine naturę, ſed illā peracta dare locum: eundemque annihilari, quaſi poſt tranſubſtantiationem. Chriſtum in Euchariſtia latētem ſenſu nos corporis videre, & audire, Diuina id virtute per miraculum operante. Accidētia agere, & pati natiua ſua, & non vi ſubſtantiæ. Immediata inſtantia non poſſe dari; id tamen decidendum à futuro Pontifice. Ioannem Euangeliſtam, (id quod non niſi in apocryphis legitur libris) neſcio quam Druſianam à mortuis ſuſcitaſſe. Valdè errare, qui corpus Domini viuum, & mortuum aiunt ex forma non fuiſſe idem; & agnoſcentes formam cadaueris, ſenſum, rationem, & fidem negare. Duo Sacramenta numerari, panis, & vini.

Raptu ſeptimo; formas elementorum formaliter in mixto eſſe. Tot notiones in vna perſona Trinitatis, quot in alia reperiri. Digniorē Patrem Filio, etſi non in Deitate, tamen in largitione Deitatis, adeoque Filium aliquo modo Patre minorem. Chriſtum aliquo modo Matre minorem. Omnes animas in igne purgatorio exiſtentes, deſcendente Chriſto ad inferos, liberatas. Apoſtolos ante Virginis tranſitum, non totaliter diſceſſiſſe à Iudæa. Virginem mortuam cum Chriſto pendente in cruce, morte occulta, non myſtica, (tamen quæ fuerit humanæ redemptioni cooperata, & cum illo ſurrexiſſe Beatam fuiſſe in corpore adhuc mortali, ab eius Aſcenſione. Collocutam ipſi in Sacramento exiſtenti; audiſſe, & allocutam eſſe, tantùm non tetigiſſe. Ariſtotelem ſaluum factum eſſe. Multas animas ex inferis eripuiſſe Deum, & multas adhuc erepturum.

XLI. Hæc in Apocalypſi Amadeiana, digna nota cenſuerunt; quibus ſitaquoq; alia nō minora, nec leuiora eſſe dixerunt, quòd parum Amadeo viſum ſit, vt Antichriſti Apoſtolus, verbis Apoſtoli inciperet librū phanaticū, qui in Canonem vt mēntiebatur reciperetur Eccleſiæ cæteriſq; omnibus fidem daret; niſi in eum ordinē cooptaretur, qui quotidiè cātibus per Eccleſias frequētatur, vt ſimul fieret Apoſtolus Hiſtoricus, Pſalmiſta, Euangeliſta, & Actuū ſcriptor Apoſtolicorum; vna ſua Apocalypſi, cætera omniū ſcripturarum genera cōprehendens, & noua condens: proteſtatus nō ſemel de his ſibi demandatā ſcripturam, quæ nōdum fuerant Eccleſiæ reuelata; ità vt *Raptu ſecundo* dictum ſit illi ab Angelo verbis Gothicis conceptis; *Lege Bibliam, & ad illa aduerte, quæ ibi non exprimuntur*: vt videlicet ſingula edoctus, ſanctæ Dei Eccleſiæ patefaceret. Apoſtolatu nō contentus, ſe facit Hiſtoricū ſacrum, dum appendicem elaborat Sacræ Geneſis, altiùs exorſus ab antiqua Angelorum conditione; quorū pugnas, certamina, diſcrimina, vtrimq; allegatas rationes, adeò minutatim proſequitur, vt hac ſola parte is liber, ex rei magnitudine, & antiquitate argumenti, ſit antè Geneſim collocandus. Inde mūdi viſibilis opificium multò luculentius edisſerit, quàm Moyſes, cū occaſionē formandi ſolis ex caſu Angelorum cōminiſcitur; cū hominis plaſmationē liberius proſequitur, aſſerens tres Angelos ex quolibet choro egreſſos eſſe iuſſu Dei, ad formandum corpus primi hominis nomine omniū; plaſmatoq; corpore, & omnibus organis, adiutorio Dei, & ſecundis cauſis influentibus, ſolum Deū, vitæ ſpiraculū per creationē indidiſſe. Propheta etiā vult videri, cùm plures apparitiones pro futura Incarnatione introducit, & aſſerit, Deum bis in forma hominis aſſumenda Angelis apparuiſſe, priuſquā ne quā ſpiritus laberētur. Pſalmorum numerum adauget, reuelatum ſibi aſſerens integrum Pſalmum ex pſalmo 50. eſt deflorato) quē dixit Domino Adam, cùm illum pœnituit pòſt peccatū. Aliū ū Sancti Michaëlis epinicion, & triumphalē, cum deturbato Lucifero victoriam reportauit. Alterum Adami, cumprimum Euā vidit. Alterum, Archāgeli Bacchielis de productione mundi. Alterum omnium Angelorum ſed mira vanitate, ex ethnicorum figmentis, & Aſtrologorum fabulis confictū, pro hominis formatione. Alium omnium Sacerdotum, pro *Mariæ* deſponſatione, & nè à Canticis quidem ſibi tēperat Euangelijs inſerendis. Habet enim *Mariæ* canticum aliud pro Incarnatione, ex quo præbuit conſenſum. Aliud omnium Angelorum in eandem. Aliud Ioannis in vtero exiſtentis, Angelorum lingua compoſitum, cuius reticet verba. Aliud Elizabethæ verſibus Leoninis cōpactum, de myſterijs Dominicæ Incarnationis. Aliud *Mariæ*, in Chriſti Natiuitate. Aliud Angelorum, de Altaris Sacramento. Aliud eorundē, de Beatiſſima Trinitate. Aliud in Chriſti triumphalē Aſcenſionem. Aliud demum in Virginis trāſitum. Euangeliſtæ præterea munus occupat, cùm ita minutatim tractat, quæ ſunt à ſacris ſcriptoribus prætermiſſa, vt iam nemo profiteri poſſit, nihil ſe ſcire de myſterijs Chriſti. Texit enim conceptionis Virginis hiſtoriā enucleatè; Præſentationis in templo, producens virginis verba, pro grandi ſua humilitate profitentis: *Dico enim vobis, me recordari de tempore, quo anima mea corpori vnita fuit, & quid cogitabam tunc: & memini totius temporis, quo in vtero Matris extiti*: & in eius myſterij gratiam, cuiuſdam Heli ſenioris adorationem, & vaticinium: vt ſuum quoq; Simeonem virginis haberet præſentatio. Deſponſationis cum Ioſeph, integram habet narrationem: melliſluum valdè extitiſſe tunc aſpectum cælorum: quod quidem vltrà impoſturam Mathematicam, ſapere videtur ſuperſtitionem, & in re ſacrā impietatem. Quadraginta quinque annos tunc egiſſe Ioſephū. Trium horarū ſpatiū datū vtriq;, ſponſo videlicet & ſponſæ ad deliberandum. Confirmatum in gratia virum.

Alia quoque non minora nec leuiora.

Pergit ad Annunciationis ſeriem. & addit Collegas Gabriëli Barchiëlem, & Euchidielem: primo tem Gabriëlem expreſſum, alios tacitos ab Euangeliſta. Exhibito conſenſu à Diua Virgine, quòd ſciſſet non patrandum opus Incarnationis, vſque ad dimidiam noctem, interrogâſſe Gabriëlem; ex quo tempore noluiſſent cæleſtes ſpiritus myſterium: retuliſſe illum ex ordine, & ſic ei Angelorum pugnam deſcripſiſſe. Accedente præſcripto dimidiæ noctis momento, tres guttas puriſſimi ſanguinis ex corde virginis deſumptas, inde compactum corpuſculum, venerabundos adiuiſſe Angelos, & forſan, quod pro mole corporum eos loci non caperet anguſtia, vſque ad tria ſtadiorum millia compleuiſſe. Subit poſteà montana, & ſex dierum iter, vno perhibet confeciſſe virgunculam Deum ferente, à quo ferebatur; ſciente Ioſeph iter, & itineris cauſas, qui pridem venerat ex Tophet, vt videret ſponſam in ſociali domo; & conceptum Meſſiæ neſciuit, tàm ipſe, quàm Ioachim, & Anna adhuc ſuperſtites. Iuerunt *Maria*, Ioſeph, & comitatus, in domum Zachariæ in domo Galilææ ſitam. Ad domus ingreſſum, vidit *Mariam*, & *Ieſum* intra eius viſcera Ioannes: & viciſſim illi Ioannē reſpicientem. Pacis edidit nuncium noua famula (*pax Chriſti ſit huic domui*) flexit genua præcurſor intrà vuluam; & *Ieſus* intereà ſedens (*ſubſellio forſan intra Matris viſcera conducto*) extenſâ benedixit manu, pangens Canticum, quod inter ſuppoſita annumerabitur, niſi aſſuatur epiſtolæ ad Abagarum. Mox ſurgere præcurſor, ſalire, & tripudiare: (triclinium fortè ipſa vtraq; aluus extiterat) Angelorum linguâ *Mariam* alloqui; vtrimque cantatum, & prophetatum; correpta etiam à numine anu, quæ vocem in carmina conformauit. tandem prodite vtero Ioannem, *Maria* virgine, & Annâ inſpicientibus ſordes puerperij. Non hæc ſcirent Theologi, niſi arreptus fuiſſet Amadeus. Sed adhuc grandiora proloquitur. In Chriſti natiuitate pangit *Maria* Cantica. In abitu in Ægyptum, puelli lepram, eluuio Chriſti faſciarum mundatam, qui tandem latroni crucem actus Chriſtum confeſſus eſt. Diſtinctam in Chriſti pueritia loquendi infantiam, vt primo tamen anno cum matre loqueretur: ſecundo, etiam Ioſepho; tertio cum omnibus indifferenter: Diſputationem in templo duodennis Chriſti ſibi reuelatam, & ex vero à ſe deſcriptam in qua Chriſtus Iudæ nomen Dei quadrilitterum Tetragramaton reuelauerit. Ioſephum eodem anno, quo Chriſtus diſputauit templo, mortuum, annum agentem 76. obliuiſcens; quod priùs ſibi ab Angelo reuelatum dixit, Ioſephum in deſponſatione cum virgine, annos ætatis habuiſſe 45. Mortuo Ioſepho datam occaſionem, vt virgo in templum reuocaretur præficienda æducationi puellarum, quæ in eo cuſtodiebantur, vt vacaret Chriſto cælum ſcandere, pro manſionibus cōpingendis: Itaque extra intelligi debere, illud, quod dictum eſt; Nemo aſcendit in cęlum, niſi qui deſcendit de cęlo, filius hominis, qui eſt in cælo; licet id Angelus problematicè non definiat, ſed definiendum paſtori promiſſo relinquat. Addit prætereà extranumerarius Euangeliſta, quæ alij prætermiſiſſe illi videntur; ſermones quoſdam quaſi Ioannis Baptiſtæ ad milites. & Chriſti ad turbas: maternitatis in triduo mortis amiſſionem. Item Chriſto aſcenſuro, Matris cum Filio de benedicendo altercationem, adſtantibus Lucâ, & Marco aſcenſioni: cum tamen ille ex traditis, & iſte ex auditis à Petro, Euangelia ſcripſerint, neq; myſterijs Chriſti adfuerint. Fingit deinde, III. Nonas Maij Chriſtum aſcendiſſe: vnaq; cum eo Salomonem, Nachor, Thare, & multorum philoſophorum animas, in cælos abijſſe. eaque omnia Euangelijs inſerenda blatterat. Supplet deindè plurima, quæ Lucas in Actis Apoſtolorum omiſit: virginis in cælos aſſumptionem. plura Concilia Hieroſolymis ab Apoſtolis celebrata. † † † † eiuſdem, & Pauli aliorumque. Apoſtolorum † †, conciones, quas non interſeruit, ad populum, & principes habuiſſe, Petrum Iacobo in Epiſcopatu Hieroſolymitano ſucceſſiſſe. Paulum, de ſeptem cælis occulta quædam tradidiſſe. Andream, virginis præſeruationē aſſeruiſſe. Apoſtolos non antè tranſitum Virginis Iudæâ diſceſſiſſe. Statim à morte virginis, de non ſubijciendis gentilibus Moſaycis præceptis, legem tuliſſe. Dionyſium Areopagitam funeri virginis adfuiſſe. Virgini aſſumendæ Apoſtolos adſtitiſſe, illam viaticū accepiſſe, tertiâ noctis horâ obdormiſſe: animâ à corpore auulſâ, viſitaſſe in paradiſo Eliâ; quindecim horis à corpore abfuiſſe in aurora iterū deſcēdiſſe ſoluere purgatorij animas, ac trib⁹ horis circiter circà illud ſtetiſſe: rediſſe in vallem Ioſaphat, Apoſtolos in ſolo ſpiritu allocutam, illis videntibus intraſſe in corpus, & poſtquam 15. horis mortua, decem in ſepulchro iacuerat, ipſis cernentibus erectam in cælum, reliquiſſe Thomæ Didymo, Ioanni, Magdalenæ pelliculam, in qua Chriſtus inuolutus fuerat intrà matris aluum, & reliquias in circumciſione abſciſſi præputij. Apoſtolos antè hæc omnes ſingulatim, & pro concione dixiſſe, ac inter alia, quæ à Claudio Rhetore in argumentum deducta ſunt. Reuelatum ſibi Euangelium olim à Luca compoſitum, de *Mariæ* tranſitu, nè Eccleſia periret. non decuiſſe, adhæc vſque ſua tempora, vt autem reuelaretur, ſed ſe velut Eſdram nouum huic reuelationi reſeruatum. futurum, vt dictum Euangelium die ſacro Aſſumptionis legaretur, inſciente promiſſo tones, & nequicquam expectato paſtore. Hæc pſeudo-videns. Omitto alias nugas, fabulas, figmenta, deliria, blaſphemias, hæreſes, errores; hominis malè ſenati ſomnia, & impoſturas, non ſolùm ridendas, verùm etiam execrandas: quas ſi Amadeus finxit, & ſcripſit, iudicium ſit penès omnes, an Sixtus IIII. tali impoſtore, falſario, hæretico, pſeudo-propheta, vſus fuerit ad ſacras confeſſiones. & ad munera hierarchiæ Eccleſiaſticæ, præſertim verò ad res fidei definiēdas, vt aliqui volūt.

ANNO CHRISTI 1472.

SIXTI IV. PAPÆ Anno 1. & 2.

FRIDERICI ROMANORVM IMP. Anno 33.

SVperiore anno deſignauerat Sixtus Pont. Marcū Cardinalem Aquilegienſem in Germaniam, Poloniam, & Vngariam, ad Imperatorem, & Reges Caſimirum, & Matthiam, de Latere Legatum; qui pacem inter eos diſſidentes conciliaret, & in Turcas armaret vnitos. Iuit hoc anno Marcus, & hæc, quæ à Sede Apoſtolicâ proponeret, accepit. Friderico quidem, vt Aduocatum ſe eſſe Eccleſiæ, & Defenſorem vniuerſæ reipublicæ Chriſtianæ meminiſſet: cui ex officio incūberet, Chriſtiano orbi pacem dare. & Chriſti fideles, ab hoſtibus Fidei, ſiue Turcis, ſiue hæreticis defēdere. Proinde cùm Turcarum Imp. omnes conatus adhibeat, ad Chriſtianos euertendos ipſe inprimis contrà iam potentem aduerſarium arma ſumeret; vel hoc potiſſimùm reſpectu, nè, ſi is vniuerſam Vngariam in poteſtatem redegerit, magis quam quiuis alius vicinum haberet. Et quia maximo impedimento ad res gerendas eſſet diſcordia inter Poloniæ, & Bohemiæ Reges, curaret modis omnibus, ſaluo Romanæ Eccleſiæ, & Imperialis Maieſtatis honore, diſſenſiones exortas inter eos componere, & ex hoſtibus, amicos facere. Illud verò omnibus anteponeret, vt Bohemo- I. *Diſsidētes Principes cōciliare, & in Turcas illos incitare ſtudet Sixtus Papa*

rum

rũ hæreticorũ audaciam reprimeret; quandoquidem non ſemel illud in ſe receperit, Georgio, & Victorino Podiebracijs omnia olim miſcentibus. Hæc Friderico ingerere debebat Cardinalis. Matthiæ porrò Regi Vngariæ; Scrupulum imprimis eximere; ne in animũ induceret, quaſi à Sede Apoſtolica, & Imperatores à quibus ad bellum contra Bohemos excitatus fuerat, deſereretur, quod neque auxilia illi quanta poſtulabat ſubmitterent, neque grauius aliquid, contra Regem Poloniæ, eiuſque filium Ladiſlaum decernerent: quandoquidem & Paulus, & ipſe Sixtus omnia pro poſſe fecerint, ſubmiſerintque: Polono plurima, & inter hæc confirmationem electionis denegarint. Dandum eſſe aliquid tempori; ſapientis principis eſſe, omnia metiri ſecundum tempora, & ſecundum illa diſtinguere, & non ſequi voluntatem. Conſiderandam imprimis in facto Bohemorum, auſteritatem, & deſperationem hæreticorum, quod non niſi armis coacti Regem eum admitterent: cunctam eſſe eorum potentiam, ex aſſiſtentia Poloniæ Regis: nutare inſtabiles Catholicorum voluntates, & potius ad Polonum ſpectare: ingens periculam à Turco imminere: minimè illi fidendum, vt fœdera vel inducias ſeruet: pacem, & concordiam cum Polono, quauis victoria, quæ tamen incerta eſſet, præſtare. Ad eam itaque ſanciendam, animum inclinaret, ſeque & res ſuas arbitrio Pontificis, & Imperatoris permitteret. Curaturum verumq;, vt inteſtini quoque Vngariæ contra eum motus ſopiantur, Archiepiſcopus Strigonenſis, cui Pontifex purpuram offerret, ad officium reuocetur; cæteri proceres obſequium deferant: quibus conſpirantibus non difficile illi futurum, & Turcis, & quibuſuis hoſtibus reſiſtere. Cum Caſimiro vero & Ladiſlao Polonis hæc ageret. Modeſte exprobraret, quomodo Caſimirus, à Sede Apoſtolica, ad capeſſendum Regnum Bohemiæ olim incitatus, recuſauit accipere: nunc verò ſententia mutata, poſtulantibus hæreticis, filium illis ſuum Regem dederit, armaque pro Bohemis, contra Matthiam Regem Vngariæ, & Bohemiæ ſumpſerit. Satius foret, id quicquid eſt diſcordiarum, pace, & concordia componi; quam bello dimicare: idque Pontificem ſuadere, & cupere: imprimis induciæ intercederent, pax tractaretur; affinitas certis conditionibus contraheretur, data à Caſimiro vna ex filiabus coniuge Matthiæ, ad cuius filios Regnum Bohemiæ deuolueretur; vel ſi illa filios nullos ſuſciperet, ad Polonos, defuncto ſinem liberis Matthia. Inter hæc Matthias, Sileſia, & Morauia Polono cederet; confirmationem fœderum Polonus inter ſe, ac Theutonicos, iampridem à Sede Apoſtolica denegatam, quoad bona temporalia expectaret: atque interim totius de Regno Bohemiæ cognitionem controuerſiæ, Sedi Apoſtolicæ & Imperatori concrederet; & ſi lubet, vnum aut alterum arbitrum vtrique adiungeret: quo tandem omnibus diſſidijs ſublatis coniunctis viribus contra Turcas pergerent. Quod ſi tam benignam, tam æquam Pontificis poſtulationem Polonus negligere videretur, tum vero Marcus diploma confirmationis, electionis Matthiæ, Bohemiæ Regis à Sede Apoſtolicà conceptum publicaret, ſed non prius id faceret, quam monitione Præmiſſa de Pontificis ſuprema voluntate, cui ſententia ſederet, cenſuris Eccleſiaſticis. Caſimirum, & Ladiſlaum, & quoſuis alios cõpellere, ad pacem ineundam: quod Sede Apoſtolicæ incumberet, concordiam inter Reges, & Principes Chriſtianos curare; diſſidentes ad eam acceptandam armis ſpiritualibus, & corporalibus adigere; maximè, ſi ex diſſidio eorum, periculum immineat vniuerſæ reipublicæ Chriſtianæ. *Liber expeditionum Sixti IIII. in Archiuo Vaticano.*

II. *Sixti PP. Legatus venit in Poloniã.*

Venit hoc Anno Marcus in Poloniam, & tum ad pacem cum Vngaro faciendam, tum ad bellum contra Turcos ſuſcipiendum, ad quod, & Huſancaſſanus Caſimirum per Oratores ſuos incitabat, Regem hortabatur. Non abnuebat longiores inducias, & pacem Cazimirus: verũ Matthias natus per vim atque tyrannidem, ex captis nonnullis, nonnullis verò ſublatis proceribus permagnas diuitias, & ſolutus in hunc annum Turcicæ belli metu, difficiliorem ſe præbebat. Quin & pax cum Frederico Imperatore ipſi conſtituta, ferociorem eum fecerat. Itaq; Legatus Pontificius, cum aliquandiu Cracouiæ, deinde Coccini, quo Rex Cracouiã peſtem fugiens, ſeceſſerat, ac Sãdeciæ hæſiſſet, in Vngariãq; inter-nuncios ſuos miſſitaſſet, & re infecta, ſiue adeò dilata, Wratiſlauiã diſceſſit: cum id temporis Matthias Archiepiſcopo Strigonienſi viteſio, & Quinqu. Eccleſienſi Epiſcopo, contra fidem datam, mortem accelerauiſſet. *Cromerus l.* 27.

III. *Aliqui in Matthiã Regẽ conſpirant.*

Res eſt. Matthias in Regno Vngariæ iã cõpos ſui factus, ab Optimatũ conſilijs, quibus ab initio fuerat obnoxius, ſe aſſerere cæperat; ſuo, non alieno ductu, & cõſilio vtebatur: confutabat illorum dicta, ſi quid quandoq; liberius ſuaſiſſent; cunctaq; ſolus agere videri volebat. Contrà illi, authoritatis hinc iacturã haud modicam ſe facere arbitrabantur. Acceſſerat extraordinarij ſtipendij inſolens impoſitio: quã Dicam nominabant; quæ non modo domeſticarum, ſed virorum plerumq; indicebatur. Et quãuis aſſidua bella grauiſſima tributa poſtularent, inſolens tamen vectigal nimis cuiq; graue videbatur. Quin etiã Epiſcopatuum prouentus vſurpare cæperat, & id ſibi licere putabat, quaſi ꝓ publica ſalute dimicaret. Quin & Archiepiſcopo Strigonienſi fodinarũ auri decimas, quæ *Vrbura* vocantur, abſtulerat, quæ magni fuerant momenti; nonnullis etiam Epiſcopatibus vectigalia occuparat; ꝙ eo prætextu ab eo factũ putabãt aliqui, partim ne in tanta rerũ copià laſciuirent; partim, ne opibus adaucti, Regi bellum inferrent. Inſuper formidoloſus. Optimatibus & violentus eſſe cæperat; & tacito quodam nutu, ſe ſolum imperare, parere cæteros velle indicabat. Hæ cauſæ, Ioannem Archiepiſcopum Strigonienſem, Ioannem Epiſcopum Quinque Eccleſienſem, Michaelem Orſaghum, virum principem, Emericum Scepuſienſem Comitem, & ex ſeptuaginta quinque Conuentibus, quos Comitatus appellant, nouem exceptis, reliquos, nobilitate, optimatibuſque numeroſos, atque florentes compulere, vt coniurationem inter ſe inirent & à Matthia, ad Polonum, qui eis Caſimirum filium, Regem daret, reſpexerint. Perculerat ea res Matthiã adeò vt ad conciliandos ſibi illos auerſos, ſerio intenderit. Ignouit Metropolita, quicquid Rex temere, & contra ſanctiones feciſſet: cæteri, exemplum Primatis ſecuti, ad obſequium redierant. quando Matthias illorum opera, & opibus indigebat. Pacata, à Caſimiro Polono Prouincia, cum Budam hoc anno in ſacra hebdomada ouans rediſſet, ad vltionem animum reuocauit, & ab Archiepiſcopo Strigonienſi, fecit initium. Hunc per internuntios Budam acceſſiri iuſſit, ſub grauiſſimi colloquij prætextu. Ille quanquam ſe non ſine periculo iturum eſſe intelligeret, tamen fide Regia fretus & veteri beneuolentia, Budam ſponte venit, nullumque ſibi à Rege periculum imminere putauit. Quamuis enim primus authoritate foret, nouiſſimus tamen ad coniurationem venerat. Optimatum impulſu, & nepotis potiſſimum inſtigatione adactus: quod non modo Regi, ſed multis quoque alijs palam factum eſſe intellexerat. Et cum in campum *Rakos*, vbi Regalia Comitia haberi ſolent, Caſimirus Polonus ſe propediem deſcenſurum

Eidẽ reconciliantur.

ſurum eſſe, Proceribus, qui aduocauerant, continuò ſignificaſſet; admonuiſſetque, vt ad ſtatam illuc diem conuenirent, inuitantibus ipſum optimatibus, vltimum ſe venturum eſſe reſpondit. Quare factum erat, vt reliqui ſe remiſſius agerent & coniuratio ſenſim ſolueretur. Ne id quidem Matthiam latebat; ſed illud ſine aliquo vltionis ſigno, præterire nolebat, vt cæteros à crimine læſæ Maieſtatis absterreret. Itaque vbi Budam Metropolita venit, honeſte eum in aula retineri, & adhibita cuſtodia, pro dignitate aſſeruari iuſſit. Inde ad Vicegradum, clam transferri, & in arce menſibus aliquot cuſtodiri imperauit. Quamquam autem ingentium beneficiorum memoriâ, datæ fidei recordatione, metuque ex crudelitate infamiæ, & vindictæ diuinæ illum carceribus emiſiſſet, inque Strigonienſem arcem non omninò ſine dignitate remiſiſſet, cuſtodiæ tamen eiuſdem quoſdam adhibuit milites; prætextu, ne quid in ipſum moliri poſſet. Metropolita, cum vidiſſet, ſe non ſine turpitudine captum, neque abſque ignominia dimiſſum & in nouiſſima ſenectute, cum prius vitam cum dignitate geſſiſſet, Matthiamque Regio ſolio impoſuiſſet, perfidiæ inſimulatum, calamitatis, & infamiæ obuerſatione fractus, æſtatem vix claudere potuit. Nam quinto Idus Auguſti & pridiè eius diei, quo Diui Laurentij ſolennia celebrantur, diem obijt, non ſine maximo Procerum, nobiliumque deſiderio. Ioannes Quinqu Eccleſienſis Antiſtes, & è ſorore nepos, qui noſtrum auunculum in coniurationem adtraxerat, audita eius captiuitate, Zagabriam, fugam rapuit; vt ſi à Rege fortè peteretur, continuò è finibus elaberetur. At poſtquam de morte Metropolitæ nunciatum eſt, ipſe quoque dolore correptus interijt, æternumque ſui deſiderium non minus Pannoniæ, quam Italiæ, propter eminentes virtutes reliquit *Bonfinius dec. 4. lib. 5.*

Matthias Rex in carcerē conjecit Budanū Metropolitā qui ex triſtitia moritur.

IV. *Beſſarionē Cardinalē Legatū mittit in Gallias Sixtus PP.*

Inductis inter Poloniæ, & Vngariæ Reges, pace autem inter hunc, & Fridericum Imperatorem ſtabilita, alios quoque legatos aliò deſtinauit Sixtus, Beſſarionem Nicænum Cardinalē, in Gallias ad Ludouicum Regem, quē cū Carolo fratre Aquitaniæ Duce, & Carolo Burgundione conciliaret. Beſſarion, ſiue annis grauis, ſiue difficultate negotiorum perterritus, diu hæſit, an Legationem ſuſciperet. Tandem authoritate Pontificis adactus, profectionem maturauit; tantò alacriùs, quantò Gallorum Rex, humaniores ad ipſum ſcripſit, gratulans legationē, adhortanſq; ad profectionem, q̄ ſibi, & Regno futurā lætam affirmabat. Admiſiſſet venientem Ludouicus ea facilitate, qua innuit. Aliquorum ſuſurratione mutatus, inprimis Niceni fidem in dubium vocauit, & quaſi is in rem Burgundi veniret, legationi impedimentum obiecit. Conſenſit paulò poſt, vt ad ſe proficiſceretur, & libere allatam poteſtatem exerceret. Progreſſus Nicenus, quamquam ſperaret, mox vt Regem conueniſſet, non dubiè Celſitudinem ſuam, odij, non rationis fuiſſe ſuſpiciones iniectas: falſus tamen ſpei fuit, reiecta magis; quam interrupta à Ludouico, non ſine offenſione exiſtimationis Sedis Apoſtolicæ, illius Legatione: Niceni quoque ſumma virtus, non in maleuolorum tantum ſermones, ſed eorum etiam, qui à ſolo exitu conſilia metiebantur, quemadmodum habent humana, in quibus plus fellis, quam mellis venit; maxime quando Ludouicus, Cardinalem Rothomagenſem, Legatum à Sixto mitti deſideraret, neque Pontifex denegaret. Cardinalis Papienſis, quid ea de re cenſeret, Carolo Salando ſcripſit. Angor animo plurimum; *an*, quæri rurſum profectionem ſuam in Galliam; ſed impenſius, quod iturum illum planè proſpicit. Angoris mei ſunt cauſæ, quod amo hunc Patrem, quod eo Cardinali priuatum iri Collegium video, cuius ad ſuſtinendas ruinas magna eſt vis ſemper, magnumque momentum: denique etiam, quod ætas ſua, & vita vna cum commendatiune habita hactenus, in diſcrimen honoris adducitur. Sic cogito, aut fungendæ vicis Apoſtolicæ gratia in Galliam petitur, aut Principum pacandorum. Si illius rei cauſa; video eam poteſtatem non diuturnam futuram. Si huius: neſcio quam ſuccedere conſilium poſſit. Aut enim voluntate tantum Regis proficiſcetur; aut Regis, & Burgundorum Ducis. Si Regis tantum cuncta ad arbitrium eius erunt gerenda. Id ſi fiet, ſumma erit aliorum iniuria. Si non fiet, idem paratus erit exitus, qui & Niceno. Rurſum, ſi in legationem ſuam Burgundus conſentiet, pacificatoremque eum accipiet, orietur illico Regi ſuſpicio, conſpirare ambos occultè. Diffidere incipiet, præteritorumque omnium memoria redibit in mentem. Ad ſuſpiciones enim ita eſt præceps, vt hoc vno penè malo ſibi ſemper nocuerit. Quocumque verterur meus Rothomagenſis, aſpera, & anguſta cuncta inueniet. Credat fideli iudicio, ſuadeo, non capiatur legationis honoribus; non trahatur deſiderio patriæ in alium hoc onus reiiciat, cogitat, quocum Rege futurum ſit ſibi negotium. Non erit cum Carolo religioſo, & iuſto Erit cum Ludouico, apud quem omnis gratia ita cadit, aut ſtat, vt maximè affectibus ſuis inſeruit. *Papien. epiſt* 437. 439. 455. 476. 488.

V. *Carolus Dux Aquitaniæ veneno extinguitur.*

Inter hæc Carolus Aquitaniæ Dux, Burdigalæ, in medio apparatu noui belli, quod eius, Burgundi, atque Britanni iunctis viribus contra Ludouicum Regem parabatur, diem obijt veneno extinctum à fratre fuiſſe, narrat Thomas Baſinus, Lexouiorum Epiſcopus, hunc in modum. Dolebat nimis Carolus, ſe ex Normania fuiſſe à Rege fratre pulſum, quam prouinciam pater illi viuus dederat; nec dubium fuit, quin ſi in viuis permanere potuiſſet, Regem fratrem per tot ſocios coëgiſſet, ad reddendam Normaniam. Igitur Rex quum hæc cautius intelligeret, imminere ſibi grandem inimicitiam & pondus belli à fratre, & ſocijs, & veluti orituram nouam coniurationem, quum vera virtutis viâ reſiſtere ſe poſſe ferè deſperaret; ad artes malas, quod eſt ignauorum, ſe conuertit, nihil curans de laude, & gloria, de ignominia, & turpitudine, dum ſuam expleret libidinem, impijs, & ſceleratiſſimis inſidijs fratrem præuenire ſtatuit. Corripuit ergo duos ex præcipuis eius domeſticis ſeu familiaribus, quorum alter nomen habebat Iordanus Faure, dictus Vercois, monachus Ordinis S. Benedicti, oriundus à Ciuitate Dienſi in Delphinatu, quem eius dominus fecerat ſuum Eleemoſynarium, ac Abbatem quoque creandum curauit celebris monaſterij Sancti Ioannis Angeliaci, cum quo item quotidie horas legebat Canonicas. Alteri nomine erat, Henricus de la Roche, qui Scutifer erat coquinæ eiuſdem Domini Caroli. Hos duos veluti idoneos tam nefando operi miniſtros, promiſſis, & muneribus pellexit Rex, vt benigniſſimum Dominum ſuum, adhibitis etiam quibuſdam ſortilegijs, & maleficis artibus, veneno extinguerent; quemadmodum fecerunt. Accepto igitur, & hauſto veneno dictorum duorum opera ipſe Dominus Carolus, nondum xxx. annis ætatis expletis, lamentabili, & immatura morte vitam finiuit, miris cruciatibus, & languoribus afflictus, priuſquam ſpiritum exhalaret. Nam plures menſes in eiuſmodi doloribus, & tormentis, quæ in eius corpore, atque viſceribus violentia veneni faciebat, tranſegit; in quibus quantacumque diligentia, & cura medicorum adhibita curari non potuit. Addit Meyerus, ex Vopiſco; Carolus Burgundus à Britanno factus eſt certior, famam de

Regis

Digitized by Google

Regis parricidio eſſe veram, fratrem ab illo eſſe extinctum. Habere ſe latronem illum Iordanum monachum, apud Nanetum vrbem in vinculis. Aquitanus autem priuſquam expirare poterat, quicquid haberet vnguium, capillorumue, ac dentium amiſerat; digiti autem manuum retrorſum contra naturam erant reflexi. Latro Iordanus, quibus modis eſſet à Rege ad tam atrox facinus subornatus, inſtructus, & conductus, coram Archiepiſcopo Burdigalenſi, & Duce Britanniæ, coram F. Rolando Croſetto, fidei Inquiſitore, Nicolao Dantio Theologo, Ioanne Bloc Cōſiliario, Petro à Mombaletio Ordinis equeſtris Cancellario Aquitaniæ, Ioanne Sanagio, Præſide Conſilij Burdigalenſis, Ludouico Blaſerio, & Rogerio le Feure magiſtris libellorum ſupplicum plenius, & clarius expoſuit, qui cum Naneti eſſet in carcere, deque ſupplicio eius haberetur conſultatio, facto de nocte horrendo fulgure, ac tonitru, de cælo tactus eſt, & inuentus mane iacens in medio cubiculi ſui, inflato plurimum capite, & facie, totuſque inſtar carbonis niger, & lingua exerta ſemipedis longitudine, ſicut olim contigit Longareto nefario perſecutore Bonifacij octaui Pontificis Maximi. Ludouicus Rex, leuādo rumori potionati fratris, finxit nōnihil pietatis. Cal. eod. Maij ſtatuit, vt in meridie ad ſignum ſonantis campanæ ſalutaretur Virgo Dei Mater, per *Aue Maria*, credique voluit, ſe id facere ſpe pacis. Habitæ eodem die ſupplicationes Lutetiæ pro ſalute Regni, per Ioannem Quadrigarium, Epiſcopum Pariſiorum: qui eo ipſo die obijt mortem, ſcelere (vt rumor erat) Regis, quod amicus eſſet Caroli fratris potionati, vehementer tunc laborantis. Extincto Carolo fratre, Ludouicus, tractationem pacis, cuius mentionem Burgundioni, ne adhuc viuente fratre vlterius cum copijs procederet, per feciales fecerat, irriſit; perque diſpoſitas legiones, & præſidia, omni Aquitania in poteſtatem redacta, dixit, iureiurando ſe non teneri, vbi aſſecutus iam eſſet, eam, quam venabatur, prædam. Ventum inde ad arma. Quædā, ſed ea ignobilia oppida vtrinq; captā; maiora fruſtra tētata; donec conſenſu trium Principum, induciæ, irrito tamen ſucceſſu factæ; ante diem ſæpe ruptæ, ſæpè factæ. Thomas Baſinus, Lexouiorum Epiſcopus in Brabantiam ſe recipiens, cum iuris peritiſſimus haberetur, iuris interpretationem in Schola Louanienſi, quoad vixit, profeſſus eſt, homo proculdubio magnanimus, & morum Ludouici contemptor. Ad Carolum Burgundum, inter hæc, Brugas, Legati Pontificis, Angliæ, Neapolis, Hiſpaniæ, Scotiæ, Venetorum, Britanniæ, atque electorum Germaniæ venere; ſed ad bellum Turcicum impellere non potuerunt, gliſcente bello quod Gallos intulerat. *Meyerus lib. 16.*

Rex Franciæ pacis fœdera ſpernit.

VI. Rodericus Borgia Cardinalis Procancellarius in Hiſpanias Legatus, patriam Valentiæ ſitus, ad duodecimum Kal. Iulij venit, cuius ea in vrbe, vt par erat omnibus officijs. Cauſas aduentus & ſuſceptæ legationis, Valentino Clero his pro concione verbis expoſuit.

Rodericus Card. Borgia ſuſcepta Legationis cauſas exponit

Dies tandem illuxit, venerabiles in Chriſto fratres, quam ſemper optaram: ſemper quæſitam ante hac, tempora non permiſere. Venimus ad ſponſam noſtram, Valentinum Eccleſiam, gloria Sacerdotij, toto orbe illuſtrem, Recognoſcimus populum noſtræ cuſtodiæ creditum, religione, & fide nulli Chriſtianæ vrbi cedentem. Contemplamur denique venerandum hunc, & verè dignum ſorte ſ omnis conſeſſum veſtrum: quo vno plus longè, quam cæteris lætamur, extollimur, ac gloriamur. Agimus igitur gratias omnipotenti Deo, tanti huius muneris largitori. Nomini ſancto eius benedicimus, illudque Propheticum cum ſancto ſene cantamus; Nunc dimittis ſeruum tuum Domine, ſecundum verbum tuum in pace. Quia viderunt oculi mei ſalutare tuum; quo tandem pax, & conſolatio cupienti anima eſt data. Agimus & Beatiſſimo Pontifici noſtro Sixto, qui ad hæc regna occidua noſtrum miniſterium deligens, patriæ, & parentibus longo poſt tempore ipſos nos reddidit. Olim autem cum præpoſiti huic tam venerandæ Sedi eſſemus, numquam ne iuuenilibus quidem annis nos latuit, & quid noſtri muneris eſſet, & quid publicum ciuitatis deſiderium ferret. Scimimus quantum ad pie viuendum conferat Paſtoris præſentia; quanta gregi, curante illo, proueniat ſalus. Non ignorauimus Epiſcopi, hoc eſt, Superintendentis nomen, propriam, non alienam pro ſe operam poſcere. Scripturam quoque præcipientem audiuimus; Cognoſce diligenter vultum pecoris tui, & tuos greges conſidera. Sed teſte Deo, cui omne cor patet, his omnibus voluntas numquam impedimentum ſemper neceſſitas nobis dolentibus attulit. Parendum fuit ſummo omnium Patri, & à maiorum decretis non abeundum. Cardinalatus hæc dignitas, maiori quodam vinculo Apoſtolicæ nos Sedi aſtringit. Ad illius aſcripti conſilium, niſi cum mittimur, abeſſe non poſſumus. Accedit Romanæ Cancellariæ ingens quidem & operoſa adminiſtratio, cuius cum apud Pontificem ſecunda ſit cura ad potiùs Eccleſiæ commodum inſtituta, carere præſide ſuo ſine magno detrimento non poteſt. Illi quidem antè omnia obtemperandum eſt ſemper; cui & plus imperij conceſſit Deus, & plus à nobis deberi recognoſcimus. Quod ergo adeſſe hactenus conceſſum non eſt quòd per alium munus veſtrum impleuimus, non propoſiti ſed temporum fuit. Sic Eccleſiarum multarum Rectores, ſic Reges, & Principes grauioribus implicati, Vicarios ſibi operum quærunt. Sic Romanus Pontifex vnam antè alias conſecratus Eccleſiæ, vicem nihilominus poteſtatis in cæteris collocat. Sic denique Chriſtus IESVS in calis agens Vicarios dandæ ſalutis in grege ſuo conſtituit. Præſentes autem nunc vobiſcum beneficio ſuo cum ſimus, non nulla ſunt, Fratres, quæ primo conuentu hoc charitas ſilere non ſinit. Agimus imprimis vobis omnibus meritas gratias, quod aduentum hunc noſtrum, votis continuis expectaſtis, Id enim & certiſſimum nobis eſt, & animi in nos veſtri argumentum perſpicuum ſatis Deinde, quòd memores filialis officij reuerenti ſedulò eſtis patrem abſentem, Præpoſitorum enim dicto audientes fuiſtis, coluiſtis Eccleſiam, & diuinum opus aliquod deſiderari in domo Dei paſſi non eſtis. Poſtremo, quod aduenientes nos tantis honoribus, tamque ſolemnibus accepiſtis, vt in iis non modò Præſulatus noſtri, & Legationis decor, ſed imprimis ſumma voluntas, & voluntati coniuncta alacritas plane patuerit: ingens hoc ſtudium tantum ad noſtrum in nos addit, quantum in nos addidit, quantum addi amori cumulato iam poterat. Retributor omnium Deus pietate ſua concedat, vt tribuere & nos pijs officijs aliquando poſſimus. Hortamur autem vos omnes in vnum, dilectiſſimi noſtri, licèt exhortationem omnem veſtra opera vincat, vt in incepto virtutum, & religionis perſiſtentes, dignum indies obſequium Deo creatori noſtro, & matri veſtræ, Valentinæ Sedi præſtetis. Hoc enim, & profeſſionis Sacerdotalis, & præteritarum actionum veſtrarum eſt opus. De vobis enim ſcriptum eſt, Genus electum, Regale ſacerdotium, gens ſancta, & populus acquiſitionis. Inuigilate aſſiduè, cultui Altiſſimi, ſcientes, quòd domum ſuam decet ſanctitudo, in longitudine dierum, & quod propter hoc paſcimur de altari, & collocati in honoribus ſumus. Id operemur ſemper, vt & miniſterium noſtrum in Eccleſia famuletur, & iuxtà Apoſtolum Paulum, nullam occaſionem demus maledicti gratiâ: ſollicitudine non pigri, ſpiritu feruentes, DOMINO ſeruientes. Vita porrò veſtra, quòd facitis, profeſſioni, quantum fieri poſſit, conſentiat. Eam ſemper modeſtiam ſeruet, quæ nec animos, nec oculos aſpicientium turbet. Ad aliorum conſecrati exemplum, cum noſtri, immemores ſumus, exemplo ipſo grauius longe peccamus, quam re. Ambulemus Honeſte, & bonam famam cuſtodiamus, diſpenſationi noſtræ maximè neceſſariam. Inter cætera autem, dilectiſſimi, fraternitatem ſeruate inter vos, & cum conſenſu in domo Domini ambulate. Mandatum, inquit Saluator, de vobis, vt diligatis inuicem, ſicut dilexi vos. In hoc cognoſcent omnes, quod mei diſcipuli eſtis, ſi dilectionem habueritis ad inuicem. Quanto ad glo-

tiam

riam Eccleſiæ, eiuſque incrementa hæc Vnitas pertinet, tantò ad damnum, & dedecus eſt procliue diſſidium. Vbi zelus, & contentio eſt, inquit Iacobus Apoſtolus, ibi inconſtantia, & omne opus prauum. Omnis ergo offenſionis lapis, omnis petra ſcandali faceſſat à vobis. Sapite idem, pacem habete, & Deus pacis, & dilectionis erit vobiſcum. Quoniam verò libertas Eccleſiæ data à Domino, à noſtris Patribus magna cura retenta gloriam Sacerdotij in populis auxit, etiam precamur, vt ad eam colendam, tuendamque, non modo vnanimes ſitis, id quod inprimis eſt neceſſarium, ſed nullam defatigationem, nullumque diſcrimen declinandum putatis. Etenim ſi ad iactantiam modò ſeculi vana olim Gentilitas pro ſua retinenda, in ferrum, in cædes, ad interitum manifeſtum certatim ruebat, quantò id magis ſacerdotibus conuenit? quibus ipſe Deus eſt præmium, & vita, mors. Qui ad cuſtodiam Eccleſiæ poſiti ſumus; quibus etiam dicitur; Certate ad mortem pro iuſtitia, & Deus expugnabit pro vobis inimicos veſtros. Admiſſa autem libertate hac, quid reliqui amplius eſt, in quo facere iacturam damnoſiorem poſſimus: An non ſine honore, ſine poteſtate, omnis noſtra conditio redditur? Contemnimur haud dubiè, & conculcamur, & opprobrium hominum ſumus, & abiectio plebis. In hac conſeruanda conuenite in vnum ſinguli. Omnes autem conſentite præpoſitis veſtris, qui cooperatores vobiſcum erant, & pro vobis duces certaminum fient. In pugna veſtra, cui vires adminiſtrat Deus, libertas eſt: in fuga, miſera ſeruitus. Scriptum eſt enim; Manus fortium dominabitur: quæ autem remiſſa eſt, tributis ſeruiet? Magna eſt veſtra nobilitas, maior omni nobilitate Eccleſia. Suam libertatem totis viribus vtriſque præſtate, idque nobiſcum agite, vt iuxta Saluatoris verbum, quæ Cæſaris, Cæſari, quæ Dei ſunt, Deo reddantur. Sed hæc, atque huiuſmodi & aliàs ſæpe, & vberiùs. Nunc in publicis pauca attendite. mittimur, vt ſcitis, Fratres, pro redemptione fidelium, in quos hoſtilis gladius crudeliter ſæuit. Domita Aſia Turcus, ac magna Europæ parte, bis iam ingreſſus eſt Italiam; incendijſque, ac cædibus cuncta inuoluens, capite Religionis noſtræ, Sacrarum, Apoſtolorum, Sanctorumq; Martyrum Vrbem Romam petit, vt illo oppreſſo, reliquum Chriſtiani nominis corpus ſimul intereat. Si quibus ſubuenire, ſi quibus præſtò adeſſe conuenit, fortè quidem noſtra imprimis conuenit. Gregum ductores ſumus. In ſpecula excubamus, vt illos præſtemus incolumes. De noſtro exemplo æquum eſt, cæteri ſumant exempla. Hortamur charitatem veſtram in Domino, ac piè, paterneque rogamus, vt qua ope, in quibuſue conſilijs profectionem hanc noſtram, neceſſariumque opus iuuetis. Scimus, quantus zelus veſter in domo Dei ſit, quantaque ad opera eius voluntas. Cauſa quidem nulla eſt, in qua exercere dignius, nec meritis maioribus Sacerdotale patrocinium poſſit. Verùm nunc pauca hæc protuliſſe in commune, ſit ſatis. Cætera, in quibus collaborare, & adhiberi curam veſtram expediat, cum aratrum manu prehenderimus, plenius noſcetis ex nobis. Nunc, fratres dilectiſſimi, quos mutuum ſors Præſulatus huius coniunxit, Beatiſſimi Patris, & Pontificis noſtri Sixti Quarti nomine, vobis omnibus ex toto corde noſtro, ex tota anima noſtra, & ex totis viſceribus noſtris, in Chriſto Ieſu benedicimus. rogantes Deum Patrem Omnipotentem, vt & ſanctam hanc Valentinam Eccleſiam de excelſo ſancto ſuo ſemper reſpiciat, & vos eius alumnos ad miniſterium ſuum gratia cœleſti conſeruet. Amen.

VII. *Tarraconem petit, Reges Caſtellæ ab Excommunicat. abſoluit.* Valentino clero, & populo ſalutato, Legatus, Tarraconem petit, ibique à Ferdinando Siciliæ Rege ſummis honoribus cultus, impedimentis omnibus legalibus, quibus à matrimonio iam inito prohibebatur, eum ſolutum renunciauit, atque diploma diſpenſationis, vnà cum abſolutione à ſententia excommunicationis, qua Ferdinandus Rex tenebatur, Archiepiſcopo Toletano deſtinauit; vt is authoritate Maximi Pontificis matrimonium illud inter Ferdinandum, & Iſabellam irritum, & nullum, ritu Eccleſiaſtico inſtauraret; Regemque poſſe eſſe Caſtellæ, & Legionis renunciaret, à ſucceſſione Iſabellæ, quæ vnica hæres Regni. Taracona diſcedens Cardinalis Barcinonem ad Ioannem Regem Aragonum peruenit, eumque ciuibus conciliauit. Eo enim tempore Barcinonenſes obſeſſi, diuturnis malis premebantur, atque omnium rerum inopia laborabant. de obſtinatione tamen animorum nihil remittebant; duro homines ingenio, atque aduerſus mala peruicaces. Incitati ſæpe ad ſanitatem, ſurdas aures, ſalutaria monentibus cum præberent, ſuadente Legato, Rex litteras teſtes ſui animi, teſtes clementiæ, ad extremum dedit. Eo loco res eſſe, vt neque ſuis, neque alienis viribus ſtare diutius poſſent. Debere eos vrbis pulcherrimæ, quæ caput gentis eſſet, nulli in Hiſpania de nobilitate, atque elegantiâ concederet, ruina, incendio, direptioneque moneri. Sibi decretum eſſe, dum ſpes eſſet, voluntate ad legitimum imperium redituros, neque vim, neque metum intentate, eoque niſi neceſſitate non venturum, & quaſi viſcera ſecantem ſua. Huius ſui animi teſtem inuocare Deum, non alio loco, neque habuiſſe, quàm filiorum, neque habiturum vnquam; ac (per ipſos modò liceat) prouinciæ calamitatem omnibus Regni opibus ſanare propoſuiſſe. Intercedebat & Legatus, vtrique partiea, quæ concordiæ forent, proponens; & quidem Regem ad clementiam prouocans, ciues autem ad obſequium, quibus illi emolliti, ac ſpe defenſionis abiecta, legitime dedentiú vrbes verba nuncupare conſtituerunt, adeoque ſeſe dediderunt Sic Octobri menſe extremo, Barcinonem Rex inuectus, laudem vna cum Legato tulit. Nam hic prudentiæ, & charitatis, ille nobiliſſimum clementiæ exemplum reliquit, ille impetrata; hic conceſſa omnibus venia, quicumque eo bello in Regẽ arma ſumpſiſſent. Gallicanis freti auxilijs Barcinonenſes, ab officio receſſerant. Quod cũ non ignorarẽt hoſtes Ludouici Regis, Eduardus Rex Anglus, & Carolus Burgundio, legatione ad Aragonium miſſa, arma cum eo in Ludouicum ſociare decreuerant. Commodum id accidit Cardinali. Nam in eo Regum Aragoniæ, & Siciliæ, atque Oratorum, quos dixi, conuentu, multa de rationibus ſacri belli diſſeruit, multa in ſubſidium illius obtinuit, multa in commonem reipublicæ Chriſtianæ: ac præſertim Principum conſæderatorum ſalutem conſtituit: maximè quando accepiſſet, Ludouicum Regem, non ex dignitate Apoſtolicæ Sedis, Cardinalem Nicænum Legatum habuiſſe, quod is in Carolum Borgundionem, cenſuras Eccleſiaſticas diſtringere recuſaſſet. Valentiam ſe inde Cardinalis Borgia retulit; vbi nuncio deditæ Barcinonis Ferdinando Regi allato, vna cum eo in Baſilicam principem deſcendit, ibiq; gratijs Omnipotenti peractis, ſupplicationes egit, pro felici ſucceſſu legationis ſuſceptæ. Caſtellam properabat, ad Regem Henricum, vt inter eum, & Ferdinandum, pacem conciliaret. Ioannam ille, quam Carolo Aquitano deſponſam, & ab eo propter ſuſpectos natales repudiatam diximus, quamque Henricus filiam legitimam aſſeuerabat, Henrico Segorbienſi Duci in matrimonium collocare deſtinabat: vt patrueles inter ſe de ſucceſſione Regni Caſtellæ committerẽt, adeoque Ferdinandum, & Iſabellam excluderet Certior tamen de aduentu Legati factus, illum, vt ad ſe veniret, datis literis inuitauit, & Valentiam vſque, Petrum Gonzalem Epiſcopum Seguntinum, qui honorificè deduceret, miſit. *Surita. Annal. lib. 18. c. 40. 44. 46. Papien. ep. 441.*

Quartum Legatum Sixtus Cardinalẽ Oliuerium Caraffam Neapolitanum, Neapolim ad Regẽ Ferdinandum ire iuſſit, claſſiq; contra Turcas paratæ præfecit. Præmiſerat Archiepiſcopum Piſanum, vt quinque triremes in portu Piſano ad nauigandum componeret. totidem Anconæ fuerant. ſex à Venetis ſperabantur: reliquum ad numerum xx. ex Medio- VIII. *Sixtus PP. claſſe in Turcas mittit.*

iano, & Liguribus deſtinabatur. Ipſe Sixtus, Romæ in alueo Tyberis aliquot inſtruxerat, Die ſolenni corporis Domini, mane, aſtante Pontifice, & Patribus, Cardinalis Legatus in Baſilica Petri ſacris operatus eſt. Vexilla inde triremiũ ex more benedicta, in magna frequẽtia de manu Pontificis ſumpſit & pranſus eſt apud eum. Ad horã xx. nouo exemplo idem Pontifex comitante Senatu, & Curiã, Legatum duxit ad claſſem, quæ paulo infra Baſilicam Petri in medio Tyberi ſubſederat. Aſcendit Prætoriam, & à puppi ex loco edito, benedixit itẽ triremibus, & ex Legato, & familiæ, & omni nauticæ turbæ; quib' ſiue in prælio ſiue caſu alio, vita migrantibus, plenam peccatorum remiſſionem indulſit. Complexus indè Legatũ, in triremi eum dimiſit; atque is Caietam primo appellens, non prius Neapolim progredi voluit, quàm Regem ſui aduentus admonuiſſet. Neapolim veniens, magnis acceptus fuit honoribus, non à Rege modo, & filijs, ſed à populi etiam Neapolitano, Antiſtitis ſui ſtudioſo, ac cupido. Erat quòd Pontifici Ferdinandus tantum honoris deferret Cenſum, quem debebat, quique viuo Rege poterat Sedi Apoſtolicæ ex regno Siciliæ deberi, cõdonarat illi Sixtus Ducatum prætereà Soranum, ac non nulla Neapolitanæ ditionis cis Lirim oppida, iam antè à Pio ſecundo Eccleſiæ parta, eidem reſtituerat, cum is, & triremes duas ad cuſtodiam littoris Romani exhiberet, & Romanã Eccleſiam ſuis temporibus tueri ſponderet, omnibus tam ſtipendijs, quàm viribus, & exercitibus regni adiuta cautione, vt liberalitate omni Sedis Apoſtolicæ caderet, ſi à promiſſis abiret. Quo autem firmior neceſſitudo eſſet, Ferdinandus Rex neptem ſuam Catharinam, ex Martiano, & Eleonorâ ſorore procreatam, Antonio Ruuereo Pontificis nepoti, recens creato Vrbis Præfecto vxorem dedit, Sorâ; atq; Arpino, vtrique conceſſis. Societatem quoque, & affinitatem, Galeazij Sfortiæ Mediolanenſis; & Herculis Ateſtini Ferrarienſis, Ducum, Ferdinandus, æque, ac Sixtus expetiuit. Quamobrem alteram neptim Iſabellam, Alphonſi Calabrorum Ducis filiam, Ioanni Galeacio, Galeatii Sfortię filio adhuc puero: alteram Eleonoram ex eodem Alfonſo filio ſuſceptam, iam anteà Sfortiæ Mariæ, Galeatij Fratri deſponſam, ſed nondum viritatam, & reuerentia potiùs paterna, quàm voluntate propria nuptam, ſoluente ob eas cauſas prius Matrimonium Pontifice, Herculi Ateſtino in matrimonium collocauit: Galeaſius verò, Catherinam filiam, extra matrimonium natam, Hieronymo Riario, Pontificis neceſſario pariter coniugem deſpondit. Foro Cornelio, nomine dotis, reſtituto. Vtque potentior ea ſocietas foret, Friderico Ferdinandi filio, Ioanna Aragonij Regis filia, eodem quoque tempore deſponſa eſt, vt Ioannes Rex eò faciliùs, & ad ſacrum bellum ſuſcipiendum, & ad obedientiam Sixto Pontifici ſolemni more per Oratorem præſtandam, quam cæteri Europæ Reges hactenus præſtiterant, is autem ſolus vnus diſtulerat, adduceretur. *Surita lib. 18. c. 46. Mariana ſupra. Papien. epiſt. 425. 439. 440. 444. 449. Bugatus lib. 6. Pigna lib. 8. Stephanus Infixura in notis diarijs Rom. Michael Brutus hiſt. Florent. lib. 4.*

IX. *Malè Turcis ſuccedit.* Inter hæc ad diem xvii. Iulij, Romæ in Conſiſtorio publico recitatæ ſunt litteræ recentes ex Græcia, quibus ſecundæ res de Vſumcaſſano, Pontifici ſignificabantur. Affirmabant, Trapeſſundam expugnatam eſſe; cætera præter arcem non validam, in ditionem eius veniſſe; exercitum eſſe ingentem pluſquam ſexcentorum millium; peruagaturum mox reliquam Aſiam, ſi non obſiſtatur; Turcum non eo animo ſe expedire ad bellum, quo aliquando Chriſtianos inuaſit; metuere multum ægra anima eſſe, & corpore, ac plurimum pedibus laborare. A Venetis magna ijs nuntijs fides habita eſt, præſertim quod conſtanti fama continuarent. *Papien. epiſt.* 455. Iidẽ per hos dies venerat Vſumcaſſani Perſarum Regis Orator Azimameth ex vltimis terrarum finibus Rhodum, vbi Veneta claſſis ex Attalia profecta aderat, & Mocenico Imperatori hæc, & alia de victorijs Regis ſui renunciauerat. Affirmabat propterea q̃ maiorem quoque ille Armeniam inuaſerit, in qua prouincia ſæpe hoſtis debellatus, Toccatam opulentiſſimam eius regionis vrbem, Perſicis occupatam armis amiſerit: maioraque Vſumcaſſanum in Turcas moliturum dicebat, ſi Chriſtiani Principes, & præcipuè Veneti in Perſiam ad eum bellica opera, tormentaque ænea, quorum Perſæ rudes, ignarique habentur, mari mittenda curarent, ſociumque Regem ijs iuuarent auxilijs. Mocenicus benignè Oratoris poſtulata audiuit, gratulatuſque eſt ei publico nomine, de rebus à Rege ſuo in Armenia pręclarè geſtis, hortatuſque ad hæc illum, bene ſperare, fore certo aſſirmans, vt omnia, quæ petiturus aduerſus communem hoſtem veniſſet, facile impetraret, oſtentaque validiſſima claſſe, cum Regijs imperijs obtulit. Cum his in Italiam Perſa dimiſſo, Mocenicus, cęterique Duces Aſiæ maritimam oram petentes, in Othomannum bellum renouarunt, & primum claſſe ad Thermerium Myndiorum promontorium ducta, dextra, læuaque Epyrothæ, ac ſocij equites, ac ſocij nauales in littus expoſiti, frugiferum agrum paſſim depopulati ſunt; barbaroſque occurrere auſos, terro proſtrauerunt: ex quibus ſupra centum capita obtruncata abſciſaque, ad naues relata fuerunt. Magnus quoque mortalium numerus in captiuitatem abductus inde in Naxum tranſmiſſum, Aragoniuſque hinc Prętectus cum claſſe ſua, quia iã hybernorum tempus aderat, Neapolim conceſſit. Ad Medrutienſis Pontificius pro Cardinali Legatus, Moceniuſque, Hiſpano abeunte, minime in ocio fuere, Smyrnamq; olim nobiliſſimam Ioniæ vrbem oppugnauere. Admota enim claſſe, milites, nautaſq; in terram ſtatim expoſuere. Hi primo impetu ita ſtrenue, atque impigrè rem geſſere, vt hoſte, qui in propugnaculis, mœnibuſque ad cuſtodiam erat depulſo vi muri tranſcenderint. Territi Smyrnei alijcum liberis, & vxoribus in Moſcheas ſuas confugiunt; alij victori reſiſtere auſi, è ſummis tectis, tegulas, ſaxa, aliaq; telorũ genera in Chriſtianos deuoluunt. Irritatus itaq; victor per vrbẽ ferociter diſcurrens, obuios trucidat, ædes diripit, incẽdit, ac ſacra, prophanaq; violat, nec non puberes, virgineſq; captiuas trahit: ex quibus, tradunt, fœminã florẽti ætate, quũ ad naues violento raptu abduceretur, mariti ſepulchro, in q̃ fortè ita abſtracta inciderat, pcumbentẽ hæſiſſe, ac flebili eiulatu ſup illud ore, pectoreq; emiſſo, mariti nomen ſæpiùs vocaſſe, atq; quũ ei eã buſtũ puella affixa, inhærẽtq; perſtaret, & nec precib', neq; minis facilè inde diuelli, amouerіq; poſſet à temerario milite gladio traiecta eſt, & quo illa voluit, optauitque loco exanimis relicta. *Chriſtiani Smyrnam diripiunt.* Ad captæ vrbis famã, Balabanus, qui prouinciam adminiſtrabat, ex proximis ſtatiuis excitus, cum tumultuaria Turcorum manu ſubitò aſſluit; in cuius occurſum Peloponeſiacus eques audacter profectus, prælium capeſſere non dubitauit. Affluere in auxilium, & turmæ nauales atque æquo Marte aliquandiu pugnatum. Mox Balabano Duce cadente, hoſtes ingenti occiſione profligantur. Smyrnam victores reuerſi, poſt translatã ad naues opulentam prædam, vrbem iniectis flammis incenderunt. Ità nobiliſſima ciuitas, ſcriptoribus Græcis, & Latinis decantata, breui ſpatio in cineres collapſa interijt. Claſſis inde celeriter abducta, ad adiacentes circũ inſulas appulſa eſt; ibiq; prædã ſub corona vẽdita, manubijſq;, æqua portione, omnib' diuiſis, quarto deinde die Clazomeniũ littus tenuit,

copiaſ-

Digitized by Google

copiaſque in terram expoſuit, quibus barbarorum opes ex agris, finitimiſque locis in prædam actæ ſunt, hoſtiumque equites in Clazomene oppidum fugati. Poſt hæc quum iã hybernorum tẽpus appeteret, Põtificius quidem Legatus collaudatã Mecenici, & Sociorum virtute, cum Romana claſſe in Italiam abijt, Mocenicus Nauplitæ ſubſedit; vbi Siculus quidam adoleſcens, magni facinoris authorem, ſe obtulit: *Siculi cuiuſdã audax facinus.* ſcilicet Orthomani claſſem Garipoli ſubductam, abſq; cuſtodia ſtationem habentem cum toto armamẽtario incendere, & confeſtim præmio propoſito, negotiatorem mentitus, vafroq; vſus conſilio, ſcaphã pomis refertam parauit, eamq; conſcendens, Dardanellis ſuperatis, cum Gatipolim ignotus appuliſſet, inſtituto per diem quæſtui operam dedit; ſequenti nocte armamẽtario, quam occultiſſimè potuit, ignẽ iniecit, ſed flammas iam in proximas naues tranſilientes, magnus barbarorum concurſis ad locum factus, ſubito teſtinxit. Adoleſcens re parum feliciter tentata, Helleſpontum relinquere, celeri, expeditoque itinere ſtuduit, naniculaque mari demerſa, in proximum nemus concedere coactus eſt. pomis autem paſſim fluitãtibus inſpectis, prodit⁹, & ex fuga retractus, atque ad Otthomani conſpectum adductus, magnianimi ſpecimen oſtendit. Rogatus enim, quã ſuã iniuria in tantum facinus prorumpere auſus fuiſſet, reſpondit; *Commum Chriſtiani nominis hoſti nocere volui, pulchrumq; omnino facinus aggreſſus ſum: ſed pulchrius fuiſſet, ſi quemadmodum in nauticum apparatum flamma, ita in tuum caput, Rex Otthomane, ferro graſſari licuiſſet.* Admiratus Tyrannus adoleſcentis indolem; iratumque ex reſponſi indignitate plenus, eum crudeli, inhumanoque more medium ſecari imperauit. Ac ſub id tempus Veneti, Ioſephum Barbarum Oratorem in Perſiam ad Vſumcaſſanum, cum muneribus, & ingenti tormentorum, quæ petierat, numero tranſmiſerunt, Mocenicumque monuerunt, vt ad Vſumcaſſani iuſſa, claſſem paratam haberet. & quo acceſſeretur confeſtim eò iret. *P. Iuſtinianus hiſt. Veneta lib. 9.*

X. Docuerunt, poſſe Orthomanicas vires quantumnis potentiſſimas, profligari, ſi modo communiter collaris Principum aliorum auxilijs intrepido animo in hoſtem eatur. Quæ dum ego ſcribo, commodum mihi delata eſt Neapoli, primum deinde Madriti edita relatio de ſucceſſibus belli, quod nuper felicibus auſpicijs in Valachia, *Turcarum vires profligari poſſe oſtenditur.* Sigiſmũdus III. Poloniæ, & Sueciæ Rex Ladislaum filium, & Carolum Chodloiouicium, copiarum ducem contra Orthomanos geſſit. Dabo exemplar, (quamquam extra aleam) & ad gloriam numinis Diuini, Polnuos in periculoſo difficillimoque eo prælio iuuantis, & ad ſempiternam memoriam pientiſſimi victoris; & vt Chriſtiani Principes cognoſcant, poſſe Turcicum imperium ruere, ſi ipſi voluerint, ſociaque arma contulerint; ad euertendum hoſtem, ſingulis formidandum.

NARRATIO
DE PRÆLIIS GESTIS
INTER POLONVM, ET TVRCAM
Annis 1620. & 1621.

AD SERENISSIMVM CAROLVM Hiſpaniarum Infantem.

PER MATTHIAM TYTLEVVSKI
Nobilem Polonum.

Io Albam Aquilam, inſigne Regni Poloniæ.
EXPAND IT ALAS SVAS, ET ASSVMPSIT eum, Dominus ſolus Dux eius fuit.

Sceptrigeri, expanſis, quorſum Iouis armiger, alis,
Ingens Iechiadum ferris in atra, decus:
Iam tela Sarmaticis deſiſtit præda cauernis,
In Lunam, & Stellas horrida bella mouet.
Iamq; tuo gemuit Mahometi Luna ſub vngue,
Quò rapidus lambit Dacica prata Tyras:
Impete Mahumeti rediens in prælia Sydus,
Nec paueas, tecum Iupiter ipſe tonat.

SERENISSIMO PRINCIPI, DOMINO, D. CAROLO HISPANIARUM INFANTI.

DVo iam anni elapſi ſunt, ex quo Sultanus Oſmanus Turcarum Imperator, commotis Turcici, Tartariciq; Imperij viribus, cum quadringentis barbarorum millibus Regnum Poloniæ infeſtaturus in Valachiam venit. Cui vti ſacra Poloniæ, & Sueciæ Maieſtas, Dominus meus Clementiſſimus, ſolis Regni ſui viribus, & vna Sereniſſimi Vladiſlai Principis, fratris Serenitatis veſtræ fortitudine reſtiterit; vel ipſa Regni Poloniæ, in tanta tempeſtate defenſa ſalus! vel tam numeroſi Turcarũ exercitus Valachicis in campis strages! vel ignominioſus ſolius Oſmani cum reliquiis copiarum inſectis rebus in Thraciam receſſus! vel ipſa denique ipſius mors, & præſens Imperij Othomanici fluctuatio abundè teſtatur. Æquum profectò eſſet, vt doctiſſimus quiſque ſuis monumentis exararet, hanc multa ante ſæcula non viſam bellorum molem, qua horrendus Chriſtianorum terror armis vnius Regis Chriſtiani conſiliatus ceſſit. Cumque alij rem noſtrã tanquam externam ad poſteros traducere negligerent, vt ijs ego occaſionem, & incitamentum ſcribendi præberẽ, ſimplicẽ præliorũ narrationẽ ſuccinctè confeci. Quam cum Matritum veniſſem in idioma Hiſpanicum transferri procuraui, vt palàm belliocoſiſſima Hiſpanorum nobilitas, Gotticæ, Vandalicæ, Alanicæq; ſtirpis Polonæ nobilitatis, ex qua pariter ea oriunda eſt, res præclarè geſtas intueatur. Cum qualis opera mea rudis, & inculta Minerua, etſi coram Serenitate veſtra comparere reformidet, tamen eam non elegantiarum ſuco ornatam ſed cruore cæſorum hoſtium coloratam, non Apollinis citharæ reſonantem, ſed armorum ſtrepitu frementem, atque martiis Sereniſſimi Vladiſlai Principis, ac Polonæ nobilitatis ſacris, & virtute condecoratam, ſubmitto tutelæ, & protectioni Serenitatis veſtræ, quam etiam Mars, & Bellona ... ſtudet. Cum enim Serenitatem ... domum Auſtriacam, ob tam arctum coniugium ... de laudabilibus Sereniſſimi Vladiſlai Principis ... concernat, proinde id Serenitati veſtræ dico, dedicoque vt inde Serenitas veſtra admirandam, Sereniſſimi Vladiſlai Principis fortitudinem, ſuſcipiat, & poſteri eam ... imitentur.

Serenitatis veſtræ humillimus ſeruus,
Matthias Tytlevvski.

DE VICTORIA SIGISMVNDI TERTIJ, Sereniſſimi Regis Poloniæ, & Sueciæ.

Elegia P. Gerardi Montani, Societatis IESV.

IN flores dum prægnat humus, ripheaque blandus
Occiduus Zephyrus frigora mollit aquis.
Odryſque nefas Progne per rura Tyrannis,
Et fractas læto Carmine cantat opes.
Hic quoque qua vitreis it Manzanarius vndis
Cæruleam muſco cinctus olente com[am].
AEonijs Pæana modis (O maxime Regum)
Et canimus laudes ore minore tuas.
Fertilis vmbroſa dum turget in arbore ramus,
Scenaq; cæruleas denſa coronat aquas.
Hei mihi vocales proprijs de fontibus vndas,
Cur non è Nymphis præbuit vna nouem!
Non ego maiorum celebrarem facta tuorum,
Iuraque quæ terris, quæq; dedere mari.
Vandalus vt fortes inuictus adigit Iberos
Subdere Sarmatico colla premenda iugo.
Heſperiæq; dedit victor noua nomina terræ,

Digitized by Google

Batiſoleuſes aquas vagus ambit aqua.
Vt patrios Afer faſces, Maſſylaque tellus
Horruit, atque Aquilas Martia Roma tuas.
Non latos denſo munitos milite fines,
Aut tulit exequeret iugera amœna ſoli.
Qua Tanais ſpumat, rapidique Boryſthenis audax;
Vnda negat ripis cedere Nili tuis.
Illa olim plectro forſan meliore ſonabit,
Perque freta, & terras Calliopæa feret.
Nunc tua me virtus, potuit quæ frangere Turcam,
Treïciaſque feri turbine Martis opes.
Caſtalias feſſum Thyrſo grauiore per vmbras,
Perque nemus Pindi, perque Helicona rapit.
Qua virides inter lauros argenteus humor,
Bellerophonteas pellit antra lacus.
Quis mihi Phœbea cingi det tempora lauro?
Bellaque Pindarica flare ſonora tuba?
Vt vaga me Phœbo tellus ſub vtroque canentem
Audiat, & laudes vltima regna tuas?
Reſpirat nam feſſa tuis Europa triumphis,
Sæuaque compoſito Thracia Marte ſilet.
Nuper ad heſperias alis pernicibus oras
Venit ab Arctois garrula fama plagis.
Innumeras referens Soldani ſigna ſecutas,
Daciaco gentes caſtra locaſſe ſolo.
Impleral latum magnis terroribus orbem
Viribus, & numero fiſa Iuuenta ſuo.
Quaque aperit vaſtos fœcunda Valachia campos,
Vix habuit turbis inde vel inde locum.
Hinc Daci, hinc Sparſis voltabat Tartarus alis,
Et celeri epotum calce premebat equum.
Et Beſſi, & ſumptis Thracum non tarda ſagittis,
Obruerant currus agmina Phœbe tuos.
In caput iſta tuum Rex cogitur inclyte nubes,
Inque tuum haud ſolum cogitur iſta caput.
Cingeris heu tantis, peterisque Europa periclis,
Et dare quis miſeræ tunc tibi poſſet opem?
Effera feruebat grauibus Germania bellis,
Et Rhenus vitreis decolor ibat aquis?
Franciadas, tumidumque furens Bellona Batauum
Impulerat raucis arma mouere tubis.
Ciuilis totum turbarat Enyalius orbem,
Omniaque inſani plena furoris erant.
Hac tua Threïciis ſperabat fraude Tyrannus,
Regna ſub Imperio iungere poſſe ſuo.
Iamque triumphatum magno cum Cæſare Rhenum,
Subque iuga Atuotriam mittere viſus erat.
Stelliferumque alta pulſabat cuſpide cœlum,
Ebrius illecebris Antia diua tuis.
Quo miſer in cædes raperis mucrone cruento?
Funeſtum Mauors perfidus omen habet.
Thermodontea nam quid numeroſa Iuuenta
Turba, vel Aemoniis agmina miſſa iugis.
Sarmaticas Aquilas contra, durumque Prutbenum,
Atque Sigiſmundi fortia ſigna queant?
Ille leues, caſtris ſeu vult educere turmas,
Bellaque collato ſæua mouere pede.
Siue per hoſtiles effundere Martia campos
Agmina, & audaci ſtringere tela manu.
Horrendas late ſtrages, & plurima terris
Funera ſpumigero luculus edit equo.
Nec terra tantum Turcas proſternit inertes,
Sed pelago & regnis Ermoſygæe tuis.
Euxinum citrue ſi claſſibus impleat æquor,
Ponticagaque ſecet puppe Coſaccus aquas.
Nympharum vallata choris occurrit eunti
Subiecto ſternens æquora piſce Thetis.
Ipſe præit Triton, gemmaſque, & lucida conchis
Munera fert toto cærula turba mari.
Et latas lauri frondes, hederaque ſequacis
Imponit picta ſerta ſecunda rati.
Quid metuis Scythico fulgentes ære catervas,
Crinigeraque arcus Auſoniis ora Getæ?
Pone metum, inſani ceſſere pericula belli,
Iam litus, & curuis flexibus ara ſilent,
Boſphorus aduerſa concuſſum turbine ſortis
Damna parum fauſto triſtia Marte gemit.
Armigeraque fugax ad inhoſpita littora Thraces
Fulmineos pubes barbara vertit equos.
Pingueſcunt lati Turcarum ſanguine campi,
Quaque acies ſteterant, fertilis herba viret.
O quanta campos impleuit ſtrage patentes
Inuadens celeri caſtra Coſaccus equo.
Quale minax vacui conuexa per ardua mundi
Aetherea tortum fulmen ab arte volat.
Altaque vibratis quatit Acroceraunia flammis,
Et nemora, & quercus, & iuga lata tremunt.
Stat tempeſtatis deprenſus turbine Paſtor,
Quem procul à ſtabulis anxia teſqua tenent.
Lanigeroque canis ſecum grege rupibus addit,
Duraque ſollicitus concutit oſſa tremor.
Formoſus donec viridis bipatentia cœli
Purpureis Phœbus culmina pandat equis.
Quid referam infandos aſtus, fraudemque retectam?
Compreſſit ſanos debita pœna Dacos.
Nox erat, & cœlum ſinuoſis flexibus Arctos
Cinxerat, & rebus iam color vnus erat.
Subiectis ſarmentis ambet Dux vrere flammis,
Educitque acies nocte ſilente ſuas.
Soldanum flammas conſurgere ad æthera cernens,
Caſtraque fumificis cuncta uſtera rogis.
Perfidus immiſit denſis cuneata maniplis
Agmina Sarmaticas non fugitura manus.
Sulfureis ſtridebat bremis Mauortia nymbis,
Brontis vt æthereo cum ſonat axe fragor.
Enſibus & ſtricto mox iſt res geſta metallo,
In eadem hirſutos cum tulit ira Getas.
O quantum cæcis Dryades metuere ſub antris,
Igne furens torto dum catapulta furit.
Ipſa etiam, vt perhibent, mouere cacumina quercus
Concuſſitque ſuas ſylua timore comas.
Nocte furit tota Mauors, Tithonia donec
Effera purpureis bella diremit equis.
Tum ſtrages patuere virum, cumulataque campis
Oſtendit roſeo funera mane dies.
Et truncos paſſim, fractaſque, per arua ſariſſas,
Et madidum tabo ſunt ab amne ſolum.
An ſiltam, emeritis cum per confinia fratris
Surgeret, & niueis Luna veheret equis.
Cladibus exultans varijs, palmaque Coſaccus
Preſſerit, vt crebris Thracia caſtra dolis?
Funeribusque ſatur ſpoliiſque oneratus opimis
Per medium Iſmarijs ierit agmen equis?
Caſtra ſuperferre volitans Libitina cruento
Mille ſub infernas funera agebat aquas.
Occubuit belli decus omne, Hectorque momordit
Exanimi labens gutture multus humum.
Hinc clamor, planctus illinc, cædeſque. fugaque,
Plenaque terrifici caſtra pauoris erant.
Inſanos gemitus, in vanumque extrema cadentum
In mare nymbiſoni verba tulere Noti.
At tuus, ô quantos cadis calcabat aceruos
Signa fero miles proſpera Marte gerens.
Vicisti, & nullo delebile temporis æuo
Quæſitum exiguo ſanguine nomen habes.
En cedens tendit poſitis, inglorius armis
Soldanus victas ad tua iura manus.
Turciadum fugere cohors, comitatur euntes
Pallor, & exanguis liuidus ore dolor.
Et furor, & tumido præceps audacia vultu-
Pauperieſque tenax, & male ſuada fames.
Quo poteris Daphnes luco victoria frondem,
Sertaque pro meritis carpere digna tuis?
Barbaries telo per te depulſa potens eſt
Auſpiciiſque ſumus libera turbatus.
Nectendas Geticis poſt tergum Europa catenis,

Digitized by Google

Nec dedit aſſuetas ſceptra tenere manus.
Tu quoque, Perſarum quem nec potuere phalanges
Nec terrâ Cæſar, nec ſuperare mari.
Externi nullo viciſti militis vſu;
Solus & impoſito ſub pede colla tenes.
Oſtendit vacuas pubes Othomanna pharetras,
Submittitque arcus Boſphorus ipſe ſuos.
Calliope virides Parnaſi in culmine lauros
Colligat, aut lucis Cyrrha canora tuis.
Et leuibus plaudens victoria ab æthere pennis
Aurea purpureas ſpargat in ora roſas.
Te Tanais, gelidaque palus Mæotidis horret,
Cimmeriiſque abdit ora Tyrannus aquis.
Diti ad Armenia fines, tui littora parent,
Pyramidumque alto Memphis honore tumens.
Euphrates balanum tibi fundat, & India coſtum,
Inque tuas laudes axis vterque ſonet.
Aurea nexilibus veletur regia ſertis,
Plurima perque fores, tectaque laurus eat,
Stent pharetræ, atque arcus, claueq; altaria circum,
Raptaque Threicio ſpicula mille Duci.
Barbaraque ad magnum ponatur præda Tonantem,
Inque ſuis flammis myrrhaque, thuſque ſonent.
Millia nam ſtygias, quod ſunt tibi miſſa ſub vmbras,
Odryſioque ferax terra cruore madet.
Inque tuis ſedem fixit victoria caſtris,
Exiguaque decus ſtrage perenne dedit.
Quod dubij caſus, & ſæua pericula Martis
Viciſti, atque hoſtem ſub pede celſus habes.
Non ducis hæc cautum vis, & prudentia præſtat,
Non tela, at magni dextra, fauorque Dei.
Ille ferit curuo lunatas orbe phalanges
Ille tuas acies, caſtraque cuncta regit.
Ille pijs vires, animumque in bella miniſtrat,
Et valida hoſtiles diſſipat arte globos.
Te colimus, Deus alme Deus, tibi munera amomi
Vrimus, & tepidis grana ſabæa focis.
Tu pacem, tu bella geris, tibi Dædala tellus,
Et placidis pontus ſe tibi debet aquis.
Te gelidæ metuunt hyemes, tibi militat æquor,
Nubiferique ruunt ad tua ſigna noti.
Auſpice te læti floreſcunt vndique colles,
Spiciferaque Ceres meſſe coronat humum.
Tuta per herboſos reſpirant gramina campos,
Perſultantque vagi pabula læta greges.
Sarmatiam placido pius aſpice ab æthere vultu,
Quam latus gelidis Viſtula cingit aquis.
Neue neges populi voces audire precantis
Bellaque fulminea vincere noſtra manu.
Tu face, Rex Othryn ſuperet generoſus, & Hæmum
Figas, & Iſmarijs alta trophæa tholis.
Tunc tibi fumabunt Syrijs altaria flammis,
Tibiaque aptatos fundet eburna modos,

IN BELLVM SARMATARVM
Cum Turcis.

NOn olim tantum longinſquis edita terris
Enceladi fertur conſtituiſſe ſoror.
Parthus Achemenium cum Xerxem vicit, eaſque,
Quas ante horruerat ſub iuga miſit opes.
Ingentes quamuis amnes hauſere bibendo,
Et Phœbum telis occuluere ſuis.
Sarmatica quantum celebratur gloria palma,
Qua nihil in toto grandius orbe ſonat.
Odryſias illi magna fregere cateruas
Virtute, & robur Turca ſuperbe tuum.
Innumeras dura iugulabant cuſpide gentes,
Vt cadit obliqua ſaucia falce Ceres.
Sublimes horum ſtruebant corpora montes,
Et denſus paſſim cædis aceruus erat.
Qua turba ferro traiecta pectus acuto
Lata coloratus ſparſerat arua cruor.
Sæpe videbatur per apertos vndique campos
Purpureus largum currere flumen aquis.
Donec ab aurato pugnam Sol cerneret axe,
Credibile eſt curſus detinuiſſe ſuos.
Sed tamen his nunquam ne cedere Turca iuſſit,
Nec qua nutrito Marte ſuperbit humus.
Ipſe triumphantes Mars illos vidit, & inquit
Quam mallem in veſtris editus eſſe locis.

D. Didacus de Benauides,
Comes S. Steph. Hiſpan.

DE SERENISSIMO SIGISMVNDO III.
Poloniæ, & Suetiæ Rege.

FAma Iouis telo, pennisque citatior Euri
Facta Sigiſmundi trans Garamanta vehit.
Orbis in has partes, in quas ſi vera fatetur
Facta Panomphæi non tulit illa Iouis.
Vicere Oſſæos cum tela triſulca bimembres
Fractaque Phlegræi militis ira fuit.
Conueniunt Nymphæ Lybetrides, & mihi clamant
Eia Sigiſmundi carmine facta refer.
Solus Hyperboreum ſeptem virtute trionem
Terruit Emathij qui propiore ducis.
Inſanire puto vos Nymphæ, ferre iubetis
Scilicet aſtrigeros Aſtyanacta lares.
Scilicet Æacidem gladio, belloque priorem,
Omnibus inferior vatibus ipſe canam.
Finem longa meis imponet verſibus ætas,
Longa Sigiſmundo tempora facta dabunt.
Iſta cothurnatum celebrare iubete Maronem
Pocula, cui veſtra plena dediſtis aqua
Qualia ſint reputans Maro protinus ipſe canenda
Mæonida mittet, Mæonideſque Cyno
At Lynus, iſta poteſt Amphion dicere ſolus,
Amphion dicet, ſolus Apollo poteſt.
Virgilius canat Æneam & Homerus Achillem,
Nec celebrare ducem ceſſet vterque ſuum.
Dictat cautes Iouis inſuperabile fulmen
Innachius memorans Oromedonta Lynus.
Te tuus Amphion modulans Aracynte celebret
Molle Cyteronis, nec taceat iugum.
Facta Sigiſmundi duntaxat cantet Apollo,
Non alia dici debuit iſte Gheli.

Didacus Ocquetus
Soc. Ieſu. Hiſpan.

SERENISSIMO VLADISLAO POLONIÆ,
& Suetiæ Principi.

CLara Vladiſlao celebrate trophæa Camenæ,
Bellaque Mæonia tollite ad aſtra lyra.
Tempora Pimplæo cadentia nectite ſerto,
Perque comas victrix vndique laurus eat.
Ille pharetratos proſtrauit cuſpide Turcas
Atque egit partes miſſilis haſta ſuas.
Nunc poſt tot cædes, poſt tot diſcrimina Martis
Sarmatia Saluus redditur ecce ſua.

D. Franciſcus de
Contreras. Hiſp.

AD VLADISLAVM SERENISSIMVM,
Poloniæ, & Suetiæ Principem.

PRogenies Regum, cui tramite ad æthera recto
Fama viam niueis bellica pandit equis.
Inque pharetratos tollentem Martia Turcas
Signa, vagus rapidis horruit Iſter aquis.
Sic tibi lucentes non vno littore gemmas
Expuat æquoreis Balthica Doris aquis.
Et cityſo campos, roſeoque papauere cingat
Sufficiens gregibus gramina læta Pales.

Viſtula qua gelidis Phœbo ſubiecta cadentis
Rura dionæis in vndis amicta roſis.
Barbara ſis poſitis olim te Thracia bellis,
Imponat Solio, ſuſpiciatque tuo.
Accipe, quæ Latio longe præcoma plectro
Sub Tarteſſiaci fudimus axe poli.
Neue parùm culto graue ſit tibi prælia dicè
Pectine, neu plectri deſpice inertis opus.
Nam nihil in terris te fama ſerenius vno
A Tanai ad Gangem, Phaſidaque eſſe canit.
O quoties denſa Phœbus cum nube lateret,
Fulſit ab aſpectu clariùs ipſe tuo.
Nymboſos illo Coros & nubila pellis,
Caſtor vt in viduto luceat alter equo.
Illo nos recrea, trepidas quo ſæpe phalanges,
Et rege ſollicitam per freta caca ratem.
Hic mihi Caſtor erit tantarum in gurgite laudum,
Vnus erit dubiæ ſidera mille rati.
Hoc ſine num metuo in Syrtes impacta vadoſas
Obruta nè immenſis cymba fatiſcat aquis.
Ergo ades Europæ præſens tutela, meæque
Dirige ſecurum per vada nauis iter.
Auſpiciis, animiſque tuis fulgentia ſoſpes
Signa per obſtantes Sarmata ſæpe tulit.
Te duce compreſſis fœlix victoria bellis,
Sæcula falciferi ſertque, refertque ſenis.
O quantum pictis ee ſurgere Boſphorus armis
Vidit, & immiſſis obruit ora vadis.
Conſtera cinctus cum lumina aſſide circum
Miles in acres conſpiceretur equis
Ferreaque aſtinuit grando rotata procellis
Terribilis latam ſtrage repleret humum.
Sarmaticas vidit ee carulum auſpice turmas
Spumiſera campos qui ſecat amne Tyras.
Candenteſque Aquilas, admotaque quo nimis arma,
Vaſtaque, quæ miſſis glandibus ora tonant.
Tunc trepide è celſo ſtupuere cacumine Fauni,
Nec Dryadum ſyluis tuta caterua fuit.
Mane erat, & liquidis Galatea emiſerat vndis
Fulgentes dubio lumine Solis equos.
Caſtra coloratus iam liquerat agmine denſo
Barbarus, ordinibus conſtiteratque ſuis.
Tortilis horribili ſtridebat buccina cantu,
Funeas acies, bellaque ſæua ſonans.
Tempeſtas latos implebat ahenea campos,
Atque equitum denſus limine nymbus erat.
Pars arcu ſtabat, pictis pars cincta pharetris,
Pars haſtis, ſtricto pars procul enſe furens.
Sanguineique ſeges viſa eſt nudata metalli
Solibus aduerſis ingeminare diem.
Sarmaticus gemmis Princeps at ſtratus, & oſtro,
Aeger ab immodici puluere Martis erat.
Nil agis inclemens torto Rhamnuſia flagro,
Erumpit caſtris turba animoſa ſuis.
Et refugi ſimul acta ciens Mauortia belli.
Tranſmittet rapidis arua Coſaccus equis.
Inſtruitur patriis acies pilata maniplis.
Qualis ab Idæo vertice fertur Auis.
Chaonio cum tela gerit phlegræa Tonanti,
Hincque audax ales pandit & inde ſuas.
Stabat vtrinque acies, mediiſque errabat in armis
Tiſiphone torto mobilis angue furens.
Fugerunt molles per deuia rura Napææ,
Inque altis trepidæ delituere iugis.
Soldanus lato cum cerneret agmina campo
Martia iam turmas explicuiſſe ſuas
Conſtitit attonito, defixus lumina vultu,
Cum triſte à læua concinit omen Auis.
Extemplò totis perfudit Thracia gemmis,
Impleuitque graui caſtra pauore timor.
Namque videbatur clypeo ſeptemplice tectus
Sauromatum Mauors caſtra ſtetiſſe ſuper.
Lucida Dalmatico non ille tela metallo,
Exuuiis pelagi, nec micuêre toga.
Fundebant flammas oculi, galeaque comantis
Criſtatum diro fulmine lumen erat.
Terribiles viſu forma, Libitinaq; iuxtà
Vibrabat tremula tela cruenta manu.
Mox ait: O ſæuum Thraces, domitura Tyrannum
Pieria pubes, vſque canenda Chely.
Tolle animos, tibi noſtra manus tela ignea torquet
Monſtraque ſtant hydris ſontibus hirta comas.
Colla acherontæis innectit barbara vinclis,
Tiſiphone & manes ſanguinolenta vocat
Europam longis iam tandem ſolue periclis,
Impoſuit gladiis quæ ſua vota tuis.
Quam niſi fulmineis tuearis fortiter armis,
Terrarum fracta iam ruet arce caput.
Quid metuis pictas imbellia tela pharetras?
Chaoniamque timet quid Iouis ales auem?
Denſa per hoſtiles nunc agmina fundere campos.
Tempus, & in victo ponere caſtra ſolo.
Dixit, & aduerſos telum molitus in hoſtes,
Sanguineos ſtimulis ſollicitauit equos.
Oſmannus verſis ſubita formidine caſtris
Signa referre iubet, diffugiuntque Getæ.
Vt Iouis armigeras cernens per inane volucres
Turribus è niueis alba columba fugit,
Sarmaticum at campo ſemper ſtetiſſe agmen apertò,
Demeret igniferis dum iuga Phœbus equis.
In bella, & trepidos quamuis tuba rauca vocaret,
Maſſagetas caſtris abdidit ille ſuis.
Heu vbi nunc faſtus, quò tangere ſumma ſolebas
Sidera, quò tumidæ nunc abiêre minæ?
Spectabat totis cumulata cadauera campis
Miles, & adſtrictum frigore pectus erat.
Chriſtiadumq; diù bacchatus ſtrage Tyrannus
Qualis ab Ogygis cornibus icta Dei.
Taygeti ſummo decurrens vertice ſæuit
Baſſaris impexas dilaniata comas.
In Martem, & validos ſenſit cecidiſſe leones,
Suetaque moliri communis arma pudet.
Non vno fractos bello dum cernit, & armis
Threicenas mento iam cingiſſe ſolum.
Signa virũ, & pharetras, denſataq; funera, & arcus
In pelagus roſeo detulit amne Tyras.
Doridaque Euxinam mutatis terruit vndis
Decolor horrenda flumina ſtrage ferens.
O quàm formoſa reſperſum Martis arena
Sarmata flammipedis terga premebat equi!
Enſe ſuo factos quantum calcabat aceruos,
Queis fera claudebat iam Libitina viam!
Fœlix Sauromates, quamuis nec olentibus aruis
Aurea cum meroes Cinnama gente legis.
Nec foſſis auidus pretioſa pericula terris
Tænarea quæris nocte ſepultus opes.
Non tibi purpureis ſub lumina Solis, & ortum
Vellera populeis carpere cura comis.
Non aurum, non thura placent, gemmaque nitentes,
Quaque niger terra diuite mittit Arabs.
Signa ſed immenſum Mauortia ferre per orbem,
Proſperaque Inuicti Principis arma ſequi.
Illius auſpiciis ſtaus ceſſere Sueui,
Et trudus celis Maſtrata, Thraxve tuis.
Hoc duce ſemiuirum poteris proſternere Moſcum,
Strymonaque, indomitos & ſuperare Getas.
Quaſque procul gentes tuſtos Erymanthidos Vrſa
Parrhaſio ſparſas tardus ab axe videt.
Parua loquor magnos iaculatus ad Aethera montes
Porriget Aegæon ad tua vincla manus.
Saxificaſque feris vittato crine colubris
Tartareis pelles Gorgones amne vade.
Quis mihi fatidicas lauros iam tempora circum
Candida Appollinea cingere fronde vetat?
Vt pia præſago modulans oracula plectro
Vota Ladiſlao, proſpera ferre queam?

Forſan & his cedet Lybica cortina Sibyllæ,
Signa dedit cœlo, nam manifeſta Deus.
Hunc Byzantinas Victor ni ſcandere ad arces
Europa in niueis læta videbit equis
Iam video famulis Hebrum palleſcere ripis
Iam Bactra, & Pindum, iam Babylona capi
Daphnæa crinem redimitus fronde Coſacci
Victrici tollunt parta trophæa manu.
Applaudit, tantoque duci plebs læta triumpho,
Ora Cythoriacis mergit amæna crocis.
Tunc quoque quanta Patris tentabunt gaudia pectus.
Cum cernet nati ſerta, decuſque ſui!
Quo feret ore iubar! Qua fundet lumina Titan!
Quantaque fulgebit omnibus illa dies!
Cum fractis Strymon, atque Hebrus fluctibus ibunt
Et Tanais collo vincula dura geret!
O mihi ſi facili proteles Lucia fuſo,
Lamſius tantum de tribus vna ſoror!
Prælia tunc quanto modulans, nomenque cothurno,
Attollam rerum maximè ad aſtra tuum!
Tunc Aganippææ latices in Carmina Muſæ,
Poculaque Aonio plena liquore dabunt.
Fors quoque Biſtonium potero tunc vincere Vatum
Ingeniumque dabunt grandia facta mihi.
Atraque Apollineis tollet Pimplea cothurnis
Spirantem Latia Martia bella tuba.
Sed pacis decora alta magis, roſeumque puderem
Cumque ſacra referam relligione decus.
O Iuuenum Princeps, dicam, O caſtiſſime rerum
Sarmatiæ Titan, & Iubar vnus ades.
Lucidior concha, fuluum quæ diuidit aurum
Eet rubro gurgite lecta maris.
Te placidi decorant mores, tibi murice Pæno
Pulchrior ambroſias ſtat pudor ante genas
Europæ optatam reddis ſine Marte quietem,
Et nitidos Soles, & ſine nube diem.
Sæcula diſtulerant meliores fulua metalli
Virtutis, & meritis munera annua tuis.
Iam Caſiam tellus feret, & ſine ſemine Coſtum,
Populeiſque fluent dulcia mella comis.
Nec tamen Æthiopum flaueſcent Cinnama campis
Omnis ab æterno vere virebit humus.
Vrſa, nec immenſi deuexa per algida Olympi
Immodico celeres frigore ſtringet aquas.
I age, rumpe moras, quà te tua gloria bellis
Parta per excelſum ducit honoris iter.
I pede fœlici, nec margine Viſtula paruo,
Nec claudat nomen Sarmatis ora tuum.
Fama per immenſa ſe porrigat inclita terras,
Et magnum toto clareat orbe decus.
Te tumidas Babylonis opes, pharetrataque bello
Bactra refringentem poſthuma ſæcla canant.
Sacra Deo Magnis modulantes carmina templis
Lanigeri fundunt iam ſua vota viri.
Feſta Pharithæis dum cingitur arma coronis,
Inque focis meroes gramina, thuſque ſonant.
I modo Centimanum, nam quis metuiſſe gigantem
Horrida, vel lerna te duce monſtra queat:
Cuſpide Amazonias franges victrice pharetras,
Et cadet ante tuos Thracia victa pedes.
Spicula Colchiacis nil iam medicata venenis,
Aut picto poterit Luna timere metu.
Iam victa cedunt acies, Pellæa triumphos
Sauromatæ Memphis, regnaque Eoa parant.
Inſtruit auratos tibi læta Cracouia currus,
Quo victor niueis conſpicuaris equis.
Aeolijs at nos fidibus Pæana canemus,
Laudantes dextra fortia facta tua.

P. G. M. S. I.

DVplicem Sarmatiam, vel Sauromatiã veteres illi orbis ſpeculatores Aſiaticã, & Europæã dixere. Nunc de Europæa ſermo eſt, q̃ ſiue ab Aſſarmor filio Iectani de ſtirpe Sem, ſiue à Saurus, & omma Græcis verbis, quæ lacertinos oculos ſignificat, eò q̃ eius populi armis, & animis præſtantes fuiſſent, ſiue à montibus Sarmaticis antiquit⁹ dicta, quæ nunc ampliſſimũ Poloniæ Regnũ continet. Et verò cũ orbis ille Septẽtrionalis antiquis adumbratè patuiſſet Geographis, nõ mirũ, ſi recentiorib⁹, qui longè aliter in dies experiũt antiquorũ Authorũ relata, vana quaſi ſomnia videãtur. Vna tñ tã veteres, q̃ neoterici ſententia Europæã Sauromatiam ab Occaſu Solis flumine Vandalo, nunc Iſtula dicto; à meridie montibus Carpathijs; ab ortu flumine Thanai; à Septemtrione mari Heneticu, nunc dicto Sueuico, terminari aſſeuerant.

Sarmatia Europæa, eiuſq; fines.

A multis hæc nationibus priſco ſæculo habitata fuit, & potiſſimũ ab Henetis, quorum alij poſt dirutã Troiã cum Antenore Illiriã poſſedere, à quorũ nomine mare Heneticum, nunc Veneticũ, & famoſa ciuitas Venetiarũ plurium nunc prouinciarũ domina irrumpente in Italiam Attila Hunnorum Duce ædificari cœpta, nomẽ traxere; alij Pontũ Euxinum ex Aſiatica Sauromatia in Tauricam Cherſoneſum tranſuecti, inde eas regiones occupauere, quæ flumẽ Vãdalus, & mare Septemtrionale Heneticũ ab eiſdem, nunc Balticũ dictũ ambit. Hinc eos populos tantopere propagatos fuiſſe, vt non tantũ Europæam Sarmatiã, verum etiã Iſtriã, Dalmatiã, Myſiam, Daciã, Pannoniam, Bulgariam potentia Romanorum repreſſa poſſediſſent: variaque, ſiue à Dacibus, Regibuſque ſuis, ſiue à montibus, ſiue à fluuiis, locisque diuerſis nomina (cum vna fuiſſet natio) ſortiti, Vandali, Alani, Roxolani, Illirici, Dalmatæ, Daci. Iſtri, Slauones (quibus vnum fuit idioma) nuncupabantur.

A quibus populis olim habitata fuit

Duniq; ita Heneti in Sarmatiæ, multiſq; alijs Europæ Regnis dominarẽt, ferociſſimi ex Inſula Scandia, nũc Suetia, populi dicti Gothi, per mare Heneticũ Septẽtrionale in Sarmatiã cũ numeroſo exercitu deuecti, iure hoſpitalitatis cum Henetis, Vãdaliſque, multis ſæculis vti bãtur. Poſtmodum vnanimes, cõiunctis viribus, Imperio Romano potiti, cum armorum ſtrepitu Italiã, & Galliã peragraſſent, partim in Hiſpania, partim in Africa conſedere, impoſitoque duabus Hiſpaniæ Prouincijs, Vandaliſiæ à Vandalis, & Cathaloniæ à Gothis & Alanis nomine, Regibus ex Regali Gothorum ſtirpe electis ſubijciebantur.

Primus Gothorũ, & Henetorũ in Italiã aduentus.

Trecentis annis nomen hoc Gothorum Regum in Hiſpania durauit, tãdẽ pòſt impetum Maurorum clã, & ex priuato odio, à Comite Iuliano Tingitanæ Prouinciæ præſide, & aduerſus Mauros in Africa Duce, in Hiſpaniam contra Rodericum Gothorum Regem adductutum, Pelagius ea ſtirpe Regum Roderici ſucceſſor, collectis Gothorum, Vandalorũque viribus, repreſſa Maurorum potentia, Rex Hiſpaniæ appellari cæpit, ſtatuitque, vt ſui ſucceſſores, Hiſpaniæ, non Gothorũ Reges appellarẽtur. Ab his itaque Gothis, Vandalis, Alanis, Henetiſq; ferociſſimis Europææ Sarmatiæ populis, bellicoſiſſima Hiſpanorum natio magna ea parte deſcendit.

Primi Polonorũ Bohemorũq; Principes, & prima eorũ bella.

Conceſſerãt etiam duo germani fratres Lechus, & Czechus Principes Dalmatiæ, antiqua Henetum ſiue Slauonorum ſtirpe oriundi, cum ſuis exercitibus in Sarmatiam Europæam. Czechus ad flumen Moldam, & Albim, vbi nunc Bohemiæ regnum cõſedit. Lechus vero vlterius Septemtrionem verſus progreſſus inter Vandalum, & Guttalum flumina, ſedem ſuis poſteris poſuit, iecitque fundamenta ciuitati Gneſnæ, quæ in lingua vernacula nidificationem ſonat, eoq; eo loco multas aquilas, earumq; nidos reperiſſet, fauſtum hoc augurium fore ratus, aquilã albã, repugnando forte Romanis, pingi ſuis vexillis curauit, quæ hucuſque Regno Poloniæ pro inſigni eſt.

Cum Lechus eo pedem fixiſſet ſolo, protinus à Gepidis, ſiue Vlmerigis ope Regum Daniæ fultis

cōtra belligerari cœptū: fauit ita adoenis fortuna, vt nō modò generoſa Lechi poſteritas eos domuerit populos, verùm etiam Siuardum Regem Daniæ, nauali prælio proſtrauerit, acceptoque in obſidem ipſius filio, tributarium ſibi fecerit.

Multa & præclara cum circumuicinis hoſtibus, Romanorumq; Imperatoribus Polonorum maiores bella geſſere; ſed cum illâ ætate barbarico, expertes literarū, vixiſſent more, eorum fortia facta, vel alia cæcis inuoluta obliuionis tenebris, vel alia alij ſibi vendicarunt.

Miecislaus Polonorū Princeps, primus Chriſtianus, & Boleslaus eius filius primus Rex Poloniæ coronatus.

Tandem diuinâ clementiâ Miecislaus Polonorum Princeps ſpreto falſorū Deorum cultu, fidem Catholicam Romanā, anno à partu Virginis 966. ſub Ioanne XIII. Summo Pontifice ſuſcepit. Huic ſanctè è viuis ſublato, ſucceſſit dominijs non degener patri filius Boleſlaus Chrobri, ab Othone III. Romanorū Imperatore, albo aliorum Chriſtianorum Regum adſcriptus, & à Gaudentio Archiepiſcopo Gneſnenſi coronatus, Regium diadema ſuis poſteris, iuſque coronandi Regis Poloniæ Archiepiſcopo Gneſnenſi æuiternè reliquit.

Mouit ea Religio gentilem Sarmatiā, ſeduláq; fidei Catholicæ Polonorū curā, quā in extirpandis maiorū ſuorū ſimulacris, idoliſq; habuere; terruerunt barbaros omnium bellorum proſperi exitus, quæ ptu noua ſuſcepta fide ſtrenuè geſſere, tabioſique motis contrà Polonos armis, ſui interitus, maiorum verò noſtrorum ſempiternæ gloriæ cauſam dedere. Nec detrectauit Polonus Vladiſlaū Iagelonem, magnum Lithuaniæ Ducem Regno aſſumere, tùm vt fidem Romanam ſuſciperet, cùm etiam Lithuaniæ Ducatum Regno aggregaret. Is ſuſceptâ fide, iunctoq; indiſſolubili fœdere Ducatu Lithuaniæ cum Regno Poloniæ, illud ità dilatauit, vt nunc primis Chriſtianorum Regnis æquiparari poſſit.

Polonia vndè nomen traxit, euſdēque terminis.

Regnum Poloniæ dictum à Pole, quod in lingua Slauonica campū ſignificat, vel quòd illud in fertiliſſimos campos, & planities ſe diffundat, vel quod eiuſdē incolis aperto campo bellandi mos ſemper fuerit, his continetur terminis. Ab Occaſu Solis maior Polonia, ſedes antiquorū Poloniæ Monarcharū à finibus Germaniæ propè Elbim fluuiū adhæret; à meridie montibus Carpatijs, ab Vngaria, & Imperio Othomanico flumine Tyras diſtinguitur; ab Oriēte mari Euxino, flumine Boriſthene à Taurica Cherſoneſo, & magno Ducatu Moſchouiæ diſterminatur; à Septemtrione ordiendo à Liuonici maris ſinu, mari Baltico cingitur. Annis non multis elapſis, Sereniſſimus Sigiſmundus III. Poloniæ. & Suetiæ Rex ſubacto armis vltra Boriſthenem latiſſimo Seueriæ Ducatu, propè Tanaim, ſiue Don fluuium in magno Moſchouiæ Ducatu, terminos dominiorum Regni ſui diſtendit. Vaſtiſſimum eſt Regnum, & opulentum, plurima alia regna frumento, carne, & omni genere commeatus, terra, marique ſuſtentat.

Regni Prouinciæ.

Habet Polonia diuerſas Prouincias, quæ cū ita vaſtę ſint, vt fermè per totā Europæam Sarmatiā extēdātur, regna potiùs, quā prouinciæ dici deberent; cū tamē vni ſubſint regno, nomen eiuſdē ſortiuntur Maior, minorque Polonia, Magni Ducatûs Lithuaniæ, Ruſſiæ, Pruſſiæ, Mazouiæ, Samogitiæ, Liuoniæ, Pomeraniæ, Seueriæ vnum efficiunt regnum, quorū incolę etſi lingua penitùs aliqui, alij vero dialectis tantùm inter ſe differant, omnes tamen nobiles à plebeio ſeiuncti ſtatu, vna, eademq; cum Polonis nobilibus libertate, & inter ſe pactis vtūtur legib⁹. Nec credo aliā nationē in orbe reperiri, q̄ Polonā nobilitatē quauis libertate ęquare poſſit.

Nobilium libertas.

Regni vires.

Præterea, Polonia generoſis, iiſq; ad ſuſtinendos labores aptis abundat equis, vel paſcuorum, & frumenti abundantiæ cauſa, vel maximè, cùm in armis nobilium firmamentum Regni cōſiſtat, & ijs mos auitus in equis aperto marte bellandi ſit, cuius hoſti potentiſſimo magis equeſtribus, quam pedeſtribus reſiſtunt copijs. Mirum forſan ignaris videbitur, ſi aſſeuerē, ex nobilitate Polona viritim conſcripta, trecenta ſelectorū equitum millia, peditum vero centum millia, relicta domi maiori parte, tum arcium præſidio, quam etiam agrorum colendorum cauſa, confici poſſe.

Quod robur, ſi non innumerabiles cum ferociſſimis, validiſq; hoſtiū exercitibus, vbiq; locorum à maioribus noſtris obtentæ victoriæ, quibus Aſia, & vniuerſus perſtrepit Septemtrio, vel ſaltē præſens, cruentū cum Othomano bellum, quo ille his annis duobus proximè præteritis, ſubiugando Regno Poloniæ totis fermè Aſiaticis viribus incaſſum inhiauit, cuilibet ad manifeſtandum par erit.

Cuius belli antequam originem, & cauſas dicendas aggrederer, hæc de principio, ſitu, potentiaque Poloniæ, paucis præmittenda putaui.

Conſtantinopolis à Turcis capta.

Poſteaquā Mahumet Turcarum Imperator regnante Caſimiro Iagelone Poloniæ Rege, anno à nato Chriſto 1453. Conſtantinopolim Paleologo Imperatori, luctu omniū Chriſtianorū eripuiſſet, elat⁹ ea fortuna vicinā imperio ſuo, Regnoq; Polonię tributariā Valachiā crebris petebat bellis, quibus aduerſam belli fortē ſæpiùs expertus, æternū cū Caſimiro Rege pepigit fœdus. Id Regibus Poloniæ, & Turcarū Imperatoribus ſēper ſacroſanctū fuiſſet; ſi nō Tartarorū Præcopienium, Imperij Othomanici tributariorū, in ditiones Regni Poloniæ; viciſſimq; Coſacorum p mare Euxinū (quo ipſi ad oſtia Boriſthenis, vbi famoſa Ouidio exulante Tomos antiquos fuerat, ex vniuerſo Regno conglobari cōſueuere) dominia Turcica igni, ferroq; depopulantiū excurſionibus rūperetur. Hæc cauſæ belli vtriſq; populis cū omni ætate fuiſſent, nihil tamē ſōmis vtrorumq; viribus tentatum eſt. Priori tandē anno, qui milleſimus ſexcenteſim⁹ vigeſimus erat, regnante, auſpicatè Sereniſſimo Sigiſmundi III Poloniæ, & Suetiæ Rege; Turcarū verò Sultan Oſmā Imperatore, exuſta à Tartaris Podolia, opulentiſſima Regni Poloniæ Prouincia; dirutaq; à Coſacis viciſſim Caffa Tartarorum, Varna Bulgarorū, Trapezus in Aſia, fortiſſimæ Othomanici Imperij ciuitates, nouum belli fomentum vtriſq; Principibus dedere. Atque magis ardente vndiq; bellis ciuilibus orbe Chriſtiano, illos inuadendi optima occaſione Imperator Turcarum, vtēdum ſibi fore, eo, quo Imperium Othomanicum creuit dolo cenſuit, eoque omnes conatus, & cōſilia dirigenda eſſe, vt primò, Regno Poloniæ muro, & propugnaculo totius Chriſtianitatis potiretur; quo ſubacto, & impedita terra, marique rerum affluentiâ, qua hoc Regnum multa Chriſtianorum dominia ſuſtentat, facile Chriſtianis ſe dominatorum pollicebatur.

Ruptum à Turca fœdus.

Mittit confeſtim in Valachiam Scinderbaſſam ſuorum exercituum Generalem cum quatuor Turcarum millibus, hominem vaferrimum ſanguiniſq; Chriſtiani auidiſſimum, belliq; cum Polonis capiendi negotium ipſi committit. Celauerat fraudem perfidus Schinderbaſſa, Generalē Polonorum Staniſlaū Zolchievviū in Valachiam ſpecie iniuriarū priùs conſilio, quàm armis diſcernendarum, pactis conuentis vocat. Progreditur in Valachiam Generalis Polonus cum exiguis ſuorum copijs, caſtraque ad Cecoram, locū inter ſe, & Scinderbaſſam ſancito locat; traiectu Danubio Scinderbaſſa, cū paruam noſtrorum (ſeptem enim millia nō excedebant) manum vidiſſet, vocatis ſeptuaginta Tartarorum, Valachorum duodecim, Moldauorum decem, Vngarorum ſeptem millibus, quos vltra Danubium in diuerſis occultauerat locis, ipſe cum quatuor Turcarum millibus, non de pace confirmanda, iniurijſq; diſcernendis, vt cum Generale Polono pactus erat; verùm rupto fœdere, ea barbarorum multitudine paruū noſtrorum numerum abſorbere conabatur. Circumducit noſtrorum caſtra innumeris hoſtiū legionibus vndequaque violenter adoritur Polonus Generalis ſe iam circumuentum videt, impauidus tamen turbatos aliquantum animos erigit in caſtris ſtare, ac pugnare iubet, nec arte iam quauis, ſed imploratione Dei, vi,

Digitized by Google

ac virtute euadendum eſſe, per mediaſque barbarorum acies ferro viam fieri.

Eo ipſo die tres hoſtium impetus, cum maxima eorum ſtrage à caſtris noſtrorum repreſſi inde viginti tribus diebus, Polonis pedem ad flumen Tyras lentè cum caſtris referentibus nocte, diuq; tum in caſtris, tum in acie pugnatum fuit.

Spes allebat barbaros, ſi non multitudine, diuturnitate tamen oppugnationum, caſtra Polona rumpi poſſe, nec fruſtratus ea ſpe Othomanus, ac die ab oppugnatione vigeſimo quarto caſtra Polonorũ, quos tam longum iter, continuæ excubiæ, non barbarorum multitudo vicerat, expugnat. Hæc eſt nobilis in Valachia pugna atque inter paucas memorata Polonorum clades, tria Polonorum milia cum ſuo Generale cæſis triginta hoſtium millibus in acie periere, reliqui diuerſis itineribus diſperſi, in patriam rediere.

Lugebat vniuerſa Polonia tantam ſuorum cladem, moriendum potius, & vindicandum ardentibus animis, nec metuendum hoſtem perfidum, qui fœdera rupiſſet, exclamat.

Celebrantur Regni Comitia, bellumq; contra fœdifragum decernitur, nouus exercituũ Generalis Carolus Chodchievvic magnæ prudentiæ, & experientię militaris vir creatur. Mittuntur ad Chriſtianos Principes legati, molem belli cum hoſte Chriſtiani nominis, denunciant, ſubſidiumq; petunt. Nec defectus aduerſo apud Principes Chriſtianos ſucceſſu Polonus, Dei auxilio viribuſque ſuis innixus, duobus orbis terrarum terroribus Turcæ, & Tartaro ſe oppoſiturum parat.

Numerus exercitus Polonorũ.

Interea Sereniſſimus Rex decem Coſacorum millia, ad infeſtanda per mare Euxinum Turcica dominia, commeatuſque impediendos expediuerat, cum Carolus Ghodchievvic recens creatus Generalis collectis quantum ea celeritas conceſſit, equitum cataphractorum haſtatorum duodecim, equitum grauioris armaturæ, vulgò Rattarum, quatuor, Coſacorum quadraginta, peditum Polonorum tredecim, Pruthenorum, & Pomeranorum octo, Vngarorum tribus ſtipendiariorum militum millibus, obuiam Othomano in Valachiam expanſis proceſſit ſignis; traiectoque flumine Tyras, in Valachia munito ſatis loco die penultima menſis Auguſti, anni 1621. caſtra poſuit. Vltima Auguſti, & prima Septembris muniendis, caſtris data eſt dies.

Die ſecunda Septembris.

Numerus Turcici exercitus.

NVnciatur à luſtratoribus Polonorum Othomanum cum trecentis Turcarum, centumque Tartarorum millibus, iamiam aduentare. Ante octiduum præmiſerat Generalis noſter aliquot Coſacorum millia, vt hoſtem in viarum anfractibus, velitationibus laceſſerent; ij non ſegniter re geſta, ea die cum hoſte præliantes in conſpectu caſtrorum comparuere.

Vix hoſtis in oculis noſtrorum, caſtra locauit, cũ mirus militum ardor rem acie gerendam eſſe fuit; Viſum tamen expertis belli Ducibus, non eſſe committendam periculoſæ aciei, tã Regni Poloniæ, quàm vniuerſæ Chriſtianitatis ſummam, cunctatione potiùs, prima concitato furia reſiſtendum hoſti. Eo ipſo die pars Turcici exercitus ſub Polonorũ cõparuit caſtris, continuiſque velitationibus cũ milite Polono decertauit, in quibus mille octingenti Turcæ perierõt, multiq; comminus haſtis, frameis, eminusq; tormẽtis bellicis vulnerati, in caſtris moriebantur barbari; ex Polonis quinquaginta deſiderati, triginta ſaucij. Hæc prima militaris ſalutatio fuit.

Sub veſperum dimittit Othomanus aliquot Valachos nobiles, ſpecie ſalutationis ad Generalem noſtrum, vt vbi commodũ ijs videretur, caſtra Polonica ſuccenderent: obita ſalutatione, vnus eorum ad quæſtionẽ ductus, omnem patefecit machinationẽ, & cõſcios fraudis detexit, qui cum in tormentis eadem faſſi fuiſſent, omnes eodem loci ita clanculum capitis ſupplicium ſubierunt, vt non modò Turcis, ſed nè Polonis quidem conſtaret. Tum Generalis Polonus noctu circum caſtra in multa loca conferri ligna arida, farmentaq;, ſtrues componi, ijdemque ignem ſubijci iubet, eductiſq; Coſacorum decem millibus, & Prutheníco peditatu, hunc in fronte, illos in lateribus locat. Vbi Othomanus flammas in ſublime ferri conſpexit, ratus ſucceſſiſſe dolum, ad inflammata Polonorum caſtra ſuum militem gregarium immittit. In ipſo caſtrorum aditu inopinato à Coſacis, peditatuque inſtructo excipiũtur barbari; res gladijs ſtringi cœpta: cæterũm cũ prę ſtrepitu, ac tumultu, nec conſiliũ, nec imperiũ Barbari accipere potuiſſent, ad gemitus vulnerum, ictuiq; corporum, aut armorum mixtos ſtrepentium, pauentiumq; clamores perterriti, cœca rabie ad cædem ruebant; alij protectis armis, cadauerum cumulis illati, hærebant: alios fugientes agebat retrorſum ad pugnã cũtium agmen; tota ea nocte atrociter pugnatum, dies diremit prælium. Turcæ in caſtra receſſere.

Die tertia Septembris.

IMperator Turcarum deluſum ſe eſſe videt, fremenſque ex tribus partibus caſtra noſtrorum adoritur, ab eo nimirum loco, quo caſtra Caſacorum noſtris adhærebant, vſq; ad extremum agmen Polonici exercitus; toto eo die atrociter dimicatum eſt, ex caſtris Polonorum in hoſtem tormentis bellicis res proſperè gerebatur, ante Solis Occaſum Turcæ ſe in caſtra recipiunt.

Sereniſſimus Vladiſlaus Princeps, eo die cum triginta Veluũ millibus, multoq; apparatu bellico in caſtra venit. Nocte, dieque præterita, cæſa ſunt pluſquam viginti hoſtium millia.

Exercitus Sereniſſimi Principis Vladiſlai.

Hæc dum agerentur Magnus Dux Moſchouiæ contracto ingenti exercitu in Ducatum Seuerienſem irrumpebat, ac pactorum, ictique fœderis immemor, omnia deprædabatur.

Guſtauus Princeps Sudermaniæ, occupator Regni Sueciæ, cum magna claſſe per mare Liuonicum deuectus, Rigam ciuitatem regiam, Liuoniæ, portu inſignem obſidet, eandemque per Caluinianam traditionem intercipit.

Ea aduerſa fortuna multum Regno Poloniæ negocij faceſſebat: res enim cum tot potentiſſimis terra, mariique hoſtibus, vno, eodemque tempore gerenda fuit. Vocantur Senatorum Regni, & nobilium conſilia, vniuerſa nobilium expeditio ad reſiſtendum tot tantiſque hoſtibus more maiorum virium indicitur. Sereniſſimus Rex miſſa contra Moſchouiatam, & Suecum, parte Lithuaniæ nobilitatis, ipſe contra Othomanum cum Polonis ire parat.

Die quarta Septembris.

ORto Sole. Imperator Turcarum cum vniuerſo exercitu caſtra Coſacorum (hæc enim in fronte caſtrorum ipſius erant) adoritur, tormẽtis bellicis, & bõbardis acriter certatum, quinq; horis oppugnatio durauit. Coſacus ex munitionibus animoſè propugnabat, hoſtis magna vi, atque impetu irruebat, ac proinde ingens barbarorum multitudo interijt. Eodem tẽpore immittit multas Othomanus Ianicerorum copias ad eam caſtrorum partem, qua Strategus Polonorum cum ſuis Centurijs ſtabat. Procurſum è caſtris contra, conteruntur equitatu Polonico Ianiceri; paucique ex ijs pedem ad ſuos referunt. Iterum Othomanus cum vniuerſo exercitu, ad caſtra Polonica reuoluitur, fruſtraq; iterato inſultu, cum magna ſuorum clade coactus recedit. Denuo vna circiter ante Occaſum Solis hora, caſtra Coſacorũ maiori quam antea vi oppugnare cœpit. Iam barbarorum ferociæ caſtra Coſacorum cedere videbantur, ſed Deus præſto ſuis affuit: Coſaci enim facta per poſteriorem Caſtrorum partem eruptione, iunctis viribus cum haſtatis equitibus, à Generale ad ſubſidium ferendum dimiſſis, Turcas cominus adorti, atrocique commiſſo prælio, confertiſſimas hoſtium

legiones in fugam egerunt, magnaq; in ipſis editâ ſtrage, eos vſq; ad caſtra Othomanica ſequebantur, multa tormenta bellica aſportarunt, magnaq; onuſti prædâ inſtante nocte, barbarico cruentati ſanguine, in caſtra paucis ſuorum amiſſis, redierunt.

Ipſe Turcarum Imperator, qui ad hoc ſpectaculum prodierat, ex acie coactus ad caſtra ſua euaſit. Cæſa ſunt hac die pluſquàm quindecim Turcarum Tartarorumq; millia, Ianicerorum verò tria millia, ex noſtris ducenti ferme deſiderati. Hæ tanta hoſtium tàm in præteritis caſtrorum oppugnationibus, quàm etiam in acie aperto Marte conflictibus factis clades, paucorum verò Polonorum totetitus diuino auxilio, quod Polonis cœlitùs aderat, non humanis viribus adſcribenda.

Die decima quinta Septembris.

VTrioq; quies erat. Cadaueribus ſepeliēdis opera dabatur, nè fœtor eorum caſtra inficeret; tanta enim conſternatio cadauerum, ſolis vrentis calore horrenda viſu, ipſos terrebat barbaros, vt noctu cum facibus eadem ſepelire cogerentur.

Hoc die Turcæ motis retro caſtris, nouam Polonicorum caſtrorum oppugnationem parabant. Nec mora Polonus innucatis Supens, educta in aciem in latera caſtrorum exercitûs parte, animoſe hoſtem prouocabatur; iamque Turcarum tergiuerſantia agmina in aciem more pecudum pellebantur, cum pluere circà meridiem cœpit, nihil eo die tentatum eſt.

Die ſextâ Septembris.

FVgit ex caſtris Turcarum quidam Coſacus, qui ſeptennio in Turcicâ ſeruitute exulebat: affirmabat is cæſa fuiſſe in ſuperioribus caſtrorum oppugnationibus quatuor Ianicerorum millia Spaghios trecentos periſſe; Turcarum, Tartarorumq; pluſquàm quadraginta millia, qua cæde barbaros iā pertæſos, famiſq; quæ in caſtris eorum regnabat, pertæſos, multos ex caſtris fugam capeſſiſſe.

Hoc quoque die Turcæ quieuerant, vel quòd Imperator in gratiam oppugnationis, pecuniam militi largiretur; vel quòd eorum caſtra, quæ multis collibus late patebant, ſtringerentur.

Idē referebat Turcas per caſtra muſſitare, duodecim triremes armatas, à Coſacis in mari Euxino captas, ſubmerſaſq; fuiſſe, reliquas Conſtantinopolim aufugiſſe, quas ſub ipſa mœnia Coſaci inſequuti, omnia terrore compleuerant. Huius primum cladis nuntium fremebundus Othomanus ſtrangulari iuſſit, indixitq; die venturo, caſtrorum Polonicorum validam oppugnationem. Hoc idem multi Turcæ in excubijs capti vnanimi conſenſu aſſerebant.

Die ſeptima ſeptembris.

FActo Ianiceri, aliæq; denſæ Turcarū cohortes horrendo clamore præpropere caſtra Coſacorum adoriuntur, miſſiſq; in aduerſum montē tormētis bellicis, eos globis ardentibus impetunt. Toto die molem exercitûs Othomanici impauidus ſuſtinet Coſacus, mille quingentiſq; tormentorum globis penitus, cum paruâ occiſione, adiutus Pruthenico peditatu, hoſti reſiſtit. Tum pòſt meridiem hoſtis caſtra Coſacorū oppugnare ceſſat, nouiſq; agminibus caſtra Polonica adoritur. Ea ferocia, animuſque barbaris potiundorum vi caſtrorū fuit, vt cæcâ rabie in arma Polonorum procurrerent, quamuis vndiq; mactarentur. Iamque aggeres, & propugnacula, quæ circum caſtra fuerunt, ex equis deſilientes Turcæ tranſcenderant; verùm non minor noſtris animus, quàm barbaris ferocia fuit; Nam Poloni è caſtris in aciem cum duobus haſtatorum equitum millibus à latere in hoſtē procurrunt, nouumq; prœliū inſtituunt. Numero barbarus, animo Polonos ſuperior erat, inſtar firmior media haſtatorū acie, legionibuſque hoſtium immergitur: iamque primo hoſtium agmine pulſo, in ſecundum pugnabat: mittuntur ex caſtris auxilia, in auerſamque hoſtium aciem, leuo cornu incurrunt. Is demum impetus hoſtilem inclinari fecit aciem. Procurrunt Coſaci è caſtris in fluctuantia Ianicerorum agmina, fortiterque dimicant. Cæterum tantâ ſtrage hominum armorumque locum in quo barbarorum exercitus ſteterat, compleuerant; vt propè per ea difficilior tranſitus eſſet, quàm per confertiſſimos hoſtes fuerat. Denſatis agminibus equites Poloni qua aciem ſuperant, tùm altera parte Coſaci per cumulos cadauerum, armorumque, & tabem ſanguinis, fugientium vſque ad caſtra Turcarum ſequebantur hoſtem. Nox victoriæ curſum inhibuit. Illi vero Turcæ, qui primas caſtrorum foſſas tranſcenderant, ibidem omnes cæſi ſunt.

Toto hoc die Othomanus caſtra Polonica, ſumma vi expugnare incaſſum cum magna ſuorum ſtrage tentabatur; nā cæſorum in acie, in caſtrorumq; foſſis pluſquam quadraginta reliquit millia. Solius omnipotentis Dei manum protectricem Polonorum fuiſſe quis non videat; cùm in tot in ipſos tormentorum exploſionibus, barbarorum incurſionibus, in tamq; cruento cum hoſtium turmis commiſſo prælio nè trecenti quidem Poloni perierint. Caſtellanus Polocenſis cum viginti haſtatis equitibus Polonis, pro patria glorioſè occubuit. Ex Turcis duo Baſſæ interiere.

Hora noctis tertia, multa Turcarum agmina in aciē vbi pugnatum fuit, cum facibus venere, excitoq; lugubri eiulatu, cæſorum cadauera in foſſas, & tumulos deportabant, cuiuſdamq; viri magni nominis cadauer ſolicitè quærebant. Confeſtim id noſtris, tùm etiam de noua caſtrorum oppugnatione ex Turcis ea nocte captis innotuit. Ea propter Generalis Polonus, noctu caſtra Coſacorum inuiſit, animatq; non eſſe metuendos hoſtes, qui nec fortuna, nec animo, hactenùs pares nobis fuiſſēt; iubet, vt pars exercitus Coſacorū propugnaculis, pars equis paratis inſiſtat, adiungitque ipſis cohortes peditatus Pruthenici, ſub ductu Palatini Culmenſis, eoſq; Coſacis in propugnaculis immiſcet: is enim peditatus, tàm in acie quàm ex caſtris rem ſtrenuè bombardis gerebat. In caſtris autē Polonorū miles haſtatus in ordine in aciē progreſſurus ſignū expectabat.

Die octaua Septembris.

VIx illuxerat dies, cū pars exercitûs Turcici in acie conſtitit, in fronte Ianiceri, in vtriſque alis ingens Tartarorum numerus, facto clamore in aduerſa Coſacorū caſtra impetum faciunt. Altū à Coſacis tenebatur ſilentium; vt hoſtis propius accedens, comminus iaculis peteretur. Iamq; Tartari vndiq; caſtra obequitantes, ardentes iactebant ſagittas. Ianicerique in foſſas inſiliebant, cùm ſubitò inſtructus ille peditatus ex munitionibus erigitur, ſchlopetiſque comminus certat. Viſa ſunt tunc caſtra Coſacorum ardere, in fumoque, & excitatis pulueribus res dubia videbatur. Inermes Tartari à caſtris fugiunt: atrociter Ianiceri oppugnationi inſiſtunt, tergiuerſantes alij, à Spaghijs iuſſu Imperatoris in arma Coſacorum more pecudum impelluntur, fracti tamen à Pruthenico peditatu, in ſua caſtra regrediuntur. Hæc oppugnatio horis ferme quatuor, cum magna hoſtium internecione durauit. In ipſis caſtrorum foſſis Ianicerorum tria millia, trecenti verò Spaghij cecidere, quorum corpora Pruthenici pedites ſpoliata in tumulos à caſtris remotiores iniecere, ignibuſque per campos conſternatorum fœtor cadauerum à caſtris arcebatur.

Ex noſtris pauci deſiderati: in propugnaculis enim dimicatum fuit, vbi Ianicerorum furia oſtendi non poterant.

Eodem die Saidaczny Coſacus, primariū Coſacorū Ducem Brodavvcha dictum, qui ipſum anno ſuperiore, publicis factionibus, eadem prærogatiua ſpoliauerat, rapinarum, tardioriſque, quàm neceſſitas, & imperium Generalis Poloni ferebat in caſtra aduentus, accuſatum, ac pro more, inſtitutoque militari mortis

Digitized by Google

damnatum, Generalis Poloni decreto, gladio percuti iuſſit, ipſeque à Generale Dux Coſacorũ proclamatus.

Die nona ſeptembris.

IMperator Turcarum poſt meridiem vniuerſum exercitum in aciem produxit, nec Generalis Polonus detrectauit pugnam, ſed instructo pro caſtris exercitu, eius hoſti copiam fecit; vtrinque ordinatæ acies vſque ad Solem declinantem nemine initium pugnæ dante ſteterunt, à munitionibus tantum, & propugnaculis, tormẽtis bellicis proluſum fuit. Sub veſperum Ianiceri caſtra Coſacorum acriter oppugnant, quos tamen ipſi à caſtris pepulere. Transfuga, qui ea nocte ad caſtra Polonorum venit, retulit Spaghios, qui iuſſu Imperatoris, Ianiceros ad caſtrorum Coſacorum oppugnationem præibant, ſupra docentos, Ianicerorum vero duo millia perijſſe.

Die decima Septembris.

TVrcæ tot cladibus feſſi quieuerant per pontemq; à latere caſtrorum Polonicorum, in flumine Tyras fabricatum, multa tormenta bellica traiecerant.

Hoc ipſo die Cham Tartarorum, cum ſuo exercitu in vlteriori fluminis ripa, in eo loco, quo in Poloniam iter fuit, caſtrametatus eſt, partemque exercitus ſui ad prædandam vniuerſam Podoliam dimiſit. Perculit ea res animos Polonorum militum, hoſtis enim omnia itinera obſederat, nullaque de caſtris in patriam mitti, ex eaq; accipi notitia potuit: nec ſperabatur amplius, fame iam noſtro exercitui laboranti, quauis arte, & virtute ſuccurri poſſe. Fumabat in conſpectu Polonorum exuſta ab hoſte Podolia, tantaque hominum, & beſtiarum præda in ipſis hærebat oculis. Ardebat miles Polonus vltima acie cum hoſte rem gerere; poſcebat Coſacus traiecto flumine cum Tartaro congredi, eumque de viarum obſidione propulſari promittebat. Hæc res miſſa in cõſilium fuit, deliberatumq; eſt, non eſſe diuidẽdum robur exercitus, diuiſo enim facilius hoſtis cũ tãtis copijs præualiturus credebatur: eodẽ loci aut moriendũ, aut atrociſſimu reſiſtẽdũ hoſti, virtus, & proſpera contra ipſum hactenus barbarum fortuna monuit.

Altero die Sereniſſimus Vladislaus princeps, atque Polonus Generalis ex continuis fortè vigilijs in febrim incedere: id exercitui Polono luctuoſũ fuit; baſis enim exercitus, & Regni Poloniæ in ijs conſiſtebat duobus.

Die vndecima Septembris.

PRodierunt è caſtris Turcæ, compoſitiſque ordinibus dimidio germanico milliari à caſtris noſtrorum in acie ſteterunt. Confeſtim Generalis Polonus nimis iam æger, dato ſigno, velitationibuſque præmiſſis, dimidiam exercitus partem ad inſtar aquilæ expandentis alas, vſu antiquo patriæ ordinatam in campum producit. Conſpectis noſtrorum ſignis Othomanus, pugnãque ſibi præberi aliquantum attonitus ſtetit. Tandem ſiue pauor, ſiue Dei ordinatio ipſum protinus, conuulſis ſignis, in caſtra reducunt. Polona acies toto die ſterit instructa, ſonoque buccinarum hoſtis prouocatus nõ comparuit. Malo quodam augurio territus dicebatur. Eodem die ex aduerſa fluminis ripa, caſtra Coſacorum continuis iaculationibus hoſtis impetiuit, ſine tamen hominum, equorum vero notabili damno.

Aliquot Tartarorũ millia in altera fluminis ripa, facto cũ ingẽti vociferatione impetu, pontẽ Polonorũ rumpere conabantur; ſed à ducentis peditibus polonis, qui in præſidio pontis ſteterunt in fugam conuerſi ſunt.

Die duodecima Septembris.

POſt mediam noctem, relicto cum ſufficienti præſidio in Caſtris Sereniſſimo Pincipe; vti ægroto, exercitus noſter, vt hoſtem inopinato inuaderet, eductus & vna pars illius à tergo hoſtilis exercitus, longo per ſyluas, & nemora circuitu facto, altera vero à fronte & lateribus instructa fuit. Imber ingens propoſitum inhibuit: ſperabatur tamen commodiore tempore ad effectum deducendum, nam exercitus Polonicus ignaro ſtratagematis hoſte, in caſtra redijt.

Die tredecima Septembris.

DAtæ vtrinque cadaueribus ſepeliendis induciæ.

Die quatuordecima Septembris.

ITerum in caſtris Turcarum diuulgabatur, aliqoot triremes Turcarum, à Coſacis in mari Euxino ſubmerſas fuiſſe. Hoc rumore concitatus in rabiem Othomanus validam caſtrorum oppugnationem die ſequenti fieri iubet.

Die quindecima Septembris.

VIx prodierat ſol, cum Turcæ, Tartarique Polonorum Coſacorumque caſtra, à tribus adoriuntur partibus. Viſa eſt ipſa conflagrare, tremereq; terra præ tot tantiſque tormentorum, bombardarumque exploſionibus. Imperator ipſe in editiore loco aderat ſpectator, nullaque tot hominum miſerè pereuntium habita ratione, ad caſtrorum oppugnationem eos more pecudum fudibus agi imperabat. Durauit toto eo die impetuoſa oppugnatio: Verum D.O.M. pro bonitate ſua vanam, atque irritam hoſtium vim vndequaque reddidit, ſumma cum ipſorum ſtrage, noſtrorum vero perquam exiguo nocumento. Tentata fruſtra Caſtrorum oppugnatione, amiſſis Turcarum Tartarorumque triginta millibus, Ianicerorum etiam, & Spaghiorum tribus millibus, ſummo cum dedecore receptui cecinit hoſtis. Vellatus campus ille, æquatæ vtrorumque caſtrorum foſſæ barbarorum cadaueribus, militem noſtrorum ad præſtantes auſus ita incendebant, vt non modo per caſtrorum portas erumperet, verum per aggeres, & foſſas tranſiliendo cominus cum Turcis rem mira fortitudine gereret.

In hac dimicatione Baſſa Bodæ nominatus Karachas, vir inter Othomanos Principalis, ipſique Imperatori admodum carus, qui perendie ad ipſius caſtra cũ viginti Turcarum millibus venerat, ſeſeque iactitauerat ſibi à Mahumero, rumpendorum caſtrorum Polonicorum fortunam conceſſam, primos in acie globo in frontem ictus perijt. Hoc idem ſubijt fatum Naſaf Baſſa, miræ fortitudinis, audaciæque vir.

Dolebat Turcarum Imperator eam ſuorum ſortẽ, nihilque toto die cibi ſumpſit; vel maximè ideo, quod nouus percrebuit rumor Sereniſſimum Poloniæ, & Sueciæ Regem, cum valido generalis expeditionis exercitu aduentare. Terrebat ea res hoſtem, extremam belli fortunam ocyus tentare, oppugnationique caſtrorum inſiſtere decreuit, fame iam eneruatum, continuiſque excubijs feſſum fractum in exercitum noſtrum credebat.

Die decima ſexta Septembris.

COnſilium habuit Generalis noſter adſcitis Ducibus, Præfectis, Centuriobus; vt de exercitu fame oppreſſo conſulerent. Multæ multorum in conſilio ſtrepebant ſententiæ. Alij congrediendum eſſe cum hoſte in acie, ſummamque rerum vni committendam prælio, nec dubitandum eſſe de fortitudine Pulona, ad cuius hactenus arbitrium fortuna regebatur. Hæ voces fermè omnium fuere. Pauci referendum eſſe pedem ad Camenecum ciuitatem ipſo ſitu naturali munitiſſimam, inibique exercitum commeatu reficiendum, expectandumque alium Sereniſſimi Regis exercitum conſulebant. In eam tandem ſententiam itum eſt, mortem potius hoſti reſiſtendo, oppetendam eſſe, quam vno vel minimo paſſu, barbaro cedendum, ne vel receſſu ingreſſus in patriam, vel animus pariter debilitato daretur hoſti.

Die decima ſeptima Septembris.

ALiquot Coſacorum cohortes in caſtra hoſtium noctu ingreſſi plurima tentoria conciderũt, pluſquam mille hoſtium, abſque ſtrepitu bombardarum frameis trucidarunt, ſaluique nemine ex ſuis amiſſo ſedierunt. Iidem etiam ea ipſa nocte, ad pontẽ per Turcas extructum Circas Baſſam, cui commiſſa pontis cu-

ſtodia fuit, cum multis Turcarum, Ianicerorumque centenis interfecerunt, multos adduxerunt captiuos, ſpolijſque opimis potiti, incolumes ad ſuos reuerſi ſunt.

Vniuerſus exercitus Polonorũ, miro ardebat deſiderio, idq; ſolùm in votis habebat, vt Sereniſſimum Principem Vladislaũ quamprimùm in equo reſtauratâ valetudine conſpiceret. Magnũ id certè ad præclaros auſus calcar, & incitamentũ fore credebatur.

Die decima Octaua Septembris.

ALterâ vice Coſaci noctu hoſtiũ caſtra ſine ſtrepitu ingreſſi pluſquã ſexcentos ex hoſtib⁹ necanêre, plurimos papiliones, equos, veſtes pretioſas, camelos, boues, multumq; auri, & argenti, cũ duo Ianicerorũ inſignia, ipſi illęſi, ad ſua caſtra aſportauere, eademque Sereniſſimo Principi Vladislao obtulêre.

Leuioribus prælijs vtrinq; certatum fuit vſque ad diem vigeſimam quartam, quâ Carolus Chod Kievvic Generalis graui conflictatus morbo, ſummo omnium luctu obijt. Ad nuntium tanti viri interitûs geſtiebat barbarus, ominabaturque, perdito tam fortunato, & animoſo Duce, à quo is tot prælijs cæſus, tot oppugnationibus repreſſus erat, de fortuna Polonos multum deceſſuros.

Die vigeſima quinta Septembris.

AB omni parte Othomanus caſtra Polonorum inuadit, totaq; ſuarum viriũ mole, ac vniuerſis ſimul equeſtribus, & pedeſtribus copijs caſtra adoritur. Noſtris quamuis Dux defuiſſet, tantò magis grauiter ægroto Sereniſſimo Principe, quo omnes ſpem vnicam locauerant, animus tamen non defuit. Atq; ductu Stanislai Lubomiſchi Comitis de Viſnic Strategi, viri in patria verè vnici, cui Sereniſſimus Princeps æger pòſt mortem Generalis, vniuerſi exercitûs intereà regimen applauſu omnium detulerat, vis hoſtium ità repreſſa, vt eo die pluſquàm octo Othomanorum milia in acie cæſa fuiſſent.

Die vigeſima ſexta Septembris.

CVm Othomanus, nec iam fortunæ, nec vi potiundorum caſtrorum ſpem habuiſſet, vireſq; exercitûs ſui attenuari in dies magis, ac magis vidiſſet, perditis quatuor Principalibus Baſſis, tantiſq; ſuorum millibus, is qui antè paucos dies iugũ ceruicibus noſtris ſe impoſiturũ ſuperbè iurauerat, pacem periurus amplecti cupiebat. Dimiſit cum literis ad caſtra noſtrorũ quendã Baptiſtam Vinellium Italum, vt is Polonos ad renouandã tot ſæculis ab Othomanica domo, Regibuſq; Poloniæ, ſeruatã hortaretur pacẽ Cõmiſſarioſq; ad eandẽ tractandã poſceret. Res ea elatũ proſpero præliorũ ſucceſſu acceptãdæ pacis pertinacẽ, ſed fame iã fractũ militẽ Polonorum reddebat hilarẽ. Nũ tamẽ hoſti, tot vicib⁹ fœdifrago credebat.

Die vigeſima ſeptima Septembris.

TVrca, quãuis pacẽ poſtulauerat, caſtra Coſacorũ tormentis multũ, diuq; oppugnauit, quibus cũ nihil profeciſſet, caſtra cõminus adoriri cœpit, verũ vbi Coſaci ꝓ caſtris in acie cõſtiterũt, hoſtis retroiuit.

Eodẽ die Sereniſſimus Princeps cõfirmatus ex ancipiti, & periculoſo morbo, quo ſummo cum totius exercitus mœrore laborabat, caſtra, perſonantibus vndiq; fauſtis militũ acclamationibus, obequitabat.

His etiam diebus Coſaci caſtra hoſtium inopinate inuaſerunt, ſtrageque in ipſis edita, ingenti trepidatione hoſtilem exercitum perculerunt, opimiſq; onuſti ſpolijs, in caſtra incolumes redierunt.

Die vigeſima octaua Septembris.

IMperator Turcarũ conſtituit vltimã tentare belli fortunã, atq; re priùs cũ Tartariæ Chamo cõmunicata, die illuceſcẽte exercitũ lõgis agminibus ad oppugnationẽ caſtrorũ producere cæpit, in modumq; coronæ munitiones, & caſtra Polonorũ cinxit, plurima tormẽta bellica à tribus caſtrorũ partibus, traiectis triginta alijs vlteriorẽ fluminis ripã collocauit, ex ijſdẽq; vtraq; caſtra per ſpatium aliquot horarũ nec quidquã impetiuit: nam in caſtris noſtrorũ tres tantũ globo icti periere. Deinde cũ binas ad caſtrorũ portas, ad quarũ alterã Strategus cũ ſua phalange, & Palatinus Culmenſis ad alterã cũ Pruthenorũ cohortibus in ſtatione erant, plurima tormenta ab hoſte vibrata ex omnibuſq; partibus creber impetus, deſiliẽtibus ex equis Turcis, ſeſeq; Ianiceris, & pedeſtribus copijs ad oppugnationẽ caſtrorũ adiungẽtibus, fact⁹ fuiſſet: vndequaque Poloni cæcâ barbarorum rabie premebãtur. Erant iã hoſtes ſpe expugnãdorũ caſtrorũ uà inflati, vt paſſim in velitationibus Polonos irritarent, & aliquot tantùm horarũ ſpatiũ vitam, atq; ſalutẽ ipſorum duraturã, iamq; barbari per foſſas cadaueribus ipſorum repletas, in caſtra Polonorũ ruebãt, feſſiq; cęde hoſtiũ noſtri propugnaculis caſtrorũ cedebãt, cũ ſubitò Sereniſſimus Princeps, ſubmiſſo debilitatis caſtrorũ partibus auxilio, militẽ ad reſiſtẽdum hoſti reuertit. Inquiebat ille, non eſſe fortitudinis Polonæ, fracto iã tot prælijs, & oppugnationibus hoſti hac vnâ cedẽdum hora, quinimò hic ſtandũ, & moriendũ; hoſte iàm vltimum belli diſcrimẽ tentãte, quo ſuperatũ, ampliùs, nec fortuna, nec animo nobiſcũ collaturũ manus. Hæc dũm dixiſſet, primus in hoſtẽ cũ duobus haſtarũ equitũ millibus reſeratis caſtrorũ portis, à latere proruit, atrociq; cõmiſſo prælio, boni militis, & animoſi Principis exemplar, ità omnes animauerat, vt paſſim effuſi ex caſtris, hoſtem iam iã vincentem repriſſerent, eumq; in caſtra ſeſe recipientem, animosè proſequerentur. Sereniſſimum Principem Stipatores ab inſequendo hoſte retinuere, nè hoſtis fugitiuus cadente iam Sole, effuſos è caſtris Polonos, aliquo ſtratagemate circumueniret.

Sub id tẽpus ingẽtes Tartarorũ copiæ in caſtra noſtrorum ex vlteriori fluminis ripa tranare ſæpiùs conati, vbi tamen Polonos intrepide in ordinibus ſtare, fortiterque, ac proſperè contrà Turcas rem agere cõſpexerunt: fruſtrà tentato impetu cum cæde ſuorum receſſerunt. Cæſa ſunt eo die pluſquàm viginti hoſtium millia, ex Ianiceris, & Spaghijs quinq; millia periere: ex noſtris, nè ducenti deſiderati, multi ſaucij.

Die vigeſima nona Septembris.

ALtum in caſtris Turcicis fuit ſilentium. Cadauera vtrinque ſepeliebantur.

Die trigeſima Septembris.

IAm Othomanus feruentiùs vrgebat pacẽ, miſſiſq; obſidibus, Commiſſarios de pace tractãda, ad ſua caſtra mitti poſtulabat. Deputantur à Sereniſſimo Principe, & exercitu Commiſſarij acceptiſq; obſidibus in Turcarũ caſtra, cũ ſelectis ducentis equitibus mittuntur. Hos duo Baſſæ cum aliquot Turcarum manipulis, medio inter caſtra ſpatio, exſpectabãt: demùm congreſſi, factaq; de more militari ſalutatione, vnus ex Cõmiſſarijs Polonorũ inquit. *Pacẽ, & bellum vobis, veſtroq; Imperatori ferimus.* Turcæ ingemiſcẽdo cõcordi clamore: *Pacẽ nobis; & Imperatori noſtro iã optatam ferte.* Tũ ad caſtra Turcarũ ventũ: omnium barbarorũ ora, oculiq; in noſtris fixa fuere. Benignè Turcarũ Imperatore ſuſcepti: coràm de pace tractatum eſt.

Die prima Octobris.

IVerat paucis antè diebus cũ delecta peditũ manu ex caſtris Polonorũ Camenecũ verſùs Capitaneus Vilnẽſis, vt commeatu iã exhauſtum exercitũ reficeret. Huic redeunti Turcæ, Tartarique iter præcluſerant: ſalutẽ enim exercitus noſtri in eo commeatu, quem allaturus erat, conſiſtere arbitrabantur. Quo ipſe per exploratores cognito, per octiduũ ſub Camenecо cũ toto agmine ſtetit, & ſæpè, iter apparabat, ac denuò ibidẽ reſtare cogebatur; numeroſa enim conſpiciebantur in latè patentibus campis Tartarorum agmina, qui omnia itinera inſederant. Verùm Polonus, vt hoſtem eluderet, noctu dextrorsũ iter diuertit, ad

flumen-

flumenque Tytas, ignato hoſte, longiore via peruenit, ſaluoque milite, & comeatu, ſub caſtris conſtitit. Re cognita, Tartari ipſum adoriebantur; verum è caſtris, atque Chocim tormentis bellicis petiti, receſſere.

Eodem die venerunt ad Sereniſſimum Principem Legati à Coſacis Oram ad flumen Olgam incolentibus.

Summa Legationis erat, eos cum exercitu viginti millium in caſtra Sereniſſimi Principis hinc poſt tres dies venturos, promptamque, ac fidelem operam ipſi, eo bello, contra communem Chriſtiani nominis hoſtem nauaturos. Accepti ſunt ab Sereniſſimo Principe liberaliter, reſponſumque ipſis eſt, vt ſi quãdo venerint, ſigna, & vexilla Regia ipſis conferri.

Die ſecunda Octobris.

CApti ſunt aliquot hoſtium, & nonnulli ad noſtros deſciuerunt, hi conſtanter affirmabant, Turcas pertæſos belli, paci ſtudere, eamque ab Imperatore ſuo grauiſſimis efflagitationibus palam extorquere. Hactenus nihil Commiſſarij in caſtris Turcarum de pace concluſerant.

Die Tertia, & quarta Octobris.

PAbulatores Polonorum cum Turcis creberrimis prælijs cum magno hoſtium damno certabant, multos equos in caſtra aſportabãt: quòcirca ad Turcarũ poſtulationẽ, ſecuritas vtrinq; proclamata, armaq; ſuſpẽſa, donec vel pax, vel bellũ decerneretur.

Die quinta, ſexta, & ſeptima Octobris

CIrca pacis conditiones vtrinque actum eſt. Erat iam in ſumma commeatus anguſtia exercitus noſter; frondibus quenis paſcebantur equi, ac proinde ingens eorum numerus, incredibili exercitus damno perijt. Quæ res pacem potius amplecti, quam incertam victoriam proſequi, ſuadebat. Meliorem tutioremq; eſſe honeſtam pacem, ſperata victoria: nec tot oppugnationum, præliorumque fælicitatem, vnius horæ diſcrimini committẽdam. Mars belli communi animo proponebatur; vtrinq; ferrum; Turca adhuc milite ſuperior erat: omnia in pace iungenda noſtræ poteſtatis fuere, quæ in vltimo conflictu, arbitrio fallentis fortunæ ſubiecta forent.

Die octaua Octobris

Sub Veſperum pax concluſa fuit, & his quidem conditionibus.

1. VT Imperator Turcarum primus ex acie cum ſuo exercitu, & armis ſpectante, in acieq; ad prælium inſtructo Polonorum exercitu, hinc poſt tres à pace concluſa dies diſcedat, exercitumque vniuerſum in Traciam velociter abducat.
2. Vt arx Chocim propugnaculum Valachiæ, & porta in Imperia Othomanica; temporibus perpetuis ad Regnum Poloniæ pertineat.
3. Vt omnes captiui, tam in præcedentibus, quam præſentibus prælijs capti, vtrinque reſtituantur.
4. Vt antiquis Caſimiri Iagelonis Regis Poloniæ, & Mahumeti Turcarum Imperatoris de alterno in Valachiam dominio, pactis conuentis ſtetur.
5. Nec Tartari in ditiones Poloniæ, nec Coſaci in dominia Othomanica ad damna facienda irruant, ſecus, damna illata reſarcienda.
6. Vt Tartarorum Cham ad omnem requiſitionem Regis Poloniæ in omnibus expeditionibus bellicis, contra quoſuis Regni hoſtes cum ſuo exercitu pareat. Cui triginta florenorum millia Rex Poloniæ pro ſtipendio quotannis dabit.
7. Ex parte Turcarum Imperatoris vnus Baſſa, ex Parte Regis Poloniæ vnus Senator Regni, hic ad portam Othomanicam, ille ad Regem Poloniæ ad iuranda pacta legati, mitti quamprimum debent; firmatiſq; fæderibus, tum Othomanus in Curia Regis Poloniæ, tum Rex in portu Othomana, Agentes ſuos habebunt. Aeuiternaque amicitia fruentur, dummodo hæc à quauis parte non violetur.
8. Hæc pacta, & pax à Coſacis Polonorum, cum Tartaris in mari Euxino, & fluminibus, circa piſcationem, tum in campis inhabitatis circa venationem præliantibus, violari non debet.

His factis conditionibus, ictoque fœdere, Turcæ tota ea nocte tormentis bellicis triumphauere: illuceſcente die, idem à Polonis actum eſt.

Die nona, decima, & vndecima Octobris.

INter vtroſque exercitus mercimonia exercebantur, multa præſtantium equorum millia noſtri ab Othomanis vili emerunt pretio.

Die duodecima Octobris.

MOuendis Turcarum caſtris, cedendiq; ex acie dies præfixus venit. Vniuerſus exercitus Polonorũ in acie à Sereniſſimo Principe ad formã expandẽtis alas aquilæ armatus, ordinatur, ipſe Sereniſſimus Princeps ſuper arma ſplendẽtia amictus purpura, in fronte exercitus ſtetit. Sub meridiem Turcarũ Imperator exercitũ ex caſtris educit, ordinarique ad inſtar mediæ lunæ iubet, ipſe in fronte exercitus cõparuit. Vna fermè hora immoti exercitus ſtetere. Mittit Othomanus Elephantem miræ magnitudinis equum phaleratum raræ præſtantiæ in donum Sereniſſimo Principi: rum Sereniſſimus Princeps eundem æquo itidem phalerato, & duis bombardis miro opere factis, remuneratur. Suſcepta vtrinque dona; ac demum inclinatis capitibus, haſtarumque motu Turcæ Polonis valedixere. Polonus vero exercitus nutu capitum valedictionem fecit.

Iamque Sereniſſimus Rex Poloniæ numeroſos contra eum hoſtem, in Valachia infauſtis prælijs, cũ Sereniſſimo Principe Vladislao dimicantem, copias ex nobilitate Polona virtim more maiorum ſcriptas, ducebat, Leopolimq; cum cẽtum quinquaginta nobilium millibus peruenerat, cum ad ipſum perfertur, Turcarum Imperatorem, icto cum Polonico exercitu fœdere, reliquias exercitus ſui vltra Danubium reduxiſſe. Quæ res, etſi à principio Sereniſſimum Regem ita commouerat, vt in ancipiti cura atque deliberatione multum, diuque verſaretur; acceptãdumne ipſi foret fœdus cũ hoſte, ipſo inconſulto ictum? an hoſtis, qui quadringentis barbarorum millibus, & tanto bellico apparatu, expugnandiſque vrbibus aptis inſtrumentis fretus, ſe vniuerſam Europam bellis ciuilibus flagrantem (hoc enim conatu bellum ſuſceperat) expugnaturum crediderat: idem pluſquam decies nequidquam tẽtata caſtrorum oppugnatione, magnis acceptis cladibus, amiſſis magni nominis quatuor Baſſis, centumque, & ſexaginta Turcarum, Tartarumque millibus, pacem petere eamq; æquiſſimis conditionibus conſtituere, inglorius, ac victo ſimilis abire conatus ſit cœpto victoriæ curſu perſequendus.

Res Polono fuit cum eo hoſte, qui ſemel iterũque victus ſæpius deinceps vincendus eſſet, cum quo tot ſæculorum ſpatio, alios potentiſſimos populos, & Reges in caſſum bellare cernimus, qui ad nos aditus faciles, qui quoties ipſi paruerit, ſiue per Scithiam ſiue per Valachiam, ſiue per Vngariam, vno, eodemque tempore, ingentia barbarorum agmina in Regnum Poloniæ effũdere queat. Suſtinuiſſent Poloni vno, & altero anno hoſtis tam potẽtis impetum, ſociorum fiducia; niſi perſpectum haberent, eos ipſos ſocios, amicoſq;, vel domeſticis diſtineri bellis; vel itá comparatos eſſe, vt alienis periculis, etiam ſi mox ea ſibi impẽdeant, parum admodum moueãtur, vel deniq; ita remotos, vt velocius adeos ruinæ, quam periculi Polonorum, fama eſſet peruentura. Denique feſſis, & exhauſtis Polonis bellum arbitrio hoſtis habẽdũ eſſet: fruſtra vicinorũ imploratã auxilia, poſtremò pax acceptãda cõditionib⁹. ijs quas Turca tuliſſet. *Cauſæ ſuſcepti fœderis.*

Nunc

Nunc exorta ab hoſte, honeſta Polonis, illique ignomioioſa pax habetur: non illa quidẽ ſolida; nam alij nominis Catholici hoſtes, qui eadem occaſione, ad perniciem noſtram vti voluerunt; nuoc quoque Regno Poloniæ faceſſunt negocium. Inuaſit Suecus Liuoniam, per fraudem Caluinorum Rigam intercepit, ciuitatem nobilẽ portu, ijs planè diebus, quibus cũ Turca, & Tartaro (duobus Chriſtiani orbis terroribus) Polono res fuit; plus etiã tentare auſus fuiſſet, niſi oppoſitus exercitus Regius, audaces illius conatus repreſſiſſet: quis iã eum iuratum portæ Othomanicæ sociũ eſſe dubitabit? Idẽ de S. Cæſareæ Maieſtatis rebellibus, Vngaris, Bohemis, Morauis, Sileſijs certo affirmare licet: arrexerant & hi animos in perniciem Regni Poloniæ, tũm potiſſimùm Schiſmatica Moſchi gens ſperauerat, ac nemo fermè erat, qui illud periturum non augeraretur, quique id votis conceptis non deſideraret. Denique hoc ipſum belli Turcici periculum, ex ipſo Hæreticorum conſilio emanauit: quarè, vel illi præcipuè dolent in vanum abijſſe Turcicos conatus, vt qui tota ſi poſſent, nos bellorum maximorum mole obrutos eſſe cuperent. Proſpiciendum erat mature Polono, nè ab omnibus circumuentus, laboraret, cum Turca tranſegit pacem, atque vtinàm duraturam: cum reliquis bellum integrum manet.

His de cauſis pacem potiùs amplecti viſum, quæ ſatis haberet & gloriæ ad poſteritatẽ, & firmamẽti ad Regni Poloniæ tranquillitatem, quàm dubijs belli euentibus partam gloriam, communemque totius Chriſtianitatis cauſam committere: Satis, ſuperq; mirabilium operator Deus inter tot, tantorumque hoſtium impetus, fluctuanti Regno Poloniæ fauit, vt illud ſuis viribus inuixum, repreſſis duobus potentiſſimis Turcã, & Tartaro Aſiæ Monarchis: cæſiſque pluſquàm centum ſexaginta barbarorum millibus; nedum mille ex ſuis perdiderit. Ipſe DOM. cum noſtris fuit, quo præſente, cadent à latere noſtro mille, & decem millia à dextris noſtris

Atq; eo modo, quod Regno Poloniæ, ac vniuerſæ Reipub. Chriſtianæ felix, ac auſpicatum eſſe precamur, bellum id non tam temporis diuturnitate, quàm apparatûs magnitudine, præliorum numero, cæſorum hoſtium ingenti multitudine, cauſæ pro qua belligeratum eſt æquitate, ſuperis fauentibus geſtum.

LAVS DEO.

Hæc Titleuius de bello, & prælijs contrà Turcam, & Tartarum narrabat. Occaſione hinc ſumptá Matthias Sarbieuius Polonus, S.I. Theologus, claſſicum ſequens excitandis contrà Turcam Chriſtianis principibus pangebat.

BELLVM A LADISLAO POLONIAE, SVECIÆQVE PRINCIPE, ET MAGNO Moſcouiæ electo Duce, ad Cocimum, contra Oſmannum Turcarum Imperatorem geſtum.

ODE I.

Claſſica ad excitandos Chriſtianos Principes, in Turcas.

Credet in æuum credite Poſteri
Fractum pudendis Biſtona prælijs
Ceſſiſſe, & infauſtis redemptam
Funeribus retuliſſe pacem
Quantus Corallis, quantus erat feris
Sudor Gelonis, cum calidus Tyras,
Et decoloratus cruenta
Boſphorus erubuiſſet vndas
Quis tunc recentes Odryſiis timor
Affixit alas, cum refugas metu.
Præſe LADISLAVS Phalangas.
Frangeris agitaret alis?
Cum verſa Thracum pa. ma trementibus,
Fronderet haſtis, cum propè Caucaſum
Turreisque Byzantis probroſis
Comanus aſſonuiſſet armis;
An nos repenſam ſanguine gloriam
Fruſtra futuris emimus? an ſuos
Exempla diſſingent nepotem
In proauos ſimilemque Patri
Gnatum reponent: quatenus, heu pudor,
Peior nefaſtis progenies auis
Succreuit, & damnoſa pulchras
Secula diminuere laudes!
Vel nos auita ſtemmata gloria.
Curruſque & enſes, nuper & hoſtiꝰ
Direpta delubris trophæa,
Aemonia monumenta pugnæ
Dramus ignum neu pudeat ſacros
Mentita vultus frangere marmora,
Non æra, fumoſaſque patrum
Effigies, memoreſque laudum
Ceras profunda mergere viſtula:
Vel ſi ſupina tædet inertia
Martemque, maiorumque pugnas
Non ſolitis iterare factis.
Iuremus ô quem. Gloria feruidis
Vrbeisque terraſque, & populos ſuper
Euexit alis, ô caduca
Grande decus, columenque mundi
Rurſum Polonis deripe poſtibus
Benè auſpicata conſcia dextera,
Et tela & horrendas ſecures
Sythonijs LADISLAE campis.

AD PRINCIPES CHRISTIANOS De recuperando à Turcis Orientis Imperio.

ODE II.

Nondùm minaci cornua Boſphoro
Decuſſit audax Pontus, & efferis
Seruire Neptunus Gelonis
Turpè gemit, reſonaſque fluctû
Plangente ripas, Thraca frementibus
Immugit vndis: Aemathiam pudet
Frænos momordiſſe, & Pelaſgos
Odryſiis dare colla loris.
Mœrent tenaci compede Cyclades
Pigra moueri: mœret Achaica
Tethys, inæqualeſque Locri
Perpetuo lachrymantur Hebrò.
Semper nè nigras Aethiopum domos,
Semper ſuperbis deciduum iugis
Gangen, Abydenaſque turreis
Supplicibus tremuiſſe pinnis
Formidoloſam iuuerit Arsacen?
Seſeque captum Boſphorus omnibus
Vndis, Erythræoque & alto
Ionio, Arabioque ploret?
Vani futuri temporis augures,
Fœcunda rerum ſæcula diſcimus,
Si non retractamus fideli
Tela manu, tacitoque gaudet
Vagina ferro: ſi clypei vacant
Haſtaque, & arcus: non animi placent
Parci laborum, non magiſtra
Conſilij, ſine Marte, lingua.
Fruſtrà Nouembres dicimus ad focos
Pugnata Rhætis bella ſub Alpibus:
Fruſtrà renarramus Gelonum
Verſa retrò retuliſſe ſigna,
Si non & ipſi ſtringere Noricos
Audemus enſes: quos malè Barbarâ
Non decolorauere terga,
Sed Tyrio Latiali fuco

Illucit aurum, non ſine gemineo
Circumſonantis fulgure baltheis, &
Grato catenarum tumultu,
Et ſonitu phalerarum acuto.
Formoſa fortes arma timent viros,
Frangeque nolent, ſeu profugus Scythes,
Seu creber è campis agetur
Mar . idonum, Colopumque nymbus.
Quicumque ſaras & caput induet
Auro, Quirites, exuet Italum:
Cuiuſque Romanus negari
Non dimido patietur hoſti.
Nec quis capillum finget, & aureum
Solem refuſis crinibus allinet,
Dicemus Vmbrum, qui frementeis
Antiochi, Annibaliſque turmas
Rursùm efficace diruat impetu;
Alpeiſque clauſumque intrepidâ manu
Perrumpat orbem. Sucitatis.
Saecula degenerare metu.
Sancit futuri temporis arbiter,
Certoque prudens ordine ſegreges
Metatur annos. nunc ſeueris
Artibus, ingenioque pugnax
Affulget ætas, nùnc melior foro
Geſtit diſertis feruere iurgiis.
Hæc Thracas, audacemque Beſſum
Hæc Cilicas, pauidoſque feras
Produxit ætas. nos ſenio piger
Effudit orbis, dedecus vltimum
Mundi fatiſcentiſque naturæ —
— Opprobrium malè nata proles
Quicquid bonorum reſtitit, heu nefas,
Morum ſceleſta deterimus nota:
Mentiſque, & excelſi latrones.
Ingenij, violenta fraudum.
Tormenta, ſanctis addere dotibus
Laudamur vltrò, nec ſcelerum pudet,
Virtuſque clamatur ſagacem
Flagitio violare dextram.
Iras & enſes, vendimus & manum,
Has, vnde nummus aura refulſerit;
Sparſique tinnitus ad auri
Sollicita vacat aure vulgus
Et qua ſecundis tecit honoribus
Benè ominatam mobilis aleam
Fortuna, mentitur caduca
Plebis honos, poſitoque fallax
Accumbit omnis poplite ciuitas
Periura feſto ſurgere cum ioco,
Cum pompa ſtipantum, & doloſi
Præterijt breue fulgur auri.

AD PRINCIPES CHRISTIAnos, Otij domeſtici Reprehenſio.

ODE III.

Aut nos auara vendidimus Tyro,
Aut vſque Thulen miſimus exules
Cultus auorum, non honoris
Præcipiti libet ire cliuo,
Non ſceptra Pyrrhi, non Agamemnonis,
Lesbo pacifici, non Alyattæ
Viuente permutare ſaxo
Vber, Achæmeniumque Tygrim.
Neſcit ſeuero lauida brachia
Signare ferro, neſcit idoneis.
Tyro reluctantem lupatis
Frangere equum, metuitq; torum
Tranare Tybrim, cum niuibus ſatur
Exæſtuantis fræna licentiæ
Permiſit, emouitque ripam
Aſsidua, metuendus vrbi:
Et (ſi procacem fregit equus gradum)
Micatque neruus, & genibus tremit,
At non Lupercales iiſdem
Neſcimt aſsimulare ſaltus,
Et cùm peritum ſiſtra citaut pedem,
Doctus choreâ, frangite barbita
Neruoſque, dementemq; buxum
Fœmineo prohibete cantu.
Auditis? Iſtri littora perſonat
Ferale cornu: iam capita Alpium
Magnaeque reſpondere montes
Auſonia, nouat arma Mauors,
Vrbeiſque tectis eluit ebrium?
At nos Galeno menſa tenet mero,
Canaque regnorum redempta
Luxitis, populique cenſu?
Quas cum recedens viderit Heſperus
Surgens eaſdem Boſphorus aſpicit,
Et ridet adſpecto renidens
Luna mero; radioſque tingit.
Dùm nos Lyæo regifici ſuper
Deſcripta menſis prælia pingimus:
Fuſoque metamur Falerno
Mœnia, diluuiiſque foſſas.
Surgamus Indo iam roſeus mari
Sublimet Eos iam radiantium,
Elatus quadrigarum, & citata
Oceanum pepulere planta.
Surgamus. omnes prima vocat dies,
Et Phœbus: at non noſter ab Indis
Phœbus Quirites, nec Latino
Orta deis famulatur orbi,
Totumque diuis manè Othomanidis
Impendit æther. pro pudor: Occidens
Nobis, fatigatuſque tantùm
Heſperium propè Phœbus axem
Turpi Latium veſpere ſcruet?
Surgamus. Octam Gadibus, & Paron
Addamus: Auroramque noctis, &
Bactra Tago, Tiberique Gangem.

AD PRINCIPES ITALIÆ De Græcia recuperanda.

ODE IV.

At non ſupino ſemper in otio
Perdemus æuum ſurgite, Dardani
Ciues: triumphatiſque quaſſum
Imperium reparate Graijs,
Implete claſſeis, tendite carbaſa,
Inſerte remos: ite volentibus
Fatis Quirites: ite, ventis
Veſtra tument animiſque vela.
Eſt, qui locantem bella precineam,
Nouiſque viribus poſtulet vtilem
Neruum. quis erumpentis auri
Flauet ager potiore vena
Cuniculiſi montibus Orici?
Ferro, Quirites, ſi lubet abditum
Mercemur aurum. quis vibrati
Glandibus emeruiſſe plumbi
Gazas potentum ſenſerit vrbium;
Hic, nauſtra parno lucra parauerit
ſumptu, nec exponetur aurum,
Nec Tyria, Cypriaque merces,
Quas non cruentus Martis emat Chalybs.
Seu per reluctantum agmina Biſtonum
Et per recedentes Gelonos
Vulnifico pluit aura nymbo:
Seu fulminatis diruta molibus
Caſtella denſis bella tonitruis.

Emo-

Digitized by Google

Emoliuntur, cum caduco
Mœnia concutientur igni
Captiuæ verſis turribus annuent
Arces, & omnis copia, & obice
Centum catenarum gementes
Diruta, pedicíſque ferri.
Iam penè gazis Bactra timent ſuis,
Iam diues Aule, iam Cytheræa
Comba, Mycenæque cenſin
Et Tyros, & Genoeſſa flauo
Palleſcit auro: iam prope decolor
Albet ſuperbis Creta coralliis
Phtieque, & interfuſa Cypros
Gemmiferis regemunt fluentis.
Eſt, quem comantum gratia montium
Aut floridorum tangit amœnior
Vultus viretorum; vel vda
Mobilibus Cynoſura riuis.
Hunc empta multo ſanguine retinent
Tempe, vel acri Pelion, aut Samos
Aſſerta bello, vel virentis
Sylua Gragi, vel Opaca leuis
Pangæa quercu: nec viridem Gnidon
Altamque Dymen ſpreuerit, aut retrò
Spiſsis coronatam ſalictis
Oleno, Vmbriferamque Tricen.
Non lympha Cydni, non vitrem Ladon
Leniùſue puro Lydius agmine
Non mitè cryſtallum Lycorma
Non gelidis Achelous vndis,
Deſideranti non benè lubrico
Soletur amni; ſi modò bellica
E ſtrage fumantes capillos,
Et tepidus lauat ora puluis.
Eſt, quis ſupina certet amyſtide
Obliuioſum ducere Liberum?
Hunc Lesbos, hunc vinoſa Crete
Hunc Paphij rogat ora Cypri
Laxare ferrum: nec Rhodos abnuit
Nec, non ſeueri ſtrenua Cæcubi
Naxos nec illaudata Thrachin,
Aut reſides Amathuntis arces
Nolent cruentis ictibus aſſeri?
Aut, quis propinquis æthera rupibus
Affectat Edon; aut maritis
Vitiferis Aracynthus vlmis.
Eſt, quem ſupellex, & vigilet foci
Mundaque ſordes, & pecorum iuuant
Armenta, cui latè reductis
Hinnit ager, fluuijque balant
Cantu ſonori blandius Orphei?
Illum iuuencis poſtulat hoſpita
Pleuros, Cleonæque colles
Et pecorum ſtudioſa Thrazen:
Cæaque valles, vel Calydonia
Dumeta Sylua, vel redeuntibus
Saltata Gortyne capellis
Cum roſeus tegit arua veſper.
Si quis virenti limina marmore
Saxoque poſtes, & laquearia, &
Pingat pauimentum, Caryſton
Et variam Salamina, iuſsis
Repoſcat armis: huic Phrygium propè
Baccata longis Attica collibus
Deſcendet in tectum, & videnda
Porticus adijcietur aulæ.

EIVSDEM ARGVMENTI
Maiorum exempla redintua.

ODE V.

Mercuri, nam te cythara potentem
Vindo Manes reparare cantu
Furua Cocyti ſtupuere pigris
Stagna fluentis
Tuque Lesboum modulare carmen
Aurea regina Thalia plectra
Quo Palatinis reuocetur Orco
Turba Quirinis
Ite pugnaces Priami nepotes
Pulcher Anchiſæ Venerisque ſanguis,
Ite, formoſas Acheronis, ite,
Linquite ripas.
Quid iuuat nigras habitare valleis
Ferreo vita ſimulante ſomno
Inter & nubes, & opaca longi —
Obliuia lethi?
Te Mari flaui reuocant Sicambri:
Paule te ſpiſſa Nomadum caterua:
Te Numantini metuende poſcunt
Scipio campi:
Aereis rursùm fluitare turmis
Viſa Carthago, peditumque nymbos
Et Saguntinus, Siculiſque bellum —
Affundere portis.
Magna te poſcunt Aſiæ ſepulchra
Magne Pompei. tibi Cæſar olim
Thraces & ferrum manicaſq; & ignem, &
Tela minantur.
Surge; non audis fremitum, & ſonoras
Iam trahi ſuprà tumulum catenas?
Non vides quantam nouus eccè ſurgat
Medus in haſtam?
Surge; qua dormis, quatit acer vrnam
Vngula Pœnus. potes hoc ſepulchro
Eſſe ſecurè piger, aut honeſtos
Carpere ſomnos?
Arua iam motis tremuere turmis
Martio nubes quatiente cornu:
Iam mina triſtes equitum, & frementum —
Hinnitus equorum.
Ite felices iterate pugnas
Ite maiores. iuuet arma notis
Poſtibus demi, ſolitoque frontem —
Aſſurgere cono.
Bella nos pictis ſimulamus armis
Splendidè fortes, & inane pugnæ
Nomen, & doctis vacuum duellis
Ludere Martem.
Fortium cingi galeis auorum
(Pro pudor) ſeri fugimus nepotes,
Heu nimis molles redimire pictis
Tempora gemmis.
Parua non magnam manus implet haſtam:
Defluunt grandes humeris pharetræ:
Decidunt Arcus, lateríque iniquum
Exprobrat enſis.
Priſca ſocordes pudet arma dextræ:
Patrius quondam malè laxus hæret
Filio thorax; nec auita norunt
Tela nepotem.

AD PRINCEPS CHRISTIANOS
De Opportunitate belli Turcici.

ODE VI.

Si quem cruenta vultus adorea,
Et fuſus auro miles, & inclyti
Viuunt in argento triumphi
Artificis ſimulante dextra,
Scriptique Reges, & titulis ſuper
Afflata ſignis vita Corynthijs,
Cultuſque, moreſque, & perenni
Penè loquax ſua fama ſaxo.

Hu ſi locari poſt genitu ſacer,
Et per nepotum lucidus atria
Quærit videri, deſtinatam
Funeribus meditetur aram.
Dextramque dextra commodet Hectoris,
Vultumque vultu fingat Achilles
Dignus Myconea locari
Arte, Syracuſioque cælo:
Lethique curta merce perennius
Lucretur æuum, quos ſibi demſerit
Caris redonaturus annos
Coniugibus, puerisque caris.
Hic ſi timendus malit ahenees
Horrere ſquamis, dum litui ſonus
Denſique coniurata Martis
Signa vocant, clypeo ſubire,
Sparſumque cinicm verſi coloribus
Mutare criſtis, & celerem vehi
Dum per reluctantes lacertos
Ambigua fluitent pharetræ.
Illum paluſtri conſita fraxino
Poſcat Methone, poſcat Acarnia
Lucus, Tanagræq; ſaltus.
Aut graciles Marathonis orni.
Gnoſſoſque telis, & reſonum grauis
Stymphalon arcu: non chalybum rudis
Lemnos, nec inconſulta ferri
Phocis erit, nec inermis Oeæ
Si rurſus idem bella fidelibus
Commiſcet Euris: æquoris impiger,
Veloque, & obluctante remo
Ortygiæ equitabit vndis.
Illi Cythori pinus, & hiſpida
Cupreſſus Idæ brachia frondium
In tranſtra, & hærentem carinam
Contrahet: æriſonamque puppim
Non imperito remige muniet
Eubœa: remos Theſpia ſuggeret,
Auſamque deſpectare nubes
Velifcram dabit Oſſa pinum.
Aut qui comatas educat ilices
Caycus, aut qui Lympidus aſſitas
Mæander intercurrit alnos,
Aut dubij vagus error Hebri.
Nec ſi ſuperbus poſcat eques vehi
Pugna ſitientes Iſmara denegent
Pullos, relictuvaſque retrò
Aut Noton, aut Aquilona plantas,
Si bellicoſos proruat accolas
Seruilis Aemi, ſparſa ſequi leuis
Vexilla, palantemque Lunam
Aemoniis agitare campis.
Illum & coloſſis conſpicuum dabit
Venallis omni funero gloria
Doctisque ſpirantem metallis
Orchomenos; vel amica viuum
Non pectrantis marmore Neritos
Ementietur nec Capitolia
Mucum, Palatinenè moles,
Stare ſinent ſine laude ciuem.

AD INCLYTAM REGNI POLONIÆ Militiam.

ODE VII.

Eheu quo cythara ſciens
Et Bacchi calidus feruida iurgiis
Europæ ruit indoles,
Imbellem ſtrepitum, & docta procacibus
Salsum fingere claſſicu,
Auditoque choros ducere tympano;
Et menſam clypeo ſuper
Et fuſum galeis ponere liberum!
Non hoc pectore Theſſalos
Inter Biſtoniæ fulmina prælij,
Fudit Viſnouius globos,
Et Thracum volucres contudit impetus.
Ille, & ſanguineus ſuper
Fumantum cumulis hæſit Iazygum, &
Alti nauita ſanguinis
Portum non ſolis nominis attigit.
Illum Thraces Iberici
Rimati gladiis, pectoris intima
Dimouere repagula
Et cor, & tepida morte fluens iecur
Deuelit, & pia pectora
Auſi ſacrilegis carpere morſibus:
At non egregiam quoque
Libarunt animam: nec Mareoticas
Pauit fama libidines,
Aut ſecura Getæ dentis adorea
Eheu ſtringite poſteri
Ferrum bellige raſtringite dextera.
Heu primam gladii ſitim
Pubes Odryſiis imbue cædibus;
Confoſſiſque, reciprocum
Rurſùm pectoribus reddite ſanguinem
Dudum in pectore Biſtonum, &
Venis immerſum feruero barbaris.
Non auro, neque tinnulis
Pugnandum phaleris: & chlamydum ſinus
Et nodos, & inutiles
Gemmas conſpicuis demite brachiis.
Quid leuem galeam iuuat
Plumarum volucrem ferre ſuperbiam?
Cur ſparſas agitat iubas
Et conus tremulis annuit Africis?
Cur tectum pauidam caput
Ementitur auem, cùm leue fibulis
Aurarum, & Zephyri ioco
Furtum Mydoniæ proditur alitis?
Iam grando chalybum imminet,
Telorumque frequens aura volantium
Imbellis galea inſonat.
Iam belli tonitru mugit, & obuium
Mudi fulgor acinacis.
Quid proſunt phalera, quid galeæ iubar?
Quid læta Zephyris coma?
Aut vmbo clypei, quòd procul æmulis
Lucem ſolibus inuidet?
Quid vultu nimium ſedulus adſpici?
Quid pictus pharetra timor?
Aurum frangera reiice dextera:
Ferro res eget, & manu;
Et magnis animis: hæc tuleris tria,
Dicam Geryoni parem,
Quem nec fulmineus proruat Hercules,
Nec cælo nimmi Mimas,
Nec dura Idomeneus, aut Sthenelus manu.
Bellis adſit idonea
Incompta facies lege ferociæ;
Quam fuci decor abſtinens
Laſciuaque carens, forma proteruia,
Et ferri memores genæ,
Heſternique notent vulnera prælij.
Criſta non faciunt, virum,
Non arguta ſuis colla coralus
Thoratas Pauor, & Metus
Dicuntur ſiculis fingere malleis;
Et primi ſcopulis ſuper
Procudiſſe vagis ſcuta Cydoniis.
Nos ſtultum tegimus caput,
Et letho tenues obiicimus moras.
At, quos eruerit ſibi,
Directis, oculos, inuida ſpiculis,
Mors affingere creditur.

Fatis mille loci, mille patent viæ:
Sed ſignat ſæculis locum.
Qui vultum ſubitus dimouet ictibus:
Deuotumque mori latus
Obiectu tremulæ protegit ægidis.
Nudos bella pauent viros.
Audentes animos ipſa volunt propè
Deuitare pericula.
Cùm conſanguinea ferrea Græcia
Hector rumperet agmina,
Torrens ſæpè genu turbidus obuios
Fati terruit impetus.
Quos fortuna timet, vitat inutili
Lethum decipimus fuga.
Mors quæſita viris inuidet auream
Famæ pandere ſemitam:
Quod ſi belligera ceſſeris orbita,
Pòſt te Fata vocaueris,
Oſtendeſque neci, qua fugies, viam.

AD MILITIAM ITALIÆ EIVSDEM Argumenti.

Pulchro, Quirites, puluere gaudeat
Impubis ætas; & ſtrepitum, & minas
Iam nunc, & audaces tumultus
De tenero meditetur vngue.
Viſorùe primùm ſanguine geſtiat
Inter ea lentum ſigna, nec prœlia gat
Quo laſſa, pòſt pugnam, reclinet
Cæſa toro, ſolidaſque ſomnum
Commendet armis, aut clypeo ſuper
Effuſus, aut ſe ceſpite explicet
Per ſumma, non parcus iuuentæ,
Et decorum pretioſus emptor.
Hoc ſeptus olim milite, Byſſonum
Vallata ſaxo diruit oppida
Regnator Epyri, & timendus
Parrhaſia moderator ora
Heu quantus armis, quantus adeſt equis
Quantuſque ſudor depopulantibus
Pangæa Dacis, cùm refuſi
Ferrea diluuies gradiuis
Tumultuoſi turbine prælij
Concuſſit Aemum: cum Rhodopen propè
Saxiſque Ladislaus armis
Attonitum patefecit Hebrum,
Et bellicoſus Strymona vindice
Turbauit haſta, qui calidas adhuc
Strages Gelonorum, & natantum
Scuta virum, galeaſque voluit!
Magnum illa terris mouerat metum
Præceps ahenas rumpere copias
Taboque fumantes & igni
Auſa cohors operire campos,
Si non honeſti læta periculi,
Belliquè metas rumpere pertinax,
Egiſſet armorum cupido,
Non humiles iterare pugnas.
Manes auorum quis benè proſperis
Excuſet armis? qua manus impigrum
Lethi Muſurmanum paternis
Immolet inferias ſepulchris?
Quæ nunc, (pudendum) illudere pernicax
Perſultat armentum, & miſerabiles
Delent peremptorum ruinas
Hinnuleis, timidæque damæ.
Eheu cicatricum Heſperiam pudet
Et mollis otij & turpis inertiæ
Itaque, quæ procudit arma
Immeritis inimica regnis!
Quiſquam nè tandem (dicite poſteri)
Vlturus Vrbis nomen, & imperij
Affulget enſis, atque ab vllo
Scuta tholo, galeæque pendent?
An (quod veteres crediderunt nefas)
Futurus enſis Dardanios adhuc
Proſcindet agros, aut Latina
Arua metet viridesque ſyluas
Frondent ſagittæ? non ego Romulam
Damnabo pubem viridulis ſacri
Vates Gradiui. iam cruento,
Sparſa mari fluitare tela,
Videre totis iam videor Thetyn
Pugnare remis: iam Latia procùl
Turma, repercuſſaque circum
Aera micant, galeaque lympha.
Iàm læta Triton perſonat æquora
Clangente cornu. iam video nouas
Latè per Aegeum mouere
Cycladas, Aemoniamque longè
Inauſpicato ſydere lugubrem
Mærere Lunam: iam profuga retrò
Cedunt Tyrannorum phalanges,
Penè metu glaciante Pontum.

AD VRBANVM VIII. PONT. OPT. Max. De pacandis ciuilibus Europæ Bellis.

Mitte bellaces ſuper orbe curas,
Magne pacati moderator Orbis:
Mitte Threſſas calida phalangas
Femere rixa.
Mugiant cano ſine bella ponto;
Cùm repentinis ſtrepitu aura montes,
Cùm gemunt cautes, refugaque Calpe
Vapulat vnda.
Regna Rhæti erre reſonant triumphis:
Rumor aurata volitans quadriga
Grata demittit benè ſeriatis
Nuncia terris.
Occidit inſtà reus hoſtis ira
Hoſtis hybernæ dominator oræ;
Qua coronatis ſinuantur alta
Turribus Alpes:
Quà mitis latè, ſaturaque ſlauent
Imbrium valles, vbi mitigatus,
Sole vicinos iaculante montes,
Liquetur humor.
Ire captiuo patiens fluento
Rhenus aſſerta famulatus vnda
Corripit fluctus, & vtroque ripa
Margine ſeruit.
Te genu nixi diducere Medi:
Laxat intentum tibi Maurus arcum:
Te pauent Seres, humeriſque Parthi
Scuta reponunt.
Iam ſacra leges, & amica legum
Iura, ciuiles cohibent tumultus;
Iam Fides, & Fas, & aperta largo
Copia cornu,
Paſtor errantes comitatus hœdos
Deuouet raucas calamo cicadas;
Mugiunt colles, & anhela feſſis
Sylua mugitus.
Iura pacatis dominantur agris
Iura compeſcunt graue claſſicorum
Murmur, & curru, & bulca rauci
Fulmina belli.
Pax vbi clauſis moderatis vrbes,
Illa mutantes ſtabilire turres,
Illa vicinis ſtudet æmulari
Sydera templis.

Concilio conuocando intempeſtiuam eſſe petitionem, vbi præſentes Turcici belli motus, præſens auxilium depoſcerent. Concilij indictionem non tàm facilem eſſe, vt videretur; ad Concilium difficillimè venturos Principes; in Concilio longiſſimi temporis deliberationes, ſæpè nullum finem habere; ad præſens bellum iam operam ſuam contuliſſe Aragonum, & Neapolitanum Reges; item Venetos, Genuenſes, Mediolani, & Ferrariæ Duces, Imperatorem, & Principes Imperij auxilia decreuiſſe, claſſem in Helleſpontum eductam rei gerendæ non deeſſe. Mitteret ergo ſoppetias, ſi quas paráſſet: decimas ex Eccleſiaſticis viris in Gallia exigi, nè prohiberet; ſubſidia à Chriſti fidelibus colligi toleraret: benignitatis Apoſtolicæ ſecuriùs in his, quæ ex æquo poſtulaſſet. *Liber expeditionum Sixti IIII. in archiuo Vaticano: & C. Papien. ep. 450.*

XIII. *Conſtitutio Sixti Papæ de beneficiis, & aliis in Gallia ſeruandis.* Fecit Sixtus, quę promiſit, & hanc, quam ſubiungo, Conſtitutionem vulgauit.

Ad Vniuerſalis Eccleſiæ regimen diuina diſponente clementia vocati, inter alia pro commiſſorum populorum votiua delectatione occurrit præſtamini, quam exorta inter perſonas Eccleſiaſticas, Principis tenebrarum aſtutia, diſcordiarum fomenta, per noſtra ſollicitudinis occurſum protinus extinguere, & cunctum altercationis ſalubriter euulſis ſeminibus, pacis, ac tranquillitatis dulcedinem inter creditos nobis populos (diuina nobis aſſiſtente gratia) imponere, & conſeruare valeamus. Cupientes itaque, vt ſuſcitata retroactis temporibus diſcordia (proh dolor) in regno Franciæ, Delphinatu, alijſque terris, & dominijs chariſſimi in Chriſto filij noſtri, Ludouici Francorum Regis illuſtris, inter nonnullas ex eiſdem perſonas, occaſione cuiuſdam Conſtitutionis, quæ in eodem Regno diutius viguit, quam perſonæ prælibatæ pragmaticam ſanctionem vocant, ne ſi, (quod abſit) maiora fomenta ſumerat, damna pariter, & grauiora ſcandala, periculaque ſubſequerentur, ſine debito claudatur, & totaliter ſeludatur; auctoritate Apoſtolica, ex certa ſcientia, de Fratrum noſtrorum conſilio, omnibus, & ſingulis Prælatis, & alijs perſonis Eccleſiaſticis Regni, Delphinatus, terrarum, & dominorum eorumdem, ad quos dignitatum, aliorumque beneficiorum Eccleſiaſticorum, terrarum, & dominiorum eorumdem collatio, prouiſio, præſentatio, electio, ſeu quæuis alia diſpoſitio pertinet; de quibuſuis dignitatibus perſonatibus, adminiſtrationibus, officijs, Canonicatibus, & præbendis necnon alijs beneficijs Eccleſiaſticis cum cura, & ſine cura ſæcularibus, & regularibus, ad eorum collationem, prouiſionem, præſentationem, electionem, ſeu quamuis aliam diſpoſitionem pertinentibus, quæ deinceps in Februarij, Aprilis, Iunij, Auguſti, Octobris, & Decembris menſibus futuris perpetuis temporibus vacare contigerit (dummodo diſpoſitioni Apoſtolicæ, ex aliqua generali reſeruatione in corpore iuris clauſa, aut per alteram ex conſtitutionibus felicium recordationum Benedicti XII. quæ incipit; Ad regimen, aut Ioannis XXII. Romanorum Pontificum prædeceſſorum noſtrorum, quæ incipit, Execrabilis: ſeu Conſtitutiones, & Regulas Cancellariæ Apoſtolicæ per nos ſuper hoc editas reſeruata generaliter non exiſtant) perinde, ac ſi aliquæ à Sede Apoſtolica, vel eius Legatis expectatiuæ litteræ non emanaſſent, liberè diſponendi facultatem concedimus per præſentes, & quia iſti Summi Pontifices, prædeceſſores noſtri conſueuerunt ſe in conceſſionibus gratiarum expectatiuarum perſonis benè meritis exhibere liberales, noſtræ intentionis exiſtit, concedere in Regno Delphinatu, terris, & dominijs Regni huiuſmodi vltrà gratias expectatiuas, per nos in eiſdem Regno, Delphinatu, terris, & dominijs conceſſas (quibus in aliquo præiudicare non intendimus per præſentes, quaſque in ſuo robore permanere volumus) ſex perſonis idoneis Regnicolis, ſex alias gratias expectatiuas, ad quamlibet collationem, prouiſionem, præſentationem, ſeu quamuis aliam diſpoſitionem ſingulorum ex prælatis, & alijs perſonis prædictis. Ex quibus quidem ſex gratijs, duæ gratiæ expectatiuæ concedentur duobus clericis Regnicolis idoneis, pro quibus Rex ipſe & chariſſima in Chriſto filia noſtra, Regina, ac dilectus filius nobilis vir, Delphinus Viennenſis, necnon Magiſtri & præſidentes, ac alij officiarij in aliquo ex parlamentis Regis huiuſdem Regni nobis ſuper hoc vnanimiter ſupplicabunt: quæ duo nominati per Regem, & Reginam, Delphinum, Magiſtros, præſidentes, & officiarios præfatos gaudeant prærogatiuis adinſtar familiarium noſtrorum continuorum commenſalium. Ipſiſque ſex gratijs conſumptis, alias ſimiles ſex gratias, ſimiles alijs, ſex gratijs perſonis idoneis, modo, & forma præmiſſis concedere intendimus.

Volumus autem, ac eiſdem authoritate, & tenore præſentium decernimus & declaramus, beneficia, quæ venerabilium Fratrum noſtrorum Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalium familiares, continui commenſales, eorum familiaritate durante, in Regno, Delphinatu, terris & dominijs præfatis obtinent, & in poſterum obtinebunt, diſpoſitioni Apoſtolicæ in poſterum cenſeri reſeruata, quamdiu duntaxat Cardinales præfati vitam duxerint in humanis, ac pòſt obitum eorumdem Cardinalium per ſex annos continuè ſequentes. Quibus quidem ſex annis elapſis, alij, ad quos eorumdem beneficiorum collatio, prouiſio, præſentatio, electio, ſeu quæuis alia diſpoſitio alias pertinet, de beneficijs familiarium huiuſmodi, in Regno, Delphinatu, terris, & dominijs præfatis conſiſtentibus, in prædictis menſibus diſponere valeant, huiuſmodi reſeruatione non obſtante.

Concedimus etiam, quòd beneficiorum, quæ promouendi per nos ad dignitates, ſeu beneficia Conſiſtorialia ipſarum prouiſionum per nos de eorum perſonis faciendarum obtinebunt, ac in quibus, & ad quæ ius eis quomodolibet competit, ac competere poterit, per promotiones ad dignitates & alia beneficia Conſiſtorialia prædicta, ac munus conſecrationis eiſdem promouendis impendendum, ſeu lapſum temporis de conſecrandis Epiſcopis à ſacris Canonibus definiti vacaturorum, ſi promotiones ipſæ in aliquo ex ſupradictis menſibus fiat, niſi beneficia ipſa eſſent aliàs diſpoſitioni Apoſtolicæ (vt præfertur) reſeruata, ad prælatos, & perſonas ſupradictas; ſi verò in alijs menſibus promotiones eaſdem fieri contingat, ad nos, & Romanos Pontifices ſucceſſores noſtros collatio, prouiſio, & omnimoda diſpoſitio pertineat.

Et quoniam Sedis Apoſtolicæ Notariorum magnus reperitur numerus, eorumdem Notariorum, qui habitum per eiuſdem Sedis Notarios geſtari ſolitum publicè, & continuè geſtant, & in poſterum geſtabunt, beneficia in eiſdem Regno, Delphinatu, & terris conſiſtentia duntaxat cenſeantur reſeruata; quodque omnes, & ſingulæ cauſæ beneficiales in partibus coram iudicibus competentibus vſque ad diffinitiuam incluſiuè in prima duntaxat inſtantia, in qua nulli antè diffinitiuam liceat appellare, nec appellatio (ſi fuerit emiſſa) debeat admitti, niſi ab interlocutoria, vel à grauamine negotium principale minimè concernente, quod non poſſit per appellationem à diffinitiua ſententia reparari; in alijs verò inſtantijs, in Curia Romana tractentur, cognoſcantur, & ſine debito terminentur.

Cauſæ verò beneficiales pendentes in dicta Curia, inter noſtros, aut dictorum Cardinalium familiares continuos commenſales, ipſis Cardinalibus in eadem Curia præſentibus, ſeu in aliqua legatione, aut recreationis cauſa ſecedentibus, necnon præfatæ Sedis officiales, officia acta exercentes, aut alios à præmiſſis, qui per ſex menſes, Curiam prædictam ſecuti ſunt, & ſequuntur de præſenti, Curia et, & quoſcumque alios eorum aduerſarios, ſuper quibuſuis beneficijs eiſdem aduerſarijs auctoritate ordinaria collatis, per illos quibus commiſſæ reperiuntur, ſeu alios per nos ad id deputatos, ſeu etiam deputandos Iudices audiantur, cognoſcantur, decidantur, fineque debito terminentur, ac executioni debitæ demandentur. Cæteræ verò ſimiles cauſæ beneficiales inter quoſcumque alios pendentes, & quæ quibuſuis Iudicibus, ſeu Auditoribus commiſſæ reperiantur aliquibus Iudicibus competentibus in Regno Franciæ, auctoritate Apoſtolica committantur audiendæ, & cognoſcendæ, decidendæ, & fine debito terminandæ, cum neceſſaria earumdem cauſarum aduocatione. Præterea, quia aliquæ ex ſupradictis cauſis in eadem Romana Curia ſuper petitorio, & diuerſis Curijs ipſius Regni ſuper poſſeſſorio tractantur, volumus, quòd in eiſdem cauſis in diuerſis Curijs ſuper petitorio, & poſſeſſorio vnito, & eodem contextu pendentibus (ſuſpenſo petitorio, & cenſuris ſuper hoc latis) in poſſeſſorio, in Curijs earumdem Iudicum, coram quibus cauſæ poſſeſſorij pendeant de præſenti, procedatur, cauſæque ipſæ ſuper huiuſmodi poſſeſſorio intrà biennium terminentur, & finiantur. Alioquin biennio elapſo liceat partibus ipſis procedere ſuper petitorio, & vlteriùs dictis cauſis expeditis ſuper poſſeſſorio aut huiuſmodi

bienmo elapſo altera partium litigantium coram Iudice competenti auctoritate Apoſtolica deputato, poterit ius ſuum proſequi, ipſeque Apoſtolicus Iudex intrà aliud biennium cauſam in petitorio terminare teneatur. Quòd ſi non fecerit, cauſa ipſa abeuocata, & lis penitùs extincta cenſeatur. Etſi forſan aliquis eorundem Iudicum iniunctis ſibi commiſſæ cauſæ expeditionem malitioſè prorogare, aut differre præſumpſerit, excommunicationis, & omnium beneficiorum priuationis pœnas ipſo facto incurrat, à qua quidem excommunicationis pœna abſolui nequeat, niſi à nobis, & ſucceſſoribus noſtris, Romanis Pontificibus, præterquam in mortis articulo. Quodque de cætero in litteris expediendis in Regno Franciæ, Delphinatu, & terris, aliiſque dominijs prædictis, ſeruentur taxæ ſuper hoc editæ per Ioannem XXII. Papam præfatum, & exceſſus ſi qui fuerint, corrigantur.

Et quia propter aſſiduas guerras, & nouitates, quæ continuè vigent in dicto Regno, prætenduntur Eccleſias, dum vacant, grauatas in taxa etiam reformata in Concilio Conſtantienſi, quæ reducta eſt ad medietatem antiquæ taxæ, quod grauatus in eadem taxa Prælatus pro vacantium ſoluat communia, & minuta ſeruitia quæ plures ex Gallis annatam vocant; tantum pro vera æſtimatione fructuum Eccleſiæ, & Monaſterij, ad quæ ſit promotus, exinde in dicta Cancellaria, & Camera Apoſtolica inuiolabiliter obſeruari mandamus. Et quia in prædictis conceſſionibus Regium, ac Regni maxima penes commoditate complexi, credendum eſt non immeritò, vt ſe deuotos, & obedientes ergà Sanctam Romanam Eccleſiam exhibeant: Quarè volumus, & eiſdem auctoritate, & tenore ſtatuimus, quòd præfatus Rex intrà quatuor menſes præmiſſa acceptare, & obſeruare, ac in Regno, Delphinatu, & dominijs huiuſmodi obſeruari facere, necnon intra alios duos, præfatos quatuor immediatè ſequentes menſes, ſuper acceptatione, & obſeruatione, aliiſque præmiſſis omnibus, & ſingulis, per ſuas patentes litteras, nos, & ſedem præfatam certificare teneatur. Alioquin præſentes litteræ, & inde ſecuta quæcumque ſint caſſa, & irrita, nulliuſque roboris vel momenti. Nos enim ex tunc irritum decernimus, & inane, ſi ſecus ſuper his à quoquam, quauis auctoritate ſcienter, vel ignoranter contigerit attentari, nulli ergo omninò hominum liceat, hanc paginam noſtrarum conceſſionis intentionis, voluntatis, conſtitutionis, declarationis, inhibitionis, mandati, & ſtatuti infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem Omnipotentis Dei, & Beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum eius ſe nouerit incurſurum. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, anno Incarnationis Dominicæ, M. CCCC. LXXII. ſeptimo Idus Auguſti. Pontificatus noſtri anno primo. Extra vag. commun. lib. 1. c. 1. de treuga, & pace.

XIV. *Varia Sixti PP. geſta recenſentur.*

Hæc Ludouici Regis, & Cleri Galliarum Oratoribus à Sixto Pontifice, & Patribus conceſſa. Luſitani Regis, & Cleri Oratores, non minora poſtulabant. Reiecta eorum poſtulata, acquieſcente Sixto, fidemque adhibente ſanis Patrû conſilijs, qui delecti & ad cognoſcenda propoſita. *C. Papien. epiſt.* 455. Inter hæc Sixtus, Carolum Manellum, Canonicum Maſſilienſem, Nuncium in Gallias, & Britanniam, ad Ludouicum Regem, & Franciſcum Britanniæ Ducem miſit, qui decimas in vſum belli ſacri impoſitas colligeret, quique debita nonnulla Sedi Apoſtolicæ exigeret. *epiſt.* 2. *huius anni.* Carolum Barbonium, Lugdunenſem Archiepiſcopum, Legatum Auinionenſibus Sedis Apoſtolicæ ſubditis præfecit. *epiſt.* 74. Thomæ Archiepiſcopo Cantuarienſi, Cardinali S. Cyriaci, tunc in Anglia reſidenti, vt Robertum Epiſcopum Batonienſem, vnà cum complicibus, & fautoribus excommunicatos publicè denunciet in toto Regno, citetque ad comparendum coram Pontifice ſub pœnis, eò, quòd Proſperum de Camonia, Protonotarium, & Nuncium Apoſtolicum ad exigenda debita Cameræ Apoſtolicæ in Anglia, coniecisset in carcerem, & coëgiſſet iurare, & ſub pœnæ grandis pecuniæ ſe carceri præſentare, commiſit, omniaque attenta contra illum abrogauit. *epiſt.* 85. Alexandrum Epiſcopum Forliuienſem, in Germaniam ad Imperatorem, & Principes, Nuncium pro colligendis decimis, & viceſimis in bellum ſacrum deſtinauit. *epiſt.* 64. Patriarchæ Veneto, & Epiſcopis Italiæ, atque Siciliæ, qui eaſdem decimas, & viceſimas exigerent, impoſuit. *ep.* 70. In eos, qui aliquid ex ijſdem ſubtraherent, anathema, & alias grauiſſimas pœnas inflixit. *ep.* 87. Herculem Ateſtinum, Ducalibus inſignijs exornauit, *epiſt.* 148. Bullam in Cœna Domini legi ſolitam, contra hæreticos & alios fidei, & Eccleſiæ hoſtes pronunciauit. *ep.* 90. F. Georgium de Comitibus in Comitatu Sabaudiæ Inquiſitorem contrà hæreticos: Fratrem autem Alexandrum de Phano in Pedemontio, & Ianua, Commiſſarium contra vſurariam prauitatem inſtituit. *ep.* 8. & 33. Pro reformatione monaſteriorum Regni Siciliæ nonnullos Viſitatores deſtinauit, atque priuilegia Monaſterio S. Saluatoris Linguæ Phari extra muros Meſſanenſes Ordinis S. Baſilij, à Regibus conceſſa, & à ſuperioribus Pontificibus confirmata, confirmauit, ſubque protectionem Sedis Apoſtolicæ recepit, dato adiuncto diplomate.

XV. *Priuilegia Monaſterij S. Saluatoris apud Meſſanam cõfirmat.*

Sixtus Epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam. Conſtitutus in ſpecula ſupremæ dignitatis Romanus Pontifex, propoſitas ſibi cauſas æqua lance diſcutiens, ſi quid in alicuius præiudicium emanaſſe comperit, id ne grauiorem tendat in noxam, ad rationis debitum reducit, lites extinguit, fundationes Monaſteriorum, & antiqua priuilegia apoſtolica corroborat, ſtatui, & tranquillitati religioſarum perſonarum ſalubriter prouidet, aliaque diſponit, & ordinat, prout rerum, & temporum qualitas exigit, cauſæ rationabiles ſuadent, & id in Domino conſpicit ſalubriter expedire. Sanè nobis nuper innotuit, quòd dudum claræ memoriæ, Rogerius Rex Siciliæ, volens terrena in cæleſtia ſalubri commercio commutare, de bonis ſibi à Deo creditis, ad laudem, & honorem omnipotentis magni Dei noſtri Saluatoris Iesv Christi, *eiuſque inuiolatæ Matris Virginis* Mariae, *& ad decorem, honeſtatem, & augmentum cultus diuini de conſenſu, voluntate, & beneplacito bonæ memoriæ Hugonis tunc Epiſcopi, ac Canonicorum, & Capituli Eccleſiæ Meſſanen. Monaſterium ſub vocabulo Sancti Saluatoris linguæ fari extrà muros Meſſanen. Ordinis Sancti Baſilij, Mandram nuncupatum, quod mater omnium Monaſteriorum, quæ ſub eo eſſent & Archimandritam in eo, qui pater, & Prælatus Abbas omnium Abbatum, qui ſub eo eſſent, erexit ac fundauit, & dotauit, decernens pro omni Epiſcopali iure, ſoluere eandem Mandram Eccleſiæ Epiſcopali Meſſanen. annuum cenſum, centum librarum, Ceræ, viginti Thuris, viginti Caſiſoſolet, & viginti nummos, ſeu ſolidos ſecundum pactum, & concordatum inter eoſdem Regem, Epiſcopum, Capitulum, & Canonicos factum, quod Rex prædictus in cuſtodia, & poteſtate ſui, & ſuorum ſucceſſorum accepiſſet ſub hac conditione, & pacto videlicet, Quòd cùm Archimandrita in ipſo Monaſterio eligi deberet à toto Conuentu & illius Monachis pro tempore exiſtentibus, ſecundum ſacros canones ab eodem Rege, eiuſque hæredibus, & ſucceſſoribus confirmari, & iuſſu, benedici deberet, & quòd dictum Monaſterium ab omnibus Archiepiſcopis, Epiſcopis, & ab omni perſona eccleſiaſtica, & ſæculari, vnà cum Prælatis, & ſucceſſoribus exemptum foret, quodque dicta exemptio per Henricum, & Fridericum Reges eius in dicto Regno ſucceſſores, & poſt ſucceſſiuè fuiſſet confirmata, ac felicis recordationis Alexander Tertius, volens votis dicti Regis aſſentire, Monaſterium ipſum ſub Beati Petri, & ſua protectione ſuſcepit; ac ordinauit, quòd ibidem ordo monaſticus ſecundum ordinem ſancti Baſilij obſeruaretur & poſſeſſiones, ac bona quæcumque dicti Monaſterij necnon obedientias, & Abbatias, omnemque honorem, & dignitatem, conſuetudinem, libertates, exemptiones, ac priuilegia, quas, ſeu quæ dictus Rex eidem Monaſterio per priuilegium ſuum conceſſerat, per ſuum priuilegium confirmauit, et ſi quis dictum Monaſteriũ interdicere auderet, illud nec non libertates liberas, & illibatas ſibi ſeruare voluit. Et ſucceſſiuè felicis recordationis Innocentius Tertius, ad Archimandritam Monachorum, & Conuentus*

Cenſum.

De electione.

uentus

Google

nentus dicti Monaſterij ſupplicationem, ipſum Monaſterium, ac eiuſque perſonas cum omnibus eorum bonis præſentibus, & futuris, ſub beati Petri, & ſua protectione ſuſcepit, ac ipſum Monaſterium ſpecialiter, & obedientias, ac cætera Monaſteria ſuffraganea ab omni preſtatione, & Eccleſiæ, & perſonarum, ita quod ex tunc in antea, eſſent libera, exempta & nulli alij Eccleſiæ, Diœceſan. Archiepiſcopo, Epiſcopo, vel loco religioſis, vel aliquibus perſonis, niſi Romano Monaſterium Archimandrita tenerentur de cætero in aliquo, excepto dicto cenſu Eccleſiæ Meſſanen. iuxtà dictum priuilegium reſpondere liberauit & exemit, ac felicis recordationis Ioannes vigeſimus ſecundus, dictum priuilegium in innouatione priuilegij, præfati Alexandri Tertij antedictum Monaſterium ſub ſua, & beati Petri protectione ſuſcepit, & in quibuſdam alijs litteris Monaſterium ipſum exemptum narrauit ac recolendæ memoriæ CLEMENS SEXTVS in alijs ſuis litteris dictum Monaſterium exemptum narrauit, & illud ad Romanam Eccleſiam nullo medio pertinere, & omnia priuilegia per prædeceſſores ſuos, & Reges, antedicto Monaſterio conceſſa confirmauit, prout in dictorum prædeceſſorum noſtrorum litteris, & priuilegiis, quarum tenores ex de mandato noſtro priùs iuſſu, & examinatis diligenter de verbo, ad verbum ſignis, characteribus, & ſubſcriptionibus duntaxat exceptis, præſentibus inſeri fecimus, quamuis de huiuſmodi exemptione (vt præfertur) clarè conſtet. Nihilominus quia felicis recordationis Honorius Papa Tertius etiam prædeceſſor noſter, materia quæſtionis inter quendam Nymphum Archimandritam, & Conuentum dicti Monaſterij ex vna, & bonæ memoriæ tunc Archiepiſcopum Meſſanen. de, & ſuper Iuriſdictione, & ſubiectione, ac ſuperioritate dicti Monaſterij, & exemptione exorta, ad relationem bonæ memoriæ Aegidij ſanctorum Coſmæ, & Damiani, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, tunc Diaconi Cardinalis, cui dicta cauſa in Conſiſtorio referenda inter dictas partes commiſſa fuerat, & in dicto Conſiſtorio facta pro eo, quia coram eodem bonæ memoriæ Cardinali, dictum priuilegium præfati Innocentij Tertij non fuit productum, prout ipſemet Honorius atteſtatur, de conſilio Cardinalium tunc exiſtentium, ſtatuit, & ordinauit, quod confirmatio, vel infirmatio electionis, Monachorum de Archimandrita, & benedictionis munus, nec non annua dicti Monaſterij viſitatio ab eis fienda, & procuratio, quoad Archiepiſcopum, correctio autem Monachorum, & dicti Monaſterij ad Archimandritam, ſed correctio Archimandritæ ad Archiepiſcopum excepta depoſitione eius, quæ ſummo Pontifici reſeruaretur in cuilibet Archimandrita, & Conuentus coram Archiepiſcopo reſpondere deberet, & ſingulis annis ipſe Archimandrita in feſto beatæ MARIÆ deberet accedere ad Cathedralem Eccleſiam, in habitu ſolemni, excepto tunc vſu Mitræ, & ab Archiepiſcopo Archimandrita, & Monachi prædicti reciperent ſacramenta eccleſiaſtica, eidemque perſoluant cenſum annuum & quòd requiſitus ad ſynodum Archiepiſcopi, veniret, & ſtatuta ibidem facta, quæ non eſſent contra probatum ritum Græcorum, & regulam ſancti Baſilij reciperet, & quod ſuper promiſſis iurarent obedientiam Archiepiſcopo, & in his & non alias dictũ Monaſterium interdicere non præſumerent, prout in litteris dicti Honorij deſuper confectis, quarum tenores haberi volumus pro expreſſis & huiuſmodi prouiſionis protextu dictus Nymphus Archimandrita, & aliqui poſt eum dicti Monaſterij Archimandritæ, reuerentiam, & obedientiam dicto Archiepiſcopo fecerunt, bonæ memoriæ Paulus Papa ſecundus etiam prædeceſſor noſter, cauſam ſuper huiuſmodi ſubiectione exemptione, & ſuperioritate, ad quandam Petri, tunc Archimandritæ dicti Monaſterij inſtantiam, contra Venerabilem Fratrem noſtrum, Archiepiſcopum Meſſanen. dilecto filio, Nicolao tituli ſanctæ Cæciliæ Presbytero Cardinali, audiendam cõmiſit, & fine debito terminandam. ipſeque Cardinalis in ea procedens, diffinitiuam ſententiam deſuper pro dicto Archiepiſcopo, & contra ſupradictos, Petrum Archimandritam, Monachos, & Conuentum dicti Monaſterij promulgauit A qua pro eorum Archimandrita, & Conuentus ante dicti Monaſterij parte appellato, cauſa dictæ appellationis bonæ memoriæ, Rubaldo Epiſcopo Albanen. Cardinali concordatum tunc nominato exſtitit commiſſa, qua in ea etiam contra dilectum filium, Leon tum poſt obitum dicti Petri, ipſius Monaſterij Archimandritam factum procedens, dictam ſententiam cum expenſarum condemnatione per aliam ſuam ſententiam confirmauit. A qua appellato, & certo termino ad proſequendum dictam appellationem præfixo, cauſaque dictæ appellationis dilecto filio noſtro, Oliuerio tituli ſancti Euſebij Presbytero Cardinali, poſt lapſum dicti termini exſtitit commiſſa, qui expenſas in dicta cauſa pro parte dicti Archiepiſcopi factas, vigore ſpecialis commiſſionis taxauit, & litteras executoriales deſuper decreuit, quæ executioni nondum ſunt traditæ quarum ſententiarum, ac totius proceſſus deſuper facti, & ſupranominatorum omnium, & ſingulorum tenores, ac ſi de verbo ad verbum inſererentur, habemus pro expreſſis. Cùm autem tempore, quo dictus claræ memoriæ Rogerius Rex, antedictum Monaſterium cum illud, vt præmittitur, conſtruxit, ædificauit, & fundauit, Epiſcopo, & Capitulo Eccleſiæ Meſſanen. ibidem præſentibus, volentibus, & conſentientibus, ab omni eorum, & cuiuslibet alterius Prælati, & ordinarij ſuperiorum, exemptum eſſe voluerit, ac poſt eius obitum alij dicti Regni Reges, dictam eorum exemptionem, vt prænarratur, confirmatum, nec non recolendæ memoriæ Caleſtinus Tertius, dictum Monaſterium ab omni Iuriſdictione ſuperioritate, & dominio Archiepiſcopi Meſſanen. & aliorum Ordinariorum totaliter exemiſſet, & illud ſub ſua, & beati Petri protectione ſuſcepiſſet, ac alia feciſſet, prout in litteris eiuſdem prædeceſſoris deſuper confectis, plenius continetur Nos præmiſſa conſiderantes, ac volentes, prout, nec velle debemus, quod pro deſidia, aut negligentia, ſeu ignorantia Archimandritæ, Monachorum, & Conuentus eiuſdem Monaſterij tunc exiſtentium, antedictum priuilegium Innocentij coram dicto felicis recordationis Honorio, ſeu coram eodem Commiſſario non fuit productum, ad ſubiectionem dicti Archiepiſcopi, Canonicorum, & Capituli ipſius Eccleſiæ Meſſanen. protextu dictarum Ordinationum Honorij, & ſententiarum ſequutæ latorum ſeduci debeat, cum non ſit veriſimile, quod ſi dictum priuilegium Innocentij Papæ Tertij coram dicto Honorio Tertio, ſiue prædictoque eius Commiſſario productum fuiſſet, dictus Honorius antedictam ordinationem feciſſet, prædictas ac ſtatum cauſæ, & tenores ſententiarum, ac proceſſuum deſuper habitorum, ac cauſam ipſam ſiqua ſit ad nos harum ſerie aduocantes, & huiuſmodi litem penitus extinguentes, proponeris cautelæ ſuffragio pro expreſſis habentes, motu proprio, non ad ipſius Leonis Archimandritæ, Monachorum, & Conuentus, aut alterius pro eis nobis ſuper hoc oblatæ petitionis inſtantiam, ſed ex noſtra mera liberalitate, & ex certa ſcientia, ordinationem Rogerij Regis, exemptionem, liberationem, ac ſingulas Alexandri Innocentij, Ioannis Clementis, & Caleſtini ad illum litteras, cum omnibus, & ſingulis in eis contentis clauſulis approbamus & perpetuum robur obtinere decernimus. Et nihilominus Monaſterium ipſum, cum omnibus & ſingulis iuribus, & pertinentijs ſuis membris, & Abbatijs, ac Archimandritam, Monachos, & Conuentum eiuſdem Monaſterij ab omni Iuriſdictione, ſuperioritate, ſubiectione, & poteſtate Archiepiſcopi & Capituli Eccleſiæ Meſſanen. & quorumcunque ordinariorum præſentium, & futurorum, eximimus. & liberamus nec non à collectis, & ab exactionibus, oneribus, grauaminibus contrà ſacrorum Patrum decreta impoſitis hactenus, aut de cætero imponendis, nec non ab illorum Collectoribus, & exactoribus ad huiuſmodi collectionem & impoſitionem quomodolibet deputatis, & deputandis officialibus prorſus perpetuò eximimus, & totaliter liberamus ac illud, illas & illa ſub beati Petri, & noſtra ac Sedis Apoſtolicæ protectione ſuſcipimus, ità quod de cætero, Archiepiſcopus, & ordinarij, ac alij ſupradicti etiam ratione delicti, ſeu contractus, aut rei, de qua agitur, vbicunque committatur delictum, ineatur contractus vel res ipſa conſiſtat, nullam poſſint in

Archimandritam, Monachos, & Conuentum Miniſtros, perſonas, Monaſterium, membra loca, & bona prædicta, ot potè prorsùs, & omninò exempta, & nobis, ac dictæ Sedi immediatè ſubiecta, ſeu Iuriſdictionem, poteſtatem, aut aliquod dominium exercere, nec ab eis ratione impoſterum collectarum, vel ſubſidiorum huiuſmodi, quicquam petere, exigere, recipere; vel leuare, niſi cenſum duntaxat
Nitiſonii. Eccleſiæ Meſſanen. debitum. Non obſtantibus ſententijs, & alijs contrà huiuſmodi exemptionem, & priuilegia attentatis, quæ pro nullis, & infectis haberi volumus, ac recolendæ memoriæ Innocentij Papæ Tertij etiam prædeceſſoris noſtri circà exempta, quæ incipit. Valentes, & alijs conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, cæteriſque contrarijs quibuſcumque. Volumus autem, quod Archimandrita dicti Monaſterij pro tempore exiſtens, ſingulis annis vnum florenum auri de Camera, in recognitionem ſubiectionis Sedis Apoſtolicæ, huiuſmodi, pro annuo cenſu eidem Cameræ ſoluere teneatur. Tenores verò litterarum Rogerij Regis ALEXANDRI Tertij, Innocentij Tertij. IOANNIS vigeſimi ſecundi, Clementis Sexti, & Caliſti tertij prædeceſſorum eorumdem ſunt tales.

Rogerius in Chriſto Deo pius, & fortis Rex, & Chriſtianorum adiutor. Quoniam ea, quæ ſunt præſentis vitæ corruptibilia, & mortalia exiſtunt & inſtar Capillorum, ex alijs, in alios mutantur; mirabilem quandam harum rerum religionis amatores mutationem dexteræ altiſsimi digniam iuxtà Pſalmum. Cogitauerunt, & vt permanerent firma, & æterna, omne ſtudium adhibentes aliam iter iam non inuenerunt, niſi erigere diuina Templa, & dedicare illis eorum poſſeſsiones, & reddere Deo. Ex hoc enim fit, quod per inenarrabiles hymnos & laudes, quæ fiunt in ipſe, Deus ſine intermiſsione colitur, & glorificatur, & ipſi conſequuntur memoriam æternæ beatitudinis & aſsiduæ orationis huiuſmodi eorum exemplum veluti regulam primitiuam quandam tranquillitas noſtra ſecuta diuinum, & ſanctum fundamentum erexit Templum, atque ædificauit in Promontorio Portus Meſſanen. Inſulæ Siculorum ad gloriam, & laudem Magni Dei, & ſaluatoris noſtri IESV Chriſti, à quo, & coronam accepimus, & immaculatæ matris eius ſanctæ Dei Genitricis, & ſemper Virginis MARIÆ, & Confeſſorum Patris ſancti Nicolai hoc venerabile Templum in magnitudinem, & decorem diuina prouidente gratia conſenſu Vgonis, Venerabilis Epiſcopi, & Canonicorum Meſſanen. Mandramque hoc nominantes, & facientes, videlicet matris Monaſteriorum, quæ ſubexiſtant & Archimandritam in eo conſtituentes ſcilicet Patrem & Prælatum Abbatum, qui ſub eo exiſtunt, decernimuſque pro Epiſcopali iure, ſoluere eandem Mandram dictæ Eccleſiæ Epiſcopali annuum cenſum centum librarum ceræ, viginti Thuris, viginti Caſiſor olei & viginti nummos; ſiue ſolidos pro omni Epiſcopali iure ſecundum factam inter nos & dictum Epiſcopum cum ſuis Canonicis concordiam, vt dictum eſt, quam accepimus & cuſtodimus in poteſtate, & mandato noſtro, & heredum, & ſucceſſorum noſtrorum. Eum verò, qui debet Abbas in ipſa Saluatoris Mandra eligi debet à monachis, qui ſunt in ea, videlicet à toto Conuentu ſecundum diuinos, & ſacros Canones, & confirmari debet à noſtra Maieſtate, vel heredum, & ſucceſſorum noſtrorum, & benedici de miſſu noſtro. Volumus prætereà idem noſtrum Monaſterium, eſſe liberum, & exemptum ab Archiepiſcopis, Epiſcopis, & ſimpliciter ab omni perſona eccleſiaſtica, & ſæculari eius Prælatum, & ſuos ſucceſſores ſi fortè accideret dubitatio alicuis ex aliquo, volumus, quòd non reſpondeat, niſi coram nobis, & heredibus, & ſucceſſoribus noſtris. Liceat autem eidem Prelato, & eius ſucceſſoribus, ſi aliquando opus eſſet indicta ratione eiuſdem, vt in quocunque Monaſterio, vel loco dicti Regni noſtri reperti fuerint tales, ducere ipſos ſine aliqua prohibitione, & abſque alio impedimento penitus ab aliquo. Eos verò, qui fugiunt mundum, & ad eandem diuinam Mandram accedentes ex quauis fortuna, & conditione exiſtant, de cætero ab aliquo non moleſtari iubemus. Volumus prætereà Monachos eiuſdem Mandræ habere greſſum liberum, & propter reliqua eorum ſeruitia maris, & in ipſorum reſerationis diminutiue conſeruati claſsis noſtra habere Marinarios liberos quadraginta, qui nullo pacto impediantur ab aliquo noſtrorum Conſeruatorum, vel aliquo reliquorum Miniſtrorum eiuſdem ſtoli. Largimur inſuper eidem noſtro Monaſterio agrum noſtrum Meſſanen. cum terris præeminentijs, & datium Marinariorum, qui cum eo habitant. Hunc autem agrum largimur, ſicut diximus eidem Monaſterio, ſicut eſt determinatus. Incipit autem à ſcala ſanctæ Margaritæ, & aſcenditur ipſam vſque ad Muſcaia, & inde ferit in Tiro Mimilinoe, inde itur ad Ricberam paruam, & inde per montem montis vſque ad ſanctum Philippum de Marzi, & inde per viam vſque ad Calatamoltum, & inde per Xp̃am Xp̃am vſque ad Popeltum, & deinde eu Xp̃a, & via viue atromitarum, & ferit ad Scumcanſum vſque ad Antum Montis, qui dicitur malue mons; ſicut aſcenduntur ſparſione aquarum, & inde per Xp̃am Xp̃am vſque ad odera, & aſcenditur vſque ad magnum montem, & inde deſcenditur à Caballo, & Caruti. Inde deſcenditur per Xp̃am Xp̃am vſque ad Maro. Prætereà in ipſis agris montibus volumus, quod Monachi incraſſent Porcos inuingentes liberè, ita quod nullus de noſtris Poteſtatibus, vel Baiulis propter hoc exigat aliquid ab eis. Inſuper largimur eidem noſtro Monaſterio obedientiam ſancti Meandri de ſancto Meone, cum tenimento ſuo ſecundùm quod continetur, & terminatur in præcedenti priuilegio beatiſsimi patris noſtri Comitis Rogerij habente anno ſex milleſimo ſexcenteſimo ſecundo, & hæc omnia approbamus, & confirmamus eidem Monaſterio, vt ſint immutata vſque ad finem ſæculorum Non liceat autem Prælatis, vel Monachis eiuſdem diuini Monaſterii pro tempore exiſtentibus, de obedientiis ipſius, vel reliquis poſſeſsionibus concedere alicui perſonæ eccleſiaſticæ, vel laicali quouis modo omninò ad poſsidendum, niſi fortè ad augmentum & meliorationem rei Monachis nutritis, & eruditis in eiuſdem Mandra, Hæc igitur vt ſuperiùs dictum eſt, approbantes, & confirmantes eidem Venerabili, Monaſterio Saluatoris eum, qui præſumpſerit contrà hæc ſuperbire, voluntatem noſtram, atque heredum, & ſucceſſorum noſtrorum indignationem. Ad confirmationem autem, & firmitatis robur eiuſdem diuinæ, & ſanctæ Mandræ præſens priuilegium ſcriptum, & ſolita noſtra bulla plumbea ſigillatum de mandato noſtro exhibuimus menſe May, anno ſex milleſimo ſexcenteſimo trigeſimo nono, Indictione octaua.

Alexander Epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei. Onophrio Archimandritæ ſancti Saluatoris Meſſanen. eiuſque fratribus, tam præſentibus, quàm futuris, regularem vitam profeſsis in perpetuum. Apoſtolicæ ſedis, cui quamquam immeriti prouidente Domino, præſidemus, auctoritate, debitoque officij noſtri compellimur, viros religioſos ſincera charitate diligere & nè cuiuſlibet temeritatis incurſus, aut eos à ſuo propoſito reuocet, aut robur, quod abſit ſacræ religionis infringat, Apoſtolico ipſos præſidio communire. Eapropter precibus chariſsimi in Chriſto filij noſtri, R. Illuſtris Siciliæ Regis benigniùs inclinati, & veſtris poſtulationibus fauore gratuito annuentes, præfatum Monaſterium: in quo diuino eſtis obſequio mancipati, ſub Beati Petri, & noſtra protectione ſuſcipimus, & præſentis ſcripti priuilegio communimus. In primis ſiquidem ſtatuentes, vt ordo Monaſticus, qui ſecundum Deum, & Beati Baſilij regulam, quam eodem Monaſterio antiquitùs inſtituta eſſe dignoſcitur perpetuis ibidem temporibus inuiolabiliter obſeruetur. Prætereà quaſcunque poſſeſsiones, quæcunque bona, quaſcunque obedientias, & Abbatias, Rex Rugerius recolendæ memoriæ eidem Monaſterio per Priuilegium ſuum bulla aurea communitum conceſſit, omnem quoque honorem, dignitatem, conſuetudines, libertates, & quicquid aliud vobis, veſtriſque ſucceſſoribus contulit, ſicut in priuilegio ſuo pleniùs continetur, firma

vobis, veſtriſque ſucceſſoribus, & illibata permaneant. In quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis, locum ipſum in quo præfatum Monaſterium ſitum eſt, cum omnibus pertinentiis ſuis. In Sicilia quidem obedientias has Eccleſiam ſancti Leonis de Meſſana Eccleſiam ſancti Stephani de Meſſana Eccleſiam ſancti Nicolai de Tie, Eccleſiam ſancti Ioannis de Pſichro; Eccleſiam ſancti Nicolai de Pillera. Eccleſiam ſancti Mercurij de Traina, Eccleſiam ſancti Nicolai de Canneti. Eccleſiam ſancti Nicandri de ſancto Nuo. Eccleſiam ſanctæ Barbaræ de Menna. Eccleſiam ſancti Petri de Deca. Eccleſiam ſancti Eliæ de ſcala oliueri. Eccleſiam ſancti Iacobi de Calo. Eccleſiam ſanctæ Marthæ de Mallimachi. Eccleſiam ſancti Petri de Largo Flumine. Eccleſiam ſanctæ Veneris de Venelli, Eccleſiam ſancti Theodori de inſula Milacij. Eccleſias ſanctæ Annæ & ſancti N[illegible] de Monte forti Eccleſiam ſancti Georgij de Tuello. Obedientiam de Arro Obedientiam de ſalue. In Calabria autem Obedientias has Eccleſiam ſancti Panchratij de Ebriatico. Eccleſiam ſancti Theodori de Nuocera. Eccleſiam ſanctorum Coſmæ, & Damiani, Eccleſiam ſancti Nicolai de Drejo. Eccleſiam ſancti Viti cum tenimentis ſuis de Burano. Eccleſiam [illegible] de Ieruſalem. Eccleſiam ſancti Cancini. Eccleſiam [illegible] frellitano. Obedientiam de Catura obedientiam [illegible] cum terris Angeli Obedientiam de Tr[illegible] & tenimentis earum. Monaſteria autem in Sicilia hæc. Monaſterium ſancti Nicandri [illegible] Monaſterium ſancti Saluatoris de Presbyteroſcolario. Monaſterium ſanctæ Mariæ de Miſa Monaſterium ſancti Philippi de Meſſeis. Monaſterium ſancti Petri de Gitala Monaſterium ſancti Petri de Agro. Monaſterium ſancti Saluatoris de Placa Monaſterium ſancti [illegible] Rimbola. Monaſterium ſancti Baſilij de Traina Monaſterium ſancti Philippi Demenna Monaſterium ſancti Panchratij. Monaſterium ſancti Angeli de Brolo. Monaſterium ſanctæ Mariæ de Gala. Monaſterium ſancti Gregorij de Gipto. In Calabria vero. Monaſterium ſancti Eliæ noui Monaſterium ſancti Ioannis de Laura. Monaſterium ſancti Fantini. Monaſterium ſancti Panchratij de Scilla cum omnibus [illegible] eorum. In ſupradictis ſiquidem monaſterijs [illegible] Archimandrita, & tui poſt te ſucceſſores Abbates [illegible], & conuentus quiuis fuerint, Monachorum, & ſi quis Abbatum [illegible] fuerit Abbatiam, præeſt [illegible], & tui ſucceſſores [illegible], & canonicè amouere debeatis, & [illegible] in loco eius, quem dignum prouideretis [illegible], & regulam Monaſterij veſtri liceat quoque vobis in ſupradictis omnibus Monaſterijs & obedientijs examinare, & iudicare Abbates, Monachos, & Laicos eorum tam in ſpiritualibus, quam temporalibus, & [illegible]. Ipſi vero tibi, tuiſque ſucceſſoribus debent obedientiam, & reuerentiam debitam exhibere tamquam Patri, & Archimandritæ oram, & iuſtitias vobis ſoluere conſtitutas Ad hæc quaſcumque poſſeſſiones, quæcumque bona tam de piſcationibus, oliuetis, nemoribus, molendinis, terris, vineis, annuis, & [illegible] quam de hominibus, & quibuſcumque alijs idem Monaſterium in præſentiarum vbique iuſte, & canonice poſſidet, aut in futurum conceſſione Pontificum, largitione Regum, vel Principum, oblatione fidelium, ſeu alijs iuſtis modis præſtante Domino poterit adipiſci, vobis & ipſi Monaſterio auctoritate Apoſtolica confirmamus eo tenore, quod Meſſanen Archiepiſcopo, & [illegible] tam tu fili Archimandrita quam ſucceſſores tui, viginti [illegible], ſentum libras ceræ viginti incenſi, & [illegible] annuatim ſoluere debeatis. Sane nouaIium veſtrorum, quæ propriis manibus, aut ſumptibus colitis, ſiue de quibuſcumque alijs [illegible] vectibus veſtris, vel de nutrimentis animalium veſtrorum, nullus a vobis, vel ab hominibus veſtris decimas exigere, vel extorquere præſumat. Liceat quoque vobis clericos, vel laicos liberos, & abſolutos è ſæculo fugientes, ad Monaſterium veſtrum recipere & eos abſque contradictione aliqua retinere. Prohibemus inſuper, vt nulli fratrum veſtrorum poſt factam in Monaſterio veſtro profeſſionem faſit, de eodem loco [illegible] religionis obtentu, abſque Archimandritæ ſui licentia diſcedere; diſcedentem vero abſque communium litterarum cautione, nullus audeat retinere Prohibemus etiam, vt nullus ipſum monaſterium interdicere audeat, vel Monaſteria, aut obedientias eius, ſeu homines eorum, libertates quoque, ac immunitates antiquas, vt rationabiles conſuetudines Monaſterij veſtri conceſſas, & hactenus obſeruatas, ratas habemus, & eas perpetuis temporibus illibatas permanere cenſemus. Obeunte vero te nunc eiuſdem loci Archimandrita, vel tuorum quolibet ſucceſſorum, nullus ibi qualibet ſumptionis aſtutia, ſeu violentia præponatur, niſi quem fratres Monaſterij, communi conſenſu, vel Fratrum maior pars conſilij ſanioris, ſecundum DEI timorem, & Monaſterij regulam de ſenſis prouiderint eligendum. Decernimus ergo, vt nulli omnino hominum liceat præfatum Monaſterium temere perturbare, aut eius poſſeſſiones auferre, vel ablatas retinere minuere, ſeu quibuslibet vexationibus fatigare: ſed illibata omnia, & integra conſeruare eorum, pro quorum gubernatione, & ſuſtentatione conceſſa ſunt, vſibus omnimodis profutura, ſalua Sedis Apoſtolicæ auctoritate, & Meſſanen Archiepiſcopi ſicut ſupra dictum eſt, annuo cenſu. Si qua igitur in futurum eccleſiaſtica, ſæcularis e perſona, hanc noſtræ conſtitutionis paginam ſciens contra eam temere venire tentauerit, ſecundò, tertioue commonita, niſi præſumptionem ſuam, digna ſatisfactione correxerit, poteſtatis honoriſque ſui dignitate careat, reamque ſe diuino iudicio exiſtere de perpetrata iniquitate cognoſcat, & à ſacratiſſimo corpore, ac ſanguine DEI, ac Domini redemptoris noſtri IESV Chriſti aliena fiat, atque in extremo examine, diſtrictæ vltioni ſubiaceat. Cunctis autem eidem loco ſua iura ſeruantibus, ſit pax Domini noſtri IESV Chriſti, quatenus & hic fructum bonæ actionis percipiant, & apud diſtrictum iudicem, præmia æternæ pacis inueniant. Amen. Amen. Amen. Datum Anagniæ per manum Gratiani, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, ſubdiaconi, & notarij Duodecimo Calendas Nouembris Indictione nona, Incarnationis Dominicæ, anno millesimo centeſimo ſeptuageſimo quinto, Pontificatus vero domini Alexandri Papæ Tertij anno decimo ſeptimo.

INNOCENTIVS EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI Dilectis filijs [illegible] Lucæ, Archimandritæ, & Conuentui Monaſterij [illegible] Saluatoris de lingua Meſſanen Ordinis [illegible] Baſilij, ſalutem, & [illegible]. [illegible] Romanæ Eccleſiæ deuotis, & [illegible], ex [illegible] diligi, conſueuit, & [illegible] ea tamquam pia mater ſua [illegible]. Eapropter dilecti in Domino [illegible] veſtris iuſtis poſtulationibus grato concurrentes aſſenſu, perſonas, & Monaſterium, in quo diuino eſtis obſequio, mancipati, cum omnibus bonis, quæ in præſentiarum rationabiliter poſſidet, aut in futurum [illegible] præſtante Domino poterit adipiſci ſub B. Petri, & [illegible] ſpecialiter autem prædictum [illegible] ſancti Saluatoris, nec non obedientias, & cætera Monaſteria [illegible] Monaſterij libera [illegible], & exempta ab omni præſtatione ſeruitutis alicuius Eccleſiæ, & aliarum perſonarum, ita quod [illegible] ſint libera, & exempta, & nulli alij Eccleſiæ Diœceſano Archiepiſcopo, Epiſcopo, vel loco religioſo, [illegible] perſonæ, niſi tibi, [illegible] Lucæ Archimandritæ, tuiſque ſucceſſoribus, tantum [illegible] alicui [illegible]; excepto tamen Eccleſia Meſſanen. ſi quod [illegible] præfati Monaſterij [illegible], vobis, & per vos eidem Monaſterio auctoritate Apoſtolica confirmamus, & præſentis ſcripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat, hanc paginam noſtræ protectionis, & confirmationis infringere; vel ei auſu temerario contraire. ſi quis autem hoc attentare præſumpſerit indignationem omnipotentis Dei, beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum eius ſe nouerit incurſurum. Datum Laterani, quarto Calendas Octobris, Pontificatus noſtri anno tertio decimo.

CLEMENS EPISCOPVS, SERVVS SERVORVM DEI, Dilectis filijs, & Archimandritæ, & Conuentui Monaſterij ſancti Saluatoris de Lingua [illegible] Meſſanen ad Romanam Eccleſiam, nullo medio pertinentis, [illegible] ſancti Baſilij ſalutem, [illegible] Apoſtolicam benedictionem. Solet annuere Sedes Apoſtolica piis votis, & honeſtis petentium precibus, fauorem beneuolum impertiri. Eapropter dilecti in Domino filij veſtris [illegible] poſtulationibus grato concurrentes [illegible]

ſenſu,

Google

ſerijs, omnes libertates & immunitates à prædeceſſoribus noſtris Romanis Pontificibus, ſiue per priuilegia, vel alias indulgentias, vobis, & Monaſterio veſtro conceſſas, nec non libertates, & exemptiones ſæcularium exactionum à Regibus, & Principibus, & alijs Chriſti fidelibus rationabiliter vobis, & Monaſterio prædicto indultas, ſicut eas iuſtè, & pacificè obtinetis, vobis, & per vos eidem Monaſterio auctoritate Apoſtolica confirmamus, & præſentis ſcripti patrocinio communimus. Nulli ergò omninò hominum liceat, hanc paginam noſtræ confirmationis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum eius ſe nouerit incurſurum. Datum Auinione Tertio idus February, Pontificatus noſtri anno quarto.

Ioannes Epiſcopus, Seruus Seruorum Dei. Dilectis filijs, Archimandritæ, & Conuentui Monaſterij Sancti Saluatoris Meſſanenſis, Ordinis Sancti Baſilij, ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Prouiſionis noſtræ debet prouenire ſubſidio, vt ius ſuum cuilibet conſeruetur. Sanè quoddam priuilegium felicis recordationis, Alexandri Papæ tertij, prædeceſſoris noſtri, Monaſterio veſtro Meſſanen. conceſſum plumbea ipſius prædeceſſoris Bulla munitum, pro parte veſtra exhibitum coram nobis, quia pro nimia vetuſtate incipit iam conſumi, de verbo, ad verbum nihil addito, vel mutato, quod mutare poſſit ſubſtantiæ veritatem, veſtris precibus inclinati, præſentibus annotari fecimus ad cautelam & tranſcriptum ipſius, Bullæ noſtræ appenſione muniri ad perpetuam memoriam futurorum. Tenor autem ipſius priuilegij talis eſt. ALEXANDER EPISCOPVS SERVVS SERVORVM DEI. Oneſimo Archimandritæ ſancti Saluatoris Meſſanenſis, eiuſq. fratribus tam præſentibus, quàm futuris regularem vitam profeſſis in perpetuum. Apoſtolicæ Sedis & reliqua vt ſupra.

Decernimus ergò, vt huius exemplum, & priuilegij annotatio; ſiue tranſcriptum per ſe ſolum exhibitum, illam vim, & eumdem vigorem habeat præmiſſa inductio, & extra iudicium, quem originale priuilegium obtineret ſupradictis, ea prorſus illi fides adhibeatur, quæ adhiberetur eidem. Nulli ergò omninò hominum liceat, hanc paginam noſtræ confirmationis, & decreti infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum eius, ſe nouerit incurſurum. Datum Auinione, decimoquinto Calendas Aprilis. Pontificatus noſtri, anno ſeptimo.

Caliſtus Epiſcopus, Seruus Seruorum Dei. Ad futuram rei memoriam. Viget nos ſuſcepti cura regiminis, & auctoritas pontificalis inducit, vt proſperis ſtatu Eccleſiarum, & Monaſteriorum omnium præſertim ſancta Romana Eccleſia Cardinalibus nobiſcum aßiduè in agro Dominico laborantibus commiſſorum, ac in eis ſacræ religioni, & diuinis laudibus deditarum perſonarum paternæ conſiderationis aciæ ſollicitè cogitantes, illorum obuiemus diſpendijs, ac profectibus conſulamus, vt ademptis eorum grauaminibus onerosis, illa ad laudem, & gloriam Altiſsimi proſperis iugiter proficiant incrementis. Cum itaque, ſicut accepimus, Monaſterium ſancti Saluatoris de lingua ſari, ordinis ſancti Baſilij ad Romanam Eccleſiam nullo medio pertinens, Meſſanen. Diœceſis, quòd Venerabilis frater noſter Beſſarion, Epiſcopus Tuſculanus, ex Apoſtolicæ ſedis conceſſione obtinet in commendam, facultates, & redditus ſatis tenues habeat, & exiles; attamen præfatus Epiſcopus, Monaſterium prædictum multipliciter deformatum, & depauperatum ad ſtatum regularem, pro poſſe inducere, & in eo virorum religioſorum, ac Monachorum probatæ vitæ ſufficiente numero Conuentum ſolitum reintegrare, & reſtaurare proponat. Nos Monaſterium ipſum fauoris Apoſtolici præſidio communiri volentes, & eò copioſius inibi diuinum accreſcat obſequium, quò vberior ibidem gratia per nos fuerit elargita, præfati Epiſcopi in hac parte ſupplicationibus inclinati, quaſcunque exemptiones, libertates, & immunitates, quæ olim à Romanis Pontificibus, prædeceſſoribus noſtris, eidem Monaſterio conceſſa fuerunt, harum ſerie approbamus, & confirmamus, dilectos filios, Conuentum, Monachos, & Miniſtros tam præſentes, quàm etiam futuros Monaſterij, aliaque iuriſdictiones, proprietates, bona, & oppida ipſius, eiuſque incolis, atque locis cum omnibus Iuribus earumdem & bonis mobilibus, & ſtabilibus cum pertinentijs ſuis, ab omni Iuriſdictione, ſuperioritate, dominio, & poteſtate Venerabilis Fratris noſtri, Archiepiſcopi Meſſanen. & aliorum Iudicum ordinariorum quorumlibet, à collectis quoque, & ab illicitis ex conſuetudine impoſitionibus, oneribus, grauaminibus contrà ſanctorum Patrum decreta impoſitis, aut de cetero imponendis, nec non ab illorum collectoribus, exactoribus, & receptoribus, ſeu ad huiuſmodi collectiones, receptiones, & exactiones quomolibet deputatis, & deputandis officialibus auctoritate Apoſtolica tenore præſentium prorſus eximimus, & totaliter liberamus, nec non ſub beatitudine, & dicta Sedis, atque noſtra protectione imitantes prædeceſſores noſtros ſuſcipimus, atque ipſi Sedi volumus, & decernimus immediatè ſubiacere. Ita quòd Archiepiſcopus, & ordinarij, ac alij ſupradicti, etiam ratione delicti, ſeu contractus, aut rei, de qua agitur, vbicunque committatur delictum, ineatur contractus, vel res ipſa conſiſtat, nullam poſsint in Conuentum, Monachos, Miniſtros, perſonas, Monaſterium, membra, loca, & bona prædicta, tempore prorſus, & omninò exempta, ſi & prout ab Apoſtolica Sede per prædeceſſores noſtros conceſſum extitit, ſeu indultum, eiſque uſi vti fuerint, ſuperioritatem, Iuriſdictionem, ſeu poteſtatem, vel aliquod dominium exercere, nec ab eis ratione impoſitionum, collectarum vel ſubſidiorum huiuſmodi quicquam petere, exigere, recipere, vel leuare, niſi cenſum duntaxat Eccleſiæ Meſſanen. debitum, ſi &, prout in priuilegijs præfati Monaſterij, & melius vti ſunt, dicitur contineri. Indulta Apoſtolica, vt præmittitur, ad quæ nos referimus, ipſaque & contenta in eis obſeruare volumus penitus, & omninò decernentes irritum & inane, quicquid in contrarium præmiſſorum, quo quo modò contigerit attentari. Non obſtantibus illis, quæ in prædictis Indultis Apoſtolicis cautum eſt, minimè debere obſtare, & alijs quibuſcunque. Nulli ergò omninò hominum liceat, hanc paginam noſtræ exemptionis, liberationis, ſuſceptionis voluntatis & conceßionis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum eius, ſe nouerit incurſurum. Datum Romæ apud ſanctum Petrum, anno Incarnationis Dominicæ, milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo ſeptimo, duodecimo Calendas Maij, Pontificatus noſtri, anno tertio. Nulli ergo omninò hominum liceat, hanc paginam noſtræ aduocationis, extinctionis approbationis. ..... ac liberationis, ſuſceptionis, & voluntatis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum eius, ſe nouerit incurſurum. Datum Romæ, apud ſanctum Petrum, anno Incarnationis Dominicæ milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo ſecundo, ſexto Calendas Maij, Pontificatus noſtri anno Primo.

L. Griſus.

Io. de Lactarenis.

Eodem anno Sixtus Pontifex, Archiepiſcopum Cretenſem, Nuncium in Germaniam miſit, qui inter Archiepiſcopum, & Collegium Canonicorum, Coloniæ Agrippinæ, diſſenſiones ſubortas componeret. Ad arma, ab vtraque parte ventum erat Archiepiſcopum, Princeps Elector Palatinus Rheni, frater; Canonicos Landgrauius Haſſiæ iuuabat. Superiores viribus Canonici, prælio non ſemel commiſſo, multa oppida, & caſtella Archiepiſcopo ademerant. Delata re ad Apoſtolicam Sedem Sixtus, imprimis cognitionem controuerſiarum, Cardinali Senenſi commiſit; deinde Nuncio, qui diſſidentes, conciliaret, & ad pacem ineundam, pœnis & cenſuris Eccleſiaſticis, vtramque partem impelleret; occupata à Collegio per occaſionem belli Archiepiſcopalia bona

XVI. *Archiepiſcopum & Canonicos Colonienſes cõciliare Sixtus PP. curat.*

reperiret, & alteri cuicumque interim, donec de negotio diſceptaretur, tenenda traderet; neque ea quouis titulo, aut pignorari, aut alienari permitteret, atq; in contradicentes, Eccleſiaſticas pœnas, etiamſi opus foret, priuationis officiorũ, ac beneficiorum atq; alias grauiores diſtringeret; Quòd ſi conciliari nequirent, proceſſum cauſæ quàm ſecretiſſimè & fideliſſimè ſcriberet, & ad Sedem Apoſtolicam quantocyùs remitteret: inſuper, vt Principem Electorem, Landgrauium Haſſiæ, ducem Burgundiæ, Imperatorem, & quoslibet Imperij Principes, qui vtramque partem ad pacis fœdera poſſent impellere, conueniret, interpellaretque imperauit. *M.S. lib. exped. Sixti in archiuo Vaticano.*

XVII. *Item Haſſum, & Henningũ, electos, Epiſcopos Hildeſienſes.*

Non minore diſcordia laboratum, in Eccleſia Hildeſemenſi Duo in diſſenſu, vacante Eccleſia, fuerant electi Hermannus Haſſiæ Landgrauius, is qui iamdiu tenuerat Eccleſiam Colonienſem, & Henningus de Domo, primum eiuſdem Eccleſiæ Decanus. Illum Præpoſitus cum aliquantis conſortibus elegit, hunc maior pars Capituli aſſumpſit; venientemque Romam, Pontifex confirmauit, & conſecrauit. Hunc ad Eccleſiam Capitulares honorificè exceperunt; ſed militares terræ, qui arces tenerent, recuſarunt. Res in apertum bellum exijt. Pro Henningo ſtabant Duces Brunſvicenſes Fridericus, & Wilhelmus, & Bertholdus Verdenſis Epiſcopus cum ciuitate Hildeſemenſi: cum Landgrauianis Balthaſar Dux Magnopolenſis. Multis prælijs conſertis, diœceſis vaſtata, capti inuicem plurimi, aliquot cæſi: varia fortuna dimicatum. Pontifex itaque Sixtus, eidem Archiepiſcopo Cretenſi, vt diſſidentes conciliaret, & arma vtrique parti extorqueret, iniunxit. *Crantz. Saxon lib. 12. c. 10. & M. S. ſup.*

XVIII. *Nitrienſis Epiſcopus à Sixto PP. protegitur.*

In Vngaria, alter Epiſcoporum, Nitrienſem Epiſcopũ, Eccleſia ſua, & duobus cœnobijs ſpoliauerat. Recurrente iſto ad Apoſtolicam Sedem, Sixtus, Marco Cardinali Aquilegienſi, Legato commiſit, ſcripſitque, qui ſuperbiſſimi illius vaſtationis poteſtatem, quam ad alienam perniciem ſemper exercebat, reprimeret, ſpoliatumque Epiſcopum vindicaret. *Card. Papienſ. epiſt. 440.*

XIX. *Idem Sixtus cognitionem cauſæ inter Varmienſem, & Caminenſem Epiſcopos, Legato Card. committit.*

In Pruſſia, Nicolaus Tungenus Varmienſi Epiſcopatu ſubmotus, & ad Camenenſem Eccleſiam à Pont. Max. translatus, partim ſua ipſius cupiditate, atq; dolore præreptæ ſedis incitante, partim alijs Pruſſis, qui Polonis honores in Pruſſia mandari per moleſtè ferebant, ſubornantibus, facta quingentorum peditum mercede conductorum manu, & magno agreſtium numero ad eos confluente, Epiſcopatum Varmienſem inuaſerat, partim expugnatis nõ ſine cæde hominum, partim per deditionem acceptis munitionibus. At iſtud bellum intercipiendum, cum Rex Poloniæ Caſimirus, Iacobum Wladislauienſem Epiſcopum, & Nicolaum Palatinum Lencicienſem, Legatos miſiſſet, conuenit, vt de controuerſia Epiſcopatus ſtaretur ſententiæ Pontificis Maximi: Re ad Sedem Apoſtolicam relata, Sixtus, cognitionem cauſæ Marco Cardinali delegauit. *Cromerus lib. 27. & M. S. ſup.*

XX. *Decimas ſoluere Eccleſiaſtici recuſant.*

In Wandalia, Lubicæ, concilio Epiſcoporum, & Procerum congregato, poſtulante Sixto Pontifice ex Clero Decimas, cum etiam in idem Sacrum bellum, Imperator, à ſecularibus laicis decimas flagitaret, nihil tunc reſponderunt, ſed ſecundam iuſſionem expectantes quieuerunt; interim explorantes, quid apud alios in illa re ageretur. Ab Eccleſijs autem quominus tum exigerentur, obſtiterunt Archiepiſcopi ad Rhenum, etiam appellationis obiectu, parati occurrere. Venerat tum ab vrbe Româ Lubicam Maria Conſtantinopolitani Imperatoris filia, nobilis puella, à Summo Pontifice opibus Eccleſiæ dotata, deſponſatque Ioanni Moſcouiæ Principi, deducta ſatis apparatu decenti in curribus, & equitibus. Ingenioſa, vt ferebant, mulier, magno, vt par erat, honore ſuſcepta, & ſuæ nobilitati reſpectu, & ſummi Pontificis honore; qui ſperabat, quòd inclinaret maritum puella, ad ſuſcipiendos ritus Eccleſiæ Romanæ, in quibus ea educata fuerat apud Apoſtolicam Sedem. Sed conceſſit illa, nolens, volenſque in ritu Ruſſorum Orientales, in quibus & pater eius victitabat. *Crantz. Wandal. lib. 13. cap. 8.*

XXI. *Eccleſia ſtatum deplorat Card. Papienſis.*

Eodem anno, quo iſta & alia moliebatur Sixtus, ceperunt illum nonnulla Romæ, & in Italia, patientiæ & prouidentiæ exercendæ. Contrà leges, in ingreſſu Conclauis ſcitas, iuratasque aliqua agere, & in his duos iuuenes ſtirpis ſuæ in Senatum Apoſtolicum legere deſtinauerat; prætextu, vt iuniores, oneribus Pontificatus ferendis, adiutores eſſent. Vix ita cogitauerat, cùm Cardinalis Papienſis literis ad collegas datis, officij ſui eos admonuit, calamitatemque non Sacri Collegij modò, verùm & Eccleſiæ vniuerſæ deplorauit. Ita Cardinali Theanenſi. *O miſeram Eccleſiam, Theanenſis: nos etiam miſeriores, qui quotidie inconſutilem Domini tunicam ſcindimus. Quid ex te audio de legibus noſtri Conclauis? Quid te cauta iuriſiurandi, & voti religione: Quid item de noſtris, Epiſcopis, qui vt ſententia, & loco, ſic & exemplo anteire reliquos debent? Qualis, oro, iſt ille prætextus SS. vt leuentur Pontificatus onera iuuenes duo contra leges, creentur? Si non ridiculum apud ſenſatos nonne, ignominioſum eſt noſtro Collegio: Quid nos alij? Numquid non Cardinales? Numquid non membra Pontificis? Numquid non fideles, & ad hæc leuanda onera vtiles? Illo ipſo prætextu, quid arguitur aliud, niſi defici in nobis, & tanto Patrum numero, qui ſubleuare Pontificem poſſint. Si ſancta vincula erant frangenda, an non poterat minus turpis errati noſtri cauſa excogitari? Eodem, eodem vt cerno, procliue, labuntur omnia. Miror autem nos ſemper in noua fortuna, quos tam breui tempore tanta præteriti obliuio teneat. Sum memor, cùm hiſce de legibus in conclaui ageretur, diſſuaſiſſe me multum, ne fierent, non quod non ſanctas putarem, ſed quod vidiſſem, Pontificibus ingratas olim fuiſſe. Iacebas ex febri tu tunc. Nemo vehementius illas ſuaſit. Nemo mihi durius obſtitit hoc ipſo, qui nunc audientibus nobis ligari poſſe Pontificem negat. Si ligari non poteſt, cur, vt ligaretur, pugnabat? Si ligari poteſt, cur tantopere eſt ſibi aduerſus? Pontificatus nè: oro tam paucis diebus ingenium aliud, doctrinamque attulit? Illud verò eſt, Theanenſis: In ſumma poteſtate, ſummam licentiam quærimus. Ac ne minus videamur poſſe quàm homines putant, noſtri arbitrij eſſe omnia volumus. Interim nec Dei, nec vltionis ſuæ memores ſumus. Timeo nobis & propter nos, Sedi Romanæ. Quamdiu Paulus in eodem iuriiurando manſit, ac voto, ſucceſſum præbuit Deus: mox vt violauit, vno iudicio, æſtimationis, & vitæ eſt facta iactura. Clamat Propheta: Reddite vota veſtra Domino Deo veſtro, terribili & ei, qui aufert ſpiritum Principum, terribili apud Reges terræ. Abſtulit ſpiritum Pauli, eique non modo vocem, ſed ne teſtem quidem interitus in morte miſerrima liquit. Sed lamentis ſit finis, quando in vi ſine fructu eſt noſtra conſumptio. Precemur Deum, aſpiciat gregem ſuum, & Paſtorem eius non deſerat. Vale in Domino. Fulginij XIV. Ianuarij. MCCCCLXXII. epiſt. 421.*

Idẽ Card. Sixtum Pontificẽ perſtringit.

Eidem Card. Theanenſi.

Quartum intelligo ex litteris tuis, magnis itineribus ad interitum tendemus Omnino enim nihil, quod facere ridiculum Eccleſia miniſterium poſſit. Etiamnè, oro, in tantum amentiæ labimur, vt iuuenibus duobus nunc primum ex tenebris, in lucem eductis, nullum penè vſum habentibus, quorum alterius vita, alterius facultas eſt nota gubernacula tantæ adminiſtrationis dedamus? Miſerum me, quid audio ex te: Quid tentari Romæ intelligo? Apud eam præſertim Sedem, quæ ad ſancta exempla conſtituta. Si non attendimus, quid lamentaturi ſunt homines: quid improbaturæ nationes? Numquid attendi eſt æquum, quantum ea ſocordia obfutura ſit animæ, & Deo futura ingrata: Huccinè euaſere religioſi homines, & celebris Theologi commendationes? Si ſuſtinere tantum oneris nequit, cur oneri ſe ipſo non cedit? An ſi id ſeculi pudor non finit, aut ijs non permittit, quos nunc ab ætate, & vſu, & vita, minus pudenda ſunt vitia:

cur in domeſticas ſemper notas relabitur? Fideles videlicet, & ſancti, & vtiles ſunt nos indigni, qui ad innocens miniſterium deputemur. Vſque adeo quies, & valetudo illi ſunt cordi, vt horum cauſa gregem creditum prodat? Paſtoriſque tantum recento nomine, reliqua quo eant præcipiti videnda non putet? An non Saluatoris eſt memor? Paſtor, cuius non ſunt oues, videt lupum venientem & fugit. Comminationem quoque Prophetæ non timet. Paſtori derelinquenti gregem, gladius ſuper brachium eius, & ſuper oculum dextrum eius. Brachium eius ariditate ſiccabitur, & oculus dexter eius tenebreſcens obſcurabitur. Non illi vos ad otium Pontificatum dediſtis; non ipſe ad mollitiem, & delitias ſumpſiſſe cathedram Petri debuit cogitare. Vulneraſti cor meum hoc nuncio, nec cogitatione tanti mali poſſum quieſcere. Auertat turpem ignominiam Deus à facie Sacerdotum ſuorum, nec domus ſua tantum deſolationis per vnius fragilitatem permittat inferri. Confortet iuxta verbum Iſaiæ diſſolutas manus, & debilia genua roboret. Hoc ſolum me conſolatur, quod quemadmodum ſapienter ſcribis, facilius hæc dicuntur, quàm fiant. Sed tamen, quod dicantur tantum referanturque ad Patres; rurſumque, quod inter nos gratia omnia cedant, facit, vt quæ fieri etiam nequeunt, ne fiant tamen extimeam. Maior de ijs rebus dolor penè me immemorem Nicenis fecit. Sed & huius quoque ludibrio habitam legationem permimum doleo. Deflebo triſtius, ſi ad aliorum arbitrium non noſtrum, adimere Legatos, & dare hoc exemplo cogemur, Senis X. Octobr. 1472. epiſt. 478.

XXIII. *Murmurationis cauſa, & origo.* Hæc Papienſis Cardinalis, à Sixto metuens Pontifice, oblique carpebat, & è longinquo: vt rumore quoquo modo Romæ diſperſo, ad aures conantis penetrarent, & à cogitatione eorum, quæ Sedem Apoſtolicam dedecere videbantur, auocaret. Non minus perſtringebat eumdem Pontificem, quod & matrimonij legibus, Sfortiæ deſponſam ſoluiſſet, & in motibus Italiæ recenter exortis non omnino quietus ſederet. De priore negotio, ſcripſit Franciſco Tholetano Theologo, ex qua multarum rerum notitia patens, *epiſt.* 481.

Scribis, magnis contentionibus diſceptatum apud vos eſſe, ſoluine Sacramenti legibus poſſint, qui matrimonium præſens inter ſe coniunxere; tandem verò ob abſolutas nonnullorum ſententias gratiæ, non conſcientiæ inſeruitum. Nihil refers à noſtri ſæculi moribus alienum, qui vſque adeo abiere per deuia, vt mala rerum exempla à ſolis pene Clericis oriantur. Dum enim cupiditati, dum ambitioni licentius obſequuntur, & creſcere quærunt, non tam virtutis quam poteſtatis ſuffragio, immemores ſui in alienos affectus concedunt, quos aliquando impudentius etiam monſtrant, quam adiuuent. Solutio hæc, vt boni putant, ſine peccato non eſt. Addo ego; & ſine Sedis Romanæ incommodo. Quales Mediolanenſis, & Neapolitanus in Eccleſiam fuerint, tibi obſcurum non eſt. Mala ab ijs illata, tota Italiæ patuere. Ob hoc ipſum coniugium vehementer diſſidebant nunc inter ſe, nec vlla erat belli ſuſpicio. Nos ab vtroq; iam cœperamus abſolui, alterius alterq; metu Pontificem obſeruabat. Piaculum eſt, non diffiteor, alienam diſſenſionem optare. Sed eam non tollere, cum ſine Dei offenſione non poſſit, non eſt animæ onus. Sublato coniugio, nouum nunc ab ijs fœdus initur. Redeunt ambo non in priſtinam modo gratiam ſuam, ſed in antiquum odium noſtri. Venetis autem, quod dolentius refero, illato metu, ne per hanc conciliationem noua in ſe conſilia meditentur remiſſius iam patandarum claſſium ſtudium fiet. Ita errati noſtri merces hæc erit, vt & offenderimus Deum, & priuatis rebus, ac publicis maiora opinione intulerimus detrimenta. Senis 22. Octobr. 1472.

De ſecondo vero negotio, ita Cardinali Senenſi. *epiſt.* 482.

Bene habet, Senenſis. Salua Reſpublica eſt. Redimus in antiquam religionem. Impleuimus Galliam, Germaniam, ambas Hiſpanias, & quicquid in Oriente Chriſtianum eſt, facultatibus ambitioſis. Neceſſariam in Italia, ad continendos in pace populos, noſter hic negat. Liquamus videlicet culicem, & camelum glutimus. Vt cętera multa, ſic & hoc preſſis humeris feram. Senis XXX. Octobr. M. CCCC. LXXII.

Res eſt. Matthæus Poianus Tuderti exul, vna cũ alijs exulibus, multa in ſubditos Eccleſiæ auſus, plurimos illorum fortunis ſpoliatos, cædibus quoque prouinciam fœdarat. Hi partim ad Pontificem, partim ad vicinos amicos confugientes, ab his quidẽ arma, ab illo Præſidẽ Campanũ qui tueretur, impetrarant. Sed hæc luculenter ipſe Antonius Campanus Pręſes Cardinali Papiẽſi perſcribebat. *Ruimus, ruimus, mi Papiẽſis.* Nõ Deo nõ nobis curæ ſumus. Volumus cõficere Turcarũ bellũ, & tamdiu Tudertinas clades in oculis ſuſtinemus. Vndecimũ iam menſem vexatus ager, incenſæ villę, direpta, atque exuſta oppida, interfecti oppidani, factæ intrà vrbem cedes, nihil nos mouent. Aut dormitis iſthic omnes, aut omnem exuiſtis humanitatem, aut & Deum, & homines, & famam flocci facitis. Vbi maieſtas illa priſtina iſtius ampliſſimi Collegij? quod non modo exortas in Italia contentiones opprimere, ſed in vltimo terrarum Orbe inter potentiſſimos Reges, & imperia orta bella ſummouere, pacemque vbique veluti manu quadam conciliatrice ſerere conſueuit? Si peccauerunt ciues cur non ſtatim plectebantur. Si non peccauerunt, cur excruciantur tamdiu? Etſi pauci fuere in culpa, cur dantur omnes in prædam? Qui modus quæ ratio huius belli? aut quæ latebræ conſiliorum veſtrorum? Si reducendi erant exules & dignitas iſtius Sedis ita depoſcebat, nullius iniuriam, aut calamitatem perferre, cur non ſtatim reduxiſtis? Si ex re non videbatur futurum reducere, quid tamdiu illorum ſpem aluiſtis? Quid aut non reddidiſtis illis ius, aut non compreſſiſtis iniuriam? Quid expectatis? Quem exitum tantis cladibus dari ſtatuiſtis? Quæ mens, & ſententia veſtra? Vultis reduci exules? Reducantur. Arma, atque arcem habetis in poteſtate. Vultis excludi? Pellantur agro, liberam metu ciuitatem relinquite. Capita factionum Romæ cum habeatis, quid reſtat amplius, cur aut non conciliEntur, aut non opprimantur? Ardent hic bella ſubditorum veſtrorum, & auctores bellorum apud vos non modo ſine pœna aliqua, ſed etiam cum ſpe præmij retinetis, & plus à vobis ſperant, qui fecerunt atrocius. Atque eo impietatis apud vos ventum eſt, vt aut animos ad miſericordiam eorum, qui hæc patiuntur, aures ad clamores eorum, qui hæc ſcribunt, occluſiſſe videamini. Tum quæ tanta eſt audita negligentia, vt neque iacturam prouinciæ, neque factionum grauiſſimarum per finitimas ciuitates motus periculoſiſſimos, neque quid homines paſſim & ſentiant, & obloquantur attendatis, obliti officij, dignitatis veſtræ & loci, in quo poſiti eſtis. Mala eorum, qui veſtræ commiſſi ſunt curæ, per caliginem inſpicitis: per ſomnium cogitatis; aut ſi qua ſubit harum rerum cogitatio, plus vobiſcum valent priuatæ ſimultates, quam conſilia publica. Nemini ratio habetur, quid imperio conueniat veſtro, quid ad maieſtatem iſtius Sedis pertineat. Omnes priuatis ſtudijs ad odium, gratiamque diſtrahamini; vt etiam de meipſo reddenda ſit ratio, qui ea geſſi, non quæ placerent omnibus, ſed quæ ad pacandam primum ciuitatem, deinde prouinciam ſedandã, poſtremò ad retinẽdam dignitatem tantæ Sedis factura videbuntur. Quid enim aliud attulerunt initia aduentus mei, niſi pacata omnia atque tranquilla? non inducias ſtatim indixi? Non de reuocandis exulibus primo quoque tempore mentionem intuli? Non eorum numerum redigere ad pauciſſimos volui? Mox ad nullum redacturus ſi conditionem accepiſſet, quam non voluntas mea, ſed temporum neceſſitas daret. Non decretum Pontificis de reſtituendis oppidis exhibui? Non priuſquam arma inferrem, cum decreto non paruiſſent, ſepties admo

XXIV. *Matthæus Poianus ſubditis, ac vrbibus Rom. Eccleſiæ infeſtus.*

Digitized by Google

tui, parendum eſſe Pontifici? Nihil, mea ſententia, geſſi indignum officio meo. Cum iuſſis maiorum non paruiſſent, nec parituri viderentur, in eo, quod exules complectendos humanitate, confouendos monitis, omni via leniendos exiſtimaui, nec calamitatem adijciendam, quòd intelligebam, Salutem eorum æquè ac ciuium aliorum ad me pertinere; cùm me, & meâ patientiâ abuterentur; cùm prædæ in oculis agerentur, mœnia vrbis quotidiè inuaderentur, contemnerentur mea iuſſa, monita triderentur, collegi animum; cogitaui perſonam Principis gerere, & huic prouinciæ eâ demum conditione eſſe præfectum, vt parere omnes meo imperio cogerem. Itaq; inuitus conuerſus ad arma, finitimarum ciuitatum auxilia non auſu temerario, aut licentia mea, ſed Pontificis & nomine, & decreto conuocaui. Peruſini, Meuaniates, Spoletini, Spelani, & Vmbri alij; Narnienſes, Amerini, Vrbeuetani, quibus cum nulla mihi fuerat conſuetudo, an mihi priuata auctoritate paruiſſent? præſertim plerique homines partiū diuerſarum. Num Brachiani equites nullo à me accepto ſtipendio, ità properaſſent? Si mea hæc fuit gratia, mirum eſt, hominem externum tantum his in locis potuiſſe quantum nè qui hic nati ſunt vmquam potuerunt. Si Pontificis auctoritas, cur ipſe tandem accuſor? Non accuſaris, inquis. Equidē nondū in iudiciū vocor, ſed mihi improbari à factioſis, quę geſſi, accuſatio eſt. Quod ſi liceat, percūctari calumniatores meos velim, cū fide non ſeruata, cum ruptis inducijs, omnibus diebus, omnibus horis oppugnarer; cum literæ meæ, & nuncij ludibrio haberentur, quid facere me voluiſſent? Cuſtodem vrbi datum, Præfectum prouinciæ, & quod pace, ac venia eorum dictum velim, in his locis Pontificis perſonam ſuſtinentem? Itaque Mathæum, magno, & delecto peditatu mœnia vrbis oppugnantem, diripientem agrum, villas incendentem, oppida igni, ferroq; vaſtantem, captiuas omni genere ſuppliciorum excruciantem me & literas, nuncioſque meos mirifice contemnentem atque eludentem, opera, conſilioque meo, auxilio finitimorum, quos dixi, Monticula exui, Soprano, ſpoliaui, Roſario fugere coēgi, Quadrello ejeci. Compeſcui hominis audaciam, incurſiones, prædationeſque cohibui. Hæc cur fecerim, quis non videt? modo factiones, oculos illis non eripiant. Intelligebam & perſpiciebam deberi exulibus patriam eiectis dumum, excluſis reditum. Verum neque per ignem, neque per ferrum, neque per vllum genus iniuriæ deberi, & reconciliandos illos eſſe ciuitati ad quietem, non ciuitatem illis prodendam ad cædem. Pontificis fuit voluntas, cur me accuſant? Si minimè fuit, cùr ſum deceptus illis breuibus? Intelligebam, niſi depoſitis armis reconciliationis locum eſſe omnino nullum: & niſi prius foris arma deponerentur, deponi arma intra vrbem non poſſe. Intelligebam exules niſi ſpe aliqua iniecta, non facile, vt arma deponerent, poſſe adduci. Hanc ſpem quantum in me fuit, quibus non pollicitationibus porrexi? An & hoc quoq; nō adiecerim; Si parerent Pontifici, curam illi fore neceſſariam, vt aut eos reduceret, aut aliquem, in quo agere poſſent, locum aſſignaret. Hæc opera, hæc conſilia mea: quæ ſi ex mente Pontificis fuere, nullus eſt calumniæ locus. Si illo inuito geſta ſunt, cur tot illius breuibus, tot collegarum tuorum litteris deceptus ſum? Verum de me ſatis eſt. Vos optimo Pontifice per factiones abutimini. Caput omne diſcordiarum ex vobis eſt. Vos ſeditiones ſuſtinetis, & alitis. Vos in eos, qui ciues ſuos vectigales veſtros depulerunt, non animaduertiſtis: eos, qui bellum patriæ per ferrum, & ignem, & omne genus cędis intulerūt, non coērcetis. Complectimini diuerſis ſtudijs vtramq; factionē. Me, qui mederi huic morbo pro dignitate mea, pro maieſtate Sedis veſtræ, pro quiete vrbis pro beneficio patriæ cuperem, neq; armis, neq; conſilijs adiuuatis. Mulierculcarum more de gallina, & ouo diſſidentium inter vos contenditis; metitur quiſq; quid libeat, nemo, quid liceat, cogitatis. Nec eſt mea hæc querela, clamant Prouinciales, vociferantur, ſtupent finitimi, & officium veſtrum, curamque requirunt. Iam audent in vitam moreſque noſtros prorumpere. Nihil fit à nobis quod in hac tanta negligentia non exprobretur. Vna eſt omnium vox tamquā exprobratio; *Valeat fiſcus, pereant Prouinciales.* Et iam hoc bello, ne ignoretis, ita exſuſcitata ſunt partium ſtudia, vt nullum nec minimum oppidulum non ſit erectum in veterem factionē. Cunctatione veſtra, breuis plaga breui in profundiſſimum dilatabitur. Video cladem quam vobis vaticinia minantur. Mihi ſatis eſt ad conſcientiam iudicij mei teſtatum eſſe, quod ruimus: aut ſi qua ſpes eſt, ita cenſeo pellenda eſſe ex agro Tuterdino exulum capita, recipienda oppida; amouenda exulum deponenda intra vrbem arma, Magiſtratus reformandos, adhibendum præſidium, vt improbi comprimātur. His peractis, omni ſtudio incumbendum in reducendis exulibus. Hæc tecum liberiùs, vt ſoleo. Vale. Tuderti IIII. Iulij M. CCC. LXXII. *Campanus lib. 7. epiſt. 1.*

XXV. Iſti pro portis Romanis, vbi ex ciuili bello, res ad turpiſſimum latrocinium tranſijt: cum exules aſpernati breue Pontificis, nec oppida reſtituerent, nec armis abſtinerēt, & nequid deeſſet immanitatis, Ciuium caſas, & oppidula paſſim incenderent, captiones agerēt, & nec templis quidem parcerēt. quin & indictis inducijs, cædes, incendia, & prædas facerent Mathæus clientelis adiutus, maxime Reatina, & Interamnenſi, omnia miſcebat. Crudelitas hoſtium tanta erat, vt ſuperare ingenia tormentorum viderētur. Crura execabāt, frontis oſſa denudabant, euellebant vngues, dentes alligatos baliſtæ ictu miſeris diſcutiebāt: neque tantum prouectæ ætatis viris, ſed pueris etiam primæ ætatis. *Campanus epiſt. 2. & ſeqq.*

XXVI. *Hetruria bellorum flammis ardet.* Nec Vmbria tantū bello ciuili ardebat: etiā Hetruria flāmas alicubi ſpectabat alicubi expectabat. Volaterani vectigal aluminis interuerti à quibuſdā priuatis ęgre ferētes & ab arbitris à florentina republica datis iudiciū peruerti impatientes, Prætorē quoq; trucidauerāt, & ab imperio Florentinorū deſciuerant. Foianēſes, & Lucianenſes, illi Senenſibus, hi Florentinis parētes, de finibus controuerſia orta, ad bellum poſt cædes factas trahere rem videbantur. Ergo Sixtus Pontifex vt bene de Florentina Republica mereretur, ad Volateranos reprimendos & Vrbinatē Comitē ire permiſit, & quingentos equites in ſuppetias ſubmiſit: & Lucinianenſibus cum Foianenſibus, qui de finibus dimicabant. Seneoſes cum Florentinis in bellum trahentibus, ne id fieret impedimento fuit, Cardinalemque Papienſem qui litem dirimeret, adeoq; maius diſſidium à Senenſibus, & Florentinis auerteret, Legatum deſtinauit. Oſtendit tunc Deus, quanti pacem, quanti orationes piorum, quanti auctoritatem Pontificis faceret. Fiebat Cardinalis inſtituto, quaque die in vicina Eccleſia ſolenne Spiritus Sancti. Horis etiam omnibus ad quamque actionem inuocabatur à Legato. Mira res conuentu vno inter cæteros, qui in agris apud deſertam quamdam Beati Sabini Eccleſiam à contendentibus illo præſente eſt habitus, cum altercationibus multis eouſque eſſet proceſſum diſſidijs, vt ad deſperationem vltimam res iam inclinaret, mœſtis omnibus, & ad diſceſſum paratis lux DOMINI ſubito affulſit, ſpem amiſſam reddentis. Clariſſima die nullis ventis, aut nubibus, columba candorẽs immenſi à ſeptentrionibus lapſa, deuolanſque ſupra ipſum conuentum antequam terram attingeret, in flammam eſt reſoluta, neque poſt amplius viſa, admirationi omnibus fuit. Affuit operi Spiritus diuinus, qui in columbæ ſpecie conuentui ſe obtulit. namque Cardinalis non multos poſt dies, illo duce, & auſpice, poſt rem ſæpius deſperatam, tandem

uerit pacem conſecit. *Papien. epiſt. 449. & 494. Bonin. lib. 5. hiſt. Florentina.*

XXVII *Miraculũ ab Auguſtiſſimo Euchariſtiæ ſacramẽto patratur.*

Quo etiam anno, in expugnatione Volaterrarum, quanti faceret Deus ſacroſanctam Euchariſtiam miraculo euidenti oſtendit. Cùm ciuitas ab Vrbinatis milite diriperetur, aliquis miles non contentus prophanis, ad ſacra etiam diripienda properauit, & S. Franciſci Eccleſiam ingreſſus, ex recondıtorio diuinorum myſteriorum thecam eburneam, in qua diuiniſſimum corpus Chriſti ſeruabatur, rapuit, inque ſaccum demiſit, vix fecit, cùm diuina vltio ſacrilegum percuſſit. Nam cùm templo egredi vellet, fores nulla ratione inuenire potuit: cumque proinde in blaſphemias prorupiſſet, cæcus, & amens factus, thecam e ſacco productam, ad columnam templi alliſit: ſed tũ ſacrata hoſtia illæſa perſeuerauit. Hinc terræ motus repentè exortus, tantum ciuitatem afflixit, vt ſeniorum memoria nunquàm adeò vehementer. *Blaſius Laſcius Volaterranus in hiſt. Volaterr. huius anni extat M.S. in Bibliotheca Vaticana num. 3923.*

XXVIII *Duo apparent Cometes.*

Eodem anno circà feſtum S. Agnetis cometes apparuit paruus quidem in ſe, verum longam, & illuſtrem poſt ſe caudam trahens, vago, & incerto curſu, nunc ad ſeptentrionem, nunc ad meridiem, nunc ad occidentem ſolem, caudam quoque nunc huc, nunc illuc obuertens, totos duos menſes perdurauit, & dies 19. Iſto circa Libiæ principium apparente, nondum diſſoluto, alter apparuit, cui erat coma ignita, quæ in arietis ſigno poſita videbatur, & caudam in Orientalem plagam porrigebat, magnorum malorum, quæ cunctam ferè Europam proximis turbarunt annis intulerunt, & maximæ peſtilentiæ per populos & gentes graſſaturæ, nec non mortis aliquot Regum, & principum prodigium. *Cromerus lib. 27. & Auctor lib. de prodigijs & oſtenſis.*

XXIX. *Magnus Card. Beſſarion moritur.*

Obijt imprimis Beſſarion Cardinalis Nicænus, ex Gallica Legatione reuerſus, vir ſine controuerſia magnus, cuius doctrinæ ingens erat, ingenium ſingulare, admirabilis eloquentia, ſtudium autem ad publica non modo continuum, ſed ſuprà ætatis, ac valetudinis ſortem etiam pertinax. Nihil habuit Romana ſedes, quo gloriari amplius poſſet; nihil, quod ad ſuum miniſterium efficacius inueniret. Videbat prudenter, explicatè monſtrabat, ſine intermiſſione operabatur; alienæ etiam ſegnitiei reprehenſor ſemper erat, ac caſtigator. Ad hunc referebantur Sacri collegij conſilia, ad hunc Legationes vndecumque Sedem Apoſtolicam adeuntes. Sine Niceno nec operum initia erant, nec exitus. Tota operum moles huius vnius humeris inſiſtebat. Amore in collegas, qui maior eſſe non poterat. Officioſus in cæteros adeò, vt plura propè ab illo vno officia proficiſcebantur, quàm à reliquis Patribus. Religione, pietate, munificentia, animi magnitudine ſingulari, qui nil humile, nil, quod non dignitati coniunctum eſſet, poterat cogitare. Sanctus ſenex ob falſam de fide ſuam Gallos ſuſpicionem, videns in caſſum eſſe labores ſuſceptos, relictam in armis prouinciam, perditam ſpem magnorum pro religione ſubſidiorum, ſupra vrgentem valetudinem etiam animo conſternatus, Rauennæ, quo à Taurino deuectus Pado erat, ſpiritum Domino reddidit, tanta conſtantia, vt ſanctiſſimæ vitæ, ſanctiſſimus quoq; inuentus ſit exitus. Cardinalis Papien. prolixam vitam epiſtolam laudatoriam, de præclaris illius actionibus ſcripſit: dignam quæ à viris ſacratis legatur.

Laudatur a Collega ſuo, Cardinali Papienſi.

Cardinali Senenſi.

Numquam hunc collegam noſtrum intueor, vt ſuſpirans non precer Deum, quàm diutiſſimè annos eius proferat. Nicenum dico, Cardinalem Tuſculanum, communem tibi, ac mihi patrem. Orationis meæ cauſa eſt, non tam amor, quo eum proſequor, quam publica vtilitas, ad quam video, illum ſemper intentum. Collegij quoque noſtri dignitas, cuius æſtimatio ſtat huius præſentia. Miſera erit dies illa, & lachrymabilis multum, quæ nobis illum eripiet. Iacturam grauiorem facere ſors noſtra non poterit. Perdemus firmum præſidium, & lumen penè omne, quo aliquid nunc forſan lucemus. Quid eo excellentius? quid ad omnes caſus ſtabilius? Quantum ingenio valet, quotidie contemplaris. Nun videtur, quod videt ipſe; nec ſentitur benè, quod eius non probat iudicium. Propoſitis in medium rebus, de quibus eſt habendum conſilium, Primus in ordine ſententiam dicit: ſpatium tantiſper ad cogitandum habens, dum de ijs refertur, & tam ſubitu ita exprimit, quicquid in cauſa optimum eſt, vt nihil ſequentibus ad dicendum relinquat. Vt plurimum iri vides in eius ſententiam; probari, quod probat, & damnari quod damnat. Audis quoque qua facundia conceptus explicet ſuos. Non ſubſiſtit alicubi, non hæſitat, non obliuiſcitur? Continuatio orationis eadem eſt, vſque in finem aperta ſemper, & facilis, & delectans. Nullæ inſunt implicationes rerum, neque obſcuritates, quas ſentimus aliquando in pleriſque. Meliùs ego ex ipſo conſulente quod eſt propoſitum capio, quàm ceperim ex eo, qui ante propoſuit. Audirem diem totum ſine faſtidio, hunc in Conſiſtorio loquentem: nã ſemper habet, & ſemper texit quod animum iuuet. Facetu verborum ornatum, vtique, quam dictioni adijcit Bonis imbuto, nil niſi lectum, & ſignificans, & proprium ad linguam ſuccurrit. Si ex propoſito eſſe malus vellet, neſcio an id poſſet: tanta eſt iam exercitatione loquendi confirmata facultas. Præclara hæc ſunt, & inter noſtros rara. Sed illud quantum eſt, quod ſemper meditatur aliquid, & proponit Pontifici, quod ad communem rem, vel Chriſtianorum, vel Eccleſiæ ſpectat: Nullis capitur alijs ſtudijs. Non vagatur, non otiatur, nec abire tempus per inertiam ſinit. Salutaria ſunt omni tempore, quæ operatur. Vides de noſtris eſſe, qui frequenter in agris ſint, conſectentur crebrò prata, & fontes, & indulgeant venatui, & cum domi ſunt conuiuijs, & confabulationibus dies ducant inutiles. Huic patri nihil eſt horum: ſed ſi quid publicum aliquando accidit fideli alicuius curandum diligentia, adhibetur hic ſemper ad prouidendum primus. Quanto ſtudio id peragit, teſtes nos ſumus, & teſtis frequens taliu io demandatio. Niſi enim iniuncta perficeret, non tam crebro iniungeret Pontifex. Neque enim negligenti opus vnum, libenter demandamus ſecundum. Acre iudicium eius & mens prompta, & voluntas ad bonum feſtinans, abſoluit maturè quoque difficilia. Addemenita in Eccleſiam ſua, diuerſis temporibus, & locis præſtita. Diſſenſiente olim de ſpiritu Sancto Orientali Eccleſia cum Occidentali, & Imperatore Conſtantinopolitano cum doctiſſimis ſuæ ditionis huc aduocato, vt diſputatione mutua ſtatueretur quid eſſet tenendum; hic vt ingenio ſuperabat cæteros, ita voluntate advnionem totus ſpectabat; ſalutem animæ non ſæculi gloriam quærens. Submittebat ergo ex libris, quibus fidebant Græci, argumenta ad noſtros, & admonebat, quibus vijs deberet iniſti, vt ad caput quæſiti fructus poſſet veniri. Nec intermittebat interim dum conſilia inter ſe haberentur, arguere ſuos, errorem oſtendere, & ad meliora Imperatorem hortari. Factum eſt autem huius diligentia vt diſputatio, quæ tam conuerſa in pertinaciam erat, abſolueretur cito, ac Græca fides, vniretur Latinæ. Quas ob res gratus Eugenio, & ſpem præbens perſeuerantiæ Cardinalatu dignus eſt habitus. Sed ad nos concedens ex Græcia, nec quicquam ſtudij ad virtutem, & ad publica intermiſit Edi-

dicit primùm ſummo deſiderio literas noſtras; tantamque in his breui tempore, loquendi, & ſcribendi aſſecutus eſt facultatem, vt inter doctiſſimos haberetur Latini nominis. Quin & locutionem popularem, alieniorem Græco diligenter apprehendit, nè adeuntium officia per linguæ inopiam retardarentur. Miſſus deinde Bononiam Legatus, difficilem Præſidatum ſecunda fama adminiſtrauit. Nullæ in eo ſordes, nullæ rapinæ, nullæ cogitationes priuatæ rei, magis, quàm publicæ inuentæ ſunt. Ciuitas ad tumultum prona eſt, vt noſti, paſſa antè eius acceſſum crebras tum emiſſiones, tum etiam cædes ciuium. Hoc regente, nihil tale auditum. Continuò in officio omnes; indulgens cuique, quod indulgendum per honeſtatem fuit. Prenſatio perſonarum; atque horum cura, illorum neglectus, quæ induxerunt olim in multas ciuitates noſtræ ditionis ſeditiones graues, atque odia, procul ab eo fuerunt. Vna in omnes æquitate, occaſionem mali huius ſuſtulit. Magno, & paruo, patere ad ſe aditum voluit; & quemque qui vellet lamentari, per ſe & petere & priuatam rem agere. In benefactis, intrepidum ſemper ſe præſtitit. Xantho Bentiuolo potentia factionis ſuæ, quæ vna Bononiæ poterat, aliquando inſoleſcenti, ſic reſtitit in facie populi, vt & cæteris exemplo eſſet, & noſcerent alij non deeſſe animum Præſidi, ad tuendam dignitatem officij. His artibus ciuitatem annos complures, incolumem ſeruauit; & decedens Legatione, deſideria prouincialium, gratiamque ſecum retulit. Profectus inde ad Cæſarem in Germaniam Fidei causâ, quamquàm æger & grauis annis, ſumma tamen diligentia publicum opus impleuit, obiens omnia legationis munera, & plurima vtilia diuerſis in locis conſtituens. Illud quoque præter opinionem omnium neceſſario tempore eſt aſſecutus, vt bellum quod inter ipſum Cæſarem, fratremque Sigiſmundum magno vtriuſque damno gerebatur, interuentu tolleret ſuo, & poſitis armis, alterum alteri conciliaret. Quâ ex re perpetuam Cæſaris vendicans charitatem, filium, qui ei ſub idem tempus eſt natus, eo deprecante, ſacro initiauit Baptiſmate, ſtatuente deinde annis ſequentibus Pio ſecundo, ad bellum in Turcos ire, neceſſarium pluribus de cauſis putauit Legatum ad Venetos mittere, qui hos quoque belli ſocios faceret. Parauerant illi validam claſſem Præfectumque delegerant (vexillo attributo) quod in grauibus Reipublicæ caſibus ſolet produci. Ad hæc omnis generis machinas, & fabros, & calcem, & ligna contulerant in naues. Putabatur ad inuadendum Peloponeſſum, atque obſtruendum muro celebre illud hexamilon omnia pertinere. Nihil tamen explorati eſſe cuiquam poterat. Igitur ad exquirendam eorum mentem, incitandoſque ad indictionem belli animos, Nicenum delegit, Legatumque illuc rurſum deſignauit. Accedebat, quod cum Sigiſmundum & Dominicum Malateſtas prælio ſuperatos, acrius oppugnaret, deiectiſque dominatu ambobus, aucturus rem Eccleſiæ videretur, compertum habebat, eam acceſſionem ſuſpicioſam Venetis eſſe, nec eos paſſuros æquo animo, Ariminum, & Cæſenam ad ditionem noſtram venire. Confidebat ergo, ſapientis Legati operâ, hanc quoque difficultatem citò ſublatum iri. Itaque profectus ad eos omnia virtute ſua, breui confecit; nec omiſit quicquam quod vſui videretur. Indictum eſt apertè bellum, decretis ad templa ſupplicationibus, & cauſæ Apoſtolicæ Sedis multæ apud eos defenſæ, imperiiſque id prouiſum, nè iuſtam de Malateſtis vltionem impediendam ſibi cenſerent. Triremem quoque priuata impenſa ſua, in eorum portu inſtruait, quam in ſubſidium ſanctæ expeditionis Anconam ad Pium perduxit. Dies me deficeret, ſi percurrere ſingula eius benefacta vellem, quæ ad virum excellentem pertinent, & prætermiſſa à me ſentis, conuenire in hunc puta: Precemur DEVM, valetudinem bonam illi tribuat, dies producat; & cum ad ſe vocat, alterum nobis relinquat Nicenum. *Papienſ. epiſt.* 128. & 488.

Minutiora etiam nec minus præclara, Niceno Superſtite recitabat Platina, in Panegirico, quem illi viuenti dixit. Placet, vel ad gloriam gentis adſcribere, quæ is in publico cætu dicebat. Exorditur à patria.

XXXI. *Item à Platina.* Trapezus Synopenſium colonia, Beſſarionis patria eſt. Synopem condidere. Mileſii, Miletum Athenienſes. Ex his, vt à parentibus, auis, abauis nobilitatem referens, redundantiam Aſiani ingenij, frugalitate Attica compeſcuit. nec tantum Diogenem admiratus eſt, Timotheum, Demophilon Poetam, Thaletem, Anaximandrum, Anaximenen, Hecatheum hiſtoricum; Eſchinem Rhetorem illum qui in Pompeium inuectus eſt; licèt illi agnationis iure propinquiores eſſent, quin obſeruauerit Socratis leporem, Platonis copiam, & amplitudinem, Ariſtotelis acumen, Iſocratis lenitatem, & numeros, vim Demoſthenis. Ab omnibus enim gentilitatis iure, quod probabile, quodque optimum eſſet, accepit, hæres tot, ac tantorum ingeniorum. Ex his igitur Beſſarion animos ſumens, vti primum è pueris exceſſit, cura parentum, Bizantium tranſmittitur, celebrem quondam vrbem, & doctiſſimis hominibus, liberalibuſq; ſtudijs affluentem. Grammatica celeriter ab acumen ingenij, & Poetica imbutus, poſthabita cura rerum humanarum, qua impediri contemplatio diuinorum ſolet, totum ſeſe religioni addixit. Chriſtianamq; militiam ſecutus, vt veram gloriam, veroſque triumphos pariturum, Doſitheo Archiepiſcopo Dorienſi, vnici exempli moribus, & ſanctitate viro, in primo tyrocinio tantæ expeditionis duce vſus eſt. Huius virtutem, religionem, doctrinam adeò imbibit, vt idem breui factus videretur. Beſſarionis ingenium, & mentem propè diuinam, ad cognitionem rerum occultarum, & admirabilium vir ſanctiſſimus contemplatus, adoleſcentem ipſum ad Archiepiſcopum Sylembrienſem, virum optimum atque doctiſſimum miſit; vnde & Oratoriam artem, & Philoſophiam perdiſceret. Sub quo certè tantum profecit, adhibita ad mirandum hominem cura, ſtudio, ac diligentia, vt iudicare poſtea difficilius fuerit, meliorne Beſſarion, an doctior haberetur. Poſtremò autem, nè aliquid tantu ingenio deeſſet, Platonem, quem alij Gemiſto vocant doctiſſimum præceptorem, & quem omnes ſecundum à Platone vocant in Peloponneſo, quò ſe contulerat doctrinæ cauſa, nactus, Mathematicis mentem imbuit. Vulgari tum demum tanti hominis nomen eſt cæptum; vt quò proficiſceretur, famam expectatio, expectationem eius optatiſſimus aduentus, admiratioque ſuperaret. Exiſtimabant tum homines eam demum ciuitatem beatam fore, ad quam veniſſet Beſſarionis diuina virtus. Hunc itaque omnes certatim, vt cognitione & hoſpitio dignum ſuſcipiebant, venerabantur, obſeruabant: Conciones & quidem frequentes, atque eligantes ad populos habuit (has Græci homelias vocant) tanto concurſu, vt templa ipſa permagna tantam multitudinem vix caperent. Populos ad religionem, ad iuſtitiam, ad æquitatem, ad modeſtiam hortabatur, bonis præmia, malis pænas

Beſſarion magni habitus ab Imp. Conſtantinop. & Trapezuntio.

propoſitas oſtendens: & quos mouere integritate vitæ, rationibus, & exemplis non poterat, eoſdem obteſtationibus, precibus, lachrymis, vt vagos, & erraotes in viam ſalutis reducebat. Multos inter ſe ciuilibus, & inteſtinis odijs diſſidentes, aut coràm oratione, aut abſens epiſtolis ſapientiſſimè & elegantiſſimè ſcriptis ad concordiam reuocauit.

Hac tanta virtute moti Imperatores duo, Conſtantinopolitanus, & Trapezuntius, huncvltrò, citroque Legatum frequenter mittentes, vtriuſque Imperij vires concatenabant, quò fortius, & conſtantiùs propulſare Turcorum impetus poſſent; qui tamquàm rabidi lupi inter vtrumque poſiti, occaſionem vtriuſque Imperij diripiendi expectabant quod poſteà accidit, cum magno totius Reipublicæ Chriſtianæ dedecore, ac detrimento. Sublatis enim duobus clauſtris nunc ſeſe in Aſiam, nunc in Europā grauiſſima illa Turcorum procella nemine obſtante effundens, longè, ac latè omnia vaſtat, obterit, conculcat. Diripiuntur vrbes quantumuis magnæ, incenduntur villæ, necantur homines. Quod ſi aliquibus fortuna belli pepercit, ij vnà cum pecoribus eò terrarum abiguntur, vnde nunquàm in patriam ſint redituri. Conſtans eſt omnium opinio, & eorum maximè, qui ſuo periculo iſtarum calamitatum gnari sūt, duo illa imperia numquàm fuiſſe corruitura, ſi Beſſarion magni animi, atque conſilij viri illis in locis tum fuiſſet, cum tempeſtas illa contrà non Græcos tantū, ſed humanum genus exorta eſt. Excitauiſſet enim vir omnium vigilantiſſimus, dormientem Græciam, animaſſet, nimio otio languentes animos ire in hoſtem ſuum, & à ceruicibus tantam calamitatem auertere, quantam paſſi ſunt, ſpe veræ, & integræ laudis propoſita compuliſſet. Verùm eo abſente, cùm nemo eſſet, qui monendo, conſultando, docendo, cohortādo Græcos in officio contineret, capta ac direpta à Turcis Conſtantinopolis eſt, cæſa multa ciuium millia, obtruncatus Imperator. Idem accidit Trapezuntijs, idem Mithileneis, idem Peloponneſiacis Principibus, & ciuibus; idem reliquæ Græciæ; idem Boſnenſibus, qui & Regem, & patriam, & vitam, vno ſæuiſſimi hoſtis impetu amiſère, Beſſarione ipſo clamāte, ac perſæpè Romanos Pontifices admonente, vt Macedonibus, Dalmatis, Illyrijs, Pannonibus, hoſtiū impetum agrè ſuſtinentibus auxilio eſſent; nè refractis clauſtris illinc ſæua, & immanis bellua Eridano vinlentior Italiam inundaret, quod propediem (vtinàm falſus ſim vates) futurum videmus, niſi huic ſapientiſſimo viro, tanquàm è ſpecula omnia cernenti, clamanti, admonenti, inſtare magnam perniciem, aliquandò fuerit obtemperatum. Multum certè huic ampliſſimo patri debemus, ad cuius res egregiè geſtas, nè in hanc calamitatem veniamus, libenter accedo. Is enim re Conſtantinopolitana nondùm profligata, Orientalem Eccleſiam in ſententiam Occidentalis redigere conatus, non priùs deſtitit, rogando, monendo Imperatorem, ac Principes Græciæ, quàm eos impulerit grauiſſima oratione habita, in Italiam ad Eugenium Pontificem maximum concedere, ac venere primò Venetias, atq; indè Ferrariam, vbi Pontifex erat. Ibi grauem & elegantem oratione Beſſarion ad ſuos habuit; eos adhortatus, vt cognita ſieque rebus diſputationibus controuerſiæ cauſa, quæ Latinos inter, & Græcos quingētis iam annis ſerpſerat, poſita omni ſimultate, in eandem ſententiam omnes tandem veniſſēt: hac vna ratione aſſerens, ea demum recuperari poſſe, coniunctis copijs, collataq; impenſa, quæ & Turci quondam, & Sarraceni, & Arabes, Chriſtianorū magis diſſidijs, quàm animis & armis proprijs ſreti occupatant. Dicebat enim, quod veriſſimū eſt, Mahometanam perfidiam latè creuiſſe, dum religionis noſtræ capita inter ſe diſſiderent, procedat ne ſpiritus Sanctus à Patre tantū, vt Græci; an à Patre, & Filio, vt Latini volebant. His enim controuerſijs factum, vt ad Mahometanos partim vi, partim ſpontè deficerēt populi; dū Chriſtianę religionis Principes, quid potiſſimū teneant, incertos videt. Hinc amiſſam eſſe Antiochenam Eccleſiam, hinc Hieroſolymitanam, hinc Alexandrinam; hinc denique omnem fermè Aſiam, & totam Africam, hanc peſtem occupaſſe, & quod grauius eſt, Europæ quaſdam partes iam iam infeciſſe, ac longiùs euagaturam, ni properè ſublatis tam perniciosis controuerſijs, ac pulſis Chriſtianæ reipublicæ hoſtibus, in poſſeſſionem veterem, labore, vigilijs, ac ſanguine martyrum comparatam, armati cum vexillo crucis peruenerint.

Permouit tanti viri auctoritas totum Concilium, permouit religionis honeſtiſſima cauſa, permouit etiam imminens ceruicibus omnium periculum. Diſputari tum acriter inter vtriuſque Eccleſiæ Theologos eſt cœptum. Aſſerebant Græci, Epiſcopo Epheſino, Platone, Scholario, Dionyſio Epiſcopo Sardenſi grauiſſimis auctoritatibus Spiritum Sanctum à Patre tantum procedere. Inſtabant contrà Latini, à Filio idem quoque fieri, auctoritate veterum Theologorum, maximè verò Hieronymi, Auguſtini, & Athanaſij id comprobantes. Re autem ipſa adhuc pendente, Florentiam proficiſci Pontifici, & Curiæ viſum eſt. Ibi cum de re ambiguā aliquamdiu diſceptatum eſſet, venere tandem Græci, ratione, ac Beſſarionis auctoritate moti in ſententiam Latinorum. Is enim & ſi acriter ſuos primò tutatus eſt, tandem veritate illuceſcente, in Orthodoxam Eccleſiæ Romanæ non ſolùm deſcendit, verum etiam ſuos, vt idem facerent ad ſalutem, diſputationibus, & graui oratione adhortatus eſt. Vnum tandem animum, vnam mentem, idem ſpiritus Sanctus, pro quo diſceptabatur, omnibus dedit. Ventum tandem in concordiam, & ſymbolum Romanæ Eccleſiæ ab Orientali publicè decantatum. Soluto demùm Concilio Imperator Conſtantinopolim cum ſuis rediit: Eugenius autem Pontifex cognita Beſſarionis ſingulari virtute, & doctrina, hominem licèt abſentem ex ſententia Fratrum, in numerum Cardinalium cooptat. Acceſſitur in Curiam Romanam vir ampliſſimus, vt vnus aliquis Romæ etiam, è Græcia ingeniorum altrice, doctrinarum inuentrice, quem, Quirites admiremini; quique vicìſſim hanc veſtram ciuitatem, Dominam quondam rerum, nunc collapſam magna ex parte, ac prope dirutam in meliorem formam redigeret; homo certè Romani nominis amantiſſimus. Accepto autem de more galero inſigni Cardinalatus, ità breui tempore homo ingenioſus, & acutus, Latinorum mores, & litteraturam imbibit, vt ex noſtratibus vnus, & non alibi natus videretur. Frequentabant tunc quoque eius domum, plenam religione comitate, & gratia, plenam ingenijs tùm Græcis, tum Latinis, viri ex tota Curia doctiſſimi. Hos vel inter ſe diſſerentes, vel aliquid, quod ad cognitionem linguæ pertineret, laudantes (vt fit) refellentesue ità attentè audiebat, vt ex abundantia ingenij, animique perſpicacia, diſceptantium arbiter propemodum fieret. His artibus, & ea vigilantia, qua maximè omnes excellit, breui effecit, vt quod Græcè anteà in quouis genere doctrinæ perceperat, id Latina lingua, aptè, diſtinctè, & ornatè efferret, ac ſcriberet. His ſtudijs vehementer delectatus, nunquàm tamen quicquam omiſit, quod aut publicè ex officio, aut priuàtim agendum eſſet: ad omnia promptiſſimum ingenium, dexterrimam mentem ità circumferens, vt nil à bono patreſamilias, & ab optimo Principe differret. Ea tam inſigni virtute, & ma-

XXXIII. *Beſſarioni opera Græci Latinis conſentiunt.*

gnitudine

Digitized by Google

gnitudine animi permotus Nicolaus Quintus, in locum demortui Eugenij Pontifex Maximus ſuffectus, Beſſarionem ad res gerendas aptiſſimum, & ad omnia mala præcauenda vigilantiſſimum, Bononienſibus iampridem inteſtino bello laborantibus, Legatum cum ſumma poteſtate præfecit. Is eò proficiſcens, effuſa obuiam vrbana multitudine, non aliter ab omnibus ſuſceptus eſt, ac ſydus benignum & ſalutare à periclitantibus nautis, & penè naufragis inſpici, ac conſultari ſolet. Quanquàm hominis huius, Quirites, maior ſit laus, quàm ſyderis. Illud enim duas treſve, & eò amplius naues benigno intuitu conſeruat; hic tantam ciuitatem præclaram, Romani populi coloniam, hominum ad arma, & litteras altricem, oculis omnia circumſpiciens, mente præuidens, ac diſponens, lingua admonens, deterrensve, manu inſanabile vulnus, & contagioſum abſcindens, ab interitu, & propè ab inferis reuocauit.

XXXIV. *Eiuſdem opera factiones conciliãtur.*

Notæ ſunt eiuitatis clades pluſquam ciuiles, dum factio Bentiuola, & Canedula de principatu contendit, alentibus ſeditionem, hinc Philippo Vicecomite, hinc Venetis, hinc Principe Ferrarienſe. Inſtantibus etiam duabus militaribus factionibus, Brachianâ, & Sfortianâ, quæ dominatum appetentes, hanc ciuitatem veluti arcem Italiæ, occupare armis, ac fraude perſæpe conati ſunt. His enim tot, ac tantorum malorum auctoribus, ad id ſæuitiæ ventum eſt, vt eodem die & Hannibal Bentiuolus, & Baptiſta Canedulus, cum multis vtriuſque factionis, tota vrbe tumultuante, vno impetu cæderentur, nullo non crudelitatis genere adhibito, & ne vlla requies calamitoſis daretur, ſuperuenere ſæpius externi hoſtes, vrbem oppugnaturi; ni Beſſarionis ſapientia ciues ad concordiam reuocans, externum hoſtem rabidum, & voracem à viſceribus ciuium Bononienſium propulſaret. Reſpirante deinde paulatim (tantum mali inerat) ab externa vi, inteſtinoque malo ciuitate, totum ſeſe vir optimus ad componendos mores ciuium licentia bellica corruptos, & labefactatos vertit; quem certè hac in re nihil æquè iuuit, quàm eius religio, pietas, iuſtitia, conſtantia, abſtinentia, grauitas comitate condita. Hac enim ratione, ſine vlla vi, quorumdam hominum arrogantiam repreſſit, libidines extinxit, cupiditates refrenauit; cum fieri haud grauatè conſueuerit, vt eos mores imbibant homines, quos in Principe, tamquam in ſpeculo totius ciuitatis viderint. Hunc enim omnes, non priuatas commoditates quærentem, ſed publicas; non otio, ſed negotio deditum, non ſomno, ſed vigilijs, ita cum admiratione intuebantur, vt beatos ſe demùm arbitrarentur, ſi aliquâ ex parte Beſſarionis integritatem attigiſſent. Ad huius itaque mores ſeſe effingentes, ex calamitoſa felicem breui ciuitatem reddidere. Sublatis enim ſeditionibus extinctis incendijs, furtis, rapinis, homicidijſque repreſſis, perfacile fuit viro hoîe grauiſſimo, adhibita facilitate in audiendo, lenitate in dicendo, diligentia in ſatiſfaciendo, popolum Bononienſem, ad bonam frugem reuocare. Quem enim videbant iuſtiſſimum, quem modeſtiſſimum, hunc tamquam de cælo miſſum, ea præſertim tempeſtate venerabantur, colebant, & obſeruabant. Huic tantæ auctoritati magnum additamentum doctrina eius ſingularis erat, qua perbeatas fieri poſſe reſpublicas Plato, ingenij, ac ſapientiæ facilè princeps exiſtimauit. Doctrina enim poteſtati adiuncta, vel vitioſiſſimam quamque naturam mutare poteſt: nedum bonam, ad benè de omnibus promerendum impellere. Hæc enim facit, vt Prouinciarum præſides vrbiumq; non ſolùm ſe faciles præbeant in cognoſcendis cauſis, hominibus audiendis admittendiſque, maiorum exemplo, quorum res geſtas legerent, & ab iis monerentur, vt cùm ipſi fuerint optimi, ſuorum cupiditates refrenent, petulantiam reprimant, auaritiam coërceant, quod quidem Beſſarion maximè obſeruauit, toto quinquennio, quo Bononienſi vrbi præfuit, nè ſuorum licentia & cupiditas, quod ſæpe multis accidit tantæ ſapientiæ, & integritatis laudem commacularet. Compoſito hunc in modum ciuitatis ſtatu, quo iam Bononia XX. annos feliciſſimè vixit, & viuit, gymnaſium vetuſtiſſimum, negligentia, & ſeditionibus ciuium penè intermiſſum & collapſum, non modo ædificijs, verum etiam inſtitutis, & melioribus ſalarijs inſtaurauit ac reſtituit; conductis, quamuis grandi pretio, liberalium diſciplinarum Doctoribus. Excitabat adoleſcentes ad ſtudia bonarum artium, propoſita præmij atque honoris ſpe; multos ob inopiam à ſtudijs defecturos, liberalitate, & munificentia ſua iuuit, & in inſtituto continuit. Quid plura de amplitudine huius optimi patris dicam, Quirites, quàm iuſtè, quàm prudenter, quàm modeſtè quàm clementer coloniam veſtram Bononienſem gubernauerit, erexerit, in pace retinuerit, ex hoc deprehendi poteſt, quòd poſtea more maiorum, Bononienſium patronus apud Pontifices ſemper eſt habitus. Illius enim ciuitatis Legati huc venientes, hunc hominem antè omnes adeunt, ſalutant, conſulunt, comitantur, reducunt, quod eſt maximæ integritatis, & continentiæ ſignum. At Beſſarion mortuo Nicolao Quinto, cùm in locum eius ſuffici alterum Pontificem neceſſe eſſet, Romam veniês lachrymantibus Bononienſibus quaſi à patre deſtitutis, Conclaue ingreſſus, quorundam Patrum, & optimorum ſuffragio Pontifex deſignatur. Quantum verò obſit maximi imperij prouincijs, & ciuitatibus liuor, atque inuidia, comprehendi certè hoc loco poteſt.

Quidam enim ſtatim ſuborti ſunt leues, & voluptuoſi, qui Beſſarionis integritatem, & modeſtiam veriti, dicerent, ſuffragia vitioſa, denuò repetenda eſſe. Non obſtitit vir optimus, quo minùs id fieret exiſtimans, quod verum eſt, Pontificatum ſua perſona plus indigere, quàm ſe Pontificatu, ad integram gloriam, qua profectò carere iam non poteſt. Eò enim exiſtimationis, & famæ vir ampliſſimus deuenit, vt nulla ei vlterius dignitas ad veram felicitatem ſit requirenda. Dolêre noſtram vicem & totius reipublicæ Chriſtianæ, non eius debemus, quòd tali caruimus Principe; & hac potiſſimùm tempeſtate, quà præter externum hoſtem, qui ceruicibus noſtris armatus continuò imminet, auaritia, libido, ignorantia Dei atque bonorum hominum contemptus, inteſtina, & grauiſſima mala nos vrgent, opprimunt, enecant, nemine iuuante. Hoc Pontifice indigebat Religio Chriſtiana, lacerata non minùs à vitijs noſtrorum, quàm ab externo hoſte, vt aliquandò reſpiraret. Hunc Pontificem mores noſtri requirebant, omni ex parte labafactati. Huius Pontificis opera indigebant bonarum artium ſtudioſi, & in quauis facultate induſtrij, qui nunc tamquàm prophani contemnuntur, reijciuntur, eliminantur. Non deſtitit tamen Beſſarion, Calixtum monere, & hortari, vt interpoſita auctoritate Pontificatus, ſæuiſſimum hoſtem à ceruicibus Chriſtianorum propulſaret. Ad hoc quoque bellum adhortatus eſt Alfonſum Aragoniæ Regem. Dum à balneis Puteolanis, quæ adierat valetudinis cauſa, Neapolim proficiſcitur, ad cryptâ Neapolitanam Rex magno comitatu honoris cauſa Beſſarioni fit obuiam, eumque nullo non comitatis, & beneficentiæ genere adhibito, in vrbem ducit; acceptum lautè, & magnificè, abeuntemque eodem ſemper, & veneratus, & proſequutus eſt vultu. Mortuo deinde Calixto, Pius ſecundus in eius locum ſuffectus, Conuentum Mantuanum, adhortante Beſſarione, Chriſtianis omnibus ad certam diem decreuit,

XXXV. *Deſignatur Pontifex Maximus.*

quò omnium Principũ, & populorũ conſenſu bellum Turcis indiceretur. Conuenêre eò Principes multi, & Legati Regum, ac principum, quos Beſſarion pòſt Pium Pontificem ad tantum, & tàm neceſſarium bellum eleganti oratione, quam in manibus habemus, adhortatus eſt. At verò cum huic tanto apparatui Germanorum Principum inter ſeſe bella obſtarent, eò mittere ſuis Beſſarionẽ virum grauiſſimũ, Legatum inſtituit; qui rebus in Germania compoſitis, Imperatorem Fridericũ, ac reliquos Principes ad bellum Turcis indictum adhortaretur. Vadit vir optimus licèt valetudinarius, etiam hyeme inſtante, quò Pius imperat. Venetias Pado amne primùm delatus, Ducẽ, ac Senatum ad ſuſcipiendum tantũ bellum adhortatus, in Germaniam honeſto magis, quàm lauto, & eleganti comitatu flectit iter. Sæuiebat tum hyems Februario menſe, in Germania potiſſimùm, quæ regio frigidiſſima eſt. Vexatus itaq; cum ventis, tum imbribus, tum niuibus propè continuis, nullum diem intermiſit, quò vlterius nõ proficiſceretur; & cum ſtare pedibus equi præ glacie vix poſſent, vehiculo Germanorum, quod *traham* vocamus, non vectus ſed tractus eſt. Tandem verò pòſt labores propè infinitos Norimbergã venit, obuiam prodeunte honoratiſſimo quoque ciue, prodeuntibus Epiſcopis, ac toto Clero vrbem ingreſſus, litteris, ſtatim ac nuncijs Principes Germaniæ ad ſe vocat; populum quoque Norimbergenſem, vt idem faciat, longa ac graui oratione adhortatur, id velle oſtendens Deum optimum maximum, id Pium Pontificem, id res Chriſtiani populi afflictas propè, ac profligatas.

XXXVI. *Principes conciliare ſtudet.*

Superuenere autem non ità multò pòſt, auctoritate Sedis Apoſtolicæ, & tanti viri fama permoti Principes multi, vel Principũ Oratores. Hos ille in cõuentu, audita controuerſiarum cauſa, ad pacem, & concordiam, multis, ac maximis rationibus reuocare ſæpenumerò conatus eſt. Quid ibi non cogitauit, quid non egit, quid non dixit, Beſſarion, Quirites, quo pacẽ inter diſſidentes cõponeret? Aderant Principes multi, aderat Cardinalis Auguſtenſis, aderant Epiſcopi quidam. Aderat Albertus Brãdeburgenſis Marchio: aderant Legati Bauariæ Ducis. Hos duos Principes inter ſe maximè diſſidentes, odio propè ingenito, & monere, & rogare, & obſecrare vir optimus non deſinebat, copioſa, & graui oratione de pace habita, vt depoſitis ſimultatib⁹, & odijs de bello Turcis inferẽdo, vnà cum Pontifice & Imperatore cogitarent: & eccè dum in conſultatione eſſent, litteræ ei à Legato Pannoniæ, Sancti Angeli Cardinali redduntur; quibus fit certior, pugnatum cum Turcis eſſe & Pannonios graui prælio ſuperatos ceſſiſſe, periculumq; imminere, nè hoſtes victoria elati, longè, ac latè omnia occupent, vaſtent, & diripiant. Tum Beſſarion lachrymabundus, ac vicem reipublicæ Chriſtianæ gemens, breuiter, clades omnes noſtris illatas commemorat; imminens periculum oſtendit, pacem, & concordiam proponit, quò liberiùs, & tutiùs coniunctis armis, & copijs ire in hoſtem ferocem, & recenti victoria exultantem liceat. Cum autem Norimbergæ nil fieri videretur, quòd eò propter diſtantiam proficiſci Principes grauarentur, maximè verò Palatinus Comes, transferre conuentum, Wormatiam, Legatus inſtituit, nè quicquam intentatum relinqueret, quòd ad ſedandas lites pertineret. Ventũ eſt tandem pòſt multa, & grauiſſima pericula Wormatiã: neq; enim peragrare Germaniam ſine præſidio militari licet; quod apud eos tantũ valet conſuetudo rapinæ, & latrocinia quodammodò conceſſa videntur. Suſceptus benignè à Wormacienſibus Beſſarion, Legatos tum Imperatoris, tum aliorum Principum ad ſe vocat, quidque ſit agendum, proponit. Diſceptatur, nec ſemel tantũ, ſed iterum, ac iterum. Mittit Epiſcopos, viros grauiſſimos, & optimos, quos ſecum habebat, ad vicinos Principes, nè quid prætermitteretur, quod ad concordiã faceret. vbi autẽ nihil fieri tanta ſollicitudine videretur, monendo, rogando, obſecrandoq; Viennam proficiſci ad Imperatorem inſtituit, oẽs adhortatus, vt eò ſe properè conferrent. arbitratus, Cæſaris præſentia & auctoritate, rem optatam ex ſententia confici poſſe. Magnis quidem, atque aſperis itineribus eò tandẽ ventum eſt. Fit obuiã Beſſarioni Imperator ad mille paſſus, eumq; nullo non adhibito honoris genere, in vrbẽ ducit. Data eſt tantummodò dies quieti: poſtera verò cum Legatus ad Imperatorẽ. contrà Imperator, ad Legatũ proficiſci honoris cauſa cõtenderet, peruicit Imperator ad Beſſarionẽ pergens, quo cũ de pace cõponenda inter Germaniæ Principes, & de bello Turcis inferendo, lõgiſſimus, & grauiſſimus ſermo eſt habitus. Cum itaq; Principes, & Legati multorũ veniſſent, de eademq; re ſæpiſſimè omni conatu fruſtrà tractatũ eſſet, propoſito ipſius prouinciæ emolumento, & honore, redire tandẽ in Italiã, Legatus inſtituit: nè fruſtrà, & tempus, & corpus valetudinariũ, frigoribus, & labore itinerũ, ac tædio animi cõſumeret. Inter exteras gentes, Græcis, ac Latinis natura infeſtas periclitatus eſt ſæpiùs, dum temulenti, & armati nõ ſolùm in agris, ſed in vrbibus quoq; graſſantur. Viennæ autẽ, vbi potiſſimùm gymnaſtici quauis iniuria, & petulãtia vtuntur. Redijt tãdẽ pòſt biennium Beſſarion veſter, Quirites, vt quem abſentem Roma deſiderabat, cupiebat, & votis optabat, præſentem denuq; intueretur, admiraretur, venerareturq;, vt Eccleſiæ Romanæ vnicum columen, & patriæ veſtræ parentem. Non deſtitit tamen vir optimus, & ſapientiſſimus, Pium Põtificem hortari, vt pijſſimum bellum iam ante cõtrà impios decretum amplecteretur. Hanc ob rem cùm Pius Anconam, vndè moturus erat in hoſtẽ, proficiſci inſtituiſſet, ibiq; claſſem vndiq; vẽturam à Chriſtianis expectaret, Beſſarion ad Venetos properè contendit, Sedis Apoſtolicæ Legatus; cuius auctoritas tantum valuit, vt Ducẽ, & Senatum ad id bellum impulerit. Paratæ triremes à Venetis ſunt Dux claſſi præficitur, nauigat Anconã. Eò & Beſſarion ſenex, ac imbecilli valetudine, cũ triremi, ſua impenſa conſtructa, & armata contendit.

At verò in tanto apparatu, Pio Pontifice mortuo, cum omnes paſſim diſcederentur, ipſe quoq; Romam ad ineunda pro nouo Pontifice ſuffragia reuertitur. Quo creato, cum omnes ad otium ſpectarent, ingenio ſuo, & doctrina fretus, quicquid otij à rebus publicis dabatur, totum ad id ſcribendum contulit.

XXXVII. *Omnibus prodeſſe cupit.*

Homo omnium ſolertiſſimus, cùm prodeſſe coràm amicis periclitãtibus nõ poſſet, eos litteris, pietatis, & humanitatis plenis admonuit, erudijt, à malo deterruit; ad officium, ſi qua in re delinquerunt, reuocauit. Harum extat numerus propè infinitus, tum Græcè, tum Latinè ſcriptarum. Scripſit etiam duorum locorum laudationes, ſcilicet & patriæ Trapezundos, & Iſthmij, adeò eleganter, & abſolutè, & prouinciæ ipſæ, & benignitate cæli, & vbertate frugum omnium, & portuoſitate littorum, & hominum ingenioſorum, & fortiſſimorum copia, cuius prouinciæ conferri poſſe videantur. Non dico quàm doctè, quàm memoriter, horum locorum Reſpublicas, & quicquid in ijs tum bello, tum pace geſtum ſit, commemoret, deſcribat, notet; facit id quidem adeò ingenioſè, & accuratè, vt res ipſæ non deſcriptæ, ſed ab eodem inſtitutæ, & geſtę videantur. In conſolationibus tribus, quas ad Imperatorem Conſtantinopolitanum in morte vxoris habuit, ad conſtantiam, & fortitudinem hominem ipſum pluribus rationibus reuocat, verbis grauiſſimis, & ſententijs oſtendens, nihil noui eius maieſtati accidiſſe: cum mors omnibus ſis non dico commune malum, ſed receptaculum à malis, ſi beoè, ac conſtanter vitam duxerimus: quemadmodem Reginam ipſam vixiſſe

oſtendit

oſtendit. Confutauit acerrimè graui, & copioſa oratione, eos, qui pertinaciter nimis aſſeuerant, dictum illud Chriſti ad Petrum de Ioanne, *Sic eum volo manere, quid ad te*, cum dicendum ſit, *Si eum volo manere, quid ad te?* Hoc autem probat, & doctiſſimorum hominum auctoritate, & Græca littera, qua Ioannes Euangelium ſcripſit, & Latina locutione, à qua modus ille dicendi longè abhorret. *Multa edit opera egregia.* Adeò autem copioſè in aduerſarium inſurgit, Quirites, vt nullum propè erratum, aut vitio interpretum commiſſum aut negligentia librariorum, aut incuria legentium, in tota Scriptura ſacra prætermittat. Aperit omnia diſputat, refellit, docet. Eodè dicendi, ac diſputandi torrente, Epheſini Epiſcopi opinionè, aſſerentis Spiritū ſanctum à Patre tantum procedere, acerrimè confutat. Sancti etiam Beſſarionis, vnde ipſe nomen accepit, Patriæ, parentis, ac patroni vitam diligenter, ac copioſe ſcripſit. Sancti Franciſci Ordinem, cuius patronus habetur, conſtanter, ac ſapienter tutatus eſt. Nō eſt paſſus, quempiā beuè de genere humano meritum, maledicentia pòſt mortem lacerari. Vnde acerrimè in calumniatorem Platonis inſurgit, volumine & quidem diuino, quod nuper magna tum veſtra expectatione edidit. Quam grauis ſit in laudando, acris in vituperando; in ſententijs argutus, in diſſerendo ſubtilis, in confutando vehemens, ex hoc libro comprehendi poteſt, in quo rerum omnium diuinarum, atque humanarum ſcientia, tamquam in ſacrario repoſita videtur. Hic eſt certè, quod hauriant Theologi, Philoſophi, Mathematici, Oratores, Dialectici, & quoduis genus hominum ciuilium, ac ſtudioſorum. Nullam ſectam Philoſophorum prætermittit, quam non notet; quid quiſque dixerit, quod probari, improbariue poſſit, oſtendit. Vt Pythagoreorum nimiam pietatem, Cynicorum ruſticitatem, Stoicorum auſteritatem carpit; ita Peripatheticorum, & veterum Academicorum mediocritatem laudat, extollit Ariſtotelem, Platonem Philoſophorum principem facit, quo cum plura Chriſtianus oſtendit conuenire quàm cum aliquo Philoſophorum. Neque id quidem Theologorum noſtrorum auctoritate tantummodò probat, verùm etiam ſillogiſmo, & rationibus, quibus aduerſarium ità circumagit & opprimit, vt neque quò ſe recipiat calumniator Platonis habeat, neq; quid reſpondeat, obrutus argumētis, ſatis inueniat. Hūc ſiquidè homuncionè vir ampliſſimus, ità interdum deridet ſeruata grauitate dignitatis vt fateri cogat, ſe non modò non intellexiſſe Platonis mentem, quem hic nouus Carneades imperitiæ, turpitudinis, inconſtātiæ arguit, ſed ne linguæ quidem Græcæ proprietatem tenuiſſe. Cumque ipſe Græcus ſit, & Platonis leges, non Latinas facere, ſed deprauare conatus Philoſophi ſententias euerterit, & obſcuriores reddiderit, quanta fuerit huius audacia, Quirites, animaduertite quæſo. Eò deinde temeritatis prorupit, vt Ariſtotelem cum Platone, diſcipulum acutum cum ampliſſimo præceptore cōmittere non dubitarit: qua indignitate concitatus Beſſarion, omnem omnium Philoſophorum, qui vmquam fuerunt, ſententiam explicat, &, quod maximè optandum erat doctrinam, & mentem Platonis, à nemine ferè iuniorum cognitam ità aperit, vt perfacilè appareat, omnes ſectas, quæ ſanum aliquid ſapere videntur, ab ipſo Platone, tamquam perenni, & vberrimo fonte manere.

XXXVIII. *Cardinalatus officia diligentiſſimè exequitur.* His rebus, quæ grauiſſimæ ſunt, & totum propè hominem requirunt, intentus pro tempore Beſſarion, nihil tamen vmquam omiſit, quod ad officium Cardinalatus pertineret. Rem diuinam, & domi, & foris numquam intermittit. Senatum frequentat, in quo ſecūdus à Pontifice habetur. Sententiam in conſultationibus, grauiter, & conſtanter, è republica Chriſtiana metur. Clientibus, & familiaribus apud Pontificem patrocinium ſuum præſtat. Circumuentos malorum fallacijs adiuuat. Bonos, & doctos ad meliorem fortunam, & honeſtiorem dignitatis gradum, commendationibus ſuis grauiſſimis, ac proprijs interdum facultatibus erigit. Familiam domi alit in vtraque lingua erudiſſimam, & in quauis facultate doctiſſimam, ſuos domeſticos, non religione tantùm & moribus ad bene viuendum inſtituit, verum etiam litteratura, eruditione, doctrina ita imbuit, vbi à negotijs publicis vacat, vt indè, quemadmodum quotidie cernimus, multi & quidem docti, tamquam ex equo Troiano prodeant, ac plures propè quàm ex reliqua Romana Curia. Quid deeſt Nicolao Perotto Archiepiſcopo Sypontino, quod ad mores, & doctrinam faciat? Grauis pro dignitate, comis & humanus. Scribit ac dicit eleganter & copioſè. Sed qui Græca, Latina melius faceret, nemo adhuc ætate noſtra inuentus eſt. Quāta ſit Theodori Gazæ viri optimi doctrina, & eruditio, tum Græca, tum Latina, ex hoc vel maximè deprehendi poteſt, quòd omnes bonarum artium ſtudioſi, de aliqua re ambigentes hunc adeunt ex tota ciuitate, vt oraculum totius eruditionis, ac diſciplinæ. Hic & ſi Græcus ſit, ità Latinè ſcribit, vt nullam hoſpitis ſpeciem præ ſe ferat. Non eſt omittendus Ioannes Gattus Theologus, philoſophiſque inſignis. Non Valerius Viterbienſis, eruditione, doctrina, cum quouis optimo ætatis noſtræ medico conferendus. Non Andronicus, Græcâ, & Latina lingua apprimè eruditus. Sunt & in eius contubernio, qui Pontificium, ac ciuile ius quique Mathematica optime teneant. ſubſequuntur & iuuenes quidam, qui validiores facti tamquam generoſi pulli, & ex optima prole ſumpti, non tubam, aut campanam reformidabunt. Hi fructus oboriuntur vndique ad vbertatem non minus ciuitatis quàm totius prouinciæ, Beſſarionis operâ, & impensâ; qui non vna in re tantùm liberaliſſimas manus, ſed in pluribus circumfert. Miſeratus Græcorum calamitatem, multa nummum millia aureorum pro redimendis captiuis expendit. puellas multas inopiâ parentum marito carentes, ære proprio, dote facta nuptum collocat. Inopes, & valetudinarios continuò tuetur. *Aedes ſacras reparat, vel reficit. Et alia multa præſtat.* Ades ſacras, aut inſtituit, aut collapſas vetuſtate reficit; quod indicat templum Apoſtolorum in Vrbe, vbi ſacellum ſibi condidit; & ſacellus Cryptæ ferratæ, Beatæ Virgini dicatus. Domum quoque ſibi parauit, ità dignitati, & facultatibus congruentem, vt neque meliùs quiſquam, neque modeſtiùs in Vrbe habitet. Accedentes & quidem frequenter, libenter admittit, audit; & quod fieri ab eo amicorum causa poteſt, doctorum præſertim, quorum patronus eſt, id ſe libenter facturum repromittit: his verò tantum interdum donat, quantum ei per domeſticas impenſas licet, Bibliothecam Græcam, triginta millibus nummum aureorum emptam Venetijs extruxit, ne omnino Græca litteratura deficeret. Ornabit & hanc veſtram ciuitatem Latina ſuppellectile, ſi ei aliquandiu viuere licuerit. Hunc itaque hominem, Quirites, qui ob ſuam ſingularem ſapientiam, conſtantiam, fidem, pietatem, fortitudinem, humanitatem, gratiam, eruditionem, doctrinam facit, quominus Socrates, Platones, Ariſtoteles Græcos, Nummas, Varrones, Brutos Sulpitios, Catones veſtros deſideretis; hunc hominem, benè de optimo quoque & induſtrio meritum, colite, obſeruate ac frequentibus laudibus celebrate. Hæc Platina in Beſſarionem Cardinalem.

XXXIX *B. Amadei Sabaudiæ Ducis, vita & obitus.* Beſſarioni Cardinali, munificentia, & magnificentia æqualis, ſanctitate vitæ, & natalium ſplendore ſuperior, hoc ipſo anno mortalitatem expleuit, B. Amadeus, Subaudiæ Dux Tertius.

XXXIX *B. Amadei, Sabaudiæ Ducis, vita & obitus.*

Natus eſt is ex Ludouico Duce Sabaudiæ ſecundo, & Anna filia Iani Regis Cypri, anno à partu virginis milleſimo quadringenteſimo trigeſimo quinto. Hic nondum infantiam egreſſus, ſponſus deſignatus fuit Iolandæ, filiæ primogenitæ Caroli ſeptimi Chriſtianiſſimi Gallorum Regis. Adoleſcens, ac penè puer, initium operum ſuorum ſemper ab oratione ducebat; neque anteà cum hominibus agere ſolebat, quàm diuino Miſſæ ſacrificio audiendo, & conciliando ſibi numini operam dediſſet. Et quoniam in itinere ſpiritualis vitæ, multa occurrunt pericula, partim à naturæ fragilitate, partim ab inuidentia, & aſtutia dæmonum, ducem elegit non minùs ſanctum, quàm doctum, eumque perpetuò ſibi adeſſe voluit, vt eius conſilio, & admonitione regeretur. Is fuit Magiſter Ioannes Fauzonius Ordinis Sancti Franciſci, ex monte Regali, vir æquè doctus ac ſanctus. Hunc virum, vt parentem coluit, vt magiſtro fidem habuit, & cum eo negotia animæ ſuæ omnia libertime communicabat. Quod verò attinet ad naturalia, ſiue Dei dona, ſiue naturæ vitia; cum venuſtate corporis, habebat incredibilem facilitatem, & comitatem; ſed cum his bonis admiſcuit diuina prouidentia morbum incurabilem & fædum, qui dicitur epilepſis, ſiue morbus comitialis; quod flagellum vir Dei, non vt flagellum, ſed vt frænum, ad peccata multa vitanda, ſibi à Deo patre amantiſſimo datum exiſtimabat, & fatebatur. Cùm enim ſubirent animum, quæ illum extollere potuiſſent opes, honores, poteſtas, imperium, mox aderat medicina à Deo parata, morbus epilecticus, qui tumorem animi comprimebat, & ipſum totum hominem abijciebat. Itaque non raro famulos ſuos, ipſi compatientes dulciſſimè conſolabatur, dicens; Deum magis homini propinquare, cum eum flagellat, quàm cum conſolatur. Id, quod eſt conſentaneum diuinis literis, in quibus legimus dictum fuiſſe Tobiæ ab Angelo ſancto; *Quia acceptus eras Deo, neceſſe fuit, vt tentatio probaret te.* & in Pſalmo legimus; *Cum ipſo ſum in tribulatione.* & Apoſtolus dicit; *Quem diligit Dominus caſtigat, flagellat autem omnem filium, quem recipit.* & alius Apoſtolus addit; *Omne gaudium exiſtimate fratres, cum in tentationes varias incideritis.* ſed his omiſſis, ad hiſtoriam reuertamur.

XL. *Vxorem ducit.*

Cùm ad annum ætatis octauum decimum perueniſſet Amadeus, hortante patre, Iolandam ſibi olim deſponſatam accepit vxorem. ſed ad ſacramentum coniugij non ſine multis precibus ſe præparauit, vt eius ſolita pietas, & patris ſpiritualis admonitio, & doctrina requirebant. Vixit autem cum vxore, tàm pacificè, & concorditer toto vitæ ſuæ tempore, vt planè intelligi poſſet, auctorem huius coniugij non alium fuiſſe, quàm Deum. Interim accidit permiſſione diuinâ, vt virtus optimi Principis magis eluceſceret; vt fratres eius videntes, eum à parte plus omnibus diligi, inuidentiæ morbo adurerentur. & res in apertum bellum prorupiſſet, niſi Ludouicus Dux, & pater, cum Rege Galliæ egiſſet, vt Philippus, vnus ex fratribus, & cæteris ardentior, carceri manciparetur. Sed ſicut fratres Amadei imitati ſunt fratres Ioſephi Patriarchæ, in ipſo Ioſepho ſine vlla cauſa iniuſto odio proſequendo; ſic & pius Amadeus imitatus eſt incredibilem Charitatem ſanctiſſimi Ioſephi, in reddendo bona pro malis, & vincendo in bono malum, vt Apoſtolus iubet. Vix enim Ludouicus pater obierat, & Amadeus in Ducatu ſucceſſerat; cum Philippum fratrem è carceribus liberari curauit. nec per Legatos id effecit, ſed ipſe in Gallias profectus, cum Rege non ſolùm egit, vt Philippus è carcere educeretur; ſed etiam, vt Margareta, filia Ducis Borbonij, fratri ſuo Philippo in matrimonium coniungeretur; & ipſe partem imperij ſui eidem donauit. Heroica planè charitas, & Chriſtianiſſima virtus, ſic diligere inimicos hoc eſt eſſe veriſſimum Chriſti diſcipulum, & imitatorem. Nam nè ipſe quidem Patriarcha Ioſephus, ad hunc apicem charitatis peruenit, vt fratres ſuos, à quibus venditus, ac penè necatus fuerat, ad partem ſui principatus admitteret.

XLI. *Charitas eius in inimicos.*

Sed ea, quæ dicta ſunt de charitate ſanctiſſimi Ducis Amadei ergà fratres ingratos, & malos, ab ijs, quæ dicenda reſtant, ſuperantur: Philippus Ducis Amadei germanus, non contentus eo honore, quo eum Dux affecerat, iterum in hoſtem ex fratre mutatus, coacta militum armatorum multitudine, arcem, in quam ſe Dux contulerat, circumdare, eamque vi capere aggreditur. Sed Amadeus veriſſimè Deum amans, & propter Deum inimicos etiam diligens, & aſſuetus reddere bona pro malis, atque in Dei adiutorio confidens, aperiri iuſſit portas arcis, & ad ſe fratrem armatum, & minacem vocans, ſic piè, ſic amanter, ſic diuinè locutus eſt, vt fratrem ab odio, & furore hoſtili, ad pacem, & charitatem verè Chriſtianam, & verè fraternam conuerterit. Sic triumphauit triumpho nobiliſſimo de hoſte generis humani cuius proprium eſt, ſerere inimicitias etiam inter amicos, & fratres.

XLII. *Eiuſdem prudens factum.*

Extincta inimicitia cum fratre, exorta eſt ſiniſtra quædã opinio inter magnates, de imperitia Ducis ad regendos populos; propterea quòd nimium ſollicitus videretur de ſpiritualibus exercitijs, & de pauperibus ſubleuandis. Sed hanc ſiniſtram opinionem prudentiſſimo conſilio facilè ſuperauit, & extinxit. Inſtituit enim iter in Gallias, vt cognatum Regem viſeret; atque ad hoc iter inuitauit maiorem partem Principum ſuorum. In eo itinere multis in locis honorificentiſſimè exceptus fuit, vt cognatus Regis: & cum ad Regem perueniſſet, incredibile eſt, quantis honoribus affectus fuit, tum ab ipſo Rege, tum etiam ab omnibus Principibus, nobiliſſimi illius Regni. Ex ea ſe didicerunt aulici Ducis, quàm magnifacere deberent Ducem ſuum, quem tanti fieri ab vniuerſo Galliæ Regno ipſi vidiſſent. Itaque ab eo tempore, nemo auſus fuit, reprehendere pietatem Principis ſui, quam admirari, & de qua gloriari, ſi quid ſaperent, omninò deberent.

XLIII. *Arma mouet, dum expedit.*

Quòd autem Amadeus non abhorreret ab armis, quandò iuſta cauſa bellandi ſe offerret, docuit infelix exitus Conſtantini vltimi Imperatoris Græcorum. Ferunt enim tunc Amadeum Ducem magno zelo miſiſſe in Peloponneſum, exercitum ſatis copioſum, vt ea regio à Turcarum furore defenderetur: & cum paulò poſt Pius ſecundus Pontifex Maximus in Concilio Mantuano præſidens, vocaret Principes Chriſtianos ad bellum ſacrum contrà Mahometanos, ipſe inprimis adfuit, promptus, ad opes, & vitam, ſi opus eſſet, pro Chriſti religione profundendas. Quod etiam facilè cognoſci potuit, quandò Iacobus Nothus, Nicoſiæ Epiſcopus, dimiſſa dignitate Epiſcoiſcopali, adhæſit Soldano Ægypti, & Ludouico à Sabaudia Rege legitimo expulſo, Regnum Cypri inuaſit. Tunc enim magno ardore animi Amadeus coegit exercitum, vt Regnum, ſi poſſet, recuperaret: præſertim, cum Carlota Regni hæres ad eum veniſſet. Sic enim decebat, vt piiſſimus Princeps proprias offenſiones, ex fraterna charitate facilè condonaret; ſed offenſiones Dei, & Reipublicæ Chriſtianæ pro viribus vlciſceretur.

XLIV. *Miſericordia eius in pauperes.*

Sed vna in re videtur ſanctiſſimus hic Princeps planè excelluiſſe. ea eſt miſericordia erga pauperes. Non enim ſurda aure audiuit Dominum dicentem; *Venite benedicti Patris mei. Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare.* & quæ ſequuntur. & Salomonem, qui ait; *Fœneratur Domino, qui miſeretur pauperis.*

Et Angelum dicentem ad Tobiam, *Eleemoſyna à morte liberat, & ipſa eſt, quæ purgat peccata, & facit inuenire miſericordiam, & vitam æternam.* Et denique beatum Apoſtolum admonentem diuites, vt facilè tribuant, & communicent opes ſuas, & theſaurizent ſibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam. His, & alijs id genus Spiritus ſancti oraculis eruditus optimus Princeps, in pauperes alendos, & veſtiendos liberaliſſimus erat, neque contentus erat ſolo miniſterio famulorum in pauperibus reficiendis, ſed ipſe proprijs manibus ad menſam illis miniſtrabat, certus, ſe Chriſto in pauperibus miniſtrare, cùm Dominus dixerit, *Quod vni ex minimis fratribus meis feciſtis, mihi feciſtis.* Accidit aliquando, vt Legatus quidam à neſcio quo magno Principe miſſus, cum Duce Amadeo colloquens peteret, an non aleret magnam copiam canum venaticorum, de more aliorum Principum. Reſpondit Amadeus, ingentem omninò numerum canum optimorum à ſe nutriri, quos, ſi placueret videre, ſequenti die tali hora adeſſet. Adfuit ille ad horam indicatam; & Dux introduxit illum in proximum triclinium, vnde in ſubiectam aulæ planiciem proſpectus erat. Ibi menſam illi admirabundo oblongam, ſtratam, & cibis omnis generis refertam, accumbentesque ad eam mendicos quamplurimos oſtendit, atque hiſce hominem verbis affatur. *Iſti, vir amice, canes ſunt, quibus in vita hac, cuius breuis incertaque periodus eſt, cælum ego venor, atque æterna mihi comparo, quæ manna omni præſtantiora famem mihi in perpetuum ſatiant.* Ac dicenti interalia Legato; inueniri ſæpiùs homines improbos, inertesque, qui paupertatem ſimulent & mendicando, quàm manibus laborando, quæ ad victum neceſſaria ſunt, comparare ſibi velint. Reſpõdit Dux; Nolim, inquit, tam anxiè iſta inquirere. Nam ſi in actiones noſtras ſic inquireret Deus, malè omnino nobiſcum ageretur. Sed ille pius & clemens, *ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos.* Sic & nobis melius eſt, in tanta multitudine bonorum eleemoſynam diuidere in aliquos indignos, quàm dum paucos indignos repellere à noſtra liberalitate curamus, plurimis veræ pauperibus iniuriam faciamus.

XLV. *Eiuſdem in loca ſacra Magnificentia, & Pietas.*

Neque verò ſolùm in pauperes ſingulos liberaliſſimus erat pius Princeps, ſed etiam in ædificandis publicis hoſpitalibus, & Monaſterijs & in ornãdis, ac pretioſa ſuppellectile ditandis Eccleſijs magnificentiam ſuam, & pietatem oſtendit. Vſque ad hanc diem conſeruari dicuntur Vercellis, pretioſiſſima Sacerdotalia indumenta, quæ pijſſimus Dux Amadeus Eccleſiæ Sancti Euſebij, donu dedit. Suſcepit etiam aliquandò peregrinationem ad Vrbem, vt viſeret loca ſancta, quibus Romana ciuitas abundat. Profectus eſt autem, non vt magnus Princeps, ſed vt homo incognitus, & cum veſtibus peregrinantibus accommodatis; & incredibili humilitate, ac religione, Eccleſias, & ſanctuaria Vrbis obiuit. In eleemoſynis ſolùm largiendis, tum pauperibus ſingulis, tum xenodochijs, & Eccleſijs, non ſe pauperem peregrinum, ſed opulentum Principem demonſtrauit. Siquidem magnam argenti, & auri copiam in eiuſmodi ſancta loca effudit; ac potiſſimùm, ad memoriam Principis Apoſtolorum, non aurum ſolùm, & argentum ſed etiam gemmas pretioſiſſimas dimiſit. Obiuit poſteà & aliam peregrinationem cum vxore Iolanda, ad ſacroſanctum linteum, in quo paſſionis Dominicæ veſtigia, non ſine inſigni miraculo impreſſa cernuntur. Obiuit autem eam peregrinationem, non ſine magno labore, & fatigatione ſemper pedes, vt paſſionis Dominicæ cum ipſa ſua coniuge particeps fieret.

XLVI. *Orationi, & Ieiunio vacat.*

Porro ad eleemoſynas, & peregrinationes adiungebat etiam frequentes orationes, & ieiunia. Neq; deſunt, qui exiſtiment, frequẽtia ieiunia in cauſa fuiſſe, vt tantùs morbo illo ſuo familiari vexaretur. Neque verò religioſæ, & piæ exercitationes, impediebant eum, quo minùs conſeruaret maieſtatem Principis, qualis eum decebat tum in alenda numeroſa familia, tum in ſtipendijs militibus numerandis. Nouerat enim Patriarcham Ioſephum, moderatorem Aegypti, & Dauidem Hebræorum Regem; & noſtros, Henricum Imperatorem Romanum, & Ludouicum Regem Francorũ, ſine detrimento pietatis potuiſſe, Regna, & Imperia debita cum auctoritate gubernare. Illud tamen pij Principes, & in eis Amadeus, diligenter curabant, vt ab aula exularent mimi, paraſiti, gnatones, inutilia terræ pondera; & multò magis, blaſphemijs, vel periurijs addicti. Neque ij ſoli, ſed etiam mendaces detractores, rixoſi, & alij id genus improbi. Illud autem admirabile eſt, & proprium eleemoſynarum emolumentum, quod cum tàm liberalis, & quaſi prodigus videretur, Dux Amadeus in eleemoſynis largiendis, tamen fratribus plurima largitus eſt, & ſororibus dotes ſtatui ipſarum congruentes dedit; & nulla noua populis vectigalia, vel tributa impoſuit. Sic tamen ærarium, quod inane repererat, cùm regnare inciperet repleuit, vt iuriſdictiones varias redemerit, quos Principes ſuperiores coacti alienauerant. Itaque verum eſt, non ſolum in vita futura, ſed etiam in præſenti, quod Sapiens ſcriptum reliquit. *Qui miſeretur pauperum, fæneratur Deo.*

Patiens in aduerſis.

Ad has virtutes ſancti Ducis, acceſſit diligentiſſima cura præponendi in omnibus ciuitatibus optimos Iudices: quos videlicet ipſe noſſet ſimul valdè peritos, & valde probos. Nam & probitas ſine ſcientia parùm prodeſt, & ſcientia ſine probitate multum obeſt. Deniq; acceſſit eximia patientia in aduerſis: quæ virtus omnes perficit virtutes, quod ſanctus Iacobus docet, cum ait: *Patientia opus perfectum habet.* cuius rei rationem reddidit Sanctus Cyprianus, cùm demonſtrat, ſine patientia nullam virtutem, ac ne ipſam quidem Charitatem, diutius poſſe ſubſiſtere. Donauit Deus ſeruo ſuo Amadeo filios ſex, & filias tres; quæ felix proles dici potuiſſet, niſi Carolus primogenitus, qui ſolus Idoneus per ætatem erat ad regimen populorum, & in cuius virtute pater non parum acquieſcebat, paucis menſibus antè obitum Ducis raptus fuiſſet. Flagellum hoc Dei non potuit non ſentire Dux pater, ſed ita ſenſit, vt continuò diuinæ voluntati acquieſceret.

XLVII. *Obitum ſuum præſcit.*

Agebat iam Princeps optimus annum triceſimum ſeptimum ætatis, cùm Vercellis in morbum incidit. Et quamuis ſtella crinita, quæ paulò ante in cælo apparuerat, ſignificare crederetur mortem magni alicuius Principis, ipſe tamen ab alio diuiniore lumine illuſtratus, conſtanter prædixit finem vitæ ſuæ iam propinquare. quin etiam, vt ferunt, diem ipſum ſignauit, in quo de hoc mundo migraturus eſſet. Itaque tamquam certò, breui moriturus ſepulchrum ſibi delegit, non excelſum, neque pretioſum, ſed congruens vitæ ſuæ, quam ſemper duxerat, humile, & vulgare; infra gradus videlicet aræ maioris, ſacræ ædis ſancti Euſebij, quæ eſt Vercellis; vt non poſſent Sacerdotes ad aram ſacram aſcendere, quin ſepulchrum Principis pedibus calcarent. Quod ego de induſtria factum reor, non ſolum ob amorem humilitatis, ſed etiam, vt Sacerdotes facilius meminiſſent animæ ipſius, cum in ipſa ara pretium noſtrum Domino Deo offerrent. Itaque propinquante die ab ipſo prædicta, ſuſceptis de more fidelium ſanctiſſimis Sacramentis nominauit vxorem Iolandam tutricem filiorum, qui tres tantum ſupererant, & natu maximus ſeptennius erat. Deinde vocatis ad ſe vxore, filijs, & præcipuis Magiſtratibus, commendauit illis,

quæ

quæ ipſi præcipuè ſemper cordi fuerant, his verbis; Facite iudicium, & iuſtitiam, & diligire pauperes; & Dominus dabit pacem in finibus veſtris. Hæc locutus, paulò poſt ſanctæ fiduciæ plenus migrauit ad Dominum, die xax. Martij, anni 1471. Mortem eius glorioſam indicauerunt Vercellis, vbi mortuus eſt, lumina viſa ſuprà arcem accenſa diuinitùs, & cantus Angelici ſupra eandem arcem auditi. Apud Taurinos autem, vbi fiebant publicæ ſupplicationes ad DEVM pro vita Ducis grauiter ægrotantis, viſa eſt in aëre corràm multis millibus hominum, ſedes ſublimiſſima, ac ipſi Soli æqualis, in qua ſedere conſpiciebatur Dux Amadeus, luce candidiſſima circumdatus. Secuta ſunt poſteà miracula plurima, & maxima, quæ gloriam Beati Ducis teſtificabantur. Sed & dum viueret hic Beatus Princeps, miraculis claruiſſe dicitur; præſertim cùm in ciuitate Pariſienſi, pridiè Natiuitatis Sancti IOANNIS BAPTISTAE, ſolenni ritu ad honorem ſanctiſſimi præcurſoris facem admouiſſet rogo lignorum, vndè magnus ignis excitabatur. Hanc quidem ceremoniam Rex ipſe peragere ſolebat; ſed eo anno, cum adeſſet Dux Amadeus, Rex illi pium hoc officium ceſſiſſe dicitur; vndè paulò poſt à Duce aliquos ægrotos præſentes ſolo tactu curatos ferunt. Quia verò Epiſcopi, qui ad funus Ducis defuncti celebrandum conuenerant, neque audebant ſine beneplacito Apoſtolico optimum Principem ſacris ceremonijs honorare; & tamen iniuriam ſibi videbantur facere, animæ illi ſanctæ, ſi pro ea DOMINO ſupplicarent, elegerunt mediam quandam viam. Hæc fuit, vt primâ die, & nona, Epiſcopus Vercellenſis caneret ſolennem Miſſam de Spiritu Sancto; Pontifex Taurinenſis Miſſam de Beatiſſima Virgine Mariâ; Archiepiſcopus Tarantalienſis Miſſam pro defunctis generatim. *Cardinalis Bellarminus lib. 3. de officio Principis, ex Petri Franciſci Maleti, Canonici Regularis Lateranen. libro de Vitâ, & Miraculis Beati Amadei Ducis Sabaudiæ.*

Moritur, & miraculis claret.

XLVIII *Henricus VI. Angliæ Rex in vincula coniectus occiditur.*

Eodem anno, Henricus Sextus Rex Angliæ, ab Edoardo victus, & in vincula coniectus, capite plectitur. Is Edoardo Rege poſſeſſione Regni deturbato, ſumma gentis gloria Luteriæ Pariſiorum olim Gallorum Rex inauguratus, cùm ad vigeſimum & quartum annum Londini carcere incluſus egiſſet; dignitati Regiæ reſtitutus, ac paulò pòſt magnum fortunæ ludibrium factus, bello ſuperatus, in turri morte affectus eſt. Hunc, vt fama conſtans eſt, Richardus Gloceſtriæ Dux gladio percuſſit; quò ità Edouardus Rex eius frater omni hoſtili metu liberaretur. Sed quiſquis ſanctiſſimi viri percuſſor fuerit, ſatis liquet, tàm parricidam, quàm parricidij auctores dediſſe commiſſorum pœnas: qui cum deinde non habuiſſent inimicos, in quos ſæuirent, in ſeipſos crudelitatem exercuerunt, proprioque ſanguine ſuas polluere manus. Eam HENRICI corpus ex turri, nullo cum honore ad templum Diui Pauli delatum, toto die ibi in capulo iacuit, ac poſtridiè ad cænobium Monachorum Ordinis Diui Benedicti, quod eſt in vico, qui *Chertesſius* vocatur, & diſtat à Londino quindecim millia paſſuum, deportatum eſt, eoque loci ſepultum: nec multò poſt ex eo loco ad Vindeſorium caſtrum delatum, in æde Diui Georgij, nouo mauſoleo conditum eſt. Regnauit HENRICVS annos XXXVIII. & pòſt receptum regnum menſes VI. vixit LII. Fuit ſtatura procera, corpore gracili, cui membra per omnia reſpondebant, facie decora, in qua continuè renitebat bonitas animi, qua præditus erat. Abhorrebat ſuapte natura, tam corporis, quam animi vitia omnia ex quo, iam inde à puerit honeſtus fuit, integer, mali expers, boni capax; contemptor rerum omnium, quæ animos mortalium labefactare ſolent. Iniuriarum item, quibus identidem affectus eſt, ſic patiens, vt non vindictam appeteret, ſed ob illud ipſum Deo opt. max. gratias ageret, quòd per id ſua delicta dilui putaret. Exinde vir bonus, gratus, pius, modeſtus, ſapiens, tot ſibi mala cum ſuis, tum ſuorum maiorum permultis peccatis, vitiiſque veniſſe prædicabat. Quapropter non quam dignitatem, quos honores, quem vitæ ſtatum, quem filium, quos amicos amiſiſſet magnoperè cogitabat, aut dolore torquebatur; ſed in qua apud DEVM offenſa eſſet, id curabat, id lugebat, id dolebat. Hæc, & alia eiuſmodi veræ ſanctitatis officia fecerunt, vt eius nomine, dum viuebat, miracula à Deo edita fuerint. Ex quo Henricus ſeptimus Rex non immeritò eum inter Diuos referendum, apud Iulium Secundum Pontificem Romanum curare cœpit: ſed morte pòſt ſtatim obita, id officium præſtare nequiuit. Fuit prætereà HENRICVS animo liberali, qui bonarum artium ſtudia mirabatur, & eos diligebat, in quibus eas eſſe videret. Quare ſuos ipſe quoque iuuit, vt doctrina erudirentur. Condidit enim Scholam magnificam ad Hetonam; pagum proximum Vindeſoram, in qua collocauit Collegium Sacerdotum, puerorumque magno numero, qui ibi nutrirentur, docerenturque gratuirò. Idem Cantabrigiæ author fuit Collegij Regij, quod Catholica re in Anglia florente, ità diſciplinarum cultu præſtabat, vt facilè omnium collegiorum princeps eſſet. *Brutus lib. 4. Polydorus lib. 24.*

XLIX. *Iacobus Cypri tyrānus moritur.*

Hoc ipſo anno diem clauſit extremum, IACOBVS nothus, Regis Cypri filius; qui Memphitici Regis adiutus armis, eiecta Carlotta ſorore, legitimo thoro nata, ac Regni hærede, pulſoque Ludouico Sabaudo, Carlottæ marito, vtroque Rege, regnum Cypri occupauerat. Ab eius morte, iſtud regnum ad Venetos venit, per Catharinam Corneliam illi deſponſam; & à Duce, Senatuque Veneto, olim adoptatam. Mocenicus claſſis Venetæ contrà Turcos præfectus, vbi eā fama cognouit, Iacobum grauiter ægrotare, in inſulam diuertit. Iacobus, quia magnitudine morbi non procùl aberat, vt iam vita decederet, coniugem iam grauidam, cum poſtuma prole, regnoque vniuerſo, Veneto nomini tradidit tuendam. Mocenicus, morte Iacobi ſubſecuta, Carlottæ Legatos, auxilia petentes, non modò reiecit, ſed etiam reſpondit, fore, vt non claſſis modò, quæ in procinctu eſſet, ſed omne nomen Venetum laboraturum, vt Iacobi coniuna, quæ Veneta eſſet, patricia domo orta, filiaque publicè appellata, cum prole, quæ ex ea naſceretur, regnaret. Ad eum modum illis dimiſſis, cum Andrea Cornelio, Catherinæ patruo, huius tutelam ſuſcepit; ille autem vniuerſam inſulam cum primaria poteſtate adminiſtrauit; donec regnum tumultuari cœpit. Quid inde ſecutum ſit, in conſequentibus dicetur. *Sabellius. Ennead. 10. lib. 7.*

L. *Itē B. Petrus Caralt. Ord. Prædicatorum.*

Eodem anno mortalitatem exuit, B. Petrus Caralt Aragonius, Ordinem Prædicatorum in Cænobio Leridenſi profeſſus, Carolo Infanti Aragoniæ Ioannis ſecundi filio à ſacris confeſſionibus, multiſque Principibus à ſanctitate vitæ gratiſſimus. Deuotio in Beatam Deiparentem, illi præcipuam venerationem apud omnes conciliauit. Is namque ſingulari pietate eam perpetuò, neque fruſtrà coluit. Aliquando mula, quæ ſenio confectum ferebat, ſpectro à dæmone perſecutore obiecto perterrefacta, hominem ephip-

pio excuſſerat, perque multum viæ ſpatium, pede in ſtapede hærentem, ſuſpenſumque traxerat, ac propè eliſerat. Apparuit ei Diua Soſpitatrix, & manibus caput ſeptari ſuſtentans, ac reliquum corporis à colliſione defendens, illæſum ſeruauit. Alio tempore, ægritudine grauiſſimâ conflictato illi, dæmon in figura Doctoris Theologi apparuit, ac propoſita de altiſſimo Sacroſanctæ Trinitatis myſterio quæſtione, neruoſis, ac ſubtilibus argumentis hominem propè ad infidelitatem adduxit. Cumque quid reſponderet non haberet, ad imaginem Beatæ Virginis in proximo pendulam aſpiciens, & auxilium depoſcens, facilè obtinuit. Namque imago vultu ad illum conuerſo, mentem eius cælitùs impetrato lumine illuſtrauit, tenebras intellectui à dæmone offuſas, diſcuſſit, & ad reſpondendum linguam inſtruxit; cuius acumen Sathan non ferens diſparuit. *Franciſcus Vagus in hiſt. Aragon.*

LI. *Mir. ex- ima. altu S. Virgi- nis Mariæ editum.* Eadem temporis, quid vnuſquiſque à cultu Beatæ Virginis ſperare poſſit, manifeſto miraculo Deus oſtendit. Eremitæ Auguſtiniani, apud Geneſtam Lyguriæ oppidum, habebant monaſterium, & templum, ſed vetuſtate iam propè vtrumque collapſum. Petrucia Geneſtanenſis voluit inſtaurare, maiore voluntate, quàm opibus, & quæ operæ non reſponderent. Ridebatur propterea à populo, quòd ad perficiendam vel ſolam Eccleſiam, facultates eius minimè ſufficerent. Spei plena illa; magna cum fiducia reſpondit: priuſquàm ipſa moreretur, Beata Virgo, & S. Auguſtinus eam eſſent completuri. Dixit inſtaurandæ incubuit; & vix annus à verbis prolatis tranſiit, quando imago quædam Beatæ Virginis in pariete Eccleſiæ diuinitus apparuit; ad quam viſendam tota ferè Italia ſic commota eſt, vt illuc ſolenniter municipia, & ciuitates confluerent, cum ſignis, tabulis, & eleemoſynis inexplicabilibus. ex quibus Petrucia adhuc ſuperſtite, non ſolùm templum, ſed & monaſterium conſtructum fuit. *Ioſeph. Pamphilus, Epiſcopus Signinus in Chronico Ord. Fratrum Eremitarum S. Auguſtini.*

LII. *Obit B. Maria Mag. al. Copina ord. Præd.* Hoc ipſo anno 1472. rebus humanis exempta eſt, B. Maria Magdalena Copina, Mantuæ inter Sanctimoniales Diui Dominici virginitatem profeſſa. Quo die, Quadrageſimali tempore Eccleſia Euangelium de Sancta peccatrice recitat, enixa illam eſt infantem, mater nobilitate iuxta, ac pietate illuſtris. Ea propter, pater à concione reuertens, quamprimùm in lucem editam accepit, Magdalenam appellari voluit. Annos octo nata, vitam quaſi eremiticam in domo paterna agere cœpit. Nam in ſecretiora loca ædium frequentiſſimè ſe abdebat, orationi, & contemplationi, vſq; ad extaſim, in qua raptam puellam parentes ſæpius reperiebant, intenta. Addebat ieiunia, vigilias, flagra corpuſculo domando. Amabat ſeceſſum, neque domo, niſi ad Eccleſiam Præd. vt Sacroſancto ſacrificio, vel diuinis laudibus intereſſet, pedem efferebat. Ibi perfectionis vitæ deſiderio concepto, habitum ſanctimonialium Diui Dominici experijt, & in cœnobio S. Vincentij obtinuit, cum needum vigeſimum vitæ annum attigiſſet. Hinc maior ſeipſa fieri voluit, deſpicientia ſui, auſteritate viuendi, mortificatione ſenſuum, & Corporis obedientia, obſeruatione legum, pietate, deuotione, charitate, & cæteris virtutibus; propter quas exemplar totius ſanctimoniæ omnibus factam, omnes Angelis æqualem, cælituſque demiſſam ad terris mentem dicebant. Sæpiùs, in aſpectu Crucifixi IESV defixa, adeò in extaſim rapiebatur, vt nulla ratione potuerit à circumſtantibus ad ſenſuum vſum reuocari. Spiritu prophetico dotata, ſecreta cordium, & in his grauiſſimam, qua vna Sanctimonialium toto anno conflictabatur tentationem, afflictæ illi aperuit, orationeque pro ea effuſa diſpulit. Mortis quoque ſuæ tempus longè anteà prædixit. Cumque phtiſi nouennali conſumptam ferè in ſingulos dies morituram ſodales exiſtimarent, adeoque, vt ſe ad aduentum ſponſi præpararet, hortarentur; nondum ſuam horam aduenisse reſpondit; donec tandem diem obitus à ſpiritu deſignatum imminere cognouiſſet. Tum verò è corpore emigrandi deſiderio inflammata, cum ſingula temporis momenta annis longiora computaret, cupiens diſſolui, & eſſe cum Chriſto, prehenſa eius imagine, exitum implorabat; ſæpiùs ingeminans; *Veni Domine, veni, & noli tardare; relaxa mihi facinora mea; oſtende mihi miſericordiam tuam.* Hæc, & alia ſingultienti voce, conqueſcens in lachrymas geminabat; & nè ſe à contemplatione cæleſtium ſorores auerterent, quàm demiſsè orabat. Alicui, cibum ſibi offerenti, dixit, non ſe ampliùs indigere, cùm ad epulas ſponſi iam iam properaret; vbi memoriam ſuorum omnium nunquam deponeret, ſed eas ſponſo communi, pretioſius perpetuis commendere geſtiret. Paulò poſt, cum hæc verba, *Sponſe Ieſu mi, ſponſe Ieſu mi, in manus tuas commendo ſpiritum meum* protuliſſet, placidiſſimo fine quieuit; multò venuſtior, & quodam lumine illuſtris à morte. Secuta ſunt miracula complurima, ad eius nominis inuocationem patrata. Inter hæc non poſtremum illud cenſetur. Aliqua adoleſcentula, ex altiſſimo domus, loco cadens, caput adeò percuſſa grauiter, vt cranio diffracto, cerebroque non minimòm læſo, pro mortua ab omnibus haberetur. Allatam MARIÆ Magdalenæ veſtem, vix illi impoſuerunt qui caſum deplorabant; cum illa quaſi è graui ſomno euigilans, & velut nihil læſionis paſſa ſurrexit, & in B. Mariæ Magdalenæ ſuæ ſanatricis laudes prorupit. *Michael Pius libro 3.*

Par Magdalenæ, ſanctimonia vitæ B. Franciſcus Tomaſucius à Campo Baſſo, Minorita, in Prouincia S. Angeli hoc eodem tempore ad cælos emigrauit. Aliquoties ei Prouinciæ prælatus, quantum conferret ad continendos in officio Regulares, ab eis magis amari, quàm timeri, ad exemplum aliorum demonſtrauit. Cum enim rigore poſtpoſito ſuauiſſimè cum omnibus ageret, atque conuerſaretur, omnes illius velut Patris amantes, præcepta, & monitiones placidè ferebant, & nè latum quidem vnguem ab his diſcedere nitebantur. Orationi intentus, frequentiſſimè in Dominicæ paſſionis contemplatione defixus, horas integras manibus in formam Crucis diſtentis perſeuerabat. Pro anima fratris ſui germani, idem inſtitutum profeſſi cum oraret, in extaſim raptus, atque duobus ferè cubitis à terra eleuatus, vidit illam ferri glorioſam in cælum. Apud Vaſtum Amonis, annis, & meritis, grauis obijt: pòſt mortem miraculis clarus. LIII. *Item B. Franciſcus Thomaſucius Minorita.*

Æqualis Franciſco, B. Clemens Capunius Florentinus, ſed inter eos, quos laicos vocant, ex humilitate profeſſus. Delectabat illum; omnia viliora Cœnobij officia, operaſque obire. Hinc ad ſummam perfectionis aſcendens, tantum apud humilitatis Magiſtrum promeruit, vt ei frequentiùs ſecundùm viſionem apparuerit, atque Angelica viſitatione recreant. Aliquandò in exercitijs manualibus plus ſolito occupatus, cùm antè horam prandij penſum orationum abſoluere nequiuiſſet, Eccleſiam ingreſſus, antè imaginem Annuntiationis B. MARIÆ genu poſito, cæteris fratribus prandentibus, ipſe orationibus abſoluendis incubuit. Ibi verò ab eadem imagine vocem delapſam, audiuit; In Refectorium iret, cæteris Fratribus ſeſe conformaret; pergratam ſibi fore bonam illius voluntatem, quandò in officijs charitatis, præſertim iuſſu Maiorum occupatus LIV. *Et B. Clemens Capunius eiuſdem ordinis.*

penſum

penſum deuotionum in tempore perſoluere non poſſet: ſatis illi temporis à prandio, ad ea, quæ intermiſit, explenda. Cæterùm, quàm ex animo Clemens ſeculo, & parentibus nobiliſſimis valedixerit, vel ex hoc euidens eſt, quòd Religioſus, nonquàm ædes illorum repetijt; numquam illos allocutus, etiam prætereuntes nè ſalutare quidem voluit. Cùmque inhumanitatis à quodam argueretur reſpondit; *Quid mihi religioſo, cum ſeculo? Quid cum parentibus? quid cum ſecularibus amicis, aut ſanguine coniunctis. Secularibus relinquite ſeculum. Non benè conuenit regularibus cum ſecularibus. Qui vult eſſe, & dici amicus Dei, fugiat illos: neque quippiam commune habeat cum eis in ſeculo, vt ſeculo. Marcus Epiſcopus Portuenſis hiſt. Seraphica parte 3. lib. 6. c. 31.*

LV. *Monodia Beſſarionis Card. Latinè reddita à Nicolao Perotto.*

Produxeram ſuperiùs ex Planna, Beſſarionis Cardinalis, & in ea Nicolai Perotti laudationem. Inter alia, ab eloquentia, & vtriuſque linguæ, peritiâ ambos laudabat. Vtriuſque ſpecimen, tibi benignè Lector, quamque extrà ordinem exhibere iſthic volui: Monodiam videlicet, quam antè annos quinque, & quinquaginta Beſſarion Græcâ facundiâ dixit; quamq; Nicolaus Perottus Latinè factam, monumentum ſui ingenij ſuis gentilibus reliquit: quam nondum typis vulgatam mihi antè aliquot dies, Torquatus Perottus, doctiſſimo Pontifici Vrbano VIII. à ſacris & Cubiculo ſecretiore intimus ad notitiam rerum Imperij Orientalis communicauit.

BESSARIONIS CARD. NICÆNI Monodia in obitu Manuelis Paleologi Imperatoris.

NICOLAO PEROTTO, ARCHIEPISCOPO Sipontino Interprete.

Si flere etiam aliquandò fas eſt; & amaram ſocietatem
LVI. conſtituere cantus, atque doloris: non video quod tempus huic rei accommodari meliùs poſſit: quam præſens: in quo quicquid gaudij lætitiæ, ac voluptatis erat: ſublatum, atque extinctum eſt: & pro his ſucceſſit dolor: mæſtitia, gemitus. Quod nunc eſſe nobis ſolatium amplius poteſt? quæ melioris fortunæ ſpes? quod tantæ infœlicitatis remedium? Tondeatur nunc orbis terrarum: induant vniuerſi veſtem: Lugubrē omnes habitum ſumant: & tàm inſignē calamitatē vnâ voce deplorent. Neq; enim mediocrem fecimus iacturā: nec malum paſſi ſumus, cui adhiberi remedium poſſit. Ablatus nobis eſt repentè Dominus Imperator, totius orbis terrarum decus: qui diuino quodam prouidentiæ rerum gubernacula ſuſceperat: vt tranquillitatem, quietem, fœlicitatem omnibus preſtaret: vt cómunis omnium pater eſſet, vt res humanæ dignitate, & gloria florerent. Iam iam omnis fortuna mutata eſt: labuntur omnia in peius: & res ad priſtinum ſtatum redeunt. Me miſerum, quantum vnius hominis interitu damnum res humanæ fecerunt? Abijt ille atque exceſſit è vita: nobis nihil præter ſuſpiria, & luctum, & lachrymas reliquit. Abſtulit è nobis omnem lætitiam, abſtulit fœlicitatem, abſtulit libertatem, & quod omniū pulcherrimum erat, ſe ipſum abſtulit. Heu quis adeò conſtans, vel durus potiùs, & verè adamantinus eſt, qui temperare à lachrimis poſſit; qui non & animo commoueatur, & toto corpore perhorreat; qui non quæritet defunctum, ac gemitu, ſi fieri poſſit, reuocare in vitam contendat. Cur à nobis tàm repentè euolaſti pijſſime Imperator? Cur manere nobiſcum diutiùs noluiſti? Cur regio illo virtutum tuarum concentu frui nobis vltra non licuit! Suſcepiſti de nobis hactenùs omnem curam, & vt ipſi tuti, ac laboris expertes viueremus: tu ſolus maximè ſemper elaboraſti. teſtantur hoc populi omnes. teſtantur omnes prouinciæ. terra omnis, & maria omnia teſtantur. nunc verò bona omnia tecum ferens abijſti. Quæ iam nobis eſſe ſine te vitæ iucunditas poteſt: vel potiùs quomodò viuere ſine te ampliùs poſſumus; qui tali corpora, quibus ſublatum ſit caput. Mortui enim iam omnes videmur, & ad nihilum redacti ſumus. Sol, qui terrarum opera fulgētibus radijs luſtras; heu quàm infauſtum, atque infœlicem hunc diem nobis illuceſcere feciſti; heu quàm acerbum, indignum, ac miſerabile ſpectaculum ipſe vidiſti. Meliùs certè fuerat te ſub terris dumtaxat errantem in perpetuis nos tenebris relinquere, quàm radiorum tuorum ſplendore illuſtrare ſuperiores plagas: vt infœlicibus oculis buſtum hoc cerneremus regij corporis, quod tot pro nobis labores, tot vigilias, tot pericula ſæpè ſubierat. O quales radios occidens, quales rurſùs oriēs emiſiſti Correptus eſt morbo optimus Imperator, corpus eius ità non modò ætate, ſed varijs etiam laboribus, confectum, ac debilitatum erat, vt ſuſpicari mox omnes cœperint, quod euenit, tantuſq; animos omnium repentè metus inuaſit, vt nihil indignios eſſe ferendum videretur.

Heu quot preces, quot ſupplicationes, quot vota pro illius ſalute, vel potiùs pro totius orbis terrarum: incolumitate omnium generum, ætatum, ordinum fuere. Nemo erat, qui non mori potius illo ſuperſtite, quàm mortuo illo viuere amplius vellet Salutem illius ſuæ quiſque ſaluti anteponebat: ſciebant namque ſinguli, ſalutem ſuam ad ſingulos homines pertinere, illius verò incolumitatem omnium mortalium, & totius orbis terrarum eſſe communem. Hic. n. vniuerſum orbem quaſi firmiſſima quædam columna ſuſtinebat, nec labefactari, vexari, euerti vllo procellæ genere patiebatur, ſed æquo virtutum omnium, quibus præditus erat, temperamento firmum, ac ſtabilem in medio regebat. ô quibus artibus, quo labore fundauit Imperium, quà virtute firmauit, ac ſtabiliuit libertatem, qua clementia auxit populorum ſuorum fortunas, quietem, fœlicitatem. ô eximiæ Principis, admirabileſque virtutes, quibus omnibus omnes ſuperabat, prudētia fortes vincebat, fortitudine prudentes, vel vt rectiùs loquar conſilio callidos, viribus robuſtos anteibat. Atqui temperantia, nemo ei par fuit Iuſtitia omnibus, qui vnquam Romano Imperio præfuerunt, habitus eſt præſtantior. quid fidem eius commemorem? quid facilitatem? quid ingenium? quid eximiam rerū omnium ſcientiam? quid liberalitatem: quid animi magnitudinem? quid humanitatē, manſuetudinē, comitatem? Me miſerū ità lachrimis ac dolore debilitor, vt præ nimio mærore referre virtutū eius excellentiā non poſſim. His omnibus nunc infœliciſſimi hominum priuati ſumus. Heu quantam iacturam non vna gens, nec vnius Ciuitatis populus, ſed omne Chriſtianorum in præſentia fecit, ô miſera hominū conditio, ô ſpes inanes, ô dulce quondam nomen Imperij, ô toties deſiderata, & aliquandò reſtituta Græcis libertas; ô Ius inuiolabile, & ſanctiſſimæ leges; huccinè tandē omnia recidiſtis? hem quò peruenimus? hem quò miſeriarum: & calamitatis redacti ſumus? luget nunc ſenatus, mærent Principes, Prouinciæ omnes queruntur, plorant Vrbes, flent Municipia, ſqualent Coloniæ, domus afflictantur, agri denique ipſi tàm manſuetum, tàm pium, tàm ſalutarem Principem ſuſpirijs, & lachrymis, & fletu proſequi videntur. ô tempus, ſiccinè ſuperioribus malis, vltimum hoc, & omnium, quę paſſi vnquam fuimus, maximum, atque indigniſſimum addere debebas? ſiccinè cæterorum malorum famam, ac recordationem poſtremi huius magnitudine obſcurare? etenim quæcunque nobis ante hac aduerſa contingebant, vt potè bella, conflictus, cædes, ſpolia, & alia, quæ ex ijs ſequi conſueuerunt, diuina illa Imperatoris ſapientia emendabantur in melius. Nunc autem ab illo relicti, quem alium habemus, ad quem confugere, quem appellare, cuius præſidium implorare poſſumus? Deuentum eſt ad extrema malorum omnium, facti ſumus quaſi pupilli or-

bat patre, à quo noſtra omnis vita pendebat, cuius aſſiduo labore omnis nos laboris expertes vitam ducebamus amœniſſimã. Iam verò longè nobis emori præſtaret, quàm in tãta calamitate, & miſeria viuere. Etenim malè viuere, vt Poeta inquit, laborioſa res eſt. O magnum, atq; intolerabilem dolorem, qui omnes pariter inuaſit, & neminem reliquit intactum, non virũ, non mulierem, non iuuenem, non ſenem, ô lugubrem illam famam, ac minime optabilem, quæ paſſim peruagata, omnes ad funus piiſſimi Imperatoris excitabat: ô infœliciſſima mors illius, cuius in vita, ſalus orbis terrarum nitebatur, ô ſuſpiria, ô ſingultus, ô lachrimæ, ô voces acerbiſſimæ, ô amariſſimi clamores, ô gemitus, ô fletus, ô luctus, omnis ſexus, ætatis, ordinis, conditionis. Alij quidẽ Dominũ quærebant, alij Patrem Patriç, alij Imperatorem, alij Patronũ, alij Magiſtrum, alij Iuris & Legum conditorem, omnes verò eum, qui pro omnibus, vt ille inquit, omnia factus erat. O grauis, atq; aſpera inter eos, qui aderant, contẽtio; certabat quiſque, vt fletu ſuperior videretur. ô lachrymarum torrentibus obruta tellus ferebatur funus Procerum manibus. Vndecunq; verò Ciuium, atque exterorum multitudo confluebat, implentes vias, & miſerabili gemitu aërem, atq; æthera complẽtes. Vna omniũ vox vnus Clamor, vnus gemitus erat. Iſte verò ſilens, ac mortuus iacebat, nec quç gerebantur, ſentiens, nec hominũ clamores intelligens. Nihil præter inane cadauer conſpiciebatur, & quaſi natus vnquam non fuiſſet, aut vnquã imperaſſet, aut tot annos non vixiſſet, prorſus omni ſenſu erat deſtitutus. Petebatur quidem ab eo ratio, cùr nos deſerere voluiſſet, pro reſponſo ſilentium erat: ô taciturnitatem inuiſam, & à nobis minimè expectatam. Vbi eſt lingua illa tàm erudita, tam ſuauis, ex qua melle dulcior exire oratio ſolebat, cuius motu tonare omnia videbantur, cuius vbertas omnem aperiebat quæſtionem, omne dubium ſoluebat, ita verò ducebat cuncta, ita ſæpè numerò auditores excitabat, vt non tàm ſuadere, quã rem antè oculos ponere, nec tàm accendere alios, quã ipſe ardere videretur? Vnde nunc tàm repentinum ſilentium! Vnde tàm ſubita mutatio! Ante quoq; Optime Imperator ſuperare mortis ſæuitia potuit; quem Atlanticum pelagus pro nobis periclitantem vidit, quem Italia aſpexit, & quæ vltrà Italiam ſunt occiduæ gentes. Ad quas cum petendi aduersùs Barbaros præſidij gratia profectus fuiſſes, maximo in honore habitus fuiſti. *Ex quo facilè perſpeximus non pecuniarum multitudine, non copiarum numero robur Imperij contineri, ſed virtute, moderatione, ac ſapientia Principis.* ô prudentia ſingularis, quam Latini quoque homines, & natura, & multarum rerum experientia prudentiſſimi admirari, ac ſtupere ſolebant, qua adhibitis eloquentiæ ſuæ neruis facilè Medos, & Perſas induxit, vt aduersùs impium illum Turcarum Imperatorem, arma capeſſerent, quibus ille paruo interiecto tempore victus, ac profligatus, debitas ſcelerum ſuorum pœnas luit. Taceo quotiès ſine armis, ſola auctoritate, & prudentia, quod pulcherrimum victoriæ genus eſt, hoſtes ſuperauit, quamquam armis quoque quando res ferret, ità vtebatur, vt meritò, & fortiſſimus, & rei militaris peritiſſimus haberetur. Quot Vrbes nuper, quot Oppida, & ſitu, & natura locorũ muniti ſſima in Peloponneſo recepit? Nonnè etiam maximam Theſſaliæ partem Imperio ſuo adiecit? Idem & armis ſtrenuus erat, & conſilio prouidus: habebat enim Thucydidem ſecum, & Xenophontem, & ſi quis his ſimilis erat, quorum conſilio continuò vtebatur: ex quo fiebat, vt quemadmodum inquit Homerus, & Rex optimus eſſet, & bellator fortiſsimus, & quod nos addimus facundiſſimus Orator. At vbi, nunc hæc omnia ſunt? Vbi plauſus, & præconia, & laudes vbi populorum ineffabilis illa voluptas, quam ex Principis virtute, moderatione, clementiã tantam percipiebant, vt illo Imperium regente beatiſsimi ſibi eſſe viderentur: ô ſumma rerum tranquillitas. Illo pro nobis laborante, ſecuri ocio fruebamur. Quis nobis modò Imperatorem reddet? quis Patrem? Quis Patronum? quis Propugnatorem? quis morum, & vitæ Magiſtrum? quis Dominum tam beneficum, & ſalutarem? Lugeat nunc Chriſtiana Reſpublica, cuius ſplendidiſſimus oculus extinctus eſt. Incipiat iam terra flebilem cantum, Colomna corruit, qua ſuſtentari ſolebat. Omnes nunc ſaccum induant, & cinere ſpargantur. Remedium non habet iſta calamitas. Quis nunc clauum tanti Imperij tenere, quis tractare totius Orbis gubernacula poterit? ô litteræ plorate cultorem veſtrum. Perijt ille, qui vos in cœno, ac ſordibus iacentes erexit, & quaſi è tenebris ad lucem reuocauit, qui tanto vos amore proſequebatur, vt nec publica, nec priuata negocia, nec curæ, aut ſollicitudines, nec voluptas aliqua, nec ſomnus diſtrahere eum à veſtro conſortio poſſet. Et quemadmodum vos incredibili ſtudio, ac diligentia ſequebatur, ita cæteros, vt idem facerent, excitabat, nec adoleſcentes dumtaxat, verùm etiam ſenes ad diſciplinam hortabatur. Quò factum eſt, vt plerique quorum ætas iam ingrauescens erat, exemplo optimi Imperatoris permoti, ad optimarum artium ſtudia ſe tranſtulerint. Sic. n. natura comparatum eſt, vt quales ſunt Principes, tales etiam ſubditi fiant: & quemadmodum ea, à quibus Principes abhorrent, omnibus ludibrio ſunt, ita quæ illi honorant, coluntur ab omnibus, & in pretio habentur: ô leges, ô Iudices, ô forum, ô ſubſellia, ô Tribunalia, lugete extinctum Principem, qui vobis tribuerat, vt propter iuſtitiæ, & æquitatis adminiſtrationem, hæc nomina iuſtiſſime poſſideretis: ô Ciues, & Vrbium optimates mœrete ablatum vobis Imperatorem, qui tanta facilitate, & prudentia vobiſcum de rebus omnibus loquebatur, ô pauperes flete patronum, qui vos protegebat, ſubleuabat, alebat, ô quicquid Græci ſanguinis vſquam eſt, omnia, vt facitis, lachrimis, ac mœrore complete, cùm veſtro Gubernatore priuati ſitis, qui vos ab omni impetu, & procella fortunæ tuebatur, & minantes ſæpè bellorum turbines nunc armis, & bello, nunc ſola prudentia, atque auctoritate auertebat. Etenim hoc inprimis ſapientiſſimi Imperatoris proprium erat, nec tempus, nec modum, nec artes belli, & pacis ignorare; hunc profectò opinor etiam hoſtes, atque inimicos eius, magna ex parte dolore proſequi, ac lamentis, & in tàm graui, atque acerbo luctu, nobiſcum miſceri. Vicit omnes Principis virtus, cuius tanta vis eſt, vt etiam ab hoſtibus honoretur: ô Byzantium, Byzantium, omnium Vrbium clariſſimum lumen, decus orbis terrarum, naufragorum portus; miſerorum perfugium, præſidium omnium bonorum, qualem Imperatorem, quanta ſapientia, pietate, clementia præditum hactenùs habuiſti? qui tibi priſtinam libertatem, dignitatem, fortunas, imperium reſtituit, qui hoſtes tuos dominari antea ſolitos, tibi ſubiecit, qui pacis eis leges præter ſpem omnium dedit. Heu in quantas nunc ærumnas incidiſti? Infœlix: Amiſiſti decus illud, atque ornamentum, quod omnium pulcherrimum habebas. Vbi nunc eſt tua illa aurea Cæſaries? vbi mortalibus omnibus gratus aſpectus? Heu quales tibi crines, quibus virtutibus intortos impia Mors euulſit? qualem oculum abſtulit? quod caput abſcidit? & te ſeminecem, ac ſemimortuam, imò verò mortuam prorſus, atque immobilem reliquit? Heu quàm latum, & quàm ſpatioſum campum tibi propoſuit lachrymarum & luctus, minimè quidem tibi optabilem. Veruntamen ità factum eſt, & tu iſta

Pulcherrimũ genus victoriæ.

Subditos Principibus ſimiles eſſe.

Virtus etiã in hoſte colitur.

Digitized by Google

illa pateris, quid enim facere potes, Deo ita iubente? Stamus nunc tui filii miſerabilem induti habitum, & flebilem cantum inchoantes, o varij, multiplicesq; ſermones in animo illius, quaſi in venerabili quodam diuerſorio diſpoſiti, & indè veluti ex abundantiſſimo fonte manantes. Hi quidem fidem, pietatem, religionem extollebant, illi templa, ſacrificia, dies feſtos ornabant, alij de virtute, & moribus diſputabant, nonnulli vitia inſectabantur, plerique, quid agendum, quid vitandum eſſet, incredibili facilitate, ſplendore, gratia dulcſebant. Teſtes ſunt, qui extant illius libri, ſummam doctrinam, ſingulare ingenium, & diuinam ſapientiam præſeferentes, quamquàm infœlicinus nobis longè præſtaret viuum illum, ac concionantem admirari, quam poſt cineres ex illius ſcriptis vitæ, & virtutis, & morum facere coniecturam. Magnam certé iacturam omnes fecerunt, ſed nos in primis, qui adhuc adoleſcentes, tantum virum prius ferè quam noſſe poſſumus, amiſimus. Non licuit nobis orantem ſæpius audire non concionanti plauſum reddere, non illi priuſquam è vita diſcederet primitias ingenij noſtri qualeſcunque eſſent, offerre. Nunc verò me miſerum, atque infœlicem, mœroris, & lachrimarum, & luctus offerre primitias cogimur. Heu in quæ tempora reſeruati ſumus, quam amarum nobis certamen mors inuida propoſuiſti? ô clades omnibus, quæ vnquam fuerunt, cladibus maior, quomodò viuere amplius poterimus? quomodo infœlicem hanc animam, quantulumcunque vitæ ſuperſit in tanto luctu, ac mœrore traducere. Vbi nunc eſt regius ille pro nobis ſemper peruigil oculus, quem nunquam vincere ſomnus poterat, rerum, vt Homerus inquit, omnium domitor. Vigilabat ille noctes totas, aut meditans aliquid, aut legens, dies in ſermonibus, atque negocijs conſumebat. Optime Imperator quomodo ſuſtinere ſub hoc amaro lapide tantum ocium poteris, qui quaſi pennas habens, circumuolitare totum orbem ſolebas, quomodo tam diuturnum ſilentium ferre, cuius oratio, quaſi cantus Syrenum demulcebat hominum aures, & quaſi magnes ferrum, quocunque vellet, ſemper trahebat. Verum tu quidem abijſti, & ad meliora habitacula vocatus migraſti in cœlum, vbi perpetuam ſedem, fide, religione, virtute tibi paraueras. Nos autem, cur in tanto luctu & mœrore, & lachrymis reliquiſti? cur diſcedens omnes non vocaſti? Mori enim tecum quam ſine te viuere, commodius fuiſſet.

ANNO CHRISTI 1473.

SIXTI PAPÆ IV. Anno 2.&3.

FRIDERICI ROMANORVM IMP. Anno 34.

I. *Oliuerius Card. Turcica præda onuſtus Romam reuertitur.*

AD XXIII. diem Ianuarij, Cardinalis Oliuerius claſſis contrà Turcas Legatus, Romam ouans reuertit. Duodecim camelos prædâ Turcica onuſtos, & XXV. Turcas ex præcipuâ nobilitate captiuos, totidem generoſis equis inſidentes in triumpho duxit; vexilla, & ſigna quam plurima de hoſtibus capta circumtulit; & vnà cum his partem catbenæ ferreæ, refractæ in portu Sataliæ, qui integra claudebatur, in memoriam occupati per vim eius portus, antè fores Baſilicæ Vaticanæ ſuſpendit. Indè Sixtus Pontifex ad ſacrum bellum continuandum animatus, Laurentium Ruuerenn, Patriarcham Antiochenum fratris filium, claſſi Legatum præfecit, numeratiſque in præſens LXV. millium nummûm aureorum, ad Rhodios vela facere iuſſit. Viginti quatuor Pontificiæ triremes numerabantur: totidem Ferdinandi Neapolitani Regis; Veneti autem quinquaginta inſtruxerant. *Stephanus Infixura in notis diarij. Panuinus: in Sixto IIII.* Galeazius Dux Mediolani, cum videret Pontificem Liguſtico nomini fauentem, vt illum ſibi amplius deuinciret, ſimulque boni, & Chriſtiani Principis exiſtimationem aſſequeretur, miſſo diplomate edixit, ipſe quoque Genuæ, vt eodem anno partim publicis, partim verò priuatis ſuis ſumptibus, viginti triremes ad Orientales partes tuendas, quam diligentiſſimè inſtruerentur. *P. Bizarrus hiſt. Genuen lib. 14.* Fridericus Imperator, vt cum imperij Principibus de bello contrà Turcas gerendo deliberaret, Auguſtam Treuirorum, ad IIII. Calend. Octobris conceſſit. Aderant in eius comitatu, Adolphus à Naſſouia, Archiepiſcopus Moguntinus, Georgius Badenſis, Epiſcopus Mediomatricum, Gulielmus Epiſcopus Aureatenſis, Maximilianus Auguſti filius, annum agens decimum octauum, Ludouicus, & Albertus Duces Bauariæ, Carolus Marchio Badenſis, Euerardus Comes Vettenburgius, Carolus Comes Cattimelibocius. Calapinus filius magni Turcæ Amurathi, frater Mahometi, Turcarum tyranni; qui fugiens Mahometi fratris inſidias necare eum volentis, Romam peruenerat, legemque, fidem, ac baptiſmum, teſte Cuſpiniano, noſtræ acceperat religionis, appellatus à Calixto Papa, Calixtus Ottomanus, datuſque dono, Friderico Imperatori. Proceſſerunt obuiam Cæſareæ Maieſtati, Ioannes Badenſis, Archiepiſcopus Treuirorum, Chriſtophorus Badenſis Marchio, cum omni nobilitate, dignitateque Treuirorum. Venit deindè Carolus Dux Burgundiæ, in cuius etiam comitatu fuere, Ludouicus Epiſcopus Leodienſis, Dauid Epiſcopus Tinectenſis, Ioannes Dux Cliuij, Antonius Burgundio, Ludouicus à Caſtello Goſenis, Guido Humbercurtius, Oliuerius Marchius, & Gulielmus Bieſeteconon, aliique nobiles vix dicenda multitudine. Aderat & Alexander Epiſcopus Forliuienſis Apoſtolicæ Sedis Nuncius, à Sixto Pontifice in Germaniam miſſus. Alij principes Legatos miſere. Conuenere crebrius ad colloquium: palàm de bello Turcico gerẽdo, deq; rebus Franciæ, ſcilicet, quomodo Ludouicum Regem inter, & Carolum Burgundum concordia poſſet iniri, atque ambo odijs poſitis, arma, quæ in perniciem mutuam ſumpſerant, in hoſtes Chriſtiani nominis verterent; actum, diſceptatumque eſt. Actum & de arctiore neceſſitudine inter Imperatorem, & Burgundum. Imperator, Mariam Caroli filiam petijt, filio ſuo Maximiliano vxoré. Burgundus, vt antiquum Burgundiæ regnum per multas Principum ſucceſſiones oppreſſum, & penè extinctum, & oblitteratum denuò inſtauraret, & non Dux amplius, ſed Rex Burgundiæ appellaretur, apud Imperatorem inſtitit. Legatus item fieri cupiuit Auguſti, & Procurator, atque Vicarius imperij. Et quidem Mariam, Auguſtali iuueni ſtatim deſpondit: Auguſtus, vt ſtatim nuptiæ celebrarentur, contendit: Dux dedecori primo Rex Burgundiæ & Vicarius Imperij renunciaretur, differendas nuptias cenſuit. Iam corona, ſceptrum, vexilla, veſteſque ad Regum ornatum iuſſa erant fieri; iam throni in templo maiore Treueris facti, & Sedilia, omniaque parata, quæ ad creationem, & conſecrationem Regis eſſent neceſſaria: iam datum negotium Georgio Epiſcopo Metenſi, vt ſacrum faceret, vnctioniſque officium compleret: cum repentè mutatus Imperator poſtero die, nè Carolo quidē valere miſſo diſceſſit, Coloniamq; petijt, ſedandæ diſcordiæ inter Archiepiſcopum, & ciuitatem. Exiſtimatum eſt, Ludouicum Galliarum Regem, repentinæ huic mu-

tationi

rationi Imperatoris allaboraſſe. *Crantzius Vuandal. lib. 13. cap. 10. Meyerus Annal. Flandr. lib. 17. Thomas Baſinus Epiſcopus, de inſtauratione Regni Burgundiæ, ex his, quæ Treueri præſens vidit. Arnoldus de Lalaing Prepoſitus Brugen. in hiſtoriola de congreſſu Friderici, & Caroli.*

II. *Diſſidentes Gallorum Regē & Burgundiæ Ducem conciliare curat Sixtus Pōt. Max.*

Ingens bellum inter Ludouicum, & Carolum gliſcebat: & quia Ludouicus vir durus, aſper, & iuxta amicis, atque inimicis contumelioſus erat, multi Gallorum Principum eius importunitatem abhorrentes, aut palàm, aut occultè cum ipſo Carolo ſentiebant. Ergo Carolus, non ignarus domeſtico Ludouicum facilè poſſe implicari bello, ipſe quoque maiores copias comparare, & Reges alios ad ſocietatem belli vocare decreuit. In primis Eduardum Anglum non difficile exciuit. Duabus potiſſimum ex cauſis, Eduardus non venire non potuit. Vnâ quòd Ludouicus eius hoſtis eſſet, quippè qui Varuicenſem contrà ipſum in Gallijs armaſſet: altera, quòd Carolo, extrà affinitatem, multis in ſua fuga acceptis ab eo beneficijs, obligatiſſimus foret. *Polydorus lib. 24.*

Ad Ferdinandum quoque, & Iſabellam Siciliæ Reges, vt eos contra Ludouicum armaret, Carolus, Oratores deſtinauit; eaque de cauſa Ferdinandum inter velleris aurei Equites, ſolenni ritu renunciauit, ac monile eiuſdem Ordinis aureum illi miſit. Sperabat, non illum tantum, ſed & patrem eius Ioannem Regem Aragonum arma in Ludouicum expediturum; quòd is prior Ruſcinonenſem Comitatum, & Ceretanum, Aragonio detrahere volens, ſigna infeſta in fines illius intuliſſet, ac præter alia plurima, Perpinianum obſediſſet. Pari conatu Henricum Caſtellæ, & Alfonſum Portugaliæ Reges, ſollicitabat, vt communibus copijs collatis Ludouicum euerteret. Cæterùm Sixtus Pontifex, cum per eas Principum diſſenſiones ſuppetias in Sacrum bellum impediri acciperet, totus in eo fuit, vt miſſis ad diſſidentes legationibus eos conciliaret, & contrà communem Chriſtianitatis hoſtem euocaret. Neq; omnino, falſus ſpei fuit, pactis inducijs hoc anno inter Carolum, ſociorum potentiæ fidentem, Reges eius ſocios, & Ludouicum. *Surita Annal. lib. 18.*

III. *Legatus Sixti PP. honorificè excipitur à Caſtellæ Rege.*

Miſerat Sixtus in Hiſpanias Legatum, Rodericum Borgiam Cardinalem. Is Aragonia ad initium huius anni diſcedens Madritum tenuit, acceptus ſplendido apparatu ſub vmbella, præeuntibus proceribus Sacratiſque viris in auguſto ornatu, Henrico Rege Caſtellæ ſiniſtrum latus ſtipante; quod more gentis, maximo honori ducitur. In id oppidum Epiſcopi ac Sacerdotes alij, ex vniuerſa ditione euocati à Legato frequentes conuenerunt. Actum de pecunia, quam deſignato annorum numero à Sacerdotis redigi in ſubſidium belli Turcici Pontifex poſtulabat. Graues difficultates opponebantur, iactatione temporum exhauſtis omnibus. Vicit tamen legati authoritas, Regia voluntate adiuta: ſubſidium Pontifici Romano, vti imperabat, decretum: tametſi imminuendæ Eccleſiarum, quemadmodum aliqui dicebant libertatis exemplum ab eo facto induci, alioque auertendi copias Hiſpaniæ aliqui conſiderarent. Pacandis inde Caſtellæ motibus, componendiſque diſſidijs, magnam contentionem Cardinalis Legatus adhibuit. Henricus Rex, cum multis alijs flagitijs infamis, ac maximè ſuis inuiſus eſſet, paſſus vxori ſtuprum inferri, quod minus ipſe aptus liberis procreandis haberetur; natam ex adulterio filiam Ioannam, Hiſpanis Reginam imponere conſtituerat; deſignato ei coniuge, Henrico Aragonum infante. Ad Iſabellam ſororem, iam Ferdinando Siciliæ Regi nuptam, ſucceſſio regni pertinebat. Cum ambobus Henricus Rex bellum gerebat. Iſtud verò extinguere Cardinalis aduenerat. Parum is profecit, quamquàm vt natura cogebat, in Ferdinandum ex arcano propenſior ad confirmandam eius cauſam omnes neruos intendiſſet. Complutum profectus, vbi Ferdinandus, Iſabella vxor & Archiepiſcopus Toletanus erant, indè Caracam, non alio conſilio abijt, quàm vt Mendozas regulos in partes traheret; ab Henrico Rege, & D. Iacobi Magiſtro deduceret, ingenio fretus ad ſimulandum, diſſimulandamque idoneo. Inter hæc Henricus Aragonius ad certam coniugij cum Ioanna Principe ſpem, per Valentinos fines euocatus, cùm in Caſtellam veniſſet, nullum operæ pretium fecit. Maior expectatio, quàm ſucceſſus fuit. Quem ex fama probarant, viſum contempſere, inſigni hominè arrogantia: qui Proceribus complexum ferentibus, manum in os oſculandam ingereret, nondum opibus fundatis, neque veritus rerum mobilitatem. Eiuſdem D. Iacobi Magiſtri, qui obuius Requenam vſque proceſſerat, deduxeratque, arte coniugium eſt impeditum. Erat enim ex arcano, Henrico Aragonio infenſus, repetituro paterna oppida, ſi imperium obtinuiſſet; Beneuentanumque metuebat, Henrici auunculum, memoria intercepti Magiſterij nuptijs iratum. tametſi alia obtendebatur ſpecies, magno aliquo Principe opus eſſe, motibus gentis pacandis. Ergo Henricus futurus ſponſus, Madriti aditu prohibitus, Setafij, qui pagus ſecundum viam militarem, qua Toletum itur, protenſus eſt, expectare iuſſus, Rege conuento in agro vicino, Odonem eſt amandatus. Graue Regi videbatur, ludere eum Principem, Regiamque fidem fallere. At D. Iacobi Magiſter, Pontificis Romani auctoritatem interpellabat, excuſans, niſi lege propinquitatis ſoluta, inita coniugia inter propinquos, neque eſſe iuſta, neque fauſta. Poſtulabat Rex Cardinalem, qui legibus ſolueret. Cæterum ille recuſauit: ſed neque Reginam, neque Ioannam Principem inuiſere, neque quicquam in rem eorum concedere voluit; eaque ratione Regem adeo irritauit, vt is Ferdinandum Bulgarium, Oratorem ad Sedem Apoſtolicam deſtinarit, qui de iniurijs quereretur. Cumque nulla ratione poſſet Regem de ſententia dimouere, aut Ferdinando, & Iſabellæ conciliare, ſuadente Archiepiſcopo Toletano, inuitantibus autem Cardinalibus amicis odio Romam reuertens Principum, & populorum ambitæ & emptæ Legationis; vel multa vanitate, luxu, ambitione, & auaritia contaminatæ, pænas expendit. Antè oſtium Auſerici fluminis, Octobris die X. ingenti orta tempeſtate, cōflictatis diu quadriremibus duabus, in quibus ipſe, & familia, cum omni præda Hiſpanica vehebatur; altera lacrymabili damno ante oculos ſuus depreſſa eſt; altera, quæ ſua erat, disfracta iam quippe, cum haud procùl exitio eſſet remiſſis paululum ventis, ægrè in portum Lyburnum lacera, ac vexata protruſa eſt. Præter cæteram turbam, quinque, & ſeptuaginta ex familia periere. In his Epiſcopi tres, Pharenſis, Aſſiſienſis, & Ortanus. Iureconſulti ampliùs duodecim, equeſtris Ordinis ſex. Iactura rerum amplius XXX. m̄. aureorum eſt æſtimata. Eum exitum habuit Legatio Valentini: qui Pontificem nactus artibus, & corruptelis ſuis creatum, concupitam diu in patriam profectionem facilè impetrauerat, vt honoratus iret, vt populis ſe viſendum præberet, vt ex tribus regnis omnifariam meſſem commeteret: nullo ipſorum regnorum vſu. *Surita ſupra. Mariana lib. 23. c. 18. 19. Card. Papien. epiſt. 534. Inſixura in notis diarijs Rom. huius anni.*

Legati eiuſdem infauſtus ex Legatione reditus.

IV. *Deplorāda Eccleſiaſticorū in Hiſpania mores.*

Deplorabat idem Mariana, Ordinis Eccleſiaſtici in Hiſpania, per hæc tempora mores, qui fortè Valentino Legato occaſionem dederunt. Inuaſerat, *ſcribit capite vigeſimotertio,* pudenda litterarum inſcitia in Sacerdotes Hiſpaniæ, vſque eò, vt pauci Latinè ſcirent, ventri, gulæque ſeruientes. Auaritià rapaces in Eccleſiam Dei manus iniecerat. Emere Sacerdotia, olim Simonia, tunc induſtria erat. neque intelli-

uiæ cum quattuor millibus militum ſtatiua agens, Bohemorum animos Ladiſlao Regi, Caſimiri Poloni filio iuratos, è propinquo ſollicitabat, Sileſiique Duces Polonis fauentes, inter ſe committebat: & perſeuerat, vt Ribnicenſi à cæteris bellum inferretur, Rybnichi oppidum expugnatum adimeretur, Zarethi verò oppugnarentur, captique fuiſſent, niſi Iacobus Dembenus, Cancellarius Regni, & Præfectus Cracouienſis, Regis iuſſu cum tumultuaria manu in ditiones obſidentium impetum feciſſet: quo factum eſt, vt pacto res inter Duces componeretur, ea lege, vt obſeſſum quidem oppidum in Dembenij, captum verò in Cropacij iunioris, qui homo æqueſtris in ditione Ducis Ribnicenſis erat, poteſtate eſſet, quoad inter Reges diſſidium componeretur. Sed tamen magna Legati Pontificij cura, ac diligentia vix eò res perducta eſt pòſt ſex ſeptimanarum diſceptationem, vt ad medium Auguſti menſis, alius Conuentus Oppauiæ inter proceres, Vngaros quidem, & Polonos octonos, Bohemos verò ſenos ex vtraque parte inſtitueretur; Polonus Rex, Stropcouia præſidium deduceret, Vngarus, & Bohemus ſuarum vterque partium Bohemis iuſiurandum relaxaret; ipſi Reges in propinquo eſſent, Polonus quidem apud Oſuencimum, Bohemus apud Cloſcum, Vngarus verò Olomuciæ, quò facilius de omnibus è conuentu ad eos referri poſſet. Quod ſi qua de re inter delegatos, & inter ipſos Reges non conueniſſet, Carolus Burgundiorum Dux; aut ſi is nollet, vel non poſſet, Gallorum Rex arbitrio ſuo controuerſiam dirimeret. Quò liberiùs autem vacaretur ei conuentui; Marcus Cardinalis inducias inter Reges authoritate Pontificia, pœnis in violatorem adiectis, prorogauit. & quidem Caſimirus, & Ladiſlaus Reges, nihil eorum prætermiſerunt, quæ Cardinalis præſcripſerat. Nam ille præſidium Stropcouia deduxit, iſte iuramentum relaxauit. Præter hæc vterque delegatos miſit; ille quidem Ioannem Cracouienſem, & Iacobum Wladiſlauienſem Epiſcopos, Lucam Gorcanum Poſnanienſem Stanislaum Oſtrorgium Caliſſienſem Palatinos, Dobeslaum Cmithan Caſtellanum Lublinenſem, Ioannem Rithuianium Regni Marſalcum, Sbigneum Oleſnicium Procancellarium, & Ioannem Dlugoſſum, Canonicum Cracouienſem; Ladiſlaus verò Rodulphum Epiſcopum Vratiſlauienſem, & alios, cum tribus conſulibus illius ciuitatis. Adfuerunt præter hæc ambo in locis à Legato deſignatis, cùm non contemnendo comitatu: quandoquidem Ladiſlaus plurimorum ſtudia, & voluntates integritate & benignitate ſua iàm ad ſe allexerat; præſertim cum non grauate eos iureiurando ſoluiſſet, oſtendens, pluris ſe publicam pacem, atque tranquillitatem, quàm priuata ſua commoda facere. Quod quidem eò plauſibilius erat, quòd Matthias, cùm idem, quemadmodum conuenerat, ſoris feciſſet, mox pœnitentia ductos, grauius iuſiurandum ab eis exigebat; & recuſantibus, extrema quæque minabatur; palàmque teſtabatur, ſe eorum fidei, negotium ſuum non eſſe crediturum. Quarè cùm Poloni, & Bohemi partium Ladiſlai maturè Oppauiam conueniſſent, à Matthia præter Albertum Epiſcopum Veſprimienſem Vngarum, & Albertum Coſtcam Bohemum nemo primùm adfuit. Pòſt vigeſimam vix diem Vngari proceres expectati aduenere. Nec tamen quicquam, operæpretij in eo quoque Conuentu factum eſt, cùm duriores conditiones ab Vngaris proponerentur. Optatum tamen Polonis, & Bohemis accidit, quòd res ad Caroli Burgundionis arbitrium, cui ſe ſtaturos eſſe inconſultò promiſerant, peruentura non eſſet, & quod reliquorum Bohemorum animi à Matthia deinceps alieniores fore viderentur. Ità tunc Oppauia, pace infecta, diſceſſum eſt. Suſpectum Regibus Matthiam fecerat, quòd is pacem cum Turcis iniſſe diceretur. Quamobrèm Caſimirus ad Fridericum Imperatorem, Adamum Poſnanienſem Decanum interea ablegauerat, vt ab eo Regni Bohemorum, quod iure feudi, vt vocant, Imperatori Romanorum eſt obnoxium, confirmationem Wladiſlao filio peteret, eaque lege ſocietatem cum Friderico contrà Matthiam vtriuſq; nomine ſanciret, Valachum quoq; ei bello pro ſua parte noſſe defuturum, dummodò ipſe quoque Imperator Matthiam ſumma vi adoriretur. Quanquàm enim iterat non ità multo antè Imperator fœdus cum Matthia, ſed id neceſſitate quadam abductus, nec ſatis æquis conditionibus feciſſe videbatur: proptereà quòd ad Matthiæ nutum acephalus exercitus, qui ſe fratres vocabant (erant autem ij Cruceſignatorum militum reliquiæ) Auſtriam grauiter infeſtabat; & rebelles Auſtrij, quorum princeps erat Baumkuchen, à Friderico necati filius, ab eodem adiuuabantur. Itaque occaſionem vlciſcendi Matthiæ captare Fridericus exiſtimabatur. & grata quidem Imperatori fuit Legatio, ſed dilata res eſt ad Imperialia Comitia Auguſtam Vindelicorum ad Calend. Septembris edicta: ac tandem Friderico in inferiore Germania diutius commorante, & Comitia differente, vſque ad ſequentis anni initium producta. *Cromerus lib.* 28.

VIII. *Pax cum Turca à Matthia Rege inita Sixto PP. moleſta.*

Grauiter, vt par eſt, Sixtus Pontifex accepit eam Matthiæ cum Turco pactionem. Itaque ſtatim Laurentio Epiſcopo Ferrarienſi, apud Regem Sedis Apoſtolicæ Nuncio iſta ſcripſit.

Summa celeritate ſignificata ſunt nobis, quæ in ſequenti notula continentur. Turcus obnixè quærit pacem facere cum Hungarorum Rege. Interceſſore vtitur Nicolao Varueda de Vilach, nuper Rege Boſnæ appellato, cui multa pollicitus eſt Turcus, ſi rem ex ſententia faciat. Huius Nicolai ſuaſu, Rex miſit ad Turcum duos Oratores, quendam Fratrem Antonium de Carhaio, Ordinis Minorum, ſed nunc Abbatem Monaſterij vnius non longè à Buda, & Ioannem Humſchi, Origine Boſnenſem, ambos vaſros homines, & ingenijs Turcorum aptos. Hi Oratores viſi ſunt non longè à Belgrado Danubium tranſire die xvi. Aprilis, & Conſtantinopolim petere cum his mandatis: Regem Hungariæ pacem cum Turco, & fœdera facturum, ſi Turcus Regi Boſnam, & Seruiam det, aut ſaltem alteram harum prouinciarum. Quod ſi fecerit, & pecunijs etiam iuuerit, nulliorum ſe quoque auxilia contrà Vſſoncaſſanum. Nos ea, veráne ſint, an falſa; rurſùm, aſſimulenturnè ad procurandam pecuniam, an ad verum agantur, planè ignoramus. Quod tamen ab dignis indicibus nunciantur, negligenda non ducimus. Quod magni etiam momenti ad Chriſtianam rem videantur, timenda, & præcauenda putamus. Scribimus ob eam cauſam Regi, & Prælatis Regni Hongariæ. Scribimus & tibi. Litterarum exempla cum præſentibus erunt, vt quatenùs reddendæ ſint, vel retinendæ, tu, qui ex propinquo ſingula certiùs noſces, iudicare faciliùs poſſis. Conare autem his acceptis, & nulla interpoſita mora omnibus indicijs rem veſtigare, atque hanc ſuſpicionem interius perſcrutari. Si vana eſſe, quæ ſignificantur, inueneris, retinere ipſas litteras potes, nè ſine cauſa piam Regis mentem fatiges. Si vera eſſe deprehendes, etiam

edde, ſi videbitur, quæ ſunt pleniores: tuque illis adiunge, quæ in tanto periculo neceſſaria putes. Si inter vtrumque anceps, dubia indiciorum fide; tacendum tamen non iudicabis. Attende, quid cogitemus, Iamdudum à nobis pecuniam poſtulat Rex, eiuſque rei cauſa Orator huc miſſus pericula Regni ſimul & inopiam ſuam quotidiè deflet. Nos duorum iam annorum exhauſti claſſibus, præſtare illam non poſſumus. Si ergo nil tale Rex cogitaſſet, videret autem te referente id à nobis maximè metui, veremur, nè aſſimularet verum eſſe, quod verum non eſſet, neceſſarioque à ſe id fieri lamentaretur, quod pecunia eum non iuuaremus. Ideòque illa non conceſſa, eò indignantiùs recuſationem omnem eſſet laturus, quo iudicato etiam periculo ſegnes nihilominus ad contribuendum eſſemus inuenti. Ità ergo in dubijs rebus moderare diligentiæ tuæ, atque ita ſeorſus Regios tenta, vt ſi poſſumus, in difficultatem hanc non incidamus: quam eo ferremus ægriùs, quòd ad præſentem pecuniam nulla eſt nobis facultas. Prudens es; neque in his diſſimilem te à cæteris operibus tuis præſtabis. Neſcimus autem, quibus in locis nunc ſis, & quàm facilè mandata hæc exequi poſſis Rurſum, per te, an Legatum nuſtrum, Cardinalem Aquilegienſem ſubueniri commodiùs poſſit. Ideò autem optamus per tuam F. ea impleri, quòd Regi familiarior es, & longo vſu ſua omnia pleniùs tenes. Quarè conare, quoad vales, vt tuipſe hæc facias. In adiutorem conſilij, & operis, Venerabilem fratrem, Epiſcopum Tranſiluanum, ſi vtile iudicas, ilicò voces, communicatiſque mandatis, partem curæ illi attribuas. Quòd ſi nihilominus adhibendum Legatum putas, vel quòd propinquior ſit, vel quòd plus ponderis Cardinalis nomen ſit habiturum; mitte ad eum quæ ad te, & Regem, & cæteros ſcribimus, addens litteris tuis, quicquid præterea à circumſpectione ſua obſeruandam exiſtimes. Quæ verò ad Prælatos ſunt Breuia, conſultò ſolam credentiam habent, nè ſcriptis noſtris offendi aliqua ratione Rex poſſit. Fidei tuæ, venerabilis frater, totam hanc curam permittimus. Non defuiſti in hunc diem Eccleſiæ; non deeris nunc Chriſtianorum communibus rebus. Speramus, cùm minora multa, ſumma dexteritate effeceris, grande hoc ingenioſiùs facies, quò maioris neceſſitatis eſſe, & diſcriminis vides.

Scripſit etiam Sixtus, Matthiæ Regi Hungariæ, quas adiungo.

IX. *Ea de cauſa Sixtus PP. ſcribit Matthiæ Regi.*

Pro conſuetudine noſtra planè tecum loquimur, nil reticentes, quod ad filium patri conueniat. Vt non pigebit nos, quæ nunciantur, perſcribere; ità nec te grauet audire, quæ dicimus. Ad ſalutem omnia ſunt, & tuam, & noſtram, Chriſtianæ quoque Reipublicæ. Quicquid autem eſt tale, delectare fidelem mentem debet, non angere. Significatum eſt nobis miſiſſe te nuper, Oratores ad Chriſti hoſtem Turcum, eoſque ad ſextamdecimam Aprilis viſos ſub Nandoralba tranſire Danubium. Eſſe autem quendam Antonium Catharenſem Ordinis Minorum, Abbatem certi Monaſterij non longè à Buda, & Ioannem Humſchij Boſnenſis originis. Mandatorum, quoque, quæ à te acceperunt, ſummam hanc dici: Pacem te Turco, fæduſque offerre, ſi ille Boſnam, Seruiamque, aut harum alteram tibi permittat. Item & in Vſſoncaſſanum ex regno auxilia, ſi pecuniam tuæ ſerenitati ſuppeditet. Referimus ſingula, vt ſine cauſa à nobis ſcribi non putes. Nos tamen ad ea credenda animum accommodare non poſſumus: aliena cognoſcimus à conſuetudine tua, contraria ſcimus fidelibus operibus tuis; indigna quoque tanti nominis Rege. Quomodò enim credi fas ſit, eum, qui conſtanter in neceſſitate ſe habuit, in rebus iam mitioribus mentem demittere? & qui armis non potuit, turpibus nunc conditionibus allici? Incredibilia ſunt, & pijs mentibus aliena noſque, vt diximus, indignæ famæ habere fidem non poſſumus. Sed tamen, chariſſime fili, quòd velocibus nuncijs ſignificata ſunt nobis, & à magnis auctoribus prodeunt, mouent nos aliquantulum: plus noſtri officij eſſe putantes, multis vanis rumoribus decipi, quàm certò vno affligi. Es tu, chariſſime fili, homo, vt cæteri. Errare potes, & labi, & cadere, & humanis deſiderijs trahi, lucis etiam ſpecie, tenebris peccatorum inuolui. Agemus tecum non tanquam cum eo, qui cum infideli ſit paratus ſentire, ſed tamquam cum eo, qui ſi aliquando paratus eſſet, noſtrum de ea re iudicium habeat. Matthia Rexglorioſe, attende primùm, quæ fides eſſe tibi de fallaci homine poteſt. Tu Chriſtum ſequeris; ille Mahometi inſaniam. Tu pro Euangelio contra eum in hunc diem pugnaſti; illius arma contra te, ad tuendam dæmonum ſectam intenta ſemper fuere. Memento pugnatum à patre Vaiuoda, & te toties commiſſarum: cædium quoque, quæ de Turcis multæ ſunt factæ. Scit ille tua imprimis virtute per hos annos obſtatum, quò minus tantum imperio potuerit progredi, quantum optauit. Vnum te odio habet, atque vnum te perditum cupit; quo ſublato, nihil non de Chriſtianis ſperandum ſibi cognoſcit. Si quid blandietur interim, aut ſi quid tibi permittet, non alia ratione id faciet, quàm vt & conſulat ſibi, & in omnem occaſionem te opprimat. Exempla infidelitatis ſuæ non ſunt longè petenda; te, tuumque regnum circumdant. Recogita, quæ noſtra memoriâ in Seruia, & Boſna ſunt geſta, quibuſque fallacijs miſeri Chriſtiani nimiæ pœnas fiduciæ vltimas dederint. Videbis, ſi deſint cætera, hæc ſatis eſſe ad cæterorum documentum, & tuum. Credendum illi non eſt. Merces amicitiæ ab eo nulla quærenda. De religione contenditur. Ille tuetur ſuam, tu tuam. Diuerſitas hæc cauſæ conciliare animos veſtros nullis pactionibus poteſt. Aut tibi dimittendus eſt Chriſtus; aut Turcus ſuſpectus ſemper habendus. Adde, quòd negligendum non eſt, quo animo Principes Hungari, quo etiam populi pacificationem hanc ſunt accepturi. Fidelis Deo ſemper tua gens fuit. Militauit nomini Altiſſimi, cupidiuſque ad pugnam, quàm ad nuptias cæteri, eſt ſemper profecta. Quid iudicaturos de te illos exiſtimas? Intuentes, nulla vrgente neceſſitate, ſola cupiditate, aut Seruiæ, aut Boſnæ non modò cum execrandu hoſte ſentire; ſed ad oppugnandos oppugnatores ſuos, copias iungere? Non omnium intra Hungariam fortaſsè pacati tibi ſunt animi. Eſt facile, vt multos tua virtus oſtendat, multos etiam gloria vrat. Danda non videtur occaſio, vt qui de te ſentiunt benè, ſentire iam malè incipiant; & qui criminari opera optant, etiam exagitandi facultatem apertè accipiant. Religione, & conſtantia, & in periculis fide, quibus regnum paraſti, in poſterum tibi eſt retinendum. Proximam quoque Boëmiam tot iam annos à te oppugnatam, nonnè dicturam agnoſcis, non pro iudicio Romanæ Sedis, tollendiſque erroribus, ſed ad ſolam ampliandæ poteſtatis curam tamdiù bellatum eſſe? tantamque rerum, atque hominum editam ſtragem? Quando pro Seruia, & Boſna, non cum hæreticis, ſed quod fædius eſt, pacem procuratam cum infidelibus inſpicient. Retinendum vbique etiam inter tuos eſt nomen bonum, fili chariſſime; ideoque non modò anteponendum cæteris rebus, ſed morte etiam, ſi expediat, redimendum. Qua in re animaduerti quoque

oportet, quæ [illegible] & circumſtantes Germaniæ Principes probatum factum hoc ſint, quantumque mirantur mutationem hanc ſubitam, tantæque iacturæ. Creſcet haud dubiè illis ſuſpicio, in te amor non creſcet. Nouorum fortè etiam conſiliorum cauſam præſtabis; quæ, qualia ſint ita ſint, arbitrari tu melius potes, cui ſunt nota propinqua. Nos de te ſollicitudine metu eſſe non poſſumus, & libenter, quæ ſentimus, eloquimur. Quia & nos quoque, à quibus ſummè diligeris, cum te hoſti noſtro conciliatum videbimus, Chriſtianiſq; viribus illi adeſſe, haud ſanè eſſe ad res tuas poterimus, qui cuperemus. Reſpectus tam abominandæ ſocietatis neceſſariò mentem noſtram à multis auerteret. Sequi erit neceſſe conſenſum Eccleſiæ, nec blandiri illi, quem illa non probet. Etenim aſſiſtens Turco, Dominicum gregem oppugnas. In Vſuncaſſanum mittens arma, venientem defenſorem debilitas. Sentit ille nobiſcum, ſentit cum Venetis: Id quærens, vt malignus hoſtis, nec fidelibus nocere, nec infidelibus poſſit. Quam ob cauſam nos, atque illi, non modò certos in exhortationem ſuſcepti operis noſtris nominibus miſimus; ſed claſſem quoque cum ſapientiſſimo Rege Ferdinando emiſimus: quà diſtractus Turcus, minus ad reſiſtendum efficax ſit; & tu nouo conſilio, ad impediendum conſentientem Italiam, turbandamque vltionem, quæ de inimicis noſtris, cum inimicis paratus pacem facere, & præſidium mittere, & præſentem Chriſtianorum ſpem intermittere cogitas! Nè neglige, quæſumus, famam tuam, Matthia Rex. Crudelis eſt, qui illius curam non habet. Nullâ re tam clarere magni Principes ſolent, quàm opinione conſtantis virtutis. In quo illam homines intuentur, dignum ſummis honoribus ducunt. Eam quidem commendationem, facta ingentia tibi hactenus pepetere præterita. Repere enim, quâ animi magnitudine regnum paraſti, quâ conſeruaſti, quibus etiam prælijs Turcorum impetus retudiſti: quanta demùm laude, Bohemicam hæreſim iudicio Romanæ Sedis damnatam, armis victricibus attriuiſti. In ore hæc omnium ſunt, atque omnium vocibus, & litteris feruntur in cælum. Quid aliud nunc eſt moliri, quæ de te nunciantur, quàm de tanto gloriæ gradu cadere? laborum præteritorum fructum amittere? athletæ Chriſti nomen eijcere, & conſenſoris infidelium ſumere? Miſeram commutationé, ô fili, atque omnium iudicio noſtro miſerrimam. Pro gloria ignominiam, pro ſalute infelicitatem, pro gratia indignationem, pro ſpe retributionum metum vltionis mutare. etenim ſi hunc cum hoſte conſenſum, & ferendum auxilium ingratum Deo non putas, erras vehementer. Odibile illi erit, atque infeſtum; nec talem putabit pro tantis in te meritis retribui gratiam debuiſſe. Quo in loco etiam attendi eſt opus, quid inde conſequi, & formidari meritò poſſit. Scis poteſtatem humanam omnem à Deo eſſe. Per illum dari, & adimi. Maiorem eſſe qui in cælis regnat, quam qui in terra. *Dominus*, inquit Propheta, *pauperem facit, & ditat, humiliat, & ſubleuat*. Quæ manus miſericorditer aſtitit tibi laboranti pro fide, ac cadere numquam permiſit, eadem indignata, ſi remitteret, quo te in duris rebus præſidio munies? aut quem alium ſubleuatorem pari his? Cantat Eccleſia; *niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra vigilat, qui cuſtodit eam*. In manu ſua ſunt omnes fines terræ, & ſine eius ope, inanes ſunt conatus noſtri. Noli tantum fidere viribus tuis, tantumque ſpei in armis reponere, vt valere contrà indignantem Dominum aliquid credas. *Sicut fluit cera à facie ignis, ſic pereant peccatores à facie Dei.* Defenſorem illum tibi conterua, quo etiam propugnatore, & duce, diſſipaſti ſemper inimicorum conſilia; idque age, vt in omnibus vijs tuis illum cogites, & illi ſeruias ſoli. Seruire autem ſoli non potes, ſi te cum hoſte tuo coniungas. Sacrorum eloquij eſt verbum; *Nemo poteſt duobus dominis ſeruire.* Si non duobus dominis, vtique duobus hoſtibus minus. Increpat Apoſtolus Paulus; *Quæ participatio iuſtitiæ cum iniquitate? Aut quæ ſocietas luci ad tenebras? Aut quæ conuentio Chriſti ad Belial? Aut quæ pars fideli cum infideli? Aut qui conſenſus templo Dei cum idolis:* Summa eſt omnium, fili chariſſime, ad quam hæc ſcripta referimus. Si cogitaſti, quod ferunt, frange funeſtum conſilium, & coniunge Deo. Nulla te in præſentiarum neceſſitas ad pactiones has vrget. Si non cogitaſti, etiam lætare, tantam de te, & rebus tuis apud nos curam eſſe. Colloquimur tecum in charitate Chriſti, ſicque agimus liberè, vt cum eo eſt Rege agendum, quem ſemper laudauit, & dilexit Eccleſia, quique vocem Patris patienter poſſit audire. Nil, quod nunciatum eſt, credimus. Ad ſolliciti Paſtoris officium omnia ſcripſimus. Dominus ſit in corde tuo, & greſſus tuos dirigat in ſemitam rectam. Creſcere te faciat omnibus diebus vitæ tuæ, & Domini inimicorum tuorum ad gloriam ſuam conſtituat. *ext. inter epiſt. Card. Papienſ.* 516. 517.

Hæc Sixtus Pontifex, Matthiæ Regi. Intereà Matthias cunctas calumniam verbis, & factis diluere. Quum enim alias Turcorum rebus infeſtus eſſet, tum multò infeſtior factus eſt à diuulgato rumore. Quamobrem Veneto auro inauctoratus, & Pontificijs monitis armatus, adeò exarſit, vt continuò armis in Thraciæ fines illatis, belloque Aſiæ indicto, tantum terrorem Othomano iniecerit, vt exercitum ex Macedonia reuocauerit. Sexies cum Turcis Matthias congreſſus, victoriam ſemper reportauit, ac Sabazam oppidum cepit. Attulit ea res non modicam Sixto Pontifici lætitiam, non minùs, quàm ingentem dolorem diſſenſio, inter Ferdinandum Neapolis Regem, ac Venetos. De Regno Cyprio, diſſidium fuit. Res eſt A morte Iacobi, qui Catharinam Corneliam ex ſe grauidam, hæredem Regni ſcripſerat, Hiſpani, qui Iacobi Regis conſenſu ſpatium incolebant, Catharinæ Reginæ inſidias inprimis ſtruxerant, vt ea ſublata Regnum Ferdinando pararent. Ex his Cyprius quidam Antiſtes, natione Cathelanus, qui per id tempus, quo Iacobus vita deceſſit, apud Ferdinandum Regem Oratoris munere fungebatur, Ferdinando perſuaſit, vt filium ſuum ex concubina natum Iacobi Regis filiæ, & ipſi ſpuriæ, ſe authore, matrimonio locaret, eaque ratione Regni poſſeſſionem acciperet. Ferdinandus [illegible] Belpratum nomine vnum ex ſuis [illegible], vnà cum Antiſtite, duabus longis nauibus armatis nauigare, remque conficere imperauit; qui cùm Cyprum appuliſſent, coniuratos Cyprios [illegible] ab Antiſtite fœderatos excitarunt, vt [illegible] noctu armis, Paulinum Zapum, Reginæ medicum, ſubito tumultu in Regia aula obtruncarint; Andream, Cornelium eiuſdem Catharinæ patruum, & Marcum Bembum ſororis illius filium iugolarint; mox duce Antiſtite palatium ingreſſi, Iacobi filiam teneræ adhuc ætatis, quippè quæ ſeptem annos nondum attigerat, Ferdinandi Regis notho deſponderint: ac præterea nuptijs in hunc modum celebratis, Ferdinandum de tota re monuerint, obteſtantes, nè ſibi, atque illis deeſſet. Hæc res Venetorum animos exacerbarunt, multoſque motus in Italia excitauit. quorum non minor pars in Sixtum Pontificem, Ferdinando ſtudioſum. *Sabellicus Ennead.* 10. *lib.* 7. *P. Iuſtinian lib.* 9.

Quàm verò nimium Sixtus Ferdinando ſtuduerit, vel ex hoc vno vnico homines iudicabant Eleonora FERDINANDO filia, Herculi

X. *Diſſenſio calumnia Matthias [illegible]*

XI *Eleonora [illegible]*

Google

Ferdinãdi filiam excipi honorificè curat Sixtus PP.

Ateſtino nuptura, Regulo Andrienſi deducente, ad vrbem peruenit pridie Non. Iunij, Pentecoſtes peringruentes huius anni. In ea excipienda Sixtus ſuperiorum omnium Pontificum magnificentiam longè ſuperauit: quippè qui (vt narrat Pigna) à priſcorum Sacerdotum frugalitate, ad inſolentem ſplendorem, ac luxum cũprimis deflexiſſet, auctore maximè nepote F. Petro, S. Sixti Cardinale homine ventoſiſſimo, cuique Romanum ærarium in manu eſſet. Summus ergo, ac planè eximius honor ad hunc modum Romæ eſt habitus. Aduenienti tertio ab vrbe lapide occurrerũt duo è purpurato cœtu, cum lectiſſimo Epiſcoporum, atque aliorum Sacerdotum comitatu. A porta, rectà ad ædes Lateranenſes porrexit, pulla in veſte, vtpotè viatoria, & gemmato galericulo tecta; ibiq; aliquãdiù ex labore itineris requieuit. Mox ipſo Pontificis nepote, atq; item altero Cardinale, omnibus, quicumque in vrbe erant Legatis, proceribus, ac Romanorum, aliarũq; gentium nobiliſſimis proſequentibus, vijs, qua paſſim incederet, exornatis, ad SS. Apoſtolorum ædes peruenit; quo domicilio nepos Pontificius ante ſumptam purpuram, vnus ex Minoritarum ſodalitio vtebatur. Eſt ſanè proditum memoriæ, non minùs LX. hominum millia, ad ſpectaculum conuaniſſe, quod Sixtus clientes fermè omnes ex tota ditione Pontificia, ac neceſſarios nominatim euocaſſet. Cardinalis Petrus, pro templi vacua in area ad nouam nuptam excipiẽdam, magnificentiſſimam domum, Britannico more ſtatuerat, tribus atrijs patentibus, vetera ædificia æmulantem. Primo atrio peramplì thalami, poſtremo quatuordecim coniuncti erant, ſinguli vario aureorum periſtromatum, alioque exquiſitiſſimo, ſummiq; pretij ornatu exculti, ſiue lectos, ſiue ſellas ſtragula veſte, acu picta, atque argento collucentes ſpectares; nè quid de gemmis paſſim inſertis dicam, vel ipſo manus pretio omnem propè fidem excedẽte. In interioribus conclauibus mollis veſtis ex alpinorum, Ponticorum, ac luporum ceruariorum pellibus conſtans proſtabat, qua virgo ipſa, & comites, prout auctumnum tempus poſtulaſſet, vterentur, ad pompam potiùs, atque oſtentationem exprompta, quam quòd eius vllus foret vſus. Matella ex puro puto auro fuit. Primum atrium ſplendidiſſimo conuiuio, ac ludis deſtinatum, aulæa phrygio opere pulcherrimè picta, auroque diſtincta ornabant, & terni occulti folles maximi perflabant. Puer, Angeli habitu hauſtam ex fonte aquam, huc illuc multifariam ſpargebat. In prima alterius atrij fronte eminebat ſuggeſtus auro, atque argento, gemmiſque aptiſſimè diſtributis maxime conſpicuus, è regione, aurea, atque argentea multorum artificum manu cælata vaſa, duodecim gradibus diſtincta, atq; diſpoſita, non minùs iucundo ſpectaculo viſebantur. In poſticmo pretioſiſſimis tapetibus inſtrato, Proceres, ac nobiliſſimus quiſq; cõueniebant. Poſtera ſacroſanctæ Pẽtecoſtes die Eleonora in palla aurea, gẽmis, & vnionibus fulgente, ad Vaticanum proceſſit, proſequentibus multis Senatoribus, ac Proceribus, lectiſſimoque nobiliſſimarum fæminarum cœtu. Ibi myſterijs altaris interfuit Pontifice operante: ad cuius pedis oſculum cùm venerabunda procubuiſſet, ille manum oſculandam porrexit. Florentini, qui Vrbem incolebant, Suſannæ hiſtoriam, à prandio in ſcena apud eam feſtiſſime pronunciauerunt. Inſequenti die idem Pontificis nepos epulo illam excepit, incredibili auri, & argenti cælati copia; cum tamen nullum eorum vaſorum, quorum ſupra facta eſt mentio, loco ſuo dimoueretur, & plurimæ, maximæque diuerſæ epulæ continenter apponerentur; varia ſemper ad vnumquodq; ferculum præcinente ſymphonia. Architriclinus in ſingula fercula nouum & ipſe amiculum pulcherrimum, torqueſque tum aureos, tum gemmis, atque vnionibus collucentes ſumebat. Miniſtri ad vnum omnes ſummi, infimi, eximio cultu ad vtrumque menſæ

Splendiſſimũ conuiuium, variaq; ſpectacula in eo exhibita.

latus aſtabant. Nec ad ſimili habitu pueri ex abacis argenteis inauratis dapes conuiuis apponebant. Nullo non aureo poculo potatum eſt. Ferculis quibuſque veteris alicuius fabulæ argumentũ ſuccedebat; Atalantæ puta, & Hippomenis; Perſei Andromedam morti ſubtrahentis, ac id genus talia, quæ tamen vice ciborum eſſent. Secundæ menſæ fuere bellaria, imagines, inquam, ad iuſtam humani corporis magnitudinem effectæ. Inprimis nudus Hercules cælum ſuſtinens; cuius laborum teſtes ſequebantur, leo, aper, & taurus, ac tres præcelſæ turriculæ dedita opera mox comminutæ, atque in aream grandinis inſtar iactatæ. Apparuitquoque in exeſo montis ſpacu ſerpens miræ magnitudinis, & nauiculæ decem paſſis velis, glande ex ſaccaro onuſtæ, haud dubium argumentum Ruuereæ familiæ. Subſequutus eſt Veneris triumphus, cygnis currum trahentibus, conchylia Deæ ex monocerotis cornu fuiſſe dicũtur, liquore in glaciei ſpeciẽ denſato oppleta; cupidines verò ex coagulato lacte matri quaſi alludebant. Excepere Hercules atq; Heſperidũ & pomorũ cuſtos draco. Inter hęc cùm medio in atrio mons repentè extitiſſet, ex eo diſciſſo ferus homo prodijt, qui pòſt carminatio Aragonenſem, atque Ateſtinam ſtirpem decantata, ab ipſo illo monte abſorptus ſimul ex oculis euanuit. Sub finẽ epuli Heroës octo, ac totidem puellæ, principſque Hercules & Deianira, mox Iaſon cum Medæa, Theſeus, & Phædra, atque alij deinceps, quam quiſq; amaſſe traditur in fabulis eã manu ducebat: atque ita ad citharam choreas plaudere cæperunt. Inter hæc Centauri pari numero parmis, clauiſque armati, quaſi nymphas per vim abducturi cum manus conſeruiſſent, heroës pręleferentes victoriam vnius Herculis virtute partam ſuperiores diſceſſerunt. Hæc omnia conficta ſunt in gratiam Herculis, cuius nomen obiter exprimere voluit Romanus, non ſolum poſtremæ menſæ argumento, ſed etiam iucundiſſimo heroum centaurorumq; depugnantium ſpectaculo. Quin Pontificis, Regis, atque Ducis inter ſe coniunctionem ſignificauit, ſingulorum inſignibus totis paſſim ædibus inuicem conſertis, atque commixtis. Fortè aliquem perſtrinxerat, illa Suſannæ hiſtoria, à Florentinis repræſentata. Iam interceſſerant eam inter gentem & Sixtum, (quas memorauimus) ſimultates. Ergo Petrus Cardinalis, per ſpeciem nuptiarum, Ferrariam, deindè Mediolanum, ac Venetias profectus, dicebatur conſilia aduerſus Florentinos agitauiſſe. Tantum autem ea ſuſpicio apud Hetruſcos valuit, vt cùm animaduarterent Pontificem, & Ferdinãdum conſpiraſſe inter ſe, Venetos, & Mediolanenſem ad ſocietatem ineundam ſollicitarunt. Excuſabat Cardinalis, ſiue prætexebat, cauſà ſacri belli, Ferrariam, Mediolanum, & Venetias ſeſe conferre. At nihil omninò, apud gentem ſagacem, ſuſpicioſamque efficere potuit, quo minùs exiſtimarent, obtentu ſacræ expeditionis ſabam in coruio capite verſari. *Pigna de rebus Ateſtinorum lib. 8. Bugatus hiſt. Mediolan. lib. 6.*

XII. *Iubilæum à Sixto PP. indicitur.*

Quòd bellum attinet Turcicum, certè Sixtus nihil omiſit eorum, quæ illud iuuare videbantur. Inter alia exiſtimabat, Iubilæi Generalis celebritatem, iam ad vigeſimum quintum annum à ſeculari contractam maximè poſſe prodeſſe; ſi ex vniuerſo terrarum orbe populi Romam confluentes, precibus, ſtipendijſque in commune collatis piam militiam adiuuarent, vel à deſiderio Pontificio inflammati, ipſi nomina adſcriberent. Ergo, Annum Iubilæum ad Natalitia feſta anni ſubſequentis initiandum, indicere, omneſque Chriſti fideles ad limina Apoſtolica inuitare voluit, diuulgato diplomate, quod adiungo.

Quemadmodùm operoſi, vigiliſque Paſtoris ſolertia oues ſua cuſtodiæ deputatas curat à ferarum praſeruare incurſibus, & ad ſtatum proſperum fœtu multiplicato producere; ità quoque & nos

quibus

quibus diſpoſitione ſuperna vniuerſi gregis Dominici ſolicitudo commiſſa eſt, & ſupremum deſideramus aſſiduis, & ſtudioſis nitimur indefeſſis, cunctos Christi fideles, quos à iuſtitiæ ſemita hoſtis humani generis diabolica arte auertit, depoſita peccatorum ſarcina ſuo reconciliare auctori; vt æternæ felicitatis præmijs, noſtri Redemptoris ineſtimabili charitate mediante potiantur, ſicque noſtræ operationis miniſterio, vtilitate publica ſuadente, etiam per gratiarum ſuſceptionem, quòd eorum ſaluti conueniat, atque noſtræ, & prædeceſſorum noſtrorum ordinationes ſalubres debitis effectibus mancipentur. Olim ſiquidem felicis recordationis Paulus Papa ſecundus, prædeceſſor noſter, rationabilibus cauſis tunc expreſſis inductus, de venerabilium Fratrum noſtrorum, tunc ſuorum, (de quorum numero tunc eramus) conſilio, annum Iubileum ad breuius tempus prouida moderatione reducens, illum ad annum vigeſimumquintum, Apoſtolica autoritate ſtatuit, ac voluit, ſtatuit, & decreuit ex cauſis præhabitis, quòd ſingulis XXV. annis Iubilæi annus prædictus celebrari deberet: quòdque anno Domini M. CCCC. LXXV. proximè futuro, videlicet à vigilia Natiuitatis Domini noſtri IESV Christi, idem annus Iubilæus inciperet, & vt ſi prout fruerentur vniuerſi, & ſinguli vtriuſque ſexus fideles qui Beatorum Apoſtolorum Petri, & Pauli Baſilicas, Lateranenſem quoque, & Sanctæ Mariæ Maioris almæ vrbis Eccleſias ſtatuendis diebus deuote viſitarent, omnes, & ſingulas Indulgentias, & peccatorum remiſſiones conſequerentur, quas idem Pontifex, ſuique prædeceſſores anno Iubilæo huiuſmodi baſilicas, & Eccleſias prædictas viſitantibus deuote conceſſerant, per quaſdam primò, & deinde nos, qui eidem prædeceſſore, ſicut Domino placuit, ſublato de medio ſumus diuina diſponente clementia, ad apicem Summi Apoſtolatus aſſumpti; & per noſtras litteras, eiuſdem Pauli prædeceſſoris ordinationem, voluntatem, & ſtatutum, ac omnia, & ſingula in eiſdem ſuis litteris contenta, de Fratrum eorumdem conſilio approbantes, ſimiliter ſtatuimus, & ordinamus, quòd annus Iubilæus prædictus, cum eiſdem Indulgentijs, & remiſſionibus plenarijs peccatorum, anno proximè futuro, à vigilia Natiuitatis eiuſdem incipere, & vt ſequitur, continuari deberet, prout in ſingulis litteris prædictis (quarum tenores præſentibus haberi volumus pro expreſſis) plenius continetur.

Verùm quia poſtmodum tàm nos, quàm idem Paulus prædeceſſor noſter diuinis humanis agentes, animarum ſaluti, intentis multorum Principum, & aliorum Christi fidelium, ac deuotarum perſonarum qui ad prædictas diuerſas Indulgentias, & peccatorum remiſſiones plurimis nonnullis Eccleſijs, Monaſterijs, ac pijs locis dixerunt concedendas propter quas populorum ſeſe auertunt ad Baſilicas & Eccleſias prædictas retardant, aut ipſius anni Iubilæi celebratio minuitur, vel minorem aſſequi, cùm animarum non modica detrimenta Nos, qui vniuerſorum credentium profectui, & ſaluti propterea ex debito inſiſtere paſtoralis officij, quæ non ſine propter aliquam [illegible] Iubilæus à nobis, ac eodem Paulo, vel alijs prædeceſſoribus noſtris conceſſarum huiuſmodi Indulgentiarum, hoc ſanctum opus, ac remiſſiones, & gratia anni Iubilæi intermittatur, aut fideles ipſi à tanto munere reddantur expertes) remedijs opportunis prouidere volentes, omnes, & ſingulas plenarias, etiam ad inſtar Iubilæi, ac etiam commutandi vota, aut ſuper eis, & vt ad ablatis incertis, aut per vſurariam prauitatem, vel alias male acquiſitis componendi, aut illa ſibi certo modo, & forma remittendi, & dependendi conſeſſoribus poteſtate abſoluendi, etiam in caſibus Sedi Apoſtolicæ reſeruatis facultates, conceſſiones, & indulta à nobis, & eadem Sede, vel illius autoritate quibuſcumque Eccleſijs, monaſterijs, hoſpitalibus, & pijs locis, vniuerſitatibus, fraternitatibus quibuslibet, tàm in perpetuum, quàm ad certum tempus in vita, ſiue mortis articulo, quo cumque modo aut quauis cauſa quomodolibet conceſſas, & conceſſa, & in poſterum forſitan concedendas, vel concedenda, autoritate Apoſtolica tenore præſentium de Apoſtolicæ plenitudine poteſtatis, vſque ad noſtrum, & eiuſdem Sedis beneplacitum, ſuſpendimus, illaſque durante beneplacito noſtro, & Sedis prædictæ ſuſpenſas eſſe volumus, nec interim alicui ſuffragari: Indulgentias tamen Baſilicarum, & Eccleſiarum dictæ vrbis in ſuo plenario robore durantibus Diſtrictius inhibentes, alias indulgentias, præter iſtas durante ad locis publicis, vel priuatis prædicari, aut nunciari, earumque prætextu à quæſtoribus aliquid exigi quoquo modo. Quinimò quæſtores, & prædicatores quoſcumque per loco [illegible] dicationibus, & quæſtibus [illegible] deſiſtant [illegible] dantes præſentium autoritate [illegible] per Eccleſiaſticam, de quibus viſum fuerit opportunum. Nulli ergo omnino hominum liceat, hanc paginam noſtræ ſuſpenſionis, inhibitionis, mandati, & voluntatis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem Omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum eius ſe nouerit incurſurum. Datum Tyburi anno Incarnationis Dominicæ M. CCCC. LXXIII. IIII. Calend. Septembris. Pontificatus noſtri anno III. extr. commun. lib. 5. c. 4. de pœnitentijs, & remiſſionibus.

XIII. *Autem nunciantur Card. & ſingulorum nomina.*

Conabatur Sixtus, Romam omnes Christi fideles euocare, inimicis crucis Christi, quà precibus, quà ſubſidio conferendo euertendis. Eadem de cauſa, vt videlicet viros haberet, qui authoritate apud Reges, & ſuos populares poſſent, tàm illos, quàm iſtos ad ſacram militiam excitare, ad ſecundum Nonas Maij, octo Cardinales ex varijs nationibus creauit, quorum hæc nomina, cognomina, patria, & dignitates.

Philippus de Leuis, Gallus, Archiepiſcopus Arelatenſis, presb. Cardinalis SS. Marcellini & Petri.

Stephanus Nardinus Forolinienſis, Protonotarius Apoſtolicus, Archiepiſcopus Mediolanenſis presb. Card. tt. S. Hadriani.

Auxias de Podio, Valentinus, Hiſpanus, Archiepiſcopus Montis Regalis in Sicilia. presb. Card. S. Vitalis tt. Veſtinæ.

Petrus Gundiſaluius de Mendoza Hiſpanus, filius Marchionis de Santillana, Epiſcopus Seguntinus, presb. Card. tt. S. Mariæ in Dominica.

Antonius Iacobus Venerius, Recanatenſis, Picens, ex Epiſcopo Syracuſano Legionenſis, presb. Card. tt. SS. Viti, & Modeſtæ.

Ioannes Baptiſta Cibo, Genuenſis, Epiſcopus Melphitenſis, presb. Card. tt. S. Balbinæ.

Ioannes Arcimboldus Mediolanenſis, Epiſcopus Nouarienſis presb. Card. tt. SS. Nerei, & Achillei.

Philippus de Viginnecli, Burgundus, Epiſcopus Matiſconenſis, presb. Card. tt. S. Luciæ in Silice. *Panuinus in Sixto IIII.*

XIV. *Neapolitanus Rex iraſcitur, & quam ob cauſam*

Imperator, Rex Galliarum, Rex Neapolitanus, quanquàm ſinguli ſingulos ſuæ nationis poſtulaſſent creari Cardinales, & Sixtus inclinaret; tacita tamen ſententia collegij præualuit, nè in præſens numerus Patrum augeretur; maximè cum vnus ex his ea dignitate omnino indignum proponeret. Re in aliud tempus dilata, Ferdinandus Neapolitanus dilationem ægrè tulit: & is, qui ambiebat ſorijs innectus, nomis Curiam impleuit. Cæterùm hunc Cardinalis Papienſis grauiter compuit, & Sacerdotalis officij memor reſpondit ſtulto, ſecundùm ſtultitiam ſuam, vt ſibi ſapiens non videretur; Regi autem, factum Collegium excuſauit factum, inter alias cauſas iſta allegata, Pontifici, & nobis hæc frequens creatio Cardinalium non potest non operteſſe Dignitas noſtra, vt ſcis, prima à Pontificatu eſt in Eccleſia. Augeri tamen per Pontifices ſolet. Numerum tamen ſemper fuit illorum. Si poſt recentè aliorum creationem creari nunc tuâ poſtulatione aliquos licet, neceſſarium mox erit, eodem exemplo requirente Francorum Rege, infinitos creare. Poſt paulò etiam ad Cæſaris litteras idem eſſe ſore. Ita continuatione quotidiana creandorum Cardinalium dignitas vileſcebat: nec pluris erat tam ad hominum æſtimationem Cardinalem creari, quàm quemuis ex plebe Epiſcopum. Hæc Ferdinando Regi. Patres Papienſis Cardinalis idem priuatim. Cardinali Vicecancellario in Hiſpanijs Legato. Maio præterito Cardinales octo creauimus. Hoc Iunio eramus penè totidem creaturi, niſi benignitas Dei magis, quàm noſtra diligentia ſubueniſſet. Dilata tantùm, non ſublata eſt res. Quo autem ex genere hominum noſtrum dedecus pararetur, ex aliorum litteris plene intelliges. Vnum deſignabo æquè cognitum tibi, ac mihi: Noſti quem toties ſpurium di-

Item à Card. Papienſi corrigitur.

uem cauere admonuiſti ſemper: de quo etiã ego in arcanis Cõmentarijs Calixti noſtri exempla diplomatũ reperi ſua manu deſcripta, quibus vitiũ ortus ad Sacerdotiũ, & dignitates Eccleſiæ tollebatur. Hunc ipſũ nũc includere noſtro Ordini conabatur, qui poteſt: actãto quidẽ impetu, vt quonãmodo iacturã hãc euaſerimus, ipſe demiror. Nil tot annorũ conſtans fama, nil Patrũ nõnullorũ diſſuaſio, nil etiã teſtificatio mea valere apud præcipitẽ animũ poterat. Michaelis Ferrarij fides adducebatur in medium, petebaturq; ad teſtimoniũ dicendũ, vel euocari huc, vel illius accipiendi curã tibi cõmitti. Neutri eſt aſſenſum. Neſcio, an occultè de hoc ipſo admoniturſint Michaelẽ, & procuratori litteras nſ[illegible] officioſi mendacij. Tota aũt in huncmodum reſponderéq́; ti eſt ſuæ D. ingrata (vt ſuiſſe ſemper cognoui) vide, an per quenire hominẽ poſſis, & verũ teſtimoniũ noſcere. Aut ſi ille amicitiæ magis, q̃ conſcientiæ ſeruiendũ exiſtimet, aliundè vitij huius documenta accipere, q̃ ad nos deferens, naſcenti malo nobiſcum occurras. Promitto, ſi talibus ſemel pateat hęc ianua, finẽ non ante futurũ, q̃ magna pars noſtrum ex ſpurijs Principũ cõſtet, cui exemplũ de Cæſaraugustano tuo mox gradus proxim⁹ erit. Quo enim ore Regio negemus filiũ, q̃ ſubdito conceſſum eſſe docebitur? Doleo in hoc, quem noto, Præſule, conditionẽ hanc onus vel ferri, vel eſſe. Etenim, q̃ ſcis, ſumma eſt in eo virtus, & integritas, & ſumma vitæ coniuncta doctrina: vt nihil vtilius cõuenirí ad opus noſtri miniſterij poſſit. Sed conſulendũ exemplo eſt, præſenſq́; vna vtilitas poſthabenda ẽ detrimentis multis futuris. Niſi vel de excelſo Dñs, vel diligẽtia tua iſthinc, vel noſtra hinc cura, q̃ parũ expecto, nobis ſubueniat, antè Nouembrẽ, vt dixi, ebibendus erit hic calix. Inter nos, q̃ non ſine gemitu refero, Inter nos, mi Vicecancellariè, ſunt, qui vitium tueãtur, & currentẽ ſua ſponte Pontificem, inſtigationibus aſſiduis pręcipitem agant, ſuę dignitatis, & caſti luci noſtri immemores. De Vlyſponẽſi credo etiã cõmendationi tuæ aſſenſurus, ſi creari aliqui cõtingebat. Hæc Valentino. Iſta Cardinali Rauennati.

Card. Papienſis S. R. E. Vicecancellario ſcribit.

XV. *Item Cardinali Rauennati.*

Hæc, Reuerendiſſimè Pater, ſumma omniũ eſt, quæ per hos dies acta apud nos ſunt. Proxima Cardinaliũ creatione, cum Cæſari, Francorũ Regi, & Ferdinando noſtro locus vni creando reſeruatus eſſet, quem ſibi quiſq; depoſceret, à Cęſare Brixinẽſis Epiſcopus peteret, à Fräcorum rege, nondũ reſpõſum eſſet allatũ; Ferdinandus aũt quotidianis litteris, & nuncijs Tifernatẽ, Salernitanumq; requireret, quos dolebat nuper eſſe prætermiſſos, cõtrarijs ſtudijs res eſt impedita. Salernitanũ apertiſsimè oppugnabat Neapolitanus, Senẽſis Tifernatẽ, Sãctæ Mariæ, & Luciæ Brixinenſem. Grauior nulla cõtentio, q̃ Neapolitani, & Senenſis. Ille, vt excluderetur Salernitanus Tifernatem recipiebat; hic è cõtra Salernitanũ, vt præteriret Tifernas. Sanior Senatus pars Senenſi fauebat, Neapolitano Põtifex qui propter domeſticum famulatũ in Tifernatem inclinans, numero Cardinaliũ nouorũ ſe adiuuabat. Minæ vtrimq; multæ, & tumẽtes animi, & verba ad ſeditionẽ ſpectantia. Adiumentor tandẽ Cardinalis ſancti Xyſti, qui & ipſe Tifernati minùs fauebat. Dilata creatio eſt ad proximũ Natalem Domini Saluatoris, quo tẽpore cùm in eandẽ diſceptationẽ redeundum planè perſpiciam, Deũ precor, paci noſtræ ſubueniat. Romæ XX. Iunij M.CCCC.LXXIII. *ep. Papië.* 511. 514. 515. Iſta volui adſcribere, vt palã ſit, quãta cum maturitate legebant in Sacrũ Senatum homines, quãtumuis Regia cõmendatione, vel Pontificio fauore ſubnixi; quandoquidẽ Patribus integrũ erat; in natales, in mores, in doctrinã, in ſtudia, in merita, inq; reliqua adiuncta ſententiã dicere, & vel probare, vel reprobare, quẽ vel Rex, vel etiãſi Põtifex voluiſſet.

XVI. *Sixti PP. reſponſum ad Regis Aragonũ poſtulata.*

Poſtulabat inter hæc, Ioannes Rex Aragonum, nepotem ſuum, ſed puerũ, Cæſaraugustanæ Eccleſiæ Archiepiſcopũ præfici. Et quid reſponderit Pontifex placet ex adiunctis cognoſcere. *Sixtus IV. Aragonum Regi.*

Hortatur nos vera charitas, chariſſime fili, vt poſt nonnulla breuia, aliena manu ad te ſcripta, hanc quoq; cedulã noſtra ſcribamus, quò & planè veritas pateat, & tuam Serenitatẽ ad capiendum rectũ cõſilium, falſæ ſuaſiones nõ tardent. In veritate etenim loquimur, nec te fallimus, nec animã noſtram Sr[illegible] Eccleſiæ Cæſaraugustanæ præficere nepotẽ tuum potuiſſemus impuberem minori ætate agẽtem, vel fuiſſet à nobis cupidius impletum, quam à te eſt poſtulatũ. Gratificare enim Maieſtati tuæ optamus, animumq; in eã propenſum cumulate in rebus oſtendere: ſed id ipſum ſine graui offenſione Dei, & animæ tuæ, & noſtræ non licuit: & cur nõ licuerit, alijs litteris abunde oſtendimus. Fratres quoq; noſtri, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales, qui in partem ſollicitudinis nobis ſunt dati, & quorũ libenter audimus conſilia, nec ſuaſerũt hactenus, nec vt videmus hortãte honeſtate ſuaſuri in poſterũ ſunt. Differri res facilius poteſt, quàm mutari, & conſtare potius mẽs noſtra, quã ad lædendũ miniſteriũ Sanctæ Sedis induci. Proinde, Rex Sereniſſime, pati omnia poſſumus. Sed iacturã animo facere nec debemus nec poſſum⁹; nec vt eã faciamus, in tuã piã intentionẽ credimus velle. Pro nepote, ſi qua forſan aliunde oblata eſt ſpes illã ſine ceſſurã nõ cernimus. Ad negandam quoque poſtulatam promiſſionẽ legitima neceſſitate impellimur. Velis igitur q́ proximum eſt more Catholici, & ſapientis Principis conſilium capere conſentaneũ honeſtati noſtræ, & tuæ, pluſque nos audire, quam alios. Expectatio quæ, iam interponetur, ſuperuacua erit, vexatura utrimq; & nos, imprimiſq; Eccleſiã noſtram. Si vtilitatẽ ex illa queris nepotis præſtare hanc facile poſſumus, & quantam cupis & ratione quoq; qua cupis, tẽq; ad illam ſuſcipiendam hortamur. Cardinalẽ enim ſanctæ Sabinæ, qui tibi ſidus eſt, & nobis ſiũ præſentibus moleſtijs angitur, non dubitamus libenter ſubituum, quodcumq; illi onus imponendum duxerimus. Habeat nunc nepos commodũ dignitatis Eccleſiaſticæ. Anni verò, cũ nondum ad Cathedralem, & Metropolitanã idonei ſint, illo poſtmodum proficiente ætate, & meritis, neque de hac Cæſaraugustana deſperandũ erit, neq; titulis dignitatũ præſtantis Domino ſunt defuturi. Crede cõſilio noſtro, & cape libens, q̃ tibi offerimus. Moderata Altiſſimo placent, & q̃ pie depoſcunt, cæleſti benedictione adauget. Idem quoque non probat, q̃ immature, & cum detrimento animæ quæritur. Pro noſtra in tuam ſerenitatem certa dilectione, & ne à diuerſa ſcribentibus forſan fallatur, hæc tecum in ſecreto conſcientiæ communicanda, & declaranda, & roganda manu noſtra [illegible]. Aſſectum fid. Inter conſulentis, & te diligentis memẽ[illegible] Papien. num. 512.

In Polonia, hoc anno, obijt Ioãnes Gruſcinius, Archiepiſcopus Gneſnenſis, cum Cracouiam à Rege Caſimiro euocat⁹ veniſſet, repẽtina correptus angina, ita vt nẽ procuraretur quidẽ ſacris myſterijs cõſentaneũ extremæ vitæ exitũ conſecutus. Fuit enim in omne libidinũ, & audaciæ genus proiectus, cuius ambitione Cracouienſis Eccleſia grauiter diuexata erat. Auaritiæ verò, & immoderati in euehẽdis, & locupletãdis fratribus ſtudij, ſeu verius cupiditatis fructum, qualẽ oportuit, viuens nõ decerpſit. Nã eo demum defũcto, Caſimiro, q̃ grandi pecunia mercatus erat, inter Bartholomæũ Caſtellanũ Sendumirienſẽ, & Nicolaũ cognomento Colmidiũ, fratres eius germanos certatũ eſt. Exequias quidem non admodũ honorificas habuit, dedignãtibus eũ hoc honore Sacerdotibus, tam Cracouienſis, q̃ Gneſnenſis Baſilicæ, in qua ſepultus eſt. Succeſſor antè ei Rege poſtulante, à Sixto Pontifice deſignatus eſt, priuſq̃ dies electioni præſtitutus adueniſſet, non ſine infamia cupiditatis, Iacobus Sẽnenius. Huic verò in Wladislauienſi Epiſcopatu ſuffectus, Sbigneus Oleſnicius Procancellarius Regni. Clemens quoq; Vilnenſis Epiſcopus, homo plebeius, ſed probus eo anno defunctus, Albertũ Narbutũ, equeſtri apud Lithuanos familia ortum, ſucceſſorem accepit. *Cromerus lib. 28.*

XVII. *Archiepiſcopus Gneſnenſis moritur, & qualis is fuerit.*

Eodẽ anno, in Scotia, vacante Monaſterio de Dunferling, coacta Synodo, & eius loci Monachis, vnus ipſorũ Alexander Thomſone nomine in Abbatẽ electus eſt. Sed illa Monachorũ facta electio ad veterẽ diſciplinã, & inſtituta patrũ, hic nullũ locũ habuit. Nã intercedẽte apud Sixtũ Pontificẽ, Iacobo Rege, ad id honoris euectus eſt Henricus Crythorũ, Abbas tunc Paſſeleti. Ab eo tẽpore mos inoleuit, vt quæ vacarẽt per mortẽ Sacerdotia maiore, non niſi præſentante Rege à ſummo Põtifice obtinerẽtur. Simili quoq; promotionis modo Robertus Schæno Rector à Mynto, in Abbatẽ Monaſterij à Paſſelero Regia ad Romanũ Pontificẽ ſupplici commendatione creatus eſt. Inde ſecularium Clericorum ad monaſteria promotiones, neglectis pijs admodum, & per tot ſecula obſeruatis Conuentus & Monachorum electionibus; primum in Scotia originem acceperunt; atque ab

XVIII. *Abuſus in electionibus Monaſteriorum in Scotia introductus, multorum malorũ cauſa.*

hoc

hoc initio, libelli ſupplices Regum Scotorum in huiuſmodi rebus apud Summum Pontificē magnæ authoritatis, & potentiæ fuerunt. Nam quæ anteà omnium xenodochiorum cōfirmationes, id diæceſis Epiſcopum de iure pertinebant, deinceps ad Regis voluntatem, & diſtributionem, conniuente Pontifice ſenſim pertractæ fuere. Sicq; coacti Epiſcopi Scoti metu Principis, cui Romanæ Curiæ authoritas accedebat; neq; electos confirmare, neq; etiā ipſi electi confirmationē illam ſolitam à Summo Pontifice poſtulare auſi ſunt. Hinc Monaſteria ad pios, religioſoſque pauperum vſus fundata, dotataque, in priuatorum hominum etiam ex aula Regiā in ſummis delicijs, ac voluptatibus viuentium grege electorum, non ſine graui fundatorum iniuriā, collapſa ſunt. Tum piæ contributiones, eleemoſynæque in pauperum alimoniam impartiri ſolitę ceſſerunt, & in delitiarum abuſum conuerſæ, ab ipſis legitimis Monaſteriorum præfectis, quibus diuini cultus, conuentuſque ſui cura mandabatur, detractæ ſunt. Vnde plurima damna, offenſioneſque Eccleſiæ Dei acceſſerunt ab ipſis laicis. Eorum ſcilicet, qui ad Prælaturas efferebantur turpiter vitam agentium exemplo permoti laici, relictis & pijs, & diuinis operibus, ad impiam vitam, & omni turpitudinis genere pollutam, imitatione contendebat. *Appendix ad hiſt. Scotorum Boethij & Leſlaus de rebus geſtis Scotorum lib. 8.*

XIX. *Pro libertate Eccleſiaſtica pugnat Sixtus Pontifex.* Hoc ipſo anno, Sixtus Pontifex pro libertate Eccleſiaſtica pugnaſſe viſus eſt. Eduardus Angliæ Rex, nè qua Henrici Regis cæſi factio remaneret, inimicorum reliquias omnes vbiq; gentium extinguendas ſtatuit. Itaq; Georgium Eboracenſem Archiepiſcopum, Varuicenſis Comitis fratrem in vincula coniecit, & Guinas in cuſtodiam miſit. Non potuit eam indignitatem ferre Sixtus, quin Regē pro liberatione Antiſtitis interpellaret: grauiora cōminatus, niſi dimitteret. Dimiſit ille; ſed Antiſtes poſteà dimiſſus ex angore animi occidit. *P. Virgilius hiſt. Angl. lib. 24. MS. tranſact. Sixti IIII. Biblioth. Vatic.*

XX. *Animaduertit Sixtus in eos, qui cum Dæmone conſortia habent.* Eodem anno, in eos, qui cum dæmonio conſortia habent, & oracula ab hoſte veritatis petunt Sixtus vigilantiam Paſtoralem exercuit, Iſta ſcripſit.

Dilecte fili, Vicario Venerabilis Fratris noſtri Epiſcopi Bononienſis in ſpiritualibus generali.

Dilecte fili, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem.

Nunciatum eſt nobis, nonnullos Ordinis Sanctæ Mariæ de monte Carmeli fratres tantæ fuiſſe temeritatis, vt veriti non ſint diſputando, & prædicando in noſtra ciuitate Bononienſi, eiuſque Comitatu aſſerere, non eſſe hæreticum, & à puritate fidei alienum, dæmonum exſpectare reſponſa; ob quod aduersùs ipſius fidei puritatem ſcandala multa exorta videntur. Nos id indignè, moleſteq; ferentes, & de præmiſſis certam notitiam habentes diſcretioni tuæ per præſentes committimus, & mandamus, vt omni opportuna adhibita diligentia, & induſtria veram notitiam habere cures, an ſit; qui fuerint huiuſmodi aſſertores, & quæ ſcandala propterea ſint exorta. Quicquid autem in præmiſſis inueneris in ſcriptis authenticè redactum, ad dilectum filium, Franciſcum de Toleto notarium, & Datarium noſtrum domeſticum, ſub tuo ſigillo tranſmittas; vt ab eo de omni re certiores facti, quid agi conueniat, auctore Domino ſtatuere valeamus. Datum Romæ apud S. Petrum ſub annulo piſcatoris, die XVII. Iunij, M. CCCC. LXXIII. Pontificatus noſtri anno III. in Direct. Inquiſit.

XXI. *B. Ioa. Canthij obitus.* Hoc anno, celeberrimus, ac egregius vir Magiſter Ioannes Canthius profeſſor, & Lector Ordinarius Sacræ Theologiæ in Gymnaſio Cracouienſi, in priuilegio Natiuitatis defunctus, & in Eccleſia S. Annæ ſepultus, ſignis, & miraculis coruſcare cœpit, & vſque in hanc diem varios languores, diuerſoſque morbos hominum, & iumentorum, curare non deſinit; adeò, vt dignus cenſeatur, qui Cathalogo ſanctorum inſcribatur. Hic operibus miſericordiæ intentus, veſtimenta, & calceamenta pauperibus quotannis ære ſuo empta diſtribuebat. Nonnunquàm diebus frigidioribus viſo aliquo paupere diſcalceato, ipſe calceos ſibi detrahens illi donabat, & nudipes demiſſo versùs terram pallio, nè diſcalceatus notaretur, domum redibat. Romam aliquandò pergens, à latronibus ſpoliatus, cùm in diploide aliquot aureos inſutos interrogantibus non prodidiſſet, illos abeuntes, magno clamore reuocauit, & alios ſe aureos occultatos habere indicauit, quos tollerent, & abirent. Illi ſinceritate eius perſpectā, etiam quæ abſtulerant, reddiderunt. Interrogatus, eccur Romam pergeret, cùm neque lites foueret; neque beneficia, aut dignitates Eccleſiaſticas expeteret, reſpondit; Peregrinationem, & Romæ viſitationem, purgatorium eſſe; & vt à peccatis purgaretur Romam frequentare. In conſultationibus publicis eius Vniuerſitatis, cùm liberiùs pro veritate ſententiam ferens, non potuerit, non alios offendere, ad ſingulorum poſteà cubicula accedens, veniam ſupplex flagitabat, priuſquam ad rem diuinam faciendam diſcederet. Nè porrò in conuictu quotidiano aliquid ei excideret, quod proximum vel irritare, vel infamare poſſet, in pariete cubiculi carbone deſcripſerat hoc monitum;

Conturbare caue; non eſt placare ſuaue.

Infamare caue, nam reuocare graue. A die mortis illius, vſque ad annum Domini M. D. XII. ad eius nominis inuocationem, verè mortui ad vitam reſurrexerunt numero XVI. fere mortui, & deplorati VI. Varijs ægritudinibus oppreſſi voto concepto curati ſunt LXXXIII. febricitantes XIII. paralytici V. Phrenetici VI. dæmoniacus vnus liberatus. Iumenta duo morientia voto pro eis facto ſanata. *Matthias Michouius hiſtor. polon. libro quarto. capit. 69.*

Hoc tempore, Beatus Alanus Rupenſis Dominicanus, deuotionem in Beatam Deiparentem, titulo SS. Roſarij, vel Pſalterij, varijs in locis intermiſſā, inſtaurabat. Fuit Alanus aliquandò magnus peccator, à multis flagitiorū ſpeciebus vndiq; multa per tempora ligatus: ſed à B. Virgine ad promouendam eam deuotionem electus, Dominicaniſque adſcriptus, vitam malè priùs inſtitutam, ſeriò poſteà correxit; ac Deo vberem gratiam largiente, tantos in virtute progreſſus fecit, vt diuinis reuelationibus recreari frequenter, IESV Chriſti, Deiparæ, ac S. Dominici colloquijs demulceri, inſolitis donarijs è cælo augeri, denique admirandis prodigijs celebrari meruerit. Studijs quoque Philoſophicis, ac Theologicis diligenter incumbens, eximiam ſibi eruditionem comparuit, & emeritam Magiſterij lauream Sacræ Theologiæ profeſſione obtinuit. Cùm ergo SS. Roſarij amor, eiuſque recitandi ſtudium, quo cultu Virgo Deipara oblectatur, & ad preces fidelium audiendas prouocatur, penè interijſſet, aruiſſentque in cordibus hominum illa gratiarum roſeta, quorum ſemper verni flores hyemem neſciunt, peccatis medicinam præſtant, cælorum Reginam, vario virtutum colore adornatam, odore mirifico recreant, & præ amore Dei ſui languentem animam fulciunt: cùm inquam aruiſſent diuina illa roſaria, quæ olim Sanctiſſimus Ordinis Prædicatorum Fundator Dominicus plantauerat, atque fœcundis concionum, ac virtutum ſuarum fontibus rigauerat, adque pulcherrimam ſpeciem florum, & fructuum maturitatem euexerat: Beatiſſima Dei genetrix hunc Alanum eiuſce ſui cultus reſtauratorem elegit, qui Roſarij longè ſibi gratiſſimi amorem rurſùm excitaret, priſcumque eius recitandi feruorem ſacrarum exhortationum facibus inflammaret. Quarè ei ſe conſpicuam fecit, & imprimis horrendas vniuerſo orbi pœnas imminere ſignificauit; deindè de neglectu Roſarij cultu eum admonuit, XXII. *B. Alanus Ord. Præd. Roſarij fraternitatem reſtaurat ex Deipara mandato.*

quem vt totis viribus promouere ſatageret. ruſumque ſacra illius ſodalitia aggregaret, imperauit. Diabolum hominum ſaluti inuidentem, magnis molitionibus pio illi inſtituto remoram inijcere conaturum, atque ipſi Alano grauia illaturum prædixit; afferre ſe tamen in omnibus opitulatricem promiſit. feliceinque totius rei progreſſum ſibi curæ futurum ſpopondit. & verò vt in munere hoc perſequendo inſtructior eſſet, atque confidentior, annulum ex ſanctiſſimi capitis ſui crinibus mirabili opere contextum dono dedit, beneficium ſanè rarum, atque inæſtimabile. Præter hæc Roſarium vnum (globulos precatorios) collo eius inieci; ac, quod omnem fidem exuperare videtur, exerto virgineo vbere, lactis copiam oranti, & contemplanti in os infudit. Ad extremum, ſi negligeret tam ſalutare mundo Roſarium propagare, diuinæ offenſæ, & mortis vtriuſque periculum illi comminata eſt. Ea reuelatione aſſlictus vir ſanctus, tanto ardentiore animo deuotionem excitauit, quanto teniuſiore ab ea Chriſti fideles defecerant. Nam tanta cura, atque diligentia huic prædicandæ incubuit, cum alia plæraque loca, tum maximè Septentrionalem omnem Galliæ Belgicæ oram, & Saxonum in Germania, & Britannorum vrbes in Gallia perluſtrans, vt multa hominum millia breuiſſimi temporis ſpatio huic ſodalitio inſcripſerit: præſertim ſubſequentibus ſignis, & miraculis, quæ ex hac orandi formula, ad interceſſionem magnæ parentis, DEVS in ſalutem omnium perpetrabat.

XXIII.
A Diabolo varie Alanus vexatur.

Dolebat tenebrarum Princeps diabolus, *Mariam* periculoſi huiuſce maris Cynoſuram, ſereno vultu ſplendeſcentem, Alani operâ, diſcuſſis ſcelerum nubibus, naufragantibus fidelibus commonſtrari, totoq; vbique virtutis palæſtras, confugia pænitentiæ, aſylum pietatis inſtitui. Quarè in ipſum primarium omnium Coryphæum bellum molitus, grauiſſimis illum malorum incendijs circumcingere voluit, ijs præſertim, quæ in vaſta ſolitudine, atque inter feras olim in frigido, ac præmortuo Hieronymi corpore ſola bulliebant. Datus ſiquidem fuit ei ſtimulus carnis ſuæ, qui eum acriter colaphizaret, & libidinum flammas caſto pectori ſubijceret. Nec verò vnum vnicum ſolum fuit illud certamen, quamquam è plurimis alijs prædictum; etenim truculentus ille in varias formas ſe transformans, qui Iobum, Antonium, Macarios, Paulum eremitam, ſimileſque complures ad inſignem inuictæ conſtantiæ palmam exercebat, ſeptem annos continuos, Alanum crudelitate mirabili, & aperto, vt aiunt Marte, perſequutus eſt. Ita verò, modò horribilibus ſpectris eum deterrebat, modò immani crudelitate diriſſimis verberibus affligebat, varijſque tormentis excruciabat, vt etiam ad deſperationem propè adducere conatus ſit Iſta de ſe, ſed nomine ſuo, ſuo more ſuppreſſo narrabat, libro poſtumo de dignitate Pſalterij, ſeu Roſarij B. M. V. c. 4. & alijs. Antequàm, *ait*, ad Roſarij admirandam gratiam perueni, aſſiduè cantabat hoc Canticum MARIAE, cupiens liberari à malis diaboli, carnis, & mundi. & quidem à quibuſdam eſt liberatus; ſed alijs maioribus pugnis eſt impugnatus. Septem enim annis continuò à diabolo fuit crudeliſſimè tentatus, percuſſus, & flagellatus: adeòque fuerunt ſæua hæc verbera, vt ſæpiùs ei vitam extorſiſſent, & ipſe in deſperationem corruiſſet, niſi *Maria* virgo eum adiuuiſſet. quinimò ſæpiùs tàm vehementer agitatus fuit à ſpiritu deſperationis, vt ſæpè ei vitam extorſiſſet; & ſigoanter ſemel, niſi viſibiliſſimè in Eccleſia Ordinis eiuſdem MARIA eum liberaſſet, ſubitò tentationem profugando Manus enim illius, heu! trahebatur ad ferrum, & ipſo nolente flectebatur brachium cum ferro

A Deipara confortatur, & deſponſatur.

ad guttur proprium, tam validè, vt tunc ſe iugulaſſet, niſi brachium eius Regina pietatis tenuiſſet, alapa eum feriendo, dicens! Quid, ô miſer, quid agis? Si me debitè inuocaſſes, vt dudùm ſolitus es, nequaquam in tantum periculum incurriſſes. Dixit, & diſparuit. Sed & paulò pòſt grauiſſima, & ferè incurabilis infirmitas eum arripuit, vt omnis hanc ſciens, indubiè iudicaſſet, hunc mortis vltimæ fuiſſe filium. Cùm igitur à dæmonibus vndique agitatus, turbatus conſcientia, infirmitate grauatus miſerabiliter iaceret, vehementiſſimis ſuſpirijs ad Virginem MARIAM ità ferè clamabat; Heu me miſerum mortis filium. Heu, quid faciam! Cæleſtia mihi repugnant. Speraui me habere tuam, ô MARIA, gratiam; & ecce grauiorem vndique decidi in maledictionem. Heu me, cur natus ſum? Cur religionem hanc intraui? Quò mihi valuit ſeruitium Dei tàm diutum? Vbi veritas dicentis, *Iugum meum ſuaue eſt*? &, quòd non permittat tentari vltrà quàm poſſumus? Ità ille cùm Iob, & Hieremia clamans deficiebat. cum ecce ſubitò, poſt decimam noctis horam reſplenduit claritas Dei in cella, apparuitque Beatiſſima virgo MARIA, quæ ſuauiſſimè ſalutato, & colloquijs multis lactato, lethalia vulnera tetigit, & mox ſana reddidit: ſimulque eum ſibi, Domino IESV Chriſto præſente, & multis ſanctis realiſſimè deſponſauit.

XXIV.
A falſis fratribus plurima patitur.

Grauia verò iſta ſunt, & admiranda; nec tamen hic finis, aut à tentationum turba conceſſa quies & enim & à falſis fratribus, Pauli inſtar, plurima paſſus, eſt Alanus Nonnulli ſiquidem viri Eccleſiaſtici, ſeu quæ ille euulgabat miracula atque eximia Virginis Deiparæ beneficia, vtpotè inſolita, non admodùm probabant; ſeu (quod interdum fit) inuidiæ ſtimulis agitati, iniquè ferebant, ſummam omnem in gratulatione prædicationis palmam Alano tribui. Vnde obloqui primùm, deinde calumnias texere cœperunt; tum verò concepto odio, etiam eas aſſerere inſtituit, & innoxium Virginis clientem, dicam etiam (vt ipſe ſe paſſim, nominat) nouellum ſponſum, apud Ferricum Tornacenſem Epiſcopum impudenter criminari. Alanus verò ex iniqua illa diaboli per emiſſarios quoſdam machinatione, non tàm ſe ſolum impugnari, ſed & pium ipſum Roſarij inſtitutum periclitari ratus, Apologeticum ſcripſit, quo muneris ſui rationem reddidit, & quæ à ſe vnquàm de Roſarij admirandis dicta fuerant, veriſſima eſſe demonſtrauit. Nihilominus periculoſis ille cum perſonis, vt creditur, contra totum pietate conflictus, ei cauſa fuit, cur nonnihil remiſſius, & minùs, quàm priùs, prædicandi Roſarij munere perfungeretur. Quod Chriſto, eiuſque Matri ingratum fuiſſe, ex eorum admonitione, & increpatione cognouit Rem ipſe narrat, c. 11. Vidit is aliquando, tempore celebrationis, in S. Euchariſtia Dominum noſtrum *Ieſum* Chriſtum quaſi crucifixum, ſicut fuit tempore paſſionis ſuæ, audiuitq; Crucifixi vocem. Tu me iterum crucifigis. Cui ille: ô Domine *Ieſu* Chriſte, quomodò infelix ego ſcelus tàm nefandum perpetrare poſſum. & Dominus IESVS, Tua peccata me crucifigunt, etiam non operando, tamen omittendo. Cum enim habeas ſcientiam, & potentiam ad officium prædicandi, tu es reus omnium malorum, quæ auertere poſſes, ſi prædicares Pſalterium meum. Factus es enim, ſicut canis non valens latrare; cum tamen totus mundus lupis repleatur: & niſi te emendaueris, in Patre omnipotente iuro, quòd tu de falſo prandio mundanorum iſta accipies. & ſubitò videbat quaſi barathrum infinitæ acerbitatis, vbi cernebat viros Eccleſiaſticos, & Religioſos, & mundi potentes in copia innumera diſcumbentes, *vbi nix, grando, ignis, glacies, & ſpiritus procellarum pars calicis eorum*, erat, omneque genus ſerpentum, cunctaque

Crucifixus ei ab loquitur, & increpat.

mundi

mundi turpia, & horrenda, comedebantque vſque ad plenum. Tunc Chriſtus ad eum dixit; Ecce, ibi tua requies, ſi amplius ſilueris. At ille dixit, *Domine, quid me vis facere*, & Dominus IESVS Chriſtus; Prædica Pſalterium meum, & nè timeas. Ego pugnabo contrà omnes, te pro iſta materia impugnantes.

XXV. *Deipara Alano apparet.* Alio quoque tempore affuiſſe ſibi Sanctiſſimam Deiparam, itemque ſecum de tepore, & animi remiſſione expoſtulaſſe, ſcribit idem eiuſdem libri cap. 52. in hunc modum. Sponſus nouellus glorioſſimæ Virginis MARIAE fuit aliquandò raptus; poſtquàm diu Pſalterium Virginis MARIAE perorаſſet. In eo raptu vidit aſſiſtentem Beatiſſimam Virginem MARIAM, quæ ſic eum allocuta eſt: Cùr more ſolito non deſeruis mihi in Pſalterio meo? Rectè incepiſti; ſed acediâ multùm intepeſcis. Et nè modicam putea mercedem eſſe, quæ tibi dabitur, ſi fideliter ſeruieris, vltrà eam, quam accepiſti; veni mecum; gloriam, & excellentiam tibi manifeſtabo ampliorem. Sic igitur MARIA ducente ad cæleſtia peruenit palatia, vbi vidit ciuitatem &c. Et pòſt multa, ac miranda, Beata Virgo inquit; Similea ſpopondi ciuitates cunctis ſeruientibus mihi in Pſalterio meo. Tunc pijſſimus IESVS ait; Ego, ô ſponſa chariſſima, tui amore, me eis cum omnibus poſtulatis in æternum condono, ſi perſeuerauerint in Pſalterio noſtro. Tu vero (ad Alanum ſermonem conuertit) adde, & fortiùs orare memento, & attentiùs, ſi ciuitatem tuam volueris facere ampliorem, clariorem, & ſuauiorem. Sicque volens, nolenſque cæleſtia dimiſit, & in terra ſe triſtem reperit in parte, de tantæ gloriæ dimiſſione. Excitatus autem his correptionibus, ſedulò omnem nauauit operam, vt intermiſſum prædicandi ſtudium, frequentioribus concionibus, & multiplici fidelium fructu, maioreque Sacri Roſarij incremento compenſaret; ſemper in ore ſalutationem Angelicam ambulando, loquendo, prædicando habebat: & quandocumque aliquid pronunciare, aut dictare volebat, priuſquàm inciperet, genibus flexis, ſalutationis Angelicæ ſuffragio diuinum auxilium requirebat. Cùm autem (vt alija pleriſque ſanctis accidit) ſemel ad cæleſtia contemplanda animo eſſet ieiuno, & arido, eaque de cauſa anxiè torqueretur, apparuiſſe ſibi, & ſolatium attuliſſe mundi Reginam, in hunc modum ſcribit, capite quinquageſimo ſexto. Specioſitatis immenſæ, & ineffabilis miſericordiæ dulcedinis, benigniſſima Virgo MARIA ſuum addidit viſitare ſponſum; infrà octauas quaſdam Omnium Sanctorum, cuius infinita videbatur pulchritudo, adeò admirabilis, vt omnis mundi pulchritudo huic comparata, videretur ſola eſſe pictura, & vmbra veritatis: tantæque ſuauitatis, ac glorioſitatis ipſa erat in ſuo aſpectu virgineo, tamque profunda in eloquio, vt omnium æſtimationem hominum penitus excedat mortalium. Cumque iam præfatus multis elapſis anteà diebus ſatis vagabundè officium Pſalterij dixiſſet, de hoc ſuprà modum dolebat, quòd attentè, & ſapidè illud Pſalterium dicere non valeret. Aeſtimabat enim Pſalterium nihil ſibi prodeſſe, cum ad idem non poſſet attendere; ſingulariſſimè ex dæmonum maxima tentatione, quâ mente quamplurimum tota erat obtenebratus. Hunc igitur Domina noſtra trepidantem, & de Eccleſia fugere volentem alloquitur, dicens: O dulcis fili, nè fugias. Ilicò diuina tunc virtute pedes eius terræ inſeparabiliter adhæſerunt. Rurſus Domina ad eum; ſi de me, meiſque puellis dubitas; ſigna me ſigno ſanctæ Crucis, cunctaſque mecum, quas vides puellas. & ſiquidem à maligno ſumus, fugiemus: ſin autem, fortius ſtabimus, & clarius tibi apparebimus. quod & fecit. Quibus peractis, Domina ad eum ait; O fili iam non dubites. tua enim ſum ſponſa; ſciaſque non ſine afflictione in hoc mundo quemquam poſſe viuere. Nam nec ego, nec filius meus, nec alij ſancti hoc habuerunt. Quinimò tè præpara ſub armis fidei, & patientiæ, ad varia pluſquam vmquàm ſuſtinendum tentamenta. Nec te ô fili, elegi, vt pigriteris ſed vt bella mea tanquàm miles inuictus prælieris. & peramplius, non terreat te ariditas mentis, quam me volente aliquibus diebus paſſus es. Hoc enim debes capere tamquàm ſupplicium in pœnam pro tuis peccatis, & ad promotionem patientiæ, & virtutis, atque pro ſalute viuorum, & defunctorum.

In eadem apparitione, Mater miſericordiæ, nouellum ſuum ſponſum, vndecim gratiarum monilibus ornauit cum illi dixit: Impetraui tibi omnium peccatorum remiſſionem; nec morieris in reatu peccati mortalis; ſed ſi offenderis, in hoc mundo punieris. 2. Do tibi, vt lucem quandam habeas ſemper præſentem, in qua me habebis, & videbis ſemper præſentem, & adiuuantem, longè clariùs, & veriùs, quàm ſi me videres, aut tangeres, oculis, vel ſenſibus corporis. 3. Do tibi gratiam impetrandi à Deo omnia poſtulata, quæ oraueris. 4. Do tibi ſentire influentiam cæleſtem, hoc eſt lucem in membris ſubintrantem, teque pertrahentem, ad conformitatem voluntatis diuinæ. 5. Do tibi, vt præſentialiſſimè ſit Dominus tecum, non viſione oculorum, ſed fidei, & ſub lumine clariori, quàm ſit lumen ſcientiæ. 6. Do tibi, vt videas in te totam Sanctorum Curiam cæleſtem, & cum aliquo ſenſu, & luce illuminante ſentias. 7. Do vt audias loquelam meam, & Sanctorum. Nec vox iſta eſt corporea, nec phantaſtica, ſed quædam alta, clara, diſtincta, mentem afficiens, & erudiens. 8. Do tibi ſcientiam, non humano ingenio acquiſitam 9. Do tibi, vt mulieres numquàm tibi noceant ad luxuriam, quantumcumque pulchræ. 10. Do tibi benedictionem in ſermone tuo, vt ſentias inde Chriſtum loquentem, ea, quæ debes loqui. 11. Do vt ſentias in corde tuo filij mei vitam vniuerſam. & in te lucem confortantem ad omne bonum, pellentem omnem acediam, & paſſionem. XXVI. *Variarū monilibus Gratiarū abella ornatur.*

Præterea videnti, vigilantique apparuit ei aliquandò S. Pater Dominicus, dicens; Vides, quomodò profeci per virginem MARIAM in ſermone iſto? Id ergo facias, & tu & omnes MARIAE amatores, vt ſic trahatis populos ad veram ſcientiam omnium virtutum, & morum per Pſalterium MARIAE Virginis. Modò caueas, nè potiùs laudem humanam quæras, quam fructum animarum. XXVII. *S. P. Dominicus apparet Alano.*

Ab his, & aliis apparitionibus, & alloquijs, Alanus animatus, longè lateque hoc deuotiſſimum Pſalterium, ſeu Roſarium, ad diuini cultus augmentum, & populorum ſalutem, non ſine miraculorum frequentia, ſed nec etiam ſine contradictione multorum propalauit. *Hyacinthus Choquetius in Alano. Andreas Copenſteinius lib. 2. de Roſario.*

Hoc enim anno 1473. cum ſeneſcens SS. Roſarii pietas, iubente Deipara Coloniæ à V. P. Iacobo Sprengero, & FF. Prędicar. renouaretur, procedente eorundem induſtria, & ſodalium augeſcente numero proſpera Roſarii principia, duobus illius Vrbis, Concionatoribus ingrata, & iniucunda fuerunt. Honorabat concionatorum hoc par, & celebrabat maximè populus, ob eloquendi artem, ideoque ad horum vtriuſque concionem audiendam, innumerabilis mul- XXVIII *Roſarij reſtauratio quibuſdā ingrata.*

[illegible]do conſtabat. Igitur Roſarij creſcentis inuiſa tiſti, pium illum orandi morem vituperari adorti, ſeque verſutè, ac veteratoriè in auditorum animos inſinuantes, Roſarij religionem, & ſanctitatem perfidioſè, impièque vexarunt. Dominicanorum inuentum illud eſſe, qui, vt ſua ſodalitia compleant, eius rei inuentricem eſſe Virginem mentiuntur. Quaſi verò preces deſiderentur, diuinaque deſint in Dei Eccleſia carmina, quibus, more, inſtitutoque maiorum, Virginis gratiam demereri poſſimus. Roſarij tàm multa gymnaſia vbique per Dominicanos inſtituta, quid nbi vellent, ſe prorſus ignorare, neque placere importunas quotundam preces, quæ ad imperium proximè accederent. Multas eſſe apud Chriſtianos grauioribus de rebus Sodalitates inſtitutas, quas multò ſatius eſſet: Nobis auctoribus vetera, inquiunt, ſanè retinere, noua, & inutilia relinquere. Illa Filio, Matrique probabuntur, quibus ipſa ſuffragetur antiquitas, quæ Sanctorum Patrum ſancita decretis, ſtabilita legibus, corroborata vſu, fauentibus ſuperis Chriſtianorum pietas obireſcet: Horum nos præbebimus hortatores deliberanti, laudatores facienti. Quin & illorum alter incredibili audaciâ cum Sodalitatis pernicie, & lacrimonia Roſarij, ex ſuperiore loco multa iactauit, multa impudenter effutiuit, quibus retardati quàmplurimi, & ab illa pietate deterriti, partim Societatem, quam iam coiérant, deſeruerunt, partim meditæ conſilia prorſus abiecerunt. Ergo, quæ tàm multos numerabat, ad paucos redacta Sodalitas, ſuam ſolitudinem deplorabat. Roſa languebat, religioſæ coronæ ex Colonienſium capite, collo, & manibus deſluebant. Cùm verò nugator ille quoſdam, animaduertiſſet, & Roſarij adhuc tenaces eſſe, & Sodalitium frequentare, ad eam religionem, funditùs eijciendam, & eius exinaniendā collegia, concionem in proximum Dominicum diem cum applauſu auditorum indixit, in ea ſe monſtraturum, quàm eſſet inanis, & futilis illa religio. Aduenerat dies ille Dominicus, populuſque in maximam concionis expectationem adductus, templum omne compleuerat, cum eundi tempus eſſet, neque tamen Orator appareret, quæſitus à ſuis inuentus eſt mortuus. Nam proximo ſabbati nocte, cum ſanus, & valens, & cubuiſſet, & minacem illam concionem habiturus eſſet, Dei iudicio omnia cōtuentis, ac regentis, obijt repentinè, nullo teſte, nullo auditore, nomine, qui IESV, & MARIAE ſalutifera nomina identidem inuocaret, aſſiſtente. Ille alter Orator, erroris concors, & ſocius, & Roſarij exagitator impius, illud humanitùs euenisse cenſens, mortui commilitonis ſe profeſſus hæredem; Roſarij reliquias delere conſtituit, & in eum finem, concionem aduocauit, dumque in ſuggeſtum parat aſcendere, tota Vrbe inſpectante, paralyſi repentina correptus, in terram ſubitò concidit, integra tamen Dei beneficio mēs mutò, infantique relinquitur. Igitur cùm intellexiſſet improbari Roſarij ſe pœnas meritas dare, & ſupplicij cauſam agnoſceret eſſe iuſtiſſimam, Cæli Reginam, cum voce non poſſet, animo, & corde compellat, leniſſimeque Matris opem motitus implorat, & linguam à Deipara poſtulat, qua prædicet, dilaudetque Roſarium, quod furiis agitatus, impugnaſſet: impias, ac nefarias conciones commendandi pro dignitate Roſarij, tùm aſſiduitate, tum alacritate, & ſtudio, ſe correcturum eſſe promittit: diligentioremque ſe ad reſtituenda Sodalitia fore, quam fuiſſet ad euertenda furioſus. Vix ſponſionem, votumque finierat, cum vox illi linguaque redditur, & valetudo priſtina repararetur. Indè ad ſuggeſtum lætus aſcendit, & in illa maxima frequentia Roſarij laudes ſuauiſſimè, veriſſimeque proſequitur, taleque ei pietati teſtimonium dedit, quale eius eſſe oportebat, qui beneficio Virginis ex tanto, & tam graui, tùm periculo, tùm ſupplicio incolumis euaſiſſet.

Detractores Roſarij diuinitus puniuntur.

P. Ioan. Lopeſius lib. 1. de Roſario cap. 15.

XXIX. *Dæmoniacus per Roſarium liberatur ab Alano.*

Eodem anno commoranti B. Alano in Picardia, oblatus fuit homo, quem etiam malus genius ſedem ſibi legerat, tantumque torquebat ac diſtrahebat, vt neq; funes, neque catenæ ad coërcendum illum ſufficerent. Ad exorciſmos Eccleſiæ ſolennes, res deducta fuit, ſæpe vſurpati & iterati ſunt, ſed fruſtra. Tandem Alanus Roſarium ſuum collo poſſeſſi appendit, dæmonem eijcit, & hominem inſtar agni manſuetum dimittit. *P. Archang. mirac. 5.*

ANNO CHRISTI 1474.

SIXTI PAPÆ IV. Anno 3. & 4.

FRIDERICI ROMANORVM IMP. Anno 35.

I. *Geſta in ſua Legatione receſſit Card. S. Marci.*

MARCVS Aquilegienſis Patriarcha, S. Marci Cardinalis, vſque ad annum præſentem, in Legatione Germanica, Bohemica, Polonica, Vngarica apud Imperatorem, & Reges laborauit, vt diſſidentes conciliaret, & in Turcas armaret. Ad xv. diem Nouembris Romam reuerſus, in pleno Senatu de rebus in prouincia geſtis ex conſuetudine retulit. Longa fuit diuturnæ peregrinationis oratio, horis ferme duabus ſine intermiſſione continuata. Dixit enim qua die ab oſculo, & benedictione Pontificis Venetias perueniſſet; qua mox Cæſarem conueniſſet, qui cum illo habiti eſſent ſermones, quique ſermonum exitus. Tranſiſſe inde ad Regem Hungariæ, & Poloniæ, quodq; fuiſſet legationis caput. Conatū eſſe vtrosq; ad pacem, vel inducias diuturnas inducere, habitos ea de re conuentus nonnullos, tractatus ductos varios; nunc ſperatum eſſe, nunc deſperatū: ſummis tandem laboribus pacem factam. Conſilia interim ſua, & aliena, minutatim explicuit. Addidit qua mente fuiſſent ad pacificationem Reges; qui adiutores, turbatoreſque rerum; denique qui animi in ſeſem, quæue in Regnis religio. Ab iis porrò deſcendiſſe ad conuentum, qui Auguſtæ in Germania erat habendus; agitata in eo multa, nulla pene decreta. Dacarum tantùm Regem, qui paulò ante Romæ fuiſſet, egregia de ſenatu Apoſtolico aduersùs detractores illius teſtatum; qui palam, ambitionē, rapinas, & corruptelas Romanæ curiæ in frequenti multitudine lamentabantur. Adiecit, dediſſe operam, quam potuit, vt Cæſarem Palatino conciliaret, contentionem Præſulis Colonienſis cum Capitularibus contentione, vel ſententia tolleret: Ducem Burgundorum, ad deponenda arma induceret, qui Præſuli ad iutor venerat, Nuſſiamque oppidum Colonienſis Eccleſiæ obſidebat. Horum nullum cum ſucceſſiſſet, rediſſe in Italiam ad patrem, qui eum miſiſſet. Commemorauit, quibus vbique honoribus eſſet acceptus. Adiutores ſuos recenſuit, eoſque Pontifici commendauit. Poſtremò, procumbens in genua, veniam popoſcit; quòd nec publicis neceſſitatibus, nec imperio Pontificis, nec Patrum expectationi ſciret à ſe ſatisfactum: nihil tamen omiſſum affirmauit, quod vel poteſtatis, vel diligentiæ, vel conſilij ſui fuiſſet. Laudatus à Pontifice eſt; ſimulque ab eo, & Patribus gratiæ verbis honorificis habitæ. *Card. Papien. epiſt. 595.*

II. Regum Caſimiri Poloniæ, Matthiæ Vngarorum, Ladiſlai Bohemorum controuerſiæ hunc exitum ha-

Reges pacem in inducias cōmutant, ſuum habet exitum.

[illegible] erit. Fecere: licet Regi omnes ei Marco Legato, ad XXI. diē Februarii cōuenientes, pacē fecere his cōditionibus: Vt munitiones interceptæ, & captiui vtrimque redderentur; damnorum datorum neutrobi mentio fieret. Vngaro, cum Polono, & Bohemo: vt triennes induciæ eſſent; quas ſi quis Regum violare vellet, ſubditi eius ne ei deditoaudientes eſſent: aliorum verò quod pus eiuſmodi quicquam tentaret, ab omnibus pro hoſte, & perduelli haberetur, nihilominus tamen firmæ eſſent induciæ. Hoc verò faciliot fuit Matthias ad æquas conditiones, quòd Tranſiluanienſes à ſe alienatos, Cazimiro ſeſe dedere velle acceperat. Lemnitere ij quidem ad eum legationem, ſe, ſuaque dedentes & pecuniam, equos, ac milites contra tyrannum pollicentes. Sed tunc demum ea aduenit, cum Regi de pace confecta renunciatum eſt. Quocirca infectis rebus mærens ea diſceſſit. Ad hæc Mahometes Turcarum Imperator cum valido exercitu eam Macedoniæ partem quæ nunc Albania appellatur, inuaſerat, & in ea Scodram oppidum munitiſſimum, inter duos amnes Bolianum, ac Drynum arduo montis ſupercilio ſitum, obſidione cinctum totis viribus oppugnabat. Centum ferè millia armatorum, ad eam oppugnationem contraxerat. Ergo Matthias à tam potente hoſte ſibi metuens, cum Polonis, & Bohemis pacem, ſiue inducias accelerauit, vt in Turcas duceret. Hæ tamen induciæ firmæ, ac diuturnæ non fuerunt. Nihilominus enim hoſtilem aduerſus vtrumque Regem animum retinuit. Et in Cazimirum quidem, Nicolaum Tungenum ex Epiſcopum Varmienſem, & Pruſſos, atque Sileſios incitauit: in Ladislaum verò quoſdam ſubornaſſe creditus eſt, qui eum veneno extinguerent. deprehenſum venenum, conſcij ſontes cum quæſtionibus ſubiecti eſſent, & capitali pœna affecti. & Morauos autem, quorum pars magna cum Ladislao ſentiebat infeſtare, & ſubigere non intermiſit. Petro Comorouio nobiliſsimæ inter Polonos ſtirpis Principi quod filium Cazimiri acceptaſſet, ſeptem arces in Vngaria quidem ſitas, verum Sileſiæ atque Poloniæ finitimas eripuit: mox ad pacem redintegrandam hortante Pontifice Wratislauiam cum exercitu profectus, magnam partem Regni Poloniæ vaſtauit, & vtriuſque Regis copias, quamquam innumerabiles ſed torpore quodam diuinitus perculſas, magnis cladibus afflixit: maximè cum pabulatum, aut frumentatum manipulatim exirent. Tunc enim Poloni aliqui qui in Matthiæ exercitu ſtipendia contra Regem & populares ſuos faciebant, omnibus vijs, & callibus infeſſis, temere procurrentes excipiebant; ita vt plenæ eſſent captiuorum turres, & ergaſtula Wratislauienſia. Creuerat autem Polonorum licentia, & contēptus imperij Regij, atque Magiſtratuū, ex quo ſe cum Bohemis coniūxerunt. Ante enim aliquid tamē diſciplinæ ſupererat: enim tres homines equeſtris ordinis, ob raptā è templo cum vaſo argēteo Sacroſanctam Euchariſtiā, iuſſu Regio, inſpectante vniuerſo exercitu cremati ſunt. Sed id quoque iam deprauantibus Polonos Bohemis pro piaculo haberi deſierat. Nam non modò poſtulationibus agreſtium, virginum, & nuptarum ſtupris, incendijs, omnibuſque alijs ſceleribus, verumetiam neque direptionibus ſacrorum iuxta & prophanorum [illegible] in hoſtico, quàm in ſuo Poloni abſtinebant. Quanquam autem ceſſabant humana iudicia, diuinitus tamen haud impunita manſere, tam barbara, & abominanda ſacrilegia. Exortum enim fortuitu incendium, non exiguam caſtrorum partem abſumpſit, nequicquam ſatagente, & opem ferente numeroſo exercitu. Quo quidem incendio plurimi mortales, & equi, & quingenti currus exuſti ſunt; repertaque ſunt in ſemiuſtulatis curribus fercula, ſiue vaſcula Sanctiſſimorum religionis Chriſtianæ myſteriorum. Nicolaus Tungenus inter hæc, fauentibus a, & incitantibus, & clàm adiuuantibus Pruſſis, cum alijs, tum Commendatoribus Gelanenſibus, quibus per moleſtū erat Polonum ſibi præſici Epiſcopum, cum pleraſque alias Epiſcopales munitiones obtineret, reliquas quoque, nempè Elsbergam, & Seburgum per dolum in poteſtatem ſuam redegerat; nihil moratur promiſſa ſua de expectando iudicio Pontificis Maximi; cuius etiam diuas appellationibus, & alijs artibus homo vafer eludebat, neque ſe ſiſtebat, à Cazimiro euocatus, neque exercitum dimittebat. Peſtis præterea, ac fames, in caſtris Polonorum, & Bohemorum ingraueſcebat: ager Poloniæ ab Vngaris longè, lateque vaſtabatur. Cumque his malis, hybernum quoque tempus bello gerendo ineptum maturaret, de pace inter Reges agi cœptum eſt. Congreſſi bis in patenti campo tres Reges, vigeſima prima demum die Nouembris, nihil aliud inter ſe conſtituere, quàm vt delecti ab vnoquoque conſiliarij quaterni, Wratislauiæ conuenirent. Quod cum factum eſſet, re inter delectos agitata, pax quidem perpetua non conuenit. Quæ ſatis æquis conditionibus conuenire potuiſſet, niſi Elizabethæ Reginæ Poloniæ faſtus, & pertinax odium obſtitiſſet. Nam ea Matthiā, quemadmodum Status Pontifex ſuadebat, affinitate bellum finire cupientem, quod neque Regio neq. Ducali genere ortus eſſet, generum aſpernabatur, & quod patrui ſui fratriſque inimicus fuiſſet, auerſabatur, ita vt nullis perſuaſionibus de ſententia dimoueri poſſet; & indulgebat ei plurimum Cazimirus. Cæterum induciæ triginta menſium conſtitutæ inter Reges: captiui, & munitiones interceptæ, vtrimque redditæ. Nicolaum quoque Tungenum Matthias in eo fœdere cum ſua cauſa comunxit, dimiſitque ad Chriſtianos Principes, & Pontificem maximum litteris, ſolita vanitate de Polonis, & Bohemis triumphauit, ac dolere funditus maximos exercitus potuiſſe iactauit, niſi Chriſtianus, Chriſtianorum miſertus fuiſſet. Per quod tempus, venere ad Cazimirum duo Legati Veneti alter ad Perſas, alter ad Moſchos tranſitum petentes. Non grauatè conceſſus eſt, quod Pontifice maximo iubente, ad eas gentes contra Turcas exciendas proficiſcerentur. Ab Huſancaſſano quoq. Perſarum Rege Catharinus Zenus, & ipſe Venetus, triennio apud eum legatione functus, aſiu, incitans Regem ad bellum contra Mahometem ſuſcipiendum. Atque id quidem publicè: ſecretò verò filiam Huſancaſſani natu maiorem, è Catherina, filia Imperatoris Trapezuntij ſuſceptam, vni alicui è Cazimiri filijs vxorem deferebat, dotalemque Græciam cum Conſtantinopoli promittebat, ipſius Huſancaſſani armis vindicandam, & cum filia vxore ſimul tradendam Contra Vngarum quoque copias, & impendia belli pollicebatur. Sed vana, & leuis ea legatio viſa eſt; neque aliud quidquam ei reſponſum eſt, quàm Regem per ſuos Legatos Huſancaſſano reſponſurum eſſe. *Cromerus lib.* 28.

Reuerſi quoque ſunt ex Cōuentu Auguſtano, Cazimiri Oratores, qui ad Fridericum Imperatorem anno ſuperiore miſſi, Regni Bohemorum, quod iure feudi, vt vocant, Imperatori Romano eſt obnoxium, confirmationem VVladislao filio, illius poſtulabant, & ad ſanciendum contra Matthiam fœdus inuitabant. & quidem ij opportunum reſponſum ab Imperatore retulerunt. in vanum contra nitente Matthia, atque hæreticorum non nemine, qui VVladislaum perditum cupiebat, aut eiectum. VVladislaus Pragam reuerſus, in piam in caput ſuum à veneficis inſidias reperit, comprehenſis duobus, altero Pragenſi, altero Cuthnenſi ciuibus Regi Matthiæ addictis, qui venenum ex Venetijs Pragam attuliſſe conuincebantur. De altero in arce Carloſteyna ſupplicium ſumptum, alter Pragæ in arce mortuus, ſuppreſſo in eum iudicio, à quo ſubornati ad hoc facinus erant. Mota deinde eſt à populo, in Senatum vtriuſque Pragæ, à

III [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

VVladiſlao creatum ingens ſeditio; eum apoſtatæ accuſarent, quaſi nulla in iudicijs religio, nullæ leges nulla iuſtitia ſeruaretur, ſed cupiditas ſola, & auaritia in illis regnaret, modò vndecumq; appareat corruptor, & iudicum emptor; cum interea nemo Senatorum vel nocentiſſimus, reus peragetetur, & plerique eorum modo egentes, repentè diuites facti eſſent. Ergo ab his criminationibus tumultu excitato, idem populus primum nouæ Pragæ, hanc ſibi licentiam in Senatores ſuos ſumpſit, vt bonam illorum partem de Magiſtratu proturbarit, partim etiam ære mulctarit, atque omnes ſolum protinus vertere coëgerit. Mox imitata vetus Praga, eundem per omnia cum Senatu ſuo ludum luſit; niſi quòd præter ea duos ex ijs capitali pœnæ deſtinarit, ſi non Rex interuentu ſuorum illos à damnationis periculo ſubtraxiſſet, caſtigato vtriuſque vrbis populo, quod iudicia ſibi temere ſumeret, non ad multitudinem, ſed ad Regem pertinentia. Sed apud indomitam turbam cuiuſuis perfidi apoſtatæ ſeditioſa vox pluſquam Regis authoritas valebat, quoniam nimia Regi probitas, nimiaque patientia inerat; qua apoſtatæ abuſi, cùm nihil planè haberent quod ei vitio dare poſſent, in concionibus gentis vocabulum, quaſi probrum ei obiectabant, Polonum per contumeliam vocitantes, ablegandumque rurſus ad Polonos vociferantes, vt cum illis Romanam coleret religionem, quando Bohemum calicem bibere abnueret. Proximè inſtabant dies carnis priuij adipales, non tam dapibus, quam tripudijs, & vſurpatis ſaltibus celebres. Ad hos dies VVladiſlaus in domum Regiam Ciues Pragenſes cum ipſorum coniugibus frequentes inuitauerat, & totum ijſdem triduum, epulas in conſpectu ſuo præbuerat, adque hilaritatem prouocans, ſimul choreas, & tripudia obierat: nihil minus opinans, quàm vt publica eiuſmodi gaudia, in priuatam ſui contumeliam à præuaricatoribus trahi deberent. At illi odio in Regem inflammati, maxima voce; *Videte*, vociferabantur, *fructus Religionis quam Rex veſter adorat, petulantia videlicet, luxuriaque, & libidinum plenos; ac retinete diutius talem Regem, vt ſuper vos pluat ignis, ſulphur, & ſpiritus procellarum*. Atque hæc tàm importuna, tamque inſolens cenſura, magis Pragenſibus, quàm Regi acerba fuit. quippè illi expellendos ſtatim vrbe huiuſmodi nebulones, qui de virtute locuti, turpius ipſi multò viuerent, cenſuerant: contra Rex, ne id in præſens fieret, interceſſit, ac ſatis monere illos habuit, vt deinceps ori ſuo adponerent cuſtodiam. Non inficetè tunc Bohuslaus Haſiſteynus, genere, & doctrina præcellens luſit Pragenſes, poſtquàm in arce ſua illos audiuit, lupanar publicum incendiſſe. Hoc non eſt, inquit, rollere vitia Veneris, ſed totam vrbem malo Veneris ardore implere, ex vno igne, ſcintillis per ſingulas domos excitatis. Poſt hæc VVladiſlaus Rex Conuentum Ordinum habuit. Loco, ab his, quos ad perturbandum Regnum, inopia, atque mali mores ſtimulabant, ſecretum componendæ nouæ aduerſus Regem coniurationis, in domo quam collegij vocant, quæſitum, allatis in medium pactis, & conuentis conciliabuli Baſileenſis, de communione vtriuſque ſpeciei, quaſi illa per Regem infirmata eſſent, quia totum ſe à calice ſeditioſo auerterat, Romanam ſectatus religionem. Inter ſe igitur, ſub prætextu pactorum tuendorum, noua in Regem conſilia conſociauerunt, ad vrgendum illum, vt eodem cum illis biberet poculo, aut inde in Poloniam rurſus abiret. Atq; hæc intrà Pragam, vbi præuaricatorum, ſeditioſorumque Sacerdotum maximus numerus inerat; qui vehementius populum pro concione inſtigantes, perinde quaſi malè ſani ſtimulis egerent, Regi tantam apud plebem Pragenſem conflauerant inuidiam, quantam ille non facilè teſtinguere poſſet. eoque inſani impudentiæ

Seditio Pragenſium in VVladiſlaum regem.

proceſſerant, vt ore illoto Regem a[illegible] *Suem Polonum haru mendis quam acis, in [illegible]bus calix proponebatur adeundis, aptiorem*. Eum impudentiam, cum neque Senatus Pragenſis, neque ipſe Rex comprimere valuerint, multitudine indomita præualente, quæ probroſis concionibus applaudebat, ceſſit tempeſtati Rex ad tempus, ſeque ex vrbe, in ſeceſſum arcis Gradecæ contulit; atque indè ad Curhnenſes profectus eſt, de Charybdi, quod dici ſolet, in Scyllam. Nam apud Curhnenſes quoque, veluti canes, fœdo latratu aduerſus maieſtatem, & pietatem ſuam latrantes adiuit, ac præcipuè ſutorem quendam, natione Polonum quem mox arripi, & in domum, in quam diuerterat (altam Curiam vocant) pertrahi carcerandum iuſſit. Conuolarunt ſubitò operæ, quæ in officinis metallicis operabantur, & viri amplius quingenti, domum Regiam circumſederunt, vociferantes, ſe ferro in illam, & igne graſſaturos, niſi protinus illis ſutor incolumis reſtitueretur. Eo reſtituto, ſine cuiuſquam iniuria ad ſuum quiſque opus reuerſus eſt. Inter hæc Senatus Pragenſis audaciores quoſdam de plebe exilio puniuit, cenſuram autem in Sacerdotes contumelioſos Regi reſeruauit, quando neque Archiepiſcopus, neque vllus Epiſcopus in Bohemia cenſor Sacerdotum extaret. Qua de re certior factus Wladiſlaus Pragam rediens cenſuram Archiepiſcopi induit, & Sacerdotes quoſdam ob linguæ petulantiam notari dignos à ſacris ædibus remouit, inque vincula coniectos in arce Carloſteyna includit, præbitis ad menſuram pane, & aqua, nè ſatum ferocirent. Vnus ex eis erat ad Sancti Galli, alter ad ſancti Egidij, tertius ad Sancti Nicolai minoris Pragæ, qui populum nil inniabant, nè Wladiſlaus pacifice regno frueretur. Vnde factum vt neque, is neque Caziminus pater potuerint quicquam ſubſidij ferre, aut copias ducere in Sacrum bellum. *Cromerus ſupra: Dubrauius hiſtor. Bohem. lib.* 31.

Nec minor Cuthnenſium.

Veneti, non tam à Pontifice maximo in[illegible], quam neceſſitate premente adacti, claſſem contra Turcas, etiam huc anno eduxerant. Scodram, vt diximus, Mahometes oppugnatum aduenerat. Ergo Patres, Petro Mocenico, Triadano Grito, & Antonio Lauredano ſummam rei permiſerunt, ne inſigne nobiliſſimumque totius Macedoniæ oppidum, quod veluti ianua eſſet totius Italiæ, in manus barbarorum veniret. Horum forti opera Mahometes quamquam à mœnibus repulſus fuiſſet, non tamen caſtra dimouerat, oppidumque ſolita obſidione premebat, perſeueraſſetque tamdiù illic cum omnibus copijs ſedere, donec ſi non vi aut ferro, ſaltem fame ciuitatem domitam ad defectionem compuliſſet, niſi Pannonici armorum motus barbarum decedere coegiſſent. Veneti enim iam inde, ex quo bellum cum Turcis ſuſceperunt, operante Pontifice Romano, Pannonum fœdere inito, arma in ferociſſimum hoſtem ſibi ſocia iunxerunt, decreuerunque ob id Mathiæ Regi annuum ſtipendium, vt ex ea prouincia in barbaros erumperet. Eius aduentu Mahometes cognito, obſidionem ſoluit: Sed nihilominùs Naupactum Aetholiæ maritimam vrbem cum maximis copijs adortus, eam oppugnare inſtituit. cæterùm Lauredano cum validiſſima claſſe Naupactenſibus opem ferente, pòſt quatuor obſidionis menſes bello fatigatus deceſſit; à Coccino quoque Lemni inſulæ oppido pari ſucceſſu, maturo claſſis Venetæ aduentu fugatus. Actæ ob eam rem Venetijs. & Romæ circa templa gratiæ, quod res Orientales proſperè fluerent: cùm priùs maximè trepidatum fuiſſet, ne Scodrâ expugnatâ hoſtis ferocior factus, nullo iam impedimento obſtante, terra & mari liberè

IV. *Veneti claſſem in Turcas educunt.*

Card. Papienſis Italiã deplorat.

vaga-

vagaretur, ac præcipuè totam oram maritimam Neapolitani regni, & agri Piceni, & vrbes Lóbardiæ populoſas, ac diuites inuaderet. Illo tempore, Cardinalis Papiéſis deplorabat Italiam, miſeramque appellabat, cui tam impura, tam impia, & tanto, tamque præſenti tumultu ſtrepens barbaries, nec aures excitaret, nec oculos aperiret, quodque ſere omnes Itali raperentur numine manifeſto ad extremum interitum, omnibus haud dubiè irato Deo, qui ijs potiſſimum conſilium eriperet, à quibus eſſet propter peccata auerſus, vt videlicet videntes non viderent, & audientes non audirent. *Arca plane & clarſa*, ſcribebat Antonio Lauredano Veneto, *in culpa malorum horum ſunt. Dicam verius: Zelotypiæ non neceſſariæ, ab omni nos bono opere diſtinent. Dum ab aliquo ſeruitur eſt metus; dum remetimur preterita, dum formidamus ventura, cogimur in negligentia publicis ſalutem priuatorum reponere. Nemo prius ſuam periculum noſcet, quam Annibal erit ad portas.* C. Papienſ. epiſtol. 561. 566. 571. 572. P. Iuſtinian. hiſtor. Venet. lib. 9.

V. *Et quam ob causã.*

Vulnera Italiæ tangebat Papienſis, quæ illam miſere depaſcebantur; cum ſibi nonnulli à conſociatione Sixti Pontificis, cum Ferdinando Neapolis Rege, & Galeazio Mediolanenſium Duce, quaſi à nimia potentia metuerent. Florentini erant, quibus propter Laurentium Mediceum nonnihil ſimultatis cum Sixto. Ergo & ipſi, vt ſe contra Pontificem munirent, Venetos, & Mediolanenſem ad ſocietatem ineundam ſollicitarunt, & hoc anno capitula fœderis probarunt, quæ fuere huiuſmodi. Placere fœdus in XXV. annos eoque amplius, ſi ita ſocijs videatur, renouari communis ſalutis ergo, aduerſus Italos, ac Trans-Alpinos Principes ſacros, profanoſque, ſine vlla exceptione ſupremæ in ipſos etiam clientes poteſtatis. Hocce fœdere nullam in Italia extraue Italiam; quæ cum quopiam intercedat, communem cum multis ſingularemuè Societatem tolli, ſed eſſe incolumem. Vtraque pars intrà dies XXX. hortetur obteſteturque Pontificem, ac Ferdinandum, vt æquis conditionibus fœderi ſubſcribant. Veneti quoad ea coniunctio maneat, pace ſaltem tria equitum, duo peditum millia, totidem Inſuber priuato ſumptu ſub ſignis habeant. Hetruſci M M. equites, pedites M. alant. Veneti bello octo equitum millia, quatuor peditum: Mediolanenſis parem numerum; Florentini equitum quinque millia, duo peditum mercede conducant. Neutra pars altera inconſulta, pacem faciat: nullo cum Italico Principe ſocijs ignaris fœdus ineat. Bello alter alteri ijs copijs, aut ſaltem dimidia parte auxilio ſit. Si mari arma quis inferat, ita vt Patres nauibus opus eſſe cenſeant, Inſuber, ac Florentini quina aureorum nummum millia ſingulis menſibus, in claſſem viginti, & amplius, longarum nauium præbeant. Si bellum minorem claſſem exigat, æqua portione de ea impenſa detrahatur. Inſubri, atque Hetruſci, ſi nauibus indigeant, eędem ſociorum partes ſint. Cui aliorum copiæ opitulentur, is ſtatiua, & commeatum æquo pretio militibus venalem præbeat. Vtraque pars amicos, & clientes intra alterum menſem edat. Liceat Herculi Ateſtino huius coniunctionis beneficio vti. Vtra pars, alteram offendat fœdus, quod attinet, ad expertes culpæ maneat; cæteri violatorem armis perſequantur. Si quis ex ſocijs bello petatur, reliqui milites aduerſus eum proficiſcentes, non modo non recipiant, ſed etiam pro viribus finibus arceant. Tribunos militum, aut qui apud aliquem ſociorum ordines ducat, nemo niſi eorum voluntate, quorum auſpicijs militent, ſtipendio ad ſe alliciat. Reguli ipſi, aut populi liberi, publicis tabulis aut chyrographis fœdus ſanciant. Pax Laude Pompeij vno huius ſeculi LIIII. confecta, rata ſit. His conditionibus etiam Ateſtinus ſubſcripſit, non ſine commendatione Pontificis, ac Ferdinandi, quos etiam placuit, ad ſocietatem inuitare, ad leniendam videlicet inuidiam, qua ex conſociatione armorum laborabant. Quanquam vero Pontifex, & Ferdinandus fœderi non ſubſcripſiſſent, verbis tamen haud dubiè ſignificarunt, illud ſibi placere, ſeque eius participes fore. *Pigna de rebus Ateſtinorum lib.* 8.

VI. *Zelotypia Italorum non neceſſaria, & metus importuni.*

Hæ fuerunt Zelotypiæ non neceſſariæ, & metus importuni, quos Papienſis in Italis notabat; maximè in Florentinis, quemadmodum narrare inceperam. Placet altius repetere, propter notitiam ſequentium.

Petrus Medices, Florentinæ reipublicæ poſt Coſmum magnum patrem princeps duos filios, Laurentium, & Iulianum moriens reliquit, naturæ, ac ſtudiorum ſimilitudine concordes, humanitate, modeſtia, ac omni denique ciuili virtute perpolitos. Hi ab exceſſu parêtis, eximio Senatus, ac populi fauore munia gerendæ Reipublicæ ſuſceperant. Laurentium, anno quo Sixtus Pontifex renunciatus eſt ciuitas principem legationis creauerat, qui Sixto Pontificatum Reipublicæ nomine gratularetur. Fuit ea legatio Pontifici imprimis pergrata; quod per eius occaſionem dari ſibi facultatem ſperabat, ad ſuas rationes Laurentium adiungendi; cuius authoritate cum omnia Florentiæ adminiſtrari non ignoraret, magno ſibi eam vſui futuram ad ea agenda, quæ animo deſtinauerat, intelligebat. Ac quò magis teſtata ſua in illum ſtudia viderentur, eum vrbis ærario præfecerat; facta poteſtate, vt per eos qui in vrbe illius negotia procurarent, munus adminiſtraret. Hæc res magno ijs fuit quæſtui & emolumento. Cum enim Paulus Pontifex clariſſimas gemmas, ſumptu immani quæſitas reliquiſſet, eas paruo pretio à Sixto redemptas, qui aut earum vim haud ſatis callebat, aut ægre ferebat grandem pecuniam, ſpecioſa magis, quàm vtili re occupari, cum iactura, ſi qua ſit, celeritate conficiendæ pecuniæ compenſaret, Regibus plurimum, ac priuatis, qui earum ſtudio tenerentur, magno addixerunt. Ex his maximè ditatus rem familiarem auxit, Ioannes Tornabonus Laurentij auunculus; quem ille Romæ ſuis negotijs adminiſtrandis præfecerat. Neque his viſus Pontifex ſatis ſuam voluntatem, & ſtudium in Laurentium declaraſſe, tanquam Pontificiam maieſtatem fore auguſtiorem putaret, augendo Florentinæ Reipublicæ Imperio, pollicitus erat ciuitati, ſe auxilio futurum ad Volaterras recipiendas, quæ ciuitas minimè quidem leuibus de cauſis, per illos dies à Republica defecerat. Ita Laurentius his, & alijs honoribus ampliſſimis, & decretis honorificentiſſimis auctus, Florentiam rediens, non diu in amicitia Pontificis, & curatione ærarij manſit. Ingenij inconſtantia, grauem ſibi illam futuram opinabatur, vbi diſſentiente, ac proinde eius potentiam auctam ægrè ferente ciuitate, eam vlterius tueri perſeueraret. Acceſſit repulſa in petitione Cardinalatus, quem Iuliano fratri expetebat. Nam Sixtus omni ope, atque induſtria contendentem, diu ac multum. v interpretabatur, ludificatus, differendo, ac demum negando, animum eius, atque exiſtimationem vehementer offenderat. Sed neque illud defuit, quod Laurentius tranquillitatis, atque otij ſtudio, potentiam Principum in Italia exæquatam videre volens, limis oculis fœdera illorum, & affinitates cum Sixto, & inter ſe mutuò aſpiciebat, non minus, quàm Pontificis vires, ſi plus nimio creſcerent, metueret. Ergo ab eius amicitia diſcedere, conſilijſque illius, quæ immoderata dicebat, aduerſari cum decreuiſſet, imprimis Venetos Ferdinando Regi, maximis de cauſis, & præcipuè Cypria infeſtos; deinde Galeazium Mediolani Ducem, qui id temporis Florentiam venerat, à ſocijs diſtrahere, ſibique contrà quoſuis, ac præſertim contrà Ferdinandum adiungere voluit: & quo magis

Gale-

Digitized by Google

Galeazio Hieronymus Riarius Pontificis neceſſarius, certam pecuniæ ſummam, occaſione Fori Cornelij, quod dotis nomine acceptutus erat, ad diem deſignatam repræſentaret, interpoſitis per amicos menſarios rei nummariæ difficultatibus impedimentum attulit. Inde Rempublicam Florentinam à ſtudio Sixti auertit, quaſi is Forum Cornelij, vrbem proferendis imperij finibus opportuniſſimam, & ad Rempublicam rectè adminiſtrandam maximis affluentem commoditatibus, dolo, & fallacia eripuiſſet, ac præcipiti cupiditate dominandi, tum nouo homini tradidiſſet, tum Fidei atque neceſſitudinis iura violaſſet. Factum, vt Pontificis Legato, nulla iam deinceps eſſet apud Magiſtratum auctoritas reliqua; atque vt eſſet à conuitio, & contumelia munitus, vix illi ſatis præſidij erat in Pontificijs authoritate conſtitutum; multitudine in Sixtum nihilo animo æquiore, quamuis vel in Laurentium, vel in ciuitatem. Namque grauiſe affectum iniuria quærebatur, cuius ſummam in terris poteſtatem, omnibus vbique verendam, ſuſpicandamque exiſtimaret. Hoc demum anno 1474. Maiores occaſiones habuit conquerendi, cùm Laurentius Medices, Nicolaum Vitellium, Sedis Apoſtolicæ beneficiarium, Tiferni tyrannidem exercentem, tuendum ſuſcepit. Is Sixtum Pontificem, olim in minoribus Franciſcanorum familiæ Minorum, Generalem, propè Tifernum, à quodam fuſte malè mulctatum ſeruauerat, atque hoſpitio exceptum, poſtremò datis comitibus, qui abeuntem proſequerentur, tuerenturque ab inimicorum iniuriâ, ab omnibus officijs humanitatis coluerat. Huius meriti fiducia, iam creato illo Pontifice, multa ſibi in ſubditos arrogabat, & monentem Sixtum primò paruipendere, mox contumeliam depulſam commemorare, tandem multò grauiora audere: donec nonnullos Vmbriæ populos, Romanæ Eccleſiæ fiduciarios, ad tumultum concitaſſet, & ab obſequio Sedis Apoſtolicæ auertiſſet. Pontifex, qui poterat leniore antidoto Vitellium ſanaſſe, cupiens Hieronymum Riarium (aliqui filium, alij nepotem, alij affinem dicebant) ampliſsimis fortunis honeſtare, fœdere cum Neapolitano Rege, & Galeazio Mediolanenſium Duce percuſſo, ingentem exercitum, duce Friderico Feltrio Vrbinate, & Legato Iuliano Fratris filio, S.R. Eccleſiæ Cardinali in eum miſit. Placuit Vrbinatem inprimis Vexilliferum S.R.E. declarare, mox Ducem creare, hiſque ſpecioſis honorum titulis auctorare. Die XXI. Auguſti Romam, Neapoli venienti, magni honores impenſi ſunt. Egredientis Pontificis ſyrma ſuſtinuit. Ad eius tribunalis pedes conſedit in capella maiore. In miſſa antè Euangelium titulo Ducatus, ac veſte aureâ talari, pileoque, quali reliqui Duces, ac torque aureo decoratus, donatuſque eſt. Pòſt tradita inſignia, acceperunt eum medium duo Diaconi, deduxeruntque ad ſuggeſtum Diaconorum, vbi cum paulum ſteriſſent, illi mox ad Cathedram Pontificis redierunt, ipſe verò ad ſuggeſtum presbyterorum deductus, poſtremus in eo conſedit, manſeruntque Diaconorum ſubſellia vacua. Pòſt Miſſam, vexilla ſacris initiata, quorum alterum Eccleſiæ, alterum Pontificis gerebat inſigne. Reuerſo Pontifice in cubiculum ſuum, mox omnes Cardinales egreſſi ſunt cum nouo Duce Vrbinate. Erat ad ſcalas equus ſerico rubeu paſſim tectus, donatus à Pontifice. Solenni pompa præcedentibus vexillis, comitante Collegio, vt mos erat, domum, quæ ei ad Sanctos Apoſtolos parata erat, deductus eſt. Omnia lætitiæ, & iucunditatis plena, niſi ea præſagium quoddam perturbaſſet. Nam ad Pontem Sancti Angeli, ſiue impetu ventorum, ſiue fatali quodam influxu, fractis haſtis vtriſque vexilla corruerunt; vt opus fuerit ex arce extemporales quaſdam ſubrogare. Decimo Calendas Septembris ad exercitum ſuum profectus, monente Ferdinandu Rege, magis concordiæ, inter Pontificem, & Vitellium conciliandæ ſtuduit, quàm contumeliæ vindicandæ, aut depellendæ. Cardinalis Legatus illius aduentu non expectato, in Tudertinos primo, deinde in Spoletinos tumultuantes, Eccleſiæque rebelles impreſſionem fecit, multiſque cladibus eos affecit: mox Iulio Varano, Camertium Duce opem ferente, ad obſequium reuocauit, ſedatiſque inteſtinis diſcordijs, nec non factionum capitibus relegatis in fide continuit. Nicolaus Vitellius trimeſtrem oppugnationem ſuſtinuit, ſuppetias ferente Laurentio Mediceo, qui aliquot millia equitum ſubmiſerat. Legatus vehementiore ſpiritu oppugnationem continuare optabat; Pontifex Ferdinando auſcultans, magis ad concordiam, quam ad continuandam expugnationem ſpectabat. Superueniente nouo Duce, conditionibus quibuſdam, ſed Eccleſiæ dedecoris rem compoſuit. Qui in deditione ciuitatis affuerant, affirmabant, nihil illa fieri turpius potuiſſe. Acceptas leges ab obſidentibus, non datas. Non admiſſum Legatum, niſi quibus cuſtodibus Vitellio placuit. Pedites tantum ducentos intus receptos, atque eoſdem ità per ciues diſpoſitos, vt non præſidere ipſi, ſed in alieno fuiſſe præſidio viderentur. Venientem Vitellium in conſpectum Legati, contumacis adhuc animi, & victoris potius quàm victi ſignum dediſſe. Non cecidiſſe in genua, non ſupplici vſum oratione, non facinoris pœnitentiam oſtendiſſe. Leni tantum detectione capitis, & colli inclinatione ad ſpeciem, non honorem, indicaſſe ibi eſſe Romanæ Eccleſiæ Cardinalem. Sub fide Vrbinatis venit in caſtra cum maiore filio. Inde ridiculoſa magis, quàm vera pompa, duodecim exitij ex primoribus in vrbem introducti à Legato, quos tamen eodem die oportuit reducere. Romam non prìus conceſſit Vitellius, quàm ſcriptis, & obſignatis antè conditionibus. Tulerat Ferdinando Rege documenta Vrbinas, ad obligandam ſuam pro Vitellio fidem; quod non reducerentur exules, niſi quos ipſe voluiſſet; quod nec rebus eius, nec vitæ noceretur; quod remitteretur incolumis domum; quod ager omnis ei reſtitueretur; & huiuſmodi quædam, ad confirmandam, non tollendam de ciuitate tyrannidem pertinentia. Scilicet Vrbinas, pluris amicum vererem, quàm nouum beneficium collati ducatus, & vexilli fecit, vnaque opera æſtimationem Romanæ Sedis, & Legati, ad ſuam, & Ferdinandi Regis gratiam eſt nundinatus. Attamen tam turpis deditio, magno fuit gaudio Romæ excepta. Nam vbi ad veſperam nunciata eſt, ad molem Hadriani clangores tubarum inſonuerunt, ac omnia lætitiæ ſigna conſpecta ſunt. Victo ſpartaco aut Sertorio tales fuere populi acclamationes, talis vrbis facies: quamquam conditiones turpitudinem ingentem retegerent. Placuit celare, ſeu diſſimulare iniuriam, quàm oportuerat iniquiſſimo animo ferre, & vindicare; vt Vitellius factus contumacior, ex ſuo tempore nactus occaſionem, quod erat attentiſſimè obſeruaturus, in Sixtum PONTIFICEM, ac Sedem Apoſtolicam inſolentiùs audaciuſque inſurgeret. Nimirum opibus & viribus Laurentij Medicei adiutus, & obſidionem diutius tolerauit, & quibus voluit conditionibus Tiferni deditionem fecit. Quod cum non potuiſſet non ægre ferre Sixtus, liberiùs, iamque palam, & in ampliſſimorum hominum conuentu, in Laurentium, atque Florentinos, prout dolor, & indignitas vrgebat, inuehebatur, nec ferendum ſibi putabat impunè. *Onuphrius in Sixto IIII. Michael Brutus lib. 5. hiſt. Florentina. P. Iouius in Leone X. l. 1. Card. Papien. ep. 564. 568. 570. 572. 57?. 576.*

Nouus Vrbinis Dux magna cũ pompa creatur.

Reconciliantur rebelles Eccleſiæ turpibus conditionibus

Nic

VII. *Card Legatus, & Vrbinatis Dux in Vrbem redeunt.*

Die tandem IX Septembris ſummo mane Romam redière, Cardinalis Legatus, & Dux Vrbinas. Ad ædes Beatæ Mariæ de Populo, ex mandato Pontificis omnes Cardinales occurrere; ſed non potuerunt præuenire aſtutum, aſſuetumque malo Ligurem: deſcenderat ipſe iam in Eccleſiam ante ortum Solis, veniens ex Caſtro nouo. Deductus eſt in palatium ſoleoni pompâ. Præibat Dux medius inter Præfectum, & Comitem Hieronymum. Hos antecedebat Vitellius antè quoſdam nobiles. Aſcenderunt Cardinales in cameram Conſiſtorialem, ad quos pòſt paululum euocatus Vitellius ſigillatim, & quaſi nomenclatoris vicem gerente Duce, omnibus deoſculatus eſt dexteram. Hoc peracto, relictis illic Legato, Duce, & Vitellio abiere Cardinales non viſo Pontifice, quem aiebant, ex febre continuâ ægrotare. Magno ſtudio omnes celabant conditiones deditionis factæ. Ioannes *Petrus Arriuabenus epiſt.* 578.

VIII. *Iniqua poſtulata intrepidè reſiſtit Card. Mantuanus.*

Vrbinas, facti mercedem depoſcebat Senogalliam, atque Mondauium. Cæterùm, nè mercari videretur, nepoti, ſiue filio Pontificis, vt dicebant, ſuo autem genero eas ditiones poſtulabat. Retulit ea de re, ad Senatum Sixtus. Inter alios, Cardinalis Mantuanus, ità explicuit rationem omnem conſcientiæ ſuæ, vt nec defuiſſe illi mentem, nec verbum, nec Zelum in domo Dei, nec magnitudinem etiam animi omnes prædicarent: quippè qui in libertatis inopia, liberè de publicis ſenſerit, & fortiter ſententiam dixerit. Laudauit collegam Cardinalis Papienſis, ſcripta non vna epiſtola; ſed *miſeram Romanam Eccleſiam pronunciauit, cui tantùm obeſt, & ob futura ſemper eſt caro. Pontificum, ait, tormenta multò ſunt grauiora, quàm vt Patrum infirmi parietes valeant ſuſtinere. Sic Flaminia redempta nuper tot noſtris laboribus, à Piceno per coniugium nouum diuiſa, direptioni veterum, & præſentium tyrannorum linquitur.* Addit in altera ad Sacramorum: *abductam Senogalliam prædam iam puto. Ità infirmi animi Patrum, & amor Pontificis in ſuos, & præſentia Vrbinatis melliti aſtus mihi promittunt. Bis ille de Senogallia, & Mondauio paucis annis victoriam retulit; armis primò, nunc artibus. Eadem felicitate, mihi crede, Fanum, & Mondauium, & vicina quæque noui generis nomine adimet.* Addit & illud ſecretum ſecretorum, Ioanni Petro Arriuabeno. *Extendit paulatim ambitioſa Neapolis in omnem Italiam brachia, non ſua tantùm cogitans retinere, ſed aliena in eundem faſcem colligere. Arbitrio autem omnium ad eam mox delato, quid erit nobis aliud quàm ſeruiendum? Et quam ſubdito noſtro ſubiicienda Eccleſia? Cæcos, qui hæc non intuentur; ſolutos, qui negligunt; ſibi inſenſos, qui cùm non poſſunt, prohibent. Accepto damno, de claudenda ianua cogitabunt, ſerò, ſuis, & cæteris irridendi. Senis, XXIIII. Septembris M. CCCC.LXXIV. Card. Papien. epiſt.* 577. 579. 581. 582. 583. 584.

IX. *Ferdinandi Regis machinæ, & iniqua poſtulata.*

Ferdinandum Regem Neapolitanum indicabat, cuius ad nutum à Vitellio conditiones datæ, & reliqua Sedi Apoſtolicæ irrogata. Inſatiabili cupiditate proferendi ſui imperij, machinas parabat, & cuniculos ſtruebat: quibus diuulſas à patrimonio Eccleſiæ prouincias, aliquandò poſſet occupare. Inter hos patrimonij Apoſtolici, atque Italiæ turbines, non deſtitit tamen Sixtus bellum Turcicum proſequi, & tùm ipſe pecunijs iuuare, tùm alios, vt ſuppetias ferrent, inuitare In bellum Scodrenſe commeatum, & pecuniam miſerat; Ferdinandum in proſecutione belli Turcici, ad idem faciendum hortatus eſt. Is porrò decimas ex clero poſtulauit; ſed nequicquam impetrauit. Quid illi Cardinalis Papienſis ea in re reſcripſerit, operæ pretium eſt, ad multarum rerum cognitionem iſthuc adſcribere.

Regi Ferdinando.

Quòd tua Serenitas ad bellum in Turcos gerend. in ſe paret, boni, ac fidelis principis officium laudo: quòd maturiùs ſolito pleniorem claſſem educere cogitat, rebus opportunè gerendis neceſſarium duco. Facit, quod in magnis es ſolitus, vt conſilia anticipes, & præſtes publicis, quæ tuæ laudi conueniant. Aſſit Dominus pijs conatibus, tecumque iuxta verbum Prophetæ apprehendens, arma & ſcutum, exurgat in adiutorium tibi. Verùm quòd de Eccleſiarum decimis in hunc etiam annum à Pontifice quæris, & me adiutorem paras, audiendum tibi patienter eſt meum iudicium, & mecum videndum, quantum in ijs commendandis me immodi videam. Clerus regni tui, præſtantiſſime Rex (quod tuam Maieſtatem non latet) diues non eſt. Inopem ſi dicerem, verè eſſet propior vox. Contributione autem anni præteriti fatigatus, minùs certè eſt ad præſentem idoneus. Neque enim egentes, & diuitis eadem eſt ad eandem ſatisfactionem conditio. Diues, cùm decimam ſuorum prouentuum contribuit, abundè ſupereſt vndè ſibi ſubueniat. Pauperi quidquid ex cenſu tenui demitur, ex ſua ſumma neceſſitate eripitur. Tantum ad calamitatem addens, quantum ad crebritatem oneris additur. Afflictus autem malo in iuſtitia eſt, & vna iactura ſibi cogitur, & reditus animabus deeſſe. Non ſunt ab Eccleſia, & te, compellendi ad miſeriam Sacerdotes, nec cùm aliunde ſuppetant facultates, vexanda primo loco Domini ſacra. Vt leuemus ea, non vt opprimamus, has infideles expeditiones ſuſcipimus. Quod igitur non placere Deo cognoſco, hos probare ipſe non poſſum, minùſque Pontifici ſuadere. Forſan anno præterito cum recens ad ſolutionem eſſet Clerus, æquiore animo decimam vnam potuit Sedes concedere; ſed alteram iam ſuperinducere, cùm vix exacta ſit prima, neſcio qua æquitate id liceat, quamquam rebus etiam feliciter gerendis tibi expediat. Meminiſti quæ in Peloponneſo pridem, quæ nuper apud Eubœam tuis in bello ſocijs acciderunt. Non alienum eſt credere propter vexatas decimis Eccleſias diuino id iudicio accidiſſe. Parce, cùm neceſſitas non eſt, templo ſuo vult Deus, nec plena domi arca, de altaris oblationibus cogitare. Adde, quòd exemplo tuo, ſi datur, quod petis, rem perniciosam cogi induci, plus nocentem toti Eccleſiæ, quàm te vnum leuantem. Nulli etenim Principes, nullæ Poteſtates pòſt hæc non eadem ſunt petituri; vt vel licet continuatione paucorum annorum in onus perpetuum decimæ tranſeant. Iamque aſſiunt, qui idipſum à nobis quotidie exigant; non tam attendentes, quid cum his decimis agas, quàm quid per te ſine decimis poſſis. Cogita meum hæc damna; nec, cùm Eccleſiam iuuandam ſuſceperis, velis poſtulatione non magni commodi magnum incommodum abducere. Quàm ſit onerosum negare vni, quod alteri indulgeas, tua Serenitas nouit. Quanto operoſiùs indulta ſemel, non iterum, non ſemper concedere, vtique pro tua ſapientia vides. Patet in obſequium Dei eodem tuo exemplo, quo concedendo cæteris noceret Eccleſiæ, vt negando etiam cæteris poſſet prodeſſe. Erit tibi modeſtia huius digna à Domino merces, intendente ſemper ſuper egenum, & pauperem. Claſſis pars, quæ à te eſt inſtruenda, & ſi contemnenda non ſit, attamen tanto Regi nimia non eſt, ſi cogitaueris etiam, quanta ſit, & ex quo genere hominum conſtet; quid etiam adiumenti, lege Regni tui ad eam ſubditi conferant. Facilè intelliges, inopi Sacerdotum ſuffragio, æquo animo carere te poſſe. Maiores ſæpe in armandis exercitibus pro ſæculi gloria, ſine Clero ſumptus ſubijſti: Minores hos pro nomine Dei, & ſine Clero non indignum eſt ſubeas. Quam ad rem, piam mentem tuam recordatio ſubeat Catholici promiſſi, Pontifici, & Romanæ Eccleſiæ facti; cum ſolemnibus documentis fidem dediſti, ſanctum Chriſti nomen pro viribus te defenſurum. Vide nunc tuis ne tantùm viribus, an etiam noſtris factum id ſit, ſi dederimus, quæ prima ſedis ſunt, & in noſtram neceſſitatem ſeruata, hanc partem claſſis cogitis adiuuare. Dei beneficio, præclariſſime Rex, tua etiam opera quieſcit Italia. Tranquillum vndique eſt regnum: prouentus ampliſſimos poſſides. Quid te ſumptibus diſtrahat, nec vnde appareat. Ad cauſam Fidei integre es totus, ſi vis. Rogo propterea, & per charitatem, qua tuæ Maieſtati aſtringor, etiam oro, vt cùm aliunde abundes, parci interim mendicæ Eccleſiæ patiare; quæ cum egueſtis, ſibi ipſi pro te non pepercit; nec vel

tanto

Digitized by Google

tanto detrimento hoc onus nobis imponi; vt quod tibi conceditur, aliis quoque tuo exemplo cogamur concedere. Repete memoria beneficia Domini; quàm piè te per Eccleſiam ne caderes, ſuſtentarit, quot de hoſtibus victorias dederit, quantum indies ad aſſimationem, gloriamque addiderit, denique quàm clara filiorum ſobole, gaudium omne tuæ felicitatis expleuerit. Horum omnium memor, Sacerdotes ſuos egentes, & miſeros, ab incommodis non neceſſarijs libera, & ſerua Eccleſia. Pro te orabunt interim, & Sacrificia offerent, vt habites in adiutorio Altiſſimi, & in protectione Dei cæli commoreris. Hæc eadem, quæ tibi nunc officio priuato reſpondeo, Conſenatores mei Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales, ad quos de tua petitione retulit Pontifex, pari charitate hortantur. Benignum te vtriſque pro tua conſuetudine præbe, & Vale. Romæ XV. Nouembris. M. CCCC. LXXIV. Papienſ. epiſtol. 594.

Iſta Cardinalis reſpondebat Ferdinando Regi, qui per literas, & per filium Federicum extorquere conabatur. Nam hunc in Burgundiam proficiſcentem, Romam diuertere, & Pontifici, atque ſacro ſenatui mandata exponere voluerat. Cùm is vrbi appropinquaret, rogati Patres de eo accipiendo ſententiam ſunt. Erant qui vel amicitia, vel affinitate Ferdinando coniuncti, exire in eius gratiam iuuenem obuiam cuperent, propterea que honoribus amplioribus proſequendum conſulerent. Sana pars retinendæ antiquæ dignitatis intenta, vnum tantum ex Cardinalium numero mittendum cenſebat; ſeruatum idem aſſirmans, cum ſexennio antè, ſedente Paulo, Romam primò veniſſet: Primogenitis tantùm Regum exiri à Senatu ſoliti omniſſe, Secundogenito id modò præſtandum, quod & lex ſotius eſſet, & exemplo in poſterum non noceret. Hæſit huic ſententiæ Pontifex, cæteriſque exire obuiam vetitis, ſoli Cardinali Sancti Petri ad Vincula, nepoti ſuo imperauit, vt ad portam Appiam illum exciperet, atque ad Vaticanum perduceret, Prælatis, & Patrum familijs ex conſuetudine proſequentibus, ita ad diem III. Nouembris ingreſſus V. [illegible] Sequenti [illegible] Senatum ſecretum admiſſus, vbi tam ita procumbere genibus ad ſolium Pontificis [illegible], [illegible], eiuſque ſermo eſt [illegible]. [illegible], & ad Patres conuerſus vnumquemque in ſubſellio ſuo complexibus & oſculo ſalutauit, vltimuſque omnium eſt in conſeſſum receptus. Altera die ipſos Patres domi [illegible], idemque [illegible] ad quam honoris cauſa Pontifex [illegible] diuerteret. Solus Cardinalis Sanctæ Sabinæ, magnæ integritatis, & auctoritatis Pater, [illegible], dignitatis Cardinalium non flatuens, [illegible] ſubditi Eccleſiæ Regis tantum [illegible] *Papien. ep.* 560.

X.
Rex Dacorū Romā veniēs honorificè excipitur.

Venit eodem anno ad feſta Paſchatis, Romam Chriſtiernus Rex Dacorum. [illegible] ſummis honoribus Cardinales acceperunt. Turba omni Curialis egreſſa eſt obuiam, Patres ad portam congreſſi, medium illum per vrbem ad Baſilicam S. Petri, inde ad Pontificem perduxere, tum dicundo more publicè præſidentem. Religio ſumma, in ſummo Rege enituit. Procubuit in genua ante illius pedes, nec antè ſe eleuari eſt paſſus, quàm ſermonibus ſuis eſſet reſponſum. Redeunti in cubiculum Sixto, exeuntique ad diuina Sacræ hebdomadæ, dierum gremialia eius ſemper portauit. Lauanti manus, peluim ſuſtinuit. Inter duos primos Cardinales ſeſſum receptus, non prius ſedere, non prius tegi voluit, quàm vtrumque ab vtroque factum eſſet. Papienſem alterum ex duobus illi aſſidentem rogari per interpretem fecit, vt paterentur, poſt omnes Cardinales, ad oſculum Crucis eum aſcendere. Erat enim hæc dies Paraſceue. Cùm ille rogaret, cur ita depoſceret; *Vt habeatur*, inquit, *iuſtus honos ſummo ſenatui*. Plura huiuſmodi illo ſolo triduo ſacroſancto ab eo præſtita Apoſtolicæ Sedi, in quibus trium magnorum regnorum Rex à ſeptentrionibus veniens, Italis, & reliquis, quo animo eſſe in ſummum Sacerdotium debeant exemplo ſuo edocuit. *Papien. ep.* 556.

XI.
Idem Rex religioſus, & modeſtus.

Mirabantur præterea in eo ſingularem modeſtiam quod peregrini habitu voluerit limina Apoſtolorum inuiſere. Rex alioqui magnus: ſed inſcitiam literarum & linguæ Latinæ ignorantiam aliqui ſugillabant, quod cum eo colloqui non poſſent, niſi per interpretem. Ea propter vſus eſt Henrico Sankenſtede, Legum Doctore, viro ſatis ad dicendum accurato; qui cauſam Regij itineris; apud Pontificem expoſuit. Pontifex porrò deuotionem, Religionemque Regis ſatis luculenter laudauit; Roſam auream ſolenni ritu ſacratam, inter alia pretioſa donaria illi dedit; votum peregrinationis in terram Sanctam, quod aliquando emiſerat in eleemoſynam hoſpitali S. Spiritus, quod Romæ in Saxia vocant, commutauit; deque publicis rebus conſilia communicauit; vt is domum reuertens, Fridericum Imperatorem, ac Principes imperij ad ſacrum bellum inflammaret, & id quicquid erat inter Archiepiſcopum & Collegium Colonienſe diſcordiarum ex bono, & æquo componeret. Enimuerò & ipſe Chriſtiernus, Romam, non ideo tantum venerat, vt votum ſolueret, verùm etiam vt Chriſticolas contrà Turcam animaret, & de vniuerſali Principū pace, atque concordia ageret. vt ſcilicet vno omnes animo contrà Turcam coirent. Reuertens in Daniam, iſtud præcipuè curauit, vt vires belliroſæ Germaniæ, ad maxima quæq; gerenda idoneas, quarum inter ſe collidebantur, vniret, & ad Chriſti opus excitaret. Rupertus Archiepiſcopus Colonienſis pulſus Vrbe, Carolum Ducem Burgundiæ adiutorem exciuerat. Lantgrauius Haſſiæ, Canonicis fauens ſuis, & totius ferè nationis præſidijs potens, contrà numeroſum exercitum adduxerat Alexander Forliuienſis Epiſcopus, Sedis Apoſtolicæ Nuncius, concordiæ [illegible] ſpem habebat, quandoquidem Carolus Nouesio obſeſſo, conſtituiſſet, ab ea obſidione niſi victor recedere, nec etiam hoc oppido potitus, milites ad hybernam legem militarem remittere. Præterea hæc audito [illegible] aduentu, auxilia vndique eum accerſiſſe, quæ plus [illegible] XL. millia pugnatorum numerarent. Chriſtiernus ergo ab vrbe Roma deſcendens, ex itinere vocauit Duces, Magnum Magnopolenſem, Fridericum Brunſuicenſem, Gerardum fratrem de Aldenborg, & Iacobū de Rupin Comites, & cum eis, ac Ioanne Duce Saxoniæ, individuo peregrinationis comite, in caſtra Caroli venit, ſi fortè poſſet, rem tantam tractatibus intercipere, gratiam initurus apud ambas partes, quas arbitraretur, ad concordiam moueri, armorum faſtidio, atque rerum diſpendio. Tentatum eſt, ſed non proſperatum opus; quod Carolus certò certius ſibi pollicebatur, aut deditione, aut armis Nouenum accipere; & hinc Bunnam, ac poſteà Coloniam Archiepiſcopo vindicare. *Krantzius l. Vandaliæ lib. 13. c. 31. Daniæ lib. 8. c. 37. Saxoniæ lib. 12. c. 12. 13. Papienſis epiſt. 574. 575. 591. Nauclerus generatione 50. volum. 2.*

Diſſidentes Principes conciliare ſatagit.

XII.
Inter Archiep. Colonienſem & Canonicos diſcordiæ & bella.

Erat Rupertus Bauarus à Collegio Colonienſi legitime electus, à Pontifice Romano approbatus, atque ab Imperatore Regalia temporalis adminiſtrationis aſſecutus. Sed magna incidit digladiatio de oppidis nonnullis Eccleſiæ, nobilitati illius gentis à Collegio oppigneratis, quæ Rupertus non ſoluto pretio nobilibus Eccleſiæ aſſerere contendebat. Hanc ob rem fœdus percuſſerant Canonici cum oppidis oppigneratis, Ducemque ſibi legerant Hermannum fratrem Comitis Haſſiæ eumque ſe facturos Pontificem promiſerant. Igitur Carolus, Eccleſiæ Colonienſis à Ruperto Aduocatus factus, per eam occaſionem exercitu comparato, cogitabat Coloniam occupare; & inde aduerſo Rheno, Moguntinas ditiones, vſque in Alſatiam & Comitatum Ferretanum inuadere, viſuſque ſibi ſpem concepiſſe, poſſe via maiorem conſequi, titulum Regium & Vicariatum Imperij, quæ precibus ab Imperatore non potuerat impetrare. Oppoſuit ſe conatibus illius Imperator, & cum exercitu [illegible] impugnam

pro-

proceſſit: in cuius comitatu nobiliores eminebant, Adolphus Maguntinus, Ioannes Treuirorum Archipontifices, Guillelmus Aureatenſis, Henricus Monaſterienſis, Spirenſis, & Vangionū Epiſcopi: Albertus Dux Saxoniæ, Albertus Dux Brandeburgenſis, Sigiſmundus Dux Auſtriæ, Ludouicus Dux Bauariæ, Albertus Dux Bauariæ ab Monichem, Fridericus Dux Bauariæ ab Spanhem, Erneſtus Dux Saxoniæ, Henricus Lantgrauius Haſſiæ, Chriſtophorus Marchio Badenſis, & Comites plùs minùs quinquaginta. Menſe Nouembri acceſſit Imperator vſque ad Audernacum, Rheni oppidum. Initio Decembris venit ab vrbe Chriſtiernus Rex, & tàm Imperatorem, quàm Carolum ex itinere ſalutauit, magnaque diligentia cum Alexandro Pontificis Legato quinque hebdomadas conſumpſit, paci inter Imperatorem, & Carolum componendæ. Inanis euaſit omnis eius conatus: atque ea propter Imperatore, & principibus bello inteſtino implicatis, Sixtus nihil opis ex Germania potuit contrà Turcas impetrare. *Meyerus annal. Flandriæ lib. 17.*

XIII. *Perſarum Legatus ingentem in Turcas exercitū pollicetur.* Eodem anno cùm Vngari Regis Oratore, venit Romam Legatus Vſuncaſſani Perſarum Regis; qui ingentem contrà Turcas exercitum pollicebatur, modò Vngaro, ad ſuſcipienda quoque arma pecuniæ à Sede Apoſtolicâ darentur. Nil ſe velle ſuum Regem, præter Trapezuntini Imperij dominium, quod vxori, Trapezuntini Imperatoris filiæ, deberetur. Retulit eâ de re in ſenatu Sixtus, & Matthiæ Regi Vngariæ pecunias decreuit. *Papienſis epiſt. 574. 584. & mſ. expeditionum Sixti huius ann.*

XIV. *Caſtellæ Regi recōciliantur Aragoniæ Reges.* Hoc ipſo anno Sixtus Pontifex nihil non egit, vt Henrico Caſtellæ Regi, Ferdinandum, & Iſabellam Siciliæ Reges, & futuros eius ſucceſſores conciliaret. Datum negotium Cardinali Seguntino, Archiepiſcopo Toletano, & quibuſdā alijs proceribus Hiſpaniæ Diui Iacobi militiæ Magiſter inter hæc non deſiſtebat opibus, opes ſtruere, præſidia præſidijs addere, maiore habendi auiditate, metuq; ne ſi Ferdinandus rerum potiretur, ipſi cedendum eſſet principatus magna parte, quàm in eius ditione fuiſſe ſuperioribus annis meminerat. Ea propter Ferdinandi, & Iſabellæ coniugio aduerſum ſe præbuerat. Andreas Cabrera, ingenio, & gratia Henrici pollens, vt illi conciliaret ſororem Iſabellam, officijs ad tempus accōmodatis, ampliùs gratia confirmata, tandem multo illi ſermone perſuaſit, vti eam ad ſe accerſeret; Id publicè ſalutare fore, dicebat, priuatim vtile, honeſtumq;. Magiſtri conatus, quorſum tenderent; ignorare neminem; vt republica turbata, priuatas familiæ opes augeret, immenſa auiditate, ambitioneque, inconſtanti fide, atque venali. Quòd reipublicę motus eo cōcitatore graues, & diuturni indicarent, ex dolis, atque fraude ingenium moreſq; cōpactos. Addebat; At filiæ charitas mouet; indignumq; iudicas innocentē ætatem paterna hæreditate ſpoliari? Sed liceat modò vera loqui, quid id populo perſuadeas ex te genitam? & eſt prudētis non ampliùs in republica conari, quàm quod ciuibus probare poſſis. Non vt corporibus, ſic animis vis affertur: Opinione multorū, quę vna famæ vox eſt, ſtant imperia, adduntq;. Vtcūq; res habeat, an duabus ſororis, filiæque dotibus, amplitudini nobiliſſimi regni pares opes non ſufficiant, inter vtramque per conditiones tributi? At Imperij maieſtatem imminui graue eſt? ſed ciuili diſcordia, & perpetuis ex eo malis implicare rempublicam multò grauius. Mihi crede, aut hæc via, aut nulla eſt tantis malis procurandis. Si quid priuatis rationibus contrarium eſt, id pacis ſtudio, patriæ charitati condonandum cenſeo. Quanta mala ex ciuili diſcordia impendeant, debes cum tempus eſt, conſiderare; curare etiam, atq; præſtare. Motus ea oratione Henricus, Iſabellam, quæ ſe in arcē Segobienſem, illo per venationem abſente intulerat, inuiſit, ſalutauit, in mutuos amplexus ruit, eo maiori ſtudio, quòd antè multos dies non viderant. Arcanis ſermonibus longum tempus conſumptum. Fine colloquij, Iſabella ſuam cauſam fratri commendauit, iure minimè dubio nixam. Rex ſumpturum ſe tempus ad deliberandum ait. Sic à colloquio diſceſſum ad multam diem. Die poſtero in arce cum ſorore cænatus Rex, tertiò per plateas ciuitatis Iſabella vecta eſt, honoris gratia, eodem equi habenas regente. Nullus illuſtrior dies ciuibus, atque ideò Hiſpaniæ vniuerſæ illuxit, certa concordiæ ſpe, malorum meta ſublato. Aduenit paulò pòſt Ferdinandus, ab vxore per litteras euocatus. Ad octauum Idus Ianuarias, qui dies trium Regum memoria ſacer eſt, Henricus, Ferdinandus, Iſabella, per vrbem vnà equitantes, celeberrima pompa ciuium oculis gratiſſimū ſpectaculum præbuerunt. Pòſt geſtationem, in Epiſcopi aula conuiuio ab Andrea Cabrera inſtructo, vt par erat ſplendido, lautoque excepti, eidem menſæ accubuerunt. Celebritatis lætitiam Henrici valetudo nonnihil conturbauit, lateris dolore tentati, oppreſſiq;, prorſus vt in Regiam diſcedere neceſſum habuerit. Caſu factum, vti ſaniores iudicabant; inſidias vulgus interpretabatur, prona ſemper in deteriùs perſuaſione. Eam opinionem, venenum intra epulas datum, Principis perpetua deindè valetudo confirmauit, ac non toto euoluto anno ſubſecuta mors. Perpetua Ferdinandi, & Iſabellæ felicitas, amplitudoque rerum geſtarum, ijs certè conſcijs factum ſcelus fidem abrogat; imperium à parricidio auſpicatos fuiſſe. quod æmuli impiùs accuſabant, accenſis odijs, promiſcua inter ſe affingendi criminal libertate. Pro Principis incolumitate ſupplicationibus ad omnia templa habitis, ſacrificijs, precibus, votis placati ſuperi, eiuſque valetudo recreata aliquantum eſt. Paulò pòſt ingraueſcente affecta valetudine, ipſa agitatione itineris, curiſque grauibus morbo lethali, medicorum permiſſu Madritum relatus, nullis ſalutaribus herbis, ſuccíſque iuuantibus; contrà lateris dolore denuò ſæuiente, ſalute prorſus deſperata, vicino exitu, ſacris omnibus ex ritu Chriſtiano expiatus, ad III. Idus Decembris die Dominico, ſecunda hora noctis, placidè efflauit animam, ætatis anno quadragesimo quinto extremo. Nullum teſtamentum conſcripſit; pauca tantum Ioanni Ouieto, qui et à ſecretis erat, & cui multum fidebat, excipienti dictauit. Curatores eorum, quæ ſtatuebat, nominauit Hiſpaniæ Cardinalem, atque Villenæ Marchionem. De ſucceſſore rogatus à Petro Manſuelo Hieronymiano Priore, qui morientis confeſſionem exceperat, ecquem ſibi ſubſtitueret, Ioannam Principem nominauit, curæ, fideiq; concreditam, tū duorum teſtamenti curatorum, tum Sanctillanij, Beneuentani, Magiſtri equitum, Ducis Areualí, quos maximè fidos fore exiſtimabat. Corpus propter maciem ex diuturno morbo, nullis odoribus curatum, in Diui Hieronymi Madriti extemporario ſepulchro compoſitum eſt, pompa functis, neque celebri admodum, neque vulgari. deinde, vt ipſe moriens mandarat, in Guadalupeo templo, propè matris ſepulchrum tumulatus eſt. Princeps nulla re magis, quàm fœdo vitæ genere ignauia, ſocordia, atque imminuta ex eo imperij maieſtate nobilis, nulla virili prole ex Henrici nothi poſteritate Regum poſtremus, vt numero, ſic fama. Subit memoriam admirari rerum inconſtantiam; neq; mortiantum homines, ſed & ingeniorum ſobolem exoleſcere, in Principum poſteritate, vbi minimè oportebat, maximè, vtq; ſinguli moriturí naſcimur, ità indolem ſtirpum, ſatorum, animantium, atq; familiarum ſuos veluti natales, incrementaque habere, ac tandem conteneſcere, extinguique. Fuit in Henrico familiæ conditore viuidum ingenium, & ſuprà ortus conditionem animus maior. In Ioanne filio *Caſtellæ Rex moritur.*

felicitas multo minor, neque par induſtria, vigorque. In Henrico nepote ignea mens, animus orbis terrarum ac cæli capax: ſed imbecilla valetudine, breuique ætate præſtare diu non potuit, quas promiſerat, virtutes. Ioannes eo nomine ſecundus ingenio fuit erudito, magis litteris, quam rebus gerendis idoneo. In hoc vltimo Henrico, conſenuit maiorum gloria, fœdataque eſt; induſtriaque & virtus ſibi viam ad Caſtellæ regnū, atque adeo vniuerſæ fermè Hiſpaniæ pareteſit, nouorumque, & magnorum Principum ſobolem, ambiguo tum iure, publico deinde commodo. Ab Henrici obitu, omnia in Caſtella nutauere. Plurima pars ad Iſabellam ſororem tranſlata eſt: non pauci Ioannæ Principis fide perſtiterunt; Villenæ Marchio, Areualı Dux horum propinqui, & neceſſarij; quoniam tutorum primi erant, Regni nomen penès eam futurum exiſtimantes, regimen atque arbitrium rerum penes ſe marito puellæ de manu tradito, eo, quem priuatis rebus (ea prima cura erat) commodum maximè iudicaſſent. Horum auctoritatem totus tractus Caſtellæ, qui Toleto Muretam pertinet, ſequebatur: Calæcorum nobilium maxima pars, correptis etiam in Compoſtellanum Præſulem, Alfonſum Azeuedium Fonſecam armis, à reliquis diſſentientem. Segobiæ in foro, ſuggeſto è lignis excitato Iſabellæ coram ab ijs, qui aderant Sacramentum dictum, contactis more gentis ſacris; mox Regijs vexillis explicatis, concuſſiſque, voce præconis nominibus inclamatis, Ferdinandus, Iſabellaq; renunciati Reges ſunt. Subſecutus aſtantium plauſus petitæ oſculo manus. In trabea, equoque impoſita Princeps ad templum maximū deducta, Superis pro diuino munere gratias egit, vt ijs, quæ dederant, adderent perpetuitatem precata. Magna tunc procerum ſolitudo Segobiæ erat, magnates nulli. Primi, Hiſpaniæ Cardinalis, Beneuentanuſque celeritate fidem, ſtudiumque vt probarent, Segobiam feſtinarunt. ex interuallo Archiepiſcopus Toletanus, ſanctillanius Marchio, Garſias Albanus Dux, Magiſter equitum Præfectus maris, Albuquerquiſque ſubſecuti ſunt. Ab alijs miſſi qui eo officio fungerentur, atq; ipſorum nomine in Iſabellæ Principis verba iurarent. Ferdinando ſacramentum dicere non placuit, niſi præſenti, regnique commoda, & leges gentis inſtituto, exemplo vaotis iurato. Erat is Cæſaraugustæ conuentibus Aragonijs diſtrictus. Nunciata Henrici morte continuò in Caſtellam iter arripuit, in domeſtico diſsidio ratus, nihil celeritate tutius fore, vbi facto magis, quàm conſulto opus eſt. Simul verò Pontificem maximum conſilij ſui admonuit, patrociniumq; illius implorauit. Ceterum cum per id temporis Diui Iacobi Magiſter, diem ſuum obijſſet, atque multi proceres eam dignitatem apud Apoſtolicam ſedem procurarent, interpellauit Sixtum Ferdinandus, vt in ea conferenda tantiſper ſuſtineret, quoad ille hominem proponeret, moribus Hiſpaniæ componendis aptiſſimum. Auxias Cardinalis Valentinus, Archiepiſcopus Montis Regalis in Sicilia, nomine Ferdinandi Regis hæc omnia Pontifici exponebat. Fuit hic annus Siculis memorabilis; Iudæorum per vrbes, & oppida ſtrage edita. Sacra Chriſtianorum carpebant, ridebantque. Ergo multitudine populari ad arma concitata, lymphatis ſimiles conſternati, ac nè Lupi Vrteæ Proregis auctoritate edictiſque, ne ſupplicio quidem de nonnullis ſontibus ſumpto coërcito furore, multos ex ea gente peremerunt. *Surita annal lib. 19. Mariana lib. 24. cap. 1. 2. 3. 4. 5. Mſ. expedit. Sixti 4. huius anni in archiuo Vaticano.*

Ob eius mortem omnia in regno Caſtellæ nutant.

XV. *Sixtus PP. Iubilæū auſpicatur eiuſque op ra ſedatur diſcordia in Rhodo inſula.*

Hoc anno Sixtus Pontifex, annum Salutarem, quem Iubilei vocant, ad XXV. contractum, in priuilegio Natiuitatis Dominicæ auſpicatus eſt, ſolemni ceremonia, toto milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo quinto continuandum. Pauci peregrini aduenerunt, ad limina Apoſtolorum Romæ viſitanda; bellis ferè in vniuerſa Europa flagrantibus, impediti. Carlotta Cypri Regina regno eiecta venit, non tam deuotionis, quam neceſſitatis cauſa, vt beneficentia Apoſtolicæ Sedis reliquum vitæ Romæ toleraret, Lacepit eam Sixtus humaniter, & omnia abunde ſuppeditauit, quoad ſuperſtes illa cum familia, quā adduxerat, eſſet. Sopita eſt hoc anno auctoritate eiuſdem Sixti Pontificis, diſcordia inter Iulianum Vbaldinum. Archiepiſcopum Rhodienſem, & Metrophanē Metropolitam Græci ritus. Controuerſia orta fuerat inter eos de iuriſdictione ſpirituali: hinc multæ lites, multæ diſſenſiones. Conuenit tandem conditionibus infraſcriptis. 1 Archiepiſcopus Rhodius, confirmaret in ea dignitate Metropolitam Græci ritus, tamquam ſuum ſuffragineum. 2. Metropolita Græcus, Sacramētum diceret Archiepiſcopo Latino, ex formula Præſcripta. 3. Electio Metropolitani Rhodiani, pertineret ad Græcos, qui more recepto duos, aut tres Sacerdotes idoneos repræſentarent. Supremo Magiſtro militiæ Rhodianæ; ea quibus vnum ab eodem ſuſceptum Archiepiſcopus tamquam Sedis Apoſtolicæ delegatus confirmaret 4. Conſecratio Metropolitani, Græcorum Epiſcoporum officij more, & conſuetudine ipſorum eſſet. 5 Iuramenti hæc formula proponeretur. *Ego N. electus Metropolitanus Græcorum Rhodiorum, ab hinc in poſterum fidelis ero & obediens Sancto Petro Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, Archiepiſcopo Coloſenſi hac in parte Sedis Apoſtolicæ delegato. Non ero in conſilio, in quo ageretur aliquid contra honorem, & vitam ipſius: non prodam illum; non dabo auxilium, conſilium, aut fauorem maleuolis aut inimicis ſuis. Subditus ero Papatui Romano, & Pontificatui Coloſenſi Omnibus viribus meis illum adiuuabo, & defendam, ſeruatis Regulis ſanctorum Patrum. Vocatus ad Concilium vel Synodum comparebo niſi legitima neceſſitate impeditus. In neceſſitatibus illi ſubueniam. Ita me Deus adiuuet, & hæc Sancta Dei Euangelia per quæ iuro.* 6. Cauſæ Cleri Græcanici ab vtroque communiter, ſcilicet ab Archiepiſcopo, & Metropolitano cognoſcantur. 7 electi ad Eccleſias Græci ritus, ſupremo Magiſtro tamquā Patrono repræſententur, à Metropolitano autem confirmentur & conſecrentur. *Ciaconius in Sixto IIII. Boſius hiſtoria Rhodiana. lib 9*

Funeſtata eſt hoc anno Sixti Pontificis Palatina, F. Petri Cardinalis morte Michaël Brutus de eius moribus, ac vitæ rationibus nonnulla referre, non alienum à ſcribendi munere putauit, cum in eo inſigne ſuæ temeritatis documentum fortuna conſtituerit. Is enim (*ſcribit*) humili loco, & obſcuro natus, atque à puero aſcitus in Franciſcanorum familiam, vbi tamquam ex quibuſdam vitæ anguſtijs, per Sixti Pontificatum, non patris ſolum (vt ferebatur) ſed patris etiam indulgentiſſimi ad tantam dignitatem enatſit; breui declarauit, quamquam ita ſibi fortuna indulſiſſet, multa plura tamen, quam quæ illi referret, accepta ſuæ induſtriæ, atque ingenio deberi. Erat in eo animi elatio, quæ ſupra etiam fortunæ vires cum tantum illi largita eſſet, ſe ex tolleret; calliditas & perſpicacia tanta, vt nemo, etiam omni ætate magnis tractandis, gerendiſque rebus acta plura aut prouideret animo, aut præſtaret, vbi prouiſa, perſpectaque haberet. Id vero, quod dignum admiratione videbatur, nullæ magno homine dignæ artes, nulla liberalis educatio, aut diſciplina efficiebat; cum is in ſordidiſſimo vitæ genere à pueritia verſatus, ac longe poſitus ab hominum luce, neque rerum vſum, neque exercitationem, repentè erectus ad tantum fortunæ faſtigium, attuliſſet. Idem eum omnes artes mirificè calleret, quibus Regum animi, & ſummorum hominum conciliantur; æque ſemper & ab aliorum inſidijs tutus, & ad fallendos omnes dolo, fallatia, artificio, vt ſi quis alius vnquam, paratus habebatur. Nam in quotidiano victu, vt facilè appareret, ingenij hoc magis, quam fortunæ eſſe, ſplen-

XVI. *Moritur, deſcribiturque Card. Riarius.*

eſſe, ſplendor Regius, ac luxus: argenti copia, & vis, vt non ad vſum modò, cùm in eo ſuperiorum omnium magnificentiam ſuperaret, ſed ad oſtentationem etiam, fide omnium maior eſſet. Ad corporis miniſterium, nobiles pueri, & forma excellenti, quam cultus molliſſimus, & curatio corporis eximia augeret. Omnium voluptatum artifices, qui & mouere modò ſenſuum, atq; lenocinari animo, & blandiri poſſent. Scurræ, mimi, ſaltatores, comœdiarum, & tragœdiarum actores, ludij, qui in omnium faſtidio, & ſatietate, nunquàm animum explerent. Iã illa maiora, & quæ nõ tã vllius exempla quæſita, quàm ab ingenio hauſta, ſuperbia, contemptio omnium, arrogantia, ambitio, cupiditas, in homine orto etiam Regio genere non ferenda. Regnandi immanis cupiditas, quàm ſpes non inanis præſertim foueret, vt nullus modus, ratione ſtatueretur. Hinc celebratiſſimum fama omnium conuiuium, in quo quidẽ nũmum aureorum XX.M locupletis hominis cenſum, conſumpta eſſe dicuntur, quò Aeſopi tragœdi profuſiſſimas cœnas Chriſtianæ ſanctimoniæ, & religionis moderator, longè etiam anteiret. Quamquàm ne admiratione hominum maior res videretur, ambitioni id tribui mallebat, cuius eoſdem fines ſibi, qui immẽſi erant, & ſumptus præfiniſſet. Excepit eo conuiuio Herculem Aeſtinum Ferrarienſium Principem, & Heleonoram Ferdinandi Regis filiam, quæ per eos dies illi nupſerat. Erat antè magna illius ſpes per adeò præpoſteram rationem fore vt eius ſibi ſtudio, & voluntate conciliata, reliqua ſibi facillima eſſent, ad ea, quæ conſtituerat, perficiẽda, quæ maiora quidem aliorum ſpe ſuam minimè æquabant: tanta aut fiducia ſui, aut fortunæ ſubnixus ferebatur. Nam fama iam conſtans ac minimè obſcura emanauerat, viuente adhuc Sixto, qui in omnibus illi indulgendo, nihil quòd conceptum animo haberet, non eius ſpe minùs effeciſſet, ad Pontificatum ambitioſiſſimè aſpirare; quem minimè dubitabat, vbi ſe eo Sixtus abdicaſſet (vſque eo alter temeritatis, impudentiæ alter progrediebatur) non etiam Principum voluntate, quod plurimùm referre arbitrabatur) ſuſcepturum ſe, adminiſtraturumque eſſe. Quin etiam cùm Legationem ad Venetos, & Galeatium poſtulaſſet, id vulgò homines ſuſpicabantur, ambitioſum iuuenem per cauſam aliud agendi, occaſionem ad prenſandum, tanto morbo laborantem ad inſaniam quæſiſſe. Vt enim tantam dignitatem ambienti ex ſententia cætera euenirent, non ignorabat, haud ſatis ea adiumento ſibi futura, niſi Principum ſecundâ voluntate, his ille inprimis vteretur. Hac ille functus legatione Romæ moritur, vt multi crediderunt, veneno ſublatus. De huius iuuenis luxuria, intemperantia, immanibus, ac profuſis ſumptibus, ſi cui libet plura cognoſcere, extant Ticinenſis, & Celſi Veronenſis epiſtolæ, quibus luculento teſtimonio, illius mores, inſtituta, cupiditatem, ambitionem execrantur. *Brutus lib. 5. hiſt. Florentin.*

I.

Franc. Cardinali Mantuano, Ticinenſis Cardinalis.

XVII. *De eodem Card. Papienſis epiſtola.*

Quantis quotidiè exemplis erudimur ad vitam, mi Mantuane? Quanta nobis ſe offert ab alieno exitu diſciplina? Perrarò eſſet errori locus, ſi vt illa intueremur, ita ſenſibus animis mandaremus, regiſtaremuſque quotidiè. Vel vno hoc exemplo Cardinalis Sancti Sixti, quod nã poteſt eſſe conſpectius? aut documentis noſtris inſignius? Remetiamur præterita, intueamur præſentia. Quàm diſcrimus fortunam videbimus? quàmque admonebimur infirmitatis humanæ? Vidiſti hunc quinto à Sixti Pontificatu menſe cùm ex Minorum eſſet ordine, iuuenis adhuc, nullis illuſtris aut rebus incognitus, grauiſ Põtificis contentione creatum Cardinalem eſſe, ex illa die potuiſſe, quod voluit. Quantum aut nec credi facile eſt, nec auditũ noſtra eſt, aut patrum maiorũq; memoria, euntem illum in Comitia, atq; redeuntem, ſcis quanta omnis Ordinis, ac dignitatis multitudo comitaretur. Multitudini antecedẽti, ac ſequẽti, iã viæ ſatis non erant. Manentem quoq; domi plures multò adiſſe negotij cauſa, quã ipſũ propè Põtificem: Præſulibus, & Legatis, omnifariãmq; hominibus quaq; diei hora, ædes latiſſimas inũdaſſe. Etiam memor es conuiuij illius inauditi, quo Gallorum Oratores anno antè accepit. Solennius aliquid vetuſtas tota, nec gentilitas quidem audiuit vnquàm. Molimen plurimorũ dierũ fuit. Tota Etruſcorum induſtria conquiſita eſt, atq; adhibita. Vacuefacta tantis, pretioſiſq; omnia. Idq; actum, vt euincendo conatu nulli in poſterum ſupereſſet facultas. Apparatuum magnitudo, & varietas, miniſtrorum ordinem, epularum numerus, rerum precia appoſitis ſpeculatoribus adnotata ſunt litteris, deſcripta verſibus; nec per vrbem modò vulgata paſſim, ſed per Italiam quoque, & trãs Alpes ſingulari ſtudio miſſa. Non multos ab eo cõuiuio dies, cùm virgo Regia ad ſponſum Ferrarienſem duceretur, audiſti, quanta admiratione ſolemnis hoſpitij fuerit. Ad eũ enim diuertit: Exceſſit honor non modò credendi fidẽ, ſed facultatẽ narrandi. Viſebantur ſtupore ingenti ędes nõ lapideæ iã oculis, ſed quoquò te verteres, magnis opibus locupletiſſimè conueſtitæ, ac parietes, & pauimenta, ſerico, argẽto, & auro [illegible]. Culcitræ cubiculorum nullę non ſericeę fuere. Lectorum puluini, conopæa, & pallia, nulla non auro intertexta. Oſtiorum vela omnia exquiſitis operibus picta. Sellæ argenteis pedibus fultæ. Plures textili auro contextæ; quæ etiam ad interius commodum naturæ habentur, ex ſolido argento factæ, culcitrulis mollibus ex ſerico ſuperimpoſitis. Abaci aularum ad admirationem viſentium lati, editi, & pleni. Longiſſimam porticum continentis ędis ad conuiuij amplitudinem deiecto tecto conſtrauit, vt prandentes, cœnanteſq; inde cernerentur, pateretq; omnis interior apparatus. Ingentem familiam taceo veſtitu Regno inſignem, meditatum ſplendorem, in quo, vt Gallicanum nuper excederet, pertotum conuiuatorum conatus eſt totus cõſumptus. Munera dominum abeunti ſponſæ ſuperadiecta: non tàm illa quidem ad conditionem puellæ, quàm ad indicium profuſionis animi comparata. Memoria quoque non excidit, quàm ſæpe ludos populo exhibuit, quàm frequenter per dies plures, certamen haſtile, præmiis propoſitis edidit: quantas ſcænas extruxit, vt etiam illarum ornandarum cauſa, Florentia vſq; artifices, hiſtriones, mimoſque acciuerit. Iam verò veſtium ſuarum vſus proprij, quis neſcit incredibilem fuiſſe numerum? eundemque pretii ingentis. Vnam mihi Gebellinæ pellis [illegible] ſecum explicuit, paratam, vt aiebat, aureis mille, qualem eius generis nullam inſpexi: & antè oculos eſt quanta acceſſio magnificis alioquin ædibus parabatur quotidiè, quantiſque ſtructoribus res ageretur; quotidiè centum millibus vt apparet, expleri inceptum [illegible] non poterat. tanta erat laxitas, altitudo, & circunductuſque operis. Creatum inde per Vmbriam Legatum vidimus; præſidatus ſex ſibi ſubiectos. Inde cum voti neſcio cuius ſoluendi cauſa. Aſſiſium, Parauiumque ſtatuiſſet contendere; ad Italos etiam cæteros, Legationem accepiſſe: ſumpſiſſe etiam poteſtatem, qualem Legatis nullis datam meminimus Diuertenti ex itinere ad Florentinos, Bononienſes, Ducem Ferrariæ, Ducem Mediolani, Marchionem Mantuæ, & Venetos, tuliſſe poteſtatis opinione inauditos honores, quãtos excogitare diligens allicienda iuuentis ambitio potuit. Poſtremò & admirati peramium ſumus, congeriem Sacerdotiorum ad hæc explenda creſcentem quotidiè, nec vlli ſorti, aut nationi parcentem. Nam præter illuſtria cœnobia magna, & multa vbique gentium comparata, præter inferiora, imæque dignitatis nõ ſpretis, etiam tres ſupremæ ſedes in vnum ipſi etiam aggeſtæ, Patriarchalis Conſtantinopolitana, Metropolis Hiſpalenſis, Metropolis Florentina, & Mima-

pore multis vitijs irretitus, aut ſordibus inquinatus, liber, ac mundus euolet in ſuperna, & nullo dolore relinquat, quod miro ardore contempſit. At me quidem iampridem totum in hanc cogitationem erectum, cum varij rerum humanarum, multiplicesque caſus, tum viri, de quo dico, tàm repentini, tamque inſperati euentus, ſubitæque procellæ confirmârunt. Quid enim? Floruit hic paucis diebus, pluſquam meâ ſententiâ aſſecutus eſt, quàm vel viri ſperare, aut ei fas eſſet, optare; quandoquidem ex loco tàm humili, tamque abiecto, ad tam excellentis gloriæ culmen, altitudinemque potentiæ euectus eſt. Et ecce mi Pater, ac Domine dum huic ad vota ſuccedunt omnia, parum dico; imo tum vota ſucceſſu rerum ſuperantur; dum nihil optat, quod non ſperet, dum nihil ſperat, quod non quærat; nihil quærit, quod non aſſequatur; dum ei cuncta arrident, in ipſo primordio iuuentæ, in medio florentis gloriæ auſu, ſubita, atque inſperata morte corripitur. O fluxam rerum humanarum labilemque naturam, ô fallacem vitæ ſpem, ô miſeram conditionem. Quid eſt, quod animos noſtros excitet, aut alliciat ad hanc rerum tranſeuntium, & tam citò labentis vitæ gloriam appetendam? cum vel res nobis, vel nos rebus tam inopinato euentu, tamque ſubito caſu ſubtrahimus? Igitur humaniſſime Princeps, ab his rebus quæ tam cito pereunt, meus auocandus eſt animus, atque illic ſpes mea, cogitatioque locanda eſt, vbi vita perpetua, vbi pax æterna, vbi immortalis beatitudo, vbi ſempiterna fœlicitas, vbi Deus noſter eſt præmium, ac vita, & merces noſtra magna nimis. Hæc tuæ Reuerendiſsimæ D. ſcripſi, non quòd aut ad contemptum vitæ præſentis, aut ad ſpem futuræ eam accendendam, inflammandamque putarem, cùm vita tua, perfecta quædam norma integritatis, ſanctitatiſque exiſtat, ſed vt magis hæc epiſtola eſſet monumentum mei in te præcipui amoris, ac ſingularis obſeruantiæ, intelligereſque tuam Reuerendiſsimam D. mecum in ſtudijs, mecum in cogitationibus, mecum & domi, & publicè cum ſuauiſſima memoriâ verſari, cui me vnicè trado, atque commendo. Bononiæ XII. Calend. Febr. M.CCCC. LXXIV. *extat inter epiſtol. Papien. numero* 549.

XIX. *Eiuſdem Prodigalitas.* Obijt Petrus tabiduus, voluptatibus confectus, annorum XXVIII. Ità ſplendidus erat, vt pecuniæ perdendæ natus eſſe videretur. nam eo biennio, quo ſuperuixit, ducenta aureorum millia in victu abſumpſiſſe; LX. verò m. æris alieni, argenti autem cælati CCC. pondo reliquiſſe traditur. *Onuphrius in Sixto IV. Volaterranus lib. 22.*

XX. *Card. Theanenſis moritur, & laudatur.* Eodem Menſe Ianuario deceſsit Cardinalis Theanenſis. De eius obitu Papienſis laudatoriam ſcripſit ad Cardinalem Spoletanum dignam, quæ legatur.

De vlciſcendis erroribus noſtris; quantum video, cogitat Deus. Comminuere nos vult, vt puluerem antè faciem venti, & lutum platearum delere. Ad imam confuſionis iudicio diuino detrudimur. Eripit conſilia, vt in tenebris ambulemus. Tollit auctoritatem, vt contemptui hominibus ſimus. Labenti iam Ordini noſtro abſtulit paucis annis firma præſidia, Ioannem Cardinalem Sancti Angeli, Beſſarionem Cardinalem Nicænum: nunc quoque Nicolaum Cardinalem Sanctæ Cæciliæ: quorum virtute quanta ſuſtinerentur, tu ipſe videbas quotidie. Vno amplius, aut altero adempto, quid reliqui eſt, ad ſalutem? Impleri propheticum illud Iſaiæ conſpicimus; *Auferet Deus ab Hieruſalem, & ab Iuda, Principes ſupra quinquaginta annos, & honorabilem vultum, & conſiliarium ſapientem, & prudentem eloquij myſtici, & dabit pueros Principes eorum, & effeminati dominabuntur eis.* Miſerandam profectò ſortem, cui quod eſt firmum, adimitur, quod infirmum relinquitur. Theanenſi autem noſtro, quid in domo Dei vſquam? Cuius vita omnis labor fuit, & veritas, & ſalutare ſemper conſilium. Meminiſti, quæ ſedente Eugenio, & Nicolao, iuuenis ad huc diuerſis in locis Eccleſiæ præſtiterit. Vidiſti, quæ adminiſtrante Pio magnis ſuis diſcriminibus egit. Ærumnarum plenus is Pontificatus fuit. Quæ autem pars fideles curas ſuas non ſenſit? Neapolim cum miſſus eſſet, ad coronam regni Ferdinando reddendam ſcis id quod tuis conſilijs, de recipiendis vrbibus duabus, Beneuento, & Tarracina Sedes decreuerat, illius aſſidua diligentia perfectũ fuiſſe. Relata etiam documenta rerum noſtrarum, quibus vinculum Regiæ in nos fidei, noſtræque poteſtatis, ac beneficij ius probabatur. Ortis deinde bellis, quibus in Flaminia, in Sabinis, ad fines Campaniæ vexati grauiter ſumus, tenes, vt ſua diligentia, ſecunda omnia nobis acciderint, Grauis hoſtis ad flumen Lyrim, nè in Romanum agrum tranſiret, exiguis copijs prohibitus eſt. Loca munita obſeſſa, & capta. Oppidis penè omnibus Iacobus Sabellus exutus qui cum Andegauenſibus ſentiens, omnia per Latium ad portam vſque Vrbis latrocinijs infeſta habebat. Sigiſmundus Malateſta attritus, concluſuſque Arimini, ad abiurandam hæreſim compulſus eſt, veniamque petendam. Claſſis quoque ex portu Piſano ſanctæ expeditionis cauſa, per fretum Siciliæ Anconam perducta. Iterum ſedente Paulo, Euerſani fratres in Eccleſiam ſemper impij, diebus duodecim altero eorum capto, altero expulſo, armis ſublati totidemque munitiſſima oppida noſtræ ditioni adiuncta. Quæ omnia licet militares Duces habuerint, ſumus tamen experti, quantum fides huius, ac labor, ad exitus ſecundos contulerint. Erat in caſtris ſumma ſolertia, vigilabat aſſiduè impertiebat ſe ſingulis. Nullorum diſcriminum operam ſuam patiebatur immunem. Aeque fortem animum in acie & in obſidione præſtabat. Ad populos vero in fidem Eccleſiæ traducendos, præcipua erat cum dexteritas, tum efficacia, vt non minùs adminiſtrationem omnem belli Legatus, ipſe adiuuerit, quàm à belli Ducibus adiuta fuerit eius Legatio. Inter hæc autem, cum cogente vi rerum aliquando acer eſſet; ac vehemens, numquã tamen eſt ſuæ ſortis oblitus. Nulla in eo duritas, nulla crudelitas cognita eſt. Satis habuit ſemper erratorum ſuorum admoneri hoſtes, perdi eos nunquam eſt paſſus, in eo certam victoriam reponens, ſi beneficium poſt arma experti, fideles ex infidelibus, boni ex improbis redderentur. Quibus rebus factum vidimus, vt populi ipſi deuicti, ſummâ illum beneuolentia ſummiſque honoribus proſequerentur; vt quem habuerant in bello caſtigatorem perfidiæ, ſic in pace ſeruatorem fortunarum, parentemque colerent. Horum operum ſunt teſtes complures epiſtolæ Pij ad eum ſuo chirographo ſcriptæ, in quibus illi gratias agit, & vſque eo conſentire conſilia eius, conſilijs ſuis oſtendit, vt quodam eorum loco ſcribat SS. Tua fides, & in omnibus rebus diligentia, liberat nos ſcribendi onere; quia vbi tu es, nos ſumus. Ea facis, quæ ipſi nos faceremus, nec hortationibus eges. Et rurſus victoriæ ſuæ congratulans SS. Digna ſunt, *inquit*, omni laude opera tua. A te perfidus hoſtis Eccleſiæ domitus eſt, & amputatis alis in ſpeluncam concluſus. Iterum quoque SS. Nobiſcum patere ſib; quia & nobiſcum es regnaturus. Miſſo quã inopia difficultates has militares aliquando pertulerit, vt ipſo priuatim egente, Pio magnis ſtipendijs exhauſto, cum nec vnde ad victum neceſſaria adminiſtrarent miſertus ego laborum, priuata illum pecunia nonnunquam adiuuerim. Sed nec laudi externæ ceſſit domeſtica. Magna æſtimatione ſemper apud

Pontifices fuit. Rata erant de ſummis rebus conſilia, ad quæ non vocaretur; rari delectus Patrum, inter quos primus non eſſet. Cauſæ autem grauiores penè iam omnes, vel illi, vel tibi, vel vtrique ſimul, tanquam fidelibus iuſtitiæ miniſtris, vno ordine iudicandæ permittebantur. In quibus qua innocentia fuerit, conſtantia, & fide continuata, virtutis opinio certo eſt documento. Erat porrò in ſenatu ad conſulendum liber, ad diſſerendum rectus, ad benè videnda omnia perſpicax. Conſcientiæ, non gratiæ ſeruiebant eius iudicia. Fortis verò animus publica ſemper ſpectans, nil humile ſapiebat. Erant de iis tantum ſermones eius, & curæ, quæ aliquando eum minus ſecunda æſtimatione, noſtra haberentur, dolebat pernimium, ac veluti ſibi viri pertinerent, querelis aſſiduis requirebat. Taceo vitam eius priuatam, modeſtiæ Sacerdotalis, ac continentiæ certiſſimum ſpecimen. Non quæſierat ſibi Sacerdotiorum aceruos; quos in pleriſque dolemus: non theſauros, qui nulli inuenti ſunt Cenſu erat ſuſtinendæ dignitati vix ſuppetenti. Malebat non abundare, quàm adminiſtrationum multitudine animum deprimi. Habitauit modicis ædibus, vt ſcis, iiſque conductitiis. familia perſeuerauit, vt mediocri temperata & frugi, & diligentia ſua, benè inſtituta domus tota, nihil pretioſi, vmquam apparatus propoſuit. Eam nos ſæpe inſpeximus. Aulea cari, peregrinique operis, abacique argentei in gradus extructi, caſtigata ſuppellectile exulabant. Domini virtute, non exteriis artibus, ædes honeſtabantur. Ipſe verò culturæ corporis ſui, atque omnis lenocinii negligens, quam in aliis requirebat de ſe primus vitæ ſeueritatem præſtabat. Menſa nihil exquiſitum habuit vmquam, aut nimium. Cubiculum quoque nil delicioſum, ac molle. Veſtis erat, quam videbamus quotidiè, communis, & modica. Denique diſciplinam omnem domus, & ſuam, eo vir iuſtus redegerat, vt ſatisfacere caſtis animis, non delectare ambitioſos oculos poſſet. Innumera ſunt, quæ recenſenda de ſuis meritis eſſent, tam quidem magna, quàm multa. Sed conſulto ea prætereo, quod magnitudine ſua librum requirerent; & propoſitum mihi eſt, epiſtolam ſcribere leuaminí doloris, non vitæ ante actæ commentarium texere. Hæc idcirco paucis collegi, quod in recenti obitu ſuo deeſſe vocem litteris non volui, & nuper in funere minùs veris laudibus honeſtatum illum cognoui. Nos, Spoletane mi, quos ſuperesſe annis eius voluit Deus, laboreſque vitæ paululùm adhuc vltra pro ferre, grati beneuolentiæ acceptæ memoriam hominis contineamus in animis noſtris, viuereque inter nos quam diutiſſimè illum ſinamus. Vita enim mortuorum, in memoria viuorum eſt poſita. Inprimis autem oremus pro eo Deum, fideliſque animæ eius pacem precemur; quam licèt pia fide collocatam iam in ſinu Abrahæ credam, tamen quia incertum eſt homini, vtrùm acceptione ſit dignus, vel odio; & iuxtà verbum ſcripturæ, opera iuſtorum, ac ſapientum in manu ſunt Dei, non deſint illi fraterna ſuffragia. Si cum Chriſto regnat in cælis, gratiæ mentis inſpector, vt & nos corregnemus orabit. Sin purgandis adhuc labibus ſupereſt aliquid, impleamus nihilominus Sacerdotum officia: *Sancta enim, & ſalubris eſt cogitatio, pro defunctis exorare, vt à pœnis ſoluantur.* Etiā vtrinà agamus, priuata noſtra iuſtè efflagitant. Dilexit ille nos plurimùm vt ſcis. Eodem patre in Eccleſia genitus eſt. Menſam ſancti ſenis participauit nobiſcum Vna fuit ſemper noſtra, & illius conſiliorum, & arcanorum communicatio Veram ſocietatem diremit numquā, vel noſtra offēſio, vel aliena iniquitas. Perſeuerauit in finem, conciliatus in charitate amor. Vidiſti in duris noſtris, quo affectu erat in nos, quàm præſtò aderat conſolans, vel opem, quam poterat, afferens. Amantiſſimæ fraternitatis nullum officium prætermitti paſſus eſt, deſideriis noſtris vltrò ſemper occurrens, vt non tam grati animi ſit hæc recordari, quàm inhumani non meminiſſe. Poſtremò, mi Pater, quando in veſperum inclinat iam Sol, id eſt ætas noſtra, in exitum vergit, ad iter vniuerſæ carnis animas præparemus. Omnibus enim dies illa eſt obeunda: Nec parcitur magno, aut paruo, locupleti, vel inopi. Mortuus Eugenius eſt, & Nicolaus, & Pius, & Paulus, quorum omniū gloriæ, & funeris pariter ſpectatores fuimus. Defuncti illuſtres tot Cardinales, quorū aſſūptiones vidimus, & ſepulchra. Ambulemus dùm lucē habemus, nè tenebræ nos apprehendant. Si promerendi ſunt noſtri, & carnis habenda ratio, id agamus, dum integris ſenſibus ſumus. Libra iuſtiore expendamus quid cuiq; debeatur, & diſcriminibus teſtamentorum liberabimus eorum inopiam. Si procuranda futuris ſuffragiis animæ eſt ſalus, hanc quoq; ipſi nos incolumes ſtatuamus. Malè ab hæredibus inſtituta noſtra ſoluuntur. Quid ſui commodi eſt, non alienæ pietatis, inſpiciunt, itaque habetur in mortuos gratitudo. Nihil minus autem, quàm horam illam ſupremam ad hæc componenda vtilem iudicemos. Plena enim terrorum eſt, & anxietatum, & tenebrarum; dumque inter ſpem vitæ, metumque pendetur, integer ad nulla eſt animus: interruptis vocibus, ac morientibus diminutè fiunt omnia, ac perturbatè, & plerumque ad alienum magis, quàm noſtrum arbitrium. Quin & illud ſæpe accidit, vt propter ſpem oppreſſis ſubitò ſenſibus, torpefacta etiam lingua, inteſtati decedentes, famæ & noſtris malè deterius animæ conſulimus. Pertinebat autem illis omnis hæc diligentia, vt domeſticis antè compoſitis, liberatique terrenorum cura, de ſolis cæleſtibus cogitemus, tranquilliuſque in Domino quieſcamus. Hanc autem ipſam horam egreſſus, in omni loco, in omni tempore vigiles expectemus, quia in quo illa nos expectet, incertum habemus. Vale. Romæ 11. Ianuarij 1474. *epiſt.* 541.

ANNO CHRISTI 1475.

SIXTI PAPÆ IV. Anno 4 & 5.

FRIDERICI ROMANORVM IMP. Anno 36.

I. *Turcæ claſſem in Chriſtianos inſtruunt.* MAhometes Turcarum Imperator, quingentorum nauigiorum claſſe inſtructa, ad primos dies veris Vezirem ſuum Geducem Achmetem Baſſam, expeditionem contra Chriſtianos ſuſcipere iuſſit. *Leonclauius lib.* 26 Rhodiani Equites contra ſe ducendam opinantes, & ipſi arma, milites, commeatum, oppugnationi ſuſtinendæ parauerunt; ac præterea Ioannem Cardonam Equitem, Præfectum Balearicum, Romam miſerunt, qui Sixtum Pontificem, ac Ferdinandum Neapolis Regem, cæteroſque Italiæ Principes; ac populos ad ſubſidia ferenda inflammaret; tum verò eius militiæ in Italia reditus colligeret. *Boſius lib.* 10. Flexit Ottomanica claſſis in pontum Euxinum, atque Caffam, ſeu Theodoſiam, & Menkien, & alias inſuper arces, oppida, regiones, cum ipſis populis Oſmaneo ſubiecit imperio. *Leonc ſup.* Hæc de Caffæ amiſſione Laudiuius Vezanenſis Lunenſis, Eques Hieroſolymitanus Cardinali Papienſi ſcribebat.

II. *Caffam & alia oppida inuadit.* Quæ nuper apud Scytas Europæ ab immaniſſimo Rege Turcorum in Ponto geſta ſunt, etſi omnia calamitatibus plena videantur, ea tibi paucis referre inſtitui, vt ſentiat tandem Romanus Pontifex, atque vniuerſus orbis Senatus, hanc, maximam omnium cladem, cum ſummo Chriſtianæ Reipublicæ detrimento acceptam; quum tantæ præſertim victoriæ Barbaris acceſſio facta ſit, vt non modò rei huius

noua perturbatio vniuerſi quidem Orientis animos inuaſerit, ſed omnia Turcorum poſſe viribus expugnari prædicent homines, & qui Euxinum mare atque Ægeum tenent, fugam potius, quam arma meditentur; atque ea vel animorum, quæ olim maioribus noſtris fuit, in exercitu Chriſtiano fracta: nec vllam ſpem ſalutis poſtea in noſtris intelligo, niſi Occidens vniuerſus ad arma coniuret, atque vno tempore terra marique Turcus oppugnetur. Nam tot bellorum impetus rem protrahere, non video quid profuturum ſit. Poſt enim captam Bizantium, quæ in Propontide ſita eſt, quantas calamitates Chriſtiani acceperint, niſi teneres omnia, referrem. Itaque Græciæ penitus ludibrio habitis, mox ad alios ferro penetrauit, Myſiaſque & Triballos ſuperioribus annis varijs affixit cladibus, nuper vero in Tauricam Cherſoneſſum ingenti claſſe comparata nauigauit, & quum legiones militum in terram expoſuiſſet, inſperatam Scythas aggreſſus, vrbem Theodoſiam, quæ nunc à barbaris *Caffa* appellatur, Genuenſium coloniam, magna vi cæpit oppugnare: Rex ipſe Scytharum tanta belli mole oppreſſus, cum mille quingentis equitibus in vrbem ſeſe recepit: cæteri, qui in aciem educti fuerant, militum proditione ad Turcum defecere. Itaque nulla pugnandi intermiſſione oppidanis facta, diebus quatuor & totidem noctibus exercitu propius admoto, perrexit obſeſſos expugnare. Pars ciuium, qui ſeſe intra vrbis vallum, ac mœnia tutabantur, quum vim hoſtium ingruentem ferre diutius non poſſent ab obſidione liberari apud ſuos Magiſtratus flagitabant. Reclamantibus illis, ſeditio orta eſt. Itaque oppidanis proditione facta ſeſe mox hoſti dediderunt. Turcus poſt captæ vrbis victoriam, quum ingentem prædam militibus ſuis diuiſiſſet, mox ad omnia ſuppliciorum genera, in captiuos animum conuertit. Itaque impetu facto ex licentia ferri deſæuire barbari cæperunt. Quotquot enim obuiam excepti, militum gladijs trucidabantur. Nullus fuit in captiuos miſericordiæ locus, nulla in Deum pietas, & religio, nullum etiam crudelitatis genus omiſſum. Alij quidem inexcogitato ſuppliciorum genere torquebantur: alij interuallis cruciatus miſerabili fato exanimati ſunt, nonnullos verò ad necem vſque verberibus cædi Dux ipſe imperauit. Conſulem quoque ipſum, atque vrbis Prætorem capite truncauit, Patricios verò omnes, & vniuerſum quidem Senatum ferro aggreſſus eſt. Ciues etiam ex ſenioribus trecentos ad vnam intereunt, mox in reliquam plebis multitudinem furore debacchatus. Audires teneros infantium vagitus, & triſtes parentum lachrymas, atque vrbe tota, ſæuos paſſim matrum vlulatus. O quam triſte omnibus ſpectaculum fuit in tanta vrbis atque hominum ſtrage, vbique morientium gemitus, & opem implorantium vota exaudire. Sed Turcus multo ferocior, ad omnia ſicuti immobilis, nec vmquam oculos ad miſericordiam deflexit; ſed contempta Dei religione tam immane facinus aggreſſus, vt humana ſimul & diuina permiſceret. Non aris ille Sanctorum pepercit, non templis Diuorum; non pueris aut virginibus, quos ſatellitum manibus attractos, in conſpectu parentum iuſſit occidi. Matronas quoque nobiles, & iam ſenio confectas, nullo ſexus diſcrimine habito, trucidari imperauit. Itaque nullus fuit crudelitati modus. Poſtea vero præſidijs militum in vrbe capta diſpoſitis, ipſe omnem Pontici maris oram claſſe depopulatus, hinc ad Getas, qui trans Danubium incolunt, arma conuertit, vt arcem eorum munitiſſimam expugnaret, & iam caſtra admouit. Huic tamen ab oppidanis indies acrius reſiſtitur, vt incertum ſit, ad quos potius victoria declinet. Habes igitur infelicis belli exitum, quod nuper in Taurica Cherſoneſſo geſtum. Quid enim grauiora expectamus? Quotidie maiora quidem Turcus in Chriſtianos molitur, & incredibili exercitu comparato bellum renouauit, vt in Italiam claſſe trajciat: atque de inſulis Aegei omnibus actum, ſi vera ſunt, quæ nobis quotidie formidoloſa nunciantur. Quid facimus igitur Chriſtiani? Quid in tanta belli mole dormitamus? tanquam nihil ad nos ſpectet, nemo eſt, qui tantæ cladis meminerit. Vbi vis illa animorum eſt, quæ olim maioribus noſtris fuit: vbi nominis Latini maieſtas? Vbi denique bellica Romanorum virtus, & imperij gloria? Vtinam falſus ſim, de Chriſtianis actum, niſi maturius hoſti occurratur. Iam minori dominatur Aſiæ, & omnis Pontici maris ora nuper illi adiecta. Signa quoque ad Tanaim, & Mæotidem vſque protulit, Græcia omnis in poteſtatem bello redacta. Pauca tantum adhuc maritimæ vrbes in fide retinentur, libertate Venetorum defenſæ. De incredibili Rhodiorum virtute, ac militum noſtrorum conſtantia bene ſperandum eſt. Nam magnitudine quidem animi & armorum exercitatione longe cæteris præſtare videmur: atque omnia ad neceſſarios belli vſus indies comparamus, & nobis retu commeatus abũde ſuppetunt. Vrbem vero ipſam mœnibus, & ingẽti vallo clauſimus, atq; omnes machinas, & tormentorũ genera ad vim hoſtiũ arcendam, muris, ac propugnaculis ereximus, vt ſi quãdo belli vſus euenerit, nõ tã conſtãter hoſtẽ excipere videamur, quàm fortiter propulſare. Vale felix, ac Landiuij tui memor, quem ſcias tui profectò ſtudioſiſſimum eſſe, ac tuum nomen in hos vſque Orientis populos extollere, ac prædicare. Vale iterum. Rhodi Calendis Auguſti M.CCCC.LXXV. *Landinus epiſt. 641. inter Papien.*

Amiſſa eſt Theodoſia, potiſſimùm auaritia Conſulum, aliorumque publicis muneribus Præpoſitorum, ex populo Genuenſi. Nam cum ex horum auctoritate, atque arbitrio omnia adminiſtrarentur, fiebat, vt aliqui priuatum commodum, publico bono præferrent, ac turpi quæſtui ſtuderent. Creuerat ea vrbs ſub Genuenſi imperio in magnas opes, ciuitatique inprimis Genuenſi priuatim & publicè fructuoſiſſima erat: ob frequentia, & ampla commercia, quæ priuatim ciues diuitijs augebant. Quibus rebus fiebat, vt magnam potentiam, magnamque auctoritatem apud accolas Tartaros obtineret: ipſeque Tartarorum Imperator, cui latiſſime patentes circa regiones parebant, coloniam illam, quæ regnis ſuis haud exiguo emolumento eſſet, in magno pretio, magnoque honore haberet. Quarè omnium finitimarum Præfecturarum controuerſiæ. Genuenſibus Magiſtratibus diſceptatoribus, & arbitris (ità Imperatore volente) Caffæ tranſigebantur, neque Præfectus campeſtris regionis, ſine voluntate, & aſſenſu Genuenſium Magiſtratuum eligebatur. quorum Magiſtratuum tanta erat in eo negotio auctoritas, vt in quem ipſi ſtudia inclinaſſent, is victis competitoribus præfecturæ compos fieret. Præter Conſulem autem, cui duo in conſilio addebantur & ad quem ſumma imperij pertinebat: quatuor. Vitalis Magiſtratus elegebantur rebus campeſtribus moderandis, & procurandis. Cum is eſſet rerum ſtatus, Mamares campeſtris Præfectus moritur: in cuius locum Satrapes quidam nomine Eminceres ſuffectus eſt. Huic, ex teſtamento Mamacis ab Imperatore approbato, nominatus erat ſucceſſor Caramerza Satrapes. cæterùm vxor Mamacis vidua, mulier prædiues ac potens, inſigniſque ſuperbiæ, & ambitionis fœmina, in eam præfecturam indomita cupiditate pro filio ſuo Sẽnace tendebat: eum non modo precibus, & allegationibus, ſed pecunijs quoque, & corruptionibus pugnaret: negotio Conſtantino Petrocoſſo Genuenſi, dato, qui primo Gotofredum Lercarium, Genuenſium Conſulem, ac deinde Baptiſtã Iuſtinianum ſucceſſorẽ appellauit: quorum fidem, vidua, nullis promiſſis aſſiduè obtundendo labefactare vmquam potuit; cum

III. *Auaritia Conſulum, aliorumque Præpoſitorum Caffa perditur.*

viri graues, & integri prouiderent, quantam ea res malorum tempeſtatem eſſet excitatura. Cæterùm non eadem fides & integritas, idemque boni publici ſtudium in ſucceſſoribus Magiſtratibus fuit; qui fuerunt Antonius Cabella Conſul; Vbertus Squarciaficus & Franciſcus Fliſcus, illi de more in conſilio additi. Quattuor viri verò rerum campeſtrium fuere, Nicolaus Turrilia, Iulianus Fliſcus, Bartholomeus à Sancto Ambroſio, Cyprianus Vioaldus, cum Vberto Squarciafico, altero ex conſiliarijs, affinitate coniunctus. Horum nonorum Magiſtratuum electio ſpem Conſtantini ad rem iterum tentandam erexit, qui initio facto à Nicolao Turrilia, per eum, Vbertum Squarciaficum in ſententiam traxit, mille aureis nummis illi, ac duobus millibus Squarciafico promiſſis; quòd is conſul fuiſſet, magnumque eſſet in colonia illius nomen, & auctoritas; qui cæteri commori deinceps appellati, omnes pretio corrupti, in ſocietatem conſilij venerunt; Seitaceque in vrbem accerſito, Eminecj per dolos, & confictas calumnias peſtem machinari incipiunt, quem per litteras occultæ amicitiæ, occultorumque conſiliorum cum Imperatore Turcarum, apud Melinchetum Tartarorum Imperatorem inſimulant, hortanturque, vt proditori Præfecturam abroget; aliter ciuitatem Caffam non poſſe ſeruari. Imperator ſeſe morem geſturum voluntati coloniæ reſpondet, cuius ſalutem non minùs, quàm ſuam cordi habeat, rationemque initurum Eminecis amouendi, quo tamen amoto, Præfecturam ad Seitacem deferri non poſſe, Caraimerzâ viuente, & potiore iure, quod illi auferri iuſtè non poſſit, in ſucceſſione fulto, & Aidaris propinqui ſui immenſarum opum, immenſæque potentiæ ſatrapis fauore ſubnixo: vt ardua inprimis, & periculoſa ſit Seitacis creatio, quæ magnis motibus, ac magnis offenſionibus cauſam poſſit præbere. Cæterùm Magiſtratus Genuẽſes, auaritia ſtimulante, monitis Imperatoris non admiſſis, rem nihilominùs vrgere pergunt, multiſque vltrò, citròque commeantibus litteris, & nuncijs, res tandem eò deducta eſt, vt Genuenſes modò Emineces tolleretur, ſeſe accipere paratos dicerent, quemcumque ſucceſſorem Imperatori mittere libuiſſet. Probat rem Imperator, Aidariq;, & Caraimerzæ negotium euertendi Eminecis dat; ſucceſſione in præfectura Caraimerzæ ſolenni iureiurando promiſſa. His conſilijs, ac machinis in caput ſuum cognitis Emineces, ab omnibus deſertus, fuga, quę vna erat ſalutis expediendæ via, ſeſe periculo ſubtrahit: Caraimerzaq;, & Aidares fidem promiſſorum ab Imperatore poſtulant. qui promiſſo confirmato, & iterato, eadem de cauſa, iiſdem Caraimerza, & Aidare comitibus, Caffam ſe confert, iſque ſolus vrbem ingreditur: cum ſatrapes, non ſatis explorata Magiſtratuum Genuenſium voluntate, extra vrbem ſubſtitiſſent. Magna inter Imperatorem, & Magiſtratus Genuenſes certamina, ea electio præbuit. Genuenſes, acriter, & obſtinatè pro Seitace pugnare, qui ipſorum promiſſis inductus, Caffam veniſſet: quorum promiſſorum fidem ſeruari ad ipſorum exiſtimationem pertinere, dicere. Contrà Imperator, litteras ipſorummet Genuenſium proferre; quibus Eminece extincto, libera eligendi conſilia permiſiſſent, capt iosè litteras ſuas interpretari Genuenſes; extinctum enim illũ dici, qui vel mortuus, vel in vinculis ſit; Eminecem, & viuere, & in libertate eſſe. Fluctuare inter ancipitia conſilia Imperator; nolle fidem Caraimerzæ, & Aidari bis datam fallere, nolle animos Genuenſium offendere. Tandem Vbertus Squarciaficus à diſputationibus in minas verſus; niſi Seitacem, *inquit*, eligis, Imperator, nos omnes, quos Saldaiæ, te inſtante in vinculis habemus, capitales hoſtes tuos emittemus: quos noſti, cum numero, tum potẽtia ſua, te, ac regnum tuũ in vltimum diſcrimen adducere poſſe. Hoc nuntio victus Imperator, Genuenſibus obſequi in animum induxit; omniumq; Magiſtratuum Genuenſium voluntate Seitaces in Prætorio Genuenſi, Præfectus campeſtris regionis creatur. Grauiter Caraimerza, & Aidares tanta iniuria exarſerunt, ab Imperatoreque deficientes, qui in ſua conceſſerat, maxima procerum, & Satraparum multitudine armorum ſocietate ſibi coniuncta, Eminecẽ euocatũ, exturbato Seitace, in locum ſuum reſtituunt, peſtemq;, atq; excidium Genuenſibus contumeliæ auctoribus machinari incipiunt, Turcarum Imperatorem in ipſos excitantes; ſpe haud dubiè facta, ſi ipſe copias ſuas Caffæ admouiſſet, ſeſe illi vrbem, & cætera loca, quæ Genuenſes in ora Euxini poſſiderent, exiguo, aut nullo certamine tradituros. Haud cunctatur Turca, opportunèq; claſſem quadringentarum octoginta nauium in expeditionem Cretæ præparatam, in Caffam vertit; in quam Imperator cum Seitace à Genuenſibus euocatus, redierat, vrbemque aſſiduis Eminecis oppugnationibus cuius copiæ indies augebantur, defendebat. Hæc oppugnatio à dimidio menſe Aprili, ad extremum Maium perducta eſt; cùm tandem claſſis Turcica Calendis Iunijs in ſinum Caffenſem appulſa, copias multis in locis exponit, atq; vrbem tormentis ſtatutis verberare inſtituit, veteribuſq; mœnibus decuſſis, cuniculis agi, ac noua mœnia quæ cępta ſunt. Oppidani, tãtis circũſiſtentibus terroribus, & à Turca, & à Tartaris trepidi, clauibus vrbis, ab Aliamatem Turcicarum copiarum ſummum ducem miſſis, deditionem faciunt. Capta vrbe, nobilitas omnis cum vxoribus, & liberis, & Mengligere Tauricanorum Tartarorum principe, ac duobus eius fratribus, qui ſiue fortuitò, eò tunc venerant, ſiue ſeruandi ſui cauſa ex agro in vrbem ſe receperant, Conſtantinopolim translata, plebs dimidia parte facultatum multata, in ſuis ſedibus, aliquamdiù relicta eſt: poſteà tamen & ipſa in ſeruitutem abacta. Valachi mercatores, Legati, & exploratores, centum ſexaginta omnes trucidati. Vbertus Squarciaficus ſuſpendio necatus; Seitaces reſeruatus, nec niſi pòſt duos annos in Præfecturam reſtitutus. Vna tamen nauis, quæ centum quinquaginta ephebos Caphenſium formoſiſſimos, contumeliæ, & libidini barbari tyranni deſtinatos, & luculentam ſuppellectilem ex præda coactam ferebat, Simonis Turnatij opera à cæteris ſegregata, ac Turcis viginti quattuor, qui præſidij cauſa in ea fuere, partim per ſpeciem aquandi emiſſis, partim interfectis, Kiliam appulſa in Stephani Valachiæ Palatini poteſtatem dedentibus remigibus venit. Caffam arcibus, caſtelliſque circumiacentibus potitus Turcicus exercitus, ad Moncaſtrum, ſiue Bialogrodum nauigauit, eamq; vrbem ad oſtia Tyre, ſiue Neſtri fluuij in pontem Euxinum ſeſe exonerantis ſitam, adiuuantibus à terra Tartaris, quamquã irrito conatu oppugnauit: cumque Radulonem Palatinum Tranſalpinæ Moldauiæ, quem contrà Stephanum adiuuerat, pulſumque reſtituerat, in fidem ſuum accepiſſet, tributariumq; feciſſet, tranſmiſſis in Moldauiam ingentibus copijs, Stephanum quoq; ſubigere adortus eſt. Cæterũ is exercitus à Stephano Palatino, qui via quadraginta millia habebat ex omni ſuorũ hominũ, agreſtiũ ferè, Tranſyluanenſiũ item, atq; Cæculorum, quos paulò antè vi, & armis ab Vngarorum regno auerterat, multitudine coacta, inſigni, & omni æuo memorabili clade apud Barladũ amnẽ, & Racoueciã paludẽ profligatus eſt. Centum viginti millia in eo exercitu fuiſſe dicuntur. Nec priùs fugã ſtitere Turcæ, quã Danubiũ tranſmiſerunt, perſequẽtibus fugiẽtes Valachis, & vſq; ad laſſitudinẽ trucidãtibus, vel in paludẽ, ac Danubiũ impellẽtibus. Itaq; ex tanto numero pauci euaſere. Quin & ij, qui viui in poteſtatẽ Stephani venerant, eo iubẽte omnes, præter paucos inſigniores, interfecti ſunt. Baſſæ quattuor, in eo prælio deſiderati, ſigna militaria capta centum *Turcarũ ingens clades.*

& amplius. Nec tamen Valacho incruenta ceſſit victoria: quippe cuius acies multitudine hoſtium prægrauata inclinare iam cæperat, niſi ipſe inter primos animoſè pugnãs, pugnam reſtituiſſet. Permagnum autem cùm ad victoriam, tum ad maiorem hoſtium ſtragem momentum ipſi attulit, quòd omnem circumcirca regionem, longè, latèque in primo Turcarum ingreſſu ipſe exuſſerat. Hinc enim factum eſt, vt in magna commeatus, & pabuli penuria, Turcæ iuxta, ac equi ipſorum debilitarentur. Moderatè autem Stephanus illa ſua fortuna vſus eſt, ſoli Deo victoriam acceptam referens, ac toto quatriduo deinceps omni præter panem & aquam cibo abſtinens. Per vniuerſam quoque prouinciam edictis vulgatis imperauit, ne quis auderet ſibi, ſed ſoli Deo victoriam illã aſſignare. Quin & Sixto Pontifici, Cazimiro Poloniæ, Matthiæ, Vngariæ Regibus, aliquot ex captiuis primoribus, ac propter hæc militaria ſigna cum manubijs dona miſit, opem eorum contrà tam potentem, & communem hoſtem Chriſtiani nominis implorans: atque nuncijs alijs pòſt alios deſtinatis, ſignificans, Mahometem Adrianopoli ingentem belli apparatum facere. Adorſus eſt tamen Matthias gloriam illius victoriæ in ſe transferre, dimiſſis ad Pontificem Max. & alios Principes Chriſtianos quoquouerſum literis, quibus iactabat à præfecto ſuo Stephano Palatino, Turcas profligatos eſſe. Nec ita multò pòſt, aduenit ad Cazimirum Iſacus Trapezuntius, Vſancaſſani Legatus, ad ſuſcipiendam contrà Mahometem bellum, Regem cohortans, indè cum benigno reſponſo dimiſſus, ad Sixtum Pontificem & cæteros Reges, ac Principes eadem de re acturus profectus eſt. & quidem Sixtus, Dominicum Aleriensem Epiſcopum, Veneti autem Ioannem Emum, cum nonaginta tribus millibus nummum aureorum, ad Regem Matthiam miſerunt; quibus ille fretus, expeditionem cum decem millibus mercenariorum militum contra Turcas, extremam oram Vngariæ ingreſſos fecit: ſed tamen perſequi eos longius auſus non eſt, nè à fronte pariter, & à tergo impeteretur. Firmauerant enim Turcæ munitionem in citeriore ripa Saui excitatam, quinque millium militum præſidio, vnde liberius in Sirmienſem agrum poſſent excurrere. Eam igitur munitionem modo Vngarus, non ſine magna ſtrage ſuorum expugnauit, & mox in interiorem partem regni ſui cum exercitu ſe recepit. Nec multò poſt reuerſi Turcæ, vſque ad Varadinum populabundi excurrerunt, oppidum id incenderunt; & omni illa latè patente ora trans Tybiſcum ferro, igniqué peruaſtata, ingentem cum aliarum rerum, tum hominum prædam aſportarunt, & abegerunt. *Folieta hiſt. Genuen. l. XI. Cromerus lib. 28. Bonfinius decad. 4. lib. 3.*

IV. *Turcæ Venetis infeſti.* Per idem quoque tempus, à Venetis, terreſtri bello parum proſperè cum Turcis res geſta eſt. Nam ad octo Turcarum millia in Epyrum tranſ greſſa, Croiam oppidum in Chaoniæ regione ſuper montis crepidinam fundatum, ferociter oppugnarunt, atque tandem expugnarunt. Acceſſit ad hæc alia clades, quam Venetis in Croianis campis ad locum, qui Tyranna dicitur Turcæ intulerunt, vbi fuſæ fugatæque ſunt Venetorum copiæ milleque, & amplius ex Venetis deſiderati. Grauior tamen fuit Sontiaca cædes in Aquileienſium confinibus; vbi à Marbeco Turcicarum copiarum duce, ſignis collatis, tota planitie, aut cæſi, aut capti ſunt equites Veneti, multique viri fortes, qui in prima acie fuere deſiderati, & in his Hieronymus Nouellus penès quem fuit copiarum imperium. Dimidium, & ampliùs florentiſsimi equitatus cecidit eo die. Barbarus præſenti ſucceſſu ferocior factus, poſtridie (quam dimicatum erat), In Foroiulienſes agros tumultuosè effuſus, quicquid intrà Sontium, & Tiliauentum amnes patet ſoli, vno die cædibus, flammâ, & rapina fædauit. Ad centum circiter villæ incendio deflagrarunt; multi mortales, ſtabularij, agaſones, fœminæ, pueri ſo miſeram captiuitatem abducti. *Sabellicus enead. 10. lib. 7. P. Iuſtinianus lib. 9.*

V. *Matthias quoq; Rex Hungariæ Chriſtianis Principibus moleſtus.* Et quidem Matthias Rex, poterat maius operæ pretium in Turcas facere, Pontificijs, & Venetorum pecunijs adiutus. cæterum maluit cum Regibus Poloniæ, & Bohemiæ digladiari, quàm vnitis viribus in communem hoſtem mouere. Enimuero per induciarum, quas cum illis fecerat, tempus, imprimis Fuſtetrinum munitionem in Sileſia oppugnare adortus, verum inde ab aulico Wladislai commata fœdè repulſus eſt. In wratiſlauienſes deinde & nonnullos, Sileſiorum Duces maiore licentia mox debacchatus eſt. Induſit enim militibus, vt non modò ex agris ſociorum liberè prædas agerent, verum etiam in Wratiſlauienſium facultates graſſarentur, vxoreſque eorum, & liberos ſecum adducerent. Glucentium vero Ducem captum in cuſtodia habuit, ac ditionis parte mulctauit, itemque Venceslaum Ribnicenſem. Inuaſit & Oleſſnicenſem dominatum, idemque Coſſlinenſi feciſſet, niſi Præmislus Dux conſiliis eius maturè explorato, Polonorum præſidio, ſeſe parauiſſet. In Morauia pariter tres munitiones; redemptas auro defenſoribus earum, in poteſtatem ſuam redegit. Non ignorauit iſta Pontifex Sixtus. Quamobrem Dominico Alerienſi Epiſcopo, Nuncio ad eum miſſo, commiſit, vt illum officij admoneret, & ad pacta cum Regibus ſeruanda induceret. *Cromerus ſulp. M. S. expedition. Sixti huius anni.*

VI. *Imperator & Dux Burgundiæ diſſidentes conciliantur.* Non minus diſſidium erat in Germania inter Fridericum Imperatorem, & Carolum Burgundiæ Ducem. Carolus Nouetium pertinaciſsimè obſidebat, & maiora animo ambiebat. Imperator, vt hominem in officio contineret, ampliùs quàm ſexaginta M. m. pugnatorum eduxerat. Iam ad conflictum, ſemel ac iterum ventum fuit. Cæterum Alexandri Pontificij legati, prudentiâ, induſtria, & conſtantiâ effectum tandem eſt, vt duo validiſsimi, ac ferociſsimi exercitus, vix mille paſsibus diſtantes, intrà paucos dies fuerint reconciliati, maxima cum Apoſtolicæ gloria conuenit, vt Legatus in oppidi poſſeſſionem immiſſus, teneret illud, quoad Pontificis & Cardinalium auctoritate aliquid ſtatueretur, & cauſa Ruperti Archiepiſcopi Colonienſis cognoſceretur. *Papienſis epiſtola 610. Philippus Comineus libro quinto.*

VII. *Burgundiæ Duci Galliæ Rex inſidiatur.* Affecit ea pax gaudio Sixtum Pontificem, qui gratificari cupiens Carolo, Antonium eius germanum natalibus ſuis reſtituit, & legitimum Philippi Burgundionum Ducis filium pronuntiauit, qui in omnes Caroli fratris principatus poſſet ſuccedere, ſi quid Mariæ, vnicæ eius filiæ, & hæredi accideret, & abſque liberis decederet. Hoc vt curaretur, continuæ iniuriæ, & inſidiæ Ludouici Regis Galliarum effecerunt. Namque hæreditati Caroli inhiabat, miſſoque ad Imperatorem Oratore ne cum Carolo paciſceretur ſuadebat; rectè illum facturum, ſi prouincias Caroli omnes, quæ ſub clientela eſſent Imperij, occuparet, idem ipſe de Flandria, & Arteſia, & Burgundia, quæ ad Gallicum imperium pertinerent, efficeret. Riſit, Fridericus lepidiſſimè Ludouici mandata, propoſita hac fabella. fuit non procul, *inquit*, à quadam Germaniæ vrbe ingens aliquandò vrſus, qui totam vicinam regionem multùm infeſtabat. Eius oppidi tres quidam iuuenes, veniunt, vt conſueuerant, ad cauponem, rogant prandium ſibi præberi, fore, vt intrà biduum perſoluant omne debitum, ſeſe capturos vrſum illum vaſtatorem; eius pellem magno poſſe vendi, & futurum, vt

Galeazio Hieronymus Riarius Pontificis neceſſarius, certam pecuniæ ſummam, occaſione Fori Cornelij, quod dotis nomine accepturus erat, ad diem deſignatam repræſentaret, interpoſitis per amicos mentarios rei nummariæ difficultatibus impedimentum attulit. Inde Rempublicam Florentinam à ſtudio Sixti auerterit, quaſi is Forum Cornelij, vrbem proterendis imperij finibus opportuniſſimam, & ad Rempublicam rectè adminiſtrandam maximus affluentem commoditatibus, dolo, & fallacia eripuiſſet, ac præcipiti cupiditate dominandi, tum nouo homini tradidiſſet, tum Fidei atque neceſſitudinis iura violaſſet. Factum, vt Pontificis Legato, nulla iam deinceps eſſet apud Magiſtratum auctoritas reliqua; atque vt eſſet à conuitio, & contumelia munitus, vix illi ſatis præſidij erat in Pontificijs authoritate conſtitutum; multitudine in Sixtum nihilo animo æquiore, quamuis vel in Laurentium, vel in ciuitatem. Namque graui ſe affectum iniuria quærebatur, cuius ſummam in terris poteſtatem, omnibus vbique verendam, ſuſpicandamque exiſtimaret. Hoc demum anno 1474. Maiores occaſiones habuit conquerendi, cùm Laurentius Medices, Nicolaum Vitellium, Sedis Apoſtolicæ beneficiarium, Tiferni tyrannidem exercentem, tuendum ſuſcepit. Is Sixtum Pontificem, olim in minoribus Franciſcanorum familiæ Miniſtrum, Generalem, propè Tifernum, à quodam fuſte malè mulctatum ſeruauerat, atque hoſpitio exceptum, poſtremò datis comitibus, qui abeuntem proſequerentur, tuerenturque ab inimicorum iniuriâ, ab omnibus officijs humanitatis coluerat. Huius meriti fiducia, iam creato illo Pontifice, multa ſibi in ſubditos arrogabat, & monentem Sixtum primò paruipendere, mox contumeliam depulſam commemorare, tandem multò grauiora audere: donec nonnullos Vmbriæ populos, Romanæ Eccleſiæ fiduciarios, ad tumultum concitaſſet, & ab obſequio Sedis Apoſtolicæ auertiſſet. Pontifex, qui poterat leniore antidoto Vitellium ſanaſſe, cupiens Hieronymum Riarium (aliqui filium, alij nepotem, alij affinem dicebant) ampliſsimis fortunis honeſtare, fœdere cum Neapolitano Rege, & Galeazio Mediolanenſium Duce percuſſo, ingentem exercitum, duce Friderico Feltrio Vrbinate, & Legato Iuliano Fratris filio, S. R. Eccleſiæ Cardinalem cum miſit. Placuit Vrbinatem inprimis Vexilliferum S. R. E. declarare, mox Ducem creare, hiſque ſpecioſis honorum titulis auctorare. Die XXI. Auguſti Romam, Neapoli venienti, magni honores impenſi ſunt. Egredientis Pontificis ſyrma ſuſtinuit. Ad eius tribunalis pedes conſedit in capella maiore. In miſſa antè Euangelium titulo Ducatus, ac veſte aureâ talari, pileoque, quali reliqui Duces, ac torque aureo decoratus, donatuſque eſt. Pòſt tradita inſignia, acceperunt eum medium duo Diaconi, deduxeruntque ad ſuggeſtum Diaconorum, vbi cum paulum ſteriſſent, illi mox ad Cathedram Pontificis redière, ipſe verò ad ſuggeſtum presbyterorum deductus, poſtremus in eo conſedit, manſeruntque Diaconorum ſubſellia vacua. Pòſt Miſſam, vexilla ſacris initiata, quorum alterum Eccleſiæ, alterum Pontificis gerebat inſigne. Reuerſo Pontifice in cubiculum ſuum, mox omnes Cardinales egreſſi ſunt cum nouo Duce Vrbinate. Erat ad ſcalas equus ſerico rubeo paſſim tectus, donatus à Pontifice. Solenni pompa præcedentibus vexillis, comitante Collegio, vt mos erat, domum, quæ ei ad Sanctos Apoſtolos parata erat, deductus eſt. Omnia lætitiæ, & iucunditatis plena, niſi ea præſagium quoddam perturbaſſet. Nam ad Pontem Sancti Angeli, ſiue impetu ventorum, ſiue fatali quodam influxu, fractis haſtis vtriſque vexilla corruerunt; vt opus fuerit ex arce extemporales quaſdam ſubrogare. Decimo Calendas Septembris ad exercitum ſuum profectus, monente Ferdinando Rege, magis concordiæ, inter Pontificem, & Vitellium conciliandæ ſtuduit, quàm contumeliæ vindicandæ, aut depellendæ. Cardinalis Legatus illius aduentu non expectato, in Tudertinos primo, deinde in Spoletinos tumultuantes, Eccleſiæque rebelles impreſſionem fecit, multiſque cladibus eos affecit: mox Iulio Varano, Camertium Duce opem ferente, ad obſequium reuocauit, ſedatiſque inteſtinis diſcordijs, nec non factionum capitibus relegatis in fide continuit. Nicolaus Vitellius trimeſtrem oppugnationem ſuſtinuit, ſuppetias ferente Laurentio Mediceo, qui aliquot millia equitum ſubmiſerat. Legatus vehementiore ſpiritu oppugnationem continuare optabat; Pontifex Ferdinando auſcultans, magis ad concordiam, quam ad continuandam expugnationem ſpectabat. Superueniente nouo Duce, conditionibus quibuſdam, ſed Eccleſiæ dedecoris rem compoſuit. Qui in deditione ciuitatis affuerant, affirmabant, nihil illa fieri turpius potuiſſe. Acceptas leges ab obſidentibus, non datas. Non admiſſum Legatum, niſi quibus cuſtodibus Vitellio placuit. Pedites tantum ducentos intus receptos, atque eoſdem ità per ciues diſpoſitos, vt non præſidere ipſi, ſed in alieno fuiſſe præſidio viderentur. Venientem Vitellium in conſpectum Legati, contumacis adhuc animi, & victoris potius quàm victi ſignum dediſſe. Non cecidiſſe in genua, non ſupplici vſum oratione, non facinoris pœnitentiam oſtendiſſe. Leui tantum detectione capitis, & colli inclinatione ad ſpeciem, non honorem, indicaſſe ibi eſſe Romanæ Eccleſiæ Cardinalem. Sub fide Vrbinatis venit in caſtra cum maiore filio. Inde ridiculoſa magis, quàm vera pompa, duodecim exterij ex primoribus in vrbem introducti à Legato, quos tamen eodem die oportuit reducere. Romam non priùs conceſſit Vitellius, quàm ſcriptis, & obſignatis antè conditionibus. Tulerat Ferdinando Rege documenta Vrbinas, ad obligandam ſuam pro Vitellio fidem; quod non reducerentur exules, niſi quos ipſe voluiſſet; quod nec rebus eius, nec vitæ noceretur; quod remitteretur incolumis domum; quod ager omnis ei reſtitueretur; & huiuſmodi quædam, ad confirmandam, non tollendam de ciuitate tyrannidem pertinentia. Scilicet Vrbinas, pluris amicum veterem, quàm nouum beneficium collati ducatus, & vexilli fecit, vnaque opera æſtimationem Romanæ Sedis, & Legati, ad ſuam, & Ferdinandi Regis gratiam eſt nundinatus. Attamen tam turpis deditio, magno fuit gaudio Romæ excepta. Nam vbi ad veſperam nunciata eſt, ad molem Hadriani clangores tubarum inſonuerunt, ac omnia lætitiæ ſigna conſpecta ſunt. Victo ſpartaco aut Sertorio tales fuere populi acclamationes, talis vrbis facies: quamquam conditiones turpitudinem ingentem retegerent. Placuit celare, ſeu diſſimulare iniuriam, quàm oportuerat iniquiſſimo animo ferre, & vindicare; vt Vitellius factus contumacior, ex ſuo tempore nactus occaſionem, quod erat attentiſſimè obſeruaturus, in Sixtum PONTIFICEM, ac Sedem Apoſtolicam inſolentiùs audaciuſque inſurgeret. Nimirum opibus & viribus Laurentij Medicei adiutus, & obſidionem diutius tolerauit, & quibus voluit conditionibus Tiferni deditionem fecit. Quod cum non potuiſſet non ægre ferre Sixtus, liberiùs, iamque palam, & in ampliſſimorum hominum conuentu, in Laurentium, atque Florentinos, prout dolor, & indignitas vrgebat, inuehebatur, nec ferendum ſibi putabat impunè. *Onuphrius in Sixto IIII. Michael Brutus lib. 5. hiſt. Florentina. P. Iouius in Leone X. l. 1. Card. Papien. ep. 564. 568. 570. 572. 573. 576.*

Nouus Vrbini Dux magna cũ pompa creatur.

Reconciliantur rebelles Eccleſiæ turpibus conditionibus.

ſic

VII. *Card. Legatus, & Vrbinatū Dux in Vrbem redeunt.*

Die tandem IX Septembris ſummo mane Romam rediere, Cardinalis Legatus, & Dux Vrbinas. Ad ædes Beatæ MARIAE de Populo, ex mandatu Pontificis omnes Cardinales occurrere; ſed non potuerunt præuenire aſturum, aſſuetumque malo Ligerem: deſcenderat ipſe iam in Eccleſiam ante ortum Solis, veniens ex Caſtro nouo. Deductus eſt in palatium ſolenni pompâ. Præibat Dux medius inter Præfectum, & Comitem Hieronymum. Hos antecedebat Vitellius antè quoſdam nobiles. Aſcenderunt Cardinales in cameram Conſiſtorialem, ad quos pòſt paululum euocatus Vitellius ſigillatim, & quaſi nomenclatoris vicem gerente Duce, omnibus deoſculatus eſt dexteram. Hoc peracto, relictis illic Legato, Duce, & Vitellio abiere Cardinales non viſo Pontifice, quem aiebant, ex febre continuâ ægrotare. Magno ſtudio omnes celabant conditiones deditionis factæ. IOANNES *Petrus Arrivabenus epiſt.* 578.

VIII. *Iniquum poſtulatum intrepidè reſiſtit Card. Mantuanus.*

Vrbinas, facti mercedem depoſcebat Senogalliam, atque Mondauium. Cæterùm, nè mercari videretur, nepoti, ſiue filio Pontificis, vt dicebant, ſuo autem genero eas ditiones poſtulabat. Retulit ea de re, ad Senatum Sixtus. Inter alios, Cardinalis Mantuanus, ità explicuit rationem omnem conſcientiæ ſuæ, vt nec defuiſſe illi mentem, nec verbum, nec Zelum in domo Dei, nec magnitudinem etiam animi omnes prædicarent: quippè qui in libertatis inopia, libere de publicis ſenſerit, & fortiter ſententiam dixerit. Laudauit collegam Cardinalis Papienſis, ſcripta non vna epiſtola; ſed *miſeram Romanam Eccleſiam* pronunciauit, *cui tantum obeſt, & ob futura ſemper eſt caro. Pontificum*, ait, *tormenta multò ſunt grauiora, quàm vt Patrum infirmi parietes valeant ſuſtinere. Sic Flaminia redempta nuper tot noſtris laboribus, à Piceno per coniugium nouum diuiſa, deceptioni veterum, & præſentium tyrannorum linquetur.* Addit in altera ad Sacramorum: *abductam Senogalliam prædatam puto. Ità infirmi animi Patrum, & amor Pontificis in ſuos, & præſentis Vrbinatis melliti aſtus nobis promittunt. Eis ille de Senogallia, & Mondauio paucis annis victoriam reddidit; armis primò, nunc artibus. Eadem felicitate, mihi crede, Fanum, & Mondauium, & vicina quæque nouo genere nomine adimet.* Addit & illud ſecretum ſecretorum, IOANNI Petro Arriuabeno. *Extendit paulatim ambitioſa Neapolis in omnem Italiam brachia, non ſua tantùm cogitans retinere, ſed aliena in eundem faſcem colligere. Arbitrio autem omnium ad eam mox dilato, quid erit nobis aliud quàm ſeruiendum? Et quam ſubdito noſtro ſubiicienda Eccleſia? Cæteri, qui hæc non intuentur, ſolutos, qui negligunt, ſibi infenſos, qui cum non poſſunt, prohibent. Accepto damno, de claudenda ianua cogitabunt, ſerò, ſibi, & cæteris irridendi. Senis, XXIIII. Septembris M. CCCC.LXXIV. Card. Papien. epiſt.* 577. 579. 581. 582. 583. 584.

IX. *Ferdinandi Regis machinatio, & iniqua poſtulata.*

Ferdinandum Regem Neapolitanum indicabat, cuius ad nutum à Vitellio conditiones datæ, & reliqua Sedi Apoſtolicæ irrogata. Inſatiabili cupiditate proferendi ſui imperij, machinas parabat, & cuniculos ſtruebat: quibus diuulſas à patrimonio Eccleſiæ prouincias, aliquandò poſſet occupare. Inter hos patrimonij Apoſtolici, atque Italiæ turbines, non deſtitit tamen Sixtus bellum Turcicum proſequi, & tùm ipſe pecunijs iuuare, tùm alios, vt ſuppetias ferrent, inuitare In bellum Scodrenſe commeatum, & pecuniam miſerat; Ferdinandum in proſecutione belli Turcici, ad idem faciendum hortatus eſt. Is porrò decimas ex clero poſtulauit; ſed nequicquam impetrauit. Quid illi Cardinalis Papienſis ea in re reſcripſerit, operæ pretium eſt, ad multarum rerum cognitionem iſthic adſcribere.

Regi Ferdinando.

Quòd tua Serenitas ad bellum in Turcos gerendum ſe paret, boni, ac fidelis principis officium laudo: quòd maturiùs ſolito pleniorem claſſem educere cogitet, rebus opportunè gerendis neceſſarium duco. Facit, quod in magnis et ſolitis, vt conſilia anticipes, & præſtes publicus, quæ tuæ laudi conueniant. Aſſit Dominus pijs conatibus, tecumque iuxta verbum Prophetæ apprehendens, arma & ſcutum, exurgat in adiutorium tibi. Verùm quòd de Eccleſiarum decimis in hunc etiam annum à Pontifice quæris, & me adiutorem paras, attendendum tibi patienter eſt meum iudicium, & mecum videndum, quantum in ijs concedendis incommodi videam. Clerus regni tui, præſtantiſſime Rex (quod tuam Maieſtatem non latet) diues non eſt. Inopem ſi dicerem, verò eſſet propior vox. Contributione autem anni præteriti fatigatus, minùs certè eſt ad præſentem idoneus. Neque enim egentis, & diuitis eadem eſt ad eandem ſatisfactionem conditio. Diues, cùm decimam ſuorum prouentuum contribuit, abundè ſupereſt vnde ſibi ſubueniat. Pauper quidquid ex cenſu tenui demitur, ex ſua ſumma neceſſitate eripitur. Tantum ad calamitatem addentes, quantum ad crebritatem oneris additur. Afflictus autem malo in mæſtitia eſt, & vna iactura ſibi cogitat, & creditis animabus deeſſe. Non ſunt ab Eccleſia, & te, compellendi ad miſeriam Sacerdotes, nec cum aliunde ſuppetant facultates, vexanda primo loco Domus ſacra. Vt leuemus ea, non vt opprimamus, has in fideles expeditiones ſuſcipimus. Quod igitur non placere Deo cognoſco, hoc probare ipſe non poſſum, minùſque Pontifici ſuadere. Forſan anno præterito cùm recens ad ſolutionem eſſet Clerus, æquiore animo decimam vnam potuit Sedes concedere; ſed alteram nunc ſuperinducere, cum vix exacta ſit prima, neſcio qua æquitate id liceat, quamquàm rebus etiam feliciter gerendis tibi expediat. Meminiſti quæ in Peloponneſo pridem, quæ nuper apud Eubœam tuis in bello ſocijs acciderunt. Non alienum eſt credere propter vexatas decimis Eccleſias diuino id iudicio accidiſſe. Parci, cum neceſſitas non eſt, templo ſuo vult Deus, nec plena domi arca, de altaris oblationibus cogitari. Adde, quòd exemplo tuo, ſi datur, quod petis, rem pernicioſam cogis induci, plus nocentem toti Eccleſiæ, quàm te vnum leuantem. Nulli etenim Principes, nulli Potentatus pòſt hac non eadem ſunt petituri, vt quod licet commutatione paucorum annorum in onus perpetuum decima tranſeant, ſtatimque aſſerant, quod ipſum à nobis quotidie exigant; non tam attendentes, quid cum his decimis agas, quàm quid per te ſine decimis poſſis. Cogitanti enim hæc damna; nec, cum Eccleſiam iuuandam ſuſceperis, velis poſtulatione non magni commodi magnum incommodum adducere. Quam ſit oneroſum negare vni, quod alteri indulgeas, tua Serenitas nouit. Quam operoſius indulta ſemel, non iterum, non ſemper concedere, vtique pro tua ſapientia vides. Patere in obſequium Dei eodem tuo exemplo, quo concedendo cæteris noceret Eccleſia, vt negando etiam cæteris poſſit prodeſſe. Erit tibi modeſtiæ huius digna à Domino merces, intendente ſemper ſuper egenum, & pauperem. Claſſis pars, quæ à te eſt inſtruenda, & ſi contemnenda non eſt, attamen tanto Regi nimis non eſt, ſi cogitaueris etiam, quanta ſit, & ex quo genere hominum conſtet; quid etiam adiumenti, lege Regni tui ad eam ſubditi conferant. Facilè intelliges, inopi Sacerdotum ſuffragio, æquo animo carere te poſſe. Maiores ſæpè in armandis exercitibus pro ſeculi gloria, ſine Clero ſumptus ſubijſti: Minores hos pro nomine Dei, & ſine Clero non indignum eſt ſubeas. Quam ad rem, piam mentem tuam recordatio ſubeat Catholici promiſſi, Pontifici, & Romanæ Eccleſiæ facti; cum ſolemnibus documentis fidem dediſti, ſanctum Chriſti nomen pro viribus te defenſurum. Vide nunc tuis nè tantùm viribus, an etiam noſtris facturus id ſis, ſi decimis, quæ prima ſedis ſunt, & in noſtram neceſſitatem ſeruata, hanc partem claſſis cogitas adiuuare. Dei beneficio, præclariſſime Rex, tua etiam opera quieſcit Italia. Tranquillum vndique eſt regnum: prouentus ampliſſimos poſſides. Quid te ſumptibus diſtrahat, nec vnde appareat. Ad cauſam Fidei integræ es totus, firmus. Rogo propterea, & per charitatem, qua tua maieſtati aſtringor, etiam peto, vt cum aliunde abundet, parcat interim mendica Eccleſia paruitati, quæ cum egueriſ, ſibi ipſi pro te non pepercit; nec vi-

tanto detrimento hoc onus nobis imponi ; vt quod tibi conceditur, aliis quoque tuo exemplo cogamur concedere. Repete memoria beneficia Domini; quàm pie te per Eccleſiam ne caderes, ſuſtentarit, quot de hoſtibus victorias dederit, quantum indies ad exornationem, gloriamque addiderit; denique quàm clara filiorum ſobole, gaudium omne tuæ felicitatis expleuerit. Horum omnium memor, Sacerdotes ſuos egentes, & miſeros, ab incommodis non neceſſariis libera, & ſerua Eccleſiæ. Pro te orabunt interim, & Sacrificia offerent, vt habites in adiutorio Altiſſimi, & in protectione Dei cæli commoreris. Hæc eadem, quæ tibi nunc officio priuato reſpondeo, Conſenatores mei Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales, ad quos de tua petitione retulit Pontifex, pari charitate hortantur. Benignum te vtriſque pro tua conſuetudine præbe, & Vale. Romæ XV. Nouembris. M. CCCC. LXXIV. Papienſ. epiſtol. 594.

Iſta Cardinalis reſpondebat Ferdinando Regi, qui per litteras, & per filium Federicum extorquere conabatur. Nam hunc in Burgundiam proficiſcentem, Romam diuertere, & Pontifici, atque ſacro ſenatui mandata exponere voluerat. Cùm is vrbi appropinquaret, rogati Patres de eo accipiendo ſententiam ſunt. Erant qui vel amicitia, vel affinitate Ferdinando coniuncti, exire in eius gratiam iuueni obuiam cuperent, propterea que honoribus amplioribus proſequendum conſulerent. Sana pars retinendæ antiquæ dignitati intenta, vnum tantum ex Cardinalium numero mittendum cenſebat, ſeruatum idem aſſirmans, cum ſexennio antè, ſedente Paulo, Romam primò veniſſet: Primogenitis tantùm Regum exire à Senatu ſolitum eſſe. Sec[illegible] dogenito id modò præſtandum, quod & ſex ſcitus eſſet, & exemplo in poſterum non noceret. Hæſit huic ſententiæ Pontifex, cæteriſque exire obuiam vetitis, ſoli Cardinali Sancti Petri ad Vincula, nepoti ſuo imperauit, vt ad portam [illegible] illum exciperet, atque ad Vaticanum perduceret, Prælatis, & [illegible] ex conſuetudine proſequentibus. [illegible] ad diem III. Nouembris [illegible] Senatum [illegible] adductus, vbi [illegible] procumbere genibus ad ſolium Pontificis [illegible], ſermo eſt [illegible]. [illegible], & ad Patres conuerſus vnumquemque in ſubſellio ſuo complexibus & oſculo ſalutauit, [illegible] eſt in conſeſſum receptus. Altero die ipſos Patres domi inuiſit, idemque officium ab omnibus in Pontificatu ſtulit, ad quam honoris cauſa Pontifex illum iuſſerat diuertere. Solus Cardinalis Sanctæ Sabinæ, magnæ auctoritatis, & auctoritatis Pater, [illegible], dignitatis Cardinalium non [illegible], ſecundo genito ſubditi Eccleſiæ Regis tantum præſtiti. *Papien. ep. 560.*

X. *Rex Dacorū Romā veniēs honorificè excipitur.* Danos

Venit eodem anno ad feſta Paſchatis, Romam Chriſtiernus Rex Dacorum [illegible] honoribus Cardinales acceperunt. Turba omnis Curialis egreſſa eſt obuiam, Patres ad portam congreſſi, medium illum per vrbem ad Baſilicam S. Petri, inde ad Pontificem perduxere, tuti dicundo tunc publicè præſidentem. Religio ſumma, in ſummo Rege enituit. Procubuit in genua antè illius pedes, nec antè ſe eleuari eſt paſſus, quam ſermonibus ſuis eſſet reſponſum. Redeunti in cubiculum Sixto, exeuntique ad diuina Sacræ hebdomadæ, dictum, gremialia eius ſemper portauit. Lauanti manus, peluim ſuſtinuit. Inter duos primos Cardinales ſeſſum receptus, non prius ſedere, non prius tegi voluit, quam vtrumque ab vtroque factum eſſet. Papienſem alterum ex duobus illi aſſidentem rogati per interpretem fecit, vt paterentur, poſt omnes Cardinales, ad oſculum Crucis eum aſcendere. Erat enim hæc dies Paraſceue. Cùm ille tegeret, cui ita depoſceret; *Vt habeatur, inquit, iuſſus honos ſummo ſenatui.* Plura huiuſmodi illo ſolo triduo ſacroſancto ab eo præſtita Apoſtolicæ Sedi, in quibus triū magnorum regnorum Rex à ſeptentrionibus veniens, Italis, & reliquis, quo animo eſſe in ſummum Sacerdotium debeant exemplo ſuo edocuit. *Papien. ep. 556.*

Mirabantur prætereà in eo ſingularem modeſtiam quod peregrini habitu voluerit limina Apoſtolorum inuiſere. Rex alioqui magnus: ſed infimam litterarum & linguæ Latinæ ignorantiam aliqui ſugillabant, quod cum eo colloqui non poſſent, niſi per interpretem. Ea propter vſus eſt Henrico Sankenſtede, Legum Doctore, viro ſatis ad dicendum accurato; qui cauſam Regii itineris ; apud Pontificem expoſuit. Pontifex porrò deuotionem, Religionemque Regis ſatis luculenter laudauit; Roſam auream ſolemni ritu ſacratam, inter alia pretioſa donaria illi detulit ; votum peregrinationis in terram Sanctam, quod aliquando emiſerat in eleemoſynam hoſpitali S. Spiritus, quod Romæ in Saxia vocant, commutauit, deque publicis rebus conſilia communicauit ; vt is domum reuertens, Fridericum Imperatorem, ac Principes imperii ad ſacrum bellum inflammaret, & id quicquid erat inter Archiepiſcopum & Collegium Colonienſe diſcordiarum ex bono, & æquo componeret. Enimuerò & ipſe Chriſtiernus Romam, non ideo tantum venerat, vt votum ſolueret, verùm etiam vt Chriſticolas contrà Turcum animaret, & de vniuerſali Principū pace, atque concordia ageret vt ſcilicet vno omnes animo contrà Turcam coirent. Reuertens in Daniam, illud præcipuè curauit, vt vires bellicoſæ Germaniæ, ad maxima quæq; gerenda idoneas, quæ tum inter ſe collidebantur, vniret, & ad Chriſti opus excitaret. Rupertus Archiepiſcopus Colonienſis pulſus Vrbe, Carolum Ducem Burgundiæ adiutorem exciuerat Lantgrauius Haſſiæ. Canonicis fauens ſuis, & totius ferè nationis præſidiis potens, contrà nominatum exercitum adduxerat Alexander Forliuienſis Epiſcopus, Sedis Apoſtolicæ Nuncius, concordiæ nullam ſpem habebat, quandoquidem Carolus Nouerio obſidio, conſtituiſſet, ab ea obſidione, niſi victor receſſere, nec etiam hoc oppido potitus, militēs ad hybernā lege militari remittere. Prætereà hæc audito Imperatoris aduentu, auxilia vndique eum ca[illegible] quæ pluſquam XL. millia pugnatorum numerarent. Chriſtiernus ergo ab vrbe Roma deſcendens, ex ipſo itinere vocauit Duces, Magnum Magnopolenſem, Fridericum Bruniſvicenſem, Gerardum Fratrem de Aldenborg & Iacobū de Rupin Comites, & cum eis, ac Ioanne Duce Saxoniæ, indiuiduo peregrinationis comite, in caſtra Caroli venit, ſi fortè poſſet, rem tantam tractatibus intercipere, gratiam initurus apud ambas partes, quas arbitraretur, ad concordiam moneri, atriorum ſtudio, atque rerum diſpendio. Tentatum eſt, ſed non proſperatum opus; quod Carolus certò certius ſibi pollicebatur, aut deditione, aut armis Nouêſium accipere; & hinc Bunnam, ac poſteà Coloniam Archiepiſcopo vindicare. *Krantzius l. Vandaliæ lib. 13. c. 11. Daniæ lib. 8. c. 37. Saxoniæ lib. 12. c. 12. 13. Papienſis epiſt. 574. 575. 591. Naucleus generatione 50. volum. 2.*

XI. *Idem Rex religioſus, & modeſtus.*

Diſſidentes Principes conciliare ſatagit.

Erat Rupertus Bauarus à Collegio Colonienſi legitime electus, à Pontifice Romano approbatus, atque ab Imperatore Regalia temporalis adminiſtrationis aſſecutus. Sed magna incidit digladiatio de oppidis nonnullis Eccleſiæ, nobilitati illius generis à Collegio oppigneratis, quæ Rupertus non ſolùm priuato nobilibus Eccleſiæ aſſerere contendebat. Hanc ob rem fædus perculſſerant Canonici cum oppidis oppigneratis, Ducemque ſibi legerant Hermannum fratrem Comitis Haſſiæ eumque ſe facturos Pontificem promiſerant. Igitur Carolus, Eccleſiæ Colonienſis à Ruperto Aduocatus factus, per eam occaſionem exercitu comparato, cogitabat Coloniam occupare; & inde adverſo Rheno, Moguntinas ditiones, vſque in Alſatiam & Comitatum Ferretanum inuadere, viſuſque ſibi fuit ſpem concepiſſe, poſſe vi armorum conſequi, titulum Regium & Vicariatum Imperii, quæ precibus ab Imperatore non potuerat impetrare. Oppoſuit ſe conatibus illius Imperator, & cum exercitu LX. m. impugnam

XII. *Inter Archiep. Colonienſem & Canonicos diſſentiones & bella.*

pro-

proceſſit: in cuius comitatu nobiliores eminebant, Adolphus Maguntinus, Ioannes Treuirorum Archipontifices, Guillelmus Aureatenſis, Henricus Monaſterienſis, Spirenſis, & Vangionũ Epiſcopi: Albertus Dux Saxoniæ, Albertus Dux Brandeburgenſis, Sigiſmundus Dux Auſtriæ, Ludouicus Dux Bauariæ, Albertus Dux Bauariæ ab Monichem, Fridericus Dux Bauariæ ab Spanheim, Erneſtus Dux Saxoniæ, Henricus Lantgrauius Haſſiæ, Christophorus Marchio Badenſis, & Comites plùs minùs quinquaginta. Menſe Nouembri acceſſit Imperator vſque ad Andernacum, Rheni oppidum. Initio Decembris venit ab vrbe Chriſtiernus Rex, & tàm Imperatorem, quàm Carolum ea itinere ſalutauit, magnaque diligentia cum Alexandro Pontificis Legato quinque hebdomadas conſumpſit, paci inter Imperatorem, & Carolum componendæ. Inanis euaſit omnis eius conatus: atque ea propter Imperatore, & principibus bello inteſtino implicatis, Sixtus nihil opis ex Germania potuit contrà Turcas impetrare. *Meyerus annal. Flandriæ lib. 17.*

XIII. *Perſarum Legatus ingentem in Turcas exercitũ pollicetur.* Eodem anno cùm Vngari Regis Oratore, venit Romam Legatus Vſumcaſſani Perſarum Regis; qui ingentem contrà Turcas exercitum pollicebatur, modò Vngaro, ad ſuſcipienda quoque arma pecuniæ à Sede Apoſtolicâ darentur. Nil ſe velle ſuum Regem, præter Trapezuntini Imperij dominium, quod vxori, Trapezuntini Imperatoris filiæ, deberetur. Retulit eâ de re in ſenatu Sixtus, & Matthiæ Regi Vngariæ pecunias decreuit. *Papienſis epiſt. 574. 584. & mſ. expeditionum Sixti huius anni.*

XIV. *Caſtellæ Regi recõciliantur Aragoniæ Reges.* Hoc ipſo anno Sixtus Pontifex nihil non egit, vt Henrico Caſtellæ Regi, Ferdinandum, & Iſabellam Siciliæ Reges, & futuros eius ſucceſſores conciliaret. Datum negotium Cardinali Seguntino, Archiepiſcopo Toletano, & quibuſdã alijs proceribus Hiſpaniæ Diui Iacobi militiæ Magiſter inter hæc non deſiſtebat opibus, opes ſtruere, præſidia præſidijs addere, maiore habendi auiditate, metuq;, nè ſi Ferdinandus rerum potiretur, ipſi cedendum eſſet principatus magna parte, quàm in eius ditione fuiſſe ſuperioribus annis meminerat. Ea propter Ferdinandi, & Iſabellæ coniugio aduerſum ſe præbuerat. Andreas Cabrera, ingenio, & gratia Henrici pollens, vt illi conciliaret ſororem Iſabellam, officijs ad tempus accõmodatis, ampliùs gratia confirmata, tandem multo illi ſermone perſuaſit, vti eam ad ſe accerſeret; Id publicè ſalutare fore, dicebat, priuatim vtile, honeſtumq;. Magiſtri conatus, quorſum tenderent, ignorare neminem; vt republica turbata, priuatas familiæ opes augeret, immenſa auiditate, ambitioneque, inconſtanti fide, atque venali. Quòd reipublicę motus eo cõciatore graues, & diuturni indicarent, ex dolis, atque fraude ingenium moresq; cõpactos. Addebat; At filiæ charitas mouet; indignumq; iudicas innocentẽ ætatem paterna hæreditate ſpoliari! Sed liceat modò vera loqui, qui id populo perſuadeas ex te genitam? & eſt prudẽtis non ampliùs in republica conari, quàm quod ciuibus probare poſſis. Non vt corporibus, ſic animis vis afferatur: Opinione multorũ, quę vna famæ vox eſt, ſtant imperia, adduntq;. Vtcũq; res habeat, an duabus ſororis, filiæque dotibus, amplitudini nobiliſſimi regni pares opes non ſufficiant, inter vtramque per conditiones tributi? At Imperij maieſtatem imminui graue eſt! ſed ciuili diſcordia, & perpetuis ex eo malis implicare rempublicam multò grauius. Mihi crede, aut hæc via, aut nulla eſt tantis malis procurandis. Si quid priuatis rationibus contrarium eſt, id pacis ſtudio, patriæ charitati condonandum cenſeo. Quanta mala ex ciuili diſcordia impendeant, debes cum tempus eſt, conſiderare; curare etiam, atq; præſtare. Motus ea oratione Henricus, Iſabellam, quæ ſe in arcẽ Segobienſem, illo per venationem abſente intulerat, inuiſit, ſalutauit, in mutuos amplexus ruit, eo maiori ſtudio, quòd antè multos dies non viderant. Arcanis ſermonibus longum tempus conſumptum. Fine colloquij, Iſabella ſuam cauſam fratri commendauit, iure minimè dubio nixam. Rex ſumpturum ſe tempus ad deliberandum ait. Sic à colloquio diſceſſum ad multam diem. Die poſtero in arce cum ſorore cænatus Rex, tertiò per plateas ciuitatis Iſabella vecta eſt, honoris gratia, eodem equi habenas regente. Nullus illuſtrior dies ciuibus, atque ideò Hiſpaniæ vniuerſæ illuxit, certa concordiæ ſpe, malorum mora ſublaro. Aduenit paulò pòſt Ferdinandus, ab vxore per litteras euocatus. Ad octauum Idus Ianuarias, qui dies trium Regum memoriæ ſacer eſt, Henricus, Ferdinandus, Iſabella, per vrbem vnà equitantes, celeberrima pompa ciuium oculis grauiſſimũ ſpectaculum præbuerunt. Pòſt geſtationem, in Epiſcopi aula conuiuio ab Andrea Cabrera inſtructo, vt par erat ſplendido, lautoque excepti, eidem menſæ accubuerunt. Celebritatis lætitiam Henrici valetudo nonnihil conturbauit, lateris dolore tentati, oppreſſiq;, prorſus vt in Regiam diſcedere neceſſum habuerit. Caſu factum, vti ſaniores iudicabant; inſidias vulgus interpretabatur, prona ſemper in deterius perſuaſione. Eam opinionem, venenum intra epulas datum, Principis perpetua deindè valetudo confirmauit, ac non toto euoluto anno ſubſecuta mors. Perpetua Ferdinandi, & Iſabellæ felicitas, amplitudoque rerum geſtarum, ijs certè conſcijs factum ſcelus fidem abrogat; imperium à parricidio auſpicatos fuiſſe. quod æmuli inprimis accuſabant, accenſis odijs, promiſcua inter ſe affingendi crimina libertate. Pro Principis incolumitate ſupplicationibus ad omnia templa habitis, ſacrificijs, precibus, votis placati ſuperi, eiuſque valetudo recreata aliquantum eſt. Paulò pòſt ingraueſcente affecta valetudine, ipſa agitatione itineris, curiſque grauibus morbo lethali, medicorum permiſſu Madritum relatus, nullis ſalutaribus herbis, ſuccisque iuuantibus; contrà lateris dolore denuò ſæuiente, ſalute prorſus deſperata, vicino exitu, ſacris omnibus ex ritu Chriſtiano captatus, ad III. Idus Decembris die Dominico, ſecunda hora noctis, placidè efflauit animam, ætatis anno quadrageſimo quinto extremo. Nullum teſtamentum conſcripſit; pauca tantum Ioanni Ouicio, qui ei à ſecretis erat, & cui multum fidebat, excipienti dictauit. Curatores eorum, quæ ſtatuebat, nominauit Hiſpaniæ Cardinalem, atque Villenæ Marchionem. De ſucceſſore rogatus à Petro Manſuelo Hieronymiano Priore, qui morientis confeſſionem exceperat, ecquem ſibi ſubſtitueret, Ioannam Principem nominauit, curæ, fideiq; concreditam, tũ duorum teſtamenti curatorum, tum Sanctillanij, Beneuentani, Magiſtri equitum, Ducis Areuali, quos maximè fidos fore exiſtimabat. Corpus propter maciem ex diuturno morbo, nullis odoribus curatum, in Diui Hieronymi Madriti extemporario ſepulchro compoſitum eſt. pompa funeris, neque celebri admodum, neque vulgati. deinde, vt ipſe moriens mandarat, in Guadalupeo templo, propè matris ſepulchrum tumulatus eſt. *Caſtellæ Rex moritur.* Princeps nulla re magis, quàm fœdo vitæ genere ignauia, ſocordia, atque imminuta ex eo imperij maieſtate nobilis, nulla virili prole ex Henrici nothi poſteritate Regum poſtremus, vt numero, ſic fama. Subit memoriam admirari rerum inconſtantiam; neq; mori tantum homines, ſed & ingeniorum ſobolem exoleſcere, in Principum poſteritate, vbi minimè oportebat, maximè, vtq; ſinguli moriuntur naſcunturque, ità indolem ſtirpium, ſatorum, animantium, atq; familiarum ſuos veluti natales, incrementaque habere, ac tandem conſeneſcere, extinguique. Fuit in Henrico familiæ conditore viuidum ingenium, & ſuprà ortus conditionem animus maior. In Ioanne filio

felicitas multo minor; neque par induſtria, vigorque. In Henrico nepote ignea mens, animus orbis terrarum ac cæli capax: ſed imbecilla valetudine, breuique ætate præſtare diu non potuit, quas promiſerat, virtutes. Ioannes eo nomine ſecundus ingenio fuit erudito, magis litteris, quam rebus gerendis idoneo. In hoc vltimo Henrico, conſenuit maiorum gloria, fædataque eſt, induſtriaque. & virtus ſibi viam ad Caſtellæ regnū, atque adeo vniuerſæ fermè Hiſpaniæ patefecit, nouorumque, & magnorum Principum ſobolem, ambiguum iure, publico deinde commodo. Ab Henrici obitu, omnia in Caſtella nutauere. Plurima pars ad Iſabellam ſororem tranſlata eſt: non pauci Ioannæ Principis fide perſtiterunt; Villenæ Marchio, Areuali Dux horum propinqui, & neceſſarij; quoniam tutorum primi erant, Regni nomen penès eam futurum exiſtimantes, regimen atque arbitrium rerum penes ſe marito puellæ de manu tradito, eo, quem priuatis rebus (ea prima cura erat) commodum maximè iudicaſſent. Horum auctoritatem totus tractus Caſtellæ, qui Toleto Murciam pertinet, ſequebatur: Calæcorum nobilium maxima pars, correptis etiam in Compoſtellanum Præſulem, Alfonſum Azeuedium Fonſecam armis, à reliquis diſſentientem. Segobiæ in foro, ſuggeſto è lignis excitato Iſabellæ coram ab iis, qui aderant Sacramentum dictum, contactis more gentis ſacris; mox Regijs vexillis explicatis, concuſſiſque, voce præconis nominibus inclamatis, Ferdinandus, Iſabellaq; renunciati Reges ſunt. Subſecutus aſtantium plauſus petitæ oſculo manus. In trabea, equoque impoſita Princeps ad templum maximū deducta, Superis pro diuino munere gratias egit, vt ijs, quæ dederant, adderent perpetuitatem precata. Magna tunc procerum ſolitudo Segobiæ erat, magnates nulli. Primi, Hiſpaniæ Cardinalis, Beneuentanuſque celeritate fidem, ſtudiumque vt probarent, Segobiam feſtinarunt. ex interuallo Archiepiſcopus Toleranus, Sanctilanus Marchio, Garſias Albanus Dux, Magiſter equitum Præfectus maris, Albuquerquiſque ſubſecuti ſunt. Ab alijs miſſi qui eo officio fungerentur, atq; ipſorum nomine in Iſabellæ Principis verba iurarent. Ferdinando ſacramentum dicere non placuit, niſi præſenti, regnique commoda, & leges gentis iuſſi tuto, exemplo vxoris iurato. Erat is Cæſarauguſtæ conuentibus Aragonijs diſtrictus. Nunciata Henrici morte continuò in Caſtellam iter arripuit, in domeſtico diſsidio ratus, nihil celeritate tutius fore, vbi tactu magis, quàm conſulto opus eſt. Simul verò Pontificem maximum conſilij ſui admonuit, patrociniumq; illius implorauit. Cæterum cum per id temporis Diui Iacobi Magiſter, diem ſuum obijſſet, atque multi proceres eam dignitatem apud Apoſtolicam ſedem procurarent, interpellauit Sixtum Ferdinandus, vt in ea conferenda tantiſper ſuſtineret, quoad ille hominem proponeret, moribus Hiſpaniæ componendis aptiſſimum. Auxias Cardinalis Valentinus, Archiepiſcopus Montis Regalis in Sicilia, nomine Ferdinandi Regis hæc omnia Pontifici exponebat. Fuit hic annus Siculis memorabilis, Iudæorum per vrbes, & oppida ſtrage edita. Sacra Chriſtianorum carpebant, ridebantque. Ergo multitudine populari ad arma concitata, lymphatis ſimiles conſternati, ac nè Lupi Vrreæ Proregis auctoritate euictiſque, ne ſupplicio quidem de nonnullis ſontibus ſumpto coercito furore, multos ex ea gente peremerunt. *Surita annal. lib. 19. Mariana lib. 24. cap. 1. 2. 3. 4. 5 Mſ. expedit. Sixti 4 huius anni in archiuo Vaticano.*

Ob eius mortem omnia in regno Caſtellæ nutant.

XV. *Sixtus PP. Iubilæū auſpicatur eiuſque opera ſedatur diſcordia in Rhodo inſula.*

Hoc anno Sixtus Pontifex, annum Salutarem, quem Iubileum vocant, ad XXV. contractum, in priuilegio Natiuitatis Dominicæ auſpicatus eſt, ſolemni ceremonia, toto milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo quinto continuandum. Pauci peregrini aduenerant, ad limina Apoſtolorum Romæ viſitanda; bellis ferè in vniuerſa Europa flagrantibus, impediti. Carlotta Cypri Regina regno eiecta venit, non tam deuotionis, quàm neceſſitatis cauſa, vt beneficentia Apoſtolicæ Sedis reliquum vitæ Romæ tolerarer. Excepit eam Sixtus humaniter, & omnia abundè ſuppeditauit, quoad ſuperſtes illa cum familia, quā adduxerat, eſſet. Sopita eſt hoc anno auctoritate eiuſdem Sixti Pontificis, diſcordia inter Iulianum Vbaldinum, Archiepiſcopum Rhodienſem, & Metrophanē Metropolitam Græci ritus. Controuerſia orta fuerat inter eos de iuriſdictione ſpirituali: hinc multæ lites, multæ diſſenſiones. Conuenit tandem conditionibus infra ſcriptis. 1 Archiepiſcopus Rhodius, confirmaret in ea dignitate Metropolitam Græci ritus, tanquam ſuum ſuffraganeum. 2. Metropolita Græcus, Sacramentum diceret Archiepiſcopo Latino, ex formula Præſcripta. 3. Electio Metropolitani Rhodiani, pertineret ad Græcos, qui more recepto duos, aut tres Sacerdotes idoneos repræſentarent, Supremo Magiſtro militiæ Rhodianæ, ex quibus vnum ab eodem ſuſceptum Archiepiſcopus tanquam Sedis Apoſtolicæ delegatus confirmaret 4. Conſecratio Metropolitani, Græcorum Epiſcoporum officij more, & conſuetudine ipſorum eſſet. 5 Iuramenti hæc formula proponeretur. *Ego N. electus Metropolitanus Græcorum Rhodiorum, ab hinc in poſterum fidelis ero & obediens Sancto Petro Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, Archiepiſcopo Coloſſenſi hac in parte Sedis Apoſtolicæ delegato. Non ero in conſilio, in quo agetetur aliquid contra honorem, & vitam ipſius: non prodam illum; non dabo auxilium, conſilium, aut fauorem maleuolis aut inimicis ſuis. Subditus ero Papatui Romano, & Pontificatui Coloſſenſi. Omnibus viribus meis illum adiuuabo, & defendam, ſeruatis Regulis ſanctorum Patrum. Vocatus ad Concilium vel Synodum comparebo niſi legitima neceſſitate impeditus. In neceſſitatibus illi ſubueniam. Ita me Deus adiuuet, & hæc Sancta Dei Euangelia per quæ iuro.* 6. Cauſæ Cleri Græcanici ab vtroque cummunctim, ſcilicet ab Archiepiſcopo, & Metropolitano cognoſcantur. 7 electi ad Eccleſias Græci ritus, ſupremo Magiſtro tamquā Patrono repræſententur, à Metropolitano autem confirmentur & conſecrentur. *Canonicus in Sixto IIII. Boſius hiſtoriæ Rhodianæ. lib. 9.*

Fit reſtita eſt hoc anno Sixti Pontificis Palatina, F. Petri Cardinalis morte. Michaël Brutus de eius motibus, ac vitæ rationibus nonnulla referre, non alienum à ſcribendi munere putauit, cum in eo inſigne ſuæ temeritatis documentum fortuna conſtitueit. Is enim (*ſcribit*) humili loco, & obſcuro natus, atque à puero aſcitus in Franciſcanorum familiam, vbi tanquam ex quibuſdam vitæ anguſtijs, per Sixti Pontificatum, non patris ſolum (vt ferebatur) ſed patris etiam indulgentiſſimi ad tantam dignitatem enaſit; breui declarauit, quamquam ita ſibi fortuna indulſiſſet, multa plura tamen, quam quæ illi referret, accepta ſuæ induſtriæ, atque ingenio deberi. Erat in eo animi elatio, quæ ſupra etiam fortunæ vires cum tantum illi largita eſſet, ſe extolleret; calliditas & perſpicacia tanta, vt nemo, etiam omni ætate magnis tractandis, gerendiſque rebus acta plura aut prouideret animo, aut præſtaret, vbi prouiſa, perſpectaque haberet. Id vero, quod dignum admiratione videbatur, nullæ magno homine dignæ artes, nulla liberalis educatio, aut diſciplina efficiebat; cum is in ſordidiſſimo vitæ genere à pueritia verſatus, ac longe poſitus ab hominum luce, neque rerum vſum, neque exercitationem, repentè erectus ad tantum fortunæ faſtigium, attuliſſet. Idem cum omnes artes mirificè calleret, quibus Regum animi, & ſummorum hominum conciliantur; æque ſemper & ab aliorum inſidijs tutus, & ad fallendos omnes dolo, fallacia, artificio, vt ſi quis alius vnquam, paratus habebatur. Nam in quotidiano victu, vt facilè appareret, ingenij hoc magis, quam fortunæ eſſe, ſplen-

XVI. *Moritur, deſcribiturque Card. Riarius.*

eſſe, ſplendor Regius, ac luxus; argenti copia, & vis, vt non ad vſum modò, cùm in eo ſuperiorum omnium magnificentiam ſuperaret, ſed ad oſtentationem etiam, fide omnium maior eſſet. Ad corporis miniſterium, nobiles pueri, & forma excellenti, quam cultus molliſſimus, & curatio corporis eximia augeret. Omnium voluptatum artifices, quæ mouere modò ſenſum, atq; lenocinari animo, & blandiri poſſent. Scurræ, mimi, ſaltatores, comœdiarum, & tragœdiarum actores, Indiq; qui in omnium faſtidio, & ſatietate, nunquàm animum explerent. Iā illa maiora, & quæ nō tā vllius exempla quæſita, quàm ab ingenio hauſta, ſuperbia, contemptio omnium, arrogantia, ambitio, cupiditas, in homine orto etiam Regio genere non ferenda. Regnandi immanis cupiditas, quàm ſpes non inanis præſertim foueret, vt nullus modus, ratioue ſtatueretur. Hinc celebratiſſimum fama omnium conuiuium, in quo quidē nūmum aureorum XX M. locupletis hominis cenſum, conſumpta eſſe dicuntur; quò Aeſopi tragœdi profuſiſſimas cœnas Chriſtianæ ſanctimoniæ, & religionis moderator, longè etiam anteiret. Quamquàm ne admiratione hominum maior res videretur, ambitioni id tribui mallebat, cuius eoſdem fines ſibi, qui immēſi erant, & ſumptus præfiniſſet. Excepit eo conuiuio Herculem Aeſtinum Ferrarienſium Principem, & Heleonoram Ferdinandi Regis filiam, quæ per eos dies illi nupſerat. Erat autē magna eius ſpes per adeò præpoſteram rationem fore, vt eius ſibi ſtudio, & voluntate conciliata, reliqua ſibi faciliſſima eſſent, ad ea, quæ conſtituerat, perficiēda, quæ maiora quidem aliorum ſpe ſuam minimè æquabant: tantā aut fiducia ſui, aut fortunæ ſubnixus ferebatur. Nam fama iam conſtans ac minimè obſcura emanauerat, viuente adhuc Sixto, qui in omnibus illi indulgendo, nihil quòd conceptum animo haberet, non eius ſpe minùs effeciſſet, ad Pontificatum ambitioſiſſimè aſpirare; quem minimè dubitabat, vbi ſe eo Sixtus abdicaſſet (vſque eo alter temeritatis, impudentiæ alter progrediebatur) non etiam Principum voluntate, quod plurimùm referre arbitrabatur) ſuſcepturum ſe, adminiſtraturumque eſſe. Quin etiam cùm Legationem ad Venetos, & Galeatium poſtulaſſet, id vulgò homines ſuſpicabantur, ambitioſum iuuenem per cauſam aliud agendi, occaſionem ad prenſandum, tanto morbo laborantem ad inſaniam quæſiſſe. Vt enim tantam dignitatem ambienti ex ſententia cætera euenirent, non ignorabat, haud ſatis ea adiumenta ſibi futura, niſi Principum ſecundâ voluntate, Italiæ imprimis vteretur. Hac ille functus legatione Romæ moritur, vt multi crediderunt, veneno ſublatus. De huius iuuenis luxuria, intemperantia, immanibus, ac profuſis ſumptibus, ſi cui libet plura cognoſcere, extant Ticinenſis, & Celſi Veronenſis epiſtolæ, quibus luculento teſtimonio, illius mores, inſtituta, cupiditatem, ambitionem execrantur. *Brutus lib. 5. hiſt. Florentin.*

I.

XVII. *De eodem Card. Papienſis epiſtola.*

Franc. Cardinali Mantuano, Ticinenſis Cardinalis.

Quantis quotidiè exemplis erudimur ad vitam, mi Mantuane? Quanta nobis ſe offert ab alieno exitu diſciplina? Perrarò eſſet errori locus, ſi vt illa intuemur, ità ſenſibus imis mandaremus, regustaremuſque quotidiè. Vel vno hoc exemplo Cardinalis Sancti Sixti, quodnā poteſt eſſe conſpectius? aut documentis noſtris inſignius? Remetiamur præterita, intueamur præſentia. Quāti diſcriminis fortunam videbimus? quàmque admonebimur infirmitatis humanæ! Vidiſti hunc quinto à Sixti Pontificatu menſe cùm ex Minorum eſſet ordine, iuuenis adhuc, nulla [illegible] incognitus, graui Pōtificis contentione creatum Cardinalem eſſe, ex illa die potuiſſe, quod voluit. Quantum autem nec credi facile eſt, nec auditū [illegible] aut patrum maiorūq; memoria, euntem illū in [illegible], atq; redeuntem, ſcis quanta omnis Ordinis, ac dignitatis multitudo comitaretur. Multitudini antecedēti, ac ſequēti, iā viæ ſatis non erant. Manentem quoq; domi plures multò adiiſſe negotij cauſa, quā ipſū propè Pōtificem: Præſulibus, & Legatis, omnifariāmq; hominibus quaq; diei hora, ædes latiſſimas inūdaſſe. Etiam memores conuiuij illius inauditi, quo Gallorum Oratores 2000 antè accepit. Solennius aliquid vetuſtas tota, nec gentilitas quidem audiuit vmquàm. Molimen plurimorū dierū fuit. Tota Etruſcorum induſtria conquiſita eſt, atq; adhibita. Vacuefacta [illegible], pretioſiſq; omnia. Idq; actum, vt euincendo conatui nulli in poſterum ſupereſſet facultas. Apparatuum magnitudo, & varietas, miniſtrorum ordinem, epularum numerus, rerum precia appoſitis ſpeculatoribus adnotata ſunt litteris, deſcripta veſtibus; nec per vrbem modò vulgata paſſim, ſed per Italiam quoque, & trās Alpes ſingulari ſtudio miſſa. Non multos ab eo cōuiuio dies, cùm virgo Regia ad ſponſum Ferrarienſem duceretur, audiſti, quanta admiratio ſolemnis hoſpitij fuerit. Ad eū enim diuertit: Exceſſit honor non modò credendi fidē, ſed facultatē narrandi. Viſebantur ſtupore ingenti ędes nō lapideæ iā oculis, ſed quoquò [illegible], magnis opibus locupletiſſimè conueſtitæ, ac parietes, & pauimenta, ſerico, argēto, & auro [illegible]. Culcitræ cubiculorum nullæ non ſericeæ fuere. Lectorum puluini, conopæa, & pallia, nulla non auro intertexta. Oſtiorum vela omnia exquiſitis operibus picta. Sellæ argenteis pedibus fultæ. Plures textili auro contextæ; quæ etiam ad interius commodum naturæ habentur, ex ſolido argento factæ, culcitrulis mollibus ex ſerico ſuperimpoſitis. [illegible] aularum ad admirationem viſentium lati, editi, & pleni. Longiſſimam porticum continentis ędis ad conuiuij amplitudinem deiecto tecto conſtruxit, vt prandentes, cænanteſq; inde cernerentur, pateretq; omnis interior apparatus. Ingentem familiam taceo veſtitu Regum inſignem, menſarum ſplendorem, in quo, vt Gallicanum [illegible] per excederet, peritorum conuiuatorum conatus eſt totus cōſumptus. Munera domùm abeunti ſponſæ ſuperadiecta: non tàm illa quidem ad conditionem puellæ, quàm ad indicium profuſioris animi comparata. Memoria quoque non excidit, quàm ſæpe ludos populo exhibuit, quàm frequenter per dies plures, certamen haſtile, præmiis propoſitis edidit: quantas ſcænas extruxit, vt etiam illarum ornandarum cauſa, Florentia vſq; artifices, hiſtriones, mimoſque acciuerit. Iam verò veſtium ſuarum vſus proprij, quis neſcit incredibilem fuiſſe numerum, eundemque pretij ingentis. Vnam mihi Gebellinæ [illegible] ſecum explicuit, paratam, vt aiebat, aureis mille, qualem eius generis nullam inſpexi: & antè oculos eſt quanta acceſſio magnificis alioquin ædibus parabatur quotidiè, quantiſque ſtructoribus res ageretur; quotidiè centum millibus vt apparet, expleri inceptum iuuenile non poterat. tanta erat laxitas, altitudo, & circumductuſque operis. Creatum inde per Vmbriam Legatum vidimus; præſidatus ſex ſibi ſubiectos. Inde conuerti neſcio cuius ſoluendi cauſa. Aſſiſium, Parauitque ſtatuiſſet contendere; ad Italos etiam cæteros, Legationem accepiſſe: ſumpſiſſe etiam poteſtatem, qualem Legatis nullis datam meminimus. Diuertentem ex itinere ad Florentinos, Bononienſes, Ducem Ferrariæ, Ducem Mediolani, Marchionem Mantuæ, & Venetos, tuliſſe poteſtatis opinione inauditos honores, quātos excogitare diligens alliciendi iuuenis ambitio potuit. Poſtremò & admirati [illegible] ſumus, congeriem Sacerdotiorum ad hæc explenda creſcentem quotidiè, nec vlli ordini, aut nationi parcentem. Nam præter illuſtria cænobia magna, & multa vbique gentium comparata, præter inferiora, imæque dignitatis non ſpreta, etiam ex ſupremæ ſedes in vnum ipſi ſtatim aggeſtæ, Patriarchalis Conſtantinopolitana, Metropolis Hiſpalenſis, Metropolis Florentina, & Mima-

pore multis vitijs irretitus, aut ſordibus inquinatus, liber, ac mundus euolet in ſuperna, & nullo dolore relinquat, quod miro ardore contempſit. At me quidem iampridem totum in hanc cogitationem erectum, cum varij rerum humanarum, multiplicesque caſus, tum vix, de quo dico, tàm repentini, tamque inſperati euentus, ſubitæque procellæ confirmârunt. Quid enim? Floruit hic paucis diebus, pluſquam meâ ſententiâ aſſecutus eſt, quàm vel vlli ſperare, aut ei fas eſſet, optare; quandoquidem ea loco tàm humili, tamque abiecto, ad tam excellentis gloriæ culmen, altitudinemque potentiæ euectus eſt. Et ecce mi Pater, ac Domine dum huic ad vota ſuccedunt omnia, parum dico; imo tum vota ſucceſſu rerum ſuperantur; dum nihil optat, quod non ſperet, dum nihil ſperat, quod non quærat; nihil quærit, quod non aſſequatur; dum ei cuncta arrident, in ipſo primordio iuuentæ, in medio florentis gloriæ auſu, ſubita, atque inſperata morte corripitur. O fluxam rerum humanarum labilemque naturam, ô fallacem vitæ ſpem, ô miſeram conditionem. Quid eſt, quod animos noſtros excitet, aut alliciat ad hanc rerum tranſeuntium, & tam citò labentis vitæ gloriam appetendam? cum vel res nobis, vel nos rebus tam inopinato euentu, tamque ſubito caſu ſubtrahimus? Igitur humaniſſime Princeps, ab his rebus quæ tam cito pereunt, meus auocandus eſt animus, atque illic ſpes mea, cogitatioque locanda eſt, vbi vita perpetua, vbi pax æterna, vbi immortalis beatitudo, vbi ſempiterna felicitas; vbi Deus noſter eſt præmium, ac vita, & merces noſtra magna nimis. Hæc tuæ Reuerendiſſimæ D. ſcripſi, non quòd aut ad contemptum vitæ præſentis, aut ad ſpem futuræ eam accendendam, inflammandamque putarem, cùm vita tua, perfecta quædam norma integritatis, ſanctitatiſque extitat, ſed vt magis hæc epiſtola eſſet monumentum mei in te præcipui amoris, ac ſingularis obſeruantiæ, intelligereſque tuam Reuerendiſſimam D. mecum in ſtudijs, mecum in cogitationibus, mecum & domi, & publicè cum ſuauiſſima memoriâ verſari, cui me vnicè trado, atque commendo. Bononiæ XII. Calend. Febr. M.CCCC. LXXIV. *extat inter epiſtol. Papien. numero* 549.

XIX. *Euſdem prodigalitas.* Obijt Petrus tabidus, voluptatibus confectus, annorum XXVIII. Ità ſplendidus erat, vt pecuniæ perdendæ natus eſſe videretur. nam eo biennio, quo ſuperuixit, ducenta aureorum millia in victu abſumpſiſſe; LX. verò m. æris alieni, argenti autem cælati CCC. pondo reliquiſſe traditur. *Onuphrius in Sixto IV. Volaterranus lib. 22.*

XX. *Card. Theanenſis moritur, & laudatur.* Eodem Menſe Ianuario deceſsit Cardinalis Theanenſis. De eius obitu Papienſis laudatoriam ſcripſit ad Cardinalem Spoletanum dignam, quæ legatur.

De vlciſcendis erroribus noſtris; quantum video, cogitat Deus. Comminuere nos vult, vt puluerem antè faciem venti, & lutum platearum delere. Ad imam confuſionis iudicio diuino detrudimur. Eripit conſilia, vt in tenebris ambulemus. Tollit auctoritatem, vt contemptui hominibus ſimus. Labenti iam Ordini noſtro abſtulit paucis annis firma præſidia, Ioannem Cardinalem Sancti Angeli, Beſſarionem Cardinalem Nicænum: nunc quoque Nicolaum Cardinalem Sanctæ Cæciliæ: quorum virtute quanta ſuſtinerentur, tu ipſe videbas quotidiè. Vno amplius, aut altero adempto, quid reliqui eſt, ad ſalutem? Impleri propheticum illud Iſaiæ conſpicimus; *Auferet Deus ab Hieruſalem, & ab Iuda, Principes ſupra quinquaginta annos, & honorabilem vultu, & conſiliarium ſapientem, & prudentem eloquij myſtici, & dabit pueros Principes eorum, & effæminati dominabuntur eis.* Miſerandam profectò ſortem, cui quod eſt firmum, adimitur, quod infirmum relinquitur. Theanenſis autem noſtro, quid in domo Dei vidiſti? Cuius vita omnis labor fuit, & veritas, & ſalutare ſemper conſilium. Meminiſti, quæ ſedente Eugenio, & Nicolao, interius ad huc diuerſis in locis Eccleſiæ præſtitit. Vidiſti, quæ adminiſtrante Pio magnis ſuis diſcriminibus egit. Ærumnarum plenus is Pontificatus fuit. Quæ autem pars fideles curas ſuas non ſenſit? Neapolim cum miſſus eſſet, ad coronam regni Ferdinando reddendam ſcis id quod tuis conſilijs, de recipiendis vrbibus duabus, Beneuento, & Tarracina Sedes decreuerat, illius aſſidua diligentia perfectũ fuiſſe. Relata etiam documenta rerum noſtrarum, quibus vinculum Regiæ in nos fidei, noſtræque poteſtatis, ac beneficij ius probabatur. Ortis deinde bellis, quibus in Flaminia, in Sabinis, ad fines Campaniæ vexati grauiter ſumus, tenes, vt ſua diligentia, ſecunda omnia nobis acciderint, Grauis hoſtis ad flumen Lyrim, nè in Romanum agrum tranſiret, exiguis copijs prohibitus eſt. Loca munita obſeſſa, & capta. Oppidis penè omnibus Iacobus Sabellus exutus qui cum Andegauenſibus ſentiens, omnia per Latium ad portam vſque Vrbis latrocinijs infeſta habebat. Sigiſmundus Malateſta attritus, concluſuſque Arimini, ad abiurandam hæreſim compulſus eſt, veniamque petendam. Claſſis quoque ex portu Piſano ſanctæ expeditionis cauſa, per fretum Siciliæ Anconam perducta. Iterum ſedente Paulo, Euerſi ot fratres in Eccleſiam ſemper impij, diebus duodecim altero eorum capto, altero expulſo, armis ſublati tondemque munitiſſima oppida noſtræ ditioni adiuncta. Quæ omnia licet militares Duces habuerint, ſumus tamen experti, quantum fides huius, ac labor, ad exitus ſecundos contulerint. Erat in caſtris ſumma ſolertia, vigilabat aſſiduè impertiebat ſe ſingulis. Nullorum diſcriminum operam ſuam patiebatur immunem. Atque fortem animum in acie & in obſidione præſtabat. Ad populos vero in fidem Eccleſiæ traducendos, præcipua erat cum dexteritas, tum efficacia, vt non minus adminiſtrationem omnem belli Legatus, ipſe adiuuerit, quàm à belli Ducibus adiuta fuerit eius Legatio. Inter hæc autem, cum cogente vi rerum aliquando acer eſſet, ac vehemens, numquã tamen eſt ſuæ ſortis oblitus. Nulla in eo diritas, nulla crudelitas cognita eſt. Satis habuit ſemper erratorum ſuorum admonere hoſtes, perdi eos nunquam eſt paſſus, in eo certam victoriam reponens, ſi beneficium poſt arma caperent, fideles ex infidelibus, boni ex improbis redderentur. Quibus rebus factum vidimus, vt populi ipſi deuicti, ſummaillum beneuolentia ſummiſque honoribus proſequerentur; vt quem habuerant in bello caſtigatorem perfidiæ, ſic in pace ſeruatorem fortunarum, parentemque colerent. Horum operum ſunt teſtes complures epiſtolæ Pij ad eum ſuo chirographo ſcriptæ, in quibus illi gratias agit, & vſque eo conſentire conſilia eius, conſilijs ſuis oſtendit, vt quodam eorum loco ſcribat SS. Tua fides, & in omnibus rebus diligentia, liberat nos ſcribendi onere, quia vbi tu es, nos ſumus. Ea facis, quæ ipſi nos faceremus, nec hortationibus eges. Et rurſus victoriæ ſuæ congratulans SS. Digna ſunt, *inquit*, omni laude opera tua. A te perfidus hoſtis Eccleſiæ domitus eſt, & amputatis alis in ſpeluncam concluſus. Iterum quoque SS. Nobiſcum patere fili; quia & nobiſcum es regnaturus. Mitto quanta inopia difficultates has militares aliquando pertulerit, vt ipſo priuatim egente, Pio magnis ſtipendijs exhauſto, cum nec vnde ad victum neceſſaria adminiſtrarent miſertus ego laborum, priuata illum pecunia nonnunquam adiuuerim. Sed nec laudi externæ ceſſit domeſtica. Magna æſtimatione ſemper apud

Digitized by Google

Pontifices fuit. Rara erant de ſummis rebus conſilia, ad quæ non vocaretur; rari delectus Patrum, inter quos primus non eſſet. Cauſæ autem grauiores penè iam omnes, vel illi, vel tibi, vel vtrique ſimul, tanquam fidelibus iuſtitiæ miniſtris, vno ordine iudicandæ permittebantur. In quibus qua innocentia fuerit, conſtantia, & fide continuata, virtutis opinio certo eſt documento. Erat porrò in ſenatu ad conſulendum liber, ad diſſerendum rectus, ad benè videnda omnia perſpicax. Conſcientiæ, non gratiæ ſeruiebant eius iudicia. Fortis verò animus publica ſemper ſpectans, nil humile ſapiebat. Erant de iis tantum ſermones eius, & curæ, quæ aliquando eum iusnus ſecunda æſtimatione, noſtra haberentur, dolebat per nimium, ac veluti ſibi vni pertinerent, querelis aſſiduis requirebat. Taceo vitam eius priuatam, modeſtiæ Sacerdotalis, ac continentiæ certiſſimum ſpecimen. Non quæſierat ſibi Sacerdotiorum aceruos, quos in pleriſque dolemus: non theſauros, qui nulli inuenti ſunt. Cenſu erat ſuſtinendæ dignitati vix ſuppetenti. Malebat non abundare, quàm adminiſtrationum multitudine animam deprimi. Habitauit modicis ædibus, vt ſcis, vſque conductitiis. familia perſeuerauit, vt mediocris ſemper, ita & ſingulari diligentia ſua, benè inſtituta domus tota, nihil pretioſi, vmquam apparatus propoſuit. Eam nos ſæpe inſpeximus. Aulea cari, peregrinique operis, abacique argentei in gradus extructi, caſtigata ſuppellectile exulabant. Domini virtute, non externis artibus, ædes honeſtabantur. Ipſe verò culturæ corporis ſui, atque omnis lenocinii negligens, quam in aliis requirebat de ſe primus vitæ ſeueritatem præſtabat. Menſa nihil exquiſitum habuit vmquàm, aut nimium. Cubiculum quoque nil delicatum, ac molle. Veſtis erat, quam videbamus quotidiè, communis, & modica. Denique diſciplinam omnem domus, & ſuam, eo vir iuſtus redegerat, vt ſatisfacere caſtis animis, non delectare ambitioſos oculos poſſet. Innumera ſunt, quæ recenſenda de ſuis meritis eſſent, tam quidem magna, quàm multa. Sed conſultè ea prætereo, quòd magnitudine ſua librum requirerent; & propoſitum mihi eſt, epiſtolam ſcribere leuatricē doloris, non vitæ ante actæ commentarium: texere Hæc ideo aptiùs elegi, quod in recenti obitu ſuo deeſſe vocem literis non volui, & nuper in funere minùs veris laudibus honeſtatum illum cognoui. Nos, Spoletane mi, quos ſupereſſe annis eius voluit Deus, laboreſque vitæ paululum adhuc vltra producere, grati beneuolentiæ acceptæ memoriam hominis contineamus in animis noſtris, viuereque inter nos quam diutiſſimè illum ſinamus. Vita enim mortuorum, in memoria viuorum eſt poſita. Inprimis autem oremus pro eo Deum, fidelique animæ eius pacem precemur; quam licet pia fide collocatam iam in ſinu Abrahæ credam, tamen quia incertum eſt homini, vtrum acceptione ſit dignus, vel odio; & iuxtà verbum ſcripturæ, opera iuſtorum, ac ſapientium in manu ſunt Dei; non deſint illi fraterna ſuffragia. Si cum Chriſto regnat in cælis, gratæ mētis inſpector, vt & nos conregnemus orabit. Sin purgādis adhuc laribus ſupereſt aliquid, impleamus nihilominus Sacerdotū officia: *Sancta enim, & ſalubris eſt cogitatio, pro defunctis exorare, vt à pœnis ſoluātur.* Etiā vt ità agamus, priuata noſtra iuſtè efflagitant. Dilexit ille nos plurimùm vt ſcis. Eodem parte in Eccleſia genitus eſt. Menſam ſancti ſenis participauit nobiſcum. Vna fuit ſemper noſtra, & illius conſiliorum, & arcanorum communicatio. Veram ſocietatem diremit numquā, vel noſtra offēſio, vel aliena iniquitas. Perſeuerauit in finem, conciliatus in charitate amor. Vidiſti in duris noſtris, quo affectu erat in nos, quàm præſtò aderat conſolans, vel opem, quam poterat, afferens. Amantiſſimæ fraternitatis nullum officium prætermitti paſſus eſt, deſideriis noſtris vltrò ſemper occurrens, vt non tam grati animi ſit hæc recordari, quàm inhumani non meminiſſe. Poſtremò, mi Pater, quando in veſperum inclinat iam Sol, id eſt ætas noſtra, in exitum vergit, ad iter vniuerſæ carnis animas præparemus. Omnibus enim dies illa eſt obeunda: Nec parcitur magno, aut paruo, locupleti, vel inopi. Mortuus Eugenius eſt, & Nicolaus, & Pius, & Paulus, quorum omnium gloriæ, & funeris pariter ſpectatores fuimus. Defuncti illuſtres tot Cardinales, quorū aſſūptiones vidimus, & ſepulchra Ambulemus dum locē habemus, nè tenebræ nos apprehendant. Si promerendi ſunt noſtri, & carnis habenda ratio, id agamus, dum integris ſenſibus ſumus. Libra iuſtiore expendamus quid cuiq; debeatur, & diſcriminibus teſtamentorum liberabimus eorum inopiam. Si procuranda futuris ſuffragiis animæ eſt ſalus, hanc quoq; ipſi nos incolumes ſtatuamus. Malè ab hæredibus inſtituta noſtra ſoluuntur. Quid ſui commodi eſt, non alienæ pietatis, inſpiciunt. Itaque habetur in mortuos gratitudo. Nihil minus autem, quàm horam illam ſupremam ad hæc componenda vtilem iudicemus. Plena enim terrorum eſt, & anxietatum, & tenebrarum; dumque inter ſpem vitæ, metumque pendetur, integer ad nulla eſt animus: interruptis vocibus, ac morientibus diminutè fiunt omnia, ac perturbatè, & plerumque ad alienum magis, quàm noſtrum arbitrium. Quin & illud ſæpe accidit, vt propter ſpem oppreſſis ſubitò ſenſibus, torpefacta etiam lingua, inteſtati decedentes, famæ & noſtris malè detereùs animæ conſulamus. Permouebat autem illis omnis hæc diligentia, vt domeſticis antè compoſitis, liberiſque terrenorum cura, de ſolis cæleſtibus cogitemus, tranquilliuſque in Domino quieſcamus. Hanc autem ipſam horam egreſſus, in omni loco, in omni tempore vigiles expectemus, quia in quo illa nos expectet, incertum habemus. Vale. Romæ 11. Ianuarii 1474 *epiſt.* 541.

ANNO CHRISTI
1475.
SIXTI PAPÆ IV.
Anno 4 & 5.

Friderici Romanorum Imp.
Anno 36.

Mahometes Turcarum Imperator, quingentorum nauigiorum claſſe inſtructa, ad primos dies veris Vezirem ſuum Geducem Achimetem Baſſam, expeditionem contra Chriſtianos ſuſcipere iuſſit. *Leoncla in lib.* 16. Rhodiani Equites contra ſe ducendam opinantes, & ij arma, milites, commeatum oppugnationi ſuſtinendæ parauerunt; ac præterea Ioannem Cardunam Equitem, Præfectum Balearicum, Romam miſerunt, qui Sixtum Pontificem, ac Ferdinandum Neapolis Regem, cæteroſque Italiæ Principes; ac populos ad ſubſidia ferenda inflammaret; tum verò eius militiæ in Italia reditus colligeret. *Boſſ. in lib.* 10. Flexit Ottomanica claſſis in pontum Euxinum, atque Caffam, ſeu Theodoſiam, & Menkien, & alias inſuper arces, oppida, regiones, cum ipſis populis Oſmaneo ſubiecit imperio. *Leonc. ſup.* Hæc de Caffæ amiſſione Laudiuius Vezanenſis Lunenſis, Eques Hieroſolymitanus Cardinali Papienſi ſcribebat.

I. *Turcæ claſſem in Chriſtianos inſtruunt.*

Quæ nuper apud Scytas Europæ ab immaniſſimo Rege Turcorum in Ponto geſta ſunt, etſi omnia calamitatibus plena videantur, ea tibi paucis referre inſtitui, vt ſciat tandem Romanus Pontifex, atque vniuerſus orbis Senatus, hanc, maximam omnium eladem, cum ſummo Chriſtianæ Reipublicæ detrimento acceptam; quum tantæ præſertim victoriæ Barbaris acceſsio facta ſit, vt non modò rei huius

II. *Caffam & alia oppida inuadunt.*

noua perturbatio vniuerſi quidem Orientis animos inualeſcit, ſed omnia Turcorum poſſe viribus expugnari prædicent homines, & qui Euxinum mare atque Ægeum tenent, fugam potius, quam arma meditentur; atque ea vel animorum, quæ olim maioribus noſtris fuit, in exercitu Chriſtiano fracta: nec vllam ſpem ſalutis priſtinam in noſtris intelligo, niſi Occidens vniuerſus ad arma conuiret, atque vno tempore terra marique Turcus oppugnetur. Nam tot bellorum impetibus rem protrahere, non video quid profuturum ſit. Poſt enim captam Bizantium, quæ in Propontide ſita eſt, quantas calamitates Chriſtiani acceperint, niſi teneres omnia, referrem. Itaque Græcis primo ludibrio habitis, mox ad alios ferro penetrauit. Myſoſque & Triballos ſuperioribus annis varijs afflixit cladibus, nuper vero in Tauricam Cherſoneſum ingenti claſſe comparata nauigauit, & quum legiones militum in terram expoſuiſſet, inſperato Scythas aggreſſus, vrbem Theodoſiam, quæ nunc à barbaris *Caffa* appellatur, Genuenſium coloniam, magna vi cepit oppugnare: Rex ipſe Scytha tanta belli mole oppreſſus, cum mille quingentis equitibus in vrbem ſeſe recepit: cæteri, qui in aciem educti fuerant, militum proditione ad Turcum deſciuere. Itaque nulla pugnandi intermiſſione oppidanis facta, diebus quatuor & totidem noctibus exercitu propius admoto, perrexit obſeſſos expugnare. Patricium, qui ſeſe intra vrbis vallum, ac mœnia tutabatur, quum vim hoſtium ingruentem ferre diutius non poſſent, ab obſidione liberari apud ſuos Magiſtratus flagitabant. Reclamantibus illis, ſeditio orta eſt. Itaque oppidani proditione facta ſeſe mox hoſti dediderunt. Turcus poſt captæ vrbis victoriam, quum ingentem prædam militibus ſuis diuiſiſſet, mox ad omnia ſuppliciorum genera, in captiuos animum conuertit. Itaque impetu facto ex licentia ferri deſæuire barbari cœperunt. Quotquot enim obuiam excepti, militum gladijs trucidabantur. Nullus fuit in captiuos miſericordiæ locus; nulla in Deum pietas, & religio, nullum etiam crudelitatis genus omiſſum. Alij quidem inexcogitato ſuppliciorum genere torquebantur: alij interuallos cruciatus miſerabili fato exanimati ſunt; nonnullos verò ad necem vſque verberibus cædi Dux ipſe imperauit. Conſulem quoque ipſum, atque vrbis Prætorem capite truncauit, Patricios verò omnes, & vniuerſum quidem Senatum ferro aggreſſus eſt. Ciues etiam ex ſenioribus trecentos ad vnam interemit, mox in reliquam plebis multitudinem furore debacchatus. Audires teneros infantium vagitus, & triſtes parentum lachrymas, atque vrbe tota, ſæuos paſſim matrum vlulatus. O quam triſte omnibus ſpectaculum fuit in tanta vrbis atque hominum ſtrage, vbique morientium gemitus, & opem implorantium vota exaudire. Sed Turcus multo ferocior, ad omnia ſicut immobilis, nec vmquam oculos ad miſericordiam deflexit; ſed contempta Dei religione tam immane facinus aggreſſus, vt humana ſimul & diuina permiſcuerit. Non aris ille Sanctorum pepercit, non templis Diuorum; non pueris aut virginibus, quos ſatellitum manibus attractos, in conſpectu parentum iuſſit occidi. Matronas quoque nobiles, & iam ſenio confectas, nullo ſexus diſcrimine habito, trucidari imperauit. Itaque nullus fuit crudelitati modus. Poſtea vero præſidijs militum in vrbe capta diſpoſitis, ipſe omnem Pontici maris oram claſſe depopulatus, hinc ad Getas, qui trans Danubium incolunt, arma conuertit, vt arcem eorum munitiſſimam expugnaret, & iam caſtra admouit. Huic tamen ab oppidanis indies acrius reſiſtitur, vt incertum ſit ad quos potius victoria declinet. Habes igitur infelicis belli exitum, quod nuper in Taurica Cherſoneſo geſtum. Quid enim grauiora expectamus? Quotidie maiora quidem Turcus in Chriſtianos molitur, & incredibili exercitu comparato bellum renouauit, vt in Italiam claſſe trajeciat: atque de inſulis Aegei omnibus actum, ſi vera ſunt, quæ nobis quotidie formidoloſa nunciantur. Quid facimus igitur Chriſtiani? Quid in tanta belli mole dormitamus? tanquam nihil ad nos ſpectet, nemo eſt, qui tantæ cladis meminerit, Vbi vis illa animorum eſt, quæ olim maioribus noſtris fuit? vbi nominis Latini maieſtas? Vbi deníque bellica Romanorum virtus, & imperij gloria! Vtinam falſus ſim; de Chriſtianis actum; nullus maturius hoſti occurratur. Iam minori dominatur Aſiæ, & omnis Pontici maris ora nuper illi adiecta. Signa quoque ad Tanaim, & Mæotidem vſque protulit, Græcia omnis in poteſtatem bello redacta. Pauca extitit ad huc maritimæ vrbes in fide retinentur, libertate Venetorum defenſæ. De incredibili Rhodiorum virtute, ac militum noſtrorum conſtantia bene ſperandum eſt. Nam magnitudine quidem animi, & armorum exercitatione longe cæteris præſtare videntur: atque omnia ad neceſſarios belli vſus indies comparamus, & nobis terra commeatus abũde ſunt; petunt Vrbe verò ipſam mœnibus, & ingenti vallo claudimus, atq; omnes machinas, & tormentorũ genera ad vim hoſtiũ arcẽdam, murorum propugnaculis erexim⁹; vt ſi quãdo belli vſus euenerit, nõ tã conſtãter hoſtẽ excipere videamur, quàm fortiter propulſare. Vale felix, ac Laudiuij tui memor, quem ſcias tui profectò ſtudioſiſſimum eſſe, ac tuum nomen in hos vſque Orientis populos extollere, ac prædicare. Vale iterum. Rhodi Calendis Auguſti M. CCCC. LXXV. *Laudiuius epiſt. 64. inter Pacien.*

III. *Auaritia Conſulũ, aliorumq; Præpoſitorũ Caſſa perditur.*

Amiſſa eſt Theodoſia, potiſſimùm auaritia Conſulum, aliorumque publicis muneribus Præpoſitorum, ex populo Genuenſi. Nam cum ex horum auctoritate, atque arbitrio omnia adminiſtrarentur, fiebat, vt aliqui priuatum commodum, publico bono præferrent, ac turpi quæſtui ſtuderent. Creuerat ea vrbs ſub Genuenſi imperio in magnas opes, eratque omnium Genuenſi priuatim & publicè fructuoſiſſima erat: ob frequentia, & ampla commercia, quæ priuatim ciues diuitijs augebant. Quibus rebus fiebat, vt magnam potentiam, magnamque auctoritatem apud accolas Tartaros obtineret: ipſeque Tartarorum Imperator, cui lateſimè patentes circa regiones parebant, coloniam illam, quæ regnis ſuis haud exiguo emolumento eſſet, in magno pretio, magnoque honore haberet. Quarè omnium finitimarum Præfecturarum controuerſiæ, Genuenſibus Magiſtratibus diſceptatoribus, & arbitris (ità Imperatore volente) Caffæ tranſigebantur, neque Præfectus campeſtris regionis, ſine voluntate, & aſſenſu Genuenſium Magiſtratuum eligebatur: quorum Magiſtratuum tanta erat in eo negotio auctoritas, vt in quem ipſi ſtudia inclinaſſent, is victis competitoribus præfecturæ compos fieret. Præter Conſulem autem, cui duo in conſilio addebantur & ad quem ſumma imperij pertinebat: quattuor. Vrbis Magiſtratus elegebantur rebus campeſtribus moderandis, & procurandis. Cum is eſſet rerum ſtatus, Mamaces campeſtris Præfectus moritur: in cuius locum Satrapes quidam nomine Eminceces ſuffectus eſt. Huic, ex teſtamento Mamacis ab Imperatore approbato, nominatus erat ſucceſſor Caratmerza Satrapes. cæterùm vxor Mamacis vidua, mulier prædiues ac potens, inſignisque ſuperbiæ, & ambitionis fœmina, in eam præfecturam indomita cupiditate pro filio ſuo Seitace tendebat: cum non modo precibus, & allegationibus, ſed pecunijs quoque, & corruptionibus pugnaret: negotio Conſtantino Petrocuſſo Genuenſi, dato, qui primò Gotofredum Lercarium, Genuenſium Conſulem, ac deinde Baptiſtã Iuſtinianum ſucceſſorè appellauit: quorum fidem, vidua, nullis promiſſis aſſiduè obtundendo labefactare vmquam potuit; cum

& amplius. Nec tamen Valacho incruenta ceſſit victoria: quippe cuius acies multitudine hoſtium prægrauata inclinare iam cœperat, niſi ipſe inter primos animo ſè pugnâs, pugnam reſtituiſſet. Permagnum autem eum ad victoriam, tum ad maiorem hoſtium ſtragem momentum ipſi attulit, quòd omnem circumcirca regionem, longè, latèque in primo Turcarum ingreſſu ipſe exuſſerat. Hinc enim factum eſt, vt in magna commeatus, & pabuli penuria, Turcæ iuxta, ac equi ipſorum debilitarentur. Moderatè autem Stephanus illa ſua fortuna vſus eſt, ſoli Deo victoriam acceptam referens, ac toto quatriduo deinceps omni præter panem & aquam cibo abſtinens. Per vniuerſam quoque prouinciam edictis vulgatis imperauit, ne quis auderet ſibi, ſed ſoli Deo victoriam illam aſſignare. Quin & Sixto Pontifici, Cazimiro Poloniæ, Mathiæ, Vngariæ Regibus, aliquot ex captiuis primoribus, ac propter hæc militaria ſigna cum manubijs dona miſit, opem eorum contra tam potentem, & communem hoſtem Chriſtiani nominis implorans: atque nuncijs alijs pòſt alios deſtinatis, ſignificans, Mahometem Adrianopoli ingentem belli apparatum facere. Adnixus eſt tamen Matthias gloriam illius victoriæ in ſe transferre, dimiſſis ad Pontificem Max. & alios Principes Chriſtianos quoquouerſum literis, quibus iactabat à præfecto ſuo Stephano Palatino, Turcas profligatos eſſe. Nec ita multò pòſt, aduenit ad Cazimirum Iſaacus Trapezuntius, Vſuncaſſani Legatus, ad ſuſcipiendum contra Mahometem bellum, Regem cohortans, indè cum benigno reſponſo dimiſſus, ad Sixtum Pontificem & cæteros Reges, ac Principes eadem de re acturus profectus eſt. & quidem Sixtus, Dominicum Aletienſem Epiſcopum, Veneti autem Ioannem Emum, cum nonaginta tribus millibus nummum aureorum, ad Regem Matthiam miſerunt; quibus ille fretus, expeditionem cum decem millibus mercenariorum militum contra Turcas, extremam oram Vngariæ ingreſſos fecit: ſed tamen perſequi eos longius auſus non eſt, nè à fronte pariter, & à tergo impeteretur. Firmauerant enim Turcæ munitionem in citeriore ripa Saui extructam, quinque millium militum præſidio, vnde liberius in Sirmienſem agrum poſſent excurrere. Eam igitur munitionem modo Vngarus, non ſine magna ſtrage ſuorum expugnauit, & mox in interiorem partem regni ſui cum exercitu ſe recepit. Nec multò poſt reuerſi Turcæ, vſque ad Varadinum populabundi excurrerunt, oppidum id incenderunt; & omni illa latè patente ora trans Tybiſcum ferro, igniqùe peruaſtata, ingentem cum aliarum rerum, tum hominum prædam aſportarunt, & abegerunt. *Folieta hiſt. Genuen. l. XI. Cromerus lib. 28. Bonfinius decad. 4. lib. 3.*

IV. *Turcæ Venetis infeſti.* Per idem quoque tempus, à Venetis, terreſtri bello parum proſperè cum Turcis res geſta eſt. Nam ad octo Turcarum millia in Epyrum tranſgreſſa, Croiam oppidum in Chaoniæ regione ſuper montis crepidinem fundatum, ferociter oppugnarunt, atque tandem expugnarunt. Acceſſit ad hæc alia clades, quam Venetis in Croianis campis ad locum, qui Tyranna dicitur Turcæ intulerunt; vbi fuſæ fugatæque ſunt Venetorum copiæ, milleque, & amplius ex Venetis deſiderati. Grauior tamen fuit Sontiaca cædes in Aquileienſium confinibus; vbi à Marbeco Turcicarum copiarum duce, ſignis collatis, tota planitie, aut cæſi, aut capti ſunt equites Veneti, multique viri fortes, qui in prima acie fuere deſiderati, & in his Hieronymus Nouellus penès quem fuit copiarum imperium. Dimidium, & ampliùs florentiſſimi equitatus cecidit eo die. Barbarus præſenti ſucceſſu ferocior factus, poſtridie [quam dimicatum erat], In Forouilienſea agros tumultuosè effuſus, quicquid intrà Sontium, & Tiliauentum amnes patet ſoli, vno die cædibus, flammâ, & rapina fœdauit. Ad centum circiter villæ incendio deflagrarunt; multi mortales, ſtabularij, agaſones, fœminæ, pueri in miſeram captiuitatem abducti. *Sabellicus ennead. 10. lib. 7. P. Iuſtinianus lib. 9.*

V. *Matthias quoq; Rex Hungariæ Chriſtianis Principibus moleſtus.* Et quidem Matthias Rex, poterat maius operæ pretium in Turcas facere, Pontificijs, & Venetiano pecunijs adiutus. cæterum maluit cum Regibus Poloniæ, & Bohemiæ digladiari, quam vnitis viribus in communem hoſtem mouere. Enimuero per induciarum, quas cum illis fecerat, tempus, imprimis Fuſtenbergum munitionem in Sileſia oppugnare adortus, verum inde ab aulico Wladiſlai comitatu fœdè repulſus eſt. In Wratiſlauienſes deinde & nonnullos, Sileſiorum Duces maiore licentia mox debacchatus eſt. Induſſit enim militibus, vt non modò ex agris ſociorum liberè prædas agerent, verum etiam in Wratiſlauienſium facultates graſſarentur, vxoreſque eorum, & liberos ſecum adducerent. Glogouienſium vero Ducem captum in cuſtodia habuit, ac ditionis parte mulctauit, itemque Venceslaum Ribnicenſem. Inuaſit & Oleſnicenſem dominatum, idemque Coſlinenſi feciſſet, niſi Præmiſlius Dux conſilio eius maturè explorato, Polonorum præſidio, ſeſe præmuniuiſſet. In Morauia pariter tres munitiones; redemptis auro defenſoribus earum, in poteſtatem ſuam redegit. Non ignorauit iſta Pontifex Sixtus. Quamobrem Dominico Aletienſi Epiſcopo, Nuncio ad eum miſſo, commiſit, vt illum officij admoneret, & ad pacta cum Regibus ſeruanda induceret. *Cromerus ſulp. M. S. expedition. Sixti huius anni.*

VI. *Imperator & Dux Burgundiæ diſſidentes conciliantur.* Non minus diſſidium erat in Germania inter Fridericum Imperatorem, & Carolum Burgundiæ Ducem. Carolus Nouesium pertinaciſſimè obſidebat, & maiora animo ambiebat. Imperator, vt hominem in officio contineret, amplius quàm ſexaginta M m. pugnatorum eduxerat. Iam ad conflictum, ſemel acriterum ventum fuit. Cæterum Alexandri Pontificij legati, prudentiâ, induſtria, & conſtantiâ effectum tandem eſt, vt duo validiſſimi, ac ferociſſimi exercitus, vix mille paſsibus diſtantes, intrà paucos dies fuerint reconciliati, maxima ſedis Apoſtolicæ gloria conuenit, vt Legatus in oppidi poſſeſſionem immiſſus, teneret illud, quoad Pontificis & Cardinalium auctoritate aliquid ſtatueretur, & cauſa Ruperti Archiepiſcopi Colonienſis cognoſceretur. *Papienſis epiſtola 610. Philippus Comineus libro quinto.*

VII. *Burgundiæ Duci, Galliæ Rex inſidiatur.* Affecit ea pax gaudio Sixtum Pontificem, qui gratificari cupiens Carolo, Antonium eius germanum natalibus ſuis reſtituit, & legitimum Philippi Burgundionum Ducis filium pronuntiauit, qui in omnes Caroli fratris principatus poſſet ſuccedere, ſi quid Mariæ, vnicæ eius filiæ, & hæredi accideret, & abſque liberis decederet. Hoc vt euitaretur, continuæ iniuriæ, & inſidiæ Ludouici Regis Galliarum effecerunt. Namque hæreditati Caroli inhiabat, miſſoque ad Imperatorem Oratore ne cum Carolo paciſceretur ſuadebat; rectè illum facturum, ſi prouincias Caroli omnes, quæ ſub clientela eſſent Imperij, occuparet, idem ipſe de Flandria, & Arteſia, & Burgundia, quæ ad Gallicum imperium pertinerent, efficeret. Riſit, Fridericus lepidiſſimè Ludouici mandata, propoſita hac fabella. fuit non procul, *inquit*, à quadam Germaniæ vrbe ingens aliquandò vrſus, qui totam vicinam regionem multùm infeſtabat. Eius oppidi tres quidam iuuenes, veniunt, vt conſueuerant, ad cauponem, rogant prandium ſibi præberi; fore, vt intrà biduum perſoluant omne debitum, ſeſe capturos vrſum illum vaſtatorem; eius pellem magno poſſe vendi, & futurum, vt

aliquo præterea munere cohoneſtentur à ciuibus, ob interemptam belluam, quæ tantum damni dederit. Caupo conditionem accipit, Pranſi contendunt ad latibulum feræ; in quam quum opinione citius inceſſiſſent, perterrefacti ſubito accurſu, in fugam abeunt. Ex ipſis vnus in arborem conſcendit; alius ad vrbem, quantum poteſt fugit; tertium vrſus comprehendit, & proſtratum pedibus côculcat, rictum deinde propiùs ad aurem admouet. Interea iacet ille mortui præbet ſpeciem, & hominis exanimati. Ita enim eſt vrſi natura, vt ſi quod cepit animal mortuum eſſe putet, non infeſtet amplius. Itaque quum & iſtum crederet extinctum, relinquit, inque ſpeluncam redit. Ille tandem, vbi conſurrexit, vrbem petit. Qui in arborem confugerat, incolumem illum eſſe videns accurrit. & valdè cupidè rogat, quid in aurem immurmuraſſet bellum; hoc, *inquit*, ille mihi præceptũ dedit, nè quam vrſi pellem deinceps vendam, niſi captâ primum ferâ. Præter hanc fabulam, nihil tum aliud Oratori reſpondit, obliquè ſignificans Ludouico, vt cum exercitu, quem priùs promiſerat, veniret, atque coniunctis viribus hoſtem, ſi poſſent, caperent, ac ipſius deinde facultates inter ſe partirentur. *Meyerus annal. Flandr. lib. 17. Comineus ſupra.*

VIII. *Conciliãtur Fran cia Rex, & Dux Burgundiæ.* Id verò cùm non ignoraret Carolus, hoſtili ſcilicet animo Ludouicum in ſe eſſe, & qua Sigiſmundum Auſtriacum, quà Renatum Lotharingum contra ſe excitâſſe, ipſe quoque pace cum Imperatore iam facta, Eduardum Anglorum Regem in ſocietatem belli euocauit, eumque ingentes copias illius in Gallias traiecisse accepiſſet, paratum ſuum exercitum in Ludouicum mouit. Hæc vbi Sixtus accepit, vt ſurgentem belli flammam extingueret, Nicolaum Mutinenſem Epiſcopum, virum virtutis, atque ingenij præſtantis, Nuntium in Gallias miſit, qui arma omnibus extorqueret. Factum. Reges in finibus Ambianorum ponte facto inter ſe collocuti, pacem iureiurando compoſuerunt, & pacta confirmarunt, pridiè Calendas Septembres. Suus vterque ſocios, amicoſque nominauit. In his Burgundioni cautum. Britannum excludi volebat Ludouicus. At Eduardus reſpondit, ſi qua vis illi intentaretur, è veſtigio ſe claſſem in continentem redituram Nouem annorum inducias certis conditionibus pepigerunt, & ſuper ſacroſanctum Canonem Miſſæ ſuper ſancta Euangelia, ſuper ſtipitem veræ Crucis Chriſti, in qua operatus eſt noſtram ſalutem, per fidem Deo debitam, per ſacroſanctam legem Chriſti in baptiſmo acceptam, pro ſe, pro ſuis hæredibus, & ſucceſſoribus iurauerunt, ob hanc cauſam, Canonem, Crucem, Euangeliaque ſuis manibus tangentes. Ad Crucem Laudunenſem, vt Carolus iuraret adduci non potuit Ea Crux in Andibus ſumma religione habetur. Peruetus opinio tenet, qui ad eam conceptis verbis peierarit, intra annum vertentem peſſimo letho occumbere. *Meyerus ſup. Paulus Aemilius in Ludouico XI. Guagninus lib. X. Papienſ. epiſtol. 623.*

IX. *Motus in Hiſpania inter Caſtellæ, & Luſitaniæ Reges.* Non leuiores motus in Hiſpanijs, inter Ferdinandum Iſabellamque Reges Caſtellæ ex vna parte & Alfonſum Luſitaniæ Regem Iſabella Henrici Regis ſuperiore anno defuncti ſoror, Ferdinando Aragonio, Regi Siciliæ nupta, Caſtellæ, & Legionis Regina vna cum marito capeſſiuerat. Segobianus poſtridie huius anni, ad ſolennia inaugurationis omnibus rebus inſtructus venit. Vorâ ſummis, medijs, infimis Sacramentum audiuit, manus Regias deoſculantibus. De forma regiminis controuerſia exceperat; Iſabellæ aulicis negantibus Ferdinandum ad aliquam reipublicæ partem accedere fas eſſe, ac ne Regis quidem Caſtellæ nomen adſcribere. de qua re eſt Neapolitano regno, non vnum exemplum proferebatur; vtraque Ioanna imperante, viros Regio abſtinuiſſe nomine, coniugio contentos, atque eo honore, quem Regina vxor dediſſet. Magna in [illegible] in ea contentione iactata: cum Aragonij contra tenderent; atque nulla Henrici virili prole diſputabant, ad Ioannem Aragonium ſtirpis maximum rediſſe res. Verum id Francorum moribus, legeq; ſanctum, facile eludebatur, multis tum nouis, tum antiquis exemplis prolatis, Otoſindæ, Odiſindæ, Sanctiæ, Vurracæ, Berengariæ, quibus ad fæminas rerum in Caſtella ſummam rediſſe ſæpè conſtabat. Ergo eo conatu deſtitere. Inter Ferdinandum, & Iſabellam fædus his legibus eſt ſcriptum. Vt in Regijs tabulis, edictis, moneta, Ferdinandi prius, deinde Iſabellæ nomen exprimeretur. Contrà in communi clypeo, Caſtellæ inſignia, Aragonijs potiorem locum occuparent, hoc genus prærogatiuæ, illud viri dignitati datum eſt. Iſabellæ nomine arces obtinerentur. Eius Sacramento, teſſeraque quæſtores vectigalia Regia Adminiſtrarent. Sacerdotia vtriuſque nomine, Reginæ voluntate darentur, modo viris litteratis. Ab ambobus cum vno loco eſſent, iura populi peterent finitimi, longinquique; disiuncti, quo loco vterque eſſet, ſuo nomine ius diceret. Alijs vrbibus, & Prouincijs, is penes quem eſſet Regius Senatus. Idem ordo Prætoribus iuridicundo creandis ſeruaretur. Graues hæ conditiones Ferdinando fuerunt; à ſubditis, vt acciperent, leges dici. Sed patientia, firmato imperio, omnia ſui arbitrij fore iudicabat. Simul Iſabella Princeps pro inſita prudentia, ægrum viri animum accomodata oratione, deliniuiſſe memoratur, ſuſcepta de iure regni diſceptatio non minus mihi moleſta accidit, & grauis. Quid enim iura imperandi diſtinguere neceſſe fuit, cùm amor caſtiſſimus, & ſancti coniugij nexus, conſtringat corpora, animus, fortunas? Sit coniugibus alijs liberum, ſecretum aliquid à viris habere, proptereaque in cuius me ipſam poteſtatem, animumque contradidi, decus, opes, Sceptra, vitam non communicarem? tantumq; in mutuum amorem nefas committerem? Stulta ſim, niſi vnum omnibus imperijs maioris multò facerem. Vbi ego Regina, tu Rex. hoc eſt, rerum omnium dñus, ſortiſque (nihil excepto) moderator, & arbiter. Hæc nobis ſententia ſtat, æternumque animo ſtabit, vtinam tam felix, quã certa, piaque. Tempori aliquid dandum fuit, Legulejorum ſtudijs in vmbra, otioque magnum prudentiæ nomen velantium Rebus gerendis, ſi hac contentione aulici, & Proceres aliquid ſe promouiſſe credunt, ne ſe ſuâ opinione deluſos breui ſentient. Niſi te volente, nihil impetrabunt honores, Magiſtratus, opes, Præfecturas. Duo tamen in hac moleſtiâ commodè accidiſſe arbitror. Cautum filiæ communi, quã tuo iure aſſerendũ à paterna hæreditate excluſam oportuit: quo quid iniquius, nobiſque ipſis moleſtius contingat? Cautum in omne tempus Caſtellæ populis. Nam honores, regni arces, vectigalia, Magiſtratus cæteris credere, neque ipſe velis, nec; ſine inuidia gentis, motuque contingit. Id niſi placet, tua ſum, de me pro voluntate, proque arbitratu ſtatuas licet. Hæc ſumma votorum eſt, deſtinataque voluntas. His verbis placatum Ferdinandus animum ad rempublicam retulit, ſuperiorum temporum perturbatione, & imminenti noui diſſidij periculo, multis partibus iactatam. Villenæ Marchio, Ioannæ, de qua diximus (ſuppoſititiæ, an legitimæ) Henrici Regis filiæ tutor, cum à Ferdinando, Magiſtratum Diui Iacobi impetrare non potuit, Alfonſum Luſitaniæ Regem, ad Ioannæ matrimonium, & indè ad Caſtellæ, & Legionis regnorum poſſeſſionem incitauit: eùm moneret, ne innocentem ætatem, Regiam puellam ex ſorore natam, Rex opulentus, & maximus in periculo deſereret. Supereſſe gentis ſtudia, ſupereſſe procerum, erupturã eum occaſione maiora. Ducem magis, quàm voluntatem deficiendi deeſſe. Facilè induxit cunctantem Alfon-

ſum; maximè quandò Lupus Albuquerquius, ad conſiderandum rerum ſtatum peritiſſimus, multorum procerũ Syngraphas abſtuliſſet, Eboramque ad illum adduxit, fidei teſtes, ſi Ioannem Principem ſibi connubio iungeret, tempore haud defuturos. Animis quoque Toletani à Ferdinando, & Iſabella alienatio, magnum momentum ad mouendum Alfonſum attulerat. Is multos annos in aula Regum aſſiduus, quæ res minùs verendos magnos homines ipſa ſæpe ætate facit, otij cupiditate (ſic videri voluit) Segobia ſe ſubduxerat Februarij die vigeſimo haud obſcurè iratus nouis Regibus, à quibus inani ſpe lactatum ſe eſſe conquerebatur, nullis præſtitæ operæ præmijs, contrà exhauſto patrimonio, magniſque ſumptibus factis, vt ingratis Principibus regnum quaſi de manu daret beneficium ſuum. Prætereà Cardinalis Hiſpaniarum, creſcentem gratiam malignis oculis aſpiciebat, omnium apud Reges arcanorum arbitri, moderatoriſque. Ei ſanando fruſtrà conatus adhibitus; cum minare ut potiùs intellecturos æmulos, quanti conſtaret, Toletanum Archiepiſcopum iniurijs violaſſe, laſſæ, irritæque patientiæ ſuæ, quantæ vires eſſent. Ioannes etiam frater Petri Acunij Buendiæ Comitis preces cum queſtionibus mixtæ fuerunt, nè ſe, & familiam perditum iri obiectatis dubiâ ſpe in certu præcipitare periculũ. Superbũ ingenium, immodicaque lingua magis magis irritabatur, præſertim Ferdinando Alarcone, quem è domeſticis vnum maximè intimum, ingenij væcurdia effecerat, incautis Principis auribus inſidiante, nouaque identidem implente eius animum irâ. Mouit Toletani diſceſſus, ac præceps alienatio animi, Alfonſum Regem vel tunc maximè, quando intellexit, nè Iſabellam quidem ipſam in eo ſanando quicquam profeciſſe. In Carpetanos aduenerat illum, ſi facultas eſſet, ſanatura. Vitauit ille congreſſum, Brincamque Compluto diſceſſit, exiguum oppidum, ſed loco, & opere munitum. Litteras interceptas accuſabat, quibus vitæ inſidias ſibi paratas conſtaret. Sed nè Velaſcus item Magiſter equitum, ad eum à Regina miſſus, aliquid effecit. Ergo eius exemplo cùm multi à Regibus deficerent, & ille ardentiori ſtudio ad feſtinationẽ ſollicitaret, Alfonſus Rex, Placentiam, ex Luſitania venit. In ea vrbe Ioanna in manus illius conuenit; celebratis ſponſalibus. Nè toto iungerentur, religioni datum eſt, priùſquàm propinquitatis vinculum, veniâ Pontificis Romani remitterent. Iis tamen Regibus Caſtellæ, proclamatis, Regium inſigne eſt impoſitum, iura, quibus cauſa nitebatur de ſcripto promulgata, atque Romam, & in omnes partes miſſa ſunt prolixo codicillo comprehenſa, verbis haud obſcurè in Reges aduerſarios contumelioſis. Lupus Albuquerquius in ipſa lætitia Penamaronis Comes creatur, vt eſſet gratia meritis; atque labori, prebenſandis Caſtellæ proceribus. Bellum inſuper maius vno tempore Regibus Caſtellæ à Luſitano illatum, certamine, vti de regno pareret, acerrimo, conatu ſupremo, & maximè. Toletanus quingentos equites Alfonſo addixerat; e bello confecto, deſertæ cauſæ culpam incurreret, cum ſe tantorum præcipuum fore profeſſus erat; nihil fratris Comitis lachrymis commotus, atque filiorum eius Lupi Caſorlæ Antelati, Alfonſique, qui in patrui gratiam Pompelonenſis Epiſcopus erat creatus, Ferdinandi, Petrique, quibus ægre erat, patruum præcipiti temeritate in certum periculum ruere. In hac belli flamma, Ferdinandus, & Iſabella, & Ioannes Rex Aragonum Legatos Romam, quò maior eſſet auctoritas, viros, principes, magnoque numero ad Sixtum Pontificem mittunt. qui dicto menſe Iulio Senatui; mandata Regum explicarunt, ſuoſque Principes in fide, officioque fore ſunt polliciti. Eatenùs dilatum officium nouo Pontifici debitum, propter inteſtinos prouinciarum motus, & graues, quos explicauiſſent excuſarunt. Benignè Pontifex reſpondit, rebus illorum impensè fauens, cum quibus ſanguinem miſcuerat, Leonardo fratris filio vrbis Præfecto, iuncta Ferdinandi Neapolitani filia notha. Aegrè id Luſitanis Oratoribus fuit; & controuerſia de ſucceſſione Regni nondum à Sede Apoſtolica diiudicata, affirmabant, debuiſſe eum, mediam perſonam gerere belli ſequeſtratorem, aut arbitrum, non participem. Ad id remedium recurſum, quo ſimiles diſceptationes ſanari meminerant, nè cuiquam Principi eo facto fauere diceretur. Legationis Princeps Dezpuchius, Monteſiæ Magiſter, bellicæ virtutis, & prudentiæ fama per omnes prouincias celebratus, nouis [illegible] bellis, ab Alfonſo Aragonum Rege geſtis, [illegible]ebat, nè Luſitanus, & Ioanna legibus aſſi[illegible] ſoluerentur, nè pro Regibus Caſtellæ haberentur aut dicerentur, neuè Magiſtratus Diui Iacobi, Marchioni Villenæ à Sede Apoſtolica concederetur. Id enim Alphonſus, & Ioanna in primis poſtulabant. Decanus prætereà Toletanus, [illegible]ce, quæ illis pro ſucceſſionis iure oratores attulerant, diluebat; modis omnibus connitens Regnum Caſtellæ Ferdinando, & Iſabellæ aſſerere. *Mariana lib. 24. Surita lib. 19 annal. c. 38.*

Cæterum, quem ſenſum de ea Regum controuerſia Senatus Apoſtolicus ab initio diſceptationis haberet, Cardinalis Papienſis, FRANCISCO Toletano, Electo Caurienſi ſcripſit in hunc modum. — X. *De illo prædictorum Regum diſſidio, ſenſus S. R. E. Card.*

A Domino Deo eſt omnis poteſtas. De manu ſua accipietur regnum Hiſpaniæ, quemcumque contendentium velit regnare: Abyſſus multa ſunt eius iudicia. In illorum profundum deſpicere oculi non [illegible] poſſunt, altitudini tantæ non par eſt. Si nouata [illegible], filia Henrici defuncti non eſt, magna Aragonenſi ex iuſta cauſa eſt ſpes. Legimus enim, Exortum eſt in tenebris lumen rectis, & iuſti hereditabunt terram, & habitabunt in ſeculum ſeculi ſuper eam. Sin illam eandem è ſolio patrio aliena deiecit ambitio, illud contrà eiuſdem Prophetæ Portugallenſi offertur; Domino derelictus eſt pauper, orphano, & pupillo erit adiutor. Atque alibi: Regnum à gente, in gentem transfertur, propter iniuſtitias, iniurias, & contumelias, & diuerſos dolos. Sententiæ Dei ha[illegible], nec fallentes, nec dubiæ. Dubiam verò noſtræ patrus fidem habentes, ad futura etiam cæci, illuminatorem expectamus tenebrarum noſtrarum. Veniet citò, & non tardabit & in lumine ſuo omnes videbimus lumen. Hæc mea de Hiſpanicis rebus ſententia eſt, atque expectatio. Multos Aragonenſis cauſa aſſertores audiui, te imprimis, & ſæpiùs. Multos quoque repudiatæ filiæ, legitimum ortum probantes. vtrimque argumenta, atque ingenia: vtrimque authores non contemnendi. Magno ſe Iudice quiſque tuetur. Iudex autem non errans, ſcrutans hominum renes & corda, inter hos veriùs iudicabit. In vtroque verò apto, & precor, inclinet miſericordia ſua, in eum præcipuè, cui pia ſunt arma. Me quidem nil in his angit, præter diſceſſi[illegible] mæſtitia, ſemper Apoſtolicæ Sedi fidelis, & ad magna idonei. Papien. epiſt. 631.

Difficiliorem controuerſiæ cognitionem reddidit, mors Ioannæ matris, Reginæ Caſtellæ, quæ Madriti ad XVI. Calend. Februarij deceſſit. De eius obitu, varia fama fuit; quibuſdam ex partu extinctam affirmantibus, plerique veneno Luſitani Regis fraude periiſſe malunt. Alfonſus Palatinus in hanc partem inclinat; ex partu, fama tenuit, in peiora vulgi opinione prona. *Mariana ſupra c. 9.* Ea enim ſuperſtite, faciliùs ſuc[illegible]tat oſtendere, illam fuiſſe aut nocentem, aut innocentem, fidei coniugalis Henrico Regi, aut violatæ, aut ſeruatæ. — XI. *Obit Ioanna Regina Caſtellæ, & de morte illius varia iudicia.*

Alfonſus Luſitanus, nè rebus ſuis deeſſet, cum Ludouico Gallorum, & Eduardo Anglorum Regibus fœdere icto, illum in Ioannem Aragonũ Regẽ incitauit; ne is Ruſcinonẽſi bello occupatus Ferdinãdo filio ſuppetias ferret. Et quidem Ludouicus violato

inducijs, magnam Gallorum manum, per Ruſcinonenſes, in vicinos Catalaunorum fines immiſit, & Laurentij fano capto, magnam Prouinciæ formidinem immiſit; prorſus, vt quod in extremo periculo fieri conſueuit, omnes, quorum ætas ad bellum eſſet idonea, cogeretur Ioannes Aragonius edicto ad ſigna euocare. Ergo Sixtus, Nicolao Murinenſi Epiſcopo imperauit, qui ea quoque parte bellum excitatum extingueret. Factum; menſe Nouembri, inducijs vſque ad menſem ſeptimum, cum Gallorum Rege ab Aragonio inſtauratis, omnique controuerſia ad Sedem Apoſtolicam delata. *Mariana ſupra c. 9. & Niſ. ſecretorum Sixti huius anni.*

XII. *Multi propter Iubilæū Romā veniunt.* Vniuerſo orbe hic annus celebris maximè fuit, venia ſeculari à Sixto Pontifice ad hunc annum, ac deinde ad quemque vigeſimum quintum redacta. Ea inuitati multi mortales, Romā ad limina Apoſtolica confluxerunt. In his Ferdinandus Rex Neapolitanus, ætate iogrॅaueſcente, maiori quam antea religionis ſtudio; ad Sextum Ianuarij diem venit. Alij prætextu religionis, aliud ſecurum eſſe negotium, vt poſtea compertum eſt, affirmant. Venit & Catherina Regina Boſnæ ad XXV Aprilis, quadraginta equitibus ſtipata: ſed quæ rebus omnibus à Turcis exuta Romæ à Pontifice maximo rationes tolerandæ vitæ impetraret. Chriſtierni Prętetea Regis Daciæ vxur Regina pariter acceſſit, deuotionis cauſa. *Stephanus Infixura in notu diarij.* Sabellicus addit in hunc annum inciáiſſe facinus Iudæorum tetrum & deteſtabile, ſed ab odio eius gentis in Chriſtianum nomen nihil abhorrens. Ad octauum Calend. Aprilis, Tridenti, Simonem puerum furto ſubtractum diro gentis ritu occultè peremerunt, toto ſchemate Dominicæ paſſionis in puerili corpore repræſentato. Iſtud eſt.

MARTYRIVM SIMONIS INNOCENTISSIMI PVERI Tridentini, à Iudæis crudeliter necati, authore Ioanne Mathia Tiberino.

XIII. IOannes Mathias Tiberinus, liberalium artium, & Medicinæ Doctor, magnificis Rectoribus, Senatui populoq; Brixiano ſalutem. Rem maximam qualem à paſſione Domini, ad hæc vſque tempora, nulla vnquam ætas audiuit, ad vos ſcribo Magnifici Rectores, ciueſque præclariſſimi; quam nuper his diebus elapſis Dominus noſter Iesvs Chriſtus, humano benignè miſertus generi, tanto tamque horribili ſcelere ſtomachatus, tandem produxit in lucem, vt Catholica fides noſtra, ſi qua in parte debilis eſt, fiat tanquam turris fortitudinis, & antiqua Iudæorum rabies toto ex orbe Chriſtiano deleatur, & de terra viuentium, eorum penitus memoria pereat. Audite qui regitis populos inauditum ſcelus, & paſtorum more fidelium veſtris populis inuigilate. Expergiſcantur habitantes terram, & videant, quales in ſinu proprio viperas nutriant. Crudeles Iudæi non ſolùm Chriſtianorum res, rabioſâ vſurarum fame conſumunt, ſed in Capita noſtra, perniciemque coniurati, filiorum noſtrorum viuo ſanguine paſcuntur, quos atroci in ſynagogis ſuis affigunt ſupplicio, & inſtar Chriſti crudeli funere iugulant. Nuper in ciuitate Tridentina, quæ verſus Aquilonem Italiam à Germania, Lauiſio flumine interlabente, determinat: eâ in regione, quæ ab Atheſis ponte recedens, verſus caſtellum à læua protenditur, tres Iudæorum familiæ conſedebant, quarum capita fuere Tobias, Angelus, & Samuël; apud quem ſenex quidam morabatur, Moyſes nomine, quem venturi Meſſiæ tempus, & horam prophetico ſpiritu ſcire decantabant. Hi ea in hebdomadæ, quam nos Chriſtiani ſanctam appellamus, die Martis, duodecimo Calendas Aprilis, anno Incarnati verbi Septuageſimo quinto, ſupra Millenum, quatercentenum conuenerunt in domum Samuëlis, vti ſynagogæ & eorum templum ſpectandi gratia viuentem vitulum, qui ad eos ea luce, de Leurgi pago delatus erat. Et dum inter ſe plurima varia ſermone conferrent, Angelus hanc rabidus fudit de pectore vocem: In iſta Paraſceue, & carnes, & piſces abundè nobis ſunt, vnum tantum nobis deeſt. Reſpondit Samuël: Et quid tibi deficit? Tunc coniectis oculis, adinuicem taciti omnes intellexerunt, quod de immolando Chriſtiano infante loqueretur, quem in contēptum Domini noſtri Ieſu Chriſti mactant atrociter, & exhauſto ſanguine veſcentes in azymis ſuis, à fætore, quo grauiter olēt, Chriſtiano ſe cruore præſeruant: huncque ſuum appellant Ioël, id eſt, Iubilæum. Sed annuebant, cautiùs eloqui oportere, propter ſeruos, qui ob inſtantem Paraſceuen, diuerſis impediti miniſterijs, nunc huc, nunc illuc diſcurrebant. Poſtero autem die, cùm omnes in Synagoga conueniſſent, conſultabant, quonam in loco poſſent illū aptiùs occidere. Tobias, & Angelus in domibus ſuis, earum ob anguſtiam fieri recuſabant, propterea, quòd exiguo in loco, difficile eſſet, à pueris tām vaſtum facinus abſcōdere, ſed propter rerum omnium commoditatem, & amplitudinē loci, melius apud Samuelem fore aſſeuerebant. At vbi ſic decreuiſſent, diſputabant, quo poſſent ingenio maſculum infantem ſurripere. Dumque inter ſe diuerſa opinione contenderent. Samuël ad ſe ſeruum ſuum Lazarum iuſſit accedere. Coram quo ſtatim cùm adſtitiſſet, Lazare, *inquit*, tibi præſtare animus Chriſtianum puerum furari, & nobis illum tradere, centū illico te donabimus Philippets. Adque reſponſum paucis itâ reddidit ille; Res hæc Patres venerandi, maximi diſcriminis eſt; eam ego penitùs tentare recuſo. Et confeſtim exiēs de templo, collectis ſarcinulis ſuis, ad alias terras commigrauit. Die autem Iouis omnes in Synagoga congregati, ad Tubiam dixerunt: Animaduertimus, neminem plus vobis noſtris poſſe ſatisfacere, quā te. Verſaris enim quotidie cū Chriſticolis, & penes omnes tibi familiares ſunt. Facilè potes vnum intercipere: quia nemo, cùm per ciuitatem obambulas, in tē aduertit. Dabimus operam perfectò, vt tibi multa bona à nobis ſemper accedant. Negat Tobias, & periculum in negotio multis aſſignat rationibus. At illi ſuis hunc execrationibus adſtringunt, & niſi pareat, minantur ſe illi perpetuò interdicturos Synagoga. Tobias ergò videns omnes in eum conſpiraſſe, & præmium iam ſibi fore propoſitum auri cæcâ cupidine captus: Aggrediar, *inquit*, patres libenter prouinciam hanc. Verum, vt noſtis, pauper ſum ego, & ad commodè viuendum ars mea non ſufficit, ſunt & plures mihi filioli, eos, & me vobis vnicè commendo. Reſponderunt omnes. Affer puerum huc, nulla enim vnquam erga te nos arguet ingratitudo. Tunc ad Samuëlem conuerſus proditor, *inquit* Nulla claue poſtes tui concludantur, vt ſi mihi quiſquā opportunè contigerit, intrò poſſim illum leuiter impellere. Et tranſactis veſperis egreſſus, cepit totam viciniam ſolus obambulare, tranſienſque per viam, quam foſſatum vulgus appellat, ſeſe vſque ad plateam celeriter tranſtulit. At vbi commodè reperit neminem, flexit iter properè, ſimul & veſtigia retrò obſeruata legit. Poſteaquàm lucum illum attigit, quem foſſatum vocitant incolę inſignem puerum ante fores patris ſuper ligno ſedentem conſpexit, nomine Simonem, qui nondum viginti nouem menſes natus adeò formoſus erat in cunctis, vt in eo non comprehenderetur, quod iure reprehendi poſſet. Et accidens, luſtrat neminem in puerum aduertere. Porrigit digitum Tobias blandus infanti. Specioſus puer benignus vt erat, & facilis, candida manu capit molliter indicem.

Procedit, ſequiturque puer non paſſibus æquis.

Cumque genitoris ſedem pertranſiſſet proditor, rabida dextera pulcherrimam manū præſtat infantis, & nunc illum trahit, & nunc mollia terga pulſans genibus impellit. Tunc reſpiciens puer cœpit cum lachrymis poſt ſe [illegible] vagitus, & dulce matris inuo-

care nomeo. Exanimatus ilicò proditor, denarium extrahit argenteum, & porrigens infanti, illum blando ſermone compeſcuit. Poſteaquàm ad extremum viæ peruenit carnifex, omnia ritè colluſtrans, cerdonem à ſiniſtris conſpicit contuentem. Ibi exanimatus, illico greſſum continuit, donec aliorſum tandem lumina flecteret artifex. Tunc occaſionem nactus, celeri gradu viam pertranſiens, in domum Samuelis intrudit infantem. Hic Samuel, veluti ſignis expectans ad ſanguinem, corripiens puerum, ocyus in ſuum thalamum ſuſtulit. Prætereo hic quanta tunc dracones illi ſunt affecti lætitia. Vlulabant ſiccis faucibus ſuper Chriſtianum ſanguinem. Et nè puer, peregrino loco deterritus, clamorem effunderet, alij porrigebant voas, alij poma, alij res alias, quibus vt plurimùm infantes delectantur, donec ſilente puero, dies ſecum nocte coniungeret. Intereà genitrix eius Maria, puerũ vt vidit abeſſe, nec ſolito more apud vicinos illum offenderet, percuſſo pectore, vna cum coniuge Andrea, totam per ciuitatem explorabat infantem. Pueri, & omnes, è quorum labiis ſæpè Spiritus ſanctus eloquitur, illum apud Iudæos inquirendum aſſerebant. Futurum enim, vt eum rapuiſſent Iudæi, & in Chriſtianæ fidei opprobrium in cruce ſuſpenderent. Et niſi de medio nox repentè viæ abſtuliſſet, ad Iudæos vertiſſent iter. Vndè collapſis tenebris impulſi, flentes amarè, domum ſeſe receperunt.

Tempus erat, quo prima quies humana reficit pectora, atq; quieſcebant voces hominumq; canumq;. Tunc crudelis Moyſes vnà cũ reliquis atrociſſimis Iudæis, benignũ illico deprecantem infantẽ, ingreſſi ſunt veſtibulũ, quod cũ primis Synagogæ foribus adiungitur; ibiq; in ſcamno iuxtà caminũ reſides, puerũ ſuis ſuper genibus excepit. Porrò circũfuſi oẽs, veſtem ei ad vmbilicum, & cubitos vſq; verſo ordine detraxerunt, colligentes, ſtenteſq; tunicã ſuccinxerunt lateri, ità vt à femore vſq; ad talos detractis caligis nudaretur, & apprehendens ſudarium Samuël, quod eius pendebat à cingulo, colloq; circumuoluens, comprimebat puerũ, nè vagitus effunderet, alij verò manus, pedeſq; cõtinebant. Tunc euaginato Moyſes cultro, ſummum virgæ perforauit infantis, ſcorreptaq; faſcie, cæpit maxillam dextram iuxtà mentum dilaniare, & particulã carnis abſciſſã, in parato ibi cratere repoſuit. Colligebant adſtãtes ſacrũ ſanguinem, eo alterno ordine forfice porrecta, quilibet ſibi fruſtulum viuæ carnis excindebat. Sic fecerunt omnes primi, donec vulnus, oui rotunditatem multùm excederet. Et ſi quando cedente laqueo puer gutture perſtrepebat, admotis crebrò manibus ad os, illum crudeliter ſuffocabant. Hoc Moyſes ità peracto dexteram tibiam confeſtim eleuauit infantis, eamque ſuis ſuper genibus ſtatuens, aggreditur exteriorem partem, quæ inter cauillam, & cruris muſculum interiacet, ſimiliter eodem ferro conuellere, & capta forfice viciſſim carnem viuam, viuo cum ſanguine lacerabant. Poſtmodum ſeuiſſimus ſenex ille, tanti ſceleris caput, ſemimortuum erigens infantem, petijt Samoëlem à ſiniſtris pueri ſecum conſidere, & vterq; ſanctiſſima illius brachia, inſtar crucifixi violenter extendentes, hortabantur reliquos, vt ſacrum illud corpus, duris aculeis infuderent. Collecti ergo omnes circum incipientes à vertice, vſque ad plantas, illum denſis ictibus perforabant, dicentes. *Tolle Ieſſe mina elle parchieſ elle paſiſcen pegmalen*, quod eſt *Sunt Ieſum Deum Chriſtianorum, qui nihil eſt, crucidemus iſtum, ſic inimici noſtri confundantur in æternum*. Iam pluſquàm per horam miſerandus puer terribili durauerat in ſupplicio, & interdicto ſpiritu, collapſis viribus deficiebat, attollens, graues oculos in cælum, ſuperos aduocare videbatur in teſtes, & inclinato capite, ſanctum Domino reddit ſpiritum.

Purpureus veluti cùm flos ſuccisſus aratro.
Languescit moriens, lapſoque papauera collo
Demiſere caput pluuia cùm forte grauantur.

Tunc Moyſes, & omnes reliqui oculos, & palmas eleuantes in cælum egere gratias Deo, quòd de Chriſtianis, vindictã ſimul, & ſacrificium obtuliſſent, relictoque illic corpore, cum plauſu, & clamore maximo ſumma per tecta diſcurrentes, ineffabilem lætitiam ſe percepiſſe demonſtrarunt. Et deſcendentes ad cænam ſeruis præcepit Samuël, vt ſub cadis vinariis illud occultarent. Timebant enim proclamationes antiſtitis, & crebreſcẽte in eos magis, magiſque famã, nè furore populi capti, & cæſi, ad torturam ſubitò traherentur.

Altero die, qui paſſionem Domini cunctis in Chriſtũ credentibus ad memoriã reuocat, reſtrictis labentibus in vrbẽ fluuiis, parentes infantis vnà cum cohorte prętoria, vbicunq; quærentes, non inuenerunt eũ. Die autem Sabbati conuenientes Iudæi in ſynagoga, cunctis cernentibus, cadauer ſuper *almemor* extenderũt. Eſt enim *almemor* menſa quædam antè altare, vbi pſalmos, antiphonas, hymnoſq; decantant. Perfectiſq; orationibus ſuis, rurſùs eodem in loco repoſuerunt corpus. Tertio verò die, qui Sanctum Paſcha Chriſti fidelibus attulerat, vt præſenſerunt Iudęi omnium penè mentes in eos eſſe ſuſpenſas, inito cõſilio, ſibi auſq; plurimorũ opinionibus, dixerũt, Proiiciamus corpus illud veſtitũ in flumen, quod noſtra domo ſubterfugit, & euntes ad Pontificẽ, dicamus, quoniã illud in domũ noſtram aqua deduxit, & crate ferrea retentũ, non potuit vnà cũ flumine delabi. Talibus enim viſis, nemo credet Iudæos, puerũ extinxiſſe. Placuit omnibus ſententia, & aſcendens ad Põtificẽ proditor, rem ſeriè eo, quo fuerat inſtitutũ, ordine pandit. Tunc gauiſus Pontifex Ioannem de Salis prętorem, & Iacobũ de Sporo præfectũ ſuæ Tridentinæ ciuitatis illi, vbi iacebat puer tecũ iuſſit accedere. Et deſcendentes ſtatim, inuenerunt cadauer in aqua pannis inuolutũ: quo protinùs extracto, illiuſq; vulneribus diligenter annotatis, illud in Baſilica S. Petri collocauerũt: vbi maxima populorum, languentumq; confluente frequentia, multis, maximiſq, indies miraculis fulget. Eccè Chriſtiane *Ieſum* inter latrones rurſus crucifixum. Eccè quid facerent Iudæi, ſi inter Chriſti fideles haberent imperium. Glorioſus Simon; virgo, Martyr, & innocens vix ablactatus, & cuius lingua nondum humanum ſonabat eloquium, in contemptum noſtræ Fidei à Iudæis eſt extentus in cruce. Audi, qui iam crudele hominum genus tuis in vrbibus pateris. Iudæi æterno ſtatuto decreuerunt, vt diuinæ Euchariſtiæ, Beatęque *Mariæ*, ſemper virgini quotidiè maledicatur: polluta omnia verba peccatum aſſerentes, præter illa, quæ in contemptum Romanę Eccleſiæ vigere dinoſcuntur. Item in tertio libro *Thalmud* (hũc enim codicem præferunt Iudæi libris Moyſi, & Prophetarum, & vt magis credatur *Thalmud*. fabulæ addunt fabulas dicentes, quòd Deus ſtudeat *Thalmud*) ibi inquam, perpetua lege ſancitur, vt ter ſingulis diebus in Oratione, quam efficaciorem cunctis precibus exiſtimant; omnes Chriſti fideles deuoueantur. Hanc etiam orationẽ ſtantes iunctis manibus, ad nullam rem mundi intentionẽ agentes, emomũt, viri Hebraicè, mulieres, ea lingua, q̃ à primis anni didicerunt. Solus Leuita eam alta voce decãtat. Alijs omnib⁹ reſpondẽtibus. *Amen*. Verba Orationis ſic ſonãt. *Conuerſis nõ ſit ſpes, & oẽs repentè diſpergantur: in matricibus minorentur paruuli, ac amplius non reſurgant, & oẽs inimici tua gentis Iſrael deſtruantur, & regnũ nequitiæ Chriſtianorum eradicetur, & confundantur. Fac omne fac, impleas quod petimus in diebus noſtris velociter, quia tu es Deus benedictus, frangens inimicos, & deſtruens impios* Et in ſecundo Thalmud affirmant, quòd *Dominus noſter Ieſus Chriſtus maxima in inferno tormenta patiatur.* Non eſt mirum Chriſtiani, ſi nos bello, fame, ſiti, grandine, pruina, Chriſtus affligat; ſi nos populum ſuum pretioſo ſuo ſanguine redemptũ, ſemper ad deteriora labi ſuſtineat. Cùm patiamur

inter nos, regnare inimicos eius, quid quæſo hoc eſt aliud, quàm ſacroſanctâ fide deſpectâ, eius perpetuis hoſtibus adhærere? Natus eſt Simõ, de quo agimus, die Veneris. 6. Calend. Decembris, anno à partu Virginis ſalutifero. 72 ſupra Millenum, quater centenum, ex Andrea, & Maria parentibus pauperrimis. D. Ioanne Hinderbach, quarto Pontifice, & Domino Tridentino imperante feliciter. Ob quam rem Iudæi omnes à maiore, vſq; ad minorem in carceribus, catenisq; concluſi ſunt, non indè receſſuri priùs quàm debitas pœnas luant. Valete. Tridenti. 2. Non. April. 1475.

XIV. *Ob ſcelus admiſſum Iudæi puniuntur.*

Sixtus Pontifex ſtatim, atque tàm atrox facinus patratum fuiſſe accepit, Ioannem cognomento Salam, Brixianum, iuriſcientiæ peritia, & temperantia facilè principem, Tridentum ire iuſſit, qui quæſtionem de vinctis haberet. Is Pontificis decretum rite, legeinquiſiuit, & ex ea quæſtione magnum integritatis nomen acquiſiuit: cùm Iudæi magno auri pondere corrumpere eum adorti, à tàm pia actione auertere non potuerunt. Simone puerum, ob multa miracula circà defunctum corpus, magno mortalium occurſu edita, Tridentini in templum ſolenni cæremonia receptum, beatorum numero aſciſcunt. Eiuſdem impietatis ſcelus quinquennio pòſt Venetiis vindicatum eſt, ex Mota oppido, (eſt is locus ad Liquentiam amnem) ſontibus Hebraicæ gentis ad ſupplicium deportatis. *Sabellicus ennead. 10. lib. 7.*

XV. *Ioannes Archiep. Magdeburgenſis vir ſanctus moritur.*

Hoc anno 1475. Idibus Decembris, obijt vir deuotus, & ſanctus, Ioannes Archiepiſcopus Magdeburgenſis, Germaniæ Primas, Stephani Ducis Bauariæ, Comitiſq; Spanheimenſis filius, & frater Ducis Friderici de Siemern, reformatoris Monaſterij Spanheimenſis. Permiſerat Summus Pontifex, vt ab Eccleſia Monaſterienſi, cui Epiſcopus præerat, transferretur ad Metropolim Magdeburgenſem. Gubernauit Eccleſiam annis decẽ pacificè, ſecundum Deum, & formam, quam illi præſcripſerat Fridericus anteceſſor, optimus, & religioſiſſimus Archipræſul. Pòſt mortem Ioannis, Magdeburgẽſi Eccleſiæ præfectus eſt, poſtulatione capituli illuſtris D. Erneſtus, annis Pontificalibus minor, filius D. Erneſti, Ducis Saxoniæ, Miſniæ Marchionis, Comitis Thuringiæ prouincialis, & diſpenſatione Sixti Pontificis interueniente, introductus eſt Adminiſtrator, vſque ad annos legitimæ ætatis: eò quòd Principe potenti opus haberet illa Eccleſia, à nonnullis tyrannis oppreſſa. *Chron. Sponheimen Krantz. in Metropol lib 12 c. 3. & 4.*

XVI. *Item Adolphus Moguntinus Archiepiſcopus.*

Eodem anno, die ſexta menſis Septembris, Adolphus Naſſouianus, Comes Wiſbadenſis, Archiepiſcopus Moguntinus diem clauſit extremum. Succeſſorem habens, nec ſine voluntate Summi Pontificis Dietherum de Iſenburg quem olim authoritate Apoſtolicæ Sedis à ſede deiectum, canonici maioris Eccleſiæ ſupremo conſilio vidẽtes in Archiepiſcopum elegerant, vt proutentes Eccleſiæ, propter illam priorem abrogationem hactenus in duos diuiſos, in vnum reducerent. Hic Dietherus ſecundò Præſul factus vniuerſitatem Gymnaſij Generalis in ciuitate Moguntina primus inſtituit; quam aliqualiter dotatam à Summo Pontifice confirmari, & conuenientis priuilegiis & gratiis cumulari impetrauit. *Chron. Sponheimen. Serrarius lib. 5. & M. S. expedition Sixti 4 hoc anno.*

XVII. *Et Nicolaus Epiſcopus Præmislienſis.*

Per idem tempus, Nicolaus Blazeouius Sileſius, Epiſcopus Præmislienſis in regno Poloniæ, cũ illi Eccleſiæ tribus & viginti annis præfuiſſet, factis eo die operatus, quòd ſe languere ſentiret, in lectum ſe compoſuit, & obdormiuit in Chriſto. Huic cum Collegium Sacerdotum eius Eccleſiæ legitimè inſtitutis conuentis ſucceſſorem dare vellet, à Rege Cazimiro per Spiticonem Iaroslauium Palatinum Leopolienſem vetitum eſt. Fuit ſine Epiſcopo ciuitas illa ferme tres annos, donec Andreæ Opporouio Varmienſi Epiſcopo, Rege poſtulante, commendata eſt à Sixto Pontifice, vt indè ſe tamen ille ſuſtentaret, qui Varmienſi Epiſcopatu potitus per Nicolaum Tungenium non potuerit. *Cromerius lib. 26. rerum Polonicarum.*

XVIII. *Turcarũ Imperator Eccleſiarũ prouiſionẽ ſibi vſurpat.*

Quo etiam tempore, Mahometes Turcarum Imperator, prouiſionem Eccleſiarum ſibi vſurpare cœpit. Conſtantinopoli, cum triennium Patriarchæ munere, & aliquanto amplius, functus eſſet Symeon Trapezuntius, extitit ea tempeſtate Hieromonachus quidam, nomine Raphaël, è Seruia, genus ducens, homo inſigniter ebrioſus. Hic cùm quoſdam ex Primoribus haberet fautores, ſe quotannis pollicitus eſt, perſoluturum tributi nomine bis mille aureos diuturum item peſceſium, hoc eſt munus, quod Patriarcha nouo creato datur, quingentorum aureorum. Hac ſua malitia & ambitione, ad honorem alterius graſſatus, ſupremum Eccleſiæ ſolium conſcendit, Symeone inde deiecto. Seditione tunc aduerſus eum orta, noluerunt ei Sacerdotes in ſacris vnà obeundis adeſſe. Attamen diuerſæ Religionis hominum metu, quamuis inuiti, vnà ſacris operati ſunt. Intantum autem inſulſus ille barbarus in ebrietate ſe merſerat, vt nè in ſanctiſſima quidem Paſchatis hebdomade, in peragendo Eccleſiæ munia, pedibus inſiſtere ſuis præ temulentia poſſet. Vnde omnibus odio erat; præterim cum lingua quoque barbarus eſſet. Anno verò ſpatio exacto, cum tributum dare non poſſet, (nemo enim, nec de Clero, de populo quicquam eò conferebat, nè obulum quidem) coniectus fuit in carcerem. Inde poſtea omiſſus, cùm paſſim, catenam de more geſtans, ſtipem colligeret, mortuus eſt. *Auctor hiſt. Politica Turcograciæ lib. 1.*

XIX. *Miracula fiũt ab inuocatione S. Stephani epiſcopi Dienſis.*

Eodem anno 1475. vir nobilis, ac potens Guichardus de Morgiis, grauiſſimos ex enterocela, qua annos circiter decem laborauerat cruciatus ſentiens, vbi votum de conſilio Domini Brionenſis nuncupauit Sancto Stephano, Dienſi Epiſcopo, intrà triduum planè conualuit. Id conſtat ex inſtrumento authentico ea de re edito à Michaële de Podio, Notario publico Dienſi, anno 1475. die 29. Aprilis. Qui & alio edito inſtrumento, edito die 26. Martij, anni iſtius eiuſdem 1475. fidem facit, Marinũ Guilloteil ſtrumum, ante duos, aut tres annos excæcatum, non priùs viſum recepiſſe S. Stephano, Dienſi Epiſcopo, quàm viſum recepit. *Gualterus in Chronol. ſeculo decimo quinto.*

ANNO CHRISTI 1476.

SIXTI PAPÆ IV. Anno 5. & 6.

FRIDERICI ROMANORVM IMP. Anno 37.

I. *Subſidia in Turcas Sixtus Papa procurat.*

ETiam hoc anno Sixtus Pontifex, ſuprà vires contendens, omnia moliebatur atque tentabat, vt ſubſidia in bellum Turcicum, Matthiæ Regi Vngariæ contraheret. Gloria illius à fama publica. maior eſſe non poterat. Prædicabantur omnium linguis facta ingentia, quæ is per litteras ſignificabat, ſe geſſiſſe. Priuatim, ac publicè pro eius ſalute vota ſuſcipiebantur: quòd ipſe diuturnam hyemem pro fide nunc pateretur, & caput ſuum obijceret pro omnibus. Dolebant prætereà, vel deſerri diutius, vel parciùs miniſtrari quam oporteret

ſuppetias ab his, qui quæ ſua ſunt, intuerentur, non quæ IESV Christi, affectum adhibentes, non rationem ad capiendum conſilium. Plerique metuebant, ne hæc dilatio, aut parſimonia, magnarum calamitatum forent cauſa. Ergo Sixtus Oratores Italiæ Principum noluit à ſe dimittere, ſedulò adnitens, vt maiora, decimali contributione omnes conferrent. De decimis Clericorum, & vigeſimis Iudæorum impetratum. Contributionem ſecularem nunab omnibus impetrauit. Annua ea de re tractatu, illò omnia reciderunt, vt parturirent quidem longo tempore montes, natus verò ſit Mus, Matthiæ ridendus, qui nec abrodere ſua vincula potuerit, nec expectationem quorundam tumoris implere! Attamen impetrandæ eidem contributioni totum ſe exhibere Sixtus non intermiſit. Cardinales, fideliter laborantis ſequebantur quoad poterant ſtudia. *Papien. epiſt. 644. 656.*

II. *Turcæ in varias prouincias prædas agunt.* Mahumetes inter hæc D. M coacto ingenti exercitu, Valachiæ imprimis ſigna infeſta intulit. Stephanus Palatinus, dum ab alia parte Tartaris obuiam iuiſſet, ſpatium tranſmittendi per ostium Danubij, Turcis dedit. Et quidem Tartaros ille ingenti clade profligauit, fugauitque vſque ad Boriſthenem, præda omni, impedimentis, veſtibus, atque armis exutos, ceterùm contrà Turcas, non ſatis virium ſe habere, miſsis alijs pòſt alios nuncijs, Cazimiro Poloniæ Regi ſignificauit, opemque implorauit. Cumque is non illicò ſubueniret, & Valachi quoque de publica ſalute minùs ſolliciti, ab ea defeciſſent. Turcæ percurſata omni Valachia, Sozania, & Chozimo, alijſque munitionibus fruſtrà tentatis, Podoliæ quoque fines attigerunt, & aliquot vicos ignobiles, atque pagos exuſſerunt. His cognitis Cazimirus, Ruſſiam omnem, Podoliam, & Belzenſem tractum, arma ſumere imperauit, ipſe deinde paulò pòſt adfuit: cuius aduentu Turcæ anteà in Valachia ſine mora exceſſerunt: ad hæc fame pariter, & peſte afflicti. Non parùm verò momenti Mahometi ad maturandum reditum attulit, quòd claſſem, quæ ſupplementum militum, & machinas ad expugnandas munitiones ipſi ſubuehebat, tempeſtate diſiectam amiſit. MATTHIAS Rex Vngarorum, vbi cognouit, Mahometem, ſe cum exercitu è Valachia recepiſſe, hinc quoque vanam gloriam, compendiumque apud Italos aucupatus eſt, abuſus hominum credulitate. A ſe enim pulſum Turcam, turpiter fugam cæpiſſe; litteris diuulgauit, excidiumque eius pollicebatur. Hanc vanitatem eius alebant apud exteras gentes viri litterati, munificentia eius deliniti, res geſtas eius ſcriptis ſuis in immenſum attollentes. Qua quidem illud ſanè perfecit, vt Sixtus Pontifex, cum omnibus Principibus, & commoditatibus Italiæ, præter Ducem Mediolanenſem, qui imponi ſibi paſſus non eſt, bis centum millia aureorum ipſi in ſubſidium conferret. In eo Ferdinandi Neapolitani Regis opera, & ſtudium Vngaro maximè adiumento fuit. Filiam enim eius Regis nothum, Beatricem illis ipſis diebus Matthias alteram vxorem deſponderat, cui quidem Beatrici propter alia donaria, Sixtus diadema Regium deſtinarat, & Oliuerio Cardinali Neapolitano, ad ſolemnia coronationis Reginæ Legato, vt imponeret Beatricis capiti commiſerat. Et quidem Oliuerius Legatus, ad diem decimumquintum Septembris, in templo Diuæ Pelparentis, quod Incoronatæ appellant Neapolitani, præſente Ferdinando Regis inſignijs fulgente, illud diadema Beatrici impoſuit, populus verò illam Vngariæ Reginam conclamauit: Non multo tamen poſt Matthiæ vanitas redarguta eſt. Ad medium enim Octobris Turcæ facta è Boſnia excurſione: Carnioliam, Carinthiam, & Styriæ partem vaſtarunt, prædamque ingentem, & plurimos mortales captiuos abegerunt; & mox munitiones ligneas ab ipſo Matthia ſuprà Danubium paulò infrà Smiderouiam extructas, & quinque millium militum præſidio firmas, quatuor quidem expugnarunt, quintam vero per deditionem acceperant, ipſo Mahomete cum maioribus copijs haud longè ſucceſſum Regi expectante. Fecit illos pregitilis Mahometes, eo tempore quo Matthiam cum tota Pannonia, nuptijs Beatricis ſiue parandis, ſiue celebrandis intentum fuiſſe cognouit. Hoc enim anno, Beatrix, Albam Regalem veniens, Regina inaugurata, & ritè coronata, Budæ paulo poſt, Idibus Decembris in leges matrimonij conceſſit, tota ferè Vngaria ad Regalium nuptiarum celebritatem confluente. Quod cum Turcus apertè ſciuiſſet, tempus conſilio ſuo nactus idoneum, quadraginta hominum millia, ad eas munitiones expugnandas miſit. Iis in poteſtatem redactis, cum ſtratum glacie Danubium conſpicaretur, cum expeditiſſimo trigintamillium equitatu, Daciam inuaſit, & longè lateque vagatus, igni ferroque cuncta vaſtauit: quæ res mentem Matthiæ, totiuſque Pannoniæ vſque adeò conſternarunt, vt nihil tale poſt hac in Turcum audentius molitus ſit. Maximè intercedente inter illum, & Fridericum Imperatorem diſſidio. Fridericus enim, ſuſpicatus Turcas à Matthia in ditiones ſuas immiſſos eſſe, ſimulque iratus, oblatam ſibi occaſionem, perduelles ſuos, illius fœderatos, quorum princeps erat, Comes Nicolaus, vlciſcendi, delectu ſuorum habito, quatuor millium Bohemorum auxilijs à VVladislao Rege acceptis, nihil retardans hyemis aſperitate, munitiones ipſorum perduellium partim per vim, partim per deditionem recepit, ac in æſtatem anni inſequentis bellum maius contrà illum parauit. Non recuſauit ea auxilia VVladislaus Rex Imperatori ſubmittere, quod accepiſſet, Matthiam contrà pacta induciarum, Cazimiro patri ſuo negotium clanculum faceſſere. Nicolaus enim Tungenus cum Matthia ſentiens ex profeſſo, Varmienſem Epiſcopatum inuaſerat id temporis, videbaturque res ad rebellionem totius Pruſſiæ ſpectare, quod & Proceres nonnulli Pruſſi & Gedanenſes ciues, imprimis Tungeno non obſcurè fauerent; & vero Magiſter Cruciferorum cum eo fœdus iecerat, & cum Legatis Matthiæ, ſecreta colloquia habuiſſe ferebatur. Henricus Richtembergius Magiſter, cum Mariæburgum ad Cazimirum veniſſet, factaque audientia Regi ſe purgare inſtituiſſet, & nouum iuſiurandum, ſi poſceretur, obtuliſſet, ac propterea contrà Tungenum conſilio, & auxilio, ſe Regi non defuturum eſſe promiſiſſet, quod promiſit, non præſtitit, varias moras, & excuſationes nectens. Matthiæ conſilia fouebat, cui magis adlubuerat, Chriſtianos Reges incommodare, quàm integras eorum vires contra hoſtes communes videre. *Cromerus libro vigeſimo octauo, Bonfinius decadis 4. libro quarto, Papien. epiſt. 651. Surita annal. lib. decimo nono, capite quinquageſimo ſeptimo.*

III. *Diſſidentes Principes Chriſtianos conciliare, & in Turcas mouere ſatagit Sixtus PP.* Eas vires, vt Sixtus coniungeret, Alexandrum Forliuienſem Epiſcopum, Sedis Apoſtolicæ Nuncium, apud Fridericum Imperatorem, & Principes Imperij hactenùs retinuit; Iulianum verò nepotem Card. Legatum, ad Regem Galliarum, ac prætereà Epiſcopum Sibenicenſem, ad Carolum Burgundiæ Ducem, & fœderatos illi ſocios deſtinauit, qui pacem inter diſſidentes conciliarent, & conciliatos contrà Turcas mouerent. Enimuerò in hunc annum, operante Ludouico Rege, in Carolum Ducem ingentis exarſit bellum ſuam ſimultatē palàm

vt multi gemmas, equosque venales exhiberent, diſtraherentque, dilata ſolutione eouſque, donec Dux pænitendi curriculum abſoluiſſet. Ducis cadauer, nudum repertum, in æde S. Georgij apud Nanſeum, Regio funere, Renati munificentia conditum eſt. Exinde eo loci, in quo ſtrata iacebant cadauera, Sacellum, & Cæmeterium conſtructa ſunt, delegato Sacerdote, qui labes animarum perenni ſacrificio expiaret. Antequam pugnaret, ſocij, amicique pleríque, pacatiorum ſuaſu à Carolo diſceſſerant, Fridericus Tarentinus à patre Rege reuocatus commeatu ſumptu, in Italiam rediit; aliquanto poſt ad Ludouicum profectus Reginæ Franciæ ſororem Sabaudam in matrimonium accepit. Renatus ſenior accitus, ad Ludouicum venit, & honeſtis conditionibus cum Rege tranſegit. In primo congreſſu princeps amicorum illius Coſſa Neapolitanus Ludouico; Delatum eſt, *inquit*, maieſtati tuæ, hunc Dominum, Regemque meum, ſpem hæreditatis Duci Burgundiæ iniceſſe. vera ea delatio eſt. Ego huius oſtentationis, conſilijque author fui; non vt res deduceretur ad exitum, ſed vt hæc fama ad maieſtatem tuam perueniret, vtque maieſtati tuæ hic metus iniectus, admoneret te, hunc eſſe auunculum tuum, & mitius cum eo ageres in rebus Andegauenſis Ducatus (eripuerat Rex,) quem illius iuris eſſe noſti. Hoc ſi ſcelus eſt, mihi, non auunculo adſcribito. Libera Neapolitani oratione delectatus Rex, & illum dilexit, & auunculum complexus, cum eo de prouinciæ comitatu, ad hunc modum tranſegit. Erat Renatus plenus dierum, ſine liberis princeps, cuius filia, Angliæ Regina, ab Eduardo, de familia Ducum Eboracenſium in cuſtodia tenebatur. Eius liberandæ cauſſa, Ludouicum ſibi hæredem Prouinciæ Renatus inſtituit. Præterea, Ludouici eiuſdem voluntate, Carolum Cenomanorum Comitem, excluſo Renato, in reliquis ſcripſit ſucceſſorem. Quibus delinitus Ludouicus, Pontifices, & maiorum Eccleſiarum Rectores, quos ad Concilium adeſſe iuſſerat, ad ſuas ſedes redire iuſſit, Conciliumque diſſoluit, Baluam Cardinalē Andegauenſem, quem ferè duodecim annis in cuſtodia habuerat, dimittere permiſit. Auinionē interceptam reſtituit, maxime cùm ex Cardinalis Sancti Petri literis, ad Patriarcham Antiochenum datis intellexiſſet, Sixtum Pontificem, ceſſione Renati Senioris, quam Carolo Burgundo fingebat ſe velle facere, nedum non conſenſiſſe, aut quicquam, quod iura Neapolitani Regni tangeret, conceſſiſſe, ſed neq; ad ea facienda requiſitum fuiſſe. Sixtus præterea, cupiditate recipiendæ Auinionis, quod culpa Legati nepotis, ea ciuitas diceretur, id temporis amiſſa, delendæque notæ cura, facile ad detrimentoſas pactiones ſe adduci paſſus eſt; inter quas vna fuit, quod Carolo Borbonio, Archiepiſcopo Lugdunenſi perpetuam Galliarum Legationem promiſerit, eundemque ad XV. Calend. Ianuarias, Cardinalem S. R. E tituli S. Martini in Montibus renunciauerit. Fuit & hæc altera, vt Fridericus Ferdinandi filius, qui Burgundi filiam procabatur, eam non amplius, ſed Annam Sabaudam, Regis Ludouici ſororiam duceret, & nomine dotis, Ruſcinonenſem ac Ceretanum Comitatus, de quibus inter Ludouicum, & Ioannem Aragonum Regem, Ferdinandi patruum controuerſia armis dimicabatur, nec aliud acciperet. Ioannes ſanè Aragonum Rex inter alios plurimùm allaborauit, nè Conciliabulum illud Epiſcoporum à Ludouico indictum celebraretur, quod & neque ad fidei Chriſtianæ negotia tractanda indictum, & magno fidelium, ac infidelium ſcandalo, ad perturbationem reipublicæ Chriſtianæ indictum fuiſſet. Epiſcopi Pampilonen. & Helenen. quamquàm diœceſes in regno Galliarum haberent, venire contradixerunt, remque ordini Eccleſiaſtico, infamem exectati damnauerunt. *Surita Annal. libro decimonono, capite trigeſimo nono, & 61. Meyerus Annal. libro decimoſeptimo. Gaguinus libro decimo, Aemilius in Ludouico XI. Roſſes Tomo quinto, Comineus libro octauo, Mutius libro vigeſimo nono, Papienſis epiſtola 647 648. Panuinius in Sixto quarto, Barlandus capite centeſimo vigeſimo octauo, Volaterranus libro tertio.*

IV. *Fridericus Imperator filio Maximiliano eligi Regem Romanorum ſatagit.*

Hunc exitum habuit Caroli Burgundi ambitio, qui Regium titulum apud ſuos, Maximiliano autem genero, Romanorum Regnum adeo cupide expoſcebat, vt Fridericus Imperator, Sixtum Pontificem interpellauerit, qui Franciſcum Gonzagam, Cardinalem Mantuanum, in Germaniam, Legatum Apoſtolicæ Sedis mitteret, ad Conuentum Principum Electorum, atque aliorum, in quo de vtriuſque honoribus deliberaretur. De Maximiliano maiores difficultates obijciebantur; propter quas ne amici quidem Electores, imo & neceſſarij, Friderico requirenti id temporis aſſentirent. Ergo, vt eas Fridericus ſuperaret, Sedis Apoſtolicæ auxilium implorauit. Neque difficiliter Sixtus, Legationem Mantuano decreuit, quod in eo Conuentu Principum, magna ſe poſſe [illegible] exiſtimaret; præcipuè contra Turcas. Papienſis Cardinalis quamprimum eam Franciſco Cardinali Legationem decretam fuiſſe intellexit, pro eo valdè ſollicitus, lætabatur quidem plurimum, quod à Cæſare peteretur; quod vero à Sixto mitteretur, vehementius angebatur, Cauſſam explicabat; Exitus conſiliorum, *ſcribit*, in ea natione ſunt nouorum ſemper conſiliorum initia, magniſque apud eas gentes conatibus nihil vnquam perficitur. *epiſtol.* 648.

Ita Carolus Burgundus, ſine titulo Regio deſijt in humanis eſſe.

Deſcribitur Carolus Burgundus Dux.

Thomas Baſinus eius æqualis hæc de illo reliquit. Fuit, *inquit*, vir magni, & elati animi Carolus, ſi illam animi magnitudinem, moderato ac prudenti conſilio temperare potuiſſet. Verum ipſe (vt ſæpe mos ſolet eſſe Principum) ſibi ſuo fidens ſenſui, & conſilio, & contra ſapientis præceptum ſuæ nimis innitens prudentiæ, plerumque reiectis conſilijs ſanis, vel natura propenſus, ex ſententia ſua quidnam fieri vellet, decernebat; quæ res profecto plurimum illi nocuit [illegible]. Initio cum [illegible] perate capta parte detentio, modeſtum ſe ſatis & dignum principatu oſtendit. Iuſtitiæ enim cultui deditus, peſſimam conſuetudinem ciuilium inter duas, pluresue* familias pugnarum cohibuit, & reſtinxit: nec quemquam nobilium in alium, aut inferioris etiam ſtatus hominem, quod paſſim ante actis temporibus [illegible] aſſuetum fuerat, vindictæ quicquam præſumere, ſeu attentare impune permiſit. Tenebat tunc Curiam publicam bis, aut ter ſingulis hebdomadis in palatio ſuo, in qua omnes Proceres*, ac nobiles domus ſuæ aſſidere oportebat; vbi omnibus, quicumque vel vbicumque eſſent, facultas dabatur accedendi ad Principem & libellos ſuos ſupplices offerendi; ad quem ne Cancellarium ſuum, vel [illegible] prope aſſiſtente, illico [illegible] ciebat. Moribus etiam [illegible] rat. Ferebatur enim [illegible] minam, præter [illegible] nite vellet: quod [illegible] vijs, in vitam detorque[illegible], vel leuitate potius, etiam veritatis [illegible] habebat nempe circa ſeptennium [illegible] vel [illegible] tia, vel quæ de eo communis [illegible] habebatur, parum placerent: eo modo libentius voluntatum miniſtros, atque turpitudinum illi exiit au-

ſent, quæſtum, variaque lucra talibus ex miniſterijs venantes, vti apud complures Principes, & tyrannos videre eſt, & fieri ſolet. Religioni erat ſatis deditus, diligens excellentes Cantores, qui madmodum pater eius fecerat. Vnde ſemper honeſtam & magnificam tenuit Capellam, & cum ſuis Cantoribus cantu delectatus, etiam priuatim aliquando cantauit. Vini, & cibi ſobrius, & temperans fuit; ità profectò, vt ſi quemadmodum initio cœpit perſeueraſſet, ſingularis inter egregios Principes fuiſſet veris non iniuria computandus. *Adrianus Barlandus* aliquot Principibus comparabat. In hoc, *inquit*, Cæſarem illum Dictatorem, aut Scipionem Africanum, aut Metellum præclarum Ducem referebat, quod in ſuo exercitu nihil eorum paſſus eſſe, quibus corrupti, & effæminati militum animi à ſtudio rei militaris auerterentur. Aberant enim adipata conuiuia, atque obſonia. Exulabat commeſſatio: exulabant reliqua omnia ad luxuriam pertinentia. Vulgari cibo contenti, procul à fame ſeruabantur, atque obeunda militaria officia, hoc pacto expeditiores ibant. Prælia multa ſic aſſumpſit, vt militem ſæpius nil tale cogitantem, iuſſerit acceptis armis in hoſtem ire, pluuij interdum cælo, & grauiſſimis tempeſtatibus, quum minime educturus putaretur. Et quod mirum videri poteſt, nec prouectior quidem ad conferendas cum hoſte manus cunctantior factus, quo ſæpius victor abijſſet, hoc magis incertum pugnæ euentum experiundum opinabatur. Nullo vnquam prælio vicit, quo non ſtatim ſit fugientem hoſtem inſequutus. Adeo nihil ſpatij datum ab eo perterritus. Inter milites ſuos, neque morum, neque fortunarum, ſed virium reſpectu alium alij præferebat, & erat in his tractandis nunc ſeuerum, nunc facilius. Haud enim omni loco ac tempore, ſed quum non procul abeſſet hoſtis, coërcere eos, & eum premere ſolebat. Ità factum, vt nunc aco in prælium exeundi tempore, ſemper eos, & paratos, & intentos haberet. Deſertorem, ac fallacem militem acerrimè puniebat, cætera plerumque diſſimulans. Quendam patibulo ſuffixit, qui aniculæ gallinam ſubtraxerat. Amabat etiam ſuos vſq; adeo, vt nullo non beneuolentiæ officio proſequeretur. Aduerſa valetudine laborantes, & ſaucios, medicis committebat fideliſſimis. Alexandri Magni factus æmulus, nihil audiebat libentius, nihil maiore animi voluptate ſolebat legere, quàm authores, qui de Alexandro quippiam ſcripſiſſent. Vndè factum erat, vt omnia illius egregia, & laudabiliora facinora memoriæ mandauerit, oblataque occaſione imitari ſtuduerit. Vnum erat, in quo meritò culpari potuit, præcipitatum conſilium. Nam & bella quædam ſuſcepit, nullo prudentiſſimi conſilio, quos ſecum habebat, in conſilium adhibito. Campobaſſum belli Lotharingici dehortatorem ſuſceptique iam deponendi authorem, inuadendæ Lotharingiæ cupiditate flagrans, non modo atroci conuicio petijt, verum etiam alapa pulſauit. Hunc tamen tam præcipiti, ac præferoci conſilio virum, in caſtris metandi, Hanibalem, in conficiendis itineribus Iulium, aut Alexandrum quemdam dixiſſes. Algoris enim & ſolis iuxta patiens fuit. Multæ illi frigidæ hyemes, ac torridæ ſub pellibus actæ æſtates. Itinere tanta celeritate confecit, vt ſæpius de ſuo aduentu, præmiſſis nuncijs anteuenirent, ſæpius hoſtem de improuiſo oppreſſerit. *Chron. Brabantiæ Ducum.*

V. *Tragœdia inter Caroli Burgundiæ Ducem, & Comitem S. Pauli narratio.*

Memorauimus ſuperius ex quorundam ſententia, noxæ illi fuiſſe, proditionem Ludouici Lucelburgij Comitis S. Pauli, Magiſtri Equitum, quem Conneſtablem dicunt Galli. Non importunum erit narratio totius tragediæ, vel propter eos, ſiue principes, ſiue clientes, ſi quibus fides, vinculum humanæ ſocietatis prima ſeruator eſt. Res eſt. Ludouicum Conneſtabilem, Ludouicus Rex & multi Galliæ Principes admodum acerbe oderant: Carolus etiam Dux Burgundiæ multo infeſtius, propter ereptum Ambianum, & Sanctum quintinum, & quod redintegrati belli ipſum haberet præcipuum authorem. Nam induciarum tempore Conneſtablius cum ipſo blandiſſime agebat; ſed exorto bello Britannico perſequebatur odioſiſſime, & inuito volebat, extorquere filiam. Has odiorum cauſas etiam illud auxit, quod quo tempore Carolvs eum exercitu prope Ambianum conſedit, ille factus incurſionibus in Hannoniam, caſtellum quoddam ijs locis, nouo plane, & inuſitato exemplo cremauit. Cum enim ab incendijs anteà temperatum eſſet vtrimque, Carolus indignitate rei commotus, & ſecutus morem illius, in Galliam quoque deinde flammas, & ignem intulit. Excitatis in eo multis aduerſarijs, fit coniuratio, & iam Regis, quam Caroli Legati conſilia inter ſe communicabant. Habebat ille varijs in locis poſſeſſiones, ac propter illud ſummum munus, quod in Gallijs obtinebat, quadraginta quinque Francorum millia penſionem à Rege: ac inſuper vectigal atque portorium, quod mercatores ei pendebant, qui vina ex Gallijs per ipſius fines deportabant in Flandriam, aut Hannoniam. Ad hæc non in Gallia tantum, ſed per Caroli quoque ditiones multorum ſibi gratiam, & beneuolentiam adiunxerat. His de cauſis, non poterat eum Rex, niſi adiutus à Carolo, ſolus opprimere. Per inducias agebatur potiſſimum de illius capite, ac fortunis. Qui à Rege erant ad eam rem deſtinati, referebant omnia ad Imbercortum, qui & à multo iam tempore, illum oderat, & nuper etiam maius conceperat odium. Nam quodam in Conuentu, dum vtriuſque Principis Legati de controuerſijs agerent, ille mendacij Imbercortum inſimulauerat. Quam ad criminationem iſte prudenter, & modeſtè reſpondit, Iniuriam illam non ad ſe, verum ad Regem, cuius fidem ſecutus eò veniſſet Legatus, & ad Carolum, cuius ipſe locum obtineret ibi, pertinere; cui etiam ſit commoraturus omnia. Hæc ſola verborum contumelia, ſummam, & extremam ei perniciem attulit. Quocirca, qui ſunt magno loco apud Principes, magnopere ſibi cauere debent, ne quid atrocius dicant. Nam quo potentior eſt, & maior, qui iniuriam facit, eo grauius dolent ij, quibus infertur. Propter authoritatem eius, & amplitudinem qui iniulit, putant hoc magis ad infamiam ſuam pertinere. Ergo Conuentu Legatorum vtriuſque, paulo poſt habito, vtrique iam ſuſpectus, quamquam ad vtrumque nuncius mitteret, & iam Regi perſuaſiſſet, vt Carolum ſuſpectum haberet; Legatorum tamen literas vtrobique mittentium opera iudicatum eſt, Conneſtablium eſſe hoſtem, & Regis, & Caroli. Inde iureiurando, & fide data decretum, vt vter ex ipſis duobus prior eum cæpiſſet, is vel intra octo dies ſupplicium inferret, vel in ſocij poteſtatem daret. Conſtituta alia præterea, ſed à Rege non ſeruata. Conneſtablius enim accepta fide, in collocutionem cum illo venit. Sed hac ratione inuidiam ſibi maiorem conflauit; quod armatus ſub veſte diſcincta veniſſet, & nobiles trecentos cataphractos in ſuo comitatu adduxiſſet. Excuſabat ea, vt poterat, & iam Regi reconciliatus eſſe dicebatur; quando plerique Regem ridentes, quod in collocutionem veniſſet cum ſuo cliente, & beneficiario, quin tereiecto lepimento non eſſet veritus, in ſui Principis conſpectum venire armatus, & equitum

circum-

circumcluſus cohortibus, qui quidem omnes, & Regis eſſent imperio ſubiecti, & alerentur ab ipſo, illum apud ſe omnia diligenter reputantem, amplius irritarunt. Credibile eſt, Conteſtablium hoc ſpectaſſe, vt metueretur à Rege. Veruntamen non ſatis memoria tenuit, Aulicos ità ſe comparare debere, vt diligantur, non vt metuantur. Nam qui diuerſam rationem ingrediuntur, vt periculum tandem, & calamitatem euitent, fieri non poſſe. Ferè autem fit, vt qui bonam, & fidelem operam præſtiterunt, arbitrentur ſibi aliquanto plus quam alijs licere. Principes contrà longè aliter ſentiunt, & æquius eſſe ducunt, vt qui ſe ipſorum clientelæ, & miniſterio tradiderunt, officio fungantur. Fit plerumque, vt egregiæ operæ minus liberaliter remunerentur, idque non tam ingratitudine Principum, quam eorum, qui operam præſtiterunt, vitio; dum elati quadam confidentia, propter rem benè adminiſtratam, inſolenter, & proterue multa faciunt. Non intermittebatur ergo contrà eum conſpiratio. Captus eius frater Iacobus, cum alijs nonnullis apud Atrebates. Captus inſuper eius filius, Comes Roſſius, Burgundiæ præfectus. *Nulla venit ſola, calamitas.* Eiſdem ferme diebus obijt illius vxor, quæ eadem ſoror Reginæ, lachrymis, aſſiduitateque, & virum nè omnino deficeret, & Regem, vt iræ moderaretur, effecerat. Non ignorabat inter hæc, ſuum caput ab vtroque quæri. Ergo vtrumque ludificare volens, mittebat; ad Carolum quidem, qui eum à bello reuocarent; ad Regem autem, vt quid cum Carolo feciſſet, ſignificarent, atque hac via illum flecterent, ac mitigarent. Nonnunquam etiam, vt metum aliquem inijceret, renunciabat, res Caroli non malo loco eſſe. Præter hæc Carolo pollicebatur, ſi quem cum modicis copiis mitteret, ſe illi ſancto Quintinianos traditurum. Id verò illi exitium maturauit. Miſſus à Carolo, ſemel, iterum, ac tertium re infecta ſemper diſceſſit. Iuſſus à Rege in Annoniam ducere, iuſtum, neceſſariumque metum excuſaret: Se exploratum habere, duos ex ſuis neceſſarijs corruptos eſſe, vt in ſe manus inijcerent, proderentque, eos non nominabat, ſed his notis deſcribebat, vt ſolicitationem Regis, coniurationemque detectam appareret. Iuſſus quoque in colloquium intus deſcendere, inſtanti reſpondit, venturum ſe, ſi in Laudiæde, tacta cruce Rex iureiurando fidem daret, fraudem vimque abfuturam. Cum id ſe facturum Rex negauiſſet, & quauis alia ratione, ſe illi velle cauere renunciaſſet, Conneſtabilius ad Carolum iræ placabiliorem, purgandi ſui cauſa venit, & cur Sancto Quintinum pridem non tradidiſſet, excuſauit. Modò, cum Eduardus Rex Angliæ in Galliam traieciſſet, exemplo & oppidum, Regem ipſum Ludouicum illi in poteſtatem daturum. Admouit Anglus aliquot turmas, non dubia ſpe oppidi proditione recipiendi, quæ tamen ictu tormentorum, ac eruptione equitum repulſæ ſunt. Res indigna Anglo viſa. Carolus non deſiſtendum cæptis dixit, ad paruarum copiarum conſpectum, non factam deditionem, quod quamuis cupidus Conneſtablius, ſpeciem tamen quærat, vt id coactus facere videatur. Si vniuerſæ copiæ admoueantur, nullam interceſſuram moram. Inter hæc pace inter Reges facta, quam nec Carolus, nec Conneſtablius probarent. Sic tamen voluit apud vtrumque Regem fideliſſimus videri, & quidem ad Ludouicum, Oratores miſit, qui dicerent, ab illo ſe miſſos nuper fuiſſe ad Carolum, vt ab Anglorum ſocietate ipſum auerterent: Carolum autem vehementiſſimè tunc iratum fuiſſe Eduardo, & minimum abfuiſſe, quin ei perſuaderetur, vt non modò deſereret, verum etiam vt cum exercitu diſcedentem, inuaderet, iratuſque, ad eam indignationem prorumperet, vt terram pede pulſans, Eduardum negaret, Regio ſanguine, pectoreue eſſe: eum eſſe adulterio procreatum, ſagittarij cuiuſdam filium, & id genus alia multa. Contrà, Eduardo per nuncios, & litteras ſignificabat, Carolum aduentare cum validiſſimo exercitu, quo Anglis iuncto, vel inuitum Franciam obtineri poſſe. Nullius rei Ludouico fidem habendam, in præſentia enim eum in paciſcendo nihil denegaturum: vbi Angli mare traiecerint, immemorem conuentorum, nihil contrà non auſurum. Regreſſo domum Anglo, Ludouicus, & Carolus in perniciem Conneſtabilij incubuêre. Miſerat is ad Regem, renunciari ſibi permultos eſſe, qui talibus ſuſpicionibus, infamem ſe facere conarentur; ſed reipſa oſtendiſſe ſe, falſa inuidia laborare, quòd in tanta rerum, temporumque varietate, quæ oppida tutanda accepiſſet, ea inuicta ſeruaſſet, atque inde hoſtem repuliſſet. Rex diſſimulandi artifica conſtantiam, virtutemque viri magnificis verbis extulit, renunciarique iuſſit, in conſilijs capiendis tali capite opus eſſet. Nuncius dictum non quo animo proferebatur, interpretatus, lætus dimiſſus fuit. Rex ad amicos fidos verſatus, ſubmiſſiore voce; Opus mihi eſt, *inquit*, hominis capite, ſed ita, vt huc caput, illic truncus iaceat: hocque dicto, fœdus in eum cum Carolo repetiuit; vt caput Regi, bona cum Sancto Quintinianis, Carolo cederent. vter eo priùs potiretur, is intrà octauum diem, vel alteri traderet, vel ipſe ſupplicium ſumeret. Iam ab amicis, à militibus, ab omnibus propè, vt in mortalium ſalute deplorata fieri amat, deſerebatur. Varijs conſilijs agitabatur. Quod probaret, non habebat. Quonam ſe reciperet, vbi conſiſteret? Propinqua ſibi hoſtilia, externa imperio longo interuallo diuempta. Arces ſe tutas, & inexpugnabiles habere: ſed quo præſidio eas firmaret? Sibi auri vim ingentem; ſed eam prodendi capitis ſui mercedem, propoſitis inſuper à Rege præmiis. Iram, odiumque in ſe Regis deprecaretur. At illud atrox, execrabileque. Fidemnè ab eo acciperet? Sed ecquanam religione firmari poſſe, vt ei credere tutum ſit, qui ad Diui Laudi crucem ſpondere nolit? Caroli iram placabiliorem, & fidem ſinceriorem eo poſſe, ac verecundiam impoſiturum ſupplicis violandi. Proinde fide ab eo per fidos viros, quos pauciſſimos ſibi reliquos aduerſæ res fecerant, accepta, in Annoniam ſe recepit, ad Caroli Præfectos. Iſtud Rex ſtatim, atque intellexit, per Oratores interpellauit, vt quandò Conneſtablium in poteſtate haberet, eum, vt conuenerat, vel dederet, vel ſecuri feriret. Interuenere hic fœdiſſimæ pactiones. Rex, contrà fidem datam Renato iuniori, quem tuendum ſuſceperat, promiſit Carolo Lotharingiam, ſi Conneſtablium traderet, & nè hoc parum perfidiæ habere videretur, contrà fidem Carolo obligatam, Sancto Quintinum occupauit, nè per illud Conneſtabilius Ducem ſibi placaret. & quò magis peteraret, exercitum per Campaniam, vſque ad Nanſeium miſit, vt ab eius oppidi oppugnatione Carolum deterreret; & vel armis ab eo Conneſtablium extorqueret. Renatus etiam rebus ſuis metuens, Campobaſſum proditorem induxit, vt deditionem Nancei, de qua iam inter Regem, & Carolum conuenerat, extraheret. Eam ob rem Carolus valdè ſolicitus, vt Nanceio potiretur, rem fœdiſſimam admiſit, Conneſtabliumque captiuum, Peronam duci imperauit, ibique tamdiu teneri donec Nanceium traderetur. Dedito oppido, traditus & ille infelix, Lutetiamque ductus, capite truncatus publicè, ſumma patientia, conſtantia, & religione occubuit. Cancellarius, Regium inſigne id

eſt auteum Diui Michaëlis torquem, quem collo geſtabat, deponere illi iuſſit: Ioannes Pompancurtus ſententiam mortis illi renunciauit: moriendum illi in Grauia, antè ædes publicas ciuitatis. Terras, & fortunas omnes illius publicatas, & fiſco attributas eſſe. Ad quæ ille; O, *inquit*, optime, maxime Deus, quàm dura hæc ſententia eſt. Te ſupplex oro, da mentem ſinceram te agnoſcendi. Sic locuti, quattuor Theologi, magni nominis Doctores, vt conſtitutum erat, illum adierunt, ſalutaribus monitis conſolaturi. Confeſſione, more Chriſtiano expletâ, orauit viaticum Chriſti corporis ſibi miniſtrari; quod non obtinuit. Res tamen diuina, quam Miſſam vocamus, coràm illo facta eſt, & panis benedictus oblatus, quem religioſe manducauit. Inde à palatio ad Grauiam, per medias vulgi turbas perductus, atque in tabulatum conſcendens, poſtquàm ad Diuæ Mariae templum (quod ex tabulato conſpicuum erat) conuerſus, longiuſculam orationem plorans habuiſſet, à carnifice vno gladij ictu capite plexus eſt. Cadauer per Cordigeros in ipſorum Eccleſia humatum. Cauſas mortis illius recitauit apud populum in Grauià, Petrus Auiolus Cancellarius. Promiſiſſe Burgundioni, ſi quando pugnandum foret, ſe media ex pugna Gallos reducturum, ac retroceſſurum. Operam dediſſe retrahendo Borbonio Duci à parentibus Regis ad factionem Burgundionis. Caroli Regij iuuenis matrimonium cum filia Regis Hiſpaniæ impediuiſſe, illique ſuaſiſſe, vt Burgundionis filiam duceret. Nam ſi Hiſpaniam adiret, ſpoliatum iri omnibus bonis ſuis in Gallijs. Lutetias miſiſſe ad Comitem Scalenſem, fratrem Reginæ Angliæ, quibus ad bellum Gallicum Anglos inuitabat. Detrectâſſe colloquium cum Rege Gallo apud Hem, iuxtà Nouiodunum, niſi inter vtrumque fieret ligneus paries, magnæ ignominiæ Regi. Promiſiſſe Burgundioni, ſe Regem, aut capturum, aut interfecturum, litteraſque ea de re inuentas ab vxore Reginæ ſorore; eamque ob rem necatam ab eo vxorem puerperam, nè forte per illam pateſieret coniuratio. Promiſiſſe Anglo, ſi rediiſſet in continentem, Ambianum, Abbæ villam, & Peronam: Scripſiſſe Regi Anglo, nè quid crederet Regi, ſed ſi quid iuris in Galliam peteret, nullas dandas eſſe inducias fallaciſſimo, & perfidiſſimo Regi, à quo Carolus frater, totque alij ſcelere eſſent necati. Hæc, & plura Auiolus apud populum confeſſa à reo eſſe confirmabat, quod tamen falſum erat. Nihilominùs tamen reus non potuit negare litteras à ſe ſcriptas ad Anglum, quæ vel ſolæ crimen continebant capitale. Inficias tamen ibat conſtantiſſimè, ſe pactum fuiſſe quicquam cum Burgundione, de Rege capiendo, aut interficiendo. De Ambianu, Abbæ villa, & Perona, quæ in poteſtate non habuit Anglis tradenda, de litteris inuentis à Maria vxore, illaque abs ſe necata, nihil confeſſus eſt, ſed confirmabat partus doloribus obijſſe. De perfidia committenda, ſi prælium committeretur, de corrumpendo item Ioanne, Borbonienſi Duce, omnia negauit. De Carolo autem fratre, omnia eſt confeſſus; ſuaſiſſe illi, vt filiam peteret Burgundionis, neue extra regnum duceret vxorem; ſe fuiſſe in conſilio, vbi Rex confirmaſſet, ſe illum bonis omnibus ſpoliaturum, vbi intraſſet Hiſpaniam: Litteras autem ad comitem Scalenſem miſſas fuiſſe pro vtilitate Reipublicæ, nè liceret, Regi, omnes Optimates Galliæ, qui pro bono publico conſpiraſſent, de terra tollere, quemadmodum, omni conatu moliebatur. Recuſaſſe colloquium apud Hem, priuſquàm, ſibi eſſet cautum, ideò quòd de Regis inſidijs optimo iure metueret.

Verum item eſſe, ſe impediuiſſe, nè Dux Calabriæ Nicolaus caperetur à Rege, qui poſteà tamen ab illo veneno necatus ſit. De Caroli autem fratris nece, aliaque multa, quæ maximo erant Regi dedecori, Auiolus non multum dixit, quamuis ad Anglum Comes omnia ſcripſiſſet. Cum autem cunctarentur Iudices, ferre in illum ſententiam, nec ità properaodum cenſerent, præſertim, quod ſe in pluribus ritè excuſare videretur, inſtitit omnibus viribus Regius Procurator; Videte, *inquit*, quid agatis. Mori debet. Nam diffinitum ità à Rege, & à ſanctiore eius conſilio. Niſi condemneris, æternam incurritis Regis iram, voſque ipſos funditùs perditis. Ità Comitem condemnarunt. Auaritia radix malorum omnium miſerum euertit. Duobus dominis inter ſe contrarijs ſtuduit ſeruire, bellumque trahere lucri gratia, nec iuſtitiam Dei antè oculus habuit. Pòſt mortem huius viri Burgundionem, gratia diuina planè deſtituit, totumque deſeruit. Numquam quicquam feliciter illi ceſſit, ſed veluti homo amens, omnique intelligentiâ ſpoliatus in exitium ſuum cucurrit, & corruit: Deo perfidiam caſtigante. *Meyerus Comminus Æmilius ſupr.*

Parum aberat, quin etiam Franciſcus Britanniæ Dux, diuinam incurreret vltionem, ſi errorem admiſſum non emendaſſet. Iito ipſo ferè tempore accidit, quod narrabat *Polydorus Virgilius*. Eduardus Rex, per hunc, quem diximus modum rebus pacatis, & numquam confecto bello Gallico longè feliciſſimus videretur, qui in ſumma tam quietè ætatem ſuo degere poſſet; tamen cùm Henricus adoleſcens Richemondiæ Comes, reliquus vnus ex ſanguine Henrici ſexti vlciſci ſuperſtes eſſet, multum ſibi obeſſe, ac eam ſolam rem vſque eò ſuam felicitatem turbare iudicabat, vt in metu quaſi perpetuo eſſet. Quarè decreuit iterum ſolicitare Franciſcum Ducem Britanniæ, largitionibus, promiſſis, precibus, ad illum ſibi prodendum, quem ſperabat poſt extinctam propè Henrici Sexti abs ſe factionem, facilius eſſe ſuis ſatiſfacturum operis. Itaque Legatos grandi auri pondere onuſtos quamprimùm ad Ducem mittit, & vt poſtulatio honeſtior videretur, iuſſit eos declarare Duci, ſe ideo Henricum petere, vt ſibi affinitate coniungat, atque ita funditus reliquiæ factionis aduerſæ euellantur. quamquam illud nuo per affinitatem, & ti poſt à conſecuta eſt, ſic, vt Rex diuinaſſe viſus ſit; ſed, atque adeò per necem Henrici efficiendum fuerat. Audiuit Legatos Dux humaniter, & primo negare, ac multa excuſare cœpit, quamobrèm id facere ſibi non liceret: ad extremum, cùm precibus defatigatus, tum pretio victus, Henricum Legatis tradidit, quem per litteras magnoperè Edouardo ſimul commendauit, nequaquam ratus ſe commendare ouem lupo, ſed filium patri: quippè qui credebat, Eduardum daturum omnino Eliſabethe maximam natu filiam Henrico in matrimonium. Legati tàm deſiderata præda potiti, magno cum gaudio ad Fanum Maclouij, vrbem maritimam pergebant, vt indè conſcenſa naui in Angliam nauigarent. Henricus, qui ſciebat, ſe ad mortem trahi, ex mærore animi, in itinere in febrem incidit. Intereà Ioannes Chenlettus inter Britannicos Principes talis, cuius paucos pares ea terra tulit, & Duci maximè acceptus, ruri erat: ac vbi id factum reſciuit, rei indignitate permotus, celeriter in aulam redijt, ſuoque more adiuit familiariter Ducem taciturſque, ac triſticulus ſtetit aliquamdiu, ſic, vt Dux miratus, eum tam deiectum gerere vultum, petiuerit, ecquid ſibi vellet illa animi triſtitia, quam præſeferret. Ad ea Ioannes *inquit*, Dux Illuſtris, iſte pallor vultûs nuntius mortis mihi eſt,

VI. *Recte monentes ſequi, optimum.*

quæ

quæ ſi antè hunc diem mihi accidiſſet, profectò minùs multò nocuiſſet, quod ad tantum non fuiſſem ſeruatus dolorem, quem animo meo recens factum tuum incredibilem inuſſit, qui haud dubiè me vitam, ſiue ſtatum amittere, ſiue perpetuo deinceps longè miſerrimum viuere coget. Tu enim Dux famam virtutis habes optimis actibus collectam, quam cuncti mortales vno ore ad cœlum ferunt: heu, hanc tamen ingentiſſimam (tua bona venia dictum ſit) minimè omnium conſeruandam curare videris, qui nuper datæ immemor fidei, HENRICVM, Comitem Richemondiæ, adoleſcentem innocentiſſimum carnificibus tradidiſti laniandum, diſcruciandum, ac deniq; necandum. Quocircà qui te amant, inter quos ipſe vnus de multis ſum, non poſſunt non dolere, cùm videant, celeberrimum nomen tuum, tantæ perfidiæ nota in perpetuum maculatum iri. Ad ea Dux continuò reſpondit; Tace, quæſo, mi Ioannes, nil tale futurum eſt de Henrico; illum enim Eduardus Rex ſibi generum optat. Tum IOANNES ſubdit; Mihi crede, Illuſtriſſime Dux, Henricus iam penè perijt: quem ſi ſemel tuis finibus pedem efferre permiſeris, nemo mortalium poſthac à nece poterit eripere. His Ioannis vocibus Dux motus, qui antè vel Henricum ab Edouardo fraude peti, haud ſuſpicatus erat, vel pecunia, ab honeſtate, fide, probitate deductus, quid deceret, non conſiderauerat, illicò Petrum Landoſum, Quæſtorem ſuum miſit, qui Henricum interciperet. Petrus celeritate viuus, ſtatim poſt Anglicos Legatos ad Fanum Macloùij peruenit, ſimulatoque negotio, dum eos longiore conſultò ſermone inſtituto detineret, per alios Henricum vix ſeminiuum, in aſylum, quod in ea vrbe eſt, inuiolatiſſimum, bono modo induxit, atque non multò poſt, metu mortis liberatum, ac ob id iam ſatis confirmatum ad Ducem reduxit. Hinc equidem cognoſcere licet, veriſſimam eſſe illam Græcam parœmiam; *Homo homini Deus.* Siquidem Henricus adoleſcens, ſuo imminenti ad mortem proditus, repentè opera Ioannis Cheuletti optimi Principis ſeruatus eſt. Deus faxit, vt talia exempla documento ſint alijs, qui alijs præſunt, ſi qui ſint officij monitoris egentes, quo addiſcant tandem aliquando, & fidem promiſſorum ſeruare, & recipere in ſuam familiam, & conſilium, qui ſciant bene admonere, & eorum monita non aſpernari. Quod Carolus Burgundio, aſpernatus eſt ſuorum, infelici fato perijt. Quod Edouardus, non fidos conſiliarios audiuit, in immaniſſimum aliud facinus incidit. Georgium enim fratrem, Ducem Clarentiæ comprehendi ſubitò, atque in dolio vini Cretici, peſſimo in omni hominum memoria exemplo necari imperauit, territus vaticinatione hominis, falſi potius, quam fatidici, qui prædixiſſet ità futurum, vt poſt Edouardum, regnaret vnus aliquis, cuius nominis prima littera eſſet G. Quod quia ſic ſolent dæmones ſuis præſtigijs hominum mentes implicare, qui eiuſmodi illuſionibus delectantur, dixerunt poſteà vaticinationem illam non caruiſſe ſucceſſu, cum poſt Edouardum, Gloceſtrenſis Dux regnum occuparit. Sanè Eduardum eiuſmodi facinoris pœnituiſſe, illud certum argumentum fuiſſe pronunciabant; quod, ſi quando pro alicuius damnati vita oraretur, ſolitus eſſet inclamare; O infelicem fratrem, pro cuius ſalute nemo hominum rogauit. *Polydorus lib. 24 hiſt. Angl.* Ex eadem cauſa, quod rectè monentes vel non admiſiſſet, vel non audijſſet, in aliud incidit; ſpecie quidem vnum, re vera autem multiplex; & quod grauius eſt, traliax ſchiſmatis & hæreſis, quæ Angliam tandem, in extremas calamitates adduxerunt.

VII. Sixtus Pontifex per totum Orbem Chriſtianum edixerat, à cunctis Chriſtianis gentibus conflandum in Turcarum Principè exercitum, cuius ipſe Imperator eſſet futurus, & bellū fortiter in Turcas geſturus. Ad hanc rem modò ſibi militibus opus eſſe, ſed etiam pecunia. Itaque Eccleſiaſticorum prouentuum decimas, à totius Orbis Chriſtiani Clero exegit, tum ab his omnibus, qui plura beneficia tenebāt, integros vnius anni prouentus. Cùm autè Collectores ſui in Angliam veniſſent, atque decimam à Clero poſtulaſſent, Rex ſcriptis ad Antiſtites literis expoſuit, magni periculi, atque præiudicij hoc exemplum futurum, ſi Pontifici Romano Clerus ea in parte obſequeretur: ſimulque rationem, qua vitare Sixti offenſam, omniumque indignationem in Regem transferre poſſent, oſtendit, ſed tamen aquam in ſuam moletrinam traxit ſcilicet, vt decimam Clerus Regi concederet; Rex, Clerum Regni ſui tutaretur, & excuſaret; & ſuo, non Cleri nomine; non decimam, ſed aliquid Sixto Pontifici pro arbitrio largiretur. Re ad hunc modum conſtituta, ex ſingulis libris, duodecim d. popoſcit; Clerus 6 d. conceſſit, & ſic Pontifici Sixto illuſit: ſed enimuerò vterq; in præceps ruere cœpit; dùm Rex authoritate, qua præſtabat, coēgiſſet Clerum, Pontificis imperium contemnere; Clerus autem Pontificis imperia detrectans, in Regias manus ſeſe conieceri; & tàm ſuam, quam Pontificis maieſtatem præcipitauā proiiceret; adeoque viam ad vtriuſque contemptum, oppreſſionemque; & hinc ad ſchiſma, & hæreſes viam pararent. *Author antiquitatum Britannicæ Eccleſiæ, in Thoma Bourgchierio.*

Pro bello in Turcas pecunias conflare ſtudet Sixtus Pontifex.

Diximus ſuperiùs Alfonſum Regem Luſitanum in Gallias conceſſiſſe, & pacarij officio inter Ludouicum, & Carolum functum fuiſſe. Iſta vero peregrinatio, illum ea hac cauſa excepit. Ducta in vxorem Ioanna Henrici Caſtellæ Regis, vt is aſſerebat, filia, ac regnorum hærede, arma contrà Ferdinandum, & Iſabellam, Reges iam cōclamatos, in Caſtellam promouerat, atq; varia fortuna pugnauerat. Ad extremum, dum Caſtellæ, & Legionis iura, quæ ſibi in dotem cum Ioanna vxore obueniſſe, tueri, vbique ſeruare illæſa conaretur, memorabili prælio apud Taurū victus fuit. Ab eo tempore, alij omnia aſperiora, Ferdinando, & Iſabellæ ſecunda erant, dedentibus ſe in horum poteſtatem oppidis, & vrbibus; necnon ad obſequium reuertentibus Proceribus, ijs, qui Alfonſum acciuerant. Primus Areuali Dux, Roderico Mendoza, cui præmium operæ in agro Toletano Pintus oppidum fuit, ad Iſabellam Legato miſſo, illi ſacramentum Madrigale dixit. Proquibus ſupplicium merebatur, præmia ampliſſima retulit, ad veterem ditionem Alcantaræ Magiſterium, de quo lis erat Alfonſo Monroyo, cum Ioannis Stuñicæ Ducis filio, à Regib^9 promiſſam, datūq;. Acceſſit Beatrix Pacieca, Merellini Comes, fratre Villenio cautior, fide haud cōſtanti: Villenius etiā, cùm de eo conciliando ageretur, æquiorem ſe præbebat; videbaturq; ſupplex à Ferdinando pacem, legeſq; accepturus modò æquas, & Villena, ac viginti amplius oppidis, quæ eo tractu erant ablata, reſtitutis. Toletanus Antiſtes, qui numquam à latere Luſitani dimicantis diſceſſerat, victus tædio, nulla victoriæ ſpe, cum quadringentis equitibus ſeceſſerat, in Carpetanos, ſpecie, quaſi vacillantes procerum mentes, & mutata repentè voluntate, locum gratiæ apud Ferdinandum quærentes, in fide confirmaturus. Etiam de eo conciliando actum, Ioanne Rege Aragonum, Ferdinandum filium obteſtante, vt tantum virum bonis, malisue conditionibus placaret: inconſtantiam fortunæ vereretur, ex ſummo ſæpe retrò conuerti ſolitæ ac verò præcipitare. Prioribus meritis, quæ maxima fuerant, nouas offenſas condonaret, eo pacato, Luſitani factionem penitus debilitatum iri. Venia inter hæc Villenio promiſſa, atque ditio vniuerſa; arcibus, quæ

VIII. Magnates, Caſtellæ Regibus offenſi reconciliantur.

Madriti, & Caſtris Iulijs obtinebat Ferdinando reſtitutis. Idem Toletano datum; qua ſpe Lupus Acunia eius ex fratre natus Optam dedidit. Alij deindè pòſt alios, ad Ferdinandum reuertebantur, Luſitano derelicto. Iiſdem diebus, omninò, quarto Nonas Maij coniugium Ferdinandum inter Neapolitani Regis nepotem, & Iſabellam Ferdinandi filiam pactum eſt. In cultum puellæ, ducenta aureorum millia à Neapolitano promiſſa: tantundem quarta minùs parte à patre, ſi alia proles maſcula in ſpem regni eſſet ſuſcepta. Fæderis maturandi occaſio præcipua, ingens numitæ pecuniæ vis oblata Ferdinando, magnum rebus momentum in ea rerum difficultate, ea inopia ærarij. Omninò Luſitanus ad eius rei famam, quam referentes augebant, deſperata victoria, temeritatem ſuſceptæ expeditionis, noua leuitate luere conſtituit, Caſtellaque deſerta redire in patriam. quoniam parum virium in domeſticis opibus, parum in factioſis proceribus fore prouidebat. externa auxilia conquirere parabat, Gallicaque arma in Hiſpaniam commouere; tentata tamen priùs concordiæ ſpe, controuerſiæ arbitrium Aragonum Regi, & Toletano Antiſtiti permiſſurum profitebatur. Serum conſilium, lite Martis arbitrio fermè diiudicata repudiatum. Iam IOANNES princeps Ioannam nouercam, vt extrà periculum eſſet, in Luſitaniam cum præſidio quadringentorum equitum abduxerat, belli cauſam. Ergo & ipſe Alphonſus triſtis, atque re malè geſta deformis in Luſitaniam abſceſſit; Indè Oliſippone ſoluens, primùm in Africam duo millia, & ducentos milites, Tingi, Angilæque præſidium deportant: ac ſepta ſoluens, Hiberiam tenuit; mox Perpinianum, & Narbonæ Regio cultu exceptus, pedeſtri itinere Turonum, vbi Rex Gallus erat, contendit. Splendidè acceptus, atque habitus, die conſtituto ſecundum ſalutem hac ſententia locutus fertur: *Cogor pænè omni, quem vnus eſſe, quo nihil moleſtius in vita accidit. Sed bonis tamen noſtri regni rebus quatorum ſociorum officio [illegible] ſpe, maius tamen, officiumque noſtrum [illegible] munus ſuſ[illegible] ſumus, ſatiſmagne. Hæc mutabitur. Id enim ſola miſeriarum miſeria in animus [illegible]. Nec vobis [illegible] Rege Siculo inimicitiæ ſunt, niſi, quæ publicæ: nec gentem Aragoniam, [illegible], ſed latrocinium profitentur. Ereptus Ioannæ ſponſæ ex ſorore natæ paternum Principatus, opeſque, proh dolor, indignitas imprimis omnium gentium armis vindicandam. Sic eſt [illegible], [illegible] ſæpe caſus ſolutus lato extra irritare. Quod [illegible] Rex [illegible] ſuum eſt. Tu [illegible], propter dolori [illegible] vnus potes, & in noſtris malis veſtras etiam iniurias vindicare, bellum Ruſſinonenſe, & Cantabricum optato extra terminare, Vaſcones è faucibus eruere [illegible]. An eo imperio occupando, rationes ad futuras credistis et, qui dotale imperium armis inuaſit eripuit, oppreſſit, nullo commodum iure? An ſaulitatem, Caſtellæ, & Aragoniæ [illegible] regionibus modico? Erratis, ſi vllis finibus ambitionem conſiſtere putatis. Summo auro, & [illegible] Galliam [illegible], neque vniuerſæ quantum Hiſpaniæ collatæ vires, pares vnquam fuiſſe. Neque nos ita diſſiti ſumus, tametſi ſupplices veſtram opem imploraturi, tantum labor[illegible]. Superſunt integræ Luſitaniæ regni opes; in Caſtella ſtudia partium partim aperta, plura clam viſa erit, & victoria ſpes maior eruptura. Veſtris tamen auſpicijs bellum, quod iam eſt inchoatum, geratur. Nihil vanitatis in noſtra oratione eſt: & alioqui ſupplicibus Regibus opem ferre, malis publicis mederi, commodis omnibus, ſi nulla oſtenderentur vt ſunt maxima, honeſtatem, dignitatem, efficacem preſerre, quorum niſi magnorum Principum, quales vos eſtis, munus eſt?*

Rex Luſitaniæ à Galliarũ Rege auxilia petit.

IX. Ad hæc LVDOVICVS Rex pauca; ſibi id curæ fore reſpondit, daturumque operam, nè fruſtrà ad ſuam opem confugiſſe videatur. Verbis cum facta non reſponderent, Lutetiæ, quo diſceſſum fuit, vrgenti Luſitano, belli gemini neceſſitatem apertè excuſauit, cum Burgundo, Angloque inſtaurati, ac maiori erumpentis impetu. Præterea, lege propinquitatis irrito inter Alphonſum, & Ioannam coniugio, pia arma non fore. Priorem difficultatem, vt amoliretur Alphonſus, ad Burgundionem cognatione propinquum, nempè amitinum, & fœdere iunctum, paci vniuerſæ interpres acceſſit: nullo feliciori conatu. Secundam ſibi fore apud Summum Pontificem curæ dixit, nihil tamen obtinere potuit, omnibus Superis Ferdinando fauentibus. Remanebant & huic nonnullæ ſuperandæ difficultates. Alphonſus frater, qui trecentorum equitum præſidium adduxerat, repetebat Calatrauæ Magiſterium annis ſuperioribus ablatum, neque magna, neque nulla ſpe. Nam Gironios conciliandi, præcipua Regibus cura erat. Huic obiecta Eleonora Sota, Iſabellæ obſequijs addicta, quam cæperat, æger mora, impatientiaque adamare. Profeſſa viro caſtitas impedimento fuerat, nè vxorem acciperet. Ergo procurante FARDINANDO SIXTVS Pontifex ea lege hominem abſoluit, is verò quamuis inclinata iam ætate vir eam vxorem duxit. Sic optimo ſanè publico ambitio importuna de Magiſterio ſublata eſt. Alteram importuno tempore contentionem de Diui IACOBI Magiſterio, Iſabellæ prudentia compoſuit. Rodericus Manricus Paredius Comes, Diui IACOBI Magiſter menſe Nouembri deceſſit Vcleſiæ, præclaris maioribus egregius ipſe, Olca in Baſtitanis capta annis ſuperioribus magnam adeptus famam. Corpus ad aram templi maximam eo in oppido ſepulchro illatum, ſupremuſque honos defuncto eſt habitus. Optimi parentis obitum GEORGIVS Manricus, nænia eleganti deplorauit; in qua multę poeticæ virtutes inſunt, clara ingenij, & ſententiarum lumina. Aemuli mortem Alphonſus Cardenas ſuam occiſionem facturus, Vcleſiam petere conſtituit, armato milite formidabilis, vim adhibere paratus, ſi morarentur ſpem honoris adipiſcendi Tredecim viri, quorum eæ partes erant, ad Comitia conuentu facto. Multis alijs proceribus bonis malis artibus eum honorem ambientibus, nè res ad arma deduceretur, periculum erat. Eo metu, an ditionis ampliſſimæ auiditate, inter FEROINANTVM, & ISABELLAM conſilia Tauri agitata. Armis vim coercere longum erat. Ad artes conuerſis animis, FEROINANOVI Tauri ſubſtitit; Iſabella Ocaniam, Vcleſiamque contendit feſtinatione tanta, vt triduũ itinere Valliſoleto, Vcleſiam peruenerit. Suaſit militibus, vti concordiæ ſtudio, ſe Ocaniam ſequerentur; nobilis municipij amplitudine tutiores ad decernendum futuri, multis exemplis in Magiſtri Palatio comitijs celebratis. In eo oppido, vſa ſermonum miniſtris, Fonſeca, Abulenſi Epiſcopo, & FAROINANDO Aluaro Tolero à ſecretis Reginæ eos hortata eſt, vti vitandis tumultibus eum Ordinem conſenſu ROMANI PONTIFICIS, FEROINANOO REGI adminiſtrandum ad tempus permitterent. Sanaodis militum voluntatibus, reuocandaque concordia, haud minori auctoritate opus eſſe. Re deliberatâ, militea Reginæ poſtulatis annuerunt, parata multorum aſſentatione. Plerique non tàm certa obſequendi voluntate, quàm excludendi, deijciendique aduerſarios; quæ magna, ſed frequens Comitiorum labes eſt. Id initium fuit, militum eorum potentiæ imminuendæ, exemplum, quod ad Calatrauæ, & Alcantaræ Ordines breui

Eidẽ Galliarũ Rex ſubſidia promittit, ſed non mittit.

Iſabella Reginæ Caſtellæ prudẽtia, ſedatur contentio.

e t propagatum, tametſi Alfonſo Cardenæ paulo poſt datum eſt, vt Ordinis Magiſter eſſet, magna multorum Procerum offenſione, vnum ſibi prælatum dolentium, nullis meritis, neque comparanda familiæ nobilitate. Præter hæc Ferdinandus, ſuadente Pontifice Maximo, bellum Ruſcinonenſe, & Ceretanum, factis cum Ludouico Rege inducijs intercepit: Vasconum motus, qui magno impedimento ad res gerendas fuerant, feliciter compoſuit: ac nè quid ad maiora affinitatis vincula, adeoque ad pacem arctam augendam deforet, patri Ioanni Regi, vt Ioannam filiam, Ferdinando Neapolitano Regi deſponderet, perſuaſit, vtque id à Summo Pontifice probare tur, legibuſque propinquitatis ſoluerentur, obtinuit. Non ommittendum eſt, qua modeſtia Ioannes Rex & Ferdinandus filius modo in congreſſu certauerint. Victoriam, menſe Auguſto conuenerant de rebus communibus deliberaturi. Nullus dies iucundior ſeni accidit. Maximum vitæ fructum cepit, cum filium aſpexit, vndè ipſe fuerat erepus bonis omnibus cum ignominia reiectus. Caſtellæ Regem eſſe dicit in. Lætô ſuperi, *inquit*, vt huius diei lætitia pnpetuum, fac. e. Nulla moleſtia obſcuret, nulla calamitas. Liquoniam fortuna ad ſummum perducta, retrò voluit conſoeuit, date, vt mutationem eius ipſe potiùs priuatim, ſi quid eſt peccatum, ſi vindictæ putatis, ſentiam; quàm publico incommodo, aut filiorum calamitate luatur. Hæc lachrymis toto ore manantibus precatus, in filij complexum ruit, primum honoris locum deferens. Prombico dextram detrectari, ad Leuam aſſidens, atque ad hoſpitium in vſque comitatus. Conſtituerat & Aragonium imperium illi de manu tradere; quod in ea ætate vertibile erat otij cupidit ne tentari. Cæterum Ferdinandus reſtitit, paternæ maieſtatis reſpectu. Æqualem modeſtiam lego, in Ioanne Principe Alfonſi Regis Luſitani filio. Alfonſus enim in Galliam, pudorem magis, quam damnum ex bello Hiſpanico grauiter ſentiens, ad Ludouicum diſceſſit, Regni adminiſtrationem Ioanni conceſſerat. Aliquanto tempore domo aberat primum in Africam, deinde in Gallias, hinc in Lotharingiam, poſtea Lutetiam profectus. Longiora mora illum poſtea detinuit, quando Lutetiæ ſubſiſtens, cum inanibus pollicitationibus, & Ludouico Rege admodum indignis modis tempus paulatim diſtrahi intelligeret, ac præterea ſuſpicaretur, ne inimicè ſecum ageret, & aduerſario ſuo Caſtellæ Regi ſe cogitaret prodere; mutatis ſibi inde veſtibus ne agnoſceretur, tribus tantum comitatus, in viam ſe dederat, Romam, vt ibi monaſticam vitæ genus amplecteretur, profecturus: atque ex itinere à Robineto Normanno retractus, & à Ludouico Rege, quem ficti puduerat, naui impoſitus, non in Luſitaniam, quo Ludouicus reduci iuſſerat, ſed Hieroſolymam priuati hominis habitu ire conſtituit, quo Rex olim cum potenti exercitu ire decreuerat: vt quoniam bellum hominibus pro ſua dignitate inferre nequibat, pacem à Deo flagitaret. Cumque à 3 ijs illi quotque nobilibus Gallis, qui ſtatim eum inſequuti, diligenter quæſierant, inuentus, à proſequendo itinere diſſuaſus iterum corporis, animique laboribus afflictatus grauiter, fuiſſet reuerſus: nihil iucundius fuit optimo filio Ioanni, tam Regio non minus titulo, quàm auctoritate imperanti, quam integram Regiam poteſtatem, quaſi mutuo acceptam parenti redonare. Neque vllis vel imperijs, vel ſupplicationibus potuit à patre impelli, vt ſaltem Luſitaniæ Regis titulum conſeruaret, dom ipſe Turdetanorum, atque Africæ regno contentus, vitam in ea domanda, quod maxime exoptauerat, conſumeret. Ioannes enim in ſententia perſtitit, identidem aſſeuerans, maius ſibi oblectamentum aſſerere parentem in Regnum, & patriam reſtitutum, quàm ſi ſolido mundi imperio

Ioannis, & Ferdinandi Aragoniæ Regum modeſtia.

poti. etur *Mariana lib. 24. Surita lib. 19 Coriminus lib. 7 Vaſconcellum in Alfonſo V.*

Non tanta in patrem Regem reuerentia, neque tam publicæ rei cura, neſcio cuinam Regio filio, quam *Cardinalis Papienſis* innuebat. Iſta habet in epiſtola, ſcripta Cardinali Mantuano. Fuga Regij filij, ſiue Cyprum ſpectet, ſiue infidelem Soldanum veratrem ſit conſectata; non poteſt non ad auertendos à Turco Veneros pertinere. Malè conciliatæ voluntates, & artes Hiſpanicæ, quid illis trepidi non afferant? Sed ſuneſtum conſilium intercipiat Dominus, impiarum cogitationum ſemper inſpector. *epiſt 648.* Fortè indicabat Ferdinandi Regis Neapolitani filium nothum, qui contra Catherinam Cornaram, Reginam Cypri, opponebatur à Ferdinando, deſponſa notha filia Iacobi Regis Cypri, nuper defuncti. Verebatur, nè is Cyprum, ſe conferret, ad res Venetorum tutelæ commiſſas perturbandas; neue Soldanum Ægyptium, quod Iacobus pridem fecerat, in ſubſidium contra Veneros euocaret; eaque propter Venetos à bello Turcico auerteret. In eadem epiſtola memorabat Papienſis, fugam ex vrbe Deſpoti minoris; de quo cum adhuc Romæ eſſet, & lamentantem illum audiret, quod ad arbitrium non paſceretur, eius inertia planè vaticinatus fuerat, quod accidit; abiturum illum ad Turcos, quo iam dudum infidelis natura, & inexhauſta cupiditas rapiebat. Suadebat ſecundè; Si fides, *inquit*, eſſet tenui Cardinali, ſuadentem quoque penſione adempta, maiorem emitti, vt ſtabilius locorum eſſet, quam Romæ. Credo, quà inter ſe ambo erant coniunctione, ſine fratris conſilio à Chriſtianis fratrem non defeciſſe. rurſum futura poſt hac inter eos per nuncios ignoratos commercia, plus innatæ perfidiæ, quam commodorum noſtrorum habentia. Honore Cardinalibus pari annuaque pecunia noſtra, eaque non leui, apud nos retinebit, qui pro Turco, quæ agentur, exploret, & in eandem perfidiam ſe tandem conferat. Iſta *Papienſis*. Neſcio, an Andræam Palæologum, Peloponneſij; an Leonardum Toccum, Epyri, Deſpotas indicabat; quos auitis ſedibus, & Imperio eiectos, Sixtus Pontifex honeſtiſſimis ſumptibus, Romæ, quò confugerant, alebat Hos enim in Vrbe fuiſſe, memorat *Canonus in Sixto IIII.*

X. Ingratitudo quorundam.

Excepit etiam hoc anno, die XXX. Aprilis, Sixtus Pontifex, N. Ducem Saxoniæ cum quadringentorum equitum ſplendido comitatu, voti ſoluendi cauſa Romam ingreſſum. In Apoſtolico Palatio hominem hoſpitio habuit, multiſque donarijs cumulauit. *Infeſſura in notis diarum Romanis.*

XI. Dux Saxoniæ honorifice à Sixto PP. excipitur

Eodem anno poſtulata diuerſorum Regum, qui Cardinales optabant creari, Sixtus audiuit: & tandem poſt multam deliberationem, ad XV. Cal. Ianuarij nonnulli quinque renuntiauit. Septem nominauerat, quos ſe promoturum affirmauerat, Lugdunenſem Archiepiſcopum, P. Petrum de Fuxo Minoritam, & Olyſſiponenſem, & Ioannem Heſler Protonotarium: in quibus fugiendas eſſe quotidianas Principum moleſtias dicebat. Primum Gallus, alterum Aragonij, tertium Luſitanus, quartum Imperator proponebat. Tiraſonenſem, Vrbinatem, & Patriarcham vt ſuos volebat. Neapolitani Regis pro filio, Galeazij Ducis pro fratre petitiones ad eorum Cardinalium remittebat. De nepote Recanatenſi nulla prorſus mentione facta, commodius tempus expectabat. Non deerant ex Cardinalibus, qui ſe in medium propoſita decernerent, numerum minimè expedire augeri, ſolum Lugdunenſem creari, poſtquàm res Gallicæ promiſſa Legati ità expoſcerent: nihil neceſſitatis in Fuxo: Olyſſiponenſem dari Regi in præſens inopi, & mendico, vnde Hiſpa-

XII. Card. creantur à Sixto Pontifice.

ni po-

ni potentis, & victoris animus irritetur. ſtultum eſſe, in Heſler noo defuturas legitimas ad inoectendum morum excuſatiooes. In tribus alijs, neqoe paucitatem Patrum, nouum ſoſfectionem expetere, neque alienam gratificationem accedere: imo diſcrimen apertæ offenſionis Reipublicæ Venetæ intercedere, propter Patriarcham, quem non vt Venetum, ſed vt ſuum habere Pontifex in animum induxerat. Pòſt multas in Senato conſultationes, tandem quinque renooiciauit, quorum hæc oomina fuere.

Georgius Coſta, Luſitanus, Archiepiſcopus Olyſſiponenſis presb. Card. tt. SS. Marcellini, & Petri.

Carolus Borbonios, Archiepiſcopus Lugdunenſis, & perpetuus Adminiſtrator Archiepiſcopatus Burdegalenſis, presb. Card. tt. S. Martini in Montibus.

Petrus Ferrici, Hiſpanus Cmis, & Epiſcopus Tiraſonen presb. Card. tt. S. Sixti.

Ioaones Baptiſta Mellinus, Romanus. V. I. D. ex Canonico Lateranen. Epiſcopus Sutrinus, & Nepeſinus, pòſt Vrbinas, presb. Card. tt. SS. Nerei, & Achillei.

F. Petrus ex Comitibus de Fuxo Ord. Minorum, electus epiſcopus Venetenſis. Diaconus Card. SS. Coſmæ, & Damiani.

Ioannes Petrus Arriuabenus epiſt. 661. Onuphrius in Sixto IV.

XIII. Deliberationi Senatus Apoſtolici ſubmittebatur, id temporis, Cardinalium creatio, cum Pontifices ſuffragia Patrum exquirerent. Iſtud porrò negotium, quantum moleſtiæ Patribus afferret, Cardinalis Papienſis cuidam amicorum ſcribebat. *In autem hæc audi.*

Ex creatio Senatus Apoſtolico permoleſtæ.

Soli tibi epiſtola loquitur. Quid non etiam incommodi in parturitione, quam ſuades? Aſſis ſæpius. Nulla die, nullis horis non ſuſpitata abſentia. A Principe inchoa, quid non illi moleſti? At creſtis ad ſe. Sententia tua in ſuam expoſcitur. Si negas, odio es. Si tribuis, publica ladis. Omnis ſuſpenſio, eſt illi aperta negatio. Deſcenda ad Patres. Ad certamen te quiſque hortatur, omnes in prælio deſerunt. Tentat alter, vt fallat, iuuat alter, vt noceat. Nullius non inſidioſus conatus, & ſermo. Criminationes interim multæ, & delationes, & Zelotypia, & cura, atque vt plus noſcas inexpiabiles aliquando offenſiones. Generatim hæc memoro: ſed bone Deus, quam longum ab his malorum agmen conſequitur? Tranſi ad candidatos. Hic vero uel, & deliria. Quotidie domus eſt plena moleſtijs, non menſa, non quies, non cubiculum ſtomacho vacat. Proterue nimium petitur, impudenter ambitur, importune recurritur, iracunde quoque excipitur; quicquid id eſt, quod modeſtius paulo reſpondeas. Si non ſpondeo, illico ii ſum, quod ſiſto. Si ſpondeo, nec præſto, quod dico. Inimicitia Principum, vſquamque aſtutum parata. Opus iniquius toto Cardinalatu non tracto. minorque mihi eſt de Pontifice, quam de Cardinali creando anxietas. His ſollicitudinibus, quantò diutius plus addimo, tanto animi tranquillitati adiungo. Sed hæc quoque audi, & tace. Non fit tandem, ve ſcis, niſi quod cupit, qui poteſt. Inanis eſt aduerſa contentio. Multa eſt enim poteſtas, ingens noſtra cupiditas. Vbi huius vel illius famelici Cerberi, horrere videt iam colla colubris; ſtatim.

> *Melle ſoporatam, & medicatis frugibus offam*
> *Obijcit, ille fame rabida, ſua guttura pandens*
> *Corripit obiectam, atque immania terga reſoluit*

Ita mi Frater

> *Fuſus humi, totoque ingens extenditur antro.*
> *Occupat Æneas aditum cuſtode ſepulto*
> *Euaditque viam celer irremeabilis vnda.*

Præſens ego declinare, quæ damno, non poſſum. Cordis his eſſe intelligo, quibus ſum pugnando inferior. Oſſa quoque aperire guetur, nec olim iuuenis nec nunc ſenex inſtitui. Id bonis aſſequar longiorem parturitionem deuitans, quod parturientis eiulatus tamdiu non audiam, minuſque tanto offendam, quanto diu minus parturienti non obſequar. Vale. Senis 7. Nouembris 1476. epiſt. 658.

Hæc Papienſis dolebat. Præterierat illum id temporis Sixtus Pontifex, in collatione Eccleſiæ vel Albanenſ. vel Portuenſ. quæ tunc viduatę fuerunt, & primo Presbyterorum conferebantur. Id verò quàm moderate tulerit Cardinalis, Cauriensi Epiſcopo ſcripſit, dignam epiſtolam, quæ à Cardinalibus, ijs præſertim, qui non multa apud Pontificem aliquem gratia, legatur. Ita habet.

XIV. *Iniuriam ſibi illatam moderate fert Card. Papienſis.*

Dubitare videris, mi Caurienſis, nè Albana, vel Portuenſis Eccleſia punctura ſit cor, quod primo presbytero Patrum conſuetudine debita, illo prætermiſſo data ſit proximo. Dubitationem hanc tolle. Nec pupugit, nec punctura eſt cor. Aculeos illa non habet, & bene tectus ego ſum armis. Nocere quidem alij poſſunt, mihi ipſi nocendum non ſtatui. Vſus, littera, & ætas ſatis ad quotidiana me inſtruxere. Ea ſi vt noua, & viſa nunquam admirer, non hoſpes modo, & peregrinus apud Apoſtolicam ſedem, ſed pene ſim puer. Iterum dico, ne time. Tantum abeſt, vt mæream facto, vt etiam quod ita ſit factum propter expectatum non venerit. Audi ſic recenſentem, non te fallam in vera ſententia. Erit idem mentis, oriſque iudicium. Abſentium, quod vidiſti, ſæpè rara eſt recordatio. Vulgato iam prouerbio, habentur illi pro mortuis. Oculorum quidem acer eſt ſenſus, aurium hebes. Quod tot olim Patribus, me teſte, & inſpectore, iam contigit egregia virtute præſtantibus, infra illorum merita poſito inſolitum eſſe non debet: quodque illi forti animo pertulere, pudor eſt, hoc ætatis Sacerdoti fracto, molliùs accipere. Multum in omnibus exempla nos leuant, malumque commune ſocietate ipſa fit leuius. Noſtræ conditionis exſortem me nolo, minuſque recuſo cum ſumma virtute exemplis in magis ſenſato Cardinali cum vrbem egreditur, aut volens, aut miſſus. Expectandus hic exitus iſt, atque hæc cogitanda, quæ dico. Hæc eadem cogitaui ego & expectaui, præſentium & præteritorum ſeceſſibus. Præuiſorum autem incommodorum ſemper eſt minor offenſio. Sed conſuetudine tranſi. argumentum aliud vide. Nil mihi Pontifex debet; viribus ſuis, non meo ſuffragio ad Pontificatum aſſumptus. Innumera ego ſua beneficentia debeo pie, grateſque accepta. Eſt moleſtum ab ijs non impendi, quibus ſit ante impenſum, datorumque obliuio illos potiſſimum torquet, qui dediſſe ſe ſentiunt. Non igitur in nullis meis obſequiis tam inius comminus expectare, tàm non de acceptis dolere, quam de tam habitis gratias agere. Quæ dedit Sixtus, ſunt grata, quæ negauit, non grauia. Adde, quòd rerum, & temporum ratio cogit aliquando Pontifice eſſe, quod nolunt. Neapolitanum conſer, & me: Videbis ab illo omnia à me nulla poſſe præſtari. Gratia ille apud vicinum Regem plurimùm valet. neceſſitudini quoque iunctus ijs eſt, à quibus Rex ipſe ſumit affectus. Mihi, quid tale, qui nec ſuffragio Principum creus, nec illorum patrocinio ſum gloriatus, nec niſi Romanam Sedem in hanc diem aſpexi. Quod ſola vires Cardinalis exigui poterant, hoc ſperari licebat de me. Quod Neapolitanus poteſt, & ſui poſſunt, & Rex poteſt, expectari de illo merito debuit. Prouide igitur Pontifex, maiores minoribus in dando beneficio præferens, non improuide ego, indignandum non cenſeas, quod vberiori Eccleſiæ fructu is mihi collega ſit ſolo loco prælatus, qui anteferri meritis omni tempore debuit. Sed aliam Patris noſtri neceſſitatem attende, non à me modo, qui diligo, & debeo, ſed a minus amantibus, minuſque debentibus merito agnoſcendam. Dederat, vt audio, Cardinalibus duobus primæ vacaturæ domus diplomata, Neapolitano huic noſtro, & Malphetana vrbis Legato, quæ vno, eodemq; tempore ab vtroque prolata, anxium illum habebant. Repetebat ab ijs defuncti Bononienſis domum Neapolitanus, ab ijſdem & Malphetanus Priorem iuuabat poteſtas, quam dixi, & gratia. Poſteriorem adita poſſeſſio iam, & vita quotidiano in diſcrimine poſita quod peſtilenti anno Legationem non deſerat. Satisfacere eadem res ambobus non poterat, & de eadem tamen præſtanda, ambobus erat ſcripta, & vulgata iam fides. Mihi nec Albana, nec Portuenſis promiſſa erat Eccleſia; nulla inde data diplomata. Quid agere ſubtis anguſtius Patrem clementiſſimum decuit, aut eius iuſtius debuit? vel Neapolitano compenſatione rimi Eccleſia de domo fidem perſolus, vel Papienſi nihil repoſcenti, vltro beneficium fieri? Maior certè, ni fallor, ſeruanda fides, quam augèdi meriti fuit neceſſitas.

Collega quoque mei in eandem ſententiam ſi conceſſere; ipſa hæc illis, quod puto, & alia, quod non dubito, cogitatio aſſuit ſperabat ſibi tunc quiſque, quod habuit, mutationi rei vnum mutari poſſe ſuam putabat. Ad conſilium ventum ſic eſt, vt aſſequendi, ſpes, & amittendi per moram timor, procliuiorem ad decernendum conſenſum effecerit. Ità cum non mihi illorum, non Pontificis defuerit charitas; alterũ tantũ permouerit fides, alteros ſua rei magis, quã mea, quod lamenter nõ culpa mea me, ſed aliorum iuſta neceſſitate prateritum? Verùm deſcende mecum interiùs, atque, ab imis, vt aiunt, medullis rem totam ſcrutare. Vir es ætate noſtra doctiſſimus, quem nec vana captio, nec tecta fallere poſſit ambitio. Quæ oro per Epiſcopatum Albanenſem commodis meis, vel honoribus fiebat acceſſio? Titulum, vt ſcis magis habet ille, quàm rem, & ego Papienſis Epiſcopus fieri Epiſcopior, per Albanenſem non poteram. Nouus ordo noua ſacra non dantur. Primò accepta plenum, perfectumque Epiſcopatum ius aſſerunt. Si nec magis Epiſcopum, vtique nec magis Cardinalem. Si neutrum magis præſtabat, quid bonus homo, & prudens, etiam titulo ſepoſthabitum doleat: Ità in Senatum admittar, vt antè. Ità erit ad conſulendum locus, vt antè. Ità mei presbyteri, vt prioris Epiſcopi vox numerabitur. Conſimilis geſtabitur pileus, conſimilis veſtis. Eadem nec obolo minùs ex pileo emolumenta prouenient. Præſidere autem ſubſellio vno, aut altero, & dextro latere, non læuo incedere, apud Chriſtianos quidem ſi cupiatur, vanũ eſt hominis, ſi quæratur, elati. Si contendatur, amentis. Notati in Euangelio ſunt Domini voce, qui dilatãt philacteria ſua, & magnificãt fimbrias quæ; amant recubitum primos in cœnis, & cathedras primas in ſynagogis, & ſalutationes in foro. De Primatu ipſo contendentes diſcipulos acriter ille increpuit: ipſe verò expetitus quæſitusq; ad regnum, fugit ſolus in montem, nè ad id raperetur. Humiles ſpiritu ſaluat, & oculos ſuperborum humiliat. Honore, inquit Apoſtolus, inuicem præuenientes, & nihil per inanem gloriam: ſed in humilitate ſuperiores ſibi inuicem arbitrantes. Cuius præcepti nos imitatores, qui Apoſtolorum typum tenemus, venienti ad ſuum ſubſellium Cardinali, religioſa conſuetudine noſtrum ſemper innuimus. Quod toties ego Neapolitano inferiori iam innui, & obtuli, à Pontifice datum non patienter accipiam? mentitumque illis me tanto tempore falſis nutibus docèam? Inſania hùius triuen compos mentis nunquam ſubibo. Exaltatum non eſt cor meum, neque elati ſunt oculi mei, neque ambulaui in magnis, & mirabilibus ſuper me. Immeritus aliquis qualem aliquandò noſtra ſors habet, ſi mihi eſſet prælatus, plena forſan res ſtomachi potuiſſet videri: ſed cùm prælatus collegaſit, nobilitate inſignis, vita egregius, doctrina præſtans, cuius menſura omnis longè meam excedit, quid triſter redditam meritæ eſſe ſuam mercedem: præſertim cùm recuſauerit diù, locumque inepta conſuetudinis debitum diu à ſe depreciatus, amico Papienſi illum optârit Coniuncta erunt ſubſellia noſtra, vt priùs. De familiari colloquendi, & ſuſpicandi, & iocandi, & ridendi quoque conſuetudine nihil quoque mutabitur. Omninò nulla veteri voluptatis decedent. Nouo lucro hoc inprimis accedat, quòd in dicendis ſententijs vno pluis monſtratore erudiar, & in lumine ſapientis Patris perſæpe lumen videbo. Grauia etenim, quod noſti ſunt ſua conſilia, plena ſemper virtutis, atque doctrina. Si aſſuiſſem Senatui illi, nemo me anteiſſet ſuffragio, vt quinquennio ante, Potentienſem Epiſcopum, tunc Diaconum Cardinalem, non ſum indignatus ab vltimis ſubſellijs ſententia mea mihi præferre; ſic nunc presbyterum amantiſſimum, gratia diuturna coniunctum, dolenter paſſim non eſſem à proximo excitatum vltrò præponere. Habeas, quod datũ eſt benedicentem me, atq; lætante, ſo tuncque Dominus honoris huius aſcenſum. Ego decreta Pontificum, & Senatus, vt reuerenter, patienterque accepi ſemper, ſic & præſens libenter accipio. Sublimis poteſtas hæc eſt, à Domino ordinata Sublimiori poteſtati ſubditos nos eſſe iubet Apoſtolus; quia qui illi reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit, & qui reſiſtit, damnationẽ ſibi acquirit. Obedio dicto, non blaſphemo, non lugeo; quin & factũ laudo, & probo. Ipſum verò Neapolitanum curarum mearum ſemper interpretẽ, dolorum aliquandò conſolatorem; perpetuas verò conſortij noſtri delitias, meo nomine complectere gratulare. Inprimiſq; ſolare, quòd quantum ex litteris tuis, & ſermone tecum habito intelligo, angi ob eam cauſam videtur, quod apud me, ignaroſque ſuæ recuſationis, & extorta per Pontificem obedientia fidem, & modeſtiam eius veniſſe in iudicium timet. Timere deſinat; apud me quidem non venit. Multitudinis autem imperita nulla illi ſit cura; ab ea enim nemo ſapiens vnquam pependit. Ego illum venient affectu toto complectar, venerabor Epiſcopum fraternitatem ſeruabo, honorum ſuorũ ero fidus adiutor: ſollicitum ſemper iuxtà eiuſdẽ Apoſtoli verbum ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. Vnum corpus, & vnus ſpiritus, ſicut vocati ſumus in vna ſpe vocationis noſtra. Scribant abſentes, qui volunt, præſentes loquantur, qui cupiunt, ab hac mente non excidam, illud Comicum identidem repetens. Valeant, qui inter nos diſſidium quærunt: Quin & te oro, pater, vt quando ad teſtandam tibi hanc animi lenitatẽ, præſentem dictam epiſtolã, & manu mea deſcripſi, tu quoque ad eandẽ alijs probandã, hanc ipſam mei amantibus, ac nõ amantibus paruis, & magnis, Pontifici quoq;, & Patribus, ſi ità videbitur, legas, tranquillitatemq;, quam duco, intrepido iuramento confirmes. Promitto enim, nec tu periurus, nec ego mendax inueniar. Vale. Senis. III. Auguſti. M, CCCC. LXXVI. epiſt 649.

Memorabat Papienſis, Sixtum dediſſe vnam domum duobus. Tàm liberalis fuit enim, vt nulli prorſus negare quicquam ſciret. Vndè plurimis eaſdem gratias importunè rogantibus ſæpè conceſſit. Qua de cauſa, vt litium, & diſcordiarum initia, & occaſiones tolleret, ſubſignandis libellis; Ioannem Montemirabilem virum in aula exercitatum, & induſtrium, ſeuerioriſq; ingenii præfecit, qui non ritè conceſſa inducere poſſet. *Panuinius in Sixto IIII.* Quamquam autem ſumptus ingentes in bellum Turcicum faceret, & pecuniis valdè egeret, Ferdinando tamẽ Regi Neapolitano, annuum cenſum nondum diſſolutum, hoc & ſuperiore anno remiſit. *Panuinus ſup.* Conceſſit etiam hoc anno, ad præces eiuſdem Ferdinandi Regis, Eccleſiam Capacienſem, & monaſterium S. Petri Ebuliani, Ord. S. Benedicti, in diœceſi ſalernitana, Cardinali Auxienſi: tantiſper donec decerneretur de fructibus Eccleſiæ Cæſarauguſtanæ, cuinam deberentur. Enimuerò Sixtus, eam cathedram Alfonſo Regis Aragonum filio, quòd non maior eſſet quinque annis negauerat, & adminiſtrationem illius Cardinali Auxienſi commiſerat: data etiam facultate, omnia beneficia in eadem diœceſi conferendi. *Ludouicus Lellus in hiſt. Eccleſ. Montis Regalis.*

XV. *Sixtus Papa petentibus, nihil negat.*

Hoc anno, menſe Ianuario, aquis abſorptus eſt ager Romanus. Creuit ex omnibus Tyberis; ſexta die menſis aluei ſummam æquauit, ſeptima effluxit, octaua in ingentem altitudinem venit, & diebus aliquod continuauit. Serpentum vis ingens delata in mare, ex cauernis, agriſque excita, & rapta. Prata, quæ ſub Vaticano ſunt, æquè, ac alueus erant plana, & plena. Porta Adriani fluctibus in eam delatis, inferri quicquam, efferrique non potuit. Via ad Pontificem obſeſſa iri in Senatum per Adriani molem oportuit. Cellaria penè omnia humiliori parte vrbis depreſſa iacturam ſenſere. Intrà Apoſtoli Pauli ædem ad primum ſummi altaris gradum aqua conſcendit. Niues artiores, diuturniores imbres, diluuium Romæ maius in ſexaginta annis meminerat nemo. Timebant omnes tempora Noë, delerique iterum, quæ ſunt ſuper terram credebant. *Papien epiſt. 642.* Secuta eſt peſtis ingens, in vrbe: quam eum fugeret Sixtus, & Roma diſceſſiſſet, Legatum pro ſe reliquit Cardinalem Malphetanum, *Infixura Sulp.*

XVI. *Ager Romanus aquis Tyberis abſorbetur.*

Propagabatur hoc anno, à F. Prædicatoribus, Coloniæ, deuoto, & Sodalitas SS. Deiparentis. Eam Alexander nuncius Apoſtolicæ Sedis, Forolivienſis Epiſcopus, ad præces Friderici Imperatoris, dato iſto diplomate confirmauit.

XVII. *Roſarii ſodalitas à Pontificio Legato confirmatur.*

Alexander Dei, & Apoſtolicæ Sedis gratia, Epiſcopus Forolivienſis cum plena Legati de Latere poteſtate, per totam Germaniam Nuntius & Orator. Vniuerſis, & ſingulis Chriſti fidelibus, præſentes litteras inſpecturis, viſuris pariter, & audituris, ſalutem in Domino ſempiternam.

Et ſi glorioſos cæleſtis Curiæ concives, & Sanctos, imò & Eccleſias, & ſacra loca, ſeu Fraternitates laudabiles ad ipſorum laudem, & honorem inſtitutas, maximo, non immeritò deuotionis fauore venerari debeamus, vtpotè qui eorum patrocinijs plurimum indigemus, ſingulariſſimè tamen Dei matrem virginem Mariam,

omni laude digniſſimam, quam etiam Filius, nihil ei negans honorat: eiuſque Fraternitatem, vel loca ſummo ſtudio, ſumma affectione atque ſumma diligentia, inſtanter, & inceſſanter amplecti, venerarique tenemur. Sine ea ſiquidem, deuoto teſtante Bernardo, nil poſſumus, ſine ea miſeri ſumus, ſine ea factum eſt nihil. Ut igitur eiuſdem Beatiſſimæ Virginis Mariæ laudabilis Fraternitas de Roſario nuncupata in ſola bonorum operum exercitatione, per Fratres Ordinis Prædicatorum in Colonia nuper, certis ſub limitibus, ad maximam huius Virginis laudem, & gloriam, & multorum ædificationem ſalubriter inſtituta, ſeu potius renouata (quia per Beatiſſimum illius primum Patrem Dominicum ſuper prædicata, licet ad tempus neglecta fuerit, & obliuioni tradita) firmior, & ſecurior habeatur, necnon indies augeatur, eoque libentius Chriſti fideles, eiuſdem Virginis confratres eſſici concupiſcant, quo in præfata Fraternitate donis cæleſtis gratiæ vberius conſpexerint ſe fore refectos, motu ex ſinguları ad eam deuotione, in quam recipi, atque inſcribi volumus, atque petiuimus; piis etiam ſupplicationibus Sereniſſimi Romanorum Imperatoris Friderici III. ſemper Auguſti ſuper hoc inclinati, præfatam Fraternitatem, authoritate Apoſtolica nobis ſpecialiter commiſſa approbamus, & ratificamus: De omnipotentiſque Dei miſericordia, & Beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum eius authoritate confiſi, omnibus, & ſingulis vtriuſque ſexus dictæ Confraternitatis Confratribus, & ſororibus, in quinque, præcipuis Beatæ Virginis feſtiuitatibus, ſcilicet, Annuntiationis, Viſitationis, Aſſumptionis, Natiuitatis, & Purificationis, centum dies Indulgentiarum, in qualibet dictarum feſtiuitatum die, atque quotieſcumque per ſe, vel per alium Roſarium Beatæ Virginis, (quod 150. Aue Maria, & XV. Pater noſter continet) legerint, ſeu legi fecerint, ſeu Sabbatinis, profeſtis, ac feſtiuis diebus ad Salue Regina, quod poſt Completorium, apud eoſdem Fratres Prædicatores, coram altari B. Virginis, in quo eadem Fraternitas fundata eſt, cantatur, interfuerint, quadraginta dies Indulgentiarum pro qualibet vice, de iniunctis eis pœnitentiis miſericorditer in Domino relaxamus, perpetuis futuris temporibus duraturis. In quorum omnium, & ſingulorum fidem, & teſtimonium præmiſſorum præſentes litteras inde fieri, & per ſecretarium noſtrum ſubſcribi, ſigillique maioris, quo vtimur, iuſſimus, ac fecimus appenſione communiri. Datum Coloniæ, anno Incarnationis Dominicæ 1476. Indictione 9. die vero 10. Martij. Pontificatus SS. Patris ac Domini noſtri Domini Sixti, diuina prouidentia Papæ IIII. anno Quinto. ext. in Bullario Confraternit. SS. Roſarij.

XVIII. *Moritur B. Ioannes Auguſtinus Ord. Prædic.* Non minore ſtudio, & felicitate, B. Ioannes Auguſtinus Cathalanus, Ordinem Prædicatorum, Herdæ Petreij, & Afranij clade nobilitata, profeſſus, Congregationis Hiſpaniarum aliquandò Vicarius, eandem SS. Roſarij deuotionem, & Sodalitatem in Hiſpaniis propagauit. Erat facundus dicendi artifex, cui parem hoc tempore vniuerſa Hiſpania non habuit. Facundiam, Zelus ſalutis animarum flagrantiſſimus inflammabat, vt quodcumque voluerat perſuaderet, adeòq; piam tyrannidem exerceret. Tanta felicitate, & facilitate omnes ad amorem cæleſtium rapiebat, nemo vt fuerit, qui ſe abſconderet à calore igniti eloquii diuini, quod prædicabat. Templa & Baſilicæ quantumuis capaciſſimæ, auditores, qui ad hauriendā doctrinam concurrebant, capere non poterant; adeo vt oportuerit illum in campeſtribus quandoq; cathedram erigere. Sanctitatis ingens, meruit quandoque Cælitùs delapſa lumina, in modum proceſſionis ad Eccleſiam ſui Ordinis Lucentinam incedentia aſpicere, eiuſq; viſionis participes efficere Fratres, quibus præfuerat. Spiritu Prophetiæ clarus, multa, quæ à morte ſua euenerunt, prædixit, eaque propter nomen Prophetæ apud Hiſpanos ſuo tempore obtinuit. Intrepidus vitiorum caſtigator, Valentinis ciuibus pro concione renunciauit; niſi vitam flagitiis contaminatam emendarent, adq; meliorem frugem redirent, calamitatem grauiſſimam impēdentem, quam illis Diua Deipara reuelauerat minimè effugerent. Cumque alii rectè monentem neglexiſſent, aliqui etiā, quaſi temeritatium redarguiſſent, illo ab vrbe diſcedente, quaſi cataractis cæleſtibus perruptis, tanta inundatio imbrium totis quadraginta diebus ſecuta eſt, vt Noë diluuiū rediiſſe omnes exiſtimauerint. Apud Oriolum, cum multos ad ſeriam peccatorum pænitentiam conuertiſſet, alicui ex nobilitate præcipua, qui venationis gratia, Sacrum Miſſæ ſacrificium, etiam feſtis diebus intermittebat, in faciem reſtitit, vtque porrò diuinam in ſe non prouocaret vindictam, hortatus eſt. Aegrè quidem tulit ille; ſed pœnam cælitùs decretam, euadere non potuit. Propter aliquid flagitium captis, in vincula compactus, tandem luit capite. Oriolo diſcedens vir Sanctus, multos vbique homines ad ſanctiorem vitam verbo, & exemplo traduxit; multa Cænobia ſuo Ordini acquiſiuit; Regularem vitam ad priſtinam ſeueritatem in Hiſpaniis reuocauit. Cordubam veniens, laboribus fractus, vitæ ſuæ finem ibi adfore prædixit, vſus illo prophetico, *Hæc eſt requies mea.* Moribundus Sacram Euchariſtiam tanto cum profluuio lacrymarum, proſtratus é grabbato in terram accepit, vt omnes ad fletus, & eiulatus permouerit. Amicis quibuſdam ſecularibus, qui ægrum inuiſerant, Diuam Deigenitricem, & Sanctam Vrſulam cum reliquis virginibus ſibi apparuiſſe indicauit, vtque etiam illi ſplendorem atq; pulchritudinem earum incomparabilem intuerentur, admonuit. Sathanam tentatorem, qui de myſterio SS. Trinitatis, ac de perpetua Virginitate Deiparæ ſcrupulos iniiciebat, adeoque ad fidem abnegandam vrgebat, inuicta conſtantia proſtrauit, profligauitque. Eum in ſe roprolatis in altum tribus digitis exclamauit; O perfide, & mendax, cur dicis tres Deos? Non tres Dii ſunt, ſed vnus Deus, vnus, vnus, quibus dictis expirauit. Sacerdos, qui eius Confeſſionem exceperat, affirmauit, nullius culpæ mortalis conſcium vixiſſe. Ad eius tumulum multa miracula patrata, multaque beneficia confluentibus populis collata, & ea propter multa anathemata ſuſpenſa fuere. *Michael Pius lib. 1. de viris Illuſtrib. Ord. Præd. Franciſcus Diagus hiſt. Aragon.*

XIX. *Item B. Iacobus Picens Ord. Minorum eiuſdemq. vita exſtatur.* Contemporaneus IOANNI Auguſtino, Beatus IACOBVS Picens, Ordinis Minorum, hoc eodem anno ad cæleſtem patriam emigrauit. Mira, notanda reliquit de eo F. Venantius Fabrianenſis eius Sodalis, ex his, quæ vidit, & tum ab eo, tum ab aliis audiuit. Natus eſt B. Iacobus in territorio Aſculano, in oppido Montis Brandonis, piis, & honeſtis parentibus, Ruſtico, & Antonia. Antequàm in lucem ederetur, mater eius grauida, periculum incurrerat, vt à latronibus, & graſſatoribus viarum, reuertens ex prædiolo, propè ſpoliaretur. Feſtinans ad oppidum, audiuit infantem, quem in vtero geſtabat voce ſonora monentem, nè timeret, nèue gradum acceleraret: futurum, nè ei hoſtes nocerent. Factum; incolumis, & integra ad oppidum, ſed iam ab hoſtibus direptum euaſit; atque domum ſuam ab illis non compilatam reperit. Qua hora illum antelucana, quodam Dominico die parturiebat, viſa eſt ab omnibus, qui aderant, lux in cælo inſoliti ſplendoris, totam eam domum illuminans. A ſacro fonte leuatus, Dominici nomen obtinuit. Prima litterarum rudimenta, Aufidi, à quodam Sacerdote probo hauſit: indè adoleſcens, Peruſii cæteras ſcientias, & in his præcipue Iuris ſcientiis doctrinam tanta felicitate didicit, vt breui tempore, Florentiæ, Iudicem Maleficiorum officio functus fuerit, vix annos viginti natus. Indidem cupido eum inceſſit vitæ religioſæ in Carthuſianorum priorem inprimis flagitauit, qui illum ſacra eius ordinis toga indueret. Cum is aliquantum diſtuliſſet, Aſſiſium iuit, & ibi in Cænobio S. Mariæ Angelorum, quod d-

portiuncula vocitat, à Vicario Minoritarum Generali habitum eius Ordinis indutus, primum tyrocinium in Monaſterio Carcerum inter nouitios poſuit; in exercitijs ſpiritualibus, humilitatis, deuotionis, mortificationis ſenſuum, & corporis, præcipuè vero ardentiſſimæ in Deum, & proximum charitatis tyro veteranos antecedens. Propterea eum virtutum famam, tertio à profeſſione emiſſa anno, commiſſarius Generalis ſui Ordinis Sacerdotio initiatum, concionibus ad populum faciendis deſtinauit. Nihil poterat gratius Iacobo committi: qui nihil auidius quam ſalutem animarum deſideraret. Ergo ad id muneris à Deo ſe miſſum exiſtimans, in diuerſos pagos, & vicos excurrebat, vt famelicis populis panem cæleſtem frangeret. Cæterum nè quemquam expenſis grauaret, nocte prædicationem antecedente, paucas, fabas aqua macerabat, quas in viduto, vna cum fruſtulo panis, & cæpis ſecum ferret; quibus, poſtquam in duobus, vel tribus oppidis verbum Dei diſſeminaſſet, famem toleraret. Conciones vero, non niſi ad fructum animarum referebat. Vndè flaſculos orationis, curioſas quæſtiones, & quicquid vana titillatione pruritum auribus excitare poterat, ſtudioſe deuitabat: totus in vitijs eradicandis, in virtutibus depangendis, & in amore cæleſtium ſuccendendis. Si quando autem in aliquod flagitium vehementius inuectus fuiſſet; ad finem eius concionis in genua procumbens, capite aperto, manus ſupplices tendens, maiori qua poterat contentione obteſtabatur, flagitabatque populum, nè eo facinore diuinam benignitatem irritarent; quin potius rectè factis illam ſibi conciliarent, & merita vitæ æternæ compararent. Quo ex ſtudio, ingentes fructus in auditorio ſequebantur, cum plerique ſceleribus exonerarentur & ad meliorem frugem ſeſe conferrent. Mediolani, interpellante Duce, ea conditione in feſto S. Mariæ Magdalenæ ſe concionaturum dixit, ſi ille authoritate ſua omnes ſolutæ vitæ publicanas iuberet Concioni intereſſe. Factum: Iacobo in deteſtationem libidinis acrius inuehente, triginta ex eis, ad caſtitatis amorem inardeſcentes, è cæno vitiorum emerſerunt: & quædam ex eis matrimonij vinculum ſubierunt; aliæ in monaſterium Pœnitentium, eluendis culpis conceſſerunt: elocatæ, vel dotatæ ex ea ſtipe, quam Iacobus pro ea concione à fidelibus exegerat. Permouit iſta res Ducem adeò vehementer, vt mortuo per id temporis Antiſtite Mediolanenſi, eam dignitatem illi deferret. Cæterum is noctu fugam arripuit; ex qua retractus, numquam ad ſuſcipiendam Paſtoralem curam adduci potuit; neceſſitatē ſibi impoſitā eſſe omnibus euangelizandi, cui ſatisfacere non poſſet, ſi Mediolanenſis Eccleſiæ culturam ſuſciperet; quod ea certis limitibus clauderetur. Deſtinatum illi fuit, non vnam diœceſim, neque Italiam ſolam, ſed Illyricum quoque vniuerſum, Vngariam, Germaniam, Bohemiam, atque Poloniam illuſtrare, & ſemine verbi Dei conſerere. Sanè ea ampliſſima Regna voluntate Superiorum peragrauit, ac propè innumerabiles à flagitijs, ab hæreſi, à ſchiſmate reuocauit, Chriſtoque adiunxit. Ab his laboribus, & auſteritate vitæ fracta venâ, ſtillicidium ſanguinis totis nouem annis paſſus, in febrim hecticam incidit; nec tamen vel à concionandi munere deſtitit, vel de rigore viuendi quicquam remiſit; ſed peregrinationem ad ædem Lauretanam Diuæ Deiparenti ſacram ſuſcepit; vbi ſacram hoſtiam litauit, & ſanitatem corporis deprecatus, ſtatim à conſecratione Euchariſtiæ Diua Virgo apparuit, vtque aliquid aliud ſe interprete à Filio poſtularet, reſpondit, fluxum ſanguinis ſtagnatum, ac febrem depulſam iam eſſe ſciret. Hinc vegetior factus, labores laboribus, & ieiunia, ieiunijs accumulauit. Septem Quadragenas ſingulis annis ieiunauit: ſingulis Quadrageſimæ noctibus flagris ſeſe flagellauit: integris diebus ſacris operatus, coronam Beatæ Virginis recitauit, & verba ad populum fecit. A lachrymarum profluuio, quas in contemplatione cæleſtium profundebat, propè cæcus effectus fuiſſet, niſi ſibi in ſenectute temperaſſet. Præter aſperum cilicium, loricam quoque ferream totis XVIII. annis nuda in carne geſtauit. Temporis parciſſimus diſpenſator, non niſi tribus, vel quattuor horis quieti nocturnæ indulſit; reliquum noctis, vel in oratione, vel in meditatione expendit. Paupertatis amans, victu, & veſtitu viliſſimo contentus, pecunias & neceſſaria in viaticum oblata recipere recuſauit: ſolis, quos manu propria deſcripſerat, precum, atque concionum libris contentus, ne quem expenſis grauaret. Carnibus perpetuò abſtinuit: ſi quandò piſces apponerentur in itinere, vix duas vncias ex iis guſtauit. A Fratribus interrogatus, cur tàm parcè viueret; reſpondit, rationem reddendam eſſe Deo; eorum, quæ manducaret, vel biberet, ſi non ad tolerandam vitam iis vteretur. Caſtitatis ſeruator, immaculatum cor, corpus, & omnes ſenſus tota vita cuſtodiuit: eaque propter exemplo Apoſtoli Pauli corpus ſuum caſtigare, & in ſeruitutem redigere voluit: maioris faciens continentiæ, quam prædicationis meritum grauioreſque cruciatus animi perſentiſcens, ex aliqua cogitatione immunda re ſi quæ obrepſiſſet quam ex quacunque alia tentatione. Cui rei, colloquia cum muliebri ſexu fugiens, niſi, cum de ſalute animæ tractaretur, alloqui eas tolerabat: extra hanc neceſſitatem, non ſecus, atque dæmonium fugiendas eſſe dicebat. Conſilij quoque Paulini memor, cum nonnulla ſibi licerent, neutique tamen expedirent, ita oculorum licentiam ſuorum cohibuerat, vt ne illicita quidem, ſed quæ ad illicita gradum facere poſſent, ſuſtinuerit aſpicere. Aliquot annis tentationibus ardentiſſimis conflictatus, cum ſibi caſum metueret, Diuæ Lauretanæ ædem petijt; vbi corpore & ſanguine Domini conſecrato, toto mentis affectu Virginum principem, vt eas tentationes repelleret, nec fruſtra interpellauit. Apparuit enim illi Diua Virgo, & breui liberandum ab hoc malo edixit; quodque promiſerat, paucos poſt dies præſtitit. Virginem vſque ad obitum ſe perſeueraſſe, aliquot antè mortem diebus, F. Marino Caſtellutio, minori Obſeruanti, ſuo ſodali, & Confeſſori reuelauit: Is vero exarato chyrographo teſtimonium veritati perhibuit à Virginitatis cuſtodia, ſpiritu quoque Prophetiæ illuſtris multa futura prædixit Nicolao Quinto Pontifice ſedente, Nicolaus Picininus, Eccleſiaſticarum copiarum Dux Fabrianum Piceni non ignobile oppidum, exercitum intromittere nitebatur. Oppidani renitebant; Picininus repulſam paſſus, Iacobo, id temporis apud illos concionanti imputabat, quaſi is pro concione diſſuaſiſſet. Ergo virum Dei ad quoddam extra vrbanum monaſterium euocatum, falſis teſtibus tribus obruere voluit; & porro, edocere ſe illum velle, qua ratione populis diſſuadere, & in ſe dicere deberet, truci, ac minaci voce denunciauit: cum ſanctus homo tribus illis impoſtoribus malam mortem, nec fruſtrà prædixit. Nam modico poſt tempore Diuina vltione extincti, pœnas falſi teſtimonij luerunt. Præterea, omnes dignitatum gradus Sixto IIII. Pont. Max. prænunciauit. Perinum Vmbriæ ciuitatem Minoritæ Conuentuales ad Comitium generale, creando Miniſtro Generali conuenerant. Quattuor dies iam abierant, cum diuerſis ſtudijs partium certarent, neque ſuffragiorum neceſſariam ſummam in vnum conferrent. Itaque Iacobo arbitrium totius negotij committunt, ſan-

ctaque ſpondent, illum pro Supremo Antiſtite habituros, quem is nominaſſet, elegiſſetque. Interuenit id temporis aliquis nobilium Peruſinorum, miratique ſe dixit, in tanto Patrum numero, non reperiri aliquem Minoritarum, ſummo magiſtro dignum. Huic Iacobus renunciauit, inter illos extare vnicum, qui primum Miniſter Generalis, paulò poſt Cardinalis, & ad extremum Summus Pontifex crearetur. Prædixit, & Patribus in genua procumbentibus, totamq; electionis ſummam ad illum deferentibus, Franciſcum Saonenſem, Generalem pronunciauit, cui omnes obedirent, & quem futurum Cardinalem, atque inde Pontificem Maximum expectarent. Idem etiam temporis, terræ motum regno Neapolitano, antè quatuor annos; Turcarum verò in Italiam aduentum nec non mortem eorum Imperatoris antè decennium prænunciauit. Inter miracula, quæ viuens patrauit, iſtud celeberrimum memoratur. Brixiæ concionabatur ad populũ, & propter alios auditores, ciuis cuiuſdam puerum circiter quinquennem, vel ſexennem ad virtutum tyrocinium inſtruebat. Placuit parentibus illius attentio ad res diuinas filioli. Quamobrem frequentius illum ad Iacobum mittebant, per ſpeciem quidem, vt nonnulla edulia concionatori ferret, reuera autem vt puerum ille ad omnem pietatem à teneris educaret. Et verò Iacobus ſalutationem Angelicam, orationem Dominicam, & alias deuotionis formulas eidem inculcabat; prætereà ad cultum Sacroſanctæ Deiparæ aſſuefaciẽs tenellum quoties imaginem eius Diuæ offendiſſet geno ponere iubebat. quæ, & plura alia ſanctæ indolis puer auidè hauriebat, faciebatque: non tantùm ipſe, ſed & puer quidam coætaneus; vicini Hebræi filius, quem colludentem, conuerſantemque is ipſe Iacobi alumnus ad Chriſtianorum, ſacra ediſcenda formabat. Aegrè fuit iſtud parenti Hebræo. Ergo vna dierum venientem Chriſtianum, domi intercepit, furoreque correptus, atrociter mactauit, mactatum intrà maceriam à tergo camini recondidit, & parietem, qui occuleret, facinus obduxit, eumdemque copioſo ex ſarmentis fumo inficit, nè paries recens extructus videretur. Pater cæsi pueri, vbi illum in tempore non venire animaduertit, primò animo ſuſpenſus hæſit; mox illum vel aberraſſe, vel alicubi, aut ioteriiſſe, aut interceptum eſſe arbitratus, in lacrymas vnà cum coniuge erumpens, totos tres dies vbique locorum filiolum quæſiuit. Cùm fruſtrà hinc, & inde diſcurrendo inquiſiuiſſet, tandem ad Iacobum ſupplex accurrit orans, vt & preces Altiſſimo pro ſalute pueri porrigeret, & pro concione vniuerſo populo rem indicaret, vt ſi quis fortè aut repeuiſſet aut periclitantem illum vidiſſet, renunciare vellet. Dedit ſe imprimis orationi Iacobus: & mox quid de filiolo actum fuiſſet, diuinitus cognouit. Inde euocato patri rem omnem ſignificauit, cum priùs illum adiuraſſet, nè vindictam de homicida repoſceret, aut deſumeret. Hinc duobus ſocijs comitatus, cum illo, & altero ad domum Hebræi properauit, & colloquium parricidæ expetijt: ſedenſque è regione maceriei, in quam is puerum depoſuerat, comitibus, vt parietem obductum demolirentur, imperauit. Mira res. Statim, atque illi diruere murum aggreſſi ſunt, puer, qui erat occiſus, reuiuiſcens, illos voce contenta compellauit, paulatim videlicet parietem diruerent, neque ſe violenta demolitione offenderent. Amoto pariete puer viuidus egreſſus, cunctos in ſtuporem vertit: Hebræus vero miraculo perculſus, nomen Chriſtianitati dedit, ab Iacobo concionatore de ſacris fidei myſterijs informatus.

XX. *Iacobus Præceptoris ſui S. Bernardini imitator egregius.*

Sanctum Bernardinum præceptorem Iacobus nactus, illum in omnibus actionibus, & precipuè in veneratione atque prædicatione nominis IESV imitari adniſus eſt. Ergo huius nominis Sanctiſſimi virtute plurima miracula patrauit, & à plurimorum corporibus dæmonia eiecit, nec non complures ad ſanctitatis ſtudium traduxit. Aliquando cum eodem S. Bernardinu, & Ioanne Capiſtrano, in cænobio lacus Peruſini cugreſſus, & à Summo Pontifice inter hæc ad concionandum Tudertinis miſſus, interrogauerat S. Bernardinom, quonam concionaturus ſeſe conferret Ad Regnum, cùm hic reſpondiſſet, interimq;, Aquilam diſceſſiſſet Iacobus de Neapolitano intelligens, Tuder iuit. Ibi verba ad populum inflammato ardore faciens, de repente in curſu concionis ſubſtitit, & mente diuinitus mota, ſanctum Bernardinum è viuis abijſſe cognouit: moxque Columnam nunc primum Eccleſiæ cecidiſſe populis renunciauit. Inde ad cubiculum reuertens, in oratione lachrymis perfuſos, loco Innocentij ſocij, quendam Fratrem Sancto Bernardino chariſſimom, qui antè biennium cum ingenti opinione ſanctitatis obierat; ecquid de Sancto viro ageretur, interpellauit; is autem ad Regnum cæleſte emigraſſe annunciauit. Quod cum Iacobus accepiſſet, Aquilam pergens, Barnardinum defunctum miraculis illuſtrem reperit, & occaſionem nactus, multa de viri ſanctitate pro concionibus dixit, & miraculo conſpicuo confirmauit, quandoquidem vna dierum ſuper concionantis verticem, fulgentiſſimam ſtellam tamdiu lucerè omnes aſpexiſſent, quoad ipſe concioni finem impoſuiſſet.

XXI. *A ſummis Pontificibus in varias Prouincias deſtinatur, pro Euangelio prædicando, & varia ibidem patrat miracula.*

Ab Eugenio IIII. ſemel, à Nicolao V. iterum, & à Calixto III. Pontificibus Max. in Dalmatiam, Illyricum, Bohemiam, Vngariam, Poloniam, & aliquot Germaniæ prouincias prædicandi gratia deſtinatus, magnos animarum fructus fecit, ad meliorem frugem conuerſis plurimis peccatoribus. innumeris verò infidelibus ſchiſmaticis, & hæreticis ad veram Catholicam fidem adductis: maximè quando verbo myſtico, virtutem in operatione miraculorum adiungeret. Aliquem Hungarum diuturno morbo exhauſtum, & ex apoſtemate laborantem, ſolo crucis ſigno ſanauit. Budæ, & Belgradi, Viennæ, Villaci, & in alijs præcipuis vrbibus, verbum Dei vtiliter diſſeminauit. In ditione Marchionis Brandeburgici aliquem energumenum vnico ſigno Crucis, & inuocatione numinis IESV liberauit: puellamque, cuius pectus cancer depaſcebatur eodemque verbu perſanauit. Norimbergæ, Vlmæ, Auguſtæ, Ratiſponæ eadem planè patrauit, multos hæreticorum conuertit, & Cænobia ſui Ordinis fundauit. Aliqui hæreticorum virum Dei veneno epulis immixto volebant extinguere. Diuinitus ille fraudem agnouit, & facto crucis ſigno ſuper lancem, in qua cibus infectus eminebat, vas in quattuor partes per miraculum diffractum, cibum in terram effudit: quem vbi canis deguſtaſſet, ſtatim interijt. Illud videntes maligni, diuinam in Iacobo perſpicientes virtutem, ad eius pedes ſeſe abiecerunt, & hæreſim abiurarunt. In Saxonia concionans, plurimorum odia, & diſſenſiones ſuſtulit, & pacem inter diſſidentes conciliauit, vel hoc miraculo. Inuitauerat pridiè ad ſequentis diei concionem, vt omnes ciues in prato quodam adeſſent. Conuenerant ad XXX. m. hominum ad hominem audiendum. Ibi ille, *Num omnes adeſſent*, cum interrogaſſet, hi verò neminem abeſſe reſpondiſſent: *Ite*, imperauit, *in Palatiũ Principis; & adoleſcentem, adoleſcentulamque quos abſconditos inuenietis, volentes nolentes iſthuc adducite.* Adduxerunt illi; Iacobus verò per nomen Ieſu adductus adiurauit, vt qui eſſent, edicerent. Narrauerunt ambo, ſe in ſpecie humana dæmones eſſe miſſos à Principe inferni ad ſeminandas diſcordias, & odia mutuo inflammanda. Dixerunt, & in momento ab oculis auditorum euaneſcentes in flammas abierunt, teterrimo odore diffuſo. Ita auditores in genua proſtrati miſericordiam diuinam flagitarunt, & odijs depoſitis in gratiam redierunt. Peragrauit poſteà reliquas inferioris Germaniæ Prouincias, & in eis multis miraculis patratis, multos ad veram fidem, ab

hæreſi,

hæreſi, & Hebraiſmo attraxit. Pro feſtiuitate Aſcenſionis Dominicæ concionaturus, cum noctem antecedentem in orationibus vigilaret, Diuamque Deiparam, vt ſibi in acerrima contrà hoſtes fidei pugna aſsiſtere dignaretur, interpellaret, aliquantum obdormiſcens, vidit ſecundùm quietem aliquam ex cælitibus Virginem, quæ illi ſtolam candidam in humero ferrum verò in caput imponeret, monens, vt viriliter dimicaret, certiſſimamque victoriam ſperaret: nullam fore genus argumentum, ab hæreticis, & Hebræis excogitatorum, quæ ille non diſſolueret. Conſcendit poſteà die ſubſequente ſuggeſtum, atque duas de aduentu Meſſiæ propoſitas ab Hebræis difficillimas quæſtiones, feliciter ſoluit; ac præterea in conſpectu omnium, dæmoniacum quendam hæreticum, ſolo crucis ſigno liberauit. Vſuratum inſuper voraginem inſatiabilem, prædicatione, & diſputationibus ſuſtulit: innumerabiles ad mundi contemptum, & religionis complexum perduxit: atque in nouum hominem transformauit. Hinc Noruegiam, Daniam, Pruſſiam, radijs doctrinæ, & miraculorum illuſtrauit: Cracouiæ in Polonia plurima admiranda egit: plurimos errores in fide enubilauit, multas ſuperſtitiones eliminauit, hæreſeſque proſtrauit. Pragam Bohemiæ metropolim profectus, Georgium Podiebracium hæreſi Huſſica à Rockezana pſeudo archiepiſcopo infectũ, reperiens, multis ſermonibus, ad vnitatem fidei adducere conatus eſt. Non ferentes hæretici magnam efficaciam demonſtrationum, venenum illico ſedendum obtulerunt, ea ſponſione, vt ſi is citrà noxam comediſſet, illi relictis erroribus, Catholica dogmata amplecterentur. Ibi vir ſanctus ſigno crucis impreſſo, viua, & vera fide nixus venenum guſtauit, & pro concione quam plurima altiſſima de miſterijs Catholicæ Eccleſiæ diſſeruit: quo miraculo multa hæreticorum millia conuertit. Tam inſignem animarum fructum hoſtis humani generis non ſuſtinens, Podiebracium Regem per miniſtros ſatellitaris, & præcipuè per quendam Necromantam, in Iacobum inflammauit: identidem rebellionem populi oſtentans, ſi fidem Catholicam admitteret. Ea propter Rex eundem fraudis artificem, operam ſuam in Iacobo conuincendo offerentem, contrà illum diſputare iuſſit. Cæterùm Necromantes falſus fuit. Statim enim, atque vir diuinus, hominem in Eccleſiam introijſſe per reuelationem agnouit, breui oratione pro concione facta, loquelâ, & auditu illum priuum reddidit; adeò, vt qui anteà nonnisi triumphos de ſancto Dei reſonabat, poſteà ſurdus, & mutus euaſerit, confuſionisq; impatiens, è cætu profugerit. Cernens tandem vir Dei Regem cũ ſequacibus obduratum Bohemia relicta, in Epyrum & Illyricum penetrauit, ibidemq; non paucos ab infidelitatis, & hęreſum tenebris, partim prædicatione, partim miraculis liberauit

XXII. *Inquiſitoris Apoſtolici munere diligenter fungitur.* In Italiam Pontificis vocatione reuertens, Picenum præcipuè hęreſi, & nefando crimine pollutum purgauit, Inquiſitoris Apoſtolici officio perfunctus. Accidit, vt Matelicæ concionabundus, dum contrà vitium innominatum inueheretur, trementibus vniuerſis ad tonitru verborum, aliquis ab eo facinore infamis exiſtimaret contra ſe ſingulariter dici, ea, quæ vir ſanctus in deteſtationem flagitij detonabat. Ergo vindicare ſe cogitans, Iacobum interimere propoſuit, & ad quandam extrà pomerium Matelicenſe Diuæ Deiparenti dicatam Eccleſiolem, qua Iacobus die ſequenti tranſiturus erat, properauit, vt parricidium mente conceptum perpetraret. Ibi imago Deiparentis depicta, quaſi viuens foret, vultu ad iram efformato, nefarium hominem aſpiciens, horribilibus verbis, num parricidio ſeſe impiare deſtinaret illum compellauit, adeoque perterruit, vt is Caini inſtar tremens, in terram corruerit, tantiſperque proſtratus iacuerit, quoad & Iacobus prætereuntes, vicini accurrerent, qui ſubleuarent, atque in proximum Xenodochium deferrent. Iacuit in eo infirmus circiter tribus menſibus; ſanatus paulò pòſt ad Iacobum apud Firmanos concionantem pertexit, veniam cum lacrymis proſtratus poſtulauit, & à turpiſſimo illo cæno, ad puriorem vitam ſurrexit.

Aſculi, quendam iuuenem ad meliorem frugem conuerterat, & inſtituto Franciſcano addixerat. Id huius frater ægrè ferens Iacobum occidere deſtinauit, & iamiam bipennem in eius caput vibrauit. Mira res; ferrum è manubrio per miraculum diſſiluit, inque parricidã decidens vehementius illum vulnerauit: vltore Deo iniuriam ſancti vindicante. Spoleti, quandam à dæmonio inſeſſam, inuocatione nominis IESV & MARIAE, ab impuro hoſpite eripuit. Aliã hydrope turgidam, miſſo illo in ſcriptis IESV nomine, quod illa collotenus geſtaret, perſanauit. Apud Montem Rotundum, mutumquemdam, & ſurdum, ſigno crucis curauit. Romæ cum de Verbi Dei incarnatione in cubiculo Franciſci Cardinalis Saonenſis diſſereret, imago Deiparæ caput inclinauit, quaſi ea, quæ ille dixiſſet, approbaret. In eadem vrbe, nouem perſonas morbo caduco diuexatas, ſanitati reſtituit. Aſſiſij à quattuor perſonis, dæmonia profligauit; & quandam fæminam à natiuitate contractam, in nomine IESV liberauit. Aliam quoq; ſimiliter à varijs infirmitatibus cõtractam, cùm perſanaſſet, ab eadem virginitati ſuę merente audiuit; Aegrè ſibi eſſe, quod ſanitatem recuperauerit; quòd valdè timeret, nè ſana effecta, virginitatem amitteret. Forani exiſtens, ab anu quadam dæmonẽ eiecit. Apud Ciuitellam Piceni, præſente Calabriæ Duce, aliam à dæmonio vexatam liberam reddidit. Anconæ, quandam ab vlceribus plagoſam; apud S. Geneſium, quendam iuuenem paralyſi confectum, valetudini reddidit. Neapolim ad Ferdinandum Regem præſentiam viri deprecantem, iuſſu Pontificis vadens, ſe ibi moriturum prædixit; eundemque Regem apud Caronulam, lęthali morbo correptum, iamq; animam ſpirantem, quin & pro mortuo ab aulicis, & medicis habitum, miſſa, & impoſita illi corona precatoria ad vitam reuocauit. Ducem Calabriæ à febri hectica periclitantem, periculo mortis exemit, eundemque Turcarum ex Italia profligatorem fore prænunciauit. Eodem Duce vidente, dæmonem à quadam fugauit Principis Biſignani primogenitum, iam à medicis deploratum ſanum fecit. Paſchalem Comitem Aleſſanum, eodem beneficio affecit. nobilem quandam matronam, cui cancer pectus exederat, cruce fecta ſanauit. Nolæ in Campania, duobus contractis, ſolutionem, & vſum membrorum impetrauit.

XXIII. *Varia patrat miracula.*

Spirituũ quoq; probandorũ dono fuit ditatus Iacobus. Inter Palatinas Duciſſæ Calabriæ fæminas, erat Catharina Arcella, cum tribus filiabus, & quadã Tertij habitus S. Franciſci virguncula, orationibus & cõtemplationibus addicta. Huic vna noctiũ in meditationibus vigilanti, Sathanas in forma S. Ioannis Baptiſtæ, ſplendore multo corruſcans apparuit, & ad perſeuerantiam in ſanctis exercitijs adhortans, plurima ſaluberrima conſilia fraudis ignaræ aperuit. His illa recreata, & iam malignanti obſequentior facta, aditum illi fecit, vt ſingulis noctibus, ſed iam alijs quoque conſpicuus appareret. Viderunt aliquoties filiæ Arcellæ venientem, & matri renunciauerunt; quæ verbis filiarum nimia credula, poſitis in terram genibus, quaſi maximo affecta fuiſſet eiuſmodi beneficio, Deo gratias egit, quòd Præcurſoris præſentia eius familia digna eſſet. Retulit prætereà hæc omnia duobus Minoritis; qui ad Iacobum rem referendam monuerũt, atque priores ſignificarunt. Vix verba facere cæpiſſent ille vt tacerent, imperauit; dixitque. Non ſanctum Baptiſtam, ſed veteratorem eſſe, qui ementia ſpecie appareret, vt falleret, atq; ingens in Palatiana Ducis incen-

dium excitaſſet. Scandalum paſſi illi; veram fore Sancti præcurſoris apparitionem contendebant; & mox ad Arcellam reuertentes: quæ Iacobus edixiſſet, enarrabant. Illa porrò eius dictis non credebat, & ſanctam eſſe viſionem exiſtimabat, quòd & plurimum ſplendoris videretur, & ſanctiſſima conſilia audirentur. Nocte inſequenti apparens tentator monialem laudauit, quòd Iacobo rem renunciaſſet, eidemque ſuaſit, vt tam ſancto Patri in omnibus obtemperaret, quòd amicus Dei eſſet. Arcella certior de apparitione facta, ad Iacobum miſit, qui omnia recenseret, quæ pſeudo Ioannes dixiſſet. Ibi Iacobus inſidias verſuti cognoſcens, & ad nomen ſancti ſibi attributum exhorreſcens, illum mentiri aſſeruit, ſanctimonialiq; imperauit, vt in faciem apparentis veteratoris expueret, hoſtemque humani generis reputaret atque repelleret. Audiuit hæc ſanctimonialis, & altera nocte Satanam in forma conſueta apparentem aſpexit; ſed iam mulierem in ſe vehementius, quod omnia Iacobo ſignificaret, qui omnium eſſet nequiſſimus hypocrita, Dixit, inque momento diſparuit. Catherina autem Iacobum de omnibus certiorem fecit; qui ad opprobria in ſe dicta ſubriſit, & vt porrò Virguncula illa apparentem conſpueret, profligaretque admonuit. Fecit illa nocte ſubſecuta, atque in faciem Regis ſuperbiæ ſpuit; qui contemptum ferre non ſuſtinens euanuit, ſed intolerando fætore diffuſo. Ob eam rem vir Dei multas calamitates à Satana paſſus, victoriam tamen perpetuò reportauit. Maximis indè infirmitatibus corporis diſcruciatus, diem mortis ſuæ præuidit, Sacramentiſque Eccleſiæ perceptis, in inuocatione nominis Iesv, & Mariae, die 28. Nouembris ad cæleſtem patriam euolauit, in vita, & poſt mortem ingentibus miraculis clariſſimus. Sixtus IV. anno inſequente; datis litteris Archiepiſcopo, & Guardiano Neapolitano, iuſſit cadauer eius exhumari, & in loco honeſtiore reponi. Clemens VII. ad preces Caroli V. Imperat. Aſculano, & Camerinenſi Epiſcopis, examen vitæ ac miraculorum ipſius commiſit, vt aliquando Sanctorum albo inſcriberet. *Marcus Vlyſſiponenſ. lib. 6. part. 3. hiſtor. Minoritana.*

XXIV. *Similiter Martyres Ord. Minorum apud Marrochium olim paſſi.*

Per idem temporis Conymbricæ in Hiſpanijs, Quinque Martyres Franciſcani apud Marrochium olim pro fide cæſi, multa miracula ediderunt. Maria Vaſquetia, diuturno tempore cæca, ſtatim, atque oculos aqua, in qua Sanctorum reliquiæ demiſſæ fuerant, abluit, viſum recuperauit. Aliquis Canonicus Conymbricenſis, qui in aduertenter ſanguiſugam ebiberat, cum dies viginti ex hemorragia naſi de vita periclitaretur, voto à quadam nobili fæmina pro eo, ad quinque Martyres concepto, ſanguinis profluuio reſtagnato conualuit. Ioannes Vaſquetij filius plagoſus, ad ſepulchrum martyrum vna nocte cum patre vigilans, ſanus factus diſceſſit. Apud Falam, pater cum quinque filijs peſte correptus, liber euaſit: voto ad martyres perſoluto Eodem modo Ioannes Capellus agricola, à morbo caduco liberatus fuit: duæ à dæmonibus infeſtæ, immunes effectæ: aliquis à cane rabido morſus, & ipſe rabioſus, epota aqua à martyrum reliquijs ſanctificata curatus. Lavrentivs Ruizius iam ad mortem damnatus, ex carceribus, & vinculis per miraculum exemptus, effugit. Duo ſurdi, auditum recepere. Nepos Epiſcopi Conymbricen. à deplorata ægritudine ſanitati reſtitutus: alij ab alijs infirmitatibus grauiſſimis perſanati: propter quæ miracula Sixtus IV. Minoritis indulſit, vt Sanctorvm Martyrvm feſtiuitatem ſolenniter celebrarent. *Vlyſſiponen ſulp. capite trigeſimo quarto.*

Hoc anno Sixtvs IV. celebrantibus feſtum Conceptionis Beatissimae Virginis Mariae, indulgentias, quales conſequuntur Chriſti fideles in Corporis Christi ſolennitate conceſſit, dato diplomate cuius initium eſt, *Cum præexcelſa* Romæ, apud Sanctum Petrvm III. Calendas. Martij. *lib. 5. extr. de reliq. & venerat. Sancti c. c.*

XXV. *Feſtū Conceptionis B. Virginis celebrantibus indulgentias largitur Sixtus PP.*

ANNO CHRISTI 1477.

SIXTI PAPÆ IV. Anno 6. & 7.

Friderici Romanorvm Imp. Anno 38.

I. *Turca Chriſtianorum res terra marique infeſtant.*

Hoc anno Othomanus terra, marique, exercitu comparato, res Chriſtianorum tentare, vexareque, perrexit. Inprimis Scordanum Venetorum ditionis, longè maiori, quam anteà conatu inuaſit. Obſeſſis vndique itineribus ſub Turcorum acceſſum, Croiant tàme dom in deditionem fecerunt, quum grauiſſimam obſidionem diutius pertuliſſet. Mox ad Scodram denuò itum, primumque Alybegus cum quindecim bellatorum millibus acceſſit; quatriduo poſt Solymanus cum ſeptuaginta millibus ad Oſtium conſidens, oppidum corona cinxit, nouiſſimè Mahometes Rex ipſe affuit, innumerabili armatorum multitudine ſtipatus; ſtatimque omnis planicies montiſque latera, ac ſumma iuga, tabernaculis, tentorijſque replentur. Machinis ad hæc bellicisque operibus continuo admotis, vrbs oppugnari cæpit. Præſidebat vrbi Antonius Leggius vir patrius, generoſo celſoque animo. Aderant, præter mille, & quingentos oppidanos, ſexcenti mercenarij milites, ſub quattuor centurionibus Turcæ igitur primo impetu Scodrenſia mænia adorti, terribilem Chriſtianis incuſſere terrorem Emittebantur tela hinc inde inceſſanter, ruebantque in ferrum omnes ex vtraque parte. illi pro patria, pro libertate, pro parentibus, liberis, coniugibus; hi pro regni cupidine, inhumano furore pugnantes. Crudele ergo, atroxque certamen obortum. plenæ iam cadaueribus erant antemurales foſſæ, plena montis decliuia, per quæ Barbarus irrepſerat: & quamuis multi in diſcrimina mortis ruentes, ſub mænibus caderent, multi tamen integri ſubibant, conabanturque in Regis conſpectu præclarum aliquod edere facinus, mortis nullo metu habito. Scodrenſes & ipſi inuictis corporibus animiſque acerrimam edunt pugnam, quæ in plures horas, ac multa cum cæde diſtracta eſt. Denum victa Turcorum pertinacia, è ſummo diſcrimine Scodra liberatur. Bis autem oppidum paucis diebus oppugnatum ferunt, tanto furore, tantis conatibus, vt nihil minus ab vtraque parte animis ſuccurreret, quam mortis, periculiue vllius diſcrimen. Tanta poſtea miſſilium, telorumque omnis generis vis in oppido reperta eſt, quam in propugnatores barbari inter dimicandum coniecerant, vt ad furnos calefaciendos, & ad cibaria coquenda per multos menſes nullo, alio ferè lignorum genere, quam ſagittarum faſciculis Scodrenſes vſi fuerint. Repulſis cum cæde, & ignominia ab oppidi mænibus Turcis, Or-

Thoma

thomanus tamen obſidionem continuare ſtatuit: ac præterea in Italiam miſit ingentem Turcorum manum: triginta enim equitum millia fuiſſe tradũtur, qui ſecundò terram ipſam Foroiulienſem rapido agmine inuaſere; eo conſilio, vt Veneti finitimo, ac domeſtico bello implicati, Scodrenſes obſeſſos nullis leuare poſſent auxilijs. Barbari circa Sonciacas munitiones tumultuosè circumſedentes, explicata acie, Venetos, qui inſtructis copijs aderant, in pugnam prouocabant. Carolus Montonius, qui militare Imperium in Veneto exercitu adminiſtrabat, ſuos intra vallum continuit, cunctandoque barbarum prouinciá eiecit: enim interim Otthomanus circa Scodram bellicis operibus erectis, arctiſſima oppidum obſidione premeret. Driuaſtum inter hæc cæpit, & quingentos oppidanos in Scodrenſium conſpectu ferro trucidari imperauit. Lyſſum quoque ad Drynonis ripam cum duabus triremibus occupauit, in quibus ducentos remiges captos ante Scodram interemit. Tenuit inde ea obſidio octo menſes, valido terra, aquiſque ad Boianæ caput, impoſito præſidio, nequa auxilium Venetus vllum obſeſſis poſſet immittere. In tanta rerum perturbatione cæptum eſt cum Otthomano de pace agi, per IOANNEM Darium Turcicæ linguæ peritum, ſenatus Secretarium, quæ poſt longas controuerſias, quum gens victorijs, & ſecundis rebus elata, omnia ſibi aſſerere, nec cuiquam in qualibet fortuna cedere contenderet, his conditionibus ſequuta eſt, quas accipere Senatus pacis ſtudio non recuſauit; vt Scodram Venetus Otthomano traderet, & Tenarum Laconiæ promontorium cum Lemno inſula. præter hæc, vt octo aureorum nummum millia illi numeraret, eo tamen nomine, vt in Pontum, & alia Græciæ emporia nauigatio Venetis negociatoribus tutò pateret. Scodrenſes omnes ſuum vetus in Venetos ſtudium ſequuti, lætis animis oppido egreſſi ſunt: magis extorres eſſe cupientes, quam ſub Otthomanica ditione duram ſeruitutem ſubire. Stupuere eorum conſtantiam, & fidem barbari: nec ciuitas ingrata fuit, quæ Scodrenſes benignè amplexata, perpetuum illis ex publico ſalarium ſtatuit: beneficiaque pro conditione ſua, & priſtina fortuna vnicuique perampla decreuit. Excuſabant Veneti, quòd cum Turcis pacem ſtabiliuiſſent, idque iuſtiſſimis de cauſis, his, qui illos indecora pace nomen ſuum dehoneſtaſſe dicerent, factum fuiſſe oſtendebant, quod diu cum potentiſſimo Rege terra, marique bellum ſoli geſſerint, nullumque eis auxilium à Chriſtianis Principibus latum fuerit; quin eum illi, & gaudio clades eorum auditæ. Itaque diuturno bello feſſos, neceſſariam, & ſalutarem reipub. pacem complexos eſſe, populorumque ſuorum indemnitati conſulentes, Imperij potius aliquam iacturam facere maluiſſe, quàm in bello cum ferociſſimo Rege perſeuerare, qui terreſtribus, maritimiſque pollens viribus omnia vinceret, ad idque potentiæ dominus plurimis gentibus perueniſſet, vt inſuperabilis omnibus bellis haberetur. Addebant, non parum Venetos feciſſe, qui per viginti & amplius annos aduerſus potentiſſimum hoſtem belligerando, eius impetum ſuſtinuerint. multiſque ob id terra, marique cladibus affecti, quum viderent Reges, ac Principes Chriſtianos, non ſolum opem ſibi nullã afferre, verum etiam hoſtili in ſe animo eſſe; ſuo, ſociorumque periculo motos, pace cum præpotenti Rege ſancita, ſe iure optimo grauiſſimo belli onere leuaſſe.

Nec Turcæ tamen quieuere, qui dominij proferendi cupiditate accenſi, bellaque ex bellis ſerendo, quum omnia illi proſperè ſuccederent, cum valida claſſe in Ioniam delati, eiectis Regulis Cephaleniam, & Zacinthum armis occupârunt. *Iuſtinianus. hiſt. Veneta lib. 9.*

Ab his ſibi Matthias Rex Hungariæ metuens, Oratores ad Imperij Principes, ad quos etiam Sixtus Pontifex pro auxilijs in Turcos comparandis Cardinalem Legatum deſtinauerat, miſit, qui Turcorum potentiam, & conatus demonſtrarent, Venetoſque de pace cum hoſtibus inita accuſarent. Ad hunc modum perorabant. II. *Auxilium contra Turcas Sixtus PP. & Matthias Rex Hungariæ cõparare ſtudent.*

Quæ nomine Sereniſſimi Principis, & Domini, Domini Matthiæ, Bohemiæ, & Vngariæ Regis, Dominationibus Veſtris, Magnificus DOMINVS *Sigiſmundus de Sancto Georgio, & de Bozin Comes, & ego, ſua Maieſtatis Oratores propoſituri ſumus, ſi Catholicam fidem non concernerent, pro qua tuenda quiſque nulla pericula vitare debet, ſed omnem laborem ſubire: ſi ea grauiſſima, & magni momenti non eſſent, & toti Chriſtianitati, niſi celeriter prouideatur, pernicioſa; præſertim Principibus, & communitatibus Imperij; longâ inſinuatione non vti oporteret, vt nonnullorum opiniones, qui nos fortè mendicos exiſtimant, euidentibus rationibus repelleremus. Sed res, de quibus dicturi ſumus, ſi benè aduertentur, mentes D. Veſtrarum de lachryma ſaltem cordis commouebunt. Curabimus igitur nobis iniuncta, clarè, apertè, & breuiter demonſtrare, vt quiſque in Imperio exiſtens, inexcuſabilis ſit, & Sereniſſimo Domino noſtro Regi nulla culpa adſcribi poſſit, ſi quid aduerſi ob negligentiam eorum, qui prouidere debent, Chriſtianitati euenerit. Dicturi igitur ſumus de Turcorum, ingenti potentia, deque eorum inſatiabili cupidine* CHRISTI *fidelibus dominandi, & in eorum ſanguinem graſſandi rabie: deque prouidendi, ne talia eueniant, celeri neceſſitate.*

De ingenti igitur potentia Turcorum, & de eorum inſatiabili cupidine CHRISTI FIDELIBVS *dominandi, & in eorum ſanguine graſſandi rabie pauca breuiſſime attingamus.*

Turcorum gens ex Caſpijs portis egreſſa, feritatem, & immanitatem beſtiarum more præ ſe ferens, Pontum, Cappadociam, Galatiam, Bythyniam, Paphlagoniam, vtramque Phrygiam, Cilices, Lares, & eam Aſiam quæ Minor vocatur, vſque ad littora Græci maris occupauit. Non vnum tantum Principem, ſed diuerſos quaſi per factiones ſequebatur. Ex hac Turcorum gente (vt ſcriptum reperimus) quadrageſimum ſecundum ab hinc, & centeſimum creatus annum Otthomanus, à quo familia Otthomanorum nominatur, exigui tunc cenſus, & obſcuri, ex Collectitio milite non parua manu per ſeditionem conflata, non ſolum Chriſtianas reliquias vexare, verùm etiam homines ſuæ gentis armis infeſtis petere, & ſibi ſubdere cepit. Orta inter Turcorum Principes ſeditione, auctoritatem breui, & nomen adeptus eſt tempore: vrbes, & oppida non pauca, partim vi, partim deditione in ſuam poteſtatem recepit. Otthomano, Orchanes eius filius ſucceſſit, qui rem à patre commodo proſecutus admodum propagauit. Eum Amurathes ſuus filius ſubſecutus eſt, qui duobus de Græcorum Imperio diſceptantibus, in auxilium ab altero accerſitus, Turcorum primus in Græciam tranſiuit: vbi conſultò bellum protrahens, poſtquam ambos eneruatos, conſumptiſque viribus fractos animaduertit, ſumpta occaſione, arma in eos conuertit, magnamque Thraciæ partem ditioni ſuæ ſubiecit. Is vita functus duos filios reliquit, Solimanum, & Baiazetem. Solimano breui vita ſubtracto, res, vniuerſa ad Baiazetem deducta eſt: qui non ſolum Thraciam penè vniuerſam, excepta Conſtantinopoli, & Pera, ſed Theſſaliam, & Macedoniam olim ferè totius orbis dominam, Phocidem, Bœotiam & Atticam maiori ex parte occupauit: Myſorum quoque quos Raſcianos, Illyricos, quos Boſnenſes, Triballos, quos Bulgaros nunc appellamus crebris incurſionibus infirmauit. Ecce initium bel-

li Turcorum contra regnum Vngariæ. Hic enim Bazazetes, armis membra regni infeſtare cœpit, quod valdè notandum, & aduertendum eſt. Cum Calapino Bazazetis filio, & natu inter fratres maiore, poſtquam primùm regnum obtinuit, Sigiſmundus Rex Vngariæ collatis ſignis prælium commiſit, & tumultuosè fuſus, caſtra, & impedimenta reliquit; Chriſtianorum ingens occiſio facta: Ioannes Dux Burgundiæ, proauus modernæ Duciſſæ, eo prælio captus, multorum auro libertatem redemit. Calapino Moyſes eius frater ſucceſſit, qui paulò poſt vitâ functus Mahometem fratrem reliquit heredem. Hic VValachis bello attritis, tributa grauia imperauit, & nonnullos in Aſia regulos ſpoliauit. Mahomete mortuo Amurathes eius filius Theſſalonicam magnam in Græcia vrbem, quam Veneti tunc poſſidebant, vi captam penitus diripuit. Epiri partem, hoc eſt Albaniæ, reliquo regno adiecit; Boſnenſium agros vaſtauit, oppida multa vi capta diripuit, atque incendit, Vngariam cum centum millibus pugnatorum intrauit, latè populatus prouinciam. Sterilis annus impedimento fuit, nè regno potiretur; commeatus penuria compulſus, ad propria rediit. Hac tempeſtate ſæpe cum Turcis dimicatum eſt, non ſine Ioannis Huniadis Regis noſtri genitoris ingenti laude, ac noſtrorum & Turcorum ſæpe maximis ſtragibus. Defuncto Amurathe Mahometes eius filius Regni gubernacula ex voto adeptus eſt. Hic eſt ille Mahumetes, Turcorum modernus Princeps, qui ſibi totius orbis Monarchiam promittere videtur. Hic eſt ille Mahometes, qui poſtquam gubernare cœpit, à bellis contra Chriſtianos & etiam infideles nunquam ceſſauit. Hic eſt ille Mahometes, qui omnes maiores ſuos in augmentando dominia ſua ſuperauit. Hic eſt ille, qui quantò magis quatitur; tantò fortiùs inſurgit; & numquam ceſſat, donec votum ſuum adimpleat; & quem hoſtem reputat, ditioni ſuæ ſubiciat. Pauca igitur de ſuis geſtis perſtringamus. Conſtantinopolim totius Græciæ, & olim Orientis caput vi cepit, & magna cum cæde diripuit. Peloponneſum, Amorream, ferè totum Trapezuntis Imperium; Eubœam, hoc eſt Nigropontum, & alias omnes Aegei maris inſulas excepta Rhodo, Caffam nobiliſſimam in mari Pontico vrbem cum Mæotidis palude, & alias vrbes circa mare Euxinum, & Ponticum (quod mare maius nunc vocatur) exiſtentes, regnumque Boſnæ pro maiori parte. Raſſiam, & Bulgariam, Acarnaniam, & Albaniam totam vſque ad Dalmatiæ fines ſuo adiecit imperio: & VValachos ſibi aliquando parentes habet. Patet igitur manifeſtè, quòd Mahometes Turcorum Princeps modernus, maiores ſuos potentia ſuperat. Ipſe enim per ſuperiores ſuos parta retinet; & vltrà, plures, & maiores addidit prouincias, prouinciaſque per ſuos ſuperiores in parte occupatas, integras ſuæ ditioni ſubiecit. Patet etiam manifeſtè, quòd eius dominandi cupido inſatiabilis eſt. Rabiem eius in Chriſtifidelium ſanguine graſſandi, non ſolum Vngariæ regnum nouit, ſed Carniola, Carinthia, & Stiria, vſque ad Bauariæ fines; Theutonicæ nationes non ignorant, & Italia in Foro Iulij, vſque Taruiſium experta eſt, vbi trucidati, & captiuati innumerabiles fuerunt. Ex quibus omnibus (vt diximus) ingens ipſius Mahometis potentia, & Chriſtifidelibus dominandi inſatiabilis cupido, ac in eorum ſanguine graſſandi rabies manifeſtè apparet; quodque Vngariæ regnum vltrà centum annos incurſionibus infeſtatum, & bellis conquaſſatum eſt. Apparet etiam ſolicitudo manifeſta dicti Mahometis, qui plura ſuo tempore, quàm ſui maiores in Chriſtianos facinora fecit, & plura acquiſiuit. De potentia ergo Turcorum, & eorum inſatiabili dominandi cupidine ſatis hucuſque clarè, & apertè dictum eſſe putamus.

Nunc verò ad prouidendi neceſſitatem deſcendamus, in qua & ea aperientur, quibus & ex prædictis intelligent Dominationes veſtræ, quòd Sereniſſimus Rex noſter, vt Chriſtianiſſimus Princeps, toti Chriſtianitati, cuius ruinam, cuiuſue deſtructionem totalem mentis oculo præſentit, ex cordis viſceribus compatitur. Nam contrà tantam Mahometis potentiam, ſua Maieſtas, quæ olim ſocios habebat, nunc ſola relicta eſt, nec attendere niſi à Principibus Imperij auxilium expectare poteſt. Quòd ſi in ea re deſicient Imperij Principes, credant, immò certi ſint, quòd Turcorum aduentum in lateribus propriis citiùs videbunt, quàm audiant. Veneti, nulla ratione conſtricti, ſola inuidia moti, vt ſuam voluntatem prauam, & rebellionem contrà ſanctam Sedem Apoſtolicam magis firmarent, quam potius, vt veri filij communis matris contrà rebelles inſurgere debuiſſent, cum Turco peſſimis conditionibus, & multum iniurioſis, immò toti Chriſtianitati periculoſis, pacem inierunt. dederunt Turco muniti ſſima caſtra, loca, & ciuitates, immò prouincias, quas Turci decem, aut quindecim annis expugnare non potuiſſent. Obligarunt ſe, quòd Turci per terras, & maria, abſque eorum impedimento tutè tranſire poſſent. Portus eorum, Turcis apertos tenere promiſerunt, & victualia eis dare, ac plura alia, quæ in totalem Chriſtianitatis ruinam vergunt, niſi ſubitò prouiſum fuerit. Ecce Veneti Regiam Maieſtatem ſolam reliquerunt, & quod peius eſt, creditur, quòd ſocios in ea re habeant. Pacem cum Turco Maieſtas Regia, ſi voluiſſet, prius quàm Veneti, aut alius habere potuiſſet, & cum eam vtilitate ſua Maieſtatis, & non ſicut Veneti, vt ſua bona, vt pacem haberent, à ſe alienarunt. Turcus enim per triennium, magna cum inſtantia à ſua Maieſtate pacem quæſiuit, & vſque Budam pro ea extorquenda, ſolennes tandem Oratores miſit, Regiæ Maieſtati regnum Boſnæ, & alia multa offerendo; ſubſidiaque etiam de propria perſona, vbi opus fuiſſet, Turcus pollicebatur, dummodò ſua Maieſtas eidem & ſuis, ſine ſuæ Maieſtatis, & ſuorum damno, tranſitum per ſuum regnum, ad alios Chriſtianos permitteret. Hæc omnia Regia Maieſtas recuſauit, exiſtimans (vt bonus Chriſtianus) alios ſimiliter facturos. Sed (proh dolor!) Veneti, à Turcis, (vt diximus) turpiſſimis conditionibus, & cum Chriſtianorum iactura pacem extorſerunt: quæ res valdè aduertenda, atque conſideranda eſt. Turcus enim facta prædicta turpiſſima cum Venetis pace, non ignorat, quòd Sereniſſimus Vngariæ Rex contra eum ſolus relictus eſt, quem creuit celeriùs deglutire, quàm à Chriſtifidelibus ſuæ Maieſtati auxilia præbeantur. Et expugnato Vngariæ regno, totius Occidentis, & Septentrionis Monarchiam, Turcus ſibi abſque dubio pollicetur. Ipſe enim Turcus, poſt prædictam cum Venetis turpiſſimam pacem, Vngariæ regnum armis infeſtare non ceſſauit: & vt de aliis priùs incurſionibus, anno præſenti Turcorum in Vngariæ regnum factarum, duas tantùm notabiles referemus. Intrauit enim Turcorum gens de menſe Auguſto, fimbrias ſuperiores partis regni, ad ea loca per Stiriam in Vngariam intrando, de quibus numquam aliquis cogitauit, & inde (vt communis fama) iſt vltrà viginti millia captiuorum abduxit. Sequenti verò menſe Octobri traxit ſe cum exercitu eliſorum hominum quadraginta trium millium, & VValachorum maximo numero, Tranſyluaniam, (vbi metalli Regij ſcilicet ſalis ſitibus, & auri, atque argenti fodinarum exiſtunt) Turci intrarunt, magnam nec non prædam, ad propria redeuntes, ab exercitibus Regiæ Maieſtatis, Dei gratia, non ſine magna ipſorum cæde proſtrati fuerunt, & omnes Capitanei ſiue primarij, partim occiſi, partim capti apud Regiam Maieſtatem exiſtunt ipſorum verò ex innumeralibus pauci euaſerunt. Manifeſtè igitur apparet, & cum lachrymis referendum eſt, quod Turcus, qui ſolliciſſimus eſt, (vt pluribus ſuis geſtis comprobare potuiſt) Vngariæ regnum totis viribus inuadere citò conabitur, vt & ignominiam, quam in regno Vngariæ nuper accepit, à ſe aboleat, ſuæ ditioni dictum regnum ſubiugando. Sperat etiam à nullo Chriſtianorum auxilia ſuæ Maieſtati præberi. Regia ergo Maieſtas regni ſui deſolationem timens, ac totius Chriſtianitatis, cum ſua Maieſtas, ſuumque regnum Vngariæ vltra centum annos à Turcis conquaſſatum, ipſorum potentiæ ſic fortiter vt priùs reſiſtere non valeat, nos ad Imperij partes miſit, vt & prædicta pericula ſignificaremus, & vnde auxilia celeriter ſperare poterat, ea peteremus. A nulla enim orbis parte, hac tempeſtate, niſi è principibus Imperij auxilia ſperat. Italia enim, & Hiſpania, & Francia, etiam dominus Dux Burgundiæ, bellis ardent. Sperat tamen ſua Maieſtas, quòd quamuis Veneti, & ſi qui ſunt ſequaces, cum Turco pacem turpiſſimam inierint, ſi Imperij Principes cum effectu ſubitò auxilio ſuæ Maieſtati ſuccurrant, prout per nos, cum his ſuntum ... conſiderabitur, quòd regnum ſuum ... & ... Imperij illæſa ſeruabuntur.

Conſide-

Conſiderent igitur Dominationes Veſtræ Turcorum ingentem potentiam, & Mahometis eorum Principis inſatiabilem Chriſti fidelibus dominandi appetitum, ac in agendis ſollicitudinem, & vigilantiam quodque in mora prouidendi maximum diſcrimen, non ſolum Vngariæ regno, ſed toti Chriſtianitati eſſe poteſt; præſertim nationi, quæ cum Turcis poſt Vngaros immediatè vicina eſt, & ad quam Turcis per Vngariam vſque Rhenum, & alias partes facilis tranſitus eſt. Diſponant ergò ſe Dominationes Veſtræ ad celeriter prouidendum, Nos verò qui hic ſumus cum pleniſſimo (vt diximus) mandato Regiæ Maieſtatis, etiam in ſpecialiſſimis caſibus, poſtquam intellexerimus Dominationes Veſtras ad prouidendum cum affectu diſpoſitas, ea Dominationibus Veſtris aperiemus, quæ non ſolùm vobis pergrata erunt, & facilia, ſed toti Chriſtianitati vtilia. & intelligent Regiam Maieſtatem optime ad defendendum Chriſtianitatem diſpoſitam, ſi ſuæ Maieſtati Dominationum Veſtrarum auxilia non decrunt. Tomo 2. rerum Germanicarum.

III. *Matthias Rex dimiſſis Turcis in Chriſtianos bella mouet*

Hæc Matthiæ Regis Nuncii, apud Principes Imperii perorabant, Venetorum, & aliorum ſociorum fidem fruſtrà accuſantes. Enimuerò id temporis Matthias Rex, irritatus à Friderico Imperatore, cùm eum exercitum dimiſiſſe cognouiſſet, nequicquam diſſuadentibus, ac deprecantibus Vngaris, & contrà Turcas potius, qui Vngariam tunc populabantur, ire cohortantibus, in Auſtriam fecit expeditionem, eamque totam quanta quanta eſt, ad fines vſque Bauariæ peruaſtauit, oppida pleraque, & munitiones, ipſis Auſtriis ferè dedentibus, in poteſtatem ſuam redegit; Viennam obſedit, & oppugnauit: ſed ab ea crebris Haugi comitis, qui intus erat cum non contemnendo militum præſidio, eruptionibus non ſine magna ſtrage repulſus eſt: Friderico Imperatore apud Stytiam vrbem ſe continente, & Pontificis, Bohemorumque, ac Polonorum opem fruſtrà implorante. Cauſas offenſæ Matthias præferebat, quòd Fridericus Ladislao Bohemiæ Regi, vexillum eius regni ſolenni ceremonia dediſſet, inque clientelam eum recepiſſet, quem ſciret ſuum æmulum fuiſſe. Ergo is exercitu comparato, Viennam obſedit, Auſtriamque vaſtauit. *Cromerus lib. 28.* Pontifex verò cum Venetis, nè aduerſus Imperatorem, auxilia ferre videretur, ſtipendia annua, quæ ter mille nummum aureorum explebant, Matthiæ negauit. *Bonfinius decad. 4. lib. 5.*

Veneti cũ eo pacem ineũt, eũq; cum Imperatore conciliare procurãt.

Veneti porro, incurſione Turcorum in Forum Iulii perterriti, pacem cum Matthia ineunt: neque tamen curam conficiendæ inter Fridericum, & Matthiam concordiæ intermiſerunt, ſed vnà cum Legato Apoſtolico, ac Proceribus Vngaris ſtrenuam operam nauarunt, vt vtrique arma extorquerent, & in Turcos conuerterent. Conuenit tandem, & quidem non ſatis honeſtis Friderico conditionibus; nempè, vt is ſe omni iure, ac titulo regni Vngarici abdicaret; Bohemici vero faſces, & quod vocant feudum, Matthiæ conferret; eidemque pro munitionibus interceptis in Auſtria centum octaginta millia florenorum numeraret. Quarum conditionum poſtremæ non fecit ſatis Quod factum eſt vt Matthias diutiùs munitiones Auſtriacas, non inuitis Auſtriis, qui Fridericum oderant, retineret. Incommodabat etiam per eandem occaſionem Caſimiro Regi Poloniæ, patri Ladislai Regis Bohemiæ, Rex Matthias. Nam & Stephano Moldauiæ Palatino abalienandi eius à Polonis cauſa, auxilia contrà Tranſalpinenſes miſerat; cum Crucigeris Pruſſienſibus fœdus clandeſtinum; ad violandum cum Polonis pacem, confecerat, eoſque ad bellum inferendum concitarat; ipſe deindè mercenarium militem in Sileſia eam in rem conſcripſerat; necnon Nicolaum Corumunum fratrem Petri patruelem, cum ALEXANDRO filio ad ſe accitos, de Berualdi, Ziueciæ, & Seſtorurum munitionum Polonicarum deditione ſollicitauerat, promittens eas, quas ipſi in Vngaria ademerat, ſe redditurum eſſe. Cæterum Caſimirus, & Crucigeros in officio continuit, & Pruſſicos motus repreſſit, & exercitum ex Sileſia fugauit, & Comorouii animum lenauit & periculum omne à finibus Poloniæ ſubmouit. Stephanus verò Moldauiæ Palatinus aliò ſumptis armis Tranſalpinam infeſtauit; Radulonem, ſiue Draculam Palatinum eius ope à Coronentibus, ſiue Braſſoutenſibus ciuibus proditum cæpit, eiectiſque Turcarum præſidiis Cipuliſſam vnum de ſuis purpuratis genti præfecit. Quin & Torruſſiente territorium, quod in ditione Turcarum erat ferro, & igni vexauit, ſalinaſque fructuoſiſſimas incendit. *Cromerus ſup. lib. 28.*

IV. *Turcæ Chriſtianorũ inſulas infeſtant.*

Cum in Bohemia acciderent varia, deque eo Regno, duo Reges digladiarentur, Mahometes opportunitate ex diſcordia Chriſtianorum viſus, ex Propontide claſſem ducentorum nauigiorum mouens, Lemno, Naxo, & aliis inſulis vaſtatis, Chio, & Rhodo imminebat. Non intermiſerunt tàm Genuenſes, quàm Rhodiani milites, periculi imminentis Sixtum Pontificem, ad Principes Chriſtianos monere, atque auxilia implorare: tum verò inſulas ab incurſu hoſtili præmunite. & quidem FRANCISCVS Soffia Iuriſconſultus Genuenſium Orator, quinque aureorum millia à Sixto Pontifice in tutelam inſulæ Chii impetrauit: Galliarum autem Rex, tam Iubilæi indulgentiam, quàm impoſitionem ſtipendiorum in bellum Turcicum, à Sixto in regno illius promulgatam, in gratiam Equitum Rhodiorum tolerauit: vt collectitiis pecuniis aduerſus communem hoſtem iuuarentur. Conceſſit præterea Sixtus Magiſtro Rhodiorum, pacem, vel inducias cum finitimis principibus, Saladino Aegyptio, & Tuneti Rege componere: quò vniras vires contrà Turcos haberet. *Folieta hiſt. Genuen lib. 11. Iacobus Boſius hiſt. Rhodiana lib. 10.*

V. *Conatibus Sixti PP. obſiſtit Laurentius Medicœus*

Non poterat Sixtus, quemadmodum deſiderabat maiora præſtare. Italicis motibus imprimis diſtractus. Laurentius Medices, inter Florentinos ferè princeps, Sixto infenſior factus; non modicum conatibus illius obſiſtebat; ſiue, quod ægre ferret, in fratris Iuliani Cardinalatus petitione repulſam; ſiue quòd non libenter aſpiceret Hieronymi Riarii fortunam, ad quam illum Sixtus patruus euehebat, atque reliquis Italiæ principibus ſi non præferre, ſaltem æquare cupiebat. Ergo irritatus, hoſtilia in Pontificem fecit, tentauitque. Nicolaum Vitellium Tifernatum Regulum, aduersùs illum pecunia, & commeatu iuuit: Vmbriæ tyrannos, contrà Eccleſiam, cuius beneficiarii erant, concitauit: Imolæ Flaminiæ vrbis, quam Pontifex pro Hieronymo emebat, emptionem interuertit, eique exitium molitus eſt Erat fortè per eos dies mortuus Philippus Medices, Piſanorum Pontifex, quo quidem ſacerdotio inprimis Hetruriæ opulento Sixtus Papa, Franciſcum Saluiatum ornauit, quem eſſe Laurentio inimicum maximè intelligebat. Eo decreto Florentini reclamarunt, quibus hiſce in rebus ſuperiores Pontifices præcipuè indulgere conſueuerant. Hanc tantam Pontifici irrogatam iniuriam, vt grauior aliquantò appareret, eſſeque videretur, voluntas, atque hominum ſtudia efficiebant: Florentini vehementius, quam res ipſa, aut Reipublicæ tempora poſtulabant, rem tuliſſe dicebantur. Itaque nè minùs conſtantes

Digitized by Google

in ſuo iure tuendo viderentur, eius ſacerdotij poſſeſſionem, quòd in vectigali agro Reipub. eſſet, Franciſco ſe daturos ex Sixti decreto negabant. Rem enim eſſe iniquam affirmabant, & minimè dignam Pontifice Maximo, quo Sacerdotio benè de Repub. meriti ciues honeſtari, augerique conſueuiſſent, homini demandari, qui vt cætera non improbarentur, minimè ex ſuorum ciuium ſententia videretur Pontificatum adminiſtraturus; quò ſcilicet exiſteret, qui ad priuatas ſimultates ex opimi Sacerdotij vectigalibus vires, & fiduciam ſumeret, ac ciuiles in Repub. diſſenſiones foueret. His offenſum iniurijs Sixtum, tàm neceſſarij, & familiares, quàm extranei, & Principes nonnulli, concitare aduerſùs Florentinos non intermiſerunt. Contrà quos dum conſilia de bello inferendo agitare cæpiſſet, illi animo eius planè detecto, cum Venetis, & Galeatio Sfortia, fœdus reuocârunt; cæteris Italiæ Principibus, iiſdem fœderis legibus coëundi poteſtate facta. Hanc eorum conſpirationem Pontifex veritus, cum Ferdinando Neapolitano Rege & ipſe nouum iniit Fœdus, & ad XXIII. diem Iunij veniente in Vrbem Alphonſo Duce Calabriæ, Regis filio, percuſſit, confirmauitque; in quo diſertè cauebatur, vt eoſdem amicos, atque hoſtes vterque haberet. Non tulit impune, Deus, eam contrà ſuum in terris Vicarium conſpirationem; quippe imprimis Galeatium Sfortiam, conſpiratione quorundam è viuis rapuit. Placuit ordine quemadmodùm cædes Galeatij conſtituta, geſtaque eſt à principio enarrare, vel ad tyrannidem execrandam.

Galeatius Sfortia occiditur, quomodo, & qua occaſione.

Erat Nicolaus Montanus Bononienſis, vir (vt his temporibus, non ineruditus, ex eorum genere qui nobiles pueros in litteris inſtituendos ſuſcipiunt. Huius inter cæteros, erant auditores Mediolani, tres adoleſcentes eius ciuitatis cumprimis nobiles, Ioannes Andreas Lampognanus, Carolus Vicecomes, & Hieronymus Oleatus, quibus ob egregiam indolem virtutis plurimum omnium indulgebat. Erat hominis ingenium longè acerrimum, & ſiue hoc à natura haberet, ſiue ſtudio eſſet, & diligentia conſecutus, minimè ad hominum vitia, Principum imprimis diſſimulanda accommodatum. Hoc quidem vt penitùs illius animo inſideret, cum Mediolani ageret, Galeatij immanis, atque importuna crudelitas, & libido efficiebat: quam quidem in ſummi imperij poteſtate formidabilem, cum tantæ accederent vires, omnes horrebant. Nulla illi domus quanquàm ſanctiſſima, & caſtiſſima, erat clauſa: nemo ab illius crudelitate tutus, per quem minus liberi aditus ad nequitiam patefierent. Idem adeò perdito ingenio, vt cum in omni genere flagitij licentia magis, atque impunitate; quàm peccato offenderet; tanquàm impudentia, & audacia magna eſſet voluptatis acceſſio non prius ſibi facere ſatis videretur, quàm libidinis, & nequitiæ ſuæ monumenta omnibus teſtata relinqueret. Ita eius iniuria, nobiles domus permultæ violatæ; ſed quod eſſet ferendum, vbi id quidem lateret, nullæ non eiuſdem prædicatione infames, quò ſemel libidini aditum animi impotentia, & vis imperij dediſſet. Nam cum plurimos quotidiè ad cædem denotaret, aut nullis, aut leuiſſimis de cauſis; veluti in capitis ſupplicio parum grauis animaduerſio conſtitueretur, mortis genere in eoſdem ſæuiebat. Itaque aliquandò dicitur viuos homines in culeum inſuendos; atque humandos curaſſe, qui quantumuis minima in re illius voluptati obſtitiſſent. Sed quod maximè offendebat, & illi exitum maturauit, in nobiles fœminas (vt diximus) vbi iis ad ſatietatem abuſus eſſet: dicax videri, & ſalſus volebat; æquè & in admittendo flagitio impudens, & in detegendo petulantia, ac linguæ procacitate ſingulari. Grauiori ad hæc omnia laborabat infamia; matrem lectiſſimam fœminam, cum illam authoritate adminiſtrandi Imperij priuaſſet, veneno ſuſtuliſſe. Ex huius impotenti Imperio Nicolaus quæſita occaſione, adoleſcentes peracri ingenio & (quod caput eſt) graui iniuria affectos, hinc execrandis ſæpè abominandiſq; malis, quæ ſubeunda erant parenti vnius Imperio; hinc contrà commemorandis, bonis, quibus nati in liberis ciuitatibus homines fruerentur, ad rem capeſſendam eorum ſpe, atque expectatione dignam, excitabat. *Grauem ſemper vnius hominis potentiam videri, etiam cum probitas par, & virtus conſequeretur (non enim quid deberent modò homines, ſed quid poſſent etiam cogitari oportere) vbi eadem crudelitati adiuncta, & ſceleri: dominaretur. In legum obſeruantia, nihil eſſe præſidij, atque adiumenti: In contemptione, fidei, officij, pudoris iacturam, atque cum iis ipſis, libertatis ſæpè interitum ſubeſſe. Ad hæc, quæ vera magis quàm oportuna eſſent exempla eorum colligebat, qui veterũ memoria in omni bene inſtituta Republica floruiſſent; quibus cùm propoſita ad virtutem præmia eſſent ampliſſima, ſatis iam intelligi poſſet quid ita liberæ ciuitates plurimos ſemper, perpaucos, quæ vnius Imperio regerentur: qui virtute, rectis ſtudijs, magnitudine animi, ac rerum geſtarum gloria florerent, extuliſſent. In legibus enim, quæ in Republica vigerent, virtutem, & rectè facta gloriam ſequi: in hominis improbi dominatione, cum ſe videri meliorem pateretur, neminem (quod malorum inſtitutum eſt) aut iacere eamdem contemptam, aut penitùs neglectam interire. Itaque in liberis populis, quoniam virtutis plurimus vſus eſſet, & ſolis illam ſtudio, & labore, & augeri præmio, & gloria foueri conſueuiſſe: in vnius Principatu, cùm neque virtus nequitiam, neque virtutem ferre improbitas poſſet, minime quemquam mirari debere, ſi quæ eſſent vires maiores nacta, illam tolleret, quæ viribus inferior, atque imbecillior haberetur. Id nobiliſſimi tyranni exemplo comprobari, qui Dionis filium viri fortiſſimi, ac clariſſimi ſapientiæ ſtudijs, patre pulſo in exilium, quò natiua illius virtus ocyùs in deſidia, & languore interiret, veterum liberalioribus artibus inſtitutis, vſque eò omni genere nequitiæ, & corruptelæ eneruaſſet, vt cum patria liberata, Dion rediſſet, filium, quòd ferre triſte patris imperium non poſſet, ſibi afferre [illegible] coegerit. Cum igitur pudori, & probitati omnia eſſent clauſa, quæ probris, flagitijs, luxuriæ paterent, cumque [illegible] virtuti locus relinqueretur, vbi viro forti metus, [illegible] & deſidi ſecuritas propoſita eſſet, quid eſſe, cur [illegible] mirarentur, in ea ciuitate, quæ hoc vteretur inſtituto, religionem, ac pietatem nullam coli, officium negligi, legum maieſtatem ſolui, impunè vim afferri ingenuis, matresfamilias, nobiliſſimas fœminas conſtuprari, de innocentibus ſupplicium ſumi, lenonibus, ſicarijs, aleatoribus, turpiſſimarum voluptatum adminiſtris, debita ſumma virtuti præmia, honores Magiſtratus, Sacerdotia dignitates ampliſſimas deferri, omnia, quæ libido imperaret, crudelitas, auaritia, nihil pro legum, & iudiciorum ſeueritate agi.*

His adhortationibus victi adoleſcentium animi, atque adeò, vt digna res ſumma admiratione videretur, nondum iré aut conſtituta ætate, aut corroborata virtute, vt ſatis apti, ad rem tantam diutius diſſimulandam haberentur; fide data, atque accepta iurant, vbi primum liceret, patriam ſe à tyranni importuna dominatione liberaturos. Augebat eorum odium ſuis priuatim illatæ iniuriæ grauiſſimæ, & maximæ. Nam IOANNES ANDREAS querebatur Sacerdotio propinquum à Sixto Pontifice auctum, cuius vberrima vectigalia eſſent, nullius precibus, aut gratia aſſequi potuiſſe, vt ſecundum Pontificis decretum illi Sacerdotii poſſeſſionem daret: Oleatus & Vicecomes cum minus munitas domos ab eius libidine habuiſſent, iniquiſſimo animo ferebant (vt ſunt Itali minimè, omnium apti ad ſuorum flagitia diſſimulanda) in nobiliſſimis familiis, tantam maculam & labem, viuo eo, qui illam impoſuiſſet,

Hæc de re tanta cum illi remotiſſima in ædium parte ferè quotidie agerent, propterea quòd iam omnibus erat nota eorum familiaritas & conſuetudo, nemo magnoperè mirabatur; quamuis de re illos potiùs quàm quæ de agebant, hominibus ſuſpicantibus eos conſilia inire: quippe qui ab ætate quæ facilè falleret, non ab ingenio ducerent coniecturam. Tantam autem fuiſſe in his animi præſentiam, eum ardorem, & ſtudium ferunt ad patriam liberandam, vt quà vulnus faciliùs pateret quà ferrum hæreret altiùs, quòd eſſet commodius gladij genus, atque expeditius explorarent, non de loco, & tempore ſolum ſolliciti, ſed de ictu, ne moram faceret, vbi minus celeriter hominem tolleret. Namque & illud crebrò agebant, vt tectis vaginâ pugionibus ſe mutuò peterent. Vbi enim ludicra exercitatione, tantæ agendæ rei aſſueuiſſent, animos paratiores arbitrabantur, ſe in facinore exequendo allaturos. Nam aut nullam aliam rem præterea, aut hanc vnam maximè eſſe ſtatuerant, in qua exequenda conſilium, aggredienda vis, & fortitudo animi, conficienda virtus atque exercitatio requiri diutiùs videretur, quæ quidem cum alijs omnibus in rebus, atque adeò in his quæ ſunt huius generis, plurimùm poſſint; in ea ætate, aut nulla, aut perexigua certè, & contemnenda videbantur. Hinc de loco ſimul, & de tempore cœptum eſt agi. In arce eum aggredi quandoquidem milites, qui in præſidio agebant, erant prius in ſententiam perducendi; quam quidem rem multò omnium ſpe maiorem, Haud eſſe tentandam cenſebant, ijs autem inuitis, reditus ad fugam minus liber patebat; haud ſatis tutum conſilium, expeditumque arbitrabantur. In venatione, qua illa, & confirmandæ valetudinis cauſa, & quod plurimùm ea voluptate tenebatur, crebrò vtebatur, aduerſus inſidias error videbatur præſidio futurus; cum numquam eodem loco conſiſteret, & venantium more, huc, atque illuc, quà ferarum veſtigia ducerent, vagaretur. Quamquam ne ſatis liberè peti, & audacter poſſet, hinc amici interiores, de quorum in ſe fide, & voluntate minimè dubitabat; hinc fortiſſimorum militum manus, qui eius latera tegebant, obiecta prohibebat. Nam (quod caput erat) nullam tum multitudinem futuram apparebat, quam per tumultum tyranno interfecto, ſpes eſſet ſuos liberatores aduerſum vim, ſi qua inferretur, defenſuram. Cum per vrbem incederet, caſus vbi ſubſiſteret incertus, eum liberabat à minime dubia, & deſtinata vi, & coniuratos eodem, quo venatione, errore implicabat. Reliquum erat vt illũ in conuiuijs adorirentur, quoniam autem magnoperè eam re familiaribus indulgebat, facilem ſecum, ac paratum inſidiantibus obiecturum ſperabant. Id quò minus ex ſententia ſuccederet, obſiſtebat hominum metus, qui vt maximè adoleſcentium conſilium probarent, non erant paſſuri vt intra domeſticos parietes, Princeps interfectus, inita cum his conſpirationis, indicium eſſet: cum quidem conſcientia facinoris, quantumuis leuiſſima coniectura æquè fraudi videretur futura. Nam & illud erat veriſimile, apud familiares, & ſtudioſos ſui homines illum conuiuia inire, quorum dubiæ fidei haud ſatis tutum exiſtimabant, rem tantam committi. Ita quando alio omnia conſilia minus expedita videbantur, conſtituerunt illum in pompa, & populi celebritate adoriri. Cum enim propter alia multa quæ indigna, & non ferenda quotidiè patiebatur, oppreſſa ciuitas tributis grauiſſimis iamdiu tot malorum vindicem quæreret, omninò futurum credebant, vt ad tegendos eos, qui communis ſalutis, & libertatis authores, tyrannum tanto ſuo periculo ſuſtuliſſent, ingenti ſtudio, conſenſuque accederet. Illud præterea conuenit; ſi quis ex coniuratis, aut multitudine à rei atrocitate auerſa, aut in omnium trepidatione, & tumultu territa, in vincula duceretur, tum cæteri ſibi ferro via patefacta, eum quando à morte minùs liceret, vindicare à carnifice, & tortore conarentur. Neque enim dubitabant, quin homines crudeliſſimi, quos diu innocentium ſanguine Galeatius ſaginaſſet, per omnia tormenta excruciatum ad ſupplicium raperent. Suſceperat Galeatius, hoc tempore, quo ea Mediolani agebantur, bellum aduerſus Salaſſios, & Taurinos, cæteraſque Subalpinas gentes: cauſa autem ea belli ferebatur, quòd Philiberti Allobrogum Principis Iſabella mater, cuius authoritate imperium adminiſtrabatur, prodita à ſuis, & in ſequanos traducta erat. Qua ex re cum ciuitates tumultuarentur, atque à Principe deficerent, Galeatius ad ſuam exiſtimationem pertinere ea ſtatuabat, vt eas armis coactas, cogeret Philiberti imperio parere. Nam quo id ſtudioſius ageret, non eum ſolum noua cum Philiberto cōiunctio inſtituta, cù illi filiā puero adhuc deſpondiſſet, ſed cura etiam ſuarum rerum permouebat. Cum ergo ciuitatũ aliquot, partim vi, partim deditione recepiſſet; milite, quod hyems ſuberat, dimiſſo in hyberna, celebraturus Chriſti natalem diem, qui vitæ illi ſupremus erat futurus, Mediolanum rediit XII. Calend. Ianuarij. Coniurati intereà, qui iam illum ſcirent, veteri inſtituto, ad S. Stephani, vbi rei diuinæ operam daret, poſtridie mane iturum, opportunam adeſſe occaſionem ad rem agendam arbitrati; intento illum ad omnia alia animo aggredi conſtituerunt, vana ſpe inflati, quæ ſæpè multos fefellit, vbi minus firmo conſilio, & certa ratione niteretur, multitudinem rem gerentibus haud defuturam. Atque adeò vbi is dies aduenit, cùm ſibi eſſe comparanda præſidia aduerſus vim omnem ſtatuiſſent (id quod videbatur neceſſariò futurum, vbi fruſtrati ſua ſpe à multitudine deſtituerentur) familiares armandos, & clientes curauerunt: ad auertendos ab omni ſuſpicione animos conſulto diſſipata fama, ſe eo die Ioanni Andreæ affuturos, qui armatorum præſidio inimicis oppoſito, ijs inuitis aquæductus quoſdam aperire, qui ab his obſtruebantur, & deriuare in ſuos agros decreuiſſet. Cùm igitur illos armatos ſe ad templi fores opperiri iuſſiſſent, quo ſe eſſe venturos per cauſam ſalutandi Principis dixerant; ex amicis alios præterea eodem adducendos, quò firmior manus ad ſubitos caſus eſſet, cenſuerunt. Vbi autem ſe eadem cauſa implicatos animaduerterent, futurum ſperabant, vel in ſubita re, nulla aliâ obiecta conſilij ratione, qua depelli imminens periculum liceret, vt ſe armis fortiter tuerentur. His rebus ad hunc modum adminiſtratis deinceps, quæ poſt tyranni cædem agi placeret conſtituunt. Erat enim eorum conſilium, cōtinuò vti ſtipati armatis, & multitudine frequentati eſſent, in certas vrbis partes excurrere, vbi, vt credebant, certa oſtentabatur ſpes plebem ad ſeditionem, & ad arma excitandi. Hinc validiore iam contracta manu, arcem de improuiſo, perterritis omnibus cæde tyranni occupare; atque inde excedere iuſſa, cum liberis, ac cæteris aulæ principibus Galeatij vxore, populum ob annonæ caritatem ijs infenſum, ad eorum ſimul diripiendam domum, & ad libertatem capeſſendam euocare. Id autem eo magis ſperabant futurum quò omnibus vehementius perſuaſum erat, non ſolum illis authoribus ad plebem lacerandam, ſed ad omnia flagitia, & ſcelera adminiſtris, & tranſactoribus Galeatium vſum. In iis, qui maiore flamma inuidiæ flagrabant, Franciſcus Simonetta Calaber, Ioannes Botius, & Franciſcus Lucanus habebantur; qui cum ſe in Principis interiorem amicitiam malis artibus inſinuaſſent, facilè authoritate, & gratia, nobiliſſimos homines deiecerant, qui maximè virtutis, & probitatis opinione excellebant. Cum his ità comparatis, conſtitutiſque rebus ſibi cætera facillima fore pollicerentur; benè mane ad Diui Stephani con-

ueniunt, eo conſilio, vt cum rei diuinæ interfuiſſent; Galeatii aduentum opperirentur. Multa quidem dicuntur illius cædem portendiſſe, quorum illa maximè illuſtria feruntur. Cum ab exercitu rediens Abiate conſtitiſſet, audiuit maiorem eius cubiculi partem, quò ad interiora corporis vtebatur, igni ſubitò correptam conflagraſſe. Quod quidem quò magis etiam prodigij loco haberetur, eodē tempore viſa crinita ſtella, efficiebat: inueterata iam, memoria veterum, opinione hominibus, numquàm illam conſpici, quin aut Magnorum Principum cædem, aut Regnorum conuerſionem, aut maiorem alium cladem portenderet. Certè (vt erat ſemel captus ſuperſtitione animus) nihil propiùs dicitur feciſſe, quàm vt ſuſceptum conſilium redeundi Mediolanum abijceret. Quò tamen eum occulta fati vi, nondum planè ſolicitudine animi diſcuſſa duceretur; ferunt ſuper equitantis caput, ternos coruos diri, ac tetri ominis auem, extitiſſe; qui tamquam ferale carmen canentes leni quidē, ac placido volatu eum comitari, atque iter eodem intendere viderentur. Enimuero illud vehementius dicitur hominem perterruiſſe, cùm iuſſiſſet eos clamore ſublato, ac crebris lapidum ictibus pelli, priore ictu nequicquam petitos, vix altero abigi, iterum repetito clamore potuiſſe. Iam cum præclaros cātus artifices conductos è Gallia vberrimis ſtipendijs haberet; nouo more, atque inſtituto iuſſit illos indui atro veſtitu, cum adieciſſet in mandatis, vt vbicumque ſacra fierent, carmen perpetuo canerent, quod expiandorum mortuorum cauſa faciendis ſacris vſurpatur. Ad hæc omnia illa dicebantur accidiſſe, quæ omni ratione etiam, & conſilio contra euntentibus, vim fati inexorabilem eſſe oſtenderent. Cum prima luce experrectus è lecto ſurrexiſſet, indutus thoracem, quo vti eo die conſtituerat, verum offenſus, quod minus aptè caderet, an id quod alij tradebant, quòd elegantiæ, & mollitiæ ſtudioſus nollet pinguior videri, eandem ſubitò exuit: tamquam hoc illi eſſe curæ videretur, vt ſe inermem, quò eſſet magis ad iniuriam expoſitus, traderet armatis. Iam illud haud minus euidens: cùm eo die exire grauaretur, ac iuſſiſſet Sacerdotem acciri, qui illi erat à ſacris, quò rem diuinam in arce procurante, de more intereſſet, non eſſe inuentum: cum is arbitratus Principem, ſecutum veterum morem, ad S. Stephani iturum, eò cum omni rei diuinæ apparatu eſſet profectus. Hinc accitum Nouo commenſium Pontificem, ac ſacra facere iuſſum, eum neceſſitatis excuſatione vſum, minùs ſibi licere reſpōdiſſe. Ita eodem fato rapiente inuitum, & tergiuerſantem ad interitum, cùm paruos liberos complexus ſæpe, & deoſculatus eſſet, medium inter duos Legatos, Ferrarienſis, & Mantuani Principis, ad S. Stephani ædem veniſſe. Coniurati intereà, quo ſe magis ab omni ſuſpicione abeſſe demōſtrarent, omni tempore duriſſimo frigore maximè ſæuiente, in ædituì cubiculum conuenerant, vt igni adhibito, corpus curarent. Intereà rumor perfertur, Galeatium aduentare, turba familiarium (vt fit) qui illius aduentum prænunciarent, per viarum compendia præcurrente. Ergo tres adoleſcentes confirmatis animis, cum illos clientium atque amicorum turbæ circumſtarent, pugionibus intra veſtem abditis, fores, obſederunt. Quorum Ioannes Andreas princeps inferentem ſe Galeatium, cum ille è loco ſuperiore immineret, in iugulo, & ſub aluū ſaucium reliquit: Hieronymus eodem tempore, & in iugulo pariter; & pectore Carolus, qui propius fores à ſiniſtra conſtiterat, cum ille properaſſet, gradū inferre, humerum & tergum momento transfixit. His vulneribus confecto, atque adeò, vt priùs in terram prolapſus concideret, quàm aut eò accurrere, aut ſtringere ferrum in armatos poſſet, vix vnicum verbum *Deipara* licuit efferre, ſerò diuinam opem viſo implorare, quam viuus ſemper ſuperbiſſimè contempſerat. Interea cum in multitudine, quæ magis rei atrocitate obiecta ſubitò perterritis, & perturbatis, quàm cauſa, quæ non æquè apparebat, etiamſi optima quibuſdam iudicaretur, moueretur, neminem eſſe coniurati animaduerterent, qui liberam vocem mittere auderet; vbi diſtrictis omnium in ſe gladijs, ſe ab ijs deſertos, proditoſque ſenſerunt, in quorum virtute, & fide plurimum ſibi præſidij conſtituerant, viam, quæ nulla erat reliqua, quærere ad effugium cæperunt. Atque cum ægrè in conferta virorum, & mulierum turba euadere, circumuentis multorum armis euadere liceret, Ioannem Andream implicitum veſtium lacinijs, quas laxas, atque amplas nobiles fœminæ humi trahūt, ac nequicquam ſe inde proripere & moliri pedes conantem, vnus ex Galeatij pediſequis Maurus genere aſſecutus interfecit: iam Carolo cum circumuentus ſubitò eſſet, multis vulneribus à militibus confoſſo. At Oleatus cum ſibi ferro via patefacta incolumis è templo euaſiſſet, ad paternas ædes confugit; vnde à patre, nè eſſe particeps conſilij videretur, excluditur. Eum ille totius rei geſtæ conſcripto libello, immaniſſimum, & crudeliſſimum patrem appellat. Cum à patre deſtitutus circumſpectaret, atque hæſitaret animo; à matre, vt eſt mollis ſexus, & naturæ quodam inſtituto magis in liberos indulgens, cum ob oculos verſantem filij calamitatem minus ſuſtinere animo poſſet, Sacerdoti familiæ clienti commendatus, atque ab eo, quo tutior eſſet, mutata veſte domum perductus, in præſentia ſeruatur. Ibi cum biduum delituiſſet, ac ſublato è ciuitate tyranno non deſperaret (vt facilè ſemper hominum ſtudia ſpes magis dubia, quàm certa ratio ſequitur) populum per interregni occaſionem excitari, quod eſſe reliquum videbatur, audacia ſibi vtendum, ac fuga ſalutem petendam, meliore conſilio, quam tempore ſtatuit. Iam enim magna propoſita præmia erant, qui illum viuum Magiſtratui tradidiſſet: vt minimè ſe tutò fore in ea ciuitate arbitraretur, in qua vindici libertatis ſupplicium, conſtituta præmia tyrannidis authoribus non impunitatem modò, audiret. At cum parum præſidij reliquum in fuga eſſet, itineribus vndique obſeſſis armatis; comprehenſus, atque rem, vt erat geſta, explicare ordine coactus, ſupplicij genere teterrimo afficitur; cum viuus laniatus, atque in quattuor partes diſſectus eſſet, non minore in tanto cruciatu perferendo conſtantia, quam in tyranno interficiendo fiducia animi, atque audacia. Nam carnifice illi ad tantum ſupplicium gladio imminente, ita ex magno horrore collecto animo dixiſſe fertur; *Mors acerba, fama perpetua, ſtabit vetus memoria facti.* Hunc exitum habuit, trium adoleſcentium in Galeatium Sfortiam, & huius in Sixtum Pontificem coniuratio. Fuit Galeatius, veluti monſtrum quoddam, ex ingentibus vitijs, & virtutibus conflatum. Præfulgebat in eo magnifica liberalitas, atque in omnes tam ſuos, quàm exteros beneficentia: domeſtici cultus multiplex ſplendor omnes Reges ætatis ſuæ ſuperans. Conſpiciebatur enim ingens vaſorum aureorum, & argenteorum multitudo: nobilium equorum ex omnibus nationibus conquiſitorum innumeri greges. Eminebat inprimis venaticus apparatus, quem infinito ſumptu tuebatur; vt ea res ſola illi centenis ſexagenis millibus aureorum nummum quotannis ſtaret; immani, vt his temporibus ſumma. Nam præter ſtabula canum, inprimis oculos ſpectantium tenebant in peramplis porticibus, falconum, & accipitrum prælongi ordines perticis inſidentium; pendentia ſerica aulæa, auro, & argento egregijs acus pictura diſtincta, & variata. Doctrina, eloquentia, omnibuſque ingenuis artibus claros viros vndique conquiſitos, magniſq; ſtipendiis cōductos apud ſe in honore habebat; ad hoc bonos, & recti exempli homines, fouebat, & amplectabatur; contrà, vitiis inquinatos, & maleficos homines oderat, & inſectabatur.

Idem Galeatius deſcribitur.

Faciles

faciles aditus, benignæ aures. Procedebant ſtipendia numquam intermiſſa, aut retardata. cuius rei tàm diligens obſeruator fuit Galeatius, vt omnes, qui illis alebantur, quæ fuit infinita multitudo tanquam in arca, condita ea haberent. Cùm diuinum expaueſceret iudicium, profuſus in largiendis eleemoſynis fuit, Aliqua tribulatione, vel calamitate preſſus, peccatorem ſe omnium maximum profeſſus, ſeruorum Dei orationes flagitauit. peccataque ſua eleemoſynis redimere conſueuit. In diuinorum celebratione, ſupremos Cantores maximo ſumptu, & impenſa conquiſiuit. Egregias virtutes, ingentia vitia deformabant, flagitia, ac fœdæ corporis libidines; quibus iniurias ſæpe addebat, ſtupratas à ſe matronas ſuis proſtituendo. Inhumana crudelitas, auaritia, ac rapacitas inſatiabilis; noua onera ſubditis, alia ſuper alia impoſita: quæ vitia virtutum ſplendorem obruentia, execrabile odium illi vulgò conflarant. Erit hoc exemplum omnibus in poſterum memorabile, nullum ſcelus, & flagitium ſatis tutum in ſumma etiam poteſtate eſſe; nullique quantumuis potenti impunè haberi iniuriam Summo in terris CHRISTI Vicario, quouis modo illatam. Aequale fatum ſuſtulit Mediceum Sixto iniurium, vt in conſequentibus dicemus.

VI. *Ferdinandus Rex exagitat Venetos.*

Inter hæc FERDINANDVS Neapolitanorum Rex, SIXTO PONTIFICI fœderatus, Venetos exagitare non intermiſit. In eorum tutela Cyprus inſula, iam à morte Iacobi Regis fuerat. Huic Ferdinandus inhians, per certos homines Reginæ viduæ animum tentauit, vt Federico filio nuberet; minimè [illegible]s, vbi illam in ſententiam adduxiſſet, formidabilem ſe potentiam per eius Regni adeptionem, aduersùs alios Principes Italiæ, atque adeò aduersùs Venetorum Rempublicam iactaturum. Erat Regina, vt dictum eſt, ex Cornelia gente Venetijs orta, & nobilitate, & diuitijs inter principes ciuitatis familias clara. Sed ita ea tamen Regi nupſerat, vt tametſi vna ex multis delecta eſſet, quæ iudicio ampliſſimi ordinis excelleret; per vnius ille affinitatem, inſtitutam ſibi cum ciuitate neceſſitudinem cellaret. Quod cùm nemini obſcurum eſſet; Senatus in eo ſibi laborandum exiſtimabat. ne Regina decedente ſine liberis, interuerſum à Ferdinando Regnum, Reipub. cuius iure hæreditario eſſet, eriperetur. Iam verò ille ipſe Ferdinandus Rex debilitandis Venetis, & Florentinis, ab his Fidericum Vrbinatum Principem auerterat, cuius ſumma virtus tum bellicis rebus in Italia habebatur; cùm illum, & multis alijs pollicitationibus, & ſpe liberalioris ſtipendij ſolicitatum, Neapolim euocaſſet. Quò ille profectus accepta à Pontifice fide, nihil paſſurum à Rege, cum alijs affectus honoribus, tum Regi, & Pontificij exercitus Imperator appellatus fuit. Id quidem magna Pontificis, & Ferdinandi inuidiâ, ac pari Florentinorum offenſione accidiſſe ferebant; qui magnam ſpem ſalutis, & dignitatis tuendæ publicæ, in eius hominis virtute, & fide collocaſſent. At Sixtus cum omnino Florentinis bellum inferre ſtatuiſſet, & Flaminiæ Regulos omnes, & Hetruriæ ciuitates, non deſiſtebat per certos homines ſollicitare, quarum ditionem Florentini finibus imperij attingerent. Senenſes in medio poſiti, an Sixto, an verò Ferdinando adhærerent, diutius deliberabant. Eorum conſilia Cardinalis Papienſis data epiſtola Sixto renunciabat, & quid porro Pontifici expediret, inſinuabat iſtis verbis.

Card. Papienſis Sixto P. P. aperit ea quæ Senenſes inſinuat.

Sum debitor Beatitudini Veſtræ, omnia nunciandi, quæ aliquomodo pertinere ad rem Eccleſiæ iudico. Hæc, quæ ſcribam, ex eodem genere ſunt, & ex eodem obedientiæ fonte prodeunt. Supplico humiliter, vt ſecreta omnia ſint, nec ego quomodolibet nominer. Non debet bono [illegible] chartæ in partem [illegible] ſe. Iterum hoc ſecretum [illegible] Neſcio an iam putet Sanctitas Veſtra nem[illegible] Senenſium meorum cum Rege referre ad ſtatum Apoſtolicæ Sedis. Si vtile putat, idem putandum mihi exiſtimo, & Deo gratias ago, quòd in tanius huiuſcemodi conſilia ſint. Sin damnoſum cenſet, veſtra cura particeps ſio, & triſtante Domino, non agit lætitiam filius. Referam, quæ per hos dies tractata apud hos ciues ſunt. Eorum Orator, qui Neapoli agit, priuatis quibuſdam huc ſcripſit, audiſſe ſe ex interioribus quibuſdam aulicis Regijs, optari vehementer à Serenitate ſua hoc fœdus, quod dico: ſed ideò non apertè peti, quod timeat, nè cuiſſas iudicet per ſubſidia data contrà Comitem Carolum, idipſum quæſitum, & non tàm admitos Senenſes, quàm hanc coniunctionem ſibi propoſitam. Hæc obliqua inuitatio diuerſis animis accepta hic eſt, atque eò magis mentes ſuſpendet, quò iam bis eſt repetita. Sunt, qui vltrò offerendam Regi putauerint, nullo priùs à Beatitudine Veſtra conſilio habito, nec cauſa nouæ miſſionis ad Regem Oratorum in tranſitu indicata. tantummodò gratijs habitis de præbito illis præſidio, & gratulatione facta de Montono recepto. Hæc pars ciuium nec exigua eſt, nec gratia parùm hic valens. Alij, quibus cordi ſemper fuit antiquam Romanam Eccleſiam deuotio, & ſanius meditantur, diuerſum longe cenſebant, aientes miſſionem illam ad Regem, non indicata priùs cauſa Beatitudini Veſtræ, non ſumpto priùs ab ea conſilio, non illa deprecata, vt hoc ipſum fœdus ſuſcipiat; opus ingratum eſſe, deceptionem præferre, ad commouendam iuſtam indignationem S. V. pertinere, quæ collato ex dimidia parte ſubſidio, fructum honoris, & gratiæ totum deferri ad vnum videret Magnis vtrinque contentionibus res eſt agitata: illis ſolum Regem, his verò primùm Beatitudinem Veſtram, inde Regem ſpectantibus: nec ſine Beatitudine Veſtra, aut expreſſo ſuo conſilio, fœdus vllũ probantibus. Vicit hæc ſanior, & prudentior pars, nec in frequenti conſilio populi decernis contrà hanc ſententiam quicquam permiſit, cum tamen ab hora xx. vſque ad quintam noctis, extracta eſſet contentio. Secundo verò Concilio, quod heri habitum eſt, cum partem alteram puderet neglectæ Eccleſiæ, boni animum firmius ſumerent paſſim: cognoſceretur iactura publica, ex neglectu huiuſmodi, itum in hanc ſententiam ferè ab omnibus eſt, vt duo Oratores primùm ad Beatitudinem Veſtram veniant, illi gratias agant, de Montono gratulenter, Regis obliquam poſtulationem proponant. Sciſcitentur, num fœdus hoc probet, & Num ſuſcipered velit, atque ità omnia moderentur, vt Beatitudini Veſtræ placere intelligent. Oratores delecti hi ſunt, frater germanus Cardinalis Senenſis, Iacobus nomine, & Laurentius Bonniſegnia equeſtris ordinis Princeps ſemper, & ardens tam in ſenatu, quam in concilio populi ad tuendam æſtimationem Eccleſiæ, & præſtandam ſemper gratitudinem Beatitudinis Veſtræ, quæ beneficio ſuo iure debetur. Hic vir magnæ integritatis eſt, magnæ cognationis, & affinitatum multarum. Proſequendus, & accipiendus humanè à Beatitudine Veſtra, propter omnem caſum Eccleſiæ. Repeto, quod ab initio dixi. Aut vtilem, aut inutilem iudicat Sanctitas Veſtra, hanc nouam, & priuatam cum Rege coniunctionem. Si vtilem credit! ex arbitrio Sanctitatis Veſtræ illam ſuſcipient, nec cunctabuntur. Si adeò inutilem putat, quòd alterius incrementa ſæpe nos premant, & per illam vetus deuotio populi huius ad alium ſit tranſitura, & ſuſpicionem multis Italiæ populis allatura in manu ſuâ eſt hunc exitum declinare. Reſponſum breue, molle commune, non feruens, ſemiretentum inter labia, & dentes, hoc ipſum præſtabit, quod dico. Lucæ etiam, vt inde quotidiè certior ſio, idem, ſed apertè tentat Rex. Senis XX. Octobris M. CCCC. LXXVII.

VII. *Sixtus Pontifex Hetruſcos ſollicitat.*

Et quidem Rex iſta agitabat, Sixtus autem Hetruſcos ſollicitabat: quæ conſilia cum minimè eſſent Florentiæ occulta, nè quando ciuitas improuiſo bello opprimeretur, illisque omnem occaſionem intentis, vt incautos, atque imparatos adorirentur, pari induſtria, & celeritate, quæ ad gerendum bellum opportuna, neceſſariaque exiſtimarent, comparare inſtituunt. Cumque ſua ſponte ſe Federicus exauthoraſſet, Robertum Malateſtam, Ariminenſium Regulum copiis Reipub. præficiunt: ſimul cum Peruſinis, & Manfredis, qui Fauentiam in Flaminia obſidebant, fœdus ineunt; veriti, nè quando hoſtes tranſitum liberum nacti, ab ea parte in Reipub. fines, quòd magno cum detrimento ciuitatis futurum intelligebant, inuaderent. In tanto animorum ardore cum quidem

vt in apertum bellum erumperet, occaſio modò quæreretur, quò magis neceſſaria Regis, & Pontificis arma à Florentinis Principes alienarent, belli cauſæ in medium afferebantur. Querebatur Pontifex, per trium præpotentium populorum coitionem, Italiam tot iam annos bellorum perpetuis cladibus iactatam in certam perniciem adduci. Minimè verò eſſe dubium, quin conſultò ab iis captata occaſio eſſet, dum in magno otio vacui metu homines, curaque languerent, per ſummam iniuriam, & vim imbecillioribus illatis armis, ereptas ciuitates occupandi. Hæc quidem ferebatur Pontifici cauſa fœderis cum Rege initi fuiſſe; reuera autem vt Florentinos, à quibus grauiſſimis de cauſis alienatus fuerat, coerceret. Ex eorum ſiquidem conſilio, Veneti, Hieronymo Riario exitium quoque moliebantur; & Carolum Comitem Montonium, Bratij filium, vt Peruſiæ principatum obtineret, vtque Senenſium agros vaſtaret, incitâſſe dicebantur. *Brutus hiſt. Florentin. lib. 5. & 6. Folieta hiſt. Genuen. lib. 11. Bergomen. lib. 15. Stephanus Infixura in Diarijs notis Roman. Papien. epiſt. 671.* Diruit hoc anno Regius, & Pontificius miles arcem Montonis, in quam ex agro Senenſi fugiens Carolus Comes ſeſe receperat: ipſumque Carolum in turpem fugam coniecit. *Orlandus Malauoltus hiſt. Senen. p. 3. lib. 3.*

VIII. *Conciliũ in Gallia celebrat Rex Frãcia.*

Inter hæc Mediolani, varijs æmulationum ſtudijs, diſſenſionibuſque de rerum adminiſtratione cum aliquantiſper certatum eſſet, relicto Galeazij filio admodùm puero, dati ſunt tutores, qui vnà cum matre illius rempublicam adminiſtrarent, atque fœdus cum Florentinis, & Venetis à Galeazio percuſſum continuarent. Robertus Seuerinus Duci cognatione propinquus, domo exactus, ad Ludouicum Gallorum Regem in Franciam venit, ad res Italicas affectandas eum impulſurus. Florentini quoque ſibi à Sixto metuentes, auxilia ab eodem flagitabant. Et quidem Roberto ſuadenti minimè acquieuit; prædicans, quantumlibet Italiæ partem Francos armis parare, partam diutiùs tueri non poſſe, multorum ſcelerum documento compertum. Florentiam deinde ſociam, amicamque vrbem, quamuis ope armorum non iuuit, Oratorem tamen ad Sixtum, & Ferdinandum, qui bellum deprecaretur, deſtinauit; ſimul ad verecundiam, terroremue Pontificis Concilium Francorum Patrum Aureliani habuit: vbi eius loco Petrus Bellioci Dominus præſedit, conſidentibus plurimis maiorum Eccleſiarum Sacerdotibus, atque ſtudiorum Generalium, inſigniumque ciuitatum Legatis. Actum de pragmatica Sanctione reſtituenda, deque annatis Eccleſiarum, Romam non mittendis. Inter tabulas forenſes, quas Ludouicus contrà Romanos Pontifices, conſtituto illis ſtipendio alebat, Martinus cognomento Magiſtri, eminebat, non multò pòſt morte abſumptus. Variatum eſt ſententijs, neque aliquid certi decretum. Vnde mox cœpti pænitens Ludouicus, Aureliam cùm veniſſet, Contionem diſſoluit, dicens, ſe eandem Lugduni poſteà habiturum. Mandauit per id temporis, Diui Martini Turonenſis exterius feretrum quod ferreum, erat, ex ſolido argento fabricari: quod opus vſquequaque abſolutum, ducentis millibus librarum Turonenſium conſtitiſſe fertur. Cameracenſium quoque templis, ſuppellectilem ſacram auream atque argenteam, à Marratino Præfecto ablatam, reſtitui imperauit, acri dicterio Præfectum perſtringens. Ditauerat is ſeſe auro, argentoque, ex ſacris reliquijs detracto. Itaque torque multi ponderis ornatus, cum ad Ludouicum veniſſet, illique vnus ex aulicis occurrens, torquem, quam ex ſacris reliquijs eſſe conflatam acceperat, venerari ſimulaſſet, atque palpare tentaſſet; *Noli* inquit Ludouicus, *tangere, res enim ſacra eſt.* Cùmque hæc, & alia plura in ſacrilegum dixiſſet, ablata reſtitui mandauit, religioſa cura percuſſus. Bello tunc premebat Ludouicus Burgundos, quòd Maria Caroli Burgundiæ Ducis filia, ditiſſimarum prouinciarum hæres, Delphino nubere recuſaſſet, ſed Maximilianum Friderici Imperatoris filium, ſibi maritum adſciuiſſet, paternoque, ac materno genere orta è Regia Francorum nobilitate, primas origines ſuas non reſpexiſſet. Natæ hinc maximæ turbæ, quæ Sixtum Pontificem fatigarunt. *P. Aemilius in Ludouico XI. Guagninus lib. 10. Comminens lib. 8.*

IX. *Turbas auertere ſtudet Sixtus Pontifex.*

At has anteuerrendas Sixtus, quantum in eo fuit, Ferdinandum Neapolitanorum Regem, ſocium, ac confœderatum, magis potentem, per affinitatem efficere conatus eſt. Erat Ioanni Aragonum Regi filia Ioanna, ſed Ferdinando conſanguineitate propinqua. Eam vt is viduus poſſet in matrimonium accipere, & Caſtellæ Regis Ferdinandi, Ioannæ fratris potentiam aduersùs Gallos ſibi adiungere, Eccleſiaſticis legibus ſoluit. mox vbi illam Alphonſus Calabriæ Dux, Neapolim aduexiſſet, ad eam diademate Regio ornandam, Rodericum Borgiam S.R.E. Procancellarium, Cardinalem, Legatum Apoſtolicæ Sedis delegauit: vtque maiori nexu ſibi Ferdinandum deuinceret, Ioannem eius filium inter purpuratos acceuſuit. Excepta fuit medium inter Ferdinandum, & Ioannem Cardinalem, Ioanna; atque ad diem XVI. Semptembris, operante ſacris Borgia Legato, in Baſilica SS. Deiparę Incoronatæ, ſolenni ritu vncta, coronataq; fuit, magno cum plauſu. Neapolitanorum, Aragonenſium, & Caſtellanorum. *Surita l. 20. Annal. c. 7. Hieronymus Blanca in Comment. Aragonen.*

X. *Ferdinandus Caſtella Rex inducias cum alijs Regibus facit.*

Ferdinandus Caſtellæ Rex id temporis, tum à Gallis, tum à Luſitanis ſibi metuebat: neque minus à ciuilibos motibus, & Maurorum incurſibus tutus erat. Ergo cum Ludouico Gallorum. & Alfonſo Luſitanorum Rege, Sixto Pontifice operante, inducias fecit. quæ vt progreſſu temporis inter illum, & Alfonſum in fœdus æternum tranſirent, veniam nuptiarum Luſitano Sixtus conceſſit, vt is Ioannam Ferdinandi ſororem, in matrimonium aſſumeret. Albobacenus interim Granatæ Rex improuisò violatis inducijs, quæ aliquot annis ſteterant, cum quatuor millibus equitum, peditibus ad triginta millia in Cõreſtanos incurrit, ſecuros, incautoſq; opprimit, octauo Idus Aprilis, ipſo Chriſti ad vitã reducis, memoria ſacro, die Ciesá ijs locis ignobilem pagum captũ incendit, euertit incolis trucidatis. Magnæ inde prædæ abactæ pecorum, armentorumque. Petro Fagiardo Murciæ antelato, ad defendendum excitato, ſeſe incolumes barbari in fines retulerunt, maiori incuſſa formidine, quàm damno illato. Sed noua moueri arma, & neceſſitatem impoſitam iniurias vindicandi graue erat, inteſtinis motibus nondum pacatis. *Mariana lib. 24. c. 14. & 15.*

XI. *Ioannis erga Patrem ſuũ Alfonſum Luſitaniæ Regem pietas.*

Certatum eſt intereà, Alfonſum inter, & Ioannem eius filium inſigni pietate. Dictum eſt, Alfunſum, in Gallias ad Ludouicum Regem, ſiue vt ab eo auxilia impetraret, ſiue vt illum Carolo Burgundioni reconciliaret, veniſſe. Cùm neutrum obtineret, erat fama cognitum, rebus planè deſperatis, Lutetia noctu profectum, vt Romam, & Hieroſolymã obiret, mutataque veſte monachum indueret, tædio magis, quàm certa voluntate eum aliquantò progreſſum, è tribus comitibus vni claue data iuſſiſſe, vti ſcrinium, quod Lutetiæ reliquerat, aperiret. In eo geminæ litteræ, inuentæ; alteræ ad Gallum, quibus conſilij ſui rationem aperiebat; filium monebat alteris, vti quamprimùm Regium nomen capeſſeret, ſui nulla cura, quem Superi, hominesque deſtituiſſent: delictis tamen veniam ſperare, propitiaq; numina deinceps fore, ea calamitate, & ignominia pacata. Eam ſummam votorum eſſe. Lectis litteris, filius cum ſingultu, & lachrymis Regium inſigne deſumpſerat, tertio Idus Nouembris. A fuga patet, conſilioq; Galli diligentia eſt retractus.

deinde

deindead Caſcales oppidum appulſum, quinto die pòſt inaugurationem filius ingenti lætitiæ ſignificatione, mæſtum, atq; inſolita macie deformem patrem obuius excepit, in regnumque reſtituit. *Mariana ſupra. c.15.*

XII. *Iſabella Reginæ Caſtellæ, & Alfonſi Soliſij iuſtitia, & Clementia.*

Certatum eſt præterea eodem tempore, inter Iſabellam Caſtellæ Reginam, & Alphonſum Soliſium, Epiſcopum Gaditanum de iuſtitiæ, & clementiæ mixtione. Conceſſerat illa Hiſpalim, vt ciuitatem in officio contineret. Cumq; audiſſet ciuium quærelas, de ciuilibus, criminalibuſq; cauſis, à multis temporibus non deciſis, iuſſit inſtitui ſeptimum quemque die Veneris, in quo ipſa pro tribunali ſedens, ius diceret. Sedebant ex altera parte Præſules, qui Curiam comitabãtur; ex altera Regij Senatores, & Ciuilis, Pontificijq; iuris peritiſſimi; antè ſe ſubſidebant tabelliones, ſcribæ, ſecretarij, & qui præerant à commentarijs. Aſtabant & qui inſignia Regia præferunt lictores. Nullæ dilationes, nullæ nundinæ, niſi in diem perendinum tergiuerſantibus reis concedebantur. Si qua is adeò implicita, quæ non poſſet breui tempore finiri, delegebatur diffinienda alicui ex iuriſconſultiſſimis. Mirum dictu, intrà bimeſtre tempus, omnes, quæ impendebant, compoſitæ lites, aut per ipſam, aut per illos, quibus cauſæ delegabantur. In ſceleratos, facinoroſoſque, in depeculatores decoctoreſque, in adulteros, & ſtupratores, in graſſatores, & latrones animaduerſum eſt: præterquàm in eos, qui vertere ſolum, aut in exilium timore aufugerunt. At ciues cùm viderent, vrbem malefactoribus plenam, & eſſe, neminem ferè, quem non labes aliqua tangeret, ſi iuſtitiæ rigor in vniuerſos ſæuiret, fore, vt ciuitas deſolaretur, adiunxerunt ſibi Alfonſum Soliſium, Epiſcopum Gaditanum, qui eo tempore pro Petro Mendoza, S. R. E. Cardinale, atque Archiepiſcopo Hiſpalenſi, Vicarium, promiſoremque agebat in illa Eccleſia. Is cùm magna multitudine populi, ex omnibus Ordinibus collecta, Reginam adijt, proque venia impetranda orationem habuit, locis communibus vſus in commendanda iuſtitia, atq; miſericordia, veritate, & pace; ità tamen, vt eſſet propenſior in pacem, & miſericordiam. aſſerebatque illud ex Pſalmographo; *Miſericordia, & veritas obuiauerunt ſibi, iuſtitia, & pax oſculatæ ſunt.* & de Samaritano, hoc eſt de Ieſu Saluatore noſtro, qui vulnerato à latronibus, in quos inciderat, infudit vinum, & oleum; ſed plus olei, quod leniret dolorem, quàm vini, quod exciaret. Iteinque illud, *vt ſitis filij Patris, qui in cælis eſt, qui facit Solem ſuum oriri ſuper bonos, & malos:* quodq; etſi nulla hominum ſocietas ſine iuſtitia diù ſtare non poſſet, tamen cùm iam flagitia, & facinora increbuerint iuſtitiæ minus reſtringendum foret, niſi quatenùs exemplo aliorum temeritas eſſet coërcenda. In eo caſu, cùm omnes pariter in eandem labem trahuntur, confugiendum ad ſententiam illam Poëtæ, quæ iam abiit in adagium. *Quidquid multis peccatur, inultum eſt.* Nam ſi iuſtitia gladium non repreſſerit, omnia in antiquam ſolitudinem redigerentur: eſſetque ſummum ius, ſumma iniuria. Sequendam potiùs ſententiam Tragici, qui in Hercule furenti præſcribit.

Si æterna ſemper odia mortales agent,
Nec cœptus vnquàm cedat ex animis furor,
Sed arma felix teneat, infelix paret:
Nihil relinquent bella. Tum vaſtis ager
Squallebit arms, ſubdita tectis face
Altus ſepultas obruet gentes cinis
Pacem reduci velle victori expedit
Victo neceſſe eſt.

Adiecit tandè in perotatione miſerationis fomenta, quibus Reginam faciendæ vindictæ cupidam, cupidam compeſcuit, eoque deduxit, vt omnes rebelles donaret venia, omnique crimine abſolueret, præterquàm eos, qui aut hæreſeos impietate, aut æris alieni debito erant obnoxij. *Antonius Nebriſſen. decad. 1. lib. 7. c. 6.*

XIII. *Erigitur Vniuerſitas Tubingenſis, & & pſeudo propheta quidam ſeditioſus capitur.*

Eodem anno Sixtus Pontifex, ad inſtantiam Friderici Ducis Bauariæ, & Comitis in Sphonheim, & Marchionis Chriſtophori de Baden, Ioannem Kolhauſen, Abbatem Sponheimenſem conſtituit Commiſſarium Apoſtolicum ſuper incorporatione quarundam præbendarum Eccleſiæ nouiter Collegiatæ in *VVolſen* iuxtà Moſellam in diœceſi Treuiren. quam ſupraſcripti Principes fratribus Griſeis, de communi vita nuncupatis, tradiderunt perpetuò poſſidendam; & factum in toto confirmauit. Quo etiam anno Eberhardus ſenior Comes VVittembergenſis, qui poſteà per Maximilianum Regem Romanorum, apud VVangiones in Ducem fuit ſublimatus, Gymnaſium, ſeu ſtudium Generale inſtituit in oppido Tubingenſi. In prouincia quoque Moguntina, Eccleſiam S. Georgij parochialem erexit in Collegiatam, & tàm ipſam, quam Vniuerſitatem ſufficientibus ſtipendijs dotatam, à Pontifice Sixto fecit confirmari, priuilegijſque neceſſarijs, more aliarum vniuerſitatum communiri. Quo etiam tempore fuit in Franconia tympaniſta quidam, brutorum paſtor animalium, homo pauper, & idiota, apud Villulam *Niclaushauſen*, qui dixit Beatam Dei Genitricem MARIAM in campis ſibi appáruiſſe, & in mandatis dediſſe, vt publico populo prædicans vitia Clericorum, & auaritiam redargueret; telonea, & pedagia principibus non eſſe ſoluenda, omnes aquas, piſcationes, nemora & venationes, omnibus eſſe communia; Sacerdotum, & Epiſcoporum mandatis, non eſſe parendum, nec eorum curandas eſſe ſententias. neque decimas dandas eſſe, neque cenſum alicui. Ad hunc factum ex vniuerſa Alemania, tanquam ad Sanctiſſimum aliquem prophetam populorum concurſus factus eſt; multæ ei pecuniæ oblatæ, miracula ab eo conficta, & multa contra puritatem Chriſtianæ fidei patrata. Stabat homo ille fatuus in domo aliqua, & per feneſtram quodam fugitiuo Monacho, verba ſuggerente, populo prædicabat: qui tantò eum libentius audiebant, quantò libertatem Eccleſiaſticam, & dominationem Principum lædere, & imminuere conabatur. Mira ſtultorum inſania. De longinquis regionibus, fama noui prophetæ concitata, maxima multitudo hominum confluebat, miſerumque illum, & omnium fatuum hominem flexis in terram genibus adorabant, clamantes eo audiente, & tolerante, *Vir Sancte, miſerere nobis.* Sed & particulas veſtimentorum eius pro ſanctuario, & reliquijs diripiebant; ſeque felicem æſtimabat, qui eum tangere videre, vel audire meruiſſet. Continuus & ſine intermiſſione populorum concurſus illic fiebat: iacebant homines vtriuſque ſexus, & ætatis noctu in campis, pratis, & nemoribus vicinis, & multæ committebantur impuritates. Tandem Rudolphus Epiſcopus Herbipolenſis, in cuius parochia *Niclaushauſen* eſt, ipſum pſeudo-prophetam, miſſis armatis hominibus ſuis cepit, confeſſum dolum, & impietatem præſumptam fecit exuri: & ſic ſtultorum illuc peregrinatio ceſſauit. *Trithemius in Chron. Sponheimen.*

XIV. *Nicolaus de Suitz vir ſanctus, & verus propheta floret.*

Diſſimiles huic hoc eodem tempore vixit apud Heluetios in ſolitudine Frater Nicolaus de Suitz, qui vacabat orationibus, & ieiunijs per viginti annos. Potens erat in doctrina, nec ad eum ferè quiſquam venit, qui illum conſuluerit, peteritque inſtitui, qui non diſceſſerit animo commotus, aut conſolatus, hilarique conſcientia, aut territus, & triſtis animo. Nihil vnquam in eo animaduerti potuit, quod diceret, aut faceret ad oſtentationem: verum ſimplex, apertus, ſynceruſque in homine erat animus. Ductum fuiſſe ſpiritu Deo vero, argumentum certiſſimum eſt, quòd quæ futura prædixit, euenerint, ſicut vaticinatus fuit. Prædixit Heluetius multa, quæ humanæ mentis vi prævideri non potuerunt. Habuit autem

vxorem priùs, & liberos. Habetur pro ſancto apud Heluetios. Viginti annis nihil omninò præter Euchariſtiam guſtâſſe fertur, niſi ſemel, iubente Epiſcopo Conſtantienſi, tres panis particulas comedit. *H. Mutius lib. 29. Chron. Germ.*

XV. *Item Laurentius Carthuſianus.*

Aequalis huic Laurentius Carthuſianus, in domo Capellæ Sanctæ MARIAE propè Angiam, aliquandò Prior, atque Vicarius. Ante conuerſionem cùm diues eſſet magnarum opum, haberetque plures opulentos commenſales Clericos, tactus diuino ſpiritu intrinſecus, ſubitò omnem domus ſupellectilem vendidit, & pauperibus aurum diſtribuit. Arguentibus illum ciuibus de tanta profuſione. *Conſulit*, ait, *Chriſtus in Euangelio, vt ſi quiſpiam cupiat eſſe perfectus, vendat cuncta, quæ habet, & det egentibus, nuduſque nudum ſuum ſequatur pro ſe crucifixum opificem.* Cum Iudices ciuibus prohibuiſſent, nè à diſtrahente quicquam emerent; is argentea vaſa, & quæque pretioſa integra, vt erant, pauperibus diſtribuit: omnibuſque diſtractis, Carthuſianorum inſtitutum profeſſus eſt. Fuit cenſu pauper ac modicus, ſed fide, atque deuotione ditiſſimus, vitâ ſanctiſſimus, religione conſpicuus, plurimiſque à Deo gratijs condecoratus. Erat charitate in Deum, & proximum feruentiſſimus, in diuinis laudibus celebrandis ardenti affectu, in fundendis lacrymis profuſus; in contemplationibus, præſertim de paruulo, & agno, de quibus per reuelationem aliquid cognouerat, intentus: in ſui correptione rigidus; in alijs conſolandis ſuauiſſimus; in concionando facundus, & copioſus: In pauperibus recreandis adeò prodigalis, vt tempore famis, omnibus ad eum confluentibus abundè largiretur; in coërcendis refractarijs imperterritus, in obſeruatione Regularis diſciplinæ ſeuerus: in morbis hydropiſiæ, & tumoris exulcerationiſque pedum tàm vehementi, vt vermes ſcaturirent, adeò patiens, vt medicorum manum numquam admittere voluerit, dicens; *Medicus meus Dominus eſt Ieſus Chriſtus, cui me in integrum committo; qui dum volet, poterit me curare.* Prioratus officium cùm depoſuiſſet, ſtatim etiam tumorem ex hydrope depoſuit. Diuam Catherinam virginem, & martyrem aliquandò aſpicere, & ab ea roſam pulcherrimam accipere promeruit: vtque res occulta foret, nemini præter fratrem germanum rem propalare voluit. Ad extrema veniens, cùm Sacramenta Eccleſiæ ſumma cum deuotione percepiſſet, Priori ad agonales dolores confortanti reſpondit: *Ego mi Pater, nec mortem timeo, nec Diabolum mortis authorem, neque infernum, roboratus Dei gratia pertimeſco. Id enim mihi paruulus, quem colui, & Dei agnus conſulerunt.* In his verbis animam efflauit, in profeſto S. Barbaræ martyris, hoc anno 1477. *Dorlandus in Chron. Carthuſ. lib. 7. c. 25.*

XVI. *Fridericus Palatinus in habitu FF. Minorum ſepelitur.*

Aliquot poſteà diebus, ſcilicet 12. Decembr. obijt Fridericus Comes Palatinus Rheni, & Dux Bauariæ Elector, in habitu FF. Minorum Heydelbergæ apud eos cum ingenti pompa ſepultus, amator Cleri, Monachorum omnium obſeruantialium promotor, defenſor pauperum, & viduarum, Eccleſiarum aduocatus integerrimus; qui tanta fecit, quanta nullus in Germania Princeps in trecentis retrò annis, pro pace, & defenſione ſuorum omnium adiutorium eius poſtulantium. *Trithemius loc. ſuperiùs citato.*

XVII. *Latinus Card. Vrſinus deſcribitur.* * *ex orat. Ioan. Gatti Epiſcopi Catinen. quam in funere habuit in æde S. Saluatoris Romæ. MsS. Bibl. Vatic. nu. 5626.*

Hoc etiam anno, Romæ, duo inſignes viri rebus humanis exempti ſunt, Ioannes Abbas Farfenſis, & Latinus Cardinalis, ex Vrſinorum nobiliſſima, vetuſtiſſimaq; familia. Protulit hæc ampliſſima domus Pontifices maximos, præſtātiſſimos Cardinales quàmplurimos, Eccleſiæ Antiſtites digniſſimos in rebus bellicis peritiſſimos Duces, Côſulares, & triumphales viros, & quod omnibus his præſtantius eſt, Eccleſiam Romanam, id eſt Chriſti Eccleſiam, ſingulari obſeruātia proſecuta fuit. Inter eius ſtirpis proceres Latinus, maiorum ſuorum virtutes non ſolum imitatus eſt, ſed auxit, illuſtrauitq;. Pòſt ſacrum baptiſma à ſuis nobiliſſimis parentibus religiosè, & magnificè educatus, fidei rudimentis inſtructus, cù litteris humanioribus pueritiam exornaſſet, adoleſcens Patauinum in legibus florentiſſimum gymnaſium frequentauit. vbi tantum ex doctiſſimorum virorum lectione profecit, vt inter ſuos coætaneos non poſtremum locum tenuerit, & tum Patauij, tum Peruſij ſæpe numero ſui periculum in paleſtra litteraria fecerit, multaſque iuris Ciuilis, & Pontificij repetitiones habuerit: ac denique maximo omnium conſenſu, & applauſu, vtriuſq; iuris interpres digniſſimus iudicatus fuerit. A ſtudijs litterarum in patriam reuerſus, licèt generis nobilitate, & ſcientiæ præſtantia emineret, noluit tamen in Eccleſiaſticis dignitatibus aſſequendis ſe efferre, ſed iuxta ſanctiones ſanctorum Patrum, à Pontificibus oblatas, ſumma cum humilitate ſtuduit ſuſcipere. Ad Subdiaconatus gradū euectus, ità religiose, & grauiter ſe geſſit, vt paruo pòſt tempore, ſumma cum laude, Coſentinam Archiepiſcopalem ſedem: & Tranenſem fuerit aſſecutus. In ea dignitate, non tantùm obſeruauit, quæ à maioribus pro ratione cultus diuini acceperat, verum vt is ſanctior, ampliorque haberetur omnibus viribus adlaborarit. His artibus, & virtutum incrementis, tantam apud omnes ſui opinionem excitauit, vt illum omnes Cardinea dignitate digniſſimum iudicarint, & Nicolaus Summus Pont. perſpiciens, quàm vtile foret, talem virum in collegio purpuratorum eſſe, qui in republica Chriſtiana generis nobilitate, & ſingulari prudētia valere plurimum poſſet, eum Cardinalibus adnumerarit. In eo dignitatis faſtigio, nè contrà ſuam profeſſionem agere videretur, animum in conſulendo adeo liberum habuit, vt nec timore deterreretur, nec precibus, aut fallacibus donis à conſtanti volūtate, Eccleſiaſticis rebus commodandi flecteretur. Catonem Vticenſem imitatus, qui Cæſaris, & Pompeij rationibus neglectis, omnia conſilia ad reipub. Romanæ vtilitatem, ab honeſto non diſiunctam referebat. Quamobrèm neq; propter amicos, neq; propter alios ſanguine ſibi coniunctos, Apoſtolici Senatus Maieſtati quicquam derogari patiebatur. Aliquando febribus laborantem, Sixtus Quartus Pont. Max. vniuerſo Cardinalium cætu comitatus inuiſerat, & cum moriturum exiſtimaret, omnia Eccleſiaſtica, quæ viuens Latinus poſſidebat, eius nepotibus, & perneceſſarijs adhuc illo ſuperſtite offerebat; cum ipſe magno animo recuſauit, *neque ex dignitate Apoſtolicæ Sedis* (*ſic* dixit) *ſi ſanguinis coniunctioni, non meritis, aut virtutibus quicquam dignitatis concederetur.* Prudentia tanta in Latino, & rerum omnium diuturnarum, humanarumque experimentis adeò exercita ſcientia, vt ſi quid difficile in rebus credendis, & arduū in rebus agendis oriretur, non alteri, quàm illi ipſi ad cognoſcendum, decernendumq; à Summis Pontificibus committeretur. Apprimè enim nouerat, diuinas, humanaſq; litteras, Sacrorum Conciliorum canones, Patrias, Eccleſiaſticaſq; conſuetudines, vitas, & inſtituta Pontificum, iura gentium, varias hominum naturas, atq; propenſiones, ex quibus propè incredibili celeritate & acrimonia conijciebat, quid in rebus dubiis, pro ſalute imprimis publica conſuleret. propterea in proſpiciendis omnibus non diſcere, ſed reminiſci, neque apprehendere, ſed memoria retinere omnia viſus eſt. In tractandis porro negotiis, neque ſublimitate ſuperare, neque multitudine obrui, nec varietate confundi vmquam potuit: maxima facilitate, iuxta, ac felicitate, cum vniuerſa ad vtilitatem, dignitatemque Eccleſiæ referret. His de cauſis, à Pio ſecundo Pont. Max. ad Ferdinandum Neapolitanorum Regem Legatus miſſus fuit, vt & coronam Regni capiti eius imponeret, & inter eum, ac Proceres odia, ac ſimultates extirparet, pacemque illis temporibus Regno perneceſſariam com-

poneret

poneret. Ab eo Rege, & Principibus, ſupremo cum honore ſuſceptus, cum omnia ex animi ſententia peregiſſet, *ſine vlla auaritia, & corruptelæ labe*, maxima omnium laude in vrbem reuerſus eſt. Neque minore integritate, Paulo ſecundo, Piceni Legationem iniunctam, obiuit: in qua propè diuina induſtria, ſtudio, atque auctoritate, vt omnes Prouincialium ſimultates, & inimicitiæ ponerentur curauit, ſanctiſſimaſque leges pro pace Prouinciæ conſtabilienda edixit. Redux in vrbem meruit, vt eius fidei cunctas Eccleſiæ facultates, Xixtus IIII. commiſerit, Camerarij S.R.E. officio illi impoſito. quod ille tanta fide adminiſtrauit, vt eius integritati, vniuerſum Patrum Collegium, teſtimonium reddiderit. Religionis inprimis obſeruantiſſimus, ità ei deditus erat, vt fidem, quam in baptiſmo ſuſceperat, integrè, & fideliter ſemper confiteretur. Cuius rei argumentum eſt, in diuini officij celebratione accurata, & attenta deuotio, Sacerdotii frequens, & humilis confeſſio, diuini Iudicij timor, & à maximis ætatis abſtinentia. nec tacenda eſt ad Beatam virginem Deiparentem illa ſua ſimplex, humilis, & deuota obſeruantia, quam oſtendebat, non ſolùm in religioſa celebratione dierum, qui Virginitati incorruptæ, ac eius Maternitati, & Aſſumptioni dicati ſunt; ſed & in ieiuniorum abſtinentia, & creberrima ad eam velut Saluatoris Matrem oratione ſupplici: ex qua tantum apud eius miſericordiæ fontem aſſecutus eſt, vt ſecundùm quietem illam videtit aliquandò pro ſe filium deprecantem: ab eaque certior factus fuerit. & horæ mortis ſuæ, & quod ſibi ad inſtar Beatæ Virginis concederetur, nè in eadem hora mortis ſuæ dæmones ſalutis noſtræ acerrimos hoſtes videret. quemadmodum is, qui ei à Sacris confeſſionibus fuerat, reuelauit, & facilis eius ex hac vita tranſitus, & quaſi vultus arridens demonſtrauit. In ſuos conſanguineos, quamquam fuerit propenſior, non potuit tamen, dum in extremis laboraret, quamuis à ſummæ auctoritatis viris adduci, vt quippiam coniunctis ſecundum carnem, de rebus Eccleſiæ largiretur. In pauperes adeò profuſus, atque miſericors, vt eius domus omnibus illis ſemper pateret. Religioſos viros, ſumma pietate, & charitate complectebatur: ſacra templa diuino cultui dedicata excolebat. Aedem Diuo Saluatori, quam in Lauro vocant, à fundamentis magno ſumptu extruxit, prouentibus dotauit, ornamentis, auro, gemmiſque fulgentibus, pro diuini cultus celebratione donauit, religioſiſque viribus attribuit. Sanctorum Ioannis, & Pauli, vt nonnulli exiſtimant, gentilium ſuorum templum, anteà incultum, ſua munificentia inſtaurauit, illuſtrauit & celebre redditum, Patribus, quos Ieſuatos vocant, donauit. Nulla Eccleſia, à Sede Apoſtolica illi commiſſa fuit, quam in diuino cultu non amplificauerit, redditibus non auxerit, ornamentis non elegantiorem, ædificijs non cultiorem reddiderit. Farfenſe, Claræuallis in Piceno, S. Saluatoris in agro Reatino Monaſteria, ad priſtinæ obſeruationis rigorem reuocauit. Doctiſſimorum virorum conſortium exambiens, menſa, hoſpitio, amicitia quàmplurimos ſibi adiunctos excoluit. A ſacris celebrandis, ferè numquam abſtinuit: hiſque, & alijs virtutibus, non tantùm Romanæ vrbis Procerum, totque, quibus grauitatem, integritatemque ſuam, probauerat Pontificum, verùm & Italię totius, & Orbis Chriſtiani virorum Principum admirationem ſui excitauit. Aetate exacta, cùm in morbum fatalem incidiſſet, & horam mortis à Diua Deiparente præoſtenſam ſibi impendere perſpexiſſet, à Saluatore mundi, cui ædem dicauerat, ſuorum erratorum veniam deprecabatur. Confeſſione tandem peracta, & cunctis Eccleſiæ Sacramentis integro ſpiritu, & deuotione ſuſceptis, animam Deo dedit. Funus in æde S. Saluatoris, quam viuens extruxerat curarum: inque conſeſſu Cardinalium, totiuſque P. R. indidem concurſu laudatio funebris pòſt Miſſarium ſolennia de functo dicta, *à Ioanne Gattio Epiſcopo Catinenſi, quæ extat M. S. in Bibl. Vatic. num. 5626.*

XVIII. *Familia Comitum Tuſculanorum extinguitur.* Hoc ipſo anno Romæ extincta eſt, nobiliſſima Comitum Tuſculanorum familia, vltimo eius ſtypis Aloyſio Sancto Euſtachiano defuncto. Ab eius morte Sixtus Pontifex, reliquas in Sabinis ditiones, Caotalupum, Foranum, Poggium Catinum, ditioni Eccleſiæ Romanæ attribuit, necquicquam reclamantibus. Georgio, & Agapito Interamnanibus Caſtellis, Papinienſium Regulis, qui ratione Paullæ matris, Aloyſij germanæ, eas ditiones ad ſe pertinere affirmabant. Retulit Sixtus in Tabularium Romanæ ſedis, iura ſucceſſionis deuolutæ; Caſtelli, ſatis exiſtimarunt leniendo dolori, elogium ſequens Paullæ ſcripſiſſe.

Deo vincenti
Paulla Octauia de S. Euſtachio, Romana Principiſſa,
Andreaſij Caſtelli de Interamna ac Nabartum Principibus,
Reg. Neap. Mag. Conneſtauilis. ord. Dragonis, ac S. Michaelis militia Torquati
Vxori
Ioannis podij, Catini, & aliorum plurium Oppidorum apud Sabinos Reguli perpetui filia,
Ex magnis Tuſculanorum Comitibus, Octauia, Auguſtiſſimâ Gente progenita, ex quibus præter cætera Vrbis, & familiæ luminaria XIII. Pontifices ſuper ſolio Petri refulſerunt: ex qua vna tanta proſapia Reliquum
Marchionibus Caſtellis de S. Euſtachio Rom. nobiliſſ. Baron. iure ſanguinis virtus, & ſplendor manauit,
Vrbis nobiliſſimæ fœminæ, recolendæ memoriæ Atauæ
Io. Franciſcus II. Caſtellus de S. Euſtachio,
Marchionis Io. Baptiſtæ filius
Dei, & Apoſt. Sed. gratia
Caſtri fortis, & Sac. Rom. Imp. Marchio
Polinenſium Regulus,
Gratiſſimus Atnepos tantæ virtutis, & ſplendoris heres,
Pignus hoc ſempiternum famæ, & nominis
P. C.
Anno D. M. DC. XII.
Sixtus. 4. in regeſtr. huius anni, Franciſcus Zazara tomo 2. nobilitatis Ital.

ANNO CHRISTI 1478.

SIXTI PAPÆ IV. Anno 7. & 8.

FRIDERICI ROMANORVM IMP. Anno 39.

I. *Varia in Italia contentiones & diſcordia.* HOc anno Italia, grauiſſimis Principum contentionibus & diſcordijs, pernicioſiſſimi belli incendio excitato, propediem conflagratura videbatur, hinc Sixto Pontifice Max. & Ferdinando Neapolitanorum Rege, illinc Florentinis, Venetis, ac Ioannis Galeatij Ducis Mediolanen. tutoribus, qui patri interfecto ſucceſſerat, cum paribus viribus ſubnixi eſſent, aduerſas partes tuentibus. Præter cauſas memoratas, quas Sixtus habuit, aliæ quoque acceſſerunt non contemnendæ, quæ hunc ad vindictam exercendam perurgerent. Diximus, Laurentium Medicem, Ciuem Florentinum, authoritate, & opibus inter ſuos longè primum, adeò potentem in repub. fuiſſe, vt nihil ſine illius conſilio in Senatu decerneretur. Secundum Mediceos, qui diuitijs maximè florerent, erant ex Patiorum familia magnæ dignitatis homines, & cumprimis ciuitatis honeſti: ſed parùm Laurentij ſtudioſi. Ex his longè Princeps authoritate IACOBVS habebatur, quem ciuitas virtutis ergo equeſtri dignitate honeſtauerat. Huius erat vnica filia, quam ex pellice ſuſceperat; fratris filij, quos ille liberorum loco habebat Guillelmus, Ioannes Andreas, Franciſcus Ni-

colaus, Galeotus, atque horum Renatus patruelis. Felix quidem videri poterat, cum ad domeſticas ſpes, propagare familiæ gloriam, fratris adeò clara prole in multos annos liceret; ſi aut præſentia magis fruenda æquitate animi, ac moderatione, quàm ſpe, & cupiditate ea tentanda, quæ maiora quidem priuati ciuis captu eſſent, aut vel aliorum ambitioni, vel ſuo ſibi ingenio obtemperandum cenſuiſſet. Iam pridem Coſmus Medices Guilelmo, qui fratrum maximus natu erat, Blancam ſororem Laurentij in matrimonium collocarat, familiæ nobilitate, & diuitijs adductus, quæ iam his temporibus haud erant contemnendæ, vt hoc eſſe optimum exiſtimaret. Fuit Coſimi conſilium inprimis laudandum, & à rectiſſimo certè animo profectum videri potuit. Nisi autem res euentu magis, quàm cauſa æſtimandæ, & voluntate hominum probandæ potiùs, quàm conſilio, & ratione ſunt: videbatur maximè ſalutare (vt tum erant tempora) patriæ futurum: vt breui poſtea apparuit, grauiſſimarum in Repub. calamitatum, & malorum initium fuit. Ita autem ille ſtatuerat, cùm duæ potentes familiæ iunctæ affinitate tamquam fœdere eſſent; ex mutuà conſenſione, cùm maxima incrementa illis priuatim, tum quicquid virium per eam occaſionem quæſiſſent, Reipub. quam Medices moderabantur, acceſſurum. Diuerſa erat Laurentij ſententia, in diſpari conditione temporum, & ſtatu. Ità enim induxerat in animum, non inutile hoc ſolùm, ſed pernicioſum etiam Reipub. ac ſi vnquam ſimultas intercederet, ſuis quidem maxime periculoſum fore, quorum illi potentiæ obiecti viderentur. Hoc enim naturam hominum ferre, vt diſſentientes in pari poteſtate vehementius æmulatio afficeret, quàm cùm eſſet ſuſcepta contentio cum inferioribus ordine. Nam quicquid illud ſit, quod vtrique concedatur; qui dignitate pares habeantur, propterea quòd viſi ſint præſtitiſſe, id videtur nolentibus, atque inuitis ademiſſe: quod magna nominis iactura victis accidit: Imbecilliores per beneficium, & gratiam id abſtuliſſe à volentibus putantur: quod magnam in his moderationis laudem habet. Atqui cum ita Laurentius cenſeret, vtcumque priuatorum ciuium potentiam authoritate publica augeri pateretur, haud dubiè ſibi eſſe de principatu dimicandum: quantum efficere ſtudio, quantum conſequi gratia poterat, ne quando Patii, vbi ampliores in ciuitate honores, Magiſtratuſque gererent, ad maiora aſpirare auderent, ijs rùm in alijs obſiſtebat, tum maximè in honorum petitione aduerſabatur. Ex hoc Laurentii conſilio fiebat, vt quod minimè erat obſcurum; graue odium aduerſarios, in quibus iniuriæ memoria hærebat, minimè æqua ſolicitudo eum, qui author iniuriæ habebatur, vrgeret. Itaque cum eſſent adeò diuerſa ſtudia, non pariter inierant animi, & ad vindicandam

Diſcordiarum origo refertur.

iniuriam, & ad pellendam vim erant. Nam Laurentius quoniam ad domeſticam potentiam authoritas publica accedebat, ſoluto animo erat, & planè vacuo metu: Inimici, qui nisi conſilio niterentur, haud ſatis præſidii in priuatis opibus haberent: nè illi quam rum ſibi ſponderet animo, in publica authoritate ſitum eſſet, ſibi agenda omnia, moliendaque arbitrabantur. Ex hac contentione animorum fiebat, vt Magiſtratus, qui ex Laurentij voluntate Rempub. adminiſtrabant, cum ità ille inimicis iniuriam facere perſeueraret, vt neque id illi facilè negligere, neque obliuiſci vlla ratione poſſent, Patiorum nulla in re rationem habebant, & eorum conſilia, conatuſque omnes quibuſcumq; in rebus poterant, retardabant. Ex ea familia Franciſcus Patius, magna tum Romæ negotia gerebat; cumq; cæteri ex eo conuentu homines locupletes, pro Hieronymo Riario, & Galeatio olim ſpondere non auderent, Laurentii authoritate deterriti, ipſe ſponſorem ſe conſtituerat. Erat iuuenis cum ſumma ambitio, atque ingenium acerrimum, tum animus ad quoduis facinus, aut mente concipiendū, aut exequendū audacia, vbi res poſcere videretur, vt nullus magis, æquè aptus, & idoneus. Is Franciſco Saluiato Piſanorum Pontifice, quoniam eum pari eſſe odio in Laurentium intelligebat, ijs maximè de cauſis, quas ſuperiùs commemorauimus, familiariſſimè vtebatur. cum vtriuſq; autem Hieronymus Riarius æquè Laurentio, & Florentinis propter cauſas iam memoratas iratus conſilia communia habebat. Erat eorum in diſpari cauſa, vna, atque eadem ſententia, Laurentium, & Iulianum fratrem de medio tollendi. Quamdiù enim incolumes eſſent, neque Patiis tutò Florentiæ agere, atque ex maiorum dignitate; neque Saluiato Piſis Pontificatum inire; neq. Hieronymo, etiamſi magnum illi in præſentia præſidium erat in Sixti Pontificis authoritate cōſtitutum, partum per ſummam iniuriam, principatum retinere in Flaminia licebat. Veriſimile enim videbatur, non prius Florentinos quieturos, quàm ereptam inimico vrbem opportuniſſimam ad dominii fines proferendos Reipub. omni modo, & conſilio adiudicarent. Erant, qui ferrent, Sixtum haud penitùs ab eorum conſiliis fuiſſe auerſum: cum facilè pateretur, quod nimis ea coniuratio illi inuidioſa eſſet, futura, ſuas partes, à Riario præſtari, Is, quò Patius, & Saluiatus confirmatiores in ſuſcepto conſilio rem agerent, prolixè illis erat pollicitus, fore, vt Laurentio ſublato, Pontificis authoritas, atq; auxilia adeò, illis ad ſtatum ciuitatis conſtituendum præſto eſſent. Non defuerant tamen, qui Sixtum à tanti ſceleris infamia vindicarent, Hieronymumq; affirmarent, cum eius authoritate ad cæteros confirmandos abuteretur, vt hæc ſuſpicio in Pontifice hæreret, plus æquo illi in omnibus indulgente, effeciſſe. Quæ quidē dum Romę geruntur, eius rei rumore Florentiam delato, à ſummo Magiſtratu fit repentè decretum, quo Franciſcus Patius adeſſe intra certum diem Florentiæ iubetur; maxima eius familiæ offenſione, qui factum hoc in ſuorum contumeliam nouo more, atque inſtituto querebantur. Neque enim niſi grauiſſimę cauſæ vrgerent, & cum de ſumma Repub. Magiſtratus referret, edicto compellari Principes ciues, præcipuè qui abeſſent, conſueuerant. At Patij, decreti iniquitate offenſi, grauē factā familiæ iniuriam non inuidioſa minus Laurentio, quā vera oratione augebant. Eo enim ventum eſſe patientia ciuium, vt non iam illi dominū ſibi eſſe ferendum, quod mitius malum tempore coacti iam diu pertulerint; ſed dominationem, atque eam quidem importuniſſimam, & minimè tolerandam intelligerent. Ioannem Medicem regnaſſe priuatum ciuem in libera ciuitate, magna eorum infamia, per quos illi creſcere eouſque licuerit: ſed ita vt libertatis veſtigia aliqua eſſent reliqua: Coſimum filium item exercuiſſe Regnum, ſed in aduerſarios, in inimicos infeſtiſſimos, in eos, qui adductum anteà in capitis diſcrimen, & carceris indignitatem, & calamitatem exilij ſubire coegiſſent. Sæuiſſe Petrum in ſui oppreſſores, viros quidem optimos, ſed inimicos tamen: ab amicis, affinibus, cognatis abſtinuiſſe. Tempore ali impunitatem, & in eos, qui ſemel patientia obduruerint, noua, atque intoleranda imperia, iniurias omnes, atque acerbitates excogitari. Ità Petri Medicis liberos non iam, quid poſſint modò ſentire, ſed etiam, vt quid poſſint alij intelligant, laborare: ac quò illos non ius, non æquitas, non pudor, ſed libido, ambitio, crudelitas impellat, contumelioſè, ac ſuperbè in omnes, non ordinis, non coniunctionis, non affinitatis vllā habitā ratione, edicere, decernere, ſtatuere. Eadem animi impotentia, publicam pecuniam qua maiores ditati, honeſtis tamen in ſpeciem nominibus cupiditatem obtexerint, expoſitam palàm quæſtui habere, ea fidem exiſtimationem, familiæ dignitatem ſuſtinere; cùm ob vnam regnandi cupiditatem vaſtam, atque imma-

nem, domeſticas copias egentibus hominibus ſibi beneficio obſtringendis, effuderint; quorum ſcelere, atque audacia, licentius in dies, & maiore cum contemptione, in ſuorum capita inſultent. Hinc decretum iniquiſſimum in Franciſcum Patium comparatum, implicatum hominem negotijs grauiſſimis quo Romæ totius familiæ magno incommodo ad dicendā cauſam euocatus apud æquiſſimos Iudices. Medicum clientes, atq; aſſectatores, venalis fidei homines qui Reipub. ſummum Magiſtratum gerant, dimicare de capite cogatur: id ſcilicet eo cōſilio, vt per vnius calamitatē fide Patijs concidēte, ijs in celeberrimo totius Italiæ conuentu, nomen, exiſtimatio, lux, ſpiritus, quę cęlo ducant, indigniſſimè eripiatur. At quamquam hęc ita iactabant (quod ijs facillimum erat, quibus dolor iniuriæ vim ad dicendum, atq; orationis aculeos ſuggerebat) neque in multitudine quicquā præſidij inueniebant, quæ erat vnius Imperio addicta; & inimicum per ſe potentem, ad faciendā iniuriā maledicendo paratiorē reddebant. Cùm ità animi eſſent affecti, vt quātumuis minima acceſſio ad maturandā Laurentio perniciē ſatis momēti videretur habitura, quò rē celeriùs aggrederētur, grauiores cauſas, & quibus nouæ offenſiones exorirētur, caſus inuexit. Nupſerat fortè per eos dies Ioanni Patio, Ioannis Borromæi hominis ditiſſimi vnica filia; ad quā mortuo patre, cùm multos prætereà liberos ſuperſtites reliquiſſet, nulla (vt ferebant) controuerſia, bona patris hæreditate omnia perueniebant. Cùm is diſceſſiſſet, ac Ioānis Patius ſoceri hæreditatem vxoris nomine aditurū ſe nullo negotio putaret; Carolus Borromæus Ioannis mortui propinquus, cùm eorum bonorum partem ad ſe pertinere contenderet, inuaſit. Qua de iniuria adeò graui, cùm Patius cùm Carolo expoſtulaſſet; vbi nihilo ſibi æquiorem futurum animaduertit, inficiantem, ac pertinacia ſumma ſuum ius perſequentem, in iudicium vocauit. Cognita cauſa Iudices, magna quidem ſua, ac graui infamia decretum huiuſmodi fecerunt, vt filia nullo iure, atque æquitate bonis patris euerſa, hæreditatem illam omnem Carolo adiudicarent. Quod quidem tantum acceptum incommodum, cum grauius, atque acerbius contumelia fieret; Patij, ab vno Laurentio agnoſcebant; quem non ignorabant, enixè Borromæi cauſam gratia, atque authoritate ſua iuuiſſe. Certè præter alios permultos, qui concordiæ, atq; otij ſtudioſi habebantur, Iulianum fratrem, aiebant, in eo Laurentij moderationem, & grauitatem deſideraſſe. Nā & illū addidiſſe dicūt, cum quidā de ea re cum eo expoſtularet, vereri ſe, niſi inimicitijs exercendis ſtatuendum ſibi aliquando modū aliquē putaret, vt hi, quos minimè illius cauſa, & ſuorū vellet, illi præfinire vi, & armis conarentur. Illud enim neminem ignorare, facilius, qui paucis contentus eſſet, quæ plurima, & maxima haberentur, quàm qui omnium cupiditate teneretur, quæ minima eſſent, in libera præſertim ciuitate adepturum; neutrum horum populo inuito cōſequi vlla largitione quęquā, & ſtudio poſſe. Itaq; cū ad cæteras offenſiones ſibi pergeret inimicos infeſtiores reddere, nouis quotidiè iniurijs cumulandis; illud agere, quod omeo Deū immortalē à ſuis auerteret, quam ſe ijs fœde omiuari mallet, vt odiū ſibi, atq; inuidiā apud multos compararet, quæ vix in ſigni clade familiæ poſſet expiari. Namq; perficere illum ea pertinacia animi, vt faciliora omnia inimicis, ſi quid aduerſus illum noui conſilij inirent, expeditioraque redderet, quæ res plurimum ab illius prudentia eſſe aliena videretur. Semper porro illud eſſe longo rerum vſu in omni offenſione animaduerſum, vbi quis iniuria lædatur, ſuperiorem eum inimico vlciſcendo haberi ſtudijs hominum inclinantibus in eam partem, quæ quòd ſit imbecillior, & magis expoſita ad iniuriam, videatur id illi maleficio fuiſſe. Erat in Laurentio, id, quod in magnis ingenijs quaſi inſitum, ſæpe natura videmus, & fiducia ſui ingens, & ambitio par, inimicares vtraque ſanis conſilijs: vt cum propterea tanta fortunæ, adiumenta, quaſi additamenti loco accederent, æquum cenſeret omnia ab ſe vno peti: quod neque Patij videbantur, neque eorum ſimiles alij facturi, cum vt quiſque eſt maiore ambitione, ità huic non partus honos magis, qui ſæpè etiam patet indigno, quàm qua ratione partum obtineat, ſit curæ. Itaque neque fratrem audiuit ſalutaria monentem: & omnibus in rebus, quod ſemel cōducere ſuis rebus ſtatuerat, quæſita conſultò occaſione potentiæ Patiorū infeſtus, quoad eius fieri poterat, eorum eleuare authoritatē in Rep. conabatur. Quæ cū ità ſe haberent Patij, quorum diuitiæ, & copiæ ingentes, contineri diutiùs adeò anguſtè, & depreſſa fortuna non facilè poſſe viderentur, ad noua conſilia (vt diximus) animum adijcere cœperunt. Ità fortè arbitrati vt & ſe in eam fortunam, quæ digna eſſet amplitudine familiæ vindicare, & Laurentio de ſtatu deiecto, vlciſci tātas iniurias eius, & contumelias poſſent. Inter eos Franciſcus Patius, cùm (vt dictum eſt) fiducia animi & audacia excelleret, cui vires maximas iniuria recens & iuſtum (vt rebatur) odium in Laurentium ſuſceptum addebat, cæteris author, vt rem ſuſciperent, celeritate vtendum exiſtimabat. Quemadmodū autem ſuperiùs docuimus, iam de ea re Romæ cum Franciſco Saluiato, & Hieronymo Riario eſſet alloquutus, quæ cauſa fuiſſe videtur, vt Magiſtratus imperio Florentiam euocaretur. Quamquam verò erat vna res, quam conabatur, quæ non animi vim magis, quam cōſilij magnitudinem in agendo poſtularet; neque illius ſpe maior, neque viribus animi poterat videri, ſi æquè alij impigrè & nauiter delatas ſibi partes præſtitiſſent. Re diligenter Romæ animaduerſa, placuit Franciſcum Florentiam ire, eumque operam dare, vt Iacobum Patium familiæ principem in ſententiam perduceret. Magnæ dignitatis hominem, plurimum authoritatis, & momenti, ſi cum cæteris ſocietatem coiret, allaturum exiſtimabat. Cum Riario manere Saluiatum Romæ voluerunt; qui in omnem occaſionem intentus, vbi quem ſperarent euentum, res haberent, Pontificem ad cætera exequenda hortaretur. His rebus ita conſtitutis, Franciſcus, profectus Florentiam, ac ſua opinione magis Iacobum nactus auerſum à nouis conſilijs, ſtatim id Romā Saluiato ſignificauit. Nulla autem ratione adduci poſſe hominem docebat, vt in ſententiam accederet, niſi maiore authoritate interpoſita fides fieret, Pontificem (quod Riarius ſpondebat) vindicantibus ſuos in libertatem non defuturum. Qua Saluiatus re intellecta, de Riarij ſententia Ioannem Baptiſtam Montſeccū appellauit, vnum ex copiarum Ducibus, qui Pontifici merebant. Propterea verò quòd magni illius hominem, & prudentiæ haberi, maximiſque beneficijs Hieronymo deuinctum ſciebat, (quod obſtrictæ fidei eſſet vinculum futurum) fore arbitrabatur, vt fortem in eo, fidelemque operam coniuratis nauaret. Eum (re demonſtrata) prudentem hominem, & quem recens Galeatij exemplum admoneret: quam difficilis, atque ardua res eſſet, principem ciuem ac florentem populi gratia, ſine certa potentia adoriri; minus facilem probando conſilio inueniſſet, Saluiatus difficultates omnes facilè eleuabat, cùm quidē oſtenderet (quod facillimum erat) quæ auxilia rem gerentibus tam à Sixto tum à Ferdinando eſſent affutura; quod cum iſtis odium in Medices eſſet ita ſopitum in præſentia, vt quāuis minima occaſio magnū ex eo incendiū excitare in illos poſſe videretur; quotq; & Saluiati & Patij clientes haberent, qui communi cōſilio cum his rē ſuſciperent, aliaſq; per multas opportunitates, quæ magno adiumento eſſent ad conſilium expediendum futuræ. Nam Laurentium, & Iulianum, tamquam ſatis muniti authoritate publica aduerſum omnem vim haberentur, omni ſollicitudine, ac metu vacuo animo, inermes ac nullis comitibus per vrbem incedere; vt à quouis facile peti armis, & tolli poſſent. His ſublatis, cum ne-

mo ſpe-

tio ſperaret præſenti rerum ſtatu, ſe diu poſſe in Repub. aut dignitatem, aut fortunas retinere; in magno conſenſu ciuitatis ſuo arbitratu Rempub. ſe vnos adminiſtraturos. Huius orationi ita Ioannes Baptiſta aſſentiebatur, vt nihil tamen temerè eſſe facturus videretur. Nam ea longè diuerſo videhantur, quæ Saluiatus afferebat, ab his, quæ fama hominum de Laurentio ferebat. Audire ſe moderatum eſſe hominem, & qui non magis diuitiarum copia, quæ cum nemini vnquam pernicioſæ, permultis ſalutares fuiſſent, haud inuidioſæ eſſe poſſent, quàm populi beneuolentia, ſuorum ciuium charitate, nobilitatis ſtudijs, omnium Ordinum conſenſu, partum in Repub. principatu tueretur. Nihil enim dici pro poteſtate imperij decernere, nihil quod gratiæ datum, nihil quod ambitioſe factum videri poſſet; omnia ex magiſtratuum, & legum authoritate, vt nihil ſibi integrum relinqueret, procurare, agere, moderari. Quod inermis incederet, & ſolus non id magis argumento eſſe, quam obnoxius inimicis, ſed quam tutus ab inimicorum iniurijs, ac ſeptus vndique & munitus amicorum beneuolentia incederet: cum qui eſſet ab armis imparatus, multo validiore præſidio, quod in bene conſentiente multitudine, & populi ſtudijs collocatum haberet, niſi ſuam ſalutem demonſtraret. Quæ res cum minimè dubia eſſet, parum ratione confirmatum conſilium haud temere probandum, homini præſertim prudenti, & rerum non imperito affirmabat. Cùm ea Ioannis Baptiſtæ oratione, magis illum diffidentia perficiendæ rei, quàm voluntate, & ſtudio improbare conſilium appareret; Saluiatus non deſperabat, vbi facilitura, certioraque illi afferrentur, ſua ſponte etiam in eam ſententiam hominem deſceſſurum. Quando igitur tentatum illius animum non abhorrere ab ea penitus ſententia conſtabat; ſatis in præſentia actum videri arbitratus, miſſum hominem fecit maiore authoritate, tamquam machina adhibita ad tantum facinus ſuſcipiendum impulſurus. Hæc dum illi ita intentè agerent; opportunè Romam fama perlata fuit, Carolum Manfredum, Fauentiæ Regulum, correptum acri, ac vehementi morbo in graui diſcrimine verſari. Qua in re magnam opportunitatem ad rem gerendam obtuliſſe caſus videbatur. Per cauſam enim in ſpeciem honeſtam, repetendi res, quæ Riarij ditionis à Carolo occupatæ dicebantur, Monteſiccum in Flaminiam poſſe mitti cenſebant: minimè autem ſuſpicioſum cuiquam fore videbatur, vbi per eam occaſionem Florentiæ qua illi erat iter faciendum ſubſtitiſſet: quo temporis ſpatio illi multa explorare, quæ ad rei ſummam pertinerent, multa agere, & moliri impune licebat. Iam verò Riarius authoritate peruicerat, vt ſuam operam coniuratis, præter eorum omnino ſententiam polliceretur. Atque ad Laurentij animum ab omni ſuſpicione auertendum; iubebantur illum adire, & de ea re tota conſulere, veluti omnia ex illius ſententia, & perſcripto agere conſtituiſſet. Præterea eundem quod maximè in præſentia vrgebat, vna cum Franciſco Pazio Iacobum patruum conuenire placebat; & quoniam inter eos, qui Pontifici militabant, honeſtiſſimum ordinem ducere, & plurimum apud illum authoritate valere ferebatur, Pontificis authoritate abuti ad expugnandum, confirmandumque illius animum hærentem & fluctuantem. Quod vt ille intentiore cura, & ſtudio ageret, antequam Roma decederet, in vulgus ſparſiſſe fertur. Satis graui, atque accurata oratione ad rem capeſſendam, magno, atque alacri animo diſcedere: quod tamen ab alijs traditum, minimè pro certo affirmare viſum, cùm rei fœditas ab aſſentiendo magnoperè moueret. His rebus ita adminiſtratis, Roma profectus Florentiam venit, atque vt iuſſus erat, Laurentium adijt: à quo cum eſſet comitate ſumma exceptus, de ijs, quæ à Riario in mandatis habebat, ità conſultum audiuit, vt neque prudentiorem ſe quemquam, neque Hieronymi amantiorem in dando conſilio, cum eſſe inimicum non dubitaret, ex illius oratione iudicari poſſe affirmaret. Illud autem ſumma admiratione in eo dignum animaduertiſſe dicitur, cum nullis ſibi viſus eſſet ſimultatibus impediri, quò minus amiciſſimi hominis, & ab omni animi perturbatione remotiſſimi officium præſtaret. Hæc Laurentij congreſſio, quæ illius ſaluti inſidiandi cauſa erat excogitata, vt ſuo loco apparebit, ſalutaris ei maximè fuiſſe fertur. Quæ quamquam ad eum modum adminiſtrauerat, quandò iam dubitare non poterat, quin Riarij voluntati mos eſſet gerendus, reliqua cum Franciſco agere, atque per eum Iacobum Pazium, vt conuenerat, adire conſtituit. Cumque fortè eo tempore Franciſcus abeſſet, nihilominùs ſibi peragendum inceptum, atque cum Iacobo colloquendum cenſuit: Ita in remotiſſimam ædiū partem ab illo abductus, minus libero animo quidem, quem Laurentij comitas plurimum, & facilitas deliniuerat, ſed ſumma tamen cum fide de ijs colloqui, quæ coniuratis receperat ſe actutum inſtituit. Ità iniuriarum memoriam refricando, ſpem præſentem vlciſcendi, Pontificis auxilia, & Ferdinandi, tempus ad rem gerendam idoneum, opportunitatem explicando, quæ facilem exitum & ſecundum ſponderent, ijs, qui non animum penitus metu victum cum ſpe omni abiecissent; vſque eò illum perſuaſum reliquit, vt quamdiu is eſſet in Flaminia futurus, ſe ſpatium illud diceret ſumere ad deliberandum, vbi cum Franciſco, qui breui dicebatur Luca rediturus, diligentius ea de re egiſſet, tum verò quod ſibi faciendum eſſet, ſe conſideraturum confirmaret. Cum hoc ille reſponſum tuliſſet, conuento rurſum Laurentio, quo ſemel errore falſum ab omni alia cogitatione abduceret, inſtituto itinere in Flaminiam abijt. Hic cùm dies aliquot faciendæ fidei cauſa conſumpſiſſet, atque vt egiſſe aliquid videretur; Florentiam reuerſus, omnia, quæ à ſe acta confinxerat, ordine Laurentio expoſuit: aſsimulatæ iam conſuetudinis & familiaritatis vſu facilè perſuaſo, vt ea ità eſſe exiſtimaret, ſimul adhibito Franciſco Pazio, qui iam Luca redierat, rurſus Iacobum aggreditur, tandemque multis in eandem ſententiam dictis, quarè non cunctari ampliùs, ſed ſuſcipere audacter cum cæteris rem magnoque animo deberet, perficit; vt & conſilium, & operam, quod factu difficilius iudicabat, ad duos fratres interficiendos polliceretur. Cum res, quam labare ſenſim ſua ſponte neceſſe erat, niſi maior authoritas acceſſiſſet, tam planè conſiſtere, ac certum ducem habere videretur, cuius magna dignitas atque exiſtimatio habebatur, quod reliquum erat, rationem, conſiliumque iniri oportebat, quo duo fratres, qui raro conſueuerant, quod diuerſis ſtudijs tenerentur, vnà eſſe, vno, eodemque tempore tollerentur. Quod cum ità ſe haberet, ac per plures adminiſtros res tranſigenda videretur, erat magnopere verendum, ne in alijs quidem conſtantia, fides in alijs, vbi mora interpoſita facultatem deliberandi daret, in multis ſtudium, atque alacritas deſideraretur. Itaque duo ſimul difficillima, atque inter ſe maximè contraria præſtare oportebat, celeritatem in agendo, ne locus leuioribus ingenijs ad pænitendum relinqueretur; & maturitatem in tempore obſeruando parem, ne properantibus inimicos perdere in certam perniciem ipſi adducerentur. Erat quidem Iacobi ſententia, quoniam ægrè ſperari poſſet, eò duos fratres conuenire, quo & facilis acceſſus ad vim inferendam, & tutus receptus coniurati eſſet vt obſeruato tempore, etiam ſi eodem loco minimè liceret, vterque tamen eodem momento interficeretur. Quoniã autẽ fama erat Laurentium propediẽ Romã profecturum, illum per certos homines, id quod facile vrbis magnitudo, ac vaſtitas, efficiebat; atq; eodem tempore Iulianũ de medio tolli Florentiæ, nullo negotio poſſe arbitrabatur: cæ-

tera ſibi cum ita illos curaſſet interficiendos, fore facillima ſpondebat. Hoc Iacobo conſilium Franciſcus non tam improbabat, quàm difficilem habere exitum cenſebat, cum in re tanta properato maximè eſſet opus. Verebatur propterea, nè diutiùs Laurentius profectionem differret, minimè neceſſariam; quod ſi accideret, perincommodè cadebat; cum nulla alia res magis, quàm dilatio temporis, & mora coniuratis infeſta eſſet futura. Nam quod cenſeret ægrè poſſe ambos eodem coire, hoc quidem nihil eſſe. Solere enim ſe vnà ſæpe inire conuiuia, & cum æqualibus ludere, & in templum conuenire, quibus in locis omnibus illos opprimere facillimum eſſet. Atque quoniam, vt res ex ſententia eueniret, permagni intereſſe arbitrabatur, vt certiora auxilia, & in tempore adeſſent, vrgebat, cenſebatque Pontificis copias in Hetruriam mouendas: nomine, vt ea oppida reciperet, quæ in Caroli Braccij filij ditione erant: id eſſe facile, quòd nemo ſuſpicari poſſet, aliam ſubeſſe cauſam Pontifici ad bellum, quàm vt pœnas ab eo homine expeteret, qui Peruſinis fœderatis, & Senenſibus arma intuliſſet, qui in Romanorum Pontificum clientela eſſent. Reuera, ſi quid tumultus Florentiæ, per Laurentij, & Iuliani cædem excitaretur, fruſtrati coniuratos expectatione auxiliorum, & ijs æquè periculoſum, & ciuitate ducebat; cuius ſalus, & libertas in eius rei caſu conſiſtere videretur. Cum hoc Franciſcus ſentiret, neutrum ſequi in præſentia placuit, ea in re modo ſententia probata, vt Monteſiccus, & Patius Romam profecti rem cum Hieronymo communicarent, ac de eius ſententia, quod optimum eſſe conſilium cenſeret, ſtatuerent. Ita Romæ re diligentius conſiderata, placuit bellum Carolo indici Pontificis nomine, qui exercitū in Hetruriam induci iuberet. Id quò celeriùs fieret, qui manus militum cogerent, & rebus gerendis præeſſent, Franciſcus Tolentinas, & Laurentius Caſtellanus delecti, qui magnum vſum in re militari, & ſingularem virtutis opinionem habebant. Ijs negotium à Riario datum, vt in omnibus, quæ adminiſtranda, atq; agenda eſſent, duobus Franciſcis Saluiato, & Patio authoribus vterentur; iuſſi vt ad eorum imperium, atque vbicumque res poſtularet, præſtò armati adeſſent. Eos quidem adhibito Monteſicco continuò redire Florētiam, atque omni præciſa mora rem aggredi placebat. His ad hunc modum adminiſtratis, Florentiam, illi reuertuntur, atque alios, qui participes conſiliorum eſſent, cum tutam multorum fidem ſpes breui conficiendæ rei præſtaret, aſciſcere conſtituunt in re ardua, & difficili, compluium eſſe auxilio opus arbitrati. Inter eos Iacobus Poggij filius fuit, docti hominis, & cuius clarum nomen in eloquentiæ ſtudijs ſuis temporibus extiterat. Quæ autem illum cauſa moueret, cur aduersùs Laurentium coniuraret, non traditur. Adoleſcens, cuius erat acerrimum ingenium, ſūma audacia, libertatis ſtudium ingens, eius vindicandæ gloriā, & laudem ſibi ſumebat, ac tōtæ rei audendæ idoneus habebatur. Præter hunc duo Iacobi, frater alter Franciſci, alter propinquus Saluiati, tum Bernardus Bandinus, & Neapoleo Franceſinus audaces homines, & qui Patijs, maximis eorum beneficijs deuincti, quamuis arduas impoſitas ſibi partes minimè recuſaturi videbantur. His accedebant duo Volaterrani, Stephanus, & Antonius, quorum ille Sacerdos, & non ineruditus, apud Iacobum Patium filiam aliquot iam annos. Latinas literas docebat: atque hi quidem, quibus de cauſis idonei Laurentio interficiendo viſi ſint, quoniā ab alijs proditū nō eſt, haud libet temerè affirmare. Probabile eſt, quoniam Laurentius eius ſententiæ author ferebatur, quæ Rempub. aduersùs patriam armauerat, inde occaſionem initi in illum conſilij ſumpſiſſe. Nam Stephanum propter inſitum odium in Medices ex patriæ euerſione, aliæ priuatæ in cauſæ mouere potuerunt. Veriſimile enim videtur, quòd diu in eodem conuictu cum Iacobo egiſſet, captam hominis conſuetudine, ſatis ſibi iuſtam cauſam cum illo coeundi aduersùs illius aduerſarios cenſuiſſe. Ex Patijs vnus Renatus, nulla neque patrui authoritate, neque fratris precibus, ſibi paſſus eſt perſuaderi, vt cum his ſocietatem coiret; id ſiue iam antea animo prouidiſſet, qualis eſſet rei exitus futurus, ne vt maximè lætum euentum haberet, execratus ea mala, quæ inde ſecutura eſſent. Nullius ille culpæ in Medices conſcius, niſi quis nimis illum pertinaciter fidem coniuratis præſtitiſſe arguat, quos quidem arctiſſima ſibi propinquitate coniunctos minimè prodere, popularem cauſam præſertim ſuſcipientes, debebat. de medio diſceſſit. Piſis per ea tempora Raphael Riarius adoleſcens, iuri Pontificio operam dabat, à propinquo Pontifice in Cardinalium collegium cooptatus. Hunc quidem, & Sixti gratia, & Hieronymi patrui Florentiam, ad confirmandos cōiuratorum animos, placuit per cauſam viſendæ vrbis, & relaxandi ſimul animi Florentiam deduci. Ea autem in re plurimum ineſſe opportunitatis videbatur. Nam ciuitate intenta ad illum excipiendum, & occultiora conſilia coniuratorum erant futura, & in illius familia, cum ea perampla eſſet, ij faciliùs latere poterant, quorum vti opera ad Laurentij, & Iuliani cædem conſtituerant. Inde etiam datum iri facultatem non deſperabant, vt illos, aut Cardinali obuiam euntes, aut deducentes domum, quod officij genus duo fratres maximè magnificentiæ ſtudioſi haud neglecturi videbantur, incautos adorirentur. Cum Cardinalis Florentiam veniſſet, diuerſatus eſt apud Iacobum Patium ſuburbana illius villa, quam Muntugos appellant. Quod cum commodè eueniret, ceteris è ſuis hominibus ad id adornatis, curauerunt à Laurentio Cardinalem ad cænam in Feſulanum inuitandum, haud illi tamen læto euentu. ſiue enim id caſu accidit, ſiue quid aliud cauſæ fuit, conuiuio, eo die Iulianus non interfuit. Ita cum ea illis occaſio effluxiſſet, dandam ſibi operam cenſuerunt, vt in vrbe, cum apud illos in communi eſſet, rem agerent; vix exiſtimantes poſſe fieri vlla ratione, vt tum Iulianus etiamſi illum aduerſa valetudo tentaret, frequentiæ, atque aſſiduitatis cauſa non adeſſet. Ea re confirmata diem cædi dixerunt, qui erat XVI Cal. Aprilis futurus, ſtudio, & ſedulitate aſſecuti, vt Laurentius eo die Cardinalem ad prandium vocaret. Quamquam verò erat magna Laurentij prudentia; quoniam tamen nullius rei ſibi conſcius erat, quæ illius animum ſollicitum haberet, & domeſtica potentia, ac ciuitatis ſtudijs tectus, nihil ſibi eſſe timendum ab vlla vi externa cenſebat, nihil minus ſuſpicabatur futurum, quam vt per eam occaſionem peteretur. Cum omnino coniuratis conſtitutum eſſet eo die illos in conuiuio aggredi; totam illam noctem, quæ diem cædi deſtinatum anteceſſit, conſultandis ijs, quæ agenda in re tanta videbantur, conſumpſerunt: vt quem Laurentium, quem Iulianum adoriri, quem populum ad tumultum excitare, quemue alia exequi munia placeret, ſingulis ſuis diſtributis partibus deſignarent. At cum iam illuxiſſet, Franciſco Patio renunciatur (quod quidem erat facillimum, tota Laurentij domo exploratorum referta) Iulianum eo die conuiuio non interfuturum. Cum non eſſe amplius cunctandum, ſed, quod fortuna minus daret ab animi robore, & vi petendum coniurati arbitrarentur, eos dum ad Diuæ Reparatæ rei diuinæ intereſſent, opprimere conſtituerunt. Quin autem per eam occaſionem, opportunitas aliqua ad rē agendam daretur, non dubitabant. Cum enim Cardinalis eo ſacrorum cauſa eſſet venturus, veriſimile videbatur, duos fratres Principes ciuitatis, quod quotidie facere conſueuerant, domo illum honoris cauſa deducturos. Partes Laurentij interficiendi,

Coniurati pro Cæde Mediceorum recēſentur.

Digitized by Google

Ioanni Baptiſtæ attributas, cum ille recuſaſſet, ſiue comitate, & liberalitate hominis victus facinus deteſtaretur, ſiue quæ alia cauſa illius animum ab illius cæde retardaret, duobus Volateranis Antonio, & Stephano dederunt. Franciſcus Patius, & Bandinus, partes ſibi Iuliani necandi ſumpſerunt, homines cum facinus magnum aggrederentur, vt res poſteà docuit, audacia, & confidentia animi maiore. Atque nè qua mora in re tanta perturbatis, aut impedimentum afferretur, vbi Sacerdos, qui ſacra faceret, imprudens ſignum, quod inter eos conuenerat, edidiſſet, tum fieri cædis initium placuit. Quæ tanta obiecta religio, cum illa quantumuis efferatum animum, atque odio implacabilem, à tam audaci incepto deterreri æquum eſſet, ad confirmandā fiduciam animorum, & vim per illius contemptionem, iis plurimum vſui futura videbatur. Atqui dum cæteri his agendis rebus eſſent occupati, duorum fratrum ſecuta cæde, Franciſcus Saluiatus, cui eſſe auxilio Iacobum Poggij filium placebat, neceſſariorum manu, quā haud contemnendam comparauerat, forum occupare, & Curiam; atque hinc oppreſſum Magiſtratum, vbi minus ſuis fauentem rebus comperiſſet, collegaſque ſimul illius omnes interficere iubebatur. Cum hæc ita ordine adminiſtrata eſſent; ſtata hora in ædem conueniunt, quò iam erat Cardinalis à Laurentio deductus. Erat populi ſumma frequentia, accedente ad cauſam religionis cupiditate videndi ampliſſimi adoleſcentis & florentis maximè apud propinquum Pontificem authoritate, & gratia. At quanquam iam erant ſacra inſtituta, Iulianus, tamquam vnum eſſe fortunæ ſtudium videretur illum à tanta clade imminenti vindicare, nondum venerat in templum. Itaque nè per illius abſentiam ſæpius conatum fruſtrarentur, quæ iam bis illos feſelliſſet, Franciſcus Patius, & Bandinus, quibus (vt diximus) datum negotium erat, eum opprimendi, domū rectà ad illam contendunt; quoniam vterque inſtitutā cum eo familiaritatē, & conſuetudinē habebat, nō diffidentes illum, die feſto præſertim, & quo pietatis officium de more eſſet perſoluendum, deducturos. Quæ cum minus tamen procederent, multa affingendo, quę elicere poſſent animum iuuenis, vbi exiret, inuiti, & tergiuerſantis; tandem peruicerunt, vt domo egreſſus atque iis comitatus ad ædem contenderet. Quamquā erat hominum audacia ingens, religionis ſumma contemptio odium plane inexpiabile; illud tamen non poteſt, non ſummæ admirationi eſſe cum rei tantæ cōſcientia animos verſaret, quam mox eſſent aggreſſuri, cum ipſum, quem petere ferro, ac trucidare conſtituiſſent, adire, appellare, quæ videbantur iuuenili licentia oblectandi cauſa dicere, multa ad voluptatem fingere, potuiſſe. Nam Patius (vt fertur) exploraturus, an indutus thorace, quod aliquando conſueuerat, domo exiſſet, tamquam ſtudio, & amore prouectus, dicitur illum aliquamdiu arctè complexus tenuiſſe; vix vt tandem fide facta, eſſe inermem, videretur, miſſum facere poſſe. Tametſi minime fratres Medices fugiebat, Laurentium inprimis, qui ſibi conſcius erat, quam multas odij, & alienationis illis cauſas dediſſet, Patiorum malè affectos animos ſimulatione officij latere; minimè tamen ſuſpicabantur, ita illos ſtudio & cupiditate efferri, vt non ciuili more potius ſimultates exercere, quā hoſtili odio, ac ſanguine inimicorum, & vita expetenda arbitrarentur. Itaque ſemper facilè erant paſſi pro iure eos affinitatis, & maiorum neceſſitudine ſua conſuetudine, & familiaritate vti, id quidem eo conſilio, vt cum manare odij cauſam à domeſtica potentia, quæ iis erat inuiſa, intelligerent; hac tamquam lenocinio delinitos, eorum animos ſibi conciliare aliquando non deſperarent. Quæ quidem opinio longe illos fefellit. Nihil enim viro forti facilius eſt, cum vitam in honoratam ducat, quam illam execrari animo, & pretium vindicandæ iniuriæ ſtatuere. Itaque nemo eſt ita abiectus, cuius non ſit offenſio vitanda! cum in eam quis incurrit: illum in magnis etiam imperiis, & poteſtate ſumma, horrere infauſtis vitæ deſpicientem animum oportet, cum is illam morte ſperet, à contumelia vindicare, quæ ſit clara inimici exitio futura. Iam cum eò ventum eſſet, vt Sacerdos, qui rem diuinā faciebat, eſſet ſignum editurus, quod erat coniurans ad cædem conſtitutum; Bernardus, qui opportunè Iuliano propinquus conſtiterat, breui gladio, quem ad hunc vſum faciendum curarat, ille pectus transfixit: cum in magna hominum turba primos vrgentibus proximis, nemo, qui opē imploranti auxilio eſſet, accurrere potuiſſet. Quem tanto accepto vulnere, moribundum, atque in terram prolapſum Patius adortus, aliis vulneribus multis, vt non ille iam morte, ſed cruore exſaturari, & ſanguine inimici videretur, confectum reliquit. *Iulianus Medices vulneratur.* Atque eo dicitur iracundia, & furore prouectus, vt cū in iacentem ferro incumberet, ac ſæpius nouis infligēdis vulneribus repeteret ictus ſeipſe in crure, grauiſſimo affecerit vulnere. Eſt author Valerius non à Bandino primum Iulianum, ſed à Patio vulneratum: ita autem rei geſtæ ordinem exponit. Cum ad conſtitutū ſignum Patius propius Iulianum acceſſiſſet, illum cōplexum ſub alas explorandi cauſa, an eſſet armatus, cū illud etiam adiecisset, egregiè cum illo eſſe actū, qui in morbo pinguior eſſet effectus, ſub mammā à læua parte, pugione transfixiſſe: hinc eum cū accurriſſet, Bandinum, vna multis confoſſus vulneribus confeciſſe. Eodem tempore, quo Patius, & Bandinus Iuliano interficiendo intenti rem gerebāt, duo Volaterani longe quidem vario euentu, cum leuiter Laurentium ſe acriter defendentē, in iugulo ſauciaſſent; homines, qui neque audacia, neque animi præſentia pares Bandino, & Patio, in virum (quod caput eſt) atque eum animo paratiorem Iuliano incidiſſent; inſectare, in turbam ſe hominum, & frequentia multorum & formidine, trepidationeque fluctuantem, recipere coacti ſunt. vnde cum nullum perfugium pateret, cōprehenſi facile, ac paulo poſt ſupplicio ſunt affecti. Laurentius interea quāquam iam illos reiecerat, veritus tamen, ne maior coniuratorum manus eſſet, ſtipatus neceſſariorum, & clientium turba ſe in ſacrarium opportunè receperat. Nāque Bandinus (tanta erat hominis confidentia, & vis) damnata cunctatione, & tarditate Volateranorum, poſt Iuliani cædem Franciſco Norio interfecto, iam erat in Laurentium impetum facturus, ſiue ad huc veteris ſimultatis memoria manente, ſiue offenſus q Iuliano auxilio veniſſet; vt vix ille, valuis adyti occluſis, ſatis ſe munitū ab illius ſubita vi exiſtimarit. In magno tumultu cū perterritis hominibus neq; à quibus petēdū ſibi eſſet auxilium, neq; aduerſus quos arma ſumēda, neque quid ſibi cauendum, magnopere conſtaret; Cardinalis ad aram confugit, quo in loco ſeptus corona Sacerdotum, cum aliquamdiu egiſſet; tandem poſtea tumultu ſedato, per Ciuitatis Magiſtratum eſt domū deductus, vbi vix tectus religione Sacrorū, ac publica fide, ſe cōtinuit. Nam quoniā ad Patios diuerterat, qui illum in vrbē perduxiſſent, erant, qui illum quāquam adoleſcentem non eſſe expertem conſiliorū, ſed ſuam præſentiam coniuratis accommodaſſe, iis de cauſis, quas ſuperius commemorauimus, arbitrarētur. Facile autē id erat ſuſpicari, facientibus coniecturā ex Pontificis, & Hieronymi ſimultate, nemini quidem obſcura; cum neuter illam diſſimularet, Pontifex inprimis fretus ſumma poteſtate imperij. Itaque appoſitis cuſtodibus, qui quæcumque ageret, attentè obſeruarent, interea ſe continere domo erat iuſſus. In vrbe cum forte Peruſini aliquot exules agebant, homines egentes, atque audaciæ ſingularis. Pulſi autē per vim ab aduerſariis Florētiā cōfluxerāt: quoniā ſtudia partiū vigere inter potētes ciues non ignorabāt, certa ſpe adducti, quo domeſticam egeſtatem euerterent, paratum ſibi ſubſidium à priuatorum liberalitate non defuturum. Horum peropportunam operam Patij arbitrati, ad conſtra-

Digitized by Google

tis ſtatum conſtituendum; cum aliarum maximarum rerum pollicitatione, tum ſpe certa in patriam reditus vbi Medices ſuſtuliſſent, in ſententiam adduxerant: factioſos homines, & multorum cædibus, & ſanguine contaminatos. Ita Saluiatus ad cæteram hominum manum, quos partim è ſuis, partim ex amicis, & neceſſarijs permultus coegerat, Peruſinis exulibus adiunctis in Curiam venit, ac cæteris iuſſis ſubſiſtere ad fores, quò excitato tumultu fugientibus aditus præcluderetur; ſcalas conſcendit, exulum præſidio munitus. Hinc cum propè atrium veniſſet, quo Vexillifer cum collegis prandebat (is erat Cæſar Petrutius, quem in Pratí defectione, ſupplicio deſtinatũ fortuna magno adiumento futurum ad Mediceorum potentiam ſtabiliendam reſeruauerat) à ianitore, vt paucis loqui cũ illo liceret, poſtulauit, quæ vt cognoſceret, permagni illius intereſſet. Facilè poteſtate facta, cum in cubiculum intertius intromiſſus, dicere, quæ vellet, iuberetur, comites in ſcribarum proximo atrio repentè foribus introrſus, cum ſuo pondere agerentur, clauſis, foris excluſi aditu manſerunt. Erat enim ſera eo artificio facta, vt quidem leui impulſu atque adeò ſua ſponte claudi, recludi eadem niſi claui adhibita haud poſſet. At Saluiatus ſeductum ab alijs Petrutium, velut aliquid à Pontifice haberet, quod illi eius nomine exponi oporteret, ita alloqui inſtituit, vt hinc parum verba cohærentia, hinc vultus, & motus inconſtantia, perturbatum metu, atque horrore animum indicaret, nihil idẽ, quo mente conceptum facinus occultaret, præſeferret. Ita Vexillifer ex illius perturbatione, collecto animo, cum id, quod erat, ſubeſſe inſidias ſuſpicaretur, ſublato clamore, ac familia excitata, è conſpectu ſe repentè foras proripuit. Hinc cum illi forte occurriſſet Iacobus Pogij filius, vi manu arreptum lictoribus vinciendum, aſſeruandumque tradidit comitibus pariter ponere arma, & ſe tradere ſummo Magiſtratui iuſſis. At cæteri ad tumultum multitudinis clamore excitati, qui Magiſtratui aſſiſtere conſueuerant, armis, quæcumque ad manus erant, arreptis, Saluiatũ, ac ſuos omnes, cum eorum magna pars tamquam incluſi cauea laterent, aut viuos captos ſuſpendi pro Curia, aut reſiſtentes interfici iuſſerunt. Inter eos, qui ſunt tam fœdo ſupplicio affecti, duo Iacobi, Saluiati & Pogij filius alter; atque qui eorum omnium dux erat, Franciſcus Saluiatus, cum propter nobilitatem familiæ, Piſanorum Pontificatu inſignis haberetur. Interea qui iuſſi erant, ad fores opperiri, cum ſuperius tumultum excitatum audiſſent; militibus per paucis, qui in ſtatione erant, oppreſſis, omnia inferius occupauerant; videbanturque mox quã quam ingreſſus erat, armatis munitus, in ſuperiorem contignationem impetum facturi. Et ſi autem ad tumultum concurſu hominum facto, multi iam aderant, qui factionis Patiorum eſſentque neque armati tñ cum aditu prohiberentur, foribus ob eam ipſam cauſam occluſis, eſſe præſidio, neque inermes, qui ipſi conſilij inopes inprimis hærerent, quicquam opis poterant aut auxilij afferre. Interea Bernardus Bandinus, qui etiamſi ſuſceptas à ſe partes egregiè præſtitiſſet, Laurentium eſſe tamen incolumem, qui totius rei caput erat, Franciſcum Patium graui vulnere affectum, in quo ſpem omnem bene rei gerendæ collocauerat, minus eſſe idoneum ad cætera obeunda intelligeret; deſperato rei euentu, ſibi ipſe quando minus alijs licuerat, conſulere decreuit, ac fuga ſalutem quæſiuit. At Franciſcus Patius cum reuerſus domum, vulnere obligato equum conſcẽdiſſet, ex illius iactatione, ſanguine vberius effluente, domum rurſus redire eſt coactus. vbi cum minus ipſe ſaucius cætera poſſet peragere, obſecrando, obteſtandoque peruicit, vt Iacobus patruus equo cõſcenſo per vrbem excurrere, ac multitudinem concitatam ad libertatem vocare, tum alia, quæ vſus poſtularet, quando ſibi minus per vulneris cruditatem liceret, obire ſedulo vellet. Ipſe, cum vulnere grauius tecto deſcente, feſſum vires deficerent, collocari ſe in lecto iuſſit. Iacobus interea quamquam neque ſatis ipſe per ætatem poterat, & ſuo ingenio ab armis abhorrebat; cum id tamen ab inuito temporis anguſtiæ extorquerent, aſſumptis ſecum circiter centum armatis, quos ad huiuſmodi caſum comparauerat, quacumq; vadebat, clamore ab illis ſublatu, non deſiſtebat, hinc nominatim hominis appellando, hinc vniuerſos hortando, ad arma, quæ ipſis priuatim ſalutaria, & Reipub. eſſent, excitare. Pro ſuis ciuibus, aſſertorem ſe omniũ libertatis arma cepiſſe; caput, vitã, fortunas vti improbis hominibus obuiã iret, qui illi inſidiarentur in diſcrimen obiecisse: vt non magis cum ita de patria meritus ſit, pro hoc tam inſigni pietatis ſtudio parem ſibi referri gratiam ſperet: quam intelligat, vbi fruſtra patriam à ſe opem implorare boni, & amantes Reipub. ciues patiantur, perniciosum id omnibus, & graue futurum. Ac ſi cunctentur, ſibi eſſe auxilio patria liberatori, quam quidem minimè pati potuerit per paucorum ſtudium, & gratiam, magnitudinemque largitionum inuadi, ac tanto ſuo periculo aſſerere in libertatem aggreſſus ſit: quem alium poſtea, cui haud dubia pernicies propoſita nulla populi gratia, nulla laudis ſpes ſit, rem tantam auſurum? At ſibi quidem quamquàm deſertum ſe, & proditũ ab ijs intelligat, à quibus minimè debeat, pietatis, laudem tamen propoſitam, cuius fructus vberrimus ſit primus ſuis fortunis, patria, propinquis, fratris liberis, quos filiorum loco habitos, adoleſcentes clariſſimos & florentiſſimos ciuitatis pro patriæ ſalute in periculum certam adduxerit; omnibus denique, quæ ſunt in vita magis expetenda, multo ſemper antiquiorem futuram. Hæc tametſi celſo, erectoque animo vir ſummæ dignitatis, ſeptus fortiſſimorum iuuenum manu ad populum iactabat: nemo tamen conſpiciebatur, qui aut paulo liberiore querela, aut tacita admurmuratione indicaret liberi hominis ſenſum, atque ſequi adhortantem auderet; diuturno vſu ita populo delinitu, vt libertatis pretium libertate charius, potiuſque haberet. Ita hac tanta deſtitutione perculſum, cum iam in totum progreſſum & vox ſimul, & vires, & ſpes maximè deficeret; delecti milites ex Prætoria cohorte, ſaxis magno pondere de loco ſuperiore actis pellere inde, atque exturbare conabantur; vt cum in ſubiectos nulli temere ictus caderent, & crebra lapidatio, coniectioq; telorum eſſet, vox autem vox exaudiretur, cadere foro, & ponere arma iubentium, & præſenti fortunæ ſuccumbere, quam auci ſam à vera virtute agnoſcebat, & conuerſo equo pedem referre cogeretur. Cum autem ab alijs multis, conuitijs, & probris, & maledictis, exagitaretur; à Ioanne Seriſtorio propinquo homine, quẽ caſu obuium habuit, caſtigatus non grauius magis, quàm vera oratione fertur. Quid ſibi vellet, quid ſpectaret? Quid ſecutus, ciuis primarius, authoritate tanta, gratia, amicitijs, clientelis, diuitijs florens omnem vitæ anteactæ fructum in vnius horæ diſcrimen cõtuliſſet? Commune libertatis deſiderium omnium eſſe, in quibus aliquis eius modò ſenſus exiſteret (quem autẽ ſua ſponte cum vtrumuis liceret, ſeruire mallet) libertatis patrocinium Dei immortalis vnius eſſe: qui vt populus eius ſtudio aliquo teneatur ſolus poſſit efficere: multitudinis partes cum quidem id ipſa aut negligat, aut contemnat, qui ſuſpiciendas ſibi, ac præſtãdas putet, parum quid ſui iuris, atque officii ſit agnoſcere videri. Cum ita illi omnis ſpes præciſa eſſet, non modo (quod ſibi ſpoponderat) ad ſuum arbitratum Rempub. inimicis ſublatis moderandi, ſed neque ſtatũ retinendi priuatum ſuum; quod illi vnum reliquũ erat, eodem præſidio armatorum tectus, patria cedere, inimico irato, & tanta iniuria implacabili, atque alto ſe recipere, conſtituit. Itaquemadmodum ſibi viſus erat, pietatis in patriam egregiè in præſentia officiu

Coniurati in Mediceos cadũtur & cæſorum cadauera dilaniantur & in flumen proijciuntur.

perſoluto, fiens Deum homineſque conteſtans, per ſe eo die, quo minus patriæ libertas reſtitueretur, factum non eſſe; ex vrbe, in Flaminiam per Apennini tramites iter facturus proficiſcitur. At Laurentius, cum multi ad illũ re audita, præſidij cauſa ſubito, armati coiſſent domum grauis defunctus vitæ periculo incolumis rediit. Ibi cognouit iam omnibus ad vnum, aut vi interfectis, aut affectis ſupplicio, qui forum, & Curiam occupauerant; cum vindicatum ſummi imperij ius eſſe à coniuratorum armis, tum Medicum nomen ingenti populi plauſu efferri, certatim vbique & celebrari. Nam veluti hanc vnam rationem opportunam populo ſors obtuliſſet ab omni ſe ſuſpicione liberandi, corpora coniuratorũ diſcerpta in diuerſas partes, & deligata, per vrbẽ vnco trahebantur; atque vt fœdũ, horrendumq; ſpectaculum, non alijs ſolùm, ſed ijs etiam videretur, qui grauiſſima iniuria & recenti affecti, ea cruore, & carnificina inimicorum ſolatium quærerẽt, mutilata eadem, ac ſanie, & cœni illuuie fœdata in Arnum proijciebantur. Eodem animorum impetu, atque ardore cum cupiditas, & egeſtas eſſet hominum crudelitati adiuncta, magnum ad omne ſcelus incitamentum, Patiorum ædes ab auara plebe direptæ; vnde, cùm omnia edita exempla libidinis & auaritiæ eſſent, in immenſis opibus, & per multorum annorum ſpatium, in diuitem, atque opulentam domum congeſtis, ampla ſæuiendi, prædandique materia obiecta, viuum Franciſcum Patium, & (vt caſu eum offenderant) nudum extractum eodem, quo cæteros ſupplicio, affecerunt. Eius porrò dicitur tanta, ſiue cõſtantia, ſiue pertinacia fuiſſe, vt cum à multitudine irata, & quæ Laurentij gratiam, per eam occaſionem captaret, nullo non conuitijs ac contumeliæ genere afficeretur; elatatus animo incedens, atque eandem præſe ferens ferociam, & contumaciam oris, nulla ratione, aut vi cogi potuerit, vt verbum efferret. Ita obſtinato ſilentio & defixis in eos oculis, à quibus vinctus trahebatur, crebra ab imo pectore ſuſpiria ducebat, vt hoc eſſet indicio altam irarum molem illius animo inſidere, aut fati vrgentis vim aut populi iudicium deteſtantis; cuius haberi ſtudioſus affectabat, cũ eius cauſa teterrimum ſibi, ac fœdiſſimũ conſtitutum ſupplicium videret. Guillelmus Patius, cui Laurentij ſoror nupſerat, ſiue ille à conſcientia eius rei abeſſe crederetur, ſiue affinitas illi præſidio fuerit, vix ereptus ſæuienti multitudini, quæ vnam omnibus, atque eandem cauſam conſtituebat, ſeruatuſque eſt. Apparuit tum quidem, quàm leue præſidium in populi ſtudijs, benè etiam de illius ſalute, & libertate meritis poſitum ſit; quamque temerè illi faciant, qui eo innixi, & magnas res ſuſcipiant ſibi agendas, & ſuſceptas ſibi ſucceſſuras ſperent. Nullus enim ferè per id tempus dicitur Florentiæ fuiſſe, qui aliquo modò numero haberetur, quin illum inuiſeret, fortunas, vitam, liberos pro illius ſalute, & incolumitate in omnem dimicationem obijcere pollicitus ſit. Nam & ab ijs, qui æqui erant amici, animi officium præſens hominis fortuna, & ab inimicis metus poſcebat; neceſſario, maleficij ſuſpicionem afferret, quæ in recenti populi inuidia maximè eſſe declinanda videbantur. Hæc dum Florentiæ agerentur, Renatus Patius, quem improbatis coniuratorum conſilijs è medio receſſiſſe, ac rus profectum eſſe diximus, cum in totius familiæ inuidia tanta, eodem ſe conflagraturum incendio non dubitaret; nuntio de his accepto, ſtatim mutata veſte, quò tutius inter notos homines fuga pateret, in itinere cognitus, ac comprehenſus Florentiam adducitur. Eandem fortunam Iacobus patruus ſubijt. Nam cum ferè eſſet ea Apennini faucibus euaſurus; à montanis hominibus, ad quos iam fama eorum peruenerat, quæ Florentiæ acta erant; cum ea præcipiti fuga vnum eſſe ex coniuratis coniecisſent, conſiſtere primum, ac mox arma tradere eſt iuſſus. Quo graui adeò caſu perturbatus: cum Patiorum ſe, ac Medicum fortunam agnoſcere dixiſſet, diu precibus defatigatis, vt aut ſeruare ſe, aut vindicare honeſta morte à fœditate ſupplicij vellent, & auerſis animis ab iis auditus eſt, quos cupiditas, & ſpes præmij amplioris cepiſſet, & Florentiam nullum non interea genus probri, & conuitii paſſus eſt ad ſupplicium raptus. Quatriduò autem poſtquam facta cædes fuerat, vnà cum patruo Renatus damnatus (vt apparet) quod ſuppreſſam coniurationem Magiſtratui non indicaſſet: re vera quòd vindicem tot cladium, & ſuppliciorum ſupereſſe noluerint, quibus erat Patia familia euerſa, capite plectitur. In magna hominum ſtrage; cum forum eſſet ſtratum cadaueribus, ac viæ vrbis penè omnes infectæ cruore omnes affirmant, nullius mortem æquè auerſis à ſupplicio oculis, aut magis dignam miſericordia hominum, atque huius vnius viſum eſſe, præter hominis probitatem, accedente ingenij, & morum lenitate, quæ (vt ferebant) procul abeſſe ab arrogantia, & ſuperbia Patiæ familiæ videbatur. At Iacobi cadauer cũ adeò fœdum ſupplicij genus nondum ſatis animos expleuiſſet, vt neque mortuus ignominia careret; etiamſi datum à Magiſtratibus ad ſepulturam, & paulò poſt elatum, atque in ſepulchro maiorum conditum eſſet, inde extractum, atque in agro publico, ad vrbis mœnia humatum eſt. Hinc veluti nondum ſatis ſæuitum eſſet, eo ipſo ex loco plebs illud abduxit, atque eodem quo fuerat laqueo viuus ſuſpenſus, nudũ per vniuerſam vrbem, ita vt cœnum, & puluerem vbique euerrendo, indignum ſui ſpectaculum, atque atrox præberet, in Arnum proiecit: via vmquam populo extitum reperiente, vbi aut fauere ſemel, aut ſæuire inſtituit. In hoc homine ſi quis familiæ dignitatẽ, anteactæ vitæ ſplendorem, domeſticam potentiam, diuitias, cum illius ſupremo tempore velit conferre; fateatur neceſſe eſt, rarò vmquam exemplum illuſtrius ad cohibendas, moderandaſque animi cupiditates propoſitum hominibus fuiſſe. Grauia in illo fuiſſe vitia dicuntur, quæ vt etiam re fœdiora viderentur, cum ætas, tum dignitas hominis faciebat: ſed duo illa maximè inſignia, & quibus nullus vmquam nepos profuſiſſimus, contaminatus, & perditus æquè eſſet, aleæ luſus, & maledicendi impunitas: atque cum hæc in homines ſumma, tum in Deum huiuſmodi, vt nullam colere religionem, nullos agnoſcere Diuos crederetur. Atque hac vna in re, Angelo Politiano cum cæteris conuenit, quos ipſi ſumus authores his ſcribendis ſequuti. Eidem tamen attribuunt beneficentiæ in egentes homines ſtudium ſingulare, ac iuſtitiæ, atque æquitatis cultum eximium. Itaque pridiè eius diei, quo die inter coniuratos conuenerat, vt cædes fieret, nè cui vmquam ſua aduerſa fortuna, damno, aut detrimento eſſet, vbi minus ea ſententia res proceſſiſſet; omnibus, quibus acceptas pecunias relatas habebat, ad aſſem ſoluendum curauit: neque id ſolum, ſed quicquid mercium, aut domi poſitum, aut apud ſcripturæ Magiſtros ad alios pertineret, id in eo vſus ſumma religione & fide, dominis reſtitui imperauit. Ioannes Baptiſta Monteſiccus, cum longa de eo diſceptatio fuiſſet, capite plectitur: quoniam mitior cæteris, & probaſſe magis, quàm adiuuiſſe coniuratorum conſilia dicebatur ſoperatoro à Magiſtratu, nè ſuſpẽdio vitam finiret, fœdo genere ſupplicij, & in proditores, ac transfugas conſtituto. At Neapoleoni Franceſio, & Bandino, cum ſuis rebus diffiſi fugam arripuiſſent, ratum illis exilium eſſe iuſſerunt. Guillelmus Patius, & ſi qui reliqui ex ea familia erant, in arce, Volaterranum tetro carcere aſſeruari iuſſi. In hac iudiciorum ſeueritate tanta, quæ in reos conſtituebantur, ferunt, Laurentium, vt lenitatis, & clementiæ ſibi opinionem conciliaret, Magiſtratibus ſua authoritate occurriſſe, cum quidem ijs diceret, eſſe verendum, nè vlterius progrediendo humanitatis iura, magna cum ſua inuidia vio-

lare dicerentur. Itaque multis culpa libertatis, quam in paucos reijciebat, vt finis tandem fieret ea de re quę rendi, ægrè multis precibus impetraſſe. Nam per Philippum Valorium, vnum ex intimis amicis, & cuius maximè conſilio in adminiſtranda Repub. vtebatur, ad ſe adductum; Auerardum Saluiarum Franciſci propinquum, qui metu latere dicebatur, non conſeruauit modò, ſed obliterandæ iniuriæ, atq; animi illius confirmandi cauſa, ſibi affinitate deuinxit. Lucretia filia Iacobo Saluiato, filio fratris in matrimonium collocata; cum Franciſcus tamen Saluiatus, Piſanus Antiſtes, cędis author, & conſpirationis caput, cui Senatum occupare in medio tumultu cura data, erat, in palatio cum quibuſdam ſicarijs deprehenſus, illicò eſt ſublatus in crucem, cuius rei à teneris annis à quodam Mathematico dicitur fuiſſe admonitus, quem tamquam futuri penitùs ignarum ſæpiſſimè irriſit. Baodinus, qui in Aſiam confugerat, paucis intercedentibus diebus, ab Mahomero Turcarum Rege vinctus Florentiam remiſſus, eandem, quam complices, fœditatem ſubiit ſupplicij. Adeò cuique hominum generi ſunt odio proditores, & omni loco honorata virtus. Ergo iàm de omnibus ſupplicio ſumpto, qui aut ipſi rei erant, aut culpæ affines, & conſiliorum conſcij habebantur, iuſta Iuliano mortuo placuit ſolui; cum funere magnificentiſſimo efferretur, vniuerſa ferè multitudine in pompa cum coniugibus, & libens ſtudij cauſa ſequente. Eum quidem honorem, non familiæ magis, quàm memoriæ hominis, cuius humanitatem ſummam, liberalitatem, & magnificentiam laudibus efferebant, ſe habere vulgo homines in aſſentandi ſtudium conuerſi iactabant. Huic non ita multò poſteaquam eſt interfectus, filius poſtumus natus eſt, cui nomen Iulio fuit. Is à Leone Pōt. Max. cuius erat patruelis, in Cardinalium Collegium aſcitus, pòſt Adriani mortem, qui Leoni ſucceſſerat, Pontifex Max. creatus, & Clemens ſeptimus eſt dictus. Hic finis coniurationis fuit in Laurentium, & Iulianum Medices; vt in quibuſdam eius perſimilis, quā Mediolani tres adoleſcentes in Galeatium fecerunt, ita cædibus hominum, multitudine ſuppliciorum, tum Principum bellico fœdere, & apparatu, quod bellum illam breue conſecutum eſt, atque quod caput videri debet beneuolentia hominum, & ſtudio in vnius hominis cæde vindicanda magis aliquanto inſignis. Cauſa præterea hæc ab altera plurimum differre eſt viſa. In illa enim tyranni crudeliſſimi vita petebatur, & qui poteſtate imperij nullis diuinis, aut humanis legibus præfinita, ad cædem, & perniciem hominum abuteretur; cum ille omni genere dedecoris, & flagitij contaminatus, crudelitate, atque immanitate ſumma, & quidem parricidio infamis execrandus merito videri poſſit. In hac ij opprimebantur, quorum merita in multos præclara niſi ea eſſent ſuſpicione affectatæ tyrannidis inuiſa, maiorumque extitiſſent; cum ad hæc omnia, etiamſi cupiditas imperij ſubeſſet, ciuilis moderatio, temperantia, atque æquabilitas, quæ animi ſtudium tegeret, in iiſdem animaduerteretur. Illud quidem omittendum non eſt, quod multi conſtanter affirmant, Medicum potentiam, cum eo eſſet adducta, vt per ſeipſa, ac nullo impellente concideret: vnius hominis cæde numine placato, ſi quod erat familiæ infeſtum, erectam ſtabilitamque eſſe. Tantum enim fuiſſe æris alieni conflatum, quo tempore in illos coniuratum eſt, vt in præſentia nulla alia oblata facultate eius diſſoluendi, confugiendum ad publicam pecuniam Laurentio fuerit, quod inuitis ſuis ciuibus, non videbatur facile facturus. Ita conuerſo ordine, idipſum non à volentibus modo, ſed ab ijs etiam, qui ſtudio inter ſe, atque alacritate in eo perſoluendo officio certarent, impetraſſe: cum ex illius aduerſo tempore, aut gratificandi occaſionem quærerent, aut auertendi criminis. Sua ſponte enim de gradu deiecto, in quem vt cum offenſione hominum conſcenderat, ita inuidiæ expoſitus conſpiciebatur; nemo erat futurus, qui miſericordiam tribueret; cum grauis caſus videretur è ſublimi, & celſo loco, ſed is tamen qui tamquam merenti accidiſſet, ſolatio etiam inimicis eſſet futurus. Ex cruore quidem, & cæde ſuorum (quod vltimum malorum eſt) id conſequebatur, non ſolùm, vt miſericordia animi multorum, ſed eius etiam declarandæ, ſtudio tenerentur. Nullum autem ſatis aptum officij genus videtur, iniuriæ expiandæ, quæ ſanguine, & vita conſtat; multitudini inprimis, quæ non cauſis rerum afficitur, quibus prudentes mouentur, ſed iis, quæ modò intuetur; ſiue ea minùs grata ſenſui incidant, ſiue habeant, quod voluptati ſit: quam vnam rem illa perpetuò ſpectat.

Iuliani cæde Medicæorũ familia ſtabilitur.

II. Iſta, quæ Florentiæ acta erant, cum Pontifex, & Ferdinandus accepiſſent, iniurias in Sacrum Ordinem admiſſas vlciſci, deque principatu Laurentium deturbare, omnibus alijs improbatis conſilijs bello aperto, atque armis conſtituerunt: & Laurentium Caſtellanum cum Tolentinate copias coniungere, inq; Florentinum agrum excurrere iuſſerunt. Iam etiam Ferdinandi exercitus Truento amne tranſmiſſo, in Hetruriam deſcenderat. Intereà, quò faciliùs multitudinem Pontifex à Laurentio Medice alienaret, in ipſum quidem violatæ Maieſtatis Eccleſiaſticæ reum anathema pronunciauit, ciuitati autem, igni atq; aqua interdixit. Cùm enim vulgò percrebreſceret, vnius Laurentij cauſa Rempub. in tot mala incurriſſe; religioſam ciuitatem, cui ſanctum ſemper Pontificis nomen in maximis etiam diſſidijs maiorum memoria fuiſſet; facilè apparebat, ab eo, qui author tantarum cladium ſuis ciuibus haberetur, abductum, auerſumque iri. Verùm omnia ſecus acciderunt, ac Pontifex ſibi, & Ferdinandus pollicitus erat. Omnes enim ſiue gratia, ſiue metu in vnum Laurentium conuerſis animis, Reipub. ſalutem illius fidei, diligentiæque permiſerant; cùm videri vellent ita illum poſſe ciuitatis dignitatem, atque incolumitatem tueri; ſi animaduerteret, ſibi populi ſtudia non defore in retinenda priuata ſua. Ergo trecenti ex præcipuis ciuibus viri, in Curiam per Magiſtratum aduocati, vbi ſe Laurentio non defuturos promiſiſſent, omniaque bello neceſſaria comparaſſent, ſimul ad Venetos decreuerunt legationem, & ad Ioannis Galeatij tutores, poſtulantes, vt ex fœdere ſibi aduerſùs communes hoſtes auxilio eſſent. At nè qui Pontificis authoritate, quò minus ſibi adeſſent, deterrerentur, artes illi, quibus & alias ſemper, & eo ipſo tempore Reipub. inſidiatus fuiſſet, impoſuerunt, palam magis ſuæ libertatis, quam Pontificiæ memores dignitatis. Docebant, quòd indignum maximè tanto Pontifice eſſet, & qui Chriſti in terris perſonam gereret; cuius pacis conciliandæ, ſuadendæque hominibus, quamdiu inter homines egiſſet, ſtudium vnum fuiſſet: fouere in libera ciuitate, quæ nullius in illum iniuriæ ſibi conſcia ſemper ſacroſanctum Pontificis nomen, poteſtatemque habuiſſet, ciuiles diſſenſiones diſcordias, bella inteſtina, quæ exorta ciuium ambitione, & partium ſtudio, aut tollere ſua authoritate, aut ſedare debuiſſet. Nam quòd vix credibile videri debet, etiamſi de latrone, ac perdito egeſtate homine referretur; certos homines, quorum opera vteretur ad ciuium principum cædem, præmiis excitatos, per aliarum rerum gerendarum occaſionem (quòd illi in quæſtionibus expreſſiſſent) Florentiam præmiſiſſe; quò faciliùs ſibi bellum, ſublatis iis, quorum authoritas illius cupiditati, ambitionique obſiſteret, futurum eſſet. Itaque quòd iam fama omnes cognitum haberent; violata ra innocentium ciuium ſanguine vrbis templa religioſiſſima; polluta ſacra, cæremonias: atque in iis, qui principes partes in admittendo tanto ſcelere præſtarent, ex ampliſſimo ordine

delectos Pontifices, Sacerdotes, diuinæ rei adminiſtros. Quæ omnia quidem, quia vt eſſet æquum acerrima ſibi animaduerſione vindicanda duxiſſent, tantaſque Deo immortali illatas iniurias, pro ſua religione, & pietate eſſet vlti; tamquam hoc vnũ eſſent Pontificis munus, hominum nefariorum malefacta, & ſcelera tueri; eorum vindices graui nota ignominiæ afficere, bello, atque armis perſequi, libertate, patria, vita, ſi liceret, priuare conatum eſſe. Ex eodem fonte cætera manaſſe, quæ nulla iam ab eo ratione regi, & conſilio poſſent, quorum illud vnum grauiſſimum; quò omnes ab ſua ſocietate abſterrerentur, diploma diuulgatum, quo in impios homines modò, & maieſtatis conuictos vti ſuperiores Pontifices conſueuiſſent. Eo populum Florentinum, omnium aditu, congreſſu, ſacris, ſpiritu communi, hac luce, ſi id fieri æquè facilè, atque eapeti poſſet, prohibitum eſſe. Ac non malè in eo tamen cum Pontifice agi. Si quibus enim anteà dubium fuiſſet, cum eorum audacia, & libido tanta extitiſſet, qui hæc eſſent auſi, à tam graui ſcelere Pontificem, aut hominum exiſtimationem veritum, aut Dei immortalis iram, & vim ſcelerum vltricem non abfuiſſe: nunc bello perſequendo iis, qui debitum illis munus impleuerint, quo ille animo eſſet, declarate. Se quidem, qui conſtantes ſemper fuiſſent in ſuo iure tuendo, atque imminentem Reipub. ruinam à ſuis capitibus ſceleratorum hominum ſupplicio depuliſſent; nihil indignum maiorum gloria, quibus ſemper grauiſſima Pontificum authoritas fuiſſet, cuiuſque rei cauſa, tantum in ſe illius odium excitare debuerint, admiſiſſe. At ſi modò Deo immortali curæ eſſet, qua de re dubitare nemo deberet, quàm rectè Pontifex diuina in homines poteſtate vteretur; & externa arma pariter, & dirarum obnunciationem, qua ciuitati à ſacris interdictum eſſet, triſtem illam quidem, & timendam modo, qui digni eſſent vt illa peterentur; iis, qui tantorum malorum authores, cladiumque eſſent, quas illa portenderet ruinæ, exitio, calamitati, ignominiæ futuram.

III. *Cauſa, quibus moti fuere, recenſentur.* Aduersùs horum querelas tantas minimè ſibi Pontifex deerat: *Hominum ferociam, ſpiritum, contumaciam, qui Principi Chriſtianæ Reipub. totius Orbis terrarum moderatori, cui maximi Reges, atque Imperatores Auguſtiſſimi imperanti parerent, monenti, & caſtiganti ſe reſiſtere ſuperbiſſimè eſſent auſi, vt, atque armis, vt ferè beſtiæ, indomitaque ſolerent, fuiſſe domandam. Victa patientia, ſcelere, atque importunitate præfracti, & contumacis populi; id vnum reliquum fuiſſe, vt arrogantes, & ſuperbi homines per hanc rationem, ad officium, & ſanitatem reuocarentur. Neminem ſanctà malè de Chriſtiana Repub. ſentire, qui non ita cenſeat; vbi cætera, quæ mitiora ſint, minus procedant, non armis perſequendos modò, ſed etiam profligandos, & à communione bonorum arcendos, qui iampridem nefarium, atque impium bellum Pontifici Maximo indixerint, ac diuinam perſonam inter homines gerenti. Quot eorum iniurias, quam inſignes, ac graues fuiſſe? Deterritos metu, qui ſua ſponſione propinqui hominis fidem, & exiſtimationem tueri parati eſſent, quò id minùs pro ſua in Pontificem obſeruantia præſtare auderent. In ciuitatum defectione, quæ imperio Pontificum parerent, ſuſceptam, defenſamque pertinaciſſimè eorum cauſam, qui principes defectionis, atque authores extitiſſent; negatam poſſeſſionem, quibus pro ſacroſancti Imperii poteſtate, Sacerdotia ampliſſima detuliſſet, hominibus illis quidem ſumma dignitatis, & qui iis honoribus gerendis pares: (quicumque poſteà illi euaſerint) ab eo iudicati eſſent, ad quem eius rei cognitio, & ius pertineret. Neque in eo tamen veſtigio impietatem conſtitiſſe, ſed progreſſam eſſe vlteriùs, ac vagatam latiùs. Sacerdotes ſe inconſulto, vt diuina omnia, atque humana iure confunderentur, quamquam ſi grauiſſimi etiam criminis conuicti fuiſſent, extremo affectos ſupplicio, eorum dilaniata membra, & diſtracta, atque id quidem nullo humano more, & inſtituto. Quòdque reſipiſcentibus, tametſi illis grauiſſimorum ſcelerum in Deum, atque homines damnatis numquam negatum eſſet, neque iis factam poteſtatem, vt venia à Deo immortali, & pace impetrata, diſcedere è vita, numineque placato liceret. Ac nè qua in re ſibi impii homines reliqui facerent; ampliſſimi ordinis adoleſcentem lectiſſimum, & dignitatem gerentem Regiæ parem, vel voluntate, vel ingenio, vel ætate à cogitatione nefarii, atque abominandi facinoris abhorrentem, cuius inſimulatus ſit, vix ſupplicio ereptum, cum de eo ſæpe eſſet actum in publico ciuitatis conſilio, denique priuato carcere aſſeruatum, datis cuſtodibus, qui aditum, atque egreſſum familiarium obſeruarent: cum in crimine nulla eſſet cauſa ſentendi, aut à ſua contemptione & odio, aut ab ingenio ſaniorum quæſita. Ad hæc ſpreta audaciſsimè Pontificis Maximi authoritate, cum iis à ſacris interdixiſſet, (id quod terrori eſſe omnibus gentibus conſueuerit) Sacerdotes reclusis templorũ valuis, quas diuina clauſiſſet authoritas & vis, ab iiſdem rem diuinam facere, ac ſacra adminiſtrare metu ſuppliciis coactos. Poſtremò, cum nondum ſibi ſatis eſſe factum arbitrarentur, niſi in diuinam, & ſacroſanctam poteſtatem ſæuirent; eorum Imperio per Hetruriæ Antiſtites Conciliabulo indicto, aduersùs maiorum mores, atque inſtituta, qui vnum tantæ rei in terris authorem Romanum Pontificem perpetuò agnouerint; impium factum decretum, vt damnatis ab eo, atque æternis ſuppliciis viui atque & mortui deuoti. Scilicet quò impietas, & ſcelus impunitate grauiùs inter homines alatur prouocare ad gentium omnium futurum Concilium liceret. Nam quod etiam ſe auſi ſint iactare (quid autem adeò celſum inter homines, & ſublime haberi, quò non illi ſuperbia, atque audacia efferantur?) quod dignum Summo Pontifice ſtatuerit, liberas Ciuitates, ex ſeruitute grauiſſima, ſua authoritate vindicare; ad quem magis, quàm ad ſe vnum pertinere tollere tyrannos, pravis hominibus homines, ſupplicio improbos afficere leges, inſtituta, iura maiorum tueri. Se quidem non modò non abhorrere, quam potiùs ſi res poſceret, admittere velle Concilium, vbi ſperaret, ſe illorum erratum omnibus criminibus patefactis, res plurimas Eccleſiæ ablatas, ab iis repetiturum.

IV. *Florentini, & Gallorũ Rex, Cõciliabulũ in Sixtũ PP. cogunt.* Memorabat Sixtus iuſſu Florentinorum coactos fuiſſe in Conciliabulum omnes Antiſtites Hetruriæ. Conuenerant ii Florentiæ in Eccleſia Cathedrali S. Reparatæ hoc anno 1478. ad diem XX. Iulii. In eo Conciliabulo ſcriptum quoddam peſtilentiſſimum conceperant aduersùs Pontificem, quo illius authoritatem vnam, mores, & rationes, præſertim in Florentinos, ſtylo acerrimo, omnibus Cadoris, & contumeliis teterriſſimo ſuggillabant, inſectabanturque. Iſtud ad omnes Reges, ac Principes Chriſtianos, falſi refractarii, & propudioſi Antiſtites cum celeribus Nunciis deſtinaſſent, apud alios quidem nihil, apud Ludouicum autem Francorum Regem, multum promouerunt, vt is etiam ſecundò Epiſcoporum, & Prælatorum Galliæ cœtum habuerit, & inde Oratores ad Sixtum deſtinauerit, qui iſta ex ſcripto proponerẽt.

Petitiones Regis Frãciæ à Sixto PP. Petunt, quod ſua ſanctitas, de illis, qui aduersùs Iulianum atque Laurentium Medices conſpirauerunt, iuſtitiam faciat. Cenſuras in Laurẽtium, ſuoſque fautores decretas ſuſpendat, aut tollat, & arma, quæ aduerſus illum capi iuſsit, deponat. Quod ſi non fecerit, eo ipſo petit congregari Generale Concilium in aliqua ciuitate Regni ſui, & illicò pragmaticam indicit ſanctionem, quam ſeruari iubet in regno ſuo integerrimè. Poſtremò Prælatos, & quaſuis Eccleſiaſticas perſonas in Romana Curia degentes, & in Regno ſuo habentes, beneficia ad ipſa beneficia reuocat, & per ſubtractionem fructuum redire compellit.

V. *Ad eas Sixti PP. reſponſa.* Sixtus porro Pontifex ad hæc reſpondere, iuſsit Primò ſi rex Chriſtianiſsimus, vt audiuit Laurentium mediantibus complicibus ſuis, ipſum quoque vel aliquem pro parte ſua audiuiſſet, numquam eiuſmodi legationem deſtinaſſet. Eſt enim Chriſtianiſsimus Rex & amantiſsimus æqui, & iuſti, & quod magis ad rem facit, obſeruantiſſimus

Eccleſiaſticæ libertatis, & totius religionis Orthodoxæ, Siquidem pio Principe ſemper præſumitur, quòd quæcumque facit, pro cauſa rationabili facit: maximè verò ille Princeps, qui non ab hominibus, ſed à Deo immediatè obtinet principatum; quique non conſueuit aliquid agere ſine conſilio ſapientium, qui ad conſulendum etiam ſibi ſunt diuinitùs instituti. Succedunt enim Cardinales Sacerdotibus Leuitici generis, qui aſsiſtentes Iudici, qui pro tempore eſt, diſcernere habent inter ſanguinem, & ſanguinem, cauſam, & cauſam, lepram, & lepram. Quando igitur SS. D. noſter fretus conſilio pariter, & aſſenſu eorum, & ſententias fulminauit, & arma ſuſcepit, ſi hoc Regiæ Maieſtati innotuiſſet, numquam ſic abſolutè, vt ab Oratoribus propoſitum eſt, dixiſſet; Suſpende iſta, tolle illa. Quippe cùm non conſueuit Chriſtianiſſimus ille Rex facilè ſe committere Iudicio Dei, & pœnis, quas reſiſtentibus Iudicio Summi Sacerdotis, & eorum, qui præſunt loco, quem elegit Dominus. Eſt autem locus ille Romana Sedes. Omnia decreuit lex, quæ ait: *Qui ſuperbierit nolens obedire Sacerdotis Imperio, qui pro tempore miniſtrat Domino Deo tuo, ex decreto Iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Iſrael, cunctuſque populus audiens timebit, vt nullus deinceps tumeſcat ſuperbia.*

Carolus Magnus laudatur. Sereniſſimus D. Rex Franciæ gloriatur ſe ex ſanguine magni Caroli deriuari, & certè deriuatur ab illo, & iure poteſt de tanto genere gloriari. Verùm deberet in hac re, ſicut in alijs omnibus ſua ſerenitas conſueuit, eundem Carolum imitari; *vt imitari non pigeat, quod laudare mens approbat.* Ille enim, ſiquando à Sede Apoſtolica imponebatur ſibi iugum aliquod graue, non ſubinde mox reuocabat è Curia Romana Eccleſiaſticos Regni ſui, non reſumebat pragmaticam, non denique requirebat Generale Concilium; ſed quid faceret? ipſe dicat. Verba eius audiat Regia Maieſtas, nam digna ſunt. In memoriam, *inquit*, Beati Petri Apoſtoli honoremus ſanctam Romanam Eccleſiam, & Apoſtolicam Sedem; vt quæ nobis Sacerdotalis mater eſt dignitatis, eſſe debeat Eccleſiaſticæ Magiſtra rationis. Quarè ſeruanda eſt cum omni manſuetudine humilitas, & licèt vix ferendum ab illa ſancta Sede imponatur iugum, tamen feramus, & pia deuotione toleremus. Nunc autem SS. D. noſter eidem Regiæ Maieſtati nullum iugum imponit; & ſi quod imponit Laurentio, quem ſuum cognatum appellat, non eſt importabile. Suaue eſt enim, & leue iugum Eccleſiæ, quandoquidem palàm eſt, eſſe medicinale. & ſi Laurentius ipſe de religione rectè ſentiret, etiamſi iugum à SS Domino noſtro ſibi impoſitum grauius videretur, cum manſuetudine ferre deberet; tum exemplo præfati Caroli, tum quia, vt *inquit B. Gregorius*, contra morem Eccleſiaſticum eſt, ſi non patientiſſimè à Papa toleratur, etiamſi contingat iniuſta correctio.

Licèt autem SS. D. noſter de Iudicijs ſuis nulli teneatur exhibere rationem, quoniam vt Beatus Symmachus ait; Aliorum hominũ cauſas Deus voluit per homines iudicare, Sedis verò iſtius Præſulem ſuo ſine quæſtione reſeruauit arbitrio. Voluit Beati Petri Apoſtoli ſucceſſores cælo tantũ debere innocentiam. Nihilominus Beatitudo ſuo exemplo Leonis Papæ IV. prædeceſſoris ſui, qui ad Ludouicum Auguſtum ſic ſcripſiſſe comperitur: Nos ſi incompetenter aliquid egimus, & in ſubditis iuſtæ legis tramité non ſeruauimus, veſtro, ac miſſorum veſtrorum cuncta volumus emendari iudicio. Hoc inquam exemplo voluit Regiæ Maieſtatis veſtræ de ſingulis reddere rationem, atque ad hoc miſit ad ſuam ſerenitatem nuntium, & Oratorem dignum, qui eam informaret. Ipſa quoque ſanctitas viuæ vocis oraculo informauit Magnificos Oratorès, qui nunc venerunt; & ſi quos alios Eccleſiaſticos, & viros doctos voluerit ſua ſerenitas deſtinare, maximè verò poſtquàm ſactum collegium fuerit recollectũ, & Sanctitas ſua ad vrbem redierit, parata eſt eos iterum informare, & cum ipſis examinare ſingula. Sed quod iſti dicunt; de iuſtitia cauſæ loqui non volumus; iuſtificationes proceſſus, audire non curamus. Obſerata ſunt labia noſtra; non eſt fas nobis has partes attingere; officii noſtri eſt, vt cenſuræ tollantur, arma deponantur; alioquin petimus hæc, & illa. Quid aliud hoc eſt, niſi dicere Domino noſtro; quæ benè ante facta ſunt, & maturo conſilio Fratrum digeſta, & conſtituta, ſine cauſa reuoca, & hoc rurſum, quid aliud eſt, quam dicere; *Benedic Domino, & morere.* Ait namque B. Gregorius; Eccleſiaſticæ moderationi omninò conueniens eſt, vt quæ ordinata fuerint vel deciſa, nulla in poſterum debeant refragatione turbari.

Ad petitionem autem Concilij Generalis ſingulariter reſpondendo Primò dicimus, quod ſi Congregatio Concilij Generalis facilè poſſet fieri, nihil conducibilius eſſet Domino noſtro in præſenti cauſa. Non enim in Concilio Generali Reges, & Principes ſeculares præſidere debent, quos, vt ſacri Canones dicunt, manent ſemper laus obſequendi, non auctoritas imperandi. Papa enim ſolus eſt tamquam caput vniuerſalis Eccleſiæ, qui corpore congregato præſidere habeat. Prætereà membra Concilij, & qui de iure, & antiquiſſima conſuetudine intereſſe potiſſimùm debent, Prælati Eccleſiarum, & Abbates, & Sacerdotes Domini ſunt. Horum autem quis non dicet, quod libertas Eccleſiaſtica conſeruetur, & ius fori, quod neque etiam ipſe Romanus Pontifex tollere Sacerdotibus poteſt, illibatum permaneat? Dicet nè aliquis horum, quòd liceat Laurentio, vel cuius alteri ſeculari contra Archiepiſcopum turpiſſimæ mortis ferre ſententiam? Quis, ſi ſanæ mentis ſit, non videat, quòd ille debuit ſeruari iudicio iudicis ſui, vt degradatus, & traditus iuſtitiæ ſeculari iuſtiſſimam ſubiret ſui facinoris vltionem? Hoc eſt, quod vindicare quærit Dominus noſter, & debet, & tenetur. Quod ſi non faceret, oẽs Eccleſiaſtici viri detraherent Sanctitati ſuæ. Plena eſt Curia literis, quibus Sacerdotes toto orbe diſperſi clamore cognoſcuntur contra Papam, niſi vindicet Eccleſiæ iniuriam, Vnuſquiſque enim timet ſibi ipſi; vnuſquiſque formidat, quod ſiue cum cauſa, ſiue ſine cauſa, ſeculares non aſſueſcant in Domini Sacerdotes ſacrilegas manus extendere. & quod ſingulariter ſinguli dicunt, dicent omnes in Concilio Generali congregati. atq; ita opportuniſſimum foret, ſi quomodo proſtare facilè poſſet Concilium congregari; doletque Dominus noſter, quòd non poſſit. Quoniam oportet conſulere Imperatorem, & alios Reges Chriſtianos: deinde de tempore, & loco diſcernere; congregare Prælatos, & alios, qui de iure intereſſe debent; & hæc quidem tempore indigent. Nihilominus Sanctitas ſua proponet iſta Fratribus congregatis, hoc eſt S. R. E. Cardinalibus: & fortè Dominus Deus aperiet aliquam facilem viam.

Poteſtas autem congregandorum Conciliorum eſt penès Romanum Pontificem. Ita enim declarauit ſancta illa Synodus Nicæna, cuius authoritas par eſt Euangelio, dicente Beato Gregorio, ſicut Sancti Euangelij quatuor libros, ſic quattuor Concilia ſuſcipere, & venerari me fateor: Nicænum ſcilicet &c. & hoc ratio aperta demonſtrat. Nam ad quem alium pertinere poteſt, membra corporis congregare, niſi ad caput, à quo in membris ipſis virtus, & motus deriuatur? Caput autem militantis Eccleſiæ, miniſteriale dico, nemo fidelis negabit, Papam eſſe. Porrò ſi ſit expediens, vel non expediens congregare Concilium, Papa ſolus eſt, qui ex ſententia decernere habet. Nam quis meliùs iudicare poteſt de domo, atque familia, quàm Paterfamilias, & Dominus? Atq; Paſtor vniuerſalis Eccleſiæ Papa eſt. Ipſe ergo nouit meliùs, quàm omnes homines, vel noſſe pſumitur, quid expediat gregi ſuo.

Errãt ergo qui in ſimplices, & piẽtiſſimas aures Chriſtianiſſimi Regis Francorũ inculcant, q̃ dicat, vel dici faciat in aures Pontificis, volo Concilium Generale: cum velle, & nolle Concilium, in ſolũ ſit Romani Pontificis arbitrio conſtitutum.

Propter quas cauſas celebrẽtur Cõcilia.

Propter tria conſueuerũt Cõcilia Generalia celebrari, vt etiam in geſtis Conſtantien. Concilij diffinitũ reperitur. videlicet propter extirpationẽ hæreſum, propter pacificationem Principum, & propter reformationem morũ. Hæreſes autẽ in præſentiarũ per Dei miſericordiã nullæ palã pullulare videntur, quæ per Cõciliũ extirpare neceſſe ſit. De pacificatione Principum dubiũ eſt, ne per Cõgregationẽ Concilij maiora ſcandala inter eos oriãtur: tum quoniam nõ poſſet ſanctitas ſua, ſalua honeſtate diſſimulare, quã multas Ciuitates, & terras, atq; dominia Eccleſiæ tã Romanæ, quã aliarum vſurpata detinentur, à nonnullis potentijs tẽporalibus. tum etiã quoniã ſunt aliqui Principes, qui inter ſe cõtendũt de iure regnorũ; ſunt & alij, qui licèt ſubiecti ſint Regibus, & palàm loqui nõ audeant, ſecretò tñ multa ſpargunt, plura ſuggerũt aduersùs Reges, Dñs ſuos, accuſantes eos de gubernatione tyrannica. neq; deſunt, qui dicãt de aliquibus, quod cũ verbis tenere fidẽ videãtur, operibus tamen cõprobatur, non ſatis eſſe Catholicos. Si Cõciliũ cõgregaret̃, multa de his afferrẽtur in mediũ, quæ poſſent cedere in Chriſtianitatis incendium. Exemplum enim habemus præ oculis, quia Cõcil. Conſtantien. Spiritu ſancto cõgregatum, decreuit de pace tractare inter Chriſtianiſſimũ D. Carolũ Regẽ Francorũ, & Illuſt. D. Philippũ Ducẽ Burgundiæ; & non modo pax ſecuta non eſt, ſed bellum multo atrocius, atq; cruentius. Diuiſa eſt quippe in Concilio illo Gallicana natio, quibuſdã dicentibus, licuiſſe Ioanni Duci Burgundiæ interficere Ducẽ Aurelian. quibuſdã è cõtra accuſantibus, illũ de crimine læſæ Maieſtatis. Serpſit autẽ paulatim in Cõcilio iſta cõtentio inter viros magnæ doctrinæ, quæ fuit maioris odij inter Principes illos ſeminariũ. Et propterea SS D. noſter à principio ſui Pontificatus nihil magis deſiderare viſus eſt, quàm celebrare Concil. & pro gloria Dei, & etiam pro claritate nominis ſui. Homo eſt enim quoad celebrandum Concilium neque doctior, neque omni ex parte poſſet magis idoneus reperiri, nec poſſet ſine perpetua gloria nominis ſui celebrare Conc. ſed tum propter prędicta, tũ propter multa alia, cõſilio ſapientum, Sanctitas ſua licèt inuita diſtulit.

Quod Sereniſs. D. Rex Franciæ velit repetere Pragmaticam, nõ poteſt ſine maxima admiratiõe audiri. Agitur n. hic, de honore, & de cõſciẽtia ſuæ Maieſtatis. De honore quidẽ. quoniam aut pragmatica iuſta eſt, sãcta eſt, honeſta eſt; aut iuſta. & inhoneſta. Si iniuſta? Quamobrẽ reuocauit eam, & abnegauit cum tanta ſolennitate Maieſtas ſua? Si verò iniuſta, & inhoneſta? cũ quo honore ſuo poteſt eã reaſſumere? Agitur etiam hic de cõſciẽtia ſua; quia nõ quiuis homo, ſed Doctor Gẽtium, & vas electionis Beatus Paulus Apoſtolus eſt ille, qui dixit; Si q̃ probaui, iterum reprobo: ac ſubindè, Si quod reprobaui, iterum approbo, prænaricatorem me conſtituo. quod nomen abſit à fama, & reputatione tãti Principis. In poteſtate Serenitatis ſuæ eſt, facere de facto, q̃ velit: ſicut in poteſtate Pontificis eſt factis proportionabiliter reſpondere de iure. Sed non ſperat Pontifex, neque poteſt ſibi perſuadere, quòd Rex ille Chriſtianiſſimus tam grandem maculam velit inferre gloriæ ſuæ. De Vocatione Prælatorũ, quàm ſit contra diſpoſitionẽ iuris diuini, & humani, quòd velit Regia Maieſtas. de vitis Eccleſiaſticis iudicare, nemo non nouit, quid Dominus dicit in Euangelio: *Quis es tu, qui iudicas alienum ſeruum: qui Domino ſuo ſtat, aut cadit?* Eccleſiaſtici viri Dominum, & Paſtorẽ habẽt Papam. Quod velit eos à Curia Papæ reuocare Maieſtas veſtra Regia, quam ſeipſe velit alienari à Rom. Pontifice, quantum ſuam Celſitudinem deceat, ipſe ſit Iudex.

Sed firmiter credendum eſt, quod ſi præfata Serenitas fuiſſet, vel mediocriter informata de rerum veritate, nihil horum ſuis Oratoribus commiſiſſet, quin potiùs eis mandaſſet, inducere Laurentium Medicen ad recognitionem erratorũ, atq; ad ſubeundã dignã ipſorũ vltionẽ. Nam quis non videat, quòd etſi ſententiæ latæ à Dño noſtro cõtrà illũ iniuſtæ forent, nihilominus eas teneretur obſeruare, & quoniã res agitur inter filiũ, & patrẽ, ſemper ille deberet humiliari. Quantò igitur ampliùs ſententias obſeruare debet, humiliariq; offerens ſe ſatisfacturum, quando cõſtat, eas eſſe iuſtiſſimas? Cor igitur illius, quod inſtar Pharonis induratum eſt ſaxeáq; obduxit naturam, eius lare Regia Maieſtas ſuis exhortationib' debet, vt lapidea durities in carneã teneritudinẽ commutata, inſtar prodigi filij dicat: *Pater peccaui in cælum, & coram te.* Hoc ſi Laurentius fecerit, & imponẽda ſecũdũ Canones pœnitentiã cõtrito corde, amaroq; animo tulerit, reliqua facilè cõponent̃.

Nihilominus, quoniã Sanctitas Dñi noſtri iã Oratorẽ ſuũ ſuper his ad Regiam Celſitudinẽ deſtinauit, expectanda eſt reſponſio eius. Nã fortè, imo verò ſine fortè Rex ille Chriſtianiſſimus veritate comperta, ſententiam commutabit. Intereà etiam miſerabitur Dominus Vrbis Romæ, & tollet ab ea plagã iſtam peſtilẽtiæ, redibitq; sãctitas ſua, & Reu. Dñi Cardinales cõgregabũtur; & tũc cõpta poſt informationẽ intẽtione Regia de cõſilio Fratrũ multò exactiùs præfata Sãctitas prouidebit, & ita prouidebit, vt nõ ab re Serenitas cõtẽtetur.

Iſta omnia reſpõdere iuſſit Põtifex, perſuaſus cõſilijs Iacobi Cardinalis Papienſis, qui paulò antè datis litteris, Sixtum totius rei admonuerat, hunc in modum.

VI.

Videns ex Breui Sanctitatis Veſtræ, non ingrata fuiſſe, quæ nuper de rebus publicis ſcripſi, audeo rurſũ de eiſdẽ aliquid ſcribere; ſed vt prima illa benignè à ſeruo ſuo accepit, ita ſecũda precor patienter accipiat. Premit me omnis caſus Eccleſiæ, cogorque dies, ac noctes in tanta ſuſpicione rerum ſuſpenſo animo eſſe, & de exitu cogitare. Certior factus ſum à bono viro, & Deum timente, & non ignoto etiam Beatitudini Veſtræ, venire ad nos à Rege Francorum Oratorem multæ æſtimationis in Gallijs, & ſuperba admodum mandata afferre, niſi reuocentur in Florentinos cenſuræ; niſi luant pœnas, qui Iulianæ cædem patrarunt, vel patratoribus aſſenſerunt; niſi etiam ac tutum à bello ceſſetur, magno animo præſtitam obedientiam tollat, & ad Concilium prouocet; Prælatoſque, & inferiores quoſque ad Sacerdotia reuocet; ad hanc denũtiationem venturos eſſe Oratorem Venetum, & Mediolanenſem, conſenſuroſque idem, ac petituros, & niſi impetrent, iuſſos eſſe domum redire. Si vera hæc ſunt, nota puto fuiſſe Beatitudini Veſtræ antequã mihi credo etiam pro ſua ſapientia prauidiſſe, quid ſit reſpondendum: cum metu tamen dicam, quid in his cenſeam, non ignarus, immatura ſolere eſſe conſilia, quæ non poſtulantur, & ridenda opera iudicari in ſyluam ligna portare. Malo tamen ſtultitiæ argui quàm charitatis parùm non præſtitæ. Anguſtiarum, meo iudicio plena eſt reſponſio. Si enim poſtulata repellimus, ſine mora illi minas implebunt, in tumultumque ſpiritualium adducent Eccleſiam. Quattuor tam grandes potentatus, Rex maximus trans Alpes, in Italia tres ſtatus perfidia vna conſtricti, grande in ſe habent momentum: & periculum eſt, ne in idem exemplum plures inducant; partim qui Apoſtolicæ Sedi pacati non ſunt, partim qui de operibus noſtris bene non ſentiunt, partim quoque, qui cupiditatibus eorum ſatisfactum non eſſe ſæpius doluerunt. Hos ſuperuacaneum eſt memorare: Sanctitas Veſtra vno oculorum circuitu recenſere omnes facilè poteſt. Vbi verò ruina hæc cœperit, malè ſuſtineri noſtris humeris poterit. Lapis lapidem trahet, atque vna improbitate de bonis quoque Eccleſiarum: & quod dolentius, refero, de integritate Catholicæ fidei impiè decernetur. Rurſum verè, ſi illis conſentimus: ſi nondum ſiccato atramento, tanta, & tam nota, ac latè vulgata decreta propter metum delemus, quid ignominioſius, & morti acerbæ ſurdius? Plagam maiorem infligere rebus Romanis ſanctitas Veſtra non poſſet; quòd vnum flagellum ad nos ſeruandos conceſſit Deus, id caderet de manibus noſtris, nec Apoſtolica virga ad confringenda inutilia vaſa ſuam vim poſthac obtineret. Ad ſecularem poteſtatem hoc exemplo eſſet contra cenſuras refugiũ, & quod languidè permiſiſſemus

ſemel,

ſemel, reſiſtere fortiter numquam poſſemus. Occurrebat in hoc ancipiti conſilium medium, in tam malum imminens ſanans, quam fortè dilationem aliquam præbens ad parandam aliunde noſtram ſalutem, vt videlicet Oratore audito, dolere ſe diceret Sanctitas veſtra, potuiſſe tantū apud ſapientem, & fidelem Regem falſa crimina impiorum, vt tam longinquam Legationem ſuſceperit, tanta ſine cauſa doluerit; contra conſuetudinem etiam ſuorum maiorum, Deo ingrata, & detrimentoſa Sedi Apoſtolicæ petierit, non quidem ſimilia cæteris operibus ſuis, nec digna meritis, quæ in eum S. Veſtra aſſidua, & magna hactenus contulit. Deſcendendum inde paulatim in iuſtificationem vulgato ſententiæ, monſtrandūque, quanta fuiſſet Florentinorū in Sacerdotes Dei crudelitas; quanta, ſine cauſa, & ſine diſcrimine cædes; quantus in retinendo Cardinali cōtemptus facinoris illius experte, atque ignaro, quanta denique Apoſtolicæ Sedis ad hæc vlciſcenda neceſſitas: paratā nihilominus futurā fuiſſe Beatitudinem Veſtram ad paternā remiſſionē, ſi vel mediocre ſignum pænitentiæ in peccatoribus cognouiſſet; ſed deſcendiſſe illos in profundum malorum, & in ſenſum reprobum datos, vt videntes non videant, & audientes non intelligant. Scire Beatitudinem Veſtram, Venetos, Mediolanenſes, compluresq; alios Reipub. illius amicos ad petendam veniam eſſe illos hortatos, recognoſcendumque Vicarium Chriſti; ſed non modò non aſſenſiſſe, verùm quòd ita ſuaderent, moleſtè tuliſſe, vt iā in aperta hæreſi crimen incidere appareāt. Cum talibus autem, etſi Regij officij eſſet communicationem nullā accipere, nec ad patrocinium tam grandis peccati accedere; tamen non negligere Beatitudinem Veſtram ſua Celſitudinis poſtulata, ſicut & in hunc diem numquā neglexit: videre tamen grauia illa eſſe, magnum in vtramq; partem momentum afferre, aliudq; pēdendū magis, & diligentius conſulendū toto Pōtificatu veſtro non accidiſſe. Neceſſariū propterea eſſe ad deliberationē ſumendā frequens Collegiū, ſine quo mediocria, nedū maxima decerni non ſolent. Conuocari autē in præſentiarū Cardinales nō poſſe, partim quòd lōge abſint, partim q; anno peſtilenti ſine diſcrimine vitæ conuocari nō poſſunt, partim quoq; quòd locus, in quem ſeceſſit Sanctitas Veſtra, vix priuatæ familiæ eſt capax. Proinde æquo animo ferat, ſi longi temporis expectationem, Legatos Veſtros ad Regem ſuum nō ſolitos eſſe admitti ſtatim, & reſponſum accipere: nonnumquā fuiſſe repulſos, quandoq; etiam pōſt annū auditos. In vicinum, ac ſalubre aliquod oppidum cōferant ſe, præbiturum iuſſu veſtro quæ illis ſint neceſſaria futurum autem Deo adiutore, vt citiùs opinione rediri in vrbem poſſit, quo tempore & Cardinales aderunt, & ſi ita oportunum videbitur, conuocari ad Synodum ex Curia, & circumſtanti prouincia Prælati idonei in idem conſilium poterunt. Si huic reſponſo, quod probabile tempora induant, acquieſcet Gallus, habet interim ſpatiū Sanctitas Veſtra ad multa cogitanda & prouidenda, quæ ad declinanda, vel reiicienda tela inimici pertineant. Deus quoque ab excelſo multa ſæpe inexpectata demittit, tum miſericordiam faciens, cum eſt procul à miſericordia apparet. Sin moræ impatiens non acquieſcet, nil ei iam negatum eſſe videbitur. Sui criminis fiet, quicquid per impatientiam fiet. Hoc autem lucro Sanctitati Veſtræ accedet, quòd iuſtè lamentari iniurias Regias poterit, non modo, quòd arroganter petierit, ſed quòd breuem, iuſtamque moram veſtram à rogantibus ſpreuerit, arrogantiſſime autem Sedem Romanam de ſe benè meritam alieno fructu magis, quàm ſuo offenderit. Inde Deo totam ſe credat Sanctitas Veſtra, & fortem animum præſtet. Maior enim eſt, qui in cælis regnat, quàm qui in terra, & qui in grauioribus contentionibus ſuis Sacerdotibus affuit, in leuiore non deerit. Pugnant pro peccato illi, nos contra peccatum: atque illi nos perdi volunt, nos illos ſaluos fieri, & viuere. In tam difficili ac diſſimili cauſa, de iuſta, à Deo placente numerum habenda eſt ſpes. Hæc cogitatio ſeruis inutilis, ſi fructum aliquem habet, placet, & lætor. Sin ex imbecillitate mentis, vel ignoratione rerum eſt ridenda, & vana opera quidem rideatur: fides verò boni Cardinalis in pretio ſit. Ex Sancto Laurentio ad Cryptas, anno M.CCCC.LXX.VIII.

VII. *Maximilianus B. Dux ad pacem in-* Conſulebat iſta Cardinalis: auſcultauit Sixtus, & eo modo, quo ſuperiùs memorauimus eius Oratoribus reſpondit, tū per nuncium Ludouico ſatisfecit. Adfuit inter hæc, & à Maximiliano Burgundiæ Duce Orator poſtulans, vt ad pacem in Italia reducendam Pontifex mentem conuerteret, aſſerens, vereri ſe, nè continuante bello damnis Eccleſiæ multa imminerent. Huic reſpondit Sixtus, non eſſe ſe ab ea alienū, modò ijs conditionibus fieret, q̄ Deo ingrata nō eſſet, & Sedi Apoſtolicę turpis. Adfuerūt & aliæ, ferè ex toto orbe legationes, de eadē pace interpellātes. Sixtus tñ ad vindictā, q̄ ad quietem procliuior, poſtulabat, vt Laurentius Medices dederetur. Iam is Raphaëlem Riarium Cardinalē è cuſtodia dimiſerat, atq; vbi voluiſſet redire Romam, permiſerat: Sixtus tamen, bellū, quod adoleſcentis cauſa trahendo diſtulerat, maturauit Florētinis inferre. Itaq; Alfonſū Regis Ferdinandi filiū, & Fridericum Vrbini Ducem, cū exercitibus in agrum Senenſem properare iuſſit; qui in imparatos Florentinos mouentes, Caſtellanam Bioliū, Cacianum, Montem Imperialem, Collem, nonnullaq; alia Caſtella Florentinorum ditionis expugnauere, iamque videbantur ad mœnia Florentina procedere. *Brutus de rebus Florentinorum lib. 6. & 7. Raphael Volaterranus Geograph. lib. 5. Iacobus Papien. epiſt. 677. 679. 680. MmSS. Bibliotheca Vatic. num. 3925. pag. 132. & alius expedit Sixti 4. pag. 78. Ioannes Albinus de bello Hetruſco. Panuinius in Sixto 4.* *uitat Sixtum PP. qui ab ea non eſt alienus.*

VIII. *Alij quoque Principes Chriſtiani pacem ſuadent, vt in communem hoſtē Turcā, 3. bella ingerant.* Memorādum eſt, q̄ propter alios ſcribit Albinus, quòd dum Alfonſus ad Traſimenum copias cogeret, Pōtifex Florētiæ primores ſæpiſſimè cōmonuit, haud vllum ſibi eſſe cum Repub. odium, ſed cum Laurentio Medice tantùm, eorum vrbis tyranno, & Apoſtolicæ Sedis hoſte immaniſſimo, qui ſi vrbe pellatur, nihil armis opus eſſe; ſi minus id fiat, bellum ſibi indictum intelligant, nec vmquam pacis conditiones habituros. Sed in caſſum verba miſſa.

Reges Chriſtiani qui Sixtū Papam à bello Florentinis illato auocabant, omnes ſibi à Turcorum potētia metuentes opē, & operam illius integrā aduerſus cōmunē hoſtem implorabāt. Quamuis enim Mahometes pacē cum Venetis anno ſuperiore feciſſet, non tamen à bellis quieuit: ſed dominandi cupiditate accenſus, quū omnia proſperè ſibi cederent, huius anni æſtate cū valida claſſe ex Boſphoro, & Propontide in Ioniam reuerſus, quamplurima occupauit. *Iuſtinian hiſt. Venet. lib. 9.* Demetrium quoq; Sofianum Chalcidenſem, ad Rhodianorum equitum Magiſtrum ire iuſſit, qui in ſpeciem quidē de pace ineunda ageret, reuera autem, vt tributū Rhodianis imperaret, adeoque illos ſui iuris efficeret. *Boſius lib. 10.* Eodem etiam tempore Turcæ in Carinthiā ingreſſi, eam orā, quæ eſt inter Malburgettum, Villacū, & Salisburgum, acerbè depopulati ſunt, longiùſq; progreſsi fuiſſent, niſi eius oræ homines ad pontem Draui fluminis concurſu facto eis obſtitiſſent, pontemq; interrupiſſent, vbi mille trecenti ferè Chriſtiani cæſi ſunt. Iā itaq; pro foribus eſſe videbantur hoſtes immaniſsimi, quibus Reſpub. Chriſtiana inteſtinis diſcordijs prodebatur. Enimuerò in Germania inferiore. Maximilianus Burgundiæ princeps, cum Ludouico Galliarum Rege de principatu dimicabant. In Polonia Caſimirus Rex, non minùs quàm Wladislaus filius in Bohemia, à Matthia Vngaro inquietabantur: non minus q̄ ipſe à ſubditis, & Turcis in Vngaria vrgebatur. Neq; in Germania ſuperiore minores diſſenſiones, inter Principes Imperij, capto hoc anno circa feſtum Pentecoſtes Ruperto Archiepiſcopo Colonien. à militibus Henrici Haſſi, & in cuſtodiam compacto: cum pro illo vindicando alij Proceres deſudarēt. Et quidē licèt Matthias, ineunte vere, per Legatos mutuos pacem cum Wladislao apud Bernam Morauiæ iniuiſſet, eam tamen breui poſt interrupit, & bellum in Bohemiam inſtaurauit, necnon in Caſimirum, Crucigeros Pruſſienſes concitauit. His Regibus conciliandis, & in Turcam armandis, Pontifex inprimis Balthaſarem de Piſcia Nuncium, deinde Gabriëlem Epiſcopum Agrienſem, Cardinalem Legatum, vtrumq; Mi- *Diſsidentes Chriſtianos Principes conciliare ſtudet Sixtus Pontifex.*

noritam miſit. qui iniquiores Caſimiro, & Wladiſlao, ille quidem Vratiſlauiæ agens Wladiſlao quaſi hæretico, Caſimiro quaſi hæreticorum fautori in gratiam Matthiæ ſacris interdixerat; Cardinalis vero Matthiam ad bellum inflammabat, & in ſanientem ſua ſponte magis etiam perurgebat, fruſtra retinentibus Vngaris, & Sileſijs proceribus, quibus pax exoptata affulſerat. Ea propter Vngari, à Matthia deficere volebant, & Regem Caſimirum miſſa Legatione expoſcebant. Porrò Caſimirus ſatis habuit, ea de re coram Pontifice expoſtulare, & tum perfidiam, tum inſolentiam Legati, & Nuncij, tum rebellionem Cruciſerorum accuſare; non per ſe ſed per Matthiam ſtare, quominus in Turcas mouere, tantumque hoſtem à finibus Chriſtianorum poſſit ſubmouere. *Cromerus Polon. rerum lib. 29. Trith in Chron.*

IX. *Quæ Nũcijs ſuis in Germaniam pro liberatione Ruperti Bauari, Archiep. Colonieñſis iniungit Sixtus PP.*

In Germaniam pro liberatione Archiepiſcopi Coloníenſis, Epiſcopis Forliuienſi, & Alerien. Nuncijs deſtinatis, iſta Sixtus iniungebat.

Inprimis adeant Sereniſſimum Dominum Imperatorem cum Breui, quod ſuæ Maieſtati ſcribitur, & illo præſentato exponatur M.ti ſuæ, q SS. D. Nr audito caſu capturæ præfati R.mi D.ni Archiepiſcopi Colonien. Valde moleſte eã rẽ ferens, tamq̃ deteſtabilem & mali exẽpli, decreuit cõmunicato cõſilio cũ Reuerẽdiſſimorũ Cardinaliũ Collegio omnia expedientia facere pro eius liberatione. & pro celeriori expeditione rem iſt. eis commiſit illic exiſtẽtib9.

Secundo dicant Maieſtati ſuæ, quod SS D.N. initiũ huius liberationis capit à ſua M.te tamq̃ ab Aduocato, & defenſore Eccleſiæ, & ab eo Principe qui caput eſt Pñcipũ ſecularium Chriſtianorũ, & ad quẽ ſpectat Eccleſiaſticas pſonas, & maximè inſignes, vt ſũt Epiſcopi & Archiepiſcopi ab omni violẽtia tueri.

Item quia Archiepiſcopus Colonien. eſt Elector imperij, & ab imperio Regali accipit, idcirco tenetur ipſe Ser.mus Imp. eum defendere.

Item conſiderato, quòd M.tas ſua manũ appoſuerit ad componendã diſcordiã illam Colonien. illata eſt non ſolum Ap.cæ Sedi, ſed etiam M.ti ſuę iniuria, quod Archiepiſcopus ipſe interim captus fuerit; & propterea debet ſua M.tas prompta eſſe ad faciendum liberationem.

Item, quod M.tas ſua benè conſideret momentum huius rei; quia per hoc læditur pax Germ. concluſa in dieta Ratiſponen: & confirmata poſtmodum in dieta Auguſten. quæ firmata fuit ſub grauiſſimis pœnis Eccl. & temporalibus. & q M.tas ſua quæ caput eſt illius tenetur illam ſeruari facere & ex latere ſuo prouidere ſuis remedijs opportunis contra non ſeruantes illam aut perturbantes.

Item dicere quod his omnibus conſideratis, & omni alio reſpectu, & ne vnquã imputari poſſit Ap.cæ Sedi, aut M.ti ſuæ, SS.D.N requirit M.tem ſuam, & rogat, vt cum omni prõptitudine animi intendere velit ad eius liberationem, & quod mittat ſuos Oratores, vel Oratorem cum litteris, & commiſſione opportuna, ſimul cum ipſo, Domino Forliuien. vel Alerien. iterum ad Dominum Henricum Landtgrauium Haſſiæ, & ad quos oportuerit pro dicta liberatione, vel ſaltem ſcribat litteras vrgentes & ſtrictas ad ipſum Landgrauium, & ad omnes illos, ad quos SS.D.N. ſcribit, & hæc omnia curabũt prædicti Epiſcopi, vel alter ipſorũ prudẽter, & cũ diligentia apud Maieſtatẽ Imperialẽ expedire, & de cõcluſione cũ Maieſtate ſua facta, & reſpõſo eius ſtatim per ipſorũ litteras certiorẽ SS.D.N. faciãt Habita expeditione à M.te Imperiali, vnus ipſorũ onus aſſumat, eundi ad Landgrauiũ Haſſiæ, & alius remaneat illic & ille, qui erit iturus, ſi bonã habuerit expeditionẽ à M.te Imperiali, videlicet de Oratoribus vel litteris vt pferuntur; aut etiam ſi non haberet, quod non creditur, omnino tamen, & ſine mora vadat ad Landgrauium prædictum, & nomine SS D.N. dicat, quod ſua S.tas miratur, quod incurrerit in hunc caſum, conſiderato quod non poteſt inferri violentia Prælatis, ſine offenſa Dei, & læſione, ac iniuria Ap.cæ Sedis, ac ſcandalo communi, & quod vehementer hoc diſpliceat Sanctitati ſuæ.

Item dicere, quod ſui progenitores fuerunt deuoti Apoſtolicæ Sedis, & quod ipſe cum ſit iuuenis, nolit degenerare ab eis, ſed oſtendat illam obedientiam, quam quilibet bonus Princeps oſtendere tenetur erga Apoſtolicam Sedem.

Item dicere, quod cõſideret in quas pœnas incurrunt, qui inferant iniuriam Epiſcopis, aut Archiepiſcopis; quia incurrũt excõmunicionẽ, & priuationẽ feudorum ſuorum, quæ tenent ab Eccleſia illa, cui inferunt iniuriam, & efficiuntur infames, ac eorum terræ ſubiacent interdicto Eccleſiaſtico, & alia incurrunt à iure impoſita.

Itẽ hortari & inſtare, quod nolit addere mala malis ſed mandare ſibi, quòd omninò relaxet liberum ipſum Archiepiſcopũ Colonienſem, & nolit eſſe in hoc contumax mandatis SS.D. Noſtri. qui ſibi benè conſulit; & ſi quid habet cõtrà eum, petat poſteà per viam iuſtitiæ à SS.D. Noſtro, qui eſt iudex ſuus.

Item ſi relaxabit eũ liberum, tunc poterit prædictus Epiſcopus redire, ſignificando tamen immediatè SS.D. Noſtro illud totum, quod factum erit, ſi verò eum nollet relaxare, admoneat ipſum Landgrauium, quòd malè facit, & dicat, quòd SS.D.N. conabitur remedijs iuris & alijs opportunis prouidere, & tale adhibebit remedium, quòd cognoſcet, ſe malè feciſſe, non obedire mandatis ſanctitatis ſuę; & ſic ab eo diſcedat, & firmet ſe in Herbipoli, vel Maguntia, prout magis expedire videbitur: & imediatè ſcribat SS.D. Noſtro, ac omnia ſcilicet, prout ſe habebũt.

Item vadat ad Principes illi conuicinos & maximè ad R.mos D.nos Archiep. Treueren. & Moguntinen. & eis dicat, q SS. D. Noſter miratus vehementer, quod de vno tanto caſu, ſicut eſt captura vnius tanti Archiepiſcopi, & Coelectoris eorum imperii, nihil ſignificauerint SS.D.N quia ſtatim mittere debebãt, & ſignificare S.ti ſuæ, & q SS D.N eis mandat, vt pſtent omne conſilium, auxiliũ, & fauores opportunos pro ipſius liberatione, & ſimiliter requirere Illuſtrem Comitem Palatinum Rheni, & alios Principes vicinos de auxilio, & fauoribus opportunis. Nõ tamen requirat, q capiant arma, neq; det causã, q aliq ſcãdalũ ſequat, neq; pro nunc aliquẽ cõmoueat ad arma ipſa capienda, ſed vt ſupradictũ eſt, certiorẽ faciat SS.D N. de omni eo, q factũ fuerit, & expectabit reſponſum SS.D.N. Item in omnibus ſupradictis peragendis, & occurrẽtibus circa hoc, faciant prout melius, & expedientius ſibi videbitur, ſeruata tamen mente S.mi D.N. vt ſup. Datum Romæ apud S. Petrum ſub annulo Piſcatoris die 18. Aprilis 1478. Pontif. anno 7. *M.S. expedit Sixti IIII. pag 32.*

X. *Sixtus PP. excõmunicat eos qui cooperati ſunt in captiuitate Archiep. Colonieñſis.*

Excuſabat Landgrauius, id ſe feciſſe non propria ſponte, ſed iuſſu Collegij Colonienſis, quod ægre ferebat, vt Rupertus bona Eccleſiæ dilapidaret; oſtet, ac proinde metuebat, ne is dimiſſus, grauiora attentaret. Itaque Sixtus Pontifex in ſuaſores, authores, & complices ſententias Eccleſiaſticas pronunciauit. Inter hæc autem Rupertus ex animi dolore morbum contraxit, & biennio poſt è vita migrauit. *Krantzius Saxoniæ libro duodecimo cap. 22.*

XI. *Diſſenſiones ortæ in prouinciſione Eccleſiæ Cõſtantienſis.*

Gliſcebat alia propter hæc inter Principes Germaniæ diſcordia, occaſione Conſtantienſis Eccleſiæ. Contulerat illam Sixtus, poſtulante Imperatore, Ludouico; Collegiũ Baſilicæ, Othonem delegerat. Inde natæ turbæ, dum neceſſarij vtriuſque contenderent, de poſſeſſione adeunda His opiendis Pontifex, Proſperum Camutium, Epiſcopum Cataneñ. ad Imperatorem, & ad Canonicos delegauit: qui tamen ea

rationе controuerſiam componeret, vt a Sede Apoſtolica Ludouicus deſignatus Eccleſiæ præeſſet: Ottho verò aliquot beneficia, vel penſiones Eccleſiaſticas retineret. *M.S. ſup. pag. 34.*

XII. *Item inter quoſdã Eccleſiarũ Prælatos & Ord. Mendicantes*

Neque minores diſſenſiones ibidem vigebant, inter Prælatos quoſdam Eccleſiarũ, & Regulares Mẽdicantes. Ea de cauſa controuerſias exortas Sixtus Papa quattuor delegatis commiſit: paceque per eos ſub certis modis, & formis conciliata, ſequentem Conſtitutionem edidit, præcipiens ſub pæna excommunicationis illam à Prælatis obſeruari. Ità habet.

Vices illius qui ſuprà petram ædificauit Eccleſiam ſuam, meritis licèt inſufficientibus gerentes in terris, & per eius immaculata veſtigia, quantum nobis ex alto conceditur, incedere ſatagẽtes, inter Chriſti fideles quoslibet, & præſertim ſub vno, atque eodem Sacerdotij vexillo nobiſcum Deo militantes, pacem, & charitatem inducere, & inductam conſeruare, vigilanti ſollicitudine meditamur aſſiduè, & quæ ijs contraria ſunt, falce vigilantis paſtoralis ad radicem poſita ſubmouere, prout rerum, & temporum circumſtantiæ id non immeritò expoſcere dignoſcuntur. Nuper ſiquidem pro parte, tam Venerabilium fratrum noſtrorum Maguntinen. & Treueren Archiepiſcoporum, ac Herbipolen. & VVormatien. & Spiren. Epiſcoporum, quam dilecti filij, nobilis viri, Philippi Comitis Palatini Rheni, & Ducis Bauariæ, qui vnus ex Electoribus Romani Imperij exiſtit, ad noſtrum peruenit auditum, quòd inter dilectos filios, Prædicatorum Minorum, & Carmelitarum Ordinum profeſſores, & nõnullos Parochialium Rectores, & alios etiam Eccleſiarum Prælatos, inſtigante illo, qui tamquam leo rugiẽs, circuit quem deuoret, in partibus Germaniæ, & præſertim in oppido Eslingẽ. Cõſtantienſis Diœceſis, ſuſcitata ſunt nõnulla diſſenſionum, & ſcandalorũ fomenta, ex certis cauſis tũc nobis expreſsis, quæ niſi per vigilantiam Paſtoralis officij citius ſuccidantur, poſſent ad ſcandalũ nõ modicum Chriſti fidelium illarum partium faciliter peruenire. Nos igitur attendentes, quòd ſacroſancta Romana Eccleſia ab eius fundatione primæua, in ordine Sacerdotali, quem Petrus Apoſtolus, & eius ſucceſſores obſeruarunt, inſtituta, & per viros prouidos, & Sacerdotes virtuoſos adaucta, & longiſsimis temporibus feliciter cõſeruata extitit; Rurſuſq; animaduertẽtes, quòd hodiernis temporibus hominũ creſcente malitia, niſi ager Dominicus cultoribus idoneis, buccinatoribus Spiritus ſancti, & præconibus verbi Dei, qui præter cæteros in Ordinibus Fratrũ Mendicantium gratia aſsiſtente diuina, in copioſo numero reperiuntur, aſsiduè coleretur, vepribus malorum, & ſentibus vitiorũ omnium celeriter obrueretur, non potuimus, non niſi ab intimis cordis noſtri dolere, quòd inter tales viros, qui ſe mutua charitate diligere, & alter alterius iuxta Apoſtolum onera portare deberent, diſcordiæ ſeminarium excitaretur. Vnde cum vellemus ſuper his ea, qua decet, maturitate conſulere, Venerabilibus Fratribus noſtris, Guillelmo Oſtien. & Angelo Praneſtinen. Epiſcopis & dilectis filijs noſtris, Iuliano tituli Sancti Petri ad vincula, ac Petro tituli Sancti Sixti presbyteris Cardinalibus viuæ vocis oraculo commiſimus, & mandauimus, vt à ſingulis partibus prædictis, vel eorum procuratoribus legitimis, auditis hinc inde propoſitis, inter eos concordiam tractarent. Qui quidem Epiſcopi, & Cardinales, ſtatutis loco, & tempore conuocatis, auditis, & intellectis partibus prædictis (vt præfertur) & in præmiſsis grauiter & conſultò procedentes, partes ipſas de communi earumdem conſenſu, ad concordiam infraſcriptam perduxerunt. Videlicet, quòd ipſi Parochiani Sacerdotes de cætero non dicant, à Mendicantibus hæreſes proceſsiſſe, cum in veritate fides noſtra ſit illuminata, & Eccleſia exaltata per eoſdem, & præſertim per Ordines Prædicatorum, & Minorum, vt iura teſtantur. Quòdque Fratres Mendicantes non prædicent, populos Parochianos non teneri, audire Miſſam in eorum parochijs diebus feſtiuis, & Dominicis, cum iure ſic cautum, illis diebus Parochianos teneri, audire miſſam in eorum parochiali Eccleſia: niſi forſan ex honeſta cauſa, ab ipſa Eccleſia ſe abſentarent: quodque etiam nec Fratres, nec Curati inducant aliquo modo laicos ad eligendum ſepulturam apud eos, & benè caueant propter pœnas, quam imponunt Canones, cum ſit libera. Quòd etiam ipſi Mendicantes deſiſtant prædicare, quòd Parochiani non ſint obligati, ſaltem in Paſchate, proprio confiteri Sacerdoti: quia de iure tenetur parochianus, ſaltem in Paſchate proprio confiteri Sacerdoti. Per hoc tamen ipſi Fratres Mendicantes non cenſeantur excluſi, quominus ſecundum iuris communis, & priuilegiorum eiſdem conceſſorum diſpoſitionem, confeſsiones audire, & pœnitentias iniungere valeant. Quòd etiam de cætero inter ipſos Fratres Mẽdicantes, & Curatos, quoad effectum prædicandi, horas cantandi, & campanas pulſandi, ſeruetur antiqua conſuetudo, quæ temporibus antiquis ſeruata fuit in ipſo oppido Eslingen. & caſu, quo veniat aliqua occaſio, ſiue neceſsitas, non fiat commutatio temporis, vel horæ in ipſis prædicationibus fiendis, niſi de conſenſu partium. Quòdque etiam ipſi Fratres in ſermonibus eorum non detrahant Prælatis, & Rectoribus Parochialium Eccleſiarum. Nec etiam populos à ſuarũ Eccleſiarũ Parochialium frequentia, & acceſſu abſtrahant, ſiue retrahãt quoquo modo. Et vice verſa ipſi Rectores, & Prælati, aliquo modo non detrahant Mendicantibus, ſed illum fauorem, quem poſſunt, eis impendant, & in omnibus, & per omnia præſtent, ità vt vera vnitas, & perfecta charitas inter eos oſtendatur. Nos itaque illius vices gerentes in terris, qui Apoſtolis ſuis dixit; Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis; cupientes ſuper his opportunè prouideri, motu proprio, non ad alicuius ſuper hoc nobis oblatæ petitionis inſtantiam, ſed de noſtra certa ſcientia, & mera voluntate, concordiam prædictam, ac omnia, & ſingula per præfatos Epiſcopos, & Cardinales ordinata, ad hoc vt perpetuo inconcuſſa perſiſtant, auctoritate Apoſtolica, & ex certa noſtra ſcientia approbamus, & confirmamus, ac viribus perpetuò ſubſiſtere debere decernimus ſupplentes omnes, & ſingulos defectus tam iuris, quam facti, qui forſan interuenerunt in eiſdem. Iniungentes nihilominus Archiepiſcopis, Epiſcopis, Plebanis, Rectoribus, Curatis, nec non Prioribus, Guardianis & ſingulis Fratribus Ordinum Mendicantium ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ, quam contrafacientes, & quemlibet eorum contra facientem incurrere volumus eo ipſo; à qua abſolui nequeant, niſi de expreſſo conſenſu partis læſæ, & debita ſatisfactione præuia, inuiolabiliter obſeruent, & quantum in eis eſt, ab alijs obſeruari faciant, & inſuper quaſcumque lites, & cauſas coram quibuſcumque cauſarum Palatij Apoſtolici Auditoribus, ſeu alibi occaſione prædictorum, inter dilectos filios, Decanum, & Capitulum Eccleſiæ Spirenſis, & Curatum dicti oppidi, ac Fratres prædictos indeciſas pendentes, illarũ ſtatus, tenores, & formas, & in eis geſta & actitata, præſentibus pro expreſsis habentes, ad nos harum ſerie, motu, ſcientia, & auctoritate prædictis aduocamus, & litem, ſeu lites ipſas penitus extinguimus: & ambabus partibus prædictis litis huiuſmodi cõſortibus, ſeu illis adhærentibus, perpetuũ ſilentiũ imponimus. Non obſtantibus Conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, ac priuilegijs iiſdẽ Fratribus in genere, vel in ſpecie conceſsis, cæteriſque contrarijs quibuſcumque. Nulli ergo &c. Datum Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ M. CCCC. LXXVIII. XV. Calend. Iulij Pontificatus noſtri anno ſeptimo. Exc. lib. 2. de treuga, & pace, capit. 2.

XIII. *Multa bona fiũt à FF Prædicatoribꝰ per Roſarij propagationẽ.*

Prædicabat in diplomate Sixtus Pontifex, fidem Catholicam illuminatam, & Eccleſiam vniuerſalem exaltatam, præſertim per Ordines Prædicatorum, & Minorum. Id verò etſi omnibus temporibus Prædicatores, certè vel maximè hoc ipſo egregiè præſtiterunt, ferè in vniuerſa Germania, Confraternitate SS. Roſarij Diuæ Deiparentis feliciter propagata. Ab huius enim apud Dominicanos Colonienſes inſtauratione, opera eorundem Fratrum Fides Orthodoxa ſplendidioribus radijs in Germania effulſit, cultus diuinus amplificatus, deuotio, & pietas reſtituta, frequentia Sacramentorum reuocata, mores in melius commutati, diſciplina Chriſtiana ad veterem rigorem conformata, odia, rancores, & ſimultates temperatæ: cœtus piorum aucti; quando id inſtitutum amplexi ſint viri Principes Eccleſiaſtici, & ſeculares, qui exemplo populis præirẽt, ad omnẽ ſanctitatis perfectionẽ. Dederunt hoc tempore nomina Sodalitati Roſarij Coloniæ præſentes, Alexander Epiſcopus Forliuien. Sixti IIII. Nuncius ad Fridericum Imperatorem, atque Clerus

Baſilicæ Blonien. cum Rectoribus Vibu, & vniuerſitatis. Poſt Apoſtolicum Legatum, manibus proprijs nomina ſua in indiculum retulerunt. Imperator Fridericus. Adolphus Archiepiſcopus, & elector Moguntinus, Ioannes Archiepiſcopus, & Elector Treu eren. Guillelmus Epiſcopus Aureatenſis, Henricus Epiſcopus Monaſterië Epiſcopus Spiren. Vangionũ, cæteriq; plures. Itẽ Leonora Auguſta, Maximilianus Archidux Auſtriæ, Dux Burgũdiæ; Philippus Comes Palatinus Rheni Elector, Albert⁹ Dux, & Elector Saxoniæ, Albertus Dus & elector Brandeburgicus, Sigiſmundus Dux Auſtriæ, Ludouicus Dux Bauariæ, Albertus Dux Bauariæ à Monichen, Fridericus Bauariæ Dux à Spanheim, Erneſtus Dux Saxoniæ, Hẽricus Landgrauius Haſſiæ, Chriſtopborus Marchio Badẽ. Ludouicus Lantgrauius Haſſiæ cum filio ſuo Wilhelmo: Sigiſmũdus, Erneſtus, Rodolphus fratres & Principes in Anhalt. Comites Aſcaniæ, Hẽricus Comes Naſſau, Dñs in Bylſtein, Philippus Comes in Virnenberg. Ioannes à Naſſau, & hæredes eius quattuor, Theodoricus, Conradus, Ioannes, Theodorus, Comites in Manderſchet. Henricus Dux à Parlbaſſ, Fridericus Marchio Brandeburgicus; Ioannes, & Sigiſmundus Duces Bauariæ; Willhelmus Dus Saxoniæ cum Carhatina vxore; Ioannes Dux Bauariꝫ Præpoſitus Auguſtanus; Wolfgangus Dux Monachij; item Comites variorum titulorum, & officiorum xix. Maria Dux Brabantiæ, vxor Maximiliani, Eleonora Dux vxor Sigiſmundi Auſtriaci, Maria Dux Iuliacen. & Montenſis, Sibylla Marchioniſſa Brandeburgen. Anna Mater Principum Anhaltinorum, & aliæ quamplures fæminæ illuſtres. Auguſtanorum ciuium XXXII. M. Aquiſgranenſiũ XIII. M. Baſilienſiũ 7484. Francofordientium XI. M. Leodienſiũ IIII. M Brabãtinorum XXX. M. aliorum autem ex diuerſis ciuitatibus, Oppidis, & pagis innumerabilis numerus. Variorum prætereà Ordinum integra cœnobia eidem Sodalitati nomina cum omnibus Monachis, & Fratribus inſcripſerunt, Rudolphus Weinweiler, Abbas S. Benedicti propè Baſileam cum ſuo Conuentu. Abbas Spanheimen. Ord. S. Benedicti cum ſuo Conuentu 100. Fratrum, Conuentus S. Benedicti in Rothen ad Groningam. Conuentus S. Benedicti in Norda. item Terzingæ. Conuentus Carthuſianorum S. Beati ad Confluentiam. Carthuſia ad Argentinam, item propè Delſium. Cõuentus Ciſtercien. Ord. ad Salisburgum, & alius ad Groningam. Conuentus de tertia Regula S. Franciſci ad Nouẽſium, S. Nicolai. Itẽ ad Aquas Mariæ. Cõuentus Canonicorũm Regulariũ Traiecten. Bruxellen. Ebersbergen. Truttenhauſen, Mortzẽ Strallen. Berckling en. Item Cœnobia Sanctimonialium innumerabilia. Fugiebant ſcilicet ad iſtum lyburnum à facie iræ, & indignationis diuinæ, quemadmodum B. Alanus Rupenſis Dominicanus, propter viſionẽ quandam conſpectam præmonuerat. Referebat, ꝙ aſpexit. Erat aliquandò quidam deuotus Beatiſſimæ Virginis Mariæ in Pſalterio ſuo, qui quodam feſto magno Virginis Mariæ fuit raptus veraciter ad ſuperna: videbaturque ſibi, quòd ex omni parte mundi voces audiebantur terribiliſſimæ; *Vindictam, vindictam, vindictam de habitantibus in terra.* Poſt illas voces cernebat, quòd tamquam cæleſtia ignea flamma ſe funderent ſuper habitatores terræ: illicoque perijt hominum innumerabilis multitudo, atque ad clamorem pereuntium cæteri cœperunt vocare auxilium. Et ſubitò de cælis venit Nauis vna ſyderea, Stellis ornata cæli, multiſque albis alijs vallata; & hæc per aëra volitabat, miroque modo deſuper tecta fuit; & tantæ magnitudinis erat, vt innumeri in eam potuiſſent intrare. Ibi cernebat L. de parte vna nauis, & L. de parte alia, & L. in tecto, qui venis aquam infundebant, extinguentes horribiliſſimum quod ardebat incendium. Atque in capite Nauis tamquàm Patrona reſidebat quædam Domina tam mirabilis, vt fuerit inexplicabile; iuſque Dei ambiebat Nauim illam. Et Regina vociferantibus ſic aiebat: *Miſeri filij hominum, ad me confugite, ne præſentis in hoc diluuio pereatis. Nam ſicut dudum mundus à diluuio peccatorum eſt liberatus per ſalutationem Angelicam; ſic & nunc venite ad me per eandem Salutationem.* Et videbat ille, quod Vniuerſi, qui hanc Salutationem accipiebant, haberent auxilium. Veniebant enim columbæ candidiſſimæ, quæ eos ad arcam deportabant: & Beatiſſima virgo Maria conuiuium magnum in eſcis totius iucunditatis, & in vino diuinæ inebriationis eis faciebat. Eiuſdem mandato Dominæ, Angeli trium Quinquagenarum, qui incendium extinguebant, in altiſſimo monte conſtruxerant, breuiſſimo tempore ciuitatem miræ magnitudinis, cum turribus centum & L. vbi omnes Pſalterij B. Virginis Mariæ cultores fuerunt poſiti, vt præſeruarentur, ab inſtanti incendio, quo nunc penè totus mundus in omni ſtatu deuoratur. Et ait benigniſſima Maria. *Sicut qui nauim Noe contempſerunt, omnes in diluuio perierunt; ſic omnes qui me, & Pſalterium meum contemnunt temporibus nouiſſimis, procul dubio in iſto diluuio peribunt.* Cæterum iſtud diluuium, tamquam alter infernus videbatur. & vix alibi miſericordia apparebat, niſi vbi Maria inuocabatur. Porro perſona, quæ hæc vidit, plurimos vidit, qui ex officio debuerunt ad Mariã confugere tali in tempore diluuij, qui magis eam blaſphemabant; ſicque cum blaſphemijs ſuis, turpiſſima morte cum tali diluuio ad tartara decurrebant. Plurimos autem videbat viros, & mulieres ſimplices qui in ſimplicitate ſua ad Mariam cum Pſalterio confugientes; ab ea habebant benedictionem, & præſeruationem. inter quos vidit quoſdam Eccleſiaſticos, & laicos, qui eodem die ſunt mortui, tempore peſtilentiali. Hanc Alani viſionem, cum Prædicatores diuulgarent, ingentem numerum ad eam Sodalitatem aggregarunt: quorum pium inſtitutum poſtquam Sixtus Pontifex intellexit, dato diplomate comprobauit, & Pontificia liberalitate ad deuotionem magis inflammauit. Ita habet hoc diploma.

Plures illuſtriſsimi viri ac Principes ſodalitati Roſarij nomina dant.

Sixtus Epiſcopus, Seruus Seruorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam.

Paſtoris æterni vices, meritis licet inſufficientibus in terris gerentes, oues Dominici gregis nobis cælitus creditas ad caulas ſalutis æternæ, & ad præparandam ſibi perennem gloriam, indulgentijs, & remiſſionibus ſedulò inuitamus; vt eò deuotius orationes Altiſsimo effundant, quo per illas ad alia pia opera, quæ in hac mortali vita exercuerint faciliùs attingere poterint præmia felicitatis æternæ. Cum itaque, ſicut accepimus, in Eccleſia Domus Ordinis. FF. Prædicatorum Colonienſis, ſit quædam Confraternitas vtriuſque ſexus Fidelium, de Roſario B. Virginis nuncupata, ad honorem Angelicæ ſalutationis inſtituta; cuius Confratres, & Sorores tribus diebus cuiuslibet hebdomadæ Orationem Dominicalem Quindecim, & Angelicam Salutationẽ C. & L. vicibus, omnibus tribus diebus eiuſdẽ hebdomadæ, ad honorẽ eiuſdẽ B. Virginis, iuxta ipſius Confraternitatis inſtituta dicere cõſueuerũt (quas quidẽ orationes, & ſalutationes, Roſariũ appellãt) ac extra Ciuitatẽ Colonien. alijs Ciuitatibus & locis ſint complures vtriuſq; ſexus eiuſdẽ Cõfraternitatis; Nos cupiẽtes, vt ipſi Confratres, & ſorores, & ſedulius, & deuotius prædictis, orationibus intẽdãt, quo ex hoc dono cæleſtis gratiæ vberius cõſpexerint ſe refectos, de omnipotẽtis Dei miſericordia, ac Beatorũ Petri, & Pauli Apoſtolorũ eius auctoritate cõfiſi, volumus, & auctoritate Apoſtolica ordinamus, quod oẽs, & ſinguli Cõfratres vtriuſq; ſexus iſtã Confraternitatẽ prædictã ſeruantes, tã in dicta ciuitate Colonienſi, quã etiã alibi vbicũq; locorum, nunc, & pro tempore exiſtentes, verè pænitentes, & confeſſi, qui orationem Dominicam, & ſalutationem Angelicam prædicto modo dixerint, in ſingulis Natiuitatis, Annunciationis, Aſſumptionis eiuſdẽ Beatæ Mariæ virginis feſtiuitatibus, ſeptẽ annorũ, & totidem Quadragenarum de iniunctis ſibi pænitentijs relaxationem

Eandẽ Roſarij ſodalitate Sixtus Pontifex comprobat.

habeant, & conſequantur, præſentibus perpetuo duraturis. Nulli ergo hominum &c. Datum Romæ apud S. Petrum, anno Incarnationis Dominicæ M. CCCC. LXXVIII. 3. Calend. Iulij. Pontif. noſtri anno 7. Andreas Coppenſten. lib. tertio de Roſario.

XIV. *FF. Prædicatores Eccleſiæ, & fidei orthodoxæ conſulunt.*

His indulgentijs ad populum diuulgatis, Dominicani vniuerſalem Eccleſiam ad cultum B. Virginis ampliorem excitare, adeòque ipſam Eccleſiam exaltare & dilatare ſatagebant. Alibi etiam fidem Orthodoxã vel enubilabant, vel ſeruabant. Hoc enim anno meliori Hiſpaniæ fato, quod eatenus factum non erat, quæſtionibus habendis aduerſus religionis deſertores, atque hæreticos, alijſque in veram pietatem criminibus vindicandis, certi iudices deſignati in Caſtella ſunt, diſcreti ab Epiſcopis (quorum eæ partes ab antiquo erant) Sixti Pontificis authoritate, & fauore principum armati, Inquiſitorum ab officio nomine. Moré in alijs prouincijs frequentem Italia, Gallia, Germania, Polonia, ipſaque Aragonia, hoc vt diximus anno, Caſtella eſt imitata; neque in ſtudio impios conatus vindicandi, ſe ab vlla gente vinci paſſa eſt. Auctor conſilij fuit Hiſpaniæ Cardinalis. Licentia ſuperiorum temporum, multa in ea prouincia erant deprauata, Mauris, Iudæiſque cum pijs promiſcuè verſantibus, nullo non commercij genere. Praua conſuetudine, vſuque nonnullos è piorum numero infici neceſſe fuit: plures Chriſtiana ſacra, quæ ſuſceperant patria ſuperſtitione abdicata, fide inconſtanti, nullo vetante deſerebant. Labes, Hiſpali maximè eſt graſſata. In ea vrbe primum quæſtionibus arcano habitis, de ſontibus grauiſſimis pœnis vindicatum. Nam maiori commiſſo delicto, igne post diuturnum carcerem, & tormento necabantur. leuiori de cauſa, ignominia inurebatur familiæ perpetua. non pauci bonis publicatis, æternis tenebris vinculiſque mandati. Rubra Crux obliquis radijs in crocea veſte, quam S. Benedicti vocant, pleriſque data inſignis, à cæteriſque diſcreta; vt eſſent documento, & magnitudine ſupplicij terrerent alios. Quod vſu ſalutare extitit, graue initio prouincialibus viſum eſt. Illa maximè; Parentum ſcelera, filiorum pœnis lui. Occulto accuſatore reos fieri; neq; cum indice compoſitos damnari. Contra quam olim erat, peccata in religionem vindicari morte. Illud grauiſſimum, adimi per inquiſitiones loquendi libere, audiendique commercium: diſperſis per vrbes, & oppida, & agros obſeruatoribus, quod extremum in ſeruitute credebant. Ita diſcrepantibus indicijs, nonnulli mortis pœnam remouebant; cæterum ſuppliciorum acerbitates omnes complectebantur. In hoc numero Ferdinandus Pulgarius arguto, atq; eleganti ingenio; cuius extat de Ferdinandi Regis rebus geſtis hiſtoria. Alij qui tædare religionem, & ſanctiſſimas cærimonias mutare conati eſſent, eos frui vita, & communi ſpiritu non putabant oportere; bonis, & ignominia multandos videri, nulla filiorum cura. Præclare id legibus comparatum, vt charitas liberorum cautiores parentes reddat. Occulto indicio tergiuerſationes vitari; neque niſi de conuictis aperte, aut confeſſis pœnas ſumi. In multis ſæpe antiquos Eccleſiæ mores, prout res exigunt, & tempora mutari; & maiorem licentiam maiori ſeueritate coercendam videri. Succeſſus opinionem ſuperauit. Ii iudices, ne ampliſſima poteſtate ad quæſtum, ſæuitiamque abuterentur, optimis legibus cautum ab initio. Plures, dies, & maior rerum vſus adiunxit. Quod caput eſt, viri integerrimi atque ſanctiſſimi ei muneri præfecti ex vniuerſa prouincia delecti fuere, quorum arbitrio ſingulorum fortunæ, fama, ſaluſque permiſſa eſt. Toti adminiſtrationi Thomas Turrecremata tum quidem Præfectus eſt, ex Dominicano Ordine, vir prudens, doctuſque præcipua apud Reges gratia, quorum peccata per pœnitentiam expiare conſueuerat, Segobienſi ſui Ordinis Cœnobio præfectus. Authoritas initio Caſtellæ finibus terminata, quarto poſt anno in Aragoniam tranſiit, Galbe, & Orrerio ex eo Ordine inquiſitoribus non amotis. Ab eodem competentibus locus, prout res erant, iudices delegati nullo ſtatario Tribunali. Conſequentibus annis Supremus Inquiſitor, quinque viris adiunctis, iudicia maiora exercet in Curia Regia; vbi ſuprema alia Tribunalia ſunt, minora ſini, terminæ Inquiſitores. Certa loca ijs deſignantur. Hac ætate Toletum, Concha, Valliſoletum, Calagurris, Hiſpalis, Corduba, Granata, Ellerena: in Aragoniis Valentia, Cæſarauguſta, Barcino. A Fratre Thoma Turrecremata edictis propoſita ſpe veniæ, homines promiſcuæ ætatis, Sexus, conditionis, ad decem & Septem millia vltro crimina confeſſos memorant duo millia crematos igne, maiori numero in vicinas prouincias fuga dilapſos. Ab hoc initio res in hanc authoritatem creuit, atque poteſtatem; qua nulla prauis hominibus toto orbe Chriſtiano formidabilior aſt, Reipub. vniuerſæ maiori commodo. præſens remediũ aduerſus impendentia mala, quibus aliæ prouinciæ exagitantur, cælo datum. Nam humano conſilio aduerſus tanta pericula ſatis caueri non potuit.

17. Millia hominum ad ſanã fidẽ redacta opera fr. Thomæ de Turrecremata Ord. Prædic.

XV. *Ferdinandus Caſtellæ Rex, inducias cõcedit Mauro Regi Granatẽſium.*

Hæc dum in Caſtella agerentur, Maurus Granatenſium Rex, Oratores ad Ferdinandum Catholicum miſit qui inducias, quæ inter vtramque gentem erant, concedi denuò poſtularent. Negauit Ferdinandus, niſi vectigali repræſentato, quod ab antiquo pendere eſſent ſoliti. Legatus de ea re Granatam reſponſum à Barbaro; Reges qui vectigal pendiſſent, iampridem eſſe extinctos: ea tempeſtate in ædibus monetariis Granatæ, neque aurum, neque argentum cudi, ſed lanceas, ſagittas, acinaces conflari. Offenſus inſolenti reſponſo Ferdinandus, parendum neceſſitati iudicans inducias tamen conceſſit. Domeſticæ turbæ, & Luſitanici belli metus, & maioribus conſilijs Ferdinandum auocabant. Ioanni quoque eius patri Aragonum Regi, duplex contentio fuerat. Inprimis Ioannem, ex Ferdinando pridie Calend. Iulias nepotem, in ſpem Regnorum paterni, auitique, Aragoniis moribus imbuendum ad ſe mitti poſtulabat; vel illud maximè verens à multo vſu cautus, ne fidei alicuius concreditus, quod ſuperioribus annis factum meminerat, occaſio eſſet malè ſentientibus, rebus in Caſtella eius præſidio nouandis. Deinde ſollicitudo eumdem tenebat, de Cæſarauguſtana Eccleſia, quam Ioannis Aragonii obitu Alfonſo nepoti deſtinabat, quem Ferdinandus Ceruerææ in Catalaunis ſuſceperat furto. Vitium natalium facilè ſupplebat Pontifex Sixtus; ætatis veniam, vt daret, induci non poterat, puero Sexenni. Inter has contentiones vacuus diu Pontificatus, Auſiæ Dezpuchio Cardinali datus eſt, ſpe Aragonium Monteſiæ Magiſtri, cui erat, Cardinalis ſanguine proximus, id meritis daturum. Non tulit ille tamen dolorem, adiunctis minis, atque in Cardinalis bona, & cognatos graſſatus, peruicit tandem, annitente præſertim Neapolitano Rege, cui multum Sixtus Pontifex tribuere erat ſolitus, vt ea Eccleſia Alfonſo puero iure perpetuæ adminiſtrationis daretur. Nouum, damnatumque exemplum inductum, vincente Pontificiam conſtantiam, Regum importunitate, in Eccleſiæ iura inuadentium, atque, libertatem, quod ſemper accuſabitur, & ſemper erit. Et erat ea tempeſtate moribus vſurpatum, nè Epiſcopi Eccleſiis Hiſpaniæ darentur, niſi quos Reges poſtularent, nominarentque. Qua occaſione paulo poſt noua contentio de Turiaſonenſi Eccleſia orta eſt, cui Petro Ferricio Cardinali defuncto, Pontifex Andream Martinum Epiſcopum dedit. Reſtitit Rex Ferdinandus; vtque Hiſpaniæ Cardinalis mutata ſententia daretur, contendit, atque peruicit. Controuerſia finem accepit, cum Raphaële Galeotto, quarto poſt anno Goachenſi Eccleſiæ tum vacuæ à Sixto Pontifice propinquo præfecto, effecit Rex eo amoto, Alfon-

ium Burgenſem, Regiæ conſcientiæ procuratorem è Dominicano Ordine Cordubenſem Epiſcopum, rectorem Conchenſibus dari. Regibus Caſtellæ in perpetuum, vt quos ipſi experijſſent, ij Epiſcopi præficerentur, addita prærogatiua. Dederat etiam ante quattuor annos Henrico Regi, ne exteri homines amplius in Caſtella Sacerdotia expectarent; de quo lis diu fuerat cum nonnullis. Alfonſus is extrema ætate Palentinus Epiſcopus, ſuo Ordini Diui Pauli monaſterium Valliſoleti conſtruxit. Quo etiam anno, venia propinquitatis, non ita pridem Regi Luſitano facta, Romæ à Sixto Pontifice abrogata fuit, Ioannæque coniugio interdictum. In quo maior ratio eſt habita Neapolitano Regi gratificandi, id conuitio expetenti, quam vt quibuſdam videbatur, maieſtatis atque conſtantiæ. Miſſæ de ea re litteræ Pōtificiæ menſe Decembri in Hiſpaniam. *Mariana lib. 24. c. 16. 17. 18. Surita lib. 20. c. 10. 23. 25.*

XVI. *Excuſatur Sixtus Pōtifex.* Non deſunt tamen, qui Pontificem iure merito excuſent, quod priorem veniam abrogarit, atque coniugium cum Ioanna interdixerit. Præſtat primum commemorare, quibus de cauſis indulſerit. Alfonſus Luſitaniæ Rex, bellum cum Ferdinando Caſtellæ Rege gerens ad Ludouicum Galliarum Regem opis petendæ cauſa confugerat. Illi tandem poſt multa Ludouicus reſponderat, vt cauſa, pro qua bellum erat continuandum, fieret iuſtior, debere, ipſum inprimis neptem ex ſorore, iuxta conſuetudinem Romanæ Eccleſiæ vxorem ducere. Alioquin neque ille poſſet eſſe aliquando Caſtellæ Rex, nec ſe illi poſſe iure opem ferre. Et quia intercedat illi cum ducenda vxore propinquitas ſanguinis, quæ eſſet impedimento, quominus iure poſſet fieri, ſupplicandum eſſe à ſummo Pontifice, vt illos legibus ſolueret, quos prohiberent in iura connubij, matrimoniumque conuenire. Hoc Ludouici reſponſo Luſitanus non multum lætus, exequitur tamen, quod ille monebat. Litteræque ſupplices ab vtroque ea de re ad Summum Pontificem datæ, cœptumque in Curia diſceptari de negotio; neque defuerunt vtriuſque partis aduocati, qui rem in ſummam difficultatem deducerent. Vrgebant Pontificem Regis, & Reginæ Hiſpaniarum Legati, dicentes ex illa diſpenſatione, ſi concederetur, ſequuturum multa detrimenta per omnem Hiſpaniam, cædes, latrocinia, agrorum populationes, viarum graſſationes, atque dari materiam, vnde religio mortalium, & cultus diuinus minueretur. Cumq; diſpēſationes huiuſmodi, conciliandæ pacis & tollendarum litium, contentionumque cauſa concedi debeant, nunc concederetur in ſeminarium diſcordiæ, & ſimultatis, non modo ipſorum Regum; ſed etiam Summatum, & infimatum, & mediocris conditionis hominum odia, inimicitiæ, diſſenſiones orirentur, & quæ bello ampliores ſequi conſueuerunt. Inſtabant ex altera parte Gallorum Regis Legati, & Procuratores, dicentes iniuſtè ſibi denegari, quod alijs concedi ſolet, neque Regem ſuum ita meritum eſſe de Apoſtolica Sede, vt eius petitiones in caſſum cedere deberent. His Pontifex videbatur fauere propterea quod opera Gallorum Regis indigebat, ad certas quaſdam res, ad Cameram Apoſtolicam pertinentes. Tandem vicit vtilitas, diſpenſationem conceſſit, deditque Luſitano perferendam, ſecreto tamen, ne res aduerſarijs nunciaretur. *A. Nebriſſen. decad. 1. lib. 6. c. 7.* Non poterat ea res latere, Ferdinandum, & Iſabellam Reges. Itaque tamen ſibi metuentes, ne per occaſionem matrimonij cum Ioanna nepte Alfonſus Regno Caſtellæ immineret, ac exinde bella cruenta ſequerētur; tantum apud Sixtum Pontificem pericula repræſentantes, profecerunt, vt is diſpenſationem abrogarit, vetueritque, ne Luſitanus Ioannam ſuper induceret. *Surita c. 25.*

XVII. Hoc anno miſſi ſunt à Sixto Pontifice in Scotiam Legati, qui Patricium Grahamum, Sancti Andreæ Archiepiſcopum reum agerent: quem poſtea Pontifex cum Cardinalibus ſententijs ſuis condemnarunt, omniq; dignitate, ordinibuſque Eccleſiaſticis deiectum, Epiſcopatuſque ſui munere priuatum, ſimoniacum ſchiſmaticum, hæreticum, & excommunicatum, in carcerem perpetuum detrudi decreuerunt. Quod & factum eſt; eiuſque loco ſubſtitutus eſt, Guilhelmus Scheues, Sancti Andreæ Archidiaconus, cuius fidei commiſſus eſt idem Patricius, vt eum in carcere cuſtodiendum curaret. Primum itaque deductus eſt ad Diui Columbæ inſulam, indè ad Xenodochium à Dunfermelin, poſtremò ad arcem Lochleuin, ibique mortuus ſepultus eſt in inſula Diui Seruani, *in appendice Scotorum hiſt. Boethij & Leſleus lib. 8.* Buchananus damnati nominis author, per calumniam, atque inuidiam oppreſſum fuiſſe Patricium memorabat, quando ſtatum Eccleſiæ Regni Scotiæ ſub Iacobo III Rege, qualis eſſet, deſcriberet. Iacobus Rex, *ita refert*, qui ſuperioribus annis aſſueuerat ocio domeſtico, ac raro prodibat in publicum, iam nouus etiam maritus, domeſticis voluptatibus magnam temporis partem impartiebatur; atque excluſa nobilitate, in paucorum miniſtrorum poteſtate totus erat. Cum eſſet enim ingenio acri, & præferuido non facile ferebat ſententiam ſuam à conſultoribus reprehendi. Ita cum Procerum in cenſendo refugeret libertatem, tales circa ſe habebat, qui non corrigerent, ſed approbarent ſua decreta, & repugnandi offenſione vitata, obſequendo gratiam pararent. Inter hos aulæ mores, Ordo Eccleſiaſticus nihilo ſanctius agebat. Quāuis enim luxu, & auaritia iam multos annos Eccleſiæ miniſtri laboraſſent, remanſerant tamen adhuc ſpecies quædam antiquæ grauitatis, quæ & ſtimulos litteras diſcentibus adderet, & qui in diſcendo profeciſſent, ſpem emolumenti eis inijceret. Eligebantur enim Epiſcopi à Collegijs Canonicorum, & Cœnobiarchæ à ſuis Sodalibus tum autem aulicos, qui Regis animum, & arces obſederant, lucri oſtentata magnitudo, & eorum, quibus cum certamen eſſet infirmitas eo facile perduxit, vt Regi ſuaderent, ne rem tanti emolumenti penes homines (vt ipſi vocabant) ignauiſſimos, & ad nullam reipub. partem capeſſendam idoneos eſſe ſineret, ſed poteſtatem deſignandi, quos vellet, ad ſe reuocaret. Inde enim non defuturum, vnde & contumaces reprimeret, & dubios retineret, & benemeritis gratiam referret. nunc autem penes vulgi fecem honores, & opes eſſe, non minus in publicis neceſſitatibus parcos, quam in domeſticis voluptatibus profuſos. vnum Regem eſſe oportere, in quem oculi omnium ſint intenti; penes quem ſit, & puniendi, & ignoſcendi, & remunerandi facultas Cum his, & ſimilibus blandimentis Regis animum ætate infirmum, nec ſatis aduerſus pecuniam firmum, & praua conſuetudine labefactatum, & à natura pronum ad licentiam, in ſuam ſententiam pertraxiſſent, continuo noua rerum facies, per totum regnum orta fuit, rebus omnibus tam ſacris, quam profanis, in aulam velut ad publicam nundinationem propoſitis. Patricius autem Gramus, qui præcipitantem Eccleſiam vnus velut ſuſtlaminabat cum inimicis omnia domi tenentibus, Romæ aliquot annos ſubſediſſet, certior per amicos factus, quo in ſtatu res eſſent, fretus propinquitate Regis, è cuius amita magna natus erat, ad ſuos redire ſtatuit: & vt animos hominum pertentaret, diploma de Legatione impetrata præmiſit, & promulgandum curauit: quæ res magnam ei inuidiam ſtatim conflauit. Nam qui redemerant in aula honores Eccleſiaſticos, nè prædam, & pretium ſimul amitterent, metuebant; & qui ſpé creſcendi ex aulica nundinatione conceperant, aditum ſibi obſtrui dolebant. Nec minus fremebat ea factio, quæ ſacerdotia mercenario quæſtu à Rege impetrauerant, vel impetrata alijs diuendebant, ne genus illud lucri è manibus eriperetur. Hi

Archiepiſcopus S. Andreæ in Scotia omni dignitate priuatur.

omnes coniuratione facta, maledictis Patricium abſentem onerabant, & in Regiam collecti querebantur, vetuſta maiorum iura, & recentia Regum edicta violari, ac multa vniuerſo Regno damnoſa per Romano petas agitari, quorum cupiditati, niſi maturè obuiam iretur, Regem breui in ordinem redactum iri, & penes illos rerum omnium poteſtatem fore. Id periculum, vt præuenirent, ex decreto conſilij ad Patricium vix naui egreſſum miſerant, qui vetarent, ne illam ſui muneris partem attingeret, donec Rex de querimonijs aduerſus eum ad ſe delatis cognoſceret. Dies dicta, vt Edimburgi adeſſet, ad Cal. Nouembres. Interea, cum amici, & propinqui confirmarent, Regem in tam iuſta cauſa non iniquum fore; idque ex rumoribus aduerſa factio reſciſſet; Regis, & Aulicorum animos, magnæ pecuniæ promiſſione ita ſibi deuinxerat, vt numquam deinde Patricius, æquo iure cum aduerſarijs contendere potuerit. In Conuentum accitus, cum diplomata protuliſſet, è quibus oſtenderet, ſe à Romano Pontifice, Archiepiſcopum Fani Andreæ, Primatem Scotiæ, & Legatum, ad Eccleſiaſticum ſtatum ordinandum in triennium creatum, à minoribus quidem Sacerdotibus ſatis æquo animo auditus erat; gaudebant enim, munus tam neceſſarium viro bono, & erudito commiſſum; ſed hi metu potentię aliorum, qui ſibi Regem, & aulicos conciliauerant, mutire palam non audebant. Aduerſarij, vt fauor populi erga Patricium elangueſceret, mora interpoſita, Pontificem Romanum, qui vnus in ea cauſa iudex eſſe poſſet, appellarant. Ipſe, ad ſuam Eccleſiam remiſſus, veritus erat, dum lis diiudicaretur, Archiepiſcopi inſignia vſurpare; aut quicquam, præter conſueta ſuperioribus Epiſcopis munia attentare. Inter hæc exortus eſt Patricio, leui de cauſa, nouus inimicus, ſed omnium longè acerrimus, Gulielmus Seueſius. Is iuuenis acri ingenio, cum aliquot annos Louanij, apud Ioannem Sperincum medicum, & Aſtrologiæ ſtudijs nobilem egiſſet, reuerſus ad ſuos, cum cætera ingenij dexteritate, tum ſcientiæ rerum cæleſtium iactatione, breui in aulicorum gratiam ſeſe inſinuauit. Ea res magnum ei fauorem conciliauit, quod aula omnibus diuinandi generibus, tum vſque ad inſaniam dedita erat. Seueſſius igitur, ingenij acrimonia, & aulica gratia florens, breui Archidiaconus Fani Andreæ deſignatur. Cum ab Archiepiſcopo ad id munus non reciperetur, communicato conſilio cum Ioanne Loeco, tum Scholarum publicarum Rectore, & Patricij inimico, machinas omnes ad eum ſubuertendum admouerant. Rector, fretus Romani Pontificis priuilegio, quo à iuriſdictione Patricij erat exemptus, et Sacris interdixerat. Hanc ille hominis ex inferiore Ordine comminationem ita contempſerat, vt, etſi venieus in aulam eiſdem ditis ſemel, atque iterum eſſet petitus, nihil tamen de ſuperioris vitæ conſuetudine remitteret. Tum inimici (vt mos eſt eum diræ Eccleſiaſticæ contemnuntur) Regis auxilium implorauerant, ac Patricium omnibus ſacris ædibus excludi procurauerant, in bona eius procuratione fiſci immiſerant, comites graui interdicto diſcedere iuſſerant; cuſtodes dederant, qui obſeruarent, ne quicquam, quod edicto repugnaret, attentaret. Epiſcopi reliqui, ne erga Regem tam beneuolum ingrati viderentur, ſummam pecuniæ grandem quam tenuioribus Sacerdotibus grauare extorſerant ad eum attulerunt. Rex hac præda potitus; velut Patricij miſertus cœperat cum eo mitius agere, ac miſſi ad eum Abbate Sanctæ Crucis & Seueſſio, Epiſcopus Regi, & Epiſcopo Seueſſius reconciliatus videbatur; ſed pecunia aere ab amicis collata, & ad Regē perlata. Igitur Patricius, quaſi omnibus moleſtijs liberatus, cum ad villam ſuam Monimaliom diuertiſſet, atque ad ea, quæ ſui muneris erant, priuatim, & publicè obeunda ſe compararet, Menſarij Romani ab inimicis in eum immiſſi, ob nondum ſolutam pro diplomate Pontificio pecuniam, ei ſacris interdicunt. Erat autem ille ad extremam inopiam iam adductus. Nam & ante, & poſt reditum; cenſus eius maiore ex parte à Procuratore Regio erant in fiſcum relati, & quod ab amicis potuit confici, Regi, & aulicis datum. Miniſtris autem Regijs iterum in poſſeſſionem immiſſis, ipſe in arce ſua adhibitis à Rege cuſtodibus, ac domeſticis miniſtris ablegatis, ſeruari iuſſus etiam ad inopiam conſilij redactus eſt. Gulielmus Seueſius capitalis inimicus, veluti, mentis parum compoti, à Rege primum Adiutor (vt vocant) eſt datus, deinde à Sixto Pōtifice approbatus. Mox idem Seueſſius, per factionis aduerſæ potentiam Quęſtor electus, qui de vita, & moribus eius inquireret. Multa ei leuia, multa ridicula, quædam etiam incredibilia obiecta inter hæc, quod interim vno die ter ſactificaret, idque ea ætate, qua vix reperiebatur in Scotia Epiſcopus, qui ternis menſibus, ſemel id munus obiret. Ibi inimico iudice, conductis teſtibus, Epiſcopatum eierare coactus eſt. Seueſſius, qui decretum ad Pontificem pertulerat, in eius locum ſuffectus. Nec inimici hac hominis clade contenti, cū omnes eum contumelias magno animo ferre conſpicerent, curarunt, vt in cœnobium aliquod deuiū, quatuor adhibitis cuſtodibus includeretur. Electa eſt Aemona, ſcopulus verius, quam inſula. Inde, exorto bello, metu Anglicæ claſſis, poſt triennium translatus eſt Fermelinodunum. Inde rurſus in arcem, quæ eſt in lacu Leuino; atq; ibi tandem ætate, & miſerijs cōfectus, deceſſit; vir nullius ſceleris compertus, doctrina, & virtute, nemini ſui temporis inferior. Reliqui viri boni calamitate eius deterriti, ſpe abiecta inſtaurandæ Eccleſiaſticæ diſciplinæ, ſeſe ad ſua priuata quiſque negotia contulerunt. In aula, Sacerdotia aut vendebantur, aut adulatoribus, & turpium voluptatum adminiſtris, in præmium cedebant. *Rerum Scoticarum lib.* 12.

Felicior, quia moderatior, prudentiorque Iacobus Vlfonis Archiepiſcopus Vpſalenſis in Suecia. Is etiam à Romano Pontifice, ea dignitate, & pallio Archiepiſcopali ornatus, & in Sueciam Roma reuerſus, parum aberat, quin Sede ſua deijceretur. Spectator tamen fuerat eius belli, quod pertinacibus animis gerebatur, inter Chriſtiernum Danum Regem, & Stenonem Sturæ, Regni Sueciæ Gubernatorem. Cumque neutri parti auxilium ferret, creditum fuit, ipſum non ſincerè pro publica patriæ ſalute ſentire. Ergo de abdicando eo cogitabant, qui de Chriſtierno victoriam retulerant: Ibi Iacobus excuſationem à non præmeditato caſu mutuatus, vt ſuſpicionem dilueret: atque dedecus euaderet, in Senatu regni ſurgens, obnixius, quantum potuit, præſentes Proceres precatus eſt, vt ſe à Senatu, & publico regni concilio liberum, miſſumque facerent, & apud Eccleſiam ſuam viuere permitterent. Præfatus, ſibi ſatis ſollicitudinis à Chriſtiana religione, quam ex officio ſeruaturus eſſet, incumbere; ipſi verò profanam rempublicam ad eum modum curarent, vt domi, & foris publicę pacis conſilia tractarent. Mouit hæc moderati animi ſubmiſſio vniuerſos Proceres, adeò, vt quem gradu mouere iam antea decreuiſſent, in poſterum confirmarint, totoque ſtudio cedenti loco repugnarint, dicentes, ſe numquam eo deduci poſſe, quo Pontificem tanta experientia præditum, à publicis regni negotijs abeſſe ſuſtinerent. Enimuero extunc omnis indecorum fore putabant ſuum Senatum, ſi ſapientum Pontificum præſentia vacuus, ſpeciem præberet reipub. mox euertendæ, aut per temeritatem adminiſtrandæ. Itaque ipſorum importunis victus precibus, & in Senatum Regni conſcriptus meruit, vt tam ipſe, quam omnes ſucceſſores ſui, Ciuitatem Vpſalenſem cum nonnullis vicinis territoriis pleno iure, & ſempiterno dominio, cum omnibus Regalibus obuentionibus poſſideret; datis deſuper ab eodem Senatu litteris, quibus

XVIII. *Iacobi Vlfonis Archiepiſcopi Vpſalenſis moderatio & Prudentia.*

neclararunt fuit, quòd ab initio fundatæ Eccleſiæ taliter fuiſſet inſtitutum. Inſuper, vt decentem familiam pro ſua dignitate, & regni honeſtate alere poſſet, decretæ ſunt ei Regiæ obuentiones per Noraboťhniam, & plures alias non contemnendas prouincias, quarum commoditate fretùs, tot commoda patriæ ſuæ inuexit, quot nulli Reges, aut Principes Regni ante eum à ducentis annis inuexerant. Poſſeſſione ad hunc modum Archiepiſcopali, & Senatoria ſtabilita, aureum ſæculum Gothicis terris inuexit, quando prudentiſſimus Archiepiſcopus, in arce Chriſtianæ reipub. præſidens, nihil conſuleret, nihil inculcaret, nihil præciperet, niſi diuinis legibus, & ſanctorum Patrum, ac Principum inſtitutis conforme. Ipſe Steno Gubernator, optimum Pontificem, optima monentem, ac præcipientem, non ſecus ac deditiſſimus filius audiebat, ſolicitè curans, nè Proceres, aut populus Pontificiæ authoritati rebellis, diuinam iracundiam in ſe, & poſteros prouocaret. Vnde factum, vt inter quoſcumque præcipuos, & optimos Heroës, cum immortali laude connumerari meruerit. Quippe, ſi pietatem eius erga Deum, & Dei miniſtros attenderes, nolli in Chriſtiana religione ſecundus erat. Pontifices, & Sacerdotes Chriſti tanta veneratione proſequebatur, vt ſe numquã (quãuis tot populorum Princeps eſſet) prætulerit infimo Pontifici; imò inter pios, & præclaros mores æſtimabat, minores Eccleſiæ Prælatos, vtporè Præpoſitos, Decanos, & ſimiles ad dexteram ſuam venerando obſequio deducere, & primas ſedes nedum in templis, ſed in prætorijs, & alijs publicis locis eis concedere Fendalia quoque bona libenter, & liberaliter illis aſſignauit, rectè exiſtimans, eos regendis hominibus aptiores eſſe, qui diuino obſequio mancipati, diuinam legem (ſine qua, humana iura conſeruari nequeunt) continuo ſtudio proſequuntur. Sciebat enim ſuam, & totius patriæ ſalutem, conſeruationemque & honeſtatem, in ſumma Pontificum ſalute, & authoritate conſeruari. Sciebat prætereà à maioribus ad poſteros traditum eſſe, ipſum Sacerdotium in Suetia numquam ſine vniuerſali totius patriæ ruina corruiſſe. Neq; Pontifices ingrati erga eum erant; quippe qui omni ſtudio prouidebant, nè aliqua domeſtica, aut extranea bella in ipſum præualerent. Sæpeque vna cum cæteris Senatoribus, nomen, & coronam Regiam ei offerebant, etiam ſupplices rogantes, vt qui omnem Regiam authoritatem haberet, nomen quoque, & maieſtatem Regiam aſſumere vellet. Sed erat tanta moderatio in illuſtriſſimo Principe, vt omnia mallet, quam Regium nomen (quod ob ſeueritatem priorum Regum, ad publicum patriæ odium deuenerat) ſibi adaptari pateretur. Quin potius gaudebat, ſe infimorum ciuium, & incolarum amicum ac fratrem æſtimari. Non erat aliquis tam humilis conditionis paterfamilias in cuius domum cum hoſpitij gratia introijſſet, quin ipſum vna cũ coniuge, & liberis porrecta manu officioſiſſime ſalutaret ſecumque tam hanc, quam illum decentiſſimè ad menſam collocaret, & de eorũ ſalute, ac proſpero rerũ ſucceſſu diligenter interrogaret, ſummaque ſollicitudine prouidit, nè ſui præfecti quemquam iniurijs afficerent, aut affici paterentur. Habebatque in omnibus regni angulis fideles exploratores, qui præfectorum fidem, & æquitatem erga ſubiectos populos inquirentes, omnia eorum facta ad ipſum occultè, & fideliter deferrent; tamque ſcrupoloſa examinationi de ſubditorum quiete inquirebat, vt potius ſibi ipſi vitam quam ſubiecto ciui vnam ouem contrà iuſtitiam auferri permiſiſſet. Quò factum erat, vt nullus inter Gothos, & Suenones inueniretur, qui non libentius pro eo fortunam, & vitam expoſuiſſet: imò vbi aliqua bellorum opinio emerſit, & Steno vnum ex tota familia pro defendenda patriæ libertate ad bellum euocaret, confeſtim non vnus, ſed omnes quotquot armis idonei erant, armati ad pugnam prodibant. Erupit igitur verax in omnes regionis fama, Stenonem nulla humana potentia ſuperari poſſe, qui in tam ampliſſimo principatu, quotquot incolas, tot haberet milites in omnem caſum pro eius defentione præparatos. Accidit interim, vt Iacobus Archiepiſcopus iterum inſimularetur, quaſi Danis faueret. Hinc aliqui Stenonem ad inferenda Antiſtiti arma incitarant; Antiſtes etiã non exiguas pro ſua defenſione copias comparauerat. Iam ad locũ deuentum erat, in quo depugnarent, cũ Steno benignæ ſuæ naturæ memor, clam inſcijs Proceribus, ad Archiepiſcopum in propinqua villa Nees apud arcem Strecham commorantem acceſſit, & confeſtim ſine arbitris, cum eo in gratiam reuerſus, admirabili lætitia omnes qui in mutuam cædem ſtabant parati, affecit. Volebat enim optimus Princeps, ſe coram integerrimo Pontifice ſupplicem exhibere, quam innocentes ciues, ob cauſam ſatis dubiã præſentiſſimo periculo inuoluere. Nec ſilentio inuoluendum eſt, quod alio tempore non minus prudenter egiſſe videtur. Cum enim conſideraſſet cõplures regni Proceres fortunis Eccleſiarũ, & Clericorũ inceſſabiliter inhiare, cõuocato Regni Senatu, ſimulabat, ſe Põtifices, & Eccleſię authoritatẽ in ordinẽ redigere velle. Quod cũ ipſi Proceres magno applauſu accepiſſẽt, mox vehemẽti obiurgatione eorũ temeritatẽ reprehendẽs, *inquit*, Iã non miror hanc patriã noſtrã ad plurima incõmoda corruiſſe; ſed magis miror, quod ſaltem aliquod Reipub. veſtigium relictum habeamus; cum impoſſibile ſit, ipſam Chriſtianæ Eccleſiæ authoritatem corruere, niſi totum regnum pariter collabatur. Proinde quicumq; velit regnum penitùs deſolare, is primò in terris noſtris manum apponat, vt Eccleſiaſticus ſtatus (qui in totu orbe Chriſtiano propugnatores ſuos habet) deſoletur. Prætereà eius ſincera in Deum fiducia, maximè ex eius litteris in publicum miſſis apparuit. quippè ad omnia publica negotia, ſanctę Trinitatis nomen pręmittere conſueuerat. Iacobus Archiepiſcopus prudẽtia ſua effecerat, vt fortitudo militaris Stenonis, ſapientibus conſilijs auſcultaret. Vndè hoc tempore in Suecia domi, & foris omnia erant tranquilla, ciuium concordia maxima, legum obſeruantia ſumma, Eccleſiæ, & diuini cultus præcipua reuerentia, cum aduenis, & peregrinis iocunda, & liberalis conuerſatio, cum Vuandalicis ciuitatibus, & earum negotiatoribus, fidele, atque incorruptum commercium; omnia per Regnum promptuaria omnibus bonis referta, omnibuſque viatoribus gratia expoſita hoſpitia, & victualia: & quod ſupremum eſt, erga Sedem Apoſtolicam Summumque Pontificem demiſſa ſubmiſſio; quandoquidem Steno miſſa Romam Legatione, voluerit Chriſti in terris Vicarium venerari, eiuſque protectioni, ſe, & regnum ſubmittere, nè à Danicis armis infeſtaretur. Hemmingum Gaddum Oſtrogothum Lincopenſem, ea de cauſa Oratorem ad Pontificem miſit, qui omnia officia demiſſionis præſtaret, & tutelam Apoſtolicam imploraret. *Mallus lib. 5. de vitis Pont. Vpſalen. & lib. 21. Gothorum hiſt.*

Eodem anno Sixtus Pontifex, diſciplinæ Eccleſiaſticæ retinendæ cauſa, facultates abſoluendi à grauioribus delictis temperauit, promulgato hoc edicto. XIX.

Sixtus PP. facultatem abſoluendi à grauioribus delictis temperat.

Etſi Dominici gregis ſaluti ſemper intenti, ſingulis cum humilitate poſcentibus ea benignè concedere ſtudeamus, per quæ (peccatorum mole depoſita) ſalus ipſa ſuccedat, & hoſtis humani generis ſeruitute ereptas animas lucrifaciamus Altiſſimo, qui nobis eas, ſua bonitate commiſit; id tamen propenſiori ſtudio præcauendum eſſe cenſemus, nè cuiuſuis indulgentiæ, remiſſionis, vel facultatis obtentu, Chriſti fideles procliuiores ad illicita in poſterum committenda reddantur, aut facilitas veniæ eis peccandi tribuat incentiuum. Cum itaq; (ſicut multorum fide dignorum teſtimonio accepimus) ob multitudinem facultatem, per nos, vel auctoritate noſtra conceſſarum, tam verbo, quàm in ſcriptis confectis exinde litteris vel non, prælatis & perſonis Eccleſiaſticis, etiam Religioſis, & ſecularibus vtriuſque ſexus, capitulis, collegijs, conuentibus, hoſpitali-

bus, confratriis, & vniuerſitatibus, tam in genere, quam in ſpecie, ſub electione, vel deputatione confeſſorum, qui eligentes eoſdem, vel pro indulgentiis per nos conceſſis conſequendis, ad Eccleſias, & ad alia pia loca conſluentes, ſeu ad aliquapia opera manus porrigentes adiutrices, earumdem confratriarum confratres, & ſorores, ac in hoſpitalibus prædictis decedentes, ſeu deſeruientes, aut ex pie aliquid relinquentes, vel aliqua alia meritorum miniſteria exhibentes, & in Ordinibus profitentes, eorum confeſſione diligenter audita, in ſingulis etiam Sedis Apoſtolicæ caſibus reſeruatis ſemel in vita, & in aliis totiens, quotiens, ac in morte plenariè, vel alias etiam ad effectum conſequendi quaſcumque indulgentias plenarias, vel non plenarias, abſoluere, & pœnitentiam ſalutarem eis iniungere, omiſſa quoque vota per illos quæcumque in alia pietatis opera commutare liberè, & licitè valeant; fideles præfati ad peccandum, & ad alia illicita committendum, nonnumquam procliuiores exiſtant, in non paruum periculum Salutis animarum ſuarum: Nos, qui Deo propitio eiuſdem gregis Dominici (meritis licèt inſufficientibus) cauſam gerimus, & illum ſpiritualis theſauri elargitionem cupimus, ipſi Deo reddere acceptabilem; nè exinde clauium auctoritas deducatur in contemptum, ipſique ad peccandum procliuiores, (vt diximus) liberius prolabantur; ex præmiſſis, & aliis rationabilibus cauſis animum noſtrum mouentibus, motu proprio, non ad alicuius nobis ſuper hoc oblatæ petitionis inſtantiam, ſed de noſtra mera voluntate, & deliberatione, auctoritate Apoſtolica, tenore præſentium ſtatuimus, & ordinamus, quod de cætero prætextu facultatum huiuſmodi conceſſarum à nobis, vel auctoritate noſtra, & quas concedi quomodolibet contingat in poſterum, verbo, litteris, aut quauis alia Scriptura, etiam cum clauſula, quòd ſola ſignatura ſufficiat, etiam in fauorem fidei, & Cruciatæ, nullus Confeſſorum eorumdem, quompiam cuiuſuis ſtatus, gradus, Ordinis, vel conditionis exiſtat, & quacumque Eccleſiaſtica, etiam Epiſcopali, vel maiori, aut mundana etiam Regali, & maiore dignitate præfulgeat, qui offenſæ Eccleſiaſticæ libertatis, violationis interdicti ab eadem Sede impoſiti; ſeu hæreſis, poſtquam fuerint de ea ſententialiter condemnati, delati, ſeu publicè diffamati, conſpirationis in perſonam aut ſtatum Romani Pontificis, ſeu cuiuſuis offenſæ, inobedientiæ, aut rebellionis eiuſdem Pontificis; vel dictæ Sedis; mutilationis membrorum, vel occiſionis quarumcumque in ſacris Ordinibus conſtitutæ; offenſæ perſonalis in Epiſcopum, ſeu alium Prælatum; inuaſionis, deprædationis, occupationis, aut deuaſtationis terrarum Romanæ Eccleſiæ, mediatè, vel immediatè ſubiectarum; ac etiam inuaſionis Romipetarum, ſeu quorumcumque aliorum ad Romanam Curiam venientium; prohibitionis deuolutionum cauſarum ad dictam Curiam: delationis armorum, & aliorum prohibitorum ad partes infidelium: impoſitionis nonorum onerum realium, vel perſonalium Eccleſiis, vel Eccleſiaſticis perſonis: Simoniæ ſuper Ordinibus, vel beneficiis conſequendis in dicta Curia, vel extra eam contracta, criminum quomodolibet reus foret: & generaliter in caſibus contentis in literis, quæ conſueuerunt in die Cœnæ Domini publicari, prætextu huiuſmodi facultatum abſoluere, & per eos emiſſa peregrinationis vltra marinæ, & viſitationis liminum Apoſtolorum Petri & Pauli: in Compoſtella, & caſtitatis, ac religionis vota: niſi ex ſpeciali licentia, & certa ſcientia noſtra, de qua demum conſtare cenſeatur, cum in ſignatura noſtra deſuper manu ſcriptum, aut in litteris noſtris expreſſum fuerit, nos ex certa ſcientia, & de ſpeciali gratia id concedere, cum derogatione præſentis Conſtitutionis, illius de verbo ad verbum inſerto tenore, non autem per clauſulas id importantes, vel in articulo mortis conſtitutum, & tunc in caſibus, in quibus ſatisfactio fuerit impendenda facta ſatisfactione, vel idonea præſtita cautione, commutare præſumant: & ſi aliqui Confeſſorum prædictorum contra præſentem Conſtitutionem quemquam abſoluere, aut excepta vota prædicta commutare attentauerint, abſolutio, & commutatio huiuſmodi nullius ſit valoris, vel momenti. & contrafacientes eò ipſo excommunicationis ſententiam incurrant, a qua (niſi in mortis articulo conſtituti) ab alio quam à Romano Pontifice abſolui non poſſint. Non obſtantibus litteris, & conceſſionibus huiuſmodi, ac Conſtitutionibus, & Ordinationibus &c. Et ne aliquis de præſentibus ignorantiam valeat allegare, mandamus eas in Cancellaria Apoſtolica, & audientia litterarum contradictarum legi, ac publicari, ac inter extrauagantes alias Apoſtolicas Conſtitutiones in quaterno dictæ Cancellariæ deſcribi &c. Nulli ergo omnino hominum liceat, hanc paginam noſtrarum, ſuſpenſionis, inhibitionis, mandati, & voluntatis &c. Datum Romæ. anno Domini M. CCCC. LXX VIII. *ext. de pœnitentiis & remiſſionibus, libro quinto, capite quinto.*

Hoc anno Romæ Catherina Boſnenſium Regina Thomæ Regis vxore à Turcis regno eiecta, & liberalitate Pontificia in Vrbe cōſeruata ægrotāte, introducti in ſenatum Apoſtolicum duo ex familia illius, quibus ab illa hoc negotij erat iniunctū, obtulerūt Sixto Pontifici teſtamentū, quo illa regnū ſuum Eccleſiæ Romanæ legabat, addita conditione, ſi filius ex Turcis rediret, defectionis ante actæ pœniteret, & Chriſtianam fidem reſumeret, in auita reſtitueretur ab Eccleſia Romana. in ſignum autem Legati regni enſem dederunt, & calcaria, quæ Pontifex benignè accepta, prehendi ſigillatim à quoque Cardinali in voluit, ipſumq; teſtamentum, & Sedis Apoſtolicæ recepti regni decretum in Archiuis Apoſtolicis condi imperauit. Defunctæ Reginæ Sixtus Pontifex inferias fecit, eamque antè aram maiorem Baſilicæ Aræ cæli tumulari imperauit: inſculpta eius lapidi ſepulchrali, diademate ornata, cum ſequenti epitaphio XX. *Regina Boſinæ moriens, Eccleſiæ Romanæ ſuum regnū legat.*

Katherinæ Reginæ Boſnenſi,
Stephani Ducis Sanctæ
Saba, ex genere Helenæ, & domo
Principis Stephani nata, Thomæ
Regis Boſnæ vxori.
Quæ vixit annos LIIII.
Et obijt Romæ Anno Domini
M.CCCC.LXXVIII.XXV.
Die Octobris. Monumentum
ipſius ſcriptis poſitum.

Angelus Roeta in Bibliothec. Vaticana, & Card. Papienſis. epiſt. 670, qui etiam ſcribit, menſe Decembri Oratores in Germaniam à Sixto Pontifice ad Imperatorem deſignatos: qui quid egerint; in conſequentibus narrabitur.

Eodem anno in humanis eſſe deſijt, in monaſterio S. Mariæ gratiarum, F. Michael Barca Minorita, magnæ puritatis, ſimplicitatis, auſteritatis, & zeli Sacerdos. Excurrebat in campos, agros, pagos, & ſyluas & quos reperiebat, agricultores, vel paſtores, ad confeſſionem alliciebat: interrogatione videlicet præmiſſa, quantum temporis effluxiſſet, quo aliquis conſcientiæ labes per exomologeſim non expiaſſet. Peſte infectis ardentiſſimo ſtudio miniſtrabat, eiſque Sacramenta impertiebatur. Tempore Bacchanalium in vicos, & plateas excurrebat, quoſque comperiſſet per ludicra, & lubrica, dies illos exigere, ad ſobrietatem, & ſeueritatem reuocabat, ſiue priuata ſuaſione, ſiue pro concione. Secreta conſcientiarum diuino ſpiritu perſpiciebat. Odia, diſſenſiones, & flagitia deponere, facundo eloquio compellebat. Alicui matronæ ſeptem menſium grauidæ, ſed ex peſtilentia laboranti, felicem, facilemque partum impetrauit: quem etiam Sacro fonte ablutum matri dedit; atque tunc demum illa, cum infante recens nato, è vita diſceſſit. Viuens, & mortuus multis miraculis claruit; propterea fideles, non ſemel, terram ſepulchralem pro deuotione ſingulari ad morbos pellendos ſuffurantes, Minoritas coegerunt, vt eius cadauer refoderent, & ſub quodam altari reconderent. *Vlyſſiponen. in Chron. Minorum parte tertia, libro ſexto, capite trigeſimo quinto.* XXI. *B. Michael Barca Ord. Minorum moritur.*

Hoc anno, Bononiæ, initium habuit Eccleſia SS. Virginis Deiparæ ad Galeram nuncupata, ex hoc, quod narrabo, miraculo. Vicus erat dictus Galera, & in eo domuncula quædam vilis; in cu- XXII. *Miracula patrātur ab imagine Deiparæ.*

ius porticu extabat imago Diuæ Deiparæ. Peſtilentia laborabat ciuitas, & in ea aliquis pauperculus apoſtemate mortali percuſſus, iam cum morte dimicabat. Prorepens illac, & ad imaginem oculos attollens, ſupplices preces Virgini pro valetudine deplorata, neque ſine fructu porrexit. Vix enim orauit, cum vniuerſo morbo præter expectationem leuatus, ſanus, incolumiſque euaſit. Quo per vrbem diuulgato, nonnemo à contagione infectus, vel alijs morbis confectus, vbi votum ad Diuam virginem concepiſſet, ſoſpitatem recuperauit. Inde ciues religioſiſſimi collato ære Templum ſuæ liberatrici condidere, Sodalitatemque nobilitatis inſtituere, qui illuc ſtatis diebus conuenirent, atque ſtipem in indigentes, ſed mendicare erubeſcentes, colligerent, atque erogarent. Continuauit illo loci ad hæc vſque noſtra tempora. Virginum potentiſſima miracula in ſalutem accedentium patrare. *Pompeius Vizans hiſt. Bononien. lib. octauo.*

ANNO CHRISTI 1479.

SIXTI PAPÆ IV. Anno 8. & 9.

FRIDERICI ROMANORVM IMP. Anno 40.

I. *Res Florẽtinorum & Mediolanenſium periclitãtur.*

FVere hoc anno Florentinorum, & ſociorum Mediolanenſium res maximo in diſcrimine, quando Sixtus Papa Ferdinãdi Regis Neapolitani ſocialibus copijs aucta, vnum Laurentium Medicem, violatæ Maieſtatis reum, aut extinctum, aut in exilium actum videre geſtiebat. Non deerant illi ſibi, ſi quo modo vires Pontificias diſtraherent, & frangerent. In Societatem belli aſciuerant Galeatij pupilli tutores; Venetos; Herculem Ferrarienſium, Federicum Mantuanorum, Robertum Malateſtam Ariminenſium Principem, Nicolaum Vitellium, Carolum Bratij filium, & alios non contemnendos proceres. Non difficile fuit Pontifici, atque Regi, Mediolanenſium eos præſidio nudare, ex hac, quam narrabo, occaſione. Inter Sfortiæ pueri tutores grauiorta controuerſia, cum ambitioſè omnes ad Principatus adminiſtrationem aſpirarent, in maximum tumultum res erupit. Erat ſumma rerum penès Bonam Ioannis Galeatij matrem, non illam quidem ſatis per ſe aptam imperio adminiſtrãdo, ſed quæ proxima ſumma virtuti eſt laus, nitentem vnius hominis conſilio, qui magnam apud omnes prudentiæ, & probitatis opinionem partam habebat. Erat is Franciſcus Simoneta Calaber, callidus homo, atque ex Galeatij mortui indulgentia, qua is numquàm immoderatè vſus apud populũ maximè præſtare gratia ferebatur, ſummã ferè omnium rerum gerendarum vnus adeptus. Huic cum ſimultates grauiſſimæ pòſt Galeatij mortem cum Ludouico Sfortia interceſſiſſent, qui proptereà quòd pueri patruus erat, & fratrum maximus natu rerum adminiſtrationem ad ſe deferri poſtulabat: nè quid illi locus ad noua ineunda conſilia relinqueretur, magnæ cupiditatis homini, & quæ inprimis videretur pueri rationibus incommoda futura, Bonæ matri perſuaſit, vt Senatus decreto interpoſito, illum extra vrbem ablegandum ad imperij fines curaret. Ita illa probata res Ludouicum tanquàm is nouas res aduerſus Ioannis Galeatij ſalutem moliretur, ac ſimul Octauianum fratrem, & Aſcanium, tum Rubertum Sanſeuerinatem, quòd is maximè eorum eſſe ſtudioſus dicebatur, in exilium eiecit. Ex his cum præcipiti fuga elati Abduam tranſirent, Octauianus vado deſtitutus, temere equo in verticem demiſſo, interijt. In hoc rerum ſtatu, exules in nonnullam ſpem venerunt, per eam occaſionem belli Hetruſci, res in Inſubribus nouandi. Quod cum Ferdinandus Rex didicit, eos in ſuſcepta ſpe confirmauit; quò illi magis animos ad noua conſilia adijcerent, magna illis occaſione ad rem ex ſententia gerendam oſtentata. Quoniam enim iniquo animo ferebat, Florentinos, quibus cum bellum gerebatur, à Sfortiæ tutoribus auxilijs iuuari; ita illos cura domeſticarum rerum implicare conſtituit, vt fæmina præſertim, atque in nouo poſita principatu, ſatis conſultum filij rationibus cenſeret, ſi quid illi ſpatij relinqueretur, de illius ſalute cogitandi. Itaque per Proſperi Adornij, & fratrum exulum operam perfecit, vt Genua, & ſi qua illius ditionis oppida Sfortiæ imperio parebant, ab eo præter vrbis arcem deficerent. Quæ cùm illius præſidijs teneretur, ſæpe eò miſſus, qui tentarent, an vlla ſpes eſſet illam recipiendi, & victi ſemper facilè, & redire æquè re infecta, erant coacti. His rebus fæmina (vt par erat) perturbata, cum in Florentinis graui implicitus bello, & haud ſatis aptis, qui ſeſe aduerſùs tantos hoſtes tuerentur, parùm ſibi eſſe præſidij conſtitutum animaduerteret, conſilium quidem iniuit, vt in aduerſis, & fluxis rebus haud improbandum, ſed quod magis eſſet opportunum inimicorum iniurijs vindicandis, quàm videretur filij rebus in poſterum expedire. Genua enim accito Baptiſtæ Fregoſio Proſperi inimico, atque aduerſariarum partium Principi, cum illi facilitatem agendæ rei demonſtraſſet, magnam ſpem fecit, ciuitatis Principatum, per Adornij eiectionem occupandi. Ac quo maiore alacritate, & ſtudio, rem ſibi eſſe ſuſcipiendam putaret; præter ciuium ſtudia, qui permulti illius nomini fauebant, vbi rem aggrederetur, ſe illi arcem tradituram pollicebatur. Cum re intellecta Fregoſius, ſe numquam immemorem illius beneficij, ac tantæ oblatæ occaſioni minimè defuturum reſpondiſſet; his conditionibus eſt res inter illos tranſacta; vt recepto principatu, cum Ioanne Galeatio Sfortia filio; quem, vt par erat ſuæ dignitatis, authorem & familiæ agnoſceret, fœdus ſanctè, atque amicitiam coleret, imprimis autem quod rationibus vtriuſque expediret, neque exulem vmquam per vllam obiectam cauſam reciperet, neque ad bellum, aut ſibi aut Galeatio filio vllibi inferendum, pecunia, militе, vllaue re alia iuuaret. Ita ille confirmatus, atque agendum rem Genuam dimiſſus, facile recepta arce, cum ſuorum fideli, ac forti opera vſus eſſet, Principatum occupauit: atque inde Proſperum, Sfortianoſque fratres ex vrbe eiecit: ſumma fide (id, quod ſe receperat facturum) in eo, fœdere ſeruato. At illi exulibus Genuenſibus adiuncti, vnà cum Ruberto San-ſeuerinate, cuius eadem erat cum cæteris cauſa, ſe in Apuanos Ligures receperunt, ita parati animo, vt vbicumque ſpem reditus occaſio oſtentaret inſigni clade inimicorum ſuis ne deeſſent. Illud cum Pontifici, & Ferdinando nuntiatum eſſet: omni iam in Inſubribus ſedatu tumultu, vnde ſpes illis primũ erat obiecta, Florentinos ab ea parte Sfortiæ præſidio nudandi: exulũ operã per opportunã ad vires eorũ diſtrahendas arbitrati, quæ haud ſatis per ſe eſſe firmæ eodem etiam contractæ videbantur, curauerunt ab illis copias in Piſanum agrum inducendas, magna illis ſpe reditus facta, vbi audacter incœpta exequi, atque impigre maturaſſent. Quòd autem ver appropinquabat, neque ſatis adhuc Florentini eſſe ad bellum parati ferebantur: plurimùm fore commoditatis in eo exiſtimabant, ſi exules vſi celeritate, acrem nec illis opinantibus aggreſſi, ab ea parte belli initium facerent. Cum exules de eorum voluntate certiores facti, rem mi-

minimè

omnè contemnendam eſſe putarent; optimæ ſpei, & fiduciæ pleni tantam repentè oblatam occaſionem læti arripiunt. & ex Liguribus, qui Adornij partibus fauebant, magna hominum collecta manu, cum ijs præeſſe San-ſeuerinatem placuiſſet, breui quæcumque agri Piſani erant, vt in ſubita, atque improuiſa re nemine ijs reſiſtere audente, aut vi, aut metu, aut deditionem recipiunt. Tanta autem erat eorum fiducia ea ſuperioris temporis prouentu, vt iam ſpectantibus militibus, qui in ſtatione erant, excurrere ad portas vrbis prouecti gloriæ ſtudio auderent. Alia ea parte, Ludouicus, & Aſcanius Sfortiæ, ſibi non deerant, & Bonam infeſtabant, nè Florentinos potuerit iuuare. Inſubrum enim agros populati, Dertonam, Romanorum olim coloniam occuparant. Quia verò non eſſe penitùs à ſe auerſos Mediolanenſium animos audiebat, in magnam ſpem venerant, ijs ſuo aduentu confirmatis, ac ſi qui minùs ſuis rebus fauerent, largitione, & præmio redemptis, fore, vt ſuſcepta Sfortiæ pueri curatione, non magno negotio Principatum inuaderent. Adiuuabat plurimùm fortuna eorum conſilium. In magna enim caritate annonæ armata multitudo, ità vt minime quietura appareret; authorem modò, & ducem quærere ad ſeditionem videbatur, qui ſe à fame, atque egeſtate vindicaret. Iam & illud ferebatur, quod inprimis exulum cauſæ fauebat, Bonæ matri, & Simonetæ, cuius conſilio omnia agi exiſtimabantur, magnam à plebe conflatam inuidiam: quæ quod ciuitas rei frumentariæ anguſtijs laboraret, culpam omnem in illos conferebat. Ità illi magna ſpe incitati, fore, vbi propiùs ad vrbem acceſſiſſent, vt à ſuarum partium hominibus ſibi portæ aperirentur, magna vi celeritate Mediolanum properabant. Id cum fœmina didiciſſet, quæ ab omni conſilio inops, nequid ſibi durius accideret, in magna populi offenſione verebatur; vſa illa quidem vt adeò ſuo aduerſo tempore conſilio minimè improbando (quod adducta neceſſitate & tempore erat factura) deferre vltrò Ludouico ipſa conſtituit. Quò autem mitiùs cum illo ageret, eò ſe illum æquiorem habitura arbitrabatur. Huius conſilij authorem illi fuiſſe ferunt, Antonium Taſſinum Ferrarienſem quemdam, cum ea humili fortuna traditus vxori ad cubiculi miniſteria à Galeatio eſſet, ſiue illum ſedulitate & officiu, ſiue ingenij, & morum elegantia cui rei maximè ad Principum gratiam aditus patet, ſiue forma conciliatum id, quod nonnulli ſuſpicabantur. Breui autem cum ſe penitùs in interiorem illius amicitiam inſinuaſſet, cæteris omnibus deiectis, ob minimè diſſimulatam illum Principis ſtudia, omnia ſuo arbitratu adminiſtrabat. Id cum alij ferebant moleſtè, qui tantam inuiti ignominiæ notam Sfortiæ familiæ querebantur; tum vnus erat Franciſcus Simoneta, qui ob ſingularem hominum de illius prudentia opinionem, principem locum inter familiares conſecutus, & hoc minimè æquo animo ferebat, & vnius hominis inuidioſæ potentiæ, palàm fretus ſua authoritate aduerſari auderet. Ea ex re graui inter illos æmulatione orta, minimè quidem ex æquo loco, cum in altero vera virtus, quæ contemnebatur, in altero fœminæ ſtudium, & gratia conſpiceretur, certabatur. At Taſſinus, qui hæc non ignorabat, cùm aſpiraret ad maiorē potentiam, & (quod ſub fœminæ imperio ſperare non poterat) magis eandem firmam, & diuturnam; ſemel tamquā locu morum aduerſarium arbitratus, ſe vbi paulùm admitteretur, deiecturum; exules fratres, quorum illi potentiam authoritatemque opponeret, ſtatuit in ciuitatem eſſe reuocandos. Eo confirmato conſilio, ita Principem dolo aggreſſus, atque hortatus eſſe dicitur, vt expoſita illi temporis iniquitate, quæ vt noua omnino conſilia poſtulare, ita deliberandi moram minimè pati videretur, concitata iam multitudine, & armata, inimicis vrgentibus, nullo firmare præſidio in externis auxilijs conſtituto, facilè illi perſuaderet, vt Ludouicum, & Aſcanium, propoſita illis impunitate, reducendos, atque vbi vellent, ſibi reconciliandos curaret. Omnino aſtem ſibi futurum pollicebatur, quòd Ludouicus ſatis intelligeret, illius conſilio, & gratia ſe in vrbem receptum, minimè eum ſibi tanto obſtrictum beneficio defuturum. Quod quidem eius conſilium, quamquam ſatis tectum, atque occultum haberet, haud ſatis potuit Simonetam celare. Itaque homo prudentiſſimus, cum impendentem ſibi calamitatem ab exulum reditu proſpiceret, id, quod poſteà euenit, Taſſino prædixiſſe fertur; Ludouicum, & Aſcanium per illius gratiam, & ſtudium reditu impetrato, ſibi quidem certum exitium, quod tamen fretus optimæ mentis conſcientia aliquantò inimicorum opinione leuius ferret; ſed minimè dubiam ei ignominiam, atque exilium, quòd omni eſſet morte illi grauius futurum, ſi vir modò haberi vellet, allaturum. Quod quidem haud timere ab illo prædictum breui rei euentus declarauit. Nam Ludouicus ſimulatque accepta Principis fide, eſt in vrbem receptus, facilè in eum, cuius vnius conſilio, & authoritate diu tantus principatus erat adminiſtratus, calumnia conficta, & damnari hominem, & plecti capite curauit. Taſsinus cum ſerò eſſet expertus, quantumuis paruam iniuriam ægrè magno etiam beneficio, atque illuſtri in viro Principe obliterari conſueuiſſe; breui poſteà in exilium pulſus eſt. Id Bona Princeps cum factum contumeliæ ſuæ cauſa ægerrimè ferret, tamquam ſibi ea iniuria non Taſsino eſſet illata, irata Ludouico, & filij tutelam, qui illi erat prædæ futurus, & Principatus procurationem reliquit, atque ex Inſubribus diſceſsit. Ad eum modum confuſis, Bonæ, tutorumque Sfortiæ conſilijs, ſubſidia Mediolanenſia Florentinis detracta fuere. Piſani, nè auxilia ferrent, ab exulibus à Siaro, & Ferdinando armatis, immiſsiſque diſtinebãtur. Lucenſes, amicitiam, & fœdus interpellati, ſuſpectam legationem habentes, recuſauere: cumque animos ſimultatum memoria, & diſcordiarum ſubiret, quæ nondum planè reſederat; ita multitudinem, & plebem infimam commouit, nihil vt propiùs factum ſit, quàm vt concitato tumultu, populariter Florentinorum Orator vir honeſtiſsimus ſuæ ciuitatis, cum illi parum præſidij in Magiſtratu eſſet, interficeretur. Carolus Bratius, in obſidione Peruſiæ, aduerſo Florentinis tempore mortuus eſt. Inter Duces exercitus, diſſenſio orta, multum illis in agro Senenſi ad victoriam incommodauit; cum Mantuano copijs præeſſe iuſſo Hercules Ateſtinus, quem minus fore æquum ſuis rebus cenſebant, inſigni Florentinis illato detrimento, cum magna exercitus parte, ex Hetruria abijt: quòd parem eundem, atque æmulum, haud ſatis æquo animo videret, in belli adminiſtratione ſibi prælatum. Milites etiam, ad Pogibontios prædam ex hoſtico captam partientes, cum non ſatis in diuidendis ſpolijs conuenirent, ſeditionem inter ſe concitarant, adeò vt pari animorum ardore ventum eſſet ad arma, nec niſi ægerrimè, legatorum authoritate interpoſita, ſedata fuerit in præſentia tanta ſeditio. His rebus cognitis, Alfonſus Calabrorum Dux, qui Regijs copijs præerat, Sena, vbi ſubſtiterat, motis repentè caſtris, ne magnam oblatam occaſionem belli adminiſtrandi prætermitteret, aduerſus hoſtes ire, incredibili viſus militum ſtudio properauit. Spectabat enim vel eam de præcipuè, quoniam quicquid roboris in exercitu habebatur, Herculis diſceſſis erat detractum, quidquid ille ſtudij, & cele-

citatis adiecisſet fore, vt id magnum momentum ad totius belli ſummum afferret. Quæ illum ſpes minimè fefellit. Simulatque enim aduentare illum Florentini cognouerunt, adeò vniuerſi perterriti dicebantur, vt cum in omnium trepidatione, cauſam omnino, cur trepidandum eſſet, ignorarent; vix certiore de eius aduentu nuntio accepto; quamquam illi, & loci æquitate, cum egregiè munitus natura, atq; opere haberetur, & tormentis, atq; omni alio belli apparatu multò hoſtibus ſuperiores eſſent; non ſine magna eorum admiratione, qui tam præcipitis, ac turpis fugę cauſam quęrerent, terga verterunt. Quod autem famæ numquam anteà cognitum erat (tam belle militiam hoc tépore Principes Italiæ alebant) neq; hoſtium conſpectum ſuſtinere auſi, tormentis, tabernaculis, impedimentiſq; omnibus prædæ relictis, vnius cura ſalutis anxij, nominis, famæ, exiſtimationis obliti ſeſe fugæ dederunt. Hac tanta ſuorum ignauia, & timiditate Florentini conſternati, ac ſimul etiam graui peſtilentia, tunc exorta caſtigati, quod reliquum erat, conari pro ſalute publica cœperunt. Inprimis hi, qui relicta vrbe, tamquam in multitudine pernicioſior contagio, ac præſentior mali vis non æquè facile caueri poſſet, villarum amœnitates, & receſſus quæſiſſent: repente male geſtæ rei fama eodem peruagata, cum coniugibus, & liberis, quos magna ſequebatur agreſtium turba, deſertam paulò antè patriam, proditamq; repetierunt: inter duo grauia vitæ diſcrimina, ſatius eſſe ducentes animam agere in complexu ſuorum, quam hoſtibus, & odio ſui, & cupiditate vindictę gerentibus bellum, prædę relinqui. Cum tot malis circumuenta ciuitas, imprimis eorum, quæ impenderent mala, debilitata metu, præterea audiret, Cortonenſem, atque Aretinum agrum, impune à Pontificio exercitu vaſtari; Pogibontios, vicum oppidum, Certaldum Boccatij patriam, occupari, ac diripi, Caſſiani Fanũ in ſummo diſcrimine verſari, ac tantùm non Florentiæ mœnibus hoſtes imminere, Oratorem ad Galliarum Regem, primum Donatum Acciaiolum, deinde eo mortuo, Guidantonium Veſputium, fœderis, & ſocietatis firmandæ cauſa miſere: plurimum ſibi momenti acceſſurum ad totius belli adminiſtrationem credentes, ex nobiliſſimi Regis, & potentiſſimi coniunctione. Venetias deinde Thomam Soderinum legauerant, qui Senatum belli cauſis diligentius expoſitis, ad fœderis religionem, & fidem ſocijs præſtandam, quoad poſſet, inducere omni ſtudio conaretur. Enimuerò Veneti, ſe ita fœdere teneri contendebant, vt bello priuatorum cauſa ab illis ſuſcepto (Laurentius Medices ea exceptione minime obſcurè notabatur) haud intereſſe deberent: eaque propter apertè iam ſe illis auxilia miſſuros negabant. Miſerant & ad Imperatorem, & ad Matthiam Pannoniæ Regem; vt & cauſæ ſuæ fucum facerent, & vel interpretes apud Pontificem, vel ſubſidiarios contrà eum haberent. Quid actum fuerit, ex his, quæ adiungo, publicis monumentis euidens eſt.

II. *Oratores deſtinat ad Imperatorem Sixtus PP.*

Miſit inprimis Sixtus Pontifex ad Fridericum Imperatorem, L. de Agnellis, Prothonotarium Apoſtolicum, & Antonium de Graſſis Auditorem ſacri Palatij Oratores, qui nomine illius, & ſacri Collegij rationes redderent, interdicti, & belli in Florẽtinos excitati; ſimulq; renunciarent, Pontificem pluribus annis, nè pax Italiæ perturbaretur, nèue conatus in Turcicum bellum impedirentur, patienter omnia toleraſſe, quæ Laurentius Mediceus per impotentiam animi intulerat: non potuiſſe amplius diſſimulare cædem Archiepiſcopi, & Sacerdotum, necnon capturam Cardinalis, quòd iſta redundarent in apertam ignominiam Dei, fidei, & totius Chriſtianitatis, & quia Veneti in gratiam Florentinorum ad Imperatorem miſerant Oratorem; Iacobum de Medio Cretenſem, magnum mendaciorum fabricatorem, & qui multa Venetis de Pontifice, quæ is neq; dixerat, neq; cogitauerat, retuliſſet, iuſſit, vt Imperatorem monerent, vt hominem ſciret eſſe vere Cretenſem, id eſt mendacem. Hæc deinde iniungebat, vt dicerent ex illius nomine & præſcripta formula.

III. *Quæ illis monuerit, recenſentur.*

Sciat Serenitas ſua, quòd Veneti conuenerunt cum Rege Franciæ, ad quẽ cũ iſtis de liga miſerunt Oratores, vt fiat ſcandalũ in Eccleſia; obliti, quot, quantaſq; expenſas expoſuerimus contrà Turcũ in eorũ, & cæterorũ Chriſtianorũ defenſionẽ. Miramur certè, quòd ipſi, qui ſe profitẽtur Chriſtianos, velint maiorem fidem ſeruare erga Laurentium de Medicis, quàm erga Deum, & Sedem Apoſtolicam, iuſtitiam fouentem. De quibus Venetis ſatis miramur, potiſſimum quia anno ſuperiore, cum vt per coniecturas ſatis per omnes cognitũ eſt, Carolus de Montone inſtigatione ligæ veniſſet ad damna Eccleſiæ. Nã habebat tractatũ in Peruſia ciuitate Eccleſiæ, qua habita, omnes aliæ ciuitates, & tota Eccleſia fuiſſet perturbata; cum etiam detecta proditione publice aggreſſus fuiſſet Senenſes, & pax Italiæ fluctuaret. cum aũt Turcus eſſet prope Forum Iulium, & iam abduxiſſet magnam prædam, ipſi nihil dicebant Carolum non reprimebãt, nec per ligam quicquam de Turco dicebatur, ſed potius de iuuando eundem Carolũ, contra cuius oppidũ miſimus exercitũ noſtrum, ne amplius perturbaret pacẽ Italicã. Iuuabatur iſte ab omnibus, prout per noſtras ſuæ ſerenitati iam ſcripſimus, & cum reuerteretur Florentiam colebatur ab omnibus ac ſi Deus eſſet. Scripſeramus cumprimo ad Venetos, vt vellent eum reuocare, & nos volebamus concurrere pro aliqua portione ad eius ſtipendia, & numquam nobis reſponderunt. Nunc autem Eccleſia iuſtè contra iſtum Laurentium mota, clamant Veneti, clamant tota iſta liga; petunt cum Rege Franciæ Cõcilium celebrari, in dedecus noſtrum, in dedecus ſuæ ſerenitatis, tamquam parum curantes, quæ Dei ſunt & parum aduertentes, ad quos ſpectat congregare Concilium, & in quo loco. Non ſunt etiam veriti, auferre nobis obedientiam in Bracciano oppido contrà animas eorũ. Nã illico effecti ſunt hæretici, & per conſequens excommunicati, vt iura volunt. Eapropter hortamus Maieſtatem ſuam, vt non præſtet eis aures, neque ab eis circumueniatur, (quod pro prudentia, & bonitate ſua non credimus) ſed rogamus Maieſtatem ſuam, vt pro debito ſuæ protectionis, quod habet ad Eccleſiam, ac pro honore ſuo, & cæterorum Principum temporalium, vt velit ſcribere Regi Franciæ, ſimiliter & iſti ligæ, oſtendendo, quod non rectè faciunt, & parum æſtimant Deum, & honorem Pontificis, & ſuum, ac aliorum Principum ſimul, & parum curant de ſalute animarum eorum, & quod debent magis fauere Eccleſiæ iuſtitiam habenti, quam vni mercatori, qui ſemper magna cauſa fuit, quod non potuerint omnia confici contra Turcum, quæ intendebamus parare, & fuit ſemper petra ſcandali in Eccleſia Dei & tota Italia; alioqui pro officio ſuo cogeretur ſuſcipere protectionem ipſius Sedis, aduerſus quoſcumque eam moleſtantes, & perturbantes.

Dicetur etiam ſuæ Serenitati, quod nos propter noſtras crebras ægritudines, ac ſenectutem, alioſque reſpectus, non poſſemus nos transferre ad alienas partes, ſicuti faceremus, ſi iſta non obſtarent. Optaremus tamen ipſum Romæ videre, & honorare, laudaremusque, quod captato tempore dignaretur hic nobiſcum eſſe, vt ſimul aliquid boni determinaremus, & faceremus, pro defenſione Chriſtianorum in Turcam inimicum noſtrum, & Ieſu Chriſti; quemadmodum ipſe ſemper concupiuit, & nos non minus. Reddat igitur nos certiores, & de tempore, & de via, per quam venturus erit, vt valeamus facere debitum noſtrum erga ſuam Serenitatem.

Dicant

Dicant item ſuæ Sereoitati, quod Rex Franciæ, & alij complures Principes quærunt ſe intromittere, vt fiat iſta concordia inter nos, Laurentium, & alios, quibus reſpondimus, quod ſemper ſumus parati ad pacem, dummodo fiat cum honore Dei, & Eccleſiæ. Tamen cum ipſe ſit primus inter Principes ſæculares, amemuſque ſuam Maieſtatem ex cordis ſinceritate, optaremus, prout dignum eſt, vt ipſe, qui eſt Eccleſiæ protector, haberet iſtum honorem & laudē & ſuper hoc velit cogitare, & facere, prout prudentię ſuæ videbitur. Scimus enim, quicquid per eum fieret, iuſtum eſſet, & ad honorē Dei & Sedis Ap. cederet.

Hæc duobus iſtis, Pontifex committebat. Succeſſiue ipſi Angello, & Alexaodro Forolinien. Epiſcopo, Sedis Ap. in Germania Nuncio iniungebat, vt Imperatorem conuenirent, ad limina Apoſtolorum, vbi de rebus grauiſſimis, & præcipue de bello Turcis inferendo, deque pace Italiæ componenda cum eo deliberaret, inuitarent, ad fædus cum Sede Ap. & Rege Ferdinando ineundum inducereot: ac quid Rex Franciæ ad iuſtificationes Pontificias reſpondiſſet ſignificarent nimirum, quod Rex Franciæ non attendens ad iuſtificationes ipſas, quibus neceſſariò ſua Saoctitas, non valens aliud facere, mota fuit, nec ad honorem, & dignitatem Sedis Apoſtolicæ, & ſuæ Beatitudinis, nec conſiderans, quod Vicarius Ieſu Chriſti eſt ſuper omnes Reges, & eius eſt potius legem dare, quàm ab alijs accipere; Immemor etiā Imperialis dignitatis, & Maieſtatis, quæ eum longè præcedit; nec non oblitus beneficiorum ſuæ Maieſtati ac toti eius domui à Sede Apoſtolica, & præſertim à præfata Sanctitate collatorū, miſit Oratores ſuos ad ſuam Beatitudinem in Bracchianum, quo in loco Sāctitas ſua propter peſtem ingentē, quæ eſt Romæ diuerterat; petijtque ab eo omnium contra Laurentiū, & Florētinos reuocationem. Cumque ſua Stas. ad latus non haberet Cardinales, in diuerſa loca diſperſos reſpondiſſetq;, quod in re tam ardua communi Cardinalium conſenſu deliberata, opus eſſet, eoſdē Cardinales conſulere; quandoquidem indignum & alienum à grauitate, & conſuetudine Sedis Ap. fuiſſet, ſine Cardinalibus de ipſarum rerum reuocatione tractare, quæ cū ipſis matura deliberatione concluſa fuerunt; attento etiam, quod abſolutiones non niſi ſe humiliantibus, & ſatisfacientibus fieri conſueuerunt: Oratores ipſi nullo expectato reſponſo, eidem Sanctitati ſuæ Maieſtatis nomine Concilium in Frācia intimarunt, ac Pragmaticam obſeruare velle declarunt, & denique Prælatos reuocarunt. Idemque eius exemplo per ſuos Oratores Veneti, Mediolanēſes, & Florētini fecere. Quæ omnia paruifecit. SS. D. N. vtpote temerè, ac leniter emanata, ab his, qui nullā habent poteſtatem faciendi, & de his, quæ ad ſuam Beatitudinem abſolutè ſpectant; cuius proprium eſt, conuocare, ac intimare Concilium, & cui à nomine intimari poteſt. Magis tamē exceſſit Rex, ſe nō recognoſcens, quod vltra Vicarium Chriſti, habet alium ſuper ſeipſum, ſcilicet Cæſaream Maieſtatē: nec minus cōſiderare debuit, quod obſeruando Pragmaticam, & reuocando Prælatos, cenſuras incurrit, & hæreſim ſapit. Scripſit deinde ſemel, ac iterum Rex ſuæ Sanctitati, atq; ſacro Collegio: & ab vtroq; ſufficiēter reſponsū fuit, ſed à Rege non ceſſatū. qui quidē Rex à præfata ſua Ste. numquā aliqua iniuria affectos fuit; quinimo continuis beneficijs, & honoribus ornatus; fecitque ſua Stas. pro ſua maieſtate, eiuſque ſtatu quantum cum Deo potuit. excepto quod onmq̄ ſuis iniuſtis petitionibus contra bo. mem. Carolum, olim Ducem Burgundiæ, necnon Maximilianum, præſentem Ducem ipſius Cæſareæ Maieſtatis, filium, & eorum ſtatum conſentire noluit. ſicque contra ſuam Beatitudinem ſua Maieſtatis indignata fuit, & virus concepit. quodque ſi conſenſiſſet. aut conſentiret, nihil profecto aduerſus ſuam ſanctitatem molitus fuiſſet, neque moliretur.

Item exponetis Imperatoriæ Maieſtati, quot, & quanta beneficia, Illuſtriſſimum Venetorum Dominium à Sede Ap. & præſertim à præfata Sanctitate conſecutum fuerit, quæ inter alia, cum accepiſſet immaniſſimum Turcum cum magna claſſe aduerſus Chriſtianos, & præſertim contra ſtatum Dominij præd. ēt illi propinquum; non verita eſt claſſem mittere, viginti triremium, & duarum nauium cum maximo ſumptu, ac eidem Legatū de Latere Reuerendiſſimū D. Cardinalē Neapolitanum præficere; & ſimiliter anno ſequenti aliam claſſem miſit, non abſque maximis expenſis. Cumque Ciuitas Scuraren. eorundē Venetorum à Turco obſeſſa foret, miſit etiam Sanctitas ſua auxilium; & vt Turcum à Chriſtianis diuerteret, præſertim ab offenſione ipſorū Venetorum, miſit ſua Stas. Serme. Regi Vngariæ ſubſidiū octuaginta millium ducatorum, vt bellum, quod cōtra Turcas ſuſceperat, proſequeretur; multaſq; alias expenſas fecit, quæ etſi factæ fuerint in beneficium totius reipub. Chriſtianæ, tamen principalis vtilitas fuit ipſorum Venetorum, qui incendio propinquiores fuerunt, & ſunt: fuiſſentque maiorem vtilitatem conſecuti, ſi turbator iſte Eccleſiaſtici ſtatus, Sanctitatem ſuam à dicto ſancto opere non diuertiſſet. aut ſi Dominium ipſum huiuſmodi impedimentum amoueri permiſiſſet, verùm pro tot beneficijs à Sede Ap. & ſua S. ſibi collatis, conſideret ipſa Cęſarea Maieſtas, qua gratitudine erga ipſā Sanctā Sedē & ſuam Beatitudinē Veneti ipſi vſi fuerunt: quando & clā, & palàm cū Laurentio tyranno Apſ. Sedis aduerſario, ac eius ſtatus infeſtatore intelligentiā habuerunt, licentiaruntque fictè Comitem Carolum de Montoon, vt ſtatum Romanæ Eccleſiæ in ciuitate Peruſina perturbaret. q̀ verita dicta Sanctitas, pluries Dominum præfatum, vt ipſum ad ſua ſeruitia reuocarent, per ſua breuia hortata eſt, contributionem in eius ſtipendio offerendo. Quod non modò facere noluerunt, quinimò nullam ſuę Sanctitati reſpōſum dare dignati fuerunt. Cumq; dicta Sanctitas coacta fuiſſet pro defenſione, & conſeruatione honoris, & ſtatus ſanctæ Romanæ Eccleſiæ contra Montonum, exercitum mittere, illudque teneret obſeſſum, fuit ſuæ Beatitudini per aliquos ex colligatis ipſorum ſignificatum, quòd niſi dictum oppidum citò caperetur, omninò Veneti ſuccurrerent, & prohiberent, vt ad manus ſuę Sanctitatis peruenire poſſet, vti per eos ordinatum erat. Deo tamen propitio ſua Sanctitas illud cū honore & ſalute Sedis Apcæ. cōſequuta fuit.

Miſerat prætereà Franciſcum Cardinalem Mantuanum, ad Imperatorē & Principes Legatū, qui hæc omnia referret, & auxilia in hac cauſa poſtularet.

Hæc quidem Pontifex Imperatori ſignificabat. Imperator porro, pro officio ſuo, atque pietate, tutelam Eccleſia ſuſcipiens Archiepiſcopum Cramenſem, qui omnia abundè polliceretur, ad Sixtum ire iuſſit; & tum Regē Galliarū, tum Florētinos, Venetos, Mediolanenſeſq; officij admonuit. Hos cū Laurentius Mediceus remiſſiores aſpexiſſet; tandem ad tutiora conſilia animū applicuit: maximè quando Legati à Cæſare, Ludouico Galliarum, & Pannoniæ Regibus, quin & ab Italici fęderis Principibus Florētiam venerunt, qui dicerent, ob eam cauſam ſe miſſos, vt ſi qua ratio iniri poſſet, ſublatis inter Pōtificē, atq; illā Rempublicam controuerſijs, pacem, & cōcordiam firmarent. Hi autem planè ſe perfecturos pollicebantur, vbi ciuitas à ſanioribus conſilijs non abhorreret, vt Pontifex pariter hoc ſibi perſuaderi, adductus Regum precibus, atque authoritate pateretur Cum his actæ gratiæ, Regeſque tanti, quòd ſui commodi, atq; honoris cauſa, hanc ſibi moleſtiā ſubeundā ſtatuiſſent, omni verborū honore collaudati IV. *Imperator & alij Principes conciliare ſtudent Florentinos cū Sixto PP.*

eſſent; nè quando vnquam per Florentinos factum eſſe videretur, quominus armis poſitis, paci, atque otio Italiæ conſuleretur; præterea eorum Principem honoris cauſa, à quibus Legati eſſent miſſuros ſe Legatos Romā de compoſitione dixerunt; Neque vlterius dilata re, Legatos decreuerunt viros ampliſſimos ciuitatis. Cum hi in conditiones propoſitas condeſcendere recuſarent, diutioſque rem traherent, alia parte Duces exercitus Eccleſiaſtici, & Regij Alfonſus Calabriæ Dux, & Federicus Feltrius, inducias trium menſium Florentinis flagitantibus conceſſerunt quas quidem Pontifex, pacis Italiæ cupientiſſimus, quamquam ſuperior, & victor vbique foret, comprobauit. Non deſuerant interim, qui Laurentium, mentionem de bello inſtaurando facientem inceſſerent, dicerentq;, defeſſam ciuitatem bello gerendo, atque auerſam ab alijs conſilijs pacem quærere, neque mentionem armorum fieri paci vllo modo poſſe: quod in rerum difficultate tanta, parum iam in Venetis conſtitutam præſidij haberēt; nec non in Sfortia, & pupillo eodem, & domeſtico, ac ciuili bello implicato, magis voluntatem egregiam, atque animi propenſionem, quàm vires ad ſe iuuandos eſſe intelligerent; ac quod ſumma rei eſt, minime æquum cenſerent, bellum cauſa priuatorum ſuſceptum aduerſus Pontificem gerere. Ciuitate ad pacem aſpirante, Laurentius, Regem Ferdinandum demerendum eſſe, & à Pontificio fœdere auertendū, facile ſuis perſuaſit. Cuius ſententiæ cum ipſe author eſſet mittendum Legatum ad eundem, qui iratum illius animum placare, & conciliare, quoad eius fieri poſſet, ciuitati conaretur, cenſuerunt. Nam & videbatur magna opus eſſe authoritate, ad animum Regis à Pontificis ſocietate auertendum, qui cum non fœderis religione ſolum, ſed voluntate etiam & ſtudio coniunctus teneretur: (id autem erat ferè neceſſariò futurum, vbi ille ſibi perſuaderi paſſus eſſet, vt nouum fœdus cum Florentinis feriret) & cum is, quem vnum petito bello fama erat, ſe vltro illius arbitratui permiſiſſet, vix erat dubitandum, quin magnitudine animi, quantumuis barbarus animus, & deliniri, & flecti tandem ad mitiora conſilia, & poſtulata æqua poſſet. Legatione ſuſcepta, ac Ciuitate Thomæ Soderini fidei commendata, qui tū vexillifer Reipub. præerat, Cal. Decembribus Florentia diſceſſit, Neapolimque veniens, Ferdinandum Regem, ad fœdus, & ſocietatem cum Florentinis, quibus maximè voluit conditionibus, adduxit. Summa autem earum hæc fuiſſe fertur; Si cui eorum arma inferrentur milite, pecunia, commeatu, perinde ac ſi de cōmuni re agerentur, inter ſe iuuarent. Quæ Florentinis oppida belli tempore eſſent adempta, ea Regi ſiue reſtituere illis, ſiue minùs vellet, integrum relinqueretur. Id darum gratiæ apparebat, quo Ferdinandus tamquā victor, æquioribus conditionibus fœdus videretur cū Florentinis, & pacem ſanxiſſe. Ad hæc conuenit, non inuito Laurentio, quò ſibi clementiæ opinionem conciliaret, vt qui è coniuratis Volaterris in arce aſſeruabantur (in his erat Gulielmus Pattus ſororis vir) Magiſtratus imperio, primo quoque tempore è cuſtodia dimitterentur: tum vt Alphonſo Duci Calabrorum pro impenſis in bellum factis, pecunia ad certum tempus deſcripta, æquis penſionibus ſolueretur. *Brutus lib. 7. Albinus de bello Hetruſco. M.S. Bibliotheca Vaticana de rebus Sixti 4. pag. 43. & ſeqq. Iacobus Volater. in notis Diarijs M.S. Biblioth. vatic. hoc anno. Papien. epiſt. 681.*

V. *Regem Galliarū cum Burgundiæ Duce conciliare ſatagit Sixtus PP.*

Quanquam autem à Ludouico Rege Galliarum, Pontifex, multa indigna pateretur, tamen id, quicquid inter illum, & Maximilianum Burgundiæ, & Auſtriæ Ducem diſcordiarum fuerat exortum, dirimere conatus eſt miſſo in Germaniam Legato, Cardinale Mantuano. Occaſione Ducis Mariæ, quam Ludouicus Carolo filio vxorem ambiuerat, & Maximilianus iam ſibi copulatam, matrem reddiderat, dimicabant, & de hæreditarijs illius omnis aciebus dimicabant. In his armorum ſtrepitibus, Maximilianus præclarum edidit pietatis argumentum, ſinè dignum ad exemplum, omnibus, qui victoriam deſiderant in prælio. Ad ſuos enim concionatus admonebat, meminiſſent concurrere homines, victoriam à ſolo Deo expectandam. Eum ſemper cauſis adeſſe iuſtis. Scire omnes, qualis eſſet ſua. Pugnare enim ſe pro defendenda vxoris, infantiſque filij auita, legitimaq; hæreditate. Ea ſe repetere, quæ iniquiſsime Frācorum Rex orbæ viduæ, ac pupillæ adoleſcentulæ, eiuſque Infanti, contra ius diuinum, ac humanum, contra naturę legem, ſumma cum iniuria, calamitoſiſſimo tempore eripuiſſet. Quibus cum ſe Deus tutorem vxori patrem fuiſſet, non paſsè aliud, quam cū viris fortiſſimis generoſè, magnoque eos animo defendere. Aliena ſe non petere, ſua tamen repetere. Promitterent igitur ſinguli ſeſe in honorem crudeliſſimæ mortis Ieſu Chriſti tribus ferijs ſextis pane ac aqua contentos fore, quas Deus incolumi vita victores domum aut ad caſtra remiſiſſet, terque extemplo flexis genibus à Deo victoriam peterent, vt iſe primum omnium in terra proſtratum facturum eſſent conſpecturi. Tum Maximilianus in terram protectus orauit, & vouit: Idem ſtatim omne fecerunt. Abſoluta precatione in pedes erecti, manus in aëra extulerunt, ac, quod petierat, magno cum clamore promiſerunt, non paucis lachrymis gaudio erumpentibus, vtque ſtatim in hoſtem ducerentur, precatoribus. Ducti in hoſtem, manus ſtrenuè conſeruerunt, & poſt pugnam acerrimam, quę ab hora ſecunda pomeridiana, vſque ad octauam veſpertinam durauerat, Maximiliano victoriam pepererunt, cæſis circiter nouem millibus virorum ex exercitu Ludouici. *Pontus Heuterus, Præpoſitus Harnhemen. lib. 1. rerum Belgicarum.*

VI. *Galliarū Rexin Sixtū PP. ferocior.*

Coactus deinde Ludouicus eſt, inducias cum Maximiliano componere quibus pactis, ferocior in Pontificem, cenſurarum in Florentinos reuocationem detrectantem factus, diem ei dixit, ſeque Renatum Lotharingiæ Ducem, Renati Andegauenſis ex filia nepotem, miſſurū in Italiam interminatus eſt, vt Neapolitanū regnum recuperaret. *Bonfin. dec. 4. lib. 5.*

VII. *Principes Germaniæ in Turcas excitare ſtudet Sixtus PP.*

Miſit præterea Sixtus alium in Germaniam Legatum Cardinalem, Auxiam de Podio Valentinum, Mōtis Regalis in Siciliam Archiepiſcopum, qui cum Georgio Heſler, Cardinale Herbipolen. Francofordiæ in Comitijs imperialibus, Fridericum, & Principes, à conuocatione, quam vrgebant, Concilij auocarent, & aduerſus Turcas excitarent. Magiſter ſupremus equitum Rhodianorum, Pontificem, miſſa legatione admonuerat, Turcam cū ingentibus copijs Ionium mare infeſtare, & Rhodo inſulæ præ cæteris imminere. Ergo cum is auxilia poſtularet, & pericula renunciaret, Sixtus Legatos in Germaniam ablegauit. Miſit & in Vngariam Cardinalem Legatum, Ioannem Aragonium, Reginæ Beatricis fratrem, qui Matthiam Regem ad bellum Turcicum animaret, & cum Bohemiæ, atq; Poloniæ Regibus componeret. Hic à Matthia Rege Budæ tertia hora noctis acceptus, tanto quidem apparatu, & honore, vt ſummo Pontifici, Auguſtoue Imperatori nihil amplius fieri potuiſſet. Cum tanto enim plauſu, & pompa Sacerdotum, ac procerum, cumq; tot funalibus & cereis, in vrbem admiſſus, vt noctem, in diem verſam eſſe diceret. *Ioannes Ludouicus Lellus in hiſt. Eccl. Montis Regalis, 1. Baſsinus lib. 11. Bonfinius ſup.*

VIII. *Ioannes de VVeſalia cogitur reuocare quoſdam articulos.*

Quo anno condēnatus fuit apud Moguntiā Ioannes Ruchard de Weſalia ſuperiore, Sacrę Theologię Doctor, & ad reuocationē quorundā articulorū quos in Eccleſia Wormatienſi publicè prędicaſſe ferebatur p Inquiſitorē coactus; cuius volumina ipſo inſpectāte oia igni tradita, & cōbuſta ſunt, & ipſæ pro pœnitētia peragenda ad Conuentū Fratrum Auguſtinenſium ibidē relegatus, mærore conſumptus in breui obijt.

Digitized by Google

Primus articulus, quem prædicaſſe ferebatur, fuit Quod Prælati Eccleſiæ non haberent authoritatem condendi, vel aliquid addendi ad ea, quæ Chriſtus & Apoſtoli præcepiſſent: imò quòd nec Apoſtoli, nec Summi Pontifices talem poteſtatem à Chriſto acceperint.

Secundus articulus. Nulli hominum, quantumcumque ſancto, docto vel erudito, licet verba Chriſti, & Euangelium exponere: & quod ſacra ſcriptura non ſit per Sanctos Patres, eo Spiritu interpretata, quo primitus tradita fuit, & inſtituta.

Tertius articulus fuit contra Papam, & auctoritatem clauium Sanctæ matris Eccleſiæ, quia dixit; Indulgentias nihil aliud eſſe, quàm pias fraudes, & deceptiones Chriſtianorum; eoſque ſtultos eſſe, & fatuos, qui pro indulgentijs Romam peterent, quas domi, modo ſi eſſent verè contriti de peccatis ſuis cum emendandi propoſito, inuenire potuiſſent.

Quartus articulus ex primo; Quòd mandata Papæ, Eccleſiæ, & aliorum Prælatorum, non obligent ad mortale peccatum, pro eo, quod non habent authoritatem leges condendi.

Quintus articulus, quod non ſit, nec vmquam fuerit originale peccatum; nec paruulos in originali concipi, neque propterea damnari, ſe quoque numquam originali ſubiacuiſſe peccato.

Sextus articulus, Quod omnes presbyteri realiter ſint Epiſcopi, & Papæ, ſoloque nomine, & inſtitutione hominum differant; quodque Papæ, Epiſcopi, & Sacerdotes nihil hominibus conferant ad ſalutem, ſed fide, concordia, & pace ſaluari poſſe ſine Sacerdotibus.

Septimus articulus; Ieiunium cum non ſit à Chriſto inſtitutum, non obligat nos ad ieiunandum. Eccleſia enim obligare non poteſt nolentem; in eo quod Chriſtus non præcepit, cum non habeat auctoritatem canones, & leges condendi, vt in primo articulo.

Octauus articulus; Quod extrema vnctio non ſit Sacramentum, quia non per Chriſtum, ſed per homines ſit inſtituta; ſed ſit oleum, & manet oleum ſicut antea fuit.

Nonus articulus fuit; Cum nuſquam legatur, quod Spiritus ſanctus procedat à Filio, in ſacra ſcriptura, ſed potius contrarium; potius eſt credere cum Græcis ſapientibus, Spiritum ſanctum à Patre tantum, & non à Filio procedere, quia Filius hoc dixit.

Alios quoque plures articulos erroneos prædicaſſe perhibetur; ſicut de horis Canonicis non dicendis, de non ſeruandis feſtis, de continentia Clericorum non ſeruanda; & quod etiam poſſit errare, erraueritque de benedictionibus rerum inanimaratum in Eccleſia, vt herbarum, luminum, aquæ, vaſorum, veſtium, & ſimilium, non curanda, & alios multos, quos tamen omnes anno præſenti in Dominicæ *Eſto mihi* publicæ reuocauit. *Trithemius in Chron. Sponheimen.*

IX. *Petrus Vxamenſis, Theologus Salmanticenſis, propter erroneam doctrinā damnatur.*

Hoc eodem tempore in Caſtella, vetuſtate fixę de religione opiniones mouebantur. Auctor Petrus Vxamenſis, qui Salmanticæ Theologicas ſcholas explicabat, audaci ingenio prauoque, librum vulgarat multis mendacijs fœdum; quorum vt hic numerus ineatur, non eſt neceſſe. In Romanæ Eccleſiæ Maieſtatem, & Pœnitentiæ Sacramentum contumelioſus maximè, Romana reſponſa, errori obnoxia affirmabat; Sacerdotes vim habere ad condonanda peccata, negabat: neque à Chriſto Deo præceptum, ſed ab hominibus inuectum Pœnitentię remedium, non incommodum tamen hominū prauitate coërcenda, ſanandaque. Archiepiſcopus Toletanus Compluti, vbi multus erat, iuſſu Sixti Romani Pontificis viris doctiſſimis in Conuentum euocatis, re diu, multumque deliberata, impia placita reprobauit, auctoré, niſi mutaret anathematis ignominia notauit, ſententia pronunciata ad Nonum Calend. Iunij. Ioannes Picxaous, nobilis hac ætate Theologus, de ſcripto Petrum exagitandum ſuſcepit iuſto volumine, ſtilo rudi, ſed arguto, atque Scholaſtico. Sixtus Papa Toletani ſententiam approbauit, dato iſto diplomate.

Sixtus Epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei. Ad futuram memoriam

Licèt ea, quæ de mandato noſtro ritè fiunt plenam obtineant roboris firmitatem, tamen illis interdū noſtri muniminis robur adijcimus, vt eo firmiùs illibata perſiſtant, quò magis noſtro fuerint præſidio cōmunita. Dudùm ſiquidē ad audientiā noſtrā deducto, quòd à modico tunc decurſo tempore citrà, in Hiſpaniarum Regnis, & præſertim in Vniuerſitate ſtudij Salmantini, fuerant, & adhuc erant nonnulli iniquitatis filij, qui quaſdam falſas, Sanctæ Fidei Catholicæ contrarias, erroneas, ſcandaloſas, & malè ſonantes propoſitiones, præſertim circa peccatorum Confeſſionem, & Eccleſiaſtica ſacramenta in ſtudio huiuſmodi, & infrequentiſſimo hominum cætu, veras eſſe publicè affirmare, & pertinaciſſimè ſuſtentare, ac defendere, apertiſſimas ſacræ Scripturæ authoritates eorum erroribus repugnantes, illarū rectum, clarum, & apertum ſenſum falſis eorum interpretationibus impudenter violando refellere, huiuſmodi quoque eorum falſa dogmata manifeſtè hæreticæ prauitatis labem continentia, in aliorum mentes inſerere, & ſimplicium animas illaqueare, & vt illa in plurium notitiam peruenirent, & in perpetuum de illis memoria haberetur, libros componere, & in publicum, vt illos legendi omnibus eſſet facultas, tradere præſumpſerant eatenùs, & præſumebant. Nos tunc Venerabili fratri noſtro Alphonſo Archiepiſcopo Toletano per alias noſtras litteras commiſimus, vt aſſumptis ſecum aliquibus in Theologia Magiſtris, & alijs viris litteratis, vocatis ijs, qui propoſitiones ipſas veras eſſe affirmare uſi erant, & nitebantur indies, & auditis, quæ ipſi pro illarum veritate, & alij Chriſti fideles ad dilucidandam earum falſitatem deducere vellent, an quæ in propoſitionibus huiuſmodi continebantur, falſa, & fidei præfatæ contraria, erronea, & malè ſonantia exiſterent, auctoritate noſtra decideret, & declararet, & declaratione huiuſmodi facta, illos, qui in præmiſſis culpabiles eſſe reperiret, ſi iuxtà Sanctorum Patrum inſtituta, & Canonicas ſanctiones, ſe emendare, & depoſitis de cordibus eorum totaliter erroribus prædictis, ad Eccleſiæ vnitatem, hæretica labe huiuſmodi abiurata, redire, & iuxta declarationem ſuam tales propoſitiones eſſe ſcandaloſas falſas, & hæreticas, ac malè ſonantes fateri, & deſuper confectum librum huiuſmodi retractare, & cum effectu refutare recuſarent, & in illis, eorumque erroribus pertinaciter inſiſtere vellent, hæreticos, ac cenſuris & pœnis in tales à iure promulgatis irretitos eſſe decerneret, plena ſibi deſuper auctoritate conceſſa, prout in noſtris inde tunc confectis litteris plenius continetur.

Poſtmodum verò ſicut accepimus præfatus Archiepiſcopus, ad executionem dictarum litterarum, earum forma ſeruata ritè procedens, dilectos filios, Petrum de Prexamo & Petrum de Ocauno, ac Petrum de Caloca, nec nō Didacum de Betonno, Martinum quoque Alphonſi de la Torre, Magiſtros, & Petrum Didaci de Coſtauna, & Ioannem de Quintana paglia, Licentiatos in Theologia, nec non Tellium de Buendia Toletanum, & Vaſcuium de Piteia de Talauera, in eadem Eccleſia Archidiaconos, Marchiones, & Thomam de Cuenca, & Ioannem de Medena decretorum Doctores, & Garſiam Fernandi de Alcala in eiſdem Decretis Licentiatum, & alios quamplures Magiſtros in Theologia, & Doctores, & Licentiatos in eiſdem Decretis, alios quoque quamplurimos Doctos, & Licentiatos litteratos viros, ex diuerſis Regnorum prædictorum locis, pariter & dilectum filium Petrum de Oſma, propoſitionum prædictarum auctorem, eiuſque ſequaces, coram ſe ad ſuum oppidum de Alcala, Toletanæ Diœceſis euocari fecit, & dicto Petro de Oſma, ac ſequacibus minimè comparentibus, debito tempore expectatis, matura ſuper omnibus propoſitionibus prædictis deliberatione præhabita, de vnanimi conſilio, & aſſenſu Magiſtrorum, & Doctorum prædictorum, declarauit illas propoſitiones, per quas Petrus de Oſma, & eius ſequaces prædicti pertinaciter affirmare non verebantur Confeſſionem

pecca-

peccatorum, ex vniuerſalis Eccleſiæ realiter ſtatuto, non diuino iure compertum fore. & peccata mortalia, quoad culpam & pœnam alterius ſeculi, abſque confeſſione, ſola cordis contritione, prauas verò cogitationes ſola diſplicentia deleri. & quòd confeſſio ſecreta ſit, neceſſariò non exigi. & nõ peracta pœnitentia, confitentes abſolui non debere. & Romanum Pontificem purgatorij pœnam remittere, & ſuper his, quæ vniuerſalis Eccleſia ſtatuit, diſpenſare non poſſe. Sacramentum quoq; pœnitentiæ: quantum ad collationem gratiæ, naturæ, non autem inſtitutionis noui, aut veteris teſtamenti exiſtere, & alias, quas propter earum enormitatem (vt illi, qui de illis notitiam habent obliuiſcantur earum: & qui de eis notitiam non habent, ex præmiſſis non inſtruantur) in eis ſilentio prætereundas ducimus, falſas, Sanctæ Catholicæ Fidei contrarias, erroneas, & ſcandaloſas, ac à Fidei veritate alienas, ac Sanctorum Patrum decretis, & Apoſtolicis Cõſtitutionibus contrarias fore, manifeſtam hæreſim continere, dictarum litterarum, & per illas ſibi conceſſæ facultatis vigore, declarauit, & pro talibus haberi, & reputari debere decreuit, prout in quibuſdam authenticis ſcripturis deſuper confectis plenius continetur.

Et demùm præmiſſis, ſicut præfertur geſtis, & propoſitis in Conſiſtorio coràm Nobis, Nos dilectis filijs noſtris, Stephano tituli S. Mariæ in tranſ-Tyberim, & Ioanni tituli S. Praxedis Presbyteris Cardinalibus commiſimus, vt de præmiſſis geſtis per ipſum Archiepiſcopum diligenter ſe informarent, & quæ inuenirent, nobis, & alijs Fratribus noſtris S. R. E. Cardinalibus referrent. Qui tàm zelo Fidei, quàm vt noſtris parerent mandatis, onus huiuſmodi prompta voluntate ſuſcipientes, cuncta diligenter rimarunt, & quæ inuenerunt, nobis, & alijs Fratribus noſtris memoratis fideliter retulerunt, propoſitiones præfatas erroneas fore pluribus auctoritatibus, & rationibus, propter illas, quas in Archiepiſcopi proceſſibus inuenerunt, etiam demonſtrantes, zelo fidei memorata.

Nos igitur, ad quem ſpectat errores huiuſmodi extirpare, habita eorundem S. MARIÆ in tranſ-Tyberim. & Sanctæ Praxedis Cardinalium relatione prædicta, ipſius Archiepiſcopi ſolertiam, & diligentiam præmiſſis plurimùm in Domino commendantes, ex certa noſtra ſcientia. Archiepiſcopi declarationem, & decretum huiuſmodi, & prout illa concernunt, omnia, & ſingula in ſcripturis prædictis Archiepiſcopi ſuper præmiſſis confectis cõtenta, auctoritate Apoſtolica tenore præſentium, de eorundem referentium, & aliorum Fratrum noſtrorum vnanimi conſilio, & aſſenſu laudamus, confirmamus, approbamus, ac præſentis ſcripti patrocinio communimus, ſupplentes omnes, & ſingulos defectus, ſi qui forſan interuenerint in eiſdem.

Et nihilominus pro potioris cautelæ ſuffragio, omnes, & ſingulas propoſitiones prædictas, falſas, ſanctæ Fidei Catholicæ contrarias, erroneas, & ſcandaloſas, & ab Euãgelica veritate penitùs alienas, Sanctorum Patrum quoque decretis, & alijs Apoſtolicis Conſtitutionibus contrarias fore, ac manifeſtam hæreſim cõtinere dicta auctoritate declaramus. Præfato quoque Archiepiſcopo, ſcientia, & authoritate prædictis committimus, & mãdamus, vt contra dicti Petri de Oſma, ſequaces prædictos, ſi huiuſmodi hæreſim, in quam prolapſi ſunt, abiurare, & eundem Petrum, prout errantem ſecuti ſunt, errores ſuos abiurantem, & ſe emendantem ſequi recuſauerint, aut malitioſè diſtulerint, iuxtà prædictarum aliarum noſtrarum litterarum continentiam, tanquam hæreticos procedere non omittat.

Et vt geſta per eum probè, & laudabiliter, Zelo Fidei, de mandato noſtro, & per nos meritò approbata, ad omnium illarum incolarum partium notitiam faciliùs perueniant, quâ habita, poſſint ſeipſos, ita, nè in prædictos prolabantur errores liberiùs cuſtodire, præſentes noſtras litteras, cum proceſſu pro eum habito, ac dicti Petri abiuratione, ſingulis illarum partium Epiſcopis ſignificare non omittat; qui poſt ſignificationem eandem, Clero, & populo ſuarum Ciuitatum, & diœceſum ea publicari procurent, & generaliter omnia faciant, quæ pro huiuſmodi hæreſis extirpatione neceſſaria fuerint, ſeu quomodolibet opportuna videbuntur. Nõ obſtantibus Conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, ac omnibus illis, quæ in dictis litteris voluimus non obſtare, cæteriſque contrarijs quibuſcumque. Nulli ergo &c. noſtræ laudationis, confirmationis & approbationis, communitionis, declarationis, commiſſionis, & mandati paginam infringere &c. ſi quis &c. Datum Romæ apud S. Petrum anno Milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo Nono. Quinto Idus Auguſti. Pontif. noſtri anno VIII. Extat in Bullario Rom. Pontif. Mariana de rebus Hiſpan. lib. 24. cap. 19.

Recepto more, abiuratio hæreticorum ex litteris proferebatur, & in litteras redacta vbique diuulgabatur: vt quos aberrare feciſſent errantes; reuertentes exemplo ſuo reducerent ad erroris agnitionem. Eo conſilio, Marcus Antonius de Dominis, ex Societatis IESV inſtituto profeſſor, factus Archiepiſcopus Spalatenſis, dum ab Anglicano angulo, ad quẽ apoſtata profugerat, ad gremium S. R. E. hoc tempore, quo iſta ſcribebamus, reuertiſſet, hanc, quam adiungo, palynodiam vulgauit, dignam, quæ manibus eius erroris ſequacium teratur; vt quem ſecuti ſunt errantem, ſubſequantur abiurantem. Ità habet. *X. Marcus Antonius de Dominis errores, ac hæreſes abiurat.*

MARCVS ANTONIVS DE DOMINIS Archiepiſc. Spalaten.

Sui reditus ex Anglia Conſilium exponit. *I. Opera, & fructus carnis.*

PRAECLARE ſanè, vt cætera omnia, Spiritus Sanctus inter opera carnis, per os Pauli *Gal. 5. 20. contentiones, æmulationes, iras, rixas, diſſenſiones, ſectaſque* numerauit. Hos ego infauſtos infauſtæ arboris, nimiùmque acerbos fructus in me expertus, quos prius, depravato ex morbo animi guſtu, auidè deuoraueram, tam ad meam ſalutem, hauſto ſalutari diuinæ gratiæ pharmaco, mihi euomendos eſſe duxi. Atque hoc ipſum vt tutiùs, & promptiùs facerem, errataq; mea plurima, ex peſſimo priori meæ malæ profectionis Conſilio ſequuta, apertè ipſemet reprehendere poſſem, & damnare, illud optimi cepi Conſilij, vt, relicta errorum, falſitatum, & hæreſum ſchola, ad Sanctam Romanam Eccleſiam, ſolam, atque vnicam veritatis Catholicæ columnam, ac ſingulare firmamẽtum, & omnium Catholicorum Matrem, à qua impiè diſceſſeram, ſpontè redirem. Ante omnia itaque reprehenſionem hanc, & damnationem, errorumq; meorum, deteſtationem proſequar; deinde alias etiam cauſas, cur Anglia, aliæq; hæreticorum ditiones fuerint nihil omninò deſerendæ, & Sancta Eccleſia Catholica Romana repetenda, commemorabo.

Morbus eſt antiquiſſimus humanæ naturæ corruptæ, à primo Parente ad poſteros omnes tranſmiſſus, vt quandò erramus, & in vetita prolabimur, aut putidas comminiſcamur excuſationes, *Mulier quã dediſti mihi &c. Gen. 3. 12.* aut etiam errata defendamus, & iuſti, atque honeſti conficta veſte, ea obtegere fatagamus. Id mihi contigiſſe & fateor, & doleo. Morbus animi, quo, antequàm diſcederem, laboraui, fuit, quòd nimium *propriæ prudentiæ*, contrà ſalubre Sapientis conſilium, *Prou. 3. 5. nixus*, ingenioliq́ue confidentia, de rebus fidei tantillus, audax nimium ferre iudicium voluerim: Acceſſit Iracundę quędam phreneſis, non quam mihi ex Anglia diſcedenti obiecerunt ſcioli aliqui, ex ambitus fruſtrà negatiſq; dignitatibus, ſed ex mea penitus irrationabili, dum alijs, de quibus in meæ profectionis Conſilio immeritò ſum conqueſtus, ſubdi ægerrimè ferrem, impatientia, excitata. Hæc me in ſyrtes, & breuia adegerunt, hæc alliſerunt ad ſcopulos, hęc ingenium ad peſtiferas cogitationes exacuerunt, hæc, vt errores Eccleſiæ Romanæ vanè comminiſcerer, quibus meam profectionem excuſarem, effecerunt. hæc me vltra extremas o[illegible] ſan[illegible] andarũt Atq; vt rectè feciſſe viderer, impudentiæ que, ac temeritatis, imò & hæreſis notam vtcumque effugere conarer, in meæ profectionis d[illegible] Conſilij [illegible] et expoſitionem, *II. Excuſatio peccatorum morbus naturæ humanæ corruptæ. Defectionis origines.*

Cur ad ſcribendū motus M. Antonius.

primum, deinde volumina quædam, & libellos edidi, plurimis eò congeſtis, quæ pingendi, fingendiq; ars ſuggeſſit, & carnis conſilium ſuppeditauit. Ac dum interna feruebat ægritudo, Iracundiæque ſtimuli animum exulceratum pungebant, linguæ, calamique prurigo in ſaniem erumpebat. Plurima, quæ Sedis Apoſtolicæ hoſtes in hæreſes abrepti credebant, aſſerebant, profitebantur, mihi iam à me ipſo obcæcato credibilia, aliqua etiam vera videbantur, quando ego nondum dogmata controuerſa ad veræ Theologiæ parium lapidem admoueram, nec ea perfectè diſcuſſeram: nam aliquam de Republica Eccleſiaſtica partem, in qua de dogmatibus & fidei regulis mihi agendum propoſueram, nō abſolueram, imò nè aggreſſus quidem fueram: vtcumque in profectionis Conſilio omnes illos libros me paratos habere dixerim. Hinc ego temerè nimium hæreticorum calumnijs, non catholicæ innixus fidei, libellos, Conſilij profectionis, & alium, quem *Scogli del Christiano naufragio*, inſcripſi, ac cuiuſdam Concionis, erroribus, etiam hæreſibus referſi, in odium vt plurimum Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, ac Sedis Apoſtolicæ, Summorumque Pontificū, à quibus me læſum exiſtimabam, eaque aſſerui, & multa, quæ falſa, & hæretica eſſe, & prius noram, & poſtea, ex parte ſaltem, ipſemet reprehendi, ac tota mente, dum ſcriberem in Anglia, ſum deteſtatus: nūc quoque expreſſe libellos illos abominor, & deteſtor; quippe qui hæreſes apertas contra Catholicam veritatem contineant, & ſanę doctrinę ſint contrarij, hoc eſt, ei, quam tenuit, & tenet perpetuo Sancta Catholica Eccleſia Romana contra quam, quicquid à me vbicumque dictum, ſcriptumque eſt, id ego totum damno, & deteſtor. idque melius etiam & fuſius in confutatione meorum de Rep. Eccleſiaſtica, aliorūque, ſi quos ſcripſi, librorū, Deo bene fauente, dānabo, & deteſtabor. Me enim, ac oēs libros meos ſāctiſſimo Sanctæ Rom. & Ap.cæ Sedis, Eccleſiarū omniū magiſtræ, iudicio, atque Cenſuræ omnino ſubijcio.

Reuocat, quæ olim ſcripſerat.

III. Interim verò Cōſilium illud meum infælicis meæ profectionis, & infames Scupulos, mei maximè, & hæreticorum, non catholicorum naufragij, necnon Concionem illam oportet me ipſum in hoc nouo, ac verè ſano Conſilio deteſtari. Neque pudebit, detractis, quæ mihi confinxeram, indumentis, nuditatem meam aperire, quia non puduit, contra ius, faſque in vana commenta, in apertas calumnias, ac in fœdas etiam hæreſes erumpere. Scorpij aculeus, & venenū, ex ipſiuſmet Scorpij, qui pupugit, contuſione, medelam accipit opportunam: *Dioſcorid. l. 6. c. 44.* ſi mei ipſius ſponte facta contritio, ac contuſio venenato vulneri, (ſi quis tali vulnere ſaucius induluit) medelam afferat, fælicem meam contuſionem, humiliationem, mortificationem reputabo. Stet inconcuſſa Eccleſiæ Catholicæ, & Sedis Apoſtolicæ gloria, etiam cum ſummo in me bonorum humanorum detrimēto, vbi eam ipſe inique imminuere ſum conatus, tandem mihi quoque, ſaltem apud Deum, id non poteſt non eſſe glorioſum. Fateor itaq; in primis, ac vere & ſincere in conſcientia teſtor me, & Conſilium illud profectionis, & Scopulos, & Concionem, nō ex cordis ſinceritate, non ex bona conſcientia, non ex fide non ficta ſcripſiſſe, ſed vt meæ profectioni omninò vituperabili, qualemcumque obtenderem excuſationem; & hæreticis, ad quos miſer properabam, vel quibuſcū verſabar, gratior eſſem, & acceptior, Decēnij labor, quē in eo Cōſilio iactaui, non maturitati, deliberationis conſilij grauitate, non diſcuſſioni veritatis, ſed toto eo tempore, vano & inutili, ac pernicioſo apparatui, quo audacia, imo & hæreticalia cōmenta perficerem, & ſimul Iracundiæ obſequerer, Inſeruiuit: Vt propterea non diuina, ſed diabolica fuerit illa vocatio; non Sancto Spiritu, ſed ſpiritu malo, ſpiritu vertiginis me, peius quam Saulam *1. Reg. 18.* 10. concitante. Reditum vero meum diuinæ veræ vocationi tribuendum eſſe non dubito, Sancto diuino Spiritu, me ad Matrem meam Catholicam Romanam Eccleſiam reuocante.

Ex ſcorpio medicina cōficitur.

IV Mores Romanæ Curiæ, dixi, feciſſe vt ab ea perpetuo abhorrerem; hoc me malè dixiſſe non ignoro: neque enim deerant tunc, non deſunt hodie Romæ pietatis, & omnino virtutum Chriſtianarum plurima exempla conſpicua, quæ religioſos animos, & delectare poſſunt, & allicere. Dixi, ex interdicta librorum Romanę doctrinæ contrariorū lectione, ſuſpiciones aliquas malas emergere, quæ hæreticorum ſcriptis fidem concilient, atque inducant ad credendum, aliquid in illis latere, cui conuellendo doctrina noſtra non ſufficiat; hoc quoque non ſine graui fidei catholicæ iniuria à me dictum eſſe plane agnoſco, qui in libris hæreticorum doctrinam falſam, hæreticam, ſcādaloſam, peſtiferam inueni, à cuius pabulis, ne animi fidelium inficiantur, illi merito ſint arcendi. Neque enim priuatorum, qui leguot libros, ſed Paſtorum fuit ſemper, & eſt iudicium fidei, vt quæ ſint venenata paſcua cognoſcant, & ab ijs quam longiſſime oues ſuas amoueant. Argumenta porro hęreticorum fallacia ſunt, ſophiſtica, & facillimas habent ſolutiones Dixi, eorum doctrinam, qui Eccleſiæ Romanæ aduerſantur, vel nihil, vel parum à pura priſcæ Eccleſiæ doctrina abhorrere. Et hoc falſum eſt: Nam dogmata, in quibus illi à Catholicis diſcrepant, ſunt omnia prorſus dogmatibus priſcæ Eccleſiæ contraria: & nihil magis eos erroris conuincere poteſt, quā veteris Eccleſiæ autoritas, à qua illi ſuis nouitatibus longiſſimè receſſerunt; vt meritò hoc nomine tanquam hęretici ſint ipſi ab Eccleſia Romana damnati. Deteſtandum itaque eſt, & deteſtor illud, quod dixi, ideo dumtaxat doctrinas illorum ab Eccleſia damnari, quia illa ſenſui, corruptisque Curiæ Romanæ moribus aduerſentur. Dixi quoque Romæ per ſummam vim nouos cudi articulos: Et hoc profecto contra fidem & conſcientiam; neque enim id vnquam obſeruaui, nec à quoquam obſeruari poſſe certo ſcio. Non enim noui articuli cuduntur, vbi declarationes & explicationes veterum fidei articulorum, ex diuinis Scripturis, & Patrum traditionibus, ipſiſque fidei regulis collectæ apponuntur. Inſuper Romanam Eccleſiam titulo Catholicæ, & Vniuerſalis Eccleſię ſpoliare uſm conatus; in quo erraui plurimùm: Eccleſia enim Catholica Romana intelligitur, non modò illa ſpecialis, & particularis, quæ Romæ eſt, ſed etiā aggregatum ex omnibus Eccleſijs Romanæ Eccleſiæ vnitate eiuſdem fidei, & ſubiectione ad ipſius Summum Pontificem, vbicunq; tandem illæ fuerint, etiam in extremis mundi oris, adhærentibus. Et ſane veriſſimum eſt, atque à me ſæpius & voce, vt teſtis ipſa Anglia eſſe poteſt, & ſcripto in meis de Republica Eccleſiaſtica tractatibus in ea parte, quam vltimo in Germania impreſſam audio probatiſſimum, nullam aliam eſſe Catholicam, Niſi Romanam, & hoc ipſum aggregatum: cum reliqui omnes Chriſtianorum cœtus hæreſibus deturpati, & ſchiſmate à Catholica diuiſi, ac ſeparati, extra Catholicam Vniuerſalem, veram Chriſti Eccleſiam ſint conſtituti: & illi verè cæci cum ſuis cæcis Ductoribus in barathrū perditionis ruunt, & præcipitantur; quod ego de Romanis, cum graui iniuria peſſime pronunciaui. Ex Romana enim Eccleſia perpetuis temporibus ad omnes alias Chriſti Eccleſias lux fulgentiſſima, puræ & incorruptæ fidei promanauit, & nunc promanat, Memini vero me in Præfatione librorum de Rep. Eccl. inter alia, quibuſdam vſum verbis, quibus videor in Eccleſia Catholica poſuiſſe, omnes, quicumque baptiſmum receperunt in nomine Trinitatis, Sed licet verba malè ſonent, & hæreticas quoq; Eccleſias faciant veræ Catholicæ Eccleſiæ vera, & ſana

Hæreticorum libri noxij, & merito prohibiti.

Sola Eccleſia Romana Vniuerſalis, & Catholica.

membra, quod eſt falſiſſimum, & hæreticum, ſenſus tamẽ meus fuit, vt Arianæ, Neſtorianæ, Eutychianæ, & omnes hæreticæ, ac olim damnatæ omninò excludantur, ac ſolæ orthodoxæ retineantur: Quas tamen verè orthodoxas longè plures tunc putabam, quàm re vera ſint; & multas poſterioribus hæreſibus infectas, ac ſchiſmate diuiſas, ad Catholicam pertinere, malè ſentiebam. Quamuis enim Catholica ex vniuerſitate vocetur, vniuerſitas tamen non niſi verè orthodoxas, quæ per totum ſunt Orbem ſparſæ, & eas, quæ in vnitate Catholica, cum Romana permanent, complectitur. Ac ſanè Romanæ Eccleſiæ Vniuerſitas, non modò in perpetua, & nunquam interrupta, nunquamque interrumpenda ſanæ fidei duratione, & firmitate conſiſtit; ſed etiam vniuerſalis eſt, quia eadem ipſius fides, ſupremumq; Regimen ad omnia loca, & ad omnes nationes, pòſt Chriſti aduentum, ſunt dilatata. Quo nomine, vel his quoque poſtremis ſæculis, nihil minùs Catholica eſt dicenda, quàm fuerit antiquorum tempore Patrum: ſiquidem Romanæ Eccleſiæ Fides hiſce temporibus, in remotiſſimis, ac vaſtiſſimis Orientis, & Occidentis Regionibus, etiam ad vltimos terræ fines, eſt propagata. Ita vt, commeantibus ipſius filijs à Solis ortu ad occaſum, fidem Chriſti ſecum ferentibus, & munda ſacrificia offerentibus, nunc maximè illud impleatur quod per os Malachiæ protulit Dominus, *cap. 1. 11. Ab ortu ſolis vſque ad occaſum, magnum eſt nomen meum in Gentibus: & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda.* Neque minor iniuria fuit, atque calumnia, dum dixi, me perſpexiſſe innumerabiles Romanę Curiæ nouitates & errores: quas ego nouitates, quos errores, neque perſpicio, neque vnquam perſpexi; & falſiſſimum eſſe agnoſco, ac fateor, Romæ aut tunc fuiſſe aut nunc eſſe errores, e a quibus clades animarum ſequatur, turbetur Eccleſiæ pax, & ſcãdala publica oriantur. Verè enim Eccleſiæ Catholicæ pax omnis, atque tota tranquillitas, æternaque animarum ſalus, poſt Deum, Rom. Eccleſiæ curæ, ac ſollicitudini eſt tribuenda. Epiſcopos potentiores ſub Romano æquiuocè Epiſcopos eſſe dixi; & hoc dictum non minorem falſitatem quam iniuriam continet; ac proinde, vt maledictum, id ipſe damno: Sunt enim illi veri, & legitimi legitima ordinatione Epiſcopi. Reliquos dixi, qui in temporalibus quoq; Magnates, & Principes non ſint, dignitatem, & poteſtatem Epiſcoporum propriam amiſiſſe: & hæc profectò calumnia eſt; ſubordinatio enim Hierarchica in Eccleſia fuit ſemper neceſſaria. Multo magis damno tanquam hæreſim, quod dixi, ſub Romano Epiſcopo Eccleſiam amplius non eſſe, Siquidem, vt ſuperius memoraui, & ſerio affirmaui, ſola Eccleſia Romana cum ſibi adhærentibus, eſt vera Chriſti Eccleſia, aliæ nè Eccleſiæ quidem ſunt. Ac, vt paucis multa complectar, animaduerti me priori illo Conſilio illud maxime conari, vt Romani Pontificis primatus infirmetur. Qua in re contra fidem totius Catholicæ Eccleſiæ me loquutum eſſe ac proinde grauiter erraſſe non inficior. Nam & ex ipſa Euangelica inſtitutione & ex Apoſtolica traditione, atque SS. Synodorum, & vniuerſalium Conciliorum definitionibus, plurimiſque SS. Summorum Pontificum decretis, necnon communi Patrum, & Eccleſiaſticarum hiſtoriarum teſtimonio patet, Romanum Pontificem ſemper pro totius Eccleſiæ Capite, à Chriſto Domino immediate inſtituto, & pro ſingulari Oraculo habitum, à quo fidei inſtructionem, definitionem, ac totam reliquã doctrinam, tamquàm à Magiſtro diuinitùs nobis dato, qui ex officio Eccleſiam doceat, non minus Oriens, quàm Occidens, in omnibus fidei dubijs, flagitaret. Obſeruare facilè quiſque ſtudioſus poteſt exempla plurima, quibus Romani Pontifices etiam Patriarchas Orientales, & Primates inſtituunt, monẽt, arguunt, docent, damnant, abſoluunt, deponunt, reſtituunt, increpant pro munere ſuo; & ab ijs increpati humiliter audiunt, parent, non reſiſtunt, aut retiuntur: &, vt ſummatim dicam, planè totius Eccleſiæ Catholicæ confeſſione liquet, in ſolo, & vno Supremo viſibili eiuſdem Eccleſiæ Capite, quod eſt ſolus Papa, & Summus Pontifex, Petri ſucceſſor totum Chriſti Spiritum, pro ijs, quæ ad fidem pertinent decernendis, reſidere.

Cur Romana Eccleſia Catholica, & vniuerſalis.

Nullis in ea erroris.

Primatus illius adſtruitur.

V.

Liber aſſentatorius, à M. Antonio editus ipſimet ingratus.

Libellum, quem *Scogli del Chriſtiano naufragio* vocani, ingenuè fateor, mihi paulò pòſt ipſius editionem ſummoperè diſplicuiſſe: nullo enim habito delectu, nulla diſcuſſione facta, tumultuariè illum ſcripſi: atque, vt quoquomodò Anglos mihi, in recenti illo meo ad ipſos aduentu, demulcerem, non quid verũ eſſet, ſed quid hoſtibus Catholicæ Eccleſiæ, ac præſertim plebi imperitæ placeret, conſideraui, & exprompſi. Eumdem libellum, etiam in Anglia, dum diſceſſum pararem, à Rege, & alijs Magnatibus mihi obiectum, ſum expreſſis verbis deteſtatus, & contrà maiorem hæreſum, quas continet, partem, poſtea ego ipſe inſurrexi, eaſque totis viribus impugnaui. Quas omnes hic iam denuo reijcio, abominor, & deteſtor. Eæ verò ſunt, Romanum ſummum Pontificem non eſſe Vicarium Chriſti in terris, totiuſq; viſibilis Chriſti Eccleſiæ viſibile Caput. Eumdem non habere poteſtatem in temporalia. Implicitam fidem nihil prodeſſe, ſed multum fidelibus obeſſe. Excommunicationes Iuris eſſe vana terriculamenta. Præcepta Eccleſiæ ad peccatum mortale non obligare. Vnitatem Eccleſiæ ab vnico Capite viſibili non eſſe petendam. Summum Pontificem eſſe capitalem Eccleſiæ vniuerſalis hoſtem. Miſſam non eſſe verum ſacrificium. Ceremonias Miſſæ eſſe mimicas geſticulationes. Tranſubſtantiationem non fieri Confeſſionem auricularem, cum abſolutione, non eſſe verum Sacramentum. Purgatorium nullum eſſe. Satisfactionem, poſt remiſſam culpam, ad remiſſionem pœnæ non eſſe neceſſariam. Indulgentias nullas eſſe, niſi de Iniunctis. Sanctos non eſſe inuocandos. imaginum ſacrarum, & reliquiarum cultum non eſſe licitum. Meritum vitæ æternæ ex Operibus non eſſe. Hi, & ſimiles errores, ac manifeſtæ hæreſes, non tàm meæ, & nouæ, quam antiquorum, & recentium hæreticorum, eorumq; fabulationes ac deliramenta à S. Catholica Eccleſia in pluribus ſacroſanctis Concilijs Vniuerſalibus perpetuo damnata, ſcopuli ſunt miſerabiles, ad quos, qui accedunt, lachrymabile patiuntur fidei, & ſalutis æternæ naufragium: ideoque ab illis quam longiſſimè paſſim recedo. Ac ne ad eos exitium vltimum paterer in Anglia, fuit mihi ab ea omninò diſcedendum, & ad Romanam Eccleſiam, verum Catholicorum portum, redeundum: cum qua omnes prædictos errores, & quoſcumque alios, ſi qui præterea ſint in illis libellis, qui cum Romana Eccleſia in ſacris Concilijs, præſertim verò Tridentino, explicita fide non conſentiant, abijcio, deteſtor, & anathematizo: contrarias verò veritates amplector & affirmo, nimirum, Romanum Summum Pontificem, ex Chriſti inſtitutione, eſſe Vicarium ipſius in terris, totiuſque militantis Eccleſiæ quæ ſemper viſibilis fuit, viſibile Caput, cum plena poteſtate diuinitus accepta, eam regendi, & ordinandi. Eumdem, in ordine ad ſpiritualia, habere poteſtatem etiam in temporalia. Implicitam fidem, vtilem, & plerumque neceſſariam eſſe, nimirum cum aliquorum articulorum fides explicita inculpabiliter non habetur. Excommunicationes Iuris, vel ipſo facto prolatas, eſſe validas, & metuendas, vtpote ſumma ratione, & legitima poteſtate inductas; Summoſque Pontifices poſſe in omnes quarumcumque partium fideles, excommunicationes proferre. Præcepta Eccleſiæ ad mortale peccatum obligare. Vnita-

Hæreſis in illo contenta.

Illas deteſtatur.

temEc-

tem Eccleſiæ ab vnico viſibili ipſius Capite vel maximè pendere. Summum Pontificem eſſe totius Eccleſiæ verum, legitimum, & erga ouiculas CHRISTI ſummoperè, vt debet, proficuum Paſtorem, quarum ſolam æternam ſalutem ille perpetuò ſitiat, & tota ſollicitudine quærat. In Miſſa verum, proprium, & propitiatorium Deo ſacrificium offerri. Ceremonias Miſſæ à SS. Patribus, & Paſtoribus Eccleſiæ, Spiritu Sancto inſpirante, inſtitutas, ſanctas, myſticas, vtiles, & omninò retinendas eſſe. Tranſſubſtantiationem, hoc eſt, conuerſionem totius ſubſtantiæ panis in Corpus, & totius ſubſtantiæ vini in Sanguinè Domini Noſtri Ieſu Chriſti, in Sacramento Altaris fieri. Per abſolutionem ſacramentalem, qua Sacerdos abſoluit pœnitentes, veram, ac propriam ligandi, ac ſoluendi peccata, quam Dominus ſacramentorum ſuorum Miniſtris in Eccleſia tradidit, poteſtatem exerceri. Purgatorium eſſe eo modo, quo id Sancta Romana, & Apoſtolica Eccleſia dari docet. Satisfactionem ad remiſſionem pœnæ, poſt remiſſam culpam, multum valere. Indulgentiarum vſum in Eccleſia Catholica, cui eas conferendi poteſtas à Chriſto collata eſt, eſſe antiquiſſimum, maximè ſalutarem, & Sanctorum Conciliorum autoritate probatum Sanctos, nedũ abſque vllo errore à fidelibus inuocari, ſed bonum atque vtile eſſe ad eorum orationes, auxiliumque confugere. Imaginum & Reliquiarum cultum eſſe bonum, licitum, & vtilem, qui ſine hæreſis labe abijci non poſſit. Meritum vitæ æternæ etiam à bonis operibus pendere. Concilia Oecumenica poſteriora, ſummæ in Eccleſia Catholica autoritatis, nauſeabundus contempſi ſæpius; Florentinum præſertim, & Tridentinum, nõnunquam etiam Conſtantienſe; imò mea opera factum eſt, vt Hiſtoria quædam Concilij Tridentini in lucem prodiret, cuius ego Hiſtoriæ fidem certam nullam haberem, imò quæ ſit meritò ſuſpecta impoſturæ; in his quoque me plurimum erraſſe fateor. Horum enim Conciliorum ſaluberrima decreta omnia plena fide, Catholicis omnibus amplectenda eſſe affirmo.

VI. *In ſola Romana Eccleſia reperitur Fides vera, & ſcripturarum intelligentia.*

In concione quadam mea primæ Dominicæ Aduentus, Londini habita Italicè, & impreſſa, eoſdem penè errores poſui, quos in libello poſteà Scopulorum repetitos iam ſum meritò deteſtatus. In ea nonnullos quandam Papalium errorum, & Romanæ Eccleſiæ, ſum commentus; cum tamen reuera in ſola Romana Eccleſia, eique connexis, ſit vera lux, veruſque & ſolus dies ſplendidiſſimus; extra quam, in Anglia præſertim, perpetua ſit nox, eaque denſiſſima In Eccleſia Romana lux veritatis, & ſacrarum Scripturarum vera, ac ſana intelligentia, tenebras omnes errorum ab ſe longiſſimè propellit, quibus tenebris Anglia miſera obſcurata palpat in meridie. Dixi in eadem Concione, & in libello Scopulorum repetiui, Petrum nunquam Romæ fuiſſe: hoc tamen tanquam fœdum & inſctiæ plenum mendacium, ſcio, & ingenuè fateor eſſe reprobandum. Apoſtolos, in fundanda, & gubernanda Eccleſia, feci æquales; cũ tamen vel ex ipſis Euangelijs, & Apoſtolica traditione, Petri ſuprematus ſuper illos emineat. Dixi Epiſcopos, ſuccedere Apoſtolis cum æquali poteſtate, & eſſe Epiſcopos vniuerſalis Eccleſiæ in ſolidum; cum tamen Epiſcopi non niſi particularium Eccleſiarum ſint Paſtores, & in ſola particulari cura; ſeruato ei primatu generali, qui in eo Petro ſuccedit, qui eſt Romanus Summus Pontifex. Dixi nugas, eſſe aquam luſtralē, grana, Cruces, Imagines benedictas, benedictionem Papalem, aut Epiſcopalem, Stationes, habitella, cordulas, corrigias, viſitationes Eccleſiarum, & Altarium, Roſarium, Proceſſiones, & ſimilia; cùm tamen antiquiſſimum, & probatiſſimum eſſe in Eccleſia Catholica horum fermè omnium vſum ſatis conſtet, qui ſit omninò retinendus, etiam in ijs, quæ ſunt nouiora pietatis, & deuotionis excitamenta. Duo eſſe tantùm Sacramenta, Baptiſmum, & Cœnam, aſſerui; cum tamen ſeptem eſſe vera Sacramenta Eccleſia Catholica à Spiritu Sancto illuſtrata doceat planè, ac definiat. Quas omnes, & quaſcunq; alias hæreſes ab Eccleſia Catholica Romana damnatas, ipſe quoque damno; & ijs contraria ab eadem definita, ipſe quoque firma fide credo, teneo, & profiteor: eſt enim certiſſimum in decretis Sanctæ Romanæ Eccleſiæ rationem non eſſe ab authoritate ſeiunctam; & Scholaſticam doctrinam eſſe omninò Sanctorum Patrum ſenſui, in articulis præſertim fidei, conſonam. Illud quoque fateor, me immeritò in libellis illis de Romana Curia conqueſtum, quaſi aliena Iura læſerit, niſi enim illa Epiſcopos, & Archiepiſcopos in officio, pro ſua legitima in eos poteſtate, contineat, facilè per ipſos Iurium læſio conſequatur. Eſt verò ſumma Eccleſiæ fœlicitas, dum ſinguli ipſius Paſtores ſub ſummo vigilantiſſimo omnium Paſtore, ab eo, cuius eſt ſuprema autoritas, & morum reformationem, & ſanæ, ac ſinceræ doctrinæ cuſtodiam accipiunt facilè, & exequuntur. Ac profectò niſi Sanctæ Inquiſitionis benigna, ac paterna cura ſuper Dominicum gregem ſeriò inuigilaret, ſcabioſum pecus, medelam non acciperet, ſed contagio peſſima facilè ſerperet. Illius tribunalis arma ordinaria ſunt, ſana doctrina, plenaque charitatis inſtructio; non alia, quæ ego in meis libellis, animo nimium exulcerato, cum falſitatibus, & calumnijs, exaggeraui: quòd ſi putrida interdum vlcera lenioribus non cedunt medicamentis, aſperiora medicam manum arripere, & æquum eſt, & neceſſarium. *Romana Eccleſia Iurium ſeruatrix*

VII. *Speciali Dei ope reſipiſcit M. Antonius.*

Iam verò vbi internum efferbuit ægritudinum animi incendium, miraculo penè quodam, ſub ipſis Sanctiſſimi Gregorij xv. Pontificatus initijs (cuius inſignem pietatem prudentiam ſingularem, perpetuamque integerrimæ vitæ ſanctimoniam eo culminis ipſum prouexiſſe non dubitabam) ſalutifera cœpit mens mea agitare conſilia, et noua quadam diuini Spiritus face allucente: pericula quoque animæ, in quibus verſabar, ſeſe in dies clarius cœperunt mihi oſtentare. Mirabar quomodo eò imprudentiæ, & erroris ſim progreſſus, vt ijs me commiſcere voluerim, qui hæretici eſſent, abſoluteque, ac ſimpliciter ſchiſmatici. Tanta fuit olim vafricies paucorum Arianorum in Concilio Ariminenſi, vt arte quadam ſubdola Catholicos fermè omnes in Arianiſmũ quodammodo pellexerint; *Et tunc* (inquit noſter Hieronymus aduerſus Luciferianos) *totus mũdus ingemuit & miratus eſt, ſe eſſe Arianum*: Sic mihi (proh dolor) & multò peiùs contigit, vt me, & hæreticum cum hæreticis, & cum ſchiſmaticis, ſchiſmaticum eſſe cernerem, mirarer, & ingemiſcerem. Ac ne iniurium me ſibi eſſe Angli, conquerantur, ſed planè agnoſcant me iure, ac meritò ab ipſa receſſiſſe, & ad Parentem meam Sanctam Catholicam Romanam Eccleſiam rediſſe, Hæreſim ipſorum ac ſchiſma cogor aperire, quibus me vlterius infici æquum non erat.

VIII. *Angli ſchiſmatici, & hæretici diuerſarum ſectarum.*

Sunt in Anglia plures (quod ad religionem attinet) Sectæ ſunt Puritani, hoc eſt, rigidi Caluiniſtæ: ſunt Mitiores, qui ſe Proteſtãtes duntaxat & Reformatos vocãt: ſunt Anabaptiſtę, in plures & ipſi diuiſi Sectas: Nõ deſũt Ariani, Photiniani, & ſimilis hominũ impiorũ farrago, qui, licèt publicè nõ permittãtur ſuos errores profiteri, nec ejiciuntur tñ, nec puniuntur, ſed ſuum virus dum ſpargunt, tolerantur. Anabaptiſtas porrò hæreſibus ſcatere, nemo, qui Anabaptiſta non ſit, negabit: illi verò ſuos conuentus in Anglia liberè celebrant: Et mihi quidem Rex Sereniſſimus quadam die narrauit, nuper Londini, in quodam conuentu Anabapriſtarum, fœminam, & concionem publicam habuiſſe, & ab ipſis putata Sacra-

menta miniſtraſſe. Puritanorū hæreſes notoriæ ſunt, Liberum arbitrium non dari: Deum eſſe autorē peccati: Deum ex ſolo ſuo beneplacito, multos ſine cauſa damnare: Christum pro omnibus non eſſe mortuum: Chriſtum damnatorum pœnas ſubijſſe: Infantes cum baptiſmo mortuos poſſe damnari, &c. Proteſtantes Mitiores, etſi conētur ſe, quò ad dogmata, ab hæreſi vtrumque liberare, quia neque Caluini, neque Lutheri hæreſes ipſorum profeſſio videtur ipſis omni ex parte admittere, ſi doctrinam puram Eccleſiæ Anglicanæ, quam Reformatam vocant, ſequantur, ab hæreſi tamen tàm Puritanorum, quàm Anabaptiſtarum, immunes eſſe non poſſunt, quia cū illis plenè cōmunicant: & ſi quis Anabaptiſta, ſi quis Puritanus ad illorum conuentus Eccleſiaſticos venerit, illum neque vitant, neque excludunt; imò ipſamet Anglicanæ huius pſeudo-Eccleſiæ Sacra, Puritani ferè omnes Miniſtri, omnibus, Caluinianis ſaltem, hæreſibus totì infecti, tractant, & adminiſtrant. Quòd ſi Acatius Conſtantinopolitanus, quia Petro Moggo Alexandrino hæretico communicarat, ſi totus Oriens, quia in communione Acatij perſiſtebat, diutino anathamate fuit ab Occidente ſeparatus, quantò magis Angli Proteſtantes pro hæreticis ſunt omnes habendi, quia cum hæreticis perpetuò communicant, nec eos damnant, nec à ſe ſeparant, ſed etiam in diuinis communicare volentes admittunt? Nonnè ipſa Anglicana Eccleſia deformata, communionem, & fœdus Eccleſiaſticum cum Puritanorum Matre Geneuâ, alijſque Vltramarinis ſectis, Caluiniano veneno infectis, publicè, & apertè profitetur? Non nè in ipſa Regia Ciuitate Londini, publica Regia conceſſione, Caluiniſtarum Gallorum, Belgarum, Italorum, Eccleſiæ apertæ ſunt, quæ Anglicanā doctrinam, profeſſionem, ritus abominantur, & tamē Anglicanæ Synagogæ ſorores ſunt dilectiſſimæ? & ab illis vel maximè in Anglia Puritaniſmus fouetur, ac promouetur: ſed etiam cum Lutheranis, hæreſum plurimarum ſorde pollutis, quantum in ipſa eſt, communicare Anglicana ipſa Synagoga eſt paratiſſima, & plurimū conatur, vt monſtra hæc in vnam Hydram cum ipſa coaleſcant, vnaque fiat omnium, vt ipſi loquuntur, Eccleſiarum Reformatarum; de purganda vero illarum fide, & doctrina, hæreſibuſq; euellendis, nihil laborant: Lutherani tamen *cane peius & angue* oderunt Sacramentarios. De alijs Anglorum hæreſibus circa Fidem, & Opera, ac Iuſtificationem, circà Sacro ſanctam Euchariſtiam, & miſſas priuatas, circà merita, Inuocationem Sanctorum, Imaginum Sacrarum venerationem, Ritus ſacros, Animas defunctorum, & ſimilia, quæ ipſi hæretico ſpiritu damnant, & abolent, quæque ego in aliqua parte cum ipſis, eodem hæreſis ſpiritu, aliquandiù damnaui, & aboleui, non eſt nunc mihi pluribus diſſerendum; attingam aliquid, quantum hoc locus fert, paulò pòſt: plura alias. Venio ad Schiſma.

IX. *Anglorū Schiſma oſtēditur.*

Anglicanam illam Sectam, quam ipſi Angli deformati Eccleſiam vocant Reformatam, eſſe multò magis à verè Catholica Eccleſia diuiſam, & ſeparatam, quem ipſi ſint *diuiſi toto Orbe Britanni*, mihi nullum dubium eſt. Se quidem à Romana Eccleſia, reliquiſque omnibus ei ſubiectis, & cum ipſa communicantibus eſſe diuiſos in religione, & fide, pleneque ſeparatos, fatebuntur ipſi, nec inuiti, & res eſt clariſſima, ac per ſe notiſſima. Cum verò Eccleſia Romana cum alijs ſibi coniunctis, ſit verè, ſecundum Catholicam fidē, & propriè Catholica Chriſti Eccleſia, an non ſequitur neceſſariò, Anglicanam illam ab illis ſic vnicatam Eccleſiam, à vera Catholica Eccleſia eſſe omninò diſſectam, & conſequenter illam nec eſſe Corpus Chriſti, nec domum Dei, nec abſolutè Eccleſiam? Quod cum mihi planè tandem aliquando conſtiterit, in ea diutius mihi immorandum nequaquam fuit. Conuincit id non dicentium; qui tamē Babylonē in libris de Republica Eccleſiaſtica Romam vocaſti, qui Eccleſiam Romæ eſſe negaſti, qui illam eſſe propriè ſchiſmaticā, nos quoq; docuiſti: at nobis id, quod de noſtra Eccleſia aſſetis, non cōſtat. Iā igitur, vt ipſis quoque Anglis id ſit compertum, efficere conabor. Probè ſciunt me non eſſe Pythagoram, cuius ſola autoritas apud ipſius diſcipulos pro optima ratione corū, quæ ipſe aſſerebat, habebatur. Nihil igitur moueantur ijs, quæ à me, nulla allata ratione, fuerint prolata; imo vero præterea dicta mea adhuc vires nullas obtinent, vbi etiam eorum profero documenta, & probationes, quando hæ viribus caſſæ manent, & deſtitutæ: Mea verò ratio, cui innitebar, dum Romam Chriſtianam, feci Babylonē, erat quia de Roma Ethnica antè fidem Chriſti ſuſceptā, prophetia *Apoc.* 18 explicari non poterat; & hæc ratio eſt viribus omninò deſtituta; hoc enim etiam dato, non ſequitur Chriſtianam Romam, eſſe Babylonem illā: Eſt enim plurium Catholicorū Interpretum ſententia, in Antichriſti perſecutione, Ethnicos idololatrar, Chriſtianiq; nominis hoſtes, eam ſibi fortaſsè ſubiecturos, & de talibus prophetiam illam nondū impletam poſſe commodè explicari: ita tamē, vt Eccleſiæ Catholicæ fides, ſalua ſemper, & incolumis ſit futura. Vnde mea illa de Roma Chriſtiana aſſertio tota ruit, & meram continet calumniam. Scio enim Romam Chriſtianam, Babylonem non eſſe, nec eam ita niſi per ſummam iniuriam, poſſe vocari. Sed & abſit, vt in hac Apocalyptica prophetia ipſam Romanam Eccleſiam, quæ eſt omnium Mater, & fidei Caput, Babylonē fuiſſe, aut futuram eſſe intelligamus; non enim quæ de Vrbe dicuntur, ad Eccleſiam ſunt transferenda. Negaui Romæ eſſe Eccleſiam, ſed id non probaui; inter maledicta igitur, & cōuicia negatio illa, imò inter hæreſes etiam, reponi debet, vel me ipſum in meis alijs tractatibus id rationibus cōuincente, vbi Romanam Eccleſiam cum alijs omnibus ipſi annexis, eſſe veram & ſolam Chriſti Catholicā Eccleſiam firmiter aſſeueraui, & nunc vel maxime profiteor. & aſſeuero. Schiſma eam feciſſe dixi, quando Schiſmatis conſiderationem exactam nondum habueram: & in hoc erraui turpiter, cum ſit hæc falſitas manifeſta. Probatio vero, quam poſui in contrarium, nullius eſt momenti, ac nihil prorſus conficit: Qui enim alicuius corporis caput legitime conſtitutus, eiuſdem corporis ſe caput celebrat, & promulgat, non ſeparat ſe à corpore, neque à ſe corpus abijcit, ſed corpori ſe coniungit: quod eſt à Schiſmate valde alienum. Hæc tamen pluribus proſequar in Operis illius reuiſione, & correctione. Iam oſtendo, quomodo mihi conſtet, Anglos, ac multo magis cæteros omnes noſtræ ætatis Sectarios, eſſe vere ac propriè Schiſmaticos, quia à vera Chriſti Eccleſia, quæ eſt Catholica Romana cum ſuis, ſe, abſque vlla legitima cauſa, præciderunt.

Romam Chriſtianā vocare Babylonē calumnioſum eſt.

Duplex duntaxat cauſa eſſe poteſt legitimæ ſeparationis, vt vna, vel plures Chriſti Eccleſiæ, vnam, vel plures à ſua cōmunione, citrà malum ſchiſmatis, penitùs abijciant: Altera eſt Hæreſis: Altera Schiſma ipſum. Hæreticæ incorrigibiles Eccleſiæ vitandæ ſunt Catholicis, & cum illis hæ nullam habere debent Eccleſiaſticā cōmunionem. Hoc norūt optimè fideles omnes. Quæſiui ego ſæpius ex Anglis, cur ſe ab Eccleſia Romana, & ei adiunctis ſeparauerint: nū ob aliquā hæreſim? ac profectò nemo illorū ſiue ſcripto, ſiue voce potuit mihi re ipſa oſtēdere, Romanæ religionis Catholicos noſtrorū tēporū, ſiue noſtros prædeceſſores, nunc ad publicā omnium profeſſionē, vlla eſſe, aut fuiſſe vera hæreſi vnquam inquinatos. Conceſſit mihi aperte & publice Rex ipſe Magnæ Britāniæ Sereniſſimus: Conceſſerunt à maioribus, minoribusque Miniſtris ſapientiores. vitæ; de ſ... pru-

X. Duplex Legitima ſaparationis cauſa oſtēditur

ei, Eccleſiam Romanam in fundamentali fide non errare. Non eſt igitur, etiam Proteſtantibus Anglis concedentibus, hæretica. Dicent fortaſsè in fundamentali fide, Romanam Eccleſiam non errare (quod ego quoque aliquandò, præſertim verò in Concilio perfectionis, & concione Londini habita, docere viſus ſum) errare tamen, & in hæreſim prolapſam in alijs articulis fidei, qui non ſint fundamentales. Atqui ego primùm neſcio, qui ſit articulus veræ fidei, qui non ſit fundamentalis: Neq; enim vnquàm aut ego capere, aut illi mihi explicare potuerunt, quomodo inter articulos fidei, illa admitti debeat diſtinctio, vt aliqui ſint fundamentales, alij ſecus: Ego ſanè ſemper omnes, & ſolos articulos, qui verè ſint articuli fidei, fundamentales cenſui: errauit tamen, vbi à fundamentalibus, & conſequenter à veris articulis multos excluſi, qui & veri ſunt articuli fidei, & conſequenter omnes fundamentales, neque vllo modo, ſine hæreſi, abnegandi; vtcumq; non ſint ex illis primis de Trinitate, Incarnatione, Neceſſitate Gratiæ, Baptiſmo in nomine Trinitatis, &c. vt ſunt, Sacramenta, Iuſtificatio, Operum neceſſitas, Merita, Indulgentiæ, & reliqua, quæ ſuperius, vt iam in Eccleſia definita, commemoraui: quia non minus hæc diuinæ nituntur reuelationi, quàm priora: ac proinde nõ minus ad fidem pertinent, quàm illa: ſiquidem qui Deum fallacem putat eſſe in vno articulo quocumque, is fallacem neceſſe eſt, ipſum agnoſcat in reliquis omnibus. Deinde quæſiui ſæpiùs ex ijs, qui ſeriò rem agerent, vt mihi aliquem articulum veræ fidei proferant, in quo Romana Eccleſia perperàm ſentiat, & doceat. Proferre ſolent articulum Tranſſubſtantiationis Panis, in Corpus Chriſti: Inde colligunt aliquas hæreſes, puta, Chriſtum non habere verum corpus, ſed phantaſticum, ſiquidem in minima mica Panis integrum Corpus illud ponamus, ità vt Corpus, iam non ſit Corpus. Item, Chriſtum non eſſe in Cœlo, ſi eſt in Altari in terris, euerti Articulum Aſcenſionis Domini. Item, Chriſtum non eſſe natum ex MARIA Virgine, ſiquidem ex pane noſ illum conficiamus. In his profectò verum eſt, quod ait S. Hieronymus *in Epiſt. ad Tit. cap. 3. Nullum eſſe ſchiſma, quod non ſibi aliquam hæreſim confingat, vt meritò ab Eccleſia receſſiſſe videatur.* Tranſſubſtantiatio porrò, quam Catholici profitentur, ab illis hæreſibus eſt remotiſſima: nam proprietates Corporis in ſe omnes ſaluæ ſunt, etiamſi ponatur in mica panis; At verò eædem proprietates in ordine ad locum, qui externus eſt Corpori, ſunt ab eo, per diuinam omnipotentiam, ſeparabiles: quod Scholaſtici noſtri ſatis explicant. Quænam autem in nobis poteſt eis ſubolere hæreſis, ſi omnes conſtanter fatemur, nos credere tanquàm articulum fidei, Chriſtum habuiſſe, & habere verum Corpus, cum omnibus naturalibus ſuis, in ſe, proprietatibus, quas per eamdem omnipotentiam ſeruari poſſe credimus, & confitemur, etiam vbi Corpus redigatur ad minimum locum externum: neque hoc poteſt quiſquam Theologicè oppugnare? Humana verò philoſophia non poteſt, nec debet diuinam potentiam metiri: iudicet illa, quid natura effici poſſit: quę autem ſupra naturam ſunt, veneretur, non dijudicet. Sed neque ſequitur Chriſti Corpus non eſſe in Cœlo, ſi ſit in Altari: omnes fatemur, nos fide diuina credere, Chriſtum in Cælum aſcendiſſe, & ibi ad dexteram Patris perpetuò reſidere: per diuinam tamen potentiam, dicimus vnum, & idem Corpus, poſſe in pluribus locis ſimul eſſe, ſaltem ſacramentaliter: neque id, niſi ex humana philoſophia, & apparenter duntaxat poteſt impugnari. Ac demum non dicimus, ex pane fieri corpus, quod non extaret, ſed dicimus, panem tranſſubſtantiari in Corpus Chriſti, quod panis conſecrationi præexiſteret: præexiſtit verò huic tranſſubſtantiationi Corpus Chriſti ex MARIA Virgine natum, & in hoc panis tranſſubſtantiatur. Parum profectò ſcitè iſtas hæreſes illi comminiſcuntur, quia hæreticus eſt, qui directè profert hæreſim: ſi verò ex nobis quærant, quid ſentiamus de veritate Corporis Chriſti, de Aſcenſione, de Incarnatione, audient ex nobis, veram in his omnibus orthodoxiam: tametſi aliquid aſſeramus, vnde illi putent ſequi contrarias cacodoxias, quas nos ſequi omnino, ac verè negamus: nec ipſi poſſunt contrarium Theologicè conuincere. Quòd igitur ſpectat ad hæreſim, nullam illi poſſunt cauſam hinc prætexere, quarè ſe iuſtè, & meritò à noſtra Eccleſia ſepararint. Iniuſtum ergo ſchiſma fecerunt.

Omnes Fidei articuli ſunt fundamentales.

Mala Anglorum conſequentia.

XI. *Proteſtantium Anglorum de Romana Eccleſia querimonia vana, & calumnioſa.*

Non nimiùm vrgent Angli Proteſtantes Mitiores, qui Puritani non ſint, Romanæ Eccleſiæ hæreſim, neq; inde, ſe à ſchiſmatis crimine liberant: ſed Idololatriam, atque Articulorum nouorum fidei obtruſiones exagitant, quibus Eccleſiam Romanam, & ſequaces, hoc eſt, ipſam Eccleſiam Catholicam, à recta fide defeciſſe contendunt: atque hinc maximè ſuę ſeparationis æquitatem tuentur. Idololatriam manifeſtam in Sanctorum cultu, & Inuocatione, atque in Reliquiarum, Imaginumq; veneratione ponunt, & maximè in panis Euchariſtici adoratione. Occultiorem verò ſubeſſe dicunt illi fiduciæ, qua in ſalem, aquam, oleum, aliaſque res exorcizatas, & benedictas recumbimus. Nouos articulos à Catholicis ſibi obtrudi in tot Concilij Tridentini definitionibus circà Iuſtificationem, Opera, Merita, Purgatorium, Indulgentias &c. conqueruntur. Sed hæc fruſtrà: certè ſi nos Catholici, eſſemus verè Idololatræ, hæretici non eſſemus ſolùm, ſed pleriſque hæreticis multò deteriores, ac proinde meritò eſſemus vitandi, penitùſque à fidelibus omnibus abijciendi. Miror que quomodò, qui compos ſit mentis, poſſit ijs Idololatriã appingere, qui ſe credere in vnum Deum quotidiè profitentur, & pro hoc fidei fundamento ſanguinem effundere ſunt parati: qui diuinum cultum nulli puræ creaturę competere perpetuò prædicant: turpis calumnia eſt hæc. Ex noſtra Sanctorum Inuocatione, Imaginum cultu, Euchariſtiæ adoratione reddimur nè ipſis Idololatriæ rei, aut ſuſpecti? Quærant, cognoſcant, rimentur, quid de vnitate veri Dei ſentiamus; quid de honore diuino creaturis non dando, & planè cognoſcent, ſtultiſſimos eſſe eos, qui nos Idololatras, hoc eſt, Creaturæ adoratores eſſe cenſent, & pronunciant. Neque in ſchiſma prorumpant, niſi priùs veram in nobis inuenerint Idololatriam.

XII. *Sanctorũ cultus licitus.*

Sanctos homines iam mortuos, vel Angelos cultu diuino colendos eſſe nemo noſtrum vnquam dixit: non adeò deſipimus. Hoc oppoſuit olim Catholicis Vigilantius, ſed calumnioſè, vt oſtendit S. Hieronymus aduersùs eumdem ſcribens. Habemus in hoc etiam, vt in reliquis rebus ſacris, magiſtros opportunos, Antiquos Patres: ab illis non diſſentimus, non recedimus, non diſcordamus: eorum monita ſaluberrima, & omni ex parte catholica circa Sanctorum cultum amplectimur libenter, eaque pleniſſimè exequimur. *Origenes lib. 8. contra Celſum. Epiphaniꝰ, hæreſ. 79. Auguſtinus Epiſt. 44. & lib. de quantitate animæ cap. 24. & lib. de vera Relig. cap. 55. & contra Fauſtum lib. 20. cap. 21. Cyrilli Alex. lib. 6. contra Iulianum. Theodoretꝰ in hiſtoria Sanctorum Patrum cap.* 21. Horum, & aliorum dicta non affero, quia libellus hic id non tolerat. Vndenam igitur nouos oculos nouitij Magiſtri cæci acceperunt, cùm longè ante illos luciſsimis, & tutiſsimis luminibus Eccleſia ſancta catholica inſtructa fuerit perfectiſſimè.

XIII. *Et antiquus à tẽporibus Apoſtolorũ.*

Ad honorem Sanctorum ſpectant feſta, quæ in eorum memoriam celebramus, Deum laudantes, eique gratias agentes, quòd mortales homines, & peccatores ad altum ſanctitatũ gradum euexerit. Neq; res noua eſt, dies feſtos in honorem Sanctorum, annua de-

Digitized by Google

notionem Catholica Eccleſia celebrare: Res antiqua eſt, quæ ad traditionem Apoſtolicam meritò referatur, vt, præter Dominicum diem, etiam Sanctorum natalitia feſtiuas habeant ſolennitates; id enim video antiqua Eccleſiæ Catholicæ conſuetudine comprobari. Sollicitum inuenio Cyprianum *libro 3 epiſt. 6.* vt dies, quibus Martyres pro fide animam ponebant, diligenter annotarentur, vt talibus *inquit*, diebus celebrentur hîc à nobis oblationes, & ſacrificia, ob commemorationes eorum. *S. Ioannes Chryſoſtomus ſerm. in Martyrem Pelagiam*, & *S. Auguſtinus in Pſal. 88 parte 2. in fine*, hortantur fideles ad ſolemnitates Sanctorum ritè celebrandas. Quare non poſſum non vehementer mirari nouos ſcrupulos Proteſtantium, plùs ſapientium extrà ſobrietatem, quàm oportet ſapere, dum omnium Sanctorum, etiam Deiparæ Virginis, & Apoſtolorum, clariſsimorumq; Martyrum ſolemnitates penitùs cenſuerint eſſe abrogandas: quamuis in Anglia aliquid in hoc genere reliquerint, ſed valdè parum.

XIV. *Inuocatio ſanctorū lucu oſtēditur ex SS. litteris.* Inuocare Sanctos mortuos idem eſſe, aiunt, quòd multos Deos fingere; nec differre ab Ethnicis moribus inuocationem Sanctorum, & ſtatuarum cultum: quo nomine à nobis abhorrent vehementiſſimè. Nobis verò, ſi locus hic longiores pateretur de Sanctorū inuocatione diſputationes, facilè eſſet, omnes hæreticorum calumnias depellere: Coguntur enim antè omnia, ſi Scripturis ſacris fidem habent, illud admittere, Sanctorum animas apud Deum pro nobis mortalibus, etiam in particulari, intercedere: Et quidem viuos fideles, viuorum iuſtorum precibus apud Deum iuuari eſt notiſſimum: nam Moyſes toties auertit iram Dei à populo Iſraëlitico: & Deus amicis Iob. *cap. 42. 8.* ſuadet, vt ad obtinendam ſtultitiæ remiſſionem, ipſo Iob vtantur deprecatore. Paulus toties ſe orationibus commendat fidelium *Epheſ. 6. 19. Coloſſ. 4. 3. 1. Theſſal. 5. 25. 2. Theſſal. 3. 1. Heb. 13. 18.* &c. Sed mortuos quoque Sanctos, quorum animæ coram Deo viuunt, & cum Chriſto regnant, pro viuis Eccleſiæ militantis intercedere, dicere poſſunt, ſi volunt, *Hieremiæ 15. 1. Ezechiel 14. 14. Apoc. 5. 8. & 8. 3.* Iugiter autem verò Sanctorum ſuorum iam mortuorum multa Deum viuis concedere, habent in iiſdem ſacris Scripturis *Gen. 26. 4. 5. 24. Exo. 32. 13. 3 Reg. 18. 36. 1. Paralip. 29. 18. 3. Reg 11. 12. 32. 34 & 15. 4. & 4. Reg. 8. 19. & 19. 34. & 20. 6. & Iſaiæ, 7. 15.* Videndi ſunt Commentarij, qui dicuntur Chryſoſtomi *homil. 2. in Pſal. 50.* Faciendos eſſe amicos, de Mammona iniquitatis, monet Chriſtus *Lucæ 16. 9. Vt cum defeceritis*, inquit, *recipiant vos in æterna tabernacula.* Ex hoc Euangelij loco, Sanctorum intercesſioni multum tribuit *S. Auguſtinus de Ciuit. Dei lib. 21 cap. 27.*

XV. *Item ex SS. Patribus.* Hanc Sanctorum intercesſionem Patres agnoſcunt, admittunt, confirmant. Et ſanè de Angelis, nota eſt ſcala Iacob. 28. 12. nota alia miniſteria *Heb. 1. 14.* Videndus eſt *Origenes contra Celſ. lib. 8.* de Angelis nobis inſeruientibus: & *Auguſtin. epiſt. 12?.* Et de Angelo Cuſtode Scripturæ ſatis apertè loquuntur *Gen. 48. 16. Exod. 23. 20. Pſal. 33. 8. Matt. 18. 10. Actorum 12. 15.* Et Patres apertiſſimè: *Greg. Niſſen. de vita Moyſis. Baſilius in Pſal. 33. Hieronymus in Matt. cap. 18.* &c. Si igitur quiſque iuxta ſe habet Angelum Domini, quid obſtat, quominùs illum quiſque in opem aduocet? Audiui ipſe magna cum voluptate in Anglia, vnum ex meis tunc Canonicis Vindiſorienſibus coram Rege concionantem, & pro concione expreſſè aſſerentem, nihil obſtare, quominus quiſque fidelis poſſit ad ſuum Angelum Cuſtodem ſe conuertere, & dicere, *Sancte Angele, Cuſtos, ora pro me.* De Angelorum intercesſione, & miniſterijs ad noſtrum beneficium, videre quiſque poteſt etiam alios Patres, *Antonium Monachorum Parentem epiſt. 2. Ad Arſenoitas. Anaſtaſium Synaitam in Hexem. lib. 5. Antiochum Abb. homil. 61. Chryſoſtomum de incomprehenſ. Dei nat. homil. 5. & homil. in Martyres Aegyptios. Hieronymum epiſt. 1. Cyrillum Alex. apud Anaſtaſium Nicænum quæſt. 61. Theodoretum ibid. Damaſcenum lib. 1. Paralel. cap. 7. &c.*

XVI. *Idem adſtruitur.* De intercesſione verò aliorum Sanctorum habemus communem conſenſum Patrum. Videndus Cyprianus *lib. de mortalitate. Hieron. aduerſus Vigilantium. Auguſtin. de baptiſmo lib. 5. cap. 17. & lib. 7. cap. 1. & de verb. Apoſt. ſerm. 47. & ſerm. 46 de Sanctis. & lib. 9. Confesſionum cap. 3. & lib. de cura pro mort. geren. cap. 16. & contrà Fauſtum lib. 20. cap. 21. & in Meditationibus cap. 20. Leo magnus ſerm. de ſancto Laurentio. Gaudentius Brix. ſerm. 17. Gregorius Magnus lib. 7. indict. 2. epiſt. 53. Bernardus in Cantic. ſerm. 77.* Mitto innumerabiles alios poſteriores. Igitur & Scriptura, & Patres, & conſenſus vniuerſalis Eccleſiæ Angelos, & Sanctorum iam defunctorum animas intercedere pro viuis, etiam in particulari, pro certo confirmant. Cur non itaque fidelis quiſq; animos ſumit eos inuocandi, quos certò ſcit, pro nobis in Cœlis orare.

XVII. *Quo ad Virginem Deiparā.* Inuocationem tamen hanc Angelorum, & Sanctorum, vt ipſi pro nobis orent, & ſint nobiſcum comprecatores, vt loquitur Chryſoſtomus *ſerm. in S. Meletium*, non poſſe in dubium vocari, eſt certiſſimum. Ac ſeorſim de Virgine Deipara à nobis inuocanda, vt pro nobis apud Filium intercedat, habemus documenta præclariſſima. *Irenæum lib. 5. cap. 19. Athan. in Euang. de Deipara. Nazianzenum orat. in Cyprian. Baſilium Seleuciæ orat. 1. de Verb. incarnat. Auguſtin. ſerm. 1. de Annunciat. Coſmam Hieroſolymitanum, & Sophronium it. in Hieroſolymitanum orat. 6. de Angelorum excellentia. Hildefonſum Toletanum*, &c.

XVIII. *Et quo ad alios ſanctos.* At verò inuocationem aliorum Sanctorum, præter B. Virginem, etiam antiquiſſima Eccleſiæ praxis confirmat, ita vt ad Apoſtolicam pertineat traditionem. Inuocationes enim Sanctorum, in vſu perpetuò fuerunt, & à nemine vnquàm, qui hæreticus habitus non fuerit, reprehenſæ. Longum eſſet, hic Patres, qui aut inuocant Sanctos, aut inuocandos eſſe aſſerunt, recenſere. Præſtiti id aliàs ſatis copioſè. Et hic perpetuus Catholicæ Eccleſiæ mos inuocandi Sanctos, vt orent pro nobis, precibuſque ſuis nobis opem ferant, nunquam reprehenſus fuit; ſed potius contrarius error à S. Hieronymo fuit in Vigilantio damnatus, quam damnationem tota approbauit Eccleſia. Damnandi igitur ſunt iudicio totius Sanctæ Eccleſiæ etiam noſtri noui Vigilantiani. Quorum maxima temeritas eſt, dum in noſtra Sanctorum inuocatione, idololatriæ crimen comminiſcuntur. Neque iſti Vigilantiani quicquam habeant, quod inuocationi huic ſolidè poſſint opponere. Eorum obiectiones totas alibi penitùs ſuſtuli. Sanctarum quoque Reliquiarum venerationem, puto me plenè aliàs defendiſſe: quam patentiſſimis miraculis Deus ipſe, vti ſibi gratiſsimam, confirmauit.

XIX. *Illorumq; Imagines.* Sed in cultu ſacrarum Imaginum apud nos Idololatriam vigere conſtanter aſſerunt Aduerſarij, atque hinc etiam ſeceſsionem ſuam iuſtam eſſe contendunt. Sed hic quoque vaniſsimus eſt eorum prætextus, neque poſſunt hinc ſe à turpi nota fœdiſſimi Schiſmatis liberare. Nam ſi quo nos ſacras Imagines honore proprio veneramur, præter honorem, & cultum, qui propriè prototypo exhibetur, is latriæ honor, & cultus non eſt, nec vera adoratio, quæ ſoli Deo debetur. Cum itaque nos clariſſimè profiteamur, diuinum honorem, cultumque latriæ, neque Sanctis neque ipſorum, aut Reliquijs, aut Imaginibus deberi, cur nobis idololatriam obijciunt? Vſus Imaginum ad ritus Eccleſiaſticos ſpectat: in his verò regulæ cognoſcendi an ſint licti, & approbandi, tuta, certa, & infallibilis, eſt praxis, & vſus primitiuæ præſertim Eccleſiæ: vt illi omnes

Digitized by Google

tuus item tunc, & boni, quos vel Apoſtoli ipſi, vel Apoſtolici Viri inſtituerunt, aut, ſiue tacitè, ſiue expreſſe, approbarunt. Eccleſiam porrò Chriſtianam, etiam antiquiſſimam, totam, & vniuerſalem, ſummo conſenſu, abſque vlla oppoſitione, aut contradictione, ſtatuas, & imagines ſacras veneratam eſſe, eſt certiſſimum, & probatiſſimum. Teſtimonia vbertima collegit Ioannes Damaſcenus tribus orationibus, quas pro imaginibus ſcripſit: collegerunt etiam Patres ſeptimæ Synodi generalis: & poſt hos alij ex noſtris recentiores. Quis ergo ſciolus audeat, id damnare, quod Sanctiſſimi, & doctiſſimi Patres laudauerunt, docuerunt, exercuerunt; quod ipſa Eccleſia Catholica ab Apoſtolis edocta perpetuo ſeruauit; quod Deus ipſe frequentibus etiam miraculis confirmauit? An non igitur, iuxta S. Auguſtini dictum *epiſt.* 118. inſolentiſſimi inſanierunt, qui vſum hunc Imaginum, etiam cum ipſarum proprio honore, (modò latriæ, vel duliæ cultus Sanctis ipſis debitus, abſit) non retinent, nec deuote venerantur, ſed abijciunt?

XX. *Argumẽta duo hæreticorum contra Imaginum venerat. non ineffica.* Duo potiſſimum contra hanc noſtram ſacrarum Imaginum venerationem vrgent Aduerſarij, quibus contendunt, nos omninò impediri, nè noſtrum Idololatriæ crimen à nobis poſſimus amouere: Et ex his illi ſe in ſuo, tanquam iuſto, legitimo, firmant Schiſmate. Alterum eſt diuinum præceptum, nè vllæ formentur Imagines. Alterum non excuſari ab externa vera Idololatria eos, qui etiam verum Deum adorant in ſigno quocumque externo: quod ſit pura creatura. Volunt enim cum Caluino; Vitulum aſſumptum fuiſſe à filijs Iſraël *Exo.* 32. 4. ad verum Deum repræſentandum. Et in hoc potiſſimùm firmat, & fundat ſuum tractatum de Romanæ Eccleſiæ Idololatria Rainoldus Anglus, totus Puritanus. Mihi verò dubium non eſt, neque Aduerſarijs eſſe poteſt, etiam Sanctos antiquiſſimos Patres & ipſam Eccleſiam Catholicam, nota habuiſſe, & Decalogum legis, & hiſtoriam Vituli: Et nihilominus, citrà omnem difficultatem, omnemq; ſcrupulum, ſacris Imaginibus paſſim vſi ſunt cum veneratione, & honore. Sed neq; hæc diſputatio hunc libellum decet. Erit ſ[illegible] mihi aliquandò opportunitas Rainoldi librum de Romanæ Eccleſiæ Idololatria plenè confutandi, quo libro nunc maximè Anglia ſuum defendit Schiſma. Vt verò nunc paucis agam, reuoco eis in memoriam facta Salomonis, qui diuina ſapientia inſtructus, templũ ſuum ornauit, nõ modò illis Imaginibus, & aris, operibus, quæ Deus ipſe fieri iuſſerat, vt erant Cherubini &c. ſed etiã ea ſe addidit tot effigies, & ſculpturas arborũ & animaliũ; erant boues æneï, erant palmæ, malogranata &c. & Thronũ ſuũ ornauit leonibus, & leũculis aureis 3. *Reg.* 10. 19. 20. &c. Intellexit ergo Salomon, & nobis ſatis explicauit, præceptum Decalogi de non formandis imaginibus vllis, non fuiſſe præceptum perpetuum, neque iuris diuini naturalis (niſi quatenus adorationes latriæ erga imagines vetat) ſed iuris diuini tantummodò poſitiui, temporarium, & conditionatum, vt tunc, & tandiu ſeruetur, quando, & quandiu adſit periculum, nè imago idololatriæ ſit cauſa, vel occaſio. Quis igitur nobis tam probè inſtructis nullum in imaginibus idololatrandi imminet periculum, idcircò prohibitio illa Decalogi, quæ ſimilitudines confici vetat, apud nos locum non habet: ac proptereà Iconomachi ſacrarum Imaginum vſum abolentes, eaſque confringentes, & indignè tractantes, ab Eccleſia Catholica, pro peſſimis hæreticis perpetuo habiti ſunt, & inter hoſtes Chriſtianæ Religionis computati.

XXI. *Iſraëlitæ in adoratione vituli Idololatræ fuerunt.* Filios Iſraël in adoratione Vituli crimen Idololatriæ patraſſe, eſt certiſſimum; ſed vitulum illum, ipſis verum Deum tantummodo repræſentaſſe, nunquam conceſſerim; & falſiſſimum eſt, ac contra verum Sacræ Scripturæ ſenſum, aſſerere, Iſraëlitas in illo Vitulo, verum Deum adoraſſe. Adorauerunt Vitulum ipſum aureum quem veri Dei diuinitatem habere turpiſſimè errantes putabant. Hoc ego ex clariſſimis Sacræ Scripturæ locis facilè, vt ſpero, ſuo loco, & tempore conuincam, & Caluini, Rainoldique argutationes diſſoluam, oſtendamque verum Deum in ſignis etiam corporeis poſſe citra omne idololatrandi periculum, completa latria, adorari: vt iam turpiſſimo Angli nitantur errori, dum ſomniant ſe, cum Rainoldi ineptijs, de Catholica Romana Eccleſia, tanquam verè Idololatrica, & proptereà ab illis iuſte reiecta, ac derelicta, triumphare. In noſtro profectò ſacrarum Imaginum vſu, cum & mala circumſtantia, & ſcandalum ordinariè abſit, quia inter Idololatras non viuimus, & quia ſatis inſtructi ſumus, aut eſſe poſſumus, circa legitimam Imaginũ venerationem, à vera latria remotiſſimã, proptereà licitè poſſumus corã Imagine procumbere, & ſic prototypum, ſi ſit adorabile vera latria etiam vera latria adorare. Sic profectò filij Iſraël adorabãt Deũ in nube ad oſtium Tabernaculi, nubẽ verò non adorabant *Exo.* 33. 10. Ita etiam in igne 2. *Paralip.* 7. 3. neque hinc Idololatriæ crimen vllum incurrerunt, dum Deum in ſignis corporeis adorarent. Qui ergo huiuſmodi adorationem, tanquam verè, & propriè de ſe Idololatricam damnant, ne pilum quidem in ſe veri, ac ſolidi Theologi habent. Fruſtra itaque hanc Idololatriam Proteſtantes cauſantur, vt ſuum Schiſma defendant; atque ita primum quidem ſe in hoc quoque aperta hæreſi contaminant, deinde veri manent ſchiſmatici, quia cauſa hinc ipſis legitima nulla ſubeſt ſeparationis.

Apertiſſimam in ſacroſancta Euchariſtia adoranda Idololatriam, hoc eſt, artholatriam, panis videlicet adorationem, & ſanè adorationem latriæ nobis obijciunt: ſe verò ob hoc etiam à Schiſmate excuſant Aduerſarij: ſed plurimum hallucinantur. Nobis enim præſentia realis, ac corporalis Corporis & Sanguinis Domini noſtri Iesv Chriſti in Euchariſtiæ ſacroſanctis myſterijs, eſt certiſſima. Nos ipſum verè Corpus Chriſti, de ſe, ob Vnionem hypoſtaticã, adorabile vera latria, ſub ſpeciebus latens, adoramus. Sed neq; hæc diſputatio hic locum habere poteſt. Præſentiam hanc realem, & corporalem nos ſupponimus, quæ ſuppoſitio nobis iam fide certa eſt; quia ex Euangelio illam petimus, dicente Chriſto, panem in manibus geſtante: *Hoc eſt corpus meum*: iuxta promiſſionem, quam fecerat dicens *Ioan.* 6. 51. *Panis, quem ego dabo, caro mea eſt.* Itaque ne ſuſpicari quidem poſſunt Aduerſarij, nos in hac adoratione idololatriæ errori eſſe obnoxios; ac proinde excuſationem ſui Schiſmatis hinc nullam poſſunt obtendere; ſed verè, & propriè ſunt non modò ſchiſmatici, ſed etiam hæretici; ideoque ab illis mihi fuit omnino recedendum, ne iiſdem ipſorum erroribus adhærerem. XXII. *Adoratio SS. Euchariſtiæ nullo modo Idololatrica.*

Occultam etiam aliquam nobis appingunt Idololatriam, dum in ſale, aqua, oleo, & ſimilibus, poſt exorciſmos, & benedictiones, ſpiritualem fiduciam collocamus. Hæc illi ſane obtrectandi gratia congerunt, & vt videantur, quoquomodo ſuum Schiſma excuſare. Benè tamen ſciunt, nos in iſtis certam fiduciam non collocare, quaſi putemus, creaturas iſtas, vim aliquam certam, & infallibilem ex noſtris exorciſmis, & benedictionibus accipere. Hæc nos vocamus ſacramentalia, non ſacramenta; vt per ea deuotionem in nobis excitemus: tota verò noſtra fiducia in Deo ſolo eſt, qui Eccleſiæ ſuæ precibus inclinatus, etiam per iſtas creaturas, virtute earundem precum Eccleſiæ, & benedictionum, dona ſua diſtribuat. Maximam partem horum, & ſimilium Rituum, ex traditione Apoſtolica, & per manus ab antiquiſſima accepimus Eccleſia, quam qui ſequitur, errare non poteſt. & qui talia contemnit, & abijcit, tanquam temerarius, & Eccleſiæ hoſtis eſt abijciendus. Olei bene- XXIII. *Nec etiam benedictiones ſalis, aquæ.*

dicti vſum ponit *Tertullianus lib. de bap.* Inter materias ſacramentales etiam oleum numerat *Auguſtinus epiſt.* 119. Aquæ baptiſmalis conſecratio, ab immemorabili tempore ſeruatur in Eccleſia; nam & *Cyprianus lib. 1. epiſt. vltima*, aquæ, & olei conſecrationis meminit, & vnctionis. Templa ſacra ſi aliqua ratione polluerentur, exorciſmis, & lotione parietum fuiſſe ſolita reconciliari habemus apud Optatum Mileuitanum *contra Parmenianum lib* 2. Sanctus Baſilius *lib. de Spir. San cap.* 27. ex traditione deducit ritum communem liniendi oleo baptizatum In omnium rerum benedictionibus, & conſecrationibus, ſignum crucis adhiberi ſolitum, docet antiquitas; *Iuſtinus quæſt.* 118. *Nazianzen. orat. 1. in Iulianum & orat. in funere Patris Chryſoſt hom* 53. *in Matthæum. Auguſtinus tract.* 118 *in Ioannem & ſerm 3 de Annunciat. & ſerm. de Tempore.* 181. *cap.* 3. *Areopagita, & alij.* Sunt fortaſſe apud nos ritus aliqui non adeò antiqui iu quibus vtimur rebus benedictis, & conſecratis; ſed quemadmodum Eccleſia primitiua ab Apoſtolis inſtructa, non timuit periculum vllum occultioris Idololatriæ, ſi oleo conſecrato, & ſimilibus vteretur, cur nos nunc timeamus, qui nihil plus rebus his conſecratis tribuimus, quam antiquitas ipſa rebus illis tribuerit? Propter hæc igitur ad ſchiſma conuolare, eſt ſummæ impietatis Ritus hi boni ſunt plurimi quidem ab Apoſtolis inſtituti, alij vero ex deuotione Eccleſiarum Catholicarum orti, fidei nulla ex parte aduerſi, imo fidei conſentanei, varietas rituum, & ceremoniarum fuit etiam olim in Eccleſijs, ſed non propterea à mutua inter ſe communione illæ recedebant. *Friuolum enim*, ait Sozomen lib 7 cap. 19. *& quidem merito iudicarunt, conſuetudinis gratia à ſe mutuo ſegregari eos, qui in præcipuis religionis capitibus conſentirent* Friuola ergo, imo temeraria, imo impia fuit Anglorum ſegregatio, qua ſe ipſi ab Eccleſia vera Catholica diuiſerunt, & in apertum ſchiſma, ſine legitima cauſa, proruperunt. quibuſcum communicare in diuinis, eſt in ipſorum iniuſtiſſimum & pernicioſiſſimum ſchiſma, conſentire.

XXIIII. *Anglorũ querimonia vana oſtẽditur.* De nouis articulis, quibus illi ſuas inſtituunt querimonias, & ſuum Schiſma conantur excuſare, non eſt nunc diſputandum, prolixus nimium eſſem, ſi huc diuerterem: Res alias tractanda. Nunc illud ab ipſis quæro, num putent nouos hos, quos vocant, articulos, eſſe fidei contrarios, an non? Si eſſent fidei contrarij, hæreſes eſſent, & nos hæreticos facerent merito euitandos, & à Catholicarum Eccleſiarum communione ſegregandos. Sed iam probaui nullam in Eccleſia Catholica Romana eſſe hæreſim, &, vel ipſo Sereniſſ. Britanniæ Rege, pluribuſque viris in eo regno doctis fatentibus, Eccleſia Romana in fundamentali fide nullum patitur detrimentum. At iam in ſuperioribus probaui, nullum eſſe verum articulum, qui non ſit fundamentalis, & firma fide credendus. Articulos ergo nullos habet, qui Catholicæ fidei aduerſentur &c cum veræ fidei non ſint contrarij, ſed veram fidem contineant, cauſam ſchiſmati dare non poſſunt. Sed nos loquiunt, quia articulos illos reijcimus, Eccleſia Romana ab ſe ſeparat, & diuellit. Ego vero doleo, & lugeo, ipſos, antequam de his, quos nouos vocant, articulis, quicquam ageretur, antequam definirentur, iam fœdiſſimum, & ſane completum Schiſma feciſſe: Cum ſumma ergo vanitate nouos hos articulos poſſunt ſuo ſchiſmati prætexere: effectus enim non poteſt ſuam cauſam præcedere. Eos Schiſma ſine cauſa feciſſe contendo, & hinc eos veros eſſe ſchiſmaticos agnoui, ac propterea etiam ab ipſis receſſi. Illi ipſi tamen articuli euidenter poſſunt ex Scripturis, Traditione, & Patribus demonſtrari; & contrarij ipſorum per eos ſtatum hæreſum manifeſtarum conuinci, ſi priſcorum Autorum ſenſus retineatur: vtcumque poſteriores aliqui mitioribus vſi conſilijs, commodas ſoleant in aliquo dogmate afferre explicationes, (quas ego interdum nonnullas audiui) à Catholica ſententia non admodum remotas, quæ pias videntur ferre poſſe ſecum conciliationes. Quis igitur abſque pernicioſo errore, imo, & vera hæreſi, in ſola fide reponat ſalutem, & operum bonorum excludat neceſſitatem; merita noſtra abſolute neget, Iuſtorum gratiam faciat inamiſſibilem, & ipſos impeccabiles? Et qui hos, ac ſimiles contendunt mordicus eſſe articulos fidei, contrarios vero eſſe hæreſes, illi profecto circa res fidei errant, & ſe hæreticos eſſe declarant, & conſequenter merito Catholicis definitionibus inter hæreticos reponuntur. Non igitur vlla hæreſis Eccleſiæ Romanæ, non Idololatria manifeſta, vel occulta, cauſam dare potuerunt Schiſmati Proteſtantium: Sed neque Schiſma eidem Eccleſiæ poſſunt illi obijcere: illa enim Schiſma non fecit, ſed paſſa eſt, ab ea ſe Lutherus, ab ea Caluinus, ipſorumque ſequaces priores ſeparant, dum Eccleſiæ iudicium contumaciter reiecerunt: Illi Schiſma fecerunt: Illi Chriſti tunicam diuiſerunt: Illi altare, contra altare erexerunt: Illi Catholicæ veræ Eccleſiæ nuntium remiſerunt.

Cauſam quoque, præter hactenus allatas, & diſcuſſas, neceſſariæ reformationis prætexuerunt. XXV. *Itẽ altera de reformationis prætextu.* Reformationem ego inter ipſos vix vllam, imo, vt verius dicam, nullam vidi, deformationes multas obſeruaui: Conſcientiæ cura communiter abiecta iacet nullis, ex adulterijs, ex rapina, & proximi deceptione, ex dolis & fraudibus, ex vſuris (ſi pauciſſimos excipias) ſcrupulis vigentur, qui confeſſionem auricularem, ieiunia, pœnitentiam, & ſimilia ſacra impie aboleuerunt. Quod ſi inter nos etiam reprehenſibile aliquid in moribus, in actionibus in regimine, & gubernatione, & ſimilibus, innotueſcit, id non Eccleſiæ, ſed ſingulorum defectus deuorat, qui à Catholicis non probantur, ſed reprehenduntur, nec pro his erroribus tetertimum Schiſma erat conflandum. Stat in Eccleſia Romana ſolidum, inconcuſſum, & ſtabile fundamentum, quod ſi etiam verum eſſet nos *ſuperponere ei lignum, ſtipulam, fœnum* 1. *Cor.* 3, 12 non propterea à ſalute eſſemus excluſi. Proteſtantes vero à fundamento receſſerunt, fundamentum ipſum deſeruerunt, aurum, quod ſuum inaniter iactant, & argentum, & lapides pretioſi, *proiecta viliora ſunt alga*, niſi ſuper fundamentum, quod Chriſtus eſt, iſta ſuperædificent. Vnum fundamentum non duo fundamenta, vna Eccleſia, non duæ; vnus Chriſtus non duo; Si Chriſtus nobis eſt fundamentum (quod negare non poſſunt) ipſis certe fundamentum ille nõ eſt ipſi alteram Eccleſiam ſtatuerunt à noſtra diuiſam, & ſeparatam: & illa ſanè Eccleſia eſſe non poteſt, quia vna eſt Eccleſia, non duæ. Qui in ea Eccleſia vult eſſe, extrà Eccleſiam veram Chriſti eum eſſe oportet.

XXVI. *M. Antonius deceptum ſe ab Anglis fatetur.* Deceptum me ab Anglis Proteſtantibus fateor, priuſquam naturam Schiſmatis diligentius conſiderâſſem: Mihi enim Schiſma ipſis opponenti, reſpondebant aliqui, per ipſos non ſtare, quominus cum Romana Eccleſia communicent: ſe ad vnionem eſſe paratos: Summum tamen Pontificem nolle, eos in communionem recipere, quos ab ſe anathemate reſecuerit. Excuſatio hæc aliquandiu mihi iuſta, & rationabilis viſa eſt. Poſtquam tamen cœpi ex hoc capite in priuatis diſſertationibus, & publicis concionibus vnionem vrgere, quæ propterea mihi non admodum remota videbatur, dum digitum in vlcus altius inferre tento, ſentio in Anglia non Anglicanam, quam mihi vi modeſtã prædicabant, Confeſſionem, ſed Caluini, & multa Lutheri plane deliramenta regulam eſſe fidei communem. Hoc mihi clarius patuit ex vmbratili quadam Synodo Proteſtantium Dordracena, in qua Caluiniani rigores, ex conſenſu, & concurſu etiam Anglicanæ Sectæ, per ſuos ad illam Synodum Miſſos, fuerunt confirmati: quos rigores Puritanicos, hi Anglicana, vt contendunt, illa Confeſſio in certos

articulos

articulos diſpoſita, in ſe nequaquam continet, cur Caluinianis exceſsibus ſuum calculum, nomine Anglicanæ Profeſsionis, adiecerũt? Qui igit̃ fieri poteſt, vt qui ſe Eccleſiæ Romanæ acerrimos hoſtes ꝓfitẽt, illi credantur cum Eccleſia Romana cupere vnionẽ, & per ipſos non ſtare, quominùs illa fiat? Quomodò Schiſmatis culpam in Romana, ſeu Tridentina Anathemata poſſunt illi conijcere, qui antè ipſa Anathemata, Schiſmate ſe à Catholica Eccleſia diuiſerunt, & ſanè Schiſmate, aliqua ex parte, lõgè peiori, ac fœdiori, quã fuerit Schiſma Luthero autore conflatum, & Caluino incenſore poſteà firmatum: quia Anglia dogmatibus Lutheri, & Caluini initio abſtinuit, neque hæreſim, aut idololatriã (quas ſuo Schiſmati prætexuerunt Lutherani, & Caluiniſtæ) Romanæ Eccleſiæ appinxit, & nihilominus abſque cauſa, nè apparenti quidem, ſchiſmati communi hæreticorum, longè poſteà, manus dedit. Diuiſionem, & ſeparationem factã laudant nunc, & tuentur maxima ex parte Angli, & pro ea dimicant, vnionem refugiunt, abijciunt charitatem, quicquid poſſunt, efficiunt, vt cõcordia nõ ſequatur, & fraternitas non conglutinetur; libentiuſq; dicunt non pauci, & facilius ſe cum Turcis inituros ſocietatẽ, quàm cũ Papiſtis. Hoc nè eſt paratum habere animum ad concordiam? Siccinè verum eſt per ipſos non ſtare, quominus cum Romana Eccleſia communicent? Fieri profectò nullo modo poteſt, vt vnio, quæ mihi facilè ſperari poſſe videbatur, conſequatur, niſi illi prius, & hæreſes omnes, ac hæreticos deteſtentur, & cum Catholica Eccleſia Romana rectè ſentiant, eique perfecta charitate coniungantur.

XXVII *Gradus defectionis Anglicanæ.* Henricus Octauus cum ſolo Summo Pontifice fermè negotium habuit, & ipſius primatum hæretico ſpiritu negauit, ſuprematumq; Eccleſiaſticum duntaxat, nonnullis intemperijs agitatus arripuit; in reliquis fidem, & Catholicæ Religionis cultum, rituſq; concernentibus, moderatius ſe geſſit. Sub Eduardo filio puero, & multo magis ſub Eliſabeta, non modò à Summo Pontifice Chriſti Vicario, & ſupremo totius Chriſtiani gregis Paſtore, diſceſſum eſt, ſed etiam diuinus cultus per ſummam vim, atq; iniuriã, Catholicis eſt ereptus, imò & publicis legibus laicis ſuppreſſus. Nunquid verò Synodus legitima prius coacta? Num obiecta contrà Catholicos ſunt diſcuſſa? Num defenſiones ipſorum auditæ? Num erroris alicuius, & impietatis in religione conuicti? Num per Iudicem competentem iudicium eſt peractum: nihil minus. An non adhuc eadem violentia, iniuria eadẽ, eadem impietas perſeuerat? Quantum laborant etiam in Anglia, ij præſertim, qui Religionis ſuæ qualiſcumq; curam aſſumpſerunt, nè Catholicis diuinus, antiquus, pius præſcriptus cultus reſtituatur? Itanè ergo per ipſos non ſtat, quominus Schiſma tollatur Reformationem vrgent? At reformatio quantumuis iuſta, & neceſſaria, ſi fiat cum ſchiſmate, eſt turpiſſima deformatio. Id profectò reformatur, quod idem in ſubſtantia perſeuerat. Manere ergo in Anglia, Religio Catholica, eiuſq; exercitium ſubſtantiale debuiſſet, & ſi quid in ea reformandum fuiſſet, id reformationi legitimæ, ſeruandis ſubijci potuiſſet: ſed alia Religio, priori ſuppreſſa, aut compreſſa, non erat inſtituenda: ità aut iam ſint duæ inter ſe diuerſæ, & pugnantes: nam ſi poſterior eſt alia à priori, non eſt reformata prior, ſed, quantum in ipſis fuit, deſtructa, & alia noua conſtructa. Duæ porro Chriſti religiones eſſe non poſſunt, ſed eſt vnica, illa, quæ apud nos eſt, vt oſtendi: ſicut vna eſt Eccleſia, vnum fundamentum, & vnus Chriſtus.

XXVIII. *Reditum ad Eccleſiã Romanã neceſſariũ M. Antonius agnoſcit:* Cum itaq; inter cætera mala, me, inueterato Schiſmate circum cinctum eſſe, & ſpem omnem Vnionis abijſſe cernerem, ego ſanè Altari, contra Altare erecto, & à charitate Eccleſiæ diſiuncto, tuta conſcientia aſtare nec poteram, nec debebam. Quarè ad eam me redire conſcientiæ ſtimuli coëgerunt. Ad Sanctiſſimam Romanam Eccleſiam, Dominam ſuam, meam Agar reuerti fuit neceſſe, audita Angeli ipſam increpantis voce, atq; dicentis ei, *Reuertere ad Dominam tuam, & humiliare ſub manu illius. Gen. 16. 9.* Fuga illa mea non potuit mihi, niſi & ignominiam parere, & ruinam. Sub Dominæ meæ manu, me humiliari Deus iubet. Atque in hoc maximè me DEVM SEQVI oportet. Vtinam illi, ad quos ſtultè fugeram, ſtatum ſpiritualium ſuum miſerrimum, non ſolum propter hæreſes, ſed etiam ratione Schiſmatis deploratiſſimũ agnoſcerent: à quo Schiſmata iam oſtendi, eos non poſſe excuſari, quia à vera Chriſti Eccleſia, quæ eſt noſtra Catholica Romana, ſe iniuſtè ſepararunt: & hoc me terruit: Schiſmatici enim à Dei filiatione ſunt excluſi, nam *Deum non habent Patrem*, vt aſſerit Cyprianus lib. de ſimp. Prælat. *qui Eccleſiam* veram *nolunt habere Matrem.* Mortuus eſt Chriſtus, *vt filios Dei, qui diſperſi erant, congregaret in vnum Io. 11.* Mors ergo Chriſti, non ſolum hominum redemptionem, ſed etiam Vnionem Eccleſiæ operabatur, atque operatur. Ante mortem Chriſti, erant filij Dei ſparſi, & diuiſi, aliqui ſub lege Moſaica, alij ſub ſola lege naturæ, inter ſe valdè diſſiti, nullam certam ſimul conſtituentes vniuerſalem congregationem. Iam verò diuina illud voluit Sapientia, & omnes penitus ipſius fideles, ac veri per fidem filij, vnicam per totum mundum conſtituerent Societatem, vnicam, ſub Duce, & Imperatore Chriſto, eiuſque vexillo ſancta, & viuifica Cruce, iiſdemq; ſacramentorum ſignis: & teſſeris, militiã profiterentur. Atque hæc Societas, & Congregatio, inſignis eſt effectus mortis Chriſti, quæ mors effecit, vt diſcordes ſectæ, & innumerabiles viuendi rationes, inter ſe diſſimiles, ac valde contrariæ, in vnitatẽ Chriſtianã coirẽt, per illũ profectò, *qui eſt pax noſtra, & fecit vtraq; vnum.* Et hoc ſanè *per Crucem, Epheſ. 2. 14.* Huc applicat Anaſtaſius Synaita *l. 3. Hexẽ.* verba illa Creatoris. *Congregentur aquæ in locum vnum*, id enim ad Eccleſiam ſpectare, ait, ex diuerſis populis, & gentibus, & ſectis, ſub vnitate fidei, congregatam. Propterea & ipſe Chriſtus de ſua Cruce dicebat. *Ioan. 12. 32. Si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipſum.* Athan. de Incarnat. Verbi Dei, ait, *Exaltatus enim in cruce Dominus, vtroq; extenſo brachio, vtrũq; populũ Iudaicum, & Gentilem, ad ſe vnum inuitauit, vt vtrumq; amplexando in ſinum ſuum colligeret.* Vnicus vero eſt ſinus intra brachia Saluatoris.

Nec myſterio carere cenſet ibidem Athanaſius, quòd Chriſtus mortem Crucis elegerit, non detruncationẽ capitis, qua Ioanni Præcurſori vita erepta eſt; non ſectionem corporis, quam Iſaias paſſus eſt: *Vt in morte*, inquit, *ſine mutilatione integrum corpus ſeruaret, & cauſa ſubduceretur ijs, qui Eccleſiam in partes cupiunt diſcindere.* Eratq; tantopere cordi Chriſto Domino hæc Vnitas, vt feruentiſſima oratione, ipſa vltima vitæ ſuæ nocte, à Patre petierit, vt ipſius diſcipulos, & reliquos fideles ab hac Vnitate diſcedere non pateretur. *Ioan. 17. 11. 20. 21.* & bis addidit, ſe propterea pro hac Vnitate orare. *Vt credat*, inquit *Mundus, quia tu me miſiſti.* Sed noſtri Aduerſarij nihil hæc conſiderantes, quantum in ipſis eſt, mortem, & Crucem Chriſti, abſq; effectu hoc præſtantiſſimo Vnitatis, eſſe volunt: & per diuiſiones, ac ſchiſmata, Iudæis, & Infidelibus anſam præbent obloquendi, & blaſphemandi, Chriſtum, non fuiſſe filiũ Dei, nec à Deo miſſũ, ſiquidẽ ab ipſo cõſtituta Societas nõ conſiſtat, ſed ſubinde in partes diſſoluatur. XIX. *Cur mortem Crucis, non autem alia mortis genera Chriſtus elegerit.*
Eccleſia Chriſti eſt vna domus, & vna familia qui ab hac ſe familia ſubtrahit, qui ex hac domo exit, ille ad familiã Chriſti nõ pertinet, & à ſalute prorſus eſt alienus; ſicut qui intra Arcã nõ erant, in diluuio perierũt, *Gẽ. 7.* A corpore Chriſti, q̃ eſt ſola Catholica Eccleſia Romana, cum ſibi perfecto nexu adhærentibus, ſe Proteſtantes reſecuerunt: igitur membra Chriſti

non ſunt, ac proindè Caput ipſorum non eſt Chriſtus, neque in eos influit ille Spiritum ſuum, & dona ſua. Sunt itaque membra putrida, & iam reſecta, quia ſuaſponte impiè ſe à Corpore abſciderunt. *Sunt palmites à vite præciſi, nulli vſus, niſi igni apti. Ezech. 15. 3. Neque poteſt eſſe particeps diuinæ charitatis, qui eſt hoſtis Vnitatis,* ait Auguſtinus *epiſt.* 50.

XXX. *Opera bona ſchiſmatico nõ proſunt.*

Omnium bonorum ſpiritualium, ſi quæ putant ſe poſſidere, iacturam per Schiſma fecerunt: *Si linguis hominũ loquar & Angelorum,* inquit Paulus 1. Cor. 13. 1. *Charitatem autem non habeam, nihil ſum, nihil mihi prodeſt* &c. Ex his Pauli verbis monet ſapienter Auguſtin. *de baptiſmo lib. 1. cap.* 9. Nullum opus bonum ſchiſmatico quicquam prodeſſe. Apertè Cyprianus hoc ipſum, nec ſemel expreſſit. *Etſi,* inquit, *lib. 4. Epiſt. 2. occiſus propter nomen Chriſti poſtmodùm fuerit extra Eccleſiam conſtitutus, & ab Vnitate, atque Charitate diuiſus, coronari in morte non poterit.* Idem inculcat *lib. 1. Epiſt. 1. & ad Iubaianum, & tract. de ſimp. Prælat. ſeu de Vnit. Eccle & de orat. dominica.* Eumdẽ ſequitur Chryſoſtomus *in epiſt. ad Epheſ. hom.* 11.

XXXI. *Schiſma, quàm graue crimen.*

Quanto verò ſcelere ſe obſtrinxerint, facta dira ſeparatione, cõſiderent, quæſo, ex eo, quòd Schiſma ſit Eccleſiæ ſanctæ deſtructiuum nam vox Chriſti eſt *Omne Regnum in ſe diuiſum deſolabitur. Luc.* 11. 17. & Pauli *Videte, nè dum inuicem mordetis, inuicem conſumamini Gal.* 5. 15. Et hoc ſcelus deſtruendi Eccleſiam, poſſe eſſe illud peccatum in Spiritum Sanctum, quod Chriſtus dixit non remitti, neq; in hoc ſeculo, neq; in futuro *Mat.* 12. 31. probat Ambroſius *lib. 2. de pœnit. cap.* 4. Sic Meretrix illa peſſima 3. *Reg.* 3. 26. malebat infantem non eſſe, quàm illum ſinu propriæ matris excipi; & contrà eã clamabat, *Nec mihi nec tibi, ſed diuidatur.* Schiſmatici, quantum in ipſis eſt, nè fides integra, & viua in ſinu veræ Matris Eccleſiæ conſeruetur, conantur ipſã diuidere, vt apud neutros viua ſit; ſed nihil obtinẽt & licèt de ipſis dici; *Qui diſſipat ſepẽ, mordebit eũ coluber. Eccl.* 10. 8.

XXXII. *Ex ſchiſmate hæreſes demanant.*

Neque mirum, quòd iam in plures hæreſes inciderint ipſi Angli, & Puritaniſmus apud eos dominetur, licèt Lutheranis, & Caluinianis hæreſibus nondũ eſſent contaminati, cum primum ſchiſma totale fecerunt: Iren. enim *l. 3. c. 40. & l. 4. c.* 45. præclarè docet, diſciſſos ab Eccleſia, ex fonte Spiritus Dei nõ potare, ſed eos fodere ſibi lacus detritos, & in errores fœdiſſimos, contra fidei veritatẽ, delabi. Sic & Cyprianus *l. de ſimpl. Præl.* Eccleſiã Catholicã facit radicẽ, fontẽ, ſolẽ, vt ſicut ramus vitã habet à radice, riuus aquã à fonte, radius ſplendorem à ſole, ita fidei ſinceritatẽ ex coniunctione cũ Eccleſia Catholica haberi. Qui igitur ab ea ſe præciderunt, fidei veritatem non poſſunt haurire, ſed neceſſe eſt, decidant in errores. Sunt enim arbores ſine radice, ſunt riui ſine fonte, & ſunt radij ſine ſole. Vnde paſſim Patres, his & ſimilibus rationibus conuincunt, Schiſma tandem in hæreſim erumpere: qui enim cum Eccleſia Catholica coniunctionem habere detrectat, is ab ea diſcere etiam veritates fidei, quarum theſaurus, & conſeruatrix eſt ipſa ſola, detrectabit. Benè igitur Auguſtinus *cont. Creſcon. lib. 2. cap.* 7. definiuit, *Inueteratum ſchiſma, eſſe ipſammet hæreſim.* Et meritò Cyprianus *lib 1. epiſt.* 6. in omni Schiſmate illam ad minimum hæreſim inuenit, quòd per ipſum tollatur articulus, *Credo Sanctam Eccleſiam Catholicam, & remiſſionem peccatorum*: qui enim credunt Eccleſiam ſanctam Catholicam, eſſe veram Chriſti Eccleſiam, ab ea ſi ita credunt, diſcedere non poſſunt: quòd ſi diſcedunt, profectò non credunt, Catholicam Eccleſiam, eſſe veram Chriſti Eccleſiã. Sic Aug. *hæreſi 69. ad Quod vult Deũ,* ait, Donatiſtas, Schiſma in Hæreſim vertiſſe. Et Ambroſ. *in Orat. de funere fratris* approbans illius factum, qui Luciferianas fugerat Eccleſias, vt ego nunc Anglicanas, ait. *Non putauit fidem eſſe in ſchiſmate: Nam etſi fidem in Deum tenerent, tamen erga Dei Eccleſiam non tenerent, cuius patiebantur velut quoſdam artus diuidi, & membra lacerari. Etenim cum propter Eccleſiam Chriſtus paſſus ſit, & Chriſti Corpus, Eccleſia ſit, non videtur ab iis exhiberi Chriſto fides, à quibus euacuatur eius paſſio, Corpusque diſtrahitur.*

XXXIII *M. Antonius pœnitet de lapſu ſuo, & libros à ſe ipſo conſcriptos deteſtatur.*

Fuitnè igitur mihi, cum tanto animæ diſpendio, inter Schiſmaticos, & Hæreticos commorandum? abſit. Acerbo animi dolore angor, quòd tandiu inter ipſos fuerim verſatus, & impia contra Matrem meam, contra Veritatem Catholicam arma ſumpſerim, & tractarim, libroſque de Republica Eccleſiaſtica, hæreſibus plenos, quas penitùs abominor, & deteſtor, conſcripſerim, & in Caſtris infamibus, non ſine perpetua nominis mei infamia, militarim. Tanti me ſceleris profectò & piget, & pudet, Veniamque facinoris à Deo Optimo Maximo, à Chriſto Saluatore noſtro, & ab ipſius in terris ſupremo Vicario Summo Pontifice ſupplex, totuſque venerabundus poſco, & errata mea ſummæ Clementiæ eiuſdem Pontificis plenè ſubijcio: Quippe qui à nemine in terris iudicandus, noſtrum omnium ſupremus Iudex, Vices Chriſti in Eccleſia militanti pleniſſimè gerens, ſedet. Vtque Dominus ipſe, pænitenti ſinum miſericordiæ ſuæ libenter aperit, Ita brachiis Clementiæ ſuæ Sanctitatis, me exceptum iri plurimùm confido. Exemplum Cypriani contrà Stephanum Summum Pontificem, in Eccleſia Catholica reprehenſum admodum, & damnatum, me aliquando in ſcelere, Summo Paſtori obnitendi, confirmabat; nunc verò turpis meus lapſus, meo periculo me docuit, quàm facilè à recto fidei tramite deuient Epiſcopi, qui, vnico polari ſydere contempto, certiſſimum videlicet ac tutiſſimum Romani Pontificis ductum poſthabentes, proprios ignes fatuos ſequuntur ad interitum. Vtinam, quemadmodum diuinus Cyprianus, proprij ſanguinis pro Chriſto effuſione, omnẽ prioris animoſitatis eluit maculam, ità mihi quoque; qui eius lapſum multitudine, & grauitate erratorum, incomparabiliter, ſuperaui, detur & opportunitas, & gratia, ſanguine ipſo fœditates meas diluendi, & Veritates atteſtandi Catholicas: quas, vbi atramentum me deficeret, ſanguine ipſo, in laudem, & honorem Dei, Sanctæ Catholicæ Eccleſiæ exaltationem, & Sedis Apoſtolicæ decus, & ornamentum, obſignare, Deo opitulante, ſum paratiſsimus Adſit Deus.

Romæ die 24. *Nouembris* 1622.

Imprimatur, ſi videbitur Reuerendiſſ. P. Magiſtro Sac Pal. Apoſtolici.

A. Epiſc. Hieracen. Viceſg.

Imprimatur. F. Nicolaus Rodulfius Ord. Præd. S. A. Pal. Magiſter.

XI. *Idẽ M. Antonius inconſtãs, in priſtinos errores relapſus cõburitur.*

Hæc Marcus Antonius, ad Eccleſiã Romanã redux fatebatur: non infelix, ſi paulò pòſt ad vomitum non redijſſet, & propter relapſum in hæreſim, iuſtas piæ Matris in ſe vindicias non prouocaſſet. Recidit in priſtinos errores, & Eccleſiæ indulgentiſſimæ in ſe Matri, multis modis illudere voluit: quorum omnium conuictus, & reus peractus, quamquam in extremo vitæ termino, hæreſim iterum eiuraſſet, damnaſſet, ſignaque pænitentis, & contriti cordis coram teſtibus, in carcere Angelicæ arcis, in quam compactus deceſſit, oſtendiſſet, pænas dedit, iudicio S. R. E. Cardinaliũ Inquiſitorũ in eum inſtituto, ſentẽtia ex ſcripto corã defũcti imagine, ad diẽ xxi. Decẽb. 1624. in templo FF. Prædicatorum S. Mariæ ſuper Mineruam nuncupato, pronunciata, pòſt mortem exhumatus, & in acie campi Floræ exuſtus.

XII. *Fuſior totius rei, & proceſſus narratio.*

Sed opere pretiũ me facturũ arbitror, caſus prædicti Marci Antonii, omnibus, vt ſuſpicor, noti, ordinẽ, ac totius rei ſerẽ, quã paucis cõſtat, paulò fuſiùs proſequi, cũ eã publicè innoteſcere, vtile cenſeã, & Apoſtolicæ Sedis admirãda inde Clemẽtia, iuſtiſsimaq; ſimul iudicia inſigniter eluceãt: ex quibus & bonos in virtute, ac pietate cõfirmãdos, & malos ab impietate, &

ſcele-

ſcelere deterrendos eſſe confido. Nec deſpero, pari enim eo contagione infectos, qui ſedatis parumper *S. Auguſt. Enc.c.27.* animis, illius proteruiam, ac veſaniam, atque Eccleſię æquitatem, ac patientiam intueri voluerint, poſſe ſanari. Quod Deus porrò ſi dederit, ſummis erit nobis eius prouidentia extollenda præconijs, *quod de malis benefacere, quam non has mala permittere* maluerit. Qua fiducia fretus, eò alacriùs hæc memoriæ commendanda ſuſcipio, quò rei ſcribendæ veritas à me tam plenè cognita, vt pleniùs ferè à nullo, reſpondentem votis euentum ex hoc paruo labore expectari poſſe mihi facilè perſuadet.

XIII. *Quo Anno defecit M. Antonius.* Annus erat humanæ redemptionis Sexcenteſimus decimus ſextus ſuprà milleſimum, cùm Marcus Antonius prædictus, profectionis, immò verius defectionis, longo antè tempore conceptum animo, agitatumque conſilium opere complens, natali *Ad Tim. 3.* ſolo relicto, & Catholica Fide, Romanaque Eccleſia, *omnium, qui piè volunt viuere in Chriſto* IESV amantiſſima matre, ac veraciſſima magiſtra deſerta, in Britanniam ſeceſſit, ibique *appe-* *Math. 23.* *tens vocari ab omnibus Rabbi*, priuatis colloquijs, publiciſque concionibus, ac typis datis, de conſilio ſuæ profectionis in Angliam, ac de Republica Eccleſiaſtica libris, eandem Romanam Eccleſiam, tam temerè laceſſiuit, tamque impiè blaſphemauit, atque in alijs multis a Catholicorum ſenſu, tam longè aberrauit; vt, & libri tamquàm hæretici fuerint meritiſſimò damnati, atque ipſe ad ſe intrà ſex menſes coram ſacra Congregatione vniuerſalis Inquiſitionis ſiſtendum, & purgandum vocatus. Sed qui omnem pudorem, ac reuerentiam abiecerat, parere contempſit; immò, *Obdurato corde, & Spiritu obfirmato ad ſuperbiam nouus*, & peſtilentibus quibuſdam alio atque alio idiomate ſcriptis opuſculis, modò ſuo, modò ſuppoſito, modò omni prorſus tacito nomine (quæ tamen omnia eius eſſe conſtabat) in ſcænam frequenter prodibat, ſummi Pontificis authoritatem, ac præcipua fidei Catholicæ dogmata mordaciſſimè, ac mendaciſſimè praeſcindens. Quapropter ſeruatis, quæ erant iure ſeruanda, laudatiſſimæ memoriæ, Paulus Papa Quintus, eum hæreticum, excommunicatum, quibuſcunque dignitatibus beneficijs, atq; officijs exutum, atque in omnes alias pœnas, quæ à Sacris Canonibus præſcribuntur, incidiſſe pronunciauit.

XIV. *Reſipiſcere ſimulat.* In hoc perditiſſimo ſtatu cum aliquot annos perſeueraſſet, aliquando tandem reſipuit, ſeu potius, vt exitus oſtendere viſus eſt, reſipuiſſe ſimulauit. Vt enim ea piorum quorundam relatio- *Luc. 15.* ne primum, & poſtmodum ex ipſiuſmet Marci *Eccl. 17.* Antonij literis, fel. rec. Gregorius Papa Decimus Quintus accepit, tanquàm, in ſe reuerſus, ad matrem ſuam Eccleſiam Romanam ſuſpirabat, ve- *Ezech. 33.* niamque errator precabatur. Quarè optimus Pontifex, cui nihil potius erat, quàm vt *recederet im-* *Iſa. 30.* *pius ab impietate ſua, & ad Dominum conuerteretur, & vi-* *Ezech. 18.* *ueret, miſericordia motus, ad vocem clamoris eius ſtatim reſpondit, atque omnium iniquitatum eius non recordatus,* ipſum mox aduenientem Romam, quaſi *Inueniſ-* *Luc. 15.* *ſet ouem, quæ perierat, ac dragmam, quam perdiderat, Aut Filius, qui mortuus erat, reuixiſſet*, lætiſſi- *S. Leo epiſt. 12.* mè, benigniſſimeque excepit, ac liberaliſſime habuit. Vt enim ait S. Leo. DOMINVS *noſter bonus, & verus paſtor, qui animam ſuam poſuit pro ouibus ſuis, & qui venit animas hominum ſaluare, non perdere. Imitatores non vult eſſe ſuæ pietatis, vt peccantes quidem iuſtitia coerceat, conuerſos autem miſericordia non repellat. Tunc enim demum fructuoſiſſimè fides vera defenditur, quando etiam à Sectatoribus ſuis opinio falſa damnatur.* Igitur cum vere conuerſus ſperaretur redux Archiepiſcopus, abiuratis priuatim hæreſibus, cunctiſque erroribus, quos ſequutus fuerat, ac verbo, ſcriptoque docuerat, cæteriſque omnibus doctrinæ ab Eccleſia Romana receptæ contrarijs, domo, commeatu, pecunia, alijſque ipſi, ac familiæ, pro honeſtiſſimo Archiepiſcopi ſtatu in ſingulos annos neceſſarijs, ac inſuper opulenta Eccleſiaſtica penſione, adeò largè, effuſeque donatus eſt, vt non nulli, qui *plurimis annis* *Luc. 15.* *communi parenti ſeruierant, & nunquàm mandata eius præterierant, tantam munificentiam in eum, qui profectus in regionem longinquam, diſſipauerat ſubſtantiam ſuam, propè indignabundi conſpexerint.* His corporis commodis ad dignitates atque honores pleniſſima redintegratio acceſſit, ità vt in cultu, ac dignitatis inſignibus, in ſeſſionibus, atque in cæteris omnibus, perinde, ac ſi gradu nunquàm excidiſſet, tractatus deinceps fuerit. *Sed homo cum in* *Pſal. 48.* *honore eſſet, non intellexit. Mox enim vt honorificatus* *Pſal. 36.* *fuit, & exaltatus* nulla amplius humilitatis, nulla pœnitentiæ, nulla verecundiæ ſigna dedit, *Superbus ſimul, & impudens.* immo veluti ad agendum triumphum vocatus, non ad miſericordiam receptus fuiſſet, in inceſſu, in ſupercilio, in colloquijs, tantam elationem animi præferebat, vt veriſſimè dictum appareret. *Multos bonitate Principum, & honore in eos collato, abu-* *Eſther. 6.* *ti in ſuperbiam* Cumque omnibus ſtomachum moueret, & Chriſtiana nihilominus charitate ab omnibus perferretur, atque adeo honoraretur. In tantum fuit arrogantiæ tumorem ſublatus, vt cum Cardinali Barberino, qui ad Summum Pontificatum euectus, nunc Eccleſiam Dei feliciſsime regit, gratulationes, atque honores ſibi à Purpu- *2. Cor. 13.* ratis, cæteriſque optimatibus exhibitos, glorioſe, ac magnificè aliquando iactaret, Cardinalis, in quo erat cum Spiritu Domini libertas, quo hominem ab exterioribus ad interiora contemplanda conuerteret, acutiſsime pariter, ac religioſiſsime *Luc 15.* reſponderit. Mirandum non eſſe, cum non ſolùm Angelis in cælo, ſed etiam hominibus in terra gaudium ſit ſuper peccatore pœnitentiam agente. Interim Gregorius XV. vita functo, dum ab Vrbano Octano eius ſucceſſore pari pietate, ac munificentia, neceſſaria, tùm ad victum, tum ad dignitatis gradum Marco Antonio ſuppeditantur; En talia de eo audita ſunt, perperam dicta, & facta, vt im- *Iſa. 26.* pleri viſum ſit vaticinium illud; *Miſereamur impio,* *Pſal. 40.* *& non diſcet iuſtitiam*, ac prætereà veluti ingratiſſimo obijci potuerit. *Qui edebat panes meos, magnifi-* *Math. 13.* *cauit ſuper me ſupplantationem.* Etenim obductæ magis, quam eductæ, aut certè *Bono ſemine tanquàm* *Luc. 8.* *iacto ſecus viam, à diabolo ſublato*, & ad animum reductæ hæreſes, valida in eo rurſus germina emittere cœperunt. Alijs quippe, atque alijs de religione colloquendi opportunitatibus arreptis, à ſe damnatos, atque abiuratos errores inſuſurrare non verebatur; commemorans, collaudanſque, quandam à ſe inter Catholicos, atque hæreticos iam *2. Cor. 6* ſæpe decantatam concordiam, ſi qua, ſcilicet, *ſocietas luci ad tenebras, ſi qua conuentio Chriſti ad Belial, eſſe poſſit.* Hæc religioſi quidam, alijque prudentiſſimi, ac pijſſimi viri cum accepiſſent, eum amanter, diligenterque non ſemel admonuerunt, vt memor *Eductum ſe de lacu miſeriæ, & de luto fæcis*, errata quæ ſemel abiecerat, atque anathematizauerat, ad eum tantum finem reminiſceretur, vt fonte lachrymarum eluceret, ac deleret, ac ſcriptis vberius, impenſiuſque, quam feciſſet, reſpueret, & confutaret, quemadmodum promiſerat, & ſe obſtrinxerat in commentario De reditus ſui Conſilio, hortatique ſuat, vt tandem, ommiſſa abominandæ vnionis mentione ſolùm curaret, ſi qua vis, & ope

indulgeret,&condeſcenderet;vt in moderatione ſui primatus,quem Canonici iuris, non diuini eſſe affirmabat;in approbatione liturgiæ Anglicæ, quamuis in ea tranſubſtantiatio negetur,ac reijciatur, in permittenda rursùs conciliari diſputatione ſupraſcriptorū, qui controuertuntur articulorum, quos in dicto Tractatu pertinaciſſimè,atque impudentiſſimè dictatat, nemini vnquàm ſe conceſſurum, neceſſarios eſſe ad ſalutem, ac denique in aſſenſu plurimis erroribus præſtando, vt ad effectum perduceretur deteſtabilis illa,ac peſtifera concordia,quam ſina vlla prorsùs erroris labe fieri poſſe cōſtanter aſſerebat.quoniā poſita illa,vt vocabat,fūdamētali fide,nullos alios, vt hæreticos per Eccleſiā damnari poſſe ſentiebat, cùm liberum eſſe cuiq; diceret,illos aſſerere,vel negare; Indeque inferebat,& Hæreticos in Concilio Trident.non fuiſſe condemnatos,propterea quòd hæreſim docerent; ſed quòd hæreſis Eccleſiam Romanam inſimulatent,in ijs,in quibus, dummodò alter alterum non damnet,eſt credendi libertas,& Proteſtantes, quamuis Tranſubſtantiationem,Purgatorium, Imaginum venerationem,aliaq; fidei ſubſtantiam non reſpicientia,reijciant,veram tamen Fidem,veramq; Eccleſiam habere,Eccleſiaſq; Romanam, & Anglicanam, quia in fundamentalibus non diſcrepant,ambas Catholicas,immò vnam, eandemq; Eccleſiam eſſe,ac ſina ſalutis diſpendio,licere ab vna,ad aliam tranſire, atque inter eas communionem,ac Religionis vnitatem eſſe poſſe,ritnum,atq; in cæteris articulis non eſſentialibus opinionum varietate,quæ mutuò eſt toleranda, nequaquàm impediente.

XX. *Et Declarantur hæreſes, & propoſitiones hæreticæ.*

Hæc autem omnia muniebat,firmabatq; fidei quadam à ſe axcogitata,ſeu potiùs ab Hæreticis deſumpta regula.Totam enim,ac omninò adæquatam regulam aſſeuerabat,eſſe *Sacram ſcripturam,claram, atq; expreſſam* eaque deficiente; Traditionem minimè dubiam;ac nihil propterea homini Chriſtiano Fide diuina eſſe credendum,quod non expreſſum in ſacra ſcriptura,abſq; vlla obſcuritate,& Catholicorum explicationum varietate reperiatur,vel quod ab Apoſtolis, Apoſtoliciſque viris (omni ſublata ambiguitate,)Eccleſiæ traditum non fuerit:extra quam regulam, omnia eſſe in libera cuiuſq; opinione poſita:Ac nominatim non eſſe de Fide cenſebat,generale Concilium ſimul cum ſummo Pontifice poteſtatem habere,controuerſias Fidei dirimendi. In illa verò de Matrimonij Sacramento ſcriptura,quam pòſt reditum,atq; abiurationem,ediſſe,& ſua manu conſcripſiſſe faſſus aſt,ſequentes aſſertiones hæraticas,vel erroneas,vt perfectè Catholicas,ſe defenſurum conteſtabatur. Matrimonij ſcilicet rati,& conſumati nexum,ob adulterium,ac alijs etiam cauſis diſſolui poſſa;Conciliumq; Tridentinum ea ſuper re,nihil aliud decreuiſſe,niſi erroneum, aut hæreticum non eſſe,aſſerere,quòd diſſolui non poſſit: ac proindè vt probabile,atq; in libera hominum opinione relinqui:immò, & ſæculi Principes certis de cauſis leges ferre poſſe,quibus rati,& conſumati matrimonij fœdus diſſoluatur. Quos omnes errores Hæreticorum argumentationibus, ac deprauatis expoſitionibus ſcripturarum,Canonum,Conciliorum,ac Patrum,ab ijſdem Hæreticis depromptis, comprobare nitebatur Cùm itaq; hæc,& alia his ſimilia(quæ ſingula recenſere longum eſſet)ſe dixiſſe, ac tenera reſpondiſſet, cenſuit ſacra Cardinalium Generalium Inquiſitorum Congregatio, adhibendos eſſe in Conſilium, Thaologicarum propoſitionum Cenſores,qui coràm Cardinali Cremonenſi congregati, ſumma fide, ac maturitate,rem examinarunt.atq; vnanimi conſenſu, propoſitiones hæreticas eſſe dixerunt.

XXI. Neq; enim obſcura res erat. Tali enim fundamentalium,& non fundamentalium articulorum diuiſione, Eccleſiæ ſanctæ fundamenta penitus euertebat: dumque temerario auſu, nouam quandam Chriſto, *tunicam non ex lino,& lana*.ſed ex errorum varietate contexere molitur, inconſutilem illam, quam ipſi crucifixores permiſſi non erant ſcindere, impiè lacerabat. Quapropter non ſolùm hæreſim, ſed hæreſum peſſimam,aliarumq; omniū ſeminarium inferebat. Quidquid vnquàm ſummi Pontifices,quidquid Concilia, quidquid Eccleſia Dei, doctora, & ductore Spiritu Sancto,docuerat,immò tota penè orthodoxa doctrina humanarum opinionum caligini, ac delirantium mortalium ludibrijs objiciebatur. Quid enim ſolidum,ac firmum reſtabat,cum authoritatem Cōcilijs, cum Apoſtolicæ Sedi controuerſiarum iudicium abrogabat? Nonnè Lutheranis pariter, & Caluinianis, alijſq; ſecentibus hæreticis diſsipata ſæpè,vndiq, peruius ad vineam Domini demoliendam auditus pandebatur? Nonnè antiquorum ſæculorum, *Feri ſingulares*, cæterique immanes *Apri de ſylua Tartari* ad eandem depaſcendam reducebantur? *Quis verò ignorat, articulorum Fidei* quamuis ratione rei creditæ, alius alio præſtantior,ac prior ſit,eadē tñ Fidei firmitata, atq;cōſtātia,oēs tenēdos,oēs ad ſalutē neceſſarios aſſe,cum ab eodem reuelante Deo,Eccleſia iudice, æquè credendi nobis tradantur? Ratio enim formalis, propter quam aſſentimur, diuina authoritas eſt, quæ cum in omnibus repetiatur ab Eccleſia ritè propoſitis, fieri nullo modo poteſt,vt quis Fide diuina,vnum aliquem articulorum credat,ſi alium quemuis reiecerit. Quarè hic optimè dicitur:Quicunque offendit in vno,factus eſt omnium reus.ex quo fit,vt nulla relinquatur libertas, eorum aliquos non credendi,ſiue immutandi, vel vt Hæreticis condeſcendatur, aliquo modo remittendi, aut ſaltem(quod Nouator hic volebat)nouo examini tanquàm de re nondum iudicata, & conſtituta quæſtio inſtitueretur ſubijciendi. Quam ob cauſam S. Baſilius,roganti Imperatoris Valentis Præfecto, vt tempori pareret, & nè tot Eccleſias propter paruam dogmatum ſubtilitatem vexari pateretur,meritò reſpondit:*Qui diuinis innutriti ſunt eloquijs, corrumpere de diuinis dogmatibus, nec vnam quidem ſyllabam patiuntur, ſed pro his ſi contingat,omnes etiam mortis ſpecies amplectuntur.* Et Gelaſius in Epiſtola ad Euphemianum, petente quodam heretico,vt ſibi condeſcenderet,id eſt,aliquid de religione Catholica,pacis gratia,remitteret, eleganter eius petitionem irriſit:*Cùm autem* (inquit) *dicis condeſcendere nos debere vobiſcum, interim iam vos, aut deſcendere, aut deſcendiſſe monſtratis. Vnde (quæſo) vel quò iſta deſcenſio eſt? Vbique ex ſuperiori quodam loco, ad inferiora, quaque depoſitas à Catholica, Apoſtolicaque communione, ad hereticam, damnatamque prolapſos vos videtis,cognoſcitis,non negatis.& non ſolùm vos infimum iacere delectat, ſed etiam in ſuperiore manentes ſede vultu impellis. Condeſcendere nos vobiſcum inuitatis ad ima de ſummis; nos conſcendere vos nobiſcum rogamus ad ſumma de imis.* Ita verò hæc veritas Marcum Antonium non latebat, vt contrarium errorem paulò antè ipſe met clariſsimè rafutaſſet in illo enim opuſculo,quo ſui reditus ex Anglia conſilium expoſuit pagina 18. hanc ipſam quæſtionem tractat,ac definit his verbis. *Dicent fortaſſe* (Proteſtātes) *in fundamētali Fide,Romanam Eccleſiam non errare,(quod ego quoque aliquandò præſertim verò in conſilio profectionis,& concione Londini habita docere viſus ſum) errare tamen,& in hæreſim prolapſam,in alijs articulis Fidei, qui non ſint fundamentales. Atqui ego primum neſcio,qui ſit articulus veræ Fidei,qui non ſit fundamentalis.Neque enim vnquàm aut ego capere,aut illi mihi explicare potuerunt, quomodò inter articulos Fidei illa admitti debeat diſtinctio, vt aliqui ſint fundamentales, alij ſecus.Ego ſanè ſemper omnes,& ſolos articulos,qui verè ſint articuli Fidei fundamentales cenſui. Erraui tamen,vbi à fundamentalibus, & conſequenter omnes fundamentales à veris articulis multos excluſi,qui & verè ſunt articuli Fidei,neque vllo modo ſine hæreſi abnegandi vtcunq. non ſint: ex illis primis de Trinitate Incarnatione,Neceſsitate Gratiæ,Baptiſmo in nomine Trinitatis eſſe.vt ſunt Sacramenta,Iuſtificatio, Operum neceſsitas, merita Indulgentia,& reliqua,quæ ſuperius vt iam in Eccleſia definita*

Deuteron. 22.

Omnibus Fidei articulis, eadē Fide credendum.

Pſal. 79.

Theodoret li. 4. c. 17. Hiſtoriarū Eccleſiaſt.

cõmemoraui, quia non minus ad fidẽ pertinent, quàm illa ſi quidẽ qui Deum fallacem putat eſſe in vno articulo quocunque, is fallacem neceſſe eſt ipſum agnoſcat in reliquis omnibus. Commemorauerat autem ſuprà pagina 11. & 12. implicitam Fidem, vnitatem Eccleſiæ ab vno capite viſibili Romano Pontifice Chriſti in terris Vicario, Miſſæ verũ ſacrificium, & ceremonias, tranſubſtantiationem, Confeſſionem auricularem, cum Sacramentali abſolutione, Purgatorium, Sanctorum inuocationem, imaginum ſacrarum, & Reliquiarum cultum, aliaque, quorum contrarias aſſertiones quas antè tenuerat, ac dogmatizauerat, deteſtatus pagina. 2. ait. *Hi & ſimiles errores, ac manifeſtæ hæreſes non tàm meæ, & nouæ, quàm antiquorum, & recentium Hæreticorum, eorumque fabulationes ac deliramenta à Sancta Eccleſia Catholicà in pluribus ſacroſanctis Concilijs vniuerſalibus perpetuò damnata; ſcopuli ſunt miſerabiles, ad quos qui accedunt, lachrymabile patiuntur Fidei, & ſalutis æternæ naufragium; ideòque ab illis quàm longiſſimè poſſum, recedo. Ac ne ad eos exitum vltimum pateret in Anglia, fuit mihi ab ea omninò diſcedendum, & ad Romanam Eccleſiam, verum Catholicorum portum redeundum.* Pagina verò, 33. apertè fatetur, fieri nullo modo poſſe, vt vnio, quam anteà ſibi facilem viſam ait, conſequatur, niſi Angli Proteſtantes, & hæreſes omnes, atq; Hæreticos deteſtentur, & cum Catholica Eccleſia Romana rectè ſentiant, eiq; perfectâ charitate coniungantur.

Quòd verò ad Concilia attinet ait pagina 12 *Concilia œcumenica poſteriora ſumma in Eccleſia Catholica authoritatis nauſeabundus contempſi ſæpius, Florentinum præſertim, & Tridentinum, non nunquam etiam, & Conſtantienſe; Immo meâ operâ factum eſt, vt Hiſtoria quædam Concilij Tridentini in lucem prodiret, cuius ego Hiſtoriæ fidem certam nullam habere, imò quã ſit meritò ſuſpecta impoſtura. In his quoque me plurimùm errаſſe fateor. Horum enim Conciliorum ſaluberrima decreta omnia, plena fide, Catholicis omnibus amplectenda eſſe affirmo.* Denique ſub finem opuſculi, Eccleſiæ Romanæ authoritatem multis profitetur, atque commendat; vt planè inexcuſabilem ſeſe reddiderit, qui agnitam veritatem, & paulò antè conteſtatam; adeò nequiter, ac perfidè ſemel, atque iterùm prodiderit, etiam in horrendam incidiſſe videretur ſententiam

Heb. 10.

intonantis Apoſtoli. *Voluntariè enim peccantibus nobis poſt acceptam notitiam veritatis iam non relinquitur pro peccatis hoſtia.* Verum tamen miſericordia Dei (vt ſperare licet) præſtabilem etiam hic ſe ſe ſuper malitia præbuit. Etenim pòſt ſacrorum Cenſorum ſententiam, qua ſicut dictum eſt, ſine vlla dubitatione, & communi omnium conſenſu, propoſitiones illas damnaue-

Ad Rõ. 15.

rat, cum vehemens prætereà ſuſpicio ſuboriretur, nè ſimulatè abiuraſſet, & adhuc duritiam ſuam, & impænitens cor gereret, eoque magis, quod in memorato concordiæ tractatu præmonuerat vt ſi Romæ vnquàm cogeretur tanquàm errores eiurare articulos illis contrarios, quos indifferentes vocauit conniuentiæ daretur; cùm de re ad ſalutem minimè neceſſaria ageretur, his de cauſis interrogatus, perſiſtere nè vellet in dictis hæreſibus, abnuit; & earum ſe pænitere, paratumque eſſe, quatenus hæreſes ſibi à Sede Apoſtolica declarabantur, ad eas deteſtandas, ac abiurandas, ſubiunxit. Quo in ſtatu cum res eſſet, iamque & induciæ ad ſeſe defendendum datæ, ac ſimul exhibitus proceſſus eſſet, dum Patronũ, quẽ elegerat, cõſulit, graui morbo corripitur.

XXII. *Incidit in morbũ, & Pontificia liberalitate omnia abunde illi ſuppeditãtur.*

In hoc porrò morbo, ſummi Pontificis bonitas mirabiliter enituit, cuius expreſſo imperio nihil ęgrotanti defuit, quod in propria, domo, ac inter ſanguine coniunctiſſimos, locupletiſſimus quiſq; deſiderare potuiſſet. Illicò accerſiti periti ſſimi Medici; & quæcunque ab ijs alimenta, & remedia præſcribebantur, dicto citius erant in promptu. ſed ità ingraueſcente morbo, vt medici de vita diffiderent, præſertim cum anni tempeſtas, & grauis ſex & ſexaginta annorum ætas accideret, idem Cardinalis Cremonenſis, ſingulari humanitate, & charitate eum inuiſens, religioſeque, ac doctè ipſius erroribus ob oculos poſitis, ad illos abominandos, ac noua Pænitentiæ Sacramento delendos hortatus eſt. Quapropter coràm ipſomet Cardinali, alijſq; ſacræ Inquiſitionis officialibus, quas confeſſus fuerat hæreſes, cęteraſq; omnes, verbo abiurauit, editiſq; pænitentię ſignis, perceptiſq; Sacramentis, allegato etiam ad Sanctiſſimum Dominum, qui ſuis verbis ei gratias ageret, quòd *preſſura carceris occaſionem ſibi præbuiſſet ſeriò cogitandi de animæ ſalute, & lucem aſpiciendi, quam anteà ob cæcitatus nõ viderat, ac proindè ſe ex debere, quod per Dei miſericordiam cum bona ſpe decederet*, migrauit è vita. Corpus ad quaſlibet calũnias repellendas corã diuerſarũ nationũ excellẽtiſſimis Medicis exẽterari placuit, qui oẽs ipſo, atq; inteſtinis diligẽter inſpectis, illũ naturali ægrotatione deceſſiſſe cõcordes aſſeuerarunt.

Moritur tandem.

XXIII. *Cadauer eius ſeruatur in ſepulcrũ ad finem vſq; proceſſus.*

Quoniam verò Hæretici relapſi, & ad pænitentiam vtcunq; conuerſi, iudicium non abſoluitur, ſed contrà eius memoriam proceditur; depoſitum fuit eius cadauer vſq; ad exitum iudicij, ac per edictum publicum citati fuerunt, nominatim quatuor ex eius conſanguineis, qui tunc fortè Romæ erant: cæteriq; omnes ſua id intereſſe, quauis ratione putantes, ad defendendam prædicti Marci Antonij memoriam, & cum præfati quatuor propinqui ſe, illam nolle defendere declaraſſent aliorum verò nullus comparuiſſet, fuerunt ab ipſo ſacro Tribunali electi idonei defenſores, qui diligenter inſpecto proceſſu, nihil ſibi ſuppetere retulerunt, quo dictã memoriã tueri iure poſſent, cũ ex ipſius Marci Antonij cõfeſſionibus, illum hæreticũ relapſũ clariſſimè deprehendiſſent. Cæterum vt planè ſecundũ leges, & qua par erat maturitate ad ſententiam veniretur, ſæpiùs coràm ſummo Pontifice, & Cardinalibus contrà hæreticam perfidiam Generalibus Inquiſitoribus, aſcitis in conſilium Theologis, Iuriſque peritis, negotium propoſitum, ac ſubtiliſſimè examinatum fuit ac tandem viſum eſt ſapientiſſimis viris, iuſtam legum ſeueritatem, nulla in parte mitigandam, ſed omnes in mortui memoriam corpus, & bona, pænas exequendas, quæ in viuum irrogandæ fuiſſent Et quidem rectiſſimè. Quam enim perniciosi erat crimen exempli: tàm ſalutare in aduerſiones grauitate exemplum edi oportebat, & quam benignam, quàm miſericordem, quàm mitem Apoſtolica Sedes, ſe huic homini præſtitit, quem dum ex animo rediſſe exiſtimare potuit, paterna charitate recepit: veniaque libentiſſimè ac promptiſsimè donauit, tam grauem, tàm iuſtam, tàm ſeueram ſe exhibere neceſſe erat: cum ea nouo lapſu conteciſſet, immò ex propria eius confeſſione manifeſtè comperiſſet, illum ad nos fictè reuerſum: vt vniuerſi ſcilicet intelligerent eam, & cumulate Humilibus dare gratiam *& retribuere abundanter facientibus ſuperbiam.* Hoc vero iudicium cunctis Catholicis in primiſque Regibus, ac Principibus, quos, vt loquitur magnus Leo, Epiſtola 9, *Pro integritate fidei Catholicæ conuenit eſſe ſolicitos*, probatum iri certo ſcimus: Illis vero, qui ſecus ab orthodoxa Religione ſẽtiũt, Obſtruere ora, ad criminationes poſſe non dubitamus: quibus interim Deum obnixè precamur, vt agnoſcendi, atque amplectendi veritatem mentem concedat.

Iac. 4. 1. Petri. 5.

Pſal. 30

XXIV *Quibus C. remonis proceſſit M. Antonius lectus fuerit.*

Prædicto igitur capto conſilio, dies vigeſima prima Decembris, Anno ſalutis Milleſimo Sexcenteſimo vigeſimo quarto, quæ dies Thomæ Apoſtolo ſacra eſt, non ſine occulta Dei diſpoſitione, ſententiæ pronunciandæ deſtinata fuit: vt qua die in Eccleſia, illius memoria celebratur: illius memoria contra damnaretur, qui fœdiſſimã cõfuſionẽ in Chriſti Eccleſiã inducere tẽtauit; dũq; ille honoratur, qui in magiſtro, vulnera attrectando carnis, *Sanauit in nobis vulnera infidelitatis*; dehoneſtaretur, iſte, qui in domino diuinitatis myſteria detractando, ſe ipſum & alios præſidiæ vlcere

contami-

Digitized by Google

contaminauit. Dicta igitur die illuceſcente, tanta ad Beatæ Mariæ ſuper Mineruam, (ibi enim edi ſolent huiuſmodi religionis ſpectacula) multitudo ſe contulit, vt non ſolùm occludendæ, ſed etiam viris armatis fores muniendæ fuerint, atcaque antè Eccleſiam, cunctiſque vijs oppletis; vix ipſis Cardinalibus patuerit acceſſus. Alueus, ſeu media nauis Eccleſiæ, à prima ad quartam columnam ſepta erat vndique firma coaſſatione, ſuprà ſtaturam procerioris hominis. A ſuperiore, ac inferiore parte erant ianuæ, quæ ab Heluetijs cuſtodiebantur. A lateribus verò tabulata à ſummo ad imum ità protendebantur, vt Purpuratorum, aliorumque Procerum ſubſellia, plurimoſque aulicos, ac nobiles viros ſtantes, & ſedentes commodè caperent. A dextra in ingreſſu præſidebat ſacer Senatus, à læua inferiores ſanctæ Inquiſitionis miniſtri, ac vrbis Præfectus, eiuſq; officiales conſidebant. Antè ſuggeſtum conſpiciebatur imago coloribus expreſſa Marci Antonij, induti nigra domeſtica veſte, pileolumque Clericalem in manu habentis, vnà cum nominis cognominis, ac olim per eum geſtæ dignitatis Archiepiſcopalis inſcriptione, nec non capſa lignea, pice delibuta, in qua eius cadauer incluſum erat. Reliquum verò templum ciuibus, ac exteris omnis generis erat repletum: licèt enim ſemper ſit maximus conuenarum ad vrbem concurſus, augebatur tamen eo tempore, eorum multitudine qui *ex omni natione, quæ ſub cælo eſt*, appetente anno Iubilei, ſacrarum portarum apertioni interfuturi confluxerant.

Act. 2.

XXIV. *Cadauer eius vnà cum effigie igni adiudicantur.*

His igitur paratis, Clericus quidam in ſuggeſtum conſcendit, & canora voce, quæ per omnes ampli templi partes diffundebatur, vulgari ſermone, (vt rudes quoque intelligerent) proceſſus epitomen, ſententiamque perlegit, qua Cardinales Inquiſitores Generales ad id à ſummo Pontifice ſpeciatim deputati, pronuntiarunt, Marcum Antonium, vti relapſum in hæreſim, contraxiſſe omnes cenſuras, & pœnas à ſacris Canonibus, & Pontificijs conſtitutionibus Hæreticis relapſis impoſitas, ipſumque omnibus honoribus, prærogatiuis, ac dignitatibus Eccleſiaſticis ſpoliatum fuiſſe declararunt, eius memoriam damnarũt, atque ex foro Eccleſiaſtico eiecerunt; eius Cadauer, & effigiem in poteſtatem Vrbis Præfecti tradiderunt, ad debitas pœnas in illa, iuxtà Eccleſiæ regulam, & praxim exequendas. Ac denique impia, ac hæretica eius ſcripta publicè comburi iuſſerunt, ac bona fiſco ſanctæ Inquiſitiones adiudicata eſſe declararunt. Mirum autem dictu eſt, quanta attentione, ac ſilentio omnia audita fuerint, quantuſque omnium plauſus extiterit, probantibus, & gratulantibus vniuerſis, eum, qui conſtitutus in Eccleſia cuſtos ouium, magiſter veritatis, ac Religionis exemplar, per indigniſſimam, ſummamq; perfidiam, proditor gregis, doctor mendacij, ac documentum impietatis euaſerat, talem ſubiiſſe pœnam, qua ſi minus æquari, ſaltem aliqua ex parte ſarciri poſſet damnum, quod peſſimo exemplo Eccleſiæ intuliſſet.

XXV. *Et comburuntur à miniſtris iuſtitiæ.*

Sententia ergo prolata, Præfecti Vrbis, miniſtri, Cadauer, imaginem, & ſcripta prædicta in plauſtrum coniecta, in aciem, quam vocant Campi Floræ numeroſa proſequente turba, pertulerunt: ibique cadauer, vt erat adhuc cohærens membris, & compaginatum, extractum è capſa vſque ad extremum pectus, fuit frequentiſſimo populo ex alto circũcircà oſtenſum, ac poſteà vna cum effigie, ad ſcripturarum faſce in rogum ad id paratum, deiectum, & concrematum,

3. Reg. 13. & 4. Reg. 23. 2. Cor. 11. Ad Rom. 16. 8.

Iuſtiſſimo planè Dei iudicio, qui veterum zelotum legis exemplo docuit, Religionis deſertorum oſſa, de ſepulchris auferenda. Hic finis eius, qui tantum ſe extulit aduerſùs ſcientiam Dei, ſitis Pſeudo apoſtolis, *qui ſunt operarij ſubdoli, & miniſtri Sathanæ*, præparatus. Deus quippè, qui reddit vnicuiq; ſecundum eius opera ijs, qui ſunt ex contentione, & non acquieſcunt veritati, credunt autem iniquitati iram, & indignationem rependit. Væ autem illi, cui merces laborum eſt ira, & indignatio. Iraſcens enim Dominus cuiquam propter eius improba ſtudia, *ſuccendit quodammodo ignem, & deuorat vniuerſa*, ſic namq; clamat per Vatem. *Egrediatur vt ignis indignatio mea, & ſuccendatur, & non ſit, qui extinguat propter malitiam ſtudiorum veſtrorum. Et rurſum. Viſitabo ſuper vos iuxta fructum ſtudiorum veſtrorum, & ſuccendam ignem & deuorabit omnia.* Vtinam quem ignis conſumpſit in terris, flamma non vrat in Inferis, & qui nobiſcum manens receſſit de via *& ſcandalizauit plurimos in lege*, à nobis in vera pœnitentia diſcedens, ad cœlum acceſſerit, & *Gaudium attulerit coram Angelis Dei.*

Ier. 21. Ier. 21. Malach. 2. Luc. 15.

Sed nos ad Sixtum reuertamur.

XXVI. *Genuenſium votis, & petitionibus annuit Sixtus PP.*

Eodem anno 1479. Princeps, Senatus, Populuſque Genuenſis, ad Sixtum Pontificem legationem decreuit, quo immunitates, & priuilegia, temporum iniuria nonnihil intermiſſa, & labefactata iterum Reipub. pro veteri inſtituto, & more reſtituerentur. Quod quidem ab eodem Papa citrà magnam aliquam difficultatem impetratum eſt. & quo magis ipſe Rempub. ſibi deuinciret, Paulum Fulgoſium vrbis Antiſtitem in purpuratorum Collegium anni conſequentis initio cooptauit. *Petrus Bizarrus hiſt. Genuen. lib. 15.*

XXVII. *Item Roſarij Sodalitatem approbat.*

Hoc ipſo anno, Franciſcus, & Maria Duces Britanniæ, Sixto Pontifici ſupplices fuerunt, vt Sodalitatem, & deuotionem SS. Roſarij, in eorum dominijs feliciſſimè propagatam, ſed obtrectatorum Theonina maledicentia violatam, tueretur, atque approbaret. Sixtus ergo pro eis ita reſcripſit.

Sixtus Epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam.

Ea, quæ ex Fidelium deuotione, ad Dei Omnipotentis, & Glorioſæ Virginis Mariæ laudem, & gloriam piè ordinata ſunt, vt firma permaneant, noſtra approbationis robore ſolidamus, ac Fideles ipſos ad deuotionis opera exercenda Indulgentijs, ac remiſſionibus inuitamus, vt inde reddãtur gratiæ diuinæ aptiores, maximè cum Catholicorum Principum id expoſcit deuotio, & hoc conſpicimus in Domino ſalubriter expedire. Sanè pro parte dilecti filij, nobilis viri, Franciſci Ducis Britanniæ, & dilectæ in Christo filiæ, nobilis mulieris Margaritæ, eius conthoralis, Duciſſæ Britanniæ nobis fuit nuper propoſitum, quòd in Ducatu Britanniæ, & pluribus alijs locis, creſcente fidelium deuotione, ab aliquo tempore citrà inuentus eſt certus modus, ſeu ritus orandi pius, & deuotus, qui etiam antiquis temporibus à Chriſti fidelibus, in diuerſis mundi partibus obſeruatur; videlicet, quòd quilibet volens eo modo orare, dicit qualibet die, ad honorem Dei, & Beatiſſimæ Virginis Mariæ, & contrà imminentia mundi pericula, toties ſalutationem Angelicam, Aue Maria, quot ſunt Pſalmi in Pſalterio Dauidico, videlicet centies & quinquageſies, ſingulis decem ſalutationibus huiuſmodi Orationem Dominicam ſimiliter proponendo: & iſte ritus, ſiue modus orandi, Pſalterium Beatæ Virginis Mariæ vulgariter nuncupatur. Vnde Dux & Duciſſa præfati propter ſingularem, & ſinceram, quam ad B. Virginem gerunt deuotionem, cupiunt ritum, ſiue modum orandi prædictum, ad obſtruendum ora aliquorum detrahentium, per Sedem Apoſtolicam approbari. Quarè parte Ducis, & Duciſſæ, & aliorum Fidelium plurimorum nobis fuit humiliter ſupplicatum quatenùs ritum, ſiue modum huiuſmodi orãdi approbare, aliaq; ſuper præmiſſis opportunè prouidere de benignitate Apoſtolica dignaremur. Nos igitur tã Ducis, quàm Duciſſæ, quã aliorũ Fidelium piã deuotionẽ plurimùm in Domino commendantes, huiuſmodi ſupplicationibus inclinati, præfatum Pſalterium, auctoritate Apoſtolica, tenore præſentium approbamus, illumque tolerandum fore, ac cunctis Fidelibus eo modo orare decernimus, & declaramus. & vt omnes & ſinguli Chriſti fidelibus, ad deuotionis opera, & prædictũ modum orandi eò feruentiùs inducantur, quo exinde faciliùs animarũ ſuarum ſalutẽ conſequi ſperauerint, vniuerſis, & ſingulis Chriſti fidelib⁹, præfato modo orare volentibus, vbilibet exiſtentibus, præſentibus, & futuris, pro qualibet vice, quâ ſic, vt præmittitur, orauerint, pro qualibet Quinquagena præfati Pſalterij, quinque

annos, & totidem Quadragenas Indulgentiarum miſericorditer in Domino relaxamus: præſentibus perpetuis futuris temporibus duraturis. Non obſtantibus Conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, cæteriſque contrariis quibuſcumque. Nulli ergo &c. Datum Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ M. CCCC. LXXIX. Idibus Maij. Pontiſ. noſtri anno octauo.

XXVIII *Ad Sixti PP. exemplum S. R. E. Cardd. Sodalitati Roſarii indulgentias largiuntur.* Ad exemplum Pontificis, Cardinales quoq; S. R. Eccleſiæ, eidem Sodalitati SS Roſarij apud Colonienſes Prædicatores inſtitutæ, theſauros ſpirituales, pro ſua facultate, liberaliter largiti ſunt, dato iſto diplomate.

Guillelmus Oſtienſis, Rodericus Portuenſis, Angelus Præneſten. Oliuerius Albanen. Iacobus Tuſculan. Epiſcopi; Marcus tituli S. Marci, Iulianus tit. S. Petri ad vincula, Hieronymus tit. S. Balbinæ, Stephanus tit. S. Mariæ in tranſ-Tyberim, alias tit. S. Sabinæ, Ioannes tit. S. Praxedis, Antonius Iacobus tit. S. Chriſtatis, Ioannes Baptiſta tit. S. Cæciliæ, Philibertus tit. SS. Ioannis & Pauli, Ioannes Michaël tit. S. Marcelli, Petrus tit. S. Nicolai ad imagines, Diaconus tit. S. Vitalis, Presbyteri: Franciſcus tit. S. Mariæ Nouæ, & Theodorus S. Theodori, Diacon. Cardinales, vniuerſis Chriſti fidelibus ſalutem in Domino ſempiternam.

Glorioſus, & excelſus Dominus, qui ſua mundum ineffabili illuminat claritate, pia vota fidelium de ipſius clementiſſima maieſtate ſperantium, tunc præcipuè benigno fauore proſequitur, cùm deuota ipſorum humilitas ſanctorum precibus, & meritis adiuuatur. Cupientes igitur, vt altare B. MARIÆ Virginis ſitum in Eccleſia Conuentus Fratrum Prædicatorum Colonien. ad quod quædam Notabilis Confraternitas Beatæ Mariæ de Roſario vulgariter nuncupata, fore dignoſcitur inſtituta, congruis frequentetur honoribus, & à Chriſti fidelibus iugiter veneretur, conſeruetur, & manuteneatur: nec non luminaribus libris, calicibus, & aliis ornamentis Eccleſiaſticis decoretur, & munitum, ac in eo cultus augeatur diuinus; vtque ipſi Chriſti fideles eò libentius deuotionis cauſa confluant ad illud, & ad manutentionem, munitionem, & alia præmiſſa manus eorum adiutrices promptius porrigant, quò ex hoc ibidem dono cæleſtis gratiæ vberius conſpexerint ſe refectos: itiam Nobis in Chriſto dilecti Magiſtri Iacobi Sprenger, Prioris S. Dominici Conuentus, nec non & S. Theologiæ profeſſoris ſupplicationibus ſuper hoc inclinati, de Omnipotentis Dei miſericordia, ac Beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum eius authoritate conſi, omnibus, & ſingulis, vtriuſque ſexus Chriſti fidelibus, verè pœnitentibus, & confeſſis, qui in quatuor, quibus Anniuerſaria defunctorum dictæ Confraternitatis in præfata Eccleſia annuatim celebrantur, videlicet vno, infrà Aſſumptionis altero infrà Natiuitatis, reliquo infrà Purificationis præfatæ B. Virginis, quinto infrà Annunciationis Dominicæ feſtiuitatum Octauas: nec non in Dedicationis præfati altaris diebus, & feſtiuitatibus, à primis veſperis, vſque ad ſecundas incluſiuè, altare prædictum deuotè viſitauerint annuatim, & ad manutentionem, conſeruationem, munitionem, aliaque præmiſſa manum porrexerint adiutrices; Nos Cardinales præfati, in ſingulis feſtiuitatibus, & diebus ſupradictis, quibus id fecerint, centum dies de iniunctis pœnitentiis miſericorditer in Domino relaxamus, & quilibet noſtrum per ſe relaxat. Præſentibus perpetuis futuris temporibus duratura. In quorum fidem præmiſſorum præſentes litteras fieri fecimus, & noſtrorum ſigillorum appenſionibus communiri. Datum Romæ in domibus noſtrarum Reſidentiarum ſolitarum Anno Domini M. CCCC. LXX. IX. die XXIX. Maij. Pontificatus SS. D. Noſtri Domini, Sixti Papæ IIII. anno VIII. Copenſicus. lib. 3. de Fraternit. Roſarij.

XXIX. *Sixtus PP Eccleſiam Rigenſem cuidam confert.* Eodem ipſo anno Sixtus Pontifex Eccleſiam Rigenſem in Liuonia, cuidam, authoritate Apoſtolica contulit. Rem hoc modo contigiſſe Krantzius narrabat. Per idem tempus in Liuonia à Fratribus Ordinis Theutonicorũ, cõtrouerſia excitatur. Archiepiſcopo Rigenſi Syluestro, eiuſdẽ Ordinis participi Antea quidem Magiſtri Cancellarius hic erat; nunc eius prouectione in eum gradum euectus, vt eſſet caput prouinciæ; Obnoxius Ordini putabatur, vt viciſſim illi ad nutum obſequeretur. Sed quum honorem Eccleſiæ tutatus, non ſatis per omnia gratificaretur Magiſtro, ille oblitus quòd Archiepiſcopus eſſet, hoc ſolùm quod Frater Ordinis foret, intuebatur, captum tenuit in arce propria ſub cuſtodia Magiſter Pontificem. Nam vergentem in ſenium, & iam decrepito proximum deſipere dicebat, neque Ordinis, neque Eccleſiæ res pro dignitate gerere. Interdicti ui ob eam teos ſacris per omnem diœceſim. Nihil hoc mouit Fratres; qui de capiendis in poteſtatem Eccleſiæ arcibus intenti circumferebantur. Ferunt, in arce Koggenhuſen firmiſſima (quam ingreſſus Magiſter, Archiepiſcopum vinciri iuſſit) reperta Eccleſiæ priuilegia, & multas litteras ab Ordine, & ab aliis Prælatis datas Eccleſiæ, tum ibi per Magiſtrum concrematas. Magno ex hinc bello diœceſis Rigenſis concuſſa eſt: ciuitas ipſa pro Eccleſia ſe oppoſuit Ordini: & magnis animis potius, quàm viribus, arcem Eccleſiæ, quam iam tenebat Magiſter oppugnauit, vt ex manibus Ordinis recuperaret. In eo rerum turbine mortuo Syluestro, Capitulares alium elegerunt Archiepiſcopum. Sed erat vir primarius, & doctus in vrbe Roma, Ordinis dicti Procurator, qui Eccleſiam à Sixto Pontifice impetrauit. Non repugnarunt partes, tam Eccleſiæ, quàm Ordinis, quòd ſperarent ambæ ſuum in eo Prælatum inuenire. Nam habuit Eccleſia nonnullos Romæ, qui auribus noui Archiepiſcopi rem omnem detegerent; vt facilè fiderent, qui pro Eccleſia ſtabant, illum Eccleſiæ minimè defuturum: & quum eſſet Ordinis in vrbe Procurator, illi quoq; commendatus erat, vt benè de illo ſperaret. vtriſque ergo viſus eſt idoneus, qui pacem rebus daret. Erat autem iam antè minoris in Italia Eccleſiæ Epiſcopus, quam facilè dimiſit, quum hanc Archiepiſcopalem accepiſſet *Krantzius VVandaliæ lib. 13. c. 16.*

XXX. *Ioannes Aragoniæ Rex decũbit grauiter & Ferdinandũ filiũ per litteras cõſolatur.* Hoc anno, ad XIIII. Calend. Februarii, die Martis Ioannem Aragonum & Siciliæ Regem, quatuor & octuaginta annis natum mors oppreſſit. Digna ſunt, quæ de eius tranſitu narrabat Marineus Siculus, vt à viris Principibus legantur. Omnibus confectis, & extinctis bellis, reliquum vitæ ſuæ tempus Barcinone trãſigebat. Vbi demũ labore, ſenioq; penè cõſũptus, vitali iam deficiente virtute, febre defatigari cœpit. Cum igitur lecto triduò decubuiſſet, vt erat homo ſemper cautus & prudens, iam ſe moriturum cognoſcens, accerſito animæ medico, de omnibus vitæ exactæ noxis, Chriſtianorum more gemens, & magno cum dolore confeſſus eſt. Allatum mox Sacramentum quod auidiſſimè petiuerat, lachrymabundus deuotiſſimè recepit. vbi verò animæ ſaluti conſuluit, teſtamentũ deinde condidit, & Ferdinandũ filiũ, hæredẽ, ſucceſſoremq; legitimũ inſtituit. Ad quẽ in Caſtella tunc commorantem nũcios, & hanc miſit epiſtulam. *Satis me, diuque vixiſſe cognoſco, Ferdinande fili chariſſime, & ideò, quoniam & diutius, &, vt opinor, benè, & cum honore vixerim, magnas immortali Deo gratias ago. Nunc autem iam tempus eſt vt naturæ debitum perſoluam, cui ego iam citatus, quoniam ſic neceſſe eſt, parare minimè recuſo. Arbitror itaque me propediem ab hac vita mortali diſceſſurum. Continua ſiquidem febre quinque dierum meum penè defatigatum corpus, & ætate confectum, in horas magis debilitari ſentio, & cum ſpe vita ſimul deficere. Quapropter vbi noſtrorum maiorum more, & Chriſtianæ religionis inſtituto diuinis, & humanis rebus ſatisfeci, mihi æquum atque pernecesſarium viſum eſt, vt te, quem proſſquã diſcedam, videre non potero, de valetudine mea, vel emigratione potiùs per litteras. & nuncios certiorem facerem. Mitto igitur tibi ſimul, & Iſabellæ tuæ præſtantiſſimæ coniugi ſalutem, & paternam benedictionem. & quia de rebus à me nuper inſtitutis, quid tu Ferdinande fili pro noſtra, & aliorum ſalute ſis facturus, ex teſtamento noſtro planè omnia cognoſces, hac epiſtola vos (nam tecum etiam Iſabella filia chariſſima loquor) pro meo erga vos amore, & item pro veſtra in me pietate, moneo, rogo, & obteſtor, vt omnibus rebus humanis DIVINAS anteponatis. Nihil vobis vnquam ſit cha-*

rius Dei cultu, nihil virtute præſtantius. Nihil prætereà ſine bonorum virorum conſilio faciatis. Mementote quæſo ſemper iſtius noſtræ monitionis, quæ vos ab amore paterno miſſa profectò nunquam fallet. Ego vobis & labores, & æmulos non defuturos proſpicio. Sed vos, ſi meis monitis parueritis, nullis vnquam victi aduerſariis cedetis, nullis defatigati laboribus ſuccumbetis. Equites inſuper vobis, & populos omnes veſtri Principatus, & Regiam demum dignitatẽ pluriminum commendo. Valete, & abſentiã noſtram fertote moderatè.

XXXI. *Eccleſiaſt. cũ Sacramentis munitus, obdormit in domino.* Cùm his litteris, nuncius ad Ferdinandum filium miſſus, omnes, qui aderant, quoniam triſtitiam quandam præ ſe ferre videbantur, conſolari cæpit, vt vim neceſſitatis æquo animo ferrent, omnibus moriendum eſſe dicens. neque tamen eos mori poſſe, qui bene vixiſſent. Bonis hominibus, & virtutem colentibus, auxilium diuinum non defuturum; quod ſibi multis in rerum, & fortunæ varietatibus numquam defuiſſet. Hæc cùm dixiſſet, temporis omnibus contémplationi deditus, aliquamdiù conquieuit. Mox autem vbi vitæ, ſpei minus habere cæpit, admiſſos Equites & familiares perhumanè ſingulos amplexatus, ſuppliciter ab omnibus veniam petiuit, ſi quem fortè grauius offendiſſet, ſi cui non pro meritis ſatisfeciſſet. Interea medici, quò diutiùs eius mortẽ differrent, ex margaritis, & auro, cæteriſq; gemmis admodũ preſioſis, & ſimul cootriris confectos cibos ei propinabãt. Quibus aliquanto ſuffulſus, tamdiu vitam produxit, donec quæ voluit, effecit, dixitque omnia. Nullum doloris ſignum, nullam mentis perturbationem, nullum denique mortis metum præſeferens, ſed aduerſus eam fortis & conſtans, omnium præteritarum rerum memor, & præſentes diligenter inſtituit, & de futuris prudenter, religioſeque conſuluit. Pridie verò quam naturæ ſatisfaceret, cum ſe grauius affici ſenſiſſet, extremum Eccleſię petijt olei Sacramentum. Hoc ſolẽniter perunctus, laborantis, & iam demigrãtis animæ ſpiritum magno labore ducens, à Sacerdotibus Euangelicam lectionem recitari, qua Chriſti cruciatus referuntur, obſecrauit, & pænitentiarum Pſalmos. His orantibus dum aures præberet attentiores, ſubito, nimioque languore defeſſus penè conciderat, adeo vt concluſis iam luminibus & manibus frigidis à nonnullis animam efflaſſe crederetur. Verum mox reſpirans, & recluſis oculis omnes qui aderant ſuſpiciens; *O vanas* inquit, *hominum cogitationes. O miſeros omnes qui ad Principatus aſpirant qui, diuitias, opes, & nimios honores affectant. O felicem pauperum conditionem, & illorum ſecuram vitam atque beatam, qui panem commedunt cum ſudore vultus ſui, qui viuunt labore manuum ſuarum. Nam mihi miſero, quid regnum, quid honores, quid obſequia plurimorum contulerunt? Quid: Labores ſcilicet magnos, & multa corporis, & animæ pericula: nec vnquam ætate tam longa potui mihi dies aliquos videre bonos. O me miſerum & infelicem, qui tam ſero fallacem mundum cognoſco! qui vitam certe vixiſſem meliorẽ, ſi nõ Rex ſed paupere agri cultor fuiſſem.* Hæc magno cũ animi dolore ferebat, Alphõſi fratris, vt arbitror recordatus atq; ſecutus exemplum, qui Neapoli olim moriẽs eadem protuliſſe verba memoratur. Cæterum cum hæc dixiſſet, imaginem Crucifixi quæ iuxta eum erat defixis oculis intuens; *O Conditor*, ait, *mundi Deus omnipotens, & hominum pientiſſime redemptor, parce mihi indigniſſimo ſeruo tuo; miſerere mei clementiſſime* IESV, *& à peccatis meis auerte faciem tuam, non meis meritis, quæ nulla ſunt, ſed illa tua ineffabili pietate etiam miſericordia, qua motus vt homines a morte redimeres, crucis mortem ſubire voluiſti.* Hæc locutus, voce iam deficiente Chriſti patibulum ſæpius oſculatus expirauit. Funus maximis honoribus, & ingenti ſolennitate celebratum eſt; ſed multo maiore omnium mærore, atque fletu deploratum, tota Ciuitate, ſummo dolore concuſſa, adeo vt mæſtiſſimis lamentis quæque Barcinone domus funeſtata videretur. Vbique namque luctus, vbique gemitus, vbique denique miſerabilis fletus audiebatur. Cum primum egit animam, præter multas hominum querelas, & vbertimos fletus, venaticos etiam canes, quibus perſequi feras conſueuerat, triſtes vlulatus emittentes mirabiliter fleuiſſe, complures viri nobiles affirmarunt. Aragones prætereà omnes Cathalani, Siculi, Valentini, vexilla magno gemitu per terram trahentes, in ſignum magni doloris etiam clypeos confregerunt. Produxerũt homines ad triginta vſque annos ingentes lamentationes à morte Ioannis Regis conceptas. Peractis exequijs, defuncti corpus pretioſis vnguentis balſamoque perunctum, ex Barcinone magnus Sacerdotũ numerus, & ingẽs nobiliũ multitudo Populetum detulerunt, ibiq; ex teſtamẽto condiderunt. *Lucius Marineus Siculus de rebus Hiſp. lib.* 18. *D functus magna cũ pompa ſepelitur.*

XXXII. *Idem Rex Ioannes deſcribitur.* Fuit Ioannes vegeto ſemper corpore, & belli, ac venationis laboribus pati, animo viuido, magnitudine, & varietate rerũ geſtarum, ac diuturnitate imperij magnis Regibus exæquandus. Extremã ætatẽ ſugillauit amoribus puellæ, cui Franciſcæ Roſæ nomen fuit, forma conſpicua, libidinis auidus magis quam potens. In teſtamento, tum multa piè, & prudenter, tum duo templa ſanctitatis opinione celeberrima, in domicilium Hieronymiani Ordinis conformari mandauit; Diuæ Engratiæ, Cæſaraugustæ vnum vrbis muro coniunctum; in Catalaunis alterum, cui Diuæ Mariæ Belpuchiæ eſt appellatio. vtrumque filius præſtitit. *Mariana lib.* 24. c 18. Fuit Princeps hic Chriſtianæ religionis longe omnium ſtudioſiſſimus. Quotidie ſacris intererat. Diuorum omnium, ac Deiparæ præſertim Virginis ſacra ſtata, caſtè, ac ieiunio; Quadrageſimam prætetea à vigeſimo ætatis anno, ad ſeptuageſimum vſque, ieiunio, & carnis abſtinentia celebrabat. Feſtos dies, ac Dei cultum reuereri ab omnibus inuiolabili lege ſanciuit. A Saracenis imperio ſubiectis, Mahometi nomen inuocari vetuit: indignum, ac ſacrilegum propè facinus exiſtimans, in Chriſtianorum principatu hominis perditiſſimi falſum numen venerationi eſſe. Chriſti corpus, cum per vicos, & in feſto ſuo die, & alias item (vt ſit) deferebatur, non modo à Chriſtianis, verum à Iudæis quoque, & Saracenis detecto capite, ac genu flexo adorari ſub mulcta conſtituit. In regimine Iuſtus. Legibus namque, ac ſanctionibus humano, & diuino iure conformatis moderabatur. Clementia quoque, ac liberalitate, quæ propriæ Regum ſunt partes, longe præſtantiſſimus. *Thomas Phazellus dec.* 2. *lib.* 9. *c.* 10.

XXXIII *Card. Papienſis ab ignorante medico occiditur. eiuſq; teſtamentum refertur.* Eodem anno, Iacobus Cardinalis Papienſis, apud Cryptas Vulſinienſes diem clauſit extremum, elleboro non ritæ præparato, à Medico extinctus. Præclarum eius teſtamentum dignum eſt. quod à viris Eccleſiaſticis in memoria teneatur. Ita habet; Fragilis eſt vita noſtra, eamque caſus circumſtant innumeri. Quod vitemus præuidere ſatis non poſſumus. Illum diuturna ægritudo, hunc breuis languor, alium improuiſa mors rapit. Omnibus autem incerta eſt vocationis hora. Quo in loco, quo in tempore ea nos expectet, neſcimus. Expectare illam nos omni tempore, omni loco debemus, memores verbi Apoſtoli, quia illa non tardat; & quod quæ de terra ſunt, in terram vertuntur. Inſcitia eſt ſecuritate vitæ, de exitu non cogitate; diſpenſationem quoque domeſticam, in id tempus differre, in quo mens grauata plurimis, ad vnum aliquid non eſt ſæpe idonea, Angit timor mortis torquet infirmitas, circumſtantium eſt moleſta cupiditas, qui ſua non noſtra quærentes, ab animæ cura ad terrena nos reuocãt, cogẽtes ſæpe perturbationibus ſuis eũ mori, qui vel moriturus non erat, vel certè tam citò nõ moriturus. Vt ergo cõcedente Deo, iſta deuitẽ & ad meũ nõ alienũ arbitriũ q̃ meditor, fiant, putãs q̃ ab Iſaia Propheta, Ezech. Regis ſũt dicta, mihi Eccleſię Rõ. Card. imperata, *Diſpone domui tuæ, quia morieris tu, & non viues* Illud etiã Saluatoris formidans, *Vigilate, quia neſcitis diẽ, neq; horã, qua Dñs veſter vẽtur' ſit, ſero, an mane, an galli*

cantu ? ſtatui teſtamentum hoc condere meo chirographo ſcriptum; cui ita eſſe, vim volo, ſi idipſum, vel eius partem antè mortem non reuocem. Eſt verò huiuſmodi. Inprimis conoerſus in Deum auctorem, & redemptorem meum, cùm anxius ſim futuri de me iudicij, & neſcius, vtrum odio an acceprione ſim dignus; ſciens autē in manu eius vitam eſſe, atq; interitum; per viſcera miſericordiæ ſuæ in quibus ea alto nos viſitauit, humi ſtratus oro, vt fiant aures ſuæ intendentes in vocem deprecationis meæ: non intret in iudicium cum ſeruo ſuo; aduerſus folium, qood vento rapitur, non exerceat potentiam ſuam, nec ſtipulam ſiccam perſequatur: pænitentis Sacerdotis animā nō dedignetur: ignoſcat illi dilicta præterita, & ignorantias ſuas. Suſcipiat creaturam Creator, & factor figmentum ſuom. Meminerit, quòd homo immundus de immundo conceptus ſum ſemine, & quòd in peccatis concepit me mater mea. Veniat antè oculos pietatis ſuæ vitæ humanæ infirmitas: in qua per omnem ſucceſſum nouis ſemper deſideriorum facibus incitati, extinguere ſine illius ope ignea inimici tela non poſſumus. Stulta eſt pueritia, inanis adoleſcentia, iuuentus lubrica, virile ſtudium ad ambitionem inclinat, friget ſenectus, & deficit. Si non ſuſtinet Dominus, cui eſt ſperandi fiducia, aut quem ſarcina tanta ſine alleuamento eius non premat? Recordetur Pauli ſerui ſui ad Romanos, hęc lamentantis: Non, *inquit*, quod volo bonum, hoc ago, ſed quod odio malum, id facio. Eſt miſerator, & miſericors Dominus, longanimis, & multum miſericors, ſuntque miſerationes eius ſuper omnia opera eius. Secundum ergo peccata mea, non faciat mihi, neque ſecundum iniquitates meas retribuat mihi: quia non iuſtificabitur in conſpectu ſuo omnis viuens: ſed per ſanctam Natiuitatem ſuam, paſſionem, mortem, & reſurrectionem, & aſcenſionem in cælum, & aduentum ſpiritus Sancti paracleti, ſaluet humiliatam animam, cum beatis ſpiritibus in vitam æternam. Proinde autem ſi quid contrà Paſtorem Principem meum, Romanum Pontificem viuens peccaui; (peccaſſe autem multa me puto) ſi quid dictu, aut facto contumaciùs egi; ſi non ſum dignè reueritus; ſi non parui, ſi contriſta i, ſi carpſi pro ſuis in me meritis, ſi non dignè retribui, ſupremam eius pietatem gemens imploro, vt mihi ignoſcat, & oblitus omnium defuncti animæ benedicat. Hæc clemens, & ab animo profecta charitas petenti erit leuamini; & dantimerces à Domino. Cùm Patribus quoque & Collegis meis, quoniam frequentior vſus fuit, frequentiorē vtiq; eſſe oportuit offendendi occaſionē. In multis enim peccamus omnes. Zelotypia, contentio, obtrectatio, ira, inuidia, ſollicitare animos noſtros ſolet. Quicquid in hoc admiſi, quicquid amari à me acceptum referunt, oro, obteſtorq; per commune conſortium; & ſpem miſericordiæ, quam à Domino iudicandi expectant, vt id omne deponant, iniurias condonent, & placentur defuncto; eam requiem fratri optantes, quam de ſe impetrari cupiunt. Executori, quem in calce teſtamenti deſigno, hoc officium pietatis relinquo, vt ſi ita indulgeat Pontifex, primo pòſt obitum Conſiſtorio, hanc veniam & remiſſionem, non inanis gloriæ, ſed ſalutis cauſa, meo nomine ſuppliciter petat; identidem poſtulans, vt quæ diſpono, quæ teſtor, pius Paſtor paterna indulgentia probet, & non mutet, familiamque meam de me fideliter meritam, piè conſoletur, & iuuet. Vt verò ad gloriam Dei, & integritatē communionis fidelius perſeuerantis, licèt peccatoris ſerui pateat fides: alia voce profiteor, tenuiſſe me à lauacro Baptiſmatis vſque in diem præſentem, ſanctam Orthodoxam Fidem Catholicam, ſymbolum ab Apoſtolis conditum, expoſitionem Fidei magni Concilij Nicæni. Anathematizaſſe etiam me, & anathematizare omnem hæreſim, extollentem ſe aduerſum ſanctam, & immaculatam Fidem: in qua, vt dictum eſt, viuere, & mori intendo, hoc ſequens confeſſionis meæ chirographum Omnipotenti Deo, in extremo iudicio repræſentans. Credo &c. Corpus meum contaminatum flagitijs licèt indignum ſit, cui habeatur honor, ſepulchriq; facilis ſit ſemper iactura: rationem tamen habens dignitatis, quam dedit Eccleſia: Pontificialis quoque officij, per quod plebi honoratiſſimæ præfui: ſacræ etiam vnctionis, qua per inuiſibilem ſpeciem inuiſibilis eſt impreſſus character, tradi oro Eccleſiaſticæ ſepulturæ, atque ijs inſignibus adornatum, quæ conſuetudo noſtri ordinis tulit. Sapiant tamen omnia modeſtiam funeralem, non ſeculi pompam. Si Romæ, vt opto, moriot, condi cupio in Baſilica Apoſtolorum Principis Petri, pòſt altare Beati Gregorij, ad dextram ſepulchri Pontificis Pij: vt qui me extulit viuens, mortuus iuxtà ſe habeat. Condi illud ipſum humi volo, marmore tantum non charo contectum, quod parieti Eccleſiæ coniunctum habeat caput. In ipſo autem pariete, honore defuncti Pontificis, ad memoriam meam nihil fabricetur. Marmorea tabula vlnis tribus à terra extans parieti inſeratur: quæ ſuprà ſepulchrum parieti inſita, epitaphium ſequens inciſum bonis litteris habeat.

Eiuſdem epitaphiū.

Luca ortu, Sena lege fuit mihi patria, nomen
Dum vixi, Iacobus, meus bona pro genere.
Papa Pius Sedem Papienſem detulit: idem
Cardineo ornauit munere, gente, domo.
Quem colui, viuens, non linquo mortuus, hic ſum.
Et propè ſancta Patris ſilius oſſa cubo.
Viuite, qui legitis, cæleſtia quærite, noſtra hac
In cineres tandem gloria tota redit.

Sin alibi in Italia obitum meum eſſe contingat, Romam nihilominus adhunc ipſum locum, volo corpus meum referri, dicta iam ratione humandum. Trans Alpes verò, aut mare in Cathedrali Eccleſia, in cuius vel ciuitate, vel diœceſi mea vocatio fuerit. Tunc vero executoris curæ ſepulchrum relinquens, quintum tantùm, & ſextum verſum demi ex epitaphio volo. Vbicumq; autem exceſſero, teſtamenti inſtitutionem, quæ ſequitur, volo.

Sumptus, qui & quales in funere faciēds

Impendia funeris, quæ adhiberi ad ſolamen ſuperſtitum magis, quàm defunctorum leuamen ſolent, ſummam mille ducatorum aureorum veto excedere: in qua includatur etiam veſtitus familiæ. Quantò hæc exhibebuntur parciùs, tantò erit plenius vnde & illi benefiat, & meæ animæ conſulatur. Superuacua, nec placent Deo, nec laudes inter homines habent. Tranſit breui, memoria funeris, diu permanent damna. Tempora in hoc Patrum noſtrorum magis ſunt attendenda, quàm noſtra, qui gloria benefactorum, non luminum multitudine illuſtrari volebant ſepulchra. Quicquid amplius ſumetur, quicquid plus erogabitur, piaculum executoris ſit, non peccatum ſobrıa ſtatuentis. Caſtrum doloris, cubito anguſtius in circuitu ſit, quàm noſtratia ſoleant: ipſe etiam lectus ad proportionem anguſtior. Stratum vero lecti, quod pallium dicitur, ad vetus exemplum, ex ſimplici Damaſceno violaceo ſit, ſine vllo omnino auro, aut argento, fimbrias laterum habens ex ſimplici item Damaſceno cæleſtini coloris, in quibus latera ſingula, ſingula tamen inſignia familiæ habeant. Vero in circuitu Eccleſiæ appendi tot inſignium depicta lintea, ludis meo iudicio aptiora, quàm funeri. Pendeant tamen ſuper altari, in quo Miſſa maior cantabitur, & in circuitu caſtri, & in edito laterum Eccleſiæ, quantum caſtrum ipſum porrigitur. Eandem eſſe volo collocationem funalium, quam & inſignium. Ardere ea tot in locis ſine ſacrorum neceſſitate, quem habeant vſum, non video. Legem in his libenter executori do: nè honoris ſui cauſa, ad aliena exempla magis, quam ad ſeipſum cogatur reſpicere: ſermonem etiam de

Digitized by Google

his omnes in teſtantis futurum, non exequatur fidentius. Cereorum, quotidiana, & promiſcua diſperſio magis quam diſpenſatio, multum auget impenſam, nec fructum, qui proponitur habet. Auaritiæ in his ludere videtur non orationi. Ad eos rapiendos concurritur vndique ex tota Eccleſia, pugnatur, clamatur, ſacra omnia perturbantur; quodq; indignius Eccleſia eſt ad hos compeſcendos tumultus publici plerumque vindices adhibentur, haſtis, gladijſque in domo Domini perſtrepentes. Ea ne accidant, preceſque, non rixæ meum celebrent funus, nolo, niſi conſidentibus ad orationem, & diuina canentibus illos diſtribui. Per pietatem, quæ debetur mortuis, id non negligat executor funeris. Quaque die in ſalutem animæ meæ legantur per deuotos Chriſti Sacerdotes xxx. Miſſæ tantum. Cum ijs vna cantetur. Qui cantauerit, & Prælatus futurus eſt, ferat in eleemoſynæ Carlinos quatuor, in ſingulis Miſſis; vnum qui legerit Et bis ſoluendis, fidelis adhibeatur miniſter, qui ſeipſum & pauperes, & animã meã non fraudet Solent, mortuis Cardinalibus familiares non veri ad accipiendas familiariũ virorũ veſtes accurrere, inſtare vt dentur; ſi non dantur, indignari, ac lamentari, vt error non ſit, eos veſtiri volo, qui in notula manu mea ſubſcripta, vel annulo meo ſignata, præſentique teſtamento incluſa, inuenientur appoſiti, & Capellanis quatuor cannæ, Scutiferis inter quos Parafrenarios, & primum coquum, & Cellarium, & diſpenſatorem nomine, primæ ſortis tres, reliquis di... cannam minus, ſed ſecundæ ſortis iubeo dari. Ita tamen, vt diebus funeris ad orationem omnes conueniant, & pro me deprecentur. Hæc ad Orationem funeris. *extat ad finem epiſtolarum Iacobi Card. Papienſis.*

XXXIV *Moritur B. Ioannes à S. Facũdo Auguſtinianus.* Eodem anno, Salmanticæ in Hiſpanijs obijt B. Ioannes à S. Facundo Auguſtinianus, qui per plures annos in Miſſæ ſacrificio Chriſtum amoto velamine ſpecierum meruit videre, eiuſque familiaritate vti, ac ſecretas audire, & reddere voces. Fertur, perditæ libidinis mulieris aſtu, venenum propinantis interijſſe, ac ſic martyrij palmam diu deſideratam obtinuiſſe. Clemens VIII. anno Domini 1603. eundem cathalogo Beatorum adſcripſit, coliturque ſolenni feſto, ſacro, & officio, die 2. Iunij, *Nicolaus Cruſenius in Monaſtico Auguſtiniano, 33. p. c. 30.*

ANNO CHRISTI 1480.

SIXTI PAPÆ IV. Anno 9. & 10.

FRIDERICI ROM. IMP. Anno 41.

I. *Sixtus PP & Ferdinandus Neapolitanorum recõciliãtur Florẽtinis.* SVperiore anno diximus, Laurentium Medicem ad Ferdinandum Neapolitanorum Regem fuiſſe profectum, ſi quomodo poſſet illum à Sixti Pontificis Societate diuellere. Cum alienaſſe, & nouum fœdus cum Rege Florentinos iniuiſſe, fama primum, atque eam ſubſecutæ multorum litteræ, & nuncij, æſtimarent, Sixtus de Rege, Senatus Venetus de Florentinis iure merito quærebatur. Ita enim ſuperiori fœdere cauebatur, vt nouam inire Societatem, niſi conſultis ijs, qui veteri fœdere tenerentur, neutri liceret. Itaque non ſolum propterea, quod ſecus egiſſe videbantur, quam per leges fœderis licebat, violatam fidem ab illis eſſe cenſebant; ſed illud etiam factum querebantur, vt qui bello gerendo ſocij fuiſſent, (id autem præcipuè ad Sixtum pertinebat) hi à noui fœderis ſocietate per ſummam iniuriam excluderentur. Horum querelæ Florentiam, atque expoſtulationes perlatæ magnum motum Florentiæ excitauerunt. Iam enim in ciuitate non deerant, qui Laurentio parum addicti, & ægre ferrent, & dicerent, eam pacem, ex qua noui hoſtes Reipub. exorirentur, iniquiorem eſſe. Hi noua conſilia agitare parati, perfecerunt, vt cum noui belli metus populo eſſet iniectus, Magiſtratus, ne materia ſeditionis amplius multitudini præberetur (id quod accidere neceſſe erat, propterea quod conſcientia eorum, quæ agebantur, ad plurimos pertinebat) nouum conſilium conſtitueret; ita vt cum ſeptuaginta delectorum numero conſtaret, per eos, multitudine excluſa, de ſumma rerum decerneretur. Tum legatos ad Senatum Venetum legi placuit: quem ſi à Ciuitate alienatum appareret, diligenter omnibus eius circumſpectis conſilijs, ad eas cogitationes ſuſcipiendas, quæ digna eius grauitate exiſtimabant, reuocarent. Simul alia legatio ad Pontificem decernunt, ſi qua modo eſſet reliqua ſpes merito iratum hominem, & dignitatis ſuæ, ac muneris memorem placandi. Ac quo magis propenſa ciuitas ad pacem videretur, qui eam legationem obirent, ampliſſimi homines atque honeſtiſſimi, Petrus Naſius, & Antonius Rodolphus deliguntur, data ijs facultate, quibuſcumque conditionibus viſum eſſet, pacem cum Pontifice faciendi. Quamquam autem iam apud omnes peruulgatum eſſet, fœdus Regem cum Florentinis iciſſe; Alphonſus tamen Regis filius, adhuc caſtra in Senenſi agro habebat, per cauſam (vt ipſe ferebat) ſedandi ciuiles diſcordias, & diſſenſiones, quæ numquam in ea ciuitate defuerunt, & eo tempore nondum tumultu belli ſublato grauiſſimæ exardeſcere dicebantur Atque eò quidem res erat adducta, vt poſtremo communi partium conſenſu in vrbem vocatus, quò de priuatorum controuerſiis conſtitueret, ac pacem inter diſſidentes conciliaret; iam plura etiam ſibi ſumeret, quàm ciuium libertati expediret. Nam & ſupplicio afficiendo alios, & in vincula alios conijciendo, tum multos in varias partes amandando, non Senenſibus modo, ſed Florentinis nouis ſocijs, in magnam ſuſpicionem ciuitatis occupandæ venerat. Itaque cum ſero illos ſuſcepti conſilij, ſed necquicquam pæniteret, qui tandem quò, amentia & furore eſſent progreſſi, non ignorabant; Florentini, quò minùs conatus illorum reprimerent, fœdere impediebantur, quod cum Ferdinando patre cupidiſſimè ictum, omni ſibi ſtudio tuendum cenſebant. Tantum autem ex ea re metus ciuitati iniectum ferebant, vt veluti eſſet ventum in rerum omnium diſcrimen, ita prorſus Regis Fidei, & voluntati diffiſi, de ſumma rerum deſperarent. Id vero Florentinos magis commouit, ad pacem à Pontifice flagitandam. Eius animum cum minime obſcurum haberent, aliam legationem, quando minus ex ſententia ſuperioris euentus proceſſiſſet, longè honorificentiſſimam decreuerunt, ex principibus ciuitatis, qui munere legationis fungerentur, duodecim delectis. Hos Pontifex, vt in remittendis in... causæ rationem habuiſſe oſtenderet, non eſt paſſus ante ſe comparare, quamdiu per certos homines conditionibus paucis iactatis, illos, ad quas maxime vellet, adduceret. Duriſſimæ aliquibus fuerunt iudicatæ; cæterum his, qui grauitatem facinorum expendebant, non modo non iniquæ, ſed maxima clementia temperatæ. Non eſt neceſſe, illas ex MS. Sixtinarum actionum pag. 263. producere. ſatis eſt ſcire, Sixtum, Florentinis ignouiſſe, &, vt Iacobus Volaterranus in Diarijs notis MS. Bibliothecæ Vaticanæ num. 3944. meminit. ad XXV. Martij, bellum eum eis ſuſtuliſſe, publicata

tiſſimum ciuitati omnis, & grauiſſimum futurum, cum neque ſtudio, neque gratia, neque precibus vllis neque grauiſſimis denique calamitatibus commemorandis, quibus afflicta Reſpub. ac perdita penè eſſet, vt demereretur de cæteris conditionibus pacis, impetrare legati potuiſſent; miſſus poſtea Guidantonius Veſputius, qui functus legatione ad Ludouicum Regem iiſdem forte diebus redierat, & hoc ipſum facile, & multa præterea, quæ reconciliati animi ſigna illuſtria haberent, impetrauit. Die tandem Dominico primo Aduentus, hoc anno M. CCCC. LXXX. omnes legati mane in porticum Baſilicæ S. Petri conuenerunt, Pontificem atque Patres præſtolantes. Ibi Pontifex pro foribus templi procumbentes ad genua, viritim de more virga conuerberatos, relegata expiauit. Ingreſſi deinde Baſilicam ſacrificio interfuere; quo peracto domum reducti ſunt, omnium Patrum familijs comitantibus, nam prius vrbem nemine de more obuiam prodeunte, fuerant ingreſſi. Oppida inde per belli tempus Reipub. adempta, reſtituta, ac præſidia abducta. Mouit ad hanc deliberationem Sixtum Pontificem, Turcica in Italiam vſq; irruptio. Mahometes enim Turcarum Rex iiſdem, temporibus Rhodum claſſe appulſa, cũ ſe acerrimè Rhodijs defendentibus fœde inde repulſus reiectuſque eſſet, Achomatem vnum è Regijs Præfectis impigrum, atque audacem hominem, acceptam copiarum partem Apollonia traijcere Hydruntem iuſſerat, ac maritimam oram illam depopulari; non ſine magna opinione, cum de improuiſo perterritis incideret, per eam occaſionem, aliquam Neapolitani Regni partem, cui magnopere imminebat, poſſe occupari. Sed de oppugnatione Rhodiana operæ pretium eſt paulò altius diſſerere. *Michael Brutus. hiſt. Florentin. lib. 7. Volaterranus Geograph. lib. 5. Ioannes Albinus de bello Etruſco. Orlandus Malauoltus hiſt. Senen. lib. 5. parte 3.*

Rhodiana oppugnatio ſic ſe habet.

V. *Rhodianæ oppugnatio deſcribitur.* Poſt Conſtantinopolitanum excidium, ſæuiſſimus Turcarum tyrannus Mahometes, annis viginti octo vi & armis penè omnes vicinas regiones ſubegit, atque circumiacentium inſularum imperio potitus fuit. Itaque ægerrimè tulit, Rhodum, Ioannitarum domicilium hactenus imperio ſuo reſiſtere, atque armis libertatem defendere potuiſſe. Eam igitur quatuor claſſibus fruſtra oppugnare adortus, ſemper inſigni aliqua clade affectus fuit, cum partim captiui ex ſuis palo affixi partim calamis peruſtis perfoſſi, partim membratim diſcerpti, terra, marique trucidati ſuccubuerunt. Cum ergo hoc modo res non procederet, verſutia, dolis, & proditione ſubornatis, qui ſe transfugas fingerent, rem tentauit. pacem enim aliquoties ſimulauit, ſi aut vectigal, aut munera Rhodij offerrent. Generoſitate animorum Rhodij milites vtrumque reijciebant, ac fœdus & munera contemnebant. Cum igitur triennio de proditione Rhodiorum Mahometes conſultaſſet, atque hac ratione nihil effeciſſet, omnes imperij ſui vires eo producere ſtatuit; præſertim cum Rhodij collapſos; vrbis muros, ac mœnia reſtituerent, atque munitionibus inſulam vndiquaque egregie munirent. Eius inſulæ oppugnandæ haſce cauſas habebat. Inprimis quod Rhodij vicini viribus Turcarum inſidiarentur, atque labentes eorum res facile opprimere poſſent. deinde quod multis myoparonibus mare infeſtiſſimum Turcis redderent; tertio, quod ab eorum ſacris abhorrerent; ac tandem quòd vni omniũ, neq; impetrata facerent, neque leuiſſimi impoſitione tributi, Turcarum imperium agnoſcere vellent. Ad hæc Mahometes erat ea animi elatione, & magnitudine, vt & incredibili arderet cupiditate nominis illuſtrandi, & æquum cenſeret, neminem imperium ſuum detrectare; quæ cupiditas augebatur rerum proſperarum perpetuo curſu. Erat tum Antonius Meligalus Ordinis Ioannitarum Eques, familia nobili ortus, ſed ingenio vario, & fallaci præditus. *Ad eam Mahometes à quibuſdam incitatur.* Is cum delectaretur magnificis apparatibus, vitæque cultu cum elegantia, & copia, patrimonium paucis annis deuorauit. Redactum ſe ad penuriam videns homo omnium nequiſſimus, nihil humile cogitabat; is nimirum, cui nihil vnquam nefas fuit, nec in facinore, nec in audacia. Meditabatur verò, vt prius patrimonij, ita patriæ ruinam; neque ita ſe parauit, vt ſpes aliqua in ſeipſo eſſet, & conſilium cum re amiſiſſe diceretur; quibus perpeti, ac patrare quàm ſqualidus eſſe Rhodi maluit, cum bona abligurijſſet. Is cum indignus Rhodo eſſet, fallax, & leuis, & ad aſſentationem eruditus, in Regiam Mahometis Conſtantinopolim peruenit; & licet anteà ignotus, ſuis tamen artibus id aſſecutus eſt, vt breui Mahometis familiaritatem intraret, penitus, cum eum acueret ad Rhodum debellandam. Attulerat is ſecum Rhodiæ vrbis deſcriptionem, portis, propugnaculis, munitionibus, arcibus, portubus, vicinis locis ita aptè deſcriptis, repræſentare, vt vrbis facies facile videretur. Idem qua mari peruadendum, quo exponendę copiæ, qua parte propugnacula, mœniaque ſternenda eſſent, ita acutè diſſerebat, oblatus, vt diuina regula, ad antea meditatam oppugnationem videretur. Pellexerat in eandem patriæ perniciem vnum cui vana ſpe animos inflabat, quaſi orto familia Palæologorum, & Euboicum Demetrium, ac Sophonium, qui quaſi magnorum vanitati deditus, malè paſſim audiebat. Expectauit vero Antonius Rhodo victa vrbis præfecturam; is vero prætexebat cupiditati ſuæ Grętiæ libertatem, quæ & innumeris portorijs, & vectigalibus, & acerba ſeruitute à Latinis opprimeretur: ſe vero iactabat in eam prouinciam ſucceſſiſſe, vt mederetur incommodis Rhodiorum, prouideret ſaluti, ac ſi patriæ amator, & dici, & haberi vellet, quaſi vero fidelior hic eſſet patriæ, quam Chriſto optimo maximo, cuius ſacra homo impius, victus Mahometis auro, intra paucos annos paſſim repudiauit.

VI. *Petrus Dambuſſius Rho-* Petrus Dambuſſius Gallus Aruernus, parentibus nobiliſſimis ortus, erat hoc tempore. 39. Rhodiorum Equitum poſt Ioannem Baptiſtam de Vrſinis Magnus Magiſter. Is puer ſub Sigiſmundo Cæſare vixit, manſuetiorum Muſarum amantiſſimo ita factum, vt litteris imbutus, multorum, quæ ad antiquæ hiſtoriæ cognitionem pertinebant, meminiſſet. Contigit huic forma decora, ingenium acre, conciliandę eorum cum quibus verſaretur amicitiæ, ac promerendi paſſim amoris ſingulare ſtudium. Adhibitus à Carolo ſeptimo Gallorum Rege arduis negotijs, diligentiæ laudem à principe prudentiſſimo eam tulit, vt & amorem eius in ſuſcipiendis mandatis & fidem in conficiendis perſpicere ſe fateretur. Aſcriptus inter Rhodiæ militiæ proceres, optima fide, & fama ſemper apud eos fuit, vt Rhodiæ militiæ Iuniores, (qui ſeſe Magiſtros appellari voluere) hunc abſtinentem, moderatum, & à cupiditate omni remotiſſimum, prætereà magni laboris, ſummæque induſtriæ, digniſſimum ſummo Rhodiorum imperio iudicarint. Ita res Rhodiorum publicas, tamquam ſuas adminiſtrabat; ita manus ab ijs abſtinebat, vt alienis. Idem officioſus, grauis, & liberalis. Itaque Græcis & Latinis adeo placebat, illius vt Ordinis obſeruarent neminem diligentius: adeo cautus, & ſagax, in odorandis Mahometis, & Turcarum conſilijs, vt octauo quoque die per exploratores, quos magna vi auri ſubornabat, omnia haberet notiſſima. Rurſus adeo

vaſro ingenio in iudicandis his, quæ ab exploratoribus, & transfugis nunciarentur, vt raro ab ijs bis deceptus ſit. Somni cum eſſet breuiſſimi, noctes, dieſq; ad depellendos, aut decipiendos Turcas erat paratiſſimus Rhodi mœnia qua infirma erant, ſedulo inſtaurabat: molas quoque manuales, & publicè, & priuatim curarat. Solitus idem in otio de negotijs cogitare, & magnum quid tacens, & ambulans meditari videbatur. Vbi circa mœnia Rhodi ambularet, & circa vicina loca; quos acres, & induſtrios ea ſuo Ordine nouerat, rogabat. Ecquid hac parte ſatis munita propugnacula viderentur. Quid ſi illa parte hoſtis occurrat, qua ei anteuertendum? Quid ſi hoſtium multitudo ſuperueniet in eos, qui vrbe temere eruperint, qua receptui canendum? Quo loco claſſis hoſtium commodiſſime poſſit incendi? Quæ ad incendendum anteà paranda, quæ diuerticula, quæ flexiones implicatis quærendæ? Ea quo intelligebant omnes, Dambuſium mentis agitatione, & earum rerum inueſtigatione, quæ ſibi neceſſariæ viderentur, ad Rhodi conſeruationem, neque otioſum eſſe, neque vbi in præſens certamen veniendum eſſet, imparatum futurum. Non etiam latuerunt eum, quid Meligalus, & Demetrius apud Turcam molirentur. Curauit igitur magnam vim tritici, & omnis generis frumenti ex vicinis locis adduci. Sulphurei verò pulueris tantam copiam repoſitam habuit, vt hæc vna illius cautio maximi momenti ad victoriam fuerit. Arma, tela, gladios, clypeos proceriores ad hoſtem mœnibus arcendum recondidit. Per Antonium Dambuſſium fratrem (oppigneratis etiam annuis vectigalibus) pecuniam accepit. A Ludouico vndecimo Galliarum Rege, ſexaginta M. nummum aureorum dono miſſa numerauit. A Ferdinando Neapolis Rege quattuor millia, & commeatum in multos menſes. A Siſto Pontifice Maximo permiſſionem, vt è ſacris vicinis decimas multorum Sacerdotiorum auferret, & quædam vectigalia, quæ ambigui iuris inter Romanum Pontificem, & Ferdinandum Regem fuerant.

VII. In conſilio Turcarum deliberatur Rhodus oppugnanda.

Paucis ante obſidionem menſibus Rhodum venerat Antonius frater, ſtipatus nobiliſſimorum equitum comitatu, qui maximè ea Aruernis eſſent. Venit cum eo & Ludouicus è Craonum nobiliſſima Galliæ familia. Præterea Willhelmus Gomarus Xantonenſis, Claudius Columbus Burdegalenſis, Carolus Regius Diuionenſis, Ludouicus Sanguinus Pariſienſis, Mattheus Brangelerius Petrocorienſis, & alii plures Galli, inſignes omnes, & bellicis rebus à pueritia aſſueti. Venerat & paulò ante Benedictus Scaliger, ortus nobiliſſima familia, cuius maiores olim Verona, Italiæque parte non contemnenda potiti fuerant. Aderat etiam Ioannes ab Auu, decimus octauus Ordinis huius in Alemannia Prior, multis nobilibus Germanis ſtipatus. Vtebatur autem ad omnia Dambuſſius Carolo Montelono Heduenſi, quo neque prudentior, neque fidelior quiſque ferebatur. Toto triennio antè concoquebat Mahometes eam expeditionem, incertus adhuc, fluctuanſque, an ſuſcipiendam ſibi proponeret. Tandem rem ad conſilium, vocatis intimis quibuſque, qui bellicis deliberationibus adhiberi ſolent, retulit. Deliberatio hæc omnis fuit; Eſſetnè Rhodus ſummis viribus oppugnanda. Tum iniuriæ Rhodiorum plurimæ, tum contumeliæ recentes illatę adducebant multos, vt oppugnandam dicerent: Accedebat illud, vicinam inſulam, & Latinorum auxilijs nudatam, non difficile eſſe intercipere, quæ multis rebus vſui eſſe poſſet ad aliquas Europæ partes ſubigendas. Neque verò periculum fore, nè inde cum aliquo fortè dedecore abeundum ſit, cum multò plures machinæ ad eius expugnationem afferri poſſent, quàm Rhodo vrbi eſſent lapides, quibus mœnia ambirentur. Qui vicinia cætera in continenti littora poſſideat, cur Rhodo abſtineret? cùm & veteres Rhodum Aſiæ addiderint, quæ Cariæ obijcitur. Aldam qui ſubegerit, æquumnè eſſe Rhodios, vana libertatis nomina, cæterorumque numinum cultus iactitantes, contenteſque intueatur? In hac parte hæc erant, quæ Turcas acuebant ad eius vrbis obſidionem; in altera verò, quæ deterrerent, ſequentia. Diuerſam eſſe cauſam Rhodi oppugnandæ, quàm olim fuerat, aut Conſtantinopolis, aut Trapezuntij imperij: Ibi pro Imperio certatum, hic pro inſula, quæ vix emergat. Cur tot corpora in certam perniciem tradenda? Non idem futurum bellum, quale nuper ad Calcidem, aut Scodram. Deligi inſulam omnium bellicoſiſſimam ad prælium, vbi ſedes Ioannitarum Equitum fortiſſimorum; multæ vires, multi concurrentes, multi, qui defenſam velint; etiamſi nemo auxilium ferat, longius bellum futurum. Si reliqui Chriſtiani proceres ſuccurrant, relinqui ad poſteros bellum implacabile; eam oppugnationem cum Mahometi, tum Turcarum vniuerſo imperio inutilem, & periculoſam eſſe. Sed Mahometes priorem ſententiam probauit. Decimoquinto poſtea die Dambuſſius per exploratores admonitus eſt, quaſi non dubium bellum haberet: ad futuros mox Turcas, Miſachò Palæologo Duce cum maximis copiis, & auxiliatorum ingentem manum, & fœderatorum populorum, Regumque, & ſociorum tanta auxilia adfutura, vt octuaginta hominum millia expleant. Ea re cognita, ipſe exercitu luſtrato, Rhodijſque ciuibus, & exteris, Iudæis quoque & ſeruis, qui ad arma vtiles erant, ſexdecim hominum millia habebat. Segeteſq; etſi immaturæ eſſent colligi, & in vrbem inuehi curauit, ne prædę eſſent hoſti.

VIII. Claſſis Turcica Rhodum venit.

Iam per flexum littoris Lycij claſſis Turcica felicitate nauigandi vſa, cum Auſter leuiſſimus flaret, Rhodum contendebat. Rhodi ſitus à veteribus ſæpe deſcriptus, non in eo loco nunc hodie viſitur. Qua portus Septentrioni eſt oppoſitus, mari alluitur. quæ pars Occidentem intuetur, hanc excipit planities lapidoſa, maiore longitudine, quam latitudine proxime videntur colles aprici ciuitati imminentes, villis vicinis lautè ædificatis, & fontibus vndique ſcaturientibus, hortis, oleaſtris, vitibus, ceraſis, malis punicis, citrijs inſignes. qua exitus patet in montem Phileremùm, Dambuſſius propugnaculum munitiſſimum paucis antè menſibus erexerat. Fanum enim Diui Stephani eodem itinere via vno milliari ab vrbe diſtat. Habebat Dambuſſius plurimis vicinis locis induſtrios homines diſpertitos, qui in ſpeculis excubabant; ſed qui in monte erant, primi aduentum Turcicæ claſſis tumultuoſe ſignificarunt. Diſſipatum interea conſulto ab hoſtibus Mahometem occubuiſſe, vt imparatos Rhodios eò facilius opprimerent. Sed Dambuſſius vanum rumorem agnouit, & de priſtina cautione nihil remiſit. Poſtea Paleologus, Melgalum ad ſe in claſſe vocauit. Verum is paucos ante dies, ſcaturientibus vndique vermibus, tetroque odore omnibus commotis, Dei hominumque fidem implorans, quos ea perfidia implacabiles habebat, necquicquam quiritans, à nautis in mare præcipitatus fuerat. Vocari deinceps Paleologus iuſſit Demetrium, eoque veluti interprete, & itinerum Duce poſtea vſus eſt. Equitatus Turcicus decimo Calendas *Iulij in monte S. Stephani fuit expoſitus. Ibi machinas æneas, teſtudines, apparatumque alium oppugnandæ vrbis ima montis parte collocarunt, ita aptè vt ob montis cacumen rupeſque è Rhodo conſpici non poſſent. Superuenerunt deinde alia copiæ. Dam-

Melgalus Rhodi proditor diris cruciatibus punitur.

* Iunij

buſſius etſi antea, quum vrbis præfecturam Antonio fratri abſtuliſſet, varie ſingulos hortatus fuiſſet, tamen Turcis nunc præſentibus, ſimul omnes conuocauit, & rurſus ad ferenda obſidionis incommoda, tali oratione hortatus fuit; *Tandem aliquando, Sodales chariſsimi, quod & litteris multorum, & ſermone omnium perferebatur, videmus Turcas anhelantes ad perniciem noſtram; templa, aras ſacroſanctaque noſtra ſacra violare paratos: vaſtitatem vrbi huic nobiliſsimæ, interitum ſingulis nobis moliri; fortunas omnium, vitas, ſpes opeſque omnes, tot annis parta decora inuadere. Atque ego quidem vt omnem belli martem communem, & ſemper incertos eſſe præliorum exitus non diffiteor, animi tamen veſtri magnitudine in ſpem certiſsimam victoriæ vocor. Susceptum ab eis bellum nullo noſtro merito, cauſa nulla alia quam libido immenſa propagandi imperij, opprimendique nominis Latini, & exſcindendæ ſacroſanctæ Chriſtianæ religionis. Nobis machinæ, tela, commeatus in multos annos; nobis auxilia ex Italia, & Gallia firmiſsima; nobis denique Dux & author* Chriſtus *optimus maximus, quo freti, vim ab hoſte ſcelerato, & impio facilè depellemus. Nobis nominis Chriſtiani tuendi cura exſuſcitat animos, & maiores ad vim depellendam facit; illi pro impijs ſacris propagandis laborant. Nobis Itali, Galli, Germani ad bella nati, illis Ægyptij, Syri, Aſiatici militant ad delicias educati. Neque ego vllum velim ſcientem in paratam perniciem incurrere, neque vana ſpe lactare animos, id tamen ſpondeo promittoque ſi longius bellum ducetur, & Italica, & Gallica, & Germanica, & Hiſpanica auxilia ea adfutura, non dicam, quæ obſidionem ſoluant, ſed quibus freti vltrò & Conſtantinopolitanum illud, Trapezuntinumque imperium eripere poſsimus. Videbunt illi, neque ſui ſe conſilij vllum exitum reperturos, & totam eorum rem ita vacillare, & claudicare, vt præcipitem hinc profectionem tandem ſibi fore ſentiant. Quòd ſi quid acerbius etiam impenderet, conſcientiam rectæ voluntatis, & vitam profuſam tuendorum ſacrorum noſtrorum gratia, ecquis non feliciſsimam, laudatiſsimamque duceret? Me quidem ipſum, ætas, & alta iam vita cum ſuo curſu confecto, ex animi ſententia in propagationem Chriſtiani nominis, tum certiſsimum, quæ bona maneant à patre illo cœleſti, & diuina præmia eo vocant, vt vim etiam, futuroſque caſus parum timeam: qui tamen ne nos opprimant, quo ad eius fieri potuit, data egregiè à nobis eſt opera. Vos fortem facitè animum habeatis, & magnum, quod eſt in vnis vobis ſitum. Reliqua temporibus regentur, conſilijſque noſtris prouidebuntur.*

Damboſſius ad obſidionem ferendam ſuos hortatur.

IX. *Rhodij cũ Turcis pugnant.*

Accidit, vt die qui ſacer eſt Diuo Ioanni Baptiſtæ, antelucano tempore, Demetrius transfuga cum turmis aliquot equitum, & peditum Paleologi iuſſu, circa muros vrbis obequitaret, locaque apta ad oppugnationem deſignaret. Non tulit Antonius Dambuſſius contumeliam transfugæ: ſed circa recentem Turcarum aduentum, ad exiſtimationem nominis Ioannitarum pertinere arbitratus, comprimere eorum inſolentiam, acceptis à fratre turmis aliquot equitum eo contendit. Turcæ, hortante Demetrio eos intenti, infenſique excipiunt. Committitur prælium: Antonius adeſſe inſtare, multiſque locis ſtipatus lectiſſimis equitibus in eos inuehi: contra ea Demetrius cum Turcis obſiſtere: vbi quemque periculum caperet, ibi reſiſtere; pedites equitibus permixti, vim propulſare; denique quando numero vincebant, à tergo noſtros inuadere. Antonius conuerſo equo id intuitus, eo impetu in hoſtes inuectus eſt, vt iam illi implicari, & diſſipati cedere cogerentur. Magna pars aut vulnerati, aut cæſi ſunt. Ipſe Demetrius ſuffoſſis ilijs equi procidens, obtritus eſt equitum incurſu. Muratius eques Gallicus, dum cæſi ſpolia incautius legit, vna quoque necatus eſt, Turcis etiam caput eius palam conto geſtantibus, eique mira diritate inſultantibus. Hoſtes, qui ex prima eruptione Rhodiorum robur ſugati cognouerant, Georgio Frapano machinarum admouendarum artifice authore, decreuerunt non aperta oppugnatione aut acie, ſed alio modo Rhodum oppugnandum. Occupato igitur horto Antoniano, & excìſis arboribus, tres inuſitatę magnitudinis machinas erexerunt, quibus Nicoleum propugnaculum, portamque ſubuerterent. Aduerſus eos conatus Dambuſſius antea eò traductis ingentibus duabus machinis, quibus Baſilici nomen inditum erat, ita aptè eas hoſtibus opponi curaret, fruſtra vt inceptum eorum fuerit. Erat hortus Aruernis equitibus attributus; & quia ad ſubitas eruptiones aptus videbatur attributus cuſtodibus ſeptus fuerat vallo, & foſſa, additus quoq; machinis Paleologus loco animaduerſo hunc ſtatuit oppugnare ratus, id, quod res poſtulabat, aut Magiſtrum laborantibus ſuis auxilia ſubmiſſurum, & vrgente ſuorum multitudine intercepturum ſe eos; aut ſi auxilia non veniſſent, loco ſe potiturum. Diffidere quoque loco cœperat Rhodius. Itaque antequam luceſceret, diſtributis cohortibus, & auxilijs, machinas inde abducere parabat. Hoſtes inſtare, vrgere; Rhodij, vbi innumeros hoſtes viderent, veriti, ne quid grauius accideret, relictis hoſti machinis, in vrbem ſe proripuerunt. Id eorum conſilium, etſi metu forte compulſi ceſſerant, laudauit Dambuſſius; non ignarus, ſi hoſti occurriſſent cohortes, id futurum, vt occidione occiſi omnes, nullo poſtea vſui in tanta militum penuria ſibi, Rhodijſque eſſent. Rhodi vrbis ſitus diſtat à turri Nicolea trecentos ferè paſſus. vergit ea in mare miro artificio ad Myoparones bellicos excipiendos, præceps valde qua patet ad occaſum. eius exitus paulo eſt anguſtior, imminente ingenti concauitate. Verſus Septentrionem ea moles ſita eſt, eique impoſita turris prodigioſo opere, circumdata vndique rupibus marinis. Viſitur adhuc hodie moles dextro cornu ante portum in mare proiecta, cui impoſitum ferunt Solis nobilem illum Coloſſum quem Soldanus Ægyptius, circa Heraclij Cæſaris tempora; in Ægyptum tranſuexit. Muniuerunt turrim pecunia collata à Philippo Burgundionum Duce. Perſuaſerat ſibi Palæologus, hac occupata proſperè ſucceſſura omnia. Itaque rurſus circa hortos Antonianos multò plures machinas diſpoſuit, & ingentis molis turres ligneas erexit eo conſilio; vt munitiones, quibus ſeptus erat portus, conuelleret, & ne naues aliæ auxilium ferrent, facile impediret. Ex his turribus ſaxa ingentia voluebantur, ſed irrito conatu: in quo Georgius Paleologi conatum fefellerat. Et cum ſe illi ſuſpectum videret, vel dolo malo, (quaſi exploraturus Rhodiorum conſilia) antequam luceſceret, viſus eſt circa portas vrbis, obuium quemque rogitans, vt ad Dambuſſium perduceretur: Hunc plerique veluti exploratorem mox necandum cenſebant: alij ſponte, & ſincera fide tranſiſſe, expiandæ veteris perfidiæ gratia, dicebant. Vicit ea ſententia, vt attributis ei ſex cuſtodibus diligentiſſimè obſeruaretur: ipſe interea rogatus de apparatu, copijs, conſilio hoſtium, grauiter, prudenterque diſſerebat.

Hoſtis interea quatiebat fruſtra admotis machinis vrbis mœnia, pilæ tamen ſæpius præteruolantes priuatos infeſtabant. Itaque Paleologus retulit animum ad vetus conſilium, & ſpem Nicoleæ turris occupandæ. Ex his ergo ligneis turribus ingentia rotunda ſaxa in Nicoleam voluebantur. quin & nuper, cum trecentas machinas minores admouiſſet, pars, quæ in occaſum vergit ita quaſſata eſt, vt ingentia ea Saxa, quæ extra turrim collocata erant aptiſſimè ad vim depellendam, corruerent: quorum ruina ingens fragor exauditus eſt. Signinum tamen, aliaque ædificij opera integra manebant, mortario necdum excuſſo. Commoti ſunt grauiter Rhodij ea ruina: Sed Dambuſſius per induſtrios homines hortabatur, moderate eum caſum ferrent; ipſi ſe interea, contra fortunam cautius pararent & armarent; curaturum ſe ne hoſtis ea turri potiatur. Erat tum Rhodi

non ſunt, ac proindè Caput ipſorum non eſt Chriſtus, neque in eos influit ille Spiritum ſuum, & dona ſua. Sunt itaque membra putrida, & iam reſecta, quia ſua ſponte impiè ſe à Corpore abſciderunt. *Sunt palmites à vite præciſi, nullius vſus, niſi igni apti. Ezech. 15. 3. Neque poteſt eſſe particeps diuinæ charitatis, qui eſt hoſtis Vnitatis*, ait Auguſtinus *epiſt.* 50.

XXX. *Opera bona ſchiſmatico nō proſunt.* Omnium bonorum ſpiritualium, ſi quæ putant ſe poſſidere, iacturam per Schiſma fecerunt: *Si linguis hominū loquar & Angelorum*, inquit Paulus 1. Cor. 13. 1. *Charitatem autem non habeam, nihil ſum, nihil mihi prodeſt* &c. Ex his Pauli verbis monet ſapienter Auguſtin. *de baptiſmo lib. 1. cap. 9.* Nullum opus bonum ſchiſmatico quicquam prodeſſe. Apertè Cyprianus hoc ipſum, nec ſemel expreſſit. *Etſi*, inquit, *lib. 4. Epiſt. 2. occiſus propter nomen Christi poſtmodum fuerit extra Eccleſiam conſtitutus, & ab Vnitate, atque Charitate diuiſus, coronari in morte non poterit.* Idem inculcat *lib. 1. Epiſt. 1. & ad Iubaianum, & tract. de ſimp. Prælat ſeu de Vnit. Eccle. & de orat. dominica.* Eumdẽ ſequitur Chryſoſtomus *in epiſt. ad Epheſ. hom.* 11.

XXXI. *Schiſma, quàm graue crimen.* Quanto verò ſcelere ſe obſtrinxerint, facta dira ſeparatione, cōſiderent, quæſo, ex eo, quòd Schiſma ſit Eccleſiæ ſanctæ deſtructiuum nam vox Chriſti eſt *Omne Regnum in ſe diuiſum deſolabitur Luc. 11. 17.* & Pauli *Videte, nè dum inuicem mordetis, inuicem conſumamini Gal. 5. 15.* Et hoc ſcelus deſtruendi Eccleſiam, poſſe eſſe illud peccatum in Spiritum Sanctum, quod Chriſtus dixit non remitti, neq; in hoc ſeculo, neq; in futuro *Mat. 12. 31.* probat Ambroſius *lib. 2. de pœnit. cap. 4.* Sic Meretrix illa peſſima 3. *Reg. 3. 26.* malebat infantem non eſſe, quàm illum ſinu propriæ matris excipi; & contrà eã clamabat, *Nec mihi nec tibi, ſed diuidatur.* Schiſmatici, quantum in ipſis eſt, nè fides integra, & viua in ſinu veræ Matris Eccleſiæ conſeruetur, conantur ipſã diuidere, vt apud neutros viua ſit; ſed nihil obtinẽt: & ſcit e de ipſis dici; *Qui diſſipat ſepẽ, mordebit eũ coluber. Eccl. 10. 8.*

Neque mirum, quòd iam in plures hæreſes inciderunt ipſi Angli, & Puritaniſmus apud eos dominetur, licèt Lutheranis, & Caluinianis hęreſibus nondũ

XXXII. *Ex ſchiſmate hæreſes dimanant.* eſſent contaminati, cum primum ſchiſma totale fecerunt: Iren. enim *l. 3. c. 40. & l. 4. c. 43.* præclarè docet, diſciſſos ab Eccleſia, ex fonte Spiritus Dei nō potare, ſed eos fodere ſibi lacus detritos, & in errores fœdiſſimos, contra fidei veritatẽ, delabi. Sic & Cyprianus *l. de ſimpl. Præl.* Eccleſiã Catholicã facit radicẽ, fontẽ, ſolẽ, vt ſicut ramus vitã habet à radice, riuus aquã à fonte, radius ſplendorem à ſole, ita fidei ſinceritatẽ ex coniunctione cũ Eccleſia Catholica haberi. Qui igitur ab ea ſe præciderunt, fidei veritatem non poſſunt haurire, ſed neceſſe eſt, decidant in errores. Sunt enim arbores ſine radice, ſunt riui ſine fonte, & ſunt radij ſine ſole. Vnde paſſim Patres, his & ſimilibus rationibus conuincunt, Schiſma tandem in hæreſim erumpere: qui enim cum Eccleſia Catholica coniunctionem habere detrectat, is ab ea diſcere etiam veritates fidei, quarum theſaurus, & conſeruatrix eſt ipſa ſola, detrectabit. Benè igitur Auguſtinus *cont. Creſcon. lib. 2. cap. 7.* definiuit, *Inueteratum ſchiſma, eſſe ipſammet hæreſim.* Et meritò Cyprianus *lib. 1. epiſt. 6.* in unico Schiſmate illam ad minimum hæreſim inuenit, quòd per ipſum tollatur articulus, *Credo Sanctam Eccleſiam Catholicam, & remiſſionem peccatorum*: qui enim credunt Eccleſiam ſanctam Catholicam, eſſe veram Chriſti Eccleſiam, ab ea, ſi ita credunt, diſcedere non poſſunt: quòd ſi diſcedunt, profectò non credunt, Catholicam Eccleſiam, eſſe veram Chriſti Eccleſiã. Sic Aug. *hæreſi 69. ad Quod vult Deũ*, ait, Donatiſtas, Schiſma in Hæreſim vertiſſe. Et Ambroſ. *in Orat. de funere fratris* approbans illius factum, qui Luciferianas fugerat Eccleſias, vt ego nunc Anglicanas, ait. *Non putauit fidem eſſe in ſchiſmate: Nam etſi fidem in Deum tenerent, tamen erga Dei Eccleſiam non tenerent, cuius patiebantur velut quoſdam artus diuidi, & membra lacerari. Etenim cum propter Eccleſiam Chriſtus paſſus ſit, & Chriſti Corpus, Eccleſia ſit, non videtur ab iis exhiberi Chriſto fides, a quibus euacuatur eius paſſio, Corpuſque diſtrahitur.*

XXXIII. *M. Antonius pœnitet de lapſu ſuo, & libros à ſe ipſo conſcriptos deteſtatur.* Fuitnè igitur mihi, cum tanto animæ diſpendio, inter Schiſmaticos, & Hæreticos commorandum? abſit. Acerbo animi dolore angor, quòd tandiu inter ipſos fuerim verſatus, & impia contra Matrem meam, contra Veritatem Catholicam arma ſumpſerim, & tractarim, libroſque de Republica Eccleſiaſtica, hæreſibus plenos, quas penitùs abominor, & deteſtor, conſcripſerim, & in Caſtris infamibus, non ſine perpetua nominis mei infamia, militarim. Tanti me ſceleris profectò & piget, & pudet, Veniamque facinoris à Deo Optimo Maximo, à Chriſto Saluatore noſtro, & ab ipſius in terris ſupremo Vicario Summo Pontifice ſupplex, totuſque venerabundus poſco, & errata mea ſummæ Clementiæ eiuſdem Pontificis plenè ſubiicio: Quippe qui à nemine in terris iudicandus, noſtrum omnium ſupremus Iudex, Vices Chriſti in Eccleſia militanti pleniſſimè gerens, ſedet. Vtque Dominus ipſe, pænitenti ſinum miſericordiæ ſuæ libenter aperit, Ita brachiis Clementiæ ſuæ Sanctitatis, me exceptum iri plurimùm confido. Exemplum Cypriani contrà Stephanum Summum Pontificem, in Eccleſia Catholica reprehenſum admodum, & damnatum, me aliquando in ſcelere, Summo Paſtori obnitendi, confirmabat; nunc verò turpis meis lapſus, meo periculo me docuit, quàm facilè à recto fidei tramite deuient Epiſcopi, qui, vnico polari ſydere contempto, certiſſimum videlicet ac tutiſſimum Romani Pontificis ductum poſthabentes, proprios ignes fatuos ſequuntur ad interitum. Vtinam, quemadmodum diuinus Cyprianus, proprij ſanguinis pro Chriſto effuſione, omnẽ prioris animoſitatis eluit maculam, ità mihi quoque; qui eius lapſum multitudine, & grauitate erratorum, incomparabiliter, ſuperauit, detur & opportunitas, & gratia, ſanguine ipſo fœditates meas diluendi, & Veritates atteſtandi Catholicas: quas, vbi atramentum me deficeret, ſanguine ipſo, in laudem, & honorem Dei, Sanctæ Catholicæ Eccleſiæ exaltationem, & Sedis Apoſtolicæ decus, & ornamentum, obſignare, Deo opitulante, ſum paratiſsimus Adſit Deus.

Romæ die 24. Nouembris 1622.

Imprimatur, ſi videbitur Reuerendiſſ. P. Magiſtro Sac. Pal. Apoſtolici.

A. Epiſc. Hieracen. Viceſg.

Imprimatur. F. Nicolaus Rodulfius Ord. Præd. S. A. Pal. Magiſter.

Hæc Marcus Antonius, ad Eccleſiã Romanã redux fatebatur: non infelix, ſi paulò pòſt ad vomitum non rediiſſet, & propter relapſum in hæreſim, iuſtas piæ

XI. *Idem M. Antonius inconſtãs, in priſtinos errores relapſus cōburitur.* Matris in ſe vindicias non prouocaſſet. Recidit in priſtinos errores, & Eccleſiæ indulgentiſſimæ in ſe Matri, multis modis illudere voluit: quorum omnium conuictus, & reus peractus, quanquam in extremo vitæ termino, hæreſim iterum eiurasſet, damnaſſet, ſignaque pænitentis, & contriti cordis coram teſtibus, in carcere Angelicæ arcis, in quam compactus deceſſit, oſtendiſſet, pænas dedit, iudicio S. R. E. Cardinaliũ Inquiſitorũ in eum inſtituto, ſentẽtia ex ſcripto corã defũcti imagine, ad diẽ XXI. Decẽb. 1624. in templo FF. Prædicatorum S. Mariæ ſuper Mineruam nuncupato, pronunciata, pòſt mortem exhumatus, & in acie campi Floræ exuſtus.

XII. *Fuſior totius rei, & proceſſus narratio.* Sed operę pretiũ me facturũ arbitror, caſus prædicti Marci Antonii, omnibus, vt ſuſpicor, noti, ordinẽ, ac totius rei ſeriẽ, q̃ paucis cōſtat, paulò fuſiùs pſequi, cũ eã publicè innoteſcere, vtile cenſeã, & Apoſtolicæ Sedis admirãda inde Clemẽtia, iuſtiſsimaq; ſimul iudicia inſigniter eluceãt: ex quibus & bonos in virtute, ac pietate cōfirmãdos, & malos ab impietate, &

Digitized by Google

ſcelere deterrendos eſſe confido. Nec deſpero, pari enim eo contagione infectos, qui ſedatis parumper [*S. Auguſt. Enc.c.27.*] animis, illius prteruiam, ac veſaniam, atque Eccleſiæ æquitatem, ac patientiam intueri voluerint, poſſe ſanari. Quod Deus porrò ſi dederit, ſummis erit nobis eius prouidentia extollenda præconijs, *quod de malis benefacere, quam non hæc mala permittere* maluerit. Qua fiducia fretus, eò alacrius hæc memoriæ commendanda ſuſcipio, quò rei ſcribendæ veritas à me tam plenè cognita, vt pleniùs ferè à nullo, reſpondentem votis euentum ex hoc paruo labore expectari poſſe mihi facilè perſuadet.

XIII. *Quo Anno defecit M. Antonius.*

Annus erat humanæ redemptionis Sexcentus decimus ſextus ſuprà milleſimum, cùm Marcus Antonius prædictus, profectionis, immò verius defectionis, longo antè tempore conceptum animo, agitatumque conſilium opere complens, natali ſolo relicto, & Catholica Fide, Romanaque Eccleſia, [*Ad Tim.3.*] *omnium, qui piè volunt viuere in Chriſto* Iesv amantiſſima matre, ac veraciſſima magiſtra deſerta, in Britanniam ſeceſſit, ibique *appetens vocari ab omnibus Rabbi*, [*Math.23.*] priuatis colloquijs, publicisque concionibus, ac typis datis, de conſilio ſuæ profectionis in Angliam, ac de Republica Eccleſiaſtica libris, eandem Romanam Eccleſiam, tam temerè laceſſiuit, tamque impiè blaſphemauit, atque in alijs multis a Catholicorum ſenſu, tam longè aberrauit; vt, & libri tamquàm hæretici fuerint meritiſſimò damnati, atque ipſe ad ſe intra ſex menſes coram ſacra Congregatione vniuerſalis Inquiſitionis ſiſtendum, & purgandum vocatus. Sed qui omnem pudorem, ac reuerentiam abiecerat, parere contempſit; immò, *Obdurato corde, & Spiritu obfirmato ad ſuperbiam nouis*, & peſtilentibus quibuſdam alio atque alio idiomate ſcriptis opuſculis, modò ſuo, modò ſuppoſito, modò omni prorſus tacito nomine (quæ tamen omnia eius eſſe conſtabat) in ſcænam frequenter prodibat, ſummi Pontificis authoritatem, ac præcipua fidei Catholicæ dogmata mordaciſſimè, ac mendaciſſimè proſciudens. Quapropter ſeruatis, quæ erant iure ſeruanda, laudatiſſimæ memoriæ, Paulus Papa Quintus, eum hereticum, excommunicatum, quibuſcunque dignitatibus beneficijs, atq; officijs exutum, atque in omnes alias pænas, quæ à Sacris Canonibus præſcribuntur, incidiſſe pronunciauit.

XIV. *Reſipiſcere ſimulat.*

In hoc perditiſsimo ſtatu cum aliquot annos perſeueraſſet, aliquando tandem reſipuit, ſeu potius, vt exitus oſtendere viſus eſt, reſipuiſſe ſimulauit. [*Luc.15.*] Vt enim ex piorum quorundam relatione primum, & poſtmodum ex ipſiuſmet Marci [*Eccl.17.*] Antonij litteris, fel. rec. Gregorius Papa Decimus Quintus accepit, tanquàm, in ſe reuerſus, ad matrem ſuam Eccleſiam Romanam ſuſpirabat, veniamque errator precabatur. [*Ezech.33.*] Quarè optimus Pontifex, cui nihil potius erat, quàm vt *recederet impius ab impietate ſua, & ad Dominum conuerteretur, & viueret*, [*Iſai.30.*] *miſericordia motus, ad vocem clamoris eius ſtatim* [*Ezech.18.*] *reſpondit, atque omnium iniquitatum eius non recordatus*, ipſum mox aduenientem Romam, quaſi *Inueniſſet ouem, quæ perierat, ac dragmam, quam perdiderat,* [*Luc.15.*] *Aut Filius, qui mortuus erat, reuixiſſet*, lætiſsimè, benigniſsimeque excepit, ac liberaliſsime [*S. Leo epiſt.12.*] habuit. Vt enim ait S. Leo. Dominvs *noſter bonus, & verus paſtor, qui animam ſuam poſuit pro ouibus ſuis, & qui venit animas hominum ſaluare, non perdere. Imitatores non vult eſſe ſuæ pietatis, vt peccantes quidem iuſtitia coerceat, conuerſos autem miſericordia non repellat. Tunc enim demum fructuoſiſsimè fides vera defenditur, quando etiam à Sectatoribus ſuis opinio falſa damnatur.* Igitur cum vere conuerſus ſperaretur redux Archiepiſcopus, abiuratis priuatim hæreſibus, cunctiſque erroribus, quos ſequutus fuerat, ac verbo, ſcriptoque docuerat, cæteriſque omnibus doctrinæ ab Eccleſia Romana receptæ contrarijs, domo, commeatu, pecunia, alijſque ipſi, ac familiæ, pro honeſtiſsimo Archiepiſcopi ſtatu in ſingulos annos neceſſarijs, ac inſuper opulenta Eccleſiaſtica penſione, adeò largè, effuſeque donatus eſt, vt non nulli, qui *plurimis annis communi parenti ſeruierant, & nunquàm mandata eius præterierant, tantam munificentiam in eum, qui profectus in regionem longinquam, diſsipauerat ſubſtantiam ſuam,* [*Luc.15.*] *propè indignabundi conſpexerint.* His corporis commodis ad dignitates atque honores pleniſsima redintegratio acceſsit, ità vt in cultu, ac dignitatis inſignibus, in ſeſsionibus, atque in cæteris omnibus, perinde, ac ſi gradu nunquàm excidiſſet, tractatus deinceps fuerit. *Sed homo cum in honore eſſet, non intellexit.* [*Pſal. 48.*] *Mox enim vt honorificatus fuit, & exaltatus* [*Pſal.36.*] nulla amplius humilitatis, nulla pænitentiæ, nulla verecundiæ ſigna dedit, immo veluti ad agendum triumphum vocatus, [*Superbus ſimul, & impudens.*] non ad miſericordiam receptus fuiſſet, in inceſſu, in ſupercilio, in colloquijs, tantam elationem animi præferebat, vt veriſsimè dictum appareret. *Multos bonitate Principum, & honore in eos collato, abuti in ſuperbiam* [*Eſther. 6.*] Cumque omnibus ſtomachum moueret, & Chriſtiana nihilominus charitate ab omnibus perferretur, atque adeo honoraretur. In tantum fuit arrogantiæ tumorem ſublatus, vt cum Cardinali Barberino, qui ad Summum Pontificatum erectus, nunc Eccleſiam Dei feliciſsime regit, gratulationes, atque honores ſibi à Purpuratis, cæteriſque optimatibus exhibitos, glorioſe, [*2.Cor.13.*] ac magnificè aliquando iactaret, Cardinalis, in quo erat cum Spiritu Domini libertas, quo hominem ab exterioribus ad interiora contemplanda conuerteret, acutiſsime pariter, ac religioſiſsime reſponderit. Mirandum non eſſe, cum non ſolùm [*Luc 15.*] Angelis in cælo, ſed etiam hominibus in terra gaudium ſit ſuper peccatore pænitentiam agente. Interim Gregorius XV. vita functo, dum ab Vrbano Octauo eius ſucceſſore pari pietate, ac munificentia, neceſſaria, tùm ad victum, tum ad dignitatis gradum Marco Antonio ſuppeditantur; En talia de eo audita ſunt, perperam dicta, & facta, vt impleri viſum ſit vaticinium illud; [*Iſa. 26.*] *Miſereamur impio, & non diſcet iuſtitiam*, [*Pſal. 40.*] ac præterea veluti ingratiſſimo obijci potuerit. *Qui edebat panes meos, magnificauit ſuper me ſupplantationem.* [*Math.13.*] Etenim obductæ magis, quam eductæ, aut certè *Bono ſemine tanquàm iacto ſecus viam, à diabolo ſublato*, [*Luc.8.*] & ad animum reductæ hæreſes, valida in eo rurſus germina emittere cœperunt. Alijs quippe, atque alijs de religione colloquendi opportunitatibus arreptis, à ſe damnatos, atque abiuratos errores inſuſurrare non verebatur; commemorans, collaudanſque, quandam à ſe inter Catholicos, atque hæreticos iam ſæpe decantatam concordiam, ſi qua, ſcilicet, [*2. Cor. 6*] *ſocietas luci ad tenebras, ſi qua conuentio Chriſti ad Belial, eſſe poſsit.* Hæc religioſi quidam, alijque prudentiſſimi, ac pijſſimi viri cum accepiſſent, eum amanter, diligenterque non ſemel admonuerunt, vt memor *Eductum ſe de lacu miſeriæ, & de luto fæcis*, errata quæ ſemel abiecerat, atque anathematizauerat, ad eum tantum finem reminiſceretur, vt fonte lachrymarum eliceret, ac deleret, ac ſcriptis vberius, impenſiuſque, quam feciſſet, reſpueret, & confutaret, quemadmodum promiſerat, & ſe obſtrixerat in commentario De reditus ſui Conſilio; hortatique ſunt, vt tandem, ommiſſa abominandæ vnionis mentione ſolùm curaret, ſi qua via, & ope

indulgeret, & condeſcenderet; vt in moderatione ſui primatus, quem Canonici iuris, non diuini eſſe affirmabat; in approbatione liturgiæ Anglicæ, quamuis in ea tranſubſtantiatio negetur, ac reijciatur, in permittenda rurſus conciliari diſputatione ſupraſcriptorũ, qui controuertuntur articulorum, quos in dicto Tractatu pertinaciſſimè, atque impudentiſſimè dictarat, nemini vnquàm ſe conceſſurum, neceſſarios eſſe ad ſalutem, ac denique in aſſenſu plurimis erroribus præſtando, vt ad effectum perduceretur deteſtabilis illa, ac peſtifera concordia, quam ſine vlla prorsùs erroris labe fieri poſſe cõſtanter aſſerebat. quoniã poſita illa, vt vocabat, fũdamẽtali fide, nullos alios, vt hæreticos per Eccleſiã damnari poſſe ſentiebat, cùm liberum eſſe cuiq; diceret, illos aſſerere, vel negare; Indeque inferebat, & Hæreticos in Concilio Trident. non fuiſſe condemnatos, propterea quòd hæreſim docerent; ſed quòd hæreſis Eccleſiam Romanam inſimularent, in ijs, in quibus, dummodò alter alterum non damnet, eſt credendi libertas, & Proteſtantes, quamuis Tranſubſtantiationem, Purgatorium, Imaginum venerationem, aliaq; fidei ſubſtantiam non reſpicientia, reijciant, veram tamen Fidem, veramq; Eccleſiam habere, Eccleſiaſq; Romanam, & Anglicanam, quia in fundamentalibus non diſcrepant, ambas Catholicas, immò vnam, eandemq; Eccleſiam eſſe, ac ſine ſalutis diſpendio, licere ab vna, ad aliam tranſire, atque inter eas communionem, ac Religionis vnitatem eſſe poſſe, rituum, atq; in cæteris articulis non eſſentialibus opinionum varietate, quæ mutuò eſt toleranda, nequaquàm impediente.

XX. *Et Declarantur hæreſes, & propoſitiones hæreticæ.*

Hæc autem omnia muniebat, firmabatq; fidei quadam à ſe excogitata, ſeu potiùs ab Hæreticis deſumpta regula. Totam enim, ac omninò adæquatam regulam aſſeuerabat, eſſe *Sacram ſcripturam, claram, atq; expreſſam* eaque deficiente; Traditionem minimè dubiam; ac nihil propterea homini Chriſtiano Fide diuina eſſe credendum, quod non expreſſum in ſacra ſcriptura, abſq; vlla obſcuritate, & Catholicarum explicationum varietate reperiatur, vel quod ab Apoſtolis, Apoſtolicíſque viris (omni ſublata ambiguitate,) Eccleſiæ traditum non fuerit: extra quam regulam, omnia eſſe in libera cuiuſq; opinione poſita: Ac nominatim non eſſe de Fide cenſebat, generale Concilium ſimul cum ſummo Pontifice poteſtatem habere, controuerſias Fidei dirimendi. In illa verò de Matrimonij Sacramento ſcriptura, quam pòſt reditum, atq; abiurationem, edidiſſe, & ſua manu conſcripſiſſe faſſus eſt, ſequentes aſſertiones hæreticas, vel erroneas, vt perfectè Catholicas, ſe defenſurum conteſtabatur. Matrimonij ſcilicet rati, & conſumati nexum, ob adulterium, ac alijs etiam cauſis diſſolui poſſe; Conciliumq; Tridentinum ea ſuper re, nihil aliud decreuiſſe, niſi erroneum, aut hæreticum non eſſe, aſſerere, quòd diſſolui non poſſit: ac proindè vt probabile, atq; in libera hominum opinione relinqui: immò, & ſæculi Principes certis de cauſis leges ferre poſſe, quibus rati, & conſumati matrimonij fœdus diſſoluatur. Quos omnes errores Hæreticorum argumentationibus, ac deprauatis expoſitionibus ſcripturarum, Canonum, Conciliorum, ac Patrum, ab iiſdem Hæreticis depromptis, comprobare nitebatur. Cùm itaq; hæc, & alia his ſimilia (quæ ſingula recenſere longum eſſet) ſe dixiſſe, ac tenere reſpondiſſet, cenſuit ſacra Cardinalium Generalium Inquiſitorum Congregatio, adhibendos eſſe in Conſilium, Theologicarum propoſitionum Cenſores, qui coràm Cardinali Cremonenſi congregati, ſumma fide, ac maturitate, rem examinarunt. atq; vnanimi conſenſu, propoſitiones hæreticas eſſe dixerunt.

XXI. Neq; enim obſcura res erat. Tali enim fundamentalium, & non fundamentalium articulorum diſtinctione, Eccleſiæ ſanctæ fundamenta penitus euertebat: dumque temerario auſu, nouam quandam Chriſto, *tunicam non ex lino, & lana.* ſed ex errorum varietate contexere molitur, inconſutilem illam, quam ipſi crucifixores permiſſi non erant ſcindere, impiè lacerabat. Quapropter non ſolùm hæreſim, ſed hæreſum peſſimam, aliarumq; omniũ ſeminarium inferebat. Quidquid vnquàm ſummi Pontifices, quidquid Concilia, quidquid Eccleſia Dei, doctore, & ductore Spiritu Sancto, docuerat, immò tota penè orthodoxa doctrina humanarum opinionum caligini, ac deliramentium mortalium ludibrijs obijciebatur. Quid enim ſolidum, ac firmum reſtabat, cum authoritatem Cõcilijs, cum Apoſtolicæ Sedi controuerſiarum iudicium abrogabat? Nonnè Lutheranis pariter, & Caluinianis, alijſq; recentibus hæreticis diſſipata ſæpè, vndiq; peruius ad vineam Domini demoliendam auditus pandebatur? Nonnè antiquorum ſæculorum, *Feri ſingulares*, cæteriq; ne immanes *Apri de ſylua Tartari* ad eandem depaſcendam reducebantur? *Quis verò ignorat, articulorum Fides* quamuis ratione rei creditæ, alius alio præſtantior, ac prior ſit, eadẽ tñ Fidei firmitate, atq; cõſtãtia, oẽs tenẽdos, oẽr ad ſalutẽ neceſſarios eſſe, cum ab eodem reuelante Deo, Eccleſia iudice, æquè credendi nobis tradantur? Ratio enim formalis, propter quam aſſentimur, diuina authoritas eſt, quæ cum in omnibus reperiatur ab Eccleſia ritè propoſitis, fieri nullo modo poteſt, vt quis Fide diuina, vnum aliquem articulorum credat, ſi alium quemuis reiecerit. Quarè hic optimè dicitur: Quicunque offendit in vno, factus eſt omnium reus. ex quo fit, vt nulla relinquatur libertas, eorum aliquos non credendi, ſiue immutandi, vel vt Hæreticis condeſcendatur, aliquo modo remittendi, aut ſaltem (quod Nouator hic volebat) nouo examini tanquàm de re nondum iudicata, & conſtituta quæſtio inſtitueretur ſubijciendi. Quam ob cauſam S. Baſilius, roganti Imperatoris Valentis Præfecto, vt tempori pareret, & nè tot Eccleſias propter paruam dogmatum ſubtilitatem vexari pateretur, meritò reſpondit: *Qui diuinis innutriti ſunt eloquiis, corrumpere de diuinis dogmatibus, nec vnam quidem ſyllabam patiuntur, ſed pro his ſi contingat, omnes etiam mortis ſpecies amplectuntur.* Et Gelaſius in Epiſtola ad Euphemianum, petente quodam hęretico, vt ſibi condeſcenderet, id eſt, aliquid de religione Catholica, pacis gratia, remitteret, eleganter eius petitionem irriſit: *Cum autem* (inquit) *dicis condeſcendere nos debere vobiſcum, interim iam vos, aut deſcendere, aut deſcendiſſe monſtratis. Vnde (quaſo) vel quò iſta deſcenſio eſt? Vbique ex ſuperiori quodam loco, ad inferiora, quaque depoſitas à Catholica, Apoſtolicaque communione, ad hæreticam, damnatamque prolapſos vos videtis, cognoſcitis, non negatis. & non ſolùm vos infimis iacere delectat, ſed etiam in ſuperiore manentes ſede vultis impelli. Condeſcendere nos vobiſcum inuitatis ad Ima de ſummis; nos conſcendere vos nobiſcum rogamus ad ſumma de imis.* Ita verò hæc veritas Marcum Antonium non latebat, vt contrarium errorem paulò antè ipſemet clariſsimè refutaſſet in illo enim opuſculo, quo ſui reditus ex Anglia conſilium expoſuit pagina 18. hanc ipſam quæſtionem tractat, ac definit his verbis. *Dicent fortaſſe* (Proteſtãtes) *in fundamẽtali Fide, Romanam Eccleſiam non errare, (quod ego quoque aliquandò præſertim verò in conſilio profectionis, & concione Londini habita docere viſus ſum) errare tamen, & in hæreſim prolapſam, in alijs articulis Fidei, qui non ſint fundamentales. Atqui ego primum neſcio, quis ſit articulus veræ Fidei, qui non ſit fundamentalis. Neque enim vnquàm aut ego capere, aut illi mihi explicare potuerunt, quomodò inter articulos Fidei illa admitti debeat diſtinctio, vt aliqui ſint fundamentales, alij ſecus. Ego ſane ſemper omnes, & ſolos articulos, qui verè ſint articuli Fidei, fundamentales cenſui. Errauí tamen, vbi à fundamentalibus, & conſequenter omnes fundamentales à veris articulis multos excluſi, qui & verè ſunt articuli Fidei, neque vllo modo ſine hæreſi abnegandi vt cuiq; non ſint ex illis partes de Trinitate Incarnatione, Neceſſitate Gratiæ, Baptiſmo in nomine Trinitatis eſſe, vt ſunt Sacramenta, Iuſtificatio, Operum neceſſitas, merita Indulgentia, & reliqua, quæ ſuperius vt iam in Eccleſia definita*

Deuteron. 22.

Omnibus Fidei articulis, eadẽ Fide credendum.

Pſal. 79.

Theodoret h. 4. c. 17. Hiſtoriarũ Eccleſiaſt.

cōmemoraui, quia non minus ad fidē pertinent, quàm illa ſi quidē qui Deum fallacem putat eſſe in vno articulo quocunque, is fallacem neceſſe eſt ipſum agnoſcat in reliquis omnibus. Commemorauerat autem ſuprà pagina 11. & 12. implicitam Fidem, vnitatem Eccleſiæ ab vno capite viſibili Romano Pontifice Chriſti in terris Vicario, Miſſæ verū ſacrificium, & ceremonias, tranſubſtantiationem, Confeſſionem auricularem, cum Sacramentali abſolutione, Purgatorium, Sanctorum inuocationem, imaginum ſacrarum, & Reliquiarum cultum, aliaque, quorum contrarias aſſertiones quas antè tenuerat, ac dogmatizauerat, deteſtatus pagina. 2. ait. *Hi & ſimiles errores, ac manifeſtæ hæreſes non tàm meæ, & nouæ, quàm antiquorum, & recentium Hæreticorum, eorumque fabulationes, ac deliramenta à Sancta Eccleſia Catholicà in pluribus ſacroſanctis Concilijs vniuerſalibus perpetuò damnata; ſcopuli ſunt miſerabiles, ad quos qui accedunt, lachrymabile patiuntur Fidei, & ſalutis æternæ naufragium; idèoque ab illis quàm longiſſimè poſſum, recedo. Ac nè ad eos exitium vltimum paterer in Anglia, fuit mihi ab ea omninò diſcedendum, & ad Romanam Eccleſiam, verum Catholicorum portum redeundum.* Pagina verò. 33. apertè fatetur, fieri nullo modo poſſe, vt vnio, quam antea ſibi facilem viſam ait, conſequatur, niſi Angli Proteſtantes, & hæreſes omnes, atq; Hæreticos deteſtentur, & cum Catholica Eccleſia Romana rectè ſentiant, eiq; perfectâ charitate coniungantur.

Quòd verò ad Concilia attinet ait pagina 12 *Concilia œcumenica poſteriora ſumma in Eccleſia Catholica authoritatis nauſeabundus contempſi ſæpius, Florentinum præſertim, & Tridentinum, non nunquam etiam, & Conſtantienſe; Immo meâ operâ factum eſt, vt Hiſtoria quadam Concilij Tridentini in lucem prodiret, cuius ego Hiſtoriæ fidem certam nullam haberem, imò quæ ſit meritò ſuſpecta impoſturæ. In his quoque me plurimùm erraſſe fateor. Horum enim Conciliorum ſaluberrima decreta omnia, plena fide Catholicis omnibus amplectenda eſſe affirmo* Denique ſub finem opuſculi, Eccleſiæ Romanæ authoritatem multis profitetur, atque commendat; vt planè inexcuſabilem ſeſe reddiderit, qui agnitam veritatem, & paulò antè conteſtatam; adeò nequiter, ac perfidè ſemel, atque iterùm prodiderit, etiam in horrendam incidiſſe videretur ſententiam

Heb.10. intonantis Apoſtoli. *Voluntariè enim peccantibus nobis poſt acceptam notitiam veritatis iam non relinquitur pro peccatis hoſtia.* Verùm tamen miſericordia Dei (vt ſperare licet) præſtabilem etiam hic ſeſe ſuper malitia præbuit. Etenim pòſt ſacrorum Cenſorum ſententiam, qua ſicut dictum eſt, ſine vlla dubitatione, & communi

Ad Rō.15. omnium conſenſu, propoſitiones illas damnauerat, cum vehemens prætereà ſuſpicio ſuboriretur, nè ſimulatè abiuraſſet, & adhuc duritiam ſuam, & impœnitens cor gereret, eoque magis, quod in memorato concordiæ Tractatu præmonuerat vt ſi Romæ vnquàm cogeretur tanquàm errores eiurare articulos illis contrarios, quos indifferentes vocauit conniuentiæ daretur; cùm de re ad ſalutem minimè neceſſaria ageretur, his de cauſis interrogatus, perſiſtere nè vellet in dictis hæreſibus, abnuit; & earum ſe pœnitere, paratumque eſſe, quatenus hæreſes ſibi à Sede Apoſtolica declarabantur, ad eas deteſtandas, ac abiurandas, ſubiunxit. Quo in ſtatu eum res eſſet, iamque & induciæ ad ſeſe defendendum datæ, ac ſimul exhibitus proceſſus eſſet, dum Patronū, quē elegerat, cōſulit, graui morbo corripitur.

XXII. *Incidit in morbū. & Pontificia liberalitate omnia abunde illi ſuppeditātur.*

In hoc porrò morbo, ſummi Pontificis bonitas mirabiliter enituit, cuius expreſſo imperio nihil ægrotanti defuit, quod in propria, domo, ac inter ſanguine coniunctiſſimos, locupletiſſimus quiſq; deſiderare potuiſſet. Illicò acceſſiti peritiſſimi Medici; & quæcunque ab ijs alimenta, & remedia præſcribebantur, dicto citius erant in promptu. ſed ità ingraueſcente morbo, vt medici de vita diffiderent, præſertim cum anni tempeſtas, & grauis ſex & ſexaginta annorum ætas accederet, idem Cardinalis Cremonenſis, ſingulari humanitate, & charitate eum inuiſens, religioſeque, ac doctè ipſius erroribus ob oculos poſitis, ad illos abominandos, ac non Pœnitentiæ Sacramento delendos hortatus eſt. Quapropter coràm ipſomet Cardinali, alijſq; ſacræ Inquiſitionis officialibus, quas confeſſus fuerat hæreſes, cęteraſq; omnes, verbo abiurauit, editiſq; pœnitentię ſignis, perceptiſq; Sacramentis, allegato etiam ad Sanctiſſimum Dominum, qui ſuis verbis ei gratias ageret, quòd *preſſura carceris occaſionem ſibi præbuiſſet ſerio cogitandi de animæ ſalute, & lucem aſpiciendi, quam anteà ob cæcatus nō viderat, ac proindè ſe ei debere, quod per Dei miſericordiam cum bona ſpe decederet*, migrauit è vita. Corpus ad quaslibet calūnias repellendas corā diuerſarū nationū excellētiſſimis Medicis exēterati placuit, qui oēs ipſo, atq; inteſtinis diligēter inſpectis, illū naturali ægrotatione deceſſiſſe cōcordes aſſeuerarunt. *Moritur tandem.*

XXIII. *Cadauer eius ſeruatur in ſepulcrū ad finem vſq; proceſſus.*

Quoniam verò Hæretici relapſi, & ad pœnitentiam vtcunq; conuerſi, iudicium non abſoluitur, ſed contrà eius memoriam proceditur; depoſitum fuit eius cadauer vſq; ad exitum iudicij, ac per edictum publicum citati fuerunt, nominatim quatuor ex eius conſanguineis, qui tunc fortè Romæ erant: cæteriq; omnes ſua id intereſſe, quauis ratione putantes, ad defendendam prædicti Marci Antonij memoriam, & cum præfati quatuor propinqui ſe, illam nolle defendere declaraſſent aliorum verò nullus comparuiſſet, fuerunt ab ipſo ſacro Tribunali electi idonei defenſores, qui diligenter inſpecto proceſſu, nihil ſibi ſuppetere retulerunt, quo dictā memoriā tueri iure poſſent, cū ex ipſius Marci Antonij cōfeſſionibus, illum hæreticū relapsū clariſſimè deprehendiſſent. Cæterum vt planè ſecundū leges, & qua par erat maturitate ad ſententiam veniretur, ſæpiùs coràm ſummo Pontifice, & Cardinalibus contrà hæreticam perfidiam Generalibus Inquiſitoribus, aſcitis in conſilium Theologis, Iuriſque peritis, negotium propoſitum, ac ſubtiliſſimè examinatum fuit ac tandem viſum eſt ſapientiſſimis viris, iuſtam legum ſeueritatem, nulla in parte mitigandam, ſed omnes in mortui memoriam corpus, & bona, pœnas exequendas, quæ in viuum irrogandæ fuiſſent Et quidem rectiſſimè. Quam enim pernicioſi erat crimen exempli: tàm ſalutare in aduerſiones grauitate exemplum edi oportebat, & quam benignam, quàm miſericordem, quàm mitem Apoſtolica Sedes, ſe huic homini præſtitit, quem dum ea animo rediiſſe exiſtimare potuit, paterna charitate recepit: veniaque libentiſsimè ac promptiſsimè donauit, iam grauem, tàm iuſtam, tàm ſeueram ſe exhibere neceſſe erat: cum ea nouo lapſu conuiciſſet, immò ex propria eius confeſsione manifeſtè compeiſſet, illum ad nos fictè reuerſum: vt vniuerſi ſcilicet intelligerent eam, & cumulate Humilibus dare gratiam *& retribuere abundanter facientibus ſuperbiam.* Hoc vero

Iac. 4. 1. Petri 5.

iudicium cunctis Catholicis in primiſque Regibus, ac Principibus, quos, vt loquitur magnus Leo, Epiſtola 9, *Pro integritate fidei Catholicæ conuenit eſſe ſolicitos*, probatum iri certo ſcimus: Illis vero, qui ſecus ab orthodoxa Religione ſētiūt, Obſtruere ora, ad criminationes poſſe non dubitamus: quibus interim Deum enixè precamur, vt agnoſcendi, atque amplectendi veritatem mentem concedat. Pſal. 30

XXIV *Quibus Cremonis proceſſus M. Antonij lectus fuerit.*

Prædicto igitur capto conſilio, dies vigeſima prima Decembris, Anno ſalutis Milleſimo Sexcenteſimo vigeſimo quarto, quæ dies Thomæ Apoſtolo ſacra eſt, non ſine occulta Dei diſpoſitione, ſententiæ pronunciandæ deſtinata fuit: vt qua die in Eccleſia, illius memoria celebratur: illius memoria contra damnaretur, qui fœdiſſimā cōfuſionē in Chriſti Eccleſiā inducere tētauit; dūq; ille honoratur, qui in magiſtro, vulnera attrectando carnis, *Sanauit in nobis vulnera infidelitatis*, dehoneſtaretur, iſte, qui in domino diuinitatis myſteria detractando, ſeipſum & alios perfidiæ vlcere

contaminauit. Dicta igitur die illuceſcente, tanta ad Beatæ Mariæ ſuper Mineruam, (ibi enim edi ſolent huiuſmodi religionis ſpectacula) multitudo ſe contulit, vt non ſolùm occludendæ, ſed etiam viris armatis fores muniendæ fuerint, atque antè Eccleſiam, cunctiſque vijs oppletis; vix ipſis Cardinalibus patuerit acceſſus. Alueus, ſeu media nauis Eccleſiæ, à prima ad quartam columnam ſepta erat vndique firma coaſſatione, ſuprà ſtaturam procerioris hominis. A ſuperiore, ac inferiore parte erant ianuæ, quæ ab Heluetijs cuſtodiebantur. A lateribus verò tabulata à ſummo ad imum ità protendebantur, vt Purpuratorum, aliorumque Procerum ſubſellia, plurimoſque aulicos, ac nobiles viros ſtantes, & ſedentes commodè caperent. A dextra in ingreſſu præſidebat ſacer Senatus, à læua inferiores ſanctæ Inquiſitionis miniſtri, ac vrbis Præfectus, eiuſq; officiales conſidebant. Antè ſuggeſtum conſpiciebatur imago coloribus expreſſa Marci Antonij, induti nigra domeſtica veſte, pileolumque Clericalem in manu habentis, vnà cum nominis cognominis, ac olim per eum geſtæ dignitatis Archiepiſcopalis inſcriptione, nec non capſa lignea, pice delibuta, in qua eius cadauer incluſum erat. Reliquum verò templum ciuibus, ac exteris omnis generis erat repletum: licèt enim ſemper ſit maximus conuenarum ad vrbem concurſus, augebatur tamen eo tempore, eorum multitudine qui *ex omni natione, quæ ſub cælo eſt.* appetente anno Iubilei, ſacrarum portarum apertioni interfuturi confluxerant.

Act. 2.

XXIV. *Cadauer eius vnà cum effigie igni adiudicantur.*

His igitur paratis, Clericus quidam in ſuggeſtum conſcendit, & canora voce, quæ per omnes ampli templi partes diffundebatur, vulgari ſermone, (vt rudes quoque intelligerent) proceſſus epitomen, ſententiamque perlegit, qua Cardinales Inquiſitores Generales ad id à ſummo Pontifice ſpeciatim deputati, pronuntiarunt, Marcum Antonium, vti relapſum in hæreſim, contraxiſſe omnes cenſuras, & pænas à ſacris Canonibus, & Pontificijs conſtitutionibus Hæreticis relapſis impoſitas, ipſumque omnibus honoribus, prærogatiuis, ac dignitatibus Eccleſiaſticis ſpoliatum fuiſſe declararunt, eius memoriam damnarũt, atque ex foro Eccleſiaſtico eiecerunt; eius Cadauer, & effigiem in poteſtatem Vrbis Præfecti tradiderunt, ad debitas pænas in illa, iuxtà Eccleſiæ regulam, & praxim exequendas. Ac denique impia, ac hæretica eius ſcripta publicè comburi iuſſerunt, ac bona fiſco ſanctæ Inquiſitiones adiudicata eſſe declararunt. Mirum autem dictu eſt, quanta attentione, ac ſilentio omnia audita fuerint, quantuſque omnium plauſus extiterit, probantibus, & gratulantibus vniuerſis, eum, qui conſtitutus in Eccleſia cuſtos ouium, magiſter veritatis, ac Religionis exemplar, per indigniſſimam, ſummamq; perfidiam, proditor gregis, doctor mendacii, ac documentum impietatis euaſerat, talem ſubiiſſe pænam, qua ſi minus æquari, ſaltem aliqua ex parte ſarciri poſſet damnum, quod peſſimo exemplo Eccleſiæ intuliſſet.

XXV. *Et comburuntur à miniſtris Iuſtitiæ.*

Sententia ergo prolata, Præfecti Vrbis, miniſtri, Cadauer, imaginem, & ſcripta prædicta in plauſtrum coniecta, in aciem, quam vocant Campi Floræ numeroſa proſequente turba, pertulerunt: ibique cadauer, vt erat adhuc cohærens membris, & compaginarum, extractum è capſa vſque ad extremum pectus, fuit frequentiſſimo populo ex alto circũcircà oſtenſum, ac poſteà vna cum effigie, ad ſcripturarum faſce in rogum ad id paratum, deiectum, & concrematum, *Iuſtiſſimo planè Dei iudicio, qui veterum zelotum legis exemplo docuit, Religionis deſertorum oſſa, de ſepulchris auferenda.* Hic finis eius, qui tantum ſe extulit aduersũs ſcientiam Dei, finis Pſeudo apoſtolis, *qui ſunt operarij ſubdoli, & miniſtri Sathanæ,* præparatus. Deus quippè, qui reddit vnicuiq; ſecundum eius opera ijs, qui ſunt ex contentione, & non acquieſcunt veritati, credunt autem iniquitati iram, & indignationem rependit. Væ autem illi, cui merces laborum eſt ira, & indignatio. Iraſcens enim Dominus cuiquam propter eius improba ſtudia, *ſuccendit quodammodo ignem, & deuorat vniuerſa,* ſic namq; clamat per Vatem. *Egrediatur vt ignis indignatio mea, & ſuccendatur, & non ſit, qui extinguat propter malitiam ſtudiorum veſtrorum. Et rurſus. Viſitabo ſuper vos iuxta fructum ſtudiorum veſtrorum, & ſuccendam ignem & deuorabit omnia.* Vtinam quem ignis conſumpſit in terris, flamma non vrat in Inferis, & qui nobiſcum manens receſſit de via *& ſcandalizauit plurimos in lege,* à nobis in vera pænitentia diſcedens, ad cœlum acceſſerit, & *Gaudium attulerit coram Angelis Dei.*

3. Reg. 13. & 4. Reg. 23.
2. Cor. 11.
Ad Rom. 2. 6. 8.
Ier. 21.
Ier. 21.
Malach. 2
Luc. 15.

Sed nos ad Sixtum reuertamur.

XXVI. *Genuenſium votis, & petitionibus annuit Sixtus PP.*

Eodem anno 1479. Princeps, Senatus, Populuſque Genuenſis, ad Sixtum Pontificem legationem decreuit, quo immunitates, & priuilegia, temporum iniuria nonnihil intermiſſa, & labefactata iterum Reipub. pro veteri inſtituto, & more reſtruerentur. Quod quidem ab eodem Papa citrà magnam aliquam difficultatem impetratum eſt. & quo magis ipſe Rempub. ſibi deuinciret, Paulum Fulgoſium vrbis Antiſtitem in purpuratorum Collegium anni conſequentis initio cooptauit. *Petrus Bizarrus hiſt. Genuen. lib. 15.*

XXVII. *Item Roſarii Sodalitatem approbat.*

Hoc ipſo anno, Franciſcus, & Maria Duces Britanniæ, Sixto Pontifici ſupplices fuerunt, vt Sodalitatem, & deuotionem SS. Roſarij, in eorum dominijs feliciſſimè propagatam, ſed obtrectatorum Theonina maledicentia violatam, tueretur, atque approbaret. Sixtus ergo pro eis ita reſcripſit.

Sixtus Epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam.

Ea, quæ ex Fidelium deuotione, ad Dei Omnipotentis, & Glorioſæ Virginis Mariæ laudem, & gloriam piè ordinata ſunt, vt firma permaneant, noſtræ approbationis robore ſolidamus, ac Fideles ipſos ad deuotionis opera exercenda Indulgentijs, ac remiſſionibus inuitamus, vt inde reddãtur gratiæ diuinæ aptiores; maximè cum Catholicorum Principum id expoſcit deuotio, & hoc conſpicimus in Domino ſalubriter expedire. Sanè pro parte dilecti filii, nobilis viri. Franciſci Ducis Britanniæ, & dilectæ in Chriſto filiæ, nobilis mulieris Margaritæ, eius conthoralis, Duciſſæ Britanniæ nobis fuit nuper propoſitum, quòd in Ducatu Britanniæ, & pluribus aliis locis, creſcente fidelium deuotione, ab aliquo tempore citrà inuentus eſt certus modus, ſeu ritus orandi pius, & deuotus, qui etiam antiquis temporibus à Chriſti fidelibus, in diuerſis mundi partibus obſeruatur, videlicet, quòd quilibet volens eo modo orare, dicit qualibet die, ad honorem Dei, & Beatiſſimæ Virginis Mariæ, & contrà imminentia mundi pericula, toties ſalutationem Angelicam, Aue Maria, quot ſunt Pſalmi in Pſalterio Dauidico, videlicet centies & quinquageſies, ſingulis decem ſalutationibus huiuſmodi Orationem Dominicam ſimiliter proponendo: & iſte ritus, ſiue modus orandi, Pſalterium Beatæ Virginis Mariæ vulgariter nuncupatur. Vnde Dux & Duciſſa præfati propter ſingularem, & ſinceram, quam ad B. Virginem gerunt deuotionem, cupiunt ritum, ſiue modum orandi prædictum, ad obſtruendum ora aliquorum detrahentium, per Sedem Apoſtolicam approbari. Quarè parte Ducis, & Duciſſæ, & aliorum Fidelium plurimorum nobis fuit humiliter ſupplicatum quatenùs ritum, ſiue modum huiuſmodi orãdi approbare, aliaq; ſuper præmiſſis opportunè prouidere de benignitate Apoſtolica dignaremur. Nos igitur tã Ducis, quàm Duciſſæ, quã aliorũ Fidelium piã deuotionẽ plurimùm in Domino commendantes, huiuſmodi ſupplicationibus inclinati, præfatum Pſalterium, auctoritate Apoſtolica, tenore præſentium approbamus, illumque tolerandum fore, ac cunctis Fidelibus eo modo orare decernimus, & declaramus. & vt omnes & ſinguli Chriſti fideles, ad deuotionis opera, & prædictũ modum orandi eò feruentius inducantur, quo exinde facilius animarũ ſuarum ſalutẽ conſequi ſperauerint, vniuerſis, & ſingulis Chriſti fidelib⁹, præfato modo orare volentibus, vbilibet exiſtentibus, præſentibus, & futuris, pro qualibet vice, qua ſic, vt præmittitur, orauerint, pro qualibet Quinquagena præfati Pſalterij, quinque

annos, & totidem Quadragenas Indulgentiarum miſericorditer in Domino relaxamus: præſentibus perpetuis futuris temporibus duraturis. Non obſtantibus Conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, cæteriſque contrarijs quibuſcumque. Nulli ergo &c. Datum Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ M. CCCC. LXXIX. Idibus Maij. Pontif. noſtri anno octauo.

XXVIII *Ad Sixti PP. exemplum S. R. E. Cardd. Sodalitati Roſarij indulgentias largiuntur.* Ad exemplum Pontificis, Cardinales quoq; S. R. Eccleſiæ, eidem Sodalitati SS. Roſarij apud Colonienſes Prædicatores inſtitutæ, theſauros ſpirituales, pro ſua facultate, liberaliter largiti ſunt, dato iſto diplomate.

Guillelmus Oſtienſis, Rodericus Portuenſis, Angelus Praneſten. Oliuerius Albanen. Iacobus Tuſculan. Epiſcopi; Marcus tituli S. Marci, Iulianus tit. S. Petri ad vincula, Hieronymus tit. S. Balbinæ, Stephanus tit. S. Mariæ in tranſ-Tyberim, alias tit. S. Sabinæ, Ioannes tit. S. Praxedis, Antonius Iacobus tit. S. Clementis, Ioannes Baptiſta tit. S. Cæciliæ, Philibertus tit. SS. Ioannis & Pauli, Ioannes Michael tit. S. Marcelli, Petrus tit. S. Nicolai ad imagines, Diaconus tit. S. Vitali, Presbyteri: Franciſcus tit. S. Mariæ Nouæ, & Theodorus S. Theodori, Diaconi, Cardinales, vniuerſis Chriſti fidelibus ſalutem in Domino ſempiternam.

Glorioſus, & excelſus Dominus, qui ſua mundum ineffabili illuminat claritate, pia vota fidelium de ipſius clementiſſima maieſtate ſperantium, tunc præcipuè benigno fauore proſequitur, cùm deuota ipſorum humilitas ſanctorum precibus, & meritis adiuuatur. Cupientes igitur, vt altare B. MARIÆ Virginis ſitum in Eccleſia Conuentus Fratrum Prædicatorum Colonien. ad quod quædam Notabilis Confraternitas Beatæ Mariæ de Roſario vulgariter nuncupata, fore dignoſcitur inſtituta, congruis frequentetur honoribus, & à Chriſti fidelibus iugiter veneretur, conſeruetur, & manuteneatur, nec non luminaribus libris, calicibus, & alijs ornamentis Eccleſiaſticis decoretur, & muniatur, ac in eo cultus augeatur diuinus; vtque ipſi Chriſti fideles eò libentius deuotionis cauſa confluant ad illud, & ad manutentionem, munitionem, & alia præmiſſa manus eorum adiutrices promptius porrigant, quò ex hoc ibidem dono cœleſtis gratiæ vberius conſpexerint ſe refectos: etiam Nobis in Chriſto dilecti Magiſtri Iacobi Sprenger, Prioris S. Dominici Conuentus, nec non & S. Theologiæ profeſſoris ſupplicationibus ſuper hoc inclinati, de Omnipotentis Dei miſericordia, ac Beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum eius authoritate conſ. omnibus, & ſingulis, vtriuſque ſexus Chriſti fidelibus, verè pænitentibus, & confeſſis, qui in quatuor, quibus Anniuerſaria defunctorum dictæ Confraternitatis in præfata Eccleſia annuatim celebrantur, videlicet vno, infra Aſſumptionis, altero infra Natiuitatis, reliquo infra Purificationis præfatæ B. Virginis, quinto infra Annunciationis Dominicæ feſtiuitatum Octauas: nec non in Dedicationis præfati altaris diebus, & feſtiuitatibus, à primis veſperis, vſque ad ſecundas incluſiuè, altare prædictum deuotè viſitauerint annuatim, & ad manutentionem, conſeruationem, munitionem, aliaque præmiſſa manus porrexerint adiutrices, Nos Cardinales præfati, in ſingulis feſtiuitatibus, & diebus ſupradictis, quibus id fecerint, centum dies de iniunctis pœnitentijs miſericorditer in Domino relaxamus, & quilibet noſtrum per ſe relaxat. Præſentibus perpetuis futuris temporibus duraturis. In quorum fidem præmiſſorum præſentes litteras fieri fecimus, & noſtrorum ſigillorum appenſionibus communiri. Datum Romæ in domibus noſtrarum Reſidentiarum ſolitarum Anno Domini M. CCCC. LXX. IX. die XXIX. Maij. Pontificatus SS. D. Noſtri Domini, Sixti Papæ IIII. anno VIII. Copenſtein. lib. 3. de Fraternit. Roſarij.

XXIX. *Sixtus PP Eccleſiam Rigenſem cuidam confert.* Eodem ipſo anno Sixtus Pontifex Eccleſiam Rigenſem in Liuonia, cuidam, authoritate Apoſtolica contulit. Rem hoc modo contigiſſe Krantzius narrabat. Per idem tempus in Liuonia à Fratribus Ordinis Theutonicorū, cōtrouerſia excitarur, Archiepiſcopo Rigenſi Syluestro, eiuſdē Ordinis participi. Ante quidem Magiſtri Cancellarius hic erat; nunc eius prouectione in eum gradum euectus, vt eſſet caput prouinciæ; Obnoxius Ordini putabatur, vt viciſſim illi ad nutum obſequeretur. Sed quum honorem Eccleſiæ tuetatus, non ſatis per omnia gratificaretur Magiſtro, ille oblitus, quòd Archiepiſcopus eſſet, hoc ſolum quod Frater Ordinis foret, intuebatur, captum tenuit in arce propria ſub cuſtodia Magiſter Pontificem. Nam vergentem in ſenium, & iam decrepito proximum deſipere dicebat, neque Ordinis, neque Eccleſiæ res pro dignitate gerere. Interdicitur ob eam rem ſacris per omnem diœceſim. Nihil hoc mouit Fratres; qui de capiendis in poteſtatem Eccleſiæ arcibus intenti circumferebantur. Ferunt, in arce Koggenhuſen firmiſſima (quam ingreſſus Magiſter, Archiepiſcopum vinciri iuſſit) reperta Eccleſiæ priuilegia, & multas literas ab Ordine, & ab alijs Prælatis datas Eccleſiæ, tum ibi per Magiſtrum concrematas. Magno ex hinc bello diœceſis Rigenſis concuſſa eſt: ciuitas ipſa pro Eccleſia ſe oppoſuit Ordini: & magnis animis potius, quàm viribus, arcem Eccleſiæ, quam iam tenebat Magiſter oppugnauit, vt ex manibus Ordinis recuperaret. In eo rerum turbine mortuo Syluestro, Capitulares alium elegerunt Archiepiſcopum. Sed erat vir primarius, & doctus in vrbe Roma, Ordinis dicti Procurator, qui Eccleſiam à Sixto Pontifice impetrauit. Non repugnarunt partes, tam Eccleſiæ, quàm Ordinis, quòd ſperarent ambæ ſuum in eo Prælatum inuenire. Nam habuit Eccleſia nonnullos Romæ, qui auribus noui Archiepiſcopi rem omnem detegerent; vt facilè fiderent, qui pro Eccleſia ſtabant, illum Eccleſiæ minimè defuturum: & quum eſſet Ordinis in vrbe Procurator, illi quoq; commendatus erat, vt benè de illo ſperaret. vtriſque ergo viſus eſt idoneus, qui pacem rebus daret. Erat autem iam antè minoris in Italia Eccleſiæ Epiſcopus, quam facilè dimiſit, quum hanc Archiepiſcopalem accepiſſet. *Krantzius Vandaliæ lib. 13. c. 16.*

XXX. *Ioannes Aragoniæ Rex decūbit grauiter & Ferdinandū filiū per litteras cōſolatur.* Hoc anno, ad XIIII. Calend. Februarij, die Martis Ioannem Aragonum & Siciliæ Regem, quatuor & octuaginta annos natum mors oppreſſit. Digna ſunt, quæ de eius tranſitu narrabat Marineus Siculus, vt à viuis Principibus legantur. Omnibus confectis, & extinctis bellis, reliquum vitæ ſuæ tempus Barcinone trāſigebat. Vbi demū labore, ſenioq; penè cōſūptus, vitali iam deficiente virtute, febre defatigari capit. Cum igitur lecto triduò decubuiſſet, vt erat homo ſemper cautus & prudens, iam ſe moriturum cognoſcens, accerſito animæ medico, de omnibus vitæ exactæ noxis, Chriſtianorum more gemens, & magno cum dolore confeſſus eſt. Allatum mox Sacramentum quod auidiſſimè petiuerat, lachrymabundus deuotiſſimè recepit. vbi verò animæ saluti conſuluit, teſtamentū deinde condidit, & Ferdinandū filiū, hæredē, ſucceſſoreq; legitimū inſtituit. Ad quē in Caſtella tunc commorantem nūcios, & hanc miſit epiſtolam. *Satis me, diuque vixiſſe cognoſco, Ferdinande fili chariſſime, & ideò, quoniam & diutius, &, vt opinor, bene, & cum honore vixerim, magnas immortali Deo gratias ago. Nunc autem iam tempus eſt vt naturæ debitum perſoluam, cui ego iam citatus, quoniam ſic neceſſe eſt, parare minimè recuſo. Arbitror itaque me propediem ab hac vita mortali diſceſſurum. Continua ſiquidem febre quinque dierum meum penè defatigatum corpus, & ætate confectum, in horas magis debilitari ſentio, & cum ſpe vita ſimul deficere. Quapropter, vbi noſtrorum maiorum more, & Chriſtianæ religionis inſtituto diuinis, & humanis rebus ſatisfeci, mihi æquum atque perneceſſarium viſum eſt, vt te, quem priuſquā diſcedam, videre non potero, de valetudine mea, vel emigratione potiùs per litteras, & nuncios certiorem facerem. Mitto igitur tibi, ſimul, & Iſabellæ tuæ præſtantiſſimæ coniugi ſalutem, & paternam benedictionem. & quia de rebus à me nuper inſtitutis, quid tu Ferdinande fili pro noſtra, & aliorum ſalute ſis facturus, ex teſtamento noſtro planè omnia cognoſces, hac epiſtola vos (nam tecum etiam Iſabella filia chariſſima loquor) pro meo erga vos amore, & item pro veſtra in me pietate, moneo, rogo, & obteſtor, vt omnibus rebus humanis DIVINAS anteponatis. Nihil vobis vnquam ſit cha-*

rius Dei cultu, nihil virtute præſtantius. Nihil præterea ſine bonorum virorum conſilio faciatis. Mementote quæſo ſemper iſtius noſtræ monitionis, quæ vos ab amore paterno miſſa profectò numquam fallet. Ego vobis & labores, & æmulos non defuturos proſpicio. Sed vos, ſi meis monitis parueritis, nullis vnquam victi aduerſariis cedetis, nullis defatigati laboribus ſuccumbetis. Equites inſuper vobis, & populos omnes veſtri Principatus, & Regiam demum dignitatẽ plurimum commendo. Valete, & abſentiã noſtram ferrote moderatè.

XXXI. *Eccleſiaſticis Sacramentis munitus, obdormit in Domino.*

Cùm his litteris, nuncius ad Ferdinandum filium miſſis, omnes, qui aderant, quoniam triſtitiam quandam præ ſe ferre videbantur, conſolari cæpit, vt vim neceſſitatis æquo animo ferrent, omnibus moriendum eſſe dicens. neque tamen eos mori poſſe; qui bene vixiſſent. Bonis hominibus, & virtutem colentibus, auxilium diuinum non defuturum; quod ſibi multis in rerum, & fortunæ varietatibus numquam defuiſſet. Hæc cùm dixiſſet, remotis omnibus contẽplationi deditus, aliquamdiù conquieuit. Mox autem vbi vitæ, ſpei minus habere cæpit, admiſſos Equites & familiares perhumanè ſingulos amplexatus, ſuppliciter ab omnibus veniam petiuit, ſi quem fortè grauius offendiſſet, ſi cui non pro meritis ſatisfeciſſet. Interea medici, quò diutiùs eius mortẽ differrent, ex margaritis, & auro, cæteriſq; gemmis admodũ pretioſis, & ſimul contritis confectos cibos ei propinabãt. Quibus aliquanto ſuffulſus, tamdiu vitam produxit, donec quæ voluit, effecit, dixitque omnia. Nullum doloris ſignum, nullam mentis perturbationem, nullum denique mortis metum præſeferens, ſed aduerſus eam fortis & conſtans, omnium præteritarum rerum memor, & præſentes diligenter inſtituit, & de futuris prudenter, religioſeque conſuluit. Pridie verò quam naturæ ſatisfaceret, cum ſe grauius affici ſenſiſſet, extremum Eccleſię petijt olei Sacramentum. Hoc ſolẽniter perunctus, laborantis, & iam demigrãtis animæ ſpiritum magno labore ducens, à Sacerdotibus Euangelicam lectionem recitari, qua Chriſti cruciatus referuntur, obſecrauit, & pænitentiarum Pſalmos. His orantibus dum aures præberet attentiores, ſubito, nimioque languore defeſſus penè conciderat, adeo vt concluſis iam luminibus & manibus frigidis à nonnullis animam efflaſſe crederetur. Verum mox reſpirans, & recluſis oculis omnes qui aderant ſuſpiciens; *O vanas* inquit, *hominum cogitationes. O miſeros omnes qui ad Principatus aſpirant qui, diuitias, opes, & nimios honores affectant. O felicem pauperum conditionem, & illorum ſecuram vitam atque beatam, qui panem commedunt cum ſudore vultus ſui, qui viuunt labore manuum ſuarum. Nam mihi miſero, quid regnum, quid honores, quid obſequia plurimorum contulerunt? Quid? Labores ſcilicet magnos, & multa corporis, & animæ pericula: nec vnquam ætate tam longa potui mihi dies aliquos videre bonos. O me miſerum & infelicem, qui tam ſero fallacem mundum cognoſco! qui vitam certè vixiſſem meliorẽ, ſi nõ Rex ſed pauper agri cultor fuiſſem.* Hæc magno cũ animi dolore ferebat, Alphõſi fratris, vt arbitror recordatus atq; ſecutus exemplum, qui Neapoli olim moriẽs eadem protuliſſe verba memoratur. Cæterum cum hæc dixiſſet, imaginem Crucifixi quæ iuxta eum erat defixis oculis intuens; *O Conditor*, ait, *mundi Deus omnipotens, & hominum pientiſſime redemptor, parce mihi indigniſſimo ſeruo tuo; miſerere mei clementiſſime* IESV, *& à peccatis meis auerte faciem tuam, non meis meritis, quæ nulla ſunt, ſed illa tua ineffabili pietate atque miſericordia, qua motus vt homines à morte redimeres, crucis mortem ſubire voluiſti.* Hæc locutus, voce iam deficiente Chriſti patibulum ſæpius oſculatus expirauit. Funus maximis honoribus, & ingenti ſolemnitate celebratum eſt; ſed multo maiore omnium mærore, atque fletu deploratum, tota Ciuitate, ſummo dolore concuſſa, adeo vt mæſtiſſimis lamentis quæque Barcinone domus funeſtata videretur. Vbique namque luctus, vbique gemitus, vbique denique miſerabilis fletus audiebatur. Cum primum egit animam, præter multas hominum quærelas, & vberrimos fletus, venaticos etiam canes, quibus perſequi feras conſueuerat, triſtes vlulatus emittentes mirabiliter fleuiſſe, complures viri nobiles affirmarunt. Aragones præterea omnes Cathalani, Siculi, Valentini, vexilla magno gemitu per terram trahentes, in ſignum magni doloris etiam clypeos confregerunt. Produxerunt homines ad triginta vſque annos ingentes lamentationes à morte Ioannis Regis conceptas. Peractis exequijs, defuncti corpus pretioſis vnguentis balſamoque perunctum, ex Barcinone magnus Sacerdotũ numerus, & ingẽs nobiliũ multitudo Populetum detulerunt, ibiq; ex teſtamẽto condiderunt. *Lucius Marineus Siculus de rebus Hiſp. lib.* 18.

Defunctus magna cũ pompa ſepelitur.

XXXII. *Idem Rex Ioannes deſcribitur.*

Fuit Ioannes vegeto ſemper corpore, & belli, ac venationis laboribus pari, animo viuido, magnitudine, & varietate rerũ geſtarum, ac diuturnitate imperij magnis Regibus exæquandus. Extremã ætatẽ ſugillauit amoribus puellæ, cui Franciſcæ Roſæ nomen fuit, forma conſpicua, libidinis auidus magis quam potens. In teſtamento, tum multa piè, & prudenter, tum duo templa ſanctitatis opinione celeberrima, in domicilium Hieronymiani Ordinis conformari mandauit; Diuæ Engratiæ, Cæſarauguſtæ vnum vrbis muro coniunctum; in Catalaunis alterum, cui Diuæ Mariæ Belpuchiæ eſt appellatio. vtrumque filius præſtitit. *Mariana lib.* 24. c. 18. Fuit Princeps hic Chriſtianæ religionis longe omnium ſtudioſiſſimus. Quotidie ſacris intererat. Diuorum omnium, ac Deiparæ præſertim Virginis ſacra ſtata, caſtè, ac ieiunio; Quadrageſimam præterea à vigeſimo ætatis anno, ad ſeptuageſimum vſque, ieiunio, & carnis abſtinentia celebrabat. Feſtos dies, ac Dei cultum reuereri ab omnibus inuiolabili lege ſanciuit. A Sarracenis imperio ſubiectis, Mahometi nomen inuocari vetuit: indignum, ac ſacrilegum propè facinus exiſtimans, in Chriſtianorum principatu hominis perditiſſimi falſum numen venerationi eſſe. Chriſti corpus, cum per vicos, & in feſto ſuo die, & alias item (vt fit) deferebatur, non modo à Chriſtianis, verum à Iudæis quoque, & Sarracenis detecto capite, ac genu flexo adorari ſub mulcta conſtituit. In regimine Iuſtus. Legibus namque, ac ſanctionibus humano, & diuino iure conformatis moderabatur. Clementia quoque, ac liberalitate, quæ propriæ Regum ſunt partes, longe præſtantiſſimus. *Thomas Phazellus dec.* 2. *lib.* 7. *c.* 10.

XXXIII. *Card. Papienſis ab ignorante medico occiditur, eiuſq; teſtamentum refertur.*

Eodem anno, Iacobus Cardinalis Papienſis, apud Cryptas Vulſinienſes diem clauſit extremum, elleboro non ritè præparato, à Medico extinctus. Præclarum eius teſtamentum dignum eſt. quod à viris Eccleſiaſticis in memoria teneatur. Ita habet; Fragilis eſt vita noſtra, eamque caſus circumſtant innumeri. Quod vitemus præuidere ſatis non poſſumus. Illum diuturna ægritudo, hunc breuis languor, alium improuiſa mors rapit. Omnibus autem incerta eſt vocationis hora. Quo in loco, quo in tempore ea nos expectet, neſcimus. Expectare illam nos omni tempore, omni loco debemus, memores verbi Apoſtoli, quia illa non tardat; & quod quæ de terra ſunt, in terram vertuntur. Inſcitia eſt ſecuritate vitæ, de exitu non cogitare; diſpenſationem quoque domeſticam, in id tempus differre, in quo mens grauata plurimis, ad vnum aliquid non eſt ſæpe idonea. Angit timor mortis, torquet infirmitas, circumſtantium eſt moleſta cupiditas, qui ſua non noſtra quærentes, ab animæ cura ad terrena nos reuocãt, cogẽtes ſæpe perturbationibus ſuis eũ mori, qui vel moriturus non erat, vel certè tam citò nõ moriturus. Vt ergo cõcedente Deo, iſta deuitẽ & ad meũ nõ alienũ arbitriũ q̃ meditor, fiant, puſſãs,q̃ ab Iſaia Propheta, Ezech. Regis ſũt dicta, mihi Eccleſię Rõ. Card. imperata, *Diſpone domui tuæ, quia morieris tu, & non viues.* Illud etiã Saluatoris formidans, *Vigilate, quia neſcitis diẽ, neq; horã, qua Dñs reſtervẽtur ſit, ſero, an mane, an galli*

tanta? ſtatui teſtamentom hoc condere meo chirographo ſcriptum; cui ita eſſe, vim volo, ſi idipſum, vel eius partem antè mortem non reuocem. Eſt verò huiuſmodi. Inprimis conuerſus in Deum auctorem, & redemptorem meum, cùm anxius ſim futuri de me iudicij, & neſcius, vtrum odio an acceptione ſim dignus; ſciens autẽ in manu eius vitam eſſe, atq; interitum; per viſcera miſericordiæ ſuæ in quibus ex alto nos viſitauit, humi ſtratus oro, vt fiant aures ſuæ intendentes in vocem deprecationis meæ: non intret in iudicium cum ſeruo ſuo; aduerſus folium, quod vento rapitur, non exerceat potentiam ſuam, nec ſtipulam ſiccam perſequatur: pœnitentis Sacerdotis animã nõ dedignetur: ignoſcat illi dilicta præterita, & ignorantias ſuas. Suſcipiat creatoram Creator, & factor figmentum ſuum. Meminerit, quòd homo immundus de immundo conceptus ſum ſemine, & quòd in peccatis concepit me mater mea. Veniat antè oculos pietatis ſuæ vitæ humanæ infirmitas: in qua per omnem ſucceſſum nouis ſemper deſideriorum facibus incitati, extinguere ſine illius ope ignea inimici tela non poſſumus. Stulta eſt pueritia, inanis adoleſcentia, iuuentus lubrica, virile ſtudium ad ambitionem inclinat, friget ſenectus, & deficit. Si non ſuſtinet Dominus, cui eſt ſperandi fiducia? aut quem ſarcina tanta ſine alleuamento eius non premat? Recordetur Pauli ſerui ſui ad Romanos, hęc lamentantis: Non, *inquit*, quod volo bonum, hoc ago, ſed quod odio malum, id facio. Eſt miſerator, & miſericors Dominus, longanimis, & multum miſericors, ſuntque miſerationes eius ſuper omnia opera eius. Secundum ergo peccata mea, non faciat mihi, neque ſecundum iniquitates meas retribuat mihi: quia non iuſtificabitur in conſpectu ſuo omnis viuens: ſed per ſanctam Natiuitatem ſuam, paſſionem, mortem, & reſurrectionem, & aſcenſionem in cælum, & aduentum ſpiritus Sancti paracleti, ſaluet humiliatam animam, eum beatis ſpiritibus in vitam æternam. Proximè autem ſi quid contrà Paſtorem Principem meum, Romanum Pontificem viuens peccaui, (peccaſſe autem multa me puto) ſi quid dicto, aut facto contumaciùs egi; ſi non ſum dignè reueritus; ſi non parui, ſi contriſtaui, ſi carpſi pro ſuis in me meritis, ſi non dignè retribui, ſupremam eius pietatem gemens imploro, vt mihi ignoſcat, & oblitus omnium defuncti animæ benedicat. Hæc clemens, & ab animo profecta charitas petenti erit leuamini; & danti merces à Domino. Cum Patribus quoque & Collegis meis, quoniam frequentior vſus fuit, frequentiorẽ vtiq; eſſe oportuit offendendi occaſionẽ. In multis enim peccamus omnes. Zelotypia, contentio, obtrectatio, ira, inuidia, ſollicitare animos noſtros ſolet. Quicquid in hoc admiſi, quicquid amari à me acceptum referunt, oro, obteſtorq; per commune conſortium; & ſpem miſericordiæ, quam à Domino iudicandi expectant, vt id omne deponant, iniurias condonent, & placentur defuncto; eam requiem fratri optantes, quam de ſe impetrari cupiunt. Executori, quem in calce teſtamenti deſigno, hoc officium pietatis relinquo, vt ſi ita indulgeat Pontifex, primo pòſt obitum Conſiſtorio, hanc veniam & remiſſionem, non inanis gloriæ, ſed ſalutis cauſa, meo nomine ſuppliciter petat; identidem poſtulans, vt quæ diſpono, quæ teſtor, pius Paſtor paterna indulgentia probet, & non mutet, familiamque meam de me fideliter meritam, piè conſoletur, & iuuet. Vt verò ad gloriam Dei, & integritatẽ communionis fidelius perſeuerantis, licèt peccatoris ſerui pateat fides: alta voce profiteor, tenuiſſe meà lauacro Baptiſmatis vſque in diem præſentem, ſanctam Orthodoxam Fidem Catholicam, ſymbolum ab Apoſtolis conditum, expoſitionem Fidei magni Concilij Niceni. Anathematizaſſe etiam me, & anathematizare omnem hæreſim, extollentem ſe aduerſum ſanctam, & immaculatam Fidem: in qua, vt dictum eſt, viuere, & mori intendo, hoc ſequens confeſſionis meæ chirographum Omnipotenti Deo, in extremo iudicio repræſentans, Credo &c. Corpus meum contaminatum flagitijs licèt indignum ſit, cui habeatur honor, ſepulchriq; facilis ſit ſemper iactura: rationem tamen habens dignitatis, quam dedit Eccleſia: Pontificialis quoque officij, per quod plebi honoratiſſimæ præfui: ſacræ etiam vnctionis, qua per inuiſibilem ſpeciem inuiſibilis eſt impreſſus character, tradi oto Eccleſiaſticæ ſepulturæ, atque ijs inſignibus adornatum, quæ conſuetudo noſtri ordinis tulit. Sapiant tamen omnia modeſtiam funeralem, non ſeculi pompam. Si Romæ, vt opto, morior, condi cupio in Baſilica Apoſtolorum Principis Petri, pòſt altare Beati Gregorij, ad dextram ſepulchri Pontificis Pij: vt qui me extulit viuens, mortuus iuxtà ſe habeat. Condi illud ipſum humi volo, marmore tantum non charo contectum, quod parieti Eccleſiæ coniunctum habeat caput. In ipſo autem pariete, honore defuncti Pontificis, ad memoriam meam nihil fabricetur. Marmorea tabula vlnis tribus à terra extans parieti inſeratur: quæ ſuprà ſepulchrum parieti inſita, epitaphium ſequens inciſum bonis litteris habeat.

Luca ortu, Sena lege fuit mihi patria, nomen *Euſdem epitaphiũ.*
Dum vixi, Iacobus, meus bona pro genere.
Papa Pius Sedem Papienſem detulit: idem
Cardineo ornauit munere, gente, domo.
Quem colui, viuens, non linquo mortuus, hic ſum.
Et propè ſancta Patris filius oſſa cubo.
Viuite, qui legitis, cæleſtia quærite, noſtra hæc
In cineres tandem gloria tota redit.

Sin alibi in Italia obitum meum eſſe contingat, Romam nihilominus adhunc ipſum locum, volo corpus meum referri, dicta iam ratione humandum. Trans Alpes verò, aut mare in Cathedrali Eccleſia, in cuius vel ciuitate, vel diœceſi mea vocatio fuerit. Tunc vero executoris curæ ſepulchrum relinquens, quintum tantùm, & ſextum verſum demi ex epitaphio volo. Vbicunq; autem exceſſero, teſtamenti inſtitutionem, quæ ſequitur, volo.

Impendia funeris, quæ adhiberi ad ſolamen ſuperſtitum magis, quàm defunctorum leuamen ſolent, ſummam mille ducatorum aureorum vero excedere! in qua includatur etiam veſtitus familiæ. Quantò hæc exhibebuntur parciùs, tanto erit pleniùs vnde & illi benefiat, & meæ animæ conſulatur. Superuacua, nec placent Deo, nec laudes inter homines habent. Tranſit breui, memoria funeris, diu permanent damna. Tempora in hoc Patrum noſtrorum magis ſunt attendenda, quàm noſtra, qui gloria benefactorum, non luminum multitudine illuſtrari volebant ſepulchra. Quicquid amplius ſumetur, quicquid plus erogabitur, piaculum executoris ſit, non peccatum ſobria ſtatuentis. Caſtrum doloris, cubito anguſtius in circuitu ſit, quàm noſtratia ſoleant: ipſe etiam lectus ad proportionem anguſtior. Stratum vero lecti, quod pallium dicitur, ad vetus exemplum, ex ſimplici Damaſceno violaceo ſit, ſine vllo omnino auro, aut argento, fimbrias laterum habens ex ſimplici item Damaſceno cæleſtini coloris, in quibus latera ſingula, ſingula tamen inſignia familiæ habeant. Vero in circuitu Eccleſiæ appendi tot inſignium depicta lintea, ludis meo iudicio aptiora, quàm funeri. Pendeant tamen ſuper altari, in quo Miſſa maior cantabitur, & in circuitu caſtri, & in edito laterum Eccleſiæ, quantum caſtrum ipſum porrigitur. Eandem eſſe volo collocationem funalium, quam & inſignium. Ardere ea tot in locis ſine ſacrorum neceſſitate, quem habeant vſum, non video. Legem in his libenter executori do: nè honoris ſui cauſa, ad aliena exempla magis, quam ad ſeipſum cogatur reſpicere: ſermonem etiam de

Sumptus, qui & quales in funere faciẽdi

his

his omnem teſtantis futurum, non exequatur ſidentius. Cereorum, quotidiana, & promiſcua diſperſio magis quam diſpenſatio, multum auget impenſam, nec fructum, qui proponitur habet. Auaritiæ in his ſtuderi videtur non orationi. Ad eos rapiendos concurritur vndique ex tota Eccleſia, pugnatur, clamatur, ſacra omnia perturbantur; quodq; indignius Eccleſiæ eſt ad hos compeſcendos tumultus publici plerumque vindices adhibeotur, haſtis, gladijſque in domo Domini perſtrepentes. Ea ne accidant, preceſque, non rixæ meum celebrent funus, nolo, niſi conſidentibus ad orationem, & diuina canentibus illos diſtribui. Per pietatem, quæ debetur mortuis, id non negligat executor funeris. Quaque die in ſalutem animæ meæ legantur per deuotos Chriſti Sacerdotes xxx. Miſſæ tantum. Cum ijs vna cantetur. Qui cantauerit, & Prælatus futurus eſt, ferat in eleemoſyna Carlinos quattuor, in ſingulis Miſſis; vnum qui legerit Et his ſoluendis, fidelis adhibeatur miniſter, qui ſeipſum & pauperes, & animã meã non fraudet Solent, mortuis Cardinalibus familiares non veri ad accipiendas familiariũ virorũ veſtes accurrere, inſtare vt dentur; ſi non dantur, indignari, ac lamentari, vt error non ſit, eos veſtiri volo, qui in notula manu mea ſubſcripta, vel annulo meo ſignata, præſentique teſtamemento incluſa, inuenientur appoſiti, & Capellanis quattuor cannæ, Scutiferis inter quas Palafrenarios, & primum coquum, & Cellarium, & diſpenſatorem numine, primæ ſortis tres, reliquis dimidiam cannam minus, ſed ſecundæ ſortis iubeo dari, ita tamen, vt diebus funeris ad orationem omnes conueniant, & pro me deprecentur. Hæc ad Orationem funeris. *extat ad finem epiſtolarum Iacobi Card. Papienſis.*

XXXIV *Moritur B.Ioannes à S.Facundo Auguſtinianus.* Eodem anno, Salmanticæ in Hiſpanijs obijt B. Ioannes à S. Facundo Auguſtinianus, qui per pluſes annos in Miſſæ ſacrificiu Chriſtum amoto velamine ſpecietum metuit videre, eiuſque familiaritate vti, ac ſecretas audire, & reddere voces. Fertur, perditæ libidinis mulieris aſtu, venenum propinantis interijſſe, ac ſic martyrij palmam diu deſideratam obtinuiſſe. Clemens VIII. anno Domini 1603. eundem cathalogo Beatorum adſcripſit, coliturque ſolenni feſto, ſacro, & officio, die 2. Iunij, *Nicolaus Cruſenius in Monaſtico Auguſtiniano, 33. p. 430.*

ANNO CHRISTI 1480.

SIXTI PAPÆ IV.

Anno 9. & 10.

Friderici Rom. Imp.

Anno 41.

I. *Sixtus PP. & Ferdinandus Neapolitanorum recõciliãtur Florẽtinis.* SVperiore anno diximus, Laurentium Medicem ad Ferdinandum Neapolitanorum Regem fuiſſe profectum, ſi quomodo poſſet illum à Sixti Pontificis Societate diuellere. Cum abeoaſſe, & nouum fœdus cum Rege Florentinos iniuiſſe, fama primum, atque eam ſubſecutæ multorum litteræ, & nuncij, affirmarent, Sixtus de Rege, Senatus Venetus de Florentinis intemerito quærebatur. Ita enim ſuperiori fœdere cauebatur, vt nouam inire Societatem, niſi conſultis ijs, qui vetere fœdere tenerentur, nemini liceret. Itaque non ſolum propterea, quod ſecus egiſſe videbantur, quam per leges fœderis licebat, violatam fidem ab illis eſſe cenſebant; ſed illud etiam factum querebantur, vt qui bello gerendo ſocij fuiſſent, (id autem præcipuè ad Sixtum pertinebat) hi à noui fœderis ſocietate per ſummam iniuriam excluderentur. Harum querelæ Florentiam, atque expoſtulationes perlatæ magnum motum Florentiæ excitauerunt. Iam enim in ciuitate non deerant, qui Laurentio parum addicti, & ægre ferrent, & dicerent, eam pacem, ex qua noui hoſtes Reipub. exoriientur, iniquiorem eſſe. Hi noua conſilia agitare parati, perfecerunt, vt cum noui belli metus populo eſſet iniectus, Magiſtratus, ne materia ſeditionis amplius multitudini præberetur (id quod accidere neceſſe erat, propterea quod conſcientia eorum, quæ agebantur, ad plurimos pertinebat) nouum conſilium conſtitueret; ita vt eum ſeptuaginta delectorum numero conſtaret, per eos, multitudine excluſa, de ſumma rerum decerneretur. Tum legatos ad Senatum Venetum legi placuit: quem ſi à Ciuitate alienatum appareret, diligenter omnibus eius circumſpectis conſilijs, ad eas cogitationes ſuſcipiendas, quæ digna eius grauitate exiſtimabant, reuocarent. Simul alia legatio ad Pontificem decernitur, ſi qua modo eſſet reliqua ſpes merito iratum hominem, & dignitatis ſuæ, ac muneris memorem placandi. Ac quo magis propenſa ciuitas ad pacem videretur, qui eam legationem obirent, ampliſſimi homines atque honeſtiſſimi, Petrus Naſius, & Antonius Rodolphus deliguntur, data ijs facultate, quibuſcumque conditionibus viſum eſſet, pacem cum Pontifice faciendi. Quamquam autem iam apud omnes peruulgatum eſſet, fœdus Regem cum Florentinis iciſſe; Alphonſus tamen Regis filius, adhuc caſtra in Senenſi agro habebat, per cauſam (vt ipſe ferebat) ſedandi ciuiles diſcordias, & diſſenſiones, quæ numquam in ea ciuitate defuerunt, & eo tempore nondum tumultu belli ſublato grauiſſimæ exardeſcere dicebantur Atque eò quidem res erat adducta, vt poſtremo communi partium conſenſu in vrbem vocatus, quò de priuatorum controuerſiis conſtitueret, ac pacem inter diſſidentes conciliaret; iam plura etiam ſibi ſumeret, quàm ciuium libertati expediret. Nam & ſupplicio afficiendo alios, & in vincula alios conijciendo, tum multos in varias partes amandando, non Senenſibus modo, ſed Florentinis nouis ſocijs, in magnam ſuſpicionem ciuitatis occupandæ venerat. Itaque cum ſero illos ſuſcepti conſilij, ſed nequicquam pœniteret, qui tandem quò, amentia & furore eſſent progreſſi, non ignorabant; Florentini, quò minùs conatus illorum reprimerent, fœdere impediebantur, quod cum Ferdinando parte cupidiſſimè ictum, omni ſibi ſtudio tuendum cenſebant. Tantum autem ex ea re metus ciuitati iniectum ferebant, vt velut eſſet ventum in rerum omnium diſcrimen, ita prorſus Regis Fidei, & voluntati diffiſi, de ſumma rerum deſperarent. Id vero Florentinos magis commouit, ad pacem à Pontifice flagitandam. Eius animum cum minime obſcurum haberent, aliam legationem, quando minus ex ſententia ſuperioris euentus proceſſiſſet, longè honorificentiſſimam decreuerunt, ex principibus ciuitatis, qui munere legationis fungerentur, duodecim delectis. Hos Pontifex, vt in remittenda iniuria cauſæ rationem habuiſſe oſtenderet, non eſt paſſus ante ſe comparare, quamdiu per certos homines conditionibus paucis iactatis, illos, ad quas maxime vellet, adduceret. Duriſſimæ aliquibus fuerunt iudicatæ; cæterum his, qui grauitatem facinorum expendebant, non modo non iniquæ, ſed maxima clementia temperatæ. Non eſt neceſſe, illas ex MS. Sixtinarum actionum pag 263. producere. ſatis eſt ſcire, Sixtum, Florentinis ignouiſſe, &, vt Iacobus Volaterranus in Diarijs notis MS. Bibliothecæ Vaticanæ num. 3944. meminit. ad XXV. Martij, bellum cum eis ſuſtuliſſe, publicata

riſſimum ciuitati onus, & grauiſſimum futurum, cum neque ſtudio, neque gratia, neque precibus vllis neque grauiſſimis denique calamitatibus commemorandis, quibus afflicta Reſpub. ac perdita penè eſſet, vt demeretur de cæteris conditionibus pacis, impetrare legati potuiſſent; miſſus poſtea Guidantonius Veſputius, qui functus legatione ad Ludouicum Regem iiſdem forte diebus redierat, & hoc ipſum facile, & multa præterea, quæ reconciliati animi ſigna illuſtria haberent, impetrauit. Die tandem Dominico primo Aduentus, hoc anno M. CCCC. LXXX. omnes legati mane in porticum Baſilicæ S. Petri conuenerunt. Pontificem atque Patres præſtolantes Ibi Pontifex pro foribus templi procumbentes ad genua, viritim de more virga conuerberatos, terga caperunt. Ingreſſi deinde Baſilicam ſacrificio interfuere; quo peracto domum reducti ſunt, omnium Patrum familiis comitantibus, nam prius vrbem nemine de more obuiam prodeunte, fuerant ingreſſi. Oppida inde per belli tempus Reipub. adempta, reſtituta, ac præſidia abducta. Mouit ad hanc deliberationem Sixtum Pontificem, Turcica in Italiam vſq; irruptio. Mahometes enim Turcarum Rex iiſdem, temporibus Rhodum claſſe appulſa, cũ ſe acerrimè Rhodiis defendentibus fœde inde repulſus reiectoſque eſſet, Achomatem vnum è Regiis Præfectis impigrum, atque audacem hominem, acceptam copiarum partem Apollonia traiicere Hydruntem iuſſerat, ac maritimam oram illam depopulari; non ſine magna opinione, cum ô e improuiſo perterritis incideret, per eam occaſionem, aliquam Neapolitani Regni partem, cui magnopere imminebat, poſſe occupari. Sed de oppugnatione Rhodiana operæ pretium eſt paulò altius diſſerere. *Michael Brutus. hiſt. Florentin. lib. 7. Volaterranus Geograph. lib. 5. Ioannes Albinus de bello Etruſco. Orlandus Malauoltus hiſt. Senen. lib. 5. parte 3.*

Rhodiana oppugnatio ſic ſe habet.

V. *Rhodianæ oppugnatio deſcribitur.*

Poſt Conſtantinopolitanum excidium, ſæuiſſimus Turcarum tyrannus Mahometes, annis viginti octo vi & armis penè omnes vicinas regiones ſubegit, atque circumiacentium inſularum imperio potitus fuit. Itaque ægerrimè tulit, Rhodum, Ioannitarum domicilium hactenus imperio ſuo reſiſtere, atque armis libertatem defendere potuiſſe. Eam igitur quattuor claſſibus fruſtra oppugnare adortus, ſemper inſigni aliqua clade affectus fuit, cum partim captiui ex ſuis palo affixi partim calamis peruſtis perfoſſi, partim membratim diſcerpti, terra, marique trucidati ſuccubuerunt. Cum ergo hoc modo res non procederet, verſutia, dolis, & proditione ſubornatis, qui ſe transfugas fingerent, rem tentauit. pacem enim aliquoties ſimulauit, ſi aut vectigal, aut munera Rhodii offerrent. Generoſitate animorum Rhodii milites vtrumque reiiciebant, ac fœdus & munera contemnebant. Cum igitur triennio de proditione Rhodiorum Mahometes conſultaſſet, atque hac ratione nihil effeciſſet, omnes imperii ſui vires eo producere ſtatuit; præſertim cum Rhodii collapſos vrbis muros, ac mœnia reſtituerent, atque munitionibus inſulam vndiquaque egregie munirent. Eius inſulæ oppugnandæ haſce cauſas habebat. Inprimis quod Rhodii vicini viribus Turcarum inſidiarentur, atque labentes eorum res facile opprimere poſſent. deinde quod multis myoparonibus mare infeſtiſſimum Turcis redderent; tertio, quod ab eorum ſacris abhorrerent; ac tandem quòd vni omniũ, neq; impetrata facerent, neque leuiſſimi impoſitione tributi, Turcarum imperium agnoſcere vellent. Ad hæc Mahometes erat ea animi elatione, & magnitudine, vt & incredibili arderet cupiditate nominis illuſtrandi, & æquum cenſeret, neminem imperium ſuum detrectare: quæ cupiditas augebatur rerum proſperarum perpetuo curſu. Erat tum Antonius Meligalus Ordinis Ioannitarum Eques, familia nobili ortus, ſed ingenio vario, & fallaci præditus. Is cum delectaretur magnificis apparatibus, vitæque cultu cum elegantia, & copia, patrimonium paucis annis deuorauit. Redactum ſe ad penuriam videns homo omnium nequiſſimus, nihil humile cogitabat; is nimirum, cui nihil vnquam vetas fuit, nec in facinore, nec in audacia. Meditabatur verò, vt prius patrimonii, ita patriæ ruinam; neque ita ſe parauit, vt ſpes aliqua in ſeipſo eſſet, & conſilium cum re amiſiſſe diceretur; quibus perperi, ac patrare quàm ſqualidus eſſe Rhodi maluit, cum bona abligurriiſſet. Is cum indignus Rhodo eſſet, fallax, & lenis, & ad aſſentationem eruditus, in Regiam Mahometis Conſtantinopolim peruenit; & licet anteà ignotus, ſuis tamen artibus id aſſecutus eſt, vt breui Mahometis familiaritatem intraret, penitus, cum eum acueret ad Rhodum debellandam. Attulerat is ſecum Rhodiæ vrbis deſcriptionem, portis, propugnaculis, munitionibus, arcibus, portubus, vicinis locis ita aptè deſcriptis, repræſentare, vt vrbis facies facile videretur. Idem qua mari peruadendum, quo exponendæ copiæ, qua parte propugnacula, mœniaque ſternenda eſſent, ita acurè diſſerebat, oblatus, vt diuina regula, ad antea meditatam oppugnationem videretur. Pellexerat in eandem patriæ perniciem vnum cui vana ſpe animos inflarat, quaſi orto familia Palæologorum, & Eubonicum Demetrium, ac Sophonium, qui quaſi magnorum vanitati deditus, malè paſſim audiebat. Expectauit vero Antonius Rhodo victa vrbis præfecturam; is vero prætexebat cupiditati ſuæ Græciæ libertatem, quæ & innumeris portoriis, & vectigalibus, & acerba ſeruitute à Latinis opprimeretur: ſe vero iactabat in eam prouinciam ſucceſſiſſe, vt mederetur incommodis Rhodiorum, prouideret ſaluti, ac ſi patriæ amator, & dici, & haberi vellet, quaſi vero fidelior hic eſſet patriæ, quam Chriſto optimo maximo, cuius ſacra homo impius, victus Mahometis auro, intra paucos annos paſſim repudiarit.

Ad eam Mahometes à quibuſdam incitatur.

VI. *Petrus Dambuſſius Rhodiorum Magnus Magiſter [illegible] Rhodum [illegible].*

Petrus Dambuſſius Gallus Aruernus, parentibus nobiliſſimis ortus, erat hoc tempore. 39. Rhodiorum Equitum poſt Ioannem Baptiſtam de Vrſinis Magnus Magiſter. Is puer ſub Sigiſmundo Cæſare vixit, manſuetiorum Muſarum amantiſſimo ita factum, vt litteris imbutus, multorum, quæ ad antiquæ hiſtoriæ cognitionem pertinebant, meminiſſet. Contigit huic forma decora, ingenium acre, conciliandæ eorum cum quibus verſaretur amicitiæ, ac promerendi paſſim amoris ſingulare ſtudium. Adhibitus à Carolo ſeptimo Gallorum Rege arduis negotiis, diligentiæ laudem à principe prudentiſſimo eam tulit, vt & amorem eius in ſuſcipiendis mandatis & fidem in conficiendis perſpicere ſe fateretur. Aſcriptus inter Rhodiæ militiæ proceres, optima fide, & fama ſemper apud eos fuit, vt Rhodiæ militiæ ſuperiores, (qui ſeſe Magiſtros appellari voluere) hunc abſtinentem, moderatum, & à cupiditate omni remotiſſimum, præterea magni laboris, ſummæque induſtriæ, digniſſimum ſummo Rhodiorum imperio iudicarint. Ita res Rhodiorum publicas, tamquam ſuas adminiſtrabat; ita manus ab iis abſtinebat, vt alienis. Idem officioſus, grauis, & liberalis. Itaque Græcis & Latinis adeo placebat, illius vt Ordinis obſeruarent neminem diligentius: adeo canus, & ſagax, in odorandis Mahometis, & Turcarum conſiliis, vt octauo quoque die per exploratores, quos magna vi auri ſubornabat, omnia haberet notiſſima. Rurſus adeo

buſſius etſi antea, quum vrbis præfecturam Antonio fratri abſtuliſſet, varie ſingulos hortatus fuiſſet, tamen Turcis nunc præſentibus, ſimul omnes conuocauit, & mitius ad ferenda obſidionis incommoda, tali oratione hortatus fuit; *Tandem aliquando, Sodales chariſſimi, quod & litteris multorum, & ſermone omnium perſcribatur, videmus Turcas anhelantes ad perniciem noſtram; templa, aras ſacroſanctaque noſtra ſacra violare paratos; vaſtitatem vrbi huic nobiliſſimæ, interitum ſingulis nobis moliri; fortunas omnium, vitas, ſpes opeſque omnes, tot annis parta decora inuadere. Atque ego quidem vt omnem belli martem communem, & ſemper incertos eſſe præliorum euitus non diffiteor, animi tamen veſtri magnitudine in ſpem certiſſimam victoriæ vocor. Suſceptum ab eis bellum nullo noſtro merito, cauſa nulla alia quam libido immenſa propagandi imperij, opprimendique nominis Latini, & extinguendi ſacroſanctæ Chriſtianæ religionis. Nobis machinæ, tela, commeatus in multos annos; nobis auxilia ex Italia, & Gallia firmiſſima; nobis denique Dux & author Chriſtus optimus maximus, quo freti, vim ab hoſte ſcelerato, & impio facile depellemus. Nobis nominis Chriſtiani tuendi cura exſuſcitat animos, & maiores ad vim depellendam facit: illi pro impijs ſacris propagandis laborant. Nobis Itali, Galli, Germani ad bella nati; illis Ægyptij, Syri, Aſiatici militant ad delicias educati. Neque ego vllum velim ſecuriem in paratam perniciem incurrere, neque vana ſpe lactare animos, id tamen ſpondeo promittoque ſi longius bellum ducetur, & Italica, & Gallica, & Germanica, & Hiſpanica auxilia ea adfutura, non dicam, quæ obſidionem ſoluant, ſed quibus freti vltrò, & Conſtantinopolitanum illis, Trapezuntinumq; imperium eripere poſſimus. Videbunt illi, neque ſui ſe conſilij vllum exitum reperturos, & totam eorum rem ita vacillare, & claudicare, vt præcipitem hinc profectionem inutilem ſibi fore ſentiant. Quòd ſi quid acerbius etiam impenderet, conſcientiam rectæ voluntatis, & vitam profuſam tuendorum ſacrorum noſtrorum gratia, ecquis non feliciſſimam, laudatiſſimamque duceret? Me quidem ipſum, ætas, & acta iam vita cum ſuo curſu confecto, ex animi ſententia in propagationem Chriſtiani nominis, tum certiſſimum, quæ bona maneant à patre illo cæleſti, & diuina præmia eo vocant, vt vim etiam, futuroſque caſus parum timeam: qui tamen ne nos opprimant, quo ad eius fieri potuit, data egregie à nobis eſt opera. Vos fortem facite animum habeatis, & magnum, quod eſt in vnis vobis ſitum. Reliqua temporibus regentur, conſilijſque noſtris prouidebuntur.*

Dambuſſius ad obſidionem ferendam ſuos hortatur.

IX. *Rhodij cũ Turcis pugnant.*

Accidit, vt die qui ſacer eſt Diuo Ioanni Baptiſtæ, antelucano tempore, Demetrius transfuga cum turmis aliquot equitum, & peditum Paleulogi iuſſu, circa muros vrbis obequitaret, locaque apta ad oppugnationem deſignaret. Non tulit Antonius Dambuſſius contumeliam transfugæ: ſed circa trecentem Turcarum aduentum, ad exiſtimationem nominis Ioannitarum pertinere arbitratus, comprimere eorum inſolentiam, acceptis à fratre turmis aliquot equitum eo contendit. Turcæ, hortante Demetrio eos intenti, infenſique excipiunt. Committitur prælium: Antonius adeſſe inſtare, multiſque locis ſtipatus lectiſſimis equitibus in eos inuehi: contra ea Demetrius cum Turcis obſiſtere: vbi quemque periculum caperet, ibi reſiſtere; pedites equitibus permixti, vim propulſare; denique quando numero vincebant, à tergo noſtros inuadere. Antonius conuerſo equo id intuitus, eo impetu in hoſtes inuectus eſt, vt iam illi implicati, & diſſipati cedere cogerentur. Magna pars aut vulnerati, aut cæſi ſunt. Ipſe Demetrius ſuffoſſis ilijs equi procidens, obtritus eſt equitum incurſu. Muratius eques Gallicus, dum cæſi ſpolia incautius legit, vna quoque necatus eſt, Turcis etiam caput eius palam contro geſtantibus, eique mira diritate inſultantibus. Hoſtes, qui ex prima eruptione Rhodiorum robur fugati cognouerant, Georgio Frapano machinarum admouendarum artifice authore, decreuerunt non aperta oppugnatione aut acie, ſed alio modo Rhodum oppugnandum. Occupato igitur horto Antoniano, & excisis arboribus, tres inuſitatę magnitudinis machinas erexerunt, quibus Nicoleum propugnaculum, portamque ſubuerterent. Aduerſus eos conatus Dambuſſius antea eò traductis ingentibus duabus machinis, quibus Baſiliſci nomen inditum erat, ita aptè eas hoſtibus opponi curarat, fruſtra vt inceptum eorum fuerit. Erat hortus Aruernis equitibus attributus; & quia ad ſubitas eruptiones aptus videbatur attributus cuſtodibus ſeptus fuerat vallo, & foſſa, additus quoq; machinis Paleologus loco animaduerſo hunc ſtatuit oppugnare ratus, id, quod res poſtulabat, aut Magiſtrum laborantibus ſuis auxilia ſubmiſſurum, & vrgente ſuorum multitudine intercepturum ſe eos; aut ſi auxilia non veniſſent, loco ſe potiturum. Diffidere quoque loco cœperat Rhodius. Itaque antequam luceſſeret, diſtributis cohortibus, & auxilijs, machinas inde abducere parabat. Hoſtes inſtare, vrgere; Rhodij, vbi innumeros hoſtes viderent, veriti, ne quid grauius accideret, relictis hoſti machinis, in vrbem ſe proripuerunt. Id eorum conſilium, etſi metu forte compulſi ceſſerant, laudauit Dambuſſius; non ignarus, ſi hoſti occurriſſent cohortes, id futurum, vt occidione occiſi omnes, nullo poſtea vſui in tanta militum penuria ſibi, Rhodijſque eſſent. Rhodi vrbis ſitus diſtat à turri Nicolea trecentos ferè paſſus. vergit ea in mare miro artificio ad Myoparones bellicos excipiendos, præceps valde qua patet ad occaſum. eius exitus paulo eſt anguſtior, imminente ingenti concauitate. Verſus Septentrionem ea moles ſita eſt, eique impoſita turris prodigioſo opere, circumdata vndique rupibus marinis. Viſitur adhuc hodie moles dextro cornu ante portum in mare protecta; cui impoſitum ferunt Solis nobilem illum Coloſſum quem Soldanus Ægyptius, circa Heracly Cæſaris tempora; in Ægyptum tranſuexit. Munitam ferunt turrim pecunia collata à Philippo Burgundionum Duce. Perſuaſerat ſibi Palæologus. hac occupata proſperè ſucceſſura omnia. Itaque rurſus circa hortos Antonianos multò plures machinas diſpoſuit, & ingentis molis turres ligneas erexit eo conſilio; vt munitiones, quibus ſeptus eſt portus, conuelleret, & ne naues aliæ auxilium ferrent, facile impediret. Ex his turribus ſaxa ingentia voluebantur, ſed irrito conatu: in quo Georgius Paleologi conatum fefellerat. Et cum ſe illi ſuſpectum videret, vel dolo malo, (quaſi exploraturus Rhodiorum conſilia) antequam luceſceret, viſus eſt circa portas vrbis, obuium quemque rogitans, vt ad Dambuſſium perduceretur: Hunc plerique veluti exploratorem mox necandum cenſebant: alij ſponte, & ſincera fide tranſiſſe, expiandæ veteris perfidiæ gratia, dicebant. Vicit ea ſententia, vt attributis ei ſex cuſtodibus diligentiſſimè obſeruaretur: ipſe interea rogatus de apparatu, copijs, conſilio hoſtium, grauiter, prudenterq; diſſerebat.

Hoſtis interea quatiebat fruſtra admotis machinis vrbis mœnia, pilæ tamen ſæpius prætervolantes priuatos infeſtabant. Itaque Paleologus retulit animum ad vetus conſilium, & ſpem Nicoleæ turris occupandæ. Ex his ergo ligneis turribus ingentia rotunda ſaxa in Nicoleam voluebantur. quin & nuper, cum trecentas machinas minores admouiſſet, pars, quæ in occaſum vergit ita quaſſata eſt, vt ingentia ea Saxa, quæ extra turrim collocata erant aptiſſimè ad vim depellendam, corruerent: quorum ruina ingens fragor exauditus eſt. Signinum tamen, aliaque ædificij opera integra manebant, mortario necdum excuſſo. Commoti ſunt grauiter Rhodij ea ruina: Sed Dambuſſius per induſtrios homines hortabatur, moderate eum caſum ferrent; ipſi ſe interea, contra fortunam cautius pararent & armarent; curaturum ſe ne hoſtis ea turri potiatur. Erat tum Rhodi

repentina eruptione. Nec tamen erumpere eos ſieebat Dambuſſius, niſi attributis Aruernis, vt Paleologus rem eſſe ſibi dixerit cum bellicoſo Cantabro, Quirinique & Caroli magni vetere progenie, & Hiſpano indomito. Nouerant enim per transfugas, à quibus ea irruptio fuiſſet, tentata.

XIV. *Deteguntur inſidiatores & puniuntur.*

Interea Ianus Dalmata transfuga in vrbe diſquirebat, quo pacto Dambuſſium veneno aggrederetur; denique omnia tentando ſocium ſibi adiunxit Pythium Epirotam. Erat is Mario Philelpho familiariſſimus, qui fuit Magiſtro à ſecretis: recenti tamen ſeditione, cui is hæſerat, amicitia excidiſſe videbatur. Hunc Pythius anxium aggreditur, hortaturque pænas petat violatæ amicitiæ. Id adeò maturè poſſe euenire, ſi veneno parent Dambuſſium tollere; eſſe id ei facillimum, cui cum cocis, pincerniſque Magiſtri ſit magna familiaritas. Sed ille cum ſimulaſſet ſeſe ea curaturum, quæ maneant præmia, ea quirit. Ille Paleologi litteras oſtendit, quibus rem accelerare monebatur; quamcumque participibus facinoris fidem dediſſet, ſe præſtaturum, nec tamen ſubſcriptæ erant, ne res deprehenderetur; tantum prima litterarum nomina latius à tergo ſcripta viſebantur. Marius vti ingenio, & optimis ſtudijs, quibus erat deditus, æquum fuerat, cum recepiſſet ſe curaturum, quæ in rem videbantur, cognitis inſidijs, ad Dambuſſium pergit, & rem omnem vti acta erat, enarrat. Comprehendi mox ille iubet Ianum, & Pythium Sed Pythius interrogatus de inſidijs, quid egiſſet cum Mario, & quid paraſſet, primo negare, deinde diſſimulare, poſt vbi tormenta adhiberi videt, omnia vti parata erant, aperit; docetque magnis ſe premijs ſollicitatum, vt Principem veneno tolleret. Igitur Pythio gula laqueo fracta, Iano caput detruncatum. Conſcij duo tanti facinoris, cognito indicio fuga vrbe elapſi. Marium deinde ardentius complexus Dambuſſius, præſertim cum in eo inſigne lumen probitatis & fidei, delato hoc facinore, percepiſſet.

XV. *Turcarum Dux Paleologus anceps hæret, multiſq; ex ſuis amittit.*

Detectis his domeſticis inſidiis, Paleologus diu in incerto habuit, quidnam conſilij caperet. Redit autem rurſus ad Nicoleam turrim: priùs tamen parauit comminuere eas munitiones, quas Rhodij circa littus maris erexerant. Antonius Magiſtri frater, animaduerſo eorum conſilio, quinquaginta ex Italica ſtatione delectis, exitu clanculum ſub tus terram parato, ſummo eos ſilentio emiſit, circa locum, quo incipiebant hoſtes ea moliri, qui ſublatis repentè ſcalis, gladijs, lapidibus, in fugam Turcos vertere, diſſipato eorum apparatu: decem ex his necati, quorum capita haſtis victores extulerunt. Eos palàm laudatos multis Magiſter præmijs donauit, ac tantos eis honores habuit, vt quaſi prodigus deprehenderetur. Iam Turcæ machinationes ſuas ſumma induſtria turri admouebãt, ſperantes ſe munitiones noſtrorum fracturos. Sed quæ hi diruebant, mox multitudine operum, & militum reficiebantur. Inierunt autem de integro nouam rationem, vt ponte conſtrato ex tranſuerſo prodirent, ex fano Antoniano, vſque ad turrim Pons ex varijs lignis conſtratus eſt, cui inerant aditus deſuper: ingentes porrò claui ſuffixi, ita vt latus exciperet ſex homines armatos prodeuntes. Hũc per mare funibus oblongis grauiùs obſtrictũ trãsferre parabãt. Geruaſius Rogerius Britãnus rei nauticę peritiſſimus, noctu indicans ſuis, magnũ neſcio quid ſe moliri, in mare inſilijt; ſummaque celeritate viſus, funes, quibus pons illigatus erat, incidit; deinde ordine rẽ, vti geſta erat, in vrbem rediens, Dambuſſio enarrauit. Huic ille ſummos honores habuit, donauitque ducentis nummis aureis; pro concione etiam publicè laudauit. Hæc vbi fruſtra fuere, parant hoſtes pontem ſubductis plurimis nauiculis in turrim educere; ſimul etiam faſelos plurimos, & pontones miræ magnitudinis, quibus abundabant, ſubducunt, onerantque eos tormentis bellicis; vt vno eodemque tempore, alij noſtros, qui præſidio turri, relicti erant, infeſtarent, alij aſſenſum pararent, alij machinis eos terrerent. Cum eſſet Dambuſſio nunciatum, faſelos hoſtium circumduci: eoſque claſſem inſtructam, & paratam in aqua habere, nouo præſidio mille delectis equitibus locum auxerat, intuſque omnibus paſſim intentis nouas munitiones pararat. Repente noctu ſigno dato noſtri inuaduntur; ſed hoſtes ſagittis, globiſque æneis pelluntur. Magna rerum, hominumque ſtrages; nocturno fragore vlulatuque circumſonante, pons cymbis tranſuehitur. Sed machinas aliquot bellicas Magiſter ita aptè direxerat, vt hæ pontem, & reliquum apparatum, comminuerent, & quatuor myoparones, & pontones aliquot onuſtos bellicis tormentis perfoſſos diſſiparent, vbi multi quoque ex hoſtibus ſubmerſi ſunt. Nec tamen remittebant hi aliquid, de priſtina oppugnatione. Namque multitudine tormentorum bellicorum abundantes, variè Rhodios infeſtabant, qui & ipſi alijs tormentis hoſtilia ſubuertebant. Protracta ea oppugnatio ex hora noctis tertia vſque ad ſequentis diei horam decimam. Paleologus, vbi vidit ſuorum numerum minui, receptui cecinit, & ita ardens in caſtra redijt. Fluitantia hoſtium corpora diebus ſequentibus littori appulſa ſunt, & ſpolia à Rhodijs lecta. Duo hominum millia quingenti deſiderati. Eadem nocte duo è Creta ſtipendiarij, qui tranſitum ad hoſtes parabant intercepti, capite plexi fuerunt.

XVI. *Turcæ iterum vrbis mænia quatiunt.*

Circa eam muri partem, vbi Itali, & Iudæi excubabant, rurſus incubuerunt hoſtes; ac die quidem non deſinebant mænia obruere, nocte verò actis cuniculis, muro quidem maximè inſtare, foſſas quoque perfodere, eaſque ne viderentur arboribus contegere, munitiones nouas erigere, eaſque viburnis tegere vt inde commodius machinas æneas admonerent. Erat ingens foſſa, aut hiatus haud longè à muro, quem illi multa arena, multiſque ſaxis illatis peræquare inſtituebant, vt inde veluti dorſo parato commodius in murum ſcandere eis liceret. Conſuluit Dambuſſius quid agendum, quoue pacto diſturbandæ hoſtiles munitiones. Placuit Caroli Liguris equitis conſilium qui machinam ligneam die quidem ſtruendam, nocte vero altius promouendam docuit, qua ingentia ſaxa ad hoſtilia opera laceranda emitterentur. Nec ſpes fefellit. Nam ita ingentia ſaxa nocte emittebantur, altius promota machina, vt munitiones eorum comminuerentur. Placuerat eodem authore, vt vacuaretur ea foſſa, quam hoſtes exæquarant. Ita nocte cuniculis actis, eò multi concurrere, vt magnam partem hiatuum, (vti antea) vacuam reddiderint. Paleologus tot ſe repente circumuallatum anguſtijs fatebatur, vnde numquam emergeret: Calibaſſæ tamen conſilio non deſijt mænia quatere. Dambuſſius cum fratre, & ſanctiore conſilio diſquiſiuit, quo pacto ſe tanta hac turba expediret, ruentibus iam muris, qua Itali, & Iudæi excubias agebant. Decretum tum fuit, iuxta vicinum hortum, alterum murum extruendum, geminatum palmarum latitudine denſatum mox figere ima terra paxillos è ligno tenaciſſimo; diffundi deinde diſpergique viſci copiam, diu multumque commiatam, & aqua irrigatam intra arborum ramos, quæ mox comprimatur. Vt conſtitutum erat, mox opus procedebat: nec tamen calibaſſam latebat. Dedit igitur operam, vt opus impediret, adhibito plurimo igne artificioſè admoto. Hic magna induſtria inferebatur, doliolis plenis pice, & ſulphure aptiſſimis incendio mouendo. Accedebant loculi, & ſacculi, alij lana, & canabi ferro intermixto: alij ramento, ſcoria, & ferri excremento, quibus ille exiſtimabat ſe munitiones deleturum. Sed accidit, vt Auſtro reflante, vel quod verius eſt impe-

imperitia eius, qui machinis iis erat præpoſitus, vanus is eſſet conatus, multoſque ea hoſtibus abſumeret, Ipſe quoque Magiſter, quid hoſtes machinarentur, per transfugas intelligens breuibus illatis machinis multos proſternebat; vnde Rhodiis, & ſociis animi aucti. Georgius transfuga in eũ locũ perductus fuerat, vti cõſuleret, qua arte eludendi eſſent hoſtes. Is cum perfunctoriè agere videretur, ad extremum conſuluit, vt noua, eaque altiuſcula erigeretur machina, vnde Turcæ impeterentur. Hæc dum pararetur, machinis hoſtilibus vexati ſunt noſtri acerrimè. Ita diffidere omnes illius conſilio, vt transfugam fallaciſſimum ad ſupplicium traherent. Sunt, qui inuito Magiſtro, diſcerptum à furibunda plebe dicant; ſunt, qui acerrimis tormentis ad quæſtionem datum, ordine retexuiſſe narrent, quo dolo in vrbem tranſierit, quibus artibus Rhodum Mahometi daturum ſe pollicitus eſſet: quibus ſimulationibus alias quoq; vrbes, aut ad deditionem pellexerit, aut ciuitas diripiendas eluſis ciuibus ei tradiderit.

XVII. *Paleologus alius aſtutus Rhodios tentat.*

Eius ſupplicio acciſas ſpes amor Paleologo, qui etſi omnibus modis inſidias parabat Dambuſſio, intelligebat tamen neque illi ad cauendum prudentiam, neq; aſtutias deeſſe. Poſtquam ergo vidit, vim fruſtrà eſſe, neque inſidias proſperè cedere, quando quævi tentarat, aſpera, fædaq; acciderant, conſtituit aliis aſtutiis Rhodios opprimere. Scribũtur litteræ à Paleologo Græcis: & Rhodi antiquis incolis, quibus narrat bellũ hoc à Mahomete ſuſceptum, vt eos æquitate, & fide tueretur, oppreſſos iã Latinorũ ſeruitute. Principiò eos virtutis, continentiæ, beneuolentiæ, libertatiſq; patriæ propagandæ viſos ſtudioſos. Senſim hãc cõſuetudinem, & diſciplinam amiſſam: ſæuitũ in eos, reliquaq; Græciæ lumina videri iniquũ, vt iam commoti eorum contumeliis multi, patria, fortuniſq; carere maluerint: id eſſe clariſſimum, & Antonii Meligali, ac plurium aliorum exemplo. Tandem aliquando miſeræ patriæ conſulant, libertatis, legumq; præſidium quod Ioannitarum improbitas eripuit, reſtituant, nec eos patiantur, licentia rapinarum, quaſi rabie ad ſingulos, integroſq; procedere. Dambuſſium oẽ audiant, qui angatur, & laceretur auri cupiditate, & noxarum metu inquies, abutatur q; eorum facilitate ſibi ipſis conſilium ſalutare capiant, antequam copiis rurſus admotis, ferro, & flammis Rhodum ſubuertant. His litteris publicè lectis, incolæ Magiſtro reſponderunt: promiſſis inſidiarum pleniſſimis ſe nihil moueri à Græcis verò ſibi, & omnibus Latinis paratiſſima omnia eſſe confideret: iuberet demùm, quæ ad Rhodum tuendam pertinere arbitraretur, omnia ſe diligenter, ſtudioſeq, curaturos, profuſo etiam ſanè quàm libenter ſuo, liberorum, vxorumq; ſanguine: quæ cum facerent, amorem erga ſe Latinorum imitaturos, merita non aſſecuturos.

XVIII. *Ipſum quoque Dambuſsium Rhodiorũ Magiſtrũ.*

Poſteà quoq; rurſus è Græcis transfugis legati ad Dambuſſium mittuntur, qui intromiſſi: variè eum ad deditionem Mahometis, etiam oſtentatis præmiis, accendebant. Monuerunt etiam, videret quò progrederetur, re iam proclinata. Non eandem illi ſemper occaſionem in conditionibus æquis ferendis, & impetrandis futurã cogitaret, ne ſe, Rhodioſq; oẽs funditùs euerteret, nec ſe prudens, ſcienſq; eò demitteret, vnde exitũ videret nullũ eſſe. His reſpondit Dambuſſius conſiliis ſe hoſtium non libenter vti, rebus ſuis integris, afflictis verò conſtanter, ſe, vitam, quam Deo optimo maximo deberet, redditurũ. Idq; potiùs, quã ad vllas deditiones etiã honoratiſſimas, & vtiliſſimas leges deueniat. Cùm Legati præfatæ aliquo obſequio Mahometi, non ad deditionẽ, ſed ad ſocietatem ſe eũ hortari dicerent, tum Antonius Principis frater *inquit*, Tu quidem, frater, verbo ad ſocietatẽ, re quidem ad certam prædam peteris. Ità vitatis inſidiis legati digrediuntur, vbi Paleologus nullis conditionibus bellum poſſe componi vidit, noua rurſus capeſſiuit conſilia. Parari itaq; iuſſit omnia tormenta, & triceſimo die pòſt vanam oppugnationem Nicoleæ turris, die, & nocte ità pergit mœnia ſternere, leuioraq; alia tormẽta in vrbem altiùs emittere, vt quattuor diebus atratũ cælum, & fulgora emittentem condenſatum aërem ſtridore, & fumo ſulphureo, omnes dicerent: & erant aliquot turres altiſſimæ iamq; ima parte mœni ità proſtrati, vt ad eruptionem hoſti locus datus videretur.

XIX. *Strenuè cũ ſuis cõtra Turcas pugnat.*

Turcæ ergo Quinto Calend. Auguſti vrbem inuadunt, multitudineque prægrauante muro potiuntur, atq; ibi ſua vexilla figunt. Idem faciunt circa turrim Italicam, ſed à læua, & ſiniſtra accurrentibus Italis, & Cantabris, quibus etiam ſubſidio venit Antonius cum nobilitate Germanorum, & Aruernorum, hoſtes pelluntur, & mutilatis corporibus alii cadunt, alii præcipitantur. qua in re Caroli Montlii equitis nobilitata eſt virtus. Erant, quattuor ſcalæ, quibus aſcenſus & deſcenſus patebat in vicũ Iudæorũ, quo loco fuit ea irruptio. At cum animaduertiſſet Damboſſius, vnà Turcas in vrbem deſcendere, commouta ea, qui temerè irruperant, decepti ſunt. Altera ſcala, cum iam inſtarent hoſtes, ipſe Magiſter conſcendens, impetu facto ſæpe hoſtem ferire ſtrenui, & actis militis officia exequi, temerè inuectos diſturbare: alios quoque Rhodios equites inducit, qui hoſtes perturbatos loco depellunt. Cùm multi cecidiſſent, hoſtes tandem in ſua caſtra reuertuntur. Eo prælio Dambuſſius quinq; plagas accepit: quarum vnam circa mamillam dexteram, letalem medici dixerunt. Dei tamen ope emerſit ille ea incommoda valetudine. Cæſa tum Turcarum triamilla quingenti etiam in vico Iudæorum conciſi. Eo die hoſtes fuerunt territi, & ab oppugnatione deſtiterũt, inſpectà in aëre Cruce inſigni, & perſona fulgente, quæ manu ſcutum, & haſtam geſtabat: aſtitiſſe huic ſyntheſi hominem indutum, Ioannem ſcilicet Zachariæ filium, ſtipatum inſigni nobilitate, quaſi pararet obſeſſis opem ferre. Ferunt etiam fulgore inſolito cælitùs ad confirmandos noſtros apparente, pleroſque Turcarum in acie ſine vulnere, ſine ſanguine, ſine vlla aperta vi, miſerabiliter cecidiſſe.

XX. *Obſidionẽ deſerere Paleologus deliberat.*

Paleologus cùm ſuorum numerum imminutum videret, atque ad nouem millia cæſa, & quindecim millia ſauciati eſſent, anxius erat animo, omitteretnè Rhodi oppugnationem, quæ fruſtrà hactenus fuiſſet. an fortunam opperiretur, qua ſæpe proſperè vſum ſe meminerat. Hæc cùm plures dies; nocteſque æſtuans cogitaſſet, deſperans victoriam, tandem deliberat, ſuos inde deducere. Accelerauit conſilium fama, quæ antè paucos dies percrebuerat, Latinorum auxilia è Ruma, Neapoli, & Gallia aduentare. Ferdinandus quidem Rex Neapolitanus, ſubſidio Rhodiis mittebat naues duas refertas militibus, commeatu, & machinis duce Ioanne Poo. Hæ portum inſpectantibus Turcis ingreſſæ ſunt. Emiſere tamen hi in eas machinas bellicas, quarum impetu malus vnus diſruptus eſt. Harum vna cum parùm deerraſſet, Paleologus miſſis viginti myoparonibus eam inuadit. Effuſi omnes erant ad hoc ſpectaculum. tribus horis integris pugna protracta eſt, dum hoſtes circumuenire nauim parant. Sed ea talibus erat machinis munita, vt reſpirandi nullus locus daretur: tametſi agitatione maris parùm abfuit, nè mergerentur. At ſedatis iam fluctibus, & tempeſtate commutata, elapſa tandem tribus myoparonibus ad Rhodios ſe recepit. Erat in ea naui Franciſcus Auerſanus à Sixto Pontifice litteras afferens, antè decimum quintum diem, niſi intereà ſolutam obſidionem Dambuſſius nunciet, ſe ingentem nauium, ſtelorum hominumque multitudinem miſſurum, libenterque omne ærarium Pontificium in tam ſanctam expedi-

tionem

tionem exhauſturum. Cum hæ litteræ publicè eſſent recitatæ, recreari ſuor omnium animi, g. atiæque habitæ Pontifici.

XXI. *Turcæ calibus territi obſidionem Rhodiam ſoluunt.* Turcæ verò ſucciſis priùs omnibus arboribus, & vineis, abactoque pecore quantum licuit, inde ſeſe proripuerunt. Ea poſteriore oppugnatione, ſunt, qui ità Turcas ſibi certam vrbis direptionem adfuturam crediderint, vt octo millia palorum aduexerint, quibus, publicè denunciarint, ſe totidem Latini nominis viros infixuros: repertique ſunt circa zonas cæſorum funes, quos in Rhodios vinciendos, vti in dubio euentu attulerāt. Tribus integris menſibus obſidionem Rhodij tulerunt, magna animi conſtantia: cum neque doli, neque inſidiæ, nec multitudo Turcarum, non aduerſa, aſperaque res ingentem eorum animum potuerit ſubigere; quin quem virtute adepti fuerant locum, ſimul cum animabus retinerent. *Henricus P. de rebus geſtis Ord. Ioannitarum lib. 5.*

Sunt, qui dicant, poſteà ex ipſis barbaris cognitum, duos viros forma aliquantò humana anguſtiore, quamdiu tenuit obſidio, noctu incenſis facibus circa muros excubare ſolitos; ac vbi iam propè capta eſſet ciuitas, minaci occurſu illos pro muris viſos ferrum identidem intentare; atq; ità barbaros religione perculſos ceſſiſſe. Creditum vulgo, Petri Apoſtolorum Principis, ac Pauli, ſymulachra illa fuiſſe. *Sabellicus lib. 1 decad. 4. Iuſtinianus lib. 9. hiſt Venet.* Alij, qui bello interfuerunt, Crucem auream media oppugnatione in cælo conſpectam ab hoſte, cum ſymulachro Deiparæ Virginis, haſtam vibrantis viſam; & Ioannis Baptiſtæ effigiem, cum numeroſa manu præſidentem. *Sabellicus lib. 7. Ennead. 10.* Addit *Crantzius lib. 12. Metropol. c. 19.* Cælitus immiſſos milites Turcis terrori, Chriſtianis fuiſſe ſtupori. Dambuſſonium vero, Turca diſcedente, Sixti Pontificis, & cæterorum pecuniis adiutum, inſulam, & vrbem quaſſatam reparaſſe, celebrioremque Rhodum feciſſe: ac prætereà Templum Diuæ Deiparæ, cuius auſpicijs bellum geſtum; Oratorium Sancto Pantaleoni, cuius feſto die obſidio ſoluta; necnon Baſilicam Genuæ Præcurſori Domini condidiſſe, ſub cuius patrocinio is Ordo viuit, *Iacobus Boſſius meminit. lib. 12. hiſt. Ioannit.*

XXII. *Principibus Chriſtianis Dabuſſius victoriam ſignificat.* Significauit prætereà Dabuſſonius Sixto Pontifici, Friderico Imperatori, Regibus, ac Principibus Chriſtianis eam victoriam, datis litteris hoc tenore:

Sereniſſimo, & Inuictiſſimo Principi ac Domino noſtro, Domino Friderico Romanorum Imperatori ſemper Auguſto, Domino noſtro obſeruandiſſimo.

Inuictiſſime, ac Sereniſſime Princeps.

Quæ in obſidione Rhodia vrbis, à Turcis expugnando, & à nobis tutando geſta ſunt, non incongruum videtur veſtræ Imperiali Maieſtati ſignificare, cùm ad hāc diem pugnæ ad honorem Chriſtiani nominis ſaluē, exitū adepta ſint & non ambigimus, veſtrā Imp. Maieſtatem ex victorijs non paruam lætitiā excepturam. Turci, vbi circa vrbem caſtrametati ſunt, oppugnationis loca diligentiùs explorant, ciuitatem quoque omni ex parte bombardis quatere, & eruere proponunt, & quod mente concipiunt, opere demonſtrant ad id quoque exequendū bōbardis & mortarijs vrbem circumdant, verberant, diruunt turres IX. & boluuardon. magiſtratuſque palatia concutiunt & proſternunt. Tribus tamen ex partibus commodiſſimum ſibi eſſe videtur, ciuitatem oppugnare, & aggredi, potiſſimè ad rem conficiendam pertinere videtur, turris molis S. Nicolai expugnatio, ex qua vrbem in ſuam poteſtatem facilè tranſituram arbitrantur. Eſt enim arx in vertice molis ſita, quæ versùs Septentrionem in mari prominet, vſque ad portum conſpicit, & aditum nauigantibus, qui eam tenet, ſi libet, facilè prohibet. Ad Occidentem Oratorium S. Antonij ſitum eſt, ferè ant. CC. paſſibus à turri diſtans, mari intericēo. Conſpecta igitur loci opportunitate, hoſtis turris potiundæ auidus omni conatu incumbit, vt eam in ſuam redigat poteſtatem. Ad turrim itaque diruendam, tres ingentes bombardas æneas deuehunt, quarum magnitudo, & vehementia incredibilis erat, ſaxa quoque ſphærica IX. palmarum torquebant, eaſque apud Sacellum S. Antonij collocant. Mirabile dictu, calamitoſum viſu, opus quidem percelebre, & quod ſtabiliſſimum videbatur, ſex diebus aſſiduis CCC. Lapidum ictibus turris pro potiori parte diruitur, proſternitur; hoſtis quidem ruinam conſpiciens exultat, plauſibus quoque aëra complet, quæ vana gaudia in luctum ſuum conuerſa ſunt. Nos verò de tuitione turris ſolliciti, grandem, horrendamque ruinam conſpicientes, quod ſupererat, munitioni opplere iuſſimus. & quod id quoque parum viſum eſt, propter ipſius magnum lapſum, conſtituimus nedum arcem tutari, ſed molem ipſam S. Nicolai defendere. Omni igitur vigilantia, curâ, ingenio, operariis ferè mille die, noctuque adhibitis, totis diebus foſſa non in caſſum exciſa, propugnaculis quoque ex lignis ædificatis in vertice ipſius molis circa turrim, in medio quoque eius, & in radice turrim, & molem inexpugnabilem non ſine paruo ſumptu recluſimus: tum præſidium quoque fortiſſimorum commilitonum in ruina molis, & munitionibus, & propugnaculis circa eam confectis collocamus. In radice quoque, ac pede eius altera præſidia ad Orientem, & Occidentem collocamus. Nam illic radix muro clauditur, & mare vadoſum eſt; quare obſeruatur, defenditurque, ne Turci illuc tranſeant, & noſtros à tergo adoriantur. In menibus vrbis bombardas diſponi iubemus, quæ ad tempus pugnæ officio fungantur. Ignes quoque cum ſcaphis parantur, quæ in claſſem mittantur. Turci ædificij ruina allecti, vno, & deinum altero prælio turrim inuadunt, primum enim ipſam facilè expugnare putarent, mediocribus viribus aggrediuntur, antè auroram luce adhuc dubia, triremibus ad hoc paratis arcem oppugnant, præliantturque. Noſtri quidem tunſtem intenti, locū conſtanter tutantur. Sic hoſtis victus diſcedit. Ea in pugna ferè DCC. Turci (prout profugi ſignificauere) cecidere. Interiectis autem diebus accenſi priori repulſa, turrim maris potentia, arte, & ingenio oppugnant, & reparamenta, ac propugnacula ictu bombardarum quatiunt, nonnullaque conterunt. Nos quoque reficimus ſumma celeritate, quod obteritur.

Parant ad hæc conficienda triremes benè munitas, & ingenioſè ad prælium ornatas; adiiciunt & nauigia quædam oneraria (parcudarias vulgò dictas) quarum quædam onuſta bombardis, & ſaxis erant, vt locum turris, & molis, quæ ſe potituros credebant, munirent, & ex his vrbem laceſſerent, diruerent, expugnarentq. Cymbas prætereà quaſdam diſponunt, ex quibus quique Turcorum ſtrenuiſſimi facilè in molem deſcendant, & pontem miro artificio ædificant, qui ex Eccleſia S. Antonij turris in molem tranſitum præbeat. Nos enim ſufficere quod eueniat, poſt primam pugnam abundantiùs dies, noctéſque circa turris, & molis tutamenta vires, & ingenium adhibemus, munimenta ampliamus, præſidia augemus, grauiſſimis impenſis non parcimus. Nam & in ea ſalutem vrbis conſtitutam concipiebamus. Media igitur nocte, grādiori accenſi ardore Turci, XIII. Kal. Iulij arcem ſummo ſilentio aggrediuntur, omnique parte magno impetu inuadunt. erecta enim erant noſtrorum aures, nec dormiebant. Vbi autem adeſſe inimicos comperitur, machinæ ſaxa iaciunt, milites gladio ſtringuntur; baliſtis, fundis, & ſaxorum ictu ex turri, & mole hoſtem deturbant, & propellunt. pugnatum eſt ſumma vt à media nocte, vſque ad horam decimam. Turci verò complures, qui ex cymbis, & triremibus in molem deſcenderant, trucidantur; pons natans Turcis onuſtus, machinarum ictu frangitur, qui ſupererant Turci, merguntur. Quattuor quoque triremes, & ea nauigia, quæ bombardis, & lapidibus onuſta erant, ſaxorū ictu ex tormentis perfringuntur. & vndis obruuntur. Ignis quoque in claſſem mittitur, qui eam retrocedere compulit. Sic diſcedunt victi Turci. Inſignis quidem hæc pugna fuit, morte clarorū virorū, qui Turcis præerant: quorū interitus luctum exercitui præbuit. Profugi quoque poſt pugnam introducti affirmant, Turcos in hac pugna magnam ſtragem accepiſſe, ex eis quoque ferè M. M. D. cecidiſſe. Cum autem Turci ſpem turris expugnandæ perdidiſſent, induſtriam, ingenium, vires, & omnem conatum ad vrbem expugnandam conuertunt: & licèt tota ciuitas machinis conuerteretur, & lacerarentur, vt

vix forma prioris vrbis remanſerit, tamen potiſſimè murorum partem oppugnare intendunt, quæ Iudæorum domos claudunt, Orientemque ſpectant: eamque etiam partem, quæ ad turrim Italiæ ducitur. Ad hæc igitur mœnia diruenda, & dilaceranda octo ingentes, grandiſſimaſque bombardas comportant, ſaxa circuitus palmarum IX. torquentes, quæ aſſiduè, die, noctuque muros verberant. Nec ceſſant bombardæ, & mortaria circa ciuitatem locata ſimiles lapides torquere, quinimò ad terrorem, & detrimentum ictus multiplicant. Nos ad iactum mortariorum vitandum, imbecillem ætatem, ac mulieres ſub fornicibus, & valiis, & plurimis locis pomœrij cohabitare ſtatuimus, quo effectum eſt, vt pauci hoc tormento interirent. Vſi ſunt quoque alio tormenti genere, quo igneas pilas proiiciebant, ac ſagittas ignitas ex baliſtis, & catapultis torquent, quò ignem in ædificia iacerent. Nos verò indemnitati vrbis conſulentes peritos artis delegimus, qui poſt iactum pilarum magna ſolertia ignem extinguerent. His remediis Rhodij à magnis incommodis ſeruati ſunt. Excogitant inſuper impij vrbem ingenio occulto propinquare. Foſſas itaque tortuoſas effodiunt, quas partim lignis, partim terra operiunt, vt latenter ad foſſas vrbis accedant, propugnacula quoque multis in locis ædificant, ex quibus aſſiduò ſagittant: colubrinis, ac ſerpentinis bombardis noſtros deturbant, fatigantque: penſitant quoque eis eſſe commodum aliquam partem ciuitatis, quæ muro Speronis adiacet, complere. Opera igitur ab hoſte adhibita, lapides iangerere non ceſſant, & occultè in foſſam iaciunt; aſſiduitate pars foſſæ oppletur, antemurale quoque æquatur: ex quo & ruina in formam dorſi redacta facillimus conſcenſus in mœnia efficitur. Nos autem inimici conatum conſpicientes, tuitioni vrbis inuigilamus, totaque vrbe & caſtello reparatis, & munitionibus, foſſis quoque quàm diligenter intendamus. Quod Turci conſpectantes, deſperati ad muros Iudæorum, & aliò ſe conuertunt, & nos munimentis, ac reparis validiſſimis ruinam Turcorum firmamus, palis lignorum viuaciſſimorum infixis, ac terrea, faſcibus arbuſtorum, & ramorum intertextis, quæ inuicem ſubtiliſſimè, firmiſſimèque cohærentes, vim machinarum ſuſtinebant, & ruinam protegebant, nè muris collapſi intra vrbem facilem deſcenſum præberent. Etiam loco propugnaculorum, palos, & vegetes terrea oppletas ſtatuimus, quæ noſtros tutarentur, & conſcendentibus Turcis impedimento eſſent. Ignis quoque artificioſos, & alia ingenia parauimus, quæ ad propulſandam Turcorum vim conducere videbantur. Excogitatum quoque eſt, eam partem foſſæ, quæ lapidibus à Turcis oppleta erat, euacuare. ſed cum id palam effici non poſſet, cuniculo, latenteque foſſa in pomœrio ædificata, exitum ſub lapidibus noſtri habent, & occultè lapides in vrbem comportant. Sentiunt profectò Turcæ, qui foſſæ propinqui erant, lapidum congeriem minui, & aſcenſus opportunitatem adimi, niſi quantocius, quod cupiunt, efficiant. Itaque in iis operibus XXXVIII. diebus conſumptis, quo in tempore MMM.D. vel circiter ingentium ſaxorum in media, & in vrbem iacti ſunt, Turci ſcilicet occaſione inuadendæ vrbis conſpecta, nè aſcenſus commoditas auferretur, accelerant propoſitum conficere; pridieque quàm bellum iniretur, ac ſequenti nocte, & diluculò, quod mane, quo pugnatum eſt, præceſſerat, octo bombardæ dictis muris obiectæ, abſque intermiſſione ſaxa ingentia torquent, quod loco propugnaculorum adhibitum erat, dilacerant, diruunt: vigiles, & cuſtodes, & manuum præſidia pro parte potiori occidunt, vt quiſque vix muris ſuperſtare poſſet, niſi ſummo aſtu occultaretur, & ſcala ad ſignum campanæ paululum deſcenderent, & demum conſcenderent. nec tempus datum eſt propugnacula denuò inſtaurandi, cum ſemper ictus bombardarum augerentur, vt eo pauco tempore CCC. vel circiter ſaxa iacta ſint. Turci verò iactu bombardarum finito ad ſignum iactus mortarij, quod pridem in eo loco conſtituerant, confertiſſimi, magno impetu quàm celerrime VII. Kalend. Auguſti conſcendunt. Erat namque facilis, vt diximus, eius conſcenſus, facilior quàm noſtris per ſcalas. Superiora quoque murorum loca, eradicato noſtro, quod illic erat præſidio (quod primùm tanto impetui reſiſtere nequiuit) antequam ſubſidia noſtra ſcalas conſcenderent, occupant, & illic vexilla ſua ſtatuunt. Idem quoque faciunt ad turrim Italiæ, cuius verticem oppugnant. Clamor vndique oritur, manus quoque viriliter conſeruntur, magnaq; vi pugnatur. Reuerà noſtris hoſti ſe obiicientibus, dextera, læuaq; murorũ ſuperioribus locis noſtri hoſtem oppugnãt, & valdè detur..., ne per mœnia diſcurrerent. Scalis quoque, quæ quatuor erant, quibus in vicum Iudæorum deſcendebatur: vna iuſſu noſtro perfracta, conſcenſis hoſti nos opponimus, turamur, & defendimus. Turci verò perpulchrè armati duo millia ſuprà muros erant; confertiſſimi de noſtris ſecum manus conſerentes: qui armorum vim propellere, & loco expellere nitebantur. Sed noſtrorum virtus firma perſiſtens, nequaquam loco ceſſit. Sequebatur verò Turcos, qui muris potiti erant, ingens multitudo Turcorum, quæ totũ campum adiacentem, ruinam, vallum, & foſſam oppleuerat, vt terra vix conſpici poſſet. Affirmarunt profugæ MMMM. Turcorum inuaſioni adfuiſſe. Noſtri, ex Turcis, qui ſuper muro erant, CCC. vel circiter in vicum Iudæorum propellunt, qui ad vnum occiſi ſunt. Eo in conflictu vexillum imaginis ſacratiſſimi Domini noſtri IESV Chriſti, & religionis noſtræ antè hoſtis conſpectum ereximus. Summa itaque vi horis duabus pugnatum eſt. Tandem Turci preſſi, fatigati, perterriti, vulneribus quoque feſſi, terga vertunt, & fugam tanto impetu arripiunt, vt ſibimetipſis impedimento eſſent, & perniciem afferrent. Ceciderè ea in pugna Turci tria millia, quingenti, vel circiter, quorum cadauera intra vrbem, & ſupra mœnia, & in foſſa, ac munitionibus hoſtium & mari reperta ſunt, & poſtmodum adluem vitandam combuſta: quorum ſpoliis noſtri potiti fuere. qui fugientes Turcos vſque ad campi planitiem, magno auſu ſecuti eos trucidantes, tandem incolumes regreſſi ſunt. In prælio quidem ex noſtris militibus, & balniſinter confertiſſimos hoſtes pugnantes, non pauci occubuere. Nos noſtrique commilitones pluribus vulneribus acceptis, Deo gratias acturi, præſidio valido muris impoſito domum reuertimur. Nec id profectò ſine diuino auxilio contigit, quòd tantam cladem à noſtris acceperit. Miſit enim Deus (non ambigimus) de cœlo auxilium, nè plebecula Chriſtum colens, Mahometis ſpurcitiis inſiceretur. Parabant Turcæ ſpe potiundæ vrbis ſibi funes ad captiuos alligandos, & palorum ingentem multitudinem, ad viuos trucidandos. Decreuerant enim omnes mortales, mares, & fœminas, ſuprà decem annorum ætatem, trucidare, & palis ſuffigere: teneriores autem ætatis mortales in captiuitatem ducere, & ad fidem abnegandam compellere, & omnem ſupellectilem in prædam conuertere, vrbis ditione Turco reſeruata. Sed fruſtrati ſuo nefando optatu, tamquam pecudes caduntur. His in pugnis, & eruptionibus diuerſis diebus factis, vt appropinquationem prohiberemus, & foſſam euacuaremus, & ageremus, quod ciuitati commodiſſimum eſſet, vt machinarum etiam iactum exerceremus, ac viridaria, quæ incolebant, (vt perfugæ diuulgauerunt Turci) nouem millia occiſi ſunt. Ingens quidem multitudo vulnerata, inter quos quidam Capitanei, ac germanus Baſſæ, & quidam Turci gener occubuere. Pugna commiſſa, munimentis prius exuſtis, ad primum lapidem caſtra Turci locarunt: vbi ſupellectili, impedimentis, ac machinis onerandis, ac Turcis in Lyciam remittendis nonnullis diebus conſumptis, Rhodiorum littore ſoluentes Phiſcum continentem vrbem antiquam nauigant. Sic quoque victi cum ignominia recedunt. Omnipotens Deus veſtram Imperialem Maieſtatem feliciter conſeruet ad vota. Datum Rhodi die XIII. Septembris, anno Redemptoris noſtri Incarnationis M.CCCC.LXXX. E. V. Imperi. M. Humiles Seruitores Petrus Dambuſſon, Magiſter Hoſpitalis Hieroſolymitani, & Conſules. ext. tomo 2. rerum Germ. pag. 158.

XXIII. *Turcæ Apuliã, & Italiã ambiũt & infeſtant.* Inter hæc Admetus Baſſa Hidruntem, vt diximus, in poteſtatem redegit. Ioannes Albinus Lucanus, cauſam in Venetos reijcit, quaſi illi ſtabilendæ Societati inter Pontificem Sixtum, & Regem Ferdinandum ſtudentes, auſi fuerint, Mahometum, Aſiæ Regem potentiſſimum, inſita feritate formidandum, ac ſanctiſſimæ Chriſtianæ religioni atrociſſimum hoſtem, ad ſubigendam imbellem Apuliam compulerint, affirmantes, inermem prouinciam, & diù bello deſuetum populum ſubigi, Regemque exhauſtum, ac alieno ære immerſum, numquam ſuppetias iturũ. Mouiſſe eos alij affirmant, quòd Ferdinandus Regno Cyprio, cuius illi tutores

fuerant, ac in certiſſimam eius potiundi ſpem venerant, modis omnibus inhiaret: Albinus Florentinos facit authores, qui Alfonſum cum copijs ex agro Senenſi amotum vellent videre, ne ſcilicet ea vrbs in poſterum, Regium ſubiret imperium. Mahometus ſane vir vaſti animi, & bellorum auidus, vt Apuliæ conditiones verius haberet, Admetum virum bello egregium mutato habitu rem omnem exploraturum in Italiam traſmiſerat; atque vbi vera eſſe comperiſſet, quæ à Ferdinandi hoſte didiciſſet, comparata Byzantij claſſe ſexdecim millia lecta virorum pectora conſcripſit; duplex ſtipendium decernens, quod militia quæ procul domo, terra, marique eſt, magna pericula allatura videtur. Viſus eſt Rhodijs eo apparatu minari; cæterum Apuliam deſtinabat, nec Regnum ſolum Neapolitanum, ſed Italiam omnem occupare, ſi primordijs fortuna fauiſſet, animo verſabat. Eam rem Appuli, ad quos celerius fama exierat, rerum ſuarum timidi, quod primos fortunæ impetus eſſent excepturi, cum ſæpius Neapoli Diomedem Caraffam & Antonellum Pertociam Regios conſiliarios admonuiſſent, per ludibrium auditi ſunt, & tamquam rerum externarum ignari ignominioſe dimiſſi, negligentiorem etiam Regem fecit inanis fiducia, quod non exiſtimaret Turcum, Rhodiam oppugnationem intermittere: quodque audiſſet, ſubmiſſum Rhodijs ex Regno præſidium, à Francino Paſtore viro intrepido duabus onerarijs in medio belli ardore immiſſum: ac quod non minus ſecurum faciebat, iam inclinata æſtate maritimos fluctus exorti, qui Admetum à traiectu prohiberent. Ea ſpe quæ plurimos mortalium plerumque fruſtra habet, Ferdinandus eluſus, hoſtem negligentius habuit. Aberat præterea procul Regno in Hetruſia Alfonſus cum exercitu: quem priuſquam deportaret, ſuiſque auxilio eſſet audito hoſtis aduentu, complura oppida, & vrbes nullo præſidio firmatæ ſubigerentur, quas nec in ſequentem hyemem capi poſſe ratio ſuadebat. His rebus omnibus circumſpectis Admetus Baſſa, coacta claſſe ſtatuit ſoluere, quo tempore frumentum etiam in vicis, villiſque compreſſum non defuturum intelligebat. Viſa ſunt ſub idem tempus aliquot prodigia. In monte Taburno SS. Virginis ſymulachrum collachrymaſſe. Locuſtarum ingentem vim in Meſſapiam delatam. In aliquibus Italiæ locis leniorem terræ motum extitiſſe, & in agro Lucano Sacerdotem à Lupo laniatum: quæ ſunt à Rege ſumma diligentia procurata, & Sacellum in via Puteolana ac ſecundum fere lapidem pedibus ſæpius petitum, & tota vrbe ſupplicatum. E portu Apolloniæ, quò conuenerant, ad Meſſapiæ litus ingentem Turcarum claſſem V. Kal. Sextilis (vti ſolet) fama vulgauit. Huius aduentus, non modò Regnum, ſed Italiam omnem terrore concuſſit. Namque vbi primum barbari in continentem egreſſi ſunt, nudatam omni auxilio prouinciam ſexcenti equites crebris incurſionibus nullo hoſte obuio vexarunt. Ingenti omnis generis præda abrepta, & atroci agreſtium cæde quacumque ierant, per campos edita. Admetus Hydruntem vrbem maritimam circumſedit: ac quinta decima poſt die, noctes, dieſque omni tormentorum genere fatigatam, in poteſtatem accepit. Poſt captum oppidum, propter eos, qui acri prælio egregiè pro patria conciderant, mille captiuos, quibus Mars pepercerat, ad tertiam buccinam antè omnium oculos pro caſtris impie trucidari imperauit; complures palo affigi, nec ab inermi abſtinere. Maior tameo pars in cuſtodiam abducti, idque actum, vti oppida, & vrbes, ne tam horrendam ſupplicij fœditatem ſubirent, ad voluntariam deditionem inclinarentur. Templa ſacrata miſerabiliter ſpoliata; circa Aras ipſas nullo religionis metu obtruncatus Antiſtes; pueri ingenui, puellæque è complexu parentum raptæ, nefanda contumelia, ritu ferarum contaminatæ: nihil denique flagitij in tanta victoria eſt prætermiſſum: Eſt enim gens ea præceps in fœdam libidinem, ac nata in ferinos tumultus, nihil pij, nihil ſancti habens: quæ ab ineunte ætate non otio ſub tectis, ſed ſæuiſſimis bellis, niuoſa etiam hyeme aſſueta humano ſanguine aſpergi ducit egregium. Præter hæc Admetus valido equitatu potens, cum iam vrbem, parte qua aditus à mari parebat communiiſſet, non ſolum ad vicina oppida, ſed per vniuerſum Salentinorum agrum, ita vt neque eius prouinciæ intima, & maximè mediterranea: ſatis tuta à Turcarum vi eſſent; excurrere audebat. Quibus rebus paſſim vulgatis, non modò ex Regno, ſed ex tota Italia complures excedere in animo volutabant. Fuêre, qui in Bæticam tranſmiſerint pecunias, vt eſſent ad iter expeditiores, ſi ſors tuliſſet. Nemo arma capere, nemo furentis hoſtis impetum propellere audebat; ſed quiſque deſperatis rebus, mulierum modò tendens victas manus, nihil aliud, quàm incolumitatem ſibi depoſcebat. Sixtus inprimis Pontifex, repentino timore, quem ingens Turcarum potentia longe lateque diffuſa concitauerat, percuſſus, de relinquenda Italia cogitauerat: mox animo reſumpto, periculo totius Italiæ admonitus, nec non ab Oratoribus fœderatorum Principum perſuaſus præterea veritus, ne totius calamitatis Chriſtianorum inuidia in ſe rejceretur Primum Florentinis æquum ſe præbuit: deinde cum ſacro Cardinalium Senatu & Oratoribus Principum re communicata, Ferdinandum, qui ex agro Senenſi exercitum deduceret, & in communem hoſtem in Apuliam duceret, admonuit; præterea Legatos ad Imperatorem, Reges, & Principes Chriſtianos, ad eos contra immanem aduerſarium excitandos deſtinauit; & ante omnia, omnes Italiæ Principes, & reſpublicas ad concordiam reuocare, & arma ſubitanea ſumere voluit Cumque Rhodum pro qua ſeruanda, claſſem quatuor viginti triremium ſumptibus publicis parauerat, & Paulo Fulgoſo, Archiepiſcopo, Genuenſe duce præmiſerat, iam tandem barbarorum obſidione liberatam eſſe accepiſſet, in Apuliam curſum flectere imperauit, vt Ferdinando pro Hydrunti recuperatione, arma auxiliaria neceſſario, & opportuno tempore ferret. Cardinalis Sabellus, ex antiqua, & illuſtri Sabellorum familia, oriundus, Genuam Legatus iuerat, vt eam claſſem Pontificia pecunia pararet. Præter hæc, cùm in ea omnium trepidatione, apud Imperatorem, & Principes Germaniæ, necnon apud Regem Galliarum malè audiret, quaſi damno totius reipublicæ Chriſtianæ cum Florentinis diutius ſimultates traheret, duriuſque cum eis ageret, ac propterea illi Concilij mentionem oſtentarent, quin & ad illud Prælatos, ille quidem in Germania, hic in Gallijs euocare iam minimè dubitarent, Sixtus, vt eorum conatus præuerteret, & Chriſtianæ reipublicæ ſe non deeſſe demonſtraret, Romam, ad anni conſequentis initium, Imperatorem, Reges Principes, ac Prælatos Europæos ad Concilium inuitauit, vt de communi tutela, contra aduerſarium communem deliberarent, atque viribus communibus ex Italia encerent. Alfonſus inter hæc, Senis exercitum mouens ad aquas rubras prope Viterbium, vnam noctem conquieuit; inde flectens iter in agrum Tudertinum, & Anatnienſem in Vmbria, Aquilam, & Lanxanum prætervectus, vbi oppugnatam Hydruntem cognouit, mutilatum exercitum ducens, numquam intermiſſo itinere XII. caſtris Tarentũ venit. Huius aduentus fama vulgata latiùs euagantes Turcas coercuit; quorum immanitate Apulia occiſa

iam, vbi nonnulla ſalutis ſpes affulſit, cœpit reſpirare. prius namq; varia clade attrita ex locis omnibus catervatim demigrabant miſeri mortales, nulla ſpe ſuffulti, fortunæ bona, liberos, & penates victoris arbitrio relinquentes, modo vitæ quauis conſulerent. Alfonſus nihil immorandum ratus (ita temporum neceſſitas ferebat) Tarento quamprimum Lupias commigrauit; vbi, quanta potuit celeritate, ex veteranis, nouiſque militibus exercitum coëgit; ſed complures externæ militiæ rudes, ac penitus ignaros, domum ſe recipere iuſſit, ratus ea hyeme nondum communitam vrbem depugnaturum. Cum nihilominus Admetes cæteriæ oræ maritimæ Adriatici ſinus immineret, Recinetenſes, pietate erga SS. Virginem Lauretanam moti, etſi impendentis periculi fama conterriti, tamen immemores patriæ Lauretanam Baſilicam ſummis opibus propugnare ſtatuerunt. Valido igitur præſidio impoſito, excubias agitabant noctes dieſq; ac ne barbaros opulentæ prædæ ſpes ad Lauretanam ædem oppugnandam alliceret, Lauretana dona præcipua in tutum recipi placuit. Mox deprompta, ac de more relata in tabulas, à certis hominibus Recinetum delata fuere, & in arce condita. Satis conſtat ea dona tum ſex fermè millibus aureorum æſtimata. Inter cætera Laurentij Medicei (is Petri filius, Magni Coſini nepos fuit) ſtatua argentea, quæ nixa genibus altitudinem excedebat cubitalem. Credo Laurentium, cum Sixti Pontificis, ſociorumque armis premeretur adeo, vt ad ipſum Ferdinandum Neapolitanum Regem acerbiſſimum hoſtem ſuum confugere cogeretur, donum eiuſmodi vouiſſe, ac periculo defunctum, Lauretanæ Virgini vel tuliſſe, vel miſiſſe. Cæterum ſapiens Recineteuſium conſilium, ſubducto in pericula ſacrum aurum argentumque, haud quaquam barbaros à conando ſcelere auertit. Enimuero Turcæ populabundi ad Caſtrum portus Recinetenſis claſſe delati, omiſſa minorum prædarum cura, ad Lauretanam prædam, quam opulentiſſimam ſciebant eſſe, aſportatam alio neſciebant, iter intenderunt. Tuebantur Lauretanam Ædem, vt diximus, Recinetenſes leue aduerſus barbarorum exercitum inſolentem victoria præſidium, niſi ipſa loci Præſes ſuæ Domui præſidio foret. Itaque ad ſacræ Domus conſpectum, ingens repente terror totam Turcarum peruaſit aciem cunctoſque è veſtigio inuitiſſimis animis referre coëgit pedem, ſtupore attonitos, & Deum profecto pro illa Æde ſtare memorantes. Idipſum periculum Cardinalem Roboreum Sixti nepotem Laureti Patronum admonuit, vt Lauretanum templum deſtinatis propugnaculis, primo quoque tempore communiret. Ex eo templum ipſum in arcis modum impenſe muniri cæptum aduerſus repentinos hoſtium incurſus. Turcis non impune ſacrilegus conatus fuit. Superbiſſimus tyrannus anno ſequenti ſubita morte extinctus; Hydruntum à Chriſtianis receptum, Turcæ Italia pulſi. *Albinus de bello Hetruſco. & Hydruntino Brutus lib 7. hiſt. Florent. Onuphrius in Sixto IIII. Bizarrus hiſt. Genuenſ. lib. 15. Turſellinus hiſt. Lauretan lib. 2. c. 4. MS. expedition. Sixti 4 Bibliotheca Vaticana. num. 4155. & alius 3923 pag. 254. & 273 & alius ſine numero. pag 67. & ſeqq. Iacobus Volaterranus in diario MS. Vatican hoc anno. num.* 3241.

XXIV. *Imperator & Vngaris Rex diſcordes Legati Apoſtolici opera conciliantur.*

Antonius Bonfinius memorat, Sixtum Pontificem, præ cæteris cauſis Italiæ factionibus conſternatum, de deferenda vrbe cogitaſſe, & ſe in Galliam Narbonenſem profecturum fore comminatum eſſe. Quamquam etiam non deerant, in alijs quoque Regnis, & prouincijs, inter Reges, & principes ſimultates. Inprimis inter Fridericum Imperatorem, & Regem Vngariæ Mathiam, bellum recruduit. Imperator, contemptis inducijs, quingentos equites per Prucchentem agrum in ſuperiorem Pannoniam immiſerat, qui prouinciam longe lateque vaſtarent, & Iaurinum vſque cuncta ferro, ignique miſcerent. Sollicitatum fuerunt à Bernhardo Archiepiſcopo Strigonienſi, qui coronam Vngaricam, cum theſauro Regio fugiens, in Germaniam aſportauerat. Ac MATTHIAS collecto exercitu, Auſtriam per Thomam Tareium populatus, & Rachesburgo oppido per vim potitus, vim vi repellere properabat cum Proſper Caphatellus Legatus Apoſtolicus, & Epiſcopus Aſculanus, vir genere, doctrina, eloquentia, & probitate præſtans, iubente Sixto Pontifice, & ad concordiam Imperatorem hortante, cum Cæſaris Oratoribus accurrit, Imperatoris crimen excuſauit, & ad pacem inuitauit: quam propediem, ſi Rex dictis auſcultaret, ſe compoſiturum eſſe pollicebatur. Regulorum quorundam iniquitate, non Cæſarea voluntate, ſiquid noui interceſſit, factum eſſe; pacem, quam bellum Cæſarem malle. Adijciebat præterea hæc Caphatellus monita, preceſque Pontificis, qui hoc execrabili bello tantopere angeretur. vnde Chriſtianæ reipublicæ, & Catholicæ fidei tam inſtaret exitium. Effecit tandem, vt Matthias Pontificiæ authoritati detulerit, & inducias cum Imperatore compoſuerit. Remuneratus eſt Deus, hanc Matthiæ Regis promptitudinem, in obſequendo Pontifici exhibitam: quando eius ducibus contra ingentes Turcarum copias dimicantibus, inſignem victoriam de hoſtibus hoc anno conceſſit. Per id enim tempus autumni Turcarum centum millia, cum quinque ducibus, quos ipſi Baſſas vocant, deductis ſecum Tranſalpinorum auxilijs, Tranſyluaniam ingreſſa, ad Sobinouiam, ſiue Cibinium vrbem caſtra poſuere. Præſenſerant eorum aduentum Vngari, & ad defendendam patriam parato, cum totidem ducibus accurrerant. Fortè in vnum agmen, cui Stephanus Bathorus præerat, Turcæ incidere. Stephanus, vbi ſe in arcto poſitum pugnam detrectare, & cum reliquis duobus ſuorum agminibus coniungere ſe non poſſe animaduertit, fecit tamen eos certiores, de neceſſitate dimicandi ſibi obiecta; & militibus ſuis voluntario intercutando ſeſe obſtringentibus, quod morituri prius quam fugituri eſſent, arma expediunt. Committitur acre prælium tribus fermè horis. Iamque Vngari prægrauante Turcarum multitudine, pedem referre cœperant, & ægre eos ſiſtebat Bathorus, obteſtans pariter, & obiurgans, & recentis iuriſiurandi admonens; cum ecce duo reliqua agmina, in quibus erant aulici Regij, & Raſcij, citato curſu incita, in latus hoſtium impetum fecerunt. At illi re improuiſa conſternati aliquamdiu, tamen conuerſis equis reſtiterunt: ad extremum vero conturbati, & impulſi, fugam fecerunt. Ibi tunc magna fugentium ſtrages edita. Neminem enim, præter quinquaginta inſigniores captiuos, Vngari viuum ſeruabant. Nec tamen incruenta ceſſit eis victoria. Ceciderunt multi fortes viri, in quibus nobiles inprimis Paulus Zues, quo nomine Slaui Ducem & Sacerdotem appellant, & Iaxitius Raſcius ductores agminum: quorum opera maximè, victoriam illam tam præclaram, & omni æuo memorabilem Bathorus, quamquam & ipſe ſaucius, MATTHIÆ ex graui pedum dolore decumbenti retulit. Deſiderata fuere ex Vngaris octo millia; ex Turcis triginta circiter millia cæſa. Iuuit Bathorum ad victoriam, quod inprimus exercitui ſui turmatim rem diuinam facere moxque Euchariſtiæ loco myſticam terram, id eſt cinerem capitibus inſpergi iuſſerat: ac præterea in exhortatoria concione, ſanctiſſimorum numinum memoriam non prætermiſerat, identidem repetens, *Quicumque pro* DEO *optimo*

Digitized by Google

maximo, Diuaque Genitrice inuigilat, nullo ratione malis aſſici prælium poteſt inire. Ferunt præterea aduocata concione, verba hæc feciſſe. *Damnabunt fortaſſè alij, Commilitones, militiam noſtram, immo nunquam Turcorum victoriam, & pericula deprecabuntur, contrà ego, nihil vobis antiquius, ſolumſque dari, aut contingere arbitror potuiſſe. Alij perniciosa, vana plerique ſtipendia faciunt, quando pro impotenti, ac imbecillo Imperatore, item pro rebus fluxis momentaneiſque meruiſſe viſi ſunt: nos contrà ſoliberrimam, ſanctiſſimamque militiam militamus, quando pro* IESV *Chriſto optimo maximo, pro Chriſtiana republicæ ſalute, pro patria, pro aris & focis, pro liberis, & coniugibus, pro fortunis, pro corporum, & animorum denique ſolicitudinibus. Pars pro alienis commodis, & imperio bella ſuſcipiunt: nos pro noſtro vtilitate, regno, & immortalitate arma gerimus. Multi totam media, abſtinentia, religioneque duriſſimam vitam abſumunt: nos plus vno momento lucri, quàm per totam illi ætatem facimus. & lucrum quidem ſtabile, atque perpetuum. Pluris profectò eſt momenti gutta ſanguinis, quo pro Chriſti charitate funditur, quàm cætera, quæ in toga, & reliqua vita ſecuritate merentur. A comitibus, diſcipuliſque Saluatoris noſtri occipite conſtituturum: Cur ille neminem in Apoſtolorum numerum, & ſanctiorum ordines adoptauit, niſi quos ſuo calice impartiuit? Cur martyres potiſſimùm, animarum prodigos, inter Diuos, & cohæredes retulit? Nempe quia ſapientiſſimi præceptoris exemplo, documentoque didicere, pro aſſerenda Catholica fide iacturam corporis pro nihilo eſſe ducendam. Imo nihil pro diuino beneficio magis reputandum eſſe iudicabant, quàm cum in profeſſione Orthodoxæ fidei ad vltima ſupplicia, grauiſſimoſque cruciatus educebantur, quos non modò ſponte, ſed ouidè iubibant. Sanguinem enim noſtrum vbinam commodiùs erogare poterimus, quàm in vindicando nomine veritatis? atque proterendis gentibus: quæ pſeudoprophetarum errores pernicioſos ſectantur, aſſerunt, & Ieſum Dei filium vnigenitũ principem veritatis, & cæli, terræque authorem abnegant? Proinde expergiſcimini commilitones, & hodiè pro Deo pro Diua Deiparente, pro ſacris, pro fide, pro regno, pro denique ſalute, & immortalitate, manus conſerite certi, nunquam defuturum vobis Ieſu auxilium.* Dixit iſta Stephanus: militem inflammauit, & inſigni victoria potitus eſt. Rex exinde gaudio ingenti refocillatus; maximas Deo gratias acturus, aras omnes cum Regina ſupplex adijt, ſupplicationes populis omnibus indixit, & ad multos dies per omnia templa rem ſacram fieri iuſſit. Quo anno Ioannes Cardinalis Aragonius, qui cum ſumma Pontificis poteſtate paulo antè in Vngariam venerat, Strigonium V. Idus Maias intrauit, & Archiepiſcopatum accepit à Matthia datum. Sed cum Bernardus Alemannus, cuius ipſe ſucceſſor erat, ad huc in Cæſaris aula viueret, ſeque in Romano foro iure priuari non poſſe contenderet; Cardinalis, prouentus omnes apud Strigonienſe Collegium deponi iuſſit, donec verus diiudicata lite poſſeſſor extaret. Rugatus Bernardus, cur Archiepiſcopatu, Regnoque temere ceſſerit? *Coudam monachipulueres, longum ante ſyrma trahentis, vltrò ſe tolerare non potuiſſe reſpondit.* Gabrielem Minoritam, Cardinalem Agrienſem cauillatus, quem ſibi apud Regem præferri, æquo animo pati non poterat. Quarto poſt anno Archiepiſcopatus, Aragonius ſententia iudicum Romanorum addictus eſt. *Bonfinius decad. 4. lib. 6. Cromerus lib.* 29.

XXV. *Chriſtiani Principes fœdus inire ſatagunt.* Hæc quidem à Batoreo contrà Turcas geſta, quamque ingentia fuiſſent, non tamen eximere potuerunt, trepidationem ex animis Europæorum Regum, ex inuaſione Rhodi, & occupatione Hydrũti conceptũ. Hic terror oſtentatus, & reliquæ Italiæ. & remotis nationibus, Reges omnes incitauit, vt ad coniunctionem virium ſerio conſpirarint. Ergo Imperator, Reges Galliarum, Vngariæ, Neapolis Bohemiæ, Angliæ, atque Poloniæ alios, atque alios Oratores ad Sixtum Papam, tractandi, & ineundi noui fœderis miſerunt. Ferdinandus, & Iſabella, Caſtellæ, Aragonum, & Siciliæ Reges præter communem totius Chriſtianitatis cauſam, etiam ſuas habuere priuatas, propter quas ad fœdus aſpirarent. Barbari Granatenſes, ex Africa ingentem equitum, & peditum numerum acciuerant, Chriſtianis vniuerſa Hiſpania opprimendis; ſi Turcis in Vngaria, & in Rhodiana expeditione, ex animi ſententia ſucceſſiſſet. Itaque Gonſaluum Beretam, ea de cauſa ad Sixtum ire iuſſit: quamquam nõ omnino ſuis rebus id temporis æquum. Alfonſum Carrilium Præſulem Toletanum, Apoſtolicæ ſedis Legatum, nullo Regis conſenſu, in tota Hiſpania Sixtus creauerat; necnon alia quædam ſanciuerat, tuendæ libertatis Eccleſiaſticæ cauſa. Præter hæc Regi pro Epiſcopo Caurienſi, purpuræ dignitatem flagitanti, diſerte negauerat; cum tñ in gratiã Luſitani æmuli, Georgium Coſtam, Archiepiſcopum Vlixponenſem, inter Cardinales retuliſſet. Hinc graues ſimultates enatæ, adeò, vt Rex cogitauerit, Prælatos ſuorum regnorum, ex Romana Curia aduocare. Commune tamen periculum animos illi fregit, & ad iungendam ſocietatem inuitauit. Offerebat Sixto claſſem nauigiorum maiorum, minorumque numero quadraginta: ex quibus XIIII. tiremiæ, totidem triremes, duodecim reliquæ eſſent ſumptibus Regijs inſtructæ. Super hæc Gaſparo Eſpeio, Proregi Siciliæ, tantam, quantam poſſet maiorem, claſſem comparare, & Ferdinando Neapolis Regi adeſſe imperauit: obſecutus in ea expeditione voluntati Pontificis, qui ad Calendas Nouembres, omnium Regum, ac Principum Legatos ad tractationem fœderis cõuocarat. *Marian. l. 24. c. 21. Surit. l. 20. c. trigeſimoſeptimo*

Hoc anno, tumultuantibus inter ſe Peruſinis cum Senenſibus, de poſſeſſione Annuli pronubabilis Sacroſanctæ Deiparentis, Sixtus Pontifex max. controuerſiam de re omnium pretioſiſſima dirimere conatus eſt, datis Apoſtolicis litteris. Inferius eas adſcribam, cùm operæ pretium ſit, totius controuerſiæ ſeriem, priùs exponere Eam verò luculenter, abundè, & ex fide ad poſteritatem tranſmiſit, amicorum meorum eruditiſſimus, & opt. C. V. Ioannes Baptiſta Laurus Peruſinus Protonotarius Apoſtolicus, Vrbano VIII. Pontifici incomparabili, à cubiculi ſecreto & litteris amœnioribus intimus, eulgato ad Illuſtriſſimũ, & Excellentiſſimum D. Franciſcum Spataphorum, Principem Malctri, & Roccellæ Marchionem, de Annulo Pronubo Deiparæ Virginis Qui Peruſiæ religioſiſſime adſeruatur Commentario, Romæ typis Andreæ Phæi, 1622 Superiorum permiſſu excuſo. Ità narrationis initium faciebat. XXVI. *Narratio Annuli pronubilis SS.Deiparentis.*

Omnium primùm ſatis in aperto eſt, in nuptiis cõtrahendis non apud Romanos modò, aut Græcos, verùm etiam apud antiquiſſimus Hebræorum, vt eſſet fidei, & amoris coniugalis argumentũ, Annuli, quem ſponſalem, ac Pronubum appellarunt, inoleuiſſe vſum. Nam de ſignatorio, atq; honorario vulgatior res eſt, quã vt hoc loco commemorari debeat: Ac miſſitatum quidem ad ſponſus atihæ nomine à ſponſis, ferreum, gemmeum, aureumq; paſſim ex veterum monumentis intelligimus, adduntq; illud prætereà, non tam vt ornatus gratia geſtaretur, quàm vt eodem coniugali, tamquam ſigillaricio, adſeruata domi ab vxoribus potiora quæ obſignarentur. Cæterùm manſiſſe, & priſco ſeculo, apud vetuſtioris inſtrumẽti ſtudioſos in confeſſo eſt. Cum enim occupatos ſuperſtitione animos, Moſes pænitentia & expiatione liberandos docuiſſet. Arcæ fabricam, in qua lapideæ includerentur Tabulæ palàm edixit, Igitur cum ſuppellex varia ad Tabernaculum conficiendum, & ad cæremoniarum cultum quæreretur, lapides etiam Onychini, aliæque gemmæ ad ornatum Sacerdotalium indumentorũ congeſtæ ſunt: & confertim viri vnà cum mulieribus armillas, inaures, Annulos, ac dextralia præbuere. Huc accedit, quòd eũ populi

& principes. Iſaias, ac Domious verbis actioribus caſtigaſſet; nè mulieres à ſcelere, & crimine ſeſe alienas eſſe arbitrarentur; ob quarum delicias, & luxruiæ inquinamenta, exactores, Domini vineam mi ferè depaſti fuerant: minatur & ijſdem ablaturum ſe omnia veſtium, gemmarum, auriq;, ac monilium ornamenta: in his mitras, diſcriminalia, & Annulos. Vt ludiiæ muliebrem mundum ſilentio pertranſeam, quæ tantiſpèr ob defunctum vita comparem, orbitatis oblita, ad proſteroendum iytannum omnibus ineuntis matrimonij quaſi telis ſe ſplendidè obarmauit. Iam procedente tempore nubentibus Hebręis, ſi noluiſſent Annulum, quiduis adhibendi, quo oblectateretur vxor, vel ſi terūcium valuiſſet, poteſtas fuit. Vbi verò nuptialis orbiculis artiſiſſet, is ex ferro, aut Onyche conflatus totus, nulloqoe in pallam lapillo interro, ad antiqui victus parſimoniam, & frugales mores indicandos, æquabilis vndequaque cunoubijs celebrandis opportunus, vt in præſens aureorum fert conſuetudo, putabatur. Ergo vbi præpoſitis conſilio Dei, à ſummis Hieroſulymitani templi Myſtagogis, de Maria virgine in matrimonium elocanda relatum eſt (trimula enim eò illata, nubiles iam attigerat annos; ac neſas erat intra delubri ſepta vnà cum Sacerdotibus obuerſari diutiùs) eandem perenni virginitatis voto Deo obſtrictam, viro prorſus ad cuſtodieodam ipſam facto, qui foret Mariæ contribulis, atque ex Dauidis ſtirpe oriundus, Ioseppho, peregrinationis, ac laborum futuro ſocio, addixerunt: prodigioſa iſtud indicante virga, in cuius faſtigio lapſa (vt aiunt) è cęlo columba conſediſſet. Quamobrem homo egentiſſimus, vt patrimonij, copijs vel exilibus carebat, ac lignano opere quæritare ſibi in dies victum cogebatur, nullum ad contrahendas haſce nuptias paulò pretioſiorem, qui & commodum ſe in id obtulerit, nactus eſt Annulum.

SS. Virgines à Christo deſponſata.

Atque hic planè verus, nequaquā per ſpeciem interceſſit: quod de ijs annulis fertur, quibus ſæpiùs in adiungendis ſibi myſtico connubio virginibus Chriſtum fuiſſe vſum legimus: vt in SS Agnete, Oſanna, & Catherina Senenſe Virginibus Dominicanis, atq; Alexandrina Neq iremeius eſt generis, quo Sanctus Ioachim, Annam Mariæ parentem ſibi matrimoniu copulauit, & ſeruatur Romæ apud Diuæ Annæ ſanctimoniales. Argenteus enim ille eſt, rudis admodum. Conſurgit pro palla vaſculum, in quo vitrea, ſeu chryſtallina occluditur gēmula, maculis circūcingentibus nigris in medio pellucida, ſuperficie dūtaxat interius opacitate ingreſcit, ex qua imago, velut è ſpeculo reſilit. Huc hebetes, & caligantes oculos, quibus dicato ipſi die admoueri conſueuit, plurimùm iuuari tradunt. Nec annulum denique miſſum è cælo aliquem quiſq; putet: quemadmodem receptum nube aliquādò, illucq; ſublatū in Martyrio SS. Hemeterij, & Chelidonij Calaguritanorū, Aurelius Clemēs tradidit.

Enimuerò regionis genio potiùs, quam locupletioris alicuius liberalitati, qui ad virgineum connubiū eſt adhibitus: animo teouiſſima in re diues, retulit acceptum Ioſeph, Damaſcum Syriæ Alabaſtritis lapis, ſicut Palæſtinam, qua contingit Arabas, vberrimè cōmendat Onyx. prior ad vaſa vnguentaria cōficienda effuditur: potoria ex altero, necnon amphoræ, & columnæ excinduntur. tranſit & in gemmam, quæ humani vnguis ſimilitudinem æmulatur, pupulatis materia eſt, & effiçti ex ea anouli, quàm minimo æſtimantur. Hoc ex genere cenſetur iſte, quem alij Sardonychen, & Calcadonium transnominauere. Illod quoque propè eſt omnium approbatione vulgatum, gemmeo in calice, qui Valentiæ adhuc viſitur, Chriſtum Dominum, Euchariſticum ſanguinem, vt aliquam materni annuli rationem duxiſſe videretur, conſecraſſe. Hunc certè talium æſtimatores acerrimi maluere Calcedonium. In his Paulus III. Farneſius, qui per cauſam extruendæ Peruſinæ arcis, Peruſiam quotannis commigrabat, ſemperque explorata gemma recedebat. Ioannes Baptiſta Caſtaneus, Roſſanenſium Archiepiſcopus, quamdiu Peruſiæ, Vmbriæque imperauit, quem poſteà Vrbanū VII. agnouimus: & Ferdinandus Gonzaga Mantuæ Dux, haud ſemel ea Etruriæ parte perluſtrata. Sentere idem alij viri Principes, gemmarumque peritiſſimi inſtitores, ea vtique religionis ergò inſpecta, & curioſè ſalutata.

XXVII. *Annulus Deiparæ, ex qua materia, & figura inſculptus.*

Igitur Arabico, ſeu Palæſtino lapillo in ſubarrhanda virgine vſus eſt Ioſeph, quem inſertum Aaronis Rationali, ſiue Oraculo (ità Græci interpretabantur ob eximium XII. gemmarum fulgorem, quo belli proſpera populo prænunciabantur) ten' pietas fecerat venerabiliorem. Cumque pronubales annuli fidei ſigno, nimirum coniunctis dexteris, inculperentur, quòd eſſet mutui fæderis inter coniuges argumentum: adhunc per coniecturas adrepimus; cum notæ neſcio cuius, quæ in annuli dorſo ſublucet, euerſum pænè vetuſtate veſtigium intermicet: ſic vt Apirona non abſurdè voces, hoc eſt, carentem funda, & abſolutæ rotunditatis artificio concinnatum.

Etenim flos permoltis eſt è calice erumpens; alijs duo ſemicluſi floſculi, ſponſi virgam iam ſeneſcentis indicantes. Sunt, qui binos putent oculos, vigilantiæ, humilitatis, aut prodigæ in omnes beneuolentiæ teſtes. Caput alij ſerto redimitum, qood ſit Dauidis, à quo ſui fontem generis ampliſſimi coniuges deriuarint: aut character deniq;, qui temporum iniuria apud Hebræus aboleuerit. Nemo enim ignorat, Eſdram Iudæorū litteras immutaſſe, nouoiq; characteres, nè cum populis Samaritanis ipſi congrederentur, inuexiſſe. Cumq; pòſt emendatum Moſeos voluminio, ob gentis Iſraëliticæ captiuitatem, fieri non poſſe animaduerteret, vt per manus traditæ à maioribus leges, ad poſteros peruenirent incolumes, foreq; ex eo, vt quæ diuinitùs Symmiſtæ perceperant, per negligentiam, & ignorationem interciderent: coactis in Synedrium LXX. ſapientibus, aduocatiſq; exceptoribus, quæ quiſq; de legis myſterijs memoriter recitarat, Eſdræ iuſſu conſcripta ſunt: atq; hinc LXX. libri ſcientiæ Cabalæ, ſiue doctrinæ ſecretioris, in quibus intellectus vena, & ſapientiæ fons occultaretur, promanaruor: qoos incredibili ſtudio à Sixto IIII. perquiſitos, & Reipubl. Chriſtianæ bonu, Latinis litteris reddi cæptos, importunus Pontificis obitus indigoè ſubtraxit. noſtraq; tempeſtate tanti apud Hebræos, ſunt, vt ad eorum cognitionem cuiquam, niſi quadragenario aſpirare non liceat.

Sed profectò, quæ de ſphragidophylacio annuli in medium attulimus, coniecturis pleraque innituntur. Iſtud certò certiùs, ex Pelbarti voluminibus; quæ eidem Sixto Pontifici dedicauit, dicimus, concluſam ibi fuiſſe Amethyſti particulam; niſi ex Amethyſto malimus totum, quod eſt vero propius, quæ ad ſcalpturæ facilis, neque ita præſtans exiſtimaretur; quippe in ea Arabiæ gigneretur parte, quæ finitima Syriæ, Petrea vocatur; omninò longè ſordidior, viliorque Indica Amethyſto, quam gemmarij nobiliores, cæteris, quæ in Thaſo, Cypro, Armenia minore, Aegypto, & Gallia repetiontur, prætulere Nam recentiorum quorumdam placita ſcitis Hebræorum aduerſantia, prorſus repudiauerunt: qui annulum aureum, in cuius pala, puniceus eſſet calculus, à Deipara complures annos geſtatum, ſcriptis editis, nullo auctore, aſſeruere: tametſi vti rem pictura expreſſam, qualem Sanctos exhibrit Lucas, & Romæ in D. Mariae in Via lata venerabundi intuemur, recenſere potuit, quiſquis tenarrator fuit, geſtationis verò meminiſſe, incerta adeò fama, non debuit. Niſi ſi fortaſſe eam ad S.

Edmun-

Edmundum adoleſcentulum pictoribus referre licuerit, qui virginitatem in ipſo vernantis ætatis flore, Deo, coram B. Mariæ ſigno vouit, eandemque anonlo, quem ſibi detraxerat, in imaginis digitũ immiſſo, cui inſcriptum erat AVE, fidei perpetuo ſeruandæ pignore concredito, in ſponſam adlegit. Ex quo autem ille in ſponſalem arrham, prodijt, dignationem omnium maximaio mox ſepoſitus, ac religioni deſtinaris hauſit. Cæterum quid toto hoc de genere lapidum ſtatuendum videatur, haud magno in diſcrimine poſuerim; fuerat modo in Dei matrem ſincera pietas, cuius pronubi annuli ornamenta, nulla laus eſt, quæ poſſit exprimere; de quo quid compertum habuerimus, quam breuiſſimè, veriſſimeque trademus. Ac iure vero religioſiſſimi, atque acutiſſimi, Bernardi Colnagi ex Soc. IESV, carmen ad Peruſinum populum præmiſerim.

Sardonychem appellent, vilemve Amethyſton: at eſt mi
Chalcedon variet vox, ſones vera ſiles.
Quæ MARIÆ *digitis fuerint admota ligandis*
Vincla, rogo, hæc noſtrum deſtua corda ligent.

XXVIII *Hugo Etruriæ Marchio laudatur.*

Hugonem Etruriæ Marchionem Sextum, matre Vuilla Bonifacij Camertium Marchionis filia, patre Alberto, Hugonis Italiæ Regis filio, ortum, ſicut Gregorio V. & Othoni III. egregiè nauata opera plurimum inter Chriſtianos Principes illuſtrauit; ita ſacroſanctus Deiparæ, vxoris ignaræ auſpicijs repertus annulus, niſi à tantæ rei notitia arcuiſſent Superi, multo inſigniorem reddidiſſet: quemadmodum Othoneio eundem S. Bartholomæi corpus Beneuento Romam, in Tiberinam inſulam, quæ luuis olim fuerat, aſportatum, paulo ante oobilitarat. Iam meritas defectionis pœnas dederat Creſcentius, & Ioannes exoculatus, qui, Gregorio adhuc ſuperſtite, Pontificias infulas occuparat, ipſe ideni ab Othone fuerat exautoratus; cum Hugo præſerminandæ vulgo pacis, & ſtabiliendæ concordiæ cupiditate adductus, vt erat Imperatoria dignitate conſpicuus (quippe iure ſanguinis iunctus Cæſari, bello ſtrenuus, & moderandæ conſilijs reipublicæ apprimè gnatus) varias conſulto mutabat Sedes. Cluſium autem Tuſciæ oppidum, ſi quando Florentinæ ciuitati prætuliſſet, in qua Cænobium Dei Genetrici ampliſſimum excitarat frequentius incoluit.

Erat huic vxor, Ottonis neptis, Iuditta nomine (ſic Diuus Podo Florentiæ ea tempeſtate Epiſcopus ſcriptum reliquit) quæ præter modum, tametſi non præter ſolitum, gemmis oblectabatur, ad quas ardent & inſaniunt ſtudia fœminarum. Cluſini Ranerius quidam pretioſorum lapidum vſu dignoſcendorum, peritiaque callentiſſimus æſtimator, ac proxeneta audiebat. Is à Iuditta euocatur, Romamq; eius cooquirendæ, colligendæque frugis cauſa, vi pecuniarum ingēti tradita, ablegatur. Diuino fauente numine factū eſt, vt in bonum omen & muliebris curioſitas, & gemmarij cuiuſdam iampridē ex vrbe Hieroſolyma Romam profecti occurſus verteretur. Et certè alibi, quā Romæ, quæ eſſet ſacrorum Reliquiarum emporiũ, & Chriſti præſepe poſſideret, ſponſalem Matris annulum non decebat in lucem promi; nec niſi ex occaſione vilium præ hoc vno mercium vendundatum, vt humanæ ingenij libidinem, ac luxū magis damnes, & cæleſtis conſilij rationem demiſſius contemplere. Porro ſanctorum pleraque diu occulta, & per manus tradita, ignorantibus ijs apud quos latuiſſent, aut in earum cultu haud ſatis incaleſcentibus, rariſſime ad poſteros peruenerunt; nec continuo agnita omnia caligæ, velamina, cineres, annuli, & ſi quæ alia arcanam patrandi miracula vim à Deo fuerunt aſſecuta, Eccleſiaſticarum verò traditionum fontibus, vnde puriſſimi fidelium dimanarunt latices, Eunomius penitus alienus, & Vigilantius, fanatico afflari ſpiritu, impietatis venenum nefariè inſtillarunt. Neque venalem tamen propoſitum Mariæ annulum, ſed dono fuiſſe datum ab homine poſt illam Creſcentij perduellionem, quæ Othonianorum irruptione maiore conquieuit, non ſine potentis Dei nutu exiſtimauerim. Nuptiarum enim, & beneuolentiæ index merito quæſtum omnem à ſe debuit excutere; & commodum, vbi proditio atque hoſtilis veſania triumphabat, animorum ſuauiter coëuntium teſſera prolata eſt; longius autem ab aularum fucis, & militaribus Romæ ſtudijs abducenda, in quantum ambitioni, ac perfidiæ infulati, galeatiq; Principes vectigalia perſoluebant. Igitur à gemmario Ranerius, margaritarum, atque vnionum tantum coëmeratur, quantum auri argentique inſtituto mercimonio ſuit ſatis. Triduo poſt diſcedere parantem, alijs oblatis nundinationibus compellat inſtitor. Sed gemmarium Cluſinus incuſat, veluti hoſpiti impoſuerit, cui empturiēti ſua ſcrinia omnia, omnes forulos reſerarit: tum ſi quid abſtruſum magis reconditumque habuitque habuiſſet, quod coëmptarum margaritarum decorem candore, læuore, ac pondere ſuperaret, non deprompſerit. Imitari enimuerò ad ea, per quę magni æſtimentur, cum marſupium detumuiſſet; nec poſſe emptionem vllam meditari, vel ſi pote hæc pretia ad ſummum licitationis non excreſcerent, niſi precario; aut oppignorata, quàm turpiter emendicaſſet fide.

XXIX. *Famulâ ab eadē ad conquirēdas gemmas miſſo annulus Deiparæ narratur.*

Caue ita dixeris Raneri, inquit gemmarius, etenim verum liberaliter propoſui, & nullo fuco, quæcumq; à me, nec caro quidem (præcerne, ſi mentior, nihil irata numina, quibus dactylothecas olim ſuas Scaurus, Cæſar, & Marcellus deuouere?) coëmiſti. Verùm ſeu Genius me aliquis adigit in amorem tui, ſeu rerum ita ſeſe ſes trahitur, vt quæ antiquiora diximus, ſubindè mutent dominos, & fieri credi debeant alienæ, quæ conſenuerunt in noſtra, ſæculis inter noſtri annulus iſte (quem de gemmariorum conditorio acceperat) pignus eſto. Itane, Cluſinus ſubridens, rem non magni pretij, auctoritatis præſenti iunctæ, hoſpes profuſiſſime, nobis offeras? ne obſecro te, mundum tuum quia auro, argentoque exuberat, & gemmarium ipſum penum vnione tam pretioſo carere velis. pro animo habeo gratiam, & affectus mihi quouis opulento donario potior eſt.

Nè tuòem annulum, quando ita cenſes, (ſubiecit alius) viqueadeo neglectum eas, quem, in quos olim vſus adſitus fuerit, vbi intelligas, pœniteat ſaxo Chriſtianum hominem muneris improuide deſpecti, & conſilij oppido interreti. Tum magno cupias emptum, quem noſtra tibi vltronea liberalitas, nihil tale opinanti elargitur; neque ſi nunc animo euiluit tuo, non poſteà fiet plurimi: ii tantum beari coniuges decus ei, ac dignitatem conciliarunt, qui ad ſuas nuptias tranſtulere. Ac nè ſis neſcius, hoc annulo pronubo MARIAE digitum ſponſus Ioſeph oppignorauit. Hunc habebis Raneri tecum, & ne in impij, & nefarij cuiuſquam deueniat manus, ſedulo aduigilabis. Fruſtrà ſiquidem te admonuerim, capitale fuiſſe ſub Tiberio, annulos, imo & nummos, re modo aliqua non vulgari ſubnotatos, Lupanari inferre, locoque obſcæno admouere. Quid putas, pollutas cæde dexteras, & conſceleratas eo inducere? Cæterùm ab excordis ingenij huic ſine in vltio aduigilatum eſt minus: atque annulum recuſare non auſus, in arculam quandam, donec cum reliquis familiæ impedimentis ſeponendam, temerè, nullus perinde religionis admonitus, coniecit: tamquam eius generis extitiſſet, qualem certa ſyderum coitiune compactum, Moſen redire in Aegyptum ex Saba cupientem, refractariæ dediſſe vxori, ad expungendam ex ipſius mente ſui memoriam, quidam nimis ſtolidè ſomniarunt.

Eius vxor Iuditta gemmariū aunda gēmas vndique conquirit,

Rane-

Ranerius, vbi ſe Cluſium recepit, ad Iudittam recta contendit, cui gemmaria explicata ſcena, Vnionum ac margaritarum rationarium bona fide repræſentat: oblitus verbum facere de Virginali lapillo, quem planè ſanctius, atque honorificentius Princeps fæmina, quamquam haud dum pietatis ſtudijs vere dedita, excoluiſſet. Sed ſcilicet abnuerunt cælites, Iudittæ obijci piaculare donum, in illa vtrique maris, terræq; intertrimenta, & fæces, quibus gemmarum nomen indidimus, proniori: quando etiam ab Hugonis mariti laxo tum quidem viuendi more minimum diſſidebat; qui tamen poſt nihil non pium, nihil non præſtitit cum religione coniunctum. Hunc ipſum à MARIA Virgine inter venandū increpitum vulgatior fama fert.

Hugo Inditta maritus à B. Virgine increpatur.

Etenim per colles, ſyluaſque, canibus, & equis inſectantem feras, à cætera turba venatorum oblatus ex improuiſo ceruus longius adduxerat, curſitantemque per nemus remotiſſimum, &, vt diei æſtus erat, ſudore per fuſum, fame ac tædio enectum, egregiè delaſſauerat. Apperebat iam nox, quique belluæ fugientis gratia prope exarſerat, & fruſtra præda e manibus elapſa, ſolus per dumeta oberrans, iterum; quæritabat cibum; toguriolum nactus, ex equo deſiluit, & glande, de radiculis, famelici paſtoris delicijs, ſe auidæ ſaginauit. Tum aſpero in ſtrato ſomnum capture laboranti, auguſtiſſima ſpecie, & dulci luminum lenocinio, Hugoni Virgo palam ſeſe videndam præbuit; ſic, vt omnem interuerſi affectus ſenſum in animo Marchionis reſtingueret: qui tenax alioqui libidinum, & ab occurſantium formarum obtutu facilè flammam hauriens, contrarius, ſuſque coniugalis tori male ab illicibus, atq; illicitis amoribus temperabat. Ferebat Deipara vas cæno ſordidum, & vili emblemate ſegmentatum, cibis refertum delicatioribus, qui variatum conditurarum illecebra abſtinentiſſimi cuiuſque palatum demeſtare potuiſſent.] Adeſdum *inquiens*, fame effracte Marchio; his eam epulis profliga obmurmurantem, gratoque edulio viſculas refice fatiſcentes. Abijce ſterquilinium Mater, reſpondit Hugo. Quiuis gurges, & helluo, propter ieiunes quadras, reſpuat male feriata fercula. Me propter eſcaria vaſa aurea, argenteaque, iuuat epularum tempeſtiua luxuries; quæ nunc intempeſtiue blandirur oculis; quando ſordens vaſculum caſtigata citer, & deijcit edendi amorem. Itane? (Virgo ſubdit) nauſeantis decretum placet; cui vel inuito vtilia propinare non vereor. Huic vaſculo tuum corpus eſt quam ſimillimum, quod pariter ſcatet maculis, & ipſa flagitiorum conſuetudine in ſcupulos recidit, quos horruerat, ſuique ſtulte naufragium circumfert, quod damnarat. Impoſitæ epulæ adumbrant animum, qui non ſecus ſui nauſeam ereet, ab eoque abſtineant æque, quicumque vaſis aut corporis haud perferre graueolentiam queant. Nihil fædius peccatorum tabe, quæ nati mei candorem iugulet, & puros beatarum mentium cætus longiſſime abſterreat. Egoque te peſſime oderim tot coopertum ſceleribus, tuæ templum animæ circumſidentibus; veluti ob illatam extrinſecus fæculentiam per lepidum cibum, cum eſurias plurimom, faſtidis ipſe. Atqui pulchræ dilectionis ego Mater, & ſanctæ ſpei; meliore in poſterum de te, concepta ſpe, tibi me liquida in luce, in obſcuro ſyluarum anfractu placidiſſime oſtendi; quo mentem è veſaniæ amatoriæ veterno excites, & agnoſcens ſcelus, vltro tibi multam irroges, meque veriſſima prædicantem, mutato in melius vitæ inſtituto, quantum poſſis, æmuleris.

XXX. *Ex obiurgatione fructus egregius ſequitur.*

Et quidem egregios conſtitit obiurgationis fructus. Permulta enim religioſarum familiarium magnis ſumptibus cænobia extruxit, & venerabilius, ac religioſius quoddam in honorem Dei Genitricis Florentiæ ædificandum curauit. Nec pietatis deinde largiore encomio caruit Iuditta vxor, cuius hortatu Diui Andreæ Apoſtoli templum, Florentino eius æui Sanctiſſimo Antiſtiti, poſterisq; liberaliter Hugo adminiſtrandum dedit.

Iam Ranerio memorata ſuperius obliuio magno ſtetit, & quod fænus, ſi tempeſtiuius annulum reuerentiuſque coluiſſet, animæ cenſum, ac fortunarum ampliter locupletaſſet, in hominis, obſequij aduerſus virginem tardioris, ingens erupit damnum. Nulla illi ſoboles præter virilem erat, quam futuram aliquando opulentiſſimi patrimonij hæredem, arctius foueri, ac nutriri diligentius curabat. Decennij metas puer vix exceſſerat (nam pater decem ipſis annis, ex quo Deiparæ annulo humaniſſimè auctus fuerat, obliuioni parentarat) cum grauiſſime ægrotare cæpit; tantumque imbecillitatis, & languoris ex vehementi contraxit æſtu, vt augeſcenti indies, & graſſanti febri, medicorum curationes fruſtra adhiberentur. Ergo repentino patris deſiderio extinguitur; & quæ eſt mortalium conditio infelix, columen familiæ concidit, & parentum expectatio, quorum ætas ingraueſcens in adoleſcentis amore conquieuerat, momento temporis eluditur. Ranerius acerbi vulneris ſenſu altiſſimè confoſſus, vix adeuntium amicorum leniſſima oratione confirmari, vix communium calamitatum recordatione, atque alienæ orbitatis exemplis auocari à luctu potuit. Vbi lachrymis, ac mærori pluſculū indulſit, magnificè filio exequias parat, multoq; affinium, & cognatorum affluēte numero, ipſemet in funus prodit, ad Diuæ Muſthiolæ (Canonicorum Regularium Præpoſitura erat) deducendum.

Hoc templum, quod plus paullò ducentis paſſibus ſecundum Clanim fluuium Cluſio diſtat, & nūc paucorum largitionibus, quippè cænobio, ampliſſimiſque ædificationibus vetuſtate collapſis, ſuſtentatur, pluribus olim prædiis, ac latifundiis ad Vaiā villam, pagoſq; Cluſinos, Plebanos, Peruſinos abundabat: quorū nonnulla Pius II. Cluſino Epiſcopatui attribuit; alia, ſed quæ Pontificiæ ditionis eſſent, & ad Plebanum agrum pertinerent; Plebanæ ipſi Eccleſiæ Clemens VIII. adiudicauit. Idem fanum per id ætatis maximè illuſtre, notumque omnibus eſt factum, cum ob Diuæ Muſthiolæ, Claudij Principis conſobrinæ, tum ob Irenæi Martyrum tumulata corpora (ambo pro Chriſti confeſſione, Valeriano imperante extremum ſupplicium ſubierant) ex quo & Anonymus Canonicus prodijſſe fertur, vitæ caſtimonia ad miraculum ſuſpiciendus, qui vt Tuſtignani Annales tradunt, ipſo Mariæ Virginis cum Eliſabetha congredientis die, puerum Ieſum, velut alter Simeon, in vlnas ſuauiſſimè excipiebat, & diuini præſentia numinis mirificè recreabatur. Hoc in loco Deiparæ annulus, vt in tempore dicetur, diutiſſimè ſeruatus eſt; & nunc quoque indicat, quædam Diuæ Muſthiolæ imago, ex cuius manu, catenula ſuſpenſus pendet annulus. Nō longe S. Calliſti conſpiciebatur Aedes, in qua huius reliquiæ in vrnam coniectæ religioſiſſime colebantur, quæ ad Diuæ Muſthiolæ (Calliſtina diruta) mox tranſlatæ ſunt, & ad latus beatiſſimi corporis reconditæ, ac rum luſtratæ, recognitæque, cum in Vrbe Veteri Eccleſia huic Virgini recens excitata eſt, & aliquid hinc eiuſmodi piaculare à ciuibus efflagitatum. Quibus Fauſtus Mellarius, Cluſinorum Epiſcopus ſatisfaciendum ratus, patefacta arca, velum martyris virginis iniectum capiti, ſanguineis guttis interſperſum inde accepit, & ad Vrbem veterem anno huius ſeculi ſexto, dono miſit: Senas verò alterum in nobili eiuſdem nominis delubro adſeruandum, iāpridē allatum perhibet.) Proceſſerat mortualis pōpa, cum inter propinquorum cōplorationes, & exequiatia ſtudia, quod viduæ contigiſſe gnato ſacra Euangeliorū narrat hiſtoria gēmatij filius coronatus iam, at-

Miraculo comprobatur Annul° Deiparentis.

que inſtitis manus, ac pedes reuinctus, iuſſis ſubſiſtere libitinarijs, è pheretrio conſurgit, mæſtas cauentium, & quiritantium, brachio elato, ac manu ori admota compellit voces, patrem euocat, & principio ſollicitũ, animique accipitem dein lætitiæ temulentia quadam nutabundum, adhunc alloquitur modum.

Huc ego pater, Mariæ fauente clementia, tibi e cælo adſum; eodem, vbi te contemptæ religionis reum peregero, ſingulari ipſim beneficio rediturus. Nam eequa intemperiæ tibi adeo eripuere mentem, vt Sacroſanctam gemmam decennali interuallo in aliarum æterno, vtique præ hac vna ſordeſcentium, velut in nequitiæ ſtabulo occuleres? quæ nimirum, virgineus, vt diabolo celaretur partus, Ioſephi, & Mariæ *diuinitus conciliatis nuptijs interuenit. Cuius quoniam mortalium nulli ſpectandi copiam feciſti, ſed nec mihi: ab eadem nihilominus tactus emanans fulgor, animum, oculoſque præſtinxit, meos, vrgetque flagro luminis, et vt obiurgem, fidem hominum, & Cælitum obteſter, ac te dira imprecatione tantum non defigam, niſi ſtatim è tenebris eruas, in Solem adducas, publice ſpectandam colendamque proponas. Ad quod te per renaſcentem prolem, illa eadem, quæ impoſuit & geſtauit articulis hortatur Virgo, placarique celerrimè geſtit, aduerſus quam ſomniculoſa pietas ingratum tantopere exemplum edidit. At vt nullus fluctuanti ingenio dubitandi relinquatur locus, hoc indicium cape imprimis efficax, & non vulum. Quamobrem pater, votorum ita eſt immemor (horum tam ego ignarus, quam tu in exſoluendo piger) quibus te iampridem obſtrinxiſti: quin ea demum perſancte obi, & certum pietati pacta deſtini diem. Tu Angelo antrum Michaeli ſacrum ad Garganum montem, ac Sipontum vrbem, peregrinantium habitu, te aditurum receptaculum labentem S. Calliſti in proximo ædem inſtauraturum. Ambo tibi violati diuini, iuris dicam, ſcribunt, ac niſi poſt redditum Deiparenti cultum Sacrario dedicationem, ac iter Sipontino votum redimas, numquam ſeſe fore placatos tibi propitioſque pollicentur.*

Extemplo è Ranerij petita laribus, erutaque è cubiculi latibulis gemmaria theca, lapillis compluribus onuſta, huc affertur, & reſerata, atque ab inuolucris libera annulum in tam multis, quo maior dictis accederat fides, numquam viſum filio requirenti traditur. Manu vix iniecta, inter orbiculares calculos tum pretioſiores, tum magnete illicibiliores, Mariæ pronubum ſummum apprehenſum digitis feruidè exoſculatur, & palam turbæ, præ gaudio æquè id admirationem, atque in religioſum cultum venerationem que compoſitæ oſtentauit; campanis interea (vt quidam authores ſunt) feſtiuum ſponte ſonitum, publicæ felicitatis indicium, edentibus. Cluſini turmatim confluere, fama, vt fit, rem opinionem celerius peruulgante. Adoleſcentulus autẽ: *Heus Exequiarij; ſedulam,* inquit, *operam date, ne multitudini huc procurrenti vna, & altera feminarum ex primaria nobilitate admiſceatur. Prohibent ſuperi; viuo me, atque indicante, oculis piacularem, gemmã ab alterutra vſurpari; alioqui præproperas, & effrontis, lethaliter edormitem effugero, mutire auſus præterea nihil. Hugonis & Ranerij Marchionum vxores ſunt. Quidnam luſtrationibus perpurgari dignum, rem vtrique aptabilem inuideat, & Deus arcanis animorum illabens nouit, & vos cæleſtem opem vobis illiſque ſuppliciter exorate. Me vero haud quidem à parente deſtinatum, intuleritis. Signa è metallo quæpiam in proximo occurrent vobis; mihi cum pluſculum effoderitis, marmorea arca icunculis extantibus mire ficta, ſtriataq; illico emerſerit, in ea huic corpuſculo obtegẽdo reſeruata, me recõditote.* His dictis, tradito parochiali Curioni annulo, pheretro componitur, atque in cælum reuolat.

Hoc loco quandoquidẽ monumenti fortuito eruendi, & multo antè, vt eſt credibile ingeſta deſuper humo deliteſcentis, nos pueri vox admonuit: neſcio, an pulcherrimi illius ac celebratiſſimi ſepulchri meminiſſe debeam, quod in eodem ſuburbano, Porſena Etruriæ Rex, ſibi magnificentiſſime inextricabilis labyrinthi in modũ, quattuor in ſummo pyramidibus impoſitis, quadrato vbique lapide extruendum curauit. Sed prouocaſſe ad Varronem, id prope fabuloſa expoſitione exprimentem, ſatis habuerimus: nos ad veras exequias, nemine iam attrito præter Ranerium, ob extinctum denuo filio mœrentem & in lachrymas coniectum, reuertamur.

Moritur qui miraculosè fuerat excitatus.

Cæterum eſt, quo frangatur marmor, eſt quo molleſcat adamas; nihil eſt, quo mortem delenias. Quicũque ſenem antea in tam triſti iactura lugere non prohibuerant, cum alieni ipſi non poſſent non lugere: nunc mutata voluntate valde indignãtur, acriterque increpant, ſi pergat obloqui, nec luctum ponat: quaſi moleſte vnus videatur ferre, quod vniuerſis ciuibus per filium tanta obtigerit felicitas: & ſibi ægre quodammodo ſit, quod ille ex huius vitæ præreptus naufragijs quæ noſtra viuacitas ſuo magno malo experiri cogitur, abierit tam cito ad Angelorum contubernium: quique votorũ memoriã parenti refricuerit, & munus longe nobiliſſimũ, à Superis, quos vt ibi in poſterũ propitiaſſet, impetratũ omnib. indulgẽtiſſime prodiderit.

XXXI. *Miracula edita, Annali veritatem demonſtrat.*

Funere iã producto, ac perfecta põpa, metallũ, & mauſolæum, vti prædixerat adoleſcentulus, inuenta ſunt, ſepulturæq; magna cũ admiratione mandatus. Exinde ſuburbanam Sanctæ Muſtiolæ Eccleſiam, non tam tumuli prodigioſè in lucem extracti nouitas, quam ſacratum Reliquiarum opulentia inſigniuit, eoque totiuſque Etruriæ, Vmbriæq; accolas familiaris peregrinantibus curioſitas inuitauit. Peruſinos eo celerior miraculi fama peruaſit & vt Mariæ cultui impendio obnoxios, ab intimo ſenſu ſuauior cogitatio permouit, quo eiuſdem cognominis ædes per id tempus in Auguſtæ vrbi pomerio, ad portam regionis S. Suſannæ ferebatur, cui ijdem Canonici Regulares præerant, & ad Diuæ Muſthiolæ Cluſinam ædem pertinebat vtraque tamen noſtro, ac patrum æuo, bello & ruinis deformata. Ergo catenula quædam aurea annulo alligatur, qua, cum ſpectandus publice proponeretur, ſuſpendi, alteque circumferri poſſet, idemque in æreum loculamentũ iligneo trunco conueſtitum, vt erat vaſculorum, & metalli pretioſioris, cruſtis aureis, ac ſigillaricijs exornãdi ſtudis eius loci antiquitas coniectus eſt, & operculo inducto, claui, quo ſupinam magis arguas, haud quaquam Laconica obſeratus. Prius tamẽ quam Auguſta, & ornata ciſtula reponeretur, nonnulla ſignorum editio, quæ religioni efferueſcenti adſtrueret fidem, vulgari cœpta eſt.

Etenim Regij ſanguinis fœmina, Vualdrada nomine præcipiti quodam pietatis æſtro percita, atæ propiur facta, gemmam temere corripuit manu ac digito annulari inſeruit. Is, dictu mirum! (ac res peracta cum curſu populi, terrore ſimul; & veneratione cernentium) continuò exaruit, & articulis remiſſis, illa eodem relapſa eſt. Quale temeritatis pretium Hebræus quõdam tulit, qui ſacroſancto, in quo Mariæ iacebat corpus, impuras pheretro iniecit manus; quæ veluti ad gladij ictum, etſi mox eiuſdem ope Virginis homini reſtitutæ, conciderunt: Waldrada vero quoad vixit, in huius gloriam, vt quæ meritas nefarij auſus luerat pœnas, arefactum digitum, numquam obuelata manu annuli teſtis vtique ſanctius adeundi, fronte pie, ſapienterq; perfricta (nec cupiditas fuit tanti veniæ impetrãdæ, ſtuporiſq; excutiendi) præmonſtrabat. Haud hic omiſerim, q̃ ea de re cecinerit vates non ignobilis:

Vt primum effulſit nitido ſplendore Lapillus
Præſtrinxitque hominum lumina gemma recens:
Irruit in frenis pietas mulieris Etruſca
Cui dederat clarum linea priſca genus.
Iruit, & temerè acceptum digito inſerit ille
Continuò attractis aruit articulis:
Cluſiada attoniti hæſerunt. Sed femina Princeps
Certior hoc thalami Virgineı eſſe decus:
Exorat Mariam, *digitum ne deſerat algor,*
Aeterno areſcat ſed rem vſque gelu.
Vindictis hoc meruit pietatis conſcius horror:
Hanc meruit nupta Virginis arrha fidem.

Longè cautior, prudentiorque eſt habitus Franciſcus Vicinus, templi Laurentiani apud Peruſinos Canonicus, & laxandis animarum laqueis pro Epiſcopo ſumma cum poteſtate præfectus. Cum enim, me puero, Decem-Viris qui eſt ſupremus Peruſiæ Magiſtratus, annuli hierothicam reconcinnandam, ac repurgandam ex interuallo cenſuiſſent: atque hoc negotium Contulo de Contulis, antiquæ probitatis viro, quique præcipua erga Onychen (ſic ſenex appellabat) religione ſemper exarſerat, demandaſſent, Contulus, & Vicinus, cui Collegæ, vt annulum tantiſper in vaſe aureo ſeponeret, præceperant, immanem, & ferream arcam reſerant, partitiſque operis, rem quiſque ſuam ſtudioſè, & diligenter curant. Fortè id conſilij, dum educeretur in mentem Contulo venerat: enixè myſtam rogat, vt annulo aliquem digitorum induat, quantuſque foret orbiculus, propriùs deprehendat. Atqui religionē ille ſibi iniecit; nec, rem denique vt auderet, vllis precibus adduci potuit. Quod factu procliuius fuit. Sicuti è cera ritè conſecrata finguntur Agni, quos demerſos luſtrali aqua è magnis peluibus, primo, & ſeptimo quoque anno, argenteis adhibitis coclearibus linteatus Pontifex, vnà cum ampliſſimis Patribus eduxit: (& faciebat, dum hæc ſcriberemus Paulus V.) itá in cerea effigie, inſtante Contulo, à Vicino expreſſus eſt annulus: quem Contulus, ſi quando Iſchiade laboraret (ac perſæpè anteà) numquam non ſalutarem, coxendici admotum, expertus memoratur.

Oculorum defectus, ac reconciliandis coniugum animis mirè proficuum.

Ego quoque Romæ ab hinc quadrienniùm, Principum aliquot feminarum rogatu, annulos ex ebore conflatos, Peruſiam tranſmiſi, curauique piacularis attactu noſtri, quaſi diuinam ex eo hauſturos indolem, conſecrari, quod deierarent, mulieres partu propinquas, ſeque difficili nixu excruciantes, ſi geſtaſſent digito, ſubleuari. Neque huius muneris expertes feruntur, qui B. Annæ corpus, apud Gallos tranſalpinos attigere; quique Diui Ioannis, Equitum Melitenſium patroni, digito inſerantur. Noſter prætereà eorum oculos, qui ipſum defixi contemplentur, itá iuuare traditur, vt ſi qui indies obtundi ſibi vim luminis, hebetarique indoluerant: hi arcanum illud virus introrſum reſtingui, & refoueri, augerique hoc attentè inſpecto, imminutam aciem è veſtigio ſentiant, ſic vt coloribus floridis, aut ſueris non vna ratione eliquaris, minus vii deinceps habeant, qui feſſos, aut cæcutientes quoquo pacto recreare, vitiaque amoliri conſueuerunt. Ad hæc reconciliandis coniugū animis, qui ferali diſsidio inter ſe certauerint mirè prodeſt: cuius pacificationis gratia complures voto aſtricti Peruſiam ſe conferunt, fructuque domeſticæ profligatæ diſcordiæ iucundiſsimè potiuntur. Affirmauere iampridem multi, ego quoq; non ſemel interfui, cum malorum Geniorum terroribus exagitati quidam, ad hunc ceu ad ſacram anchorā confugere; eoſq; in poſterum dæmonum terriculamenta nihili duxiſſe; tum mulieres à teterrimis Lemuribus obſeſſas, annulari aræ propiùs factas, primum ingentibus Sacellum impleſſe clamoribus, deinde eoſdem à corporibus ope Mariæ excuſſos, exactoſque. Vſque adeò verum eſt: miraculis interdum à Deo tàm honorem Reliquiarum aſſeri, quàm hominum pietatem: ad quos ſubinde rerum piacularium promanat inſinuata ſalubritas. Et vt alia taceātur, illud de theca lignea, in qua gemma goſſypio inuoluta Peruſiam allata eſt, prætereundum non videtur: quam apud Iordanios religioſè diutiſſimè ſeruatam, viſere etiamnum licet; aiuntque: cum Iordaniarum ædium pars ſuperioribus annis concepto igni conflagraret, & aulæa, arcaſque aliquot incendium validè abſumpſiſſet, ſolam thecam, omnibus in ſtuporem adductis, quam flamma non attigerat, inuentam eſſe. Quin cum primarius è familia, goſſypium inibi latens, profanos neſcio quos ad vſus transferre meditaretur, (haſtatorum luſus, & armatas per circum acies, tabulaſque, Alexandro Riario, Cardinali Legato tum Ciuitas dabat) quoties diremptum in floculos digitis capiebat; toties flamma vri, lædique acerrimè videbatur. Sed nos eò tandem flectere orationem decet (ea quo pòſt CCCC. LXXXIV. propè annos de Cluſino Cimelio apud cælites tranſactum erat) quò me patriæ hortatur charitas, quam ſcriptorum penuria omnis generis, ingrata obliuione damnauit.

XXXII. *Idem Annulus Cluſii aſſeruatur.*

Et quidem præſenti diuinę opi acceptum ſine controuerſia referas, quòd vrbs Senenſium Reipub. obærata, inter Aretium, atque Vrbem Veterem media, Cortonæ finitima, neque adeo virium, Etrùriæ præcelſo monti impoſita, exiguatum, tam pretioſo pignore ſpoliari poſſet: Peruſiæ, quod in præcipua felicitatis parte ponat, collocupletaret, obſes fidei vetuſtiſsima, & ſpectabilis Eccleſiæ militantis filia, quo eam vocabulo Clemens V. decorauit; cum illi aperiendæ facultatem Academiæ litterariæ, trecentis ad hinc, & tredecim annis, meritiſſimè indulſit. Aequum ſanè erat, Regiam inter Etruſcas Ciuitatem, quæ vſque ab heroicis primorum Fidei columinum temporibus, Chriſtianæ militiæ nomen dederat, maritu velut cælo copulari, quòd ab obitu reſurgens Chriſtus triumphali pompa teſſerarijs ſuis patefecerat: inde opinor, Matris ſuæ annulo, cuius clientelæ maiores noſtri ſemper adhæſere, ſubarrhare conſtituit, & orbiculari ſerto impoſito coronatam ſponſam, melioribus auſpicijs conſalutare.

Agebatur annus ſalutaris ſeptuageſimus tertius ſupra milleſimum & quadringenteſimum, Petrus Riarius biennio antè à Sixto Quarto, Cardinalis renūciatus, Peruſiæ, ac toti Italiæ (Prouincia iā deceſſerat Iacobus Card. Papienſis) legationem ſuſceperat; Vrbani verò Magiſtratus princeps erat Matthæus Franciſcus è nobili Monteſperellorum familia; quo tempore ſingulari Mariæ Virginis beneficio, naſcentis, &, vt ſic dicam, vagientis matrimonij pignora, inter prima prodeuntis in lucem ſalutis incunabula, in ditione Peruſina, & haberi ſanctius, & ab exteris propter excellentem vrbis nobilitatem coli fructuoſiùs cæpta ſunt. Quæ autem ratio à rudi quondam populo ſacratiſſimæ ſeruandæ rei inita fuerit, quæque è candice, & ſtirpibus arborum fabricata receptacula, ergaſtuli vice Cluſinis probarentur, & apertè expoſuimus. & nunc reticendum non eſt, quàm parùm tuto conſilio cum per cauſam alendæ pietatis in publico ſtatuendus erat annulus, alieno ad id miniſterio vterentur. Non rarò enim, vt ſe quiſque offerebat, fucatæ modò religionis obtectus pallio (de hominis fide cādidis ipſi moribus ſupinè iudicabant) non grauatè ad opus temporarium admittebatur.

Franciſcanus quidā furto rapit annulū Deiparæ.

Fortè è Diuæ Muſtiolæ fano, tum mirum in modum ruinis labefactato, dirutis quoque Regularium Canonicorum ædibus, Magiſtratus, cuius & nutu oſtendebatur, Cluſium in Diui Franciſci, cui ſodales ea huius familia operabantur, Calcedoniū iuſſerat importari, & ſuggeſti & latus, effoſſo in pariete conditorio reponi, vt verba ad populum de ſuperiore loco facienti, oſtenſuroque præſtò eſſet: quæ nimirùm opportunitas Germani cuiuſdam, in Franciſcano ſodalitio miniſtrantis induſtriam exacuit, & nefarios conatus, inexplebili temeritate præfultos, indigniſſimè prouexit. Atque hic Vuintherius nomine, patria Germanus, moribus, qui in ſpecie virum probum, & Franciſci inſtituta ſeriò profitentem deceant, re vera fucatiſſimum nebulonem clamitaretibus; nè ab exoleta gentis religione deſciuiſſe videretur, Tuiſtonem Deum, & Filium Mannum ſi minus ſermonibus vſurpabat, Mercurio certè cultum impendebat, hoc eſt rapinarum amorem, ad intimos animi ſenſus occulta quadam affinitate pertingentem, hauriebat.

Enim-

Enimuerò hominis laruata pietas, cùm inſignem vultu venderet ſanctimoniam: decreſſetq; contempta numinis reuerentia in ſacrum annulum irruere: quo ſiue inteſtino in Tuſcos odio, nè cæleſti donatio diutiùs fruerentur: ſiue vt, verſa in ſodales inuidia, fortaſſis inſenſos ſibi, captato tempore Ingæuonas, atq; Hermionas ſuas liberaliſſimè muneraretur, die quodam Magiſtratum adijt, precibuſque teſtitit petere, ſe vt rei annulariæ præficeret: nihil ſe ardentius exambiiſſe, vtpote è Germaniis profectum, quàm vt nuptialem Mariæ annulum aliquando proximè inſpiceret, tangeretq;. Cui non imponeret tam eleganti pietatis inuolucro contecta petitio? Oportebat ab humanitatis iure abeſſe, qui honeſtiſſimo voto non annueret, laudabili fiduciæ non ſuffragaretur. gratioſa erat cauſa rogationis; habebatque in petitione multus cupidos ſui gratiores. Fauent omnes, & ſtato die expetitam anxie prouinciam non cunctanter obit.

Concione habita, dum conuerſam in latebram propoſitum populo annulũ proferens, vt reuerendere videatur, incumbit, quandoquidem manibus amplitet tunicis incedebat, in manicam deſerit, oſtiolum aſtutè oppeſſulat, & clauẽ, vultu eſitonis, totus ad agendas gratias fictus Magiſtratui reſignat. deinde ſolitarius, & theſauro in vnum collato, arreptoq; quicquid furto, fugæq; cõmodiſſimũ eſt viſum, Clauſio clanculùm demigrauit. Excuſatior profectò, ſi falſè erre adicandæ ſtipis ſtudio circumtuliſſet. Vridongenſes Clericus imitatus, qui quæſtus cauſa B. Giſini oſſa, ſuis humeris per vicos, & plateas geſtaſſe perhibentur: donec S. Gerardus eos Monaſterio exuit, & S. Confeſſoris reliquias ex Meliodio, quò furtim perlatæ fuerant, Vridongum reduci imperauit. Sed Vuintherius ſcilicet ab eo longiſſime receſſit, quòd apud gentiles ſuos fuerat in more poſitum, vt fortiſſimi quiq;, donec ſe cæde hoſtili abſoluerent, ferreum annulũ, quaſi vinculum geſtarent: annulum hic quidem gemmeũ, cæterum imbellis ipſe, atq; ignauiæ mancipium, ceu catenam, & laqueum ferebat ſecum, quo videlicet tantùm non eliſis faucibus, qui fidem perfidè violarat, interiret. Quamquam è ſummo maleficio ſummũ ad Peruſinos beneficiũ redijt, & peſſimum cucullati inceptum propter ſpem ſibi, exteriſq; feliciter ceſſerit. Quare tantundè raptori debeant Peruſini neceſſe eſt, quantum vel munificentiſſimo largitori vix vnquam debuerint. Quid quòd Spinarum alteram, ex inmaniſſimo acceptam ferro, quod Chriſti patientis capiti impreſſum fuit, perindè atq; annulũ, è Peruſinis quidam, ex alterius Franciſcani laudabili furto profectum putant, qui è Caluio, Vmbriæ municipio ad Sabinos, elepſerit, & Peruſiæ in percelebri ſui Patroni æde, regionis S. Suſannæ confinio, collocarit. Sed manifeſta in re allucinantur. E longinquo enim aduectam, cum Petrus Donatus, Epiſcopus Patauinus Peruſiæ, Vmbriæq; pro Martino V. Legatus, ijs litteris planiſſimè teſtatur, quas de permutanda ſupplicationis die, à Natali Dominico ad Aſcenſionem transferendæ, exarauit. tum è Lotharingia maximè petitam, armarium ferreum, in quo reconditur. ſigilla, characteres, ſtemmata, aliaq; periſtromata perſpicuè nos docuere.

XXXIII *Annuli raptor tenebris punitur diuinitùs.* Clani fluuio ſuperato, exorta confeſtim, caligine impleuere ſe campi, tantumque nebularum exudare ſunt viſi, vt Wintherium, quò ſe verteret, quáue faceret veſtigium, ancipitem, trepidantemq; reliquerint. Hac fermè ratione militibus prædæ cupidis, & ad diripiendam Lauretanæ virginis Eccleſiam proruere cogitantibus, (quamquam Franciſco Maria Vrbini Duce, qui à Leone X. ditione exutus, Picenum agrũ infeſta populatione peruertebat, reclamante) repentè nebulæ de cælo lapſæ feruntur obortæ: quæ paulatim circa templum denſatæ, eius conſpectum ademerunt; cum tamen propinquiora circum loca Sole eſſent illuſtria. Germanus vbi diutiùs incerta ſe cura diſtrahi, ac moliendo paſſus obniti fruſtrà animaduertit, facti obſtrepente conſcientia, immiſſam diuinitùs nubẽ animo reputat, ſeq; patrati in Deiparã ſceleris reum ſeueriſſimè accuſat. Igitur humi proiectus, profert è ſinu annulũ, & arbuſculæ, penès quam hæſerat catenula ſuſpendit, ſolutuſq; in lachrymas: *Tene,* inquit, *ſanctiſſimorum coniugii vinculum, nefarius ego ac vecors, per ſummam contumeliam, atque indignitatem ſubreptum, transferre aliò ſtudueram. O me ſacrilegum! quem neque hoſpitij planè inuiolabilis religio, neque tua cima Cluſini populi in immerentem liberalitas, aut legum metus, neque tantæ dignitas miniſterij, quam facillimè potui, ab execrando conſilio deterruere. Nec interim occurrit, quid agam, quid mediter meam ipſius haud quidem miſeratus, veriùs deteſtatus inſaniam. Site Cluſinis tuis reſtitutum velim: aequam ſanè rem proſtitero. Cæterùm, quæ tot tormentorum, quæ ſuppliciorum aduerſùm me plauſtra, ad necem vſque deriuabo? Fac verò perhumaniter, accipiant, & delicti gratiam faciant, haud me oppido abſolutum iri ſum, à quo pœnas expetent non tàm ſæua iniquorum facinorum vindices, quàm conſilium ipſum vocum, tantus vexillo ac paludamento. ò ſypatroni caſtra transfugæ protinus illuſi. At tu diuinum cimelion, cuius vnius ſplendor latè meas diſpellit tenebras, & in quo omne perfugium, & præſidium ſtatui meum, permitte, vt ab orbiculo tuo, quaſi Iris, Orbem tranſlucidis coloribus ambiente, pacemque mortalibus, ac fœdus indicante: permitte inquam, abs te veniam impetrem, tuque caliginem qua vadentem meritò obruit, quando illam ab animo iam ciecti, à corpore diſcute, quaque deinceps calcanda via ſit, præeunte luce, illuminante, ac benignè præmonſtra. En quæ te ſcelerato auſu tractauit manus, tuoque beneficio non obtorpuit, non exaruit, ſi modo nihilo pacatiore te vtatur. quàm paullò ante vſa eſt, ad te ſupplices ſubmiſſius, reuerentiuſque reſumpſerit, & incunctos horrore, quà tuum iter aperueris, opem iam ex hoc contactu tàm expectans, quàm poſcens, fidentiſſime detulerit.*

At receptus quidem annulus tãquã magnetis vim latenter obtineret, ad Vrbem apud Tiberim, Etruriæ culminibus impoſitam, flectere viam hominem coëgit: ſic tamen, vt à tergo ab eadem vtrq; nebula vapularet, ſibiq; propius ſuccederet, quò progrederetur lõgiùs: fulgor autem coruſcaret in anteceſſu: & tantò certior, viuidiorq; verſaretur in oculis, quantò maiores priùs tenebræ animo fuerant obortæ. Tandem ſplendore illo duce Peruſiam attigit, & ad Nouellanos Sodales, ſiue Auguſtinianos, qui à læua occurrunt euntibus ad Septentrionalem portam, arduo in cliuo (alij magnificentius cœnobium à dextera viæ Angelicæ incolunt) diuertit. Illinc verò ſuſceptum in Germaniam iter identidem arripere geſtiebat: eadem viæ aſperiùs caligantis difficultas ſemper deterruit, & cæca vndequaq; nubes, nulla iam antrorſum affuſa luce mirabiliter oppreſſit: neq; ad eam leuandam moleſtiam accenſa quidquam funalia, aut iteratæ ex animo preces profuere. Optimum itaque ratus interſiſtere, dum commodiorẽ, & cælo magis placatam nanciſceretur exeundi facultatem, vt dies diem trudit, potioremq; conſequenti præſcribit modum, rem cum capite amiciſſimo communicare, & in ipſius laribus occultare decreuit. Vnde viginti interceſſerant dies, in quibus non prædonis tantùm viſui tenebræ interdiù offecerant: ſed etiam vniuerſæ vrbis faciem fumus ingens, & nebula craſſior prodigioſè inuaſerat, ſic vt Solis, Lunæque fulgor pluſquam annuis, & menſtruis defectionibus euaneſcere: aſtra, priſtino deperdito nitore miſerabiliter langueſcere viſa ſint: cum tamẽ hæc omnia naturæ legibus tunc mirè aduerſarentur, Iulij caloribus vehementer æſtuantibus, varioque inter ſeſe congredientium occurſu ſiderum, aut fuga diſſidentium immodicam adeò caliginem prohibente: quandoquidem Saturnus cancri ſpatia metiretur, & Sol Leonis domo vteretur, & Procyon proximè abeſſet, vt interim hoc eodem loco tideam ſabuloſo æris ſono vaneſcentem Lunam: nec craſſum, & concretum cælum editiſſimis Etruriæ mon-

tibus tantoperè vmquam immineat; & Tiberis alioqui ad duo millia paſſuum imis ab vrbe procul radicibus decurrens nebuloſum hunc halitum ad mœnia penetrantem non exſudet. Monſtri cauſas minus, opinor, deprehendiſſet doctiſſimus hac ætate Ioannes Regiomontanus, paullò ante è Germanijs Romã à Pontifice, ad Paſchatis rationem, temporum interturbatam lapſu, reuocandam accerſitus, cui Eccleſiam Norimbergenſem deſtinarat. Quamobrem haud dubiè affirmauerim, effuſam latè caliginem obliteſcentis apud ſacrilegum hominem annuli, indicium fuiſſe, & ad III. Nonas Auguſti, Deiparæ id ſtatuente numine, perdurasse: ac tum demùm remitti, ac rareſcere cœpiſſe, cum Wintherio diuinitùs ea mens immiſſa, vt patrata Cluſij Iordanio palàm faceret (quod illicò præſtitit) & conſilium, non, quod dicitur, in arena, ſed in medijs tenebris, iudicio ad hæc prodigia caligante, venaretur. Erat Wintherio Peruſiæ cum veteris ius hoſpitij, & domeſticus vſus, tum contracta pietate propinquitas cum Luca Iordano, ſingulari probitate, ac prudentia prædito. (filium aqua luſtrali, dicto initiationis die, tinxerat) huic ingens depoſitum amicè prodidit, omnium, quæ in itinere obtigerant, fide planiſſimè expoſita, ſiue facilitate naturæ, ſiue callida, & ad deuinciendum ſibi arctiùs hominem apta imagine. Sperabat enim, vbi recraſtinator eſſe deſijſſet, Tuſcum Germano abiturienti præſtò futurum, & hauſtas criminis, aut trepidationis tenebras ope tandem ſimplicioris ingenij feliciter exſolutum iri. Lucas, qua erat ſagacitate, caliginis à Cluſina Wintherij profectione cauſa acutiſſimè perſpecta, & eius, quæ dies iam vndeviginti vrbi incubuerat, pertæſus: *Benè habet*, inquit; *vindices adſunt, & Peruſina nubes, vt oculos mei hoſpitis, ſi quà temerè elabi tentet, incurſura*: quem amanter tamen, blandèque cohortatur, & magnis pollicitationibus aggreditur, vt munificam patriam, cuius liberalitatem ergà ſe profuſiſſimam confeſtim poſſet experiri, Virginali annulo donaret. Contrà homo abnuere; ſeque, cum abduxit Cluſio, certo conſilio religioni paternæ vrbis apud gentiles Teutones, vt honeſtiorem locum ſacroſancto anathemati pararet, addixiſſe. Probare ſententiam Iordanius, nè quid in hominis animum ſuſpicionis caderet. & præſtare id præſertim vetaretur, quod in tàm volucri bono, & ciuitati inprimis conducibili, ſibi monitu planè diuino faciendum propoſuerat. Rem alius aliam, ſedulò vterque ſuam curat; hic vt itineri ſe quàm citiſſimè comparet, & ad Teutones ſuos pergere feſtinet: nimirùm auſpicio lucis, identidem, ex quo hoſpitales inierat lares, internitentis, quæ, puto, iam erumpere, reddique in plenum geſtiebat, cum immineret dies annulo palàm promendo deſtinatus: Lucas, vt prædoni prædam piè ſuffuretur, nè qua pòſt ſubeat animum pænitentia, bolum tantum patriæ è faucibus per ſocordiam ereptum.

xxxiv. *Peruſini annulum recipiunt, eoq; recepto tenebra diſſipant.*

Subinde Magiſtratum adit; nactuſq; mærentes Patres, ob diuturnas nebulas, attonitæ vrbi circũfuſas: *Mæror*: inquit, *faceſſat, obſecro, teneo, lucem, quid excantet: teneo, nubes, quid pelliceat. Per me tenebris modus eſto, modò verax habear, quamuis magnæ rei obnunciator, & miniſter.* Tum de Teutone narrat ſingula; nec celat de concepta ſpe lucis per annulum, in ædem ſacram inferendum, recuperandæ. *Ecquis*, ſubdit, *non manifeſto deprehendat: cæleſtes mentes pro cultorum ſuorum incolumitate, atque incrementis excubare? Mitto ex Vmbria ſublatum bellum: mitto oppreſſam factioſorum manum. En, vbi pacatæ propemodum Romana, ac Peruſina ditiones ſunt, allatũ eſt haud ita pridẽ illuc Andreæ Apoſtoli ex Peloponneſo caput: ad nos in præſens Mariæ pronubalis annulus. Hunc ego libens, volenſque iam nunc publici iuris facio, & cùm domi fuero, venerabundus venienti tradam Præſuli. Vos fouete pignus Ciues; & ſi qua vis externa adoriatur, obfirmate animos, æternumque, vel amiſſo ſpiritu retinete: me, meoſque ſeruate, propitij ſemper clientela.* Vbi tałia audiuere, lætitijs numquam maioribus Patres increuere, res in publicas tabulas à Paulo Simeonis decemvirali graphiario excepta eſt. & quò certior muneri adijceretur fides (inſtantibus ferijs, in quibus Cluſini, & vulgò Etruſci omnes ipſius recreari adſpectu conſueſſent) placet Cluſium illuc ſolertiores aliquot ablegare, vt obſeruent clanculum, ſi quid ſtata die, apud Franciſcanos palàm, abſoluta concione, ex annulario conditorio proferatur. Sententiæ frequenter ſuccl amatum. Amandant, qui per ſpeciem religionis, veluti gregarij homines, turba in confertiſſimo theatro ſe immiſceãt, & effronti pietate ſuggeſto, ac hierothecæ; quantũ queant, propiores fiant. Quid multa? Spectatę fidei exploratores de inani reperta pyxide, de rubẽte, ac rudẽte adminiſtro, de illuſu gentium, quæ adfluxerant, exterarũ vero mira denique de obſtrepentium & tumultuantiũ clamoribus, Germanum cucullatum, qui poſtremus omnium è ſublimi oſtenderat, ad gladium, ad crucem depoſcentium, renunciarunt.

Ea tempeſtate Iacobus Vannutius, nobilis Cortonenſis, magna ſapientiæ, ac ſanctitatis, laude inſignis, paullo ante è familia Nicolai V. & Caliſti III. poſt Eccleſiam Ariminenſem, Peruſinam Epiſcopus moderabatur; Bononiæq; Prolegatũ, & Pontificis Vicecamerarium Romæ egerat; quiq; obijt Archiepiſcopus Nicenus, ad Dionyſium nepotem, poſtquam Peruſiæ xxxv. annos præfuerat, eo tranſlato Antiſtitio. Hunc celeriter Patres conuenere, deq; oblato præter opinionem cæleſti donario, exultantibus animis fecere certiorem: à quo ſub diei veſperam III. Nonarum Sextilium, ſolenni indicta ſupplicatione, è Iordaniorum domo, in ſuburbanum Wintherio abducto, ſacroſanctus Annulus, inter piacularia Auguſtæ vrbis facta, cũ ter ſpectãdus circũfuſæ multitudini, foro in medio, propoſit' fuiſſet, Decẽ-Viralibus in ędibus, in prætorio Larario reconditus eſt. Mirũ dictu! Eo in publicũ prolato, diffractæ ſubitò nubes, caligo omnis depulſa, Vbiq; in plenũ ſerenitas reſtituta.

Cluſij comperta proditoris fraude, grauis ciuibus eſt inuſtus dolor: laxatiſque iracundiæ frænis, omnes poſcere, ad pænam ſceleratum myſtam, emiſſarios quoque verſus dimittere, ſubtractum furto annulũ, modis omnibus perueſtigare. Eapropter Antiſtitẽ ex Franciſcano Sodalitio (Andreaoum Annales nominarunt) Peruſiam extrudunt, cui in iudicium vocandi hominem, Cimeliiq; virginalis ad ſeſe referendi negotium dant. Qui dum commilitonem ſuum, quà in Cœnobio Minoritarum, aut Socculatorum, quà in Diuæ MARIAE Nouellanę perquiſiuit, à viatoribus tradendum in cuſtodiã curat: Lucas ſe meticuloſo, atq; inopinanti Wintherio offert. *Enimuerò te fugit*, inquiens, *cuius rei gratia tibi tam acres à ſodali tuo ſtruantur inſidiæ. Ceterùm eò nunc tua conditio deterior facta eſt; quò neque ſi velis, quam apud me celari volueras, Cluſinis reſtituere gemmam poſſis. quam Peruſina felicitas per me inter ornamenta, & præſidia iam numerat ſua, qua & ſe ſalutariter potitam, æternùm gloriabitur. Neve iſtorum animos ciuium, non tibi beneuolos & fauentes putes: omnem illi operam, curam, fidem in rebus quas ad te pertinere intellexerint, ſtudioſiſſimè deferunt: proque tua incolumitate nullis non pericl[is], omnium inuidiæ, obuiàm ire parati ſunt. Vnum modò eſſ[e] reliquum beneficentiſſimus patronus, me auctore, ac ſuaſore fideliſſimo præſtes velim, vt vnà mecum ad Decem-Viros te conferas, eodemque annuli, perinde etiamnum careant, comitate, & beneficentia v[ſi]m, ipſos liberaliter afficias. Videlicet huius ſuſcepti conſilij te nũquã pænituerit: quin mihi gratias vltrò habiturus es hoſpiti, & Peruſinorũ munificentia Teutones poſt habuiſſe tuos, ipſi tibi plurimùm gratulabere.* Quid faceret & ſpoliatus prædo, & in hoſtiles ſodaliũ ſuorum manus præceps ruens: Gerit Iordano morẽ. Magiſtratuiſe ſiſtit: & publico ictũ adnotante ſcriba, Maritalẽ Deiparæ annulũ, quaſi ære ſe alieno liberet, præconio munificẽtiæ cohoneſtat' in omni cõſequẽtiũ memoria

ſeculorum efferendum donat. Præmia verò in benemerentem, Patrum, ac plebis vnanimi approbatione, ampliſſima extitere: decretaq; in annos ſingulos vectigalia, & delata copioſè omnis generis ſupplex. Huic cum capiundo immineret Andreacius quò extrà grauioris metum diſcriminis Germanus verſaretur, neq; in hoſtium poteſtatem deueniret: in ædes ſummi Magiſtratus, nè fœderatæ vrbi ille non gratificaretur, & transfugæ minimum incommodaret carceri, captiuus modeſtiſsimè abductus eſt. Galiellus etiam Piccolhomineus Senēſis, Cluſinorum Epiſcopus, Peruſiā è veſtigio aduolarat; ſuęq; annulū ſponſæ, admotis precū, ac minarum machinis, ſtrenuè vindicare conatus eſt: quem omni genere humanitatis, atque honoris exceptum, contrà ſapienter contumaces inanem operam ſuſcipientem, Peruſini obiecto pietatis clypeo, officioſiſsimè dimiſere.

XXXV. *Eundem Annulum Cluſini, & Senenſes recuperare ſatagunt.* Porrò Senenſes ciues ſociæ vrbis iactura grauiſsimè perculit. Nam Cluſini, vbi in Peruſinorum manus deueniſſe gemmam pro comperto habuere, nondum quidem de fœderatorum iniurijs miſerant quæſtum: verùm quò ipſorum petitio apud primarium Etruriæ populum maioris eſſet ponderis, & Senanſis Reipublicæ rationē Peruſini longè maiorē ducerēt, enixè rogarunt, vt Senenſium aliquem illuc proficiſci iuberent, qui pretioſiſsimum Deiparæ donarium omni adhibito conatu, ſibi reſtitui curarent. Haud neglectę ſociorum preces. Itaq; antequam è nobilitate quempiam legarent, præſcriptis litteris, Peroſinos antiqui fœderis, amicitiæq; nec non cuſtodiæ ſacrorum, quæ biduo pòſt ipſi repetitum miſiſſent, ita monuere.

Magnifici Domini Fratres, & Amici chariſsimi.

Accepimus glorioſæ Virginis annulum, qui à quodam Ordinis Sancti Franciſci Fratre peſſimo, Cluſium noſtrum ſubreptus fuerat, pro Dei voluntate inuentum eſſe, & cura, veſtraque cuſtodia commiſſum. Sacrilegium ægerrimo ferebamus animo. Nunc vehementer recreati ſumus, cùm in veſtras manus veniſſe cognouimus; vbi aquè ſaluum ſcimus ac ſi penes nos foret: idque pro noſtra veteris amicitiæ iure. & propter iſtius Reipublicæ iuſtitiam, ac probitatem, quo non minus aliena, quàm ſua tueri conſueuit, ea præſertim, quæ ad diuini cultus laudem, & gloriam pertinent. Eas igitur Sacratiſſimas Reliquias, earumque obſeruationem veſtro ſtudio maiorem in modum commendamus, quouſque noſter veniat Orator, quem ob eam cauſam mittemus. Senæ die VIII. Auguſti. M.CCCC.LXXIII.

Priores, Gubernator Communis & { *Senarum.*
Capitaneus populi, & Ciuitatis {

Nicolaus Burgheſius.

Hæ litteræ non perindè ab omnibus acceptæ, vt diſsidiorum Indices, quorum ſemina pluſq; gladiatorio ſubactu in poſterum adoleuiſſent. Sicut enim iucundū fuerat, animorū amoris glutino coniunctorū meminiſſe, ſimul ſubijci, quantū obſeruantiæ, & cultus rebus piacularibus deceret impendi: ità nec æquis auribus de Oratore adfuturo auditos nuncius, & multò iniquioribus de Reliquiis, tamquam de alieno depoſito regerendis. Quamobrèm paullum de Legato admittendo addubitatum: quandò rem Cluſino Præſuli noſtri ſe reddituros præcisè negauerant. Verùm tenuit ſententia meliorum, nè reijceretur, cum præſertim reſciſſent, rem ad Pontificem propediem relatum iri. Ad Idus Sextiles Orator Senenſis adfuit, Bartholomæus Bunaſpirius, vir excellenti virtute, ac feruido in patriam affectu, & propognatione laudatiſsimus. Hunc, mille & ducentis Peruſinorum præſentibus, Decem-Viri in comitium honorifice deduxerunt: tum præcurſoriam fidei epiſtolam ab ipſo oblatam, à Magiſtratus Scriba palam recitari iuſſerunt.

Magnifici Domini Fratres, & Amici chariſsimi.

Iuriſconſultus, & Eques Bartholomæus Bonaſpirius, quem ad vos miſimus Oratorem noſtrum, quædam M.V. noſtro nomine explicabit.

Ideò habebimus gratiam, vt ei credant, tamquam nobis loquentibus. Benè valete. Senæ die X. Auguſti M. CCCC. LXXIII.

Priores Gubernatores Communis, & Capitaneus Populi, & Ciuitatis Senarum.

N. Burgheſius.

Sub hæc multa de veteris neceſſitudinis communicata teſſera, deq; beneficijs vltrò, citroque collatis memorauit. Ita Senenſes de Peruſino populo omni tempore meritos; vt in conſpectu ſociorum ſacrilegum hominem complecti non debuerint, aut videri nefas, quòd per fallaciam nebulo clepſerit, non continuò remitti. Idcircò rogatum ad ipſos extrudi ſeſe, vt ſartam tectam malint gratiam, qua Senenſes, & Cluſini Peruſinis ſemper adhæſerint: quam rem tranſigi controuerſijs, quæ populos domeſtico cimelio imminentes, acriter premant, diſtrahantque. Haud profectò decere Chriſtianas vrbes ea propter inteſtinis diſſidijs inter ſe ſcindi. Plus ſatis Marij, ac Syllæ ob annulum inimicitias notas; vtiq; eas inter Cepionam, & Druſum, ex quibus profluxerit origo ſocialis belli, nimirum ex annulo in auctione venali. Minus hic ambigi, ad vtros pertineat ille, cuius cauſa illuc ipſe allegaretur. Bonaſpirio. Ordinum viri principes Ruſticus Montemelinus, Antonius Acerbus Eques, cuius pòſt cognomē in Inſubria inclaruit, & Monteſperellus humaniſſimè reſpondere. Auguſtam patriam agnoſcere, æſtimareque plurimùm deriuatā in filios à Cluſinis beneuolentiam; multò ſanctiùs Senenſium fœderi, atque amicitiæ ante hac litaſſe. Sed neque diem tamen ad deliberandum ſumptutam. Statuiſſe ſe (pace ſociorum, quod diuinitùs obueniſſet, armis, viriſque defendere: & ſi vim quoquomodo inferre alius conetur, eam audacter, vel oppoſitu laterum, & dubia ſuorum alea à ſe velle prohibere. Rem quidem tantam Peruſinos, quamdiù fuit alieno iure ſuffulta, expetere numquam auſos: per fucum ambijſſe multò minùs, nec cuiquam ſacrilegij patrandi onus demandaſſe. Quòd ſi honorificentiorem ſedem in Etruriæ, Vmbriæque vrbium ampliſſima ſibi ſacer annulus delegerit: non videri æquum, niſi in Chriſti matrem iniurij dici velint, eundem non admitti ab ipſis intrà pectoris conclaue, nedum intra mœnia, aut parietes, non & habere, ac fouere in arcanis, ceu Propitiatorium fœderis, & ſi quid apud veteres myſtas erat carius, diuiniuſque. Proinde etiam ſocij caueant, ne Deiparæ iracundiam, quam amorem experiri malint. Satis in aperto eſſe Lauretanæ Domus exempla, modò Recinetenſem inſidentis ſiluam, modò in ſublime in collem ablatæ, aut ab eodem longiùs demigrantis. Omninò, vbi cælitum obſoleſcat cultus, horum iras in exitum verti, & qui ſerio ſupplicium luant, ſerò ſapere.

Dimiſſo cætu, Legatis muneribus donatur, atq; honorifice è ſenatu deductus, etſi magna ſpe deiectus, xxv. Auguſti Senas reuertitur. Ac dum inter duas Reſpublicas, inuitis noſtris litium ſemina proſeruntur: & Cloſini hic Peruſinos ſacrilegij reos apud Sixtum IIII. accuſant, inde Senenſes decertare armis parant: naſcentia Etruſcorum odia ſapientiſſimè compreſſurus, nè tela inſaniæ fierent effuſæ, per religioſum claſſicum quærelæ, Pontifex pro poteſtate intercedit, ad ſeque cauſæ dictionem, Romam vocat. Itaque Patrum decreto, Legati Peruſinorum proficiſcuntur ad Sixtum, qui per ferias Autumnales ex Vrbanis turbis, negotijſque Tibur ſe receperat, inde via Valeria quæ ad Murſos ducit, ad Vſcum Varronis in ædes magnificentiſſimas Coſmi Viſini, Tranenſis Archiepiſcopi conceſſurus. Delecti autem ſunt Baleonius Vibius Iuriſprudentiæ, ac nobilitatis gloria excellens; parique generis ſplendore, & ingenij laude Gentilis Signorellus: qui gratiam, fauoremq; emereri ſtuderent cum Petri Riarij Cardinalis, tum Comitis XXXVI. *Controuerſia ad Sixtū PP. defertur.*

Hieronymi fratris, affinium Pontificiorum; quorum vterentur opera ad euincendas, tollendaſque concertationes, quantæcumque à Cluſinis, & Senenſibus hactenus fuiſſent ortæ, aut in poſterum ſuboriri poſſent. Nec de procliui erga Peruſinam vrbem Pōtificis animo ſubdubitabant; quam non ſuorum modò ſtudiorum palæſtram habuiſſet (Gymnaſium publicum, artium arcana, in Theologorum Peruſinorum Collegium adſcitus, de Superiore profeſſus loco, doctrinæ ſuæ luce ſplendididus, auguſtiuſq; reddiderat) ſed et iam quaſi honorum matrem, atque altricem iure merito agnoſceret: propterea quod ibidē anno MCCCC. LXIV. in Comitiis Generalibus, Minoridarum familiæ maximus Antiſtes, XX. Maii renuociatus eſt; cum Iacobus Sarzoela ſe Magiſtratu ſponte abdicaſſet.

Interea VVintherius non ſemel, Cluſinis id impensè Pontificem rogantibus, in anguſtiorem carcerem mancipatur; in clementem, & percommodum tamen, hoc eſt intra palatij Secretiores aulas; quē, quoties Senatus haberetur (ac perſæpè, rebus ita exigentibus habebatur) numquam non ciues in eam iuere ſententiam, vt primo quidem menſtruum, poſtremò annuum cenſum alio, atque alio vectigali cumularent: dabantque operā, vt fæneratitiam cuſtodiam meliori in dies conditione incoleret; quam ſi laxioribus vrbis tectis, aut ipſo deniq; inter ſuos priuato, Antiſtitio frueretur. Quin etiam, vbi aduerſariorum minis intepeſcentibus, deſitum eſt in hominem inquiri; annos plùs minus triginta publico ſumptu liberè, iucundeq; traduxit. Paræcia inprimis S. Ioannis, haud longe ab ampliſſimis Magiſtratus ædibus, eidem à præſule Abbatiæ S. Poli, in cuius iure Eccleſia illa ferebatur, Optimatium rogatu, in trienniū demandata fuit; idque in annis cōſequentibus, quoad penè vixit, renouatum; egregiè in paſtorali munere Teutone gerente ſeſe. In ea nunc Eccleſia Congregationis Oratorij Patres operātur, qui D. Philippi Nerij, illos ſecuti duces, qui in vrbe proximorum ſaluti fructuoſam adeo nauant operam, inſtituta profitentur. De VVintherij autem Sodalitio non me fugit à pleriſque addubitatum; eorumne in militiam Fratrum cooptatus eſſet, quibus à ſocco, atque ab Obſeruantia nomen eſt inditum; an qui Minoridæ Conuentuales appellari vulgò ſolent. At fuiſſe ea horū claſſe inde maximè docemur, quòd ipſum vita functum acerrimo ſtudio Canonici Laurētiani, & Sodales Franciſcani è Minoridarū familia ſibi aſſerere conati ſunt Quamquam Prolegato iubente, demortui corpus Laurentianis attributum fuit, eodemque in Sacello, quod ſeponendo annulo Decem-Viri deſtinarant, tumulatum. Hoc prætereà è ſepulchrali progrāmate perſpicuè deprehendas, quod Antonius Fantotius olim ſcripſit, è cuius Schedis, ſicut ſuperiùs allatum de Waldrade arefacto digito concinnum epigramma eruimus, cuiuſque elegantibus Muſis Feltriadem, poema heroicę Maieſtatis plenum, populares debemus.

Franciſcanus ille Annuli raptor epitaphio honeſtatur à Peruſinis.

FR. VVINTHERIO.

Natione Theutonico, profeſſione Minoridæ Franciſcano, cui Peruſia ob pronubalem MARIÆ *annulum, fortuitum donum, non minus debet, quàm ſi ſponte obtuliſſet, vt, cuius luminibus pios digitos ad extremum officium admonuit, eidem tumulum pro dignitate excitaret, & beneuolentiam ex diuturnitate ac nobilitate muneris cumulatius remetiretur, Aram ante ipſam, Ioſepho, & Virgini Deiparæ dicatam, monum. poſ. XXIX. Octobris. Anno M.D.VI.*

Porrò vt optimè de ſe merenti Iordaniæ familiæ patria cum fænore repōneret, quod acceperat, etſi Lucæ pietas benefactorum gratiam à nemine, præterquam à Deo expectabat, eidem tamen, Chriſtophoro, & Iacobo Iordanijs fratribus penſionem annuam, Senatuſconſulto in tabulas relato, præpinguem cō-ſtituit. Adhæc frumentaria quæque vectigalia in heminas, ſextarium, modios, medimnum, & ſi quibus aliis menſuris dimetimur fruges, impendi ſoluæ: ſublato vtique cuiuſuis tributi perſoluendi nomine, quæ munificentia in hæredes ampliſſime deriuata eſt. Prætereà, ne hoſtilem annulo vim vllā domi à Senenſiū, & Cluſinorū efferueſcente ira pertimeſcerent; præſidium ab arca ferreis concreata laminis decretum eſt, petere, in qua hic theca occultaretur; quam aliud armarium ferreum obuallaret; quo ritu in Aquenſi diœceſi Mariæ Magdalenæ, in huius æde nominis magna cura caput aſſeruari nouimus: & ſanè arca illic multis clauibus obſeratur; noſtra, quæ exterior, ſeptem fuerantque ſingulæ (ſua cuique attributa) penès Epiſcopum, Archipresbyterū, & Canonicos, Decem-Viros, Mercatorum Conſules, Collybiſtarum Præſides, publicorum actorum Exceptores, ac Iureconſultos, interior munita ferro, vmbilicatis, argenteis bullis ſpectabilis, haſce præfert in fronte notas.

M. CCCC. LXXIII.

Tempore M. D. P. Artium Ciuitatis Peruſiæ Ruſtici de Monte Melino, & ſociorum, menſe Septembri.

XXXVII. *Annulus ibi magna cū diligentia ſeruatur à Peruſinis.*

Atque ea quattuor inſuper clauibus obfirmata; datumque ius in ſingulas, Dominicanę, Franciſcanæ, Seruitarum, & Auguſtinianæ familiæ ſodalibus; tum lege cautum, ne cuiquam, niſi hiſce præſentibus fieret ſpectandi copia, publiciſque ſemper Graphiariis in Commentarios ex ſolemni forma referentibus. Rurſùs ſciſcente populo, Patribuſque approbantibus ſeuere interdictum, nè ab Auguſta vrbe abſtrahēdi, adſportandique aliò mortalium vlli facultas daretur. Si quis ea de re quocumque nomine retulerit, aut alienas litteras legendas proponere auderet; ni Centumuirali conſilio, ſuffragijs in totum placituris, aliud fuiſſet viſum; non ſolum è Curia, ſed ab vrbe longiſſime pelleretur, tanquam Sacerrimus perduellionis, & parricidii reus clepſerit ipſe, rapſeritque, & quo ſpecioſior, ac feſtiuior pompa redderetur, addiri inter oſtendendum deſignatorii ritus, vt nimirum tubæ clangerent, tympana, organa, concentuſque muſici perſtreperent, æra campanaria perſonarent, ſericati, ac torquati adeſſent Patres, linteati flamines, & Deo dicati reliqui. Res Septembri ineunte, Monte Melino procurante, ſolemniter peracta, gemmæque recondendæ interfuere. Vannutius Peruſiæ Epiſcopus, & Michael Angelus Barbius, Cortonenſis ProEpiſcopus, cum promiſcua Magiſtratuum, & Religioſorum turba) ab iiſque, quorum fidei credebatur, fides publice excepta, & iuſiurandum Sacramento emonitum. Eamdem ter quotannis promi debere, decreto firmauerunt: hoc eſt ad III. Nonas Auguſti, Kalēdis Nouembris, & poſtridie Paſchatis Reſurrectionis; deduceretùrque vniuerſo ſacrarum familiarum comitante cœtu, à Sacello Palatino, ad Baſilicam Laurentianam; atque ibidem in ſuggeſto ab eximio Præſulum, horæ ſpatio vnius matutinæ, ac pomeridianæ, ad ſpectaculum proponeretur. At tum pegmate quodam ſatis rudi, ligneoq; temporario apparatu, præ foribus Laurentianis maiores noſtri feruntur vſi: cum primùm ipſo Aſſumptæ in cælum Dei genitricis die ab Antiſtite depeſcentis populi oculis obiectus eſt. Iam quòd à Montemelino, idem mox à Lamberto Carneo x. virum primo, aliiſq; factitatum; tametſi inſequente anno trina illa ratio ad vnicam, eamq; Auguſtalem retracta. Quadriennio tamē inuidioſæ legi, bonis efflagitantibus itum eſt obuiam; dieque altero Penteceoſtes, Dominicanis Sodalibus, qui Peruſiam ad Comitia Generalia copidè confluxerant: itemque biennio exacto, Auguſtinianis oſtenſus eſt. Viris intereà ex vtraque ſodalitate doctiſſimis, atque ſanctiſſimis, annulū,

æternæ prouidentiæ mihi Peruſinis datum, conoubij ſacroſancti prædem, demitantibus, & Peruſinorum felicitati maiorem io modum gratulantibus. Sed quia biennium alterum Patres peregrinorum, ciuiumque animos expectatione ſuſpenderant, ac plus nimio piorum affectibus interdicebatur; Ioannes Baptiſta Sabellus Romanus, qui pro Pontifice Tuſciam, atq; Vmbriam perluſtrabat (is mox Cardinalis tit. S. Nicolai in carcere Tulliano inaugaratus) quandoquidem viri principes obita ad D. Mariæ Angelorum propè Aſſiſium peregrinatione, viſendi quoq; annuli deſiderio adducti Peruſiam ventitabant, nobiles ac pios hoſpites religioſo voto minimè fraudandos cenſuit. Ea gratia ad dexteram delectus locus extra maiorem Eccleſiam, è regione fontis, præpilata in gyrum crate ferrea, celeberrimi, qua teſtudo pro foro quàm longiſſimè protenſa, & fornices aliquot ſubdiales Brachij Fortebracij iuſſu, antequam ad Bononienſes in ditionem Pontificiam redigendos, proficiſceretur, extructi ſunt. Huc enim Conſulares viri, & Magnates conuenire, ac congredi, & vbi de publica re quidpiam ſtatuendum erat, diſſerere, & conferre ſententias conſueuerant. Sub his porticibus (aliquandò etiam ſupra, editiore videlicet podio vſi ſunt) ſuggeſtus ſpecie quadrangula, lateribus æquis aſſurgens, ex aſſeribus compactus, intextuque auro, ac ſerico, ſtragulis conueſtitus excitabatur; ex quo elata in ſublime ſponſali gemma, frequentiſſimo theatro fiebat ſatis. Iidem fornices noſtra tempeſtate, periſtylo interrupto, multò rudiores, tectorio opere malè loricati viſuntur. Omnibus ergo indidem votiuum iter iucundiſſime ceſſit, & æquè hilares ſpectaculo admiſſi noſtri, exteriq;: apud quos vt præ ſpectandi quantauis copia numquam eluluit; ità noſtros magis, magiſque in ſui contemplationem ſemper illexit; arbitro propterv im combibitam ſupra electrum, ac magnetem ex attactu Beatiſſimi Patriarchæ, & Mariæ coniugis felicium articulorum. Iam vt oſtentandi crebritati minùs parceretur, viri grauiſſimi identidem auctores fuerunt. Ex horum numero fuiſſe aiunt Vincentium Herculanum Peruſinum, ad Sarnienſem primùm inde ad Foro Cornelienſem, mox ad Peruſinum Epiſcoparum aſſumptum, qui tenebras in id ſuadebat plurimum: hoc eſt, vt palàm ablegata pompa, priuatim in Larario exhiberetur. Florentinos certè eam coonſuetudinem ſecutos in Diuæ Virginis Annunciatæ ſipario ſummouendo; qood gaudeat non rarò pietas obuelari, cuius aculei eo validiùs penetrent in animum, quò carens ipſe ſpectris rerum ſeſe agminatim ingerentium lentiùs afficitur, atq; percellitur. Verũ enimverò religionis ſeoſus nõ triſtitia noctis lętior effertur, & per lucis iucuodiratem noo exſpirat: animi modò cæleſtium cupidine ſanctè intumeſcant, & refractis contumaciæ repagulis, vitæ melioris ſtimulis incitati, non ignaua demiſſione ſpatia peruagentur.

XXXVIII. *Magna Cluſinorũ, ac Senenſium propter eundem Anulum diſcordia cũ Peruſinis.* Cæterùm coniuratis Senenſium, & Cluſinorum ſtudijs in repetendo annolo, Peruſinorum in retinendo, nihil obſtinatius cerni potuit. Vibius, ac Signorellus Tibure ſecundas Sixti aures nacti, pręcipua in Virginem flagrantis flamma, cuius in Lauretanam ædem luculenta extabant monumenta, omnia de allatis Peruſiam fortuitò Reliquijs, tum quę fuerant aduentum conſecuta miracula, tamquam Peruſinæ cuſtodiæ in poſterum ioandarentur, fuſiſſimè expoſuerunt. Dignam videri Auguſtam vrbeio, quæ in pietate excolenda à ſuorum, veſtigijs maiorum numquam receſſiſſet, in qua pronuba illa diuini cõiugij teſſera, prohibẽte nemine, cõquieſceret, perſonaretq;. Obiectura duci, Beatam Virginem, quæ vno io anno ter mutaſſe ſedem Piceno in agro ferebatur, annulum quoque ſuum pòſt CCCC.LXXXIV. annos trãsferri Peruſiam voluiſſe: eamq; vrbem, quæ ſibi eximio cultu à ſuæ primordio ſacratioris originis deſeruierit, delegiſſe: tantiq; muneris conceſſam gloriam haud par eſſe deſtitui fama, &, quod ſit grauius, tàm nobili Mariæ xeniu ſpoliari. Quocirca ſupplicem patriam ſanctiſſimis ipſius affundi pedibus, & benigniſſimi Principis clementiam ſtudioſiſſimè rogare; ne, quo ſolo reliquis aoteferri vrbibus in omne æuom poſſet, eo per inuidiam, atq; alienam gratiam, ſe orbari permitteret.

Legatos Pontifex bono eſſe animo iubet, & quando Senenſium alijs (oam Cluſini non contenti ſuis, ad Sixtum Senenſes etiam extrudi curauerant) qui adfuturi propediè dicebantur, aures non erant obſtruendæ (ità æquum poſtulare) curaturum ſe tameo ait, nè addicta Apoſtolicæ Sedi ciuitas fruſtrà ſpem in Apoſtolico Hierarcha poſuiſſe videatur. Commodum è ſeceſſu Tiburtino Romam redeunti, Senenſiũ Oratores occurrere. Hi prius in vrbe amicos veteres, ac patronos orando, pollicendo exambierant; præter cæteros, Riarium, & Vrſinum Cardinales, qui eam Rempublicam haud ità pridem in clientelam acceperant, quibus aureorum nummum ad XXV. M. ſpopondere, ſi rem Cluſinam ità aduersùs Peruſinos aggrederentur, vt antequam ad ſaga vtrinq; properaretur, incolumi priſtina amicitia, quod repeterent, regeſtum cernerent; aut à contumacibus, & fœderum violatoribus, qui detrectandi argutias, & fraudis diuerticula in ipſorum veſtigio reperturi ſint, extorqueretur. Per hos, certa luce, ad Pontificem admiſſi ſunt, quem proni in omnia obſeruantiæ, ac precum ſtudia, ſedulò obteſtantur, & obſecrant, nè Rempublicam Ruueteę beneficientię impenſiſſime obnoxiam, tunc ob erupium annulum Cluſinis iampridem ſocijs Deiparæ liberalitate attributum, in mæſtitiam incredibilem coniectam, tanta ac tam inſigni iniuria ab amicis affectam fineret: aut ſi candori demum præferre illi præſtigias malint, haudquaquam inultam pateretur. Peccaſſe nimium contrà ius, faſq; fœderatam gentem, cui calamitoſiſſimis tẽporibus ipſi præſidio plane fraterno fuerint, & vt denique aliud eſſet nihil, peſtilentiæ meminiſſe debuerant, quam decimoſeptimo eius ſeculi anno atrociſſimam experti forent, quo tempore cum funeſta graſſaretur in omnes lues, & pleræq; vicinis regiones, funeribus continenter exhaurirentur ac firmiores vacuatis ædibus, ius cõcedere, & ſalubriora in loca ſeſe abdere cogerentur; miſſa auxiliariorum manu ad defenſanda Peruſinorum mænia, vberi commeatu egentiſſimam quamq; familiam Senenſes ſubleuaſſe, & opis, quantũ potuere, in miſeros, conſternatoſq; ciues piè, ac miſericorditer contuliſſe. Egregiè verò in præſens maiorum facta compenſari! Præter enim quàm quòd ſacrilegum hominem vltrò correptũ, obuinctumq;, & munitum cuſtodia, ſi minus ad Cluſinom Præſulem & Magiſtratum poſtulantem, Senas ſaltem ad coniunctiſſimam, ſocialemq; vrbem, nulla mora ioterpoſita, ab ipſis par fuerat remitti; Virgineũ certè aonulum, ſi quis metus & religio, vti æquum videbatur Peruſinorum animus ineſſiſſet, per alterum ſpectatæ fidei, atq; innocentiæ myſtaio, vnde alteraueserat, debuiſſe amandari. Numquam in re ſacra per iniuriam retinenda, quemq; citrà noxam, & ſupplicium perſeueraſſe. Axotenorum, & Archaronitarum doceri exemplo poſſe, quàm peſſimè vtriſq; verterit: quòd penes ſe incerta ſede, arcam fœderis conſiſtere aliquantiſper paſſi eſſent. Huc accedere; quòd prædonis ſceleratiſsimi hoſpitem vocare quomodocumque ad pænam neglexiſſent; imò illuſtri præmio, quò vehementiùs ad nequitiam cęteri pronocentur, maleficium cumulaſſe. Itane de immani flagitio coràm ſummo ſacrorum Antiſtite, triumphare impunè habeat impudentia? Quænam deinceps rectè factorum merces alios ad laudabiliter viuendum inuitet? quando ſcelus deteſtabile patranti fænerat, atque vtiliter à

ſentibus precatur. Proinde nè æquiſsimus pater, vindex ſcelerum, rectique adminiſter, clariſsimam Rempub. in hoc caſu, quo afflictiſsima iaceat, tanta ignominia ſinat contabeſcere. Alienum, quod ait, raptores reddant, & in auctorem criminis; qui Cluſinas aras, focoſque volens, ſuaſuue alterius indigniſsime violarit, facta in equuleo quæſtione, ſi dedere hoſtes abnuant, ipſi ſeueriſsimè animaduertant.

XXXIX *Cardd. quibuſdam litium dirimendarũ facultas datur.*

Pontifex Senenſes audiuit perbenignè: ſic tamen vt ne in tali negotio quidquam vnus ſtatueret, eidem octo præſtantiſſimos ex ampliſsimo Cardinaliũ Senatu viros præfecent. Ex his priſcæ nobis tabulæ quinque inprimis nominant, Franciſcum Piccolhomineũ Senenſem, Marcũ Venetũ ex vetuſta Barbarum familia Pauli II. conſanguineũ, Stephanũ Nardinũ Foroliuienſem; Io. Baptiſtam Cybo Epiſcopum Melphytanum, & Petrum Fenici Præſulem, Tiraſonenſem; apud quos omnium loci eſſet gratiæ, nullius inuidia officii fructum temere præcerperet: vtrinque rationum momenta expenderentur, & diſceptatio conditionibus non iniquis componeretur. Quod ſi Octo-viros Principes, è ſapientiſſima purpuratorũ corona aſſũptos iudices, Peruſini recuſaſſent; confeſtim Romã, rem ipſam deuehi curarent, cum à cauſa è populari iactatione in tam altos diſcordiarum fluctus dilapſi forent. Verùm priori conſilio non grauatè acquieuerũt. Sixto interim placere, datiſq; litteris pro poteſtate imperare, vt ſociatis vtrinq; animis, pacem colant; videriq; prorſus abſurdum, quod inde potiſſimũ diſsidiorum ſcintillæ proſilirent, ex quo animorum ſuauiſsimo inter ſe nexu coeuntium conciliatricula detegeretur gemma. Annulus ne fidei, & coniugalis beneuolentiæ pignus, quique ferreas, & ab omni humanitate auerſas gẽtes dulci quodã mutui amoris deliniio conglutinet, nunc quaſi Furiarum prolatus manu, ſub rixarum vexillo Chriſtianos cogat populos, & infeſtis obarmatos mentibus, gladiorũ, ac linguæ mucronibus vellicet, atque transfodiat? niſi ſi quis hoc etiã arbitretur ad illuſtriã non pertinere; in proſceoio pietatis cum pietatis diſpendio digladiari vicisſim, immaneſque in ſui perniciem excitare tragædias.

Lis hinc quidè primo congredientium impetu, non grauatè in fœdus coaleſcere permiſſa eſt. dumq; apud viros Principes, diuini, humanique iuris apprimè peritos, negotium ſuis momentis expenditur. Oratores hilari nuncio quiſque populares afficiunt ſuos; præſertim Peruſini, quorum cauſa, potiore loco eſſe exiſtimabatur. cuiq; citrã vllã, dignitatis, & Virginalis donarii iacturam feliciter velificabantur. Atqui Cardinales illi, quos à Senenſium Legatis dixeram non leuibus pollicitationibus ineſcatos, vt ſuffragii quoque venalis prærogatiua Peruſinos obruerent, Peruſiam proximo ſeſe vertente anno profecti ſunt. Romæ iam à Sixto, qui Magni Anni recurſum à quinquageſimo ad quintum & vigeſimum retraxit, ſacris de more patefactis in Vaticano foribus, & plenariis maioris Iubilæi Indulgentiis toti Orbi condonatis. Quem annum non inſignem modò fecit Daniæ, ac Noruegiæ Regum, & Ferdinandi Neapolitanorum Regis in vrbem aduentus; verùm etiam Tridenti deprehenſa in Simonem puerum carnificina, quam Hebræi, totum iterum ſchema Dominicæ paſſionis repræſentaturi, horrificis expeditis armis, meditati fuerant. Quem martyrem iam olim Tridentini colunt, & nos à ſuperiore ineunte ſeculo, in Diuæ *Mariæ* Angelorum, extra Romanam portam ſacello excitato, aris, & ſacris veneramur.

XL. *Peruſini cum Cluſinis, ac Senenſibus præliantur.*

Igitur honorificè Purpurati excepti hoſpites: & ludis, quos expiatrix intercurrentis anni religio non auertaretur, feſtiuiſſimè exhilarati: Qui per ſpeciem aulicæ comitatis, Magnates blandè illectos promiſsis ſollicitare aggreſſi ſunt, Pontificiuque nomine adurgere; vt tempore vſq; adeo luſtrali, quod probè ſcirent tot retro ſeculis Cluſinorum ditione fuiſſe ſubiectum reſtituerent, vltrò, ſimulque à generoſis animis prædatorii notam ambitus diſpunctum irent. Hoc priuatim primum, palàm deinde Senatu coacto, acerrimeq; diſſerere, hortari, ſuadere; poſtremò etiam interminari, ac bellia aſpera proponere. Hic verò incredibiliter à Peruſinis tumultuatum eſt, variiſque rumoribus criminationum tela in ſuaſores ſubſirgidos contecta ſunt. Eo ſeditionis flabello perturbata, & ſoluta concione, Fæciales pudefacti receſſere: cum etiam Riarius, Diuis quoque procurationem, ad quæſtum, & nundinationem traductam non ſecreto ibus, in flore ætatis, & fortunarum, annos natus duodetriginta, non multò ante, præpropera morte extinctus eſt. Alterius autem ſuperſtitis Peruſini authoritate deterriti, ac vulgata fama, Senenſium facem in nouus contumeliarum, & odiorum æſtus illabi, atque adhæreſcere; contrahere auxilia cœperunt, & propiora hoſtibus munic pia præmunire. Turrim inprimis, Clanis inſectam littori, è regione Senenſis cuiuſdam exædificarunt, quam hoſtili opponerent, nomine vtcumque ad protetuiam ruditer indicandam excogitato: nam alius, aliam ſibi vindicare non ſine ludibrio inuitabatur. Ad hoc Caſtroplebium firmiore præſidio obuallatum, quod quidem oppidum quinquageſimo ſeptimo anno in poteſtatem venerat Peruſinorum; paulò pòſt à Martino V. ob curatam feliciſsimè Rempub. Brachio Fortebrachio fruendum datum; Clemens VIII. in huius ſeculi exitu quod ſe iam conuoluit, vrbis titulo cohoneſtauit, eique Fabricium Paulucium, primum Epiſcopum Plebanum præeſſe iuſſit. Nec fefellerat exploratores Auguſtos: quo præſidii minus in cauſa habuiſſent aduerſarii, eo maiores excurſiones in Peruſinum ipſos facturos agrum, & malè ſartam gratiam acriore pugnæ incendio exuſturus. Vbi gregariorum alam militum conſcripſere Peruſini, ad Comitem Carolum Brachii filium nuncium miſerunt, vt patriam tueretur ipſe; decretæque in poſterum, ſi gladiorum arbitrio diſceptare neceſſe haberent, legationes, ad Mantuæ Marchionem, atque Vrbini Ducem. Petrus Paulus Ranerius I. V. C. iuit ad Venetos, inde ab anno M. CCCC. LXVII. Peruſinæ ciuitatis donatos iure, ex quo afflictam vrbem difficillimo eius tempore, pecuniario ſubſidio liberaliſſimè iuuerunt. Ad Florentinos Trincius Coppolus; ad Mediolani Ducem Matthæus Franciſcus Monteſperellus: ad Neapolitanorum Regem, Marianus Baleonus deſtinatur. Menſibus nonnullis interiectis, velitatiunculæ in Cluſinum agrum à Peruſinis fieri cœptæ; quando Cluſini à Peruſino minus abſtinuerant, & gregibus inſidias ſubinde moliebantur. Imò agreſtium quotcumque obuios habuiſſent, iiſdem iniiciebant manus, præque ſe captiuos actos, obſcuro carceri mancipabant. Longè verò plura ab hoſtibus in Peruſinos manabant damna, quàm vt facilè retorqueri in auctores poſſent; cum non perinde Senenſium campeſtria vectigalia Peruſinis finibus circumſcriberentur. Cluſinus duntaxat Epiſcopus in Pacianenſi agro prædiorum quorundam abundabat reditibus, quos vtcumque plebecula, palanteſque milites occupabant, principio contenti, anno, prohibiti à Ducibus, ne latius vagarentur, vſque dum malis irritati grauioribus, tanto efferatiùs ſemet vlciſci coacti ſunt, quanto impudentius à Cluſinis & Senenſibus fuerant laceſſiti. & quidem maiores ſumere ſpiritus licuiſſet Peruſinis, quibus indies potentiorum gratia effuſios blandiebatur: cum præſertim Carolus Fortebrachius Senenſiũ plagam, non vna peditum, equitumque manu occupaſſet. Relictis enim Venetis, propterea in Etruſcos ſe conuolerat, quod ſperaret, Peruſinos paternę virtutis

impulſos fama, in ſui obſequium ruituros, & in ſuam poteſtatem vrbis mœnia deduĉtos. Sed diſiſus viribus, quòd videret proſeruanda libertate ipſos omne vitæ diſcrimen ſubituros, ſe ad Senenſes conuerteret oppugnandos, cauſatus permulta viuo etiam num patri militiæ ſtipendia haud dum ab ipſis perſoluta. Atque hoc ſanè præter Peruſinorum votum, qui in propulſanda iniuria, modeſtia vſi ſunt magiſtra, deq; aliena proteruia, inhibitis continentiæ fræno ſuis, parte mia magis, quàm ferocia triumpharunt.

XLI. *Sixtus PP annulum Deiparæ tradi ſibi petit.*

Fortè per id tempos Catharina Galeacij Inſubriæ Ducis filia, Hieronymi Riarij vxor, per agrum Peruſinum iter faciens, non longè à Truſiamno ad læuam Tiberis ad nobile municipium, in colle paullò editiore ſitum diuerterat: Derutam vocitant, vbi figlinas omnium præſtantiſſimas vel Chorabus Athenienſis auctor citra liuorem dilaudarit. Hic prompta hoſpitio domus tàm ſplendida, & elegans, quàm temporaria ſuppellex largiſſimè oblata, miſſique obuiam, qui tantæ fælicitatis incapax oppidum excuſarent; quique heroinæ animum ita flexere, vt precantes admitteret, & magnanimioris modeſtia hoſpitales lares non abnueret. Hinc à X-Viris argentea aliquot vaſa cælaturæ non vulgaris, quæ obſequij, ac clientelæ fidem facerent, dono data: gratiæ inſuper actæ, quòd Sixti IV. clarorumque Principum iuncta ſanguini, vrbis Ruuereio nomini deuinctiſſimæ fines ſua præſentia illuſtrarit. Romam peteret felicibus auſpicijs, atque Auguſtam Rempub. ſeipſi mancipio dantem, apud Sanctiſſimum Orbis Hierarcham, in annularijs rerum articulis, fouere aduersùs Senenſes non deſiſteret. Peruſiam quoque acceſſit Hieronymus Baſſus à Ruuere de Albizola, Ligur Sixti ex ſorore nepos, Antiſtes Recinetenſis, & fauſta populi acclamatione, velut de eminentiore faſtigio aliquid præſagientis, in Magiſtratus contubernium receptus eſt. Ac nè honores non habiti magnificentiùs putarentur, ſericata aulæa è conclauibus deprompta, pretioſiſsimæ explicatæ veſtes, gemmæ, & toreumata in promptuarium producta. Haud fuit irritum alicuius inaugurationis votum. Feſtinant ab Vrbe nuncii, & Hieronymum, IV. Idus Decembr. M. CCC. LXX. VIII. in Cardinalium numerum cooptatum narrant. Qui exinde memor, tam ſplendidè in Peruſino ſecreſſu autoratum, quæ gratiſſimi Principis comitas, & beneficentia fuit, Peruſinorum rebus impendiò ſuffragari inſtituit. Ad hæc præcipuum eorum erga gentibus Pontificios ſtudium vtique eluxit, cum Florentiæ, Pactianæ coniurationis furor in vnius Iuliani cædem erupit, incolumi ſeruato Laurentio, ac Raphaël Riarius, coniuratis captis, ab armatis cuſtodibus ad vrbem redire vetabatur. Peruſini enim Florentinæ Repub. & Laurentio arctè fœderati, Legatos illicò mittere, qui & Mediceæ familiæ ſoſpitatem gratularentur, & Riario libertatem exorarent. Comitem quoq; Hieronymum Sixti pernecesſarium, ſibi magnoperè deuinxerunt Peruſini, quandò in vniuerſum militati prouinciæ præfectum, Peruſiam officioſiſſimè inuitarunt, ac nobili pompa, nobilique comitatu deduxerunt.

Alphonſus inter hæc Dux Calabriæ arbiter à Senenſibus, in domeſticis controuerſijs dirimēdis delectus, cū eorumdem pecunijs, & proſcriptionibus, ceu phalariſmo in ipſos vteretur, decideret, inq; maximas eos moleſtias deiecisſet, illorum animos in repetendo annulo imminuit: cùm libertatem ſuam in aperto verſari diſcrimine Senenſes intellexiſſent. Ergo illis non modicè intepeſcentibus, ſucceſſerunt alij, qui inuidiæ veneno afflati, maleque extabeſcentes, Peruſinos frui diutiùs collato cælitùs charismate, iniquiſſimo animo paterentur: quin Sixto perſuaſerant, quod ſe facturum anteà comminatus erat, vt demùm Romam illud deferri iuberet, quòd auguſtiùs, atque honorificentiùs in aliquo ſacratiſſimæ vrbis templo, quàm in eo Etruriæ tractu, minus ſæpè exterorum veſtigijs incaleſcere ſolito, ſeruari poſſet: præſerterq; omninò ſalebroſis collibus, quàm nuper MARIAS Virgini Flumentanæ ad læuam Tiberis inſtauraſſet ædem, aut quam ad Circum Flaminium extruxiſſet, & in alterutra Virginis eiuſdem dotalem arrham multò æquiùs collocaret. Nec omitteret per bonam occaſionem ſui Pontificatus, allato in vrbem Mariæ annulo, illuſtrandi, quod Pius II. paucis antè annis fecerat, Apoſtoli Andreæ capite ex Peloponneſo Romam aduecto. Itaq; Sixtus baſce ad Peruſinū Magiſtratū litteras, à Ioanne Baptiſta, Cardinale Sabello, tunc Peruſiæ Vmbriæque Legationem obeunte, reddendas, miſit.

Sixtus Papa IIII. *(Peruſiæ.*

Dilectis filijs, Prioribus Artium, & Communi Ciuitatis noſtræ

Dilecti filij, Salutem, & Apoſtolicam benedictionem. Per alias noſtras litteras vos hortati ſumus, vt diſcordias veſtras cum Senenſibus occaſione annuli, terminare, & concordiam aliquam ſicuti decet, & ſalutare vobis eſt, inire velletis. Quare iuxta deſiderium noſtrum facilius ſubſequi poſſit, hortamur vos iterum, & requirimus attente, vt huiuſmodi annulum, dilecto filio noſtro Ioanni Baptiſtæ de Sabellis, Diacono Cardinali Legato tradere velitis, qui illum nobis tranſmittat. Promittentes vobis, dictum annulum in aliqua venerabili Almæ Vrbis Baſilica collocare, & alias ſacras Reliquias in recompenſam vobis tradere, vt merito contentare poſſitis. prout latius ex Legato ipſo intelligetis, qui mentem noſtram circa hoc latius explicabit. Datum Romæ apud S. Petrum ſub annulo Piſcatoris, die XVIII. Decembris M. CCCC. LXXX. Pontificatus noſtri anno Decimo.

L. Griſus.

Perlectis litteris Sabellus, qua erat modeſtia, & dexteritate, vt, ac minis obuelatis, hortationes, & conſilia, & ſtimulos ad Peruſinos permouendos ſatis ex arte adhibere cœpit: poſſe tum certè ipſos egregia demerendi Pontificis opportunitate vtiquam ſi prætermitterent, nullum poſt hac grauius piaculum incurſuros eſſe, quàm benigniſſimi Patris iuſſa detrectaſſe, & voto tam officioſo minùs paruiſſe. Videndum etiā, atq; etiā nè irati vultum intueri malint, quem precātē propemodum animaduerterint, cuiuſque nutibus, ac deſiderio ire vltro obuiam exporrecta fronte, ac protenſis vlnis debuiſſent. Profectò haud leuem gloriam ad Peruſinos redituram: quod ſacrum depoſitum, ſeptimum iam annum cuſtodierint. Quocirca memoria repeterent, quanto honore Pius II. Narnienſes cumulaſſet, quos menſes aliquot ſacroſanctum Andreæ Apoſtoli verticem, Ancona delatum, ſeruare in arce voluiſſet: quem, vbi res bellicæ Pontifici ſecundiores adfuere in Vrbem importari iuſſum, in Baſilica Vaticana percolimus. Porro nè inferiore comitatu, minùſue celebri commendatione illuc Deiparæ annulus aduehèretur: ſemet debito cum apparatu, & reuerentia deductum recipit: idque exemplo Alexandri Oliuæ à ſaxoferrato, Cardinalis S. Suſannæ, quem Pius de latere Legatum, Anconam eo nomine proficiſci imperauerat. Quia verò Alexander apud Sentinates ſuos, biduum S. Apoſtoli caput iuſſerat interſiſtere: ijdem tantæ rei memores, annuis ſtatis cæremonijs, in eadem, qua ſtetit ara, feſto Andreæ die operantur: planè iucundiorem habituri beneficij recordationem, ſi non biduum, ſed menſem, aut annum, cum Peruſini totos ſeptem gloriarentur ſuo, frui prætioſo pignore potuiſſent. Atq; hic Patres, & aduocata in Commitiū concio, cùm Legatus loqui deſijſſet, nō iā verbis vtendū rati, neq; lacrymis, neq; vociferationibus, quibus ſua ſtudia multitudo profitetur, temperarunt, ſed ſupplices ad terram deiecti, manus tendere, fletu ac dolore conuulſi, torquere ſeſe, pectus tundere, interruptis ſingultu vocibus vix poſſe moderari: humaniſſimum Principem orare, obſecrare ob- *XLII. Peruſinorū ad Sixtum PP. humilis reſponſio.*

teſtari; Sixti nomen Sanctiſſimum, patris pium, ac fauens implorare; ſeſe modis omnibus, dextera iactutum indicantes, annulatis ornatum digiti ſignantes manu, infelices, ac miſeros appellare. Cui tam feralis facies, & ex abdito lamenta, adeo & ex vero petita, aliquem miſericordiæ ſeoſum non inuterent? quem non expugnarent lacrymę quouis ariete fortiores? Hę ſcilicet, quas oculi miſerorum celeriter profuderant, infimis aduoctas precibus, coram Principe placabilitate, & clementia ornatiſſimo, mutuo ſe perditos, ac proditos clamitantium, mite Sabelli ingenium peruaſere; leniter eblanditæ gratiam, clientelam ſagaciter expiſcata; ſic, vt mutata continuò voluntate, dediſceret Legatum, ſeque mæſtiſſimæ vrbis, cuius futuram orbitatem animo metiebatur, patronum fore apud ſapientiſſimum Pontificem polliceretur, cuius tantam in animi magnitudine reſidere lenitatem nouerat, nihil vt illo humanius, nihil clementius fingi poſſet. Quarè Peruſinorum cauſam, ſcriptis ad eundem ſupplicibus litteris, confeſtim gratioſus egit: *paratos quidem omnes pro perpetua in ipſum veneratione, atque obſequendi ſtudio, à præſcripto Pontificio hilum non recedere. Nihil Auguſtis mentibus propter ingenitam nobilitatem flexibilius; nihil propter debitam ſummo Principi obedientiam paratius ad obtemperandum. Sed cum ad pretioſi pignoris imminentem iacturam tam dolenter, tamque immaniter ingemuiſſe, quam ſi vrbis muris, quaſi procella ingruens ſuperueniſſet hoſtis, & tortis circum brachia veſtibus, ſtrictiſuè mucronibus, conſternatorum ora ciuium vultuſque improuiſo petiſſet. Quauis capitis & fortunarum naufragia leuiora reputari. Voces querulas, & ſuſpiriorum plenas ſacrorum cuſtodia ab illis laudabiliter fuiſſe impenſas. cumque in Cluſinorum, & Senenſium amicitia patrum pia poſtulationi ex indigenarum voto locus detur, religionem horum, & fidem alienæ amicitiæ videri anteponendam. Creſcere autem eo prolixius in Deipara annulum Peruſinorum cultum, quò ab ipſo ſacrarum Reliquiarum promo condo, ad ampliſſima ornamentum vrbis efficacius requiratur. Nolit verò Paſtor amabiliſſimus plenum luctus, ac mœroris gregem, quem inopinata felicitas ditauerit, Virginali anathemate carere, & ſubiecta genu parendi ardor, deuotionis affectu erga Beatiſſimum Patrem exuberans, de vberrimo Rauennæ miſericordiæ fonte, aliquem, ſuo rogatu, beneficentiæ riuulum reportet. Nam cui pro crediti incolumitate deniq́; Mariæ Virginis rurſum haſtam vibrantis ſimulachrum expectet? quod in tuenda nuper Rhodo obſeruatum memoratur.*

Huius argumenti epiſtolam, aliamque demiſſiore, & obſequentiore Decem virum Chirographo Romā miſſam, Hieronymi Riarii grauiſſima oratio, mirum in modum confirmauit; qui commodum ad vrbem à Pontifice reuocatus, & lugubri, ac funeſto Magiſtratus libello præmonitus, ringentibus inuidiæ mancipiis, Antiſtitem Maximum de ſententia facilè deduxit Qui ſi paullò commotior in homines nimium pietati obnoxios fuiſſet, Comitis officioſo erga Peruſinos ſuffragio delenitus, religioſiſſimæ gentis etiam exaggerantis, pacatior, benigniorq́; culpæ ignouiſſet.

XLIII. *[illegible]ciliatis diſſidentiū animis, ornatiſſimum ſacellum annulo Deiparentis aſſeruādo diſtinctū extruendum curant Peruſini.*

Iam quemadmodum ob Etruriæ tumultuantis diſſidia, Senenſium, ac Peruſinorum odia pluſculum recrudeſcētia, Sixto iterū iubente conteuiſſe videbantur; ſic, datis inter ſe nuperis vadibus, omnium animi multo ardentius ad pacem coaluerunt. Nam cum inter Florentinos, & Senenſes malè dudum ſarta bona deinde fide coiſſet gratia, & tranquilliore genio dimicationibus mutuis receptui canēte, publicè, priuatimq́; ſimultatū fibræ exaruiſsēt: eius fœderis Peruſini à Senenſibus per certos homines fuerunt admoniti; quos illi donis, Senenſes litteris effusè gratulantibus ſtatim proſecuti ſunt. Remiſſi inſuper, qui coram amiciſſimæ ſalutationis obirent munus; quæque obtigerat concordia, eandem ipſis ſolidæ, & perpetuæ voluptatis, ſocijs auſpicatiſſimi ominis altricem fore teſtārentur. De annulo ſilentium indictum, in omnia quidem pacificationis argumenta excubarent curarentque clam ſedulo, quantum poſſent, vt in plenum recolligeretur beneuolentia, & ad eliciendum populi amorem, liberales manus cum officioſa verborum magnanimitate miſcerent. Cluſinæ flagitionis vocabula, tamquam ſcopulos inimicitiarum prætergrederentur; à qua fortaſſis tot alienis concuſſi arietibus, & domeſticis iactati procellis, mentem iure abalienauerant: cum conducibilius eſſet, in eo videri elingues, quàm id, quod nemo probet, quodque conſopitos in propriam perniciem exſuſcitet, interfari.

Alio etiam officij genere, X. virum, iuſſu Thomas Angelius ex Oliuetana familia, eloquentiſsimæ probitatis florens, laude perfunctus eſt: profectuſque ad Marcum Barbum, Patriarcham Aquileienſem Card. apud Cluſinos fontes (nunc San-Caſsianenſes vocant) valetudinis gratia diuerſantem; qui pro vetere neceſsitudine, delatoque ipſis iampridem, quos fouendos ſuſceperat, amantiſsimi patris patrocinio, Cluſinorum parùm amicas voluntates ſua auctoritate mitigaret, atque ad eam demum eliminandam diſcordiam, quæ ternas vrbes immaniſsimè perturbarat, animum appelleret; datiſque proptereà ad Pōtificem, & ad Senenſes litteris, ſectam clientibus Peruſinam nobilitatem emeret; quæ omnem vitæ iucūditatem ipſi relatura eſſet acceptam. Nihil tam populare eſſe, quàm pacem, & intra Gratiarum legem caſtigatæ licentiæ mercimonium, quo æque illi, quibus à natura datus eſt ſenſus, ac tecta, agrique rapinis & vaſtitatibus antea procaciter expoſiti, plurimum exhilarari videantur.

Cæterum quo perennaturi apud Peruſinos annuli cultus longè lateque indies amplificaretur; ab Ædicula Palatina digniorem celebrationemque in locum Patres transferendum cenſuere, idque non tam ſponte, quam hortatu Beati Bernardini à Monte feltrio, Minoridæ Franciſcani, qui exquiſita maiorum artium cognitione ac ſanctimonia pollens, mirus Hieronymi, atq; Auguſtini diſcipulus audiebat; enerhoque afflatus ſpiritu, complura vaticinabatur, fuereque in his bella (Cometis enim duobus ſub initium Sixti IV. Pontificatum conſpectis, abundè fidem fecerant conſecuta) quæ poſteà vniuerſam Italiam funeſtiſſimè deuaſtarunt: Is Eccleſiaſtes ea tempeſtate laudatiſſimus, Peruſiæ inter concionandum pronubi annuli dignitatem excellentiamque lectiſſimis ornabat ſententiis, orationeque viuida, & liberalibus præconijs ad cælum efferebat, ſimulque obſeruantiam illius multò flagrantius amplectendam prædicabat. Huius dicto ſapientiſſimus Magiſtratus extemplo audiens, ornatiſſimum ſacellum in Baſilica S. Laurentij, quà muro picturato, ac cælatis aſſeribus conclusum, quà ferreis pilis, & cratibus, magnificentiſſimo ſumptu extruendum curatit. In ſummo huius haſtati propugnaculi, ducta circumfaſcia, hi deſcripti extant verſus;

Hic ſociata ſuo colitur Regina marito.
Et facilis iuſtas accipit aure preces.
Hac ſacer intactæ matris iacet annulus ade
Qui dedit, eſt cuſtos muneris ille ſui.

Quandò etiam inter Sacras ferias à Sixto inſtitutas, feſti quoque Ioſepho, ac MARIÆ dicati numerabuntur dies, Tabula egregij operis à Petro Peruſino, pictore eius ætatis celeberrimo confici iuſſa eſt; in qua ſuauiſſima colorum temperatione, & elegantiſſimo artificio Hieroſolymitanum templū repræſentatur, ea quo videlicet nubilis iā prodiiſſet virgo; nō, vt quidā, nullo opinor auctore, diſſeminarunt, quia ibidem annulus, ceu communis quæpiam nuptiarum celebrandarū teſſera aſſeruaretur. In huius delubri ſubdiali area, hinc puellarum chorus appictur, inde iuuenum, ſublatis arcoribus Virgis modeſtè indignantium, etſi quidam ira paullò commotior ſuam curuus in genu frangit, cum illa Ioſephi effloruiſ-

ſet. Atque hanc ſubarrhare annulo MARIÆ digitum parantem Antiſtes ſummus, apprehenſa amborum dextera, ſuis & ipſe manibus Sacramenti maieſtate, ac religione communit. Ad hunc modum Peruſini, opima præda felices ac diuites, de Cluſinorum incuria triumpharunt. *Io: Baptiſta Laurus Commentario de annulo B. M. V.*

XLIV. *Cardd. creantur à Sixto. PP.* Eodem anno 1480. Sixtus Pontifex, Idibus Maij, quinq; viros in Cardinalium Senatum aſſumpſit: quorum hæc nomina. Paulus Fregoſius, ciuis, & Archiepiſcopus Genuenſis, presb. Card. tt. S. Anaſtaſiæ.

Frater Coſmus de Melioratis, Vrſinus, Romanus, Monachus, & Abbas Farfenſis, Archiepiſcopus Tranen. presb. Card. tt. SS. Nerei, & Archillei.

Ferricus de Cluniaco, Burgūdus, Gallus I. V. D. Epiſcopus Tornacen presb. Card. tt. Veſtinæ. S. Vitalis.

Ioannes Baptiſta Sabellus, Romanus, Protonot. Apoſtol. Diac. Card. S. Nicolai in carcere Tulliano.

Ioannes de Columna, Romanus, Protonot. Apoſtol. Diac. Card. S. MARIÆ in Aquiro. *Panuinius in Sixto 4.*

Hoc ipſo anno Sixtus, Ioannem de Cardona Comitem, Ordinis S. Ioannis Præceptorem, in Vuandaliam miſerat, qui plenarias indulgentias, in ſubſidium Rhodiorum militum à Turcis obſeſſorum diuulgaret, & auxiliares copias contraheret. Gripiſuualdentes Epiſcopum ſuum Caminenſem, Martinum de Fregeno, ſacrum claſſicum contrà Turcas intonantem, etiam in locis ſacris affecere contumelijs, atq; luto, & lapidibus infeſtauere; qui iniuriam ſuam vindicaturus, Romam contendit, ibique dùm multa molitur, diem ſuum obijt, ſatis caſtè tumulatus, qui magnis ſplendoribus, Apoſtolicus nuncius, multas prouincias peragrabat. *Krantzius VVandaliæ lib. 13. cap. 18. & 20.*

XLV. *Dux Saxoniæ Romæ honoratur à Pōtifice.* Eodem anno Elector Saxoniæ Erneſtus, cum delecto nobilium equitatu, Romam ad viſitanda limina Apoſtolorum venit, & à Sixto Pontifice aliquot Sacerdotiorum in Eccleſia Miſnenſi, & auream roſam accepit. quo etiam tempore, in Motta oppido territorij Venetorum, Iudæi, puerum ſceleratiſſimè trucidarunt; quorum è numero tres Venetijs capitalem pænam ſubiernot. *Author rerum memorabilium Saxoniæ vniuerſa lib. 2.*

XLVI. *Comes Palatinus FF. Obſeruantibus monaſterium condit.* Circà hæc tempora, Fridericus Comes Palatinus Rheni, Dux Bauariæ, Monaſterium Minoritarum, Obſeruantium in *Creutzenacht* condidit, quod cooperante oblatione fidelium, non ſine miraculorum frequentia extructum eſt. Nam ciuis quidam Creutzenacenſis imaginem paruulam S. Wolfgangi de ligno ſculptam, in capellam, ſeu Eccleſiam eiuſdem nouæ fundationis poſuerat; ad quam tantus in breui populorum concurſus fieri cæpit, ac miracula prædicari, vt totum opus inceptum ea oblatione populi citiſſimè fuerit conſummatum. nec miraculorum ceſſauit opinio, quouſq; Fratres, pacis, & paupertatis amatores, imaginem depoſuerunt tunc enim ceſſauit fama ſignorum, ac concurſus populorum paulatim imminuitus. *Trithemius in Chron. Sphonheimen*

XLVII. *Aliqui Franciſcani ſanctitate inſignes.* Floruerunt hoc tempore in religione Minoritarum aliquot Patres, ſanctitatis laude inſignes. Ex his Ludouicus Placentinus, humilitatis adeò tenaciſſimus, vt Prouincia excedere voluerit, ſi illum inuitum Patres adminiſtrandæ illi prælatom deſignaſſent. Totus concionandi ſtudio, conuertendiſq; peccatoribus intentus, in cænobio Campibaſſi quieuit, multis miraculis, ab obitu clarus, Angelus monicellus campibaſſanus paralyticus, ſtatim, atque ſepulturam illius attigit, conualuit. Ioannes Belus grauiſſima ęgritudine fractus, à fragmento veſtis Ludouici ſanitatem recuperauit. Aliqua mulier ore contracto, à tactu cadaueris Ludouici curata eſt. Aequalis Ludouico F. PATRVS Bricttanus in Corſica, multæ abſtinentiæ, vigiliarum, orationum, contemplationumque, diuinis reuelationibus & apparationibus dignus aliquandò meruit SS. Virginem, & puerum IESVM aſpicere, quæ vibices ex flagellatione à dæmonibus inflictos in eius corpora ſanaret. Sanè etiam dum is animam ageret, Curator infirmorum vidit Reginam Angelorum choro Virginum ſtipatam, ad eum decumbentem in cubiculum ingredi, lectuloq; aſſidere: quoad is ſpiritum exhalauit, in cænobio Agligano. *Marcus Vlyſſiponen. 3. p. lib. 6. c. 36.*

Hisadiungitur ex ordine Prædicatorum B. Andreas Piſcarien. Prædicator inſignis, qui apud vallem Telinam, ditionis Mediolanenſium, magna ſanctitatis, doctrinæ, & eloquentiæ argumenta, in ſalutem populorum edidit, ibidemque Morbinij ſancto fine quieuit, Marmoreo illius ſepulchro plurima anathemata fuere ſuſpenſa, cum hoc epitaphio inſculpto. XLVIII *Item. BB. Andreas, & Ioannes Dominicani.*

Aedidit Andream fauſto Peſcheria partu,
Ordinis altiloqui, qui iuga ſacra tulit;
Maluit in tenui, lauta quam madere menſa,
Ardua cui clauſtri, dulcia fecit amor.
Imbuit ac ſpecijs populos felicibus hoſce,
Christicola aſſertor Religionis erat.
Plurima, quæ fecit viuens, & funere preſſus
Prodigia, hæc perhibent, gratia quanta fuit.
Huic operepretium, totiens reuelare miſellos
Explicat immenſos cum pietate ſinus.
Mille quadringentis obijt octoginta ſub annis,
Qui hic recubat, vallis Morbinijq; memor.

Andreā ſecutus hoc eſt ipſo anno, B. Ioānes Galetus Dominicanus Bononienſis, annis, & meritis grauis. Aegritudo, ex qua obijt, iudicio medicorum, & omnium fratrum, non erat, quæ periculum creare videretur: Ille tamen præcognita hora mortis, dum fratres cænaturi irent Sacram Euchariſtiam pro viatico flagitauit. Dicebant illi, eum non omnino malè valere, nullūq; diſcrimē imminere. Cæterū ipſe ſacra exomologeſi peracta, viaticū enixiùs poſtulauit. Differebant dicebantq;, vt aliquantiſper expectaret, quoad cænam abſoluerent. verum is anxius exire, ſacrum Chriſti corpus ad ſe ocyùs deferri, exorauit, atq; tandem impetrauit. Delatum, atq; ſibi diuinum edulium, è lectulo deſilijt, & in terram proſtratus, inter gemitus lachrymas, myſticum pane ſumma cū deuotione cōmunicauit. Mox vnctionē extremā, precando, vrgenduq; planè extorſit. ad extremum, commendationē animæ ex formula recitari exorauit, cumq; orantibus Fratribus ſanus mente recitauit. Cùm ad orationem, *Proficiſcere anima Chriſtiana* ventum eſſet; *Egredere*; inquit, *anima mea; quid times: quid trepidas?* ſeipſum ad tranſitum animauit; ac Fratribus orantibus, ſe in fide viua, ſpe ſecura, & charitate flagrante diſcedere affirmans, in cælum emigrauit; Bononiæ tumulatus. *Michaël Pius de viris Illuſtribus Ord. Præd. lib 1.*

Eodem anno, VII Cal Auguſti, obijt in ſua captiuitate miſeranda, in caſtro *Blanckenſtein*, Rupertus Archiepiſcopus Colonien. & ſicut dicebatur, in excommunicatione Pontificia. Eius cadauer, Bonnā delatū, in Eccleſia S Caſſij pòſt aliquot menſes fuit tumulatū. O fortuna, ó inuidia, ô tempora, & mores; quid non præſumit ambitio? In eius locum permittente Sixto ſucceſſit Hermannus, filius Comitis Haſſiæ, Gubernator Capituli, & Eccleſiæ Colonien. III. Idus Auguſti vnanimiter electus; vir bonus, excellens, manſuetus, conſilio, & actione præcipuus. Secutus eſt Rupertum, Sigiſmundus Dux Saxoniæ, Epiſcopus Herbipolen. cui in Pontificatu ſucceſſit Rudolphus Schrenbergius, à Collegio electus, & à Sixto Papa confirmatus. *Chron, Sponheimen.* XLIX. *Moritur in carcere Rupertus Bauarus, Archiep. Colonien.*

Obijt etiam in Italia hoc anno, die XIII Decembr. Nicolaus Perottus Archiepiſcopus Sipontinus, Fro 2. Paulo 2. & Sixto IIII. Pontificibus Romanis, ab eruditione multiuaria, à facundia purè Latina, L. *Moritur item Nicolaus Perottus Archiep. Sipōtinus, & Renatus Dux Andegauenſis*

à prob.

à probitate vitæ, & meritis longè chariſſimus; qui plurima volumina, Latinitate donauit, longè verò plura ingenij ſui momenta poſteris reliquit; quæ Torquatus Perottus eius gentilis, Sanctiſſimo Domino noſtro Vrbano VIII. Pont. incomparabili à Sacris, & à cubiculo intimiore intimus aliquando in lucem producet. Hic ipſe vir, familiæ ſuæ hoc tempore primas, ſuo gentili epitaphium poſuit hoc ſchemate.

D. O. M.

Nicolao Perotto Saxoferratenſi,
ob reconditam eruditionem.
Linguarum, principum peritiam, ſingularemque facundiam,
Nec non Illuſtria rei litterariæ Monumenta,
Beſſarioni inprimis Card. Sapientiſſ. eximiè claro
Tum
Friderico III.° Imperatori Auguſto à Conſiliis,
Et ab eodem Poetica laurea Bononiæ ornato,
Inde
Eugenio IV. Nic. V. Calliſto III. & Pio II. Max. Pontificibus præcipuè
Ob egregiè in Orientali Eccleſia cum Romana tempore Ferrarien. & Florentini Concil. vnienda nauatam operam
Longè Clariſſimo
Vmbriæ, Tuſciæque Præſidi
Archiepiſcopo Sipontino;
De Chriſtiana Rep. vniuerſa Italia, Patriaque optimè merit.
Cuius iſta Maioribus Tyrannide extincta
Libertatem, ac felicitatem debet.
Torquatus Perottus
Vrbani PP. VIII à cubiculo intimo
Gentili ſuo L. M. P.
Anno Domini M.D.C.XXIII.

In Gallia, etiam hoc anno, menſe Ianuario, Renatus Dux Andegauenſis, non modo aduerſis rebus, ſed etiam longa vita nobilis extinctus eſt; ad vitæ finem ſe Aragoniæ, Siciliæ, atque Hieroſolymæ Regem nominans, inani appellatione, præterea prouentu nullo, nè ſpe quidem amiſſa recuperandi. Hæredem teſtamento reliquit, Carolum fratris Caroli filium, ex aſſe. Renato Lotharingio, ſuo ex filia nepoti, Bari Ducatum legauit, quem ſatis amplum in Gallia obtinebat. *Mariana lib. 24. c. 21.*

Fatalis hic annus fuit, Regiæ Anglorum, & Scotorum. Eduardus IV. Angliæ Rex, in immaniſſimum incidit facinus. Georgium enim fratrem Ducem Clarentiæ comprehendi ſubitò iuſſit, atque necari. Fama in vulgus exierat, Regem territum vaticinatione hominis fatidici, in fratrem ſæuiſſe, qui prædixiſſet ita futurum, vt poſt Edouardum, regnaret vnus aliquis, cuius nominis prima littera eſſet G. Quod quia ſic ſolent dæmones ſuis præſtigijs hominum mentes implicare, qui eiuſmodi illuſionibus delectantur, dixerunt poſteà vaticinationem illam non caruiſſe ſucceſſu, cum pòſt Edouardum, Glocestrenſis Dux regnum occuparit. Alij aliam ferunt necis cauſam, quæ eiuſmodi eſt. Per id enim tempus gliſcente veteri odio inter fratres, quo nihil eſt vehementius, Dux amiſſa vxore per operam Margaritæ ſororis petebat ſibi nuptum dari Mariam, vnicam filiam Caroli Ducis Burgundiæ. Edouardus inuidens fratris felicitati, eam affinitatem impediuit. Inde redintegrata ſimultate, quidam Ducis adminiſter eodem tempore veneficii damnatus afficitur ſupplicio. Contrà id factum cùm Dux non potuiſſet ſe tenere, quin vehementer reclamaret, Rex ob eam quærimoniam valdè commotus, Ducem in carcerem detruſit, ac non multò pòſt iure, ſiue iniuria, maieſtatis damnatum morte affecit. Ferunt & hanc cauſam fuiſſe. Conſtituerat Georgius, ſorori (quę Burgundo Duci olim nupſerat) auxilium præter Edouardi conſiliū ferre. Quamobrem comprehenſus, & in vincula coniectus, multis pòſt interiectis diebus, conſilio ad Edouardi præſentiam aduocato, hanc in ſe ſententiam accepit. Ex

LI. *Rex Angliæ fratrē ſuum necari iubet.*

Londinienſi arce, extra ciuitatem, ad patibulum traheretur; ibi conſpiceret, inteſtina ſua cremari, cui mox caput tolleretur, & cadauer quadrifariàm ſecaretur. A tam ignominioſa damnatione hortante matre temperatum eſt. Eius tamen ſupplicii genus hoc fuit. In maluatici vini dolio viuus extinguitur, & inde exemptus capite truncatus eſt. Alteram mortis cauſam afferunt, quòd ille regnū expulſo Edouardo affectarat. At mox Edouardū eiuſmodi facti pænituiſſe certum eſt, argumentum, quod ferunt, ſi quando pro cuiuſpiā damnati vita oraretur, ſolitum eſſe inclamare; O infelicem fratrem, pro cuius ſalute nemo hominum rogauit. manifeſtè innuentem illum Principum inuidia interiiſſe. *Polydorus lib. vigeſimo quarto, Guagninus lib.* 10.

Eadem Erynnis Scotorum Regiam hoc ipſo anno cruentauit. Ioannes Steuuart Comes Mariæ, Regis frater, natu minor, menſe Decembri, domi ſuæ, nocte apprehenſus, ductuſque ad arcem Cragmillarenſem, iuſſu Regis ibidem captiuus, deinde conuictus cuiuſdam aduerſus Regem coniurationis, quam arte magica molitus erat perficere, in vico Canonicorum iuxta Edimburgum ſciſſa vena ad mortem vſque effudit ſanguinem, alijque plurimi tum viri, tum mulieres magicæ artis ſuſpicione grauati, & eiuſdem criminis poſteà conuicti, Edimburgi demùm concremati ſunt. *Appendix ad Scotorum hiſt. Boethij. Leslæus lib.* 8. Clarius rem explicabat aliquis alius. Andreas quidam Medicinæ profeſſor, & qui magnam Aſtrologicarum prædictionum habere putabatur peritiam, Regi Iacobo commendatus, plurimam apud eum, in has artes procliuem, gratiam inuenerat, vt magnis pollicitationibus hominem ex Flandria, ad ſe acceriuerit, ac aduenientem beneuolè exceperit, & opulento Sacerdotio, alijſque muneribus donauerit. Ab hoc cum Rex accepiſſet (vti fama eſt) ſibi à ſuis exitium imminere, eaq; dictio cum maleficiarum mulierum (quibus immodicè deditus erat) reſponſis conſentiret, quæ prædixerant, fore, vt leo à catulis ſuis extingueretur, ex Principe ab initio indolis optimæ, & ſummæ ſpei, ac ne tum quidem penitus deprauato, in immanem tyrannum degenerauit. Suſpicionibus enim animo ſemel occupato, ſanguine proximos, & ferè optimum quemquam è nobilitate pro inimico habebat. Proceres autem cum, ob hanc ipſam cum hoc malefico genere hominum conſuetudinem, Regi erant infenſi, tum longè magis, ob aulicos quoſdam infimæ ſortis homines, quibus nobilitate contempta, ſolis conſultoribus vtebatur. Eorum hi principes erant, Thomas Præſtonus, honeſto quidem loco natus, ſed qui tamen Regi omnibus in rebus obſequi, in animum induxerat. Robertus Cocheranus, homo magnis corporis viribus, ac pari audacia; qui cum è certamine quodam ſingulari cognitus Regi fuiſſet, ſtatim ex architecto, aulicus factus, & ad ſpem vitæ liberalioris erectus, breui diligenter obeundis leuioribus negotijs, & Regis moribus obſequendo perfecit, vt ad intima, de rebus magnis conſilia adhiberetur, ac gener à Præſtono eligeretur. Tertius erat Gulielmus Rogerus, Anglus cantor, qui cum Regis Angli legatis in Scotiam ingreſſus, poſtquam ſemel, & iterum Regi auditus placuit, ab eo retentus, & diuitiis auctus, breui in Equeſtrem ordinem adſcriptus eſt: cæteri, è contemptiſſimo genere hominum, viliſſimarū artium opifices, & ſola improbitate, atque audacia commendati. De aula ab hoc hominum genere purganda, cum nobilitatis conuocatio fieret, principibus duobus Regis fratribus, eiuſque paulatim proderent, indicia; Ioannes minimus natu fratrum cæteris incautior, cum temerè de ſtatu Regni liberiùs locutus fuiſſet, ab aulicis arreptus, & in carcerem coniectus, à domeſtico Regis conſilio condemnatus, ac vena ſciſſa mori eſt coactus. Cauſa mortis in vulgus edita eſt, quod cum

LII. *Idem facit Scotiæ Rex.*

fœminis

fœminis veneficis clàm conſilia conferret, in Regis caput. Id crimen, verum vt videretur, decreta aduerſus veneficas quæſtione, ad du decim earum, quarum viliſsima erant capita, crematæ. Eadem ſors Alexandrum Albaniæ Ducem, alterum Regis fratrem excepiſſet, niſi diuino beneficio neci ſubtractus fuiſſet. Is quantumuis omnes à ſe, quo ad potuit, ſuſpiciones amouerat, tamen per miniſtros Regios, qui numquam, eo viuo, ſibi ſatis conſultum credebant, ſubitò in arcem Edimburgenſem raptus erat. Ibi cùm diligenter aſſeruaretur ab eis, qui eius potentiam ſibi exitiabilem rebantur, nec per neceſſarios animum Regis placare poſſet, conſilium clam, quando aliter non poterat, euadendi cœpit, conſcio cubiculari tantum miniſtro, quem vnum è ſuis ſibi relictum habebat. Per eum nauiculam conduxit, quam in ſtatione proxima paratam eſſe iuſſit. Deinde, crebris ex aula nuncijs commeantibus, qui coràm cuſtodibus (nam ſecretò colloqui non licebat) fingerent, Regem placabiliorem fieri, ac breui ſpem libertatis oſtentarent; cum deſtinatus ad euadendum dies, appeteret, vultu, quantū in illa fortuna potuit ad hilaritatem compoſito, ſimulat ſe planè nuncijs credere, Regem ſibi conciliatum eſſe, nec diu ſe ſperare in ea cuſtodia futurum; lautam cuſtodibus cænam dedit, & ad multā noctē vnà cū eis bibit. Illis diſcedentibus, & vino copioſiore in ſomnū ſolutis ſolitudinē nactus, è linteis lectuli ſui ſtragulis funem concinnauit, pro altitudine, vt rebatur, muri ſatis longum: ac primum, vt periculum faceret, miniſtrum demiſit, è cuius caſu, breuiorem iuſto eum eſſe intellexit. Aucto igitur pro præſenti copia fune, ipſe ſecutus miniſtrum, quo in deſcenſu crus fregerat, in humeros ſublatum, circiter mille paſſus ad mare tulit, ac ventum ſecundum nactus, Dumbarum nauigauit, arceque aduerſus vim ſatis communita, cum paucis in Franciam abijt. Docuit implacabiles eſſe Regum iras nemini, ſed ne ſanguini parcentes, vbi ſemel animum ſuſpicio ambitioſi conatus inuaſerit. *B. rerum Scoticarum lib. 12.*

ANNO CHRISTI 1481.

SIXTI PAPÆ IV. Anno 10. & 11.

FRIDERICI ROM. IMP. Anno 42.

I. *Sixtus PP. Concilium indicit pro ſacra expeditione in Turcas.*

VT rebus Chriſtianorum, à Turcarum potentia periclitantibus, Sixtus Pontifex ſubueniret, Cōcilium hoc anno Romæ indixerat, & ad illud Imperatorem, Reges, Antiſtites, ac Principes omnes Europæos inuitarat. In eo quid decreuerit, placet ex litteris, ad omnes abſentes datis cognoſcere. Ita habet Bulla exhortans Principes Chriſtianos ad ſacram expeditionem in Turcas ſuſcipiendam, miſſa Philippo Palatino Electori hoc anno M.CCCC.LXXXI.

Dilecto filio, Nobili viro Philippo Comiti Palatino Rheni, Sacri Romani imperij Principi Electori.

Dilecto filio. Salutem, & Apoſtolicam benedictionem.

Animaduertentes Chriſtianorum Principum diſcordias, truculento hoſti ad communicas perniciem viam indies magis aperire, volenteſque pro Paſtorali officio noſtro his tot incommodis, & periculis obuiare, ne in deterius ſerpant poſtquam eo iam deducta ſunt res noſtræ, vt minime cunctandum ſit, cum perfidiſſimi, & vigilantiſſimi hoſtis apparatus maximos aduerſus Italiam, Germaniam, & Rhodum indefeſſo ſtudio (vt ex pluribus locis compertum habemus) inſtruat; triennales inter omnes Chriſtianos Principes, & Potentatus inducias indiximus; ad defenſionem Catholicæ fidei, paterna charitate omnes hortati ſumus; venientes, aut mittentes ad tam piam, & neceſſariam expeditionem, ſub noſtra, & Apoſtolicæ ſedis protectione ſuſcepimus; eis bella, aut impedimenta quomodolibet inferentes, ſub ſpiritualis, & temporalis, gladij pœna, vt abſtineant commonuimus, prout in litteris noſtris deſuper confectis, quas in tuis, & in reliquorum omnium Principum & Potentatuum Chriſtianorum regnis, prouincijs, & dominijs publicari mandauimus, latius continetur. Volentes igitur litteras ipſas plenum ſortiri effectum, & debita omnino executione demandari, Nobilitatem tuam in Domino hortamur, & per religionem, quam profiteris, per paſſionem Saluatoris noſtri quam vt nos ab æterna morte redimeret, ſubire dignatus eſt; per tot fideles populos, qui in teterrimam ducti ſeruitutem præſidium tuum implorant per miſeram ſtragem, quæ tot præclaris ciuitatibus tot nationibus imminet, niſi quamprimum ſuccurratur; per gloriam & ſplendorem Chriſtiani nominis, quod à ſpurciſſimis hoſtibus in totū conculcatur, ac ſi noſmetipſos exiſtaueritis te obteſtamur, & Apoſtolica authoritate tibi mandamus, vt litterarum ipſarum tenorem & continentiam in omnibus, & per omnia ſerues, & cum effectu adimpleas, ſicut pro Catholico animo tuo facturum te confidimus, ne in extremo iudicio apud tribunal Dei rem ſis effuſi Chriſtiani ſanguinis, qui è manibus tuis requiretur. Alioquin contra inobedientes, & contumaces, ita vrgente communi periculo, & neceſſitate, ad executionem contentorum in litteris ipſis procedemus. Datum Romæ apud S. Petrum ſub annulo Piſcatoris die XII. Aprilis anno M.CCCC. LXXXI. Pontificatus noſtri anno X.

Sixtus Epiſcopus, Seruus Seruorū Dei. Ad futuram rei memoriā.

Cogimur iubente Altiſſimo & vrgente Republica Chriſtiana grandi neceſſitate vniuerſos Chriſtianos Principes ac omnes Chriſti fideles requirere, eiſque mandare vice Dei, cuius locum quamuis immeriti tenemus in terris, vt à vrgentibus inter eos bellis, & guerris, omnino ceſſent & pro illius honore, & ſalute Chriſtianæ religionis in maximo periculo conſtitutæ, aduerſus impiam Turcorum gentem, arma ſumant, & Orthodoxam fidem conculcari à tam ſpurciſſima ſecta non permittant, tot iniurijs laceſſiti. Lex etenim Domini ſancta, & immaculata, quam eliminata idolorum ſpurcitijs, Redemptoris noſtri vox deuicto mortis aculeo, producto mundo inſeruit teſtimonium eius fidele atque verum; Meum, inquit, teſtimonium verum eſt; ſapientiam præſtans paruulis, Apoſtolis ſcilicet, diſcipulis ſuis, qui vt plurimum rudes, illiterati, & indocti, vniuerſum ferme orbem ſua prædicatione, & quam Spiritus S. edocuit Sapientia, ac exemplaris vitæ conuerſatione vicerunt, perditas oues ad ipſius veri, & boni paſtoris reduxerunt ouile: impletumque eſt illud Danielis vaticinium, Omnes gentes, omnes tribus, & linguæ ſeruient ei. Nam circa tempora Conſtantini Magni, natus ex Maria Deus, & homo Chriſtus, à Gadibus vſque Auroram, & Gangem colebatur; neque meridies neque Septentrio Deum ignorabat, dicente propheta; Ab ortu Solis vſque ad occaſum, magnum eſt nomen meum inter gentes. & ex ore ſedentis in throno (vt Ioannes in Apocalypſi ſe vidiſſe teſtatur) tāquā Ieſu Chriſti vicarij gladius bis acutus, corruſcationes procedebat & fulgura, quæ terras, & maria penetrabant erat que pax alta, & tranquilla quies. gēs ſancta (vt inquit Apoſtolus) gens electa, populus acquiſitionis Chriſtiani habebantur, ui gentes ſeruiebant quotannis tributa præſtantes. Hæc fuit olim Chriſtianorum poteſtas, hæc gloria hoc imperium. Nunc vero, quò Saraceni & Turci Chriſtianos redegerint, miſerum, & flebile eſt enarrare Indi namque & Armenij, ac Æthiopes, qui Chriſtianos ſe eſſe profitentur, in multis à veritate Catholicæ fidei deuiant: quod reliquum eſt continentis Aſiæ, atque Africæ Septenſi, atque Tingenſi ciuitatibus, & illis duobus vicinis oppidis, quæ Portugalliæ Reges pro fide Chriſti athletæ pugnantes, in Africa eorum ditioni ſubdiderunt dumtaxat exceptis, Chriſti nomen, ac legem implacabili proſequuntur odio. Hoc curſu ad Heraclij Cæſaris tempora vſque peruenimus, cuius temporibus Mahometus ſceleratiſsimus vir contraria legi Dei dogmata in Arabia ſeminauit. & degenerante poſtmodum apud Græcos imperio, ac Romana debilitata virtute, Turci qui ſpurciſsimam eandem Mahometi legem acceperant, è Scythia venientes omnem minorem Aſiam & in Europam transfretando, magnam illius partem occupantes, ad hos terminos in Oriente Chriſtianos reduxerunt.

In Occidente verò mari, non paruam in eius finibus partem tenentes, quam Granatam vocant, fidelibus Hiſpanis, eis ſinitimis ſaat infeſti; & qui ad Tanan oras conſiſtentia incolunt loca, & Norvvegii vicini populi, & Tartari, cum quibus, & Liuoni bella gerunt, Chriſti legem minimè recipiunt. & hi tam angiſtis Chriſtiani conſtitutis terminis non contenti Turci, noſtra ætate Conſtantinopolim Orientalis Imperij caput, & plures alias in Europa, & nouiſſimè in Italia Hydruntum, ciuitates, eorum ſpurciſſimæ ſectæ ſubdiderunt. Heu loca omnia, in quibus Dominus noſter IESVS CHRISTVS *natus, nutritus, baptizatus, conuerſatus, transfiguratus, ac conſummata huius ſeculi peregrinatione, & patefacta Euangelicæ veritatis luce, poſtremò pro noſtra ſalute crucis ſubire patibulum, morique dignatus, ſepultus, & mortuus, reſurgens ſuis diſcipulis apparuit, & cum eis conuerſatus aſcendit ad cælos; & in quibus Sacroſancta Chriſti Eccleſia dilectiſſima ſponſa, & ex illius latere nata, atque educata adoleuit, & ipſius prima iacta ſunt fundamenta. Inſignes etiam illa, totoque orbe celeberrimæ Eccleſiæ, vbi quattuor generalia celebrata fuere Concilia, in quibus veluti in quadrato lapide ſancta fidei ſtructura conſurgit, & quæ ſicut quattuor Euangelia S. Gregorius ſuſcipere, ac venerari profitetur; quatuor etiam Patriarchales Sedes, quas tamquam quattuor animalia, ſenas alas habentia, oculis vndique plena, in medio, & circa ea Agni, Ioannes in eadem vidit Apocalypſi; & ſeptem ad quas ſcripſit, Eccleſiæ, vbi ante Omnipotens Deus confitebatur, laudabatur, adorabatur, nunc proh dolor! ab his qui eum non nouerunt, quique nomen eius continuè blaſphemant, poſſidentur, conculcantur & prophanantur. Sola ſupereſt Romana Sedes, Sedes vtique immaculati Agni, ſedes viuentis in ſecula ſeculorum. Hæc quippe Patriarchales genuit Eccleſias, quæ quaſi filiæ in eius gremio ſedebant, & in circuitu tanquam famulæ in ipſius aſſiſtebant obſequio. Modo eis, quas genuerat, educaueratque amiſſis, ſola ſedet plorans, ipſarum mærens interitum, ſponſo exules, & deſolatos, & ab illarum ſe ancillos amplexibus. Vox in Roma audita eſt, imo per vniuerſam terram, ipſius ploratus, & eius eiulatus perſtrepuit non. Eſt qui conſoletur eam ex omnibus charis eius: quem non tangant Chriſti opprobria, Chriſtianæ religionis Zelus. miſerorum Chriſtianorum, qui duriſſima ſeruitute detinentur, lacrymæ, deſolatarum regionum, & illorum, qui vicini Turcis vltimum exterminium indies expectant, miſeratio. Omnes enim periculum, in quo verſatur Chriſtiana Reſpublica, norunt, omnes miſerentur; nemo ſuccurrit, nemo fert opem. Potuerunt hæc aliquo modo tolerari ab Occidentalibus Principibus, cum Orientalia remotiora viderentur vaſtari, quamuis ſatius fuiſſet, ad vicini incendium extinguendum occurriſſe, quàm domeſticum ignem (quod ſine magna iactura fieri non ſolet) pertractare. Hæret iam, hæret iam circa præcordia virus; penetralia irrupit hoſtis, gladium ad iugulum adegit. Hinc occupato Hydrunto, Italiam premit, inde Germanorum fines ingreſſus, Bauariam vſque omnia proterit. Non dubitamus, Chriſtianorum Principum mentes, tantis turpiſſimæ gentis iniuriis, ſtomachari, & pro religionis noſtræ zelo indignè ferre, quæ in religionem continuè ab hoſtibus committuntur, & hæc profectò talia ſunt, vt piæ aures ea ſine graui moleſtia audire non poſſint. Particulares tamen iniuriæ, & priuata commoda, ſuſpiciones præterea, contentiones, variæ hominum cupiditates efficiunt, vt dum quiſque ſe tutum à periculo putat, quia procul abeſt, vel alteri inuidet, ne vel hoſtium ruina creſcat, vel domum vacuam relinquere veretur, tamquam vicini fraude occupandam, Reſpublica neglectus tribuatur, & pecudum more, modo hic, modo ille trahitur in perditionem.*

Nos igitur, qui dum Turci inſulam Rhodi ſuperiori anno arcta obſidione tenerent, & eodem tempore, Hydruntum ciuitatem prædictam occupaſſent, quàmplurima poſſibilia nobis auxilia pro inſulæ liberatione, & Hydruntinæ ciuitatis eorumdem recuperatione, terra mariq; adhibuimus: & cum ciuitas ipſa Hydruntum recuperari non potuiſſet, (prout nec adhuc potuit) & inſula prædicta ab huiuſmodi obſidione fuerit liberata, vniuerſos Italiæ potentatus pacare, vt omnes pacificè viuentes, contra eoſdem Turcos arma ſumerent, & ad illorum ex Italia expulſionem vacarent, efficacem operam adhibere curauimus ſperantes, ipſorum potentatuum facultates, & vires, ad id ſufficere. Cum autem inſuper intelleximus, eoſdem Turcos maximam claſſem parare, & omnibus aliis cæterorum omiſſis, & inſulæ prædictæ, Italiæ, & Pannoniæ, ac Auſtriæ occupationem, & Fidei Catholicæ omnimodam conculcationem, omnes ſuas diuertiſſe cogitatus, & apertè cognoſcamus ipſius ſæuiſſimi hoſtis vires, adeò auctas eſſe, & in immenſum creuiſſe, vt omnibus Chriſtianis Principibus meritò formidandæ videantur. Neque eas poſſe cohiberi, niſi à pluribus, & diuerſis locis diſtrahantur, atque Italiam Germaniam, Hungariam imprimis vt hoſtibus viciniores, in manifeſto periculo verſari; quæ profectò ſi ſingulariter, & ſeparatim invaderentur, tantis viribus pares eſſe non poſſent, more pii Patris pro filiorum ſalute anxij, atque ſoliciti, de conſilio Venerabilium fratrum noſtrorum, Sacræ Romanæ Eccleſiæ Cardinalium, omnes & ſingulos Chriſtianorum Principes, & Potentatus Eccleſiaſticos & ſeculares, ac vniuerſos Chriſti fideles, cuiuſcumque prominentiæ & potentatus exiſtant, etiamſi Imperiali, Pontificali, Regali, Reginali, Ducali, vel alia quauis Eccleſiaſtica vel mundana præfulgeant dignitate, per viſcera miſericordiæ Domini noſtri Ieſu Chriſti; per acerbiſſimam eius paſſionem, quam immaculatus & innocens agnus, vt nos miſeros peccatores ab æterna morte redimeret, dignatus eſt pati; per iudicium extremum, in quo eius ante tribunal conſtituti, quiſque ſecundum opera ſua mercedem ſuſcipiet; per ſpem vitæ æternæ, quam repromiſit Deus diligentibus ſe, horum ſerie enixè monemus, requirimus, & obſecramus, ac in vim repromiſſionis factæ in ſacri ſuſceptione Baptiſmi, & vim iuramenti præſtiti, cum dignitatum ſuarum inſulas ſuſceperunt; nec non per obedientiam nobis debitam, eis & eorum ſingulis, præcipimus, & mandamus, vt mutuam inter ſe charitatem & pacem ac concordiam, vel ſaltem per triennium à die Kalend. menſis Iunij proximè ſequentis inchoandum, treugas, induciaſ, ſeu belli motam, quas tenore præſentium, auctoritate omnipotentis Dei, & pro defenſione, & ſecuritate Dominici gregis, quem Saluator noſter paſcendum, tuendum, atque curandum, nobis commiſit, indicimus, & per vniuerſos Chriſtianos ſeruari volumus, obſeruent, arma deponant, & priuatarum iniuriarum, atque offenſionum obliti, Chriſti redemptoris noſtri iniurias, offenſiones, & opprobria vlciſcantur, & in hoſtes, qui Chriſtianorum omnium ſanguinem ſitiunt, & Euangelicam legem delere conantur, arma ſumant; ac cum à nobis per nuncium vel litteras fuerint requiſiti, per ſeipſos, vel eis legitimè impeditis per eorum capitaneos, vel duces, pro ſua virili & cum notabili parte ſuæ potentiæ accedant, vel mittant, aut tantum de ſuis facultatibus, quantum ſi per ſeipſos irent, vel alios mitterent (vt præfertur) exponere deberent; aut alias ſecundum eorum facultates in tam ſanctam, & pernecceſſariam expeditionem, per ſingulos dicti triennij annos erogent. Opponant ſe murum pro domo Dei, & aprum de ſylua vineam Domini Sabbaoth demolientem, exterminare feſtinent; recognoſcantque ſibi poteſtatem & gladium à Deo commiſſum eſſe, ad vindictam malefactorum (vt dicit Apoſtolus) laudem verò bonorum. Reputent, horreantur, quot prouincias infeſtiſſimus hoſtis, quot regna ſuperioribus annis euerterit, quot Chriſtianis hominibus clades intulerit; quantum virium, quantum potentiæ ſibi cumulauerit; quæ in finibus Germaniæ, quæ Rhodi, quæ in Italia nouiſſimè geſſerit, quam magna ardeat cupiditate dilatandi fines, & imperium propagandi: & tunc cognoſcent, quam ſit eis cautum habere talem vicinum. Pro libertate igitur pro liberis, pro patria, pro ipſa vita, pro religione, & fide Chriſtiana, pro ſalute æterna ſumantur arma, cum talis immineat neceſſitatis articulus, à quo nullus ſe valeat excuſare legitimè, vt in hoſtes, antequam interius penetrent, fortes animo proficiſcantur, ſeque & ſuos vlciſcantur à tantis ſæuiſſimi huius hoſtis iniuriis, atque imminentem ſibi & ſuorum ceruicibus gladium auertant. Non impoſſibilia, vel nimis ardua eis iniungimus, aut minus vtilia. Neceſſitas ipſa vtilitatem arguit, cum niſi defenſioni ſe accingant, manus dare, & in ſeruitutem venire, atque ea pati quæ victoribus libuerit ſit neceſſe, quæ qualia ſint aliorum exempla nos docent. Imperator Conſtantinopolitanus, dum Regia vrbs expugnatur, in prælio cadens, etiam mortuus capite truncatur: Græcorum proceres, atque omnis nobilitas, depoſitis armis trucidatur: Raſciæ Deſpotæ in poteſtatem redactis, eruti ſunt oculi: Trapezuntiorum Imperator contra datam fidem occiditur, Rex Boſnæ in fidem ſuſceptus, inter vina mactatur. Verum eſt quod ille ait, Regnum non capit

duos. Nolint igitur ſperare Chriſtiani Principes, & populi, vt libertatem victore Turco retinere poſsint: nolint in ſuis fictis blanditiis, & falſis pollicitationibus confidere. Quem enim deuictis regulis vel cũ toleranda conditione ſeruatum videmus? Cui fidẽ vnquã ſeruauit Turcus? Abiiciãt hãc falſam & inanẽ ſpẽ Chriſtiani proceres, & in Deo ſolo, atq; in eorũ dexteris ſalutẽ reponãt. ſi enim viriliter pugnauerint, non ſolum propria defendent, ſed ab aliis deperdita recuperabunt. Sin vero (quod Deus auertat) in ſolita negligẽtia atq; diſidia perſeuerauerint, ſeipſos, & Rempub. etiam Chriſtianã perdent. Quid enim Chriſtianis deeſt, quod ad victoriam conſequẽdã deſiderari poſsit? his viri fortes, equi, arma, pecunia, commeatus abunde ſuppetunt. Adſit tamẽ voluntas & ardor pugnãdi: adſit & vera religio, & ad Deum Redemptorẽ noſtrum, à cuius viis declinauimus, humilis & deuota conuerſio, & Petri, quæ nunquam deſiciet fides Pauli cõſtãtia, zelus Phinees, & Matathiæ, ac fortiſsimi Machabæi animus, & certa procul dubio de cœlo mittetur, ac indubitata victoria. Præcedet enim Angelus Domini exercitũ eius, & viuifica Crucis ac Ieſu Chriſti in ea pẽdẽtis vexillũ, eq; humiliter intuẽtes, & deinde in ſublime oculis victoriã ſperãtes de cœlo exurget omnipotẽs & miſericors Deus, & miſertus eorũ, quos plaſmauit, regenerauit, redemit, exurget & diſsipabũtur inimici eius, & fugient, qui oderunt eũ à facie eius. Et vt Principes ipſi, & alii Chriſti fideles, ſic per nos vice Dei moniti & requiſiti contra eoſdem Turcos, arma ſumere, & Chriſtianæ religionis, & fidei defenſioni vacare eo liberius, & ſecurius poſsint, quo intelligent, illas quæ viguerunt, & vigent inter eos diſſenſiones guerrarum, & offenſionum quarumlibet ſuſpicione fore ſublatas, eiſque licere, per ſeipſos militare, & eos, atque illorum ſtipendiis militantes, extra territoriorum ſuorum fines, abſque vlla ſuſpicione, ad eorum Turcorum expugnationem progredi, & mittere, & ad id pecunias erogare, & claſſeinque inſtruere, & parare, vniuerſos, & ſingulos Chriſtianorum Principes, & potentatus, Eccleſiaſticos, & ſæculares, & omnes Chriſti fideles, cuiuſcumq; præeminẽtiæ ac poteſtatis exiſtant, etiã Imperiali, Pontificali, Regali, Reginali, Ducali, vel alia quacunque dignitate Eccleſiaſtica, vel mũdana fungentes, ac in terras Chriſtianorũ tẽporale dominiũ quomodolibet obtinẽtes, qui per ſupradicti triennii tẽpus per ſeipſos, vel eis legitime impeditis, per eorũ Capitaneos, ſeu Duces pro ſua virili & notabili parte ſuæ potentiæ ibunt, vel mittent, aut tantũ de ſuis facultatibus, quãtũ ſi per ſeipſos irent, aut alios mitterent (vt præfertur) exponerent, aut alias ſecũdum eorum facultates in tã ſanctam, & pernecesſariam expeditionem, per ſingulos dicti triennii annos erogabunt, à die arrepti itineris, vel quã pecuniã huiuſmodi pro primo anno erogauerint, & quoad in his perſeuerauerint, ac deinde poſt ipſorum videlicet reditum, vel auxilii ceſſationem ad ſex menſes, cum eorum ſtatu, ciuitatibus, terris, dominiis, ſubditis, territoriis, ac bonis omnibus, ſicut ea nunc tenẽt, & poſsidẽt, ſub Beatorum Petri, & Pauli, ac Romanæ Eccleſiæ protectione recipimus, atque noſtra, ita vt dicto tẽpore durãte, & eis præmiſſa per ſeipſos aut alios implẽtibus, plena ſecuritate, & quiete gaudeant, ac omnibus & cuilibet, cuiuſcũque ſtatus, & conditionis exiſtãt, & quacũq; dignitate præfulgeant, auctoritate Dei Omnipotentis, cuius vices gerimus in terris, cuiuſque cauſa agitur, diſtricte præcipiendo mandamus, ne durante triẽnio huiuſmodi, & quamdiu per ſeipſos militauerint, aut alios miſerint, vel pecunias ad expeditionẽ prædictã erogauerint, & per ſex mẽſes immediate ſequẽtes (vt præfertur) quouis quæſito colore, directe, vel indirecte, palã, vel occulte, quenquã ex eiſdẽ Principibus, aut perſonis ſupradictis offendãt, aut offẽdẽtibus præbeant auxiliũ, conſilium, fauorem; aut vt ciuitates, terras, & loca ipſi Princips, vel Domino, aut adhærẽtibus eorumdẽ vtcũq; ſubiecta, ab illius, cui ſubſũt obedientia, quomodolibet, ſe ſubtrahãt, aut ab aliis ſubtrahãtur, ſeu alias in illarũ regimine perturbẽtur, vel in eis aliquod innouetur, directe vel indirecte procurẽt. Nos n. cõtra oẽs & ſingulos, quos arma ſumere, & indictas per nos auctoritate Dei Omnipotẽtis inducias huiuſmodi violare, & noſtris inhibitioni & mãdato cõtrauenire cõtingat, per cẽſuras Eccleſiaſticas, & alia iuris remedia, quauis appellatione remota vſq; ad ſatisfactionem condignam omnino, & indilate procedere eoſque perſequi, & ad eorum perſecutionẽ alios inducere non ceſſabimus, vt illos in quorum præiudicium aliquid attentatũ fuerit, pro poſſe indemnes conſeruemus; non ſecus quam ſi talia contra nos & Sedem prædictam, loca ditionis dictæ Sedis ſubiecta forent attentata. Non obſtantibus Conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis contrariis quibuſcumque, ſeu ſi eiſdem Principibus, vel quibuſuis aliis communiter, vel diuiſim à Sede Apoſtolica indultum exiſtat, quod interdici, ſuſpendi, vel excommunicari non poſsint, per literas Apoſtolicas, non facientes plenam, & expreſſam, ac de verbo ad verbũ, de indulto huiuſmodi mentionẽ. Et vt præmiſſa ad communem omniũ notitiã celerius perueniant, & ii, quos tangunt, quod ad ipſos non peruenerint, aut contenta in præſentibus literis ignorauerint, nullam excuſationem prætendere, vel ignorantiam allegare: volumus eas hodie, quæ eſt, Quinta Dominica Quadrageſimæ, de Paſsione nuncupata, in præſentia noſtra, in Baſilica Principis Apoſtolorum de Vrbe, aſtantibus ibidem præfatis Fratribus noſtris, & quampluribus Prælatis Romanam Curiam ſequentibus, ac Imperatoris, Regum, & Principum, potentatuumque plurimorum Oratoribus, ad dictam, quæ præmiſſorum occaſione celebratur, tranſmiſsis, nec non Cleri, & populi multitudine, intra Miſſarum ſolemnia legi & publicari, ac valuis eiuſdem Baſilicæ poſtmodum affigi, & quod huiuſmodi earum publicatio, perinde omnes, quos contingunt, à die Kalend. menſis Iunii prædicti arctent, ac ſi ipſis omnibus perſonaliter, & præſentialiter inſinuatæ & exhibitæ extitiſſent, cum non ſit veriſimile ad aliorum notitiam non peruenire, quæ tam patenter fuerint publicata, & vt præmiſſa eò fiant notiora, quo etiam in aliis ciuitatibus, & locis fuerint patefacta, vniuerſis Venerabilibus Fratribus noſtris, Patriarchis, Primatibus, Archiepiſcopis, Epiſcopis, & aliis iuriſdictione ordinaria fungentibus vbilibet conſtitutis, diſtricte præcipiendo mandamus, quatenus per ſe, vel alium, vel alios, præſentes literas, poſtquam eas vel earum tranſumpta, authentica manu notarii publici confecta, & alicuius Prælati ſigillo munita receperint, ſeu aliàs earum habuerint plenam notitiam, ſemel, vel pluries prout expedire viderint, in Eccleſiis ſuis, dum maior in eis populi multitudo, ad diuina conuenerit, ſolemniter publicent, & ad Chriſti fidelium mentes deducant, & nuncient & declarent, eiſdem, faciantque, & mandent per eorum Patriarchatus, Primatus, Prouincias, & Diœceſes, ac loca eorum iuriſdictioni ſubiecta, prout expedire cognouerint, per alios publicari. Nulli ergo omnino hominũ liceat hanc paginã noſtræ monitionis, requiſitionis, obſeruationis, mandati, præcepti, inductionis, hortationis, receptionis, & voluntatis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem Omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum eius, ſe nouerit incurſurum. Datum Romæ apud S. Petrũ, Anno Incarnationis Dominicæ 1481. Sexto Idus Aprilis Pontificatus noſtri anno X. ext. tõ. 2. rerũ Germanic. p. 161.

Præter hæc Sixtus Papa, ſacram militiam profeſſis, euntibus, mittentibus, militantibus, vel aliquod ſubſidium in bellum Turcicum conferentibus, indulgentias quampluримas largitus, Legatos ad Principes, & populos Chriſtianos deſtinauit, qui illos contra Turcas inuitarent. Iuit in Germaniam ad Imperatorẽ, & Proceres, Epiſcopus Theanenſis, qui Comitio Norembergã ab Imperatore indicto intereſſet, & mãdata Pontificis exponeret. Ab vna parte Imperator, cũ Matthia Vngariæ Rege, ſimultatibus renouatis, bellũ inter ſe gerebant: ab altera Maximilianus Imperatoris filius, cum Ludouico Rege Galliarum dimicabãt; qui vires contra Turcas cõiungere debuerãt. Illis vt arma Sixtus extorqueret, & in Turcas conuerteret, Theanẽſi negotiũ comiſerat. Miſit inter hæc, Gabrielẽ Cardinalẽ Agrienſem cũ ſumma poteſtate in Apuliã Legatũ, qui nomine Ap. eæ Sedis, rebus omnibus contra Turcos gerendis præeſſet. Adiunxit eidẽ collegã, Paulũ Fulgoſiũ, Archiepiſcopũ Genuenſem ſacra purpura decoratũ, quẽ claſſi Pontificiæ quatuor, & viginti triremiũ, in ſubſidium Ferdinando Regi apud Genuenſes pararatũ, Legatũ præfecit. Eodem ſuaſore, atque impulſore Matthias Rex Vngariæ, duo millia equitum fortiſſimorum, ad Hydruntum liberandam in Apuliã præmiſit: ipſe aũt, vt vtramq; Myſiam, Illyricum, Daciamque recuperaret, auxilia vndique euocauit. Ipſo illo hortatore, Ferdinandus Caſtellæ, Aragoniæ, & Siciliæ Rex, nauigiorum maiorum, minorũque quinque, & triginta, Luſitanus autem viginti nauium claſſem inſtructam, in Italiam Ferdinando

II. *Indulgentias largitur pro eadem cauſa, aliaq; præſtat.*

III. *Aliqua Mahometis laudes.*

Erat porrò formidabilis iſte Mahometes; idque non ſuis modo Proceribus, ſed omnibus etiam alijs. Nulla apud illũ ratio perſonę vllius, celer effector omnium rerum, quas volebat, & in animo habebat. Diligebat quoque viros doctos, eoſque non tantũ ſuæ gentis, ſed cuiuſuis etiam nationis, inprimis ex Chriſtiano genere noſtros homines. Adminiſtrabat Regnũ magna cum prudẽtia. Multa indagare, multa cognoſcere, nihil, nè minimorum quidem, quæ in vrbe gererentur, inexploratum relinquere. Certè enim omnia, etiã minuta, perſonæque eius auditu ferè non digna, ſciſcitabatur. Nocturno tempore, per vias ignotus oberrabat, vt oẽs ciuium actiones diſceret. Ferunt, eum præter miſiſſe nullum opificij, aut negotiationis genus, quod non conſideraret, & quid ex eo quiſque lucri caperet; & quid quiſque cuiuſ . . gerer. Huiuſmodi ille inquiſitionem frequenter quàm ſtudioſiſſimè faciebat. Cumq; percepiſſet, Græcorum Eccleſiaſticæ, muſicæ cantores, notis quibuſdam poſſe deſcribere cantilenas Agarenicas, iuſſit in conſpectum ſuum vocari duos cantores, vnũ, Pſalten Græcum; alterum, quem habebat, ſcientia & ſuauitate canendi præſtantem Perſam. Quo Perſicam cantilenam dulciter canente, Pſaltes eam notulis comprehendit. Deinde Mahumeto iubente, Perſa auſcultante, illam Pſaltes cecinit eodem modo; ità vt Perſa, & Mahometes admiraretur. Vtrumque ergo muneribus affecit; admiratus vt rem nouam, ingenium ſubtile Pſaltæ, amboſque cum gratia, & honore dimiſit. Aucto demum imperio, cum LVII. annos vixiſſet, expirauit: cui ... filius, tale epitaphium Græco ſermone inſcribi ſepulcro mandauit.

Eiuſdem Epitaphiũ.

Qui vici innumeros, populos, tot regna, tot vrbes
Solus, & immenſi qui timor orbis eram
Me rapuit quacumque rapit mors improba, ſed ſum
Virtute excelſa ductus ad aſtra tamen.
Maior Alexander non me fuit, Hannibal & non,
Fuderit Auſonios tot licèt ille duces.
Vici victores Dannos, domuiq; feroces
Chaonia populos, Sauromataſq; truces.
Pannonius ſenſit quantum ſurgebat in armis
Vis mea, quæ Latio cognita nuper erat.
Arſacides ſenſere manus, has ſenſit Arabſque
Et mea ſunt Perſæ cognita tela Duci.
Mens fuerat, bellare Rhodon, ſuperare ſuperbam
Italiam, ſed non fata dedere moram.
Hei mihi! nam rapuit mors aſpera, quæque ſub alto
Pectore condideram, vertit & hora breuis.
Sic hominum faſtus eunt, ſic ſtemmata, ſicque
Imperia, atque aurum, quidquid & orbis habet.

IV. *Mahometis morte audita gratias Deo agit Sixtus PP.*

Fama mortis Mahometi Romam perlata, Sixtus Pontifex gratiarum actionibus præpotenti Deo rependis, ſupplicationes ad IV. Iunij à Baſilica Vaticana, per Leoninã ciuitatẽ, triduò habuit, ipſeq; vniuerſo Clero, ac populo pedes obiuit: quod Omnipotens Deus, populum Chriſtianũ ab ingenti periculo liberaſſet. Cum etiã barbaris nuntiatum fuiſſet, Mahometẽ deceſſiſſe, maximè cæperunt labare; inclinatã penitùs fortunã iudicantes. Sed mortaliũ res eo ordine meant, vt nulla ſit diuturna felicitas, quam in medio curſu fortunæ inuidia non rũpit. Atque vbi nullã ante pactionẽ artibus admiſerant, tum demum amiſſa ſpe præſidij, & cæde, ac morbo attenuati, quonam modo colloquia inirent, ſummo ſtudio quæritabant. Pòſt demũ longa hinc, atq; illinc colloquia, ita conuenit, vt eorũ vnus, duoue Regijs triremibus, Ablunem trajcerent, datis totidẽ Alfonſo obſidibus (ità mutuis pignorib' obligabantur) & alter amboue ſimul Mahometi mortem vitamq; diligentius perdiſcerent, atque vbi deceſſiſſe competiſſent, ſpe certa vitæ dederent Hydruntum, ipſi quò vellent, liberè tranſueherentur. Interim Solimos Eunuchus vir Illuſtris, qui Ablonem, maritimam que oră præſidio tuebatur, quũ Ceraunijs populis, quos Regia claſſis premebat, auxilia ferret inito cum Illyrijs certamine ad Saxa Acroceraunia fugatus, captuſque eſt; quem repente mille aureis redemptum, Albinus aduexit in regnum, vt arcani, ſi quid à Mahometo recouiſſet, Alfonſo patefaceret, qui poſt finitum bellum à Rege manumiſſus eſt. Dum hæc aguntur, qui Ablonem traiecerant, certius Mahometem deceſſiſſe comperiunt; in quorum reditu, Alfonſo Hydruntum eſt reſtitutum & vt ipſi datam ſibi fidem obſeruari cognoſcerent, nauigijs, quæ ad fortunæ caſus ſubduxerant, in poſiti, facta abeundi poteſtate, ſtatim ſoluerant; ſed aduerſo vento, ad litus, vnde conſcenderant, ſunt reiecti, tamquam delictorum pœnas expenſuri. Complures ſiquidem Appulæ puellulæ barbaro cultu, & lingua, quam facilè didicerant, in nauigijs detectæ fuere: quod vbi paſſim diſſeminaretur, ſtrepentque omnia, repentè ab exercitu, cæteriſque, qui viſendi ſtudio victum hoſtem, vrbemque miſerabiliter dirutam confluxerant, arreptis armis fuiſſet acerbè ſæuitum, trucidarenturque ad vnum, niſi Alfonſi aduentu fuiſſet à cæde temperatum; & militum impetus, furorque repreſſus, quibus ſæuiſſima parentum, fratrumue clades, aut captiuorum dolor ingens iuſtas acuebat iras. Ceciderant namque eo bello, miſſique ſub iugum ſupra viginti quinque hominum millia. Barbarorum ergo pars, quos vis belli reliquerat, in Macedoniam traiecere; complures ſub Alfonſo ſtipendia meruere. His rebus compoſitis Alfonſus, in tanta victoria, fortunæque occaſione, belli terrorem in Macedoniam transferre conſtituerat, quam omni præſidio deſtitutam faciliùs poſſe ſubigi compertum habebat, cum maxima populorum pars militeſque omnes Conſtantinopolim iuiſſent, vbi mortuo Mahomete, de regno inter fratres erat certamen. De eo bello conſultatio ad Ferdinandum Regem reiecta eſt delectus interim habebatur, & commeatus in 30. dies parabatur, qui claſſe traiecturis ſufficeret. Alij exiſtimabant, in Venetos iturum: quorum videlicet inſtinctu, Mahometes Hidruntum inuaſiſſet, eripuiſſetque Ferdinando. Paulus Fulgoſius Cardinalis, claſſi Pontificiæ præfectus, eam profectionem recuſauit, ſed bello Hydruntino confecto, omnes Pontificias triremes, ad Oſtia Tyberina reduxit, ſiue ſollicitatione Venetorum, qui ne Cyprum Alfonſus peteret, metuebant ſiue iubente ita Pontifice, qui pulſo, terra, marique hoſte immaniſſimo, Chriſtianę religioni, Italicæque ſaluti feciſſe ſe ſatis dictitabat; & noua Ferdinandi conſilia, turbandis Venetorum occaſionem, Italiæ rebus præuertere cogitabat; non plane Ferdinando placatus, quod Laurentium Mediceum prior admiſiſſet, & bello Hetruſco, ſolus ſuo arbitrio finem imponere voluiſſet. Augebat ſuſpicionem Pontifici quod Alfonſus Turcicas aliquot cohortes, & quaſi floram barbarorum militiæ (mille quingenti numerabantur) alijs dimiſſis ſtipẽdio authoraſſet. Proni enim erat iudicare, Alfõſum non in Turcas, ſed in Chriſtianos exercitũ colligere, atque claſſem inſtruere. Neque vanus metus fuit, vt in tẽpore narrabo. Qua hora Turcæ Hydrũto diſceſſere, Frater Leo Minorita, apud Reualiũ in oratione poſitus, repẽtè cõſurgens, faciẽ Solis inſtar illuſtriſſimã exeruit, & circũſtãtibus ſpiritu prophetico renunciauit; Turcas Hydrunto exceſſiſſe, nõ amplius reuerſuros. Inter eos, qui in bello Hydrũtino ſtrenuã operã nauarunt, fuere Ioannes Iulius Aquauiua, Dux Agriẽſis, & Hieronymus Triſtanus Caſtellos, Interamnæ Nahartium in Vmbria Regulus, cataphractorũ militũ totius Regni Præfectus: qui Galearũ formã longe cõmodiorẽ, vt etiã tũ hominum, quam equorum armaturã diuerſi generis magis expeditã, & minus grauẽ adinuenit, atque cæſo à Turcis Aquauiua, ipſe proſpero euẽtu rem vniuerſam adminiſtrauit.

1 Boſius lib. 12. hiſt. Rhodiorum. Ioannes Albinus de bello Hydruntino. Auctor hiſt. Politica Turco Græc. lib. 1. Auctor hiſt. Ioannitarum. lib. 5. Philippus Bergomen. lib. 15. Folieta hiſt. Genuen. lib. 11. Bonfinius decad. 4. lib. 6. Mariana lib. 24. c. 21. Iulius Roſcius Hortinus in elogijs militaribus. Marcus Vlyſſiponen. hiſt. Seraph. p. tertia lib. ſexto Mſ. Bibliothecæ Vaticanæ numero 4155. Diarium Iacobi Volaterrani Mſ. ibidem numero 3944. M S. ibidem expeditionum Sixti Papæ. pag. nona, & decima ſeptima.

V. *Recuperatio Lesbos inſulæ procuratur.* Secundum hæc, eiuſdem temporis tractu ad recuperationem Lesbos inſulæ, quatuor Liburnicæ, ſuaſu, atq; opera cuiuſdã Monachi Dominicani, ex Pontia maris Tyrrheni inſula oriũdi, magna vitæ integritate, ac eruditione pollentis, Genuæ publicis ſũptibus adornatæ ſunt: ad hanc expeditionem pleriſq; inſignibus matronis, ac etiam nonnullis viris, à vitæ ſanctimonia commendatis, ſumptus, aliaq; neceſſaria côferentibus. Cæterum cum multa eſſent, quæ iuſtis de cauſis hanc expeditionem impedirent, nihil ſanè hac in re vlterius attentatum. *P. Bizarrus hiſt. Genuen. lib. 15.*

VI. *Imperator, & Hũgariæ Rex diſcordes.* Matthiam Vngariæ Regem, nè Myſiam, vtramq;, Daciam, atque Illyricum, coacto exercitu recuperaret, Fridericus Imperator impediuit: cuius præfectus, ſuperiorem Pannoniam, igni, ferroq; per id temporis vaſtauit. Quamobrèm ille non mediocriter cõmotus, ad vlciſcendam iniuriam animi vires conuertit: cumque Stephano Valachiæ principe fœdus inijt, qua quidem ſocietate, & nonnulla in ſuperiore Myſia à Turcis, eripuit, & in Imperatorem fortiùs ſe armare parauit: ac prætereà Ioannem Schanderbecci filium, aliosque Regulos, Illyrico ab Ottomano olim eiectos, vt paterna bona recuperarent, irritauit. Hinc Nicolaus Gingi Dux, Macedoniã ingreſſus, amiſſã olim ditionẽ, parata magna ſtrage Turcarũ planè recepit. Idipſum à Ioanne Cernoi factum eſt: qui cum omnia ſua præter Sabiacum vi recepiſſet, in priſtino regno remanſit. Quamobrèm poterant tunc temporis Chriſtiani, Turcarum potentiam, Sixto hortatore, atque adiutore proſternere; niſi maluiſſent priuatas interſe principes Europæi ſimultates exercere. *Bonfinius ſupra.*

VII. *Item alij Chriſtiani Principes.* Impedimento iſtud fuit, nè Reges Septentrionales quicquam conferrent. Maximilianus Archidux Auſtriæ contrà Ludouicum Galliæ Regem bello certabat. Eduardus Rex Angliæ pro illo, Iacobus autem Scotiæ pro Galli partibus ſtabat, ac vterq; mutuò ſe petebant. Hinc domeſticis diſſenſionibus diſtracti cõmunem aduerſarium creſcere, & rem Chriſtianam in deterius ire permittebant. Hos, vt Pontifex Sixtus cõciliaret, ſimulq; vt Ioannẽ Baluem Cardinalem, ab aliquot annis in Gallia captiuum, in libertatem aſſereret, Iulianũ Cardinalem S. Petri Epiſcopum Oſtienſem, in Galliam Legatum miſit. Is menſe Octobri Tornacum venit, vt principes; inter quos acre diſſidium erat, in gratiam redigeret. Verùm vt nihil ſe proficere vidit, in Galliam primùm, inde Romam, liberato tamen Balue, reuerſus eſt. Quattuordecim ferè annos detinuerat illum captiuum Ludouicus, ſæpe, at fruſtrà, cùm ab alijs, tum à Pontifice Romano interpellatus. Hunc ad vltimum non ſolùm exemit è vinculis, verùm etiam eius culpæ veniam à Pontifice deprecatus, Legato, qui Romam duceret, permiſit. *Hadrianus Barlandus in Chron. Brabantiæ Ducum. c. 151. Philippus Comminæus Comment. lib. 9.*

VIII. *Scotiæ Rex Card. Legato paret.* Cæterùm Iacobo Regi Scotiæ, in Angliam ducere paranti, & iam iam cum exercitu ingreſſuro, Cardinalis Legatus, qui tum fortè in Anglia moram traxit, authoritate Apoſtolica iuſſit, vt ſub anathematis pœna, ab incepto bello deſiſteret: quò pace inter Principes Chriſtianos vndiq; confirmata, iunctis viribus exercitum contra Turcos, & Ethnicos educendum pararent. Huic paruit Iacobus Rex, exercitumq; retro in Scotiam reduxit: quam quàm Eduardus tentaſſet in ſinum Lethentem claſſe tentauerit, an quid poſſet damni Scotis inferre. *Appendix ad hiſt. Scoticam Boethij hoc anno.* Sanè Eduardus Rex, parùm obſequens fuit voluntati Pontificis, expeditionẽ in Turcas vrgentis. Enimuerò, vt decimationem Cleri, ea de re in Anglia quoque à Sixto decretam, prætermitteret, ipſe decimas à Clero flagitauit, atq; impetrauit. Synodum Prouincialem Archiepiſcopus Canthuarienſis Londini, hac præcipuè de cauſa, vt mos gereretur Pontifici conuocarat. In ea Synodo Ioannes quidam de Eglis, I.V.D. Pontificius in Anglia Quæſtor, propoſito pro Concione themate, *Vide, nè lumẽ, quod in te eſt.* multa in rẽ prolocutus, cũ etiã renunciaſſet, Sixtũ Papã, vaſa omnia aurea, & argentea, ac ſuppellectilẽ penè totam pro bello cõtra Turcas gerendo vendidiſſe: ac vniuerſis iam ſuis facultatibus diſtractis, vniuerſali Eccleſiæ prouentuum Eccleſiaſticorum decimas impoſuiſſe: concione finita, Comes Glocestrenſis, Marchio Dorceſtrenſis, Comes Northumbrenſis, & Comes Reuerſius, ſubſidium à Clero, Regis nomine poſtularunt, atque obtinuerunt: Eglitio, Pontificias litteras fruſtrà oſtentante. Sæpiùs tandem alias Synodos, Quæſtor adijt: ſed nihil impetrauit: quamquã Cardinalis Archiepiſcopus, alia Synodo, ad V. Iunij in Eccleſia Paulina conuocata, rem propoſuiſſet. Pauci enim ex Epiſcopis Abbatibus, & alijs prælatis, conuenerunt: & qui adfuerant, negotium in alios dies reiecerunt. *Auctor Antiquitatum Eccleſiæ Britannicæ, in Thoma Bourgcherio Archiepiſcopo.*

IX. *Moſchouiæ Dux Poloniæ Regi infeſtus.* Caſimirus Poloniæ Rex, cum Matiatis nuſquam nihil opis poterat in bellũ Turcic adferre. Ioanne Principe Moſcouiæ omnia ... tente. Is magno cõparato, exercitu, in Liuoniam excurſione facta, magnam vim hominum, non ſolùm ruſticanæ plebis, verùm etiam militaris ordinis in ſeruitutem abegit, prouinciam longè, lateque populatus. Occultè etiam cum nonnullis Lituanis malè Chriſtianis, in Caſimirum, per pacis ſimulationem trucidandũ, conſilia cõmunicauit: & proceres quoſdã ad patrãdũ ſcelus animauit, inflãmauitq;: qui ſe quoq; gubernandæ Lituaniæ natos arbitrabantur, ad quos ſublato Rege, principatus deueniret. Conſtiterant iam omnia proditionis conſilia, deputata loca, & tempora parricidio, vbi Rex, & Regina, cum aliquantis filijs in manus putabatur peruenturus. Prodijt tamen vndecumque malignum conſilium Rex prudentiſſimè omnia circumſpiciens, quum comperiſſet, luce clariora eius inſtituti parricidij teſtimonia, iuſſes comprehendi conſilij cruenti conſcios, gladio vltore percuſſit. Ità proditionis conſilium, quod iuſtè debuit, interceptit malignitatis authores. *A. Krantzius. VVandaliæ lib. 13. c. 31.*

X. *Ferdinandus Caſtellæ Rex S. Inquiſitionis tribunal amplificat.* Hoc anno Ferdinandus Hiſp. Rex, in Caſtellæ & Legionis regnis, ſanctiſſimum Fidei tribunal, iam à tribus annis inſtitutum, magis, ac magis amplificare curauit. Cauſam præbuerant, Iudæorum, atq; Saracenorum ſpurciſſimis ſuperſtitionibus aliqui imbuti. Superiore anno, Catholici Principes à Sacerdotibus quibuſdam, & à nonnullis alijs viris Chriſtianæ religionis & Catholicæ fidei ſtudioſis, & præcipuè à Priore FF. Prædicatorum Cœnobij Sanctæ Crucis, & Petro Martino Camagno, ſecretario Regio admoniti fuere, in Hiſpania ferè tota quamplurimos homines eſſe de genere Iudæorum, qui Chriſtianum nomen, & doctrinam execrantes, Hebræorũq; more viuentes, in ſuis domibus clam Chriſtianis, veterem legem, ritumque Iudaicum repetebant & obſeruabant, Chriſtianorum cæremonias contemnentes: à quibus, niſi prudenter, maturèq; in eos animaduertere iuberent, magnum ſine dubio periculum, propter eorum multitudinem, Chriſtianæ religioni, Fideique Catholicæ poſſet accidere. Horum peruerſitas, & error impius, atq; deteſtabilis nimiũ Catholicis Principi-

Digitized by Google

bus fuit quàm moleſtiſſimus. quippè qui grauiſſimè ferebant, quid eſſent apud ſe, & in ſuis ciuitatibus, ac populis homines de Chriſtiana fide malè ſentientes. Ideòq; ſtatim re communicata cum Petro Gonzalo Mendozio, qui erat Hiſpalenſis Archiepiſcopus, & Hiſpaniæ Cardinalis, & cum alijs viris ſapientibus, ac litteratis, Chriſti Redēptoris, noſtri honori, ſuiſq; maturè conſulere ſtatuerunt. Cæterùm nunc antequam de rebus, quæ in hac cauſa ſecutæ fuerunt aliquid dicamus, duo præponēda nobis occurrunt; Vnū de Iudæorum moribus, & ritu: alterum de cauſa conuerſionis eorumdem ad Chriſtianam religionem in Hiſpania. Tria præcipua ſunt, in quibus Iudaicæ religionis documenta conſiſtunt: vt ſcilicet Sabbatho quieſcerent ab omni opere ceſſantes, circūciderētur, & à ſuillis carnibus abſtinerent. Hęc quidem præcepta Moſes à Deo accepta Iudæis tradidit, ſed in alio ſenſu, quàm ipſi acceperunt Sabbatum ſeruabant Iudæi, ſed nimia ſuperſtitione. Ideòq; non immeritò, die ſaturni, vt Frontinus ſcribit, quo capere arma non audebāt, vt præceptū à Veſpaſiano debellati fuere. Qui iræ, & inuidiæ pleni: vt ait Lactantius, Chriſtum accuſabant, quòd legem Dei per Moſen datam ſolueret, quòd Sabbatū non vacaret operans hominum ſalutem, quòd ægros ſanaret, quòd circumciſionem vacuefaceret, quodque abſtinentiam ſuillæ carnis auferret. Illud autem de Iudæorum turpitudine quamuis obſcænum, non omittendam putauit Marineus Siculus, ex quo iſta exſcribimus. Siquidem interrogati Iudæi, quidnā Sabbato facerent otioſi; ſordes, reſpondebant, ſabbato nihil agentes digitis purgamus. O gentis ignauæ fœdiſſimam turpitudinē Reſpondeant mihi hic Iudæi ſapientiores, nonnè die feſto melius eſt, hominum curare ſalutem, & ægros ſanare, quàm in fœdam corporis partem digitos immittere? Cum autem Deus à carne ſuilla, Iudæos abſtinere iuſſit, id illis potiſſimùm ſignificauit, vt à peccatis & im̄unditijs abſtinerent; propterea quòd ſus, animal eſt lutulentum, & immundū, quod cælum numquam ſuſpicit, ſed in terra toto corpore proiectum, & ventri, ſomnoq; ſemper ſeruiens, nec vllum dū viuit, ſicut cætera animalia, vſum præſtat hominibus. Interdixit ergo, ne porcina carne veſcerentur, id eſt, nè porcorum vitam imitarentur, qui ad ſolam mortem nutriuntur. Figura verò circumciſionis fuit, vt ſcribit Lactantius, vt ſignificaretur, nudandum eſſe humanum pectus, vt aperto, ſimplicique corde viueremus. Illa enim corporis pars, quæ circumciditur, quandam habet ſimilitudinem cordis humani. Quamobrèm nudari eam Deus iuſſit, vt nos hoc argumento admoneret, nè tectum, & inuolutum pectus haberemus, neue quod pudendum facinus intra conſcientiæ noſtræ ſecreta teneremus. Deus ergo circumciſionem, à carne mortali tranſtulit ad animam immortalem, quæ ſemper manſura eſt. Colunt autem Iudæi, nubes, & cæli numē, propterea quòd Moyſi Deus apparuit in nebula, totum Sinai montem cooperiente per ſex dies, qui die ſeptimo de medio caliginis Moyſen vocauit, & ingreſſus per medium nebulæ Moyſes montē aſcendit: vbi commoratus eſt quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, ibiq; tabulas à Deo lapideas accepit; legemq;, & mandata, quæ ſcripſit Deus, vt filios Iſraël doceret. Vnde dixit in Pſalterio Dauid: *Inuocabāt Dominum & ipſe exaudiebat eos, & in columna nubis loquebatur ad eos.* & alibi, *Inclinauit cælos, & deſcendit, & caligo ſub pedibus eius* Iudæi ergo adorabant nubes, quia Deus illis in nubibus ſemper apparuit. Vnum tamen Deum colebant, quem ſempiternū, & immutabilem eſſe dicebant Vnde legimus in diuinis ſcripturis; Vnus Deus eſt Hebræorum, qui creauit omnia, terrā ſtabiliuit, mariaq; fundauit. Seruant arcano modo Iudæi Pentateuchum, id eſt, volumina quinque veteris Teſtamenti, quæ Moſes conſcripſit, ſcilicet Geneſim, Exodum Leuiticū, Numeros, & Deuteronomion. Fuit præterea mos Iudæis, vt neq; ſitientibus aquas, neq; vias errantibus monſtrare vellent, niſi ſuæ religionis cultoribus. Quod etſi eſt contra omnē humanitatem, Moſes tamen putauit, non indignum videri, aduersùs eos, qui ſacra ſua non colebant. Quod ex hiſtoria ſumptū eſt. Nam quum ſcabie grauiter, porrigi neq; vexabantur, Moſen cum ſuis ęgris, nè peſtis ad plures ſerperet, ab Aegypti terminis expulere Aegyptij. Moſes igitur exulū Dux inde deſcendens, Damaſcena patria antiqua repetita, Sinai montem occupauit. Et quia metu contagionis, pulſos ſe ab Aegypto meminerant, nè eadem cauſa, inuiſi apud incolas eſſent, cauere voluerūt, nè cū peregrinis communicarent. Quod ex cauſa factum, paulatim in diſciplinam, religionemq; conuertit & vt ſibi in poſterum gentem firmaret, nouos ritus contrarioſq; cæteris gentibus indidit, ità vt ne Iudæi conuerſarentur cum Samaritanis. Ob hanc rem, mulier Samaritana, vt ſcribit Diuus Ioannes, denegauit aquam Chriſto tamquam Iudæo, dicens: *Quomodò tu cū Iudæus ſis, bibere petis à me, quæ mulier Samaritana ſum? Non coutuntur Iudæi cum Samaritanis.* Hæc igitur cauſa eſt, quare Iudæi vias errantibus monſtrare nolebant: quòd ſuos mores, & ritus à cæteris mortalibus contrarios habebant. Apud Athenienſes autem piaculum erat, erranti nō monſtrare viam. Carmen enim eſt apud ipſos, quod publicis cantabatur in ſacris, eos impios eſſe, & execrabiles, qui viam non monſtrarent erranti. Nunc autem quoniam de Iudæorum moribus iam diximus, cauſam conuerſionis eorum paucis verbis explicabimus.

XI. *Iudæi in Hiſpania, à S. Vincentio Ferrerio Ord. Prædicatorum conuerſi.*

Fuit in Hiſpania ſuperioribus annis ſeculo noſtro vir quidam nomine Vincentius Ferrerius, Ordinis Prædicatorum, Theologus celebris, Orator vehemens, vita probus, & moribus integer, patria Valentinus. Qui quidem dum vixit, Chriſti cultum, fidemque Catholicam publicè concionando, docendo, admonendo, hortando, perſuadendo, non modò ſermonibus, & doctrina, ſed etiam moribus, exemplis, & proficuis lectionibus illuſtrare numquam deſtitit. quem Calixtus III. maximus Pontifex, (quoniam Deus, qui bonis, & ſui cultoribus pro meritis præmia retribuit, in morte eius, & pòſt mortem miracula demonſtrauit) in Sanctorum numerum retulit. Hic itaque cum vita ſanctus eſſet, & eloquentia, magnaq; doctrina maximè polleret, Iudæis errores oſtendens, in quibus admodum cæci verſabantur, validiſſimis argumentis, & euidentiſſimis rationibus oſtendens, eorum quàmplurimos ad Chriſtum: Fidemque Catholicam conuertit. Qui cum Chriſtianam religionē, Fidemq; noſtrā, verā, ſanctamq; eſſe cōprobaſſet, lauacro ſancti Baptiſmatis, & alijs omnibus Eccleſiæ Sacramentis acceptis, Chriſtianorū moribus, & ſacris viuere libētiſſimè cæpere Deinde verò, ſiue ſuggeſtione malorū dæmonū, ſiue Iudæorū conſuetudine ſiue quod difficile eſt, aſſueta relinquere, propterea quòd hominum natura mutari non neſciens, ſiquando delicta ſua cognoſcens, ad virtutem, melioremque vitam ſe conuertit. mox tamen inconſtans ad ſiniſtros mores, ſolitoſque facilè reuertitur: Chriſtum non fuiſſe, quem à Deo mittendum expectabāt, opinantes, in occultis ædium ſuarum locis, Chriſtiana religione neglecta, Sabbatarios ritus, & Iudaicas cæremonias repetentes, noctu Synagogam ingredientes, ſua ſacrificia, feſta Paſchalia, & auorum memoriam quotannis nudis pedibus celebrabant: qui clam Chriſtianis hæc impunè ſeſe facturos arbitrabātur. Verùm enimuerò nihil eſt imprudentius, nihil ſtultius, nihil dementius his, qui cum peccant, mala, quæ committunt, neminem reſciturum eſſe falsò ſibi perſuadent. Nihil eſt enim tàm occultum, nihil fieri poteſt tam ſecretum, quod ſcire nemo poſſit, in magnis præſertim rebus. Nam quò maiora delicta ſunt,

eò certè citius deteguntur. Non igitur quum peccant homines, exiſtimare debent, quæ fecerint, fore ſemper occulta. Nulla quidem res eſt, quam non longa dies reuelet. Eſt enim veritas temporis filia. Reuelauit itaque tempus, vel potius iuſtitia Dei, Catholicis Principibus Manichæos, in tenebris noctis, & occulto delinquentes, nec impune diutius peccare permiſit. Quorum maleficijs, & erroribus Catholici Principes obuiantes, conſilio Cardinalis, quem ſupra memorauimus, primum Sacerdotibus, & viris Religioſis in omnibus Ciuitatibus & populis iuſſerunt, vt omnes, qui nuper ad Religionem Chriſtianam conuerſi fuiſſent, tum concionibus publicis, tum priuatis ſermonibus diligenter admonerent inſtruerent in omnibus Eccleſiæ Sacramentis, & in Catholica Fide retinerent, & confirmarent. Cumque hoc parum vel nihil profeciſſe cognouiſſent, hanc ob cauſam Romam Legatos ad Sixtum Pontificem miſerunt. Qui cum cauſam legationis audiſſet, admiratus nouam hæreſim, & moleſtiſſime ferens, dedecus, & ignominiam, quam Chriſti cultoribus impium hominum genus inferebat, litteras ſuas Apoſtolico ſigillo ſignatas, ad Principes Catholicos deſtinauit, quibus in eos Inquiſitionem fieri, & exinde diligenter animaduerti iubebat, qui Chriſtianæ religioni, Fideique Catholicæ quocumque modo detraherent, aut detraxiſſent.

XII. 17. *hominum millia ad gremium Eccleſiæ redeunt.*

Rex igitur, & Regina litteris acceptis, authoritate, iuſſuque Pontificis, Inquiſitoribus, quos ad hanc rem exquirendam, ex omnibus Sacerdotibus Regnorum ſuorum moribus, & doctrina probatiſſimos delegerant, hūc ordinē, & hāc legē ſtatuerunt, vt in omnibus citerioris, & vlterioris Hiſpaniæ ciuitatibus, & populis, literas ſuas, & edicta publicarent Pōtificio iure cōpoſita. Quibus publicatis, & inſpectis, oēs, qui crimen hæreticæ prauitatis incurriſſent, infra certū tēporis ſpatiū, ſuos errores Inquiſitoribus, qui Patres appellantur, confitenter reuelarent, veniam ſuppliciter deprecantes; Eccleſiæ reconciliari, ſcelerum, quibus Chriſti nomen abnegaſſent, iniunctas ſibi pænitentias peragerent. Ad hoc iudicium, priuſquam terminus temporis conceſſus præteriret, hominum millia circiter XVII. vtriuſque ſexus conuenerunt, quibus Eccleſiæ, quæ fons eſt miſericordiæ, magnæq; pietatis, contenta pænitentijs vnicuique pro qualitate criminis impoſitis, vitam, qua fortaſse digni non erant, clementer indulſit. Multi autem, qui litteris Pontificiis, & edictis Regijs parere noluerunt, in ſua hæreſi perſeuerantes, habita probatorum teſtium relatione capti fuerunt, & tormentis affecti, ſua crimina confitentes, in ignem coniecti, vitam cum morte commutauerunt: quorum alij ſua crimina flebant, Chriſtum recognoſcentes, alij pertinaces in erroribus, Moyſi nomen inuocantes. Horum paucis annis, vtriuſq; ſexus millia duo combuſta fuerunt. Multis præterea, quos delictorum ſuorum pænituit, quamuis grauiter peccauiſſent, conceſſum eſt, vt in carcere pænitentiam agentes, vitam finirent. Alijs quoque, qui à morte liberati, carcereque ſoluti fuerunt, hoc pænæ genus datum eſt, vt ſcilicet infames eſſent, & priuati publicis officijs, auro, & omni genere ſerici, duabus crucibus coloris ignei ſignarentur; quarum alteram in pectore, alteram à tergo ſuper exteriorem veſtem, quæ videretur ab omnibus, geſtarent, & ipſi cognoſcerentur. Animaduerſum eſt etiam in mortuos, quos in vita deliquiſſe conſtabat; quorum oſſa, quæ plurima fuere, publicatis bonis, filijſque priuatis honoribus & officijs, è ſepulturis extracta, publicè cremata fuerunt. Hoc iuſtitiæ genus homines quamplurimi de ſtirpe Iudaica, ſuorum criminum conſcij, pertimeſcentes, patria ſua, domoq; relicta, & multis, magniſq; rebus diſtractis, ex Catholicorū Principū regnis aufugerunt. Multi ſiquidē in Luſitaniam, molti in Nauarram, alij in Italia, alij in Galliam, alij in alias regiones, vbi ſe tutos fore putabant, migrauerunt. quorum res, & bona tam mobilia, quam immobilia, ſi quæ extabant, Catholici Principes in bello, quod aduerſus Mauros, & barbaros alios gerebant, diſtribuenda cenſuere. Earum rerum omnium ſumma fuit ingens. In Bethica namque prouincia, duntaxat eorum, qui cum filijs, & vxoribus profugerant, inanium & vacuarum domum millia quinque reperta fuere. & quoniam, vt ſupra diximus, Iudæorum conſuetudo nuper ad Chriſtianam religionem conuerſis pernicioſa videbatur, propterea, quod occaſionem peccandi ſine dubio præbebat, Catholici Principes Iudæos omnes à regnorum ſuorum finibus in perpetuum depulerunt, & exterminarunt. Qui cum per edictum moniti, neque vendere ſuas domos, neque ſecum transferre pecunias poſſent eorum nonnulli deprehenſi fuere, qui nummos in aſinorum clitellis, & auribus deferebant. *Lucius Marineus Siculus, de rebus Hiſpan. lib. 19.*

XIII. *Luſitani Fidem, & imperium dilatant.*

Per idem tempus, auſpicijs Alfonſi Portugaliæ Regis, Duces, & Gubernatores Luſitani, ab Leæna monte, ad Arſinarium (quod recentiores Viride caput vocarunt) atque inde ad vſque Diuæ Catharinæ promontorium (is locis eſt vltra Æquatorem gradus parteſue duas, & ſemis, hoc eſt leucas circiter duas & quadraginta) Crucis trophæum, & arma Luſitanica, protulerunt. Alfonſus enim Rex, quamquam finitimis, & domeſticis implicitus eſſet bellis, magnitudinem tamen animi maiorum ſuorum imitatus, in propagationem fidei Chriſtianæ acerrimè incubuit. Eapropter multæ inſulæ id temporis ab eius nauarchis inuentæ, & commercia varijs cum nationibus inſtituta; Sed cum Aethiopibus præcipuè Occiduis, quam regionem hodie Guineam vulgus appellat, ducto nomine ab vrbe celeberrima Gennæ, ad quam ingenti fluuio Zanagæ impoſitam, loci opportunitate olim illecti negotiatores vndique confluebant. Patet autem Guinea latiſſimè: & quamquam Zonæ mediæ fermè ſubiecta flagrantiſſimo ſole torretur; non tamen idcircò (vt falſò priſci putarunt) ab incolis eſt deſerta; quinimò plurimos numerat populos, è quibus maritimi piſce, mediterranei partim lacertis, & immundis animalibus; partim, vbi cælum ſinit, nonnullis frugibus, & lacte veſcuntur; mutantque ſubinde loca, non per vicos, aut oppida, ſed per familias plerumque diſperſi: eæque familiæ ſæpe inter ſe propter inopiam, de aquatione; & paſtione decertant. Infelix hominum genus, ac ſeruituti natum, & cum alijs omnibus tum vnius veri Dei præſertim ignoratione miſerandum. Cum his igitur per captiuos interpretes agi cœptum à Luſitanis. Et quamquam initio propter ſuſpiciones mutuas, vt in re tam ſubita, ac noua turbatum eſt, atque etiam ex inſidijs Chriſtiani aliquot interempti; tamen cognita mox Luſitaniæ Regis iuſtitia, & Chriſtianorum comitate, ac beneficijs deliniti barbari metum poſuere, & commeandi, contrahendique libera poteſtate facta, cum veſte varij generis, & varijs domeſtici vſus inſtrumentis, ebur, & aurum, & mancipia permutabant, nullius, aut ementium, aut vendentium æque bona conditione, atque ipſorum, qui venumdabantur. quippe ex Æthiopiæ ſabuletis in opima Luſitani agri arua, & ex tugurijs & mapalibus Oliſſiponem claſſe translati, vel ipſa vrbis frequentia, rerumque omnium copia, ad manſuetudinem, & humanitatem erudiebantur; & quod longe præſtantius eſt, myſterijs Chriſtianæ religionis poſtmodum imbuti, & cæleſti lauacro expiati, è peregrinis, dæmonum ſeruis, hominumque mancipijs, Angelorū ciues, & domeſtici Dei repente euadebāt. Litatum eſt tum primū in Æthiopia Chriſtiano ritu; barbaris ad noua ſacra, cæremoniaſq; ſtupore defixis. Luſitanis vero inter ipſam diuinam

rem gaudio lacrymantibus, quòd ſua potiſſimùm opera vetus Dei cultus in longinquas adeò mundi oras longè lateque diffunderetur; nempè, vt impuris tædam victurus loca purgaret, breuiq; ingentem animorum vim à poteſtatibus iniquis in Chriſti libertatem aſſereret. Iſſe ce rebus ita inſtitutis, ad modò ſit expedire videretur, ad Fidem, & mercimonia tuenda, atque ad retinendam cum barbaris amicitiam, opportunis aliquot locis caſtella excitare. Quæ dum ſumma Aethiopum voluntate extruuntur, intereà morbo, laboribusq; confectus Alfonſus Rex hoc anno emoritur Sintræ, in quo conclaue erat natus, ad quintum Kal. Septembris.

Alfonſus Luſitania Rex moritur, & deſcribitur.

Fuit Alfonſo memoria valida, ingenium perſpicax, ſermo purus, ars ſcribendi perfecta, eruditio ingens, amor litterarum notiſſimus; ex quo doctos homines, & Religioſos in ſuam conſuetudinem ſæpe, & colloquia aduocabat. Primus omnium Luſitanorum Regum in proprijs ædibus, ea optimis quibuſque libris inſignem bibliothecam iuſſit inſtitui. Fuit inſuper Muſicæ deditus, victu, & potu modicus, ad miraculum continens, Fidei propugnator, Dei magnus cultor, militiæ vindus, & generoſus, domi atque animo per tardus, atque tenuiſſus. In ſubleuandam pauperum inopiam propenſus, liberalitate adeò magnus, vt de Regijs præſertim bonis, plura, quàm vel ipſe poſſet, vel Regni anguſtiæ ferrent, erogaret. Iniuria tam difficilè concipiebat, quàm facilè iniurias condonabat. In priuatis colloquijs perturbatus, nobilibus, ac dynaſtis, magis quàm Regem decuit, morem gerebat: ex quo illis præbita occaſio eſt, vt ſeuerius, quàm par erat, ſibi quælibet clientibus impetrarent; quam licentiam poſteà cum Ioannes coërcere niteretur, magno id ſuadere, vitæque diſcrimine peregit. Tot præclaris huiec animi dotibus coronidem impoſuit, illa in redimendos captiuos profuſa largitas Luſitanis, & barbaris nota, vt captiuorum Redemptor vulgò nominaretur. Pietatis quoque officio, ſui memoriam conſecrauit. Cum enim magna, auri, argentiq; talento pro coniugibus, & filio cum Septa olim captis Moleixequius Fezenſis Rex Alfonſo offerret, ipſe ſpretis Mauri diuitijs, ſola Ferdinandi patrui ſui oſſa, quæ Fezæ in lignea capſula ſuprà vrbis portam detinebantur, in pretium poſtulauit, & apparatu omninò Regio, in Batalhæ cœnobium detulit. In Africam propagandæ Fidei, & gloriæ Chriſti ſtudioſus, terniò traiecit. Qua tempeſtate Calixtus Pontifex Chriſtianos Europæ principes, vt inter ſeſe vellent aduerſùs Turcam communem hoſtem in Eccleſiam minaciter ſæuientem conſpiratione facta inſurgere, nuntiis, & legatis, & litteris ſollicitabat: eam expeditionem ſolus Alfonſus animo forti, ac religioſo ſuſcepit, pollicitus Deo, ſe cum duodecim millibus hominum, proprijs ſtipendijs integro anno dimicaturum. Quo audito Pontifex mirificè recreatus, Cruciatam illi conceſſit, beneuolentis animi gratiam & amorem teſtatus. Cum verò id tàm munus, ſuamq; in Turcam profectionem Rex numquam periturę vellet memoriæ commendare, nouos aureos nūmos excudi iuſſit, quibus apud exteros vterentur, eoſq; de Bullæ ipſius nomine, Cruciatos maluit appellari. Cum autem, quæ rerum humanarum conditio eſt, tantis conatibus obſtitiſſet Calixti mors, quaio Europae vulgata, vt abſciſſo capite reliqua membra, ità omnes Principum animi elanguiſſent; ſolus Alphonſus ſtetit immobilis, totumque hunc belli apparatum, prouinciam mutans, non cauſam, in Africam cenſuit, aduerſùs Mahometanos conuertendum. Coactam igitur ex toto Regno ducentorum viginti nauigiorum munitiſſimā claſſem, ipſe cum viginti quinque circiter hominum millibus, anno Domini 1458. conſcendit, comitante Ferdināndo eius fratre Duce Viſenſi, & Ferdinādo vtriuſq; patruo, Chriſti militiæ Magiſtro, alijſq; Dynaſtis, & viris Illuſtribus, ac præcipuo Regni equitatu; & magno conatu Alcacerem Segueri, ciuitatem maritimam munitiſſimam, de Rege Fezano in poteſtatem redegit; inq; vrbē triumphali pompa, ac religioſo apparatu introductus, Fidem Chriſtianam illò inuexit. Quinto pòſt anno, validiſſima claſſe, & nobili fortiſſimorum equitum comitatu illuc tranſcendit: ac ſubitis quibuſdam incurſionibus hoſtium fines aggreſſus, quā plures illorū occidit. Tertia expeditione, quę trecentorum nauigiorum claſſe, & xxx m. militum tota conſtabat, Arzillam vno, eodemq; incurſu, ipſe primus in arenam deſiliens, fortiter, & feliciter expugnauit. Antequam verò vrbem inuaderet, vt cæleſti præſidio ornatus faciliùs victoria potiretur, Sanctiſſimæ Deiparæ, quam impensè colebat, ſi vrbem expugnare contingeret, equum vouit argenteum, cui argenteus itidem inſideret Rex omni armorum apparatu ad elegantiam inſtructus, qualis tunc Alfonſus copias ducebat. Annuerunt Superi, ipſeque beneficijs non ingratus in Virginis Sanctiſſimæ templo, cui à Spincto nomen inditum eſt, propè Eboram, voti fidem abſoluit, equumque mira arte elaboratum, & inſidentem Regem ex optimo argento dicauit. Arzilæque præterea, Aſſumptæ in cælum Virgini templum conſecrauit, quo die Luſitanis admodum glorioſè ex Portugallia claſſis in Africam ſoluerat Deo poſtmodum ipſo præliante, qui terrorem inopinatum Tingitanis immiſerat. Tingim occupauit, indidemque mox ciuitati Epiſcopum elegit, & fidem Chriſtianam inuexit. Tandem Ioannæ Henrici Regis Caſtellæ filiæ, coniugio, ac ſpe Regnorum, quæ illam contingebant, fruſtratus, vbi illam, Monialium vitam in cœnobio Diuæ Claræ, quod Scalabi extexerat, profiteri compulſam comperiſſet, melancholia, cordiſq; alijs affectionibus vehementer grauatus, imò & paolatim abſumptus eſt.

Eo mortuo, Ioannes eo nomine ſecundus, cùm Regni gubernacula ſuſcepiſſet, vt erat generoſi maximè ſpiritus, animique Rex, & parta tenere, & omni ratione illa, ac præſertim Fidem Chriſtianam amplificare conſtituit, atque illud præſertim ſummo ſtudio peruestigare: num quis ab Athlantico in Eoum Oceanum, vel mari, vel terra tranſitus foret. quippè, iam tum, magis acrē, propagandæ Chriſtianæ fidei ſtudium, quam Arabiæ gazarum, & Indici littoris opulentorum commerciorum mens, & cogitatio, animum illius occuparat. Quam ad rem inprimis idoneum ratus, cogniti iam litteris dynaſtas, amicitia comprehendere, haud ità difficili negotio id eſt conſecutus, pacemq;, & ſocietatem certis legibus fecit cum Bezeguico, & Caramanſa, Baio Samano, alijſq; Regulis, deinde ad vlteriora exquirenda, probatæ virtutis, fideiq; homines familiares ſuos dimiſit, atque id, quo libentius facerent; ac minore cum erroris periculo ſeſe vaſtum in Oceanum darent, peritiſſimis ea tempeſtate Mathematicis, Rotherico, & Ioſepho medicis ſuis, item Martino Bohemo, qui ſe Ioannis Monteregij alumnum ferebat, negotium dedit, aliquid cōmuni conſilio ea cogitarent; ad curſum nauium, in pelago quamuis ignoto regendum, vt vel abductus à cōſpectu familiarium ſibi ſyderum nauta, quam tamen cæli plagam, quàm remota ab orbe noſtro loca teneret, aliqua poſſet ratione conijcere. Ii, quam acerrimo ſtudio re diu multumque agitata, aſtrolabium denique inſtrumentum, quod anteà ad colligendos ſtellarum motus duntaxat aſtronomi adhibere conſueuerant, præclaro ſanè inuento ad vſum rei maritimæ tranſtulerunt: ac pari ſolertia declinationū tabulas cōfecere, quibus hodiè naucleri ad explorandā locorū (queadmodū Coſmographi appellant) latitudinē vtuntur; vt nō parū, hoc etiā nomine, tota Europa Luſitaniæ debeat. Quod ſi vt latitudinis, ità etiam longitudinis facili negotio rimandæ regulā prodidiſſent

XIV. Alfonſo ſuccedit Ioannes ſecundus magnanimus Rex

n illo propemodum errore, perpetuum maris, ac terræ ciug iuni continuo circumactu viatores periti conficerent. Sed quia ab ortu in occaſum, vel contra ab occaſu, in ortum, nihil eſt in perpetua cæli conuerſione certum ac ſtabile, quo dirigere curſum acceſſusue, aut receſſus emetiri poſſumus (namque illa ex errantium ſyderum oppoſitu ſubtilis ac perobſcura collectio, nequaquam eſt ad hanc quotidiani vſus rationem accommodata) idcirco nulli dum longitudinis gradus notari, neque plane perſpecta potuit eſſe ratio itineris: in quo nauium rectores ſæpiſſimè falluntur. Credo equidem, in hoc, vt pleriſque alijs humanis in rebus, ad mortalium vel acuendam induſtriam, vel coërcendas cupiditates, hac tanta difficultate diuinitus interpoſita. Verumtamen eius inſtrumenti beneficio, mirum quanta nauticæ rei acceſſio facta ſit. quin etiam ex hoc tempore Chriſti diſciplina ioanare longius cæpit. plures quippe iam viri, & pietatis, & prudentiæ laude præſtantes, certatim ad huiuſmodi expeditiones vltro ſemet Regi Ioanni deinceps offerebant, de quibus ſuo loco. *Matteus hiſt Indicarum lib. 1. Antonius Vaſconcellius in Alſonſo V.*

XV. *Hiſpaniæ Reges, aliquot Indicas inſulas conquirunt.*

In idem tempus, Surita, & Marineus referunt, Canarias, & Indicas aliquot inſulas, à Ferdinando, & Iſabella Hiſpaniæ Regibus, Chriſto conquiſitas. Cum enim hi Catholici Principes, ii rebelles, & omnes improbos animaduertentes, multaque caſtella recuperaſſent, nec non populos ad officium reuocaſſent, magnam deinde claſſem, ad Canarias inſulas miſere, cui præfecerũt, Petrum cognomento Veram, virum ſane fortem, & in re militari expertum. Hic triennio fere, difficillimum cum barbaris Canariæ geſſit bellum. Canarij enim etſi armis, ferroque carebant, telis tamen vtebantur ex arborum ramis, quæ petris acuebant tenuiſſimis, quibus quaſi iaculis ferreis, & peracutis, clypeos, ſcutaque facile perforabant. Lapides præterea fortiſſime iaculabantur, quippe qui ſunt homines lacertoſi, & magnarum virium, pugnaces, & animoſi. Victi tamen ſubactique Catholicis Principibus paruere. His vinci multo quidem fuit vtilius, quam ſi viciſſent; propterea quod antea ferarum more viuerent; ex hoc autem tempore cultum humanum diuinumque cognoſcere, & Chriſti nomen adorare cæperunt. Olim quidem Deum vnicum colebant, ſublatis ad cælum manibus. Orandi locum habebant certum, ſtaturumque quem quotidie caprinu lacte ſpargebant, & capras, quarum lacte id faciebant, ſelectas alebant, quas ſancta animalia vocabant. Cæterum Catholici Principes ad eos condoce faciendos, Sacerdotes, viroſque ſapientes miſerunt, qui illos inſtruerent, & ad religionem, fidemque Chriſtianam conuerterent. Subactis Canarijs, & ad cultum Chriſti allectis, Catholici Principes, ad alias multo maiores inſulas, & aurifodinas, non magis auri cauſa, quod inde plurimum optimumque defertur, quam ſalutis animarum rationem habentes, Petrum Colonum, cum triginta nauibus, & magno hominum numero miſere, qui ad antipodas vſque facem Euangelij intulerunt. In vna inſularum à noſtro orbe remotiſſimarum, cuius poſtea erat Epiſcopus, Ioannes Quiuetus Ordinis Minorum, ab hominibus, qui auri quærendi gratia terras effodiebant, numiſma repertum eſt, nomine, & imagine Cæſaris Auguſti ſignatum: quod nactus Ioannes Rufus, Archiepiſcopus Coſeotinus, quaſi quid admirabile Romam ad Summum Pontificem tranſmiſit. Quæ res nimirum noſtri temporis nauigantibus, qui ſe prius, quam aliòs illuc nauigaſſe iactabant, gloriam eripuit; quandoquidem numiſmatis huius argumento iam conſtat, ad Indos olim peruenisſe Romanos. *Surita lib. 28. Annalium c. 39. Marineus lib. 19.*

XVI. *Carolus Andegauenſium Dux moritur, Gallorum Rege ſcripto herede.*

Ad finem huius anni, Maſſiliæ obijt Carolus Andegauenſis, hærede ſcripto Gallo Rege. Multum id turbarum, & tempeſtatum in Italiam, aliquando poſt concitauit, Rege aucto duobus nobilibus Principatibus, Andegauenſi atque Prouinciæ. *Mariana lib. 24. c. 21.*

XVII. *Itêm venerabiles Henricus Arnoldus, & Caſarius Carthuſiani.*

In Belgio, apud Carthuſianos Domus Capellæ, ſancto fine quieuit, inſignis vir, Henricus Loënnis Louanienſis, Theologus admodum celebris, magna virtute, & pietate, eloquentia, prudentia, humilitate, & probitate inter ſuos huius temporis facile primus: Tanta erat in omnes humanitate, vt à tota Prouincia, Pater Patrum merito fuerit appellatus. Hic inter alia iſto dono ornatus fuit, vt ſi quando (vt fit) inter Fratres orta eſſet contentio, numquam ſe ſopori ad veſperam dederit, niſi inter diſſidentes pax, & tranquillitas reſediſſet. Si quem etiam Fratrum ſuorum, aut tentatum ſciret, aut miſere afflictum, ſedebat cum illo, vſque in ſeram noctem, & monita ſalutis inſerebat, donec ad meliorem mentem illum reuocaſſet. Amabat vero plurimum eos Fratres qui ſpiritualibus ſeſe operibus mancipabant; deinde eos, qui ſcribendis ſacris voluminibus operam impendebant, aſſerens, *non minorem fructum hos facere digitis, & calamo, quam qui lingua & ſermonibus Diuina verba populis enunciant.* Viſus eſt aliquoties inter celebrandum, ſurſum à terra ſuſtolli, & aliquandiu in aere dependere; vt illuc leuaretur corpore, quo iam ante mentem ſuam præmiſerat. Ante mortem ita corpus longa inedia, ac mortificationibus conſumpſerat, vt tam aridum, atque exeſum, quam vel baculus, vel truncus arboris videretur. Vixit ex LXXV. annis quadraginta in ſacro ordine, ac plenus dierum & operum bonorum obijt. Hunc expirantem cum Prior ſuus honorabilis Pater Arnoldus cerneret, grauiter ex corde ingemiſcens exclamauit; *Quorſum mi Pater tu pergis, & cur me, his in cladibus derelinquis? Vtinam tecum nunc moriar, qui viuere ſine te non valeo.* Quod vbi dixit, mærore pariter, & languore correptus, cibo, potuque abſtinuit; & diebus tantum quindecim ſuperuiuens, amicum ſe vocantem, felici morte ſecutus eſt.

Aequalis Henrico, admirandæ pietatis, & ſingularis erga B. Virginem deuotionis Cæſarius Raſo Carthuſianus in eadem domo Capellæ MARIÆ vir modeſtus, & timoratus, qui Diuæ virginis nomen ſemper in ore, ſemper in corde geſtabat. Hic totum vitę ſuę tempus, quod exegit in Ordine, ſacræ inſumpſit orationi, vigilijs, lacrymis, meditationibus, quibus carnis incentiua edomabat, & mentem ſæpè ſecretis cæleſtibus inſerebat. Ad eius agonem alma Dei genitrix, dignanter accurrit, & ſuum dilectum prompta vtilitās, magnum illi in extremis laboribus auxilij, atq; ſolatij beneficium impendit. Aderant nonnulla probabilia indicia præſentis Virginis, & ex hilari, claroq; vultu morientis, & ex infuſa repentè in mente aſtantium reuerentia, & honore, quibus ad dulciſſimam cæli Dominam mouebantur. *Chron. Cartuſien. lib. 7. cap. 26. & 31.*

XVIII. *Obdormit in Domino Conſtantius de Fabriano Ord. Prædicatorũ.*

Non minus his B. Conſtantius Fabrianenſis Dominicanus, Aſculttu Piceno, cũ magna ſanctitatis opinione defunctus. In eo veluti in ſpeculo refulſerunt clariſſimæ virtutes puritas, moderatio animi, paupertas, prudentia, deuotio, mortificatio carnis per ieiunia, cilicium, diſciplinas perpetuas; auſteritas vitæ, orandi, & contemplandi ſtudium, regularis obſeruantiæ tenor communium officiorum ſequela. Singulis diebus officium, quod vocant mortuorũ, & Pſalteriũ Dauidicũ recitabat, huicq; Pſalterij deuotioni tantũ tribuebat vt nihil fuerit, quod non ſe impetraſſe docuerit. Aliquando pro Græcorum neceſſitatibus, qui à Turcis petebantur, cum Pſalterium recitare inchoaſſet, varijs perturbationibus impeditus, diſtractuſque continuare non potuit; proque inditio certiſſimo accepit, Deum voluiſſe gentem ſchiſmaticam Turcica ſeruitute caſti-

gare

gare. Aliquando pane in communi Cænaculo deficiente profuſis ad Deum precibus annonæ copiam impetrauit. Regularis vitæ rigorem alicubi reuocauit. In oratione poſitus, animam S. Antonini Florentini, eiuſdem Ordinis ad cælos ferri, alterius verò fratris ad purgatorii pænas deſcendentem aſpexit. Mortui baculus, aliquem ſubitò claudum effectum perſanauit. *Pius libro primo.*

XIX. *Mirabilis excommunicationis effectus.*

Narraueram ſuperiùs quiddam mirum mirandum apud Græcos, de virtute, ſeu efficacia anathematis. Iſtud ipſum operæ pretium fuerit, exactiùs cum omnibus circumſtantiis adſcribere. Ita memorat *author hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Turco Græciæ lib. 2.*

Inter cætera, quæ Mahometi indicarunt, etiã hoc dixerunt; Quoſcumque Chriſtiani Pontifices, & Sacerdotes, legitimè, ob peccatum aliquod admiſſum, ſacro cætu eiiciant, nec occupent eos, dum in viuis ſint, emendare, vt expientur ab illo lapſu, propter quem eiecti fuerunt; eorum cadauera, ita in exilio ſpiritali mortuorum non diſſolui à terra, ſed remanere tympanorum inſtar inflata, nec ſi mille etiã trãſierint anni, omninò à terra cõſumi, ſed remanere integra, ſicut fuerint humata. Interrogauit amplius: Nũquid poſſent, data abſolutione, rurſus diſſolubilia facere ea corpora? Reſponderunt illi, poſſe. Ipſe, miraculo hoc audito, admiratus cohorruit, nec aliud præterea quicquam interrogauit, ſed confeſtim Patriarchæ nunciari iuſſit; quæreret hominem communione Eccleſiæ exterminatum, antè longum tempus vita defunctum. Patriarcha, accepto eo nuncio, exterritus eſt: ac ſtatim accitis Clericis Sultani mandata expoſuit, qui mirati ſunt. Incidit Patriarcha cum ipſis in grauem curam, huc illuc cogitationem voluẽtes; vbinam tale, iamdudum excommunicationi innortui hominis cadauer reperiri poſſit. Cumq; nihil ipſis quid facerent, in præſentia in mentẽ veniret, aliquot dierũ ſpatium ad diſpiciendum à Rege petierũt. Quo accepto, animũ p omnia verſantes, de tali cadauere cogitant. Tandẽ recordantur Seniores quidã de Clero, fuiſſe tẽpore Superioris Patriarchæ Gennadii ſcholarii, viduã quandã à Sacerdote relictam, pulchritudine conſpicuam, quæ domum extrà Patriarcheũ habens, quæſtum corpore haud obſcurè vulgato fecerit. Patriarcham, re cognita, increpuiſſe ipſam, diligentiſſimè monendo, finem faceret peccandi; quò pænitentia acta, veniam conſequeretur. Sed id fruſtrà fuiſſe, muliere laxioribus habenis, ſe ad libidines incitante. Patriarcham interim non ceſſaſſe à redarguendo, & obiurgando; nec id ſeorſim ſolum, ſed etiam aperte, coram Proceribus ſacris, & Clericis. At illa miſera, Diaboli inſtinctu Patriarcham accuſat; eum, quando ipſum ad ſecretam collocutionem acceſſierit, conatum eſſe, ad nefarium facinus vi pertrahere. Ipſe, atrocis criminis indigna accuſatione audita, totus obſtupuit. Ea criminatio per totam Conſtantinopolim percrebuit, & in vicinia tota: quibuſdam veram credentibus, aliis fidem derogantibus. Patriarcha quid faceret? niſi hoc. Quodã Dominico feſto, accerſitis Pontificibus, & Clero, Liturgiam facit, eaque finita clariſſima voce dicit; *Si illa verba, quæ Sacerdotis vidua in ipſum dixerat vera ſunt, ſe ei ignoſci à Deo, & ſolutatem dari, eiuſque mortua diſſolui corpus, precari. Sin autem cõfficto crimine indigniſſimè ipſum calumniata ſibi ſe tenere ipſam e ſacro piorum grege eliminatam, veniæ exortem, & indiſſolubilem, voluntate, & iudicio Dei Omnipotentis.* Hæc ille. Nec diu gladius diuinæ vltionis emanſit; ſed (ô rem miram) die inde quadrageſimo, diſenteria ipſam abſcidit, ac peſſimè mortuam, & humatam, terra corpus eius non diſſoluit; verùm tã inconſumpta, integraq; remanſit, quàm erat, quando ſepeliebatur. Sed nè crines quidem capitis eius vllatenus defluxerant: verum perinde ipſa ſe habebat, at mulier aliqua viua: niſi quòd non loquebatur. Et tamen multi anni, à condemnatione excommunicationis eius abierant. Huius igitur mulieris recordati ſunt Clerici; eam adhuc eiectionis vinculo conſtrictam teneri; quam benè ſciebant, improbiſſimã illi beato Patriarchæ Gẽnadio calumniam intuliſſe. Conuentu igitur coacto, palam dicunt ſe ſcire mulierem, iuſta ſententia Patriarchæ Gennadii à ſacris excluſam. Patriarcha Maximus, audito, cadauer excommunicatum inuentum eſſe, iuſſit locum quæri, in quo ſepultum iacebat: vt ſepulchro aperto inſpicerent, & de re certiores fierent. Miſſi ſunt, qui quærerent. Sepulchro inuento, gaudere Patriarcha, extemplo cum Clero, comitatus magno Regis Tzauſcho eò currere. Tunc aperientes eius monumentum, cadauer ſaluum, & integrum reperêrunt. Erat id nigrum, & tympani modo tumefactum: quod quicumque viderunt, valdè miſeriam illius deflent, horrendo Dei in ipſam iudicio, & condemnatione perterriti. Tum ſtatim Patriarcha cũ Tzauſco Miniſtris indicauit, qui Sultani nomine cadauer excommunicatum inquiri imperarant. Inuenimos, *inquit*, tale, renunciate Regi, quidnam velit amplius fieri. Illi, miraculo hoc audito, currentes venerunt, Regique annunciarunt. Rex, vt reſciuit, miſit aliquot fideles miniſtros, qui inſpexerunt, & vehementer mirati ſunt. Reuerſi dein ad Sultanum, ei formidandam rem, quam viderant, expoſuerunt. Tum Sultanus accerſiuit quoſdam ſuorum purpuratorum, quibus dedit ſigillum ſuum; imperans, in loco certo cadauer reponi; ibi tutò includi, & obſignari. Abeuntes illi, viſo miſerando corpore, obſtupuerunt; in quodã Pammacariſtæ Sacellũ tranſtulerunt, arcamq; in qua incluſum iacebat, Regio ſigillo obſignarunt. Poſteà quæſiuerunt ex Patriarcha, quidnam de cadauere futurum eſſet; & quid reſponſi Sultano referre deberent; videlicet, ad quod tempus futurum eſſet, vt diſſolutio illius, & diſſipatio, veniam à Deo conſecuti fieret. Reſpondit Patriarcha; *Canam ego ſuper illo conſequentias, quæ nobis præſcripta de excommunicatis ſunt; & quas quotidie preces habemus, recitabo. Quibus vtriſque peractis, ſcriptum, quo mulieri ſua peccata remittantur, ad Liturgiam recitabimus. Tunc vos accerſemus, vt efferatis corpus.* Paucis poſt diebus, Patriarcha abſolutionem illius compoſuit, Proceribuſque illius nuncium miſit, vt venientes exportarent è Sacello arcam cadaueris, vt ſuper eo Liturgia fieret. Confeſtim de voluntate Sultani adfuerunt, & arcam cum cadauere intus iacente, ſicut obſignata erat, extulerunt. Tum Liturgia frequẽtiſſimo conuentu, Pontificum, Diaconorum, omniſque populi Chriſtiani facta, ſtat Patriarcha poſt eius finem, intima affectione animi, multis cum lacrymis, litteraſque abſolutionis illius, quas ipſe ſua manu perſcripſerat, recitat. Et ecce tunc ingens miraculum à Deo: ecce miſericordiam diuinam, & propenſum erga humanum genus amorem: miraculum, inquam, ingens, & ſtupendum, ea hora diuinitus factum. Recitãte Patriarcha abſolutionem, compages corporis inuicem ſeparari, inter ſe diſſolui, in medio arcæ, ita vt quotquot propè eam ſtabant, audirent crepitum oſſium à ſe inuicem recedentium, diſſoluere ſe toto corpore, ſingulis ſe compagibus diuellentibus, corpore illius miſeræ, quæ Sanctiſſimum Patriarcham falsò criminata fuerat, veniam conſecuto. Nec corpori modo eius venia, diſſolutioque contigit, ſed anima etiam purgatorii cruciatibus liberata, in paradiſum venit. Illi namque, qui anathemate percuſſi ab Eccleſia exulant, cum eorum corpora maneant indiſſoluta, & integra, indigent animæ abſolutione, eamque expetunt, vt liberentur vinculo relegationis. Nam quemadmodum corpora eorum vincta ſunt, nec à terra cõſumuntur; ſic animæ quoque ipſorum vinctæ, ac pænis obnoxiæ tenentur. Quando autem homo veniam accipit, execrationis vinculo ſolutus, Deo benè iu-

uante, anima libere exit, & vitam æternam, lucemque illam veſperæ apertam adipiſcitur; *ſi in viuis exiſtens, pœnitentiæ & contriti animi ſigna ediderit.* Sed ad hiſtoriam noſtram reuertor. Illi, qui tunc arcæ, illam excommunicatam continenti aſtabant, audito illo tremendo miraculo oſſium crepantium, & inter ſe ſingulatim recedentium, magna admiratione affecti ſunt, ac Deo cum lacrymis gratias egerunt, facienti ingentia, & ſtupenda miracula. Deinde peracta Liturgia, arcam cum cadauere tollentes, repoſuerunt, in eodem, vbi anteà fuerat ſacello, idque de mandato, & ſententia Principum à Sultano miſſorum. Quod cum intus depoſuiſſent, clauſerunt fores, & obſerarunt; eique cauſam dante innumera populi multitudine. Inde pòſt dies aliquot remouerunt lignum, quo ſacellum, deinde alterum, quo arca obſerata erat, & ſeram claue aperuerunt, quandò corpus in arca reperere diſſolutum, diſſipatum, denique miſericordiam conſecutum. Huius ipſi miraculi conſpectu, admiratione obſtupefacti ſunt, ac continuò Primores ad Sultanum currentes, totum illi cadaueris negotium ordine percenſuerunt, quam ſcilicet ob cauſam excommunicatum fuiſſet; qua ratione condemnationem culpæ accepiſſet; quo denique modo, os ab oſſe abſceſſiſſet. Quibus cunctis Sultanus auditis ſuprà modum admiratus eſt, & tanto miraculo obſtupuit, dicens, *Profectò Religio Chriſtiana, extra controuerſiam vera eſt.* Ab eo tempore, beneuolentia maiore, & amore, Mechemetam Begum, Amurathæ filium proſecutus eſt, qui ei de eare dixerat, quæ ipſo euentu vera comprobata fuit: illos, quos Antiſtites Dei, & Sacerdotes Romani, ſacro piorum cœtu iuſtè arceant, ab humo non diſſolui, niſi eis anteà veniam à Deo impetrarint, licèt etiam mille anni tranſierint.

XX. *Alia de impœnitente quadam fœmina.*

Iſta dum ego exſcriberem, aliud non minus tremendum mihi renunciauit, *Andreas Maccaranus* meus familiaris, *ciuis Aſculanus*, quòd antè triginta annos, apud Adriam Picentium, ſeptem millibus paſſuum à mari Adriatico diſtante, olim Romanorum colonia, ſe tum puero inſpectante contigiſſe memorabat. Caſſandra erat nobilis mulier, Capyrti militum Præfecti vxor, ſed cui fides, & pudicitia coniugalis parùm cordi erat. Hæc vt ſtuprandi aſſuetudinem in ſpecie integritatis velaret, ſæpè ſæpiùs ſacram Euchariſtiam, ſed ore polluto ſumebat; mox tamen non deglutiebat, ſed in ſudariolum expuebat, & alijs pannis inuolutam reponebat. Moritura, ſacrilegium Confeſſori non indicauit, neque quicquam de eo pœnituit; ſicque pro vltimo viatico Euchariſtia recepta, expirauit. Animam agente, dæmones feralium volucrium ſpecie, domum inſedere, & vlulatibus, crocitationeque quinam fuiſſent, quidue expectarent, indicauere; ac prætereà catenarum ſtrepitu, fragorē inauditum excitauere, donec effuſam rapuiſſent excruciandam. Cadauer ad S. MARIÆ Maioris ſepulchro illatum, & lapide ſepulchrali benè concluſum, ædituus, ſummo mane, ſuprà ſepulturam cingulotenus extare adinuenit: & mox in foueam deiectum, ſaxo operuit. Altero diluculo, idem, quod priùs ſpectaculum aſpexit: cumque ferre amplius non poſſet, calce illud percutiens, in ſepulchrum detrudere voluit; cùm adictum, quo ſcapulas ſacrilegæ percuſſerat, ſacrata, quam illa viuens præſumpſerat hoſtia, ex ore mortuæ excidit, quam quidem Sacerdos ingenti cum reuerentia accepit: cadauer autem, quod ſacratior locus retinere non ſuſtinebat, è templo eiecit, & ſterquilinio extrà oppidum infodi imperauit.

XXI. *Ioanni Cameracenſium malo Antiſtiti, ſucceſſit Henricus vir laudatiſſimus.*

Hoc anno 1481. menſe Aprili, Mechliniæ diem obijt Ioannes Burgundus, Antiſtites Cameracenſis, Deus hominum ſceleribus iratus, tales dare ſolet ouium paſtores, hoc eſt libidini, commeſſationibus, & auaritiæ deditos, nonnumquā etiam pueros, moribus, & ætate. Qui ſuffectus eſt Ioanni Henricus à Bergis, vir fuit nulli optimorum Antiſtitum pietate, aut alio virtutis genere ſecundus. Victum impartiebat egenis, ſuccurrebat laborantibus, orabat frequenter. Docebat etiam. Quòd enim docendi genus ſalubrius, ac optimo illi, & vni Deo gratius, quàm aberrantes rectà monendo, concionandoque ad viam reducere virtutis? quod ille ſtrenuè faciebat! Adijciam, quòd & ſtudia coluit, ſtudioſos amauit, fouit, prouexit. Multorum, qui ad communem vtilitatem aliquid conſcriberent, portus, ſinus, præmium; ipſius denique Latinæ rei tunc temporis ruinoſæ, & nutantis reductor, ac reformator. *Barlandus in Chron. Brabant. c. 152.*

ANNO CHRISTI 1482.

SIXTI PAPÆ IV. Anno 11. & 12.

FRIDERICI ROM. IMP. Anno 43.

Sixtum Pontificem, in ſumptus belli Turcici, & Etruſci exhauſtum, quietis cupido inceſſerat; quando præter omnem expectationem noua illum tempeſtas, à quo minus ſperabatur, hoc anno vix non oppreſſit. Diximus, Alphonſum Ducem Calabriæ, recuperato Hydrūto, ex copijs Turcicis retinuiſſe ad mille quingentos. Species alia obtendebatur: res verò ipſa poſteà docuit, vt eorum opera vteretur, aduersùs ſiue Florentinos, ſiue Venetos, à quibus barbaros in Italiam fuiſſe euocatos rumor erat. In Venetos primum duxiſſet, niſi Pontifex præuertere bellum Italicam ſatagens, ex amico, & fœderato, hoſtem, nullo ſuo merito accepiſſet. Res eſt. Veneti, ſub tempus belli Hydruntini, Coryctam Dalmatiæ inſulam, quæ Vegia vulgò appellatur, imperio ſuo adiunxerant, principatum ſpontè tradente, Ioanne Regulo, Banni filio. Hunc quod Matthias Rex Vngariæ, Alphonſo affinis, ad ſe trahere fruſtrà molitus fuiſſet, multaque, ac varia bellicis expeditionibus contrà eum ſuſceptis, nequaquam à Venetis retrahere potuiſſet, Ferdinando ſocero animos in Venetos inflammauit: Ardebat ille iam in ipſos, cupiditate Cypri occupandi incenſus: ſed hoc anno magis, quando præter Matthiam, Hercules quoq; Ateſtinus gener, à Venetis peteretur. Querebantur enim cum Senatus beneficio, quicquid à Rhodigio oppido, intrà Padū, amnē, & Ferrariā pateret, qui ager latiſſimus erat, ea lege poſſideret, vt & ſale Venetorū importato, certo vectigali perſoluto vteretur, & à Republica miſsū Magiſtratū, ad ius Veneti nominis hominibus dicendum, quem Prodominum appellabant, acciperet; ipſe contrà antiqua fœdera, ſalem circa Comaclum fieri ab hominibus ſuæ ditionis permiſerit; Prodominum plurimis iniurijs ignominioſè affecerit; & cum alia via boneſtiore non potuiſſet, velut impium, & ſchiſmaticum Chriſtiano cœtu, ſacriſq; per contumeliam excludi paſſus fuerit: ac prætereà, in vectigalibus Reipub. ſoluendis, non ex æquo ſe habuerit; & tamquam Venetos fines, quos ipſe ſuo arbitrio ſtatueret, occupaturus, circa Caput agerem, munitiones quaſdem erexerit. Reponebat Hercules, certū vectigali pendendo ac Magiſtratui accipiendo præfinitū tamdiu dū abiiſſe, neq; ſe abolitis iam legibus teneri. Veneti contrà ità ius ciuitatis tuebantur, vt dicerent, quādiù is in poſſeſſione eius agri hæreret, ſtandū illi

I. *Sixtus PP quietis cupidus ad bellum laceſſitur.*

iiſdem conditionibus eſſe, quibus in principio inter eos conueniſſet. Quæ grauis controuerſia cum minui nulla alia ratione poſſet, atq; omnino Hercules qui in poſſeſſione, maneret, ſe fœderis conditiones, quemadmodũ Senatus poſtulabat, ſeruaturũ negaret, tentarunt Patres per Sixtũ Pontificẽ, in veteri illũ amicitia retinere. Neglexit monita Pontificis, occaſionemq; dedit, vt is Venetos ſibi omni ratione tuẽdos propoſuerit, fœduſq; cũ illis percuſſerit maximè quãdo illi Rauẽna, & alijs Flaminiæ nõnullis locis, ad Romanã Eccleſiã iure antiquo pertinentibus, excedere, Sediq; Apoſtolicæ reſtituere pollicerentur. Ea ſocietate freti Veneti, cùm omnem iam aliam diſceptationem ſuſcipi fruſtrà appareret, quæ æquo iure definiretur, bellum illi inferre, ac publicum ius tueri armis conſtituerant. His temporibus Senatus Hieronymum Riarium, in vrbem magnificentiſſimo apparatu excepit, atnè quâ in re ſibi quicquam reliqui faceret, quæ pertinere ad illius honorem videretur, & Ciuitate, & iure ferendi ſuffragij, qui honos apud illos habetur ampliſſimus, donauit: eaque ratione Pontificem ad ſocianda conſilia multò magis incitauit. Magna pars hominum verebatur, nè multò grauius bellum, per Ferrarienſis belli occaſionem, & Pontifex, & Senatus nouo illi fœdere iunctus agitaret. Namq; Veneti, ſummo ſtudio pecunias cogere, commeatus expedire, delectum militum habere, atque oppida præſidijs firmare pergebant, Conſtantio Sfortia Piſaurenſium Regulo, qui copijs Reipub. præeſſet, delecto. Rubertum quoque San-ſeuerinatem, qui iam ex Inſubribus, Ludouico Sfortiæ iratus deceſſerat, Genua euocarant, & ſummæ rei præfecerant: iuſſis cæteris exercitus Ducibus milites conſcribere, ità vti ad certam diem præſtò euntibus, ad bellum eſſent. Non ignorabat ea omnia Ferdinandus Rex, cuius filiam Eleonoram Hercules in matrimonio habebat. Cumque diuerſis cauſis, magnopere ſe Pontificem, offendiſſe intelligeret, ac proinde nihil ab illo præclari ſibi expectandum ſciret, ſatis illius conſilijs, & rationibus bello ſuperiore exploratis, vt certiora omnia de illius in ſe animo haberet, ſimul vt cognoſceret, vtrùm Veneti de illius ſententia bellum Herculi inferrent, Alfonſum filium cũ quattuor millibus armatorum auxilio illi præmiſit: cum mandatis, vt quicquid ea de re ſtatuiſſet Pontificem eum petiiſſet, genero tamen poſtro in graui diſcrimine aduerſùs Venetos opem ferret. Is cum ad Truentum amnem anteceſſiſſet, quo Neapolitani Regni fines à Pontificis ditione diſcriminantur, præmiſſis ad illum Nuncijs poſtulabat, vt per illius fines copias traducere liceret, quibus ſororis viro, auxilio eſſet: qui ſi liberum ſibi tranſitum daret, ſine vllo maleficio ſe iter facturum per illius prouinciam pollicebatur. Noluit facultatem dare itineris faciendi, varijs de cauſis irritatus, atq; coërcendo Herculi, qui Florẽtinis cõtrà ſe auxilio adfuerat, intẽtus. Oſtendebat Sixtum, quòd Alfonſus Turcicas cohortes in Chriſtianos retinuiſſet, authoraſſetque: quòd Ferdinandus Rex, non valdè ex dignitate Apoſtolicæ Sedis, ſocialia arma bello Etruſco ſubtraxiſſet, ſeque initio, & nedũ contempto, ſed prodito propemodum, nouam cum Florentinis amicitiã, & ſocietatẽ iniuiſſet. Sediq; Apoſtolicę neceſſitatẽ, conditionibus nõ omninò ad grauitatẽ expiandi ſceleris tranſigendi impoſuiſſet: ac prætereà, non modò cenſũ annuũ Romanæ Eccleſiæ debitum nõ repræſentaret, verùm etiã titulo minimè æquo, aliũ ab Eccleſia extorqueret, & iura Apoſtolicæ Sedis in Regno Neapolitano infringere niteretur. Accedebat & iſtud, quòd Columnenſes nonnullos, Sabelloſque, amplioribus ſtipendijs ad ſe euocaſſet, militiæque Eccleſiaſticæ detraxiſſet; quandoquidem ipſe Sixtus aduerſùs omnes caſus circumſpectus, ſatis honeſtis conditionibus illos ſub ſigna Eccleſiæ inuitaſſet. His de cauſis iratus Sixtus, tranſitum negauit Alfonſo, ac ſimul bellum Columnenſibus, Sabelliſque, qui à ſe deſciſcentes in caſtra Alfonſi conceſſerant, indixit, Proſperumque Columnium, qui hactenùs Pontificias copias augebat, & Cardinalem eius fratrem, vt tantiſper, donec cum illorum gentilibus bello decerneretur, caſtella, & oppida nonnulla, inter quæ Pallianum, & Capranica erant, in manibus, & cuſtodia Sedis Apoſtolicæ relinquerent, nè ſcilicet fratres ſuos adiuuarent, ſed omninò fruſtrà flagitauit: cumque Proſper militare Eccleſiæ recuſaſſet, ac ea de cauſa, ſtipendiarum aurum remiſiſſet; eaque in re Cardinalis Columnius, vnà cum Cardinali Sabello, atq; Marino, fratre Sabelli, animos fratribus adderent, Ferdinandumque Regem, & Alfonſum ſubſidia poſtularent, hos tres cum Rege conſpirantes, quòd eius exercitum ſuis oppidis propè vrbem recepiſſent, in molem Adriam coniecit, & bona Cardinalis Sabelli alicuius momenti, in Palatium afferri imperauit: reliqua in prædam, multitudini permiſit: ac Hieronymum Riarium, belli gerendi Ducem, Virginium Vrſinum, Iordanem Vrſinum, Paulum Vrſinum Ioannem Columnium Prænestinum, Iacobum & Andream ex familia Comitum, Pitiliani item, & Mirandulæ Comites, ad illos oppugnandos cum copijs tranſmiſit. Alfonſus, vbi iratum Pontificem animaduertit, neque quicquam poſſe ab eo impetrari didicit, quòd minùs illius voluntate licebat, vi, & armis tentare, ac deſertoribus opem ferre conſtituit; Florentinis ad bellum illi inferendum incitatis. Implicatum enim tum domeſtico, tum externo bello, non dubitabat, quin à nouis conſilijs deterritus, ſuis rebus conſulere, atque à Veneto bello abeſſe cogeretur. Id autem ſi aſſequeretur, plurimum profectum ad totius belli ſummam, quòd erat gerendum, credebat. Ergo in Latium progreſſus, & Columnenſium, Sabellorumque auxilijs auctus, latè belli terrore fuſo, iam Vrbi, vniuerſum agrum Romanum populatus, vicis, caſtelliſque omnibus, aut vaſtatis, aut incenſis, quæ deditioni facerent moram, imminebat. Quæ dùm ab illo geruntur, Florentini in Tifernates copijs ductus, qui non bona fidę cum Sixto in gratiam redierant, Laurentio Vitellio eiecto, Vrbis imperium Nicolao tradiderant. His malis ſubitò Pontifex vix non oppreſſus, cùm ad omnia incommoda ſibi præſtandum inuictum animum cenſeret, & dignitati, quam gerebat parem, minimè ſuccubuit. Itaque capto à virtute animi conſilio, Rubertum Malateſtam clarum militiæ gloria hominem, qui aduerſùs Alphonſum rem gereret, ſuis copijs præfecit, atque ire confeſtim obuiam aduenienti iuſſit; eohortatus vt memor eius diei, quo illi, & Principis omnium Vrbis, & Pontificis Maximi tuendi aduerſùs impia arma cura tradita eſſet, tanto munere dignas cogitationes ſuſcipere, & tueri antè partam gloriam virtute, & magnitudine animi vellet. Hinc decedentem ab vrbe, & lætis omnibus, & ſpe ingentium præmiorum proſequutus, delectum militum vrbanorum habere inſtituit, quos in ſupplementum ad ſubitos caſus Ruberto mitteret, atque interim eſſe vrbis præſidio eſſe iuberet. In hoc bello cùm iam ſenſim hominibus, vt fit longo rerum vſu, apparere cæpiſſet, quàm præpoſtera eſſet militandi ratio, vbi quicquid virium, ac roboris eſſet in equitatu, exiguus peditum numerus haberetur; dicitur Rubertus Pontifici perſuaſiſſe, vt nouo inſtituto, vires omnes ad bellum, & neruos in peditatu conſtitueret. Id fieri debere ratione docuit, & veterum authoritate, qui belli artes omnes multò præclarius (quòd magnitudo rerum ab illis geſtarum comprobaret) quam noſtri homines calluiſſent. Cum ſatis omnibus rebus ad bellum inſtructus, neque equitatu eſſet Alfonſo inferior, quem admixtis Græcis ſagittarijs firmiſſimum parauerat, & aliquanto ſuperior peditatu eſſe Rubertus videretur, ire audacter obuiam hoſti perrexit. E-

Hieronymus Riarius honorificentiſſimè à Venetis excipitur.

Offenſionis cauſæ inter Ferdinandũ Neapolit. Regem, & Sixtũ Pontificem.

Rubertus Malateſta copijs Pontificijs præficitur.

tani in

raot in illius exercitu nobiliſſimi iuuenum, ſequuti illum ad bellum voluntarij, qui ignominioſum nomini Romano ducebant, hoſtes propè in eorum conſpectu prædas agere, atq; impunè ad Vrbis portas infeſta ſigna inferre audere. Eorum forti, atque egregia opera Rubertus eo bello vſus fuit. Cum verò Alfonſus vaſtando, prædandoq;, terrore omnia, & formidine impleret; iam vrbani homines, atque ij inprimis, qui ambitione adducti, & ſtudio honorum aulam ſequuntur, vt ſunt homines molliores, & minimè apti ad belli incommmoda toleranda, de relinquenda vrbe conſilia agitabant. Quòd cum Rubertus non ignoraret, nè quid mollius ea ſua cunctatione, & mora ſtatueretur; ad metum vrbanorum tollendum, ſimul ad hoſtiũ minuendam audaciam, quadrato agmine propiùs ad illos contendit: planè obfirmato animo; vbi plurimùm illis in conſpectum veniret, cùm ijs manus conſerere. Hoc animo cùm eſſet, in agrum Veliternum quò ſe Alfonſus receperat copijs ductis, altero à caſtris hoſtium milliario, plano, atque aperto loco conſedit. Alfonſum illius ſubito aduentu oppreſſum, Frederici fratris aduentus prætereà ſollicitum habuit, quem fama erat, propediem cum nouis auxilijs affuturum. Eo autem abſente, minimè virium faciendum periculum videbatur. Cum, aut turpiter ſibi eſſe fugiendum, nimiméque pro vetere fama, & gloria belli, aut magno ſuo, ſuorumq; periculo dimicandum intelligeret: nè quid minus ſe dignum, & patre Rege admiſiſſe videretur, pugnare conſtituit, atque in Pontificem, & Sacerdotalem ordinem, militari oratione pro concione inuectus, ſociorum animis confirmatis, copias è caſtris eduxit, eo conſilio, vt pugnare volentibus, facoltas nè deeſſet. At Rubertus, qui minimè arbitratus eſſet, fore ſibi hoſtis temeritate vllam dimicandi facultatem, vbi acie directa præter ſuam ſpem, paratum ad pugnandum animaduertit; quòd minus per militum clamorem, qui pugnæ ſignum poſcebant, exaudiri illius oratio poterat, tantum admonitis, vt aduersùs impios hoſtes, qui Pontificem ſanctiſſimum, & pro Chriſti cauſa, arma gerentem, vltrò oppugnatum veniſſent, alacritate, & præſentia animi vterentur; patriæ memores, atque eorum, quæ in patria chariſſima ſunt, coniugum, ac liberorum: in hoſtem ſignis conuerſis, ac clamore ſublato inire prælium iuſſit. Pugnatum acriter vtrinque eſt vſque ad meridiem, victoria tandem ad Rubertum inclinauit, qui dũ conferta magis hoſtiũ acie, ſuos premi animaduertiſſet, cuneu facto irrupit, ac iuſſis vbique alijs in directos, & ſtantes impetum facere, tandem eos loco mouit, ac poſtremo cum audaciùs ſigna inferentes ſuſtinere non poſſent, in fugam coniecit; cum minimè Alfonſus diſſimularet, non ſe victum magis militum virtute, & peritia rei militaris, quàm robore peditum, & numero, quorum producta acies latiore ſpatio ſuos à latere aperto circuire, atque equitatus vſum ſuis inutilem facere potuerat. Alfonſus ipſe tectus Turcarum præſidio, quibus per varias occaſiones à ſuis ad Hydruntem relictis, erat vſus eo in bello, ægrè euaſit. Pugna maximè memorabilis pro horum temporum ratione dicitur fuiſſe, vtrimque ad mille deſideratis, quæ tum magna clades habebatur. Captiuorum numerus maior fuit, atque in bis, qui magnæ homines nobilitatis Alfonſum gloriæ cauſa ſequuti ad bellum erant: quorum XVII. præcipuos, Sixtus in caſtrum S. Angeli coniecit, alios aliorſum in cuſtodias tranſmiſit. Rubertus adeptus victoriam, in Vrbem triumphanti ſimilis inuectus eſt; cùm mulierum, ac virorũ turba ingens illi obuiam prodijſſet, patriaque illius virtute, & felicitate ſeruata; lætum illi, militibuſq; eius aduentum gratularentur. Atque eius lætitiæ fructus illi quidem breuis fuit. Nam cùm (vt erat pugnandi labore feſſus) in magna, atque ardenti ſiti ſe immoderatius aqua expleuiſſet, dyſenteriæ, morbo correptus, in febrem incidit, quæ leuis viſa, & contemnenda morbi initio, poſtremò eum magis Pontificis quàm ſuorum importuno tempore extinxit. Mortuum illum gratus Pontifex, ad Baſilicã Principis Apoſtolorũ extulit, cũ nullo honoris genere Sedes Ap. & vrbs Romana abſtinuiſſet, qui haberi ſummo homini poterat, & cuius merita illuſtria, atque recentia eſſent. Sepulchro illius ſtatua equeſtris impoſita, ad imitationem Cæſareani habebat, *Veni, vidi, vici, Lauream Pontifici retuli.* Pontifex tanta victoria felix, in eo verti rem exiſtimabat, ſi quemadmodum hoſtes vicerat, ità præclarè parta victoria: nihil de ſumma induſtria, & celeritate remittendo, vteretur. Eo animo cùm eſſet, Hieronymum Riarium, ijs copijs duci attributis, quibus paulò antè Rubertus præfuerat, ire in Tifernates aduersùs Nicolaum Vitellũ, & Florentinos, quos iterum diris deuouerat, iuſſit. Plurimùm verò ad ſummam rerum pertinere arbitrabatur Nicolaum Tiferno pellere acerrimum hoſtem, & magnę authoritatis, atque potentiæ; vt inimico pulſo, ciuitas in fide, ac per eam in poteſtatem Romanæ Eccleſiæ redactam vniuerſa Vmbria contineretur. Illud etiam ſpectabatur, vt Pontifex Arimino potiretur; quæ vrbs pòſt Ruberti mortem, nullo ſatis valido præſidio munita, relicta erat in fœminæ, cuius Matrimonium plurimi ea de cauſa ambiebant, tutela. Et quidem Rubertus moriens, relictum paruum filium, ſucceſſorem fiduciarium Principatus, ita vxoris fidei commendauerat, vt cùm nullius præſidio maiore niteretur, omnino confideret, Pontificem, de quo ità eſſet meritus, ſi quid durius puero accideret, illius defendendi curam aduersùs vim omnẽ, atq; inſidias ſuſcepturum. Quod cùm Sixtus in ſe ſuſcepiſſet, illa verò præceps, ac ſuſpicax, ad Florentinos, & ad Laurentium Mediceum, Pontificis hoſtes reſpexiſſet, eoſque Sixto contempto, in ſubſidium vocaſſet; Sixtus contumeliæ loco id ducens, ac prætereà iure Pontificio, ad vindicandas Flaminiæ vrbes à tyrannis occupatas, quæ iam à Caroli Magni tempore Gallorum Regis pòſt deuictos ab eo Longobardos, Romano Pontifici adiudicatæ eſſent, reſpiciens, curam quoque pueri ad ſe pertinere, & vel vſque ad adultam eiuſdem ætatem, ſiue ex voluntate Ruberti, ſiue iure dominij directi, Arimini adminiſtrationẽ depoſcebat; maximè, nè quid aduerſi, vel puero, vel Romanæ Eccleſiæ ab aduerſarijs contumacibus crearetur, per imprudentiam, & facilitatem mulieris. Hinc conuenerat, vt Hieronymus Tyferno recuperato, atq; vrbis imperio, Laurentio Vitellio tradito, in Flaminiam per Apenninum profectus, Ariminum occuparet, & puero conſeruaret. Hinc ab aduerſarijs conflata Sixto inuidia, quaſi is principatu Arimini augere Hieronymum ſtatuiſſet; & quò res faciliùs, mortuo Ruberto tranſigeretur, ætate illum, & viribus vigentem, non minore inuidia quàm totius Italiæ incommodo veneni ſuſtuliſſet; eoque ſublato, ex eius vrbis poſſeſſione, & fœminam, & puerum eijcere cenſuiſſet. Quæ dum vulgò ſpargerentur, ac interim Ferdinandus, & Florentini, qui inuiſam Venetorum potentiam, atque opes habentes, omnia ſibi eſſe agenda exiſtimarent, quò properantibus ad belli finem minimè dubiam victoriam (Fredericus Vrbani Dux, à Ludouico Sfortia in auxilium Herculi Ateſtino miſſus, per eos dies deceſſerat, & fœderatorum res in deſperationem morte ſuâ coniecerat: Regiæ verò copiæ penetrare non poterant) è manibus extorquerent, Pontificem ab eorum ſocietate, ad nouum fœdus cum cæteris ineundum auocare voluerunt. Id facilè ſe aſſequi poſſe ſperabant, noui Concilij metu inijciendo, quòd vnum telum acerrimum, prophani, & minimè obſequentes habent reliquum, quòd in Romanum Pontificem pernicioſo exemplo, atque conatu intendere cõſueuerunt. Importunè a-

Moritur, & ſummis honoribus afficitur.

rem

tem tū Baſileæ iudictum in fama erat, vt minimè vana eorum oſtentatio facilè eum poſſe abducere á ſuſcepto conſilio videretur. Cum ad ea, quæ ipſi excogitaſſent, Cæſaris quoque Legati; (quorum princeps erat Andreas Archiepiſcopus Carnienſis) qui cōplurima de Sixto, & Clero Romano fingens, ac diuulgans, Imperatorem, & Principes Germaniæ, vt Epiſcopos, ad Concilium Baſileam compellerent, impulerat; quique auſu temerario, Sixtum, & Cardinales ad idem Conciliabulum vocare, ſpes potiùs diem illi, & iſtis dicere auſus fuerat) authoritatem ſuam interpoſuiſſent; & Cardinales plerique, ac præcipuè Iulianus Roboreus, & Stephanus Nardinus, mentionem pacis identidem illi inculcaſſent, tandem de eadem cogitare, atque Italiæ quieti, acorio proſpicere, (quam quidem rem agi videri volebant) coactus eſt. Impulit eum amplius ad ſocietatem Venetorum deſerendam, quòd illi Rauennam, & nonnullas alias vrbes ditionis Pontificiæ, reſtituere, quemadmodum par erat, Sixto contempſerant; metumque maiorem illi iniecerant, ſi Hercule deuicto, viribus adaucti, potentiores euaderent: futurum, vt victoria potiti, maiora auderent, atque ſtipendiorum à Ruberto merkorum prætextu, alia quoque ampliora poſtularent. In hac trepidatione Sixtus, quantum attinet authoritatem Apoſtolicam, minimè tamen ſuccubuit: ſed Epiſcopos, qui Baſileam conuenerant, anathemate percuſſit. Archiepiſcopum Carnienſem, authorem, & incenturem malorum, in ergaſtulum, exauthoratum compegit. Fridericum verò Imperatorem, & Principes Imperij vt ophtalmum detergeret, Archiepiſcopum Vpſalenſem, Legatum deſtinauit: quodque potiſſimùm à Principibus Italiæ deſiderabatur, pacem, & fædus cum eis in commune percuſſit, ſeruata Venetis poteſtate, fædus cum cæteris intrà certam diem faciendi; ea tamen conditione, vt omninò Hercule, & Ferraria abſtinerent, & occupatas vrbes Apoſtolicæ Sedis reſtituerent. Cùm neque id facere vellent, neque anteà arma ponere ſtatuiſſent, quàm Herculem ſtare conuentis coëgiſſent, Pontifex, quòd eas eſſe ſuas partes ducebat, illos per anathematis, & dirarum comminationem, primo quoq; tempore ex agro Ferrarienſi excedere, atque ab omni in Herculem iniuria, & maleficio ſibi in poſterum temperare imperauit, Proſperum quoq; Columnium à ſtipendijs Alfonſi recedentem, ac reliquos Columnenſes, ac Sabellos venia quidem donauit, Alfonſumque in vrbem venientem, in gratiam recepit, ac Ferrariam ire permiſit: cæterùm Cardinales captiuos, cū proceres, dimiſiſſet, aliquandiu per in cuſtodia detinuit, metuens, nè quippiā, per iniuriā captiuitatis irritati, nouarēt. *Michael Brutus hiſt. Florentina l. 7. & 8. Stephanus Infixura, & Iacobus Volaterranus in notis diarijs. Mnſſ. Bibliotheca Vaticana. Iuſtinianus hiſt. Venet. lib. 9. Leonardus Coquens in Anti mornęo tomo 2. Antidoto contrà progreſſum 64.*

Sixtus PP. in delinquentes animaduertit & offenſis reconciliatur.

II. *Cur ad reconciliationē Sixtus PP. permotus fuerit.*

Mouit Sixtum ad pacem in Italia ſanciendam, occaſio rei contrà Turcas benè gerendæ, nata ex diſſidio filiorum Mahometis, qui de ſumma Imperij dimicabant. Mortuo Mahomete, ſubitò omnis obedientia more gentis ceſſauerat, publicum ærarium ſublatum, negotiatorum, & Iudæorum opes direptæ infirmiores à potentioribus oppreſſi, inteſtinis odijs, ac mutuis cædibus omnia fædata, ac præter hęc ex diſſidio fraterno Imperium extremo diſcrimini obiectum, ſi tunc Chriſtiani Principes, ad occupandum illud, vires ſociauiſſent. Reliquerat Mahometes nepotes quinque, qui ad dominium paterni imperij aſpirabant, & factiones ſuſcitabant. Sed maior ſeditio, ſeu factio inter duos fratres, Baiazitem, & Zyzimum exorta fuit. Hos Mahometes pater, dùm viueret diuerſis locis disiunxerat, nè publicis negotijs intenti, alter, alteri, ob futurum Imperium, inſidias strueret; aut verò ipſo viuente, ad ſummam rerum contenderet. At neq; eus priuatam vitam agere tolerauit, ſed prouinciarum præfectos conſtituit, vt vterque ſua prouincia cōtentus, & quietè ageret, & nihil grauius moliretur. Baiazites Paphlagoniam, & Euxini maris littora obtinebat; Zyzimus natu minor Lycaoniam. Ille molliſſime, in omnem libidinem effuſus, Sardanapali vitam viuebat: hic circa Iconium, venationi, thermis, natationibus, & commeſſationibus iuueniliter laſciebat. Baiazitem, Ildrimi, ſeu fulgur, & fulmen, præcipiti tementate; hunc Zemam, ſeu Iem, Zyzimum, id eſt amorem, & delicias, à moribus non tàm aſperis appellabant. Vterque cognita morte patris, citatis itineribus, Conſtantinopolim ad Regiam Sedem properabat: hic Orientalium, & Perſarum viribus in Aſia confiſus, ille verò Prætorianorum, & commilitonum fauore. Tumultuatum inter hæc Conſtantinopoli inter ducea, ac milites, atque cruentis gladija certatum, parte vna ad Baiazitem, altera ad Zyzimum ſceptra trahente: ſed vicit tamen factio Baiazitis, quando Achmetes Purpuratus Hydrunti expugnator, vir militaris, vt ſeditionem tolleret, Corcuthum, vnum ex liberis Baiazeti, decem, & octo annorum iuuenem in Regio ſolio collocauit, atq; irato vulgo oſtendit, dicens, huius patrem, Imperatorem à nobilioribus declaratum, ac Regio diademate præ Zyzimo dignum. Ad hunc modum tumultu ſedato, Imperium Baiazeti ſtabiluit, altera factione attonita, iram diſſimulante, & potentiæ Corcuthi ſuccumbente. Paulò pòſt Baiazetus Conſtantinopolim venit, ac magno plauſu à ſuis exceptus, & Imperator ſalutatus, ſimul cum paternis reſiduis theſauris, Imperium occupauit. Zyximus intereà per Bithyniam terreſtri itinere incedens, viarum diſpendio moratus, principatu, ac ſpe potiundi Regni fuit fruſtratus. Sed nè quid tamen ſibi deeſſe videretur, à ſuis admonitus, Pruſſam veterem Bithyniæ Regiam occupauit, atque Baiazethem, ad ſingulare certamen prouocauit. Regebat tum alter Baiaxetis filius quattuordecim annorum, aui ſui permiſſu, Curiam, & Lydiam Is audiens patruum valido cum exercitu aduenientem, pernicibus equis, fugam arripuit, atque ad Rhodios primùm feſtinauit: cæterùm hæſitabundus in littore fortè onerariam reperit, qua conſcenſa Callipolim, inde Conſtantinopolim delatus patrem totius rei admonuit. Ille potiò Achmetem Baſſam, cum inſtructo exercitu per Propontidem mittens, fraternis copijs obiecit. Ductabat Zyximus Aſiaticos milites, ſed militiæ rudes, ignauos, & fæminis propiores: qui cum Europæos Baiaxetis tamquam audaciores, & robuſtiores timerent: ille ſuorum viribus diffidens Pruſſam reliquit, nec niſi, quadraginta equitibus comitatus in Syriam magnis itineribus profugit, ac ſacrorum cauſa, Hieroſolymitanum templum, in magna veneratione à Mahometanis habitum inuiſit: inde per Arabiæ deſerta, ad Sulthanum Aegypti Regem, Memphim ſe contulit: à quo non modò comiter acceptus, ſed etiam egregiè in aduerſitatibus conſolatus fuit; quando is legatione ad Baiazetem miſſa totius controuertiæ arbitrium, ſibi permitti poſtulauerat; futurum promittens, inter diſſidentes, ſe poſſe concordiam redintegrare. Dum autem Sulthanus aliquid certi à Baiaxete expectarent, Zyximus Mecham, ad Mahomethi pſeudoprophetæ ſepulchrum venit, religioſuſque, & ſupplex Mahometem adorauit; inde ad Sulthanum reuerſus, cùm Baiazetes fratrem contemneret, nullamque ſpem pacis oſtenderet, Zyzimus ad apertum bellum inclinauit, magniſque muneribus ab Ægyptiorum Rege donatus, peragrata Syria, Iſtmum minoris Aſiæ (quæ nunc Turcica dicitur) penetrauit, & Ciciliæ Regem Caramannum.

Digitized by Google

à quo per litteras, & nuncios prius ad commune bellum accerſitus fuerat, conuenit, vt ad ſocietatem armorum pertraheret. Huic enim Ciliciam, & Meſopotamiam paternas regiones, Mahometes abſtulerat. Salutauit is Zyzimum ex nomine Imperatorem, & fœdere cum illo percuſſo, copias ſuas coniunxit, atque Larandum, ac Iconium vſque duxit, vt Baiazeti, bellum inferrent. Baiazetes in tanto diſcrimine etiamnum anxius, fratris, & Caramanni apertum bellum, ſed magis ducum occultas inſidias, ac proinde defectionem metuebat: præſertim cum Achmetus Baſſa, clàm aliquas ſimultates cum Imperatore alere diceretur. Diſſimulauit tamen hæc omnia, & Achmatum, qui cum iuſto exercitu iam contrà Zyzimum proceſſerat, ſubſecutus, magna auri, & argenti profuſione, inconſtantes militum animos ſibi conciliauit, & præfectos cum copijs in officio retinuit. Numerabat autem in ſuo exercitu Baiazetes, ad CC. M. armatorum. Id cùm Zyzimus, & Ciliciæ Rex à profugis intellexiſſent, cùm ſe viribus impares cognoſcerent, Tauri montis iuga (quorum obiectu Cilicia Syriam à ſe excludit) nè obſiderentur penetrarunt, vt natura loci, ab inſidijs tutiores eſſent. Nam litteris, ac nuncijs vltrò citròque miſſis, & acceptis, Baiazetes pacis ſtudium Zyzimo præferebat, cum ducenta millia aureorum, & Regiam ſuppellectilem in fœdus polliceretur, ſi regni fines excederet: clàm autem dolos meditabatur, atque tendebat, vt viuum in poteſtatem acciperet. Id cùm Zyzimus intellexiſſet, rerum deſperatione adactus, ſocium Regem, & hoſpitem hortatus, vt tempori cederet, ſeque ad meliora ſeruaret; ipſe in maritima Ciliciæ deſcendit, ibique expeditum nauigium mercede adeptus iuſſit parari, ac præſtò ſibi eſſe, vt ſi qua vis ex improuiſo aduenirent, confeſtim in altum abiret. Miſit interim Rhodum, ad Petrum Dambuſſonium Sacræ militiæ Magiſtrum, Nuncios, qui ſignificarent, illum ſtatuiſſe, ſub publicæ fide, in inſulam ad Chriſtianos tranſire, quandò fraterna inuidia preſſus, nullus ſibi locus ſupereſſet amplius. Ad diem X. Iulij in conſeſſu publico audita legatione, id, quod Zyzimus flagitabat, non modò non negatum eſt, ſed quia Chriſtianæ reipub. tanti principis transfugium vtile videretur, confeſtim claſſis in Ciliciam Aluaro Stunicæ, Priori Caſtellæ data, quæ illum ex infeſto littore abductum, Rhodum deueheret. Nondum Rhodiæ naues eò appulerant, cùm Zyzimus ſubito hoſtium acceſſu compulſus, naui parata, imminenti periculo ſe ſubduxit, atque paululùm à littore progreſſus, litteras ad fratrem dedit ſagittæ alligatas, quæ arcu violenter excuſſa, in proximum littus emiſſa eſt: Fuerunt litteræ, quas ille ad Baiazitem dedit, hoc argumento ſcriptæ, vt dicerent; ſe non fidei, nec gentis odio, ſed fratris iniuria ſubactum, ad Chriſtiani nominis viros, fugam intendere; hos præcipuè aditurum, qui omnium maximè Ottomanico nomini eſſent infenſi. Vnam ſpem in tantis calamitatibus ſecum ferre, vt vel ipſe iniuriæ author, vel eius filij quandoque præſentientis aduerſùm ſe, impietatis debitas pœnas exoluerent. Fertur Baiazites ea epiſtola commotus, lacrymis compeſcere nequiuiſſe, animoque conſternato amenti propè ſimilis tabernaculum ingreſſus, remotis omnibus tacitus ſediſſe. Erat tum Zyzimus, octo, & viginti annos natus. Delatum illum claſſe Rhodiana, militiæ Magiſter magna officiorum frequentia, ſummoque honore Rhodi excepit, in peruigilio feſtiuitatis S. Iacobi Apoſtoli, die XXIIII. menſis Iulij. Eadem die Oratores, Ioannem Veſtonem Priorem Angliæ, Merlinum Piozzaſcum Admiratum, Ioannem Quendalium Turcopolerium, Aluarum Stunicam, Priorem Caſtellæ, & alios tres magni nominis viros, in Europam deſtinauit, qui Sixto Pontifici, Imperatori, ac Regibus, & Principibus Chriſtianis aduentum Zyzimi in inſulam Religionis ſignificarent; ſimulque admonerent, nè occaſioni rebus gerendis contrà Turcas deeſſent, ſed & conſilijs, & auxilijs præſtò adeſſent, ad communem hoſtem opprimendum. Poſtridiè quàm Rhodum intrauerat Zyzimus, in comitium Rhodianæ militiæ introductus, cauſa aduentus ſui expoſuit, ac reddita domeſticæ diſcordiæ ratione, ità diſſeruit: *Sibi iure conatū poſt patris interitū ad ſe imperiū trahere, (& ſi fratre minor eſſet natu) quia ille ex patre non iā Rege procreatus eſſet, ipſe verò nō ſolū ex patre Rege, ſed iā & Græcia Imperio adepto fuiſſe tamē ſic quoque ceſſurum fratri ſi in aliquā Regni portionem fuiſſet ab eo admiſſus. Eo ſe conſilio Rhodū veniſſe, vt per ipſum Rhodiorum Magiſtrum, cuius fides, & ſumma virtus in multorum ore eſſet, Romano Pontifici, & cæteris Chriſtiani nominis ducibus inſinuatus, in paternum Regnum illorum auxilijs reſtitueretur. futurum affirmans, vt ſi aliquandò reſtitui contigiſſet, omni tempore Principum Chriſtiani nominis amicitiam coleret, perſancteque ſeruaret, omniaque illis de ſe, & ſuo Imperio polliceretur.* Videbatur tamen quòd eo conſilio Zyzimus Rhodum peruenerit, & in ea inſula locum exilij delegerit, vt ſe in proximo ſedente, quandocumq; occaſio oblata eſſet, audaciùs ad res nouandas amicorū animi conſurgerent, haberetq; eo motu fratrē ſemp ſollicitum; quo vt aliquandò ſolueretur, ſua ſponte ad concordiam inclinaret. Fuit Zyzimus ſtatura proceriore, valetudine proſpera, cæruleis oculis ac parum obloquis, aquilo colore, naſo adunco, & citrà medium prominentiore, obeſo ventre, compactis alioqui membris. Pronus ad irā inſigni oculorū inconſtantia, quū animus fluctuaret, in fremitu voce ſimili capriniæ; ſedato cæteroquin ſermone, compoſito, & raro. Cibi erat appetentiſſimus, vorare veriùs quàm mandere, aquam ſaccaro infuſam paruo ritu potare; caloris, algoris, & mediæ impatiens mergere ſe natandi ſtudio marinis fluctibus, denudare corpus ſine rubore, ad lauacra multis etiam ſpectantibus; ſubtriſtis, & cogitabundus videri, nec vllum lætitiæ ſignum dare, niſi in Rhodiorum Magiſtri congreſſu patriæ legis, atq; ſuperſtitionis obſeruantiſſimus, ac gentilium litterarum adeò peritus, vt patris hiſtoriam conſcripſerit. Matrem habuit Regia Dacorum gente, quam cū duobus filijs apud Soldanum Aegyptium Memphis reliquit. Eius ad Rhodios confugio Baiazetes audito, vt illum omnino inde excluderet, pacem cum Rhodianis equitibus inire molitos, plurimos, qui Magiſtrū ad eā petēdā inclinarent, induxit. Inter hęc Zyzimus mutato cōſilio, cū non omninò tutū ſibi apud Rhodios, ſiue propter vim apertam à fratre, ſiue propter inſidias occultas morari exiſtimaret, ſemel, ac iterū Magiſtrū interpellauit, atq; tandē impetrauit, vt in Galliā mitteretur: quanquam Baiazetes miſſo Achmete purpurato, & alijs oratoribus, ignarus, an Zyzimus in Gallias traieciſſet, pacem à Rhodianis flagitabat. Eius rei Dambuſſonius, Sixtum Pontificem, miſſo Ioanne Michaële Pagnano admonuit, & an pacem inire, an inducias ſtabilire, in tanta temporum iniquitate, in qua, & Rhodus bello ſuperiore, ac terræ motibus planè euerſa eſſet, & principes Europæi domeſticis diſſidijs diſtracti forent, deberet, interrogauit. Annuente Pontifice, & quid Imperator cum Regibus de cauſa Zyzimi decernerent, expectante, tandem Rhodiorum Equites, cum Baiazete per Oratores agentes, fœdus haud ignobile, neq; vmquam auditum percuſſerunt. Baiazete pro more gentis, & ſuperſtitionis iuſiurandū interponēte, & diploma ſigno Regio confirmāte. Fœderis leges iſtæ erant; Miles gladiū nè ſtringito: clades inferre caueto; nec cōtinēti, nec pelago armis locū dato; claſſem in occurſu ſalutato; negotiator tutò mercimonia exerceto; cōmeatus mutuò ſumito, ſed ſine vectigali inſolito: ſeruū profugū, ſi in lege verſat', reſtituito: ſi

Turcarũ Imperatori fœdus initum Rhodianis equitibus & quibus ſub conditionibus.

extra

extrà legem eſt, viginti nummorum auri exoluito: arx ſancti Petri perfugis parens eſto; Magiſter Rhodiorum ſingulis annis, trecentos Chriſtianos ditionis Baiazetis, Rhodum educito, & in qualibet placuerit opera collocato; Baiazetes, erepta Rhodijs reſtituito: Pax toto tempore vitæ Baiazetis inuiolabilis perſeuerato. Hunc in modum pace ſtabilita, Baiazetes miſſis Rhodum Oratoribus, confirmationem fœderis poſtulauit, ſimulque Dambuſſonio, & Ordini militari, fratrem Zyzimum, cuſtodiæ veriùs quam tutelæ commendauit, pro annuo ſumptu pollicitus, quadraginta quinque M. aureorum, quamdiù in eorum poteſtate futurus, arma non ſumeret: ac præterea X. M annua aureorum, ratione damnorum anno ſuperiore à patre Mahomete Rhodijs illatorum. Iam Zyzimum in Gallias traieciſſe Dambuſſonius retulerat; Oratores tamen Baiazetis nomine, vt illum Rhodiani in cuſtodia, vbi locorum foret, vel tutela haberent, flagitabant: ac ſimul pecuniam in ſingulos annos memoratam offerebant. Quibus conditionibus Rhodij, ad VIII. diem Decembris fœdus approbarunt, & datis vltrò, citròque litteris, & acceptis, conſtabiliuerunt, eaque omnia Sixto Pontifici, IIII Ianuarij anni conſequentis perſcripſerunt; ſignificantes, eodem tempore, Achmetem purpuratum, quòd Zyzimo fauere videretur, & bellum paci præferre, arcu collum traiectum in conclaui, Baiazete ſic iubente periiſſe; ipſos verò ad omnem rei benè gerendæ occaſionem intentos, meliora tempora expectare. Baiazetes, in maiorem cum Dambuſſio, & Rhodianis amicitiæ, & fœderis confirmationem, dextram S. Ioannis Præcurſoris Domini illi dono miſit; Zyzimus verò in Gallia ſummis honoribus acceptus, in domo Ordinis Ioannitarum dicta, *Burgonouit*, aliquot annos vixit: quam rem Dambuſſonius Imperatori, Regibuſque Galliarum, Hiſpaniarũ, Angliæ, Luſitaniæ, Poloniæ, Vngariæ, & alijs renunciauit, monens, nè reipublicæ Chriſtianæ pro ſua virili deforent, ſed occaſione vterentur. Erat id temporis in aula Matthiæ Regis, frater Mahometi anno ſuperiore defuncti, filius Amuratis legitimus, puer à Chriſtianis pòſt amiſſam Conſtantinopolim interceptus, & Nicolao Quinto Pontif. Romano adductus, à quo ſacro baptiſmate ablutus, & litteris Latinis egregiè in Chriſtianitate inſtructus, poſteà apud Fridericum Imperatorem, indè apud Matthiam Regem, meliora tempora expectans, per eos Principes ſperabat, ſe aliquandò poſſe Imperium auitum recuperare, & Chriſto vero Deo reſtituere. Iuſtis ſe nuptijs ab Amurate procreatum, Mahometem verò fratrem ex pellice natum, adeoq; ad ſe, non ad iſtum illegitimum iura Imperij pertinere aſſerebat; ac proindè Baiazetem, & Zyzimum Mahometi filios, non legitimos eſſe regni poſſeſſores, ſed ſe varijs argumentis confirmabat. Is ſtatim atque accepit, vtrumque ex fratre nepotem de regno contendere, ac Zyzimum auxilia à Rhodianis, & alijs implorare; confeſtim ad Dambuſſonium miſit, qui de vniuerſo negotio hominem edoceret, & ſubſidia, ſi quæ Zyzimo ille pararet, ad ſe deriuaret. *Iacobus Boſius hiſt. Rhodiorum lib. 12. & 13. Auctor hiſt. Ioannitarum lib. 5. Auctor hiſt. Politica Turco Græcia lib. 1. Leunclauius hiſt. Muſulman. lib. 16*

III. *Ludouicus Galliarum Rex multis vexatur morbis.*

Baiazetes, quando intellexit, Zizimum in Gallias tranſmiſiſſe, ibique à Ludouico Rege honorificentiſſimè exceptum fuiſſe, illicò miſit Oratores cum libello indice ſanctarum Reliquiarum, quæ Conſtantinopoli etiamnum erant, nihil ex eis Regi non gratificaturus, modò fratrem coleus, alioqui contrà ſe non iuuaret. Oratores in Prouinciam curſum tenuere, ingreſſu interioris Galliæ prohibiti iuſſu Regis. *P. Aemilius in Ludouico XI.* Is præterquam hoſpitales honores, nihil in Zyzimũ conferre potuit fatali ægritudine correptus. Per id enim tempus ægrotare maximè Ludouicus cæpit. Nam Comitiali morbo cum iteratim premeretur, elephantiæ quoque occulta indicia præſeferebat, & hemorrhoide crebrò vexabatur. Aliquantum opera medicorum leuatus, non multis pòſt diebus grauiùs ſolito conflictatus eſt, & quidem magnis muneribus certauit opem à Diuis impetrare, quibus complures Eccleſias abundè ditauit: tamen vota, oblationeſque parùm procedebant. Nouiſſimè Diuo Ioanni Baptiſtæ deuotus, in Sacello Pariſiaci palatij, Miſſam, quę de ipſo Domini præcurſore dictim cantaretur, inſtituit, cantoribuſq; libras mille annui cenſus deſignauit: ac prætereà Diuum Claudium, qui apud Sequanos in monte Iura colitur, religiosè veneratus; ea peregrinatione exacta, Clerium veniens, nonem totos dies in templo Diuæ virginis religionis gratia diuerſatus eſt. Sæpiùs recidebat in morbum, ac per horas plures, mortui hominis præbebat ſpeciem; aliquandò loquendi facultate amiſſa, cæteriſque membris afflictis, viuere tamen ſe, ac omnia intelligere, quæ dicebantur, vel ſcribebantur, oſtendebat. Abdebat ſe interim, & conſpiciebatur à paucis, & de omnibus malè ſuſpicari cæpit, & magnoperè metuebat, nè ſibi vel adimeretur imperium, vel imminueretur poteſtas. Itaque ſuos familiares omnes à ſe remouit: quòd non ignoraret, pleroſque Galliæ Principes inimico in ſe animo, & ex reliquis Ordinibus ſciebat, multos eſſe exacerbatos. Nam priorum Regum nemo Gallianis ſic afflixerat, vt ipſe. Cum igitur omnibus propè diffideret, in Pleſſium caſtellum vrbi Turono propinquum, vbi tum erat, neminem ferè admittebat, præter famulos domeſticos, & ſagittarios numero quadringentos, è quibus multi ſimul ad eius loci cuſtodiam excubabant. Gener ipſius Borboniæ Dux nonnumquam eò veniebat; ex reliquis autem Principibus ferè nemo. Veſtibulum caſtelli totum, cancellis admodum denſis circumſepſit, & qua parte patebat introitus, veru præfixit muro præacuta multis cuſpidibus, & pro foſſa ædificauerat, quattuor ædiculas ferreas, iiſque ſagittarios quadraginta impoſuit, qui non minùs interdiu, quàm noctu ibi excubarent. Iis mandauerat, vt in omnes, qui de nocte, vel etiam mane, priuſquam aperiretur porta, propiùs acceſſiſſent, eiacularentur. De ſuis enim familiaribus hanc opinionem habebat, facilè ipſos, data occaſione, vt authoritatem, & adminiſtrationem ſibi arrogarent, excitari poſſe. Nec temerè quidem ita ſuſpicabatur. Nonnulli enim cogitabant, inuadere in caſtellum, & in otio illo, dum nihil priuatim, aut publicè fieret, ſumere procurationem negotiorum. Præter ea, quæ diximus, crebrò mutabat etiam cubicularios, & famulos domeſticos, affirmans, naturam hominis delectari rebus nouis. Vnum, & alterum exiguæ conditionis, & parùm laudatos homines, admodum habebat ſibi familiaris, qui nihil omnium rerum ad eum deferebant, niſi fortè quid ad ſummam Imperij pertineret. Augeſcebant in eo quotidiè ſuſpiciones: ideoque magnoperè prouidebat, nè quis omnium, de quibus parùm benè ſentiret, aut in vrbem admitteretur, aut etiam propiùs ad eam regionem accederet. Corpore ſic erat attenuato, & exhauſto, vt vix hominẽ repræſentaret; cæterùm vt crederetur, eſſe firma valetudine, magnam ſui famam per omnem ferè Europam excitabat. Creditũ eſt, tot ægritudinibus diuinitus immiſſis confectũ fuiſſe, ſiue quòd, Baluã Cardinalem in carcere horrendo, quem quidem hic ipſe primus excogitauerat, primũ ipſum concluſiſſet, per quē totos quatuordecim annos detinuiſſet, ſiue quòd Guillelmum Marchianum, pecunia, & milite, in Ludouicum Borbonium Leodienſem Epiſcopum admiſiſſet; is autem, eum cum incompoſita populi multitudine vrbe egredientem, ex inſidijs adortus, manu ſua necaſſet, mox Pontificis nudum cadauer, pro Eccleſiæ maioris foribus plebi conſpiciendum exhibuiſſet. Sanè nulla

erat Ludouico Regi à morbo requies, ſeque indies magis, ac magis debilitari ſentiebat, & mortis metu angebatur; cum nemo fuerit illo vitæ cupidior. *Guaguinus hiſtor. Franc. lib. 10. Comineus Commentariorum l. 9.*

IV. *Ludouicus Borbonius Leodieſiū ex quibus cauſis occiſus.*

Quod attinet cædem Ludouici Epiſcopi, à Guilhelmo Arembergio patrātam, ea hunc admodum, ex his cauſis patrata eſt. Fuit apud Ludouicum Epiſcopum, Guilhelmus, aliquamdiu ſumma in auctoritate ſummoque honore Hic impatiens fortunæ, felicitatem ſuam ferre diutius non potuit; quin potius pro beneficijs acceptis odio concepto, aduerſus Epiſcopum ea machinatus eſt, quæ aduerſus hoſtem vix æquū erat. Erāt huius diſſidij plures cauſæ, quarū nulla Epiſcopo tolerabilis erat. Nāque ſatellites, & eques eius, quos expenſis ſuis, & menſa ſua apud ſe vna cum Arenbergio ſuſtentabat Epiſcopus, eò petulantiæ iam proceſſerāt vt ſoléni ciborū apparatu nō contenti, nō modo patinas ac lances vt erat, cibo plenas humi per atrium prouoluerent, ſed etiam miniſtris aulicis verbera minarentur. Deinde, & ipſe Arenbergius ita ſe Epiſcopi negotijs importunè ingerebat, vt excluſo per omnia illo, ipſe rerum potiri videretur. Nullus enim erat in aula ſecretarius, qui vel edictum, vel mandatum, vel denique inſtrumentum vllum alia forma ſcribere auderet, quam qua vellet Arenbergius; cum diuerſum facientibus ille minaretur exitium. Ad hæc mandatis etiam Eccleſiæ rebellis erat, cum neque templa frequentaret vnquam, neque ſacris intereſſet, neque peccata confiteretur, neque ſacram communionem accederet. & in Quadrageſima palam carnibus veſceretur. Præterea non ſatisfaciebat conditionibus ijs, quibus eum in gratiam receperat Epiſcopus. Nam cum interfeciſſet D. M. Richardum, eius amicos, vti promiſerat, ſibi non reconciliabat, & quamuis proinde anathemati ſubiectus eſſet, de abſolutione huius ſollicitus non erat. Poſtremo relicta honeſtiſſima vxore, ex qua liberos iam complures ſuſceperat. Colonienſi cuidam ſcorto adhærebat, quod maritum ſuum veneno tollere conatum fuerat. De his igitur omnibus alijſque horum ſimilibus compluribus, cum iuſſu Epiſcopi per graues quoſdam viros argueretur, offenſus, ex palatio Epiſcopi deceſſit. Ex hoc tempore ſeſe homicidarum, prædonum, exulum, proſcriptorum, ac deploratiſſimorum quorumq; hominum conſortio aggregauit, & Epiſcopo inſidias ſtruens, vbicunque illum cognouiſſet præſentem, eodem ſe oculis eius obequitando ingeſſit. Detectis inſidijs, eoque hoſte iam denunciato, in Franciam profectus, Ludouico Gallorum Regi ſuam operam obtulit, ac promiſit ſe illi vniuerſam Leodienſium ditionem in manus traditurum, ſi Rex ipſe copias ſufficientes tradere non grauaretur. Eius pollicitationibus Rex illectus, Carolum Ambianenſem cum exercitu ad eum miſit. Hic interim duo caſtro præſidia ſuo firmauit, manifeſtumque ſe hoſtem Epiſcopo declarauit. Caſtra iſta tamen, Epiſcopus, auxilijs Maximiliani Auſtriaci in poteſtatem redegit, & quamplurimis conſpiratoribus extremo ſupplicio affectis, alijs ad conuincendum Arenbergium in vinculis reſeruatis, edictum vnà cum conſulibus Leodienſium in illum publicauit, quo Guilhelmus Arenbergius in æternum proſcriptus fuit ſine ſpe reſtitutionis in integrum: idque vigore pacti publici, quod ipſo auctore non ita pridem inter patriæ Leodienſis ordines compoſitum, & iureiurando firmatum fuit. Hoc factum cum intellexiſſet Arenbergius, qui tum temporis in Francia verſabatur, litteras ad omnes patriæ ordines, & ad publicos Iudicum conſeſſus, & Cōuentus pluribus locis dedit, orauitque vt ſibi locus, ac dies iudicij aſſignaretur, quo cauſam ſuā ipſe diceret, & ſuā innocentiā Reipublicæ liquidò oſtenderet, probaretq;: Inanes fuerūt hæ preces eius. In ſtatutis enim Leodienſium id cautū eſt, ne quis vel reſponſum impetret, vel ſe purgandum admittatur, de quo per quæſtiones, & publica teſtimonia conſtat, quòd reus culpæ ſit, cuius arguitur: Hoc igitur maximè doluit Arenbergius, & conqueſtus eſt, ſibi fieri iniuriam non contemnendam, qui ad ſuam purgationē non admitteretur. Idem etiā conquerebantur conſanguinei eius, qui genti, familiæque ſuæ notam hanc nimis intolerabilem. inuri clamabant. Ergo ille adiunctis ſibi Gallis & exulibus, & proſcriptis, & flagitioſiſſimis quibuſque, terram Leodienſem, atq; Loſſenſem circumquaque vaſtare incendijs, cędibus, rapiniſq; omnia miſcere, Sacerdotes, ac Monachos interficere, Sacras Virgines palàm violare, templa prophanare cœpit, nihilque reliquit ſcelerum eorum, quæ hoſtes Ethnici, in Ethnicos vnquā tentaſſe memoriæ traditum reperitur. Princeps Aranziorum à Maximiliano Auſtriaco in ſubſidium Epiſcopo Namurcum cum copijs miſſus, & ſi vxor ſua, Epiſcopi ſoror eſſet, non dubijs argumentis deprehenſus eſt, bellū ducere, & cum Arenbergio clanculū colludere. Nā cùm aliquot Arēbergij intimos cōſiliarios haberet captiuos, exigua tātū pecuniæ ſumma mulctatos dimiſit, qui liberati, ipſo etiā Arenbergio in patriam pernicioſiores extiterunt. Adeo autē crebræ, & graues in terram Leodienſem irruptiones fiebant, vt Epiſcopus coactus ſit, magnis præſidijs ſuæ ditionis fines tueri, quæ res illi luculento damno ſtetit propter ſumptus inæſtimabiles, quos præſidiarijs neceſſe habuit impendere. Cum autem accepiſſet, illum cum numeroſa manu Leodio imminere, ipſe ciuitatē ingreſſus, Leodienſium fidem, & tutelam implorauit. Adfuit paulò pòſt cum ingenti exercitu Arenbergius, magnumque terrorem Epiſcopo, & ciuibus incuſſit. Contrà hunc Epiſcopus armatos, ſed malo omine proceſſit. Cùm enim equum ſuum in palatio conſcēdiſſet; nullis calcaribus, nullis ſtimulis, vt vel loco cederet impellere potuit, quamdiù ipſe inſideret; cum alio seſſore recepto, ille non grauatim officium faceret. quod quidem cum identidē eodē momento accideret, præſagium fuiſſe iudicatum fuit periculi, quod Epiſcopo imminebat. Ad extremum verò Epiſcopus vnà cum ſuis ex palatio deceſſit, qui cum in forum perueniſſet, vbi Ciues armati eum prēſtolabantur, cōclamarunt oēs, vt equitum turmæ præcederent, ſe vnà cum triginta duobus opificum collegijs mox eſſe ſubſecuturos. Primo cōflictu hoſtes ſuperiores facti, multos ex comitatu Epiſcopi inſignes viros peremerunt. Erat cum Epiſcopo fortiſſimus adoleſcens, Ioannes Horneus Canonicus; qui reliquis omnibus metu Arenbergij trepidantibus, in foro vexillum arripiēs animū addiderat. Is etiam hic declarauit, ſe neq; manibus hoſti, neque menti Epiſcopo defuiſſe, cuius conſilio, ſi Princeps obtemperare voluiſſet, fortaſsè minus eueniſſet mali. Hoc enim ſuadebat, vt Epiſcopus maturè caneret receptui, & intrà mœnia tantiſper hoſtē opperiretur, donec & Aranzianus, & ſuas etiam copias aduocaſſet, vt his adunatis, hoſte ſuperior eſſe poſſet. Epiſcopus vero partim animi ſui generoſitate, partim doloſis fucatorum conſilijs, fugæ dedecus auerſatus, fortiter in hoſtem tetendit, quo propoſito, cum in anguſtias quaſdam viarū incidiſſet, vndè effugiū non patebat, ex inſidijs eſt interfectus; ipſo Arenbergio primùm Præſuli vulnus in iugulum inferente, deinde conductitijs è Francia ſicarijs, multis eū vulneribus conficientibus, inque Moſam cadauer conijcientibus, ſecundum hæc Arenbergius victor Leodium ingreſſus, quaſi in ſuam ditionem veniſſet, omnia ſacra, atque prophana occupauit, Epiſcopi fautores aliquos, alios vita, alios fortunis, alios his vtriſque exuit. Epiſcopi occiſi corpus etiam ſepultura priuare voluit: ibidemq; oratione habita mirum in modū tyrannidis Epiſcopum accuſauit: quaſi eius nomine maximæ calamitates per Brabantos Leodienſibus

inflictæ fuiſſent; iam diu potuiſſe hatum finem fieri, ſi hic diu de medio ſublatus fuiſſet. ſe patriæ ſuæ ſeruitutem tam obſcœnam diutiùs ferre non potuiſſe; nunc tandem, ſe auctore eum illuxiſſe diem, quo libertatis recuperatæ feſtum ſolenne extincto tyranno agitare liceret. Reſtare nunc id ſolum, vt poſita formidine, atq; ſimulatione omni, amicos amare, hoſtes odiſſe, ex animo inciperent. Mox deinde vt ſe liberatorem, & non oppreſſorem patriæ declaraſſet, in medio foro patibula duo erexit, in pœnam præſidiarijs militibus, ſi qui ciues vltrà præſcriptum aggrauare auderent; deinde ad ordinandum Rempub. animum adiecit, & in poſterum diem, hoc eſt in ipſas Calendas Septembris, Epiſcopi noui electionem Canonicis indixit: & quò minùs electione aberrarent, filium ſuum illis ità cõmendauit, vt precibus minas etiam regaliter addiderit. Canonicis inter hęc in Brabantiam maxima ex parte dilapſis, illi, qui remanſerant, poſtridiè in vnũ congregari, volentes, nolentes, Ioannem Arenbergium, Guilhelmi filium, Epiſcopum Leodienſem elegerunt, adoleſcentem necdum tacris vllis initiatum, Coloniæ Agrippinę litteris operam dantẽ, atque deinceps poſtulatũ Leodienſem appellarunt. Maior pars Canonicorũ, qui Louaniũ propter Leodienſium ſeditiones effugerant, in duas ſententias diuiſi, alij Ioannẽ Hornẽſem, Comitis fratrem, alij Iacobũ Crouiacum, fratrem defuncti Philippi Comitis Chimai, vtroſque Canonicos Leodienſes, Præſulem renunciarunt, deq; cæde Epiſcopi, Sixtum Pontificem certiorem reddiderunt: hi, qui poſteà Leodio aduenerunt, electioni in Ioannẽ Arenbergium, tamquã violentæ, & coactæ renunciarunt, & in partes diuiſi, quidã Horneo, quidam Crouiaco adhæſerunt. Et quidem Sixtus Pontifex anathema in Guillelmum Arembergium, ob cædem Epiſcopi pronũciauit, Maximilianumq; Auſtriacum, & alios principes in vltionem ſceleris, quemadmodum par erat, excitauit: inde electionem per impreſſionem in illius filium factam omninò reſcidit: duo autem reliqui, cum magna contentione coràm eo de prærogatiua litigaſſent, ita demùm rem compoſuit, vt Horneus Epiſcopus, Prothonotario Crouiaco penſionem annuam mille octingentorum aureorum perſolueret. Dedit non multò pòſt parricidij pœnas Guilhelmus, antè oppidum S. Trudonis, à Friderico Horneo, Epiſcopi fratre captus, & Traiecti ad Moſam gladio ſubiectus, vniuerſa ciuitate id vidente, & hominem inſanum exectante. *Barlandus in Chron. Brabantinorum. Pontus Heuterus rerum Belgicarum l. 2. Suffridus Petri libro de Epiſcopis Leodien. in Ludouico & Horneo.*

Diſſidium de Epiſcopo Leodienſi eligendo.

V. *[Tr]identi[nae] Princi. [...] conce[...] Sixtus Pontifex opera Legati & quibus ſub conditionibus.*

Secundùm hæc Pontifex Sixtus, inter Ludouicum Galliarum Regem, & Maximilianum Auſtriacum, tandem pacem, opera Legati Card. compoſuit his legibus. Carolus Delfinus, Regis vnicus filius, Margaritam Auſtriacam, Maximiliani filiam vnicam in matrimonium ducito. Publicata pace, dicta Margarita Atrebati, in manus Dñi Bauiuij, aut alterius Regis ſanguinis Proceris, traditor: in Francia enutritor. Quũ primũ Delfinus, ac Margaritata adoleuerint, ſeſe eos ſecundũ legẽ coniuncturos Franciæ Proceres, nomine Regis, ac Delfini iuranto. Margarita Delfino in dotẽ Comitatũ Arteſiæ, Burgundiæ, Maſconũ, Auxerræ, Charoloij, Salniatũ, Barræ ad Sequanã, Boloniæ, ac Noterij adferto, eaq; eorum legitimi vtriuſq; ſexus liberi, hæreditaria ſucceſsione adeunto. Si ſterili matrimonio morte ſeparentur, dictæ tùm ditiones, Philippo Auſtriaco, Margaritę fratri ceduntọ. Contentus eſt Maximilianus, ac Belgarum Ordines nomine Philippi Auſtriaci, Rex ſibi ſeruet dictarum regionum oppida, & arces, quæ hoc tempore in eius ſunt poteſtate, in fauorem matrimonij futuri. Quòd ad Fanum Audomari attinet, abſolutis nuptijs, Comitatui Arteſiæ, cuius eſt membrum, cedito; Interea eius, cura, gubernatioq; ſacto Ciuitatis Ordini, nobilitati, ac plebi, vt Delfino perfectis nuptijs reſtituant, committuntor. Ordines dicti oppidi Regi iuranto, id ſe gubernaturos in rem Delfini, ac Margaritæ, nec permiſſuros, Maximilianus, aut filius eius Philippus, vel minimum ibi iuris exerceant. Idem Ordinis Maximiliano iurantore, ſeſe oppidum nec in manus Regis, nec Delfini tradituros antè nuptias abſolutas. Intereà oppidi reditus, Rectoribus in rerum neceſſariarum vſum ceduntọ. Muniorum in oppido vacãtium repræſentatio Delfini, donatio Maximiliani, aut Philippi eius filij eſto, litteræq; hac de cauſa, gratis vtrimq; expediuntor. Si Margarita Auſtriaca antè nuptiarum abſolutionem obierit, Fanum Audomari, ad vetus Imperium Archiducis Auſtriæ pleno iure redito. Oppidanis hoc rerum ſtatu legendi conſueto tempore Magiſtratus ius eſto. Si neceſsitas poſtulauerit, è ſuis Oppidi Legatũ legitore, ceteroſq; milites cõſcribitote. Si bellum inter Francos, Auſtriacoſq;, aut alios interea exortũ fuerit, neutram ſequentes partem, à bello intacti manento. Annuas vſuras, quibus Atrebatum Comitatus à Carolo Pugnace eſt oneratus, Rex creditoribus perſoluito. Idem facito penſionibus in Burgundiæ, aut apud Atrebates à prædeceſſoribus Burgundię Comitibus aſsignatis. Renũciat Rex, Delfinus, ac ſponſa omnibus maternis, hac dote contenti, bonis. Si Delfinus relictis, aut non relictis liberis morte Margaritam præceſſerit, ea Comes Burgũdiæ, Arteſiæ, cęterarumq; ditionũ Domina maneto. Singulis annis è Campanga, Bria, ac Turonibus quinquaginta millia librarũ Turonenſium ei perſoluunto. At ſi illa eum morte præceſſerit, relicti cuiuſcumq; ſexus liberi dictas regiones hęreditate adeũto. Si nulli ſuperſtites fuerint liberi, dictæ regiones ad proximos Margaritæ hæredes redeunto, excepto Duaco, Inſulis, ac Orthiaco, in quibus Rex actionem ſeruabit, donec conſtiterit, iuſta ſit ea, nec nè. Nec Rex, nec Delfinus, nec Maximilianus, tutelam Philippi Auſtriaci prætendito, neq; gerito; ſed Belgarum Ordinibus, in eo, quo nunc ſunt ſtatu, relinquito. Si Philippus Auſtriacus antè pubertatem obierit, ſuccedente illi ſorore Margarita, aut eius liberis, Rex ac Delfinus Belgarũ prouincias, in eo, quo inuenient ſtatu, donec ipſa adoleuerit, relinquito: Ordines autẽ, Delfini, vt veri Domini, ius ſartum tectum conſeruatote. Si adulta Margarita, aut eius liberis, Philippus Auſtriacus ſine liberis obierit, aut quacumq; alia ratione Belgarum ditiones, ad Margaritam, eiuſq; legitimos hæredes deuolutæ fuerint, datis in eam rem litteris, Rex, ac Delphinus pollicebuntur, ſingulas ſe tum Prouincias gubernaturos ſecundum mores, ac conſuetudines maiorum, nec eas, quæ ad hoc non obligantur, compulſuros, vt ad Senatũ Pariſienſem, aut alibi extra ditionem prouocare cogantur. Maximilianus, ac Philippus, vt Flandriæ Comites, eiuſque ditionis Ordines, Pariſienſem Senatum pro ſuprema prouocationis Curia agnoſcito, eaque de re litteras Regi dato. Rex immunitates omnium Prouinciarum, à quibus eæ ſint conceſſæ, approbato, conſeruaturumque ſe promittito. Inſulæ Duacum, ac Orchiacum, primùm ad Curiam Flandriæ, deinde Pariſios, quamdiù Comitum Flandriæ ſubditi erunt, prouocanto. Margarita Eboracenſis Pugnacis vidua, his conditionibus comprehenditor, immunitatibus, iuribuſque conſuetis vbique fruitor. Ab vtraque parte generalis ijs ſit gratia, qui, deſerto legitimo Principe, alteri ſeruierit. Hac pace in poſſeſsionem dignitatum, munerumque omne ab vtraque parte, qui belli tempore poliſi fuere, ſiue Sacri, ſiue prophani ordinis fuerint, redeunto, contenti bonorum ſtatũ, muniorumque conditione, quam reperient: eademque ratione omnes ab vtraque parte in agrorum poſſeſsiones, ac bona, quæ vocant immobilia, reſtituuntor. Tornacom, Mortaoga, Fanum Amandi, cæterique Regis ſubditi hac pace ſruuntor. Quæcumque in ditione

Lutzenburgenſi Rex occupârit, reddito, præſidia deducito, agrorum iniquas donationes reuocato. Si Regi, aut Maximiliano illarum bellum ſit propulſandum, aut facta iniuria vindicanda, auxilio alter alteri eſto. Eædem pacis leges mari, ac flumine, quæ terra, ſunto. Si aliqua ratione dictæ nuptiæ effectum non ſortiantur, renunciat Rex emptioni vrbis Duacenſis, Inſularum, ac Orchiaci à prædeceſſoribus ſuis factæ, contentus, vt eæ in perpetuum Flandriæ annexæ maneant, nulla Francorum in ijs actione manente. Propria has conditiones manu Rex, ac Maximilianus ſubſignanto, maximiſque appenſis ſigillis confirmanto, quemadmodum & omnes Regij ſanguinis Principes, vrbes, ac Curiarum Præſides. Idem ab altera parte vrbes, Ordines, Oppida, ac Curiæ Belgicarum Prouinciarum Maximiliano, eiuſq; filio ſubditarum faciunto.

Maximilianus Auſtriacus, cur ad illas iniquas conditiones compulſus fuerit.

Ad iniquiſſimas has pacis leges, magno cum Philippi Auſtriaci detrimento factas, neceſſitas ipſa compulit Maximilianum, profecta nimirùm ab arrogantia, ac violentia Flandrorum, præcipuè Gandenſium, qui mortua Duce Maria, Maximilianum contemnentes, filium eius Philippum, ac filiam Margaritam Gandaui detinebant, pro arbitrio enutriebant, nomineque Ordinum Belgicarum tutelam vſurpabant, deque ſubditorum bonis, vitaque pro lubito diſponebant, mille quærentes occaſiones, vt Maximiliano in Germaniam retrulo, ipſi pueros Principes, eorumque ditiones, pro animi libidine gubernarent. Inter præcipuos, qui has nuptias paciſque formulam cum Rege conceperant, erat Guillhelmus Rimius, Syndicus Gandenſis, vir aſtutus, prauæque indolis, ac Ioannes Coppenollius caligarius, Magiſtratus ſcriba, homo turbulentus, eaque de cauſa plebi gratus. Coactus tamen eſt Maximilianus pactis ſubſcribere, vt ſe moleſtia, & impenſis belli liberaret, atque pacem Orbi, quemadmodum Sixtus flagitabat, daret. *Pontus ſupra. & Mſ. expedition. Sixti 4.*

VI. *Dietherus Moguntinus Archiepiſcopus moritur.*

Hoc anno, die. 7. Maij diem clauſit extremum Dietherus, ſeu Theodoricus, Comes Iſenburgenſis, Archiepiſcopus Moguntinus, vir bonus, Monaſticæ diſciplinæ inſtaurator, religioſorum, & deuotorum benefactor, pater, & patronus: qui vniuerſitatem Gymnaſij Generalis in ciuitate Moguntina primus inſtituit, & aliqualiter dotatam, à Summo Pontifice confirmari, & conſuetis priuilegijs, ac gratijs cumulari impetrauit: prætereà, quæ in Clero, & monaſterijs, Seligenſtadienſi præſertim, quod nobilium genere, ignobilium moribus, monachorum luxu diffluebat, ſcandala videbantur, tollere procurauit: Ioannem de Weſalia hæreticum damnauit; quendam dicacem, & contumelioſum concionatorem, Francofurti coërcuit, nequiſſimis quibuſdam, & vaniſſimis, quos poſtmodum Bernæ combuſſit, Mirabiliarijs (ſancti enim Auguſtini verbo Tract. 13. in Ioan. vti placet) formidini fuit; benè perfunctus munere ſuo, dyſenteria, extinctus: cum priùs de Capituli partis maioris conſenſu, à Sixto Pontifice Romano impetraſſet, vt egregiæ indolis adoleſcens, Albertus Saxoniæ, ac Miſniæ Ducis Erneſti filius, annos natus 17. Canonicus Moguntinus, fieret administrator, poſteà ſucceſſor. *Trithemius in Chron. Sponheimen. Nicolaus Serrarius lib. 5. Moguntiacarum rerum.*

VII. *S. Bonauentura Ord. Minorum SS. cathalogo inſcribitur, & Canonizationis diploma.*

Hoc anno Sixtus Pontifex, Sanctum Bonauenturam Minoritam S. R. E. antè ducentos annos Cardinalem, Diuorum Cathalogo inſcripſit, & quod ſequitur diploma canonizationis edidit. Ità habet.

Sixtus epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam.

Superna cæleſtis patria, ciuitas Hieruſalem, cuius participatio eius in idipſum, ita omnium electorum ſaluatione lætatur, vt quorum præſtantiora ſunt merita, copioſiora etiam ſumant gaudia præmiorum. Quod in exceſſu mentis ſua poſitus Iſaias Propheta ſenſiſſe videtur, cùm diceret: Exulta, & lauda habitatio Sion, quia magnus in medio tui Sanctus. Exultent igitur omnium Angelorum chori, qui de vacuarum ſedium habitatione ſolliciti, conantur de virtute in virtutem, ad beatas illas manſiones, vnde ſuperbi ruerunt ſpiritus humilitate perducere. Exultent quoque omnes animæ iuſtorum, qui Chriſti veſtigia ſunt ſecuti, atque omnes, tàm veteris, quàm noui teſtamenti fideles amici Dei, qui contemptis huius ſeculi vanitatibus, quicon cemini vniuerſitate congaudent. Exultet cælum laudibus, reſultet terra gaudijs, quorum ſanctorum editio, lætitiam habet plurimorum. Vnde enim fides pietas exigit, vt quod pro ſalute multorum geritur, communibus vbiq; gaudijs celebretur. Præcipuè verò exultet Pontificum cætus beatorum, & ſacra Doctorum concio, qui fulgent in cælo tanquàm ſtellæ in perpetuas æternitates, quos inter, Sanctus Bonauentura, tanquàm nouum ſydus ex hac lachrymarum valle ad cæleſtem, quæ ſurſum eſt, Hieruſalem, vocante eum Domino, migrare emicuit.

§ 1 Nos autem, qui diſponente altiſſimo ad culmen Apoſtolatus electi, chriſtiani gregis curam gerimus, quam pro debito paſtoralis officij, iucundo ſanctorum Collegio conformari, vt debemus, intenſis deſiderijs affectamus Eccleſia militanti, pro cuius ædificatione, & incremento; ipſum Bonauenturam in Catalogum ſanctorum referendum duximus, haud incongruè dicere poſſumus: Exulta hodiè, & lauda habitatio Sion, idest chriſtiana religio, in qua tanquàm in monte Sion, per veram fidem habitat verus Deus quoniam magnus in medio tui Sanctus. Quippe in medio Eccleſiæ aperuit os eius, & impleuit eum Dominus ſpiritu Sapientiæ, & intellectus, & ſtolam gloriæ induit eum: & coronauit ad portas paradiſi, in qua vnà cum Angelis, gloria, & felicitate lætatur.

§ 2 Lætemur itaque, & exultemus, quia cæleſtis illa Curia ex nobis habet, cui ſit cura de nobis, qui ſuis nos protegat meritis, quos informauit exemplis, illuminauit doctrinis, & miraculis confirmauit. Quem Deus dedit cunctis populis in gloriam, & honorem, cuius memoria in benedictione eſt.

§. 3. Ea namque de diuinis rebus ſcripſit, vt in eo Spiritus Sanctus locutus videatur. Ita piè, religioſè, & ſanctè vixit, vt ſcriptis vita congrueret, & quod dicebat, ſcribebat, doceret exemplo. In quo morum virtus, & ſignorum claritas ità comperta eſt, vt congruentibus maximis meritis, ac miraculis vera ſanctitatis teſtimonium à militante Eccleſia debeatur eidem.

§. 4. Nam cum in flore virente iuuentutis, humanis abiectis illecebris, diuino ſe addixiſſet ſeruitio, religionem B. Franciſci, quæ per ardua tendit, ingreſſus, tantum ſedula lectione, & aſſidua Oratione perfecit, vt cum ſapiente meritò dicere poſſet: Optaui, & datus eſt mihi ſenſus.

§. 5. Illuminatus enim ab eo, qui illuminat omnem ſenſum, qui lux, via, veritas eſt, & vita, paucorum annorum ſpatio, incredibilem eſt ſcientiam conſecutus, nec talentum ſibi à Domino creditum, ſudario alligauit, aut terra infodit, ſed vt ſapientiſſimus diſpenſator in communem vtilitatem conuertit. In celebri enim Pariſienſi Gymnaſio cathedram rexit, vbi abſcondita ſcripturarum enucleans; non ſolum viua voce profuit multis, ſed etiam plurima librorum optimorum, tum in ſacris literis, tum in maioribus ſcientiis monumenta reliquit, quæ eſſent omni tempore poſtremis profutura.

§. 6. Magnus doctrina, non minor humilitate, & vitæ meritis, quem Alexander de Ales, Doctor clariſſimus, cuius ſe in diſciplina Sanctus Bonauentura tradiderat, tanta innocentia, ac columbina ſimplicitatis expertus eſt eſſe, vt dicere ſolitus fuerit, ſibi videri, quòd in eo Adam nunquam peccaſſet.

§. 7. Magnus etiam in Ordine Fratrum Minorum, cui vnus poſt Beatum Franciſcum, plurimum profuit. Ad eius enim gubernacula vocatus, & Generalis Miniſter Domino inſpirante creatus, talem ſe ſuis præbuit ſubditis, vt in illo Dominicum illud verbum videretur impletum. Qui maior eſt veſtrum, ſit miniſter veſter.

§. 8. Nam ſapientia, & morum integritate maior, Prælationis officium cũ tanta exercuit charitate, quòd ſponte humilis,

nunc

rum doctrina, nunc monitionibus, nunc exhortatione fraterna, nunc etiam corporali ſeruitio ſatagebat, vt bonus Chriſti miles inferioribus miniſtrare. Nec ſolum quæ ab ipſo B. Franciſco piè & ſanctè fuerant inſtituta; diligentiſſimè cuſtodiuit, ſed multa etiam adinuenta, quæ creſcente Fratrum numero neceſſaria videbantur, adiecit, Ordinem quoque ipſum in Prouincias, Cuſtodiaſque diuiſit.

§. 9 Magnus etiam dignitate in Romana fuit Eccleſia. Increbreſcente enim fama innocentiæ, doctrinæ, ac prudentiæ eius à fel. m. Gregorio Papa, X. prædeceſſore noſtro ad Cardinalatus eſt vocatus honorem, vt eius opera in maximis, & difficillimis rebus, quæ temporibus illis inciderant, vteretur. in quem Gregorius ipſe ob ingentia viri merita, nouo eſt vſus exemplo. Statim enim illi Albanen. commiſit Eccleſiam, quæ non niſi vetuſtioribus Cardinalibus ſolet committi.

§. 10. Non fefellit expectationem Summi Pontificis, ac Sacri Senatus, optimus, ac Deo amiciſſimus vir. Sed in Conc. Lugdunen. præſidens, omniaque ad Dei laudem dirigens, ſublatis diſcordijs, difficultatibuſque ſublatis; ipſi Eccleſiæ maximo vſui fuit, & ornamento.

§. 11. Quibus rebus aperte cognoſcitur, quod ſtatuit illi Dominus teſtamentum pacis, & principem fecit eum, vt ſit illi Sacerdotij dignitas in æternum, quem inanis gloria non viſitauit, non dextera ſiniſtrorſum egerunt, ſed in fide lenitateque perſeuerans, pius in Deum, in pauperes miſericors, iuſtus in omnes; ita hoc corruptibile corpus exuit, vt cum Apoſtolo dicere poſſet: Bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui; in reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ.

§. 12. Qui etſi ex ſola perſeuerantia poterat Sanctus credi iuxta illud. Eſto fidelis vſque ad mortem; & dabo tibi coronam vitæ ſubſecuta ſunt tamen poſt vitam multa, maximaque miracula, quæ certum Sanctitatis eius præbent indicium, & Nos ad ipſius venerationem inducunt, quod Deus meritis præcedentibus venerandum oſtendat. Ipſe enim Deus omnipotens, vt ſuæ virtutis potentiam manifeſtet, & noſtræ ſalutis cauſam pandat, fideles electos ſuos, quos coronat in cælis, ſæpe etiam honorat in mundo, ad eorum memoriam ſigna faciens, & prodigia, quo hæretica prauitas confundatur, & fides orthodoxa ſeruetur.

§. 13. Agimus igitur ipſi Deo, quantas poſſumus gratias, quod nos dignos duxerit, per quos hæc Canonizatio celebraretur: quæ licet diuinis literarum monumentis extantibus, coruſcantibuſque miraculis, iam pridem potuerit, ac fieri, numquam tamen, ambiebat, vel à Principibus, vel ab alijs tanta diligentia fuit petita Noſtro tempore chariſſimi in Chriſto filij noſtri, Federicus Romanorum Imperator ſemper Auguſtus, Ludouicus Francorum Chriſtianiſſimus, Ferdinandus Siciliæ, & Matthias Vngariæ Reges illuſtres, dilecti quoque nobiles viri, Alphonſus Ioannes Mocenico Venetiarum. Ioannes Halcam Mediolani, & Ioannes Burbon Duces inſignes. Præterea ciuitates Florentinorum Senenſium, Lugdunenſium, Peruſinorum, & quod tale iubar tulit Balneoregium, tanto ſtudio, tantaque perſeuerantia petierūt à Nobis, vt durum, & impium putaremur, ei in re tam pia reſiſtere, quam etiam Deo monitu petere videbantur. Acceſſerunt aſſiduè Venerabilis Fratris noſtri, Iuliani Epiſcopi Sabinenſis, ipſius Ordinis Protectoris. dilectorum quoque filiorum, Franciſci Samſonis, Generalis Miniſtri, & Petri de Rodulphis, Procuratoris dicti ordinis, ſacræ Theologiæ profeſſoris preces, qui nomine generalis eorum Capituli, id tanquam iuſtum & debitum repoſcebant. Legeramus ſtudioſiſſime ſancte huius diuina ſcripta, quibus poſtquam per ætatem aliquid ſapere licuit, ſemper ſumus delectati. Audieramus quoque ab antiquioribus præfatæ religionis fratribus, & grauibus quidem viris, quod & ipſi à maioribus natu acceperant, de ſanctimonia vitæ eius conſtantem famam eſſe, ſciebamus de multis, maximiſque miraculis, nec erat propterea apud Nos dubium, quin in triumphante Eccleſia triumpharet in cælo, & venerationem mereretur in terris.

§. 14 Sed memores nos eundem, Minorum Ordinem ex voto ingreſſos, ut quo diuina aſſiſtente gratia in Sacris literis, & religioſis moribus, vtcumque profecimus, eademque Miniſteriatus officia exercuimus, atque inde ad Cardinalatus dignitatem, ita vt per conſimiles gradus ad Pontificatus culmen ſublenatos nos diſponente Domino cognoſcamus, per quos ipſe Bonauentura Sanctus ad triumphantis Eccleſiæ immarceſſibilem gloriam euectus eſt, ne ad id videremur potiùs affectione propria, quàm debita deuotione moueri, eam adhibuimus diligentiam, ac grauitatem, quam rei magnitudo poſcebat. Commiſimus enim tribus ex Venerabilibus Fratribus noſtris Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus, vt de veritate miraculorum mandarent inquiri. Cumque vnus ex iis inchoato proceſſu, vt Deo placuit, ab hac luce migraſſet, alium in locum defuncti ſubrogauimus Cardinalem, quo etiam decedente alium ſubſtituimus.

§. 15. Nec his contenti, cùm iam proceſſus ipſe penè perfectus eſſet, & hi, qui delegati erant, fideliſſime retuliſſent: tamen quia non videbatur in procedendo, tanta quanta requiritur obſeruata ſolemnitas, illum reiterari iuſſimus.

§. 16. Demùm cùm ex vlteriori relatione, & fide dignorum teſtium ſuper hoc receptione compertum fuiſſet, multa, & magna à Deo per ipſum ſanctum miracula fieri, quæ in conſpectu multitudinis cernebantur. Nos nè Spiritui Sancto reſiſtere videremur, qui per os Prophetæ laudare Deum in ſanctis ſuis iubet, in Conſiſtorio noſtro ſecreto huius rei cauſa habito, eorundem Venerabilium fratrum noſtrorum, S. R. E. Cardinalium vota ſuper huiuſmodi Canonizatione ſumus ſcrutati. Cumq; omnium vna, eademque fuiſſet ſententia, videlicet vt in Sanctorum numero referri deberet.

§ 17. Conſiſtorium publicum deinde habuimus, in quo magna multitudine aſtante, & in triduum Orationes, ieiuniaque indiximus, vt Deus omnipotens nobis, quod factu optimum in hoc re eſſet, oſtendere dignaretur, nec pateretur Eccleſiam ſuam militantem errare, quæ ſe triumphanti conformare ſtudet.

§ 18. Triduo deinde elapſo, omnes, qui in Romana Curia erant, Prælatos iuſſimus conuenire, qui ad vnum interrogati quod faciendum videretur, in eandem ſententiam conuenerunt, Beatumque Bonauenturam canonizandum cenſuerunt.

§. 19. Nos ergo Dei nutum, & voluntatem ſequentes, attendenteſque iuſtum, ac debitum eſſe, vt quos Deus honorat in cælis, nos venerationis officio laudemus, & glorificemus in terris, cum ipſe potius laudetur & glorificetur in illis, qui eſt laudabilis, & glorioſus in ſæcula: hunc diem Canonizationis ipſius Sancti Bonauēturæ in medio Baſilicæ Principis Apoſtolorum de Vrbe, quò maxima omnis generis, Ordiniſque multitudo confluxerat, celebrandum ſtatuimus. Ibi reliquis omnibus legitimè peractis, prædictus Ordinis Minorum Procurator in medio ſtans, dictum illud B. Ioannis Apoſtoli, clara voce proponens, tres ſunt, qui teſtimonium dant in cælo. Pater, verbum, & Spiritus Sanctus. probauit etiam, habito ſuper præmiſſis proceſſu, ipſius beatiſſimæ Trinitatis perſonas teſtimonium, quod Beatus Bonauentura in cælo ſit, præſtitiſſe. Patrem, videlicet, in miraculorum potentia Filium, in doctrinæ ſapientia, & Spiritum ſanctum in vita ipſius bonitate. Et propterea non ſolùm hominibus omnibus, qui hanc ipſam Canonizationem fieri ſupplicarunt, ſed etiam ex parte Indiuiduæ Trinitatis, Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, vt ipſum Beatum Bonauenturam, ſanctum pronunciare dignaremur, inſtanter, inſtantius, & inſtantiſſimè requiſiuit. Confidentes igitur, quòd in hac Canonizatione non permittat nos Deus errare, qui omnia in ea quomodolibet requiſita, etiam ſuperabundanter obſeruari fecimus, & obſeruauimus, de eorundem Fratrum noſtrorum, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalium, omniumque Prælatorum in Romana Curia exiſtentium, vnanimi conſenſu, & matura conſilio, de omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum eius auctoritate confiſi, beatæ memoriæ, Bonauenturam Balneoregienſem. S. Theologiæ profeſſorem, ex gremio Sacri Ordinis Minorum, & ex officio Generalatus, in Epiſcopum Cardinalem aſſumptum, Sanctum eſſe, ac aliorum Sanctorum Dei Catalogo adſcribendum, adiciendum, ac aggregandum fore, ac fideliter, firmiterque teneri debere decernimus, ipſumque Sanctorum Confeſſorum, Pontificum, & Doctorum, quos ſancta Dei veneratur Eccleſia. conſortio ſolenniter in præſentiarum aſcribimus, aggregamuſq; per præſentes.

§ 20. Statuentes etiā, & mandantes Venerabilibus Fratribus

noſtris. Patriarchis, Archiepiſcopis, Epiſcopis, ac dilectis filijs, dilectorum, ac Patriarchalium, Metropolitanorum, & Cathedralium Eccleſiarum Capitulis, & quorumuis Ordinum, tàm mendicantium, quàm non mendicantium profeſſoribus, nec non quibuſcumque Eccleſiaſticis perſonis, vt feſtum ipſius ſancti Bonauenturæ, ſecunda Dominica Menſis Iulij ſingulis annis ſolemniter, & deuotè celebrent, diuinum officium, veluti pro vno Confeſſore, Pontifice, & Doctore, tàm publice, quàm priuatim, prout contigerit, perſoluentes.

§. 21. Dilectis verò filijs, Fratribus prædicti Minorum Ordinis, quatenùs huiuſmodi officium ſub feſto duplici, & octaua, eo modo, quo aliorum dicti Ordinis Sanctorum celebrare feſta, & Octauas conſueuerunt, celebrandi concedimus facultatem.

§. 22. Inſuper eadem auctoritate omnibus verè pœnitentibus, & confeſſis, qui in eadem Dominica, Eccleſiam, in qua ſanctum eius corpus requieſcit, deuotè viſitauerint, annuatim ſeptem annos, & totidem quadragenas, his verò, qui alijs temporibus in ſingulis diebus Dominicis, centum dies; illis autem, qui Eccleſias fratrum Minorum vbilibet conſtitutas, tàm ipſa die feſti, quàm in Octaua, diuinis officijs interfuerint, conſimiles indulgentias, & peccatorum remiſſiones, quæ in ſingulis aliorum eiuſdem Ordinis ſanctorum feſtis, & indultis Apoſtolicis generaliter promulgatis, Romani Pontifices conceſſerunt, de iniunctis pœnitentijs miſericorditer in Domino relaxamus, & elargimur.

§. 23. Conſiderantes præterea, quanta ab hoc ipſo Sancto Bonauentura rationo ſcientia, & ſanctitatis vita, Epiſcopaliſque, & Cardinea dignitatis, S. R. E ſuſceperit incrementa, quantamque idem Sanctus, cum Beato Thoma de Aquino, coetaneo condiſcipulo, & commagiſtro ſuo, familiaritatem, & ſpiritualem coniunctionem in hac vita ſeruauerit. Vt quos in hoc ſeculo fraterna iunxit charitas, & eadem in cœlo præmia conſecutos credimus, præſens Eccleſia pari reueretur honore, prædictum feſtum inter feſta ſacri Palatij Apoſtolici aſſumentes, annumerantesque, eandem indulgentiam in feſto prædicto in Eccleſia Sanctorum Apoſtolorum de Vrbe, quæ in feſto ipſius Sancti Thomæ de Aquino in Eccleſia B. MARIAE Virginis de vrbe Minerua vulgariter nuncupata, habetur, concedimus, pariterque decernimus, fratres Minores, in alma Vniuerſitate Pariſienſi, eiſdem priuilegijs poſſe, ac debere vti, & gaudere, ob ipſius Sancti Bonauenturæ merita, quibus ex Apoſtolicis indultis, Fratres Prædicatores, qui in eadem vniuerſitate, intuitu, & gratia eiuſdem Sancti Thomæ, potiri, & gaudere conſueuerunt, & gaudent, aut potiri, & gaudere quomodolibet poterunt in futurum.

§. 24. Quacirca omnes, & ſingulos in dignitate conſtitutos requirimus, & monemus, quatenùs vniuerſis, & Clericis, & populis ſuarum Ciuitatum, Diœceſium, & Parochiarum præſentes noſtras literas ſolemniter publicantes, eoſdem hortentur vt Deum ipſum, à quo bona cuncta procedunt, humiliter deprecentur, vt ipſius Sancti Doctoris, & Confeſſoris Bonauenturæ mentis, & precibus exoratus, militantem Eccleſiam, Apoſtolicam fidem, & cunctos Chriſti fideles, à Paganorum, & aliorum infidelium, & hæreticorum tueatur incurſibus, & à periculis cunctis ſemper protegat, ac defendat, & illam, quam nobis mundus dare non poteſt, pacem, hoſtium omnium ſublata formidine, firma cum tranquillitate concedat, vtque poſt huius vitæ malitiam, depoſitumque Paſtoralis officij miniſterium, vna cum grege nobis credito, ad ſempiterna tandem gaudia peruenire mereamur.

§. 25. Demùm quia difficile foret, literas Originales præſentes, ad vniuſcuiuſque notitiam deferri, volumus, ac decernimus, quòd earum tranſumpto, ſub ſigillo Generalis Miniſtri Ordinis antedicti, & manibus duorum Notariorum publicorum debitè ſubſcriptis, fides adhibeatur in dubiis, omnibus, & per omnia, & illis vbique ſtetur, ac ſi Originales literæ huiuſmodi eſſent exhibitæ, vel oſtenſa.

§. 26. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ Conſtitutionis, aſcriptionis, aggregationis, ſtatuti, mandati, conceſſionis, relaxationis, largitionis, aſſumptionis, annumerationis, monitionis, ac voluntatis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum eius ſe nouerit incurſurum.

Datum Romæ, apud S. Petrum, Anno Incarnationis Dominicæ, milleſimo quadringenteſimo octuageſimo ſecundo, decimo Octauo Calend. Maij. Pontificatus noſtri Anno Vndecimo.

Hæc pro Canonizatione Sancti Bonauenturæ, Pontifex Sixtus decernebat.

Quo etiã anno Aquilæ in veſtinis, B. Antonius ord. Eremitarum S. Auguſtini profeſſor, ad cœleſtem patriam emigrauit. Is Mediolani honeſto loco natus, & à pijs parentibus ad omnium virtutum, præfectionem enutritus, poſtquam Medicinæ, & Chirurgiæ artes ad ſummum didiciſſet, eaſque cum ingenti bono eorum, quos à morbis deploratis ſanauerit, aliquamdiu exercuiſſet, extremo illorum ipſorum, à quibus mercedis loco mutationem vitæ, vel ſæcularis in religioſam, vel ſolutioris, in Chriſtianæ diſciplinæ conformem efflagitauerat, & ipſe quoque ſæculo valedicens, in ordinem Eremitarum S. Auguſtini ſe dedit: neque tamen officium charitatis in perſanandis ægrotis intermiſit. Eis antequam manum medicam admoueret, ſignum crucis primitus imprimebat: deinde ad Sacramentorum vſum inducebat; mox odium peccatorum vna cum propoſito vitæ melioris ingerebat: ſicque cauſis morborum ſpiritualibus eradicatis, potius per miraculum, quam per antidota corporalia ægros ſanitati reſtituebat. Fere vniuerſam Italiam, Gallias, Hiſpanias, Compoſtellam, vſque peragrauit, pene ſolo crucis ſigno omnia morborum genera depellens. Si quando alicuius ditioris curam ſuſcepiſſet, mercedis vice, Eleemoſynam, quam inter ægros inopes partiretur, impetrabat, nullius quantumuis egentiſſimi curam detrectabat, quin potius eis libentius, & gratuito operam, ac miniſterium adhibebat. Caſu quodam claudus effectus cum non poſſet ad decumbentes excurrere ſaluberrima præcepta præſcribebat. A feliciſſima omnium curatione, cum odium maleuolorum quorundam incurriſſet; ac illi conſpiratione facta, in eius necem iamiam intenti, redeuntem quodam in loco exſpectarent, inuiſibilis per medium parricidarum tranſiuit. Tandem ſanctitatis, ac miraculorum ingens, & ſanctis Coſmæ, & Damiano in curandis ægris perſimilis, ad eorum gloriæ conſortium, non ſine dolore Aquilanorum, & circumuicinorum populorum emigrauit. Cum ei mortuo ſepulchralem foſſam aliquis effoderet, Saxum ex oppoſito pariete per miraculum euulſum fodientem percuſſit ac pene exanimauit, adſtanteſque admonere viſum fuit, ne ſubter terram pretioſum ſancti viri corpus defouerẽt, ſed altiore loco reconderent. Diem clauſit extremum ſeptuagenarius. Corpus eius vſq; in hodiernum diem integrum, nullaque ex parte, aut imminutum, aut corruptum viſitur, & in magna veneratione habetur propter celeberrimos miracula, quæ etiamnum hoc tempore eduntur. *Claudius Eugenius Aquilanus in vita.*

VIII. *Vita, & obitus B. Antonij ord. Eremitarum S. Auguſtini.*

Eodem anno diem clauſit extremum in Cœnobio Scarenſi B. Aeno Danus Ordinem Prædicatorum profeſſus. Mirum mirandum eſt, quod de eo Scriptores commemorant. Aliquando euocatus ad procurandum aliquem, vt vocant, Capitaneum moribundum tardius quam oportuerat, aduenit, & iam [illegible]a functum reperit. Cum aliud non poſſet, & ille ſine ſacra Exomologeſi obijſſet, compoſitum in feretro iuſſit ad Eccleſiam ſui Ordinis deferri, & in medio choro collocari. Ibi tamdiu pro ſalute mortui preces fudit, donec ille quaſi è graui ſomno excitatus, ad vitam redierit, quidquid illum Steno vellet, diſerta voce interrogauerit. Cum Steno non aliud, quam ſalutem illius ſe quærere reſpondiſſet, & ille quoque eandem ſe optare pronunciaſſet,

IX. *Moritur B. Steno ord. Prædicatorum.*

confitentem peccata audiui, ſacroſanctiſque Myſterio procuratum, ad cœlitos præmiſit. *Michael Pius lib. 1. de viris illuſtribus Ord. Prædicatorum.*

X. *Item Reynardus Epiſcopus VVormatienſis.*

Eo ipſo anno 12. Calend. Auguſti obiit Reynardus de Sickingen Epiſcopus VVormatienſis in Germania in Capella S. Ægydij ſepultus, quam ipſe de nouo iuxta Maiorem Eccleſiam conſtruxit. Cui ſucceſſit Ioannes Camerarius de Dalburg, Maioris Eccleſiæ Præpoſitus, vir maiori dignus honore, Pontificum decus, nobilium ornamentum, omnium Philoſophorum, & eruditorum hominum princeps, & gloria, in omni ſcientia doctiſſimus, cui inter Pontifices Germania non habuit parem, nec Italia meliorem. *Trithemius in Chron. Spanheimenſi.*

XI. *Petrus Bagarotus I.C. in Pontificiæ poteſtatis contemptor peſte extinguitur.*

Hoc ipſo anno Deus ſæua lue extinxit Petrum Bagarotum Patauinum Iurecoſſ. contemptorem Pontificiæ poteſtatis. Is quum Veneti, Ferrarienſi bello à Pontifice Max. anathematis interdicto prohiberentur bellum proſequi, & à Senatu Veneto ſuper ea re à Patauinu Iuriſconſultorũ collegio conſilium peteretur, quid facto opus foret, nè Veneti eo anathemate ligarentur, neue conſcientia territi, ab inceptis deſiſterent alijs alia conſulentibus, Petrus omnium primus conſuluit, appellandum eſſe à ſententia Romani Pontificis, ad futurum Concilium accitos Venetias ad firmandum huiuſmodi Commentum, illic maxima tunc peſte in contemptoris graſſante, eodem & ipſe morbi genere correptus cum alijs interijt. *Bernard. Scardeo. lib. 2. hiſt. Patauin.*

XII. *Eberardus VVirtembergenſis Comes viſitat Apoſtolorum limina, & Sixto PP. honoratur.*

Eodem anno peregrinationem ad limina Apoſtolorum SS. Petri, & Pauli ſuſcepit, obiuitque Eberardus, Wirtembergæ, & Montiſpeligardi inclytus Comes, Sabbato ante Dominicam Lætare, à Sixto Pontifice honorificè ſuſceptus, atq; die conſequenti, ab eodem Pontifice pro ſingulari munere, roſa aurea, quam Pontifices Romani ſingulis annis Dominica *Lætare* conſecrare, & alicui ea principibus Chriſtianis donare conſueuerunt, cumulatus eſt. *Ioannes Nauclerus volum. 2. generat. 50.*

XIII. *Eccleſia Cortonenſis Ord. Seruorum B. V. varijs ornatur reliquijs.*

Quo etiam anno, Iacobus Vannutius Cortonenſis, Arimini primùm, mox Peruſij, ac poſtremò Niceæ Archiepiſcopus, ex Cæſarie Beatiſſimæ Virginis capillos aliquot, Cortonæ in Eccleſia Seruitarum, cum alijs Reliquijs depoſuit, pixidique inſculpſit.

Pixide inaurata poſuit Vannucius Heros.
Cæſariem ſacram virgo Beata tuam.
Oſſaque ſanctorum felici hac ſede quieſcunt,
Quorum animæ in cœlis gaudia vera ferunt.

Depoſuerat ante in Eccleſia Cathedrali eiuſdem, ciuitatis, particulam de ligno S. Crucis, & nonnihil de veſte inconſutili Redemptoris noſtri, quæ pignora à Nicolao V. Pontifice, cui à ſecretis cubicularius diu inſeruierat, pluresque perfecturas, ac legationes obierat, aliquando obtinuit. *Archangelus Gianius. Centuria 3. Annal Seruitarum c. 8.*

XIV. *Aberdonẽſis, & Conimbricẽſis Academiæ eriguntur.*

Eodem anno, concedente Sixto Pontifice, Guilelmus Epiſcopus Aberdonienſis in Scotia, Aberdone in Martia Scotiæ regione; & Ioannes II. Rex Portugalliæ, Conimbricæ, in Luſitania, Academias ſcientiarum condiderunt. *Auctor rerum memorabil. Saxoniæ vniuerſæ lib. 2.*

XV. *Moritur Alfonſus Carrilius Toletanus Archiepiſcopus.*

Hoc anno, ipſis Kalendis Iulijs obijt Alfonſus Carrilius, Toletanus Archiepiſcopus, annis grauis, viuido ingenio, eoq; non ciuilibus modò, ſed etiam militaribus muneribus idoneo; à quib⁹ tñ neceſſitate magis temporum, itaq;, quàm voluntate abſceſſerat. Tumulus defuncto Compluti, vbi extremam ætatem melioribus ſtudijs propagabat, in Diui Franciſci, quod ipſe monaſteriũ conſtruxerat, conſtitutus eſt ad aram maximam. Troili filij extincti conſequentibus annis coniunctum ad læuam ſepulchrũ, incontinentiæ paternæ fœdum monimentum, Ximenius Cardinalis remouendam ab oculis multitudinis, atque in monaſterij exedram, vbi conuentus Monaſterij ſunt, transferendum curauit. Carrilij Præſulis æmulus, Hiſpaniæ Cardinalis, Ferdinandum, & Iſabellam Reges in Aragoniam ſecutus, approbatione Sixti Pontificis Toletanam Eccleſiam regendam ſuſcepit, vir magnus, maiorum gloria non magis, quàm ſuis virtutibus claris. Ea meritis gratia eſt habita, perpetuæq; iuuandæ reipublicæ voluntati. Enecus Manricus Giennenſis Epiſcopus, in eius locum, eadem authoritate Ap.ca Hiſpali datus eſt Præſul. *Mariana lib. 24. cap. 22.*

XVI. *Item Chriſtiernus Daniæ Rex.*

Mortuus eſt etiam, 22. Maij Rex Daniæ Chriſtiernus, Romana peregrinatione inſignis, princeps humanitate, & clementia Illuſtriſſimus, quem ſua liberalitas, quæ præcipua virtus eſt Principum, ſæpe ad indigentiam contruſit. *Krantzius libro duodecimo Saxoniæ c. 31.*

ANNO CHRISTI 1483.

SIXTI PAPÆ IV. Anno 12. & 13.

Friderici Rom. Imp. Anno 44.

I. *Sixtus PP. fœdus cum pluribus Principibus pangit.*

Italiæ pacis deſiderio, Sixtus Pontifex, à Venetorum in Herculem Ateſtinum ſocietate deſciuerat, vtq; illi arma deponerent, & arbitrio Sedis Apoſtolicæ, vel Principum fæderatorum controuerſiam permitterent, anathemate propoſito edixerat. Cumque aliquantò, quàm vellet, illos in bello gerendo pertinaciores videret, cum Ferdinando Neapolitanorum Rege, Ludouico Sfortia Mediolanenſis Ducis tutore, ac Florentinis fædus pepigit: maximè quando Veneti, Rauennam, Ceruiam, & aliquas præterea Flaminiæ ciuitates, Romanæ Eccleſiæ reſtituere detrectarent. Hæc fuit ex primarijs cauſa: non ſecunda tamen, quam, in edictalibus litteris profitebatur, vt Italiam bello liberaret, Chriſtianiſq; Principibus pacem redderet, quum ad Pontificem ſpectet, qui vicem Dei gerit in terris, diſcordias Principum è medio tollere, ac ea procurare, quæ Reipub. Chriſtianæ ſalutaria eſſent; vt concordibus poſteà animis, ferrum in infideles verteret. Veneti, ea denunciatione moti, cuius à Franciſco Diedo, Oratorem tum Romæ publico nomine agente, certiores facti fuerant, Sixto reſpondendum cenſuerunt, literaſque à Bernardo Iuſtiniano conceptas, hac ſumma dederunt.

Fœdus illud inguatum eſt Venetis.

Vt quæ nuper egerat ſua Sãctitas, eciuis Senatus tulerat animo, Venetoſq. grauibus laceſſitos iniurijs ad arma nũquã recurrere voluiſſe, donec Pontifex priùs bellũ approbaſſet, eiuſq; authoritate, & hortatione Herculi arma illata: nec patres tamen dicere, à pace abhorrere: quin veteri Repub. maiorumque inſtituto libenter ad eam reſpicere; ſed rem indignam proponi, quum nil aliud ſit, Senatum hoc tempore ad arma deponenda hortari, quàm Venetum nomen, quum iam propè debellatum eſſet omnibus irridendũ exhibere, ſapienter nihilominus Beatitudinem ſuam facere, quæ, vt optimum decet Pontificem, paci, ac tranquillitati Italiæ conſulat: verùm ſatis, ſuperque apparere, fraude, doloque Venetam rem peti; quod dum vigeſimum propè annum cum Othomano, terra, marique bellum gereretur, ſtuduerat q; Venetus, vt cõmunẽ hoſtẽ procul Italiæ finibus diſtineret, nemo tamẽ conſpiraſſet in barbaros, qui rem Venetam grauiter premebant: nunc verò periclitante, Hercule, ad arma omnes concurrere, ad pacemque iniquã,

ſub quietis Italiæ ſpecie ſuſpiciendum Patres mutare. Sed id plane agi, vt victoria à Veneto auferatur. Neque id dictum ſua Sanctitas credat, aut propter eius Beatitudinem, cui ſemper & honos Dei, & gregis ſui pax, atque tranquillitas ita cordi fuit, vt ob eam rem multa, magnaque incredibili ardore animi, & charitate perfecerit, longè plura, maioraq; in hoc ſuo Pontificatu ipſe acturus, ſi per eos maximè, qui nunc paci patrocinari videntur, Sanctitati ſuæ, cuius piiſſimum propoſitum eſt, licuiſſet; neque propter Reuerendiſſimos Dominos Cardinales, quorum ſanctiſſimum deſiderium communis Chriſtianorum pacis perſpicuum, clarumque eſt; aut propter Sereniſſimos Caſtellæ Reges, quibus omnibus penè ſeculis puriſſimo amore, & ſincera beneuolentia deuincti fuerint, dictum fortaſſe fuerit, ſed propter nonnullos alios, quibus neque pax, neque bellum poſſit ſatisfacere, Venetæque felicitati hi inuidentes omnes adhiberent artes, vt ea aliquo modo offuſcetur. denique, quod ad arma deponenda attineret, ſtatutum in Senatu eſſe, bona illius venia, bellum omnino proſequi, cuius felicem exitum expectarent.

II. *Anathemate feriuntur à Sixto PP. & bellum in illos mouetur.* Hæc cum à Venetis ſcripta Pontifex accepiſſet, anathematis ſpiculum ſtatim in illos detorſit, quod neque ex agro Ferrarienſi exceſſiſſent, neque ab iniuria, & maleficio in Herculem temperare conſtituiſſent, neque Romanæ Eccleſiæ, id quicquid recuperarant, reſtituere decernerent; quin potius Rauennam, & alia præſidijs adauctis munirent. Quo autē omnia communi Confœderatorum Principum conſilio adminiſtrata, magis ex ſententia ſuccederent, ad Conuentum illorum Cremonam indictum, Cardinalem Legatum deſtinauit; vbi exploratis diligentiùs omnium ſententijs, de ratione belli contra Venetos gerendi, & qua in parte eius fieri initium placeret, ſtatueretur. Conuenerant die deſignata, Pontificis Legatus, Alfonſus Calabriæ Dux, Ludouicus Sfortia, Hieronymus Riarius, Laurentius Medices, Fridericus Gonzaga, & ſi qui præterea, his temporibus magni nominis in Italia erant, & militiæ gloria clari. Decretum, vt Ludouicus, aut in Bergomatium, aut in Brixianorum finibus, Venetis inferret bellum, id quidem per cauſam repetendi eas vrbes, quas ab illis ereptas pertinere ad Mediolanenſem Principatum contendebant: vtque eodem tempore alij viribus coniunctis, ad Ferrariam obſidione ſoluendam, alij ad Bondenum ad eorum claſſem opprimendam, quæ illic in ſtatione erat, properarent. Veneti ſubita tot principum conſpiratione permoti, ad res ſuas maturis viribus firmandas, ex Gallia per Antonium Vinciuerram, Scribarum vnum, Renatum Lotharingiæ Ducem, militari diſciplina clarum, ac deuicti non ita pridem Caroli Burgundi gloria tum maximè florentem, magnis iacturis, & præmijs in Italiam euocarunt, atque euocatum copijs Reipublicæ præfecerunt. Adfuit ille cum ducentis equitibus; atque mille peditibus; ſpe, ſi Venetis res ex animo ſucceſſiſſent, Neapolitanum Regnum de Ferdinando, & Alfonſo recuperandi. Iamque Veneti, ad reuocandum Ferdinandi Regis militem, inuadendumque eius regnum, quinquaginta & ſex nauium claſſem præmiſerant, Brunduſiumque, & Gallipolim, Neritum, Rechaliſcum, & alia pleraque in Salentinis vicina oppida receperant; videbanturque propediem omnes Apuliæ vrbes ſuæ ditionis, atque imperij facturi, niſi alibi non ſatis feliciter pugnantes pacem facere coacti fuiſſent. Enimuero confœderati, claſſem illorum, quæ per eos dies in Padum inuecta ad Bondenum in anchoris ſtabat, famam gerendæ rei, & nuncios celeritate aduentus ſui antecedentes, nullo negotio non modo illam depreſſerunt, ſed etiam Antonium Iuſtinianum magnæ hominem nobilitatis, quem claſſi Veneti præfecerant, & alios complures in poteſtatem redegerunt. Ludouicus Sfortia, adiunctis ſuis Alfonſo, Duci copijs, cum in Inſubres mouiſſet, atque prædando vbique, & populando omnia Venetis infeſta feciſſet, quicquid agri in Bergomatium, Brixianorum, Veronenſium territorio erat, euaſtato, nihil illis integrum à ſuorum vi, atque armis præter vrbium mœnia reliquerat. Tanta autem erat eius celeritas, vt venire ſimul hoſtibus, & adeſſe renunciaretur, nulloque in loco moratus, cum expeditum agmen duceret, facile quo viſum erat, excurrere, & ſuos recipere, inſpectante etiam Ruberto Seuerinate, Veneti exercitus Duce, videbat. Eodem tempore Hercules Ateſtinus aduerſus Renatum Lotharingum crebris eruptionibus pugnando effecerat, vt nulla illi in re minus quam in armis ac vetere exiſtimatione eſſe conſtitutum videretur. Accidit in idem tempus mors Ludouici Regis Galli; à quo cum Renatus tutor filiorum, Regnique teſtamento relictus eſſet, is cum ea armatorum manu quam reſiduam habebat, in Galliam reuertens, magnam ſollicitudinem Venetis iniecerant. Acceſſit & iſtud, quod animos iſtis imminuit. Quadraginta triremium, biremiumque Aragonia claſſis, ſub Friderici, Ferdinandi Regis, filij ductu, Neapoli profecta, Anconæ portum inſedit, metumque illis grauem occupandi maris fecit. *Ludouicus Rex Galliæ moritur.* Ergo de belli euentu ſolliciti, ac Sixto Pontifici non parum irati, ad omnes fere Principes Chriſtianos, Oratores miſerunt; in Germaniam quidem ad Fridericum Imperatorem Sebaſtianum Baduarium; ad Carolum Galliæ Regem, Antonium Lauredanum; Ad Auſtriæ Ducem, Paulum Piſanum in Belgas ad Maximilianum Cæſaris filium, Nicolaum Foſcarenum. Summa legationis fuerat, vt hi authoritatem ſuam apud Sixtum, Ferdinandum, ac reliquos confœderatos interponerent, quo pax & concordia certis conditionibus ſanciretur.

III *Pacē petitam à Venetis non detrectat Sixtus Pōtifex.* Non detrectauit Sixtus, Imperatoris & aliorum illorum Principum precibus interpellatus: maximè autem nonnulla controuerſia, inter Alfonſum & Ludouicum belli ſocios recens exorta, adductus. Intercedebat Alfonſo cum Ludouico ſimultas, quæ aliquamdiu male diſſimulata, magna cum multorum pernicie videbatur in apertum bellum erumpere. Cum Iſabella Alfonſi filia, Ioanni Galeatio, patre adhuc viuente nupſiſſet; virilis animi puella quæ cum ingentem fiduciam, & ſpiritus è domo Regia afferebat, tum in cauſa optima multo maiorem conſtantiam præſeferebat, quam ſexus, aut ætas poſtularet; patrem, viri ætati atque ingenio parum fidens, diu iam precibus fatigauerat, vt generi cauſa ſuſceptâ, eum tueri aduerſus Ludouici cupiditatem, atque ambitionem vellet, tantis enim illum patrem adminiſtrando imperio, tutelæ nomine teneri oppreſſum querebatur: cum ab omni muneris procuratione prohiberetur, cui aſſueſcere Regum liberi à prima ætate conſueuiſſent, atque id quidem tamquam Ludouici liberi, nō Galeatij filius hæres, in ſpem eſſet ſucceſſionis educandus. Hæc Ludouici iniuria eū plane ab illo Alphōſū alienaſſet, vt minus per belli tēpus Herculis rebus obeſſet, Friderici Gōſagæ interpoſita authoritas perfecerat. Cū Fridericus autem deceſſiſſet, tanta animi offenſio, quæ compreſſa magis, quàm tecta, aut diſſimulata videbatur, recrudeſcere, atque progredi in apertam ſimultatem cœpit. Itaque ne quid inimicus noui conſilij iniret, atque ſe minùs paratum ab armis offenderet, clam agere de pace cum Venetis, ac de faciendo fœdere inſtituit. Qua re fœderati animaduerſa, cum iam conueniſſe inter eos, atque initam ſocietatem competiſſent, magna quidem Herculis querela, qui ſe à genero proditum, deſtitutum à cæteris prædæ potenti inimico relictum intelligebat, & ipſi ad pacem inclinarunt. Impulit & iſtud aliud Sixtum Pontificem, ad

pacem conficiendam. Nicolaus enim Vitellius, quãquam in magnis eſſet anguſtijs, pertitus bello à Pontifice, & Florentinorum, qui quidẽ, quo faciliùs Pontificẽ à Venetorũ amicitia auerterent, minimè opportuno illius tempore ab eius ſocietate deſciuerãt, auxilijs & maximis, & fideliſſimis deſtitutus, nequaquam tamen ille ſpem, aut animum ſua tuendi amittens, ita crebris factis eruptionibus, vires Pontificiorum, atque audaciã fregerat, vt magna illata clade, atque ignominia eos ſoluere obſidionem, & decedere ex agro Tifernatium coegerit. Cuius rei indignitate Sixtus permotus, neceſſe habuit, Hieronymum Riarium ad vrbem reuocare, quem maioribus etiam, quàm antea viribus inſtructũ, ad reprimendũ refractariũ remitteret. Ab hac illum cura nouus repente exortus Romæ tumultus auocauit, ac pacem, etiam cum Vitellio facere, quibus illi viſum eſt, conditionibus coegit. Superiore enim bello Taliacotij agrum, quod oppidum in Marſis Claſtidij veteris vrbis ruinis ædificatũ ferunt, Vrſinis, quod erant in Pontificis partibus ademptum, Columnenſibus Ferdinandus Rex adiudicauerat, vſus eorum fideli, fortiq; opera toto eo bello. Hinc rurſum cum Pontifex, & Ferdinandus nouũ fœdus feciſſent, quo cauebatur, vt quæ per belli tempus eſſent adempta, pari vtrinque fide reſtituerentur, Vrſinis maxime vrgentibus, quorũ id permagni intererat, Pontifex poſtulabat, & iubebat, vt Columnenſes, ſi modò ſtari conuentis placeret, de Vrſinorũ agro decederent, ac pacis, & otij bonũ, quo ſe alij homines fruerentur, minime perturbare ſua audacia, atque ambitione vellent. Hanc Pontificis denũciationem, cum quicquid ſibi eſſe agendum Ferdinãdus ſtatuiſſet, Columnenſes omnino contemnerent, Sixtus iuſta iracundia incenſus, in tanta ſui contemptione, factam ſuam, & ad ſe pertinere, ac propterea ſibi tuendam eſſe armis conſtituit. Eo animo cùm eſſet, Vrſinis iam per ſe incitatis, manus hominum cogere, reliquias veteris exercitus colligere, atque ex agris, quos poſſent homines armare, in Columnenſium oppida impetum facere, agros vaſtare, Romę ædes diripere, atque incendere, ita vt à nullo maleficij, atque totius genere abſtinerent, imperauit. In his rerum turbinibus Pontifex politus, & tam Principum, quã Cardinalium precibus fatigatus, ad pacem cũ Venetis ineundam inclinauit. *Brutus de rebus Florentin. lib. 8. Iuſtinianus hiſt. Venet. lib. 9. Hieronymus Rubeus hiſt. Rauen nat. lib. 3.*

IV. *[illegible] Sixtus tẽplũ Pacis titulo dicat [illegible].* Pace Italiæ, magna ex parte confecta, Sixtus voluit quoddã templum Romæ à ſe extructum Pacis titulo ſignare, Illudq; Sacroſanctæ Virgini dicatum, Canonicis Regularibus Laterano pulſis addicere. Eius tẽpli erigendi iſtatuit occaſio Erat eodẽ loco antea Eccleſia Parochialis S. Andreæ de Aquarenarijs nuncupata, & in illius porticu effigies B. V. Deiparæ, puerum Ieſum inter brachia tenẽtis, in pariete depicta foris Eccleſiã Ante hanc dũ die quadã nequiſſimi aleatores luderet, vnus illorũ cæteris nequior, ob pecunias amiſſas, in horrendas blaſphemias contrà Deũ, & Sacram Virginẽ prorũpit, moxq; diabolo inſtigante ad tantã impietatẽ deuenit, vt primo taxillos in imaginẽ proiecerit, mox pugione arrepto, dictam imaginẽ ſemel, iterũ, ter, quaterq;, ſcilicet in pectore, in collo, in gena dextra, & in mento vulnerauerit: vnde ſtatim diuino miracolo ſanguis recẽs, & viuus exiuit. Cuius rei, & miraculi fama per vrbẽ diuulgata, magnus ad dictã Eccleſiã vtriuſq; ſexus fideliũ cõcurſus, & exinde preces ante imaginem fundi, beneficia deprecari, luminaria accendi, vota ſuſpẽdi, & multæ oblationes fieri cæperunt, & quæ antea Eccleſia S. Andreæ dicebatur, poſtmodũ propter virtutes, quas Deus ad interceſſionẽ B. M. V. operabatur, Beatæ MARIÆ de Virtutibus, ſiue de miraculis cæpit vocari: & quoniam multæ in dicta Eccleſia fiebant oblationes. Rector eius Eccleſiæ nõ nullos de ſuis parochianis viros pios, deuotos, & Deum timentes, ipſius imaginis, & dictarum oblationum cuſtodes deſignauit, quorum erat munus diligenter curare, vt imago veneranda quam decentiſſimè teneretur, & oblationes non in alios vſus, quam in Dei cultum, & B. Virginis honorem conuerterentur, & Miſſæ frequentes iuxta piam offerentium deuotionem celebrarentur. Ab iſtis mos laudabilis introductus, qui nunc etiam viget, vt diebus ſingulis ſero ante venerandam imaginem, adſtantibus Clericis, & laicis, accenſis luminaribus, Antiphona in laudem Virginis pro tempore, poſt abſolutum diuinum officium recitari ſolita, quam deuotiſſime cantaretur. Porro cum tempore Sixti Pont. tota pene Italia, vt memorauimus, bellorum tumultibus quateretur, & Alfonſus Dux Calabriæ præſertim ob negatum à Pontifice tranſitum ad ferendas ſuppetias Ferrarienſium Duci contra Venetos, vrbem obſediſſet. Sixtus ad dictam Eccleſiam B. V. de Virtutibus, alias S. Andreæ de Aquarenarijs accedens, & preces pro pace totius Italiæ ſupplices ante imaginem Virginis fundens, votum vouit, ſi Deus per illius interceſſionem Italiæ pacem largiretur, templum in honorem Dei ſub titulo B. Mariæ Pacis erigere. Quapropter ſoluta Vrbis obſidione, paceque Italiæ reddita, in dicto loco, & in ſolo veteris Eccleſiæ S. Andreæ templum magnificum ſumptibus non modicis excitauit; cui dictam Parochialem S. Andreæ, ab omni ſubiectione Cardinalis Titularis S. Laurentij in Damaſo, & eiuſdem Eccleſiæ S. Laurentij, cui antea ſubdebatur, abſolutam, & exemptam, conſtitutoque in illa fonte baptiſmali, quem prius non habuerat, in perpetuum vniuit. Mox dictam miraculoſam B. M. V. imaginem ex, antere præcis in nouam Eccleſiam tranſtulit, & in loco decentiſſimo ſuper aram maximam locauit; Eccleſiamque Canonicis Regularibus, attribuit, dato iſto diplomate; cuius partem ad notitiam rerum hoc tempore geſtarum volui adſcribere.

Sixtus Epiſcopus Seruus Seruorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam.

Redemptoris noſtri, cuius in pace locus factus eſt, & cuius Angeli in ortu eius bona voluntatis hominibus in terra pacem nunciarunt; quique à ſuis diſcipulis diſceſſurus, & ad patris dexteram in cælos aſcenſurus, pacem reliquit, & relinquit. Vices gerentes in terris, illa toto corde, & omni denique ſtudio ac pijs operibus, & aſſiduis orationibus apud glorioſiſſimam Virginem eiuſdem Redemptoris genitricem, cuius precibus populus Chriſtianus adiuuatus, libenter proſequimur, per qua pax & concordia nutritur inter fideles, & ſalutis diuinus augetur. Cum itaque ſuper ſuffragante diuina gratia, maiorem, & ſaniorem partem primo quum, & Dominorum Italiæ, inter quos magnum diſſidium, cruentaque bella vigebant, ad mutuam concordiam & pacis deſiderium per interceſſionem eiuſdem Excellentiſſimæ Virginis & opem Altiſſimi, ad noſtras preces aſſidue propiciantis, cum magna ferè totius Italiæ lætitia & conſolatione perduxiſſemus, & reliquos adducere cogitaremus, ante quandam imaginem. Beatæ Virginis, quæ nonnullis miraculis de nouo coruſcare cœperat, & à fidelibus frequentabatur eſſemus adorantes, & genibus flexis conſtituti, inſpirante, vt piè credimus, diuina gratia nobis viſum fuit incongruum, quod imago ipſa in quodam paruo tabernaculo conſiſteret, prout tunc ad parietem eiuſdem Eccleſiæ extabat. Itaque in eodem loco templum ad honorem Altiſſimi, & B. Virginis ædificandum vouimus, illudque ad perpetuam tam grandis muneris, nobis non humano conſilio ſed diuina prouidentia magna in parte conceſſi ſub celebri forma, mirroque ædificio fabricari fecimus, ac ipſum in honorem Virginis prælibatæ, noſtris ſumptibus à fundamentis erectum Deo dicauimus, & in memoriam huius pacis & concordiæ, Templum Pacis nuncupari voluimus, ſperantes quod per hoc, & alia quamplura præclara tẽpla, & pia loca, quæ in alma Vrbe, & extra à fundamentis, proprijs expẽſis noſtris, & quidẽ magnis ſũdari & inſtaurari fecimus, & vita nobis comite, cum alijs bonis operibus omnino perſeuerare

Idem tẽplum Canonicis Regularibus attribuit.

intendimus, Italia ipſa dulcedine pacis fruetur, & in ea lætabitur. &c. Datum Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ 1483. 17. Cal. Octobr. Pontif. noſtri anno XIII. Signata L. Criſſus.

V. *Innocentius PP. perficit, aliique benefactores recenſentur.*

Reliquum eius templi Innocentius VIII. perfecit, & maioris aræ ornamentum marmoreum, elegantiſſimè ſculptum & deauratum, in quo imago prædicta continebatur addidit: Oliuerius Card. Caraffa monaſterium ædificauit: Gaſpar Riualdus, ciuis Romanus anno 1614 Eccleſiæ amplificandæ cauſa, nouum Sacellum, Regio planè opere adiunxit, & cum lapidibus pretioſis, tum picturis venuſtiſſimis exornauit; inque nouam aram magnificentiſſimam, impenſis pluſquam XV. M. aureis imaginem transferri curauit. *Gabriel Pennotus Abbas, & Procurator Generalis Canonic. Regul. in hiſt. Generali Clericorum Canonic. lib. 3. c. 33*

VI *Ludonico Galliarũ Regi Carolus filius ſuccedit.*

Huc anno Rege Galliarum Ludonico defuncto, ſucceſſit Carolus, cum quo Pontifici Sixto plurimum negotiorum fuit. De his dicemus ſuis locis, ſi prius quæ Ludouico circa mortem acciderint, narrauerimus. A multo tempore illi à morbo nulla requies, ſeque indies magis ac magis debilitari ſentiebat, & mortis metu angebatur. Nemo enim fuit illo vitæ cupidior. Tamen finis prouidus Ambaſiam ſe portari iuſſit. Ibi Carolum filium admonens ait; *Sum chariſſime fili, breuioris quam æſtimas vitæ; vbique morbo afficior, cui nulla ſubueniet medela quæat. Tibi poſt me regnandum eſt, in qua re tibi maxime neceſſarij ſunt fideles miniſtri. Inter plurimos, quorum fidem, & diligentiam ipſe expertus ſum, duos tibi commendatos facio, Oliuerium Dammam, & Ioannem Doiacum. Illius ſeruitio ita vſus ſum, vt eius maxima ope vitam mihi diu ſeruatam eſſe putem. Illum in quo obſequio poſt me habeto, nihil de officijs, aut fortunis, quæ ſeruiendo conſecutus eſt, illi detrahi ſinito. Guiotum quoque Potum, & Bochagium ita exiſtimabis, vt viros conſilio, & prudentia valentes. Philippum vero Deſquerdum in rebus bellicis plurimum ſcire, atque intelligere dubitaui non ſum. eius prouidentia, atque moderamine, dum bellum erit, vtitor. Cæteros, qui Magiſtratus à me aut officia adepti ſunt, conſeruato. Populum. quem ingruentium bellorum neceſſitate multis vectigalibus extenuaui, quoad per te fieri poterit, leuato. Matri ne credito: cum enim Sabaudienſis ſit, Burdundis fauere mihi ſemper viſa eſt. Alioquin bonam, & pudicam illam ſum arbitratus*

VII. *A Muſicis, & hremicolis leuamen infirmitatis ſuæ Ludouicus Rex excogitat.*

Hæc poſtquam dixit, Turonum reuerſus excogitauit à Muſica, valetudinis leuamen quærere. Quamobrem accerſiri mãdauit omnis generis muſici inſtrumenti luſores, quos centum, & viginti conueniſſe conſtabat. Inter hos affuerunt ouium paſtores, qui multos dies non procul à Regis cubiculo continenter modulabantur, eius conſulandi cauſa, & ne ſomno, quo grauabatur, ſuccumberet. Iuſſit præter, hoc hominum genus, alterum longe diuerſum ad ſe conuenire. Solitarij, & qui eremum incolebant homines, quique opinione ſanctitatis plurimi æſtimabantur. Fæminæ quoque ſpectatæ religionis Turonum conuenerunt, quibus negotium mandatum eſt, Deum indeſinenter orare, vt Regi ſalute reſtituta, maneret ipſe diu ſuperſtes. Inter alios vitæ ſanctimonia claros, audiuerat de quodã Eremita, cui Franciſco nomen à Paula. Hunc ex Calabriæ finibus ad ſe accerſiuit, & in eius gratiam Carolus octauus, templum prope Pleſſium ædificauit. Is duodecim annorum adoleſcens ſpelaneam ſubijt, & in ea commoratus fuit ad quadrageſimum tertium ætatis annum: quo tempore primum Rex eum euocauit per quendam è nobilitare; cui comitem ſe adiũxit princeps Tarentinus Neapolitani Regis filius. Niſi enim Sixti Pontificis max. & ſui Principis mandatum atque conſenſus interueniſſet, non erat profectutus. poſteaquã ad illud vitæ genus acceſſerat, abſtinuit ab omni fere cibo, quo plerumq; veſcimur omnes. Erat illiteratus, nec eruditionis vllam partem vnquam attigerat; & tamen prudenter admodum, & ſanctè, ſuprà quam credi poſſet, de rebus omnibus loquebatur. Quum Neapoli iter faceret, maximo fuit à Rege, & ipſius liberis affectus honore, ac de pleriſque rebus ità diſſerebat, quaſi per omnem vitam in Principum familijs fuiſſet educatus. Quum Neapoli Romam veniſſet, inuiſebant eum Cardinales omnes; ac ter cum Sixto Pontifice per interualla, priuatim diu, multumq; colloquebatur, aſſidens in ſella propius illum, ſplendidè exornata. Cuiuſcumque rei mentio incidiſſet, ad eam ita reſpondebat, vt omnes pariter obſtupeſcerent. Eius autem colloquio ſic afficiebatur Pontifex, vt ei permitteret inſtituere nouum Ordinem, eorum, qui dicuntur Eremitæ Diui Franciſci. In Galliam, vbi veniſſet, Rex non minus, quàm Pontificem ipſum Romanum honorabat, procumbens illi ad pedes, & vehementer obſecrans, vt vitam ſibi proferret. Ille verò, ita vt hominem prudentem decebat, ad ea reſpondit. Sixtus porrò Pontifex, vbi cognouit Regem religioſa propenſione deſiderare linteum illud, cui Sacram hoſtiam Sacerdotes ſuperimponunt, quo Diuus Petrus Apoſtolus dum ſacrum faceret, vtebatur, miſit ei cum alijs multis Diuorum reliquijs. Illa etiam, quæ in Rhemorum vrbe ſeruatur pixis, cum oleo Sacrato, quũ ante id tempus non fuiſſet è loco ſubmota, in ipſius tunc cubiculum delata fuit. Conſtituerat enim velle inungi, ad eundem planè modum, quo fuit vnctus, cum inauguraretur regno. Pleriq; putabant eũ velle toto corpore inungi. Sed vix eſt credendum, propter exiguitatem olei, quod in ea pixide conſeruatur. Allata eſt præterea ex Sacro palatij Sacello ſummi Sacerdotis Aaron virga, & victoriæ Crux, quam Carolo Magno diuinitus fuiſſe datam, plerique aſſeuerant. Sed definitæ mortis nemo limitem produxerit. Infirmabatur poſteà indies magis, ac magis, nec proderant miris modis quæſitæ & rarò antea excogitatæ medicinæ. Nam humano ſanguine, quem ex aliquot infantibus ſumptum hauſit, ſalutem comparare vehementer ſperabat. In eo, quem diximus, Eremita, ſummam perpetuo ſpem habebat, ac ſubinde miſſis nuncijs interpellabat eum, vt vitam ſibi produceret. Cæterùm morbo ingraueſcente viſum fuit Theologis, & alijs nonnullis, apertè illi dicendum eſſe, nihil humani præſidij reſtare, & vt de ſalute ſua cogitaret plurimum intereſſe. Neceſſitate moriendi intellecta, vbi Sacramenta noſtræ religionis ex more percepiſſet. III. Calend. Septembr. Sabbatho exceſſit è vita, qui mortis ſupplicium, aut metum multis frequenter incuſſerat. Voluit autem in Diuæ MARIÆ apud Clerium templo ſepeliri, vbi monumentum ſibi extruxerat, in quod viuens adhuc deſcenderat, decubueratque, tentans, ſi cadaueri illius monumentum quadraret. Loquebatur continenter ad extremũ vſque ſpiritum, deque ſepultura conſtituit, & à quibus deduci vellet funus, præcepit: ac ſubinde dicebat, ſperare, non ſe moriturum ante diem Sabbathi, idque beneficio Diuæ Virginis, q̃ religioſè admodũ p omnẽ vitam coluit. *Philippus Comineus, Comment. lib. 9. & 10. Robertus Guagninus lib.* 10. Carolus Octauus, tertium decimum annum agens patri ſucceſſit. Latinè ſcire pater illum vetuerat, præter illud vnum, *Qui neſcit ſimulare, neſcit regnare.* Exiſtimabat Ludouicus litteras impedimento eſſe regnantibus, idque de ſe iudicium faciebat, quod cum excellenti ingenio eſſet, & plurima noſſet, ad moleſtiam ſibi eruditionem accedere dicebat. Creditum eſt Ludouicum prouidere Caroli fragilitati voluiſſe, cui infantiam non ſatis firmam eſſe conſpiciebat. Teneris enim, atque imbecillibus membris primò Carolus fuit, ità vt ſedulo duci illum, & geſtari molliter, prius quam ſolidè incederet, oportuerit. Cui incommodo doctrinæ ſtudium, & laborem non congruere, pater arbitrabatur: alioquin erat

VIII. *Carolus Rhemis coronatus commendatos ſibi à Patre parum ſubijcit.*

Carolo animus diſciplinæ appetens. Conſecratione Remis ſuſcepta, proximus apud Turonum conuentu habito de ſuperfluis Ludouici donationibus, etiam Eccleſiis factis ratio habita eſt; q̃ ad ius fiſci reuocatæ ſunt. Pragmaticæ etiam ſanctionis, vtpote quæ erat plena popularitatis, mentio toties à Pontificibus Romanis, ac Ludouico Rege antiquata, ſponte emarſit; quæ iterum Sedem Apoſtolicam fatigaret. Concurſum erat vndique ad conuentum, & voces ſolutæ metu fuere, ac plenæ expoſtulationum; nobilitate, plebe, ac Sacerdotio, ſuas miſerias deplorante, & libertatem ab oneribus deprecante. Carolus ſuperior omnibus factus, cum quos ſibi videretur, corrogaret, & hi nihil pro ſententia dicere auderent, niſi quòd ille velle præſetuliſſet, & nihil niſi vehementer ac impotenter vellet, præter donationes, & ſanctiones paternas abrogatas, etiam amicos paternos alios reiecit; alios, præſertim, quos pater moriens diligentiùs commendauerat, pœnis ſubiecit. Doiaco aures amputatæ. De Oliuerio Damma, eum propter multa, tum ob necem ab eo, Ludouici iuſſu perpetratam, vltimum ſupplicium ſumptum. Nam eum Daniele quodam Flandringo ſibi plurimùm in flagitiis familiari, vitam patibulo terminauit.' Huic carmen à nouis & gratioſis in aula legendam, *Guaguinus* inſcripſit.

Sunt ſua criminibus ridentia tempora tonſor
Currere quæ ſubitò prouida parca vetat,
Hoc poteras olim longè prænoſcere Damma,
Vt ſaltem horreres tollere cæde pios.
Te natura humilem cum mater Flandra tuliſſet,
Arte vna noras, radere cæſariem.
Hunc talem, & ſeruum te ſæpe Lutetia vidit,
Tutus ab hac poteras ducere ſorte dies.
Raptus ad excelſam Ludouici principis aulam,
Mox erebi furias moribus ante venis.
Et crinem huic tondens, dum ſuffers lingere ficos,
Par ducibus, Regi Regulus alter eras.
Quid tibi non licuit ſoboles ô dira Neronis?
Nemo non vixit te referente reus.
Nemo Dei ſacra, caſuram nemo gerebat?
Grandia qui renuit promere dona tibi.
Protinus exilium, vel mors, vel mulcta, negantem,
Preſſit; eras iudex, lictor, & exitium:
Regnaſti; ſatis eſt. ſurgunt noua ſydera mundo;
Turba ſceleſtorum territa luce fugit.
Agnoſce ô tonſor quò te ſcelus extulit atrox,
Et te præcipitem propulit in laqueos.
Te o auiel, te dira cohors, te Memmius odit
Et ſcelerum auctorem damnat, & inſequitur.
Neſcio quid de te Superi, vel fata reponunt,
Seu lictore cades, ſeu cruce liber eas.
Vna tamen vulgi conſtans ſententia, furcas
Expedit: vt ſatiet, te pereunte, odium.
Interea vinctus culpas abſterge gemendo
Peccaſti: morte eſt nunc redimenda ſalus.

P. Aemilius in Carolo VIII. Guaguinus ſupra.

IX. *Eundem Carolū officij admonet Sixtus Pontifex.*

Inter hæc Sixtus, cùm accepiſſet, mortuo Ludouico ſucceſſiſſe Carolum Octauū, qui in primo regiminis limine pragmaticam videretur velle reſuſcitare, nuncijs, & litteris miſſis eum officij admonens, ab innouatione ſanctionis adeò pernicioſæ retrahere conatus eſt. Cum verò certum haberet, Matthiam Vngariæ Regem Friderico Imperatori in hunc vſque annum infeſtum, arma nondum depoſuiſſe, ſed Pruchum oppidum obſediſſe, atque tandem per deditionem occupaſſe, non intermiſit modis omnibus, concordiam inter illos procurare, ac vtrumque in Turcos inflammare. *Mſ. expeditionum Sixti IIII.*

X. *Iacobus* [...]

Iacobi etiam Scotorum Regis Oratores, confirmationem & conceſſionem quorundam priuilegiorum flagitantes, hoc anno audiuit. Varia tunc fortuna iactatus fuit Rex Iacobus, à nobilitate primaria in carcerem compactus; & ab Alexandro fratre, Albaniæ Duce, ex Anglia, quò illum fugere compulerat, feliciter reduce. Guillhelmus Crichtonius, nō modò conſiliorum omnium aduersùs Regem ſocius, ſed etiam auctor, & impulſor, ex cauſa priuata euaſerat. Erat ei vxor, è nobili Dombarorum familia nata, eaque pulchritudine inſigni. Eam cùm à Rege maritus corruptam comperiſſet, conſilium inprimis temerarium quidem, ſed ab animo ægro, & iniuria irritato, non alienum ſuſcepit. Minorem enim è Regis ſororibus, & ipſam quoque forma egregia, & conſuetudine fratris infamem compreſſit. Inde, cum alia nobilitate in caput Regis coniurauit. Complures ex his armati, Regis tentorium ingreſſi, illius vitæ maculas (quibus & Reipublicæ exitium, & nomini ſuo infamiam pepererat) confidenter declararunt: Indigniſſimorum quorundam conſilio illum ſubnixum eſſe; his auctoribus, monetam quandam æream preſſiſſe, qua à populo repudiata, maxima Reſpub. fame, rerumque caritate laborabat: nobiles numquam in ſua conſilia ſecretiora eſſe cooptatos; tem quoque longè indigniſſimam admiſſam, quòd vxorem ſuam, fœminam lectiſſimam, ſuffecta in illius locum pellice, reſpuiſſet; quod fratres ſuos, vnum morte deleſſet, alterum regno præcipitem exturbaſſet; idque conſilijs Thomæ Cochranei, Guillelmi Rodgeri, & Iacobi Hommilli, quos ex infima plebeiorum colluuione ad ſummum penè honoris apicem euectos, in ſocietatem libidinum intimam aſciuerat. Dixerunt hæc, & alia Proceres; mox Robertum Kocherandum ex lapicida, ſeu latomo Martiæ comitem, Iacobum Hommillum Veſtiarium, Leonardum Cerdonicæ artis peritiſſimum, Guillelmum Rodgerum Cantorem, & alios eius fæcis homines Regi chariſſimos, comprehendi, ac aureis torquibus, quas geſtabant, ad maiorem contumeliam ornatos, in ponte Lauderiæ furcis appendere iuſſerunt: excepto vno, Ioanne Ramſayo, cui octodecim tantùm annos agenti, Regis precibus parſum eſt. Patrata hac cæde, Regē in carcerem, Comite Athooiæ cuſtode cōſtituto, compegerunt; miſſiſque in Angliam Legatis, videlicet Archiepiſcopo S. Andreæ, Epiſcopo Dunkeldenſi, Colino Comite Argadiæ, & Andrea Steuarto, Domino Auendaliæ, Scotiæ Cancellario, Alexandrum Regis fratrem, illic exulantem, euocarunt ſummūq; Regis Vicarium creauerunt. Hic porrò in Scotiam appellens, commiſeratione motus, necnon Reginæ precibus perſuaſus, Regem, ſeruoſque omnes, qui carceris moleſtiam, vel cum illo, vel illius cauſa ſubierant, libertate donauit: qui cæteris coniuratis fuga dilapſis, Archiepiſcopum Sanct· Andreanum loco mouit, Morauiæque Epiſcopatu contentum eſſe iuſſit. Andream verò Steuartum ſuum auunculum, in eam dignitatem ſuffecit, & Romam ad priuilegia quædam à Pontifice impetranda miſit, quæ breui pòſt, ſumma Pontificis in illum humanitate conceſſa ſunt. *Leſlæus lib. octaua. I. B. lib. 12. Auctor appendicis hiſt. Scotorum.*

Scotorum Rex regno pellitur.

XI. *Caſum miſerandus & tragicus filiorū Edouardi Anglorum Regis.*

Fatalis hic annus fuit Principibus legitimis. Dabo tragicum, & valde miſerandum (nec fortè à ſeculis auditum) caſum, qui duobus Edouardi Regis Anglorum filijs, legitimis regni ſucceſſoribus, à patruo contigit, ad occupandum Regnum inflammato. Quinto Idus Aprilis, ad Weſtmonaſterium, vbi Procerum Conuentum, de expeditione bellica in Gallos habebat, ex morbo omnibus medicis incognito, Edouardus Rex exceſſit è vita: vir ingenio acri, animo magno, memoria tenaciſſima eorum, quæ ſemel imbibiſſet, in rebus gerendis ſolers,

promptus in periculis, in hoſtes vehemens, ac horribilis, in amicos, & hoſpites munificus, in bellis gerendis longè feliciſſimus; libidini indulgens, in quam ſuapte natura proponſus erat: cuius pariter rei, atque humanitatis, quæ plurima ei innata erat, cauſa, ſæpiſſimè inter priuatos, vltra quàm maieſtatis honos poſceret, ſeſe familiarem præbebat: quamobrem percrebuit rumor, illum veneno interijſſe. Paulò ante exitum vitæ, cæperat ſenſim in auaritiam labi, olim ſumma in omnes ſemper liberalitate vſus. Cæterùm regnum, quod propter bella ciuilia populatum, ac tam viris militaribus, quàm opibus penè exinanitum acceperat, rebus omnibus pòſt ſedatas ciuiles diſcordias, multò opulentiſſimum reliquit. Honores præſertim Sacerdotales, præclariſſimis quibuſque viris deferendos ſemper curauit, eoſq; inprimis ad conſilium adhibuit: reliquos verò, quos ea vulgo diligit, opibus honeſtauit, non dignitate: id, quod multi principes nulla habita honoris ratione, minimè faciunt: quibus virtutibus ità populorum ſuorum animos ſibi deuinxerat, vt magnum apud eos ſui deſiderium mortuus reliquerit. Sed deſiderium tamen, non deſiderij perſeuerantiam, aut fructum: quod eo narratum.

Euiſdem caſus narratio.

Richardus Dux Gloceſtriæ per eos illos dies, quibus Rex Eduardus eius frater exceſſit è vita, in agro Eboracenſi erat. Ad hunc Guillelmus Haſtyngius Regij Cubiculi præpoſitus, cum certis nuncijs literas Londini datas celeriter miſit, qui eum de morte fratris certiorem facerent, ſuiſque verbis ſignificarent, Regem morientem ei ſoli vxorem, filios, opes, & denique omnia commiſiſſe, propterea hortarentur, vt quamprimùm vellet ire ad Edouardum Principem in Vualliam, & cum eo Londinum venire, ad rerum omnium curam ſuſcipiendam. Hæc vbi Richardus intellexit, cæpit ſtatim incendi cupiditate regnandi. Sed quia nulla exiſtebat cauſa, quæ ſaltem ſpecie conficiendi negotij honeſta videretur, eam in præſens cogitationem in aliud tempus reijcit. Interim dat ad Eliſabeth Reginam, litteras beneuolentiæ plenas, quibus eam multis verbis conſolatus, maria, & montes, vt dicitur, de ſe pollicetur; ac vt fidem ſtudij ſui & charitatis ergà filios fratris maiorem faciat, conuocatis vndique nobilibus Eboracum, ibi cunctos in verba Edouardi Principis iurare iubet; & ipſe primus omnium dat iuſiurandum, quod paulò pòſt ante alios violaturus erat. Ità reliqui omnes conceptis verbis iurarunt. His actis, ille non mediocri collecta armatorum manu, ſuo tempore ad proficiſcendam ſe parauit. Princeps verò Eduardus id ætatis puer, cui pro ſuo iure viuere non licebat, agebat per idem quoque tempus in principatu ſuo ad Ludlollium, ſub tutela Antonij, Comitis Riuerij auunculi, Thomæ Wagham cubiculi præpoſiti, ac Richardi Graij equitum. Hos Eliſabeth Regina, ac Thomas Marchio Dorceſtriæ eius filius ex Ioanne Graio, priore viro, qui Londini erat, crebris nuntijs admonent, vt confeſtim principem Londinum deducant, quò patris funere facto, Rex more maiorum crearetur. Illi Reginæ, & Marchionis imperata facientes, haud multò poſt iter Londinum verſùs intendunt. Approperabat & Richardus Londinum, cui ad Northantonum obuiam fuit Henricus Dux Buchyngamiæ, cum quo benè longum habuit ſermonem; adeo, vt ipſum iam tum ei ſuum conſilium occupandi regni aperuiſſe, apud vulgus creditũ ſit: cum præſertim Dux poſteà obſecundando, ſiue metu, ſiue obſequio, cum eo ſteterit. Itaque Richardus ex illo, deſtinatum animo facinus, ſibi artificiu tentandum, ac ſi minùs quàm ſpectabat, commodè caderet, tunc demum voluntate non occulta obeundum ſtatuit: cui nempe infelici, non veniebat in mentem, ſe peccare ſine ſũmo Reipublicæ detrimento, atq; ſuæ domus interitu, nõ poſſe. Sanè ſic conſceleratis hominibus accidit, vt ſua quemque fraus, ſuum facinus, ſuum ſcelus, ſua perdita audacia, de ſanitate, ac mente deturbet. Ità capto conſilio, Ricardus ad Principem conuolat, qui præcedebat cum paruo comitatu, iamque Stonygſtratfordiam (eſt id pagi nomen) peruenerat, cum ille vnà cum Henrico Duce, militum caterua ſtipatus, eum aſſecutus, in poteſtatem recepit: Antonium verò, & Thomam Vuagham cum nonnullis alijs comprehendit, comprehenſoſque, quia ſuis conſilijs minùs aſſenſuros eſſe ſuſpicabatur, retrò ad arcem Pontifractenſem cuſtodiendos miſit.

At vbi fama tàm importunæ, horriferæque rei Londinum peruenit, cum admiratio, tum pauor omnes occupauit. ſed inprimis exanimauit Eliſabeth Reginam, quæ in fuga ſubito fuit. Nam iam tum nihil ſynceri eſſe rata, cum reliquis filijs, vt eos à præſenti periculo eriperet, & Marchione, in aſylum ad Weſtmonaſterium ſe abdidit. Fecerunt illud idem Principes, qui cum ea ſalutis filiorum cauſa ſentiebant. Haſtygius autem, qui ſecretas inimicitias gerebat cum Marchione, ac alijs, qui Reginæ partium erant, & ob eam rem hortatus erat Ricardum ad ſuſcipiendam curam Principis, cum vidiſſet, omnia iam ſpectare ad arma, & multò ſecus cadere, quàm putarat, facti ſui pænitens, ad ædem Diui Pauli amicos, quibus magnæ curæ vitam, dignitatem, amplitudinem Eduardi Principis eſſe ſciebat, in vnum conuocat, atque quid agendum ſit, cum eis diſputat. Hic nonnulli, quos recens Ricardi factum maximè pupugerat, maturè Edouardum Principem, quem iam iam pro oppreſſo habebant, in libertatem aſſerendum iudicabant, quò ortens incendium prius reſtingueretur, quàm latiùs manaret: affirmantes, nullum poſthac conſilium à periculo vacuum fore, niſi nefarium inceptum, quod teſtificabantur in Ricardi animo nihil boni inſidere, ſubita vi auerteretur. Reliqui omnes nil eſſe ſentiebant, quod armis vel vi vterentur, vt qui rem handquaquam dirum aliquem exitum habitura ſuſpicabantur. Quamobrem placuit expectare, dum Ricardus veniret, declararetque, quid eſſet, cur tutores in vincula coniecisset. Et hoc demum cunctis probatum eſt conſilium, quod è Republica eſſe conſtaret, vt vnuſquiſque Principum, quatenus liceret, à contentione abeſſet. Adfuerunt non multò pòſt Richardus, & Henricus Duces, cum principe, diuerteruntque ad ædes Epiſcopi Londinenſis, quæ ſunt iuxta templum Diui Pauli, vbi Principem vſque eò eſſe voluerunt, dum cætera expedirentur. Tum Ricardus rerum omnium procurationem ſuſcepit; ſed maximo cæpit angi dolore, quòd ſine tumoltu non liceret ſibi alterum fratris filium, Ricardum Ducem Eboracenſem in ſuam tutelam recipere, quem mater in aſylo ſeruabat. Nam niſi ambos fratres ſimul in ſua poteſtate haberet, omninò deſperabat, ſe efficere poſſe, quod curabat. In eum idcircò de ſinu matris eripiendum ſpe, & mente oculos defixit; & quod per vim non poterat, per artes, vt ſtatuerat, perficere nititur. Ergo vocata ad ſe bona Principum parte, Nè viuam, *inquit*, ſi nepotum commodis non ſeruio; quando eorum calamitatem cum Republica, iuncta, atque mecum coniunctam ſcio. Igitur poſtquam Eduardus frater Rex noſter nuper moriens, me Regni gubernatorem conſtituit, nihil mihi priùs fuit, quàm vt huc venirem, duceremque mecum Edouardum Principem, eius filium, maiorem natu, vt maturè omnia de conſilij ſententia gererentur. quia mihi decretum eſt, nihil ſine veſtra authoritate agere, quos ſocios, adiutores, participes omnium rerum gerendarum mihi

Richardi Ducis Gloceſtriæ, doli & fraudes.

eſſe

eſſe volo; vt veſtro teſtimonio facilè dicar, quicquid poſthac in adminiſtratione Regni egero, totum illud fide optima contuliſſe ad vtilitatem Reipublicæ, atque commodum Eduardi Principis; cuius curam, atque tutelam ea duntaxat de cauſa, patrem eius mihi crediſſe, vobis exploratum eſſe exiſtimamus. Verùm vt nè id munus obirem, prout debebam, Antonius Riuerius nuper impedimento fuit: quem proptereà coacti ſumus in vincula cum alijs conijcere, qui ſimul obſtiterunt: vt eorum exemplo alij addiſcerent, noſtra mandata non habere contemptui. Sed ecquid dicemus de malo conſilio, ab illis, qui me ſemper peſſimè oderunt, dato Eliſabeth Reginæ! quæ nulla iuſta de cauſa, tam imprudenter metum ſimulans, auſa eſt filios Regis tamquam facinoroſos, miſeros, perditos, in aſylum, vnicum in terris perfugium egeſtatis, æris alieni, nequitiæ rapere? perinde, ac ſi nos itemus eos perditum, & iam omnia ſpectarent ad violentiam. Quæ res tametſi nobis, & Regno longè maximo dedecori eſt, tamen danda eſt venia ſexui, à quo eiuſmodi furores, facilè proficiſci ſolent. Nos autem huic mundo muliebri, in Rempublicam noſtram peſſimo vtique exemplo ſæuienti, primo quoque die mederi debemus. Quale equidem putatis futurum ſpectaculum eius diei, quo nouus Rex coronabitur, ſi dum pompa peragetetur, eius mater, frater, atque ſorores in aſylo permanſerint? Qualis populi concurſus illuc fiet, cuius authoritate Rex creandus eſt? Quos ille ſuo Principi plauſus, triſtitiæ potiùs, quàm lætitiæ plenus dabit. Profectò nemo eſt quiſquam vnus è populo, qui non ſuæ ſibi timere debeat, putetque omnem iam legum maieſtatem eſſe violatam, ſi Regina, ac filij in aſylo diutiùs fuerint. Igitur cuilibeat, vt aliqui veſtrum Reginam adeant, curentque eam cum filijs, quamprimum in Regiam reducere; quæ ſi fortè, vt deprauata ab inimicis, qui in me inuidiam concitare, culpam denuare ſtudent, de ſententia nulla potuerit ratione deduci, tum agant, vt ſaltem data publica fide, Ricardum alterum filium in veſtrum permittat poteſtatem, qui cum alijs Principibus interſit, cùm frater Rex creabitur. Iam animi mei ſententiam habetis: nunc, quod ex Republica eſſe ducitis, facite, qui à me omnia præclara expectare, & poteſtis, & debetis. His ab eo dictis, viſum eſt omnibus, qui nihil fraudis ſubeſſe ſuſpicabantur, tam iuſtum, quàm honeſtum, quod Ricardus ſuadebat. Itaque placuit, vt Thomas Cantuarienſis Archiepiſcopus, Henricus Dux Buchyngamiæ, Ioannes Hauardus, ac plerique alij viri graues id negotij agerent. Hi ad aſylum profecti, cæperunt multis cum verbis, tum rationibus Reginam hortari, vt in Regiam cum filijs rediret, cui tam priuatam, quàm publicam fidem dederunt. Sed mulier quodammodò prouidens animo, quod mox contigit, nullis potuit flecti rationibus, quo ſe Ricardi fidei committeret. Quod illi animaduertentes poſtremò Ricardum eius filium tantummodò ſibi tradi petiere; quod etiam ægrè pòſt multas pollicitationes obtinuerunt. At ita innocens puer à complexu matris diuellitur.

Richardus per hunc modum, id, quod ei in optatis erat, propè conſecutus, nepotes ex Epiſcopi ædibus ad turrim duxit. Non attulit tamen ea res ſuſpicionem cuipiam, quòd illinc pompa, cum Rex coronandus eſt, ad Weſtmunaſterium produci ſoleat. Quo facto, Ricardus, cuius animus partim cupiditate occupandi Regni ardebat, partim tanti ſceleris edendi conſcientia torquebatur, (conſcientia autem facit, vt pœnam ſemper antè oculos verſari putent, qui peccarint) nihil priùs poſteà habuit, quàm multitudinem largitionibus lenire; aduerſarios muneribus, præmijs, promiſſis deuincere: deinde in turri, vbi ipſe cum nepotibus morabatur, noua quotidiè de rebus, quæ inſtabant, agendis conſilia, ſubdolè, ac aſtutè cum Principibus inire, conferre, capere. Hæc erat ars, vt dum populo expectatio faciebat nouæ pompæ deſiderium, ſenſim conſultando; exploraret Principum voluntates; ſimulans ſemper, non ſe ſummam poteſtatem affectare, ſed referre omnia ad Regni vtilitatem. Ita communis vtilitatis nomine, aliquot dies ſuam cupiditatem tegendo, velandoque, adeò diſtraxit Optimatum animos, vt illi omnes, extra paucos, quos iam inde ab initio, quod eſſet acturus, minimè celauerat, nullo pacto perſpicerent, quare cunctaretur, quorſumve eius conſilia eſſent euaſura. Tam multa toties proponebat, tam pauca explicabat, vt mens non conſcia recti vacillare ſolet. Sed interim animaduertit, Gulielmum Haſtyngiū maximè omnium inſtare, vrgeretque, vt Eduardo Principi debitus tandem honor deferretur; qui vnus inter omnes heroës, vt gratioſus, & liberalis, plebi multum acceptus erat, plurimumque apud omnium Ordinum viros, honeſtoſque homines authoritatis habebat: ſiue eius potentiam veritus, ſiue deſperans, poſſe eum in ſententiam ſuam trahere, ſtatuit hominem priùs de medio tollere, quàm reliquis, quibus nondum planè confidebat, ſuum conſilium pateſieret. Quarè furore incredibili ardens efficiendi, quod deſtinarat, inſidias eiuſmodi ei facit. In cubiculo proximo, illi in quo cum Principibus conuentum frequentem agebat, clam nonnullos manu promptos collocat, mandatque eis, vt accepto ſigno, repentè prodeuntes circumueniant omnes, qui ſecum conſederint, & inprimis manus inijciant Gulielmo Haſtyngio, atque ilicò obtruncent. Sic compoſito dolo, circiter pridiè Idus Iunij acceſſiri iubet in turrim, ſpeciatim Thomam Rotheramum, Archiepiſcopum Eboracenſem, Ioannem Mortonum Elyenſem Epiſcopum, Henricum Ducem Buchyngamiæ, Thomam Stanleium, Gulielmum Haſtyngium, Ioannem Hauardum, compluresque alios, quos aut metu, vel beneficio ſibi fideles fore confidebat: reliquos verò Optimates cum Ioanne Ruſſello Lincolnienſi Epiſcopo Angliæ Cancellario, quos nolebat in tam diro, fœdoque intereſſe ſpectaculo, iuſſit illo ipſo die eſſe in Curia ad Weſtmonaſterium cum Magiſtratibus, vt ſimul edicerent populo diem, quo Eduardus Princeps Regio eſſet honeſtandus honore. At Principes vocati bene mane conueniunt, omnes in turrim frequentes, tamquam de toto negotio deliberaturi. Hic clauſis foribus, ſoli quaſi teſte tantùm Deo, dum inter ſe de rebus grauioribus agere volunt, Ricardus, qui nihil niſi atrox, & ſæuum cogitabat, ſic eos alloquitur: Vos huc hodierno die, Principes, arceſſendos ea duntaxat de cauſa curaui, vt vobis oſtenderem, in quanto mortis periculo verſer. Ego enim ab hinc paucos dies, neque noctu, neque interdiu quieſcere, neque bibere, aut cibum capere queo. Quare ſentim me ſanguis, me vires, me ſpiritus deficit, ſupraque modum omnia iam membra, vt videtis (brachium enim oſtendebat) exiliora fiunt. quod vtique malum in me proficiſcitur ſab illa malefica muliere Eliſabeth Regina, quæ ſuis veneficijs me infecit, quibus læſus, paulatim diſſoluor. His dictis vt parum ad rem facientibus, cum nemo reſponſum daret, Gulielmus Haſtyngius, qui Ricardum non oderat, ac liberè omnia cum eo loqui ſolebat; reſpondit, Reginam eſſe magna pariter infamiæ nota atque pœna dignam, ſi magicis artibus vſam, ei nocuiſſe conſtaret. Ad ea Ricardus, ſubdit? Ego *inquam*, huiuſce mulieris veneficijs pereo. Cui Gu-

ardus Rex acclamatur.

videbatur, & illud vbique quamuis metu magis quàm hominum conſenſu prædicabatur, cum ipſe timeris cauſa periculorum vndique impendentium, neceſſariò ſibi conſtandum conſtituit, tamen ſtimuli vrgebant, vt id, quod latebat, erumperet, & quod reliquum erat maturè perficeretur; tamen vt ne factum ſuum facile improbaretur, voluit etiam, atque etiam, populum monitum, & rem omnino ad iudices referri, qui eam terminarent. Itaque circiter XIII. Calendas Iulias, iuſſis iudices, ac ciuitatis Magiſtratus, Robertum Bylles Prætorem, & Thomam Norland, ac Gulielmum Martin Vicecomites cum Senatoribus, in Curiam ipſius Prætoris frequentes conuenire, ad eoſque miſit Ducem Buchyngamiæ, cum nonnullis alijs Principibus, quos in conſilio habebat, vt ſuam egerent cauſam, ſuiſque verbis rogarent, vt illi auditis negotij peragendi rationibus, vellent, id decernere, quod ad patriæ, quod ad omnium ſalutem pertinere. Dux imprimis longa oratione, mandata Ricardi expoſuit, & ex eius parte demonſtrauit, pro cauſa aliud nihil niti, nihil, niſi fidem, niſi conſtantiam, niſi honeſtatem, niſi æquitatem pugnare; cùm ille regnum ſibi repeteret, quo anteà per fratrem Edouardum fraudatus fuiſſet; & propterea vellent authoritate ſua, de tanto negotio agitare, ac conſtituere, quò per fauorem populi, qui eorum iudicio regeretur, ei liceret, regnum ſuum tandem aliquando obtinere, quod Reipublicæ commode foret, cum Ricardus ea prudentia, & modeſtia eſſet, vt ab eo omnia æqua cuncti expectare poſſent. Ea fuit Ducis poſtulatio, ſimulque ſententia: contra quam, quia ius inter arma ſilet, nemo ne auſus eſt. At Ricardus perindè quaſi ſtatim iudices ſecundùm eum iudicaſſent, poſtridie eius diei Regali amictus veſtitu, ac firmo armatorum præſidio conſtipatus, ex turri, per mediam vrbem, ad Weſtmonaſterium progreditur. Ibi in ſede Regia ſedens, Regem tum primum ſe gerit. Alia enim decernit, ut alijs acturum ſe nuntiat; Magiſtratibus præcipit, vt omnia deinceps ſuo agant nomine; item diem præfinit, quo populus cum Principibus adſit, paratus in ipſius verba iurare. Hæc vbi per omnes partes Regni fama diuulgauit, variè accepta ſunt. Illi enim qui Edouardi, ac eius Eboracenſis domus partium erant, deteſtabantur Ricardi audaciam tamquam peſtem, eam demùm familiam ad internecionem conſumpturam. Contrà qui Henrici ſexti Regis fidem ſecuti erant, illa omnia in rem ſuam fore iudicabant, quod breui tempore ita vſu veniret, vt Ricardi regnum nemini hominum tolerabile eſſet, & Principis illius funditus euellendi cauſa, antequam radices altiùs ageret, facilè officia ſua conferrent in Henricum Richemondiæ Comitem, ipſius Henrici ex fratre nepotem, ad regnumque euocarent. Ricardus interim haud ſecus, ac eius violentia poſceret, veritus eſt, vt nè quam multi Reginæ amici eſſent, qui populum ad arma vocarent, cùm cernerent imperium præripi Edouardo Principi: igitur primo quoque tempore quinque millia armatorum ex Eboracenſi agro (fidebat illis ante alios) collecta, duce Ricardo Rateclyffo ad ſe mitti iuſſit, præcepitque nonnulla Ricardo in itinere curanda. Is ea multitudine vallatus, ad Pontifractum conſtitit, ibique iuſſit Præfectum arcis ſupplicium ſumere de Antonio Riueno, Ricardo Grario; & Thoma Vuagam, ſic ei Glocestrenſis præceperat, quemadmodum ſupra ſcripſi, vt ipſo præſente, tam dirum facinus ſine tumultu conficeretur. quo facto, Londinum contendit. Ricardus ea fideliorum hominum caterua munitus, confidenter ad cætera exequenda aggreditur. Itaque coacto Principum Concilio ad Weſtmonaſterium, pridie Nonarum Iulij Rex creatur, coronaturque, vnà cum Anna vxore, populo magis ob metum non repugnante, quàm approbante, dictuſque eſt, Ricardus tertius.

Eiuſdē iuſſu Eduardi Regis filij necantur.

[illegible] Ricardus iniuſſu populi, per potentiam, voluntate quorundam Principum facientium, contra quàm ius, faſque eſſet, Regno potitus eſt. Hic non multo pòſt rebus Londini ex ſententia conſtitutis, Eboracum iter habuit, rectaque Gloceſtriam venit. Dum hic moraretur, ad ſingula temporis puncta ita ſcelerum conſcientia mordebatur, vt perpetuo in timore eſſet; quem vt ab ſe omni modo depelleret, nepotes ad mortem ei conſtitui ſunt, quòd illis ſaluis, ſine periculo eſſe nullo pacto liceret. Quocirca per litteras Roberto Brachynburio præfecto turris Londinenſis, mandauit, vt aliquo honeſto modo nepotes ipſos quamprimùm necandos curaret, atque inde Eboracum diſcedens libentiſſimis animis a ciuibus acceptus, qui ob eius aduentum, aliquot dies gaudium publicè celebrarunt. Sed Ricardus vt copiam ſui omnibus etiam iuri habitantibus faceret, plauſus captandi auidus, edixit diem, quo ſupplicationem Archiepiſcopus Eboracenſis eius rogatu decreuit, in cuius pompa ipſe cum Regina redimitus corona incederet. Duxit ſecum Ricardus Edouardum Comitem Varuici, ex Georgio fratre Duce Clarentiæ nepotem, per quem, vt nè ſibi aliquid periculi procrearetur, miſit eum cuſtodiendum ad arcem, quam vocant, Schercſoton. Præfectus turris Londinenſis, vbi Regis horribile mandatum accepit, rei atrocitate attonitus, ac veritus, ſi obediret, nè ſibi aliquando fraudi foret, illud non continuò confecit: ſperans Regem ſanguini, aut ſe aut parſurum, vel triſte conſilium commutaturum. Veruntamen tantùm abfuit: vt alterum ſit conſiliorum, cum mens immota maneret, vt Ricardus, ſtatim atque accepit, Præfectum diſſerere, quod præcepiſſet, alteri, id eſt, Iacobo Tirello dederit negotium cædis maturandæ. Ille imperata facere compulſus, doleoter Londinum proficiſcitur, ac Regios pueros exemplo in omni memoria propè, inaudito, necauit. Ita Edouardus Princeps, cum Ricardo fratre interijt. Richardus Rex per id factum cura & metu relevatus, non diu celauit cædem, ſed paucis pòſt diebus rumorem mortis puerorum in volgus exire permiſit; vt, ſicut credere par eſt, poſtquam populus cognouiſſet, nullam iam ex Edouardo ſuperſtitem eſſe virilem prolem, ipſius dominationem æquiore animo ferret. Verùm vbi eius inſignis facinoris fama regnum peruaſit, tantus generatim omnium animis inhæſit dolor, vt eo conſtum iam metum vincente paſſim lacrymarent, & pòſt conſumptas lacrymas gemerent vociferantes; Ecquiſquam eſt certe omnium tam Dei, ſacrorum, religionumque, quàm hominum hoſtis, qui á tanto occiſionis ſcelere non abhorruiſſet? Sed ſpeciatim amici Reginæ & puerorum inclamabant: Quid hic faciet alijs, cùm ſuos crudeliter nullo eorum ſe meritu iugularit? pro certo habentes tyrannidem ſæuiſſimam iam inuaſiſſe Rempublicam. Sed matri puerorum infelici, quæ adhuc in aſylo erat, ille rumor inſtar mortis fuit. Vt enim de nece filiorum cognouit ad primum nuntium rei immanitate exterrita, metu repentè corruit, iacuitque exanimata aliquamdiu. poſt ad ſe reuerſa, fleuit, vlulauit, impleuit clamoribus ædes, percuſſit pectus, ſcidit comam; denique tanto victa dolore, mortem ſibi quoque precabatur, ſua identidem chariſſima pignora vocans, ſeq; ipſam inſaniæ cõdemnans, quod alterũ filium ex aſylo

inſidioſis deloſa promiſſis inimico ad necem tradidiſſet, quæ ſecundùm Deum, & filios, ſe maximè omnium violatam ſentiebat. Poſt longam lamentationem, cùm aliter vlciſci nequiret, DEVM inuocauit perfidiæ vltorem, quaſi certum habens, id aliquando facturum. Nemo erat, qui ad eiuſmodi pueros indigna morte mactatos aſpiciens non terreretur; cùm tale quid ſoleat interdum propter peccata maiorum accidere, & illorum noxa ad poſteritatem redundare. Illud fortaſsè iſtis duobus innocentibus pueris contigit, quòd Edouardus eorum pater, Henricum Regem regno, & vita exuiſſet; & paulò pòſt Georgium fratrem, Clarentiæ Ducem occidiſſet: ac præterea religionis neglectæ crimen ſubijſſet; quando per ſanctiſſimum Iuſiurandum aliud mente, aliud verbis promiſſum fecit, illudque ilicò infecit.

Ricardus Rex ſupplicationē Eboraci inſtituit.

Dum hæc alibi geruntur, iam ſupplicationum dies venerat, quo die Eboracum multi mortales conuenerant, ſtudio noui Regis videndi. Tum in ſupplicationibus magno apparatu à Sacerdotibus conſtitutis, Rex inſigni redimitus diademate interfuit, magna heroum comitante caterua. Sequebatur & Regina coronam quoque geſtans, quę manu ducebat Edouardum filium, etiam parua ornatum corona: tanta ciuium lætitia & gratulatione, vt Ricardum in cælum plauſibus ferrent. Peracta ſupplicationum pompa, Rex haud ita multo poſt Concilium habuit, in quo poſteaquam de ſtatu illius prouinciæ conſtitutum eſt, Edouardum filium principem Vuallıæ, Ioannem Hauardum Ducem Northfolciæ, eiuſque filium Thomam Comitem Surræ renunciauit: inſuper ex principum eius regionis numero Regium auxit Senatum domeſticum, quòd in illorum fide ſummam ſpem reponeret, ac nè Henricus Richemondiæ Comes ab inimicis ſtudio turbandi omnia in Angliam reuocaretur, ad Ducem Britaniæ, qui detineret, Oratorem atque pecunias miſit; inde Londinum reuertens, ab vniuerſa ciuitate ſummis honoribus exceptus, vulgi admiratione beatus dicebatur; cum aliquantò pòſt de ſuo ſtatu paulatim ſe demigrate ſenſit, nec in eo ſe vllo conſilio retinere potuit; quando pòſt necem filiorum Edouardi, quoties aliqua non bona tempeſtas in præſens tempus, aut in poſterum impendere apparebat, ſubitò populus ex recenti facinorum Regis memoria, eam ſoli Ricardo aſſignabat, vociferans, Deum expiare in miſeros Anglos, ſcelera Regis; quem propter nouum genus immanitatis criminabatur, deteſtabatur, ac denique ad ſummum vocabat ſupplicium. Cùm ita Ricardus malè ab omnibus audiret; quamuis eum non fugeret, à quibus illæ voces inprimis emitterentur, nec tamen auderet manu vindicare iniuriam: ratus errantis eſſe, interdum monitorum officij non repudiare; incidit ex tanta felicitate in timorem, animiq; triſtitiam, & quia præterita corrigere non poterat, ſtatuit infamiæ notā nomini ſuo inuſtam omnibus officijs delere, ac de ſe talē ſpem facere, vt deinceps nulla calamitas ſua culpa, reipublicæ accidere crederetur. Quamquā difficile eſt mutare animum, & quod moribus inſitum ſit, ſubitò euellere. Itaq; ſiue ob eam cauſam, ſiue quia vt tunc vulgi opinio ferebat, malorum actuum iam pænitebat, cæpit deinde alterius vitæ quoddam initium ordiri, nomenq; boni viri prætendere, quò iuſtior, mitior, popularior, ac liberalior præſertim aduersùs inopes haberetur, atque ſic primùm apud Deum, veniam commiſſorum mereretur, deinde apud homines inuidiam leuaret, ac ſe in gratia reponeret. Inchoauit multa opera tàm publica, quàm priuata, quæ immatura morte præreptus non perfecit. Inſtituit Eboraci Collegium centum Sacerdotum. Item eius aures, amicorum bonis monitis iam parere incipiebant; cùm ſtatim pòſt ſatis luculeter apparuit, timorem, qui tarò eſt diuturni Magiſtri officij non iuſtitiam, feciſſe ad punctum temporis Ricardum meliorē, quandoquidem hominis bonitas, quæ fucata erat, citò refrixit. Ex quo eius cuncta conſilia ad nihilum ſubitò cadere cæperunt. Nam Edouardum filium vnicum primo amiſit, tertio poſt menſe, quàm Princeps Vuallıæ factus fuerat; deinde auctore Henrico Duce Buchyngamiæ, facta eſt contra eum coniuratio, cædem innocentium Deo vlciſcente. Sixtus Papa, ſtatim atque intellexit Antiſtites eſſe captos, & in cuſtodiam datos; Ricardum officij admonuit, omniaque molitus eſt, vt eos in libertatem vindicaret. *Polydorus lib. 25. Mſ. expedit. Sixti IV.*

Filium amittit, & conſpiratio in illum fit.

XII. *Alia in Regē Luſitaniæ.*

Luſitania quoque coniurationibus in Ioannem Regem hoc anno fœdata. Cæterum Ioannes Rex coniuratos in ſuum caput Proceres ſupplicijs vindicabat, comparatumque parricidium multorū ſanguine expiabat. Mores aſperiores, ſeueritas iudiciorum adhæc linguæ procacitas nobilitatem alienarat; atq; illud maximè, quod contra maiorum morem, in Regulorum ditione ijs inuitis lictores Regij ſontes plectere non dubitarent, Regis fauore, & præceptis inſolentiores: Irritati proceres iniuria, in commune conſultarunt, armiſque decreuerunt, ſi foret opus, vindicandum libertatem, & iura maiorum meritis data. Duo Duces Regia nobilitate, opibus validi, Ferdinandus Brigantinus, Dominicus Viſei, coniurationis capita erant. Hos multi alij ſequebantur, Montiſmaioris Marchio, Fari Comes, Brigantini fratres, Garſias Meneſius Eboræ Epiſcopus cum fratre Ferdinando, Lupus Alburquerquius Penamacoris Comes. Atrocis coniurationis indicium hac occaſione factum eſt. Conuentus gentis Eboræ à nouo Rege habebantur, omnino frequentes. In ijs conuentibus tum alia præclara ſancita, tum procerum libertas aſtricta lege, nè impunè popularibus nocerent, neq; plus legibus, & æquitate pollerent. Conquerebatur Brigantinus, datam maioribus authoritatem, violandam non videri; veteres ſchedas excuti mandat, Regnumque diplomata Brigantinis Ducibus data. Inter eas ſchedas Lupus Figueredus iatiarum Magiſter inuenit tabulas, quibus cum Caſtellæ Rege inita conſilia reipub. exitialia conſtabat. Eas clam deſumptas ad Regem pertulit. quibus ille cognitis diſſimulare iubet, & exemplo tranſcripto, vnde acceperat, referre tabulas. Accidit, vt Regina ex maturo partu decumberet Almerini primo vere huius anni 1483. Eius inuiſendæ & confirmandæ ſtudio frater Viſei, & ſororius Brigantij Duces accedunt. Splendidè acceptis abs Rege, atque omni comitate cultis, die quodam, facto ſacrificio, Brigantinum ſecretò in hunc modum Rex alloquitur. *Dux amice. Sacris operati: & ad ſanctiſſimas aras veriſſima loqui, certò tibi perſuadeas velim. Conſilia contra nos cum Caſtella agitaſſi, neque tibi honeſta, neque debita nobis, manifeſtus cum ſis, vix credo tamen, tanta ſuperiorem gloriam, & merita ignominia fedaſſe. Quanto hæc cum dolore loquor? Sed quidquid id eſt tamen, perpetua obliuione delere, fixum animo habeo, atque cum offenſa beneficio certare, nouiſque honoribus cumulare mutantem modò, nobiſcumque ſentientem: quem Deus huius Imperij ſceptra tenere voluit: te proximum potentia, & auctoritatis locum occupare, opes Regijs æmulas, coniugio certè parem, cum duas ſorores habeamus vxores. Quis tanta vincula amicitiæ diſrumpat? aut à quo expectare poſſis ampliores honores? Excæcauit mentem dolor nimirum. ſed ſi quid in nouo regno offenſum eſt, mutabitur ſi à lictoribus noſtris aliqua irrogata iniuria! exemplo patientia debuiſti prælucere alijs. etiam ego cum me docueris, errata libenter emendabo. Tuenda reipub. non conſilium tantùm à te expecto, ſed arma. Quod vt eo ſtudio, quo opus eſt facias, te rurſus cupio exoratum.* Commouit Brigantini Ducis animum oratio Regis. Nè faciles

criminationibus præberet aures, obſecrabat. Se haudquaquam maiorum gloriam perfidia obſcuraturum. Acceptis iniuriis maiora beneficia fuiſſe. Procul tantum facinus ſuperi auerterent: ne cogitaſſe quidem tantum nefas. Si falleret, dira caput ſuum imprecatione execrabatur. Sic à colloquio diſceſſum eſt. Rex Scalabim abijt; Duces in ſuæ ditionis oppida haudquaquam mutatis animis. Ferdinandus Talauera ex Hieronymiano Ordine Prati Prior, Caſtellæ Regibus à ſacris confeſſionibus in Luſitaniam Legatus, probante, ac iubente quoque Sixto Pontifice miſſus, vt communi conſenſu firmato fœdere obſides reciperent, obtinuit. In veteri fœdere id mutatum tantum eſt, vt Alfonſo Luſitani filio, Ioanna nuberet Ferdinandi Regis filia minor, ætate ſimili, aucta dote. Extremo menſe Maio Iſabella ad parentes in Caſtellam miſſa, ad Luſitanum Alfonſus puer. Redeuntem ad patrem, officij cauſa Brigantino proſecuto, Eboræ, vbi Curia erat, iniiciuntur vincula. Nouo indicio cognitum erat, Petro Iuſarte internuncio, cum Caſtellæ Rege vetera conſilia repetita. quod Gaſpar Iuſartes Patri frater indicauit Regi. Dicta cauſa Brigantinus maieſtatis lege, capitis ſupplicium ſubijt, ad X. Calend. Iulij. Cæteris documentum datum eſt, res non nouari, ipſis etiam perſæpe oppreſſis authoribus. Idem ſupplicium de ſex alijs nobilibus Luſitanis, qui in parte coniurationis erant, ſumptum eſt. Magiſter equitum cum alijs præceps è prouincia exturbatus. Brigantini fratres celeri fuga ſeſe è periculo eripuerunt. Filij Philippus, Iacobus, Dionyſius à Matre Iſabella in Caſtellam amandati, quamprimum triſtem nuntium accepit, virum eſſe captum. Viſei Ducem ætas tutata eſt. Proxima die à Brigantini ſupplicio verbis modo caſtigatum Rex, atque ferme periculo exanimatum, incolumem dimiſit. Animi coniuratorum tamen; nihil neque ſeueritate priori, neque noua clementia moti fuere, quin clanculum inter ſe conuenientes, temporum conditionem conquererentur ſeruituti proximam. In paucorum potentiam, ius, ditionemque conceſſiſſe; reliquos vulgus eſſe ſine auctoritate, gratiaque: Brigantinum quoniam ea ferenda non putaſſet, capite pænas ſoluiſſe, eius exemplum ad ſingulos poſſe recidere. Quæ quouſque patiemur viri Principes, niſi prauos conatus inſigni aliquo facinore occupamus, omnibus ſimul pereundum eſt. Quin cædem cæde expiamus? & tyranni ſanguine, optimi, atque innocentis Principis manibus parentamus? Id communi ſententia decretum; Rege ſublato, Viſei Duci gentis imperium deſtinatum. Ingens cæptum, pertinax conatus, fœdus exitus. Dum tempus rei perficiendæ expectatur, detecta Regi coniuratio eſt. Erat Diegho Tenoco Soror Eborenſi Epiſcopo, ſtupri conſuetudine familiaris. Ea cognitum periculum fratri denuntiauit: ille Regi Setubale in oppido in veſte Franciſcana, quo indicium eſſet occultius. Idem Vaſcos Coutinus renunciauit, cuius frater Gutterrius Cutinus coniurationis factæ particeps erat. Illi depulſo periculo Barbæ Comitatus, Sitemoriumque præmium fuit. Regreſſo forte in agrum vicinum Rege, vt templum inuiſeret opinione ſanctitatis præſtans, adfuerunt coniurati, mutua fide læti. cuius documentum tot diebus fuerat ſilentium ſeruatum. Templo egreſſum petimere parabant: Sed fortuna Regis & Fariæ cubicularij diligentia protexit. Ad aurem denunciato periculo cum coniuratos comiter appellaſſet, furorem illi continuerunt. Ad ſuburbium oppidi, mareque, templum alterum eſt Antiquæ Virginis nomine. In id Rex diſſimulanter egreſſus, dum plures aulici conuenirent ad præſidium moratus eſt, cum Vaſco Coutino de induſtria producto ſermone. Grauis erat coniuratis mora, ſolicitis, ne ex tanto numero aliquis fidem mutaret. Dies is Veneris erat Sexto Calend. Septembris, cum Rex vitato periculo, Viſei Ducem Palmela, vbi cum matre euentum morabatur, venire ad ſe iubet, confictis alijs cauſis. Pertinax eſt animus, quem ingens ſpes deuouit. In tanto quamuis periculo Regem adire non dubitauit. Iuſſum in cænaculum aſcendere, paucis præſentibus adacto in pectus pugione peremit. Illud modo fatus; Ioanni Brigantino renuncia coniurationis exitum ab ipſo inchoatæ. Erat is viginti annos circiter natus. Mathematici gentis imperium, quaſi ex aſtrorum inſpectione denunciarant, genus hominum fallax, & vacuum, cuius in omnibus nationibus mendacia viguerunt, vigebuntque. Emmanueli occiſi Principis fratri, omnia, quæ ille habebat data, ſunt continuò; vno tantum Principatus nomine mutato, vt Pacis Iuliæ Dux vocaretur, imperatum. Huic omina imperium gentis deſtinabant; quod Sphera orbis ſimilitudine clypeo adiuncta temerè, portendiſſe viſa eſt. Diegho Syluæ eius pedagogo inſtitutionis præclaræ præmium fuit, oppidum Portalegre Comitis nomine. E Coniuratis alijs, nonnulli capti, Eboræ Epiſcopus cum fratre Ferdinando Meneſio, & Guterrio Coutino. Maior pars in Caſtellum aufugit, vagi, inopes, atque mœrore oppleti. vt Eborenſis Epiſcopus iudicio Sedis Apoſtolicæ permitteretur, Sixtus Pontifex ſcriptis litteris expoſtulauit. *Mariana de rebus Hiſpaniæ libro vigeſimoquarto, capite vltimo, M. S. de expeditionibus Sixti IV.*

Alia in eandem Regem conſpiratio detegitur, & e[...]mo authores muniuntur.

XIII. *Alia coniuratio in Baptiſtam Fulgoſiũ Genuenſium Ducem.*

Eodem anno, Genuæ in Ioannem Baptiſtam Fulgoſium Ducem eius Reipublicæ, à conſanguineis coniuratum. Erant in vrbe, eius gentis duo, ii præſentem dignitatem, & opulentiam ſpectes, clariſſimi viri, cæterum ſi ambitionem, perniciosi ciues, ſcilicet, Paulus, recèns in Senatum purpurei Ordinis à Sixto Pontifice adſcriptus, & Auguſtinus, ambo Ludouici filij. quorum hic vrbanis cohortibus cum ſummo honore præerat. Hi tametſi Baptiſtæ conſanguinitate coniuncti forent, & per omnes honoris gradus, ad ſummum dignitatis faſtigium euecti, tamen iniquo animo ſupremam illi dignitatem inuidentes, omnes conſilij rationes cum præcipuis ſuæ familiæ, alijſque ſuis ſocijs inierunt, vt eum ad primam opportunitatem Ducali honore exuerent. Verum quia res illa videbatur, vt reuera erat, ſuſpicionis, & periculi plena, variatum de modo perpetrandi facinoris, inter eos haud leniter fuit: quippe vna pars tantum ſcelus per occultas inſidias aggrediendum dicebat; altera vero aperto Marte ipſum inuadendum eſſe cenſebat. Vicit tamen eorum ſententia, qui rem ſecreto, & per inſidias perpetrandam iudicarent: nam cum quod plurima inde incommoda, ac periculoſæ ſeditiones, ſi res malè ſuccederet, haud immerito ſuccedere poſſent. Quapropter in publico palatio, & quo ipſe de more principum, longo vſu inolito agebat, citra rumorem, vel cædem militum, facinus exequi placitum. Cardinalis cum & ipſe in publico palatio tunc temporis habitaret, prætextu otij, Baptiſtam in cubiculo ſuo exiſtentem, diſpoſitis prius per fornices aliaque occulta palatij loca non paucis militibus, adijt; & cum ſui facti conſcium, & ſocium fratrem vrbanæ militiæ (vti diximus) præfectum haberet, ſine magna difficultate, vel obſtaculo ab illo extorſit, vt ipſe de ſe ſolicitus, ac ſeſe ſuorum perfidia circumuentum animaduertens, vltro vrbis claues perfido ſuo conſanguineo traderet. Quibus conſignatis, illum publicè Principatu, contra omnium gentium mores, atque conſuetudinem, & multa ſæculorum exempla, hac vna excepta vrbe ſpoliauit, vitaq;

improbitate, ac verborum præſtigijs grassatus eſt, vt etiam conſentiente Senatu cum magna ſuæ factionis congratulatione, & fauſtis acclamationibus, ſeptimo Calend. Decembr. in ipſius locum ſubſtitueretur. Baptiſta interim ſua præcedenti feberitate infelix, & præſenti ſui ſtatus conditione miſer, in exilium ablegatus, ad otium, & quietem conuerſus, tanta cum modeſtia, & animi fortitudine, ad omnem poſteritatis memoriam, & publicum bonum vixit, vt cum eſſet vir ſingulari ingenio, ac eximia eruditione præditus, ad imitationem Valerij Maximi, de illuſtrium virorum dictis, & factis elegantem librum conſcripſerit; in quo cum ad perfidiæ, & ingrati animi caput peruenit, huius purpurati ſui patrui, inſtar omnium, barbaram, & crudelem perfidiam ſumma cum inhumanitate coniunctam deplorat, ac execratur. Nec mirum, certe; huius Cardinalis in proprium nepotem ſummæ iniuriæ, & violentiæ exemplum alicui rarè videri debet, cum non modo in ea ciuitate, ſed in multis alijs, ſiue nobilitate ingenij, ſiue inſcitia vel indulgentia ſupremorum Ordinum, ſine fato, diuerſis ſtudijs, & animorum diſtractione certatum fuerit; ita vt ſæpius neglectis omnium bonarum, & honeſtarum artium diſciplinis, poſtpoſitaque omnium bonorum morum reuerentia, & ſanguinis coniunctione; atque interdum etiam fraternæ charitatis vinculo diſrupto, ad non minus turpia, quam flagitioſa, & deteſtabilia decurſum ſit, adeo certe, vt dum ciuilis ſanguinis effuſio gladiorum impunitate confirmatur, iura, & omnes bonæ leges, ceu in ciſo neruo, opulentiorum potentia dilutæ, & oppreſſæ ſubinde fuerint, ciuileſque commotiones ac turbæ, quæ antea æquis conditionibus ſanari conſueuerant, tenſim ferro diiudicatæ ſint, bellaque poſtremum non iuſtis de cauſis ſuſcepta, vel inita, ſed prout earum merces fuit: quod ſane in te minus habet admirationis, quo ſæpius hoc modo paſſim peccatur; ſatis enim iam longo vſu addidicimus, exempla non ibi conſiſtere, vnde cœperint, ſed quamlibet in tenuem recepta tramitem, latiſſime euagandi viam ſibi facere; & vbi ſemel recto decertatum eſt, in præceps quam facillimè peruenitur; nec quiſquam ſibi putat turpe, quod alijs fuit fructuoſum. *Petrus Bizarus hiſt. Genuen. libro decimoquinto.*

XIV. *Bellum inter Ferdinandū Caſtellæ Regem, & Mauros.*

Eodem anno pariter, coniuratum, ac bellatum eſt, contra Ferdinandum, & Iſabellam Reges Caſtellæ Catholicos, necnon contra vniuerſos Hiſpaniarum Chriſtianos, à Mauris Granatenſis Regni. Decem annis bellum iſtud geſtum eſt, Regum Ferdinandi & Iſabellæ auſpicijs, diuturnum, plenum varijs caſibus, atrox prælijs, ſucceſſu lætum, fauſtumque Hiſpaniæ, Romano Pontifici, piorumque nationi vniuerſæ; barbarorum imperio ab ſtirpe conuulſo; quod ſeptingentis amplius annis, ea parte qua Granata eſt, ſteterat in Hiſpania, magna gentis iſtius ignominia, probroque. Bæticam inter, & Carthaginenſem prouinciam, Granatæ regnum iacet, vtriuſque prouinciæ pars, ambitu colligens ſeptingenta paſſuum millia, maiori longitudine, longitudine impari. Arunda enim Oſcam ducenta, & quadraginta millia, Cambile Almunecarem vſque centum numerant millia. Murciæ regnum, hoc eſt vetere, Conteſtanos ab ortu Solis terminum habet, à meridie, Mediterraneum mare, ad Occaſum, ſeptentrionemque, alijs Bæticæ regionibus clauditur. Lætiſſima cœli, ſolique facies eſt; agri omni fertilitate terræ inter primos Hiſpaniæ conſpicui. Ipſi montes, quibus regio magna ex parte impedita eſt, aquis manantibus irrigui, idoneique culturæ, omnes arbores alunt, perpetuaque viriditate amœni ſunt, vnde aëris temperies hyeme, atque æſtate corporibus inprimis ſalutaris, præſertim qua parte regni caput vrbs Granata ſita eſt, in paucis nobiliſſima frequentiſſimaque, de cuius nomine vniuerſæ prouinciæ appellatio facta eſt. Ipſi ab ſpelunca longiſſima ad Altahararum pagum pertinente, vbi arcanis olim ſacris, & damnatis artibus incolas operatos fama eſt, nomen datum. Gar enim Arabum lingua ſpelunca eſt, & ex Nata Syriæ vrbe, ſic aiunt, aduecti à Tariffio milites, oppreſſa Hiſpania ijs locis fortunatum ſedes collocarunt. Ab vtraque ergo voce Granatæ vocem conflatam, maiori prudentia & eruditione auctores affirmant: alias notationes nominis afferunt alij, ſed chartas conficere, & abuti patientia, non eſt neceſſe incertis originibus, & opinionibus commemorandis. Sanè hoc tractu vrbes quatuordecim erant, municipia ſeptem, & nonaginta, quo tempore poſtremo bello petiti, oppreſſique Mauri ſunt. In eo numero Almeria, Malaca, Guadixium, quæ Plinio Acci eſt, maiori frequentia & nobilitate celebrantur. Belli cauſæ ab antiquo multæ extabant. Maurici nominis inuidia, diſcrepantes de rebus diuinis opiniones, regnum iniuria in Hiſpania conſtitutum, retentumque diu, pudenda ignominia nominis Chriſtiani, multæ & graues inter vtramque gentem inimiciæ; quod ferè finitimis regnis accidit. Reliquias eius gentis ad Hiſpaniæ angulum redactas, Hiſpanorum Regum imbecillitas texit, prouincia in plures Principatus diſtracta, fatali inter Principes diſſidio, nullo communi conſenſu: vt ferè tantum de publicis damnis ſentimus, quantum ad priuatas res pertinere putamus: religionis amor parum mouet, præ cupiditate iniurias vindicandi, proferendi imperium. Si quando præclari conatus extabant, Africæ vicinæ vires opponebantur, vnde certa auxiliorum ſpes erat, ſæpeque torrentis inſtar ſeſe numeroſæ Afrorum copiæ infuderunt in Hiſpaniam rapidæ, feroces, formidabileſque. ſic factum, vt impiæ gentis imperium non toto triennio conſtitutum, tamdiu ſteterit, ſic cœlo viſum: Hiſpanorum gentis peccatis iuſtiſſima ea merces fuit. Superis irritatis, atque nolentibus, inanis omnis conatus fit, placatis cuncta proſpera cadent; vti hac tempeſtate accidit Quæſtionibus de Religione conſtitutis; Magiſtratuum authoritate fundata, qua fluxa carentus tuerat; iniurijs, latrocinijs, cædibus vindicatis; continuò nouum lumen affulſit rebus, nunc e propitio prouinciæ viribus confirmatis, excui, oppreſſique Mauri ſunt. Alhama oppidum natura & arte munitum, inprimis capitur. Magno numero ibidem Mauri pars trucidati, alij in ſeruitutem abducti ſunt. Magnus hinc terror barbaris, magna Hiſpanis cura incuſſa eſt. Terrebat Mauros audacia, finemque imperio Maurico, ne appropinquaret, verebantur. oſtenta de cœlo angebant, ſenexque fatidicus Zaharâ non ita pridem a Mauris capta clamaſſe fertur; *Heu oppidi rudera, ruinam falſus vates ſim, in noſtra capita incident. Imperi in Hiſpania finem veniſſe*, *præſagit animus.* Albohacenus Rex tamen coacto raptim milite, præſidio Alhamæ properauit; fruſtraneo conatu: Ferdinando Rege obſeſſis ſuccurrente, & hoſtem aliò diuertente. Ludouicus Oſorius Giennenſis Epiſcopus deſtinatus, ſcientia militari, magnoq; vir animo, Alhamæ à Ferdinando Præfectus ſaluti fuit obſeſſis; ac inſuper Granatæ planiciem, agroſque incendio, & direptionibus vaſtauit Sexcentos Mauros equites Granata egreſſus ad reſiſtendū, Cabra Comes, atq; Calatrauæ Proinagiſter magna ſtrage in vrbem reiecerunt. Rebus aſperis in ea gente, extremum malorum diſcordia acceſſit. plerique ciues Granatenſes correptis armis, Albohacenum vrbe expulerunt. Remp. impotenter

habere

habere accuſabant, temerarioque conatu tantum bellum in ditionem attraxiſſe. In eius locum filius Mahomad Buabdiles cognomento Paruulus inſtructus eſt. (Hali Muleius Alcadurbilis à quibuſdam vocatur) In Albohaceni fide Malaca, Baſta, aliæque vrbes perſtiterunt. Sic diuiſa in factiones gens eſt, neque minus inteſtinis diſſidijs, quam externis hoſtibus laborabat. Conditio miſera, atque perturbata, qualé fuiſſe fides ſit, duobus in exigua prouincia Regib⁹. Mirum videbatur, in tanta quamuis diſcordia, à neutra parte Hiſpanos in auxilium fuiſſe vocatos: quum & ipſo ardore belli ciuilis conſtet tum alias irruptiones tentatas, tum Cagnetum oppidum ad confines vtriuſque gentis, de Hiſpanis captum fuiſſe. Inſignem animorum fiduciam, audaciamque. A Sixto Pontifice impetratum, vt centum aureorum millia Sacerdotijs imperaret: data etiam peccatorum veni Cruciatæ nomine ijs, qui aut voluntarij arma ſumerent, aut certam ſtipem in ærarium conferrent. Quod tertio anno repetitum, neque intermiſſum conſequenti tempore, ab hoc anno magnam pecuniæ vim iam omnibus annis in Regium ærarium infert. Ex viæ pecuniæ redigendæ nuper inuentæ, ab ijs, qui talibus acriter ſpeculandis gratiam Principum aucupari ſolent, magis incommodæ quam moleſtæ; vti tempus, & maior rerum vſus aperuit. A menſarijs, & ſubditis alijs, grandis præterea pecunia mutua ſumpta eſt. Itum [illegible] agmine in Mauros; ſed infeliciter ad Malacam [illegible] Cal. Aprilis pugnatum. Ex hoc tamen magno [illegible], & luctu breui priorum animi recreati ſunt, maiori quam acceperant reddita clade, frænataque barbarorum audacia. Pertinaci inter ſe contentione duo Reges Mauri pugnabant Albohacenus, Boabdilesque aduerſus Hiſpanos conſenſu, odioque implacabili; in eo ſpem aduerſæ factionis ſuperandæ habentes, ſi Chriſtianis inſectandis, vlciſcendiſque laudem ad populum & fauorem conciliaſſent. Paterna victoria Buabdilem excitabat, vt vltro bello laceſſeret. Ergo collecta numeroſa manu equitum, peditumque, tum ex ſuis, tum ex aduerſaria factione in Aſtigitanos agros incurrere ſtatuit, ſpe Lucenæ expugnandæ, ampli magis, & lauti municipij, quam validi. Cabræ Comes, auxilio Lucenis adfuit. Vix hæc poſteritas credet. Mauri decuplo maiori numero Hiſpanorum primum conſpectum non tulerunt. Deus illis mentem eripuit; famaque, vt fit, maiora vero de Chriſtianorum numero prædicauerat. Itaque diuinitus incuſſo timore ſeſe in fugam dederunt. Boabdiles Rex equo candido deſcendens, quo inſigni eo die vtebatur, vicini torrentis inter arbores, & dumos, dum ſe occultare pararet, à tribus peditibus, ipſomet metu mortis indicante cognitus, captuſque Lucenam miſſus fuit. Fugientium magnas strages vſque ad noctem facta eſt. Mille amplius equites ceciderunt. cum his Alatar Regis ſocer, & conſilij auctor (quem ex infimo genere, cum ſcruta aromataque tenuior vendidiſſet (id certe nomen ſignificat) bellica virtus per omnes militiæ gradus ad eum honorem euexerat, pareſque diuitias) ipſe nonagenarius. Pedites ad quattuor millia, pars capti, pars cæſi ſunt; præda ablata. Fuerat Albohacenus Granatæ poſt hac acceptus, vniuſque imperio deuincti barbari tenebantur. Tametſi capite aduerſæ factionis ablato, manebat tamen pleriſque ciuibus conſcientia periuris ſtudij; nec deerant ſermones ſenium, crudelitatem, auaritiamque Albohaceni increpantium: Ingenti delectu ſex mille equites, pedites ad quadraginta millia Ferdinandus ipſe Rex contraxit. & ad IIII. Calend. Maij, Madrito diſcedens, illoræ ſuburbia vaſtauit: Tagiatam vicinum Granatæ oppidum vi expugnauit, euertitque. In Granatæ planiciem mox ferrum, igneſque circumtulit, caſtris loco munito poſitis, vnde vaſtatores cum iuſto præſidio in vicinos agros dimittebat: eo minori periculo ſuo, maiori hoſtium damno, quòd Albohacenus ciuium voluntate diffiſus vrbe, egredi non eſt auſus. Pauci modo milites ſeſe per agros oſtentare: vagos, palanteſque carpere, aut de ſuo loco pugnaturi. Miſſi tantùm Granatæ Legati: qui ſi Bobadiles Albohaceno patri traderetur, Comitem Ciſontanum, & nouem alios è præcipuis captiuis æqua permutatione pollicerentur. Addebat alias inſolentes fœderis conditiones, ferox animo barbarus, quas Ferdinandus reiecit, veniſſe ſe dictitans, vt leges daret, non acciperet. Arma tenenti nullam pacis conditionem fore. & erant Hiſpanorum animi ad Boabdilem propenſi. Fauor, & miſericordia acres impetus habent. Itaque Regi ſuadere non deſiſtebat cum alijs Gaditanus, vt eum libertati redderet, factioneſque potiùs inter eam gentem aleret, Chriſtianorum conatibus imprimis opportunas. Montis caſtris, Alhamaque munita, Præfectus Enecus Mendoza, Tendilliæ Comes iuſſus eſt, non modo tueri vrbem, ſed de hoſtibus prædas agere. Vbi Cordubam ventum eſt, Boabdiles Regis iuſſu Porcunæ arce, quæ veteribus Obulcum fuit, adductus, in genua procumbens, dextramque Ferdinandi deoſculari contendens, amplexu, & amicis verbis acceptus eſt: cum negaret erga Regem quamuis barbarum, & captiuum, hoſpitij iura, ſacraque minuenda videri. Fœderis conditiones hæ fuerunt. Boabdiles filium natu maiorem obſidem dato, adiunctis duodecim alijs Principum filijs, in fide, & obſequio Caſtellæ futurum, patrijs ſacris modo retentis. Duodecim aureorum millia quotannis pendito. Ad regni Conuentus venito. Captiuos quadringentos reddito libertati, quinque annorum ſpatio. Sic barbarus in patriā dimiſſus eſt. Poſt hęc mille quingēti equites Mauri, pedites quattuor millia, qui ductore Bexno Malacitano Præfecto, in Vteræ agros inuecti fuerant, Gaditani, & Ludouici Portocarterij accurſu repulſi ſunt, victique ad Lethem fluuium magna Maurorum ſtrage. Gaditano data veſtis, qua Reges vterentur Sexto Idus Septembris, Virginis Matris natali die, virtutis præmium: lege in perpetuum lata, præſertim cum intra eundem menſem non viciſſet modo exultantes Mauros, ſed etiam Zahacam recepiſſet, vi improuiſa expugnatam. Ad vrbem Victoriæ, vbi Ferdinandus, & Iſabella erant, Cabræ Comes, & Præfectus Regiæ cohurti, Regum iuſſu ſplendido apparatu excepti ſunt, cunctis proceribus, & Epiſcopis obuiam progreſſis, deducente Toletano Cardinali, Petro Mendoza. Is bonos vituri eſt habitus, merces centena æris minuti millia annua, dum viueret, è Regio fiſco Comiti Cabræ data. Ad veterá gentis inſignia, caput Regis coronatum adiectum eſt; circum oram clypei nouem vexilla de Mauris eo die capta, rei geſtæ monimentum, poſteris omnibus incitamentum, ad audendum, conandumque pro Religione, & pauca præclarè Hibernis aquis, Albaniæ Muri pars magna repentè corruit, militibuſque de vrbe deſerenda conſultantibus, Enecus Tendilliæ Comes, expedito conſilio linteum prætendit ruinæ, imaginem muri, ita pictoris arguta manu mentiente, vt prius proſtrati muri pars fuerit refecta, quàm hoſtis periculum cognouerit, caſumque. *Mariana libro vigeſimo quinto, capite primo, ſecundo, tertio, quarto.*

XV. Mos Chriſtianis victoribus in eo bello fuit, vt cumprimum vel ciuitatem aliquam, vel oppidum cepiſſent, ſtatim ſigniferos ſuos in arcem, vel in aliquem locum eminentiorē iubebant aſcendere, qui primum ſignum ſalutiferæ Crucis attollerent: quam cum aſpexiſſent ſublatā, in terram ſtatim procidentes,

Mauri inter ſe diſcordes ab Hiſpanis vincuntur.

Fœdus inter Ferdinand. & Mauros ſubleſt, que conditiones.

Mos Hiſpanorū victoriā reportantium.

adora-

noſtris Patriarchis, Archiepiſcopis, Epiſcopis, ac dilectis filijs, dictorum, ac Patriarchalium, Metropolitanorum, & Cathedralium Eccleſiarum Capitulis, & quorumuis Ordinum, tàm mendicantium, quàm non mendicantium profeſſoribus, nec non quibuſcunque Eccleſiaſticis perſonis, vt feſtum ipſius Sancti Bonauenturæ, ſecunda Dominica Menſis Iulij ſingulis annis ſolenniter, & deuotè celebrent, diuinum officium, veluti pro vno Confeſſore, Pontifice, & Doctore, tàm publicè, quàm priuatim, prout contigerit, perſoluentes.

§. 22. Dilectis verò filijs, Fratribus prædicti Minorum Ordinis, quatenùs huiuſmodi officium ſub feſto duplici, & octaua, eo modo, quo aliorum dicti Ordinis Sanctorum celebrare feſta, & Octauas conſueuerunt, celebrandi concedimus facultatem.

§. 23. Inſuper eadem auctoritate omnibus verè pœnitentibus, & confeſſis, qui in eadem Dominica, Eccleſiam, in qua ſanctum eius corpus requieſcit, deuotè viſitauerint, annuatim ſeptem annos, & totidem quadragenas, his verò, qui alijs temporibus in ſingulis diebus Dominicis, centum dies; illis autem, qui Eccleſias fratrum Minorum vbilibet conſtitutas, tàm ipſa die feſti, quàm in Octaua, diuinis officijs interfuerint, conſimiles indulgentias, & peccatorum remiſſiones, quæ in ſingulis aliorum eiuſdem Ordinis ſanctorum feſtis, & indultis Apoſtolicis generaliter promulgatis, Romani Pontifices conceſſerunt, de iniunctis pœnitentijs miſericorditer in Domino relaxamus, & elargimur.

§. 23. Conſiderantes prætereà, quanta ab hoc ipſo Sancto Bonauentura ratione ſcientiæ, & ſanctitatis vitæ, Epiſcopaliſque, & Cardinea dignitatis, S. R. E ſuſceperit incrementa, quantamque idem Sanctus, cum Beato Thoma de Aquino, coætaneo condiſcipulo, & commagiſtro ſuo, familiaritatem, & ſpiritualem coniunctionem in hac vita ſeruauerit, vt quos in hoc ſeculo fraterna iunxit charitas, & eadem in cælo præmia conſecutos eſſe dicimus, præſens Eccleſiæ pars veneretur honore, prædictum feſtum inter feſta ſacri Palatij Apoſtolici aſſumi iubes, annumerantesque, eandem indulgentiam in feſto prædicto in Eccleſia Sanctorum Apoſtolorum de Vrbe, quæ in feſto ipſius Sancti Thomæ de Aquino in Eccleſia B. MARIAE *Virginis de vrbe Minerua vulgariter nuncupata, habetur, concedimus, pariterque decernimus, fratres Minores, in alma Vniuerſitate Pariſienſi, eiſdem priuilegiis poſſe, ac debere vti, & gaudere, ob ipſius Sancti Bonauenturæ merita, quibus ex Apoſtolicis indultis, Fratres Prædicatores, qui in eadem vniuerſitate, intuitu, & gratia eiuſdem Sancti Thomæ, potiri, & gaudere conſueuerunt, & gaudent, aut potiri, & gaudere quomodolibet poterunt in futurum.*

§. 24. Quæ circà omnes, & ſingulos in dignitate conſtitutos requirimus, & monemus, quatenùs vniuerſis, & Clericis, & populis ſuarum Ciuitatum, Diœceſum, & Parochiarum præſentes noſtras literas ſolemniter publicantes, eoſdem hortentur vt Deum ipſum, à quo bona cuncta procedunt, humiliter deprecentur, vt ipſius Sancti Doctoris, & Confeſſoris Bonauenturæ mentis, & precibus exoratus, militantem Eccleſiam, Apoſtolicam fidem, & cunctos Chriſti fideles, à Paganorum, & aliorum infidelium, & hæreticorum tueatur incurſibus, & à periculis cunctis ſemper protegat, ac defendat, & illam, quam nobis mundus dare non poteſt, pacem, hoſtium omnium ſublata formidine, firma cum tranquillitate concedat, vtque poſt huius vitæ malitiam, depoſitumque Paſtoralis officij miniſterium, vna cum grege nobis credito, ad ſempiterna tandem gaudia peruenire mereamur.

§. 25. Demùm quia difficile foret, literas Originales præſentes, ad vniuſcuiuſque notitiam deferri, volumus, ac decernimus, quòd earum tranſumpto, ſub ſigillo Generalis Miniſtri Ordinis antedicti, & manibus duorum Notariorum publicorum debitè ſubſcriptis, fides adhibeatur indubia, omnibus, & per omnia, & illis vbique ſtetur, ac ſi Originales literæ huiuſmodi eſſent exhibitæ, vel oſtenſæ.

§. 26. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ Conſtitutionis, aſcriptionis, aggregationis, ſtatuti, mandati, conceſſionis, relaxationis, largitionis, aſſumptionis, annumerationis, monitionis, ac voluntatis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum eius ſe nouerit incurſurum.

Datum Romæ, apud S. Petrum, Anno Incarnationis Dominicæ, milleſimo quadringenteſimo octuageſimo ſecundo, decimo Octauo Calend. Maij. Pontificatus noſtri Anno Vndecimo.

Hæc pro Canonizatione Sancti Bonauenturæ, Pontifex Sixtus decernebat.

VIII. *Vita, & obitus B. Antonij ord. Eremitarum S. Auguſtini.* Quo etiã anno Aquilæ in veſtinis, B. Antonius ord. Eremitarum S. Auguſtini profeſſor, ad cæleſtem patriam emigrauit. Is Mediolani honeſto loco natus, & à pijs parentibus ad omnium virtutum, præfectionem enutritus, poſtquam Medicinæ, & Chirurgiæ artes ad ſummum didiciſſet, eaſque cum ingenti bono eorum, quos à morbis deploratis ſanauerit, aliquamdiu exercuiſſet, extremo illorum ipſorum, à quibus mercedis loco mutationem vitæ, vel ſæcularis in religioſam, vel ſolutioris, in Chriſtianæ diſciplinæ conformem efflagitauerat, & ipſe quoque ſæculo valedicens, in ordinem Eremitarum S. Auguſtini ſe dedit: neque tamen officium charitatis in perſanandis ægrotis intermiſit. Eis antequam manum medicam admoueret, ſignum crucis primitus imprimebat: deinde ad Sacramentorum vſum inducebat; mox odium peccatorum vna cum propoſito vitæ melioris ingerebat: ſicque cauſis morborum ſpiritualibus eradicatis, potius per miraculum, quam per antidota corporalia ægros ſanitati reſtituebat. Fere vniuerſam Italiam, Gallias, Hiſpanias, Compoſtellam, vſque peragrauit, pene ſolo crucis ſigno omnia morborum genera depellens. Si quando alicuius ditioris curam ſuſcepiſſet, mercedis vice, Eleemoſynam, quam inter ægros inopes partiretur, impetrabat, nullius quantumuis egentiſſimi curam detrectabat, quin potius eis libentius, & gratuito operam, ac miniſterium adhibebat. Caſu quodam claudus effectus cum non poſſet ad decumbentes excurrere ſaluberrima præcepta præſcribebat. A feliciſſima omnium curatione, cum odium maleuolorum quorundam incurriſſet; ac illi conſpiratione facta, in eius necem iamiam intenti, redeuntem quodam in loco exſpectarent, inuiſibilis per medium parricidarum tranſiuit. Tandem ſanctitatis, ac miraculorum ingens, & ſanctis Coſmæ, & Damiano in curandis ægris perſimilis, ad eorum gloriæ conſortium, non ſine dolore Aquilanorum, & circumuicinorum populorum emigrauit. Cum ei mortuo ſepulchralem foſſam aliquis effoderet, Saxum ex oppoſito pariete per miraculum euulſum fodientem percuſſit ac pene exanimauit, adſtanteſque admonere viſum fuit, ne ſubter terram pretioſum ſancti viri corpus defouerẽt, ſed altiore loco reconderent. Diem clauſit extremum ſeptuagenarius. Corpus eius vſq; in hodiernum diem integrum, nullaque ex parte, aut imminutum, aut corruptum viſitur, & in magna veneratione habetur propter celeberrima miracula, quæ etiamnum hoc tempore eduntur. *Claudius Eugenius Aquilanus in vita.*

IX. *Moritur B. Steno ord. Prædicatorũ.* Eodem anno diem clauſit extremum in Cænobio Scarenſi B. Aeno Danus Ordinem Prædicatorum profeſſus. Mirum mirandum eſt, quod de eo Scriptores commemorant. Aliquando euocatus ad procurandum aliquem, vt vocant, Capitaneum moribundum tardius quam oportuerat, aduenit, & iam vita functum reperit. Cum aliud non poſſet, & ille ſine ſacra Exomologeſi obijſſet, compoſitum in feretro iuſſit ad Eccleſiam ſui Ordinis deferri, & in medio choro collocari. Ibi tamdiu pro ſalute mortui preces fudit, donec ille quaſi è graui ſomno excitatus, ad vitam redierit, quidque illum Steno vellet, diſerta voce interrogauerit. Cum Steno non aliud, quam ſalutem illius ſe quærere reſpondiſſet, & ille quoque eandem ſe optare pronunciaſſet,

confitentem peccata andiuit, ſacroſanctiſque Myſterio procuratum, ad cœlitos præmiſit. *Michael Pius lib. 1. de viris illuſtribus Ord. Prædicatorum.*

X. *Item Reynardus Epiſcopus VVormatienſis.*

Eo ipſo anno 12. Calend. Auguſti obiit Reynardos de Sickingen Epiſcopus VVormatienſis in Germania, in Capella S. Ægydij ſepultus, quam ipſe de nouo iuxta Maiorem Eccleſiam conſtruxit. Cui ſucceſſit Ioannes Camerarius de Dalburg, Maioris Eccleſiæ Præpoſitus, vir maiori dignus honore, Pontificum decus, nobilium ornamentum, omnium Philoſophorum, & eruditorum hominum princeps, & gloria, in omni ſcientia doctiſſimus, cui inter Pontifices Germania non habuit parem, nec Italia meliorem. *Trithemius in Chron. Spanheimenſi.*

XI. *Petrus Bagarotus I.C. in Pontificiæ poteſtatis contemptor peſte extinguitur.*

Hoc ipſo anno Deus ſæua lue extinxit Petrum Bagarotum Patauinum Iuriſcoſſ. contemptorem Pontificiæ poteſtatis. Is quum Veneti, Ferrarienſi bello à Pontifice Max. anathematis interdicto prohiberentur bellum proſequi, & à Senatu Veneto ſuper ea re à Patauino Iuriſconſultorū collegio conſilium peteretur, quid facto opus foret, ne Veneti eo anathemate ligarentur, neue conſcientia territi, ab inceptis deſiſterent alijs alia cumulentibus, Petrus omnium primus conſuluit, appellandum eſſe à ſententia Romani Pontificis, ad futurum Concilium acceitus Venetias ad firmandum huiuſmodi Commentum, illic maxima tunc peſte in contemptoris graſſante, eodem & ipſe morbi genere cum ceteris cum alijs interijt. *Bernard. Scardeo. lib. 2. hiſt. Patauin.*

XII. *Eberardus VVirtembergenſis Comes viſitat Apoſtolorum limina, & Sixto PP. honoratur.*

Eodem anno peregrinationem ad limina Apoſtolorum SS. Petri, & Pauli ſuſcepit, obiuitque Eberardus, Wirtembergæ, & Muntiſpeligardi inclytus Comes, Sabbato ante Dominicam Lætare, à Sixto Pontifice honorificè ſuſceptus, atq; die conſequenti, ab eodem Pontifice pro ſingulari munere, roſa aurea, quam Pontifices Romani ſingulis annis Dominica *Lætare* conſecrare, & alicui ex principibus Chriſtianis donare conſueuerunt, cumulatus eſt. *Ioannes Nauclerus volum. 2. generat. 50.*

XIII. *Eccleſia Cortonenſis Ord. Seruorū B. V. varijs ornatur reliquijs.*

Quo etiam anno, Iacobus Vannutius Cortonenſis, Ariminì primùm, mox Peruſij, ac poſtremò Niceæ Archiepiſcopus, ex Cæſarie Beatiſſimæ Virginis capillos aliquot, Cortonæ in Eccleſia Seruitarum, cum alijs Reliquijs depoſuit, pixidique inſculpſit.

Pixide inaurata poſuit Vannucius Heros.
Cæsariem ſacram virgo Beata tuam.
Oſſaque ſanctorum: fœlix hac ſede quieſcunt,
Quorum animæ ia cæli gaudia vera ferunt.

Depoſuerat antè in Eccleſia Cathedrali eiuſdem, ciuitatis, particulam de ligno S. Crucis, & nonnihil de veſte inconſutili Redemptoris noſtri, quæ pignora à Nicolao V. Pontifice, cui à ſecretis cubicularius diu inſeruierat, pluresque præfecturas, ac legationes obierat, aliquando obtinuit. *Archangelus Gianius. Centuria 3. Annal. Seruitarum c. 8.*

XIV. *Aberdonēſis, & Conimbricēſis Academiæ eriguntur.*

Eodem anno, concedente Sixto Pontifice, Guilelmus Epiſcopus Aberdonienſis in Scotia, Aberdone in Marria Scotiæ regione; & Ioannes II. Rex Portugalliæ, Conimbricæ, in Luſitania, Academias ſcientiarum condiderunt. *Auctor rerum memorabil. Saxoniæ vniuerſæ lib. 2.*

XV. *Moritur Alfonſus Carrilius Toletanus Archiepiſcopus.*

Hoc anno, ipſis Kalendis Iulijs obijt Alfonſus Carrilius, Toletanus Archiepiſcopus, annis grauis, viuido ingenio, eoq; non ciuilibus modò, ſed etiam militaribus muneribus idoneo; à quib⁹ tn̄ neceſſitate magis temporum, itaq;, quàm voluntate abſceſſerat. Tumulus defuncto Compluti, vbi extremam ætatem melioribus ſtudijs propagabat, in Diui Franciſci, quod ipſe monaſteriū conſtruxerat, conſtitutus eſt ad aram maximam. Troili filij extincti conſequentibus annis coniunctum ad læuam ſepulchrū, incontinentiæ paternæ fœdum monimentum, Ximenius Cardinalis remouendam ab oculis multitudinis, atque in monaſterij exedram, vbi conuentus Monaſterij ſunt, transferendum curauit. Carrilij Præſulis æmulus, Hiſpaniæ Cardinalis, Ferdinandum, & Iſabellam Reges in Aragoniam ſecutus, approbatione Sixti Pontificis Toletanam Eccleſiam regendam ſuſcepit, vir magnus, maiorum gloria non magis, quàm ſuis virtutibus clarus. Ea meritis gratia eſt habita, perpetuæq; iuuandæ reipublicæ voluntati. Enecus Manricus Giennenſis Epiſcopus, in eius locum, eadem authoritate Ap.ca Hiſpali datus eſt Præſul. *Mariana lib. 24. cap. 22.*

XVI. *Item Chriſtiernus Daniæ Rex.*

Mortuus eſt etiam, 22. Maij Rex Daniæ Chriſtiernus, Romana peregrinatione inſignis, princeps humanitate, & clementia Illuſtriſſimus, quem ſuæ liberalitas, quæ præcipua virtus eſt Principum, ſæpe ad indigentiam contruſit. *Krantzius libro duodecimo Saxoniæ c. 31.*

ANNO CHRISTI 1483.

SIXTI PAPÆ IV.

Anno 12. & 13.

FRIDERICI ROM. IMP.

Anno 44.

I. *Sixtus PP. fœdus cum pluribus Principibus pangit.*

Italiæ pacis deſiderio, Sixtus Pontifex, à Venetorum in Herculem Ateſtinum ſocietate deſciuerat, vtq; illi arma deponerent, & arbitrio Sedis Apoſtolicæ, vel Principum fœderatorum controuerſiam permitterent, anathemate propoſito edixerat. Cumque aliquantò, quàm vellet, illos in bello gerendo pertinaciores videret, cum Ferdinando Neapolitanorum Rege, Ludouico Sfortia Mediolanenſis Ducis tutore, ac Florentinis fœdus pepigit: maximè quando Veneti, Rauennam, Ceruiam, & aliquas præterea Flaminiæ ciuitates, Romanæ Eccleſiæ reſtituere detrectarent. Hæc fuit ex primarijs cauſa non ſecunda tamen, quam, in edictalibus literis profitebatur, vt Italiam bello liberaret, Chriſtianiſq; Principibus pacem redderet, quum ad Pontificem ſpectet, qui vicem Dei gerit in terris, diſcordias Principum è medio tollere, ac ea procurare, quæ Reipub. Chriſtianæ ſalutaria eſſent; vt concordibus poſteà animis, ferrum in infideles vertatur. Veneti, ea denunciatione moti, cuius à Franciſco Diedo, Oratorem tum Romæ publico nomine agente, certiores facti fuerant, Sixto reſpondendum cenſuerunt, litteraſque à Bernardo Iuſtiniano conceptas, hac ſumma dederunt.

Fœdus illudıng a tum eſt Venetis.

Vt quæ nuper egerat ſua Sāctitas, ciuili Senatus tulerat animo, Venetoſq; grauibus laceſſitos iniurijs ad arma nunquā recurrere voluiſſe, donec Pontifex prius bellū approbaſſet, eiuſq; authoritate, & hortatione Herculi arma illata: nec patres tamen dicere, à pace abhorrere: quin veteri Reipub. maiorumque inſtituto libenter ad eam reſpicere: ſed rem indignam proponi, quum nil aliud ſit, Senatum hoc tempore ad arma deponenda hortari, quàm Venetum nomen, quum iam propè debellatum eſſet omnibus irridendū exhibere; ſapienter nihilominus Beatitudinem ſuam facere, quæ, vt optimum decet Pontificem, paci, ac tranquillitati Italiæ conſulat: verùm ſatis, ſuperque apparere, fraude, doloque Venetam rem peti, quod dum vigeſimum propè annum cum Otthomano, terra, marique bellum gereretur, ſtuduerat q; Venetus, vt cōmunē hoſtē procul Italia armis diſtineret, nemo tamē conſpiraſſet in barbaros, qui rem Venetam grauiter premebant: nunc verò pertinaciter, Hercule, ad arma omnes concurrere, ad pacemque iniquā,

ſub quietis Italiæ ſpecie ſuſpiciendum Patres mutare. Sed id plane agi, vt victoria à Veneto auferatur. Neque id dictum ſua Sanctitas credat, aut propter eius Beatitudinem, cui ſemper & honos Dei, & gregis ſui pax, atque tranquillitas ita cordi fuit, vt ob eam rem multa, magnaque incredibili ardore animi & charitate perfecerit, longè plura, maioraq; in hoc ſuo Pontificatu ipſe acturus, ſi per eos maximè, qui nunc paci patrocinari videntur, Sanctitati ſuæ, cuius piiſſimum propoſitum eſt, licuiſſet; neque propter Reuerendiſſimos Dominos Cardinales, quorum ſanctiſſimum deſiderium communis Chriſtianorum pacis perſpicuum, clarumque eſt; aut propter Sereniſſimos Caſtellæ Reges, quibus omnibus penè ſeculi puriſſimo amore, & ſincera beneuolentia deuincti fuerint, dictum fortaſſè fuerit, ſed propter nonnullos alios, quibus neque pax, neque bellum poſſit ſatisfacere, Venetæque felicitati inuidentes omnes adhiberent artes, vt ea aliquo modo offuſcetur. denium, quod ad arma deponenda attineret, ſtatutum in Senatu eſſe, bona illius venia, bellum omnino proſequi, cuius felicem exitum expectarent.

II. *Anathemate feriuntur à Sixto PP. & bellum in illos mouetur.*

Hæc cum à Venetis ſcripta Pontifex accepiſſet, anathematis ſpiculum ſtatim in illos detorſit, quod neque ex agro Ferrarienſi exceſſiſſent, neque ab iniuria, & maleficio in Herculem temperare conſtituiſſent, neque Romanæ Eccleſiæ, id quicquid recuperauerant, reſtituere decernerent; quin potiùs Rauennam, & alia præſidijs adauctis munirent. Quo autē omnia communi Confœderatorum Principum conſilio adminiſtrata, magis ex ſententia ſuccederent, ad Conuentum illorum Cremonam indictum, Cardinalem Legatum deſtinauit; vbi exploratis diligentiùs omnium ſententijs, de ratione belli contra Venetos gerendi, & qua in parte eius fieri initium placeret, ſtatueretur. Conuenerant die deſignata, Pontificis Legatus, Alfonſus Calabriæ Dux, Ludouicus Sfortia, Hieronymus Riarius, Laurentius Medices, Fridericus Gonzaga, & ſi qui prætera, his temporibus magni nominis in Italia erant, & militiæ gloria clari. Decretum, vt Ludouicus, aut in Bergomatium, aut in Brixianorum finibus, Venetis inferret bellum, id quidem per cauſam repetendi eas vrbes, quas ab illis ereptas pertinere ad Mediolanenſem Principatum contendebant: vtque eodem tempore alij viribus coniunctis, ad Ferrariam obſidione ſoluendam, alij ad Bondenum ad eorum claſſem opprimendam, quæ illic in ſtatione erat, properarent. Veneti ſubita tot principum conſpiratione permoti, ad res ſuas maturis viribus firmandas, ex Gallia per Antonium Vinciuertam, Scribarum vnum, Renatum Lotharingiæ Ducem, militari diſciplina clarum, ac deuicti non ita pridem Caroli Burgundi gloria tum maximè florentem, magnis iacturis, & præmijs in Italiam euocarunt, atque euocatum copijs Reipublicæ præfecerunt. Adfuit ille cum ducentis equitibus; atque mille peditibus; ſpe, ſi Venetis res ex animo ſucceſſiſſent, Neapolitanum Regnum de Ferdinando, & Alfonſo recuperandi. Iamque Veneti, ad reuocandum Ferdinandi Regis militem, inuadendumque eius regnum, quinquaginta & ſex nauium claſſem præmiſerant, Brunduſiumque, & Gallipolim, Neruum, Rechaliſcum, & alia pleraque in Salentinis vicina oppida receperant; videbanturque propediem omnes Apuliæ vrbes ſuæ ditionis, atque imperij facturi, niſi alibi non ſatis feliciter pugnantes pacem facere coacti fuiſſent. Enimuero confœderati, claſſem illorum, quæ per eos dies in Padum inuecta ad Bondenum in anchoris ſtabat, famam gerendæ rei, & nuntios celeritate aduentus ſui antecedentes, nullo negotio non modo illam depreſſerunt, ſed etiam Antonium Iuſtinianum magnæ hominem nobilitatis, quem claſſi Veneti præfecerant, & alios complures in poteſtatem redegerunt. Ludouicus Sfortia, adiunctis ſuis Alfonſo, Duci copijs, cum in Inſubres mouiſſet, atque prædando vbique, & populando omnia Venetis infeſta feciſſet, quicquid agri in Bergomatium, Brixianorum, Veronenſium territorio erat, euaſtato, nihil illis integrum à ſuorum vi, atque armis præter vrbium mænia reliquerat. Tanta autem erat eius celeritas, vt venire ſimul hoſtibus, & adeſſe renuntiaretur, nulloque in loco moratus, cum expeditum agmen duceret, facile quo viſum erat, excurrere, & ſuos recipere, inſpectante etiam Ruberto Seuerinate, Veneti exercitus Duce, audebat. Eodem tempore Hercules Ateſtinus aduerſus Renatum Lotharingum crebris eruptionibus pugnando effecerat, vt nulla illi in re minus quam in armis ac vetere exiſtimatione eſſe conſtitutum videretur. Accidit in idem tempus mors Ludouici Regis Galli; à quo cum Renatus tutor filiorum, Regnique teſtamento relictus eſſet, is cum ea armatorum manu quam reſiduam habebat, in Galliam reuertens, magnam ſollicitudinem Venetis iniecerant. Acceſſit & iſtud, quod animos iſtis imminuit. Quadraginta triremium, biremiumque Aragonia claſſis, ſub Friderici, Ferdinandi Regis, filij ductu, Neapoli profecta, Anconæ portum inſedit, metumque illis grauem occupandi maris fecit. Ergo de belli euentu ſolliciti, ac Sixto Pontifici non parum irati, ad omnes fere Principes Chriſtianos, Oratores miſerunt; in Germaniam quidem ad Fridericum Imperatorem Sebaſtianum Baduarium; ad Carolum Galliæ Regem, Antonium Lauredanum; Ad Auſtriæ Ducem, Paulum Piſonem in Belgas ad Maximilianum Cæſaris filium, Nicolaum Foſcarenum. Summa legationis fuerat, vt hi authoritatem ſuam apud Sixtum, Ferdinandum, ac reliquos confœderatos interponerent, quo pax & concordia certis conditionibus ſanciretur.

Ludouicus Rex Galliæ moritur.

III *Pacē petitam à Venetis non detrectat Sixtus Pontifex.*

Non detrectauit Sixtus, Imperatoris & aliorum illorum Principum precibus interpellatus: maximè autem nonnulla controuerſia, inter Alfonſum & Ludouicum belli ſocios recens exorta, adductus. Intercedebat Alfonſo cum Ludouico ſimultas, quæ aliquamdiu male diſſimulata, magna cum multorum pernicie videbatur in apertum bellum eruptura. Cum Iſabella Alfonſi filia, Ioanni Galeatio, patre adhuc viuente nupſiſſet; virilis animi puella quæ cum ingentem fiduciam, & ſpiritus è domo Regia afferebat, tum in cauſa optima multo maiorem conſtantiam præſeferebat, quam ſexus, aut ætas poſtularet; patrem, viri ætati atque ingenio parum fidens, diu iam precibus fatigauerat, vt generi cauſa ſuſcepta, eum tueri aduerſus Ludouici cupiditatem, atque ambitionem vellet; ſatis enim illum patrem adminiſtrando imperio, tristi tutelæ nomine teneri oppreſſum querebatur: cum ab omni muneris procuratione prohiberetur, cui aſſueſcere Regum liberi à prima ætate conſueuiſſent, atque id quidem tamquam Ludouici liberi, nō Galeatij filius hæres, in ſpem eſſet ſucceſſionis educandus. Hæc Ludouici iniuria cū plane ab illo Alphōſū alienaſſet, vt minus per belli tēpus Herculis rebus obeſſet, Friderici Gōſagæ interpoſita authoritas perfecerat. Cū Fridericus autem deceſſiſſet, tanta animi offenſio, quæ compreſſa magis, quàm tecta, aut diſſimulata videbatur, recrudeſcere, atque progredi in apertam ſimultatem cœpit. Itaque ne quid inimicus noui conſilij iniret, atque ſe minùs paratum ab armis offenderet, clam agere de pace cum Venetis, ac de faciendo fœdere inſtituit. Qua re fœderati animaduerſa, cum iam conueniſſe inter eos, atque initam ſocietatem comperiſſent, magna quidem Herculis querela, qui ſe à genero proditum, deſtiturum à cæteris prædæ potenti inimico relictum intelligebat, & ipſi ad pacem inclinarunt. Impulit & iſtud aliud Sixtum Pontificem, ad

pacem conficiendam. Nicolaus enim Vitellius, quãquam in magnis eſſet anguſtijs, petitus bello à Pontifice, & Florentinorum, qui quidẽ, quo faciliùs Pontificẽ à Venetorum amicitia auerterent, minimè opportuno illius tempore ab eius ſocietate deſciuerát, auxilijs & maximis, & fideliſſimis deſtitutus, nequaquam tñ ille ſpem, aut animum ſua tuendi amittens, ita crebris factis eruptionibus, vires Pontificiorum, atque audaciã fregerat, vt magna illata clade, atque ignominia eos ſoluere obſidionem, & decedere ex agro Tifernatium coegerit. Cuius rei indignitate Sixtus permotus, neceſſe habuit, Hieronymum Riarium ad vrbem reuocare, quem maioribus etiam, quàm antea viribus inſtructũ, ad reprimendũ refractariũ remitteret. Ab hac illum cura nouus repente exortus Romæ tumultus auocauit, ac pacem, etiam cum Vitellio facere, quibus illi viſum eſt, conditionibus coegit. Superiore enim bello Taliacotii agrum, quod oppidum in Marſis Claſtidij veteris vrbis ruinis ædificatũ ferunt, Vrſinis, quod erant in Pontificis partibus ademptum, Columnenſibus Ferdinandus Rex adiudicauerat, vſus eorum fideli, fortiq; opera toto eo bello. Hinc mirum cum Pontifex, & Ferdinandus nouũ fœdus feciſſent, quo cauebatur, vt quæ per belli tempus eſſent adempta, pari vtrinque fide reſtituerentur, Vrſinis maxime vrgentibus, quorũ id permagni intererat, Pontifex poſtulabat, & iubebat, vt Columnenſes, ſi modò ſtari conuentis placeret, de Vrſinorũ agro decederent, ac pacis, & otii bonũ, quo ſe autho re homines frui cuperent, minime perturbare ſua audacia, atque ambitione vellent. Hanc Pontificis denũciationem, cum quicquid ſibi eſſe agendum Ferdinãdus ſtatuiſſet, Columnenſes omnino contemnerent, Sixtus iuſta iracundia incenſus, in tanta ſui contemptione, factam ſuam, & ad ſe pertinere, ac propterea ſibi tuendam eſſe armis conſtituit. Eo animo cùm eſſet, Vrſinis iam per ſe incitatis, manus hominum cogere, relliquias veteris exercitus colligere, atque ex agris, quos poſſent homines armare, in Columnenſium oppida impetum facere, agros vaſtare, Romę ædes diripere, atque incendere, ita vt à nullo maleficii, atque iniuriæ genere abſtinerent, imperauit. In his rerum turbinibus Pontifex poſitus, & tam Principum, quã Cardinalium precibus fatigatus, ad pacem cũ Venetis ineundam inclinauit. *Brutus de rebus Florentin. lib 8. Iuſtinianus hiſt. Venet. lib. 9 Hieronymus Rubeus hiſt. Rauen nat. lib. 3.*

IV. *Idem Sixtus tẽplũ pacis titulo dicat Deiparæ.*

Pace Italiæ, magna ex parte confecta, Sixtus voluit quoddã templum Romæ à ſe extructum Pacis titulo ſignare, Illudq; Sacroſanctæ Virgini dicatum, Canonicis Regularibus Laterano pulſis addicere. Eius tẽpli erigẽdi iſta fuit occaſio. Erat eodẽ loci ante à Eccleſia Parochialis S. Andreæ de Aquarenarijs nuncupata, & in illius portícu effigies B. V. Deiparæ pueruliũ Ieſum inter brachia tenẽtis, in pariete depicta totis Eccleſiã. Ante hanc dũ die quadã nequiſſimi aleatores luderet, vnus illorũ cæteris nequior, ob pecunias amiſſas, in horrendas blaſphemias contrà Deũ, & Sacram Virginẽ prorũpit, mox q; diabolo inſtigante ad tantã impietatẽ deuenit, vt primo taxillos in imaginẽ proiecerit, mox pugione arrepto, dictam imaginẽ ſemel, iterũ, ter, quater q;, ſcilicet in pectore, in collo, in gena dextra, & in mento vulnerauerit: vnde ſtatim diuino miraculo ſanguis recẽs, & viuus exiuit. Cuius rei, & miraculi fama per vrbẽ diuulgata, magnus ad dictã Eccleſiã vtriuſq; ſexus fideliũ cõcurſus, & exinde preces ante imaginem fundi, beneficia deprecari, luminaria accendi, vota ſuſpẽdi, & multæ oblationes fieri cœperunt; & quæ antea Eccleſia S. Andreæ dicebatur; poſtmodũ propter virtutes, quas Deus ad interceſſionẽ B. M. V. operabatur, Beatæ MARIÆ de Virtutibus, ſiue de miraculis cœpit vocari: & quoniam multæ in dicta Eccleſia fiebant oblationes. Rector eius Eccleſiæ nõ nullos de ſuis parochianis viros pios, deuotos, & Deum timentes, ipſius imaginis, & dictarum oblationum cuſtodes deſignauit, quorum erat munus diligenter curare, vt imago veneranda quam decentiſſimè teneretur, & oblationes non in alios vſus, quam in Dei cultum, & B. Virginis honorem conuerterentur, & Miſſæ frequentes iuxta piam offerentium deuotionem celebrarentur. Ab illis mos laudabilis introductus, qui nunc etiam viget, vt diebus ſingulis ſero ante venerandam imaginem, adſtantibus Clericis, & laicis, accenſis luminaribus, Antiphona in laudem Virginis pertempore, poſt abſolutum diuinum officium recitari ſolita, quam deuotiſſime cantaretur. Porro cum tempore Sixti Pont. tota pene Italia, vt memorauimus, bellorum tumultibus quateretur, & Alfonſus Dux Calabriæ præſertim ob negatum à Pontifice tranſitum ad ferendas ſuppetias Ferrarienſium Duci contra Venetos, vrbem obſediſſet. Sixtus ad dictam Eccleſiam B. V de Virtutibus, alias S. Andreæ de Aquarenarijs accedens, & preces pro pace totius Italiæ ſupplices ante imaginem Virginis fundens, votum vouit, ſi Deus per illius interceſſionem Italiæ pacem largiretur, templum in honorem Dei ſub titulo B. Mariæ Pacis erigere. Quapropter ſoluta Vrbis obſidione, paceque Italiæ reddita, in dicto loco, & in ſolo veteris Eccleſiæ S. Andreæ templum magnificum ſumptibus non modicis excitauit; cui dictam Parochialem S. Andreæ, ab omni ſubiectione Cardinalis Titularis S. Laurentij in Damaſo, & eiuſdem Eccleſiæ S. Laurentij, cui antea ſubdebatur, abſolutam, & exemptam, conſtitutoque in illa fonte baptiſmali, quem prius non habuerat, in perpetuum vniuit. Mox dictam miraculoſam B. M. V. imaginem ex pariete præciſam in nouam Eccleſiam tranſtulit, & in loco decentiſſimo ſuper aram maximam locauit; Eccleſiamque Canonicis Regularibus, attribuit, dato iſto diplomate; cuius partem ad notitiam rerum hoc tempore geſtarum volui adſcribere.

Sixtus Epiſcopus Seruus Seruorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam.

Idem tẽplum Canonicis Regularibus attribuit.

Redemptoris noſtri, cuius in pace locus factus eſt, & cuius Angeli in eius ortu bonæ voluntatis hominibus in terra pacem nunciarunt; quique à ſuis diſcipulis diſceſſurus, & ad patris dexteram in cælos aſcenſurus, pacem eis reliquit, & reliquit, Vices gerentes in terris, illa toto corde, & omni denique ſtudio ac pijs operibus, & aſſiduis orationibus apud glorioſiſſimam Virginem eiuſdem Redemptoris genitricem, cuius precibus populus Chriſtianus adiuuatur, libenter proſequimur, per quæ pax & concordia nutritur inter fideles, & cultus diuinus augetur. Cum itaque nuper ſuffragante diuina gratia, maiorem, & ſaniorem partem principum, & Dominorum Italiæ, inter quos magnum diſſidium, cruentaque bella vigebant, ad mutuam concordiam & pacis deſiderium per interceſſionem eiuſdem Excellentiſſimæ Virginis & opem Altiſſimi, ad noſtras preces aſſiduè propitiantis, cum magna fere totius Italiæ lætitia & conſolatione perduxiſſemus, & reliquos adducere cogitaremus, ante quandam imaginem Beatæ Virginis, quæ nonnullis miraculis de nouo coruſcare cœperat, & à fidelibus frequentabatur, eſſemus adorantes, & genibus flexis conſtituti, inſpirante, vt piè credimus, diuina gratia nobis viſum fuit incongruum, quod imago ipſa in quodam paruo tabernaculo conſiſteret, prout tunc ad parietem eiuſdem Eccleſiæ extabat. Itaque in eodem loco templum ad honorem Altiſſimi, & B. Virginis ædificandum vouimus, illudque ad perpetuam tam grandis muneris, non tam humano conſilio ſed diuina prouidentia magna in parte conceſſi ſub celebri forma, miroque ædificio fabricari fecimus, ac ipſum in honorem Virginis prælibatæ, noſtris ſumptibus à fundamentis erectum Deo dicauimus, & in memoriam huius pacis & concordiæ, Templum Pacis nuncupari voluimus, ſperantes quod per hoc, & alia quamplura præclara tẽpla, & pia loca, quæ in alma Vrbe, & extra à fundamentis pro prijs expẽſis noſtris, & quidẽ magnis ſũdari & inſtaurari fecimus, & vita nobis comite, cum alijs bonis operibus omnino perficere in-

inten-

intendimus, Italia ipſa dulcedine paucis fruetur, & in ea lætabitur. &c. Datum Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ 1483. 17. Cal. Octobr. Pontif. noſtri anno XIII. Signata L. Criſſus.

V. *Innocentius PP. perficit, aliique benefactores recenſentur.*

Reliquum eius templi Innocentius VIII. perfecit, & maioris aræ ornamentum marmoreum, elegantiſſimè ſculptum & deauratum, in quo imago prædicta continebatur addidit: Oliuerius Card. Caraffa monaſterium ædificauit: Gaſpar Riualdus, ciuis Romanus anno 1614. Eccleſiæ amplificandæ cauſa, nouum Sacellum, Regio planè opere adiunxit, & cum lapidibus pretioſis, tum picturis venuſtiſſimis exornauit; inque nouam aram magnificentiſſimam, inſumptis pluſquam XV. M. aureis imaginem transferri curauit. *Gabriel Pennotus Abbas, & Procurator Generalis Canonic. Regul. in hiſt. Generali Clericorum Canonic. lib. 3. c. 33*

VI *Ludouico Galliarũ Regi Carolus filius ſuccedit.*

Hoc anno Rege Galliarum Ludouico defuncto, ſucceſſit Carolus, cum quo Pontifici Sixto plurimum negotiorum fuit. De his dicemus ſuis locis, ſi prius quæ Ludouico circa mortem acciderint, narrauerimus. A multo tempore illi à morbo nulla requies, ſeque in dies magis ac magis debilitari ſentiebat, & mortis metu angebatur. Nemo enim fuit illo vitæ cupidior. Tamen finis prouidus Ambaſiam ſe portari iuſſit. Ibi Carolum filium admonens ait; *Sum, chariſſime fili, breuioris quam æſtimas vitæ; vbique morbo affligor, cui nulla ſubuenire medela queat. Tibi poſt me regnandum eſt, in qua re tibi maxime neceſſarij ſunt fideles miniſtri. Inter plurimos, quorum fidem, & diligentiam ipſe expertus ſum, duos tibi commendatos facio, Oliuerium Dammam, & Ioannem Doiacum. Illius ſeruitio ita vſus ſum, vt eius maxima ope vitam mihi diu ſeruatam eſſe putem. Illum in quo obſequio poſt me habeto, nihil de officijs, aut fortunis, quæ ſeruiendo conſecutus eſt, illi detrahi ſinito. Guiotum quoque Potum, & Bochagium ita exiſtimabis, vt viros conſilio, & prudentia valentes. Philippum vero Deſquerdum in rebus bellicis plurimum ſcire, atque intelligere dubius non ſum. eius prouidentia, atque moderamine, dum bellum erit, vtitor. Cæteros, qui Magiſtratus à me aut officia adepti ſunt, conſeruato. Populum, quem ingruentium bellorum neceſſitate multis vectigalibus extenuaui, quoad per te fieri poterit, leuato. Matri ne credito: cum enim Sabaudienſis ſit, Burdundis fauere mihi ſemper viſa eſt. Alioquin bonam, & pudicam illam ſum arbitratus*

VII. *A Muſicis, & Eremicolis leuamen infirmitatis ſuæ Ludouicus Rex excogitat.*

Hæc poſtquam dixit, Turonum reuerſus excogitauit à Muſica, valetudinis leuamen quærere. Quamobrem accerſiri mãdauit omnis generis muſici inſtrumenti luſores, quos centum, & viginti conueniſſe conſtabat. Inter hos affuerunt ouium paſtores, qui multos dies non procul à Regis cubiculo continenter modulabantur, eius conſolandi cauſa, & ne ſomno, quo grauabatur, ſuccumberet. Iuſſit præter, hoc hominum genus, alterum longe diuerſum ad ſe conuenire. Solitarij, & qui eremum incolebant homines, quique opinione ſanctitatis plurimi æſtimabantur. Fæminæ quoque ſpectatæ religionis Turonum conuenerunt, quibus negotium mandatum eſt, Deum indeſinenter orare, vt Regi ſalute reſtituta, maneret ipſe diu ſuperſtes. Inter alios vitæ ſanctimonia claros, audierat de quodã Eremita, cui Franciſco nomen à Paula. Hunc ex Calabriæ finibus ad ſe accerſiuit, & in eius gratiam Carolus octauus, templum prope Pleſſium ædificauit. Is duodecim annorum adoleſcens ſpeluncam ſubijt, & in ea commoratus fuit ad quadrageſimum tertium ætatis annum: quo tempore primum Rex eum euocauit per quendam è nobilitate; cui comitem ſe adiũxit princeps Tarentinus Neapolitani Regis filius. Niſi enim Sixti Pontificis max. & ſui Principis mandatum atque conſenſus interueniſſet, non erat profecturus. poſteaquã ad illud vitæ genus acceſſerat, abſtinuit ab omni fere cibo, quo plerumq; veſcimur omnes. Erat illiteratus, nec eruditionis vllam partem vmquam attigerat; & tamen prudenter admodum, & ſanctè, ſuprà quam credi poſſet, de rebus omnibus loquebatur. Qum Neapoli iter faceret, maximo fuit à Rege, & ipſius liberis affectus honore, ac de pleriſque rebus ità diſſerebat, quaſi per omnem vitam in Principum familijs fuiſſet educatus. Quum Neapoli Romam veniſſet, inuiſebant eum Cardinales omnes; ac ter cum Sixto Pontifice per interualla, priuatim diu, multumq; colloquebatur, aſſidens in ſella propius illum, ſplendidè exornata. Cuiuſcumque rei mentio incidiſſet, ad eam ita reſpondebat, vt omnes pariter obſtupeſcerent. Eius autem colloquio ſic afficiebatur Pontifex, vt ei permitteret inſtituere nouum Ordinem, eorum, qui dicuntur Eremitæ Diui Franciſci. In Galliam, vbi veniſſet, Rex non minus, quàm Pontificem ipſum Romanum honorabat, procumbens illi ad pedes, & vehementer obſecrans, vt vitam ſibi proferret. Ille verò, ita vt hominem prudentem decebat, ad ea reſpondit. Sixtus porrò Pontifex, vbi cognouit Regem religioſa propenſione deſiderare linteum illud, cui Sacram hoſtiam Sacerdotes ſuperimponunt, quo Diuus Petrus Apoſtolus dum ſacrum faceret, vtebatur, miſit ei cum alijs multis Diuorum reliquijs. Illa etiam, quæ in Rhemorum vrbe ſeruatur pixis, cum oleo Sacrato, quũ ante id tempus non fuiſſet è loco ſubmota, in ipſius tunc cubiculum delata fuit. Conſtituerat enim velle inungi, ad eundem planè modum, quo fuit vnctus, cum inauguraretur regno. Pleriq; putabant eũ velle toto corpore inungi. Sed vix eſt credendum, propter exiguitatem olei, quod in ea pixide conſeruatur. Allata eſt præterea ex Sacro palatij Sacello ſummi Sacerdotis Aaron virga, & victoriæ Crux, quam Carolo Magno diuinitus fuiſſe datam, plerique aſſeuerant. Sed definitæ mortis nemo limitem produxerit. Infirmabatur poſteà indies magis, ac magis, nec proderant miris modis quæſitæ & rarò antea excogitatæ medicinæ. Nam humano ſanguine, quem ex aliquot infantibus ſumptum hauſit, ſalutem comparare vehementer ſperabat. In eo, quem diximus, Eremita, ſummam perpetuo ſpem habebat, ac ſubinde miſſis nuncijs interpellabat eum, vt vitam ſibi produceret. Cæterùm morbo ingraueſcente viſum fuit Theologis, & alijs nonnullis, apertè illi dicendum eſſe, nihil humani præſidij reſtare, & vt de ſalute ſua cogitaret plurimum intereſſe. Neceſſitate moriendi intellecta, vbi Sacramenta noſtræ religionis ex more percepiſſet. III. Calend. Septembr. Sabbatho exceſſit è vita, qui mortis ſupplicium, aut metum multis frequenter incuſſerat. Voluit autem in Diuæ MARIÆ apud Clerium templo ſepeliri, vbi monumentum ſibi extruxerat, in quod viuens adhuc deſcenderat, decubueratque, tentans, ſi cadaueri illius monumentum quadraret. Loquebatur continenter ad extremũ vſque ſpiritum, deque ſepultura conſtituit, & à quibus deduci vellet funus, præcepit: ac ſubinde dicebat, ſperare, non ſe moriturum ante diem Sabbathi, idque beneficio Diuæ Virginis, quã religioſè admodũ per omnẽ vitam coluit. *Philippus Comineus, Comment. lib. 9. & 10. Robertus Guagninus lib.* 10. Carolus Octauus, tertium decimum annum agens patri ſucceſſit. Latinè ſcire pater illum vetuerat, præter illud vnum, *Qui neſcit ſimulare, neſcit regnare.* Exiſtimabat Ludouicus litteras impedimento eſſe regnantibus, idque de ſe iudicium faciebat, quod cum excellenti ingenio eſſet, & plurima noſſet, ad moleſtiam ſibi eruditionem accedere dicebat. Creditum eſt Ludouicum prouidere Caroli fragilitati voluiſſe, cui infantiam non ſatis firmam eſſe conſpiciebat. Teneris enim, atque imbecillibus membris primò Carolus fuit, ità vt ſedulo duci illum, & geſtari molliter, priuſquam ſolidè incederet, oportuerit. Cui incommodo doctrinæ ſtudium, & laborem non congruere, pater arbitrabatur: alioquin erat

Carolo

VIII. *Carolus Rhemis coronatus cõmendatos ſibi à Patre pœnis ſubijcit.*

Carolo animus diſciplinæ apperens. Conſecratione Remis ſuſcepta, protinus apud Turonum conuentu habito de ſuperfluis Ludouici donationibus, etiam Eccleſiis factis ratio habita eſt; q̃ ad ius fiſci reuocatæ ſunt. Pragmaticæ etiam ſanctionis, vtpote quæ erat plena popularitatis, mentio toties à Pontificibus Romanis, ac Ludouico Rege antiquata, ſponté emerſit; quæ iterum Sedem Apoſtulicam fatigaret. Concurſum erat vndique ad conuentum, & voces ſolutæ metu fuere, ac plenæ expoſtulationum; nobilitate, plebe, ac Sacerdotio, ſuas miſerias deplorante, & libertatem ab oneribus deprecante. Carolus ſuperior omnibus factus, cum quos ſibi videretur, corrogaret, & hi nihil pro ſententia dicere auderent, niſi quòd ille velle præſetuliſſet, & nihil niſi vehementer ac impotenter vellet, præter donationes, & ſanctiones paternas abrogatas, etiam amicos paternos alios reiecit; alios, præſertim, quos pater moriens diligentiùs commendauerat, pœnis ſubiecit, Doiaco aures amputatæ. De Oliuerio Damma, cum propter multa, tum ob necem ab eo, Ludouici iuſſu perpetratam, vltimum ſupplicium ſumptum. Nam cum Daniele quodam Flamingo ſibi plurimùm in flagitiis familiari, vitam patibulo terminauit. Huic carmen à nouis & gratioſis in aula legendam, *Guagninus* inſcripſit.

Sunt ſua criminibus videntia tempora tonſor
Currere quæ ſubitò prouida parca vetat,
Hoc poteras olim longè prænoſcere Damma,
Vt ſaltem horreres tollere cæde pios.
Te natura humilem cum mater Flandra tuliſſet,
Arte vna noras, radere cæſariem.
Hunc talem, & ſeruum te ſæpe Lutetia vidit,
Tutus ab hac poteras ducere ſorte dies.
Raptus ad excelſam Ludouici principis aulam,
Mox crebi ſurias moribus ante venis.
Et crinem huic tondens, dum ſuffers lingere ficos,
Par ducibus, Regi Regulus alter eras.
Quid tibi non licuit ſoboles ô dira Neronis?
Nemo non vixit te referente reus.
Nemo Dei ſacra, caſuram nemo gerebat:
Grandia qui renuit promere dona tibi,
Protinus exilium, vel mors, vel mulcta, negantem,
Preſſit; eras iudex, lictor, & exitium:
Regnaſti, ſatis eſt. ſurgunt noua ſydera mundo:
Turba ſceleſtorum territa luce fugit.
Agnoſce ô tonſor quò te ſcelus extulit atrox,
Et te præcipitem propulit in laqueos.
Te Daniel, te dira cohors, te Memmius odit
Et ſcelerum auctorem damnat, & inſequitur.
Neſcio quid de te Superi, vel fata reponunt,
Seu lictore cades, ſeu cruce liber eas.
Vna tamen vulgi conſtans ſententia, furcas
Expedit: vt ſatiet, te pereunte, odium.
Interea vinctus culpas abſterge gemendo
Peccaſti, morte eſt nunc redimenda ſalus.

P. Aemilius in Carolo VIII. Guagninus ſupra.

IX. *Eundem Carolũ officij admonet Sixtus Pontifex.*

Inter hæc Sixtus, cùm accepiſſet, mortuo Ludouico ſucceſſiſſe Carolum Octanũ, qui in primo regiminis limine pragmaticam videretur velle reſuſcitare, nuncijs, & literis miſſis eum officij admonens, ab innouatione ſanctionis adeò pernicioſæ retrahere conatus eſt. Cum verò certum haberet, Mathiam Vngariæ Regem Friderico Imperatori in hunc vſque annum infeſtum, arma nondum depoſuiſſe, ſed Pruchum oppidum obſediſſe, atque tandem per deditionem occupaſſe, non intermiſit modis omnibus, concordiam inter illos procurare, ac vtrumque in Turcos inflammare. *Mſ. expeditionum Sixti IIII*

X. *Iacobus*

Iacobi etiam Scotorum Regis Oratores, confirmationem & conceſſionem quorundam priuilegiorum flagitantes, hoc anno audiuit. Varia tunc fortuna iactatus fuit Rex Iacobus, à nobilitate primaria in carcerem compactus; & ab Alexandro fratre, Albaniæ Duce, ex Anglia, quò illum fugere compulerat, feliciter reduce. Guillhelmus Crichtonius, nõ modò conſiliorum omnium aduerſùs Regem ſocius, ſed etiam auctor, & impulſor, ex cauſa priuata euaſerat. Erat ei vxor, è nobili Dumbarorum familia nata, eaque pulchritudine inſigni. Eam cùm à Rege maritus corruptam comperiſſet, conſilium inprimis temerarium quidem, ſed ab animo ægro, & iniuria irritato, non alienum ſuſcepit. Minorem enim è Regis ſororibus, & ipſam quoque forma egregia, & conſuetudine fratris infamem compreſſit. Inde, cum alia nobilitate in caput Regis coniurauit. Complures ex his armati, Regis tentorium ingreſſi, illius vitæ maculas (quibus & Reipublicæ exitium, & nomini ſuo infamiam pepererat) confidenter declararunt: Indigniſſimorum quorundam conſilio illum ſubnixum eſſe; his auctoribus, monetam quandam æream preſſiſſe, qua à populo repudiata, maxima Reſpub. fame, rerumque caritate laborabat: nobiles numquam in ſua conſilia ſecretiora eſſe cooptatos; rem quoque longè indigniſſimam admiſſam, quòd vxorem ſuam, fœminam lectiſſimam, ſuffecta in illius locum pellice, reſpuiſſet; quod fratres ſuos, vnum morte deleſſet, alterum regno præcipitem exturbaſſet; idque conſilijs Thomæ Cochranei, Guillelmi Rodgeri, & Iacobi Hommilli, quos ex infima plebeiorum colluuione ad ſummum penè honoris apicem euectos, in ſocietatem libidinum intimam aſciuerat. Dixerunt hæc, & alia Proceres; mox Robertum Kocherandum ex lapicida, ſeu latomo Martiæ comitem, Iacobum Hommillum Veſtiarium, Leonardum Cerdonicæ artis peritiſſimum, Guillelmum Rodgerum Cantorem, & alios eius fæcis homines Regi chariſſimos, comprehendi, ac aureis torquibus, quas geſtabant, ad maiorem contumeliam ornatos, in ponte Lauderiæ furcis appendere iuſſerunt: excepto vno, Ioanne Ramſayo, cui octodecim tantùm annos agenti, Regis precibus parſum eſt. Patrata hac cæde, Regẽ in carcerem, Comite Athoniæ cuſtode cõſtituto, compegerunt; miſſiſque in Angliam Legatis, videlicet Archiepiſcopo S. Andreæ, Epiſcopo Dunkeldenſi, Colino Comite Argadiæ, & Andrea Steuarto, Domino Auendaliæ, Scotiæ Cancellario, Alexandrum Regis fratrem, illic exulantem, euocarunt ſummũq; Regis Vicarium creauerunt. Hic porrò in Scotiam appellens, commiſeratione motus, necnon Reginæ precibus perſuaſus, Regem, ſeruoſque omnes, qui carceris moleſtiam, vel cum illo, vel illius cauſa ſubiuerant, libertate donauit: qui cæteris coniuratis fuga dilapſis, Archiepiſcopum Sanct-Andreanum loco mouit, Morauiæque Epiſcopam contentum eſſe iuſſit. Andream verò Steuartum ſuum auunculum, in eam dignitatem ſuffecit, & Romam ad priuilegia quædam à Pontifice impetranda miſit, quæ breui pòſt, ſumma Pontificis in illum humanitate conceſſa ſunt. *Leſleus lib. octaua, I. B. lib. 12. Auctor appendicis hiſt. Scotorum.*

Scotorum Rex regno pellitur.

XI. *Caſus miſerandus & tragicus filiorũ Edouardi Anglorum Regis.*

Fatalis hic annus fuit Principibus legitimis. Dabo tragicum, & valde miſerandum (nec fortè à ſeculis auditum) caſum, qui duobus Edouardi Regis Anglorum filijs, legitimis regni ſucceſſoribus, à patruo contigit, ad occupandum Regnum inflammato. Quinto Idus Aprilis, ad Weſtmonaſterium, vbi Procerum Conuentum, de expeditione bellica in Gallos habebat, ex morbo omnibus medicis incognito, Edouardus Rex exceſſit è vita: vir ingenio acri, animo magno, memoria tenaciſſima eorum, quæ ſemel imbibiſſet, in rebus gerendis ſolers,

CHRISTI 1483. SIXTI PAPÆ IV 12. & 13. FRIDERICI ROM. IMP. 44.

promptus in periculis, in hoſtes vehemens, ac horribilis, in amicos, & hoſpites munificus, in bellis gerendis longè feliciſſimus; libidini indulgens[a], in quam ſuapte natura propenſus erat: cuius pariter rei, atque humanitatis, quæ plurima ei innata erat, cauſa, ſæpiſſimè inter priuatos, vltra quàm maieſtatis honos poſceret, ſeſe familiarem præbebat: quamobrem percrebuit rumor, illum veneno interijſſe. Paulò ante exitum vitæ, cœperat ſenſim in auaritiam labi, olim ſumma in omnes ſemper liberalitate vſus. Cæterùm regnum, quod propter bella ciuilia populatum, ac tam viris militaribus, quàm opibus penè exinanitum acceperat, rebus omnibus pòſt ſedatas ciuiles diſcordias, multò opulentiſſimum reliquit. Honores præſertim Sacerdotales, præclariſſimis quibuſque viris deferendos ſemper curauit, eoſq; inprimis ad conſilium adhibuit: reliquos verò, quos ea vulgo dilexit, opibus honeſtauit, non dignitate: id, quod multi principes nulla habita honoris ratione, minimè faciunt: quibus virtutibus ità populorum ſuorum animos ſibi deuinxerat, vt magnum apud eos ſui deſiderium mortuus reliquerit. Sed deſiderium tamen, non deſiderij perſeuerantiam, aut fructum: quod eo narratum.

Eiuſdem caſus narratio.

Richardus Dux Gloceſtriæ per eos illos dies, quibus Rex Eduardus eius frater deceſſit è vita, in agro Eboracenſi erat. Ad hunc Guillelmus Haſtyngius Regij Cubiculi præpoſitus, cum certis nuncijs litteras Londini datas celeriter miſit, qui eum de morte fratris certiorem facerent, ſuiſque verbis ſignificarent, Regem morientem ei ſoli vxorem, filios, opes, & denique omnia commiſiſſe, propterea hortarentur, vt quamprimùm vellet ire ad Edouardum Principem in Vualliam, & cum eo Londinum venire, ad rerum omnium curam ſuſcipiendam. Hæc vbi Richardus intellexit, cœpit ſtatim incendi cupiditate regnandi. Sed quia nulla exiſtebat cauſa, quæ ſaltem ſpecie conficiendi negotij honeſta videretur, eam in præſens cogitationem in aliud tempus reijcit. Interim dat ad Eliſabeth Reginam, litteras beneuolentiæ plenas, quibus eam multis verbis conſolatus, maria, & montes, vt dicitur, de ſe pollicetur; ac vt fidem ſtudij ſui & charitatis ergà filios fratris maiorem faciat, conuocatis vndique nobilibus Eboracum, ibi cunctos in verba Edouardi Principis iurare iubet; & ipſe primus omnium dat iuſiurandum, quod paulò pòſt ante alios violaturus erat. Ità reliqui omnes conceptis verbis iurarunt. His actis, ille non mediocri collecta armatorum manu, ſuo tempore ad proficiſcendam ſe parauit. Princeps verò Eduardus id ætatis puer, cui pro ſuo iure viuere non licebat, agebat per idem quoque tempus in principatu ſuo ad Ludloſlium, ſub tutela Antonij, Comitis Riuerij auunculi, Thomæ Wagham cubiculi præpoſiti, ac Richardi Graij equitum. Hos Eliſabeth Regina, ac Thomas Marchio Doreeſtriæ eius filius ex Ioanne Graio, priore viro, qui Londini erat, crebris nuntijs admonent, vt confeſtim principem Londinum deducant, quò patris funere facto, Rex more maiorum crearur. Illi Reginæ, & Marchionis imperata facientes, haud multò poſt iter Londinum verſùs intendunt. Approperabat & Richardus Londinum, cui ad Northantonum obuiam fuit Henricus Dux Buchyngamiæ, cum quo benè longum habuit ſermonem; adeo, vt ipſum iam tum ei ſuum conſilium occupandi regni aperuiſſe, apud vulgus creditū ſit: cum præſertim Dux poſteà obſecundando, ſiue metu, ſiue obſequio, cum eo ſteterit. Itaque Richardus ex illo, deſtinatum animo facinus, ſibi artificio tentandum, ac ſi minùs quàm ſpectabat, commodè caderet, tunc demum voluntate non occulta obeundum ſtatuit: cui nempe infelici, non veniebat in mentem, ſe peccare ſine sūmo Reipublicæ detrimento, atq; ſuæ domus interitu, nō poſſe. Sanè ſic conſceleratis hominibus accidit, vt ſua quemque fraus, ſuum facinus, ſuum ſcelus, ſua perdita audacia, de ſanitate, ac mente deturbet. Ità capto conſilio, Ricardus ad Principem conuolat, qui præcedebat cum paruo comitatu, iamque Stonygſtratfordiam (eſt id pagi nomen) peruenerat, eum ille vnà cum Henrico Duce, militum caterua ſtipatus, eum aſſecutus, in poteſtatem recepit: Antonium verò, & Thomam Vuagham cum nonnullis alijs comprehendit, comprehenſoſque, quia ſuis conſilijs minùs aſſenſuros eſſe ſuſpicabatur, retrò ad arcem Pontifracteniem cuſtodiendos miſit.

At vbi fama tàm importunæ, horriferæque rei Londinum peruenit, cum admiratio, tum pauor omnes occupauit. ſed inprimis exanimauit Eliſabeth Reginam, quæ in fuga ſubito fuit. Nam iam tum nihil ſynceri eſſe rata, cum reliquis filijs, vt eos à præſenti periculo eriperet, & Marchione, in aſylum ad Weſtmonaſterium ſe abdidit. Fecerunt illud idem Principes, qui cum ea ſalutis filiorum cauſa ſentiebant. Haſtygius autem, qui ſecretas inimicitias gerebat cum Marchione, ac alijs, qui Reginæ partium erant, & ob eam rem hortatus erat Ricardum ad ſuſcipiendam curam Principis, cùm vidiſſet, omnia iam ſpectare ad arma, & multò ſecus cadere, quàm putarat, facti ſui pænitens, ad ædem Diui Pauli amicos, quibus magnæ curæ vitam, dignitatem, amplitudinem Eduardi Principis eſſe ſciebat, in vnum conuocat, atque quid agendum ſit, cum eis diſputat. Hic nonnulli, quos recens Ricardi factum maximè pupugerat, maturè Edouardum Principem, quem iam iam pro oppreſſo habebant, in libertatem aſſerendum iudicabant, quò oriens incendium prius reſtingueretur, quàm latiùs manaret: affirmantes, nullum poſthac conſilium à periculo vacuum fore, niſi nefarium incæptum, quod reſtificabatur in Ricardi animo nihil boni inſidere, ſubita vi auerteretur. Reliqui omnes nil eſſe ſentiebant, quod armis vel vi vterentur, vt qui rem haudquaquam dirum aliquem exitum habitura ſuſpicabantur. Quamobrem placuit expectare, dum Ricardus veniret, declararetque, quid eſſet, cur tutores in vincula conieciſſet. Et hoc demum cunctis probatum eſt conſilium, quod è Republica eſſe conſtaret, vt vnuſquiſque Principum, quatenus liceret, à contentione abeſſet. Adfuerunt non multò pòſt Richardus, & Henricus Duces, cum principe, diuerteruntque ad ædes Epiſcopi Londinenſis, quæ ſunt iuxta templum Diui Pauli, vbi Principem vſque eò eſſe voluerunt, dum cætera expedirentur. Tum Ricardus rerum omnium procurationem ſuſcepit; ſed maximo cœpit angi dolore, quòd ſine tumultu non liceret ſibi alterum fratris filium, Ricardum Ducem Eboracenſem in ſuam tutelam recipere, quem mater in aſylo ſeruabat. Nam niſi ambos fratres ſimul in ſua poteſtate haberet, omninò deſperabat, ſe efficere poſſe, quod curabat. In eum idcircò de ſinu matris eripiendum ſpe, & mente oculos defixit; & quod per vim non poterat, per artes, vt ſtatuerat, perficere nititur. Ergo vocata ad ſe bona Principum parte, Nè viuam, *inquit*, ſi nepotum commodis non ſeruio; quando eorum calamitatem cum Republica, iuxta, atque mecum coniunctam ſcio. Igitur poſtquam Eduardus frater Rex noſter nuper moriens, me Regni gubernatorem conſtituit, nihil mihi prius fuit, quàm vt huc venirem, duceremque mecum Edouardum Principem, eius filium, maiorem natu, vt maturè omnia de conſilij ſententia gererentur. quia mihi decretum eſt, nihil ſine veſtra authoritate agere, quos ſocios, adiutores, participes omnium rerum gerendarum mihi

Richardi Ducis Gloceſtriæ, doli & fraudes.

eſſe

eſſe volo; vt veſtro teſtimonio facilè dicar, quicquid poſthac in adminiſtratione Regni egero, totum illud fide optima contuliſſe ad vtilitatem Reipublicæ, atque commodum Eduardi Principis; cuius curam, atque tutelam ea duntaxat de cauſa, patrem eius mihi credidiſſe, vobis exploratum eſſe exiſtimamus. Verùm vt nè id munus obirem, prout debebam, Antonius Riuerius nuper impedimento fuit: quem propterea coacti fuimus in vincula cum alijs conijcere, qui ſimul obſtiterunt: vt eorum exemplo alij addiſcerent, noſtra mandata non habere contemptui. Sed ecquid dicemus de malo conſilio, ab illis, qui me ſemper peſſimè oderunt, dato Eliſabeth Reginæ? quæ nulla iuſta de cauſa, tam imprudenter metum ſimulans, auſa eſt filios Regis tamquam facinoroſos, miſeros, perditos, in aſylum, vnicum in terris perfugium egeſtatis, æris alieni, nequitiæ rapere? perinde, ac ſi nos iremus eos perditum, & iam omnia ſpectarent ad violentiam. Quæ res tametſi nobis, & Regno longè maximo dedecori eſt, tamen danda eſt venia ſexui, à quo eiuſmodi furores, facilè proficiſci ſolent. Nos autem huic mundo muliebri, in Rempublicam noſtram peſſimo vtique exemplo ſæuienti, primo quoque die mederi debemus. Quale equidem putatis futurum ſpectaculum eius diei, quo nouus Rex coronabitur, ſi dum pompa perageretur, eius mater, frater, atque ſorores in aſylo permanſerint? Qualis populi concurſus illuc fiet, cuius authoritate Rex creandus eſt? Quos ille ſuo Principi plauſus, triſtitiæ potiùs, quàm lætitiæ plenos dabit. Profectò nemo eſt quiſquam vnus è populo, qui non iure ſibi timere debeat, putetque omnem iam legum maieſtatem eſſe violatam, ſi Regina, ac filij in aſylo diutiùs fuerint. Igitur collibeat, vt aliqui veſtrum Reginam adeant, curentque eam cum filijs, quamprimùm in Regiam reducere; quæ ſi fortè, vt deprauata ab inimicis, qui in me inuidiam concitare, culpam deriuare ſtudent, de ſententia nulla poterit ratione deduci, tum agant, vt ſaltem data publica fide, Ricardum alterum filium in veſtrum permittat poteſtatem, qui cum alijs Principibus interſit, cùm frater Rex creabitur. Iam animi mei ſententiam habetis: nunc, quid ex Republica eſſe ducitis, facite, qui à me omnia præclara expectare, & poteſtis, & debetis. His ab eo dictis, viſum eſt omnibus, qui nihil fraudis ſubeſſe ſuſpicabantur, tam iuſtum, quàm honeſtum, quod Ricardus ſuadebat. Itaque placuit, vt Thomas Cantuarienſis Archiepiſcopus, Henricus Dux Buchyngamiæ, Ioannes Hauardus, ac plerique alij viri graues id negotij agerent. Hi ad aſylum profecti, cæperunt multis cum verbis, tum rationibus Reginam hortari, vti in Regiam cum filijs rediret, cui tam priuatam, quàm publicam fidem dederunt. Sed mulier quodammodò prouidens animo, quod mox contigit, nullis potuit flecti rationibus, quo ſe Ricardi fidei committeret. Quod illi animaduertentes poſtremò Ricardum eius filium tantummodò ſibi tradi petiere; quod etiam ægrè pòſt multas pollicitationes obtinuerunt. At ita innocens puer à complexu matris diuellitur.

Richardus per hunc modum, id, quod ei in optatis erat, propè conſecutus, nepotes ex Epiſcopi ædibus ad turrim duxit. Non attulit tamen ea res ſuſpicionem cuipiam, quòd illinc pompa, cum Rex coronandus eſt, ad Weſtmonaſterium produci ſoleat. Quo facto, Ricardus, cuius animus partim cupiditate occupandi Regni ardebat, partim tanti ſceleris edendi conſcientia torquebatur, (conſcientia autem facit, vt pœnam ſemper antè oculos verſari putent, qui peccarint) nihil priùs poſteà habuit, quàm multitudinem largitionibus lenire; aduerſarios muneribus, præmijs, promiſſis deuincire: deinde in turri, vbi ipſe cum nepotibus morabatur, noua quotidiè de rebus, quæ inſtabant, agendis conſilia, ſubdolè, ac aſtutè cum Principibus inire, conferre, capere. Hæc erat ars, vt dum populo expectatio faciebat nouæ pompæ deſiderium, ſenſim conſultando; exploraret Principum voluntates; ſimulans ſemper, non ſe ſummam poteſtatem affectare, ſed referre omnia ad Regni vtilitatem. Ita communis vtilitatis nomine, aliquot dies ſuam cupiditatem tegendo, velandoque, adeò diſtraxit Optimatum animos, vt illi omnes, extra paucos, quos iam inde ab initio, quod eſſet acturus, minimè celarat, nullo pacto perſpicerent, quare cunctaretur, quorſumve eius conſilia eſſent euaſura. Tam multa toties proponebat, tam pauca explicabat, vt mens non conſcia recti vacillare ſolet. Sed interim animaduertit, Gulielmum Haſtyngiũ maximè omnium inſtare, vrgeretque, vt Eduardo Principi debitus tandem honor deferretur; qui vnus inter omnes heroës, vt gratioſus, & liberalis, plebi multum acceptus erat, plurimumque apud omnium Ordinum viros, honeſtoſque homines authoritatis habebat: ſiue eius potentiam veritus, ſiue deſperans, poſſe eum in ſententiam ſuam trahere, ſtatuit hominem priùs de medio tollere, quàm reliquis, quibus nondum planè confidebat, ſuum conſilium patefieret. Quarè furore incredibili ardens efficiendi, quod deſtinarat, inſidias eiuſmodi ei facit. In cubiculo proximo, illi in quo cum Principibus conuentum frequentem agebat, clam nonnullos manu promptos collocat, mandatque eis, vt accepto ſigno, repentè prodeuntes circumueniant omnes, qui ſecum conſederint, & inprimis manus inijciant Gulielmo Haſtyngio, atque ilicò obtruncent. Sic compoſito dolo, circiter pridiè Idus Iunij acceſſiri iubet in turrim, ſpeciatim Thomam Rotheramum, Archiepiſcopum Eboracenſem, Ioannem Mortonum Elyenſem Epiſcopum, Henricum Ducem Buchyngamiæ, Thomam Stanleium, Gulielmum Haſtyngium, Ioannem Hauardum, compluresque alios, quos aut metu, vel beneficio ſibi fideles fore confidebat: reliquos verò Optimates cum Ioanne Ruſſello Lincolnienſi Epiſcopo Angliæ Cancellario, quos nolebat in tam diro, fœdoque intereſſe ſpectaculo, iuſſit illo ipſo die eſſe in Curia ad Weſtmonaſterium cum Magiſtratibus, vt ſimul edicerent populo diem, quo Eduardus Princeps Regio eſſet honeſtandus honore. At Principes vocati bene mane conueniunt, omnes in turrim frequentes, tamquam de toto negotio deliberaturi. Hic clauſis foribus, ſoli quaſi teſte tantùm Deo, dum inter ſe de rebus grauioribus agere volunt, Ricardus, qui nihil niſi atrox, & ſæuum cogitabat, ſic eos alloquitur: Vos huc hodierno die, Principes, arceſſendos ea duntaxat de cauſa curaui, vt vobis oſtenderem, in quanto mortis periculo verſer. Ego enim ab hinc paucos dies, neque noctu, neque interdiu quieſcere, neque bibere, aut cibum capere queo. Quare ſenſim me ſanguis, me vires, me ſpiritus deficit, ſupraque modum omnia iam membra, vt videtis (brachium enim oſtendebat) exiliora fiunt. quod vtique malum in me proficiſcitur ab illa malefica muliere Eliſabeth Regina, quæ ſuis veneficijs me infecit, quibus læſus, paulatim diſſoluor. His dictis vt parum ad rem facientibus, cum nemo reſponſum daret, Gulielmus Haſtyngius, qui Ricardum non oderat, ac liberè omnia cum eo loqui ſolebat; reſpondit, Reginam eſſe magna pariter infamiæ nota atque pœna dignam, ſi magicis artibus vſam, ei nocuiſſe conſtaret. Ad ea Ricardus, ſubdit? Ego *inquam*, huiuſce mulieris veneficijs pereo. Cui Gu-

Ricardus Rex acclamatur.

videbatur, & illud vbique quàmuis metu magis quàm hominum conſenſu prædicabatur, cum ipſe timeris cauſa periculorum vndique impendentium, neceſſariò ſibi conſulendum conſtitueret, tamen amici vrgebant, vt id, quod latebat, erumperet, & quod reliquum erat maturè perficeretur; tamen vt ne factum ſuum facile improbaretur, voluit etiam, atque etiam, populum moneri, & rem omnem ad Iudices referri, qui eam terminarent. Itaque circiter XIII. Calendas Iulias, iuſſu Iudices, ac ciuitatis Magiſtratus, Robertum Byſles Prætorio, & Thomam Norland, ac Guilelmum Martin Vicecomites cum Senatoribus, in Curiam ipſius Prætoris frequentes conuenire, ad eoſque miſit Ducem Buchyuganiæ, cum nonnullis alijs Principibus, quos in conſilio habebat, vt ſuam agerent cauſam, ſuiſque verbis rogarent, vt illi auditis negotij peragendi rationibus, vellent, id decernere, quod ad patriæ, quod ad omnium ſalutem pertineret. Dux inprimis longa oratione, mandata Ricardi expoſuit, & ex eius parte demonſtrauit, pro cauſa aliud nihil niti eos, niſi fidem, niſi conſtantiam, niſi honeſtatem, niſi æquitatem pugnare; cùm ille regnum ſibi repeteret, quo anteà per fratrem Edouardum fraudatus fuiſſet; & propterea vellent authoritate ſua, de tanto negotio agitare, ac conſtituere, quò per fauorem populi, qui eorum iudicio regeretur, ei liceret, regnum ſuum tandem aliquandò obtinere, quod Reipublicæ commodo foret, cum Ricardus ea prudentia, & modeſtia eſſet, vt ab eo omnia æqua cuncti expectare poſſent. Ea fuit Ducis poſtulatio, ſimulque ſententia: contra quam, quia ius inter arma ſilet, nemo ne auſus eſt. At Ricardus perindè quaſi tertij Iudices ſecundùm eum iudicaſſent, poſtridie eius diei Regali amictus veſtitu, ac firmo armatorum præſidio conſtipatus, ex turri, per mediam vrbem, ad Weſtmonaſterium progreditur. Ibi in ſede Regia receptus, Regem tum primum ſe gerit. Alia enim deceruit, de alijs acturum ſe nunciat; Magiſtratibus præcipit, vt omnia deinceps ſuo agant nomine; item diem præfinit, quo populos cum Principibus adiret, paratus in ipſius verba iurare. Hæc vbi per omnes partes Regni fama diuulgauit, variè accepta ſunt. Illi enim qui Edouardi, ac eius Eboracenſis domus partium erant, deteſtabantur Ricardi audaciam tamquam peſtem, eam demùm familiam ad internecionem conſumpturam. Contrà qui Henrici ſexti Regis fidem ſecuti erant, illa omnia in rem ſuam fore iudicabant, quod breui tempore ita vſu veniret, vt Ricardi regnum nemini hominum tolerabile eſſet, & Principes illius funditus euellendi cauſa, antequam radices altiùs ageret, facilè officia ſua conferrent in Henricum Richemondiæ Comitem, ipſius Henrici ex fratre nepotem, ad ſe gnumque euocarent. Ricardus interim haud ſecus, ac eius violentia poſceret, veritus eſt, vt nè quam multi Reginæ amici eſſent, qui populum ad arma vocarent, cùm cernerent imperium præripi Edouardo Principi: igitur primo quoque tempore quinque millia armatorum ex Eboracenſi agro (fidebat illis ante alios) collecta, duce Ricardo Rareclyffo ad ſe mitti iuſſit, præcepitque nonnulla Ricardo in itinere curanda. Is ea multitudine vallatos, ad Pontifractum conſtitit, ibique iuſſit Præfectum arcis ſupplicium ſumere de Antonio Riuerio, Ricardo Graio, & Thoma Vnagam, ſicut Glocceſtrenſis præceperat, quemadmodum ſupra ſcripſi, vt ipſo præſente, tam dirum facinus ſine tumoltu conſiceretur. quo facto, Londinum contendit. Ricardus ea fidelium hominum caterua munitus, confidenter ad cætera exequenda aggreditur. Itaque coacto Principum Concilio ad Weſtmonaſterium, pridie Nonarum Iulij Rex creatur, coronaturque, vnà cum Anna vxore, populo magis ob metum non repugnante, quàm approbante, dictuſque eſt, Ricardus tertius.

Eiuſdẽ iuſſu Edouardi Regis filij necantur.

Is Ricardus iniuſſu populi, per potentiam, voluntate quorundam Principum facientium, contra quàm ius, faſque eſſet, Regno potitus eſt. Hic non multo pòſt rebus Londini ex ſententia conſtitutis, Eboracum iter habuit, rectaque Gloceſtriam venit. Dum hic moraretur, ad ſingula temporis puncta ita ſcelerum conſcientia mordebatur, vt perpetuo in timore eſſet; quem vt ab ſe omni modo depelleret, nepotes ad mortem ei conſtituti ſunt, quòd illis ſaluis, ſine periculo eſſe nullo pacto liceret. Quocirca per litteras Roberto Brachynburio præfecto turris Loudinenſis, mandauit, vt aliquo honeſto modo nepotes ipſos quamprimùm necandos curaret, atque inde Eboracum diſcedens liberaliſſimis animis à ciuibus acceptus, qui ob eius aduentum, aliquot dies gaudium publicè celebrarunt. Sed Ricardus vt copiam ſui omnibus etiam rure habitantibus faceret, plauſus captandi auidus, edixit diem, quo ſupplicationem Archiepiſcopus Eboracenſis eius rogatu decreuit, in cuius pompa ipſe cum Regina redimitus corona incederet. Duxit ſecum Ricardus Edouardum Comitem Varuici, ex Georgio fratre Duce Clarentiæ nepotem, per quem, vt nè ſibi aliquid periculi procrearetur, miſit eum cuſtodiendum ad arcem, quam vocant, Scherefuton. Præfectus turris Londinenſis, vbi Regis horribile mandatum accepit, rei atrocitate attonitus, ac veritus, ſi obediret, ne ſibi aliquando fraudi foret, illud non commodò confecit: ſperans Regem ſanguini, aut ærati parſurum, vel triſte conſilium commutaturum. Veruntamen tantùm abfuit: vt alterum ſit conſecutum, cum mens immota maneret, vt Ricardus, ſtatim atque accepit, Præfectum diſferre, quod præcepiſſet, alteri, id eſt, Iacobo Tirello dedit negotium cædis maturandæ. Ille imperata facere compulſus, dolenter Londinum proficiſcitur, ac Regios pueros exemplo in omnium emotia propè, mandito, necauit. Ita Edouardus Princeps, cum Ricardo fratre interijt. Richardus Rex per id factum cura & metu releuatus, non diu celauit cædem, ſed paucis pòſt diebus rumorem mortis puerorum in vulgus exire permiſit; vt, ſicut credere par eſt, poſtquam populus cognouiſſet, nullam iam ex Edouardo ſuperſtitem eſſe virilem prolem, ipſius dominationem æquiore animo ferret. Verùm vbi eius inſignis facinoris fama regnum peruaſit, tantus generatim omnium animis inhæſit dolor, vt eo cunctum iam metum vincentes paſſim lacrymarent, & pòſt conſumptas lacrymas gemerent vociferantes; Ecquiſquam eſt certe omnium tam Dei, ſacrorum, religionumque, quàm hominum hoſtis, qui à tanto occiſionis ſcelere non abhorruiſſet? Sed ſpeciatim amici Reginæ & puerorum inclamabant: Quid hic faciet alijs, cùm ſuos crudeliter nullo eorum ſe merito iugularit? pro certo habentes tyrannidem ſæuiſſimam iam inuaſiſſe Rempublicam. Sed matri puerorum infelici, quæ adhuc in aſylo erat, ille rumor inſtar mortis fuit. Vt enim de nece filiorum cognouit ad primum nuntium rei immanitate exterrita, metu repentè corruit, iacuitque exanimata aliquamdiu. poſt ad ſe reuerſa, fleuit, vlulauit, impleuit clamoribus ædes, percuſſit pectus, ſcidit comam; denique tanto victa dolore, mortem ſibi quoque precabatur, ſua identidem chariſſima pignora vocans, ſeque ipſam inſanè condemnans, quod alterum filium ex aſylo

CHRISTI SIXTI FRIDERICI
1483. PAPÆ IV.12.&13.ROM.IMP.44.

inſidioſis deluſa promiſſis inimico ad necem tradidiſſet, quæ ſecundùm Deum, & filios, ſe maximè omnium violatam ſentiebat. Poſt longam lamentationem, cùm aliter vlciſci nequiret, DEVM inuocauit perfidiæ vltorem, quaſi certum habens, id aliquando facturum. Nemo erat, qui ad eiuſmodi pueros indigna morte mactatos aſpiciens non [illegible]eretur; cùm tale quid ſoleat interdum propter pe[illegible]ta maiorum accidere, & illorum noxa ad poſteritatem redundare. Illud fortaſsè iſtis duobus innocentibus pueris contigit, quod Edouardus eorum pater, Henricum Regem regno, & vita exuiſſet; & paulò pòſt Georgium fratrem, Clarentiæ Ducem occidiſſet: ac præterea religionis neglectæ crimen ſubijſſet; quando per ſanctiſſimum Iuſiurandum aliud mente, aliud verbis promiſſum fecit, illudque ilicò infecit.

Ricardus Rex ſupplicationē Eboraci inſtituit.

Dum hæc alibi geruntur, iam ſupplicationum dies venerat, quo die Eboracum multi mortales conuenerant, ſtudio noui Regis videndi. Tum in ſupplicationibus magno apparatu à Sacerdotibus conſtitutis, Rex inſigni redimitus diademate interfuit, magna heroum comitante caterua. Sequebatur & Regina coronam quoque geſtans, quę manu ducebat Edouardum filium, etiam parua ornatum corona: tanta ciuium lætitia & gratulatione, vt Ricardum in cælum plauſibus ferrent. Peracta ſupplicationum pompa, Rex haud ita multo poſt Concilium habuit, in quo poſteaquam de ſtatu illius prouinciæ conſtitutum eſt, Edouardum filium principem Vualliæ, Ioannem Hauardum Ducem Northfoleiæ, eiuſque filium Thomam Comitem Surræ renunciauit: inſuper ex principum eius regionis numero Regium auxit Senatum domeſticum, quòd in illorum fide ſummam ſpem reponeret. ac nè Henricus Richemondiæ Comes ab inimicis ſtudio turbandi omnia in Angliam reuocaretur, ad Ducem Britaniæ, qui detineret, Oratorem atque pecunias miſit: inde Londinum reuertens, ab vniuerſa ciuitate ſummis honoribus exceptus, vulgi admiratione beatus dicebatur; cum aliquantò pòſt de ſuo ſtatu paulatim ſe demigrare ſenſit, nec in eo ſe vllo conſilio retinere potuit: quando pòſt necem filiorum Edouardi, quoties aliqua non bona tempeſtas in præſens tempus, aut in poſterum impendere apparebat, ſubitò populus ex recenti facinorum Regis memoria, eam ſoli Ricardo aſſignabat, vociferans, Deum expiare in miſeros Anglos, ſcelera Regis; quem propter nouum genus immanitatis criminabatur, deteſtabatur, ac denique ad ſummum vocabat ſupplicium. Cùm ita Ricardus malè ab omnibus audiret, quamuis eum non fugeret, à quibus illæ voces in primis emitterentur, nec tamen auderet manu vindicare iniuriam: rarus errantis eſſe, interdum monitorum officij non repudiare; incidit ex tanta felicitate in timorem, animiq; triſtitiam, & quia præterita corrigere non poterat, ſtatuit infamiæ notā nomini ſuo inuſtam omnibus officijs delere, ac de ſe talē ſpem facere, vt deinceps nulla calamitas ſua culpa, reipublicæ accidere crederetur. Quamquā difficile eſt mutare animum, & quod moribus inſitum ſit, ſubitò euellere. Itaq; ſiue ob eam cauſam, ſiue quia vt tunc vulgi opinio ferebat, malorum actuum iam pænitebat, cæpit deinde alterius vitæ quoddam initium ordiri, nomenq; boni viri prætendere, quò iuſtior, mitior, popularior, ac liberalior præſertim aduerſùs inopes haberetur, atque ſic primùm apud Deum, veniam commiſſorum mereretur, deinde apud homines inuidiam leuaret, ac ſe in gratia reponeret. Inchoauit multa opera tàm publica, quàm priuata, quæ immatura morte præreptus non perfecit. Inſtituit Eboraci Collegium centum Sacerdotum. Item eius aures, amicorum bonis monitis iam patere incipiebant; cùm ſtatim pòſt ſatis luculenter apparuit, timorem, qui rarò eſt diuturni Magiſter officij non iuſtitiam, feciſſe ad punctum temporis Ricardum meliorē, quandoquidem hominis bonitas, quæ fucata erat, citò refrixit. Ex quo eius cuncta conſilia ad nihilum ſubitò cadere cæperunt. Nam Edouardum filium vnicum primo amiſit, tertio poſt menſe, quàm Princeps Vualliæ factus fuerat; deinde auctore Henrico Duce Buchyngamiæ, facta eſt contra eum coniuratio, cædem innocentium Deo vlciſcente. Sixtus Papa, ſtatim atque intellexit Antiſtites eſſe captos, & in cuſtodiam datos; Ricardum officij admonuit, omniaque molitus eſt, vt eos in libertatem vindicaret. *Polydorus lib.25. Mſ. expedit. Sixti IV.*

Filium amittit, & conſpiratio in illum fit.

XII. *Alia in Regē Luſitaniæ.*

Luſitania quoque coniurationibus in Ioannem Regem hoc anno fœdata. Cæterum Ioannes Rex coniuratos in ſuum caput Proceres ſupplicijs vindicabat, comparatumque parricidium multorū ſanguine expiabat. Mores aſperiores, ſeueritas iudiciorum adhæc linguæ procacitas nobilitatem alienarat; atq; illud maximè, quod contra maiorum morem, in Regulorum ditioneijs inuitis lictores Regij ſontes plectere non dubitarent, Regis fauore, & præceptis inſolentiores: Irritati proceres iniuria, in commune conſultarunt, armiſque decreuerunt, ſi foret opus, vindicandum libertatem, & iura maiorum meritis data. Duo Duces Regia nobilitate, opibus validi, Ferdinandus Brigantinus, Dominicus Viſei, coniurationis capita erant. Hos multi alij ſequebantur, Montis maioris Marchio, Fari Comes, Brigantini fratres, Garſias Meneſius Eboræ Epiſcopus cum fratre Ferdinando, Lupus Alburquerquius Penamacoris Comes. Atrocis coniurationis indicium hac occaſione factum eſt. Conuentus gentis Eboræ à nouo Rege habebantur, omnino frequentes. In ijs conuentibus tum alia præclara ſancita, tum procerum libertas aſtricta lege, nè impunè popularibus nocerent, neq; plus legibus, & æquitate poſſent. Conquerebatur Brigantinus, datam maioribus authoritatem, violandam non videri; veteres ſchedas excuti mandat, Regnumque diplomata Brigantinis Ducibus data. Inter eas ſchedas Lupus Figueredus rationum Magiſter inuenit tabulas, quibus cum Caſtellæ Rege inita conſilia reipub. exitialia conſtabat. Eas clam deſumptas ad Regem perfert, quibus ille cognitis diſſimulare iubet, & exemplo tranſcripto, vnde acceperat, referre tabulas. Accidit, vt Regina ex maturo partu decumberet Almerini primo vere huius anni 1483. Eius inuiſendæ & confirmandæ ſtudio frater Viſei, & ſororius Brigantij Duces accedunt. Splendidè acceptis abs Rege, atque omni comitate cultis, die quodam, facto ſacrificio, Brigantinum ſecretò in hunc modum Rex alloquitur. *Dux amice. Sacra operati: & ad ſanctiſſimas aras veriſſima loqui, certò tibi perſuadeas velim. Conſilia contra nos cum Caſtella agitaſſe, neque tibi honeſta, neque debita nobis, manifeſtus cum ſis, vix credo tamen, tanta ſuperiorem gloriam, & merita ignominia fœdaſſe. Quanto hæc cum dolore loquor? Sed quidquid id eſt tamen, perpetua obliuione delere, fixum animo habeo, atque tam offenſa beneficio certare, nouiſque honoribus cumulare mutantem modò, nobiſcumque ſentientem: quem Deus huius Imperij ſceptra tenere voluit: te proximum potentia, & auctoritatis locum occupare, opes Regias æmulas, coniugio certè parem, cum duas ſorores habeamus vxores. Quis tanta vincula amicitiæ diſrumpat? aut à quo expectare poſſis ampliores honores? Excæcauit mentem dolor nimirum. ſed ſi quid in nouo regno offenſum eſt, mutabitur ſi à lictoribus noſtris aliqua irrogata iniuria! exemplo patientia debuiſti præluxere alijs. etiam ego cum me docueris, errata libenter emendabo. Tuenda reipub. non conſilium tantùm à te expecto, sed arma. Quod vt eo ſtudio, quo opus eſt facias, te rurſus cupio exoratum.* Commouit Brigantini Ducis animum oratio Regis. Nè facilis

crimi-

criminationibus præberet aures, obſecrabat. Se haudquaquam maiorum gloriam perfidia obſcuraturum. Accepiſſe iniuriis maiora beneficia fuiſſe. Procul tantum facinus ſuperi auerterent: ne cogitaſſe quidem tantum nefas. Si falleret, dira caput ſuum imprecatione execrabatur. Sic à colloquio diſceſſum eſt. Rex Scalabim abijt; Duces in ſuæ ditionis oppida haudquaquam mutatis animis. Ferdinandus Talauera ex Hieronymiano Ordine Prati Prior, Caſtellæ Regibus à ſacris confeſſionibus in Luſitaniam Legatus, probante, ac iubente quoque Sixto Pontifice miſſus, vt communi conſenſu firmato fœdere obſides reciperent, obtinuit. In veteri fœdere id mutatum tantum eſt, vt Alfonſo Luſitani filio, Ioanna nuberet Ferdinandi Regis filia minor, ætate ſimili, aucta dote. Extremo menſe Maio Iſabella ad parentes in Caſtellam miſſa, ad Luſitanum Alfonſus puer. Redeuntem ad patrem, officij cauſa Brigantinum proſecuto, Eboræ, vbi Curia erat, iniiciuntur vincula. Nouo indicio cognitum erat, Petro Iuſarte internuncio, cum Caſtellæ Rege vetera conſilia repetita. quod Gaſpar Iuſartes Patri frater indicauit Regi. Dicta cauſa Brigantinus maieſtatis lege, capitis ſupplicium ſubijt, ad X. Calend. Iulij. Cæteris documentum datum eſt, res non nouari, ipſis etiam perſæpe oppreſſis authoribus. Idem ſupplicium de ſex alijs nobilibus Luſitanis, qui in parte coniurationis erant, ſumptum eſt. Magiſter equitum cum alijs præceps è prouincia exturbatus. Brigantini fratres celeri fuga ſeſe è periculo eripuerunt. Filij Philippus, Iacobus, Dionyſius à Matre Iſabella in Caſtellam amandati, quamprimum triſtem nuntium accepit, virum eſſe captum. Viſeï Ducem ætas tutata eſt. Proxima die à Brigantini ſupplicio verbis modo caſtigatum Rex, atque ferme periculo exanimatum, incolumem dimiſit. Animi coniuratorum tamen; nihil neque ſeueritate priori, neque noua clementia moti fuere, quin clanculum inter ſe conuenientes, temporum conditionem coquererentur ſeruituti proximam. In paucorum potentiam, ius, ditionemque conceſſiſſe; reliquos vulgus eſſe ſine auctoritate, gratiaque: Brigantinum quoniam ea ferenda non putaſſet, capite pœnas ſoluiſſe, eius exemplum ad ſingulos poſſe recidere. Quæ quouſque patiemur viri Principes, niſi prauos conatus inſigni aliquo facinore occupamus, omnibus ſimul pereundum eſt. Quin cædem cæde expiamus? & tyranni ſanguine, optimi, atque innocentis Principis manibus parentamus? Id commune ſententia decretum; Rege ſublato, Viſeï Duci gentis imperium deſtinatum. Ingens cæptum, pertinax conatus, fœdus exitus. Dum tempus rei perficiendæ expectatur, detecta Regi coniuratio eſt. Erat Diegho Tenoco Soror Eborenſi Epiſcopo, ſtupri conſuetudine familiaris. Ea cognitum periculum fratri denuntiauit: ille Regi Setubale in oppido in veſte Franciſcana, quo indicium eſſet occultius. Idem Vaſcus Coutinus renunciauit, cuius frater Guterrius Cutinus coniurationis factæ particeps erat. Illi depulſo periculo Barbæ Comitatus, Stremotiumque præmium fuit. Regreſſo fortè in agrum vicinum Rege, vt templum inuiſeret opinione ſanctitatis præſtans, adfuerunt coniurati, mutua fide læti. cuius documentum tot diebus fuerat ſilentium ſeruatum. Templo egreſſum perimere parabant: Sed fortuna Regis & Fariæ cubicularij diligentia protexit. Ad autem denunciato periculo cum coniuratos comiter appellaſſet, furorem illi continuerunt. Ad ſuburbium oppidi, mareque, templum alterum eſt Antiquæ Virginis nomine. In id Rex diſſimulanter egreſſus, dum plures aulici conuenirent ad præſidium moratus eſt, cum Vaſco Coutino de induſtria producto ſermone. Grauis erat coniuratis mora, ſolicitis, ne ex tanto numero aliquis fidem mutaret. Dies is Veneris erat Sexto Calend. Septembris, cum Rex vitato periculo, Viſeï Ducem Palmela, vbi cum matre euenium morabatur, venire ad ſe iubet, confictis alijs cauſis. Pertinax eſt animus, quem ingens ſpes deuouit. In tanto quamuis periculo Regem adire non dubitauit. Iuſſum in cænaculum aſcendere, paucis præſentibus adacto in pectus pugione peremit. Illud modo fatus: Ioanni Brigantino renuncia coniurationis exitum ab ipſo inchoatæ. Erat is viginti annos circiter natus, Mathematici gentis imperium, quaſi ex aſtrorum inſpectione denunciarant, genus hominum fallax, & vanum, cuius in omnibus nationibus mendacia vigentur, vigebuntque. Emmanueli occiſi Principis fratri, omnia, quæ ille habebat data, ſunt continuò; vno tantum Principatus nomine mutato, vt Pacis Iuliæ Dux vocaretur, imperatum. Huic nomina imperium gentis deſtinabant; quod Sphera orbis ſimilitudine clypeo aduecta temerè, portendiſſe viſa eſt. Diegho Syluæ eius pedagogo inſtitutionis præclaræ præmium fuit, oppidum Portalegre Comitis nomine. E Coniuratis alijs, nonnulli capti, Eboræ Epiſcopus cum fratre Ferdinando Meneſio, & Guterrio Coutino. Maior pars in Caſtellum aufugit, vagi, inopes, atque mærore oppleti. vt Eborenſis Epiſcopus iudicio Sedis Apoſtolicæ permitteretur, Sixtus Pontifex ſcriptis litteris expoſtulauit. *Mariana de rebus Hiſpaniæ libro vigeſimoquarto, capite vltimo, M. S. de expeditionibus Sixti IV.*

Alia in eundem Regem conſpiratio detegitur, & e ſuis auctores [illegible].

XIII. *Alia coniuratio in Baptiſtam Fulgoſium Genuenſium Ducem.*

Eodem anno, Genuæ in Ioannem Baptiſtam Fulgoſium Ducem eius Reipublicæ, à conſanguineis coniuratum. Erant in vrbe, eius gentis duo, ſi præſentem dignitatem, & opulentiam ſpectes, clariſſimi viri, cæterum ſtamhitionem, pernicioſi ciues, ſcilicet, Paulus, recens in Senatum purpurei Ordinis à Sixto Pontifice adſcriptus, & Auguſtinus, ambo Ludouici filij. quorum hic vrbanis cohortibus cum ſummo honore præerat. Hi tametſi Baptiſtæ conſanguinitate coniuncti forent, & per omnes honoris gradus, ad ſummum dignitatis faſtigium euecti, tamen iniquo animo ſupremam illi dignitatem inuidentes, omnes conſilij rationes cum præcipuis ſuæ familiæ, alijſque ſuis ſocijs inierunt, vt eum ad primam opportunitatem Ducali honore exuerent. Verum quia res illa videbatur, vt tenera erat, ſuſpicionis, & periculi plena, variarum de modo perpetrandi facinoris, inter eos haud leuiter fuit: quippe vna pars tantum ſcelus per occultas inſidias aggrediendum dicebat; altera vero aperto Marte ipſum inuadendum eſſe cenſebat. Vicit tamen eorum ſententia, qui rem ſecreto, & per inſidias perpetrandam iudicarent: tum tum quod plurima inde incommoda, ac periculoſæ ſeditiones, ſi res malè ſuccederet, haud immerito ſuccedere poſſent. Quapropter in publico palatio, & quo ipſe de more principum, longo vſu inolito agebat, citra rumorem, vel cædem militum, facinus exequi placitum. Cardinalis cum & ipſe in publico palatio tunc temporis habitaret, prætextu officij, Baptiſtam in cubiculo ſuo exiſtentem, diſpoſitis prius per fornices aliaque occulta palatij loca non paucis militibus, adijt; & cum ſui facti conſcium, & ſocium fratrem vrbanæ militiæ (vti diximus) præfectum haberet, ſine magna difficultate, vel obſtaculo ab illo extorſit, vt ipſe de ſe ſolicitus, ac ſeſe ſuorum perfidia circumuentum animaduertens, vltro vrbis claues perditu ſuo conſanguineo traderet. Quibus conſignatis, illum publicè Principatu, contra omnium gentium mores, atque conſuetudinem, & multa ſæculorum exempla, hac vna excepta vrbe ſpoliauit itaq;

habere accuſabant, temeratioque conatu tantum bellum in ditionem attraxiſſe. In eius locum filius Mahomad Boabdiles cognomento Paruulus inſectus eſt. (Hali Muleius Alcadurbiliſi quibuſdam vocatur) In Albohaceni fide Malaca, Baſta, aliæque vrbes perſtiterunt. Sic diuiſa in factiones gens eſt: neque minus inteſtinis diſſidijs, quam externis hoſtibus laborabat. Conditio miſera, atque perturbata, qualẽ fuiſſe fides ſit, duobus in exigua prouincia Regib⁹. Mirum videbatur, in tanta quamuis diſcordia, à neutra parte Hiſpanos in auxilium fuiſſe vocatos: quin & ipſo ardore belli ciuilis conſtat tum alias irruptiones tentatas, tum Caguetum oppidum ad confines vtriuſque gentis, de Hiſpanis captum fuiſſe. Inſignem animorum fiduciam, audaciamque. A Sixto Pontifice impetratum, vt centum aureorum millia Sacerdotijs imperaret: data etiam peccatorum veni Cruciatæ nomine ijs, qui aut voluntarij arma ſumerent, aut certam ſtipem in ærarium conferrent. Quod tertio anno repetitum, neque intermiſſum conſequenti tempore, ab hoc initio magnam pecuniæ vim iam omnibus annis in Regium ærarium infert. Eæ viæ pecuniæ redigendæ nuper inuentæ, alijs, qui talibus acriter ſpeculandis gratiam Principum aucupari ſolent, magis incommodæ quam moleſtæ; vt tempus, & maior rerum vſus aperuit. A menſarijs, & ſubditis alijs, grandis præterea pecunia mutua ſumpta eſt. Iturum regio agmine in Mauros; ſed infeliciter ad Malacam IV. Cal. Aprilis pugnatum. Ex hoc tamen magno terrore, & luctu breui piorum animi recreati ſunt, maiori quam acceperant reddita clade, frænataque barbarorum audacia. Pertinaci inter ſe contentione duo Reges Mauri pugnabant Albohacenus, Boabdilque aduerſus Hiſpanos conſenſu, odioque implacabili; in eo ſpem aduerſæ factionis ſuperandæ habentes, ſi Chriſtianis inſectandis, vlciſcendiſque laudem ad populum & fauorem conciliaſſent. Paterna victoria Boabdilem excitabat, vt vltro bello laceſſeret. Ergo collecta numeroſa manu equitum, peditumque, tum ex ſuis, tum ex aduerſaria factione in Aſtigitanos agros incurrere ſtatuit, ſpe Lucenæ expugnandæ, ampli magis, & lauti municipij, quam validi. Cabræ Comes, auxilio Lucenis adfuit. Vix hæc poſteritas credet. Mauri decuplo maiori numero Hiſpanorum primum conſpectum non tulerunt. Deus illis mentem eripuit; famaque, vt fit, maiora vero de Chriſtianorum numero prædicauerat. Itaque diuinitus incuſſo timore ſeſe in fugam dederunt. Boabdiles Rex equo candido deſcendens, quo inſigni eo die vtebatur, vicini torrentis inter arbores, & dumos, dum ſe occultare pararet, à tribus peditibus, ipſomet metu mortis indicante cognitus, captuſque Lucenam miſſus fuit. Fugientium magnas strages vſque ad noctem facta eſt. Mille amplius equites ceciderunt. cum his Alatar Regis ſocer, & conſilij auctor (quem ex infimo genere, cum ſcruta aromataque iunior vendidiſſet (id certe nomen ſignificat) bellica virtus per omnes militiæ gradus ad eum honorem euexerat, pareſque diuitias) ipſe nonagenarius. Pedites ad quattuor millia, pars capti, pars cæſi ſunt; præda ablata. Fuerat Albohacenus Granatæ poſt hac acceptus, vniuſque imperio deuincti barbari tenebantur. Tametſi capite aduerſæ factionis ablato, manebat tamen pleriſque ciuibus conſcientia prioris ſtudij; nec deerant ſermones ſenium, crudelitatem, auaritiamque Albohaceni increpantium: Ingenti delectu ſex mille equites, pedites ad quadraginta millia Ferdinandus ipſe Rex contraxit. & ad IIII. Calend. Maij. Madrito diſcedens, illorum ſuburbia vaſtauit: Tagiatam vicinum Granatæ oppidum vi expugnauit, euertitque. In Granatæ planitiem mox ſertum, ignesque circumtulit, caſtris loco munito poſitis, vnde vaſtatores cum tuto præſidio in vicinos agros dimittebat: eo minori periculo ſuo, maiori hoſtium damno, quòd Albohacenus ciuium voluntate diffiſus vrbe, egredi non eſt auſus. Pauci modo milites ſeſe per agros oſtentare: vagos, palanteſque carpere, aut de ſuo loco pugnaturi. Miſſi tantùm Granatæ Legati: qui ſi Boabdiles Albohaceno patri traderetur, Comitem Ciſontanum, & nouem alios è præcipuis captiuis æqua permutatione pollicerentur. Addebat alias inſolentes fœderis conditiones, ferox animo barbarus, quas Ferdinandus reiecit, veniſſe ſe dictitans, vt leges daret, non acciperet. Arma tenenti nullam pacis conditionem fore. & erant Hiſpanorum animi ad Boabdilem propenſi. Fauor, & miſericordia acres impetus habent. Itaque Regi ſuadere non deſiſtebat cum alijs Gaditanus, vt eum libertati redderet, factioneſque potiùs inter eam gentem aleret. Chriſtianorum conatibus inprimis opportunas. Montis caſtris, Alhamaque munita, Præfectus Enecus Mendoza, Tendilliæ Comes iuſſus eſt, non modo tueri vrbem, ſed de hoſtibus prædas agere. Vbi Cordubam ventum eſt, Boabdiles Regis iuſſu Porcunæ arce, quæ veteribus Obulcum fuit, adductus, in genua procumbens, dextramque Ferdinandi deoſculari contendens, amplexu, & amicis verbis acceptus eſt: cum negaret erga Regem quamuis barbarum, & captiuum, hoſpitij iura, ſacraque minuenda videri. Fœderis conditiones hæ fuerunt. Boabdiles filium natu maiorem obſidem dato, adiunctis duodecim alijs Principum filijs, in fide, & obſequio Caſtellæ futurum, patrijs ſactis modo retentis. Duodecim aureorum millia quotannis pendito. Ad regni Conuentus venito. Captiuos quadringentos reddito libertati, quinque annorum ſpatio. Sic barbarus in patriã dimiſſus eſt. Poſt hęc mille quingẽti equites Mauri, pedites quattuor millia, qui ductore Bexito Malacitano Præfecto, in Vtreræ agros inuecti fuerant, Gaditani, & Ludouici Portocarrerij accurſu repulſi ſunt, victique ad Lethem fluuium magna Maurorum ſtrage. Gaditano data veſtis, qua Reges vterentur Sexto Idus Septembris, Virginis Matris natali die, virtutis præmium: lege in perpetuum lata, præſertim cum tota eundem menſem non vieiſſet modo exultantes Mauros, ſed etiam Zahacam recepiſſet, vi improuiſa expugnatam. Ad vrbem Victoriæ, vbi Ferdinandus, & Iſabella erant, Cabræ Comes, & Præfectus Regiæ cohorti, Regum iuſſu ſplendido apparatu excepti ſunt, cunctis proceribus, & Epiſcopis obuiam progreſſis, deducente Toletano Cardinali, Petrò Mendoza. Is honos virtuti eſt habitus, merces centena æris minuti millia annua, dum viueret, è Regio fiſco Comiti Cabræ data. Ad vetera generis inſignia, caput Regis coronatum adiectum eſt, circum oram clypei nouem vexilla de Mauris eo die capta, rei geſtæ monimentum, poſteris omnibus incitamentum, ad audendum, conandumque pro Religione, & patria præclarè Hibernis aquis, Albaniæ Muri pars magna repentè corruit, militibuſque de vrbe deſerendi conſultantibus, Enecus Tendilliæ Comes, expedito conſilio linteum prætendit ruinæ, imaginem muri, ita pictoris arguta manu mentiente, vt prius proſtrati muri pars fuerit refecta, quàm hoſtis periculum cognouerit, caſumque. *Mariana libro vigeſimo quinto, capite primo, ſecundo, tertio, quarto.*

Mauri inter ſe diſcordes ab Hiſpanis vincũtur.

Fœdus inter Ferdinand. & Mauros factum, quæ conditiones.

XV. *Mos Hiſpanorũ victoriã reportantium.*

Mos Chriſtianis victoribus in eo bello fuit, vt cum primum vel ciuitatem aliquam, vel oppidum cepiſſent, ſtatim ſigniferos ſuos in arcem, vel in aliquem locum eminentiorẽ iubebant aſcendere, qui primum ſignum ſalutiferæ Crucis attollerent: quam cum aſpexiſſent ſublatã, in terram ſtatim procidentes,

adora-

adorabant, Deo gratias agentes, & Sacerdotes, *Te Deum laudamus*, decantabant. Secundum ſignum vexillum erat Sancti Iacobi Apoſtoli, quem patronum ſuum vocat Hiſpania; quo conſpecto, nomen eius inuocabant. Tertium vexillum erat Regium, titulis, & armis inſignitum, quod vniuerſus exercitus conſpiciens, altis vocibus nomen Caſtellæ ſæpius iterabat. Sublatis vexillis deinde præſul in Oratoriam domum, (quam Mezchitam Mauri vocant, & congregationem, ſicut Iudæorum Synagoga ſignificat) ingreſſus, benedictam, & conſecratam Chriſtianæ religioni dedicabat. Captiuos Chriſtianos, gratis liberabant. Ante prælium ſacram Euchariſtiam percipiebant; inimicitias, & ſimultates deponebant. In conflictu, nomen Ieſu, Mariæ, & S. Iacobi Apoſtoli conclamantes implorabant. *Lucius Marineus Siculus, de rebus Hiſpaniæ libro vigeſimo.*

XVI. *Caſtellæ Regum erga res fidei zelus, ad victoriam conducit.* Iuuit Ferdinandum & Iſabellam Reges, ad victoriam de Mauris obtinendam, zelus, quo erga res Fidei Chriſtianæ ardebant. Hoc enim anno, ad diem xx. Maij, Gonzali Beteto, ſuo apud Sixtum Pontificem Oratori commiſerant, vt apud Sedem Apoſtolicam, ampliorem poteſtatem F. Thomæ à Turre Crematæ S. Crucis apud Segobienſes Dominicanos Priori, qui illis à Sacris Confeſſionibus fuerat, & Inquiſitoris in regnis Caſtellæ, ac Legionis munere fungebatur, obtineret, etiam in Aragoniæ, Valentiæ, Cathalauniæ, ac Siciliæ Regnis inquiſitores prauitatis hæreticæ ex Dominicano Ordine creandi, conſtituendique: nec non in quoſcumque de fide ſuſpectos, iudicium inſtituendi. *Surita annal. libro vigeſimo. cap. quadrageſimo nono.*

XVII. *Item erga Apoſtolicam ſedẽ deuotio.* Iuuit præterea eoſdem Catholicos Reges ad res præclarè fortiterque faciendas, obſequentia, & deuotio erga Apoſtolicam Sedem. Duo præcipuè deſiderabat Sixtus in Regnis Hiſpaniarum, alterum, vt ſacris Ordinibus militaribus viri graues præficerentur; alterum, vt mores corrupti ad veterem diſciplinam reuocarentur. Priori in negotio reſeruarat ſibi Pontifex poteſtatem, Monteſienſi militiæ ſupremum Magiſtrum præponendi: ex qua cum vacante ea dignitate, Monteſianis permiſiſſet, præfectum eligendi, & hi Philippum Boylum deſignaſſent; quem Sixtus confirmauit; Reges nequicquam temere ea in re ſibi agendum exiſtimantes, nihil quidem contra eam electionem, & confirmationem arroganter tentarunt; ſed Pontifici ſupplices fuerunt, dignaretur rationem illorum habere, atque illam dignitatem Philippo Aragonio, Panormitanum Archiepiſcopatum Boylio renuntianti, conferre. Annuit poſtulatis eorum Sixtus & collaudata Regum moderatione, Philippum Aragonium ex Archiepiſcopum Monteſiano Ordini Magiſtrum præfecit. *Surita libro vigeſimo cap. quinquageſimoquinto.*

XVIII. *Eorũdem Caſtellæ Regum virtus, & honeſtas.* Quantæ autem Catholicis Regibus omnis virtus, & omnis honeſtas fuerit, non in humanis ſolum rebus, ſed in diuinis etiam officijs, ad religionis Chriſtianæ cultum ſpectantibus, hinc facile perſpicere eſt; quippe qui non minus diuinarum rerum cultores, morum cenſores, & omnium virtutum profeſſores, quam regnorum ſuorum gubernatores erant. Quamobrem cum vidiſſent Religioſos omnium Ordinum, alios honeſtius, & præcepta ſuæ religionis obſeruantes, alios liberius, ac diſſolutius viuentes, nec ordini ſuæ profeſſionis, nec ſuperioribus obſequentes, omnes, qui clauſtrales dicuntur, & liberè vagabantur, adhibitis ad id viris ſeuerioris diſciplinæ, ad obſeruantium normam, & honeſtiorem vitam curauerunt reuocare. Moniales quoque, quæ licentiùs vagari conſueuerant, à virorum, qui ſuſpecti videbantur conſuetudine, ſecreto colloquio, & monaſteriorum ſuorum exitu prohibuere. Præterea iuuenibus, adoleſcentulis, & alijs cunctis, qui litterarum ſtudijs, & bonis artibus operam dabant, vſum longarum & ſeruorum veſtium, promiſſiorumq; capillorum, quibus nonnulli maximè ſtudebant, ademerant. Prohibuerunt, & ludos, aleæ præcipuè, atque chartarum, ex quibus multa quotidiè malorum genera naſcebantur. Viros præterea probos; & quacumque virtute præditos extollebant, magnis honoribus, & commodis afficientes; malos autem, & pertinaces in maleficijs, & obſtinatos, quos errorum pænitentia non ſubibat, à ſuis Principatibus exterminabant. *Marineus lib. 19. de rebus Hiſpan.*

XIX. *Extirpatio hæreſis & reformatio morũ in ſeptentrione non ſuccedit feliciter.* Ea cura Sixio Pontifici, quantum ad extirpationẽ hæreticorum, & reformationem morũ, minimè feliciter in Septentrione ſuccedebat. In Bohemia, vrbe Praga, recrudnit vetus illa hæreticorum ferocitas, ita vt impetu facto in Catholicos cõciues, maxima multitudo opprimeretur. Pulſi denuò religioſi, exciſa iterum vix benè reſtaurata Monaſteria. Rege Vladislao nequicquam prohibere potente. Hamburgi, Adminiſtrator Eccleſiæ Bremen. Henricus Svvartzenbergius Monaſterienſis Epiſcopus, quoſdam Abbates, & Prælatos alios miſerat ad reformandum Conuentum Monialium in Heruehude, ſcribens Hamburgenſi Magiſtrat. i, vt è ſuo numero quoſdam deputaret, rebus per manſuetudinem, & bonis modis ad intentum finem perducendis. Deputauit Senatus duos ex ordine ſuo, qui audirent, & referrent. Ventum in Monaſterium primo mane. Excurrerat promiſcuum vulgus plurimùm cum Conſularibus: ante etiam venerant viri, ac mulieres, patres, matres, germani, fratres, conſobrini, cognati, & propinqui Monialium. Ab inſanientium fæminarum tumultu res inchoatur: acclamauere tumultuantes quoque viri; incertum, quid quiſque loqueretur. Indignatos, facilè erat intelligere, quod de reformatione ageretur. Non erat, qui audiret, quid à Prælatis ad Virgines diceretur. Orabant illi, vt viri Conſulares quietum ſiſterent populum: nihil proficiunt. Fæminæ conuitijs, & contumelijs in turpitudinem prolabentes, inſaniunt. Pronuntiarant Conſulares populo, ſe eſſe miſſos ad audiendum, & referendum Senatui; nihil futurum in ea cauſa, niſi de conſenſu populi, & ordinatione Senatus. Nihil profuit ea modeſtia, tumultu ſemper accreſcente. Redierunt Conſulares in vrbem, Prælati ſe receperunt in tuta, in curia tamen Monaſterij manentes, expectantes, ſi fortè increpantè Domino, ea tempeſtas conquieſceret. Retulere miſſi Conſulares, quid vidiſſent, quidue audierint de motu populi. Poſtera die ciues magna conglobati multitudine, prodierunt indignabundi in locum publici Concilij, magno clamore vociferantes, non ſe paſſuros, monaſterium viſitari, aut reformari per Epiſcopum: hoc ad Abbatem, Reyneueldenſem pertinere. Niſi prorſus qui miſſi ſunt abeant de Curia Monaſterij, etiam antè cibum ſumptum, abacturos non ſine incommodo. Si aliquot occidantur Sacerdotes, non eſſe rem nouam. Mercatores Bergenſes nuper cum miliite mactaſſe Epiſcopum: Non minores illis, ſi commoneantur. Senatus placidè reſpondit, ſe litteris commonitum ab Archiepiſcopo, ſuos ad audiendum, quid gereretur, deputaſſe. Nihil in omni re intentandum, ſine Monialium ac cognationis eorum conſenſu; necdum ſe comperiſſe; quod in detrimentum ſit Monaſterij. Si omnino velint abire prælatos, permittant illis tempora: nihil temerè agant; poſſe omnia meliùs per modeſta conſilia, quàm per tumultum agi. Interim condiſcant, ad quem pertineat viſitatio. Mittunt Moniales ad Abbatem Reyneueldenſem, orantes, vt veniret: rem eſſe magni ponderis, ac præiudicij. Venit ille, & magnis muneribus ho-

notiſſi-

honorificè exceptus, vbi audiuit rerum pondus, & quod Archiepiſcopus fungeretur officio, excuſſit manus, ne ſe inuolueret rebus ſupra caput. Tum verò ſine honore dimittitur, nec impenſis eius perſolutis. Ea res cùm à maioribus in vrbe ciuibus imputaretur Senatui, audita ſunt indignantium multa murmura, quæ tumultuantes exacuerunt, & audaciam maiorem popularibus præbuerunt. Hinc nata mali ſemina, quæ peſſimos tandem fructus in Senatum protulerunt: adeo vt etiam de necandis Optimatibus, conſpirarint. Factum eſt per interualla temporum diſpenſante Deo vt authores grauiſſimi tumultus, qui rem ſine exemplo crudelem conceperant, aut diuino nutu, peſte, quæ interceſſit, de mundo ſublati, aut furijs agitantibus, publico iudicio damnati perierint. Nonnulli in vrbes (vt ſperabant) immunes delapſi, ibi etiam ſcelerum conuicti, gladium vltorem perſenſerunt. Ipſe coniurationis princeps, & alius qui proconſuli vulnus in capite inflixerat, laqueo fracta gula obierunt. Quo tempore, defuncto Stephano Rigenſi Archiepiſcopo, cum Canonici fratrem Monaſterienſis Epiſcopi ſucceſſurum elegiſſent, & nemo eius electionis negotium Romæ apud Pontificem vrgeret, Sixtus Pontifex, Michaelem Marianı Ordinis in Liuonia potentis apud Sedem Apoſtolicam Oratorem multorum Principum litteris commendatum, Eccleſiæ Rigenſi præfecit. *Krantzius VVandal. lib. 13. cap. 29. 35. 41. & lib. 14. c. 2.*

XX. *Controuerſiam de ſtigmatibus S. Catharinæ Senenſis componere conatur Sixtus PP.*

Eodem anno Sixtus Pontifex, duas grauiſſimas controuerſias inter Regulares alios & Minoritas componere conatus eſt. Vna erat de ſtigmatibus S. Catherinæ Senenſis, Diui Dominici inſtitutum profeſſæ. Iactabant Minoritæ, peculiare id Sancto Franciſco, vni, & ſoli fuiſſe, vt ſtigmata paſſionis Dominicæ in ſuo corpore impreſſa geſtaret: Dominicani contra tenebant, priuilegium iſtud communicatum S. Catharinæ fuiſſe: quandoquidem etiam ipſa, ſtigmata Dominicæ Paſſionis miranda quodāmodo expreſsè circumtuliſſet. Præualuerant illi in principio, apud Pōtificem Minoritam, vt propoſitis pœnis, & cenſuris vetuerit, imagines eius Sāctæ cum ſtigmatibus pingi, aut fingi, aut in publicum exponi: & ſi quę proſtarent, ſtigmata deleri, abradi, & amoueri. Vnde ingens vbique in Dominicanos perſecutio, cum fidelium ſcandalo coniuncta, tamdiu, donec ille anathemata ſuſtuliſſet, & à periculoſa quæſtione Minoritas cohibuiſſet. Noſtro tempore, cùm iidem Minoritæ hanc ipſam controuerſiam excitaſſent, Clemens Octauus Pont. Max decretum interpoſuit, hoc tenore.

De iiſdem S. Catharinæ ſtigmatibus Clementis PP. VIII. decretum.

Clemens Papa VIII. Vniuerſis Venerabilibus Fratribus Patriarchis, Archiepiſcopis, Epiſcopis, & alijs locorum Ordinarijs per vniuerſum Orbem conſtitutis, ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem.

Cùm, ſicut accepimus, nonnulli Fratres Ordinis Sancti Franciſci prætendant, imaginem Sanctæ Catharinæ de Senis non eſſe depingendam cum ſtigmatibus, ſed ſolius Sancti Franciſci imaginem, ita depingi debere, ac ſuper hoc cum Fratribus Ordinis Prædicatorum altercentur, & contendant. Nos huiuſmodi altercationes, & contentiones præcidere cupientes, negotium iſtud Venerabilibus Fratribus noſtris Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus, ſuper ſacris ritibus & ceremonijs deputatis, examinandum, cognoſcendum, & decidendum, ac terminandum commiſimus; cum decreto tamen, quod interim nihil innouaretur. Nè autem dum in dicta Congregatione, prædictum negotium deciditur in aliqua Orbis terrarum parte circa hoc aliquid innouari contingat, vobis, & cuilibet veſtrum per præſentes committimus, & mandamus, vt authoritate noſtra curetis, & præcipiatis ſub cenſuris, & pœnis Eccleſiaſticis, arbitrio veſtro infligendis, ne in Ciuitatibus, & diœceſibus veſtris quiſquam Fratrum prædictorum Sancti Franciſci, aut alij quicumque (donec in dicta Congregatione Cardinalium huiuſmodi negotium ſtigmatum Sanctæ Catherinæ diffinitum, & declaratum fuerit) circa illud aliquid innouare, aut alteruis altercare, vel contendere præſumant. Conſtitutionibus & Ordinationibus Apoſtolicis, ac præſertim felicis recordationis Sixti Papæ IV. prædeceſſoris noſtri, cæteriſque in contrarium facientibus non obſtantibus quibuſcumque. Cæterum quia difficile foret, præſentes litteras Originales ad omnia quæcumque veſtrum deferri, volumus, & authoritate Apoſtolica decernimus, vt præſentium exemplis, etiam impreſſis, manu alicuius Notarij publici ſubſcriptis, ac ſigillo perſonæ in dignitate Eccleſiaſtica conſtitutæ munitis, eadem prorſus fides habeatur, quæ ipſis met præſentibus haberetur. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, ſub annulo Piſcatoris, die XXVII. Nouembris. M. D X C I X. Pontificatus noſtri anno VIII. ext. apud Ioannem Lopez Epiſcopum Monopolitanum, parte tertia, hiſtoria Sancti Dominici.

XXI. *Alteram quoque controuerſiam de Concept. B. Virginis ſedare inſtituit idem Sixtus.*

Fuit altera, inter eoſdem Minoritas, & diuerſorum Ordinum Prædicatores controuerſia, de Conceptione SS. Deiparæ: quandoquidē alteri, alterius hæreticos dicerent, qui ſuam de Conceptione ſententiā propugnarent. Ferunt, Sixtum Pontificem, dum in minoribus eſſet, propoſuiſſe, vt ſi quando Sedem Apoſtolicam conſcendiſſet, eam quæſtionem definiuiſſet. Iſtud verò, cùm Minoritæ ab eo iam Pontifice exigerent, promiſſionisque, atque voti admonerent illum reſpondiſſe; *Cum eſſem paruulus, loquebar, vt paruulus, ſapiebam, vt paruulus &c.* Neque aliud, quàm ſanctionem inſequentem edere voluiſſe; quam quia aliquis in ſuo Regularium Quæſtionum Tomo, non ad verum verbum exſcripſit, placuit iſthic ex Codice Iuris Canonici, de verbo, ad verbum adſcribere. Ità habet.

*Graue nimis gerimus & moleſtum, cum ſiniſtra nobis de quibuſdam Eccleſiaſticis perſonis referuntur, ſed in eorum, qui ad euangelizandum verbum Dei ſunt deputati, exceſſibus prædicando commiſſis, ad grauius prouocamur, quò illi periculoſius remanent incorrecti, cum facilè deleri nequeant, quæ multorum cordibus ſic publicè prædicando diffuſius, & damnabilius imprimuntur errores. Sanè cum Sancta Romana Eccleſia de intemerata, ſemperque Virginis Mariæ Conceptione publicè feſtum ſolenniter celebret, & ſpeciale, ac proprium ſuper hoc officium ordinauerit; nonnulli (vt accepimus) diuerſorum Ordinum Prædicatores in ſuis ſermonibus ad populum publicè per diuerſas ciuitates, & terras affirmare hactenus non erubuerunt, & quotidie prædicare non ceſſant, omnes illos, qui tenent, aut aſſerunt eandem glorioſam, & immaculatam Dei Genitricem, abſque Originalis peccati macula fuiſſe conceptam, mortaliter peccare, vel eſſe hæreticos: eiuſdem immaculatæ Conceptionis officium celebrantes, audienteſque ſermones illorum, qui eam ſine huiuſmodi macula conceptam eſſe affirmant, peccare grauiter. Sed & præfatis prædicationibus non contenti, confectos ſuper his ſuis aſſertionibus libros in publicum ediderunt, ex quorum aſſertionibus, & prædicationibus, non leuia ſcandala in mētibus fidelium exorta ſunt, & maiora meritò exoriri formidantur in dies. Nos igitur huiuſmodi temerarijs auſibus, ac peruerſis aſſertionibus, ac ſcandaloſis, quæ exinde in Dei Eccleſia exoriri poſſunt (quantum nobis ex alto conceditur) obuiare volentes, motu proprio, non ad alicuius nobis ſuper hoc oblatæ petitionis inſtantiam, ſed de noſtra mera deliberatione, & certa ſcientia, huiuſmodi aſſertiones prædicatorum eorumdem, & aliorum quorumlibet, qui affirmare præſumerent, eos, qui crederent, aut tenerent, eandem Dei Genitricem, ab originalis peccati macula, in ſua conceptione præſeruatam fuiſſe, propterea alicuius hæreſis labe pollutos fore, vel mortaliter peccare, aut huiuſmodi officium Conceptionis celebrantes, ſeu huiuſmodi ſermones audientes, alicuius peccati reatum incurrere, vtpote falſas, & erroneas, & à veritate penitus alienas, editoſque deſuper libros prædictos id cōtinētes, quo ad hoc auctoritate Apoſtolica tenore præſentiū reprobamus, & dānamus, ac motu, ſciētia, & auctoritate prædictis, ſtatuimus, & ordinamus, quòd prædicatores verbi Dei, & quicūque alij cuiuſcūque ſtatus, gradus, aut Ordinis, ac conditionis fuerint, qui de cætero

 auſu

auſu temerario præſumpſerint in eorum ſermonibus ad populum, ſeu alias quomodolibet affirmare, huiuſmodi ſic per nos improbatas, & damnatas aſſertiones, veras eſſe, aut dictas libros pro veris legere, tenere, vel habere, poſtquam de præſentibus ſcientiam habuerint, excommunicationis ſententiam eo ipſo incurrant, à qua ab alio, quàm à Romano Pontifice (niſi in mortis articulo) nequeant abſolutionis beneficium obtinere. Item motu, ſcientia, & auctoritate ſimilibus, ſimili pœna, ac cenſura ſubijcientes eos, qui auſi fuerint aſſerere, contrariam opinionem tenentes, videlicet glorioſam Virginem Mariã cum Originali peccato fuiſſe conceptam, hæreſis crimen, vel peccatum incurrere mortale, cum nondum ſit à Romana Eccleſia, & Apoſtolica Sede deciſum. Non obſtantibus Conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis contrarijs quibuſcumque, quibus communiter, vel diuiſim à Sede Apoſtolica indultum exiſtat quod interdici, ſuſpendi, vel excommunicari non poſſint per litteras Apoſtolicas, non facientes plenam, & expreſſam, ac de verbo ad verbum, de indulto huiuſmodi mentionem. Et ne de præmiſſis aliquando valeant ignorantiam allegare: volumus, quod locorum Ordinarij requiſiti præſentes litteras in Eccleſijs conſiſtentibus in earum ciuitatibus, & ſuarum diœceſum, & locis inſignibus, dum maior ibi multitudo populi ad diuina conuenerit, ſermonibus ad populum mandent, & faciant publicari. Prætereà, quia difficile foret præſentes litteras ad ſingula loca, in quibus, expediens fuerit, deferre: etiam volumus, & dicta authoritate decernimus, quod earundem litterarum tranſumpto, manu publici notarij confecto, & authentica alicuius Prælati Eccleſiaſtici ſigillo munito, vbique ſtetur, prout noſtræ reprobationis, damnationis, ſtatuti, ordinationis voluntatis, & decreti infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem &c. Datum Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ, M.CCCC. LXXXIII. pridie Nonas Septembris Pontificatus noſtri anno XIII. ext. lib. 3. & reliq. & vener. ſanct. c. 2.

XXII. *Floret Abbas Trithemius in Ord. S. Benedicti.*

Illuſtrabat hoc anno Benedictinum Ordinem, Ioannes Trithemius, Abbas Sponheimen. Fuit is, (vt ipſe de ſe narrat) patria Moſellanus, ex quadã villa Tritenheim, quæ à Treuiri, in decliuiu Moſellæ fluminis ad læuam, diſtat fermè IV. milliaribus, oriundus, parentibus honeſtis, mediocris fortunæ, liberis tamen, natus patre Ioanne de Monte gentili, matre vero, Eliſabeth de Longouito nuncupata, progenitus, quibus vini cultura, vitæ neceſſaria miniſtrabat. Cum autem puer eſſet vnius anni, pater mortuus eſt: matre ob amorem infantis, nè tenellus iniurijs vitrici (vt fieri ſolet) exponeretur, vidua per ſeptennium permanente, quo tandem elapſo, ſecundum duxit maritum, cum quo & alios liberos procreauit plures; qui tamen omnes, præter vnum filium in iuuentute obierunt. Ioannes vero cum eſſet annorũ XV. inuitis parentibus, & cognatis omnibus, amore litterarum tactus, & quadam viſione mirabili, de futura ſcientia quodammodo certior factus, litteras furtiuè diſcere cepit. Hoc vbi vitrico innotuiſſet, duris eũ verbis, durioribuſque verberibus aggreditur, & à propoſito litterario, quod habebat, retrahere totis viribus conatur. Verùm quanto illum plus prohibẽdo quotidiè affligit, tanto feruentiori deſiderio litterarũ incendit. Noctibus enim (quia diebus, niſi feſtiuis, & id furtiuè, non licebat) dormientibus cunctis domum exiens, ad vicinum quemdam amicum, qui litteris olim operam dederat, pergere conſueuit, à quo puerilium inſtitutionum rudimenta tempore breuiſſimo percepit: ità vt etiam præceptor ipſe vehementer miratus, diceret, ſe numquam tàm docile ingenium, & memoriam viuaciorem in aliquo homine cõſpexiſſe. & hanc viſionem, quam habuit, præſignauit, quam (eo reuelante) talem fuiſſe cognouimus. Ad vnius anni ſpatium ieiunijs, & orationibus continuis duo quædam maxima à Domino Deo cum maxima intentione poſtulauit, quorum alterum fuit, ſcientia Scripturarum, alterum nulli vmquam ſe manifeſtaſſe dixit. Ecce quadam nocte iuuenis claro habitu ſibi dormienti aſtare viſus eſt, qui habebat duas tabulas in manibus, quarum altera ſcripta litteris, altera depicta quibuſdam imaginibus fuit: qui dixit ad eum. Elige ex his duabus tabulis vnam, quam volueris. Qui mox amore litterarum, quas adhuc penitus illo tempore ignorabat, eam tabulam, quæ ſcripta videbatur, elegit. Cui iuuenis qui apparuerat dixit; Ecce Deus orationes tuas exaudiuit, dabitque tibi vtrumque quod poſtulaſti, & pluſquam petere potuiſti. Altera mox die, nihil eo de viſione cogitante, mirabili occaſione, data fuerunt principia litterarum cupienti. Aliquandiu ergo in eadem villa operam ſedit litteris in occulto, quia publice, metu parentum non audebat. Alphabetum, orationem Dominicam cum ſalutatione Angelica, Symbolum quoque Apoſtolorum, Confeſſionem altaris, benedictionemque cibi, & potus, in ſeptem diebus perfectè didicit, ac memoriæ tenaciſſime commendauit. Sed & libros linguæ Teutonicæ poſt hæc à ſemet ipſo legere perfectiſſimè in vno menſe aſſueuit. Videntes autem amici, & maximè Sacerdotes, tantum ingenium iuuenis, & amorem ad litteras, patruo eius Petro de Monte gentili, viro maturo atque ſeuero perſuaſerunt, quatenus quid ſibi tam vehemens litterarum cupiditas in eo prætenderet, experiretur: Conſenſit ille, & ſe tutorem iuuenis (quia patruus) reclamante vitrico, in medium exhibuit, & iam deinceps patrimonij eius rationem habere cepit. Sed quot verbera, quot iniurias, quot contumelias iuuenis innocuus à vitrico ſuſtinuit, quot imbres lacrymarum anguſtiatus effudit, priuſquam iugum eius omni ſeruitute crudelius ſubterfugere potuerit. Euaſit tandem domum nouercam, ſicut Iſraelitica turba Aegyptum, & iter trium dierum amore litterarum in deſerto peregit; primum apud Treuiros; deinde in partibus inferioribus: ac poſtremo in oppido Heydelbergenſi, & ſic via trium dierum in terra aliena (ſicut diximus) peracta, tandem ſe in cœnobio Sponheimenſi, Domino Deo in holocauſtum perpetuum immolauit. Iſtud vero miraculoſe quaſi, & præter eius intentionem contigit. Cum enim ex Heydelberga iter inſtituiſſet cum ſocio Scholari ad patriam, Monaſterium hoc (quia in via erat) comite non modò perſuadente, ſed cogente potius viſendi gratia VIII. Calend. Februarij mane circa horam IX intrauit, factoque prandio nihil minus, quam religionem cogitans, inceptum iter continuaturus receſſit. Cumque viarum ignarus, ad montem villulæ Bockenaw contiguum ambo veniſſent, cepit oriri ſubito niuium immenſa congeries, denſaque tempeſtas nubium, quæ non ſolum viarum tramitem repleuit, verum etiam facies ex aduerſo cõfundens, oculos pænè excæcauit. Suadenti ergo comiti itineris ad monaſterium reditum; cum progredi nõ liceret, Trithemius reſpondit; Verecundum eſt nimis redire, progrediamur potius, quam poſſumus. Verum præſtolantibus eis vſque tertio ſub arborum tutela finem tempeſtatis, cum prorſus augeretur, iterum Trithemius ad comitem ſuum dixit; Reuertamur ad cœnobium oportet, ecce me ibi manſurum videbis. Hoc neſcio, quo inſpirante numine dixit, nihil etiam minus, cum ea diceret, quam religionis introitum cogitans, Inuitus igitur, ſed neceſſario ad cœnobium reuerſus, ſecundum quod neſciens prædixerat, perſuaſione Prioris adductus, animum mutauit, & in die Purificationis B. Mariæ ſemper Virginis ſecularem habitum exuit, & nouitius in die S. Benedicti factus, ibidem poſtea ſecundum regulam profeſſus fuit. Factus autem monachus, inter fratres ſine querela conuerſatus eſt, ſtudiumque litterarum, & ſolitudinem cellæ omnibus delicijs huius ſeculi prætulit, nihilque in hoc mundo amplius, quam ſcientiam ſcripturarum ſitire videbatur. *Chron. Sponheimen.*

XXIII. *Vita, & obitus B. Iacobo Philippi ord. Seruitarum.*

Illuſtrabat quoque hoc eodem anno Seruitarum Ordinem B. Iacobus Philippus Fauentinus, miracu-

Digitized by Google

lis ante & pòſt mortem clariſſimus. Hæc de eo ſcripſit Nicolaus Burgheſius ſenenſis. Eques auratus.

Iacobus Philippus ex bonis, mediocris tamen fortunæ parentibus Fauentiæ naſcitur. Patri Miſſerinus de Bertonis de cella Montis Clari, matri nomen Dominica, ſeu Lucretia fuit. Hic Andreas dicebatur, antequàm dicatus eſſet religioni. qui cum biennis morbo comitiali, ſeu epileptico laboraret, votum ſuſcepit pater, ſi liberaretur, Religioni ſe filium deſtinaturum. Andreas ab initio pueritiæ templa vltro diuina frequentare cæpit; nec voluptatibus, nec ludis delectabatur, quibus pueri oblectari ſolent. Natura fuit ſubtimidus, & taciturnus inprimis, ſolitudiniſq; percupidus. Dùm eſſet nouem circiter annos natus, pater, vt votum perſolueret, eum Religioni Seruorum Beatæ Mariæ Virginis An. 1453. addixit; qui ſpiritu, & nomine renatus, poſteà F. Iacobus Philippus vocatus eſt. Imitatus iam puer obedientia præſtabat, & obſeruatione mandatorum ſingulari: adulta deinde ætate ieiunijs, ac vigilijs ſeſe exercuit. Euangelicas verò traditiones, ſacramque paginam omni ſtudio proſequebatur, qui ea tantiſper refici videbatur. Dum geſta Patrum, & Sanctorum virorum exempla caritatis, obſeruantiæ, humilitatis lectitabat adoleſcens, tantum litteraturæ comparauit, vt Chriſtianorum, probatorumque Latinorum libros, planè rectéque intelligere poſſet. Eccleſiæ, ſuique Ordinis ritus, & cæremonias, diuinorumque officiorum obſeruationes callebat inprimis, eorumque omnium ſtudioſiſſimus extitit. Aliquibus functus eſt officijs, quæ Fratrum omnium gratia miniſtrauit. Erat enim natura facilis, manſuetus, & qui libens honeſtis aliorum deſiderijs obſequeretur. Animo perturbatus nunquam viſus eſt nunquam: aliorum in ſe maledicta, quæ fuiſſent, æquiſſimo animo perferebat: ipſe maledicebat nemini, cuius lingua in omni ætate purpurata fuit. Non modò turpium, ſed otioſorum quoque verborum expers; ſi quid interdum inter ſe confabulantes obſcenum fortè audiuiſſet, & vultu illicò obnubilari, & breui monitu, diceſſuque ſuo caſtigabat errantes. Poſtquam Sacerdotali dignitate ornatus fuit, qui deuotione animo, maioreque reuerentia profluentibus lacrymis ſacrificaret, inuentus eſt nemo; vt qui Crucis myſterium, dum hoſtiam præ manibus haberet, altiùs contemplaretur. Ocij fuit inimiciſſimus, quod malorum omnium diceret ſentinam. Inter canendum, celebrandaque in choro diuina officia cum cæteris Fratribus conueniebat. Cæterùm in cella, modò orando, modò legendo tempus impendebat. Interdum tamen aliquo, vel intexendi, vel figurandi miniſterio mentis onus ſubleuare conſueuit, ita vt numquam re aliqua occupatus non eſſet. Deambulacris vtebatur ſolus plerumque, & meditabundus, vultuque demiſſo incedebat. Cùm cætera ſacra volumina, tum Beati Hieronymi libros cupide perlegebat, præcipuèque de Tranſitu, ſiue Hieronymi obitu frequentabat opuſculum. Iam verò ſola cæleſtia meditabatur, atque cæleſtis magis virtutis ſubſtantia, quàm eſca corporali paſcebatur. ſiquidem ſemel ferè comedebat in die, & paruo, viliq; cibo cõtentus erat: vocatus tamẽ à ſuperiore, quæ communiter parata fuerant, edebat. Verùm ſexta feria in Dominicæ paſſionis memoriam, ſecundùm Ordinis ſui inſtituta cum cilicio, herbarum tantùm cibo veſcebatur, & aqua. Nihil ægrè magis tolerare videbatur, quàm ſe laudantium ora. Hac in re ſingularis viſus eſt, qui opera ſua ſpiritualia, ſummaſq, virtutes, quoad poſſet, abſconderet: vnde bonus licèt, ac rectus ab omnibus haberetur, longè tamen in minore pretio, quàm apud Deum, apud homines fuit. Abiectus enim, & contemptus inter mortales eſſe voluit, Saluatoris exemplo; atq; in occulto nihil optabat magis, quàm Patri, & Auctori ſuo Deo, quoquo modo placere, noſtriq; Redemptoris viam ſequi. Idcircò omne ſuum ſtudium ad incorruptibiles diuitias tranſtulerat, mentemq; ſic in cæleſtibus ſolidauerat, vt ad perennis vitæ gaudia tantum anhelaret. Viuens adhuc, ſanauit Iacobum Monium, Fauentinum Ciuem à fiſtula poſt tergum, qua diu laborauerat, illum ter Cruce ſignans, & Iacobo mandans, vt Deo gratias ageret, & id quod factum eſſet, nulli vmquam manifeſtaret: Iacobus tamen, pòſt mortem Beati, rem, vt contigiſſet, narrauit, & ſuam ſtatuam pro voto poſuit, quæ adhuc ibi conſeruatur. Cùm adeſſet extrema dies, aduerſa capitur valetudine, quam vultu magis quàm verbis indicabat. Cumque, vt valeret, rogaretur? Benè, ſemper pro voluntate Diuina, reſponſum dabat. Abfuit in eo homine, tùm in perferenda morte, tùm cæteris in rebus omnibus impatientia, vel querela. Non decumbebat, ſed vltro, citroque ſpatiabatur ægrotus. Pridie quàm decederet, ad decantandum in Eccleſia Matutinum cum cæteris Confratribus interfuit; qui etiam mane nudius rem diuinam celebrauerat. Erat ei familiaris admodum, Frater Simon ex Marriola familia, Ciuis Fauentinus, vir permodeſtus, & rectus, qui cubiculum cum eò commune per plures annos habuerat. Frater Iacobus Philippus eum ad ſe vocat aliquot ante dies, quàm è vita diſcederet, cui viſa habita per quietem communicat ſecretò in choro; quibus monſtrata ſibi fuiſſe dicit, perpetua damnatorum ſupplicia apud inferos; ſubinde eorum etiam cruciatus, quorum non ſine ſpe futuræ vitæ peccata purgantur; poſteà ſalutis æternæ gaudia, & cæleſtis Regni gloriam antè oculos habuiſſe. Veſperi ſingulos ſeorſum, pridiè quàm migraret, confratres adit, veniam petit ſupplex, atque precatur, vt inter craſtinas rei diuina orationes, pro animæ ſuæ ſalute velint orare apud Deum, quam credere ſe dicebat ex corporis vinculis citò diſceſſuram. Poſtero die, extremoque, cum adhuc de celebranda à ſe Miſſa cogitaret, prohibitus propter aduerſam valetudinem, præſertim à Fratre Clemente, quem loco patris ſemper obſeruauerat, iacuit aliquantiſper in lecto, Diuinum, & conſuetum officium legens, & Chriſtum Crucifixum propè ſe tenens, quem perſæpe oſculabatur. Interea linqui animo viſus eſt. depoſuerat iam librum, quem præ manibus habebat; capite nutauit, & contremuit aliquantulum. Confrater Simon id animaduertens, continuò accurrit, qui per cubiculum deambulabat, orationeſque animæ commendatitias vix abſoluerat, cùm vir ſanctus nonum, & trigeſimum agens annum, mortem cum æterna vita mutauit, parentibus adhuc ſuperſtitibus, & lugentibus hora nona, in feſto ſanctiſſimæ Trinitatis, Octauo Calendas Iunij An. 1483 Hic verò cum in cubiculo à Confratribus de more lauaretur, & iam in morbo, vitæque aſperitate, dum viueret, corpus haberet ſcabioſum, & maculatum, protinus ab omni macula, & ſcabie mundatum repertum, omnes Fratres in admirationem rapuit. Dum verò poſt honorabile funus ipſum de more tumulari vellent, Fauentinus populus audita luculenta de ipſius laudibus, per quendam Patrem Oratione, pleno ore proteſtatus fuit, Beatum virum humandum non eſſe, dum confluentes infirmi ex tempore ſanarentur. Quare corpus eius communi omnium conſenſu, plures dies in feretro reſeruatur, donec Galeottus Princeps Fauentiæ ex gente Manfreda, fama Beati commotus, ad eum viſendum ſe confert, & certior de ſingulis factos, ſtatuit omni honore affici glorioſum corpus, & apud aram Sacelli ſui ponendum, venerandumque mandauit. Tantis intereà illuſtratur miraculis, vt vniuerſa ciuitas Fauentina

tim atteſtari poteſt, nullum fuiſſe metentem, qui de gratiæ ſuæ benedictione valetudinem non reciperet. Extat Fauentiæ priuilegium immunitatis ab omnibus oneribus, familiæ B. Iacobi Philippi à Ciuitate, ob eius merita perpetuò conceſſum.

Papiæ, Ioannes Ambroſius de Podio, voto facto B. Iacobo liberatus fuit à mortali infirmitate, eique imaginem poſuit. *Archangelus Gianius lib. 3. Cent. 3. annal. Ord. Seruorum. c. 9.*

XXIV. *Moritur Vgo Volaterranus Epiſcopus, vir ſanctus.*

Ornauit etiam hoc anno Volaterranam Eccleſiam Vgo Præſul ſanctiſſimus. Hic ex Agnani vicini caſtri nobili Saladinorum familia, quum Volaterranus ſimul, & Paduanus eſſet Canonicus, ob vitæ modeſtiam, ac Iuris Pontificij ſcientiam promotus, varios labores, & ærumnas ab infeſtis ciuibus ob Eccleſiæ libertatem, & res conſeruandas eſt paſſus, quæ omnia patientia ſuperando, ad ſenectutem ſine querela peruenit. Deceſſit hoc anno M. CCCC. LXXXIII. inhumatus diebus x. à populoq; adoratus, ob viſa ex eo prodigia, deinde conditus in eius vrbis Baſilica fuit. *Raphael Volaterranus, Geograph. lib. quinto.*

XXV. *Aliqua de Martini Lutheri Natalibus recenſentur.*

Quo etiam anno, vt olim eodem, quo acerrimus Catholicæ Eccleſiæ hoſtis Pelagius, eiuſdem acerrimus defenſor. S. Auguſtinus, hic quidem in Africa, ille in Europa natus eſſe fertur; ità hoc eodem anno 1483. menſe, & die, duo inter ſe aduerſarij, vnus in plaga Septentrionali, Eccleſiæ poſteà confirmata ætate bellum illaturus, alter in plaga Auſtrali, qui tamquàm ſtrenuus ſub Iesv Chriſti ſignis dux, Eccleſiæ fines longè lateque ad populos incognitos, prolaturus erat, nati ſunt; ſcilicet, Lutherus, vt totum mundum perturbaret, & infinitos Chriſtianos ſub diaboli ſigna cogeret; & Ferdinandus Corteſius, vallis Marchio, vt infinitam Barbararum nationum multitudinem tot ſæculis in miſerrima Satanæ ſeruitute detentam, ſub Iesv Chriſti vexillum colligeret. Et quemadmodum ab Aquilone, vt diuinum teſtatur verbum, malum ſeſe expanſurum erat, ita eiuſdem remedium ab Auſtro prouenire debuit. In Saxonia futurus Monachus ad Eccleſiæ ruinam; & eodem tempore in Biſcaia ad eiuſdem defenſionem Chriſtianus Eques emerſit.

Lutherus natus eſt Islebij in Saxonia, ſub Comitibus à Mansfeldia, patre Ioanne, ex Luderorum familia, matre Margarita, vtriſque plebeiæ conditionis. Erant, qui affirmarent; Lutherum à ſpiritu immundo ſub incubi ſpecie prognatum fuiſſe: cuius rei afferebant teſtem, religioſam quandam anum, Lypſiæ habitantem, quæ matrem Lutheri olim Islebij, in publico balneo famulantem nouerat, ac de adoleſcente, quem incubum fuiſſe putabat, audiuerat, à quo illa impregnata fuerit, antequàm cognita eſſet à viro ſuo Ioanne Ludero. Nomen Martini ſortitus eſt in Baptiſmo, antiquo, & patrio more, quòd x. die Nouembris, quæ feſtum Diui Martini præceſſerat, noctu eſſet natus. Margarita Lutheri mater, iuſtiores ob cauſas ſomniare, ac certò credere potuit, ardentem ſeſe facem peperiſſe, quam Hecuba olim Paridis mater; qui tam benignè, & hoſpitaliter à Menelao ſuſceptus, tàm malam eidem gratiam perſoluit, patriamque ſuam exitio dedit. Nam Lutherus tamquam ſulphure, & pice fumans, ardenſque tirio, non patriam tantùm, ſed magnam vniuerſæ Chriſtianæ reipublicæ partem incendit, & in cinerem, ac fauillas penè redegit. Hic eſt enim ille, qui Gordium nodum, quo vniuerſæ Eccleſiæ pax, & vnitas conſtricta fuerat, vno ictu diſſecuit, & diſſoluit, & quemadmodum Troiæ excidium illi præcipuè imputatur, qui Durateum illum, & doli plenum equum fabricauit; ità ab hoc vno peſſimi cognominis, & omnis hominis, omne malorum Septentrionis Iliadem promanaſſe, verè dicere poſſumus. Cognomen ei fuit Lotter; quod ipſe in prima ad Eckium epiſtola ponit. Alij Lutherum appellabant. Verùm quia primum illud in Germanica lingua, mali eſt ominis, vt quod Scurram, atque adeò nihili hominem ſignificet; alterum verò numerum Antichriſti in Apocalypſi deſignatum impleat, includatque; Martinus, turpitudinem, & malum huius, & illius omen auerſatus, Luther dici poſteà voluit, quod eadem lingua, Purum ſonat. Idem Manichæos feciſſe, ex Auguſtino lib. de hæreſ. c. 42. & lib. 18. contra Fauſtum c. 22. diſcimus, qui non ab anteſignano ſuo Mane, Manichæi (nè ſcilicet Mania, id eſt inſania, nomen eis dediſſe videretur) ſed Manichæi, appellari voluerunt: quaſi facta voce è Manna, & χέω quod eſt fundo. quaſi doctrina ipſorum, quaſi ille cibus cæleſtis, è cælo eſſet defuſa. Iunctinus, & Cardanus, ad genethliacum Lutheri ſchema aſpicientes, hominem ad decipiendum aptum, vafrum, verſipellem, in defendendis erroribus, inſignem Sophiſtam, libidinoſum, fidei deſertorem, & qui nefarium veræ religioni bellum allaturus eſſet, pronunciarunt. Qui ex literarijs notis numeros myſticos eliciunt, ſiue Hebraicè, ſiue Græcè, ſiue Latine cognomen, aut nomen eius ſcriberent, truculentæ beſtiæ, ſub finem mundi, Dei filio ſeſe oppoſituræ numerum inde eliciunt, ipſumque Antichriſto, & Mahomero conſociant. Qui de amplificato hoc anno, in Hiſpanijs, Sanctæ Inquiſitionis officio mentionem faciunt, obſeruant, ex ea opportuni temporis coniunctione, Dei conſilium fieri manifeſtum, fidei tribunal hoſtibus fidei, antidotum veneno prouidentiſſimè opponentis. Nam tametſi cumprimùm hoc fidei ſanctiſſimæ conſilium eſt inſtitutum, exiſtimarent homines futurorum inſcij atque improuidi, propterea ſolùm inſtitui, vt per illud Hiſpania à Iudæorum, atque Saracenorum ſpurcis ſuperſtitionibus repurgaretur: Deus tamen, qui immutabili præſcientia ſua, præterita, præſentia, futura ab omni æternitate æqualiter complectitur, profligatiſſimos, atq; peſtilentiſſimos poſterioribus temporibus hæreticos exorituros proſpiciens, Sanctiſſimæ Fidei Senatum in Hiſpania conſtituit, ad arcendas ab ea etiam hæreticorum futuras calamitates. *Cochleus de actis Lutheri, Florimundus Remundus de origine hæreſeon. lib. 1. c. 5 Aubertus Miræus in Chronol. Fontenus hiſt. Catholica lib. 1. Genebrardus Chronol. lib. 4.*

XXVI. *Moritur B. Simon Ord. Minorum.*

Hoc ipſo anno Cracouiæ in Polonia peſte abſumptus eſt, B. Simon Lipnicen. Eccleſiaſtes diſertus, Minoritarum Obſeruantium Sodalitij, homo plebeius quidem, & obſcuro loco natus, ſed probitate, & ſanctimonia vitæ clarus, ita vt ægroti complures ad ſepulchrum eius, priſtinæ ſanitati reſtitui eſſe memorentur. *Cromerus rerum Polonic. lib. 29.* Huius ſepulturæ votis tabellis ornatæ aliquis hoc epitaphium ſcripſit.

Lipnicius iacet hic Franciſci ex Ordine Simon.
Diuino frater feruidus eloquio.
Cuius perpetua fruitur iam ſpiritus aura,
Quòd probus hic ſanctè vixerit, atque pius.
Quod decorare Dei ſtuduit Genitricis honorem,
Doctrinam factis atque probare bonis.
Hunc miranda vides teſtantur ſigna beatum,
Qui miſeris meruit ferre ſalutis opem,
Hunc igitur ſtudeas tibi conciliare patronum,
Vt votis compos efficiare tui.
Matthias Mechouius rerum Polon. lib. 4. c. 73.

Anno

ANNO CHRISTI 1484.

SIXTI PAPÆ IV.

Anno vltimo.

FRIDERICI ROM. IMP.

Anno 45.

1. *Calamitates varie Sixti PP fata accelerāt.* SIxto Pontifici fata accelerarunt, calamitates partim Romæ, partim in Lombardia concitatę. Paulum Vrſinum, Veneris tunc merentem, volebat ab eorum ſtipendijs auocare; vt illi maximo ſubſidio nudati, tantò faciliùs, ab Hercule Ateſtino opprimerentur. Retraxit is ſuas copias, Romanumque in agrum traduxit; eò promptiùs, quò bona quædam à Columnenſibus, familiæ Vrſinæ per occaſionem ſuperioris belli erepta, recuperare deſtinaſſet. & quidem inito pridem fœdere cautum fuerat, vt quæ per belli tempus eſſent adempta, pari vtrinque fide reſtituerentur. Cæterùm Columnenſes, neque fide pactorum, neque denunciatione Sixti Pontificis, aut minis Ferdinandi Neapolitanorum Regis mouebantur, vt de Vrſinorum agro decederent. Intererat Pontifici, pro ratione iuſtitiæ, ac æquitatis, cauſam Vrſinorum tueri: ac pacis, & otij bonum procurare: nè eam aliqui, perturbare ſua audacia vellent. Eapropter obſidum loco, Cardinales, Columnium, & Sabellam, necnon huius fratrem Marianum, diutiùs in cuſtodia habuerat. Libertati reſtituti duo illi, hic verò clam euadens, quomodò ſe aduersùs Vrſinos defenderent, cogitarunt, militemque ex agris, & veteranis collegerunt: quibus complures proſcriptos, adiunxerunt: ac non tantùm Vrſinorum, verùm etiam aliorum oppida ſuburbica inuaſerunt, atque vaſtauerunt. Hieronymum etiā Riarium, Pontificis pernecessarium ferre non poterant; quaſi is diſcordias inter eos, & Vrſinos eo fine ſeminaret, vt alteris per alteros debellatis, bona alteriuś, vel vtriuſque familiæ occuparet. Ergo tàm contra illum, quàm contra Pontificem conſilia agitantes, neque militem dimittere, neque Vrſinis ablata reſtituere, neque à probis, contumelijſque, verbo, & ſcripto in illos conceptis abſtinere voluerunt: quod cum Sixtus accepiſſet, iuſta iracundia incenſus, quæ primò aliorum cauſa erat, in tanta ſui contemptione, factam ſuam, & ad ſe pertinere, ac propterea ſibi tuendam eſſe armis exiſtimauit. Mouit Sixtum eò magis, quod Cardinalis Columnij domum, plenam eſſe armatis intellexiſſet; quòd is admonitus, eos dimittere excuſaſſet, quod Laurentius Columnius Prothonotarius Apoſtolicus, ſemel, ac iterum publica fide, & ſecuritate ad Palatium accitus, venire neglexiſſet. Comitatumque Albienſem, contrà voluntatem Pontificiam & Regiam detineret; quodq; multos Hieronymo, & Vrſinis iniquiores, ad ſocietatē belli pertraheret. Itaq; tumultuantē, Romæ in domo Cardinalis Laurentium, armis Pontificijs, & auxilio Vrſinorum expugnauit, cœpit, in arcem S. Angeli coniecit, tormentiſq; intolerandis excruciatum, tandem, nequicquam innocentiam ſuam teſtantem, & Dei, ac Beatæ Virginis opem implorantem, ſecuri percuti imperauit: ædes quoque Columniorum diripere, atque incendere: & in oppida illorum copias ducere, data benedictione, Indulgentiaque ſolita concedi proficiſcentibus contra hoſtes Eccleſiæ, iuſſit. Dirutæ ſunt pariter domus ſociorum Laurentij, quorum primi erant, Lelius, & Iacobus à Valle, Philippus Sabellus, Paulus, & Ludouicus Mattheij, quòd armati in ædibus Cardinalis conſpecti fuiſſent. Direpta etiam eſt vniuerſa ſuppellex, aurea, & argentea præcipuè, eiuſdē Cardinalis: adeò vt neq; galearū, neq; pileum illi reliquerint. Pecunijs alij ciues mulctati; Sacerdotijs, atq; officijs pleriq; priuati: bona aliorum vel fiſco addicta, vel diripientibus permiſſa: copiæ ad extremū ad expugnanda, capiendaq; Columnenſium oppida eductæ; proponente Pontifice eam familiam in ordinē redigere, atq; propè extirpare. Iuuerūt Columnios Aquilani, nequicquam eos prohibente Ferdinando Rege. Adfuit pariter in auxilium, Nicolaus Vitellotius, Tyferni Regulus, iampridem Pontifici infeſtus. Caſtra Eccleſiæ ſequebantur præ alijs, Paulus, & Virginius Vrſini. Pugnatum eſt, varijs in locis, ſed non valdè ſecunda Eccleſiaſticis fortuna. Vnde aliquis pictorum habuit, irridendo Pontifici, oppugnationem Cauenſis oppidi in tabula depingere: ſed hinc Columnenſes fortiter oppugnantes, hinc Eccleſiaſticos milites, vel miſerè cadentes, vel turpiter fugientes oſtendere. Adpinxerat præterea aliquam honeſtioris formæ mulierem, quacum aliquis habitu Minoritano inſignis congrederetur; voluitq; Comitis Hieronymi vxorem indicari, quaſi ei fluxa fides. Iſtud verò Sixtum adeò irritauit, vt pictorem tormentis excruciatum, vix non ſecuri ſubiecerit: niſi mente captum aliqui dixiſſent. Contrà Columnenſes tamen vehementiùs exarſit, & militi augendo: belloque continuando, tum clerum vniuerſum decimauit, tùm mutuam à ciuibus pecuniam ſumpſit: hoc vnum dies, noctesq; ſecum voluntans, quibus modis contumelias illatas vindicaret. Et quidem nonnulla ex hoſtibus oppida, arte magis, quàm Marte acceperat: ad Palianum autem cùm duxiſſet Hieronymus, infeliciter obſidionem tentauit, cum erumpentes Columnij, Eccleſiaſticos multis cladibus afflixiſſent, atque propè profligaſſent. Hinc dolore ingēti, mœroreq; concuſſus Sixtus ipſo feſto die S. Laurentij, quo nuncium cladis audiuerat, aliquantum ægrotare cœpit. Poſtridie, Oratores Principum ad colloquium, ſed quod ei ſupremū fuit, admiſit, atque à renunciantibus accepit, pacem inter Ferdinandum Regem, Venetos, ac Herculem Aeſtinum, in Cremonenſi agro his conditionibus conciliatam, ſtabilitamque fuiſſe: ſcilicet, vt Veneti Aſulam, Romanium, & quicquid hoſtium armis occupatum in Gallia cis Alpina amiſiſſent, reciperent, priſtiniſque cunctis immunitatibus gauderent, tam Ferrariæ, quàm eius finibus: ad hæc Rodigium, Lendenariam Abbatiam, Adriam, oppida iuſto bello parta retinerent; ipſi verò Mellaria, & Ficarolo Herculi reſtituens, præſidia, & munitiones circa Padum erectas demolirentur, Gallipolim quoque, & quæ in Calabria; maritimis occupaſſent armis, Ferdinando Regi reſtituerent. Hæc cùm Sixtus accepiſſet, maximè indoluit; quod ſe inſcio pacem compoſuiſſent, neque Venetos ad reſtitutionem Rauennæ, Ceruiæ, & aliarum ciuitatum Romanæ Eccleſiæ compuliſſent, maximè cùm ipſe, non tātùm in ſocietatem fœderis cum Ferdinando, Hercule, & alijs principibus venerit, verum etiam ingentes ſumptus in bellum commune fecerit, & copias militares non contemnendas ſubmiſerit. Ergo fremens, & frendens in febrem incidit; mox apoplexia correptus, mortuo ſimilis aliquantum temporis iacuit; inde die ſequenti, qui fuit Iduum Auguſti, hora inter quartam, & quintam noctis, in palatio Vaticano expirauit, anno ætatis LXXII. die XXII. Pontificatus XIII. die IIII. Corpus ad Baſilicam S. Petri deductum, cereis faculis tantum XX. paruis comitatum, nigrum, & gutture inflato, quadam antiqua aurea planeta indutum, æneoque monumento conditum fuit; quod in Sacello à ſe conſtructo, Iulianus Cardinalis S. Petri ad Vincula fratris filius, ſtructuræ elegātia, inter cætera vrbis ornamenta inprimis conſpicuū, ante aram chori maximam faciendum curauit. Ob- *In morbū incidit, & breui pòſt moritur.*

ſeruatum fuit ſubter veſtes ſacras Pontificias, habitu S. Franciſci indutum iacuiſſe, quod etiam fecit Alexander Quintus eiuſdem inſtituti. *Ciaconius, & Platina in Sixto IV. Stefanus Infixura in notis diarij. Iuſtinia. de rebus Venetorum lib. 9. Michael Brutus hiſt. Florent. lib. 8.*

II. *Lis inter Canonicos Regulares, & Eremitas S. Auguſtini de profeſſione & habitu eiuſdem Sancti.*

Circa tempora huius Sixti Papæ IV. lis fuerat exorta inter Canonicos Regulares Lateranen. & Eremitas Ordinis Sancti Auguſtini nuncupatos, de profeſſione regulari, & habitu Sancti Auguſtini, quæ vtinam intra Monaſteria, & clauſtra ſe contineri paſſa eſſet, & non etiam in publicis Conuentibus plebis, ac etiam in Eccleſijs inter ſacras Conciones, ſeipſam prodere voluiſſet. Nam cum Dominicus Tarułinus, Canonicus Regularis, libellum edidiſſet, hoc titulo prænotatum: *Defenſio Canonicorum Regularium, contra Eremitas*, ex aduerſo Bartholomæus Patauinus Ordinis Eremitarũ, non ſolum verbo, ſed ſcripto, etiam in publicis Concionibus, in Canonicos Regulares inuehi cœpit, præſertim vero, in ipſum Dominicũ Tarułinum. Nã & in Ciuitate Regij Lepidi in Flaminia poſt quadrag. conciones, Pitacijs publicè adfixis, Valuis Eccleſiarum & angulis Platearum, quaſdam concluſiones publicè diſputandas propoſuit cõtra Canonicos Regulares probroſas (quæ in libro Euſebij Corradi contra illas edito legi poſſunt neque opus eſt, illas hic cum legentium offendiculo exſcribere) & die, ac loco ad diſputandũ ſtatutis, ipſos Canonicos Regulares ad publicè arguendum contra illas citauit. Qui quoniam neque ſtatuta die ad Theſes defendendas, neque alias ſæpè legitimè citatus, de mãdato R. P. D. Iacobi de Romanis, Præpoſiti Sãcti Antonini Placentiæ à Sede Apoſtolica Iudicis delegati comparuit, fuit in illum ſententia excõmunicationis promulgata, ediditque Euſebius Corradus Mediolan. pro defenſione Tarułini & ſuæ Congregationis librũ, in quo neruoſè, & doctè ſui Ordinis cauſam egit: verum non ea in dicendo modeſtia, qua oportebat virum alias Religioſum, & doctum, & ſi grauiter laceſſitum, non reddere maledictũ pro maledicto, ſed iuxta præceptum Apoſtolicum, vincere in bonu malum.

III. *Remedium opportunum adhibere curat Sixtus PP.*

Quamobrem ſummus Pontifex animaduertens, eiuſmodi contentiones inter perſonas Eccleſiaſticas, ac Regulares, ſecularibus eſſe offendiculo, & graui ſcandalo; Volens eidem malo remedia opportuna adhibere, ſequens Decretum edidit, quod ex authentico exemplo in monaſterio Sanctæ Mariæ Pacis exiſtente exſcriptum hic ſubijcio.

Sixtus Epiſcopus Seruus Seruorum Dei, Ad perpetuam rei memoriam. Cum Apoſtolus præcipit, vt ſe inuicem diligerent, profectò ſine dilectione mutua, bonum aliquod perfectum eſſe non poſſe demonſtrauit, in illa enim conſiſtit omnis bene viuendi ratio, & operatio, ſi odia tranſeant in dilectionem, ſi inimicitiæ cõuertantur in pacem, ſi trãquillitas extinguat iram, ſi mãſuetudo remittat vincendi cupiditatẽ, ſed Hoſtis antiqui verſutia vbi maiorem charitatis feruorẽ eſſe conſpicit ibi ſagacius vires ſuas intendit, vt fidelibus Chriſti famulis per diuerticula, & ſuperfluas cõtẽtiones abſtractis de ſua ſagacitate lætetur, cuius conatibus obuiare & mutuã charitatem, & pacis dulcedinem inter fideles quoſque & præſertim ſub eadẽ vocatione, & ſuaui Religionis iugo, Deo militantes enutrire ac diſcordiarum fomenta, & inanes contentiones, quæ nihil ad rem pertinent, nec ædificant, ſed deſtruunt, falce vigilantiæ paſtoralis ad radicem poſita, ſuccidere, & extirpare totis conatibus inſudamus, ne debile ſimplicitatis initium per lõgam altercationẽ ad inextricabiles prorũpat errores, qui poſtmodũ difficilius valeãt emendari: ſane nõ ſine mentis noſtræ diſplicentia ſingulari, pluries iã dudũ ad noſtrũ peruenit auditũ, quod inter dilectos filios Canonicos Regulares Ordinis S. Auguſtini Cõg. nis Lateranẽ. & Fratres Ordinis Eremitarũ eiuſdẽ B. Auguſtini, quædã minus neceſſaria, nimiſq; laudabilis cõtrouerſia pullulare cœpit de ipſius præclariſſimæ Eccleſiæ Doctoris Auguſtini habitu, ac de pictura & Ordinũ huiuſmodi inſtitutione parte qualibet diuerſimode ſentiẽte, ac prædicãtes nec veriti ſunt libros ſuper huiuſmodi leuitatibus cõponere, eoſq; legere, & alijs legẽdos tradere nõ ſine ſcãdalo & perturbatione mentiũ legẽtiũ & aliorũ Xpi fideliũ, & pœnitẽtias huiuſmodi, quos Deo lucrifacere deberẽt, perdere ſiſtinant. Nos attendentes, quod clariſſimũ Eccleſiæ lumẽ Auguſtinũ præter Epiſcopalem dignitatem habitũ, aliũ geſtaſſe, aut profeſſionem alterius ſe ſubiciſſe, aut affirmare, aut negare ad rẽ non pertinet, niſi quatenus contentio ſupernacanea aucupari videtur, ac tam enorme facinus, & periculoſas cõtentiones de medio tollere, & penitùs extirpare volentes, Motu proprio, non ad alicuius nobis ſuper hoc oblatæ petitionis inſtantiã, ſed de noſtra certa ſcientia, & mera voluntate tàm Canonicis Regularibus dictæ Congregationis, quàm omnibus, & ſingulis Fratribus Ordinis Eremitarũ Sancti Auguſtini quibuſcunque nominibus cenſeantur, & quacunq; præfulgeãt dignitate, in virtute ſanctæ obedientiæ, ſub pœna excõmunicationis latæ ſententiæ, quã in ſingulares, tã fratrũ Eremitarũ, quàm Canonicorũ prædictorũ perſonas contrafacientes ferimus in his ſcriptis, à qua abſolui nequeant, & quilibet ipſorũ nequeat, niſi à nobis, vel ſucceſſoribus noſtris, Rõ. Pont. canonicè intrantibus, ſeu in mortis articulo conſtituti, auctoritate Ap. ca, tenore præſentiũ inhibemus, eiſq; diſtrictè præcipiendo mandamus, quatenus à contentionibus, ac de B. Auguſtino aſſertionibus huiuſmodi prædicationibus, diſputationibus, & iurgijs, & controuerſijs penitus abſtineãt, nec de eis mẽtionẽ de cætero faciant, & ſe mutua charitate in Chriſto Ieſu Dño noſtro diligãt, ſe etiã mutuò venerantes, & ea quæ decorẽ, & venuſtatẽ ambarũ partiũ concernunt alternatim aſſerentes, & ea, quæ ædificant, & inſtruunt, & ad ſalutẽ animarũ Chriſti fideliũ proſunt, Populis prædicent, omiſſis, & penitus reiectis varijs aſſertionibus, & altercationibus, vt ordo à B. Auguſtino datus, qui idẽ eſt in omnibus licèt inſtituta particularia aliqualiter differãt, non diuiſum, non factioſum, non contaminatum ſed vnum, pacificum, integer, & immaculatum prout eſt & eſſe debet, etiã ab omnib. cẽſeatur. Prætereà, ut cenſura Eccleſiaſtica ab omnibus formidetur præter Canonicos Regulares, & Fratres Eremitarũ huiuſmodi, eos inſuper, qui eiſdẽ Canonicis & Fratribus deſcãtur in præmiſſis auxilium conſiliũ & fauorẽ, publicè vel occultè, directè, vel indirectè, quouis quæſito colore, ſententias & cenſuras, & pœnas ſupra, incurrere volumus eo ipſo, niſi poſtquàm de præſentibus notitiã habuerint à præſtatione auxilij, conſilij, & fauoris deſtiterint. & nihilominus eorundẽ Canonicorũ Regularium, & Fratrum Eremitarũ modernis, & pro tẽpore exiſtẽtibus Rectori, & Generali, ſub ſimilibus pœnis iniungimus, vt præſentes literas in eorũ Monaſterijs Clauſtris & Capitulis, dũ maior Canonicorũ, & FF. Eremitarũ prædictorũ multitudo cõuenerit, ſemel, bis, ter, & pluries ſolenniter publicẽt, & interpretentur, ità quod ab omnibus etiã Grammatica ignaris planè intelligi valeant, & harũ literarũ tranſumptũ, ſeu copiã ad vnumquodq; Monaſteriũ Canonicorũ, & Fratrũ Eremitarũ huiuſmodi tranſmittant, quòd ſi ſecus egerint, & mandatis Ap. cis non paruerint, quod abſit, ex nunc, prout ex tunc & ex tunc prout ex nunc excõmunicationis latæ ſententiæ, anathematis, & maledictionis æternæ pœnas prædictas eos, & ſingulares perſonas ex eis incurriſſe, illiſq; irretitos eſſe motu auctoritate & ſcientia prædictis, decernimus, & declaramus, & pro talibus ab omnibus reputari volumus, & mandamus, donec, & quouſque Sedes Apoſtolica ſuper contentionibus huiuſmodi aliud duxerit determinari. Non obſtantibus conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, nec non priuilegijs indultis, & literis Apoſtolicis tàm Canonicis Regularibus, quàm Fratribus Eremitarum S. Auguſtini in genere, vel in ſpecie, ſub quibuſcun formis, & verborum expreſſione conceſſis, etiam ſi in eis caueatur expreſſè, quòd Canonici, & Fratres prædicti, ac ſingulares perſonæ ex eis, aut eorum loca interdici, ſuſpendi, vel excommunicari non poſſint, niſi de eis, eorumque totis tenoribus ſpecialis, ſpecifica, & expreſſa, non autem per clauſulas generales idem importantes mentio fiat. & alias per litteras Apoſtolicas non facientes plenam, & expreſſam, ac de verbo ad verbum de priuilegijs, & indultis huiuſmodi mentionem, quibus omnibus illorum tenores, ac ſi de verbo ad verbum infererentur, præſentibus pro expreſſis, & ſpecificatis habẽtes, quo ad hoc vt præſentes litteræ ſortiantur effectum, illis tamen aliàs in ſuo robore permãſuris, motu, auctorit. & ſcientia prædictis ſpecialiter, & expreſſè rogamus, & pro nullis, & infectis, quo ad hoc tantùm haberi volumus, nec non ordinis, & inſtitutorum prædictorum ſtatutis & conſuetudinibus etiã Iuramẽto cõfirmatione Ap. ca vel quacunq; firmitate alia roboratis, cæteriſq; contrarijs quibuſcunq;. Nulli ergo &c. Datũ Romæ apud S. Petrũ, Anno Incarnat. Dominicæ,

mille-

milleſ. quadringenteſ octuageſ. quarto. Quinto Idus Maij, Pontificatus noſtri, Anno tertio decimo.

IV. *Ambroſius Coriolanus ord. Eremitarum Generalis Apologiã edit, & carceri mancipatur.*

Poſt hoc Pontificium decretum promulgatum edidit nihilominus Ambroſius Coriolanus Eremitarũ tũc Generalis contra Can.cos Regulares librũ quẽ titulo Apologiæ, ſeu Defenſoris ſui Ordinis prænotauit, illumq; Sixto IV. Põtifici nũcupauit, ſed Cano cis Regularibus Lateranen. apud eundem ſummũ Pontificẽ cõtra Coriolanũ interpellantibus, & multa non ſolum falſa, ſed probroſa, & contumelioſa contra illorũ Cong.nem in eo libro contenta obijcientibus, cum Pontifex librum Coriolani tribus S. R. E. Cardinalibus examinandũ cõmiſiſſet, ex eorundem, relatione igni illum adiudicauit, & idem decreuit Innoc. VIII. Sixti ſucceſſor, qui eundem Coriolanum à iurgijs, & contumelijs necdum abſtinentem carceri mancipauit. Ita celſus Mapheus Veronenſis, qui tunc eam cauſam apud Sedem Ap.cam pro ſuis Canonicis agebat in libro, quo eiuſdem Coriolani oppoſitionibus reſpondit, corollario 4. in fine, & Auguſtinus Ferinenſis in libello eadem de cauſa tunc edito, cuius titulus eſt, Clypeus veritatis.

V. *Diuerſis Libellis prodeunt hac de re utriuſque partis.*

§. 57. Ceterum cùm pòſt tempora eiuſdem Sixti 4. plures de hac materia libri prodierint, & nunc prodeant, videtur hoc decretum in diſuetudinem iuiſſe, præſertim cum duobus ab hinc annis, Canonici Regulares Lateranen. apud Ill.mos & Re.mos DD. Cardinales Sac. Cong.nis Indicis inſtiterint, nè liber recẽs editus per Ioannem Marquez Auguſtianum Eremitam, de Origine Eremitarum, in quo pluribus circa idem argumẽtum verſatur, publicaretur, nihilominus eiſdem Ill.mis DD. Cardinalibus concedentibus, idem liber fuerit publicatus.

Sed nos ad Sixtum Quartum Pontificem reuertamur. Hic in defuncti Eneci Maurici locum, Rodericũ Borgiã Cardinalẽ Hiſpali Pontificẽ hoc anno dedit. ſed Ferdinãdo Rege multum aduerſante, atque Petro Luouico Gandię Duce, Roderici filio in vincula duci iuſſo, prius decretũ induxit que, tolerauit, Diegus Mẽdoza, Tentiliæ Comitis frater Palentinus Epiſcopus, in defuncti locum ſubſtitueretur Pontifex Hiſpalen. gratia, & meritis patrui Cardinalis Hiſpaniæ. Et etiam tunc erit: Alfonſus Burgenſis Concha Palentiam migrauit. Concham, Abula, Alfonſus Fonſeca. In huius locũ Fernandus Talauera Abulenſis Epiſcopus creatus Prati Prior. Sic in Hiſpania nominandis Pontificibus poteſtas Regibus quærebatur, fundabaturque. Sed res Eccleſiæ, maximè in Italia turbatæ, vt multa Principibus condonarẽtur, effecerũt. *Mariana lib. 25. c. 5.*

VI. *Plura Sixti PP. geſta ſummarie recenſentur.*

In plurimorum Italiæ bellorum ſumptibus Sixtus exhauſtus, quum magna vi pecuniæ indigeret, noua Collegia primus omnium Romanorum Pontificum, quæ vænirent, excogitauit. Dato itaque negotio, Sinolfo de Caſtro Octerio Protonotario, viro ſoletti, & induſtrio, Breuiatores minoris præſidentiæ reſtituit, à Pio creatos, & ab eius ſucceſſore Paulo ſecundo ſublatos; quorum loca quingentis; poſtea ſollicitatores, quorum trecentis vænière. Deinde certos adſtipulatores, ſine quibus nullæ poſſint confici tabulæ; Ianicerorum quoque, Stradiotarum, & Mamaluchorum officia induxit: ex quibus Mamaluchos, & adſtipulatores, qui ei ſucceſſit, Innocentius VIII. abrogauit. Poſtremò Apoſtolici fiſci nouem Notarios conſtituit, quibus redditus vnius, qui anteà cunctis præerat, aſſignauit. Atque hac ratione Romanæ aulæ libertatem in compedes quaſi coniecit, omni induſtriũ, ac laborioſi ingenij diligentia ſublata: quũ nõ niſi pecunia hæc munera parẽtur, quæ antea gratuito doctis, & probis viris tribui ſolebãt. Primus etiã vẽdidit officia Procuratoris Cameræ, Notariatus Apoſtolici, Protonotariatus Capitolij, Notariatus Gymnaſij, metiendi ſalis, & Camerariatus vrbis. Vectigalia noua inuenit, veteta auxit. Plures à ſacratis hominibus decimas, non ſine maxima auaritiæ nota exegit. Sed hæc ſeu temporum neceſſitati, ſeu veriùs proximis, & miniſtris eius tribuenda exiſtimabant; præſertim cum nemo ad eam diem Pontificum, nec animo ad munificentiã, libertatemque propenſior, nec in dando hilatior, nec in promerendis hominibus promptior fuiſſe memoraretur. Miſeros enim atque à Turcis, vel alias ob calamitates auitis ſedibus, & imperijs eiectos, Andream Paleologum Peloponneſi, & Leunardum Toccum, Epiri Deſpotas, honeſtis ſumptibus aluit. Sophiæ, Thomæ Paleologi, filiæ Ruthen um Duci in matrimonium collocatæ, præter alia munera, dotis nomine ſex aureorum millia donauit. Carlotam Cypri, & Catherinam Boſnæ Reginas regnis, fortuniſque omnibus ſpoliatas, ad ſe ſupplices confugientes, benignè ſuſcepit, ſuaque munificentia ſubleuauit. Chriſtiernum virum religioſiſſimum, Daniæ, Suetiæ, Noruegiæ, & Gothorum, ac N. Boſnæ & Valachiæ annis grauem, & ſenio confectum, Reges; item Saxonum, & Calabriæ Duces, voti cauſa ad limina Apoſtolorum, & ad ſe ſalutandum, mira cum deuotione venientes, magnificentiſſimis ſumptibus in Palatiois ædibus excepit. Idem Ferdinando Aragonio, Neapolitanorum Regi, ad Iubileum magno cum comitatu venienti, Regio apparatu omnia officia præſtitit, & annuum cenſum, quem Eccleſiæ Romanæ debitum pendebat, equo tamen falerato tributi nomine retento eidem remiſit. Eius filiam Leonoram, per vrbem ad maritum Ferrariæ Ducem tranſeuntem, pompa, & donis Regijs proſecutus eſt. & vt à prophanis ad ſacra tranſeam, Beatum Bonauenturam, Ordinis ſui olim Cardinalem, virum doctiſſimum, & miraculis clarum, inter Diuos retulit. Multas veteribus ſolemnitates adiauxit, vt Conceptionis, & Oblationis Beatiſſimæ Virginis Deiparæ; Sanctorum Annæ, Ioſephi, & Franciſci, quas in Eccleſia celebrari iuſsit. Priuilegia à Pontificibus, qui antè eum fuerunt, iure quatuor Mendicantium Ordinibus conceſſa, quieti Eccleſiæ & communi ſaluti conſulens, ampliſſimis dij litteribus confirmauit, & auxit. Auctoritatem maioris Pœnitentiarij, dato, quod adſcribere viſum diplomate, definiuit. Ità habet.

VII. *Diploma de Authoritate Maioris Pœnitentiarij.*

Sixtus epiſcopus, ſeruus ſeruorũ Dei. Ad perpetuam rei memoriã.

Quoniam nonnulli iniquitatis filij, elationis, & pertinaciæ ſuæ ſpiritu aſſumpto, poteſtatem maioris Pœnitentiarij noſtri per longiſſima tempora toti Orbi notam, & à cunctis fidelibus inuiolabiliter obſeruatam in dubium reuocare, & literis ſub eius nomine per officium Pœnitentiariæ noſtræ pro tẽpore expeditis contumaciter ſe opponere, illiſque detrahere præſumunt, decet nos aduerſus tales ea adhibere remedia per quæ ipſorum temeritate repreſſa, eiuſdem Pœnitentiarij auctoritas, & poteſtas præſeruentur illæſa, illiusq; literæ cum perſonarum illa pro tempore impetrantium quiete, & conſcientiæ tranquillitate, ſemotis quibuſuis obſtaculis, votiuum ſortiantur effectum.

§. 1. Dudum ſiquidem per nos accepto, quòd licèt vniuerſo penè orbi innoteſceret inter alia Officia Rom. Curiæ fuiſſe dudum officium Sacræ Pœnitentiariæ prouidè inſtitutum, & in aliquibus ex Maioris Pœnitentiarij illud pro tempore obtinentis literis, quæ ab eo ratione dicti officij pro tempore emanabant, ſic contineretur videlicet (Auctoritate D. N. P. cuius Pœnitentiariæ curã gerimus) & in alijs (Auctoritate D. P. & eius ſpeciali mandato ſuper hoc viua vocis Oraculo ſibi facto) in reliquis verò, dicta auctoritate D. P. & eius ſpeciali, & expreſſo mandato) ac huiuſmodi literis, & aſſertioni eiuſdem Pœnitentiariæ, tam in iudicio, quàm extra abſque eo, quòd facultas deſuper eidem Pœnitentiario per ſedem Apoſtolicam conceſſa in illis insereretur, fides indubita adhiberi conſueuiſſet, & ab eodẽ tempore citra Maior Pœnitentiarius pro tempore exiſtens ex ipſius officij ſtylo dum Epiſcopus Cardinalis exiſteret, ſe Epiſcopũ ſolũm, non autẽ Cardinalem nominare ſolitus eſſet, prout & reliqui Epiſcopi Cardinales in ſuorum literis faciebãt, & literæ præfatæ ex antiquo per Maiores Pœ-

VIII. *Alia à Sixto PP. geſta referuntur.*

Præter hæc Pótifex Sixtus, in operibus publicis, vel conſtruendis, vel reparandis verè maximus fuit. Ná vrbé antè omnia à ſitu, & cæno vindicauit, vijs Vrbis primú munitis, directis, & lateribus ſtratis, porticibuſq; & mænianis disiectis, q̃ vias deformes, & incómodas redditas obſcurabát: cui rei Viarú magiſtros, atque Curatores à ſe inſtitutos pfecit. Quú verò annus Iubileus inſtaret, quẽ ex quinquageſimo ad xxv. contraxit, primuſq; anno Salutis M.CCCC.LXXV. celebrauit, animú ad religioſa loca, & peregrinæ multitudini, ad vrbẽ venturę, opportuna inſtauráda adijciés, inprimis pótẽ veterẽ Ianiculenſem, iádiuante disiectú, quẽ ruptú meritò ciues appellabant, publicæ cómoditati, & decori, à fundaméntis magna cura, & impéſa ex Tiburtino lapide reſtituit, ſuoq; de nomine, Sixtum, vocari iuſſit; opus ſanè omni antiquo Principe dignum. Xenodochium ſancti Spiritus obſoletum, ac ſordidum, ac vetuſtate penè collapſum, totum vſque ad ſolum disiecit, & pulcherrimis ædificijs in meliorem ſplendidioremque formam ampliauit. Quumque puellos expoſitos, puellaſque ad pedes ſuos cum nutricibus proſtratos vidiſſet, locum habitandi ijs aſſignauit, mandauitque, puellas nubiles maritis, cum honeſta dote locari; nonnullas verò religioſiores infirmorum ſeruitio perpetuò dicauit. Nobilium quoque calamitate, & ægritudine motus, ſeorſum à promiſcua plebe, loca idonea, decenterque ornata, his attribuit. Religione deinde, & ſingulari pietate inflammatus, qua ſemper Beatam Virginem proſecutus eſt, nobilem ædem cum ampliſſimo cænobio S. MARIÆ de populo, Ordini Auguſtinianorum à fundamentis erexit. Templú S. MARIÆ de Pace, cú Monaſterij parte, Canonicis Regularibus S. Auguſtini ex Cógregatione Friſonaria, Laterano pulſis, media vrbe de nouo ædificauit. Ná Oliuerius Carafa, Cardinalis Neapolitanus, Monaſteriú ipſum poſteà totú à fundamentis extruxit. Diui Petri Baſilicam Vaticaná anteà repurgatá, marmoreis, & vitreis feneſtris templo accómodatis dilucidiorẽ reddidit, & ruinam ſiniſtro latere minantẽ, additis lateritijs repagulis cófirmauit. Baſilicæ quoq; Cóſtantinianæ repurgatæ, & in anguſtiorem formá redactæ lateri a cóſtruxit. Palatiú vetus Lateranenſe ruinoſum reſarciuit. Multas per vrbẽ ædes ſacras vetuſtate labefactatas, in his SS. Apoſtolorú abſidá, S. Petri ad Vincula, S. Suſannæ, S. Vitalis, SS. Nerei, & Achilei, S. Balbinæ, SS. Quirici, & Iulitę, S. Viti in Macello, S. Saluatoris trans Tyberim, & alias multas ſua impenſa, vt ex eius inſignibus, & elogijs liquet, refecit. Muros vrbis multis locis temporum iniuria collapſos inſtaurauit. Vtilitati vrbanæ cóſulens, ductus Aquæ Virginis penè cófractos, eliminatos, perpetuo fornice à monte Pincio, ad Triuij fótem cú aqua perduxit. Cloacas vrbis, quibus ſordes in Tiberim vehuntur, repurgatas firmauit. M. Aurelij ſtatuam æneá equeſtrem, humili, & ſordido loco iacentem, in area Lateranenſi auguſtiore loco expoſuit. ædes Pontificias in Vaticano ampliſſimis porticibus deductis tenuauit. Prætorianis excubitoribus, qui Póntificij corporis, & palatij cuſtodiæ, ab eo primúm lecti ſunt; Magiſtratibus inſuper, & munera obeuntibus, loca, inquibus cómodè habitarent, cóndidit; qui anteà præter dignitatem, in cellis penè penuarijs ſitu ſqualentibus agitarent. Bibliothecam Palatinam in Vaticano, toto Orbe terrarum celeberrimá cóſtruxit, aduectiſq; ex omni Europa libris amplificauit; certoſque prouentus, vnde cuſtodes, & librarij, Græci, Latini, & Hebraici menſtrua ſolaria, quibus ali poſſent, haberent, libriq; emerentur, aſſignauit: opus omnium præclariſſimú, & Maximo Pótifice digniſſimú. Neq; his contentus, reliquos Patres ſæpe hortatus eſt, vt exéplo ſuo pro facultate quiſq; ſua, monumentis, vel nouis, vel reſtitutis vrbẽ exornarent. Vnde multa à multis extructa ſunt, vel adornata; quẽadmodum à Guilielmo Euſtouteuilla, Epiſcopo Cardinali Oſtienſe, & Camerario, nobiliſſimú templú cú Monaſterio S. Auguſtini, cuius Ordinis protector erat; & propinquú iuxta S. Apollinarẽ palatiú. Baſilica verò S. *Mariæ* Maioris in Exquilijs, ductis leua, dextraque forticibus; itẽ Oſtia Tiberina cú arce ab eodẽ reſtituta ſunt. Sed & Cardinalis Agrienſis, Eccleſiá SS. Sergij, & Bachi, cui præerat, ruinæ proximá refecit. Raphaël Riarius, luculentiſsimas apud S. Laurentium in Damaſo ædes tum inchoauit. Ab alijs præter hæc cóplura, & egregia palatia ædificata; ita, vt verè Vrbem ex lutea, lateritiam ſe reliquiſſe dicere iure poſſet: quemadmodum Auguſtum olim dixiſſe accepimus, ſe ex lateritia, marmoream relinquere. Meritò igitur verſus hi ſimulachro illius in Bibliotheca Palatina adſcripti fuere,

Ab exemplo Sixti PP. alij cóſtruunt, vel renouant ædificia.

Templa, domum expoſitis, vicos, fora, mœnia, pontes.
Virgineam Triuij, quod reparariis aquam.
Priſca licet nautis ſtatuas dare commoda portus
Et Vaticanum cingere Xyſte iugum.
Plus tamen vrbs debet, nam quæ ſqualore latebat
Cernitur in celebri Bibliotheca loco.

Illud quoq; nó negligẽdú, q eo Pótifice, mercatus, qui anteà ſub Capitolio fieri cóſueuerat, authore Cardinale Rothomagenſe Camerario, tú primú in Circo Agonali, 4. Nonas Septẽbris, die Mercurij anno 1477. factus eſt. Nihil enim vmquam Sixtus, quod publico vrbis decori, & cómoditati eſſe cenſeret, quin perficeret, deſtitit. Rẽ Romaná, Sediſq; Apoſtolicæ dignitatẽ, ita intrepidè, & egregie tuebatur, vt nó facile cuiquam quáuis maximo Principi eſſet, aliquid moleſtiæ impunè ei inferre. Multas quoq; Cóſtitutiones edidit, quæ ad vrbis ipſius, & Eccleſiæ Romanæ ornamentú, decorẽq; pertinebant. Cauit etiá edicto, nè porphyretici lapides, nèue marmorei ad profanos vſus è tẽplis tollerentur. Quia verò id publicè intererat, vt Dominicani, Franciſcani, aliorúq; Ordinú Prædicatores pacificè viuerent, decretum ab eo eſt, de Cóceptione Virginis poſſe quálibet aduerſantiú opinionú, ſine peccato, hęreſiſq; vitio credi. Catholicú nomen Apoſtolicę Sedis authoritate, Ferdinando, & Iſabellæ, ad indicandam eorú fidei puritatem attribuit. Inquiſitioniſq; officiú in Hiſpania inſtituit, ſub quo nó patitur illos fluctus, & turbines, quibus nullæ prouinciæ magna, & miſerrima fidei, & fortunarum naufragia pertulerunt. Inuidia vel ex eo maxima laborauit, quòd vili genere ortus, propinquos ampliſſimis donationibus, & dignitatibus cumulauit. Suggillabant.n. æmuli Pontificẽ, quaſi is improbos coleret, erigeretq;, eiq; faces ad vexádá Remp. præberet: cú tñ exiſtimarẽt, nolle, nó indignis benefacere Pótificẽ, indecorum, & à pietate Chriſtiana alienú eſſe. *Onuphrius, & Maſſonius in Sixto IV. Pontif.* Vbert⁹ Foliet. iſtud epitaphiú, vel elogiú Sixto ſcripſit.

IX. *Euſdem elogium.*

Admirabiles multiplicesq; Xyſti Quarti laudes ex fuerunt, vt in illo ornádo cú diuina voluntate natura cóſpiraſſe videatur, adeò omnia bona in illú cumulatẽ cógeſta ſút. Diuini enim Numinis benignitas, hominẽ ad ſúmú rerú faſtigiú extulit. Neq; eares fortunæ eſt aſſignanda; quin potiùs ipſe ſuo ſibi ingenio & induſtria fortuná feciſſe dicẽdus eſt. Quippe qui Cellis obſcuro Liguſticæ oræ vico, Ciue Saonẽſi, in tenui, & humili ſorte ortus, quáuis gẽs Roborcia nobilis, ac peruetuſta ſit ex ſubalpinis Taurinis oriúda, vnde maiores Xyſti Saoná cómigrarunt, in eaq; vrbe ſedes, ac domiciliú ſibi cóſtituerút. Humili igitur loco ortus Xyſtus, atq; in Fráciſcanorú diſciplina, pueritiæ annos nódú egreſſus, à parẽtibus traditꝰ, ac cú in eá ætatẽ venit, Fráciſcana inſtituta ex voto pfeſſus, tantá animi cótẽtionẽ in ſapientiæ, & ſacræ doctrinę ſtudijs adhibuit, vt breui ad altiſſimú in illis famę, & glorię locú peruenerit, adoleſcẽtiáq; nódú egreſſus, profitẽdi publicè impoſitú munus, in celeberrimis Italiæ Gymnaſijs, ea cú ingenij, & doctrinæ laude exercuit, vt fama nominis ſui omnem Chriſtianú orbem impleret: quod non viui tantú

CHRISTI 1484. SIXTI PAPÆ IV. anno vltimo. FRIDERICI ROM. IMP. 45.

enituit, ſed eo quoq; mortuo viuit, ac vigebit, doctiſſimis ſcriptis æternitati conſecratum. Vniuerſi denique Franciſcani Ordinis ſummus Miniſter creatus, viuidi animi impetu, ad maxima quæque illum ducente, ac viam expediente, breui temporis curriculo à primo hoc honoris initi gradu, Cardinalatus titulo medio, ad Summum Pontificatum aſcenderit. At natura acerrimam, ac propè diuinam ingenij vim, eximiã animi magnitudinem, Regiam magnificentiã ac liberalitatem, ſingularem religionem dedit. Quarum virtutem, cum in omni vita, tum verò in Pontificatu innumerabilia edita ſunt documenta. Atque ingenium quidem in doctrinæ ſtudijs, vt diximus, inprimis apparuit. animi verò magnitudo, ac pietas, cum in ipſo ſtatim initio, tum in toto Pontificatu conſpecta eſt. Simulac enim Pontificatum inijt, omnes curas, & cogitationes in Turcarum impetus compeſcendos contulit; Legatis, ipſis Senatus luminibus, in omnes Europæ prouincias circum miſſis, ad diſſidentes Regum Chriſtianorum animos inter ſe conciliandos, atque in Turcam incitandos, fœdereque cum Venetis, & cum Neapolitano Rege ſancito, compluribus expeditionibus in Turcas, cum infinito ſumptu factis, audaciam eorum repreſſit, & tum à Rhodo obſidionem ſoluere, tum Hydrunto excedere, fecit. Iam verò dignitatis, Iuriſque Pontificij conſtantiſſimus, ac perpetuus aſſertor fuit, contemptuſque ſui acerrimus vindex; grauiſſimis bellis ea de cauſa, tàm contra exteros Principes, quàm contrà contumaces, ac parum imperijs obedientes ſuſceptis. At verò Regia magnificentia, cum ſumma religione coniuncta eluxit, cùm in pauperum inopia ſubleuanda, valetudinarijs reficiendis, & ampliſſimis vectigalibus dotandis; literatis hominibus amplectendis, ac fortunis honeſtandis; amicis ditandis beneficijs, etiam in humiliore fortuna acceptis, ac meritis, vel tenuiſſimis largè remunerandis, illorum memoriam grato animo longè repetendo: tum verò in immanibus ſacrarum ædium, Bibliothecarum, pontium, alijſque publicis extructionibus, quibus vrbem exornauit, ac veluti è cæno, & ſordibus extractam, in auguſtam ſpeciem ac nitorem redegit: vijs etiam directis & ſtratis. *Folieta in Ligurum elogijs.*

X. *Theodori Gazæ de Sixto PP. iudicium.* Theodorus Gaza Theſſalonicenſis, cum libros Ariſtotelis de Animalibus Latinitati donatos, inſcriberet Sixto, hæc illi ſcripſit. Fuerunt & qui pace rectè vterentur, & Pontificatum magna cum laude gererent, quibus te ſimilem video planè ſucceſſiſſe præſtas ſenim in doctrina, & moribus. Quò fit, vt nomen tuũ immortalitati mandandum cenſeas, ſtudio potiùs litterarum, quæ numquam pereunt, quàm vel ædificiorum, quæ breui tempore delentur, vel theſauri gẽmarum, & auri, cuius hęredes inimici plerumq; ſuccedunt: vtq; voluptates, quæ animi lumen extinguunt, reſpuas, litterarum voluptatem quæ animum illuſtrare poſſunt, expetis, atq; in ea requieſcis. Itaq; omnes Pontificem talem habuiſſe lætamur, & quiſquis ſiue ciuis, ſiue peregrinus, ſtudet pro viribus rem afferre, qua & virtutum tuarum laudem, & animi tui voluptatem augeat. Quem enim ob eius merita non ſolùm veneramur, & obſeruamus, ſed etiam perinde ac patrẽ amamus, ei perlibenter opera ſtudiorum noſtrorũ dedicanda putamus. *Iſta Theodorus in dedicatoria epiſt.* Qui cùm nobiliſſimas iſtas ſuas lucubrationes in membranis perſcriptas Pontifici detuliſſet, nec niſi ducentis ducatis donatus fuiſſet nummos omnes præ indignatione proiecit in Tyberim, ſubdito; *Effugere hinc libet, poſtquàm optimæ ſegetes in olfactu prapinguibus aſinus fordeſcunt.* atq; ita in Brutios ad Sacerdotij ſui ſedẽ contendit, vbi paulò poſt planè ſenex fato functus eſt. *B. in Chronol.* Raphaël Volaterranus, Theodoro ſynchronos, cùm virtuti illius fortunam non parem fuiſſe retuliſſet, cauſam addidit; Nam vrbs Roma quantum antiquitùs hominum extulit ingenia, & virtutes; tantò poſtea ob poſterorum, qui in ea dominantur, luxuriam, atq; deſidiam contemnit. Viros quoq; multos (*ait*) ego ſæpe memini, & litteris, & moribus claros, magna Romam expectatione veniſſe: paulò poſt fame coactos diſcedere. Iſta de ſuis temporibus *Volaterranus lib. 23. Anthropolog.*

XI. *Turcarũ Imperator dextram S. Ioannis Baptiſtæ tyrannũ donat Equitibus Rhodianis.* Iacobus Boſſius lib. 13 hiſt. Rhodianæ, narrat; extremis Sixti Pontificis temporibus, Baiazitem Turcarum Imperatorem, à Venetis adhuc dum bello Ferrarienſi occupatis, contrà Ferdinandum Neapolitanum Regem, concitatum, ingentem claſſem in mare mediterraneum, ad vexanda interiora Italiæ loca mittere voluiſſe; ſed tamen Petri Dambuſſonij Rhodiorum Magiſtri prudentia, & dexteritate cæptis abſtinuiſſe, claſſemque intra Archipelagum continuiſſe: ac præterea manum integram Diui Ioannis Præcurſoris, qui is Redemptorem orbis & indicauit, & in Iordanis fluenis baptizauit, magno dono Rhodianis, ex Conſtantinopolitanis theſauris miſiſſe. Guillhelmus Caorſinus, qui ab Dambuſſonio Conſtantinopolim explorandæ veritatis cauſa miſſus fuerat, iſta de brachio S. Ioannis prodidit, miſſo Rhodianis. Seruabatur, ait, Conſtantinopoli, in Monaſterio S. Ioannis cui à Petra nomen, ab Imperatore Iuſtiniano, magnis ſumptibus ædificato. Ante quingentos circiter annos illuc delatum, publicæque venerationi exponi ſolitam, Chriſtiani, qui ſuperfuerant, Græci, & Latini iuriùs teſtabantur. Fama, & traditio dudum recepta obtinuerat, Sanctum Lucam Euangeliſtam, magnitudine virtutum Sancti Præcurſoris permotum, Sebaſtem, vbi inter Heli, & Abdiam conditus iacebat Sanctus Præcurſor, animo auferendi ſacri corporis acceſſiſſe; ſed altitudine molis à conatu diſtractum, non niſi brachium, manumq; dexteram, à reliquo buſto abſtuliſſe, ſecumque Antiochiam detuliſſe: Ibidemque ad tempora vſque Iuliani Apoſtatæ, ſacrum iſtud pignus apud Chriſti fideles maxima in veneratione, idemque, nè à ſacrilego Imperatore, vnà cum alijs Sanctorum Reliquijs ignibus traderetur, pia deuotione ſubtractum; ac inde aliquot poſteà ſeculis ab Iuſtiniano Imperatore, eiuſmodi ſacrorum munerum conquiſitore, Conſtantinopolim, vnà cum capite eiuſdem Diui ab Edeſſa, ac tunica Saluatoris inconſutili à Mara ciuitate Aſiæ, translatum, inque Petræ Monaſterio collocatum, cultumque fuiſſe. Memorabant, Antiochiæ, ſtupenda miracula edere conſueuiſſe; ex quibus duo Caorſinus ad notitiam poſteritatis tranſmiſit. Idololatria nondum omninò eliminata, draco vaſtæ magnitudinis in antro quodam propè vrbem, non iumenta modò, ſed & homines obuios deuorabat, peſtilentiſſimoque afflatu aërem inficiebat. Deſtinatum fuit Antiochenis, numen aliquod in forma belluæ delitеſcere exiſtimantibus, præter quotidianam ſtipem, hominem ſortitione electum ſacrificare, draconique voraciſſimo proijcere. Accidit filiam vnicam cuiuſdam Chriſtiani ad victimam deſtinari. Ibi pater anxius, filiæque miſertus, cum nullam ſibi in hominibus opem repoſitam exiſtimaret, ad diuinam confugit, & in templum, in quo manus Sancti præcurſoris altari ſuperpoſita proſtabat, accurrens, prouolutus in genua tutelam S. Baptiſtæ implorauit; inde ad ſacram manum adrepens, adſurgenſque, ſummitatem maioris digiti ex deuotione, & fide præmordens, nonnihil pellis, & carnis ſacratæ auulſit. Inde fiducia concepta, cum filia draconi iam deuota ad antrum perrexit, inque rictum feralis belluæ ſacræ eius carnis fruſtulum iniecit: quod peſtilens draco degluſire impotens, inconti-

nenti

nenti erepuit, ciuitatemque attonitam ad venerationem Diui Præcurſoris incitauit. Aliud eſt quod narrabat. Die feſto Exaltationis S. Crucis, Patriarcha Antiochenus eam vniuerſo Clero, & populo Chriſtiano, ſolenni ſupplicatione inſtituta, manu eam extra vrbem in locum quendam eminentiorem, ex quo agri conſeminati deſpici potuiſſent, efferebat; eaque quaſi fertilitatem ſementibus imprecabatur. Hæc ſi immotis digitis perſiſtebat; frugum omnium copiam affluentiſſimam portendebat; ſi digitos vero contraheret, rerum omnium inopiam. *Boſius ſupra.*

XII. *Sixto PP. defuncto, magnæ ſeditiones Romæ ortæ.*

Mortuo Sixto Pontifice, Roma in magno fuit tumultu, non tantum propterea quod Vrſini, & Columnenſes arma ſumpſiſſent, ſed etiam quia inſolens populus, per eam occaſionem, ad ciuitatis otium perturbandum, ab iuuentute præcipua concitatus fuiſſet. Columnenſes, Capranicam, Marinum, Cauas, & alia oppida ſuæ ditionis, tempore Sixti amiſſa, de Eccleſia recuperarunt: Cardinalem ſuæ gentis, qui per id temporis vrbe exceſſerat, Romam maximo populi concurſu reduxerunt: ac præter domeſticum militem, à Florentinis Senenſibus Amerinis, Aquilanis, aliiſque auxiliares alas aduocarunt, quorum cùm ſuperiores eſſe vires viderentur, ſeditioſi palatium Comitis Hieronymi, qui mortui Pontificis inuidia flagrabat, irrumpentes, cùm ipſum non reperiſſent, in parietes ſæuierunt, quoniaque ferro, & flãma deformatum. Hieronymus enim æquè ſibi à certis hoſtibus, & à dubiis ſociis eſſe timendum intelligens, in Adriani molem cum vxore ſeceſſerat, eamq; occupauerat: nihil omnino dubitans, quamquàm in ſigna totius Ordinis offenſione, per interregni tempus, Cardinalibus inuitis, ad quos ſumma rerum defuncto Pontifice redire conſueuit, ſe illam retenturum indidemque tutum ſe ab omni iniuria futurum. Præter hæc ſeditioſi, horrea publica, in quæ Sixtus magnam frumenti vim intulerat, diripuerunt: triremes duas Pontificias, data captiuis libertate, rebuſq; omnibus conuaſatis, vaiſſimo pretio vendiderunt; domos, & cellas penuarias aliquorum ciuiũ commeatu omni refertas compilauerunt, ac præterea ad manus cum aduerſa factione aliquoties venire non intermiſerunt, cædibuſque nõnullas plateas vrbicas, & vicos fœdarunt. Quãquam autem Conſeruatores vrbici, & Proceres Regionum, patibulis erectis, ſeditionem reprimere tentauerint; nec non ipſi Cardinales factionum primores, dato in Baſilica Vaticana mutuo iureiurando, inducias inter partiarios compoſuerint: nõ tamen omnino efficere potuerunt, vt milites extra vrbem eiicerentur, quin potius à quibuſdam vindictam ſpirantibus, noui recenteſque introducebantur. De arce ab Hieronymo occupata, cum Patres factum in ſui cõtumeliam nullo modo ſibi eſſe ferendum cenſerent, nè parũ eſſe memores ſuæ dignitatis viderentur, illum ex tẽplo, ea, vrbe, & aliis Eccleſiæ, quæ occupauerat, oppidis decedere intra certam diem iuſſerunt. quo ille imperio territus, ac meliore conſilio arbitratus reddendũ voluntate eſſe, quod vi retinere non licebat, acceptis, IV. M. aureis nũmis, quos titulo ſtipendiorũ emeritorum poſtulabat, arce, Epiſcopo Tudertino, Sedis Apoſtolicæ vacantis Commiſſario, tradita, (vt iuſtius erat) Roma confeſtim, haud ſatis tutus futurus in magna hominum offenſione, & gladiorum impunitate, vnà cum Virginio Vrſino diſceſſit. Illo ab vrbe profecto, cum in magno vrbanorum metu, reliqui Vrſini, & Columnenſes in armis eſſent, ſenatus, populuſq; Romanus, promiſſa ſecuritate Cardinalibus, ad comitiũ celebrandum illos inuitarunt. Ergo illi de ſumma rerum ſolliciti, nè quid detrimenti Comitiorum dilatio importaret, peractis Sixto Nouemdialibus, Septimo Calend. Septembr. Miſſa de Spiritu ſancto ab Epiſcopo Portuenſi cantata, Conclaue loco conſueto præparatum ingreſſi ſunt, omnes numero XXVI. quorum hæc nomina.

XIII. *Card. 26. numero conclaue ingrediuntur.*

1. Rodericus Borgia Valentinus, Hiſpanus, Epiſcopus Card. Portuen & S. Rufinæ, Decanus, & S. R. E. Vicecancellarius.
2. Oliuerius Carafa, Ciuis, & Archiepiſcopus Neapolitanus, Epiſcopus Card. Sabinus.
3. Marcus Barbus Venetus, Patriarcha Aquileienſis, Epiſc. Card. Prænestinus.
4. Iulianus de Ruuere Sauonenſis, Ligur, Epiſc. Card. Oſtienſis, & Veliternus, maior Pœnitentiarius.
5. Baptiſta Zeno Venetus, Epiſcopus Vicentinus, Epiſc. Card. Tuſculanus.
6. Ioannes Balues Gallus, Epiſcopus Andegauenſis, Epiſc. Card. Albanus.
7. Stephanus Nardinus Foroliuienſis, Archiepiſcopus Mediolan. presb. Card. tt. S. Mariæ trans-Tiberim.
8. Ioannes Baptiſta Cibo, Genuen. Epiſcopus Melfiten. presb. Card. tt. S. Cæciliæ.
9. Ioannes Arcimboldus Mediolanen. Epiſcopus Nouarien. presb. Card. tt. S. Praxedis.
10. Philibertus Vgonecti Gallus. Epiſcopus Matiſconen presb. Card. S. Ioannis, & Pauli tt. Pammachii.
11. Ioannes Michaëlius Venetus, Epiſcopus Veronen. presb. Card. tt. S. Marcelli.
12. Georgius Coſta Luſitanus, Archiepiſcopus Vlyſſiponen presb. Card. tt. SS. Marcellini, & Petri.
13. Hieronymus Baſſus de Ruuere Sauonen. Epiſcopus Recanaten. presb. Card. tt. S. Chryſogoni.
14. F. Gabriel Rangonus Mutinen. Epiſcopus Agrienſis, Ord. Minorum presb. Card. tt. SS. Sergii, & Bachii.
15. Petrus Foſcarus Venetus, Epiſcopus Patauinus, presb. Card. tt. S. Sixti.
16. Dominicus de Ruuere Taurinen. Archiepiſcopus Tarentaſien. presb. Card. tt. S. Clementis.
17. Ioannes de Aragonia Neapolitanus, filius Regis Ferdinandi, presb. Card tt. S. Sabinæ.
18. Ioannes de Comitibus, Romanus, Archiepiſcopus Conſanus, presb. Card. tt. S. Vitalis.
19. Ioannes de Margaritis Hiſpanus, Epiſcopus Gerunden. presb. Card. tt. S. Balbinæ.
20. Ioannes Iacobus Sclafenatus, ciuis, & Epiſc. Parmen. presb. Card. tt. S. Stephani.
21. Franciſcus Piccolhomineus Senen. Diac. Card. S. Euſtachii, electus Archiepiſc. Senen.
22. Raphaël Riarius Sauonen Diac Card. S. Georgii in Velabro. S. R. E. Camerarius.
23. Ioannes Baptiſta Sabellus, Romanus, Diac. Card. S. Nicolai in Carcere Tulliano.
24. Ioannes de Columna, Romanus Domicellus, Diac Card. S. Mariæ in Aquiro.
25. Ioannes Baptiſta Vrſinus, Romanus, Diac. Card. S. Mariæ nouæ.
26. Aſcanius Maria Sfortia Vicecomes, Mediolanen. Diac. Card. SS. Viti & Modeſti in macello Martyrum.

XIV. *Car. Cibo eligitur in Papã, & Innocentius VIII. appellatur.*

Ex his viginti ſex purpuratis, Iulianus Card. S. Petri, in Marcum Barbum Cardinalem S. Marci, vndecim ſuffragiis nitentem, propendebat, eique tria reliqua pollicebatur, ſi modò is palatium S. Marci, Ioanni Cardinali Aragonio dono concederet. Recuſauit Barbus conditionem, neque ſe velle partem habere cũ Simone affirmauit: maximè, vbi præter labem inexpiabilem Simoniæ, ex ea palatii donatione ingens incommodum Apoſtolicæ Sedi, cum vniuerſi Orbis Chriſtiani perturbatione ſequi poſſet; ſi aliquando Ferdinandus Rex Neapolitanus Ioannis Cardinalis pater, vel aliquis Regum Neapolitanorum ei propinquus, animum induceret Romam, ad palatii, quod arce S. Angeli fortius, rebuſque nouandis commodius exiſtimabat, poſſeſſionem ineundam, retinendamq; veniendi. Reiectus à Marco Iulianus, Borgiam eodem veſperi conuenit; & de excludendo Barbo, mul-

tis,vltrò,citroque iactatis,tandem in Cardinalē Melfitenſem vterque inclinauit: paucisque pòſt horis cū Seniores nonnulli adhuc dormirent, decem, & octo calculos, pro Ioanne Cibo conquiſiuit, quibus rebus per ſummam quietem compoſitis,ſummo mane diei Dominicæ,feſtiuitate Decollationis S. Ioannis Baptiſtæ,ad ſeptem reliquos Patres iam expertefactos accedens,Pontificem iàm factum renuntiauit,illoſque ad conferenda ſuffragia incitauit. Ambroſius Coranus,Vicarius Ordinis Eremitarum S. Auguſtini, Pontifici electo ob veteres ſimultates infeſtior, habuit tunc,ſed malo ſuo illi exprobrare, dicereque, Innocentium,in tenebris genitum, inque tenebris creatū fuiſſe Pontificem. Acrior ſignificatio dicterij, conciliauit Ambroſio carcerem duriorem in arce S. Angeli,in quem illum dicacē Pontifex paulò pòſt cōpegit.

INNOCENTII PP. VIII. Anno I.

Innocentij nomen elegit, recordatione Innocentij IV. ſui Gentilis;& quod innocentiam morum, vel præſeferret, vel deſideraret. Quamobrem & ſignis Pontificijs inſculpi iuſſit illud ex Pſalmo; *Ego autem in innocentia mea ingreſſus ſum*,& iſtud in omnibus diplomatibus perpetuò ſubſcribebat,

XV. *Eiuſdem ſtemma.*

Eius maiores ex nobili Græcia ortos,ante quadringentos annos, Genuenſium rebus maximè florētibus, Neapoli, & Genuæ vrbibus Italiæ clariſſimis conſediſſe conſtat. Ex ea enim familia, vetuſtate, nobilitate,opibus,& ditionibus illuſtri, maior natu frater Genuam, minor Neapolim conceſſit. Neapoli, Tomacellorū nomen ſucceſſores incertum quo caſu adepti,inter primarias eius ciuitatis familias locū tenuere. Quamquàm ſint, qui prodant,id nominis à gētis in ea vrbe principe Tumacello, viro egregio manaſſe; cuius poſteri,vetuſto familiæ nomine relicto,eius,qui primus Neapolim acceſſit, prænomē pro familiæ gētilitio nomine vſurparunt;qui frequentiſſimus per ea tēpora mos fuit,quod multis facilè confirmari poſſet exemplis. Ex hac gente Bonifacius Nonus, Romanus Pontifex, ingentis animi,& ſpiritus vir,cuius maximè memorabilis extitit Pontificatus originem duxit. Eadem verò gens, quæ Genuam migrauit, auito nomine retento,Cybo, Græca voce,ex Gentilitij clypei inſignibus appellati ſunt. Eſt enim in eo rutilo colore decorato, tranſuerſa faſcia pluribus quadratis cæruleo, atque albo colore alternis, æquiſque ſpatijs confecta, quæ Cybi Latinè, vel Cubi, Græcè verò, κύβοι vocantur. Hæc inſignia vtrique genti communia ſunt. Cæterùm crux rubra, in ſuperficie argentea, quæ Genuenſium publicum inſigne eſt, familię Cybo clypeis adiuncta, ſuperneq; collocata, cuius ſtiſpis proprium decus eſt,rebus egregie pro patria geſtis, vt infra dicam,publice partum. Huius familiæ homines, ab eo vſque tempore, quum florente Latinorū primum, deinde Palæologorum Conſtantinopoli imperio,oppidum Pera, quod propè Byzantium ſitū eſt,Genuenſes obtinebant, omnibus honoribus, qui in libera ciuitate maximi, atq; ampliſſimi exiſtimantur geſtis in nobilium ordine, cuius partes tuendas ſuſceperunt, clari, inſigneſque fuere. Plures vero ex hoc genere ſtirpes Genuæ manaſſe, quæ nunc in ea ciuitate inter nobiles relatæ ſunt, Oratores ipſius Reipublicæ ad Innocentium Papam VIII. more maiorum, initio eius Pontificatus miſſi, publice teſtati ſunt: quorum adhuc extat oratio. Vniuerſi eius generis honores exequi, quia longum eſſet, familiæ huius tamen breuiter percurram. Ante annos quadringentos, Honorio III. Pontifice ſedente, Fridericus Cybo,ſummo Sauonenſium Sacerdotio Præfectus,inſigne religionis,& ſanctitatis ſpecimē dedit. Vigeſimo anno poſt Lanfrancus Cybo, inter eos, qui nobilitatis ſuffragijs adlecti Rempub. obtinebant, ſummum in ciuitate Magiſtratum, qui Conſulatus dicebatur, geſſit, vir belli, paciſque artibus inſtructiſſimus. Guillelmus Cybo,qui paulo poſt hæc tempora equeſtri dignitate, quæ tum eximia erat, ſiue à Ludouico ſancto,ſiue ab eius ſucceſſore Rege Galliarum ornatus extitit, nobilem inprimis Legationem pro difficillimis Reipublicæ negotijs ad Clementem IV. Pontificem Maximum obiſſe fertur; cui in ea legatione egregiè de ſuis ciuibus merito Crux rubra,de qua ſuperius dixi,publicè donata eſt: quæ gentilitijs clypeis addita, præclarum ſummæ laudis teſtimonium præbet. Sextodecimo poſt hunc anno, quo tempore Piſani cum Genuenſibus difficili, & periculoſo bello decertabant, Mutius Cybo, triremi priuatis ſumptibus comparata, propè Calarim Sardiniæ vrbem ex prouocatione cum roſtrata Piſana congreſſus, egregiam de hoſtibus victoriam eſt conſecutus. Pòſt hos circa annum Chriſti M.CC.XC. Princiualles Cybo, vt ex priuatorum hominum annalibus,qui ſeorſum diligentiſſimè conſeruantur, intelligitur, cum principibus nobilitatis aduerſus plebem coniurauit; quum nobiles omnem Reipub. adminiſtrationem in ſe transferre, paucorum aliquot nobilitatis ſtudiuſuiū conſpiratione, niterentur. Hos omnes virtute, prudentia, conſilio,& animi magnitudine ſuperauit,qui XXV. ferè anno poſt vixit, Daniel Cybo; qui aduerſus Afros,tam ſuis,quam communibus patriæ auſpicijs magnas res geſſit,gratiaque & autoritate plurimum inter ſuos ciues excelluit. Horū ferè omnium meminit Auguſtinus Iuſtinianus ex Ord. Prædicatorum Epiſcopus Nebienſis,qui Italica lingua Annales Genuenſium conſcripſit. Memorant alij Ioannem Cybo,Beliſſario Duci bellicoſiſſimo commilitonem: alij alio Ioannem,& Conſtantinum Cybos temporibus Andronici,& Ioannis Paleologi Imperatorum,inſulæ Chij,Rhodi,& Metelini Præfectos. alij Lambertum,& Guilhelmum Ermetem Cybos,Gorgonæ,& Capraiæ inſularum Topaſchas,ex quibus Afros eiecerint.alij alios virtutibus,meritis, & dignitatibus varijs illuſtres:ex quibus Innocentij Pontificis pater,equeſtris Ordinis vir, rerumque geſtarum gloria clariſſimus,in ciuitate ſua diu vixit. Eius enim forti fideliquе opera vt lib. 7. de rebus geſtis tradit Bartholomæus Facius primum Renatus, deinde bello Neapolitano perfecto,Alfonſus Rex victor multis maximiſque in rebus poſtea vſus eſt. Nam quum per belli tempora,quo de iure regni Neapolitani Alfonſus, & Renatus Reges decertabant, Genuenſes duce ipſo Aaron viro forte,ad DCCC. ſagittarios, Renato miſiſſent& Andegauenſis factionis Dux Renato Regi egregiam operam nauaſſet, præeſſe Neapolitanis iuſſus,ita illos pro Rege abſtinentet, & ſumma cum integritate iure dicendo ſibi deuinxit, vt parta victoria Alfonſus illum Neapolitanorum precibus adductus,& in gratiam receperit, & Pro-Regem eundem ijs eſſe iuſſerit. Ita ille Romæ quoque, Calixto III. Pontifice Maximo præfectus iuri dicundo, quem Senatorem vocant, creatus, id munus ſumma cum laude geſſit, cuius adhuc in Palatio Capitolino cum elogio, inſignia exſtant. Aaronis filius Ioannes Baptiſta, Anno Salutis M. CCCC. XXXII natus, forma egregia,animoque liberali, diu inter Alfonſi Regis miniſtros fuit: quo mortuo, in Ferdinandi quoque filij familia aliquandiu vixit. Inde Romam veniens,longo tempore in contubernio Philippi Calandrini,Cardinalis Bononienſis, qui Nicolai Papæ Quinti frater fuit,commoratus eſt: cuius etiam magnificas ædes proximè Sanctum Laurentium in Lucina poſt eius obitū iam Cardinalis creatus obtinuit. Epiſcopus deinde Sauonenſis, à Paulo ſecundo, poſteà Melfitenſis à Sixto IV.& Datarius, demum Nonis Maij anno M.CCCC LXXIII.cū alijs ſeptem presbyter Cardinalis,tituli S. Balbinæ primum,mox S.

Cæciliæ ſecunda Patrum lectione dictus eſt, tam patriæ ſtudio, quam fauore Iuliani Cardinalis S. Petri ad Vincula Pontificij fratris filij, æmulatione Petri Riarij, Cardinalis S. Sixti, cuius precibus dicebant, Stephanum Nardinum Mediolanenſem, illo tempore eandem dignitatem conſecutum fuiſſe; nè plus hic, quàm ille authoritate apud Pontificem valere exiſtimaretur. Sed profectò magis ei profuit anteactæ vitæ conſtans, & commendata opinio, quàm vel patriæ charitas, vel ſtudium alicuius. Pontifici enim Sixto ob morum incredibilem ſuauitatem, & ſummam probitatem vehementer gratus fuit: vulgo quidem chariſſimus ob humanitatem, quam omnibus ita præſtitit, vt infimæ quoque ſortis homines complecti, & ijs benignè omnia polliceri cõſueuerit. Alebat propterea vir ditiſſimæ paupertatis, multã, honeſtamq; familiam, tãta moderatione, vt in recta priuatæ domus gubernatione, iuxta ſeitã Diui Apoſtoli traditionem, optimũ ſe Vniuerſalis Eccleſiæ Rectorem futurum demõſtrarit. Præbuit tñ prius de ſe maius ſpecimen probitatis, quando Sixto Romã difficillimis temporibus, & præſertim peſtilentiæ graſſantis cauſa deſerente, Legatus vrbi præfectus, eam ſanctè, integerrimè, pacatiſſimeque adminiſtrauit. Senenſem quoque in turbulentiſſimo eius reipub. ſtatu, legationem tanta prudentia, & magnitudine animi geſſit, vt ex ea ſplendidiſſimã laudẽ reportarit. In Germaniã quoq; Legatus deſignatus fuit, vt Imperatorẽ Fridericũ III. & Matthiam Coruinũ Hungariæ Regem, multis iam annis exitiabili bello decertantes conciliaret, atq; Comitio Norembergenſi Pontificis nomine intereſſet; quod ei muneri, propter integritatẽ, & in rebus agendis dexteritatem maximè idoneus videretur. Ante illius electionẽ, habita eſt die Iouis 26. menſis Auguſti Oratio ad Patres Comitium ingreſſuros, à Guilelmo Peretio, Apoſtolico Auditore, qui dum miſerandam Eccleſiæ Romanæ calamitatem, & infinita Chriſtianæ Religionis pericula expoſuiſſet, hortatus eſt Cardinales, vt puris mentibus, ac certo iudicio dignũ eligerent Antiſtitem, potentem, domeſticas turbas, & bella externa ſubmouere.

XVI. *Coronatio eius, & mores eiuſdem.* Renunciatus Pontifex, pridiè Idus Septembris, in Baſilica Vaticana ſacram vnctionem accepit, & ſacris dè more operatus, ad ſuſcipiendam pro gradibus Baſilicæ triplicem tyaram proceſſit; quam illi Franciſcus Piccolhomineus S.R.E. Archidiaconus, aſtantibus Cardinalibus, Epiſcopis, Clero, & Populo Romano impoſuit. Fuit Innocentius procera ſtatura, Angelico aſpectu, Regiaque effigie: quam Aaron pater ad ipsũ quoq;, veluti à proauis hæreditariam transmiſit. Natura ei facilis, humanum, & tranquillum ingenium, ſumma, atque admirabilis erga omnes clementia: morum honeſta quædam grauitas, quæ amorẽ, & cultum ab omnibus quaſi extorqueret: humilitas ſingularis, & propè inaudita, quam non minus in Pontificatu, quàm in omni anteacta vita retinuit: cum eadẽ comitate, ac benignitate, qua & Epiſcopus, & Cardinalis anteà conſueuerat, omnes ſuſciperet. Liberalitatem profuſiorem aliqui in eo deſiderabant; ipſa tamen tenacitatem, ſeu auaritiam innatam, ita dictęrijs, & rationum momentis obuelabat, vt etiamſi quippiam negaret, neminem à ſe triſtem dimitteret. Fuit nihilominus in pauperes miſericors, & in afflictos minimè parcus. Ferdinandus Rex Neapolitanus inprimis, Alfonſum filium Calabriæ Ducẽ confecta cum Venetis pace in regnum reuertentem, ad Innocentium diuertere iuſſit, qui ei Pontificatum gratularetur, & omni ſtudio, ac obſequio ad componendam perpetui fœderis ſocietatem ſtuderet eum allicere. Etenim Alfonſus Rex moriens Ferdinando filio præceperat, vti Romanos Pontifices ſumma ſemper veneratione proſequeretur, quod ad regni conſeruationem præcipuè ſpectare cenſebat. Venit ille ad diem XX. Octobris, eoque apparatu ac comitate exceptus fuit, vt beneficia quæ olim Pontifex ab Alfonſo & Ferdinando Regibus accepiſſet, memoria tenere, faciliimè iudicaretur. Egit cum Pontifice, vt ſi quando Veneti occaſionem nacti, bellum inferrent, numquam Regem ab eo diuelli velle: Idem Inſubriæ Ducem, & Florentinos facturos affirmauit, commemorauitque, vbi id inuiolabile obſeruaretur, fore, vt aliquando diu Italia pacem eſſet habitura, quod ad Sedis Apoſtolicæ Maieſtatem, ac nominis eius præſertim decus, & ſempiternam gloriam pertineret. Miſit paulò pòſt Ferdinandus Rex, Franciſcum Quartogenitum filium, & Ducem Amalfitanum, vna cum Comitibus Montorij, & Alotargenij; ac nõ multò poſtea Epiſcopum Caietanum, & alios Eccleſiaſtici Ordinis viros, Oratores, qui in publicum conſeſſum introducti, fidem, & obſequium Innocentio, Ferdinandi nomine præſtiterunt. *Variæ ad eum gratulationes & Legationes deſtinãtur.* Genuenſis Senatus, præ alijs certandum eſſe ſibi officio decernens, quod eorum ciuis ſupremam Sedem conſcendiſſet, duodecim Oratores ex præcipua nobilitate ſelectos, Romam ablegauit, vt debitum nouo Pontifici obſequium, & reuerentiam, totius Reipubl. nomine deferrent: qui certè eò maiori cum ſplendore, & apparatu Romam profecti ſont, quò propter communem patriam arctiùs ſe illi deuinctos eſſe iudicabant. Oratores autem fuerunt, Hector Fliſcus, iuris ciuilis ſcientia, & dicendi facultate non vulgari præditus, Lazarus Auria, Melchior Nigronus, Chriſtophorus Spinula, Franciſcus Lomelinus, Lucas Grimaldus, Thomas Fulgoſius, Paſqualis Saulius Aloyſius Gibertus, Bartholomeus Cattaneus, Baptiſta Baſadonna, & Ioannes Calderus. Hi ſanè in mandatis habebant, vt ſtatim poſt factam congratulationem, nomine Reipub. apud ipſum Pontificem, de nonnullis priuilegijs, & immunitatibus confirmandis agerent quod facile, pro ea, quæ erat ipſe in Genuenſes voluntate impetrarunt. Bononienſes, Ludocum Sanpetrium, & Bonifacium Catanium, deſtinarunt, qui poſt obſequia Pontifici nouo approbata, tranſactiones cum ſuperioribus Pontificibus ab ampliſſima ciuitate factas, confirmarent, & confirmari poſtularent. Senentes, Andream Ginucium Epiſcopum Soanenſem, Salimbenium Capacium, Laurentium Boninſegnium ire iuſſerunt, officij, & excuſationis cauſa; quod plerią; moderationis expertes, illum Legationis pridem munus obeuntem offendiſſent; & citius vrbe diſcedere compuliſſent. Veneti patres ſuos mittere non omiſerunt, qui diras à Sixto in Ducem, ac Senatum, populumque Venetum pronunciatas, deprecarentur, & nonnulla, quorum inuidia apud Chriſtianos Principes flagrabant, diluerent. A Rhodianorum Magiſtro, & Ordine, Edoardus Ca[illegible]ndinus, & Guilelmus Caorſinus miſſi; quibus iniunctum, calamitates, & pericula Orientalibus Chriſtianis à Turca, & Soldano impendentia Sedi Apoſtolicæ renunciare & auxilia flagitare. *Ciaconius, Maſſonius, Onuphrius in Innoc. S. Stephanus Infiſſura in notis diarij. Michael Brutus lib. 8. Albinus l. de bello Hetruſco. Bizarius lib. 15. Vezarm lib. 8. Malauolta lib. 5. Boſius lib. 14. Franciſcus Maria Vialardus in Innoc. 8.*

XVII. *Principes Chriſtianos conciliare ſtudet Innocentius PP.* Primum, & præcipuum Innocentio Pontifici ſtudium fuit, Pacem orbi Chriſtiano conciliare, ac Principes Chriſtianos ad concordiam reuocare. Durabat vſque in hunc annum atrox bellum inter Fridericum Imperatorem, & Matthiam Regem Vngariæ qui non contentus, imo incitatus ſuperioris anni victorijs, hoc anno, oppido, cui à Diuo Hyppolito nomen eſt in Auſtria, capto, Cornamburgum Danubio impoſitum, quod Viennæ propugnaculum dici poteſt; arctiſſima obſidione cinxit: deſtinato, ſi expugnaret, Viennam exercitum

proco-

tes Monachos, & Magiſtratus vrbanos, ac in Catholicum Regem denique populum concitantibus. Voluit Rex inpſimis indulgentia, & patientia ferocientes, furenteſque ſanare. Cum id non proceſſiſſet; in aliquot ſeditioſos animaduertit, vt reliquos terrore coerceret. Et iſtud nihil profuit, quo minus probra, & contumeliæ in eum Romanæ fidei fauentem iactarentur, ac de vita is quoque Pragæ, & apud Cuthnos montes quò ſeceſſerat, periclitaretur. Henricus, & Hinco Podiebradij Duces furibundam multitudinem concitauerunt, vt ea Senatum veteris, & nouæ Pragæ contrucidauerit, & Monaſteria Pragana diripuerit. Hic verò Pragenſes, apud mitiſſimum Regem interpretes, eam culpam non difficile ſunt deprecati: expendente vires ſuas Wladislao quod in regno omnium turbulentiſſimo, & egeno, quaſi precario regnaret. *Crome. lib 29.*

XXIII. Innocentius Pontifex, alibi in Septentrione contra impietatem pugnauit, edito ſubſequenti diplomate, ex quo ſumma rei cognoſcetur: Ita habet.

Diploma Innocentij PP. cōtra Maleficos.

Innocentius Epiſcopus, Seruus Seruorum Dei. Ad futuram rei memoriam.

Summis deſiderantes, affectibus prout Paſtoralis ſollicitudinis cura exquirit, vt fides catholica noſtris potiſſime temporibus vbique augeatur & floreat, ac omnis hæretica prauitas, de finibus fidelium procul pellatur, ea libenter declaramus, ac etiam de nouo concedimus, per quæ huiuſmodi pium deſiderium noſtrum votiuum ſortiatur effectum, cunctiſque propterea per noſtra operationis miniſterium quaſi per prouidi operatoris ſarculum erroribus exſtirpatis eiuſdem fidei zelus, & obſeruantia in ipſorum corda fidelium fortius imprimatur. 1. Sane nuper ad noſtrum, non ſine ingenti moleſtia, peruenit auditum; quod in nonnullis partibus Alemaniæ ſuperioris, nec non in Moguntinenſi, Colonien. Treuirenſi, Saltzburgenſi, & Bremenſi prouinciis, Ciuitatibus, terris, locis, & Diœceſibus, complures vtriuſque ſexus perſonæ propriæ ſalutis immemores, & à fide Catholica deuiantes, cum dæmonibus incubis, & ſuccubis abuti, ac ſuis incantationibus, carminibus, & coniurationibus, aliiſque nefandis ſuperſtitioſis, & ſortilegiis exceſſibus, criminibus, & delictis, mulierum partus, animalium fœtus, terræ fruges, vinearum vuas, & arborum fructus, necnon homines, mulieres, pecora pecudes, & alia diuerſorum generum animalia, vineas quoque, pomeria prata paſcua, blada, frumenta, & alia terræ legumina perire, ſuffocari, & extingui facere, & procurare, ipſoſque homines, mulieres, iumenta, pecora pecudes, & animalia diris tam intrinſecis, quam extrinſecis doloribus, & tormentis afficere, & excruciare, ac eoſdem homines ne gignere, & mulieres ne concipere, viroſque ne vxoribus, & mulieres ne viris actus coniugales reddere valeant impedire. Fidem præterea ipſam, quam in ſacri ſuſceptione Baptiſmi ſuſceperunt, ore ſacrilego abnegare, aliaque quamplurima nefanda, exceſſus, & crimina, inſtigante humani generis inimico committere, & perpetrare non verentur, in animarum ſuarum periculum, diuinæ Maieſtatis offenſam, ac perniciſum exemplum, & ſcandalum plurimorum. Quodque licèt dilecti filij, Henricus Inſtitoris, in prædictis partibus Alemaniæ Superioris, in quibus etiam prouinciæ, ciuitates, terræ, Diœceſes, & alia loca huiuſmodi comprehenſa fore cenſentur, nec non Iacobus Sprengher per certas partes lineæ Rheni, Ordinis Prædicatorum, & Theologiæ profeſſores, hæreticæ prauitatis Inquiſitores per literas Apoſtolicas deputati fuerunt, prout ad huc exiſtunt: tamen nonnulli Clerici, & laici illarum partium, quærentes plura ſapere, quàm oporteat, pro eo quod in litteris deputationis huiuſmodi prouinciæ, ciuitates, Diœceſes, terræ, & alia loca prædicta, illarumque perſonæ, ac exceſſus huiuſmodi nominatim & ſpecificè expreſſa non fuerunt, illa ſub eiſdem partibus minimè contineri, & propterea præfatis Inquiſitoribus, in prouinciis, Ciuitatibus, Diœceſibus, terris & locis prædictis, huiuſmodi Inquiſitionis officium exequi non licere, & ad perſonarum earundem ſuper exceſſibus, & criminibus ante dictis, punitionem incarcerationem, & correctionem admitti non debere, pertinaciter aſſerere non erubeſcunt. Propter quòd in Prouinciis, Ciuitatibus, Diœceſibus, terris, & locis prædictis, exceſſus, & crimina huiuſmodi; non ſine animarum earundem euidenti iactura, & æternæ ſalutis diſpendio remanere impunita.

2. Nos igitur impedimenta quælibet, quæ per ipſorum Inquiſitorum officij executio, quomodolibet retardari poſſet, de medio ſubmouere, & ne labes hæreticæ prauitatis, aliorumq; exceſſuum huiuſmodi in perniciem aliorum innocentium ſua venena diffundant, opportunis remediis, prout noſtro incumbit officio, prouidere volentes, Fidei zelo ad hoc maximè nos impellente, ne propterea contingat, Prouincias, ciuitates, Diœceſes, terras, & loca prædicta ſub eiſdem partibus Alemaniæ ſuperioris, debito Inquiſitionis officio carere, eiſdem Inquiſitoribus in illis officium Inquiſitionis huiuſmodi exequi licere, & ad perſonarum earundem, ſuper exceſſibus, & criminibus prædictis correctionem, incarcerationem, & punitionem admitti debere, perinde in omnibus, & per omnia, ac ſi in litteris prædictis, Prouinciæ, Ciuitates, Diœceſes, terræ, & loca, ac perſonæ, & exceſſus huiuſmodi nominatim, & ſpecificè expreſſa forent, authoritate Apoſtolica, tenore præſentium ſtatuimus. Proq; potiori cautela litteras, & deputationem prædictas, ad Prouincias, Ciuitates, Diœceſes terras, & loca, necnon perſonas, & crimina huiuſmodi extendentes, præfatis Inquiſitoribus, quod ipſi, & alter eorum, accerſito ſecum dilecto filio Ioanne Gremper, Clerico Conſtantienſis diœceſis, Magiſtro in artibus eorum moderno, ſeu quouis alio Notario publico, per ipſos, & quemlibet eorum pro tempore deputando, in Prouinciis, Ciuitatibus, Diœceſibus, terris, & locis prædictis, contra quaſcumq; perſonas, cuiuſcumq; conditionis & præeminentiæ fuerint, huiuſmodi Inquiſitionis officium exequi, ipſaſq; perſonas, quas in præmiſſis culpabiles repererint, iuxta earum demerita corrigere, incarcerare, punire, & mulctare. Nec non in ſingulis prouinciarum huiuſmodi Parochialibus Eccleſiis, verbū Dei fideli populo quotiens expedierit, ac eis viſū fuerit, proponere, & prædicare, omniaque alia, & ſingula in præmiſſis, & circa ea neceſſaria, & opportuna facere, & ſimiliter exequi liberè, & licitè valeant, plenam ac liberam, eadem auctoritate de nouo concedimus facultatem. Et nihilominus Venerabili Fratri noſtro Epiſcopo Argentinenſi, per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus ipſe per ſe, vel per aliū, ſeu alios, præmiſſa, vbi, quando, & quotiens expedire cognouerit, fueritque pro parte Inquiſitorum huiuſmodi, ſeu alicuius eorum legitimè requiſitus, ſolēniter publicans, non permittat, eos per quoſcunque ſuper hoc, contra prædictarum, & præſentium litterarum tenorem, quauis auctoritate moleſtari, ſeu aliàs quomodolibet impediri: moleſtatores, & impedientes, & contradictores quoſlibet, & rebelles, cuiuſcunque dignitatis, ſtatus, gradus, præeminentiæ, nobilitatis, & excellentiæ, aut conditionis fuerint, & quocunq; exemptionis priuilegio ſint muniti, per excommunicationis, ſuſpenſionis, & interdicti, ac alias etiam formidabiliores (de quibus ſibi videbitur) ſententias, & cenſuras, & pœnas, omni appellatione poſtpoſita, compeſcendo: & etiam legitimis ſuper his per eum ſeruandis proceſſibus, ſententias ipſas (quotiens opus fuerit) aggrauare, & reaggrauare, auctoritate noſtra procuret, inuocato ad hoc ſi opus fuerit, auxilio brachij ſecularis. Non obſtantibus præmiſſis, ac Conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, contrariis quibuſcunque, aut ſi aliquibus communiter, vel diuiſim ab Apoſtolica Sede ſit indultum, quod interdici, ſuſpendi vel excommunicari non poſſint, per litteras Apoſtolicas, non facientes plenam & expreſſam, ac de verbo ad verbum, de indulto huiuſmodi mentionem. & qualibet alia dicta Sedis indulgentia generali, vel ſpeciali, cuiuſcumq; tenoris exiſtat, per quam præſentibus non expreſſam, vel totaliter non inſertam, effectus huiuſmodi gratiæ impediri valeat, quomolibet vel differri, & de qua cumque toto tenore habenda ſit in noſtris litteris mentio ſpecialis.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ declarationis, extenſionis, conceſſionis, & mandati infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſum-

regia prohiberentur, apud optimum parentem nullo negotio efficiebat.

Fidei Catholicæ tenaciſſimus.

Huic igitur tantæ nobiliſſimi & ſanctiſſimi principis virtuti par in Deum religio, in aſſertorem, ac vindicem ſalutis noſtræ Chriſtũ fides, in ſanctam Eccleſiam Catholicam, & Romanam orbis Magiſtram extitit reuerentia. Quarum rerum habẽmus etiam hodie in Cathedrali Eccleſia Vilnæ luculentum teſtimonium, diploma, inquam, illud ipſum habemus, quo huius impulſu Rex ſeueriſſimè cauerat, nè qui è gente ruſtica, ab Vnione Catholicæ, & Romanæ religionis deſciuerunt, templa vel noua erigere, vel vetuſtate collapſa reſtaurare poſſent. Longum eſt dicere, quot in alijs rebus, quàmque ſollicitè Diuus Caſimirus, integritati religionis, ac Eccleſiaſticarum legum obſeruantiæ ſe totum impenderit. Cuius tam ſingulari induſtria effectum eſt, vt nullæ eo tempore diuerſarum opinionum, atque errorum teterrimæ capita erigerent, quin confeſtim vigilantiſſimi principis acinace demeterentur. Huic porrò tantæ in Deum religioni, & charitati non inferior parte altera in proximum amor, & commiſeratio reſpondebat. Quanta enim hic diligentia quoſuis inopes ſubleuabat, iacentes erigebat, afflictos recreabat, oppreſſos liberabat, omnes deniq; quibuſcunque aduerſæ fortunæ telis expoſitos iuuabat. Hũc enim viduę tutorem, pupilli parentem, egeni, & afflicti, cõſolatorem vocitabãt. Nãq; ea erat humanitate in ſingulos, beneuolẽtia in miſeros, clemẽtiâ in ſubditos, facilitate in vniuerſos, vt vltrò ſi quid à ſe præſtitũ vellet, vbi ſuos quiſuis interrogaret, cauſas ſuſciperet, ageret, atq; perageret. Qua tã incredibili, atq; inuſitata charitate, atq; prudentia, ſingularem ab omnibus gratiam inibat, & cùm has, aliaſque ob res ad Regnum adminiſtrandum iudicaretur aptiſſimus, id non modò non ambiebat, ſed etiam à Parente, aliiſque Regni proceribus oblatum, conſtãtiſſimè reſpuebat. Cæterũ ea ſemper integritate, & animi, & corporis fuit, vt cõplures viri grauiſſimi, qui nobiliſſimo principi, vel à ſecretis, vel à cubiculi fuerunt, (vt interim Medicorũ ſpiritualiũ, quibus ille animæ ſuæ ſalutem cõcredidit, teſtimonium taceã) conſtanter aſſeuerare minimè dubitarent, eum, & toto, quo vixit tempore, caſtum vixiſſe, & caſtum Virginem, mortem obijſſe. Quod illorum teſtimonium ipſa mors videtur admirabili quadam diuinæ prouidentiæ diſpenſatione comprobaſſe; conſtat enim eum potiùs vitam, quàm hunc inuiolatæ caſtimoniæ nitidum florem amittere voluiſſe. Qua vna in re non ſolùm à Medicorum præceptis, verùm etiam parentum ſuorum monitis, quorum imperio cæteri parebant omnes, vni ſibi diſcedere licitum eſſe exiſtimabat. Et cùm illi in hoc negotio pertinaciter ſeſe gerebant, cùm inſtantiſſimè ab eo efflagitarent, vt vitæ tutandæ cauſa, tori Virginalis conſortium admitterent, (id enim vnicum Medicorum conſilio morbi remedium ſupererat) illos hic caſtiſſimus iuuenis piè increpebat, ſeq; aſſerẽs, aliam vitam neſcire, quàm cum iactura eiuſdem, vitam mortalem prorogare malebat. Quocircà ingraueſcente in dies morbo, poſtquàm diẽ obitus ſui præſenſiſſet, eumq; coram aſtantibus prædixiſſet, ſanctiſſimus, ac verè Regius adoleſcens, armis ſpiritualibus ſeſe ritè communijt, ſacramenta, inquam, quæ morituris adminiſtrari ſolent, religioſè percepit, ac demum Chriſti Crucifixi effigiem manu tenens, intentiſq; oculis intuens, dum ſolemnia illa Regij vatis ſæpius iteraret verba *In manus tuas Domine commendo ſpiritum meum*. dum in extrema illa vitæ & mortis lucta, precibus lacrymas miſceret, voce pariter, ac vita deficiente, in Vilnenſi arce. Anno à Virgineo ſalutifero partu, Milleſimo quadringenteſimo octogeſimo quarto, die quarta Martij, albeſcente aurora (qui etiam annus Sixti Quarti Pontificis Maximi vitæ ſimul & Pontificatus vltimus fuit) æquiſſimo animo obdormiuit in Domino. Cuius eodẽ tempore ab omni immunem peccati labe animã cõplures fide digniſſimi homines à beatis mentibus in cælum clariſſima circumdatã luce, deportari conſpexerunt. Vixit annos viginti quatuor, menſes quinque, ſepultus eſt, quàm decuit Regis natum honorificentiſſimè in æde Pontificia, Vilnæ, ſancto Staniſlao Martiri ſacra, in ſacrario Beatæ Mariæ Virginis, quem ipſe ſibi viuus ſepulturæ locum deſignarat.

Virginitatis ſtudioſiſſimus.

Mauult mori, quàm Virginitatem amittere.

MIRACVLA PER EVM POST MORTEM EDITA.

Moritur, & miraculis claret.

Erat puella Vilnæ Vrſula nomine, quæ ſuperſtitibus adhuc parentibus diẽ obijt ſupremũ. His mors filiæ adeò moleſta accidit, & grauis; vt à ſenſibus penè ipſi alienati, præter mortaliũ cõmunem conſuetudinem, magis de vita filiæ reſtituenda, quàm de iuſtis mortuæ ſoluendis, cogitarent. Quo in negotio quid agerent, quò ſe verterent? cùm hanc ad rem nulla humana vis, aut induſtria ſufficeret, ad diuinam ſe cõuerterunt. atq; vbi primũ Diui Caſimiri memoria mentem ſubijt, viſi ſũt ambo nõnihil reſpirare, quid multa? votũ faciunt, ſacroſancta adita, vbi quieſcebat Caſimir⁹, adeũt, luctu, & lacrymis omnia cõplent, clamore, ac precibus ſidera feriunt, Caſimiri numen, & nomen ingeminant, opem implorant, ſpiritũ defunctæ filiæ reſtitui flagitant. Audijt Caſimirus precantes, lacrymas piorum parentum, ac fidem reſpexit, puellamq; mortuam vitæ ſimul, ac mæſtis parentibus reſtituit.

Poloni S. Caſimiri auxilio, ſicut & Lithuani victoriam de Moſchis reportant.

Addo hoc loco & alterum, quod etſi iſto inferius admiratione, ad Caſimiri ſanctitatem demonſtrandam, nihilo tamen minus. Etenim anno Milleſimo quingenteſimo decimo octauo, Moſchorum Dux, noſtris nihil cogitantibus, atque ex improuiſo arcem Polocenſem nõ paruis copijs oppugnare aggreditur, quo tempore, Sigiſmundo primo, inclyto Poloniæ Regi, alijs multis, grauibuſq; rebus intento, miles in promptu exiguus admodùm erat. Rex igitur optimus bina ſolùm millia, ducibus Gaſtoldo, & Ioanne Boratyński aduerſùs hoſtes, manum tumultuariam potiùs, quàm exercitum expedit. Abeunt illi diuinis magis, quàm humanis niſi viribus, præcipuè Diuo Caſimiro, quem miraculorum fama celeberrimum effecerat, ſua vota, poſtulationeſq; dicando, & certaminis dubium euẽtum cõmittendo. Pòſt multis ad eum fuſis precibus, auxilium illius benignum experiuntur. Quippe in illa expeditione, cõfecto multorũ dierum itinere, ad Duxam flumen perueniunt. Vadoq; inexperto vniuerſi in littore ſubſiſtunt, dumq; nimium de tranſitu ſunt ſolliciti, eccè tibi iuuenis quiſpiam albis amictus, forma decorus, & ſpectabilis, candido vectus equo, ijs ſe ſpectandum obijcit, bonoq; omnes animo eſſe iubet, ſeq; ducem ſequantur, imperat. Quæ vbi dixiſſet, confeſtim ſubditis equo, cui inſidebat, Calcaribus, primus in flumen inſilijt, vadiq; demõſtrans, ſuperatoq; nullo negotio amne, ad ripam alteram ſaluus cæteris inſpectãtibus peruenit. Quo viſo Poloni milites, rei nouitate attoniti, ijſdẽ in veſtigijs diu hæſerunt. neq; quouſq; ille iteratò, vt ſe ducẽ intrepidi ſequerẽtur, cõmonefaceret loco mouerunt; Tandemq; rẽ diuinitùs agi animaduertentes, pleni fide, & fiducia, ſe cateruatim rapidiſſimi fluminis, qua parte ille monſtrabat, diſcrimini committunt, atq; incolumes tranſeunt. Quod cũ Duces, Regiuſq; equitatus cõſpexiſſet, iuueniſque intereà oculis eorum ſeſe ſubduxiſſet, Caſimirum, Caſimirũ omnes clamitant, eundemque, quem itineris ducem, etiam prælij imminentis, ſupplicibus pro ſe quiſq; votis promotorẽ, & fautorẽ exoptant. Neq; in vanum piorum militũ excidere preces, nã cum primo ſigno dato, in hoſtes animo viribus ſuperiores, impetum feciſſent, illos terga vertere, & obſidione etiã inuitos ſoluere coẽgerũt, multoſq; internecioni dederũt, neq; pauciores in ſeruitutem Moſchos adduxerũt. Victoria parta Poloni, diuinã opem agnoſcere, ſolemnem hymnum *Te Deum Laudamus* canere,

Caſimiri virtutem extollere, remque Regi ſimul cum captiuis Moſchis diuinitùs geſtam, conſcriptamque tranſmittere. Quę adeò Regem commouit, vt non ſolùm ad ædem ſacram agendarum Deo, & Caſimiro gratiarum cauſa ſe ſubitò conferret: verùm etiam ſeriam ſe de Caſimiro in Diuorum numerum referendo, cogitationem, ſuſcepturum promitteret. Verùm quid euenit? iſthæc minùs fortaſsè ſedulò agentes.

Ea tibi anno ſequenti Moſchus ſuperiori clade immanior, ferociorq; effectus, ingentē in ipſam Lithuaniam exercitum inducit, omniaq; nullo antè in dicto bello flammis, & ferro latè vaſtat, Quo tàm periculoſo turbine, ac inſperata tempeſtate perculſis Lithuanis, neq; conſilium, neque auxilium ſuppetebat. Cùm alios hoſtilis gladius de medio tolleret, alios vorax flamma, anima, & ſpiritu priuaret, alios deniq; in miſerrimā ſeruitutem crudelis hoſtium barbaries, & barbara crudelitas, malè priùs mulctatos abduceret. Hiſce rebus animaduerſis è Lithuanica nobilitate, nonnulli patriæ cladem miſerati, quoſcunq; eo tempore tàm difficili poterant, conueniunt, ſeq; ad arma ſumēda, patrioſq; lares, & focos, etiam cum vitæ diſcrimine tutandos inuicem incitant. Atq; paucitas quidem ſuorum, & hoſtium multitudo nonnihil quoſdam initiò eſt remorata; At vbi memoria repeterent, quod anno ſuperiori Diuo Caſimiro duce, ſubſidium diuinitùs ſub Polocia experti fuerant, eiuſdē patrocinio freti, eius opem omnes implorare, quod ſegnius honorem ipſius curaſſent, agnoſcere: culpam deprecari, ſe ſi eis hoc tēpore auxilio futurus eſſet, eius cultū, cæleſtemque honorem apud Sedē Apoſtolicam diligenter procuraturos, ſpondere. Nec irrita excidere vota, nam tantus ſubitò animos omnium ad pugnas inceſſit ardor, vt nemo eſſet, qui temerarium putaret, duo millia, (tot enim ea Lithuanis nobilibus conuenerant) aduersùs ſexagīta millia hoſtium obijcere. Itaque ſignum certamini editur, Lithuani, Dei, Diuique Caſimiri numine ſæpiùs ingeminato, pugnam ineunt: Nec mora vt primùm in hoſtes noſtri iruerunt, adeſt Caſimirus, ſuiſq; Dux factus, & Archiſtrategus, in aere, eodem, quo anno ſuperiore & oris, & corporis habitu, ſublimis conſpicitur. Læti tali duce Lithuani, acriterq; cædendo hoſtes, vrgent, inſtantque. Neque diu aduerſa pars, diuinam Indigetis Lithuani vim, & numen ſuſtinuit; ſed cùm ingens aduerſarios pauor inuaſiſſet, in fugam conuerſi, victoribus Lithuanis terga dedere, ea ſuis amiſſis pluribus millibus; è noſtris Dei beneficio, deſiderato nullo quæ cùm Rex pientiſſimus intellexiſſet, eamque tàm prodigioſam victoriam, vni pòſt Deum Caſimiro ab omnibus, qui rei interfuerant, adſcribi vidiſſet, cæteras etiam, quas alijs diuerſis in locis eodem tempore, exiguo vbique milite, victorias reportaſſet, fauori, & patrocinio eiuſdem ſancti Caſimiri acceptas, referre minimè dubitauit. Quarè in gratiarum actionem, re diuina in templo ſolemni ritu procurata, Rex optimus nulla interiecta, mora, ad Romanum Pontificem, Legationem deſtinanit, curā, vt de Caſimiro in Diuorū numerū aſciſcēdo ſubeat, omnibus modis contendit. Pontifex æquiſſimis Regis Catholiciſſimi poſtulatis non inuitus annuit, remq; Nuntio Apoſtolico in Poloniam miſſo, ipſiq; Archiepiſcopo Gneſnenſi, Ioanni, & Petro Puſnanienſi Antiſtiti, Regni procancellario demandauit, qui mira omnia opera Diui Caſimiri nutu patrata, diligenter inquirerent, inquiſita, fide dignis teſtibus ſtabilirent; atque ſic ſtabilita, Pontifici Maximo Leoni decimo, anno Milleſimo quingenteſimo viceſimo tranſmiſerunt. Quibus Pontifex ſequenti anno in Auguſtiſſimo purpuratorū patrū cōſeſſu, diligēter reuiſis, examinatis, tandemq; approbatis, Diuū Caſimirum in numerum Sanctorum, aſcripſit, quem poſteà Clemens Papa octauus, per totum Poloniæ regnum, & magnum Lithuaniæ Ducatum, aliaſque omnes prouincias ipſorū ditioni ſubiectas, duplicis officij ritu, ab omnibus publicè, priuatimq; coli, & celebrari, anno Milleſimo ſexcēteſimo ſecundò cōceſſit, vt latiùs in Breui Ap.co, de hac re autenticè profecto, licet videre. Hæc de vita S. Caſimiri ex autore ſupra nominato, hoc loco referenda eſſe cenſuimus. Cætera, quę ad ſola miracula pertinent, libenter omiſimus, quæ tamen ab ijs, qui ea cognoſcere cupiunt, ab autore ſuo facilè peti poterunt *extat apud Card. Bellarminum. lib. 3. de Officio Principis.*

Ad Poloniæ Regis inſtantiā S. Caſimirus SS. numero aſcribitur.

XXVII. Hoc eudem anno, die IIII Auguſti, apud Cænobiū S. Mariæ Angelorum Aſſiſij, diem clauſit extremum B. Cherubinus Spoletanus, Ordinem Minorum profeſſus. Quod Philoſophiæ, Theologiæ & Iuris Canonici peritiam, eloquentiæ artificio coniunxiſſet, magnum in Concionibus plauſum, ſed non fructum fuerat conſecutus. Accidit aliquando ſuggeſtum conſcenſuro, vt benedictionis obtinendæ cauſa, Fratrem Ioannem Lucenſem ſui inſtituti profeſſorem conuenerit. Ibi vir venerandus, hominem loquaculum, & per floſculos dicendi auram popularem captantem acriùs corripiens, ad puritatem, ſimplicitatemque ſermonis, qua vel ſola peccatores conuerterentur, hortatus eſt; dicens cum Paulo Concionatorum Magiſtro, non in doctis humanæ ſapientiæ verbis, neque in ſublimitate ſermonis, ſed in oſtenſione virtutis, totum prædicationis negotium conſiſtere. Hæc admonitio tàm profundas egit radices in animo Cherubini, vt is modum priorem dicendi prorsùs dedicerit, & Quadrageſimalibus S. Bernardini Concionibus pro exemplo ſibi propoſitis diſertus, ſed cum fructu ingenti veritatis præco euaſit; concurrenteque ad eum audiendum innumera multitudine, quaſi vniuerſam Italiam, ad ſanctiorem frugem reduxit, Sacroſanctæ Eucharistiæ cultum, præ cæteris depangebat. Vnde ab eius Concionibus ea de re inſtitutis, maior deuotio vbique in populis: ex qua proinde maior liberalitas, ac propenſio in venerationem eius myſterij: dum ſeruando quidem, vel deferendo Sanctiſſimo Sacramento, fercula ea auro, & argento conficerentur: lampades appenderentur, ceræ perpetuò lucerent, homines gregatim cum faculis accenſis illud comitarentur, quoties vel in ſupplicationibus, vel ad infirmos circumferretur; Sodalitates ſub eiuſdem nomine inſtituerentur; & ſupplicationes vnâ menſium ſingulorum Dominica obirentur. Ad ſeptuageſimum vſque ætatis annum Cherubinus concionibus incubuit, diuinis, & Sanctorum, ac præcipuè S. Hieronymi viſionibus, ſæpe ſæpius recreatus. Sexaginta millia hominum ad veram pænitentiam conuertiſſe memorabant, quorum animas Angelis permixtas. F. Ioannes Lucenſis aſpexit, deducentes animam Cherubini, cui in hora tranſitus S. Hieronymus apparuerat. Beata Anſtoſina à Burgo S. Sepulchri (oppidum eſt in Etruria) rapta in extaſim ab oratione, cum pòſt quattuor horas ad ſe fuiſſet reuerſa, coacta à ſuo Confeſſario, narrauit, ſe vidiſſe animam B. Cherubini, à Sancto Hieronymo, & alijs Cælitibus comitatum, cælos conſcendiſſe.

B. Cherubini Ord. Minorum ſanctitas, & concionum efficacia.

ANNO CHRISTI 1485.

INNOCENTII PAPÆ VIII. Anno 2.

FRIDERICI ROM. IMP. Anno 46.

1. PRodigia aliquot in Regno Neapolitano nuntiata ſunt hoc anno, quæ bellum futurum portenderent.

Prodigia

Aliquot in Regno Neapolitano monſtrantur.

inter Pontificem Innocentium, & Ferdinandum Regem Neapolitanum. In agro Caſſinate ædes Diui Benedicti horrendo cæli fragore bis fulmine icta, decuſſitque Diuæ Virginis marmoreum ſimulachrum. Neapoli in via virginum (ità dicunt) Diuæ MARIÆ ſignum, ſanguinem ſudauit. Ex arce noua, fulmine deiectus apex: & in agro Lucano nocturnæ hominum imagines, candida veſte viſæ. Bellum prænunciabant, quod futurum cum Ferdinando Rege, Pontifici Innocentio, nihil minus, quàm de illo cogitanti. Ad pacem, & quietem colendam natus is, creatuſque videbatur. Quamobrèm inito Pontificatu, otij, & tranquillitatis ſtudioſiſſimus, omnes Reges, ac Principes Chriſtianos, freqoentibus litteris, & nuntijs hortatus eſt, vt mutuis diſſenſionibus, & bellis compoſitis, arma deponerent ſocialia, ac fœderibus deuincti, Turcarum vires, toto iam terrarum orbe formidabiles retunderent. Cùm ſingulis etiam Regum, ac Principum, rerumque publicarum Oratoribus, qui Romam plurimi ad eum honoris cauſa conuenerant, de pace, communique concordia egit quàm diligentiſſimè; quando enumeraret bellorum incommoda, per quorum occaſionem contingeret, violari templa, ſummi Dei cultum intermitti, vrbes diripi, virgines inceſtari, matronas ſtuprari, omniaque ſacra mixta, ac prophana turpiter fœdari. Vt autem ſeſe oſtenderet concordiæ cupidiſſimum, Venetos, ob bellum cum Hercule Duce Ferrariæ pertinaciùs geſtum, ſacris à Sixto anteceſſore interdictos, abſoluit, inque gratiam Sedis Apoſtolicæ accepit. Porrò cum ex morbo planè ab omnibus deplorato conualuiſſet, intellexiſſetque, Proceres Vrſinos, Virginio, & Paulo auctoribus, arma Columnenſibus, quorum principes erant, Proſper & Fabritius, intuliſſe, vetereſque factiones excitatas fuiſſe, per quas non ſine maximo Vrbis, Latij, finitimarum Vrbi regionum damno, & clade: inteſtinis bellis ſe inuicem lacerabant, ac nè à bonis quidem ciuium Romanorum ſibi temperabant, cædibus, rapinis, incendijs omnia deformantes; nihil non hortando, monendoque egit, vt id quicquid erat inter eos controuerſiarum, potiùs diſceptatione iuris, quàm armatorum copijs dirimeretur. Huic rei, nè Columnenſes partiarium eum fuiſſe Vrſinorum exiſtimarent, Præfecturam Palatij Apoſtolici, Virginio Vrſino ademit, voluitque, vt oppida, de quibus lis foret, in arbitrio Apoſtolicæ Sedis deponerentur, donec iure decernerent hi, quibus cauſæ cognitio delegata. Alienauit ea exauctoratione magis hortatu Iuliani Cardinalis S. Petri ad Vincola, quàm propria voluntate facta, à ſe Pontifex Vrſinos: vt Virginius poſteà, ad Ferdinandum Regem tranſitione facta, magnis incommodis rem Romanam affecerit. Non latebat Virginium, quod paucis inde diebus ſecutum eſt: priuatas olim inter Regem, & Pontificem, necdum Pontificem ſimultates, in apertam diſſenſionem, cruentumq; bellum erupturas: ſi modò aliqua occaſio emergeret, ſeque daret. Dedit Ferdinandus Rex duas grauiſſimas: quandoquidem annuum vectigal, Apoſtolicæ Sedi, ex regno Neapolitano debitum, ſoluere, quantumuis ex fœdere aſtringeretur, recuſaret: ac q; non erat Pontifici tolerandū, Eccleſiæ Romanæ hæreditarios ſubditos, proceres, ac populos regni Neapolitani, non ex æquo, & iuſto regeret, neque pro dignitate haberet.

II. *Ferdinandi Regis in Comitem Montorii Crudelitas.*

Aquila eſt in Veſtinis, ſatis Italis, atque exteris nota Vrbs, quòd incolæ croci agrum fertilem colunt, cuius ingens vis quotannis ad longinquas terras aſportatur. Ea ab Amiterno, nobili olim Romanorum colonia, V. millia paſſuum, VIII. à Forconio æquè item nobili municipio, à vicinis populis, cum vtraque vrbs diruta à barbaris, atque æquata ſolo eſſet, dicitur eſſe ædificata. Ita autem ſemper paruit Neapolitanis Regibus, vt diu ſuis legibus vſa, per Regium Præfectum, qui iuris dicendi cauſa à Rege ſtato tempore mittebatur, & ciuium controuerſias minui, & vrbanas res adminiſtrari pateretur. In ea longè authoritate excellebat Petrus, Montorij Comes, cuius præter merita multa in eam ciuitatem, & inſignia, virtus inprimis, & fides probabatur. Ex re fiebat, vt quamquàm Regius Præfectus, qui ius diceret, Neapoli mitteretur, omnia, quæ paulò maioris momenti eſſent, ad eum vnum perinde, atque ad ciuitatis principem deferrentur. Cum munitiſſima vrbs eſſet, & propter ingentem hominum concurſum, in primis eius regionis opulenta, Ferdinandus eam facere penitus ſuæ ditionis conſtituerat. Eo animo cùm eſſet, Alfonſum filium ad Truentum miſit; nomine, vt tumultum ſedaret, qui exortus ijs locis dicebatur: re vera, vt ſi quam opportunitatem occaſio oſtentaret, ductis de improuiſo ad vrbem copijs, ciuitatem in poteſtatem redigeret, quam minimè parem ad ſubitam belli tempeſtatem exiſtimabat. Eò Alfonſus profectus, quòd nihil ſe effecturum ſperabat, niſi Montorij Regulum per honeſtam in ſpeciem cauſam ablegaret, eum in caſtra euocauit. Ratio eadem fallaci conſilio æqua inprimis obducebatur, vt illius authoritatem, & gratia vteretur ijs diſcordijs tollendis, quæ inter eius regionis homines magna cum multorum pernicie exerceri ferebantur. Paruit Regulus Alphonſi imperio, atque extemplo in caſtra ad illum profectus, continuò traditus vinctus cuſtodibus, & Neapolim, vbi intentiore cura aſſeruaretur, miſſus eſt, velut aliquis maleficorum multo inſectus. Capti ſunt in ſimul, Franciſcus Lucullus, Antonius Pianella, & Dominicus Montorius, Ortonæque in carcerem compacti. Mariæ quoque Comitis vxori, Alfonſus diem dixit, vt Neapolim cum filijs iret; quò cum venit, in eandem S. Vincentij turrim vnà cum marito coniecta eſt. Cæſo in illo carcere, ob quaſdam ſuſpiciones Montorio, eque fœderatis Neapolim ad cauſam dicendam euocatis, reque ad Magiſtratum Aquilanum delata, cum tantam iniuriam non magis Regulo illatam, cuius maximè ſtudioſa habebatur, quàm ciuitati vniuerſæ, minimè ſibi diſſimulandum ſtatuerent, tantum tumultum concitauit, vt concurſu facto ad Prætoriam domum, & Antonium Concinellum, Regis Præfectum, & ſi qui alij Regis partibus fauebant, ad vnum omnes interfecerint; maximè quòd ille clanculum, quadringentos circiter milites in vrbem introduxiſſet, libertati opprimendæ: hi verò conſilia non tantum non temperaſſent, verum etiam inflammaſſent. Iſta vbi effecerunt, Pontificis inſignibus erectis, Romam, qui ſe, vrbem, agroſque Innocentio dederent, Oratores miſerunt. His imperauerant, vt Pontifici ad pedes aduoluti, expoſitis defectionis cauſis, ab illo opem, atque auxilium peterent, aduerſus crudeliſſimum, vt dicebant, Regem, qui fide, ac iure gentium violato, eorum libertati, cui iampridem inſidiatus fuerat, eo tempore vim pararet inferre. Eius auaritiæ, & crudelitati, nè prædæ relinquerentur, non ſolum illi eam cauſam eſſe debere, quòd Pontifex ſit, cuius eſſe credatur proprium munus, ſupplicum preces, & miſerorum non aſpernari: ſed quòd Pontifex Romanus ſit, hæres legitimus, & Dominus ex iuris directi formula regni Neapolitani: cuius interſit fidei ſuæ creditos ſubditos, ab

Ea permotiones Aquilani à Ferdinando deficiunt, & Pontificis auxilia depoſcunt.

omni iniuria tueri: maximè quando ſe illi, vrbemque dedant, vt receptos in fidem, maiore ſtudio ſibi, atque actiore cura defendendos ſuſciperet. Cognitis Pontifex Aquilanorum poſtulatis, ac re cum Patribus communicata; quod è ſua fide eſſe, & dignitate ducebat, minimè eorum ſibi iniurias eſſe negligendas cenſuit, qui afflictis ſuis rebus, opem à ſe, atque auxilium implorarent. Id conſilium vt Pontifici probaretur, cum eius in Ferdinandum iuſta ira, propter agros Romanos tempore Sixti vaſtatos bellum in Sedem Apoſtolicam motum, non ita pridem; multa inſolenter à Ferdinando, & Alphonſo in Romanam Eccleſiam facta; vt pacem, fœduſque ſemel, ac iterum inſcia Sede, cum hoſtibus concluſum, tributum negatum, Virginiique tranſitionem, concepta effecit, tum vrbis eius opportunitas, quæ in Pontinium Romanorum ditione, tamquam arcis loco Neapolitanis Regibus obiecta, magnam facultatem ad illos in fide continendos perpetuò eſſet præbitura. Inclinauit eò magis Pontifex, quando audiuit, maiorem pedicatus Regij partem iam ab Aquilanis cæſam; ſigna Regia deiecta, ac Sedis Apoſtolicæ erecta: nummos æneos cuſos, quorum altera parte claues, Apoſtolicæ Sedis inſignia, altera verò paſſis alis Aquila, ſub cuius pedibus litteris Latinis inciſa eſt, *Aquilana libertas*. Ergo iuſſis Oratoribus bono animo eſſe, ac ciuitate collaudata, quæ eò ſibi perfugium quærendum ſtatuiſſet, quo ſe certa ratio, atque officium duceret, ſicut ſe perfecturum oſtendit, vt quantumuis illi de ſua fide ſibi, & voluntate polliciti eſſent, prolixè eorum ſe expectationi reſpondere non ignorarent.

III. *In eundem Ferdinandum regni proceres conſpirãt.* Eodem tempore Neapolitani Regni Principes, alieno à Rege animo, de defectione moliebantur. In eis, qui authoritate præcipua erant, Hieronymus, & Antonellus, hic Salernitanorum, ille Biſinani Regulus habebantur. Perfidia, crudelitatis, & auaritiæ infamis Ferdinandum accuſabant, quòd diutino bello exhauſtis, obæratiſque, nouum vectigal populis impoſuiſſet, Regnumque per Antonellum Petrucium, & Franciſcum Coppulam, homines facinoroſos, impiè ingratos, quoſque ſcelerum magnitudo, ac maleficiorum conſcientia premeret, aliquot annos ex omnibus moleſtandis afflixiſſet, exhauſiſſetque. Ergo quò occultiora conſilia eſſent, cùm per cauſam affinitatis iungendæ, Melphium apud Troianum Caraciolum, quem conſiliorum participem habebant, conueniſſent, coniuratione in Regem, & Alfonſum certis legibus, ac iureiurando, nec non fide, pecunijs, atque obſidibus inter ſe datis cõfirmata, iam de ratione belli gerendi, atque à quo potiſſimum defectionis placeret, conſtituerant Alfonſum in ædibus Hieronymi, nondum dimiſſo conuiuio nec deſtinabant; iamque Antonellus, & Ioannes Sanſeuerini cædem perpetraſſent, niſi animis concidiſſent. Vnde Alfonſus detectis coniuratorum conſilijs, xxx. equitum turmis coactis, eos inſperato adortus fuiſſet, vindictamque ſumpſiſſet, niſi Ferdinandus Rex oblatis conditionibus, coniuratorum animos ad componendas res, reconciliandamque pacem non deſperans, vehementer aduerſatus eſſet: exiſtimans ea præſertim ætate, qua ſexageſimum ferè annum ageret, tot principes vno tempore defeciſſe, inſignem turpitudinis notam ſibi afferri, & ſummam rerum in diſcrimen adduci: toto iam ferè regno ad defectionem inclinante. Sed hæc omnia in irritum deciderunt, immite, atque implacabile Alfonſi ingenium omnibus Maxime ſentientibus, qui minimè iam occultè, ... & cædem illis, & exilium, & proſcriptionem ... norum minitabatur. Ita illi metu ierum, ... non deſiſtendum, ſed rem celerius conficiendam arbitrati, Patrem Ghuarnum Vaſti Amonis Marchionem, Carolum Meleti Comitẽ, & Ioannem Sanſeuerinũ Turſij Comitem, diuerſis itineribus Romam miſerunt; reliqui cum Rege de pace arctiùs agere ſimularunt, vt fallaci ſpe implicitum detinerent, donec Legati Pontificem adijſſent. Ex his Turſius, poteſtate dicendi facta, multa queſtus de Rege, Alfonſum inprimis vehementius accuſauit; & Pontificem ad inſtans bellum ſuſcipiendum inflammare conatus eſt: cõmemorans coniuratos potentiſſimos: Regias præterea vrbes, cæteroſque regni primores per multos annos tributo exhauſtos, inueterato quodam odio in Regem, Apoſtolicæ Sedis ſigna intrepidè ſecuturos: populos inſuper quotidianis iniurijs ſupra modum laceſſitos, rerum omnium egenos, vndique bello cinctos, Regem, & Alfonſum non amplius velle tolerare: vtrumque breui regno eijci poſſe, præſertim, quòd ditiſsima, ac populoſiſſima vrbs Aquila, Brutiorum regionis caput, totiuſque regni propugnaculum, Apoſtolicæ Sedis imperium datis obſidibus depoſciſſet, cuius vrbis defectionem ad Aragonei nominis internecionem ſatis eſſe putaret. Antonellus præterea, & cæteri pollicebantur, ſe maximis, diuerſiſque promiſſis, Regni Regulos, & populum ad bellum excitaturos, eoſq; primos fore ad indicendum, inferendumq;: quum primùm Apoſtolicæ Sedis animum intellexerint. Poſtremò iureiurando interpoſito affirmabant, niſi oblatum Regnum, conditionemq; acciperet: non modò illud, ſed Italiam omnem Turcarum imperio breui ceſſuram: quòd eò miſerabile, ac penè ſpoliatum Regnum eſſet redactum, vt interitus potiùs, quàm tam infelix vita ab omnibus expeteretur, rerum omnium libertate adempta. Motus his rebus Pontifex oblatam opportunitatem amplexus, è veſtigio Carolum ad ſuos remiſit, quibus nunciaret, Sedem Apoſtolicam pro officio legitimam belli cauſam ſuſcepiſſe, ac prompto animo, & viribus illorum præſidio nunquam defuturam: modo nè ſibi ipſi defuiſſe videantur. His denunciatis, nouos militum delectus habuit; ac inprimis Robertum Sanſeuerinatem, numerata grandi pecunia celeriter venire iuſſit. Venetis inſuper, Inſubriæ Duci, Florentinis, Laurentioque Mediceo præcipuè rem omnem per Nuncios, litteraſque ſignificauit, quos enixe orauit, vt in tanta rerum occaſione, Apoſtolicæ Sedi non deeſſent: cùm hæreditarium regnum Neapolitanum iure tueri, & iniurias ſubditorum propellere cogeretur; vel ſaltem domi ſe tenerent, nec in tanto temporum motu Regi opitularentur: quem propter ſummam in rebus omnibus licentiam, non modo Principes, verùm etiam populi capitali odio proſequentes, nullo pacto vltra ſerre conſtituiſſent, & ad aram Apoſtolicæ Sedis ſupplices confugiſſent, nè diutiùs affligantur, auxilium implorantes; quibus profectò ſuccurrendum, & diuina, & humana iura depoſcerent. Hæc vbi ex Legatorum litteris Ferdinandus animi anxius accepiſſet, paternæ admonitionis memor, prudentia extingui bellum ratus, priuſquàm arma caperentur, Ioannem filium, Cardinalem confeſtim ad Pontificem miſit oratum, vt incendium non modò Regnum, ſed Italiam omnem euerſurum propere extingueret, quod optimi, æquiſsimique Põtificis munus eſſet; neq; præberet aures his præſertim, qui tranquillitati aduerſi, nouos motus falſis criminationibus ſuſcitare niterentur. Meminiſſet, ſi ſemel ſanguine imbuentur manus, haud ita facilè illum poſſe bello finem ſtatuere. Se nulla numquam illum iniuria laceſſiſſe; nec verbo quidem violaſſe; ſed ſumma ſemper in veneratione habuiſſe, omni prætereà ſtudio, ac induſtria procuraſſe, vt Pontifex crearetur. Bello igitur abſtineret

tran-

tranquillitatem Italiæ conſeruaret; perduelles ad obſequium compelleret. Conſideraret, Deum pro iuſta ſtatorem cauſa, tam inauditum facinus, ingratumque animum minimè latrurum. Si minus, pro Regia libertate, ac dignitate tuenda, Ferdinandum, nec fortunæ bonis, nec ſanguini parſurũ cognoſceret.

IV. *Innocentius PP. reconciliatione eſt alienus*

Non alieno fuit à tractatione pacis animo Innocentius. Enimuero Legarum ad res componendas, & Neapolim ad Regem, & in Apuliam ad proceres fœderatos deſtinauit: qui quidem vectigal Sedi Apoſtolicæ debitum, à Ferdinando ante omnia depoſceret; proceribus autem & populo, immunitatem, ac impunitatem impetraret. Nihil potuit aut de vectigali, aut de exactionibus impetrare; Rege inopiam ærarij, in bellum Turcicum, Florentinum, ac Ferrarienſe exhauſti excuſante, dicenteque, Regnum Neapolitanum aduerſus Turcarum impetus, potentiſſimi propugnaculi, Romanæ ditioni, ac vniuerſæ Italiæ eſſe; cui ſeruando, incurſionibuſque arcendis, longè numeroſiores pecunias, quam vectigal eſſet, iam expendiſſet, expendereque haberet: nec propterea quicquam de tributis populo impoſitis remittere poſſet. Dum hæc aguntur, Ioannes Cardinalis Romæ ceſſit è vita; Ferdinandus Rex, nequicquam ſtabilita pace, de qua Pontificis iuſſu in Apulia tractabatur, Neapolim rediit; coniurati verò velut deliberabundi Salernum conuenere, atque in eius interitum ſub inſidioſa pacis conditione (ita tinniti bellum rati) ſtudium, & curas omnes conuertere, ac demum poſt varias ſententias id conſilij iniere, vt in colloquio, quod ſpe non penitus præciſa pacis cum Antonello, & Hieronimo, Rex habiturus eſſet, diſpoſitis apud Sarnum amnem inſidijs (eo conuenire conſtituerãt) aliquot prius vulneribus, quam ſuccurri poſſet confoderetur: quibus patefactis, deſperata omnino pace, omne conſilium in funeſtum bellum conuerterunt; ac Pontificis ſigna, haud mediocri pompa, bellorumque ſimulacris Salerni erexerunt, educto promulgato, numquam de pace agi, niſi extincto extinctoque nomine Aragoneo.

Auxilia Florentinorum exquirit Ferdinandus Rex.

His difficultatibus Rex circomuentus, ad Florentinos & Ludouicum Sfortiam Inſubrum Ducem reſpexit, Ioannemque Albinum, vt ſibi aduerſus tantam belli vim adeſſent, ad eos deſtinauit. Ac Florentiæ quidem viſa res in principio longioris diſceptationis eſſe, aliquamdiu ſuſpenſos principũ animos tenuit. Ita enim placebat Regi opem ferre, vt tamen parum honeſtum bellum, atq; opportunum ciuitati futurũ eſſe cauendum omni ratione iudicarent. En enim aduerſus Pontificem ſuſcepto, nemo erat futurus, quin ſuſpicaretur ſtudio, ac morbo animi Florentinos, pro ijs gerere arma, quos ille hoſtes bello perſequeretur: vt minime eſſet dubitandum, eam hominum opinionem fore, haud illis cum Pontifice, ſed quod (ferendum non ſit) cum Pontificatu ſuſceptam contentionem eſſe. Quæ quidem infamia tanta, quam eſſet pernicioſa Reipublicæ futura, recentem Sixti memoriam, qui cum ciuitati perpetuæ ſimultates, atque inimicitiæ interceſſiſſent, ſatis poſſe indicare. Nam & ea libera omnium querela, iactabantur, iam feſſa multitudine, grauitate malorũ, quæ mouere quemuis facile poſſent: poſt tot bella infeliciter geſta, afflictæ, ac propè euerſæ ciuitati pacem tandem diuino, ac ſingulari Dei immortalis beneficio quæſitam eſſe. Ea quidem, ſi magis certorum hominum ſalutem tueri, quam publicam pergerent, nouis ſemper bellis ex bellis exorientibus, numquam futurum, vel frui permitteretur. Nam illud minimè dubium videri, cum aliorum Italiæ Principum inſigne odium in Ferdinandum, tum inexpiabile Venetorum eſſe. Quod cum neminem præteriret, illud etiam ſuſpicari omnibus licere, cum eadem Florentinæ Reipublicæ, & Regis cauſa futura eſſet, Venetos nouo fœdere Pontifici coniunctos, communi conſilio aduerſus communes hoſtes bellum geſturos. Sæpius iam quam ciuitatis otio, & quieti expediret, periculum eſſe factum; quã in graue, & pernicioſum Reipublicæ eſſet, cum Romano Pontifice inimicitias exercere: quid timendum videri, vbi Senatus Venetus cum illo arma coniungeret, tantus hoſtis? Defeciſſe à Ferdinando Neapolitani Regni Principes, in quibus ſe illi eſſet gerendum externum bellum, oẽs vires & neruos fuerit habiturus: eos contrà Regem pro Pontifice in acie futuros. Vrſinos Romanorũ potẽtiſſimos eſſe in armis, ac ſub Pontificis ſignis militare. Regni ciuitates, quæ perferre diutius non poſſe durum Regis imperium, & atrox dicantur, quicquid illi in principio aduerſi cõtingit, non futuras in fide: vt ſemel infeliciter geſta re, haud de regno amplius Ferdinando, ſed de ſalute dimicandum eſſe videatur. Quæ cum ità ſint, minus malum videri debere, Ferdinandum ſolum (vtinam non illi quidem merito accidete Reipublicæ numquam fido ſocio, aliquando infeſto hoſti) quã cum illo eadem ruina oppreſſam Rempublicam interire. Hæc ita præſente Laurentio Medices dicebantur, vt diuerſam ſententiam tuente, cum magiſtratus imperio, multitudinis obſtrepentis ferocia non poſſet coerceri; vix verba facere liceret. Impetrato demum ſilentio, de ea re ad hunc modum dicitur verba feciſſe; ſed ex ſchola Macchiaueli

V. *Oratio Laurentij Medices pro Ferdinando Rege.*

Non in eo ſtatu res noſtræ ſunt, ſi quis eas, vt nunc ſe habent, ſpectare velit, vt ſi modò nobis, quod maximè Reipublicæ expediat, ſit agendum, vtrumuis nobis integrum ſit, ſiue honeſtam pacem & otium, tueri, ſiue pace improbata, gerere bellum malimus. Nam ita nobis in præſentia ea licet, & quidem parum honeſta ſrui, vt illam paulò poſt, niſi ad arbitrium victoris Pontificis, adminiſtrari Rempub. velimus neceſſarium, & graue bellum, & quod caput eſt, diuturnum (vt mox demonſtrabo) excipere neceſſe ſit. Bello in præſentia nec difficili, nec graui deſunctis, certa, ac diuturna pax eſt maximè ſperanda. Fingite enim penes Pontificem victoriam eſſe, quod ſi pergimus cunctari planè eſt expectandum: quis eſt, qui non videat, illi continuò Neapolitanum Regnum prædæ futurum? Quod quidem ſi accidat, non illud nunc ſpectari cenſeo oportere, quid ſit nobis mali à Pontifice timendum, ſed quid à Pontificatu, quem ſæpius Sixti, quàm Innocentij ſimiles (libeat enim in præſentia benè de illo ominari) eſſe aſſequutos animaduertimus. Miti hominem ingenio, & leni Chriſtianæ Reipub. imperium magis ex ſua dignitate, quàm ex ſuorum cupiditate, & ſtudio adminiſtraturum confidimus. Faxit Deus, ne noſtra nos hæc ſpes fallat. Sed tamen citius in eo, qui non poſſit, cupiditatem dominandi tollas, quàm in eo, qui vires habeat, non moderationem, & æquitatem animi in proferendo imperio requiras. Nihil enim eſt facilius, quàm animum continere à cupiditate, vbi ad ea aſſequenda, quæ expetuntur, vires non ſuppetunt, illud eſt difficillimum, & propterea maxime proprium virtutis, vbi ex alieno incommodo, magni nobis emolumenti ſpes ſit obiecta efferentem ſeſe animum, quem facultas ad agendum, & vires ſequantur, cohibere. Sit idem Romanus Pontifex, & tanti Regni moderator, ſæpius nobis veniet in mentem, quibus tanta potentia eſt merito pertimeſcenda, virium, quæ metum augeant, quàm æquitatis, quæ metum tollat. Quid poſſit vnus Romanvs Pontifex, etiamſi nullæ præterea accedant vires, experti paulo antea ipſi ſumus in Sixto, in Caliſto idem eſt patrum noſtrorum memoria Reà expertus, quod etiam plerique veſtrum poſſunt meminiſſe. Sit igitur nobis Innocentius amicus: At quamdiu ille ſit futurus amicus, nobis etiam cogitandum

exiſtimo. Quis nobis faciat fidem, vbi præſentibus opibus hæc tanta ſit potentia adiuncta, parem conſtātiam illum in fide tuenda, atque vim, & animum in augendo imperio præſtaturum? Nam vt minſſimum hominis ingenium ſit; quis ignorat in Pontificatu, non grandem iam natu hominem, atque exactæ ætatis, ſed liberos, cognatos, neceſſarios, neque eos probos ſemper & prudentes, haud rarò crudeles, impuros, nefarios dominari? eoſdem bella gerere! fœdera ferue! regna occupare! diuinas, atque humanas res omnes perturbare? Næ illi, vbi in eorum ditione Neapolitanum Regnum ſit, & Hetruriæ, & Galliæ Ciſalpinæ, atque adeò totius Italiæ imperium ſibi animis ſpondebunt. Numquam eodem veſtigio ambitio conſiſtit, ſed pedem profert, & ad vlteriora ſemper vbi præſentia aſſequatur contendit: vt cùm vires illam deficiant, ſpe tamen, atque animo progredi conetur. Ita numquam Neapolitanum Regnum Pontificis erit (non permittat hoc Deus immortalis, vt per noſtram cunctationem eſſe poſſit) quin ille tanquam ſerie quadā rerū ductus, & continentes ſuis vrbes, & prouincias, atque externa regna petat. Satis eſt per ſe nobis Pontificatus formidandus; quid vt magis ſit, noſtra procraſtinatione, & mora efficimus? Non ſolum enim, vt non ſit Pontifex nobis hoſtis, ſed nè quando eſſe poſſit, ſi maximè velit, eſt nobis laborandum. Ità enim natura comparatum videmus, vt qui eſt ſuperior viribus, is tamquam in eo iis omne ſit, æquum cenſeat eum ſibi, qui ſit imbecillior, parere. Sic nobis erit præcariò libertas ſemper retinenda, atque quo illa fruamur, domino, atque impotenti domino, ſæpius crudeli, immani id nos referre acceptum perpetuò oportebit. Quo quid durius, aut acerbius, natis in libera ciuitate hominibus poteſt accidere? Hæc igitur vobis pax, hæc ſalus, hæc libertas præſenti hoc rerum ſtatu ſpetanda eſt: quæ tamen, vt minimè etiam dubitari poſſit de huius Pontificis in nos voluntare, haud fore nobis diuturniorem ſperamus, quàm eſt ſenis vita futura. Quis enim hæc vobis audeat ſpondere, quo in vos animo nunc Innocentius eſt, eodem anno proximis Calendis, ſuffectū illi nouum Pontificem, non alio fore? Aut quid eſt tamen, quod facilius euenire poſſit? Ergo aut certum, & perpetuum bellum, aut ſi turpe magis iners que otium præferri placet, dubia, ac minime firma pax, creſcentibus indies per veſtram ignauiam Pontificis viribus, in poſterum manebit. Nunc ſi in hac fortuna tuendum vobis Regem, erigendumq; ſuſcipitis, quantò illum vobis deuinctum beneficio conſeruatis? Imo quid illum inquam? In eadem Regia paulo ante beatiſſima, & florentiſſima, Ferdinandum ætate grauem, ſed vigentem tamen animi, & corporis viribus; Alfonſum filium, cuius quanta conſtantia, & virtus fuerit in ſocijs tuendis, hoſtes ipſi periculum fecimus: tum huius filium Ferdinandum Regiæ indolis, & virtutis puerum, veſtro beneficio, cuius eſt hæres tertius ab auo in multos annos futurus, conſeruatis. Nam vt Federicum mittam, Ferdinandi natu minorem filium, quē maritimo bello, quod aduerſus Venetos geſſit, pater præfecerat: Reges Hiſpaniæ longè potentiſſimos; horum cognatos, nobis in perpetuum ſocios, atque amicos, ſanctiſſimo functi amicitiæ munere, retinemus. Ita quod initio dixeram, minimè diuturno, ac difficili bello, ſpetandum nobis eſt, certam nos Reipublicæ firmamque pacem & quæ æquè poſteris noſtris magno vſui ſit, atque ornamento, comparaturos. At verendum eſt, ne Veneti terra, marique, graui bello Ferdinandum circumuentum, cogant de ſumma rerum, & de ſalute dimicare. Eſt hoc quidem aliquid. Verum ne hoc illis liberum ſit, ita graue bellum à Turca ciuitati impendat, vt beneficij loco ſint habituri, ſi quis illos quieſcere, atque otium in Italia ab armis ducere patiatur. Quamquam neque in continente, tuta omnia & pacata habent. Gerent enim Rheticum bellum cum Sigiſmundo Cæſaris fratre, orta de finibus controuerſia; cuius rei cauſa, iam eorum mercatores, qui in Rhetis negotiabantur, comprehenſos, ac deiectas operas, quibus in Alpibus vtebantur ad fodinas aperiendas à Sigiſmundo ferunt: quam tantam ſuis illatam iniuriam minimè videntur neglecturi. Nam exules Neapolitani, quàm ſint Regi timendi, ſuperiore bello, & quidem multo hoc grauiore docuerunt. Aderat enim illis Ioannes Renati filius Andegauenſis, qui terra, marique Genuenſium auxilijs inſtructus aduerſus illum rem gereret; & vt quidem hoc tempore Innocentius, ita tum Caliſtus Pontifex, non armis ille modo, ſed quanta in homine diuinam gerente poteſtatem eſſe poterat, gratia, authoritate, potentia formidabilis. Quæ omnia tamen nouus idem Rex, & qui vix ſuas agnoſceret, atque hoſtium vires, ita ſuperauit; vt victi hoſtes non illius magis virtute, quamquam ea ſumma erat, quam ſua inconſtantia, & leuitate, illius maxime clementia, cum proprio ipſi ſcelere perijſſent, ſint conſeruati. Quæ cum ita ſint, non honeſtum ſolum bellum pro ſocio, atque amico Rege, quod neceſſarium nobis præſertim, atque vtile in poſterum Reipublicæ eſſe videatur, nobis cenſeo eſſe ſuſpiciendum, ſed omni id mora, & cunctatione omiſſa, quo noſtrum illuſtrius in Regem beneficium, ſtudiumque ſit. Ita enim vobis in præſentia facile eſt; ex afflicta, & depreſſa illum fortuna erigere, vt id ipſum tamen beneficij ſummi loco acceptum, nulla ſit vnquam hominum ætas obliteratura.

VI. *Impetrat. quæ vult & Ferdinando Vrſinos conciliat.*

Ad hunc modum ille locutus, peruicit, vt Nicolao Vrſino, Petiliani Comite copiarum duce exercitus in Latium mitteretur, quo Alfonſi copiæ breui conuenturæ dicebantur. Ea re ita ex ſententia adminiſtrata, ad aliud conſilium animum adiecit, atque omnino ſibi dandam operam cenſuit, vt à Pontifice Vrſinos auerſos, Ferdinando conciliaret, quod ſi effeciſſet, cum non contemnenda virium pars de Pontificijs copijs detracta Regi accederet, in magnas illum anguſtias coniecturus videbatur. Iam illi à Pontifice alieno fuerant animo, ex his cauſis. Præfecturam Palatij Innocentius nullo proſus merito abſtulerat Virginio. Præter hæc Columnenſibus æquior, permiſerat, vt Virginij ſororem, cum filio, quem ex Hieronymo Eſtonteuillano marito ſuſceperat, Tuſculi hærentem inuaderent, mundo muliebri ſpoliarent, Baſco, & Ianuzaoo oppidis ab Hieronymi patre, apud Columnam Ottonem emptis exuerent, eudamque omnino domum remitterent, atque Lauinio fruſtra tentato, Inſulam, Campagnanum, Galeram, Ceræuetus, Bracchianum, & alia Vrſinorum oppida, in poteſtatem redigerent. Offenderat Pontificem, quod Vrſini ab Obiecto, Fliſco familiari illius certiores de morte (falſo is nunciauerat, eſſe ex doloribus colicis defunctum) Innocentij facti, Miluium, & omnes Anieni impoſitos fontes occupaſſet, & ſe viuo arma corripuiſſent. Ergo morbi vi diſcuſſa, cum excuſationem erroris nullam admitteret, Columnenſes auctorauit: ſed Vrſinos alienauit. Quod cum non ignoraret Laurentius Mediceus, tanto magis ſe ab his impetraturum quod cuperet, ſperabat: præcipuè quod Virginium gentis principem, coniunctum non affinitate ſolum, ſed familiaritate, atque amicitia haberet. Re deliberata, ijs per certos homines demonſtrauit, quorum fidem cognitam, atque induſtriam magnis ſæpe in rebus erat expertus,

id, quod tamen non erat difficile, quantum periculi à Pontificum potentia immineret Romanæ nobilitati, ſi principes vetere inſtituto maiorum pergerent ferro inter ſe, atque armis decertare. Fieri eorum diſcordijs, vt vires eorum attererantur. Melius de reconciliatione, de concordia, de reditione in gratiam cogitarent: ac Regem Ferdinandum, ne armis irritarent. His adhortationibus victis animis, non ſolum Laurentius impetrauit, vt ab Innocentio Vrſini deficerent, ſed etiam vt pro Ferdinando aduerſus illum ſumerent arma, quod illi magnum momentum ad obtinendam victoriam videbatur attuliſſe. Tametſi autem apparebat, defendendo illus Ferdinando, Columnenſium vires, & potentiam ſtabilire, cum nemo dubitaret, quod priores iam gratiæ locum apud Regem occupaſſent, non ſemper illos gratia, & authoritate præſtaturos: in communi tamen incommodo depellendo, Vrſini ſimultatis memoriam ſibi ponendam in præſentia, atque eodem conſenſu aduerſus Pontificem ſibi eſſe conſpirandum cenſuerunt. Præfecit ſuis copijs Ferdinandus Virginium Vrſinum: à Florentinis, & Ludouico auxiliares accepit: Pontifex Proſperum, & Fabricium Columnenſes, Ioannemque Sabellum ſibi adiunxit, Venetiſque in Societatem belli accitis, totius exercitus Eccleſiaſtici Imperatorem, Robertum SanSeuerinatem creauit; Legatum vero Ioannem Michaelium, Cardinalem Veronenſem, bello adminiſtrando intereſſe iuſſit, ac præeſſe; ad faciendum porro confœderatis proceribus animum Ioannem Ruuereum vrbis præfectum deſtinauit. Conatus eſt præterea Vrſinos, à Ferdinando Rege alienare, & ad officium reuocare: iamque Baptiſta Cardinalis Vrſinus, dignitatis memor clam inclinauerat: cæterum Ioanne Albino Regis internuncio, intercedente, & magnis pollicitationibus illos onerante, nihil potuit efficere. *Panuinius in Innocentio VIII. Brutus libro octauo. Albinus de bello inteſtino. Conſtantius hiſt. Neapolit. libro vigeſimo. Franciſcus Sanſouinus hiſt. Vrſin lib. octauo Infiſſura in notis diarijs. Bernardinus Cyrillus hiſt. Aquilana libro octauo. Roſeus hiſt. Neapolita. libro octauo.*

VII. *Impeditur Innocentius PP. à bello in Turcas gerendo.* Impedimento iſta fuere Innocentio Pontifici, cupidiſſimo res ingentes contra Turcas aggredi. Opportunitatem præſtare videbatur Zizimus, à Baiazete fratre tyranno eiectus. Is in Gallijs, ſub Rhodiorum Equitum poteſtate, ſpem recuperandi paterni imperij non deponebat, ſed Reges, ac Principes Europæos ad audendum magnum aliquid inuitabat Vxor cum filijs illius apud Soldanum Aegyptium relicta, hunc quoque ad inferendum Baiazeti bellum, lacrymis, & eiulatibus ſollicitabat. Et quidem hic miſſa ad Rhodianum Magiſtrum Legatione, Zizimum ſibi dari poſtulabat; eoque nomine plurima Religioni Hieroſolymitanæ, ac vniuerſæ reipublicæ Chriſtianæ pollicebatur, ſi eiectum in paternum ſolium, quemadmodum ſperabat, reduxiſſet. Eundem Zizimum, à Rhodiorum Magiſtro Pontifex, Rhodum remiſſis eius Oratoribus, litteriſque perſcriptis, dari ſibi depoſcebat: quo auſpice bellum inferret Baiazethi Ferdinandus, quamquam optimè noſſet, Pontificem de Zizimo curā ſuſcepiſſe: animo tamen vaſtū in eandem rem incubuit, euocatiſque Roma Neapolim Rhodijs Oratoribus, ſe Zizimi habendi deſiderio flagrare aperuit. Inde triremi inſtructa illos Rhodum remiſit, datis litteris Supremo Magiſtro, quibus Zizimum ſuæ fidei committi flagitabat. Ea interpellatio importuna, Petro Dambuſſonio Magiſtro neceſſitatem Zizimi retinendi impoſuit: cum is Pontifici reſpondiſſet, non ex re eſſe, illum in Italiam mittere, donec Reges, ac Principes Chriſtiani in ſacram militiam nomina darent, & perpetuo fœdere deuincirentur. Cupiebat id equidem Innocentius pro officio præſtare: cæterum à Ferdinando, & Alfonſo ſubminiſtratæ belli occaſiones, non permiſerunt. *Boſius hiſt. Rhod lib. 14.*

VIII. *Stephanus Valachiæ Palatinus auxilio Polonorū in Turcas petit, & impetrat.* Et erat quidem neceſſarium, in Turcam per Zizimi occaſionem, mouere, vel iniurijs Chriſtianorum gentillatis vindicandis. Superiore enim anno Baiazetes pacem domi nactus, vt ignominiam, & clades paternas, à Stephano Palatino Valachiæ acceptas vlciſceretur, in Beſſarabiam, & Valachiam terra, marique expeditionem fecerat; Kyliam, quam Litoſtomon Græcis veteribus dictam eſſe quidam autumat, & Moncaſtrum, ſiue Bialogrodum, vrbes munitiſſimas, illam ad Danubij, hanc verò non ad Boriſtenis, vt vult Paulus Iouius, ſed ad Tyræ, ſiue Neſtri oſtia ſitam, non ſine magna ſtrage ſuorum in poteſtatem ſuorum redegerat; Moldauiamque omnem peruaſtauerat. Ceſſit tunc Stephanus potentiæ Turcicæ, cum ei longè imparem ſe eſſe animaduerteret, tutioribuſque, & impeditioribus locis, vt eſt montoſa, & ſyluoſa ea regio, ſeſe continuit. Caſimiri autem Regis Poloniæ opem implorauit, promittens in verba eius iuraturum ſe tandem eſſe. Non putauit Caſimirus negligendam ſibi eſſe illam occaſionem, deuinciendi, & ſubiungendi ſibi eius Principis, qui Tartaros, Turcas, Vngaros viciſſet, magniſque incommodis affeciſſet, ſuum autem imperium ad illud tempus detrectaſſet. Quamuis autem facilè coniiceret, ſtabile, firmumque non fore id, quod non verè, & ex animo ageretur, ſed temporis modo cauſa ſimularetur, conſultius tamen, & cum minori periculo ſuo, ſuorumque coniunctum eſſe ducebat, cum illo, & per illum, deuotos vetereſ Chriſtiani nominis hoſtes, à finibus ſuis arcere, quàm proditis quodammodo Valachis, omnem grauiſſimi belli molem in ſe mox deriuare. Quamuis enim nullam ipſe Turcis inferendi ſibi belli occaſionem daret, non temperaturos tamen eos ſibi eſſe ab inuadenda, & infeſtanda Ruſſia, Podolia, & Lithuania, ſi Valachiam ſubegiſſent, & illum quaſi intermedium parietem diruiſſent: ac vel ipſos Valachos infeſtiſſimos ſibi fore, quod ope ſua deſtituti, in barbari tyranni poteſtatem redigerentur. denique vel ſola fama aduentus ſui Valachis quidem redditum iri animos ad defendendum, ſeſe, ſuaque Turcis vero terrorem incuſſum iri, nè longius progrederentur, aut diutius in munitionibus Valachiæ ſubigendis immorarentur. Formidabile enim tunc erat Turcis nomen Polonorum. Ad initium autumni Caſimirus Rex ad locum deſignatum venit: nec multo pòſt Stephanus quoque cum inſigni Procerum, equitumque caterua affuit. Sublime ſolium in papilione Regio præparatum erat: in eo Rex ornatu Regio ſedebat aſtantibus conſiliarijs. Stephanus, vbi appropinquauit, equo præſtanti vectus, ſolus excluſis omnibus receptus eſt in medium an[illegible] quitatu Regio cingente papilionem, deſcenſoque a primoribus Regij conſilij obuiam prodeuntibus ad Regem introductus eſt, vexillum ſigno terræ Valachiæ exornatum manu tenens, & adorato, vt mos eſt gentis, Rege, vexilloque ad pedes ſedentis abiecto, in genua procidit. Interea ſolutis ex composito funiculis, qui papilionem ſuſtinebant, [illegible] ſus cunctis longè, lateque patuerat. Ibi tunc Stephanus nihil ea re motus, ſolenni ceremonia conceptis verbis iuſiurandum dedit, ſe cum vniuerſa Valachia in fide, & clientela Caſimiri, ſucceſſorumque eius Regum Poloniæ ſemper fore, nec alium quemquam præter ipſum Dominum agnituri eſſe: contra quoſuis hoſtes ſummis viribus pro poſſe adfuturum: nulli cum quoquam fœderis contra ipſum initurum, neque hoſtile quicquam contracturum, & Polonos moliturum: præmoniturum etiam, ſi quem [illegible] quicquam eiuſmodi præſenſerit; pacem denique

bellumque cum nemine iniuſſu Regis facturum eſſe. Dedit præterea eadem de re diploma Stephanus, ab ipſo, & quattuordecim eius conſiliarijs conſignatum. Subleuatus deinde à Rege, & ad oſculum admotus, menſæque adhibitus cum tredecim ſuæ gentis primoribus, & perhumanè acceptus denique hoſpitalibus donis ornatus, in Valachiam ſe recepit, tribus millibus equitum auxiliatorum, ex omni delectorum numero à Rege acceptis: quibus fretus, multis certaminibus Turcas vehementer exercuit, & ſæpe non ſine ſtrage fudit, fugauitque: paratus ad diſcrimen vniuerſæ dimicationis venire, atque Turcas Kylia, Bialogrodo, & vniuerſa Beſſarabia eijcere, ſi Pontifici Romano per iniquitatem temporum licuiſſet, maiora auxilia ſuppeditare, Matthiamque Regem, Valachiæ dominatum, ſine patrocinium ſibi vendicantem ab inquietandō Stephano, & Friderico Imperatore, aduerſus communes aduerſarios auertere. *Cromerus lib. 29. rerum Polon.*

IX. *Matthias Hungariæ Rex Viennā capit.*

Enimuerò is non contentus ſuperioris anni victorijs, capto Cornambusgo, quod Viennæ propugnaculum eſſe videbatur, & impoſitis ad Danubium vtrinque præſidijs, ne quid demitti poſſet commeatuum, cum viribus vniuerſis ad obducendam arctiſſima obſidione Viennam deſcendit, & paucis poſt menſibus eam Imperatori eripuit; ac indè ad Neapolim Auſtriorum, Vienneſis ſane pulchritudinis, & fortitudinis æmulatricem obſidendam exercitum promouit. Conatus eſt Innocentius Papa controuerſias omnes inter Fridericum, & Matthiam dirimere: Sed nihil omnino profecit: Rege à perpetuo victoriarum curſu inſolente. Calendis Iunij, quibus Viennam occupauit Matthias ingens terræ motus fuit; quo quidem oſtentu ſignificatum eſſe plerique arbitrabantur, Regem vrbe non diu potiturum, ibique diem nouiſſimum obiturum. *Bonfinius decad. 4. lib. 6. & 7.*

X. *Ferdinandus Caſtellæ Rex in Mauros feliciter bellū gerit.*

Feliciores Innocentij conatus fuere, In Ferdinando Caſtellæ, & Aragoniæ Rege contra impios excitando. Is enim inuicto animo, & nunquam ceſſante, media quamuis hyeme, ipſo Ianuario, contra Mauros Granaten. bellum repetijt & ad nouem equitum, peditum viginti millibus conſcriptus, maiori quàm antè impetu educere voluit. Quo tempore aduerſus Boabdilem Regem Almeriæ, ciues arma corripuerunt. Vt impium gens illa aduerſabatur, ignauiaque eius accuſabant ſuperiora incommoda fuiſſe accepta. Imperium Regiam facto, Boabdilis frater interfectus eſt, mater capta, inteſtinæ, fatalisque inter patrem, & filium diſſidij pars maxima. Rex ipſe barbarus, cum ea vrbe abeſſet, nuntio calamitatis accepto, rebuſque deſperatis, cum paucis Cordubam abijt. Arundæ ciues numero imminuti erant, metu maximo. Id Iozephus Seruſius cum indicaſſet Gaditano Marchioni, belli impetum eo conuertere viſum. prius tamen alia oppida tentata, captaque ſunt. Cohinum Alloræ vicinum vi expugnatum, ſoloque æquatum, ob mænium amplitudinem defenſionem difficili. Carſima deditionem fecit. Vniuerſis copijs Malaca petita, vbi Abohardiles, Albohaceni frater erat; in quo ſpes, & opes gentis Mauricæ ea tempeſtate ſitæ: & magnam virtutis opinionem nactus erat, Hiſpanis ad Axarquiam ſuperatis, oppreſſiſque. Inde leui prælio facto, eodem itinere, quo venerant, reductis copijs Arunda petita eſt. Quina circa vrbem caſtra poſita: Rex ipſe cum maiori copiarum parte ex aduerſum arcis conſtitit: Vias circum occupatæ, ne auxilium obſeſſis adueniret: & erat pars ciuium ad coaſtandos vicinos Bæticæ agros profecta. Commodiſſimè rebus Hiſpanorum id accidit. Periculi magnitudine, fœminarum eiulatu, Chriſtianorum diligentia, dies noctesque continuantium, victis barbarorum animis dedita facta eis is vrbis eſt, X. Kal. Iunij Ciuium nobiliſſimis Hiſpali, vti conuenerat, agri dati, quos Gonſaluo Piconio, & alijs de Religione poſtulatu, Inquiſitores Fidei abſtulerant. Munita ea vrbe, Caſarabonella, Marbellaque, ad mare ſita oppida, deditionis verba nuncuparunt. Vniuerſam gentem inſolitus terror occuparat. In Regibus ſuis parum præſidij rebus erat, altero profugo, Albohaceno morbis, oculorum caligine, & ſenectute impedito. Noua conſilia captata. Muleius Abohardilles ad imperium gentis Malaca euocatur, magno vir animo, conſilioque. Maurorum genus mobile, infidum, neque beneficio, neque metu, ac nè vllis quidem naturæ legibus coercetur. Oblatum imperium barbarus haudquaquam repudiauit. Eò maiori gloria, ſpeque Granatam aduenit, quòd nonaginta è Chriſtianis equites Alhama prædatum profectos, vſque ad Granatæ montes, quos Niuolos vulgus vocat, incautiùs tendentes oppreſſit. Triumphi ſpecie inuectum Granatam, cupidiſſimis animis Regem ciues proclamarunt. Albohaceno, principio tumultus Almunecarem, vbi theſauri Regij erant, profecto ab impio fratre vis infertur, nullo crimine. Imperij tantum nomen exitium attulit, & quorundam ſtudia fratris perfidiam, ambitionemque auerſantium, ſeniſque commiſeratione diuerſa conſilia captantium: quod ille periculum parricidio remouendum iudicauit, impius iuxta, ac crudelis. Barbarus cæſo fratre, & parto per ſcelus regno, nomen ſibi ingens fecerat magis, quàm clarum. Malis artibus quæſita potentia haud erit diuturna. Chriſtianis quò propior ſpes erat, eius imperij opes euertendi, creſcebat ardor animorum, cutaque, ne duce mutato, creſcerent animis hoſtes, maiorique periculo bellum eſſet, Quantum animi eſſet, quantumque virium, noua expeditione Ferdinandus tentare ſtatuit, cæteris contra diſputantibus, dandamque militi quietem affirmantibus, continuatis laboribus defatigato. Sed omnes difficultates Regis conſtantia peruicit, exemplumq; virtutis, cum nullum ipſe laborem recuſaret primus in acie, caſtrénſia opera obire primus ſolitus. Sic eſt. diſplicet hominibus imperatum obſequium: exemplo facile obtemperamus Alcalem Regalé, quoniam id oppidum ad fines hoſtium pertinebat, copias conuenire iuſſit: eodem ipſe Corduba, Cal. Septébr. profectus eſt, nondum in ea regione ſedatis æſtatis caloribus. Ardebat Cabræ Comes cupiditate virtutis oſtentandæ. res ab alijs proceribus præclare geſtæ, ad audendum, conandumque incitabant. Expetenti datum, vt in Maurorum fines, primus incurreret. Cum ſua manu equitum ſeptingentorum, peditum ad tria millia adiuncto Alfonſo Monte maiore, Cambilem tentare iubetur, quod oppidum Granatæ vicinum eſt, ſitu, & opere munitum. eodem ſe pollicetur Rex cum copijs omnibus venturum. Comes noctem continuato itinere, Abohardilem improuiſus opprimere cogitabat, vicinis locis caſtra habentem, equites mille quingentos, maiori pedites numero. Id conſilium hoſtem nunciatum. Subductis in collem copijs, luceque expectata, iniquis, anguſtiſque locis Chriſtianos circumuectos oppreſſit. Cecidit optimus quiſque, ac maiori peditatus parte proſtrata, Comes Gonſaluo fratre deſiderato, ipſe vulneribus acceptis, cum nonnullis equitibus in eam partem fuga euaſit, vbi Garſias Padilla, Magiſter Calatrauæ erat præcedentium veſtigia ſubſecutus. Ferdinandus audita ſuorum clade, pauliſper mæſtus è conſpectu abijt, deinde ægritudine animi reſidente, Comitis inquit, imprudentia, & nimia obſequentia reliquorum hoc incommodum acceptum: quod tamen celeriter maioribus commodis ſanare eſt animus: atque veſtra milites virtute pro ciuibus, viris

fortiſſimis, atq; miſerrimis pœnas capere. Erant ad fines hoſtiũ, qua Giennenſes agros attingunt, geminæ arces, atque oppida, Cambile, & Albahar interfluente aqua fluminis frigidi, tenui quidem præſertim & anni tempore, ſed cõcicita ripis, eoque difficili vado. Ea oppida copiis omnibus circumceſſa ſunt. Imminet Albabari, quod in vlteriori ripa erat, cliuus propugnaculi inſtar, in metæ modum erectus. In eũ montẽ hortatu Regis tormenta magno labore cõportata, tãtum obſeſſis terrorẽ ingeſſerunt, vt arces, & oppida continuò dediderint. Ad nonum Kal. Octobris in Chriſtianorum poteſtatem redacta, antiquitùs infauſto die, quo ante centum viginti fermè annos, Petro Rege, à Mauris ea oppida occupata meminerant. Tantis victorijs Ferdinandus, totque oppidis potitus, ac pleriſque exercitu incruento, maior, & clarior eſſe, haberique cæpit. Quo eodem tempore Toleti, religionis deſertores, ac Iudaicos ritus, quos abdicarant repetentes, ſeueriſſimis ſupplicijs ab Inquiſitoribus vindicabantur; alijs maiori numero venia data, meliora in poſterum pollicentibus. Cæſarauguſtæ in Aragonia, & occaſione Inquiſitionis graue facinus admiſſum eſt. Petrus Arbue quæſtiones in ea vrbe de religione habere cæperat. Nonnullis irrogata ſupplicia, prauos quoſdam homines, libertino è genere natos, ſiue libertatis ſpecie, ſiue ex conſcientia, ſimilia metuentes incitarunt, vt coniuratione multorum facta, Inquiſitoris capiti inſidias ſtruerent. In ſtrato nocturna vi opprimere cogitantes, cùm ſpes fefelliſſet, feneſtræ, qua irrumpendam erat, firmiſſimis clathris excluſi, in templo opprimere ſtatuunt. Ad nocturnas preces progreſſo Septembris Idibus, qui dies Mercurij fuit (biduò poſt alij tradunt) ad aram templi maximi procumbenti propè cancellos vis illata. Vitalis Duranſus vnus è coniurationis principibus, toruus, & minax voce, vultu, oculis ardens in ceruice primum vulnus inflixit. ſubſecuti ſunt alij. Proxima nocte defuncto, nihilque præter diuinas laudes eo ſpatio locuto, ſupremus honos eſt habitus. Corpus eodem loco, vbi vulnera ſunt inflicta, ſepulchro illatum: quo tempore feruere ſanguis viſus eſt, niſi oculorum Marianæ ludibrio fuerunt. Decreto Senatus aliquantò poſt, addita lampas ſepulchro: quod niſi conſecratis hominibus, cæloque dicatis non datur. Id etiam, vt Pauli Tertij Põtificis authoritate fieret, Carolus Quintus Auguſtus curauit. Sic illi meritus honor debitus eſt habitus. nam & quintodecimo Septembris die, memoria eius celebratur anniuerſarijs ſacris. De cõſceleratis hominibus intra annum ſupplicia ſumpta: varijs caſibus ad vnum omnes periere. Proh magnum, atque ineuitabile diuinæ vindictæ numen, quam vitare praui homines haudquaquam potuiſſent, vt maximè humana ſupplicia liceret euadere & habet, neſcio quos internos mens ſcelerata carnifices, aut ipſa ſibi cõſcientia carnifex eſt, mentem eripiens. Inquiſitoribus deinde præſidij cauſa datum, vt intrà arcem habitarent, cui *Algiaſaria* nomen eſt. *Hæc Mariana lib.* 25. *c.* 7. *&* 8.

Religionis Christianæ deſertores ab Inquiſitoribus puniuntur.

XI. *Exactior cædis illius narratio.*

Magis exactè iſta, de cæde Inquiſitoris, Hieronymus Blanca narrabat. Inter cæteros Sancti Officij Inquiſitores, *ait*, qui fuere in ſingulas prouincias deſcripti (ita enim ſupremos hoſce perfidæ iſtius gentis ſpeculatores ac vindices appellamus) Cæſarauguſtæ, huic muneri præpoſiti fuerunt, egregij duo, ac præſtãtes viri; quorum alter vocabatur Frater Gaſpar Inglarius, eratque ex Dominicanorum fratrum inſtituto, alteri verò Petri Arbueſij, aliàs Epila nomen erat. Hic ortu Epilenſis erat, patre Antonio Arboeſio, ab Illuſtri Arbueſinorum familia, matre verò natus, Sãctia Ruiz, vir quidem iſtis, & optimus, ſingulari bonitate, & modeſtia præditus; inprimiſque ſacris litteris excultus, & doctrina. Cæſarauguſtanæ autem Eccleſiæ Canonicus erat. Hic cùm pro ſuſcepto munere in Iudæorum cauſam vehamenter inueheretur, perditæ illorum multitudini, in acerbiſsimum odium venire cæpit. Ipſi enim maleficiorum ſuorum conſcientia ſtimulati, vehementer horrebant, quorſum hæc eſſet inquirendi in eos ratio eruptura. Conſcientiæ enim illa magna vis eſt, vt pœnam ſemper ante oculos verſari putent, qui peccarint. Itaque illum acerrimè clandeſtinis conſilijs oppugnabant. Erat autem per magna coniuratorum manus, ex maximis Iudæorum familijs occultè conflata: quæ diu collecta, & inueterata, impudentes quoſdam alliciens ad ſe, ex latebris erupit in apertum, acerbitatiſque ſuæ virus euomuit. Etenim cùm dies, nocteſque magnis angoribus, & curis angerentur, ſibi ipſis iam à ſummo Deo ſupplicij cauſa importatis, ſe ab illis abducere cupiantes, & leuare omnes acerba morte, ſanctum Inquiſitorem affici oportere, quadam die vnũ in locum congreſſi, decreuerũt. Sed tamen ijdem ipſi, qui de ea minabãtur, etiam atque etiam conſiderabãt, & inter ſemetipſos conferebant, quomodo id ſibi facere liceret. Etenim cupiebant illius ſanguine ſaturari. Vias autem indagabant, vt expleti & ſaturati, ſalui diſcederent: neque vllus erat eorum audaciæ ad timorem comprimendum locus. Ipſi enim ſuis manibus Inquiſitorem interficere, tametſi valdè optabãt; neq; id audebant, neque quemquam id facere poſſe ſine certiſſimo vitæ periculo arbitrabantur: adeò ignauiter, & timidè deſcendebant ad id, quod ſummoperè expetebant, agendum. Itaque cuidam Ioanni Labadiæ commiſerunt, vt homines ad cædem illam faciendam conduceret. Ab hoc tandem inuenti fuere duo nequam, & perditi, qui id auderent, quod immanis ipſa Iudæorum omnium audacia formidaſſet. Eos homines appellandos non duco. Hominis enim nequaquam videtur, communique naturæ repugnare, voluiſſe miſeros, ſua calamitate aliorum crudelitatem ſatiare; præſertim cum à Iudæis religione, & cultu diſſiderent. Erant enim ambo, vt fertur, à genitoribus Chriſtianis procreati. Niſi id forte illis accidiſſet, quod in plurimis vſu venire ſolet, quorum parentes propter ignorantiam ſuæ ſtirpis, ac generis, cùm ex infima fece populi ſint, Chriſtiani exiſtimantur. Hi igitur, quorum alter Vidal Vranſo, alter Ioannes Sperandreu vocabantur, nefarijs priùs licitationibus factis, certoque pretio conſtituto, ſe Sancto Inquiſitori mortem allaturos promiſerunt. Idoneam vero captabant occaſionem. Erant autem tunc ipſius Sancti Officij miniſterio deſtinatæ, eæ, quæ poſteà fuerunt heredum Antonij Barrachinæ, ædes, medio loco inter Archiepiſcopalem aulam, Eccleſiamque Cæſarauguſtanam locatæ, finitimæ ambarum, & vicinæ. Ibi magnus ille, ac præclarus vir, Petrus Arbueſius, pro Tribunali ad audiendas cauſas quotidie ſedebat, in eiſque ponderandis diligens erat, prudens, & attentus. Verumtamen vt erat ſanctus, ac religioſus, quicquid à publico illo munere temporis vacabat, totum id libenter in ſacris conficiendis conſumebat. His enim mentem ſuam, tamquam ſuauiſſimo pabulo recreabat. In templo maximo, quemadmodum cæteri Canonici, ſuum domicilium habebat. Aſſiduè in diuinarum, quas vocamus, Horarum decantatione verſabatur: ita vt vix eum vlla intempeſta nox, aliæue nocturni metus deterrerent, quin eandem Eccleſiam è lectulo ſurgens adiret, ad nocturnis cantibus, Omnipotentis Dei laudes perſoluendas. Illuc ergo pro more ſolito, ſacra indutus veſte, ſanctiſſimus, atq; innocentiſſimus vir, media quadam nocte, martyrij coronam reportaturus acceſſit. Fuerant ſiquidem iam paulò ante in abſconditis inſidijs intra dictam Eccleſiam collocati duo illi, quos nominauimus, Vidal, & Sperandreu, ſtipati gregibus amicorum: qui omnes fuerant à ſceleratiſſima coniuratione, quaſi à quibuſdam furijs ad perficiendum ſcelus incitati. Iu-

dæos autem idcirco proditur has tam crudeles ſancto Inquiſitori inſidias tetendiſſe: quia flagitioſa, ac turpis eorum vita cum magnam omnibus ſuſpicionem daret, initam ab eis dudum Chriſtianæ noſtræ religionis viam, fictè, ac fallaciter fuiſſe ſuſceptam: idque eò magis, poſtquàm multorum ex ipſis accuſationes grauiter tractatæ, ad extremum nefarijs confeſſionibus, ac deprehenſionibus deteſtabilium ſcelerum fuerunt concluſæ: perſuaſerant ſibi, neminem fore, qui ſancto Inquiſitore interfecto munus illud exequi auderet: ſicque ſe in poſterum flagitiorum ſuorum impunitatem quam ſibi pollicebantur, licentiam obtenturos. Cum itaque duo illi nequam audaciſſimi, dum ante altare manus ſupplicem orantem reſpexerunt, anhelatores ex intimo pectore crudelitatem, brachia contorquentes, ad XVII. Cal. Octobr. An. Chr. M. CCCC. LXXXV. grauia eidem vulnera inflixerunt. Quorum ſanguine cùm non gladios ſolum, ſed ſacram ipſam ædem imbuiſſent, ſtatim aufugerunt, magno, & ſubito, quo correpti ſunt prorſus, timore perculſi. Sic enim ambo fuerunt infirmati conſcientia ſceleris, fraudiſque ex ictatu, vt niſi à ſuis, qui eos ſtipabant, ſubleuati fuiſſent, vix vlla fuiſſet illis ex Eccleſia exeundi facultas. Viuum autem illum, ſecus, ac fuerant polliciti, reliquerunt. Deuinxerant enim ſeſe, eidem caput abſciſſuros: nec niſi pro capite pactum fuerat inter eos pretium. Tam acerbam ſancti Inquiſitoris vitam perfidi Iudæi ipſis putabant fore. Aſt vbi facer, qui in Choro aderat, Clericorum Deo pſallentium cætus horribilem armorum ſtrepitum audiuit, lamentabilemque ſimul ingemiſcentis vocem, illuc mox accurrens, Sanctum Inquiſitorem grauiter ictum, vt inuenit, apertè cognouit, truculentum illud, immaneque ſcelus à Iudæis editum fuiſſe. Diu enim in vrbe ferebatur, eorum ſermones ad perniciem Sancti Inquiſitoris erumpere: illoſque iampridem ei periculum mortis machinari. Itaque triſtes, & eiulantes, cæperunt cunctas vrbis regiones circumcirca perſpicere, Deuoſque, & homines conteſtantes, de crudeliſſimo Sancti Inquiſitoris interitu clamare; vt Cæſaraugustanus populus à ſomno excitatus proſiliret, occultæ illius coniurationis inueſtigator, & vltor. Simul atque ergo deteſtabile iſtud ſcelus percrebuit, incredibili breui tempore ad templum maximum concurſus factus eſt, concitatæ multitudinis hominum, omnium generum, ætatum, atque ordinum: qui ſe illuc totos & animis, & corporibus in communis cauſæ ſubſidium contulerunt. In ea namque iniuria ſeſe omnes deſpectos eſſe, ſanctiſſimique Officij dignitatem magnopere violatam, & conculcatam proclamabant. Apertè autem omnes videbant ſceleratam illam coniurationem à Iudæis contra Sanctum ipſum Inquiſitionis officium factam fuiſſe. Atque eò maior in illos commouebatur ſuſpicio, quòd in ea bonorum multitudine, de illis nullus compareret. Quos omnes non iam ſacrilegos, ſed Fidei, ac Religionis hoſtes; non ſicarios, ſed crudeliſſimos parricidas, & carnifices appellabant; dicebantque, nullam moram interponendam eſſe, eoſdem in priuatis eorum domibus viuos comburendi. neque huiuſmodi conſilium in longinquum tempus diſtuliſſent, niſi eos interpellaſſet ſupremorum Magiſtratuum ibidem vis collecta. Nec ea obſtitit tamen, quo minùs is videretur repentè in omni populo tumultus concitatus, qui non multum ab hoſtili impugnatione differret. Nemo enim Cæſaraugustæ, neque tam affecta ætate, neq; tam infirmis viribus tunc fuit, qui non ſtatim ſurgens è lectulo, telum, quod ſibi ſors offerebat, arripiens, in tanti ſceleris vindictam properaret. Iam verò ſanctus, & fortis Inquiſitor, his verbis, quæ ſibi infligebantur vulnera, excipiebat: Maximas, inquiens, tibi ô Iesv nunc gratias, & habeo, & ago; quòd me dignatus mortis pœnam naturæ debitam, pro tuæ Sanctiſſimæ Religionis Fide perſoluere. De reliquo tametſi grauiter ſaucius, magis autem diuino amore, quàm ictibus confoſſus haud ceſſabat Diuinum numen eo ſcelere violatum, humili prece placare. Numquam autem animus eius viſus fuit vlla in nefarios interfectores maleuolentia ſuffuſus, aut aliqua perturbatione cômotus, ſed contra cum magnus, & excelſus. itque ad maiora quæque pro Chriſti Fide ſubeunda paratus; tum etiam apertus, ſimplex, quietus, tranquillus, gaudens, & libens Deum opt. max. glorioſiſſimamque illius matrem Mariam aſſiduè collaudans Ex eius ore quamdiu vixit, nullum ab ea re alienum verbum alienum exiuit. Ac illi quidem quæ ſuperfuit vita breuis fuit; gloriæ autem curſus ſempiternus, ad quem illius ſpiritus è corporis vinculis, tamquam è carcere euolauit, ad xv. Calend. eiuſdem menſis Octobr. Atque ſic abijt è vita, vt moriendi pro Chriſto cauſam ſe nactum eſſe gauderet. Illius ſanctum cadauer multis imaginibus, iuſtiſq; exequijs, ac ſolenni pompa, & laudatione à Cæſaraugustano populo ornatum, terræ redditum fuit, honorificentiſſimo, ac celeberrimo ipſius templi maximi, quo nunc colitur loco. In cuius ſepulchro Cæſaraugustani, ſimulachrum è marmore exciſum, quod etiam nunc proſtat, magno artificio perfectum, eidem ſancto viro ponendû curauerunt, nè apud eos illius vmquam memoria moreretur, hanc illi marmoream ſtatuam pro mortali vita reddentes. Ac nè cui fortè mirum videatur, quòd xv. die eum ictum fuiſſe annotauerim, biduò aut poſt obijſſe, cùm Surita decimo quarto die mortuũ fuiſſe memoret, decimo quinto autem quotannis publica illius memoria in templo maximo celebretur: conſilij mei rationem publicis teſtimonijs comprobabo: quibus haud ſcio, quæ alia adduci poſſint grauiora. Sunt enim publica, duo vt loquimur, Notarij inſtrumenta, à quodam Petro Lalueza, de his ipſis rebus ſtipulata, quæ hoc loco libet intexere, quemadmodum illius manu leguntur conſcripta. Primum quidem eſt huiuſmodi.

XII. Inſtrumẽta publica de morte predicti B. Inquiſitoris.

In Dei nomine Amen. Nouerint vniuerſi, quòd anno à Natiuitate Domini 1485. die videlicet intitulata, decima ſeptima menſis Septembris, apud Ciuitatem Cæſaraugustæ, in Sede eiuſdem ciuitatis Cæſaraugustanæ, inter Altare, & Chorum dictæ Sedis, vbi Reuerendus Magiſter, petrus Arbues, alias Epila quondam, Sacræ Theologiæ profeſſor, Inquiſitor quondam Sanctæ Fidei à Sancta Sede Apoſtolica ſpecialiter deputatus, fuerat vulneratus, & ceciderat ex ictibus, & vulneribus ſibi decimo quinto die prædictorum menſis & anni, hora Matutinarum illatis. De quibus vulneribus die præſenti decima ſeptima, ab hac luce transmigrauit, & obdormiuit in Domino. In quo loco ex dictis vulneribus effuderat ſanguinem corporis, qua de cauſa, Eccleſia erat polluta, taliter, quòd in ea diuina officia celebrari non poterant. pro cuius reparatione, ſecundum ordinem Sanctæ Matris Eccleſiæ, dicta Eccleſia fuit reconciliata cum cærimonijs Eccleſiaſticis. Et deinde iam dicta decima quinta die, quàm decima ſexta, & præſenti die prædictorum menſis, & anni, dictus locus, vbi dictus ſanguis fuerat effuſus, fuit per quamplurimas, & diuerſas perſonas Eccleſiaſticas, & laicas viſus, perſpectus, & valde benè recognitus, qualiter vix poterat cognoſci, quod eſſet ſignum ſanguinis: & ſi aliquid videbatur de dicto ſanguine, erat quaſi nihil, & deperdito, quaſi in totum colore dicti ſanguinis, & erat adeò deſiccatum, quòd erat impoſſibile, cum aliqua papyro, aut panno lini, neque lana, nec alia quauis re, aliquid ex dicto ſanguine accipi; & ſic de prædictis, multi, & diuerſi Christi *fideles, fidem, & relationem faciebant, &*

[illegible] ea tunc dicta decima ſeptima die, Domino [illegible] ente, vt maior memoria de dicto Reuerendo [illegible] giſtro, Petro de Arbues, alias Epila, Inqui[illegible] aberetur, (qui pro exaltatione Sanctæ [Fidei], & pro extirpatione hæreticæ prauitatis, fama publicè referente per totam dictam ciuitatem, dictam mortem paſſus eſt, dictus ſanguis in dicto loco ante chorum dictæ Sedis, vbi effuſus fuerat, euenerat, & effluebat, tamquam ſi de recenti expreſſus fuiſſet, vbi totus populus velociter currebat, ad accipiendum ex dicto ſanguine, quidam cum papyro, & alij cum panno lini, & alij diuerſis modis, & erat tam magna violentia, & decurſus gentium ad leuandum prædicta, & accipiendum ex dicto ſanguine, quod vix homo poterat inter gentes, niſi cum magna vi, & cum magno exercitio accedere, & intrare ad dictum locum, & ad dictum ſanguinem: tali modo quod apud omnem populum communiter illud pro euidentiſſimo miraculo reputabatur. Ideò cum prædicta euidentiſſime viderentur eſſe in exaltationem Sanctæ Fidei Chriſtianæ, & in honorem, & gloriam fidelium Chriſtianorum defenſionem Fidei Chriſtianæ, & confuſionem perſecutorum illius, & aliorum hominum malorum: & quia memoria eſt labilis, vt de prædictis in futurum, de tam magno, & maximo actu in perpetuo memoria habeatur; Reuerendus Magiſter Martinus Garſia, Sacræ Theologiæ profeſſor, dictæ Sedis Cæſaraguſtanæ Canonicus, tamquam procurator multum Venerabilis Capituli Canonicorum dictæ Sedis, requiſiuit per me Notarium, & teſtes infraſcriptos fieri ocularem inſpectionem, & recognoſcere dictum ſanguinem, & de prædictis facere publicum inſtrumentum. Et ego Petrus Lalueza Notarius, tunc accepi quandam papyrum albam in manum quam in præſentia teſtium infraſcriptorum, & maxima multitudine populi, qui ibi tunc maxima cum anxietate ad dictum locum congregati, erant videndo dictum ſanguinem, & eo accipiendo erant publicè docens dictam papyrum albam, & poſtea illam poſui, & .... cum illa tetigi in terra in loco illo, vbi erat dictus ſanguis, & cum illa incontinenti cepi de dicto ſanguine, & ex illo dicta papyrus fuit vncta, & illum publicè docens teſtibus infraſcriptis, & omnibus ibidem aſſiſtentibus circumquaque, in quorum omnium præſentia prædicta fuerunt acta, & apertè prædicta fuerunt viſa. Et ante confectionem huiuſmodi inſtrumenti maximus numerus gentium dictæ ciuitatis, de dicto ſanguine acceperant, & illum publicè per totam ciuitatem demonſtrauerant, & publicauerant. Ex quibus omnibus, & ſingulis inſtatus, & requiſitus per dictum Reuerendum Magiſtrum, Martinum Garſia, Procuratorem prædictum, huiuſmodi publicum confeci, & teſtificatus ſum inſtrumentum, in teſtimonium & memoriam omnium, & ſingulorum præmiſſorum: quæ fuerunt acta loco, die, menſe, & anno, quibus ſupra in principio recitatis. Præſentibus teſtibus ad prædicta, Magnificis, & Venerabilibus viris, Dominis, Ioanne Lupi de Albernela, Martino de Tuerellas, Bartholomæo del Molino Iuriſperito, Ciuibus: Garſia Baylo, Portionario Sedis Cæſarauguſtæ; Dominico Catalán, Iacobo Carnoy, & Martino Parez, Notarijs, habitatoribus præfatæ Ciuitatis Cæſarauguſtæ.

Sa gu[illegible] e- midè ex- ſiccati mi- raculum in magna ve[ne]ra fluit.

Signum mei Petri Lalueza, Notarij publici ciuitatis Cæſarauguſtæ, auctoritateque Regia per Aragonum, & Valentiæ Regna, qui prædictis interfui; & quia in partem ſcripſi, & in partem ſcribi feci, vnumque inſtrumentum publicum, mandato Reuerendi Patris Domini Magiſtri, Ioannis Talauera, fratris Ordinis Prædicatorum, Inquiſitoriſque Sanctæ Fidei, inſtante venerabili Petro de Fuentes, Procuratore Fiſcali Sanctæ Inquiſitionis Fidei Catholicæ mihi facto, die Secunda menſis Octobris de anno prædicto, computato à natiuitate Domini 1485. inſtrumento publico mediante, ac per diſcretum Iacobum Frances, Notarium publicum Cæſarauguſtæ recepto, in hanc publicam formam extraxi, & tradidi ipſumque in teſtimonium præmiſſorum meo ſolito ſigno Signaui, & clauſi.

In Dei nomine. Amen. Nouerint vniuerſi, quod anno à Natiuitate Domini M.CCCC.LXXXV. die videlicet intitulata vigeſima nona menſis Septembris, apud Ciuitatem Cæſarauguſtæ, & inter altare, & chorum, dictæ Sedis, vbi die decima quinta prædictorum menſis, & anni, Reuerendus Magiſter Petrus Arbues, alias Epila, Sacræ Theologiæ profeſſor, & Inquiſitor Sanctæ Fidei fuerat vulneratus, & ceciderat, & effuſerat ſanguinem eius corporis ex ictibus, & vulneribus ſibi illatis, ex quibus decima ſeptima die prædictorum menſis, & anni, hora Matutinarum, eadem quaſi hora, qua fuerat vulneratus, emiſerat ſpiritum: qui fama publica referente, pro exaltatione Sanctæ Fidei Chriſtianæ, & extirpatione hæreticæ prauitatis dictam mortem paſſus fuit. Celebratis veſperis ſummiſſa voce, & ianuis clauſis propter obitum dicti Reuerendi Patris Inquiſitoris ex dictis vulneribus, prout tunc temporis propter tàm peſſimum delictum in dicta Sede officium diuinum ſolitum erat celebrari, & dicto iam Pſalmo DEVS laudem meam, ne tacueris, & cætera, & alijs orationibus, quæ eo die in dicta Eccleſia, per Reuerendos, & Venerabiles Dominos Canonicos, Portionarios, & alios Beneficiatos, & Clericos in dicta Sede dicuntur, & celebrantur, Cruce, & facieb[us] Infantium, eiuſdem ſedis velatis, cum certis cæremonijs; exiſtendo ego Petrus Lalueza Notarius infraſcriptus, & plures, & diuerſi Chriſti fideles in dicta Sede, nonnulli de ibidem exiſtentibus deuotione ducti, cupientes, dictum ſanguinem, ex corpore dicti Reuerendi Patris Inquiſitoris effuſum ex ictibus, & vulneribus, de quibus obdormierat in Domino, videre, acceſſerunt ad prædictum locum, vbi dictus ſanguis effuſus erat. Qui locus, vt ne irreuerenter tractaretur, ſtabat coopertus cum quodam panno lanæ, vulgariter nuncupato Repoſtero, vel Razel. & acceperunt de dicto panno. & diſcooperuerunt, & manifeſtum, & patentem fecerunt illum locum, vbi dictus ſanguis effuſus fuerat. Ad quem locum (attento quòd dictus Reuerendus Magiſter Petrus Arbues, alias Epila, Inquiſitor prædictus, fuit, & eſt mortuus, & vitam ſuam, huiuſmodi fama publica referente, pro defenſione Sanctæ Fidei, & extirpatione hæreticæ prauitatis, dedit, & poſuit) multi, & plurimi de ibidem exiſtentibus concurſu, velociter, cum magna affectione, & deuotione concurrerunt, pro videndo dictum ſanguinem. Inter quos ego Notarius infraſcriptus ad eundem locum acceſſi, & me approximauit, & illum locum & dictum ſanguinem ibidem effuſum, ego dictus Notarius, & teſtes infraſcripti cum multis, & diuerſis ibidem circumſtantibus, bene, attente, & cum maxima attentione recognouimus, & perſpeximus. & vidimus ſignum dicti ſanguinis, ibidem experſum ſatis magnæ quantitatis & latitudinis, & quaſi in angulo cuiuſdam lateris, vbi dictus ſanguis erat, apertè, & manifeſtè vidimus dictum ſanguinem, magis rubeum, & coloratum, quàm in alijs partibus: in tantum, quòd in illa parte videbatur, & demonſtrabatur, quaſi eſſet recenter effuſus, & nouiter deſignatus: taliter quòd apud circumſtantes (attento quòd quindecim dies erant completi, quòd dictus ſanguis fuerat effuſus, & diebus præteritis fuerat viſus in totum deſiccatus) pro euidenti miraculo reputabatur, & fuit reputatum. Et tunc pro maiori verificatione, ego Notarius infraſcriptus in præſentia teſtium infraſcriptorum, & aliorum ibidem circumſtantium, cum quodam panno lini publicè tetigi in dicto loco, vbi dictus ſanguis videbatur magis coloratus, & magis rubeus, & quaſi recens; & dictus pannus fuit vnctus de dicto ſanguine. & hoc idem iterum incontinenti feci cum quadam papyro alba, qua in tangendo iuxta ipſa ſupradictum locum, ex dicto ſanguine fuit vncta, & hoc publicè, & patenter in præſentia vltra numerum viginti perſonarum. & cum à dicto loco me ſepararem, omnibus ibidem in dicta Sede publicè dictum ſanguinem per me receptum demonſtrando, Magnificus Garſias Moncaunes Domicellus, dictæ ciuitatis Cæſarauguſtæ commorans, dixit; Quod cum attentis prædictis ſignis, & alijs plurimis de dicto ſanguine his diebus præteritis, viſis, euidentiſſimè appareret, quòd prædicta eſſent, & redundarent, & manifeſtè demonſtrarent, quod ---- dictus Reuerendus Magiſter Petrus Arbues, alias Epila, Inquiſitor prædictus, pro defenſione Fidei, & extirpatione hæreticæ prauitatis mortem paſſus erat, ideò de prædictis pro exaltatione Sanctæ Fidei Chriſtianæ, & in memoriam futurorum, publicum per me Notarium infraſcriptum requiſiuit fieri inſtrumentum vnum, & plura, & tot, quot inde eſſent neceſſaria, & opportuna in teſtimonium præmiſ-

ſorum. Quæ fuerunt acta loco, die, menſe & anno, quibus ſupra in principio recitatis. præſentibus teſtibus ad prædicta honorabilibus, Ioanne Montannes Sintiſcro habitatore Villæ de Velchite: Chriſtophoro de Quiros. & Martino Sanz de Ledonia, de domo Illuſtris, & Reuerendiſſimi Domini Archiepiſcopi Cæſarauguſtæ.

V. *Homicidæ & Iudæi necis Auctores puniuntur.*

Hæc publicus Notarius, non ornatè quidem, ſed clarè, & ad ſimplicem rationem veritatis. Interfectores in facinore manifeſto depræhenſi, illico confeſſi ſunt, Iudæorum gentem vna ſecum de viro ſancto interficiendo coniuraſſe: quæ non diu poſtea, præter debitas, quas tulerunt legibus, ac iudicio pænas, ſempiternas turpiſſimæ ignominiæ notas ſubierunt. Publica enim monumenta, quæ hodie cernuntur, in ipſius templi maximi ſuggeſtis poſita fuere, tamquam inſignia, hac turpitudine notata, locata ibidem ad illorum dedecus, & infamiam ſempiternam. Factum eſt inde, vt ſceletata Iudæorum conſpiratio reſtingueretur. *Hieronymus Blanca, Commentariis rerum Aragonenſium, in Ferdinando 2.*

XIII. *Singularium quorundam narratio de prædicto, & alijs inquiſitoribus relatio.*

Aliqua præter hæc ſingularia, Hieronymus Surita in ſuis Annalibus, de hoc facto, deque alijs ad Inquiſitionis officium attinentibus memorabat, ſcilicet Rege Ferdinando agente Turiaſone, F. Thomas Turrecremata, prior S. Crucis apud Dominicanos Segobienſis, & in Regnis Caſtellæ, Aragoniæ, Valentiæ, & Catalauniæ Inquiſitor Generalis, ad colloquium euocauerat anno ſuperiore complures viros grauiſſimos, quibus cum de rebus ad Fidei Cenſuram ſpectantibus cōſuleret. Interfuere præter alios magis illuſtres, Alfonſus Cauallerius, Aragoniæ Procancellarius, Alfonſus Carillus, Martinus Gomezius, Andreas Sanius, Philippus Pontius Iuris Canonici Doctores. Instituti in vrbibus Inquiſitores Apoſtolici, Gaſpar Inglarius Dominicanus, Petrus Arbues Canonicus Cæſarauguſtanus, & alij, qui ex propinquo inuigilarent, & de grauioribus negotijs ad Thomam referrēt. Publicata inde per vniuerſa Regna, contra hæreticos edicta, ſancitæque pænæ. quibus ne militaris ordinis viri tenerentur, plurimi ex nobilitate reclamarunt: fruſtra tamen: quandoquidem Ferdinandus, & Iſabella Reges pro Fide Catholica, à Summo Pontifice animati contra niterentur. Eorum iuſſu, vna cum Thoma, Hiſpalenſis, Corduben. Toletanus, & alij Inquiſitores iterum congregati, formulam in cauſis Fidei procedendi ediderunt, & tum pro alijs, tum vero pro Aragoniæ Regno, Adminiſtratores officij Inquiſitionis renunciarunt; Cæſarauguſtæ quidem Rodericum Sanchezium; Fiſci Præſidem, Raymundum Martum Aduocatum, Petrum, Iordanem, & Ioannem, Anchiaſium Notarios, Ioannem Exeium Receptorem, & alios alijs muneribus deſtinatos. Promulgarunt deinde formam iuramenti, ex qua omnes & ſinguli Regiarum, procurationum Præfecti, & miniſtri, Deputati, Officiales Regni: Toparchæ, & Domini rerum temporalium Sacramentum coram Inquiſitore Generali dicerent, promitterentque, ſe inuiolabiliter ſeruaturos defenſuroſque Fidem Catholicam, iuxta quod ſeruat, tenet, & docet Romana Apoſtolica Eccleſia: item nullos de Fide ſuſpectos, aut iuſtitiæ adminiſtrandæ præfecturos, aut in impietate toleraturos: & Quæſitoribus Fidei omne auxilium contra apoſtatas præbituros. Fauit huic negotio Ferdinandus Rex cum Iſabella Regina, & vbique locorum ditionis ſuæ, Inquiſitorum ſcita pronunciari imperauit, necnon omnes præfectos, Regnorum ſuorum his ſacramentis auctorari, adiumentoque Inquiſitoribus adeſſe voluit; natus, aut perterritus coniuratione Neophytorum, qui præcipuam nobilitatem, quaſi Rex vniuerſos libertate, rebus, & vita exutum iret concitarent: armarantque contra illum: quique multa pecunia onuſtos internuncios, Petrum Michaelis Auguſtinianæ familiæ apud Cæſarauguſtanos Priorem, & Petrum Lunam ſuis vtriuſque Doctorem, ad corrumpenda Regia conſilia tam fidenter deſtinarant, quam animosè alicubi Inquiſitoribus, reſiſterent, ne officio fungeretur. Cumque neque Regis conſtantiam frangere, neque conſiliatiorum integritatem corrumpere, neque Inquiſitorum Apoſtolicorum zelum reprimere potuerint, ad ſanguinolenta meditata conuerſi, Petrum Arbues, Epilam Inquiſitorem, Martinum Ragaium Aſſeſſorem, & Petrum Francelium, ſacri officij Adminiſtrum, de medio tollere decreuerunt. Sacrilegio, ſeu parricidio perpetrando deſignati, Ioannes ab Abbatia, homo facinoribus omnibus fædatus, manu promptus; Ioannes Speraodeus, Vitalis Vranſius, Triſtanicus Leonis Auronius Granius Valentinus. & Bernardus Leoſantes Toloſanus. Hi milite collecto, nocte conubia Baſilicam Cæſarauguſtanam ingreſſi, Petrum Epilam Inquiſitorem, officium Beatæ Dei genitrici recitantem, multis vulneribus confectum, pro mortuo reliquerunt, non aliud in ſanguine proferentem, quàm: *Laus ſit Saluatori* IESV CHRISTO, *pro cuius fide morior.* Eo paulò poſt mortuo, ſanguis in pauimento cædis effuſus, viſus eſt ebullire, ac feruere; non tam vindictam, quàm propagationem fidei, & ſtabilitatem Sancti Officij clamans: quæ mox ſubſecuta; Ferdinando, & Iſabellæ Regibus, pro Fide Orthodoxa, proque Sacro Tribunali plurima conantibus. cui, vt maiorem auctoritatem conciliarent, palatium Cæſarauguſtæ Regium, iudicijs Fidei addixeruot, ſacraruntque: in quod Ioannes Coliuerius Dominicanus Inquiſitor, Ioannes Colmenarius Aquilarium Ciſtercienſium Abbas, & Alfonſus Alarcanius Canonicus Palentinus, Iudices primum introducti ius dixerunt, firmiſſimaſque radices tam venerandis ſubſellijs conſtabiliuerunt; magna ſanè admiratione, atque confuſione aduerſariorum, qui illa euenire, ac ſanguine obruere conati fuerant. Alfonſus Aragonius, Archiepiſcopus Cæſarauguſtæ tumultum contra ſeditioſos excitatum vix ſedauit: de parricidis, non toto anno elapſo ſumptum ſupplicium. *Surita. Annal. lib. 20. c. 65.*

XIV. *Leopoldus Princeps Auſtriacus SS. Cathalogo inſcribitur.*

Hoc anno, die Sacro Epiphaniæ poſtulante Friderico Imperatore, & omnibus ferè Principibus tàm Auſtriæ, quàm vniuerſi imperij. Innocentius Pontifex Leopoldum, Auſtriorum quondam Principem, propter ingentia miracula, quæ ab illius interceſſione Deus operari dignabatur, Sanctorum Cathalogo, ritu ſolenni inſcripſit, eiuſque ret diploma vulgauit hac formula.

Innocentius epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam.

1. *Sacroſanctam Matrem Eccleſiam, adſtitiſſe à dextris Reginam in veſtitu deaurato, circumdatam varietate, non abs re per Prophetam traditur. Regina equidem, quæ illi Regi Domino per quem Reges regnant, & Principes iuſtitiam faciunt, diſponſata ſit. Vnica eius columba; luna perfecta in æternum; Arcturus per gyrum, nocturna ſpatia peromni lumine illuſtrans, Lucifer, qui neſcit occaſum. Aurora hic in crepuſculo caligantis ſeculi coruſcans, & in diem lucidum in Regno cælorum ſeſe diffundens. Regina, quæ illi ſeruiat, cui ſeruire regnare eſt: illi ſubiici habeat, illi ſe totam committat. Regina, quæ Chriſti fideles ſub vmbra alarum ſuarum; ab extremo carcere ad regna cælorum perducat, vbere de cælo pleno lactet, atque inebriet, ex multis ærumnis nos eripiēs, Regni cæleſtis cum Chriſto Domino participes efficiat. In veſtitu, inquit, deaurato. Veſtimentum Eccleſiæ ſanctam fidelium vitā eſſe profitemur. Nam ſicut tota Eccleſia, veſtimentum eſt Chriſti, ita fideles quoque eiuſdem Eccleſiæ, veſtimentum eſſe arbitrabimur. Veſtimentum ſcilicet non habens maculam, per peccatum, neque rugam per duplicitatem; ſed per iuſtitiam in Deum, per ſimplicitatem cordis, ſenſum veſtimentum innocentiæ, quam homo plaſmatus à Deo accepit, male à ſerpente perſuaſus perdidit; ad quam recuperandam, pænitentia, & Dei miſericordia inducimur. Veſtimentum deauratum, ſplendore ſapientiæ au-*

reo per-

vto perlucem: clarA tum eſt ſapientia, quæ nunquam marceſcit: facilè videtur ab his qui quærunt eam. Doctrix eſt diſciplinæ Dei, electrix operum illius: qua nihil locupletius: quæ operatur omnia: artifex omnium: quæ apud turbas claritatem, & honorem apud ſeniores præſtat. Veſtimentum deauratum perfectione auri, id eſt Iuſtitiæ, qua nihil humano generi vtilius, dilectione diſciplinæ, ex qua cuſtodia legum emanat: legum autem cuſtodia, conſummatio eſt incorruptionis. At verò incorruptio facit nos eſſe Deo proximos, per quam beatitudo æternæ vitæ à nobis comparatur. Circumdata Eccleſia dicitur varietate, gratiarum, adminiſtrationum, & officiorum, iuxta verbum Apoſtoli: Diuiſiones gratiarum ſunt, idem autem ſpiritus eas conferens, diuiſiones adminiſtrationum ſunt, idem autem Dominus: & diuiſiones operationum ſunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus. Circumdata varietate poteſtatis, Ordinis, ſtatus, & variarum Eccleſiarum decore: quæ veluti adoleſcentulæ, hanc, de qua ſermo eſt, Catholicam Eccleſiam quaſi matrem obſeruant: non vetuſtæ per culpam, ſed nouellæ per gratiam: non ſenio ſteriles, ſed ad ſpiritualem congrua fœcunditatem, & noua ſemper prole pullulantes. Nam à iuſto Abel, vnde Eccleſia exordia trahimus, in hanc vſque diem, quot ſanctos orbis terrarum habuit, tot quaſi palmites protulit ex quibus varij indies ſurgunt ſurculi in hac vinea noſtra, Sabbaoth, quam licet inimici: præſtante Domino, fortius ſummus excolendam, feruntur. Circumdata varietate, quòd alia triumphantis, alia militantis Eccleſiæ ſpecies exiſtat. De triumphante, Domini ſponſione repromittitur: Ego ero eis, quicquid ab hominibus iuſtè deſiderari poteſt: ero illis honor, gloria, ſalus, & vita, virtus, & copia, pax, & omne bonum. Militans autem Eccleſia fundæ non inepte aſſimulatur. Nam ſicut è funda in gyrum verſata, lapides exeunt, quibus aduerſarij feriuntur, & Goliath proſternitur: ita ex Sancta Eccleſia, dum per varias procellas, & tempeſtates fluctuantes huius ſeculi, per tribulationum circuitum rotatur, fortes viri prodeunt: quibus quaſi lapidibus, iniquorum corda tunduntur, & de hoſte humani generis nequiſſimo à Chriſti tyronibus triumphatur.

2. *Hanc ipſam Eccleſiam Deus omnipotens, mira quadam diſpoſitione, & poteſtate fundauit: pretioſo Vnigeniti Filij ſui, Domini noſtri Ieſu Chriſti ſanguine dotauit ipſi veluti: multiplicis Spiritus ſancti gratia ornauit Apoſtolorum ſimplicitate, & fide roborauit: quos ignaros delegit, vt populos non tam ſermo illorum, quàm cauſa ad credendum alliceret: Martyrum tormentis, cruciatibus, conſtantia, & trophæis ſtabiliuit: repreſſa paulisper, quinimo conſuſa infidelitatis ſæuitia: & inimico homine ſuperſeminante Zizania creſcente, multiplicataque hæreticorum prauitate, Doctorum cæleſti doctrina illuminauit: & demum Confeſſorum, Virginum, aliorumque Sanctorum intrepida confeſſione, ſolerti cura, exemplisque, imitatione digniſſimis, aduerſus Sathanæ inſidias circumcedit.*

3. *Inter autem alia ſaluberrima ſanctitatis exempla, diuina, miſericordia, ſydus quoddam mundo fulgere fecit, Beatum Leopoldum Auſtriæ Principem, pium Marchionem, cognominatio appellatum, innocentiæ, ſapientiæ, & iuſtitiæ veſtimentis, quibus veſtiri Eccleſiam prædiximus decoratum: bonitatis, manſuetudine, atque clementia conſpicuum, ſimplicitate, continentia, & munificentia præclarum, cuius integritas, vita ſanctimoniæ, humilitas, pietas, fides, adeò apud Chriſti fideles inualuerunt, vt vna omnium Germanorum voce, pro Sancto hactenus celebratus fuerit. Chriſtianæ religionis cultum, & eius liberalitatem nonnulla monaſteria, & quidem celeberrima ab eo cum amplisſimis cenſibus conſtructa, alia etiam magno ſumptu illuſtrata, abundè teſtantur. Hic Princeps optimus, Sacerdotes, & viros religioſos admodum coluit, ſummiſque Pontifices tanta veneratione proſecutus fuit, vt ab Innocentio II. Romano Pontifice, prædeceſſore noſtro, peculiaris Sancti Petri filius appellaretur: & Apoſtolica commendatione, atque ea plenaria, quam vulgò dicunt, abſolutione dignus, ab eodem Innocentio etiam mortuus iudicatus fuerit. Hic vir Dei in ſummis opibus educatus, in magna peccandi licentia conſtitutus, coniugalibus iuris implicitus, principatus regimine impeditus, ſedulò tamen pietatem, & miſericordiæ muneri ſtudebat, laſſos roborans, vacillantes confirmans, oppreſſos ſubleuans, inopes fouens. Inter curas domus, inter coniugalis anxietates, inter affectus pignorum, inter multiplices principatus ſollicitudines, inter ſtudia tot laborum, immaculatum ſeſe ab hoc ſeculo cuſtodiuit, & temporalia tractando æterna diſpoſuit.*

4. *Quadraginta annis Principatum Auſtriæ regens, & quod maius eſt illis præcipuè temporibus, quibus propter Henricorum patris, & filij mutuas concertationes, & poſtea propter Henricum Quarti cum Lothario acerrimas contentiones, in Germania, bellis, incendijs, & agrorum vaſtationibus tumultuatum eſt: ſumma cum iuſtitia, humilitate, & tranquillitate cuncta adminiſtrauit: & aliis tade, & ſanguine madentibus, creditam ſibi Auſtriæ Prouinciam in diuturna pace continuit. Quibus ex meritis æternæ retributionis, & pacis præmia à Deo Optimo, Maximoque, qui centuplicato fœnore munera hominum penſat, eſt conſecutus.*

5. *Prætendant nunc huius ſeculi amatores ad peccata excuſanda, coniugales, familiares, ciuiles, ſeu Regalis filij moleſtias, ſeculi illecebras, aut tentationes. Leopoldi exemplo diuina eos prouidentia circumſcripſit, excuſationes omnes circumuenit, aditum humanæ tergiuerſationis concluſit, & quaſi araneearum telas commenta humanæ fragilitatis diſrupit. A Deo creati, & redempti, Deum debitis honoribus non colimus: & quod dolentes ex intimis referimus, illum non tantùm negligimus, ſed blaſphemamus ſæpenumero. Adhibita ſunt præcepta diuina, & humanæ legis præceptis obtemperare tergiuerſamur. Addita ſunt cæleſtis præmia gloriæ, indicta pœnarum diuerſa genera, cenſura correctionis inuenta ab illis fucum quaſi rebelles auertimus. Sanctorum varia exempla ante oculos noſtros propoſita, ipſa quoque imitari contumaciter recuſamus: imbecillitatem noſtram, ſeculi ſollicitudines, cum de ſalute noſtra agitur, cauſamur. Leopoldi nobilis Principis coniugati, ac multorum filiorum, ac ſubditorum cura irretiti, clarisſimo exemplo admonemur, vt omni excuſatione ſemota, per hæc temporalia ita cautè ambulemus, ita ſanctè nos exerceamus, vt æterna non amittamus: allecti ſpe momentanea huius proſperitatis, perpetuitate gloriæ cæleſtis non fraudemur: ſed mundi moleſtias, illecebras, aut dignitates contemnendo, ad cæleſtem patriam totis viribus contendamus.*

6. *Huius Beati Leopoldi ſanctimoniam Deus omnipotens innumerabilibus miraculis, ad eius inuocationem editis, comprobauit. Miracula profectò, quæ tum ipſa ſui ſubſtantia, tum & ordine, vim, & poteſtatem totius naturæ exceſſerunt. Quis enim non miretur, cùm audiat per Dei miſericordiam implorato, Leopoldi auxilio, paralyticos, arthriticos, febricitantem, podagra laborantem, priſtinæ valetudini illicò reſtitutos? Quis non magnalia Dei in hoc ſancto agnoſcat, cùm videat intercesſionibus eius claudos rectè ambulaſſe, apoſtematibus mortiferis infectos liberatos, In carceribus conſtitutum pedicis, manicisque vinctum, per foramen vnde hominis impoſsibilis exitus erat, eductum euaſiſſe? In varijs vitæ periculis poſitos, illæſos ſeruatos eſſe. Quis non tota mente obſtupeſcat & Deo Optimo, Maximoque, præconia manifeſta dicat, cum liquidò deprehendat, meritis ac precibus huius ſancti viri mortuos ſuſcitatos? mutos loquendi facultatem adeptos: cæcos illuminatos: ſurdis auditum reſtitutum eſſe? Maxima ſunt hæc ſanctitatis, & diuinæ approbationis ſigna, humanam expectationem, ac ſpem excedentia: & tamen illa iuſtiſsimis documentis comprobata ſunt.*

Multis claret miraculis.

7. *Quinimò ab anno Chriſti milleſimo centeſimo triceſimo ſexto, quo Leopoldus vita functus, ex terris ad cæleſtem Hieruſalem tranſiuit, in noſtra vſque tempora & præſentem diem magis, atque magis manifeſtata, mira de illo ex mentibus hominum, in Auſtria præcipuè, & per omnem Danubij ripam, deuotio cælitùs infunditur: Incredibile dictu, quanta cum veneratione eius corpus, quod in Monaſterio ſemper Virginis, & matris Dei Mariæ ab eo condito, in loco, quod nouum Clauſtroburgum appellatur, Pataui enſis diœceſis ſepultum eſt, à Chriſti fidelibus viſitetur; quibus votis celebretur piæ eius memoria. Memoratu difficile eſſet, quot, & quantis tabellis, & imaginibus illi dicatis exornetur: quanta luminariorum copia perluſtretur: procumbit ſupplex ante tumulum languentium, & rogantium turba, opem Leopoldi implorans, nec expectatione irrita diſcedit.*

8. *Huius veneratione, & permultorum populorum ſalute, Rodulphus Auſtriæ Dux impulſus eſt, vt Innocentio ſexto huic*

Sancta Sede ea tempeſtate præſidente ſupplicaret, quatenus Leopoldum ſanctorum cathalogo adſcribere dignaretur.

9. *Quare perſpecta quàm ſapientiſſimè de vita, & miraculis, ac fama eiuſdem Leopoldi ex more, inſtitutoque maiorum, ex eius conſilio Sacri Senatus Inquiſitionem tunc Archiepiſcopo Pragenſi, & alijs collegis delegauit.*

10. *Verùm cùm ea de re agi captum eſſet morte Innocentij, ſurgentibuſque bellorum inter Auſtrales, & Pannonios diuerſis turbinibus, immenſiſque procellis in Eccleſia Dei exortis, vſque ad tempora Pauli ſecundi prædeceſſoris noſtri Inquiſitio intermiſſa eſt*

11. *Chariſſimo autem in Chriſto, filio Friderico Romanorum Imperatori Auguſto, Prælatis, & Principibus Germaniæ apud eundem Paulum multis precibus, tam ſancti viri Canonizationem abſolui petentibus: tribus S.R.E. Cardinalibus de Fratrum ſuorum conſilio, demandatum eſt à Pontifice præfato, vt ſolemnem Inquiſitionem ea de re adhiberent, & proceſſus confectos tunc per ſe, tum per ſubdelegatos facerent: quod magna ex parte confectum erat, cùm euocato ad Dominum Paulo ſanctæ memoriæ Sixtus Quartus prædeceſſor noſter in hac Sancta Sede diuina prouidentia, conſtitutus eſt.*

12. *Iterandæ ergo preces, & vehementiùs agendum, apud Sixtum, Imperator, Prælati, ac Principes prædicti duxerunt, vt tam ſanctum opus Canonizationis captæ perficeret.*

13. *Is vt certiori fide, quæ de miraculis, & vita Leopoldi afferebantur perciperet Venerabili Fratre noſtro Marco Epiſcopo Prænestinenſi, tunc tituli S. Marci, Presbitero Cardinali, & in Germania Legato, vt præmiſſa perconctaretur iniunxit: qui locupletiſſimam de illis omnibus relationem per publica acta, & legitimos proceſſus eidem attulit.*

14. *Deinde proceſſibus, & actis publicis magna cum diligentia, per Venerabiles Epiſcopum Portuenſem, Marcum prædictum Præneſtinenſem illo tempore Epiſcopum aſſumptum, ac F. S. Euſtachij Diaconum Cardinalem, Commiſſarios diſcuſſis, priuata primò relatione, eidem Sixto facta, poſtmodum in ſacro Senatu referente prædicto Venerabile Fratre, Epiſcopo Portuenſi diluculè re examinata, & ex illorum ſententia Canonizatione concluſa, ſicut Domino placuit.*

15. *Sixto vita functo, nobis, qui eidem in onere, & honore per diuinam miſericordiam, licèt indigne, ſucceſſimus, reſeruatum eſt, vt ſupremam manum tam ſanctæ approbatione apponeremus. Conſilio itaque habito, rurſus Venerabilium Fratrum noſtrorum, S. R. E. Cardinalium in publica concione, omnia prout geſta erant, Leopoldique vitam, miracula, & reliqua merita per Aduocatum Conſiſtorialem proponi curauimus. Deinum vocatis omnibus, qui in Romana Curia degunt, Prælatis, in frequenti eorum conſeſſu, aſſiſtentibus nobis eiſdem Venerabilibus Fratribus noſtris, S.R.E. Cardinalibus, ſingulorum vota prælatorum ſcrutati ſumus. Quibus Spiritus ſancti gratia cooperante, manibus, pedibuſque, vt aiunt, in eam ſententiam deuenientibus, quòd Leopoldus meritò ſanctus à nobis canonizandus eſſet, hunc in locum, & publicum ſuggeſtum hac ipſa die conſcendere decreuimus: vt opitulante Domino, votis, precibuſque fidelium adiuuantibus, ipſum Leopoldum ſanctum definiremus, & pro ſancto venerari debere ab vniuerſis, & ſingulis Chriſtianis mandaremus. Sicque hodiè ſermone per nos habito, re diuina peracta, & reliquis ſolemnitatibus adhibitis, ad hanc ſacratiſſimam Canonizationem procedendum duximus. Cùm autem verbo ſapientiæ Dominus aſſirmet homini, qui eum laudauerit, & dilexerit Deum, qui fecit illum, quod in medio populi ſui exaltabitur, in plenitudine ſancta admirabitur, in multitudine electorum habebit laudem, & inter benedictos benedicetur: mirumque in modum Leopoldus in medio populorum exaltatus ſit, plenitudine cæleſtis gratiæ admirabilis refulgeat: reſtat, vt noſtra approbatione inter electos, & Sanctos Dei laudetur, inter benedictos benedicatur: quia illi abundè impartiemur, ſi eum inter ſanctos Eccleſia adnumerandum, pro ſancto venerandum, atque publicis & ſolemnibus ſupplicationibus, votiſque in Miſſarum celebrationibus, alijſque diuinis officijs inuocandum, Apoſtolica auctoritate iudicauerimus. Ad laudem igitur æternæ Dei indiuiduæ Trinitatis, Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, ad Fidei Catholicæ robur, & ornamentum: ad Religionis Chriſtianæ cultum augendum, auctoritate Domini noſtri Ieſu Chriſti, ac Beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum, & noſtra, de Venerabilium Fratrum noſtrorum conſilio ſtatuimus, definimus, & pronunciamus, ſanctum Leopoldum Auſtriæ Marchionem, Sanctorum Cathalogo adſcribendum, & publica veneratione pro ſancto obſeruandum, ſicut & nos illum in præſentiarum manifeſta voce ſanctorum Cathalogo annectimus, ac minorum Confeſſorum numero adiungimus, publicè ſanctum diffinimus, profitemur, & veneramur.*

16. *Statuentes feſtum eiuſdem, die 17. Kalend. Decembris debere celebrari, & ipſo feſto eius ſepulchrum, quod in prædicto Monaſterio exiſtit viſitantibus, & pro manutentione dicti Monaſterij manus porrigentibus adiutrices, ſeptem annos, & totidem quadragenas Indulgentiæ, in forma Eccleſiæ, miſericorditer perpetuis temporibus concedimus. Nulli ergo, &c. Si quis autem &c. Datum Romæ apud Sanctum Petrum Anno Incarnationis Dominicæ. 1485. Pontificatus noſtri anno primo.* extat apud Bellarmin. lib. 3. de officio Principis Chriſtiani.

Hoc anno Innocentius Pontifex Venetis benedixit, & ab interdicto, cui à Sixto IV. ſuppoſiti fuerunt, abſoluit. *Diacon. in Innoc. 8.* XV. *Veneti abſoluuntur ab Innoc. Pōtifice.*

Eodem anno Deus ſeuerè vltus eſt cædem Ioannis Borbonij, Epiſcopi Leodienſis, verumque fecit illud vulgatum, *Gladio perit, qui gladio ferit*. Willhelmus Arenbergius quemadmodū narrauimus Antiſtitem, per ſummum ſcelus occiderat. In vltionem parricidij, atque in deteſtationem cædis, aliqui apud Sixtum, & Innocentium Pontifices Maximos intercedebant, vt Sedes Leodienſis, & Clerus aliò transferrentur, quòd ea vrbs indigna Sacris viris, & cæremonijs videretur, quæ ſanguine ſacrato polluta, non ſtatim per vindicias expiationem, procurâſſet. Impedimento alij fuere, quo minùs Apoſtolica Sedes, ad iuſtam vltionem procederet. Non tamen potuerunt diuinam retinere manū, nè vindictam diſtringeret Willhelmus, præter turpiſſimum homicidium in Antiſtitem Borbonium commiſſum, etiam in Maximilianum Principem coniurauerat, ac rebellione excitata, vt erat homo ſæuus, ac ſanguinarius, tàm propria manu, quàm per ſicarios, ac quos ſemper in bonorum capita circum ſe alebat, infandos latrones, alia facinora perpetrarat; neque ſolùm homines plebeios innocentes, ſed nobiles etiam, illuſtreſque aliquot viros, quoſdam etiam ſacris initiatos trucidarat. His facinoribus contaminatum, ac nil præter ſanguinem, bella, & ſeditiones ſpirantem, Maximilianus tollendum iudicauit, & cuidam diploma ſignatum, quàm ſecretiſſimè miſit, qui ſacrilegum quoquo modo caperet, & Traiectum ad Moſam duceret, capite minuendum. Factum. Captus, & Magiſtratui Traiectenſi datus, pœnas capite luit; primò confeſſus Sacerdoti vitia animi, & arcano corporis Chriſti Sacramento munitus. *Monumenta Ciuitatis Leodien. apud Suffridum Petrum Ioanne Horneo. cap. 42. 43. Pontus Heuterus rerum Belgicarum lib. 2.* XVI. *Interfector Epiſcopi Leodienſis punitur.*

Hoc ipſo anno Pontifex Innocentius, hoſpitalitatem, & miſericordiam in miſeros excitare cupiens, priuilegia ab anteceſſoribus ſuis, Hoſpitali Sancti ſpiritus, Romæ in vico Saxonum erecto, conceſſa confirmauit, diplomaque dedit, dignum, quod à Nouatoribus, tam pia opera, quàm Indulgentiarum, & peregrinationum longè antiquiſſimum vſum rident, nouitatiſque falsò accuſant. Ita habet. XVII. *Priuilegia Hoſpitalis S. Spiritus confirmat Innocent.*

Innocentius Epiſcopus, Seruus Seruorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam.

Etſi ex commiſſo nobis deſuper Apoſtolicæ Seruitutis iugo Eccleſijs, & pijs locis omnibus, vt eorum priuilegia conſeruentur, aſſiſtere teneamur officio pietatis, Hoſpitali tamen noſtro S. Spiritus in Saxia de Vrbe, illiuſque perſonis, locis, & membris, in eorum priuilegijs, & iuribus conſeruandis, eò fauorabilius nos adeſſe conuenit, & illa noſtri muniminis præſidijs firmius ſtabilire, quo Hoſpitale ipſum noſtræ curæ ſpecialius eſt commiſſum, & noſtris propinquius adhæret viſceri-

Digitized by Google

bus charitatis. Dudum ſiquidem fel. rec. Honorius Papa III. Prædeceſſor noſter, dilectis filiis Magiſtro, & Fratribus Hoſpitalis noſtri S. Spiritus in Saxia, de Vrbe, Ordinis S. Auguſtini, vt de vſuris, rapinis, incendiis (præter Eccleſiarum incendia) damnis datis, & aliis rebus male acquiſitis, ſi ij, quibus earum reſtitutio, fieri debebat, inueniri, ſeu ſciri non poſſent, nec non de iis, quæ indiſtinctè ad pios vſus in vltimis voluntatibus relinquebantur, ac etiam de redemptionibus votorum (Hieroſolymitano duntaxat excepto) de iuramentis temerè attentatis, diuinorum officiorum omiſſionibus, & nonnullis aliis caſibus componere poſſent, & in vſus pauperum dicti Hoſpitalis conuertere conceſſit: mandans vniuerſis Archiepiſcopis, Epiſcopis, & aliis Eccleſiarum Prælatis, ac perſonis Eccleſiaſticis, vt Fratres, & nuntios dicti Hoſpitalis ad promiſſa admitterent; & omnibus, qui Fratribus ipſis de bonis ſibi à Deo collatis ſubuenirent, relaxauit ſeptimam partem iniunctæ pœnitentiæ, ac conceſſit plenariam remiſſionem in mortis articulo, largientibus, ſeu etiam, mittentibus de bonis ſuis eidem Hoſpitali. Et deinde pie memoriæ Bonifacius Papa VIII. etiam prædeceſſor noſter, omnibus benefactoribus dicti Hoſpitalis conceſſit tres annos, & totidem quadragenas indulgentiarum; & in certis feſtiuitatibus tunc expreſſis, & in Octauis dictarum feſtiuitatum ſingulis earum diebus, & ſingulis diebus Quadrageſimæ, & ſingulis diebus Veneris totius anni, vnum annum, & quadraginta dies, largientibus, aut tranſmittentibus de bonis ſuis eidem Hoſpitali pro ſuſtentatione pauperum, conceſſit plenariam remiſſionem à pœna, & culpa in mortis articulo; & perſonis Eccleſiaſticis, tam viris, quàm mulieribus quæ circa diuina officia aliquid omiſiſſent, de bonis ſuis eidem Hoſpitali largientibus defectus remiſit: ac voluit, quod in aduentu Magiſtri, & Fratrum ad loca interdicta Eccleſiæ aperirentur, & tantùm apertis in illis diuina officia celebrarentur, & corpora tunc decedentium Eccleſiaſticæ ſepulturæ etiam traderentur. Et ſucceſſiue Vrbanus Papa V. etiam prædeceſſor noſter, conceſſit omnibus benefactoribus dicti Hoſpitalis, vt Confeſſorem idoneum eligere poſſent, qui ipſos ſemel in vita abſoluere poſſet, in omnibus caſibus, etiam Sedi Apoſtolicæ reſeruatis. Conceſſit etiam omnibus Confratribus dicti Hoſpitalis, in ipſius Confratriæ libro deſcriptis, ſoluendo in eorum introitu dictæ Confratriæ triginta denarios Turonen. argenti, & quolibet anno vnum ſimilem denarium, plenariam remiſſionem à pœna, & culpa in mortis articulo: & quod Magiſter, Commendatores, & Fratres poſſent limitare dictam quantitatem, illam ſoluere nequeuntibus, cum certis aliis indultis. Et inſuper Clemens Papa Quintus ſimiliter prædeceſſor noſter, ſimiles Indulgentias, & remiſſiones conceſſit. Ac ſubſequenter Eugenius Papa IV. Similiter Prædeceſſor noſter omnibus, & ſingulis tàm Eccleſiaſticis, quàm ſecularibus vtriuſque ſexus fidelibus, qui in Confraternitatem huiuſmodi recepti, & in illius libro deſcripti forent, ac tres florenos auri de Camera, in principio receptionis ipſorum, nec non ſucceſſiuè annis ſingulis vnum groſſum, quorum decem vnum florenum ſimilem conſtituerent, Camerario dicti Hoſpitalis perſoluerent, quod ſinguli Sacerdotes idonei, per eos poſt ſolutionem trium florenorum huiuſmodi eligendos, & in mortis articulo plenariam remiſſionem concedere poſſent, ac eos ſemel in vita abſoluere in omnibus caſibus, etiam Sedi Apoſtolicæ reſeruatis voluit, & decreuit. Præterea Martinus V. etiam prædeceſſor noſter, prout in litteris Eugenij IV. deſuper in forma, Rationi congruit, confectis plenius continetur certis dedit iudicibus in mandatis, vt omnibus, & ſingulis tam Ordinariis, quam ſubdelegatis, eorumque Officialibus, & quibuſuis Dominis temporalibus, & aliis ad hoc deputatis tabellionibus, atque ſcribis, cuiuſcumque ſtatus, gradus, dignitatis, vel præeminentiæ, aut conditionis forent, vt pro licentia adhibenda, vel præſtanda, & ſuper ea litteris teſtimonialibus conficiendis, ſigillandis, & concedendis, à prædictis Fratribus, Nunciis, & perſonis, ſingulis annis pro littera, & licentia qualibet, vltra vnum Florenum auri de camera non peterent, ſeu peti facerent, aut exigi, ſeu recipi permitterent. Quodque ſuper decimis, & fructibus aliis, ac poſſeſſione terrarum, agrorum, vinearum ad præfatum Hoſpitale ſpectantium, nuncios, & Fratres & perſonas Hoſpitalis prædicti, illiuſque loca & membra non grauarent, ſub excommunicationis pœna ipſo facto mandauit, decernens irritum, & inane ſi ſecus ſuper his à quoquam, quauis authoritate, ſcienter, vel ignoranter contigerit attentari. Rurſus Ioannes. 22. etiam prædeceſſor noſter, conceſſit Magiſtro, & Fratribus prædictis, vt poſſent componere de vſuris, rapinis, incendiis, & aliis præmiſſis prout Honorius III. Papa conceſſerat. Item Innocentius Papa III. etiam prædeceſſor noſter, fundator dicti Hoſpitalis, dedit & conceſſit, ad laudem, & deuotionem fidelium, ac Salutem animarum, Hoſpitale prædictum viſitantibus & omnia eius membra, à feſto Natiuitatis Domini noſtri Ieſu Chriſti, ſingulis diebus, vſque ad octauam eius, duo millia annorum & octingentos annos indulgentiarum. Item idem Innocentius conceſſit Hoſpitali prædicto, & eius membris, ſingulis feſtiuitatibus Apoſtolorum, duo millia annorum indulgentiarum. Item Innocentius prædictus conceſſit Hoſpitali prædicto, & eius membris, ſingulis diebus totius anni, vnum annum, & quadraginta dies indulgentiarum. Item Alexander Papa V. ſimiliter prædeceſſor noſter, conceſſit Hoſpitali prædicto, & eius membris, in feſto S. Spiritus de menſe Iunii, ſingulis diebus, vſque ad Octauam eiuſdem, quattuor millia annorum & octingentas quadragenas, & remiſſionem ſeptimæ partis peccatorum de indulgentiis. Et Dominica, qua cantatur pro introitu Miſſæ, Omnis terra, Alexander prædictus conceſſit Hoſpitali prædicto, et eius membris, omnibus, & ſingulis primis diebus omnium menſium totius anni, tria millia annorum, & totidem quadragenas, & remiſſionem tertiæ partis omnium peccatorum. Item Alexander prædictus conceſſit Hoſpitali prædicto, in eius membris in feſto Corporis Chriſti ſingulis diebus vſq. ad Octauam eius, duo millia annorum, & remiſſionem ſeptimæ partis omnium peccatorum. Cæleſtinus Papa V. conceſſit Hoſpitali prædicto & eius membris, à feſto Epiphaniæ vſque ad Octauam, ſingulis diebus centum millia annorum de indulgentiis. Idem Cæleſtinus Papa V conceſſit Hoſpitali prædicto & eius membris, in feſto Natiuitatis Virginis Mariæ, & per eius Octauam, ſingulis diebus triginta millia annorum de indulgentiis. Item Clemens Papa V. conceſſit Hoſpitali prædicto, & eius membris, à feſto Reſurrectionis Domini noſtri Ieſu Chriſti vſque ad Octauam eius, ſingulis diebus duo millia annorum, & Octingentos annos de indulgentiis. Item Bonifacius Papa VIII. conceſſit Hoſpitali prædicto, & eius membris, à feſto Aſcenſionis Domini noſtri Ieſu Chriſti vſque ad Octauam eius, ſingulis diebus, duo millia annorum, & octingentos annos de indulgentiis. Item Clemens Papa VI. conceſſit Hoſpitali prædicto, & eius membris, à feſto Pentecoſtes, vſque ad Octauam eius, ſingulis diebus octo millia annorum, & totidem quadragenarum, & remiſſionem omnium peccatorum plenariam. Item Innocentius Papa VI. conceſſit Hoſpitali prædicto, & eius membris, à feſto Aſſumptionis B. MARIAE Virginis, vſque ad octauam eius, ſingulis diebus duo millia annorum, & duo millia quadragenarum de indulgentiis. Item Benedictus Papa XII. conceſſit Hoſpitali præfato & eius membris, à feſto Sancti Leonardi, tria millia annorum, & totidem quadragenas de indulgentiis. Summa dierum veniæ à Summis Pontificibus, & ſexaginta Archiepiſcopis, & ſeptuaginta Epiſcopis, ſine Conſiſtorio Lateranen. auctoritate Apoſtolica confirmatarum, ſeptingentos annos, & totidem quadragenas. Summa Miſſarum totius Ordinis per annum, triginta duo millia, & totidem Pſalteria Fratribus, quæ ſunt Ordinis, ſocii. Præterea eſt conceſſum eiſdem benefactoribus fraternitatis & Confraternitatis, in Miſſis, matutinis, vigiliis, ieiuniis & eleemoſynis, quæ fiunt in toto Ordine in perpetuum participere. Item Nicolaus Papa V. etiam prædeceſſor noſter omnibus Archiepiſcopis, Epiſcopis, in virtute Sanctæ obedientiæ, & ſub excommunicationis pœna iniunxit, vt dum Fratres dicti Hoſpitalis ad eorum loca pro eleemoſynis colligendis accederent, illos benigne recipientes, ipſas eleemoſynas huiuſmodi quærere permitterent, ac Hoſpitalia, & membra dicti Hoſpitalis, & omni iuriſdictione quorumcumque Ordinariorum exemit, & illa ſub ſua, & Beati Petri protectione ſuſcepit; ita vt nullos Fratres dicti Hoſpitalis excommunicare, aut loca, & mem-

membra ipſius Hoſpitalis Eccleſiaſtico interdicto ſupponere poſſint. Decernens ex tunc irritum, & inane, ſi ſecus ſuper his à quoquam, quauis auctoritate, ſcienter, vel ignoranter contigerit attentari; ac certa alia eiſdem Fratribus, & locis induſit in forma communi. Deinde vero Sixtus Papa IIII. ſimiliter prædeceſſor noſter, omnes libertates, immunitates, & indulgentias, tam à fel. rec. Bonifacio VIII. Vrbano V. Ioanne XXII. Alexandro V. Innocentio V. Martino V. Eugenio IV. Nicolao V. Calixto III. Pio II. & Paulo etiam II. Romanis Pontificibus, quam alijs prædeceſſoribus ſuis, ſiue per priuilegia, ſiue per indulgentias, Magiſtro, Fratribus, ac Hoſpitali prædicto in membris eiuſdem hactenus conceſſas (illas pro ſufficienter expreſſis habens, ac ſi de verbo ad verbum inſerta, fuiſſent) nec non libertates, & exemptiones ſecularium exactionum, à Regibus, & Principibus dicto Hoſpitali, membris & locis eis ſubiectis conceſſas, auctoritate Apoſtolica approbauit, & confirmauit, prout in litteris ſingulorum per ordinem deſuper confectis (quarum ac omnium aliorum præmiſſorum tenores, ac ſi de verbo ad verbum inſerti forent præſentibus haberi volumus pro expreſſis) plenius continetur. Quare pro parte dilecti filij Pij, eiuſdem Hoſpitalis Magiſtri, & Fratrum prædictorum, nec non vniuerſorum Præceptorum, ſiue Commendatorum, & Fratrum aliorum Hoſpitalium membrorum, & locorum, dicto Hoſpitali noſtro ſubiectorum, nobis fuit humiliter ſupplicatum, vt conceſſionibus, indultis, ſtatutis, decretis, relaxationibus, & alijs præmiſſis, pro illorum ſubſiſtentia firmiori, robur Apoſtolicæ confirmationis adijcere, illiſque in præmiſſis opportune prouidere, de benignitate Apoſtolica dignaremur. Nos igitur, qui Hoſpitale prædictum tamquam nobis peculiare, noſtris ſpecialiter gerimus in viſceribus charitatis, huiuſmodi ſupplicationibus inclinati, conceſſiones, indulta, ſtatuta, relaxationes, & litteras prædictas, cum omnibus & ſingulis in eis contentis clauſulis, cæteraque præmiſſa, auctoritate Apoſtolica, tenore præſentium approbamus, & confirmamus, ac præſentis ſcripti patrocinio communimus: Decernentes illa omnia & ſingula perpetuæ firmitatis robur obtinere. Non obſtantibus Conſtitutionibus, & Ordinationibus Apoſtolicis, ſtatutis, & conſuetudinibus Hoſpitalis, & Ordinis prædictorum, iuramento, confirmatione Apoſtolica, vel quauis firmitate alia roboratis, cæteriſque contrarijs quibuſcumque. nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ approbationis, confirmationis, communitionis, & Conſtitutionis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem Omnipotentis Dei ac Beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum eius, ſe nouerit incurſurum. Datum Romæ apud S. Petrum, anno Incarnationis Dominicæ, milleſimo quadringenteſimo octuageſimo quinto, duodecimo Calend. Aprilis, Pontificatus noſtri, anno ſecundo.

Extat in Bullario Romano.

XVIII. *Idem Pontifex ope Deiparæ ſanatur à doloribus colicæ.*

Diximus ſuperius, Innocentium Pontificem interſiſsimis doloribus colicæ laboraſſe, quibus medicorũ nullum potuit remedium induſtria inuenire. Adhibuit humani generis ſoſpitatrix Maria, Ipſe enim audita perenni fama miraculorum: & gratiarum, quæ ad eius imaginem Annunciatæ apud Florentinos in templo Seruitarum ſeruata, piè inuocantibus, Virginem perpetrantur, voto peculiari ſeſe eidem aſtrinxit, & vix eo concepto, ab acerrima illa infirmitate conualuit. Pro gratiarum actione, imaginem ſuam, XIX. Aprilis huius anni, tholo ſuſpendi in templo eiuſdem Annunciatæ imperauit, & omnibus Seruitarum familiæ, priuilegijs ab origine examinatis, recognitis, & in compendium redactis, confirmationis robur adiecit, *Franciſcus Vialardus in vita Innoc. 8. Archangelus Gianius, in annal. Seruitarum cent. 3. l. 4. c. 5.*

XIX. *Eiuſdem Deiparæ cultus amplificatur Mediolani.*

Hoc anno, Mediolani apud Inſubres, placuit Deo cultum eiuſdem SS. Virginis Mariæ amplificare. Ad portam vrbis cognomento Ludouicam, proſtabat exiguum Oratorium eo loci conſtructum: vbi S. Ambroſius corpora Sanctorum Nazarij, & Celſi martyrum repererat. Ibidem eminebat columella cum loculamento cancellis ferreis clauſo, in quo imago Deiparentis depicta ſeruabatur. Deuotionis cauſa acceſſerat ad Oratorium, ſacris operaturus Ioannes Petrus Porrus, vir illuſtris, & Eccleſiaſtica dignitate ornatus. Dum ſacrificium altaris offerret, duo Angeli præſtantiore, quàm humana ſpecie ante cancellos loculamenti columellę viſibiliter cũctis genu ibi flexi apparuerunt, atq; velum, quo imago tegebatur, manibus proprijs retexerunt. quo repanſo, viſendam quoque ſe ad cancellos præbuit Angelorum Regina, cunctorũq; oculos ſupercæleſti pulchritudine, qua venuſtior excogitari non poterat, perſtrinxit, & odore fragrãtiſsimo, quem diffuderat, recreauit. Vnde maior in humani generis Tutelarem *Mariam* populi deuotio: concurſus populorum frequentior ad locum apparitionis. Signa, & miracula ab illius interceſsione multiplicata; Oratoriũ in Baſilicam ampliſſimam, venuſtiſsimamq; commutatum, imago in locũ eminentiorem tranſlata, & votiuis ab auro, argento, gemmiſque donarijs ornata: ad cuius arã, nos quoque ad annum 1594. quo Mediolani in religioſo Cœnobio S. *Mariæ* Gratiarum, Theologiæ operam dedimus, aliquoties litauimus, Octo, & viginti hominum extant teſtimonia, qui Sanctam Sanctorum apparentem videre meruerunt.

XX. *Item apud Allobroges.*

Ferè eodem anno, apud Allobroges, eiuſdem Sacroſanctæ Virginis deuotionem, à ſubſequentibus prodigijs amplificauit.

1. Non procul à Geneua, ager eſt *Rocchieta*, ad Sabaudiæ Ducis poſſeſsionem, ſeu dominium ſpectans. In eo paſtor quidam oues ſuas cum paſceret, è propinquo ſpineto aliquoties audiuit planctum, ſiue eiulatum. Primum accurrere, & explorare non auſus, tandem poſt aliquot dies, vbi ploratum geminari audiret, acceſſit, & imaginem Sacroſanctæ Virginis, velut lilium in medio ſpinarum iacentẽ conſpexit. Tangere religioſum ducens, vt erat pietate inflammatus, ad vicinos Patres Carmelitanos properauit, rẽ vt audierat, inueneratque, enarrauit: Sed ægrè fidem apud auditores inuenit. Iuerunt tandem & hi; ac ſpineto appropinquantes, planctum primo eiulantis audiuerunt; deinde imaginem, quam diximus, repererunt. Mouere, & ad Eccleſiam ſuam transferre conati, nihil omnino promouere potuerunt. Vnde voluntatis diuinæ, quæ eodem in loco cultum ſuæ Matris introducere ſe velle ſignificabat, certiores facti, ibidem Oratorium extemporaneum extruxerunt. Quo loci crebreſcentibus miraculis, & deuotione populorum aucta, Marchio Cambermenſis Magnificum Templum Diuæ Virgini ſuper ædificauit, & Patrum Carmelitarum Ordini adſcripſit. Quamquam autem nihil prætermiſſum fuerit diligentię, vt inueniri poſſet, qui eam imaginem inter ſpinas reliquerit, tamen numquã potuerat ſciri, aut reperiri, depoſitor lilij tam venuſti, tamque miraculosè Medicati. Aliquis ex vicino Delfinatu eam imaginem ex Oratorio clam ſubtraxerat, & in templo quodam eius prouinciæ repoſuerat. Cęterum illa die conſequenti, eodem in loco quo ſubtracta fuerat, per miraculum reperta eſt, diuina, vt piè creditur, virtute relata. Hinc maior deuotio, hinc frequentiora, maioraque miracula.

Miracula ab inuocatione B. Virginis patrãtur.

2. In eodem Allobrogũ principatu, in agro Vinouenſi aliquis bubulcus arabat. Hic cuidã loco propinquus, cum boues acies Stiua ante ſe ageret, mouere eos loco non potuit. Percuſsit, & ictus validè geminauit; cæterum fruſtra omnes conatus adhibuit, bobus ad locum immobiliter conſiſtentibus. Accurrit fortè aliquis eques, vir nobilis, & agricolam pertinaciter boues quatientem, illoſque pertinacius reſiſtentes conſpicatus, hominem, vt deſiſteret, & ſi quid fortè eo loci ſecreti lateret, vt inquireret, admonuit; ſimulq; ex equo deſcendit. Stiua, qua boues fruſtra percuſſerat, ille terram vix fodere cœpit, quando pauimentum lateribus perpolitis, quaſi recens ſtratum reperit; quo diruto, imaginem Diuæ Virginis fi-

Digitized by Google

luto onuſtam, ibidem reconditam aſpexit. Fama eius rei vulgata, Ruuerei, in quorum ditione ager erat, Clero proximioris Parochialis templi euocato, imaginem ingẽti cum deuotione populorum, indicta ſupplicatione publica tranſtulerunt. Mirum mirandum. Die altero, eodem loci quo primum reperta fuerat imago, ab agricola denuò reperta eſt. Accidit ſecundò, & tertiò. Quod pro indicio certiſſimo decreti diuini accipientes Ruuerij, templum in agro extruxerunt, Carmelitiſq; vnà cum imagine adſcripſerunt. *Felix Aſtolfus in hiſtoria vniuerſali Imaginum B.V. M lib. 10.*

XXI. *B. Maria Genuenſis Deiparæ deuotiſſima.*

In hoc Diuæ Deiparentis cultu, exercuit ſe eximiè Beata Soror Maria, Genuæ id temporis apud Ligures nobili genere nata, & Seruorum Reginæ Cælorum tertio Ordini adſcripta. Hæc ab ineunte pueritia, Beatiſſimæ Dei matri, cuius nomen gerebat, addictiſſima fuit: & quò ſe eidem amplius nuncuparet, nuptias, quas parentes proponebant, reſpuere, virginitatemq; fœcunditati antihabere voluit. Vnde, in parthenopæum Seruitarum Veſtalium admiſſa, religionemq; arctiorem profeſſa, tantum à deuotione Beatiſſimæ Virginis in omni virtutum genere profecit, vt etiam quendam leproſum ſola oratione perſanare meruerit. *Archangelus Gianius Centuria 3. annal. Ord. Seruorum lib. 3. c. 12.*

XXII. *Vita, & obitus B. Luchinæ ordinis Prædicatorum.*

Aequalis illi B. Luchina Soncinas, tertij Ordinis Dominicanorũ habitum induta, neq; minus Beatæ Deiparenti addicta. Hæc in domo parentum puella, mira puritate, ſimplicitate, & deuotione vixit. Adultior facta, quantum venuſtate excellebat, tantũ extincta priſtina deuotione, vanitatibus ſeculi, ornatui externo, choreis, ludis, ſalua tamen corporis integritate, & nominis fama, incumbebat: ac paulo poſt nobilem maritum nacta, iamq; ex eo filioli, & filiolæ breui ſuperſtitũ mater facta: quò ſe chariorem illi videbat, eò magis per vanas mundi oblectationes placere ſtudebat: donec B. Matthęi Carrerij Dominicani Mantuani, verba illa Prouerbiorum, *Fallax gratia, & vana eſt pulchritudo, Mulier timens Deum ipſa laudabitur* pro Concione expendentis, admonitione perculſa, vitam in melius cõmutauiſſet. Vix enim ſermonem in muliebres luxus detonantẽm audiuit, ſtatim in momento, ſub tempus ipſius cõcionis ornamenta vana capiti detraxit, caput velo operuit, pectus tundere, & ex oculis vbertimas lachrymas profundere non ceſſauit: & iã in alterã mutata, domũ reuertẽs, cætera ſuperflua, & nitida, pretioſaq; depoſuit: totius vitæ culparum præteritarum cõfeſſionem generalem fecit, nec non marito aſſentiente, tertij Ordinis Dominicanorum habitum induit, viuendique ſtrictiſsimam rationem iniit: vt quos anteactis illecebris forte offenderat, recèns aſſumpto rigore ædificaret. Non diu ſuſtinuit inconſtans maritus, eam veſtium, ac morum mutationem Luchinæ: ſed tàm ipſe per ſe inſolentiùs, quam per illius Confeſſarium importuniùs egit, vt veſtes religioſas, ſecularibus commutaret. Nihil tamen efficere potuit, vt ſpecioſas, aut pretioſas reaſſumeret. Enimuerò pullam vilem, ſtrictiſsimamq; induit, cilicium aſperrimum nudæ carni impoſuit, ferrea, nodoſa, duplicataque catena renes ſtrinxit: præter hanc cinctu coriaceo latiore, ferreis clauis ad inſtar pectinum, quibus lanæ, vel pilles carminantur armato, nudam ſeipſam cinxit: carnium eſum ſibi perpetuò interdixit, nec niſi leguminibus, & herbis vitam tolerauit: iemota ieiunijs, ſolo pane, & aqua cõtenta continuauit: lecti mollitiem declinans, duroq; ſcabello caput reclinans, breuiſsimum ſomnum captauit: funibus ferratis, noctibus ſingulis, vſq; ad ſanguinis effuſionem corpus flagellauit, inter hæc precibus, & meditationibus intenta, Roſarij SS. Virginis ſacra myſteria attentiùs conſiderauit, cultuique eiuſdem Sacroſanctæ Reginæ impenſiùs vacauit. Summo mane, audito ad ſalutandum Virginem ſigno, ad Eccleſiam Dominicanorũ properans, alicubi in loco à cõſpectu vulgi ſemotiore tamdiu orationibus vacabat, quoad ſummum ſacrum quotidianum abſolueretur. Singulis ſeptimanis totius anni, tribus diebus: tempore autem Quadrageſimali, quotidiè ſacram Euchariſtiam maxima cum deuotione percipiebat. In ea vitæ conſuetudine, nihil tamen de officijs domeſticis remittebat, quin potiùs omnia ſola, (ſola famulam idcò domo exegerat) demiſſa humilitate, & vigilanti ſolicitudine ſuis temporibus obibat. Præter hæc, in operibus miſericordiæ ſpiritualibus iuxta, & temporalibus exercendis aſsidua, præcipuè ægros animi, & corporis, quacumque potuit ratione recreabat, ſolabatur, iuuabat: decumbentes in xenodochijs, clauſos in ergaſtulis, ad mortem damnatos, morti iam propinquos agonizantes viſitabat, omnemque charitatem eis oſtendebat. Pauperes ſtipem oſtiatim mendicantes, peregrinos, religioſos, & quoſcũq; quauis neceſsitate oppreſſus, domo excipiebat, neceſſariaq; pro poſſe illis miniſtrabat. Hæc, & alia pietatis officia cum maritus ægrè ferret, eamque vel durioribus verbis exciperet, vel ab exercitio operum retraheret, prohiberetque: illa tamen patienter omnia ſuſtinuit, neque à conſuetatione viuendi deſiſtens, promeruit, vt maritus, nocte concubia, ipſam à terra in aëra, inter duo candelabra lucentia per miraculum ſubleuatam, oculos in cælum defixos, & manus expanſas in oratione habentem aſpexerit, & inde coniectura de ſanctitate illius facta, non modò ipſam permiſerit, ad ſupremum virtutum culmen properare, verùm etiam ipſe in virum alterum mutatus, comitem ſe eidem ad ſummam perfectionis adiunxerit. Fama Luchinæ per Galliam togatam diuulgata, innumeri ad eam viſendam accurrebant: ex quibus illa plurimos valetudini priſtinæ, oratione ſola reſtituit: Bonifacio Montis ferrati Marchioni, iam ſeptuagenario, prolem maſculam, impetrauit, plurimaque miracula ad communem aliorum ſalutem perpetrauit. Annum nata quintum, & quinquageſimum, à cæleſti reuelatione diem ſupremum præcognouit: quo adueniente, ingenti humilitate Sacrum Chriſti corpus deſumens, in his verbis: *Nunc viam vniuerſa carnis, ſecura ſalutis ingredior*, felicem animam Deo reddidit; multis miraculis obitum eius ſequentibus. Decennio poſt aperto illius ſepulchro, ſuauiſsimum odorem ex eius corpore, præſentes quamplurimi perſenſere. *Michael Pius lib. 3. de viris illuſtr. Ord. Præd.*

XXIII. *Item BB. Euſtochij, & Franciſchinæ ord. Minorum.*

Contemporanea Luchinæ, Beata Euſtochium Catanienſis, Sicula, Clariſſarum Ordinem in monaſterio Vaſicenſi Sanctimonialium, ſed Conuentualium profeſſa. Hæc nobilibus parentibus nata, & Smaragda in baptiſmate dicta, adhuc infãs magnæ ſanctitatis ſigna dedit. E cunis enim frequentiùs noctibus continuis propẽpẽs, nuda in nudã humo quieſcebat. maior facta, cilicio, & ieiunijs corpus macerabat. Iſtud tantò ardẽtiùs fecit, quando iam nubilem, pater, nobili cuidã, & præpotenti adoleſcenti in matrimoniũ collocare decreuerat. Tũc enim faciem, venuſtiſsimam vigilijs, abſtinentijs, & reliquis auſterioris vitæ rationibus deformauit, vilẽ cultũ induit, orationi dies, noctesq; incubuit: neq; vt maritũ acciperet, adduci vnquã potuit: quãquã pater propterea doloris impatiẽs, in ægritudinẽ ſupremã inciderit, ex eaq; diem vltimũ ſeptimo pòſt die obierit. Hinc iã quaſi ſui iuris, Veſtalibus Clariſſis ſeſe adiũxit, Euſtochiumque appellari voluit: Præ cæteris ſanctis, Paulũ Apoſtolũ, Franciſcũ, Hieronymũ tutelares, ſed inprimis Reginam ſanctorum omniũ ſibi delegit, ad venerationem, & imitationem. Cilicio ex pelle ſuilla, ſpinis acutis infarcta, corpus domabat: flagra in ſingulas noctes addebat: Orationibus perpetuò inuigilabat. In contemplatione myſteriorum paſsionis Chriſti defixa, ciuitatem Hieroſolymorum ſpiritualiter in cordis penetralibus ædificauerat; hic ædiculam SS. Virginis, alibi cænaculum,

Digitized by Google

templum Salomonis, montem Oliueti, hortum, torrentem, Caluariæ faſtigium, & alia loca actionibus, & paſſionibus Redemptoris noſtri illuſtria, cogitatione diſtinguens, fingenſq;, vt ex locali memoria, ad ſingula redemptionis humanæ myſteria vehementius aſſurgeret meditanda. Strictioris vitæ cupida, cũ Indulgentia Summi Pontificis, ex Vaſicenſi Conuentualiũ Parthenopæo licuiſſet egredi & aliud Cœnobium, in quo ad rigorem Regulæ S. Claræ viueret, extruere, multas perſecutiones, tum à monialibus Conuentualibus, tum à Minoritis Obſeruãtibus, illis diſceſſum eius & Iacobæ ægrè ferentibus, his curam earum, ac noui Monaſterij ſuſcipere detrectantibus, forti animo ſuſtinuit. Aliquando etiam Satanam in forma, vel moloſſi, vel porci, vel vrſi, vel etiam Monialis Aethiopiſſæ, apparentem, & à propoſito deterrere conantem conſtantiſſimè vicit. Infirmitate etiam graui non ſemel conflictata, patienter omnia tulit, atque conſolari meruit, Summo Pontifice curam illius, & ſodalium Minoritis Obſeruantibus committente, numero Sanctimonialium eiuſdem deſiderij aucto, infirmitate perſanata, & per miracula ſubſequentia, Domino, pium eius inſtitutum comprobante, nec non SS. Virgine, & S. Franciſco illam viſitantibus, & de multis arcanis per reuelationem edocentibus. Aliquoties, in extrema neceſſitate Monaſterij, vel panes per miraculum multiplicauit, vel annonam inſperatam oratione impetrauit. Aliqua Monialis, ex flammeo Euſtochij abluto, aqua ſuo nepoti in potum propinata, hydropicum miraculosè perſanauit. Alia quædam fœmina leproſa, eiuſdem aquæ potu mundata eſt. Ipſa illa, compluribus ſanitatem oratione obtinuit. Moritura, in die SS. Fabiani & Sebaſtiani, ſponſum IESVM cum Angelorum multitudine ad ſe venientem aſpexit: ex quo faciem inſtar Solis orientis extulit. Quinto à morte die, Aedituæ cum alijs quatuor Monialibus in oratione matutina perſeuerantes, tres ictus validos dari in loculum, cui Euſtochium mortua indita erat, audientes, reliquis Sodalibus accitis, cùm loculum aperuiſſet, aſpexerunt vultum illius rubicundum, odorem ſuauem redolentem; cætera verò membra tam viuida, quàm ſi ſpiritum non exhalaſſet: ac præterea ſanguinis riuulum è naribus ſtillantem, neque per totos viginti duos dies ſtagnantem; quo peruncta quædam cæca, & leproſa, viſum, & ſanitatem recuperauit; nec non alij permulti infirmi curati ſunt. Poſt vigeſimum quintum diem, totum corpus ſudorem odoratiſſimum, maximè diebus feſtis, & veneris, multo tempore ſudauit; ſanandis ægritudinibus ſalutarem.

Par huic in ſanctitate B. Franciſchina, eiuſdem veteri, & inſtituti: qua mortua, ſtella lucidiſſima ſupra Monaſterium & ſepulturam apparuit; quando illa moriens Sororibus inquirentibus, Num illas aliquando reuiſura eſſet, promiſiſſet, ſe illam in ſpecie ſtellæ viſuras. Sorori quoque Euſtochio oranti viſendam ſe dedit, multo ſplendore circumdata, grateſque habuit, quòd illius auxilio tantam gloriam, quantam frueretur, conſecuta foret. *Marcus Vlyſſiponen. 3. parte hiſt. Seraphicæ lib. 7.*

XXIV. *Cadauer puellæ integrum ac incorruptum, item caput hominis, ad inſtar dolij magnum reperiuntur.*

Hoc anno Romæ, via Appia, quinto ab vrbe lapide, in agro Monaſterij S. MARIAE Nouæ, foſſores fodientes, inciderunt in quandam ſepulturam, intra quam repererunt loculum marmoreum ſatis benè marmore opertum, & plumbo oblitum; quo aperto, inuenerunt cadauer puellæ duodecim, vel circiter annos natæ, ſindone odoratiſſimis vnguentis, & aromatibus imbuta inuolutum, adeò integrum, & incorruptũ, vt ante aliq. dies, puella mortua fuiſſe videretur; genis rubicundis, oculis aliquantũ conniuentib⁹, ore aperto, lingua exerta, quæ traheretur & retraheretur, dentibus candidis, vnguibus manuum, & pedum firmis, brachijs, quæ attolerentur, & deponerentur; capite mobili, ſed tyara aurea, & capillis aureis ornato, circumcirca frontem: cætera reliqua tractabili, & quæ nonniſi colorem, aliquot poſt diebus mutauerit. Creditum eſt, alicuius gentilis fuiſſe; & ideò ex Pontificis decreto, in quandam foſſam proiectum fuit. *Stephanus Infeſſura in Notis Diarijs.* Quinque annis ante, in Creta inſula, & ea quidem parte, qua ad meridiẽ obuerſa eſt, operarij quidam, dũ immanis arboris truncos, ad naualẽ fabricã radicitùs eruerent inuenerunt humanũ caput, terræ reconditum, inſtar dolij magnitudine, idque imperiti homines, quum temerè attrectaſſent, confeſtim putri vetuſtate ſolutum, in puluerem abijt. Dentes ſtupendæ magnitudinis, ad Inſulæ Magiſtratus delati, rei fidem fecere, quorum vnus Venetias miſſus, etiam hodiè oſtenditur. *Sabellic. lib. 1. Aenead. 1. Rapſod.*

Eodem anno Genuæ, Ioannis Antonij Buccanigræ coniux, Bartholomæa nomine, ſeptemdecim liberos, rara quadam, ac ferè inuſitata fecunditate, vnico partu enixa eſt: qui, licèt eſſent eiuſmodi corporis formæque conſtitutione, vt diuturna vita frui non daretur, tamen omnes viui in lucem editi fuerunt. Hic partus potiùs ad portentum, quàm ad aliquod Reipub. omen tractus; quòd Italia, ac propemodum cæteræ nationes omnes, vulgata iam, & conſtanti opinione huiuſmodi partus, tamquam monſtroſos abominentur. Quamquam haud ſcio, vtrùm illud miraculum naturæ magis raritati, & inſolentiæ, quàm prodigij alicuius teſtimonio ſit aſſignandus; potiſſimùm cũ retroactis temporibus, multæ inciderint ætates, & tempora, quibus natura talibus varietatibus luſerit, atque inſcrutabilem ſui inueſtigationem prodiderit. Legimus enim apud probatiſſimos authores, paſſim multa huiuſmodi naturæ occurriſſe exempla: & inter cætera quidem, ſatis conſtat, in Aegypto mulierem quinque liberos vnico partu enixam eſſe; cuius etiam meminit Ariſtoteles, vt grauiſſimus auctor, ita etiam arcanorum omnium diligentiſſimus inquiſitor, qui de hac re diſſerens, ſtatuit, hunc partum; humanam naturam vix vnquam excedere. Auguſti etiam Cæſaris tempore, vna ex eius ancillis in agro Laurente quinque pueros ſaluos, & incolumes peperit, qui paucis poſt interiectis diebus, omnes ad vnum vnà, cum matre interiere, tanta cum totius Italiæ admiratione, vt iuſſu ipſius Principis monumentum perpetuum, ad perpetuam rei memoriam ei collocatum, atque dicatum ſit. Aliqui etiam recepti authores retulerunt in litteras, Margaritam, Comitiſſam Hollandiæ, anno ſalutis 1276. ætatis verò ſuæ anno 42. ipſo die Paraſceues, hora nona ante meridiem, vno partu pepeRiſſe infantes viuos promiſcui ſexus, numero, quod omnem fidem excedit, ſexaginta quinque, omnes vitales, diſtinctiſque corporis proportionatis membris, ſunt, qui ſcribant, ſingulos pollicis magnitudinem non exceſſiſſe: ſunt verò alij, qui aſſerant, etiam pulli magnitudinem adæquaſſe. His omnibus ab Epiſcopo Traiectenſi, ipſius Comitiſſæ auunculo, in multorum proceruum, atque ordinũ corona, poſt ſacri lauacri perceptionem, nomen inditum; & maſculis quidem, Ioannis, fœmellis verò, Eliſabethæ; qui etiam, vix paucis interpoſitis diebus, vnà cum fecunda matre, ex hac luce in meliorem conceſſere, & Hagæ, vico Hollandiæ celebratiſſimo, ac definiendis litibus cõſtituto domicilio, tumulo, ac celeberrimo epitaphio decorati. Sunt, qui huius monſtroſi Margaritæ Comitiſſæ partûs cauſam, ad eius propriam culpam trahant, quaſi ipſa ſiniſtro iudicio aliarum matronarum, præſertim verò pauperiorum pudicitiam infectata, eam propter vteri fecunditatem, non ſemel palàm in ſuſpicionem deuocare auſa eſſet; adeò, vt vna vel de media plebe mulier cula, ſuæ Principiſſæ conuicium iniquo animo ferens, illi precata ſit, vt ad expiandum inſimulati ſceleris reatum, ſimili partu,

XXV. *Mulier quædam 17. proles vno partu enititur.*

vel etiam numeroſiore deinceps oneraretur. *Petrus Bizarrus hiſt. Genuen. lib. 15*

XXVI. *Eclypſis in ſigni.* Hoc ipſo anno 1485. die XII. Martij adeò propter Solis eclypſim ſunt omnia obſcurata, vt deficiente iā die candelæ accenderentur: In vrbibus gallinæ; foris verò, diuerſi generis aues, ad ſolita quietis nocturnæ loca ſeſe reciperent. Durauit autem hęc eclypſis, ad quartam horæ partem; quam ſtatim ſecuta eſt ingens rerum omnium penuria, fames, ac perniciosi binc inde tumultus. *lib. de prodigijs, & oſtentis.*

ANNO CHRISTI 1486.

INNOCENTII PAPÆ VIII. Anno 3.

FRIDERICI ROM. IMP. Anno 47.

MAXIMILIANI I. ROM. REG. Anno 1.

I. *Maximilianus Friderici imperatoris filius, eligitur in Regem Romanorum.* INnocentius Pontifex, anni huius initio, legationem inſignem audiuit, à Friderico Romanorum Imperatore, & Maximiliano eius filio, Archiduce Auſtriæ, Duce Burgundię. Fridericus ſuperioribus annis à Principibus Imperij interpellatus, vt filium Maximilianum conſortem Imperij fieri pateretur, ſemper abnuerat, reſponderatq;: ſe filium ſuum propiùs agnouiſſe, neq; rebus gerendis idoneum adhuc eſſe, probè noſſe. Multo tempore propoſiti huius tenax, nolebat vlla de re minùs audire, quàm aſſumptione Maximiliani: quòd ſiue ex ſententia fecerit, ſiue quadam ſimulatione prætetulerit, ſiue etiam magnum onus adminiſtrandi euiſcerati Imperij filio auerterit, incertum eſt. Tandem, tandem, ſiue ætate prægrauante, ſiue moleſtijs, à Matthia Rege Vngariæ, & à Turcis fractus, matureſcentibus iam annis filij, de Gallis, & Flandris victoris, ad mutandam ſententiam inflexit, & tum Septemvirale Comitium Francofordiam Principibus Imperij indixit, tum vnà cum Maximiliano, communes Oratores ad Innocentium Pontificem deſtinauit, qui impetrarent, vt liceret Principibus Friderico viuente, Maximilianum ætate, virtutibus, & rebus geſtis florentem, ad Romana ſceptra euchere: iſtumque eadem ſuſcipere; præmiſſis ſolennibus iuramentis, pollicitationibus, & Tabulis, ſeu diplomatibus aureis, quæ, in Romanos Reges aſſumendi, iure, & more recepto, Pontifici Romano, Sedi Apoſtolicæ, Eccleſiæ, & Eccleſiaſticis ſolerent præſtare, offerre, & repræſentare. Re in Sacro Senatu relata, non abnuit Pontifex: quandoquidem multa præclara de Maximiliano acceperat; & Legati plena poteſtate fungentes, nomine Maximiliani iuramenta conſueta dixiſſent, priuilegiaq; Romanorum Pontificum, atq; Sedis Apoſtolicæ à ſuperioribus Regibus confirmata, à tribus quattuor bullis à Maximiliano ſignatis comprobata repræſentaſſent. Ad XVI. diem Februarij Francofordiam conuenere, Bertholdus Moguntinus, Ioannes Treuirenſis, Hermannus Colonienſis, Archiepiſcopi: Philippus Comes Palatinus Rheni, & Bauariæ Dux, Erneſtus Dux Saxoniæ, & Albertus Marchio Brandeburgenſis. Hi peracto diuino officio in Baſilica S. Bartholomæi, obſeruato ordine bullæ aureæ, felici auſpicio Maximilianum in Regem Romanorum elegerunt, & paulò poſt, die x. menſis Aprilis, in ciuitate Aquenſi, diademate Caroli Magni ex archiuis Norembergenſibus allato inauguraris, Sacris operante, atq; inungente Colonienſi Antiſtite. Secūdùm hæc, Fridericus, vnà cum Maximiliano Rege, Francofordiæ, Cōuentum Principum habuit, inq; ea, illis, atq; communitatibus ſacri Imperij, abſentiumq; legatis cōſentientibus, de pace per vniuerſum Imperium ſeruanda, ad decennium legem tulit, qua omnibus, & ſingulis ſacro Imperio ſubiectis mandauit, vt pacē, & concordiam mutuam ſeruarent, nemo alterum in perſona, vel in rebus, via facti offenderet. Si quis aliquid cōtra alterum mouiſſet, ſi quis conſilium, auxilium, vel fauorem turbarum concitatori prę̃ſtitiſſet, vel pręſentia ſua animos addidiſſet, tamquam perduellis ab omnibus haberetur, &, nulla etiam præcedente Iudiciali declaratione à quocumq; poſſet violari. Non obſtantibus quoad præmiſſa quibuſcumq; conſtitutionibus, ſtatutis, conſuetudinibus, colligationibus, & ſocietatibus, iuramento, vel quacumq; confirmatione roboratis. Fecit Fridericus eam pacem, vt poſſet Matthiæ Vngarorum Regi, Gallos in Maximilianum, Venetos in Sigiſmundum Auſtriacum, Polonos, Bohemos, Anconitanos, quin & Turcas in ſe ſollicitanti; & hinc omnibus aduerſarijs, & præcipuè Turcis reſiſtere. *Stephanus Inſixura in notis diarij Romanis. Mſ. rerum Innoc. 8. Nauclerus volum. 2. gener. 50. Mutius lib. 29. Auctor rerum Saxon. l. 2. Trithem. in Chron. Sponheimen. Cuſpinianus in Maximiliano I. Krantz. lib. 13. Saxon.*

II. *Electionē illā Matthias Hungariæ Rex impedire conatus eſt.* Conatus eſt Matthias, vt *Krantzius memorat*, Maximiliani aſſumptionem maximo conatu impedire. Ea propter Friderico Imperatori bellum in Auſtria excitatum, ad hunc vſq; annum continuauit; ac Vienna capta, Siſeſtorphum, Lauam, Egourgum, Saduienum, & alia complura non ignobilia in Auſtrijs, & Styria oppida, ſiue deditione, ſiue impreſſione in poteſtatem redegit. Neapolim deinde hoc anno obſidione grauiſſima preſſit, Vrbem in Auſtria munitiſſimam, & impetui Turcarū excipiendo aptiſſimam. Vt autem tutiùs cum illo bellum gereret, Ladiſlaum Bohemię Regem, ad Iglauienſe colloquium euocatum, muneribuſq; ampliſſimis delinitum, ſibi fœdere deuinxit. Ad labefactandas enim Auſtralium vires, & frangendam Friderici cum Imperialibus ſocietatem, nihil cōmodius cenſebat, quàm illum bellicoſiſſima gēte pollentem, ſibi conciliatum habere. Ioannem prætereà Varadienſem Antiſtitem, ad Gallorum Regem, iam Maximiliano infeſtum, Oratorem miſit, vt cum illo fœdus iciret, fraternamq; ſocietatem iniret, vt diſtractum duplici bello Maximilianum abſumerent. Zyzimum quoq; Turcarum Imperatoris fratrem, in poteſtate Regis Gallorum viuentem poſtulauit; non vt grauiore bello tyrannum, quod Bonfinius prætexit, afficeret, ſed vt occaſionem haberet, vel metu bini inferendo ſibi bello retinendi, vel ad fœdus contra Auſtriacos permouendi. Hoc enim anno, vt Leonclauius narrat, Baxenſis reguli filium ad Bathſitem miſit, quem is ſummo honore excepit, & grauibus auro veſtibus, magnaq; pecunia donatum, ad Regem remiſit: dubio procul, omnibus, quę poſtulauerat, conceſſis, vel promiſsis. Cum Ferdinando Neapolitanorum Rege, illi prætereà affinitas erat: cuius filio, Ioanne Aragonio Cardinale, ſuperiore anno veneno à principe Salernitano ſublato, Metropolitanam Strigonienſem Cathedram, à morte illius vacuam, Hippolyto Ateſtino, Reginæ Beatricis ex ſorore nepoti, cōceſſit, & ad eam implendam in Vngariam venientem, ingenti honore coluit, vt Herculis eius patris non minùs, quàm Ferdinandi Regis, opera, in diſtrahendis Innocentij Pontificis, pro Friderico, & Maximiliano viribus vteretur. Iam & Blancam Sforriam Mediolanenſium Ducis filiam, Ioanni Coruino filio in connubium, miſſa legatione expetijt; vt non tantù fœderibus, verùm etiam affinitatibus potens eſſet. Præter hæc, fœdus cum Anconitanis percuſſit, ſigillumq;, & ſigna Regalia illis miſit, quæ terra, mariq; geſtarent. quæ quicumq; læderent, pro hoſtibus ab illo ducerentur. Eam cum ipſo ſocietatem, Innocentius Pontifex ægerrimè tulit, & ad reſcindendum fœdus Anconitanos vi adegit. *Krantz. ſupr. Bonfinius dec. 4. lib. 7. & 8. Leonclau. hiſt. Muſulman. lib. 16.*

ad

III. *Principes Chriſtiani conciliantur opera Innocentij papæ.*

Quod præcipuum fuerat Innocentius non neglexit. In Germaniam enim inprimis Nuncium Apoſtolicum deſtinauit, qui inaugurationi Maximiliani Regis intereſſet: quique Principes ad faciendam pacem hortaret, & in Turcas, ſacrum bellum indiceret, ac pro illo gerendo pecunias ex decimis fructuum Eccleſiaſticorum colligeret. *Mutius & Naucleru ſupr.* Et ne Auſtriaci ab eo bello ſuſcipiendo, propter Venetorum nonnullas contra Sigiſmundum ſimultates diſtinerentur, illos ſibi magis deuinciendos putauit: vt tantò faciliùs pacem eos inter, & Sigiſmundum conciliaret. Ergò illi monente Pontifice, Sebaſtianum Baduarium, & Bartholomæum Bembum Oratores, Romam miſerunt, ad renouandum publico nomine cum eo fœdus. Tulere fructum ſuæ in Sedem Apoſtolicam promptitudinis à Deo, Veneti, proſperè re geſta aduerſùm Aegyptium Regem. Eo enim nouum quid mari Syrio moliente claſſem inſtructam, ſub auſpicijs Franciſci Prioli emiſere: qui in Cyprum delatus, bellicos Sultani metus ità compreſſit, vt omnia breui pacata reddiderit. *Petrus Iuſtinianus hiſt. Veneta lib. 9.*

IV. *Exitus belli inter Pontifice, & Ferdinandum, & quibus de cauſis pax inita.*

Italiæ quoque pacandæ Innocentius cumprimis vacauit, ac bellum, quod pro dignitate, ac iuribus Sedis Apoſtolicæ, anno ſuperiore, contra Ferdinandum Neapolitanorum Regem ſuſceperat, miranda prouidentiæ diuinæ ratione, pace propter opinionem omnium conciliata confecit. Cauſas inauſpicati huius belli in ſuperioribus explicauimus progreſſum, & exitum operæ pretium eſt narrare. Varia fortuna inter Pontificios, & Regios certatum: variè pariter à Regijs cum Pontifice, & verè variè, ſcilicet varia, & fluxa illorum fide actum. De bellicis conflictibus, certiora iſta Robertus Sanſeuerinas, Eccleſiaſticarum Dux copiarum, vt aliquid agere videretur, pontem Nomentanum à Regijs occupatum, ac paulò pòſt ipſum Nomentum de Vrſinis, quamquam non ſine aliqua cæde ſuorum cæpit. Inde Montem Rotundum copias mouens, Ioannem Baptiſtam Cardinalem adeò perterrefecit, vt is primò ad ſe veneris: deinde Romam ad Pontificem clam conceſſerit, culpam familiæ Vrſinæ, quæ ad Ferdinandum defecerat, deprecans, atque oblitione præteritorum impetrata, omnia ſua, & ſuorum in manus Pontificias deferens, vt is pro arbitrio ſuo decerneret: modò nè ſtyrpem Vrſinam, de Eccleſia perpetuò ante merentem, propter id temporis defectionem, non odio Sedis, ſed Columniorum cauſa factam extirparet. Indulſit Innocentius hac lege, vt is Virginio fratri ſuaderet, qui oppida, & caſtra, non tantùm, de quibus controuerſia fuerat, verùm etiam nonnulla alia ditionis Vrſinæ, Sedi Apoſtolicæ permitteret: atque ipſe Monte Rotundo, & quibuſdam Abbatiæ Farfenſis caſtellis excederet. Virginium, ſiue non potuit, ſiue diſſimulauit Cardinalis ad eas conditiones inducere: ipſe viſus eſt aliqua ex parte ſatisfeciſſe promiſſis: maximè permotus, quando Fabricius Columnius Albienſem Comitatum, Launium, Flauianum, San Georgium, Galeſium in poteſtatem redegit, & terrore bellico per Vrſinorum agros circumlato, Galeram vſque prædas agens, fœdà vaſtitate, omnia compleuit, ità vt Virginium coëgerit, pedem referre vſque Braccianum. Hic Alfonſus Ferdinandi filius, quòd neque à Mediolanenſi Duce, neque à Florentinis fœderatis ſubſidia in tempore aduenirent, neque Nicolaus Vrſinus, Petiliani Comes ſuppetias ex pacto promiſſas ferre properaret, omni auxilio deſtitutus, ab omni latere non modò circumcluſus, ſed etiam oppugnatus, iam ad patrem, reditum cogitabat: cæterum omni ex parte pericula ab hoſtibus circumſpiciens, quam tutiorem exiſtimauit fugam, eam ad Virginium arripuit, vt hominem, nè omni ope deſtitutus ad Eccleſiam inclinare cogeretur, confirmaret: vtque Montempolitianum Florentinæ ditionis oppidum, euaderet: ibidemque Nicolai, & ſociorum copias expectaret: vel ſi opus eſſet, Florentiam ad ſollicitandos illos excurreret. Centum tantummodò equitibus inſtructus, Mancianam ſyluam vna nocte ſuperauit, bis hoſtili peditum manu in ſaltus faucibus intercluſus vix euaſit, continuatoque nocturno itinere per patentes Viterbienſium agros, ad Martæ amnem audaci conſilio delatus, Pitilianum primò, inde Politianum, præpropera celeritate, non ſine metu, & cura, nè ab hoſte opprimeretur, aduolauit. Ferdinãdus Rex cæſum in pugna falſo rumore acceperat, & iam propè de retinendo regno deſperabat, maximè proceribus fœderatis audaciùs inſultantibus illius fortunis. Inter hæc enim ad Hieronymum Biſiniani Principem, Caſtrum vellers oppidum in Lucanis vrbis inſtar deſciuit: Ienſanum, & Spinaceola in Apulia, ad Pyrrhum Baucium inclinarunt; Auezanum in Marſis ad Fabricium Columnam: complura etiam loca, & caſtella ad Rugeronum, qui olim Ioannem Andegauenſem, vi regno pulſum ſecutus in Galliam, audita conſpiratione ad amiſſas opes ociùs commigrauerat. Addebat terrorem Ruuereus Vrbis præfectus, qui quattuor, & decem militum turmis fretus, reliquam Marſorum partem, Aequorumque circumiecta oppida omni præſidio nudata præter Celanum occupauerat, & Aterno ſuperato per Marrucinos in Lanxanum iter flectens, ad Hiſtoniũ vrbem, cui Vaſtum nomen eſt, in littore maris Adriatici copias traduxit: vbi oppidum Montis Oderiſij primùm diripuit, deinde conuicina loca aſſiduis incurſionibus hoſtiliter vexans, ingentis ſpe prædæ in Apuliam magna cum Regis iactura contendit. Quo diſcedente, Baucius ſucceſſit, omniaq; cæde, ac incendijs confecit: ratus, popularium animos eo terrore faciliùs poſſe immutari, & ea deſperatione coactos, faciliùs ad Pontificem ituros. Antonellus quoq; Salerni Princeps, tribus militum turmis, & quingentis peditibus fretus, multorum, præcipuè in Picentibus animos tentauerat, omniaq; hoſtilia oſtentauerat, Ferdinãdo Regi addictis.

V. *Varij tumores circumferuntur.*

Petrus Gueuara, Vaſti Marchio, facilè his conceſſit. quin fama ferebat, Fidericum quoque Regis filium, ſpe regni acceſſiſſe in partes, verò, an falſo, nè tunc quidem conſtitit. Alfonſus Calabriæ Dux, magnam inuidiæ partem patri Regi conflauit, moribus incommodis: in quo nec luxuria crudelitati obſtabat, nec crudelitas luxuriæ. Iam & iſtud vehementiùs Ferdinandum premebat, cùm accepiſſet, Caroli Regis Galliarum Oratores ad Innocentium venientes, Laurentij Medicei, quando Florentia tranſibant, nec non Virginij Vrſini, Bracchiano ſeſe continentis, præfractos conatus coëgiſſe: ac fortè à ſuſceptis illis nonnihil auertiſſe: deinde Romæ honorificè exceptos, Innocentio Pontifici à ſuo Rege, & Regno ingentia omnia detuliſſe: Renatum Lotharingum à Legato Apoſtolico, ad poſſeſſionem Regni Neapolitani euocatum, breui affuturum: inter hæc Regẽ Carolum, ſex millia peditum, ſuis ſtipendijs in ſubſidium Sedis Apoſtolicæ miſſurum, eiſq; toto belli tempore ſtipendia numeraturum: ac præter hæc CCC. M. aureorũ, in quoſcumq; Romanæ Eccleſiæ vſus expoſiturum: & ſi opus foret, IIII. M. equitatus Allobrogici auctoraturum. Enimuerò Innocentius, grauiſſimis à Ferdinando, & Alfonſo iniurijs laceſſitus, & Neapolitani Regni procerum, quos contra omne fas violari intellexerat, precibus interpellatus, ad Carolum Regem opis petendæ cauſa Iulianum Cardinalem Ligurẽ legatum miſerat; datis luculẽtiſſimis mandatis, vt Renatum in Italiam euocaret. Quod verò Ludouicus etiam Sfortia Mediolani Princeps, Ferdinando auxilia adornaſſet; eũ vt Põtifex diſtineret, Nuncium cum pecunijs ad Heluetios, Sfortiarum hoſtes, miſit, qui XVI. M. ex

ea gen-

Google

ea gente bellicoſa armaret, ditionibus Ludouici euertendis. Perculit ea res, non tamen fregit animum Ferdinandi; qui & domi aduersùs proceres fœderatos, copias non contemnendas, ſub ſignis Friderici filij & Ferdinandi nepotis, necnõ Caroli ex illegitimo congreſſu nati, opponere non neglexit: & Alfonſo primogenito, auxilia Florentinorum, & Mediolanenſis præſtolanti, nè ſibi deeſſet, auxilia, quæ potuit, ſubminiſtrauit: quodque ex vſu maximũ fore videbat, artem quoque componendi belli, à multo vſu callidus, adhibendam cenſuit: vt qua bellum quoquo modo traheret, qua nonnullos ex ſuis in diſcrimen adductos periculo eximeret, qua hoſtiles duces vel corromperet, vel ſuſpectos Pontifici faceret: & ad extremum, ſi qua vel neceſſitas, vel ſpes pacis offerretur, non impetratam, ſed datam à ſe, iactaret. Robertum certè Sanſeuerinatem corrupiſſe, hinc multi cum Pontifice coniectabant, quòd is remiſſiùs cum hoſte ageret, occaſiones belli conficiendi, victoriarumque negligeret, atque propè fugere videretur. Quid porrò Sanſeuerinas, cum Virginio Vrſino egerit, quandò potens Bracchianum expugnare, ipſumque in poteſtate habere, potiùs ad pacis conſilia, vt que ſe Pontifici permitteret, inuitarit, ſatis ex euentu palàm fuit. Siquidem Virginius, cùm belli vim, & rerum anguſtias vltra ferre non potuiſſet, quamquam affirmaſſet, ſe ad Pontificem iturum, modò ſibi ab Sede Apoſtolica honeſti belli cõditiones non denegarentur, nève in Ducem Inſubrium, & Florentinos ſocios, & amicos læſæ fidei, monumentum poſteris reliquiſſe diceretur, vt æquum erat, poſtularet abſolui: ac Põtifex non ad tempus deliberaſſet, ſed exẽplo conditionẽ, accipiens, xx. dies ad id peragendum libentiſſimè cõſtituerit, exiſtimãs ea Virginij defectione, in quem oẽs vires conuerterat, Romam bello liberari, & Regnum, de quo certabatur, faciliùs occupare; Virginius tamen rem omnem per Xantem ſcribam ſine mora Laurentio Mediceo patefecit: & venientibus Florentinorum, & Sfortiæ paulò poſt copijs, Bracchianum tradere voluit; necttamultò copijs ſuis cum eorum coniunctis, Romæ fortunam, quæ belli eſſet caput, tentandam ſuaſit, remque Regiam penè proſtratam, conſilio, & viribus erexit, adeò, vt Alfonſus per agrum Cornetanum ſupra Centumcellas, Tolfam, & Anguillariam flectẽs iter, ad vſque quartum ab vrbe lapidem exercitum promouerit, & locum caſtris occuparit; vnde Oſtiam intercipere, nè inde vel commeatus, vel ſuppetiæ Romanis inueherentur, tentauit: agrum Romanum ferro, & igni infeſtauit: in Latium tranſire, inoffenſo pede conatus, in vrbe quoque tumultus excitare non ſemel curauit: Roberto Sanſeuerinate nullo ea die Imperatore, quando Alfonſus ex Etruria auxiliantes alas, non magno ſuorum periculo, aut cura ad Bracchiani ducem tranſduxit: ille verò Aquam pendentem, cum aliquot equitibus ſeorſim cedendo inclinauit, & hoſtibus poteſtatem tranſeundi fecit. Tam intimè prolatis caſtris, Alfonſus, Liprignianum ad deditionem coëgit, circumſeptos Soractis montis iugo aliquot prælijs fatigauit, ac Pontianum propè Tyberim oppugnare adorſus, in inuidiam apud Pontificem adduxit Sanſeuerinatem: cum quo colloquium de deſerendo Innocentio cum habuiſſet, & magnis illectum conditionibus ad defectionem impuliſſet, rem omnem Pontifici ſignificauit: ſimulque admonens, vt videret, cui duci fideret, mentionem pacis iniecit. Quò autem magis in Pontificis ſuſpicionem, odiumque Robertum induceret, præter hoc, quod de pacis conditionibus Albino medio diu agitauit: etiam tabulas manu Roberti ſubſcriptas, ſignataſq; de iiſdem Innocentio tranſmiſit. Vnde Pontifex, vbi Robertum non ex fide agere, ac ſuis propterea animos ſatis diminutos, hoſtibus verò auctos cerneret ad pacem quoque flexit mentem, & extemplo conſilium Alfonſo aperiens, vti Albinum ſuum, cui quod animo haberet, crediſiſſet, tutò ad ſe mitteret, inſinuauit. Mouit Põtificem ad id conſilium, quod à Carolo Rege non niſi pollicitationes acciperet: Renatus Lotharingus aduentum differret: pecuniæ in ſtipendia militum deficerent: ager Romanus hoſtili ferro tam à ſuis, quàm à Regijs fœdaretur: popularium, ac militum inſidæ voluntates erumperent: Senatus, populuſque Romanus pacem, contentis precibus implorarent: ac quod maius eſt, primores Sacri Senatus, Senenſis, Sabellus Aſcanius, Iulianus cum plurimis alijs Patribus, in Sacro Comitio, nomine Ferdinandi Regis omnia abundè pollicerentur, & ad eandem pacem ineundam hortarentur. Fuerat etiam à Ferdinando Caſtellæ Rege ijs motibus pacandis Legatus Tendiliæ Comes, qui ſui Regis nomine, Pontificem placaret, ac fide publica tutos fore fœderatos proceres Neapolitanos reciperet, modò poſitis armis, ad officiũ redirent. Ludouicus quoque Sfortia, ab Heluetijs bello petitus, nihil non egit, vt Ferdinandum Neapolitanũ ad pacem poſtulandam incitaret. Quod cùm is facere nõ intermiſiſſet, Pontifex Albino internuncio Regio, conditiones præſcriptas Neapolim ferendas dedit: ac interim Ioannem Cardinalem Venetum, in caſtra proficiſci iuſſit, qui cum Alfonſo tranſigeret, nè Romanus ager ferro, aut flamma vaſtaretur, donec aliquid certi decerneretur. Robertus inter hæc ipſe omni eluſus, occulto Pontificis odio premente, cum fortunas ſuas in extremo ſitas eſſe iudicaret, deſperatis rebus, Innocentium tamen adiuit: ſed vt in conditionibus pacis ipſe quoque poneretur, impetrare non potuit: quin & de filio in Cardinalium Senatum recipiendo, & de ſtipendijs, aut præmijs non niſi verba accepit: ac quod grauius eſt, Romano agro ſtatim excedere coactus eſt: quòd eius milites omni flagitiorum generi deditos, licentia, ac libidine, cui ſemper ille indulſerat, vbique in omnes ſæuijſſe, ac præ alijs ingenuam puellam Viterbienſem, forma notam, vulnerato marito, noctu rapuiſſe Pontifex accepiſſet. Michaël Brutus, etiam Laurentium Mediceum conciliatorem innuidiæ Roberto facit: qui ſiue ab Oratoribus Caroli Regis deterritus, ſiue à ſuis illectus, ad compoſitionem, Innocentium inclinare deinceps decreuit, reque excogitata, per certum è ſuis hominem, quem ipſe ingentium præmiorum onerauerat, litteras illi tradendas curauit, ita perſcriptas, vt à Roberto ad hoſtes de proditione miſſæ, atque interceptæ viderentur. Confirmato in ſuſpicionibus Pontifice, vſus adminiſtris inſignis probitatis, & fidei hominibus, quorumque magni eſſe apud Pontificem authoritatem ſciebat, curauit crebrò eum admonendum fatigandumque precibus, vt à bello animum auocaret. Tandem adduxit hominem, fidei ſuorum diffidentem, vt inexpectatam, ſed omnibus tandem deſideratam pacem componeret. Eius conditiones fuere, ad XII. diem Auguſti, Romæ publicatæ.

Ferdinãdus Rex Neapolitanus, Romanæ Sedi, ſingulis annis, ad diem SS. Petri, & Pauli Apoſtolorum VI.
octo millia vnciarum auri puri, cenſum, ſeu vectigal ſolueret.

Regni Proceribus, qui fœdere iuncti arma corripuerant, ignoſceret, eoſq; incolumes ſeruaret.

Aquilanos in libertate relinqueret: quibus licitum foret, vel Pontificem, vel illum dominum agnoſcere. Caſſinenſis Abbatia, vnà cum omnibus ditionibus, & bonis attinentibus, Pontificis diſpoſitioni ſubiaceret. Pontifex Romanus, omnes Epiſcopatus, & Sacerdotia Regni pro arbitrio diſtribueret: cauſas Eccleſiaſticas per appellationem deuolutas cognoſceret: Cõmiſſarios, Inquiſitores, Viſitatores, Cognitores earundem cauſarũ quoties adlibuiſſet, vel opus eſſet,

Google

mitteret, ac plenariam in cauſis ſpiritualibus, & mixtis iuriſdictionem exerceret.

Pontifex, Gallis nè impedimento eſſet, ſi quando impetum facturi in Regnum eſſent.

Tempore belli hinc inde acquiſita, Regis Hiſpaniarum arbitrio, quoad reſtitutionem relinquerétur.

Virginius Vrſinus, nudipes, capite aperto, collum laqueo inuolutus, genibus flexis coram Pontifice, miſericordiam ſupplex depoſceret.

Reliqui Vrſini, & inter hos Ioannes Baptiſta Cardinalis, Pontificis voluntati ſe totos dederent, & humiliter veniam peterent.

Rex Hiſpaniæ, Ludouicus Sfortia, & Laurentius Medices pro Rege Ferdinando pacis vades eſſent.

VII. *Fœderis immemor Ferdinandus proceres regni crudeliter occidit.*

Compoſitis ad eum modum rebus, Pōtifex omnes copias Eccleſiaſticas dimiſit; Ferdinandus Neapolitanus Rex omnia promiſſa ludibrio habuit, cum ætate præceps, ad deteriora credenda, & ad irroganda ſupplicia: aduersùs quaſuis tempeſtates opibus fretus, quas à patre traditas habebat; & ipſe longa poſſeſſione imperij ingentes cumulauerat. Fœdere facto, opprimere proceres Regni fœderatos aggreſſus eſt. Sic ſpecie nuptiarum, quæ in arce Noua celebratæ ſunt, Sarni Comes, Petrocia, Copula, Anellus Arcamonus, cum nonnullis alijs comprehenſi, capite pœnas dederunt. Franciſcus Caleni Comes, in tabulam deuinctus manibus pòſt tergum illigatis, fœdiſſimè à bobus per vrbem protractus, atque vbi ad acerrimum ſecuris ſpectaculum ventum eſt, à carnifice recuruo cultro iugulatus, & in quatuor partes diſſectus, tamdiu trabibus pependit, quàmdiu Regis tulit voluntas. Ioannes Antonius Policaſtri Comes, etiam capite pœnas luit. Principes Altamuræ, Biſinianique varijs temporibus capti, cum multis alijs, diuturna cuſtodia perierunt, lenta, grauique morte. In Ioannem Antonium Martianum, cum trigeſimum iam, & quartum annum vinculis conſtrictus noodum ſatis pœnarum dediſſe videretur, gladio animaduertit: quibuſdam cum paruis liberis parentum culpæ innoxijs, interfectis: multum quamuis expoſtulante per Legatos Hiſpaniarum Rege Ferdinando, minis additis, fidem ſuam haudquaquam ludibrio fore paſſurum. Sed vicit omnia peruicax Neapolitani animus, immemor rerum humanarum inconſtantiæ: venturi ſecurus, euertendi imperij certiſſima fundamenta cæde procerum, inuidia prouincialium ponebat. *Ioannes Albinus de bello inteſtino. Vitalardus in vita Innocent. VIII. Mariana lib. 25. c. 7. Stephanus Infiſſura in notis diarijs.*

VIII. *Faci-noroſos nonnullos interfici curat Innocentius PP.*

Bello Neapolitano confecto Innocentius, ad pacis vrbanæ ſtudia animum conuertit. Inprimis Vrſinos Columnēſibus & Marganios, Sancta Crucianis, conciliare conatus, omnia humana remedia huic concordiæ adhibuit, donec inter diſcordes conueniſſet. Pii, Pauli, & Sixti edicta contra homicidas, & ſicarios renouauit, & omnes vrbe, ditioneque Eccleſiaſtica eiecit. Duos fratres Franciſci Bubali filios, Petrum, & Hieronymum, qui ſeditioſis omnibus receptaculum erant, ob potentiam diù impunitos, vna die ſimul capi, & ſecuri percuti mandauit: quamquam cum parente ipſorum longo anteà tempore amicitiam contraxiſſet. Dominicum etiam Viterbienſem, & Franciſcum Maldenſem nobiles viros, & ſcriptores Apoſtolicos falſarios, omnibus ſuis reclamantibus, ſuſpendio enectos, medio foro combuſſit. In Bucolinum Auximi tyranum, in ciues ſuos ſæuientem, qui vrbe ex priuato occupata ab Eccleſia defecerat & conſcientia ſceleris de venia obtinenda, Turcum in auxilium vocare nō dubitauerat, iamque Aulonam ad Turcicos præfectos litteras, quibus ſeſe, vrbemque dederet, miſerat, quas reliquas habuit copias mouit, & non ſine magna ſtrage expugnatum, captiuum ad Ludouicum Sfortiam tranſmiſit; cuius præcipuè ope id bellum duce Ioanne Iacobo Triuultio confecerat. In vindicandis publicis facinoribus inexorabilis, omnia circum vrbem à graſſatoribus, latrocinijſque purgauit: vnde poſteà toto eius Pontificatu, & annonæ maxima vbertas, & pax florentiſſima vbique, & præſertim Romæ fuit. *Panuinius in Innoc. 8. Michael Brutus lib. 8.*

IX. *Innocentius à Genuenſibus offenſus, Florentinis ſe coniungit.*

Cùm Lazarus Auria, Genuenſium Orator, illum, vt pacem inter ſuos ciues, & Florentinos componeret, interpellaſſet, eam initio huius anni æquis conditionibus confecit; ſc. vt Florentini arcem Serginelli, quam tenebant, dimitterent, omnique iure ſuo in rebus Sergianenſibus cederent, contrà Genuenſes Petram ſanctam, omneque ius ſuum in Florentinos transferrent. Florentini mutarunt voluntatem: quòd Pontificem in amicitiam ſuam traduxiſſent, Genuenſes autem multis illum offenſis à ſe alienaſſent: quarum prima fuit; quòd eum nonnullam pecuniarum ſummam à Genuenſibus publicè mutuam quæſiuiſſet, Genuenſes mutuam quidem pecuniam dederunt: cæterùm ità illiberalibus modis, ità omnia minutè perſequentes, ac Pontificem veluti faucibus preſſum, ad ſuas conditiones adducentes: tamquam non cum ſacrato Principe, ſed cum vacillantis fidei mercatore agerent. Ad hæc Lazarus Auria, filiam ſuam, Franciſco Cybo Pontificis neceſſario, iungere matrimonio recuſauit. Præterea pecunias quaſdam à Pontifice in ædificationem ædiculæ in mole, Diuæ Claræ titulo inſignem, miſſas, Genuenſes retinuerant, affirmantes, eas ſibi à Pontifice multis nominibus debitas. Poſtremò aulæa quædam Pontificis Genuam aducta, Genuenſes, per magnum Pontificiæ maieſtatis, atq; ipſius Innocentij eiuis ſui contemptum, non priùs dimiſerunt, quàm portorio ſoluto. qua iniuria, inſolentique contemptu irritatus, ſeu adeò impulſus, Laurentij Medicei affinitatem expetijt, Magdalenamq; eius filiam, Franciſco Cybo deſpondit, totumq; ſe ab omni ſtudio, ſenſuq; Genuenſium deinceps diſiunctum, in Florentinorum amicitiam tradidit. *Vbertus Folieta hiſt. Genuen lib. xi.*

X. *Galliarū Rex fauet Genuenſibus.*

Carolus Galliarum Rex, occultè Genuenſibus fauebat. Eum vt de omnibus in Italia, tàm cum Ferdinando Neapolitano, quàm cum Genuenſibus, & Florentinis geſtis, Pontifex certiorem faceret, Nuncium in Gallias deſtinauit. ſimulque ſignificauit, quàm perfidè Neapolitanus in ciues graſſaretur; quàmque ingratè in Sedem Apoſtolicam, & in Ferdinandum Regem Hiſpaniarum ageret: illi quidem neque cenſum ſolueret, neq; reliqua præſtaret: in hunc verò Mauros Granatenſes excitatos adiuuaret. *Vitalardus in vita.*

XI. *Caſtellæ Rex Mauris aliquot oppida eripit.*

Fauit tunc Deus Hiſpano, in profanos mouenti. Loxā inprimis, cæſis, reiectiſque Maurorum copijs, per deditionem accepit. Aequalibus auſpicijs ad alia oppida motis caſtris, pauca repugnantibus barbaris, plura ex deditione cepit, Illoram, Zagram, Balnea, Moclinum: tametſi ex ijs quædam, ita erant loco, & opere munita, vt diu ſuſtentare potuiſſent: in ipſiſque Granatæ oculis, ob idque certiori auxilij ſpe. Ipſi Granatenſes ciues ſoliti erant, Illoram, dextrum oculum, Moclinum, clypeum vocare. Cauſis timoris maior timor, ad id conſilij Mauros impulit. Granatenſes eo accepto incōmodo ſpé fermè abiecerant, præſertim vicino agro igne corrupto, luctuq;, & cæde cōpletis omnibus partibus. Itum deinde in Abohardillem, militaribus copijs potentem. Semel, ac iterum, Mauri reiecti, & in fugam verſi, atque planè profligati; Neapolitano fruſtrà fremente. *Mariana lib. 25. cap. 9.*

XII. *Regnum Angliæ*

Miſit etiam hoc anno Innocentius, Nuncium in Angliam, qui Henrico VII. pòſt Richardi tyranni cædem, ad Regia ſceptra ſublimato Regnum confirma-

ret,

Google

[C]onfirmat Innoc. PP. Henrico Regi.

ret, & de matrimonio cum Eliſabetha affini contrahendo cognoſceret, & ſi opus eſſet, legibus Eccleſiaſticis ambos ſolueret. Diximus ſuperius, quemadmodum Ricardus Dux Gloceſtriæ, Edouardo fratre Rege mortuo, eius filijs non tantùm Regnum eripuerit, verùm etiam illos io nitri Londinenſi ſecuti percuſſerit: matrem vtriuſque in aſylum ſeſe recipere coëgerit, & filias duas fraude, ac dolis à complexu illius ſuſtulerit, maioriſque natu Eliſabethæ, matrimonium, ea horrente quamuis puella ambiuerit, tentaritque: ac præterea proceres nonnullos Edouardi mortui filijs impensè fauentes, necemque innocentum, & calamitatem Reginæ, filiarumque ægerrimè ferentes, per tyrannidem è vita ſuſtulerit: ſtabiliendo ſcilicet ſibi regno: quod à cæde illorum, ad Henricum Comitem Richemondiæ, Henrici VI. filium, à quindecim annis apud Franciſcum Ducem Britanniæ in exilio vitam agentem, & patrium regnum ſperaotem, expectantemque ſpectabat. Non poterant proceres ampliùs ferre impotentem dominatum Richardi. Ergo Henrico Buchyngamiæ Duce auctore contrà illum conſpirantes, Henricum ex Gallia aduocandum cenſuerunt: modò is Eliſabetham, Edouardi mortui filiam, vxorem acciperet. Adfuit ille; & apud Loceſtriam commiſſo cum Ricardo occurrente prælio, victor, & Rex euaſit: cum reliquis in fugam coniectis, Ricardus inter confertiſſimos prælians occubuiſſet. Fertur eadem nocte fuiſſe Ricardo terribile ſomnium. Viſus eſt enim per quietem, videre circa ſe obuerſari imagines, quaſi malorum dæmonum horrificas, & illas non ſinere ſe quieſcere. Quæ quidem viſio non tàm ſubito pauore eius pectus perculit, quàm anxijs impleuit curis. Namque ſtatim poſt animo æger, ex ea ſe grauem pugnæ futuræ euentum præſagiebat, ac non ea animi, aut vultus alacritate, qua ante ad certamen accedebat; qui vt nè hoſtium metu territus, dicerent eam præ ſe ferre triſtitiam, multis mane ſomnium ſuum recitauit. Verùm id, credo, non fuit ſomnium, ſed conſcientia ſcelerum; conſcientia, inquam, eò grauior, quò culpa maior, quæ ſi alijs nunquam, at extremo vitæ die, ſolet facinoroſis commiſſa eorum repræſentare, ac illorum ſimul impendentes pœnas monſtrare: vt meritò ad id temporis punctum, malæ actæ vitæ pænitentes, hinc triſtes migrare cogantur. Et quidem potuit Ricardus, vt fama erat, ſalutem fuga quærere: nam qui circa eum erant vbi viderunt, militem iam inde ab initio certaminis, languidè, ac ſegniter arma mouere atque alios clam prælio excedere, fraudem ſuſpicato, hortati ſunt, eum ad fugam: & cum iam manifeſtè res inclinata eſſet, equũ velocem adduxerunt. Ille verò, quem non fugiebat, populum ſibi infeſtum eſſe, ſpe depoſita omnis poſthac futuri euentus, fertur reſpondiſſe, ſe eo die aut bellorum, aut vitæ finem facturum, adeò magna audacia, magnaq; vis animi in eo fuit: qui propterea ſciens certò illum diem, vel regnum ſibi deinceps pacatum redditurum, vel perpetuò adempturum, corona Regia redimitus in certamen deſcendit, quò aut initium, finemue regnandi ex illo faceret. Ita miſer ſubitò ſimilem exitum habuit, atque ijs accidere ſolet, qui ius, fas, honeſtum pro eo habent, ac voluntatem, improbitatem, impietatem. Sanè iſta exempla longè hominum vocibus vehementiora eſſe deberent, ad deterrendum eos, qui nullam horam vacuam à ſcelere, crudelitate, flagitio, prætcrire patiuntur. Thomas Stanleius coronam Ricardi inter ſpolia repertam, capiti Henrici protinùs impoſuit; Henricus, adeptam victoriam, Deo Opt. Max. multis precibus acceptam, ſtatim retulit, & totius rei Carolum Gallorum Regem, & Franciſcum Britanniæ Ducem, inprimis verò Innocentium Pontificem certiores fecit: hic autem

Cum eodẽ Rege diſpẽ. [fat] Pontifex, vt contrahere [po]ſſit cum [E]liſabetha Edouardi Regis filia.

Regnum acquiſitum Henrico confirmarit: illudque iure hæreditario, iure belli, iure coniugali, iure electionis, iure Senatus, ſeu Parlamenti Anglicani, necnon iure Pontificio, atque ſuo, ad Henricum Regem ſeptimum, eiuſque hæredes, in perpetuum ſpectare debere pronunciauit. De nuptijs inter eundem Henricum, & Eliſabetham Edouardi filiam, Pontifex, ad diſpenſandum, ſeu confirmandum illud legitimum, diuinitùſque conciliatum, ac ad pacem, & tranquillitatem Anglorum maximè neceſſarium matrimonium, authoritate ſua opus eſſe putauit: quia quarto cognationis gradu nupturi ſe coniungebant: quod etſi diuino, Pontificio tamen iure prohibetur. Præter hæc Henricus Rex, cum Ioannem Mortonum ſecum in patriam reducem Regni Cancellarium conſtituiſſet, eundemque, Thoma Bourghier, Archiepiſcopo Cantuarienſi mortuo, ad Metropolim à Monachis poſtulari curauiſſet, authoritate Innocentij, ab Epiſcopatu Elienſi ſolui, atque transferri & confirmari annixus eſt. Hæc translatio, & confirmatio, perinde, atque illa Thomæ Bourghier, qui ab Elienſi etiam ſede, ad Cantuarienſem aſſumptus fuit, ſex diſtinctis bullis publicata eſt. Mox ab Willhelmo Selling, Sacræ Theologiæ profeſſore, & Eccleſiæ Cantuarienſis Priore allatum eſt vexillum Archiepiſcopo, quod in munerio Elienſis Epiſcopi in Holborne accepit, atq; oſculatus eſt, ac deinde Crucigero ſuo tradidit. *Polydor. Virgil. Angl. hiſt. lib. 25. Author antiquitatum Eccleſiæ Britannicæ in Ioanne Mortono.*

XIII. *Ioannes Miluertonus Carmelita in epiſcopos procax carceri mancipatus moritur.*

Quo etiam anno viuendi finem fecit Ioannes Miluertonos Carmelita, Theologiæ Doctor, & Profeſſor Oxonienſis, vir etſi doctus, attamen multa ſibi temerè arrogans, propter quæ opus fuit Sedem Apoſtolicam conſulere. Imprudente quodam zelo plus ſatis reprehendit exceſſus Prælatorum Eccleſiaſticorum, & ipſorum adeò Antiſtitum. In eis grauitatem pro ſuperbia, congruum dignitati habitum pro luxu, hoſpitalitatem pro prodigalitate, ſeueritatem pro tyrannide, vel grauiter redarguebat, vel omnino condemnabat. Occaſionem quidem primam ſumpſit non omninò malam. Nam per iſtud tempus Reginaldus Pecoccus Epiſcopus primùm Aſaphenſis, deinde Ciceſtrenſis in graues errores prolapſus eſt. Contra hunc Miluertonus, & benè, & ſtrenuè concionatus eſt. Sed intra debitos limites nequaquam ſe cõtinuit. Non enim opus erat atrociter, Præſulis vnius diffundere crimen in omnes: cum nulla ratione, vt ſcribit S. Hieronymus, paucorum culpa, fiat omnium ſcelus. Hoc tamen fecit, & quidem ſuo malo Miluertonus. Cuius malum exemplum ſecuti quidam alij Monachi, indiſcretis ſuis è ſuggeſtu reprehẽſionibus, Epiſcoporum contra ſe animos exaſperauerunt, & ad iuſtam iracundiam, prouocauerunt. Ex his inſolentioribus Monachis, Richardus Epiſcopus Londinen. duos carceribus concludi fecit, & ipſum Miluertonum excommunicauit. Miluertonus Romam ad Summum Pontificem confugit. Pontifex, accuſatione Epiſcoporum accepta, & Miluertoni excuſatione reiecta, hominem in carcerem detrudi fecit, & ad triennium in caſtello S. Angeli detinuit. Tandem cauſa ſeptem Cardinalibus ad iudicandum commiſſa, eorum quidem ſententia, vinculis liberatus, & aliquo modo honori reſtitutus fuit; ab Epiſcopatu tamen Meneuenſi tum fuit reiectus, ad quem anteà fuerat electus. Occaſione huius tàm grauis infortunij, totus Ordo Carmelitarum in Anglia deinceps declinauit, honor, & exiſtimatio diminuta eſt, auctoritas euacuata, doctrina etiá defecit; deficientibus medijs, & Mecænatibus, qui ſubſidia ſtudiorum, vt prius illis ſubminiſtrarent. *Pitſeus de Illuſtribus Angliæ Scriptoribus.*

Hoc anno Innocentius Pontifex, contra Ma-

giſtratum Brixienſem ſententias Inquiſitorum contra hæreticos latas exequi detrectantem hoc tenore reſcripſit.

Venerabili fratri noſtro, Epiſcopo Brixienſi, & dilecto filio Inquiſitori in partibus Lombardiæ.

Innocentius Papa VIII.

Venerabilis frater, & dilecte fili, ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem.

Dilectus filius, Frater Antonius de Brixia Ordinis Prædicatorum, in partibus Lombardiæ Inquiſitor hæreticæ prauitatis, vnà cum Venerabili fratre Epiſcopo Brixienſi, ſeu eius Vicario Generali: ſicut nobis nuper fecit exponi, contra nonnullos vtriuſque ſexus hæreticos (vt accepimus) quos culpabiles, vt hæreticos impœnitentes repertos, pæna debita iuris puniendos condemnauit; ac Officiales Ciuitatis Brixienſis, vt iniunctam executionem adimplerent, requiſiuit. qui Officiales iuſtitiam miniſtrare, & dictas ſententias exequi (niſi prius proceſſus per Epiſcopum & Inquiſitorem agitatos viderent) in non paruum Orthodoxæ fidei ſcandalum recuſarunt. At cum huiuſmodi crimen hæreſis ſit mere Eccleſiaſticum, & delicta nullo pacto impunita remanere debeant, tenore præſentium vobis committimus, atque mandamus, vt ſi eſt ita, eiuſdem Officialibus ſecularibus Ciuitatis Brixienſis, ſub excommunicationis pæna, & alijs cenſuris Eccleſiaſticis præcipiatis, atque mandetis, vt infra ſex dies, poſtquam legitime fuerint requiſiti, ſine aliqua dictorum proceſſuum per vos agitatorum viſione, ſententias per vos latas, contra huiuſmodi hæreticos promptè exequantur appellatione remota. Quam excommunicationis pænam ipſo facto volumus, & tenore præſentium declaramus incurriſſe; ſi quod mandatum fuerit, intra dictum ſex dierum ſpatium, ceſſante legitimo impedimento, cum effectu non impleuerint. Conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, ſtatutis Ciuitatis Brixienſis, cæteriſque in contrarium facientibus, non obſtantibus quibuſcumque. Datum Romæ apud ſanctum Petrum, ſub annulo Piſcatoris, die 30. Septembr. 1486. Pontificatus noſtri anno tertio. Ext. in Bull. Inquiſit.

XV. *Cõtrouerſiam de annulo pronubo Deiparæ dirimit Innoc. Pontifex.*

Eodem anno Innocentius, reliquam controuerſiarum, quod inter Peruſinos, & Cluſines, Senenſeſque, de annulo pronubo Sacroſanctæ Virginis (cuius hiſtoriam ſuperius explicauimus, ſuſtulit) eiuſque poſſeſſionem Peruſinis religioſiſſimis adiudicauit. Rei narrationem continuabat, Ioannes Baptiſta Laurus Peruſinus V.C. SS.D. Noſtro Papæ Vrbano VIII. & Cardinali Barberino à ſecretioribus Principum epiſtolis, in eo, quem aureo ſtylo ſcripſit, de hoc ipſo annulo, Commentario.

Innocentio Octauo ad Pontificatum aſſumpto, cùm ad eum, Regum, Principum, Rerumq; publicarum Oratores mitterentur, Peruſina quoque ciuitas, Vidonem Baleonem deſtinarat, qui fidem, venerationem, obedientiam ſuorum primum vice populatium præſtaret: deinde ad Senenſe fœdus curas omnes, cogitationeſque conuerteret. Senas quoque Stephanum Guarnerium amandauerat, vt quibus Romæ Vido incaluiſſet concordiæ præfationibus, earundem identidem ſubmonitus, ſuas & ipſe turres, vineaſque, quod dicitur, ad expugnandos finitimorũ animos admoueret. Neque hoc iam præter modum Zelotypia enim mirifica tenebatur; & feruidi amoris, quo erga Deiparæ annulum æſtuabat, hic erat afflatus. vſque adeo illud Gregorij Nazianzeni dictum cum ratione congruere putandum eſt; Animi acrimoniam, vbi ad pietatem acceſſerit, zelum parere; zelum, fidei præſidium eſſe. At Guarnerius dùm laborat maximè, vt nubeculas odiorum reliquas conciliatæ inter ſe vrbes amolirentur, quæque multa populationibus mutuis perierant, vtrioque amice rependerentur: probare hoc Senenſes. Cluſini, depoſiti conclamatam memoriam haudquaquã velle. Plus ſatis illo per otium Peruſinos poſitos; cum externarum ipſi, ciuiliumq; turbarum fluctibus pæne obruti, rem tamdiu quodammodo neglectui habuerint; de qua recuperanda, Republica vel euerſa, conflictari cum ingenijs tam alieni appetentibus debuiſſent. Conatus vero poſt hactenus Senenſibus improſperè ceſſiſſe: qui iis in armis, quæ alio pro firmanda vrbis ſecuritate obuerterant, præſidij parum inueniſſent, in Riariis fratribus, atque in delectis Cardinalibus propè nihil. Animos tandem à metu ad ſpẽ certam, quæ, Sixto Papa ſuperſtite, euanuerat, reuocari; ex quo Innocentius, cui rationes, & vota prius probaſſent ſua, æquitati ſignum ſuſtuliſſet. Qui dum annuè Genuenſes ſuos ambit, vt Sergianam Florentinis reſtituant, dictitatque; vrbem vi captam, à Diuo Georgio Genuenſium patrono, religione ſalua, retineri non poſſe; de Annulo Cluſinis erepto idem æquiſſimum Pontificem videri pronunciaturum; à cuius poſſeſſione, quam ſibi haud dum aſſerere nequiuerint, nullo pacto ſeſe in poſterum arcendos. Quod ſi controuerſiarum ius denique tollendarum, nè non Etruſcorum fœderum cultores omni tempore habeantur, alicuius arbitrio adiudicare placeat; paternæ Innocentij voluntati, & Franciſco Piccolhomineo Cardinali ſe liberè permiſſuros. Quidquid autem calculis vtrimq; collatis ſtatuiſſent ambo, id ſe fide optima, firmato præiudicio, ratum firmum, firmum ſimpliciter habituros. Peruſini, etſi Piccolhominei auctoritatem, in quo nimirum patriæ charitas exarſura videbatur, ſeu credebatur, iure ſibi metuendam affirmarent: Pontificis tamen benignitate freti, qui nobiliſſimæ ſubiectæ vrbis iacturam minùs facile, vt putabant, toleraſſet; ſimul quia Cardinalis Recinetenſis, Ruuereiorum, ac Florentinorum ſuffragiis plurimũ fideret: rem Innocentij, & Piccolhominei iudicio nũ grauatim permittunt: conſcriptiſq; ex Senatus Conſulto litteris: Antonius Acerbus Romam aduolat, qui Baleono iunctus, cum Senenſium Legatis negotium tranſigat; neue amabiles patronos, fœderatoſq; non fatiget precibus, quæ Peruſinorum votum tueri, ac prouehere illi pugnaciſſimè contendunt. Pontificis animus nunquam æquè in Peruſinos beneuolus, ac fauens, ſiue continere ſuauiter in officio Peruſinos operæ pretium duceret; apud quos factiones hoc tempore gliſcentes (finitimarum Ciuitatum Regulis ſe tyrannicè efferentibus) haud adeò in procliui erat; & vt ſacra ſaltem in re tumultuantibus ciuibus gratificaretur, quos publicorum munerum adminiſtrationibus, quibus Baleonum eum primis potentia nitebatur, pæne in totum priuauerat (quæ enim centum, & viginti fuerant, ad quatruordecim deficere Innocentius imperauerat) ſiue ſponte in Virginem ingenio pronus, quã in Aede Lauretana, bulla cũ gentilitiis inſignibus aurea, Pontificali amiculo ex holoſerico villoſo, & periſpetaſmatibus Innocẽtio dignis, largè donauerat; eò nõ inuitus cõſiliũ flexit, quò Deipara Virgo potiorẽ mundi ſui partẽ, poſt diuturnã apud Cluſinos commorationem, transferri voluerat. Piccolhomineus diuino vti, multi exiſtimauerant, monitu, & occulta ſpiritus operatione adductus, propenſæ ergà Peruſinos Innocentij voluntati minimè refragari eſt auſus: cum interea Florentinis ex fœdere, pro Peruſinis vehementer deprecantibus, denegare ſuffragium non liceret. Fortaſſe & nonnulla eius temporis recordatio humaniſſimi Principis memoriam refricuit, hinc & ad gratificandum procliuior factus: cum nempe in Peruſino Gymnaſio Pontificij & Cæſarei iuris candidatus, à Pio II. auũculo in ampliſſimum S.R.E. Cardinalium ordinem cooptatus eſt. Igitur vterque, quod ab octo purpuratis Patribus, tot interea elapſis annis, ob Etruriæ fluctuantis domeſticos, & concuſſæ in vniuerſum Chriſtianæ Reipublicæ ſuper-incidentes clades, confici non potuit, ſolenni concepta formula, tabellaria ſententia, ſumma omnium conſenſione decidit, & pronubum Deiparæ Annulum, iudicio vſus, Peruſinæ vrbi adiudicauit: arbitrio autem reſarcienda

damna pronunciauit, ac ciuibus, qui gregalium aut frumentariorum prouentuum naufragium fecerant, quoſdam Cloſini agri pagos, vſque dum ea penſi, acceptique tabulæ conuenirent, vectigales attribuit. Eius rei vbi primum Peruſiæ fama percrebuit, cæpere indigenæ, conuenæque ſobita lætitia priuatim, ac publicè perfundi, Oratores reduces tripudijs, & acclamationibus excipere; &, quo indicio, cum quidpiam propſperè ſucceſſit, vti conſueuimus, flammas paſſim in foro, inuijs, turribus mænibus, in palatio excitare; lychneones per domos ſingulas diſponere, & luminibus noctem, ceu mos lucernarum Aegyptiacarum, infringere, ſeſeque mutuo, gaudij temulentia geſtientes ſuauiſſime complecti. Actæ eainde ſuperis ingentes gratiæ, quorum auſpicijs res bene, feliciterque vertiſſet. *Ioannes Baptiſta Laurus Peruſinus, Canonicus S. Mariæ Trans Tyberim Romæ, in Commentario de annulo B.M.V.*

XVI. *Miraculũ in imagine eiuſdẽ Deiparẽtis apud Leonicũ patratur.*

Dum hæc Romæ, & Peruſiæ, ea occaſione annuli B.V. agerentur, miraculum in Imagine eiuſdem Deiparentis apud Leonicum in Gallia Ciſalpina, patratum eſt, quod memorat *Secundus Lancellotus Peruſinus, Abbas Oliuetanus* Publica quædam opinio, ac vetuſtiſſima traditio circumfertur, & quibuſdam pariter Hiſtoriarum monumentis legi perhibetur, quo tempore Attila Hunnorum Rex, quem flagellum Dei cognominarunt in Italiam exercitum promouit ſub annum noſtræ ſalutis 490. in planicie, lociſque paluſtribus mille paſſus Leonico, & tantundem Lobia diſiunctis, quod oppidum ſub Vicetinum, & ſub Veronenſe dicitur, recta via, qua Veronam Leonico itur, inter Regis copias, & Leonicenos, aliosque ea finitimis locis contractus, magna vtrorumque internecione acie dimicatum, ac multis poſt annis, quærulas quaſdam & horribiles voces à prætereuntibus exauditas; vt, cum nec breuiori, nec commodiori itinere Veronam contendi poſſet, Leoniceni, quibus illac tranſeundum erat, laruis plerumque corriperentur, peſſimiſque modis acciperentur. Reſpub. igitur Leonicena tam graui calamitate ſuos liberatura, ad Pontificem confugit, ſuamque neceſſitatem exponendam curauit, vt locum ſua benedictione conſecraret, ſuppliciter deprecata. Pontifex exaudiens, mandauit, propterea, vt templum ibi S. Petro Apoſtolo conſtitueretur, & habita ad auditas lamentationes alluſione, S. Petri Lamentenſis appellaretur. Præter hæc, omnes, quibus S. Petri Baſilica Romana exornatur, culparum expiationes impartitus eſt, quo templo cõſtituto, quæri moniæ illæ, & voces horrendæ nunquam amplius auditæ ſunt. In eo templo, ad ſiniſtram altaris in muro depicta erat imago B. Virginis, ad cuius venerationem, ac deprecationem multi ſe inferre conſueuerant. MARIAE ſpecies eſt in cælum ſublatæ iunctis manibus, cæleſtiumque ſedem ſuſpicientibus luminibus, cum libro vlnis impoſito, filioque in patibulum ſuffixo impendenti, quod trunci more figuratum duodecim faciebus Apoſtolos referentibus ex alijs trunculis ramorum in modum ex præcipuo trunco enaſcentibus circumdarut, Angelis hinc inde genua curuantibus. Annus erat à Chriſto nato præſens 1486. cum menſe Aprilis Nouarienſes tres calceorum ſutores, Ioannes Antonius, Guilhelmus, & Ioannes Petrus Veronæ conuiuerent, mutua inter ſe beneuolentia, & familiaritate coniuncti; quorum primus IOANNI Petro aureos admodum eſſe quinquaginta interdum conſecutus, Guilhelmum conuenit, ſi ad hominis cædem ſecum coiret, mediam pecuniæ partem traditurum. Conſilium Guilhelmo probatur, Ioannem ergo Petrum Leonicum verſus perducere, & captata occaſione, vita deturbare conſtituunt. Die quodam Dominico Ioannes Antonius ſocijs domi ſuæ prandium condicit. Inter epulas, vt cum ipſis pannum pretio quæſituris nundinas petat Leonicenas, Ioanni Petro artificioſe perſuadent. A prandio, Io. Antonius ſica, gladio Guilhelmus, pugione vero Io. Petrus accepto Leonicum ingrediuntur; quo cum hora vigeſima tertia peruentum, extra Caſtrum hoſpitantur. Poſtera die Leonicum introeunt, Deumque in templo primum venerati, in cauponam pranſum ſecedunt. Comprandi, & candidum pannum commercati, Veronam reuertentes, cum Ioannes Petrus naturæ leuandæ cauſa aliquantulum de via, non procul à Sancto Petro Lamentenſi deflexiſſet, reliqui duo tempus, locumque nefario conſilio perpetrando ſatis idoneum exiſtimantes, inſequuntur, manuſque extemplo afferentes, Io. Antonius altum pectori vulnus infligit, Guilhelmus poſteriori veſte, crinibuſque prehenſum arietat; vterque miſero aſſultans, faciem, aliaſque corporis partes ad necem vſque vulneribus contundunt, ac Virginem ambo execrati, pecuniam marſupio ſubtrahunt, & quem coemerat pannum, ſurripiunt, Sanctique Petri templum ingredientes, ſuper aram enumerant, ſibique ex æquo diſtribuunt. Guilhelmus autem ſcelere tam læthifero triſtis ſocium ita alloquitur. Heu mihi, frater mi, infeliciſſimo Io. Petro iugulato grauiter peccauimus. Quiſnam ſciat, inquit, Io. Antonius. Deus, Guilhelmus reſpondit Virgoque Deipara. Tum Io. Antonius ita percitus, ſiue cacodæmone abreptus; Si mihi, *ait*, perſuaſum ſit (deteſtabile maledictum) meretricem hanc, Virginem MARIAM facinus animaduertiſſe, (verba ipſa ea probata capitis quæſtione deprompta) ego decem vulnera illi infligerem. Hæc præfatus, ſicam Io. Petri adhuc ſanguine fœdatam ſtatim arreptam contra Virginis imaginem propè aram contorſit, faciem, frontem, pectuſque percutiens, turpiſſimo illo conuicio, meretrix Virgo MARIA, ſæpius inculcato, oculo tamen ſiniſtro inprimis vulnerato, ecce tibi (res quidem miraculo pleniſſima) læuam manum ab altera ſeiungit, extollitque, & ſauciato lumini, indolentis more imponit; ex pectore vero pari admiratione ſanguis emanauit, cuius ad hanc vſque memoriam guttulæ inſpiciuntur. Multi paulo poſt ſeſe è mercatu recipientes, Deumque in ædicola more ſuo veneratione afficientes, Dei genetricis imaginem ſanguine imbutam, & priſtina formis, aliqua ex parte immutatam repererunt Ioannis quoque Petri cadauer exangue, non multum longè ab ædicula aſpexerunt, & à ſocijs occiſum, fuiſſe coniecerunt; necnon miraculum in imagine perpetratum diuulgarunt. Io. Antonius fuga ſibi conſulens nuſquam comparuit, Guilelmus comprehenſus, vbi omne facinus reteaiſſet, equo raptatus, capite contuſo, in quattuor partes ſectus, homicidij pœnas dedit. Aſcriuienſis Epiſcopus, rogatu Leonicenorum negotium de imagine Virginis percuſſa, immutataque, quæſtionem habuit, & rem certiſſimis teſtimonijs examinatam, probatamque in tabulas retulit. *Lancellotus lib. 2. c. 49. hiſt. Oliuetana.*

XVII. *Alia etiã miracula fiũt apud plebs actũ*

Felicius accidit duobus fratribus, iam etiam io ſe furentibus ſeque alterutrum occidere properantibus. In extremis Venetorum æſtuarijs, pagus eſt Plebs ſacti nuncupatus, omnibus ad vitam tolerandam refertiſſimus. In eo duo fratres mortuis parentibus, hæreditatem reliquam citra omne iurgium inter ſe diuiſerant; de quadam imagine Beatæ Virginis, quæ vnica tantum ſupererat, conuenire non poterant. Ventum ad verba, inde ad arma, & alter, alterum vita exuere nitebatur; donec infans vnicus; vix

dum aniculus, ab vberibus maternis dependens, papillaſque ſugens, mirum mirandum, diſerte locutus furorem diſcutere, arma ponere, vtrumque nomine SS. Deiparentis imperauit. eamque de qua diſceptabant imaginem in proximam Eccleſiolam deferre, ibique deponere iuſſit, ea lege, ne alterutrius peculium eſſet, ſed omniũ venerationi, & inuocationi expoſita maneret: à qua ſecuta poſtmodum miracula, & ex piorum eleemoſynis ædificata auguſtior Eccleſia, quę paulo poſt Minoritarum familiæ permiſſa eſt. *Felix Aſtolſus, Canonicus S. Saluatoris lib. 10. miracul. B. V.*

XVIII. *Dæmonũ Incuborũ & Succuborum exempla in Scotia.*

Hoc anno mirum quoddam mirandum, apud Scotos retectum eſt, de illuſionibus dæmonum. Nauigantibus è Fortheo æſtuario negotiationis cauſa in Flandriam, tanta ventorũ oborta eſt vis, vt velis, malo, armamẽtiſq; ruptis, & naui fœde inter tumentes vndas iactata; certiſſimã mortẽ cuncti expectarẽt. Nauicularius tantã, tãq; inſolitã aeris inclem ẽtiã eo tẽpore demiratos, (ſuberat enim ſolſtitium æſtiuum) quũ id nõ ſideri, ſed malorũ dæmonũ inſidijs, magnis tribueret clamoribus, reddita eſt vox ex ima naui mulieris ſe miſere inculantis, quod incubo, humana ſub effigie, qui eum permultos ante actos annos habuiſſet conſuetudinem, iam tũ fuiſſet commixta, & ab eo ſubacta. mari ergo ſe celerius tradendã, vt ipſa pereunte, quæ tanti mali imminentis cauſam præbuiſſet, cæteri Dei benignitate permanerent incolumes. Accedens ad lacrymantem fœminam Sacerdos, eius, atque cæterorũ ſaluti conſulendi cauſa crimen iam palam fatentẽ, horrẽdũ ſcelus vehementer, alto pectore ſuſpirijs indicibus, pænitentẽque facti pie eſt hortatus, nè ſibi deeſſet, cui certo cognoſceret, nominis fauorẽ adeſſe, crimina lacrymis, atque animi pænitudine deleri. Media Sacerdotis exhortatione, quũ multis ſuſpirijs afflicta mulier admiſſum facinus deploraret, cunctis viſa eſt atra nubes è nauis ſentina proſilijſſe, ingentiq; ſono, flãma, fumo, atq; fœtore, ſeſe in mare deieciſſe. Sedatũ eſt inde cælum, pacatumq; mare, & negotiatores cum naui cunctis rebus ſuis ſaluis, in optatum portum abiere.

Haud multis annis poſt in Gareotha regione vico quattuordecim vix paſſuum millibus ab Aberdonia, Adoleſcens multa formoſitate, coram Aberdonenſi Antiſtite queſtus eſt, palam, ſeſe à dæmone ſuccuba (vt dicunt) gratiſſima omnium quæ vidiſſet forma, multos antea menſes infeſtatum: eamdem occluſis foribus noctu ad ſe ingredi, blanditijs in ſui amplexus compellere, dubia luce abire ſine ſtrepitu pene nullo ſe poſſe modo, quum plures attentaſſet, à tanta, ac tã turpi veſania liberari. Iuſſit itaque Epiſcopus adoleſcentem aliò ſe conferre, & vt Chriſtiana religione magis laudatis ieiunijs, & orationibus plus ſolito accommodaret animum, fore, vt pijs operibus intento, victus cacodæmon terga eſſet daturus. Euenit adoleſcenti, ſalubre conſilium religioſè exequuto, paucos poſt dies, vti venerandus Antiſtes erat præfatus.

In Marrea regione, ſub idem fermè tempus, Puella nobiliſsima, & formoſiſsima, complurium auerſata connubium, in infandam cum cacodæmone conſuetudinem inciderat. quę cùm vterum ferret, parentum rigore coacta edere ſtupratorem, adoleſcentem mirâ pulchritudine frequentius ſecum noctu, interdiu nonnunquam conueniſſe; vnde autem veniſſet, quoue inde abiiſſet, neſcire ſe reſpondit. Parentes, & ſi filię parum crederent, accuratius rem aduertentes, conſilio, quis eſſet, qui puellæ pudicitiã expugnaſſet, explorandi, cognito tertiò poſt die indice ancilla ſtupratorem adeſſe, reſeratis foribus, accenſoq; tædarum ingenti numero, cubiculũ ingreſſi, horrẽdũ monſtrũ, figura ſupra humanam fidem terribili, in filiæ amplexibus ſunt conſpicati. Concurrere ocyus cõplures ad fœdum acciti ſpectaculum. Inter eos Sacerdos probatæ vitæ, nec Sacræ diſciplinæ ignarus, cæteris, aut trepidè abeuntibus, aut pauore illiſis terræ, quũ Ioannis Euangelij initium recitare orſus, ad eum locum, *Verbum caro factum eſt* perduxiſſet, malus dæmon horrendo ſublato clamore cubiculi tectum ſecum aſportans, omni ſuppellectile incenſa abijt. Fœmina periculo ſeruata, poſt triduum enixa eſt monſtrum, vndequaque fœdum aſpectu, quale nuſquam anteà (vt ferunt) inter homines viſum, quod obſtetrices, nè in familiæ dedecus ſeruaretur, extructa ingenti pyra, citiſſimè exuſſerunt. *Hect. Boet. lib. 8. hiſt. Scot.*

XIX. *Nouum morbi genus in Anglia.*

Hoc anno, nouum morbi genus Angliam peruaſit, fortè in vltionem ſcelerum Richardi tyrãni. ſubitò ſudor quidam mortifer corpus tentabat, ac ſimul dolor caput ſtomachumq; vehementi caloris ardore aſfectum angebat. Quo in morbo homines, qui à principio erant, quia alij æſtus minùs patienter, ſi in lecto erant, ſtragula dimouebant: ſi veſtiti, veſtes deponebant, alij ſitientes, frigidum potum ſumebant; alij demum patientes caloris fœtoriſq; (nam inde grauè olebat) additis ſtragulis ſudorem prouocabant, æquè omnes aut ilicò, aut non multo poſtquam ſudare cæpiſſent, moriebantur: ita vt ex omni ægrotantium numero vix centeſimus quiſq; euaderet. neq; vlla interim medicorum ars, aut ſcientia quicquam opitulabatur, quod morbi nouitas omnem illorum excluderet peritiam. Verum poſt viginti quattuor horas (tanto temporis ſpatio vis eius morbi ſæuiebat) abeunte ſudore, nonnulli confirmabantur, nõ tamẽ ita expurgati erant, quin iterum, atq; iterum in morbum reciderent, multique inde perirent. Sed ea res, remedium tanto malo ad vltimum monſtrauit: nam qui ſemel primo ſudarant, cũ deinde rurſum ægrotarent, obſeruabant ea; quæ in prima curatione profuiſſent; & illis pro remedio vtentes, addebant tamen per aliquid vtile ad curationem. Itẽ & illi iidem cum iterum in idẽ valetudinis genus inciderent, ex priore obſeruatione earum rerum, per quas ſe confirmaſſent, ita ſe curare didicerũt, vt vim ſudoris illius facilè tolerarẽt. Quibus rebus ita vſu venit, vt poſt ingentem mortaliũ ſtragẽ, remedium vnicuique promptiſsimum inuentum ſit, quod erat huiuſmodi. Si quis interdiu ſudore corriperetur, cum veſtitu protinus cubatum ibat, ſi noctu, & in lecto, tum quieſcebat, nec ſe loco mouebat, vſque ad viginti quattuor horas exactas. Interim ita ſe ſtragulis onerabat, quo non prouocaretur ſudor; ſed ſua ſpõte molliter ſtillaret, cibi nihil capiebat, ſi tamdiu famem tolerare poterat; neque plus potionis conſuetæ, ac calefactæ hauriebat, quàm modicè ſatis eſſet ad ſitim extinguẽdam. Inter hanc curationem inprimis cauebat, ne manum quidem, aut pedem ſui refrigerandi, recreandiq; cauſa, extra ſtragula proferret: quod facere, lethale erat. Hoc remedium eſt nouo morbo inuẽtum, qui tãtum id temporis Angliam peruaſit, & poſthac ſæpe grauiter afflixit. De Henrico Rege, quod primus, quo regnare cœpit, annus fuit hac peſte inſignis, vulgus exinde opinionem concepit, prodigium fuiſſe duri eiuſdem Regis futuri imperij, ipſumq; Henricum, vſq; ad extremum vitæ ſpatium, nullum tranquillum, atque otioſum ſpiritum fore ductũrũ, quod, quamquam ex vana religione exitus probauit; quando ab initio cœpit ſuorum ſeditionibus vexari, adeò vt nuſquam ei poſteà per illas licuerit eſſe quietum, ſecurumue. *Polyd. lib. 26. hiſt. Angl.*

XX. *Monſtrũ hoc anno viſum.*

Eodem anno in Palatinatu, nõ procul ab Heydelberga in pago quodam Rorbachio, gemini vtriuſque ſexus obuerſis tergoribus annexis, nati ſunt. *Auctor lib. de prodigijs, & oſtentis.*

ANNO CHRISTI 1487.

INNOCENTII PAPÆ VIII. Anno 4.

FRIDERICI ROM. IMP. Anno 48.

MAXIMILIANI I. ROM. REG. Anno 2.

I. *Ex Turcarũ claſſe imminenti periculo occurrere ſtudent Rhodij equites.*

ZIximus Baiaſitis Turcarum Imperatoris frater, certiſſimam fugiens mortem, in Gallias conceſſerat, vxore cum filijs relicta apud Saladinum Aegyptium. Ad hunc Baiaſites miſerat Oratores, illam, & filios Ziximi poſtulatum. Securum ſiquidem ſe imperij minime credebat, quoad illa, iſti, & Ziximus in humanis eſſent. Saladinus, quamquam barbarus, hoſpitalis tamen iuris obſeruans, nec illam, neq; iſtos prodere voluit: ac Oratoribus diſcedere iuſsis, bellum potiùs in ſe moueri expectauit, quàm fidem hoſpitij violare. Iſtud porro cum Baiaſites maximo molimine adornaret, Petrus Daubuſſonius, ſupremus Rhodiorum Magiſter, quia Turcicæ claſſi per eius Religionis maria tranſeundum eſſet, ne quod incommodum ab infido hoſte improuidus acciperet, occurrendum imminenti periculo exiſtimauit, & tũ claſſem ipſe quoque extemporaneam inſtruxit, tum littora, & portus præſidijs firmauit, tum verò præcipuè Innocentium Pontificem totius hoſtilis apparatus admonuit, auxiliaque in tempore poſtulauit. Reſpondit Pontifex datis Magiſtro literis, die XIII. Martij, & ſibi negotiũ cordi eſſe ſignificauit: poſtquam etiam nõnulli, Apoſtolicę Sedi refractarij, Turcarum exercitum in Italiam euocare haud vererentur. Mitteret ergo Romam aliquot Equites Rhodios, quibuſcum de tota re conferret, & quorum conſilio in bello Turcis inferendo vteretur. *Iacobus Boſius lib. 14. hiſt. Rhodianæ*

II. *Item Veneti.*

Venetis quoque nonnihil periculi à Baiaſite imminebat. Enimuerò is in Aegyptium moturus, à Senatu petierat, vt in Cyprum, claſſem illi liceret appellere. Iſtud ipſum Patres negarunt; & Pontificem, ne ſocios ſi Turcica vis impenderet, deſereret, interpellarunt: ac interim addubitãtes, nè Baiaſites vim aliquã, aut Catherinæ Reginæ (q̃ Veneta, Cornelia gẽte nata, Iacobo Regi Cyprio nupſerat, & ab eo vidua relicta rerum potiebatur) aut Reipub. inferret, claſſem quidem ſubmiſerunt, Catherinam vero, cui nefarij quidam inſidias moliebantur, in patriam reuocarunt. Enimuerò grauis cura inceſſerat Principem, & patres Cypri inſulæ, ſuis opibus tuendæ; quæ eò maior inciderat, quò minus ſtatus inſulæ videbatur poſthuma Regis prole extincta, ſub muliebri imperio aut quietus, aut ſecurus. Ne igitur inſula nobiliſsima, fraude aliqua domeſtica, aut vi externa alienaretur, vna inprimis cura hærebat animis, eratque in Curia agitata, vt Regina Venetias acceſſeretur: (erat enim hæc, publice à Senatu Veneto in filiam adoptione recepta, vt Regia dignitas tutiore eſſet loco, & inſula minus iniuriæ obnoxia, præſidijs, & nouo regimine firmata. Claſsis præfectus Franciſcus Priolus, Regno validis præſidijs firmato, Cypriorum animos in Veneti Senatus fide, & beneuolentia confirmauit. Georgius Catherinæ frater, illam Regiæ poteſtati aſſuetam, ac priuatæ fortunæ ſtatum deſpicientem, magnis pollicitationibus eò adduxit, vt in patriam reuerti inſtitueret, ingenti, ac plane Regio honore à Principe, & Patribus ſuſcepta. *Sabellicus Ennead 30. lib 8. P. Iuſtinianus hiſt. Venetæ libro decimo. Boſius ſupr.*

III. *Et Pontifex, & Imperator*

At Innocentius Pontifex fœdere cum Principibus Italiæ contra Turcas percuſſo, vt pecunias in bellum ſacrum cõgereret, decimas omnium fructuum Eccleſiaſticorum omnibus viris ſacratis impoſuit, & tam Fridericum Imperatorem, quam Maximilianum Romanorum Regem, vt Principes Germaniæ ad eam expeditionem impellerent, hortatus eſt. *Ciaconius in Innoc. 8.* Fridericus porrò Imp. magnum quidem conuentum Norimbergæ pro auxilio ferendo contra hoſtes ſuos, & pro fide Chriſtiana habuit, & in eo Principes Germaniæ congregauit: communitates quoque Ciuitatum imperialium adeſſe voluit: vbi cum Pontificius Collector, ſeu Nuncius, edicta Innocentij de decimis recitaſſet, atque Clerus ſeſe oppoſuiſſet, & à requiſitione, ac proceſſibus huiuſmodi, ad eundem Innocentium, melius de cauſis, cur non deberet decimas ſoluere appellaſſet, ipſe quoque Imp. ſeſe interpoſuit, & ne quid Clerus decimarum contribueret, impetrauit. *Naucleru volum. 2. gener. 50. Mutius lib. 29.*

IV. *Et Maximiliano Regi Flãdrenſes.*

Par pari rependerunt Flandrenſes Maximiliano Regi. Cum enim curaret ærarium inſtruere, vt gerendi contra hoſtes belli neruum in expedito haberet; inque eam rem ſtatus Flandriæ congregaſſet, Clauſtrales, Eccleſiaſticos, ſeculares, à quibus magnum æs depoſcebat: ſpirituales quidem, quod iuris erat, obtenderant, ſe non poſſe niſi conſulto Summo Pontifice, in ea re quicquam conſtituere: facturos tamen de benignitate, quantum iure ſinerentur, ſi ſuis libertatibus reſtituerentur: Flandri autem multa cauſati ſunt; exhauſtas populi vires crebris contributionibus; iam non eſſe in eorum facultatibus, quod elargirentur. Creſcebant poſt hæc in vrbibus Flandriæ primum murmura, deinde apertæ indignationes, quod ſoli Flandrenſes emungerentur argento, reliquas ditionis terras perdurare immunes: non ſe auri montes alijs habere maiores: finem aliquando fieri oportere exactionum: alioqui, ſi perſeueraret emungere vehementer, ſanguinem aliquando profluxurum. *Krantz. Saxonia lib. 13. c. 3.*

V. *Venetos, & Auſtriacos, conciliat Innocentius põtifex.*

Non par pari reddidit Auſtriacis Innocentius. Cũ enim hoc anno, inter Sigiſmundum Archiducem, & Venetos, occaſione finium, & mercium interceptarum bellum non minus cruentum, quam exitiale fuiſſet exortum, ipſe pacis communis ſtudioſus Antonium Epiſcopum Teruiſinum ad pugnaces, Nuncium deſtinauit, qui arma vtrique parti deponere ſuaderet. Feliciter ſucceſſit Teruiſino, ipſo enim ſuaſore, pax his conditionibus ſancita eſt, vt redditis vtrimque captiuis, fines, de quibus angebatur, Venetis intacti manerent: res negotiatoribus ad Bedſanum ademptæ, æqua æſtimatione redderentur. De Ibanio, & Nomo oppidis ex hoſte captis, Innocentius Pontifex iudicaret: ea autem tamdiu Venetus teneret, quoad Pontificis declaratio ſecuta eſſet. *Sabellicus & Iuſtinianus ſup.*

VI. *Pro bello in Turcas aliqua officia venalia inſtituit*

Eam pacem Innocentius inter illos conciliauit, metu impendente Thracij belli cum Venetis terra, marique barbarus, ſi in Auſtriæ fines, Sigiſmundo cum eis bellũ gerente, irrupiſſet, eſſet formidabilis futurus. *Michael Brutus hiſt. Florentin. lib. 8.* Ad hoc ſacrum bellum gerendum ærario Pontificio exhauſto, Sixti anteceſſoris exemplũ ſecutus, quo pecuniã colligeret; quinquaginta duos viros inſtituit, quos plumbatores Bullarũ Apoſtolicarum vocauit, eiſq; certos Eccleſiæ prouentus in perpetuum conceſſit: ex qua inſtitutione ad XXVI. m. aureorũ accepit. Veniere ſinguli 500. aureis. Eodem exemplo XXVI. Secretariorũ Collegiũ, quorũ officia vẽderentur, erexit, à quibus ad LX. m. aureorũ coegit. Veniere ſingula 2500 aureis. Ripæ quoq; præſidentium officium XXX. viris creatis venale induxit, qui ſingula officia CC. aureis emerent. Cęterum, quum Ferdinandus Rex Neapolitanus, in pacis anno ſuperiori factæ fœderibus ſancte ſpopondiſſet,

ſe ve-

ſe vectigal annuum VIII. m. vnciarum auri puri Romanæ Eccleſiæ ſoluturum; neque id præfinito tempore præſtitiſſet, Pontifex, Petrum Vicetinum, Epiſcopum Cæſenatem, Cameræ Apoſtolicæ Auditorem, & Iacobum Volaterranum Secretarium, ac cubicularium Apoſtolicum, ad repetendas res Neapolim ad illum miſit. *Onuphrius in Innoc. 8.*

VII. *Pacis fœdera non ſeruantē Ferdinādum Regem admonet.*

Quum autem interim Ferdinandus, Proceres quoſdam Neapolitanos in conditionibus fœderis deſignatos, contra fidem, & pacta, iureiurando, & vadibus firmata comprehendiſſet, & alios ex eis illico fortunis, & vita exuiſſet, alios in vinculis haberet, nonnullis neceſſitatem aliò fugiendi impoſuiſſet, ac quo ſeueritati ſuæ ſpeciem prætenderet, varios, contra hos & illos alios omnes, proceſſus criminationum plenos formaſſet, inque varias orbis partes ad Reges, & Principes Chriſtianos miſiſſet; Pontifex eam rem grauiter, quemadmodum par erat, tulit; & eapropter, antequam Cæſenatem mitteret, ad eum ſcripſit, hoc tenore.

Innocentius Papa VIII.

Chariſſime in Chriſto fili, ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Cum ad nos delatum fuiſſet per medium Oratoris tui, dilecti filij Antonij de Alexandris, de captura illorum Baronum non potuimus non vehementer mirari, cum res natura ſui, ardua, ac maximi momenti ſit, honoremque Sedis Apoſtolicæ, & eorum, qui fidem ſuam præſtiterunt, non mediocriter concernant. Maluiſſemus propterea res huiuſmodi prius nobis notitiam fuiſſe factam, licet exiſtimemus pro prudentia tua nihil niſi conſulte a te fieri debere. Hortamur tamen, & pro officio paſtorali maieſtatem tuam monemus, vt quemadmodum decet in procedendo contra illos ſuperſedeas, rei enim grauitas, & pondus omnino exigere, & poſtulare videntur, vt re bene, matureque intellecta, ei finis grauiſſimus imponatur. Quod vt commodius fieri poſſit, propediem Nuntium noſtrum hac cauſa tantum ad te mittemus. Interim vt dictum eſt omnino ſuperſedeas, quia hoc mentis intentioniſque noſtra eſt. Datum Romæ Apud S. Petrum, ſub annulo Piſcatoris, die 8. Iulij 1487.

VIII. *Obedire detrectātē Regem anathemate percutit Innocentius Pontifex, & regno priuat.*

Iuit tandem Cæſenas Neapolim. Venientem Rex, per viarum diuerticula ire, & forte in itinere diſtinere voluerat. Recta Capuam properanti, honoris ſpecie, prætextu tamen viſitandæ Diuæ Deiparentis apud Capuanos præcipua religione cultę obuiam proceſſit, Neapolim duxit, mandata Pontificia, ſiue volens vt ipſe Albino ſuo ſcribebat ſiue nolens, vt aliqui ferunt (Cæſenatem diutius, ac ſæpius audientiam poſtulantem non impetraſſe; Regem venationum occaſione præſentiam hominis ſubterfugiſſe, ac illum obſeruata aliquando hora, & opportunitate, quando Rex venatum exire habuerat, ad portam cubiculi Regii eatiſper, donec prodiret, expectaſſe, ibidemque mandata Pontificia, vtcumque poterat, expoſuiſſe, memorant) audiuit; ſed non obediuit. Enimuero in Procerum captiuorum negotio, cum proceſſus varios Pontifici Romam miſiſſet, authographa iudiciaria, ne Pontifici repræſentarentur, Oratori, per quem miſerat, inhibuit: cauſam contra eos motam, non per viam violatæ pacis, ſed rebellionis, & nouorum criminum, perpetuo aſſeruit, ſeque vitam, honorem, atque Regnum poſiturum, & amiſſurum, quam illos vel abſoluturum, vel dimiſſurum datis litteris reſpondit: tantum aberat, vt ab actione contra illos deſiſteret, vel quicquam Pontifici monenti, necnon ſponſoribus deprecantibus quicquam deferret. Summa criminationum erat, quaſi illi Renatum Lotharingum, ad Regni poſſeſſionem vocarent, atque fugam adornarent. De vectigali annuo, ridebat, & cauillos regerebat, ſe in id bellum, pecunias omnes prodegiſſe; ærarium exhauſtum habere: Pontificem rationem tantorum ſtipendiorum, non tantum non debere ea, quæ poſcebat, exigere, verũ etiam in annos ad minus quattuor conſequentes, nullam eius vectigalis facere mentionem, adeoque ab eius ſolutione omninò liberum pronuntiare. Beneficiorum præter hæc diſpoſitionem Eccleſiaſticorum, Pontifici non tantũ ex pactis conditionibus, ſed omni iure ſeruatam, debitamque, Ferdinandus negabat, & ſolitis cauillationibus ludebat, Pontifici, ignotos eſſe homines, qui Eccleſijs præficerentur: ſibi autem omnes ſubditos probè notos; ac propterea ſibi ius & poteſtatem conuenire dignitates Eccleſiaſticas collocare. Volebat Pontifex contumacem Regem, benignioribus rationibus ad officium reuocare: & eapropter Oratores Hiſpaniarum Regis, Florentinorum, Mediolanenſis Ducis, & Ferrarienſis interpoſuerat, qui illum monerent. Cæterum ille omnibus reponebat idem, quod Pontifici; ac præter hæc addebat, illos nihil commune habere in reliquis fœderum conditionibus, præterquã in tribus, ne Pontificem offenderet; aut ei bellum cieret, ne Aquilanos anteà rebelles violaret; nè Proceres Neapolitanos, niſi ex noua cauſa, aliquo modo, vel damno afficeret. de annuo vectigali, aut diſpoſitione Eccleſiarum, nihil ad illos pertinere. Cum hac pertinacia Pontificem irritaret, atque porro Regibus, & Principibus Chriſtianis, criminationũ in Proceres libellos tranſmittens, Pontificem pariter, quaſi iſto ad rebellionem concitaſſet, in ſocietatem criminis vocaret, vel potiùs authorem conſpirationis nominaret; nequicquam, aut Regum Hiſpaniæ precibus, aut admonitionibus Pontificis, & fœderatorum Principum moueretur; Innocentius, illum anathemate notauit, & Caroli Galliarum Regis litteris concitatus, Neapolitano Regno paulò poſt (vt in tempore narrabimus) priuauit: quandoquidem illud Carolus ad ſe ex legitima ſucceſſione, & hæreditate pertinere affirmabat. *Vialardus in vita Innoc. Ciaconius, & Panuinius in Innocent. Ferdinand. in epiſtolis, quæ ſunt ad Albinum. Innoc. in epiſt. Surita Annal. lib. 20. c. 82. Infeſſura in notis diarii huius temp.*

IX. *Ferrariæ Ducē honorificè excipit Innocētius*

Venit hoc tempore Romam Hercules Ateſtinus Dux Ferrarien. voto peregrinationis Compoſtellanæ à Pontifice ſolutus, & nè Italia excederet, prohibitus. Venientem Pontifex honorificè excepit, & de negotijs, quibus premebatur, conſuluit. *Infeſſura in diario Romano.*

X. *Malacam Caſtellæ Rex capit, & periculum quoddam euadit.*

His difficultatibus impeditus Pontifex, non potuit tantum, quantum volebat, contra Turcas præſtare, aut Regibus Hiſpaniarum contra Mauros Granatenſes bellum gerentibus ſuppetias mittere. Opportunè, atque feliciter Ferdinandus Caſtellæ Rex arma in eos mouerat, duobus Mauris inter ſe de Imperio dimicantibus, Abohardile, & Boabdile. Malacam, Rex, equitum duodecim millia, peditũ quadraginta duxit. In itinere, Veles propinquum oppidum, fruſtrà defendente Abohaldille oppugnauit, caſtriſq., & impedimentis hoſtilibus potitus, Mauros profligauit. Barbarum Regem victum ſtudia etiam hominum deſtituerũt. amiſſo exercitu redeuntem, Granatæ ciues Boabdile æmulo in Regem conſcito ſalutato, mœnibus excluſerunt, anxium, & miſerantem fortunas ſuas. Obſeſſi ſpe defenſionis abiecta, conditionibus deditionem fecerunt. Bentomitium vicinum oppidum Velis exemplo, leges, præſidiumque accepit. Vicinos Malacitanos ingens pauor inuaſit, ne diu ſuſtentare poſſent, externi auxilij nulla, aut modica ſpe. Coonixa præfectus vrbe egreſſus, de deditione egit. Is molitionibus cognitis Afri, qui eam vrbem præſidio obtinebant, veriti, nè ipſi hoſti traderentur, ſimul indignantes, quod rem tantam non cõmunicaſſent, facto impetu, præcipuam arcem, cui Alcaſabæ nomen ſupra vrbem eſt, occuparant: deiecto, trucidatoque præſidio ipſo etiam Conoixæ, fratre ad mœnia aduolarant; colloquia ciuiũ interrumpentes, interficienteſq., ſi quos contra conari depreheodiſ-

ſent. Ita magnitudine ſupplicij cæteros deſiſtere compulerant. Ergo tormenta maiora, & caſtra propius ad Malacam ab Hiſpanis promota. Eſt ea ciuitas in plano ſita, niſi qua parte collis aſſurgit, gemina arce munitus (inferiori Alcaſabę, ſuperiori Gebalphato nomē eſt) modica ſpatijs, elegās tamen in paucis, & pro amplitudine frequens, portu, atque nauali nobilis, qua parte, mari alluitur. A tergo montes erigit, vineis, hortis, domicilijſque nitentes. Vtramque arcem geminus murus coniungit munitione perpetua, ager conſpicuus, læta cęli facies, latè vicinum mare proſpectus; commercio Africę, atque Orientis hac tempeſtate nobiliſſima, copioſaque. Eam antequā terra, marīq; circumuallaſſent Hiſpani, aliquot leuia cum Mauris erumpentibus prælia, ſemper victores cōmiſere. Ferdinandus Rex, periculū, diuino beneficio vitauit. Facta fuerat in caput eius, à Malacitanis coniuratio. Maurus in ea gente vir magna opinione ſanctitatis, deſtinata voluntate Regem interficiendi, ſe capiendum vltrò præbuerat. Rege quieſcente ad tentorium Marchionis Moiæ deductus Reginæ iuſſu, cum ex apparatu reputaſſet Prætorium eſſe, diſtricto acinace in Aluarum Portugaliā (is fortè cum Beatrice Bobadilla colloquebatur) irruit ferox, toruoq;, ac minaci aſpectu. corporis inclinatione ictu vitato, aliorumque accurſu, Maurus comprehenſus, peremptuſque eſt. Sic diſcrimē à Ferdinādo depulſum. Auctæ interim vtrimq; copiæ. Obſeſſos fames vrgebat, neque tamen Afrorū contumacia remittebat. Ciuibus inde, vt in maiori periculo, metuque ad deditionem propenſis, Dorduxex eo numero præcipua auctoritate, & opibus in caſtra progreſſus, de cōditionibus egit. Negauit Rex vllam conditionē fore, niſi vrbe ad eius voluntatem dedita. ex arcano tamen Dorduci promiſit, ſi fortem, & fidelem operam præſtaret, ipſos & propinquos oēs inuiolatus fore, magnis beneficijs additis. Fide data, Chriſtianorumque præſidio adiuncto, in arcē aditu patefacto, in ſumma Homagij turri, Regia vexilla explicauit. Ciuibus, Africaniſque magnus terror iniectus ſpei mixtus. Reputantibus incolis Dorduci promiſſa facta, ad cæteros pertinere, ac colligentibus ſarcinas ſtudio diſcedendi, concurſu Chriſtianorum bona omnia. & libertas ablata. Idem de vicinarum arcium præſidiarijs militibus fuit, ſimili errore ad mare progreſſis. Afri etiam cum eorum duce Zegri venerunt in poteſtatem. Transfugis, quorum erat magnus numerus, irrogata ſupplicia, ac religionis deſertoribus, qui ex Iudaica gente, Chriſtiana ſacra ſuſceperant, ignis pœna fuit. Alijs Iudæis, atque ciuibus Mauris permiſſum, vt moderato pretio redimerent libertatem. Ad XV Kal. Septembr. vrbe nobiliſſima capta, dies feſti vniuerſa Hiſpania celebrati ſunt, ſuperis actæ gratiæ, votorum damnati, ea promptiſſimis animis perſoluere. Sedes Epiſcopi captæ vrbi reſtituta, Pontificis Innocentii venia, Gotthorum ætatis exemplo. Lætitiam nonnibil obſcurauit metus ex Oriente allatus. Baiaſitem Turcorum Imperatorem contracta valida claſſe, de Sicilia cogitare, Hiſpanorum viribus in eam partem à bello Granatenſi auertendis. In id bellum Maximilianus Auſtriacus Rex Romanorum, è Belgis, monente Innocentio duas onerarias miſit onuſtas omni bellico apparatu, Latrone Gueuara ductore. Garſia Padilla, Calatrauæ Magiſtro hoc anno defuncto, Innocentius, Ferdinando Regi, eius Ordinis, & Magiſterij adminiſtrationem authoritate Apoſtolica permiſit, vt tanto acriùs in ſacram expeditionem incumberet.

XI. *Africa luſtratur à Luſitanis.*

Ferdinandi Regis armis premebantur Mauri Granatenſes ruinæ proximi: ſimul Luſitani ad Orientis prouincias viam aperiebant anniuerſarijs nauigationibus, quod ad Henrico Principe inſtitutum fuiſſe diximus ſuperioribus annis, extima Africæ litora explorare, longiuſque in ſingulos annos prouehi non deſiſtebant. Tantis laboribus fructus non reſpondebat. Beatas Indiæ prouincias adire, opeſque celebratas fama, quas benigna cælum manu ijs gentibus, quam alijs copioſius dedit, in patriam auehere cogitantes; aromata, gemmas, margaritas, aurum, ebur, argentum, aliaque, quibus hominum ambitio, magis, quam vitæ neceſſitas, pretium adiunxit. Summas rerum nunciat fama, maiora ſæpe vero: ſyluas eſſe proceribus, & in maximam altitudinem editis arboribus, Cynamomi, caſſiæ, garyofoli, piperis zinziberis vini magnam prodigioſas animantium formas, hominumque inſolentes mores, habituſque. Non prudentia, ſed temeritas fore videbatur, relegatas in vltimam terrarum regionem gentes, opeſque perſequi exiguis Luſitaniæ viribus immenſo terrarum ſpatio, Oceanique disiunctas. Sed omnes difficultates, vel deſiderium propagandæ Chriſtianæ fidei, vel gloriæ cupido, ne forte etiam in aliquibus auaritia habendi ſuperabat. Ergo ſuperioribus annis Bartholomeus Diacius rei nauticæ in paucis præſtans, miſſus à Rege ſuo, vt Bonæ ſpei promontorium adiret; vbi extenuatis vtriuſque littoribus, Africa ad Auſtrum procul porrigitur: eo promontorio tranſmiſſo, ad flumen, cui in altera parte Infanti nomen effecerunt, nauigando peruenit. Ingens cæptum, pertinax conatus. Antonius ex Franciſcano Ordine, Bartholomeo ſocius datus, vir acer, impiger, ſolers, atque audax, inde pedeſtri itinere, Africæ, atque Aſiæ magnis ſpatijs luſtratis, Hieroſolymam peruenit. Inde in Luſitaniam, ipſe terra, Bartholomeus mari reuerſi, viſa ambo Principi, gentique renunciarunt. Quoniam prima ſucceſſerant, maius ſtudium acceſſit perficiendi, quæ inſtituta erant. Duo viri ardenti ingenio, magnoque rerum vſu, & quod caput erat, Arabicæ linguæ cognitione præſtantes delecti operi perficiendo ſunt; Petrus Conanilla, Alfonſus Payua. Claſſem inſtruere, magni ſumptibus erant. terra iuſſi ſunt Africæ, atque Aſiæ regiones intimas conſiderare. Ij Idibus Maij Oliſſipone egreſſi, obitis Neapoli, Rhodo, Hieroſolyma, Alexandria, Cayroque Aegypti vrbe primaria, diuerſi. Petrus quidem Ormucium, quæ Inſula ad finis Perſici fauces iacet, Calicutiumque obiuit; Alfonſum autem Aethyopiæ interioris regiones luſtrantem mors oppreſſit. Petrus litteris à Rege ſuo acceptis, vt viſis prouincijs omnibus conſideratis, non rediret in patriam, Aethiopiam profectus, eum gentis Imperatori Alexandro, quem vulgus Præſto-Ioanem vocat, Nahu, & Dauidi ſucceſſoribus operam, & ingenium probaſſet, diſceſſu eſt prohibitus, coniuge data, atque amplis poſſeſſionibus, vnde vitam ſuſtentaret. De ſcripto tamen ad Regem Luſitanum, viſa, explorataque, renunciauit. Calecutium nobiliſſimum emporium eſſe totius Orientis maximè celebratum. Gentem fuſco colore, viribus imbellem, morum inſolentia maxima; ſuperiori corporis parte nudos, crura, lumboſque veſte tegere, pleroſque auro, purpuraque diſtincta: lacertos, & brachia margaritis onerare: ex humeris acinacem pendere, nuptijs coire fœminam vnam maritis multis: eoque incerta prole, patribus non filios ſuccedere, ſed ex ſororibus natos. In Aethiopia late fuſas gentes, nigro omnes colore, atque Chriſtiano nomine eſſe: veterem religionem ſyluescentem, plurimum ex Iudæorum ritu, & hæreticorum erroribus confuſam eſſe: Regi parere potentiſſimo innumeras copias equitum & peditum alenti, tendentique ſub pellibus gentibus ſanandæ magnā ſpē eſſe, ſi vltro, citroq; miſſis ad eā legatis in ſocietatē aſciſceret. verū hæc cōſequētibus annis geſta ſunt Pontificibus Romanis ad cōuerſionē illarū gētium animo intentis Luſitaniſque Principibus excitatis. *Mariana l. 25. c. 9. & 11.*

Varij Orientaliū mores.

B. Ioa. Licius ord. Prædicatorum.

lia tàm pauperrimis parentibus, vt mortua matre, illum ſemeſtrem, pater habuerit neceſſe ſolo ſucco malorum granatorum tantiſper in vita retinere, donec aliqua pia lactens lactandum gratis ſuſceperit, eaque propter marito grauiter decumbenti ſanitatem meruerit. Adultior factus, ſextam feriam, & Sabbathum ſolo pane, & aqua tolerauit. Religioni adſcriptus, per omnia ſanctitatis officia ad ſummum perfectionis euaſit. Aedificando Cœnobio Cacamenſi intentus, cùm lapides pararet, aliqua die currum illis onuſtum, à bobus tractum præter omnem expectationem accepit, neque boues cum carro per miraculum diſparentes amplius aſpexit. Profluuium aquæ, ſubter calcariam fornacem erumpens, nè ignem accenſum extingueret, ſola oratione ſtagnauit: tantiſper donec lapides in calcem vrerentur. quo facto, fons, vſque in hodiernum diem manans, ibidem erupit. Alicuius gangrenam à medicis deploratam, facto luto ex ſputo, & puluere ſanauit. Cuidam marito pro vxore ex partu laboranti, opem anxiè imploranti, cum priùs *ſe peccatorem, miraculis patrandis impotentem, indignumque* excuſaſſet, tandem compatiens, vt domum reuerteretur, dixit; vxorem partu ſolutam, filium genuiſſe. Septuagenarius vita exceſſit; cuius res geſtas Paulo IV. Pont. Max. iubente, Antonius Fatus, Abbas S. Anaſtaſiæ Cacamen. ſcripto complexus eſt. *Michael Pius lib. primo de viris Illuſtr. Ord. Præd.*

XV. *Prodigia varia.*

Prodigia quædam inter hæc partim oculis hominum ſunt obſeruata, partim temerè credita. Biceps infans eſt Patauij natus. Io eo propter naturæ luxuriem, nihil alioqui fœdum aſpectu. omnia magis tetra in puero, qui per eoſdem dies Venetijs editus dicebatur, ore plurifariàm ſciſſo, & propter multa fœdiora relatu, genitale membrum habuit vertici adgnatum; atque ob eam rem non placuit in apertum referri. & vt ſæpe euenit, vt animis ſemel religione imbutis, omnia aurium, oculorumq; ludibria pro portentis habeantur, percrebuit rumor, gallinam ad Apoſtolorum ædem gallinacei, cantum infauſto omine edidiſſe, extincto confeſtim eius domino, qui leuiter ægrotabat, eaq; interſecta repertum aiebant ouum in proximo, in quo Baſiliſæ eſſet ſpecies inchoata. Affirmabant alij natum in patricia domo Baſiliſcum, quem pertinaci incubatu gallus excluſiſſet. Sed hæc vulgò credita. *Sabellicus Ennead. x. lib 8.*

ANNO CHRISTI 1488.

INNOCENTII PAPÆ VIII. Anno 5.

Friderici Rom. Imp. Anno 49.

Maximiliani I. Rom. Reg. Anno 3.

I. *Maximilianus Rom. Rex capitur à Flandris & qua de cauſa.*

NOua, & inopina Maximiliani Romanorum Regis captiuitas, Innocentium Pontificem hoc anno grauiſſimè afflixit. Eam tantò grauiùs tulit, quantò maximè indignis modis, Principem benignum, à ſubditis rebellibus tractari intellexit Brugis, & Gandaui duarum in Flandria maximarum vrbium ciues, detrectabant Imperium Maximiliani: non quòd huius maieſtatem contemnerent; ſed in cauſa erant conſiliarij, multa à bonis, ac principi ſuo impenſiſſimè deditis ciuibus inclementer extorquentes. Præter cæteros multum erat ſuſpectus quidam Petrus Longocollius Regi à theſauris. Gandenſes primi tria militum millia contra Maximilianum eduxerunt, & Corttaco potiti, ciues ad præſtandum ſibi, & Philippo. Archiduci ſacramentum coegerunt. Maximilianus re audita, Brugas properauit: ſed in carcerem ſe coniecit: quum tamen ſine præſidio alicuius momenti ad vrbem veniſſet, expectaturus Belgarum Ordines, qui de pace cum Galliarum Rege ineunda erant acturi. Ortum initium tumultus à fabris lignarijs, qui portam S. Catherinæ, & Gandenſem ſui iuris fecerant. Secuta omnia opificum collegia, & correptis armis opportuna vrbis loca occuparant: nec non Maximiliano, cauſam tumultus exquirenti, ſuperbe reſpondentes, ad ædes reuerti compulerant: maximè cum duo & quinquaginta ſigna militaria in foro, ſubſequente armata plebe explicuiſſent, tentoria erexiſſent plauſtris, ac quinquaginta maioribus tormentis ſeſe muniuiſſent, relictiſque rebus omnibus, ac clauſis tabernis, nocte, dieq; cum armis ibidem manentes clamitarēt, ſe rationem cupere redituum, ac annuorum prouentuum Comitis Flandriæ, extortarumq; pecuniarum, quas preteritis annis ad bellum contuliſſent. Explicarunt deinde ad Hallæ turrim vexillum Flandriæ, ac vrbis Brugenſis. Vrbis Tribunum militarem, & Sculterum nouum delegerunt: ædes Petri Longocollij diripuerunt: Maximilianum, vt pedes ad populum in forum ex ſuis ædibus veniret, adegerunt: ac ad poſtulationes Gandenſium in domo aromatopolæ cuiuſdam, ſatis anguſta, ad fori angulum, nequicquā obſecrantem, vt in ædibus ſuis cuſtodiretur, concluſerunt: communi conſenſo cum Gandenſium Legatis decernentes, firmas ei cuſtodias adhibendas, ne aliqua ratione elaberetur: eaque de cauſa ferreis craſſis clatris domus feneſtras cancellatim præcluderēdas. Sculterus lectis ex omnibus Collegijs octo viris, eos ad cuſtodiam Maximiliani excubare iuſſit: Proceres omnes alia quærere hoſpitia præcepit, ſuis iniungens, ne vel latum vnguem à Rege diſcederent, ſed ſingularem eius curam noctu, dieque haberent. Poſt biduum è fæce plebis multi in eius ædes irruentes, omnem Regiam ſuppellectilem in prædam verterūt, calumniati armorū aceruum, in ciuium perniciem congregatorum ſe reperiſſe. Paulo poſt annuentibus Gandenſibus, nouos legerunt nomine Ducis Philippi, & Galliarum Regis Magiſtratus, Maximilianum verò ad proprium gubernandum filium, eiuſque ditiones, ineidoneum declararunt. Inde aliquot nobiles, in carcerem coniecerunt, & Maximiliano renunciarunt, ſe id feciſſe, vt prauos iniuſtoſque gubernatores, prædatores, ac extortores punirent. Quin & aliquot ex nebulonibus eodem die in cubiculum eius irrupetunt, & nonnullos, qui remanſerant proceres, in ergaſtulum detruſerunt: eoque compegerunt omnes, qui tempore Maximiliani in Magiſtratu præfuerant. quodque atrocius eſt, illos fabri lignarij è poteſtate noui Magiſtratus extortos, in forum traxerunt: & ſcena lignea vndique patente in medio extructa, ac equuleo, in quo malefici torqueri, ac per tormenta examinari ſolent erecto, omnibus ſpectantibus ad eum modum torſerunt, vt luxatis oſſium iuncturis, membra lacerarentur, humerorum axilæ diſrumperentur, ſcapulæque loco mouerentur Aliquos ex eis igne exuſſerunt, aliquos capite minuerunt. Inter hæc domeſticos Maximiliani alicubi delitescentes, propoſita impunitate, ac ſolutione ſtipendiorum è latebris elicuerunt: ſed perfidia in eos vſi, omnes in vincula compegerunt. Inde metuentes, nè ille aliqua ratione, aut arte è domo aromatarij elaberetur, eum ædes Philippi Cluij migrandum nuntiarunt, cumque eas ferreis clatris omnibus locis probè muniuiſſent, fruſtra deprecantem, commigrare iuſſerunt. Paruit vrgenti neceſſitati, exiensque domo illa pedes tentoria omnium Præfectorum adijt, ac diuerſas in acie ſtantium ciuium legiones ca-

pite nudo, pileum manu tenens, tria flagitauit: Primum, ne corpori ſuo per vim iniuriam inferrent; deinde nè ſe in manus Gandenſium, aut Gallorum traderent: tertio, 10. aut 12. famulos, qui in cubiculo, ad menſam, ac in culina ſeruirent, ſibi reſtituerent. Addebat & iſta; Non rectè eos facere, quod, nullo perſonæ ſuæ reſpectu habito, non aliter ſecum agerent, quam cum minimo, comitatus ſui famulo. Meminiſſent miſſa in Germaniam honorifica legatione, ſe inuitatum, rogatumque ab Ordinibus Belgarum, iniquiſſimo, duriſſimoque tempore fuiſſe, nuptias cum Maria Burgunda, Flandriæ Comite maturaret; ſeque in maxima Belgicæ prouinciæ perturbatione, relicto Cæſare patre, paternaque ditione, omnibus propinquis, ac amicis, ad ignotam perueniſſe regionem, duxiſſe Comitem eorum in vxorem, ſuſcepiſſe liberos, duodecimumque iam agi annum, quod cum maxima cura, diligentia, ac labore Belgas rexerit, ac defenderit, teſtiteritque potentiſſimo Europæ Regi, Belgarum libertati quamquam aliud ſimulet, ſemper inſidianti. Proinde meminiſſent, ſe Cæſaris Friderici vnicum eſſe filium, Romanorum Regem è nobiliſſima, potentiſſimaque Germanorum familia ortum, quem pro perſonæ ſuæ conditione alia ratione tractare debuiſſent, & adhuc deberent. Scire ſe mortalem eſſe conſtitutum in eorum poteſtate, non iuſto bello deuictum captum, ſed qui ad eos vt amicos, ac fideles ſubditos, ſine iuſto præiudicio, quæ in rem eorum eſſent futura cum ipſis tractaturus, ſpontè bonoque animo veniſſet, quem ſi nunc velint, occidere poſſint; quod ſi facerent, non omnes Auſtriacus ſecū occubituros, nec illos planè tū voti futuros, multominus, ſi ſe Gādentibus, aut Gallorum Regi captiuū traderent. Deductus ad ædes Philippi Cliuij Maximilianus, non ſine vitæ periculo aliquamdiu egit. Diuerſæ enim ſeditiones clam in eius exitum, opera Gallorum concitabātur; qui nihil lubentius vidiſſent, quam vt Brugenſes per ſeditionem Romanorum Rege occiderēt, aut indignis modis tractarēt quo Belgæ expoſiti prædæ, Gallis ſaltem pro parte cederent. In hac rerum aduerſitate, ſolitudine, ac ſummo vitæ periculo nunquam ab animi magnitudine diceſſit Maximilianus, nec quicquam indignum ſe fecit, aut locutus eſt. In his tantis malis, ad Pontificem ab Imperatore, & Principibus Imperij datæ ſunt litteræ quibus ſignificabant captiuum eſſe Brugis, Regem Romanorum. Innocentius re intellecta, nihil cunctatus, Friderico conſolatorias ſcripſit, nec non Colonienſium Archiepiſcopo, vt Brugenſes, Gandenſes, cum Iprenſibus, qui tam audacis facinoris, auctoribus ſeſe iunxerant, anathematis fulmine defigeret, niſi mandato obtemperantes, intra certum tempus cuſtodia Maximilianum emitterent. Scripſit & ad omnes Principes Imperij, & ad Ordines Hannoniæ, iubens inferre bellum Flandris, ſi poſt ſuam admonitionem, Regem non liberaſſent, Philippus Cliuius primus in ſeditioſos copias duxit, & varijs cladibus eos affecit. Carolus Sauenſius præclaram pariter operam contra illos nauauit, Philippus Maximiliani filius, Mechliniæ agens, procerum, qui apud ſe erant conſilio, Belgarum Ordinem ad ſe conuocauit, cumque eis de liberando patre egit. His Brabantiæ, & Hannoniæ Ordines coniuncti, nec non Principum Imperij Oratores cum eam captiuitatem animis, vt par erat ægerrime ferrent, & rebellibus bellum (iam imperijs Principes, duce Cæſare Friderico, coactis copijs, in Flandriam contendebant, armis Maximilianum è ſeditioſorum manibus extorturi, Flandriæ, ac Galliæ ingenti terrore iniecto) renunciarent, tandem ad pacis conſilia impulerunt, vt

Liberatus poſt tertium menſem.

pactis, & iureiurando firmatis conditionibus Maximilianum, poſt tertium menſem, quam captiuum fecerant, dimiſerint *Beuter lib. 3. de rebus Maximil. ac Philippi Adrianus Barlandus in Chron. Brabantiæ Ducum. Krantzius lib. 13. Saxon. c. 9. & ſeqq.*

II. Et quibus ſub conditionibus.

Hæc eſt formula iuramenti, à Beutero præſcripta, ex qua Maximilianus ſeſe aſtrinxit, in ſcena genu poſito ad altare. *Libera voluntate, ac bona fide, in præſentia ſacra Euchariſtia, particula Crucis Domini, Euangeliorum, corporis D. Donatiani huius vrbis Patroni, ac Canonis ſanctiſſimæ Miſſæ, promittimus, conſeruaturos nos, ac reipſa completuros, pacem, ac conditiones inter nos ab vna parte, ac tres Flandriæ Ordines, quique cum eis ſtetere, ab altera parte factas, obſeruaturoſque concordiam, ac vnionem noſtro conſenſu à Belgarum prouinciis initam, eorum, noſtrique ſigilli appenſione confirmatam, roboratamque ad hæc fide Regia pollicentes, quantum honori, famæ, ac nomini noſtro conſultum volumus, nos nunquam eas violari permiſſuros, nec, vt id fiat, vllum rationis velamentum, iuſtitiæ obtenſionem, nec ſpeciem, artem, aſtum, calliditatem, nec prudentis conſilij ſimulatam neceſſitatem quæſituros, nec repertam admiſſuros, idque ſecundum tenorem litterarum, quæ dictam pacem, ac concordiam deſcriptam continent, liberans Flandros omnes à ſacramento, quod nobis vt patri, ac tutori, filij noſtri, quacumque etiam forma fuerit, dixerint* Deinde iuſſu Romanorum Regis, Beueræ Dominus hac ratione iurauit. *Ego Philippus Burgundus, Camputræ ac Beueræ Dominus, inſiſtens, exemplo iuriſiurandi à Romanorum Rege præſtiti, bona fide iuro, ac promitto, in præſentia Sacratiſſimi Corporis Domini noſtri Ieſu Chriſti, veræ eius Crucis, Euangeliorum, corporis D. Donatiani huius vrbis Patroni, ac Canonis Sanctæ Miſſæ, me reipſa ſeruaturum, ac quantum in me erit, omnibus numeris impleturum conditiones pacis, concordiæ, ac vnionis, quæ inter dictum Romanorum Regem, Flandriæque Ordines ſunt conceptæ, neque me vlla ratione iis contrauenturum, neque permiſſurum, vt vllo modo contraueniatur. Si verò quempiam contrauenire, aut pacem aliqua ratione violare velle intellexero, promitto, ac iuro, iuſſu, ac intermiſſu Romanorum Regis hic præſentis, me annixurum, ac curaturum, vt Flandri contra dicta, pacis, vnionis, ac concordiæ violatores feriò inueniantur.* Legati Ordinum, ſingulatum Prouinciarum hoc modo iurauere. Nos Legati trium Ordinum, Ducatus aut Comitatus Brabantiæ, Hannoniæ, &c. omniumque ditionum, ac Ciuitatum hic præſentium, repræſentantes, tres Ordines dictarum Prouinciarum, ac Ciuitatum, ſecundum exemplum iuriſiurandi ſolenniter à Romanorum Rege hic præſente præſtiti, iuramus, ac promittimus &c. Reliqua enim cum Beuteri iureiurando per omnia conueniunt. Poſtremi omnium iurauere tres Flandriæ Ordines, Præfectus Brugenſis (ſupremum Balliuum vocant) ac Præfecti manuariarum operarum. Omnium iureiuranda ſuſcepit, qui & ſummum ſacrum fecit, Vicarius Antiſtitis Tornacenſis. *Beuter. ſup.*

III. Ad illam Maximiliani liberationem plurimum contulerunt Caſtellæ Reges.

Ad hunc Maximiliani liberationem plurimum cōtulere Ferdinandus, & Iſabella Caſtellæ Reges. Hi enim, ad illum è cuſtodia educendum, Ioannem Fonſecam, atque Aluarum Arronium Legatos in Belgas miſerunt: Romæ autem Bernardino Caruaialio Protonotario Apoſtolico in locum Garſiæ Toleti, Aſtuticenſi tunc Epiſcopo, poſtea deinde Cardinali & Placentino Epiſcopo, nec non Medinæ iureconſulto, qui partes Legatorum apud ſummum Pontificem implebant, iniunxerunt, vt indignitatem facinoris in Maximilianum à rebellibus ſubditis admiſſi, Innocentio Papæ repræſentarent, atque ad eius liberationem, Pontificem, & Sacrum Senatum inflammarent. Etiam tum de potioritate loci, inter eos, & Maximiliani Oratores circa latus Pontificis diſputatum. Galliarum Regis Oratores, quod Maximilianum pro Romanorum Rege minimè agnoſcerent, Maximilianeis, locum in Sacello Pontificio cedere noluerunt. Caſtellanis, ſui Reges manda-

uerant

uerant, vt iiſdem Maximilianeis, quos ad Pontificem miſerat, præter morem maiorum, vt quidam diſputabant, ſuperſtite patre, ità priores partes concederent, ſi Galli Regis Oratores idem facerent; medios aſſidere non paterentur. Ea controuerſia, non multum inſedit animo Maximiliani. Eo inuectò is Philippum Burgundum, Terueræ, ac Beueræ Dominum, & Ioannem Salezarum, in Hiſpaniam ad Ferdinandum Aragoniæ, & Iſabellam Caſtellæ Reges tria petitum miſit, primum, vt perpetuæ pacis cauſa fœdus fieret: deinde, vt ſibi viduo, filiam Iſabellam vxorem darent: ac, ſi Innocentius Pontifex permitteret, alteram filiam Ioannam filio Philippo deſponderent. Factum fœdus. Iſabellam Luſitaniæ Regis filio deſponſatam antè aliquot menſes renunciarunt. Quod ad Ioannam attinebat, ſeſe libenter ea de re communicaturos, quamprimùm ad eum iuiſſet. & iam id temporis Friderici Auguſti indulgentia, permittente Innocentio Papa, Philippum nepotem Auſtriæ Archiducis titulo, nouo exemplo (cum maiores Auſtriæ Duces vocarentur) auxerat, nouiſque honoribus augere deſtinabat, Hiſpanicæq; affinitati idoneum præſtare. *Surita Annal. lib. 20. c. 78. Mariana de rebus Hiſpan. lib. 25. c. 12. Beuter ſupra.*

IV. *Caſtella Rex reg. Neapolitanū officij ſui admonet.*

His ipſis diebus, Ferdinandus Rex Neapolitanorum, nondum Innocentio Pontifici ob cauſas ſuperiùs memoratas ſatis irritato conciliatus, cùm non ignoraret, quoſdam ex proceribus fuga dilapſo ad Ferdinandum, alios in Hiſpaniam, alios ad Carolum Regem in Gallias conceſſiſſe, & tam hos, quàm illos, vtrumque Regem ad capeſſendum regnum Neapolitanorum varijs prætextibus ſollicitare; hiſque Summum Pontificem non conniuere modò, ſed etiam fauere, vereretur autem, nè Caſtellanus Iſabellam filiam, Gallorum Regi coniugem, æternum concordiæ inter ſe, ac illum vinculum deſtinaret: atque mutuò conſenſu regnum Neapolitanum alter alteri concederet, Pontificemque contra ſe iuuarent: Leonardum Toccum, domo Græcum, atque à Græcis Auguſtis genus ducentem, opulento Principatu à Turcis euerſum, atque in Italia degentem, Legatum ad Caſtellanum Regem miſit, qui de nuptijs appellaret, ſuperiori tempore pactis, Ferdinandi ex Alfonſo filio, Duce Calabriæ nepotis, eiuſdemq; Capuæ Principis, cum Iſabella Ferdinādi Caſtellani filia, quā etiam Maximilianus Rex expetebat. Eo conatu impedito, quoniam Iſabellam Ferdinandus Gallo Regi, aut Luſitani Regis filio deſignabat: Maria altera Iſabellæ ſoror, in eius locum ſubſtituta eſt, priori modo pacto inducto, irritiſq; ſponſalibus. Per hanc nouæ affinitatis occaſionem, non intermiſit Caſtellanus Neapolitanum, fidei, de officio Pontifici ex pacto, præſtandu, deque captiuis eliberandis, & exulibus patria, in gratiam recipiendis admonere: *Surita ſup. c. 73. Mariana ſup. c. 11.* & ad bellum Turcicum hortari.

V. *Aegyptij victoriam de Turcis reportant.*

Hoc enim anno, Baiaſetis Imperatoris Duces, ingenti claſſe comparata in Saladinum Aegyptium, copias innumerabiles ducentes, Rhodum, Melitam, Siciliam terrore maximo compleuerant, ac Pontificem Innocentium de ſalute totius Italiæ ſolicitum reddiderant. Petrus Dabuſſonius, Rhodiorum Magiſter, periculo cum ſuis proximior, Pontifici omnes hoſtium progreſſus ſignificauerat: & auxilia implorauerat. cæterum nè tyrannum viribus potentem contra ſe irritaret, ne fœdere à Saladino interpellatus, illud percutere differebat, donec Pontifex aliquid certi ſtatueret. Saladinus in Pontificem omnia reijci certus, cum magnum operæ pretium in Zizimo, ſi illum apud ſe habuiſſet, collocari intelligeret; Oratorem ad Innocentium, & Ferdinandum Neapolitanum deſtinauit, qui Zizimum ſibi dari poſtularet, atque fœdus contra communem hoſtem feriret. Poſtulabat eum ipſum à Dabuſſonio, & Innocentio, Matthias Rex Vngariæ, certam de Baiaſete victoriam, ab illo apud ſe præſente promittens. Cæterùm non erat ex re, illum aut Saladino, aut Matthiæ, aut alicui Chriſtiano Regi permittere. cum ſatius foret, & terra, marique contrà Turcas bello gerendo magis opportunum, ſi in Italiam ex Gallia veniſſet, & Romæ pedem fixiſſet: quò Pontifex Romanus, eius præſentis occaſione vteretur, ad omnes Reges, & Principes Chriſtianos ad ſacrum bellum excitandos. Ergo eius aduentum ſummoperè vrgebat; cumque illi iam cum Oratoribus Dabuſſonij, Philippo Cluſio, & Guillhelmo Caorſino de illo conducendo conueniſſet, Carolum Galliarum Regem, in cuius regno apud Rhodianos Aluernienſes ſeruabatur, admonuit, vt Zizimum, Romam duci permitteret. Id bono totius Chriſtianæ reipublicæ, graui autem incommodo Turcorum Imperio futurum. Non negauit Carolus: verùm ambigens, nè aliò, ad alium quempiam Regem Chriſtianum, vel Principem, non verò Romam duceretur: pacisci cum Innocentio, & Sacro purpuratorum Sedis Apoſtolicæ Senatu voluit, & pignoris loco, decem millia libras auri puri poſtulauit, nè aliò, quàm Romam, Zizimus ex Gallia transferretur, neue ſe inuito, aut inſcio, Pontifex de illo decerneret, aut quippiam diſponeret, aut alios, quàm Rhodianos Equites illi ducendo, atque ſeruando adhiberet. Inter hæc, cùm claſſis Turcica, Lyciæ, Pamphiliæ, & Ciliciæ oras prætervecta, in Syriam perueniſſet, Saladinus inſtructo exercitu obuiam progreſſus, cum hoſte manus conſerere inſtituit. In Ciliciæ finibus ad Tauri iuga, vbi olim Alexander magnus, memorabili pugna Darium vicerat, biduò eſt dimicatum. In eo loco primo die erat pugna dubia & acerrima, tum etiam lucorum accolæ inter pugnæ ardorem Aegyptijs commeatum omnem interceperant, vt Turcis gratificarentur. Vndè inopiam Aegyptij veriti, ſi bellum traheretur, ſequenti die in planiciem egreſſi, hoſtem ad pugnam elicuerunt. Erant Turcæ multò plures numero, ſed ex itinere feſſi. centum enim millia eo die conflixiſſe dicuntur. Mamaluchi, meliores equos, & arma habebant. Eſt hic à prima luce ad noctem vſque tanta ſtrage vtrinque decertatum, vt pauci pro numero eorum, qui in acie ſteterant, ſuperfuerint. Ex Turcis vix tertia pars euaſit. Nec minor clades Aegyptijs contigit, cum ex ſeptuaginta millibus, qui in eo prælio fuerant, dimidium ſit deſideratum. Sequenti nocte Turci per ſilentium in pacatum receſſerunt, relictis caſtris commeatibus refertis ipſis Aegyptijs. Calunbeius, & Cherſeolus Turcarum duces in fuga intercepti ſunt. Claſſis Turcica cum circa oſtium fluminis Selphici ſtaret, tempeſtate maris fœdè diſiecta, miſerum ſpectaculum hoſtibus præbuit. Baiaſetes, ſtatim, atque cladem ſuorum intellexit, quamuis ignominioſam pacem à Saladino oblatam non eſt aſpernatus. Quarta die Septembris, Dabuſſonius, Innocentium de toto belli ſucceſſu, datis litteris certiorem reddidit, deque Zizimo quantociùs Romam ex Gallijs transferendo admonuit. Cum autem Ferdinandus Caſtellæ Rex accepiſſet, numeroſas equitum, & peditum copias à Baiaſeto contractas fuiſſe, ac valida claſſe conſtratum mare: ac vndecim prædatorum biremes à reliqua claſſe diuulſas, Melitem inſulam penè omnem prædæ habuiſſe, & direptioni: metueretque nè Turcæ eam inſulam belli ſedem efficerent, aſſueti Europæis litoribus, aduersùs quidem prædones, ex Sicilia claſſem miſit, ductore Patella, ſerum auxilium, hoſte cum præda dilapſo: ex Hiſpania verò nouam claſſem parauit, nouo Siciliæ Prorege, Ferdinando Acuna, non modò Chriſtianorum

præcipuè Siculorum finibus tutandis, ſed tentandis etiam Africæ litoribus idoneam. In vrbe quoq; Melitenſi, quæ gemino portu quantumuis magnæ claſſis capax eſt, vtrumq; portum cuſpide terræ diſtinguente, cui à Sancto Anſelmo nomen eſt, propugnaculum prohibendis hoſtibus ædificari imperauit; veritus, nè in ſuos fines ſæua verteret tempeſtas, Baiaſete cupido ad occaſum proferendi Imperium, & vlciſcendi dolorem, ob denegatum Zizimum fratrem. Inter hæc Ferdinandus, ab Innocentio non tantú ſollicitatus, verùm etiam pecunijs in ſacrum bellum (ſeptuaginta M. nummum aureorum Pontifex ſingulis annis in eam expeditionem Caſtellano Regi numerabat) collatis adiutus, per Conteſtanos in Mauricos fines nouo conatu, apparatuque incurrere feſtinauit. Opportunum fuit, duobus Mauris de Imperio certantibus. Abohardiles Regium nomen ægra iam ſpe ſuſtentabat. A Boabdile, quanquam et maior potentia, ſtudia prouincialium auerſa, quaſi ignauo, impioque, & nomine tenùs Mauro, pectore Hiſpano. Ergo diſſentientibus illis, placuit irrumpere. Almeriæ inprimis agri incenſi, vexatique. Vera oppidum ad mare ſitum, quod Melæ Vergi, Varea Antonino creditur, impugnatum: & deditione acceptum. Veræ exemplum Maiaacra (quæ veteribus Murgis fuit) ſequuta: vtrumque Veles Album, Rubrumque. Multa alia caſtella, & oppida temerè munita, aut ſine præſidio acceſſerunt Magnus terror, neque minus periculum hoſtium animos fregerat, nè agri vaſtarentur, ad deditionem inclinatos. Almeriæ loci finitimæ aditu, Taberna arx ſitu inexpugnabilis prohibebat. Eam nouo præſidio firmaturus Abohardiles accurrit, mille equites, viginti millia peditum ſub ſignis habens. ſimul inſidere ſaltus, Hiſpanoſque diſpalatos carpere cogitabat, in caſum vniuerſæ dimicationis non venire certus, ea conſcientia ſuarum imbecillitatis virium; quod collectitius exercitus eſſet, exiguo rei bellicæ vſu. Cùm pugnam barbari detrectarent, Hiſpani ferociores facti, multas paſſim manus ad campeſtria deuaſtanda miſerunt. vis mali in Almeriæ planiciem maximè incubuit deinde Baſtæ agri vaſtati, aquis irrigui, ob idque inſigni prouentu, & amænitate. Riuis, quibus ea planicies diſtinguitur, impediri Hiſpani, haud leue damnum accepere. concurrentibus Mauris multi ceciderunt. In eo numero Philippus Aragonius, Monteſiæ Magiſter iuuenta ferox, ferox nobilitate, quo extincto, multiſque vnà ambientibus, Ferdinandus Rex, concedente Innocentio Pontifice, eum honorem, pareſque opes vtendas, fruendas, adminiſtrandas ſuſcepit, quod exemplum ad alios militum Ordines manauit, effecitque, vt aucta Regum potentia, eorum militum authoritas euaneſceret: cùm præmia vi[illegible] dari ſolita, emeritæ militiæ viris, rebus conuerſis aulæ aſſeclis plurimùm cedant. At tumultus in Comitijs vigebant, Regijque ærarij tenuitas erat ſupplenda. rectè, niſi mala exempla quandoque ex bonis initijs deriuarent. Verùm hæc Hiſpanæ reipub. vulnera ſanare quis poſſit in magna aſſentatorum potentia, frequentiaque? prætermittere ſatiùs arbitror. Tametſi quis æquo animo ferat, opes maiorum pietate conceſſas, profligandis Chriſtiani nominis hoſtibus, effundi nullo reipub. fructu? Quantum ijs terræ, mariſque parari potuit? *Boſius hiſt. Rhodianæ lib. 14. Auctor hiſt. Ioannitarum lib. 5. Mariana lib. 25. cap. 12. & 13. Ciaconius in Innoc. octauo Surita ſupra cap. octuageſimo primo, & ſeq.*

Aliquot oppida idẽ Rex à Mauris eripit.

VI. *Ferdinandus Neapolitanorum Rex erga ſedẽ Apoſtolicam ingratus.*

Innocentius quidem Pontifex, tanquam indulgentiſſimus bonorum Eccleſiaſticorum diſpenſator, neceſſitate Ferdinandum Regem vrgente, id, quod diximus adminiſtrationis duorum Militarium ordinum eidem conceſſerat. Quin exemplum traxerunt, aut Pontificum indulgentia abuſi ſunt, ipſi viderint: ſed ab hac benignitate Pontificia, alij, non aliud, quàm æquum in perpetuum fuerit, flagitare diſcant: nè probrum ſibi, & familiæ æternum procurent; quemadmodum Ferdinandus Neapolitanus, ſibi, & ſuis nuſſit, beneuolentia Sixti, & Innocentij Pontificum male vſus, & tam illi, quàm huic, ſed magis huic ingratus. In hunc etiam annum, neque vectigal annuum ſoluere, neque vel captiuis, vel eiectis proceribus, libertatem, aut immunitatem, quinimò nec etiam vitam relinquere tolerabat; quamquam & ea pactis ſacramento roboratis, & ſponſorum interceſſione firmatis teneretur: & illorum ipſorum ſponſorum precibus, ac monitis vrgeretur. Quaſi verò id parum fuiſſet: in agro Reatino propugnaculum quoddam ad Romanam Eccleſiam pertinens, quod prohibendis ex regno Neapolitano copijs, nè in territorium Apoſtolicæ Sedis erumperent, fuerat extructum, occupauit, ac diruit: quo facto, Alfonſum filium Calabriæ Ducem, cum exercitu copioſo ad inuadendum Latium, & reliquam Campaniam vaſtandam miſit: neceſſitatem. quæ Pontifici impoſuit, militem ſcribendi, & ad tutelam patrimonij Apoſtolici armandi. Eiuſdem artibus factum nonnulli memorant, nè Forum Liuij, & Fauentia, ad poſſeſſionem Pontificis redirent: extinctis, hoc anno, vtriuſque vrbis principibus. Forum Liuij, Hieronymus Riarius, Sixti IV. neceſſarius iure fiduciario obtinebat. In ea vrbe erat Franciſcus Vrſus, ob eximiam opinionem virtutis, magna apud ſuos ciues authoritate. Ea cum pari ingenio eſſet, ac prudentiæ adiuncta, grauem de eo curam, & ſuſpicionem Riario iniecerat. Itaque, cùm nulla ſpes eſſet, beneficij magnitudine eum deliniri, quòd ſeruitutis præmium videretur: alia ratione continendum in fide arbitratus, ſæpe exilij, & mortis denunciatione abducere à nouis conſilijs, conatus erat. Quæ alijs terrori fuiſſent, ea homini acerrimo, & magni animi, æquè, & ad ſe vindicandum in libertatem, & ad patriam liberandam ab impotenti domino magna incitamenta, extiterunt. Eo animo cùm eſſet, ex familiaribus cõſilij participes, & ſocios delegit homines, magni animi & ſpectatæ virtutis, quorumq; fidem inprimis probatam habebat. Diem cædi conſtitui placuit, quo die nũdinæ erãt in vrbe futuræ: quoniam veriſimile videbatur, magnum agreſtiũ concurſum nundinarũ celebritate fieri, ſi quis caſus poſceret, eorũ per opportunam operam ad omnia fore cõiuratis. Conſueuerat Hieronymus, inclinante in veſperam die cænam inire, quo quidem tempore, cùm quamdiu familiares cænarent, ſolus ipſe ageret; non magno negotio, vbi eò acceſſus pateret, opprimi poſſe cenſebãt. Cùm de hora conueniſſet, Franciſcus eò cum cæteris profectus, ſeducto puero, qui ad cubiculi fores aſsiſtebat, ſe habere ait, quæ remotis arbitris cum Principe agere vellet. Poteſtate ingrediendi facta, cùm dicere exorſus eſſet interorum, quò eſſet enaſurus, multis confectum vulneribus interfecit. Quo facto, ac ſimul puero interfecto, nè rei geſtæ index familiam ad tumultum excitaret, arcis Præfectum, qui caſu paucis comitatus Principem venerat ſalutatum, à cæteris coniuratis occidi imperauit. His rebus celeritate ſumma patratis, abſciſſum Hieronymi caput, ex ſuperiore ædium parte in ſubiectam aream proiecerunt, ac populum iampridem Riarij dominationi infenſum ad arma vocarunt, vt Pontificis inſignia erigerent, & per ſuos ciues, vel in libertatem, vel in Pontificis plenam poteſtatem vindicare vellent, impulerunt. Miſſam à Magiſtratu, ac populo Foro Liuienſi legationem Innocentius audiuit; atque facilè poſſeſsionem eius vrbis adipiſci potuit, niſi Ferdinandus, Ludouicum Sfortiam Mediolani principem, Catherinæ Riarij relictæ patruum (erat

Hieronymus Riarius Sixti PP. neceſſarius occiditur.

Audax Catharinæ prædicti Hieronymi, vxoris facinus.

hæc Sfortianæ gentis; Galeacij Vicecomitis qui domeſtica coniuratione perijt, filia) ad auxilia viduæ ſubmittenda excitaſſet: atque is Ferdinandi conſiliorum ſecutus, Pontifici, nè quid contra Catherinam moueret, etiam belli terrorem oſtentaſſet. Audax, & ingenioſum facinus de hac Catherina narrant ſcriptores. Cùm populus à coniuratis incitatus, ad ſtudium libertatis erectis animis, cuius capeſſendæ magna erat oblata occaſio, in forum arreptis armis concurriſſet, atque immoderatis ſtudijs, & acclamationibus efferens coniuratorum nomina, tyranni liberos ad necem poſceret, ipſa magnæ audaciæ, atque animi fœmina, ſæuientibus obuiam facta, habuit eorum fidem implorare. Aliqui fortunam illius miserati, eam à furenti multitudine ſubtraxerunt: ſed eam vna cum liberis cuſtodiæ tradiderunt, eo cõſilio, vt per eam recipi arcem liceret, quæ ſatis valido militum præſidio tenebatur. Nam quicquid coniurati, aut vim, & arma, aut obſidionem intentarent, illi negabant ſe arcem tradituros, niſi ſibi ab ea imperatum eſſet. Id illa iuſſa facere, quæ quanta ſibi occaſio oblata eſſet ad rem agendam non ignoraret, ſe ita obtemperaturam recepit, vt ſibi tamen ingredi in arcem, & colloqui cum militibus liceret, quorum fidei arcis cuſtodia tradita eſſet. Quò id minus agere dubitarent, liberos, qui iam erant in eorum poteſtate obſidum loco aſſeruari iubet. Hac ſpe illis iniecta, obſidibus liberis retentis, facilè illi poteſtatem ingrediendi, vbi vellet, fecerunt. Qua re impetrata, iam è tuto loco, quamquam & coniuratos, & tanto conſenſu multitudinem armatam ad arcem oppugnandam conſpiciebat, eos minis deterrendo, ac iouttem, & quæ ijs grauiora eſſent ſupplicia denunciando, arma ponere, ac diſcedere è medio iubebat: breui ſe ab impijs, & ſceleratis hominibus, ni parerent, pœnas expetitura. Nam cùm illi, niſi tradi arcem extemplo iuberet, ſe liberos excruciatos in eius conſpectu minarentur interfecturos, odio, atque iracundia fœmina prouecta, ſibi verò liberos habere, reſpondiſſe, ac ventrem ex prole concepta tumentem, oſtendiſſe fertur; ſibi iam natura eſſe proſpectum, vt ſi quam iacturam liberorum faceret inimicorum iniuria, facilis ſibi eius ſarciendæ ratio conſtaret. Cùm hæc illa vigilantia ſumma, & cura adminiſtraſſet, ac facilè ſua authoritate milites, quò minus de arce dedenda cogitarent in officio continuiſſet, Ludouicus Sfortia, patruus illi ex Inſubribus minimè dubio auxilia ferebatur. Quæ cùm ita eſſent, coniurati, qui vt certos ſe hoſtes habituros, ita nihil ſibi præſidij (quod ſperabant) à Pontifice affuturum animaduerterent: dominum extinxiſſe, minimè dominationem ſuſtuliſſe, videbantur: quàm vt effugerent, relicta vrbe, ſe in Tifernates receperunt. Cum Catherina conſilio, atque audacia amiſſum viri morte Principatum breui recuperaſſet: multitudine etiam fauente, quæ mutatione conſilij redimere inconſtantiæ crimen conabatur, de ijs quæſtionem habere inſtituit, quibus authoribus poſt virum interfectum, erat tumultus excitatus. Ad hunc modum varijs in illos conſtitutis ſupplicijs, qui comprehenſi, conuictiq; eſſent, abſentiumq; bonis publicatis, acerrimè, vt ſe facturam prædixerat, viri mortem vlta eſt. & quidem Præfectus Cæſenatium, in auxilium coniuratorum, cùm nonnullis Eccleſiæ, ſtipendiarijs accurrerat: ſed fruſtrà. Nam à Sfortianis comprehenſus, & in vincula coniectus, tamdiu detentus eſt, donec Pontifex Ludouico nonnulla ex poſtulatis conceſſiſſet. Quo etiam anno, die 1 Iunij Fauentiæ, ab vxore Ioannis Bentiuolij filia, patris (vt ferebatur) conſilio, certis hominibus in necem adornatis, ſublatus interijt, Galeotus Manfredus vrbis Princeps. Is aliquot ante annis bello inteſtino, quod cum Carolo fratre geſſerat, victor Principatum occupauerat: homo præter militiæ gloriam, neque ineruditus, & quæ erat in viro principe ſignificatio virtutis, cumprimis doctorum hominum ſtudioſus. Is ipſe cùm eſſet mathematicis addictus, aliquanto prius videtur, vt fertur, inſtare ſibi fatale tempus; quod cum à vi extrariâ metueret, atque ſollicitè caueret, in vxoris cubiculo multis eſt vulneribus confoſſus. Eum illa cùm ſe graui morbo correptam ſimulaſſet, in abdita cubiculi parte interfectores collocauit, & ad ſe inuiſendum venientem, interfici curauit. Cauſæ variæ ferebantur. Alij id viri odio, quòd nobilium fœminarum conſuetudine, contra matrimonij iura vteretur: alij patris Imperio, qui eius vrbis ditioni per generi mortem immineret, tribuebant. Non quieuit Fauentia à Galeotti cæde. Qui dominatum Eccleſiæ ſuſpirabant, Innocentium Pontificem facinoris atrociſſimi certiorem factum, inuocabant. Vidua cum Aſtore paruo filio occupata arce, quamquam ſe acerrimè aduersùs concitatam multitudinem tueretur, impotens tamen tanti ſceleris inuidiam in fluctuãte ciuitate, diu ſuſtinere Bentiuolum patrem implorauit, quò cum non paruam manum adduxiſſet, non paucos ex ſuo comitatu inter tumultum popularium amiſit: ipſe ab agreſtibus, & montanis hominibus, qui magno numero ad vrbem venerant, captus, & Modilianum, vetuſtum Aemiliæ caſtellum ductus, vix poſtea in libertatem emiſſus eſt, opera Laurentij Medicei, apud Innocentium Pontificem multum hoc tempore potentis.

Tumultuantibus ad eum modum Foroliuianis, & Fauentinis, ſiue exemplo illorum, ſiue incitatione Neapolitani Regis, Peruſini nouas res tentare voluerant. Innocentius Pontifex in ſumptus belli facti pecuniarum egens, nonnulla agri Peruſini emolumenta, ad Apoſtolicam Sedem ſpectantia vendiderat. Ciues, ſua illa eſſe affirmantes, cum putarent ſibi maximam prouentuum partem detractum iri, reſtiterant, atq; imperium detrectare videbantur. Monit contra eos Pontifex Mauricium fratrem, qui oſtentatione armorum illos in officio contineret. Cumque is audaciam Peruſinorum, terrore bellico repreſſiſſet, ac paulò poſt diem ſupremum obijſſet, Ciuibus ad nouos motus reuerſis, Iulianum Ruuerenm, Cardinalem S. Petri ad Vincula Legatum à Latere miſit: vt temeritatem rebellium caſtigaret. Opus fuit collegam illi adiungere, Franciſcum Cardinalem Senenſem, quem tamen Peruſinorum primores, non priùs voluerunt admittere, quàm ſpopondiſſet, nequaquam ſe aduerſæ factionis extorres ad vrbem reuocaturum. Tudertini quoque, Fulginates, Hortani, & complures Picentes, & Vmbri, parùm obedientes Pontifici hoc eodem anno fuerunt; quandoquidem pecuniam neceſſariam ab eis exigeret. Legati, quos dixi, vix tandem eos ad obſequium reduxerunt. *Infiſſura in diarijs. Volaterdus in Innoc. 8. Brutus lib. octauo. Sabellic. ennead. 10. lib. octauo.*

VII. *Tumultus, & ſtrages magna Genuæ.*

Tumultuatum etiam hoc anno Genuæ, contra Paulum Fulgoſium Cardinalem, Reipublicæ id temporis Ducem. Is impotenti dominatu, cùm vehemens ciuium odium meruiſſet, metueretque, nè ab eo conflagraret, ad acriora remedia ſalutis ſuæ comparanda animum adiecit: quæ ſimul ad inimicos ſuos Principatu patriæ arcendos, ſi fortè ipſe ab eo deiectus eſſet, valerent. Quarè præfatus, ciuitatem numquam quieturam, niſi in fide, & tutela Sfortianorum: id, quod ipſi ſæpe experti eſſent: facilè ciuitati perſuaſit, vt Oratores ad vrbem Duci Mediolanenſi, vſitatis conditionibus tradendam mitteret. Erat tum regimen omnium penes Ludouicum Sfortiam, Ioannis Galeatij Ducis patruum: qui Bona Ducis matre ab aula ablegata, ac Ioanne Galeatio ipſo Duce hebeti, ac ſocordo ingenio ad nullum negotij genus habili, arcibuſque, ærario

atque omni militia, ac cæteris, quibus principatus innititur, paulatim in ſuam poteſtatem redactis, excepto titulo Principis, omnia pro Principe gerebat. Ad hunc ergo Legati venerunt: quos paulo poſt conſecutus eſt Fulgoſinus, Paulipſius Ducis filius, cum quo Ludouicus affinitatem ſubitò connexit: Clara, Ioannis Galeatij Ducis ſorore notha illi in matrimonium data, nuptijs omni Regiæ opulentiæ apparatu coram ipſis Genuenſium Legatis factis. Hæres Genuæ auditæ vehementer capita aduerſarum factionum commouerunt: cum ſerò intellexiſſent, quantum potentia Pauli affinitate, & opibus Sfortianorum ſubniſi augeretur: ſiue ille Ducis, ſiue Vicarij Sfortianorum titulo (hæc enim inania nomina eſſe) res gereret: quæ res ipſos illius pedibus proculcandos perpetuò proijceret. Ergo coniuratione facta, milite ſenſim introducto, Paulum in fugam coniecerunt. Præturium occuparunt, nouos Magiſtratus ad ſtatum rerum ordinandum conſtruerunt, arcem, in quam Paulus confugerat, oppugnare porrexerunt: ex quo ſecuta ingens ciuium ſtrages, quando quotidie inter crumpentes Pauli ſtudioſos, & obſidentes, prælia committerentur: in quibus multi ante oculos inſpectantium ciuium cadebant, ciuitaſq; cadaueribus implebatur. Secutæ aſſiduæ domorum atci cõiguatarum ruinæ, atq; ampliſſimorum ædificiorum incendia: quo nihil ad aſpectum erat miſerabilius, ac fœdius, quam fœduarent, ac miſerationem augebant, imbellis ætas, ac ſexus è flammis, quibus omnia ſua abſumenda relinquebant, ſeminudi, & ſemiuſtulati euadentes, matronæq; paruulos natos circum geſtantes: quæ tota vrbe diſcurrentes, flebilibuſq; queſtibus fortunam ſuam lugentes, Superumq; ac hominum opem, & miſericordiam ſupplicibus precibus implorantes, totam vrbem luctu implebant. Sed nihil erat horribilius, quàm tacita cogitatio, quę hominum animos ſubibat; Ciues ipſos in patriam ea edere crudelitatis exempla, quibus nulla maiora ab immani barbarie excrabilio dio efferata expectãda fuiſſent. Ciuitatem ipſos ſuam, in qua nati, & educati eſſent, incendijs, & ruinis deformare. Adeò nihil eſt in feritate vlterius, quò cæca factionum rabies non perueniat Ergo fautoris mentis Ciues, magna confuſione in ipſa vrbe exurra, cum nulla ſpes affulgeret, arcis breui temporis ſpacio facilè expugnandæ; atq; exinde poſſe grauiores calamitates ecciuibus reipub. venire, metuerent: conuerſis animus, vt plerumq; in extrema neceſſitate fieri conſueuit, ad illorum potentiam, de quorum patrocinio & ope multum ſibi pollicebantur, confugiendum ſtatuere, ac Senatus decreto ſanxere, vt ad ſubleuandam Rempub. in tantas anguſtias coniectam, ad diuerſos Chriſtiani Orbis Principes, Liguſtici nominis ſocios, & Reipub dignitatis amantes, inprimis verò ad Innocẽtium Pontificem, & Carolum Gallicarum Regem Legati mitterentur Quamobrem honoratiſſima legatio ad ipſum Pontificem habita fuit: cuius ſummam in hoc potiſſimum verſabatur, vt ipſe Põtifex patriæ ſuæ, in quo in lucem editus fit, miſericordia tandem caperetur, atque communem patriam ſaltem ab interitu ſeruaret. Nihil læti ab eo Oratores attulerunt, nullamque opem ab illo impetrarunt: ſiue, quòd memoriam contemptus ſui nondum animo depoſuiſſet: ſiue nè Ludouicum Sfortiam irritaret: ſiue quòd, vt fama exierat, occultis conſilijs cum Fliſcis & Adurnijs, Paulo Fulgoſio aduerſantibus communicatis, Genuæ ad dominium Apoſtolicæ Sedis adiungendæ, occaſionem expectaret: cuius ſuſpicionis fidem auxiſſe videbantur Conſentinus Antiſtes, Pontificis nepos, poſt initam inter ciues concordiam, non ita longè à Rapallo incognito habitu deprehenſus, ad Obiectum Fliſcum clam miſſus, vt pacem cum Mediolanenſibus conſtitutam occultis rationibus impediret, adiecta etiam non modica ciuium largitione. De Obiecto vulgatum eſt, nullis efflagitationibus voluiſſe aurem dare, vt capita darent: quòd eam rem, neque occultam eſſe poſſe intelligeret, ſeque alieniſſimo tempore ſuſpectum omnibus eſſe facturam, magnaque inuidia oneraturam. Miſſi deinde ad Galliarum Regem Legati, qui Reipub. nomine illi vrbem offerrent, ſimulque rogarent, vt ad caſtri expugnationem ſe ſalsim pecunijs iuuaret. At hic callida humanitate ſingulis ferè diebus, Oratoribus diem conſtituendo, bocefficit, vt citra aliquem fructum, totum illud temporis, quo ipſi ibi egerunt, effluerer: adeò vt poſt longam moram illus voluntate nequicquam tentata, domum non ſine ſtomacho redierint. Itum vltimo ad Sfortiam, neceſſitate potiùs vrgente quàm voluntate: qui Impeno Reipub. ſuſcepto, Paulum Card Ducem, ad Magiſtratum deponendum incitauit, illud; Reipub. adminiſtrationem Adurnijs, titulo Vicariatus in decẽ conſequentes annos permiſit: propoſitis conditionibus. Paulo, vt Caſtelletum, & reliquas arces, quas habebar, Principi illicò traderet; Si in vrbe manere in animo haberet, nullis ſe rebus publicis interponeret, ſed ſacra, & quæ ſui muneris eſſent, curaret: ac interea, dum illi à Pontifice æqualibus Sacerdotiorum vectigalibus ſubueniretur, ſena aureorum nummum M. quotannis à Ludouico acciperet. Quibus rebus tranſactis, Paulus, patriam numquam reuiſurus, Romam ſe contulit: vir viuidi quidem, & peracris ingenij, cæterum mali, prauiq; Sacræ profeſſionis, ac Sacerdotalis muneris numquam memor, ſed per omnem vitam inquinatus, ac facinoribus, & ſanguine ſuorum Ciuium contaminatus. *Folieta lib. 11. Bizarus lib. 15. hiſt. Genuen*

Quaſi verò hic annus fatalis fuerit Principibus. Scoti quoque Septentrionalium ferè extremi, in Regem ſuum ſurrexerunt: quibus reprimendis Põtifex Innocentius fruſtrà operam adhibuit. Iacobus eo nomine tertius illis imperabat, vir non tam ingenio prauo natus, quàm praua conſuetudine corruptus. Nam cũ initio magnæ, & pręclarę indolis, animiq; verè Regij ſpecimen dediſſet, paulò poſt per aliquos, ſed paulatim in licentiam effuſus eſt. Succeſſerant in familiaritatem homines infimæ ſortis, à quibus in omnia ſimul vitia præceps eſt datus. Cumque excluſis ferè omnibus primæ nobilitatis viris, eos ignobiles, & obſcuros, aulæ ſuæ muneribus præfeciſſet, ſeque totum voluptatibus parùm honeſtis immergeret, auaritiæ denique corrogandiſq; vndequaq; pecunijs ſummoperè incumberet: maximum in ſe odium, non ſolùm nobilium, verùm etiam populi concitauit. Princeps aulicæ factionis erat Ioannes Ramiſæus, qui ad Laudeſtam ſeruatus à Rege, ſupplicium euaſerat. Is in tantam elatus fuit ſuperbiam, vt cum Domus Magiſter, (is honor apud Scotos præclarus habetur) à Rege eſſet electus, multiſque pręclaris opulentis donatus, non tamen ea fortuna contentus, impetrauit edictũ, ne quis præter ſe, ſuoſq; comites, in eis locis, in quibus Rex diuerſaretur, arma ferret: vt ſcilicet hac ratione, ſe, ſuamq; factionem aduersùs nobilitatem communiret, quæ indignatæ flagitiorum Regis permota, ſi odij, vehementiùs metuens, frequentes ſecum cohortes faciebat, & armorum terrore ſtipata obambulabat. Id verò edictum longè plus Iacobo, & Ramiſæo odij, quàm terroris conciliauit: cum manifeſtæ tutoris imago omnium oculis obuerſaretur. Cumque accepiſſent Regem intereà nihil aliud moliri, quàm vt animum expleret eorum ſanguine, qui rebellionis titulo delati fuerant; iamq; & vi, & arte, illorum conari perſpectũ haberent, detectis eius conſilijs, ad apertam quoq; ipſi rebellionem ſeſe excitarunt, & quem anteà emendatũ, nõ extinctũ volebant, pęrata cõcordia, omnia conſilia in eius exitiũ contulerũt Illa difficultas eos habebat ſollicitos, quem ſibi ducẽ

VIII. *Coniurãt Scoti in ſuum Regem.*

nominarent, qui Regem Ordinem coacto Vicarius regni eſſet, populo non ingratus, & obſcuri nominis illuſtris, factionem minimè grauaret inuidia: ac multa circumſpicientibus, in Regis filium ab omnibus conſenſum eſt. Is à cuſtodibus ſuis, & ætatis infirmioribus (XIV. annos attigerat) rectoribus corruptus, hoc maximè metu, ne, ſi ille recuſaret, ad Anglos hoſtes familiæ ſuæ perpetuos imperium deferretur, non difficile paſſus eſt, ſiue trahi, ſiue duci. Renunciarunt illi paulò poſt Regi ſibi metuenti, & de concordia Oratores mittenti; vnam ſpem concordiæ eſſe, ſi filio ſibi ſuffecto, Regno ſe abdicaret. Hoc reſpōſum Rex Legatis, quos ad Galliarum, & Angliæ Reges mittebat, oſtendit, eoſque ſummoperè rogauit, vt auctoritate ſua, aut ſi opus eſſe auxilio, paucorum rebellium furorem infringerent, eoſque ad ſanitatem reducerent, communemque eam fortunam exiſtimarent, & quæ ſuo contagio non difficilè ſerperet ad propinquas gentes. Miſit etiam ad Innocentium Pontificem Legatos, qui orarent, vt pro ſua paterna in Scoticum nomen charitate, Legatum in Scotiam mitteret, qui rebelles, pro iure ſacroſanctæ poteſtatis cogeret, vt armis poſitis, Regi ſuo obtemperarent. Pontifex cum accepiſſet inteſtinas, funeſtaſq; iſtas diſſenſiones aduerſùs Regē excitatas, quas maximè extinctas cuperet, hominem ſingulari eruditione & prudentia, Andream Caſtellēſem Epiſcopum (qui poſteà Cardinalis TT. Sancti Chryſogoni, virtutis & doctrinæ à ſummo Pontifice creatus, monumenta celebria in re litteraria reliquit) nuncium Apoſtolicum in Scotiam, pacis conciliandæ gratia deſtinauit. Sed is quāquam per diſpoſitos equos, nulla interiecta mora adproperaſſet, & iam in Angliam traieciſſet, ſerò aduenit: Statim enim, atque in aulam Regis Angli (ad quem etiā à Summo Pont. mandata attulerat) conceſſit, cæſum à nobilitate Iacobum Regem Scotum intellexit. Ferunt ante pugnam initam, Iacobū Principem edicto cauiſſe, ne quis violentas manus patri ſuo inferret: eundemque, cum iam occiſum intellexiſſet, in lacrymas ſtatim, ac ploratus grauiſſimos prorupiſſe. Sed quid ille faceret, qui à ſuis cuſtodibus in hoſtium poteſtatem traditus, permulta non tantum diſſimulare, ſed etiam tolerare neceſſe habuit, vel ſimul de vita cum patre periclitari. Fuit Iacobus à principio, humanitate in ſuos eximia. His potiſſimùm, qui litterarum cognitione pollebant, aut artem aliquam reipublicæ vtilem inſigniter callebant, familiariſsimè vtebatur, vt frequentius, quibuſdam nimium, & præter dignitatem ſuam Regiam, ſupleriſque rebus non ferendis, indulgere videretur. Ab humani autem ſanguinis effuſione vſq; adeò abhorruerat, vt rariùs, quàm fortè in regno ſuo expediret, de ſontibus pœnas ſumeret, & pleraque hoc ſeculo perperam multis in locis per Scotiam deſignabantur mala grauiſsima, quæ ſi Rex ipſe compeſcere maximè voluiſſet, ob enatas ſibi cum proceribus ſuis varias ſeditiones, nonniſi cum ſummo Reipublicæ diſpendio, & vitæ ſuæ magno diſcrimine potuiſſet. Hoc ipſo nomine Scoti permulti, qui in Regni finibus proximè ad Angliam degunt, quique ferè latrociniis ſemper viuunt, magna prædandi licentia, quaſi Rege conniuente hoc tempore paſſim vtebantur. Sed quos Iacobus tertius caſtigare tempore ſuo fortè neglexit, aut potius nimiis ſeditionum viris diſtrictus commodè non potuit; duo ſequentes Reges, Iacobus quartus eius filius, & Iacobus quintus, ex filio nepos, ſapientiſsimè, & fortiſsimè nefarios vbique prædones repreſſerunt. Cæterum, in Iacobo III. multa erant veræ pietatis ſigna, tanto Principi conuenientia. In ſacris enim ædibus erat frequenter, diuinis officiis valdè attentus. Concionibus Apoſtolicis lubētiſsimè aderat, atque ſtans capite etiam nudo, Dei verbum vnà cum filio ſuo primogenito adhuc impubere, religioſiſſimè excipiebat. [illegible] cum innocentia pietati coniunct., poſteà in Iacobo IIII. eius filio permanſerunt. Sane ad pietatis regulam ſuas omnes actiones ita exquiſitè reuocauit, vt quarumuis virtutum mores illi fuerint à natura congeniti, earum poſtea indicia clariſſima omnibus eluxerint. Paternæ cædis (cuius non erat ſibi omnino conſcius) memoria illi pectus ita perfoderat, vt ad labem inde conceptam eluendam, ferrea catena ſe ſemper cinxerit. Dei ſanè, ac Diuinorum cura ita illius animum tangebat, vt quod erat illi à Reipub. curis neceſſariis vacuum tempus, id Deo, ac diuinis impertiret. Viſere crebro Monaſteria, illa donis ornare, aliaque quotidie ſuæ virtutis ſigna orbi ſuſtollere. *Appendix hiſt. Scotorum ad Hectorem Boeth. Leſleus de rebus geſtis Scotorum lib. 8. B. rerum Scoticarum lib 12.*

IX. *Reges Angliæ & Galliæ cōciliare nititur Innocentius PP.*

Inter Anglum quoque, & Gallum Regem, hoc anno aliquid turbarum; ad quas ſubmouendas Innocentius Pontifex, manum ſtrenuam admouit. Carolus Rex nullam belli cauſam habens, niſi imperii fines propagandi, Franciſco Britanniæ Duci illud intulit: prætextu, quaſi is aliquot Francos Principes rebelles hoſpitio accepiſſet, ac præcipuè eorum caput, Ludouicum Aurelianenſium Ducem; re vera autem, quòd in ſpem occupandæ Britanniæ facilè veniret: quandoquidem Franciſcus ſenex, ac lethargicus ſine maribus eſſet. Illud Henricus Rex Angliæ cernens, quamquam ope Caroli regnum Angliæ obtinuiſſet, nequaquam ex re ſua fore iudicauit, vt Britannia amica populi Anglici, & quæ ſæpè ei vſui fuerat, à Gallo occuparetur, ſtatuit ſibi ſuccurrendum Duci, vbi videret res eius in periculo verſari: quod etiam vt faceret, accendebatur charitate paterna, qua eum Dux iam inde ab initio, cum in Britanniam fugiſſet, complexus ſemper fuerat. Hæc vbi accepit Pontifex Innocentius, bello premi Franciſcum à Carolo ac Henricum non difficilem futurum, ad ferenda ſubſidia Britanno, ſtatim commiſit Ioanni Lilio, apud Anglos ſuo, & Apoſtolicæ Sedis nuncio, qui omnes inter Carolum, & Franciſcum controuerſias dirimeret, atque pacem tandem inter Reges ſtabiliret. *Polydorus hiſt. Anglic. libro vigeſimoſexto*

X. *Poloniæ Regis filius victoriam de Tartaris reportat*

Hoc anno, Cazimirus Rex Poloniæ, Fridericum filium natu minimum ſtudio, & opera ſua, ad Epiſcopatum Cracouienſem, ſecundum Ioannem Rzeſouium tunc mortuum, euexit; cumque annis ferè puerilibus ſacri Canones impedimento forent, ad eam dignitatem capeſſendam: Innocentius Pontifex auditis poſtulationibus Collegii Cracouienſis, facilè indulſit, vt tantæ molis titulos, ac munia ſuſciperet. Merebatur Cazimirus, contra hoſtes Chriſtiani nominis Tartaros, indefeſſus. Per id temporis, cum celeri nuncio, eoſdem, tranſmiſſo apud Tauane, Boriſthene, Poloniæ, & Roſſiæ imminere accepiſſet, Ioannem Albertum filium cum expeditis copiis aulici comitatus ſui contra eos miſit; ac Ruſſicæ, & Podolicæ nobilitati, vt cum eo ſeſe coniungeret, imperauit. Et fuit ea dicto audiens. Cum autem cognouiſſet Ioannes Albertus, Tartaros ſolita celeritate vſos, rapta præda raptim recedere, curriculo ſecutus eorum veſtigia, per nota viarum ac tramitum compendia ducentibus Podoliis, ad Copeſtinum vicum peruenit. Ibi certior factus ab exploratoribus, & captiuis, Tartaros bipartito agmine cum duobus Ducibus, quos Caſanes ſiue Zaros illi vocant, reuertentes, partim ante ſe haud longe abeſſe, partim aliquanto interuallo ſubſequi; relictis cum exiguo præſidio ſarcinis, & iis equitibus, quæ debilitatis curſu, equis ſequi

ingenti reuerētia, ſupplicauit ex intimis animi cordiſq; medullis, vt loquendi facultatem recuperaret. Tunc B. Iacobus Philippus deuotiſſimæ fæminæ priſtinam facultatem loquendi reſtituit, quæ ſtatim expeditam in conſpectu omnium orationem habuit; poſtea ſummas agens Deo, Sanctoque gratias, ſuam domum lætabunda pedem retulit.

14. Sancta Nicolai Romandioli Foroliuienſis filia, perplexis totius corporis neruis præpedita, languebat, & à genitrice ad Beati corpus delata ſalua, liberaque facta eſt. Poſt preces adhibitas, laudans Dei Maieſtatem, mox in patriam rediјt.

15. Magdalena de patre Benedicto Foroliuienſi genita, vbi primum nata eſt, vtroque latere debilis atque manca eſſe perſpicitur; veniente iam ætate gradiendi quoque penè impos, quæ ægritudo perdurauit, ad tertium vſque decimum ſuæ ætatis annum. Mater eius Dominica oſtentis, Beati Iacobi Philippi miraculis micantibus compulſa, decreuit tali calamitate languentem filiam, ad Beati monumentum perferre, quæ poſtquam perducta eſt ante Sacras reliquias, aliquantiſper ibi commorata gratiæ non erat particeps. Iteratis deinde precibus, nec votum aſſequebatur. Quapropter cum abire decreuiſſet, & domum reuerti cæpiſſet, inter vias deuotiſſimo eius de cereum ſimulachrum B. viro deuouit, ſi ad ſuos rediens ſana fieret. Poſt hoc animi propoſitum meliuſcula ſtatim facta eſt, & antequam ad proprios lares perueniſſet, liberata penitus fuit. Voti deinde ſuſcepti memor ad ſacrum corpus ſe retulit, votumque magno cum gaudio perſoluit, glorificans Deum, & Beato meritas agens grates.

16 Iacoba de Rambellis ex Caſtello Garnazolo, ſpiritu occupata maligno, non parum vexabatur. Trahitur ad Beatum corpus, quæ poſt frequentatas orationes munda facta eſt pulſo malo dæmone, qui antea cæteris adiutationibus eijci non poterat. Sed B. Iacobi Philippi meritis diſcedere illum ab ea oportuit, quæ magna cum fide Diui opem implorauerat. Laudata infinita Dei bonitas ab ingenti turba fuit, fæminaque excuſſo dæmone mentis compos magno animi gaudio domum rediјt.

17. Matthias Ioannis filius ex pago Fauentini agri Turbata, comitiali morbo, quem caducum dicunt, diu laborauerat. Hic magna cum reuerentia & ſpe, ad venerabile corpus acceſſit, deuotam ſupplicationem adhibuit, illico ſanatus eſt, vt qui numquam poſtea eiuſmodi morbo ſopiretur. Data Deo gloria, lætus reuerſus eſt in patriam.

18. Sanus Sabbatinus ex Sancto Georgio Vallis Amonis, quinque annorum puer infirmus morbo hernico, commendatur Sancto, ſtatimque ſanus factus eſt. Propinqui ſummopere Deum collaudantes, & agentes B. Iacobo Philippo gratias, puerum bene valentem, domum reduxerunt.

19. Ioannina vidua, quæ Stephano de Martadio ditionis Florentinæ nupſerat, apoplexiæ morbo vires dextri lateris omnes perdiderat. Domi manens, dum tanta Diui Iacobi Philippi miracula ſplendeſcere indies magis pleno omnium ore cognouit, deuotiſſimè Beato ſeſe commendat, votique ſe ream facit, ſi gratia ſua reſaneſcat. Hoc ſtatim facto, tali morbo ſoluta eſt. Accepti tanti beneficij memor ſubito ingreſſa eſt iter, & ad venerabile corpus profecta, debitas egit gratias, ſuſceptoque voto cumulatè ſatisfecit.

20. Mulier annorum circiter quadraginta quinque, cui Pax nomen erat, ex Ruſſio Fauentini agri caſtello de gente Bellonâ, hernico morbo per quatuordecim annos ægrotauerat, ita vt eſſet inutilis, nec domi quicquam agere poſſet, quod ad muliebre officium pertineret. Hæc venit cupide, ad venerabile Beati corpus, & gratiam poſtulauit ſuppliciter, quam pro ſuo deſiderio conſecuta, B. Mariæ Virgini, & Viro Beato ſimul iuſtas gratias egit, ad ſuoſque contenta rediјt.

21. Eodem modo grauatus Stephani filius ex Foro Cornelij, quam Imolam dicunt, territorio, ſumma voluntate, ac ſpe ad Beati monumentum ſeſe contulit, obſecrauit deuotiſſime, vt integra illi valetudo reſtitueretur; quam ſtatim conſecutus eſt, ante oculos omnium, qui aderant. Collaudata æterni Dei largitate Dominicus incolumis inde digreſſus eſt.

22. Iacobus Bartholomæi filius in pago territorij Imolenſis Mazolatio, captus mente per multos annos fuit, qui furore frequēter exagitatus, multa dicebat abſurda, de ſe, deque alijs malè cogitans. Quapropter aſtringi vinculis, & compedibus ſæpe illum oportebat. Hic non ſine magno motum labore, ad ſacrum corpus conductus eſt, qui poſtquam ingreſſus eſt Eccleſiam, magna voce clamās, varijs modis inſaniebat, & ligari eum neceſſe fuit, ne ſibi, aut cæteris perniciem inferret. Qui primùm ante Mariæ Virginis altare oblatus, poſt frequentatas deinde ſupplicationes rediјt tandem ad ſeſe, prorſuſque reſipuit. Bonæ igitur mentis compus ante ora adſtantium omnium his verbis vſus eſt. Me inſanientem vidiſtis, vidiſtis furibundum; modò per ſummam B. M. Virginis clementiam, per B. Iacobi Philippi merita futuræ depoſito, ſanus penitus factus ſum, liberoq; arbitrio fungi poſſum, quod mihi ferè perierat. Ab omnibus itaque vobis Deus magnificetur, qui ſupra merita ſemper de humano genere bene meritus eſt.

23. Iacobus Petri filius Rauennatis, obtuſa oculorum acie grauabatur. Profectus ad ſacrum corpus ſuppliciter Beato ſeſe commendauit. Meritus gratiam, liberis, nitidiſque oculis in patriam, glorificato Deo, rediјt.

24. Baptiſta, Ioannis Tonij ex valle Lamonis oculum alterum macola ſex annos obductum geſſerat, quo nihil ferè videbat. Venit ad B. Iacobi Philippi ſepulchrum, implorauit opem, oculus ſtatim labe mundatus eſt, & ſuo planè reſtitutus officio quam quidem rem ſentiens ipſe Baptiſta, Beato, ſummas egit gratias, lætuſque diceſſit.

25. Feneſina, quæ Miſiroli Fauentini vxor fuerat, contracta in pugnum ſiniſtra manu præmebatur, quæ explicari niſi vi non poterat. Acceſſit ad Venerabile corpus, manus ſuæ libertatem ſuppliciter orauit; eamque ex ſua deuotione ſine mora conſecuta, Mariæ Virgini, Beatoque gratias egit, expeditaque manu domum reuerſa eſt.

26. Nicoloſſa Baptiſtæ filia ex oppido Oriolo ſicco de valle Sancterni, languido, retortoque dextro pede nata eſt, cuius vitio, & dolore præpedita ægrè viuebat. Magna cum ſpe petijt Beati ſepulchrum, humiliter ſeſe commendauit, gratiam cōparauit, ſanato pede, poſtquam Deum magnificauit, hilaris domum rediјt.

27. Thomas, Petri Gratiani filius Cutignolæ ortus, Prittus, Iacobi Rioaldi filius; Chriſtopherus, Ioannis Muliani filius, agri Rauennatis; hi tres morbo hernico laborantes, diuerſis quidē diebus ad ſacrū B. Iacobi Philippi corpus ſeſe receperunt, ſuppliciter quiſq; pro ſe gratiam petens, oēs voti cōpotes

facti

facti, data Deo gloria, ad ſedes ſuas reuerterunt

28 Galitia, Alexandri Phalyamphari Fauentini filia, inualido, contractoque corpore languens, ad venerabile corpus delata, penitus liberata eſt, ob B. Iacobi Philippi merita, cui gratias peregit.

29. Tarſia, atque Andrea ſorores, Syluestri filiæ ex caſtello Bagnerio territorij Fauentini, acceſſerunt ambæ ad lucidum corpus diuerſis quidem morbis laborantes. Tarſia, ex vi quartanæ febris duobus exinanitis in manu digitis Andrea magno dextra mammæ tormento premebatur Supplices orauerunt Beatum pro integra valetudine, quam facile conſecutæ fuerunt. mox benè valentes actis gratijs reuerſæ ſunt in patriam.

30. Ioanna Sebaſtiani Tubicinis filia in Lugbo territorij Ferrarienſis, ob variolum amiſerat lumen oculorum. Pro impetranda luce venit ad B. Iacobi Philippi corpus; accurata ſupplicatione facta obtinet gratiam. Illuminata igitur, actis Beato gratijs magno cum gaudio in patrium ſolum reuertitur.

31. Dominicus Magnani filius ex Sarnapago in agro Fauentino, oculo ſiniſtro cæcus erat. Iter habuit ad venerabile corpus, deuotè ſupplicauit, citò poſtulata conſecutus, Beatæ M. Virgini, ſimulque B. Iacobo Philippo multas egit gratias, atque oculis ambobus æquè videntibus, magna cum lætitia redijt ad ſuos.

32. Betuccius, Ioannis Immolenſis filius incola Bagnacauali, cum languido, contractoq; crure quindecim ægrotaſſet annos, ad B. Iacobi Philippi corpus ferrato ſcipione ſuffultus ægrè ſeſe duxit; orauit ſuppliciter per deſiderata gratia. quam deinde conſecutus ſummis laudibus Dei bonitatem Beatique merita proſecutus, ſano crure redijt.

33. Santes Stephani Macharini filius, ex Felice pago agri Fauentini, pari cruris vnius imbecillitate laborauerat. Hic ad lucidum B. corpus venit, & poſtquam magna cum reuerentia B. Iacobum Philippum precatus eſt, liberatus omnino fuit. Ita benedicens Deum, debitaſque Beato gratias agens ad ſuos redijt.

34. Adamantes nomine puella, Thomæ Meluxandi ex Bagnacaualo, abducto altero, cæcatoq; oculo notata, dum B. Iacobi Philippi optat opem, obuolutis genibus ante monumentum conſequitur gratiam, quam quæſierat, & glorificans Deum, oculum vitio liberatum domum retulit.

35. Ioanna Ludouici Gharagnini filia ex Lugho, cum vno brachio ita infirmo, ac debili ægrotaret, vt leuare illud non poſſet, venit magna ſpe freta ad nitidum B. Iacobi Philippi corpus, brachijque liberationem petens voti compos facta eſt ac iuſtas Deo, Beatoque gratias agens, læta domum repetijt.

36. Altera nomine Ioanna ſimili in crure morbo infirma, refugit ad glorioſum corpus, ſupplicationibuſque diligenter adhibitis, ex voto reſaneſcit. dedit gloriam Deo, domumque ſana reuerſa eſt.

37. Thadæus Dominicæ filius ex Oriolo Sicco de valle Santerni, cum ambobus brachijs, dextroq; crure contractis, & inualidis ægrotaret, ſperans auxilium à B. Iacobo Philippo ſupplex acceſſit ad monumentum, atque ante diſceſſum voto potitus eſt.

38. Benedictus penè infans, à matre Gentile perlatus ad glorioſum corpus; Octauianus Manfredi filius ex Caſtro nouo profectus ad ſacras reliquias, ambo à morbo hernico curati ſunt.

39. Antonius Paſquini filius, ex plebe Apri vallis Hamonis, cum ſex annos oculis captus fuiſſet, confugiens ad B. corpus illuminatus eſt.

40. Catharina Andrioli Sytonij Foroliuienſis filia tertium agens annum clauſis oculis, cæſiſque palpebris, delata à matre ad glorioſum corpus B. Iacobi Philippi, in conſpectu circiter duûm Millium hominum puſtulata accepit.

41. Antonia Philippi, Ruſtici filia ex Bagnacauallo, manu dextra tres iam annos manca, atq; impedita, perducta ad B. Iacobi Philippi corpus, gratiam exoptatam obtinuit.

42. Petrus Antonius Marchionis Marzori filius ex Lugho, quartum iam, & decimum annum pedem alterum recuruum, languidumque gerebat, qui nulla ex parte præter pollicem digitum mouebat. Acceſſit ad B. corpus, & ſanitatem pedis recuperauit.

43. Dina puella, Chori Barbiani Rauennatis filia morbo cardiaco grauiter laborabat Ducta ad venerabile corpus, cor eius à premente dolore liberatum eſt.

44. Gregorius Matthei Lionelli filius de Varnello, cum dextro pede plano terram calcare non poſſet, anterioris partis vitio, refugiens ad B. corpus, liberè inceſſit ſanato iam pede.

45. Gutia puella Georgij arcis Ferraſianæ Præfecti filia, cum ſiniſtrum crus tribus, vel eò amplius digitis dextro crure curtius haberet, poſtquam acceſſit ad B. corpus, & orauit, extenſum eſt ſiniſtrum crus, alterique cruri æquale factum, admiratione omnium, qui aſtabant, æternam Dei poteſtatem ſimul laudantium.

46. Fortueſa Blaſij filia, ex agro Foroliuienſis villa Grappa, morbo paralitico afflıgata, obtinuit, quod ad B. Sepulchrum expetijt, vtpotè cuius membra contremiſcere deſijſſent.

47. Iacobus Nigrini filius ex Solero caſtello, cum in vno crure pænam ſex menſes habuiſſet non mediocrem, quam nullo modo poterat leuare, ductus ad ſacras reliquias ſanatus eſt.

48. Franciſcus Dominici Tonſoris filius ex Terdorio Florentinorum caſtello, pedibus obliquis impeditus, vtpotè quorum digiti in partem poſteriorem reflexi fuiſſent, ad ſepulchrum B. viri curatus eſt, facta oratione.

49. Magdalena puella, Xanctis Paſſantei neptis, ex Garuarolo, pede altero recuruo nata, cùm non poſſet eo incedere, ad glorioſum corpus perlata, ſtatim liberata fuit; atque gradiendi officio perfuncta.

50. Baptiſta Marci Bucchini Fauentini filia, contracta, implicatâq; manu languens, cum ad B. reliquias ſupplex oraſſet, poſtulatam gratiam nacta eſt.

51. Nicolaus Theutonicus Ordinis Fratrum Minorum, morbo hernico viginti annos languerat. Cognitis tot B. Iacobi Philippi miraculis, deuotiſſimo animo monumentum eius petijt, ſuppliciter orauit, atque conualeſcens morbi ſubligacula ante idem monumentum reliquit.

52. Ioannes Andreas Nicolai Fauentini Caſaleoſis filius, XIV. annos natus in via ab onerato, plauſtro oppreſſus, inque diſcrimine poſitus, ſeſe B. viro commendans, euaſit illicò, & quidem diuinitùs; quippe qui tanta mole conteri, extinguique debuerit. Viuus tamen, ac penè intactus, & à manifeſta morte liberatus, diſcedens de ſub curru, liberatori ſuo ceream obtulit imaginem.

53. Dominicus Antonij Mulionis Fauentini filius, quartum, & decimum annum agens fortè in puteum profudum concidit, imaque, penitus alta obrutus aqua. dum tueret, venit ei in mentem B. Iacobus Philippus cui ſe ex animo commendauit, & ex fundo ad ſummam putei aquam emerſit, vnde porrecto fune, liber extractus eſt. Qui rem hanc viderant, omnes maiorem in modum

Dei miſericordiam collaudauerunt, & iuſtas Beato gratias egerunt.

54. Blaſius Tabellio ex ciuitate Caſtelli oriundus in arce Cæſenæ aſſeruabatur. Cùm ei omnis ſpes exeundi ſublata foret, ob multas, in ſeſe paratas inſidias, B. Iacobo Philippo ſe commendauit, votumque ſuſcepit, quod nequaquam fruſtrà factum eſt. Siquidem ſuæ liberationis mira occaſio ſubſecuta fuit. Cùm enim compede ſolutum per ſe alterum pedem arcis Præfecto oſtendiſſet, & rem, cauſamq; narraſſet, cuſtos carceris diuinitùs quidem (velut credibile eſt) Blaſium protinus eduxit ex eodem loco. qui Fauentiam profectus votiuam tabulam Beato obtulit, & ſimul gratias peregit.

55. Honuſria Ioannis filia ex territorio Fauentino ſextum decimum agens annum, nondum locata viro, longo tempore decubuerat: nec morbi ratio, quo erat implicata, ſatis vmquam dignoſci potuit. ex communi tamen multorum opinione faſcinata putabatur. Hæc B. Iacobo Philippo tot miraculis iam fulgenti ſe maiorem in modum commendauit, votoq; potita immunis euaſit.

56. Guido Guidoctus ex Butrio Bononienſis agri, dextro crure contractu atque recuruo, decem iam annos vixerat. Ad ſacras reliquias deuotus confugit, & crure rectificato, ſine ſcipione (cum priùs non poſſet) incedens domum rediit.

57. Auguſtinus faber ferrarius ex Montechio ditionis Ferrarienſis, manus ambas reflexis, perplexiſque digitis diu geſſerat. Supplex ad B. Iacobi Philippi ſepulchrum venit, aliquot dies in oratione tranſegit, demum expeditis manibus diſceſſit.

58. Occupatos ab immundis Spiritibus Iacobus Philippus cæleſti petitos patria præcipuè liberauit, liberatque quotidiè, vt qui patientia, atque virtute ſua, diaboli inſidias dicitur ſuperaſſe, & virginitatem perpetuò ſeruaſſe.

59 Laurentio Lucenſi telæ ſericæ textori filius erat Michaël decimum & ſeptimum agens menſem qui cum pro paruulorum more gradum tentaret, in terram ſæpius prolapſus, tenellum caput grauiter infregit: cuius vulnus ita magnum erat, vt omnes medici eius ſalutem penitùs deſperauerint. Deploratum iam puerulum B. Iacobo Philippo pater commendauit: & facto voto, illum omnino à febri, & reliqua infirmitate ſanum accepit, votiuamque eius imaginem Sancto appendit.

60. Ioannes Georgij ex valle Hamonis, graui, acutoque morbo laborabat, qui à medicis, nec ſatis cognoſci, neque curari vmquam potuit. Voto ad Beatum virum concepto, inexplicabili morbo ſuperato, ſanus remanſit.

61. Comes Palatinus Ioannes alterum humerum fractum diu geſſerat: cui cùm nulla ars medica ſubuenire potuiſſet, B. Iacobi Philippi ſupplex opem implorauit: votumque deuouit, ſi liberaretur, ſe cum duodecim librarum cereo, nudum ad eius vſque monumentum ex proprijs laribus perrecturum. Sanus factus, aliquot dies in voto perſoluendo negligens fuit. Pæna negligentiæ ſubſequente, ab equo proſtrato in terram decuſſos, humeri coſtas luxatas accepit, inq; grauiorem morbum recidit. Ergo negligentiæ, & ingratitudinis pænitentia ſubeunte, iterum ad Beati patrocinia recurrit, beneficium accepit, atq; vota perſoluit.

62. Nicolaus Burgheſius eques, is qui B. Iacobi Philippi vitam ſimul, atque miracula memoriæ prodidit, atra bili, maloque genio vexabatur. Adductus in ſpem ſalutis futuræ, pro ſuſcepto voto Fauentiam petijt, ſeque Beato ſuppliciter commendauit. Vacuus gratia aliquot ibi dies moratus, poſtquam ab hoſpite, Seruorum Cænobij Præfecto (nam apud eum Nicolaus diuerterat) interpellatus, vitam, & ſuperiora miracula ſtylo concepiſſet, Senas commodius reuertens, perfectam ſanitatem adeptus, inde ad agendas liberatori ſuo gratias, Fauentiam, pedes reuerſus eſt.

Iſta ſuperiora miracula, intra quinque annos à morte B. Iacobi Philippi Fauentiæ patrata, *Nicolaus Burgheſius, Eques* edidit: quæ extant apud *Archangelum Gianium lib. 3. c. 9. 10. & 11. Annalium Ord. Seruorũ B. M. V.* Addit idem Gianius iſtud inſigne, quod in tranſlatione reliquiarum Beati Iacobi Philippi ad alium magis ſpectabilem locum, poſt centum annos facta, flores iamdiu ante centum annos ſuper corpus Beati ſparſi, atque ſimul cum eo tunc clauſi, pòſt recluſi, periodè recentes inuenti ſunt, ac ſi eadem ipſa cum proprio colore, & odore collecti fuiſſent. Colunt eius memoriam Fauentini die 25 Maij: ad cuius honorem panis benedictus diſpenſatur. *Gianius ſupra.*

Eodem anno duo Minoritani cælitibus ſeſe adiunxerunt. Vnus Franciſcus Gallus in Prouincia Neapolitana, tanta ſollicitudine in ſeruitute ad ſacrum Miſſæ ſacrificium, vt dæmones in inuidiam adduxerit. Aliquando vnum ex eis aſpexit, palum contra Sacerdotem ſtringentem: qui tamen ad eleuationem ſacræ hoſtiæ diſparuit. Triduò antequam moreretur, ſcalam ad cælos, qua aſcenderet porrectam, vidit: cumque iam exiſtimaret, ſe pedem illaturum ad ſuperna, tres gradus imminutos intuitus, tertio pòſt die ſe moriturum prædixit. Alter fuit Iacobus Papienſis, litterarum à doctrina quidem humana rudis: cæterum diuina illuminatione ita in myſterijs abditis inſtructus, vt etiam Piſani Theologi habuerint illum conſulere. Franciſco Bargæ ſodali animum agenti, facto ſuper os moribundi ſigno Crucis, dictoq;, Domine, ſi frater iſte non indignus tua ſeruitute, nè tam citò illum rapueris: ſanitati reſtituit. *Vlyſſiponen. lib. 7. hiſt. Seraphicæ cap. 10. parte 5.* XII. *BB. Franciſci Galli, & Iacobi Papienſis Ord. Minorũ felices exitus.*

Hoc eodem anno Paula, & Iacoba, apud Aquilanos in Veſtinis Clariſſæ, ad cæleſtem patriam emigrarunt. Par vtriq; cordis, & corporis puritas, deuotio, auſteritas vitæ: niſi quòd Paula grauioribus à dæmone tentationibus erudita. Poſt annum quintum, & decimum, in religioſa perfectione exactum, repræſentauit menti illius duos Aquilanos Ciues, nihil non agens, vt virginem impuro amore inficeret. Cùm orationibus, ieiunijs, & alijs ſpiritualibus armis ſe hoſtem ſuperaſſe crederet, tertius adfuit tentator multitudine ſodalium dęmonum ſtipatus, maiora inſtrumenta expugnandæ illi adhibens. Vicit tandem illa, oratione, & ſacra confeſſione. qua peracta, vidit è tabernaculo, in quo Sacroſancta Eucharistia reconditur, Iesvm ſponſum ſibi apparentem, ac omnem tentationum procellam depellentem Iacoba, vt ſecretiùs ſibi, ac Deo viueret, nèue multiloquio Deum, aut proximum offenderet, in nouem annos, ſilentium perpetuum ſibi indixit, ità, vt extra orationem, nemini prorſus loqueretur. Mutam, omnes exiſtimabant fuiſſe: donec nouem annis actis cubiculum illa ingreſſa, ſanctiſſimam Deiparentem, filiolo onuſtam, Angelorum choris comitatam, non ſolùm aſpexit, ſed etiam inuitantem, vt Ieſu paruulo ſitienti potum daret, audiuit: & id temporis ipſa vitrum aqua plenum illi porrigens, nonnulla apparenti Matri, & Filio prolocuta, contiguas cellas inhabitantibus Sanctimonialibus, indicium dedit: non mutam, ſed loquacem eſſe. Accita ad Præfectam Cænobio, rem, vt erat, confeſſa eſt: tantaq; perfectione virtutum efflotuit, vt etiam à morte ipſius, panni, vel linteamina, quæ vſui habebat, ſolo iniectu, multis ſanitatem contulerint *hiſt. Seraph. lib. 7. c. 15. 16.* XIII. *Item Paulæ, & Iacobæ eiuſdem Ordinis ſanctimonialium.*

ANNO CHRISTI 1489.

INNOCENTII PAPÆ VIII.
Anno 6.

FRIDERICI ROMAN. IMPERAT.
Anno 50.

MAXIMILIANI I. ROMANORVM REGIS
Anno 4.

I. *Innoc. PP. & Veneti conciliare conan'ur Imperat. & Regem Vngariæ.*

GLiſcente, etiam in hunc annum diſcordia, inter Fridericum Imperatorem, & Matthiam Regem Vngariæ, Fridericus, media ferè huius anni æſtate, venit in Italiam mediocri comitatu. Miſerant ei venienti obuiam Veneti, qui illi felicem acceſſum publico nomine precarentur, hoſpitaliterque, & amicè acceptum, per Venetæ ditionis loca comitet, & benignè traducerent. Ille per Tridentinos Italiam ingreſſus, nonnihil circa Benacum verſatus eſt, lacus amænitate captus. Per Veronam inde, Vicentiam, & Tauriſium, portum Naonē petijt. Cauſa ràm longi itineris in homine iam nonagenario haud vna viſa eſt. Opinati ſunt aliqui geſtationis gratia, Alpes ab eo tranſcenſas. Sed quum multa alia, tum locorum aſperitas fecit, vt multi hoc non crederent. Iſtud conſilij fuit, vt intercedente Innocentij Pontificis authoritate, de pace cum Matthia Rege comminùs ageret, de qua per legatos citrò, vltroque iam anteà miſſos, fruſtrà ad id tempus fuerat inter partes agitatum. Enimuerò Matthias Rex, Auſtriam hoſtiliter adortus, magnam eius Prouinciæ partem, cum Vienna vrbe clariſsima ademerat: ad quod bellum componendum, Pontifex, & Veneti Legatos ad Fridericum, & Matthiam Regem miſerunt, qui vtrumque ad pacem hortarentur. A Pontifice, ad Imperatorem Gratianus Villanouanus, ad Matthiam Angelus Hortanus, Nuncii fuerunt. Sed primis congreſſibus nihil conficere potuerunt, Matthia victoriis partis inſoleſcente; Imperatore autem, propter Flandricos, contra Maximilianum filium recrudeſcentes motus, non tantum putente, vt oſtentatione aliqua potentiæ, Matthiam ad ſuſcipiendas pacis conditiones poſſet adducere. *Sabellicus Ennead.* 10. *lib.* 9. *Stephanus Infixura in notis diarij Mſ. liber expedition. Innoc.* 8.

II. *Idē Innoc. PP. Flandros, & Maximil. Regem componere ſatagit.*

Enimuerò Maximilianus, graui contumelia à Brugenſibus, & Flandris ſuperiore anno affectus, quamquam pacem cum illis compoſuiſſet, ignominioſam tamen, & per vim extortam ſibi cum reputaret, non eam omnino ſeruandam exiſtimauit. Flandri pariter, Rege Gallo vires faciente, & Philippo Cliuio, qui ad eos acceſſerat, ductore, tamdiu eandem ratam habere, ſanctèque cuſtodire decreuerant, quoad ſua, ſociorumque ſalus pateretur. Recruduit inde bellum ciuile, atque inteſtinum, in quo variè certatum. Nunc Galli, & Flandri ſuperiores erant; nunc Maximilianus, & Germani. Cupidus inter Reges concordiæ, Innocentius Papa, Villanouano Nuncio commiſit, qui Fridericum, & Maximil[...]qum de ea conuenitet. Carolum Galliarum Regem, miſſis ad eum Andræa Grimaldo, & F. Balthaſaro Spino ac paulo poſt------ F. Antonio Flores Epiſcopo Tragurien. Nuncijs ſollicitauit, nè ipſo incentore Belgium cum Flandria conflagraret; quin potiùs ſocero Maximiliano cederet, eaque ratione huic quidem pacatas prouincias efficeret, te autem ex bello importuno expediret, atque ad Neapolitanum compararet. Salutaria monentem Pontificē Reges audiuere. Carolus, Abbatē Fani D. Dionyſij Vicecomitem Roſouarti, ac Præfectū ſupplicium libellorum Oratores in Germaniam deſtinauit. Maximilianus, miſſis ad Imperij Principes litteris, eos Francofurtum conuocauit; tractationemque de pace inter ſe, ac Philipum filium, & Carolum Galliarum Regem, rebelleſque Belgas permiſit. Eam tandem interpellantibus atque curantibus, Raymūdo Perardo, Prothonotario Apoſtolico, & Franciſco Sfortia nuncijs Pontificijs, hiſce conditionibus, menſe Auguſto concluſere.

III. *Pacis conditiones inter Maximil. Regem, & Flandros.*

Rex Romanorum, ac Francorum certo mox loco conueniunto, ſeque inuiſunto, ac amplexantor; quæſtionemque de Ducatu Burgūdiæ, ac Comitatu Charoloij deciduntο, quemadmodum & de Fano D. Audomari. Quod attinet ad controuerſiam rebellium Belgarum contra Rom. Regem, promittit Francorum Rex ea in re, ſe rationem honoris ac exiſtimationis Rom. Regis habiturum, quemadmodum proprij partis, cuius filiam matrimonio teneat; mitterque ad Belgas Legatos cum ampliſſima poteſtate, qui omnes controuerſias componant, arma poni curent, pacemque ſtabiliant Nobiles cum Rom. Rege Brugis capti, & adhuc Gandaui, & in Francia detenti, liberi ſine pretio dimittuntor. Gandenſes, conditiones pacis Gaueranæ cū Philippo Bono olim initas, quod attinet ad annuam Magiſtratuum electionem, ac ius, quod extra, intraq; vrbem, tum Ciuibus, tum Comitis miniſtris dicent, obſeruanto. Rom Regi pro factis belli impenſis, conſtitutis Flandriæ Ordines temporibus, ſemel quingenta, viginti quinque millia florenorum ſoluunto. Rom. Rex in gratiam Regis Caroli, Philippum Cliuium in gratiam recipito, eique omnia ſua, vxoriſque bona reſtituito. Hac pace confœderati vtriuſque partis, qui velint, comprehenduntor, intraque tres menſes, antequam ea ab vtraq; parte Sacramento confirmetur, mentem declarare coguntor. Vtetur etiam huius pacis commodo Margarita Eboracen. Pugnacis vidua. reſtituenturque ei omnia ſua, ea ratione, qua pace anni 1482. erat conuentum. Permittit Rom. Rex in gratiam Regis Caroli, vt Albrethus Dunoſius Creucceuris, ac Philippus Cominæus, in plenam bonorum omnium, quæ vocant immobilia, poſſeſsionem reuertātur, quemadmodum & reliqui dictorum Regum ſubditi, quamcumque partem fuerint ſecuti. Reditus annui, tempore belli à non Dominis recepti, ab ijs repetere non licebit, nec ex agris eijcere villicos, quos non Domini ijs locauere: Bona, quæ vocant mobilia, locis veterum poſſeſſorum reperta, eorum ſunto; non reperta, non repetunto. Munera publica, profana, ac ſacra, à quocumque donata, rata manento. In gratiam Rom. Regis, Carolus Rex, Ludouicum Aurelianorum Ducem, carcere dimittunto, modo Rex Rom. ſpondere velit, eum poſthac contra Regem Carolum nouinil moliturum. Ad hæc in gratiam Rom. Regis Rex Carolus reſtituet Annæ Britonum Duci, oppida, vrbes, munitiones, & arces, quas in eius ditione occuparet, modo illa Anglos omnes ditione ſua dimiſerit. Rex Carolus in libertatem reſtituet Naſſanium, Pollainium, cæteroſque, quos Brugis cum Rom. Rege captos, Gandenſes Creueceurio in Franciam abducendos dederant. Iubebat vterque Rex ſtatim publicari ſuis in Prouinciis conditiones pacis anno 1482. initas. Dabit vterque Rex tabulas, propria manu ſignatas, ac ſigillo monitas, quibus dictas pacis leges ſe recipere, ſeruaturumque promittet, quemadmodum & Proceres Regibus ſanguine iuncti, ac præcipuè ditionum vtriuſque partis vrbes. Comprehenditur hac pace Rex Hiſpaniæ Angliæ, Anna Britonum Dux Margarita Eboracen. ac Ioannes Hornanus Antiſtes Leodienſis. Publicata eſt pax apud Francos, ac Belgas, magno omnium ho-

minum

nium gaudio de qua cum nuncij Apoſtolici, Innocentium Pontificem certiorem feciſſent, ipſe quoque vocatis in comitium Patribus, coram Oratoribus Imperatoris, ac Regum Galliæ, Hiſpaniæ, Angliæ, Neapolis, Ducum vero Mediolani & Ferrariæ, & Reipub. Venetæ ac Florentinæ eandem renunciauit, feſtaque lætitia vrbem impleuit. Eam poſtea Oratores Maximiliani, & Carolus Rex Montij apud Turones, confirmarunt & octauo die Octobris in hanc formulam transfegerunt.

IV. *Conditionum pacis confirmatio.*

Carolus Dei gratia Francorum Rex. Conſiderans ſingularem amicitiam, quam nobis Rom. Rex pater noſter exhibet, fiduciamque, quam in nobis collocat; animaduertenſque Flandros omnem iamdudum ſperatæ pacis effectum, eiuſque leges in noſtra poteſtate conſtituiſſe; ſequentibus conditionibus è conſilio Procerum noſtri ſanguinis, ac intimorum Conſiliariorum pacem cum eis fecimus. Maximilianus Rom. Rex abſolutam filij ſui Ducis Philippi tutelam habeto, dinoneſque eius omnes ipſamque Flandriam gubernato, quemadmodum ante hos tumultus, ac bella gubernauit. Quicumque initio belli, Gandaui, Brugis, aut Iperis in Magiſtratu fuere, nigris induti veſtibus, capite, pedibuſque nudi, ac in genua prouoluti, ante ſingularum Vrbium ſuarum portas, aut vbi Rom. Rex iubebit, veniam præteritarum offenſarum ab eo, eiuſque filio Philippo petunto; fatentorque, ſi nil tale factum eſſet, ſeſe nunquam facturos. Quod ad domum attinet Craneburgicam, in qua Brugis Rom. Rex fuit detentus, quemquam hac de cauſa dirutam cupit, ac eius loco Sacellum ædificari, ea res, cum ſeſe Reges inuiſent, cum cæteris controuerſijs, quemadmodum & de eorum morte, quos iniuſte Brugenſes necarunt, definitor. Ac quoniam durante Ciuili bello, nec Rom. Rex, ac eius filius Philippus, ex annuis Principum prouentibus magno ſuo cum incommodo quicquam in Flandria, nec apud alios rebelles recepere, quemadmodum nec Dux Margarita, nec aliquot Proceres: tum etiam vt exteri milites ſolutis ſtipendijs, citius Flandria Brabantiaque deduci poſſint. Ordines Flandriæ ſpatio trium annorum trecenta millia aureorum liliorum Rom. Regi perſoluunto. Conditioni Francofurdienſi de captiuis gratis dimittendis pareto. Ad dictæ ſummæ ſolutionem, Audenarda, Aloſtum, Tenetamonda, Hulſtum, Nipotrum, Veurna, Dixmunda, Dunkerka, Borborgum, Grauelinga, & alia eiuſmodi conditionis oppida, nil conferunto. Exules omnes reſtituunto, niſi quorum cauſa in iudicio agitatur. Omnes ac ſinguli in poſſeſſionem rerum ſuarum, ſecundum pacta pacis anni 1482. ac Francofurdienſis, redeunto. Quicquid rerum (vt vocant) mobilium, ac annuorum redditnum, acceptum impenſumque fuerit, non repetitu, quemadmodum nec vſuras præteritas. Permittit Rom. Rex Gandentibus, Brugenſibus, ac Iperanis, vt ob dictæ ſummæ ſolutionem annuis reditibus, ſe ſuoſque grauare poſſint, rataque habet onera præterito bello ditioni indicta, modo populi conſenſu ſint facta. Quod de Philippo Cliuio Francofurdienſibus conditionibus eſt ſtatutum, firmum ratumq; manet. Quæ præterea à Rom. Rege petuntur, definitioni Regum ſeſe mutuo inuiſentium reſeruanto. Immunitates vrbium, oppidorũ, ac agrorum, ſecundum leges veteres fatta recta ſunto. In rebus Iuridicis conditiones pacis anni 1482. obſeruanto. His pacis conditionibus, leges Rom. Regi Brugis anno 1488. extortæ abolentor, litteræque ab eo hac de cauſa datæ, reſtituuntor, ac diſcerpuntor. Rom. Rex, eiuſque filius Philippus, has conditiones tabulis propria manu ſignatis, ac ſigillis appenſis munitis, confirmanto, ac confirmari curanto ab Alberto Saxone, Cliuiæ, ac Iuliæ Ducibus, tum per eos Belgarum vtriuſque Ordinis Proceres, quos Flandri requirent. Si alicui harum conditionum interpretatio neceſſaria fuerit eam à Rom. Rege, eiuſque filio Philippo petito. Vtraque pars literas, vt decet, conſignatas in manus noſtras cuſtodiendas mittito. Actum Montij apud Turones, ſecundo Calendas Nouembres, Regni noſtri anno ſeptimo.

Rex Carolus ad hanc pacem amplectendam, non minus, quàm Rom. Rex, animo ardebat, tum quod nuptias Britannicas, quibus poſteà, Maximiliano filia remiſſa, Britanniam Galliæ adiungeret, illumque grauius affligeret, mente voluebat, tum quod bellum Neapolitanum ad quod ab Innocentio Pontifice vocabatur, aggredi proponebat. *Beuter lib. 3 Mſ. expedition. Innoc. VIII. Vvadardus in Innocentio octauo.*

V. *Ferdinandum Neapolitan. Regem anathemate ferit, regno priuat, eique bellum indicit Innoc. PP.*

Siquidem Pontifex, grauiſſimis iniurijs à Ferdinando Rege Neapolitano, eiuſque filio Alfonſo Duce Calabriæ irritatus neceſſe habuit, Ferdinandum ſacris deuouere, Regno priuum decernere, & ad illud occupandum Regem Galliarum euocare. Ludebat Pontificem motibus, & ingenio facilem Ferdinandus. Vectigal annuum pro iure beneficiario Regni Neapolitani, quemadmodum in pactis ſuperioribus conuenerat, non modo pendere detrectabat, verum etiam ſumptus belli in Pontificem à ſe facti depoſcebat. Proceres Neapolitanos, ad fidem, & patrocinium Sedis Apoſtolicæ; pridem ſub Alfonſi Ducis tyrannide reſpicientes, quos contra pacta in vincula coniecerat, nedum ſoluere, ac libertati, fortuniſque reſtituere recuſauerat; ſed inſuper quoſdam vita exuerat, alios ſolum vertere coegerat, omnes calamnijs intolerandis toto orbe onerauerat. Pontificios quoſdam miniſtros, Beneuentum, regendæ, curandæque reipublicæ ab Innocentio miſſos, eiecerat. Oppidanos Anguillariaoi Comitatus, nè Sedis Apoſtolicæ imperium tolerarent, pecunijs ad rebellionem excitauerat. Ferdinandi Regis Hiſpaniarum Oratores, qui eum de pacis conditionibus inter Pontificem, illumque ſacramento firmatis admonerent, ludibrio habuerat. Virginium Vrſinum, Pontifici propter ſumma beneficia obnoxium ſibi deuaxerat, belloque in Sedem Apoſtolicam, ciendo, iterum ſummo cum imperio præfecerat. Litteris ad Reges, & Principes Chriſtianos perſcriptis, multam inuidiam, Innocentio confictis falſis criminibus conciliare nitebatur. His & alijs contumelijs laceſſitus Pontifex, cùm priuatas iniurias Regi impotenter furenti ex animo condonaſſet, [illegible] contempſiſſet; Sedis Apoſtolicæ maieſtatem, & [illegible] cipatum vindicare voluit. Itaque die feſto [illegible] Apoſtolorum, Sacris ritu ſolenni in Baſilica Vaticana perſolutis, præſentibus Cardinalibus, ac Regum, & Principum Oratoribus, adſpectante innumerabili populo, in Ferdinandum Neapolitanorum Regem, anathema ſtrinxit: benignitate tamen Apoſtolica in eum vſus, duos menſes, intra quos ſatis daret, & pactis ſtaret, indulſit; ne ſententiam præcipitare videretur. Cumque nihil ea indulgenti cunctatione proficeret, iterum ad XI. diem Septembris, congregatis ad Comitium Patribus, & quotquot in vrbe fuerant Regum Legatis, præſente Antonio Epiſcopo Alexandrino, Neapolitani Regis Oratore; interpellantibus, Cameræ Apoſtolicæ præcipuis adminiſtris Felino Sanadeo, Auditore Rotæ, & Nicolao Parmenſi Protonotario; multa grauiter, de Sedis Apoſtolicæ clementia, deque Ferdinandi contumacia, diſſeruit: atque tandem anathemate contumacẽ percuſſit, Regno Neapolitano propter conditiones, violatas exuit; bellumq; ſacrum in eum indixit, ad quod gerendum, Regem

Inducijs prorogatis, Matthias ſuadente Angelo Hortano Nuncio Apoſtolico, Ioannem Varadienſem Epiſcopum Oratorem, ad Fridericum, & Maximilianum ire iuſſit, vt de pace tractaret. Maximilianus inclinabat, Fridericus primum repugnabat. Otthonem deinde Bauariæ Ducem cum ſeptem collegis deſtinauit, qui diſſidentium controuerſias expenderet, atque tandem finem bello imponerent. Conuenit tandem inter diſſentientes, dumque feſta Sanctiſſimæ Euchariſtiæ celebrarentur, in longiſſima ſacræ pompæ tranſuectione, Budæ, cum Matthias Rex ex alto ſpectaculo præſideret, in frequentiſſima concione pax inter Fridericum Imp. Maximilianum Rom. Regem, & Matthiam publico edicto promulgata fuit: Concordiæ verò præſentia partium confirmandæ, Comitium ad Idus Septembr. indictum, vbi Imperator & Reges pactis conditionibus ſatisfacerer, & de reliquis tranſigerent. Increbreſcente Matthiæ morbo, res in alterum menſem prorogata. Inde poſtea Nouembre, & Decembre nihil actum, illo tertiana febri laborante. Inter alia, quæ Angelus Hortanus Antiſtes, nuncius Apoſtolicus apud Regem Matthiam egit, fuit liberatio Petri Archiepiſcopi Colocienſis, quem Matthias ob libertatem conſiliorum iam ab aliquot annis in cuſtodia habuerat. *Bonfin. dec. 4 lib. 8*

VIII. *Ad pacem ineundam conducit metus à Polonis & Bohemis.*

Impulit Matthiam ad hanc pacem ſanciendam, præter Pontificis authoritatem, metus à Polonis & Bohemis. Wladislaus Bohemiæ Rex, & priuata, & communi iniuria mouebatur, ad bellum illi inferendum. Multa de Wladislao is partim bello, partim iniquo fœdere quæſierat: pluraque in dies appetebat, Duceſque Sileſios, Ioannem Zeganenſem, & Henricum Munſtetbergenſem, duriſſimis pactis ad dedendas ſibi munitiones Zeganum, Sprotauiam, Cozuchouiam, Suebodinū, Grunbergā, Polcouicā, Vartāberganı, & Francheſteinum adegerat: Ioannem Ducem Glogouienſem ducatu exuerat: & expleuerat quin & Bohemiæ quoq; imminere videbatur, & in Wladislai caput Bohemos quoſdam ſicarios comparaſſe dicebatur. Ergo ad eas iniurias propulſandas, bellū Matthiæ inferre ſtatuerat; maximè quando etiam Friderico Imperatori, velut cliens Imperij deeſſe rectè non poterat. Sed omnia domi, foriſque ſuſpecta habens, & in paupere regno tamen, alieno quoque nomine valde obæratus, cum ſe Matthiæ viribus imparem eſſe, & Fridericum non modo nihil opis afferre ſibi poſſe, verum etiam ope ſua indigere cerneret, cum Cazimiro patre Rege Poloniæ, ſocietatem armorum iunxit. Caſimirus nè quid interea à Baiaſete pateretur cum barbaro fœdus icit hac lege, ne quid alter, alterius ditioni incommodaret. Vnde Matthias omnium non ignarus, cum non tantum vires coniunctas Bohemorum, & Polonorum metueret, verum etiam Baiaſetem ſuſpectum haberet; ne ſe bellis cum tot Regibus implicato aliquid contra Vngariam moliretur, ad pacem inclinauit. *Cromerus lib. 29. rerum Polon.*

IX. *Tumultus in Scotia.*

Hoc ipſo anno, in Scotia, tumultuatum à proceribus quibuſdam, contra Iacobum IV. ante aliquot menſes creatum Regem. Comes Lenoxiæ, Dominus Lylæus, alijque horum ſimiles copias cogebant vt Iacobum regno mouerent. Ad id ſcelus eos impulit inuidia, qua æſtuabant miſere; quod alios in Regis intimam Societatem aſciſci, ſe verò longiſſimè ſegregari viderint. Cauſam tamen ſuo ſceleri affinxerunt, mortem patri à filio, crudeliſſimè illatam: cuius tamen ipſi fuerunt & auctores, & duces, Regis ergo induſium cruentum, tamquam ſignum præferentes, Striuelingum rectà contenderunt. Cæterum à Regijs excepti, ſuperatique terga dederunt. E familia Lenoxiorum plurimi interfecti; deſiderati nonnulli Barones; multi præterea capti, ſuſpendio vitam finierunt. Rex trium Ordinum concilio Edimburgi indicto, omnibus, qui ſub patris ſui ſignis contra ſe pugnarant, impunitatem propoſuit. Eorum quoque, qui cum patre in prælio ceciderant, hæredibus bona prædia, fundos liberè indulſit. In eodem concilio, in patrem necis ſuæ cauſam proceres deriuarunt: filium autem Iacobum, & reliquos omnes, qui ab illo contra patrem erant, omni crimine ſolutos; frequentiſſimo Senatu declararunt. Eam ſententiam litteris conſignatam, Regio, ac ſuis ſigillis ſignatam, tres regni Ordines, ad labem omnem regno delendam, Innocentio Pontifici, Imperatori, Regibus Galliæ, Hiſpaniæ, Daniæ, alijſque, quibus fœderis religione iuncti erant, tranſmiſere. Rex vt omnibus palam eſſet, patrem, ſe inuito fuiſſe interemptum, catena ferrea quoad vixit, ſe cingebat, cui ſingulis annis annulum vnum adijciebat. *Leſlæus de rebus Scot. lib. 8.*

X. *In Rebelles Angliæ Regis edictum promulgat Innoc. Pontif. x.*

Hoc eodem anno, nondum plene ſopitis in Anglia contra Henricum Regem motibus, Innocentius, edictum ex formula diſciplinæ Eccleſiaſticæ, in rebelles ſubditos miſit, quod Archiepiſcopus Cantuarienſis in tota ſua prouincia publicauit. Ioannem quoque Lilium, natione Lucenſem, iuriſconſultum, ac bonis moribus ornatum, Quæſtorem Apoſtolicum in Angliam deſtinauit; qui bello ſacro contra Turcas, & Mauros gerendo, pecunias colligeret, & ad contribuendum, largitione ſpiritualium gratiarum, à Sede Apoſtolica propoſitarum, fideles incitaret. *Auctor Antiquitatum Eccleſ. Britannicæ.*

XI. *Reges Caſtellani ulta oppida eripiunt à Mauris.*

Præter enim Turcicos, occaſione Zizimi motus, Mauri quoque Granatenſes non quieſcebant. Contra hos, animos addente Innocentio, Ferdinandus Caſtellæ Rex, hoc anno, duodecim millia equites, pedites quinquaginta millia ſub ſignis eduxit. Primo impetu, Cutar oppidum, munito loco ſitum occupauit. Baſtam inde diuturna, fere ſex menſium, obſidione ad deditionem compulit. Hacenus cognomento ſenex vrbis Præfectus, ad quem bellici etiam Imperij ſumma redibat, colloquio flexus Guterij Cardenæ, Promagiſtri Legionenſis, cum etiam diutiùs ſuſtentare potuiſſet, re cum ſuo Rege, qui Guidixij erat, communicata, deditionem facere conſtituit. Res comparanda miraculo viſa eſt Hiſpanis. Conditionibus pridiè Nonas Decembris nuncupatis, Rex, Reginaque triumphi perſimili pompa in vrbem die proximo intrarunt. Ea formidine, multa circum oppida, vltro dedita, obſides, frumentum, & alia, quæ vſui forent, affatim præbuerunt. Taberna, Seron, quod narrabantur ampliùs, Guidixium, Almeriaque, quæ diuturnam obſidionem tolerare potuiſſent, ne tentata quidem defenſione, ipſo Abohardile Rege dedente, captæ ſunt. Ad Almeriam Regem barbarum in caſtra venientem, Ferdinandus Rex obuiam benignè accepit. Acceſſere præterea in victoriæ partem duæ arces munitiſsimæ locis inter ſe coniunctæ, marique imminentes, Almuncar, vbi Regij Maurorum theſauri, cultuſque eſſe conſueuerat, & Salobrena, quæ veteribus Selambina in Baſtulis ad mare Ibericum fuit, locis arduis, ea munitione, vt Regum filijs, & fratribus cuſtodiendis, carceris inſtar eſſet. *Mariana libro vigeſimo quinto, capite decimo tertio, Surita libro vigeſimo, capite octuageſimo primo.*

XII. *Halla Deipara præſidio ab inuaſione hoſtiū ſer-*

Superiùs etiam memorauimus Belgicos tumultus. In eis Philippus Cliuius, partium Maximiliano Regi aduerſarum Dux, animo, & manu ſtrenuus, valde in rem putabat. Hallas Bruxellæ propinquas capi. Defendit Beata Deipara ibi culta, ſuos oppidanos. Miraculo rem adſcriptam, produxero

ex Lipſio. Vno anno, Cliuius bis tentauit. per inſidias ſemel, & occultam intra muros conſpirationem; tamque copias ad ſex millia militum cum tormentis eduxerat, ignaris ſuperuenturus. Caſu ciuis (quid caſu? Numine & Diua vigilabat) ciuis, inquam, Bruxellenſis à præſidiarijs capitur; qui rem omnem & coniurationem detexit. Cliuius ignarus aduenit, & vt putabat, ignaris. Illi ſilent, diſsimulant, adire patiuntur, foſſas tranſire, muris ſubire: tum vndique ex præparato ingruunt, tela, viri, fœminæ. & magna ſua clade proturbant incautum hoſtem: deleturi etiam, ſi maior aliqua manus in oppido fuiſſet. Alterum hoc ipſo anno, clarioris ſubſidij. Quod fraus abnuerat, à vi Cliuius voluit impetratum. Venit eo cum inſtructo decem millium equitum, peditumque exercitu. Ita autem ſubitus venit, vt centum viginti Hallenſes præſidiarios, lignatum, & pabulatum egreſſos, ad vnum omnes interciperet: triſti augurio, & damno certiore, quo minor in vrbe manus, vix ducenti quinquaginta milites remanebant. Sed DIVA ſcilicet, quæ tutelæ ſuæ totam rem facere voluit, etiam muros diroi tormentis paſſa, & aditum lato limite fieri, qua vel tria plauſtra tranſirent. Prætera, ignis ferreis cauatis globis, & qui emiſſi pateſcerent, cumque funderent, in domos variè ſparſus: & quaſdam iam comprehenderat. Vbique periculum, clamor, conſternatio vna re ciues conſtantes, ad Diuæ opem pijs votis confugiunt. Tum veluti robore diuinitus immiſſo, à templo feruntur in hoſtem, ipſi Sacerdotes ijs mixti. Pugnatur acriter, illinc viribus, hinc animis maioribus ac denique ſub veſperam cum multa ſua cæde hoſtis pellitur, ipſe quoque faſſus, Numen ſibi palam repugnaſſe. Interea fœminæ, & imbellis manus incendia reſtinguere, è quibus decem vna aliqua domo conſcenſa, cum ea ipſa decidunt. Mortuas, & obtritas, tam graui ruina, omnes exiſtimare, at illæ ſurgunt ſine maiore aliqua noxa & domum quæque ſuam pedibus ſuis eunt. Quis non tum laudes, grateſque ſacræ Virgini corde, ore, plauſu dixit. Et hoſtis cum ſequenti die iterum oppugnare pararet; ecce tabellarius à Carolo Croyo, Chimaci Principe, cum literis, quibus intra triduum auxilium, & copias promittebat. Ciues gaudio exultare, tympana, & campanæ ſonare, omnia lætitiæ ſigna dare; vt hoſtis non aduentare, ſed adueniſſe iam auxilia ſuſpicatus, ſiue Deo etiam terrente, & auertente, trepidus feſtinuſque inde diſcederet; ne mortuorum quidem cura aut ſauciorum, quos in foſſis vijſque reliquit, ipſa etiam oppugnationis aut belli inſtrumenta. Sanè centum circiter globos è ferro aut lapide, etiam nunc monumenta rei, in æde ſacra ſeruant arcis ligneis conditos, qui 30. 40. ſunt, & qui 60. pondo libras habent. *Lipſius in diua Hallen. c. 6.*

XIII. Pro pace impetranda ſupplicationes Leodij inſtituuntur.

Hoc perturbato rerum ſtatu, habitæ ſunt Leodij ſupplicationes ad Deum pro pace impetranda, interpoſitis Sanctorum, & ſpeciatim ſancti Lamberti Martyris, Eccleſiæ Leodienſis præcipui, poſt Chriſtum, patroni precibus, & meritis: viſitatæ quoque ſacræ eorum reliquiæ, & populo debita cum reuerentia ad eas colendas & venerandas exhibitæ. Factæ quoque ſolemnes proceſſiones, & ſacrificia ad Deum placandum magna cum populi deuotione per Prælatos, & alios Sacerdotes oblata, vt ex hiſtorijs hiſce de rebus à pientiſſimo, & doctiſſimo illius temporis viro conſcriptis videre eſt, quas quia inuocationem Sanctorum, cultum reliquiarum, & Imaginum, quæ hodiè Nouatoribus in quæſtionem vocantur, confirmant, & nobis, ſi quando in ſimilibus periculis, & turbis conſtituamus exemplum inſigne, quid tum facto nobis opus ſit, demonſtrant, placuit hic illarum exemplar ſubijcere.

HISTORIA VISITATIONIS FERETRI

B. LAMBERTI MARTYRIS, ET PONtificis, & aliarum reliquiarum Eccleſiæ Leodienſis.

AB AVCTORE ANONYMO HVIVS TEMporis ſcripta.

ANno à Natiuitate Domini milleſimo quadringenteſimo octuageſimo nono, menſis Aprilis quarta decima, hora ſexta, de ſero Venerabiles, & generoſi Viri, Domini, & Magiſtri Godemillus de Eldris Scholaſticus, Henricus ex Palude Cantor, Ioannes Biliton præsbyteri, VVilhelmus de Liberme, & Iacobus de Corſvvaremia Subdiaconi Canonici Leodienſes, vnà cum Dominis Criſpino Roefs paruæ menſæ Canonico, & Notario, nec non Brunone de Tilis S. Materni, Ioanne Iorlet etiam paruæ menſæ, Ioanne de Dyck, aliàs de Wert, & Chriſtiano de Goë Cappellanis Eccleſiæ Leodienſis teſtibus; De mandato, & voluntate Venerabilium, & Generoſorum Virorum Dominorum Decani Capituli Leodienſis confeſſi & contriti ſacris veſtibus ſolemniter induti cum luminaribus, & omni decentia feretrum, & locum glorioſi Martyris Beatiſſimi Lamberti acceſſerunt.

Quo aperto, euaporauit cæleſtis, & ſuper omnem humanam dulcedinem dulciſsimus odor continuè durans, & in ipſo feretro repererunt ſarcofagum pulcherrimum nobili opere conſtructum rubicundum, in cuius ſuperſcriptione habentur hæc verba.

Loculus ſancti Lamberti Martyris, & Pontificis de antiqua littera conſcripta.

Quo aperto, & interius mundiſsima ſyndone ſubducto, ſæpefati Domini repererunt primum, pannum, ſiue Baldetrinum aureum integrum, mundiſſimum; ſecundum autem Baldetrinum, in quo Beatiſsimus Lambertus ab initio fuerat tumulatus, & deinde tranſlatus aliquatenus conſumptum, propter nimium temporis lapſum.

Et inter illa duo Baldetrina repererunt vnum Epitaphium plumbeum, in quo de antiqua litera habentur hæc verba.

Chriſti Martyr, & Tungrorum viceſimus nonus, & penultimus Epiſcopus Lambertus, hic requieſcit, cuius ſacratiſſimum corpus hic repoſitum eſt à Leodienſi Epiſcopo, Alberone ſecundo, 14. Kalendas Ianuarij, anno ab Incarnatione Domini 1143. poſt triumphatum autem, & receptum Bullionem, anno tertio.

Nec non quodam alio Protocollo huiuſmodi tenoris.

Ad rogatum Illuſtriſſ. D. Domini Guidonis de Hembercourt, qui deuotiſſimè à nobis aliquas reliquias petijt: Nos generaliter omnes Canonici præſentis Eccleſiæ B. Lamberti annuendo eius precibus contulimus ſibi pretioſum munus capturn circum baſes, & venerandos pedes Beati Lamberti Martyris, præſentibus Dominis Decano videlicet, D. Ioanne de Seramo, & ſuo confratre etiam Canonico, M. Theodorico Godeſcaldi, &c. Cum præſentibus Capellanis eiuſdem Eccleſiæ Datum, & viſitatum anno Domini 1449. menſis Ianuarij, die Ioannis Chryſoſtomi pro die veneris, præſente me Notario infraſcripto in teſtimonium cum prædictis vocato, præciſè hora quinta poſt veſperas.

Ita ſignatum Ioannes Iunenis.

Deinde apertis omnibus panniculis, venerunt ad venerandum corpus Beatiſsimi Lamberti, quod illic vnà cum venerandiſſima teſta capitis ipſius glorioſi martyris conſeruatum, & collocatum repererunt miro ordine fragrantiſsimo.

Quas quidem Beatiſſimas reliquias inter corporalia ſacratiſsimo (videtur deeſſe Martyris.) Chri-

ſti ſan-

ſti ſanguine adſperſa, vnà cum terra dignisſimè repoſuerunt, reliquerunt, & dimiſerunt, vnà cum certa parte capillorum Beatisſimi Lamberti, nec non quadã corda nodoſa, qua vti conſueuit idem Martyr glorioſus. Et iterũ primo ſarcophagum, & deinde ferettum ſuis clauibus clauſerunt, & benè firmarunt; & deinde *Te Deum laudamus* ſubmiſſa voce dicto, ſe exuerunt, & lotis manibus, & ablutione manuum ad ſacrarium miſſa, abierunt ad propria.

Decima octaua eiuſdem menſis fuit per D. Cantorem ex eadem commiſſione coràm prædictis Notario, & teſtibus viſitatum ferettum Beatorum Martyrum ſociorum Beatisſimi Lamberti, ſcilicet Petri, & Andoleti, quorum corpora integra reperta ſunt, vno capite dempto, ſcilicet S. Petri, qui minor inter eos erat ſtatura; eiuſdem tamen capitis mentum, ſiue mandibulum cum dentibus illic habentur. In quo feretto duæ ſcedulæ repertæ ſunt, & repoſitæ, quarum ſcedularum vna ſine ſigillo continebat hæc verba.

Hæ ſunt reliquiæ Petri, & Andoleti, cognatorum B. Lamberti Epiſcopi, & martyris, qui cum eo paſſi ſunt.

Alia vero cum ſigillo magno rotundo Virgineæ ceræ, vt apparuit impreſſu, quod Imaginem B. Lamberti habebat, continebat hæc verba.

Hic iacent corpora Sanctorum Petri, & Adoleti cognatorum B. Lamberti.

Scriptura autem de antiqua litera, quæ habebatur in circumferentia dicti ſigilli talis erat.

Sanctus Lambertus, Epiſcopus Leodienſis, & patronus.

Quibus omnibus debitè viſitatis, & omnibus reliquijs debitè recollectis, idem D. Cantor eaſdem in & ad eorum ferettum in pannis ſericis, & munda ſyndone inuoluit, & cum dictis ſcedulis, ac alio prothocollo præſentis viſitationis, manu dicti D. Criſpini Notarij ſcripto, & ſubſcripto, decentiſſimè collocauit; ipſumque ferettum illicò firmiſſimè claudi iuſſit, ac ad locum ſuum priſtinum decenter reponi fecit, & mandauit.

Deinde altera die ſequente, Idem D. cantor virtute eiuſdem commiſſionis ferettum B. Materni confeſſoris viſitauit, in quo nonnulla oſſa eiuſdem confeſſoris reperit, vnà cum pluribus alijs reliquijs aliorum Sanctorum. Et in eodem feretto ſcedulam talis tenoris.

In iſto feretro habentur oſſa Sancti Materni Confeſſoris primi Epiſcopi Tungrenſis, ex Treueris Leodium tranſlata, vnà cum quampluribus reliquijs ſanctorum Apoſtolorum, Martyrum, Confeſſorum, Virginum, atque aliorum electorum, anno Domini octingenteſimo quadrageſimo ſecundo, per Otgherum Decanum, de licentia Stephani Papæ IV.

Et deinde ferettum B. Magdalbertæ Virginis viſitauit, in quo, & oſſa, & ornamenta eius cum nonnullis alijs reliquijs reperit, prout in ſcedula præſentis tenoris (quam in eodem feretro vnà cum dictis reliquijs decenter relocatam dimiſit) continetur.

In iſto feretro habentur oſſa B. Magdalbertæ Virginis cuculla, & velum eius, cinctura eiuſdem Virginis nigra miro opere contexta, item peplum, ſiue caput egumentum eius, item vnum aliud velum eius, nec non duæ partes magnæ de habitu eius, item duo forfices parui, quibus in vita ſua, Virgo glorioſa vtebatur, vnà cum nonnullis alijs ornamentis eiuſdem Virginis, ac quàmplurimis alijs reliquijs diuerſorum aliorum ſanctorum Apoſtolorum, Martyrum, Confeſſorum, atque Virginum.

Quibus omnibus ſic viſitatis, & decenter relocatis, idem dictus Cantor ambo feretra ſuis ferramentis claudi, & conclauari iuſſit, & ſimilibus ſcedulis etiam ab extrapoſitis, & affixis, iuſſit ambo feretra rubeo colore digniſſimè collocari, & ad ſuum locum priſtinum prout poſita ſunt, collocari.

Item infràſepta dicti feretri Sancti Lamberti ſunt duæ aliæ paruæ capſæ prætioſæ pleniſſimæ reliquijs.

In quarum vna ſunt hæ reliquiæ primò de linteo, quo terſit, quando abluit Chriſtus die Cœnæ pedes diſcipulorum ſuorum, de Præſepio Domini, de ſpongia Domini, de loco Annuntiationis Dominicæ, de Dente B. Remigij, vnà cum infinitis alijs reliquijs in eadem capſa exiſtentibus, quorum corpora quieſcunt in Colonia.

In alia verò eſt vnum caput ex ſociabus B. Vrſulæ cum pluribus alijs digniſſimis reliquijs.

Tandem omnibus his ſacroſanctis reliquijs digniſſime in ſuis collocatis, claues feretri tam exteriores, quam interiores fuerunt per Dominos meos, Decanum, & Capitulum portatæ, & collocatæ in Archiuijs Eccleſiæ in capſa ſuperiori, quæ intitulatur, Meblinia.

HISTORIA SOLENNISSIMÆ FESTIVITATIS Venerandi Capitis Sancti Lamberti, Leodij habita anno Domini 1489 eiuſdem Auctoris.

Supplicationum illarum ordo, & hiſtoria proponitur.

FEſtum diem (qui noſtris in diebus celebratus in Ciuitate Leodio primum habere ſimilem viſus non eſt) memoratu digniſſimum quanquam impar ſum tanto oneri, literis mandaturus, vt poſſit habere ſequentem, & vt poſteris eius documenta ſumere volentibus, & longæ, & difficilis inquiſitionis labor abſit, te huic cœpto, cuius meritis ex ignobili quondam Vico *Legia* in egregiæ Ciuitatis robur euaſit, cuius precibus, & interuentione ab his, quas patimur tribulationibus liberari confidimus, ad cuius honorem & gloriam etiam præſens, de qua loqui intendo, eſt ordinata feſtiuitas, Lamberte Diue Pater, inuoco.

Nec verò cuncta complectendi, quæ in eo geſta ſunt, cupido acceſſit, nec quidem facultas datur, & ſupra vires negotium eſt, cuius enim non modò mediocre, verum Ciceronianum ingenium rem tanti plenam myſterij, non dicam condigno proferre ſermone, imò pleuè excogitare ſufficeret, quæ quantum, & dignitate, & præcioſitate, quæ, & fieri, & dici poſſunt, omnibus præſtat, tantum hiſpida mei ſermonis ſuppelectile opus non habet extolli, Vereorque nè potius, quod mihi crebiò accidit, minus plenè tradam, quam ipſius dignitas expoſtulat, & requirit & apud eos huic quid laudis detraham orationis exiguitate, idcirco alicui, & Rhetorum adhuc ſtudijs calenti hoc haud immeritò negotium iniungendum fuit, cui & eloquentia ſuppeteret, & orationis copia non deeſſet. Sed quoniam Dominis meis ſemper Venerandis DD. Decano, & Capitulo Inſignis Eccleſiæ Leodienſis, quibus neque in hoc, neque in alijs refragari volui, nec fas eſſet, placitum fuit mihi potius (quamuis in alijs ſatis occupato) iſtud onus imponere, beneuolum precor, vt lectorem habeam, qui non mordaci dente, ſed caritate beneuola & minus dicta ſuppleat, & emendet errata.

Etenim quam veneranda Eccleſiarum conuentio, quanta religioſorum deuotio ſingularis, quantum decus in habitu in inceſſu, quanta modeſtia, qualis procedentium ordo, qualis miniſtrantium diſciplina, quæ populi ſuſpiria, quæ lamenta circumfluì, & ne multis morer, quanta omnium in commune circa metuendum verticem reuerentia fuerit, eſt, qui verbis efferat, nemo.

Rem igitur (vt videtur) aggrediens arduam nullatenus tamen mihi verba etiam ſi mutus eſſem, credo, & arbitror defutura, dummodo ſanctiſſimi Martyris Lamberti, & laudes, & quæ ad ipſius Lan-

dem facta ſunt, nitar exponere. Ex eo enim quod ineffabilia ſunt, fandi tribuunt facultatem. Quamobrem non proprijs viribus, ſed ipſius tantum adminiculo innixus, hunc modum noſtræ hiſtoriæ narrationem exordiar.

Anno igitur à Natiuitate Domini milleſimo quadringenteſimo octuageſimo nono, Pontificatus verò ſanctiſſimi in Chriſto Patris, & Domini noſtri D. Innocentij, diuina Prouidentia Papæ octaui anno quinto. Epiſcopatus denique Reuerendi in Chriſto Patris, & Domini, Domini Ioannis de Horn humiliter quinto., Cum pax patriæ Leodienſis, & Regionum quies circumiacentium propter temporum intemperiem, & guerrarum inſultus, quæ tunc vndique dutius ſæuiebant, & Villas deuaſtabant, & oppida abſente paſtore reperent placandi cæleſtis numinis gratia, meritis, & intercesſione patroni per venerabiles, & generoſos, egregioſque viros, ac Dominos Decanum, & Capitulum Ecc.æ Leodienſis gratia ſancti Spiritus, vt piè credendum eſt, diuinitus inſpiratos, quia ſalutem non humana ope, ſed Sanctorum tantum intuentu prouenturam ſperabant ſolenniſſima hæc, de qua loqui intendo, eſt ordinata feſtiuitas.

In qua præcipuo cum honore illud metuendiſſimum Sanctiſſimi Pontificis & Martyris Lamberti noſtri patroni caput, quod per trecentorum quadraginta, & ſex & eo amplius annorum ſpacium penè occultum & intactum cum corpore, ſupra chori ingreſſum ſine præcipuo, & ſingulari aliquo ſibi honore exhibito in tumba iacuerat, eſt per loca Clauſtri circuitum deportatum.

Cuius ſeriem decurſurus, prius aliqua generalia ad ipſius decorem conuenientibus inſtituta ſubijciam: Eccleſiæ autem tapetibus, cortinis, veſtibus deauratis, & ſericis ornamentis parietibus per gyrum diligenter, & decenter aſſisis, digniſsimum apparatum, campanarum feſtiuiſsimum pulſum, ac alia, quæ more feſtiuitatis eiuſdem Sancti fuerant pleniſsimè, & glorioſè per acta tanquam nota, & viſitata prætereo. Tantum iſtud hic erat excellentiæ, ſingularis, quod pannis fuit feretrum prætioſiſsimis, & ſplendentibus vndique circumſeptum, per cuius gyrum, & per vniuerſos templi angulos, & loca congrua tenſis ramis virentibus, quandam mentis iocunditatem aſpicientibus ipſa viriditate præſtabant. His igitur ſic ritè diſpoſitis, & ornatis aduenieote die, quo venerãdũ Martyris antedicti corpus ante annos octingentos à Traiectenſi vico, per Sanctiſsimum Dominum Antiſtitem Hubertum, primum Leodienſium & vltimum Tungrorum Præſulem, ad inſignem locum, in quo nunc vſque quieſcit, fuerit miraculis coruſcantibus honorabiliter translatum, veſperiſque primis, & matutinali officio ſecundum priſci temporis conſuetudinem ſolemniter, & decenter peractis; in primis diligentiſſimè, & ſuper omnia obſeruatum eſt, ianuis chori lateralibus vſque meridiem, à primo matutinarum pulſu firmiter obſeratis, baſtionatijſq; te Petro de . . , & Henrico de Hourbem, alijſq; cuſtodibus eiuſdem ſcilicet Ecc.æ computatoribus interius ante oſtium ſtudioſe diſpoſitis, nè ſæcularium cuipiam officio durante chori pateret ingreſſus.

Ordinati ſunt etiam tres beneficati Ecc.æ Sacerdotes ſuper hoc negotio diſponendo induſtrij, qui non parum ſolliciti, cappis induti ſericis omnes tam Ecc.æ quam religioſos ſumma cum diſcretione, & forte loca ſure eis aptata, & ordinem debitum dirigebant.

Appropinquante autem hora octaua diei, Eccleſiarum prælati ſecundariarum cum canonicis, cappellanis, coralibus, & alijs earũdẽ ſuppoſitis, omni ornatu, & cappis præcioſiſsimè decorati, Vexilliferis thurificatoribus, ac cæteris miniſtris præcedentibus, maxima cum decentia, per earundem Præpoſitos ſolito more introducti, antiphona prius decantata, in locis conſuetis ſederunt, quos tamen Capellanorum loco, reliquiarum bauli ſubſequentes, hinc inde ciroſerarijs thoriſiones ferentibus, chorum ingreſſi, ſummũ circa altare ſcamnis ibidem diſpoſitis præſtiterunt, torribus propter nimiam populi concurrentis copiam ante templi introitum derelictis.

Non minùs decenter religioſorum cœtus, Sacerdotalibus decorati veſtibus, eodem in tempore confluxerunt, qui pariformiter glorioſa Virgine per antiphonam ſalutata, ſuas in choro ſedes ceperunt. Sanctorum autem Laurentij, & Iacobi Abbatiarum, belli reditus quoque, & ſcholarium capellani bini reliquiarum geſtores non in caſulis, aliorum ad inſtar, ſed cappis ſericis reliquos ſubſequuti, ſummum iuxta altare permanſerunt.

De hinc quanta fuerit parochialium Eccleſiarum populi frequentia, quis Decor, quis ornatus, qualis deuotio præſens vis valet ſtylus exprimere. Vnuſquiſque enim huius ſolennitatis cernere cupiuit præſentiam, non ſenio preſſus, non arata magis fronte tam annus, non puer præ æui adhuc imbecillitate balbutiens, non alieni ſemper auidus lucri, & nè ſermonem longius protraham, non potens non impotens ab huius ſe paſſus eſt tàm felici viſione fraudari, cuius aſpectio, lapidea corda ad compunctionis puterant mollitiem incitari. Quis enim tam ſaxei fuerit capitis, quis tantum ſanguinis ſitibundus, quis tantum ſeculi voluptatibus deditus, qui ita conſpiciens, non compunctus fuerit, vel ad notam! cum pars pedes nudi, pars attriti carnem cilicijs, pars pedes lachrymis ora rigantes, pars cereos manibus geſtantes accenſos, & omnes penè fatiſcenti corpore, ſpiritu gaudente tenui, & perlætanter, & quàm deuotiſsimè, confeſsione prius præhabita peccatorum, ad iſtud celeberrimum officium, ſuos caſulis fulgentes elegantibus curatos, vexilliferis ſingulorum præcedentibus greſſibus proſequuti humilibus conuenerunt.

Quem putas eorundem in Virginibus fuiſſe, & imaginibus apparatum, quem quidam proprijs motibus, quaſi ea inſpirato, non iuſſi, non moniti, ſed certè, dubium non eſt, illius, ad cuius hæc facta ſunt gloriam, aſpirante fecerunt. Quilibet ſe cultiore, quo poterat, decore parabat. Taceo, libet enim prætereunte communia, de hijs, quæ extrinſecus ſunt, platearum, atque vicorum ſummo ſtudio elaborata munditia, ita vt nihil eſſet in itinere derelictũ; quod tranſeuntium obtutum offenderet: Nam cuncta ſplendore nitebant, tapetia feneſtris pendebant affixa, ſi quid ornati quis habuit, quid decoris foribus appenſum artis compoſitis mirandam repræſentabat prætereuntibus venuſtatem: Tanta etiam fuit vndecumque ramorum viriditas in plateis, vt quis per nemorum denſa ambulare ſe crederet.

Sed verbis omiſsis, ad id redeam, vnde digreſſus ſum. Hi, de quibus ſupradictum eſt, populares baſilicam venerabiliter ingreſſi, in capellis, & locis circumuicinis, omni cum modeſtia ad vſque finem officij permanſerunt, quorum tamen curati cum reliquijs chorum introeuntes circa gradum ſanctuarij quieuerunt, vexillis retro altare, & tortitionibus ante templi oſtia cum Virginibus, & imaginibus collocatis.

Sed huius me penè cepit obliuio. Operæ prætium eſt huic etiam narrationi inſerere, præfatos tàm Eccleſiaſticos, quàm religioſos, & ſeculares, antequã ad ſanctiſsimi Lamberti Baſilicam conuenirent, ſigillatim in ſuis Eccleſijs prius feſti paſchalis ad inſtar, miſſas ſpeciales, & proceſsiones ſolemnes omnibus indicto ieiunio peregiſſe, vt ſic multiplicatis precibus, & Dei ira in nos duriùs ſæuiens placaretur, & digniores faceret oratores præmiſſa deuotio, quæ putetur, hanc ad celebritatem, more ſolito, arida mente,

hæc

tanquam ad atellanorum ludicra, vel mimorum figmenta veniſſe.

His ita digeſtis, & pro mei tarditate ingenij iuxta poſſe deſcriptis ab ipſius officij cæremonijs iam exordiri delectat, quod quantæ fuerit dignitatis, humano nequit explicari dictamine.

Non mihi ſi centum linguæ ſint, oraque centum.

Imò ſi ſingula mei corporis membra verterentur in linguas, accurate, copioſèque ſatis poſſem exprimere, excellentiſsimam huius operis dignitatem. Idcircò certè mens refugit, & inter articulorum reuolutiones vltra metuit calamus proficiſci. Sic inter affectum, metumque poſitus, ſpe tandem propulſante timorem auertam.

Poſtquam igitur Sanctorum Laurentij, Iacobi, Ægidij, & Vallis S. Lamberti Abbates, nec non Eccleſiæ maioris, ac ſecundariarum prælati, atque ſuppoſiti habitu cum eleganti, & ornatiſſimo in templi medio, & religioſi Sacerdotalibus veſtiti per ſedium ordinem in choro, parochiarumque inueſtiti, cæterique reliquiarum geſtores in ſcamnis ſanctuarij circa gradum ſuis in locis ſinguli ſubſtitiſſent, Reuerendus in Chriſto pater, & Dominus D. Iaſpar Abbas Stabulenſis, vir iam grandæuus, mitra caput ornatus, & baculo ſuffultus paſtorali, venerabilibus, inſignibuſque viris, ac Dominis Petro de Hoelnoet Diaconatus, & Iacobo de Corſvvarem Subdiaconatus fungentibus officijs comitatus, miſſarum celebraturus ſolemnia, ad altare proceſſit, eò de hinc modeſto gradu cum luminaribus & thuribulis locum, in quo Martyr glorioſiſſimus quieſcit cum eiſdem miniſtris aſcendente, tractum illum deuotiſſimum *Adiuua nos Deus &c.* glorioſa modulatione in templi medio D. cantor cum duobus canonicis, genibus flexis exorſi ſunt. Hunc Clerus proſequitur, humi ſternuntur vniuerſi, oritur ſilentium, ceſſat ſtrepitus, tuſſis reprimitur, attentiſſimis quiſque animo, & ſenſibus, ea, quæ à nominatæ facundiæ viro, Domino Petro de Hollengnoel, huius feſtiuiſsimi cauſam diei, & occaſionem tàm celebris noſtro excogitatæ patrono reuerentiæ, atauis noſtris, & omnibus retrò ſeculis inuiſæ, præclarè, imò quàm elegantiſſimè declarante verbo diſſerebantur gallicis, accuratiùs auſcultabat.

Fit deinceps generalis peccatorum confeſsio: Abbas abſolutionem confert clero, & populo genua flectentibus, & vice verſa Clerus eidem: & continuò per Abbatem, Diaconum & Subdiaconum antedictos, illud ſemper honorandum, & populo tantoperè expetitum caput, de tumba aſſumitur, omnibuſque continuò demonſtratur.

Quo viſo cunctorum commota ſunt viſcera, corda tremuerunt, & nemo tàm ferrei pectoris, qui non fuerit commotus ad lachrymas, illamque extemplo antiphonam. *Lætare & lauda &c.* Vniuerſus Clerus genibus prouolutus, cantore inchoante, deuotiſsimè iucundo modulamine cecinerunt. Quo facto Abbas, & verſùs occidentem, & verſus orientem venerando populum capite ſignauit, ad altare defert, miſſæ officium deuotus exequitur: quodquàm ſolemniter dignè, inſigniter, & à Clericis, & à monachis decantatum fuerit alternatim, non eſt opus exponere; Hoc vnum dixiſſe ſufficiat, duos vnà, inchoato miſſæ introitu, *protexiſti*, & pòſt eos totidem, Euchariſtiæ Sacramentum, aras ſuper Imperiales, omni coram populo immolaſſe, vt ſic quoquo modo tumultum ſedato, & plebs illis audiendis intenta quieſceret.

Quo penè terminum ſortito, & cum pace data, communio cantaretur, cunctos Parochialium plebanos, præfati directores, binos ſua vexilla ſequentes, maximo cum moderamine egreſſos, reliquiaſque dignanter ferentes ordinarunt, inter quos Beatorum Romacli vltrà pontes, Chriſtophori, & Veronæ paſtores, 50. præsbiteri, ordine per eos piè diſpoſito ſequebantur, quibus Virgines nondum thalamis iugatæ ſpecioſa forma, crinibus paſsis, & calamiſtratis modeſtis vultibus, inceſſu compoſito, annulis, armillis, argento vermiculatis, mutenulis decoratæ interſeriæ, cum Imaginibus binæ gradiebantur, cereis ab vtroq; latere faculis deportatis.

His eo pacto principiò progreſsis, humili poſt eos tranſitu, imo deuotiſsimo obſeruantium conuerſi inſuper pelliceis, in albis leuitæ. Sacerdotes in Caſulis, ſuo modeſtiſsimo greſſu in ſtuporem, & in quoddam ſpiritualis incentiuum amoris, circumſtantium animos incitabant.

De hinc cæteri mendicantium cætus Minorum, Prædicatorum, & Carmelitarum eximia cultus decentia extrinſeci, inſigni concluſas artificio reliquias, omni cum reuerentia deferentes, iunctis vexillis, & torticionibus procedebant.

Pariformiter Canonici regulares pauci, vt puta duodecim tantùm numero, ſed per decorem omnes rubei coloris indumentis tàm Presbyteri, quàm miniſtri, non longè ornatiſsimis inferiores, Vexilliferis, thurificatore, quatuorque tam tædarum, quàm torticionum portitoribus comitati, laudis plurimum conſequuti ſunt: ex eo maximè admirationi facti, quòd tot retroactis temporibus in proceſsione non viſi, huic diei augmento ſui tranſitus primitias reſeruarunt.

Cruciferi etiam prioribus non minùs politi, habitu ſolemni ſuum poſt vexillum inſigniter ambulabant, poſteà cum Domini Scholares, Præmonſtratenſes, & Benedictini præcedentium ad inſtar, ſed abſque Vexillis extiſſent . . . . Vexilla ſecundariarum quoque Eccleſiarum cum clericulis, & ſcholaribus more ſolito ferebantur, ad vltimum maioris vexillum Eccleſiæ i, quod gemmis, & niueis lapillis mirificè contextum, plurimorum in ſe traxit intuitum, literarum ibidem tunc temporis ſtudio incumbentes ſcholares penè ducenti ſequuntur, capitis inſigne Venerandi baculis appenſum deferunt, Horum ſertis capita redimiti. Quis omnium horum dignè explicet modeſtiam, & decorem?

Sed quoniam ad finem feſtinat oratio, de his hactenus dicta ſufficiant. Mirandis plus miranda ſuccedunt. Igitur pòſt Eccleſiarum, & Eccleſiæ chorales ſuppoſita, & beneficiatos cappis politos inſignibus, maioris cantor Eccl. baculum canturis geſtans argenteum reuerenter inceſsit, quem cuncti Eccleſiarum, & Eccleſiæ canonici proceſſione ſequebantur digniſſima. Quorum omnium ſi habitum, nomina, dignitatem, cultum, diſcerere niterer, tædium certè legentibus generarem. Quamobrem vt hiſtoriæ ſtylo non diutiùs tenear, reliqua breui abſoluam.

Poſt omnium eo modo progreſſum, exeunt, Abbatiarum, & Eccleſiarum Capellani reliquiarum latores, torres ex vtroq; latere deferuntur, nitent veſtibus, miratur populus pronus adorat.

Hinc Sancti feretrum Theodardi à quatuor paruæ menſæ Canonicis, & pari modo poſt eos à totidem Sancti Materni aliud pretioſius Sancti Lamberti omni cum ſolemnitate cappas indutis rubeas portabant? circa quæ miniſtrorum torticiones, cum diuerſi generis luminaribus, quorum tanta fuit copia, vt numerum in ſcripta redigere difficillimum foret, digniſſimè ſunt delatæ, intermixtis parte ab vtraque viris egregia forma, ætate integra, & ſtatura inſigni, baliſtarijs numero ſatis copioſo cum Ciuitatis vexillis, qui ibidem ante Palatij fores armis micantes radiantibus Venerandi capitis præſtolabantur aduentum, quod in eorum medio à venerabilibus viris, ac Dominis Petro de Holgnoël, & Iacobo de Corſvvareme aſſociatis Sancti Ægidij, & Vallis Sãcti

Lamberti Abbatibus, maxima cum reuerentia, populique præcipua deuotione circumſtantis, & ſtupore, qui ex rei nouitate attonitus fuit penitus, & ſtupefactus cum tanto ſilentio, vt in tam copioſæ cætu multitudinis, quod mirabile dictu eſt, vtrius vix ſonus audiretur, feſtiſsimè portarum eſt: illudque thurificatorum nimietas, mimi, tubicines multiplici muſicalium genere concrepantes, ſuauiſſima melodia abſque fatigatione præibant. Supra quod etiam pretioſum à quatuor iunioribus Capellanis quàm pulcherrimas rubei coloris dalmaticas veſtitis tapetum ferebatur.

Poſtremò venerabile ſacramentum Abbas Stabulenſis, aſſociatus SS. Laurentij, & Iacobi Abbatibus, ſanctæ Crucis lignum, & glorioſæ Imaginem Virginis à Beato Luca depictã geſtantibus reuerendiſsimè detulit pari modo thurificantibus citharistis, varioque miniſteriorum agmine, & cæteris omnibus, quæ decorem præſtare poterant, procedentibus. Quos quidem quemadmodum, & priores iuuenes gratioſa facie, moribus diſciplinati, cum pauonum ventilabris ſubſequuti, temporis feruorem ventilatione continua temperabant, ſub tapeto, quod à duobus deluminari, & alijs totidem Sacerdotibus ferebatur. Inde copioſiſſima multitudine turba popularis nobilium, conſulum miniſterialium, cælum precibus pulſabant orantes, & mixtis oratione lachrymis ſuperiorum ciuium implorabant auxilium. Hic proceſſionis Epylogus.

Qua feſtiuitate Sacramenti nequaquam petulanter peracta, omnes valuas, quas exiuerant, ſunt ingreſſi, Virgines autem Parochiarum, imagines, torres, tortitiones, & baliſtarij fratres parochialium, Mendicantium, Regularium, & Cruciferorum vexilla in choro: Abbatiarum, & Eccleſiarum in templi medio: Curati, Monachi, & Canonici ſuis in locis ſinguli permanſerunt, illius excellentiſsimi capitis aduentum magna cum reuerentia præſtolantes. Quod tandem illatum cum Venerabili Sacramento, omnibus humi proſtratis, ſupra menſam exquiſito decore ſub corona, altaris ad inſtar piè diſpoſitam, collocarunt, circa quam tres Abbates mitrati eidem priùs reliquijs, & feretris ſuper impoſitis, in Cathedris digniſſimè pauſauerunt.

Quis æſtimet, & cogitare ſufficiat in eorum introitu, quantam fuiſſe muſicorum ſuauiſſimam, & reſonantium Symphoniam, dum hic buccinæ concrepabant, illinc reſonabant chorus, & tympana, inde perflarunt fiſtulæ buccas, inde templum repleuit fumus incenſi, vt nunquam Bacchi, aut Cereris feſta, nunquam pulueris agones Olympici, & vt omiſſis gentilibus ad noſtra veniam, nunquam ædis dedicatio Salomonis, nunquam Moſayci inſtitutio tabernaculi ampliori fuerunt celebrata triumpho.

Pòſt hoc canore iubilo letitiæ canticum. *Te Deum laudamus*, iucundiſſimè per cantores in diſcantu, per monachos in cantu ſimplici, omni cum deuotione viciſſim cantatum eſt.

De hinc antiphona ad glorioſi martyris laudem *lætare, & lauda &c.* ab Infantibus duodenis humi proſtratis dulci modulatione concinitur.

Qua finita, alia ſcilicet. *Magna vox*, à cantore incipitur. Venerabile Sacramentum, & caput venerandum cum reliquijs ad altare feruntur, feretra, tapetia, cætera ornamenta ad ſacriſtiam: cuncti ad propria reuertuntur, ſcholares carminis voces tollunt ad ſidera glorioſiſſimi martyris ſuffragium poſtulantes.

Statim oſtia chori late alia ſunt aperta, duo Dominorum, & beneficiatorum totidem ad digniſſimi capitis cuſtodiam deputantur, qui accurrenti ipſum exhiberent populo intuendum, cuius tanta fuit illo die copia, & confluens, vt exiguo viribus præ nimia preſſura, vix ad illud pateret acceſſus, vnde, & æreas per columnas reſtibus circumlegatis turbæ ab altaris propinquo nimiùm aditu arcebantur: cautiſſimèq; prouiſum eſt, nè veſtes, nè mappæ, nè tapetia altari appenſa vulgi comptimentis taminarentur attactu.

Igitur refectione peracta omnes ad huius ſolemniſſimas diei veſperas conuenerunt, quæ cum ritè, imo decentiſſimè fuiſſent ex more finitæ per miniſtros Eccleſiæ & Cantores, qui Turris Eccleſiæ ſcandentes cacumina tubis, & buccinis magnificè clangentibus amæniſſimis, & altiſonis cantilenis mæſtorum animos gratioſis modulis recrearunt, feſtiuiſſimus populo exhibitus eſt ſpectanti triumphus.

Quis omnia ſcriptis complecti poſſet, quæ ipſo in die, & gratię, & laudis facta fuere? certè mihi calamus ante deficiet, quàm cuncta, quæ ſunt geſta, ſcribendo conſummem.

Cum autem Solis radij vergerent ad occaſum & iam cænæ tempus adeſſet, glorioſæ Virginis laudibus per ſcholares ſolito more cantatis, bini in ſuperpellicijs cum tædis, & tortionibus ad Sancti baſilicam gradiuntur, quo omnibus vnà Dominis cum luminaribus congregatis, Inſignes viri, Godenolus de Eldris, Petrus de Holgnoël, & Henricus ex Palude pretioſiſſime Sacerdotalibus decorati, illum metuendiſſimum Sancti verticem, tympanis, & choris ſuauc ſonantibus maxima coram populi frequentia, ac dulci cantorum, & fiſtularum iubilo, ad locum ſuæ requietionis priſtinum cum eximia gloria portauerunt: per eoſdemque accepta benedictione, clericuli ſua carmina iubilantes, & populi de ſui magnificentia Patroni ſupremi rectorem olympi laudibus proſequentes, ad propria ſunt reuerſi.

HISTORIA OSTENSIONIS RELIQVIARVM Celebratæ Leodij Anno Domini 1489. eiuſdem Authoris.

Prima oſtenſio reliquiarum.

ANno à Natiuitate Domini milleſimo quadringentcſimo octuageſimo nono, menſis Iulij die decima, quæ fuit dies ſeptem Fratrum Martyrum de expreſſo, & vnanimi conſenſu, atque voto, mandatoque venerabilium Virorum Dominorum, Decani, & Capituli Leodienſis attendentium, itam Dei placari, afflictoſque Eccleſiam, & patriam, degentesque ſub eiſdem populos à guerrarum turbinibus, humana ope liberari minimè poſſe, conſiderantiumq; ob id, ad Suffragium Sanctorum omnino recurrendum fore, ſperantiumq; ſe precibus, & meritis glorioſiſsimæ Virginis, & genitricis Dei MARIAE, Beatiſsimique Lamberti Martyris, & Pontificis patronorum noſtrorum, omniumque Sanctorum pacem optatam, diuque deſidaratam obtinere debere: Venerandiſsimæ, ac Sacratiſsimæ reliquiæ in Eccleſia Leodienſi, longinquo tempore reconditæ fuerunt de ſuis locis, ad quoddam Tabernaculum decentiſsimum, ſuper introitum chori ad latus ſepulchri dicti Beatiſsimi Lamberti, taperis aureis, & ſericis ornatiſſimè confectum, cum omni reuerentia, & decentia apportatæ, & illic in quodam altari ornatiſsimo repoſitæ. *Reliquiarum oſtenſio.*

Et officio completo, & cantatis antiphonis de beata Virgine primò, & deinde de patrono noſtro S. Lamberto, populis illic ad pulſum campanæ more Aquenſium, & Traiectenſium ſolito congregatis, per duos ex Dominis de Eccleſia maiori ornatiſsimo habitu fulcitos publice oſtenſæ, & per duos religioſos, & deuotos viros, ſimili ornamento decoratos

galli-

gallicè, & teutonicè pronuntiatæ, & deſignatæ, prout in quadá ſcedula inferius deſcripta, omnes hæ reliquiæ ſecundùm ſuum ordinem habentur inſcriptæ.

Quæ quidem oſtenſio ſingulis diebus ſubſequentibus, paucis propter guerrarum Inſultus, & alias cauſas exceptis, fuit continuata vſque ad feſtum B. Mariæ Magdalenæ incluſiuè, in quo die fuit inſtituta, & habita ſolemnis miſſa ſpecialis cum toto Clero Ciuitatis, quam celebrauit, Reuerendus Pater, Abbas Sancti Iacobi Leodienſis, cuique etiam interfuerunt Stabulenſis, & S. Laurentij monaſteriorum Abbates, qui poſt miſſarum, & proceſſionis ſolitæ ſolemnia, omnes tres ſimul in Pontificalibus huiuſmodi ſanctiſſimas reliquias ſucceſſiuè, primò verſùs nauem Eccleſiæ vulgo, & deinde circumeundo feretrum verſùs chorum Clero, illic propter vulgi ineſtimabilem, inuiſam, inauditamque preſſuram, & multitudinem congregato, pro vltima vice oſtenderunt. Et tandem eiſdem Sanctiſſimis reliquijs in ſuis debitis locis decentiſſimè relocatis, ad propria remearunt.

ORDO VERO RELIQVIARVM OSTENSArum erat iſte.

Pro Prima Vice.

Primò Imago B. MARIAE Virginis depicta à B. Luca Euangeliſta. Secundò amictus Sancti Lamberti Martyris, & Pontificis, cum vna ampulla de oleo, quod ſtillat ex ſepulchro Beatæ Catherinæ Virginis.

Pro Secunda Vice.

Reliquiæ Sanctorum Vincentij, Stephani, Georgij, Laurentij, Coſmæ, Gereonis, Mauritij, Blaſij, Criſpini, Criſpaniani, Dionyſij Ruſtici, & Eleutherij Martyrũ. Item vnum brachium, vna coſta, vna pars mandibulæ, cum vno dente, & duobus oſſibus Beatæ Barbaræ Virginis, de Carnibus Sancti Pauli Apoſtoli incineratis, de oſſibus B. Chriſtinæ Virginis S. Hyppoliti Martyris, de Rupe, in qua ſtillauit ſanguis Chriſti, & de petra, ſupra quam B. Virgo MARIA panem confecit.

Pro tertia Vice.

Feretrum Chriſtallinum, in quo habentur oſſa multa Sanctorum, Remacli Epiſcopi, & Hadelini Confeſſoris.

Feretrum deauratum, in quo habentur multa oſſa corporis S. Huberti Confeſſoris, & primi Epiſcopi Leodienſis.

Pro quarta Vice.

Feretrum Sanctæ Magdalenæ Virginis, nutricis, & gubernatricis S. Lamberti in pueritia ſua, in quo ſunt multa oſſa eiuſdem, velum, cinctura, & cuculla eius, Veſtes, peplum, ac forfices eius, quibus in vita ſua vtebatur.

Feretrum Sancti Materni primi Epiſcopi Tongrenſis, in quo ſunt multa oſſa corporis eius per Ogerum Decanum de licentia Stephani Papæ quarti, anno Domini octingenteſimo quadrageſimo ſecundo, ex Treuiri Leodium tranſlata.

Pro quinta Vice.

Feretrum Sancti Theodardi Epiſcopi Tongrenſis, & martyris, in quo corpus eius integraliter continetur vnà cum maiori parte corporis S. Magdalbertæ Virginis.

Item feretrum ſanctorum Martyrum Petri, & Adoleri ſociorum, conſanguineorum B. Lamberti, qui cum eo paſſi ſunt. In quo feretro omnia oſſa eorum continentur, vno capite dempto: cuius tamen mandibola eſt ibidem, de quorum venerando martyrio in eorum oſſibus magna ſigna apparent. Item in eodem feretro eſt corpus S. Floriberti, Epiſcopi Leodienſis, & Confeſſoris.

Pro ſexta Vice.

Duæ monſtrantiæ deauratæ pares, in quibus ſunt diſtinctim, & decentiſſimè locatæ reliquiæ XII. Apoſtolorum. Quatuor Euangeliſtarum. Quatuor Doctorum Eccleſiæ, de Cruce S. Andreæ Apoſtoli, & Petra, ſupra quam Chriſtus præſentatus in Templo, de lapide, ſuper quem ſedit Virgo Maria, grauida de Chriſto, de palma, & veſte S. Ioannis Euangeliſtæ, de oſſibus, infula S. Martini, de oſſibus S. Nicolai Epiſcoporum, de oſſibus S. Leonardi S. Ægidij, S. Bernardi, & Ioannis Chryſoſtomi Confeſſorum.

Pro ſeptima Vice.

Quoddam Altare portatile, in quo habentur oſſa teſtæ S. Ioannis Baptiſtæ.

Quoddam aliud reliquiarium, in quo habentur reliquia infraſcriptæ videlicet. De ſpongia, de menſa, de Præſepio, & columna Chriſti

Pro octaua Vice.

Corda nodoſa Beati Lamberti Martyris, & Pontificis.

Pro nona Vice.

Amictus plenus ſanguine, in quo Lambertus Martyr glorioſus Martyrium ſubijt.

Pars lintei, quo in die cœnæ Chriſtus ſe ſuccinxit, & pedes diſcipulorum ſuorum extersit.

Pro decima Vice.

Caput glorioſi Martyris Lamberti, vnà cum Capillis capitis ſui.

Pro vndecima Vice.

Velum, ſiue caputegumentum B. MARIAE Virginis.

Pro duodecima Vice.

Lignum ſalutiferæ Crucis Domini noſtri IESV Chriſti.

Pro vltima Vice.

Fuit oſtenſum feretrum Beatiſſimi Lamberti, in quo Veneranda oſſa ſui glorioſi corporis decentiſſimè continentur.

Item baculus Paſtoralis, quem eadem hora, qua Martyrium ſuſtulit Beatus Lambertus, Angelus Domini miraculosè præſentauit Papæ Sergio, mane in aurora obdormienti, & annuntiauit ei Martyrium Beati Lamberti, quòdque Sanctum Hubertum Romæ peregrè in Eccleſia Sancti Petri exiſtentem, præficeret in Epiſcopum Tungrenſem. Quod, & Papa fecit Sergius, & Huberto Romæ in Eccleſia Sancti Petri in oratione reperto, baculum aſſignauit, quem idem Hubertus Leodium reportauit.

Item ſtola, manipulum, chirotecæ, ſandalia, calcei eiuſdem beatiſſ. Lamberti.

Item ſunt vltrà præmiſſas Sanctiſſimas reliquias in Eccleſia Leodienſi in Summo Altari, & infra Septa feretri Sancti Lamberti, in Capella S. Materni, & in Capella S. Ægidij diuerſæ aliæ Venerandæ reliquiæ, quæ propter earum multitudinem non fuerunt oſtēſæ. Hæc auctor *Anonymus apud Suffridum Petri in Ioanne* *SS precibus pax obtinetur.*
Horneo Epiſcopo Leodienſi memorabat: neque in vanum facta: Ab ea enim piorum in Diuos deuotione, pax inter Reges Chriſtianos, ſublatis diſcordijs ſecuta eſt: ad confuſionem quidem Nouatorum, qui has Sanctorũ exuuias, per ſummam impietatem vel contemnunt, vel blaſphemant: ad conſolationem verò piorum Orthodoxorum, qui illas, & pro amuletis contra aduerſa corporis, animique, & pro clypeis, vel præſidijs, contra aduerſarias, ſiue ſpirituales, ſiue corporales poteſtates habent, ſuſpiciunt, & venerantur, perpetuò experti, & experientes opem, ac tutelam eorum, quorum Sacra pignora in neceſſitate reſpiciunt.

Hoc tempore Maximo Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ Patriarcha defuncto, Græci Antiſtites Synodum Patriarchę legendi gratia egerunt, & ſuffragatione ritè facta, Niphonem Pontificem Theſſalunicen- *XIV. Nipho vir probus fit Patriarcha Conſtantinopolitanus.*

ſem ſuſceperunt. Ea electione peracta, dederunt ei minorem ſignificationem: deinde etiam maiorem veſpertino cantu finito. Inde Haracleenſis ei pedū Paſtorale in manꝰ tradidit: & ipſe, celſiſſima Patriarchię ſede conſcenſa, ſacro & laico benè precatus eſt ordini. Erat huius Patriarchæ maximus vſus de ſuggeſto quę ſingulis diebus docebat. Non ille quidem alijs omnibus doctior erat: ſed latè profluens inerat oratio, & ſententiarum pondus: propterea quod cæteris Philoſophis, qui hoc tempore erant, antecellebat. Patriam ei Peloponneſus præbuerat, hodiè Moræa appellata. Matrem habuit Romanam, id eſt, Græcam, nobiliſſimo genere natam: patrem, vnum ex Albanicis Proceribus. Ab ineunte ætate, monaſticæ vitæ cupiditate arſit. Hoc animo præditus, reliquit parentes ſuos, ſeque in Sancti Montis Monaſterium, Pantocratoris nomine dictum, contulit: vbi in Monachorum cætum cooptatus, poſtea Sacerdotis titulo ornatus fuit. Ac ſanè multos annos in illo Monaſterio exegit: donec mortuo Theſſalonicenſi Metropolita, thronus eius abſque ſacrorum Antiſtite, ac Paſtore manſit. Congregati igitur Epiſcopi Theſſalonicæ cuncti, Metropolim ingreſſi ſunt. Vbi Synodo facta, præſentibus Clericis, & alijs ſacrorum Ordinum viris, Primoribuſque Ciuitatis, & cuncto populo legerant ipſum Niphonem, miſſique honeſtiſſimis hominibus, ac Clericis in montem Sanctum, ipſum venire ad ſe, vt Pontifex fieret, iuſſere quod præclara de ipſo fama ſparſa erat; longè, lateque. Nolebat eos audire Nipho: excuſabat exire de Monaſterio, & Pontifex fieri. Patres verò Monaſterij, acceſſerunt ad ipſum, & rogarunt, atque cohortati ſunt: hoc ex re populi fore omnino, *inquiebant*, opus eſt Eccleſiæ digno Paſtore. Ideò nè detrecta noſtram cohortationem, ſedi pedibus fauſtis, noſtris comitatus precibus, cape paſcendo Chriſti de nomine dicto gregi thronum. Tunc ille, oratione ipſorum victus (nihil quippe, quod contradiceret, habebat) nè contumax aduerſus illos videretur ſupremum Monaſterio valedixit, & ſeniorum cætui, adeòque omnibus fratribus, Theſſalonicenſiumq; Metropolita renunciatus eſt. Inde ſecuto tempore, Patriarchicum Conſtantinopoli decus accepit, ſed non diu tenuit, grauiſſima tempeſtate, ea ſede eiectus. Erat ſuperiori tempore Symeon Trapezuntius, Patriarcha Conſtantinopolis, qui diem ſuum obijt, relictis magnis, propè innumeris opibus, nullo per vitam teſtamento ſuper eis facto, Eccleſiæ nè cederent, an Monaſterijs inferrentur, an aliò deportarentur, vbi commodum videretur, ſed inteſtato mortuus eſt. Cæterum Patriarcha factus hic Nipho, non inſinuauit, vt honore aliquo afficeret Ameruzæ Seerdeberi filiū tunc Regiæ pecuniæ præpoſitum, & in vicinia Patriarchij habitantem. Vnde dolorem non paruum hic cepit: ſe, cui prorſus nihil honoris Patriarcha habuiſſet, ab eo deſpectum iudicans. Alebat itaque odium, tanquam venenum in ventre abditum, aduerſus Patriarchā: ac tempus ei euomēdo opportunū captabat: ſicut etiam fecit. Nam cùm ſciret, Patriarchæ Symeoni defuncto nullum eſſe hæredem, omnes illas facultates, aliaque Eccleſiæ vaſa, ærario Regio vendicabat. Dicebat enim, quæcumque ſacra vaſa, & alia, viuente illo Patriarcha dedicata fuiſſent, omnia pertinere ad Regē. Arripuit ergo iſte Ameruza libros Euangelicos eleganter ornatos, argentea thuribula, pulchras imagines, velamina ſacra varij generis, ſceptra argētea, & alia id genus multa: quarū Eccleſiaſticarū rerū omniū preciū, excurrebat ad Aſperorū millia centū octoginta. Oēs quoq; Clericos in cuſtodiam coniecit. Ita magna in Patriarchio perſecutio extitit. Patriarcha, quid ad hęc faceret, animo dubius, conſiliū cum quibuſdam Proceribus cepit, ac teſtes ſubornauit, qui dicerent; Baſilium quendam, eſſe mortui Patriarchæ nepotem ex ſorore Hoc ipſi, ſicuti à Patriarcha inſtructi erant, pro teſtimonio dixerunt. Verum Ameruza exactè ſciebat, illos falſum teſtatos eſſe; quia non ita erat, ſicut ipſi dixerant. Hoc ei, vt Trapezunte oriundo, & res Symeonis cognitas habenti, probè notum erat. Tantùm Patriarchæ pronepos Baſilius fuit, è ſororis eius filia. Hic nactus occaſionem Ameruza, euomuit venenum, quod intra ſe habuerat contra Patriarcham, eoque eum infecit, & necauit. Retulit autem rem ad Baſilem. Tunc hic, cum audiſſet vehementer Patriarchæ iratus eſt, eumque auguſta illa ſede deiecit, & ex vrbe in exilium pepulit. Tribus verò teſtibus naſos amputari imperauit, quorum teſtium vnus, Hieromonachus erat nomine Antonius. Remanſit thronus longo tempore Patriarcha vacuus. Nipho verò, qui Patriarcha ægerat, venenā clam, inconſulto Sultano iuerat, tamen Quæſtore conſcio, Charatzij perſoluendi cauſa. Quo facto, rurſus clanculū aufugit, ne ab aliquo comprehenderetur, qui ipſum Sultano proderet, à quo capite multaretur. Cū itaq; Sultanus magnā iram aduerſus Patriarchā gereret: Clericos acciuit, iiſque mandauit, alium Patriarcham facerent: nemo eorum illum alterum, qui anteā fuiſſet, reciperet, nec vllam cum eo communionem haberet: alioquin, ſi quis hoc interdictum violans deprehenderetur, eum ſuſpenſum iri. Audita tam ſeuera ſententia, & comminatione Sultani, coactum eſt Concilium Pontificum, Clericorum, nobilium, & totius plebis, Patriarchæ creandi cauſa. Ibi animis difficili conſultatione diſtractis: cui nam potiſſimum is honor mandandus eſſet, venit eis in mentem ſuperioris Patriarchæ Dionyſij, qui ſe munere abdicauerat, & in Cænobio Coſinitzæ verſabatur: propter multa calumniā, qua quidam ipſum [illegible] infamauerant. Ita Sultano indicarunt, ſe inueniſſe virum, Patriarchatu dignum. Tum ipſe illum ad certos homines ad illum miſit cum mandatis, vt profecti, quantumuis reluctantem, adducerent inuitum. Erat tunc is valde ſenex. Vt aduenit in magnam Eccleſiam Dionyſius, iterumque Patriarchica ſedem cepit, concurrentes venere Pontifices, clerici, qui Sacrorum Ordinum participes, nobiles, & plebeius ordo, debitamque reuerentiam, & gratulationem exhibentes, fauſtam inuicem ab eo precationem ac petunt. Perfectæ virtutis in hoc Patriarcha imago conſpiciebatur, tantaque Monaſticæ diſciplinæ ſcientia & vſus, vt nemo cum eo comparandus eſſet. Maximum ille ieiunabat: totas noctes inuigilabat precibus. Quotieſcūque aliquò iturus Eccleſiaſtici negotij cauſa eſſet, numquam equo vehebatur, ſed pedibus iter faciebat, licet ſumma ſenectute. Aliam ex alia Eccleſiam adibat, precationes, & ſupplicationes faciens. Compleuit in adminiſtratione Patriarchica duos menſes, & aliquot annos. Tum reſignatione facta, in Monaſterium ſuum, vbi anteà fuerat, Coſinitzæ, ad opera pœnitentiæ, & pietatis ſe retulit. *Auctor hiſt. Eccleſiaſticæ Turco-Græciæ lib. 2.*

XV. *Vterq; Patriarcha cum Romana Eccleſia conſentiebat.*

Duorum iſtorum Patriarcharum mentionem adeò libentiùs fecimus, quia vterque ab vnione cum Eccleſia Romana non abhorrebat: quinimò & Pontificibus Romanis deferebat, & Sacrum œcumenicum Florentinum Concilium pro legitimo agnoſcebat. Quo tempore enim Gregorius Zeminlachius, ex Egumeno Conſtantinopolitano, in Metropolitem Ruſſiæ, & Moſchouiæ vniuerſæ, intercedente Iſidoro Anteceſſore, qui Florentiæ interfuerat, à Pio Secundo Pont. Max. ſuffectus fuerat; Moſchouitæ autem ad ſchiſma procliues, Ionam quendam elegerant: Dionyſius primo Patriarchio, omnibus Epiſcopis & populis Moſcouitarum ſcripſit, & pro authoritate imperauit, vt Gregorium Metropolitem, verum, & legitimè creatum agnoſceret, eique in omnibus obtemperarent: Ionam verò, tamquā ſchiſmaticum execrarentur: qui neque Romano Antiſtiti, neque Eccleſiæ

Occi.

Occidentali, neq; Florentino Concilio cõmunicaret. Obſecuti ſunt id tẽporis Dionyſio, Moſcouitę, Ionaq; relicto, Gregorium Iſidori ſucceſſorem, à Pio II. creatum, Florentini Cõcilij, & vnionis Eccleſiaſticę tenacem amplexi ſunt, itá Dionyſio iubente. Nipho porrò, cum iſtetum Patriarchio præfuiſſet, interrogatus ab Iuſepho, cognomento Soltano, Metropolita Ruſſorum, quid de Florentino Concilio cenſeret, hoc modo reſcripſit.

Nipho, Dei miſeratione Archiepiſcopus Conſtantinopolitanus, nouæ Romæ, Oecumenicus Patriarcha piiſſimo & Deo dilecto Ioſepho fratri, & Coaſeruo. Metropolitæ Kiouienſium, & totius Raſſiæ, ſalutem. Accepimus litteras dilectionis ſuæ, ſcriptas humilitati noſtræ, quibus ſignificas, Romanorum Eccleſiæ Epiſcopos Ruthenos, & Lituanos vobis moleſtos eſſe, voſque compellere ad vnitatem Eccleſiaſticam Florentiæ decretam. Vnde metuis ingentia pericula, amiſſionem priuilegiorum, & libertatis, quæ illo tempore, quando vnio decreta eſt, à Regibus Poloniæ vobis conceſſa ſunt. Poſtulas itaque à nobis auxilium, & ad veſtrum potentiſſimum Regem commendatorias. Deſideras inſuper ſcire de hac Synodo, quomodò fuerit tranſacta, vt poſſis reddere rationem omnibus perſequentibus, & compellentibus ad vnionem. Scias igitur, eam Synodum legitimè fuiſſe congregatam, & magnificè totius Orbis lætitia, & con ſenſu comprobatam: idque præſentibus, Illuſtri Imperatore noſtro, Ioanne Palæologo, & SS. Patriarcha Conſtantinopolitano, beatæ mem. Ioſepho non ita pridem ante nos ſedente: & Vicariis, ſeu Legatis fratrum noſtrorum Patriarcharum, Archiepiſcoporum, & principum, O[...] vniuerſalem Eccleſiam repræſentantium: præſente quoque Epiſcopo Romano vnà cum ſuis Cæterum, cum nonnulli ē gente noſtra, qui comitati erant, noluiſſent decretam a[...] ſpectâ vnionem, forte ex odio in Latinos: ideò apud nos conſilio & auxilio [...] quando oues à[...] bis commiſſas, Imperium, & arbitrium in nos ſibi vſurpant: quorum peruicaciæ reſiſtere non poſſumus, & [...], ſi non ideò diuinæ iracundiæ furor in nos deſæuit, & in dies deſæuire non intermittit, quòd ſanctam vnitatem reſp[...]mus: vt prætercam, quòd ſubſidia Latinorum non tant[...] amiſerimus, ſed etiam in eos off[...]dimus. Quamobrem neque mirari oportet, ſi etiam vobis ſunt difficiles: quamuis non iniuſtam excuſationem habeas, dum iaſcio Patriarcha Cõſtantinopolita necquicquam tibi licere dicis. Nos certe, quamquam maximè cuperemus, nihil facere poſſumus eorum, quæ nobis expediant Ergo illi minimè de nobis conquerantur, ſed potiùs calamitatibus noſtris compatientes, D[eum] nobis propitium reddant, vt à tyrannica ſeruitute libertati denuò vindicemur, diuina fauente clementia. Tu verò nè nimium reluctaueris, ſed amicè cum Latinis ver are (nam & noſtris Sacerdotibus à domino Veneto degentibus nos eiſque iniunximus, vt vnà cum ii[s] dem Latinis, ſeruato tamen Eccleſiæ Orientalis ritu, ſimul orent, & congregentur, ſed ritus patrios obſerua Namque [...]primi maiores noſtri vnionem Florentinam cõſenſerunt, quam priuilegia noſtra fuiſſent confirmata Scripſimus Principibus, & Antiſtibus Ruthenis, ac Lituanis noſtri ritus, vt tibi in omnibus ad nutum ſint. Anno 7000. die 5. Aprilis. Indictione 11.

Et annalibus Ruthenorum *Leo Creuſa Archimandrita Vilaen. in lib. defenſionam Eccleſiaſticæ vnionis Vilnæ impreſſo 1618. apud Leonem Mamonicum*

XVI. *Egregium Ædis Lauretanæ teſtimonium.*

Eodem anno Baptiſta Mantuanus Theologus idē, ac Poëta egregius initio ſuæ hiſtoriæ, egregium Ædi Lauretanæ tribuit teſtimonium, q ab re nõ erit huic hiſtoriæ inteaere. *Cùm nuper*, inquit, *veniſſem, ad Sacratiſſimæ Virginis Mariæ Sanctum domicilium, vidiſſemque qualia, & quanta Deus oſtendit in eo loco miracula, & ſuæ virtutis, atque clementiæ ſigna manifeſtiſſima: me ſubitò horror inuaſit, & viſus ſum audire vocem Domini loquentis ad Moſen. Non appropinques huc, ſolue calceamentum de pedibus tuis, locus enim, in quo ſtas, terra ſancta eſt.* Inde præfatus legiſſe ſe in templu Lauretano tabula in parieti affixã, ſicu, & caue corroſam, in qua vnde, & quonam pacto locus ille tantam ſibi vendicaſſet authoritatem, conſcripta erat hiſtoria, hæc inquam præfatos adiecit. *Hiſtoria igitur in tabella continebatur eiuſmodi, Templum B. Dei Genitricis Lauretanæ quondam ipſius Virginis cubiculum fuit, in quo nata, nutrita, ab Angelo Gabriele ſalutata, & Spiritu ſancto fuit obumbrata.* Cætera inde proſequitur, quæ à Præpoſito Teremano memoriæ prodita, & in Lauretana Æde propoſita diximus: vt ex Teremani tabula eſſe depromptà ſatis appareat. Ad extremum auguſtiſſimæ huius Domus laudationē ingreſſus, eã non modò terreſtri paradiſo, vbi Eua, ex Adæ latere efficta eſt: Mõti Sinæo, vbi lex data: templo Salomonis præcipua numinis pręſentia inclyto: Bethleemio antro, quæ cunabula fuerunt Saluatoris: Tabori Monti, vbi Chriſtus clariſſima luce circumfuſus apparuit cum Moſe, & Helia colloquens. Monti oliuarum, vnde Chriſtus triumphans aſcendit in cælum: verùm etiam auguſtiſſimo Chriſti ſepulchro, quo nihil in terris ſanctius habetur, longè, multumque anteponit, præcipuè quòd hic Deus humanitate indutus, fundamenta iecerit ſalutis humanæ. Cuius laudationis illa eſt inſignis ſanè, ac frugifera clauſula. *Sed quid plura de Domus huius ineffabili dignitate commemorare pergo? libet mihi Iacob Patriarchæ ſermone concludere. Terribilis eſt locus iſte, non eſt hic aliud, niſi Domus Dei, & porta cæli.* Ergò à Mantuano, viro celeberrimo prodita litteris eſt Lauretana hiſtoria, quæ ad eũ diem ſermonibus tantùm vſurpabatur. Ex eo tempore vulgari cæpta, magno vel Lauretanæ religionis incremento, vel mortalium bono. Namq; ea, quam dico, hiſtoria breui volumine circumlata, cùm auidè, & paſſim lectitaretur: plurimorum animos ad Lauretanam Ædem viſendam, colendamque pellexit. Cæterùm annus ille non magis Mantuani hiſtoria, quàm egregio nobiliſſimi Principis dono inſignis fuit. Quippe eodem ipſo anno M. CCCC. LXXXIX. Stephanus Bathorius, Tranſiluaniæ Princeps (Vaiuodam ipſi appellant) argenteum B. MARIÆ ſimulacrum ferè ſeſquicubitale, egregiè factum, pulchrèque auro interlitum, Lauretanæ Virgini donũ miſit. Ad Virginis pedes Vaiuodæ ipſius armati effigies, item ea argento ſupplex viſitur. Votiuum eſſe donum, cauſa baſi inſcripta declarat. *Magnif. D. Comes Stephanus de Bathor, Vaiuoda Tranſiluanus, & Siculorum Comes, nec non Iudex Curiæ Sereniſſimi Principis D. Matthiæ, Dei gratia Regis Vngar. Bom. &c. in honorem Dei, & eius Genitricis Mariæ, ob eam cauſam, quòd ipſe per interceſſionem eiuſdem Virginis Glorioſæ, à quodam maximo periculo liberatus fuit. Anno M. CCCC. LXXXVIIII. dicauit.*

XVII. *Ope B. Virginis Lauretanæ obſeſſa à Dæmonibus mulier liberatur.*

Idem porrò annus inſigni miraculo memorabilis perhibetur: Petrus cognomento Orgentorix ciuis Gratianopolitanus fuit genere, atque opibus clarus. Huius vxor Antonia nomine pari nobilitate mulier à ſeptem teterrimis diabolis obſeſſa tenebatur. Petrus igitur liberandæ coniugi intentus, cùm nihil in Gallia inexpertum reliquiſſent, eam adduxit in Italiam. Primò Mediolani ad S. Iulij, inde Mutinæ ad S. Geminiani, denique Romæ ad ſacram Columnam ſolemnes exorciſmi, nequicquam adhibiti, Deo liberatæ mulieris decus Lauretanæ Virgini reſeruante. Iamque Orgentorix, conſilij, auxilijque inops, in patriam deſperata re, cogitabat, cùm in Rhodium equitem incidit ſibi notum, & Lauretanæ Virginis ſacis gnarum. Huius ſuaſit, fiduciæ plenus venit cum vxore Lauretum an. eius ſeculi LXXXIX. Quò vt ventum eſt, mulier ſumma vi obluctans, à decem robuſtis viris alleuatur, & in Sanctiſſimam cellam delata, ante B. MARIÆ effigiem ſiſtitur. Stephanus Francigena, Canonicus Auximanus erat tum cuſtos Sacroſancti Sacelli, vir probitatis, ac virtutis expertę, qui veteratores diabolos exorciſmis de more vrgere cæpit. Illi iubente Stephano nomina ſua profeſſi, exire obſtinatè recuſabant. Sed vicit Dæmonum obſtinationem conſtantia Sacerdotis, & diuina vis. Itaque eorum quatuor Dei numine, alius pòſt alium exacti, ingentibus ædem clamoribus implenere. Tres erant reliqui pertinaciores cæteris. Hos igitur Stephanus maiore vi adortus, & Mariæ nomen inclamans, premere inſtitit. Haud ita multò pòſt quintus (Heroth nomen erat)

malis feſſus, exceſſit ſigno dato. Stephanumque compellans ait: MARIA nos ejicit, nomen. Inde ſextus (cui nomen Horribilis) erumpens vociferatur querribundus. *Maria Maria* nimiùm in nos ſæuis. Cæteris eiectis, poſtremus nomine Arcto, ante omnes alios pertinax lamentari magno gemitu, eiulatuque cæpit. Nimis potès es *Maria*, vtiq; in hoc loco, vbi nos ex noſtra poſſeſſione ejcis inuitiſſimos. Illata cum honore eius loci mentio ſciſcitandi cupidinem Stephano inieci. Ergò mendaci ad verum extorquendum, ſedulò initandum ratus, percontari, quis tandem ille eſſet locus, in eoq; perſtans Dei, ac Deiparæ nomine imperare, vt verum eloqueretur. Nec fruſtrà. Arctus exorciſmorum vi ſubactus tandem profitetur, illud eſſe Deiparæ cubiculum, vbi Deum Gabriëlis nuncio conceperit, & ſimul adiungit, ſe diuinitùs ſubigi, verum in præſentia edicere. Tum vero Stephanum eundo inceſſit cognoſcendi, vbi Angelus ſteriſſet ſalutans Virginem, vbi Virgo cum ſalutaretur, oraret. Igitur vt ex mendacij patre verum exſculperet ſolemnibus exorciſmis ſubigere inſtitit, vtrumq; vt locum demonſtraret ſedulò. Ille demùm diuina vi coactus enunciauit, Virginem quidem in cellæ angulo vltrà cornu Euangelij, ad dextram Sacroſancti cammi (vbi nunc eſt ſcabellum aptum genibus flectendis) Deo ſupplicantem à Gabriële ſalutatam: ipſum vero Angelum ex diametro in aduerſo angulo ad feneſtræ dexterã ſubſtitiſſe. vt facilè appareat ab Angelo, Virginis reuerentia, quàm remotiſſimum locum intra cellæ parietes eſſe quæſitum. Arctus ergò hiſce rebus enunciatis, tandem ex corpore obſeſſæ mulieris excuſſus, eam reliquit exanimem. At illa haud multò poſt ex pauimento, vbi proſtrata iacuerat, redeuntore animo ſurgit: ſimul cum viro ingentes Lauretanæ Virgini gratias agit, vota perſoluit. Haud facilè res alia huius generis nobilior, teſtatiorq; Interfuerunt pleriq; primorum Recinetenſis Ciuitatis, in quibus Io. Franciſcus Angelita pater eius, qui Lauretanæ Virginis hiſtoriam texuit. Interfuit Antonius Bonfinius Aſculanus, is, qui Vngarici Regni Decadas ſcripſit. Itemq; Io. Bapt. Mantuanus, vt ipſemet in Lauretana hiſtoria profitetur. Qui ad ea, quæ diximus; hoc addit: Arctum illum ritè exorciſmis ſubactum, hoc quoq; inter cętera indicaſſe. Sacram Virginis cellam, antequàm Nazaretho excederet, Carmelitanorum curæ commiſſam fuiſſe. Quæ quamuis mendacis Diaboli indicio enunciata, tamen quia veracis, ac præpotentis Dei vi, ac nomine ſunt extorta, haud pro vanis habenda. præſertim cùm veriſimilia ſint, & Chriſtianæ Religionis augeant cultum. *Turſellinus Laur. hiſt cap. 7. lib. 2. & alleg Bapt Mant. & Hier. Ang*

XVIII. *Vita, & obitus B. Stanislai ex Ord. Canonicorum Regularium.* Hoc anno, mortalitatem, Cazimiro, Craconiæ, in Cænobio Corporis Chriſti exuit, B. Stanislaus Canonicus Regularis. Honeſtis in ea ciuitate parentibus natus, tyrocinium in Vniuerſitate Cracouien. primò poſuit, tanto profectu, vt æquales omnes ſcientia ſuperarit. Inde inter Canonicos Regulares, regulam S. Auguſtini, profeſſus, tanquam lucerna ſuper candelabrum poſita, vitæ Sanctimonia, & perfectione virtutum adeò effulſit, vt breui tempore Concionatoris, paulò poſt Lectoris, deinde Pro-Prioris munus obire fuerit coactus. His officijs perfunctus, plurimos doctrina, exemplo, charitate inprimis actuoſi Chriſto lucrifecit: maximè quando miſericordiæ opera ſedulò exerceret. Bis tantum, ſingulis ſeptimanis reficiebatur: cilicium aſperrimum geſtabat: nuda in humo capiti ſuppoſito lapide ſomnum falle. bat: vigilijs, orationibus, contemplationi in Eccleſia noctes, dieſque incumbebat; Sacrificium myſticum quotidiè ſumma cum deuotione litabat: ſilentium perpetuum meditationibus leuabat: vnde aliquando meruit, Reginam Cælorum cum filiolo, & Sancto Stanislao apparentem aſpicere, atque ab ea audire; *Gaudeo fili Stanislae, de inſigni tua iſta deuotione, qua me, & S. Stanislaum proſequeris Viriliter age: Tecum enim vnà cum Sanctis meis, merces copioſa expectat in cælo.* In his exercitijs virtutum, ad præmia æterna properanti, apparuit illi Chriſtus, cum Matre, Sanctis Poloniæ tutelaribus comitatus, & blandè compellans, *Surge*, inquit, *& feſtina fili mi Stanislae, hodie enim mecum eris in paradiſo.* Quibus verbis animatus, cùm ſe æternitati per vium Sacrorum præparaſſet, in illis verbis, *In manus tuas*, Domino ſpiritum exilientem commendauit, multis miraculis clariſſimus. Centum LXXIII. nuper in lucem dedit, *Chriſtophorus Lomecius, eiuſdem Canol. ij profeſſus, in lib. de vita, & miraculis B. Stanislai Cazimirien.*

XIX. *Item B. Petri Moglianis Minoritæ.* Eodem anno, Camerini in Italia, diem clauſit extremum B. Petrus Moglianus Minorita, magnus hoc tempore diuini verbi præco, potens in opere, & ſermone. Sola inuocatione nominis IESV & ſigno S. Crucis multos infirmos curauit; aliquem etiã cæcũ illuminauit. Mortis diem, à reuelatione diuina prȩcognouit. In agone poſitus, totis duobus diebus Satanam tentatorẽ, varias formas induentem, & quã terrorem incutientem, quã à fide Chriſtiana abducere conantem aſpexit, audiuit, & per gratiam diuinam vicit, profligauitque; maximè quando Fratribus aſtantibus inſinuauit, vt Paſſionis Dominicæ hiſtoriam ſecundum Matthæum prælegerent. Ex eius enim ferè ſingulis ſententijs, Incarnationis, vitæ, mortis, & reſurrectionis Chriſti myſteria, de quibus tentabatur, veteratori demonſtrauit, eoq; effugato lætus ad cælum emigrauit. Duodecimo à morte anno, cum Magiſtratus Camerinas vellet eum in alium locum transferre, manu laica feretrum mouere non potuit; donec Minoritæ acciti ſuas admouiſſent, *hiſt. Seraph lib. 7. c. 13.*

XX. *Et B. Bartholomæi Seruitæ.* Hoc ipſo anno, B. Bartholomeus à Vico foreſto, Ord. Seruorum B. V. M. apud Brixiam deſijt eſſe in humanis. Natus is patre agricola, à teneris annis ſpecimen probitatis dabat. Bergomi, Conuerſorum, inter Seruitas habitu ſuſcepto, Brixiam ad viliora Monaſterij officia deſtinatus, tres, & triginta annos continuos, coquinæ miniſteria tam ſedulò exercuit, vt numquam tamen diuinis, nocturnis pariter, & diurnis precibus in templo deeſſet, aut regulares obſeruationes omitteret. Quarè cum aliquando à Fratribus increparetur, quòd nimius in oratione proprium officium negligeret, & dapes hora competenti in coquina nequaquam pararentur, Bartholomæus humiliter reſpondebat; ne eſſent, tam ſolliciti, per IESVM, de prandio, vel de cęna: omnia ad horam oppõrtunam futura parata. & rei probabat euentus, illum nequicquam fallere. Vnde in vulgus fama manauit, Angelos, qui in deſerto Chriſto miniſtrauerant, Bartholomæi, dùm is orationi vacaret, munus in coquina exercere. Auxit fidem, dùm alijs tempus non orandi, ſed vaſa neceſſaria mundandi exprobrantibus, vtenſilia, quȩ inquinata relicta eſſe viderant, abluta, mundaque oſtendit Aliquando fracto lebete & dapibus effuſis, Bartholomæus oratione præmiſſa, habuit ab Angelorum miniſterio, quod Fratribus apponeret, tamquam ſi nihil omninò damni in coquina accidiſſet. In hoc humilitatis, & ſanctitatis exercitio, totidem annis, quot Chriſtus vixerat, conſumptis, migrauit ad cælum, in peruigilio ſui tutelaris: pòſt mortem illuſtratus miraculis.

Archangelus Gianius. Annal. Seru. Cent. 3. lib. 4. c. 8.

* * *

ANNO CHRISTI 1490.

INNOCENTII PAPÆ VIII. Anno 7.

FRIDERICI ROMAN. IMPERAT. Anno 51.

MAXIMILIANI I. ROMANORVM REGIS Anno 5.

I. *Ferdinandus Neapolitanus Rex Innocentiū PP. denigrare molitur.*

SEd neque hoc anno Ferdinandus Rex Neapolitanus quicquam omiſit, Innocentio Pontifici vexando. Præter hoc, quod nec vectigal annuum ſolueret, neque Proceres libertate, aut patria donaret, neque alijs ex pacto conditionibus ſatisfaceret: criminationes etiam in illum, inprimis ad Fridericum Imperatorem, deinde ad Reges, & Principes Chriſtianos ſcripſit: in quibus auaritiam, ſacrilegium, libidinem, Pontifici, atque eius pernecesſarijs affingebat: vique hominem dignitate exueret, incitabat. Non facile fuit iſtis imponere: quibus perſpectum fuerat, hæc omnia à malo animo proficiſci. Quamobrem Fridericus, rerum omnium non ignarus, Ferdinando interminatus eſt, ſe in Italiam cum exercitu venturum, aut verò Maximilianum Regem, filium miſſurum, niſi ille æquior Pontifici eſſet. In hanc rem, Bernardum Sitch Oratorem in Italiam deſtinauit, qui primo quidem Innocentium, deinde Ferdinandum adiret: & illi quidem abundè ſubſidia, in contumacem offerret, hunc verò ad obſequium Pontifici debitum induceret: ac ſi poſſet, pacem inter ambos, ſi non detrectaſſent, conciliaret. *Vialardus in vita. Infixura in notis diarijs.*

II. *Principes Chriſtianos in Turcas armare ſtudet Innoc. Pontif.*

Inter has moleſtias non intermiſit Pontifex cogitationem, atque curam belli ſacri: ſed quandoquidem miſſis vndique Nuncijs, Imperatorem, Reges, Reſpublicas, ac Principes abſolutos, eò adduxiſſet, vt hi ſuos Oratores cum plenaria facultate, ad xxv. diem Martij, Romam deſtinarint: quibus cum de ratione belli ſuſcipiendi, gerendiq; contra Turcas decerneret, vſus occaſione Zizimi, Romæ tunc opem Chriſtianorum in fratrem Baiazitem implorantis, atque certam de hoſte victoriam, & ex eadem omnia ſpecioſa vniuerſæ Chriſtianitati pollicentis, facilè eos ad ſacram militiam animauit: vt hi in ſe omnino receperint, nomineque Regum, ac Principum, à quibus miſſi ſpoponderint; minimè defuturos omnes, viribus, ac pecunijs ad tyrannum deprimendum. Adfuerunt à Friderico Imperatore, à Maximiliano Romanorum, item à Galliæ, Hiſpaniæ, Luſitaniæ, Angliæ, Scotiæ, Daniæ, Poloniæ, Bohemiæ, & Vngariæ Regibus, à Veneris; Sabaudo, Inſubre, Florentinis, Lyguribus, Senenſibus, Lucenſibus, Heluetijs, Saxone, Bauaro, Brandeburgico, Rhodijs, & alijs Oratores: quorum conſilio, & aſſenſu ſtetit, vt in expenſos eius expeditionis, vnuſquiſque Princeps, ac Reſpub. decretam pro ſuo modo pecuniam numeraret, vel, aut milites, aut naues armaret; ſiue commeatu iuuaret. Pontificem Romanum, in annatis, decimis, vel quotidianis contributionibus exigendis, tum in indulgentijs, gratijs, ac priuilegijs promulgandis, Cruceque ſignatis ſub ſigna vocandis, nemo impediret. Cruce ſignatis terra, vel mari pugnaturis, domi, foriſque nemo moleſtiam inferret: Si aliquis trium Regum, vel Hiſpanus vel Gallus, vel Anglus copias in Turcam duceret, ipſe quoque Pontifex bello intereſſet; Sin Rex abeſſet Pontifex Legatum, vnum maritimis, alterum terreſtribus copijs Cardinalem præficeret. Itali, Hiſpani, Galli Angli, mari: Germani, Bohemi, Poloni, Angli, & reliqui rem terra gererent. Fœdus perpetuum inter eos deinceps eſſet neque quis, quemquam, quouis titulo laceſſeret, aut infeſtaret: ſed inter eos iuſtitium armorum interim intercederet, donec victores de barbaro triumpharent. His in rem communem in pleno Oratorum Comitio decretis; Innocentius, ad Imperatorem quidem, & Romanorum, ac Daniæ Reges, nec non ad Principes Imperij, Raymundum S. Mariæ nouæ Cardinalem; ad Bohemiæ autem, Poloniæ, & Vngariæ Reges, Reginum S. Cyriaci item Cardinalem, in Gallias autem & ad Venetos, Iulianum Rouereum, Cardinalem, Legatos: in Angliam porrò, & Scotiam, Petrum Vſumarium Genuenſem, Nuncium deſtinauit: qui à Sacro Comitio decreta peruulgarent, & ad tam neceſſariam expeditionem Europæos animarent, animarentque. Non hæc latebant Baiazitem: qui vehementer ſibi metuens, ne à tanta conſenſione Principum Europæorum opprimeretur. Supremo Rhodiorum Magiſtro, Cardinali Dambuſſonio, ſibi eſſe in animo pacē cum Europæis colere, ſignificauit, ac proinde, quid ſibi facto opus foret, conſilium ab eodē exquiſiit. Suaſit ille, mittere oratorē. Non quod id ex re Chriſtianorum exiſtimaret: ſed vt tempus Innocentio conciliaret, armis, & viris parandis. Ergo Baiazites, Rhodum primū ad Dabuſſonium traijcere Oratorem iuſſit: vnde nulla mora interpoſita, Petro nepoti, Guidoni Blancheforto Priori Aruernenſi iunctus, Romam ad Innocentium die feſto S. Andreæ Apoſtoli venit, munera pretioſa dedit, à tribus annis Zizimo debitam ex pacto pecuniam numerauit: eadem 40. aureorum millia in annos ſingulos Zizimo pactam, ſe Pontifici ex fide numeraturum; ac præterea pacem perpetuam, & commerciorum ſecuritatem Chriſtianis ſe conceſſurum, ſeruaturumque promiſit: ſi modo Zizimum fratrem in cuſtodia honeſta, quoad viueret, retineret, & à meditato bello deſiſteret, atque alios Europæos euocaret. Contra Antonius Minorita, S. Sepulchri Hieroſolymæ præfectus, à Saladino Aegyptio Orator miſſus, Pontificem, ad ſuſcipium bellum incitabat, ſique Zizimum ad vxorē, ac liberos apud Saladinum viſendos dimittere iuſſuniret, montes aureos nomine illius offerebat. *Vialardus, & Infixura ſup. Boſius lib. 14. hiſt. Rhod.*

III. *Hiſpani prædantur in terra Granatenſi.*

Ferdinandus Hiſpaniæ Rex, præ cæteris hortabatur Pontificem, vt occaſione Zizimi vteretur, neue aut Baiazitem, aut Saladinum audiret: quandoquidem & ipſe pariter Mauros diſtineret, ne à bello reſpirare, aut Turcis auxilio eſſe poſſent. Huic bellum Mauricum conficere cogitanti, vnius modo Granatæ vrbis munitio opponebatur. Eius ſubigendæ præclara occaſio oblata eſt. Ciues nè externo quidem metu coerciti, correptis armis Regem Boabdilem (cui Ferdinandus ſuperiori tempore fidem dederat, cum ſuis omnibus inuiolatum fore) quod ſæpe recetant, intra Albaicinum compulerunt, agra ſpe non iam de imperio, quod peteuere obſequio nullū erat, ſed de ſalute, de libertate laborantem. Commota multitudo indignari, fremere, tumultuari, minari exitium. Amicum Principem in periculo deſerere auxilia poſtulantem, iniquum erat: tametſi noui ex Oriente terrores oſtentati erant. Aegypti Saladinus potentiſſimus, niſi incepto deſiſteret Ferdinandus gentis Mauricæ impugnandæ eiſdem imbutæ ſacris, cæde vindicaturum ſe omnium, quicumque ex piorum natione in Aegypto, atque Syria reliqui erant, minabatur; nè à ſacris quidem, & templis temperaturum. Legatus in eam rem Antonius Millanus

quod oſtenta quædam paulò ante portenderant. Albæ, vbi Regum monumenta ſunt Hungariæ, coruorum mutuo inter ſe crocitantium, vellicantiumque ſeſe multitudo conſpecta eſt. Cumaræ, in turris faſtigio, quæ ſupra portam extollitur ciconia patente exploſa, quatuor inter ſe ciconiæ acerrimè ſanè decertabant. Itum ad arma inprimis à fratribus. Vladiſlaum non Bohemi iam ſoli, ſed & Morauí, & Sileſii æmulabant, vt rurſus cum regno Bohemiæ copularentur: Albertum parens Caſimirus copiis inſtruebat, grauiſſimè ferens, quòd maior natu filius, vno diademate contentus eſſe nollet: qui tamen quàm libenter ad arma deſcenderit, hinc liquet, quod plures conditiones rei fraternæ componendæ vltrò obtulerit; & cum neque patrem, neque fratrem mouere poſſet, ipſe in caſtris, quæ aduerſus fratrem parabantur, adeſſe noluit. Magna præterea cura, præfectis militiæ iniunxit, vt ſi ventum ad manus eſſet, meminiſſent, ab altera parte Albertum ſtare, quem fratri violare fas non eſſet. Sed parum abfuit, quin violaretur ob nimiam animi audaciam, qua poſt confoſſum ſub ſe vnum equum, altero rurſum in aciem inuectus eſt, ægreque inde elapſus, inter fugam ſuorum, quos retinere non potuit, inſequentes Bohemos fruſtratus. Præter hæc cum de euentu belli certior factus eſſet, non obſcurè præ ſe tulit, magis lætari ſe de ſalute fratris, quàm de ſua victoria; miſſiſque ad eum Legatis, pacem cum eo æquis conditionibus fecit. Occurſum mox ab eodem Vladiſlao Ioanni notho Matthiæ filio, ad occupandam Budam feſtinanti, quaſi illegitimi nihil legitimam in regnis habere deberent ſucceſſionem. Opes addebant animum, quas Matthias ei cum toto patrimonio ſuo reliquerat, magna vi auri, & argenti adiecta, vt facilè militem ſcribere, exercitumque conflare potuerit. Hunc Valachorum auxiliis ferocientem, Vladiſlaus profligauit, & ingentem prædam inter militem partitus eſt. Maximilianus Rom. Rex, Vienna, Neoſtadio, Procco, cæteriſque Auſtriæ oppidis recuperatis, ad inuadendam quoque Albam Regiam copiis admotis, eam militi diripiendam dedit. Budam exercitum promouenti, Vladiſlaus maiores copias in via obiecit, victoriam quoq; retulit, atq; Alba recepta, Regium in illa diadema ritu ſolemni ſuſcepit; viſuſque eſt non ſolum de viuis competitoribus, ſed de mortuo etiam æmulo triumphaſſe.

Coronatur in Regē Hūgariæ.

Deficiente namque regni vexillo, quod Regi inter coronandum offerri ſolebat, detractum eſt Matthiæ vexillum, ſupra ſepulchrum eius ſuſpenſum, illudque in manus Vladiſlai velut triūphantis traditū. Omnis ordo coronationis, atque ſeries ex præſcripto librorum Pontificiorū pependit, illinque deſumpta, & perfecta eſt. Eius verò caput, & ſumma erat, ſacratis Antiſtitibus verba iuriſiurandi prælegentibus, Regem fide, & Sacramento adſtringi, quòd Religionem Catholicā, ac omnes Ordines in ſuis libertatibus, regniq; fines, & limites pro virili defenſurus eſſet; ac ius æquabiliter dicundo omnibus ex æquo iuſtitiam adminiſtraturus. Quibus verbis prolatis, ſacra eius capiti coronæ impoſita fuit. Sacrā appellatā ideò aiebant, quod cū eā Romæ fabrefactā Benedictus Pōtifex eius nominis ſeptimus, Meſconi, Polonorū Principi mittere animo deſtinaſſet, cælitus admonitū, vt illa potius Stephanum Pānoniæ Principē ornaret, qui recēs Religionem Chriſtianam ſuſcepiſſet. Sed me operæ pretium facturum reor, ſi omnes cærimoniarum partes ſingillatim, ac minutatim, cum Bonfinio perſequar.

V.

Coronationis ritus deſcribitur.

Vndecimo Kalen. Octo. Vladiſlaus Rex, è proximis Dominici Antiſtitis ædibus, vbi reſidebat, præcedente honeſtiſſimo comitatu, & vniuerſo Pontificum ordine in Pontificio cultu progrediēte, detecto capite, demiſſiſq; crinibus, paludatus in Diuæ Genitricis Baſilicam prodiit: à dextra Vrbanus, Agrienſis Epiſcopus, à ſiniſtra, Sigiſmundus QuinqueEccleſienſis erat. Ante hos Ioannes Coruinus iam reconciliatus, elatis manibus ſacrum diadema præferens; cuius latera hinc Stephanus Bathor, qui ſceptrum Regale, & Ioannes S. Georgii Comes, pomum aureum ferens, claudebat. Mox iſtos Stephanus Syrmienſis Epiſcopus auream pacem, & Prior Auranæ crucem gerens anteibat. Quin & Paulus Kiniſius cum ſtricto gladio, & Matthias Gerebus cum enſe vaginæ recondito aurea; item Vladiſlaus veteris Palatini filius, Magiſter agazonum cum equo; & Vladiſlaus Loſontius cum Regali vexillo, præcedebant. Cæremoniarum ordinis Præfectura Ioanni Epiſcopo Varadienſi tradita; Oſualdo Zagabrienſi veluti Metropolitano ſacrorum operatio commendata; cū Hippolytus Strigonienſis Metropolita, cuius hoc ſacrū munus erat, ob immaturam adhuc ætatem non adeſſet. Vbi in Baſilicam peruentum eſt, præſidente in ſolio Rege, in parato ſuggeſtu, procurante cuncta Ioanne Varadienſi, omnes pro dignitate in ſubſelliis conſedere. Inſtructi verò ad myſteria Pontifices, in gradibus præ ara magna conſtructis, ſupra quam gladium ſtrictum, ſceptrum, & coronā, cæteraq; inſignia Regis impoſuere, item & arcanorum exorciſmorum oleum, ſine quo Regalia initia fieri ritè nequeunt. Vladiſlaus omnium religioſiſſimus, ad ſacra hæc accipienda inſignia ſe optimè præparat. Eadē hebdomade alternis diebus ieiunia tria iam habuerat, quotidianaq; in Deum reſipiſcentia tanti regni molem obiturus, diuinam opem implorarat, haud inſcius, traditam à Deo poteſtatem ſine diuino præſidio geri non poſſe. Diebus aliquot ad Deum ingemuerat, vt quem Regem is elegerat, ſuis auſpiciis comprobaret, & vna cum regno tueretur, in diuinoque ſemper obſequio retineret. Poſt conſenſum igitur omnium, cum Zagabrienſis, qui Metropolitani loco in coronatione fungebatur, ante magnam aram præſideret, Rex paludatus adhuc, cum Pontificibus, qui eius latera claudebant, ac reliqua manu Principum, è ſolio deſcendit, & occurrentibus in Pontificio habitu duobus Epiſcopis, ad Metropolitanum ductus eſt. Conſtitutus ante ipſum, ex more præueneratus eſt Antiſtitem. Mox è ductoribus Epiſcopis alter; Sacroſancta, *inquit*, Reuerende Pater, Eccleſia poſtulat, vt hunc delectum militem, in Regalem efferas dignitatem. At percontanti illi; An eo munere dignus eſſet; continuo eſt ab omnibus acclamatum, pro explorata viri ſapientia, & virtute, iam eſſe digniſsimum, & Reipub. ſalutarem. Poſt hæc Metropolitanus Sacroſancti patris officio fungens, admonuit; vt cum præclarum inter mortales locum inuenerit, ſed periculis, laboribus, ſolicitudineque perpetuò refertum; ſecum ipſe reputaret; cum omnis à Deo poteſtas ſit, de grege ſibi commiſſo, Deo quoque rationem reddere oportere; pietatem itaque ipſi vſquequaque ſeruandam, Deum tota mente complectendum, colendum puro corde: Orthodoxam fidem, quam ab incunabilis hauſit, ad mortem vſque conſtantiſsimè retinendam, & pro virili parte defenſandam; Chriſti Vicarios, & Pontifices omnes, pro dignitate obſeruandos; Eccleſiaſticam vbique gentiū libertatem aſſerendam; diuina, & humana pro eorū ratione curanda; iuſtitiam citra perſonarum diſcrimen, vbique adminiſtrandam: exornandos eſſe bonos, malos verò nulla impunitate donandos, miſerabile quodlibet genus hominum, ab iniquiſſimo quouis detrimento vindicandum; faciles ad omnibus aures adhibendas, & manſuetudinem cum affabilitate præſtandam, nihil denique patrandam, quod ſit à Regia dignitate alienum: & regnum ſuæ fidei commiſsū, ita eſſe gubernandum, vt non ad priuatam, ſed publicam vtilitatem regnaſſe videatur: præmium denique rei benè geſtæ, non in terris, ſed in cælis poſtulandū. Contra Rex horum admonitus; Cùm diuinis, *inquit*, auſpiciis me, ad regendam Vngariam euocatum ſentiam, inprimis teſtor Deum Opt. Max. cæteroſq;

gemque ſanctiſſima Euchariſtia refecit, muniuitque. Sacris ritè peractis, cum vniuerſa Rex multitudine ad Diui Petri Baſilicam contendit, ibique in parato ſolio reſidens, aliquantiſper ius dixit. Hinc profectus extra vrbem, in magnum ſuburbium prodijt, & in edito loco paratum ſolium cum instructo quorundam procerum ordine conſcendit, miſſilibus pecunijs inter eundum populo diſperſis. Hic ab omnibus in frequentiſsima concione poſtulatum, vt cuncta Regni iura, priuilegiaque à ſuperioribus concesſa Principibus, vel maximè ab Andræa Rege cum cæteris conditionibus, inuiolata ſeruentur. Stephanus Bathor Reipublicæ nomine, id in pulpito poſtulauit, vt à legitimo & iam coronato Rege, cuncta magis rata, firmaque haberentur. Tunc Rex indicto ſilentio: Nihil, *inquit*, (Proceres, populique mei) Reges omnes magis addecere videtur, vt in veritate, & æquitate gubernent, quam præ oculis ſemper habere Deum; iuſtitiam, integritatemque vbique retinere, promiſſa præſtare; Itaque in diuinam ſapientiam oculi nobis aſsiduò intendendi, vt vnde munus humanū habemus, & imperium, inde lucem & gratiam cū benè merendi facultate hauriamus; nihilque faciamus, quod non Regia perſona ſit dignum; nihil etiam moliamur, quod à publica ſit vtilitate, & ſalute alienum. Noſtris hoc maximè pectoribus inſidere debet, altiùs, quòd ſicut nos, & olim progenitores noſtros, clementiſsimus Deus, reipublicæ veſtræ præeſſe voluit, ita & vos diuinam voluntatē nunc veſtris ſuffragijs, communiq; conſenſu cōptobaſtis. Quare eò vehementiùs innitendum, vt dignitati noſtræ, & expectationi veſtræ ſatisfaciamus. Vos omnes de Vladislao benè ſperare iubemus, & patria ſemper numina exorare, vt quem vobis Regem iudicio veſtro approbatum dederunt, eidem quoque in veſtrarum rerum moderatione, cum cæleſtis elementiæ dexteritate ſemper adſint, & cæptibus omnibus domi, & militiæ iuxta faueant; adſitque inprimis huiuſce patriæ Regina, Diuina Genitrix, ſub cuius tutela, omne reipublicæ interitum auertemus. Poſt hęc, nos omnibus ęquos pro dignitate futuros exiſtimate; quandoquidem non latet, veros Principes, à quo imperium acceperunt, ipsū Deum imitari oportere, rerum omnium æquè ſalutem curantem, redundantiamq; ſuæ bonitatis in res oēs effundentem: cum bonum quodlibet, tanto præſtantius eſſe videatur, quanto profuſius impartitur. Nihil Principe indignius eſſe cēſemus, quàm priuatam publicæ vtilitatem anteferre. Is tyrānidis mos eſt, quæ ad publicum exitium exorta, nō regni, quod ad commune commodum inuentum eſt. Qui ad ſalutem publicam natus eſt, publicæ ſtudeat vtilitati; & bonum paſtorem imitetur, qui pro ſuis ouibus animā exponere non veretur. Nobis igitur omnino erit curæ, vt meorum more progenitorum, qui paribus auſpicijs potiti ſunt, publicæ impenſiùs, quam priuatæ rei curam geramus, nullos labores, nulla pericula, pro ſalute veſtra detrectemus; nihil quoque ducamus antiquius, quàm de veſtra republica benè mereri; vt cum humanis exceſſerimus, de commiſsis paſturæ ouibus, bonam Deo rationem reddere poſſimus. Quare cum iuſtitiæ officium ſit, ſuum cuique ius reddere, Proceres; vltro pollicemur, æquam Deo mentem, cultum, & honorem, quantum humanæ facultate fieri poteſt, Vladislaum omnino præſtiturum, diuina, & humana iuſtè ſeruaturum, Reipublicæ veſtræ, Regiæque maieſtati, domi, foriſque, niſi ipſi vobis defueritis, numquam defuturum; indicendo iure legitimam cuicumque impenſurum æquitatem; miſerabilium perſonarum rationem habiturum. Proinde quod præſtanda promiſſa poſtulatis, illud ſcitote omnes, qui adeſtis, nos non ad ſoluendam legem ſed ad implendam ad vos veniſſe; non ad reſcindenda, antiquandaque decreta, priuilegiaque veſtra, ſed inſtauranda: non ad inſolita vectigalia imponenda, ſed leuandam Rempub. ære alieno grauatam: non ad propaganda inutilia bella, ſed ad pacem, quietemque fundandam; non denique ad violanda, nè minima quidem ex parte promiſſa, ſed conſeruanda peruenimus. Vtinam qualem animum in vos inſtruimus, talem in vobis erga nos ipſi reperiamus. Itaque ſi Deus, Diuaque Genitrix patrona noſtra Principem integrum, bonum Regem, parentem pientiſſimum, indulgentiſſimumque moderatorem, diuinique auaritiæ, & iniquitatis, expertem contulit, veſtris ſuffragijs approbatum; date quæſumus operam, vt edicta ſeruetis, faciatis imperata, & vbique grata nobis præſtetis obſequia. Vtrinque illud ſemper enitemur, vt quotidianis ſic vtrimque certemus officijs, vt poſteri omnes difficulter intelligant, an ne vos meliorem Principem, an meliores nos populos inuenerimus. Quod autem de præſtandis interiecto iureiurando promiſſis expoſcitis ſi omnes habere; cum nihil maieſtatem Regiam magis lædere videatur quam rata pro irritis, & promiſſis pro vanis habere, in que conſtare verbis, neque fidei habere rationem, Deum, Cæliteſque teſtamur, & hoc Sacroſanctæ Crucis ſignum, in qua Saluator humani generis vltrò pependit ſupplices interponimus, iuramusque, nos inno diuinis auſpicijs, & beneficio veſtro nuperrime regno, quæcumque in Vngariæ finibus pacta iam accepimus, eadem omnia, cum cæteris cōditionibus, diplomate noſtro confirmatis, integra ſemper, & inuiolata ſeruaturos, nihilque molituros, quam vt integerrimū indulgentiſſimumque Principem decet, et Reipub. benè mereri, ac nihil deniq; ipſa tyrannide magis eſſe abominamur. Cum iſta dixiſſet, interiurando, deoſculata cruce, promiſſa omnia confirmauit ingenti vndique plauſu ſublato. Interfuit celebritati Legatus Apoſtolicus, & Orator Ferdinandi Neapolitani Regis. His in Italiam dimiſſis, miſſa inſuper Legatio ad Pontificem, & Regem, quæ vtrumque totius negotij, certiorem faceret, & omne officiorum genus vtrique deferret. Miſſi præterea, ad Maximilianum Romanorum Regem, Oratores, qui proponerent, Vladislaum, in diſceptatione de iure ad regnum delatum, magis velle, arbitrario vicinorum Principum interuentu, vel etiam Summi Pontificis authoritate, cuncta æquo, & bono componere, quam ancipiti bellorum ſorti ſubijcere: tantummodo interim iſtud ſecum expenderet. Tabulas, quibus ius ſuum tueb atur, vel ex peritiſſimorum Iuris conſultorum ſententia viribus deſtitui, vtpote, quæ non ſpontaneis, ſed coactis, ſuffragijs editæ, conſenſu nobilitatis, ac populi caruerint; qui eas ſumma cum indignatione exploſas reiecerint, vix prohibiti, quin interficiendis Legatis, qui tabulis conficiendis affuerant, violentas manus iniecisſent. De Auſtria eas inter Fridericum Auguſtum, ac olim Regem Matthiam icti fœderis conditiones interueniſſe, nè illa, niſi aliquot myriadum ſumma pecuniæ depoſitæ, adimi ab Vngaris poſſet. Itaque Maximilianum etiam atque etiam omnes petebant, vt depoſitis ſimultatibus, atque offenſionibus, ancipiti iure ſuo decederet; vel de illo, ſiue apud Rom. Pontificem, ſiue apud vicinos Principes diſceptari pateretur potiuſque interea, in Turcas iam Syrmio, & vicinis Iſtro prouincijs imminentes, ſacro iam à Summo Pontifice indicto bello, arma conuerteret vellet. *Bonfinius decad. 4. lib. 10. Nicolaus Iſthuanffius lib. 1. Dubrauius lib. 31. Cromerus lib. 29*

Vladislai Regis ad populum oratio.

Legatos ad Papam & Romanorum Regem destinat.

VI. *Ioannes Varadienſis Episcopus fit Minorita.*

Accidit inter hæc iſtud non indignum narratione. Ioannes Varadienſis Epiſcopus, qui apud Matthiam ſemper obtinuerat Principatum, coronatu è ſententia ſua Vladislao Regem cum ſe ſat patriæ & humanæ gloriæ ſatisfeciſſe putaſſet, præter omnium opi-

nionem, omiſſa mortalium rerum cura, ad Diui Franciſci Cænobium, inuito Rege confugit, facinuſque præclariſſimum edidit per omnia tempora memorandum, quandoquidem ex actiua, contemplatiuaque vita iuxta triumphare ſtatuit ſe omnibus honoribus perfunctum eſſe ſenſerat, quibus aliquorum mens humanarum rerum cupiditate ſolet irretiri. Quaſcumque legationes maximas obierat tam honorificè geſſit, vt cæteros huius temporis Oratores apparatu, prudentia, liberalitate, ac eloquentia ſuperaret. Honeſtiſſima ſemper, & perquam culta familiarium multitudine delectatus eſt. Tantum autem ſibi ex Matthiæ Regis beneficentia diuitiarum, oppidorumque compararat, vt ad centum aureorum millia, præter villas poſſideret. Vnus tantum è ſorore nepos ſupererat, & tantæ quidem indolis, vt nec auunculo, nec patri dominatu videretur indignus. In ſalutarem igitur incidens reſipiſcentiam, ita inter ſe diſſeruit: En ſtultam mortalium ſapientiam! en irritos hominem labores! en per quam vanum, breuiſſimumque finem. Quid ex his tandem ſperare licebat, præter maximum Pontificatum? Altius enim euehi non poteram. Quid demum conſecuti ſumus præter catenatos labores, perpetuam ac procellam, & æternam ſpiritus afflictionum? Valeant hæc omnia, quæ me megiplius immemorem efficere: quæ me terreſtribus infodere miſerijs; quæ me ad diuini numinis vultum numquam ſuſpicere permiſere: humanis ipſe rebus vltro renuncio: me à mundi miſera vindico conditione, & diuini numinis auſpicio iter illud inibo, quò me (ni fallor, vt non fallor) ab omni mortalitate iam aſſeram. Cuncta recentiui voluptatum agmina; ambitionis omnia munera prægustaui; formidoloſa diuitiarum tormenta poſſedi: clientum ſalutationes anteambulonum turbas, familiarium multitudinem non ignoraui, neque popularis aura, neque gratia Principum, nec plauſus populorum, nec officia amicorum, nec cultus aſſiduus domi, foriſque ſeruatus, mihi defuit. Quid tandem ſolidæ vtilitatis ex his legere placuit? nempe nihil præter detrimentum, defectum, interitumque veroris felicitatis, & aſſiduam ſpiritus afflictionem. Cedamus igitur terreſtri patria, & momentaneis his rebus vltro renunciemus, nè dum amore mortalium rapimur, mortem quoque perpetuam nobis comparemus. Sat luſum, & inſanitum eſt. Sat in rediculoſo errore verſatum: ſat denique corpori indultum: nunc animæ, nunc immortalitatis habenda ratio, nè animantium more viuere videamur. Poſtquam in hoc aſſiduo bello mortalium nemo ferè tuto viuere poteſt niſi ad munitiſſimas arces effugias, editiora loca petamus, & ex humili genere nati vitam quæramus illuſtriorem: nec abs re quidem nobis factum erit, ſi Chriſtum imitantes, quantò huic vano ſeculo clariores viximus, tantò deliteſcamus obſcurius, vt cumulatus, hic vanæ noſtræ gloriæ pænas exoluamus; & diſcat exemplo quiſque noſtro non in rebus momentaneis, & fluxis, ſed ſtabilibus, & æternis ſpem ſolidam eſſe collocandam. Humilibus orti parentibus, in priſtinam humilitatem, quod reliquum eſt vitæ, redigamus; nè, cum hac ætate plus ſapere debeamus, in obſtinata vitæ miſeria, & cæcitate perſiſtendo grauius deſipere videamur. Proinde nos à quotidianis naufragijs & fortunæ poteſtate tandem aſſeramus; Saluatoris noſtri humilitatem imitemur, & Crucem ſubeamus, vt dum fragilem hãc vitam contempſerimus, perpetuam nobis comparemus. Si quot labores in ſeruitio mortalium Principum tolerauimus, tot in diuino officio pertuliſſemus, iam verè beati poſſemus exiſtimari. Hæc apud ſe expendẽs, haud aliter, quã à cæleſti numine admonitus, Epiſcopatu ſe abdicauit; amiciſq. plurima diſtribuit; mox Olomuciũ in Morauia ſecedẽs, antequã religionis Minoritarum induceret habitum, mira celeritate templum Sanctis omnibus extruxit, ornauitque, & ſacris veſtibus, vaſiſque locupletauit. Exacto inter hæc anno imploiata publice venia, tamquam ſi humanis excederet, complorante populo, & collachrymantibus amicis, accitis e Sileſia Diui Franciſci Sacerdotibus ſacroſanctum habitum induit, & ab illis exceptus, curru conuecto Wratislauiam concedens, ibi in ſacro Franciſci cænobio die, noctuque in diuino cultu verſatus eſt. *Bonfinius ſup.*

VII. *Vita B. Ioannæ Reginæ Luſitaniæ Ord. Prædicatorũ*

Non tàm deſpicabile, quàm eſt Nouatoribus, nomen, aut munus Regularis vitæ hoc tempore magnis viris fuit, quandoquidem & Regio ſtemmate illuſtres Principes, illud ambiuerint, profeſſique fuerint. Dabo in exemplum Ioannam Luſitaniæ Principem, Dominicanarum Sanctimonialium inſtitutum complexam, quæ hoc anno 1490. Aueri extincta eſt, vera cælibe atque ſanctiſſima. Mirabiles huius Sereniſſimæ Principis & Sanctiſsimæ heroinæ virtutes, digniſſimæ profectò ſunt, vt Eccleſiæ lucem videant; omneſque illa ſuo exemplo ad imitandum prouocet, blandeque illiciat.

Alphonſus eo nomine Quintus Luſitaniæ Rex, diu cum Eliſabetha coniuge, omnibus & corporis, & animi dotibus egregie ornata fœmina ſine prole vixit. Quamobrẽ Regina aſsiduis precibus à numine filios efflagitabat, qui in auitum regnum, & Regiam pietatem ſuccederent. Annuente precibus Deo, bicuit vtelurum infantem, qui Ioannes dictus eſt: atque hoc anniſſo, filiam ſuſceperunt Ioannam: quæ Olyſipone lucem hauſit, pridiè Nonas Februarij anni 1452. Vbi ſacri fontis lauacro tincta fuit, Regni Princeps ab omnibus ſolenni ritu dicta triennio tantum matris educatione potita eſt, quam totius regni mærore immatura mors cælo rapuit, felicem gemina prole ſuperſtite, cui vtrique à Ioanne ſimiliter Euangeliſta nomen indi maluit, ob ſingularem in Chriſti Domini dilectum pietatem: Defuncta Eliſabetha nihil Alphonſus immutari in Regina domo paſſus eſt: ſed omnia in Ioannæ Principis, quamuis tantula adhuc eſſet, obſequium vertit, illam Beatrici Menciæ, pari nobilitate, & virtute fœminæ erudiendam tradens. Creuit igitur Ioanna non corporis minùs, quam animi pulchritudine, adeò vt miraculi inſtar eſſet; & animus in facie quaſi in ſpeculo relucеſceret. Multi illam Chriſtiani Orbis Principes fama commoti, nurum, multi coniugem optabant: & quò tanta pulchritudine, aliquali ratione frui poſſent, eximios pictores, qui ad viuum exprimerent, in Luſitaniam certatim mittebant: qui omnes Sacramento interpoſito affirmabant, nulla artis induſtria, Ioannæ venuſtatem, & hilaritatem poſſe adæquari: feruntque Ludouicum Galliæ Regem, vbi iconem vidit, in genua prouolutum, numini egiſſe grates, quòd tàm ſanctam in terris diuinæ pulchritudinis imaginem ſibi liceret contueri. Eam igitur Delphino coniugẽ miſsis in Luſitaniã Legatis ab Alfonſo petijt. Legatione hac lætus, quàm in regni vtilitatẽ mirè facere animaduertebat, Ioannæ rem aperuit, & conſenſum expetijt. Hæſit hæc anceps, vbi de nuptijs agi tàm ſeriò vidit, quæ alias ſibi animo deſponderat. Sed qua erat prudẽtia, ætatis teneritudinẽ cauſata, & rerũ inſcitiã, quæ patria domo abſenti multum allatura eſſet Nocuoientiſ, nũ dũ viſilẽ Delphini ætatem, qui vix quintũ ſupra decimũ inierat annũ: fratris præterea valetudinẽ, cuius immaturum interitum aſſidui penè morbi minitabantur: proptereaq; à regni ipſius vtilitate minimè eſſe eam, ad quam regni hæreditas deferenda foret, externo Principi tradere. Multa præterea adeo ſcite, & prudenter in rem ſuam propoſuit, vt admiratus Alfonſus, rem in aliud tempus differendam eſſe decreuerit. Interim Ioanna omni pietatis, ac virtutum exercitatione indies creſ-

Ob eximiã pulchritudinẽ à pluribus Principibus expetitur.

cere

Digitized by Google

ætate, quotidianis Curiæ oblectationibus ſuffurari ſeſe, tempus maiori cùm voluptate orationi, quàm confabulationibus impendere, horarias preces quaſi penſum quotidiè decurrere, & quò maiori animi voluptate pſalmorum hymnos recitaret, quæ obſcuriora ſunt ſibi Luſitano ſermone aperienda curauit: nè in Dei laudibus decantandis inſcia eſſet. Chriſti Domini vitam, & Sanctorum geſta aſſiduè peruoluebat, de ijſque cum aulicis puellis crebrò ſermonem texebat, delectabaturque præcipuè in earum Sanctarum factionibus legendis, quæ illibatum virginitatis florem, martyrij ſanguine illuſtratum cruentarunt. Sacro interea eâ compoſitione, vt religioſæ vitæ fœminis decennis Princeps exemplari merito poſſet eſſe. Quotidiè ſe in priuatum Sacellum recipiebat, vt ſolitas orationum preces obiret, nullique vnquam quamdiu ibi fuit, licuit eam alloqui: ita enim ſe Numini ocioſam tradebat, vt ſecularibus totam ſubtraheret negotijs. Illis diebus, quibus anniuerſaria celebritate Saluatoris Chriſti opprobria, & mors recurrunt, miro ſe ſilentio mulctabat, vix circa ea, quæ maximè opus eſſent, verbum proferens; atque hoc etiam abſtinebat ſacrario triduò, quo interdiu, noctuque à templo decedebat numquam: cibum vix guſtabat, ſomno nullatenus tenerum corpuſculum recreabat, orationibus intenta, lachrymis vberim manantibus interna ſolatia procurabat, quibus minimè auarus Deus ſatis labores, & ærumnas compenſabat. Vt autem Chriſti Domini imitaretur exemplum, maioris hebdomadæ Iouis die, duodecim mulieres externas, inopes, mendicas, ſordidas, pannoſas, ſqualidas, deformes, & quæ nauſeam poſſent excitare, ſumma induſtria ſibi comparari iubebat. harum ſordidos pedes, priuſquam alibi (vt Reginarum deliciæ etiam in aſperis facere conſueuere) ablucrentur, depoſito Regio ornatu, ancillari cultu, nè eam inopes agnoſcerent, paucis arbitris, nè in ſummiſſionis exercitio populares auras captare videretur, infuſa in peluim aqua, flexis poplitibus blandè ſordibus purgabat, mundabat, tergebat, ſiccabat, & oſculabatur: nouis poſteà veſtibus ornatas, & aliqua donatas pecunia dimittebat: inſcias quidem, à quanam ſibi tantum beneficij Chriſto tantum officij fuerit impenſum. Inde ſe iterum in templum recipiebat, neque vſquequo ſacratiſſimo Paſchæ mane Dominicæ Reſurrectionis lætitia, publica pompa celebraretur, pedem alio efferebat. Mira fuit in egenos pietate, & liberalitate: carceres, noſocomia, & cætera huiuſmodi miſerorum domicilia crebriùs inuiſi iubebat: ægrotis, egentibus, peregrinis, ſi quos inopia premi ſciebat, liberaliter, erogata ſtipe ferebat opem: neque vſquam, vel ad meridiem cibum ſumptura accubuit, vel ſub noctem in cubiculum ſe recepit, priuſquam ab ijs, quorum induſtriæ hæc commiſerat, quid actum eſſet, ſedulò, & curioſè ediſceret. Si qui e famulis, aut ijs, qui in Curia verſabantur, odio inter ſe diſſidebant, concordiæ ipſa author, reſciſſas amicitias omni induſtria redintegrabat, ijs aſpera, qui aut verbis, aut manu promptiores alios læſerant: Interdumq; paci odia præhabentibus, ſtipendia denegari iuſſit.

Pauperū mulierum pedes lauat.

VIII. *Incorpus ſuum ſæuit.*

Hæc in alios Ioanna. Sed in ſeipſam qualis, quàm ſæua, & hoſtili animo, nè iuuentutis flore, deliciarum abundantia, Regio faſtu, vitij aliquid ſubreciperet, vitiorum fomites fuit inſequuta? Mirum ſanè, ſed omnia virtutis vincit amor: omnia Chriſti Domini exemplum mortalia pectora cogit. Laneas ſibi ſubuculas aſpero è panno, quamuis non ità craſſo, nè aliquis ſuſpicioni locus eſſet, arctas, vt corpori eſſent proximæ aſſui fecit, has vbi ſemel induebat, ſiue calore aſperiores fierent, ſiue frigoris rigore acriùs pungerent, neque diu, neque noctu deponebat, quouſque ſcaturientium vermium multitudo, nè in exteriores veſtes erumperent, illam deponere, & mundiorem aliam reſumere cogeret. addebat ſæpius cilicinam veſtem, quam arctè conſtrictam laneo induſio ſupponebat, vt dolorem dolori, macerationi adiungeret macerationem. Quoties Alphonſus pater (crebrò id eueniebat) in Principis domum ſub noctem ibat, vt regias curas aliquali oblectamento demitteret, hilari facie, & lætabunda procedebat Ioanna Sed quæ modo cum patre, modò cum Ferdinando, Principe Regis fratre ſiluæ ex arte compellabatur, quod ipſa miro decore faciebat, quam in comenda facie curam aliæ ponerent, in ſe cruciandâ collocabat, & cilicio multiplici voluptuoſam ſaltationem, quam tamen nonnumquam ex patris præcepto obiuit vmquam, prædamnabat. Hæc in quindenni puella eò admirabiliora, quò tenerum corpuſculum tanti doloris impatiens, quò ætas ludicris, quàm ſerijs accommoda magis, quo apparatus, & laſciuia, ad delicias, & molliorem vitam, quàm ad duram, & aſperam conducentia maiori erant impedimento, quò hæc omnia ſumma induſtria, nè in patris Regis, aut Principis fratris, quorum vtrique chariſſima erat, & proculdubio omni ſollicitudine pijs conatibus obſtarent, cognitionem deuenirent, celanda eſſent. Aliud addidit nonnullum non minùs, ſed fortaſsè rarius, quo ſatis indicatur, quàm ingenioſa fuerit in ſua ſupplicia. Deliciarum faſtidioſa poſtquam Regali in lecto de more accumbebat, vt famulis, & patri faceret ſatis, decedentibus reliquis, è ſtrato in ſomine corpus corripiebat, atque in Sacellum quod propè cubiculum erat, quaſi in aſylum confugiens, nocturnæ orationi, ſuſpirijs, & gemitibus abundè vacabat: quibus ſtatis diebus, modò incruentam, modò ſanguineam flagellationem adiungebat, ibique fatigata, & ſomno oppreſſa aliquantulum quieſcens nocturnis matutinas preces continuabat, donec multo iam die, tacito gradu, nè quis perſentiſceret, in Regium ſe lectulum recipiebat, vt famulas, quæ vigiliarum ignaræ erant, aduocaret. Itaque Regiam perſonam, & faſtus ſuſtinere cogebatur, nuda humo inter ſuſpiria dormitabat, & nullius ſibi conſcium flagitij lectum, ſingulis noctibus lachrymarum imbribus irrigabat.

IX. *Eiuſdem lectus, qualis.*

Parum hoc, ſibiq; adhuc nimio indulgentior cùm videretur, quæ crudelis in ſua commoda animo ſatis non erat, ſocios aduocauit, & communicato conſilio, immaniùs ſibi belli genere ſtatuit. Igitur in cubiculo inferiori ſubterris corticem ſterni fecit, & in eo culcitam auium plumis inſertam, qualis indigentibus apud Luſitanos vſui eſt, pro linteis, & ſtragulis, laneas veſtes craſſas, & aſperas: ijs ſimiles, quibus in Hibernia viliori plebi mos eſt, temporis iniurias repellere: puluinar arietina lana adeo ſuffartum, vt ad ligni duritiem propiùs accederet. Huc igitur mobili ſcala (priùs enim in cubiculi pauimento ferratis tabulis oſtium recludi fecerat) poſtquam in ſua famulæ diſceſſerant, incomitata deſcendebat: & quòd humanæ imbecillitati quietis indulgere cogebatur, ita inuita capiebat, vt veſtium aſperitate male acceptum Regium corpuſculum, vigilias iterum, & orationem mallet, quàm laborioſam, & ſemiſomnem indulgentiam. Huc nemini vlla ex cauſa patebat deſcenſus, præter quàm ei fœminæ, quæ Principi à ſecretis erat. Cui aliquando ex Ioannæ facultate, re exigente, nullo tamen conſcio, eò introire permittebatur. Hæc poſteà ſuppellex Ioannæ deliciola, & inter mundi muliebris ornamenta cæteris charior, Auerium lignea in arca tranſducta, & Parthenonis Antiſtiti, vt voluptuoſè Principem exciperet, commendato ſecreto tradita fuit. Ieiunijs ita vires atterebat, vt priſci eremi mores inter aulæ delicias æmularetur: & quamquam apponerentur ſemper epulæ antè ora palatæ Regiſico luxu adſtantibus famulis, genium, & ſtomachū defrau-

dans, vel ex ijs, quæ viliores, & iniucundiores erant, paululum deguſtabat; vel omnium faſtidioſa, pane, & gelida contenta, irritata potiùs, quàm ſedata fame, à menſa diſcedebat. perpetuò tamen hilaris, & iucunda, varijs famulos illudebat artificijs, nè apud Regem, quod admodum ſemper verita eſt, tantæ aduersùs ſeipſam ſæuitiæ incuſaretur: quippe, quem ſciebat, quòd illi eſſet chariſſima, minimè permiſſurũ, vt ſuſceptũ vitæ genus amplius proferret, obſtaturũq; seriò, nè poſtmodũ in ſeipſam tàm auſtere animaduerteret.

X. *Gubernãdo Regno Ioanna adhuc iuuenis à Patre admonetur.*

Suſceperat per id tẽporis Alfonſus Mauritaniæ expeditionem: à qua, & rebus bello illo præclariſsimè geſtis immortalem gloriã, & ſempiternum Africani nomen reportauit. Eò ſecum, quanquàm valetudinatius eſſet, & delicijs, quàm bello aptior, Ioannem Principem, quintum ſupra decimum ineuntem annum detulit: vt poſtquàm memorabile aliquod facinus armis ederet, equitis inſignia acciperet, Regni plena adminiſtratione Ioannæ commiſſa; quæ quamuis ætate (nam octauum ſupra decimum agebat annum) tanto oneri videretur impar; prudentia tamen, quod adoleſcentia detrahere poſſe videbatur, ſufficiebat abundè. Quòd publicis Regni negocijs ſuperêrat tempus, orationi totum impẽdebat: patris incolumitatem, & felicem expeditionis euentum, à Numine contendens, & partito labore, nè quamdiu publicis commodis vacabat, ceſſaretur à precibus, ita aulicis puellis horas diuiſit, vt modò hæ, modò illæ, aliæ alias excipientes cõtinuum precandi tenorem conſeruarent. Neq; irrita vota, nam breui, Arzilla, & Tingis Mauritaniæ nobiliſſimæ vrbes in captæ fuerunt: ex qua victoria cùm Alphunſus triumphabundus domum ſe reciperet, occurrit obuiam Ioanna, ad miraculum ornata, & pulchra, & poſtquàm patris manum deoſculata, & Principem fratrem amplexa eſt, Duces, & Regni primates gratulabunda ſalutauit, ita coram omnibus patrem alloquuta fertur: filiæ intuitu, quàm bellica gloria lætiorem, vt victorias primùm gratulata à pietate, fore diceret, ſi ſe, quam præ omnibus clariſſimam haberet, Numinis obſequio gratus mancipatet, liberamque parthenium eligendi copiam faceret; quando nihil ſibi optabilius poſſet accidere, quàm inter Chriſti ancillas abducato Regio feſtu, quod reliquum eſſet vitæ traducere; pluraq; in ſuam rem adeò ſcitè, & prudenter congeſſit, vt admiratus Alphonſus, manantibus vbertim præ deſiderio, & dolore lachrymis nè Numini videretur contraire, vt erat Religioſus, & in omnem pietatem propenſus, precibus annuerit: & quanquàm Ioannes frater, qui id ſemper ægerrimè tulit, & Regni primores, non vultu modò, ſed verbis Regi obſtare conati fuerint, atque in Regni detrimentum hanc eſſe mutationem affirmauerint, & publicè Regni Ius, cuius illa Princeps dicta, Iurataq; fuerat, ſaluum, & integrum fore, conteſtati ſint, quæ maiores animi procellas deuicerat, minora hæc deſpiciens tonitrua, de parthenone ſedulò agere cæpit.

XI. *In oppido Auerij Cænobiũ ſanctimonialium nominicarũ ſanctitate floret.*

Non multos ante annos, Auerij, quod oppidum priſcis *Lauare*, inſignis Ducatus caput Oceano abluitur, & nobile eſt Regni emporium, ſub IESV nomine, & tutela Sanctimonialium cænobium extrui cæptum fuerat, à primarijs fæminis, quæ delicias pertæſæ, aſperioris vitæ auidæ, cruci ſuffixi, ſeruatoris paupertiem, & ſummam rerum omnium deſpicientiam æmulatæ, mira aſperitate, corpora mulctabant. Percrebruit breui, vt aſſolet, tantæ rei fama; & nobiliores Virgines toto regno, quaſi ad delicium aduocabat. Inter has; quæ Principi Ioannæ amicitia, & ſanguine admodùm coniuncta fuerat, Eleonoram Meneriam, Viennenſis Comitis filiam, quæ Brigantini Ducis nuptias cæleſti agno poſt-habuerat, matre, & fratribus, duobus Comitibus, altero Eboræ antiſtite, penè inuitis, Chriſti amor, & cæleſte deſiderium omnium ſumma admiratione attraxerant. Hæc Principem (id enim ſibi imperatum fuerat) crebris Epiſtolis erudiebat, de ijs omnibus, quæ ſanctimoniales, ex Regularium præſcripto obibant, quibus ieiunijs corpuſcula macerarent; quantis vigilijs Numini laudes decantarent: qua animi ſubmiſſione, eſto è prima nobilitate, & ſummis in delicijs enutritæ, & domos verrere, & coquæ obtemperare, accumbentibus miniſtrare, atque ancillarum miniſterio fungi ſolitæ eſſent: quàm vili cultu, quàm exiguo ſumptu, quanta rerum omnium penuria, priſtina damnarent. Quæ cùm Principis votis mirè reſponderent, eò ſe recipere ſtatuit, vt liberè ancillari, quæ omnium Princeps eſſet, omnibus poſſet. Sed nè Auerij nomen, patrem deterreret; interim in parthenonem, quem propè Oliſſiponem Dionyſius Rex condiderat, *Odiuellas* vulgò dicunt, ex Regis licentia ſe contulit occultò & paucis, ſed ijs nobiliſſimis, vt Principem decebat, ſtipata.

XII. *Cõmunis luctus ob diſceſſum Ioannæ in Cænobiũ.*

Miro omnes dolore Principis abſentia affecit, in lachrymas palatini omnes ſoluti; ſed maximè nobiliſſimæ puellæ, quæ illi miniſtrabant, & perinde quaſi in Reginæ luctu, atram pleriq; veſtem aſſumpſere. In ijs Ioannes frater, qui dolori plùs iuſto indulgens, eſto aliquot pòſt annos lugubrem habitum depoſuit, ſuſceptum mærorẽ animo nunquam exuit. Palatij ianuæ clauſæ, perpetuis tenebris mærorem omnibus indicabant; populares quaſi chariſſimum quiſq; pignus amiſiſſet, publicũ proprio dolorẽ ducebant. ita omniũ animos, vultus hilaritate virtutis opinione, & mirâ in pietatẽ propẽſione, ſibi Ioanna deuinxerat. Odiuellas, vbi de Principis diſceſſu certior facta eſt, Philippa Eliſabethæ Reginæ germana ſoror, ſe cõtulit ſtatim: quò etiã Rex, & Princeps crebrò itrabãt, vt Ioannã inuiſerẽt, & ſuauiſſimo fruerentur colloquio; inter dũq; propoſitis rei difficultatibus, maximè frater, eã à ſuſcepto vitæ ꝓpoſito retrahere conabãtur. Sed incaſſũ ſuperceſſere conatus, imò curiæ viciniã exoſa, vt aliò abire liceret patrẽ orauit, exorauitq;: qui Diuæ Claræ cænobiũ ad Mondæ ripas iuxta Conimbricam ſitũ & ſanctiſſimæ Reginæ Eliſabethæ exuuijs, nobiliſſimis totius Regni Virginibus inclytum ædificijs amplum, mira illo tempore aeris rẽperie ſalubre, Principi aptiſſimum fore arbitratus, eò deducẽdam quam primũ mcurauit. Ab Odiuellas proficiſcentem, comitati Rex ipſe, & Princeps, Philippa matertera, & Regni proceres, Conimbricam vſque attati omnes, quaſi defunctam flerent, & efferrent. Pridiè eius diei, quo Conimbricam erant peruẽturi, patrẽ ſecretò alloquuta, ſummis precibus ab eo contendit, vt Auerium in *Ieſu Parthenum* ſibi recedere liceret. Obtupuit ille; ſed nè filiam mærore impleret, cõceſſit tandem; & quanquàm Princeps frater præ omnibus repugnaret, Auerij ſolitudinẽ, aeris intẽperiem, domus anguſtias, & quòd à Curiæ frequentia admodũ remotus eſſet locus prætẽdens; Vicit Ioãna, quæ nõ Regios faſtus, ſed Bethlemici antri inopiã, deſerti ſolitudinẽ, Crucis Anguſtias, & Seruatoris ærumnas iam dudum animo cogitabat. Aueriũ igitur, ijſdem comitantibus deuentum, vbi poſt aliquos dies, Rege, & Principe ducentibus, Cænobiũ adijt, pridiè Auguſti Nonas, in Beati Dominici, cuius viuendi rationẽ *Ieſu Sanctimoniales* cum habitu acceperant, per vigilio. Ibi Alfonſus in lachrymis profuſus, quantum chariſſimum ſibi pignus in oculis haberet, conteſtatus eſt: & quanquàm ita magis, quàm dolor Principem Ioannem percelleret, in diſceſſu tamen Charitatis indices lachrymas retinere nequiuit: quippè qui propter à Ioannæ conatibus obſtabat, quòd illam mirificè diligens, à tanta ſorore abeſſe ſibi exiſtimabat grauiſſimum. Philippa Matertera, etiam ſi Cænobij ſepta egreſſa fuerit, in vicinis tamen ædibus, vt crebiò viſere poſſet cõſobrinã, ſibi manendũ ſtatuit.

XIII. *Aduentus Ioannæ*

Auſpicatò Aueriũ elegit Ioanna, cælo ipſo cõprobante. Nã in Martio mẽſe, ingentis ſplendoris cometa

cerni

In oppidū Auerij cælum comprobat.

cerni cæptus eſt, ex ijs, quos Philoſophi laudatus appellat. Rotundus ipſe, magnus, mirè lucidus, quē neq; denſæ noctis tenebræ obſcurare, neq; pluuiæ vſquam nubes occultare viſæ ſunt. Poſt ſolis occaſum, ſupra parthenonis domus ſubitò accenſus comparabat: modò in ea aëris parte, quæ domū, in qua Ioanna Princeps degit, ſupra erat ſtans, & ſtabilis; radium, qui latus erat, & oblongus, ad eam vſque, in qua ſacræ veſtes aſſeruantur, protendebat: modò hanc ſuperſtans illā verſus explicabat eandem: ita tamē, vt locum quādiu cerneretur, commutauerit nunquàm. Atq; in hunc modum totis ferè quinq; menſibus, ſubitò quotidiè comparens, & diſparens, omnium oculos rapiebat, & inſolito ſplendore atque ſtabilitate faciebat admirationem: maximè tamen ſanctimonialiū animos, natura pauidos, & prodigiis inſuetos percellebat, quæ ſignificationis ignaræ, quid ſibi damni præſagiret, expedire nequibant. Soluit tamen euentus ipſe omen. Nā quo die Ioanna Auerium peruenit, diſparuit prorsùs; quaſi nouo ſyderi, pulchriori quidem, & feruentioribus radijs accenſo, aërius Cometa locum cederet. Triennium fermè eodem habitu permanſit, ſed famulis dimiſſis, ſola inter Chriſti famulas, quibus cum ſacris in odæo frequenter intererat, & nocturnas aliquādo preces, quanquàm non ſine valetudinis damno, quòd illius domus aliquantulū abeſſet, frequentabat, donec ineunte anno ſupra milleſimum quadringēteſimum, ſeptuageſimo quinto, octauo Kalend. Febr. qui dies Apoſtoli Pauli Conuerſioni ſacer eſt, Religionis habitum magna animi voluptate induit.

XIV. *Ioanna in Religione exercitia.*

Neq; habitum modò, ſed animum ita commutauit, vt Principis ne veſtigia quidē in Ioanna deprætenderet: reliquis nouitijs per omnia ſimillima, in nullo à cōmuni victu, habitu, aut exercitijs, qualia, qualia eſſent, exeptionem paſſa eſt ſibi præſtari. Suo ordine poſtrema in Odæo aſſidebat, alternis vicibus cum alijs, aut cereos tenebat, aut tenentibus aſſiſtebat: in refectorio alias inter accumbebat, & Principi eadem, quæ reliquis nullo delectu miniſtrabat, fictilibus vaſis, quanquam neq; figulo patre, neq; Auo genita eſſet, legumina appoſita veſcebatur: domos verrebat: ſcutellas, & catinos calida abluebat, triticū purgabat; farinam ſubcernebat: nebat: aſtuebat; ægrotantibus, & accumbentibus ſumma hilaritate, atq; animi ſubmiſſione, quaſi omnium famula, ancillabatur: nihilq; ità abiectū, & vile fuit, quod Ioanna, ſumma lætitia nō obiret: cilicia miræ aſperitatis attexere didicit, vt ſibi, & alijs macerationis forent inſtrumenta: Flagella itidem, tam incruenta, quàm quæ ſanguinem elicerent, mira arte elaborabat: ipſaque, vtpote remedia ſæpe ſæpiùs experta, quæ in ſe ferociùs ſæuiebant, & Sanguineam flagellationem ſæuius exercebant, chirurgi inſtar medicabatur.

Atq;, vt quam animi abiectionem corde, & medullis infixam gerebat, ante oculos haberet, ſemper, in eo corio, quo penſum colo alligabat, illam Seruatoris ſententiam inſcribi fecit, *Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde.* Cum admodum anguſta foret in parthenone res familiaris, ſanctimoniales ipſæ (neq; enim ancillarum & famularum vſus admittebatur) panem, ligna, aquam, & quæ quotidianis vſibus neceſſaria erant, comportabant, inter primas, ſemper Ioanna debiles conſolabatur, robuſtiores laudabat, & æmulabatur, exemploque omnibus prælucebat. Quæ ita Regios faſtus abiecerat, nomen quoque deponere ſtatuit, neque ſe Principem dici patiebatur. Obſtitit tamen Antiſtes, atque ea iubente, vbi opus erat, priſtino more nomen ſuum ſcribebat, & in ipſis cœnobij tabulis, vbi Ioannæ nomen cum alijs affigebatur, *Princeps* perpetuò, quanquàm ipſa reclamaret, dicta fuit. Crebrò apud Confeſſarium expiabat animum, & ſacra Synaxi reficiebat: communis omnibus, & Ioannæ erat religioſus à confeſſionibus: ſuo ordine inter nouitias in genua prouoluta, & ni voce agnoſceretur, cætera incognita exponebat crimina. ſuo itidem loco ſacræ menſæ accedebat, & niſi aut vultu, aut nomine noſceres, vnam è media plebe, ad Sacrarum Virginum numerum aſſumptam diceres. Orationi multum temporis impendebat, & ità diuinis reficiebatur ſolatijs, vt præ lachrymarum aſſiduitate, genas quaſi exuſtas haberet: veſtis lanea & breuis, crepidæ humiles, lectus alijs par, domus eadem cum cæteris.

XV. *De religioſa vita inſtituto deſerendo tentatur.*

His Auerij Sanctimoniæ exēplis clarebat Ioanna, cū tantæ rei fama Regnum totum peruaſit, & cōmouit. Eò igitur ab omnibus Luſitaniæ Vrbibus, qui in publicum Regni cōuentum primores miſſi ſunt, qui publicè profiterentur, ſe conſenſuros nunquam, vt religioſa vota emitteret, quotieſq; Regno opus eſſet, inde abducturos, vt hæredem ex ea (namq; eo tempore Ioannes frater prolem nōdum ſuſceperat) in matrimonium collocata habere poſſent. Venit, vbi rem ſciuit, Princeps ipſe paucis comitatus: in quibus Eborenſis aderat Epiſcopus Ioannes Menēſius, rei nouitate adeò permotus, vt veſtē lugubrē aſſumpſerit, barbam diu nō totōderit: & niſi Numinis timore, atq; paterna reuerentia coliberetur, aliquid auſus eſſet, quod Ioannæ ſummam attuliſſet moleſtiam. Cùm tamen parthenonem ingreſſus eſſet, & multa aduerſùs Antiſtitem ſtomachatus dixiſſet, illius modeſtis reſponſionibus lenior ſororem adit, cuius ex aſpectu, vbi mutato habitu, tenui cultu, & per omnia nouitiā intuitus eſt, ſibi imperare minimè potens, in amplexum patiter, & lachrymas ruit, multaque in rem ſuam cùm dixiſſet blanditijs, modò lenis, modò minus ſeuerus, profecit nihil. Adeò Regum minas, quæ Regnum contempſerat, nē à Chriſto auelleretur, parui ſemper fecit. Philippa verò, quæ Principem ſæpiùs inuiſere ſolita erat, vbi mutaſſe habitum cognouit, Auerio, inſalutata Ioanna deceſſit Odiuellas, quo etiam accerſi quamprimùm fecit Mariam Aluerengam, noræ ſanctitatis Virginem, quam inde ſecum Ioanna Auerium deduxerat, vt ſola, & omni humano ſubſidio denudata, aut religioſæ vitæ inceptam rationem deponeret, aut ſaltem aliū, quod optabant, migrare vellet.

XVI. *Grauibus item vexatur morbis.*

Quanquàm verò ita ſpiritu eſſet feruido Ioanna, vt nihil ſibi arduum, nihil durum exiſtimaret, tot laboribus tenerum, & delicatum corpus ſufficere non potuit, grauibus proinde tentatur morbis, qui vltimū vitæ diſcrimen ſæpiùs adduxerunt: atq; eorum medicorum voto iecur, & renes admodum vitiatos eſſe, maximè ex aſſiduo piſciū vſu cùm decerneretur, neq; vires vltra redintegraret, prudentum hominū conſilio, patris imperio, & fratris precibus adducta tandē fuit: vt à religioſa profeſſione deſiſteret. Quòd eo libèrior fecit, quò ſibi durius videbatur citra animi noxam, quæ ex regula promiſſura foret, exactè minimè poſſe exolueret. Quare antiſtite vocata, ſuom Sacello habitum ſæpiùs exoſculata, lachrymarum imbribus madidum deponit, ſe à nouitiarum numero, & muneribus exemptam declarans: cumque aliquot horas eo depoſito domum perluſtraret, reſumpſit iterum: vt foret omnibus manifeſtum communi eam viuendi ratione deinceps non obligari: neque propterea, aut mores, aut priſtinum vitæ inſtitutum mutauit. In Odæo eundem ſibi locum, quem anteà ex ordine cum nouitijs habuerat, delegit modò: aliarum periculis, eodem ſemper animo, & ſubmiſſione adhuc ſibi, eſſo morbi neceſſitas aliquid mitius exigebat, perpetuò aſpera, & quoad vires ſufficiebant, inimica.

XVII. *Occaſione peſtis Auerio diſcedit.*

Anno à Chriſti natalitio 1479. cùm Luſitaniam dira lues inuaſiſſet, paulatim ſerpens Auerium, & vicina oppida vaſtabat; quarè Rex, & Princeps, Ioannæ ſuæ, verbis, qui diceret, miſerunt, oppido quamprimùm excederet, quò vellet, in eam-

que

que rem, Conimbricenſem, & Portuenſem Epiſcopos, atque alios Regni Principes Auerium proficiſci imperarunt, qui diſcendentem comitarentur, & vbicunque manere ſtatuerat, aſſiſterent, vt decebat. Repugnare tanto imperio non potuit. Quarè delectis ex ſanctimonialium numero ſex, in quibus antiſtes ipſa fuit, parthenone, manētiū lachrymis, & abeuntiū deſiderio maximo, quinto Kal. Octob. in viam ſe dedit. Vbi manendum erat, Sacellum exornabant, ibiq; ex more, quamquàm non elata voce ſtaturas preces quotidiè alternis verſibus perſoluebant, & quotis diebus flagellationem facere moris erat, quanquàm in diuerſorio eam non omittebant mira omnium admiratione, qui Principem, & primæ nobilitatis fœminas in ſe adeò inſueto ritu deſæuire vix audientes credebant. Hoc in itinere Prioriſſa obijt, Beatrix Leitoa, omnium virtutū exercitatione laudatiſſima: quæ prima Auerij parthenonij auctor, & mira prudentiæ, atq; religioſæ diſciplinæ opinione moderatrix fuerat, proptereaq; Ioannæ in primis chara, atq; adeò illius obitum magno doloris ſenſu accepit.

XVIII. *Auerium iterum ſe recepit.* Cum verò omnia vaſtandi nullum lues finem faceret, Auerium iterum ſe recepit, tanquam in quietis aſylum, ſed hac ſibi diutiùs frui non licuit. Eò enim Ioannes Princeps ſe cōtulit, vt cum ea de nuptijs cum Maximiliano Romanorum Rege, Federici Imperatoris filio ſeriò ageret. Illa tamen cōſtanti animo ita reſpondit, vt omnem conficiendi negotij ſpem fratri præcideret: atque vt ſemel, quæ ad nuptias ſpectant, abſoluamus, quāquàm temporis ordo alibi id exigeret, quod eum Ioanne, defuncto iam parte, accidit interſeram. *Ioanna connubium plures expetunt.* Ab Anglia exorta tempeſtas, hoc modo tranquillata eſt. Nam Anglus, qui Richardus ſuo illo nomine tertius, bellum, ſed perpetuas pacis leges, & fraternam amicitiam promittens, adiectis alijs, quæ in Luſitaniæ commodum mirè faciebant, conditionibus, Ioannam ſibi ſanguine coniunctam, deſtinata Legatione ſponſam precabatur. Alcobacam Rex cum Philippa matertera ſe contulit, & Ioannam, quæ in Porto propter peſtilentiæ metum, tunc temporis degebat, ad ſe quamprimùm venire iubet rem aperit, in quantum Reipublicæ bonum id eueniat, declarat ſeriò, proptereàque nè toties repulſam patiatur, orat; & commendato Philippæ negotio, relicta ſorore, abijt. Omnem adhibuit matertera induſtriam, omnes acciuit artes, omnia mouit, & tentauit, iterum, atque iterum rem Ioannes vrgere perrexit vſque adeò, vt iræ impatiens Sanctimonialibus, quæ Principem comitabantur, illius congreſſu, & colloquio ſeuerè interdixerit. Ad ſolitas illa recurrit preces, & dum mœrori confecta plorationi nimiùm indulgeret, leui correpta ſomno, aſtare ſibi intuita eſt pulcherrimum adoleſcentem, qui blandè ſalutatam compellās, Noli, *inquit*, vltrà mœrere, pone lachrymis modum, iam enim, è viuis abijt Nec plura dixit, & diſparauit. Diſcuſſo illo ſomno, in ſeſe rediit, & ex mira animi tranquillitate ſibi à Deo miſſum, quiſquis ille fuerit, cùm conijceret, fratri reſpondit, nè iniquo eſſet animo, in Angliam proficiſci eſſe ſe paratam, ſi quem ſibi optabat ſponſum, adhuc in viuis numeraretur. Quòd ſi ad mortuos tranſiſſet, hoc vnum ſibi efflagitare, nè vltrà ſecum de nuptijs ageret. Obſtupuit Ioannes, vultus, & animi ſecuritatem, qua, abſentia, quaſi præ oculis obuerſarentur, ſibi ſoror prædicebat. Neque dubitare de euentu licuit diu, cùm intra hebdomadam, à Legatis, de Regis obitu Ioannes admonitus, eidem iuſta ſolui magnificè iuſſerit, & Olyſſiponem proficiſci maturans, in deceſſu, de varijs Regni negotijs ſororem, cùm conſuleret, iterum illa rogauit, nè ſe alij coniugem fore exiſtimaret, cùm ſibi illud exploratum eſſet, quando alia non pateret euadendi via, aut ſe, aut eus, qui ſponſam optarent, nuptijs commutaturus. Vtque omnem in poſterum moleſtijs occluderet aditum, vbi de Alphonſi patris obitu nuncium accepit; atque parentari fecit, quaſi ſumatis, &, vt dicere ſolebat, manumiſſa eſſet, perpetuæ ſe Virginitatis voto religioſè obſtrinxit.

XIX. *Euſdem obitū aliqua præcedunt prodigia.* Aliqua Ioannæ obitum prodigia præceſſere, quæ lubens omittenda duxi, nè anacephalæoſeos legem prætetire videar. Anno igitur. 1489. ſexto Idus Decemb tres ampliùs horas, Luna obſcurata eſt, quaſi tantæ Principis interitum lucis defectu præſagiret æquè, & lugeret: poſtero ſi quidem die graui morbo laborare cæpit: & quamuis in dies febris accreſceret, in ipſo Chriſti natalitio, à lecto ſurgens, ſacris vnà cum Sanctimonialibus in ODeo interfuit: crimina ritè Confeſſario aperuit, Chriſti Domini corpus mira animi teneritudine accepit: & quia præ virium imbecillitate ſtare vltrà non poterat, in lectum iterum ſe recepit. Eadem inſequenti die fecit, corporis infirmitatem indeſeſſo ſpiritus feruore ſuperans. Medici, quid mali eſſet, definire cùm non poſſent, varia adhibebant medicamenta: ſed irrito omnia euentu: quæ tamen illa, eſti aſpera, & amara, detrectauit nunquàm: imò illorum ad arbitrium ita ſe compoſuit, vt nè tranſuerſum abſcederet vnguem. Exemplo ſit mira gelidæ, qua ſibi interdixerant, abſtinentia: quamùis enim præ ſitis, & febris ardore, oris interiora in vulnera hiarent, & ſummum afferrent dolorem, qui lachrymas excutiebat: gemebunda Numinis implorabat opem, maiora ſe promeritam fuiſſe tormenta, maioribus dignam cruciatibus ingeminans, à nulla, vt ſaltem vulnera aut refrigeraret, aut ablueret, gelidam efflagitauit. Morbus igitur in dies creſcere, febris intendi, ſtomachus, venterq; extendi, dolores augeri, ciborum mira nauſea laborare: quibus effectum eſt, vt à lecto deinceps imbecillum Corpus, vix duabus adiuuantibus puellis, ſacro ipſo Dominicæ paſſionis die, vix attollere potuerit, quod etiam ſummo labore, vt reſurgentis Chriſti Dominico die, ſacro ſe pane reficeret, iterum vltimò præſtitit: Odæoque cùm iam ad lectum reciperetur, valere iuſſo, mira lachrymarū ſignificatione, deliciarum ſibi locum, quanto animi dolore conteſtatū voluit. Vbi Ioannæ morbus diuulgatus eſt, Philippa matertera Auerium, vt conſobrinam inuiſeret, perrexit ſtatim: quò etiam Bracharenſis, Conimbricenſis, & Portuenſis antiſtites, & alij Regni proceres confluxerunt. Ioannes Rex itineri ſe accinxit: ſed medicorum conſilio, qui veriti ſunt nè defunctam inueniret, expectare compulſus eſt, an aliquantulùm mali vis remitteret. Quarè extremo ſororis amplexu, quod ipſi grauiſſimum fuit, fraudatus eſt. Sibi ipſa teſtamentum confecit, quo parthenonem ex aſſe reliquit hæredem, ſeruos omnes, & ancillas, qui ad Chriſti caulas ab impia Mahometis ſuperſtitione confugerant, manumiſit; famulatus, vt honeſtis viris locarentur, dotes diſtribuit.

XX. *Generaliter confitetur, & ſacro viatico communitur.* Conſobrinum Georgium, Ioannis nothum, à quo Auerij Duces originem trahunt, quem à prima infantia educarat, ad ſe aduocatum, miris inſtruxit documentis, illud ſæpè monens, Deū, vt omniū Iudicem præ oculis haberet ſemper, nihilq;, cuius poſteà pænitendum foret, vnquàm ageret. Tibi ô fili, animam hanc meam (ita Ieſv cænobium appellare conſueuerat) impensè cōmendo, nè tibi excidat è memoria, qua te cura trimeſtrem excepi, qua diligentia vilibus induta cantum lachrymis, & fletum muſica ſemper miſcens enutriui. hoc tibi cænobium patria, vt patriam foete, & vale, iuſſitq;, vt aliò deduceretur, quoadusq; Ioannes de ſuo obitu certus, filio cōſuleret. Ingraueſcente morbo pridiè Nonas Maij, quo die in feruentis olei dolium immiſſus fuerat Euangeliſta Ioannes, quē ipſa hæreditaria ab Eliſabetha matre propenſione mirè ſēper coluerat, ante actæ vitæ maculas, quantum memoria aſſequi valuit, miro doloris ſenſu, & lachrymarum imbre, Confeſſario expoſuit: eodem die, ſacro

viatico

viatico communijt, atq; vnctione armauit. Et quanquàm deinceps maiori angeretur dolore, neque cibi aliquid, aut ſomni capere poſſet, vſq; ad tertium Idus Maij protraxit vitam, quàm ita ſanctè reliquit, vt duxerim operæ pretium pietati magis, quàm breuitati morigeratus, aliqua memoratu digna, vt palàm ſit, qua prudentiæ, & Sanctitatis laude notanda ſit Ioanna, ipſa, quà euenere ſerie, hic exponere.

XXI. *Medicos excuſat, iiſq; gratias refert.* Conuocatis Medicis, pro induſtria, & labore, magnas habuit grates, & quanquàm fruſtrà omnia euenerint, Numini id adſcribendum eſſe dixit, cuius arbitrio humanæ vitæ periodus, aut protrahitur, aut præſcinditur: cumq; palàm faſſa fuerat, ſe à Deo longiorẽ curſũ efflagitaſſe, quò plenius antèacta ſcelera, pænitentia poſſet, & eleemoſinis redimere; aliter ſuperis fuiſſe viſum: qui licèt immerentem, ad meliorem vitam reuocabant, ſibi exploratum eſſe, illa ipſa nocte deceſſuram: propterea que nihil eſſe, quarè vltra vigilijs fatigarentur, abirent proinde, & ſui memores apud Deum eſſent. Iis dimiſſis, Antiſtitem, & reliquas ſanctimoniales, nè abirent, exorauit; propterea quòd illarum ope, maximè indigeret. Confeſſarioque miſit, quibuis verbis peteret, præſtò veſſet, & Epiſcopos ſui deceſſus admoneret, vt fuſis ad Deum precibus, morienti auxiliarentur. Integra tamen voce, & morientis nulla alia ſignificatione, crebro quota eſſet hora, aſtantibus ſciſcitabatur; quaſi non modò ſciret, ſed anxiè, quæ futura eſſet vltima, expectaret. Vbi nõ multum diſtare noctis mediũ audiuit, ſacerdotes accerſi iuſſit, caputq; ſibi alio appoſito ceruicali altiùs attolli, & quoniàm eo motu dolores acriùs pupugere, Chriſti, & Deiparæ auxilium mira teneritudine, ac lachrymis implorauit ſæpiùs. Vbi adueniens Confeſſarius, protractis Summi Pontificis literis, in quibus ipſi plenaria Indulgentia conceſſa fuerat, ſublatis manibus, & pectus ſæpiùs dextera contundens, contenta voce illud ſæpiùs iterauit: *Peccaui Domine, mea culpa, indulge miſeræ.* Sibi pendentis à Cruce Seruatoris Imaginem propiùs admoueri rogauit, & pedes exoſculata, *Domine*, inquit, *Deus meus, miſerationũ Domine, auerte faciẽ tuã à peccatis meis.* Quæ verba quotiès in aliquod Chriſti, aut Beatiſſimæ Virginis ſimulachrũ incurrebat, mira animi, & corporis ſubmiſſione repetere ſolita fuerat.

XXII. *Chriſti paſſionem legi curat, & deuotè audit.* Doloribus aliquantulùm propè exanimata, vbi in ſeſe rediji, antiſtitẽ rogauit, ſibi, vt Redẽptoris paſſionẽ legeret: cùmq; eò ventum eſſet, vbi immane illud ſcelus, quò carnifex Seruatoris vultũ alapa fædauit, à Ioanne deſcribitur, viribus ipſa deſtituta, vt ſibi dextrũ brachiũ attolleretur, efflagitauit, genæque colaphum quanto maximo potuit in tanta debilitate impetu inflixit, & clara voce, *ô Domine*, inquit, *qui tã acerba pro ingratis hominibus perpeti maluiſti, mihi ignoſce, me ſalua, & in eorũ, qui beata viſione potiti, æternas tibi laudes decãtãt, numerũ adſciſce.* Omnia attentè, & mira, vultus tranquillitate audiebat, vbi verò inſigne aliquod Chriſti opprobrium recitabatur, ignoſce *Domine*, dicebat, *ignoſce, & nè intres in iudicium cum ancilla tua, nè iniquitates meas recorderis. Ignoſce miſeræ peccatrici.* Cum vltimum animam efflantis Domini verbum accepit, iunctis aliquantulum ad pectus manibus, demiſſa voce orauit: ex ijs tñ, (quæ) interrupta percipiebãtur, Catholicæ fidei pfeſſionem eſſe cõiectata ſũt, quæ viciniores erãt, ſacræ Virgines. Ter trigeſimum pſalmum repetens: *ſemper*, inquit, *Domine mi, & Deus meus in te ſperaui, tibi ſemper animam hanc, quam ſanguine tuo tibi redemiſti, totis viribus commendaui: quod item modò, quãto poſſum animi affectu præſto: tibi Domine, & beatiſſimæ Matri tuæ Virgini Mariæ. Domine mea, animã meã commendo:* & vlteriùs Virginẽ ipſã alloquuta: *Monſtra*, inquit, *te eſſe matrẽ &c. Maria Mater gratiæ, Mater miſericordiæ, tu nos ab hoſte protege, & hora mortis ſuſcipe.* Tunc Apoſtolorum, & Athanaſij Symbola clara voce, alijs comitantibus, dixit: Sacerdotem rogauit, vt eas inciperet preces quibus antiquo Eccleſiæ more morientibus, contra Aduerſarij incurſationes opem à Deo, & ſanctis poſcimus; accenſum de more cereum dextra illa apprehendit, nec ampliùs demiſit. Aſtabant Sanctimoniales in genua prouolutæ, & lachrymis perfuſæ: neque illa iam aliquem doloris ſenſum exhibebat, ſed mira vultus tranquillitate animi quietem declarauit: illudque omnibus mirandum accidit. Vultus, qui diuturno morbo, venuſtatem, & colorem amiſerat, inſtante morte, non modò in priſtinam pulchritudinem, fuci plenus, & colorum viuacitate integra apparuit, ſed formoſior multò, & cryſtallina luce circumfuſus: oculos iam media in morte ad Chriſti effigiem cùm extuliſſet, omniũ admiratione ſmaragdis ſimillimi rutilare viſi ſunt, & cum ita aliquandiu perſtitiſſet, ad illa precum verba, *omnes ſancti Innocentes orate pro ea*, immaculatum Deo efflauit ſpiritum: mox in gremium decidere manus, aduentitia illa diſparuit pulchritudo, & oculi palpebris ſpontè coëuntibus ſplendorem, & ſui conſpectum omnibus ademerunt. Corpus de more, religioſo habitu indutum, in Sanctimonialium conſpectum, vultu, manibus, plantiſque nudatis propoſitum fuit. Eò omnes mira lachrymarum, & ſuſpiriorum vi confluxere, & pedes certatim exoſculatæ Sanctum cadauer venerabantur. Vbi verò campanarum pulſu Principis obitus diuulgatus eſt, toto oppido eiulatus exaudiri, quaſi priuato domus quæque luctu planctum attolleret.

XXIII. *Herbæ, & arbores Ioanna mortua areſcunt.* Simul, ac dies illuxit, in ſarcophago compoſitum corpus, & nè multitudini pateret, coram Epiſcopis, & religioſis viris, Tabulis contectum eſt. Porrò dum in Templum efferretur, omnium in conſpectu illud accidit, quò Ioannæ deceſſum, vel ipſæ arbores, & herbæ ſenſus expertes collacrymari viſæ ſunt. Intra Cænobij ſepta hortum ſibi ipſa, vt Sanctimonialibus leuamini eſſe poſſet, conſeri iuſſit, eò, labore feſſas euocabat, & mira verborum comitate, inter Paradyſi delicias recreabat: curabatq; vt ſuo tepore aquã vel duceretur, vel inſtillaretur, & lectæ arbores aliũdè auulſæ ferrentur: imò ipſa ſua manu aliquas plantauerat aliquandò. Cùm igitur illac defunctum cadauer in Odæum efferretur, & ſarcophagi, vel aſpectum, vel contactum arentibus ſubitò ramis, Florum, & foliorum honorem excuſſere arbores, & emorientes herbæ: quamq; ſibi beneficam ſenſerant demortuam ſe ipſas amænitate, & vita mulctantes, deflere viſæ ſunt. Aruerunt coroneæ mali, citrinæ, medicæ, & quot quot inſita erant arborum, & herbarum genera: neq; ex ijs vlla repullulauit. Vbi in templum, peruenere interijs, quàm maxima potuere pompa ſolenis, incredibili omnium ordinum dolore, & ploratu, ſanctũ corpus in Inferiori Odæo terræ commiſere. De Ioannæ virtutibus plura dicerem, ni faſtidioſus fuiſſe formidarem: plures de illius gloria Viſiones accidere, quas etiam prætermitto. Vixit Ioanna annos XXXVIII. ex ijs XVIII. Auerij, ſumma virtutum opinione, & mira ſui deſpicientia traduxit: pridiè Idus Maij, anno M. CCCCXC. ad feliciorem vitam emigrauit. Corpore fuit procero, & validu: ad miraculum venuſta. Fronte liberali, oculis viridi colore lætis, & amplis, naſo modico, labio inferiore aliquantulùm prominente, colore albo, & rubicundo: ex ipſo aſpectu Princeps.

XXIV. *Miracula poſt Ioãnæ mortem patrãtur.* Plura pòſt Principis obitum narratu mirabilia accidere, plures illius apud Deum Interuentu maxima obtinuerunt, quæ Ioannæ ſanctitati accepta retulere. Illud vnum pro coronide memorabo. Vaſtante Auerium dira lue, in rutum ſeſe proripuere medici. Quare relictum vulgus, paſſim peſte correptum miſeras efflabat animas. Inter alios, lethifer morbus ſanctimonialem corripuit, mira virtutũ opinione celebrem, annis grandæuã, quæ Ioannæ fuerat familiaris. hæc febri accenſa, cùm nullũ ſibi remediũ ſupereſſe aſpiceret, ad preces confugit; Ioannam apud Deum patronã

ſuſcipit, Terram è Principis tumulo erutam ſocijs petit, datam, poſtquàm piè exoſculata eſt, & capiti ſuperpoſuit, apoſthemati applicat. Mirum dictu, non remiſere modò, ſed penitùs dolores extincti ſunt, & ſopiti; febris miſeram extemplo reliquit; apoſthema ipſum, nullo adhito medicamine pus reſolutum eiecit, & in antiquam valetudinem reſtituta, quæ vitam deſperauerat, quantum apud ſuperos Princeps Ioanna valeret, alijs grata prædicabat. Illud dictum vellem, firmam Medicorum eſſe ſententiam, veneno ſublatam fuiſſe. Cùm enim in aliquos propter ſcelera animaduerti iuſſiſſet, & quendam pertinacia infamem, vrbe, & agro relegaſſet, de ea occidenda inter ſe conſilia, eos habuiſſe conſtat: morbique inde principium accidit, quod ſibi ab ea domo frigidam, vt æſtiuum calorem leuaret, allatam cùm bibiſſet, mira totius corporis commotione exagitari cœpit, vomitu, torminibuſque laborare, corde angi, plus ſolito mærere; venter, ſtomachuſque tumere, & mutata valetudine in eum tandem morbum lapſa eſt, quo propter Sanctimoniæ zelum, miris doloribus cruciata, ad feliciſſimam palmam euolauit. Eius memoriæ adſcripta ſiue encomia, ſiue epitaphia, non dignum fuit omittere.

I.

INOPINATO MORIVNTVR PRINcipes, qui Ioannæ coniugium petierunt.

XXV. *Carmina in quibus aliqua de geſtis B. Ioannæ recenſentur.*

Blanda nec impuris vnquam temerata venenis,
Principis æthereus pectora cepit amor.
Mille procis tædæ ſuccenduut: mille ſagittis
Vritur, & flagrat quò mage caſta magis.
Nille proci voluere ſibi coniungere; mille,
Poſt habuit thalamos Virginitatis amor.
Forma Aquilas generoſa trahit: ſed pectus in iſtud
Non vires Aquilæ fulmen, & omen habent.
Gallorum petiere manus ſibi lilia Marcent
Sceptra hæc, dum cæli lilia mente colit.
Deperijt fruſtrà diuiſus ab orbe Britannus,
Nec tamen immenſo frigore flamma perit.
Omnibus vnus amor populis & Regibus; vnus
His luctus, illis funera fecit amor.
Nam perijt fato, quicumque popoſcit acerbo,
Riualem tantæ ẽ velle habuiſſe Deum.
Nec mirum & ſuperos, & qui regit aſtra Tonantem
Vna hæc, quæ poſſet flectere forma fuit.

II.

TRIVMPHANTI PARENTI PROcedit obuiam Ioanna, petens, vt ſacræ alicui familiæ ſibi liceat nomen dare.

Obuia victori graditur Ioanna parenti
Mille petita viris, mille negata procis.
Armat in armatas bella altera, & arma phalanges,
Arma vel in ſuperas ius habitura domus
Ille triumphantum mos eſt, at illa petenti
Imprimat, vt nullam fœda repulſa notam.
Te mihi victorem Cælum dedit: ergo Tonanti
Me redde; inque vicem ſponte rependo vicem.
Purpura ſordeſcit, ſaccus iuuat; Aula fatigat,
Ara leuat; tellus me premit, aſtra vocant.
Da mihi, tapetes quæ ſunt pro crimine, pœnas:
His meus in pœnis rite triumphat Amor.

III.

AD ASPECTVM IOANNÆ PRINCIpis emortuæ, vernantes flores emoriuntur.

Fertur in Buſtuano Ioanna extincta pheretro
Pallida virgineis aſſociata choris.
Tranſit odoratis halantem floribus hortum,
Quem nuper tenera ſeuerat illa manu.
Demiſere caput ſomnia papauera: marcent
Lilia, frondis honos deſluit; aret olus.
Aſtrorum vt flammis ſol aureus addit honorem,
Sole micante micant; ſole cadente cadunt.
Ioannæ aſpectu vernabat gratia florum,
Ioannæ aſpectu deficiente, cadunt.
Aſpiceret quoties clara aſtra, & caſtra decoris,
Labente ex oculis fonte rigabat agrum.
Præ deſiderio mæſtus nunc æſtuabat herbis.
Triſtia gemunt violæ, lilia triſte gemunt.
Quem lacrymæ paſcunt, lacrymarum è fonte reſurgit,
Cùm deſint, ponunt Marcida ſigna comas.

IV.

IOANNÆ IN CÆNOBIVM ADVENtum, Cometa, obitum Luna deficiens præſagit.

Principis aduentum formoſus luce Cometes
Præmonet: extremum Luna labore diem.
Vt monſtret ſidus, flammat noua ſidera cælum,
Abijcit, vt ple[illegible] Cynthia mæſta iubar.
Ioanna aduen[illegible] vaneſcit ſidus in auras
Victaque [illegible]ore lumine ſtella fugit.
Luna vbi ſidereas reuocandam ſenſit in aulas,
Inuidet, & tanto priua decore gemit.
Namque olli interitu ſplendor non interit: auxit
Mors lucem occaſus contulit ipſe iubar.
Et quæ præſagum vincebat luce cometem,
Exanimis Luna cauſa laboris erat.
Quid palles? maculas ſi vis perfundere luce,
Ioannæ extincto à ſidere quære iubar.

V.

PRO CHRISTI SPINEA CORONA, plures Regnorum coronas neglexit.

Contemplata ſuam, & Chriſti, Ioanna coronam.
Quam diuerſus, ait, flos vtriuſque viret?
Illa voluptatem mihi germinat, iſta dolorem:
Hæc roſa fert ſpinas, illaque ſpina roſas.
Spinea ſit, quamuis illa eſt pretioſior auro,
At mea ſit quamuis aurea ſpina manet.
Sentibus illa viret, tamen eſt in ſente leuamen,
Non habet hæc ſentes, at ſine ſente ferit.
Chriſte vices mutare velim: caput ergo coronent,
Aurea ſerta tuum, ſpinea ſerta meum.
Si te ſpina iuuat, plures tibi proferet aurum.
Hoc ſpinas: aurū plus tua ſpina mihi.

Antonius Vaſconcellius Soc. IESV Sacerdos, Theologus Olyſſiponenſis, in Anacephalæos Regum Luſitaniæ, hæc omnia de Ioanna Principe mundum triumphante, ſcribebat, & pangebat.

XXVI. *Alfonſus Luſitaniæ Regis filius in ipſis nuptiarum ſolemniis moritur.* Mundi oblectamenta, quamquam amore ſponſi IESV contempſerit Ioanna Princeps: iuuit tamen ad eorum deſpicientiam, cogitatio vanitatis, & inſtabilitatis omnium, quæ in pretio, apud homines ſeculi amantes. Diffugiunt velut vmbræ, & ferè ſemper in ipſo illecebræ momento, doloribus permiſcentur, ſæpe etiam funeſtis. Vel nepos illius ex Ioanne fratre Rege Alfonſus, documentum dedit, nihil eſſe rebus humanis inconſtantius. Is enim hoc ipſo anno paulò poſt mortem amitæ, inter ipſa nuptiarum ſolennia, quæ adoleſcens annorum XVI. patre præſente celebrabat, implacabili omnium dolore extinctus interijt. Iſabellam, Ferdinandi, & Iſabellæ Regum Caſtellæ maiorem Regem filiam in matrimonium ducebat, pacis perpetuæ, inter vtramq; Regiam pignus lecturum Hiſpaniæ Cardinalis, Ludouicus Oſorius, Giennenſis Epiſcopus, Diui Iacobi, & Alcantaræ Magiſtri, Gometius Figueroa Feriæ, & Alfonſus Pimentelius Comites, multa alia nobilitate ſequente, ſponſam in Luſitaniam deduxerunt, omnibus ad decorem compoſitis, ſuſcepto inter eos, & Luſitanos excipientes

tes illã, de ſplẽdore, cultu, & elegantia, certamine. Nullus indè in nuptiarum lætitia maior apparatus, memoria hominum viſus, aut auditus eſt, nec tãta ſpectaculorum varietas, aut veſtium tanta lautities, quanta in nuptijs Alfonſi. Ante ambulones, muliones, coqui, & alij Principum, & nobilium miniſtri, aureis, argenteis, & holoſericeis induti, vilia miniſteria exercebant. Per Italiam, Hiſpaniam, & alias regiones, quicquid aurei, argentei, aut ſerici panni inuentum, nauigijs ad id miſſis exemptum, & in Luſitaniam allatum, pecunia præ mano textoribus ſoluta, ad id nouas telas conficiendas. Nullibi tot obſoniorum architecti, cantores, pſaltes, mimi. Nullum triclinium maiora vidit epulatum portenta, nullus abacus vaſa capaciora, nulli parietes ſuperbiora aulæa, nec vlla ætas magnificentiores apparatus. Quorum fama, è diuerſis Europæ partibus, ad eam celebritatem conuenere multi, edictis etiam, & præmijs propoſitis. Ludi nuptiales Eboræ, atque Scalabi in ſextum menſem continuati. Nihil eſt ſyncerum conſtanſque in rebus humanis. Lætitiam vniuerſæ gẽtis inopinus caſus cõturbauit. Regem in eo oppido ad ripam Tagi fluminis ſub veſperam progreſſum, Alfõſus Princeps honoris cauſa comitatus, cum Ioannem Meneſium ad currendum admiſſis equis prouocaſſet, ferocis, quo ferebatur, equi repentino caſu oppreſſus, breuique in piſcatoris caſa ſuper fæni ſtrato locatus extinctus eſt: quanto parentum, & Sponſæ, atq; totius prouinciæ luctu, dicere non eſt opus. Tot ſpes, tot gaudia, diem vnum in contraria vertiſſe, veriſſimis lachrymis querebantur. Corpus ad maiorum ſepulcra tumulo contectum, & inferiæ more patrio datæ, Rege & reliqua nobilitate atrata in veſte funus proſequentibus. Iſabella vix primis gaudijs delibatis, tam breui ſpatio ſponſa, coniux, vidua ad parentes in Caſtellam contecta lectica remiſſa eſt. Sic res humanæ, & gaudia leui momento permutantur. Auratis, & gemmatis veſtibus, ſaccus, & ſqualor, epithalamijs, & hymenæa lamenta, ac vlulatus ſuccedunt. *Nonius de rerum Portugal. geneal. Mariana lib.* 25. c. 14.

XXVII. *Innocentius PP. tangitur apoplexia.*

Parum etiam aberat, quin hoc anno palatium Vaticanum funeſtaretur. Enimuero die 27. Septemb. Innocentium Pontificem, ſubita apoplexia inuaſit, hominemque propè extinxit, ita vt totis horis viginti ſine arteriarum motu, immobilis iacuerit; famaque iam mortis eius quoque verſus diffuſa, Cardinales de ordinandis circa ſucceſſorem omnibus, properè conuenerint. Decies centena millia nummum aureorum, in vſus belli Turcici, & Neapolitani, ab eodem collecta tunc reperta ſunt; quæ in molem Adriani transferre patribus placuit, nè prædæ paterent. Franciſcus Cybo demerendi Ferdinandi Regis cupidus, Zizimum Baiaſitis fratrem Virginio Vrſino, vel Florentinis tradere cogitabat, vt Neapolim duceretur. Sed Cardinales in ipſa mole Adriani ſeruandum decreuerunt. Inter hæc Pontifex die conſequenti, ſubito magna omnium admiratione viuus apparuit, mortiſque iam in vrbe exorientes diſcuſſit: ſed tamen in poſterum ex illo morbo grauiſſimo non omnino conualuit; vnde rebus agendis, & præcipuè bello vtrique parando, non adeò acriter, quemadmodum prius incubuit. Perculit hominem fulmen, quod campanariam Baſilicæ Vaticanæ turrim paulo ante concuſſerat, & in cubiculum Archiepiſcopi Conſentini, nepotis delapſum, lectiſternium vniuerſum cæteris inuiolatis exuſſerat. Cometes etiam id temporis viſus non nihil timoris iniecit; à quo ille ſtupidior factus quaſi iam fatali ignauia premeretur, non omnimodam ſolicitudinem adminiſtrando muneri adhibuit. *Infeſſura in Notis, Vialardus, & Panuinius in Innoc.* 8.

XXVIII. *Aliqua de Vener. F. Staniſlao*

Eius tamen Nuncij atque Commiſſarij, vbique regnorum Europæorum, ad ſacrum bellum indicendũ, commeatumque, & pecuniam conquirendã deſtinati ſolicitè omnia curabant. In regno Poloniæ Innocẽtius id muneris demandauerat Alberto Secimenſi, Prouinciali Dominicanorum, ſcripto ad eum diplomate. Hic porro in curam aſſumpſerat F. Staniſlaum, cognomento Kolkokam, S. T. B. virum eruditione præſtantẽ, & ſanctitate vitæ venerabilem. Nonnulla à maioribus partim voce, partim ſcripto tradita, de eodẽ alicubi vulgauimus, digna, quæ etiã hoc loco memorentur. Erat iſte pater, in concionibus feruidus vitiorum obiurgator, in oratione, & contemplatione pernox, in cuſtodia ſenſuum ſolicitus, in mortificatione ſui rigidus. Ante imaginem Christi in cruce paſſi, quæ in angiportu Eccleſiæ SS. Trinitatis Cracouiæ, vt antiquitate, ità veneratione ſingulari proſtat in altari, ſæpiùs oraſſe tradunt. Supra cuius in oratione ſupplicis caput ſæpe viſebantur radij, in globum flammeum reſoluti pignora ſplendoris illius, quo omnes qui Chriſti imaginẽ in ſe expreſſam referunt, perenni claritate illuſtrabuntur. Audiebantur & ſermones dulciſſimi ab imagine Crucifixi, quos Saluator Orbis cum Staniſlao miſcebat, & ſeniles illas vitæ moleſtias (annos quippè centenos vitæ ſuæ numerabat) ſolicitudineſque anxias, quas ea longo incolatu ſuſcipiebat, ſuauiter leniebat. Is aliquando ante imaginẽ B. Virginis Deiparæ, quæ in ara Dormitorij extat, parum decenter indutus, orans, flagris ab Angelo admonitus eſt, vt maiori veneratione, columbinis pudiciſſimæ Virginis oculis ſe in poſterum ſiſteret. Aliquando etiam in angiportu ſecunda, quæ tunc lignea erat, circa puteum noctu obambulans, globoſq; precatorios voluens, audiuit ſingultientem quendam in putei profundo. putauit Fratrem quempiam caſu lapſum eſſe; vocauit ſecundò, & tertiò: nullus reſpõdebat: ſingultus tñ prætervolabant aures eius. Spiritũ aliquem inſidiari Fratribus, vel ſibi tendentem primò ſuſpicabatur. & vt erat in hoc genere diſcretionis geniorum probatus ſigno Crucis fronti, ori, & pectori impreſſo, adiurauit eiulantem, diceret. Quiſnam eſſet: cuius rei gratia illic loci deliteſceret, ſubſideretq; quæ etiam cauſa ſingultuum. Animæ ſum, *reſpondit*, Fratris illius, qui nuper obij, ſuffragij ſui parum memoris; purgatorij pœnis hoc in puteo, iuſto iudicio Dei deuota. Mirum putas, me in gelido fonte flãmis torreri? Paſchaſium illum Vrbis Romanæ Diaconum in balneo quoque eaſdem pœnas exſoluentem recogita, non mirabere. Secutus ſum errantem, ſequor errotis flagra olim ſuſtinentem. Cæteras, quibus reſperſus fui, leuiores maculas, non tibi pando. hoc vnum ſcias, Fratreſq; deſides officij admoneas velim, me hic flãmis purgatorij ignis exuri, quod pro anima alterius Fratris decedentis, Pſalteria conſueta non recitauerim. Et quàm, *ait ſenex*, grauis eſt vredo, qua torreris? Igne alij, *reſpondit*, aura eſt tenuis, comparatione ardoris, quo diſcrucior. Eà periri volo, *intulit Staniſlaus*, hoc in mortali corpore, cruciatum, quem aſſeris, modò vt partem aliquam capẽdam ſuppliciorũ, quæ demerui. Non potis eſt homo, *reſpondit ille*, infirmitate circumdatus hæc perferre. Tamen ſi pertinaci animo poſcis, volam manus extende, guttulam ſudoris mei excipe, me tuis ſacrificijs iuua, Fratribus ſuade, caueant, nè ob ſimiles culpas, æqualibus plectantur pœnis. Protẽdit ille manum, igneam quãdam lachrymulam excepit, qua perustus doloris immenſi impatiens, vociferans concidit in terram ſemimortuus. Accurrerunt Fratres confabulantis ſermonibus, nec non clamoribus dolentis excitati, ac ſeniculum iam exanguẽ & ferè emortuum repererunt; crebriſq; fomentis, fugiẽtem animam detinuerunt. Cauſam doloris, & caſus percontantibus aperuit, hæcque poſteris indidem inculcanda admonuit. Annuũ ſuperſtes deinceps fuit, cruciatus purgatorii inexhauſto corpuſculo perſentiſcens. demum ſancto fine quieuit, ſepultus pene Crucifixi illam imaginem, cui toto pectore adhæreſcebat, atque deſeruiebat. *Propago S. Hiacinthi lib.* 5.

Ord. Prædic. recenſentur.

XXIX. *Item de Venerab. PP. Ioãne Stubach, & Dominico Cathalano eiuſdẽ ordinis.*

Floruerunt hoc tempore, in eadem Dominicana Religione, duo viri, ſanctitate & eruditione illuſtres: Iuannes Stubach ex Prouinciali Germaniæ Vicarius Ordinis, & Dominicus Cathalanus, Cænobij S. Mariæ Gratiarũ ſui inſtituti Mediolani conditor. Vterq; Zelus ingens, feruxodæ, & propagandæ regularis diſciplinæ ſacrificandi perpetua conſuetudo, & orandi & concionandi ſtudium indefeſſum. Stubachi iſtud facinus memorandum. Venetias aduenerat, vt Comitijs Generalibus, eligendo ſupremo ſui Ordinis Magiſtro deſtinatus præſideret. Ciues pia hoſpitalitate erga venturos Patres in ciuitati, cubicula ſplẽdidiſſimè in Cænobio ornauerant aulæis, & periſtromatibus ea ſerico ſuſpenſis. Ibi vero Stubach primum aduenient, vbi hos luxus aſpexiſſet, in lachrymas prorupit; & contenta voce; Hoccine, *ait*, inſtitutum eſt S. Patris Dominici? hæc paupertas? hæc duriries lecti? Iſte ſecularis ſplendoris contemptus? Dixit; neque prius cellam deſtinatam ingredi ſuſtinuit, quàm parietes nudarentur & lectiſterniũ ex præſcripto legum poneretur. Dominicus ſpiritu prophetico clarus, Papienſibus mortalitatem prædixit; apud quos vita functus, ſanctitatis, & miraculorum fama innotuit. *Pius de viris illuſtr. Ord. Præd. lib. 1.*

XXX. *Moritur B. Bertranus Auguſtinianus.*

Inter Auguſtinianos, hoc anno, Firmi in Piceno, ex hac miſeriarum valle, multis diuinæ Maieſtatis ſignis, uocatus eſt B. Bertramus, ea generoſa familia in Hiſpania oriundus; poſtquam multis annis Eremiticam vitam duxiſſet, ſub obedientia Prioris Firmani: qui tempore, numquam aut genus, aut familiam detexerat: docuit autem ſub Eremitico palliolo virtutis latitantes Deus. Cum enim corpus ſepulturæ mandaretur, Angelicus concentus palam auditus eſt. *Nicolaus Cruſenius parte 3 c. 31.*

XXXI. *Floret Ioannes de Magdalena eiuſdẽ ordinis.*

Aequalis tempore, Ioannes de Magdalena, Auguſtinianus, Vlyſſiponenſis, in Italia, præſertim Romæ vixit, qui cum eſſet Theologus præſtantiſſimus, occaſione cuiuſdam chartæ ſanguine miraculoſo ab hoſtia ſacrata emanante perfuſæ, quæ Caſſia Vmbriæ oppido in Monaſterio Auguſtiniano ſeruatur, & colitur, rogatus ab Ambroſio Corano Priore Generali, ſcripſit tractatum vtiliſſimum, in quo multas de ſanguine miraculoſo abſoluit controuerſias, & dubitationes. Is poſtea in patriam reuerſus, Alfonſum Principem, de quo ſcripſimus, Ioannis II. Luſitaniæ Regis filium, in litteris, & moribus inſtituit, & ſex, ac viginti annos Vlyſſipone Theologiam ex prima cathedra prælegens, à doctis viris expedita Commentaria reliquit. *Pamphylus in Chron. Auguſtin.*

XXXII. *Sanctitas B. Benedicti Valentini Minoritæ.*

Contemporaneus ſuperioribus, B. Benedictus Valentinus, Ordinem Minoritarum in Hiſpania profeſſus. Huius tanta merita apud Deum fuere, vt ſudariolo mortui illius, aliquis energumenus à malo dæmone ſit purgatus. A feruore concionantis, fumare illi caput auditores ſæpe videbant. Anno ſuperiore apud Alicantum eo præſente, & verba ad populum faciente, aliqua miranda contingere. Ad pluuiam, in ingenti ſiccitate impetrandum, Rector Parochiæ S. Ioannis, à ſuo templo, ad aliud B. M. Virginis gratiarum, entæ Minoritarum creditum, proceſſionem inſtituerat, & exundantem vim aquarum obtinuerat. Eo beneficio populos recreatos, octauo poſt die, gratias Deo agendis in proceſſionem coëgerat, & deuotioni excitandæ, imaginem vultus Chriſti, ex Romano prototypo, quod Veronicam dicunt, delineatam, Romaque delatam, in ſupplicatione detulerat, die 17. Martij anno 1489. Diſti actis poſt, cum ad accendam multitudinem tumultuosè ſtruentem reiecisſet, & imaginẽ duobus Minoritis præferendã dediſſet, viſa eſt manus eorum, pondere per miraculũ creſcente ita grauare, vt ſuſtinendæ illi opus habuerint alios aduocare. Paululũ deinde cũ in quodã loco ſubſtitiſſent, & imaginẽ altius ad venerãdũ extuliſſent, viſa eſt illa, de atro oculo guttam liquidiſſimam, cryſtallo puriorem, ſereniſſimo cælo ſtillare. Quare populi attoniti, & imaginem ad Monaſterium B. M. V. detulerunt, indidemque Benedictum prius concione, ſed ſub dio audierunt, miranda hæc dilaudantem. Altero die, qui Veneris erat, ad concionem inuitati, ſereno pariter cælo, nubibus ſubitaneis denſiſſimis cooperti, eleuatum in aëra Benedictum, ac duas in aëre imagines priori aſſimiles, nec non abſoluta concione nubes in formam crucis, in quattuor partes diuidi conſpexerunt; vnde copioſiſſimus imber agros oẽs innudauit. Alia die perorante Benedicto coronante, eadem imagine, viſum eſt cælum quaſi aperiri, & ſignum Crucis varijs coloribus inſtar iridis diſtinctum apparere: vnde creſcente populorum deuotione, eo loci, vbi primum imago guttam elicuit, Cænobium Clariſſis extructum, & miracula, terra, marique ab eadem imagine patrata, quorum anniuerſariam ibidem memoriam recolunt, die XVII. Martij. *Vlyſſiponen. hiſt. Seraph. lib. 7. c. 16.*

XXXIII. *Miranda à Deuotione Deiparæ patratur.*

Eodem anno 1490. in agro Feſulano apud Etruſcos, miranda quadam à deuotione in Sacroſanctam Virginẽ euenerunt. Inter condenſa montiũ ſuper Plebem SS. Geruaſij, & Protaſij Feſulanæ Diœceſis verſùs Aquilonẽ, altus, & præruptus imminet collis, ad ima S. Brigidæ per deuia declinãs, à Sanatia, Seruitarum eremo tertio milliari à Feſulis quarto diſtans. In eius decliuiori deſcenſu prædium, quod *Lenari*, dicitur, colebat vir pauper duarum puellarum pater, quæ per ea nemora ouiculas quaſdam ad paſcua quotidiè ducebant. Inter has curas paſtoritias ſæpe ſæpius in meridie ſolis æſtum ſub rupe illa declinantes, preces, & laudes coràm vetuſtiſſima quadam, & ferè exoleta imagine B. M. V. ibidem ſupra memoriam hominũ locata, ſimplici, & puellari deuotione fundebant. Voluit Regina cælorum ſua præſentia illas recreare. Itaq; die 2. Iulij, qua Viſitatio eiuſdem recolitur, ſuper nube lucida, vnà cum filio, inter duos Angelos albis induta, ſaxo cuidam inſidẽs, ſpecioſiſſima vtrique apparuit, perterritaſq; ſolata admonuit, velle eodem loci templum habere, ac patrem earum ibidẽ videre. Acceſſito illi viſendam ſe præbuit, quidque de templo à populis extruendo cuperet edocuit. Fama eius rei per Florentina, Feſulana, & Mugellana prata, campeſtria, & montana diffuſa confluentibus cateruatim ad ſaxum populis, die 22. Auguſti, quæ erat Dominica poſt feſtum Aſſumptionis, eadẽm ſpecie plurimis apparuit, & de templo extruendo, voluntatem aperuit. Cliuus aſperior erat, quam vt poſſet facilius complanari. Ergo ex oppoſito, templum ædificare cœperunt; ad quod facilius aſcenderetur. Cæterùm quicquid interdiu operæ attuliſſent, noctu corruebat. Vnde voluntate Diuæ Virginis perſpecta, eo loci, vbi ſuper ſaxum conſpecta eſt, circumcirca lapidem templum erexerunt, cui à Saxo titulum indiderunt. Ad quod, vt Iulius II. Pont. M. in diplomate narrat, cum *propter miracula quæ ibi interceſſione eiuſdem B. M. V. operatur Altiſſimus, conflueret multitudo fidelium, viſitantibus, & pias eleemoſynas, ac oblationes offerentibus*, nonnullas Indulgentias largitus eſt. Calend. Octobr. 1504.

Aliquis Canonicus Florentinus, dùm illam imaginem in ſolemni proceſſione, Florentiam à Confratribus Sodalitij, gratia neceſſitatis cuiuſdam publicæ illatam, & per Metropolitanam Baſilicam ſumma cum deuotione ciuium delatam vidiſſet, ſed riſiſſet: ac præterea contumelioſis verbis affeciſſet, vix prolatis verbis vindice Deo gemini fulminis ictu è cælo percuſſus interijt. Miraculis imago, etiam in anno Domini 1609. illuſtrabatur: frequenti ex agro Mugelano, & Apenninis alpibus, præcipuè ſingulis Dominicis Maij concurſu populorum. Cura eius templi Patribus Seruitis, iure congrui, ab Iulio 2. credita eſt. *Archangelus Gianius. Cent. 3. Annal. Seruorum lib. 4. c. 9.*

Hoc

XXXIV. Tempeſtas ingens, & inaudita in vrbe Conſtātinopolitana.

Hoc anno, die XII. menſis Iulij, tempeſtas ingens prius inaudita, in vrbe Conſtantinopolitana admodum deſæuijt. Superiorum enim terum ſyderum ignes qui decidunt ad terras, fulminum nomen habent, contagione nimij vaporis hoc modo in eā regionem delapſi ſunt, primo ingentia tonitrua audita, exinde fulmina ardentia viſa, & longiore tractu fulgetra. Octingentas domos ignis rerum edax conſumpſit, & hominum tria millia, vt nec lignum, nec forma ædificiorum remanſerit; ac præterea columnæ antiquæ, imaginem Conſtantini habentis, partem eiecit. *Nauclerus vol 2. gener.* 50.

XXXV. Hyems rigidiſſima, & homines ſylueſtres viſi.

Fuit etiam hoc anno vbique fere, citra omnium hominum memoriam hyems rigida, & niualis. Iacuerunt alicubi inſolubiles niues vſque ad initium æſtatis, in quibuſdam locis vrbanis; concretumque eſt circa vrbem Venetiarum ſtagnum, quam longe, lateque patet vſque ad mare, tam alta glacie, vt ex Margaritavico, & alijs circumiectis lucis, pedibus, curruque ad vrbem iretur: diſſerenauit poſt caſum niuium in plures menſes, circumuehebantur venales aquæ, vt aſſolet in cymbis, verum rigore concretæ, ac ſecuribus diffractæ, vt magis oculorum æſtimatione venderentur, quam menſura. Paluſtres, & marinæ volucres in paludibus deprehenſæ minoraque animalia intolerandis frigoribus paſſim interiere. In Noruegia id temporis reperti in montibus homines piloſi, quales ſylueſtres eſſe feruntur. Incolæ aſſerunt, belluas eſſe humana forma, homines inſigni odio perſequentes; quæ quidem die nil mali inferant noctu vero villas inuadant, & homines trucidatos deuorent: oſtia effringant, mediocres arbores radicitus euellant; truncisque magnarum arborum ab arboribus detractis, inter ſe pugnent. *Auctor de prodigijs, & oſtentis.*

XXXVI. Monſtrū noui generis in Scotia.

Circa eadem tempora, monſtrum noui generis in Scotia natum eſt, inferiore quidem parte corporis ſpecie maris, nec quicquam à communi hominum forma diſcrepans, vmbilicum verò ſupra, trunco corporis, ac reliquis omnibus membris geminis, & ad viſum, & ſpeciem diſcretis. Id Rex Iacobus diligenter, & educandum, & erudiendum curauit, ac maximè in muſicis qua in re mirabiliter profecit: quin & varias linguas edidicit, & varijs voluptatibus duo corpora ſecum diſcordia diſcurrebant, ac interim litigabant, cum aliud, alij placeret: interim veluti in commune conſultabant. Illud etiam in eo memorabile fuit, quod cum infernè crura plumbiuè offenderentur, vtrumque corpus communiter dolorem ſentiret, cum verò ſupernè pungeretur, aut alioquin læderetur, ad alterum tantum corpus doloris ſenſus perueniret, quod diſcrimen etiam in morte fuit magis perſpicuum. Nam cum alterum corpus complures ante alterum dies extinctum fuiſſet, quod ſuperſtes fuit, dimidio ſui computreſcente, paulatim contabuit. Vixit id mónſtrum annos XXVIII ac deceſſit. *P. hiſt. Scot. lib.* 13.

XXXVII. Homo incognitus Ingenti admiratione Romæ viſitur

Romæ etiam hoc anno 1490. homo quidam incognitus, vili, & obſoleta veſte indutus, Romæ, ingenti admiratione omnium conſpectus eſt. Plateas, & vicos vrbis frequentiores obambulans homines ad cōcionem vocabat, & aliquem eminentiorem locum conſcendens, aliquid ad explanationem Euangeliorum ſe dicturum pollicebatur. Congregata multitudine tàm aptè, dilucidè, diſerteque, loca veteris Inſtrumenti, nouo teſtamento componebat, myſteriaque Fidei Chriſtianæ recondita explicabat; & præſertim prophetarum ab initio Orbis, vſque ad Chriſti aduentum de Chriſto oracula depromebat, vt vulgus hominem diſertiſſimum, & doctiſſimum eſſe exiſtimauerit: doctiores vero tamquā ex auditis alicubi concionibus facundum, non verò ſolidè eruditum, deriſerint; vt tunc maximè, quando illi ſpiritum ſibi prophetiæ arrogare auſus, nonnulla de venturis, anno conſequenti cædibus, & cladibus Romano populo prædixerit, ac Pontificem eodem anno 1491 moriturum, ſucceſſoremque Angelicum (aſſimilia ante aliquot annos ſomniabat Amideus Minorita, vt memorauimus) futurum, remeratio, & falſo vaticinio obtrudere voluerit. *Infixura in notis Diarij Romanis.*

XXXVIII. Seuerienſiū Principes ad Moſcouitas deficiunt

Hoc anno, Ruſſorum Seuerienſium Principes, vltrò ad Moſchouitas, à Regno Poloniæ defecerunt. Cauſa fuit præcipua, quòd de religione, ſeu vnione cum Occidentali Eccleſia, rituq; Sacrorum à Polonis diſſentirent, cum Moſchis verò conſentirent. Ea de cauſa Cazimirus Rex, ad bellum rebellibus inferendum ſeſe comparabat. *Cromer. lib.* 29.

XXXIX. Commētitia eſt illa diſpenſatio, vt Miſſæ ſacrificium in ſola panis ſpecie offerretur.

In hunc annum Chronologi reijciunt, quaſi Pontifex Innocentius, Noruegis, vt ſine vino, ſacrificium Miſſæ offerrent, indulſiſſet. Potuit eſſe, vt aliqui quos memorabimus, Sacrilegi, propter vitiatas, quas ſcribebant, vendebantq; litteras Pontificias, Sacerdotiu exuti: & ignis ſupplicio addicti, aliquid tale Noruegis obtruſiſſent, ac ſimplicioribus impoſuiſſent: cæterum falſum eſt, aliquid tale, Pontificem permiſiſſe; quandoquidem ex inſtitutione diuina, incruentum Sacrificium panem, & vinum, adeò requirit, vt nè ſummus quidem Pontifex, alteram partem detrahere, aut aliquid circa integritatem Sacrificij immutare poſſet.

ANNO CHRISTI 1491.

INNOCENTII PAPÆ VIII. Anno 8.

FRIDERICI ROMAN. IMPERAT. Anno 52.

MAXIMILIANI I. ROMANORVM REG. An 6.

I. Pax inter Vladiſlaū & alios principes ſit certis conditionibus.

POntifex Innocentius, de pace inter Vladiſlaum Regem Vngariæ, & alios Reges competitores ſollicitus, Legatos in Germaniam ad Fridericū Imperatorem, & ad Maximilianum Rom. Regem; nec nō ad Caximirum Poloniæ, Ioannem Albertum, à quibuſdam Vngaris electum, & ad Vladiſlaū, qui è auxilius, Cardinales Raymundum, & Reginum deſtinauerat. His interpellantibus, ac interuentu Procerum, ex Auſtria, Vngaria, Polónia, & Bohemia, ad lites diriméndas euocatorum, Maximilianus, nè ambitionis, ac auaritiæ argueretur, pacem cum Vladiſlao fecit, his legibus: Vladiſlaus Rex belli impenſas, cauſa Vngariæ, à Rom. Rege factas reſtituito. Titulus Regis Vngariæ Archiducibus Auſtriæ maneto. Si Regē Vngariæ aliquem ſine maſcula prole, de vita decedere contigerit, Auſtriæ Archidux hæres, ſucceſſorque eſto. *Bonfin. lib.* ... *Mſ. de reb Innoc* 8. Inter eundem Vladiſlaū porro, & Ioannem Albertum hæ conditiones perſcriptæ. Ioannes Albertus, Vngariam deinceps miſſam faceret. Vngaris, quum verba ipſius iuraſſent, iuiurandum remitteret. acciperet autem in Sileſia Glogouiā maiorem, Cozochouiam, Sprotaniam, Zelinegoram, Suebodinum, Giuram, Croſnam, Scenauiam, Opauiam, Carnouiam, Toſcum, Bythomiam, Succhlenecíam, & Cozle, eaque omnia ditione teneret, vnà cū liberis ſuis maribus, ſi quos habiturus eſſet tantiſper, quo ad Rex non eſſet. Verum vt ferrent tamen eorum locorum homines opera publica ex æquo cum Vngaris, Dux autem ipſe Ioannes Albertus liber, & immunis prorſus ab ijs eſſet. Intereà vero dum hæc præſtantur Apetiaſſum, is & Sobenouiam retineret. Quod ſi Vladiſlaus nullis relictis liberis decederet, Ioannes Albertus poſt eum regnaret apud Vngaros.

Nemini autem fraudi eſſet, eum eo contra Vladiſlaum ſenſiſſe. adhæc, vt iis, qui Matthiæ Regis tempore exulaſſent, liber ad ſuos reditus pateret. Denique vt captiui vtrimque redderentur, itemque munitiones captæ. *Cromerus lib.* 29. Iam etiam pax, cum Ioanne Coruino Matthiæ filio, operante Apoſtolico Legato ſancita fuerat; vt is diadema S. Stephani Regium, & arces ad Regiam poſſeſſionem ſpectantes reſtitueret; vtque omnia eorum diplomata, qui Coruinorum & villas, & bona à Regina poſt partam victoriam dudum impetrarant, qui ciuili bello occubuerāt, aut reip. hoſtes promulgati fuerant, continuo inita concordia reſcinderentur, & pro irritis haberentur; qui eo tempore occupata reddere pertinacius recuſarent, perduellionis crimen planè ſubirent. Ablata cuncta redderentur, ex pertinacibus pœnæ deſumerentur. Coruinus Boſnæ, Croatiæ, & Slauoniæ dominium, omniaque oppida, vicos, theſauros à Matthia patre ſibi legatos retineret; Petrum Colocienſem Archiepiſcopum, quem Matthias Rex annos ſex in arce retinuerat, liberaret, & vna dignitatem reſtitueret. *Bonfinius decade quarta, libro octauo.*

II. *Innocentius PP. decretum contra eos qui impediunt confugientes ad ſedem Apoſt.*

Concordia ad eum modum inter Reges ſtabilita, non deſtitit illos & alios Innocentius Pontifex ad ſacrum bellum contra Turcas excitare; atque ſtipendia conquirere. Cæterum, nè Ferdinandus etiam Rex Neapolitanus deeſſet, placuit, ad Regum Hiſpaniæ preces, aliquid rigoris demittere, atque inter eum, ac Sedem Apoſtolicam, de vectigalibus annuis, & de proceribus Neapolitanis controuerſias, arbitrio æquiſſimo componere. Quibus conditionibus pax ſteterit, ad initium conſequentis anni dicemus. Interea vero, ne proceres, & populi laceſſiti, aut quauis iniuria violati, ad tutelam Apoſtolicæ Sedis confugientes, & ab eadem iudicium, iuſtitiamque poſtulantes, à quoquam aut prohiberentur, aut impedirentur; Pontifex, iuris, & moris Eccleſiaſtici tenax hanc, quam adiungo, legem ſciuit.

Innocentius Epiſcopus Seruus Seruorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam.

Officij noſtri debitum, quo ſummis vniuerſis noſtra cura creditis, in iuſtitia debitores, exigit, & ad hoc potiſſimum nos inducit, vt huius S. Sedis Apoſtolicæ auctoritatem, & honorem præſeruemus, ac opportunæ proviſionis remedia etiam adhibeamus, per quæ ius ſuum quiſque conſequi valeat, & iuſtitiam exquiſitis vijs, & à canonibus damnatis modis conculcare ſatagentium malitijs obuiemus, tranſgreſſoresque debitis afficiamus pœnis, vt à ſimilibus abſtinere diſcant, & alij ſi non virtutis amore, & iuſtitiæ zelo inducti, ſaltem formidine pœnæ perterriti, talia committere non præſumant. Sanè multorum clamoribus, & fide dignorum relatione (non ſine maxima mentis noſtræ perturbatione) accepimus, quod ſæpiſſimè contingit, & quodammodo in quandam conſuetudinem, ſeu potius abuſum deductum eſt, vt cum aliqui ad Romanam Curiam (ad quam vtpote communem omnium patriam ex omnibus mundi partibus confluere ſoliti ſunt, pro iuſtitiæ complemento in cauſis potiſſimè ad forum Eccleſiaſticum pertinentibus conſequendo) accedunt, & cauſas in eadem Curia palatij Apoſtolici cauſarum Auditoribus, ſeu alijs Iudicibus contra eorum aduerſarios committi, & citationes ad partes, vt moris eſt, & ſtilus antiquitus in eadem Curia obſeruatus exiſtit, decerni obtinuerunt, hi contra, quos huiuſmodi citationes executioni mandari debent, ad iudicia ſæcularia, & alias vetita, Principeſque, & potentatus ſæculares recurſum habentes, tam perſonis ſic agentibus, quam notarijs publicis, & alijs etiam quibuſcunque Curſoribus noſtris huiuſmodi citationes exequi volentibus, per principales ſeu iudices, & officiales ſæculares huiuſmodi, ſub formidabilibus pœnis inhiberi, & præcipi procurant, & faciunt, nè illas exequantur, & vt iam factas executiones reuocent, ſeu ſaltem etiam iuramento aſtringi, quod de executionibus huiuſmodi relationes non faciant, aliaſque, ne huiuſmodi citationes, executiones fiant, diuerſimode impediunt, & quandoque clericis, quibus in beneficijs Eccleſiaſticis ius competit, beneficia ipſa ad ſuorum aduerſariorum inſtantiam reſignare, & illa ius nullum habentibus, dimittere compellantur. Notarij verò, ſeu tabelliones publici, & alia perſona Eccleſiaſtica, plus temporalem, quàm æternam pœnam metuentes, de huiuſmodi citationum executionibus, & inhibitionibus, ſeu impedimentis circa illas præſtitis, etiam in virtute per eos in ipſorum creatione ad Notariatus ſiue tabellionatus officium præſtiti iuramenti, ab his, quorum intereſt requiſiti, metu pœnarum temporalium huiuſmodi inſtrumenta publica deſuper conficere, & in publicam formam tradere aut de his rogatos facere non audent, ex quo iuſtitia perit, ſeu ſaltem retardatur, beneficiaque Eccleſiaſtica multoties abſque titulo Canonico detinentur occupata, mandata vero Apoſtolica contemnuntur, & auctoritas Sedis Apoſtolicæ prædictæ vileſcit, libertaſque Eccleſiaſtica conculcatur. Nos igitur cupientes, quantum cum Deo poſſumus, huic morbo, ne vlterius inualeſcat, opportunam medelam adhibere auctoritate Apoſtolica, hac noſtra perpetua conſtitutione ſtatuimus, & ordinamus, quod omnes, & ſinguli perſonæ, tam ſæculares, quàm regulares, cuiuſcunque dignitatis, ſtatus, gradus, & præeminentiæ, ſeu ordinis exiſtant, contra quas in eadem Curia cauſæ, quæ in illa tractari conſueuerunt, ſeu poſſunt de iure, vel conſuetudine commiſſæ ſunt, vel in futurum, tàm per appellationem, ſeu deuolutionem adlatam, aut alias quomodolibet committerentur, & quæ citationes huiuſmodi in vim Commiſſionum Apoſtolicarum decretas, vel decernendas aut quæuis alia mandata, ſeu reſcripta Apoſtolica iuſtitiam, vel gratiam continentia, quominus iuxta illarum tenorem executioni demandentur, per ſe, vel per alium, ſeu alios directè, vel indirectè, quauis quæſito colore impedire, aut impediri facere, ſeu clericos, vt beneficia Eccleſiaſtica renuncient, aut iura in illis ſibi competentia cedant, vel vt à proſecutione cauſarum, & iurium huiuſmodi deſiſtant, mandari facere præſumpſerint, aut pro illis impediendis, & renunciandis ad principes, ſeu officiales ſæculares, publicè, vel occultè, per ſe, vel alium, quouis quæſito colore recurſum habuerint, cauſam perdant, & omne ius tam in petitorio, quam in poſſeſſorio in re, vel ad rem, de qua agitur, eis competens, eo ipſo amittant, & beneficia ſic renunciata obtinendum inhabiles exiſtant. Aliæ verò perſonæ Eccleſiaſticæ, ſeu etiam ſæculares, quas cauſa huiuſmodi non tangit, executionem citationum huiuſmodi, aut aliorum quorumcunque mandatorum ſeu reſcriptorum, & proviſionum Apoſtolicarum, vt præmittitur, impedientes aut impedientibus huiuſmodi auxilium, fauorem, conſilium, publicè, vel occultè, directè, vel indirectè præſtantes cuiuſcunque conditionis vel præeminentiæ exiſtant, ſententiam excommunicationis eo ipſo incurrant, à qua (præterquam in mortis articulo conſtituti, & ſatisfactione prænia) ab alio quam à Romano Pontifice pro tempore exiſtente, & canonicè intrante, abſolutionis beneficium nequeant obtinere. Notarij verò, ſiue tabelliones publici prædicti, qui de executionibus citationum, & mandatorum, ac proviſionum huiuſmodi faciendis, aut quominus fiant inhibitionibus, requiſiti fuerint, inſtrumenta publica deſuper ad inſtantiam intereſſe habentium, ſeu intereſſe prætendentium (ſatisfacto tamen de congruo ſalario) conficere recuſauerint, periurij reatum incurrant, ac executionem officij tabellionatus amittant, fiantque infames eo ipſo, & eorum Inſtrumentis, ſiue ſcripturis publicis poſtmodum per eos ſuper rogationibus poſteà factis, & conficiendis, donec ad huiuſmodi reatu periurij abſolutionem & infamiæ abſterſionem obtinuerint, nulla fides in iudicio, vel extra adhibeatur, & vt huiuſmodi Conſtitutio & ſtatutum ad ſingulorum notitiam deducantur, vniuerſis locorum Ordinarijs in virtute Sanctæ obedientiæ præcipimus, & mandamus, quatenus ſtatutum, & Conſtitutionem noſtram huiuſmodi, per ſe, vel alium, ſeu alios in eorum Eccleſijs vel Ciuitatibus publicent, ſeu publicari faciant, ac Conſtitutionis huiuſmodi copiam Cathedralium Eccleſiarum valuis, ita quòd verisimiliter, ad ſingulorum notitiam peruenire valeat,

aſſigi

aſſignari faciant; nec non pro tempore exiſtenti curiæ cauſarum Cameræ Apoſtolicæ Generali Auditori, ad inſtantiam Procuratoris Fiſci noſtri, & Succeſſorum noſtrorum Romanorum Pontificum, contra omnes, & ſingulos, etiam qualiacumque prærogatiuos, quos prædictas ſententias, & pœnas ſibi incurriſſe conſtiterit, eiſdem ſententiis, & pœnis illaqueatos tamdiu publicè remittet, & faciat ab aliis nunciari, ac vt excommunicatos ab omnibus arctiùs euitari, & nihilominùs legitimis per eum deſuper habendis ſeruatis proceſſibus, ſententias, & pœnas præfatas, iteratis vicibus aggrauare, authoritate Apoſtolica procuret; donec ipſi ſic excommunicati, abſolutionis beneficium, ſatisfactione præuia meruerint obtinere. Volumus autem Conſtitutionem, & ſtatutum huiuſmodi in Cancellaria Apoſtolica publicari, & in quinterno Cancellariæ prædictæ, inter alias inibi deſcriptas Conſtitutiones annotari, & deſcribi; at poſt duos menſes à die publicationis huiuſmodi computandos, omnes abſentes, præſentes verò in eadem Curia, poſt diem publicationis huiuſmodi arctare, ac omnibus petentibus dari, & concedi, eo modo, quo aliæ Conſtitutiones de Curia concedi conſueuerunt. Non obſtantibus Conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, cæteriſque contrariis quibuſcumque; aut ſi aliquibus communiter, vel diuiſim ab eadem ſit Sede indultum, quod interdici, ſuſpendi, & excommunicari non poſſint, per litteras Apoſtolicas, non facientes plenam, & expreſſam, ac de verbo ad verbum, & indulto huiuſmodi mentionem: quod quidem indultum, decernimus eis, quacumque authoritate muniti ſint, in hoc aliqualiter ſuffragari non poſſe, quo minùs huiuſmodi ſententiis, & pœnis ſubiaceant. Nulli ergo omninò hominum liceat hanc paginam, noſtrorum ſtatuti, ordinationis, præcepti, mandati, voluntatis, & decreti infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem Omnipotentis Dei, & Beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum eius ſe nouerit incurſurum. Datum Romæ apud S. Petrum, anno Incarnationis Dominicæ, Milleſimo, quadringenteſimo, Nonageſimo primo, Octauo Calendas Februarij, Pontificatus noſtri anno octauo.

Placet, publicetur, & deſcribatur. I.

Lecta, & publicata fuit ſupraſcripta bulla, ſiue Conſtitutio, Romæ in Cancellaria Apoſtolica, anno Incarnationis Dominicæ 1491. die vero vltima menſis Ianuarij. Pontificatus SS. in Chriſto patris, & D. N. D. Innocentii diuina prouidentia Papæ VIII. anno octauo, *ext. in Bullario Pontif. Rom.*

III. *Caſtellæ Reges S. Inquiſitionis officium promouent.*

Lata Superiori Conſtitutione, accidit in Hiſpaniis, Segobienſem, & Calagoritanum Epiſcopos, eorumque parentes, conſanguineos ac nonnullas perſonas Eccleſiaſticas illuſtres, & opibus, factionibuſque potentes, criminis hæreſeos, apud Inquiſitorem Aragoniæ, Valentiæ, & Cathaloniæ Generalem, accuſatos, per viam interpoſitæ ad Innocentium Pontificem appellationis, voluiſſe forum ordinariorum declinare, & in Romana Curia cauſam diſceptari. Fungebatur id temporis iſto officio, F. Thomas Turrecremata Prior Dominicanorum Segobienſium S. Crucis, Ferdinando, & Iſabellæ Regibus, à ſacris Confeſſionibus. Viſum eſt Regibus, eam prouocationem, ſuffugiendæ iuſtitiæ interpoſitam eſſe, ingentiſque ſcandali, & periculi occaſionem præbere. Ergo Pontifici, quid vindicandæ fidei opus foret, ſignificarunt, & ne ordinariam Inquiſitorum S. Officij iuriſdictionem, per friuola effugia, in vilipendium aliqui adducere auderent, flagitarunt. Pontifex, non ignarus, Epiſcoporū cauſas, præſertim, ſi reos in hæreſim labi contingat, Sedi Apoſtolicæ reſeruari: nō quidem illos Romam euocauit; ſed Epiſcopum Tornacenſem Nuncium, ſiue Commiſſarium in Hiſpaniam deſtinauit, qui vnà cum Inquiſitore, cauſam cognoſceret, atque integrum ex iudiciario proceſſu negotium Sedi Apoſtolicæ referret, & ab eadem Sede decretum expectaret. De aliis, non Epiſcopis, hæreſeos accuſatis, Inquiſitor pro officio decerneret. Datum id hoc tempore, pietati Regum; quibus vnica & præcipua cura contra impietatem dimicare. *Surita Annal lib. 20. c. 49.*

IV. *Mauros infeſtant, & Granatam obſidione cingunt.*

Is ipſe Ferdinandus, hoc anno contra Mauros Granatenſes pugnaturus, aucto exercitu trinis caſtris in Granatæ conſpectum, Sabbato ad nonum Calend. Maij, ad Guetaris (id pago nomen eſt, ſexto ab vrbe lapide) ſcaturigines, primò acceſſit. Ex iis locis Villenæ Marchionem, & tria equitum millia in vicinos mōtes prædatum miſit; ipſe ſe eodem ſubſecuturum, cum copiarum robore pollicitus, præſidio futurus; ſi quid montani homines durum in armis genus, aut ex vrbe hoſtes mouerent. Ad Padulium cum proceſſiſſet repulſis Mauris, qui ad premendum Hiſpanorum agmen, ex vrbe erant egreſſi, coniectiſque in fugam, Marchione ex ſententia patrata occurrit, nouem pagis Maurorum incenſis, multaque præda lætus. Rex, quoniam prima proſpere euenerant, in vlteriores montes belli terrorem intulit, lateque populationes, ac direptiones fecit. Mauri equites peditefque notis tramitibus montium, quà tranſitus erat anguſtias obſidentes victi, deiectique ſunt. Cæptis fauebant numina Quindecim alij pagi direpti, euerſique, magnaque præda capta: cuius magna copia erat montanis à belli ſuperioris malis immunibus, idoneiſque in vrbem commeatus aſſatim importandos: quod omnino prohibendum erat. His rebus ſine vulnere confectis, intra triduum, vnde diſceſſerant, læti redierunt: factis caſtris munimenta addiderunt, ſubitarij operis foſſam, vallumque. Quinquaginta millia militum erant, quinta equitum parte, Hiſpanæ iuuentutis flos ingenti delectu contractæ, viuida virtus vigenſque. Vrbem equitum, peditumque numeroſæ copiæ muniebant; quoſcumq; belli ſæuitia reliquos fecerat, magno rei militaris vſu. In vrbana multitudine parū præſidij erat, in pace feroci, in periculo ignauia.

Vrbs Granatenſis deſcribitur.

Vrbs Granata natura loci, opere, muris, propugnaculis inexpugnabilis tutaq; erat. Ab occaſu panditur planicies agri optimi, multo effuſo in ea ſanguine, vberi gleba, cētū decem millium ambitu: longitudo maiori, quam pro latitudinis modo, fontibus, qui ex vicinis montibus ſex & triginta deriuantur, ac riuis irrigua, amænaque, ac humano propè cultu felicior. Ab ortu Elliberitanos montes erigit, vbi quondam Elliberis vrbs fuit, ſinuoſos ad auſtrum, iugis inter ſe ferè cohærentibus, ad Mediterraneum mare. Latera leniter decliuia, & cultura læta, & domiciliis frequentia ſunt. Vrbs gemino impoſita colle. Dauro amne interfluente tenui aqua quem Singilis mediam interſecans planiciem, vrbe dilapſum excipit. Mœnia validiſſima ſunt, mille, & triginta turribus diſtincta, horrentiaque ſpecie muniti. ſeptem olim portis, nunc duodecim. Circumuallari coronaque militum cingi non poteſt, egregiis etiam à planicie, vnde aſcenſus æquior eſt, operibus propugnaculiſque firmata. Ea parte templum eſt maximum, Mauris rerum potientibus rudis ſtructuræ, poſteriore ætate eleganti opere, eiſdem veſtigiis perfectum, humano propè cultu auguſtius, ſanctum omnibus circa populis, inclytum non tam diuitiis, quam Sacerdotum numero, probitateque. Propè, forum ducentos pedes latum, triplo longius ad lineam directum, ædificiis ambientibus & mercatorum tabernis elegans. Geminæ arces ſunt: ad Auſtrum nobiliſſima pertinet, Vrbi imminens, propriòque cincta muro, cui Alhambræ, hoc eſt Rubræ nomen vicini ſoli color effecit, ſpatiis iuſtæ ciuitatis inſtar. Fundamenta Mahomed cognomento Mirus poſuit, extruxere conſequentes Reges; Sed gloriam perfecti operis Iuſephus cognomento Bulhagix tulit. Supra eius arcis portam in læui marmore inſcriptio legitur Arabicis litteris, eo Rege demonſtrans fuiſſe perfectum opus, dedicatumque gentis anno ſeptingenteſimo quadrageſimo ſeptimo, ad noſtram ra-

tionem milleſimo trecenteſimo quadrageſimo ſexto. Eundem, Albaicinum in aduerſo colle ſitam vrbis regionem, proprio muro cinxiſſe conſtat; eo ſumptu, vt arte metalla permutaſſe, cum opes regni non ſufficerent, fama ſit. Reliqua vrbs intertecta eſt, vicis deformis, anguſtis plateis, vitio gentis Mauricæ ædificandis oppidis minimè curioſæ. Domorum ſexaginta millia complectebatur; ingens numerus, ac vix fidem facturus. Illud mirabilius, quod à Legatis Iacobi ſecundi Aragonij Regis, Clementi Quinto Romano Pontifici, Vienuenſes conuentus habenti, affirmatum inuenio ducenta millia capitum cum Granatæ eſſent eo tempore, vix quingentos ex Mauris parentibus, auiſque prognatos eſſe: quinquaginta millia, Chriſtiana ſacra eiuraſſe; pios ad triginta millia captiuos teneri. Illud certius Ciues in viginti tres tribus noſtra ætate diſtinctos: de numero ciuium laborare non attinet. Ex vrbe, & reliqua prouincia, ſeptingenta aureorum millia Mauris Regibus prouenire erant ſolita. Inſana vectigalia erant; ſeptimaque frugum, & pecorum pars pendebatur. decedentibus ſine liberis, Reges hæredes ex aſſe erant, cæteris proportione, quantum vnus ex ſi totum numero. Ferdinando Regi animus erat, ſupremo adhibito conatu, eam vrbem in poteſtatem redigere, locis, vbi caſtra erant ædificata vrbe, cui à ſancta Fide nomen fecit. Surgebat incredibili celeritate opus, breuique ad faſtigium peruenit. Intra mænia ſuis quæque partibus tentoria deſcripta, tum tendentium ordine, tum itinerum interuallis ſpecie mirabili, ad inſtar iuſtæ vrbis. Interim variæ manus prædatum dimiſſæ: cum Mauris ex vrbe egredientibus ſæpe pugnatum: capta aliquando tormenta, magnuſque hoſtium numerus malo compulſus in vrbem reiectus, muro ſuccedentibus Hiſpanis propius quam ante meminiſſent. turres, vna, & altera captæ, earum quibus propè vrbem, & ſpeculis, & munitione Mauri vtebantur. Succeſſu lætos Hiſpanos inopinatus caſus conturbauit. Ad ſextum Idus Iulij noctu in Regis tentorio incendium excitatum, maioris periculi metum incuſſit. Erant tabernacula ex ramis arborum plurimum intexta. ijs aride concipientibus flammam (candela fortè à Regina neglecta) repentè tum prætorium, tum vicina tentoria, cum ignis ſiſti non poſſet, arſerunt. Fraude Rex hoſtium id contigiſſe exiſtimans, in publicum nudus prodijt arrepto clypeo militari. Certe periculum erat: ne Mauri occaſione captata, in Hiſpanorum caſtra impetum facerent. Irruptione prohibenda Gaditanus cum equitatus parte totam noctem in armis, qua parte tranſeundum erat, ſuſtentauit. Maior turbatio, quam periculum fuit. Proxima hæc populationes repetitæ; variæ etiam manus diebus conſequentibus in montes miſſæ prædatum, nihil hoſtiliter tum faciebant, enixè quamuis locis omnibus propugnanti, deſperatione, qua nihil eſt acrius faciente animos. Verum Hiſpanis nihil remittentibus, Mauri malis omnibus domiti, ad deditionem flexere animos. Buleacino Mulcho vrbis Prætore in caſtra egreſſo, atque ex Hiſpanis vltro, citroque commeantibus Conſaluo Fernando Corduba, & Fernando Safra, qui Regi à ſecretis erat, hæ conditiones conſenſu ſcriptæ ſunt, atque vtriuſque partis Sacramento firmatæ, ad ſeptimum Calendas Decembris.

Mauri ad deditionẽ flectunt animos.

Intra dies ſexaginta vtramque arcem, turres, portas, Mauri traderent.

Regis Ferdinandi Sacramentum acciperent, in fide & poteſtate futuros.

Chriſtianos captiuos ſine pretio mitterent.

Dum ea eſſent perfecta intra diem duodecimum obſides quingentos darent, ciuiũ nobiliſſimorũ filios.

Iidem poſſeſſiones retinerent, arma, equoſque, tormentis modo contraditis.

Templa ex ritu gentis, patriaque ſacra.

Suis legibus viuerent, iudicibus ex gente creatis; quorum conſilio Regij Prætores iura darent Mauris.

Vectigalia triennio remitterentur magna ex parte; neque deinceps maiora imperarentur, quàm ſuis Regibus pendere conſueuiſſent.

Qui in Africã nauigare mallent, ijs ſua pretio vendendi facultas eſſet; nauigia cum fide darentur, quibus ipſi portubus nominarent.

Boabdili filius, ac cæteri ſuperiori tempore fidei obſides, Moclino, vbi erant deducti, redderentur.

Vrbe dedita, nullo amplius fidei pignore opus fore.

Hæc mutuo ſanciebantur, ſed à Mauris vix non inuertebantur; adeò vt ad finem huius anni, nundum potuerit Ferdinandus Granata potiri; cupidus nõ tàm imperij proferendi, quàm Fidei Chriſtianæ amplificandæ, & impietatis proſternendæ. Omnium tamen, quæ hoc anno geſſit, certiorem fecit Innocentium Pontificem, cuius hortatu, & ſuppetiis, ex publicatione Cruciatæ collectis contra hoſtes Crucis Chriſti pugnabat. Quàm feliciter poſtea, illis Granatam eripuerit, & Chriſti Crucis vexillum ibidem erexerit, initio cõſequentis anni narrabimus. *Marian. l. 25. c. 16.*

V. *Luſitani fidem Catholicam feliciter propagãt.*

Feliciter non minùs Iuanni Luſitaniæ Regi ſucceſſit in profliganda barbarie, fideque Chriſtiana apud Aethiopes propaganda. Per idem temporis, Iacobus Canus acceptis a Rege nauibus, Euangelio magnum iter aperuit. Proceſſit vltra metas Alfonſi ad oſtium ingentis fluuij, qui ex ipſis Nili fontibus originẽ trahens, Zaires ab incolis dicitur; ac tanta aquarum vi, præſertim hyeme ſeſe in Oceanum infert, vt prodatur in octoginta millia paſſuum ab eo vinci mare: quod ex dulci nimirum hauſtu præter nauigantes intelligunt. Columnas aliquot Ioannis iuſſu, è Luſitania ſecũ aduexerat Canus; quibus propter Crucis figuram, & Regij Stemmatis inſignia, Latinis, & Luſitanicis verbis erat inſcriptum, quo quæq; ſpatia terrarum Rege, quo duce, quo tempore aperta forent. Ex ijs ergo columnis vnam, diuonis Luſitaniæ teſtẽ, in oſtio collocauit: deinde aduerſo flumine ſubuect', errantes paſſim Aethiopũ greges vidit, atro colore, vibratoq; capillo vt cæteros, verùm tamen, vt vbertate ſolo, ſic etiam ingenio, moribuſq; longè mitiores. quippe leuibus duntaxat munuſculis, & benigno vultu inuitati, ſeſe aduenis tanta ſecuritate credebant, vt eorum quoque nauigia, ſine vllo metu, vel ſuſpicione, munſcodi gratia conſcenderent. Veteres amicos, vel conſanguineos diceres, ſi communio intercederet linguę. Sed è multis ac varijs Interpretibus inuentus eſt nemo, qui ſermonẽ gentis teneret. Nutibus ergo agebatur: quibus haud ægrè cognitum eſt, præpotentẽ Regem, cui cuncti pareant, plurium dierum itinere introrſum abeſſe. Eo audito, Canus, aliquot è ſuorum numero ad ſingula propius exploranda incolis ducibus miſit in Regiam; ijſq; obſidũ loco relictis, præcipuè indolis quattuor ipſe viciſſim Aethiopas in Luſitaniã aſportauit, per ſanctè pollicitus, quinta decima Luna (quæ temporum momenta ibi obſeruantur) ſeſe illos incolumes patriæ redditurũ ſolo. Ij porrò, inter nauigandum, & Cani cura, & ſua ipſi docilitate, Luſitanici ſermonis conſuetudinẽ nacti, de Cõgi regno, (ſic enim appellari denique patuit) deq; eius opibus, viribus, inſtitutis cunctapoſtmodum ex fide, atque ordine retulerunt. Eorũ aduentu Ioannes Rex mirè lætatos, & collaudata Cani prudẽtia, nouos iuſſit hoſpites inprimis benignè, & copioſè tractari. cũq; ex ijs multa per otiũ quæſijſſet; veritus, nè lõgior mora Luſitanis obſidibus aliquid afferret incõmodi, mãdauit Cano, Aethiopos, quã optimè rurſum acceptos

quam-

quamprimùm in patriam reportaret, ſuoſq; reciperet: tum, vbi vlteriora luſtraſſet, in reditu ad Regem Congi adiret ipſemet, eumque omni ratione ad Christum allicere ſtuderet. Nec mora; tempeſtatem idoneam nactus Canus, peregrinos Congum relatos, cum obſidibus bona fide permutauit; ac, nè temporibus excluderetur, continuato in præſentia curſu, leucas vltra id regnum ducentas progreſſus, duas duobus locis, cuiuſdam formæ columnas poſuit, quarum alteri à S. Auguſtino (cuius in diem natalem appulſus inciderat) alteri ab ipſomet lapide nomen inditum eſt. Inde Congum reuectus, intra gentis gratulatione ad Regem ipſe cum amplis muneribus, & egregio comitatu contendit. Congi Rex, quod mira quædam de Ioannis munificentia, & comitate à ſuis audierat, ſumma cum honoris, & mutuæ beneuolentiæ ſignificatione Canum aduenientem accepit. Exinde pedetentim Canus quemadmodum in mandatis habebat, ex occaſione ſermonē de rebus diuinis inferre, ac Regem adhortari, vt ſpretis inanibus Dijs, vnum Deum cœli, terræq; conditorem agnoſceret. Atq; hoc loco vel maximè patuit, ad conuertendos animos, quantò plus in perſpecta charitate, quàm in verborum apparatu momenti ſit. Militaris homo erat Canus, & ferro potiùs, quàm litteris instructus. ac nihilominus rudi eius oratione Rex, videlicet officijs Christianorum ante captus, ad ſtudium veræ pietatis adeò exarſit, vt aures ad Canum ſemper ſitientes afferret, ac multa ipſemet vltrò de religione quotidiè quæreret. Quinimo in eundem animi ſenſum, familiares quoq; ſuos, & Regni proceres, apertè monendo, hortádoq; pertrahere nitebatur. Accedebat ad hæc, interous auræ cœleſtis afflatus, qui mentes Aethiopum cæcas ad rectam ſalutis iter occultis motibus prouehebat. Iamq; agro ad Euangelij ſemen accipiendum ſubacto, Cani reuerſionis tempus inſtabat. Quem Rex tametſi ad uocatum ſibi in Luſitania videbat fore; tamen pro instituta conſuetudine perinuitus dimiſit, deditque proficiſcenti comites pueros nobiles, præfecto Zacuta, vno ex iis, qui nuper in Luſitania fuerant. Huic etiam, atq; etiam mandauit, primùm vti ſuo nomine, Ioanni pro immortalibus eius in ſe promeritis, gratias ageret ingentes; deinde, vt ab eodem ſuppliciter peteret, ipſum Oratorem, & pueros cœleſti lauacro expiatos, & Chriſtianis præceptionibus probè inſtitutos, cũ pijs aliquot ſummi Dei Sacerdotibus Congũ remittere nè grauaretur, vehementer optare ſe, cum liberis & propinquis, & Regno, ſi fieri poſſet vniuerſo, Christiana ſacra ſuſcipere. Addit Legationi munera, magnam eboris vim, veſtemque permultam (hæc Aethiopum gaza eſt) è palmarum folijs ſcite, atque artificioſe contextã. Ea legatione Ioannes Rex, vt erat egregie pius, maximo gaudio cumulatus eſt, cum tantam pandi portam Euangelio conſpiceret. Ergo, ſimul, atq; maturum eſt viſum, feſto ornatu, & ſolenni pompa Ioannes & Eleonora vxor Zacutam; pueros alios alij Principes viri vetere Eccleſiæ instituto luſtralibus aquis gratulabundi admouere: & Zacutæ quidem, Ioannis; cæteris verò, ſponſoris cuiq; ſui nomen impoſitũ. Baptiſmo peracto, confeſtim idoneis traditi præceptoribus, totũ biennium ſumma cum diligentia Chriſtianis moribus, & myſterijs imbuti fuere. Ac tum denique per honorifica legatio in Congũ decreta, cũ Regalibus donis, & Sacrorũ apparatu magnifico, neq; neophyti modò ad ſuos remiſſi, verũ etiã è Sanctiſſima Dominicana familia viri tres probatæ virtutis atq; doctrinæ delecti, qui apud eoſdem Aethiopas, & docẽdi, & initiandi munere fungerentur. Acceſſere ad hos, etiã architecti cum fabris, ad templa vero Deo in illis regionibus extruenda. Princeps legationis fuit, è præcipua nobilitate vir, Conſaluus Soſa. Huic inter nauigandum peſtilentia abſumpto, Rhotericus fratris filius omnium voluntate ſuffectus fuit. Magna interim apud Aethiopes erat expectatio nouę Religionis. & cũ cæteri fermè ſummi, atq; infimi Chriſtianorum aduentum valdè expetebant, tum verò auidiſſimè Regis patruus, qui maritimis Congi populis imperabat: quam Congi partem Sonum incolæ nominant. Is, vt primùm naues ad littus applicitas audiuit, ingenti ſtipatus frequentia, magnoque cymbalorum, ac tubarum ſtrepitu, deſcendentibus Chriſtianis obuiam prodijt, vix præ gaudio ſui compos, & quoniam exacta iam ætate erat, nè oblatam ſibi diuinitus occaſionem fruſtrà elabi ſineret, baptizari ſe ſtatim voluit vnà cum altero è filijs paruulo, quippe qui per ætatem ſibi conſulere nondum poſſet: alterum iam adultum, quamquam eodem ſtudio vehementer incenſum, & obſecrantem etiam atque etiam, nè ſe cæleſtis illius beneficij expertem vellet; honoris tamen cauſa, Regi, Regiſque liberis in tanto myſterio anteuertere non eſt paſſus. Temporario igitur templo è frondibus, ac ramalibus raptim excitato, aræ tres Chriſtiano more adornatæ fuere: ac ſacris ritè peractis, primus ex omni memoria baptiſmus ille in ijs terris incredibili omnium lætitia celebratus eſt, anno poſt Chriſtum natum M. CCCC. XCI. Patrem, nouo nomine Emmanuelem: filium Antonium vocari placuit. Nec modò vultu, ac veneratione conceptam religionem, ac Fidem præ ſe tulit ſenex: ſed etiam aduocata concione ipſemet è ſuperiore loco in ſimulachra, & nefarios ritus, quibus ad eam diem dediti fuerant, adeò acerbe inuectus, & præteriti temporis errata, & flagitia tàm grauiter ac dolenter eſt deteſtatus, vt animo planè immutatum, ac Deo plenum haud dubiè cerneret. Iis rebus cognitis, maiorem in modum lætatus eſt Congi Rex; perque eam gratulationem ad patrui ditionem, ac fines munificè adiecit, agri, quod leucas in longum triginta, in latum decem pateret. Quo tanto de ſe Regis iudicio magis, magiſque animatus Emmanuel, ad ſuperiora Chriſtiani animi documenta non minùs præclarum adiunxit aliud. Siquidem graui edicto conquiſita vndique idola, quamquam multis id ægrè ferentibus, & in cumulum congeſta, publice concremauit. Prætereà, Chriſti Sacerdotes, quamdiù ibi ſubſtitere, tamquam è cælo delapſos, omni officio proſequi, & charitate complecti: de Fidei myſterijs, deque varijs virtutum generibus aſſiduè percunctari: Deum verò ſuppliciter exorare, vt quando multò maximam vitæ partem in cacodæmonis famulatu poſuiſſet miſer, quantulumcumque ſupererat temporis, totum id in Chriſti Domini cultu, & in vera pietate conſumere ſibi liceret. Iam, rei diuinæ quanto cum ſilentio, vel tremore potiùs intereſſet, ex eo patuit, quod inuenilitèr intereà ſtrepitum cientes, ad ianuam templi honorarios ephæbos, principum filios, illicò mactari imperauit; indignum facinus ratus, auguſtiſſimum illud ſacrificium, in quo pro ſalute hominum Deus ipſe immolatur, ab hominibus negligi. Itaque dubio procul adoleſcentes, leuis, & quotidianæ apud nos (quod pudeat) noxæ pœnas capite ipſo luiſſent: ni ætatem, ac genus miſerati, & diuinæ inſuper clementiæ memores Luſitani vehementiùs obſtitiſſent. Iamque ab Congi Rege nuntij aderant, Legatum orantes, nè aduentum vltra differret: Regem in vrbe, cui Ambaſſe nomen, patrui baptiſmo, & conuerſione lætiſſimum, feſtos agitare dies, nihilque illi eſſe longius, quàm, vt elutis toto animo ſordibus, ad filiorum Dei cætum vnà cum cæteris aggregetur. Itum inde in Regiam. Soſa cum comitibus, honorificè ab oppidanis armatis, tripartito agmine effuſis receptus, & ad Regem per medias turbas adductus. Is in edito ſuggeſtu, vt ex omni parte conſpici potuerit, ebur-

Regis patruũ baptizant.

Fidei Catholicæ decretiſſimus eſt.

neæ ſellæ inſidebat, mitratus infula è palmæ folijs opere ſubtili, & eleganti perfecta: à capite ad pubem nudus: cætera ad pedes vſque, veſtis bombycina contegebat: læuum brachium armilla ex orichalco adornabat: equina cauda pendebat ex humero. Id ſolis Regibus datum. Introductus Legatus, ſalutatione peracta, expoſitiſque Luſitani Regis mandatis, illicò per Sacerdotes adſtantes, dona, veſtem pretioſam, tabulas pictas, aurea vaſa, & argentea, & omne Chriſtiani ritus inſtrumentum in conſpectu populi totius, petente idipſum Rege proferri iuſſit: quæ Rex perattente ſingula contemplatus, quem quæque in vſum, quidue ſignificarent, curioſiùs quærebat. In ijs præfulgidum erat Crucis vexillum, quod ſolenni precatione conſecratum, *Innocentius Pont. Max.* Luſitano Regi ex vrbe Roma tranſmiſerat. Eo explicando confeſtim Rex, & concio tota venerabunda procubuit. namque inter illam ſacrorum expoſitionem Aethiopes adeò intentis oculis geſtus, motuſque Sacerdorum obſeruabant, vt eodem penè, quo Luſitani momento capita ſubmitterent, iungerent palmas, genua flecterent. Ab eo ſpectaculo Luſitani in hoſpitia benignè dimiſſi: tum de Regis, & Reginæ baptiſmate ſedulò agi cæptum. Id quò maiore apparatu, ac cærimonia fieret, templum Chriſtiano more priùs ædificari placuit. Opus erat ſanè difficile, tùm alias ob cauſas, tum quod lapides, & cæmenta longè admodum petenda forent. Sed tantus fuit ardor, vt breui comportatis vndique neceſſarijs, vrgente, atque inſtante Rege, multis ſtructoribus agi res cæpta ſit. Cruci dicanda erat ædes. Quius primus lapis eſt poſitus V. Nonas Maias; quo die Eccleſia ſalutaris ligni Inuentionem anniuerſaria gratulatione concelebrat. Dum hæc maximè fierent, aliqui rebelles exercitu tumultuario coacto magna manu incurſiones in regni extrema faciebant. Aduerſùs id malum, quoniam & celeritate, & ipſiuſmet Regis præſentia opus erat: nè quid ſibi interim aduerſi eueniret, occupauit Rex baptiſmi Sacramento æternæ ſaluti conſulere. Nec Regina rem longiùs diſtulit: itque ad indicandum in Luſitaniæ Reges grati animi obſequium ille Ioannis, hæc Eleonoræ ſibi nomen deſumpſit. Ingens Aethiopum multitudo, ad ſpectaculum vndique confluxerant. Ex ijs, proceres aliquot, Regis exemplo, & PP. Prædicatorum adhortationibus incitati, ſe per idem tempus ad Chriſtum adiunxere. Nam è duobus Regis filijs, alter ad omnem virtutem, ac pietatem propenſus, natu maior, ad regni fines tuendos feſtinè præceſſerat: iunior alter, Panſus Aquitimus nomine, nimium vt eſſet, qui pios poſtmodum exerceret, à nefaria ſuperſtitione & auitis moribus nullo pacto abduci ſe paſſus eſt. Sub hæc raptim coacto exercitu Rex, admiſſis Luſitanis aliquot, in hoſtes iuit. Abeunti, Soſa Crucis vexillum de manu porrexit: hortatus, pergeret in dimicationem alacer: ſigni eius beneficio (tantùm fiducia nè deeſſet) hoſtibus vtique ſuperiorem futurum. Nec vana fuere promiſſa: prælata Cruce fuſis, fugatiſque rebellibus, paulò poſt victor Ioannes in Regiam rediit. Quantem natu maior filius ſecutus eſt: qui cùm Chriſtianæ doctrinæ diligentem inprimis operam dediſſet, perducto iam ad faſtigium templo, ſumma populi celebritate baptiſmo luſtratus eſt. Alphonſumque ſe appellari voluit: quo nomine Ioannis Luſitaniæ Regis filium vocari didicerat. Ac nè quid ad lætitiam deeſſet, baptizati eum eodem inſignes viri permulti. Indè profectus in Iſundos, quibus populis iàm tum ex parentis auctoritate imperabat, Apoſtolico apud eos munere identidem fungi cæpit; ac veritatis lucem admirabili ſtudio promiſcuè omnibus impertire. Quo tanto Chriſtianæ rei incremento admodum lætus in Luſitaniam reuertit Suta, relictis in Congo Sacerdotibus ad cæpta promouenda. Verum ij partim inſolitis caloribus, & cæli grauitate conſumpti: partim etiam (quæ viciſſitudo eſt rerum) ab incolis aſpera, atque acerba multa, abſente præſertim Alfonſo, perpeſſi ſunt. Etenim quamdiù de Eccleſiaſticis cærimonijs, & de myſterijs rectæ in Deum fidei eſt actum, ea tametſi hominis captum infinitis partibus ſuperant: tamen quia ob idipſum Deo digna, & rationi conſentanea videbantur: haud ità repugnabatur ab Ethnicis. Aſt vbi de iuſtitia, temperantia, ſubmiſſione ſeriò præcipi eſt cæptum, & è Chriſtianæ diſciplinæ inſtitutis, abijcienda anguſtia, malè parta reddenda, condonandæ iniuriæ, aſpernandæ libidines, frangendæ cupiditates erant: enim verò tum quaſi ventilabro ad trituram adhibito, boni viri illicò ſecerni ab improbis: alteri vel amore virtutis capti, vel pœnæ metu perterriti, æquitate delectari, ſceleri parcere, voluptates repudiare, duces, & rectores animorum ſuorum honore, & beneuolentia proſequi: alteri denuò dæmonum laqueis irretiri, ad ritus nefarios, atque ad auaritiam ac ſuperbiam, & priſtinas turpitudines miſerandum in modum reuolui, odiſſe lucem, Magiſtros auerſari, & à piorum conſuetudine longè refugere. Nec vulgò tantum ſerpebat vitium: notiſſimus, ac ditiſſimus quiſque ardùum, ac difficile virtutis iter eò magis horrebat, quò maiora ſibi malorum irritamenta, & deliciarum illecebræ ſuppetebant. Rex denum ipſe, qui tantum initio ardorem, ac firmitatè animi præſe tuliſſet: vbi à lactis dulcedine, ad ſolidos cibos traduci eſt cæptus, deſiderio priſtinæ vitæ paulatim adeò elanguit, vix vt in eo roboris Chriſtiani quicquã agnoſceretur. Occurſabãt ſcilicet eius animo priſtina oblectamẽta, ludi, cõpotationes, quæq; ebrietatem ſequuntur, offerebant ſeſe identidem auſpicia, & ſortes, quibus ad amentiam omnis ferè barbaria dedita eſt: titillabat ſenſum, effundendæ iracundiæ, & doloris puniendi ſuauitas: quibus quaſi machinis, vrgente præſertim dæmone, ſenſim de ſtatu ſuo deiecta mens ità obduruit, vt cùm internas religionis, & officij recordationes obſtinatè repudiaret: tũ ſalutaria Sacerdotum hortamenta, ac monita, nõ modò ad animum, ſed iam nè ad aures quidẽ admitteret. Accedebat, ad res profligandas, acerrimum dæmonis telum, mulieberis coniuratio. Quippè, vt cæteræ ferè gentes, ita etiam Aethiopes, præter eam, quam iuſtæ vxoris habent loco, ſinguli pellices alere conſueuerãt plures, pauciorésue pro opibus. Eæ cùm ex iniunctis nuper ſanctionibus pelli, aut ablegari ſe à viris quotidiè cernerent, vt eſt impotens iracundiæ ſexus, damnum, & ignominiam non ferre: ſed caſtibus habitis cõſenſu per ſe, perq; cõmunes amicos cũ Rege vehemẽter agere inſtituerunt: aduẽtitias religiones, durũq; & horridum vitæ genus abijceret: præſentibus bonis & copia rerum, quoad liceret, frueretur, neu incertam ſpem felicitatis futuræ, tanto pretiò, tantaq; cõmodorum & voluptatem iactura ſibi emendam exiſtimaret. Hæc, & alia eiuſmodi blãdimenta, cùm neq; Rex inuitus acciperet, & eadẽ tabe infecti permulti, ac præſertim Regis filius Panſus Aquitimus adiuuaret, breui maximũ in diſcrimen adducta Chriſtiana tota res eſt. Obſtabant ſceleratis conatibus fideles, ac boni, vt numero inferiores, ita diuino præſidio, & cauſa lõgè ſuperiores. Egregiũ verò ſe pietatis vindicẽ, & aſſertorẽ præbebat Alphonſus: patriſq; miſeratus inſaniam, dictis, factiſq; neophytos in fide, atq; in officio cõtinebat. Ad eũ tollendum obicem, proceres aliquot Panſum incenſum iam regnandi cupiditate, omni ratione fouere: Alfonſum abſentem varijs criminationibus patri ſuſpectiorem reddere, indies inſtituerunt. degeneraſſe illum planè in externos mores: nihil iam patriæ, vel auitæ conſuetudinis pati: Regem verò ipſum ità vel contemnere, vel odiſſe, vt in eius coniurationem artibus magicis, quas à Chriſtianis nuper acce-

Baptizatur quoq; Rex Cõgi, cum vxore, filio & aliquibus regni proceribus.

Signo Crucis Rex de hoſtibus victoriam reportat.

Regis Alfonſi filij zelus in fide Catholica promouenda.

perit

perit, amnes exſiccet, vitiet fruges, atque adeò Regias pellices vltrò ad ſeipſe pelliciat. Eiuſmodi calumnijs, atq; portentis cùm iuuenis innocentiæ famam ex compoſito quotidiè lacerarent, Zelotypum ſenem, & in affecto iã corpore animi quoq; viribus defectum, facilè perpulere, vt Alfõſum omni dignitate, honoribus: vectigalibus per ſummam iniuriam exueret. Iacuiſſetq; porrò in ſolitudine, & ſqualloreDei ſeruus, vndiq; circumuentus & proditus: niſi diuino inſtinctu, coorti quidam ea Optimatibus, Regẽ apertè increpuiſſent, quòd hæredẽ regni deſtinatũ, ſtirpis maximũ, eximia virtute: ac pietate filium indictà cauſa damnaſſet. Reputaret ſecum illius in arcendis hoſtibus præclara facinora: in tuenda popularium concordia ſtudium: in ipſo Rege colendo pietatem, & fidem. dein videret, num tantæ indoli, tantiſque laudibus cõſentanea eſſent, quæ ab inimicis ad inuidiam conficta, nimiùm patulis auribus in animum demiſiſſet. Quin per idoneos viros, in filij vitam, & actiones inquireret: ac perſpecta demum, & cognita veritate, quod æquum videretur, & in reum, & in accuſatores, pro merito cuiuſque ſtatueret. Hiſce monitis quaſi è veterno excitatus Rex, ac ſeipſum leuitatis incuſans, per ſummam diſsimulationem quæſitis ijs, quæ Alfonſo obiecta erant, cum prorſus vana, & commentitia comperiſſet; maxima bonorum gratulatione inſontẽ filium in priſtinum dignitatis, & honoris, ac gratiæ locũ extemplo reſtituit: cõſceleratas calumniatores, ne quid tale poſteà quiſquã auderet, perpetua notatos infamia, ſecuri percuſſit. Cuius tanti, tamq; inſperati beneficij magnitudinẽ Deo acceptam referens, vt debebat Alfonſus, multò etiam ardentiùs, & liberiùs ad Chriſtianam fidẽ tuendam, atq; amplificandam incubuit: ac præter cæteras artes exterminandis gentiũ ritibus ad eam diẽ adhibitas, regno toto palàm capite, ſanxit, nè quis inanium Deorum effigiẽ vllam, vel priuatim, vel publicè coleret, haberetue. Quo edicto, in rabiem efferati aduerſarij, frequentes in Regiam coëuntes, tumultu per operas excitato, credulũ, ac timidum Regẽ in eam ſententiam adduxerunt, vt, niſi reuocaretur illicò edictũ, ingentem ſeditionẽ adeſſe nõ dubitaret. Hoc ille timore correptus, cõtinuò per celeres nuncios admonuit filium, videret etiam, atque etiã, quid ageret; quo progrederetur: neu peregrina, ac noua religione mordicus retinẽda, ſe, ſuoſq; omnes in apertũ capitis, ac fortunarũ diſcrimen obijceret. Cũ ille nihilominus in incepto perſtaret, Deũq; multo magis, quã homines metuẽdos duceret; ita petitus Rex iuſſit Alfonſum quãprimũ ad ſe venire. At ille, cũ naſcẽtis eius Eccleſiæ ſalutẽ in ſuo capite verti probè intelligeret: pericula belli excuſando, variaſq nectẽdo moras, tãdiũ rẽ diſtulit, quoad letali morbo implicitus parẽs, cũ ęgrũ ſpiritũ per multas curationes in dies aliquot extraxiſſet: tandè ſuperante medicamenta vi morbi, demortuus eſt. Intereà Panſus, & ſua ipſe cupiditate, & improborũ ſuatu, nõ dubia ſpe regnandi concepta, ſolicitabat promiſſis Aethiopas, blandè ſingulos appellabat, viuendi licentiam, & libertatem oſtendebat; deniq; ad excludendum aperta vi fratrẽ, arma, & copias præparabat. De his, & de morte patris, à matre, quæ ab eorum cõſilijs abhorrebat, certior factus Alfonſus, Ambaſſem præoccupauit, & concione aduocata, de meritis Luſitanorũ in patriam; de prærogatiua ſui iuris ad regnum; de Panſi fratris impietate, ambitione, & fraudibus, de veritatis lumine à Chriſtianorũ inſtitutis; deq; æquitate, & bonitate cauſæ multa diſſeruit: hortatus, nè à veritatis oblata ſibi diuinitùs luce ad cæcas iterũ tenebras delaberentur; neu Panſi minas, parataſq; ab eodẽ copias pertimeſcerent; Deũ immortalẽ, cuius in eo negotio ageretur cauſa, pro ſua sũma iuſtitia, & bonitate, rectè ſentientibus affuturũ. Hęc & alia ad tẽpus accõmodata, cũ ingẽti ſpiritu perorasset: tãtus repẽtè motus animorũ eſt factus, vt incredibili conſenſu Alfonſum protinus Regẽ, æquè paſsim, & vnique conſalutauerint. Secutum inde fraternũ prælium. Panſus acies duas produxit: Alfonſus Rex, non plures quàm ſex & triginta armatos, cum aliqua imbellium turba, quæ ad Regiam perculſa metu cõfluxerat, oppoſuit: bonũ, ac præſenti animo vt eſſent, cohortatus: Deum verum, quem ſpretis falſis dijs venerari inſtituiſſent, pro ipſis haud dubiè pugnaturum. Nec vana cecinit, vbi ad teli iactum eſt ventum,

Idem Alfonſus hoſtes ſuos diuinitus ſuperat.

Chriſtiani armati, inermeſq; ſublato pariter clamore, IESVM Deum, & Sanctum Iacobum, ea diſciplina Luſitanica ingeminarunt. Mirum dictu, ad eas voces, tamquam cæleſti fulmine afflata prior acies, cum aliquamdiu attonitæ ſimilis fluctuaſſet, terga poſtmodum vertit: cumq; eandem trepidationem, pauoremque ſubſidijs intuliſſet, turbatis eo impetu ordinibus, conuerſiſq; illicò ſignis, effuſa omnes fuga, ſaltus auios, & nemora petiere. Hanc tam incredibilem victoriam, ac planè diuinã: alia nõ minùs admiranda ſubſecuta res eſt. Cippus erat in ſyluis, capiendæ cuipiã feræ paratus à venatoribus. In eum cippum curſu præcipiti cũ ſe Panſus per imprudẽtiam induiſſet, corpore toto grauiter conſauciato ſic hæſit, vt explicare ſe inde nulla vnquã ratione valuerit. Cõprehenſus, & in cuſtodiã traditus, fruſtrà nitente Alfonſo, conſeruare fratrem, & ad Chriſtum adiungere, in pertinaci mentis duritie, & voluntaria cæcitate miſer animam efflauit. Longè meliùs, & ſaluti, & exiſtimationi ſuæ conſuluit is, qui Panſi ductabat exercitum. Siquidem è fuga retractus, cùm ſibi necem inſtare minimè ambigeret: miſit, qui Regi demiſsè nuntiaret: non deprecari ſe mortem, quam ſuæ temeritati debitam, præclarè noſſet: Id verò omnibus votis expetere, obteſtarique, nè ſe abſque fidei Chriſtianæ myſterijs ea hac vita excedere pateretur; ipſo congreſſus initio, circa Alfonſum apparuiſſe viros humana ſpecie auguſtiores, ipſius, quam Luſitani adorarent, Crucis nota diſtinctos, clariſſima circumfuſos luce, vultu acerrimo præliantes; eo nimirum viſo Panſi milites ingenti horrore perfuſos, extemplo ſe in fugam dediſſe. Itaq; ſibi non eſſe iam dubium, quin præter Chriſtianorum Deum, nemo vel in terris vel in cælo colendus, adorandusque ſit. Neque aſpernatus eſt reſipiſcentem Alfonſus; quin potiùs clementer accepto, & per baptiſmum in Chriſtianos relato, vitam, & incolumitatem ea lege conceſſit; vti purgando in poſterum, verrendoque Sanctæ Crucis templo cum ſuis operam daret; & in myſtici lauacri vſum, puros latices religiosè conueheret. Ea victoria magnum rei Chriſtianæ momentum attulit. Nam regni poſſeſſione adita, & barbaris quotquot poſteà ſemel Euangelio opponere ſunt auſi, perpetuo felicitatis tenore ſuperatis, Alfonſus quinquaginta ipſos annos (tot enim deindè regnauit) hominibus verbo, & exemplo ad omnem virtutem, ac pietatem erudiendis, egregium, & paſtorem populorum, & vineæ Domini cultorem, ad extremum vſque ſe præſtitit. Per idem tempus, quo Chriſtiana ſacra in Congum perlata ſunt, eadem Regulus quoque Beniensium, Congo vicinus, ab Ioanne per Legatum expetijt, Luſitanicæ magis amicitiæ, ac præſidij ſpe, vt euentus docuit, ad opes, imperiumq; firmandum, quàm quò de ſuſcipienda Chriſtiana religione seriò cogitaret. Quocirca Sacerdotes ad eũ ſumma Ioannis voluntate profecti, & ab auitis erroribus, ritibuſq; ſacrilegis perditum hominem diù, multumq; reuocare conati, cum nihil omnino proficerent, Ioannis demum accitu in Luſitaniam irriti rediere. Lætioribus initijs, exitu etiam triſtiore fuit alia per eoſdem fermè dies Luſitanorum expeditio, In ijs amnibus; qui Aethiopiam Occidentalem interfluunt, imprimis nobiles duo cenſentur, Gambea, & Zanaga: Stachirim, Daratumque priſci dixere. Intra duo hæc flumina quicquid ſpatij longo procurſu in

Arſinarium vſque promontorium deſinit, populi tenent ij, quos vulgus Ialophos appellant. Horum Rex, nomine Bemoinus, contracta cum Luſitanis amicitia, & crebris à Ioanne muneribus, nuntijſque ad ſtipendia Chriſti ſollicitatus, cùm nihil tale agitaret animo, Luſitani tamen Regis optima ſtudia & ſpem varijs promiſſis, ac fruſtrationibus eludebat: idemque Chriſtianos aduenas inprimis vnicè liberaliterque tractabat; quòd eorum commercijs, ac ſocietate, ſuas opes non mediocriter augeri quotidiè cerneret. Sed quod vitæ genus, vt ſequeretur, nullis vmquam rationibus adduci potuit. id ipſum vt vltrò exoptaret, denique malo, miſerijſque coactus eſt. Siquidem regno pulſus propinquorum inſidijs, cùm illud fruſtrà ſæpe recuperare tentaſſet, victus aliquotiès, fugatuſque, ad extremum in Luſitaniam exul cum paucis perfugit, ad expertæ virtutis, & beneficentiæ Regem: ab eoque ſupplex infimis precibus auxilium petijt. atq; id, quò facilius impetraret, baptizari cum ſuis (ij erant viri nobiles ad quinq; & viginti) & Ioannem de Regis nomine dici ſe voluit. Celebratum eſt myſterium tertiò Nonas Nouembris, hoc anno M. CCCC. XCI. mira Pontificum, & procerum gratulatione, & frequentia: exhibitique per eos dies publicè ludi, conuiuia, venationes, & ſpectacula equeſtria: in quibus Ialophi deſultoria arte, & agitandi peritia, ità ſe admirabiles præbuere: vti Numidis ipſis (quorum in celeritate, motuque corporis præcipua laus eſt) agilitatis palmam omnium iudicio, conſenſuque eripuerint. Peractis myſterijs, Rex neophytus Innocentio Pontifici per ſupplices litteras ritè obedientiam detulit, idemq; in Luſitaniæ Regis ditionem iure beneficiario, ac voluntaria deditione conceſſit. ac ſe, modò amiſſa reciperet, Luſitanis ad interiores Lybiæ Reges, & pretioſa metalla ducem fore profeſſus eſt. Iamque exulis. & nota probitas, & afflicta fortuna, Luſitanum Regem, & regni Principes ad miſericordiam allexerat. Quarè idoneo ſubſidio adiuuandum hoſpitem Ioannes ratus, & inſuper haud negligenda, quæ ab eodem ad gloriam, diuitiaſq; proponebantur: viginti validas naues deduci, & omnibus rebus ornari, quamprimùm imperauit. In eam claſſem præter nautas, & propugnatores, Euangelici quoq; præcones impoſiti, Aluaro Dominicano Præfecto eximiæ virtutis, ac ſapientiæ viro, quo Rex ipſe ad ſacras confeſſiones vti conſueuerat. Additi prætereà non modò, vt in ſuperiorem claſſem, fabri, ſed etiam, nè materiæ inopia laborandum foret, cæmenta cum reliquo ædificationis inſtrumento. Iam enim Ialophi conſenſu Luſitanus arcem ædemque ſacram in Zanagæ ripis, opportuno ad merces exponendas, imponendaſque loco, excitare decreuerat. Verùm tantus hic apparatus, ac ſpes non ſine cauſa conceptæ, paulò poſt in irritum cecidere. Siquidem delata iam ad Zanagam claſſe, & caſtello inchoato, Petrus Vaſæus, cognomento Biſacutus, qui claſſi cum imperio præerat, ſine metu verſantem in prætoria naui, Regem Ialophum pugione confodit; vel fraudis, ac perfidiæ ſuſpicionibus incitatus; vel pertæſus cæli, ſolique; quod ibi paucis diebus complures Luſitani perijſſent. Tumultu inde excitato, naues in Luſitaniam reductæ. Ita, maximi cumpendij rem, quæ & plurimos homines Chriſto conciliatura, & Luſitanis ad interiora commercia, & inclytas Libyæ aurifodinas aditum præbitura videbatur, vnius hominis iracundia momento corrupit. Verumtamen eius claſſis fama, bellicuſque apparatus, & profugi Regis cauſa benignè ſuſcepta, non parùm ad Luſitanici nominis dignitatem, & commendationem in ijs regionibus profuere. Quocircà & Chriſtianis deinde negotiatoribus maior honos, fideſque haberi cœpta; & à multis dynaſtis ad Ioannem Oratores cum muneribus miſſi, fœderis & amicitiæ cauſa. Itemque ipſe litteras, & nuntios deſtinauit, cùm ad alios prænobiles Africæ Principes, tum verò ad Reges Tungubutu, Mandingæ, Fuliorum, & earum gentium, quas vulgò Moſes appellant, multis in rebus Chriſtiana inſtituta ſectantium, ac præſertim in nominum impoſitione, quæ fermè à Sanctis Apoſtolis mutuantur. Nam ad Chriſtianorum Aethiopum ſub AEgypto, ſeu Abaſſinorum Regem, qui Prete Iannes dicitur, tenui fama, & auditione duntaxat iam ſibi notū, propter peſtilentes terrarum tractus, & noxia animalia, & vaſtas ſolitudines interiacentes, cum id vel maximè cuperet, ex ea parte aſpirare non potuit. *Maffeus hiſt. Ind. lib.* 12.

Regulus Bomenſiū Baptizatur in Luſitania.

VI. *Schiſma magna Roſtochij*

Hæc propagandæ fidei tentamenta valdè oblectarunt Innocentium Pontificem: non minus quàm Roſtockenſium, contra Magnum Magnopolenſium Ducem turbæ afflixerunt. Amplificando cultui diuino, deſtinabat Magnus Parochialem S. Iacobi in Collegiatam erigere. Obſtiterunt ciues, non tàm odio religionis, quàm ſuſpicione, & eiuſdem metu, nè id initium rerum nouandarum eſſet. Magnus Epiſcopum Zuuerinenſem admonuit, vt pœnale monitorium decerneret, quatenùs Roſtockienſes piæ, ac religioſæ cauſæ fauerent, ac Principi obtemperarent. Obiecerunt illi appellationem qualemcumque ad Innocentium Pontificem, & in ea conquieſcentes, Epiſcopi mandata neglexerunt. Epiſcopus exercebat in eos gladium Eccleſiæ. Sed illi, quum appellationem legitimam ritè obtendiſſent, inuenere Clerum, qui illis adhæreret. Interim populus cum patribus, ex alijs cauſis prouocati, totis ſe niſibus appoſuerunt erigendo collegio. Erant qui perinde in conſortes publici conſilij vindictam quandam meditarentur, quòd malè inuicem concordes eſſent ſedentes in Senatu. Inflammauere, turbā qui vltionem cogitabant in compares, vt totis viribus plebs Eccleſiaſticæ cauſæ reniteretur, quod in ea omni cauſa inſidiaretur ciuium libertati: Non quæri à Principibus Eccleſiam, ſed vrbis plenum dominium, vt injiciatur frænum libertati. Non agi de collegio, ſed de arce quandoq; in vrbe collocanda, & transferenda Epiſcopali cathedra, de Zuuerino in Roſtockium. Ita ſibi ſomnia finxerunt, quæ pro veris habuere, à nemine cogitata. Interim per maleuolos diſſeminatur in vrbe, rem eſſe compoſitam, inter Principes, & quoſdā ex Proconſulibus: eſſe illos proditores vrbis, qui clàm cæteris de præiudicio vrbis cum Principibus egiſſent. Primùm ſecreto murmure, deinde aperta etiam indignatione innecti ſunt audaciores in bonos viros, quòd vulgus ſtimularetur à quibuſdam in concilio. In hoc turbido vrbis ſtatu, Dux proſequendo negotio multas cauſas prætenderat, quòd plenum opus videretur pietate, ac religione: deinde quòd plurimum vbiq; fauorem ea pio meritus opere, ex alijs cauſis obuios ſibi Roſtockenſes ad iuga compelleret. Profectus deuotionis gratia in vrbem Romam, Epiſcopum, Raceburgenſe, & multam ex militia ſecum duxit familiam. Expleta deuotionis cauſa: fundandi Collegij ſanctum propoſitum per ſupplicationem inſinuauit Summo Pontifici Innocentio, orans deputari exequutores. Facilè inclinauit Pōtifex, rei, in qua diuini gloria nominis amplificari quæreretur. Dedit exequutores, & inter alios Raceburgenſem Epiſcopum: qui in ipſa vrbe deſuper fulminauit proceſſum; nè, ſi quid Summo Pontifici, aut illi exequutori in itinere humanitùs accidiſſet, cauſa non integra, ſed iam inchoata cenſeretur. Hoc interim proceſſu, poſteàquàm in ſua redierunt, requiſiti Roſtockcenſes, quod opponerent, non habuerunt. Fremebat vulgus, diffidebant in concilio patres; è quibus, qui ſanius rem intuebantur, ſuaſere, vt ſe parituros oſtenderent: quia tum nulla ratione poſſent mandatis Apoſtolicis con-

nante. Verbo aſſentiri, nihil nociturum cauſæ: rem denique numquam perficiendam, populo reclamante. Alijs aliud eſt viſum: ſi ſemel paruerint, ſemper parituros. volebant enim deſcendere ex arduo. Sed ſuperati ratione ceſſerunt: ſimul quod ſperarent vulgus exaſperandum in eorum capita, qui eius ſententiæ fuiſſent authores, quibus (vt diximus) male voluerunt. Acceſſit in prætorium communitate, res quã potuit maxima modeſtia fuit propoſita eſſe cauſam, cui Papa, & Imperator, & totus mũdus faueret, quam nemo niſi malignus de iure impediret. Sed eſſe omnibus illis communem ſententiam, vt totis animi, corporiſque niſibus reluctarentur, nè vmquam procederet in effectum: idque poſſe tum iure fieri, ſi nunc verbo aſſentiant, vt euitent iuris pœnas; rem tum numquam futuram. Si verò nunc reluctentur, rem ſtatim patere, tum ſe pœnis Eccleſiaſticis laqueatos, finaliter ad omnia compelli. Ea tum vtcumq; accepta eſt oratio: vt tamen ciues Senatui dicerent, curarent omnia prudẽter: ſed ſuper omnia noſſent, Collegium ſe in vrbe numquàm paſſuros, proque ea re omnes in commune morituros. Senatus requiſitus, & monitus proceſſu, reſpondit, ſe, vt viros deceret Chriſtianos, mandatis Apoſtolicis parituros. Deſuper ſumebant documenta publica, qui miſſi fuere, tamque non erat quod Roſtockenſis opponeretur. Inter hæc Senatus nullis oratoribus Ducem orabant, vt rem tantiſper differret, donec feruor populi miteſceret. Dux, per has dilationes illudi ſibi exiſtimans, aſſumpto ſecum Balthaſare fratre: duobus Epiſcopis, Zuuerinenſi ordinario, & Raceburgẽ. Apoſtolico executore, ac multis prælatis, nobilibus, & militaribus viris, cum inſigni familia Roſtockium venit, & Senatui, omnia mala ominanti, deſtinata aperuit. Ventum ſolenni proceſſione in Eccleſiam S. Iacobi. Ibi Zuuerinenſis Epiſcopus ſacris induens, officium de Spiritu Sãcto peregit: Principes, nobiles, Senatus, Ciues, omnes ſuo ordine munera ad altare obtulerunt. Expleto diuino officio, Raceburgenſis Epiſcopus exequutor Apoſtolicus, litteras primum plumbatas produxit, eaſq; legi iuſſit vnde exequuturus. Quibus iam in publicum recitatis, commiſſionem ſibi factam exequens, Parochialem Eccleſiam erexit in Collegiatam cum inſignibus: creauitq; Capitulum de præſentibus Eccleſiarũ paſtoribus, quibuſdam alijs adiunctis: ex quibus, Præpoſitum fecit, Decanum inſtituit, & quemq; ſuo ordine in ſubſellia duxit. Inde in Sacriſtiã, velut Capitularem locum adduxit, mãdauitq;, vt ex illo die nocturnum, atq; diurnum officium peragerctur in ea Eccleſia, cũ ritibus, & ſolemnitatibus, quę cõſueuerant in Eccleſijs eius diæceſis obſeruari. Conuiuio omnibus exhibito, cũ à vino aliqui incaluiſſent, per iocum (vt inter epulas fieri ſolet) dixere. Nouum Collegiũ, nouis martyribus condecorandum: in quibus primus iure eſſet Præpoſitus, cuius nomen conforme Cantuarienſi Thomæ (erat is Thomas Rode: Principum Cancellarius, Paſtor Eccleſiæ B. Mariæ, qui in capite præſederat) ita præferret, vt pro libertate Eccleſiæ quomodò ille cæderetur; & quidem iſta per iocum ille dixerat, cęterum poſtridiè, quum iam plana omnia & quieta viderentur, & Duces primo mane, guſtato poſt diuinum officium cibo abire pararent: in nouum Collegium, antè Miſſæ Collegialis officium (quum tertia de more penſio ſolueretur) irrumpentes aliquot ciues in Eccleſiam, indignatione inflammati: proculdubio ſumpto prius inter ſe conſilio, diſturbare rem diuinam aggreſſi ſunt. Duo nequam chorum ingreſſi, libros Cantuales cum ſtrepitu deiecerunt, iubentes mala in hora omnia conticeſcere. Increbuit mox tumor per Eccleſiam in populo, qui eo die Dominico frequens conuenerat. Ad diem enim feſtum ſeruauere malignum propoſitum, quò populum omnem, alijs diebus intentum labori, haberent ad tumultum: ſimul ſperantes, vt interim Principes abirent. Inchoata iã tumultu, in ipſa Eccleſia gregatim curſitantes, quæſiuere nouos Canonicos, inprimis Præpoſitum, & Decanum, quos ſcirent rei inſtitutores apud Duces: alij portas vrbis ſeruauere. Præpoſitum, iam ante diuino in Eccleſia ſua B. Mariæ audito officio, quum abire conſtitueret cum Principibus, facto grege, cùm domum eius tumultuantes irrupiſſent, diu vltrà latitantem extraxerunt, & in turrim, quæ poſita eſt ad Vuesnouium includere voluerunt. Ità enim inter illos conuenerat. Sed cũ magna in turba incertus clamor diuerſa iactaret, & multis iniurijs per capillos tractatus, verberibus pulſatus, ſputis illitus afficeretur, per viã impulſus duriſſimè, ibat tamen vtcumq; volens: cùm aliquis acclamaſſet, ſub glaciem detrudendum. Id veritus, medio itinere iam reſiſtit trahentibus, vt à multis etiam inuitus traheretur. In hoc luctamine quidam, elata ſuper multorum in medio capita, quam tenebat claua, capiti renitentis illiſit, vt viribus deficeret iã cadens, iã iamq; moriturus. Quod videntes, qui duxere, in latus plateæ ad canale cadentem impulerunt, ictibus crebris tundentes, vt mortem properarent. Qui propiùs accedere non poterant, lapidibus petiere iacentem, alij iam mortuum ſputis, alij calcibus affecere, Fæminę, alioqui molle, & compatiens genus, tum furuerunt, non cedentes virorum inſaniæ. Iacebat eo in loco ab hora diei nona, vſq; in veſpertinam. Adeò inſtigante diabolo, liuoris venenum omnes peruaſerat. Interim etiam nouum Decanum, qui pridem fuit Archidiaconus, virum grandæuum olim, & ipſum Principum Cancellarium, multum vbique quęſitum, prodente aliquo, inter anus in hoſpitali S. Spiritus latitantem, extraxerunt, & multis affectum contumelijs, in turrim, quæ ſtabat in eminenti vrbis loco deduxerunt: curantibus nonnullis, qui proximi erant, quique benè illi vellent, nè inſigniter læderetur. Ibi clauſus aliquot menſes permanſit. Principes audito tumultu exire properabant, deducti à ciuibus ad portas, quæ reſerabantur. Ducis coniunx, iam conſcenſura currum, à tumultuantibus incurritur. Erant, qui ſubuertere currum conarentur, quòd ibi vnum ex Canonicis dicerent latere. Vix illa ex vrbe educta: in foro tumultuantibus ciues, aliquis Proconſulum vix mitigauit. Ad veſperam inuenti ſunt vtcumque, qui Paſtorem ſuum, crudeliter cæſum, & per contumeliam horis ſex in publicu reiectum, in Eccleſia, in qua Paſtoralem geſſerat curam, tumularint. Secuta in vrbe ciuium æterna ſeditio: dum alij alios vel proditores patriæ, vel hæreticos clamitarent, & foribus altrinſecùs rotas, & cruces adpingerent, ac alteri alteros ad extrema depoſcerent. Cædem Canonici, & contumeliam ſacris illatam, nec non contemptum diuinæ, & humanæ poteſtatis, indignè tulit Innocentius Pontifex: & cùm Duces Magnapolenſes ad vindictas de ſacrilegis ſumendas animaſſet; tum cauſam, Apoſtolicæ Sedis, & illorum, Friderico Imperatori, ac Principibus Imperij: præſertim verò Regi Daciæ, Duci Pomeraniæ, & Marchioni Brandeburgenſi commendauit, vt, ſi opus eſſet, armis etiam, rebelles ad obſequium compellerent. Vix, hoc anno, 1491. quinto pòſt variam fortunam extracto bello, Roſtockienſes, Pontificijs, & Principum, ſpiritualibus, & temporalibus coacti armis, tandem imperata fecerunt; ea lege, vt Collegio in ſtatu inſtituto permanente, multa aureorum millia Principibus numerarent, pulſos reciperent, veniam cædis Præpoſiti ex formula præſcripta poſtularent, inq; Senatum nouiter allectos conſidere paterentur. Quo tempore, in eadem prouincia, in oppido Sternebcrg, Principatus Stargardiæ, id accidit, nouum ferè, & inauditum piaculum quod Iudæi commiſere. Hi coëmpto ab impiiſſimo Sacerdote Chriſti Sacramento, impiè abuſi ſunt. Vbi vidiſſent,

male

qualoca tendentem. Tamen quòd pia cauſa iuuenis animum moueret, nec iuſtis aſſenſum votis denegandum arbitrabatur, exorabilem ſeſe præbuit. Prouolutus igitur ad genua patris, inter fratrū, ſororum, ac propinquorum fletus, quibus ob eximias dotes erat chariſsimus ſupplex petijt, vt ſibi benediceret: & ſic abijt. Initio Quadrageſimæ Romam peruenit, & priuſquam aliò diuerteret, celeberrimum toto orbe Diui Petri templum inuiſit. Ibi autem ad Dominicam reſurrectionem commoratus eſt: quo quidē tempore nullam neque intra, neque extra vrbis muros ædem reliquit, quā non adierit, tanto fruens gaudio, quantum verbis conſequi nemo poſſet. Poſt Dominicam reſurrectionem cepit illum deſiderium in Regnum Siciliæ proficiſci. Venit igitur Neapolim. Tunc fortè Rex Alfonſus bellum gerebat, ſub quo militare decreuit. Credo diuinitùs factum, vt iuuenis optimus militari commercio grauiter flagitijs offenſus, quæ militiæ maximè vigent, conſilium ſalubre demum caperet, vt tutiorem viuendi rationem iniret.

III.

A militū vitijs abſtinet.

Ad eam igitur militiam admiſſus, merere cœpit, nihil de ſanctis moribus, aut de priſtina conſuetudine ſua remittens. Multa ibi videbat, quibus valdè offendebatur. Quare occaſionem demum indè abeundi ex te leui, ac penè ridicula inuenit: quam ipſe iam ſenior factus, & monaſticam degens vitam narrare ſolebat. Mos eſt militibus, præcipuè belli tempore, de rapto viuere, & frequenter prædas abigere, nec etiam amicis p[...]: de quorum prædis ſolent equis pabula [...]pere, gallinas, & alia eſculenta, aut vi, aut furto ſurripere. [...]is grauiter modeſtiſsimus iuuenis, & alienis abſtinens offendebatur, & commilitones ſuos liberiùs increpabat. Illi autem deridere iuuenem, & accuſare, tanquàm ſuperſtitioſum. Et quia raptis nullo pacto velle vti animaduertebāt, dolo eum circumuenere. Ingreſsi ſunt in quodam oppido Iudæorum Synagogam quidam eius amici commilitones, & ex lampade, quæ ibi ante Moyſis libros die, noctuque ardebat, oleū vel ſurripuere, vel ſe ſurripuiſſe finxerunt: ex horto quodam braſsicam (vulgò caules nūcupant) quam optimè conditam, illi horum omnium inſcio appoſuerunt. Cùm autem ita ſimul veſcerentur, & eo cibo delectari valdè videretur, ridere conuiuæ cœperunt. Quærens ille, quæ tanti riſus cauſa foret, audit, braſsica ſe veſci ex horto quodam ſurrepta, quæ oleo Iudaicæ lampadis condita eſſet. Non poſſet dici, quantopere ſit ea re offenſus. Tum demum decreuit prorſus militiam relinquere. Quarè compoſitis rebus ſuis, & impetrata abeundi facultate, Capuam venit.

IV.

Militiam deſerit, & Capuano cuidam fideliter deſeruit.

Ibi nactus eſt Capuanum ciuem, præclarum virū, iuriſconſultum, & equitem. Qui vbi iuuenem conſpexit forma præſtanti, atque vt ex clara indole, & lineamentis oris colligebat, probum, miro illius deſiderio tactus, & apud ſe retinere maxime cupiens percontatus eſt, num in ſuo vellet contubernio reſidere. Annuit ille, & apud eum moratus eſt quinquennium tanta fide, ac morum integritate, vt eum patronus æque, ac filium diligeret, atque tractaret. Verùm exacto iam quinquennio, immiſit illi Deus ingens deſiderium in patriam redeundi, & genitoris ſenioris memoria multò vehementiùs, quàm anteà, illum ſtimulare cœpit ad reditum. Sciebat enim patrem iam eſſe admodum ſenem, putabatque ingenti videndi filij deſiderio teneri, cuius diſceſsū ægerrime tuliſſet, ſeq; iā tot annos procul à patria, tanto temporū ſpatio diuerſum abfuiſſe: rationē illi patriæ pietatis habendā. Cū igitur abire decreuiſſet, conſilium patrono aperuit. Ille autem qui eum amaret vt filium, & cuius diu fidē eximiam expertus eſſet ac integritatem non dici poſſet, quantum ea re turbatus fuerit: nec vllo pacto volens eum dimittere, ea cœpit omnia dicere, ac polliceri quę poſſent abire volentem retinere: niſi certa illi fuiſſet abeundi ſententia. Iuuenis autem contra orare, obteſtarique, vt ſibi iuſtiſſimis de cauſis, quas afferebat, abire ſalua eius gratia liceret, ſed nihil proficiebat ille enim pertinaciter in propoſito perſtabat, & rogabat, nè ſe deſereret. Fluctuabat animus iuuenis, & præter modum angebatur, quod intelligebat, oportere ſe tandem clam diſcedere, neque enim impetrare poterat, vt libere diſcederet.

V.

Cum igitur hoc ſæpius, ſed nequicquam, tentaſſet demum vel inuito patrono, ſed furtim abire decreuit. Obſeruauit igitur opportunum ad id tempus, & relictis indumentis, quæ à patrono acceperat cum pecunijs, quas idem illi perſoluerat, & reſumptis veſtibus: atque pecunijs, quas ſecum ipſe attulerat, habita prius ante Chriſti effigiem, quam in cubiculo habebat, diligenti Oratione, vt propitio numine diſcederet, abijt. Tandem Bononiam peruenit, & ingreſſus Diui Petronij celeberrimum templum, quod in ipſo ciuitatis foro eſt ampliſſimum, orauit, ac Deo gratias egit, quod ſoſpes eo perueniſſet. Erat illi in animo, in Germaniam reuerti ad genitorem, ſed rem Deus aliter inſtituerat. Namque in ea vrbe quędam ex comitibus, qui cum eo venerant, hortati ſunt, vt ſtipēdia ibi faceret, & ſub quodam Thoma Tartario militaret. Conditionem igitur accepit, atque in ea vrbe remanſit. Incredibili autem voluptate afficiebatur, cum tot ibi fratrum collegia cerneret, quorum loca quotidie frequentabat, præcipueque diui Dominici templum vbi maximè verſabatur, tanquam quod erat futurum, præſagiret. Ita paulatim, & patris, & patriæ oblitus eſt, nec iam aliud cupiebat quicquam, quam in ea monaſterio vitam agere.

Ordinem Prædic. ingredi cupit.

VI.

Tali igitur incenſus deſiderio, die quadam, vbi illuxit, ad ædem Diui Dominici venit, ſuum conſilium cū eo communicaturus, qui prius factus eſſet obuius, & facturus quicquid ille conſuluiſſet. Fortè fortuna opportune admodū incidit in ipſum monaſterij præfectum, Nicolaum Cartouellum Catalanum concionatorem eximium. Ad cuius genua prouolutus, rogauit, vt ſibi, cupienti maximæ Deo famulari conſiliū, & opem afferret. Attulit ille continuò ſalutare conſiliū & facunda oratione, quæ ex illius ore diuinitus manabat, accenſum iam per ſe iuuenis animum ſic inflāmauit, vt ſublata omni mora petierit in conſortium Prædicatorum admitti, quod poſtero die conſecutus eſt. Erat beatus Iacobus literis mediocriter eruditus, & annum agebat quartum, atque trigeſimum, quando monaſticam vitam ingreſſus eſt. Qui cum inter alias animi plurimas dotes præcipuè mitis, ac manſuetus eſſet conſiſtere in humillimo gradu voluit, & ex eorū rum eſſe grege, qui conuerſi vulgo nuncupantur. Sed exceptus eſt mira omnium lætitia, quaſi præſagientium, qualis, quantuſque iuuenis ille euaſurus eſſet nec quicquam fefellit opinio. Siquidem continuò totum ſe Deo tradidit, nec quicquam omiſit, quod ad verum illius cultorem pertineret. Magiſtro tyronum, quos nouitios appellant, præcipuè vacabat: quem frequenter ſupplex orabat, vt ſe inſtrueret, ac ea doceret, quæ ſibi præcepta religionis, ac inſtituta patrum panderent. Quo ſtudio, atque ſolertia breui mire profecit, charuſque omnibus, & admirabilis eſſe cœpit.

In eundē Ordinem admittitur.

VII.

Varijs excellit virtutibus.

Adeo autem mitis, adeo manſuetus erat, vt cum omnibus ſanctior eſſet, omnibus ſe deteriorem putaret: quæ res tum maximè cum decurſo iam anno, de patrum iudicio, ac voluntate dubitauit. Nam ad genua ſingulorum prouolutus, rogabat, nè ſuis offenſi

criminibus, à ſuo contubernio, & ſocietate ſe repellerent. Verba autẽ illa, quibus vti profitentes in ſtam vitã ſolent, adeò tenaciter menti illius adhæſerant, vt nulla diei elaberetur hora, in qua eorum non reminiſceretur. Quæ autem profitendo promiſerat, tam exactè, tamque conſtanter ſeruabat, vt mirabile omnibus obedientiæ, paupertatis ac patientiæ exemplum foret. Pudicitiam vſque ad exitum vitæ ſeruauit, vt nihil illo purius ac mundius conſpiceretur. Nam prætérquam quòd ſuum corpuſculum acerrimè domitabat, vigilijs quoque orationibus, ieiunijs & alijs multis macerabat modis: oculos ſuos diligentiſſimè cuſtodiebat, nè quid intueretur, quod ad libidinem prouocaret, atque ob eam rem nunquam otioſus erat. Nunquam illum ſine negotio dies, nunquam nox inueniebat. Quod ſi quando egredi in publicum cogebatur, impenſe Deum rogabat, vt ſe cuſtodiret, & ſuos auerteret oculos, ne vanitatem cernerent, quod ſciebat ſolere per feneſtras mortem ingredi quod ſi quando veſtigium aliquod fortè libidinum excitabatur, continuò Chriſti cruciatus inenarrabiles ad memoriam reuocabat: quo quidem tanquam ſubito imbre, iſtud quicquid erat incendij reſtinguebatur.

VIII.

Præſertim Obedientia.

Sed inter plurimas virtutes, quibus excellebat, præcipua erat Obediẽtia. Recordabatur enim ſæpe Chriſtum vſq; ad mortem factum eſſe obediẽtem. Quæ res quidem adeo promptum reddebat illum ad parendũ, vt ſæpiſſimè iuſſa præueniret, & nondum bene auditis quæ ſibi mandabantur, tanquam audiuiſſet, illa continuo exequi feſtinaret. Affertam huiuſce virtutis memorabile exemplum Præfectus Monaſterij Michael Hulandinus, per monaſterium ducebat magnum quendam Antiſtitem. Incidit fortè in Beatum Iacobum, & conuerſus ad præſulem. *Videſne hunc?* inquit. *Mira vitæ integritate inter nos effulget, in quo præcipua virtutum emicat obedientia. Huius rei mox, ſi velis, periculum faciam.* Annuit præſul. Præfectus igitur accerſito ad ſe B. Iacobo. *Fili,* inquit, *opus eſt: vt ſublata omni mora, vſque in Galliam te ad Pariſinam vrbem conferas: magni enim momenti literæ tibi eo ſunt perferendæ.* Lætus ille repentè, *Praſto adſum pater,* inquit. *Sed liceat ne ſtatim me in cubiculum meum tendere, vt baculum, ac pileum ſumam?* ſtupuit Antiſtes ille, nec ſatis mirari poterat incredibilem in re tanti momenti promptitudinem. Ciuis quidam Bononienſis aliquot ex cænobitis Diui Dominici ad villam vrbi propinquam inuitauerat, præcipueque rogauerat, vt Beatum Iacobum ſecum adducerent. Profecti igitur, cum iam pranſi eſſent, vnus ex patribus qui primum ibi locum tenebat, vt ſummæ illius obedientiæ periculum faceret, iuſſit, vt accepta funda (eſt autem id rete) ad propinquum Rhenum iret piſcarum. Paruit ille continuo & vno iactu mirandam piſciculorum vim cepit, ità vt omnes obſtupeſcerent, ſed id cuncti illius obedientiæ adſcripſerunt.

Eius obedientia exempla.

IX.

Quemadmodum cum Præfectus monaſterij quadam die illi iuſſiſſet, vt ad quærendum panem feſtinaret. Nam tum fortè quandam in vitro effigiem pulcherrimam pinxerat, (vitreas enim feneſtras optimè concinnabat) & vt colores vitro tenacius inhærerent in paruo fumo ex mare poſuerat: quæ res eius præſentia maximo indigebat. Attamen potius eſſe parendum ſuo præfecto ratus ſacculum arripuit, & ad mendicandum panem ſeſe contulit. Reuerſus poſt multas horas, tam benè decoctos in pictura colores offendit, vt nunquam melius illi ars ſucceſſerit.

X.

Charitas eiuſdem.

Erat admirabilis quoque in eo Charitas. Nihil putabat antiquius, quã præcipuè ægrotãtibus in monaſterio inſeruire: qui quidẽ illius præſentia, & miniſterio ita recreabantur, vt non dubitarẽt, ſe mox omni ægritudine leuandos, & certè plerique leuabantur. Quod ſi qui fortè obibant, & ipſe eos ex more lauabat, & proprijs humeris efferebat. Quare ea reſedit in animis hominum opinio, vt minimè dubitent, nunc vita functum, facilè ægrotantibus, ſi inuocetur, ad futurum, quod tam promptam operam quolibet morbo laborantibus, viuens exhibebat. Id ita eſſe, multis quidem exemplis poſtmodum comprobabimus. Ad hanc vero tam eximiam virtutem amplexandam leniſſimis verbis, & efficaciſſimis aſſiduè alios hortabatur, eratque ipſe præclarũ omnibus ſpecimen, & exemplar. Solus deinde orationi, & contemplationi totus erat intentus, Deumque aſſiduè pro viuis omnibus, atq; defunctis precabatur. Frequenter primus omniũ ad nocturnum officium ſurgebat: quod vbi celebratum erat, angulum quempiam remotiorem, ac ſecretiorem deligebat. Ibi totus mente, & corpore, Deo vacabat. Nullus autem elabebatur dies, in quo præcipuè Chriſti geſta non recenſeret, & multis eum lachrymis diros eius cruciatus, acerbiſſimamq; mortem repeteret. Cùm verò iam multum oraſſet, & finem faceret, illud denique dicere ſolebat: *Gloria tibi Domine, qui natus es de Virgine: ſuccurre mihi hodie, cum Patre & Sancto Spiritu, in ſempiterna ſecula, Amen.* Et ad glorioſiſſim. Virginem, quam præcipuo cultu venerabatur, cõuerſus, aiebat: *Aue Regina cælorum, pro ſalute mea, & omnium fidelium.* Deinde ad Sanctos omnes ſeſe conuertens, dicere ſolebat: *Sancti Dei omnes, &c.* Poſteà verò ad omnes Eccleſiæ aras accedebat, ibique à B. Virgine incipiens, orabat. Cum verò iam illuceſceret, totum officium ſuum horarium, vſque ad veſpertinum celebrabat, & vbi ſacris altaris, quam Miſſam dicimus, ſemel aut ſæpius, prout otium dabatur, interfuerat, ad opera manuum, quorum penè in omni genere monaſterio erat vtiliſſimus, reuertebatur, vt ſic diuinis functus paratior eſſet, ac expeditior, ſi quid ſibi agendum mandaretur. Sed nullam orationem ſuauiorem ſibi, ac iucundiorem promebat, quam Dominicam. Tunc enim putabat ſibi os melle, ac omni nectare compleri.

XI

Semper autem ſancti aliquid, vbi finem orandi fecerat, meditabatur, nec vllum ſinebat tempus elabi vacuum habebatque illud frequens in ore. *Qui non laborat, non manducet,* & inſuper illud addebat. *Multa mala docuit otioſitas.* Taciturnitatis vero tantus erat cultor, vt nunquam, niſi vſus exigeret, loqueretur.

Aliæ eiuſdem virtutes.

Sed & patientiæ, atque conſtantiæ memorabile erat exemplum. Tres grauiſſimas ægritudines paſſus eſt, quas intenſi dolores exacerbabant. Eas tamen ita diſſimulauit, adeoque patienter tulit, vt nunquam à conſuetis actionibus fuerit retractus, nec alicui, quæ pateretur, prodiderit. Erat præterea mire affabilis, placidus omnibus, ſalua grauitate, charus, atque amabilis, ac plurimarum virtutum ſplendore monſtrabilis. Qua fama impulſus illuſtris Princeps, Calabriæ Dux, qui poſteà Alphonſus Secundus Siciliæ Rex fuit, cum Bononiam profectus, Diui Dominici ſepulchrum viſeret, Beatum etiam Iacobum videre voluit; quem nunquàm antea ſibi viſum, vbi cum multis alijs Cænobitis ad ſe venientem conſpexit, ſtatim cognouit, & honorificè ſalutauit, & amplexus eſt. ac rogauit, vt pro ſe Deum precaretur, vt poſſet incolumis in patriam, & ad genitorẽ ſuum reuerti, & factus eſt voti compos. Ad tantum autem Sanctitatis gradum euaſerat, vt cæleſti circumfuſum luce, orantem noctu multi viderint. Infeſtum quidem per omne tẽpus dæmonem habuit: ſed eius dolos, huc uſque latentes expertus eſt: deinceps vero aperto Marte multa cum eo certamina habuit. Nã fuſtibus ſæpe orantem cecidit, & alijs mille vexauit modis: ſemper tamen

athleta

athleta fortiſſimus victor euaſit. Mirificè autem poſt diſceſſum dæmonum cæleſti luce, quam diximus, recreabatur, & voce Angelica. Adhortans enim de cælo miſſus Angelus, ſic eum alloquebatur. *Serue Dei, eſto fidelis vſque ad mortem. Expecta Dominum: viriliter age, & confortetur cor tuum. Ingentia ſunt enim, quæ tibi pro paruo labore, atque certamine præmia proponuntur.* Ità melior in dies, & ſanctior fiebat.

XII.

Die quodam conatus eſt dæmon illum ab Oratione retrahere. Orabat autem ad aram Diui Vincentij poſt completorium. Venit igitur hoſtis antiquus in veſte conſciſſa, & ad podenda vſq; ſubducta, vnicum habens in fronte vt Cyclops oculum. Vbi verò illum Beatus Iacobus aſpexit, ſigno ſe ſaluiferæ Crucis armauit, & ſtatim dæmon euanuit. Nocte autem quadam poſt celebratum nocturnum officium, cùm ad aram Beati Antonij, quod remotior erat, & obſcurior, orandi cauſa ſe recepiſſet, dæmonum caterua ſpecie lætantium cum tripudio ingenti ad eũ venit. Miratus ipſe tantam in eis lætitiam, audacter ad ſe vocatos, per Sacroſanctum Ieſu Chriſti nomen iuſſit, vt ſibi tantæ lætitiæ cauſam promerent, putabat enim, quòd erat, eos vel patraſſe ingens aliquod malum, vel quod mox patrandum foret, tantoperè lætari: nec eum fefellit opinio. Reſponderunt igitur, ſe idcircò adeò lætos eſſe, quòd poſtero die ciuium ſeditione ingens ſtrages edenda eſſet. Quod vbi Beatus Iacobus accepit, continuò ad Deum conuerſus, multis lachrymis ciuiũ pacem ab eo impetrauit, & vrbis tranquillitatem. Cùmq; ab oratione ſurrexiſſet, & cubiculum ſuum eſſet ingreſſus, quieturus aliquantulum, ingentem ibi offendit terrerrimorum coruorum multitudinem, crocitantium, & vnguibus, ac roſtris ſeſe impetentium. Ille verò ſigno ſe Crucis repentè muniuit, & dixit: *Deus in adiutorium meum intende*, quibus verbis fœdiſſimæ alites continuò euanuerunt. Sed quò magis illum dæmones infeſtabant, & oppugnare conabantur, tantò illum ad certamina fortiorem, & alacriorem Deus reddebat.

XIII.

Rapitur extra ſe.

Raptum illum aliquando in cælum Pauli more, accepimus. Nam cùm ſe die quadam orationi dediſſet, ſenſit continuò ſeſe auferri, & tanquam cadauer corpus ſuum relinqui. Putauit autem ſeſe in quendam amœniſſimum locum eſſe productum, vbi ex variorum florum aſpectu, & odore incredibilem voluptatẽ caperet. Ibi ſe mirificos audiſſe concentus, & omnia, quæ ad explendam voluptatem pertinerent, vberrimè fuiſſe. Ingreſſus eſt eo fortè momento temporis, illius cubiculum ex cænobitis quidam, qui vbi iacentem, ac veluti mortuum vidit, exclamauit continuò, & rem Præfecto monaſterij trepidus nunciauit. Accurrit ille cum caterua fratrum: qui eum ſtatim, vt mos eſt, cõfricare cæperunt, & aquam in faciem iacere, & omnia experiri, quæ circa exanimatos fieri ſolent. Reſipuit ille tandem velut ex graui quodam ſopore excitatus, & conquæſtus eſt grauiter, quòd ſe incredibili ſuauitate, ac voluptate priuaſſent.

XIV.

Miracula adhuc viuens edit.

Prodigijs multis clarvit adhuc viuus, è quorum numero quædam referam. Quidam Bononienſis ſacerdos optimus, cui Hyeronimo Auido nomen fuit, beato Iacobo familiaris, & charus admodùm erat. Is fortè in grauem incidit valetudinem, vt minima de eius ſalute ſpes eſſet. Miſit ille, qui beatum Iacobum ad ſe perducerent. Venit continuò, vt erat benignus omnibus, & expoſitus. Cumq; ſe mutuò ſalutaſſent, & dulci colloquio, paulùm ſe recreaſſent, rogauit beatus Iacobus, vt omnes cubiculum egrederentur. Quod vbi factum eſt, continuò cæpit orare, ac pro ſalute ſui familiaris precari. Mox aſſurgens, à capite ægrotantis ad pedes, dexteram ſuam leniter duxit. Miram rem aſſetam, prout manum per corpus ducebat, ita repentè ex illis partibus fugabatur morbus, vt ſubſecuta ſit ſanitas. Eiuſdem Sacerdotis ſoror grauiter ægrotauit, ſpetauit tandem opem, quam in fratre fuerat experta. Igitur ad ſe accitum, rogauit, vt ſuis apud Deum precibus ſibi adiumento eſſet. Ille verò habita breui oratione, frontem ægrotantis Cruce ſignauit, & ſoſpitem ex templo reddit.

XV.

Feliciter moritur.

Venio nunc ad eius felicem obitum. Annos erat natus quatuor, & octuaginta Beatus Iacobus, cùm in valetudinem incidit, quæ illi ſuprema fuit. Intelligens ipſe finem adueniſſe ſuæ vitæ, vocauit ad ſeſe illum, cui ægrotantium cura cõmiſſa erat, & ait: *Ego, frater, iam delibor, & tempus meæ reſolutionis inſtat. Proinde rogo te, huc voces inſignem doctrina, & religione virum magiſtrum Vincentium Caſtronouenſem, monaſterij huius Præfectum, cui delicta mea generaliter conſiteri volo.* Quod vbi fecit, & plenam remiſſionem ex more aſſecutus eſt, acceſſit ad eum ex cænobitis vnus, cui Dyonisio fuit nomen, cui inteſtina fluebant, ſpei, ac fiduciæ plenus, & ait: *Dilecte frater, tu quidem ad patriam properas, ego autem atroci morbo hic crucior: nec cantare poſſum, nec concionari. Sed te per Deum rogo, ad quem tendis, vt cum illi iunctus fueris, memineris mei, ac tuis precibus, hanc à me moleſtiam depellas*, qui ſe quidem id facturum ſpoſpondit. Cum autem ad vltimum deueniſſet, priuſquàm expiraret, ipſe ſibi manus decenter, & pedes compoſuit, & ita felicem efflauit animam. Continuò autem color, qui morienti, ad ſolet, abierat, & vultus quædam hilaritas, & per totum corpus candor eximius redijt, & claritas admirabilis, vt nulli dubiũ eſſet, quin rectà in cælum migraſſet. Is autem, cui inteſtina, ſicut modò dixi, fluebant, quique illius opem paulo ante petierat, accedẽs ad eius cadauer, & multu cum fletu amplexatus, cepit promiſſa repoſcere, & rogare, vt ſui memor eſſet. Nec promiſſam ille opem diſtulit: nam priuſquàm indè abſcederet, ſeſe diro prorſus liberatum morbo ſenſit. Obijt autem beatus Iacobus anno ab aduentu Chriſti, Milleſimo quadringenteſimo nonageſimo primo, quinto Idus Octobris.

XVI.

Claudũ, & mutũ ſanat.

Statim autem per totam vrbem viſa eſt vox diuinitus diffundi, quæ cunctos moneret; vt ſi Sanctum virum, qui obiſſet, cernere vellent, continuo ad ædem Diui Dominici concurrerent. Repente autem tota confluxit ciuitas, ſeque felicem putabat, quicunque ſacrum cadauer poſſet contingere. Puellus ibi annorum trium, qui nec firmis adhuc greſſibus conſiſtere, nec loqui poterat, per confectam multitudinem, & per medios pſallentes patres ad Sanctum cadauer diuinitùs euaſit: cumq; illud tetigiſſet, ſtupentibus omnibus, & firmiter gradi, & rectè loqui cæpit, domumq; profectus, ſtupentem nouitate rei matrem admonuit, vt ad ædem Diui Dominici properaret, & ſancti viri corpus viſeret mox ſepeliendum. Præfectus verò monaſterij, cum cæteris patribus, cùm eum ſepulturi eſſent, communi ſententia diuerſo in loco ſepelire decreuerunt, nè cæteris commiſceretur cadaueribus: cum ſic multorum, qui cum ſanctitatis opinione deceſſiſſent, permixtione, & confuſione cadauerum, memoria periſſet. Separatim igitur eum in loco tumularunt, quod paruum Capitulum appellant, nec ibi diu perſtitit. Nam cùm incredibilis quotidiè magis fieret ad eius ſepulchrum populi concurſus vtriuſque ſexus, & inſolitum eſſet, ac indecens, fœminas ad eam partem monaſterij ingredi, vbi ſepultus erat: neceſſe fuit poſt diem octauum, permittente id Bononienſi Antiſtite, in Eccleſiam transferre, & ad aram Diui Thomæ ſepelire, ſic integrum & incorruptum, ac ſi tunc primùm expiraſſet. Vbi verò ſepultus

fuit, penè infinita ſecuta ſunt prodigia, quorum partem aliquam commemorabimus.

XVII.

Alia Bononiæ patrat miracula.

Quidam Bononienſis mercator filium habebat infantem, vtpotè anniculum: qui cum grauiſſimè ægrotaſſet, expiraſſe putabatur: nullum enim in eo vitæ ſignum apparebat. Parentes igitur mæſtiſſimi, confugientes ad opem Beati Iacobi, cuius modò extincti fama ſanctitatis erat celebris, vouetur, ſi puer reuixiſſet, Beati ſe Iacobi, hoc eſt, Prædicatorum veſtitu illum induturos. Continuò igitur oculos infans aperuit, atque conualuit: tabellaque ad ſepulchrum Beati Iacobi appenſa eſt, cum inſcriptione tali: Hic puer extinctus erat, ſed meritis Beati Iacobi reuixit. Mulier quædam deſperata iam ſalute, & ſacro inuncta oleo, Chriſtiano more, mox animam exhalatura videbatur. Propinqui eius Beati Iacobi opem implorarunt, & mira res continuò ſecuta eſt. Nam quę loqui paulò ante non poterat, caput extulit: & *Deo*, inquit, *gratias ago, quòd Beati Iacobi meritis me à morte reuocauit.* Vir clarus vita, litteris & religione Hyeronimus Bononienſis, ex Diui Dominici Prædicatoribus, forte concionabatur, & Beati Iacobi ſanctitatem, & prodigia multa, quæ ad merita illius teſtanda quotidie Deus edebat, quibus æquum erat laudibus, efferebat. Aderat concionanti Bononienſis quidam ciuis, qui filium domi reliquerat grauiſſimè ægrotantem. Is accenſus talibus, atq; in magnam ſpem arrectus Deum rogare cœpit, vt Beati Iacobi meritis præſenti ægritudine puerum ſuum liberaret. Factus eſt continuò voti compos, & poſtero die ſoſpes cum patre epulatus eſt.

XVIII.

Bononienſis matrona legerat ad idem ſepulchrum in tabella, quendam monachum vehementiſſima febre Beati Iacobi meritis eſſe liberatum. Hæc ſororem habebat, iam tres menſes tertiana, & ingenti dolore capitis laborantem. Inuocauit illa Beati Iacobi pro ſorore auxilium, & ſtatim conualuit. Alia quoq; matrona, centeſimum tranſgreſſa annum, diro, & pudendo morbo laborabat: tacto illius ſepulchro liberata eſt. In eadem ciuitate puella dolore graui, qui totum corpus inuaſerat, iam quatuor menſes laborauerat. Magna fiducia impetrandi eius implorauit, & conſecuta eſt. Nam ſtatim abſq; vllius adminiculo ſurrexit è lectulo, & die poſtero eius ſepulchrū inuiſit. Bartholomæus Genuenſis Ordinis Prædicatorum, Monaſterij Saonenſis Præfectus, in grauem Bononiæ febrem inciderat. Qui admonitus à conuentu, vt ad Beati Iacobi auxilium confugeret, confugit, & conſeſtim conualuit. Paulus etiam Boemus, eiuſdem Ordinis Bononiæ ſtudens, & ipſe grauiſſima febre laborabat, futura iudicio medicorum diuturna, dolorem præterea capitis iam nouem annis patiebatur. Is ad Beati Iacobi opem confugit, & extemplo vtraque moleſtia liberatus eſt. Vincentius Soncinenſis in eodem monaſterio ex eorum numero, qui Conuerſi dicuntur, familiaris admodùm Beato Iacobo fuerat, & morientem in ſuo gremio fouerat. Is fortè in grauiſſimam febrem inciderat, adeò vt ſe non poſſe diutius viuere putaret. B. Iacobū precatus eſt, vt ſibi adiumento eſſet, & ex templo aſſuit. Quidam ex agro Bononienſi, cui Magacaro fuit nomen, & ipſe grauiter febricitans, Beati Iacobi auxilium inuocans, ait: *Si vera ſunt, quæ de tua ſanctitate prædicantur, & ad opem ferendam implorantibus tam facilem te, ſicut audio, exhibes, mihi quoque precor*, ſubuem. Non fuere ſpes, ac preces illius irritæ. Nam continuò febris illum relinquit. Nobilis matronæ Bononienſis, grani terrore perculſa, ita exhorruerat, vt membra omnia contracta eſſent. Venit illa in mentem B. Iacobus, & eius opem rogauit, & mox priſtinæ valetudini reſtituta eſt.

XIX.

Item alijs in locis.

Verùm non Bononiæ ſolùm, ſed etiam in remotis Italiæ ciuitatibus claruit miraculis. Nam & Mediolani vxor eius, quem iuſtitiæ ducem vocant, cùm iam tres annos contracta habuiſſet crura, audita Beati Iacobi fama, quæ iam celebris in pleriſq; Italiæ locis erat, illius opem implorauit, & mox ſanata eſt. Et in Veronis Mutani quidam presbyter in æde Diui Petri Martyris depictam nuper effigie in attentiùs intuebatur: cumq; perquiſiſſet, cuiuſnam eſſet, audiuit eſſe Beati Iacobi Bononiæ nuper extincti, admirabili ſanctitate viri, cuius meritis multa prodigia Deus ederet. Is iam multis annis ingenti dolore capitis laborauerat, tanto quidem, vt ſæpe ſuſpicaretur, nè mentem amitteret. Igitur ſpei plenus, & fidei, Beatum Iacobum precatus eſt, vt ſibi adiumento eſſet. Adfuit ille, ac diuturna valetudine ſupplicē ſuum liberauit. Ciuis quidam Bononienſis filium habebat, diu calculi morbo laborantem. Acceſſit ad B. Iacobi ſepulchrum, & rogauit, vt filio opem afferret, & impetrauit, nam puer continuò liberatus eſt. Dionyſius quidam Lucenſis, filium habebat Bononiæ grauiter ægrotantem, vt de eius ſalute medici deſperarent. Ad ſepulchrum Beati Iacobi acceſſit, & filium illi ſuum commendauit. Quem, domum reuerſus, incolumem reperit: & cum ingenti gaudio ad ædem D. Dominici rediens, & magna voce Deum laudans, multis audientibus, impetratam opem teſtatus eſt.

XX.

Periclitātibus in partu ſubuenit.

Puella Antonij tonſoris in eadem ciuitate vitam monaſticam in monaſterio Diuæ Agnetis agens, iam tribus annis grauem capitis dolorem paſſa fuerat. Beati Iacobi opem implorauit, & ſanata eſt. Nobilis in eadem ciuitate matrona iam duos dies partus doloribus cum magno vitæ diſcrimine fuerat vexata. Hortantibus obſtetricibus, vt Beati Iacobum inuocaret, quanta potuit voce implorauit, exaudita eſt. Eandem opem in ſimili diſcrimine plebeiæ mulieri attulit, & Calcareſio ciui Bononienſi, qui captus oculis, nihil cernebat, viſum reſtituit: & Mutinenſi cuidam, qui tanti beneficij memor, argenteos oculos Ipſemet ad eius ſepulchrum Bononiam pertulit: & cuidam calcis artifici, qui oculum vi calce oppleuerat, vt per multos dies nihil indè prorſus cerneret. Is enim ad Beati Iacobi ſepulchrum profectus, priuſquàm templum ingrederetur, depulſis tenebris, viſum recepit. Ancilla cuiuſdam matronæ Bononienſis, brachium diù inualidum, ac inutile habuerat. Acceſſit ad eius tumulum, & brachio tetigit: momento temporis priſtinum robur recuperauit. Quidam Bononienſis aromatarius, diuturnum in lingua morbum paſſus fuerat, ſic vt difficillimè, & cum magno cruciatu cibum caperet. Vouit is argenteam Beato Iacobo linguā ſi dirus, eius ſuffragio morbus, à ſe depelleretur. Mox liberatus eſt, & eodem die, quo vouerat, perſoluit.

XXI.

Et inmer to cuidā

Stephanus è numero Conuerſorum Diui Dominici, Placentia Bononiam veniens, vt clarum quendam concionatorē ſe cum Placentiam adduceret, nobili mulæ inſederat. Hæc neſcio, quo caſu in letalem morbum incidit, itā vt humi iacens, pabulo protlus abſtineret: nec peritiorum morborum talium medici, opem vllam ſpondebant. Ingenti autem æſtu fluctuabat Stephanus nobilitate mulæ, ac pretio, & eius, qui commodauerat, claritate. Relicta igitur illa in ſtabulo, tanquàm mox nullis proficientibus remedijs moritura, ad tumulum ſe Beati Iacobi receperat, & eius opem implorauerat: reuerſuſq; ad ſtabulum, ſic affectam, vt antè, inuenerat, & morienti ſimilem. Feſſus ingenti ægritudine animi, & curarum plenus, cubitum ſe contulerat. Dormienti illi viſus eſt Beatus,

qui monuit, vt continuo ſurgeret, & populum mulæ apponeret. Credidit ille diuinitus ſe moneri, & paruit: mulam inuenit perquirentem pabulum, & priſtinæ valetudini reſtitutam.

XXII.

Item cuidam hydropico.

Anno milleſimo quingenteſimo, menſe Februario, vir quidam hydropicus ad idem ſepulchrum cum vxore venit, vt ibi vota perſolueret: qui affirmabat, ſe implorata B. Iacobi ope, quatriduiſpatio, diro, & exitiali morbo liberatum. Finem profectò non inueniam, ſi cuncta perſequi velim. Sed hæc, ni fallor, ſatis eſſe videri poſſunt, quæ viri tanti apud Deum merita, & ſanctitatem eximiam abundè teſtari queant. *Ioan. Anton. Flaminius in vita.*

X. *Floret Bernardinus eccleſiaſtes Ord. Minorum*

Per id etiam temporis Bernardinus Feltrinus, Franciſcanus, per omnem Italiam agendo, & docēdo; tum auitā eſſentia ſapientiæ diuinæ ſumma eloquentia patefaciens, tum homines ad impuritatem animorum ſuorum verè cognoſcendam, illamq; ex animo deteſtandam, & cultum, ac venerationem Dei amplectendam adducens, Rauennæ ſæpius id prædicauit. cumq; ob populi frequentiam, templa minùs ſufficerent, in foro, ſumma vocis, quæ ad aures omnium integra perueniebat, felicitate concionabatur. E concione autem per occultos vicos homines vitans, qui ex eius perinde, ac viri ſancti veſtimentis aliquid abſtrahere ſemper conſueuerant, domum redibat. Eius impulſu, & concionibus, Iudæi fœneratores vrbe Rauenna haud ita diu poſt eiecti; & interea certæ pecuniæ, & fundi, hominum piorum erogationibus, & Phylalij præſertim Rouarellæ Archiepiſcopi, qui multam numerauit pecuniam, collecti ſunt; ex quorum prouentibus, oppignoratis egentium bonis, pecunia traderetur. Montem pietatis appellant, quem adhuc non abſq; pauperum ciuium vtilitate, Rauennates extare conſpiciunt. Fuit is annus à partu Virginis M. CCCC. XCI. *Rubeus hiſt. Rauen. lib 7.*

XI. *Moritur Venerab. P. Ioannes Aldenardus Carthuſianus*

Eodem anno, diem clauſit vltimum Ioannes Aldenardus, Gertrudomontani in Hollandia Cœnobij Carthuſianus. Hic dum ex vtero matris proditurus eſſet, contigit matrem in partu intolerabili dolore laborare. Vnde patri perſuaſum fuit, vt fructum, qui eſſet naſciturus, diuino offerret famulatui. Quod dum ille feciſſet, mulier ſtatim peperit puerum elegantem, & quaſi ſine dolore. Idcirco parentes ab annis teneris, hunc viris religioſis tradiderunt imbuendum; a quibus ſcientias addiſceret, & virtutes. Eius tam ſimplex, innocens, pudica, morigera, ſobriaque ſcribitur pueritia extitiſſe, vt quaſi alter Samuel paruulus videretur. Poſt acceptam in ſcripturis notitiam, voti memores parentes, in grandem quandam, diuitemque Abbatiam, quæ in Flandria eſt, impetrato loco iuuenem tradiderunt. Monachi ſtatim huic, opes Monaſterij enarrant, Abbatis gloriam, ampliſſima prædia, pingues, & multiplices portiones, læta & exquiſita conuiuia, nocturnas crapulas, vina falerna. Verum iſtius generis delicijs, purus adoleſcens nequaquam aures accommodabat. Itaq; conſiderans, Monachos libenter bibere, rarius pſallere, crebros in popina, tardos in Eccleſia, menſas colere, animas deſerere, quærere quæ ſua ſunt, non quæ IESV Chriſti, clam fugit, & ductus diuino ſpiritu, domum Capellæ B. Mariæ intrauit Profeſſus, & Sacriſtiæ præfectus, innocentiam, humilitatem, & deuotionem præcipue coluit; eaque propter ab omnibus amabatur. Paupertatis amās, vix neceſſaria corporis admittebat; in cella nihil habebat. Virginitatis florē immaculatū ſeruauit. In prima cōfeſſione, quid Priori diceret, non habuit. Triginta quinq; annos Sacriſta, in ſūma ſimplicitate Deo & fratribus inſeruijt. Ab ea cura, grauiſſima infirmitate ſolutus, decē quibus ſuperuixit annis, ingētes ſibi theſauros, ab orationibus & auſteritatibus, comparauit: nullā die, ac nocte ſibi paſſus carnis, requiem impertiri. Ab amicis eade re admonitus; *dum tempus habemus*, inquit, *operemur bonum*. In hoc virtutum omnium exercitio, duos dies ante feſtum Præſentationis B. M. V. leui febre correptus, in ipſa ſolemnitate inter brachia intactæ Virginis impolluturum ſpiritum exhalauit. *Petrus Dorlandus Chron. Cartuſien. lib. 7.*

XII. *Floret B. Veronica Auguſtiniana.*

Mediolani in Monaſterio S. Marthæ, viuebat hoc tempore B. Veronica, inter Sanctimoniales Auguſtinianas profeſſa. Legere, & canere, à cultu Deiparæ didicit. Eam ſæpe ſæpius, aliàs in paludamento candido ſtellis diſtincto, aliàs in veſte cyanea, lilijs, & roſis aſpērſa, Angelis comitatam aſpexit. Aliquando etiam præmium ſeſum videre promeruit. Liberauit quoq; Monialem vita functam, ſed Purgatorij pœnas luentem ante oculos habuit: vtque Moniales a murmuratione abſtinerent, illas admonuit. Aliquot monialibus ſalutem impetrauit; breuique tempore tantam ſanctitatis famam vbique diffudit, vt etiam Principes orationibus illius ſeſe commendare voluerint. De hoc Monaſterio, fama eſt, publicis actis teſtata, olim quando aliqua ſanctimonialis in ſepulchrum inferretur, reliquas ibidem conditas, quaſi viuerēt, & ſpirarent, locum dare ſolitas, recèns ſepeliendis. *Aſtolfus Canonicus lib. 11 mirac. B. M. V.*

XIII. *Stellæ videntur in meridie.*

Romæ, die 24. Auguſti, in tēplo B. M. V. in via lata, cum altare maius remoueretur, repertæ ſunt in arca porphyretica, aliquæ SS. Reliquiæ à Leone IX. P. M. olim reconditæ. ſcilicet, S. Hyppoliti; Darij corpus & Sociorum, de ligno S. Crucis, de veſte Chriſti inconſutili, de Spongia Chriſti, de veſtimento B. M. V. de velo eiuſdem: de terra ſepulchri Chriſti. S. Stephani Mart. Corpus S. Agapiti mart. Eiuſdem anni menſe Iunio, die 26. Lunæ, viſæ ſunt ſtellæ in cælo in meridie, euntes ante ſolem. Solis quoque deliquium fuit. *Infeſſura in notis diariis.*

ANNO CHRISTI 1492.

INNOCENTII PAPÆ VIII. Anno 9.

FRIDERICI ROMAN. IMPERAT. Anno 53.

MAXIMILIANI I. ROMANORVM REG. An. 7.

I. *Granatenſes ad ſeditionem concitare Maurus quidā conatur.*

PAulo ante memorauimus, bellū Granatenſe prope fuiſſe confectum; niſi vulgus Maurorum maximè infidum, mobile, ſeditioſum, quieti, & otio aduerſum, diſturbaſſet. Iam certis conditionibus fœdus cum Ferdinando pactum erat. Maurus quidam, cuius nomen non proditur, quaſi Panicis actus, turbida oratione ad arma concitare populum non neglexit. *Inſimulatione beneuolentiæ, proditionem, fraudem, inſidias contineri. Boabdilem Regem, & Proceres neutiquam Mauros eſſe, voto cum hoſtibus ſtare. Perpetuæ ſeruitutis iugum imponitur, adeſte animis. Sed præſentes miſerias, & pericula ferre graue eſt: Animi eſt iſta mollities, pauliſper in malis tolerare non poſſe: minora, ac temperata mala perpetius, & grauioribus vitare. Quid vero ad ſpem affertur inuiolatos vos fore, de bonis non ago, quæ pars integra fore perſuadent; nempe vos oſtenes alieno ager ſuſtentabit? An ignoratis, quanta veſtri ſanguinis hauriendi ſitis ſit. Superioribus bellis parentibus, propinquis magna ex parte deſideratis, vindicare prætermittant. Vetera omitto: annis iam circumuallatas, & nos macerant, & ipſi non minores clades pertulerunt, circa munimenta ſæpe trucidati, neque magis obſidentes, quam obſeſſi, nouæ vrbis munitione bellum defendantes. Ferrei ſint, niſi vrbe dedita veſtris capitibus peremptorum manibus parent. Quaſi*

eruditionis genere excellentes fuerint, recenſeri vix poteſt. Erat Ferdinando facies honeſta, maieſtas in vultu, inceſſuque par, aſpectus gratus, ſermo expeditus, perſpicuum ingenium, iudicium graue, mores faciles. Se adeuntibus comis, clemenſque, bellicis fuit iuxta, ac ciuilibus muneribus par: tam aſſiduus in negotio, vt labore refici, ac reparari videretur. Corpus nullis munditijs emollitum, ſed cultu, & victu frugali, & parato militare. Equos arte incitare, atque in varios orbes flectere cum dexteritate. Iunior teſſeris & alea, maior aucupio animum curis grauem remittere ſolitus. Regina præſtanti formæ venuſtate, nullo fuco mentita facie, totius oris dignitate, modeſtiaque ſingulari, religionis ſtudijs dedita, atque litterarum virorum amans, ſed cum Zelotypia, ſuſpicionibuſque. Latinæ linguæ non planè expers fuit: quo præſidio Ferdinandus caruit, nullo litterarum cultu in minori ætate, cognoſcendis tamen ex hiſtoria maiorum geſtis, & litteratorum hominum colloquijs, animum oblectabat. Quo die natus eſt Ferdinandus, (ſic affirmatum inuenio) Neapoli quidam è Carmelitano Ordine vir ſanctus, Alfonſo Regi; *Hodie* inquit, *in Hiſpania citeriore puer tui generis eſt natus; cui cælum noua imperia pollicetur, ingentes opes, felicitatemque, propter cæteris, religionisque cultori, & amplificatori præclaro.* In tantis virtutibus quædam vitia ineſſe propemodum neceſſe fuit: vt nihil eſt in rebus mundanis ſyncerum. Sed auaritiam tamen, calamitas vectigalium excuſare potuit: ſeueritatem, temporum, morúmque labes. Callido ingenio fuiſſe, fidemq; ex commodo nonnumquam mutaſſe, externi authores accuſant, ex fide, an ex inuidia gentis, non diſputo, & ſolet hominum malitia virtutibus veris, vicina vitiorum nomina affingere: ſicut è contrario falluot, atque laudantur vitia, quæ virtutes imitantur. Magnos ſibi Principes toto orbe Chriſtiano affinitate deuinxit, Luſitanos, Auſtriacos, Anglos. Plures Regias propinquitate complexus eſt. Annę Britannę auunculus, quę Galliæ Regina fuit, Ferdinandi Neapolitani patruelis: Catherinæ Vaſconum Reginæ auunculus maior. Id etiam in Ferdinandi actionibus accuſatur, quòd eam, & virū nullo conſanguinitatis reſpectu, immenſā imperādi ambitione, auito regno expulit in Galliam cōſequentibus annis. Sed ſpecies religionis prætenta facto eſt, & Rom. Pōtificis iuſſa: vnde diuturni, graueſq; motus extiterunt. Henricus Labretus his Principibus natus, paternum regnum repetijt, maiori, quàm ſucceſſu. Ex hoc, & Margarita, Franciſci Regis Galliæ ſorore, Ioanna principatus hæres nata eſt, Antonio Borbonio, Vindomienſi Duci coniunx: eius Henrici mater, quem ducta Margarita trium Regum Galliæ ſorore, Franciſci, Caroli, Henrici, proximum affinitate proximum ſanguine per viros ſtemmate gentis continuatos, poſt repudiatas, eiuratáſque prauas de Religione opiniones, propter quas Catholici proceres negabant Imperio Gallico idoneum videri, Henrico tertio ſine prole decedēte, noſtra ętas, benignitate, & indulgentia Clementis VIII. Pont. Max. vidit, magnum Galliarum Regem. Obiuâ à Ferdinando, & Iſabella Regibus, atque luſtrata vrbe Granata, Mauri ſub Chriſtianum imperium Superis auctoribus, auſpicatò, in æternum, ea in Hiſpaniæ parte conceſſerunt ſalutis anno M. CCCC. XC II. octauo Idus Ianuarij, qui dies Veneris fuit, anni Arabū octingēteſimi nonageſimi ſeptimi, menſis Rabih Hataba, dies Octauus. Pijs omnibus, vt Magorum memoria ſacer veteri inſtituto celebriſque, ita recenti victoria vniuerſæ Hiſpaniæ ſalutaris, fauſtuſq; illuxit. cùm ſublata, euerſaque impietate, ſuperior gentis ignominia procurata eſt, Hiſpaniæq; pars non exigua, in formam prouinciæ redacta, Magiſtratus, legeſque accepit. Lætitiæ particeps reliquus Orbis fuit. Ad Innocentium Pontificem, belli Maurici ſiue au-

Magnala. ...tia In-

thorem, ſiue adiutorem miſſus Ioannes Strada, Nuncius ex Hiſpania, ipſis Calend. Febr. Papam, Cardinales, vrbem & Italiam noua lætitia cumulauit. Supplicatione ad Diui Iacobi Hiſpanorum ædem à Pontifice, Sacroque Senatu decreta, habitaque, pòſt gratias Deo, & ſuperis perſolutas, Regum, & Hiſpaniæ laudes præconijs haud immeritis accommodata temporis oratione celebratæ fuere. Ad Imperatorem, Regeſque ſimul datæ litteræ, ac miſſi, qui gaudium ingens nunciarent: confectum Mauricum bellum: cæſos, domitoſque hoſtes, impoſitum Granatæ iugum, vrbi quondam Chriſtianorum ſpolijs extructæ, ſuperbæque: ac Chriſto redditum tandem vniuerſæ Hiſpaniæ imperium. Eo nuncio vrbes, & prouinciæ finitimæ, longinquæque dies feſtos agitabant, ludos, & ſpectacula inſtituebant: omne genus, ætas, ordo, conditio, templa ſubibat, ad aras procumbebat, vota perſoluebat *Mariana lib. 25. c. 17. 18.*

Innoc. Pp. & tota Italia ob Granatā receptam.

Innocentius Pontifex præ alijs, ingenti lætitia perfuſus, Ferdinando, & Iſabellæ de tam inſigni victoria congratulatus, cognomen *Catholici* Regi de impietate triumphanti attribuit, *Taraſſa. Genebrard.* duabus ad hæc præterea rebus incitatus maximè: quando, tridnò ante nunciatam victoriam, id eſt, die 28. Ianuarij, Alphonſus Sylua & Petrus Frias, Oratores Ferdinandi, iubente, & intercedente Rege, pacem inter Pontificem, ac Ferdinandum Neapolitanum Regem conciliaſſent, publicamque feciſſent; adeòque ſuo Regi, titulos Pacarij Italiæ, & Eccleſiaſticæ ſecuritatis, maieſtatiſque Pontificiæ Vindicis conquiſiuiſſent: *Surita Annal. lib. 20. c. vlt.* ac veluti fata in omnia religionis Catholicæ & Pontificis decora, & deſideria conſpiraſſent, ipſo die, vel peruigilio, quo Granatæ ad Chriſtiana iura traductæ nuncius Romam aduolauit, Petrus Mendozius Hiſpanus, Cardinalis S. Crucis, titulum Cruci Chriſti olim affixum, in parietinis eiuſdem Eccleſiæ S. Crucis, maxima Pontificis, & totius vrbis exultatione adinueniſſet, & bellum itaque Mauricum confectum, & dignitas Pontificia vindicata, & Crucis titulus ab Hiſpano repertus, Innocentium permouerunt, vt tam ſpecioſum cognomen Ferdinando adſcriberet. De pace conciliata paulò poſt dicam: cum priùs de Inuentione tituli retulero, quæ *Lelius Petronius, Paulus de Magiſtris, & Stephanus Infixura, Ciues Romani, in notis diarijs* reliquerunt. Ita habent. *Die prima menſis February, anni M. CCCC. XC II. venerunt noua de partibus Africanis: dictumque fuit, qualiter Rex Hiſpaniæ habuit victoriam de Granata, ipſamque cepit, & dominatus eſt: & eam fuiſſe captam, pactis omnibus, & fœderibus: nam diu ante oppreſſerat eam. Quibus autem conditionibus, non benè ſcitur. Eadem die miraculum in Vrbe fuit. Nam cùm Dominus Petrus Gondiſalui de Mendoza, Cardinalis S. Crucis, de ſua impenſa faceret murare, & dealbare dictam Eccleſiam: quando operarij tetigerunt ſummitatem arcus exiſtentis in medio Eccleſiæ, iuxta tectum, vbi adhuc ſunt duæ paruæ columnæ, ſenſerunt ibi certum vacuum. cumque aperuiſſent, inuenerunt vnam paruam feneſtram, in qua erat vna capſula plumbea, duorum palmorum, benè clauſa, & ſuper eam erat lapis quidam quadrangulus marmoreus, vbi erant ſculpta iſta littera, videlicet: HIC EST TITVLVS VERAE CRVCIS. In qua capſula, reperta fuit quædam parua tabula, longitudinis vnius palmi cum dimidio: quæ ab vno latere erat comeſa, & vetuſtate corroſa: ibique erant cauata, ac deinde colore rubro tincta, infraſcripta littera, ſiue verba: IESVS NAZARENVS REX IVDAEORVM: ſed illud Iudæorum, non erat perfectum: quia illud RVM, nonniſi vſque ad R. incluſiuè remanſerat, & illud VM: ceciderat, vt dixi: quia erat tabula ab ea parte corroſa, & vetuſtate deficit; & primus verſus erat ſcriptus litteris Latinis, ſecundus verò litteris Græcis, & tertius litteris Hebraicis. Ad quem locum quaſi tota Vrbs acceſſit, & Papa Innocentius etiam poſt triduum vidit eam, iuſſitque permanere in dicta capſula, cum quadam lamina*

II.
Caſtellæ Reges cur Catholici titulo donati.

Titulus crucis Chriſti affixus repertus.

Vitrea

vitrea, ſuper altare, in feſtiuitate dicta Eccleſiæ: & eſt omnium æſtimatione, illa tabula, quam Pilatus poſuit in Cruce ſuper caput Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti poſita ibi per ſanctam Helenam matrem Conſtantini, tempore, quo fuit dicta Eccleſia fabricata.* Hæc ex notis diarijs Mſ. quibus conſormia Alexander VI. Pont. Max. narrauit, in diplomate, quod ſuo loco inſeremus.

III. *Aliqua de S. Crucis titulo referuntur.* De titulo, Cruci Chriſti crucifixi à Pilato affixo, qui cauſam mortis, & perſonę conditionem morientis exprimebat, crediderim neminem dubitare: qui fidem Ioannis Euangeliſtæ narrationi, adhibendam ſibi putat. Enimuero is diſerte meminit, Pilatum, Chriſto cruci affixo, titulum Hebraicis, Græcis, & Latinis characteribus præſcripſiſſe: Iudæos, vt refingeret interpellaſſe: atque hunc tandem in ſententia perſtitiſſe, dixiſſeque, *Quod ſcripſi, ſcripſi.* Mos erat, præcipuè Romanis, titulos eiuſmodi, reis, vel præferre, vel præſcribere, vel figere. Caio Caligula Imperatore, ſolenne, ſeu publicum epulum Romæ exhibente, is ipſe ſeruum, ob detractam lectis argenteam laminam, carnifici confeſtim tradidit, vt manibus abſciſſis, atque ante pectus è collo pendentibus, præcedente *Titulo*, qui cauſam pœnæ indicaret, per cætus epulantium circumduceretur: vt Suetonius narrat. Domitianus Imp. patrem familias, quòd Thracem Myrmilloni parem, munerario imparem dixerat, detractum è ſpectaculis, in arenam canibus obiecit, cum *hoc titulo: Impiè locutus Parmularius*, vt idem Tranquillus ſcripſit. Aliquis Dominus, ſeruum affixerat Cruci, vt Dio meminit, cum litteris, *ſiue Titulo*, quæ cauſam mortis aperirent. Gentiles, vt Tertullianus exprobabat, in *tabella* nihil aliud recitabant, quàm illum Chriſtianum. Attalus cum vndique per amphitheatrum circumduceretur, Tabula, in qua Latinis litteris hæc inerat inſcriptio, *Hic eſt Attalus Chriſtianus* præcedebat. Sebaſtianus martyr ad Catacumbas, iuſſus eſt ligari in medio campo, & ſagittari à militibus, *ſub Titulo Chriſtianitatis.* De Chriſti titulo, appoſitè Prudentius, in apotheoſi aduersùs Iudæos,

Pilatus iubet ignorans. Tu, ſcriba, tripictis
Dirige verſiculis, quæ ſit ſuffixa poteſtas:
Fronte Crucis titulus ſit triplex triplice lingua.
Agnoſcat Iudæa legens, & Græcia norit.
Vt venerata Deum præcenſeat aurea Roma.

De hoc ipſo Crucis Chriſti titulo Ambroſ. in Luc. c. 23. Beda in idem cap. Chryſoſtomus hom. 84. in Ioa. Auguſtinus de tempore, in feſto Epiphan. Domini ſerm. 3. tomo 10. Sedulius lib. 4. operis Paſchalis, & alij SS. Patres.

Quòd verò Tabella hæc, neq; exuſta, neq; proiecta, ſed, vnà cũ reliquo inſtrumento paſſionis eiuſdẽ in loco eodem, quo Crux defoſſa, recondita, & anno ſalutis CCC.XXVI. à ſancta Helena, Conſtantini magni Imperatoris matre, eo in antro, quo Chriſti Domini noſtri ſepulcbrum effoſſum erat, tunc, cum Sanctam Crucem, clauos, & diadema repererat, ea quoq; inuenta ſit: Sozomenus teſtatur his verbis; *In altera autem parte eiuſdem loci, tres inuenta ſunt Cruces: & aliud ligniculum ſeparatim, quod Tabulæ geſsit ſimilitudinem, verbis, & litteris non Hebraicis ſolùm, verum etiam Græcis, & Latinis inſcriptum. quæ verba, ac littera non aliud complectebantur, quàm IESVM NAZARENVM REGEM IVDAEORVM. lib. 2. c. 1.*

IV. *S. Crucis titulus Romam delatus.* Eam tabellam, quòd S. Helena, vnà cum ligno S. Crucis, Romam ſecum detulerit, & in Baſilica S. Cruci ab eadem, & Conſtantino dicata condiderit: conſtanter ab omnibus hucuſque creditum eſt. Quod partem eiuſdem Tituli, Placidius Valentinianus Imp. in maiore arcu eiuſdem Eccleſiæ concluſerit: Onuphrius Panuinius in ſuo de ſeptem Vrbis Eccleſijs Romæ, Commentario refert; quodq; eam Cardinalis Mendozius repererit, produxeritque. Alexander VI. Pont. in diplomate teſtatur. Miniatas fuiſſe characteres, referunt illi ciues. Frequentiſſimum enim fuit apud antiquos, ea, quæ ſpectabiliora, & maioris æſtimationis eſſe volebant, rubeo colore inficere. Homerus, in bello Troiano illas naues præ cæteris decantat, quę erant rubeo colore conſperſæ. Ouidius, *Titulos* librorum minio notatos memorat. Romani, ſolennibus diebus inſtantibus, ſigni Iouis faciem minio tingebant. Aethiopes, eorum idolorum ſtatuas, quæ maiore veneratione colebant, minio illinebant. Minio tinctus Camillus triumphauit. Minio ſepulchrorum epitaphia inſcribebant. Minio volumina conſcribebant: non tantũ quòd litterarum characteres ſpectabiliores redderet minium, ſed quia etiam, apud eos, ac præſertim Romanos, non maximæ tãtum, ſed etiam ſacræ auctoritatis erat, vt Plinius lib. 3. c. 7. narrat. Ergo in Chriſti Domini Crucis Titulo litteræ rubeo colore tinctæ fuerant, non eo tantùm, quòd titulo tunc morituri hominis eſſent inciſæ: verùm etiam cæleſti diſpenſatione, vt diuinitas, & excelſa conditio herois, imo vt veriùs dicam, veri Dei, & hominis, qui crucifigebatur, innotesceret; ac præterea, vt litteræ ipſæ magis conſpicuæ redderentur; quò eminùs, atque commodiùs perlegerentur. Quocircà non omnino à vero abeſſe illud quoque crediderim, vt quemadmodum eiuſdem Tituli litteræ rubeo colore erant infectę, ſic eius quoque areolam dealbatam fuiſſe, vt Nicephorus Calliſtus, & pòſt eum Arnoldus Mermannius in ſuo de Sancta Cruce libello tradidere. Etenim & hoc ipſum Romani facere conſueuerant, qui inſignioribus delinquentibus quibuſdam non ſolùm tantum altiorem ſtatuebant Crucem, verùm in ipſorum reorum conditionis, ac dignitatis irriſionem, atque ignominiam, dealbari inſuper mandabant. Quod ſanè à Galba Imperatore factum quandoque legimus apud Suëtonium. Is enim tutorem, quòd pupillum, cui ſubſtitutus hæres erat, veneno necaſſet, Cruce affecit. Implorantique leges, & Ciuem Romanum ſe teſtificanti, mutari, multòque præter cæteras altiorem, & dealbatam ſtatui crucem iuſſit. Cùm autem Saluator, quòd ſe Regem dixiſſet, per ſummum ludibriũm purpura indutus, ac ſpinis coronatus fuerit; conſequenter etiam non à veriſimili omnino abhorrere cenſendum eſt, id, quod Nicephorus, & ab ipſo mutuatus Arnoldus Mermannius aſſeruit, ſacratiſſimum Chriſti Domini Titulum dealbatum, prælato quodam, & eminenti ligno, ad columnæ formam, Cruci ſuper impoſitum fuiſſe. His temporibus, ſacratiſſimus hic Titulus, neque ruboris, neque albedinis præſefert tincturam: nullumque alium, quàm vetuſtiſſimi ligni refert colorem: tincturis illis præ vetuſtate nimia, & frequenti contrectatione euanidis. Porrò, non niſi tertia ferè pars eiuſdem Tituli, hoc tempore Romæ aſſeruatur: non niſi his litteris, Latino quidem charactere extantibus NAZARANVS RE. & totidem Græcis, ac nonnullis Hebraicis. quod eadem tabella ſectione fuerit diuiſa, vt portionum eius partes, ad alias Chriſtiani Orbis Eccleſias mitterentur. Quamobrem ſanè non eſt, cur Caluinus, cæterique hæretici, ſacrarum Reliquiarum impij contemptores, & hoſtes, vel minimum quidem vmbræ, & caliginis offudiſſe, aut in dubium reuocaſſe puriſſimam ſinceritatem, & veram eſſentiam huius pretioſi, ac ſacratiſſimi pignoris, quod Roma tenet, certiſſimum Chriſti triumphi, eiuſque Crucis viuificæ teſtimonium, dum aſſerunt, Titulum S. Crucis Tholoſæ, alijſque Chriſtianitatis vrbibus reperiri. Nam id optimè congruere poſſe concedimus, partes eius ſcilicet, quæ Romæ deſunt, illic aſſeruari. *Iacobus Boſſius lib. primo de Cruce c. 11.*

Opportunè ſanè, hoc anno 1492. lætitiam Innocentij Pontificis, & Cleri, Populique Romani cumulauit, aliud Dominicæ paſſionis inſtrumentum, à Baiazite Turcarum Imperatore dono miſſum. Illi ipſi — V. *Cuſpis Lancea Chriſti, à*

tres

Turca donatur Innocentio Pontifici.

rtes Ciues Romani narrant hoc, quod adiungo. *Die vltimo menſis May, in die Aſcenſionis, intrauit in Vrbem Orator magni Turcæ, qui donauit lanceam, vel ferrum lanceæ Longini, cum quo fodit latus Domini noſtri Ieſu Chriſti in Cruce: & fuit accepta à Pontifice, & toto Clero proceſſionaliter, ab Eccleſia S. Mariæ de populo, vſque ad S. Petrum, & erat incluſum dictum ferrum in quodam tabernaculo pulcherrimo chriſtalli. cum pede, & alijs ornamentis puri auri. & fuit res magnæ æſtimationis, & forma eius eſt deſignata in propria forma ipſius: & tuſpicem eſt apud Regem Franciæ, prout ipſemet Turca nunciauit Papæ per dictum Oratorem. ex notis diarijs Infixura &c.*

VI. *Aliqua narrantur de Chriſti lancea.*

De eadem lancea, ſicut & alijs Chriſti necis inſtrumentis, Andreas Hieroſolymitanus, Cretenſium Archiepiſcopus, in Comment. de pretioſæ Crucis venerabili exaltatione c. 5. memorabat. *Poſtquam*, ait, *poſt mortem in Cruce ſuſceptam, vita, & mortis Dominus poſt tres dies reuixit, inuidiæ ſtimulis puncti Iudæi, & timore affecti, ne quid ex rebus illis Sacroſanctis, quæ fuerunt in illa veneranda, & beata paſſione, ſeruaretur, Iudæos quidem vlciſcendi eſſe inſtrumentum, cuſtodiendi autem eos, qui crederent in Chriſtum; ea defoderunt in intimis terræ ſinibus, illic deponentes imperitis pretioſum theſaurum, Crucem, inquam, & omnia, quæ ad Crucem pertinent, nempè clauos, & lanceam, & quem in Cruce Pilatus ſcripſit, & affixit titulum.* Reperta poſteà eſt hæc eadem lancea ſanctiſsima à glorioſa Helena, Conſtantini matre, cùm ſanctam Crucem, titulum, & clauos inueniſſet, vt diximus ſuperiùs. In peruetuſto illo libello, cui titulus eſt, *De locis ſanctis*, à venerabili Beda in compendium redacto, legitur, lanceam hanc Hieroſolymis, in portico Templi Sanctiſsimi Sepulchri, Cruce quadam lignea incluſam aſſeruari ſolitam ea veneratione, qua ibidem his verbis innuitur: capite ſecundo, *Lancea militis inſerta habetur in Cruce lignea, in porticu Martyrij, cuius haſtile in duas interciſum partes, a tota veneratur ciuitate.*

Miraculoſè Chriſti lancea reperitur.

Poſt longam annorum ſeriem, hæc ipſa lancea Sacratiſſima, Antiochiæ per miraculum reperta eſt, vertente noſtræ Salutis anno M. XC. VIII. dùm illa Ciuitas, arctiſsima obſidione oppugnaretur à Corbagat, ſiue, vt Hiſtorici noſtri ſcribunt, Corbana, Perſarum Regis copiarum Imperatore, qui cum validiſsimo Turcarum, & aliorum barbarorum exercitu mouiſſet è Perſide, vt Antiochiæ ſubſidio eſſet, contra Gotifredi Bullionis, cæterorumque Principum Chriſtianorum exercitum, qui ex Occidente, validiſsimis copijs inſtructi, ad Terræ Sanctæ recuperationem proficiſcebantur, illuc adeſſe non potuit, niſi poſt eandem à Chriſtianis vrbem expugnatam. Verum ingenti exercitus ſui multitudine confiſus, illam obſidione vallauit; atque intra paucos dies, obſeſſos Chriſtianos, ad ſummam rerum omnium difficultatem, & annonæ caritatem reduxit. Dum verò Chriſtiani his coarctarentur anguſtijs, Presbyter quidam, Petrus nomine natione Prouincialis, Maſſilia oriundus, Podienſem Epiſcopum, qui Legati Apoſtolici munere fungebatur, & Toloſæ Comitem adijt, aſſerens, Beatum Andream Apoſtolum, per quietem ſibi apparuiſſe, acter, quaterque eum monuiſſe, vt Principes Chriſtianos Antiochiæ obſeſſos commonefaceret, de lancea, qua Dominicum latus in Cruce perfoſſum fuerat, diligentiſsimè perquirenda, quæ in æde Diui Petri eiuſdem vrbis altè obruta, abditaque latitabat, certiſque indicijs locum, vbi reperiri poſſet, deſignaſſe; affirmans, eundem Sanctum Apoſtolum multis comminationibus atque terroribus ad eam legationem ipſis deferendam impuliſſe; quam tamen cum ſibi timens diutius detrectaſſet, eo quod pauper, & humilis, nulliuſque authoritatis, & æſtimationis homo eſſet, vigentiſſima demum eiuſdem Apoſtoli [illegible], mortem ipſi minitantis, ſi id differre d[illegible]et, compulſum atque coactum prodidiſſe. Podienſis autem Epiſcopus & Toloſæ Comes, cæteris Principibus, omnia, quæ Maſſilienſis Presbyter dixerat, ſecretius communicantes, eundem præſentem conſtituunt, vt totam viſionis ſeriem iiſdem quoque Principibus, ſicut & ipſis ore proprio exponeret. Qui cum verbis eius fidem adhibuiſſent, ad Principis Apoſtolorum Eccleſiam, omnes ſimul confeſtim acceſſere; terraque eo loco, vbi presbyter innuerat refoſſa, ingenti omnium admiratione, lanceam, quam prædixerat, re vera inuenerunt. Qua eruta, multitudinis clamor in cælum ſublatus eſt, approbationis religioniſque plenus; & Deo Opt. Max. laudes atque ingentes gratiæ referebantur; & quaſi feliciſſimum quoddam victoriæ præſagium è cælo ijs deſcendiſſet, ingenti lætitia, & certiſſimæ liberationis, atque victoriæ ſpe omnes repleti ſunt. Quamobrem triduano ieiunio indicto, ac piiſſimè expleto, ſacraque confeſſione peccatis expiatis, diuina Euchariſtia refecti, & communiti, vrbe explicatis vexillis egrediuntur, Podienſi Epiſcopo, & Apoſtolico Legato, ſacram lanceam reuerenter manibus deferente; tantaque animi alacritate, atque virtute inimicum exercitum adorti ſunt, vt prælio commiſſo fregerint, & fugarint, Barbaris ſupra centena millia, vt ſcripto quidam prodidere, deſideratis. In quorum caſtris adeo ingens diuitiarum copia inuenta eſt, vt pretioſis, opimiſque ſpolijs omnes onuſti, Antiochiam ſint reuerti. Vbi propter affluentiſſimam omnis generis commeatuum copiam, in eiſdem caſtris repertam, ex ſumma frumentaria rei caritate, omniumque rerum inopia, admirabilis annonæ vilitas repente conſecuta eſt. Admirabilem hanc ſacratiſſimæ lanceæ inuentionem, plerique eorum temporum hiſtorici ad poſterorum memoriã prodidere; atq; inter cæteros præcipuè, *Gulielmus Tyrenſis Archiepiſcopus in ſua de bello ſacro hiſtoria lib. 6. cap. 14. Robertus Monachus, qui adfuit. lib. 7.* & poſt hos *Blondus dec. 2. lib. 4. Paulus Aemilius de rebus geſt. Franc. lib. 4. S. Antoninus Florentiæ Archiepiſc. de bello ſacro t. 13. §. 5. Nauclerus generatione 35. Platina in vita Paſchalis II.* atque alij complures.

VII. *Veritas Sanctæ Chriſti miraculo probatur.*

Narrat Tyrienſis Archiepiſcopus aliud inſigne miraculum, quod huius lanceæ ſacratiſſimæ occaſione Dominus operari dignatus eſt. Nam poſteaquam Antiochiæ reperta fuerat, parta quam ſupra narrauimus victoria, cum inter Principes, ac Proceres illos Chriſtiani exercitus, magna æmulatio, & inuidia coorta eſſet, ac penitus ſerperet; quidam familiaris, & Capellanus Normannorũ Comitis, Arnolphus nomine, vir litteratus quidẽ, ſed quẽ morum peruerſitas, ac diſſeminandi tumultus, & ſcandala excitandi auiditas, crebris in populum, atque exercitum diuulgare cœpit ſermonibus, lanceæ ferrum illud in Diui Petri Antiochena Baſilica repertum, reuera nõ illud verum ferrum lanceæ illius ſacratiſſimæ extitiſſe, quæ Domini noſtri latus in Cruce aperuit; verum inuentionem ferri huius, callidum, atque aſtutum commentum quoddam Toloſani Comitis extitiſſe, eliciendi inde quæſtus gratia, cum Presbyter ille, qui inuentionis huius author fuerat, ipſius Comitis familiaris eſſet. Qui quidem ſermones, magni ſuſurri, atque altercationis excitandæ ſeminarium extitere. Quare cunctus exercitus, & populus in duas factiones diuiſus, magnis diſceptationibus implicabatur, altera ex duabus partibus conſtantiſſimè affirmante, ac defendente, illam verè Chriſti lanceam eſſe, diuinoque afflante Spiritu reuelatam, ac pro illius obſeſſi populi ſolatio repertam; altera vero contra, commentitiam fabulam, & callidum Toloſani Comitis conſilium id extitiſſe, pertinaciter contendente. Quamobrem optimus ille Sacerdos, qui eiuſdem lanceæ inueniendæ auctor fuerat, incredibili mœrore animi angebatur, atque diſcruciabatur; ſanctè affir-

mans, & iureiurando in animum ſuam ſeſe deuinciens, nullam in eo negotio fraudem, aut dolum interceſſiſſe, ſed puta reuelatione diuina, lanceam eandem pro Chriſtiani populi ſubſidio ſibi commonſtratam: atque vt ſinceræ veritatis illius incredulis fidem aſtrueret, ignem ſe ingreſſurum pollicebatur. Die igitur Veneris, paſſionis Domini memoriæ ſacro, ingenti lignorum ſtrue, eo iubente, coaceruata, & igne ſuccenſa, cuius horribilis flammæ proſpectus, vel ipſis intuentibus terrorem incuteret: cum bonus ille Sacerdos, qui Presbyter Petrus Bartholomæi de Maſſilia appellabatur, accepta in manibus lancea, vniuerſo circumſtante populo, atque exercitu, qui vt tremendum illud flammæ iudicium, ac probationem conſpiceret, incredibili auiditate, & curioſitate eò confluxerat, poſtquam genu flexus aliquantiſper oraſſet, ſigno Crucis ſe muniens, animoſè, atque intrepidè ingens, & horribile incendium illud ingreſſus eſt: ex quo ſaluus, & incolumis exiuit. Inde plebs ingenti illo miraculo obſtupeſcens, admiratione, ac religione percita, tanta auiditate eum tangendi, ac manus ipſius deoſculandi, in illum indiſcretè irruit, vt oppreſſus, ac totus contuſus, paucis inde exactis diebus diem ſuum clauſerit extremum. Eadem narrat. P. *Æmilius.*

VIII. *Eadem Chriſti lancea ad varia loca defertur.*

Delata deinde eſt eadem lancea ſacratiſſima, ad Conſtantinopolitani Imperatoris dominium, & in Regia vrbe integre, & ſanctè ſeruata; donec Balduinus huius nominis ſecundus, quintus ex Gallis Conſtantinopolitanus Imperator, ærarij inopia compulſus, Venetis proprium filium ob æs mutuò acceptum, pignori dedit; partemque (ſcilicet cuſpidem lima deſectam) lanceæ, ſpongiamque eandem ſub conditione tradidit. Quas poſteà Ludouicus Francorum Rex, cùm ipſe Balduinus redimere non poſſet, ab ipſis Venetis, Balduino permittente redemit, & in Franciam perduxit, vt Philippus Bergomenſis in Chronic. ſupplemento, libro decimotertio anno 1240. teſtatur. Reſiduum eiuſdem ferri ſacratiſſimi, in Eccleſia Sancti Ioannis de Petra, Conſtantinopolitanæ Ciuitatis, magna veneratione aſſeruatum fuit: donec vrbs ipſa, Chriſtianorum peccatis ſic exigentibus, in Mahumetis ſecundi Turcarum Imperatoris poteſtatem venit, ſalutis noſtræ anno M. CCCC. LIII. Tunc enim ſacrum pignus hoc, vnà cum alijs ſacroſanctis reliquijs, in victoris tyranni poteſtatem redactum eſt. Nam cùm idem Mahometes non ignoraret, multa gaza, rerum eximiarum copia, lauta, & eleganti ſuppellectile eiuſdem Imperatoriæ ciuitatis ſacras ædes eſſe refertas: publico præconis edicto, mortis pœnam non obtemperantibus comminatus, iuſſerat, omnes Eccleſiarum reliquias, & ornamenta, vnà cum Imperatoris theſauro ſibi intacta, inuiolabiliter reſeruari. Quamobrem omnes conteſtim Sanctorum reliquiæ, omnes gemmæ, aurum, argentum, omniſque pretioſus Eccleſiarum ornatus, vnà cum tota ſuppellectile, aureis, argenteiſque vaſis, ac gemmis in Imperatorio theſauro repertis, victori tyranno allata ſunt; ac inter ea præcipuæ ſacratiſſimæ lanceæ ferrum, quod vnà cum alijs ſacris pignoribus, in magni Turcæ ærario aſſeruatum fuit, vſque ad hæc tempora Baiaſitis, qui habendi fratris Zizimi, Romæ apud Innocentium ſeruati cupidus, ſuadente Petro Dabuſſonio Cardinale, Rhodiorum ſupremo Magiſtro, donum Pontifici, per ſuum Oratorem miſit. Antequàm Orator Vrbem ingredi permitteretur, Anconæ, ita diſponente Pontifice aliquantùm ſubſtitit, donec de excipiendo ferro deliberaretur. Sex Cardinalibus Pontifex commiſerat, vt in veritatem rei inquirerent, & de modo pompæ decernerent. Viſum nonnullis, non eſſe fidem adhibendam, præſertim in re tanti momenti, Chriſtianitatis hoſti. Alij Pariſius, quidam Norembergæ ſacram aſſeruari lanceam aiebant, eamque à Baiaſite miſſam in dubium vocabant. De Norembergenſi, ex Sigeberto, & auctore vitæ S. Gerardi Bronienſis Abbatis dictum; illam non Longini, ſed magni Conſtantini Imperatoris, clauis IESV Chriſti Crucifixi ſanctificatam eſſe. De Pariſienſi: cuſpidem tantum, ab hac, quam Baiaſites mittebat, lima deciſam, non autem reliquum ferri videri. De fide Baiaſiti habenda, concluſum, non eam debere in dubium vocari; ſponſore, & interprete tanto Cardinali, qui Turco perſuaſerat, vt mitteret. Certum & indubitatum apud eum fuiſſe, & eſſe, idque à quotidianis commercijs, & miſſionibus Conſtantinopolitanis, inter eum ipſum, & Baiaſitem intercedentibus, præſertim verò Chriſtianorum, qui in eadem vrbe, vel Pera exploratum, lanceæ ferrum Dominicæ in theſauris Turcicis ſeruatum: idq;, non ita pridem vrbe in ſeruitutem Turcicam redacta, à Venetis apud Mahumetem expetitum, neq; tamen habitum; quanquam xv. m. nummum aureorum Imperatori repræſentare voluiſſent. Ex hiſtoricorũ deinde narrationibus conſtare Imperatores Orientis olim Chriſtianos, magno in pretio, & honore illud ipſum ferrum habuiſſe: & eapropter Baiaſitem, velut cymmelium inæſtimabilis venerationis, ſummo Chriſtianorum Hierarcho deſtinaſſe, demerendo illi in re tanti momenti, quanta eſſet Zizimi conditio: ex quo, vel pernicies vel ſalus Turcici imperij pendere videretur: ſi arbitrio Pontifice, vel in ſacrum bellum duceretur, vel Baiaſiti mitteretur. Decreto: Fidem adhibendam eſſe quantumuis barbaro, Pontifex Archiepiſcopum Arelatenſem, atque Epiſcopum Fulginatem, Anconam præmiſit, qui lanceam ab Oratore Turcico exceptam, vaſi chryſtallino ad id parato includerent, & ſolenni ritu, à ciuitate, in ciuitatem, Narniam vſque in proceſſione deferrent. Ad eam ciuitatem, duos Cardinales Legatos, Ruuereum, & Luſitanum, obuiam ferro ire iuſſit: & ad diem Aſcenſionis Dominicæ, publicata totius Cleri vrbani, & populi ſupplicatione, comitante Sacro Senatu, cum Oratoribus Regum, ac Principum, vniuerſo Clero ſacram pompam induto, ad portam Flamminiam vſque proceſſit. Cùmque ſacram ferens lanceam Ruuereus non multum abeſſet, Innocentius extrà portam quinquaginta circiter paſſus pedes iuit: illaque de manu Cardinalis accepta, genu in terra poſuit, oſculum antea impreſſit, & omnia deuotionis religioſæ officia erga illam complexus, ſub vmbella aurea, in vrbem ſupplicantis in modum intulit. Præibat, & ſequebatur omnis ordo; omnis ſexus, vſque ad Baſilicam Vaticanam, vmbellam ſuſtinente aliquantùm Principe Capuano, filio Alphonſi Ducis Calabriæ, quem FERDINANDVS auus, Rex Neapolitanus, Romam miſerat, fœderibus cum Innocentio ſanciendis, & paci, quæ ad XXVIII. Ianuarij publicata fuerat, ſtabiliendæ. Iſtud ferrum, ſimile eſt forma ferro prælongarum haſtarum, quas antiqui Sariſſas, noſtrates picas appellant, niſi quòd in eo cuſpis delimata deſideretur, Pariſijs in Regio Sacello, aſſeruata. Fuit idem ferrum ſacratiſſimum ab eodem Pontifice; in ſuum ipſius cubiculum, ad tempus aſſeruandum, delatum, ab ipſo priùs coràm illo, in Diui Petri Baſilica, fuſis de more precibus; & populo, qui frequentiſſimus

eo con-

cō conuenerat, elargita cum ipſo benedictione. Erat enim illi in animo tantiſper apud ſe detinere, donec ſumptuoſiſſimum Sacellum in ipſa Diui Petri Baſilica collocando eidem extrueret. Cæterùm mors præmatura, cogitationes magnificas diſſipauit. Vnde, quod illi tpſi tres ciues ſcripto conceperunt, *die Lunæ, 16. menſis Iulij, Sanctiſſimum ferrum, quo fuit D. N. perfoſſus, Cardinales, & Collegium, de camera dicti Pontificis in Eccleſiam S. Petri portauerunt, & loco, vbi incluſum eſt Sudarium, vna cum dicto Sudario collocauerunt.* Seruabatur illic ſumma cum veneratione, donec impellente neceſſitate vetere Baſilica diruta, in nouam, à Paulo V. translatum eſt, & vna cum Sudario vultus Sancti loco eminentiſſimo, è regione Confeſſionis S. Petri repoſitum: quod ſolennioribus diebus populorum venerationi oſtenditur. *Infixura in Diar. Vialardus in Innoc. 8. I. Boſius lib. 1. de Cruce. c. vlt.*

IX. *Pax fit inter Pōtificē & Ferdinādum Neapolit. Regem.*

Dictum eſt, pacem fuiſſe renunciatam, inter Pontificem & Neapolitanum Regem; eique ſtabiliendæ, Ferdinandum, Principem Capuanum, Ferdinandi Regis ex Alfonſo filio, Duce Calabriæ nepotem Romam veniſſe. Ingreſſus ille die 27. Maij huius anni in Vrbem, & ad conſpectum Pontificis in Conſiſtorio publico adductus, veniam præteritorum patri, & auo precatus eſt. Vehementer ſibi vterque metuebat ab irato Pontifice, nè hoc, quod parabatur ſecundo bello de regno & vita periclitarentur. Dignitatem, & Maieſtatem Eccleſiaſticam grauiſſimè offenderant; vel maximè, quando Pontificatus, pretio concederent. Inter alia premebantur infamia, quando Tarentinam Eccleſiam, XIII. millibus aureorum Hebræo cuidam vendiderant; quam is pro filio ſuo, quem Chriſtiana ſacra ſuſcepiſſe mentiebatur, coemerat. Aenaria quoque inſula, ſanguine viginti quatuor Procerum Neapolitanorum hauſto, vindictam flagitabat: quod à ſanguinario Alfonſo, iubente, vel ſaltem conniuente Rege, innocentes ciuium, viri illuſtres, affinitatibus etiam Ferdinandi Regis florentes, fidei duorum Regum nimis fidentes, ibidem per ſummam perfidiam occubuiſſent. Iam Rex Galliarum, tam à Pontifice, quàm à neceſſarijs occiſorum ſollicitatus, arma parata eſtimabat. Ergo nè vltima adire cogerentur, ad concordiam inclinarant: Pontifex quoque bellum Turcicum magis cogitans, Pacenſe, & Aſturicenſe Epiſcopis, à Ferdinando Rege Caſtellæ Oratoribus miſſis ſuadentibus, ſanguini Chriſtiano parcendum ſtatuit. & Principem Capuanum tam benignè habuit, vt non tantum veteres offenſas Ferdinando, & Alfonſo, ex animo remiſerit, cenſuriſque Eccleſiaſticis illos exſoluerit, verum etiam, tam Alfonſo Duci Calabriæ, quam Ferdinando eius filio, Principi Capuano, Regnum Neapolitanum certis ex formula conditionibus conceſſerit, nec non Baptiſtinam ſuam gentilem, Ludouico Aragonio, Marchioni Hieracenſi, Regis, & Principum agnato in matrimonium collocauerit: præſentibus ad ſolennitatem Cardinalibus, Beneuentano, Senenſi, & Riuereo, cum Franciſco Cybo, Principe Capuano, Duce Amalfitano, & XL. Proceribus. Receperat in ſe Rex Ferdinandus, vectigal annuum Sedi Apoſtolicæ ex pacto ſoluere. Eccleſiarum diſpoſitionem, & curam Pontifici relinquere. cæſorum filijs, vel hæredibus ſatisfacere: Franciſco Cybo aliquam in regno Neapolitano Toparchiam concedere: & in bellum Turcicum omnes vires conferre. *Infixurà in notis diarijs. Vialardus in vita.*

X. *Dux Lotharinga Renatus, Siciliæ & Neapolis regna ſibi adiudicari poſtulat.*

Quibus peractis, Ioannes Briellus Primicerius Metenſis, & Archidiaconus Tullenſis, à Renato Duce, Romam miſſus, pro tuendis Neapolis, & Siciliæ iuribus, illius nomine coràm Innocentio Pontifice in hunc modum proteſtatus eſt.

In nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, Amen. Anno à Natiuitate eiuſdem 1492. die verò Iouis, 22. mēſis Iunij Pontificatus Sanctiſſimi D. Noſtri, Domini Innocentij diuina prouidentia Papæ 8. Anno 8. Reuerendiſſimis Dominis Sanctæ Eccleſiæ Romanæ Cardinalibus, & coràm ipſo Sanctiſſimo D. N. Papa adſtantibus ibidem pleriſque Prælatis, Regum, & magnorum principum, & magnatum ambaſſiatoribus, inque mei notarij publici, & egregiorum teſtium infraſcriptorum præſentia perſonaliter flexis genibus, ac alias cum ea, quam in tanto conſpectu, & actu decet reuerentia conſtitutus Reuerendus Pater, Dominus Ioannes Brielli, Sedis Apoſtolicæ Protonotarius, Vtriuſque Iuris Doctor, vt Illuſtriſsimi Principis, & Renati Ducis Sereniſsimi, in Romana Curia, & apud eandem Sedem Apoſtolicam Orator, & procurator, prout de ſuæ procurationis mādato manu propria ipſius Ducis ſubſcripto, & magno eius ſigillo cereo ſigillato, & ſigno manuali Michaelis, eiuſdē Ducis, Secretarij ſignato, vt mihi notario facta fides legitima extitit, habens idem R.dus Pater D.nus Ioannes Brielli Orator, & procurator præfatus, ac in ſuis tenēs manibus certam papyri cedulam ſuumque ſermonē in, & ad perſonam memorati Sanct.mi Domini Noſtri Papæ ibidem, vt præmittitur, præſentis, & audientis, aduertentis, & intelligentis dirigens hæc verba, vel ſaltem in effectu ſimilia, exorſus eſt, & dixit. Beatiſſime Pater, nuperrimè, vt aſſeritur, Sāctitas veſtra quādam inueſtiturā aliàs per prædeceſſores Veſtræ Sanctitatis, de regno Siciliæ citrà Pharum in perſona Domini Ferdinandi de Aragonia, factā cōfirmauit, ac etiam de nouo Alphonſum, filium eiuſdem Ferdinandi Ducem Calabriæ, & Ferdinandum eiuſdē Alphōſi filium principem Capuæ vulgariter nuncupatos, de eodem regno, in graue damnum, & præiudicium Ill.mi Principis & Domini mei Domini Renati, Ducis Lotharingiæ, ad quem de Iure regnum ſpectat & pertinet. Ideo ego Orator, & Procurator eiuſdem Ill.mi Principis, & eius nomine, recurro ad pedes Sanctitatis Veſtræ proteſtans, appellans, & querelans de omnibus ijs per veſtram Sanctitatem, factis, & actis, quēadmodum in hac præſenti meæ app.nis, reclamationis, recurſus & querelæ cedula plenius continetur. Clementiſsime Pater, licet Regnum Siciliæ, citra Pharū, Neapolitanum vulgariter nūcupatum, per varias & reiteratas conceſsiones, & inueſtituras diuerſis prædeceſſoribus Ill.mi D. Renati, Lotharingiæ Ducis, dicti regni regis à ſancta Sede Apoſtolica, atque pluribus Sanctitatis veſtræ prædeceſſoribus factæ, & ſolenniter factas, ac alias Iure legitimo ſpectauerit. & pertinuerit, deq; ipſo regno, Iuribus, honoribus & emolumētis eiuſdem per tempora etiam memoriam hominum excedentia notoriè gauiſi fuerint, & pacificè uſi fuerint, eidemq; Domino Renato Regi, tam virtute dictarū conceſsionū. & inueſtiturarū, quam alias legitimè de præſenti ſpectet, & pertineat, q; nulla poterit tergiuerſatione occultari, eademq; Sanctitas Veſtra ipſum Dominum Renatum plures, poſtquā fuit ad ſummi Apoſtolatus apicem aſſumpta, non immemor iuris ſibi in dicto regno competentis, pro vero, & indubitato rege dicti regni, non ſolū priuatim, ſed etiam publicè nominauit, & reputauit, prout etiam ab alijs continuo pro vero Rege dicti regni, tam in Italia, Francia, Germania, quā reliquis mundi partibus fuit nominatus, & reputatus, prout adhuc de præſenti nominatur, & reputatur. Nihilominus tñ veſtra Clemētia, quæ aſſiduè cognouit ipſum D. Renatum regem præfatum ſemper fuiſſe, & eſſe ſanctitatis Veſtræ Sanctæque Romanæ Eccleſiæ, & Sedis Ap.cæ deuotiſsimum, illiuſque mandatorum obedientem filium, & obſeruantiſsimum, nec vnquàm perpetraſſe, propter q ab huiuſmodi ſuo Iure ceciderit, ſed eū ad obtinendū, & regendum d. regnum ſemper fuiſſe, & eſſe habilem, neſcitur, qua de cauſa mota fuerit, niſi ad inſ; ortunam ne celſitatem Domini Ferdinandi de Arago-

nia, dicti regni occupatoris, & detentoris, Alphonſique eius filij, & Ferdinandi ſe nominantis principem Capuæ, ipſius Alphonſi filij prout ab aliquibus aſſeritur nuper nimiè prætenſam Inueſtituram, vt dicitur per aliquem, ſeu aliquos Romanos Pontifices in perſonam dicti Domini Ferdinandi, de dicto regno, & illius dominio factam confirmauit, & vltra hoc, Alphonſum dicti Ferdinandi filium, & Ferdinandum eiuſdem Alphonſi filium prænominatos, ipſo Domino Renato. cuius præcipuè intererat: & Domino Ioanne Brielli vtriuſque Iuris Doctore, dictæque Sedis Protonotario, ipſiuſque Renati regis Regni prædicti oratore, & procuratore, in Curia Romana continuò præſente, ad obuiandum, & cauſam, ſi quam haberent, quare talia fieri nón deberent, allegandum, minimè vocatis, nec auditis, nec intellectis Iuribus, rationibus, & cauſis, in, & ſuper dicto regno ipſi Domino Renato, iure legitimo, & valido competentibus, etiam de nouo inueſtiuit, in graue damnum, & præiudicium dicti Domini Renati, & boni iuris ſibi in dicto regno competentis. Cùm autem Beatiſſime Pater, credatur, quòd Sanctitas veſtra in præiudicium dicti Domini Renati, & eius boni Iuris in dicto regno competentis, habeat ſibi, aut poſteris ſuis in præſentiarum, aut forſan lapſu temporis quoquomodo præiudicare, idem Dominus Ioannes Brielli, vt tanquam Orator eiuſdem Domini Renati, ab omnibus per Sanctitatem veſtram, ſicut præmittitur, contra eundem Dominum Renatum, & bonum ius in dicto Regno ſibi competens, eoneque dicto eius Oratore auditis, intellectis, nec vocatis, grauaminibus, vt præmittitur, factis, non ſolùm in his ſcriptis prouocat, & appellat, ſed etiam grauiter querelat, ac ſe grauatum dicit, & grauatum denunciat, dictoque nomine ad pedes eiuſdem Sanctitatis Veſtræ, & ſanctam Sedem Apoſtolicam, cuius ſententia conſueuit in melius commutari, tanquàm grauatus, & oppreſſus humiliter recurrit, vt talia ſic contra eundem dominum Renatum geſta, prout de facto videntur proceſſiſſe, de facto etiam tollantur, & quòd Dominus Renatus in ſuo bono iure conſeruetur, nec in aliquo ſibi præiudicetur. Cùm benigna tamen ſupportatione veſtræ Sanctitatis, ac alàs proteſtatur de latiùs querelando, & ius dicti Renati ſui Domini, prout ſibi viſum ueritus fuerit, tàm in genere, quàm in ſpecie, & generaliter autem de perſequendorum apud eandem ſedem Apoſtolicam luco, temporè, congruis, & opportunis, humiliter veſtræ Sanctitati ſupplicans & requirens, vt ſuper præmiſſis dignetur reſponſum ſub literis authenticis eiuſdem Sanctitatis veſtræ dare, atque concedere, aut dari, & concedi facere. Et præmiſſa proponit, exponit, narrat, dicit, petit, querelat, prouocat, recurrit, & proteſtatur dictos orator, quo ſupra nomine, tàm communctim, quàm diuiſim, ac aliàs omnibus melioribus modo, via, iure, cauſa, & forma, quibus meliùs de iure poteſt, & debet ſaluo iure addendi, &c & proteſtatur de corrigendo præmiſſa, quatenùs opus, & iuris fuerit. Quam quidem cedulam Sanctitati Veſtræ præſento, offero, & exhibeo, & in ſignum veræ præſentationis, oblationis, & exhibitionis, eam in manibus publici, Apoſtolici, & Imperialis notarij repono. Quibus ſic per Reuerendum patrem, Dominum Ioannem Brielli oratorem, & procuratorem prædictum, huiuſmodi oratorio, & procuratorio nominibus, dictis propoſitis, & factis, prælibataque cedula, vt præmittitur, præfato ſanctiſſimo Domino Papæ præſentata, oblata, exhibita; atque in manibus meis fideliter repoſita, ipſe Dominus Ioannes, quo ſupra nomine petiji à me notario ſæpè dicto, quin, & teſtes infraſcriptos de hoc inſtantiùs rogauit, & requiſiuit, vnum, & plura, iam dictæ cedulæ, & ſuæ procurationis mandatum inſertionibus, de, & ſuper præmiſſis omnibus, & ſingulis tradi inſtrumentum, & inſtrumenta. Acta Romæ in Palatio Apoſtolico, die, & menſe, quibus ſupra, adſtantibus quibuſdam inter cæteros prænominatis, & alijs pluribus notabilibus, & Clariſſimis Viris, necnon Domino Cardinale Senenſi, Domino Cardinale Sancti Georgij, Domino Archiepiſcopo Florentino, Domino Archiepiſcopo Amibarenſi, Domino Laborenſi, oratore Regis Franciæ, Domino Ioanne Tauerne oratore Illuſtriſſimi Ducis Mediolani, & Domino oratore Venetorum, & Domino Epiſcopo, oratore Regis Anglorum, Domino Felino, & Domino de Perrerijs Auditoribus Rotæ vocatis, & rogatis & pluribus alijs teſtibus ad præmiſſa vocatis ſpecialiter, atq; rogatis. ſed, & Ioannes Briellus pro mitione iurium Regni Neapolitani in gratiā Renati, quæ ſequuntur, ſcripto dedit Innocentio Papæ, Epiſcopo Carnotenſi, Domino de Gacuria, alijſque Chriſtianiſſimi Francorum Regis Oratoribus præſentibus.

Ad hoc, quòd Sanctitas Domini noſtri Papæ ſit informata de iure, quod regnum Siciliæ competit, Sereniſſimo Principi Domino, Renato, dicti Regni Regi moderno, ſciendum eſt. quòd bonæ memoriæ Rex Robertus quondam pacificus, & Dominus dicti regni habuit filium Carolum, Ducem Calabriæ, qui poſt eum in dicto regno ſucceſſurus erat, prout apparet per teſtamentum dicti Regis Roberti conditam anno Domini 1443. Sed ipſe Carolus deceſſit antè obitum dicti Regis Roberti patris ſui.

Idem Carolus duas habuit filias, Ioannam primogenitam, & Mariam ſecundo genitam. Præfatus autem Rex Robertus, eandem Ioannam primogenitam dicti Caroli filij ſui per ſuum teſtamentum inſtituit in dicto regno Siciliæ hæredem vniuerſalem. Dictæ autem Mariæ ſecundogenitæ dicti Caroli legauit Comitatum Albæ.

Dicta verò Ioanna primogenita, & regina, quæ multos habuit liberos, certis de cauſis rationabilibus mota (prout patet per bullas ſuper hoc confectas) petiji Licentiam à felicis recordationis Clemente Papa VI. adoptandi in filium ſuum, & hæredem inſtituendi in dicto regno in Dominum, Ludouicum Ducem Andegauiæ, auum Regis Renati moderni, & fratrem Caroli quondam Regis Francorum, aui Francorum Regis præſentis.

Prædicta licentia petita, & obtentā, prout conſtat per bullam dicti Clementis Papæ, datam anno Domini 1380. ipſa Ioanna adoptauit, & inſtituit hæredem præfatum Ludouicum, Ducem Andegauiæ: quam adoptionem confirmauit Papa Clemens, prout ſimiliter conſtat per bullam ſuper hoc confectam.

Dictas autem confirmationem, & licentiam approbauerunt, & ratificauerunt felicis recordationis Alexander Papa V. & Sacroſanctum Concilium Piſanum, quo Papa Alexander inueſtiuit, & infeudauit de dicto regno, Regem Ludovicum II. patrem ipſius Renati Moderni. Et iſtas confirmationem, & approbationem iterum confirmauit, & approbauit Sacroſanctum Concilium Conſtantienſe, & ſimiliter Papa Ioannes antè ſuam depoſitionem.

Præfata quoque Maria ſecundo genita fuit matrimonio coniuncta cum Ludouico, Duce Dura-

cij, ex quo matrimonio proceſsit Carolus de Duracio, aliàs de Lapas, & ex dicto Carolo proceſſerunt Ladiſlaus & Ioanna, qui Carolus, & Ioanna habuerunt, ſemper ius contradicendi in regno, & partem illius obtinendi, videlicet contra Ludouicum Andegauiæ primùm appellatum Ducem illo nomine, auum Domini Regis Renati, qui temporibus ſucceſſiuè per plures annos Ciuitatem Neapolitanam, & magnam partem Regni obtinuerunt, & tenuerunt. De tempore verò fælicis recordationis Martini Papæ Quinti, ipſe Martinus conſiderans diuiſiones, & ſcandala, quæ oriri poſſent inter bonæ memoriæ Reginam Ioannam præfatam, & Dominum Ludouicum defunctum fratrem dicti Regis, de conſilio Reuerendiſſimorum Dominorum Cardinalium certam fecit ordinationem, & declarationem, per quam ſine præiudicio iuris tàm quæſiti in prædicto regno, regi Ludouico nouiſſimè defuncto, & ſuis ſucceſſoribus ordinauit, & declarauit, quod dicta Ioanna, Regina regnum prædictum teneret vita ſua Comite. Et poſt eius obitum dictus Rex Ludouicus Tertius, & ipſo decedente ſine liberis præfatus Rex Renatus per quod conſtat, quod iſtud regnum Siciliæ ſpectat, & pertinet ad eundem Dominum Regem Renatum, & non ad alium, quem Domina Regina Ioanna, & DOMINVS Rex Ludouicus præfati hæredem ſuum vniuerſalem in dicto regno inſtituerunt.

Quare cum præfatus Rex Renatus per præmiſſa in dicto regno ius habeat, pro parte Chriſtianiſſimi Francorum Regis, ac ipſius Regis Renati, Sanctiſsimo Domino noſtro Papæ ſupplicatur, quatenùs arrogationes, inueſtituras, & infeudationes præfatas confirmare, & approbare dignetur, & ipſum Regem Renatum habere in Regem Siciliæ, eumque dicti regni Regem nominare, & nominari facere, ſuiſque Ambaſſiatoribus, & Procuratoribus locum debitum, vt ſui prædeceſſores habuerunt, aſſignare, & aſſignari facere, prout alij Summi Pontifices fecerunt. Aliter (ſi ſecùs fieret) iuribus prædicti Regis graue præiudicium inferretur.

Et cùm prædictus Rex Renatus certis legitimè cauſantibus excuſationis impedimentis adeò, vt taliter ſit impeditus, quòd ad præſentiam dictæ ſanctitatis nunc venire nequeat, ſuum conſtituit ad infraſcripta procuratorem, & ſindicum, dignetur dicta ſanctitas ipſum recipere in ſuum, & Sanctæ Romanæ Eccleſiæ ſubditum, & vaſſallum, homagiumque debitum Iuramentum per ſuum procuratorem ad hoc per eum legitimè conſtitutum acceptare, & recipere, & quæcunque alia circa hæc neceſſaria, & opportuna ordinare. & dictus Rex Renatus paratus eſt debitum ſuum, & quæcunque alia dictæ ſanctitati placentia facere. Et inſuper cùm præfatus Dominus noſter teneatur prædictis Renato, & Regno Siciliæ dare auxilium, & fauorem contra quoſcunque volentes prædictum regnum inuadere, vel occupare, dignetur dicta ſanctitas Regi Aragonum, qui dictum regnum inuaſit, ſub cenſuris, & alijs pœnis debitis iniungere, & mandare, vt de dicto regno diſcedat, eundemque Dominum regem Renatum non moleſtet directè, vel indirectè, nec nonei, & ſuis ſubditis det auxilium, & fauorem ad regendum & gubernandum in pace prædictum regnum, & mandare principibus, & Dominis prædicti regni, vt ſibi tanquàm Regi ſuo vero, & naturali obediant.

Et quia nonnulli ſupradicti regni præfato Domino noſtro accepti eum, & Sanctam Romanam Eccleſiam acconciliantes non modicum fauorem acquiſiuerunt, Ciuitatemque Capuanam ſub fidelitate dicti Regis exiſtentem occupauerunt, & modò Regi Aragonum, homagium præſtiterunt, quod ſimiliter certi alij in dicto regno exiſtentes fecerunt, dicuntque dictum Regem Aragonum, ad dictum Regnum de licentia Sanctitatis prædictæ acceſſiſſe, ex quibus præfato Regi Aragonum, maximum augmentum, & fauorem impenderunt, & Prædictu Regi Renato præiudicium, & iacturam intulerunt. Dignetur Sanctitas prædicta, per Bullã ſuam declarare, præfatum Regem Aragonum, de ſuæ ſanctitatis licentia, vel mandato, ad dictum regnum non acceſſiſſe, nec præfatos Dominos, de dictis, licentia, & mandato hoc feciſſe, immò mandare præfatis Dominis, & alijs, vt præfato Regi Aragonum non obediant, & alia facere, quæ circà materiam ſunt neceſſaria. Et præfatus Rex Renatus offert cum dicto Regno, & alijs dominijs, & potentijs ſuis obedire eidem Sanctitati, & Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, vt verus filius, & ſubditus ſuus, eique ſeruire in quibuſcunque: vt fecerunt eius Prædeceſſores, & nouiſſimè dictus Rex Franciæ, & alij Domini regni Franciæ, dictus Dominus noſter ſupradicta faciendo ſe obligabit ad tollendum omnis dubietatis offendiculum, & nodoſæ ambiguitatis ſcrupulum euitandum, in materia veri, & indubitati iuris Sereniſſimi Principis Domini Renati, Dei Gratia Hieruſalem, & Siciliæ Regis, &c. quod indubitanter habet, & haberi dignoſcitur in dicto regno Siciliæ tam in proprietate, quàm in poſſeſſione. & vt cunctis conſtet, & luce clariùs appareat, quòd præfatum regnum Siciliæ cum omnibus iuris, & pertinentijs ſuis, eidem Domino Renato, eiuſque hæredibus, & ſucceſſoribus in perpetuum tàm maribus, quã fœminis reſpectiuè competit, ſpectat, & pertinet pleno iure, & non alteri præter antiquas infeudationes, conceſſionea, Inueſtituras, &c. de voluntate, & beneplacito claræ memoriæ Dominæ Ioannæ primæ, olim dicti regni reginæ, per Gregorium XI. Clementem VI. Alexandrum V. Ioannem XXIII. Succeſſiuè Romanos Pontifices, & pro Romanis Pontificibus in dicto regno tentos & habitos, & reputatos, factas de auctoritate duorum Conciliorum Generalium, Piſani videlicet, & Conſtantienſis confirmatas, Sereniſſimis Principibus Ludouico Primo, & Ludouico Secundo ſucceſſiuè, Domini Renati prædicti auo, & Patri, de quibus per litteras Apoſtolicas, & à ſingulis Romanis Pontificibus, & Concilijs antedictis emanatas conſtat, & apparet notanda, conſideranda, & multum ponderanda ſunt, quæ in litteris Apoſtolicis Domini Martini Papæ Quinti, ſuper infeodatione, donatione, conceſſione, & inueſtitura felicis memoriæ, Domini Ludouici tertij, & præfati Domini Renati eius fratris, hæredis, & Succeſſoris, confectis contenta ſunt, expreſſè, ea videlicet, quæ ſequuntur.

Et primo ex tenore dictarum literarum Apoſtolicarum conſtat, quòd dictus Dominus Martinus voluit, & expreſsè ſtatuit, & ordinauit, quod præfatæ infeudationes, & inueſtituræ per dictos ſuos anteceſſores, eiſdem Ludouico primo, & Ludouico ſecundo, eorumque hæredibus, & ſucceſſoribus de dicto regno factæ & conceſſæ, in ſuo robore permanerent, nolens eiſdem in aliquo derogare; ſed eas conſeruare.

Item in prædictis literis expreſſe cauetur, quod dictus Dominus Martinus diſponendo de dicto regno in perſonam, ipſius Ludouici, hæredumque, & Succeſſorum ſuorum, & nominatim dicti Domini Renati, voluit tollere materiam contendendi de dicto regno omnibus, & ſingulis perſonis, quibuſcunque, exceptis Domino Ludouico tertio, & hæredibus ſuis. ſpecialiter dicto Domino Reoato, & Carolo fratri ſuo, &c.

Item Præfatus Dominus Martinus motu proprio, ex certa ſcientia, de plenitudine poteſtatis cum conſilio, & aſſenſu fratrum ſuorum Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalium, ſuadente Sanctæ Eccleſiæ Romanæ vtilitate, pro pace, & quiete dicti regni, eiuſque Incolarum, alijſque rationalibus cauſis, quæ præfatum regnum cum tota terra citra Pharum, omnibuſque Iuribus, & pertinentijs ſuis, eidem Ludouico Tertio, eiuſque hæredibus, & ſucceſſoribus, etiam ſi alteri ius in dicto regno nun haberent, vel ius quæſitum non foret, eiſdem in feudum perpetuum conceſſit, & donauit totaliter, ac plenariè tranſtulit, & tranſportauit, ipſumque, & hæredes ſuos iam natos, & imposterum naſcituros inueſtiuit, volens, ſtatuens, & decernens præfatum regnum cum omnibus Iuribus, & pertinentijs ſuis eidem Domino Ludouico ſpectare, & competere, poſſeſtionemque ipſius habere, & habiturum eſſe, poſt obitum claræ memoriæ Dominæ Ioannæ Secundæ, tunc regnum poſſidentis pro ſe duntaxat, & ſuis liberis ex ſuo proprio corpore deſcendentibus, & non vltra, nec aliter.

Item quod fortius eſt, prædictus Dominus Martinus præfatum Dominum Ludouicum Tertium, pro ſe, & ſuis hæredibus de dicto regnu præſentialiter inueſtiuit, & in perſuna procuratoris ſui, ad hoc ſpeciale mandatum habentis vice, & nomine ipſius Regis, & admiſit ad homagium, & fidelitatis Iuramentum, ipſum Dominum Ludouicum, verum regem dicti Regni nominando, & pronunciando.

Item Idem Dominus Martinus antedictus non ſolum inueſtiuit & inſeudauit Dominum Ludouicum in Regem dicti Regni, & ſuos hæredes, & ſucceſſores in genere, ſed etiam in ſpecie, & nominatim voluit, ſtatuit, & ordinauit, quod ſi forſan contingeret, dictum Dominum Ludouicum Tertium mori ſine liberis, præfatum Regnum cum omnibus Iuribus, & pertinentijs ſuis eidem Domino Renato eius fratri, liberè acquireretur, perueniret, & ſuccederet in eodem, ac ſimiliter Dominus Carolus eius frater Germanus, ſi dictus Dominus Renatus ſine liberis moreretur.

Item ipſe Dominus Martinus pro maiori rubore firmiter commiſit bonæ memoriæ. Franciſco Archiepiſcupo Narbonenſi eius Camerario, ac Vicario in partibus Aueniomenſibus, & vltramontanis, poteſtatem, & facultatem recipiendi fidelitatis Iuramentum à dicto Domino Ludouico Tertio, quod quidem Iuramentum idem Dominus Ludouicus in propria perſuna fecit, & præſtitit in forma debita, in manibus dicti Domini Archiepiſcopi, prout per publica Inſtrumenta dicitur conſtare, quæ tamen in dictis literis non habentur inſerta.

Item quod præfatus Dominus Martinus ſuperdicto regno retinuit & reſeruauit certas penſiones annuas ſingulis, ſoluendas certis diebus & terminis in dictis literis expreſſis per dictum Dominum Regem, eiuſque ſucceſſores, ac certos modus ſuccedendi in dicto regno circa gradnum, & ſexuum qualitates, nonnullaque alia certa limitatione limitauit, ſtatuit, & ordinauit, prout in dictis litteris Apoſtolicis plenius continetur, & de quibus ad præſens non eſt multum curandum, cum ſint de rebus futuris, & caſibus necdum emergentibus.

Item prænominatus Martinus inter cætera voluit, ſtatuit, & ordinauit, quòd ſinguli dicti reges futuri, poſtquam dicti regni dominium adepti fuerint, Romano Pontifici, ac Romanæ Eccleſiæ teneantur homagium, Ligium facere, ac Iuramentum fidelitatis præſtare, ſi dictus Romanus Pontifex ſit in Italia infrà ſex menſes: ſi verò extra Italiam infra annum, & faciendo hiuſmodi Iuramentum expreſſum, teneantur facere mentionem de dictis literis ipſius Martini: voluit etiam eſſe in optione dicti Romani Pontificis, ipſum regem vocare perſonaliter ad præſtandum huiuſmodi Iuramentum, dum tamen ad hoc ipſi regi tutum locum ſtatuat, & aſſignet, vel aliquem mittere Cardinalem, aut alium ad huiuſmodi fidelitatis Iuramentum recipiendum vice, & nomine ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, ac Romanorum Pontificum, qui ſunt pro tempore

Item quòd præſatus Rex in dicto Regno futurus, dabit, ſeu dare tenebitur priuilegium ſuum aurea bulla bullatum Romano Pontifici, & dictæ Romanæ Eccleſiæ, in quo proprio Iuramento fatebitur, & recognoſcet expreſſè prædictum regnum Siciliæ, & totam terram, quæ eſt citrà Pharum, vſque ad confinia terrarum Romanæ Eccleſiæ, excepta ciuitate Beneuentana cum Territorio, & pertinentijs ſuis, quæ Romanæ remanebit Eccleſiæ, ex ſola gratia, & merà liberiate Sedis Apoſtolicæ, ipſi Regi, eiuſque heredibus de nouo fore conceſſa, ipſumque regem recepiſſe, & tenere regnum, & Terram huiuſmodi à Romano Pontifice, ac Romaoa Eccleſia prædicta ſub pactis, modis, & conditionibus in dictis literis Apoſtolicis ipſius Domini Martini contentis, & expreſſis.

Item præmiſſa omnia in dictis literis Apoſtolicis contenta, & expreſſa decreuit, voluit, ſtatuit, & ordinauit in perpetuum valitura, ac plenam, ac perpetuam obtinere roboris firmitatem, motu, ſcientia, poteſtate, conſilio, & aſſenſu, quibus ſupra.

Itèm decreuit irritum, & inane totum, & quicquid per dictam Dominam Ioannam 2. tunc viuentem, & poſſeſſionem dicti regni incumbentem, aut quemcunque alium, aut qualitercunque ſcienter, vel ignoranter in contrarium iam foret attentatum, vel in futurum contingeret attentari. Non obſtantibus quibuſcunque conceſſionibus, infeudationibus, coronationibus, inueſtituris eidem Dominæ Ioannæ, vel aliquibus ſuis prædeceſſoribus per ipſum Dominum Martinum, aut alios Romanos Pontifices de dictis regno, & terra factis, & conceſtis.

Itèm prælibatus Dominus Martinus caſſat, & reuocat ſpecialiter, & expreſſè, omnia iura, conſtitutiones feudales, conſuetudines Regni prædicti, nec non conceſſiones, infeudationes, inueſtituras, atq; coronationes antèdictas, quę, & quaſi haberi pro inſertis, & expreſſis, cęteraq; omnia, & ſingula in contrarium facientia, & per quæ pro-

... effectus à quoquam poſſet impediri, vel diſtetti.

Itèm de plenitudine poteſtatis ſuppleuit omnes, & ſingulos defectus, qui in præmiſſis, & eorum ſingulis interuenire potuerunt, prout hæc omnia, & ſingula in literis Apoſtolicis dicti Domini Martini, manu eius propria ſubſcriptis, vnà cum ſubſcriptione manuum, de duodecim Cardinalium Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, eiuſque Pontificis Domini Martini, vna bulla; plumbea more Romanæ Curiæ bullata, ſub data 2. Nonas Decembris, anni Natiuitatis Dominicæ 1419. Pontificatus verò dicti Domini Martini Papæ 5. anno 3. plenius, & latiùs continetur.

Ex quibus omnibus iuris concluſiones eliciuntur, vt ſucceſſiuè patet, Primum, quod poſt obitum dictæ Dominæ Ioannæ 2. nec etiam ea viuente, nullus præter Dominum Ludouicum 3. aut eius hæredem potuit, neque poteſt, debuit, aut debet, de dicto regno contendere, aut quomodolibet ſe impedire, obſtante diſpoſitione, & ordinatione dicti Domini Martini ipſius regni ſuperioris, & directi Domini.

Item quòd dicta Domina Ioanna 2. non potuit quouis modo diſponere in præiudicium dicti Ludouici Tertij, & fratrum ſuorum, ac hæredum, & ſucceſſorum, maximè cùm infeudatio facta eidem Dominæ Ioannæ fuerit limitata, & qualificata ſolùm, & duntaxat ad ipſam Dominam Ioannam, hæredes ſuos ex ſuo proprio corpore legitimè deſcendentes ſe extendens, prout in literis Domini Martini antedicti expreſsè cauetur, & ità ius ſuum vltra non procedit.

Item ſi ſortaſſe dicta Domina Ioanna 2. de dicto regno aliquid diſpoſuerit, ipſum alienando, ſeu ad alios manus transferendo, ipſa cecidit ab omni Iure, quod in eo habere videbatur, & totum ius ipſius, ad dictum Ludouicum 3. & eius hæredem fuit ipſo facto deuolutum, & hoc probant verba in dictis literis contenta, videlicet pòſt dictæ Ioannæ obitum, vel alias quamprimum in ea ipſius perſona, etiam ea in humanis agente, ſeu aliàs quouis modo regnum, & terram prædictam ad Romanam Eccleſiam eſſe deuolutam contigerit, ex nunc, pro vt ex tunc, in feudum perpetuum, tibi charisſimo in Chriſto filio, Ludouico 3. Regi Illuſtriſſimo, & tuis hæredibus iam natis, & in poſterum naſcituris concedimus, donamus, transferimus, transportamus, &c. & nihilominùs quicquid factum foret per dictam Dominam Ioannam, in præiudicium Domini Ludouici, eſſe irritum, & inane, ob proprium decretum Papæ interpoſitum, vt patet in fine dictarum literarum.

Item cum præfati domina Ioanna, & Ludouicus Tertius mortui ſint ſine liberis, totum regnum quoad proprietatem, & poſſeſsionem, ad dictum Dominum Renatum, dicti Domini Ludouici hæredem, & ſucceſſorem in dicto regno generaliter, quàm ſpecialiter nominatum fuit, & eſt pleno iure deuolutum, transfuſum, translatum, & tranſportatum. Ita quod dictus Dominus Renatus ſtatim poſt obitum ipſorum ius, & titulum regni fuit, & eſt conſequutus, ac ſe potuit, & poteſt nominare, & intitulare regem, & dominum dicti regni, abſque alia ſolennitate, vel declaratione.

Item quod dicto Domino Renato licuit, & licet, per ſe, vel alium ipſo potiſsimum legitimè occupato, poſſeſsionem actualem, corporalem & realem dicti regni, iuriumque, & pertinentiarum eiuſdem apprehendere, naſciſci, intrare, & retinere homagia, recipere fructus, redditus, & prouentus ipſius regni exigere, cæteraque omnia, & ſingula facere, gerere, & exercere, quæ veri reges dicti regni eius prædeceſſores facere potuerunt, debuerunt, & conſueuerunt. Et hoc probatur non ſolum per generalem clauſulam de hæredibus dicti quondam Ludouici Tertij mentionem facientis, ſed etiam per ſpecialem in dictis literis Apoſtolicis appoſitam, quæ ſequitur. Tu vero decedente ſine legitima prole ex tuo corpore deſcendente, dilecti filij nobiles viri Renatus, eiuſque hæredes, ac ipſis deficientibus, Carolus fratres tui Germani, eiuſque hæredes legitim. ſexus qualitate, & Ordine graduum ſeruatis, vt præfertur in regnu, & terra ſuccedeant antedictis. Sunt etiam ponderanda alia verba literarum Apoſtolicarum, in quibus cauetur, quod Papa ſtatuit, & ordinat, quod poſt dictæ Ioannæ obitum, ac aliàs Papa viuente, & per præfatum regnum, eiuſque poſſeſſio ad dictum Ludouicum, eiuſque hæredes liberè perueniunt. Per hoc enim, quod dicit liberè, apparet, quod potuit poſſeſſionem dicti regni, vt præmittitur, adipiſci liberè, id eſt licentia cuiuſque minimè requiſita, & non obſtante oppoſitione, vel contradictione cuiuſcumque.

Item prædictus Dominus Renatus de neceſſitate non indiget alia infeudatione, vel inueſtitura, cum per dictum Dominum Martinum fuerit infeudatus, & inueſtitutus in perſonam Domini Ludouici fratris ſui antedicti. Et cum præfatum regnum ſit feudale, & in feudum dari certum ſit eidem Ludouico Tertio, eiuſque hæredibus etiam ac ſi Papa iuraſſet de nouo non infeudare.

Item Domino Renato ſæpe dicto nil aliud reſtat, niſi poſt ipſius regni poſſeſſionem adeptam, Sanctiſſimo Domino noſtro Papæ moderno homagium, & fidelitatis iuramentum offerre, priuilegiumque, de quo ſupra, aurea bulla bullatum eidem exhibere, cenſum, ſeu penſionem ſolitam, & ordinatam congruis temporibus, & terminis perſoluere, & de iis percipiendis, & admittendis præfatum Dominum noſtrum Papam inſtanter, atque ſolenniter, & intra tempus debitum requirere, & cum proteſtatione, quod per dictum Dominum Regem non ſtat quò minus præmiſſa omnia, ad quæ idem Rex tenetur Romano Pontifici, impleantur ... ſic Dominus Renatus Rex erit tutus, & ſecurus.

Item contra infeudationem, ſiue Inueſtituram dicti Domini Renati, aut ius, ſiue titulum, quem habet in ſuo regno, nil poteſt opponi, vel allegari, neque ius ſcriptum, neque conſtitutio feudalis, aut particularis conſuetudo Regni, nec etiam aliæ infeudationes, vel Inueſtituræ, quibuſcunque aliis factæ per Romanos Pontifices, cum omnia ſint ſublata, derogata, caſſata, & reuocata per non obſtantias in dictis literis Apoſtolicis contentas, & expreſſas.

Item non fuit neceſſe, leges, iura, conſtitutiones, ſeu conſuetudines prædictas, vel aliquam ipſarum particulariter, vel ſpecialiter nominare, ſeu exprimere, cum eas, & ea voluerit haberi pro expreſſis, & pro inſertis, vt patet in dictis literis Apoſtolicis.

Item nullus defectus cuiuſcunque ſolennitatis omiſſæ poteſt allegari, vel opponi; quia Papa ſuppleт omnẽ defectũ de plenitudine poteſtatis, prout in dictis literis cauetur. quod vtique ſibi licuit, ma-

ximè cùm regnum ipſum Romanæ Eccleſiæ ſit ſubiectum.

Itèm contra infeudationem, & Inueſtituram dicti Martini non poteſt opponi vel allegari ſurreptio, circumuentio, fraus, dolus, violentia, ſeu præmium, importunitas, aut aliquid huiuſmodi, cùm præmiſſa omnia in dictis literis contenta facta fuerunt motu proprio, ex certa ſcientia, & mera liberalitate de conſilio, & aſſenſu Dominorum Cardinalium, vt patet in literis ante dictis.

Item ſi Romanus Pontifex, qui fuerit pro tempore, vellet aliquid diſponere in præiudicium dicti Domini Renati, ſeu Regnum eius, vel eius partem, aut aliquod Ius ad coronam regiam pertinens, alienare, aut ad aliam manum transferre, inuito domino Renato Rege, vel eius hærede, ſeu ſucceſſore, hoc facere non poſſet, quia per prædictas infeudationem, & inueſtituram dicti Domini Martini, aliorumque prædeceſſorum ſuorum fuit, & eſt ius quæſitum dicto Domino Renato, & eius hæredibus, eſtque dicti Regni verus Rex, & Dominus effectus. Et cùm rerum dominia ſint de Iure naturali, gentium iure omninò approbante, introducta, non poteſt Papa, vel quicunque alius princeps prædictum ius tollere, & ſi forſan hoc vellet facere de facto, cùm de iure non poſſit, licitum eſſet eidem Domino Renato Regi, ſe, & dictum regnum ſuum defendere manu armata, ſi opus eſſet, etiam contrà Papam, ipſumque tanquàm hoſtem, & inimicum impugnare, iuxtà regulam illam, qui noſtra tollit, inimicus noſter eſt, non obſtante fidelitatis, ſeu homagij iuramento, & ad ſe, & regnum ſuum defendendum tenentur Vniuerſi Vaſſalli, & Incolæ regem iuuare, & ad eius Imperium, ſeu mandatum bella mouere, & arma ſumere, & hoc faciendo apud Deum merentur.

Itèm ſi aliqui Romanorum Pontificum prætenderent in dicto regno ius habere, quantum ad vtile dominium ratione deuolutionis, aut alterius, tunc cognitio, ſeu Iudicium non ſpectaret ad Papam: quia quando agitur inter dominum, & Vaſſallum, cognitio non ſpectat ad dominum feudi, ſed ad pares Curiæ, & ſic ad aliud Tribunal oporteret recurrere, quod eſt non dignum.

Itèm, & ſinguli Vaſalli, & Incolæ dicti regni eidem Renato, tanquam vero Regi, & Domino ſuo parere, & obedire tenentur, & ſi faciant contrarium, peccant, non ſolùm contra regiam maieſtatem, ſed etiam contrà Deum, & in foro conſcientiæ iuxta quod ſcriptum eſt in libro Regum, Qui non obedit principi, morte moriatur. Et Apoſtolus præcipiebat obedire principibus, non ſolum propter iram, ſed propter conſcientiam, & non tantùm bonis, & modeſtis, ſed etiàm diſcolis.

Itèm ſi fortè aliquis eorum, cuiquam alteri vellet adhærere in præiudicium dicti Domini Renati, veri, & indubitati regis ſimiliter peccaret grauiſſimè, & offenderet non ſolùm humanam, ſed etiam diuinam Maieſtatem. Quod apparet ex illa hiſtoria libri Regum, vbi habetur expreſsè, quòd decem tribus Iſrael à Tribu Iuda, & Beniamin, ſciſſæ ſunt, & relicto eo, qui debebat ſuccedere in Regno, videlicet Roboam filio Salomonis, alterum Regem ſibi conſtituerunt. Et iratus eſt Dominus in omne ſemen Iſrael, vt dicit ibi textus, & demoliuit eos, & dedit in direptionem, donec abijceret eos à facie ſua, & ſequitur cauſa. Quia diſſipatus eſt Iſrael à domo Dauid, & conſtituerunt ſibi Regem Ieroboam filium Nabath. & idem poſſet dici de illis, qui relicto Domino Renato, alteri adhæſerunt, videlicet, quod diſſipati ſunt à domo Dauid, id eſt, à Chriſtianiſſima domo Franciæ, quæ meritò comparari poteſt domui Dauid, ad quam domum Franciæ regnum illud ſemper pertinuit, quod Infidelium Tyrannorum non ſine ſanguinis proprij effuſione, domino coadiuuante, eripuit, conſtituerunt ſibi Ieroboam filium Nabath, generationem barbaram, duram, & inhumanam, quæ nuper de dicto regno ſe huc vſque impediuit, nec ad malum ibi faciendum.

Item eodem genere peccati tenentur ij, qui dictum Dominum Regem Renatum, vel dominam Reginam eius vxorem, aut alios per ipſum deputatos, non admittunt ad poſſeſſionem Regni, ſicut illi, qui ipſum de dicti regni poſſeſſione expellerent, quia cenſentur expulſores, qui viuentem non admittunt.

Item ſicut illi, qui eidem Domino Renato fuerunt, & erant obedientes, & fideles, digni ſunt honore, laude, & præmio apud Deum, & homines: Ità è contrario cæteri rebelles, & infideles merentur puniri apud Deum æterna damnatione, apud homines pæna reorum criminis læſæ maieſtatis, qui tripliciter à iure puniuntur. Primò in perſonis, videlicet pæna capitis, quia tales debent gladio feriri, & accuſari poſſunt pòſt mortem, & ad accuſationem eorum, & teſtimonium contrà patronos, meretrices participes criminis, &c. Item puniuntur quantum ad bona, quia omnia eorum bona confiſcantur, & à tempore criminis commiſſi, nil poſſunt alienare de bonis eorum, & emancipatio, vel manumiſſio antè teſtamentum facta per eos non valet. Tertiò puniuntur quantum ad eorum filios, quia ipſorum filij ipſo iure ſunt infames, & inhabiles ad omnes honores, & dignitates, & nulli poſſunt ſuccedere, neque ab Inteſtato neque ex teſtamento, exceptis filiabus, quæ de bonis tantum maternis poſſunt detrahere Falcidiam. Et vt dicit textus legis, filijs ob crimen læſæ maieſtatis perpetua egeſtate ſordentibus, mors ſolatium, vita ſupplicium, quibus vita Imperatoria tantum lenitate conceditur, cum in paterno perire deberent ſupplicio, in quibus paterni criminis exempla metuuntur.

Ex quarum conſideratione pænarum tam diuino, quàm humano iure inflictarum pro ſalute animarum, & corporum, pro honoris, & famæ conſeruatione caueant omnes incolæ, & Vaſalli Regis prædicti, nè à domo Dauid, id eſt, Chriſtianiſſima domo Franciæ ſcindantur, aut diſſipentur. nè omnipotens Deus eos, & ipſorum Regnum abijciat à facie ſua, & demoliat eos, & det in direptionem, ſicut factum fuit de filijs Iſrael. Quod ipſe miſericors Deus per ſuæ indeficientis Clementiæ pietatem auertat, Amen. *Franciſcus Roſieres in Stemmat. Lotharingiæ Ducum. tomo* 5.

XI. *Factum Innocentij PP. contrà non ſoluentes cenſus Sedis Apoſtolica.*

Interpoſita huiuſmodi proteſtatione, reſpondit Innocentius Pontifex, curæ ſibi futurum, nè Renatus iure poſſet conqueri de Apoſtolica Sede, quaſi contra iura illius, Aragonijs Neapolitanum Regnum conceſſiſſet. Ergo cognoſcendis partis vtriuſque monimentis, atque documentis, quibus niterentur, deſignatis aliquibus tam ex Sacro Senatu, quàm ex Auditorio Rotæ legum peritis negotium dedit: ac interim Guidonem Blanchefortium, Rhodiorum Aruernenſium Priorem, à Carolo Rege Galliarum iam in Turcas bellum decernente, nuncium audiuit, & poſtulata omnia conceſſit. *Boſius lib* 10. Cumq; de Aragonijs ſubdubitaret ne

vecti-

Google

Vectigalis annui penſionem vel fraudarent, vel diſferrent legem contra quoſcumque, in feſto SS. Petri & Pauli Apoſtolorum, cenſus Cameræ Apoſtolicæ non ſoluentes, hoc edicto promulgauit.

Innocentius Epiſcopus Seruus Seruorum Dei. Ad futuram rei memoriam.

Decet Romanum Pontificem Ieſu Chriſti in terris Vicarium, qui militantis Eccleſiæ præeſt, illius iura tueri, & conſeruare illæſa. Sanè ſicut accepimus, nonnulli in Ciuitatibus, terris, caſtellis, fortalitiis, & locis aliis temporali dominio præfatæ Eccleſiæ ſubiectis, & in temporalibus Vicarij, feudatarij, & gubernatores, ſeu emphiteotæ, perpetuo, & ad tempus, in aliquo certo cenſu conſtitutum cenſum in Inueſtituris, & conceſſionibus quas illi habuerunt, in feſto Beatorum Apoſtolorum Petri, & Pauli de menſe Iunij ſolui conſtitutum, præfatæ Eccleſiæ ſoluere non curant, in animarum ſuarum periculum & eiuſdem Eccleſiæ detrimentum. Nos igitur qui aliis in ſua iuſtitia conſulere tenemur, volentes præfatæ Eccleſiæ pro poſſe noſtro iura exigere. Motu proprio, non ad alicuius nobis ſuper hoc oblatæ petitionis inſtantiam, ſed de mera noſtra deliberatione, & certa ſcientia, Apoſtolica auctoritate monemus, & requirimus, eos, & quemlibet eorum, vt cenſum, & canonem quemcumque, quem pro factis eis, ſeu eorum auctoribus conceſſionibus, Cameræ Apoſtolicæ ſoluere tenentur annuatim, in illa celeberrima die, qua huiuſmodi cenſus Cameræ generaliter ſolui conſueuerunt, videlicet in feſto Apoſtolorum præfatorum, Cameræ Apoſtolicæ, reſoluant in loco dictæ Cameræ, vbicumque illam pro tempore adeſſe contigerit. Monemus inſuper, & requirimus illos ex eis, quibus conceſſum vel mandatum foret, aut pro tempore mandari contingeret, quod cenſum per eos debitum alicui in dicta Camera creditoribus aut alibi quam in dicta Camera ſoluant, ſeu ad ſoluendum vlterius dilatio data foret, vt per ſuos legitimos procuratores, & nuntios cum ſufficienti mandato in eadem Camera in feſto prædicto comparere, & ſe fore pro eiſdem eis conceſſis Ciuitatibus, terris, caſtris, fortalitiis, & locis, feudatarios Vicarios, & gubernatores, ſiue emphiteotas, pro dicta Eccleſia, & ad talis cenſus ſolutionem ea die propterea dictæ Cameræ obligatos fateri, & recognoſcere, ac cauſas, quare in eiuſdem cenſus ſolutione ceſſant, ea die allegare, & probare debeant coram Prælatis, Præſidentibus, & Clericis dictæ Cameræ, ſub pœnis in conceſſionibus eis factis huiuſmodi appoſitis, & aliis a iure ſtatutis. Alioquin eos ceſſantes in cenſus & canonis huiuſmodi ſolutione, reputari, & haberi debere perinde ac ſi ſuper illius ſolutione mora innouatum extitiſſet, eiſdem motu ſcientia, & auctoritate decernimus. Ac eiſdem Prælatis, & Clericis committimus, & mandamus, vt illos, qui monitioni huiuſmodi paruiſſe coram eis non docuerint intra vnum menſem computandum poſt dictum feſtum pœnas priuationis Ciuitatum, terrarum, Caſtrorum, fortalitiorum, & locorum huiuſmodi iuxta ſuarum Inueſtiturarum, & conceſſionum tenorem incurriſſe declarent, & eos à Ciuitatibus, terris, Caſtris, fortalitiis & locis huiuſmodi pro quibus cenſum non ſoluerint, ſtudeant effectualiter amouere. Contradictores per cenſuras Eccleſiaſticas appellatione poſtpoſita compeſcendo. Inuocato etiam ad hoc ſi opus fuerit, auxilio brachij ſecularis. Non obſtantibus Conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis contrariis quibuſcumque ſeu ſi Communitatibus, Vniuerſitatibus vel perſonis præfatis, aut quibuſuis aliis communiter, vel diuiſim à Sede Apoſtolica indultum exiſtat, quod interdici, ſuſpendi, vel excommunicari non poſſint per litteras Apoſtolicas non facientes plenam & expreſſam ac de verbo ad verbum de indulto huiuſmodi mentionem. Et quia difficile foret præſentes litteras ad ſingulas prouincias, & alia loca deferre, & illas in eis publicare volumus, quod litteræ ipſæ in valuis Baſilicæ Principis Apoſtolorum de Vrbe affigantur, & per decem dies continuos dum ibidem ſolemnis Miſſa celebratur, per Canonicos eiuſdem Baſilicæ teneantur, quodque illarum affixio & publicatio ſic facta de illis perinde omnes quos concernunt arctent, ac ſi eis perſonaliter intimata fuiſſent. Nulli ergo omnino liceat hanc paginam noſtræ monitionis, requiſitionis, decreti, commiſſionis, mandati, & voluntatis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei ac Beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum eius ſe nouerit incurſurum. Datum Romæ apud S. Petrum, anno Incarnationis Dominicæ milleſimo quadringenteſimo, nonageſimo ſecundo. VI. Nonas Maij Pontificatus noſtri Anno octauo. De Curia B. de Zaliana. Viſa in Camera Apoſtolica Antonio de Viterbio Cam. Clericus. Anno à Natiuitate Domini noſtri Ieſu Chriſti Milleſimo quadringenteſimo nonageſimo ſecundo Indictione decima die verò 25. menſis maij, Pontificatus S.D.N. Innocentij diuina prouidentia Papæ VIII. anno octauo in 25. eiuſdem menſis retroſcripta Bulla affixa, & publicata fuit in valuis Baſilicæ Apoſtolorum Principis de Vrbe, & in valuis audientiæ, dum ibidem Miſſa ſolemnis celebraretur, & maxima gentium multitudo intrantium, & exeuntium ibi erat, per me Bartholomæum B. de Miranda Curſore.

Conſtitutis ad eum modum Neapolitanis, & Eccleſiaſticis rebus, Pontifex Innocentius, quod tantopere deſiderabat, contra Baiazitem fœdere cũ Regibus & Principibus inito, mouere tandem decreuit. Apud Vellonam ille in anchoris ſtabat, in Italiam, vel Siciliam, claſſem ingentem moturus. Ergo Pontifex, Ferdinandum vtriumque periculi, & fidei admonuit, vtque hoſti ſeſe opponerent, poſtulauit. Ferdinandus porrò Caſtellanus, Ferdinandum Acuniam Pro-Regem Siciliæ, vnà cum Friderico Aragonio vires coniungere, portubuſque communiri, obuiam barbaris ire imperauit. Neapolitanus, Alfonſum Calabriæ Ducem, Hydruntum cum copijs præmiſit: Pontifex Venetos, & Genuenſes, vt ipſi quoque maritimo apparatu hoſtem exciperent, excitauit; atque ipſe non contemnendam manum deſtinauit. [illegible] conatus, Baiazite nec quidquam ſe mouente, ſed ad omnem occaſionem, ex [illegible] intento. Eminuit tunc temporis ingens Ferdinandi Caſtellani in extirpanda impietate, ac fide propaganda Zelus. Enimuero præter Mauros Granata eiectos, & claſſem contra Turcas miſſam, Iudæorum gentem, tota Hiſpania, hoc anno exegit (ſunt qui referant CXXIV. millia familiarum, vel CCCC. M. Hebræorum pulſa) legeſque ſeueriſſimas, in eos, qui occulto remanere voluiſſent, publicauit: necnon F. Thomam Turrecrematam Ord. Prædicatorum Inquiſitorem Hiſpaniarum Generalem, vt apoſtatas, & perfidos catholicus inquireret, puniretque edictis Regijs, vbique diuulgatis, animauit. Ex his & Mauris, cum plerique Romam perueniſſent, ac peſtilentiſſimis erroribus, præcipuè Hiſpanos inficerent; Innocentius Pontifex grauiter animaduertit, data Quæſitoribus ampliſſima poteſtate, vt profanos extirparent. Super hæc Caſtellanus, eodem anno, benè precante Pontifice, amplificandæ fidei Chriſtianæ; nouum, & toto cælo diuiſum ab Europæis orbem quærere, & Chriſto adiungere aggreſſus, Chriſtophorum Columbum, incognita maria enauigare iuſſit. Operæ pretium duxi, retecti huius noui orbis auſpicia, paulò latiùs explicare.

XII. Principes Chriſtianos contra Turcas ſollicitat idem Innocentius.

Columbus, naualis ſcientiæ peritus abſolutiſſimus, natus eſt apud Ligures, vico Arbizolo, aſperitate loci, & ſolitudine ignobili, non longè à Sauona, diſtante. Pro conditione loci parentes habuit planè obſcuros; quippe quorum ſors infrà mediocritatem exiſtens, adeò fuerit tenuis, & anguſta, vt pro veteri Ligurum, maritimam oram accolentium inſtituto, piſcationibus, aliiſque naualibus exercitijs vitæ ſubſidia quæreret. Ab ineunte ætate maiorum ſuorum ſtudia ſecutus, rem nauticam, citra aliquam ferè temporis intermiſſionem tractauit: adulta verò iam ferè, in eam ſe curam totum contulit, vt ex varijs ſuſceptis nauigationibus, rerum naualium, & maritimarum exactam quandam conſequeretur peritiam: & poſtquam tyrocinium ſuæ artis, diuerſis, iiſdemque peritis nauarchis, magna cum ſua laude, & eorum ſatisfactione poſuiſſet, ità vt nullus ferè eſſet maris Mediterranei, & oræ Occidentalis angulus, quem non

XIII. Noui orbis inuentor Columbus deſcribitur.

perlu-

perluſtraſſet: nauigationum ſuſceptarum proſpero, atque felici ſucceſſu alacrior factus, maiora ſecum animo ſubindè meditabatur: &, vt in heroicis naturis fieri conſueuit, prætéritas profectiones tamquam triuiales, & nimium frequentatas faſtidiens, irrequieto animo, & ingenti cura hoc vnum quærebat, vt nominis ſui obſcuritatem aliquo egregio & memorabili facinore inſigniret atque illuſtraret: adeo, vt cum indies magis, atque magis iuuenilis animus proferendæ famæ cupiditate flagraret, & inflammaretur, hoc vnicum dies, noctéſque volutauit, quomodò noua Regna, & inſulas aperiret. Erat Aſtronomicæ, & Mathematices cognitionis ità peritus, vt cùm vtramque ad naualis ſcientiæ cognitionem neceſſariam eſſe intelligeret, ambas ſummo ſtudio coniungere voluerit, quo meliùs ſolis, & poli altitudinem, & latitudinem intelligeret. Vt verò pleniorem, & abſolutiorem rerum maritimarum notitiam aſſequeretur, totum ipſum mare Mediterraneum, ac Oceanum verſus Meridionalem plagam, vſque ad inſulas Fortunatas, quas vulgò Canarias dicimus, enauigarat, diligentiq; obſeruatione in Luſitaniæ littoribus animaduerterat, ſtato & anniuerſario anni tempore ſtatum ventorum Occidentem verſus ſpirantium ità exoriri, vt ex huius venti aſſidua aura non ſolùm longinquam nauigationem commodè conficere poſſet, verum etiam de multa prouinciarum Occidentalium inueſtigatione certò ſibi omnino polliceri. Fortè etiam contigit, nauem, quæ ex Hiſpanico littore ſoluerat, in Oceano, ſumma vi tempeſtatis ſic agitari, ac demùm adeò procul abripi, aut quàm longiſſimè inter Occidentem, & Meridiem progreſſa, ventis aduerſis, ad nouam omnibus tunc ignotam, & in acceſſam inſulam deferretur. Ea deinde, vt præpotenti Deo viſum eſt, tot iniurijs cæli fracta, marisq; difficultatibus oppreſſa, & omnium rerum indiga, Maderam celebrem inſulam, paucis attamen ex omnibus, quos illa vexit, ſaluis, adpulit. Inter quos ſuperſtites nautæ quidam, inprimis nauis ipſe gubernator fuit. Chriſtophorus ergo Columbus, qui tum Maderam inhabitabat, has hominum è naufragio reliquias hoſpitio perquàm humaniter excepit, domiq; fouit. Interim eorum caſus, & errores toto mari, tàm varios, & quæ ad vniuerſam eam nauigationem præcipuè ſpectabant, diligenter ab ijs, & gubernatore nauis perſcrutatus eſt. A quo gubernatore ſitum nouæ, incognitæque illius inſulæ, additis etiam longitudinis, latitudiniſque gradibus, & quæ de eius incolis compererat, didicit. Exactis aliquot poſt diebus, ij nautæ, & gubernator maximè, propter morbum, quem ab inedia, tùm grauiſſimis alijs incommodis, diuturna, longáque illa nauigatione contraxerant, omnes è vita deceſſere. Columbus igitur acris ingenij, iudicijque vir, omnia, quæ ab illorum ore, tum ſcriptis, & indicibus chartis cognouerat: ac inprimis repertam illam nouam Inſulam animo ſecum repetens, ac ſurſum, deorſumque voluens, ſæpeque, ac multum de his multa meditans, eò tandem deuenit, vt firmis Geographiæ rationibus, peregrinationumque, & nauigationum experientia inſtructus, perpenſa ſecum vltimæ Hiſpaniæ, & extremorum Orientis finium diſtantia, Oceanique interlabentis vaſtitate, fieri non poſſe putaret: vt vltrà centeſimum, & ſeptuageſimum longitudinis gradum; nullis prorſus interiectis terris, ſeſe Oceanus porrigeret. Accedebant Platonis, Ariſtotelis, Senecæque, tum aliorum doctorum virorum relicta ad expendendum Coſmographis argumenta, & coniecturæ; quibus alias in hoc Oceano Continentes terras, alias item inſulas, illi reperiri contendebant. Has autem terras, ſe, ſi claſſe, & neceſſarijs rebus iuuaretur, detecturum ſibi perſuaſerat, atq; promittebat. Quas cogitationes, primùm ſeriò, ac ſupplex Ferdinando Regi Caſtellæ non ſemel expoſuit. Poſtquam fidem non faceret, eas cum Ioanne II. Luſitaniæ Rege communicauit. Apud hunc quoque nihil proficiens, tandem Henricum VII. Angliæ, & Carolum VIII. Galliarũ Reges, ac prætereà alios Principes, quos vel auctoritate, vel potẽtia, præ reliquis valere crediderat, adijt: ſed nemini tamen eorum perſuadere potuit, vt opem ipſi aliquis, quam ad eam nauigationem poſcebat, & neceſſariam eſſe oſtendebat, afferre voluerit. Reuerſus tandem in Hiſpaniam, Ferdinandum Regem iterum conuenit, qui tum bello Granatenſi confecto, nouarum rerum laude, & ſtudio dicebatur æſtuare. Alfonſus Mendozius Cardinalis, & Alfonſus Quintanilla, in aula Regia hoc tempore multa gratia, & auctoritate florentes, quibus cum Columbus ſuum inſtitutum communicauerat, hominem ad Regem introducere, obtinuereq; , vt ipſemet liberos ijſdem de rebus ſermones conferret. Rex, etſi prius eorum, quos nominaui, procerum perſuaſione haud parùm moueri cœperat, magis tamen graui, ac diſerta Colũbi oratione, firmiſſimis rationibus innixa, accenſus, ac iam deuictus, protinùs illi nauẽ opportunè inſtructam, & duas celoces, ex his, quas vulgò Caramuſſolas vocant, tradi iuſſit: in quib⁹, vltrà centũ, & viginti ſelectos milites, omnes ferme Hiſpanici generis, omnia ſuppeditata ſunt, quæ ad lõgam, & periculoſam nauigationẽ pertinere exiſtimabantur. Pecuniã Ludouicus Sanctangelus, Regiarũ Rationum Scriba, Columbo numerauit. Erat ſeptemdecim tantũ milliũ ducatorũ, eamque is Regi, propter Granatẽſe bellũ exhauſto, mutuã dederat. Patres duo Franciſcani, vehementer eam expeditionẽ iuuerunt, tũ Columbũ animando, tũ etiam Regẽ impellendo, vt in eam occaſionẽ totiò incumberet. Ex huius familiæ inſtituto, aliquot patres Colũbo adiuncti, et in regionibus adinueniendis præclarè iuuerunt, atq; primùm nouas illas incognitas Euangeliũ intulerunt, fideĩ Chriſtianã plantarunt, doctrinaq; Orthodoxa irrigarunt. Tertiũ Nonas Auguſti, quo die, olim apud Indos Perſis finitimos, Abenner Rex, perſequens Eccleſiam Dei, multa Monachorum, & fideliũ examina, diuerſis ſupplicijs excarnificauerat, Columbus ad Indias retegendas, hoc anno 1492. è Gadibus ſoluens, per inſulas Fortunatas, inter Occidentem, ac meridiem, curſum tenuit, & perpetua nauigatione, ac ferè eodem ventorum afflatu vltra triginta tres dies, inſtitutum iter proſecutus, tãdem in inſulam ingentem, quam Hiſpaniolam placuit appellare, peruenit: quæ ſanè à Gadibus, rudi ſupputatione milliariũ Italorũ facta, circiter quinq; millibus diſtare dicitur, Cãcri Tropico ſuppoſitam. In lõgitudinem tota exporrigitur, ità vt caſtaneæ folij formam referat, & Britanniã magnitudine æquare, vel, vt nonnullis placet, excedere perhibetur. In continẽtem igitur ſuis ibi expoſitis, ſumma cum diligentia, omnia loca etiam minutiſſima inueſtigauit, ac breui ſpatio totius illius regionis tractum, incolarum mores, ritus, ſtatum, quæque ex eis partibus ad Europęos deriuari potuiſſent commoda ſolertiſſimè inueſtigauit. Verum equidem eſt, quod ad primum ignotæ claſſis aſpectum, inſulani, in ſyluas, & deuia loca aufugerint: Columbus tamen eos ſpe pacis, nouiq; commercij, ad littus ſenſim pellexit, adeòque cicurauit, vt hi admirati nouum genus hominum, naues, & omnia, quæ in eis erant, ad coniunctum, familiaritatem, & commercia deſcenderint, ac pro rebus nullius ferè pretij, modò aliquid inſuiſſet artificij, vaſis vitreis, ſpeculis, ſcorteis, ligulis, crotalis, & alijs puerilibus oblectamentis, aurum certatim ingeſſerint. Nudi vulgò agitabant: Solem, Lunam, cœlum & ſtellas adorabant: Regem vnum ſe habere, nutu, & ſignis præſeferebant: ex tanta auri pro ludicris mercibus profuſione, creditum eſt, inſulam auro abundare. Cùm ergo Columbus in hac prima nauigatione nihil omninò prætermiſerit, quod obſeruatione dignum iudicaret, ſequenti

anno, poſt longam ac moleſtam nauigationem, Barcinonem ad Regem Ferdinandum rediit. *Surita Annal. tomo Quinto lib. 1. c. 8. 6. Vialardus in vita Innoc. 8. Infixura in notis Bizarrus hiſt. Genuen. lib. 16. Sabellicus ennead. 10. lib. 9. Ioannes Matalius Metellus in epiſt. Platus de bono ſtatu Religioſi lib 2. c. 30.*

XIV. *Danorum Reginam honorificè excipi curat Innoc. PP.*

Inter hæc Innocentius Pontifex, Barolæ Cypri Reginæ, in vrbe vita functæ, iuſta funebria ſumptu magnificentiſſimo fecit, eiuſque cadaueri ad SS. Andreæ, & Gregorij Sacellum in Vaticano ſepulturæ dedit. Dorotheam Danorum Reginam, voti ſoluendi cauſa ad limina Apoſtolorum venientem, & hinc Hieroſolymam ex voto proficiſci cupientem, Regio cultu excepit, & Hieroſolymitana peregrinatione exſoluit. Paſchatis celebrandi tempus, diuturno aſtrorum curſu nonnihil immutatum, ad Eccleſiaſticas regulas reuocare volens, plurimos Aſtrologiæ ſcientes, Romam acceſſiuit. Præeminentiæ, & hinc præcedentiæ, inter Oratores Regum, Principum, & Dominorum controuerſias mira dexteritate componere curauit. Inter Cardinales æqualitatis amans, pro æquitate, omnes ex æquo diuitijs, neceſſarijſque locupletauit, quodq; inſignis moderationis eſt, comitantes ſe ex vrbe, vbi ad templum S. Celſi ventum erat, omnes redire, nec neminque vltra pontem tranſire voluit. Pro libertate Eccleſiaſtica conſurgens, vt Anicienſem, & Montis albani Epiſcopos carceri mancipatos, Rex Carolus liberaret; vtque Parlamenti Pariſienſis, nonnullos contra Pontificiam authoritatem auſus reprimeret, adeoque pragmaticæ Sanctionis repullulantia ſemina extirparet, ſerio admonuit, effecitque. Pro patrimonio Eccleſiæ Romanæ ſollicitus, Comitatum Valentinum, & Dienſem in Delfinatu, à miniſtris Caroli occupatos, ſeuera comminatione temporalium, & ſpiritualium armorum recuperauit. Ardicino Portæ, Cardinali Nouarienſi, qui imbecillitatem humanarum rerum ſecum conſiderans Monachum agere, eaque propter dignitatem relinquere cogitauerat, miſſionem petenti, conceſſerat: cumque id factum Sacer Senatus ægro aliquantum animo tuliſſet, illum iam Montis Oliueti Monachum futurum datis litteris reuocauit: quibus tamen Ardicinus modeſtiſſimè in hunc modum reſpondit.

Aliqua Innoc. geſta recenſentur.

Beatiſſime Pater. Attulit mihi Magiſter Gratianus de villa noua Breue Sanctitatis Veſtræ, cuius lectione commota ſunt omnia viſcera mea, intellecta perturbatione mentis Sanctitatis Veſtræ, & Sacri Senatus Reuerendiſſimorum Dominorum meorum, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalium, tum etiam quod animaduerti interpretari in ſiniſtram partem, quæ non temerè, non leuiter, non repentè, ſed conſultò deliberaui, circa vitæ meæ ſtatus mutationem. Non eſt immemor Sanctitas Veſtra, quoties, primo anno ſuæ feliciſſimæ ad Apoſtolatum aſſumptionis, pulſaui aures ſuas, vt aſſentiri dignaretur ardenti deſiderio meo, quo tenebar, me ad Regularem vitam in aliqua Religione transferendi. Quod quum denegaſſet Sanctitas Veſtra, ſequentibus annis id ſæpius repetij, etiam cum lachrymarum effuſione: fateor, quod Sanctitas Veſtra ante Cardinalatum repulit petitionem meam. Quum verò etiam, poſt Cardinalatum ignis ille Sancti huius propoſiti arderet in pectore meo, menſe Aprili proximè elapſo, nouas preces Sanctitati Veſtræ pro ea re obtuli. Sanctitas Veſtra poſt multas rationes contra petitiones meas allegatas, tandem acquieuit; & viua vocis oraculo, ingrediendi religionem, mihi licentiam impartita eſt, quam poſtea per duas ſupplicationes, manu eiuſdem Sanctitatis Veſtræ ſignatas, denuò conceſſit. De hinc quum appropinquaret dies receſſus, petij denuo à Sanctitate Veſtra, licentiam pro receſſu meo; quam Sanctitas Veſtra, cum reſignatione pilei, gratioſè conceſſit, & benedixit mihi, ad oſculum Sacratiſſimum pedum admiſſo. Hæc non ſcribo, Beatiſſime Pater, vt exiſtimem opus eſſe, ea commemorari Sanctitati Veſtræ, quæ cordatiſſima eſt; verum vt intelligeret, quod aliqui de me ſiniſtre ſuſpicantur, me non repente, non præcipitanter, non leuiter motum fuiſſe. Nec debet mirari quiſquam nec nouum, aut temerarium id exiſtimare, quum etiam inter Romanos Pontifices ab Eccleſia Canonizatos, reperiatur, quidem fuerit Caleſtinus V qui Sanctus Petrus de Murone nuncupatur. Legitur etiam ad primatam, & religioſam vitam tranſiſſe Sanctus Hieronymus Romanæ Eccleſiæ Presbyter, quem Cardinalem ferunt fuiſſe. De Petro Damiano, qui licet non ſit inter Sanctos relatus, tamen pro Sancto honoratur, habetur ex libris per eum editis, quos ipſe legi, ipſum ex Cardinali, & ni fallor, etiam Epiſcopo Oſtienſi, factum monachum fuiſſe de Summi Pontificis licentia. An vero huiuſmodi licentiam à Sacro Cardinalium Collegio habuerit non memini. Ego ab eodem Collegio hanc licentiam non petij & non ſum ratus adeo imbecillem, & infirmam Vicarij Chriſti poteſtatem, vt non poſſit præbere, ac porrigere manum volenti ſaluti animæ ſuæ honeſtiſſimo modo conſulere. Ego enim, quod in arduis, Collegium teneatur Pontifex conſulere, non inficior; tamen petenti ſibi, niſi quod ſalutem animi tam eſſerent, credo ſolius Pontificis auctoritatem ſufficere. Quid eſt enim, Beatiſſime Pater, ingredi, & profiteri Religionem, niſi humiliare, & exinanire ſemetipſum, & formam ſerui accipere, ſeque vſque ad mortem obedientem facere exemplo Saluatoris noſtri, qui dum id fecit, exemplum nobis præbuit? Gregorius Nazianzenus Epiſcopus, vt ſibi & tibi, & contemplationi vacaret, Epiſcopatum dimiſit. Quare, qui me properantem ad Religionem accuſant, etiam hos accuſent. Si hi peccarunt, fateor me deliquiſſe, licet forſan tantorum Patrum teſtimonia, & adducta rationes me excuſabilem reddere poſſunt. Quod autem dimiſſo Cardinalatus habitu, diſſimulato habitu meum iter commiſerim, non opinor propterea me notam vllam apud graues, & prudentes viros contrahere potuiſſe. Nam quum vellem, quod hactenus fecerim, ſecretiſſimè fiera, idque proprio fratri mihi fidiſſimo occultaſſem, exiſtimaui ſatius, etiam diſſimulato habitu, inter ignotos, quam cum vero habitu incedere: & propterea à pœna, & à culpa, & ab omni alia nota me immunem eſſe exiſtimo. Si tamen erratum eſt, quum id humanum ſit ſupplico Sanctitati Veſtræ, vt quæ mihi grauiora peccata dimiſit, etiam hoc dimittat: pœnitentiam, quam mihi pro hoc peccato iniunxerit, non minus deuote, quam humiliter ſuſcipiam. Beatiſſime Pater Sanctitas Veſtra, quæ ſemper tam tenere perſonam meam dilexit, & tantopere, ac multifariam honorauit dignetur opus ſuum, & facturam ſuam in ſancto propoſito conſeruere memor. Chriſti Vicario nihil peculiarius eſſe, quam eum de animarum ſalute ſolicitum eſſe. Hic de anima mea ſalute agitur, quæ ſola ante oculos verſatur. Licet enim exploratum habeam, Cardinalium, Epiſcoporumque ſtatum quauis alia religione perfectiorem eſſe; exiſtimaui tamen ad inferiorem Religionem tranſitum, fragilitati meæ tutiorem eſſe. Non eſt inſcia Sanctitas Veſtra, ſe animæ meæ rationem in diſtricto iudicio redditurum, quam longe meliorem reddit, ſi humilitati meæ hoc indulſerit, quam ſi ab hoc meo vetere, & ſancto propoſito me reuocauerit. In hoc annuat Sanctitas Veſtra humillimis, & lachrymoſis precibus meis, nec velit in amaritudine animæ meæ, me morte acerbiorem vitam agere. Adeo enim turbata eſt, vt quod ſcribo, vix ſatis ipſe perpendam. Miſerere animæ meæ, Pater pientiſſime, qui mihi ſemper in omnibus affabilis, benignus, & miſericors fuiſti, & cum ineffabili clementia, meas ineptias tot annis tolerasti, & patere obſecro, vt importunus petitor ſim ante oculos pietatis tuæ. Conuertere Domine aliquantulum, & vide afflictionem meam, & conſidera etiam, quomodo conſulatur honore meo. Si iam, vt ita dixerim, ad aratrum manu poſita, retro aſpiciam; nonne oculi omnium in me conuertentur, exiſtimantes, me leuiter diſceſſiſſe, & leuius rediſſe? Quibus omnibus per Sanctitatem Veſtram ſapienter conſideratis, dignetur, me ſuo amantiſſimo, & mihi deſideratiſſimo reſponſo conſolari, & reuocatas gratias, prius tamen benigne conceſſas, in priſtinum ſtatum reſtituere, ſitura me nullo

pretioſiore dono, hoc tempore donare poſſe. Quamuis enim ipſe peccator ſim, & indignus, cuius preces à Deo exaudiantur; tamen ſi impetrauero à ſanctitate Veſtra, pro tanto munere, conabor aſsiduis apud Deum orationibus multiplicato fænore recompenſare. Quocumque in loco, voluerit, me eſſe, Sanctitati Veſtræ acquieſcam, & quicquid mandauerit, exequar, Chriſtique Vicario, tamquam Chriſto obtemperabo, & ab illius obedientia diſcedere nefas eſſe exiſtimabo. Felix valeat Sanctitas Veſtra, cuius ſacratiſsimis pedibus me humiliter commendo. ex Ramaltone die 12. Iunij anni 1492.

Noluit quicquam Innocentius Ardicino amplius concedere. Quamobrem in Vrbem reuerti neceſſe habuit, atque arbitrio Pontificis, & Sacri Senatus ſeſe permiſit: nonniſi tamen octauum menſem ſuperuixit: cùm ante ſe Pontificem præmiſiſſet. Is enim hoc anno, in extaſim quandam ſoporiferam ex morbo incidens, exceſſit Romæ in Vaticano, VIII. Kal. Augusti, hora noctis V. ætatis LX. Pontificatus verò VII. menſe x. die 27.

XV. *Moritur Innoc. PP. & aliqua de illo narrantur.* Hæc Leonellus Concordienſis Epiſcopus, in publico Patrum conſeſſu, in defunctum pro Concione dixit, quibus breuiter vitæ eius ſummam complexus eſt. Ortus eſt Innocentius patria, Genua, Ligurum metropoli, terra, marique potentiſſima familia Ciborum, vetuſta nobilitate, apud Neapolitanos quoque ſub Tomacellorũ cognomine inſigni, ex qua & Romanus Pontifex Bonifacius Nonus, & Cardinales, & Epiſcopi complures tamquam ex equo Troiano prodiere. Parens ei fuit Aaron, equeſtris ordinis vir probatiſſimus, & in regenda Neapoli, & in Prætura vrbana, quem nunc Senatum appellant, adminiſtranda Illuſtriſsimus. Liberalibus cumprimum per ætatem licuit, à parentibus traditus diſciplinis, ad eruditionem magis, quàm oſtentationem profecit. Initiatus Eccleſiaſticis ſacris, Romam veniens, in clientelam Philippi Cardinalis Bononienſis, Nicolai Quinti primæ Sedis Antiſtitis germani, ſe contulit: qui eius virtuti tantum tribuit, vt ipſius fidei, ac diligentiæ proprij corporis, ac rerum ſuarum curam crediderit, & per omnes eum gradus ad Epiſcopatum vſque prouexerit. Quo in ſtatu tantam omnium ſuauiſſimis moribus beneuolentiam ſibi conciliauit, vt aſſumptus ad ſummam cathedram Xyſtus eius nominis Quartus, quem prius ob eius ingenij amænitatem, dexteritatem, atque modeſtiam, maiorem in modum dilexerat, in domeſticum, & Datarium, quod eſt non paruæ exiſtimationis officium adſciuit: in quo ità ſe induſtrium, fidum, vigilantem & integrum geſſit, vt creſcente indies magis, magiſque ipſius apud Xyſtum gratia, & auctoritate, non ſolùm ex Sauonenſi Eccleſia, ad Melfitenſem translatus, verùm etiam ſecundis Cardinalium creandorum comitijs in ampliſſimum ordinem ſummo omnium conſenſu, nec minori gratulatione fuerit cooptatus. Cardinalis renunciatus, officio, & dignitati numquam defuit. crebrò, quod eſt optimi Senatoris, in Senatum veniebat graues, liberas, & opportunas de rebus magnis, & arduis ſententias dicebat: aderat aſſiduus publicis ſolennitatibus rei diuinæ; & præter ſuam, quam promptiſſimè obibat, aliorum quoque deſidentium vicem, hilari & deuota mente ſupplebat. Alebat prætereà vir ditiſſimæ paupertatis multam, honeſtamque familiam, tanta moderatione, vt in tecta priuatæ domus gubernatione, iuxta ſcitam Diui Apoſtoli traditionem, optimum ſe vniuerſalis Eccleſiæ rectorem futurum demonſtrarit. Præbuit tamen priùs de ſe maius ſpecimen probitatis. Demandatam ſiquidem turbulentiſſima peſtilentiæ tempeſtate legationem Romanam, Xyſto Pontifici Maximo cum tota Curia vrbem Romam deſerente, ſanctè, integrè, ac etiam pacatiſſime adminiſtrauit. Senenſem quoque difficillimis ſanè temporibus tanta prudentia, & magnitudine animi geſſit, vt ex ea ſplendiſſimam laudem reportauerit. Deſignatus eſt deinde in Germaniam Legatus: cum in cunctis ad Eccleſiæ dignitatem, proſperitatemq; ſpectantibus, ſe obſequentiſſimum, omni labore poſtpoſito Summo Pontifici exhiberet, viſum eſt, illum ad vrbem reuocare, vbi illum Pontificium faſtigium paulò poſt exciperet Pontifex, non minus quàm olim in omni acta vita humilitatem diligentiſſimè ſeruauit: doctus à magno Gregorio, qui nihil in Pontificali ceruice ſplendidius fulgere, quàm humilitatem, aiebat. Eadem itaque humanitate, affabilitate, ac benignitate cunctos ſuſcipiebat, qua & Epiſcopus, & Cardinalis antea conſueuerat: vt idem ſemper, ſeruato tamen decoro, fuiſſe videretur: nec immutati in eo mores, ſed aucta tantũ dignitas cognoſceretur. Sermonis tanta dulcedine & elegantia, ac iudicij perſpicacitate, cuncta poſtulata colligebat, & petentibus reſpondebat, vt nemo vmquam potuerit ſine admiratione audire. Sanè illud, quod eſt Principis proprium, obſeruabat, vt ſiue concedendo, ſiue negando, neminẽ à ſe triſtẽ dimitteret. Salutares cogitationes, de repub. Chriſtiana ſuſcipiens, omnem curam, mentem, atque diligentiam, ad tuendam Eccleſiæ dignitatem, ad religionem Chriſtianam Zizimo Sultano iam maximis laboribus habito propagandam, ad ſubditorum commoda, adque ſeditiones, diſcordias, & ſchiſmata tollenda conuerterat. Conſtantiſſimus Iuſtitiæ cultor, pacis ſtudioſiſſimus amator, & exuberantis annonæ vigilantiſſimus inſtructor, ſedatis honorificè ſibi ingruentibus bellis, peculiares Eccleſiæ populos, & Romanos inprimis quàm feliciſſimos exoptauit. Exultauit ſummopere, cùm ad maiores dignitates viros extulit eruditos, & probos: erat enim illi vera inſita bonitas, quæ illum ad quaſcumque actiones optimas propenſiſſimum ſuper omnia reddebat. Sic propterea in pauperes miſericors, afflictorum non minus conſolator, quàm Principum ſuſceptor liberalis, & Dei & Sanctorum eius pientiſſimus venerator Pontificale item palatium, miro, ſumptuoſiſſimoque opere exornauit, & multiplicauit, & multiplici, pretioſaque ſuppellectile, tam diuinis, quàm domeſticis vſibus apta largiſſimè decorauit. Viſitatus à Domino pluribus longiſque morbis, quos patientiſſimè tolerauit, multa ſanctè, & vtiliter cogitata perficere nequiuit. Adueniente demùm diuinæ vocationis hora, ſumptis ex ritu Chriſtiano deuotiſſimo animo ſalutaribus Sacramentis, intrepidè adeò ſpiritum reddidit creatori, vt quaſi iam compos æternæ gloriæ videretur (ſicut erat) cæleſtem vitam morte commutare. *hæc Leonellus.* Vbertus porrò Folieta illud ei elogium ſcripſit.

Innocentium Octauum è nobili gente Cibo; moderationis, clementiæ, animi ab omni contentione XVI. *Eiuſdem elogium.*
remoti, ac pacis, & concordiæ ſtudioſi fama ad Pontificatus Maximi honorem, omnium humanorum altiſſimum extulit: quem ille iiſdem artibus exercuit, quibus per omnes honorum gradus conſcendens adeptus eſt. Duæ enim inter ſe contrariæ, inſigneſque virtutes in eodem ornando conuenerunt, ſumma ſeueritas, & ea, quam diximus, eximia clementia. Nam nemo acriùs maleficia puniuit, ſub nulloque Pontifice Vrbs pacatior, aut quietior fuit, nimiſque furtis, cædibus, maleficijs infeſta. Ingenio verò ita miti ac benigno fuit, vt Ioannem Baluum, Cardinalem Andegauenſem, à quo per ſummam perfidiam oppugnatus eſt, quippè qui Concilium contrà ipſum conflare ſtuduerit, tantæ iniuriæ oblitus, veniam petentem nihil retractans, in gratiam receperit. vt merito nullius Pontificis mors ex multorum ſeculorum memoria, maiori luctui, ac mærori, toti aulæ omnibuſq; pijs fuerit, cùm ob incredibilem humanitatem, morumque ſuauitatem, ac ſingularem innocentiam omnibus ſummis, & infimis, æque charus ac venerabilis eſſet. Initia Pontificatus nonnihil inquieta, & infeſta

habuit, ad bellum Neapolitanum à Proceribus illius regni attractus, inani ſpe oſtenſa ditionis & dignitatis Pontificiæ amplificandæ: qua ſpe illuſus, moleſtum negotium, ab ipſiusque natura & profeſsione alienum, mox depoſuit: poſteaque ab omni armorum tractatione perpetuò abhorruit; totaque Pontificatus mens fuit, pacem, & concordiam inter Chriſtianos Principes conciliare, in quibus contra Turcas Chriſtiana regna occupantes aſsiduè incitandis, nullum vnquam optimi Parentis, ac ſeduli Paſtoris officium prætermiſit.] In extrema ægritudine, cùm aliquis Medicus Hebræus, inſcijs reliquis, pharmacum quoddam, ex ſanguine à pueris decem annorum, maximo cum infantium diſcrimine hauſto paraſſet, illique offerre voluiſſet, totus exhorruit, & feralem hominem comminata morte, in fugam coniecit. Moribundus, cum Borgiæ Cardinali, decretũ de Præfecto molis Adrianæ renunciaſſet, illudque Ruuereus Præfecto amicus, in ſuam contumeliam, per Borgiam extortum exiſtimans, multis contumelijs, acerrimisque iniurijs Borgiam prægrauaſſet; Innocentius Pontificiæ dignitatis memor, contendentes repreſsit; dicens, haberent rationem Pontificiæ Maieſtatis, vel ſaltem Christi, cuius perſonam ſuſtineret; necnon & dignitatis Cardinalitiæ, quam gererent.

Sepultus fuit Innocentius in Baſilica S. Petri æreo monumento; quod nuper eius gentilis, Albericus Cybo, in nouam Baſilicam, vnà cum ſtatua æreâ tranſtulit, epitaphiumque illi ſcripſit hoc ſchemate.

INNOCENTIO VIII. CYBO
Pont. Max.

XVII. [illegible]ſdem.

Italicæ pacis perpetuo cuſtodi: noui Orbis ſuo æuo inuenti gloria, Regi Hiſpaniarum Catholici nomine impoſito: Crucis Sacroſanctæ reperto titulo: Lanceâ, quæ Chriſti hauſit latus, à Baiazete Turcarum Imp. dono miſſâ, æternum inſigni monumentum, è vetere Baſilica, huc tranſlatum, Albericus Cybo Malaſpina, Princeps Maſſæ, Ferentuli Dux, Marchio Carrariæ, Princeps, ornatius, auguſtiusque poſ. Anno M.DC.XXI.

XVIII. Moritur Laurentius Medicæus.

Præceſsit Innocentium, eius primò hoſtis, deinde amicus & affinis, Laurentius Mediceus, Reipubl. Florentinæ facilè princeps. Is enim Florentiæ in Hetruria, die VIII. Aprilis vitâ functus eſt. Ex Hyppocondriacis doloribus laborans, cum mortem ſibi cerneret imminere, nihil prius habuit, quàm vt animæ medicum accerſeret, cui de contractis totâ vita noxis, Chriſtiano ritu confiteretur. Nocte mediâ quieſcenti, cùm Sacerdos ſacram Euchariſtiam deferre nunciaretur; *Procul*, inquit, *à me hoc abſit, patiar, vt* Iesvm *meum, qui me finxit, quique redemit, adusque cubiculum hoc venire. tollite hinc obſecro me quamprimum, tollite, vt Domino occurream.* Et cum dicto ſubleuans ipſe ſe quantum poterat, atque animo corporis imbecillitatem ſuſtentans, inter familiarium manus obuiam ſeniori ad aulam vſque proceſsit. cuius ad genua prorepens, ſupplexque, ac lachrymans: *Tune* inquit, *mitiſsime* Iesv, *in nequiſsimum hunc ſeruum tuum dignaeris inuiſere? At quid dixi ſeruum? imò verò hoſtem potius, & quidem ingratiſsimum, qui tantis abs te cumulatus beneficijs, nec tibi dicto vnquam audiens fuerim, & tuam toties laſerim Maieſtatem. Quod ego te per illam, qua genus omne hominum complecteris charitatem, quaque te cœlitus ad nos in terram deduxit, noſtraque humanitate induit inuolucris, qua ſemem, quæ ſitim, quæ frigus, æſtum, labores, irriſus, contumelias, flagella, & verbera, quæ poſtremò etiã mortem, crucemque, ſubire te compulit: per hanc ego te ſalutifer* Iesv *quaſo, obteſtorque, auertas faciem à peccatis meis: vt cum ante tribunal tuum conſtitero, quo me iamdudum citari planè ſentio, non mea fraus, non culpa plectatur, ſed tuæ Crucis meritis condonetur. Valeat, valeat in cauſa mea ſanguis ille tuus* Iesv *pretioſiſsimus, quem pro aſſerendis in libertatem hominibus, in ara ſublimi noſtra redemptionis effudiſti.* Dixit, Sacrum Chriſti corpus, maximâ cum deuotione ſuſcepit Petrum filium Principatus, & virtutis heredem deſignauit, monuitque, virtutem modò & bonam mentem coleret; non defuturum cœlitus patrocinium. Cùm autem ad eum ingreſſus eſſet F. Hieronymus Sauonarola Ferrarienſis, hortareturque, vt fidem retineret: ille verò tenere ſe ait inconcuſſam. vt quàm emendatiſsimè poſthac viuere deſtinaret: ſcilicet, facturum enixè reſpondit: vt mortem denique, ſi neceſſe foret, æquo animo toleraret: *Nihil verò*, inquit ille, *iucundius: ſi quidem ità Deo decretum ſit.* Benedictionem ſubinde ab eodẽ Patre poſtulauit, preces præparatorias ad mortem ſimul vnà recitauit, erratorum à ſingulis veniam ſibi concedi expetijt, totumque ſe poſt illa perunctioni extremæ, demigrãtiſque animæ commendationi dedidit. Recitari dein Euangelica hiſtoria cœpta eſt, quâ ſcilicet irrogati Chriſto cruciatus explicantur: cuius ille agnoſcere ſe verba & ſententias propè omnes, modo labra tacitus mouens, modò languentes oculos erigens, interdum etiam digitorum geſtu ſignificabat. Poſtremò lignum Crucifixi, defixis vtcunque oculis intuens, identidemque deoſculans expirauit: vir ad omnia ſumma natus. Qua nocte obijt Laurentius, ſtella ſolito clarior, ac grandior ſuburbano imminens, in quo is animam agebat, illo ipſo temporis articulo decidere, extinguique viſa. quo compertum deinde eſt, eum vita demigraſſe. *Politian. lib. 4 epiſtol.*

Ioannes Michael Brutus, hiſtoriæ Florentinæ ſcriptor non obſcurus, in Laurentij laudem illuſtria quàmplurima ſcripſit; ſcilicet, quòd Florentinos, propter bellorum diuturnitatem, otij & pacis artium oblitos, ad reſpiciendam magiſtratuum authoritatem, legibus, & iudicijs conſtitutis reuocauerit: eaque ratione egentium, ac perditorum hominum audaciam coercuerit, fidemque vel retinuerit, vel ab infinitâ hominum cupiditate vindicauerit: ad bella quæcumque gerenda, Reipublicæ Florentinæ, ſumptus, vel ex ſuo ærario, vel à ciuibus mutuò acceptis pecunijs, abundè ſuppeditauerit: mercaturam, & agriculturam, ex quibus robur, ac nerui omnes in Rempubl. diducũtur, & ipſe exercuerit; & ciues ad exercendum, exẽplo, & authoritate ſuâ induxerit; ac præcipuè lanæ, & ſerici Textrinis addixerit: ac præterea ad conformandos ciuitatis mores cõuerſus, liberalium atque artium inſtaurãdarum cura ſuſceptâ Piſis opportunâ maximè ciuitate, quò plures ſuo beneficio comprehenderet, Gymnaſium inſtituerit, ac claris hominibus, qui iuris ciuilis Prudentiam, Philoſophiam, ac cæteras liberales artes profiterentur, amplis propoſitis præmijs illud impleuerit: ac inſuper Florentiam eruditos, & magni nominis Philoſophos, Chriſtophorum Landinum, Marſilium Ficinum, Demetrium Chalcondylam, Angelum Politianum, Marullum Trachaniotam, Ioannem Picum adoleſcentem, præter generis nobilitatem, excellenti quadam eruditione clarũ, quâ ſibi Phœnicis nomen conſenſu Doctorum omnium quæſierat, acciuerit, magno in honore habuerit, cum eis de omnibus, quæ ad Religionem colendam, & ad vitæ inſtitutionem pertinerẽt, cùm à Republ. otium eſſet, diſſeruerit, euſque iuuentuti, licentia vitæ, & luxuria diffluenti præceptores adhibuerit. Hæc cùm in laudem Laurentij ſcripſiſſet; non prætermiſit etiam aliqua, Laurentio, abſolutam dominationem ſiue ſibi, ſiue ſuis paranti affingere; ſcil. immoderata gloriæ cupiditate, fortunamque indulgentem, ac aduerſantem ſuperaſſe; maximas relictas à patre diuitias, liberalitatis, & magnificentiæ oſtentatione, ſiue elatum ambitione, ſiue ſtudio virtutis expoſuiſſe: præſidio militum ſtipatum, ciuium libertati, ſiue illudere, ſiue tyrannidem imponere voluiſſe. Patios, pro concione, non inuidioſa minus quàm verâ oratione in Laurentium dixiſſe; Eò ventum eſſe patientiâ ciuium, vt non iam illi Dominum ſibi eſſe ferendum, quod mitius malum

XIX. Facta eiuſdem recenſentur.

tempore coacti iamdiu pertulerint; ſed dominationem, atque eam quidem importuniſsimam, & minimè tolerandam intelligerent. Ioannem Medicem regnaſſe priuatum ciuem in libera ciuitate, magna eorum infamia, per quos illi creſcere eò vſq; licuerit; ſed ità, vt libertatis veſtigia aliqua eſſent reliqua: Coſmum filium item exercuiſſe Regnum, ſed in aduerſarios, in inimicos infeſtiſsimos, in eos, qui adductum antea in capitis diſcrimen, & carceris indignitatem, & calamitatem exilij ſubire coegiſſent. Sæuiſſe Petrum in ſui oppreſſores, viros quidem optimos, ſed inimicos tamen: ab amicis, affinibus, cognatis abſtinuiſſe. Tempore ali impunitatem, & in eos, qui ſemel patientiâ obduruerint, noua, atque intoleranda imperia, iniurias omnes, atque acerbitates excogitari. Ita Laurentium, & Iulianum Petri Medices liberos, non tam quid poſsint modò ſentire, ſed etiam, vt quid poſsint, alij intelligant, laborare; ac quò illos non ius, non æquitas, non pudor, ſed libido, ambitio, crudelitas impellat, contumelioſè, ac ſuperbè in omnes, non ordinis, non coniunctionis, non affinitatis vlla habita ratione, edicere, decernere, ſtatuere. Eadem animi impotẽtia, publicam pecuniam, qua maiores ditati, honeſtis tamen in ſpeciem nominibus cupiditatem obtexerint, expoſitam palàm quæſtui habere; ea fidem, ea æſtimationem, familiæ dignitatem ſuſtinere: cum ob vnam regnandi cupiditatem vaſtam, atque immanem, domeſticas copias egentibus hominibus, ſibi beneficio obſtringendis, effuderint; quorum ſcelere atque audacia, licentius in dies, & maiore cum contemptione, in ſuorum capita inſultent. Addit Brutus, in Laurentio fuiſſe fiduciam ſui ingentem, & ambitionem parem, inimicam, rem vtramque ſanis conſilijs, vt cum præterea maxima fortunæ adiumenta, quaſi adiumenti loco accederent, æquum cenſeret, omnia ab ſe vno peti: neque fratrem aliquando ſalutaria monentem audiret, ac omnibus in rebus, quod ſibi ſemel conducere ſtatuiſſet, conſulto occaſiones inquireret, aduerſariorumque autoritatem in Republ. eleuaret. Tradiderunt etiam nonnulli, ipſum de religione ſecus ſenſiſſe, vt idem Brutus narrat, & reponit; ipſum de religione optimè ſenſiſſe viſum eſſe, vſque eo, vt eos, quorum minus de ea recti eſſent ſenſus, aculeo etiam perſtringeret orationis, minimè inquiens mirandum eſſe, mortuos homines de animorum immortalitate, & de beata vita dubitare. Iſta & alia Brutus, cum recenſeret, memorabat pariter, qui tunc mores Florentinorum, quando Laurentius Rempublicam gerere videbatur.

Florentinorũ hoc tempore mores.

Reſtincta, *ait lib. 5.* bellici incendij flammam, repentè obliti Florentini, vt fit in ſecundis rebus, quanto defuncti eſſent periculo, ex nimio otio, atque animi ſecuritate, ad inertiam & deſidiam conuerſis animis, vt nunquam antea maiorum memoria, ad omnia vitia, quæ turpia magis, & deteſtabilia ſunt in hominum vita, intoleranda, atque infinita licentiâ aditum ſibi aperuerunt. Tanta autem infamiâ tum ciuitas laboraſſe fertur, vt ſcriptores eius temporis (credo quod natis hominibus ad induſtriam, & frugalitatem, multò etiam quàm eſſet grauior videretur) dignam rem exiſtimarint, quam memoriæ hominum proderent. Quærebãtur grandes natu homines, temporum vitio commutatâ facie rerum, in qua ciuitate ſummâ cum laude maiorum, parſimonia victus, & moderatio viguiſſet, in ea ipſa, quas res priuatorum ambitio, & mollitia animi oſtentaret, luxum, illecebras, molliciem, corruptelas, nequitiam omnem, & vitæ turpitudinem hæſiſſe. Itaque quorum maiores multis laboribus ferendis, virtute, abſtinentiâ, probitate excolendâ ciuitatem florentiſsimam feciſſent; eos tamquam pudore amiſſo, iam, quod deperderent, nihil reliqui haberent: fœdiſsimis voluptatibus diffluentes, vino, alea, luxuriâ perditos, turpiſsimis amoribus, atque intempeſtiuis conuiuijs addictos, nullis non flagitijs coopertos, & ſceleribus conſpicuos. In legum, & iudiciorum contemptione poſitam ſummam impunitatem; in audaciâ, & temeritate fortitudinis laudem; facilitatis in animi remiſsione, atque indulgentiâ; in maledicentia, & dicacitate, commoditatis & elegantiæ; omnia languidè, diſſolutè, molliter agi, ac per ſummam ignauiam, atque inertiam. Corporis cultum, in quo tum ſtudium, atque induſtria excelleret, tum nè quid luxui deeſſet, vnguenta ſummo labore, & pretio quæſita conſumerentur, quibus obliti in matronarum cœtu homines delicati, atque elegantes niterent; contrà, cultum animi nullum; nullam diſciplinam, ac vitæ inſtitutionem dignam liberis hominibus, nullam officij religionem, nullam fidei. Cæteræ ex eodem inſtituto, fœditatem in moribus, & turpitudinem, ſtudium eorum, quæ conſpicerentur, quod ambitio & cupiditas definiret immenſis finibus: in ludis, in ganeis, in ludo talario frequentiam; in curia, & foro ſolitudinem, & vaſtitatem; alendis improbis hominibus, Lenonibus, Sicarijs, aleatoribus profuſiſsimos ſumptus; fouendis miſeris, honeſtis artibus prouehendis, ſordes, atque auaritiam incredibilem. Hæc *Brutus*, de moribus Florentinorum hoc tempore, & de Laurentio Mediceo rerum potente. *lib. 5. 6. 7. & vltimo, hiſtoria Florentina.*

XX. *Hieronymus Sauonarola Priorem agit S. Marci Florentiæ.*

Præerat id temporis, Cœnobio Dominicanorum S. Marci, Florentiæ, F. Hieronymus Sauonarola Ferrarienſis, quem ad actum vitæ extremum, Laurentius, vt ex Politiano narrauimus, accerſierat. Priùs, nullâ ratione adduci potuit, vt Laurentio inclinaret; nè illius actiones, ſiue in ambitu dominatus, ſiue in permiſsione, vt aliqui criminabantur, tot, quot Brutus recenſebat, flagitiorum probare videretur. Quamobrem congreſſum, & conſuetudinem illius, modis, quibus poterat, fugiebat; vtpotè libertatis Reipublicæ ſtudioſus, & ſcelerum obiurgator acerrimus. Vſus, vel abuſus obtinuerat Florentiæ, vt quicumque, cuicumque Religioſorum Cœnobio præfectus, ſtatim, atque magiſtratum iniuiſſet, Laurentium, quaſi vrbis Principem conueniret, & gratijs pro munere Præfecturæ, veluti ex eius arbitrio, à ſuffragatoribus collato actis, ſe in eius poteſtate futurum teſtaretur. Prælatus ſui Ordinis Cœnobio Sauonarola, id neglexit, ac interpellatoribus Senioribus reſpondit; ſe illorum ſuffragio à Deo Paſtorem deſignatum, Deo, non Laurentio omnia debere. Offendit ea res Laurentium, qui æquum eſſe cenſebat, omnia ab ſe vno peti; & iniquum eſſe dicebat, hominem aduenam, ad vrbem, ſeu domum ſuam veniſſe, neque ſe tamen conueniſſe, aut officium feciſſe.

Eidem offenſus Laurentius Medices.

Itaque quibuſdam familiaribus ea de re conqueſtus, vt illi hominem conciliarent; cuius magnam eſſe in populo autoritatem non ignorabat, ſollicitus laborabat. Hieronymo, nihil mouente; tandem per ſpeciem Miſſæ audiendæ, non ſemel ad S. Marci veniens, & in horto cœnobij exſpatians, hominem ad colloquium elicere conabatur: vt is pro more aliorum Regularium recepto, obuiam prodiret, diuertentem comitaretur, & ſermonibus non ingratis oblectaret. Adduci, neque etiam Seniorum precibus potuit, vt non vocatus occurreret, accederetue: cubiculo incluſus, ac religioſis occupationibus intentus. Tentauit ſæpe ſæpiùs muneribus ſubmiſsis corrumpere: ſed fruſtrà cum is aſsimilem ſe canem diceret, qui offam quidem ab extraneo obiectam non ſperneret; cæterùm neque à latratu abſtineret, quo hoſtes domus, vel domini deterreret, aut profligaret. Aliquando etiam non contemnendam aureorum ſummam, in oblationum arcam inijciendam miſit: vt Hieronymus tàm inſigni beneficentiâ tractus conciliaretur. Hos ille aureos à Laurentio miſſos, edoctus, à reliqua pecuniâ ſeparari, & ad S. Martini, *Bonos*, quos vocant, *bonomos*, iuuandis nobilibus egenis deſtinatos, ferri iuſsit; præfatus, non ſe tali,

ac tanta pecuniâ indigere. muſſabant fratres, qui iam in vſus Cœnobij aurum ſpe expenderant: verumtamen Hieronymus, reuerentia ſui illos compeſcuit, nec quicquam de conſtantia ſua remiſit: exemplum ſecutus illius, qui aurum & amicitiam Iuliani Imperatoris, non tantum neglexit, ſed etiam contempſit. *Mſ. Vita Sauonarollæ, & duo authores.* Reliqua actionum Sauonarollæ (de quo ſæpius tractandum in conſequentibus erit) antequam memorem, opere pretium eſt, ab ipſius ortu ordiri, & hactenus acta quemadmodum ab Ioanne Franciſco Pico, Comite Mirandulano, & alijs auctoribus ſcripta ſunt, enarrare.

I.

XXI. *Sauonarola nitia recenſetur.*

Natus eſt Hieronymus Ferrariæ XI. Calend. Octobr. anno 1452. patre Nicolao Sauonarolla, nobili Patauino, matre Helena, ex illuſtri Bonacoſſiorum familia. Michael auus paternus, qui Patauio artis medicinæ docendæ, & exercendæ à Nicolao Ateſtino acceſſitus, ſtirpem Ferrariam intulerat, vt arte Grammatica inſtrueretur puer nepos Hieronymus, quoad vixit, operam dedit. Illo vita functo, tradidit eum Nicolaus pater cæteris liberalibus erudiendum; eo quidem conſilio, vt imitatus aui veſtigia, & opibus, & gloria familiam pergeret exornare. Addiderat ipſe literis religionis cultum, cui à teneris, vt aiunt, vnguiculis, adeò ſeſe dediderat, vt cum eiuſdem ætatis pueris ludere congreſſus eſſet, paulò poſt digrederetur ad altariola conſtruenda: quam quam primas vbi aliquantulum adoleuit, occulebatur, quodam quaſi velamento litterarum; quas ſic excoluit, vt ſpem de ſe amplam litterario gymnaſio concitarit. Erat Hieronymo intellectus perſpicax, ſolertia acris, iudicium clariſſimum, quod in veritatem ipſam quaſi ſuapte natura ferretur. Accedebat huc, & iugis lectio, & delectus auctorum, in verſandis Philoſophorum, Theologorumque monumentis, quibus ſe totum crediderat, nihil ſibi ad ea non legenda modo, ſed ediſcenda reliqui faciens; nihil ferè temporis ab eis vendicans ſibi, niſi dum politiori linguę vernaculę, & Hetruſcis rithmis, quibus per id ætatis aliquantum oblectabatur, operam daret.

II.

XXII. *Philoſophiæ operam dat, & D. Thomæ Aquinatis doctrinæ addicitur.*

Philoſophiæ Peripateticæ, quæ ferè ſola hoc tempore excolebatur, pro viribus incubuit: & cum in ea multæ ſectæ haberentur, Aquinatis Thomæ Commentarijs addicebatur, quem aſſidua contemplatione ſe perdiciſſe referebat, & Latinorum Philoſophorum, Theologorumque, qui antea ſcripſiſſent, Principem eſſe prædicabat. In ipſo autem philoſophandi munere ducebatur minimè eo impetu, quo feruntur innumeri, qui quem ſequi malint, Doctorem, non lectione ipſa, ſed vulgi opinione deligunt. Quietior, omnium habetur pernicioſiſsimus in diſcendo: quandoquidem iuſtum voluntatis impetum ex ipſa rerum notitia ſic conſtat exoriri; vt liqueat rerum ſectandarum delectum non de vaga, quam circumferat vulgus opinione; ſed de percepta, perpenſaque cognitione veritatis pendere oportere. Vnde illud ab eo ſæpius repetitum, vitiari ob id plurimum ſtudia litterarum, quod ordine præpoſtero in Authoribus deligendis, voluntatem intellectus ſequeretur.

III.

XXIII. *Mirus eſt veritatis amator.*

Mirus erat veritatis amator conſq; prouectus, vt ſi quid nõ placeret, ingenuè fateretur. Quod ætate procedente ſumpto iam Religionis habitu, & claritate nominis eius ſeſe diffundente, multò oſtendit apertius: quippe qui audiens Græca quæpiam Sexti Philoſophi monumenta adſeruari, in quibus dicerentur, eſſe vniuerſæ doctrinæ humanitus inuentæ, ea e Græco transferri in Latinum, paululum antequam moreretur, mandauerat, prorſus multorum, qui ſe ſcire iactabant, arrogantiam: idque ipſum muneris Georgio Antonio Veſpuccio, vtriuſque linguæ gnaro, qui ex eius erat ſodalitate, delegerat; volebatque eidem operi Zenobium etiam Acciaiolum vtriuſque linguæ compotem, eiuſdemque virum ſodalitatis incumbere; feciſſentque votis ſatis, niſi mors ipſum violenta rapuiſſet. Eatenus verò ducebatur amore veritatis, vt dum maximè floreret, & ingenti gloriâ, quæ diceret, quæque ſcriberet, circumferrentur, cùm rogaretur ab amicis, quatenus ſuis ſententijs acquieſcere auditores vellet, non aliter reſponderit, quàm aliorum quorumlibet; demptis eis, quæ ſuperno lumine hauſta patefaciebat diuino munere.

IV.

Ad Doctorum hominum coronas diſputare adoleſcens cõſueuerat; vnde oriri cœpit opinio, futurum eum magni nominis virum. Nam propter diſputandi peritiam, & acumen ingenij multos ſibi conciliauerat. Non erat facile iudicatu, vtrum eius eruditio morum grauitatem, an hæc doctrinam excelleret: virtutibus huiuſcemodi ſic inter ſe certantibus, vt ex earum conflictu ratum quoddam, imò magis Hieronymi proprium reſultaret: quando inter eos, qui liberalibus artibus vacabant, prodigio par eſſet, qui Philoſophorum litteras Chriſtianis virtutibus redimitas profiteretur; quæ tamen, ſi eis non condiantur, vti gladius in furentis manu, & hoſtem perſæpe, & dominum etiam iugulant. Conſuetudo ei cum alijs perrara; ſibi ipſi ſemper comes: mos autem fuit ſpatiandi ſeorſum, tum louendi animi gratiâ, tum illud meditandi maximam hominum partem laborare ſtultitia, ob id, quod finem, ad quem nati, aut ignorarent omnino, aut notum non procurarent acquirere. Propterea à popularis cœtu, & Curia abſtinebat maximè, vſque adeò, vt non niſi ſemel tota ſua vitâ primarum, in arcem Herculis Principis, quo Ciues omnes confluebant, introierit; totus ſ. veritati contemplandæ mancipatus.

XIV. *Diſputationibus Doctorũ intereſt.*

V.

Hoc vitæ tenore ad annum vſque ætatis ſecundum & vigeſimum ſeruato, cogitare ſecum cœpit, perſeuerandum nè ſibi foret in ea vita, quam viuebat, an alia potior quærenda: diuque ambigenti ei, & variarum concurſu opinionum auxilio, noctu per ſoporem frigidiſsima quædam aqua in corpus illabitur: ob quam de ſomno continuò excitatus, animatus fuit ad nouã capeſſendã vitam, Deo ita volente, qui animabus eũ potius, quã corporibus mederi malebat, moderabaturq; iam in eo illecebras carnis, & ſaluberrimo illo frigore feruorem ætatis reſtinguebat. Quare & Chriſtum ſequi omnino & omni humanæ gloriæ nuncium remittere ſtatim cõſtituit, ad quod faciendum, non nihil etiam ex ſermonibus ſacerdotis cuiuſdam Auguſtiniani, quaſi diuinis ſtimulis vrgebatur. Ergo Fratrum Prædicatorum Ordinem præ cæteris delegit, in quo Deo militaret; allectus illius egregia fama, & meritis; & quòd Thomæ Aquinatis, Doctoris illorum præcipuè placita ſectaretur. Iſtud contrà cum parentes, & fratres latere voluiſſet, die S. Georgij, quo Ferrarienſes in honorem Tutelaris Diui, ſolemnibus occupari ſolebant, clàm vrbe diſceſsiſſet; & Bononiam profectus, in cœnobio S. Dominici habitum eius Ordinis, ſed Clericalem induit; oblitus omninò propoſiti cuiuſdam, quod prius alte menti inſederat, Sacerdotij ſcilicet recuſandi: quippè qui conſtituerat, inter eos, quos appellant Conuerſos, vel hortum colere, vel manuale officium exercere, ac in ſimplicitate cordis propriam tantum, non alienã ſalutem curare. Diuino decreto factum, qui erudiendis populis illum deſtinabat. Quod autem coniiceret, parentes eam vitæ illius mutationem ægrè laturos, illos datis litteris

XXV. *Ordinem Prædicatorũ ingreditur.*

hortatus eſt, nè eam felicitatem ſibi inuiderent, neuè dolorem exinde conciperent; quandoquidem præſtantius eſſet animabus, quàm corporibus mederi.

VI.

XXVI. *Lectorem agit, ac SS. Patrũ ſcripta diligenter perluſtrat.*

Tyrocinio in Ordine S. Dominici poſito, cum ex voluntate ſuperiorum, aliquot annis Philoſophiam naturalem, & Metaphyſicam ſumma cum auditorum vtilitate docuiſſet, & complures diſcipulos feciſſet, ſepoſitis curioſis ſubtilitatibus, Chriſtianæ ſimplicitati ſe penitus dedit, ac ſerendæ, fouendæque pietati, Collationes Caſsiani, Meditationes S. Auguſtini, Sanctorum Patrum Vitas, Diuo Hieronymo adſcriptas, ac inprimis diuinitus ſcripta veteris, & noui inſtrumenti eloquia, nocturnâ, diuturnaque manu ita verſauit, vt totum ferè ſacrorum librorum canonem, & memoriâ teneret, & profundè, exacteque, quantum homini licet, intelligeret. Vnde, & peccatis hominum audiendis, & eis de ſuggeſtu corrigendis, reprimendiſque adſcriptus, delegata ſibi munera viribus omnibus implere pergebat: quamquam illud, vt hoc commodius exequeretur, poſtremis vitæ annis depoſuerit, omni conatu cõcionibus habendis intẽtus. Quibus perorandis, tametsi & vocis, & geſtus gratiâ, & ſelectâ etiam dicendarum rerum copia, in ipſis initijs deſtitueretur, diuino tamen munere proficiebat, & non paucos à ſupremis vitijs, ad virtutes ſummas euocabat. Nec ſolum, quæ de pulpito ad plebem faciebat verba, verum & quæ priuatim etiam diſſerebat, vim Euangelicè illius probati ſeminis afferebant, quod cum alias ſæpiſsimè accidit, euenit etiam quodam tempore, quando Ferraria, Mantuam naui vehebatur; in qua decem & octo milites, obſcœna iactantes, impetratâ ab eis venia dicendi, ita diſſerendo perculit, vt vndecim ex illis ad eius pedes prouoluti, inueterata multorum annorum flagitia confeſsi, vitam in melius commutarint: quippe qui nõ magis verbo, quàm exemplo virtutem formaret. Regularis obſeruantiæ rigidus à ſe exactor, rotorumque, quæ labijs in profeſsione diſtinxerat, vigilans adeò cuſtos, vt paupertati ſeruandæ panniolus ſemper inceſſerit, ſtramineo ſacco incubarit præter ſacra Biblia, nihil aliud retinuerit, ſomni, cibiq; parciſsimus fuerit, virginitatem illibatam (vt Vincentius Bandellus Dominicanorum Generalis; Alexandro VI. Summo Põtifici aliquando teſtatus eſt) toto tempore vitæ ſuæ ſeruauerit; puritatem nullo mortali peccato contaminatam (quod Sebaſtianus Brixianus Congregationis Dominicanorum Lombardiæ Præfectus, qui amplius, quàm centum vicibus eius cõfeſſiones exceperat, perſanctè affirmabat) retinuerit; perque ſummam perfectionem virtutum, intrepidus, ad arguenda flagitia, ſiue publicè, ſiue priuatim eualuerit.

Canonis regularis, & Virginitatis illibatæ diligentiſsimus cuſtos.

VII.

XXVII. *Vitia hominum intrepidè arguit.*

Egebat Apoſtolico iſto ſale Italia: quando nullus ferè hominum ſtatus, nullus ordo, nullus ſexus non ſcordeſceret, ſceleribus opertus. Sacerdotium, Simoniaca perfidia, Epiſcopi & reliqui dicebantur auſpicari, nec non auaritia, & luxuria polluere, Angelis venerabilem dignitatem. Cultus Dei, ab eis neglectus; ſacra vel obſoleta, vel nonniſi ad ſpeciem miniſtrata; diſciplina Eccleſiaſtica proiecta: quin etiã ferebantur aliqui Deum nõ colere & in fidei Chriſtianæ contẽptum, contumelias que pleraque ſpargere. Iamè Marſilius Ficinus, Canonicus Florentinus, nullam Chriſti, aut B. Virginis, vel alicuius ſancti imaginem, ſed ſolius Platonis in cubiculo habebat, & ante cãdem, dies noctesque lampadem ardentem perpetuò ſuſpendebat: ille vir tantoperè Laurenſio Medici & Florentinis chariſsimus, neq; pauci erant, qui de immortalitate animorũ nil plane credentes, Epicuri vitã ducebãt. Cõplures; qui Religioſę addicti vitæ, ab inſtitutis ſe laxioribus ſecreuerant, & traditas à Patribus Regulas profitebantur, vnde & ſibi cognomen vſurpauerant, ad hypocriſim dilapſi offendiculum ſæcularibus ponebant. Proinde feruorem illum Chriſtianis debitum, non modo in vniuerſum tepuiſſe iudicabant hi, qui Deum in ſpiritu, & veritate colebant, ſed & torpuiſſe penitus, & refriguiſſe. Ad hæc Principes tyrannicã vim publicè exercebant; & aſſentatoribus, lenonibus, malorum, turpiſsimarumque voluptatum miniſtris abundabant, qui rapinarum admonerent, qui ad improbitatem impellerent, quique etiam ad auaritiam, atque Cæterum contemptum, flagitiaque ad alia velut manu ducerent. Qui vexabantur, nihilominus voluptatem illam, quæ in popinis, ganeis, luſtris, pluma, aleâ, ſordibus, domicilium ſibi conſtituit, ſectabantur & ſtupris, ſacrilegijs, nefandis vitijs, rapinis, concuſsionibus, alijſque ſceleribus inſeruiebant, vt ſacrum illud reperi potuerit, non eſſe, videlicet, qui faceret bonum, vſque ad vnum. *Ioannes Franciſcus Picus Mirandula Dominus, & Concordiæ Comes in Vita: & duo Auctores Mſ. Vita Sauonarolæ ex Bibliotheca Marciana Florent.*

VIII.

Hiſ putoribus extinguendis, Sauonarolla natus, quantum hoc tempore præſtare debuerit, quemue, aut fructum operæ, aut finem vitæ habiturus foret, S. Franciſcus à Paula, Ordinis Minimorum Conditor, ante plures annos prædixit. Simeon quidam Limenius, Chriſtianæ religionis ſtudio feliciter flagrans, & in ſtipem quæritantes maxime liberalis, eundem Diuum Franciſcum, qui anno M. CCCC. LXXIX. arctioris diſciplinæ familiam inſtituerat, ac cæleſti afflatus numine, multa vaticinabatur, vt de Hieronymo Sauonarolâ, cuius iam tunc rara probitas, & ſingularis integritas arcem pietatis occupaſſe credebatur, quid ſentiret ipſe, ingenuè confiteretur, per literas rogauit. Eas ille ante pendentis Chriſti ſignum proiecit; quem conceptis verbis, vbi exorauit, in hanc ſententiam Etruſca oratione reſpondit:

XXVIII. *Teſtimonium, & prophetia S. F. à Paula de caſu de Hieronymo Sauonarola.*

Eximius iſte Vir, in quo ſyncera pietas animi tum eloquendi viribus paria facit, tum Eccleſiaſticam in Cœnobijs aliquot ſui Ordinis Labentem ſeueriori lege corriget. Libros ſtylo non minus aureo, quàm doctrinæ inſignes noſtis, in publicum emittet Florentia, Concionatorem agit præſtantiſsimum, ad quẽ audiendum homines catervatim confluent, à melioribus deiectum habito, myſterijs diuinioribus imbutos, ad ſeueriorem, ſacratioremq; viuendi cultum traducet. Verùm, quia improborum, atque ingeratis animi vitio laborantium ſeges vberrima eſſe ſolet, non deerunt factioſi, qui innocentia laqueos intendant, & inculpatam famam verbo iguominioſo petulantiſsime proſcindant. Quamobrem maieſtatis apud Pontificem accuſatum, ab Aduerſarijs per ſummam ſcelus trudetur in carcerem, & falſo iuratu teſtium, extremo ſupplicio afficietur ſuſpenſus trabe, medium inter duos ſodales, Chriſti exemplo, animam efflabit. deinde comburetur. Ac ne lecta eſſet, & cinerem, veluti ſacrum, & piaculare quiddam, obſeruantium ſui quiſquam adſeruet, ea in Arnum proijcientur, quã ... ſubleget nonnihil, idque erit miraculorum ferax. Caterum adhuc agens inter viuos, intonabit minabundus Vrbi Florentiæ in duram ſeruitutem aleam abducens, & alienæ libidini, vel inuita obtemperabit. Neque dicto fides aberit.

Haud multo poſt duos ex eadem familia Romanos Pontifices Florentina vrbs dabit. Prior excelſi animi vir erit, magnificus, pius, qui & inibi, admiſsente Gallorum Rege, dono ... decernet. Alius natione Belga, in demortui locum ſufficietur, qui breuiſsimum Pontificatum geret. Biennio à priore nondum exacto, Medicem alter renuntiabitur, homo, ab ſurdis moribus, inquies, æſtuans, inmani flagrans odio ... improuido conſilio, Roma capietur, diripieturque ... hoſte inhibit fœdus. Florentiam pertinaciter circumſidebit, & Clemens parum clementer oppugnabit; nec ſoluent obſidionem, niſi mercede pacta. Ducem nothum accerſet, patriaque præficiet; qui & mox per ſamiliarem inſidijs, tolletur à medio. Ciues autem animaduertentes, Rempublica formam inſolubilem diutius non poſſe retinere, niſi nouum ſubſtituant Ducem, alium eiuſdem familiæ deligent: ea ratione Tyranni ... eſſent. Datum in loco Paula die XIII. Martij 1479. Pauperrimus F. Franciſcus de Paula minimus ſeruus IESV CHRISTI.

Extabat autographum epiſtolæ exemplar, apud

Michaelem Bonellum, Cardinalem Alaxādriaum, ex quo apographum exſcripſit Robertus Ridolfius V.C. quod Dominico Mellino, ciui Romano die 8. Maij anno 1594. & ex eodem tranſumptum Vincentius Giraldus, Bernardo Goadio, die 52. Nouembr. 1595. dedit. cui aſsimile, ſeu verbis æquale eſt in Bibliotheca Herculana Dominicanorū Peruſiæ, quod hic exhibuimus, Latinum, ex Cent. 1. epiſtolarum *Ioannis Baptiſtæ Lauri Peruſini*, Vrbano VIII. Pont. Max. à cubiculo, & litteris Latinis, quas ex typographia Auguſta Peruſi prælo dedit, anno ſalutis 1618 & Cardinali Marcello Lanti inſcripſit.

IX.

XXIX *Aliorum de eodem Sauonarola prædictiones.*

Aequalia, nōnulli alij de Sauonarola prædixere. Sexdecim antequàm Hieronymus naſceretur annis, Tridentinus Monachus Carthuſianus, Albertus nomine, anno 1436 prædixit, futurum virum ex Prædicatorum Ordine ſpiritu Prophetiæ præditum, qui poſt annos circiter quatuor, & quinquaginta ſc. 1490 etiā rer Florentiæ pænitentiam prædicaret, & iuſtus tandē pro veritate moreretur, cōbuſtus in medio filiorum: multa, qui prius ex alto ſecreta reuelaret afflatu diuino numine. Thomas Strata Florentinus eiuſdem Ordinis profeſſor, felici exceſſu, multis in vrbe Florentina perſpecto memorabilis, decennio priuſquam Hieronymus celebris haberetur, Vgolino Verinn ſororis marito, ſæpius retulit, Hieronymum ipſum, qui tam obſcuri, potius, quàm clari nominis ferebatur, futurū paulò poſt in Eccleſia celebrem

Proſper Pittius Florentinus Sacerdos, & maioris Templi Canonicus prædixerat, futurum, vt Florentiam vir quidam ex Ordine Prædicatorum celeberrimus à ſacris concionibus accederet, qui res diuinas, quas & ipſe hauſerat, ſed quòd eſſet impeditioris linguæ promere nequiret, veluti Sancti Spiritus Tuba, toti terrarum Orbi patefaceret. Cui poſt annos octo de pulpito concionanti, cum Proſper ipſe præſens adeſſet, animo raptus cognouit idque Carolo Pittio, amico & conſanguineo manifeſtum fecit, eundem eſſe illum, quem prædixerat, Florentiam venturum; qua in vrbe poſt opera præclariſsima, & ſuſpendio, & flammis in medio vrbis foro necaretur.

Franciſcus Boni, Ciuis Florentinus, referebat iſtud, ſibi, anno Domini 1487. ſexdecim menſibus antequā Florentiam Sauonarola veniſſet, accidiſſe. Ante S. Michaelis Eccleſiam, à Vicedominis nuncupatam ſpatiabatur, quando aliquis venerando aſpectu vir, quem prius neque viderat, neque cognouerat, Illum correpto pallio intus traxit, & ſoli Deo nota arcana ſe ei reuelaturum pronunciauit. Dixit. Vindicem flagitiorum Chriſtum, Florentiam vrbem, propter innumerabilia ſcelera in ea commiſſa, velle deſtruere: ſed *Mariam* Virginem peccatorum aduocatam, pro Florentinis interceſsiſſe, ac luæ peculiaris curæ eam ciuitatem renunciaſſe: cumque Filius facinora ciuium exprobraret; illā pectus, & vbera ipſi oſtendiſſe, perque vterum, quo geſtauit, & mammas, quas infans ſuxit, veniam Florentinis impetraſſe; quibus ad meliorem frugem conuertendis, elegerit Hieronymum Sauonarolam Ferrarienſem: tanta gratia de rebus diuinis diſſerendi, vt locus auditores non caperet, & admiranda morum mutatio ſequeretur. Inter diſſerendum, exiſtimabat Franciſcus Boni, hominem loqui, vel de Frāciſco Aragonio Minoritano, vel de Carolo Fauentino Seruitā, qui tunc temporis Florentiam, doctrinā, & exemplis illuſtrabant. At ille, non hos, Hierónymum Sauonarolam, profeſsione Dominicanū; verbi ducem venturum pronunciauit: moxque à Boni conſpectu diſparuit, ac nuſquam poſteà viſus fuit.

Aliqua venerabilis Matrona, Brixiæ, ſanctitatis ingens, quo tempore illic Sauonarola concionabatur, hominem ad colloquium aliquoties inuitauit. Cùm autem impetrare non potuerit, quòd is conſuetudinem ſibi non eſſe, fœminas alloquendi, excuſaret; illa diuino ſpiritu permota, quæ cælitus de homine futura cognouerat, ſcripta epiſtola expoſuit, illum, Florentiam iturum, maximos fructus in populis facturum; ſed tamen ad extremum multa indigna, & tandem ignominioſam mortem paſſurum. Eam epiſtolam, Hieronymus, quamprimùm perlegit, terriculamenta, figmenta dæmonis eſſe ſuſpicatus, in ignem conieclt: cæterum cum aliquot pòſt annis, ex euentu, quæ illa prædixerat, vera fuiſſe experiretur, Pandolfo Rucellaio ſodali, & Petro Betti nobili Florantino enarrauit.

In Germania quoque, quædam ſanctiſsima Monacha olim prædixerat, Eccleſiam ope viri cuiuſdam ex Ordine Prædicatorum, qui etiam ſpiritu Prophetiæ polleret, reformatam iri.

Columba quoque Reatina virgo, quæ Peruſiæ ſumma cum omnium admiratione multos annos ab omnium corporalium eduliorum genere prorſus abſtinuit, perpetuā vtens inediâ, & ſingulis diebus Chriſti corpus in Sacramento ſumens, multorumque, ac magnorum prodigiorum effectrix, mira de eodem Hieronymo pronunciauit.

X.

XXX. *Apocalypſim S. Ioannis Euangeliſtæ, è ſuggeſtu explicat.*

Florentiam, partim Angelicis colloquijs monitus, partim à ſollicitudine Ioannis Pici, Comitis Mirandulani, (qui hominem per occaſionem Capituli Prouincialis Dominicanorū Rhegij doctè diſceptantem audierat, Magiſtratuique Florentino vt illum acciret, perſuaſerat) vocatus, miſſuſque à ſuperioribus, anno M.CCCC LXXXIX. appulit; & ſtatim è Lunari ſuggeſtu in ſacra æde S. Marci, Apocalypſim S. Ioannis Euangeliſtæ, Florentino populo interpretari exorſus eſt. Videbat enim, quem narrauimus, corruptum Florentinæ vrbis ſtatum: nec ignorabat narrata ab alijs, de alijs Italię principibus, ac populis, quæ iuxta diuinæ iuſtitiæ tenorē exigere videbantur, vt de ſceleſtis hominibus, deque eis potiſsimum, qui præerant, prauoque exemplo ſubiectos ſibi corrumpebant, atroces pœnæ ſumerentur; quando iam deteriores Aſiæ, & Africæ populi, propter non diſsimilia flagitia dati in reprobum ſenſum, ſub immani tyrannide, multis erroribus, & ignorantiæ tenebris circumuoluti, gemant potiùs, quàm viuant, vltrice diuina vindictā proſtrati: ſeriem præterea diuinæ prouidentiæ expendebat, quæ ab ipſo rerum primordio, & conditi orbis incunabulis, quamquam amabilem clementiam erga delinquentes primum oſtenderit, laneoque pede ad vindicias ſumēdas proceſſerit; tarditatem tamē grauitate ſuppliciorum compenſauerit, neq vllum peccādi obſtinatum ſine pœnā dimiſerit. Nam & humani generis parentes, exilio, & ærumnis mulctauit: & libidine communi infames cataclyſmo obruit; & Babelis ſtructores per orbis clymata diſperſit; & puerorum amatores ignibus exuſsit: & Pharaonem cum equitatu, mari demerſit: & induratæ ceruicis Hebræos gladio, ſerpente, & alijs plagis extinxit: & nemini præterrà in poſterum impunè peccare ſiuit: præſertim ſi quis contemneret, in profundum peccatorum infixus. Ergo veriſimile futurum iudicabat, eos, qui flagitijs ſeſe inquinauerant, poſſe fieri, aut diuinæ benignitatis compotes, ſi vitijs relictis virtutes amplecterentur, monitore aliquo, aut ſeueritatis, & vltionis virgæ capaces, ſi obſtinatius ſordeſcerent in ſceleribus, exemplumq; fierent prauorum facinorum. Conſentaneum quippè, vt ſuam Eccleſiam Deus eodem perpendiculo, quo ſemper vſus fuerat, metiretur, & obliquos eius parietes reuocaret ad lineam, monitis primùm, deinde flagellis, pro ſcelerum varietate diuerſis. In his cogitationibus inhærenti, affulſit illi omnibus diuini luminis, quo ingruentes Florentiæ, Italiæ, & alijs regionibus calamitates, nec non renouationem Eccleſiæ, inſtaurationemque ſeuerioris vitæ præuidit. Hæc inter ipſa initia, cùm non omnino extra omnem dubitationem illi paterent, vt omnis ei ambi-

Futura diuina prædicit.

gendi occaſio præriperetur; quum Prophetæ tamen non citrà velamen humanæ ratiocinationis aſſurgere aliquando ſoleant; vnde euenit, vt homo partim aduentitio ſplendore colluſtretur, partim ex humana imbecillitate caliget: ille nè viſis adhuc ambiguis deluderetur, ſæpè intimè Deo preces fundere, corpus ieiunijs macerare, & flagellis atterere, & alios ad id niſi cohortari voluit, quo tandem diuinæ clementiæ munere, extra dubitationem, lucideque innoteſcerent ſibi, quæ priùs ambiguè, & ſubobſcurè monſtrabantur. Oranti igitur ei, & diuinas laudes in Eccleſia perſonanti, dum in contemplatione diuinæ bonitatis abſorptus eſſet, iſque præſertim verſiculus caneretur; *Bonus es tu, & in bonitate tua doce me iuſtificationes tuas*, fugatæ à ſenſu, & intellectu tenebræ omnes ſunt, & suborta lux, quæ dubitationem omnem de futuris, quæ præuiderat euentis expulit: adeò, vt non dubitarit, & priuatim Ioanni Pico Mirandulano, & publicè plurimis auditoribus dicere; quæcumque de futuris præhauſerat, non ſecùs ipſa luce infuſâ diuinitus, vera ſe comperiſſe, ac quilibet compos mentis, partem omnem ſuo toto minorem eſſe nouit, & de re qualibet, aut affirmationem, aut negationem veram eſſe oportere. Proinde cœpit ea, quæ futura præuiderat, inter expoſitionem Apocalypſis confidentiùs afferre: tametſi initiò eas ipſas, quas hauſiſſet notas, citra corticem non proferret; ſed velamentis illis Apoſtolicæ reuelationis obtectas dabat in vulgus, veritus, nè miriorem multitudinis partem inſulito Prophetici tonitrui fragora nimium perterreret; aſperiorem autem & effrænem ad riſum, & ſcommata concitaret; ob monſtruoſam quorundam hoc tempore, & multis retrò ſeculis inolitam perſuaſionem; nõ eſſe poſtremis temporibus Prophetas viros, neque poſt Ioannem cognomento Baptiſtam, hoc diuinæ prouidentiæ munus in Eccleſia viguiſſe. Aliqui, id temporis minuti, & exiles Philoſophi, Theologique, gentilium, & Poetarum potiùs cultoribus, quam ſacræ doctrinæ myſterijs addicti, quorum ingens, & numerus, & authoritas, apud Mediceos, & licentioris vitæ quoſdam Florẽtinos fuerat, eam opinionem comprobare auſi ſunt: quãquam ſucceſſu parùm felici. Nam & ab ipſomet Sauonarolâ, & à Ioanne Pico, & ab alijs viris ſolidè, & ſanctè eruditis, tum rationibus, tum auctoritatibus ſacris, tum exemplis perpetuis, ex ſcripto prolatis ad hoc opuſculis confutati ſunt.

XI.

XXXI. *Plurium ſubit inuidiam.*

Prædicabat itaque renouandam, ſiue reformandam in moribus Eccleſiam; ſed cædendã priùs, expurgandamque flagello graui: niſi pœnitentiæ partes ſuſciperentur. Et quamquã idipſum ex Apoſtolico textu decerpere videbatur; non potuit nihilominus effugere quin & ludus ſubmoueretur ignaris, & inuidorum linguæ acuerentur; quas, vbi publicè vitia eorum, qui præerant, aggreſſus eſt perſequi, in ſe atrociſſimas expertus eſt. Inter alia, mortem Innocentio Pontifici Maximo prædixit: & ea ſubſequutâ, fidem apud pleroſque ſibi conciliauit. Mediceæ quoque familiæ futuram calamitatem, nec non Laurentij Medicis mortem prænunciauit. Is, vt diximus, cùm hoc tempore in Republ. Florentina Princeps & haberetur, & eſſet, ſic vt omnia ferè ad eius nutum agerentur, audiuiſſetque Hieronymum, apertius in abuſus tyrannicos inuehi, tentaſſetque multis modis vt eum ſibi conciliaret, omnia fruſtra ceſsiſſe vidit, quinque vrbis ciues magnæ authoritatis viros ad eum tandem deſtinauit, monitores, vti ex ſeſe Hieronymo ſuaderent; ex re eſſe, & Religionis, & Reipublicæ Florentinæ, vt aliorum more, hoc eſt in vniuerſum concionaretur, nec particulatim res non admodum neceſſarias aggrederetur; ac quod præcipuum eſt, à futuris rebus prænunciandis abſtineret. Enimuerò prædicebat, Caroli eius nominis Octaui Galliarum Regis in Italiam aduentum, ac proinde clades, quas illaturus fuerat, quacumque tranſiret; Piſanæ vrbis à Florentino dominio ſubductionem; atque Neapolitani Regni, ab Aragonijs ad Gallos reuolutionem. Hos viros ad ſe venientes Hieronymus priùs benignè reprehendit, aſſeuerans, non vti dicebant ipſi, ſed Laurentij Medicis inſtinctu loquutos; deinde eius nomine monendum Laurentium adiecit, vti erratorum pœniteret, quoniam ipſi, eiuſque domui calamitas diuinitus impendebat. Tres alios deinde miſit, non iam opertis, ſed apertis Laurentij nomine verbis locuturos, quibus palàm reſpondit, ſe Florentiæ manere, Laurentium ex ea diſcedere oportere. Cuius rei memor Laurentius, cum æger non multò poſt temporis iaceret, & proximus morti eſſet, Hieronymum vocari iuſſit, virum ſcilicet intrepidum, & quem nec blanditijs, nec vllis artibus à veritate flecti poſſe comperiſſet. Quem acceritum (: ræſin auteo alleerat) comiter allocutus, rogauit, vti Chriſtiano more peccata ipſius audire vellet: cui facturum ſe, quod peteret, annuit, ſi antequam noxas contr. ctas confiteretur, tria præſtaret. Primum; fidem habeas oportet, inquit Laurenti. Adeſt, *inquit*, Pater. Secundum: Reſtituas opus eſt, ſi qua iniuſtè ablata ſunt. Tum ille cogitabundus aliquantulum repreſſit verba: mox autem; Hoc dubio procul efficiam Pater, aut hæredibus efficiendum meis relinquam, ſi ipſe non poſſem. Tertium adiecit: Libertatem patriæ reſtitue, vt in ſtatu priſtino, Florentina Reſpubl. collocetur, quibus verbis cùm nullum reſponſum dediſſet, paulò poſt exceſsit è vita. Ipſe Sauonarola non dubitabat affirmare, certum ſe futurum tunc de Laurentij ſalute, ſi ſe ille maturius aduocaſſet, deque animæ ſalute ſecum contuliſſet, libenter ſe illi hoc beneficium à Deo impetraturum, omnique ope eum adiuturum; quamquam non ignoraret illum cum potens rerum eſſet, ſibi paria, atque Bernardino monteferetrio Minoritano comminatum fuiſſe: quem ille, propter libertatem in flagitia inuehendi Florentia eiecerat. *Pius & Mſ. in vitam.*

X I.

XXXII. *Laudatur Marianus de Genezano Auguſtinianus.*

Eminebat, Laurentio rerum potente, inter concionatores Florentinos, Marianus à Genezano, Columnenſium oppido, Eremita Auguſtinianus, de quo iſta, eiuſdem Ordinis Auguſtiniani, *Iacobus Bergomenſis, in ſupplemento Chronicorum* ſcripſit. Marianus *ait*, vir erat Theologus præſtantiſsimus, hoc æuo tamquam Lucifer, & Sol quidam perfulgidus, ſuis exquiſitiſsimis declamationibus, & nouo concionandi genere emicuit, ac veluti alterum electionis vas mundo oblatus, tantam ingenij vim, & docendi robur de ſe oſtendit, vt dicere auſim, neminem in hoc ſæculo, inueniri vmquam potuiſſe, qui cum eo exquireret cõparari. Erat profectò talis, ac tantus, vt nihil ex eo eſſet in omni politiore diſciplinâ fruſtrà deſiderandum. Nam in ſuis declamationibus ad populum, ita verbis lectis diſertus erat, & ſententioſus, etiam canora voce, vultuque ac cæteris corporis motibus ad rem erat accommodatus, vt tamquam alter Demoſthenes, nihil ad laudis cumulum recedere poſſit. Deinde (quod perfectius erat) tanta pollebat religionis modeſtiâ, vt potuiſſet cum vniuerſo terrarum orbe, de omni genere laudis facilè contendere. Se quoque in familiari ſermone cognoſcibilem præſtabat, quãta doctrinâ, quanta eloquentiâ, quanta vel ſapientiâ eſſet præditus. Quas ob res factum fuit, vt innumerabiles auditores quadam incredibili obſeruantiâ, mox ad ſe traheret: qui audito homine mirabundi, confeſtim eius egregias virtu-

tes, & religionem prædicarent. Plurimi namque cum hominis videbant habitum, & quandam indolem in oculis, & vultu minimè vulgarem, necnon & corpuſculum eius inuictum, & inſatigabile, quia videbatur neſcire reparare vires, niſi quaſi ex laboribus ipſis, pro magno ducebant miraculo. Hæc ille, de ſuo Sodali. *Iouianus Pontanus* in Dialogo, qui Egidius inſcribitur, iſta de eodem. Ego, ait, ipſo Muſarum nomine excitus ſum ad lachrymas, Mariani Eremitæ memor factus, qui nuper maximo cum deſiderio Chriſtianorum omnium, Italiæque præſertim totius, his in locis diem obiens naturæ conceſsit. Dum Muſas in ipſ Chriſtianas & colit venerabiliter, & illarum ſecreta per diuorum templa, perque ædium ſacrarum pulpita mortalibus, & enucleatiſsimè aperit, & ſuauiſsimè etiam decantat. Terræ huic gratias agite, è qua, mortalibus exuperatis laboribus in cœlum euolauit; vbi ſanctiſsimis cum viris agens luce fruitur, non Solis quidem eius, mundum qui illuſtrat vniuerſum, ſed luce ea, quæ Dei mente profundens ſeſe, & fouet eos, quos ſe auocauit, & inuitat cæteros, qui Dei ipſius memores, lucem eius intueri volunt, ac per eam tenebras mortalitatis effugere. Mihi quoq; (neſciam fortaſsè, an parum Chriſtiano è ritu, forſan & ſuprà quàm Chriſtianum decet hominem) venit in mentem, in Mariani memoriam hymnum ludere, inque eius honorem decantare cum familiaribus; quem quia non diſplicitur um vobis intelligo, referam in hoc præſertim otio. Is autem talis eſt.

Qualis Alphei liquidos ad amnes,
Siue Meandri viridante ripa
Concinit ſerum moriens in ipſo
Funere cygnus.
Talis ad plectrum, ad thyaſos Deorum
Ludit in cœlo Marianus, ipſa
Morte victurus Marianus, ipſo
Funere felix.
Ipſe ſit felix, faueatq; nobis,
Ipſe ades feſsis Mariane rebus.
Tu preces audi miſerorum, & iras
Siſte tonantis.

Hæc Iouianus, Poeta, ex veteri Philoſophorum ſcholà de rebus Chriſtianorum doctus; cui in omnibus lucubrationibus tertium quodque verbum, vel Dij, vel Diui, vel Muſæ; Alfonſo, & Laurentio Medicæo, ac perinde omnibus eorum aſſeclis addictus; ſupra quam Chriſtianum, (vt ipſe fatetur,) decet, luſit, & & ſcripſit, de ſtudiorum æquali. Aequalis, ex eodem contubernio, *Angelus Politianus in Miſcellaneorum præfatione* ad Laurentium Medicem. Marianus, *inquit*, hic Genazanenſis, nec in Theologia cuiquam ſecundus & omnium, quos in Eccleſia Concionatores audiuimus, non prudentiſsimus modò, ſed & facundiſsimus: cuius neque ſuſpecta populis ad bonam frugem tendentibus eloquentia, quoniam vitæ incredibili ſeueritate commendatur; nec è diuerſo triſtis, aut reformidabilis auſteritas, quoniam Poetica delinimenta, pulchramque illam litterarum varietatem, nitorem, delicias non aſpernatur. Idem *Politianus lib. 4. epiſt. 6.* Triſtano Chalco de eodem. Scribis Marianum Genezanenſem Theologiæ conſultum, qui ſacras iſtic ad populum conciones habet, tanta eſſe omnium admiratione apud vos, vt eorum facilè fidem, quæ de ipſo in Miſcellaneis prædicauimus, abſoluerit: iri ad hunc plenis vndique vijs, allici lepore verborum, ſuſpendi ſententiarum grauitate, flecti omni orationis impetu & viribus. Fatebor, quid mihi vſu venerit, cum primùm hic apud nos concionari cœpit. Acceſsi, vt audirem, ſic quomodò alios conſueueram, explorabundus, & penè (vt verum dicam) contempturus. Sed vt habitum vidi hominis, & ſtatum, qualique induſtem, quandam in oculis, & vultu minimè vulgarem, cœpi aliquid expectare iam quod eſſem probaturus. Eccè tibi igitur, præfari incipit. Arrigo iam tum aures, canora vox, verba electa, grandes ſententiæ. denique agnoſco inciſa, video membra, ſentio circumductum, capior numero. Tum partiri pergit; attendo: nihil impeditum, nihil inane, nihil ibi, quod caudam traheret. Texit deinde argumentorum nexus, illaqueor: retexit, expedior: inſerit alicubi narratiunculas, ducor: modulatur carmen, teneor: iocatur nõ nihil, rideo: premit, vrgetq; veris, do manus: tentat affectus mitiores, ſtatim mihi per os lachrymæ: clamat iratus, terreor, ac veniſſe iam nollem: denique pro reipſa, quam tractat, & figuras variat, & vocis flexus, & ſubinde ſermonem geſtu commendat. Mihi verò etiam (vt fatear) creſcere in ipſo pulpito, nec ſupra ſui modò, ſed omninò ſupra hominis menſuram ſæpe eſt viſus: ac dum ſic omnia, quaſi ſingula contemplor, ceſsit miraculo iudicium. Putabam fore tamen, vt conſumpta poſtmodum nouitate, minùs indies me caperet. cæterùm contra accidit. Idem enim poſtridiè, quaſi alius audiebatur, ſed illo ipſo melior, qui pridiè viſus optimus. Nec tu illud corpuſculum contempſeris. Inuictum, infatigabile eſt, vt non aliundè magis reparare vires, quàm de laboribus ipſis videatur. Quis inde autem tantum vocis, tantum ſpiritus, tantum virium, ac laterum ſperaret? Adde, quòd & ruſticatus quandoque ſum, domique cum ipſo familiarius egi; & quidem nihil vidi placidius, nihil tamen etiam cautius. Non eius abſterret ſeueritas, non item corrumpit facilitas. Alij cum ſe Magiſtros Eccleſiarum profitentur, credunt ſibi ius eſſe in homines vitæ, & necis: Itaque ſic intemperanter poteſtate abutuntur, vt numquam ſupercilium, numquam pædagogi cultum, & verba illa tetrica deponant. Hic autem noſter, ſic modum tenere didicit, vt in ipſo tantùm pulpito cenſuram exerceat; cùm deſcendit, inuicem ciuilitas excipiat. Quare ſic à me, ſic à Pico item Mirandula meo (bone Deus, quo viro!) frequenter aditur, vt nullo magis quàm ſermone illius, & conſuetudine, triſtitiam litterati laboris diſcutiamus. Nam Laurentius ipſe Medices, elegans ingeniorum ſpectator, quantum homini tribuat, non modò ſubſtructo protinus inſigni S. Galli cœnobio oſtendit, ſed multo etiam magis aſsiduitate quadam cultuque, ſic vt vnam cum illo ambulatiunculam omnibus fermè vitæ vrbanæ diſcurſibus anteponat. Iſta Politianvs de Mariano; qui tandem Romæ Prior Generalis ſui Ordinis deſignatus, & Alexandro Pont. Max. ob dicendi leporem charus, nec nõ ab eodem, ad Vrbini Ducem, & paulò poſt ad Fridericum Neapolitanorum Regem affinitatis conciliandæ causâ Nuncius miſſus, Hieronymo Sauonarolæ multas calamitates conciuit: primùm Florentiæ, inde in Vrbe, apud Laurentium, Alexandrum, Ioannem Card. Medicæum, & alios, vel Medicæis fauentes, vel floſculos eloquentiæ captantes, odiaque ſterti pientem in porta habentes multum potens. Scriptores ſanè vitæ Sauonarolæ hæc de Mariano memorabant: Fuit magis diſertus, quàm in ſcientia Sanctorum eruditus: qui ſciret eloquentiâ, & artificio, nobilitatem, ac plebem ad ſe trahere; lachrymas cùm vellet, & quantas vellet profundere, prolulaſque & manu collectas, cõciliandis auditoribus in populum è ſuggeſtu ſpargere; poetarum flores & fabellas aptè, & lepidè inter concionandum frequentiſsimè inſerere; vitia hominum nõ multùm exagitare; Laurentium, & viros illuſtres Mediceo addictos, ex arte Oratoria non modò obliquè, & occultè; ſed etiam diſertè, & palam dilaudare: adminiſtrationis Reipubl. Florentinæ penes Laurentium arbitriũ, aſtutè magnificare, atq; extollere: ſigna, ſeu imagines Chriſti cruci affixi in ſuggeſtu ita aptè verſare, vt nemo in ſcena magis appoſitè; ſed vereor, ne ſupra quàm Concionatorem Catholicum deceret.

Marianus præfatus Sauonarolæ multas calamitates conciuit.

aliquo enim die ſacroſancto Paraſceues, dum Crucifixi imaginem populo ſub finem Concionis oſtenderet, ita illam miro artificio aptauit, vt pro illius capite, ſuum repræſentaret; & quaſi ipſe Redemptor loqueretur ſermonem effinxerit, non ſine offenſione piorum. Huic, iam in Hieronymum, (ad quem, illo deſerto, Auditoris multitudo inclinare cœperat) inflammato, Laurentius cœnobij Auguſtinianis conditor, & priuatim homini non minùs familiaris, quàm beneficus, non difficilè perſuaſit; vt omne ſtudium in exagitando Sauonarolà collocaret, Concionemque meditatò inſtituerat, in qua modum dicendi, & donum futura prædicendi, quo hic pollebat, eleuaret; iactaretque inſolentem eſſe rationem ad populum concionandi, quam Hieronymus introduxiſſet; nec non temeritatis munùs eſſe, futura vaticinari; ex quorum quidē auditu, non alius fructus, quàm ſectæ in populo & ſeditiones tandē naſcerētur. Anno ſuperiora 1491. die feſto Aſcenſionis Dominicæ, Marianus, genio indulgens, & Laurentio morem gerens, ſumptis verbis illis Chriſti Redemptoris. *Non eſt veſtrum, noſſe tempora, vel momenta*, pro themate, adeò acriter, & falſe in Hieronymum inuectus eſt, vt neminem clam fuerit in quem dicerentur, tàm inſulſa, tamque importuna; vt plurimi auditorum ex primaria nobilitate procacem deſeruerint, & ad Hieronymum declinarint, maximè quando is ſancto zelo ſuccenſus, non quidem vt ſuam priuatam de æmulo Eremita iniuriam vindicaret: verùm vt indeficientem diuinæ prouidētiæ, ac benignitatis erga Eccleſiam ſuam ſoſtam oſtenderet, rationibus, & exemplis illuſtriſsimis pro concione ſtudioſè inſtituta demonſtrauit; numquam in Eccleſia defuiſſe, aut defore, Paſtores, Doctores, Prophetas, & alios Dei adminiſtros; inter quos minimè repugnare, quin etiam ſe quoq; diuina manus vteratur, quæ nec opiliones, nec infantes, nec vellentes Sycomoros aliquando repudiauit, quinimò etiam linguas illorum, & aliorum ſimplicium excitauit, ad ſalutem populorum. Erat aliquis amicorum, qui comparetur Hieronymo, illum modis indignis fuiſſe à Mariano, idque publicè perſtrictum. At ille fiduciâ euentuum animatus, confidenter reſpondit: *Me oportet creſcere, illum autem minui*. Dixit, & quæ prædixit, aſpexit, Mariani auditorium omnino deſertum, principes populi ab eo alienatos, populumque ei maximoperè offenſum; vt is habuerit neceſſe, Hieronymum de pace deprecari, & ad ſacrum publicè in S. Galli celebrandum inuitare: quaſi ſignum daturus vniuerſis ſecutam inter eos reconciliationem. Exprobrauit tunc Mariano Hieronymus, citrà tamen verborum acrimoniam, quòd is interpellatus aliquandò, quid de ſua ratione concionandi ſentiret, optimam, & ſaluti animarum apprimè accommodam affirmauerit, nuper autem tàm acriter eādem exagitare, ipſumque populo execrabilem efficere contenderit. Quâ re Marianus percitus culpam in Laurentium reiecit: non tamen diuinam effugere potuit; paulò poſt, vnà cum F. Baſilio Camertio eiuſdem inſtituti Eremitani Profeſſore, & Laurentij quondam pædonomo, Florentiâ eiectus, & ſubſe ciue diutinâ, grauiſsima infirmitate itá percuſſus, vt præter vſum linguæ, ad maledicendum expeditæ, nihil ei ſanum remanſerit: quando is Alexandrum Pontificē, & ſacrum Senatum in Sauonarolam inflammaret, procaciterque detonaret; Ignibus exure, Pater ſancte, inſtrumentum Diaboli: oſtendiculum Eccleſiæ; turbatorem populorum, prophetam falſidicum, & alia. Bernardinus Caruagial, Cardinalis S. Crucis, improbitatem linguæ in Mariano execratus, ſæpe ſæpiùs exprobrabat, in arido corpore, linguam adeò viuacem, atque procacem; propter quam in illum verſiculus Pſalmiſtæ poterat torqueri; *Peccator videbit, & iraſcetur, dentibus ſuis fremet, & tabeſcet, deſiderium peccatorum peribit. Mſ. vit. Sauonarola.*

Quid ad hunc vſque annum 1492. dixerit, fecerit, toleraueritque Sauonarola; ita ipſe narrat in libello compendij Reuelationum.

XIII.

Proſpiciens, *ait*, omnipotens Deus Italiæ peccata, præſertim in Principibus tàm Eccleſiaſticis, quàm ſecularibus multiplicari, nec ea diutiùs ferrà valens, ſtatuit Eccleſiam ſuam ingenti flagello expiare. Et quoniam, vt inquit Amos Propheta, *Non faciet Dominus Deus verbum, niſi reuelauerit ſecretum ſuum ad ſeruos ſuos Prophetas*; voluit propter electorum ſuorum ſalutem, id flagellum in Italia prænunciatum iri; vt præmoniti, ad tolerantiam ſeſe firmiùs præpararent. Cumq; Florentia veluti cor in homine in medio Italiæ ſita ſit; eam ad huiuſmodi præconiū ſuſcipiendum aligere Deus ipſe dignatus eſt: vt inde illud per cæteras Italiæ partes, quemadmodum in præſentia videmus impletum, latè diffundatur. Me itaq; inter alis ſeruos ſuos indignū & inutilem ad hoc miniſterium aligens, Florentiam, ex mandato Patrum meorum venire curauit Anno Domini 1489. quo quidem anno, Calendis Auguſti, die Dominico, cœpi in templo noſtro Sancti Marci publicè librum Apocalypſis interpretari, & per totum eundem annum Florentino populo prædicans, tria continuè propoſui; Primum, Renouationem Eccleſiæ his temporibus futuram. Secundum, Grande flagellum vniuerſæ Italiæ antè talem renouationem, Deum illaturum eſſe. Tertium, hæc duo citò futura. Has verò tres concluſiones probabilibus argumentis, & diuinarum Scripturarum figuris, atque alijs ſimilitudinibus, ſeu parabolis ex his formatis, quę modò in Eccleſia fiunt, probare, ac perſuadere laboraui; huiuſmodi tantùm rationibus inſiſtens interim, & diſsimulans me etiam alio modo horum cognitionem à Deo accepiſſe; quoniam ad ſuſcipiendum arcanum, minùs idonea tunc animorum diſpoſitio videbatur. Succeſsiuè ſequentibus annis paratiores ad credendum mentes perpendens, nonnumquam viſionem aliquam in medium adduxi, non aperiens, eam eſſe propheticam viſionem, ſed tantùm in morem parabolæ illam populo proponēs. Demùm magnam contradictionē, & irriſionē, omnifariàm conditionis hominum conſpiciens, plerumq; ex puſillanimitate ab his deſiſtere, & alia prędicare firmiter ſtatuebam: nec poterā. Quicquid.n. lectionis, & ſtudij à priore cœpto declinabat, tędiū ſuggerabat, & quotieſcumque cogitabam, vel etiā conabar talia prædicare, vſq; adeò deſpiciebant, vt etiam mihimetipſi diſplicerem. Ex quo memini prædicantem me Florantiæ in templo S. Reparatæ, anno Domini 1490. conſtituiſſe compoſitum iam ſermonem ſecunda Dominica Quadrageſimalis ſuper huiuſmodi viſionibus ſupprimere, & de cætero à talibus abſtinere. Teſtis autem eſt Deus, quòd totum diem Sabbathi antecedentem, & integrā noctem proximam vſq; in lucem, inſomnis pertraxi; adeoque omnis mihi præcluſus aditus, & quæuis doctrina præter hāc ſubtracta fuit, vt aliò prorſus me vertere nequiuerim. Et diluculò tandem longâ vigiliâ feſſo, & oranti mihi dictum fuit, Demens! *Nonnè vides Deum velle, vt talia in hunc modum annuncies?* Quamobrem eodem mane terrificam prædicationem egi. In his primis annis, futura hæc argumentis tantum ſcripturarum, rationibus, & varijs parabolis, propter indiſpoſitionem populi prænunciabam. Deinde inſuper innuere cœpi, hæc futura alio lumine, quam ſola ſcripturarum intelligentia à me haberi. Demum rem clariùs adhuc aperire aggreſſus ſum, verba mihi diuinitùs inſpirata, iam ad verbum ſincerè proferens; inter quæ ſæpè repetebam; *Hæc dicit Dominus Deus; Gladius Domini ſuper terram, citò, & velociter.* Itemque aliàs: *Hæc dicit Dominus Deus; Gaudete, & exultate iuſti; verumtamen parate animas veſtras ad tentationem, lectione, meditatione, & oratione; & liberabimini à morte ſecunda. Et vos ô ſerui nequam: qui in ſordibus eſtis, ſordeſcite adhuc. Venter veſter impleatur mero, renes veſtri diſſoluantur luxuriâ, & manus veſtra, ſanguine pauperum polluantur. Hæc enim eſt pars veſtra, & hæc ſors. Sed ſcitote, quia corpora veſtra, & animæ veſtræ in manu mea ſunt: & poſt breue tempus, corpora veſtra flagello conterētur: animas*

Viſio Savonarolæ & prædictiones referuntur.

autem veſtras igni perpetuò tradam. Quæ verba non ex ſacris decerpta Scripturis (vt aliqui arbitrabantur) ſed è cœlo tunc ouuiſsimè prodierunt. Et quoniam in viſione vnâ, multa eiuſmodi verba de cęlo miſſa continentur, quorum partem tunc palàm feci, contectâ nihilo minus viſione, nè ab incredulis irrideretur, ſolam hanc modò deſcribendam neceſſe putaui; vt intelligatur, quo ordine verba illa à me tunc publicè pronunciata emanârint.

Vidi itaque anno 1492. nocte præcedéte vltimam meam declamationem Aduentus Domini in templo Sanctæ Reparatæ, manum in cœlo cum enſe, cui inſcriptum erat; *Gladius Domini ſuper terram citò, & velociter.* ſuper manû autem inerat; *Vera, & iuſta ſunt iudicia Domini.* Ipſius verò manus brachium egredi videbatur, à tribus in vna luce faciebus, quarum prima ait; *Iniquitas ſanctuarij mei clamat ad me de terra.* Secunda reſpondit; *Viſitabo ergo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum.* Tertia ſubiunxit: *Miſericordiam meam non diſpergam ab ea, neq; nocebo in veritate mea, & miſerebor pauperi, & inopi.* Rurſus prima inquit: *Oblitus eſt populus meus mandatorum meorum diebus innumeris.* Secunda reſpondit; *Conteram ergo, & confringam, & non miſerebor.* Tertia ſubiunxit; *Memor ero ambulantium in præceptis meis.* Deinde vox ingens ex tribus faciebus, ſuper vniuerſo orbe ſimul intonuit dicens; *Audite omnes habitatores terræ; Hæc dicit Dominus: Ego Dominus loquor in zelo ſancto meo. Ecce dies venient; & gladium meum euaginabo ſuper vos: Conuertimini ergo ad me, antequam compleatur furor meus. Tunc enim anguſtia ſuperueniente requiretis pacem, & non veniet.* His verbis finitis, totus conſpectui meo orbis inſinuari viſus eſt. Tum multitudo Angelorum è cœlo in terram in albis deſcendebat, innumeras ſtolas candidas in humeris, & cruces rubeas in manibus geſtantium; hique vniuerſum orbem perluſtrantes, ſingulis hominibus candidam veſtem, & crucem proferebant. Aliqui oblatum munus ſuſcipiebant, & induebantur: aliqui reſpuebât, nec tamen alijs quominùs acciperent impedimento erant. Nonnulli verò, & aſpernabantur ipſi, & cæteros pro viribus ſuſcipere prohibebant. Hi poſtremi erant tepidi, & humanâ ſapientia tumidi, qui & deridebant ipſi, & alijs, nè acciperent, ſuadere conabantur. Poſt hęc manus illa enſem verſus terrâ inclinauit: moxq; denſis nubibus aer obduci viſus eſt, complüens gladios, & grandines horriſonis tonitruis, & ſagittas, & ignes: & in terra bella, peſtis, fames, & innumeræ tribulationes exoriȩ ſunt. Cóſpiciebam verò Angelos per medios populos gradientes, & pocula limpidi vini ipſis candidatis, & crucifetis propinantes. Quo hauſto illi dicebant: *Quam dulcia faucibus noſtris eloquia tua Domine.* Reſidentem de hinc fecem in fundo calicis, ijdem Angeli ingerebant alijs, qui ab eius potu ſe auertentes, videbantur pœnitentiâ appetere, nec illam conſequi poterant dicentes: *Quare obduraſti cor noſtrum Domine?* Volentesque oculorum aciem in Deum intendere, tribulationis grauedine præpediebantur, & tamquam ebrij erant, quorum cor medijs è pectoribus euelli videbatur, quærensque humanarum voluptatum ſolatium non inueniebat, propterea velut amentes, & excordes agebantur. Poſt hæc vehementiſsimam vocem ex tribus illis faciebus ſic, audiui dicentem: *Audite ergo verbum Domini. Propterea expectat vos, vt miſereat veſtri. Venite igitur ad me, quia benignus, & miſericors ſum, faciens miſericordiam omnibus, qui inuocant me. Quod ſi nolueritis, auertam oculos meos à vobis in perpetuum.* Inde ad iuſtos vox illa ſe dirigens dixit: *Vos autem gaudete iuſti, & exultate, quia cùm pertranſierit breuis ira mea, peccatorum cõfringam cornua, & exaltabuntur cornua iuſti.* Itatimque viſio euanuit, dictumq; hoc ad me peruenit. *Fili, ſi peccatores haberent oculos, viderent vtiq; quàm grauis, & dura ſit hæc peſtis, & acutus gladius.* Per *diram verò peſte, & acuto gladio ſignificabat Spiritus loquens, prauorum prælatorũ regimen, & prædicatores humanæ philoſophiæ, qui nec ingrediuntur ipſi regnũ cœlorum, nec alios ingredi ſinunt,* ex quo indicabatur, Eccleſiã adeò corruiſſe, quòd horum ſpiritualis impugnatio longè ſit grauior, quàm aliȩ corporales tribulationes, quæcumque ipſi Eccleſiæ accidere poſsint. Ideò ab eodem ſpiritu mihi dictum eſt, vt exhortarer, & rogarem populos ad obſecrandum Deum, vt ſuum timorem in terram immitteret, conuaretque memoriam, & amorem beneficiorum, & paſſionis Vnigeniti ſui in cordibus humanis: & bonos paſtores, ac diuini verbi præcones Eccleſiæ daret, qui gregem ſuum, non ſeipſos paſcerent.

Poſt iſta verò, Deo pariter inſpirante, prædixi, quédam tranſiturum alpes in Italiam, ſimilé Cyro, de quo ità ſcribit Eſaias; *Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, vt ſubijciam ante faciem eius gentes. & dorſa Regum vertam; & aperiam coram eo ianuas, & portæ non claudentur. Ego ante te ibo, & glorioſos terræ humiliabo. Portas æreas conteram, & vectes ferreos confringam & dabo tibi theſauros abſconditos, & arcana ſecretorum; vt ſcias, quia ego Dominus, qui voco nomen tuum, Deus Iſrael, propter ſeruum meũ Iacob, & Iſrael electum meum.* Dixi quoque, nihil ab arcibus, & propugnaculis ſuis ſideret: quoniam, abſque vlla difficultate ab illo expugnarentur. Florétinis etiam prædixi, eos præſertim viros, qui tunc gubernabant, ipſos electuros eſſe conſilium, ac deliberationem ſuæ ſaluti, atque vtilitati cõtrariam, & quòd infirmiori, & qui ſuperandus eſſet, adhærerent, quodq; tanquam temulenti, omne conſilium prorſus amitterent. Quæ cùm iam maximè vicina ceruicibus eorum impenderent, etiam ſi minimè credebantur, me ſæpè atteſtante, quòd ab humana ſapientia fallerentur. Omitto priuata, & ſingularia à me prædicta, quæ ad euitendum ſcandalum publicè aperire fas non fuit: ſed aliquibus familiarium meorum tum prodidi, veluti præfinitum tempus mortis Innocentij Octaui, & Laurentij Medicis: reuolutionem quoque Florentini regiminis, ſeu ſtatus prædixi futurum, quàprimùm Rex Francorum Piſas aduenîſſet, & huiuſmodi plura prȩfatus ſum, quæ ſi modò recenſere vellem, quoniã vulgo tunc non innituerunt, forſitan nunc minimè crederetur. *Hæc Savonarola de ſeipſo, in Compend. Reuelationum*

XIV.

Idoneum ſe reddiderat prophetico lumini, virtutibus non omninò vulgaribus. Victûs ratio illi cum omnibus alijs religioſis communis, id magni illius, & numquam ſatis laudati Bernardi pro comperto habẽs, mirari homines eum ſoluere, qui agit, quod non conſueuerunt cæteri, ſc. in ipſa victus ratione. In veſtibus mundities apparebat, eiuſdemque ſanctiſsimi viri verba repetebat: Paupertatem ſibi placere, nó ſordes. Cibi, & potus, quatenus fieri poterat, abſtinentiſsimus fuit, quos ſemper de cómuni ſumebat menſa, niſi dum homines nó omnino vulgares, Florentiam ad eum viſendum accederent. Tum. n. hoſpitum menſæ côuiuebat, tametſi guſtum ob aſsiduas côtemplationes poſtremis annis pene omné amiſiſſet. Sermo ei familiaris fuit, qui & nullæ ſanctitatis ſpeciem affectatam prætenderet, & in hortamenta virtutum, vitiorumque deteſtationem magnâ cum dulcedine deſineret. Quȩ autem ſæpiſsime proferret in medium, & quæ tamquam proloquia libentiſsimè vſurparet, hæc ferè in vniuerſũ erant: Tantum ſcire hominé, quantum operaretur, quod à Diuo Franciſco Aſsiſino, cuius vitæ vehementiſsimè afficiebatur, prolatu olim memoriæ proditũ eſt. Nec id quidem obs re vti arbitror, cũ ex operibus, quæ à charitate proficiſcũtur, pendeat beatitudo, cuius adeptione ſc. é-di deſiderium impletur. Similẽ eſſe animã hominis aiebat ferro q in medio duũ magnetũ ponitur, quorum ſupernè vnus, infernè alter collocetur. Conandum nobis aſsiduè eſſe, vt interiorem oppoſitum abdicemus, & ad ſuperiorem illam, ſublimemque partem trahamur; terrenis & videlicet voluptatibus, quæ ſenſus illiciũt, & ad inferna trahunt omninò poſthabitis, hæreamus rebus ſpiritualibus, & inuiſibilibus, ad quas & facti ſumus, & diuinis monitis imitiamur. Illud quoque, vt

XXXIV. Item aliqui conſiderem virtutes recenſentur.

CHRISTI INNOC. PAPÆ VIII. an. 9. MAX. I. ROM. 1492. FRIDERICI ROM. IMP. 53. REG. an. 7.

à varia gloriæ quæſtu amicos remoueret, ſolitus erat afferre; ſpiritualem cibum hac in parte non differre à corporali, quòd etiam ſi ſuauiſsimus ſit, & lautiſsimus, non in eius tamen, qui nutritur, naturam euadit vniuerſus, ſed pars eius inſito calore non omninò concocta, modificataque per corpus in excrementa vertitur, & loca petit inferna; ille nô aliter, qui tameſi ſultus bonitate videatur, & primâ fronte, cœlum petere, pars tamê aliquantula vergit ad ima, quæ veneno gloriæ præpeditur, nè charitatis calore percoqui poſsit ex integro, modificariq; per corpus, & numeris omnibus abſolui. Ad indagandam veritatê, & inuidias, reliquaſque affectiones prauas effugaodas præſatum hoc perſæpè repetebat; eum, qui exquiſitiſsimè videre velit, infecta oculorum côſpicilia deponere oportere. Nam ſi purâ, & congenitâ luce fuerint perſpicua, rerum ſpecies vti ſunt in pupilla, recipi. Si verò virentia, cęrulea, purpurea, fuſcaue ſeſe obtulerint, adulterari quodammodò formas eas, quæ ex rebus depromuntur, taleſq; qualia fuerint conſpicilia, videri ſolere. Haud ſecus euenire intellectui, qui phantaſmatibus tanquam ſpeculis quibuſdam vtitur ad contemplandum, ea ſi aduentitijs coloribus impermixta fuerint, lucidam, & in reſpiciêdo, & in ratiocinando veritatem patere, nec non tranquillam, & congenitam ſpeciem præſentari, ſi rubritie, fuſcedine, viriditate alicuius affectionis ſiniſtra maculata, falli primùm ſpiritualem viſum, deinde vitia, côtumelias, liuorem, perniciem, cædes ſuaderi. Solebat item monere ſtudioſos literarum, nè auctores voluntate ſibi deligerent, ſed ratione; nec præponendum ſibi hûc, vel illum prius quam, vel examinaſſent, vel à talium peritis perſuaſi eſſent, quoniam ex nimia affectione, iudicium veri inficitur. Duce igitur intellectu, non voluntate huiuſmodi in rebus vterentur, vt liberum poſteà facerent, de rei veritate iudicium.

XV.

XXXV. *Sua natiua affabilitas, & benignitas.*

Viſendi eius, & alloquendi omnibus ea facultas erat, vt inimicis etiam, & perſecutoribus aditus nô negaretur, qui ſi quando colloqui cœpiſſent, eorû pleriq;, qui oppugnatores venerant, mox propugnatores facti diſcedebant; ſuauiſsimo quodam humanitatis, & lenitatis vinculo irretiti. Idq; non nullis aliquandò côtigit, vt ab eius aſpectu ſe priùs nô ſubtraherent, quàm quæcunq; in eum maledicta ſparsiſſent, quaſcumq; decipulas moliti fuiſſent, ſuaptè ſponte faterentur, quibus ille nihil ſuccenſus, non ignoſcebat modò, ſed manſuetudinis, & benignitatis verba reſpondebat, quibus ſe ab eis veniam poſtulare magis, quàm præbere videretur. Et quippe natiua hominis placabilitas fuit, vt nûquam você iracundiæ extulerit, nunquam vllû quamquam plurimum laceſsitus, indignabundus inutauerit. In eliminandis vitijs exardeſcebat quidem, ſed cum è ſuggeſtu verba faciebat ad plebem communi autem in ſermone, preſsâ potiùs, & leni oratione, verbisq; ſimplicibus, quàm aut ſoluta exaggeratione, & impetu, aut excitâ voce vtebatur. Et quamquam vitia ſemper, non homines peroſus eſt, veruntamen in ipſis etiam vitijs obiurgandis commodius interdum eſſe arbitrabatur, placido, & animo, & ſermone, quàm turbulento, & exagitato vti, probatos corporum medicos imitatus, qui vulneribus quidem medicamenta interdum acerrima admouent, adhibentque ferrum, & ignem, ſi fomenta non proſint: ægrotis verò non modò non ſuccenſent, verùm compatiuntur potiùs, & aliquando etiam, ſi côducere id putant, blandiuntur. Diſcipulos ſuos crebrò monebat; à principum hominû, qui omninò Chriſtianè non viuerent, commercijs cauendum eſſe; tantus, eis animis, qui ſe Chriſti cruci affixiſſent, diuitum, principumq; virorum amicitias, venenum fore, quod quidem tantum aberat, vt ipſe non ſeruaret, vt etiam ab affiniû côſanguineorumq; conuerſatione, poſtquâ Religionê adijt, anxiè caueret. Sed neq; vnquâ curauit, vt opibus augerentur, vel iuuarêtur, quæ nô ſatis etiâ ad decentê victû ſuppetebant; cùm Nicol. pater eius, vir probus,

A Principibus & diuitibus male viuentibus abſtinendum ſuadet.

ex honeſtis opibus ad modicas, ob crebra vadimonia deueniſſet. Abſtinebat aût vir ſapiêtiſsim' ab hoc pietatis officio: tum quia diuitias illis impedimêto eſſe ad côſequendam ſalutem animæ rebatur, mediocritatemque eam, quæ in paupertatem declinat, conducibiliorem fore; tum etiam, quia calumnias in ſe non parùm multas conflaſſet, quibus ei officio, quod ſibi delegatû diuinitùs fuerat, derogatum iri cognoſceret; eoq; magis, quod eius perſecutores ſpargebant in vulgus, quæſiuiſſe eum ſororibus dotem, à qua ſæpe etiam oblata, quàm maximè abhorruerat; quandoquidem Ioannes Picus, dum venditis nepotis patrimonijs, duo aureorû nummum millia ex aceruo pecuniæ dempſiſſet, ipſaq; egenis erogare propoſuiſſet; quâ potuit voluntatis propenſione, Hieronymum, quê ad id negotij delegarat, rogauit, vt quadringentos ex iis in dotê ſororû daret, quod tunc maturo ipſe conſilio renuit. Renunciatum tamen Laurentio Medici, qui tûc Remp. Florentinam gubernabat, alijſq; permultis; perſuaſiſſe Hieronymû Pico ipſi eadem de cauſa, bina illa ducatorum millia, pauperibus diſtribuenda, vt indè nuptum ſorores traderet; quam quidem rem tantum abfuit, vt aut excogitaret, aut proponeret, aut acciperet, vt & ipſe Ioannes Picus in maximam Hieronymi laudem, & nepoti Ioanni Franciſco Pico, qui hæc ſcripſit, & alijs referret, impetrare ſe ab eo, quod quæſierat, nequiuiſſe. Voluntariæ paupertatis enim, Hieronymus ſemper ardentiſſimus amator fuit, ad eamq; totis præcordijs ſitiendâ ſodales ſuos identidem hortabatur. Nec ſecus honoratos habebat Chriſti ſeruos ſtrictiori addictos Religioni pannoſis veſtibus, & rudibus, ac ſeculi diuites in auro, & coccino, ſeruorum etiam cuneis conſtipatos: Fratrum ſodalium veſtes breuiores, ſtrictioreſq; aliquantò inſtituit, quàm eſſe côſueuerant, ad normam eos, & exemplum reuocans antiquorum, qui paupertimam (vt ita dixerim) paupertatem docuêre. Monuit etiam, vt à geſtandis crepidis abſtinerent, ſuperfluas eas exiſtimans, quandò earum loco ſoleas quaſdam calceamentis inſerere, & cômodius foret, & his etiam à quibus victum mendicabât, gratius, quos minùs, quàm ſieri poterat, vexandos dicebat, exêplo Pauli, qui tametſi victum à Corinthiis iure ſuo vendicare poſſet, maluerit tamen ſcænofactoriam artem exercere, vnde ſibi ad tollendam famem prouideret.

XVI.

Nulla omninò earû rerû, quæ ſub Lunari machinâ côtinentur, intento afficiebatur animo, nec diſcipulos affici volebat, vt in Deû totis virib. poſſent cômodiùs ferri, & quo pacto id faciliè aſſequerentur, nônullis regulis explicatû reliquit, idipſumq; exemplo, priuſquâ verbo monſtrauit. Implêdæ ſuperiorû voluntati promptiſsimus fuit. Cellâ ſuâ côtentus, nihil doctrinâ elatus, nihil ob id, quod pia ſideret, tumidus, nihil curioſitate inquietus, verùm calcatis terrenis omnibus, iuge diuinorum meditatione & ſatur, & placidus. Quod ſi quâdo vehemêtiùs, quâ oportuerat, affectu, ſe rei cuipiam inhærere côprehendiſſet, id omne abijciebat, etiâ ſi tale eſſet, vt ſpirituale magis dici, quàm ſiue temporariû, ſiue ſeculare poſſet. Namq; & ſacros libros, & Sanctorum imagines, & qui etiam in Dei honorem ipſe ediderat Commentaria, vel quibus ſtuberat, vel diſcipulis, vel impetrata veniâ amicis tradebat, nè qui totus in Deum ferri animus atq; integer debet, ad ſub lunaria iſthæc diligenda diuiſus paulatim procumberet. Integritatê carnis ad extremum vitæ cuſtodiuit, & qui eo pollebant munere, mirificè ab eo diligebantur. Inter omnia verò vitia, à quibus caueret, inſultus humanæ gloriæ diligenter obſeruabat. Simulachrum ob id humani capitis ex ebore fabrefactum frequenter habebat in manibus, quod aſsiduò attritu digitorum ferè conſumpſerat, aiebat enim, eius aſpectu gloriæ vanæ ſtimulos obtundi; quando, & quæ fuerant, ſuntque, & quæ item futura putarentur hominum capita, horrida falce mortis, qua humanæ gloriæ floſculos quantum-

XXXVI. *Obediens eſt, & humilis.*

lib t

libet floscules excindit, caluario illi eſſent euaſura ſimilia. Quâ etiam maximâ fide pollebat, Chriſti crucifixi æneum ſimulachrum, aut manu præhenſum, aut tunicæ manicis inſertum frequenter geſtabat, vt, ſi quando, quod futurum expectabat, occideretur, geſto ſaltem, & opere, ſi linguæ officium interclusum fuiſſet, Chriſtianam fidem coràm ipſa crucifixi imagine profiteretur. In orando Deo, & feruentiſsimus, & aſsiduus fuit, tantaque in eum animi propenſione ferebatur, vt Euangelicum orationis indefeſſæ decretum ſe implere palam faceret. Noctis tempus omne, præter id paruum, quod neceſſario ſomno dabatur, oratio ſibi, & contemplatio vindicabant. Dies inter publicas, & priuatas orationes finem accipiebat, eâ duntaxat eius parte vix demptâ, quæ naturæ neceſsitati, & ordinarijs diuinorum eloquiorum lectionibus impendebatur, quamquam præpediebatur ſæpè amicorum concurſu, qui varijs de cauſis hominem conſulebant, atque eo veluti internuncio, quid eſſet opus facto, Deum ſciſcitabantur. Eam namque cum ipſo amicitiſsimam, ob cordis puritatem, & aſsiduas orationes inierat, vt nihil ſibi, quod non impetraret, peteret reuelari: eoque iam deuenerat, vt per decennium antequam moreretur, nil de ſermonibus, quos habiturus erat ad populum, (tantâ erat in Deum fiducia, & propenſione) inciperet cogitare, priuſquam de eo, de quo dicturus erat, diuinis oraculis erudiretur. Cariſsimum quidem donum, & fortaſsè quod vix alicui alteri obtigerat. Etenim neminem, quod ſciam, proditum eſt memoriæ, tàm crebrius diuinis viſionibus illuſtratum. Et quamquàm Dionyſius Areopagita ſcribit, Carpum Cretenſem Epiſcopum, numquam conſecrauiſſe diuina myſteria, niſi viſione propitiâ præeunte; hoc tamen ſoli homini, illud innumeræ multitudini munus accommodatum. Rapiebatur item eius anima perſæpè, diuinæque luci adeò copulabatur, vt deſtitutum ſenſibilibus officijs corpus velut emortuũ relinqueretur. Eueniebat hoc illi dum faceret diuina; atque ob eam cauſam ſemoris, quantum fieri poterat, arbitris, Dominicum in altaris ſacramento corpus, & ſanguinem pertractabat. Sed qui lucernam non ſub modio, vt occuleretur, verùm ſuper candelabrum, vt pateſieret ponendam ſtatuerat, quandoque in cœtu Fratrum Sodalium, corpore eius quaſi exanimi remanente, mentem ad cœleſtia gaudia ſuſtollebat. Brixiæ olim dùm eſſet, nocteque ea, quâ Chriſti natiuitas præſentatur, cùm diuinæ laudes in Eccleſia vocibus peragerentur, corpus eius immobile per quinque horas manſit, ſic mente, & affectu penitus in Deum abſorptis, ob ſancti Spiritûs præſentiam, vt facies eius magnũ lumen emitteret. Peractis enim diuinis, qui regreſſi ſunt poſteà ad finem rei contuendum, ſi vidiſſe teſtati ſunt, ipſam Hieronymi faciem, extinctis etiam lampadibus, noctis tenebras fugaſſe, eiusque fulgore Chorum ipſum Eccleſiæ vniuerſum colluſtratum fuiſſe. Sic præſente Ioanne Franciſco Pico, Auguſtinus Morus Brixienſis, eiuſdem Profeſſor Ordinis, non auritus tantùm, ſed oculatus huiuſce rei teſtis Mirandulanę plebi de pulpito aſſeuerauit. Syluester eius vitę comes, & martyrij conſors, roganti Ioanni Franciſco Pico, de Hieronymi ſanctitate, atque obſeruantiâ, vt occulti quippiam proferret in rerum eius confirmationem (ſciebat enim eum multorum ſecretorum cõſcium) affirmauit, columbæ ſpeciem, quæ ſancti Spiritûs præſentiam, gratiamque indicaret, ſemel, atque iterum ſe vidiſſe Hieronymi humero inſidere, argenteique, auro etiam corruſcante pennis redimitam, roſtro in aurem ipſius porrecto diu inſuſurraſſe. Alij viderunt duos Angelos concionantem circumſtantes, & pallium eius, hinc inde diſtendentes: alij Reginam cœlorum populo benedicentem, tunc, cùm ille benè auditoribus precaretur quidam capillatura in modum Nazaræorum illuſtrem: nonnulli palmam manu geſtantem: aliqui ſanguinem è dextro latere fundentem, vel aliquo alio cœleſti prodigio admirandum F. Bartholomeus Ragulinus Prior, vnum ex 24. Apocalypticis ſenioribus ad Hieronymum cœlitùs miſſum aſſeuerauit; à quo is illuſtratus, Italiæ vniuerſæ, ac præcipuè Brixienſibus clades, quæ poſtmodum ſuperuenerunt, prænunciauit.

In oratione aſsiduus, & feruens.

Rapitur ſæpiſsimè.

Spiritus S. Deipara, & alij iuxta Hied. ſtare Sauonarola conſpiciuntur.

XVII.

XXXVI. *Cordium arcana intuetur.*

Eodem Spiritu ſancto reuelante, humanarum mentium arcana exquiſitiſsimè perſpexit, & pleriſque hominibus ſuorum maculas criminum, in intimis penetralium latebris reconditas, leniter coarguendo & detexit ſimul, & vt abſtergerentur, faciliùs præſtitit. Obiurgauit enim ex ſodalibus quempiam, & peccata nonnulla ſub oculis poſuit, quæ ille poſteà in penitiſsimis receſsibus diu geſtaſſe ſoli Deo nota confeſſus eſt. Sed & Florentinum quoque ciuem, detecto animi, quod tegebatur vlcere, ſanauit. Nam licet is diuina diu mãdata ſeruaſſet, in id tamen impegerat criminis, quod vi ſam de feneſtra fœminam concupijt, & mente ad ulterium commiſit. Poſteà verò cum Hieronymo per Bibliothecam ſpacianti accurriſſet, agnitus ab eo ſtatim, & reprehenſus, quòd non is eſſet, qui pridiè fuerat, ad Sacerdotem tremebundus confitendi peccati gratiâ ſtatim cucurrit, & ſupplex veniã deprecatus eſt.

XVIII.

XXXVII. *Eundem Dæmones timent.*

Dæmones, qui vel obſeſſa corpora vexabant, vel ad hominum terriculamenta per ædes ſtrepebant, mirum in modum formidabant ab aſpectu Hieronymi: nec vnquam nomen eius præ rabie exprimebant, aut litteras inuertentes, aut ſyllabas decurtantes, aut in aliud ſatagentes transformare. Illudque maximè dolebant, magnaque vociferatione conquerebantur, impetrare illum à Deo, quæcumque vellet, nec vnquam genua, vbi ea poſuerat, leuare ſolitum, priuſquam voti compos euaderet. Minabantur illi perſæpè; ſed illicò eua neſcebant, ſanctiſsimâ, quæ in eos effunderet, verba ſubuerti. Quo tempore, ſodales Etruriæ fratres à Ciſalpinis ſecreuerat, numeroſa dæmonum multitudo, bono, quod inde ſequi coniectabatur, infeſta, præpedire opus cœptum molita eſt. Proinde habitatores cœnobij vniuerſos moleſtijs impetere, & terroribus impedire; quorum inſultibus, Hieronymus, tum orationibus, tum adiurationibus continuis reſiſtebat, & noctu etiam ſanctificatæ aquæ aſpergine, per Monaſterium percurrens, eoſdem cubiculis pellebat. Sed poſtquam iuuari diſcipulos Hieronymi magis, quàm lædi vmbratilibus illis bellis animaduertiſſent dæmones, ceſſandum ſibi duxerunt; priùs tamẽ in Hieronymum conamina, quę poterant, molientes, qui dum noctis intempeſtæ ſilentio conſuetum iter arriperet, & cellas fratrum omnes, pſalmis & aquæ ſacræ guttis, ceu amuletis expiaret, vel propugnaculis armaret, denſârunt ſic aerem, vt prætereundi per cœnobium facultas vix daretur, quo eodem tempore ad eum verba hæc facta ſunt, quòd mala quæreret; quæ tot, & tanta in eum cõcitaturi eſſent, vt ferre non poſſet. Ad quæ lætus ille reſpondit; quæcumque vellent pararent, & exercerẽt; nihil tamen formidare ſe, quia adiutorium eius in nomine Domini, qui fecit cœlum & terram. Aliquem nouitium à dæmonio, de relinquendâ religione grauiter ſollicitatum, ſolo aſpectu à tentatione liberauit. Conuerſum quendam Fratrem à ſatana infeſtum, quem nodis inſolubilibus dæmon ad ſpondas lectuli alligabat, & frequenter in forma æthiopis apparens miris modis diuexabat, precibus perſanauit.

XIX.

XXXIX. *In quauis fortuna æquabilis.*

Tanta erat animi eius æquabilitas, vt ſemper eadem pelleret lætitiâ, ſiue à dæmonijs tentatus, ſiue à peſsimis hominib. moleſtiâ affectus, ſiue quibuſcumq; tentationib. vexatus. Cõuenie bant oẽs, qui eo familiariter vtebãtur, nihil in eius cõuerſatione mirabiliùs viſum pace eã, quã corde geſtabant, & vultu præferebat: quæ quidẽ, quando inter omnifarias procellas, ſecura ſẽper, & immobilis pſeueraſſet, fuit cũ illa eadẽ aut illi

Digitized by Google

certè particeps, quã Chriſtus dedit Apoſtolis, & quam mundus dare nõ poteſt. Nihil n. in eum momentanei, nihil perituri poterat: qui iiſdem omnino ſpretis, aut faſtiditis, in æterne illa & ſemper manſura quiete radices amoris defixerat. Proinde in mente illius meritò pax illa florebat, quæ omnẽ ſenſum exſuperat. Enimuerò qui res fluxas amat, aut ſubueretur, fluit & ipſe animo, momentiſque mutatur. Qui ſtabilioribus rebus inhæret, caducis & momentaneis omnibus calcatis, ab omni motus, & temporis iniuriâ liber, æternitatem ipſam aſſequitur mente, & felicitati futuræ initiatur. quandoquidem ea ſit amoris cõditio, vt res natura ipſe diſcretas colligat, vniatque adeò, vt amantem in amatum ipſum, quoad fieri poteſt, planè transformet. Quapropter ibi eſſe vnumquemque, vbi deſiderium eius eſt: iam receptum ab antiquitate, ex diuinis etiam atque humanis litteris, extra omnem controuerſiam confirmatum. *Ioan. Franc. Picus in vita, & Mſ.*

XL. *Sauonarolæ Conſtantia.*

XX.

Narratum ei aliquando fuit, aduerſarios in tantum illius contemptum prorupiſſe, vt non modò ipſi hominem probris & dicterijs lacerarent, verùm etiam quoſdam petulantes pueros concitarent; qui ridiculum in modum illum in ſchedis depingerent, & vel illuſoribus ridendum proponerent, vel in medio auditorio chartas imagine eius depictas proijcerent, vel alicubi tranſeuntem cachinnis exciperent, nec non impoſtorem, falſum vatem, populi ſeductorem conclamarent. At ille ad omnes iniurias ſurdus ac mutus, æquo animo omnia ferebat, neque quicquam de conſtantia ſuâ mouebatur. Aliqui ex his Minoribus fratribus, quos de Obſeruantia vocant, ſtudio hominem lacerandi, in cœnobium Feſulanum S. Dominici, ad quod is diuerterat, venerant, & patientiam illius multis contumelijs expugnare pergebant. Cæterum ille quaſi non haberet in ore ſuo redargutiones, imperturbato animo & vultu omnia probra audiuit: & non modò non reiecit, quæ recepit; Sed etiam procaces benigniſſimè habuit, atque peruicaciam inſolentium infractâ patientiâ fregit. Rudem alij, rerumque Theologicarum ac cœleſtium prorſus ignarum, quamquam regulari diſciplinâ & ſanctimoniâ præſtantem iactabant; alij eruditum quidem & arcanorum cœleſtium ſcientem, ſed aſtutum, verſipellemque vulgabant; plerique prædictiones eleuare & ex illis inuidiam concitare in eum omni modis ſtudebant. Verumtamen ille eadem fortitudine, quâ impoſturas ſpernebat, reprehendere flagitioſos, monere, orare, increpare, terrere, & per varia argumenta, tentamentaq; homines ad ſanctitatis normam reuocare non intermittebat; quaſi etiam ſibi dictum foret. *Opus fac Euangeliſtæ, miniſterium tuum imple, argue obſecra, increpa, inſta opportune, importunè, in omni patientia, & doctrina.*

XLI. *Abbates duos leniter reprehendit.*

XXI.

Duo Abbates opulentæ cuiuſdam Religionis, ad eum viſendum aliquando conceſſerant, ſed adeò ſplendido cultu, veſtituque, vt ipſum etiam S. Bernardum in luxum Monaſticum olim declamantem prouocaſſent. Hos quidem Sauonarola benignè excepit: ſed tamen Apoſtolici officij memor, cũ omni lenitate, & manſuetudine tanti ſplendoris, ſumptuſque veſtium admonuit: ac neſcio quid friuolè excuſantibus, Sanctos Benedictum, & Maurum, cæteroſque veteris ſanctimoniæ Patres in exemplum adduxit, ironiamq; ſuauiter admiſcuit; S. Stultè illos inſtituti Monaſtici authores feciſſe, quod nec ipſi induerint, neque legem veſtiariam præſcripſerint, quæ iuberet, ex eodem panno chlamydem, & cucullam farciri; poſtquam pretioſior veſtis, & minoris reſpectu quodam væniret, & diutiùs, quàm vilior ferret ætatem, & maiorem cappatis, vel togatis venerationem in populis conciliaret.

XLII. *Vitæ periculum*

XXII.

Bononiæ, in S. Petronij vaſtiſſimæ Baſilicâ, ſacro Quadrageſimæ tempore, anno 1492. verba ad populum faciens, habuit vitæ periculum adire, niſi Deus ſicariorum mentem commutaſſet. Rerum in ea vrbe principatum, exercebat Ioannes Bentiuollus, nobilitate, & clientelis potens. Eius vxor, mulier faſtuoſa, quæq; omnia ſibi non minùs, quàm marito licere putabat, non tam vt hominem ex ſuggeſtu detonantem audiret, quàm vt ab auditorio frequentiſſimo honores extorqueret, ad concionem, ſed vel ſub medium, vel ſub finem aliquoties, ſed ingenti cum pompa, ſatellitibus, famulitio, gynecæo numeroſo comitata aduenerat. Medio ferè in auditorio, ſedilia illius eminebant. Ad ingreſſum pompaticæ, omnes quotquot concioni intererant, Magiſtratus, nobilitas, viri, fœminæ illuſtres aſſurgebant, inclinabant, ſalutabant, & tamdiù ſilentij neceſſitatem concionanti imponebant, quouſq; inſolens mulier conſediſſet. Iniquum, nec ferendum id nõ tàm Hieronymo, quàm Auditorio viſum. Fœminam, oſtentationis, non deuotionis cauſa ad Baſilicam venire; cultum, ac venerationem, quaſi pleno iure, ab omnibus exigere; verboque diuino offendiculum afferre. Ergò Hieronymus, aliàs, ſemel, ac iterum more ſolito tardius venientem, patienter quidem ſuſtinuit; ſed tamen in commune, cum omni ſuauitate omnes precatus eſt; tempeſtiuè venirent; neque aut ſibi, aut Auditoribus moleſtiam aliquam, commotione omnium intempeſtiua concitarent. Spreuit preces, ac monita orantis ſuperba illa; & maiorem pompam induta, longum ſyrma poſt ſe trahens, innumeriſque famulis antecedentibus, & famulabus conſequentibus ſtipata, quaſi vniuerſis illudere vellet, vnâ dierum ad medium concionis venit. Ibi Hieronymus, fortè, in luxum veſtium inuectus, ac vehementiùs in contumacem inflãmatus, Sathanam, in lembo veſtis, quo illa terram verrebat, ferri, geſticulare, & exultare cõclamauit; fœminamque tantoperè irritauit, vt illa velut altera Iezabel furijs agitata, duos mox ſatellites ad Hieronymum in ſuggeſtu mactandum ſubmiſerit. Cumque illi tunc neque conſcendere, neque quicquam in templo conficere, potuerint, eoſdem ſub crepuſculum ad S. Dominici cœnobium reuerti, & per ſpeciem aliquam, illum ad portam euocatum trucidare imperauerit. Non permiſit Deus hominem violari, ſed non minùs, quàm in Baſilica oculos Sicariorum præſtrinxit, ita etiam in cœnobio conatus illorum irritauit. Cùm enim F. Dionyſius cuſtos portæ, Hieronymum admonuiſſet, illum à duobus armatis ad portam expectari, ſeque metuere, nè in perniciem illius ſubmiſſi veniſſent; Hieronymus diuino fretus auxilio, ad eos proceſſit; & à quo venirent, quidue poſtularent, intrepido animo interrogauit: quem illi vt aſpexerunt, repentè immutati, à Bentiuolia quidem ſe miſſos reſponderunt, ſed quæ benè homini volens de valetudine illius edoceri cupiebat, omniaque humanitatis officia offerebat: ſi qua re is indigeret, tantum vnico verbulo inſinuaret; nihil eſſe omninò, in quo ei gratificari non deſideraret. Ita qui ad cædem perpetrandam deſtinati erant, repentè ſanguinarijs cogitationibus depoſitis, aliud, quàm ſanguinem viri zelatoris referebant; aſſerente coràm eis, illo ipſo non Bononiæ, ſed Florentiæ illum lauream martyrij manere.

diuina ope euadit.

Diabolus in lembo veſtis mulieris cuiuſdam inſidere conſpicitur.

XLIII. *Æger Sauonarola diuinitus ſanatur.*

XXIII.

Reuertens Florentiam, cùm à vehementiſſimis caloribus, & labore itineris (pedes ibat) feſſus, in languorẽ incidiſſet, & appetitu deperdito, nihil omnino ciborum comedere potuiſſet, eaque propter aliquam infirmitatem grauem metueret, apparuit illi aliquis ſpecie humanâ anguſtior, qui curam illius, ſe habiturum dixit, & in diuerſorium propinquius adducto, quoddam ſingulare edulium præparauit: quo guſtato, appetitum, & vires in momento ferè recuperauit, & reliquum viæ, citrà moleſtiam vllam confecit. Comitatus eſt Hieronymũ, cuſtodiæ (vt credidit) Angelus deſtinatus, vſque ad portam S. Galli Florentiæ: cumque

illum intra vrbem introduxiſſet, ex oculis illius ſe ſubtrahens, admonuit, vt opus miniſterij diuinitus iniunctum, ſtrenuè adimpleret. In horto cœnobij S. Marci, inter roſeta conſidens priuatim primùm coram Fratribus, & amicis nonnullis, de rebus cœleſtibus, diſſeruerat. Aduentantes cùm locus non caperet, coactus eſt in templo cócionari; tanto cum fructu, vt ingens morum mutatio ſecuta breui fuerit; acclamantibus quàm plurimis, mel, & lac ſub lingua illius eſſe, & exinde abundè ſcaturire. Famâ illius vndequaque diffuſa, accurrebant Florentiam viri Principes, & magnates, qui hominem audirent, & de rebus grauiſsimis conſulerent.

XXIV.

XLIV. *Dæmonis præſtigias cognoſcit.*

Accidit inter hæc quiddam, memoratu dignum. Ex eius Sodalibus in cœnobio S. Marci, F. Hieronymus Beninus, à dæmonio deluſus, videre ſibi viſus eſt, ſcutiferum à Magiſtratu Florentino ſubmiſſum, qui illum in palatium veniret accitum; habere proceres literas ab Alexandro Pontifice, quibus illum Eccleſiæ cuidam non ignobili, & opulentæ Epiſcopum renunciabat. Properaret itaque, nec tantam honoris occaſionem intermitteret, ſed citrà omnem tergiuerſationem ſuſciperet. Annuit incautus ille, & nuncium tantiſper ante oſtium Bibliothecæ expectare obſecrauit, donec à Præfecto Monaſterij Sauonarolâ, facultatem exeundi, & benedictionem obtineret. Acceſsit; negotium expoſuit, & vt ſibi egredi, atque dignitatem delatam ſuſcipere liceret, flagitauit. At Sauonarola, ſpectrum dæmonis credulo apparuiſſe in ſpiritu edoctus, ne Veteratori fidem adhiberet, admonuit, & vt porrò præſtolantem ad fores Bibliothecæ quæreret, ire iuſſit: quem Beninus nuſpiam reperire potuit, ac tandem, quam Sauonarola fraudem eſſe maligni renunciauerat, ab experimentis certiſsimis comprobauit. *Mſ. & Pius in vita.*

Hæc authores vitæ de Sauonarola memorabant: ſed nos ad Pontificia reuertamur, quibus illud præloquium præſcribere adlibuit.

ALEXANDRI PAPÆ VI.

ANNO I.

XLV. *Plures Summi Pontifices innocenter à maleuolis quibuſdã traducti.*

CHAMO, vel impudentiore aliquo patre natis, congenitum, pudenda, vel retegere, vel fingere Parentum. Ab his, ne degenerarent *genimina viperarum; ab vtero* vſque, aut *locuti ſunt falſa*, aut *turpia* matris reuelârunt. In hoc calumniarum, & contumeliarum, theatro, nimis, ah nimis vapulârunt, etiam innocentes Pontifices: præcipuè qui nacti hoſtes, vel flagitijs infames, vel factionibus æmulos. Illuſtres ab hac linguâ, vel *Calamo Scribæ*, atrociter, non minùs, quàm *velociter ſcribentis*, Damaſus, Symmachus, Leo, & alij Sanctimoniæ veteris: quibus volupe fuit, in oculis orbis, innocentiã, incontaminatã teſtimonijs, & argumentis vinci neſcijs, demonſtrare, atque eodem honoris compendio, *os loquentium iniqua* obſtruere. Nec minùs conſpicui, ſuccedentes Patres, ſub hac machera ſerpentina, & ſub hoc *ſtylo ferreo*, non quidẽ gementes, ſed à conſcientiâ rectè factorum triumphantes; Bonifacius VIII. & IX. Vrbanus VI. Ioannes XXIII. Eugenius IV. Sixtus IV. & multi alij; quibus zeli Apoſtolici pro domo Dei, pretium ab aduerſarijs fuit, MALE AVOIRE. nihil mirum, ſi & Alexander VI. ab hac geniali turbâ non illæſus: cui ab ipſis ferè Romanæ Aulæ, antè, & ſub Calixto auo incunabulis, ſolenne fuit, quaſi *ab vbere* colluctari cum *aſſyndilis*, *& Regulis*; quorum & olim & æternum ferax, Circus ambitionis. Vel vnus Ruuereus, Senatus C. ferè Princeps, ſufficiebat, ad Alexandri famam, vel factis, vel fictis inumbrandam: quando vno & altero, Sixti videlicet, & Innocentij Pontificio, viderat hominem ingentibus operis, ad magna eniti, atque Pontificatum præripere. Inflammauerat Iulianum, quod in extremo iam Innocentij ſpiritu, Alexander libertatis, & æquitatis amans, Pontifici de molis Adriani Præfecto, illo audiente dixerat, quæ dixerat; quando ad verbum *Maran* ſibi perſummam contumeliam ab illo dictum; & obſcuritatem natalium, & vitæ maculas exprobrarat, Pontificatum ambienti: Addebat faces Riarius Camerarius, & ipſe quoque Alexandro parùm æquus: quibus adiuncti Galli, Hiſpani, nonnulli Principes Itali, & aliqui proceres Romani, ſiue odio gentis, ſiue inuidiâ dignitatis, ſiue impatientiâ fræni, ſiue etiam inſolentia pernecellariorum Alexandri, vehementius, quàm par fuerat, concitati; vel oleum lucubrantium lucernæ, vel aterrimum atramentum ſuffuderunt; à quo tàm liuentes Alexandro notæ, vt vix Neroni, ſiue Heliogabalo, ſiue cuipiam ex illis propudiolis maieſtatis Romanæ contaminatoribus, adpingi, vel affingi poſſent. Sanazarius, inter alios huius æui famatores, ſine controuerſia primus, Alexandrum Satyricis verſibus, in gratiã Neapolitanorum Regum, quibus proluſè addictus, primùm lacerauit; vtque alij bonarum horarum helluones, verſa & auerſa ſcriptione illum proſcinderent, auctor fuit. Figulis nolo fidem adhibere; importunis, nolui calamo ſecundare; vel ab hac Regiâ Salomonis præſcriptione: Gl[illegible]ſil orum, *pater cum honore.* Itaque penes authores fidem relinquam, quibus otium fuit, vel fingere, vel ſcribere, Alexandrum, aliqua auribus grauia admiſiſſe: magis ſecurus, aduerſariorum commenta, quàm Alexandri facinora fuiſſe. An hæc temerè præſcripſerim, ex narrationibus, quas grauiſsimorum authorum verbis ipſiſsimis adſcribam, quiuis iudicabo. De electione, prima erit.

Octauo Idus Auguſti, Sacris de Spiritu ſancto à Cardinalium Decano abſolutis, tres, & viginti Patres Conclaue ingreſsi ſunt.

XLVI. *Cardinales pro nouo Põtifice eligendo cõclaue ingrediuntur.*

1. Rodericus Borgia, Valentinus, Hiſpanus, Epiſcopus Card. Portuen. Decanus Collegij, & Procancellarius.
2. Oliuerius Caraffa, Ciuis, & Archiepiſc. Neapolitanus, Epiſc. Card. Sabinus.
3. Iulianus de Ruuere Sauonen. Epiſc. Card. Oſtien. & maior Pœnitentiarius.
4. Baptiſta Zeno Venetus, Epiſcop. Cardinal. Tuſculanus.
5. Ioannes Michaelius Venetus, Epiſc. Veronen. Epiſc. Card. Praneſtinus.
6. Georgius Coſta, Epiſc. Card Albanus.
7. Hieronymus Baſſus de Ruuere Sauonenſis, Epiſc. Recanaten. Presb. Card. tt. S. Chryſogoni.
8. Dominicus de Ruuere Taurinen. Archiepiſc. Tarantaſien Presb. Card. tt. S Clementis.
9. Paolus Fregoſius, ciuis, & Archiepiſc. Genuenſ. Presb. Card. tt. S Sixti.
10. Ioannes de Comitibus, Domicellus Rom. Archiepiſc. Conſanus, Presb. Card. tt. S. Vitalis.
11. Ioannes Iacobus S. Laſenatus Mediolanenſis, Epiſ. Parmen. Presbyt. Cardinal. tt. S. Stephani in Cœlio monte.
12. Laurentius Cybo Genuen. Archiep. Beneuentanus, Presb. Card. tt. S. Cæciliæ.
13. Ardicinus de la Porta, Nouarien. Epiſc. Albien. Presbyt. Card. tt. SS. Ioannis, & Pauli.
14. Antoniotus Palauicinus Genuen. Epiſc. Aurien. Presb. Card. tt. S. Anaſtaſiæ.
15. Frater Mathæus Gerardus, ciuis, & Patriarcha Venetiarum, Presbyt. Cardinal. tt. SS Nerei, & Achillei.
16. Franciſcus Piccolhomineus, ciuis, & Archiepiſc. Senen. Diac. Cardinal. S. Euſtachij, S. R. E. Archidiacon.
17. Raphael Riarius Sauonenſ. Diacon. Cardinal. S. Georgij in Velabor. Sacræ Romanæ Eccleſiæ Camerarius.
18. Ioannes Baptiſta Sabellus, Roman. Diac. Card. S. Nicolai in Carcere Tulliano.

pretioſiore dono, hoc tempore donare poſſe. Quamuis enim ipſe peccator ſim, & indignus, cuius preces à Deo exaudiantur: id tamen ſi impetrauero à Sanctitate Veſtra, pro tanto munere, conabor aſſiduis apud Deum orationibus multiplicato fœnore recompenſare. Quocumque in loco, voluerit, me eſſe, Sanctitati Veſtræ acquieſcam, & quicquid mandauerit, exequar, Chriſtique Vicario, tamquam Chriſto obtemperabo, & ab illius obedientia diſcedere nefas eſſe exiſtimabo. Felix valeat Sanctitas Veſtra, cuius ſacratiſſimis pedibus me humiliter commendo. ex Rancilione die 12. Iunij anni 1492.

Noluit quicquam Innocentius Ardicino ampliùs concedere. Quamobrèm in Vrbem reuerti neceſſe habuit, atque arbitrio Pontificis, & Sacri Senatus ſeſe permiſit: nonniſi tamen octauum menſem ſuperuixit: cùm ante ſe Pontificem præmiſiſſet. Is enim hoc anno, in extaſim quandam ſoporiferam ex morbo incidens, exceſſit Romæ in Vaticano, VIII. Kal. Auguſti, hora noctis V. ætatis LX. Pontificatus verò VII. menſe 2. die 27.

XV. *Moritur Innoc. PP. & aliqua de illo narrantur.* Hæc Leonellus Concordienſis Epiſcopus, in publico Patrum conſeſſu, in defunctum pro Concione dixit, quibus breuiter vitæ eius ſummam complexus eſt. Ortus eſt Innocentius patria, Genua, Ligurum metropoli, terra, marique potentiſſima familia Ciborum, vetuſta nobilitate, apud Neapolitanos quoque ſub Tomacellorū cognomine inſigni, ex qua & Romanus Pontifex Bonifacius Nonus, & Cardinales, & Epiſcopi complures tamquam ex equo Troiano prodiere. Parens ei fuit Aaron, equeſtris ordinis vir probatiſſimus, & in regenda Neapoli, & in Prætura vrbana, quem nunc Senatum appellant, adminiſtranda Illuſtriſsimus. Liberalibus cumprimùm per ætatem licuit, à parentibus traditus diſciplinis, ad eruditionem magis, quàm oſtentationem profecit. Initiatus Eccleſiaſticis ſacris, Romam veniens, in clientelam Philippi Cardinalis Bononienſis, Nicolai Quinti primæ Sedis Antiſtitis germani, ſe contulit: qui eius virtuti tantum tribuit, vt ipſius fidei, ac diligentiæ proprij corporis, ac rerum ſuarum curam crediderit, & per omnes eum gradus ad Epiſcopatum vſque prouexerit. Quo in ſtatu tantam omnium ſuauiſſimis moribus beneuolentiam ſibi conciliauit, vt aſſumptus ad ſummam cathedram Xyſtus eius nominis Quartus, quem prius ob eius ingenij amœnitatem, dexteritatem, atque modeſtiam, maiorem in modum dilexerat, in domeſticum, & Datarium, quod eſt non paruæ exiſtimationis officium adſciuit: in quo ità ſe induſtrium, fidum, vigilantem & integrum geſſit, vt creſcente indies magis, magiſque ipſius apud Xyſtum gratia, & auctoritate, non ſolùm ex Sauonenſi Eccleſia, ad Melfitenſem translatus, verùm etiam ſecundis Cardinalium creandorum comitijs in ampliſſimum ordinem ſummo omnium conſenſu, nec minori gratulatione fuerit cooptatus. Cardinalis renunciatus, officio, & dignitati numquam defuit. crebrò, quod eſt optimi Senatoris, in Senatum veniebat graues, liberas, & opportunas de rebus magnis, & arduis ſententias dicebat: aderat aſſiduus publicis ſolemnitatibus rei diuinæ; & præter ſuam, quam promptiſſimè obibat, aliorum quoque deſidentium vicem, hilari & deuota mente ſupplebat. Alebat præterea vir ditiſſimæ paupertatis multam, honeſtamque familiam, tanta moderatione, vt in tecta priuatæ domus gubernatione, iuxta ſcitam Diui Apoſtoli traditionem, optimum ſe vniuerſalis Eccleſiæ rectorem futurum demonſtrarit. Præbuit tamen priùs de ſe maius ſpecimen probitatis. Demandatam ſiquidem turbulentiſſima peſtilentiæ tempeſtate legationem Romanam, Xyſto Pontifici Maximo cum tota Curia vrbem Romam deſerente, ſanctè, integrè, ac etiam pacatiſſime adminiſtrauit. Senenſem quoque difficillimis ſanè temporibus tanta prudentia, & magnitudine animi geſſit, vt ex ea ſplendidiſſimam laudem reportauerit. Deſignatus eſt deinde in Germaniam Legatus: cum in cunctis ad Eccleſiæ dignitatem, proſperitatemq; ſpectantibus, ſe obſequentiſſimum, omni labore poſtpoſito Summo Pontifici exhiberet, viſum eſt, illum ad vrbem reuocare, vbi illum Pontificium faſtigium paulò poſt exciperet. Pontifex, non minus quàm olim in omni acta vita humilitatem diligentiſſimè ſeruauit: doctus à magno Gregorio, qui nihil in Pontificali ceruice ſplendidius fulgere, quàm humilitatem, aiebat. Eadem itaque humanitate, affabilitate, ac benignitate cunctos ſuſcipiebat, qua & Epiſcopus, & Cardinalis antea conſueuerat: vt idem ſemper, ſeruato tamen decoro, fuiſſe videretur: nec immutati in eo mores, ſed aucta tantū dignitas cognoſceretur. Sermonis tanta dulcedine & elegantia, ac iudicij perſpicacitate, cuncta poſtulata colligebat, & petentibus reſpondebat, vt nemo vmquam potuerit ſine admiratione audire. Sanè illud, quod eſt Principis proprium, obſeruabat, vt ſiue concedendo, ſiue negando, neminē à ſe triſtē dimitteret. Salutares cogitationes, de repub. Chriſtiana ſuſcipiens, omnem curam, mentem, atque diligentiam, ad tuendam Eccleſiæ dignitatem, ad religionem Chriſtianam Zizimo Sultano iam maximis laboribus habito propagandam, ad ſubditorum commoda, adque ſeditiones, diſcordias, & ſchiſmata tollenda conuerterat. Conſtantiſſimus Iuſtitiæ cultor, pacis ſtudioſiſſimus amator, & exuberantis annonæ vigilantiſſimus inſtructor, ſedatis honorificè ſibi ingruentibus bellis, peculiares Eccleſiæ populos, & Romanos inprimis quàm feliciſſimos exoptauit. Exultauit ſummopere, cùm ad maiores dignitates viros extulit eruditos, & probos: erat enim illi vera inſita bonitas, quæ illum ad quaſcumque actiones optimas propenſiſſimum ſuper omnia reddebat. Sic propterea in pauperes miſericors, afflictorum non minus conſolator, quàm Principum ſuſceptor liberalis, & Dei & Sanctorum eius pientiſſimus venerator Pontificale item palatium, miro, ſumptuoſiſſimoque opere exornauit, & multiplicauit, & multiplici, pretioſaque ſuppellectile, tam diuinis, quàm domeſticis vſibus apta largiſſimè decorauit. Viſitatus à Domino pluribus longiſque morbis, quos patientiſsimè tolerauit, multa ſanctè, & vtiliter cogitata perficere nequiuit. Adueniente demùm diuinæ vocationis hora, ſumptis ex ritu Chriſtiano deuotiſſimo animo ſalutaribus Sacramentis, intrepidè adeò ſpiritum reddidit creatori, vt quaſi iam compos æternæ gloriæ videretur (ſicut erat) cæleſtem vitam morte commutare. *hæc Leonellus.* Vbertus porrò Folieta illud ei elogium ſcripſit.

Innocentium Octauum è nobili gente Cibo; moderationis, clementiæ, animi ab omni contentione remoti, ac pacis, & concordiæ ſtudioſi fama ad Pontificatus Maximi honorem, omnium humanorum altiſſimum extulit: quem iiſdem artibus excoluit, quibus per omnes honorum gradus conſcendens adeptus eſt. Duæ enim inter ſe contrariæ, inſigneſque virtutes in eodem ornando conuenerunt, ſumma ſeueritas, & ea, quam diximus, eximia clementia. Nam nemo acriùs maleficia puniuit, ſub nulloque Pontifice Vrbs pacatior, aut quietior fuit, minuſque furtis, cædibus, maleficijs infeſta. Ingenio verò ita miti ac benigno fuit, vt Ioannem Baluum, Cardinalem Andegauenſem, à quo per ſummam perfidiam oppugnatus eſt, quippè qui Concilium contrà ipſum conflare ſtuduerit, tantæ iniuriæ oblitus, veniam petentem nihil retractans, in gratiam receperit. vt meritò nullius Pontificis mors ex multorum ſeculorum memoria, maiori luctui, ac mærori, toti aulæ omnibuſq; pijs fuerit, cùm ob incredibilem humanitatem, morumque ſuauitatem, ac ſingularem innocentiam omnibus ſummis, & infimis, æque charus ac venerabilis eſſet. Initia Pontificatus nonnihil inquieta, & infeſta XVI. *Eiuſdem elogium.*

habuit

Digitized by Google

habuit, ad bellum Neapolitanum à Proceribus illius regni attractus, inani ſpe oſtenſa ditionis & dignitatis Pontificiæ amplificandæ: qua ſpe illuſus, moleſtum negotium, ab ipſiusque naturâ & profeſſione alienum, mox depoſuit: poſteaque ab omni armorum tractatione perpetuò abhorruit; totaque Pontificatus mens fuit, pacem, & concordiam inter Chriſtianos Principes conciliare; in quibus contra Turcas Chriſtiana regna occupantes aſſiduè incitandis, nullum vnquam optimi Parentis, ac ſeduli Paſtoris officium prætermiſit.] In extrema ægritudine, cùm aliquis Medicus Hebræus, inſcijs reliquis, pharmacum quoddam, ex ſanguineâ pueris decem annorum, maximo cum infantium diſcrimine hauſto paraſſet, illique offerre voluiſſet, totus exhorruit, & feralem hominem comminata morte, in fugam coniecit. Moribundus, cum Borgiæ Cardinali, decretũ de Præfecto molis Adriani renunciaſſet, illudque Ruuereus Præfecto amicus, in ſuam contumeliam, per Borgiam extortum exiſtimans, multis contumelijs, acerrimisque iniurijs Borgiam prægrauaſſet; Innocentius Pontificiæ dignitatis memor, contendentes repreſſit; dicens, haberent rationem Pontificiæ Maieſtatis, vel ſaltem Christi, cuius perſonam ſuſtineret; necnon & dignitatis Cardinalitiæ, quam gererent.

Sepultus fuit Innocentius in Baſilica S. Petri æreo monumento; quod nuper eius gentilis, Albericus Cybo, in nouam Baſilicam, vnà cum ſtatua æreâ tranſtulit, epitaphiumque illi ſcripſit hoc ſchemate.

XVII. ...eiuſdem.

INNOCENTIO VIII. CYBO
Pont. Max.

Italicæ pacis perpetuo cuſtodi: noui Orbis ſuo æuo inuenti gloria, Regi Hiſpaniarum Catholici nomine impoſito: Crucis Sacroſanctæ reperto titulo: Lanceâ, quæ Chriſti hauſit latus, à Baiazete Turcarum Imp. dono miſſâ, æternum inſigni monumentum, è vetere Baſilica, huc tranſlatum, Albericus Cybo Malaſpina, Princeps Maſſæ, Ferentuli Dux, Marchio Carrariæ, Pronepos, ornatius, auguſtiuſque Poſ. Anno M.DC.XXI.

XVIII. *Moritur Laurentius Medices.* Præceſſit Innocentium, eius primò hoſtis, deinde amicus & affinis, Laurentius Mediceus, Reipubl. Florentinæ facilè princeps. Is enim Florentiæ in Hetruriâ, die VIII. Aprilis vitâ functus eſt. Ex Hyppocondriacis doloribus laborans, cum mortem ſibi cerneret imminere, nihil prius habuit, quam vt animæ medicum accerſeret, cui de contractis totâ vita noxis, Chriſtianó ritu confiteretur. Noctemediâ quieſcenti, cùm Sacerdos ſacram Euchariſtiam deferre nunciaretur; *Procul*, inquit, *à me hoc abſit, patiar, vt* Iesvm *meum, qui me finxit, quique redemit, adusque cubiculum hoc venire. tollite hinc obſecro me quamprimum, tollite, vt Domino occurram.* Et cum dicto ſubleuans ipſe ſe quâ ſurgere poterat, atque animo corporis imbecillitatem ſuſtentans, inter familiarium manus obulam leniori ad aulam vſque proceſſit. cuius ad genua prorepens, ſupplexq; ac lachrymans: *Tu ne* inquit, *mitiſſime* Iesv, *tu nequiſſimum hunc ſeruum tuum dignatus inuiſere? At quid dixi ſeruum: imò verò hoſtem potius, & quidem ingratiſſimum, qui tantis abs te cumulatus beneficijs, nec tibi dicto vnquam audiens fuerim, & tuam toties laſerim Maieſtatem. Quod ego te per illam, qua genus omne hominum complecteris charitatem, quaque te cælitus ad nos in terram deduxit, noſtraque humanitatis induit inuolucris, qua famem, qua ſitim, qua frigus, æſtum, labores, riſum, contumelias, flagella, & verbera, quæ poſtremo etiã mortem, crucemq; ſubire te compulit: per hanc ego te ſaluifer* Iesv *quæſo, obteſtorque, auertas faciem à peccatis meis: vt cum ante tribunal tuum conſtitero, quo me iamdudum citari planè ſentio, non mea ſceleſtia, non culpa plectar, ſed tuæ Crucis merito condoner. Valeat, valeat in cauſa mea ſanguis ille tuus* Iesv *pretioſiſſimus, quem pro aſſerendis in libertatem hominibus, in ara ſublimi noſtræ redemptionis effudiſti.* Dixit, Sacrum Chriſti corpus, maximâ cum deuotione ſuſcepit Petrum filium Principatus, & virtutis hæredem deſignauit, monuitque, virtutem modò & bonam mentem coleret; non defuturum cælitus patrocinium. Cùm autem ad eum ingreſſus eſſet, F. Hieronymus Sauonarola Ferrarienſis, hortareturque, vt fidem retineret: ille verò tenere ſe ait inconcuſſam. vt quàm emendatiſſimè poſthac viuere deſtinaret: ſcilicet, facturum obnixè reſpondit; vt mortem denique, ſi neceſſe foret, æquo animo toleraret: *Nihil verò*, inquit ille, *iucundius: ſiquidem ità Deo decretum ſit.* Benedictionem ſubinde ab eodẽ Patre poſtulauit, preces præparatorias ad mortem ſimul vnà recitauit, ceteratorum à ſingulis veniam ſibi concedi expetijt, totumque ſe poſt illa perunctioni extremæ, demigrãtiſque animæ commendationi dedidit. Recitari dein Euangelica hiſtoria cœpta eſt, quâ ſcilicet irrogati Chriſto cruciatus explicantur: cuius ille agnoſcere ſe verba & ſententias propè omnes, modo labra tacitus mouens, modò languentes oculos erigens, interdum etiam digitorum geſtu ſignificabat. Poſtremò lignum Crucifixi, defixis vſquequaque oculis intuens, identidemq́ue deoſculans expirauit: vir ad omnia ſumma natus. Qua nocte obijt Laurentius, ſtella ſolito clarior, ac grandior ſuburbano imminens, in quo is animam agebat, illo ipſo temporis articulo decidere, extinguique viſa. quo compertum deinde eſt, eum vitâ demigraſſe. *Volaterran. lib. 4. epiſtol.*

Ioannes Michael Brutus, hiſtoriæ Florentinæ ſcriptor non obſcurus, in Laurentij laudem illuſtria quàmplurima ſcripſit; ſcilicet, quód Florentinos, propter bellorum diuturnitatem, otij & pacis artium oblitos, ad reſpiciendam magiſtratuum authoritatem, legibus, & iudicijs conſtitutis reuocauerit: eaque ratione egentium, ac perditorum hominum audaciam coercuerit, fidemque vel retinuerit, vel ab infinitá hominum cupiditate vindicauerit: ad bella quæcumque gerenda, Reipublicæ Florentinæ, ſumptus, vel ex ſuo ærario, vel à ciuibus mutuò acceptis pecunijs, abundè ſuppeditauerit: mercaturam, & agriculturam, ex quibus robur, ac nerui omnes in Rempubl. diducũtur, & ipſe exercuerit; & ciues ad exercendum, exẽplo, & authoritate ſuâ induxerit; ac præcipuè lanæ, & ſerici Textrinis addixerit: ac præterea ad conformandos ciuitatis mores cõuerſus, liberalium atq; ĩnſtaurãdarum cura ſuſceptâ, Piſis opportuná maximè ciuitate, quò plures ſuo beneficio comprehenderet, Gymnaſium inſtituerit, ac claris hominibus, qui iuris ciuilis Prudentiam, Philoſophiam, ac cæteras liberales artes profiterentur, amplis propoſitis præmijs illud impleuerit: ac inſuper Florentiam eruditos, & magni nominis Philoſophos, Chriſtophorum Landinum, Marſilium Ficinum, Demetrium Chalcondylam, Angelum Politianum, Marullum Trachaniotam, Ioannem Picum adoleſcentem, præter generis nobilitatem, excellenti quadam eruditione clarũ, quâ ſibi Phœnicis nomen conſenſu Doctorum omnium quæſierat, acciuerit, magno in honore habuerit, cum eis de omnibus, quæ ad Religionem colendam, & ad vitæ inſtitutionem pertinerẽt, cùm à Republ. otium eſſet, diſſeruerit; eoſque iuuentuti, licentia vitæ, & luxuria diffluenti præceptores adhibuerit. Hæc cùm in laudem Laurentij ſcripſiſſet; non prætermiſit etiam aliqua, Laurentio, abſolutam dominationem ſiue ſibi, ſiue ſuo paranti affingere; ſcil. immoderata gloriæ cupiditate, fortunam æque indulgentem, ac aduerſantem ſuperaſſe; maximas relictas à patre diuitias, liberalitatis, & magnificentiæ oſtentatione, ſiue elatum ambitione, ſiue ſtudio virtutis expoſuiſſe: præſidio militum ſtipatum, ciuium libertati, ſiue illudere, ſiue tyrannidem imponere voluiſſe. Patios, pro concione, non inuidioſa minus quàm verâ oratione in Laurentium dixiſſe; Eò ventum eſſe patientiâ ciuium, vt non iam illi Dominum ſibi eſſe ferendum, quod mitius malum

XIX. *Facta eiuſdem recenſentur.*

tempore coacti iamdiu pertulerint; ſed dominationem, atque eam quidem importuniſsimam, & minimè tolerandam intelligerent. Ioannem Medicem regnaſſe priuatum ciuem in libera ciuitate, magna eorum infamia, per quos illi creſcere eò vſq; licuerit: ſed ità, vt libertatis veſtigia aliqua eſſent reliqua: Coſmum filium item exercuiſſe Regnum, ſed in aduerſarios, in inimicos infeſtiſsimos, in eos, qui adductum antea in capitis diſcrimen, & carceris indignitatem, & calamitatem exilij ſubire coegiſſent. Sæuiſſe Petrum in ſui oppreſſores, viros quidem optimos, ſed inimicos tamen: ab amicis, affinibus, cognatis abſtinuiſſe. Tempore alij impunitatem, & in eos, qui ſemel patientiâ obduruerint, noua, atque intoleranda Imperia, iniurias omnes, atque acerbitates excogitari. Ita Laurentium, & Iulianum Petri Medicis liberos, non iam quid poſsint modò ſentire, ſed etiam, vt quid poſsint, alij intelligant, laborare; ac quò illos non ius, non æquitas, non pudor, ſed libido, ambitio, crudelitas impellat, contumelioſè, ac ſuperbè in omnes, non ordinis, non coniunctionis, non affinitatis vlla habita ratione, edicere, decernere, ſtatuere. Eadem animi impotêtia, publicam pecuniam, qua maiores ditati, honeſtis tamen in ſpeciem nominibus cupiditatem obtexerint, expoſitam palàm quæſtui habere; ea fidem, exiſtimationem, familiæ dignitatem ſuſtinere: cum ob vnam regnandi cupiditatem vaſtam, atque immanem, domeſticas copias egentibus hominibus, ſibi beneficio obſtringendis, effuderint; quorum ſcelere atque audacia, licentius in dies, & maiore cum contemptione, in ſuorum capita inſultent. Addit Brutus, in Laurentio fuiſſe fiduciam ſui ingentem, & ambitionem parem, inimicam, rem vtramque ſanis conſilijs, vt cum præterea maxima fortunæ adiumenta, quaſi additamenti loco accederent, æquum cenſeret, omnia ab ſe vno peti: neque fratrem aliquando ſalutaria monentem audiret, ac omnibus in rebus, quod ſibi ſemel conducere ſtatuiſſet, conſulto occaſiones inquireret, aduerſariorumque autoritatem in Republ. eleuaret. Tradiderunt etiam nonnulli, ipſum de religione ſecus ſenſiſſe, vt idem Brutus narrat, & reponit; ipſum de religione optimè ſenſiſſe viſum eſſe, vſque eò, vt eos, quorum minus de ea recti eſſent ſenſus, aculeo etiam perſtringeret orationis, minimè inquiens mirandum eſſe, mortuos homines de animorum immortalitate, & de beata vita dubitare. Iſta & alia Brutus, cum recenſeret, memorabat pariter, qui tunc mores Florentinorum, quando Laurentius Rempublicam gerere videbatur. *Florentinorũ hoc tempore mores.* Reſtincta, *ait libr. 5.* bellici incendij flammam, repentè obliti Florentini, vt fit in ſecundis rebus, quanto defuncti eſſent periculo, ex nimio otio, atque animi ſecuritate, ad inertiam & deſidiam conuerſis animis, vt numquam antea maiorum memoria, ad omnia vitia, quæ turpia magis, & deteſtabilia ſunt in hominum vitâ, intoleranda, atque infinita licentiâ aditum ſibi aperuerint. Tanta autem infamiâ tum ciuitas laboraſſe fertur, vt ſcriptores eius temporis (credo quod natis hominibus ad induſtriam, & frugalitatem, multò etiam quàm eſſet grauior videretur) dignam rem exiſtimarint, quam memoriæ hominum proderent. Quærebãtur grandes natu homines, temporum vitio commutatâ facie rerum, in qua ciuitate ſummâ cum laude maiorum, parſimonia victus, & moderatio viguiſſet, in ea ipſa, quas res priuatorum ambitio, & mollitia animi oſtentaret, luxum, illecebras, mollitiem, corruptelas, nequitiam omnem, & vitæ turpitudinem hæſiſſe. Itaque quorum maiores multis laboribus ferendis, virtute, abſtinentiâ, probitate excolendâ ciuitatem florentiſsimam feciſſent; eos tamquam pudore amiſſo, iam, quod deperderent, nihil reliqui haberent: fœdiſsimis voluptatibus diffluentes, vino, alea, luxuriâ perditos, turpiſsimis amoribus, atque intempeſtiuis conuiuiis addictos, nullis non flagitiis coopertos, & ſceleribus conſpici. In legum, & iudiciorum contemptione poſitam ſummam impunitatem; in audaciâ, & temeritate fortitudinis laudem; facilitatis in animi remiſsione, atque indulgentiâ; in maledicentia, & dicacitate, commoditatis & elegantiæ; omnia languidè, diſſolutè, molliter agi, ac per ſummam ignauiam, atque inertiam. Corporis cultum, in quo cum ſtudium, atque induſtria excelleret, tum ne quid luxui deeſſet, vnguenta ſummo labore, & pretio quæſita conſumerentur, quibus obliti in matronarum cœtu homines delicati, atque elegantes niterent: contrà, cultum animi nullum; nullam diſciplinam, ac vitæ inſtitutionem dignam liberis hominibus, nullam officij religionem, nullam fidei. Cætera ex eodem inſtituto, fœditatem in moribus, & turpitudinem, ſtudium eorum, quæ conſpicerentur, quòd ambitio & cupiditas definiret immenſis finibus: in luſtris, inganeis, in ludo talario frequentiam; in curia, & foro ſolitudinem, & vaſtitatem; alendis improbis hominibus, Lenonibus, Sicarijs, aleatoribus profuſiſsimos ſumptus; fouendis miſeris, honeſtis artibus prouehendis, ſordes, atque auaritiam incredibilem. Hæc *Brutus*, de moribus Florentinorum hoc tempore, & de Laurentio Mediceo rerum potente. *lib 5. 6. 7. & vltimo, hiſtoria Florentina.*

XX. *Hieronymum Sauonarola Priorem agit S. Marci Florentiæ.*

Præerat id temporis, Cœnobio Dominicanorum S. Marci, Florentiæ, F. Hieronymus Sauonarola Ferrarienſis, quem ad actum vitæ extremum, Laurentius, vt ex Politano narrauimus, acciuerat. Prius, nullâ ratione adduci potuit, vt Laurentio inclinaret; nè illius actiones, ſiue in ambitu dominatus, ſiue in permiſsione, vt aliqui criminabantur, tot, quot Brutus recenſebat, flagitiorum probare videretur. Quamobrem congreſſum, & conſuetudinem illius, modis, quibus poterat, fugiebat; vtpotè libertatis Reipublicæ ſtudioſus, & ſcelerum obiurgator acerrimus. Vſus, vel abuſus obtinuerat Florentiæ, vt quicumque, cuicumque Religioſorum Cœnobio prælectus, ſtatim, atque magiſtratum iniuiſſet, Laurentium, quaſi vrbis Principem conueniret, & gratijs pro munere Præfecturæ, velut ex eius arbitrio, à ſuffragatoribus collato actis, ſe in eius poteſtate futurum teſtaretur. Prælatus ſui Ordinis Cœnobio Sauonarola, ire neglexit, ac interpellatoribus Senioribus reſpondit; ſe illorum ſuffragio à Deo Paſtorem deſignatum, Deo, non Laurentio omnia debere. Offendit ea res Laurentium, qui æquum eſſe cenſebat, omnia ab ſe vno peti; & iniquum eſſe dicebat, hominem aduenam, ad vrbem, ſeu domum ſuam veniſſe, neque ſe tamen conueniſſe, aut officium feciſſe. *Eidem offenſus Laurentius Medices.* Itaque quibuſdam familiaribus ea de re conqueſtus, vt illi hominem conciliarent, cuius magnam eſſe in populo autoritatem non ignorabat, ſollicitus laborabat. Hieronymo, nihil mouente; tandem per ſpeciem Miſſæ audiendæ, non ſemel ad S. Marci veniens, & in horto cœnobij exſpatians, hominem ad colloquium elicere conabatur: vt is pro more aliorum Regularium recepto, obuiàm prodiret, diuertentem comitaretur, & ſermonibus non ingratis oblectaret. Adduci, neque etiam Seniorum precibus potuit, vt non vocatus occurreret, accederetue: cubiculo incluſus, ac religioſis occupationibus intentus. Tentauit ſæpe ſæpiùs muneribus ſubmiſsis corrumpere; ſed fruſtrà cum is aſsimilem ſe iam diceret, qui offam quidem ab extraneo obiectam non ſperneret; cæterùm neque à latratu abſtineret, quo hoſtes domus, vel domini deterreret, aut profligaret. Aliquando etiam non contemnendam aureorum ſummam, in oblationum arcam inijciendam miſit: vt Hieronymus tàm inſigni beneficentiâ illectus conciliaretur. Hos ille aureos à Laurentio miſſos, edoctus, à reliqua pecuniâ ſeparari, & ad S. Martini, *Bonos*, quos vocant, *homines*, iuuandis nobilibus egenis deſtinatos, ferri iuſſit; prælatus, non ſe tali,

ac

ac tanta pecuniâ indigere. muſſabant fratres, qui iam in vſus Cœnobij aurum ſpe expenderant: verumtamen Hieronymus, reuerentia ſui illos compeſcuit, nec quicquam de conſtantia ſua remiſit: exemplum ſecutus illius, qui aurum. & amicitiam Iuliani Imperatoris, non tantum neglexit, ſed etiam contempſit. *Mſ. Vitæ Sauonarollæ, & duo authores.* Reliqua actionum Sauonarollæ (de quo ſæpius tractandum in conſequentibus erit) antequam memorem, opere pretium eſt, ab ipſius ortu ordiri, & hactenus acta quemadmodum ab Ioanne Franciſco Pico, Comite Mirandulano; & alijs auctoribus ſcripta ſunt, enarrare.

I.

XXI. *Sauonarolæ initia recenſentur.*

Natus eſt Hieronymus Ferrariæ XI. Calend. Octobr. anno 1452. patre Nicolao Sauonarolla, nobili Patauino, matre Helena, ex illuſtri Bonacoſiorum familia. Michael auus paternus, qui Patauio artis medicinæ docendæ, & exercendæ à Nicolao Ateſtino accerſitus, ſtipem, Ferrariam intulerat, vt arte Grammatica inſtrueretur puer nepos Hieronymus, quoad vixit, operam dedit. Illo vita functo, tradidit eum Nicolaus pater cæteris liberalibus erudiendum; eo quidem conſilio, vt imitatus aui veſtigia, & opibus, & gloria familiam pergeret exornare. Addiderat ipſe literis religionis cultum, cui à teneris, vt aiunt, vnguiculis, adeò ſeſe dediderat, vt cum euſdem ætatis pueris ludere congreſſus eſſet, paulò poſt digrederetur ad altariola conſtruenda: quamquam præſtas vbi aliquantulum adoleuit, occulebatur, quodam quaſi velamento litterarum; quas ſic excoluit, vt ſpem de ſe amplam litterario gymnaſio concitarit. Erat Hieronymo intellectus perſpicax, ſolertia acris, iudicium clariſsimum, quod in veritatem ipſam quaſi ſuapte natura ferretur. Accedebat huc, & iugis lectio, & delectus auctorum, in verſandis Philoſophorum, Theologorumque monumentis, quibus ſe totum crediderat, nihil ſibi ad ea non legenda modo, ſed ediſcenda reliqui faciens; nihil ferè temporis ab eis vendicans ſibi, niſi dum politiori linguæ vernaculæ, & Hetruſcis rithmis, quibus per id ætatis aliquantum oblectabatur, operam daret.

II.

XXII. *Philoſophiæ operam dat, & D. Thomæ Aquinatis doctrinæ addicitur.*

Philoſophiæ Peripateticæ, quæ ferè ſola hoc tempore excolebatur, pro viribus incubuit: & cum in ea multæ ſectæ haberentur, Aquinatis Thomæ Commentarijs addicebatur, quem aſsidua contemplatione ſe perdiciſſe referebat, & Latinorum Philoſophorum, Theologorumque, qui antea ſcripſiſſent, Principem eſſe prædicabat. In ipſo autem philoſophandi munere ducebatur minimè eo impetu, quo feruntur innumeri, qui quem ſequi malint, Doctorem, non lectione ipſa, ſed vulgi opinione deligunt. Qui error, omnium haberet perniciosiſsimus in diſcendo: quandoquidem multum voluntatis imperium ex ipſa rerum notitia ſic conſtat exoriri; vt liqueat rerum ſectandarum delectum non de vaga, quam circumferat vulgus opinione; ſed de percepta, perpenſaque cognitione veritatis pendere oportere. Vnde illud ab eo ſæpius repetitum, vitiari ob id plurimum ſtudia litterarum, quod ordine præpoſtero in Authoribus deligendis, voluntatem intellectus ſequeretur.

III.

XXIII. *Mirus eſt veritatis amator.*

Mirus erat veritatis amator eouſque prouectus, vt ſi quid nô placeret, ingenuè fateretur. Quod ætate procedente ſumpto iam Religionis habitu, & claritate nominis eius ſeſe diffundente, multò oſtendit apertius: quippe qui audiens Græca quæpiam Sexti Philoſophi monumenta adſeruari, in quibus dicerentur, eſſe vniuerſæ doctrinæ humanitus inuentæ, ea è Græco transferri in Latinum, paululum antequam moreretur, mandauerat, prorſus multorum, qui ſe ſcire iactabant, arrogantiam: idque ipſum muneris Georgio Antonio Veſpuccio, vtriuſque linguæ gnaro, qui ex eius erat ſodalitate, delegerat; volebatque eidem operi Zenobium etiam Acciaiolum vtriuſque linguæ compotem, eiuſdemque virum ſodalitatis incumbere; feciſſentque votis ſatis, niſi mors ipſum violenta rapuiſſet. Eatenus verò ducebatur amore veritatis, vt dum maximè floreret, & ingenti gloriâ, quæ diceret, quæque ſcriberet, circumferrentur, cùm rogaretur ab amicis, quatenus ſuis ſententijs acquieſcere auditores vellet, non aliter reſponderit, quàm aliorum quorumlibet; demptis eis, quæ ſuperno lumine hauſta patefaciebat diuino munere.

IV.

XIV. *Diſputationibus Doctorũ intereſt.*

Ad Doctorum hominum coronas diſputare adoleſcens côſueuerat; vnde oriri cœpit opinio, futurum eum magni nominis virum. Nam propter diſputandi peritiam, & acumen ingenij multos ſibi conciliauerat. Non erat facile iudicatu, vtrum eius eruditio morum grauitatem, an hæc doctrinam excelleret: virtutibus huiuſcemodi ſic inter ſe certantibus, vt ex earum conflictu rarum quoddam, imò magis Hieronymi proprium reſultaret: quando inter eos, qui liberalibus artibus vacabant, prodigio par eſſet, qui Philoſophorum litteras Chriſtianis virtutibus redimitas profiteretur; quæ tamen, ſi eis non condiantur, vti gladius in furentis manu, & hoſtem perſæpe, & dominum etiam iugulant. Conſuetudo ei cum alijs perrara; ſibi ipſi ſemper comes: mos autem fuit ſpatiandi ſeorſum, tum fouendi animi gratiâ, tum illud meditandi maximam hominum partem laborare ſtultitia, ob id, quod finem, ad quem nati, aut ignorarent omnino, aut notum non procurarent acquirere. Propterea à populari cœtu, & Curia abſtinebat maximè, vſque adeò, vt non niſi ſemel tota ſua vitâ primarum, in arcem Herculis Principis, quo Ciues omnes confluebant, introierit; totus ſ. veritati contemplandæ mancipatus.

V.

XXV. *Ordinem Prædicatorũ ingreditur*

Hoc vitæ tenore ad annum vſque ætatis ſecundum & vigeſimum ſeruato, cogitare ſecum cœpit, perſeuerandum nè ſibi foret in ea vita, qua viuebat, an alia potior quærenda: diuque ambigenti ei, ac variarum concuſſu opinionum auxilio, noctu per ſoporem frigidiſsima quædam aqua in corpus illabitur: ob quam de ſomno continuò excitatus, animatus fuit ad nouã capeſſendã vitam, Deo ita volente, qui animabus eũ potius, quã corporibus mederi malebat, moderabaturque iam in eo illecebras carnis, & ſaluberrimo illo frigore feruorem ætatis refrigerabat. Quare & Chriſtum ſequi omnino, & omni humanæ gloriæ nuncium remittere ſtatim côſtituit, ad quod faciendum, non nihil etiam ex ſermonibus ſacerdotis cuiuſdam Auguſtiniani, quaſi diuinis ſtimulis vrgebatur. Ergo Fratrum Prædicatorum Ordinem præ cæteris delegit, in quo Deo militaret; allectus illius egregia fama, & meritis; & quod Thomæ Aquinatis, Doctoris illorum præcipuè placita ſectaretur. Illud conſilij, cum parentes, & fratres latere voluiſſet, die S. Georgij, quo Ferrarienſes in honorem Tutelaris Diui, ſolemnibus occupari ſolebant, clàm vrbe diſceſſiſſet; & Bononiam profectus, in cœnobio S. Dominici habitum eius Ordinis, ſed Clericalem induit: oblitus omninò propoſiti cuiuſdam, quod prius ab è menti inſederat, Sacerdotij ſcilicet refugiendi: quippe qui conſtituerat, inter eos, quos appellant Conuerſos, vel hortum colere, vel manuale officium exercere, ac in ſimplicitate cordis propriam ſ... non aliter à aliter curare. Diuino decreto factum: qui erudiendis populis illum deſtinabat. Quod autem conijceret, parentes eam vitæ illius mutationem ægrè laturos, illos duris litteris

hortatus eſt, nè eam felicitatem ſibi inuiderent, neuè dolorem exinde conciperent; quandoquidem præſtantius eſſet animabus, quàm corporibus mederi.

VI.

XXVI. *Lectorem agit, ac SS. Patrũ ſcripta diligenter perluſtrat.* Tyrocinio in Ordine S. Dominici poſito, cum ex voluntate ſuperiorum, aliquot annis Philoſophiam naturalem, & Metaphyſicam ſumma cum auditorum vtilitate docuiſſet, & complures diſcipulos feciſſet, repoſitis curioſis ſubtilitatibus, Chriſtianæ ſimplicitati ſe penitus dedit, ac ſerendæ, fouendæque pietati. Collationes Caſſiani, Meditationes S. Auguſtini, Sanctorum Patrum Vitas, Diuo Hieronymo adſcriptas, ac inprimis diuinitus ſcripta veteris, & noui inſtrumenti eloquia, nocturnâ, diuturnaque manu ita verſauit, vt totum ferè ſacrorum librorum canonem, & memoriâ teneret, & profundè, exacteque, quantum homini licet, intelligeret. Vnde, & peccatis hominum audiendis, & eis de ſuggeſtu corrigendis, reprimendiſque adſcriptus, delegata ſibi munera viribus omnibus implere pergebat: quamquam illud, vt hoc commodius exequeretur, poſtremis vitæ annis depoſuerit, omni conatu côcionibus habendis intêtus. Quibus perorandis, tametſi & vocis, & geſtus gratiâ, & ſelecta etiam dicendarum rerum copia, in ipſis initijs deſtitueretur, diuino tamen munere proficiebat, & non paucos à ſupremis vitijs, ad virtutes ſummas euocabat. Nec ſolum, quæ de pulpito ad plebem faciebat verba, verum & quæ priuatim etiam diſſerebat, vim Euangelici illius probati ſeminis afferebant, quod cum alias ſæpiſſimè accidit, euenit etiam quodam tempore, quando Ferraria, Mantuam naui vehebatur; in qua decem & octo milites, obſcœna iactantes, impetratâ ab eis venia dicendi, ita diſſerendo perculit, vt vndecim ex illis ad eius pedes præuoluti, inueterata multorum annorum flagitia confeſſi, vitam in melius commutarint: quippe qui non magis verbo, quàm exemplo virtutem formaret. Regularis obſeruantiæ rigidus à ſe exactor, votorumque, quæ labijs in profeſſione diſtinxerat, vigilans adeò cuſtos, vt paupertati ſeruandæ pannoſus ſemper inceſſerit, ſtraminco ſacco incubarit præter ſacra Biblia, nihil aliud retinuerit, ſomni, cibique parciſſimus fuerit, virginitatem illibatam (vt Vincentius Bandellus Dominicanorum Generalis; Alexandro VI. Summo Pôtifici aliquando teſtatus eſt) toto tempore vitæ ſuæ ſeruauerit; puritatem nullo mortali peccato contaminatam (quod Sebaſtianus Brixianus Congregationis Dominicanorum Lombardiæ Præfectus, qui amplius, quàm centum vicibus eius côfeſſiones exceperat, perſanctè affirmabat) retinuerit; perque ſummam perfectionem virtutum, intrepidus, ad arguenda flagitia, ſiue publicè, ſiue priuatim enaluerit.

Canonis regularis, & Virginitatis illibata diligentiſſimus cuſtos.

VII.

XXVII. *Vitia hominum intrepidè arguit.* Egebat Apoſtolico iſto ſale Italia, quando nullus ferè hominum ſtatus, nullus ordo, nullus ſexus non ſcordeſceret, ſceleribus opertus. Sacerdotium, Simoniaca perfidia, Epiſcopi & reliqui dicebantur auſpicari, nec non auaritia, & luxuria polluere, Angelis venerabilem dignitatem. Cultus Dei, ab eis neglectus; ſacra vel obſoleta, vel nonniſi ad ſpeciem miniſtrata; diſciplina Eccleſiaſtica proiecta: quin etiã ferebantur aliqui Deum nô colere & in fidei Chriſtianæ contêptum, contumeliamque pleraque ſpargere. ſanè Marſilius Ficinus, Canonicus Florentinus, nullam Chriſti, aut B. Virginis, vel alicuius ſancti imaginem, ſed ſolius Platonis in cubiculo habebat, & ante eãdem, dies noctesque lampadem ardentem perpetuò ſuſpendebat: ille vir tantoperè Laurentio Medici & Florentinis chariſſimus, neque pauci erant, qui de immortalitate animorũ nil planè credentes, Epicuri vitã ducebât. Côplures, qui Religioſæ addicti vitæ, ab inſtitutis ſe laxioribus ſeceſſerant, & traditas à Patribus Regulas profitebantur, vnde & ſibi cognomen vſurpauerant, ad hypocriſim dilapſi offendiculum ſæcularibus ponebant. Proinde feruorem illum Chriſtianis debitum, ita modo in vniuerſum tepuiſſe iudicabant hi, qui Deum in ſpiritu, & veritate colebant, ſed & torpuiſſe penitus, & refriguiſſe. Ad hæc Principes tyrannicã vim publicè exercebant; & aſſentatoribus, lenonibus, malorum, turpiſſimarumque voluptatum miniſtris abundabant, qui rapinarum admonerent, qui ad improbitatem impellerent, quique etiam ad auaritiam, atque Cæterum contemptum, flagitiaque ad alia velut manu ducerent. Qui vexabantur, nihilominus voluptatem illam, quæ in popinis, ganeis, luſtris, pluma, aleâ, ſordibus, domicilium ſibi conſtituit, lectabantur & ſtupris, ſacrilegijs, nefandis vitijs, rapinis, concuſſionibus, aliiſque ſceleribus inſeruiebant, vt ſacrum illud reperi potuerit, non eſſe, videlicet, qui faceret bonum, vſque ad vnum. *Ioannes Franciſcus Picus Mirandula Dominus, & Concordia Comes in Vita: & duo Authores Mſſ. Vita Sauonarolæ ex Bibliotheca Marciana Florent.*

VIII.

Hiſ putoribus extinguendis, Sauonarolla natus, quantum hoc tempore præſtare debuerit, quemue, aut fructum operæ, aut finem vitæ habiturus foret, S. Franciſcus à Paula, Ordinis Minimorum Conditor, ante plures annos prædixit. Simeon quidam Limenius, Chriſtianæ religionis ſtudio feliciter flagrans, & in ſtipem quæritantes maxime liberalis, eundem Diuum Franciſcum, qui anno M.CCCC.LXXIX. arctioris diſciplinæ familiam inſtituerat, ac cœleſti afflatus numine, multa vaticinabatur, vt de Hieronymo Sauonarola, cuius iam tunc rara probitas, & ſingularis integritas arcem pietatis occupaſſe credebatur, quid ſentiret ipſe, ingenuè confiteretur, per literas rogauit. Ea ille ante pendentis Chriſti ſignum proiecit; quem conceptis verbis, vbi exorauit, in hanc ſententiam Etruſca oratione reſpondit:

XXVIII. *Teſtimonium, & vaticinium S. Franciſci de Paula de Hieronymo Sauonarola.*

Eximius iſte Vir, in quo ſincera pietas animi cum eloquendi viribus paria facit, tam Eccleſiaſticam in Cœnobijs aliquot ſui Ordinis Labentem ſeueriori lege corriget. Libros ſtylo non minus aureo, quàm doctrina inſignes notis, in publicum emittet. Florentiæ Concionatorem aget præſtantiſſimum, ad quẽ audiendum homines catervatim confluent, à meliorum deliberato, myſterijs diuinioribus imbutos, ad aſperiorem, ſanctioremque viuendi cultum traducet. Verum, quia improborum, atque ingrati animi vitio laborantium ſeges vberrima eſſe ſolet, non deerunt ſcelesti, qui innocentia iaqueos intendant, & inculpatam famam verbis ignominioſis petulantiſſime proſcindant. Quamobrem maieſtatis apud Pontificem accuſatum, ab Aduerſarijs per ſummum ſcelus traditus in carcerem, & falſa iuratis teſtibus, extremo ſupplicio afficietur: ſuſpenſus trabe, medius inter duos ſodales, Chriſti exemplo, animam efflabit, deinde comburetur. Ac ne lecta oſſa, & cinerem, velut ſacrum, & piaculare quiddam, obſeruantium ſui quiſquam adſeruet, ea in Arnum proijcientur, quã in ſubiecerit nonnihil, idque erit miraculorum ferax. Cæterum adhuc agens inter viuos, intonabit minabundus: Veh tibi Florentia! in ducatum ſeruitutis aleam abduceris, & alienæ libidini, vel inuita obtemperabis. Neque dictis fides aberit.

Haud multo poſt duos ex eadem familia Romanos Pontifices Florentina vrbs dabit. Prior excelſi animi vir erit, magnificus, pius, qui & mihi, adnitente Gallorum Rege, honorificentiam decernet. Alius natione Belga, in demortui locum ſufficietur, qui breuiſſimum Pontificatum geret. Biennio à priore tandem exacto, Mediceus alter remmutabitur, homo, at ſuis omnibus, inquies, aſtutus, inanis flagrans odio ac improbo conſilio, Roma capietur, diripieturque: cum hoſte inibit fœdus. Florentiam pertinaciter circumſidebit, & Clementis partem clementer oppugnabit; nec ſoluent obſidionem, niſi mercede pacta Ducem nobilem accerſat, patriaque præficiet; qui & mox per familiares inſidias, tolletur è medio Ciues autem animaduertentes, Reipublicæ formam incolumem diutius non poſſe retineri, niſi nouum ſubſtituant Ducem, alium eiuſdem familiæ deligent: ea ratione Tyrannus aſſeretur. Datum in loco Paulæ die XIII. Martij 1479. Pauperrimus F. Franciſcus de Paula minimus ſeruus IESV CHRISTI.

Extabat antegraphuum epiſtolæ exemplar, apud

Michaelem Bonellum, Cardinalem Alexādrinum, ex quo apographum exſcripſit Robertus Ridolfius V. C. quod Dominico Mellino, ciui Romano die 8. Maij anno 1594. & ex eodem tranſumptum Vincentius Giraldus, Bernardo Goadio, die 12. Nouembr. 1595. dedit cui aſsimile, ſeu verbis æquale eſt in Bibliotheca Herculana Dominicanorū Peruſiæ, quod hic exhibuimus, Latinum, ex Cent. 1. epiſtolarum *Ioannis Baptiſtæ Lauri Peruſini*, Vrbano VIII. Pont. Max. à cubiculo, & litteris Latinis, quas ex typographia Auguſta Peruſ. prælo dedit, anno ſalutis 1618. & Cardinali Marcello Lanti inſcripſit.

IX.

XXIX *Aliorum de eodem Sauonarola prædictiones.* Aequalia, nonnulli alij de Sauonarola prædixere. Sexdecim antequàm Hieronymus naſceretur annis, Tridentinus Monachus Carthuſianus, Albertus nomine, anno 1436. prædixit, futurum virum ex Prædicatorum Ordine ſpiritu Prophetiæ præditum, qui poſt annos circiter quatuor, & quinquaginta ſc. 1490. circiter Florentiæ pœnitentiam prædicaret, & tuſtus tandē pro veritate moreretur, cōbuſtus in medio illorum: multa, qui prius ex alto ſecreta reuelaret afflatos diuino numine. Thomas Strata Florentinus eiuſdem Ordinis profeſſor, felici exceſſu, multis in vrbe Florentina perſpecto memorabilis, decennio priuſquam Hieronymus celebris haberetur, Vgolino Verino ſororis marito, ſæpius retulit, Hieronymum ipſum, qui tam obſcuri, potius, quàm clari nominis ferebatur, futurū paulò poſt in Eccleſia celebrem.

Proſper Pittius Florentinus Sacerdos, & maioris Templi Canonicus prædixerat, futurum, vt Florentiam vir quidam ex Ordine Prædicatorum celeberrimus à ſacris concionibus accederet, qui res diuinas, quas & ipſe hauſerat, ſed quòd eſſet impeditioris linguæ promere nequiret, veluti Sancti Spiritus Tuba, toti terrarum Orbi patefaceret. Cui poſt annos octo de pulpito concionanti, cum Proſper ipſe præſens adeſſet, animo raptus cognouit idque Carolo Pittio, amico & conſanguineo manifeſtum fecit, eundem eſſe illum, quem prædixerat, Florentiam venturum; qua in vrbe poſt opera præclariſsima, & ſuſpendio & flammis in medio vrbis foro necaretur.

Franciſcus Boni, Ciuis Florentinus, referebat iſtud, ſibi, anno Domini 1487. ſexdecim menſibus antequā Florentiam Sauonarola veniſſet, accidiſſe. Ante S. Michaelis Eccleſiam, à Vicedominis nuncupatam ſpatiabatur, quando aliquis venerando aſpectu vir, quem prius neque viderat, neque cognouerat, illum correpto pallio intus traxit, & ſoli Deo nota arcana ſe ei reuelaturum pronunciauit. Dixit. Vindicem flagitiorum Chriſtum, Florentiam vrbem, propter innumerabilia ſcelera in ea commiſſa, velle deſtruere: ſed *Mariam* Virginem peccatorum aduocatam, pro Florentinis interceſsiſſe, ac ſuæ peculiaris curæ eam ciuitatem renunciaſſe: cumque Filius facinora ciuium exprobraret; illā pectus, & vbera ipſi oſtendiſſe, perque vterum, quo geſtauit, & mammas, quas infans ſuxit, veniam Florentinis impetraſſe; quibus ad meliorem frugem conuertendis, elegerit Hieronymum Sauonarolam Ferrarienſem: tanta gratia de rebus diuinis diſſerendi, vt locus auditores non caperet, & admiranda morum mutatio ſequeretur. Inter diſſerendum, exiſtimabat Franciſcus Boni, hominem loqui, vel de Frāciſco Aragonio Minoritano, vel de Carolo Fauentino Seruitā, qui tunc temporis Florentiam, doctrinā, & exemplis illuſtrabant. At ille, non hos, Hieronymum Sauonarolam, profeſsione Dominicanū; verbi ducem venturum pronunciauit: moxque à Boni conſpectu diſparuit, ac nuſquam poſteà viſus fuit.

Aliqua venerabilis Matrona, Brixiæ, ſanctitatis ingens, quo tempore illic Sauonarola concionabatur, hominem ad colloquium aliquoties inuitauit. Cùm autem impetrare non potuerit, quòd is conſuetudinem ſibi non eſſe, fœminas alloquendi, excuſaret; illa diuino ſpiritu permota, quæ cælitus de homine futu[ra] cognouerat, ſcripta epiſtola expoſuit, illum, Florentiam iturum, maximos fructus in populis facturum, ſed tamen ad extremum multa indigna, & tandem ignominioſam mortem paſſurum. Eam epiſtolam Hieronymus, quamprimum perlegit, terriculamenta, figmenta dæmonis eſſe ſuſpicatus, in ignem coniecit; cæterum cùm aliquot pòſt annis, ex euentu, quæ illa prædixerat, vera fuiſſe experiretur, Pandolfo Rucellaio ſodali, & Petro Berti nobili Florentino enarrauit.

In Germania quoque, quædam ſanctiſsima Monacha olim prædixerat, Eccleſiam ope viri cuiuſdam e Ordine Prædicatorum, qui etiam ſpiritu Prophetiæ polleret, reformatam iri.

Columba quoque Reatina virgo, quæ Peruſiæ ſumma cum omnium admiratione multos annos ab omnium corporalium edulior um genere prorſus abſtinuit, perpetuā vtens inediā, & ſingulis diebus Chriſti corpus in Sacramento ſumens, multorumque, ac magnorum prodigiorum effectrix, mira de eodem Hieronymo pronunciauit.

X.

Florentiam, partim Angelicis colloquijs monitus partim à ſollicitudine Ioannis Pici, Comitis Mirandulani, (qui hominem per occaſionem Capituli Prouincialis Dominicanorū Rhegij doctè diſceptantem audierat, Magiſtratuique Florentino vt illum acciret perſuaſerat) vocatus, miſſuſque à ſuperioribus, anno M.CCCC LXXXIX. appulit; & ſtatim è Lunari ſuggeſtu in ſacra æde S. Marci, Apocalypſim S. Ioannis Euangeliſtæ, Florentino populo interpretari exorſus eſt. Videbat enim, quem narrauimus, corruptum Florentinæ vrbis ſtatum: nec ignorabat narrata ab alijs de alijs Italiæ principibus, ac populis, quæ iuxta diuinæ iuſtitiæ tenorē exigere videbantur, vt de ſceleſtis hominibus, deque eis potiſsimum, qui præerant, prauoque exemplo ſubiectos ſibi corrumpebant, atroces pœnæ ſumerentur; quando iam deſertores Aſiæ, & Africæ populi, propter non diſsimilia flagitia dati in reprobum ſenſum, ſub immani tyrannide, multiſque erroribus, & ignorantiæ tenebris circumuoluti, gemant potiùs, quàm viuant, vltrice diuina vindictâ proſtrati. Seriem prætereà diuinæ prouidentiæ expendebat quæ ab ipſo rerum primordio, & conditi orbis incunabulis, quamquam amabilem clementiam erga delinquentes primum oſtenderit, laneoque pede ad vindicias ſumēdas proceſſerit; tarditatem tamē grauitati ſuppliciorum compenſauerit, neq; vllum peccādi obſtinatum ſine pœnā dimiſerit. Nam & humani generis parentes, exilio, & ærumnis mulctauit; & libidini communi infames cathaclyſmo obruit; & Babeli ſtructores per orbis clymata diſperſit; & puerorum amatores ignibus exuſsit: & Pharaonem cum equitatu mari demerſit: & induratæ ceruicis Hebræos gladio, ſerpente, & alijs plagis extinxit: & nemini prætereà in poſterum impunè peccare ſiuit: præſertim ſi quis conteroneret, in profundum peccatorum infixus. Ergo verſionem futurum iudicabat, eos, qui flagitij ſeſe inquinauerant, poſſe fieri, aut diuinæ benignitatis compotes, ſi vitijs relictis virtutes amplecterentur, monitore aliquo, aut ſeueritatis, & vltionis virga capaces, ſi obſtinatius ſordeſcerent in ſceleribus, exemplumq; fierent prauorum facinorum. Conſentaneum quippè, vt ſuam Eccleſiam Deus eodem perpendiculo, quo ſemper vſus fuerat, metiretur, & obliquos eius parietes reuocaret ad lineam, monitis primùm, deinde flagellis, pro ſcelerum varietate diuerſis. In his cogitationibus inhærenti, affulſit illi nonnihil diuini luminis, quo ingruentes Florentiæ, Italiæ, & alijs regionibus calamitates, nec non renouationem Eccleſiæ, inſtaurationemque ſeuerioris vitæ præuidit. Hæc inter ipſa initia, cùm non omnino extra omnem dubitationem illi patereoit, vt omnis ex amb

Futura aliqua prædicit.

gendi occaſio præriperetur; quum Prophetiæ lumen non citrà velamen humanæ ratiocinationis aſſulgere aliquando ſoleat; vnde euenit, vt homo partim adventitio ſplendore colluſtretur, partim ex humana imbecillitate caliget: ille nè viſis adhuc ambiguis deluderetur, ſæpius è Deo preces fundere, corpus ieiunijs macerare, & flagellis atterere, & alios ad id officij cohortari voluit, quo tandem diuinæ clementiæ munere, extra dubitationem, lucideque innoteſcerent ſibi, quæ priùs ambiguè, & ſuboblcurè monſtrabantur. Oranti igitur ei, & diuinas laudes in Eccleſia perſonanti, dum in contemplatione diuinæ bonitatis abſorptus eſſet, illique præſertim verſiculus caneretur; *Bonus es tu, & in bonitate tua doce me iuſtificationes tuas*, fugatæ à ſenſu, & intellectu tenebræ omnes ſunt, & ſuborta lux, quæ dubitationem omnem de futuris, quæ præuiderat euentis expulit: adeò, vt non dubitarit, & priuatim Ioanni Pico Mirandulano, & publicè plurimis auditoribus dicere; quæcumque de futuris præhauſerat, non ſecùs ipſa luce infuſa diuinitus, vera ſe comperiſſe, ac quilibet compos mentis, partem omnem ſuo toto minorem eſſe nouit, & de re qualibet, aut affirmationem, aut negationem veram eſſe oportere. Proinde cœpit ea, quæ futura præuiderat, inter expoſitionem Apocalypſis confidentiùs afferre: tametſi initiò eas ipſas, quas hauſiſſet notas, citra corticem non proferret; ſed velamentis illis Apoſtolicæ reuelationis obtectas dabat in vulgus, veritus, nè mitiorem multitudinis partem inſolito Prophetici tonitrui fragore nimium perterreret; aſperiorem autem & effrænem, ad riſum, & ſcommata concitaret; ob monſtruoſam quorundam hoc tempore, & multis retrò ſeculis inolitam perſuaſionem; nō eſſe poſtremis temporibus Prophetas viros, neque poſt Ioannem cognomento Baptiſtam, hoc diuinæ prouidentiæ munus in Eccleſia verum. Aliquid id temporis minuti, & exiles Philoſophi, Theologique gentilium, & Poetarum potiùs curioſitatibus, quam ſacræ doctrinæ myſterijs addicti, quorum ingens, & numerus, & authoritas, apud Mediceos, & licentioris vitæ quoſdam Florētinos fuerat, eam opinionem comprobare auſi ſunt: quāquam ſucceſſu parùm felici. Nam & ab ipſomet Sauonarolā, & à Ioanne Pico, & ab alijs viris ſolidè, & ſanctè eruditis, tum rationibus, tum auctoritatibus ſacris, tum exemplis perpetuis, ex ſcripto prolatis ad hoc opuſculis confutati ſunt.

XI.

XXXI. *Plurium ſubit, inuidiam.*

Prædicabat itaque renouandam, ſiue reformandam in moribus Eccleſiam; ſed cædendā priùs, expurgandamque flagello graui: niſi pœnitentiæ partes ſuſciperentur. Et quamquā idipſum ex Apoſtolico textu decerpere videbatur; non potuit nihilominus effugere quin & ludus ſubtrouereretur ignaris, & inuidorum linguæ acuerentur; quas, vbi publicè vitia eorum, qui præcipiant, aggreſſus eſt perſequi, in ſe atrociſsimas expertus eſt. Inter alia, mortem Innocentij Pontifici Maximo prædixit, & ea ſubſequutā, fidem apud pleroſque ſibi conciliauit. Medicææ quoque familiæ futuram calamitatem, nec non Laurentij Medicis mortem prænunciauit. Is, vt diximus, cùm hoc tempore in Republ. Florentina Princeps & haberetur, & eſſet, ſic vt omnia ferè ad eius nutum agerentur, audiuiſſetque Hieronymum, apertius in abuſus tyrannicos inuehi, tentauiſque multis modis vt eum ſibi conciliaret, omnia fruſtra ceſsiſſe vidit, quinque vrbis ciues magnæ authoritatis viros ad eum tandem deſtinauit, monitores, vti ex ſeſe Hieronymo ſuaderent; ex re eſſe, & Religionis, & Reipublicæ Florentinæ, vt aliorum more, hoc eſt in vniuerſum concionaretur, nec particulatim res non admodum neceſſarias aggrederetur; ac quod præcipuum eſt, à futuris eius prænunciandis abſtineret. Enimuerò prædicebat, Caroli eius nominis Octaui Galliarum Regis in Italiam aduentum, ac proinde clades, quas illaturus fuerat, quacumque tranſiret; Piſanæ vrbis à Florentino, dominio ſubductionem; atque Neapolitani Regni, ab Aragonijs ad Gallos reuolutionem. Hos viros ad ſe venientes Hieronymus priùs benignè reprehendit, aſſeuerans, non vti dicebant ipſi, ſed Laurentij Medicis inſtinctu loquutos; deinde eius nomine monendum Laurentium adiecit, vti erratorum pœniteret, quoniam ipſi, eiuſque domui calamitas diuinitus impendebat. Tres alios deinde miſit, non iam opertis, ſed apertis Laurentij nomine verbis locuturos, quibus palam reſpondit, ſe Florentiæ manere, Laurentium ex ea diſcedere oportere. Cuius rei memor Laurentius, cum æger non multò poſt temporis iaceret, & proximus morti eſſet, Hieronymum vocari iuſsit, virum ſcilicet intrepidum, & quem nec blanditijs, nec vllis artibus à veritate flecti poſſe comperiſſet. Quem accerſitum (præſto autem affuerat) comiter allocutus, rogauit, vti Chriſtiano more peccata ipſius audire vellet: cui facturum ſe, quod peteret, annuit, ſi antequam noxas contractas confiteretur, tria præſtaret. Primum; fidem habeas oportet, inquit Laurenti. Adeſt, *inquit*, Pater. Secundum: Reſtitutas opus eſt, ſi qua iniuſtè ablata ſunt. Tum ille cogitabundus aliquantulum repreſſit verba: mox autem; Hoc dubio procul efficiam Pater, aut hæredibus efficiendum meis relinquam, ſi ipſe non poſſem. Tertium adiecit: Libertatem patriæ reſtitue, vt in ſtatu priſtino, Florentina Reſpubl. collocetur, quibus verbis cùm nullum reſponſum dediſſet, paulò poſt exceſsit è vita. Ipſe Sauonarola non dubitabat affirmare, certum ſe futurum tunc de Laurentij ſalute, ſi ſe ille maturius aduocaſſet, deque animæ ſalute ſecum contuliſſet, libenter ſe illi hoc beneficium à Deo impetraturum, omnique ope eum adiuturum; quamquam non ignoraret illum cum potens rerum eſſet, ſibi paria, atque Bernardino monteferetrio Minoritano comminatum fuiſſe: quem ille, propter libertatem in flagitia inuehendi Florentia eiecerat. *Picus & Mſ. in vitam.*

X I.

XXXII. *Laudatur Marianus de Genezano Auguſtinianus.*

Eminebat, Laurentio rerum potente, inter concionatores Florentinos, Marianus à Genezano, Columnenſium oppido, Eremita Auguſtinianus, de quo iſta, eiuſdem Ordinis Auguſtiniani, *Iacobus Bergomenſis, in ſupplemento Chronicorum* ſcripſit. Marianus *ait*, vir erat Theologus præſtantiſsimus, hoc æuo tamquam Lucifer, & Sol quidam perfulgidus, ſuis exquiſitiſsimis declamationibus, & nouo concionandi genere emicuit, ac veluti alterum electionis vas mundo oblatus, tantam ingenij vim, & docendi robur de ſe oſtendit, vt dicere auſim, neminem in hoc ſæculo, inueniri vnquam potuiſſe, qui cum eo exquiſite cōparari. Erat profectò talis, ac tantus, vt nihil ex eo eſſet in omni politiore diſciplinā nullā deſiderandum. Nam in ſuis declamationibus ad populum, ita verbis lectis diſertus erat, & ſententijs, etiam canora voce, vultuque ac cæteris corporis motibus ad rem erat accommodatus, vt tamquam alter Demoſthenes, nihil ad laudis cumulum recedere poſsit. Deinde (quod perfectius erat) tanta pollebat religionis modeſtiâ, vt potuiſſet cum vniuerſo terrarum orbe, de omni genere laudis facilè contendere. Se quoque in familiari ſermone cognoſcibilem præſtabat, quāta doctrinā, quanta eloquentiâ, quanta vel ſapientiâ eſſet præditus. Quas ob res factum fuit, vt innumerabiles auditores quadam incredibili obſeruantiâ, ad ſe traheret: qui audito homine mirabundi, confeſtim eius egregias virtu

Digitized by Google

res, & religionem prædicarent. Plurimi namque cum hominis videbant habitum, & quandam indolem in oculis, & vultu minimè vulgatem, necnon & corpuſculum eius inuictum, & infatigabile, quia videbatur neſcire reparare vires, niſi quaſi ex laboribus ipſis, pro magno ducebant miraculo. Hæc ille, de ſuo Sodali. *Iouianus Pontanus* in Dialogo, qui Ægidius inſcribitur, iſta de eodem. Ego, *ait*, ipſo Muſarum nomine excitus ſum ad lachrymas, Mariani Eremitæ memor factus, qui nuper maximo cum deſiderio Chriſtianorum omnium, Italiæque præſertim totius, his in locis diem obiens naturæ conceſsit. Dum Muſas in ipſ Chriſtianas & colit venerabiliter, & illarum ſecreta per diuorum templa, perque ædium ſacrarum pulpita mortalibus, & enucleatiſsimè aperit, & ſuauiſsimè etiam decantat. Terræ huic gratias agite, è qua, mortalibus exuperatis laboribus in cœlum euolauit; vbi ſanctiſsimis cum viris agens luce fruitur, non Solis quidem eius, mundum qui illuſtrat vniuerſum, ſed luce eâ, quæ Dei mente profundens ſeſe, & fouet eos, quos ſe euocauit, & inuitat cæteros, qui Dei ipſius memores, lucem eius intueri volunt, ac per eam tenebras mortalitatis effugere. Mihi quidē (neſciam fortaſsè, an parum Chriſtiano è ritu, forſan & ſuprà quàm Chriſtianum decet hominem) venit in mentem, in Mariani memoriam hymnum ludere, inque eius honorem decantare cum familiaribus; quem quia non diſplicit urum vobis intelligo, referam in hoc præſertim otio. Is autem talis eſt.

Qualis Alphei liquidos ad amnes,
Siue Meandri viridante ripa
Concinit ſerum moriens in ipſo
Funere cygnus.
Talis ad plectrum, ad thyaſos Deorum
Ludit in cœlo Marianus, ipſa
Morte victurus Marianus, ipſo
Funere felix.
Ipſe ſit felix, faueatq́; nobis,
Ipſe ades feſſis Mariane rebus.
Tu preces audi miſerorum, & iras
Siſte tonantis.

Hæc Iouianus, Poeta, ex veteri Philoſophorum ſcholâ de rebus Chriſtianorum doctus; cui in omnibus lucubrationibus tertium quodque verbum, vel Dij, vel Diui, vel Muſæ; Alfonſo, & Laurentio Mediceo, ac perinde omnibus eorum aſſeclis addictus; ſiue quam Chriſtianum, (vt ipſe fatetur,) decet, luſit, & & ſcripſit, de ſtudiorum æquali. Aequalis, ex eodem contubernio, *Angelus Politianus in Miſcellaneorum præfatione* ad Laurentium Medicem. Marianus, *inquit*, hic Genazanenſis, nec in Theologia cuiquam ſecundus & omnium, quos in Eccleſia Concionatores audiuimus, non prudentiſsimus modò, ſed & facundiſsimus: cuius neque ſuſpecta populis ad bonam frugem tendentibus eloquentia, quoniam vitæ incredibili ſe ſeueritate commendatur; nec è diuerſo triſtis, aut reformidabilis auſteritas, quoniam Poetica delinimenta, pulchramque illam litterarum varietatem, nitorem, delicias non aſpernatur. Idem *Politianus lib. 4. epiſt. 6.* Triſtano Chalco de eodem. Scribis Marianum Genezanenſem Theologiæ conſultum, qui ſacras iſtic ad populum conciones habet, tantâ eſſe omnium admiratione apud vos, vt eorum facilè fidem, quæ de ipſo in Miſcellaneis prædicauimus, abſoluerit: iri ad hunc plenis vndique vijs, allici lepore verborum, ſuſpendi ſententiarum grauitate, flecti omni orationis impetu & viribus. Fatebor, quid mihi vſu venerit, cum primùm hic apud nos concionari cæpit. Acceſsi, vt audirem, ſic quomodò alios conſueueram, explorabundus, & penè (vt verum dicam) contempturus. Sed vt habitum vidi hominis, & ſtatum, qualiquam indolem, quandam in oculis, & vultu minimè vulgarem, cæpi aliquid expectare iam quod eſſem probaturus. Eccè tibi igitur, præfari incipit. Arrigo iam tum aures, canora vox, verba electa, grandes ſententiæ. denique agnoſco inciſa, video membra, ſentio circumductum, capior numero. Tum partiri pergit; attendo: nihil impeditum, nihil inane, nihil ibi, quod caudam traheret. Texit deinde argumentorum nexus, illaqueor: retexit, expedior: inſerit alicubi narratiunculas, ducor: modulatur carmen, teneor: iocatur nō nihil, rideo: premit, vrgetq́; veris, do manus: tentat affectus, vltrò res, ita tum mihi per os lachrymæ: clamat iratus, terreor, ac veniſſe iam nollem. denique pro reipſa, quam tractat, & figuras variat, & vocis flexus, & ſub quibus actionem geſtu commendat. Mihi verò etiam (vt fatear) creſcere in ipſo pulpito, nec ſupra ſui modò, ſed omninò ſupra hominis menſuram ſæpe eſt viſus: ac dum ſic omnia, quaſi ſingula contemplor, ceſsit miraculo iudicium. Putabam fore tamen, vt conſumpta poſtmodum nouitate, minùs indies me caperet. cæterùm contra accidit. Idem enim poſtridiè, quaſi alius auditus eſt, ſed illo ipſo melior, qui pridiè viſus optimus. Nec tu illud corpuſculum contempſeris. Inuictum, infatigabile eſt, vt non aliundè magis reparare vires, quàm de laboribus ipſis videatur. Quis inde autem tantum vocis, tantum ſpiritus, tantum virium, ac laterum ſperaret? Adde, quòd & ruſticatus quandoque ſum domique cum ipſo familiariùs egi; & quidem nihil vidi placidius, nihil tamen etiam cautius. Non eius abſterret ſeueritas; non item corrumpit facilitas. Alij cum ſe Magiſtros Eccleſiarum profitentur, credunt ſibi ius eſſe in homines vitæ, & necis: Itaque ſic intemperanter poteſtate abutuntur, vt numquam ſupercilium, numquam pædagogi cultum, & verba illa tetrica deponant. Hic autem noſter, ſic modum tenere didicit, vt in ipſo tantum pulpito cenſuram exerceat; cùm deſcendit, inuicem cauillas excipiat. Quare ſic à me ſicà Pico item Mirandula meo (bonè Deus, quo viro?) frequenter aditur, vt nullo magis quàm ſermone illius, & conſuetudine, triſtitiam literati laboris diſcutiamus. Nam Laurentius ipſe Medices, elegans ingeniorum ſpectator, quantum homini tribuat, non modò ſubſtructo protinus inſigni S. Galli cœnobio oſtendit, ſed multò etiam magis aſsiduitate quadam cultuque, ſic vt vnam cum illo ambulatiunculam omnibus fermè vitæ vrbanæ diſcurſibus anteponat. Ita Politianvs de Mariano; qui tandem Romæ Prior Generalis ſui Ordinis deſignatus, & Alexandro Pont. Max. ob dicendi leporem charus, nec nō ab eodem, ad Vrbini Ducem, & paulo poſt ad Fridericum Neapolitanorum Regem affinitatis conciliandæ causâ Nuncius miſſus, Hieronymo Sauonarolæ multas calamitates conciuit: primum Florentiæ, inde in Vrbe, apud Laurentium, Alexandrum, Ioannem Card. Mediceum, & alios, vel Mediceis fauentes, vel floſculos eloquentiæ captantes, odioque omnia pientem in porta habentes multum potens. Scriptores ſanè vitæ Sauonarolæ hæc de Mariano memorabant: Fuit magis diſertus, quàm in ſcientia Sanctorum eruditus, qui ſciret eloquentiâ, & artificio, nobilitatem, ac plebem ad ſe trahere; lachrymas cùm vellet, & quantas vellet profundere, prolulaſque & manu collectas, cōciliandis auditoribus in populum è ſuggeſtu ſpargere; poetarum flores & fabellas aptè, & lepidè inter concionandum frequentiſsimè inſerere; viſia hominum nō multùm exagitare; Laurentium, & viros illuſtres Mediceo addictos, ex arte Oratoria non modò obliquè, & occulte; ſed etiam diſertè, & palàm dilaudare: adminiſtrationis Reipubl. Florentinæ penes Laurentium arbitriū, altiurè magnificare, atq; extollere: ligna, ſeu imagines Chriſti cruci affixi in ſuggeſtu ita aptè verſare, vt nemo in ſcena magis appoſite, ſed vereor, ne ſupra quàm Concionatorem Catholicum deceret.

Marianus præfatus Sauonarolæ multas calamitates conciuit.

à quo enim die ſacroſancto Paraclitus, dum Crucifixi imaginem populo ſub finem Concionis oſtenderet, ita illam miro artificio aptauit, vt pro illius capite, ſuum repræſentaret, & quaſi ipſe Redemptor loqueretur ſermonem effinxerit, non ſine offenſione piorum. Huic, iam in Hieronymum, (ad quem, illo deſerto, Auditoris multitudo inclinare cœperat) inflammato, Laurentius cœnobij Auguſtiniani conditor, & priuatim homini non minùs familiaris, quàm beneficus, non difficilè perſuaſit; vt omne ſtudium in exagitando Sauonarola collocaret, Concionemque meditatò inſtitueret, in qua modum dicendi, & donum futura prædicendi, quo hic pollebat, eleuaret; iactaretque inſolentem eſſe rationem ad populum concionandi, quam Hieronymus introduxiſſet; nec non temeritatis munùs eſſe, futura vaticinari; ex quorum quidē auditu, non alius fructus, quàm ſectæ in populo & ſeditiones tandē naſcerētur. Anno ſuperiore 1491. die feſto Aſcenſionis Dominicæ, Marianus, genio indulgens, & Laurentio morem gerens, ſumptis verbis illis Chriſti Redemptoris. *Non eſt veſtrum, noſſe tempora, vel momenta*, pro themate, adeò acriter, & ſalſè in Hieronymum inuectus eſt, vt neminem clam fuerit in quem dicerentur, tàm inſulta, tamque importuna; vt plurimi auditorum ex primaria nobilitate procacem deſeruerint, & ad Hieronymum declinarint, maximè quando is ſancto zelo ſuccenſus, non quidem vt ſuam priuatam de æmulo Eremita iniuriam vindicaret: verùm vt indeficientem diuinæ prouidētiæ, ac benignitatis erga Eccleſiam fontem oſtenderet, rationibus, & exemplis illuſtriſsimis procōcione ſtudioſè inſtituta demonſtrauit; numquam in Eccleſia defuiſſe, aut deeſſe, Paſtores, Doctores, Prophetas, & alios Dei adminiſtros; inter quos minimè repugnare, quin etiam ſe quoq; diuina manus vteretur, quæ nec opiliones, nec infantes, nec vellentes Sycomoros aliquando repudiauit, quinimò etiam linguas iſtorum, & aliorum ſimplicium excitauit, ad ſalutem populorum. Erat aliquis amicorum, qui compateretur Hieronymo, illum modis indignis fuiſſe à Mariano, idque publicè proſciſſum. At ille fiduciā euentuum animatus, confidenter reſpondit: *Me oportet creſcere, illum autem minui.* Dixit, & quæ prædixit, aſpexit, Mariani auditorium omnino deſertum, principes populi ab eo alienatos, populumque ei maximoperè offenſum; vt is habuerit neceſſe, Hieronymum de pace deprecari, & ad ſacrum publicè in S. Galli celebrandum inuitare: quaſi ſignum daturus vniuerſis ſecutam inter eos reconciliationem. Exprobrauit tunc Mariano Hieronymus, citrà tamen verborum acrimoniam, quòd is interpellatus aliquandò, quid de ſua ratione concionandi cenſeret, optimam, & ſaluti animarum apprimè accommodam affirmauerit, nuper autem tàm acriter eādem exagitare, ipſumque populo execrabilem efficere contenderit. Quā re Marianus percitus culpam in Laurentium reiecit: non tamen diuinam effugere potuit; paulò poſt, vnà cum F. Baſilio Camertio eiuſdem inſtituti Eremitani Profeſſore, & Laurentij quondam pædonomo, Florentiā eiectus; & ſubſeciue diuinitù grauiſsima infirmitate ità percuſſus, vt præter vſum linguæ, ad maledicendum expeditæ, nihil ei ſanum remanſerit: quando is Alexandrum Pontificē, & ſacrum Senatum in Sauonarolam inflammaret, procaciterque detonaret; ignibus exure, Pater ſancte, inſtrumentum Diaboli: offendiculum Eccleſiæ; turbatorem populorum, prophetam fatidicum, & alia. Bernardinus Caruagial, Cardinalis S. Crucis, improbitatem linguæ in Mariano execratus, ſæpe ſæpiùs exprobrabat, in arido corpore, linguam adeò viuacem, atque procacem; propter quam in illum verſiculus Pſalmiſtæ poterat torqueri; *Peccator videbit, & iraſcetur, dentibus ſuis fremet, & tabeſcet, deſiderium peccatorum peribit. Mſ. vit. Sauonarolæ.*

Sauonarola de Mariano prophetia.

Quid ad hunc vſque annum 1492. dixerit, fecerit, toleraueritque Sauonarola; ita ipſe narrat in libello compendij Reuelationum.

XIII.

XXXIII. Quæ hoc anno paſſus Sauonarola.

Proſpiciens, *ait*, omnipotens Deus Italiæ peccata, præſertim in Principibus tàm Eccleſiaſticis, quàm ſecularibus multiplicari, nec ea diutiùs ferrè valens, ſtatuit Eccleſiam ſuam ingenti flagello expiare. Et quoniam, vt inquit Amos Propheta, *Non faciet Dominus Deus verbum, niſi reuelauerit ſecretum ſuum ad ſeruos ſuos Prophetas*; voluit propter electorum ſuorum ſalutem, id flagellum in Italia prænuntiatum iri; vt præmoniti, ad tolerantiam ſeſe firmiùs præpararent. Cumq; Florentia veluti cor in homine in medio Italiæ ſita ſit; eam ad huiuſmodi præconiū ſuſcipiendum eligere Deus ipſe dignatus eſt: vt inde illud per cæteras Italiæ partes, quemadmodum in præſentia videmus impletum, latè diffundatur. Me itaq; inter alios ſeruos ſuos indignū & inutilem ad hoc miniſterium eligens, Florentiam, ex mandato Patrum meorum venire curauit Anno Domini 1489. quo quidem anno, Calendis Auguſti, die Dominico, cœpi in templo noſtro Sancti Marci publicè librum Apocalypſis interpretari, & per totum eundem annum Florentino populo prædicans, tria continuè propoſui; Primum, Renouationem Eccleſiæ his temporibus futuram. Secundum, Grande flagellum vniuerſæ Italiæ antè talem renouationem, Deum illaturum eſſe. Tertium, hæc duo citò futura. Has verò tres concluſiones probabilibus argumentis, & diuinarum Scripturarum figuris, atque alijs ſimilitudinibus, ſeu parabolis ex his formatis, quę modo in Eccleſia fiunt, probare, ac perſuadere laboraui; huiuſmodi tantùm rationibus inſiſtens interim, & diſsimulans me etiam alio modo horum cognitionem à Deo accepiſſe; quoniam ad ſuſcipiendum arcanum, minùs idonea tunc animorum diſpoſitio videbatur. Succeſsiuè ſequentibus annis paratiores ad credendum mentes perpendens, nonnumquam viſionem aliquam in medium adduxi, non aperiens, eam eſſe propheticam viſionem, ſed tantùm in morem parabolæ illam populo proponēs. Demùm magnam contradictionē, & irriſionē, omniſariàm conditionis hominum conſpiciens, plerumq; ex puſillanimitate ab his deſiſtere, & alia prędicare firmiter ſtatuebam: nec poterā. Quicquid.n. lectionis, & ſtudij à priore cœpto declinabat, tędiū ſuggerebat, & quotieſcumque cogitabam, vel etiā conabar talia prædicare, vſq; adeò deſpiciebant, vt etiam mihimetipſi diſplicerem. Ex quo memini prædicantem me Florentiæ in templo S. Reparatæ, anno Domini 1490. conſtituiſſe compoſitum iam ſermonem ſecundæ Dominicæ Quadrageſimalis ſuper huiuſmodi viſionibus ſupprimere, & de cætero à talibus abſtinere. Teſtis autem eſt Deus, quòd totum diem Sabbathi antecedentem, & integrā noctem proximam vſq; in lucem inſomnis pertraxi; adeoque omnis mihi præcluſus aditus, & quæuis doctrina præter hāc ſubtracta fuit, vt aliò prorſus me vertere nequiuerim. Et diluculò tandem longa vigiliā feſſo, & oranti mihi dictum fuit, Demens! *Nonnè vides Deum velle, vt talia in hunc modum annunties?* Quamobrem eodem mane terrificam prædicationem egi. In his primis annis, futura hæc argumentis tantum ſcripturarum, rationibus, & varijs parabolis, propter indiſpoſitionem populi prænunciabam. Deinde inſuper innotere cœpi, hæc futura alio lumine, quam ſola ſcripturarum intelligentia à me haberi. Demum rem clariùs adhuc aperire aggreſſus ſum, verba mihi diuinitùs inſpirata, iam ad verbum ſincerè proferens; inter quæ ſæpè repetabam; *Hæc dicit Dominus Deus; Gladius Domini ſuper terram, citò, & velociter.* Itemque aliàs: *Hæc dicit Dominus Deus; Gaudete, & exultate iuſti; veruntamen parate animas veſtras ad tētationem, lectione, meditatione, & oratione; & liberabimini à morte ſecunda. Et vos ô ſerui nequam: qui in ſordibus eſtis, ſordeſcite adhuc Venter veſter impleatur mero, renes veſtri diſſoluātur luxuria, & manus veſtræ, ſanguine pauperum polluantur. Hæc enim eſt pars veſtra, & hæc ſors. Sed ſcitote, quia corpora veſtra, & animæ veſtræ in manu mea ſunt: & poſt breue tempus, corpora veſtra flagellis contererētur: animas*

Viſio Savonarolæ & prædictiones referuntur.

autem veſtras igni perpetuò tradam. Quæ verba non ex ſacris decerpta Scripturis (vt aliqui arbitrabantur) ſed è cœlo tunc nouiſſimè prodierunt. Et quoniam in viſione vnâ, multa eiuſmodi verba de cęlo miſſa continentur, quorum partem tunc palàm feci, contectâ nihilo minùs viſione, nè ab incredulis irriderer, ſolam hanc modò deſcribendam neceſſe putaui; vt intelligatur, quo ordine verba illa à me tunc publicè pronunciata emanârint.

Vidi itaque anno 1492. nocte præcedête vltimam meam declamationem Aduentus Domini in templo Sanctæ Reparatę, manum in cœlo cum enſe, cui inſcriptum erat; *Gladius Domini ſuper terram citò, & velociter,* ſuper manû autem inerat; *Vera, & iuſta ſunt iudicia Domini.* Ipſius verò manus brachium egredi videbatur, à tribus in vna luce faciebus, quarum prima ait; *Iniquitas ſanctuarij mei clamat ad me de terra.* Secunda reſpondit; *Viſitabo ergo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum.* Tertia ſubiunxit: *Miſericordiam meam non diſpergam ab eo, neq; nocebo in veritate mea, & miſerebor pauperi, & inopi.* Rurſus prima inquit: *Oblitus eſt populus meus mandatorum meorum diebus innumeris.* Secunda reſpondit; *Conteram ergo, & confringam, & non miſerebor.* Tertia ſubiunxit; *Memor ero ambulantium in præceptis meis.* Deinde vox ingens ex tribus faciebus, ſuper vniuerſo orbe ſimul intonuit dicens; *Audite omnes habitatores terræ; Hæc dicit Dominus: Ego Dominus loquor in zelo ſancto meo. Ecce dies venient; & gladium meum euaginabo ſuper vos: Conuertimini ergo ad me, antequam compleatur furor meus. Tunc enim anguſtia ſuperueniente requiretis pacem, & non veniet.* His verbis finitis, totus conſpectui meo orbis inſinuari viſus eſt. Tum multitudo Angelorum è cœlo in terram in albis deſcendebat, innumeras ſtolas candidas in humeris, & cruces rubeas in manibus geſtantium; hique vniuerſum orbem perluſtrantes, ſingulis hominibus candidam veſtem, & crucem proferebant. Aliqui oblatum munus ſuſcipiebant, & induebantur: aliqui reſpuebât, nec tamen alijs quominùs acciperent impedimento erant. Nonnulli verò, & aſpernabantur ipſi, & cæteros pro viribus ſuſcipere prohibebant. Hi poſtremi erant tepidi, & humanâ ſapientia tumidi, qui & deridebant ipſi, & alijs, nè acciperent, ſuadere conabantur. Poſt hęc manus illa enſem verſus terrâ inclinauit: moxq; denſis nubibus aer obduci viſus eſt, compluens gladios, & grandines horriſonis tonitruis, & ſagitas, & ignes: & in terra bella, peſtis, fames, & innumeræ tribulationes exortę ſunt. Côſpiciebam verò Angelos per medios populus gradientes, & pocula limpidi meri ipſis candidatis, & cruciferis propinantes. Quo hauſto illi dicebant: *Quam dulcia faucibus noſtris eloquia tua Domine.* Reſidentem de hinc fęcem in fundo calicis, ijdem Angeli ingerebant alijs, qui ab eius potu ſe auertentes, videbantur pœnitentiâ appetere, nec illam conſequi poterant dicentes: *Quare obliuiſceris noſtri Domine?* Volenteſque oculorum aciem in Deum intendere, tribulationũ grauedine præpediebantur, & tamquam ebrij erant, quorum cor medijs è pectoribus euelli videbatur, quærentque humanarum voluptatum ſolatium non inueniebat, propterea veluti amentes, & excordes agebantur. Poſt hæc vehementiſſimam vocem ex tribus illis faciebus ſic, eudiui dicentem: *Audite ergo verbum Domini. Propterea expectaui vos, vt miſerear veſtri. Venite igitur ad me, quia benignus, & miſericors ſum, faciens miſericordiam omnibus, qui inuocant me. Quod ſi nolueritis, auertam oculos meos à vobis in perpetuum.* Inde ad iuſtos vox illa ſe dirigens dixit: *Vos autẽ gaudete iuſti, & exultate, quia cùm pertranſierit breuis ira mea, peccatorum côfringam cornua, & exaltabũtur cornua iuſti.* Itatimque viſio euanuit, dictumq; hoc ad me peruenit: *Fili, ſi peccatores haberent oculos, viderent vtiq; quàm grauis, & dura ſit hæc peſtis, & acutus gladius. Pro dura verò peſte, & acuto gladio ſignificabat Spiritus loquens, prauorum prælatorũ regimen, & prædicatores humana philoſophia, qui nec ingrediuntur ipſi regnũ cælorum, nec alios ingredi ſinunt.* ex quo indicebatur, Eccleſiâ adeò corruiſſe, quò horum ſpiritualis impugnatio longè ſit grauior, quàm aliæ corporales tribulationes, quæcumque ipſi Eccleſiæ accidere poſſint. Idcò ab eodem ſpiritu mihi dictum eſt, vt exhortarer, & rogarem populos ad obſecrandum Deum, vt ſuum timorem in terram immitteret, renouaretque memoriam, & amorem beneficiorum, & paſſionis Vnigeniti ſui in cordibus humanis: & bonos paſtores, ac diuini verbi præcones Eccleſiæ daret, qui gregem ſuum, non ſeipſos paſcerent

Poſt iſte verò, Deo pariter inſpirante, prædixi, quẽdam tranſiturum alpes in Italiam, ſimilẽ Cyro, de quo ità ſcribit Eſaias; *Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro, cuius apprehendi dexteram vt ſubijciam ante faciem eius gentes, & dorſa Regum vertam, & aperiam coram eo ianuas, & portæ non claudentur. Ego ante te ibo, & glorioſos terræ humiliabo. Portas æreas conteram, & vectes ferreos confringam: & dabo tibi theſauros abſconditos, & arcana ſecretorum; vt ſcias, quia ego Dominus, qui voco nomen tuum; Deus Iſrael, propter ſeruum meũ Iacob, & Iſrael electum meũ.* Dixi quoque, nè Itali à arcibus, & propugnaculis ſuis ſiderent: quoniam, abſque vlla difficultate ab illo expugnarentur. Florẽtinis etiam prædixi, eos præſertim ex iuuenis, qui tunc gubernabant, ipſos electuros eſſe conſilium, ac deliberationem ſuæ ſaluti, atque vtilitati côtrariam, & quò infirmiori, & qui ſuperandus eſſet, adhærerent, quoq; tanquam temulenti, omne conſilium prorſus amitterent. Quæ cùm iam maximè victos ceruicibus eorum impenderent, etiam tû minimè credebantur, me ſæpè atteſtante, quòd ab humana ſapientiâ fallerentur. Omitto priuata, & ſingularia à me prædicta, quæ ad euitandum ſcandalum publicè aperire fas non fuit: ſed aliquibus familiarium meorum tum prodidi, valuti præfinitum tempus mortis Innocentij Octaui, & Laurentij Medicis: reuolutionem quoqua Florentini regiminis, ſeu ſtatus prædixi futurum, quâprimùm Rex Francorum Piſas aduentâſſet, & huiuſmodi plura prę fatus ſum, quæ ſi modò recenſere vellem, quoniâ vulgo tunc non innituerunt, forſitan nunc minimè crederetur. *Hæc Savonarola de ſeipſo, in Compend. Reuelationum.*

XIV.

XXXIV. *Item alia quæ eiuſdem virtutes recenſentur.*

Idoneum ſe reddiderat prophetico lumini, virtutibus non omninò vulgaribus. Victûs ratio illi cum omnibus alijs religioſis communis: id magni illius, & numquam ſatis laudati Bernardi pro comperto habẽs, mirari homines eum ſoluere, qui agit, quod non conſuanerunt cæteri, ſc. in ipſa victus ratione. In veſtibus munditties apparebat, eiuſdem. quia ſanctiſſimi viri verba repetebat: Paupertatem ſibi placere, nô ſordes. Cibi, & potus, quantum fieri poterat, abſtinentiſſimus fuit, quos ſemper de cômuni ſumebat menſa, niſi dum homines nô omnino vulgares, Florentiam ad eum viſendum accederent. Tunc.n. hoſpitum menſæ côuiuabat, tametſi guſtum ob aſſiduas côtemplationis poſtremis annis penè omnẽ amiſiſſet. Sermo ei ſemilitaris fuit, qui & nullę ſanctitatis ſpeciem affectatam prætenderet, & in hortamenta virtutum, vitiorum que deteſtationem magnâ cum dulcedine deſineret. Quę etiam ſæpiſſime proferret in medium, & quæ tamquam proloquia libentiſſimè vſurparet, hæc ferè in vniuersũ erant: Tantum ſcire hominẽ, quantum operaretur, quod à Diuo Franciſco Aſiſino, cuius vitæ vehementiſſimè afficiebatur, prolatũ olim memoriæ proditũ eſt. Nec id quidem abs re vti arbitror, cû ex operibus, quæ à charitate proficiſcũtur, pendeat beatitudo, cuius adeptione ſciendi deſideriũ impletur. Similẽ eſſe animã hominis aiebat ferro q in medio diũ magnetũ ponitur, quorum supernè vnus, infernè alter collocetur. Conandum nobis aſſiduè eſſe, vt inferiè poſitum abdicemus, & ad ſuperiorem illam, ſublimemque partem trahamur; terrenis & videlicet voluptatibus, quæ ſenſus illiciũt, & ad inferna trahunt omninò poſthabitis, hæreamus rebus ſpiritualibus, & inuiſibilibus, ad quas & facti ſumus, & diuinis monitis inuitamur. Illud quoque, v-

a Valia

à vanæ gloriæ quæſtu amicos remoueret, ſolitus erat afferre; ſpiritualem cibum hac in parte non differre à corporali, quod etiam ſi ſuauiſsimus ſit, & lautiſsimus, non in eius tamen, qui nutritur, naturam euadit vniuerſus, ſed pars eius inſito calore non omninò concocta, modificataque per corpus in excrementa vertitur, & loca petit inferna; ille nõ aliter, qui tameſi ſultus bonitate videatur, & primâ fronte, cœlum petere, pars tamẽ aliquantula vergit ad ima, quæ veneno gloriæ præpeditur, nè charitatis calore percoqui poſsit ex integro, modificariq; per corpus, & numeris omnibus abſolui. Ad indagandam veritatẽ, & inuidias, reliquaſque affectiones prauas eff[u]gandas præfatum hoc perſæpè repetebat; eum, qui exquiſitiſsimè videre velit, infecta oculorum cõſpicilia deponere oportere. Nam ſi purâ, & congenitâ luce fuerint perſpicua, rerum ſpecies vti ſunt in pupilla, recipi. Si verò virentia, cœrulea, purpurea, fuſcaue ſeſe obtulerint, adulterari quodammodò formas eas, quæ ex rebus depromuntur, taleſq; qualia ſerint conſpicilia, videri ſolere. Haud ſecus euenire intellectui, qui phantaſmatibus tanquam ſpeculis quibuſdam vtitur ad contemplandum, ea ſi aduentitijs coloribus impermixta fuerint, lucidam, & in reſpiciẽdo, & in ratiocinando veritatem patere, nec non tranquillam, & congenitam ſpeciem præſentari, ſi rubritie, fuſcedine, viriditate alicuius affectionis ſiniſtra maculata, falli primùm ſpiritualem viſum, deinde vitia, cõtumelias, liuorem, perniciem, cædes ſuaderi. Solebat item monere ſtudioſos literarum, nè auctores voluntate ſibi deligerent, ſed ratione; nec præponendum ſibi hûc, vel ſalium prius quam, vel examinaſſent, vel à talium peritis perſuaſi eſſent, quoniam ex nimia affectione, iudicium veri inficitur. Duce igitur intellectu, non voluntate huiuſmodi in rebus vterentur, vt liberum poſteà facerent, de rei veritate iudicium.

XV.

XXXV. *Sauonarolæ affabilitas, & benignitas.*

Viſendi eius, & alloquendi omnibus ea facultas erat, vt inimicis etiam, & perſecutoribus aditus nõ negaretur, qui ſi quando colloqui cœpiſſent, eorũ pleriq;, qui oppugnatores venerant, mox propugnatores facti diſcedebant; ſuauiſsimo quodam humanitatis, & lenitatiſq; vinculo irretiti. Idq; non nullis aliquandò cõtigit, vt ab eius aſpectu ſe priùs nõ ſubtraherent, quàm quæcunq; in eum maledicta ſparſiſſent, quaſcumq; decipulas moliti fuiſſent, ſuaptè ſpontè faterentur, quibus ille nihil ſuccenſus, non ignoſcebat modò, ſed manſuetudinis, & benignitatis verba reſpondebat, quibus ſe ab eis veniam poſtulare magis, quàm præbere videretur. Et quippe natiua hominis placabilitas fuit, vt nũquam vocẽ iracundiæ extulerit, nunquam vllũ quamquam plurimum laceſsitus, indignabundus mutauerit. In eliminandis vitijs exardeſcebat quidem, ſed cum è ſuggeſtu verba faciebat ad plebem communi autem in ſermone, preſsâ potiùs, & leni oratione, verbiſq; ſimplicibus, quàm aut ſoluta exaggeratione, & impetu, aut excitâ voce vtebatur. Et quamquam vitia ſemper, non homines peroſus eſt, veruntamen in ipſis etiam vitijs obiurgandis commodius interdum eſſe arbitrabatur, placido, & animo, & ſermone, quàm turbulento, & exagitato vti, probatos corporum medicos imitatus, qui vulneribus quidem medicamenta interdum acerrima admouent, adhibentque ferrum, & ignem, ſi fomenta non proſint: ægrotis verò non modò non ſuccenſent, verùm compatiuntur potiùs, & aliquando etiam, ſi cõducere id putant, blandiuntur. Diſcipulos ſuos crebrò monebat; à principum hominũ, qui omninò Chriſtianè non viuerent, commercijs cauendum eſſe; ratus, eis animis, qui ſe Chriſti cruci affixiſſent, diuitum, principumq; virorũ amicitias, venenum fore, quod quidem tantum aberat, vt ipſe non ſeruaret, vt etiam ab affiniũ cõſanguineorumq; conuerſatione, poſtquã Religionẽ adijt, enixè caueri. Sed neq; vnquã creauit, vt opibus augerentur, vel iuuarẽtur, quæ nõ ſatis etiã ad decorẽ victũ ſuppetebant; cùm Nicol. pater eius, vir probus,

A Principibus & diuitibus male viuentibus abſtinendum ſuadet.

ex honeſtis opibus ad modicas, ob crebra vadimonia deueniſſet. Abſtinebat autẽ vir ſapientiſsim' ab hoc pietatis officio: tum quia diuitias illis impedimẽto eſſe ad cõſequendam ſalutem animi rebatur, mediocritatemque eam, quæ in paupertatem declinat, conducibiliorem fore; tum etiam, quia calumnias in ſe non parùm multas conflaſſet, quibus ei officio, quod ſibi delegatũ diuinitùs fuerat, derogatum iri cognoſceret; eoq; magis, quod eius perſecutores ſpargebant in vulgus, quæſiuiſſe eum ſororibus dotem, à qua ſæpe etiam oblata, quàm maximè abhorruerat; quandoquidem Ioannes Picus, dum venditis nepotis patrimonijs, duo aureorũ nummum millia ex aceruo pecuniæ dempſiſſet, ipſaq; egenis erogare propoſuiſſet; quã pro ſua voluntatis propenſione, Hieronymum, quẽ ad id negotij delegarat, rogauit, vt quadringentos ex eis in dotẽ ſororũ daret, quod tunc maturo ipſe conſilio renuit. Renunciatum tamen Laurentio Medici, qui tũc Remp. Florentinam gubernabat, alijſq; permultis; perſuaſiſſe Hieronymũ Pico ipſi eadem de cauſa, bina illa ducatorum millia, pauperibus diſtribuenda, vt indè nuptum ſorores traderet; quam quidem rem tantum abſuit, vt aut excogitaret, aut proponeret, aut acciperet, vt & ipſe Ioannes Picus in maximam Hieronymi laudem, & neq; non Ioanni Franciſco Pico, qui hæc ſcripſit, & alijs referret, imperrare ſe ab eo, quod quæſierat, nequiuiſſe. Voluntariæ paupertatis enim, Hieronymus ſemper ardentiſſimus amator fuit, ad eamq; totis præcordijs ſitiendã ſodales ſuos identidem hortabatur. Nec ſecus honoratos habebat Chriſti ſeruos ſtrictiori addictos Religioni pannoſis veſtibus, & rudibus, ac ſeculi diuites in auro, & coccino, ſeruorum etiam cuneis conſtipatos: Fratrum ſodalium veſtes breuiores, ſtrictioreſq; aliquantò inſtituit, quàm eſſe cõſueuerant, ad normam eos, & exemplum reuocans antiquorum, qui pauperrimam (vt ita dixerim) paupertatem docuẽre. Monuit etiam, vt à geſtandis crepidis abſtinerent, ſuperfluas eas exiſtimans, quandò earum loco ſoleas quaſdam, calceamentis inferere, & cõmodius foret, & his etiam à quibus victum mendicabãt, gratius, quos minùs, quàm fieri poterat, vexandos dicebat, exẽplo Pauli, qui tametſi victum à Corinthiis iure ſuo vendicare poſſet, maluerit tamen ſcænofactoriam artem exercere, vnde ſibi ad tollendam famem prouideret.

XVI.

XXXVI. *Obediens eſt, & humanus.*

Nulla omninò earũ rerũ, quæ ſub Lunari machinâ cõtinentur, intento afficiebatur animo, nec diſcipulos affici volebat, vt in Deũ totis virib. poſſent cõmodiùs ferri, & quo pacto id faciẽ aſſequerentur, nõnullis regulis explicatũ reliquit, idipſumq; exemplo, priuſquã verbo monſtrauit. Implẽdæ ſuperiorũ voluntati promptiſsimus fuit. Cellâ ſuâ cõtentus, nihil doctrinâ elatus, nihil ob id, quod pia ſideret, tumidus, nihil curioſitate inquietus, verùm calcatis terrenis omnibus, iuge diuinorum meditatione & lætus, & placidus. Quod ſi quãdo vehemẽtiùs, quã oportuerat, affectu, ſe rei cuipiam inhærere cõprehendiſſet, id omne abijciebat, etiã ſi tale eſſet, vt ſpirituale magis dici, quàm ſiue temporariũ, ſiue ſeculare poſſet. Namq; & ſacros libros, & Sanctorum imagines, & qui etiam in Dei honorem ipſe ediuerat Cõmentariis, vel quibus ſuberat, vel diſcipulis, vel impetrata veniâ amicis tradebat, nè qui totus in Deum ferri animus atq; integer debet, ad ſub lunaria iſthæc diligenda diuiſus paulatim procumberet. Integritatẽ carnis ad extremum vitæ cuſtodiuit, & qui eo pollebant munere, mirificè ab eo diligebantur. Inter omnia verò vitia, à quibus caueret, inſultus humanæ gloriæ diligenter obſeruabat. Simulachrum ob id humani capitis ex ebore fabrefactum frequenter habebat in manibus, quod aſsiduò attritu digitorum ferè conſumpſerat, aiebat enim, eius aſpectu gloriæ vanæ ſtimulos obtundi; quando, & quæ fuerant, ſuntque, & quæ item futura putarentur hominum capita, horrida falce mortis, quæ humanæ gloriæ floſculos quantum-

libet floreotes excindit, caluario illi eſſent euaſura ſimilia. Quâ etiam maximâ fide pollebat, Chriſti crucifixi æneum ſimulachrum, aut manu præhenſum, aut tunicæ manicis inſertum frequenter geſtabat, vt, ſi quando, quod futurum expectabat, occideretur, geſtu ſaltem, & opere, ſi linguæ officium interclusum fuiſſet, Chriſtianam fidem coràm ipſa crucifixi imagine profiteretur. In orando Deo, & feruentiſsimus, & aſsiduus fuit, tantaque in eum animi propenſione ferebatur, vt Euangelicum orationis indefeſſæ decretum ſe implere palam faceret. Noctis tempus omne, præter id paruum, quod neceſſario ſomno dabatur, oratio ſibi, & contemplatio vindicabant. Dies inter publicas, & priuatas orationes finem accipiebat, eâ duntaxat eius parte vix demptâ, quæ naturæ neceſsitati, & ordinarijs diuinorum eloquiorum lectionibus impendebatur, quamquam præpediebatur ſæpè amicorum concurſu, qui varijs de cauſis hominem conſulebant, atque eo veluti internuncio, quid eſſet opus facto, Deum ſciſcitabantur. Eam namque cum ipſo amicitiam, ob cordis puritatem, & aſsiduas orationes inierat, vt nihil ſibi, quod non impetraret, peteret reuelari: eoque iam deuenerat, vt per decennium antequam moreretur, nil de ſermonibus, quos habiturus erat ad populum, (tantâ erat in Deum fiducia, & propenſione) inciperet cogitare, priuſquam de eo, de quo dicturus erat, diuinis oraculis erudiretur. Rariſsimum quidem donum, & fortaſſè quod vix alicui alteri obtigerat. Etenim neminem, quod ſciam, proditum eſt memoriæ, tàm crebrius diuinis viſionibus illuſtratum. Et quamquàm Dionyſius Areopagita ſcribit, Carpum Cretenſem Epiſcopum, numquam conſecrauiſſe diuina myſteria, niſi viſione propitiâ præeunte; hoc tamen ſoli homini, illud innumeræ multitudini munus accommodatum. Rapiebatur item eius anima perſæpè, diuinæque luci adeò copulabatur, vt deſtitutum ſenſibilibus officijs corpus velut emortuū relinqueretur. Eueniebat hoc illi dum faceret diuina; atque ob eam cauſam ſemotis, quantum fieri poterat, arbitris, Dominicum in altaris ſacramento corpus, & ſanguinem pertractabat. Sed qui lucernam non ſub modio, vt occuleretur, verùm ſuper candelabrum, vt pateſieret ponendam ſtatuerat, quandoque in cœtu Fratrum Sodalium, corpore eius quaſi exanimi remanente, mentem ad cœleſtia gaudia ſuſtollebat. Brixiæ olim dùm eſſet, nocteque ea, quâ Chriſti natiuitas præſentatur, cùm diuinæ laudes in Eccleſia vocibus peragerentur, corpus eius immobile per quinque horas manſit, ſic mente, & affectu penitus in Deum abſorptis, ob ſancti Spiritûs præſentiam, vt facies eius magnū lumen emitteret. Peractis enim diuinis, qui regreſſi ſunt poſteà ad finem rei conſiderandum, ſi vidiſſe teſtati ſunt, ipſam Hieronymi faciem, extinctis etiam lampadibus, noctis tenebras fugauiſſe, eiuſque fulgore Chorum ipſum Eccleſiæ vniuerſum colluſtratum fuiſſe. Sic præſente Ioanne Franciſco Pico, Auguſtinus Morus Brixienſis, eiuſdem Profeſſor Ordinis, non auritus tantùm, ſed oculatus huiuſce rei teſtis Mirandulanę plebi de pulpito aſſeuerauit. Syluester eius vitę comes, & martyrij conſors, roganti Ioanni Franciſco Pico, de Hieronymi ſanctitate, atque obſeruantiâ, vt occulti quippiam proferret in rerum eius confirmationem (ſciebat enim eum multorum ſecretorum cōſcium) affirmauit, columbæ ſpeciem, quæ ſancti Spiritûs præſentiam, gratiamque indicaret, ſemel, atque iterum ſe vidiſſe Hieronymi humero inſidere, argenteque, auro etiam corruſcante pennis redimitam, roſtro in aurem ipſius porrecto diu inſuſurraſſe. Alij viderunt duos Angelos concionantem circumſtantes, & pallium eius, hinc inde diſtendentes: alij Reginam cœlorum populo benedicentem, tunc, cùm ille benè auditoribus precaretur quidam capillatura in modum Nazareorum illuſtrem: nonnulli palmam manu geſtantem: aliqui ſanguinem è dextro latere ſfundentem, vel aliquo alio cœleſti prodigio admirandum F. Bartholomeus Raguſinus Prior, vnum ex 24. Apocalypticis ſenioribus ad Hieronymum cœlitùs miſſum aſſeuerauit; à quo is illuſtratus, Italiæ vniuerſæ, ac præcipuè Brixienſibus clades, quæ poſtmodum ſuperuenerunt, prænunciauit.

In oratione aſsiduus, & feruens.

...tur ...pſiuè.

...ntius ... Deipa... & alij ... te ad ... aro ... concio... ſa com... ſcantur.

XVII.

XXXVII. Cordium arcana intuetur.

Eadem Spiritu ſancto reuelante, humanarum mentium arcana exquiſitiſsimè perſpexit, & pleriſque hominibus ſuorum maculas criminum, in intimis penetralium latebris reconditas, leniter coarguendo & detexit ſimul, & vt abſtergerentur, facilius præſtitit. Obiurgauit enim ex ſodalibus quempiam, & peccata nonnulla ſub oculis poſuit, quæ ille poſteà in penitiſsimis receſſibus diu geſſiſſe ſoli Deo nota confeſſus eſt. Sed & Florentinum quoque ciuem, detecto animi, quod tegebatur vlcere, ſanauit. Nam licet is diuina diu mādata ſeruaſſet, in id tamen impegerat criminis, quod viſam de feneſtra fœminam concupijt, & mente adulterium commiſit. Poſteà verò cum Hieronymo per Bibliothecam ſpacianti accurriſſet, agnitus ab eo ſtatim, & reprehenſus, quòd non is eſſet, qui pridiè fuerat, ad Sacerdotem tremebundus confitendi peccati gratiâ ſtatim cucurrit, & ſupplex veniā deprecatus eſt.

XVIII.

XXXVIII. Eundem Dæmones timent.

Dæmones, qui vel obſeſſa corpora vexabant, vel ad hominum terriculamenta per ædes ſtrepebant, mirum in modum formidabant aſpectu Hieronymi: nec vnquam nomen eius præ rabie exprimebant, aut litteras inuertentes, aut ſyllabas decurtantes, aut in aliud ſatagentes transformare. Illudque maximè dolebant, magnaque vociferatione conquerebantur, impetrare illum à Deo, quæcumque vellet, nec vnquam genua, vbi ea poſuerat, leuare ſolitum, priuſquam voti compos euaderet. Minabantur illi perſæpè; ſed illicò euaneſcebant, ſanctiſsimâ, quæ in eos effunderet, verba ſubuerti. Quo tempore, ſodales Etruriæ fratres à Ciſalpinis ſecreuerat, numeroſa dæmonum multitudo, bono, quod inde ſequi coniectabatur, infeſta, præpedire opus cœptum molita eſt. Proinde habitatores cœnobij vniuerſos moleſtijs impetere, & terroribus impedire; quorum inſultibus, Hieronymus, tum orationibus, tum admonitionibus continuis reſiſtebat, & noctu etiam ſanctificatæ aquæ aſpergine, per Monaſterium percurrens, eoſdem cubiculis pellebat. Sed poſtquam iuuari diſcipulos Hieronymi magis, quàm lædi vmbratilibus ſuis bellis animaduertiſſent dæmones, ceſſandum ſibi duxerunt; priùs tamē in Hieronymum conamina, quę poterant, molientes, qui dum noctis intempeſtæ ſilentio conſuetum iter arriperet, & cellas fratrum omnes, pſalmis & aquæ ſacræ guttis, ceu amuletis expiaret, vel propugnaculis armaret, denſârunt ſic aerem, vt prætereundi per cœnobium facultas vix daretur, quo eodem tempore ad eum verba hæc facta ſunt, quòd mala quæreret; quæ tot, & tanta in eum cōcitaturi eſſent, vt ferre non poſſet. Ad quæ lætus ille reſpondit; quæcumque vellent pararent, & exercerēt; nihil tamen formidare ſe, quia adiutorium eius in nomine Domini, qui fecit cœlum & terram. Aliquem nouitium à dæmonio, de relinquenda religione grauiter ſollicitatum, in ſuo aſpectu à tentatione liberauit. Conuerſum quendam Fratrem à ſatana infeſſum, quem nodis inſolubilibus dæmon ad ſpondas lectuli alligabat, & frequenter in forma æthiopis apparens miris modis diuexabat, precibus perſanauit.

XIX.

XXXIX. In aduerſis eius æquabilitas.

Tanta erat animi eius æquabilitas, vt ſemper eadem polleret lætitiâ, ſiue à dæmonijs tentatus, ſiue à peſsimis hominib. moleſtiâ affectus, ſiue quibuſcumq; tentationib. vexatur. Côueniebant oēs, qui eo familiariter vtebātur, nihil in eius côuerſatione mirabiliùs viſum pace eâ, quā corde geſtabant, & vultu præferebat: quæ quidē, quando inter omnifarias procellas, ſecura ſēper, & immobilis perſeueraſſet, fuit cū illa eadē aut illi

illum intra vrbem introduxiſſet, ex oculis illius ſe ſubtrahens, admonuit, vt opus miniſterij diuinitus iniunctum, ſtrenuè adimpleret. In horto cœnobij S. Marci, inter roſeta conſidens priuatim primùm coram Fratribus, & amicis nonnullis, de rebus cœleſtibus, diſſeruerat. Aduentantes cùm locus non caperet, coactus eſt in templo concionari; tanto cum fructu, vt ingens morum mutatio ſecuta breui fuerit; acclamantibus quàm plurimis, mel, & lac ſub lingua illius eſſe, & exinde abundè ſcaturire. Famâ illius vndequaque diffuſa, accurrebant Florentiam viri Principes, & magnates, qui hominem audirent, & de rebus grauiſsimis conſulerent.

XXIV.

XLIV. *Dæmonij præſtigias cognoſcit.*

Accidit inter hæc quiddam, memoratu dignum. Ex eius Sodalibus in cœnobio S. Marci, F. Hieronymus Beninus, à dæmonio deluſus, videre ſibi viſus eſt, ſcutiferum à Magiſtratu Florentino ſubmiſſum, qui illum in palatium veniret accitum; habere proceres literas ab Alexandro Pontifice, quibus illum Eccleſiæ cuidam non ignobili, & opulentæ Epiſcopum renunciabat. Properaret itaque, nec tantam honoris occaſionem intermitteret, ſed citrà omnem tergiuerſationem ſuſciperet. Annuit incautus ille, & nuncium tantiſper ante oſtium Bibliothecæ expectare obſecrauit, donec à Præfecto Monaſterij Sauonarolâ, facultatem exeundi, & benedictionem obtineret. Acceſſit, negotium expoſuit, & vt ſibi egredi, atque dignitatem delatam ſuſcipere liceret, flagitauit. At Sauonarola, ſpectrum dæmonis credulo apparuiſſe in ſpiritu edoctus, ne Veteratori fidem adhiberet, admonuit, & vt porrò præſtolantem ad fores Bibliothecæ quæreret, ire iuſſit: quem Beninus nuſpiam reperire potuit, ac tandem, quam Sauonarola fraudem eſſe maligni renunciauerat, ab experimentis certiſsimis comprobauit. *Mſ. & Pius in Vita.*

Hæc authores vitæ de Sauonarola memorabant: ſed nos ad Pontificia reuertamur, quibus illud præloquium præſcribere adlibuit.

ALEXANDRI PAPÆ VI.

ANNO I.

XLV. *Plures Summi Pontifices innocenter à maleuolis quibuſdã traducti.*

CHAMO, vel impudentiore aliquo patre natis, congenitum, pudenda, vel retegere, vel fingere Parentum. Ab his, nè degenerarent *genimina viperarum; ab vtero vſque*, aut *locuti ſunt falſa*, aut *turpia* matris reuelârunt. In hoc calumniarum, & contumeliarum, theatro, nimis, ah nimis vapulârunt, etiam innocentes Pontifices: præcipuè qui nacti hoſtes, vel flagitijs infames, vel factionibus æmulos. Illuſtres ab hac linguâ, vel *Calamo Scribæ*, atrociter, non minùs, quàm *velociter ſcribentis*, Damaſus, Symmachus, Leo, & alij Sanctimoniæ veteris: quibus volupe fuit, in oculis orbis, innocentiã, incontaminatã teſtimonijs, & argumentis vinci neſcijs, demonſtrare, atque eodem honoris compendio, *os loquentium iniqua* obſtruere. Nec mirùs conſpicui, ſuccedentes Patres, ſub hac machera ſerpentina, & ſub hoc *ſtylo ferreo*, non quidẽ gementes, ſed à conſcientiâ rectè factorum triumphantes; Bonifacius VIII. & IX. Vrbanus VI. Ioannes XXIII. Eugenius IV. Sixtus IV. & multi alij; quibus zeli Apoſtolici pro domo Dei, pretium ab aduerſarijs fuit, MALE AVDIRE. nihil mirum, ſi & Alexander VI. ab hac geniali turbâ non illæſus: cui ab ipſis ferè Romanæ Aulæ, antè, & ſub Calixto auo incunabulis, ſolenne fuit, quaſi *ab vbere* colluctari cum *aſpidibus & Regulis*, quorum & olim & æternum ferax, Circus ambitionis. Vel vnus Ruuereus, Senatus C. ferè Princeps, ſufficiebat, ad Alexandri famam, vel factis, vel fictis inumbrandam: quando vno & altero, Sixti videlicet, & Innocentij Pontificio, viderat hominem ingentibus operis, ad magna eniti, atque Pontificatum præripere. Inflammauerat Iulianum, quod in extremo iam Innocentij ſpiritu, Alexander libertatis, & æquitatis amans, Pontificiæ molis Adriani Præfecto, illo audiente dixerat, quæ dixerat; quando ad verbum *Maram* ſibi per ſummam contumeliam ab illo dictum; & obſcuritatem natalium, & vitæ maculas exprobrarat, Pontificatum ambienti. Addebat faces Riarius Camerarius, & ipſe quoque Alexandro parùm æquus: quibus adiuncti Galli, Hiſpani, nonnulli Principes Itali, & aliqui proceres Romani, ſiue odio gentis, ſiue inuidiâ dignitatis, ſiue impatientiâ fræni, ſiue etiam inſolentiâ perneceſſariorum Alexandri, vehementius, quàm par fuerat, concitati; vel oleum lucubrantium lucernæ, vel aterrimum atramentum ſuffuderunt; à quo tàm ſiuentes Alexandro notæ, vt vix Neroni, ſiue Heliogabalo, ſiue cuipiam ex illis propudiolis maieſtatis Romanæ contaminatoribus, adpingi, vel affingi poſſent. Sanazarius, inter alios huius æui lamatores, ſine controuerſia primus, Alexandrum Satyricis verſibus, in gratiã Neapolitanorum Regum, quibus proluſè addictus, primùm lacerauit; vt quæ alij bonarum horarum helluones, verſa & auerſa ſcriptione illum proſcinderent, auctor fuit. Figulis nolo fidem adhibere; importunis, nolui calamo ſecundare; vel ab hac Regiâ Salomonis præſcriptione: *Glo*[illegible]*orum, pater cum honore.* Itaque penes authores fidem relinquam, quibus otium fuit, vel fingere, vel ſcribere, Alexandrum, aliqua auribus grauia admiſiſſe: magis ſecurus, aduerſariorum commenta, quàm Alexandri facinora fuiſſe. An hæc temerè præſcripſerim, ex narrationibus, quas grauiſſimorum authorum verbis ipſiſsimis adſcribam, quiuis iudicato. De electione, pro[illegible]erit.

XLVI. *Cardinales pro nouo Pontifice eligendo conclaue ingrediuntur.*

Octauo Idus Augusti, Sacris de Spiritu ſancto à Cardinalium Decano abſolutis, tres, & viginti Patres Conclaue ingreſsi ſunt.

1. Rodericus Borgia, Valentinus, Hiſpanus, Epiſcopus Card. Portuen. Decanus Collegij, & Procancellarius.
2. Oliuerius Caraffa, Ciuis, & Archiepiſc. Neapolitanus, Epiſc. Card. Sabinus.
3. Iulianus de Ruuere Sauonen. Epiſc. Card. Oſtien. & maior Pœnitentiarius.
4. Baptiſta Zeno Venetus, Epiſcop. Cardinal. Tuſculanus.
5. Ioannes Michaelius Venetus, Epiſc. Veronen. Epiſc. Card. Præneſtinus.
6. Georgius Coſta, Epiſc. Card Albanus.
7. Hieronymus Baſſus de Ruuere Sauonenſis, Epiſc. Recanaten. Presb. Card. tt. S. Chryſogoni.
8. Dominicus de Ruuere Taurinen. Archiepiſc. Tarantaſien Presb. Card. tt. S Clementis.
9. Paulus Fregoſius, ciuis, & Archiepiſc. Genuenſ. Presb Card. tt. S. Sixti.
10. Ioannes de Comitibus, Domicellus Rom. Archiepiſc. Conſanus, Presb. Card. tt. S. Vitalis.
11. Ioannes Iacobus Sclafenatus Mediolanenſis, Epiſ. Parmen. Presbyt. Cardinal. tt. S. Stephani in Cœlio monte.
12. Laurentius Cybo Genuen. Archiep. Beneuentanus, Presb. Card. tt. S. Cæciliæ.
13. Ardicinus de la Porta, Nouarien. Epiſc. Albien. Presbyt. Card. tt. SS. Ioannis, & Pauli.
14. Antoniotus Palauicinus Genuen. Epiſc. Aurien. Presb. Card. tt. S. Anaſtaſiæ.
15. Frater Maphæus Gerardus, ciuis, & Patriarcha Venetiarum, Presbyt. Cardinal. tt. SS Nerei, & Achillei.
16. Franciſcus Piccolhomineus, ciuis, & Archiepiſc. Senen. Diac. Cardinal. S. Euſtachij, S R. E. Archidiacon.
17. Raphael Riarius Sauonenſ. Diacon. Cardinal. S. Georgij in Velabor. Sacræ Romanæ Eccleſiæ Camerarius.
18. Ioannes Baptiſta Sabellus, Roman. Diac. Card. S. Nicolai in Carcere Tulliano.

19. Ioannes Columna, Domicellus Romanus. Diac. Card. S. Mariæ in Aquiro.
20. Ioannes Baptiſta Vrſinus, Domicellus Rom. Diacon. Card. S. Mariæ Nouæ.
21. Aſcanius Maria Sfortia Mediolanen. Diac. Card. SS. Viti & Modeſti in Macello Martyrum.
22. Ioannes de Medici Florentinus, Diac. Card. S. Mariæ in Dominica.
23. Franciſcus San ſeuerinas, Diacon. Card. S. Theodori.

XLVII. *Borgia eligitur, & Alexander VI. nuncupatur.*

Ex his, duo, & viginti tulit ſuffragia, Rodericus Borgia ſacri Collegij Princeps; *tantam*, vt Platina memorat, *omnium beneuolentiam nactus, vt omnium applauſu Pontificatus munere fuerit inſignitus; poſtquàm annos circiter XL. non paruâ cum laude, Vicecancellariatus milem ſuſtinuiſſet.* Non igitur vero ſimile eſt, quod ſuperioris, ac ab his, poſterioris temporis Scriptores, Alexandro, & ſacro Senatui iniquiores, commenti ſunt; illum partim pecuniâ, partim officijs, ac ſacerdotijs, quæ habebat, ampliſsima repromiſsis, complurium Cardinalium ſuffragia palàm coemiſſe; hos verò veluti diuini præcepti contemtores, cœleſtis authoritatis dignitatem, pretio vel officio vendidiſſe. Benè merendo ille, Pontificatus faſtigium aſcendit, quippe, qui, vt idem Platina teſtatur, *ob ſingularem virtutem, tum [illegible] ante Cardinalis factus, & Vicecancellariatus Magiſtratu donatus, eam prouinciam ad ſui, ſuorumq; decus, ac gloriã exactius peregiſſet; tam profunda Philoſophia ac diuinarum litterarum ſcientiâ, vt felix tanto Pontifice Roma dici potuerit: quem oſcitantem rarò comperit quiſquam, quin aut librũ legendũ, aut diuino cultui, aut rei Chriſtianæ ſemper attentus eſſet: aſſentatoribus inimicus, litteratorum alter Mecenas, in monendo dulcis, in arguendo acer, à primæua ætate, qua facilè mores, quibus imbuitur, diutius ſeruat, manſuetè, inter doctos, qui iuueniles animos regendi artem apprimè callebant, ad maxima educatus.* His virtutibus ille Pontificatum mercatus, nè ingratus, aut illiberalis erga ſuffragatores videretur, omnia, quæ ante Pontificatum in eius poteſtate fuerant, & alia quàmplurima inter eos diſtribuit. Sfortiæ Procancellariatum; Vrſino palatium cum caſtris Suriani, & Monticelli; Columnio Abbatiam Sublacenſem; Michaelio, Eccleſiam Portuenſem; Sabello ciuitatem Caſtellanam, & Baſilicam S. MARIAE Maioris; Fregoſio Eccleſiam S. MARIAE in via latâ, & alijs alia non contemnenda donaria: vndè forſan maleuolentes occaſionem arripuerunt, calumniandi, quaſi Pontificium coemiſſet. Sexto, ab ingreſſu Conclauis die, ſcilicet III. Idus Auguſti, renunciatus Pontifex, trigeſimo pòſt diè, ſcilicet pridiè Idus Septemb. inſignia ſupremæ dignitatis, à Franciſco Piccolhomineo Archidiacono, in gradibus, antè fores Baſilicæ Vaticanæ accepit, Cardinalibus, Epiſcopis, Clero, & populo Romano adſtantibus. *Platina, & Panuinius in Alexandro VI. Infixura in notis diarijs Romanis* addit, quòd accedenti de more ad Eccleſiam Lateranenſem Alexandro, factus fuerit maximus honor per vrbem: multi arcus triumphales, magis, quàm vnquam alij Pontificum erecti; multæ acclamationes, & gratulationes auditæ, multa inſolitæ lætitiæ ſigna viſa. Sed extrema illius, luctus, præſertim vniuerſæ Italiæ, occupauit; à varijs ſimultatibus, & diſsidijs Principum, qui Alexandro omnimodam felicitatem Pontificatus eripere viſi, etiam famæ aliquid inſperſerunt. Iſta eſt origo, totius calamitatis temporum Alexandri.

XLVIII. *Vniuerſos Chriſtianos Principes ſua aſſumptionis admonet.*

Poſtquàm vniuerſos Reges, ac Principes ſuæ aſſumptionis admonuiſſet, ac inueterato Chriſtianæ Reipublicæ more, Oratores eſſent ad nouum Pontificem mittendi, qui eum tanquam Chriſti in terris vicarium adorarent, eique ſe obtemperaturos promitterent, Ludouici Sfortiæ, cuius proprium fuit ab alijs minùs prouiſa cõſilia excogitare, quò reliquos omnes prudentiâ ſuperare videretur, conſilium fuerat, vt omnes ſociorum Oratores vno, eodemq; die Romam ſimul ingrederentur; ſimul in publico conuentu ſe coram Pontifice ſiſterent; vnique Oratorum vnus omnium nomine verba faceret; quòd eo facto maximâ cum exiſtimationis omnium acceſsione, vniuerſæ Italiæ, oſtenderetur, eſſe inter ipſos non modò beneuolentia, & fœdus, ſed tanta potiùs neceſsitudo, vt vnus duntaxat Princeps, vnumq; corpus viderentur. Huius cõſilij vtilitatem non minùs ratione, quàm recenti exemplo demõſtrari. Nam, vt creditum fuerat, Pontifex è viuis, qui proximè exceſſerat, Innocentius VIII. ſociorum animos parùm inter ſe conſentire, ex eo colligens, quod ad ſe colendum, & adorandũ ſeparatis conſilijs, diuerſiſque temporibus veniſſent, eò ad regnum Neapolitanum inuadendum minùs promptior extiterat. Ludouici conſilium, facilè Ferdinandi Neapolitani Regis lenitas comprobauit: comprobárunt amborum auctoritate inducti, nec Petro Medice in publicis conſilijs contradicente Florentini. Apud hos in ciuitate, ſine vlla repugnantiâ patris magnitudini ſucceſſerat Petrus, trium filiorum natu maximus admodum adoleſcens: ſed qui nec per ætatem, nec per alias eius conditiones tanto oneri ſuſtinendo par eſſet; nec ad res domi, & foris procurandas eâ moderatione præditus, quâ fuerat pater; qui inter ſocios principes prudenter, vt tempora ferebat, agendo, publicas, priuataſque fortunas, & viuens amplificauerat, & moriens eã de ſe opinionem in animis omnium reliquerat, quaſi ipſius potiſsimùm operâ, pax in Italia fuiſſet conſeruata. Petrus ex aduerſo genio indulgere, cum æqualibus ludere, amoribus fœdari, curſu, aut venatione tempus fallere, paterna conſilia inuertere, nimiumq; ſe factionibus, aut partibus addicere turbidus ac præceps non dubitauit: eoque animi impetu, cum vix primùm ad Reipub. gubernacula manum admouiſſet, nec paternum conſilium ſecutus, nec re cum optimatibus ciuitatis, ſine quibus res graues decerni non ſolebant communicatâ, Virginij Vrſini, propinqui ſui perſuaſionibus inductus, ſic ſe Ferdinando, Alfonſoque, à quibus Virginius totus pendebat, addixit, vt Ludouicus Sfortia iuſtam haberet timendi cauſam; vt quandocunque ſibi Aragonij nocere voluiſſent, Petri Medicis authoritate; Reipublicæ Florentinæ vires ſecum coniunctas haberent. Detexit eam pactionem, vel maximè, occaſio miſsionis ad Pontificem Oratorum. Cùm enim Petrus, Reipub. Florentinorum Orator eſſet deſignatus, decreuiſſetque ſuam legationem, ſuperbo admodum, & Regio ferè apparatu illuſtrẽ reddere, priuatim moleſtiſsimè ferebat, ſi Romam vnà cum alijs ſociorum Oratoribus intraret quòd animaduerteret, ſi io Pontificis conſpectum veniret, ſuæ pompæ ſplendorem in tanta multitudine in oculos hominũ incurrere nõ poſſe: quę vanitas iuuenilis, ambitioſis hortationib. Gentilis, Epiſcopi Aretini, qui vnus fuit Oratorũ, corroborabatur. Nam cùm ad eum, tum propter ſacram dignitatẽ, tum propter ſtudia litterarum, quæ vocant humanitatis, in quibus verſatus fuerat, orandi Florentinorum nomine prouinciam eſſet delata, ſibi oſtentandæ eloquentiæ occaſionem, illi in inuſitato, & nouo modo eripi, in tam ornato & celebri conſeſſu, incredibiliter dolebat. Idcircò Petrus, partim ſuâ leuitate, partim aliorum ambitione impulſus, (nolebat tamen ad Ludouici Sfortiæ notitiam venire, ſe eum eſſe, qui eius conſilio repugnaret) à Rege petiuit, oſtenderet ſe re d lẽgẽ tis expenſas, animaduertiſſe eam legationem ſine multa confuſione cõmuniter obiri eam nõ poſſe. Itaq; ſuaderet, vt ſinguli per ſe ſuperiora exempla ſecuti, ſuâ legationem obirent. Qua in re cùm Rex ei gratificari cuperet, magis ei re ſatisfecit, quàm gratificandi modo: neque enim Ludouicum celauit, ſe haud aliâ de cauſâ ab eò quòd primùm comprobauerat, diſcedere, quàm quòd à Petro Medice ad id eſſet ſtimulatus. Ex hac mutatione maiore moleſtiâ ſe affectum Ludouicus oſtendit, quàm res ipſa per ſe mereri videbatur. Expoſtulabat vehementer, quòd cùm iam notum eſſet Pontifici, totique Romanæ Curiæ primum inſtitutum, qui

Petrus Medices, Ludou. & Sfortia ſuſpectus.

que authore eius extitiſſet, nunc vt ipſius minueretur authoritas, irritum fieri: quòd quidem ei eò moleſtius accidit, quòd exindè cœpit olfacere, Petrum Medicẽ cum Ferdinando clandeſtina agitare conſilia; id quod ex ijs, quæ ſunt conſecuta, indies clariùs apparuit. Hæc ſocietas, quæ omnium malorum ſeminarium, ac principium fuit, *Franciſc. Guicciardinus hiſt. lib. 1.* Alexandrũ, aliquandò ad nonnulla agende, permittendaque impulit, vnde maligni haberent occaſionem carpendi, & imponendi, vt dicetur.

XLIX. *Diſcordia inter Card. Ruuereũ, & Sfortiam, & Alexandrum Pontificem.*

Diſſipato eo Ludouici conſilio, venit inprimis à Ferdinando Neapolitano, Fridericus filius. Hũc apud ſe, Iulianus Card Ruuereus excipere, & diebus aliquot magnificentiſſimo, ac Regio ferè cultu, habere voluit. Is obſequio Pontifici, nomine patris præſtito, inter alia agere in cõſiſtorio voluit; nè Pontifex Ladiſlaum Vngariæ Regem, à matrimonio cum Beatrice, Matthiæ relicta per verba de futuro quaſi firmato, abſolueret. Erat ea ſoror Friderici, ſed non iam ea ætate quæ ad prolem ſuſcipiendam opportuna eſſet. Ea propter, Ladiſlaus, ex conſilio ferè omnium procerum Vngariæ, non tam fœminam faſtidiebat, quàm cõiugium inire refugiebat; quandoquidẽ & Maximilianus Rom. Rex, viduus, ab eadam de matrimonio cum ſpe Regni Vngarici obtinendi interpellatus, in literis, Matrem ſalutârit, viduæq; animum ea nomenclaturâ offenſum ad Ladiſlaũ tunc inclinarit. Cauſam Friderici, ardẽtiſſimo ſtudio Ruuereus, vſq; ea altercationes, & cõtentiones cum ipſo Pontifice tuendã ſuſceperat; vel maximè propter Cardinalem Sfortiam, per quam, Pontificatum adipiſci non potuit. Enimuerò hic familiæ ſuæ ornandæ ſtudioſus, curabat, & Pontificem, quem ad eam dignitatem euexerat, vigebat, vt non obſtante pollicitatione Beatrici facta, Ladiſlaus, Claram Sfortiam, quam deperibat, poſſet vxorem accipera. Hinc veteres, non tantum inter Sfortiam, & Ruuereum, verùm etiam inter hunc, & Pontificem ſimultates, eruperunt, Ferdinandumque ſimul in partes rapuerunt, vt Iulianus quidem à Cumitio diſcedens, quamquam à Pontifice in Palatium reuocaretur venire contempſerit, ac barbitonſora ſtatim accito barbam, & caput ſibi radi iuſſerit, ſicque ſeruilem in formam deformatus, veſteque obſoleta indutus, cymbulê conſcenſa ipſe remigans inter alios, medias inter Pontificias triremes incognitus Romà profugerit, Oſtiamque ſeſe receperit; ac quod capitale viſum non tantum arcem occupârit, præſidioque firmârit, verùm etiam Virginium Vrſinum, armis, & clientalis potentem, iamq; Alexandri iuſtam indignationam, ob aliquot vrbi propinqua viæ Caſsiæ regione oppida, de Franciſco Cybo Innocentij defuncti gentili empta, ſed ad dominium Apoſtolicæ Sedis, ſeu diſpoſitionem Romani Pontificis ſpectantia meritum, ſecum traduxerit. Extabant ad hæc argumẽta diſſidij nihil obſcura inter Pontificem, & Ferdinandum Regem, vel quia Rex annuum tributum nõ redderet Eccleſiæ, aut quòd diſcordiam circa Pontificem, ſua ſponta ortam, occultis alebat ſtimulis, nè reddere cogeretur. Sanè iſtud interim accidit, vt cum Pontifex, Malianum, animi causâ, ad Innocentianum palatium, vnà cum familiarium comitatu accederet, tormentum maius ex aliquo viciniore loco contra venientem aliquis exonerauerit, pedemq; referre compulerit. Tantum erat iratum, in Ruuereo, Vrſino, & Friderico, cõtra Alexandrum. *Infixura in notis. Sabell. in Ennead 10. lib. 9. Lament. in Capellanus in Comment.*

L. *Alexander Pontifex à bello Chriſtianos Principes dehortatur.*

Venerunt inter hæc aliorum Chriſtianorum Principum, & dominorũ Oratores, quos Alexander officiũ facientes, perbenigne ſuſceptos, comiter allocutus eſt, ſuadens mutuis Chriſtianorum bellis dilabi Rempub. Chriſtianam, & ſtatim minui; eoſque ſuorum Principum vice exhortens, nè opibus, aut corpori parcerent, vt Turcorum faſtus inanis annihiletur, & Chriſti lex paſſim prædicetur. *Platina ſupra.* Singulos etiam Reges, ac Principes litteris hortatus eſt, vt pacem domi colerent, de bello autem nullo omninò cogitarent, niſi in ferociſſimam Turcarum gentem Chriſtianorum exuuijs ſuperbam. *Ciacconius in Alexandro 6.*

Pridiè Calend Septemb. in primo Conſiſtorio, Ioannem Borgiam Valentinum, ſororis filium, Archiepiſcopum Montis Regalis, Presb. Card. tt. S. Suſannæ creauit; ac rebus Vrbanis intentus, quatuor iudices, qui de quacumq; causâ capitali cognoſcerent, ac prætereà carcerum viſitatores inſtituit: ex quo tempore, ius in vrbe ſeueriſſimè dici cœptum. Die prætereà Martis, omnibus ſe adire, & alloqui volentibus, ſeipſum publicè exhibuit: vt vnuſquiſque neceſſitatas ſuas, quibus premeretur, exponaret. *Panuinius in Alex. 6.*

LI. *Liber Prophetiarum S. Cathaldi miraculosè repertus.*

Non nimis, in re grauiſſimi momenti, Infixura crederem, niſi fidem ei augerent monumenta publica, & auctores claſſici, qui idem narrârunt, de libro prophetarum S. Cathaldi, hoc anno, menſe Aprili, monendo Ferdinando Neapolitano Regi, Tarenti in Apulia, miraculosè reperto. Dabo verba Infixuræ. Eodem menſe in Apulia apud Tarentum miraculosè repertus fuit quidam liber ſub terra, clauſus cum tabulis plumbeis; in vna quarum, erat forma crucis Domini, cum litteris videlicet, C. R. A. T. & in alia erant litteræ, Cateldus Rachau. Archiepiſcopus Tarentinus, & non fuit apertus, niſi per Regem cum fideli ſuo. Nam fuit portatus ad Regem Ferdinandum, qui noluit illum aperire, priùſquam conſtarat per veras probationes, quòd talis liber eſſet antiquus, & quòd miraculo ſit repertus fuiſſet. Modus autem quo repertus eſt, fuit talis, quòd in quadam Eccleſiâ dicti loci, erat quidem Diaconus bonæ vitæ, cui in ſomnis venit dictus Cataldus, bis nunciãs ei, vt ipſe vnà cum Epiſcopo, illum locum foderent in dicta Eccleſiâ, vbi erat quædam imago Virginis Mariae cum Chriſto infante in brachio, qui Chriſtus reſpiciebat, & digito oſtendebat locum fiendæ foſſionis, dixitque ei in ſomnis, vt librum, quem inuenirent, portarent ad Regem, aperiendum. Cumque dictus Diaconus eſſet negligens in hoc, fertur præfatum Sanctum Cataldum viſibiliter ei apparuiſſe, mandaſſeque ei vt ſupra, & tunc dictus Diaconus acceſsit ad Epiſcopum, cui omnia prædicta annunciauit, deditque ei alia interſigna, quæ habuit à dicto Sancto Cathaldo, & poſteà accedentes, & fodientes, inuenerunt librum prædictum, quem in continenti cum magna ceremoniâ, portauerunt ad dictam Regem, qui Rex tamquam incredulus præmiſſorum, ipſum Epiſcopum, & Diaconum carcerauit, quos poſteà, cognitâ veritate, quod hæc non fuit fraus, dimiſit. Hæc *Infixura in notu diarys.* Abhinc decem annis, nempe 1614. Romæ, ex officina Typographicâ Iacobi Mallardi, prodijt vita S. Ceſtaldi, à *Bartholomæo Merono* Tarentino adita, & libri ſex Cataldiados. *F. Bonauenturæ Moroni fratris,* Tarentini, Ordinis Minorum, ſtrictioris Obſeruantiæ, Theologi, Cõcionatoris, ac Pœnitentiarij Lateranenſis, Alexandro Cardinali Montalto inſcriptis adiuncta. In eo libro iſta leguntur.

De inuentiona libri, ſeu prophetiæ S. Cathaldi, prout habetur in codicibus Eccleſiæ Tarentinæ. Die 8. Aprilis, 10. Indictionis, Tarenti, anno 1492 Pontificatus ſanctiſsimi in Chriſto Patris, & Domini Innocentij diuinà prouidentie Papæ Octaui, anno 8. qui fuit dies Dominicæ Paſsionis, regnante Ferdinando, apparuit S. Cathaldus, Diacuno cuidam Raphaeli Cuceræ Tarentino, dum in choro maioris Eccleſiæ preces fundaret ad tertiam noctis horam. Cumque Diaconus eſſet nimio terrore correptus, ſic eum Sanctus dicitur allocutus; ſæpè tibi dixi, vt Eccleſiã adires, quæ Orientem versùs extra muros vrbis ſita eſt, & Petri Apoſtoli nomini Dedicata, & illud accedere noluiſti. Vadè igitur nunc ad Archiepiſcopum, eique meis verbis iniungas, vt congregato Capitulo, & Clero, & populo ciuitatis ad illam Eccleſiam ſolenni proceſsione contendat; reperiet enim in quadam columnâ, puerum depictum, dexteræ manus digito locum indicantem, quem effo-

diens, vaticinium reperiet, quod ego adhuc viuens, Domino reuelante compoſui. In eo loco crucem condidi plumbeam, quibuſdã literis inſculptis, & librum etiam plumbeum, laminis plumbeis circumtectum, & obſeratum: in quarum fronte literas appoſui, quæ docent, quid ſit circa volumen illud obſeruandum. Quòd ſi Rex, cui liber illicò mittendus eſt, obſeruare noluerit, quæ in eo præcepta reperiet, in multas incidet ærumnas, & ipſius regnum fame, peſte, & fidelium incurſione vexabitur: & prædicta ſi non credet, accedas tu ipſe Raphael, eique aperias omnia, quæ vidiſti. His dictis euanuit ab oculis eius.

LII. *Confirmatur præcedens narratio.*

Hæc ferè omnia *Alexander ab Alexandro lib. 3. cap. 15.* dierum genialium commemorat, iſtis verbis: Cùm florente fortunâ Ferdinandi primi, Regis Aragonij vrbs Neapolitana, & regnum nullis adhuc belli calamitatibus premeretur, ſatis conſtat, Cathaldum virum ſanctum, qui ab hinc annis mille Pontifex vrbi Tarentinæ præfuit, quemque patronum Tarentini ciues venerantur, & colunt, nocte intempeſtâ, miniſtro ſacrorum cuipiam tunc ſacris initiato, & in caſta religione educato, ſemel, atque iterum in ſomnis apparuiſſe, ac monuiſſe, vt libellum à ſe conſcriptum, quem in abdito loco viuens abdiderat, in quo diuina arcana ſcripta erant, effodere, & protinùs ad Regem deferri curaret; qui cùm parum fidei ſomnio dediſſet, eadem ſibi per quietem ſæpiùs obuerſatâ ſpecie, cum primo diluculo ſolus moraretur in templo, ipſum Cathaldum, qualis erat olim dum in vita ageret, Pontificia veſte, & infulâ amictum, eidem miniſtro planè vigilanti appàruiſſe, & præcepiſſe, vt poſterâ luce, cum primùm poſſet, libellum à ſe conſcriptum, in abdito loco, quem in ſomnis prædixerat, cõditum effodere, & Regi deferre, nè cunctaretur; pœnam, ni fieret, grauiter comminatus. Poſterâ luce, ſolenni pompâ miniſtrũ cum populi comitatu ad latebram, in qua longiſſimo æuo libellus latuerat, proceſſiſſe; eumq; plumbeis tabellis obſignatum, & clauis obſeratum inueniſſe, ſatis conſtat. In eo certum eſt; futurum Regni excidium, miſerias, calamitates, & luctuoſa tempora, atque inſtantia mala, quæ poſteà ſecuta ſunt, Regi prædixiſſe. Id, quod experimento docti, magnâ mercede perſolutum vidimus. Hæc *Alexander de S. Cathaldo.* nè ſors Regibus iſta acciderint, propter Alexãd. Christi Vicarium, quaſi violatũ cum quo neque ex fide, neque ex æquo toties actum: & tamen malè ſcriptis infamium Poetarum, laceratum?

LIII. *Moritur Cazimirus Rex Poloniæ.*

Hoc anno 1492 Cazimirus Rex Poloniæ, poſtquã quatuor, & ſexaginta annos vixiſſet, quinque autem, & quadraginta, ingenti prudẽtiâ, integritate, & felicitate regnaſſet, morbo inualeſcente, ſacroſanctis Chriſtianæ religionis myſterijs ritè perceptis, menſe Iunio animam exhalauit. Funus ſolenni pompâ clarum, in Baſilica Cracouienſi ſepultum eſt. Aliquantò ante mortem illius, poſt medium Decembrẽ, tres Soles in meridie viſi ſunt: deindè cometes duum ferè menſiũ ſpatio poſt Occidentẽ Solem apparuit, prodigia, vt creditum eſt, mortis Regiæ. Succeſſit patri Ioannes Albertus filius, non magis procerum, quibus Fridericus frater Epiſcopus Cracouiẽſis, Sbigneo Oleſnicio, Archiepiſcopo Gneſnenſe non veniente in Comitio præſidebat, ſuffragijs, quàm populi foris circà comitium ſtantis clamore adiutus; & ibidem Cracouiæ, de more nouus Rex à Sbigneo Archiepiſcopo inunctus, diademateque ornatus. *Cromerus lib. 29. & 30.*

LIV. *Præſens vitæ periculum euadit Ferdinandus Caſtellæ Rex.*

Eodem anno, die 7. Decemb. Ferdinandus Rex Hiſpaniarum, periculum vitæ adijt. Dùm enim Barcinonæ quaſdam priuatos de iniurijs conquærentes audiret, à quodam Cathalano, qui ſomniauerat, ſe occiſo Rege, Regem futurum, diſtricto gladio vulneratus fuit ad aurem. Captus fanaticus, & per tormenta interrogatus, tamquam ſomniator exquiſitis cruciatibus peremptus eſt. *Surita in annal.*

LV.

Eodem anno idem Henrico VII. Anglorum Regi accidit. Quidam ex aſtris prædixerat eodem ipſo anno periturum. Res eſt ad Henricum delata; qui hominem verbis honorificis accerſiuit, diſſimulans, quod reſciuerat. Inter cætera hominem interrogauit; Num ex aſtris certa prædici poſſint? Aiebat. Num ipſe eſſet eius artis peritus? Annuebat: ſperans ſe tantò pluris habitum iri à Rege. Ibi Rex, *Dic igitur mihi, vbi tu futurus es hoc feſto Natalitio?* Inſtabat enim Natalis Domini. Aſtrologus hærebat: Rex vrgebat. Cumque ille negaret, ſe poſſe certum prædicere; *ergo*, inquit Rex, *ego ſum artis peritior, quàm tu: Nam ſcio te futurum in turri:* Sic enim vocant locum munitum Londino imminentem, in quo ſeruantur, quos volunt eſſe in tuto: ſimulque innuit, vt duceretur. Illic, vbi ſatis refrixerat calor, cum riſu dimiſſus eſt. *Tympius de pœnis Aſtrolog. ſuperſtit.*

Aſtrologus à Rege Angliæ punitur.

LVI. *Nequitia quorundam hominum Germania.*

His temporibus in Germania fuerunt quidam perditiſſimi homines, Archiepiſcopi, & Moguntinæ Eccleſiæ hoſtes (quorum nomina cenſemus indigna, vt ad notitiam poſteritatis vllatenùs debeant peruenire, quamquam ex militari genere fuerint procreati) contra Clerum, & Sacerdotes Domini inaudita hactenus tormenta excogitantes. Teſticulos enim eorum, quos ceperant, vt ſe ad loca præfixa, ſi vellent liberari, ſequerẽtur, quibuſdam ſeris, & clauſtris ferreis tam fortiter includebant, formam, & modum aperiendi quodam admirabili inuento occultantes, vt ab alio, quàm qui clauſiſſet, nullo ingenio, nullâ arte, nullaue limaturâ potuiſſet aperiri. Nullus ex Clero potuit eſſe ſecurus, qui ad dominium Eccleſiæ Moguntinæ pertinuiſſet; ſed capiebantur in circuitu Sacerdotes, torquebantur, ſpoliabantur, & verberibus affecti, nonnulli etiam ex tormentis ipſis mortui ſunt. Philippus Comes Palatinus Rheni, Dux Bauariæ, omnes Sacerdotes, ſiue ſeculares, ſiue clauſtrales, quotquot ſub eius tutela fuerant, ab iniurijs prædonum illorum ſtrenuè defendit, titulumque Defenſoris Eccleſiaſticorum ſibi acquiſiuit. *Chron. Sponheimen.*

LVII. *B. Petri Minoritæ vita & obitus.*

Eodem tempore diem clauſit extremum B. Petrus Minorita, Treguandę in Senenſi territorio natus. Puer octennis, iam diuino amore inflammatus, parentibus inſcijs, ad Minoritanos confugerat. Reductus domum à patre, mox viſum amiſerat: quem tamen, non multò poſt recuperauit; ſtatim, atque pater votum concepit, eum Minoritanæ familiæ remiſſurum, ſi lumen amiſſum recepiſſet. Minoritanis adſcriptus, ab inſtitutione S. Bernardini tantum in regulari diſciplinâ, & ſcientijs profecit, vt hoc tempore magnus eſſet Euangelij præco, Propheta, & miraculorum patrator. Fœminarum congreſſum, velut aſpidis, vel baſiliſci fugiebat. Aliquando, vnam ſanguine iunctam, & iam nonoſam, quę alloquium poſtulabat, nè aſpicere quidem ſuâ ſponte ſuſtinuit: ac ſuperiorũ iuſſu compulſus cùm vix in cõſpectũ eius veniſſet, nihil aliud, quàm, *Regina Virginũ, nõ me ampliùs ſuſtinet tecum eſſe* prolocutus, binea crone impertitã, ſtatim ab eius oculis ſeſe proripuit. Orãdi, cõcionandi, ſacra faciẽdi ſtudio addictus, hęc omnia ſummâ cum ſolicitudine, lacrymarum profluuio effuſo, quotidiana ſibi effecerat. Somnum, ſi quando breuiſſimum rapiebat, in pedes erectus carpebat: hoc prophetico edicto, *tunc ſine dubio moriturum, quando ſomni causâ in lectulum ſeſe demiſiſſet*. Peſte Etruriam vaſtante, quibus prædixit, vel non ægrotaturos, vel non morituros, verum edixit: poſtquàm ſupplicatione publica peractã, imaginem ſacroſanctæ Deiparentis, quam in proceſſione prætulerat, illis identidem oſtendiſſet, & ad charitatem Chriſtianam adhortatus fuiſſet. Multos morbis diuerſis conflictatos, per miraculum ſanauit. Quendam cœcum natum, illuminauit. Morti propinquus, cùm ſacrum, die 17. Ianuarij, ſummâ cum deuotione audiſſet, læui ægritudine correptus, in lectum ſe demiſit: & ſecundùm quod prædixerat, mortalitatem depoſuit: cum priùs ſacroſancta Eccleſiæ myſteria percepiſſet. Secuta ingentia miracula à morte: quorum indicia quàmplurima anathemata, votorum obnoxij appenderunt. *Vlyſſippon. hiſt. Seraphicæ parte 3. lib. 7. c. 19.*

ANNO

ANNO CHRISTI 1493.

ALEXANDRI PAPÆ VI. Anno 1.

MAXIMILIANI ROM. REG. Anno 8.

I. *Chriſtianos Principes pacificare ſtudet Alexander Pontifex.*

ALEXANDER, Pontificatu inito, nihil antiquius pace Chriſtianorum Principum habuit, vt ijs ad communem concordiam reuocatis, contra Turcas vteretur. Violata, turbataque ea fuerat, id temporis, inter Maximilianum Romanorũ, & Carolum Galliarũ Reges, illiuſque ſocios, Ferdinandum Aragonium, & Henricum Anglum pro Maximiliano certantes contrà Gallum. Occaſio diſcordiarum nata, ex matrimonijs irritatis. Maximilianus hoc tempore cœlebs, initio mẽſis Ianuarij præteriti anni, duxerat vxorẽ Annam, Franciſci Britannorum Ducis filiam: vt per illius connubium, principatu Britannico potiretur. Factum id per Procuratorem, ſolennibus circà matrimoniũ adhibitis. Vt enim puella, quod promiſerat, ſeruare religione teneretur, nocte inſequenti, Annam torum cõiugalem, matronis nonnullis, ac Principibus teſtibus ingreſſam, Maximiliani vice, cuius in eo negotio Vicarius erat, Orator, nudato crure genutenus, in lectum immiſſo contigit; perindè quaſi ita puellæ notitiâ habita, matrimonium pro rato firmo haberetur. Parùm valuit iſta apud Carolum religio. Is à Maximiliano, qui non ita pridem per aliud matrimonium Belgas ſibi omnes adiunxerat, ſi per iſtud nouum, partem Galliæ opulentiſsimam, Britanniæ principatum obtineret, ſibi valdè metuens, rationem depellendæ, quam metuebat, procellæ excogitauit, & Annæ nuptias maturat das ſibi, Maximilianique affinitatem repudiandam (eius filiam Margaritam impuberem deſponderat, & Pariſijs in ſpem futuri complexus educabat) conſtituit. De Margarita Maximiliano remittendâ, prætextus hic erat, Cęſarẽ Fridericum, ac ipſum Maximilianum patrem ſæpiſsimè per litteras nõ ſolùm Regi Carolo, ſed diſertis etiam verbis, apud omnes fermè Germaniæ Principes, non ſemel eſſe conqueſtos, contrà ſuam voluntatem, Margaritam, Ordinum aliquot Belgarum violentiâ, Regi Carolo in vxorem fuiſſe traditam, quæ indignitas cùm illi nullâ ratione eſſet ferenda, illã intactam, ac vti decuit, educatam remittere. De Anna ducendâ, ſeu præripienda periculum à potentiſsimi vicini dominatu obtendebatur, qui in præſens amicitiam ſimularet quidem, cæterùm iam immemor affinitatis, & fœderum, bella ex bellis ſerendo regni æmulum ſeſe profiteretur. Datum eſt negotium quibuſdam primùm Annam tentandi. Hæc inprimis mirabatur; deindè etiam fidem Maximiliano datam frangere verebatur. Sed Lavalla, aliæque Britãnicæ nobiles, quarum & conſuetudine vtebatur, & familiaritate delectabatur, muneribus Caroli delinitæ, ad ſpem ampliorem regni melioris, puellam impulerunt; prætexentes, Maximiliano marito tueri vix poſſe Britanniam, Pontificẽ Romanum authorem ſacrorum, facilè legibus eam ſoluturum, quas nec violatas eſſe, dum tutius, & certius matrimonium initur. His, & alijs perſuaſa Anna, ſe, ditionemque Britannicam in fidem Caroli Regis cõtulit; ac paucis pòſt diebus, Carolus & hanc ſibi deſpondit, & Margaritam repudiauit. Exarſit hinc ferale bellum inter eum, & Maximilianum; in cuius gratiam, Ferdinandus Hiſpanię, & Henricus Angliæ Reges, arma Carolo oſtentabant; indignè ſcilicet ferentes, puellam, quæ Maximiliano fęderato ritè iam matrimonio iuncta eſſet, contra quam ius, faſque ſit, huic eripi, & ad aliud connubium trahi. Non parum terroris Carolo, ea Regum cõſpiratio incuſsit: ſed neque minùs Alexandrum Pontificem, bellum in Turcas molientem affecit. Quamobrẽ is de pace ad illos, Leonellum, Concordienſem Epiſcopum, Nuncium deſtinauit; qui inprimis Carolum ad conciliandos offenſos Reges inclinauit: deinde in Angliam, ad Henricũ traiecit; ac inde ad Maximilianum in Belgium conceſſit, iſtud ſtudioſè agens, vt Reges omnibus ſuperioris temporis iniurijs funditùs euulſis, in amicitiam, & concordiam redirent. Conuenit, vt Carolus Annam retineret, Margaritam Maximilianus reciperet: cui Carolus, vt Archiducis Philippi patri, ac tutori, Comitatus Burgundiæ, Arteſiæ, Charoloij ac Noyerij liberè poſſidendum relinqueret, neque quoquã titulo, aut prætextu in hæc dominia ius ſibi, aut vſurparet, aut prætenderet: ereptaq; oppida reſtitueret: Henrico Anglorum Regi idem Carolus, pro ſumptibus in bellum factis ſummam pecuniæ benè magnam, iuxta æſtimationem Legatorũ, ac poſteà in aliquot annos millia aureorum vicena quina numeraret: Ferdinando Hiſpaniarum Regi, ipſe ille Carolus, Comitatum Ruſcinonis, & Perpiniani reſtitueret: Ferdinandus porrò, qui quæ ei ſuccederent, prouincijs recuperatis, commercia eſtatem Gallicam conſeruarent; ipſe in Gallos, arma nè ferret nec alios, qui in Gallos bella eſſent geſturi, commeatu, aliaue ope iuuaret, nec per fines regni ſui tranſire ſineret. Carolus, ad extremum Oratores, ad Alexandrum Pontificem, Maximilianum, Ferdinandum, Henricum Reges, ac Venetos deſtinaret, qui confirmationẽ tantorum actorum poſtularent, & nomine Regio, de nõ violandis, ſed præſtandis præmiſsis fide iuberent. Hi ad ea profecti, pacifica omnia retulerunt: Maximiliano, in gratiam Pontificis, iniurias, quamquam grauiſsimas remittente: ac præterea ex morte Friderici patris, & Turcarum in prouincias ſubiectas incurſione, per hoc tempus diſtracto, afflictoque. De Ruſcinone, & Perpiniano reſtituendis Ferdinãdo, Ioannes Mauleonius Franciſcanus, qui Annæ Regiæ ſorori erat à confeſsionibus ſacris, vnà cum Ludouico Ambaſiano, Albienſi Pontifice, Carolo infixerant aculeum; quaſi non redditis his rebus, ſeſe ipſe falleret; Imperatorem omnium, & Magiſtrum Deum non falleret, cõtrahi quidem animum vtilitatis ſpecie; ſed vbi certum ſit vitium adiunctum rei, quæ ſpeciem vtilitatis affert, continuò arripiendum honeſtum, ſecernendam, abijciendamque vtilitatem: atq; ità exiſtimandum, conſcientiâ menti noſtræ, quam à Deo accepimus, à nobis diuelli non debere: hanc vnam teſtem optimorum nobis cõſiliorum viuis, fatoque functis futuram. Hæc illi cùm ſubindè occinerent, facilè eum in eam ſententiam adduxerunt maximè iam meditantẽ bellum Neapolitanum, neque poſt ſuum diſceſſum, conuelli res Gallicas volentem. *Arnoldus Ferronius lib. 1. Beuter. lib. 4. & 5. Polydorus Virgilius lib. 26. Nauclerus gener. 50. Sabellicus Ennead. 10. lib. 9.*

Maximilianum, vt dixi, mors Friderici patris à bello Gallico auertit. Is hoc anno 1493. in peruigilio Natiuitatis B. Virgin. rebus humanis exemptus eſt, poſtquàm annos LIII. menſes V. ſceptra Romani imperij tenuiſſet: octo verò, & ſeptuaginta annos vixiſſet. Natus eſt is patre Erneſto, Duce Auſtriaco, matre Cimburgà, Semouiti Maſoniæ Ducis filiâ, Regio Polonorum ſtemmate, fœminâ nõ minùs fortiſsimâ, quàm religioſiſsimâ, quæ ſupra muliebrem ſexum fortis, digito ſæpè auellanam, & iuglandem frangebat, ac clauos parieti infigebat: quodque pietatis eſt, cultui diuino deditiſsimâ orationibus inſiſtebat. Sacramẽta frequẽtabat, loca ſancta religioſiſsimè viſitabat, ieiunijs, & vigilijs macerabat corpus, atque ad omnem ſanctitatem marito, ac filijs communibus præibat. Ab hac Fridericus optimè educatus, in religione Chriſtianâ adeò creuit, vt adoleſcens factus, nullis terræ periculis, aut maris tempeſtatibus deterritus, loca omnia, in quibus Saluator operari dignatus eſt, redemptionem, ſalutemque generis humani viſitauerit, Monaſteria plurima reuerſus in patriam extruxerit, cenſibusque annuis, ac reditibus locupletauerit. Fuit enim Principi Catholico, & pio animus ad pietatem formatus, ſedatus, ac tranquillus, religionis amans, ac zelans, ingenium perſpicax, memoria tenacior, ingens cupiditas pa...

ocij, ſingularis amor virtutum, quas in quouis homine diligebat, dignitatiq; præmio ducebat. Latinè libenter loquebatur, licet Poeticam, atque Oratoriam non plurimi faceret. In literatos mediocriter dilexit, quòd iuris æquitatem diceret ab ijs inuerti, iuſtitiamq; ſubſiderat. Rex Romanorum declaratus, ſchiſma, quod inter Eugenium, ac Felicem, Sabaudiæ priùs Ducem Amedeum ortum erat, nec non neutralitatem Eccleſiæ Catholicæ nocentiſsimam, ex natione Germanica ſuſtulit, Cõcilíabulum Baſileenſe diſſoluit, & obedientiam magno labore, ac ſumptu Eugenio, & Nicolao Pontificibus Romanis reſtituit. In gerẽdis rebus tardiorem, ac remiſsiorem accuſabant plerique, ac tenacem, quia anteceſſores, Sigiſmundus, & Albertus fuerunt prodigaliſsimi. Sed ſicut quærendi æris fuit ſtudioſus, ità eiuſdem retinendi non fuit attentus. In victu mediocris, & penè abſtemius adeò, vt nullum magis horreret vitium, quàm ebrietatem, ſingularique amore abſtemios proſequeretur; ſæpiuſque Leonoræ coniugi per Aeneam dici iuſſerat, quæ pariter vini non appetens fuit, malle ſterilem ſobriam, quàm temulentam, ac fecundam vxorem. Aeneas Sylvius refert Fridericum numquam iuràſſe, niſi cum in ciuitate Aquenſi apud Belgas, & cùm Romæ coronatus eſſet, idque iuramentum tenuit conſtantiſsimè. Cùm enim iureiurando promiſiſſet, quæ bona poſsideret, ab imperio ſe nulla tenùs alienaturum, & modò hoc, modò illud ex eo peteretur, maluit auarus negando, quàm cõcedendo periurus videri: eamque ob cauſam, petenti Borſio Marchioni Eſtenſi, Ducatum Mutinæ, & Rhegij, tamdiù reſtitit, donec intellexit, eum Ducatum, qui ſub annuo tributo concederetur, lucri magis, quàm alienationis ſpeciẽ habere, præſertim cùm Mutina, & Rhegium in ſua poteſtate non eſſent. Interrogatus aliquandò, quid homini optimum cõtingere poſſet: reſpondiſſe fertur, *Bonum ab hac vitâ exitum.* Quod ſibi contigiſſe, piè creditum eſt: quando ad vltimũ, ex ætate, laboribus, fluxuque veteri, vlcere, quod gangrenam vocant, in tibia erumpente, tibiæque à medicis deſectâ, ventris reſolutâ ob eſu melonum aluo, morti proximus, acceptis iuxtâ Chriſtianorum inſtituta Eccleſiæ Sacramentis, deuotiſsimè animam Deo commendauit; pacatâ iam vniuerſa Germaniâ, ac ſingulis Principib. ſumma in tranquillitate degentibus. *Nauclerus ſupra, Cuſpinianus in Friderico.*

III. *Turcarũ victoria in Liburnia.* Eodem menſe, quo Imperator obijt, non mediocris eſt clades in Liburnia accepta, nunc terra ipſa Croatia eſt: Septem millia Chriſtianorum ſunt vno prœlio interfecta. Confixere ea pugnâ ad nouem millia hominum Pannonum, Liburnorumq;, quorum prouinciam aſsiduis excurſionibus Turci peruaſtabant, fuitque ab initio cruentũ certamen, ceterũ à Turcis egregie vincentibus, cæſa eſt Chriſtianorum acies, ex parte multò maxima, vix duo millia, mediâ ſtrage dilapſa, per ſaltus & nemora in pacatum abierunt. Victor hoſtis, vt cæſorum numerus commodius iniretur, nares iacentium exſectas, balteoliſque inſertas ſecum extulit. *Sabellicus ſupra.* Tam triſti accepto nuntio Maximilianus Rex, exequiarum pompam, quam Viennæ celebrare genitori parauerat, intermittens, exercitum ſuorum validum in Croatiam mouit aduerſus Turcas, quos fugiſſe intereà cũ didiciſſet, poſitis vbiq; præſidijs neceſſarijs, ad peragendum patris funeralia, in Auſtriam reuerſus eſt: quibus Viennæ Sabbatho poſt feſtum S. Nicolai, *Friderici Imperatoris funeralia peraguntur.* aſtantibus Oratoribus, Summi Pontificis, Regum Galliæ, Hiſpaniæ, Vngariæ, Bohemiæ, Poloniæ Neapolis, Daniæ, ac omnium ferè Principum Orbis Chriſtiani, Edouardo Rege Angliæ iuniore, Cardinale Rothomagen Duce Auraniæ, Alberto Saxonum, & Alberto Bauarorum Ducibus, ac plurimis Epiſcopis, Abbatibus, Prælatis, cum octingentis Miſsis ſolenniter peractis, multa hortante Alexandro Papâ, inter Maximilianum Regẽ, ac Principes, & Oratores aliorum, de pace Chriſtianorum firmandâ, & bello in Turcas mouendo ſtudioſe tractata ſunt. *Cuſpinianus ſupra. Trithem. in Chron. Sponheimen.*

IV. *Veneti alios Principes Chriſtianos contrà Turcos ſollicitant.* Venetorum Nuncij, in eo Conuentu, expeditionem contra Turcas maximè vrgebant; quòd Bayazetes per illud ipſum tempus Albaniâ peruaſtatâ, captoq; Dyrrachio vrbe maritimâ, eorum vrbi, ac prouincijs è propinquo immineret. Percuſſerant illi, appetente huius anni vere, cum Alexandro Pontifice fœdus, in XXV. annos proximè ſuccedentes, eâ cõditione; vt ſi vlteriùs armis à Bayazete laceſſerentur, Alexander eis Zizimũ Bayazetis fratrem, qui tum Romæ detinebatur, traderet; cuius auctoritate, atque gratiâ contra tyrannũ vti poſſent. Ergò nihil nõ faciebant, vt ea expeditio, à Maximiliano, & reliquis Regibus, ac Principibus Chriſtianis ſuſciperetur, eique maximè Alexander, cum reliquis fœderatis fauebat: qui cùm ad Ioannẽ Albertum, Poloniæ Regem, de ſacro bello decernendo Nuncium miſiſſet, ipſi quoque Veneti Oratores ſuos deſtinârunt, ad bellum in Turcas gerendum cohortantes. In tanto Chriſtianorum motu, Bayazetes quoque Legatos ad eundem ire iuſsit, ac peramplis donis oblatis, pacem, & amicitiam ei deferebat, ne pluribus ſcilicet ſimul bellis diſtineretur. Iam enim conijciebat, Ioannem Albertum, niſi fœdere & iuriſiurandi religione alſtringeretur, non defuturum eſſe reliquis Chriſtianis, ac præcipuè Ladiſlao fratri Regi, & Vngaris, quorum ditiones vti proximas, ipſe tunc infeſtandas, ac ſubiugandas ſibi propoſuerat. Diu ſuſpẽſi cæpit Ioannes Albertus, quid faceret; Pontificinè, ac Venetis, an Turcis gratificaretur. Huc eum pacis commoda inuitabant; illuc pietatis, religioniſque, necnon inſitum gloriæ, regniq; propagandi ſtudium, & vlciſcendi patrui apud Varnam à Turcis interfecti, cupido impellebat. Ad bellum autẽ procliuior, cùm Turcicas vires ſecum expenderet, animaduertebat apparatu maiori, & ſocijs magis conſentientibus, auxilijſque ex proximo ſibi opus eſſe. Sine etiam fratre Ladiſlao, & Vngaris, nihil certi potuerat ſtatuere. His ità maturo cõſilio apud ſe expenſis, Turcicam legationem vix intra vertentem annum, pactis trium annorum cum Bayazete induciis dimiſit; cum Ladiſlao autẽ fratre apud Leblum in Scepuſio cõuentum egit, deque ratione belli contra Turcas gerendi, ſemotis arbitris, plurima deliberauit. *Petrus Bembus hiſt. Venet. lib. 1. Cromerus lib. 30.*

V. *Beatrix Matthiæ Regis vidua matrimonium cum Ladulao Vngariæ Rege ambit.* Illi ipſi Venetorum Nuncij, Ladiſlaum Vngariæ Regem ad ſacrum bellum ſollicitarent: poſtquàm etiam Alexander Pontifex, Legatum, eadem, & quadam aliâ de cauſa grauiſsima ad eundem Regem miſiſſet. Beatrix, relicta Matthiæ Regis, coniugium Ladiſlai ſucceſſoris ambiebat, & quodam iure prætendebat. Cum eâ de re fuiſſet interpellatus ab illa, poſtulataque illius ad Comitium retuliſſet, nemo ex Vngaris reperiebatur præter paucos, quos pecunijs, & præfecturis ipſa ſibi deuinxerat, cui coniugium eius ſuæ di probaretur. Regem Ladiſlaum mulieris inprimis ætas, ac nota ſterilitas deterrebat: Patres, quod timẽdum putabant, nè peregrinis gentibus regnum communicatum, breui ad nominis interitum perueniret: Bohemi, præter cætera, decretum etiam publicum proferebant, quo cautum erat, nè cui Bohemiæ Regi viduam ducere liceret. Quia vero ſi poſtulantis Reginæ conditio, apertè reſpueretur, nemini dubitandum videbatur, quin ſtatim bellum illa eſſet maximum tum ſuis, tum aliorum opibus conflatura, haud quamquam ſponſalium ſpe deijciendam eam exiſtimabant, quoad regnum eſſet ab imminentium bellorum terroribus exolutum. Rex inſtante vehementiùs indies muliere, atque Procerum, quos poterat, animos, muneribus, & pecunijs corrumpente; veritus, rẽ ſi conſilium Patrum ſecutus falſis Reginam promiſsis tenuiſſe, ac parum ſincerâ fide egiſſe tandem videretur, Patribus, procerumq; Principibus ſecretò accitis, ita eos erat allocutus; Cùm me Regem declaratũ Vngarorũ nõnulli hortati eſſent, vt Beatricem Aragoniam mihi deſponderem

vxorem, eorum haud quaquam, vt verè dicam, ab initio conſilium improbaui. Sic enim fore videbam, vt ducẽtis aureorum millibus ab ea nomine dotis acceptis: & trecẽtis millibus, quæ ex dote, & ſortis ei iure debentur, quemadmodũ ipſa pollicebatur, regno remiſsis, non Boemico ſolum exercitui, cui Matthias Rex multa ſtipẽdia debebat ſatisfacere, ſed Polonis etiã, & Germanis, qui regnũ propè ex compoſito inuaſerant, faciliùs poſſe occurrere. Poſt autem, cum eadem nullis talibus promiſsis expletis meum tamen adhuc matrimonium affectaret, meq; ſi ſuã conditionem abnuerem, bello perſecuturã atq; ad hoſtes noſtros acceſſuram, eiſq; Zoſium, Diolgyurum, ac Strigonium ſe tradituram oſtẽderet, neq; externos iã ſolum Principes, amicos, ac neceſſarios, ad belli ſocietatem alliceret, ſed qui nihil ſluderent, meq; ab eo matrimonio deterrerent, hoſtium propè oẽs numero duceret: fateor me cum tanta rei indignitate, tu multò magis perſpectã mulieris ſterilitate commotum, à priſtina omninò ſententiã deſtitiſſe. & ſi quam ſpem nuptiarum obieci, me idipſum communis ſalutis causã, vel authoribus vobis egiſſe. cum munitis omnibus Boemicis copijs, nullo alio modo infeſta Reginæ arma, mihi, ac regno veſtro imminentia propulſare commodius poſſem. Nunc verò cùm vos in eadem perſtare ſententia videam, vt quò faciliùs mulieris potentiſsimæ inſidiæ propulſentur, declinenturque, eius ſponſalia ſimulentur, atq; ars arte quodãmodò deludatur, faciam, quod vobis placere ſentio. Sed illud autem apud vos teſtatum, relinquo me non tã iudiciũ meo, quã auctoritate veſtra ad hanc cõſilij rationem accedere, id, quod vobis prædictum volo; nè quis me fortaſsis contra dignitatem Regiã, vt perfidioſum aliquando inſimulare; aut huius me conſilij, ſi quid propterea durius acciderit, authorem reprehendere iuſto poſsit. Cùm omnes aſſenſi eſſent, haud multo poſt inſtante muliere ſponſalia in hæc verba paucis adhibitis teſtibus, pactus erat, vt diceret; ſpondere ſe Reginam, ex Antiſtitum, Procerumque voluntate ducturum. Curatis ijs, cùm ab ea crebris nuncijs vocaretur, inſtantium bellorum molem cauſabatur. Semel cum acceſsiſſet, nullum tamen ſponſi ſignum ei ediderat, non riſum, non iocum, non oſcula, non blanditias vllas attulerat, ſed quaſi alienus cum aliena, præſentibus ſemper arbitris locutus, ab eadẽ aliquantò blandiente, triſtis ipſe, ſeueroque vultu diſceſſerat. *Bonfinius decad. V. lib. 2.*

VI. *Proceres & magnates matrimonium ſtare non ſinunt, Beatricem diſſuadent.*

Comitijs, ad Calendas Februarias, ſuperiore anno Budæ indictis, Petrus Archiepiſcopus Colocenſis Reginæ cauſam egit. Reclamatum cum eſſet ab vniuerſa Concione; altercantibus cunctis, Regem fœcundam Virginẽ ducere oportere, & regno Vngarico nihil ſterilitate Reginæ incommodius accidere poſſe, Beatrix nõ ſine dolore, & lacrymis litteras ad patrem Ferdinandum, Neapolis Regem per idoneos homines miſit, ſummis ab eo precibus contendens, vt miſsis ad Ladislaum Legatis, toties promiſſas nuptias, ſua auctoritate, ad optatum finem deducendas curaret aut quid in reliquũ ſpei foret habẽdũ diligentius exploraret. Ille poſtulatione, & precibus filiæ adductus, quas haud iniquas arbitrabatur, Andream Caraffam, Comitem Montorij, virum ſummã nobilitate & virtute in Vngariam miſerat, qui Beatricis cauſam ageret, & Ladislaum amice, ac leniſsime ad iungendam ſecum affinitatem, ducendamque in coniugem Beatricem hortaretur. Id ſi Ladiſlaus faceret, crebrisque ſuis pollicitationibus ſtandum exiſtimaret, gratã mente, cum immortali gratiarum actione, ipſum Ferdinandum, ac filium Alfonſum, ſemper vſurpaturos. Ad ea Ladiſlaus, quum per aliquot menſes, Legatum apud ſe retinuiſſet, breuiter reſponderat; agnoſcere, nec diffiteri, ſe Aragonios ipſos Reges, tam patri ſuo Caſimiro, quàm ſibi, omnibus in rebus, eã, quæ par eſt amicitia, & beneuolentiã coniunctiſsimos ſemper fuiſſe. Quòd autem in eo contrahendæ affinitatis vinculo, non ſtatim animum ſuum explicare queat; petere magno ſtudio, vt patienter ferre meminerint; ſe propediem miſſo ad ipſos ſuo internuncio, atque Legato, quid ſui de coniugio conſilij ſit denunciaturum. Nec multò poſt autumno appetente, munus illud legationis, Antonio Epiſcopo Nitrienſi demandatum fuit, quum Andreas Caraffa iam ad Ferdinandum perueniſſe exiſtimaretur; mandatis additis, vt primò Alexandrum Pontificem maximum qui Vngaros ſingulari beneuolentia in clientelam ſuſceperat, Romæ conueniret, ac deinde Ferdinando Rege conuento, mentem Ladiſlai, à Beatricis coniugio alienam, eiuſque cauſas abſque vllis ambagibus ordine explicaret. Quæ Antonius ſummã fide, diligentiaque exequutus, Alexandrum primò adijt, ab illoque haud diu tardatò poſt dimiſſus, Neapolim venit, Ferdinandoque officioſe ſalutato, graui oratione aperuit, Ladislaum eo eſſe animo, vt Beatricem ſororis amantiſsimæ loco ſemper ſit habiturus; ſed Boemicis legibus ſeueriſsime cautum eſſe, nè Rex Boemiæ, viduæ cuiuſpiam matrimonio implicetur; neque in tanta tot Regum ſerie, legis præuaricatæ vllum extare exemplum: ideò ſe contra leges, quas iurauſſet, innouare nihil poſſe. Vngarorum etiam votis prohiberi, Beatricis infœcundam ſterilitatem, quæ magno Reipublicæ ipſorum incommodo, Matthiæ fortiſsimi Regis orbitati cauſam præbuiſſet, animo omnia damnantium. Conceſſurum ſe, vt oppidis, arcibus, ciuitatibus, & quæcumque alia habet, omnibus frui liberèque queat, dum vixerit. Non defuturam occaſionem, quã illa Florẽtis alicuius Principis connubio, Deo iuuante propediem potiatur. Ladislaum ab eo, quibus oporteat, precibus petere, nè ipſi propterea paulò inhumanioris facti culpam adſcribat; ſed potius temporum ac bellorum neceſsitati, ac ſubditorum populorum ſingulari pertinaciæ tribuendum exiſtimet. Ferdinandus ſe in his rebus, quæ arduæ prorſus, grauesque ſint, conſilio vſurum reſpondit. Ab Alexandro vero Pontifice, haud longè interiecta morã, tale tulit reſpõſum, quale Ladiſlaum, Caraffæ Ferdinandi Legato dediſſe meminerat: nempè propediem fore, vt quæ mens ſua in cauſa Beatricis ſit, per nuncium in Vngariam expediendum breui intelligeret. Hoc remiſſo, cum hiſce mandatis Legatum in Vngariam miſit, Vrſum Vrſinum Romanæ ſtirpis virum nobiliſsimum; qui omnium onxarti expiationem Pontificis nomine, & authoritate Ladislao obtrudit ſi ſumptis armis bellum Turcis inferret, omnibusq; alijs qui ſacro eo bello intereſſe, Chriſtianamque Rempub. iuuare vellent. ſimulque ſe priuata a Pontifice mandata ad Ladislaum habere retulit, quibus cauſam Beatricis Ferdinandi filiæ, enixiſsime commendaret, ne eam, cui toties ſpem coniugij multis verbis promiſerat, auerſo animo nunc aſpernandam putet: id Summo Põtifici adeò gratum futurum, vt numquam eius propenſi ſtudij memoriam animo ſit depoſiturus. Ad ea Ladiſlaus, quamquam ſibi quotidianum cum Turcis bellum intercedat ſe tamen non fore poſtremum, ſi ſummum ipſum Pontificem, ac Imperatorem Auguſtum, cæterosque Reges & Principes Chriſtianos, vnanimi voto bellum ſacrum contrà veros hoſtes ſerio parare animaduerteret. At Beatricis nuptias quod ſpectet, ſe iam per Legatum, mentem ſuam Pontifici ſimul, & Ferdinando ita nudaſſe, vt quũ eam abunde intellexerint, non ſit neceſſe in ea repetenda cõmorari; ſe in eodem propoſito adhuc perſiſtendum deliberaſſe, nec dubitare Legatum ab eo tempore, quo in Vngaria fuerit, à diuerſis Proceribus tam Vngaris, quam Boemis, intellexiſſe excuſationes ſuas, quibus apud Summum Pontificem, atque adeò Ferdinandum vſus fuiſſet, non ex vano excogitatas, ſed veras, arduaſque fuiſſe; quas vt illis denuo inculcare velit, ſectam, atque etiam vehementer petere. Vrſinus Romam reuertens; Villaci in Norica diem clauſit extremum: *Nicolaus Iſthuanffius, hiſt. lib. 2.*

Venetis Legatis, de ſocietate cõtrà Turcas bello interpellantibus, Ladislaus, nec negare in præſens, neq; polliceri viſus eſt: ſpẽ haud dubiã offerens, ſe breui, ea quoque in re æquiſsimis eorũ petitionibus locum daturũ. Inter hac tamẽ ipſe Turcas vellicare non intermiſit, ſed Paulo Quintio iuſsit, eique prætorianas turmas, cohorteſq;

Digitized by Google

ſubmiſit, vt Danubio traiecto, verùm Samādriam excurreret, agroſq; longè, ac latè vaſtaret: vnde is proxima caſtella, in quibus Alibegus Samandriæ præfectus, ex Michalbegorum familiâ oriundus, vir domi, militiæq; clarus, coniuges, liberoſque, & pretioſiorem ſuppellectilē habebat, cum adiacentibus oppidis, nec opinatò aggreſſus, tanta adhibita celeritate cepit, vt Turcæ ſpatiū arma capiendi, ſeque tuendi non habuerint, Vngarique captis, aut ad vnum interfectis omnibus, vtroque caſtello, exiguo tempore interiecto, potiti ſint. Vnum ad ſummam militum lætitiam cumulādam defuit, quòd filij ac coniuges Alibeghi, per occultam auerſæ portæ ſemitam, deducentibus Eunuchis eorum cuſtodiæ præpoſitis, ſub tumultu feliciter profugiſſent. Incredibilē in his caſtellis, ac vicinis oppidis prædam repererunt. Idem Ladiſlaus, petente Alexandro Pontifice, Ioannem Albertū fratrē, Poloniæ Regem, ad bellum Turcis inferendum inclinauit, eique conceſſit, vt arces Achilleam, & Moncaſtrum in Moldauia, quà Tyras flumen, nunc Neſter appellatur, in Iſtrum illabitur, ſitas, quæ à Baiaſite Turcarum Principe, ſub inducijs, viuente adhuc Matthiâ Rege, furtim captæ erant, recuperaret, ſibique retineret. *Iſthuanffius lib. 2. & 3.*

Proditores quas dent pœnas luunt.

Reperti ſunt hoc tempore, aliqui præſidiarij, qui de Alba Græcâ Turcis prodendâ agitarent conſilia: quos Paulus Quintiſius comprehenſos, & crimen faſſos, acerbiſſimo, atq; haud ſcio, an altàs vnquam audito ſupplicij genere omnes affecit; quippè in carcerem fœdiſſimum conditos, ſingulis diebus, eorum ſingulos, hædorum in modum veru præfixos, & ad ignem diligenter aſſatos, ſocijs veſcendos appoſuit; identidem, ad indignum cruciatum aſperitate conuicij cumulandum, *vt proditorum caro ad palatum reſponderet*, interrogans: nouiſſimum autem eorum, omnium extantem, cui ipſe cibus apponeretur, lentâ inedia, eibique neceſſarij ſubtractione confecit. *Bonfinius ſup. lib. 9.*

VIII. *Beatrix Regina, Ladiſlai fidem poſtulat.*

Inter hæc Beatrix Regina, nullo intermiſſo temporis puncto, quietem nullam concedebat Ladiſlao. Nam & diem illi Romæ apud Alexandrum Pontificem dixerat, & in Vngaria querimonijs omnia, & motibus implebat, fidei datæ poſtulans Ladiſlaum Regem. Et quidem coràm Sede Apoſtolicâ, Ladiſlaus, factum, rationibus, & duorum Regnorum authoritate, ſeu conſenſione defendebat; in Vngaria verò, cum iiſdem, quorum conſilio, eo tempore vtebatur, Thomâ Bocaccio, Epiſcopo Agrienſe, & Ioanne Bornemiſſâ collocutus, in Comitio per Ioannem Varadienſem Epiſcopum interpretem reſpondit; ſe quin Beatrici verba dederit, inficias ire non poſſe, vti anteà quoque non negauerit. Sed neque illam grauiſſimis conditionibus, ad quas ſe obligauerat, ſatisfeciſſe vnquàm, quas ſi illa adimpleuiſſet, meliori in ſtatu rempub. futuram fuiſſe; neque Auſtriæ tàm ſegniter, tamque deſidioſè amiſſæ detrimenta ſubſequuta. Auerſum ſe ab illa ducendâ animum habere, cum ob alias cauſas, tum quòd ingraueſcentis ætatis, ac notæ infæcūditatis ſit, quæ etiam Mathiam Regem orbum liberis reddiderit. Cur enim vel ſuo, vel Reipub. de Ordinum commodo ducenda ea ſit, ex qua nulla proles ſperari poſſit? & regnum ſe decedente, non ſine bellorum procellis, cladibuſque, iterum exteris lacerandum exponatur, aut inteſtinis ſeditionibus collapſum intercidat, aut certè à Turcis, Chriſtiani nominis hoſtibus, quod dirū, infelixq; omen Deus auertat, occupetur; ac per illud ad inuadēdas cæteras Reipu. Chriſtianæ regiones porta pādatur? Illam quidē ſibi apud omnes ferme Chriſtianorū Principes, ſed potiſſimum apud Summū Pontificē, alturę, ac indignæ Principe viro perfidiæ crimen intē aſſe, & in ipſa etiam Vngariā, contra ſuam dignitatem, clam nouis rebus ſtuduiſſe; quæ omnia ſe diſſimulando prætermiſiſſe, nè cum ambitioſiſſimâ muliere, certamen ſuſcepiſſe videratur. Hác igitur ſuæ voluntatis ſummam eſſe, vt ſi è Repub. ipſis videatur, Beatricis cōiugium omninò repudiandum, idque ei abſque ambagibus ſignificandū cenſeat. Sin ipſis Ordinibus ſecus viſum ſit, futurum ſe ſemper in eorum poteſtate; quos certè exiſtimet tam

Ladiſlai excuſationes.

propenſis in ſe animis eſſe, vt ſe liberos procreare, ſeque mortuo, regnum illis potius, quàm exteris quibuſpiam deferendum peroptent. Dixerat iſta Varadienſis: Ordinibus placuit, Beatrici cū Ladiſlao omnem cōiugij ſpem præciſam renūciare: quibus illa auditis, protēſis grauiſſimis probris & execrationibus Ladiſlai nomine, in Italiam conceſſit, & non multò poſt in arce Aenariæ inſulæ, quam olim Pithecuſas, nunc Iſclam vocant, inter miſerias, ruinamque totius domus Aragonicæ, quæ illi ab occupato Neapolitano à Gallis regno, vt poſteà narrabimus, vitam cum morte commutauit. Ladiſlaum verò Alexander Pontifex, ab illius commercio abſolutum reddidit, eique vt aliam, quam vellet, ducere poſſet, pro ſacroſanctæ auctoritatis ſuæ poteſtate indulſit. *Iſthuanffius lib. 3.*

IX. *Inter Alexandrū PP. & Ferdinādum Regem diſcordiæ Origo.*

Vertit iſta in ſuam contumeliam Ferdinandus Neapolitanus Rex, & Alfonſus Beatricis frater: à quibus fortè per impoſturam in Ladiſlai dictum, quaſi multo auro ſententiam Romæ redemiſſet. *Dubrauius libr. 31.*

Sanè hæc Beatricis controuerſia, intempeſtiuè accidit, Alexandro Pontifice, alijs grauiſſimis de cauſis Ferdinando, & Alfonſo Aragonijs non ſatis placato, quin verò in eos iuſtiſſimè irritato, ſeu irato. Narrare ſuperiùs inceperam quomodo Franciſcus Cybo Genuēſis, Innocentij Pontificis pernecſſarius, nonnulla caſtella Romæ vicina poſſidebat, Anguillariam, Ceruetus, & alia loca: cum poſt mortem Innocentij, Petri Medicis vxoris ſuæ Magdalenæ fratris amicitiā fretus, Florentiam, ſe ad habitandum contuliſſet, vix primùm eam vrbem attigerat, cum Ferdinandi Regis conſilio, & Petri Medicis opera, ea caſtella, Virginio Vrſino aureis nummis quadraginta millibus vendidit. Præter cōſilium, etiam bonæ eius ſummæ partem, Ferdinandus Virginio clam mutuò dederat; in ſuum cōmodum ceſſurum ratus, quò magis Virginij ſuam militiam ſequentis, ac propinqui opes circa Romam diffunderentur. Nam Rex ſecū reputans, Pontificum potētiam, inſtrumentū eſſe peropportunum ad regnum Neapolitanum, quod eſt in veteri Pōtificum Romanorū iure; quodq; per lōgiſſima ſpatia ditioni eorundem finitimum eſt, perturbandum; nec non memor controuerſiarum, quas tum pater ſpſius, præcipuè cum Calixto III. Alexandri auo, tū ipſemet ſæpenumero cum Pōtificibus habuiſſent, ſemperq; expromptā eſſe nouarum contentionum materiam, fiſcum iura, cenſus, beneficiorū collationē, procerū perfugia, multaq; alia, quæ inter vicinos nō rarò, neque minus ſæpe inter eum, qui alterius beneficio aliquid poſſidet, & ipſum dominū oriri ſolent; ſemper ſuæ ſecuritatis firmamētum eſſe duxit, ſi omnes, vel potentiores ſaltem Romanæ ditionis proceres, ſibi addictos retineret, quod quidem hoc tempore faciebat libentius; quoniam Ludouici Sfortię, Cardinalis Aſcanij fratris ipſius gratiâ, auctoritatē apud Alexandrum Pontificem magnam fore exiſtimabat. Neq; minus Regem mouebat metus, nè in Alexandro reſidaret aliquid odij, vel ſtudij à Calixto III. deriuati; qui Alfonſo, patre Ferdinandi mortuo, niſi mors eius conſilijs interueniſſet, arma mouiſſet, vt eum regno Neapolitano, quod in Pontificatus iura reciderat, ſpoliaret: nihil planè memor, Alfonſi opera, in cuius erat natus regnis, & cui diu inſeruierat, ſecum cæteros obtinuiſſe gradus dignitatis ſuæ, tum verò ad Pontificatum adipiſcendum, haud leuia adiumenta conſecutū. Obliterauerat memoriam beneficiorum, cura tuendi iuris Apoſtolicæ Sedis, ad quam Neapolitanum regnum recidebat, Ferdinando non legitimis nuptijs nato, adeoque non ſucceſſore legitimo beneficiarij iuris. Ferdinandus etſi magnę prudentię princeps haberetur, non intellexit tamen, quanta ea caſtellorum abalienatio inuito Pōtifice facta, eſſet reprehenſione digna, quę vllo tempore nulla pręterq; leuiſſimę vtilitatis ſpe propoſita, ex altera parte grauiſſima afferre poterat detrimenta: quippe ad res nouas eorum animos incitauit, quorum intererat cōmuni cōcordię conſeruandæ operam dare. Pontifex enim cum exiſtimaret, ex illa ſe inconſulto venditione, ea caſtella iure

Sfortia adhærens Alexandro PP.

& legibus ad Pontificiam ſedem eſſe deuolutura; cumque eo facto Pontificis maieſtatem non mediocriter imminutam cenſeret; ad hæc quid Ferdinandus in eo ſpectaret reputans, contra eum, contraque Petrum Medicē, & Virginium, Italiam vniuerſam querelis impleuit; affirmans, ſe quantum ei vires ſuppeterent, ac ſuppeditarent, nullam prætermiſſurum operam, vt & ſuam dignitatem, & ſanctæ Sedis iura retineret. Sed neque minùs commouebatur Ludouicus Sfortia: qui cum ſibi inaniter perſuaſiſſet, ſuis & Aſcanij conſilijs Pontificem omnia adminiſtraturum, id omne ſibi detrahi dicebat, quod de Alexādri potentiâ diminuebatur. Inprimis verò illud angorem conceptum augebat, dubitari iam non poſſe, quin Aragonij, & Petrus Medices, quādo in eiuſmodi rebus iiſdem cōſilijs progrederētur, arctiſſimo intra ſe ſocietatis vinculo coniuncti eſſent; quorum conſilia tamquam ſuis rationibus periculoſa vt infringeret, vtque eò magis hac occaſione Pontificis ad ſe animum flecteret, eum ad ſui ipſius dignitatis conſeruationem, quanta maximâ potuit animi contentione incitauit: ſibi ob oculos poneret, non id modò, quod in præſentia ageretur, verùm etiam quàm graue eſſet in ipſis Pontificatus auſpicijs, ab ipſiſmet clientibus ſuis, tanti gradus maieſtatem fuiſſe contemptam: ne crederet, aut cupiditatem Virginij, aut caſtellorum momenta, aut aliquid eiuſmodi Ferdinandum permouiſſe; ſed quod vellet iniurijs, quæ initiò paruæ viderentur, ipſius patientiam, atq; animū tentare; mox, ſi ad hæc nihil ſeſe commoueret, indies maiora tentaturus: eius ambitionem nihil eſſe à cæterorum Regum Neapolitanorum diuerſam, qui Romanæ ſedis hoſtes perpetui fuiſſent; idcirco ab iiſdem Regibus, Pontificē armis fuiſſe ſæpiſſimè vexatos; vrbem Romā occupatā; hunc ipſum Ferdinandū Regē, bis contra duos Pontifices, exercitus, quibus filium præfeciſſet, ad vrbis vſque muros miſiſſe: ſemper ferè cum ſuperioribus Pōtificibus apertas inimicitias exercuiſſe: irritare eundem etiamnum contra ipſum, non modò ſuperiorum Regum exemplo, ſuaq; innata dominandi libidine, ſed multò magis vindictæ cupiditate, ex memoria offenſionum, quas à Calixto III. accepiſſet. hæc ſolum diligenter expenderet, ac reputaret: qui ſi primas iniurias, fuco tantū, atq; inanibus titulis honoratus, patienter toleraret, futurum, vt re ipſa ab omnibus contemneretur, viamque ad conſilia magis periculoſa pateſaceret: ni maturè opponeret ſeſe, priſtinam maieſtatem, amplitudinemque ab vniuerſis Pontifici Romano debitam, facilè conſeruaret. Verbis adiecit pollicitationes efficaciſſimas, ſed facta longè efficaciora; nam et libras auri quadringentas, hoc eſt ducatorum, vt nunc loquuntur, quadraginta millia promptiſſime mutuò dedit; atque vnà cum eo communibus impenſis trecentos grauis armaturæ equites cōduxit, ſed ea lege, vt vbi iuberet Pōtifex; ibi conſiſterent: quo tamen nouarum moleſtiarum neceſſitatem vitaret, Ferdinandum hortabatur, Virginio ſuaderet; Pontificem honeſta quapiam ratione mitigaret, innuens, ni faceret, ex hoc leui principio, ingentes exoriri motus poſſe. Longè verò etiam liberiùs, & vehementius Petrum Medicem monuit, cogitaret, quàm opportunum ad pacem Italiæ retinendum, Laurentium patrē ipſius ſe tamquam medium, Ferdinandum inter, & ſe, amicumque communem geſſiſſe, domeſticum potius imitaretur exemplum, cū præſertim à tanti nominis, ac virtutis viro ſumendū eſſet potius, quàm nouis cōſilijs aurem præbendo, alijs occaſionem, ſiue neceſſitatem potius præbere, ea conſilia capere, quæ ſingulis tandem eſſent pernicioſa futura. In memoriam reduceret, quanta ex diuturna Sfortiæ, & Mediceæ familiæ amicitia, ſecuritas, authoritaſque vtrique acceſſiſſet: & contra, quantis iniurijs, tum patrem, tum maiores ſuos, tum Florentinorum Rempub. Aragonij affeciſſent, ac denique, quoties Alfonſus primū, deinde Ferdinandus eius filius, iam inſidijs, iā armis tentaſſent, Hetruriæ imperium occupare. Verùm enimuerò, his monitis plus detrimenti, quàm emolumēti cauſæ importabatur. Nam Ferdinandus indignum ratus, ſi Ludouico, Aſcanioque cederet, quorum ſtimulis Pontificis indignationem excitari ſibi ſentiebat; & præterea ab Alfonſo filio cōcitatus, Virginio ſuaſit, nè caſtellorum poſſeſſionem emptionis iure capere vltra differret, pollicebaturque ſe, eum à quocumq; ei moleſtiam inferēte, defenſurum: cæterum, ſuas innatas artes ſecutus, Pontifici varios compoſitionis modos proponebat; Virginium nihilo ſecius monens, ne modum vllū admitteret, eis exceptis, quibus Pontifici ſumma pecuniæ aliqua perſolutâ, caſtella ipſa ſibi retineret. Hac re cōfirmatus Virginius, poſt ſæpe cōditiones nonnullas recuſauit, ex ijs, quas Ferdinandus, ne Pontificem tantopere irritaret, vt acciperet ſedulò monebat. His in rebus cum Petrū Medicem pertinaciter Regis authoritatem ſequi, omneq; ſtudium, vt is ab eo remoueretur, collocatum, irritum eſſe conſtaret, Ludouicus Sfortia ſecū ipſe reputans, quātum referret, ſuos ab ea ciuitate hoſtes pendere, cuius temperamentum ſecuritatis ſuæ præcipuum fundamentū eſſe ſolebat: atq; ob id multa ſibi pericula imminere exiſtimans, ſtatuit ſuæ [illegible] nouis remedijs prouidere: præſertim cum ei minimè obſcurū ardens deſiderium Aragoniorū eſſet, vt ipſe à nepotis, & à principatus Mediolanenſis gubernatione ſummoueretur, quod quidē deſiderium, quantùs Ferdinādus ſimulādi, ac diſſimulandi in omni ſua actione artifex incredibilis eſſet; Alfonſus tamē homo naturâ inprimis apertus, nunquā intermiſerat de iniuria generō factam palam expoſtulare, ac maiore libertate, quā prudentiâ, contumelioſa, minorumq; plena verba iactare. Intelligebat præterea Ludouic⁹, Iſabellā, Alfonſi filiam, Ioannis Galeacij vxorē virilis animi fœminā, nullam finē facere, patremque, auūq; ſtimulādi; vt ſi mariti indigniſſimè oppreſſi (erat is nepos Ludouici, iā annos natus XXII. ac præterea de Iſabella pater, tamē ſub patrui tutelâ, qui nomine illius Mediolanēſem ducatū adminiſtrabat, illum verò Papiæ, quaſi in cuſtodia tenebat) ſuaque infamia eos non mouebat, ſaltē vitæ diſcrimine, cui vnà cum filijs erant expoſiti, permoueret. Verùm illud magis animū angebat ipſi⁹, cum reputabat, nomen ſuum cunctis Mediolanenſis imperij populis eſſe ſummopere inuiſum, tū ob multas inuſitatas exactiones nummarias, quàm quod Ioānis Galeacij legitimi Principis, calamitate nemo ferè nō vehemēter permoueretur. Et quamquā Aragonios affectati in Inſubria Principatus nomine ſuſpectos reddere niteretur, quaſi veteri iure ex Philippi Mariæ Vicecomitis teſtamento à quo Alfonſus Ferdinādi pater hæres fuerat inſtitutus, ad eos pertineret, quaſiq; hoc prætextu ab nepotis tutela remouere ſatagerēt; tamē his artibus, odium in ſe conceptū nihil mitigabat: nec efficere poterat, quin plerique omnes cogitarent, ad quæ ſcelera dominandi ſitis peſtifera mortales ſoleat impellere. Quamobrem, poſteà quamdiu rerum ſtatū, impendentiaq; pericula animo voluta ſſet, omnibus alijs curis poſtpoſitis, omnes ſuas cogitationes ad noua conquirenda præſidia, nouaque fœdera conuertit. Ad hoc eum magnam opportunitatē oſtenderet, tum Pōtificis cum Ferdinando ſimultas, tum quod exiſtimaret, Venetum Senatum cupere fœdus diſſolui, cuius vi conſilijs ipſius obuiam itum iam multis annis erat, noui fœderis rationem, quæ eſſe e re communi, vtrique propoſuit: neque difficilè Pōtifici, ex noua iniuria ab Aragonijs illatâ irritato, perſuaſit. Alfonſi natarū vnam ex ijs, quas extra legitimum connubium ſuſceperat, vni filiorum vxorem conciliare ſatagebat, cui dotis nomine aliquis in regno Neapolitano principatus non ignobilis aſſignaretur. Ab hac re, & ſi Ferdinandus non abhorreret, Alfonſus tamen, vt aſſentiretur, nunquam adduci potuit. Placuit ſimulare & connubium quidem, non improbare, ſed in dotali fundo impedimenta inijcere. Alexander, donec à ſpe

cecidiſſet, aures potius, quam animũ pactioni à Ludouico propoſitæ præbuerat; cum primum tamen verba ſibi ab Aragonijs dari, minimeq́; & hic in re, & in alijs grauiſſimis ſibi ſatisfieri deprehẽdiſſet (cui ſi eſſet factum ſatis, forſitan pax Italiæ non tam repentè fuiſſet perturbata) indignatus ſtatim ſibi Ludouici cõſilia eſſe ſequenda cẽſuit; maximè impulſus timore, proptereà quod Ferdinandi ſtipendia merebat, non modò Virginius Vrſinus, qui Summo Florentinorum Ferdinãdique fauore, nec non authoritate, qua in Guelforum factione pollebat, valdè tunc in tota Pontificia ditione erat potens, ſed & Proſper, Fabriciuſq́, Columniæ familiæ principes, itemq́, Iulianus Ruuereus, Sancti Petri in vincula Cardinalis, ſũmæ exiſtimationis viri; qui ipſe quod Pontificem vitæ ſuæ inſidias ſtrũere ſuſpicaretur, in Oſtienſem arcem, quam tamquam eius vrbis Epiſcopus obtinebat, receperat, ex inimiciſſimo factus amiciſſimus Ferdinando, in quem olim prius Sixtum Patruum, deinde Innocentium Pontifices concitarat. Venetos, quamuis initio aliquantum renitentes, Ludouicus induſtriâ, ac diligentiâ, tum apud Senatum, tũ ſingulis Senatoribus prenſandis, omnibus impedimẽtis ſuperatis, tandem eò adduxit, vt nonum denique fœdus mẽſe Aprili, hoc anno 1493. in annos XXV. in Sancti Marci templo Romæ, ab Alexandro Pontifice, inter eundem Pontificem Venetum Senatum, & Ioannem Galeacium, Mediolanenſium Ducem (eius enim nomine omnia illius imperij negotia à Ludouico expediebãtur) ad communem defenſionem, ac nominatim ad Ludouici dignitatis conſeruationem ictum, & poſt Miſſarum ſolennia publicatum ſit; ea tamen conditione, vt Veneti, & Mediolanenſes, ad Pontificiæ ditionis, ipſiuſque Pontificis ſecuritatem, omni remota cunctatione, ducentos ſinguli grauis armaturę equites Romam mitterent; hiſque, ac maioribus, ſi quidem opus eſſet, viribus, eũ ad caſtella ab Virginio occupata, recuperanda iuuarent. Perculit ea res Aragonios, qui ad ſuam perniciem, fructus his ſeminibus germanos naſcituros exiſtimabant. Itaque Alfonſus Dux Calabriæ cum Petro Medices, & Virginio Vrſino ſocijs tutius rebus ſuis fore, anteuertere, quàm anteuerti cenſentes, magnâ animi propenſione Proſperum, Fabriciumq; Columnios audiuerunt, qui ad illud ipſum ab Iuliano Cardinale clàm impulſi, Romam ſequitum turmis, quas haberent ipſi, nec non Gibellinæ factionis auxilijs, capturos pollicebantur; eâ lege, vt Vrſinorum copiæ ſubſequerẽtur, & Dux ipſe eouſq; procederet, vndè triduò poſtquàm Romã eſſent ingreſſi, eis ſubſidio venire poſſet. Ferdinandus, quò res inclinabat, conſiderans, factus cautior, mitigare potius, quã irritare animum Pontificis, & corrigere, quod ad eam diem imprudẽter commiſerat cupiebat. Ergo reiectis prorſus eiuſmodi conſilijs, quæ non ſecuritatem, ſed grauiores moleſtias, ac pericula paritura iudicabat, ſibi omnibus neruis, non iam ſimulatè, ſed ſincerè intendum ſtatuit, vt caſtellorum controuerſiam cõponeret: illud ratus, ſublata tanti diſſidij cauſa, exiguo labore, imò per ſe, propemodum, Italiam in priſtinum ſtatum eſſe reuerſuram. Verùm, nõ ſemper cauſſis ſublatis, ea, quæ ab illis ſunt orta, protinùm remouẽtur. Nam, quod ſæpè accidit, vt conſilia timore ſuſcepta, periculo inferiora, ei qui timet videantur: haud exiſtimabat Ludouicus, ſe ſatis idoneũ ſuę ſecuritati remediũ inueniſſe; ſed veritus, quòd Pontifex, & Veneti à ſe diuerſa ſpectarent, vt fœdus cum ipſis initum, diuturnum foret, ideoq; res ſuas varijs caſibus, poſſe in non paucas difficultates deuenire, omnem ſuã cogitationem, ad eum, qui ob oculos obuerſabatur, morbum radicitus extirpandum, his neglectis, quæ poſt exoriri poſſent, conuertit; quàm ſit pernicioſum, quàm aut morbi natura, aut ægroti vires ferre poſsint, fortiorem medicinam adhibere: quaſique illud eſſet vnicum præſentibus periculis remedium, maiora ſubire pericula, vt ſecuritatem ſuam externis communiceret armis; quandoquidem nec in viribus proprijs, nec in Italorum amicitiis ſatis haberet ſpei, celaris, (vt Iuſtinian. *lib. 20. hiſt.* Venetæ memorat,) ea de re Alexãdro Pontifice, Venetoq; Senatu, cum quibus fœdus paulò ante percuſſerat, omnia experiri ſtatuit, vt Carolum VIII. Galliæ Regem, ad Neapolitanum Regnum, quod veteri Andegauenſium iure ſibi vendicabat, inuadendum commoueret. Regnum Neapolitanum (vt paucis repetam) quod in priuilegiis, & Romanorum Pontificum diplomatibus, in quorũ dominio, & clientelâ vetuſtiſſimo eſt iure, à Manfredo, Friderici II. Imperatoris ex cõcubina nato, nullo iure fuit occupatũ, iure fiduciario, vnà cum Sicilia inſulâ, geminæ Siciliæ nomine, quarũ altera cis, vltra fretum altera diceretur, anno ſalutis M.CC.LXIIII. ab Vrbano IV. Põtifice Romano traditum fuit, Carolo prouinciæ Narbonenſis & Andegauenſiũ Comiti, eius Ludouici Galliæ Regis fratri, qui clarus quidẽ potentiâ, ſed vitæ ſanctimonia clarior, in Diuorũ numerum poſt mortem relatus eſt. Hic cũ armorũ vi, re ipſa obtinuiſſet, id, quod ei verbo, & diplomate erat Põtificiâ authoritate attributum, Regnum Neapolitanũ Carolo filio, quẽ Itali vt à patre ſeiungãt, Carolum II. appellant, tradiderat, à quo ad eius nepotẽ, Robertum peruenit. Verùm cũ mortuo ſine prole maſculâ Roberto, Ioanna Caroli Calabriæ Ducis, qui iuuenis ante patrẽ ex hac vitâ migrarat, filia ſucceſſiſſet, citò non minus obſcenitate morum, quã ſexus imbecillitate, nouæ Reginæ authoritas contemni cœpit. Quã ex re, cum varia eſſent tum diſſidia, tũ bella progreſſu temporis, inter Caroli primi ex diuerſis Caroli ſecundi filijs exorta, Ioanna, alia ratione ſe tueri poſſe deſperans, Ludouicũ Andegauenſem, Caroli V. Galliæ Regis fratrẽ, eum, cui, q fortunæ periculum nõ ſemel fecisſet, ob multas eius victorias, nomen ſapiẽtis, Galli dederunt, adoptauit. Hic validiſſimo exercitu in Italiã ducto, Ioannâ iã prius interfectâ, regnoq; in Carolum, cui à Dyrrachio cognomẽ fuit, ex Caroli primi ſimiliter poſteris, tranſlato, febri in Apulia iã ferè victoriã compos deceſſit: ita vt ad Andegauenſes ex hac adoptione venerit aliud nihil q̃ prouinciæ Narbonẽſis dominatus, cuius poſſeſſionẽ a Carolo primo, poſteri ſemper tenuiſſent. Ab ea tamẽ originẽ habuit prætextus, quò poſt, & Ludouicus Andegauenſis primi Ludouici filius, & alio tempore eiuſdem nominis nepos à Pontificibus, ſi quãdo ab iiſdem Regibus diſſiderẽt, impulſi, Regnum Neapolitanum ſæpe, etſi parum feliciter inuaſerunt. Carolo autem Dyrrachino, eius filius Ladiſlaus ſucceſſerat, qui cum anno Saluatoris MCCCCXIV. ſine liberis deceſſiſſet, regnum ad eius ſororem, alterã Ioannam, nomen non modò regno, verum etiam ipſi, alterique Ioannæ infauſtũ, quæ inter ſe nec imprudentia, nec morum obſcœnitate differebant, peruenit. Etenim cum Ioanna regni gubernacula ijs traderet, quibus etiam corpus ſuũ impudicè cõmittebat, ſubitò in tot ſe moleſtias cõiecit, vt à Ludouico III. Martini V. Pontificis auxilio vexata, Alfonſum Aragoniæ, & Siciliæ Regem adoptare tandem cogeretur. Sed cũ paulò poſt inter eos ſimultas orta eſſet, eum adoptione reſciſſa, tanquam ingratum abdicauit, eundemque Ludouicum adoptauit; eiuſque præſidium, cuius armis ad priorem adoptationẽ fuerat compulſa, aduerſus Alfonſum implorauit. quo armis toto regno exacto, id pacatè viuens cõſeruauit, & ſine liberis moriens, hæredem, vt fama erat, Renatum Andegauenſium Ducẽ, & prouinciæ Narbonenſis Comitẽ, Ludouici, quem adoptarat, quiq; eodẽ anno erat mortuus, fratrem, teſtamẽto reliquerat. Sed cũ pleriſq; regni Principibus Renati ſucceſſio minùs probaretur, eſſetque fama, teſtamentũ illud à Neapolitanis falsò ſubiectũ eſſe, factum eſt, vt à quibuſdã Regni proceribus, & populis, Alfonſus denuò accerſeretur. Hinc bella, inter Alfonſum, & Renatũ, quib. per multos annos nobiliſſimũ regnũ afflictũ eſt (q bella magis regni ipſius, q̃ proprijs ſunt geſta virib.) originẽ duxerunt. Hinc diſſidentibus inter ſe a-

Põtifex, Veneti, & Dux Mediolanenſis fœdus ineunt.

Ludouicus Sfortia, Carolum Gallorum Regem in Italiam euocat.

Vnde Comitibus Andegauenſibus ius in regnũ Neapolitanũ obuenerit.

tionis lactione, ne hoc quidem temporis prorſus extincti, Aragoniorum, Andegauenſiumq; mutatis etiã ſucceſſu temporis cum nominibus, tum coloribus, quibus iura ſua prætexunt, extiterunt: propterea quod Põtifices, temporum neceſsitatem, atque æquitatem ſecuti, diuerſa quodammodo inter ſe regni diplomata cõceſſerint. Cum aũt ex his cũ Renato bellis victor Alfonſus I. vt potè maiore & potentiã, & virtute Princeps extitiſſet, ac ſine legitimis liberis è vita diſceſsiſſet, nulla facta Ioannis fratris, atque in regnis Siciliæ Aragoniæ ſucceſſoris mentione, teſtamento regnum Neapolitanum, quaſi à ſe partum, Ferdinando ex non iuſta vxore ſuſcepto legauit: quem, etſi ſtatim ferè patre mortuo, regni procerum ope fretus, Ioãnes Renati filius armis eſt aggreſſus, tamen felicitate, & virtute ſuã non modò ſe defendit, ſed eũ etiam ita afflixit, vt nunquã viuo Renato, qui diu filio ſuperſtes fuit, ei fuerit cum Andegauenſibus quicquam, aut contendendum, aut metuẽdum. Mortuus eſt deniq; Renatus, nulla virilis ſexus prole relicta, hæredemq; omnium fortunarum ſuarũ, & iurium, Carolum fratris filium inſtituit; qui & ipſe paulò poſt abſque liberis moriens, ſua bona Ludouico XI. Galliæ Regi omnia teſtamento legauit: ad quẽ tanquam ſupremum Dominum, non modo Andegauẽſis Principatus, à quo, quod regni membrum ſit, fœminę excluduntur, deuolutus erat: ſed etiã (quamuis Lotharingiæ Dux, Renati filiæ proles, ſucceſsionẽ ad ſe pertinere affirmaret) in prouinciæ Narbonẽſis poſſeſsionem venit. Eiuſdem quoq; teſtamẽti vi, iura Andegauenſium in regnum Neapolitanũ, vniuerſa ad ſe tranſlata eſſe affirmare poterat; quo mortuo, cũ ad Carolum VIII. eius filium deueniſſent, potentiſsimum aduerſarium Neapolitanus Rex Ferdinandus habere cœpit; magnaque opportunitas quibuſcumq; eum lædere cupientibus, oblata eſt. Nã regnum Galliæ hac tẽpeſtate, viris, armorũ gloriã, potentia, opibus authoritate regnis omnibus forſitan, qui à Carolo Magno extitiſſent, anteibat: propterea, quòd nuper ad ſingulas illas tres partes, in quas vniuerſa Gallia apud veteres fuit diſtributa, magna erat acceſsio facta. Quadraginta enim ante hanc tempeſtatem annis, Carolo, qui ob multas non ſine grauiſsimis periculis victorias Felicis cognomentum obtinuit regnante, ad illud imperium Normãdia, Ghiennaque, quas prouincias anteà Angli obtinuerãt; poſtremis autem Ludouici XI. temporibus Prouinciæ Comitatus, Ducatuſq; Burgundiæ, vnà cum tota ferè Picardiã acceſſerant: poſt etiam Caroli VIII. potentiæ ex recenti Annæ cõiugio Britanniæ in Armoricis Ducatus acceſsit. Nec Caroli regni Neapolitani, tamquã ad ſe iure ſpectantis armis acquirẽdi animus defuit iã inde à puero, naturali quodã inſtinctu ſuſceptus, poſt etiã familiarium quorundam hortationibus ſuſtentatus: qui inanibus eũ cogitationibus replentes, hãc eſſe occaſionem, qua maiorum ſuorum gloriam ſuperaret, proponebant; quod regno Neapolitano ſubacto, Turcarum imperium facilè ſubigi poſſe videretur. Quæ res, cum eſſet iam nota multis, Ludouicũ Sfortiam in ſpẽ erexit, nullo negotio ſuum Regi deſiderium perſuaderi poſſe: haud parũ præterea Sfortiani nominis in aula Regis notitia fretus; quoniã & ipſe ſemper, & prius Galeacius eius frater, multis cũ ſignis, tum officijs à Franciſco Sfortia Patre inchoatã amicitiam conſeruaſſent; qui cũ à Ludouico XI. cuius ſemper animus ab rebus Italiæ alienus fuit, Sauonam vrbẽ beneficiariam, iuraque, quæ ſe in Genuam, cui pater eius imperauerat, habere exiſtimaret, accepiſſet, nunquã ei in ſuis periculis, nec cõſilio, nec auxilio defuerat. Ergo, ſiue celatus, vt Nauclerus & Iuſtinianus affirmant: ſiue cõmunicatis cum Pontifice, vt Guiciardinus vult, conſilijs, ad hoc ipſum tota mente defixus, in Galliam (alijs tamen ſparſus eius legationis cauſis) Carolum Barbianum Belgioioſi Comitem palàm proficiſci iuſsit: qui vbi per dies aliquot, & cum Carolo Rege priuatim, & cũ præcipuis ſeorſim agens, eis expeditionẽ Neapolitanã

Quomodo ad Galliæ Reges idẽ ius trãſlatum.

Galliæ regnũ hoc tempore auctum, & florẽs.

eſſet perſuadere conatus, in Regium conſiliũ, vbi præter Regem, Regioſque miniſtros, Proceres plerique tum Sacri, tum profani, aulæque nobiles erant, tandem admiſſus, verba fecit, vt fertur, in hunc modum.

Si cui forte, quacumq; de cauſa, Chriſtianiſsime Rex ſuſpecta animi fideique integritas eſſet, qua Ludouicus Sfortia pecuniarum etiam, & militum ſuorum auxilijs oblatis, te ad arma in regnum Neapolitanum mouenda hortatur, is facilè ab ſe ſe hanc malè fundatam ſuſpicionem remouebit, ſi memoria repetet, antiquam omnium temporum Ludouici, Galeacij fratris, ac Franciſci patris ſui primum, in Ludouicum XI. patrẽ tuum, poſt etiam ſemper in tuum glorioſiſsimum nomen, obſeruantiam: at multo etiam magis, ſi cogitabit, ex hoc bello maxima in Ludouicum, cui tenui admodum emolumenti ſpe, detrimenta poſſe redundare: tibi autem omnia ſecus, cui ex victoria pulcherrimum regnum cum immortali gloria, & res maiores gerendi opportunitate, ipſi verò aliud ferè nihil, quàm contra inſidias, atque iniurias Aragoniorum iuſtiſsima vindicta obueniret. Quod ſi forte ſuſceptæ expeditionis fructu fruſtrari contingeret, haud propterea tua potentiſsime Rex, magnitudo minueretur: at Ludouicum quis neſcit, inuiſum multis, omnibus contemptum, ſuis periculis ob hoc ipſum factus nullum perfugium inuenturum? Quis poteſt igitur eius eſſe ſuſpectum conſilium, qui in quanta fortuna, rerum tanta inæqualitate comparata, & conditione tanto inferiore ſit vſurus? Quamquam rationes, quæ te ad tam glorioſam expeditionem inuitant, adeo perſpicuæ ſunt, per ſeque efficaces, vt nullam admittant dubitationem. Etenim ea in ſe continent, atque ampliſsimè complectuntur omnia, quæ in bellis ſuſcipiendis præcipuè conſideranda ſunt, & quaſi deliberationis fundamenta ponenda; res nimirum, quæ ſuſcipitur, æquitas, vincendi facilitas, & victoriæ fructus ampliſsimus. Principio, nemo eſt, qui neſciat, quam efficacia ſint Andegauenſium, quorum tu legitimus hæres, in regnum Neapolitanum iura, quamque iuſta ſit ceſsione à Carolo oriundi, ad id regnum aſpirent, qui primus à Regia Gallorum ſtirpe latus, & Pontificum Romanorum authoritate & ſuorum inuicta armorum virtute illud regnum adeptus eſt. Verùm haud minor acquirendi facilitas, quàm iuris æquitas eſt. Quis enim neſcit, quãto Rex Neapolitanus, maximo, atque potentiſsimo Chriſtianorum Regum omnium Rege, viribus, atque authoritate inferior ſit? quam magnum, quam formidabile cunctis mortalibus Gallicum nomen, quantoque terrori tua Rex arma, exteris nationibus ſint? nunquam armis Regnum Neapolitanum parum potentes Andegauenſes duces inuaſerunt, quin id in extremum diſcrimen adduxerint. Recens eſt Ioannis Renati filij memoria, cuius contra hunc ipſum Ferdinandum erat in manu victoria, niſi Pij Pontificis, ac multo magis Franciſci Sfortiæ opera, qui id egit (vt omnes norunt) quo Ludouico XI. patri tuo obſequeretur, è manibus eſſet erepta. Quid igitur nunc tanti Regis arma, atque autoritas facient? aucta præſertim opportunitate, impedimentiſque, quibus Renatus, ac Ioannes deſtituebantur, ſublatis; cum tecum earum Principes prouinciarum, à quibus illorum fuit impedita victoria, conſentientes habeas, quique ſumma facilitate, regno Neapolitano poſsint obeſſe? Pontifex, propter ſuæ ditionis propinquitatem terreſtribus copijs, Dux Mediolani maritimis, propter Genuenſis claſsis opportunitatem, ei regno infeſti eſſe poterunt. Nec erit in Italia, qui ſe opponat. Veneti enim ſe nec impenſis, ac periculis volent obijcere, nec amicitia, quam tamdiu cum Galliæ Regibus tenuerunt, priuari, quo Ferdinandum nomini Veneto, acerrimum hoſtem conſeruent. Florentinos verò credibile non eſt, ab ea obſeruantia, qua ſemper Reges Gallicos, quaſi quodam naturæ inſtinctu coluerunt, receſſuros: qui ſi maximè velint, quid quæſo aduerſus tantam potentiam audere poterunt? Quoties, vel tota renitente Italia, Alpes gens iſta bellicoſiſsima ſuperauit, & cũ incredibili gloria, ac felicitate tot victorias, triumphoſque reportauit? quando autem huius regni felicitas, gloria, potentia, extitit maior? quando et facilior pacis cum finitimis, conſtituendæ occaſio fuit? quaſi ante hæc ſic obuia feciſſent, proinde forſitan ad hoc ipſum ſuſcipiendum bellum pater tuus extitiſſet. Sed nec minus aduerſarijs difficultates ſunt auctæ, quã tibi ſint imminutæ, atq; opportunitates adiunctæ. Nã enim in

X. *Oratio Mediolanenſis ad Regem Galliæ, ratio.*

Obtinẽdi regni Neapolitani opportunitates.

eo regno Andegauenſium partes, etiamnum potentia non contemnendæ; magnæ ſunt tot Principum virorum, ac nobilium vires, qui in exilium patria ab hinc annis iam ſunt compulſi; ad diram acerbi Ferdinandi in eius regni proceres, & populos, in eos etiam, qui Aragoniæ factioni eſſent, omnium temporum memoria; tanta eſt perfidia, tam inſatiabilis auaritia, tam horrenda atque expectata crudelitatis exempla, non modo ipſius, verum etiam Alfonſi filij natu maximi, vt tot ſint regnorum ſtirpe . . . Horret animus recenſere, quot proceres, quamque præclaros Duces interpoſita fide, & Sacramenti religione, in gratiam receptos, quod antea Gallicarum partium fuiſſent, violato iure non modo hoſpitij, ſed ipſius Regiæ maieſtatis, crudeliter enecarint: quorum porrò cadauera, tremendum viſu, ſiccata, & condita odoribus in eo habitu, quo viui fuerant, iiſdemque inſignibus exornata aſſeruant, atque oſtentari ferunt, vt eo execrabili tyrannicæ immanitatis, atque perfidiæ exemplo paria timeant, qui ſeruire noluerint. Hi, qui diram, duramque ſeruitutem ferunt, incredibili odio in tyrannos concitati, & recenti Galliæ Regum liberalitatis, integritatis, humanitatis, iuſtitiæ memoria animati, ad tui aduentus famam, infinita alacritate ad arma concitentur, vt ſola expeditionis fama, ad victoriam ſatis eſſe videatur. Nam ſi in ad actu tuo, Rex, copiæ montes tranſierint, & claſſis in Genua per . . . conuenerit, Ferdinandus, eiuſque filij ſcelerum conſcientia perterrefacti, magis de fuga, quam de defenſione cogitabunt, ita ſumma cum felicitate regnum tuo generi comparabitur: quod etſi magnitudine cum hoc tuo Galliæ regno comparari non poteſt, eſt tamen amplitudine, & opibus non contemnendum, ac longe pluris æſtimandum, ex finibus & commodis infinitis ad hoc regnum peruenturis; quæ omnia, ſi ſuperſ . . . eſſet, Gallico virtutis fines maiores eſſe propoſitos, tecum ſentiam: præſtantiores enim, altioreſque cogitationes ſunt, tam magnanimi, tamque glorioſi Regis, non propriam vtilitatem ſpectantis ſed totius reipub. Chriſtianæ dignitatem. Ad hoc autem, quæ opportunitas maior? quæ occaſio amplior? quis locus commodior atque ad bellum contra infideles religionis hoſtes gerendum aptior inueniri poſſet? Mare, quod inter Neapolitanum regnum, Græciamque intereſt, haud amplius . . ., quam paſſus ſeptuaginta millia patet; ex qua prouincia Turcica tyrannide oppreſſa, & lacerata, quæ nihil ardentius quam Chriſtianorum ſigna conſpicere cupit, quam expeditius eſt in eius gentis viſcera tranſitus? quam facile ſedem, & caput eius imperij Conſtantinopolim petere? Ad quem autem magis pertinet, quàm ad te, Rex potentiſſime, animum, & cogitationem ad hanc ſacram expeditionem conuertere? qui & potentia à Deo tibi conceſſa, admirabili polles, & Chriſtianiſſimi cognomento appellaris, & clariſſimis maiorum tuorum exemplis excitaris. Quoties armati ex hoc regno, nunc ad Eccleſiam Dei, à tyrannis oppreſſam, liberandam, nunc ad communes fidei noſtræ hoſtes inuadendos, & ſepulchrum Chriſti Sacratiſſimum recuperandum, profecti maiores illi tui, Galliæ Regum maieſtatem in cœlum vſque extulerunt? His conſilijs, . . . factis, his propeliis ſimilibus, Magni cognomen, & Romanorum imperium adeptus eſt Carolus ille glorioſiſſimus, cuius, vt obtines nomen, ſic tibi occaſio nominis gloria, tum . . . paranda præbetur. Tibi hanc ſacri belli . . . præclaram . . . ſanctæ hominum decreuit, vt Conſtantinopolim, vbi maiores tui aliquando regnauerunt, è . . . immanium barbarorum eripias, atque inde deinde proficiſcens, . . . ſanctum Chriſti ſepulchrum Chriſtiano nomini vindices. Id de te non vana auguria, reſponſa vatum, & antiqua carmina diuino ſacratorum hominum ingenio conſcripta prænunciant, iubentque, te explicare vela, vt quo fata vocant, . . . ad quærendos immortalis gloriæ titulos ſecundiore aura prouehare.

Idem regem bello Turcis inferendo commodiſſimum.

XI. *Carolus Gallor. Rex ad regnum Neapolitanum recuperandum mouetur.*

Hæc, & alia à Barbiano, variè à varijs accepta ſunt. Carolus Rex poſtquam diu animo fluctuaſſet, tandem imperandi, & gloriæ cupiditate inflammatus, & partim a proceribus largitionibus, & pollicitationibus Barbiani corruptis, partim ab Antonello Bitiniani, ac Bernardo Sanſeuerinate Salerni Principibus, alijſque è regno Neapolitano Magnatibus, qui complures in Gallia iam exulauerant annos, ſollicitatus, Italiæ infelicis iniquo vincente fato, pacatis conſilijs prorſus repudiatis, ad pacta cum Ludouico deſcendit, ac in Italiam exercitum contra Aragonios ducere propoſuit. Summa pactorum fuit, vt ſi Rex ipſe in Italiam veniret aut exercitum Neapolim mitteret, Mediolanenſis Dux per ſuam ditionem iter expeditum concederet: cum Regijs copijs quingentos grauis armaturæ equites, ſuis ſtipendijs mitteret: Regi permitteret Genuæ claſſem, quantam vellet, inſtruere: ducenta aurum ducenta millia, priuſquam è Gallia diſcederet, ei mutuò daret. Rex Mediolanenſe imperium aduerſus omnes tueretur; & priuatim Ludouici authoritatem in eo principatu conſeruaret; ducentos item cataphractos, Aſtæ Aurelianii Ducis toto belli tempore haberet; qui præſidio omni è eius principatus opportunitatem mittent; vbi autem primum regno Neapolitano eſſet potitus, Tarenti principatum Ludouico concederet.

XII. *Italiæ Principes tentat, & ſibi addicere procurat.*

Secundum hæc, Carolus, iam à Maximiliano Cæſare, Ferdinando Caſtellæ, & Henrico Angliæ Regibus nihil metuens, ad explorandos, tentandoſque Italorum Principum animos, Oratores miſit, Venetias quidem Philippum Comincum, cognomento Argentonium. Romam verò Eberardum Obignimium, Scotum: qui & ex itinere Ducem Allobrogum, Marchionem Montisferrati, & Salutiarum, Ioannem Bentiuolum, Herculem Ateſtinum, Petrum Medicem, Pandulphumque Petrucium Senenſium principem conueniret. Veneti neutros ſe futuros reſponderunt. Allobrox, Marchio, Bentiuolius, & Ateſtinus Carolo opem adduxerunt. Petrus, à fœderibus cum Neapolitano firmatis, diſcedere nefas duxit. Senenſes, ſe in arbitrio Caroli fore pollicerentur, quam primum is in Etruria cum exercitu conſpectus eſſet. Obignimus poſtea Romæ veteri legato Gallico adiuncto in Sacro Senatu, quo iure Carolus repetendum ſibi armis Neapolitanum regnum iudicaret, & aucte expoſuit, deinde Pontificem patrem qui hortatus eſt, vt Carolo tanquam ſtabili iuris in illud ipſum regnum decernerent, Regem illum Neapolitanum digloriantibus virgis renunciarent, breui affuturo diademate Regium impenderent, amicitiamque potius, quàm vim Gallorum experiri vellent, quoniam tempore Chriſtianæ Religionis ſupremos Antiſtites, ſumma cum veneratione coluiſſent: addidit, magni intereſſe ad augendam Summi Pontificis dignitatem exturbari Italiâ, impios, & execrabiles tyrannos, qui toties Pontificum, & Sacroſancti eius Ordinis tranquillitatem nefarijs armis vexauiſſent. Carolum, Carolum eſſe, non Ferdinandum hunc Aragonium, qui à Pio II. regnum Neapolitanum ſub XL. M. aureorum cenſu, & alijs conditionibus adeptus, nunquam ad id temporis eam pecuniam Sedi Apoſtolicæ numerauit, & præterea per ſummam fraudem, ac iniquitatem eandem ſummam in alium conem album inuerterit, omniaque iuſiurando Pontificibus Romanis promiſſa flocci fecerit. Carolum omnibus pactis abundè ſatis facere nec non ob . . . etiam, quam hactenus diſtulit præſtare velle; & non tantum pro Maieſtate Apoſtolicæ Sedis, verum etiam pro defenſione reipublicæ Chriſtianæ, contra quoſuis hoſtes, omnes vires, & opes expendere. Quod ſi iſta Alexandrum non mouerent pro ea, quam cum Cæſare contraxiſſet amicitia Carolus, tantum illi virium eſſe, vt & armis, & iure, indicto præſertim Concilio Generali oſtendere poſſit, illum non amplius futurum Pontificem, quem nonnulli iactarent, malis artibus creatum, vitæ ſordibus inquinatum, ac præterea fidei ſuſpectum.

XIII. *Varij Aragonijs, aliq; Gallis addicti.*

Hæc cum magna animoſitate Eberardus dixiſſet, varia ferunt hominum ſtudia. Cardinales, proceresq; Romani, qui priuatæ libidini, & factionibus ſeruiebant, in diuerſas partes trahebantur. Ipſe Summus Pontifex ancipiti ſuſpenſus cura, quando in pari ſpe, & æquali metu conſilia malè explicantur, in incerto habebat, Galliſnè faueret, an Aragoniorum amicitiam ſequeretur. Timebat potentiam propinqui, præualidique Regis, ſi magis hoſtis foret, qui non multo ante

caſtra,

caſtra, ad ipſa vſq; Romana mœnia promouiſſet. Perhorrebat ex aduerſo Gallica arma, quæ ſine confuſione rerum omnium in Italiã euocari non poterant. Neque etiã pro nihilo ducebat minas Obignini; maximè quando videret aliquos ex ſacro ſenatu non ſatis ſibi æquos, & ſententijs à ſe diſsidere, & ad res nouandas aſpicere. Quibus de cauſis vir eruditus neceſſe habuit, modo harũ modo illarũ partiũ Oratores, ſpebus diuerſis, diſtinere; donec aliqua ratio vel inueniretur, vel ſuâ ſponte eueniret, rebus cõponendis. In his curis anxium, non deerant, qui partibus addicerent; & alij quidem Gallis, alij Aragonijs magis addictum iactarent. Qui Gallorum eſſe volebant, fœdus cum Mediolanenſi ictum, & conſilia in euocando Carolo ex ſuſpicione communia, nec non minas, & pollicitationes Eberardi, pro argumentis habebant. Qui Aragonijs fauentẽ faciebant, hi ſi quid propẽſius, vel acrius in cauſa Gallorum diceret aut faceret, ideo ſimulatè fieri arbitrabantur, vt anxijs, & dubitantibus Aragonijs, grauioribus impoſitis conditionibus dignitatẽ ſuam, & iura Apoſtolicæ Sedis vindicaret. Ferdinandus Neapolitanus Rex, aduerſa omnia metuens, quamquam metum palàm diſsimularet, & tum Pontificis in ſe propenſionem, tum ſuam potentiam amplificaret, moleſtiſsimis tamen intus curis torquebatur; cùm in animo fixam, rũ iniuriarum Calixto, Sixto, Innocentioque illatarum, tum moleſtiarum, quas aliquando à Gallis paſſus eſſet, memoriam haberet. Secum preſsiùs reputabat, ſibi cũ bellicoſiſsimis, ac potentiſsimis hoſtibus bellum futurum; equitatu, peditatu, claſsibus, bellicis, tormẽtis, pecuniã, viris ad pericula pro Regis ſui gloriã, & maieſtate adeunda ardentiſsimis, ſed longè ſuperioribus, ſibi autẽ contra, omnia ſuſpecta; odia in toto ferè regno in Aragoniorum nomen flagrantiſsima; in exules, ac perduelles, ſtudia non mediocria; reliquos bonam partem, nouorum Regum, vt ſemper, cupidos, in quibus plus fortuna, quàm fides virium eſſet habitura: opinionem, quàm virium neruos, eſſe maiorem: pecuniam repoſitam in ærario, ad belli ſumptus neceſſarios non eſſe ſatis: cumque bello defectionibus, tumultũq; omnia repleantur, momento tributa Regia omnia deficere; ſibi in Italia eſſe multos inimicos, amicitiam ſtabilem, ac fidelem nullam. Nam quis aliquando aut armis ipſius, aut artibus non fuerat læſus? Nec ab Hiſpania tum ſuperiorum temporum exemplo, tum eius regni conſuetudine doctus, alia ſuis periculis ſubſidia expectãda non putabat, quàm promiſſa largiſsima, & magni apparatus, oſtentationem: verum facta paruiſſima, atque tardiſsima. Timorem augebant Regi inauſpicatæ Vatum prædictiones, ſuæ domui dira minitantes, diuerſis temporibus ad eius notitiam perlatæ, partim veteribus litterarum monumentis exaratæ, recenſque repertæ, partim hominum ore prolatæ. His igitur curis diſcruciatus, ac timore ſpem longè ſuperãſe, nullam tantis malis aliam medelam inueniri poſſe vidit, quàm aut Caroli animum ab illis conſilijs quãprimùm aliquã interpoſitã compoſitione remouere; aut ea fundamenta ſubducere, quibus ad bellum ſuſcipiendum incitabatur. Itaque Ferdinandum inprimis Caſtellæ Regem, qui apud Pontificem intercederet, & apud Carolum autoritatem ſuam interponeret, admonuit: cumque haberet in Gallia Oratores ſuos, vt de Carolotæ Federici filij ſecundo Incogeniti filiæ cum Scotiæ Rege nuptijs agerent (quæ res, quod è Caroli ſorore puella eſſet nata, atque in Galliæ aulà educata, à Carolo tractabatur) eius de imminentibus negotijs noua dedit mandata; ac præter eos, Camillum Pandonium, qui ibidem aliã Regis nomine legatione functus erat, cõſtituit, vt eis, qui præcipuã apud Regẽ authoritate pollerent, priuatim largiẽdo, & maiora pollicẽdo, deliniret; deinde Regi, ſi quidẽ alia ratione mitigari nequiret, tributi pactione, alijſque ſubiectionis officijs propoſitis, ab eo pacẽ impetrare contenderet. Quòd ſi augẽdi imperij cupiditate flagrantẽ animaduertiſſet, vt omnino aliquid ſibi Neapolitano in regno, quod Aragonijs multis iã Pontificum decretis eſſet adiudicatum, ius bello perſequendum eſſe arbitraretur, diceret, paratum Ferdinandum iura potiùs, quàm armis diſceptare, protinus reiecturum ad arbitrium Pontificis regnũ ipſum; vt ab eo tamquam æquiſsimo, maximeque prudenti iudice, ſine vlla perturbatione humani generis omnis controuerſia finiretur, ſe tum vel aduerſum diiudicatæ litis euentum æquo animo laturum eſſe, paternoque ſe imperio, continuò deceſſurum, ſi iure, ac legibus inhæreretur. Ad hæc Ferdinandus, non ſolum omnem diligentiam, authoritatemque ſuam interpoſuit, vt controuerſia ex illa Virginij Vrſini oppidorum emptione orta componeretur (nã ex Virginij pertinacia, mala omnia orta eſſe querebatur) verùm etiam tractationem priùs cœptam de affinitate cũ Pontificis filio contrahenda renouauit. Præcipuum tamen eius ſtudium, & ſedulitas conſumebatur, in mitigando, atque ad ſecuritatem adducendo, Ludouici Sfortiæ animo, totius mali authore, & ſuaſore: ratus eũ timore magis, quàm vlla alia ex cauſa, ad tam periculoſa conſilia compelli. Idcircò neptis commodis, & filij ex ea nati ſaluti, ſuam propriam præferens ſecuritatem, ei per diuerſos internuncios ſignificauit, ſe de Ioannis Galeacij rebus, deque Mediolanenſium imperio, omnia ipſius voluntati permittere. Cùm autem Ludouicus à ſententiã dimoueri nequaquam potuerit, ipſe Ferdinandus triremibus vltrò in Liguriam, atq; inde Mediolanum ad exorandum, placandumque eũ proficiſci cogitauerat, naturáſletque eò, & fortaſsis alloquio, atque induſtriã communes clades, quæ Italiæ fato deſtinabantur, auertiſſet; niſi amici, filiuſque Alfonſus ſenem ſeptuagenarium, tenuiſsima valetudine, & ſuper hæc grauibus affectum curis, hyberno mari minimè committendum eſſe cenſuiſſent. Ita Ludouicus, inſanis conſilijs, pertinaciùs inſtitit. Carolus etiam, Pandonium fruſtrà plures dies in aula verſatũ, atque exponendæ legationis poteſtatem ſibi fieri demiſsè poſtulantem, inauditum dimiſit, omneſq; Neapolitani generis negotiatores intra certam diem decedere Galliæ finibus iuſsit. Inter hæc Alfonſus Calabriæ Dux, Ferdinandi filius, omnia à Pontifice, & fœderatis illius metuens, exercitum vſque ad extremos patrimonij Eccleſiaſtici limites produxit: Pontifex non minus ab Alfonſo ſibi, & ditioni Eccleſiaſticæ timẽs, copias à Ludouico, & Venetis ex pacto ſubmiſſas accepit, nec non quinquaginta equitum vexilla, pluresque pedites, ducibus Alexandro Peſauri Regulo, cui filiam in matrimonium locauerat, Fracaſſo Sanſeuerinate, Nicolao Vrſino Comite Petiliani, Mariano Sabello, Nicolao Caetano, & Iulio Vrſino conſcriptis. Oſtienſem arcem, Iulianus Cardinalis Ruuereus præſidio firmatam occupabat, ac per id tempus Fridericum Alfonſi fratrem, vndecim triremes in ſubſidium ducentem exceperat. Præter hæc Virginium Vrſinum, ac Proſpertum, & Fabricium Columnios, multis armatis potẽtes, Alexandro infeſtos apud ſe fouebat. Quando iam ad conflictum omnia ſpectarent, Didacus Lopez Hari Comes, à Ferdinando Caſtellæ Rege Orator Romam venit; & poſtquam nomine Regio, obedientiam Alexandro Pontifici de more detuliſſet, de pace Italiæ & de reconciliatione Aragoniorum cum Pontifice ſeriò agere cœpit. Neapolitanus Rex homini ſuggeſſit, quæ Pontifici diceret: nimirum Ferdinando, & Iſabellæ Regibus Catholicis, cordi eſſe, res Pontificis, atque, ac pacem vniuerſæ Italiæ, nec non ſalutem Regnorum ſuorum: nõ æquo animo accepiſſe, iacta eſſe ſemina diſſenſionum, inter Pontificem, ac Neapolitanum, quibus magis diſſoluendis, aliqui Cardinales, & Proceres Romani adlaborarent. Illud etiam fœdus, cum Venetis, & Mediolanẽſi ictum, quòd ſeminarium eſſet diſsidiorum & calamitatum, non illis placere: maximè cum intelligerent, ad perniciem Aragoniorum iuſſe perculſum; &

Aragonij in toto ferè regno odio habentur.

Caſtellæ Reges eandem pacem vrgent.

ad eandem euertendos Carolum Galliæ Regē inutile vocatum. Reges non poſſe, aut Aragonijs affinibus, ſi quod bellum inferretur iiſdem deeſſe, aut ius, quod in regnū Neapolitanū ipſi quoq; participarent in medio relinquere, aut illud ipſum, ſi armis Gallicis inuaderetur deſerere aut Pontifici, ſi Gallis magis, quàm illis fauerer, adhærere. Videret, ne præpoſtero conſilio, dignitati ſuæ notam inureret, aut Italiam in extremum diſcrimen adduceret: maximè iam certus Cardinales, principes, ac nonnullos proceres Romanos alieno ab eo eſſe animo: quibus pro nihilo fuit, plurima contumelioſè in eum iam admiſiſſe; quando illi, in Comitio de creandis Cardinalibus deliberatione propoſita, voluntati Pontificiæ reſtitiſſent, & ex Comitio temerè diſceſsiſſent, hi autem copias in eum contrahere, tormenta explodere, arces occupare minimè dubitaſſent, vrbemque intercipere non curarent. Videret præterea, Alfonſum iam terreſtres copias, Fridericum maritimas, ipſe ſub aſpectum vrbis admouiſſe: quibus, an ipſe pariturus, an Gallica auxilia tam citò, tam expedita habiturus, an inde Italia damnum acceptura, an Gallus Chriſtianus in poſterum ab hoſtibus fidei ſecurus, ſecum expenderet. Satiùs, ſi quid iniuriarum ab Aragonijs accepiſſet, paterna benignitate condonaret, illos in gratiam reciperet, de controuerſijs ex æquo componeret, fœdera cum eis iniret, Gallis, vt ne re, non armis de regno Neapolitano certarent, ediceret, eoſq; aditu Italiæ prohiberet. Dixerat hæc & alia Didacus: Alexander, quum ſæpè antea, Gallisne, an Aragonijs fauendum foret, ſecum deliberaſſet, Cardinales tunc conſuluit. Aſcanius Sforia Ludouici frater, pro Gallis; contra pro Aragonijs Franciſcus Piccolhomineus, ſummis vtrinque ſtudijs contendebant. Poſt longam, & contentioſam deliberationem, publicis ſimul, ac priuatis rebus conſultiùs viſum, Aragonijs adhærere: quod ipſorum liberalitate, atque virtute, tueri Pontificij nominis, ipſiuſque Italiæ dignitatem, aduerſùs infenſiſsimos hoſtes, ac mediocres adhuc filiorum ſuorum fortunas, ad ampliorem ſtatum perducere, apud omnes honorificum, & ſibi vtile inprimis arbitrabatur Alexander. Compoſita interim poſt varia impedimenta, à Virginio potiùs, quàm à Pontifice protecta, oppidorum illa controuerſia fuit, Friderici Aragonii interuentu, quem pater ad hoc ipſum Romam delegarat. Conuentum eſt, vt Virginius oppida retineret, eâ tamen lege, vt Pontifici tantidem, quanti à Franciſco Cybo emerat, penderet: ſimulque ſponſalia inter Sanciam Alfonſi extra coniugium filiam, & Gothifredum Pontificis minimum, cum vterque per ætatem ad connubiales amplexus eſſet ineptus. Conditiones fuere, vt Gothifredus intra paucos mēſes Neapolim migraret; Principatum Scillaceum dotis nomine, è quo ducatorum decem millia quotannis caperet: ſtipendia ſub Ferdinando, cum centum cataphractis mereret: Ioannes alter filius, in Hiſpaniam ad Ferdinandum Caſtellæ Regem traijceret, & Mariam Enriquezium, Regis patruelem cum Ducatu Gandiæ coniugem acciperet. Tentauit inſuper Ferdinandus cum Pontifice fœdus ad communem vtriuſq; defenſionem ſtabilire: ſed Pontifice varias difficultates interponente, aliud obtinuit nihil, quàm diplomatis occultiſsimi confectionem, quâ ſe ad regni Neapolitani tutelam aſtrinxit; ſiquidem Ferdinandus vicisſim repromitteret ſe idem in Pontificiæ ditionis periculis eſſe facturum. His in hunc peractis modum, equitum turmæ à Venetis Duceq; Mediolanenſi ad Pontificem miſſæ à Pontifice dimiſſæ, ex Pontificia ditione diſceſſerunt. Nec minore ſpe felicis ſucceſſus cum Ludouico Ferdinandus agere cæpit: qui ſubtiliſsimo artificio, nunc Regis Galliæ ad res Italicas propenſionem quaſi Italis omnibus periculoſam damnans; nunc Genuæ, quã Caroli Regis beneficio teneret, veteriſq; cum Galliæ Regibus fœderis neceſsitatem excuſans, quâ illius Regi, vt ipſe dicebat, poſtulata audire impulſus fuerat, tam Ferdinando, interdum Pontifici ſeparatim, Petroq; Medici pollicendo, ſe pro ſua virili Caroli ardorem reſtinguere conaturum: eos in hac ſpe conſopitos retinere nitebatur, ni priuſquam res in Gallia benè ſtabilitæ forent, aliquis in ipſum motus excitaretur. Atque hæc quidem ei faciliùs credebantur, propterea quod conſilium de Rege in Italiam adducendo, erat vel ipſimet Ludouico tantopere periculoſum, vt fieri haud poſſe videretur, quin tandem (periculo diligentius expenſo) ab incœpto pedem eſſet relaturus. Siquidem Franciſcus Sforia eius pater, raræ prudentiæ, & virtutis princeps, quamuis ob grauiſsimas ab Alfonſo Ferdinandi patre acceptas iniurias, Aragonijs eſſet infenſus, veteri autem amicitia cum Andegauenſibus coniunctus; nihilominus tamen cum Ioannes Renati filius anno 1457. regnum Neapolitanum inuaſit, tanta alacritate Ferdinando aſtuit, vt ab eo præcipuè victoria agnoſceretur: id autem fecit, quod minimè tutum ſibi Mediolanenſium Duci arbitraretur, ſi Galli vſq; adeò vicini, tam opulento in Italia regno potirentur. quæ etiam res Philippum Mariam Vicecomitem induxerat primùm, vt relictis Andegauenſibus, quibus antea ſemper ſtuduiſſet, Alfonſum hoſtem ſuum à Genuenſibus in pugna nauali ad Caietam captum, & cum ſummum nobilitate Mediolanum adductum liberum abire permiſerit. Quod ergo periculum, & pater vir bellicoſiſsimus, & Philippus timuerant, credebant illi, Ludouicum quoque metuere debere: cum præſertim paucis annis ante Carolus aſſeueraſſet, ſe non paſſurū à Ludouico, Ioannem Galeacium conſanguineum ſuum adeò indignè oppreſſum iri. At Ludouicus pericula omnia deuorauerat, & Pontifici, Ferdinãdo, Petro Medici verbis datis, Gallos ad bellum, in annum proximum conſtitutum excitabat: qui, vt hominum conſilia, cupiditateſq; gradatim aſcendunt, non iam id ſolum cogitans, vt ſe in ea nepotis tutela totum conſeruaret; ſed altiora ſpectans in animo habebat, belli in Aragonios occaſione, Mediolanenſis imperij ius omne in ſe transferre. vtq; tantum ſcelus aliquo iuſtitiæ colore adornaret, ſuaſq; res maioribus firmamentis in omnes euentus ſtabiliret, Ioannis Galeacij ſororem Claram, ſeu Blancam Mariam, neptem ſuam, Maximiliano, qui mortuo patre ſuo Friderico, Romanorum Imperator nuper erat renunciatus, in matrimonium deſpondit: cui dotis nomine, ſe ducatorum quadringēta millia certis tēporibus numeraturū repromiſit: quibus addidit gēmas, atq; alia ornamēta pretioſa, ducatorum quadraginta millibus æſtimata: minimè conſiderãs, ea ratione à Caroli amicitia ſeſe ſeiungere, quòd ſe tanto eius æmulo, & tot de cauſis inimico coniunxerit, eiq; iàm grandē pecuniam ſubminiſtrauerit: tantùm, vt nepotem imperio exueret, illudq; diplomate Maximiliani in ſe transferret. Tanta porro eius erat ſagacitas, atq; dexteritas, vt eodem tempore, & Pontifici, & Ferdinando, atque Italis reliquis verba dare noſſet, & Romanorum, Galliæq; Regum gratiam conſeruare.

Aragonijs potiùs, quàm Gallis adhærendū cenſet Alexander Pontifex.

Ludouici Sforiæ temeritas & aſtutia.

XIV. *Aliquos Principes Italiæ cõiungere ſibi curat Galliarū Rex.*

Carolus inter hæc, vt difficultates, ac pericula, quibus impediri in Italia poſſet, auerteret, Peronem Baccicum, hominem rerum Italicarum nō imperitum, in Italiam miſit: qui Pontifici, Venetis, ac Florentinis, Regis ſui de regno Neapolitano recuperando voluntate indicata, omnibus, vt ſe cum Carolo coniungerēt, perſuadere conatus eſt. Verùm nec quicquam retulit, præter ſpes incertas, atq; ambigua reſponſa. Nam cum non prius, quàm in annum proximum eſſet bellum conſtitutum, recuſabant omnes tantò ante, qui animus ipſorum eſſet aperire. Pontifex, in ſacere cum Ferdinando percuſſo vacillabat: quod exiſtimaret, per Regem ſtare, quo minus Iulianus Oſtienſis Cardinalis, Romam ad præſtandam obedientiam veniret. Præter Oſtienſem arcem præſidio munitam, circa vrbem Romam, Roncilionem quoq;, & Grottam, ſiue Grittamferratam tenebat, & multas clientelas, plurimamque

autho-

authoritatē in aula Pontificis habebat: eaq; propter abſentia ſua, ſuſpectum valdè Pontificem tenebat. Ferdinandus contrà validiſſimas afferebat rationes, quibus oſtenderet, à ſe Oſtienſem flecti nō poſſe; propterea quod is in tantam ſuſpicionem adductus eſſet, vt & Collegij Cardinalium, & ipſius, & Venetorum fides interpoſita, & quæuis alia ſecuritas, ei periculo inferior eſſe videretur. Suam quoq; Aragonius infelicitatem accuſabat, quā fieret, vt Pōtifex ſemper ipſi ea adſcriberet, quæ ab alijs proficiſcerētur: eā quoq; lactum eſſe, vt crederet, Virginium ſuo impulſu, ſuaq; pecuniā, caſtella coemiſſe, quāuis ſe incōſulto, ea emptio facta eſſet. ſe verò eum quidē fuiſſe à quo Virginius perſuaſus compoſitionem admiſiſſet; cuius rei gratiā, ei pecuniam commendaſſet, quę in compenſationem caſtellorum fuerat numerata, quas excuſationes, dum non admittit Pontifex, ſed potiùs acerbis, ac ferè minacibus verbis de Ferdinando queritur, nullum poni in eorum reconciliatione ſtabile fundamentum poſſe videbatur.

XV. *Alexādri PP. reſpōſum ad Caſtellæ Reges.* Ferdinando, & Iſabellæ Caſtellanis, Interim, Alexāder reſpondit ſe inprimis, non ad offenſionē alicuius, ſed ad defenſionē rerum cōmuniū, fœdus cum Venetis, & Mediolanenſi percuſiſſe; nō nouum id Pontificibus Romanis eſſe; quādoquidem Gregorij, Alexandri, Innocentij veteres, & ſua memoriā, Eugenius IV. Calixtus III. Pius, Paulus, Sixtus, Innocentius, vt vel Sedis Apoſtolicæ, vel principum amicorum iura tuerentur, ad hæc fœderum præſidia cōfugiſſent. De quiete Italiæ turbandā, aut rebus alienis inuadendis, vt miſcendiſue, ſe nè per ſomnium quidē cogitaſſe; Aragonios eos eſſe, quibus aliena appetere, multaq; noua tentare, necnō Pontificum patientiā laceſſere, familiare eſſet. Carolum Galliæ Regem, ſe neq; legibus ad Annam Britannam ducendam ſoluiſſe, neq; in Italiā ad occupandum regnum inuitaſſe, neq; minùs, aut ius feudi, aut diadema eius regni illi promiſiſſe; quippe cuius Orator, ſuppreſſis Caroli, & Annæ perſonis, dignitatibuſque, & ementitis, ſeu ſuppoſitis alijs quarto gradu affinitatis propinquis, in foro Pœnitentiariæ, quā vocant, diſpenſationem ſurripuerit: cuius virtute, cùm Carolus poſteà in matrimoniū Annam duxerit, ſibi hoo integrum amplius fuiſſe facta, aut reprobare, aut approbare; ne pari ratione, dignitas Eccleſiaſticæ poteſtatis violari videretur, atq; occaſio ſcādali vniuerſis Chriſtianis præberetur. ſe eam copulam iam eo modo confectā tolerare quidem, & in conſcientia non improbare: cæterum, neq; diplomate Pōtificio, neq; actione publica aut authoritate illam laudare, quamquā Maximilianus Imperator iuri ſucceſsiſſe videatur. De inaugurando Carolo aliquando quidē mentionē feciſſe ſed ſub conditione aut diiunctione. Cum enim Aragonij nouis ſemper iniurijs Sedem Apoſtolicam afficerent, & nec preces, nec monita, neq; minas curarent: ad retundendam eorum temeritatem oportuit inter comminationes interponere, aut Ferdinandum Caſtellæ, aut Carolum Galliæ in auxilium accire: ſi tamen Ferdinandus Caſtellæ, aut ſuo in regnum Neapolitanum Carolo denunciaret: id ſe eo cōſilio feciſſe, vt controuerſia inter illos de Ruſcinonen. & Perpinianen. Prouincijs, tantò faciliùs cōponeretur, ſi vel Ferdinandus Carolo, vel Carolus Ferdinando iure ſuo decederet, ſe culpæ omnino exortem aut fore, aut eſſe, etiamſi Carolum ad id regnum capeſſendum euocaſſet; quandoquidem in fœdere, magna cæremonia, & iureiurando ab vtraq; parte, Carolo videlicet, & Ferdinando, ac Iſabella in templo publicè nuper ſancito expreſſum ſit ne Ferdinandus, & Iſabella, directè, aut obliquè Aragonios iuuarent: affinitatem nouam cum eis, ne contraherent: nec vllo modo ad Neapolitani regni defenſionem Carolo, Perpinianum, & Ruſcinonem reſtituenti ſeſe opponerent: quod aliud non erat, quàm Aragonios deterrere, & ius quæſitū, ſi quod habebant, Carolo concedere. Ad extremum dixiſſe Aragonijs benignum eſſe velle: modò illi ex fide cum Apoſtolica Sede agerent, & Iuliano Cardinali, alijſq; rebellibus, nè auxilium præſtarent, quin potiùs eos ad officium reuocarēt.

Guicciardinus lib. 1. Iouius lib. 1. Surita de rebus Ferdinandi Catholici lib. 1. c. 22 Infixura in notis. Iuſtinianus hiſt. Veneta lib. 10. Naucler. generatione 50. Comminens de bello Neapolitano lib. 1. Bembus hiſt. Veneta lib. 1.

XVI *Noui Cardinales creantur, & illorū nomina, dignitates &c.* Cæterùm, vt Alexander oſtenderet neutri parti, ſed æquitati tantum ſe eſſe addictum; Senatum Apoſtolicū ſupplere volens, Regibus diſsidentibus obnoxios homines, inter purpuratos adlegit, quorum conſilio, in dirimendis Regum controuerſijs vteretur: ne hi, ſi in diſceptationem res veniret, præiudicati animi iudices fuiſſe poſſent criminari. Ad XII. itaque Cal. Octobris Romę, duodecim Cardinales creauit, quorum hęc nomina, officia, dignitates, ac tituli.

1. Ioannes Anglicus, Archiepiſcopus Cantuarienſis, Primas Angliæ, presb. Card. tt. S. Anaſtaſiæ.
2. Ioannes Antonius de S. Georgio, Mediolanenſis, Epiſcopus Alexandrinus, Auditor Rotæ, presb. Card. tt. SS. Nerei & Achillei.
3. Frater Ioannes Gallus, Monachus, & Abbas S. Dionyſij, Epiſcopus Lombarienſis, Orator Regis Galliæ, presb. Card. tt. S. Sabinæ.
4. Bernardinus Caruaial Placentinus, Hiſpanus, Epiſcopus Carthagię Orator Regis Hiſpaniarū presb. Card. tt. SS. Marcellini & Petri, poſt tt. S. Crucis in Hieruſalē.
5. Raymundus Perauldi Sanctonenſis Gallus, ex Epiſcopo Nouarienſi Viterbienſis, pòſt Gurcenſis, deinde Sanctonenſis, presb. Card. tt. S. Vitalis, poſt SS. Ioannis & Pauli, tt Pammachij.
6. Cæſar Borgia, Hiſpanus, filius nothus Papæ Alexandri, Ciuis & electus Archiepiſcopus Valentinus, Diaconus Card. S. MARIÆ Nouæ.
7. Hippolytus Eſtenſis, Ferrarienſis, electus Archiepiſcopus Strigonien. Diac. Card. S. Luciæ in Silice.
8. Fridericus, Caſimiri Regis Poloniæ filius, electus Epiſc. Cracouien. Diac. Card. S. Luciæ in Septiſolio.
9. Iulianus Cæſarinus, Romanus, electus Epiſc. Aſculanus Diac. Card. SS Sergij, & Bacchi, pòſt S. Angeli.
10. Dominicus Grimanus, Venetus, Protonot. Apoſtolicus, Diac. Card. S. Nicolai inter imagines, poſt presb. tt. S. Marci.
11. Alexander Farneſius, Romanus, Protonoth. Apoſtolicus, Diac. Card. SS Coſmæ, & Damiani.
12. Bernardinus de Lunate, Papienſis, Protonot. Apoſt Diac. Card S. Cyriaci in Thermis.

Hos ab Alexandro creatos Cardinales, numerat *Onuphrius Panuinius*: cum tamen *Franciſcus Vialardus in vita Innocentij VIII.* affirmet, Fridericum Polonum, & Hippolytum Eſtenſem, fuiſſe Cardinales renunciatos, ab Innocentio Octauo qui anno 1485. miſſo in Vngariam, & Poloniam Cardinale Legato, Regino, iniungebat, vt in obeundis apud illos Reges negotijs, operā vtriuſque Cardinalis vteretur. Non mirum, ſi Panuinius, & hunc ſecutus Ciaconus, inter Innocentianos purpuratos neutrius meminerint. Enimuerò non paucos alios, in album Cardinalium relatos recenſere neglexerunt, inter quos, Gotium Battagliam, Arimini ex vetuſta, & illuſtri familia natum, ex Epiſcopo Vaſionenſi, & Patriarcha Cōſtantinopolitano, Cardinalem tit. S. Priſcæ, propter inſignia merita, anno M. CCC. XXXVIII. renunciatū, ſumma cum hominis iniuria prætermiſerunt: quandoquidē

Gotius Battaglia Cardinalis laudatiſſimus. is Apoſtolicæ Sedis in Siciliam ſuo tempore Legatus, pro iuribus Pontificijs, aduersùs Petrum II. Aragoniæ Regem inuicto robore conſurgens, periurij damnatum perfidū cenſurā Eccleſiaſtica percuſſit, vniuerſaq; Siciliæ Sacris interdixit: atque in patriā reuerſus, in Cathedrali Ariminenſium Baſilica Sacellum S. Priſcę, alterum verò S. Stephano in ſua Diuæ Agnetis Parochiali, ſumptibus magnificis extruxit, ornauit, ditauit, dotauitque, monumenta æterna conſtantiſſimæ pro Eccleſia Dei fortitudinis, nec non illuſtriſſimæ in Cælites pietatis. Merebatur iuſtus, in memoria æterna apud homines eſſe, propter alia, & iſta facinora: quorum notitiam nobis, ex Cæſare Clementini, & Raffaele Adimario, hiſtoricis Ariminenſibus, alijſque monumentis ſtirpis Battaglinæ

ſuggeſsit, Franciſcus Gualdus Ariminenſis, Eques auratus S. Stephani, Leoni XI. Paulo V. Gregorio XV & Vrbano VIII. Pontif. Maximis, propter elegantiam morum, & ſtudiorum, nec non generis nobilitatem, à cubiculo intimus; Romanæ verò curioſitati, vel ad ſtuporem admirandus, à ſtudio præcipuè rei antiquariæ, quā ſumptu propè inæſtimabili, in ſuum Muſeum vndequaque congeſsit, oculoſque eruditos implent, numiſmatibus, ſtatuis, ſignis, imaginibus, inſtrumentis, alijsq. Romanæ canitiei reliquijs; vt in eius, anguſto licet penetrali, auguſtam illam Romam inter rudera iacentem ſepultam, qualitamque reperire detur.

XVII. *Alexander Pontifex fœdus cum Turcis inire recuſat.*

Sed nos ad Alexandrum, qui hoc anno Baiazetis Turcarum Imperatoris Oratorem audiuit. Detulerat is nonies centum millia aureorum, quæ Sedi Apoſtolicæ, & Rhodijs, nomine ſumptuum in Baiazetis fratrem Zizimum, Rhodi, in Gallijs & Romæ, à Rhodianis, Innocentio & Alexandro Pontificibus factorum debitorum numeraret. Poſtulabat prætereà Alexandrum, nè Zizimum, cuiquam Principum Chriſtianorum, ad bellum eius auſpicijs ciendum permitteret, ſed apud ſe detineret, ac ſuiſque cum Baiazete pertracteret; ex quo ſibi pacem perpetuam poſſe polliceri; libertatem commerciorum Chriſtianis cum Turcis ſtabilire; captiuorum innumerabilium emancipationem expectare; nec non ſumptus anniuerſarios XL millia nummûm aureorum in Zizimum pronumeratos computare. Et quidem Alexander pecuniam accepit; at iterum fœdera cum hoſtibus fidei paciſci recuſauit. De Zizimo inter varias tractationes nihil decernere, aut voluit, aut potuit, doctus à temporis neceſsitate, neque fidere perfidiſsimo tyranno; neque illum, donec aut Italiam pacaſſet, aut Principes Chriſtianos ad ſacrum bellum congregâſſet, in tanta reipublicæ Chriſtianæ vbique terrarum perturbatione, amplius irritare. Prudentiſsimi eius conſilij paginas, in ſecretiore Pontificio cubiculo voluit appingere; quas poſtmodum in paſtores in calumniandi occaſionem verterût: quaſi Alexander Turcis addictus, cum eis colloquia de prodenda Chriſtianâ republicâ agitaret, pacta ferret, & quod vel cogitatu execrandum, ſecum à illis (cùm tamen Pontifici Turcæ numerâſſent) in ſtipendia contrà Gallos polliceretur. *vt diximus ſupra.*

XVIII. *Caſtellæ Rex præſidium ſuum de nouo orbe aperit Alexandro Papæ.*

Narratum eſt ſuperiùs, Chriſtophorum Columbum ſecundâ nauigatione vltra plurimas incognitas noui Orbis prouincias reperiſſe. Is vbi primùm in Caſtellam ad Ferdinandum Regem reuertiſſet, Ferdinandus Alexandro Pontifici per Legatum expoſuit; ſe iamdiù ſtatuiſſe, Inſulas aliquot, & Continentis regiones procul diſſitas, & incognitas, nec antè à quoquam repertas quærere; eò præſertim earum incolas ad Chriſti cultum, vti Rex, à ſe recens pulſis Granatæ regno Mauris Catholicus, qua daretur, redigeret: & ob hanc cauſam, cum claſſe, peritis nautis, militibuſque veteranis inſtructa, Columbum, non ſine maximis difficultatibus, periculis, & expenſis per maria miſiſſe, quæ numquā quiſquam nauigâſſet. Illum, in Oceano aliquot numquam à noſtris viſas inſulas, & Continentis prouincias inueniſſe, quas pacis amantes quædam gentes incolerent eas, corpore toto nudas incedere, neq; veſci carnibus, ipſaſq; quantum accepiſſet, credere, vnum eſſe Deum, eumque cœlo contineri. Quæ res ſi, eis faceret, eos homines à recipiendis Chriſtianorum moribus, & inſtitutis, non alienos forè: quin etiam, ſi inſtruerentur, facilè apud eos Chriſti nomen, Catholicamq; religionem introductum iri. A Columbo firmam turrim, in vna ex ipſa ſe repertis inſulis exſtructam eſſe, ſuorumque præſidio firmatam. Itaque eas Inſulas, & terras, auro, argento, & aromatibus pollere; imò, multis varij generis rebus alijs pretioſis excellere. Velle igitur, eas ſibi per ſuos ſubigi, imperioque ſuo, in eas fidem Chriſtianam inuecturo, adijci.

XIX. *Eiuſdem votis annuit.*

Pontifex laudatis Regis conſilijs, ipſum ad ea exequenda per Baptiſmi ſacra, Chriſtique viſcera cohortatus, quo expeditionem ardentiori animo ſuſciperet, ſuſceptamque non intermitteret; eidem Regi, & eius poſteris Caſtellæ, Legionisque Regibus, ex Apoſtolica illa ſumma authoritate, Cardinalibus vniuerſis vltrò, recognitâ, vno ore adprobantibus, in perpetuum, obnoxieque conceſsit, donauit, & attribuit, omnes inſulas, Continentiſque Prouincias repertas, & quæ in poſterum à ſuis reperirentur, Occidentem, & Meridiem verſus, ducta ab Arctico, Borealique polo, ad Antarcticum, ſeu Auſtralem polum linea. Inſulas etiam alias, & Continentis regiones inuentas, & quæ inuenirentur, Indiam, vel quamcumque partem verſus, ità quidem ducta, vt ea centum milliaribus diſtaret ab vnaquaque Inſularum quælibet, Occidentem, Meridiemque verſus, ab ea nempe Inſula quæ vulgò Hiſpanis Azores, à falconibus dicitur; & ab altera, quam nunc illi Viride caput, antiqui autem Heſperides, appellant. Quarum omnium Inſularum, & Continentis prouinciarum repertarum, & quærendarum, itera Pontifex eundem Regem, & perpetuos eius ſucceſſores etiam, legitimos dominos, cum liberâ, omnimodaque, ac plena poteſtate cōſtituit. Si tamen quiſpiam Chriſtianorum Principum, Regumque, aliquam ex ipſis Inſulis, Continentiſque regionibus, antè Chriſti Natalem, Anni 1493 à quo tempore donationis huiuſce vires initium primum habent, poſſediſſet: ſalua eius eſſet omnis authoritas, nec vllum ex ab hac donatione damnum, aut præiudicium oriretur. Quò verò firmiùs ei Regi, poſteriſq; ea donata hæ inſulæ, Prouinciæque cederentur; ſanxit Pontifex, nè quis ab quocumque Rege, ſucceſſionumue perpetuis, ad eas dictas, quæ dictæ ſunt, lineâ, comprehenſas, quamquam is tandem eſſet Rex, vel Princeps, aliùs eſſet, negotiationis, & mercimoniorum, aliaue ex cauſa nauigaret. Qui fecerit, eum primùm ipſâ, & ipſo iure incurſurum, grauem nominatim excommunicationis cenſuram feriri iuſsit. Data huius Pontificiæ donationis litteræ, conceptæ ſunt iſtis verbis.

Pontifex, & Cardinales.

XX. *Pontificia donationis diploma Regibus Caſtellæ datum.*

Alexander Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei. Chariſsimo in Chriſto filio, Ferdinando Regi, & chariſsimæ in Chriſto filiæ Elisabeth Reginæ, Caſtellæ, Legionis, Aragonum, Siciliæ & Granatæ illuſtribus ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem.

Inter cetera Diuinæ maieſtati beneplacita opera, & cordis noſtri deſiderabilia, illud profectò potiſsimum exiſtit, vt fides Catholica, & Chriſtiana religio exaltetur, animarumque ſalus procuretur, ac Barbaræ nationes deprimantur, & ad fidem ipſam reducantur. Vnde cum ad hanc ſacram Petri ſedem diuina fauente clementia (meritis licet imparibus) euocati fuerimus, cognoſcentes vos tanquam veros Catholicos Reges, & Principes, quales ſemper fuiſſe nouimus, & à vobis præclarè geſta, toti penè iam Orbi notiſsima demonſtrant, nedum id exoptare, ſed omni conatu, ſtudio, & diligentia, nullis laboribus, nullis impenſis, nulliſque parcendo periculis, etiam proprium ſanguinem effundendo efficere, ac omnem animum veſtrum, omneſque conatus ad hoc iamdudum dedicaſſe, quemadmodum recuperatio regni Granatæ à tyrannide Saracenorum hodiernis temporibus per vos, cum tanta diuini nominis gloria facta teſtatur, dignè ducimur non immeritò, & debemus illa vobis etiam ſponte, & fauorabiliter concedere, per quæ huiuſmodi ſanctum, & laudabile, ac immortali Deo acceptum propoſitum indies feruentiori animo, ad ipſius Dei honorem, & Imperij Chriſtiani propagationem proſequi valeatis. Sanè accepimus, quod vos dudum animo propoſueratis, aliquas inſulas, & terras firmas remotas, & incognitas, ac per alios hactenus non repertas quærere, & inuenire, vt illarum incolas, & habitatores ad colendum Redemptorem noſtrum, & fidem Catholicam profitendum reduceretis, hactenus in expugnatione, & recuperatione ipſius Regni Granatæ plurimum occupati, huiuſmodi ſanctum, & laudabile propoſitum veſtrum, ad optatum finem perducere nequiuiſtis; ſed tandem, ſicut Domino placuit, regno prædicto recuperato volentes deſiderium adimplere veſtrum, dilectum filium Chriſtophorum Colonum, virum vtique dignum & plurimum commendandum, ac tanto negotio aptum, cum nauigijs, & hominibus ad ſimilia inſtructis, non ſine maximis laboribus, & periculis, ac expenſis deſtinaſtis, vt terras firmas, & Inſulas remotas, & incognitas huiuſmodi per mare vbi hactenus nauigatum non fuerat, diligenter inquireret, qui tandem (diuino auxilio) facta extrema

dili-gen-

Digitized by Google

diligentia, in mari Oceano nauigantes, certas Inſulas remotiſſimas, & etiam terras firmas, quæ per alios hactenus reperta non fuerant, inuenerunt, in quibus quamplurimæ gentes pacificè viuentes, &, vt aſſeritur, nudi incedentes, nec carnibus veſcentes inhabitant, & vt præfati Nuntij veſtri poſſunt opinari, gentes ipſæ in Inſulis, & terris prædictis habitantes, credunt vnum Deum Creatorem in cælis eſſe, ac ad fidem Catholicam amplexandum, & bonis moribus imbuendum ſatis apti videntur, ſpesque habetur, quod ſi erudirentur, nomen Saluatoris Domini noſtri IESV CHRISTI, *in terris, & Inſulis prædictis facilè induceretur; ac præfatus Chriſtophorus in vna ex principalibus Inſulis prædictis, iam vnam turrim ſatis munitam in qua certos Chriſtianos qui ſecum iuerant, in cuſtodiam, & vt alias Inſulas, ac terras firmas, remotas, ac incognitas inquirerent, poſuit, conſtrui, & ædificari fecit, in quibus quidem Inſulis, & terris iam repertis, aurum, aromata, & alia quamplurima res pretioſa diuerſi generis, & diuerſæ qualitatis reperiuntur: vnde omnibus diligenter, & præſertim fidei Catholicæ exaltatione, & dilatatione (prout decet Catholicos Reges & Principes) conſideratis, more progenitorum veſtrorum claræ memoriæ Regum, terras firmas & Inſulas prædictas, illarumque incolas & habitatores vobis diuina fauente clementia ſubijcere, & ad fidem Catholicam reducere propoſuiſtis. Nos igitur huiuſmodi veſtrum Sanctum, & laudabile propoſitum plurimum in Domino commendantes, ac cupientes, vt illud ad debitum finem perducatur, & ipſum nomen Saluatoris noſtri in partibus illis inducatur, hortamur vos quamplurimum in Domino & per ſacri lauacri ſusceptionem, qua mandatis Apoſtolicis obligati eſtis, & viſcera miſericordiæ Domini noſtri* IESV CHRISTI *attentè requirimus, vt cum expeditionem huiuſmodi omnino proſequi, & aſſumere prona mente, Orthodoxæ fidei zelo intendatis, populos in huiuſmodi Inſulis, & terris degentes, ad Chriſtianam Religionem ſuſcipiendam inducere velitis, & debeatis; nec pericula, nec labores vllo vnquam tempore vos deterreant, firmâ ſpe, fiduciaque conceptis, quòd Deus Omnipotens conatus veſtros feliciter proſequetur. Et vt tanti negotij prouinciam, Apoſtolicæ gratiæ largitate donati, liberius, & audacius aſſumatis, Motu proprio, non ad veſtram, vel alterius pro vobis ſuper hoc nobis oblatæ petitionis inſtantiam, ſed de noſtra mera liberalitate, & ex certa ſcientiâ, ac de Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine, omnes Inſulas, & terras firmas, inuentas, & inueniendas, detectas, & detegendas, verſus Occidentem & Meridiem, fabricando, & conſtituendo vnam lineam, à polo Arctico, ſcilicet, Septentrione, ad polum Antarcticum, ſcilicet Meridiem, ſiue terræ firmæ, & Inſulæ inuentæ, & inueniendæ ſint, verſus Indiam, aut verſus aliam quamcumque partem, quæ linea diſtet à qualibet Inſularum, quæ vulgariter nuncupantur de los Azores, y Capo Verde, centum leucis verſus Occidentem, & Meridiem, ita quòd omnes Inſulæ, & terræ firmæ, repertæ & reperiendæ, detectæ & detegendæ, à præfata lineâ verſus Occidentem, & Meridiem, per alium Regem, aut Principem Chriſtianum non fuerint actualiter poſſeſſæ vſque ad diem Natiuitatis Domini noſtri* IESV CHRISTI *proximè præteritum, à quo incipit annus præſens* 1493. *quando fuerunt per Nuncios, & Capitaneos veſtros inuentæ aliquæ prædictarum Inſularum, auctoritate Omnipotentis Dei, nobis in Beato Petro conceſſâ, ac Vicariatus* IESV CHRISTI, *quâ fungimur in terris, cum omnibus illarum Dominijs, Ciuitatibus, Caſtris, Locis & Villis, iuribuſque, ac iuriſdictionibus ac pertinentijs vniuerſis, vobis hæredibuſque, & ſucceſſoribus veſtris, Caſtellæ & Legionis Regibus, in perpetuum tenore præſentium donamus, concedimus & aſſignamus; voſque, & hæredes, ac ſucceſſores præfatos, illarum Dominos, cum plena, libera, & omnimoda poteſtate, auctoritate & iuriſdictione facimus, conſtituimus, & deputamus. decernentes nihilominus per huiuſmodi donationem, conceſſionem, & aſſignationem noſtram, nulli Chriſtiano Principi, qui actualiter præfatas Inſulas, & terras firmas poſſederit, vſque ad dictum diem Natiuitatis Domini noſtri* IESV CHRISTI *ius quæſitum, ſublatum intelligi poſſe, aut auferri debere. & inſuper mandamus vobis in virtute Sanctæ Obedientiæ, vt ſicut pollicemini & non dubitamus pro veſtra maximâ deuotione, & Regiâ magnanimitate, vos eſſe facturos, ad terras firmas, & Inſulas prædictas, viros probos, & Deum timentes, doctos, peritos, & expertos, ad inſtruendum incolas, & habitatores præfatos in fide Catholica, & bonis moribus imbuendum deſtinare debeatis, omnem debitam diligentiam in præmiſſis adhibentes. Ac quibuſcumque perſonis, cuiuſcumque dignitatis, etiam Imperialis, & Regalis ſtatus, gradus, ordinis vel conditionis, ſub excommunicationis latæ ſententiæ pœnâ, quam eo ipſo ſi contra fecerint incurrant, diſtrictiùs inhibemus, nè ad Inſulas, & terras firmas inuentas, & inueniendas, detectas, & detegendas, verſus Occidentem, & Meridiem, fabricando, & conſtruendo lineam à polo Arctico, ad polum Antarcticum, ſiue terræ firmæ, & Inſulæ inuentæ, & inueniendæ ſint verſus Indiam, aut verſus aliam quamcumque partem, quæ linea diſtet à qualibet Inſularum, quæ vulgariter nuncupantur de los Azores, y Capo Verde, centum leucis verſus Occidentem, & Meridiem, vt præfertur, pro mercibus habendis, vel quauis aliâ de cauſa accedere præſumant, abſque veſtra, ac hæredum, & ſucceſſorum veſtrorum prædictorum licentiâ ſpeciali. Non obſtantibus Conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, cæteriſque contrarijs quibuſcumque. In illo à quo Imperia, & dominationes, ac bona cuncta procedunt, confidentes, quòd dirigente Domino actus veſtros, ſi huiuſmodi ſanctum, & laudabile propoſitum proſequamini, breui tempore cum felicitate, & gloria totius populi Chriſtiani, veſtri labores, & conatus exitum feliciſſimum conſequentur. Verùm quia difficile foret præſentes literas ad ſingula quæque loca, in quibus expediens fuerit, deferri, volumus, ac motu, & ſcientiâ ſimilibus decernimus, quòd illarum tranſumptis manu publici Notarij rogati ſubſcriptis, & ſigillo alicuius perſonæ in Eccleſiaſtica dignitate conſtitutæ, ſeu Curiæ Eccleſiaſticæ munitis, ea proſus fides in iudicio, & extra, ac aliàs vbilibet adhibeatur, quæ præſentibus adhiberetur, ſi eſſent exhibitæ, vel oſtenſæ. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ commendationis, hortationis, requiſitionis, donationis, conceſſionis, aſſignationis, conſtitutionis, deputationis, decreti, mandati, inhibitionis, & voluntatis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem, &c. Datum Romæ, apud S. Petrum, anno incarnationis Dominicæ* M CCCC. XCIII. *Quarto Nonas Maij. Pontificatus noſtri, anno primo.* Ext. in Bullario.

Caſtellæ Reges laudantur eiſque iſta inuenta, & inuenienda attribuuntur.

Eiſdem Regibus imponitur, vt Indos ad Chriſti fidem adduci procurent.

XXI. *Supra poſito Pontificio diplomati occaſionẽ dedit Luſitaniæ Rex.*

Occaſionem huius edicti Ioannes Rex Luſitaniæ dederat. Narrauimus ſuperius, Chriſtophori Columbi in retegendo nouo orbe felicia auſpicia: quòd cùm is in Atlanticum Oceanum ingreſſus, Canarias primùm Inſulas petijſſet, inde continua dierum aliquot velificatione in occaſum prouectus, Inſulas aperuerit nouas, quas ab re, quòd primæ occurriſſent, Principes nominarit; & expoſito milite ad tuendas auri fodinas, loco idoneo caſtra communijt, relictoque ibi præſidio, incolas fermè duodecim, & alia inuentæ eius regionis argumenta ſecum in Hiſpaniam reuexit. Ea res, quò miniùs erat in ſpe, eò maiorem Ferdinando Regi, & aulæ vniuerſæ attulit voluptatem: Ioannes contrà, dolorem non modicum ex ea percepit: vel quòd eſſloreſcentiùm maximè ad maritimæ rei gloriam nomini Luſitano, partum ab alijs in eodem genere decus officeret; vel quòd relicto ſibi à maioribus inclyto nauigationis iure, ſpoliari, & vaſti Oceani poſſeſſione pelli quodammodo videretur. Ergo ad exigendos è Principibus Inſulis Bæticos, eaſque in Luſitanam ditionem aſſerendas, de procerum ſententiâ, claſſem inſtruere quamprimùm aggreſſus eſt. Ea re cognitâ Ferdinandus, mirari magnoperè, cur ab Rege ſocio, & amico, ignoti maris inueſtigatione, præſertim, quam oblatam ille à Columbo reiecerit, arceatur, cumque ſuper ea re nuntij, & iuris interpretes vltrò citroque cum litteris commeaſſent; poſtremò Ferdinandus ad reuocandum ab ea mente Ioannem, viros primarios miſit duos, &, qua erat ſolertiâ, ſi minùs ab incepto abducere illum poſſent, certè per varias cauſas rem conſultò iuſſit extrahere, dum Columbus, quem in eadem loca maiore cum apparatu remittebat, de concepta ſpe auri, argentique, & opum aliarum, certiora, & exploratiora perferret. Non feſellit Ioannem aſtus, & dum legati ſedulò tempus terunt (vt erat egregiè facetus) legationem eam, neque caput, neque pedes habere dixit: cauillatus Oratores ipſos, quorum alter è crure claudicaret, alter ab inſito laſtu, leuior, & elatior

haberetur. Factum tamen, vt Ioannes omnis belli conſilio, non recuſauerit, quo minùs diſceptatore totius controuerſiæ, vterentur Alexandro Pontifice Romano. Is cognita Regum cauſâ; nè quando hi ad arma deducerentur; vltra Heſperidum inſulas ad trecenteſimam ferè leucam & quadrageſimam, ducto à Septemtrionibus ad Auſtralem polum circulo, totum terrarum Orbem ex æquo biſariam ſecuit. Quæ pars vergebat in Orientem, hanc Ioannes, facta ſibi ob iuris antiquitatem optione, deſumpſit; occiduâ Ferdinando relictâ. Ex hoc tempore in perueſtigandis ignotis regionibus ab Luſitano, & Caſtellano mirâ vtrimque virtute certatum eſt; & Ferdinandi auſpicijs, idem Columbus, alijque deinceps immortalitate digniſſimi viri, ad occaſum meridiemque, immania terrarum ſpatia, cum incredibili prouentu auri, & argenti, ſubinde patefecêre; quo maximè ſubſidio Caſtella poſtmodum tantos, tamque aſsiduos terrâ, marique ſumptus propè infinitâ pecuniarum erogatione ſuſtinuit. *Maffeus hiſtoriarum Indicarum lib. 1.*

XXII. *Religioſi varij in Indias deſtinantur.*

Propagandæ Chriſtianæ fidei, Columbus, aliquot Patres familiæ Franciſcanæ ſecum auexit, hoc anno 1493. *Platus de bono ſtatus Religioſi lib. 2. c. 30.* His quoque ſtudijs innutritos, aſſuetosque Dominicanos, ſocios adhibere authoritate Pontificiâ voluit. *Fernandez in Concertation. Prædicatorum.* quibus adiunxit Benedictinos, & Auguſtinianos nonnullos, eodem ardore, ignis diuinioris in terras, & inſulas incognitas mittendi, inflammatos; vt *earum Religionum hiſtoriographi* affirmant. Cum his, ac militibus, fabris, & commeatu omnis generis decem, & ſeptem nauibus vectus, miſſu Regum eundem, quò prius ierat, rediens, cum ſe ad læuam verſùs parumper flexiſſet, quamplures ad Inſulas delatus eſt: quarum partem homines incolebant feri, trucesque, qui puerorum, & virorum carnibus, quos alijs in Inſulis bello, aut latrocinijs cepiſſent, veſcebantur; à fœminis comedendis abſtinebant, Cannibales appellati. Vicos ſi habebant, vicenis, aut tricenis domibus ſingulos, domusque omnes erant ligneæ, ac rotundâ forma, palmis, & ſtipulis contectæ, certarumque arborum, & arundinum folijs ad arcendos imbres. Aëre vtebantur adeò temperato, vt Decembri menſe auium aliæ nidos ponerent, aliæ pullos educarent ſuos. Cùm ad illam Inſulam, à qua reditum anno ſuperiore apparauerat, Hiſpaniolamque ipſam appellauerat, Columbus reuertiſſet, propter ſoli bonitatē magnitudinemq; Inſulæ oppidū opportuno loco condere, terram colere, fidemq; Chriſtianam inſerere cepit. Inſulares duobus ſe è ſpecubus terrâ proditos atque natos dicebant. Deos penates, quos appellabant Zemes colebant, eos plebs habebat communes, ſuum verò ex Regibus quilibet. Eorum ſimulachra, lanâ contexta in bellum profecturi capiti alligabant, iuuarique ſe ab ijs maiorem in modum putabant. Noctu vagari mortuos credebant, poſſeque omnia humana membra ſumere præter vmbilicum. Ab ſuis Zemibus, eiuſmodi reſponſa non multò ante Chriſtianorum aduentum annos accepiſſe illos conſtitit; venturam eò indutam veſtibus gentem, quæ regionem ſubigeret, ipſorum aboleret Deos, & nouam induceret Religionem. Hiſpaniolæ vicina Cuba, hominum genere, & auri copia præſtans, ijs aliæ proximæ, penè ſine numero, quarum gentes olim aſſeritæ auream ætatē agere, nulli agri modum noſcere; non iudicia, non leges habere, nō literis, non mercaturâ vti; non in poſterum, ſed in dies viuere. Ab his vlteriora tentantibus, terra obiecta eſt Hiſpanis continens, paulò minùs decies centena millia paſſuum ab Hiſpaniola protenſa meridiem versùs, atque in ea populi ſub Rege bellum cum finitimis gerente occurrerunt, quorum fœminæ, virum paſtæ, nullam partem corporis, præter muliebria, virgines nè illam quidem tegebant. Regem ipſuum honoris gratiâ ſublime in humeris ferebant, tum alij deinde populi capillo promiſſo, & liberali aſpectu, auro, atque gemmis culti. Poſt hos

Indorum fides, & mores.

item alij, qui certarum te herbarum coloribus pullo, & purpureo inficiebant, aſpectu eam ob rem in pugna terribiliore, ac horribiliore. Demum gens inuenta agilis ad modum, & item nuda, genitalibus tantummodò cucurbitula, vel marina teſta incluſis. Cadauera ibi Regum, & magnorum hominum deſiccata in domibus aſſeruabantur, eaque in honore magno habebant. Erant etiam, qui arida facta conterebant, eoque puluere in epulis, & poculis honoris causâ vtebantur. Poſtremò autem ad meridiem audacius indies iter flectentibus Hiſpanis, cùm vertex ſe ſubducere noſter cœpiſſet, tum e regione alba quædam magnoperè ſplendentium quatuor ſtellarum forma, atq; ſeries extitit, quam eſſe Auſtralis verticis faciem crediderunt. Viſi pòſt hæc homines noſtris longè proceriores, & magno ad obeundas pugnas animo, tum flumen refertum inſulis immani magnitudine. Patet enim amplius paſſuum millia centum. In ea terrarum parte homines impuberes in omni ætate ſunt propè vniuerſi, neque vllos habent pilos. ijdem magnoperè natandi artem callent, tum mares, tum fœminæ, eique rei à paruulis inſueſcunt. Filios ex ſororibus ſibi hæredes inſtituebant, quoniam indubiè ſuæ gentis eſſe exiſtimarent. Mulieres adoleſcentes parere, ſeruile ducebant eſſe. Itaque ſi prægnantes fierent, herba ad eam rem idoneâ, abortum faciebant. Cùm verò ætatis flos exaruiſſet, tum pariebant, ac proli ſtudebant. Quæ regio eſſent ſanguine, regere aliquid vlli viro, qui ex nobili foret genere, in turpibus rebus habebant. Ferè ſemper cum Rege mortuo vxor vna, & altera ſepeliri volebat, eo eum ornatu, quem viuens adamauiſſet: tum ſerui etiam, & clientes. Ita enim ſe cum illis apud ſuperos toto tempore victuros putabant. Nonnullæ gentes Deorum imagines, filiorum ſuorum infantium ſpargebant ſanguine. Mitiores aliæ ſacerdotes ita habebant inſtitutos, vt barbam, ſi quam haberent, aut capillum, neque tonderent, neque pecterent totius vitæ tempore. Nonnulli Solem, & Lunam, vti virum, & vxorem colebant: promiſcue omnes idolorū inprimis, ac dæmonum inſanis mirificis, nefandiſsimisque opinionibus, & cultibus mancipati. Auro autem ſic abundabant, vt parietes templorum, ac domorum Reges eo veſtirent, & vaſis ad vſum domeſticum propè omnibus, vti aheneis, aut teſtaceis, ſic illi aureis vterentur. gemmarum tanta copia, vt fœminæ, etiam ſuras, ad vſque talos ijs ornarent. Ad has gentes, Fidei radio illuſtrandas, miſsi ab Alexandro Pontifice prædicatores, magnos progreſſus fecerunt, in extirpanda idolomaniâ, & Chriſtianâ fide propagandâ. *P. Bembus hiſt. Venet. lib. 6.*

At ex Luſitana parte, Bartholomæus Diazius, egregiâ fortitudine, & conſtantiâ vir, ab Ioanne Portugalliæ Rege in Orientem miſſus, lōgiſsimâ, ac periculoſiſſimâ nauigatione, Cani, de quo antea narrauimus, columnas longo interuallo tranſgreſſus, inſanum terræ protectum etiam ipſe patefecit, qui ab interiore Aethiopiâ per directam longitudinem leucas amplius ſexcentas in meridiem excurrit. neque tàm portentoſâ magnitudine, teterrimisque inſuper tempeſtatibus deterritus eſt, quò minùs promontorium flecteret, ac totum terrarum orbem magnanimis, & experientibus viris peruium demonſtraret. Hoc tàm feſici auſa peruenit ad Inſulam, quam Sanctæ Crucis, à columna ibidem poſitâ nominârunt, leucas vltra Cani limites omnino trecentas, & quinquaginta. Redux in Luſitaniam, cum Ioanni Regi totius itineris rationem exponeret, & promontorium illud ob atrociſsimas circa illud exortas tempeſtates, procelloſum caput iure merito appellandum affirmaret; quinimò, *Bonæ ſpei caput* eſto, inquit Rex (quod illi deinde nomen ſtabile, firmumque permanſit) quippe cum tanta ab occaſu diſtantiâ, ac tàm enormi in Auſtrum procurſu, ad optatas Orientis opes, & Aſiatica emporia, Luſitanis dignum pœnè videretur intēdere. Ibi enim trans Cancri tropicum, adusque Pagelungos Aequatori ſubiectos, regiones, lon-

XXIII. *Luſitani quoque nouas terras inueniunt.*

gẽ alio atq; Africa terra ſitu, ac feracitate, plurimis riguis, & Sole, cæteriſque ſyderibus mirè fauentibus, in omnes mortalium vſus, deliciaſque pro ſua quæq; natura varias fruges, metalla, odoramenta, plantas, lapillos, medicamina propè ad certamẽ affundũt, quæ paulò ante Chriſtianorum illic aduentum, certis emporijs admodum vili coempta, Mahometani fermè, Iudæiue inſtitores, vel ſinu Perſico in Commagenem, & Syriam, vel Arabico ad vrbem Heroum Suezium, atque inde Camelis Alexandriam conuehebant; Aegyptio Sultano, qui tum ijs regionibus imperabat, pluribus locis perſoluto portorio; quæ res Memphiticum ærarium magnis quotannis pecuniæ acceſsibus augebat. Plane adeò quæſtuoſam nauigationem Ioannes Rex, ducum ſuorum peritiâ, & felicitate inuitatus, omni ſpe ſibi enitendum exiſtimauit; vt, ſi qua poſſet continuato per Oceanum curſu, ab Aegypto, Syriaque in Luſitaniam auerteret; nõ ſolum vt ingenti Luſitanicæ rei incremento, Chriſtiani nominis hoſtium vectigalia, quàm maximis afficeret detrimentis; ſed multò etiam magis, vt eadem operâ pluribus locis Apoſtolicam diſciplinam, vel voluptate iam obſoletam renouaret, vel ad id tempus incognitam, Deo adiuuante, per Prædicatores, & Religioſos idoneos inſtitueret. Conſtanti quippè didicerat famâ, non paucos in Oriente ſupereſſe populos, partim, qui ſimulachra ex vetere gentium errore adorarent; partim etiam, qui acceptum à Chriſti nuntijs Euangelium, & ſanctiſsima benè viuendi inſtituta, ſed tempore procedente multis deformata vitijs, vtcumque retinerent. In ijs Aethiopum Orientalium, ſeu Abaſsinorũ, cuius nuper meminimus, Regem Chriſti cultorem quidem illum, veruntamen à Romani Pontificis autoritate diſiunctum, cum Eccleſia Catholica in gratiam reducere vehementer optabat: ſimul etiam ratus, quòd longè, lateque imperaret; fore, vt eiuſdem opibus, auxilioque aditus ſibi ad Regum Indorum amicitiam, & expetita ſiue commercia, ſiue fidei amplificandę negotia pateſieret. Mira eidem, de Indorum diuitijs, ac indole retulerat Diaxius, tantum ſcilicet auri alicubi reperiri, vt res omnes alias eò mercarentur, nullo id pondere, aut menſura, ſed tantùm fruſtis ex oculorum fide, atqua arbitrio permutantes; vt qui acciperent, ſæpe lucrum centopli facerent. tanta autem indole, & caſtitate, vt natis ſtatim fœminis naturam conſuerent, quo ad lotij exitus non impediretur; eaſque cùm adoleuiſſent, ſic conſutas in matrimonium collocarent, vt ſponſi cura aſſet prima, conglutinatas, atque coalitas puellæ oras ferro interſcindere. tanto ſcilicet in honore apud homines barbaros erat, non ambigua ducendis vxoribus Virginitas. Ad has regiones perluſtrandas, Ioannes, duos Arabicæ linguæ benè peritos, Petrum Couillanũ, & Alfonſum Paiuam iteratò miſit. Paiuam in Abaſsinos profectum, antequam Regiam attingeret letum extinxit. Couillanus Indijs exploratis, & tota commerciorum ratione in Commentarios relatâ, Ioannem opulentiæ Indicæ per literas admonuit, Commentarioſq; transmiſit. Inde in Aethiopiam retrò iter intendit, & Alexandrum Abaſsinis tunc imperantem, ad amicitiam cum Ioanne, alijſque Regibus Europæis, maximè verò cum Romano Pontifice ineundam facilè adduxit: ingenti futuro rei Catholicę incremento, niſi derepente Alexandrum mors oppreſsiſſet. Enimuerò ſuccedens illi frater Nahu, ingenio moribuſque diuerſis, non modò Luſitanum Regem reſponſo dignatus non eſt, Verùm etiam neque Couillanum ad ſuos redire permiſit. Ea propter Pontifex Alexander, & Ioannes Rex, ſpe proferendi Euangelij, atque Imperij Chriſtiani apud Aethiopes Heſperios hoc tempore fruſtrati ſunt. *Maphæus lib. 1. Bembus ſupra.*

Abaſſinorum Regũ ad obedientiam Romani Pontificis reducere conantur.

XXIV. *Maximilianus*

Hoc anno Maximilianus Auſtriacus, pòſt obitum Friderici parentis, conſenſu Electorum, & Ordinum Imperij, præſente Alexandri Pontificis Nuncio, & ſolennia ab eligendo, & paulò poſt electo, Iuramenta, ac pro Apoſtolica Sede priuilegia recipiente, Imperator Romanus conſtituitur. Diadema, inſulaſque ſolennes illas Cæſarum; Mediolani, ac Romæ neque vnquàm ſuſcepit, neque cum facilè poſſet, ſuſcipere admodum laborauit. *Auctor rerum memorabilium Saxoniæ vniuerſæ lib. 2.*

Auſtriacus Imperator Romanus conſecratur

XXV. *Miraculum, quod olim eidẽ Maximiliano accidit.*

Huic aliquando iuueni mirum aliquid accidit, ab ſingulari prouidentia diuinâ, quæ illum ſacræ Euchariſtiæ præſentiâ, & Angelico ſubſidio, ex alto præcipitio eripuit, & ad ſupremos faſces ſeruauit. Dum per prærupras rupes Oenipontanas iuuenili ardore rupicapras, & ibices inſequeretur, eò loci euaſerat, vnde nec referre pedem, nec vlterius progredi poſſet, niſi in præcipitium. Stabat attonitus in abrupto loco infelix ille Princeps, (vt ſcribit Pighius ex communi eius regionis incolarum famâ & narratione) temeritatem ſuam culpans ipſe, famis diræ longa tabe, vel morte violentâ vitam ibi finiturus. Stupebat animus, horror, & tremor artus occupauerant; & obuerſabatur vbique triſtiſsima mortis imago, nec funes, aliaque inſtrumenta, quibus extraherere tur è periculo, ad ipſum altum ſe protendi poterant, nec ſemita quæpiam lapicidarum labore menſtruo parari. Stabant gregatim hinc inde comites, ac miniſtri, conſilij prorſus inopes, Dominumque ſuum miſerum à longè non ſine lacrymis proſpectabant, quem iuuare non poterant. Ipſe autem, cùm iam noctes, atque dies integros duos in tam afflicto ſtatu continuè permaneret, nec vlla ſalutis ſpes reſidua videretur aſſa, mortalis huius vitæ cupidinem prius princeps abijcere, & quâ ratione tutius beatioris vitæ cœleſtem in locum tranſire poſſet, cogitare cœpit. Itaque magna voce ſuos appellauit, iuſsitque, vt quamprimùm Sacerdotes Sacroſanctam Dominici Corporis Euchariſtiam adferrent, & è viciniore loco, quo poſſent ſibi monſtrarent; vt quando corpus cibo reficere non daretur, ſaltem oculos à longè mentemque immortali viatico, quantum concederetur, nonnihil muniret, Deumque Saluatorem ſuum præſentem adoratione poſtremâ reconciliare ſibi poſſet. Satisfactum tàm pio Principis deſiderio quàm diligentiſsimè. Sed luctus intereà magnus per vniuerſam prouinciam ſpargitur. Cùm iam ope humanâ deſtitutus Maximilianus in ſcopulo, curâ fragilis vitæ prorſus abiectâ, nulla aliâ re, quàm immortalitatis, Deique Saluatoris ſui contemplatione ſemet occuparet, audiuit non procul à ſe ſtrepitum, circumſpicienſque vidit, arrepta rupis coſtas iuuenem quendam ignotum, habitu ruſticum, dimouere ingentia ſaxa, & callem parare. Qui cùm ad ipſum acceſsiſſet, porrecta dexterâ, Macte, *inquit*, animo, virtuteque tuâ, Princeps. Viuit, & adeſt, qui te ſeruare poteſt; depone metum inanem, & me ſequere, confeſtim te in tutiora loca traducam. Vti ſol per denſas nubes clarior emergit; ita mox anxij pectoris angore detorſo, ſerenior rediit animus, confidenterque ducem ſequutus, paulò poſt in patentiore via poſitus, ſemet ex mortis faucibus ereptum vidit. Poſtero die cum edito promulgato dux ille vbique terrarum quæreretur, quo præmio meritò poſſet honorari, nec diu quæſitus inueniretur, cognitum, & pariter volgò creditum eſt, Angelum cuſtodem fuiſſe à Deo miſſum, vt adoleſcentem Principem ad maxima Reipublicæ Chriſtianæ commoda, & ad Auſtriacæ domus incrementum grande, ab immatura morte ſeruaret. Quam opinionem poſteà res ab ipſo præclarè geſtæ plurimùm confirmarunt. Ad rei memoriam pius Princeps ſemitam lapicidarum labore muniri, & in eodem periculi ſui loco Crucifixi Saluatoris noſtri imaginem conſpicuam è via poni curauit. *Stephanus Pighius in Hercule Prodicio.*

XXVI *Poloniæ Regis fra*

Hoc anno fatis functo in Polonia Sbigneo Oleſnicio, Archiepiſcopo Gneſneonſi, ei ſucceſſor Fridericus Epiſcopus Cracouienſis, Rege fratre poſtulante, ab Alex

... rer Card. Epiſcopatu dupliciter donatur.

andro Pont. Maximo datus eſt; ità vt quàm Epiſcopatum Cracouienſem retineret, Cardinalitio quoque honore cumulatus. *Cromerus lib. 30.* Hippolytus Ateſtinus Strigonienſis Archiepiſcopus, inter Cardinales renunciatus, & Romam à Pontifice Maximo euocatus, vix octo mēſium tempus à Ladiſlao Rege impetrare potuit; quò ſibi liceret, Alexandrum, & Senatum Apoſtolicum conuenire. Metuebat fortè Rex, nè aliquid in gratiam Beatricis ſuæ affinis, Cardinalis, Romæ nouaret. *Bonfinius rerum Vngaria.*

Eodem anno Regina Neapolitana Aquilam in Veſtinis, vt exuuias Sancti Bernardini veneraretur, profecta, ingenti honore ſacrum eius Confeſſoris corpus excoluit. *Bernardinus Cyrillus Annal. Aquil. lib. 9.*

XXVII. *Sacrilegus quidam vapulat.*

Romæ illud, hoc anno, accidiſſe memoratur. Ex aduerſo Eccleſiæ S. Blaſij in regione S. Euſtachij, proſtabat imago Chriſti Cruci affixi. Eam aliquis aleator, furore, ob pecuniam in ludo amiſſam percitus, cùm machera, quam geſtabat percuſsiſſet, amentia, & cæcitate diuinitùs percuſſus, viam, qua euaderet, inuenire non potuit, ſed circum circa imaginem tamdiu oberrauit, donec præfectus excubitorum, ſeu apparitorum illac pertranſiret, quem vt quædam mulier, quæ ſacrilegium patrari viderat, conſpexit, facinus, & hominem indicauit. Ille verò nefarium vinciri, & in carcerem duci imperauit; ac Pontifici Alexandro ſcelus aperuit. qui iudicio mox inſtituto, manus prophano, eò loci, quò flagitium perpetrauerat præcidi, & parieti clauis configi, deinde per varia tormenta excruciatum patibulo affigi iuſsit. *Infixura in notis diarijs.*

XXVIII. *Fur quidam diuinitus punitus.*

Non multum abſimile huic, eodem tempore contigit, apud Laudem Pompeiam, monumentum ijs præcipuè verendum, qui per ſacrilegiū in templis oblata furari, & vſurpare audent. Extat ibi Eccleſia, vulgò dicta, *S. Maria della Fontana del Moggio*, ſub cura Patrum Seruitarum. Aliquis ex gratia ibidem recepta, pro voto ſoluendo modium frumenti in ſacco poſt altare clam Patribus reliquerat. Fur interim quidam obſeruata clam viri deuoti oblatione, cùm nullus adeſſet, ſaccum rapuerat, humeroque iniectum, auferre tentauerat. Cum pondere depreſſus in terram corruiſſet, & altera manu aſſurgere tentâſſet, Dei vindicta manus pauimento lapideo firmiter adhærens, latronem adeò implicatum, & confuſum retinuit, vt inde, neque ſurgere, neque ſarcinam deponere, neque manum auellere potuerit. Leget infelix, cōfunditur verecundiâ, iuſtitiam conſternatus timet, pudet, pœnitet, exclamat, veniam, & miſericordiam implorat; accurrunt Patres, Beatiſsimam Virginem pro eo impellant; liberatum tandem diuina ope, ac exſolutum aſpiciunt; quinque tamen digitorum extenſę manus veſtigijs, quæ adhuc ſuperſunt, conſeruatis en in lapide in perpetuum rei monumentum relictis. *Archangelus Gianius, qui veſtigia vidit, Cent. 3 Annal. Ord. Seru. lib. 4.* vbi etiam narrat aliud quidem mirandum, pro cultu Diuæ Deiparentis, quod hoc anno apud oppidum Marradij occurrit.

XXIX. *Miraculū pro cultu B. Virginis apud Marradium.*

Eſt Marradium non ignobile oppidum Florentinæ Diœceſis, vltrà Apenninum ad initium Vallis Lamonis, Fauentinæ Diœceſis, à qua circa vigeſimum milliare diſtat. Ad ripam, præterlabentis fluuij Lamonis, in loco, qui hoc tempore dicebatur *Il Caſone*, erat quædam venerabilis imago B. V. lignea, quam author Bartholomæus de Aquipendio, ſub quodā tabernaculo effinxerat. Hanc nocte quadam Angelorum manibus ad alterā fluminis partem delatam, & inter vepres ſuper ſtruem ſaxorum abſconditam, & à transeuntibus fortuitò repertam ferunt. Cumque nonnulli, qui ex aduerſo fluminis habitabant, illam à prædonibus clam ſublatam arbitrarentur, ſeu potiùs ab æmulis alterius partis (diſsidebant id temporis inter ſeſe, & crebris armis decertabant Mareſcottorum, & Fabronū duę potentes familiæ ablatam ſuſpicarentur, eam rurſus ſuperato amne in priorem locum reſtituerāt, adhibitis etiam pro ſequenti nocte excubijs. Verùm cùm altera die iterum tranſacto fluuio illam ſuper eadem ſaxorum maceria inter ipſos ſentes latitantē conſpexiſſent, id diuino, non humano conſilio factum interpretantes, ibi potiùs quàm alibi glorioſam Dei Matrem venerari ſtatuerūt: quòd eo oraculo intellexiſſent, B. Virginem, præteritas contentiones inter ipſas familias conſultò ſedare voluiſſe. Diſsidijs compoſitis, Fabrones, locum, in quo maceries illa repurgantes, templum SS. Virgini Annunciatæ extruxerunt, & Patribus Seruitis attribuerunt, ingentibus apud illam imaginem miraculis ſequentibus. *Gianius ſupra c. 13.*

XXX. *Vſurarius quidam à Dæmonibus rapitur.*

Mirabilis etiā ſeſe obtulit caſus Florentiæ, circa hunc annum Domini 1493. Erat ibi vſurarius quidā magnus, & ad mortem infirmus, qui à nemine induci poterat, vt peccata cōmiſſa per Confeſsionem Sacramentalē diluerer. precibus tandem quorundam neceſſariorum attractus, Euangeliſtam à Cortonio Minoritam, qui ſumma in excipiendis Confeſsionibus Sacramentalibus gratiâ donabatur, vocari iuſsit. Et ecce ex tempore pro foribus vſurarij duo adſtant viri habitibus Auguſtinianis induti, qui ſe infirmum conſolari, atque eius confeſsionem excipere velle innuunt; quos tandem ad eum intromiſit, oſtium poſt ſe claudunt, aduenientique Euangeliſtæ famuli in via occurrant, ſibique, vt alijs intendat, quandoquidem infirmo melius ſit, ſuadent. Quamobrem ille relicto propoſito, ad alia ſe conuertit. Eo tamē poſt modum reuerſo, vt malè habentem viſitare, ſolareturque, pulſare ad oſtiū decumbentis. cumq. nec Fratres, nec infirmus reſponderent, fores effractæ ſunt, nullusq; eorū cōparuit. Ex quo coniiciſſe dæmones Monaſtico habitu indutos, qui impœnitentis illius vſurarij corpus ad tartara, vt ibidem ſepeliretur, aſportarunt, faciliimè homines coniecerunt. *Franciſcus Gonzaga de Origine ſeraphicæ Relig. 2. p. Conuentu 9.* Idem auctor addit aliud non minùs tremendum.

XXXI. *Caſus alius ſimilis refertur.*

Caietanus quidam fœnerator, cùm nulla penitùs facta bonorum reſtitutione diem clauſiſſet extremum, atque in Eccleſia Minoritarum quodā Sacello à P. Antonio Caio humari voluiſſet, circa medium ſubſequentis noctis, horribiles duo homines ad Fratris Sacriſtæ oſtiū pulſantes ſibi imperârunt, vt ſumptis calice & ſtola, ſe ſtatim ſequeretur. Quo tandem ſequente, omnes ſimul miſeri illius hominis ſepulchrum accedunt, atque ex tempore cadauer exanime exhumantes, eius occiput illorum alter pugno percutit, ſacramque Euchariſtiam in calicem, ad ſœtidum os, per Sacriſtam admotum exilire compulit. ac ſtatim ambo ſimul tartarei illi homines miſerabile corpus, patefacta ſibi ex tempore in pariete feneſtrâ, quæ adhuc conſpicitur, ad tartara perpetuis ignibus puniendum per aëra detulerunt. *Idem 2. p. in Prouinc. Laboris Conuentu 7.*

XXXII. *Beatorum Ioannis, Iacobi & Auguſtini, ex Ordine Prædicatorū vita & obitus.*

Hoc anno, ex Dominicano Ordine viri tres Illuſtres, cœlitum numerum adauxerunt. Vnus Ioannes Piſtorienſis, ex ſubulco, apud Vrbeuetanos Religionem profeſſus, & Lutetiam Pariſiorum grauâ ſtudiorum cauſa miſſus, in ſanctitate & doctrina Summus euaſit; ea tenacitate memoriæ, vt vetus, & nouum inſtrumentum tenuerit; eo zelo prædicandi verbi Dei & fructu, vt Italiam ferè vniuerſam in ſuum auditorium attraxerit; ea demiſsione & humilitate, vt omnes honoris titulos, quin & Epiſcopatum Aquilanum recuſauerit: ea apud Deum orationis efficaciâ, vt Dalmatiā, indictis ſupplicationibus triduanis, peſtilentiâ liberauerit. Lucæ in Etruria, plenus dierum, ac meritorum, mortē ſuam prædixit, ac biduò ante habitū Ordinis induens, horam tranſitus lætus expectauit, aſtantibus Fratribus dicens, Tempus ſui diſceſſus iam iam inſtare. Moribundi faciem viderunt multâ luce illuſtrem, & quaſi Cherubini aſpectum præferentem: donec in verbis illis, *In manus tuas Domine, &c.* expiraſſet. Aequalis huic Iacobus Seſtius, profeſsione in ſeculo Medicus, qui anta ſolennia matrimonij defuncta vxore, ſeculo valedicens, apud Papienſes Dominicanos, habitū eiuſdē Regularis obſeruantiæ induit, ac Mediolanū reuerſus, auſteritate, & puritate vitæ tantâ enituit, vt primus Cœnobij S. MARIÆ gratiarum conditor eſſe meruerit. Carnibus perpetuò, niſi in infirmitate, id-

que Medicis iubentibus abſtinuit. Silentium eodem rigore ſeruauit. choro numquam abfuit. In cubiculo, præter imaginem crucifixi, & mortis, nihil omnino habuit. Cœnobiis præfectus, in alios benignus, in ſeipſum ſeuerus, ac rigidus vixit. Cùm quidam galones, Armeniaci arboris fructibus in contemptum ſpoliâſſent, arborem imprecatione deſiccauit, nè occaſio contumaciæ preſtaret. Infirmis nocte, dieque manibus proprijs miniſtrauit: agonizantibus quibuſcumque adſiſtere, eoque modis omnibus iuuare voluit. Viduis, pupillis, Virginibus, afflictis, peregrinis, opem tulit. Venetorum Imperio aliqua, nonnullis ſanitatem, alijs prolem maſculam naſcituram prædixit. Medicis conſultantibus, alieni ex partu morituræ abortum procurandum, ille conſtanter reſtitit, & ouo benedicto periclitanti porrecto. Illam iam iam morituram, partu, ſimul, & periculo ſoluit. Luciam, Galeazij Ducis Mediolani amicam, nulla ratione, quamquam mortem Dux illi comminaretur, abſolutione Sacramentali impertire ſuſtinuit: eò quòd cohabitare recuſaret impudica. Infirmus ad mortem decumbens, cùm ad illum inuiſendum Beatrix Sfortia aduenisſet, illam, iuſto obſeruantiæ zelo excandeſcens, aſpicere non ſuſtinuit, ac diſcedere imperauit. Septuagenario maior, cùm annos 40. in Religione ſanctisſimam vitam vixiſſet, miraculis, etiam poſt mortem clarus cœlos impleuit. Tertius ex eis Auguſtinus Biggellanus, innocentiâ, abſtinentijs, vigilijs, orationibus, ieiunijs, patientiâ, & alijs virtutibus ornatus; cui familiare fuit oranti, à terra in aerem ſublimari, profluuio lacrymarum abundare, tentamenta, & terriculamenta dæmonum ſuperare, ſolâ oratione obſeſſos liberare, ſolo tactu infirmos ſanare; qui vaſculum vinarium cuidam puero confractum, redintegrauit precibus, vinoque per miraculum reſtituto repleuit; Soncini, infantem ſine baptiſmo defunctum, ad vitam reuocauit; Vigeuani, quinque dæmonia ex quadam eiecit; ac tandem ſanctitate præfulgens, Venetijs ad S. Dominicum mortalitatem, in illis verbis, *Laudetur Deus, ſit laus Deo altisſimo* exuit, miraculis ſequentibus. *Michael Pius, de viris illuſtribus Ordinis Prædicatorum. col. 1.*

ANNO CHRISTI 1494.

ALEXANDRI PAPÆ VI. Anno 2. & 3.

MAXIMILIANI ROM. IMP. Anno 9.

I. *Belli, & aliorum malorum in Italia origo.*

SEQVITVR annus huius ſeculi nonageſimus quartus, toti Italiæ perpetuò lugubris, atque ad omnem poſteritatem memorabilis, quo arma externa in Italiam ab illius met Principibus introducta ſunt, et numque bellorum initium factum, quæ ſolicitam prouinciam continentibus direptionibus, rapinis, incendijs, ciuitatum euerſionibus, cæteriſque omnibus, alia ſuper aliam cumulatis belli cladibus, ſexaginta plùs continuos annos lacerârunt, ac deformârunt, & tandem bonâ illius partem exterorum Imperio ſubiecerunt. Caput, & origo horum malorum Ludouici Sfortiæ ambitio fuit; qui Aragonenſem, domeſticum inimicum euertere ſtudens Carolum octauum Gallorum Regem in Italiam euocauit. quod prauum conſilium diuini numinis euidenti iudicio ipſe primus luit, auitâ ditione, omnium, quæ ſub cœlo ſunt, opulentisſimâ, ac feraciſſimâ, ab eiſdem ipſis Gallis ſpoliatus, ipſeque captiuus in Galliam ductus, atque anguſto carcere incluſus, in quo diu maceratus, tandem clauſit diem vitæ extremum.

II. *Moritur Ferdinandus Rex Neapolitanus, & deſcribitur.*

Huius anni initio Carolus Galliæ Rex, à Ferdinandi Neapolitani concordiâ alienisſimus, ſuis Oratoribus, tamquam Regis hoſtis nuncijs, Regno Galliæ protinùs excederent, edixit: ſummaque ope, Italicum bellum, terrâ, marique parare voluit. Quod vt Ferdinandus intellexit, curis magis, quàm ætate confectus, ex apoplexia repentè defunctus eſt. Rex fuit induſtriâ, prudentiaque inſigni, quibus ducibus ſecundâ comite fortuna, Regnum a patre partum, multis difficultatibus, quæ per regni initia exſtitere, ſuperatis, conſeruauit: eoque magnitudinis euexit, vt ſuperiorum Regum multis ante annis nullus fortè id regnum tanto ſplendore cumulatum poſſederit: Rex equidem bonus, ſi quibus artibus imperare cœperat, iiſdem perpetuò vſus eſſet. Verùm temporis progreſſu, ſiue nouis moribus [illegible], dominandi impotentiam (qui morbus eſt ferè omnium principum) frænare neſcius ſiue, vt plerique omnes exiſtimârunt, naturâ ad priſtinos mores, quos antè magno artificio celauerat, recurrente, diſtractâ fidei, tantaque crudelitatis fuit notatus, vt vel eius familiares, inhumanitatis potiùs, quàm crudelitatis nomine appellandam eſſe iudicarent. Ferdinandi mortem rebus communibus nocuiſſe, pro certo creditum eſt, nam, præterquam quod aliquid aptum ad Gallorum in Italiam tranſitum impediendum tentaſſet, illud nequaquam ambigitur, difficilius futurum, eò adducere Ludouicum Sfortiam, vt Alfonſi naturæ ſuperbæ atque immoderatæ fideret, quàm et perſuadere, vt cum Ferdinando amicitiam renouaret; cùm præſertim ſciret, eundem Ferdinandum ſuperioribus temporibus ſæpe ne [illegible] cum Mediolanenſibus [illegible] controuerſiam haberet, fuiſſe paratum [illegible] flectere voluntatem, atque inter cætera illud eſt [illegible] cuum; cùm Iſabella Alfonſi filia, ad maritum [illegible] ſta, Ludouicum eâ conſpecta ſic exarſiſſe, vt eam ſibi coniugem à patre datam cuperet; atque in hunc finem magicis artibus (hic enim in tota Italia [illegible]) effeciſſe, vt Ioannes Galeacius per multos menſes impos fuerit ad coniugij arcana peragenda: & [illegible] Ludouico Ferdinandus, niſi Alfonſus [illegible]. Quare hac ſpe excluſus Ludouicus, Beatricem [illegible] vxorem duxit; ex qua cum liberos ſuſcepiſſet, omnes ſuas cogitationes eò conuertit, vt in eos Mediolanenſis Imperij iura transferret.

III. *Alexander PP. & Alfonſus Rex [illegible]*

At Alfonſus, illicò defuncto patre, Virginium Vrſinum, Pandonem, & alios duos Oratores ad Alexandrum ſummum Pontificem mittit; qui, quamquam [illegible] cauſas grauisſimas haberet, [illegible] nùs ad condonandas iniurias, & ad concordiam ineundam præbuit, conditionibus amplisſimis ductus, quas ei Alfonſus nè quid ſibi ab eo metuendum foret, [illegible] eum ad ſuam [illegible] garet, propoſuit. Fœdus igitur inter eos in hæc capita palàm ſancitum eſt. [illegible] Societas inter eos ad vtriuſque ditionis tutelam, [illegible] militum numero eſſet. 2 concederet Pontifex Alfonſo regni Neapolitani iura cum cenſus diminutione [illegible] Ferdinando ab alijs Pontificibus, quamdiu viueret, conceſſa, atque ad coronam ei imponendam Legatum Neapolim mitteret. 3. Ludouicum, Henrici Alfonſi fratris minimè legitimi filium, qui poſt Cardinalis ab Aragonia dictus eſt, in Cardinalium Collegium cooptaret. 4 Rex illicò Pontifici ducatorum triginta millia numeraret. 5. Gandiano Duci in regno Neapolitano aſſignaret principatum, è quo ducatorum duodecim millia quotannis acciperet, atque vnà primâ quaque occaſione è ſeptem vnum ex præcipuis regni officijs eidem attribueret. 6. Eundem ſuis ſtipendijs, quamdiu viueret Pontifex, trecentis grauis armaturæ equitibus præficeret, quibus vtrique pariter operam dare teneretur. 7. Gotfriedus verò obſes paternæ fidei apud Socerum maneret 8 concederet præter ea, quæ in priore pactione pro[illegible], Protonotarij dignitatem, vnum pariter è regni ſeptem officijs. 9. Alia item in regno Sacerdotia Cæſari Borgiæ, Pontificis filio paulò ante in Cardinalium Collegium à patre cooptato attribueret. Ad hæc Virginius Vrſinus, qui cum Regio mandato huic interfuit pactioni, promiſit, Regem ad arcem Oſtienſem recipiendam, ſi fortè Iulianus Cardinalis S. Petri in Vincula, Romam venire recuſaret, auxilio futurum: quod quidem promiſſum ſine ſuo conſenſu Rex factum ſtrile aſſeuerabat. Cumque exiſtimaret tempore vſque adeò periculoſo alienum eſſe, magnâ potentiâ in Genuenſium [illegible]

Fœderis conditiones.

Pr[illegible]

prædictum Cardinalem ab ſeſe alienare, quas ab ipſo impulſus tentare cogitabat; & quoniam in tam graui agitatione, de Concilio forſitan Generali, ſiue de rebus ad Sacroſanctam ſedem ſpectantibus agendum eſſet, magnam, vt eum Pontifici reconciliaret, curam adhibuit: cui cùm nulla re, niſi Romam Cardinalis ipſe rediret, fieri ſatis poſſet: Cardinalis verò pertinaciſsimè negaret, ſe vitam ſuam fidei, (his verbis vtebatur ipſe) Catelanorum vnquàm commiſſurum, Alfonſi labor omnis, ac deſiderium irritum fuit. Nam Cardinalis, vbi in ferè certam ſpem concordiæ Regis animum ſimulate erexiſſet, nocte intempeſtâ, bireme inſtructâ, repentè Oſtiâ (arce tamen priùs idoneo præſidio munitâ) diſceſſit; ac paucis diebus Sauonæ, deinde Auinione, cui præfectus erat, moratus, tandem Lugdunum ſe recepit, quò paulò ante Carolus Rex, vt commodius, maioreque cum dignitate belli apparatum, ad quod ſe ipſum iam venturum denuntiabat, procuraret, aduenerat: à quo ingenti lætitia acceptus, ſe et alijs, à quibus Italiæ motus procurabantur, adiunxit, Carolumque ad bellum Italicum amplius concitauit. Miſſus eſt inter hæc Neapolim magno comitatu Ioannes Borgia, Cardinalis Montis Regalis, qui celebri pompa, & ſacratis de more peractis Alfonſum diademate Regio inſigniuit, reclamantibus fruſtrà Gallorum Legatis, qui Pontificiâ conceſsione præiudicari ſibi in iuris controuerſiâ querebantur, & ad Concilium Generale prouocationem contrà Pontificem geminabant: maximè quando Carolus Rex ad illud conuocandum pronus, iam omnes prælatos Romæ reſidentes, qui aliquod in Gallijs beneficium obtinuiſſent, in Galliam euocabat. Interim etiam Alexander, atque Alfonſus, vt Caroli conſilia diſturbarent, Gallorumque impetum, qui iam omnes ab inſita eorum animis belli cupiditate, ad ſuperandas Alpes incitabantur, aliquâ ex parte retardarẽt; idoneos homines in Galliam miſerunt, per quos ſecretò primores Regiæ aulæ, ſingulis præmia pollicendo, ad impediendam, aut differendam expeditionem inducebant: Briſſonetoque in primis roſei galeri dignitatem affectanti, ſi operam ſuam præſtaret, ſyngraphâ, cum breui epiſtolâ in fidem tranſmiſſá, eius inſignis ſacerdotij honor promiſſus eſt. Alfonſus præcipue, cui timor bonus fuerat Magiſter, eadem cum Ludouico Sfortiâ, quæ à patre Ferdinando fuerant inchoata, vrgebat, eique eaſdem conditiones offerebat. Verum Ludouicus à ſuo more nihil diſcedens, varijs ſpebus animos paſcere ſtudebat, oſtendebatque magnâ dexteritate, ac prudentiâ ſibi agendũ, nè bellum in alios ſuſceptum, in ſe primùm conuerteret, intereà tamen in Gallia belli apparatum accelerare nõ ceſſabat; atque vt id efficacitate maiore ageret, firmiuſq; quæ conſtituenda erant, ſingula ſtabiliret: neuè earum rerum, quæ eſſent conſtitutæ confectio tardaretur, Galleatium San-Seuerinatem, filiæ ſuæ ſpuriæ maritum, hominẽ apud ipſum fide, & gratia ſumma pullentem, in Galliam tamquam ab Rege accitum miſit, ac Ludouici conſilijs factum eſt, vt Carolus Rex, quatuor Oratores ad Pontificem legaret, iiſque mandaret, vt Florentiâ iter facientes, operam darent, vt ea Reſpublica, ſeſe, quarum partium eſſet, declararet, Romæ verò Pontifici exponerent, Carolum in Italiam tranſire decreuiſſe, haud quidem, quo aliena inuaderet, ſed quòd ad ſe iure ſpectaret regnum Neapolitanum, tanquam Andegauenſis domus hæres obtineret; quamquam non tam regni Neapolitani poſſeſsionẽ haberet propoſitam, quàm vt inde poſt arma in Turcas ad Chriſtiani nominis propagationem, & gloriam poſſet conuertere. Et quidem Florentiæ, expoſuerunt quantum ei ciuitati fideret Rex, quam Carolus Magnus dirutam inſtauraſſet; progenitores eius Reges ſua beneuolentia eſſent complexi; & quam recenti memoriâ pater eius Ludouicus, contra Sixti Pontificis, Ferdinandi proximè defuncti, atque Alfonſi præſentis arma tutatus eſſet; in memoriam reuocarent commoda, quæ ad Florentinorum nationem, ex Galliæ regni commercio & negotiatione maximâ peruenirent; vbi non ſecus, ac ſi natura Galli eſſent, Florentini humaniter acciperentur: hoc exemplo doceri eadem beneficia, & commoda ab eis ex regno Neapolitano ſperari poſſe, ſi quandò in eius fuerit poteſtate: cum contra ab Aragonijs nihil vnquam aliud, quàm detrimenta iniuriaſq; accepiſſent: ſe igitur petere, vt ſigno aliquo ſe cum eo in ea expeditione coniunctos eſſe teſtarentur. Quod ſi quâ forti iuſta cauſâ hoc facere eo tempore impedirentur, tranſitum ſaltem per ſuos fines, & commeatum Gallici exercitûs impenſis conceſſerent. Hæc cùm Reipub. egerunt, à Petro Medici priuatim multa beneficia, honoreſque in eum, patremque ſuum, ac reliquos maiores à Ludouico XI. collata cõmemorarant: qui difficillimis temporibus multa pro eorum amplitudine conſeruanda feciſſent; eorum inſignia, domus Franciæ inſignibus, vt Galliæ Regum in Mediceam familiam beneuolentiæ extarent argumenta, decoraſſe: contra verò, Ferdinandum omnia feciſſe; qui cùm eos armis eſſet apertè perſecutus, eo non contentus ciuilibus ſeſe coniurationibus immiſcuiſſet, in quibus & eius patruus Iulianus eſſet interfectus, & pater grauiter vulneratus. Hæc, atque huiuſmodi illi cum Petro egerunt; nec tamen vllum certum ad ſuas petitiones reſponſum ab ea ciuitate extorquere potuerunt. Romam profecti, Pontifici antiqua Galliæ Regum in Sacroſanctam ſedem merita, perpetuamque obſeruantiam in memoriam reuocàrunt, quibus cum vetera, tum recentia monumenta referta eſſent: ex aduerſo Aragoniorum contumaciam, frequenteſque iniurias; quibus expoſitis, Caroli nomine, regni Neapolitani diploma, tanquam iure debitum poſtularunt; ſimulque Pontificem multa ſpe, multiſque promiſsis implere conati ſunt, ſiquidem huic expeditioni, ſe propitium exhiberet. Ad eam petitionem reſpondit Pontifex; cum eius regni poſſeſsio à tot Pontificibus ante ſe fuiſſet tributa Aragonijs Regibus ordine data (nam in Ferdinandi diplomate, Alfonſus nominatim erat cõprehenſus) minimè æquum eſſe, vt Carolo eam traderet, donec diſceptatione declaratum eſſet, eum eſſe iure potiore; cui Alfonſo traditum diploma nihil derogaret; propterea quod in eum finem expreſſum fuiſſet in ipſo diplomate, eâ lege concedi, vt nè cuiuſquam iuri derogari intelligatur. Commemorauit, regnum Neapolitanum directò ad ſedem Apoſtolicam pertinere; cuius authoritatem, Regem Carolum, contra morem, inſtitutaque maiorum ſuorum, qui ſemper eius præcipui defenſores extitiſſent, velle violare, ſibi perſuadere non poſſe: quod quidem faceret, ſi vi armatâ regnum adoriretur. rem facturum magis è ſua dignitate, ac bonitate, ſi quid iuris habeat, id diſceptationi, iudicioque permittat; quod quidem ei tamquam fundi Dominus, ac ſolus eius cauſæ iudex ſe daturum pollicebatur. alienum eſſe à Chriſtianiſsimo Rege, aliud à Romano Pontifice poſtulare, cuius ſit munus prohibere, nõ vim inferre, aut inter Chriſtianos Principes, bella fouere. quod ſi maximè ſecus vellet facere, difficultates, & pericula, tum ab Alfonſi, cum Florentinis vicinitate, quorum concordiam omnis Hetruria ſequebatur, tum tot Regulorum à Rege ipſo dependentium cauſa, quorum ditiones vſque ad Romanæ vrbis portas pertinerent, demonſtrabat. Addebat præter hæc eiuſdẽ Alfonſi cum Turcarum Imperatore neceſsitudinem; quem nè ille deſperatione adductus in auxilium vocaret, diſſerebat; Atque hæc ille ita dicebat, vt is tamen non omnem penitus ſpem præcidere videretur: quamquam ſecum nè à fœdere, quod cum Alfonſo haberet, vllo modo diſcedere conſtituiſſet.

IV. Magna erat Florentinorum in Reges Galliæ propenſio, tum ob ciuium ſuorũ in illo regno cõmercia, tum ob inueteratam quamuis vel falſam, vel ſaltè incertam opinionem, Florentiam, à Totila Gothorum Rege dirutam, à Carolo Magno inſtauratam fuiſſe; tum propter coniunctionem arctiſsimam, diutiſsimè à maioribus ſuis, tamquam Guelfis, habitam cum Carolo I. Neapolitanorum Rege, compluribuſq; ab eodem ortis Guelfæ factionis in Italia patronis: tum bellorum memoriâ,

Ruuereus Carolum Regem ad bellum Italicum concitat.

Florentinos ad ſe trahere Galli conantur.

Florentini fluctuantes adhærent Aragoneis opera Petri Medicei.

Atque

quæ ſenior Alfonſus primùm, deinde Ferdinandus anno 1478. miſſi ad id Alfonſo cũ illa geſſerat ciuitate; quibus de cauſis populus Carolo tranſitum concedi cupiebat. Sed non minùs id prudentiſsimi quique ciues, & qui maiore in repub. pollebant autoritate, cupiebant; qui extremæ dementiæ eſſe ducebãt, tanti periculi bellum, ob aliorum diſsidia, in ditionem, domumq; ſuam pertrahere, dum ſeſe potentiſsimo exercitui, atq; adeò ipſimet Galliæ Regi conarentur opponere, qui Mediolanenſium fauore, ac ſi minùs conſentiente, ſaltem cõniuente Veneto Senatu, in Italiam intraret. Hi ſententiam ſuam Coſmi Medicis, omnium Italorum ſuæ ætatis facilè ſapientiſsimi habiti, autoritate cõfirmabant: qui bello, quod inter Ioannem Andegauenſem, & Ferdinandum geſtum eſt, etſi cum Ferdinando Pontifex, & Mediolanenſium Dux facerent, ſemper tamen conſuluerat, nè ea ciuitas Ioanni ſeſe opponeret. Laurentij etiam exemplum Petri genitoris cõmemorabant; cuius in omni Andegauenſium reditus famâ, eadem fuiſſet ſemper ſententia: verba, quibus ſæpè Gallorum potentiâ territus vſus fuerat, poſtquã hic idem Rex Britanniâ potitus eſſet, proferebãt, cùm diceret; Italiæ ingentia impendere mala, ſi Rex Galliæ ſuas noſſet vires. Verùm Petrus Medices res magis volũtate, quàm prudentiâ metiri ſolitus, ſibique nimiùm tribuens, & exiſtimans hunc motũ magis in vanos rumores, quàm in res ipſas abiturum, ad hoc ipſum à ſuo quodam familiari Alfonſi donis, vt fama fuit, corrupto, pertinaciſsimè decreuit, in Aragonij amicitia perſiſtere; cuius ſententiæ propter viri potentiam, reliquos ciues aſſentiri denique omnes neceſſe fuit. Autores habeo minimè contemnendos, Petrum autoritate quam pater in repub. obtinuerat, non contentum, quæ tamen talis erat, vt ad eius nutum Magiſtratus crearentur, à quibus nulla res paulò grauior ſine eius voluntate decernebatur, ad maiorem poteſtatem, atque ad Principis abſoluti appellationem aſpiraſſe: quã in re parùm prudenter ciuitatis conditiones aduertebatur, quæ cum eâ tempeſtate potentiâ, atque opibus floreret, eſſetq; tot iam ſeculis in reipublicæ quadam ſpecie nutrita; honeſtiores præterea ciues ſocijs magis ſimiles, quàm ſubiectis reipublicæ adminiſtrationis participes eſſe conſueuiſſent; haud videbatur, niſi vi adhibitâ maiore, tantam, tamq; repentinam cõmutationem latura. Quoniam verò Petrus ad hanc ſuam cupiditatem ſuſtentandam, externis adminiculis opus eſſe videbat, ſeſe, vt ad noui principatus conſeruationem ſibi firmamentum adiungeret, cum Aragonijs arctiùs, quàm par eſſet, conſtrinxerat, decreuerat q; vnà cum ipſis eandem fortunam experiri. Accidit aũt, vt ante paulò quã Galli Oratores Florentiam appellerent, quorundam Laurentij, & Ioannis Medicis ditiſsimorũ iuuenum, ac Petro ſanguinis cognatione cõiunctiſsimorum, conſilia in lucem proferrentur; qui ab eo leuibus de cauſis abalienati, Coſmi Rucellai, Petri patruelis operâ, cum Ludouico Sfortiâ, atq; eiuſdem ductu, cum Galliæ Rege egerant de Petri potentia minuendâ: quamobrem à Magiſtratibus detenti, leuiſsima affecti pœnâ, in ſuas fuerant villas relegati. Nã ciuium moderatio Petrum, etſi non ſine magna difficultate induxit ad conſentiendum, nè in eius propinquos ſeueritate legum vterentur: qui cũ hoc facto certò cognouiſſet, Ludouicum Sfortiã, exitium ſibi machinari, eò magis ſibi cum Aragonijs, vt cœperat, perſeuerandum eſſe exiſtimauit. Oratoribus igitur ornatiſsimis, honorificentiſsimiſq; verbis reſponſum, non tamen, quale ipſi cupiebant, datum, hinc naturalẽ Florentinorum in Galliæ Reges obſeruantiã, immenſumque tam glorioſo Regi gratificandi deſiderium, illinc impedimenta demonſtrantes; Nihil eſſe Principe, aut Repub. indignius, quàm fidem datam non ſeruare: quã niſi turpiter fœdare vellent, eorum poſtulatis aſſentiri nullo modo poſſent. neq; enim dum eſſe ad finem perductum fœdus, quod Regis Ludouici patris ſui autoritate cum Ferdinando ictum fuerat, eâ lege, vt ab eius morte ad Alfonſum pertineret: hoc etiam expreſſè adiecto, vt non modò regni Neapolitani defenſionem ſuſcipere, verùm etiam tranſitu per illorũ fines prohibere, ſi qui ad illud inuadendum accederent, tenerentur: ſe, quod aliter decernere nõ poſſent, ſumma affici moleſtia, verùm ſperare, ſapientiſsimum, ac iuſtiſsimum Regem, eorum optimâ voluntate perſpectâ, quod non promitterent, id iuſtiſsimis eorum impedimentis attributurum. Hoc reſponſo indignatus Rex, vt Legati Florentinorũ totâ excederent Galliâ, edictum imperauit: Lugduno aũt, non reliquos mercatores, ſed Ludouici Sfortiæ cõſilium ſecutus, ſolos Petri Medicis menſarios miniſtros expulit. quod quidem eò factum eſt, vt Florentini, Regis hanc iniuriam Petro tantùm, non Florentinorum communi, acceptam ferre interpretarentur.

Veneti neutram partẽ ſecuti, Carolo reſponderũt, pericula à Turcis excuſantes; imminere ipſis Imperatorem Turcarum, cui neque cupiditas, neq; opportunitas eos infeſtandi deeſſent: hanc ob cauſam neceſsitate compelli, tot inſulas, tot loca maritima eius imperio finitima, maximis impendijs munita tenere: eâ re fieri, quò minùs alienis bellis, ſeſe poſſent immiſcere.

Ad hunc modum Florentini, & Veneti cùm reſponſa dediſſent, Carolus nihilominus terreſtres, maritimoſq; apparatus faciebat. & quidẽ Petrum Orpheum, Genuam præmiſerat quam vrbẽ Dux Mediolanenſis, Adurniæ factionis, Ioanniſq; Fliſci ope tenebat, vt ibi claſſem nauibus onerarijs, & triremibus ornatiſsimã, ac validiſsimam compararet; alias præterea naues ipſe in Villafranchæ, Maſsiliæq; portu armari curabat: ex quo in eius aulâ ferebatur, Regem in regnum Neapolitanum mari inuadere, vt contra Ferdinandum Ioannes Renati filius fecerat, cõſtituiſſe. In ipſa quoq; Gallia, etſi plerique Regis tum animi imbecillitate (nunc Molinum, nunc Lugdunum adiens, pulcherrimarum mulierum amore tenebatur, conuiuijs etiam eas adhibens, certaq; loca deſignans, quibus cõuenirent; nactus etiam non ignobiles emiſſarios, architecto ſq; libidinũ, per quos fiebat, vt diei breuitatem cõuiuijs, noctis longitudinem voluptatibus contereret) tum eorum, à quibus ad eam expeditionem impellebatur humili conditione, tum pecuniæ inopiâ adducti exiſtimarent, hoſce apparatus denique inanes futuros; nihilominùs tantus erat Regis ardor, qui quorundam ſuorum, quorum cõſilia maximè ſequebatur, ſuaſione, Regis Hieroſolymæ, atq; vtriuſq; Siciliæ (ea enim erat id temporis Neapolitani Regis appellatio) nomẽ recenter aſſumpſerat, vt in id bellum opportuna magno ſtudio omnia cõpararentur: pecunia cogenda, delectibus habendis, cõſilijs cum Galeacio SanSeuerino, in cuius pectore omnia arcana, omnia conſilia, actioneſque Ludouici Sfortiæ concludebantur, conſtringendis.

Cæterùm Alfonſus, qui nullã rem ad bellũ opportunã terrã, mariq; prætermiſerat, ratus Ludouici verbis nullã ampliùs fidẽ habendã eſſe; magiſq; profuturum, ſi eum terreret, atq; infeſtaret, quàm ſi blandiendo mitigare conaretur, Legato Mediolanenſi Neapoli abſcederet, imperauit; ſuæ Mediolani agentẽ reuocauit, Barijque poſſeſsionẽ, totiuſq; eius ditionis vectigalia, à Ludouico per multos annos Ferdinãdi dono poſſeſſa, occupauit. Nec hic cõtentus ſignis potiùs animi offenſi, quàm offenſionibus, totis in id viribus incubuit, vt Genuenſiũ ciuitatẽ à Ludouico Sfortia abalienaret; tẽ illis in motib⁹ maximi momẽti eius namq; ſtatùs mutatione, facultas haud ſanè parua Mediolanenſis ſtatus contra Ludouicũ perturbandi, præbebatur; & Gallorum Rex, regni Neapolitani infeſtãdi magna opportunitate priuabatur. Cum Paulo igitur Fregoſio Cardinale, qui Genuenſiũ Dux antea fuerat, quẽ non pauci eiuſdẽ familiæ ſequebantur, & cũ Obiecto Fliſco, ambob⁹ magnis in ea ciuitate, eiuſdemq; littoribus, clientelis pollentibus; ac præterea cum alijs quibuſdam Adurnijs, omnibus diuerſis de cauſis Genuã exulantibus, re deliberatâ, decreuit valida eſſe tentare, an eos poſſet in

V. *Florentini, ac Veneti excuſant ſe cum Rege Galliarũ.*

VI. *Alfonſus Rex Ludouico Sfortiæ palam infenſus.*

patriam

patriam reducere; illud dictitare ſolitus; Anteuertendo, ac diuertendo, victoriam ex bellis reportari ſolere. Conſtituit pariter cum firmo exercitu ipſemet in Flaminiam, Aemiliamque proficiſci, vt inde repentè in Parmenſem agrum duceret, vbi Ioannis Galeacij nomine proclamato, eiuſque vexillis oſtentatis, Mediolanenſis imperij populos tumultum in Ludouicum excitaturos ſperabat. quòd ſi maximè aliqua difficultas obſtaret, commodiſsimum tum exiſtimabat, procul à ſuo regno bellum inchoari: ratus ad rei ſummam plurimum intereſſe, Gallos in Longobardia, ad Hybernam vſque tempeſtatem diſtineri, vtpote qui bellis tantùm Italicis aſſuetus, in quibus milites pabuli equorum maturitate expectatâ, ante extremum Aprilem in caſtra prodire non cõſueuerant, exiſtimabat eos, vt eius tempeſtatis aſperitatem vitarent, in amica regione, neceſſariò hyematuros; ſperabatque intereà temporis, occaſionem aliquam ſuæ ſalutis facilè exoriri poſſe. ac nè quid relinqueret intentatum, Legatos Conſtantinopolim ad Bayaſettum Othomanum, Turcarum principem miſit, Pandonium Camillum, qui doceret, quales, quantique Gallorum apparatus; qui eius generis animi, quæ decreta Caroli Regis ad inuadendam Macedoniam eſſent: hortareturq. Regem Barbarum, ad tranſmittenda auxilia, quando vna ratione, & tum, & in poſterum Macedoniam, ac Epirum omni periculo eſſet, liberaturus. Quòd ſi Calabriæ, & Apuliæ oram, quę procul dubio Græcię, & Conſtantinopolitani Imperij munimenta forent, occupari à validiſsimo communi hoſte pateretur, ipſum ferò aduerſus Victores Gallos, qui continuò in Gręciam eſſent traiecturi, conſilia, atque opes ſuas oppoſiturum. Poſtulabat Alfonſus ſena millia peditum, & equitum, quæ ipſe, dum hoſtis in Italia foret, liberali ſtipendio eſſet aliturus. Erat enim præcipuus Turcarum virtutis militaris admirator, vt qui paucis ante annis Hydruntino bello, & mox ad Velitras iuſtâ in acie eorum diſciplinæ, ac fortitudinis periculum feciſſet. Sciebat prætereà, commune periculum à Bayaſetto minimè contemptum iri. Nam ex præteritorũ memoriâ bellorum, quæ à Gallica natione cõtra Chriſtianæ religionis hoſtes in Aſia erant geſta, Gallorum illi arma non parum formidabant.

VII. *Oſtiam recuperat Alexander Pontifex.*

Hæc dum parte ex omni procurantur, Pontifex ſuas copias ductore Nicolao Vrſino, Pitiliani Comite, Oſtiam miſit, terrâ, marique Alfonſo auxilia ſubmittente: cumque oppidum haud difficulter in ſuam poteſtatem redegiſſent, cæpiſſentque tormentis arcem percutere, præfectus arcis, Fabricio Columnâ intercedente, & Ioanne Rouereo Vrbis Præfecto paucis pòſt diebus deditionem fecit, eâ conditione, nè Pontifex Cardinalem Iulianum, Præfectumue ſacris interdiceret, neuè armis perſequeretur, niſi nouis delictis ipſi occaſiò præbita eſſet. Fabricio Columnæ in cuius poteſtate Cryptaferratam reliquerat Cardinalis, conceſſum fuit, vt ducatorum decẽ millibus Pontifici perſolutis, eam eodem iure poſsideret. At Ludouicus Sfortia, cui Iulianus Cardinalis Sauonâ iter faciens, quę ſuo conſilio, & operâ cum exulibus Alfonſus clàm ageret, patefecerat; quantis impedimentis eius cõſilia turbarentur cùm Carolo demonſtraſſet, eum induxit, vt Heluetiorum duo millia, qui Genuam in officio continerent, decerneret; vtque ſine omni cunctatione, trecentos grauis armaturæ equites, in Italiam tranſire iuberet, vt ſub Obigneci Imperio, qui tum Româ reuerſus, Caroli iuſſu Mediolani conſederat, Longobardiam tutari, atque vlterius, ſi neceſsitas poſceret, occaſione, progredi poſſent: his adiungerentur quingenti Itali equites, eodem tempore Regijs conducti ſtipendijs, quibus Ioannes Franciſcus Sanſeuerinas Caiaci, Galeotus Picus Mirandulę Comes, Rodulfus Gonzaga præficerentur; alij item quingenti, quos Ludouicus ex pacto conducere, ſuo ære debebat: qui tamen nihil de conſuetis artibus prætermittens, de ſua ad Italię quietem, ac ſecuritatem propenſione Pontificem, Petrumque Medicem confirmare non ceſſabat; nunc hoc, nunc illud ad illorum alendas ſpes comminiſcens, cuius rei breui, aiebat, argumenta minimè obſcura appositura. Fieri vero poteſt, quin, quod efficaciter aſſeueratur, ambiguos reddat animos, etiam eorum, qui ſecus credere cõſtitutum habent. Itaque etſi Ludouici verbis iam nulla fides haberetur illud tamen aſſequebatur, vt eius promiſsis, decreti apparatus tardarẽtur. Pontifici enim, Petroq. Medici res Genuenſium mouere vehementer placuiſſet: quoniam verò eâ re ſtatus Mediolanenſium directò offendebatur, Pontifex ab Alfonſo de triremibus, deque ſecum ſuis copijs in Flaminia coniungendis appellatus, vt pro communi defenſione in Flaminia coniungerentur annuebat; at vt vlterius procederent, nõ concedebat: maximè quòd Ioannes Bentiuolius, Bononiã gubernans, nè Carolum illac tranſire permitteret, etiã oblatâ eius filio, purpureâ dignitate interpellatus, nec quicquam tunc Pontifici auſcultare voluit, Ludouico, & Gallis amicior. De triremibus, difficultates opponebat, aſſerẽs nondum tempus eſſe Ludouicum in tantam deſperationẽ adducere. quin & Florentini, vt Regiam claſſem intra Liburni portum reficiendi gratiã admitterent, requiſiti, eadẽ de cauſa hærebant ſuſpenſi, & quoniam ad Regis Galliæ petitiones, fœdus, quod cum Ferdinando haberent, excuſauerant, haud facilè vt vltra quàm fęderis neceſsitas cogeret, aliquid facerent, moueri poterant. Cùm autem rei procraſtinationem iam ferre non poſſent, tandem Regia claſsis Friderico maris præfecto duce, Neapoli ſoluit; Alfonſus autem ipſe omnes ſuas copias in Aprutiũ, vt in Flaminiam trãſiret coegit. Sed priuſquam vlterius procederet viſum eſt cum Pontifice idem cupiente in colloquium venire, quod de ſummâ rerum, deq; ijs, quæ ad communem ſalutem pertinerent, ſemel ſtatueretur.

Colloquuntur Pontifex, & Alfonſus Rex ad vicum Varonis conueniunt.

Idcircò 10 die Iulij conuenére, ad Vicum Varonis, quẽ *Vicauarum* hodiè vulgò appellant. Eſt is locus in Valeria Anieni fluuio incubãs, vt non etiam inepte quis interpreteretur, ſi quis à via nobiliſsimâ, Valerium vicum olim dictum exiſtimet, Vrſinorum vetuſta ſedes, ac ditionis princeps olim locus: quò tũ Clerus frequens, & in his vndecim ſupremi Ordinis Antiſtites cõuẽre, Pontificem ſecuti; Oratores prætereà Regum, liberorumque populorum plerique Aderat & Virginius Vrſinus loci dominus, ac Regiarum copiarum Imperator. Hic Alfonſus, vbi de ſumma belli, cuius rei cauſâ eò venerant, captum eſt referri, in hanc ſententiam verba feciſſe dicitur:

VIII. *Alfonſi ad Pontificem oratio.*

Vellem ego, Alexander Pontifex Maximè, Patres & viri præſtantiſsimi, vt quemadmodum in hoc modico conuentu, qui pro maieſtate ſedentiũ auguſtiſsimi quiddam habet inſtar Concilij de re non paruâ ſum hodie dicturus, ità ex ſpecula aliquâ eminentiſsima, vnde à tota Italiâ & conſpici poſſem & audiri, altâ liceret voce teſtari, quid de hoc Gallico tum alijs ſentiam, qui Italię imminet. Certè ſi nihil ſuadendo profecerim, relinquerem tamen apud omnes teſtatum, & prouidiſſe me iam antea mala, quæ hinc euentura ſunt, & vt illis veniretur obuiam, conſilio, & opibus me auctorem præbuiſſe. Nunc ipſi plane video auctoritatem meam leniorem videri, ob vulgatam belli famam, quæ de induſtria eſt à Gallis diſsipata, vt dicam ſe Alfonſum Regem, eiuſq. regnum, non Italiam petere. dicam tamen, quod ſentio, illudq. omnium primùm & vt verè, ità liberè dictum fuiſſe me, euentum belli huius minus ſolicitè expectaturum, ſi compertum haberem in me tantùm, & meos, qui Italiã incolumi cadere non poſſumus, hoc bellum comparari: ſed aut Gallorum ingenia parùm mihi nota ſunt, aut tota Italia bellum habitura eſt. Nec quia Neapolitanum regnum hæreditario, vt ipſi aiunt, iure à me repoſcunt ſi (quod nolim) eius rei compotes fiant ſunt proptereà cætera Italia parſuri. Iam ſatis, ſuperq. nota eſt Gallorum auaritia, nota inexplebilis auri ſitis, libido aliena terra occupanda, diripiendaq.; notum odium in omne Italicũ nomen. Etenim quam, per Deum, aliam eorũ maiores habuêre cauſam inuadendæ Italiæ, vt nè natura quidem rerum omnium potentiſsima, aſperrimarum obiectu Alpium illorum rabiem coercere potuerit, niſi, vt armis domitam

opibus, & fortunis ſpoliarent, ſpoliatam vectigalem facerent? Quid Cenomani, Inſubres, Boy, Senones, aliud ſecuti ſunt? quibus non ſat fuit occupâſſe quicquid ſoli inter Apenninum iacet, & Alpes, quin etiam Apennini iuga tranſgreſſi, in ipſa Italiæ viſcera penetrârunt, Romam Italiæ caput ceperunt, captã diripuerunt, direptam igni, ferroq; delere conati ſunt; deleuiſſentq; haud dubie, niſi Capitolium cum arce defenſum, diram gentem propoſito auertiſſent; tanta fuit his omni tempore perdendæ Italiæ cupiditas, tanta delendi nominis libido. Quid, quod ne vnâ quidem victoriâ contenti eſſe queunt? Nam quid aliud eſt Neapolim cum Apuliâ, & Calabriâ occupare, extremumq; Italiæ angulum obtinere; quàm ſe velut in naſſam quandam, atq; in arcta vincula conycere, vbi ferro, & fame ferarum ritu conficiantur, niſi tota illis Italia ad libitum pareat? Habebunt, dicet aliquis, Mediolanenſes ad obſequiū paratos, habebunt Genuenſes. At non ſemper illi vt hodie Gallorum rebus conſultum volent. Quarè niſi ſtulti ſunt Galli, non magis hodiè de Apulia, & Calabriê ſubigendâ cogitant, quàm de reliqua Italiâ. Iam & in Turcos bellum tranſlaturi dicūtur, quod, niſi Italiam ad obſequium habeāt paratam, quâ ſpe, quâ fiducia id bellum inchoari poſſit, haud ſatis intelligo. Quod quum ita ſit, video equidem Alexander Pontifex optime, video Patres prudentiſſimi, ac tam perſpicuè, quàm quæ oculis videri ſolent, niſi communi Italiæ conſenſu, præſenti incendio maturè occurratur, fore, omnia ſint breui pariter deflagratura. Enimuerò Gallici motus eò ſemper terribiliores viſi, quò magis ſubiti, & præcipites, quàm aliarum gentium. Adde feritatē gentis, quæ tanta eſt, vt de vitâ cum his dimicare oporteat. Non bellorum induciæ, non captiuorum permutatio, non ſtagna, non morum commercia vlla, de vita prima, & vltima dimicatio eſt. quò fit, vt quantò magis ab hoc mitiore bellandi more, quo vtitur Italia, abhorrent, eò ſint illorum arma magis formidanda, longeq; ab Italiæ finibus arcenda. Quod quum nō mihi magis, & meis, quàm Italis omnibus periculum ab ea gente immineat; nec de fortunis modò, ſed de vitâ ſit futurū certamen, tuum eſt Beatiſſime Pater, eſt & omnium Principum Italiæ, populorumq; pro communi ſalute, communi nomine bellum hoc ſuſcipere, ſocia arma iungere, imminentem peſtem ab ipſo Italiæ limite propulſare: ac ſi qui pro Gallis ſentire creduntur, ſummâ ope adniti, vt nobiſcum ſentiant, Italiæ libertatem nobiſcum defendant. Vetuſtiſſimo illo conſenſu opus eſt, quo vetus Italia in Gallicis motibus ſemper vſa eſt: in quo conficiendâ, tua imprimis operâ nobis opus eſt Alexander Pontifex optime, qui quò plus authoritate polles eò magis tuo monitu, hortatione, imperio niti debes, vt cæteri in Italia tuendâ tecum ſentiant. Quòd ſi, vt ſpero, tua Beatitudo tenebit, vt omne Italicum nomen in vnum conſpiret, haud dubiè vicimus, auertentur ſuo conatu hoſtes metu noſtrarum virium: aut ſi quid vltra tentabunt, vt in intima Italiæ loca irrumpant, nihilo meliore euentu bellabunt quàm eorum maiores in hac terrâ ſæpius bellaſſe dicuntur, quippe, qui haud vnū Italiæ locum ſuâ clade nobilitârunt. Conſenſu opus eſt, vt dixi, celeritas interea adhibenda. Interim Ferdinandum filium, cum magna equitatus noſtri parte, tuiſq; Pater Beatiſſime, & Florentinorum auxiliis, opportuna intra Padum, & Apenninum loca inſidebit, vt primis hoſtium motibus occurratur. quòd ſi minùs contingat, vt Galli, quia aliorum fauore deſtituti ſiunt, obſiſti eis poſſit, tum alij viderint, quâ via ſibi, & ſuis conſultum velint. Ego, quod ad me attinet, totis regni viribus coniunctis, priuſquā Galli fines noſtros irrumpant, acie cum his confligere conſtitui, vt vel vno prælio, ſi res proſperè cedat, res meas cum tota Italiâ defendam, aut ſi (quod nolim) victus fuero, pulchrâ morte vitam cum regno finiam.

Bella Italica Gallis ſemper noxia.

IX. *Laudatur Alfonſus Rex, eiq; ſubſidia promittuntur.*

Laudatus eſt Alfonſus ab omnibus, & inprimis à Pontifice, iuſſuſque eſt benè ſperare, fortiq; animo eſſe; foturum, vt neque Eccleſiæ opes, neque ſuam operam in tanto bello deſideraret, neque in veteribus ſocijs in fide cōtinendis, neq; in nouis comparandis ſuum ſtudium defuturum; quod vt re etiā præſtaret, Oratores, qui aderant, vehementer hortatus eſt, vt ad ſuos Principes ſcriberent, & ipſe ſe miſſurum pollicitus eſt, qui totam Italiam in Gallos concitarent, bellumque communi nomine in eam gentem ſuſcipiendum ſuaderent. Conſtitutum præterea, nè Rex ipſe vltrà progrederetur, ſed partem exercitus, qui à Rege centum ferè turmas equitum, vt vicenos equites ſingulis turmis aſsignes, atque vna hippotoxotarum, qui baleſtarij equites hodiè dicuntur, leuis armaturæ equitum pluſquā tria millia cōtinere ferebatur, ſecum in Aprutiorum, ſiue, vt antiqui Præcutinorum finibus, quò turam præſtaret Pontificis ſuamque ditionem, retineret: Virginius verò in agro Romano, vt Columnij in officio continerentur, maneret; atque eandem ob cauſam duceni cataphracti Pontificij, Regis item turmæ aliquot leuis armaturæ, Romæ conſtiterant. In Aemiliam vero cum turmis ſeptuaginta, cum reliquis leuis armaturæ equitibus, cumq; maiore parte Pontificis copiarum, quæ & delenſionis tantùm gratiâ erant attributæ, Ferdinandus Calabriæ Dux (ea omnium erat Regum Neapolitanorum maximi natu filij appellatio) altæ ſpei adoleſcens tranſiret; iſque ſecum tamquam iuuentutis ſuæ moderatores haberet Ioannem, Iacobum Triultium, Regiarum copiarū ducem, ac Niculaum Petiliani Comitem, qui à Pontificijs ſtipendijs, ad Regem tranſierat, peritiſſimos belli duces, & famâ celeberrimos. Plurimùm autem referre videbatur, cùm in Longobardiā ducendum eſſet, Ferdinandum adeſſe, propterea quòd cum Ioanne Galeacio, Iſabellæ ſororis ſuæ marito atque eiudem Galeacij Hyppolytæ, quæ Ferdinandi mater fuerat, fratris filio, arcto, duplicique cognationis vinculo coniunctus eſſet.

X. *Statuitur, quomodo Columnenſes in officio contineri debeant.*

Verùm ex rebus grauiſſimis, quæ inter Pontificem, & Alfonſum gerentur, de Columnenſiū rebus vnum fuit, propterea, quòd nō obſcuris ſignis aduertebatur, eos noua conſilia ſpectare. Nam cum Proſper, & Fabritius, ſtipendia defuncti Regis meruiſſent, ab eoq; prouincias, & honores obtinuiſſent, eo mortuo non modò Proſper poſt multa promiſſa Alfonſo de eius ſequendis ſtipendijs facta, ſeſe Aſcanij Cardinalis operâ cum Pontifice, Mediolanenſique Duce coniunxerat, nec ſe vni Pontifici id ab eo petenti adijcere voluerat: verùm etiam Fabricius, qui in Alfonſi ſtipendijs perſeuerauerat, Pontificis, ac Regis in Proſperum odio perſpecto, ægrè adduci, vt cùm Duce Calabriæ in Aemiliam proficiſceretur, poterat, niſi priùs Proſperi totiuſque Columniæ gentis res in tuto ponerentur. Hic prætextus difficultatis erat: ſed reuera vterq; ab Aſcanij Cardinalis amicitia, qui paulò ante inſidias veritus Pōtificis ſeſe Romà ſubduxerat, atq; in eorum ditionem receperat, trahebatur. nec non maiorum ſpe præmiorū; multoq; magis dolore, quòd primum locum apud Alfonſum, ampliore que ipſius felicitatis partes Virginius Vrſinus, aduerſæ factionis princeps obtinerat, ſeſe Regis Galliæ ſtipendijs addixerant. quod vt occultum tenerent, donec citrà periculum ſe eius mereri ſtipendia profiteri poſſent deſiderium præſeferentes cum Pontifice. Alfonſoque, qui omnia tenebāt, vt Proſper eadem cōditione ab ipſis acceptâ, quòd aliter ab eo ſecuri eſſe nequirent, Mediolanenſium Ducis ſtipendia relinqueret conueniendi, continenter cum ipſis agebant: Sed nè res ad exitum perduceretur, nunc hoc, nunc illud in ijs, quæ proponebantur conditionibus, mouebant Quā in re diuerſa erant Pontificis, Regiſque conſilia. Alexandro enim eos caſtellis, quæ in agro Romano tenerent, ſpoliare cupienti, grata erat occaſio, eos inuadendi. Alfonſus verò, qui nihil aliud, quàm vt ſe tutum præſtaret, ſpectabat, in bellum, niſi extremâ adductus neceſsitate, minimè propendebat, ſed Pontificis voluntati ſeſe opponere non audebat. Itaque vno conſenſu, eos armis eſſe cogendos ſtatuerunt. Illud etiam inter eos deliberatū, quibus viribus, quove ordine id eſſet aggrediendum, verùm priùs re tentatâ, ſi paucis diebus res eorum componi tandem poſſent.

XI. *Italici belli primordia à Genuenſibus Alfonſus Rex auſpicatur.*

Hæc, atque alia multa ab omni parte agebantur; verùm Italiæ bellis tandem primordia Friderici Aragonij, in Genuenſes, profectio dedit, maiore procuidubio claſſe, atque inſtructiore, quàm multis ante annis vlla Tyrrheum mare percurriſſet. quinque enim, ac triginta

ginta triremes habuit onerarias naues decem, & octo aliaq; ſe minora nauigia non pauca; & in his compl'ura tormenta, peditumq; ſe, quæ in terram exponerentur, tria millia. Eâ claſſe confiſus, quodq; ſecum Genuâ exules haberet, Neapoli magnâ victoriæ ſpe ſolutrat: verùm profectionis tarditas, ex difficultatibus quas pleromque magni motus ſecum trahunt, ex parte quoqua aliquâ à Ludouici Sfortiæ artificioſis, quibus ſpes aleret dolis orta, nec nô quod in Senenſium portubus, donec militum 5000. numerum expleret, conſederat, difficile factu reddidit, id, quod menſem ante vnû tentatum, facillimum extitiſſet. Nam cùm hoſtes ſatis têporis ad res ſuas confirmandas habuiſſent, iam Diouinenſis præfectus, cum Heluetiorum duobus millibus Regio ſtipendio cô ductis, Genuâ erat ingreſſus: iamq; naues triremesq; côplures in eo portu diſpoſitæ armabantur; pars item nauium Maſsiliæ inſtructarû appulerat: nec Ludouicus vllis parcebat impenſis, qui Gaſparum San Seuerinatem cognomento Fracaſſam, fratremq; eius Antonium Mariam, cum prædictis cohortibus aliquot eò miſerat: vtq; non minùs Genuenſium beneuolentiâ, quàm externis viribus vteretur, partim donis partim ſtipendijs, varijsq; præmijs, Ioannis Ludouici Fliſci, Obiecti fratris, Aduorniorû quoq;, aliorumq; nobilium, & popularium non paucorû animos, quorum operâ, ſtudia eius ciuitatis erga ſe retineret, confirmauerat. Ad hæc Genua alijsq; eius littoris oppidis exulum clientes Mediolanum euocauit. His per ſe validis apparatibus plurimùm exiſtimationis, & firmitudinis Ludouici Aurelianêſis Ducis præſentia adiunxit: qui iiſdem, quibus Aragonia claſsis in Genuenſium mari côſpecta fuerat, diebus, in eam vrbem Regis Galliæ iuſſu erat ingreſſus, cum priùs Alexandriæ cum Ludouico Sfortiâ de re communi egiſſet: qui vt tenebrarû plenæ ſunt mortaliû res, cum lætanter, & magno cum honore, verùm vt parem, acceperat, neſcius, quàm breui tum principatûs, tum vita ipſius eius in poteſtatê eſſet ventura. His rebus permoti Aragonij, qui priùs ſeſe in Genuæ portu cum claſſe côſpiciendos præbere, ſperantes ab exulum clientibus, & amicis motum aliquem excitatum iri, conſtituerant, mutato conſilio Liguſticam oram infeſtam habere decreuerunt: ac pôſt aliquam ſententiarum varietatem, Orientaliſne, an occidua eſſet priùs inuadenda, Obiecti ſententiam ſecuti, qui plurimùm ſibi de ora Orientalis incolis pollicebatur, claſſem ad portum Veneris direxere: cuius oppidû quod ab Genuâ pedites quadringenti præſidij causâ venerant, oppidanorumq; animi ab Ioanne Ludouico Fliſco, qui Spediam venerat, côfirmati erant, multis horis fruſtrà oppugnârunt. Sed expugnandi ſpe amiſſa, ſeſe in Ligurni portum, quò & cômeatum renouarent, & augerent militum numeru receperunt. Nam cum intelligerêt littoris oppida præſidijs benè munita eſſe, maioribus opus eſſe viribus iudicârunt. Itaq; Fridericus, vbi Gallicam claſſem ſuâ, triremibus inferiorem, ſed nauibus ſuperiorê, ſeſe è Genuæ portu emitteret, comparare percepiſſet, quo triremium celeritate vſus, ſi fortè in ſe totâ claſſe Gallus impetum faceret, ſummouere ſe expeditiùs periculo poſſet, naues ſuas Neapolim remiſit: eâ tamen ſpe, vt ſi aut caſu, aut voluntate contingeret, hoſtium triremes à nauibus ſeiungi, eis ſe ſe opponeret.

Oram Liguſticam infeſtat.

XII. Dux Calabriæ in Aemiliâ contendit.

Eodem tempore Aemiliam versùs Dux Calabriæ, eo animo, vt prima conſilia ſecutus, pôſt in Longobardiam tranſiret, contendebat. Verum quò ſibi liberum aditum pararet, nec impedimentum vllum à tergo relinqueret, Bononiam ſibi, atque Immolam, & Forum Liuij adiungere, neceſſe erat. Nam Cæſena Pontificij iuris ciuitas, & Fauentia Aſtorri Manfredo puero ſubiecta, qui in ſtipendio, & tutelâ Florentinorum erat, ad omnia Aragoniorum cômoda paratæ erant. Forum Liuij, atq; Immolâ, Eccleſiæ Vicarij nomine Octauianus Hieronymi Riarij filius, ſub tutela tamen Catharinæ Sfortiæ matris ſuæ, obtinebat: cum qua Pontifex & Alfonſus iam menſes aliquot de Octauiani cômunibus ſtipendiis conducendo, egerant, eâ conditione, vt ditionis ipſius defenſionem ſuſciperent. Verùm ea res ad exitum perduci nô potuit; partim impedimentis ab ea quo meliore conditione vteretur, interpoſitis; partim quòd Florentini prima decreta ſecuti, quibus ſe aduerſum Regê Galliæ nihil amplius facturos eſſe, quàm ex fœdere, quod cum Alfonſo haberent, tenerentur, conſtituerant, ei pactioni, ad quam eorum conſenſus requirebatur, non aſſentiebantur. Pontifex enim, & Rex, eum ſumptum ſoli ſuſcipere recuſabant: atq; id eò magis, quòd Catharina eam vrbem periculo ſe expoſituram, ni vnà cum cæteris Florentini ad filij ſui res tuêdas obſtrictio gererentur, prorſus negabat. Hæc impedimenta Ferdinandi, & Petri Medicis colloquium in Burgo San ſepulchro, dum Ferdinandus Ariminenſi viâ, quæ nunc Marchia dicitur, in Aemiliam ducit exercitû, habitum remouit. Nam primo ſtatim congreſſu, ei patris ſui Alfonſi nomine, ſe, ſuasq; copias obtulit, quò eis ad libitum ſuum in Florentinorum, Senenſium, & Fauentinorum rebus vteretur: quâ re primus in Petro ardor accenſus eſt. Itaq; Florentiam reuerſus, prudentioribus etiâ ciuibus diſſuadentibus, ei pactioni ſubſcriberetur, quod id ſummopere eſſet à Ferdinâdo rogatus, voluit: quâ cômunibus Pontificis, Ferdinandi, & Florentinorum impenſis côlectâ, in ſuas nô multò poſt partes Bononiâ ſuis ſtipendijs eodê modo Ioanne Bentiuolio côducto, cuius autoritate, atq; arbitrio tum ea ciuitas gubernabatur, traxerunt: cui promiſit Regis, & Petri Medicis fide interpoſitâ Pontifex, ſe filium ipſius Antonium Galeacium, tunc Protonotarium (vt vocant) Apoſtolicum, in Cardinalium collegium cooptaturum. Magnâ horum acceſsio exiſtimationem Ferdinandi copijs côciliauit; multò maiorem conciliatura, ſi his ſucceſsibus in Aemiliâ maturiùs ingreſſus eſſet. Verùm tum profectionis è Regno tarditas, tum Ludouici Sfortiæ vigilantia perfecerat, vt non priùs Cæſenâ peruenerit Ferdinandus, quàm Obigneos, & Sfortianarum ductor copiarum Galeazzus cum exercitus in Aragonios deſtinati parte, itinere per agrum Bononienſem citrà vllum impedimentum peracto, in Imolenſem agrum ſeſe effudiſſent. Quamobrem primis Ferdinandi conſilijs de ducendo in Longobardiâ exercitu perturbatis, bellum in Aemilia gerendum neceſſariò fuit: vbi cæteris vrbibus Aragonenſiû partes ſequentibus, Rauenna & Ceruia neutri parti adhærebant: parua autem illa Eridano flumini adiacens ora, quâ Ferrarienſium Dux tenebat, Gallorum, ac Sfortianorum copijs nulla commoda denegabat. Verum enimuerò, neque difficultatibus, quibus à Genuenſium expeditione reiecti fuerant, neque impedimêtis in Aemiliâ obiectis, Petri Medicis temeritas frangebatur; qui clàm, & inconſulta Repub. cum ſe, cum Pontifice, & Alfonſo coniunxiſſet, obſtrinxiſſetque, ſe palàm Regi Galliæ oppoſiturum, non modò, vt claſsis Neapolitana receptum, & commeatum in Liburni portu, facultaté præterea militem ex omni Florentinorum ditione euocandi haberet, perfecerat: ſed cùm nullis iam terminis contineri poſſet, perfecit, vt Annibal Bentiuolus Ioannis filius, qui Florentinis militabat, cum ſuis, & Aſtorris Manfredi copijs, ſeſe cum Ferdinandi exercitu ſimul, ac is Foroliuienſiû agrum attigit, coniungerentur: ad quê etiam, vt mille pedites, atq; tormenta aliquot à Florêtinis mitterentur, effecit.

Florentini, & Bononienſes Regi Alfonſo, & Pontifici adhærêt.

XIII. Pontifex à bello Italiæ deterret Carolum Gallorum Regem.

Similis in Pontifice animus continenter apparebat; qui ſuprà armorû apparatum, Carolum à tranſitu Alpium epiſtolâ (Naucleris eam ſe legiſſe affirmat) deterruiſſe, monuiſſeque, diſceptatione, nô armis ageret, minimè contentus, ei pôſt altera epiſtolâ, eadem ſub pœna ſacroſanctæ cenſuræ imperauit; per Epiſcopum item Calagoritanum, ſuum apud Venetos nuntium, vbi eandem ob cauſam Alfonſi, ac, tametſi poſtulatis haud ità apertis, Florentinorum agebant Oratores, Venetum Senatum magnoperè extimulauit, vt ad communem vtilitatem, armis ſeſe Galliæ Regi opponerent; aut ſal

tem Ludouico Sforti æ ſerio denuntiarent, ſibi hanc rerum nouarum agitationem moleſtam eſſe. Verùm Senatus per ſuum Ducem dato reſponſo, haud quaquam prudentis officium Principis eſſe, bellum, vt à domo aliena remoueat, in propriam, & ſuam pertrahere, nullo modo adduci potuit, vt aut verbis, aut factis quicquam ſuſciperet, quod partibus diſplicere poſſe videretur. Ad hæc, quoniam Hiſpaniæ Rex à Pontifice, & Alfonſo requiſitus, claſſem milite inſtructâ ſe in Siciliam, vt Regno Neapolitano, ſi opus eſſet, ſuccurreret, ſed tardiùs fortè propter rei nummariæ difficultatem, miſſurum ſpondebat: Pontifex ipſe ſupra certam ſummam ab Alfonſo ad eum miſſam, conceſſit, vt in hunc vſum pecuniam nomine Sedis Apoſtolicæ autoritate in Hiſpania belli ſacri, quod Cruciatam vocant, nomine coactam, poſſet conuertere: quam pecuniam in alios vſus, quàm contra religionis Chriſtianæ hoſtes, nefas erat inſumere. Alfonſus præter hæc, denuo Camillum Pandonum, ad Baiaſetem reuerti iuſſit: quò, cùm etiam clam Pontifice profectus eſſet Georgius Buciardus Genuenſis, (quem aliàs Innocentius Pontifex ad Turcam miſerat) à maleuolis ſparſum, vulgòque creditum eſt, ab Alexandro ad reprimendos Gallos miſſum fuiſſe. Hi à Baiaſeto maximo honore affecti, atque illico ferè dimiſſi, auxiliorum magnifica promiſſa retulerunt: quæ, etſi non multò poſt per Legatum Neapolim à Baiaſeto miſſum confirmata eſſent; tamen ſiue locorum interuallo, ſiue quòd non ſatis Turca fideret Chriſtianis, nullum eſt. cum habuerunt.

XIV. *Alfonſus Rex, & Petrus Medices decipere tentant Ludouicum Sfortiam.*

Eodem tempore Alfonſus, & Petrus Medices, cùm parum proſperos terrâ marique ſucceſſus haberent, Ludouicum Sfortiam ſuis artibus decipere, ſed haud feliciore induſtriæ euentu, quàm viribus, tentârunt. Opinio multorum fuit, Ludouico ex proprij periculi conſideratione, moleſtum fuiſſe, Regem Galliæ regno Neapolitano potiri; verùm propoſitum eius fuiſſe, vbi is Mediolani ducem feciſſet, Gallorumque exercitus in Hetruriam penetrâſſet, ſeſe ad aliquam compoſitionem interponere, per quam ſe Alfonſus Regis Galliæ ſtipendiarium agnoſceret; deque pactorum obſeruantia & fide Regi cautione datâ, ac fortiſſimis ab Florentinis oppidis, quæ in Lunigiana tenet, exceptis, Rex in Galliam reuerteretur. Sic Florentinis conculſis, Regno Neapolitano viribus, atque autoritate diminuto, ipſe Dux Mediolanenſium appellatus, tantum eſſet conſecutus, quantum ſatis eſſe ad ipſius ex periculis, quæ ei ex Gallorum victoriâ imminere videbantur, ſecuritatem videretur. Sperâſſe Carolum hyeme præſertim aduentante, in aliquam difficultatem venturum, quâ ei victoriæ curſus impediretur: Regemque à pecunijs imparatum; multorum item ſuorum voluntate ab hac expeditione alienâ, facilè fieri poſſe ſperabat, vt modus aliquis compoſitionis inueniretur. Quicquid horum ſit verum, illud tamen eſt certum, Ludouicum quamuis initio, quin Petrum Medicem ab Aragonijs diſiungeret, multum laboraſſe, cœpiſſe poſt eum occultiſſimè vt in ſuâ ſententiâ perſiſteret hortari, eidemque pollicerî, ſe daturum operam, vt aut nè Rex Galliç tranſiret, aut ſi id non poſſet, breui & quidem priuſquam quicquam cis alpes tentaret, in Galliam reuerteretur: nec per Legatum ſuû Florentiæ manentem, idipſum agere intermittebat, ſiue ea eius eſſet mens, ſiue iam in Petri exitium totus incumbens, eum eò vſque in Regem ferri cuperet, vt ei ad reconciliationem nullus aditus pateret. Petrus igitur cùm de Alfonſi conſenſu eiuſmodi Ludouici conſilia Regi Galliæ pateſacere decreuiſſet, Ludouici Oratorem domum ſuam, quaſi ipſe parùm integrâ valetudine vteretur, acceſſiuit; priùs tamen Regis Legato, qui Florentiæ agebat, vnde facilè eorum inter ſe ſermones exaudire poſſet, occultato; ibi Petrus claris verbis, omnibus Ludouici ſuaſionibus, ac promiſſis repetitis; atque vt eius autoritate ductus, pertinaciter obſtiterat, quo minus Caroli poſtulatis, aſſenſus præberetur, grauiter expoſtulare cœpit, quòd is tam ſolicitè eius in Italiam tranſi-

Medices prodit Regi Gallarum Ludouicū Sfortiam.

rum procuraret: ac, quando facta verbis minus reſponderent, ſibi aliquam rationem ineundam, nè ſe tanto periculo obſtringeret. Reſpondebat Mediolanenſis, de Ludouici fide Petro ſi non ob aliud, ob id ſaltem, quòd ei æquè pernicioſum eſſet, Carolum Neapoli potiri, nihil eſſe dubitandum; vtque in eadem ſententiâ perſeueraret, hortabatur: à qua ſi diſcederet, ſe, Italiamque vniuerſam in ſeruitutem pertracturum. His auditis Gallus Orator ſtatim Regi ſuo omnia pateſecit, aſſerens, eum à Ludouico prodi: hæc tamen techna eum exitum nequaquam habuit, quem Alfonſus, & Petrus ſperauerant; quin potius id à Gallis Ludouico pateſactum, iram atque odium priùs in Petrum conceptum, ſolicitudinem præterea Regis, nè vltrà tempus cunctando inutiliter tereret, ſtimulando inflammauit.

XV. *Futuras Italiæ calamitates, aſtra prænuntiant.*

Iam verò non modò apparatus terrâ, marique comparati, verùm etiam aſtrorum, hominumque conſenſus futuras calamitates denunciabant Italiæ. In Apulia tres Soles noctu, in medio, ſed nubilo per circuitum cœlo, cum fulgetris ac tonitruis horribilibus viſi. In agro Aretino innumerabiles armati viri, equis ingentibus inſidentes, terribili cum ſtrepitu, ſonituque timpanorum, ac tubarum per medium aerem tranſire conſpecti. Cópluribus in Italia locis ſacras imagines, & ſtatuas ſudaſſe hominum, aliorumque animantium monſtra complura paſſim nata: alia item non pauca præter naturæ ordinem diuerſis in partibus accidiſſe ferebantur; quæ omnia incredibili terrore mortales implebant, iam primum ad primam Gallorum potentiæ famam, eiuſque nationis ferocitatem perterrefactos, qui (vt ex multis ſcriptoribus cognoſcebatur,) olim vniuerſam ferè Italiam percurrerant, prædatique fuerant; vrbem Romam ingenti abductâ prædâ, ferro, flammiſque vaſtauerant, non paucas in Aſia prouincias ſuo Imperio ſubiunxerant; ac vix eſſe vllam terrarum partem, quæ ipſorum armis tentata non eſſet. Verùm enimuerò cœleſtibus ſignis, prædictionibus, ac prodigijs maiorem indies fidem appropinquantes exercitus cóciliabant. Carolum enim ſuum propoſitum ſecutus, Viennam Delphinatûs vrbem venerat; quem neque totius regni preces, nec pecuniæ difficultas, quæ tanta erat, vt præſentibus negotijs, nisi quibuſdam gemmis, quas tum à Sabaudiæ Duce, tum à Montis-ferrati dominâ, quam Marcheſam, ſiue Marcheſanam vocabant, tum ab alijs aulæ Principibus mutuò acceperat, oppigneratis, magnam pecuniæ ſummam contraxiſſet, proſpicere non poſſet, quin ipſemet in Italiam tranſiret, potuerant remouere: quamque ab Ludouico Sfortia mutuò acceperat, partim in maritimos apparatus, in quibus magnam victoriæ ſpem ab initio Galli repoſuerant, inſumpſerat; partim antequam Lugduno diſcederet, in varios homines, libidinum administros temerè effuderat. Cumque eo tempore Principem in extorquendis pecunijs, vt poſt Dei, hominumque pudore conculcato, auaritia, immoderataque cupiditas docuit, non eſſet prompta ſolertia, haud facilè erat nouam pecuniam cogere vſque adeò tenues erant apparatus, ac tanti belli fundamenta, quòd Rex temeritate magis, atque impetu, quàm prudentia, & conſilio moueretur. Verû vt ſæpenumerò euenire ſolet, vt quum ad rerum nouarum, magnarum, ac difficilium ventum eſt expeditionem, quamquàm omnibus iam conſtitutis, hominum tamen mentibus, quæ in contrarium excogitari poſſunt, obuerſentur; cum iam Rex profectionem adornaret, quin potiùs iam equitatus Alpes verſùs procederet, graue in tota aula extitit murmur, dum alij cómunes tanti belli difficultates, ad calculos reuocarent: alij ab Italorum, ac Ludouici præſertim fraude pericula; à Florentia quoque de eius dolis nuncium commemorantes; quam ſuſpicionem illud etiam augebat, quòd tum fortè certa pecunia, quam is mittere debebat, non expendebatur. quibus rebus fiebat, vt non modò audacter contradicerent (quemadmodum, vbi conſilia rerum euentis confirmantur, fieri ſolet) qui ſemper eam expeditionem repudiauerant; verùm etiam ex ijs non-

Italicum bellum, Galli quaſi repudiant.

nulli, qui eis præcipui hortatores extiterant; atque inter cæteros Maclouienſis Epiſcopus, vehementer nutare cœperunt. ac tandem cùm ad Regis aures is rumor perueniſſet, talem in tota aulâ, atque adeò in ipſius Regis animo commotionem excitauit, tantamque ad belli ſtudium remittendum propenſionem, vt illicò ſiſtere milites gradum imperârit. quamobrem procerum non pauci, qui iam in itinere erant, cùm nè quis in Italiam tranſiret, edictum eſſe audirent, in aulam reuerterunt. quæ quidem mutatio rerum facilè, vt credebatur, proceſſiſſet, niſi Iulianus Cardinalis, & vt priùs, ſic etiam tunc, poſtquam Italiæ calamitatum fatale inſtrumentum, ſuâ tum authoritate, tum vehementiâ conflato Pontifici, & Alfonſo, apud omnes, per varias calumnias, odio, atque inuidia, Regis ſpiritus, qui iam ferè congelârant, accendiſſet, animumque ad priora conſilia reuocâſſet, ei non modò rationibus, quibus ad tam glorioſam expeditionem fuerat excitatus, in memoriam reuocatis, ſed & ob oculos infamiâ, quâ apud cunctos mortales, ob læui tàm magnifici conſilij mutatione notaretur, grauiſsimis ſtimulis propoſitis.

Ad Italicam expeditionem Cardin. Rumerem Gallorum Regem excitat, & accendit.

Quam igitur ob rem Arteſij oppidu reſtituto, ſui regni fines eâ ex parte debilitâſſet? Quid tantâ cum moleſtia non modò nobilitatis verùm etiam populorum, Regi Hiſpaniæ Perpiniano, & Ruſcinone tradito, aditum in Galliam patefeciſſe? Cæteros Reges aut quò ſe imminentibus periculis eximant, aut vt maxima ex eo commoda conſequantur, talia aſſentiri ſolere. Verùm quæ neceſſitas, quæ pericula mouiſſe? quod præmium expectare? qui ad eum fructus redundare, niſi ingenti pretio, ignominiam multò maiorem ſibi comparare? Quis caſus exortus? quæ difficultates natæ? quæ pericula poſt expeditionem apud omnes mortales promulgatam in lucem prolata? quin potiùs victoriæ ſpem fundamentis, in quibus hoſtes omnem defenſionis ſpem poſuerant, eluſis, indies fieri maiorem. Nam Aragoniorum claſſem, poſt vanam portus Veneris oppugnationem, in Liburni portum non ſine ignominia refugiſſe; nec eam contra Genuam, à tantis copijs, atque à firmiore claſſe defenſam, aliquid iam poſſe: terreſtres verò copias in Æmilia paucorum Gallorum occurſu vltrà progredi non audere. quid agerent, ſi Regem cum tanto exercitu iam Alpes ſuperâſſe, famâ per totam Italiam diſſiparetur? qui tumultus paſſim excitarentur? in quantum Pontifex terrorem, vt ex Vaticano ſuo, Columniorum arma in ipſis Vrbis Romæ portis cerneret, conijceretur? Petri verò Medicis pauor, quantus? cùm [illegible] conſanguineos ſibi infenſos, patriam ſuam Gallici nominis addictiſsimam, cupidiſsimamque libertatis ab ipſo oppreſſæ recuperandæ, videret? Regis impetum nulla re impediri ad Regni Neapolitani fines vſque poſſe: quò vbi primùm acceſſerit, eoſdem tumultus, terroreſque fore; nec aliud quicquam omni ex parte, quàm aut defectionem, aut fugam. Vereri forſitan pecuniam ſibi defuturam? quæ audito ſuorum armorum ſtrepitu, tormentorumque fulminantium horribilibus tonitruis, ab vniuerſa Italiâ certatim ad eum ſit afferenda. Quòd ſi qui tamen ei ſeſe vellent opponere, ſpolia, prædæ, opes de victis relatæ ad exercitum alendum ſatis, ſuperque futura; propterea quòd in Italia, complures iam annos magis ad belli imaginem, quàm ad vera bella aſſueta, nerui non eſſent ad Gallicum impetum ſuſtinendum. Itaque quis metus? quæ perturbatio? quæ ſomnia? quæ vmbræ inanes Regis pectus occupâſſe? quo tàm repentè illam eius animi altitudinem abijſſe? quò ferocitas, quâ quatriduò ante ſe cunctam ſimul coniunctam Italiam vincere poſſe iactabat? Cogitaret ſibi nequaquam eſſe integrum, ſua mutare conſilia: res nimium longè proceſſiſſe, propter oppidorum abalienationem; propter auditos, miſſos, eiectoſque Legatos; propter tam immanes quos iam feciſſet ſumptus, tantoſque apparatus; propter famam paſſim diſſipatam; quod ipſemet iam penè Alpium iuga conſcendere cœpiſſet: ac tametſi ea expeditio plena periculi foret, neceſſitate ad eam perſequendam impelli; propterea, quod inter gloriam, atque infamiam, inter dedecus, & triumphos, nullum eſſet reliquum medium: alterutrum prorſus eſſe neceſſarium, vt aut omnium Regum maximus, aut contemptiſſimus habeatur. Quid igitur victoriam tam certam, triumphum tam illuſtrem remorari?

XVI. *Gallorum Rex Italiam ingreditur.*

Hæc in ſumma à Cardinali, naturâ ipſius magis ac ſententiâ, & geſtibus violentâ, accenſaque, quam verborum ornatu prolata, Regis animum vſque adeò permouerunt, vt ijs modo auditis, qui ipſum ad id bellum cohortabantur, eo ipſo die Viennâ, omnibus regni Galliæ Regulis, ac Ducibus, Petro Borbonio, cui totius regni procurationem commiſit, & Ammirallio, nec non paucis alijs, quibus prouinciarum, quas maximè periculis opportunas eſſe rebatur, cuſtodiam demandauit, exceptis, comitatus diſceſſerit, ac nonâ die Septembris huius anni 1494 Aſtam vrbem peruenerit. quæ res ſecum calamitatum innumerabilium, horribiliumque euentuum, atque omnium penè mutationum ſeminarium in Italiam importauit. Nam ab eius aduentu non modò ſtatum mutationes, euerſiones regnorum, regionum vaſtationes, vrbium excidia, cædes crudeliſsimæ, verùm etiam inuſitata noua veſtimentorum genera, mores inauditi, noui, & cruenti belligerandi modi, morbi ad eam diem incogniti, originem duxerunt: quietiſque, & concordiæ in Italia inſtrumenta adeò turbata ſunt, vt quod in ordinem iterum reſtitui non poſſent, externæ gentes, barbarorumque acies eam conculcandi, vaſtandique habuerint facultatem: atque vt Italorum eſſet infelicitas maior, neue victoris virtute eorundem dedecora minuerentur, Carolus, cuius aduentu tot mala inuecta ſunt, quamuis magnis fortunæ donis eſſet cumulatus, idem tamen omnibus ferè naturæ, animique dotibus vacuus erat. Certum enim fuit, Carolum à puero, conſtitutione admodum infirmâ, corporeque malè affecto fuiſſe: ſtaturâ breui vultu verò excepto vigore, atque oculorum dignitate, turpiſsimo; reliquis autem corporis partibus ità compoſitis, vt monſtro ſimilior, quàm homini videretur. Neque ſolùm notitia bonarum artium prorſus caruit, verùm etiam communium literarum notas ignorauit.

Carolus Gallorum Rex deſcribitur.

Imperandi quidem cupidiſsimus fuit, ſed ad quiduis potiùs, quàm ad imperandum aptus; propterea quòd à ſuis perpetuò circumactus cum ijs, neque maieſtatem, neque authoritatem vllam retinebat: à laboribus, & negotijs omnibus alienus: inque ijs, quibus operam accommodabat, omni prudentiâ, iudicioque deſtitutus. Quòd ſi fortè, quid in eo laude dignum apparebat, ſi quis penitiùs introſpiceret, à virtute, quàm à vitio id remotius eſſe comperiſſet. Erat in eo quædam ad gloriam propenſio, verùm impetu magis, quàm conſilio: liberalitas quoque, ad inconſulta, & ſine modo, ac delectu: immutabilis interdum in deliberationibus, verùm ita vt pertinacem potiùs, quàm cōſtantem dicerent; ac quam alij bonitatem appellant, ea verius ſtupor, atque animi remiſsio quædā erat appellanda. Quo die Carolus Aſtam venit, eodem illi fortunæ benignitas cœpit ſe oſtendere. Nam Genuâ optatiſsimi nuncij affuerūt, nunciantes, Fridericum Arogoniū, re apud Rapallum malè geſtâ, multiſque ſuorum amiſsis, fugâ ſalutē quæſiuiſſe: adfuit prætereà Ludouicus Sfortia cum vxore ſua Beatrice, ingenti pompâ, atque ſplendidiſsimo nobilium, & formâ præſtantiſsimarum ex tota Inſubria mulierum comitatu, qui & materiā voluptatū ſubminiſtrauit, & pecuniā, nè Carolus hybernaret, mutuò dedit. Aderat & Hercules Ferrarienſium Dux, quo cum de cōmunibus negotijs cōſtiturum. quo etiam tempore, dum morbo, quē variolas, ſeu papulas appellant, afflictus circiter vnum menſem Aſtæ diſtineretur, Aſcanius Card. Columnij, etſi Alfonſus eorum iniqua poſtulata admiſiſſet, nihil iā diſsimulantes, ſe Galliæ Regis partes ſequi, Oſtienſem arcē, quorundā Hiſpan. qui in præſidio arcis erant, opera & fraudibus, ſeu proditione occuparunt.

XVII. *Pontifex ad bellum ſe præparat.*

Cœgit hoc factum Pontificem, vt apud omnes Principes, præſertim verò Hiſpaniæ Regem, Venetumque Senatum, de iniuria à Gallis illata expoſtularet, à quo etiā, etſi fruſtrà, auxilia ex fœdere ſuperioris anni poſtulauit. Quare animo cōſtanti ad belli apparatum conuerſus, ac Proſpero, Fabricioque Columnijs citatis, cùm nō parerēt, ædes, quas Romæ haberent demoliri iuſsit, copijſque ſuis cum parte earum, quæ Alfonſo, Virginio duce militabant, ad flumē Teueronem propè Tibur coactis, in Columnenſium fines, qui ducentos tantùm grauis armaturæ equites, & mille pedites habebāt, iuſsit inuadere. Sed

poſteà veritus Pontifex, nè Gallica claſsis, quam, fama erat, Genuâ vt Oſtiæ opem ferret proficiſci, ad Neptunium, Columneſium portum receptũ haberet, Alfonſus copijs omnibus, quas Pontifex, ipſeq; in eis locis haberent, Terracinę collectis, ibi caſtra, eius expugnationem haud difficilẽ ratus, poſuit. Verum Columnijs ſtrenuè propugnantibus, nihil effici potuit: præſertim quãdo illis in ſubſidium copiæ fratrum Camilli Vitelli, qui recés in Gallicas partes tranſierãt, adueniſsent, propter quorum aduentum, Pontifex ſuarum partem copiarum, quę cum Ferdinando in Aemilia erant, Romam reuocauit: cuius res non eo felicitatis curſu procedebant, qui initio ſeſe oſtentare videbatur. Nam vix conſpectâ parte Gallici equitatûs, pugnæ aleam detrectauit, ſeque intra Fauentiæ ſuburbana recipere, ac munire, ſatis exiſtimauit: datâ Carolo cõmoditate exercitum promouendi, Aſtâ Papiam, inde Placentiã, ac declinatâ Aemiliâ, per viam Lunenſem, Lucam, ac Piſas vſque. Aſtâ diſcedens, reliquit ibi Ludouicum Aurelianenſem, ad ſpem occupandi vniuerſum principatum Mediolanenſem, cui imminebat: maximè, quando à nonnullis acceperat, Ludouicum Sfortiam tædere cœpiſſe conſilij ſuſcepti, Gallos in Italiam interiorem propellendi, narrabant quod cum eo Alfonſus Silua per literas egiſſet, vt rupto Gallico fœdere, ad Aragonias partes, fœduſque tranſiret; cui pretium operæ eſſet, & Regia affinitas, ſi eius natu maior filius, Ferdinandi Regis filiam in matrimonium acciperet; & commoditas euitandi cõmune incendium, ſi ſuas vires Pontificijs, & Aragonijs adiungeret, hoſtemq; à totius Italiæ dominio, quod iam ſpe deuorauerat, auerteret. Ab his conditionibus, cùm Sfortiam nutantem videret Carolus, Aſtam occupatam, præſidio tam valido, in omnem euentum cõmuniuit. Papiæ, & Placentię cùm eſſet, habuit occaſiones de Sfortia, aliaqi àm vellet, cogitandi. Grauiſsimo oppreſſus morbo in Papiæ arce decumbebat Ioannes Galeacius, Mediolanenſium Dux Regis cõſobrinus (ambo enim ex duabus ſororibus Ludouici II. Sabaudiæ Ducis filiabus erant nati) quem Rex Papiã iter faciens, inq; eadem arce receptus, humaniſsimè adijt. Sermo quidem nihil habuit peculiare, propter Ludouici præſentiam. tantùm ſe ex eius aduerſa valetudine moleſtiam capere demonſtrauit, eumque eſt ad ſanitatẽ bonâ ſpe procurandã hortatus. Verùm tum Regis, tum eorum, qui cum illo erant, animus miſeratione non parum commouebatur; cùm nemo eſſet, qui non certò ſibi perſuaderet, miſeri iuuenis vitam patrui inſidijs breuiſsimam fore. Augebat etiam dolorem Iſabellæ vxoris eius præſentis conſpectus, qui non ſolum de mariti, paruuliſque, quę ex eo ſuſceperat, filij ſalute ſolicita, verùm etiã ex patris, aliorumq; ſuorum periculo mœſtiſsima, ſeſe in omnium cõſpectu ad Regis pedes admodum miſerabiliter abiecit, eiq; cum lachrymarum flumine, patrem, ſuamque Aragoniam domum commendauit. cui Rex, ætate, eximiaque mulieris pulchritudine, ad miſericordiam minimè diſsimulandam motus, etſi tel, õdiſſet, res eouſque adductas eſſe, vt expeditionem vrgere cogeretur; præ ſe tamen oſtendit Ludouici conatus, in eius viro opprimendo minimè placere. Inde profectus Placentiam venit: vbi cùm conſtitiſſet, nuncij de Ioannis Galeacij morte ſuperuenerunt. quamobrem Ludouicus, qui Regem erat ſecutus, magnâ celeritate Mediolanũ reuerſus eſt: vbi à Senatus principibus ab ipſo ad id ſubornatis, relatũ ad cõſilium fuit, vt cùm propter Imperij Mediolanenſis magnitudinem, tum etiam temporum, quæ Italiæ imminerent, difficultatẽ, rem foro perniciosiſsimã, ſi Franciſcus Ioannis Galeacij filius quinq; annorum puer ſuccederet patri; Principem hic requiri, prudentia, atque autoritate magnum. Idcircò publicæ ſalutis, ac neceſsitatis cauſa, à lege, quod & ipſa iura permittunt, paululum deflectendum, Ludouicumque; vt huius Imperij dignitatem, nomenq;, onus hiſce temporibus grauiſsimum, communis boni cauſa velit ſuſcipere, cogendum eſſet, quo prætextu, honeſtate ambitioni cedente, etſi nonnihil per ſimulationem reluctaretur, manè in ſequentis diei, nomen, atque inſignia Mediolanenſis Imperij ſuſcepit; prius ſeorſum conteſtatus, ſe ea tamquam ad ſe ex Maximiliani Regis Romanorum diplomate, iure ſpectantia ſuſcipere. Rumor à nonnullis fuit diſsipatus, Ioannis Galeacij interitum, ex Veneris vſu immoderato prouenisse: crediturn tamen in tota fuit paſsim Italia, eum non naturali morbo, non aliqua intemperantiâ, ſed veneno eius mortem procuratam fuiſſe. quin & Theodorus Papienſis, qui vnus è Regijs medicis fuit, quiq; aderat, cũ à Carolo viſitaretur, ſe maniſeſtiſsima veneni ſigna depræhendiſſe affirmauit: nec quiſquã fuit, qui ambigeret, ſi venenum fuit, quin patrui operâ ei datũ fuiſſet: qui abſoluta Gubernatoris in Mediolanenſium imperio poteſtate non contentus, ac pro communi magnorum hominum cupiditate, inſignibus, atque honoribus fieri cupiens illuſtrior, multoque magis, quòd ad ſuam ipſius ſecuritatem, filiorumque ſucceſsionem, legitimi Principis mortem neceſſariam eſſe exiſtimaret, in ſe transferre, ac ſtabilire Ducis tum poteſtatem, tum nomen voluiſſe. qua cupiditate, ad tãtum ſcelus patrandum eius alioqui manſueta, atque à ſanguine abhorrens natura fuerit impulſa: fuitque ab omnibus ferè creditum, hac cum mente tam tum fuiſſe, cum primùm de Gallis in Italiã adducendis agere cœpit: opportuniſsimam occaſionẽ ratus, dirum propoſitum perficiendi, eo tempore, quo, quùd Rex Galliæ in Inſubria tanto cum exercitu eſſet, animum vnicuiq; defuturum, ad tantum ſcelus vlciſcendum, exiſtimaret. Fuerunt, qui recens hoc conſilium crederent, ex metu Regis exortum: veritus, vt ſunt repentina Gallorum conſilia, nè Rex ad Ioannem Galeazium è tantá ſeruitute liberandum temerè procederet: ſiue ſanguinis propinquitate, atque ætatis miſericordia commotus; ſiue quòd ad ſecuritatem ſuam magis facere arbitraretur, Inſubriæ Imperium in conſobrini, vel ſi ille impos fieret foret, in ſua poteſtate eſſe, quàm Ludouici; cuius fidẽ, qui apud Regem ſuſpectam redderet conarentur, minimè deerant. Verùm enimuerò, quòd Ludouicus ſuperiore anno diploma à Maximiliano Rom. Rege procuráſſet, pauloque ante nepotis obitum monumenta, tàm ſollicitè expediri poſtulâſſet, id arguit potiùs rem præmeditatam, ac voluntariam, quàm ſubitam, præſentiſque periculi metu conſtitutam.

Ludouicus Sfortia, Dux Mediolanenſis creatur.

Subſtitit aliquot dies Placentiæ Carolus; non ſine animi propenſione vltrà montes redeundi; tum quòd à pecunia ſatis eſſet imparatus, tum quòd in Italia nihil noui ſua cauſa exiſtere animaduerteret, tum quòd fama erat, Ludouicum, tametſi à Rege diſcedens, ſe rediturum promiſiſſet, minimè rediturum. Hæ res illius animum de ſucceſſu ancipitem reddebant, & nomen Ludouici, non modò propter ſuſpectam fidem, verùm etiam propter parricidium perpetratum, illi, vniuerſoque commitatui horribile faciebant; tum etiam ſe graui affectum iniuriâ exiſtimaret, Ludouicum, quò facinus tàm deteſtandum citra periculum perficere poſſet, ſuum in Italiam aduentum procuráſſe. Conſtituit tandem nihilominùs procedere, quemadmodũ à Ludouico continenter vrgebatur, qui & Regi ſe intra paucos dies rediturum ſubindè confirmabat: quippe & in togata Galliâ diutiùs hærere, & trans Alpes dumum temerè redire, ab eius conſilijs prorſus erat alienum.

Gallorum Rex in Gallias redire cogitat.

XVIII. Quo die Rex Placentiâ mouit, ad eum Laurentius, & Ioannes Medicei venerunt, qui è ſuis villis clàm fuga elapſi, Regi inſtabant, vt Florentiam accederet, magnifica de præſtanti Florentinorum erga Reges Galliæ pollicentes; neque minora de ipſorum in Petrum Medicem odio, in quem ex nouis oſtenſionibus non parùm aucta erat Regis ira. Nam cùm Rex ex Aſta vrbe legatos, Florentiam miſiſſet, qui, ſi Regi liberum tranſitum permitterent, atque in poſterum ab Alfonſi defenſione deſtiterent, multa pollicerentur: ſin perſtare in priſtina ſententia mallent, graues adderent minas; eiſque mandaſſet, in actutùm aſſentirentur, diſcederent: Florentini dilationis prætextum quærentes, reſponderant; quoniam Optimates, vt erat eo anni tempore conſuetum,

Laurentius, & Ioannes Medices Carolum Gallorum Regem, vt Florentiam vadat, inuitant.

in ſuis eſſent villis, certum ſe tam repente reſponſum dare non poſſe: verùm breui Oratorem miſſuros, qui de ipſorum mente Regem certiorem facerent. Erat in Regio conſilio decretum conſtanter, meliùs eſſe illud iter tenere, quod per Hetruriam, & Latium rectà Neapolim ducit, quàm quod per Aemiliam, Picenumque, Truento amne tranſmiſſo in Aprutium exit; haud equidem quòd ſe copias Aragoniorum, quæ vix Obigneo reſiſterent, pellere poſſe diffiderent; ſed quòd tanti Regis magnitudine, ſuorumque armorum gloria indignum videretur, cum ſe Pontifex, Florentinique hoſtes eſſent profeſsi, occaſionem hominibus præbere exiſtimandi, idcircò Regem, iter illud vitare, quaſi inuitis hoſtibus ſe poſſe perrumpere deſperaret: atque id eò magis, quòd bellum in regno Neapolitano, Hetruria Pontificiſque ditione à tergo relictis, gerere, periculoſum cenſeretur. Itaque Hetruriæ iter ingreſsi, Apenninum, Parmæ iugis ſuperatis tranſierunt, & Pontremolum, Mediolanenſis ditionis oppidum occupârunt. Inde Fiuizanum, Florentinorum caſtellum vi ceperunt, ac diripuerunt; cunctiſque militibus externis qui ibi erant, atque vnà oppidanorum non paucis trucidatis, terrorem omnibus Italis incuſſerunt. Sereſanam inde copias promouerunt: vbi cùm deliberarent, an oppidum oppugnarent, an verò illo, & arce, à tergo relictis, vel Piſas inuaderent, vel per Lucenſium fines, qui Ludouici operâ Regem recipere occultato conſilio decreuerant, in aliam Florentini Imperij partem ingrederentur, ſubitum remedium, quod in altioris poteſtatis decreto fuerat, ſuperuenit: proptereà quod in Petro Medice, neque animus maior, neque conſtantia in rebus aduerſis, quàm aut moderatio, aut prudentia in proſperis fuit. Creuerat indies dolor, quem ab initio Florentina ciuitas, ex eò quod ſeſe Regi opponerent, conceperat, non tam quòd vniuerſi Florentini mercatores denuò totâ Galliâ excluſi eſſent, quàm quòd Gallorum potentiam metuerent: qui metus, vbi Regias copias, Apenninum ſuperare intellectum eſt, deinde etiam ex ea crudelitate, qua inexpugnatione Fiuizani vſi Galli fuerant, auctus in immenſum fuerat. Quamobrem, omnibus inuiſa palàm Petri Medicis temeritas erat, qui nulla adductus neceſsitate, magiſque ſibi, & quorundam miniſtrorum temerarijs conſilijs, in pace arrogantium, in periculis timidorum, atque inutilium, quàm ciuibus paternis amicis ſana conſultantibus credens, tantâ temeritate potentiſsimi Galliæ Regis arma, Mediolanenſiũ Ducis auxilijs aucta, prouocaſſet: præſertim rei militaris imperitus, neque vrbe, neque cæteris Florentini imperij locis ſatis munitis; à militibus, atque alijs, quibus tantum impetum ſuſtinere poſſent, nudis: cum neque ab Aragonijs, quorum cauſa ſe tanto periculo expoſuiſſent, aliud nihil ſe oſtenderet, præter Calabriæ Ducem, in Aemilia vnà cum ſuo milite vnius tantum Gallici exercitus particulæ occurſu impeditum: Idcircò patriam eorum ab omnibus deſtitutam, ingenti odio, & prædæ manifeſtæ eorum, qui tanto ſtudio, nè eis nocere cogerentur, procurabant, exponi. Hæc totius ferè ciuitatis ſtudia, à pleriſque nobilibus, quibus tum is, qui tunc erat Reipubl. ſtatus, ſummoperè; tum quod ſua ſantina vniuerſæ ciuitatis poteſtatem iuraque ſibi arroganter ſumpſiſſet, diſplicebat; hi & timore augendo eorum, qui ſuâ ſponte timebant, & audaciâ eorum, qui res nouas deſiderarent accendenda, ita vulgi animos commouerant, vt iam nè quis in ciuitate tumultus exiſteret, omnes metuerẽt. ad quod quidem magis Petri ſuperbia, naturæque impotentia incitabat; qui multis in rebus à ciuitatibus moribus, atque à ſuorum manſuetudine maiorum diſcedens, iam ferè à puero ſemper ciuium multitudini fuerat inuiſus. Et quidem conſtabat inter omnes patrem eius Laurentium, filij natura perſpecta, ſæpenumero inter intimos ſuos de eius imprudentia, atque arrogantiâ quæſtum eſſe, quam dicebat ſuæ domus ruinam aliquando parituram. Periculo igitur Petrus, quòd anteà temerè contempſerat, conſternatus, cum ſe Pontificis, atque Alfonſi ſubſidijs, quæ promiſerant, tunc ob amiſſum Oſtiam, & Neptunij oppugnationem, claſſiſque Gallicæ metum, irretitis, deſtitutum agnoſceret, animo præcipi ante decreuit, eam ſalutem ab hoſtibus petere, quam ſe ab amicis accipere poſſe deſperabat: in eo patris exemplum ſecutus, qui cum anno ſalutis milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo nono, ob bellum à Sixto Pontifice, Ferdinandoque Neapolitanorum Rege, Florentinis illatum, in grauiſsimo periculo verſaretur, Neapolim ipſe ad Ferdinandum profectus, & publicam pacem, & priuatam ſecuritatem, Florentiam reportauit. Verùm eſt omninò periculoſum, actiones exemplis moderari; niſi eædem rationes non in vniuerſum, ſed ſingulatim omnes recurrant, deinde niſi eadem prudentiâ gubernentur. Hoc conſilio Florentiâ profectus, cùm haud multum proceſsiſſet, Pauli Vrſini equites, cum peditibus trecentis à Florentinis Sereſanam præſidij cauſa miſſos, ab aliquot Gallis, qui vltrà Maceram flumen excurrerant, maiorem partem, aut cæſos, aut captos fuiſſe accepit. Progreſſus tamen Petram-Sanctam, ibi publicam Regis fidem, quam poſtulauerat, expectauit: quò, vt eum tutò deducerent, Macloutenſis Epiſcopus vnà cum aliquot alijs aulæ principibus venit. His comitatus ad Regem, iam Sereſanellam arcem oppugnantem accedens, Regiâ comitate, fronte, tamen magis quàm animo acceptus, haud parum eius iram, omnibus eius poſtulatis, quæ magna, atque immoderata fuere, aſſentiendo mitigauit: nimirum vt Petræ Sanctæ Sereſanaque arces, nec non Sereſanellum ipſum, quæ ab ea parte Florentini Imperij tamquam clauſtra erant, itemque Piſa, portuſque Liburni eiuſque Imperij firmiſsima munimenta, in Regis poteſtatem traderentur, ea conditione, vt Rex ſuo chirographo promitteret, ſe quamprimùm regno Neapolitano potitus eſſet, eam omnia reſtituturum procuraret item Petrus, vt Florentini ducatorum ducenta millia Regi commodarent; viciſsimq. eos Rex in tutelam, fidemque reciperet: quarum rerum puris tantùm verbis promiſſorum monumenta Florentiæ, per quam vrbem Rex iter facere conſtituerat, conficerentur: arces oppida, vrbs, portus, ſine mora traderentur. Factum ſtatim, à ſubita deditione munitionum cunctis valdè admirantibus Gallis, Petrum tam facilè de rebus vſque adeò magnis aſſenſum fuiſſe; qui ſcirent, Regem conditionibus longè inferioribus fuiſſe conuenturum. Hoc autem loco illud mihi nequaquam ſilentio prætereundum videtur, quòd Petro Medici Ludouicus Sfortia, qui poſtridie ad exercitum peruenerat, arguè reſpondit. Nam cùm Petrus excuſans, quò ſecum ei obuiam honoris causâ proceſsiſſet, quoniam Ludouicus de via aberrâſſet, factum eſſe, vt fruſtrà id itineris ſuſcepiſſet: Ludouicus promptè reſpondit; *Ita quidem eſt, procul dubio alter noſtrum aberrauit de via: ſed vereor, nè tu ipſe potius aberraueris.* quaſi exprobrans, quòd ſuis conſilijs minus obſecutus eſſet; idcircò eum in tantas anguſtias, pericula que incidiſſe, quamquam, quæ poſt conſecuta ſunt, vtrumque à recto itinere deſlexiſſe demonſtrarunt; verùm maiore infamiâ calamitateque illius, qui in loco ſublimiore collocatus, ſe omnium aliorum ducem ſua prudentiâ profitebatur. Petri factum, Regem non modò ab Hetruriæ rebus reddidit ſecurum, verùm etiam cuncta Aemiliæ impedimenta, vbi iam vehementer res Aragoniorum inclinabant, prorſus remouit. Cùm enim Ferdinandus ſecurus in munitis Fauentinis ſuburbani campis ſederet, Galli Bubanum, Imolenſis agri caſtellum oppugnarunt; Mordanum, editâ in omnem ætatem, ſexumque crudelitate vi expugnârunt, ac Aemiliam, Flaminiamque vniuerſam maximo terrore compleuerunt. Catharina Sfortia, omni præſidij ſpe deſtituta, cum Gallis compoſuit; Ferdinandus exercitum Romam verſus, Fredericus claſſem, Neapolim reduxit: Alfonſus à Neptunij oppugnatione deſiſtens, copias, Terracinam retraxit; quando etiam Gallica claſsis ſeſe

Petri Medicei temeritas Florentinis diſplicet.

In pericula conſtitutus idem Petrus ſalutem ab hoſtibus petit.

Petrum Medicem, & Ludouicum Sfortia mutuo ſibi exprobrant.

ſupra

Google

ſupra Oſtiam oſtendiſſet, ac ſubuectiones ex mari vnde plurimum Roma alitur prohibuiſſet. Magna inde anguſtia annonæ, magnaq; trepidatio, ac ſi iam hoſtis pro portis eſſet, Romæ fuit. Vulgo etiam perſuaſum, Pontifici decretum eſſe, cum Gallo paciſci, aut ſi minus id contingeret, vrbe deſerta migrare aliò: quæ res noua turbarum populo extitit occaſio. Propterea Pontifex ad pellendum eum metum, ſedandumque tumultum, in Conuentu publico Cardinalibus, & nobilitati obteſtari neceſſe habuit, ſibi ſtare ſententiam, in ea controuerſia cauſæ æquitatem, nulla perſonarum ratione habita, ſectari; quòd ſi Gallus in vrbem irrumperet, omnibus viribus obſiſteret; ac verò ſi res ferrent, ſanguinem pro officio, vitamque profunderet. Simul ad Carolum auertendum, Franciſcum Cardinalem Senenſem, hominem ob vitæ integritatem, ingeniique præſtantiam, inter primi ordinis Antiſtites authoritate principem deſtinauit. qui cùm Lucam vſque proceſſiſſet, comperiſſetque Regem, ſe non vt Apoſtolicæ ſedis Legatum, ſed Senenſem Antiſtitem auditurum, homini præſenti conſilio, & quem Pij II. Pontificis per neceſſarium agnoſceres, & alumnum; *Quando*, inquit, *vt Legatus non recipior, vt tamquam Senenſis Antiſtes accedam non expedit*. iniectâ re Romam reuertit. Factione porrò etiam, quam Petrus Medices cum Carolo maxima cum Florentini Imperij diminutione, tamque graui, atque infami Reipubl. vulnere Florentiam nuntiatâ, ſeruentiſſimi motus in tota ciuitate extiterunt. Nam præter Reipub. tantam iacturam, illud vehementer commouebat, Petrum nouo, atque maioribus ſuis inuſitato exemplo, nobiliſſimam Florentini Imperij partem, ſine ciuium conſilio, ſine Magiſtratuum decreto, alienare auſum fuiſſe. Idcircò acerbiſſimæ erant in eum querelæ, paſſimque ciuium voces, ſe viciſſim ad libertatem recuperandam excitantium exaudiebantur; nec quiſquam ex ijs, qui Petro ſtudebant, verbis, aut factis, ſe tantæ tempeſtati obijcere audebat. Verùm cum neque ad Piſas, neque ad Ligurnum defendendum ſatis haberent virium, etſi Regem, ſe ab earum arcium cupiditate poſſe remouere minimè confiderent; nihilominus, vt à conſilijs Reipub. Petri conſilia ſeiungerent, vtq; ſaltem priuato non ferretur acceptum, quod ad Rempub. pertineret, illico quinque legatos ex ijs quibus grauis Mediceorum erat potentia, inter quos Frater Hieronymus Sauonarola Dominicanus eminebat, ad Regem miſerunt. Quid hactenus pro concionibus populo, quidue pro legatione munere Carolo, Sauonarola dixerit, is ipſe in Compendio reuelationum enarrabat illis verbis:

Pontifex animũ populi Romani ſedat.

Florentini in Petrum Mediceũ irati Legatos deſtinant ad Carolum Gallorum Regem.

XIV.

Quæ pro concionibus, populo Florentino prædixerit Sauonarola.

Notum eſt, inquit, aſſiduis auditoribus meis Scripturam à me ex[illegible] quam ſemper conditioni præſentium temporum conueniret. Et inter alia verum illud ſum meo ingenio, & doctrina vt vos in admirationem adduxit: videlicet, quod cùm ab anno 1491. vſq; ad 1494. per omnes Aduentus, Aduentus, & Quadrageſimas, vnâ duntaxat excepta Aduentus ex ipſa ſuper Geneſim prædicationes continuas Florentiæ ſuſcepiſſem, ſemper à relicto pu[illegible] ſemper [illegible] Quadrageſima præcedenti inchoando procedens, numquam attingere potui Capitulum diluuij, niſi poſtquam tribulationes habitum habuerunt. Itaque paucis diebus exiſtimantes mihi myſterium fabricationis arcæ Noe me expediuiſſe, tot, & tanta circa eiuſmodi fabricam ſe quotidiè inculcauit, vt totum Aduentum & Quadrageſimam nonageſimi quarti anni in eo myſterio & fabricatione conſumpſerim. Et volente ſucceſſ; Deo diſſerens vbi legitur, Canatula & Triſtega facies in ea, tum ſuis Septembris proximo in feſto S. Matthæi Apoſtoli, ſequentem textum, 1. Ecce ego adducam aquas diluuij ſuper terram, profecutus ſum. Cumque iam omnibus conſtaret, Regem Gallorum cum copijs ſuis Italiam ingreſſum eſſe, propoſitis initio ſermonis eiuſmodi verbis, 3. Ecce ego adducam aquas diluuij ſuper terram, ſubitò illi vtique attoniti facti ſunt, hanc Geneſis partitionem occulto Dei inſtinctu, ſui reſponſa pro temporum opportunitate ſolummodo ſtatam fuiſſe: inter quos aderat, Comes Ioannes Mirandulanus, vir temporibus noſtris ingenio, & multiplici *lectione ſingularis, qui ad ea verba inhorruiſſe & dirigui ſe ſibi comes poſtea mihi retulit.*

Appropinquante inſuper Rege Francorum, & reuolutione Florentini ſtatus imminente, licet ſuper ciuitate Florentiæ enſis mihi apparuiſſet, & multa in ipſa ciuitate cruoris effuſio, tamen mecum reuoluens, quod Deus eam potiſſimum, in qua hæc prænuntiarentur elegiſſet, cœpi vehementer ſperare, propheticam hanc ſine conditione non eſſe, quæ ſi pænitentia populus duceretur, indulgentiſſimus Deus ſaltem in diſtinctam partem deliniret. Calendis igitur Nouembris, id eſt Sanctorum omnium ſolemnitate, & duobus proximis diebus [illegible] lateri non peperci, & (vt omni populo notum eſt) tantum ex pulpito declamans, quod inſtinctu tempore factio, penè languiſ. Tunc ſoluenda tantum pane & aqua ieiunia & frequentes ad Deum orationes vniuerſo populo indixi: ſæpe altius exclamans, verba ab eodem fonte hauſta ex quo alia dimanarunt: ſcilicet: O Italia, propter peccata tua tibi venient aduerſa. O Florentia propter peccata tua venient tibi aduerſa. O Clerica, propter te orta eſt hæc tempeſtas. illud ſæpe, repetens, quòd Italia euerteretur, & Roma præſertim: ex arcani pariter, & dicens, hæc ab eodem ſpiritu reuelata vobis verba. O Nobiles, ò ſapientes, ò plebeij; manus Domini valida ſuper vos, cui nec potentia, nec ſapientia, nec fuga reſiſtere poterit. Propterea expectabit vos Dominus, vt miſereatur veſtri. Conuertimini ergo ad Dominum Deum veſtrum, in toto corde veſtro, quia benignus, & miſericors eſt. Quod ſi nolueritis, auertet oculos ſuos à vobis in perpetuum.

Poſt hæc aduentante Chriſtianiſſimo Francorum Rege, rogatus ſui à Magiſtratu Dominus Florentinus, vt ad illius Maieſtatem cum nonnullis eorum ciuibus legationem ſuſcipere vellem; in quo Patres Ordinis noſtri; & alios ciues maturè conſulens, ab omnibus vnanimiter ad profectionem hanc adhortatus ſui. Ad quod cum ſubeundum, non tantum eorum omnium perſuaſiones, quantum charitatis intra me coegerunt. Profectus igitur cum delectis Legatis Piſas, coram Regia maieſtate, quæ DEVS ante prænouerit, in hunc modum expoſui vernacula lingua.

Omnipotens Deus, in cuius manu omnis poteſtas, & regnum eſt (Chriſtianiſſime Rex & Magne miniſter diuinæ iuſtitiæ) infinitam ſuam bonitatem ſuis creaturis impartitur, & communicat duobus modis, ſcilicet per miſericordiam, & iuſtitiam. Per miſericordiam quidem, ad ſuum amorem, & charitatem attrahendo, & conuertendo: per iuſtitiam verò creaturas ipſas ſæpè pro demeritis à ſe repellendo. Hi duo modi ita connexi ſunt: vt in omnibus operibus, & creaturis eius, ſemper ſimul gradiantur, ſicut ſcriptum eſt; Vniuerſa viæ Domini miſericordia, & veritas. In damnatos quidem iuſtitiam exercet, dum ijs peccatorum pœnam infligit; Miſericordiam quoque ijs adhibet, quoniam citra condignum plectit, & minus quàm puniendi ſunt, punit. Beatis verò miſericordiam præſtat, quibus abundantiorem donat gloriam, quàm ipſorum opera mereantur, & labores. Iuſtitiam pariter ſeruat in communicanda ijs gloria, iuxta maiora, vel minora acta vitæ merita. Et quia medium ſapit naturam extremorum; quod de beatis, & damnatis diximus, ex alijs pariter creaturis coniectare facile licet, id eſt, miſericordiam, & iuſtitiam, ſeſe vtiquequaque concomitari; quamuis diuerſas conditiones, & diuerſos ſortiantur effectus. Ad miſericordiam enim pertinet, tolerare peccata patienter; longanimiter peccatores, ad pœnitentiam expectare; eos ſuauiter aduocare, & dulciter allectos, ad ſe trahere, tractos verò complecti, clementer indulgere, benignè iuſtificare, large in gratia magnificare, & copioſe theſauris inſuper cœleſtis gloriæ cumulare. Ad iuſtitiam attinet, poſtquam peccatorem patienter pertulerit, longanimiter expectauerit, & ſuauiter, ſæpiuſq; vocauerit, vbi penitus hæc ille contempſerit, eundem gratia priuare virtutibus deſtituere, lucem ſubtrahere, intellectum obtenebrare & ſinere illum, in quodam præcipitium peccatorum ruere, vſq; in malum illi omnia cooperentur permittere, denique, æterno ipſum ſupplicio apud inferos punito. Cùm igitur immenſa Dei bonitas, hominum amatrix gratia Italiæ peccata patientiſſimè tolerauerit, & longanimiter iam tot annos ad pœnitentiam ex

Eiuſdem ad Carolum pro Florentinis Legati oratio.

peſtauerit, ſuauiterq́; & ſæpiſſimè per plures ſeruos vocauerit; illa è conuerſo, nec aures adhibere, nec paſtoris ſui vocem agnoſcere, nec peccatorum ſuorum pœnitentiâ duci voluerit; quin potius patientiâ Dei, in ſuperbiam abuſa ſit, & ſcelera quotidiè multiplicauerit, atque aggrauauerit minimè agnoſcendo, vel penſando Dei beneficia, immo ſacrum baptiſma, & Chriſti ſanguinem contemnendo, meretriciam inſuper faciem, & adamantinam frontem præferendo; ſtatuit Summus atque Omnipotens Deus, iuſtitiæ curſu procedens in illam iudicium exercere. Verùm quia (vt prædiximus) miſericordia & iuſtitia in operibus diuinis omnibus ſemper vnà incedunt: adeò immenſa fuit Dei bonitas, vt ad faciendam populo ſuo cum iuſtitia miſericordiam, vni ſuo inutili, inter alios, ſeruo hoc aperuerit Sacramentum, ſcilicet, quemadmodũ intendebat Eccleſiam ſuam mediante graui flagello in melius reformare. Quod Sacramentum hic inutilis ſeruus, inſpiratione, & iuſſu diuino iam quartum agitur annus, in ciuitate Florentia cœpit prædicare, ex quo numquam in hunc vſque diem deſtitit, altis præconijs populum ad pœnitentiam excitare. Teſtis eſt vniuerſa ciuitas; teſtes ſunt nobiles, & ignobiles, & vtriuſque ſexus tàm iuniores, quam ſeniores, ciues, & agricolæ quoque ex quorum numero pauci credebant, aliqui minimè, aliqui etiam irridebant. Sed Deus, qui mentiri nequit, quæcumque hactenus eo iubente prænunciata ſunt, vſque in præſentem horam ſuccedere ad vnguem fecit vt mortales non ambigant cætera, quæ ex prædictis adimplenda reſtant, pari euentu procul dubio ſecutura. Quòd autem ita euenerint, ſupraſcripti auditores etiam teſtes ſunt. Et licèt idem ſeruus inutilis numquam tuæ coronæ nomen protulerit, voluntate Dei nondum id ſibi permittente; ea tamen erat, quam ipſe prædicando circumſcribebat, ac latenter indicabat, vniuſque aduentum demum expectabatur. Itaque tandem aduenisti ô Rex; aduenisti Miniſter Dei, aduenisti Miniſter iuſtitiæ, & felix vſquequaque ſuccedat aduentus tuus. Nos te iucundo corde, & hilari fronte ſuſcipimus. Aduentus iſte tuus corda noſtra lætiora reddidit, mentes exhilarauit, omnesq́; ſeruos Chriſti, & iuſtitiæ cultores, ac ſanctæ vitæ zelatores gaudio affecit. Sperant enim, quòd te miniſtro, ſuperbos Deus deprimet, humiles extollet, vitia proſternet, virtutes magnificabit, obliqua diriget, vetuſta renouabit, & quicquid informe eſt, reformabit. Accede ergo lætus, ſecurus, & triumphans; quandoquidem is te mittit, qui ſuper ligno Crucis pro noſtra ſalute triumphauit. Nihilominus Rex Chriſtianiſſime attentis auribus accipe verba mea, & ea cordi applica. Seruus inutilis, cui hoc reuelatum fuit Sacramentum, ex parte Dei id eſt Sanctiſſimæ Trinitatis, Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, & Saluatoris noſtri IESV CHRISTI, veri Dei, filij Dei, & veri hominis, Regis Regum, & Domini Dominantium, atque etiam ex parte totius Regiæ cæleſtis, te ab eo miſſum exhortatur, & admonet, vt ad ipſius imitationem vbique miſericordiam impendas, maximè autem in ſua ciuitate Florentiâ; quæ licèt grauis laboret peccatorum mole, habet tamen multos vtriuſque ſexus Dei ſeruos, tam ſeculares, quàm Religioſos, quorum gratiâ, debes ciuitatem ipſam conſeruare; vt æquiore animo, Deum tibi propitium, & fauorem in hac expeditione tua valeant exorare. Idem ſeruus inutilis ex parte Dei te exhortatur, & admonet, vt omni diligentia adhibitâ, tuearis, & defendas innocentes, & viduas, ac pupillos, & omnes miſeratione dignos; potiſſimum pudicitiam maximè ſponſarum Chriſti in Monaſterijs, ne tuâ cauſa exaggerentur peccata: quaſi tua culpâ multiplicarentur, tunc ſi ſum tibi ex alto validum potentiæ tuæ robur infirmum redderetur. Item ex parte Dei te hortatur, & admonet, ad offenſas libenti animo relaxandas, hoc eſt ſi à populo Florentino, aut ab alijs in te quicquam erratum eſt, clementer indulgeas: ignorantiâ etiam id factum eſt, quia te à Deo miſſum neſciuerunt. Memento itaque tui Saluatoris, qui in cruce pendens, crucifixoribus ſuis clementer indulſit. Quæ Rex ſi ſeruaueris, regnum tuum temporaneum Deus augebit, victoriam vbique locorum tibi præſtabit, poſtremò regnum immortale tibi conferet ipſe, qui ſolus beatus eſt & potens, Rex Regum, & Dominus Dominantium; qui ſolus habet immortalitatem, & lucem habitat inacceſſibilem, quam nullus hominum vidit, ſed nec videre poteſt, cui eſt honor, & imperium per infinita ſecula ſeculorum, Amen. His dictis, mandata populi Florentini abſoluit, quæ hic non eſt opus inſerere. Illa à ſe dicta, factaque Sauonarola memorabat.

Admonitio Regi Carolo à Sauonarola data.

XX. *Ludouicus Sfortia Gallorum Regi indignatur.*

Ea cum Petrus Medices Reipubl. commutandæ principium eſſe cognoſceret, quò rebus ſuis priuſquam maiores exiſterent motus conſuleret, à Rege diſceſſit, hoc prætextu, quòd ea, quæ promiſerat, vellet ad exitum perducere. Ludouicus etiam Sfortia, certo auri numero perſoluto, cum à Carolo. Genuenſis Imperij iura, quæ paucis ante annis Ioanni Galeacio, eiuſque poſteris conceſſerat, vt in ſe, poſteroſque ſuos transferrentur, impetraſſet, Mediolanum reuerſus eſt; verùm animo in Regem indignabundo, quòd ei Petram Sanctam, Sereſa namque, quas, vt is aiebat, eius cuſtodiæ traditurum promiſerat, tradere renuiſſet. ea enim oppida, quò ſuæ ardentiſſimæ cupiditati gradum ad Piſas obtinendas faceret, quaſi iniuſtè paucisſimis annis ante à Genuenſibus ablata, à Florentinis repetebat. At Petrus Medices Florentiam reuerſus, Magiſtratuum maiorem partem ab ſe alienatam, amicorum vero præcipuorum animos, quod omnia contra ipſorum conſilia imprudenter gubernaſſet, ſuſpenſos reperit: populum item tanto furore percitum, vt cum poſtero die, qui fuit Nouembris nonus, in curiam, vbi Reipubl. Summi Magiſtratus reſidere ſolebant, ingredi vellet, à certis Magiſtratibus, qui armati aditum cuſtodiebant, in quibus præcipua autoritate erat Iacobus Nerlius, iuuenis nobilitate, atque opibus pollens, prohiberetur. quod vbi in vulgus dimanauit, populus maiore impetu concitatus, quod Paulus Vrſinus cum ſuis equitibus à Petro accitus appropinquabat, ad arma præcipiti furore cucurrit, quo tumultu audito. Petrus, qui domum iam ſe receperat conſternatus, cum accepiſſet, ſe perduellem à Magiſtratu iudicatum, Florentia ſe maximà celeritate, Ioanne Cardinale (Minoris autem ſacerdotis cuiuſdam cucullam is induerat) Iulianoque fratribus ſuis ſequentibus ſubduxit, Bononiamque recepit: vbi à Ioanne Bentiuolo, in alijs eam animi conſtantiam, quam ipſe poſteà in ſuis non præſtitit malis, requirente, acriter primo ſtatim congreſſu reprehenſus fuit; qui non modo in ſuam ipſius perniciem, verùm etiam omnium eorum, qui patriæ ſuæ libertatem opprimerent, pernicioſo exemplo, vſque adeò timidè, ne vnius quidem hominis cœde conſpectâ, tantum deſeruerit dominatum. In hunc modum vnius iuuenis temeritate, Medicea domus ab ea tunc cecidit potentiâ, quam nomine, & ſpecie ciuilis adminiſtrationis, per annos ſexaginta, continuatâ ſucceſſione Florentiæ obtinuerat: quæ cum in Coſmo huius proauo cœpiſſet, ſingularis prudentiæ, immenſiſque opibus ciue, atque ob eas res in omnibus Europæ locis celebratiſſimo; multoque magis, quòd magnificentiâ plane admirabili, animoque verè Regio, nominis ſui magis æternitatem ſpectans, quàm nepotum vtilitatem, aureorum vltrà quadringenta millia in templorum, ſacrorumque collegiorum, aliorum præter eà Regia magnificentiâ ædificiorum ſtructuris non modò in patria, verùm in alijs quoque orbis terræ partibus inſumpſit, ad Laurentium eius nepotem peruenit; qui nec magnitudine ingenij, conſilijque præſtantiâ, nec animi altitudine proauo inferior, in republ. verò adminiſtrandâ, etſi non tantis opibus fultus, vitaque breuiore, autoritate tamen maiore, magnæ in tota Italia, nec non apud pleroſque exteros principes dignitatis fuit; quæ ab ipſius morte longè extitit clarior, quòd vnà cum eius vitâ, concordia, & felicitas Italiæ interijſſe viderentur.

Petrus Medices fugit ex vrbe Florentinâ.

XXI. *Medices exilio mulctati, Florentinis ſummoperè exoſi.*

Exilio multatis Mediceis, ædes etiam diripuerunt, gemmas, aurum, argentum, veſtem pretioſam, immenſas opes, multos congeſtas per annos, publicarunt, tanta auiditate, atque ſæuitiâ, vt valuas, & cardines euellerent, domus dilapidatæ, ac prætereà pilas puniceas Mediceæ gentis inſignia, omnibus vrbis locis abraderent. vſque verò adeò Mediceum nomen cunctis inuidioſum eſſe cœpit, vt Laurentius, atque Ioannes, qui apud Carolum tamquam exules

fuerant,

fuerant, patriâ expulſi gentiles, atque conſanguinei, vt libertatis tuendæ ſtudium oſtenderent, marmoreis, antiquæ domus inſignibus pilas deterſerint, ſubſtitutaque candida cruce, vti in aliam familiam tranſeuntibus mos eſt. Populani, abdicato veteri nomine, appellari maluerint. Tantum porrò odium populi erga Mediceos exarſerat, vt nè neceſſarijs ſuis parcerent, ſi quem ſtudio Mediceorum teneri intelligerant. vnde ſibi periculum metuentes Dominicani ad S. Marcum quamquam templum illorum à Mediceis ſit conditum Ioannē Cardinalem, qui exuta purpura cineream cucullam ad Franciſcani Sacerdotis effigiem indutus, inter tumultum occupatæ, & diſcurrentis turbæ fugiebat, dum ad eorum cœnobium, vt ibi ſe tantiſper conderet, accurriſſet, admittere non potuerunt.

XXII. *Piſam à Gallorum Rege libertatem impetrāt.*

Eodem verò die, quo Florentinæ Reipub. forma eſt immutata, dum Carolus eſſet Piſis, ad eum Piſani turmatim libertatē poſcentes, grauiterq; de iniurijs in ſe Florentinorum conquerentes, concurſum fecerunt. cumq; ex Caroli familiaribus quidam tum præſentes, æquam eſſe Piſanorum petitionem, quòd acerbiùs eis Florentini dominarentur, aſſirmarent, Rex, quid ea petitio ſecum traheret, parùm expendens, neque cogitans eam, ijs, quę Serezanæ acta erant, repugnare, Piſanos, liberos eſſe iuſſit. qua voce audita, populus ad arma cucurrit, atque ex locis publicis Florentinorum inſignibus in præfluentem Arnum deiectis, ſeſe incredibili cupiditate in libertatem vindicauit. nihilominùs tñ Rex ſibi ipſi contrarius, nec quid rõceſſiſſet, attendens, vt in vrbe Magiſtratus Florentinorum manerent, ſolitaq; obirent munera voluit; Piſanus aũt vetere arce, quã *Citra dellam* vocant, tradita, nouam, quæ longè erat firmior, ſibi reſeruauit. In his Piſanorum, Florentinorumq; motibus, id, quod communi ſermone iactatur, elucere potuit; homines nimirum, eorum appropinquantibus malis prudentiam inprimis, cuius ope imminentes vitare calamitates potuiſſent, amittere. Nam & Florentini omni tempore de Piſanorum fide maximè ancipites, bellumq; tàm periculoſum in foribus habentes, Piſanorum præcipuos, quemadmodum ad ſuam ſecuritatem in quouis leuiſſimo motu, eorum numerum haud exiguum ſolebant, Florentiam nõ euocarunt: nec Petrus Medices, tot imminentibus periculis, externo milite forum, curiamq; muniuit, vt in multò leuiore ſuſpicione, ſæpenumerò aliàs fuit factũ; quæ prouiſio, magna inieciſſet hiſce mutationibus impedimenta. Quod aũt ad Piſanas res attinet, illud conſtabat, Piſanis, Florentino nomini naturâ infenſiſſimis, Ludouici Sfortiæ autoritatem ſtimulos addidiſſe; qui cùm priùs clam cum quibuſdã Piſanis ciuibus, ob priuata maleficia exulibus, eâ de re egiſſet, eodē die Galeacius Sanſeuerinas, qui ab eo apud Regē relictus erat, populũ ad tumultuandum concitauit; quâ ex re Ludouicus Dominatum Piſanum breui ad ſe peruenturum ſibi perſuadebat: ignarus, eam ipſam rem non multò poſt omnium ipſius calamitatum cauſam futuram. Sed & illud perſpicuum erat, cùm priore nocte Piſani quidam, quod animo agitabãt, cum Oſtienſe Cardinale communicâſſent, eum, qui ad eam diem numquam pacati conſilij autor extitiſſet, graui oratione eos diligentiùs, non modò ſpeciem, primordiaque rerum, ſed interiùs quid temporis proceſſu parere poſſent, expenderent, hortatum fuiſſe. Libertatē rem eſſe deſiderabilē, ac pretioſam, talemque, quæ digna ſit, vt nullum periculũ defugiamus, ſi qua ſpes affulgeat minimè friuola nos eam poſſe aliquâ ſaltem ex parte tueri: ſed Piſanam vrbem viris, opibuſque ſpoliatam, vires nõ habere, quas Florentinorum potentiæ poſſit opponere: ſpem quoque illam eſſe fallacē, quâ ſe Galliæ Regis autoritate tutos eſſe, ſibi pollicerẽtur: propterea, quòd tametſi apud eum nõ plus Florentinorum pecunia poſſet, ijs præſertim, quæ Serezanæ tractata fuerant, ad calculũ reuocatis, Gallos in Italia non eſſe perpetuò manſuros: ex præteritis. n. facilè futura poſſe prouideri; ſtultumque admodum eſſe, ſi quis ſe perpetuo exponat periculo, adiumentis minimè perpetuis obnixus, ſpeq; incertiſſima, cum hoſte infinitò potentiore, certum bellum ſuſcipere, in quo de aliorũ auxilijs ſibi certò nihil, quod ex aliena voluntate, & q; eſt maius, ex euentorum magnâ varietate penderent, poſſent polliceri. quæ quamuis obtinerẽt, nõ idcircò effugerẽt, ſed multò atrociores, vno, eodemque tempore, & ab hoſtium militibus vexati, & amicorũ grauatè rem ferentibus, belli calamitates efficerent. quæ eò eſſent amicis acerbiores, quòd ſcirent ſe, nõ propriam libertatē defēdere, ſed pro alieno imperio, ſeruitutis tãtùm nomine, nõ ſeruitute ipſâ commmutatâ, decertare. nullum eſſe principē, qui moleſtias, ſumptuſq; alicuius belli vellet ſuſcipere, niſi vt eis dominaretur: q; quidem bellũ, propter opes virilitatemq; Florentinorũ qui dũ vitalē auram traherent, numquam ab eis vexandis ceſſaturi, ſuſtinere, niſi ſummâ cum difficultate, non poſſet.

XXIII. *Carolus Rex Florentiam proficiſcitur.*

In ea rerum omnium perturbatione Piſis, itinere Florentiam verſùs ſuſcepto diſceſſit Carolus, incertus omnino, quem modum Piſanorum rebus vellet imponere; ac Signiã venit, qui locus Florentiâ diſtat milliaribus 7. ibiq; ſe cõtinuit, vt antequã vrbē ingrederetur, Florentini populi tumultus aliquantũ conquieſceret, qui arma eo die, quo Petrus Medices vrbe fuerat exactus, ſumpta, nondum poſuerat: nec non, vt Obigneo ſpatiũ veniendi daret, quem, vt maiorem Florentinis terrorem in ipſo vrbis ingreſſu incuteret, eâ lege acciuerat, vt bellica tormenta Caſtrocari relinqueret, quingentoſq; Italos equites, quos ſecum in Aemilia habebat, ſimul Sfortianas copias exautoraret. vnde nõ paucis, neq; leuibus ſignis aduertebatur, Regis animum fuiſſe, armorum terrore, eò Florentinos impellere, vt ſibi liberum, atq; abſolutũ ciuitatis cederēt Imperium: quod nè diſſimulate quidem cum eorum Oratoribus potuit, qui ſæpiùs Signiam, vt cum eo de eius in vrbem introitus formâ, deque fœdere, quo de agebatur, certius aliquid conſtituerent, ventitabant. Non erat aũt dubiũ, quia Rex, propterea quod ſeſe ei oppoſuiſſēt, Florentino nomini eſſet vehementer infenſus, maximumq; odium conrepiſſet; & quamquam liquidò conſtaret, eam rem à Reipublicæ voluntate nõ eſſe profectã, & ciuitas rã de re ſe apud eũ accuratè purgâſſet, tñ ex eius animo ea offenſio deleri minimè poterat. In eam. n. opinionem, vt creditur, à pleriſq; fuerat inductus, qui occaſionem eius vrbis dominatum occupandi, nequaquam prætereundam eſſe dicebant, ſiue auaritiâ moti, opportunitatē tàm opulentæ vrbis diripiendæ amittere nolebant. eaq; vox per totum exercitum erat peruagata; eam vrbem, vt cæteris eſſet exemplo, puniendam eſſe; quod prima Italicarum ciuitatum Gallorum potentiæ obuiàm ire auſa eſſet. Nec ex cõſilij Regij principibus deerant, qui vt Petrum Medicem in priſtinum gradũ reſtitueret, hortarentur, atq; inprimis Philippus Breſcius, Sabaudiæ Ducis frater, cum priuatis amicitijs, tum promiſſis ad id inductus, quò factum eſt, ſiue horum ſententijs obtinẽtibus (etſi Maclouienſis Epiſcopus contrarium ſuaderet) ſiue hoc terrore iniecto, faciliùs ſe Florentinos ad ſuam voluntatem flectere poſſe ſperarent, ſiue vt in ipſo facto, id, quod magis arriderei, minore negotio arripiendi occaſionē haberent, Rex ad Petrum ſcripſit, atq; vt Breſcius ſcriberet, effecit, quibus literis eum, vt ad Florētiam accederet, hortabantur; ſe tum eius amicitiæ, quæ inter patres ipſorum extiterat memoriâ, tum propter præſtantem in ſe animum, quē in arctum deditione demonſtrâſſet, velle eum in priſtinam autoritatē reſtituere. Sed hæ literæ Petrum non iam Bononiæ, vt crediderat Rex, inuenerunt; propterea quòd is Ioannis Bentiuoli verborum aſperitate permotus; veritusq; nè à Mediolanenſium Duce, ac forſitan à Rege ipſo ſibi inſidiæ ſtruerentur, Venetias ſuo aduerſo facto profectus erat, quò tamen ei à Cardinale fratre ſuo qui Bononiæ ſubſtiterat, miſſæ fuerũt. Florentini de Regis voluntate admodũ ambigebant; verũ cum nõ viderēt, quibus viribus, quaue ſpe ei poſſent reſiſtere, eum in vrbē minùs periculoſo cõſilio admittere conſtituerãt, ſe aliquo modo placare poſſe ſperantes: & tñ vt in oēm aſſent euentũ parati, fecerant, vt pleriq; ciues ſuas domos clam

Petrum Medicẽ in priſtinum gradum reſtituere intendit Carolus Gallorum Rex.

vrbes è Florentinâ ditione impierent; atque vt duces, qui Reipub. ſtipendijs militabant, cum multis è ſuis militibus, diſsimulata causâ, ſeſe in vrbem reciperent; vtque tam in vrbe, quàm in vicinis locis, quiſque ad maioris campanæ pulſum, arma ſumere paratus eſſet. Rex igitur cum exercitu, magna cum pompa atque apparatu, ſummo ſtudio, & magnificentiâ, tam aulæ ſuæ, quã ciuitatis diſpoſito, atque vt victoris modo ingredi videretur, armatus ipſe, equusque ipſius, haſtam erectam femorique innixam geſtans, in vrbem inuectus eſt, quo eodem die Picus Mirandula in ea deceſsit è vita, quatuor & triginta natus annos rarum ingenij, atque eruditionis laude Phœnicis ex eo cognomen conſecutus. Voluit Dominicanæ familiæ veſtimentis terræ mandari: quod Sauanarola probante prius decreuerat, eidem familiæ nomen dare. Hic verò Florentiam Rege ingreſſo ſtatim de compoſitione cœptum eſt agi; verùm multis difficultatibus interuenientibus. Nam præter quorundam è Regijs famulitibus, in Petrum Medicem ſtudia immoderata, poſtulataque intolerabilia pecuniarum, Carolus palàm Florentiæ dominatum poſtulabat: æſtimans, ex eo, quod armatus eſſet in vrbem ingreſſus, militaribus regni Galliæ inſtitutis ſibi deberi à qua petitione, etſi denique diſceſsit certos tamen veſte longiore vtentes (Sic enim Galli Doctores, hoc est togatos homines vocant) ſuos Legatos relinquere volebat, eâ autoritate, vt Galliæ inſtitutis, ei haud exigua inea ciuitate poteſtas in perpetuum attributa videri poſſet. Contrà verò Florentini pertinaciſsimi erant, nullum periculum adire recuſantes, vt ſuam libertatem ſartam, tectam conſeruarent. Quare cùm inter ſe tàm diuerſis agerent ſententijs, animi partiùm magis, magiſque accendebantur: nihilominus tamen neutra pars ad diſsidia armis terminanda parata erat. Nam populus Florentinus mercaturæ longâ conſuetudine potius, quàm rei militaris exercitationibus deditus, cùm intra vrbis ſuæ muros Regem potentiſsimum tanto cum exercitu, ex ignotis, ac ferocibus nationibus conſtato cerneret, vehementer formidabat: Gallis autem non mediocrem inijciebat metum Florentini populi ingens multitudo; qui quo tempore ſtatus Reipub. fuerat mutatus, argumenta audaciæ maiora, quàm quiſquam crediderat, oſtenderat. Is quoque rumor peruulgatus non parùm eos terrebat, nimirum ad campanæ æris, quod in turribus ſuſpendi ſolet, ingentem ſonitum, infinitam armatorum vim, ex toto Florentinorum agro concurſum facturam. In hoc communi metu, ad inanes ſæpè rumores, vtraque pars magno tumultu repentè ad arma concurrebat: verum neutra alteram inuadebat, aut prouocabat. Irritum fuit de Petro Medice Regis conſilium; proptereà quòd Petrus inter ſpem, quæ facta fuerat, & metum, ne aduerſarijs prædæ dederetur, ſuſpenſus, conſilium ſuper Regijs petitis à Veneto Senatu. Nihil profectò magis neceſſarium in rebus arduis: nihil rurſum periculoſius, quàm ex alterius pendere conſilio: nec cuiquam eſt dubium, alieno conſilio minus egere prudentes, quàm imprudentes: & tamen fructum maiorem ex conſilio capiendo ſapientes percipiunt. Quis enim tanta præditus eſt ſapientiâ, qui per ſe omnia perſpiciat, & cognoſcat, atque in contrarijs ſententijs, quæ ſit potior, diiudicare valeat? Verum quis alium conſulens certo ſcit, ſe, fidele conſilium auditurum? Nam qui dat conſilium, ni valde ſit fidelis, aut bene erga eum, qui petat, affectus, non modò inſigni vtilitate impulſus, verùm exiguo quouis propoſito commodo, quamuis leui cupiditate, ſæpè conſilium in eum dirigit finem, qui maximè ſibi accommodatus eſſe videatur: cumque hi fines non rarò ab eo, qui conſilium capit, ignorentur, conſilij infidelitatem, niſi prudens ſit, non animaduertit. Hoc ipſum Petro Medici accidit: quippe Veneti, exiſtimantes Petri in patriam reditum, Carolo omnia, quæ à Florentinis optabat faciliora effecturum, id, quod tamquam rebus ipſorum aduerſum, ipſis moleſtiſsimum fuiſſet, idcircò ſibi magis, quàm Petro conſulentes, nè ſe Regis poteſtati, qui ſe ab eo iniuriâ affectum duceret, committeret, grauiſsimis verbis monuerunt. vtque maiorem ei ſui conſilij ſequendi anſam præberent, ſe eius res complexuros, omneque ſtudium, & operam, ſi quando tempus id poſceret, poſituros, vt in patriam reſtitueretur, promiſerunt. Nec hoc contenti, nè is tunc fortè Venetijs diſcederet, ei (ſi quod poſt fuit peruulgatum, à verò non aberrat) occultiſsimam cuſtodiam appoſuerunt.

Picus Mirand[illegible] Prædicatorum [illegible] morte præuentus eiuſdem ordinis habitu ſepelitur.

Galliarũ Regis à Petro Medice conſilium irritum.

XXIV. *Petrus Caponius, Florentinos à Gallorum exactionibus liberat.*

Intereà Florentiæ erant ab omni parte exulcerati animi, ac propemodum ad manifeſtam contentionem deuoluti, dum neque Rex à ſuis poſtremis poſtulatis nuſquàm vult diſcedere, neque Florentini ad intolerabilem pecuniæ ſummam, ſe obſtringi patiuntur, neque vt iuris aliquid, aut poteſtatis in Florentina Repub. Rex habeat, vllo modo volunt aſſentiri: quas controuerſias, exceptis armis inextricabiles, Petri Caponij virtus exſcauit. Fuit Petrus, vnus ex quatuor ſelectis ciuibus, ad res cum Rege tractandas, vir ingenio, atque animo magno, eaque ob res, magnæ apud ſuos autoritatis: tum etiam quod ex familia eſſet honeſtiſsimâ, atque ab ijs orta, qui plurimùm in ciuitate potuiſſent. Itaque, cùm is, cæteríque eo legati aliquando coram Rege eſſent, atque à Regio Scribâ compoſitionis capita iniquiſsima, ab Rege tamquam poſtremò propoſita recitarentur, Caponius rei indignitate vehementer commotus libellos è manu Scribæ abreptos, Rege ſpectante diſcerpſit, vnaque concertatâ ſub nexu: *Quandoquidem tam iniqua poſtulantur, veſtras vos tubas inflatis, nos campanas pulſabimus*: illud haud obſcurè innuens, eas controuerſias armis eſſe decidendas: eodemque motu, collegis ipſum ſequentibus, e Regio cubiculo diſceſsit. Certum eſt, huius ciuis iam prius Carolo, totique aulæ noti, quòd paucis ante menſibus Legatus Florentinorum in Gallia extitiſſet, verbis magnum terrorem Gallis iniectum fuiſſe: ſecum præſertim reputantibus, tantam in homine confidentiam, nequaquam ſine causâ eſſe. Quamobrem eo reuocato, poſtulatiſque, quibus aſſentiri Florentini recuſabant, reiectis, Rex, & Florentini in hanc ſententiam fœdus pepigère; vt præteritis obliteratis iniurijs, ciuitas Florentinorum amica, fœderata, atque in perpetua Galliæ Regum tutelâ eſſet: vt Piſana vrbs, Liburnumque cum ſuis arcibus in Regis eſſent poteſtate; quas Rex ſine vllo prorſus ſumptu Florentinis reſtituere ſtatim bello Neapolitano confecto teneretur. Confectum autem intelligi debere, vbi Neapolim vrbem occupâſſet, aut rebus pace compoſitis, aut quacumque ex causâ Rex ipſe Italiâ diſcederet. Vtque Regij præfecti præſentes iurarent, ſe eis conditionibus reſtituturos. Interea verò temporis, dominatus, iuriſdictio, adminiſtratio, oppidorum vectigalia, vt conſueuerant, Florentinorum eſſent, vt ijſdem conditionibus Petra Sancta, Sereſana, Sereſanellumque comprehenderentur. Verùm, quoniam Genuenſes in hæc, ſe ius habere exiſtimarent, Regi eorum controuerſias vel pactione, vel iure definire, permitti, quas niſi intra ſupraſcriptum tempus compoſuiſſet, eas Florentinis reſtitueret. vt Rex duos Florentiæ legatos relinquere poſſet, ſine quorum interuentu, dum id bellum geritur, nihil, quod eò pertineat, tractare liceret: nec eodem tempore, niſi re cum eiſdem communicatâ ſuarum copiarum Imperatorem deligere. Illicò omnia alia Florentini Imperij oppida, quæ aut defeciſſent, aut vi capta eſſent, reſtituerentur. eadem armis recuperare, ſiquidem Florentinos recipere recuſarent, licitum eſſet. Regi in belli Neapolitani ſubſidium, aureorum nummûm intra dies quindecim, quinquaginta millia; quadraginta millia per totum menſem Martium, triginta millia per totum Iunium proximè ſequentes, donarent. Piſanis perduellionis crimen, aliaque poſt commiſſa delicta condonarent. exilij pœnâ Petrus Medices, eiuſque fratres abſoluerentur: bonorum publicatio aboleretur; eâ tamen lege, nè Petrus ad Florentinorum ditionem propiùs, quàm paſſuum centum millia (id quod fiebat, vt Romæ habitandi facultate priuaretur) eius verò fratres,

Florentini cum Gallis quibus ſub conditionibus fœdus ineunt.

toti.

totidem ab vrbe Florentia accederent. Hæc fuerunt præcipua Florentini cum Carolo fœderis capita, vtrinque iureiurando, manibus aræ maximæ admotis confirmata.

XXV. *Carolus Gallorũ Rex Senas, inde Romam pergit.*

His in hunc modum actis, Carolus Senas profectus, præſidium vrbi ad maieſtatem Rom. Imp. ſemper reſpicienti impoſuit. inde Romam verſus, iter ſuſcepit, indies inſolentior, rerum ſucceſſu multo maiore, quàm ſpes vnquam extitiſſet, factus; tempeſtateſque benigniores, & clariùs, quàm anni ferret tempus cœlum nactus, hoc vti beneficio ſine vlla intermiſſione decreuit, formidabilis non modò apertis inimicis, verùm etiam ijs, qui aut ab eo aliquando ſteterant, aut à quibus nullâ in re fuerat prouocatus. Quamobrem tum Senatus Venetus, tum Mediolanenſium Dux, tanto rerum ſucceſſu perterriti, veritiq; præſertim, quòd & arces Florentinorum in ſuam redegiſſet poteſtatem, & Senis præſidium impoſuiſſet, vt eius cogitationes, nequaquam in vno regno Neapolitano conquieſcerent; vt communi periculo occurrerent, de nouo inter ſe fœdere percutiendo agere cœperunt; cuiuſq; rem ad exitũ perduxiſſent, ſi res Romanæ contra Carolum firmiores, quod plerique ſperârant, extitiſſent. Nam Calabriæ Ducis, cui ſe Pontificis copiæ propè Romam, Virginiuſq; Vrſinus cum reliquo Aragonenſium exercitu adiunxerat, conſilium fuit, vt Carolo iter intercluderent, Viterbij cõſiſtere: ad quod præter alia multa loci opportunitas, quòd is circumquaque Pontificis ditione ſeptus eſſet, Vrſinorumque caſtellis propinquus, inuitabat. Sed toto iam Latio propter Columnenſiũ vltra Tiberim excurſiones, tumultuante: & propter impedimẽta, quæ ab Oſtia, nè cõmeatus Romam, vt ſolitum erat, mari importaretur, exhibebantur, ibi non eſt auſus conſiſtere. dubitabat præterea Ferdinandus, de Pontificis mente, qui audita Petri Medicis mutatione, iam tum Gallorũ poſtulatis aures præbere cœperat: de quibus tum Romam Aſcanius Cardinalis, vt cum eo ageret (cùm primum Cardinalis Valentinus fidei obſes, Marinũ Columnenſium oppidum iuſſet) venerat. Ac quanquã Aſcanius ſine certo reſpõſo diſceſſiſſet, quòd in Alexandri pectore illa pugnabant, primum quòd Caroli fidẽ eius mẽtis inſcius ſuſpectam haberet; deinde quod proprijs viribus diffideret: nihilominus vbi Carolum Florẽtiã profectum audiuit, Pontifex ad eum Concordienſem, ac Ternienſem Epiſcopos, Magiſtrum item Gratianum, qui audiendæ Pontificis confeſſionis munere fungebatur, vt ſuas Regiſque Alfonſi res cõponere ſatagerent, legauit. At Caroli erat alia ſententia, vt qui cum Pontifice ſolo rem cõſtituiſſet cõponere. Idcircò Tramolliã Regulum, & Gannatum Regij Senatus præſidẽ ad eum miſit: qua etiã de cauſa Aſcanius Cardinalis, Proſperq; Columna eò venerunt: qui ſimul, ac Romã attigerunt, Alexãder (quã de cauſa, neſcitur) mutata ſententiã Ferdinãdum Calabriæ Ducem cum toto exercitu illicò in vrbẽ intromiſit: captiſq; Aſcanio, & Proſpero, eos in Adriani mole cuſtodiri mandauit, abeuntiq;, vt ſibi Oſtia reſtitueretur, poſtulauit, quin in tumultu Gall. quoque Oratores ab Aragonijs capti fuerunt. Sed hos ex tempore dimitti iuſſit: nec multò poſt Aſcanium etiam, & Proſperum, ſed hos eâ conditione, vt è veſtigio, Roma diſcederent. Ad Regẽ poſteà, qui omnia Pontificiæ ditionis Hetruſca oppida, Viterbiumque occupauerat, præſidiiſque impoſitis muniuerat, cum Nepete conſtituiſſet, Fridericum San Seueritatem Cardinalem miſit, cœpitq; de ſuis tãtùm rebus agere, animo tñ valdè ambiguo. Nam iam Romã tueri, ac propugnare conſtituebat. Itaq; Ferdinando, & reliquis ducibus permittebat, vt debiliora vrbis loca munirent. iam verò eam tueri, tum ꝙ commeatu maritimo ab ijs, qui Oſtię erant prohiberetur, tum quòd vrbs peregrinis hominibus, quorum variæ ſolent eſſe voluntates, eſſet referta: tum diuerſas Romanorum factiones metuens, difficile exiſtimans Romã diſcedere cogitabat. Idcirco in Collegio à ſingulis purpuratis chirographum exegit, quo ſe obſtringerent, ſeſe Pontifici comites fore. Nunc etiam difficultatibus, & periculis ſuis omnibus conſilijs imminentibus perterrefactus, ad concordiam animum conuertebat.

Eundem conciliare ſatagit Alexander Pontifex.

XXVI. *Carolus Rex Romam occupat.*

Dum his cogitationibus ſuſpenſus fluctuat, Galli Tranſtiberinam regionem vniuerſam, iam hoc, iam illud oppidum occupantes percurrebant. nemo enim erat, qui reſiſteret, nemo, qui illorum furori non cederet, etiam ijs aliorum exemplum ſequentibus, qui maximè reſiſtere debuiſſent. Vel ipſe Virginius Vrſinus, tot, tantiſque vinculis Aragoniis obligatus, nimirùm Regij exercitus Imperator, Equitum totius regni Magiſter, qui vulgò Coneſtabilis appellatur, Alfonſo arctiſſimâ affinitate deuinctus quòd eius filio, Ioãni Iordano, Ferdinandi Regis demortui filia, extra legitimũ torum ſuſcepta, nupſiſſet: à quibus etiam caſtella in regno, honoreſque acceperat; horum omniũ oblitus, nec minùs etiam, quòd ab ipſius commodis omnes Aragoniorum calamitates originem traxiſſent, ita res ſuas, Gallis, Italorum militũ ſubtilibus eiuſmodi factionibus parum aſſuetis, ac mirantibus, compoſuit, vt ipſe quidem Regis Neapolitani ſtipendia faceret; eius verò filij, Galli ſigna ſequerentur: quin etiam, ſe Gallis, in ſuis, quæ in Pontificis ditione locis haberet, receptum, tranſitum, cõmeatumq; daturum; Campaniãnum item, nonnullaque alia loca depoſiti nomine Gurcenſi Cardinali traditurum; qui repromitteret, ſe ea ſimul, atque Regius exercitus, Latij, agriue Romani fines exceſſiſſet, reſtituturum. Eodem modo ſimul Petilianus Comes, Vrſinæque gentis cæteri conuenère.

XXVII. *Virginius Vrſinus copiarum Alfonſi Regis Dux, Gallis minimè reſiſtit.*

His in hunc compoſitis modum, Carolus Nepete, Bracciano præterito, quod Virginij oppidum erat, venit: Oſtiam verò Ludouicum Liguinium, & Iuuum Alegrium, cum cataphractis quingentis, duobuſque Heluetiorum millibus ire iuſſit: quò traiecto Tiberi, & Columnijs iam omnia percurrentibus coniuncti, Romam occupare conarentur: qui Romanorum quorundam ſuæ factionis operâ, ſe voti compotes futuros, niſi tempeſtatibus commutatis, impedimenta aucta fuiſſent, omninò ſperabant. Et iam ciuitas vetus, Cornetum, ac denique totum ferè Latium, in Gallorum venerat poteſtatẽ; iam tota Pontificis Curia, iam Romanus populus vehemẽter conſternatus, concordiam ardentibus votis expetebant. Quamobrem Pontifex ad maximas redactus anguſtias, ſentiens paulatim defenſionis fundamenta deficere, à Carolo verò ſibi infenſo magnoperè metuens, vehementes curas coquebat. Terrorem augebat, quòd apud Carolum haud exiguo in honore eſſe Oſtienſem, Aſcanium item, quem paulò ante cuſtodiæ tradiderat, Columnam item, & Sabellum, illum propter Proſperum fratrem in cuſtodia ab Alexandro habitum, iſtum propter neceſſitudinem cum Aſcanio, multoſque alios Cardinales eorum ſequaces ſibi pariter infenſos deque indicendo Concilio, vt ipſe ſacro rerum faſtigio deijceretur agitantes, videret: quibus, pronum erat, Regi perſuadere, Alexandrum, cum infamia Pontificatum adeptum, moribus, atque artibus nequaquam à tam fœdis initijs abhorrentibus, perpetuò adminiſtrare. Ergo metuebat, nè Rex ſiniſtris ſuaſionibus permotus, ac Chriſtianiſſimi Regis Galliæ appellatione, iamque tot ſeculis inueterata eius gentis religionis opinione, nec non expectatione, quæ ſemper eorum, qui nomine tantum noti ſunt, maior eſſe conſueuit, incitatus, animam ad res in Eccleſia nouandas, moreſque corruptos Eccleſiaſticorum corrigendos conuerteret. Hanc Pontificis hæſitationem Regis ſedulitas, promiſſaque efficaciſſima ſuſtulerunt: qui profectionẽ ſuam in regnum Neapolitanũ accelerare ſummoperè cupiens, nec quicquam prætermittẽs, quò Pontificis impedimenta poſſet amouere, ad eum denuò legatos miſit Belcarium Siniſcallũ, Mariſcallumq; Gienſem (illũ prætorẽ, hunc Tribunũ militũ poſſumus dicere) & quẽ anteà miſerat Gannatum præſidem, qui ei perſuadere ſatagentes, non eſſe Regis mentẽ, vt ſe eis reb⁹ immiſceret, quæ ad Pontificã

autoritatem pertinerent, nec aliud ab eo peteret, quàm quantum ad tranſeundi ſecuritatem opportunitatem videretur, in id incubuerunt, vt Regem ſponte, volenſque in vrbem admitteret: affirmantes hoc ab eo maximè expeti, non quia non in eius poteſtate eſſet, armis ſibi aditum patefacere, ſed ne quicquam de ea obſeruantiâ detraheret, quâ ſui maiores Pontifices coluiſſent. quodque ſimul ac Rex in vrbe pedem poſuiſſet, quæ inter ipſos fuiſſent controuerſiæ, hæ ſtatim in ſinceram beneuolentiam, coniunctionemque conuerterentur. Repetebat Pontifex, ne Carolus, ſacroſanctã vrbem ſacrorum domicilium, Pontificum, optimorumque Antiſtitum ſedem, cui aliquando etiam barbarus Attila pepercißet, turbandam, violandamq; multitudini externorum militum præbere vellet. Quod ſi vti Chriſtianum, atque eius cognominis Regem deceret, auguſtæ vrbis religione teneretur, ingreſſuque abſtineret, ſe ei omni officio ſatisfacturum, commeatu que militibus idoneis in locis præbiturum. At illi reponebant, Carolum priuſquam Galliæ fines exiret, voto pro ſalute, feliciterque ſuſcepto decreuiſſe Romana templa inuiſere, ſanctiſſimas Petri, Paulique aras venerari, ipſumque Pontificem, qui pietatis, religioniſq; faſtigium obtineret, ſuppliciter adorare. Aragoniorũ tantum copias ipſe vrbe emitteret, mediam perſonã, vti par eſſet, ipſe auguſtus, & Sanctus induceret, commeatus expediret; Carolum amicè, pacatoque agmine vrbem ingreſſurum. Duæ Pontifici partes videbantur, ſe, primum omnium amicorum auxilijs nudare; ſeque in hoſtis poteſtatem, eo in vrbem priuſquàm res ſuas cum eo compoſuiſſet, recepto, tradere. Verùm tandem, omnium periculorum hoc minimum ratus, Regijs poſtulatis annuere decreuit. Ergo Ferdinandum Calabriæ Ducem ex vrbe, publicâ tamen fide priùs à Carolo impetrata, quò ſecutè per Pontificis ditionem iter habere poſſet, emiſit. Ferdinandus eâ re magno animo ſpretâ, per portam Latinam, quàm hodiè S. Sebaſtiani vocant, die poſtremo huius anni 1494. eadem prorſus horâ ſub ſignis egreſſus eſt, quâ per portam Flumentanam, nunc *S. Mariæ* populi nomen habentẽ, cum omnibus copijs Carolus Rex armatus haſtam femori innixam gerens, quo modo Florentiam quoque ingreſſus erat, in vrbem intrabat: quo etiam tempore Pontifex incredibili timore plenus, æſtuanſque ſe in arcem Angelicam, duobus tantum Cardinalibus comitatus, Baptiſtâ videlicet Vrſino, Oliuerioque Caraffa Neapolitano recepit. Regi Carolo aderãt Oſtienſis, Aſcanius, Columna, atque Sabellus Cardinales; obuiam eidem proceſſerunt, Proſper & Fabricius Columnij, item Senatores magno numero: hoſpitium eidem attributum in S. Marci palatio, eâ vrbis parte, quam Columnenſes inhabitant. Ingentes vbiq; populi plauſus, fauſtæ voces, & certantia multitudinis vota, Cardinalibus partiarijs eius aduentum haud obſcuris lætitiæ ſignis concelebrantibus. *Guicciardinus lib. 1. Iouius lib. 1. & 2. Sabellicus Ennead. 10. lib. 9. Io. Mariana lib. 26 Ferronius in Carolo 8. Comineus de bello Neapol. lib. 2 Iacobus Nardus hiſt. Florent lib. 1. Platina in Alexandro 6. Stephanus Infixura, & poſt eum Sebaſtianus Branca in Nouis Diarijs.*

Alexander Pontifex timet à Carolo Gallorum Rege.

XXVIII. *Cardinalis Iulianus Regem Generale Concilium inculcat Gallorum Regi.*

Dictum ſuperius, de Iuliano Cardinali, perpetuo hoſte Alexãdri. Is, quòd apud Carolum Regem ſummo in honore eſſet, ac ſumma cum authoritate omnibus eius conſilijs intereſſet, prauo, & execrando exemplo, Concilij Generalis mentionem, ſeu indictionem Carolo inculcabat. Libenter hæc olim ad hæc arma conuolant, contra Summos Pontifices. Cum enim ſimultates, factioneſque inter ſe Cardinales aliquando exercuiſſent, liuore poſtmodum, ac quadam nouarum rerum libidine ducti, Pontificem, quem ipſi ſuis ſtudijs, atque ſuffragijs extulerant, reprimere aut faſtidire, aut odio proſequi non verentur: paucique admodum inuitis etiam pluribus indirendi, rondendique Concilij poteſtatem cõtra Pontifices, habere videri volũt. ſub veteri Concilij nomen, ſupra cæteros infelices humanarum rerum caſus, maximo terrori, Pontificibus eſſe exiſtimant: quaſi in his conuentibus, dum de Repub. Chriſtianâ Antiſtites referunt, placita Religionis interpretantur, & ad caſtigandam Sacerdotum luxuriam, cenſorias leges condunt, liceat Summos Pontifices, Pontificio iure circumuenire, & in ordinem redigere. Peſſimo iſto auſu armati Reges, contra omne ius, & fas, cõſueuerunt Pontifices terrere, quando omni tempore ex diſſidio Cardinalium facilem ad cogẽda huiuſmodi Conciliabula occaſionem inueniant. *Iouius lib. 2.* Quod Iulianus in Alexandrum machinabatur, id poſtea ipſe Pontifex factus, ab alijs tulit: quãdo nonnulli Cardinales, Ludouici Galliarum Regis potentiâ freti Piſarũ Conciliabulum aduersũ illũ coegerunt: vt verum ſit illud ſolenne, Quod tu alteri, hoc alter tibi. Tanta porrò fuit Iuliani, eiuſque neceſſariorum in Alexandrum rabies, vt his ipſis diebus, Ioannes illius frater Senogalliam obtinens, Baiazetis Turcarum Imperatoris legatum, qui Anconæ naui expoſitus Romam proficiſcebatur, Alexandro penſionem annuam librarum auri quadringentarum Zizimi cauſa dependi ſolitam afferens, interceperit, ablataq; pecuniâ violarit. *P. Bembus hiſt. Venet. lib. 2.*

XXIX. *Aſtrologus à Duce Mediolanenſi punitur.*

Narrauimus pariter, hoc anno in viuis eſſe deſijſſe Ioannem Galeacium, Ducem Mediolanenſem. Memorabile eſt quoddam ipſius factum. Aliquis Aſtrologorum mortem illi præmaturam prædicebat, ſibi verò quàm longiſſimam vitam pollicebatur. Huius ſtoliditatem, vt princeps oſtenderet, ſtatim eum ſtrãgulari iuſsit; certiſsimo documento, Aſtrologos nugarum venditores eſſe. Sufficere poterat ad inſtruendos Sfortiadas hoc exemplum: tamen Ludouicus, de quo egimus, Galeacij patruus, impegit in periculum, à falſis prædictionibus Aſtrologorum. Cardanus memorauit illum verſutum potius, quàm prudẽtem, & perfidum quàm æqui, bonique amantem, pe nuriem, ampendioſum quendam Aſtrologum aluiſſe, in quem pluſquam centum auri magna talenta profuderit. Aſtrologus pro tanta mercede tempus vnicuique negotio inchoando præſcribebat, adeò ridiculè, vt Princeps cogeretur tempeſtatibus maximis equum conſcendere, & cum aulico comitatu, ac ſtipatoribus aliò migrare per medios imbres, per cœnum, & ſalebras, non ſecus, ac ſi hoſtium manus effugeret; tam felici euentu, vt regno tandem à Ludouico Gallorum Rege ſpoliatus, captus, in carcerem compactus, colaphos cæſus, in clathrata ferreâ mortuus fuerit; verùm vti ſuſque fortunæ ludibrium. *Cardanus in Ptolomæum de Aſtror. iudic. lib. 1 text. 14.*

XXX. *Sauonarola futurorum præſcius.*

Non ex huiuſmodi vatibus Hieronymus Sauonarola, cuius mentionem fecimus ſuperius. Prædixerat Caroli in Italiam aduentum; calamitates futuras Italiæ, & Romæ ab eius exercitu; victorias, diademata, regna, tribulationes deinde plurimas, & fugam ex Italia illi ipſi propter flagitia, ab eodem Carolo commiſſa, & permiſſa: quæ omnia ſuis deſignatis temporibus euenerunt, vt ſcripſimus, & ſcribemus. Cum à Florentinis Optimatibus miſſus Orator, vna cum alijs obuiam Carolo iret, vt cum ciuibus propitium redderet; nemo ſociorum erat, qui non affirmaret, vſq; Lucam oportere illos ire, ibidemq; à Rege audiendos fore. Sauonarola, Piſam prædixit: idq; prout prænuntiauerat, euenit: quandoquidem in vrbe Piſana legatione perfuncti ſunt. In eo itinere, Piſanis futuras clades prædixit, ſanctimonialeſq; ad S. Nicolai, vt vitam emendarent admonuit. Si differrent fore tempus, vt à militaribus viris raperentur: quod poſteà euenit, vt prænuntiauit. In itinere is eo ipſo, apud Carolum Pittium Libræ factæ Præfectum cùm diuertiſſet, & is pro veteri amicitia, Sauonarolæ, ac Comitibus (triginta numerabantur) conuiuium exhibere voluiſſet, nec tamen quicquam piſcium domi habuiſſet, nec piſcatores vehementi tempeſtate impedirente, piſcari poſ-

ſent;

ſent; Sauonarola famulum quendam cum retiaculo ad flumen præterfluens miſit, & aquis, quamquam ingẽtibus ventis iactatis immergi iuſſit, futurum dicens, vt non fruſtranea piſcatio eſſet. Vix retiaculum famulus iniecit, cum illicò ducentas octuaginta libras piſcium electorum prehendit; quibus extrahendis, o portuit aliquot vicinos euocare.

Florentinis præcipuè longè antea prædixit, plurima à Rege Carolo periculo, & tribulationes; quibus concuſſi, quaſi amentes, & ebrij, ſed non à vino circũagerentur; ſi tamen pænitentiâ flagitiorum permoti, diuinam implorarent clementiam, & ad meliorem vitam aſpirarent, ab omnibus emergerent. Euenit, vt prædixit. Carolus enim Florentiæ exiſt eos, abſolutũque eius orbis dominium exambiens, iam exercitui in prædam omnia vrbana conceſſerat; & nè quis conſilijs decretiſque ſuis intercederet, eo die, quo ferale edictum miles exequi debebat, aditum ad ſe omnibus præcluſerat. Tũ verò Sauonarola ieiunio, & orationibus Fratrum ſuorum armatus, populoque iam vehementi timore conſternato, ad diuinam flagitandã miſericordiam feruentiſsimis exhortationibus excitato, ad Regis hoſpitium proceſsit; repulſam ab excubitoribus paſſus, iterum redijt, & a voce quadam interiore, quæ reuerti iubebat, diuinitus animatus, per omnia excubitorum cubicula ſecurus; ad Regem vſque penetrauit: vbi Cruci affixi imaguncula, quam geſtabat, expoſita, Carolum, nè Florentiam opprimeret, neue quippiam contra libertatem ciuium moliretur, interpellauit: tanto cum fructu, vt decreta feralia Rex reuocauerit, & paucis poſt diebus Florentiâ diſceſſerit à Sauonarolæ perſuaſionibus reſtitutâ libertate Florentinis; quam in reformanda Reipublicæ forma, non ſecus quàm ille prædixerat, habuerunt. Quo tempore Florentini vaſtitatem vrbis, ſtupra, rapinas, cædes, flammas, ſeruitutem, & extremas contumelias ab irato Rege, & à milite efferato metuebant, audita eſt vox quædam cælitùs emiſſa, quæ moneret, Ad Sauonarolam irent, & ab eo ſubſidia, conſiliaque expectarent. Iuerunt: ieiunijs intentum, & pro ſalute vbis preces vnà cum Sodalibus fundentẽ repererunt Oratorem iterum ad Regem miſerunt, & in conſtituenda Republica monitorem ſecuti ſunt. *Mſ. vita Sauonarolæ.*

Florentinis impẽdentia mala auertit.

XXXI. *Idem verbis Sauonarolæ narratur.*

Eam rem ipſe narrabat iſtis verbis. Cùm ego, ait, dilectiſsimi Ciues, veſtræ ciuitatis ſtatum, & regimen mutationi propinquum cernerem, conſideraui, quòd non ſine graui diſcrimine; & ſanguinis effuſione tanta mutatio fieri poterat, niſi diuina pietas propter bonorum pœnitentiam ieiunia, & orationes opitulata fuiſſet, inſtitui Deo inſpirante aſsiduis declamationibus, ad pænitentiam populum exhortari, ob impetrandam ab ipſo Deo miſericordiam, quod die S. Matthæi Apoſtoli 21. Septembris anno 1494. totis viribus aggreſſus, ad confeſsionem, ieiunia, & orationes populum excitaui. quibus libenter ab eodem peractis, Dei bonitas iuſtitiam vertit in miſericordiã. Et nono die Nouembris ſtatus, & regimen ciuitatis, ſine cruore, alioue ſcandalo diuino miraculo mutatũ eſt. Cum autem, ô popule Florentine, nouam regendi formam ſumpturus eſſes, te in templo Maiori, non adhibitis mulieribus, coram Magnificis Dominis & vniuerſis Magiſtratibus conuocaui. vbi poſtquam plurima de recto vrbium regimine, iuxta traditiones Philoſophorum, & ſacrorum Theologorum diſſerui, tum declaraui, quod eſſet naturale regimen ipſius populi Florentini. Hinc ſequentibus diebus à prædicationibus non deſiſtens, quatuor facienda propoſui. Primum, diuinum timorem obſeruandum. Secundò, Reipublicæ commune bonum, priuatis, & proprijs rebus præferendum. Tertium, communem, & integrã pacem ineundam cum ijs, qui paulo ante gubernacula ciuitatis adminiſtrauerant. addens appellationem à ſex fabis Dominorum, nè quiſpiam in futurum hoc medio Principatum in ciuitate ſibi vendicare poſſet. Quartum, vt conſilium amplum, & generale more Veneto conſtitueretur; vt ciuitatis beneficia, vniuerſo populo non priuato cuiquam accepta referrentur, ne ea viâ elatior quis fieri poſſet. Quæ quatuor monita eſſe voluntatis Dei, vt adimplerentur, aſſerui; qui cõſtituerat, vt ſub hac regendi formâ populus Florentinus in poſterum gubernaretur. Et addidi, neminem huic eius voluntati impedimento futurum, quia fabas albas, Deus conuerſurus eſſet in nigras; ideſt, eum mutaturum eſſe corda contradicentium, & effecturum vt qui firmiter decreuerant contradicendo in conſilio ſuum negare ſuffragium, idem conſentiendo præberent. Atque ita prorſus euenit, vt omnibus in vrbe veſtrâ palam eſt; multis ex ijs, qui in principio contradixerant, talem mutationem ſe expertos fuiſſe, publicè confitentibus. Non ſolùm aut autoritate diuinæ voluntatis iſta quatuor prædicta populo tuo, ſed ea etiã validis argumentis comprobaui, & demonſtraui, nullam aliam adminiſtrationis formam, tibi popule Florentine profuturã quam ſi ſuſciperes, tum tibi ex parte Dei pollicebar, ciuitatem tuam glorioſiorem fore tàm ſpirituali, quàm temporali regimine, ac ſtatu, potentioremque, & opulentiorem futuram. Hæc ipſe *Sauonarola* de hactenus factis, in reformando Reipublicæ ſtatu, Guiciardinus, iſta, quæ adſcribo, enarrabat de hac ipſa reformatione.

Florentini, ait, non leuioribus anguſtijs, moleſtijſque, ab inteſtinis rebus, affictabantur: qui vt Reipub. ſtatum ordinarent, ſimul ac Rex, Florentia diſceſſerat, in Comitijs, quæ veteri more populo vniuerſo in Curiæ campum conuocato, apertis ſuffragijs, de ijs, quæ per Summum Magiſtratum propoſita erant, peragebantur, quando Reipub formam conſtituerant, quæ popularis ſtatus nomine, multis partibus ad paucorũ potentiam magis, quam multitudinis propendebat: quæ res cum pleriſque, qui maiorem animo licentiam conceperant, moleſta eſſet, atque ad idipſum priuata alicuius ciuis ambitio accederet, de reipub. formâ denuò agendum fuerat. de qua cùm certo die Principes Magiſtratus, ciueſque primarij deliberarent, Paulus Antonius Soderinus, ciuis, & ſapiens & grauis, verba vti fertur in hunc modum fecit.

XXXII. *De Reformatione Florentinarum inductum P. Antonij Soderini.*

Et ſi ab ijs, qui de Repub. ſcripſerunt, præſtantiſſimi ciues popularis ſtatus minus laudatur, quàm is, in quo aut ad vnum Principem, aut ad Optimates omnia referuntur: tamen quoniam deſiderium libertatis in hac ciuitate antiquum eſt, ac penè cum ipſis ciuibus natum, ſintque ciuium noſtrorum rationes ad æqualitatem, popularis Repub. fundamentum maximè neceſſarium, accommodatæ; multitudinis imperium omnibus reliquis à nobis anteponendum eſſe facile demonſtrare poſſet. Verùm cùm verò ea de re prolixius diſſerere, ſuperuacaneum arbitrar, quandoquidem in omnibus ſuperiorum dierum conſultationibus, ſemper omnium conſenſu decretum eſt, vt Reſpub. populi nomine atque autoritate gubernetur. Sententiarum autem varietas hinc nata eſt, quod plerique in Comitijs, ad eas Reipub rationes libenter acceſſerunt, quibus ciuitas, antequàm eius libertas à Medicea familia opprimeretur, regebatur (quorum de numero me vnum fuiſſe fateor) exiſtimantes, ſtatum hoc tenenti modo conſtitutum, multis in rebus nomine potius, quàm re popularem eſt, & ſimulq; qui ab huiuſmodi imperijs ſæpe numero extitit, perterriti, perfectiorem aliquam formam, per quam ciuium concordia, & ſecuritas conſeruetur, ſequuntur. quæ quidem res, nec rationibus, nec documentis ſuperiorum temporum in hac ciuitate ſperari poteſt, niſi in ea Reipub. forma quæ tota à populi poteſtate, ſed ordine, & modo conſtituta pendeat: quæ quidem duobus firmiſsimis fundamentis nititur. Primum, vt omnes tam huius ciuitatis, quam reliqua ditionis Magiſtratus, & munera ſuis temporibus, communi conſilio eorum, qui noſtris legibus, ad Reipub gubernacula aditum habent, decernantur: ſine cuius conſilij autoritate noua leges ferri non poſsint: ita vt in priuatorum ciuium poteſtate non ſit, neque eiuſq; priuatæ conſpirationis, factionis, dignitates imperiaue attribue-

Duo ad Reip. Florentinæ gubernationem neceſſaria.

e nemo aliorum cupiditate excludetur: ſed ex virtute & meritis hominum diſtribuentur. itaq; vnumquemque virtute, bonis moribus, publicè & priuatim bene merendo, ſibi viam ad honores patefacere oportebit. abſtinere præterea à vitiis, ab inferenda alteri iniuria ac denique ab omnibus iis, quæ in benè inſtitutis ciuitatibus odioſo moleſtaq; eſſe videantur. Neque in vnius paucorumue poteſtate erit, ſiue nouis legibus, ſiue vnius Magiſtratus autoritate, aliam Reipub. formam introducere: quoniam niſi ſemel recepta, Comitiorū ſuffragiis mutari non poterit. Alterum eſt, vt grauiores deliberationes, eiuſmodi ſunt de bello, & pace, de nouis legibus ponderandis, atque explorandis, ac generatim omnia ad huius ciuitatis, atq; imperii adminiſtrationem opportuna, à Magiſtratibus et muneri deſtinatis, atq; ob conſilio ex iis, qui ſunt peritiſſimi, ac prudentiſſimi populi ſuffragiis ſelecto, & ſilentio tractentur. Nā quoniam horum cognitio negotiorum, in quemuis minimè cadit, ab iis gerantur oportet, qui earū rerum ſunt capaces. quæ res cùm non raro celeritatem, taciturnitatemq; requirant, de his cum populo agi non poteſt. Sed nec ad libertatis conſeruationem neceſſarium eſt, vt hæ res in magno admodum numero hominum tractentur. Secura etenim libertas erit, dummodò Magiſtratuum diſtributio, legumq; nouarum deliberatio, à conſenſu multitudinis pendeat. His duobus ritè conſtitutis, ſtatus verè popularis conſtabit, iacta libertatis fundamēta, Reipub. forma laudabilis, ac diuturna ſtabilitate erit. Nam complura alia, quo ad formam quā de agitur, minimè numeris abſoluendam ſpectant, præſtat in aliud tempus differre, nè ſtatim initio homines tyrannidis præteritæ recordatione ſuſpenſo, quæq; liberæ ciuitatis conſiliis paſſim aſſueti, quæ ad libertatis tutelam, neceſſaria ſunt, ſatis peruidere non poſſint, perturbentur. quamquam ea eiuſmodi ſunt, vt citrà periculum, in commodius tempus, opportunitatemq; maiorem differri poſſe videantur. Hanc autem Reipub. deſcriptionem, indies magis ciues amabunt, & complectentur, vſuq; facti veritatis capaces, expolire quotidie eumſtatum, donec ad ſuam perfectam formam redigatur, optabunt. Intereo eis, quo ſecimus fundamentis, ſuſtinebimur: quæ quantā felicitate poni, conſtituiq; poſſint quantamq; vtilitatem ſint allatura, non modò rationibus oſtendi poteſt, verùm etiam exemplis. Nam Venetorum Reſpub. quomuis è ſola conſtet nobilitate, non ſunt tamen in ea ciuitate nobiles aliud, quàm priuati ciues, numeroq; tot, at tā diuerſis conditionibus, & generibus, vt quiuis ad popularem ſtatum plurimum accedat, & quis eam nos multis in rebus imitari poſſimus, negari non poſſit. At ea Reſpub. hiſce duobus fundamentis maximè nixa eſt, quibus per tot ſecula libertate ſimul cum ciuili concordiâ conſeruatā, ad tantam gloriam & magnitudinem conſcendit, quæ res, non, vt multi credunt, ob vrbis ſitu profecta eſt: propterea quod in eo ſitu, & loco potuerunt eſſe, ac reuera interdum diſcordiæ, & ſeditiones extiterunt, verùm ab Reipub. forma ſic temperata, tantaq; proportione conſtitutā, vt ab ea effectus tàm præſtantes, atq; admirabiles neceſſariò proficiſcantur. Nec minus mouere nos noſtra debent exempla, quàm aliena, verum contrario modo conſiderata. Nam quoniam in noſtram ciuitatem numquam huic ſimilis forma introducta eſt, ea fuit cauſa, quamobrem res noſtræ tam crebris mutationibus fuerint obnoxiæ. at modò à violenta tyrannide conculcata, modò à paucorum ambitioſa, auaraq; diſſenſione lacerata: tunc ab effrenata multitudinis licentia vexata. Itàcum propter quietem, ac felicitatē inſularū ciuitates initio fuerint ædificata, noſtro Reipub. fructus, noſtræ felicitates, noſtra ocia, fuerunt publicationes bonorū, exilia, miſeriæ ū ciuium cædes. Nō eſt in Comitiis forma ob iis diuerſa propoſita, quæ aliis temporibus in hac ciuitate extitere, quæ diſſidiorum, & calamitatum plena fuerūt, quæq; poſt infinita tum publica, tum priuata mala, tyrannos denique nobis pepererunt. Vnde enim niſi ab his cauſis factum eſt, vt apud maiores noſtros Dux Athenarum, libertatem opprimeret: poſt etiam ſequentibus temporibus Coſmus Medices eam oppreſſam retineret? quod quidem minimè eſt mirandum. Nam vbi Magiſtratuum deſcriptio, legumque latio, non de cōmuni ciuiū quotidiano conſenſu, ſed paucorum arbitrio peraguntur, tunc ciuibus non iam in publicū bonū, ſed in ſuas cupiditates, fineſq; priuatos intentis, factiones & partes, quibus adiuncta ſunt totius ciuitatis ſeditiones, peſtes, atq; interitus

Cur eadē Reſpub. ſæpius turbata fuerit.

certiſſimi rerumpub. imperiorumq; omnium exiſtunt. Quanto igitur maiore prudentia videbimur præditi, ſi eas rempub. adminiſtrando rationes fugerimus quas & ratione, & domeſticis exemplis, pernicioſas eſſe poſſumus cognoſcere? ad eaſq; accesſerimus, è quibus ſolùs, ac felicitas ciuitatis prouenire, & rationibus & documentis aliorum perſpicimus? Quippe veritate impulſus, illud dicam: in hac noſtra ciuitate eum gubernandi modum, in quo pauci autoritate immoderatā rem gerant, paucorum ſemper tyrannorum rempub. fore: qui eò erunt vno tyranno pernicioſiores, quò peruitiis omnis capitaliter, ac nocentior eſt multiplicata, quàm ſola. Quod ſi nihil aliud inſit mali, in eo ſaltem propter opinionum diuerſitatem, ambitionem, variaſq; hominum cupiditates, diuturna concordia in eo ſperari non poteſt: diſcordia verò omni tempore pernicioſiſſima, in hoc eſſet pernicioſior, in quo ciuem tanta potentia ſuffultum, proſcripſiſtis: quo tempore præſtanti veſtri imperii parte mutilati eſtis. in quo Italia externo milite fœta, tota in grauiſſimis periculis ceruitur. Raro equidem, ac fortaſſis numquam ante ea in ciuitatis poteſtate penitus fuit, ſeipſam ſuo arbitratu componere: quæ poteſtas, quoniam vobis Dei benignitate conceſſa eſt, nolite per Deum, vobiſmetipſi nocendo, Florentinorumque prudentiam famam cum ignominia ſempiterna obſcurando, occaſionem amittere liberi ſtatus in ciuitate conſtituendi, qui nō modò beatos vos faciat, ſed etiam perpetuitatem vobis pollicebitur, ſi ſtis, atq; ita veſtris liberis, ac nepotibus eius theſaurum, eiuſq; felicitatem relinquere, quam nec vos, nec maiores veſtri aut poſſederunt vnquam, aut cognouerunt.

XXXIII *Ad illud oratio Guid. Antonij Veſpucij contra iudicium ſupra poſitum, Soderini.*

Hæc Pauli Antonij verba fuerunt; verùm enimuerò, Guid. Antonius Veſpucius, clariſſimus Iuriſconſultus, vir ingenio, ac dexteritate ſingulari, ad ea huiuſmodi orationem habuit.

Si Reſpub. eo modo quo à Paulo Antonio Soderino propoſitum eſt, præſtantiſſimis ciues, æquatos ſingulis tanta facilitate cederet prout à deſcribuntur, palato admodùm corrupto is eſſet, qui alium in patria noſtra reſpub. ſtatū deſideraret: pernicioſiſſimus eſſet, qui eam reſpub. deſcriptionem nō adamaret, in qua virtutes, merita, hominum dignitas præter cætera omnia præmiis, & honoribus aſſicerentur; verùm equidem videre nequeo, qui fieri queat, vt ea reſpub. quæ in multitudinis poteſtate penitus ſit poſita, tot, tantiſq; bonis ciues ſluere redundareq; poſſit. Nam ſatis conſtat, quod & ratio docet, & vſus demonſtrat & ſapientum autoritas confirmat in tanta multitudine tantam prudentiam, talem vſum, talem ordinem minimè inueniri, quid in nobis polliceri valeamus ſapientes ignaros, ac moli, rerum vſu peritos, iis, qui negotia numquam tractarunt, antepoſituros: quippe vt ab iudice rudi, & imperito recta iudicia expectari nequeunt. ſic à multitudine confuſa, & imperita, conſilium, ſententiaue prudentia, & ratione munita, niſi fortè caſu, ſperari nullo modo poteſt, & vos, quod à viris ſapientibus, nulliſq; aliis negotiis intentis, vix dinoſcatur, ac explicari poteſt, in ab ignara atque imperita turba, ex tanta ingeniorum generum, morum varietate conflata, ſuiſque priuatis tantum negotiis intenta, diſtingui, & agnoſci poſſe credemus? Accedit his immoderata de ſe cuiuſcumque opinio, quā nemo non ad honorum cupiditatem excitabitur; nec honeſtis libertatis fructibus in populari adminiſtratione erūt contēti, ſed ad primos honorū gradus omnes aſpirabunt, volentque in rerum grauiorum, ac officiorum deliberationibus locum habere: cuius rei ea eſt cauſa, quod minus apud vos, quā in illa alia ciuitate, illa animi moderatio, qua prudentiori, ac præſtantiori ceditur, locum habet. Itaque perſuaſi inter omnes in omnibus æquales eſſe debere, honorum gradus, qui virtuti, ac meritis debentur, tum in multitudinis erunt poteſtate confundentur: Iſtaque in maiorem partem cupiditas diffuſa, eos armabit potentia, qui aut ſapient minùs, aut minus erunt digni. Nam cùm numero vincant; plus etiam in ea repub. in qua ſententiæ numerantur, non appenduntur, poterunt. Quamobrem qui hoc præſtabis, vt contentiea forma quam vos hoc tempore introducitis, nouis inuentis, legibuſque nulla prudentia conſtitutis, quibus homines ſapientes reſiſtere nequibunt, modos reipub. gubernandæ ſapienter excogitatos, non ſint brevi perturbaturi: quæ res cum ſemper in huiuſmodi repub. ſunt periculoſa, tum verò maximè hoc ipſo tempore: cum ea ſit hominum natura, ab vno extremo, in quo nolentes detenti fuerunt, declinato, in

aliud extremum, media prætermiſſo, ſine cunctatione valentes decurrant. Sic qui è tyrannide ſunt elapſi, ſeſe, niſi retineantur, in effrenatam licentiã præcipitant; quæ quidem & ipſa intet tyrannis poteſt appellari. Nam & populus, cũ indignis dat quod adimit dignis; cum gradus, & merita ciuium confundit, tyranno eſt ſimilis: cuius tyrannis eò fortè perniciofior eſt, quò periculoſior ignorantia, quæ nec pondus, nec menſuram, nec legem habet, quàm malitia, quæ tamen ipſa aliqua regula, aliquo fræno, aliquo termino gubernatur. Neq; vos Venetorum exẽplum moueat, apud quos, & ſi eius momenti aliquid habet, & reipub. inſtitutio inueterata plurimum valet, eſtq; ita cõpoſita, vt rerum grauium deliberationes, penes paucos ſint potius, quã multos. Adde illorum ingenia quæ cùm non ſint fortè ea acumine prædita, quæ ſunt noſtra, multò ſunt ſedatiora, ac faciliora. Nec illis duobus tantum quæ propoſita ſunt, fundamentis Veneti vtuntur, verùm ad perfectionẽ, & ſtabilitatẽ eorũ plurimum refert, eas perpetuũ. Omnẽ aliquæ inſtituta cãpiunt habere: quaſi quis in hanc ciuitatem vellet inducere, innumeras, qui repugnarẽt, inueniret: propterea quòd nanc rũc primum exortum ciuitas noſtra, neque modò priſtinam inſtitutionem capit. idcircò inueterata conſuetudine, ſæpenumerò communi vtilitate repugnante, nec non hominibus, ne conſeruãda libertatis prætextu noua tyrannis quæratur, ſuſpicantibus, haud ſanè vtilium prodeſſe ſana conſilia poſſunt; vt corpori malè affecto, & noxijs humoribus redundanti, medicina non tantũ proſunt, quantum euacuata, ac purgato. Quoniam de cauſis etiã etiam ob rerum humanarum conditionem, in peius ſemper ferè vergentium magis timendum eſt, nè quod in hoc principio, minus perfectè erit conſtitutum, temporis progreſſu penitus perturbetur ac diſſoluatur, quàm ſperandum, vt aut tempore, aut occaſione perficiatur. Quid si non domeſticis exemplis abundamus ſi vt minimè aliunde ſint petenda? quando enim reipub. gubernacula penes populum penitus fuerunt, quin ciuitas illico plena diſcordijs tota fit conuulſa & ſtatim mutatio conſecuta? Quod ſi etiam alio ũ. xempla intueri libet, cur non in memoriam reuocamus, populi illam abſolutam poteſtatem, tot, tantoſque in vrbe Roma motus excitaſſe, vt niſi ſcientia, & virtus militaris obſtitiſſet, illius reipub. vita breuis eſſet futura? Cur item non recordamur, Athenas florentiſſimam, ac potentiſſimã ciuitatem, nullâ alia de cauſa imperium amiſiſſe, atque ſuorum ciuium, atque externorum ſeruitutem ſubijſſe, quam quòd res magnæ, & grauis multitudinis arbitrio decernerentur? Illud autem videre nequeo, quæ ratione dici queat, in ea reipub forma, quæ in publica ciuium cancella propoſita eſt, libertatem integram minimè reperiri, propterea quod omnia ad Magiſtratuum autoritatẽ referantur, qui quidem perpetui nõ ſunt ſed temporibus commutantur. nec paucorum ſuffragijs creati, ſed à multis comprobati, ſortis arbitrio, ex veteris ciuitatis cõſuetudine, relinquuntur. Itaque qui poſſunt, aut factione, aut ciuium propria libidine diſtribui? illud quidem certius nobis perſuadere poteramus, res grauiores, à prudentioribus, peritioribus; & grauioribus expenſum, ac tractatum iri, quicas alio modo, aliatacitur vitate, ac grauitate gubernabunt, quam populus barbarem, ſine tridis, & impetuus, atque vbi minus eſt opus ſæpenumerò profuſus vbi autem res ipſa largitatẽ poſsit, vſque adeò tenax, vt dum minimum parcere vult, in maximos ſumptus, grauiſſimaque pericula incurrat. Grauiſſimus eſt, vt Paulus Antonius dixit, Italiæ morbus, ac neceſſaria potiſſimũ patria quam ob rẽ, quæ eſſet imprudentia, cũ medici doctiores, ac peritiores requiruntur, ijs ſe committere, qui minore eius artis ſcientia, vſuque ſunt præditi? Poſtremò illud eſt tenendũ vos, populum longè pacatiorem, faciliorẽq; ad ſalutaria ſibi conſilia, atq; ad commune bonum amplectendum habituros, ſi ei in repub. moderatum locum, autoritatemq; attribueritis. Nam ſi eius arbitrio, & poteſtati omnia ſubieceritis, verendũ erit, ne inſolentior, ac difficilior, atque ad veſtrorum ſapientum, bonorumque ciuium conſilia contumacior fiat. Hæc Veſputius diſſerebat.

Venetorũ exemplũ Florentinis parum proficuũ, & cur.

XXXIV. *Sauonarola apud Florentinos magna autoritas.*

In hoc Comitio, in quo iã ita magnus ciuiũ erat numerus ea ſententia quæ Reip. deſcriptionem non iam popularem, & laxã probabat, obtinuiſſet, ſi hominum deliberationibus, diuina autoritas Hieronymi Sauonarolæ Ferrarienſis, ex eo Sodalitate quæ Prædicatorum appellatur, ore non interueniſſet. Hic cum iam annos complures Florentiæ rerum diuinarum interpres extitiſſet, atq; ad ſingularem doctrinam, ſanctimoniæ famã celeberrimam adiunxiſſet, ſibi apud maiorem populi partem, vatis nomen, atque autoritatẽ vendicarat. Nã quo tempore in Italia nullum niſi ſummæ tranquillitatis ſignũ apparebat, pro concione ſæpenumerò prædixerat, exteriorem exercitus in Italiam tanto cum mortalium terrore, venturos, vt nulli muri, nullæ armatorũ copiæ eorum furori pares eſſent futuræ; aſſerebatq; ſe hæc, atque alia multa quæ prædicabat, neque humana coniectura, neque ex cuiuſquam ſcriptoris ſcientia, ſed Dei ſolius inſtinctu, atque afflatu prænũciare. quin etiam de Reipub. Florentinæ commutatione aliquid innuerat: atque hoc eodem tempore eam libertatis rationẽ in comitijs ciuitatis exagitationem, palam deteſtabatur, affirmans, Dei eſſe voluntatem, vt talis forma reip. conſtitueretur, quæ prorſus, & abſolutè eſſet popularis; ne vnquam in paucorum ciuiũ poteſtate eſſet, vel ſecuritatem aliorum, vel libertatem labefactare. Itaq; cum ad multorum deſiderium, tanti nominis autoritas acceſſiſſet, qui ſecus ſentiebant, tãtæ animorum inclinationi reluctari nequiuerunt. Idcirco ea re multum, diuq; deliberata, & agitata, tandem in eam ſententiam itum eſt, vt ex omnibus ciuibus, non quidem (vt in multis Italiæ locis fuit diuulgatum) ex plebis fece, ſed ex ijs tantum, quibus antiquis ciuitatis legibus aditus ad rempub. conceditur, cõſilium cõſtitueretur. cuius conſilij eo modò poteſtas eſſet, ciuitatis, atque imperij Florẽtini Magiſtratus omnes creare; pecuniæ cogendæ decreta, legeſq; à Magiſtratibus, & ſelectioribus conſilijs conſtituta confirmare. Vt autẽ ciuibus diſſẽſionum cauſæ tollerentur, omniſque metus ex ciuium animis eximeretur, publico decreto, Atheniẽſium videlicet exemplo ſancitum eſt, vt ea delicta, quæ in Reipub. ſtatum ad eum vſq; diem commiſſa fuerant, perpetua obliuione in poſterum abolerẽtur. His iactis fundamentis, Reipub. ſortitã benè cõpoſita, & ſtabilis fuiſſet cõſtitutio, ſi eodẽ tẽpore omnia introducta fuiſſẽt, quæ ad eam diem in hominum prudentium conſultationem venerant. Verùm cum de ijs ſtatuere ſine multorum, qui propter rerum præteritarum memoriam, ſuſpicionibus erant pleni, non liceret, decretum fuit, vt magnum illud conſilium tamquam recentis libertatis fundamentum tunc conſtitueretur; quæ deeſſent, in tẽporum opportunitates, & quum publica vtilitas viu, atque experientia ab ijs cognoſceretur. qui eam rationum inductione cognoſcere non poterant, reſeruarentur. *Hæc Guicciardinus*, ad verificationẽ prædictionũ Sauonarolæ *li.* Pergit tãdẽ de ſe narrare ipſe Sauonarola.

XXXV. *Quædam de eodem Sauonarolã, eiuſdemmet verbis narrantur.*

Intereà, immutatus eſt, *ait*, ſtatus Florẽtinus. Ego itaque in vrbem reuerſus cœpi iterùm prædicare, vt orationibus, & iugi pœnitentiæ ab omnibus intenderetur, per quam apertiſsimè conſtat diuinã miſericordiã à maximis periculis populum Florentinum liberaſſe. Vlterius in prædicando verbo ſalutari perſiſtens dixi, quod adhuc tranſeunda plura periculoſa veda Florentinis eſſent, quodq; alijs tribulationibus quaterentur, & tota Italia, præcipuè Roma euerteretur; nõ aperiendo tamen vnquam, à quibus, & quando, & quomodo, nullumque remedium Prælatibus Eccleſiæ, & principibus Italiæ præter ſolam pœnitentiam relictum eſſe: quibus non pecuniarum aceruũ, non militum acies, nõ munitiſsima loca, & arces, profuturæ eſſent. Quamuis enim theſaurum infinitum, innumerumque, & validiſſimum exercitum, muros ferreos, & adamantinas arces poſſiderent, non modò non ſufficient, ſed viſum more fœminarum in fugam conuertentur: quoniã à Deo excæcabuntur, & robore ſimul, atque conſilio priuabuntur, ſicut in Iob ſcriptum eſt; Adducit conſiliarios in ſtultum finem, & iudices in ſtuporem Baltheum. Regum diſſoluit, & præcingit fune renes eorum. Subiunxi quoque (quia vnicus tonſor ad corradendam vniuerſam Italiam non ſufficeret) quod & alij ſuperuenirent, & ita proculdubio erit. Plura demum in eandem ſen-

tentiam, licet interdū diuerſis verbis prænuntiaui: hoc inſuper addito, quòd Turci, & Mauri temporibus noſtris ad Chriſtianum cultum conuertentur, dicens; ſunt multi de hic ſtantibus, qui hæc videbūt. Cuius rei illuminatio multum ante id tēporis ad me peruenit. Cū n. anno 1492 p Quadrageſimā prædicarem in templo S. Laurentij Florentiæ, vidi in nocte diei Veneris S. Cruces duas. Prima quidem erat nigra in medio Romæ tāgens vertice cœlum & p vniuerſam terram brachia tēdens, cui inſcripta erant verba hæc: Crux iræ Dei. quā viſa ſtatim conſpexi rapidis nubibus turbarum aera caligari, ventiſque, fulguribus, ſagittis, grandinibus, ignibus, & enſibus omnia miſceri; & innumerā hominum multitudinē perire, ita vt reliquiæ rorum in terris modicæ ſupereſſent. Poſtmodum vidi ſerenum, & limpidū tempus ſuccedere, Crucemque auream in medio Hieruſalem ad proceritatem prioris adeo fulgidam, vt totum orbem illuſtraret, & nouis floribus, ac lætitia cōpleret, inſcriptumq; ſic habebat, Crux miſericordiæ Dei. Nec mora: omnes terrarū nationes vtriuſq; ſexus ad eam adorandam & amplectendam vndiq; confluebant. In huiuſmodi propoſitum plures alias viſiones multò clariores ſuſcepi, ſicut etiam in alijs rebus à me prænunciatis, præſertim circa Eccleſiæ renouationem & flagellum, multis viſionibus, & certiſsimis illuſtrationibus per diuerſa tempora confirmatus ſum.

XXXVI. *In eiſdem narrandis proſequitur.* Præterea Ciuitatem Florentiam in melius eſſe reformandam; & hanc eſſe Dei voluntatem: & ciues Florentinos neceſſariò ità factum eſſe prædixi, ex qua ciuitatem, ipſam glorioſiorem, potentiorem, & opulentiorem, quàm hactenus fuerit, futurā eſſe ex parte Dei, pariter prædixi. Idq; propoſitum diuinæ voluntatis fuiſſe res ipſa probauit. Quoniam eiuſmodi reformatio maximam haberet contradictionem, eò quòd mori, & conſuetudini ciuitatis penitus aliena cuilibet videretur fortita eſt effectum, quod humano iudicio impoſſibile credebatur. Hac autem contradictione, & neſcio qua multorum retardandæ publicę, & cōmunis pacis cauſa fuit, & gratia nobis diuinitus promiſſas ſuſpendis ſecit. cuius rei cauſā populū ad orationes, & ieiunia excitaui: quibus mente promptiſsima, atque deuota multiplicatis tandem pax ipſa impetrata fuit; & appellatio a ſex fabis Dominorum ad Conſiliū generale, quā ego pro huius ori ſecuritate ciuium, & ſtabilitate vniuerſæ ciuitatis perſuaſerā, recto ordine, & validis ſtatutis ſancita fuit. Inde maiori ſpe ſuccedente, inſtātiſsimis Deum orationibus reconciliandum procuraui, vt reſtituerentur gratiæ Florentinis olim promiſſæ. *Hæc Sauonarola in Compendio reuelationum* enarrabat.

XXXVII. *Prædicta à Sauonarola eueniunt.* Succeſsiuè, omnia vt ille prædixerat, euenerunt. Florentini, vt dicetur, multa paſſi; Italia non ſemel vaſtata paucis annis; Roma anno conſequente, & poſt aliquot annos ſub Clemente VII. vix non funditus euerſa; Alexander, & Clemens in mole Adriani obſeſsi, ac tandē fugati, cædes innumerabiles ferè vbique factæ; calamitates vbiq; in Italia intolerabiles; Reges, principes veluti amentes facti, capti, imperijs, & vita exuti. Clerus malè multatus, & planè conculcatus; ſchiſma Piſanum contra duos Pontifices: renouatio diſciplinæ Eccleſiaſticæ in cōcilio Lateranēſi inchoata, in Tridētino perfecta, à SS. Pōtificibus Paulo III. & IV & Pio IV. & V. & alijs ſuccedentibus confirmata. Mauri non pauci, in regnis Valētiæ, Granatæ, Longi, & alijs conuerſi: Infideles Indi, Chriſtiano imperio, & cultui addicti: Iudæi quinque ex Hiſpania aliō migrare iuſsi, multi ne patria carerent, Chriſto dedere nomina ſynceris animis; quāquam alij ſimulata pietate, tempori ſeruientes breui ad ingenium, fraudes, & mendacia redierunt. De Turcis, diuina decreta expectantur: prophetarum vocibus non in momento, ac dixerunt, tempore adimpletis.

XXXVIII. *Item à B. Ioanne Capiſtrano.* Etiam B. Ioannes Capiſtranus Minoritarum familiæ eximium decus, cum ante quadraginta hos annos Cracouiæ in regno Poloniæ concionaretur, prophericè dixerat; *Veniet huc Turcus, & equos ſuos in circuitu Cracouienſi locabit, ſi correctio morum, & vita in vobis non aderit.* Et quidem hoc anno 1494. die 3. Iulij venit Cracouiā legatus Turcicus, duodecim camelos onuſtos ſecum ducens, quos in circulo prædicto collocauit; tamen nullā cladem Polonis aut intulit, aut denunciauit ſenioribus qui concionis Capiſtrani memoriam tenebant, verba prophetica viri Sancti leniter Interpretantibus, his, qui curioſiùs in illa inquirebant. *Miechouius lib. 4. c. 74.*

XXXIX. *Iudæi ad varia loca pergunt, & alicubi pœnas dāt.* De Iudæis aliquid ex Ioanne Mariana dictum Ante biennium Ferdinandus, & Iſabella Reges, Caſtellę, dixerant, vti omnes, niſi mutarent, ex omni ditione diſcederent. Edictum iſtud nouā Thomæ Turrecremata Dominicani, Inquiſitoris fidei Generalis amplius aſtrictum erat, menſe Aprili, piis omnibus vetantis cum ea gente commercium grauiq; ſupplicio ſancientis, ſi quis decurſo præfixo tempore, victu, aut alia re quapiā eos homines iuuaret. Sic innumera Iudæorum multitudo mari ex Hiſpania ſoluentes, tum Africam, Italiam, & Orientis ſolis oras tenuerunt. *Mariana l. 26. c. 1.* Ex hac gente aliqui Tyrnauiæ in Vngaria, cùm ſe diro, atque immani quodam ſcelere, hoc anno *1494.* obſtrinxiſſent, meritum ſanè ſupplicium inuenerunt. Duodecim viri, cum duabus mulieribus, ingenuum adoleſcentem Chriſtianum occultè captum, atque in proximas ædes abductum, obſtructis repentè faucibus, miſerè ſtrangularant. & apertis venis eius ſanguinem, dum animā ſenſim, & ſingultim efflaret, partim abſorbuerūt, partim alijs aſſeruarunt; corpus autem in partes diſtractum, in cibarium humi defoderunt. Cùm adoleſcens diu à parētibus quæſitus, nuſquam appareret, latiſq; conſtaret, eum pridie in vico Iudæorum verſatum, haud poſteà fuiſſe conſpectum, legitima in Iudæos quæſtio cōſtituta fuit. Lictores in eorum ædes immiſsi, deprehenſis recentibus cruoris notis dominum cum tota familia comprehenderunt. Mulieres in quæſtionē abreptæ, metu tormentorum adactæ, totam indigniſsimi facinoris ſeriē confeſſæ ſunt. Earum teſtimonio conuicti reliqui, Palatini ſtatu, qui præfectus vrbis erat, omnes magno ad id excitato in foro incendio conflagrarunt: alij, qui minùs videbātur obnoxij, magno pecuniæ numero mulctati ſunt. Cum autem e ſenibus cauſas tanti patrandi facinoris, per tormentorum cruciatum eruerent, quatuor eas eſſe didicerunt, quibus Tyrnauiæ tum, & alias ſæpe in alijs regionibus, eo ſe Iudæi flagitio aſtrinxiſſent. Vnam, quòd ita maiorum autoritate perſuaſum haberent, Chriſtiani hominis ſanguinem, præputijs in circumciſione appoſitum, ſiſtendo ſanguini opportunum eſſe remedium. Alteram, quòd eundem ad conciliandum inter ſe amorem plurimum valere, in cibo datum, exiſtimarent. Tertiam, quòd cum viri, ac mulieres æquè apud eos fluxu menſtrui laborarent, ſanguinis Chriſtiani hominis epotum, idoneā ad id morbi medicinam experti erant. Quartam, vt vetus apud ſe, ſed reconditum decretum exequerentur, quo quotidianis ſacrificijs in aliqua regione, Chriſtianum Deo ſanguinem libare coguntur. quò factum eſſe dictitabant, vt in eum annum ea ſors Iudæis Tyrnauienſibus obtigiſſet. *Bonfin. decad. 5 l. 4.*

XL. *Luſitaniæ Regi petita denegat Pontifex, & Scotiæ Regem ſolatur.* Hoc anno Alexander Pontifex, à Ioanne Luſitaniæ Rege interpellatus, vt Georgio eius filio extra matrimonium nato, Regni Luſitaniæ ſucceſsionem decerneret: grauiſsimis de cauſis denegauit. *Surita de reb. Ferd. Cathol. l. 1. c. 29.* Cumque non obſcuro multorū ſermone intellexiſſet, Regem Scotiæ Iacobum, incredibili quodam dolore penè cōfectum extabeſcere, quod eorum factioni, qui manus patri iniecerant ſeſe aliquādo adiunxiſſet, Formanum primum ſuum amanuenſem (quem Protonotarium vocant) ad eum miſit, qui illum ſuo nomine bono eſſe animo iuberet, hortareturque, vt in virtutis, pietatiſq; ſtudijs conſectandis, quā cœpiſſet viā, alacriter pergeret. *Leſleus l. 8.*

XLI. *Monaſteria Minorum Cōuentualium* Eodem anno Pontifex, precibus Iſabellæ Reginæ Caſtellæ conceſsit, vt monaſteria Minorum Conuentualium in ſuis ditionibus poſſet Minoritanis Obſer-

uantibus attribuere. Floruit ex iſtis in Italia hoc tẽpore B. Bernardinus Feltrius, religioni à B. Iacobo Picente adſcriptus, & ad ſummam perfectionis à Sixto Mediolanenſi educatus. Tyroni conſuetudo fuerat, ante Matutinas preces, noctu ſurgere, & in Eccleſia orare. Aliquãdo ergo tẽtator in perſona Sixti eidẽ apparẽs, iuuenẽ ante tempus excitauit, & in Eccleſiam ducere ſe finxit. Sed in limine tamen templi diſparuit, magnumq; motum & terrorem excitauit; de quo certior factus Sixtus, iuueni, nè amplius antè matutinum ad Eccleſiam accederet, interdixit. Mantuæ, cùm aliquando eſſet, Præfectus Monaſterij, vt in feſto S. Bernardini concionem ad populum haberet iniunxerat. Temporis breuitatem ad parandum excuſanti, Sixtus, genua in terram ponere, & linguam exerere iuſsit, quam cùm pollice dextro benedixiſſet, & vt ſuggeſtum conſcenderet, fidemque in Deo haberet, monuiſſet; tantam ſermonis gratiam Deus illi contulit, vt omnes in ſtuporem dicendo cõuerterit. Concionandi munere aſſumpto, ſalutem animarum vnicam ſpectabat, vitia deteſtabatur, virtutes inſerebat. Vſurarum præcipuus inſectator, in fœneratores multis inuehebatur. Iudæi eius artis Magiſtri, vt vrbibus pellerentur ac Montes pietatis erigerentur, procurabat. Sequebatur interim maxima morum in populis mutatio; diſcordiæ ſublatæ; pompæ, luxus, vanitates ſeculi calcatæ, alea, ludi, cantilenæ obſcenæ, proſcriptæ eorumq; inſtrumenta combuſta; Sacramentorum frequentia, ac pietatis exercitia, vbi concionabatur, introducta. Sanctus Bernardinus Senẽſis, ante quadraginta circiter annos, Peruſiæ, & Florentiæ pro concione prędixerat, hũc alterum ſe, ad illos aliquando venturum, & ingentẽ fructum animarum facturum. Euenit in populis dicto audientibus, non in Optimatibus: quorum aliqui Florentiæ, in vſuras & alia flagitia detonantem; alij Peruſiæ, in factiolos, quorum conniuentia exules in vrbem reuerſi diſsidijſq; omnia repleta fuerant, declamantẽ, vrbe ſua quiſque hoc tempore eiecerunt. Accidit ei Florentiæ in monaſterio S. Saluatoris, vrbem ex feneſtra oculis contẽplanti. Ibi ei tantum lacrymarũ erupit, vt ſocius, qui aderat, non potuerit cõtineri, quin cauſam fletus exquireret: Tunc ille: *Flco ſuper hanc ciuitatem, quam video circumdatam eſſe ab immanſo dracone; vnde conijcio, illi venturas intolerandas calamitates, & maxima pericula.* Ibidem pro concione, eaſdẽ Florentinis imminere calamitates prædixit. Cum inde eijceretur, viſus eſt radius igneus ab ore illius exire. Lucæ concionantem, viderunt auditores radijs circumdatum; alia vlceroſam pulcherrimam ore tenentem: Aquilæ, Angelum ante conſpectum prædicãtis librũ apertũ tenentẽ. Viuens, & vitâ functus multis miraculis clarus, Papiæ hoc anno 1494. ad cœlos delatus.

XLII. [...] Baltro[...] [...]

Aequalis huic Euangeliſta Peruſius, è Balionum nobili familia Minoritanũ Ordinem profeſſus, & hoc anno die V Auguſti Raguſæ extinctus, cuius cadauer, quando in tumulũ inferebatur, Angelis, vt fertur, thuribulis arreptis ſuffumigarant. *Chron. Franciſc. parte 3. l. 7. c. 25.*

XLIII. Roſarij virtute mulier peſte infecta liberatur.

Hoc eodem anno cum Vlyſsipone grauis & damnoſa peſtis graſſaretur, mulier quædam eâdem infecta, quâ iam moritura videbatur. Igitur in tali, ac tantâ neceſsitate conſtitutam ſe ſentiens, Deiparæ Virgini SS. Roſarij Patronæ (cuius tunc imaginem ſuis brachijs deuotè amplectabatur) ſeſe commendauit, & ecce, poſt pauxillum tẽporis ſanitati reſtituta fuit. P. Archangel in l. de Roſ.

XLIV. [...] morte.

In eadem Ciuitate eodemq; ferè tempore, alia quædã Matrona extremum trahabat ſpiritum. Quam cũ ipſius maritus, Patronæ SS. Roſarij commendaſſet, ac ſimul oleo lampadis SS. Roſarij inunxiſſet, protinùs ſanitati reſtituta eſt. Idem Archangelus.

XLV. Alia à ſuſpendio [...]

In præfata Luſitaniæ Ciuitate, eodem anno Mulier quædam à marito de adulterij crimine accuſata, ac falſis teſtibus conuicta, ſcandaloſè patibulo adiudicata fuit. Hæc erga Virginem Matrem erat deuotiſsima, & ſingulis diebus Roſarium ei offerebat. Quâdam autem feria ſexta, ſeptimo Idus Maij, ad ſupplicij locum perducta, pia Roſarij myſteria ſecum peruoluebat, omnemq; ſpẽ, ac fiduciam in Virgine collocabat, in tantis anguſtijs opem eius expectans. Sicq; ad patibulum pergens, ſuſpẽſa eſt. Paucis elapſis horis illam lictor deponens, tanto cũ impetu in terram deiecit, vt fortiſsimus quiſq, hoc caſu perimi potuiſſet. Ità deiectam in ſacellum quoddam vicinum deportarunt, vt ſepulturę traderent. Et cùm iam terræ mandaretur, ſigna viuentis exhibuit, Roſarij Reginam inuocando. Hîc magna cuncti perturbatione cõmoti hęrebant: quidam vero Cœnobium S. P. Dominici adeuntes, nonnullos de fratribus aduocarunt, vt ſtupendo huic intereſſent miraculo. Porro illam in Sacellum Deiparæ, vt par erat, deferri curârunt, vbi accedentes PP. Prædicatores, propter nimiã accurrentiũ turbã, vix templum ingredi potuerant. Tandem propiùs peruenientes cum lachrymis, omnes miſericordiam Altiſsimi, & opem Parthenicę Virginis prædicabant. Cumq; illam ante faciem imaginis Deiparæ poſuerent; ipſa paululum eleuans caput, oculoſq; in ſanctam imaginem defixos habens, eam apprehendit, & vires paulatim recuperans in omnium coronâ patẽfecit, quodã cũ ſuſpẽdio mulctaretur, adfuerit clemẽtiſsima Dei mater, dulci pręſentia ſua illam corroborans, dicenſq; quòd propter piã Roſarij lectionem, à morte tam infami liberari meruiſſet. Superuixit hæc poſtmodum duorum annorũ ſpatio ac reliquo tempore obſequioſiſsime SS. Roſarij Sacello inſeruiuit, lætumq; finem obijt. Miraculum hoc duplici decreto Ciuitatis Vlyſsiponenſis approbatum eſt. Idem *P. Archang. in l. de Roſar. c. 18. mirac. 22.*

XLVI. Alia ab ignibus.

Eodẽ anno, in quadã Hiſpaniæ Villâ, ſub ditione Ducis Catalonia, fœmina quæ iam addictiſsima Roſarij lectioni, iniuſtè ad Iudicem delata eſt, tãquam rea criminis, nonniſi ignibus expiãdi. Eò res deducta fuit, vt torturæ tãdiu ſubijceretur, donec ſcelus proderet, & ſe reã proclamaret. Dictâ iam ſententia, precatorios globulos voluit, & reuoluit, ac opẽ Virginis implorauit, vt in hoc tàm horrendo ſine culpa ſupplicio, ſibi aliquod ſolatiũ conferre dignaretur. Ad locum ſupplicij protracta, Roſarium, nec ibi dimittebat. Cumque illam à terra eleuare putarent, veſtis prorſus cõtracta, ac varias fuit in partes diſſecta. Alteram eamq; nouam acceperunt, quæ vi ptior fracta eſt. Tertiam iniecerunt, quæ ſimiliter rupta eſt, & quaſi abſciſſa. Quod Iudex admirans, atque mẽte turbatus, mulierem aggreſſus ait. *Ah ſcelerata, an incantationibus funes omnes deſtruis?* Reſpõdit ipſa: *Incantatio mea eſt pia Mariani Roſarij lectio, qua me ex totis viſceribus Virgini commendo.* Miraculum agnouerunt, & liberam abſoluerunt. Ipſa verò Conuentum FF. Prædicatorum accedens, eũcta ordine enarrauit, & D. Virgini protectrici ſuæ gratias egit. *P. Archang. in lib. de Roſar. c. 19. mirac. 23.*

XLVII. Imago Deiparæ lacrymas fundere conſpicitur.

Eodem anno in Epiſcopatu Spoletano, propè oppidũ Triuij, magnum prodigium, & malorum Italiæ imminentium prognoſticon apparuit. Erat propè oppidum ſacellum quoddã in Triuio, ſiue in compitis, vt multis in locis fieri conſueuit, vbi Beatiſsimæ Virginis imago in pariete depicta, lacrymas fundere viſa eſt; quod miraculum multi cõſpexerunt. Spargitur exinde rumor apud oppidanos, poſteà ad propinquas ciuitates, tandemque Romam vſque attingit: fit propterea populorũ magnus concurſus, conferuntur eleemoſynæ, templumq; notabilis magnitudinis, & miræ pulchritudinis ad Dei, & B. Virginis honorẽ erigitur, S. Mariæ de lachrymis etiam nunc vocatum, & Canonicis Regularibus attributum. *Gabriel Pennotus Nouarienſis Canonicus Regularis lib. 3 hiſt. ſui Ordinis c. 34.*

XLVIII. Spectra videntur in loco vbi quidam ſuſpenſus fuit.

Eodẽ ipſo anno, in Germania iſtud mirũ mirandũ accidit. Rubeaci in vetuſtiſsimo Alſatiæ oppido, cũ Epiſcopi Argentinẽſis (qui ſuo iure ex Dagoberti Francorum Chriſtianiſsimi Regis liberalitate hoc oppidum vi adiacentem regionẽ, quã inde Munus datum nuncupãt, obtinet) Epiſcopos, vel diſpẽſator, ob rationes malè reddita in ius capitale traheretur, ac ipſum iudicij tẽpus iã inſtaret, ab amicis, atq; cognatis apud Epiſcopũ ita ſupplicatum eſt, vt liberè dimittẽdum hominẽ ſit ab eo impetratum. Verùm cum hæc ſentẽtia litteris ad Senatum

Rubeaquenſem tardius, quàm conueniebat, eſſet delata, eodem, quo nuncius venit die, iam ſuſpēſus erat. Verum cum id contra Epiſcopi ſententiam ignotam tum temporis iudici factum eſſet, ſenatus iuſſu, à carnifice iterum de patibulo depoſitus, ac ſacrâ proceſsione Monachorum Franciſcanorum à loco ſupplicij in vrbem magno cum ciuium etiam luctu ac lacrymis deportatus, in eorundemq; cœmeterio honeſtiſsimè ſepultus eſt. Viſa ſunt eum temporis ad octiduum à vicinioribus, ac ijs potiſsimum, qui Phiſtenheimum pagum inhabitant, nocturno tempore varia circa locum ſupplicij ſpectra, ac ad ſummam, infimamque patibuli partem non tantū ſine autoribus lumina, ſed flammæ etiam è terra erumpentes, ac alia permulta, quæ Conradus Rellicanus Franciſcanus recitabat. *Autor. lib. de prodigijs, & oſtentis.*

ANNO CHRISTI 1495.

ALEXANDRI PAPÆ VI.

Anno 3. & 4.

MAXIMILIANI I. Anno 10.

I. *Alexāder PP. imperij nſu ad Deiparæ auxilium confugit.*

ALEXANDER Pontifex ingenti rerum perturbatione caterritus, cū imminentia ſibi pericula, nec vllo modo euitanda, à præcipiti Caroli Regis aduentu in vrbem videret; ad humanam prudentiam, & virium potētiam, quib. ſe in arcē S. Angeli cōmunierat, diuinū quoq; refugium adhibuit, & ad Beatæ Dei Matris præſidiū cōfugiens, votis conceptis, ſuam ſtatuam in templo Diuæ Annunciatæ Florentiæ, antè imaginem glorioſæ virginis ſuſpendi iuſsit. Ea ſummo artificio ad viuum Alexandri exemplar elaborata, & ſolenni pompâ, præcinentib. tubarum clangoribus excepta, & conſpicuo in loco expoſita, ad hæc vſque tempora, quando hæc ſcribebamus, viſitur; monumentum perpetuum fiduciæ, quam Alexander grauiſsimis periculis circūdatus, in ſacra virgine poſuerat. *Archangelus Gianius Cē. 3. Annal. Ord. Seru. li. 4. c. 15.*

II. *Idem Alexander timet nè prodatur à Romanis.*

Cæterum, quibus periculis ad id deuotionis adactus fuerit, iſthic operę pretiū eſt enarrare. Romani Optimates, videbantur ab Alexandro, ad Carolū deſciuiſſe; quādo Hieronymū Portiū, Coronatū Plancā Chriſtophorū Bubalum, Ludouicum Mattheū, Mariū Mellinū, & Iacobū Sinibaldum Oratores miſerant, qui Regi Gallo vrbē ipſam, priuatas domos, & magnā copiā cōmeatus omnis generis ꝑ forū expoſitā offerrent, venientemq; introducerent. Pontificis nomine, ea ſe offerre, Regēq; inuitare præſeferebant; cum tamē aliā Pontificis mentē cernētes, poterant, & debuerant pro Pōtifice, à Gallis ſibi metuente, ſtetiſſe, & aditu vrbis Carolū prohibuiſſe. Quamobrem ingens hinc metus Alexandro, nè Carolo proderetur à Romanis. Et quidē Rex iureiurādo cōcepto ſeſe aſtrinxerat, Romā pacatu agmine ſe ingreſſurū, nec aliquid maleficij Alexandro, aut populo illaturū, vel tolerat urum. Verumtamē quando ordine militari ingentes copias ſecū duxit, nō potuit non terrorē Pontifici incutere, aut ꝑ domos diſperſum militē à maleficio cohibere. Armatis, diſtinctiſq. peditū, & equitum ordinibus, Flumentanā porta pridie huius anni ingreſſus eſt, quaſi pugnaturus. Præceſſerant lōga Heluetiorū, Germanorumq; agmina iuſtis paſsibus ad tympanorū pulſum, dignitate quadā militari, atq; incredibili ordine ſub ſignis incedētia. Veſte oēs variā, ac breui, & ſingulos artus exprimēte vtebātur. Fortiſsimus quiſq; plumeis criſtis pileo ſurgētib. inſignis ſuper cæteros eminebat. Arma eorū erāt breues gladij, atq, haſtæ fraxineæ demū pedū, anguſto præfixæ ferro. Quarta fermè eorum pars ingētib. ſecurib. quarū è ſummo quadrata cuſpis prominebat, erat inſtructa, has cæſim, punctimq; ferieodo ambabus manib. regebat, Alabardaq; eorum linguâ vocabātur. Singula aut peditū millia ſclopetariorū centuriā habebāt, q̄ altius tormētis plūbeas glandes in hoſtes emitterēt. Hos quinq; Vaſconum millia ſequebātur, baliſtarij ferè oēs, qui ſcorpionib. arcuſerreis, puncto tēporis rēdēdo, ſagittādoq; peritè admodū vtabantur q̄ genus hominū cultu, aſpectuq; admodum deforme, Heluetiorum cōparatione videbatur; quū illi capitū ornatu, & armis ſplendidis, ipſaq ꝑceritate plurimū eminerēt. Peditū veſtigijs equitatus in-

Carolus Gallorum rex, eiuſque exercitus, Romam ingreditur.

ſtitit, ex omni totius Galliæ nobilitate cōſcriptus, ſagulis ſericis, criſtis, torquibuſq; aureis ornatus lōgo turmarum, alarumq; ordine ꝑcedebat. Erāt cataphracti 2000 & 50. & bis totidē leuis armaturę equites. Illi craſsiore, ſtriataq; haſtâ, ſolido mucrone, clauâq; ferrea vtebantur. Equi eorum robore, ac magnitudine præſtātes iubis, auribuſq; deſectis, q̄ ita decere Galli eaſtimarēt, ferociores apparebāt. Singuli cataphracti ternos habebāt equos, puerū armigerū, & miniſtros duos, quos ſubſidiarios latercones appellabant. Leuis eques, ingēti ligneo arcu, Britannorum more, maiores ſagittas emittebat, thorace, galeaque contentus. Quadringenti hyppotoxotæ, in quib. centum erant è Scotorum gēte, virtute fideq; præſtātes, Regis latera ſtipabāt. Sed ante hos ducenti equites Galli, à ſpectata virtute, nobilitateq; delecti, claues ferreas magnis ſecurib. pares in humeris geſtantes, cultu inſigni circa Regē, triūphatoris in morē equitantē verſabantur. Iuxta eum primo in loco comites aderant, Iulianus ipſe, & Aſcanius ſecundum eos Columna, atque Sabellus Cardinales. Præterea, Proſper, atq; Fabricius, cæteriq; Itali Duces, Gallorū procerum turbæ immixti. Parata fuit ad Regē hoſpitio excipiendum, Diui Marci tēplo cōiuncta domus, Pauli Secundi Pontificis ſumptu ea Amphitheatri lapidibus cōſtructa. Conuiuentes Traiani foro proximæ proceribus patuerunt, ad quas multa iā nocte luminib accenſis peruentū eſt. Armatorū numerus varie traditur. qui medium ſequūtur, 40000. hominum eſſe aiūt. Horum agmina, nō pōpæ modò ad ſpeciē, decoremq; oſtentandum exornata, ſed inſtructa bellico more ingreſſerūt, tamquā in ipſa vrbe inter dimicandum. Noctu ingredi placuit, vt formidoloſior eſſet ciuitati ſuus acceſſus. Enimuerò iſtud metum ſtupentib. addebat, q̄ viri, equi, vexilla, arma, tot paſsim funalib. inæquali ſplendore incertā præbentib. lucē, ampliora, ac maiora verò videbātur. Plurimū aut pauoris omnib. intulerunt tormēta currulia ſupra 36 q̄ equorū iugis per ęqua pariter, atque iniqua loca incredibili celeritate ducebātur; maxima eorum lōgitudine octorū pedum, pōdere verò 6000. librarum æris, Canones appellabantur, quæ æquali tubo humani capitis magnitudine pilā emitterēt. Secundū canones erāt colubrinæ ſex qui alterā lōgiores, anguſtiore tamē fiſtula, pilaq; minoris. Sequebātur falcones adeo certā ꝑportione maiores, ac minores, vt minimis tormentis, pilæ Mediæ malo perſimiles emitterentur. Deducto Rege, deſignatiſq; ꝑ priuatas domos hoſpitijs, Galli triuia, omniumq; regionū aditus, qui ad Marcianas ædes pertinebāt tormētis, & certis equitū, ac peditum præſidijs cōſepsēre, binaq; millia equitū, q̄ ſingulis ſenis horis ꝑ vices ſtationē agerēt, in cāpo Floræ collocata. Tumultuatū eſt haud ſemel totā vrbe, quum Romana plebs ſuopte ingenio turbulēta, & procax, inſolētium militum minaces, accentuq; ſuperbas voces, & feros vultus ferre nō poſſet: ipſiq; externi milites in popinis, & luſtris à multo vino truciores facti, rixas paſsim cum obuijs miſcerēt; indeq; temulētia calētes, & incauti, noctu maximè ꝑ infrequētia vrbis loca, à ſicarijs, atq; lenonib. cederentur. Expugnata eſt magno Heluetiorum, Vaſconumq; impetu Bācarum domus, ac in ea quidam è plebe Galli militis percuſſores trucidati, cōfoſſo ibidem Marco Matthæo Patritij ordinis. Inde fama inualuit, in tāto ſtrepitu, ac diſſono clamore celeriter peruagata; vrbem capi, ac diripi opulentas domos à barbaris quo tumultu cepit arma Romanus populus, vt & dignitatē, fortunas, vxores, ac liberos tueretur. Vix tumultū ſedare potuerunt, aliqui proceres Galli, à Rege ad populum deſtinati.

III. *Cardinales quidā Carolum Regem in Alexandrum PP. ſollicitāt.*

Atrociora in Alexādrum, qui metu anxius, atq; incertus cōſilij, in Hadriani molē confugerat, parabantur. Oſtienſis, Aſcanius, Colūna, atq; Sabellus Cardinales, ac plerique alij, nullum hi ē faciebāt, Pōtificē apud Regē criminādi, obteſtandiq; vt illo tot, tantiſq;, & tā fœdis, quā illi numerabant, vitijs cooperto, cunctiſque mortalibus inuiſo, è Sancta Sede ſubmoto, alius in eius locum ſurrogaretur: oſtendentes non minùs ipſi fore glorioſum, rempub. Chriſtianam tàm ſcelerati Pontificis tyrannide liberare, quam Pipino, Caroloque Magno, ſuis

maioribus fuiſſet, ſanctos Pontifices ab eorum iniurijs, à quibus iniuſtè opprimebantur vindicare. hanc rem non minùs eſſe ad ipſius ſecuritatem neceſſariam, quàm optabilem ad gloriam. Nam qui poſſet, (affirmabant, & ingerebant, odio imbuti) Alexandri promiſsis fidem habere, hominis ex fraude, doliſque conflati, in cupiditatibus inſatiabilis, proiectæ in cunctis actionibus impudentiæ, atque vt res ipſa doceret, odio in Gallicum, nomen ardentiſsimi, quique Regi non ſpontè, neque ingenuè; ſed neceſsitate metuque coactus reconciliari velle videretur? Horum hortatibus, & prætereà quòd Pontifex ex Regis poſtulatis Angelicam arcem tamquam obſidem tradere recuſaret, bis è Marcianis ædibus, in quibus Rex ipſe erat, tormenta bellica ad arcem verberandam, Pontificemque in ordinē cogendum, fuerunt educta. Coactus eſt tandē Pōtifex, Oratores ad Carolum de pace mittere, Senatorij Ordinis Antiſtites longè clariſsimos, Antoniū Pallauicinum, Oliueriū Caraffam, Ioannē Alexandrinū, Bernardinum Garuaialium, & Raphaelē Riarium Cardinales; qui longo verborum circuitu orſi à Carolo Magno, cæteriſq; Gallorum Regibus, qui inſigni pietate rē Pōtificiam aduerſus tyrannorum iniurias generosè defendiſſent, monendo, agendoq; pacē impetrarunt. his tā legibus, quibus eam victis victores dare conſueuerunt; ſic vt innumerabiles, qui & Pontificis ingenium nouerant, & rerum actarum perturbationem aſpiciebant, eam pacem tamquam vi illatā confectā, expreſſamq; haud multùm duraturam iudicarent, quòd Galli arrogantiùs Pontifici præſcripſiſſent. Promittebat Rex Gallus ſe bello, & pace amicum, ſociumq; futurum Pontifici, veneraturumque cum maiorum more, vti verum Chriſtianæ Religionis Principē, neq; vmquā his in rebus, quæ Religionē, placitaq; Pontificum reſpicerēt, ab eius authoritate diſceſſurū. Poſtulabat è contra, Carolus, vt portum ciuitatis Veteris, cum arce apud Centumcellas, ad claſſem Gallicā, quæ Tyrrheni maris oram legebat, excipiendam; ac prætereà Terracinæ, & Spoleti arces Pōtifex ſibi dederet, quas Galli tenerent, donec ille Neapolitano regno potiretur: vt regni Neapolitani diploma, poſſeſsionemq; idem tribueret. vt Imp. Cōſtantinopolitanum illum renunciaret, acquirendoq; illi imperio Zizimum Baiaſetis fratrem, qui Romæ in libera cuſtodia ſeruabatur, comitē, & auſpicē belli in Turcas ſibi adiungeret. Vt Cæſarē Borgiā filium, Cardinalē obſidē daret, qui ſuſceptā legatione ad honoris, ac amicitiæ ſpeciē, 4 menſes Gallica caſtra ſequeretur. Vt omnia Pontificis loca Gallis amicè paterent. vt Oſtienſis arx Iuliano Cardinali redderetur, quum in Italia debellatum eſſet, nec fraudi eſſet huic, & alijs Cardinalibus, quòd cum Gallis ſenſiſſent, ac ijdē in vrbē reſtituerentur. Vt Columnēſibus, & Sabellis oēm remitteret offenſam. Vt Pōtifex, & Cardinales oēs, pacē inter ſe colerēt. vt abſentes etiā Cardinales fructum, & emolumēta ſui ordinis perciperēt. Vt omnib. qui partes Regis eſſent ſecuti, oēs offenſiones, iniurias remitteret Pōtifex. Circa Idus Ianuarias, fœderis tabulæ cōſcriptæ, in quib. omnia, præter diploma regni Neapolitani, Carolo cōceſſa, promiſſaq;: quāquā arx Spoletana ei tradita poſteà non fuit, Cardinalib. & Regulis Pōtificium Imperium agnoſcētibus. Secundùm hęc Pontifex, in Vaticanum, vbi eſt Pontificia domus, reuerſus eſt; deinde eā pompā, & cerimonijs, quibus magni Reges accipi cōſueuerunt, in D. Petri Baſilicā Regem accepit: qui cum veteri conſuetudine Pontificis pedes proiectus in terram oſculatus eſſet, pòſt etiam ad vultum oſculandum admiſſus, aliodie ipſo Pōtifice ſacra peragente, interfuit. locus ei ad ſedendum, ſecundùm primum Epiſcopum Cardinalem eſt datus: qui etiam antiquo ritu Potifici Sacra procuranti, aquam lauandis manibus effudit, & Sacram Euchariſtiam è manu ſacrificantis accipiens, ſacris communicauit: quas cœrimonias Pontifex, quò poſterorum memoriæ mandarentur, in Angelicæ arcis quodam porticu, nobili picturā exprimi voluit. Illis peractis Pontifex, Carolo id poſcente, Epiſcopos Macloulenſem, & ex Lucemburgenſium familia Cardinales pronunciauit; nec quicquam omiſit, quo ſe animo ſincero, & candido Regi reconciliatum eſſe demonſtrarat. Zizimū prætereà, tabulis publicis ſuper ea re confectis tradidit. qui Regiam manum, ac humerum oſculo petiuit, precatuſq; eſt graui oratione Pontificem, vt ſe tanto Regi, qui Orientis Imperium animo cōcepiſſet, enixe commendaret; futurum promittens, vt neq; Pontificē cōceſſæ libertatis, neq; Regem adſciti comitis, quū in Græciā traiecīſſet, ſi cōſilio ſuo vteretur, vllo tempore pœniteret. Erat Zizimus aſpectu planè Regio, & graui, ingenio item Arabicis literis vehementer exculto, promptoq; ad ferenda falſæ vrbanitatis dicteria, vtiq; demum corporis, & animi magnitudine, ſuā ſtirpe minimè indignus. & quidem Baiaſites miſſo ad Alexandrum Oratore, ſcriptiſq; Græcis literis, multa arte Pontifici ſuadebat, vt Zizimum fratrem, tamquam alienæ religionis hominem, veneno tollendum curaret, quem vnum de Imperio ſollicitus, ob ingētes viri virtutes, ſi quā fortè cuſtodia euaderet, metuebat. Id ſi præſtaret Pontifex, ducenta milia aureorū nummū, integra fide ſe perſoluturū promittebat, Chriſtiq; inconſutilem tunicam, ſicuti paucis ante annis Longinianæ lanceæ cuſpidem tranſmiſiſſet, dono daturum: neq; vnquā dum vita maneret, moturum vlla arma, aduerſùs Chriſtianos ſecus, ac Mahometes pater, & auus Amurathes, qui infeſtiſsimi Chriſtiano nomini, cōtinenter bella gerendo, nunquā ab inferenda iniuriā ceſſauiſſent. Verumtā Pontifex eo ſcelere cōtaminare ſeſe recuſauit, ac ſpretis omnib. pollicitationib. auroq; Turcico, Zizimum Carolo dedidit; vt mihi, falſi omnino ſint illi, qui Alexandro tam execrādum flagitiū imponunt, quaſi eius pharmaco Zizimus obierit; nō minùs, quā cùm mētiuntur, quaſi Pōtifex Baiaſitē in Chriſtianos, & in Carolum excitaret, aut barbaro ſtipendia numerare decerneret. Si.n (q etiā ipſi fatentur) Baiaſites pecuniā annuā XL. M. nummum aureorū, ratione victus Zizimi, quotannis dependebat, & CC. M. alia pollicebatur: quomodo Alexāder pecuniā illi deſpōdebat? Si prętereà, (vt illi ipſi affirmant) queſtus erat Pōtifici. XL. M. annua à Turca accipere; quomodo veriſimile eſt, vt is ipſe veneno Zizimum extinguere, ſeq; tanto auro priuare voluerit? Si deinde ipſe Zizimum in Baiaſitē armabat; quomodo Baiaſitē in Chriſtianos excitabat? Figmenta ſunt maleuolentiū Pōtifici, quorum multa id temporis ſeges: quandoquidē ex vniuerſo cætu primorū Antiſtitū, ſolus vo' Baptiſta Vrſinus, in ea temporum nouitate, Pontificis lateri adhæſit, nec vt cæteri Regē adijt officij cauſa, ſæpiùs teſtat[a], poſſe ſibi vitā adimi, at vi extorqueri non poſſe, vt eum amicè ſalutaret, qui vt hoſtis Romanū Pontificē adijſſet, & per vim ad plurima eum coēgiſſet. Cęteri primi ordinis Antiſtites frequentes circa Regē fuēre. Egit Carolus Romæ menſē ferè integrū, terroribus omnia cōpiens, eū aliquot in locis patibula etiā erexiſſet. Tandē ad 5 Cal. Febr. diſcedens, bipartito agmine Neapolim iter mouit, quē ſecuti Columnij, Antonius Sabellus, Ioan. Rouereus, Ioannes Paulus Cantelmus, Ioan Galioſius, & alij, oēm eam Prætutinorum regionē, quæ Aprutij nomine nuncupatur, & ſuperum mare, Apuliā, atq; Campaniā per Apenninū lato ambitu cōtingit, Aquilā, omnia oppida circa Fucinū lacū, ſolo belli terrore ad deditionē Carolo faciendā cōpulerunt. Taliacotium ſubinde, & Albam clariora Marſorū oppida, quæ tum Virginij Vrſini ditionis erāt, Fabricius Columna intercepit. Cantelmus, Soranis ſaltibus occupatis, circumiectus populos ab Aragonijs ſeiunxit; Carolus Muntemfortinum Pōtificij iuris oppidū Iacobo Comiti eripuit, & Proſpero Columnæ attribuit. Reliqua in regno ad defectionē prona. Nam ſimul, ac Ferdinandus Romā deſeruit, illicò populorū in Alfonſū odia ſeſe proferre cęperunt, quæ multarū Ferdinādi patris ſui acerbitatū memoria acuebat. Ob eas cauſas de ſuperiorū tēporum iniurijs, atq; Alfonſi crudelitate, ac ſuperbiā ardētiſſimè cō querentes, Galiorū deſideriū palā oſtendebāt, ita vt Andegauenſis factionis reliquiæ, tametſi cū memoriā, & multitudine tot Regulorum, quos diuerſis tēporibus regno expulerat, atq; alios in vincula cōiecerat) q quidē per ſe magnū, validumq; ad ſtatus mutationē inſtrumētum erat) cōiunctæ, parui eſſent hoc tempore momenti,

[...]ulata à [...]is [...]dorum [...]qui ab [...]xan- [...]ro Pon- [...].

Mendacia in Alexandrū P conficta.

cum alijs cauſis cóparatæ. adeo ſine his ſtimulis, tutius regni voluntates erant contra Alfonſum inflãmatæ. qui cognito Ferdinandi filij ab Româ diſceſſu, in tantum eſt terroré cóiectus vt famæ, & gloriæ priſtinæ, quã longo vſu, in multis Italiæ bellis ſibi non paruam pepererat, oblitus; neq; vllo modo ſperans, ſe huic fatali tempeſtati poſſe reſiſtere, ſe regno abdicare cóſtituerit, nomenq; Regium, atque maieſtatem in Ferdinandum transferre, fore ſperans, vnà ſecum odio tam acerbo remoto, ſummæque expectationis iuuene, à quo nemo fuerat læſus, quiq; per ſe gratiã apud omnes polleret, ad Regiã dignitaté euecto, deſideriũ Gallorũ in ſuis fortè imminuitum iri. quod quidé cóſilium anteà vſurpatum, forſitan aliquid profuiſſet, in hæc tempora dilatum, in quibus res erant nó ſolũ vehementer agitatæ, verùm etiã præcipites ruere incipiebãt, nó ſatis erat ad tantã ſiſtendã ruinã. Fama etiã eſt (quandoquidé hęc ſpernere fas nó eſt) Ferdinandi ſpectrum ter diuerſis noctib. Iacobo Regiæ domus chirurgo apparuiſſe; & primò lenioribꝰ verbis, pòſt admodum minacibus mãdâſſe, diceret hæc ſuo nomine Alfonſo, nè ſperaret, ſe Regi Galliæ poſſe reſiſtere; quod in fatis eſſet, eius progeniem infinitis caſibus vexatã, ac demùm tàm præclaro regno ſpoliatam, extinctum iri: eius rei cauſam eſſe, cùm multa ab ipſis patrata ſcelera, tùm verò illud maximè, quòd ipſius ſuaſu Puteolis rediens, in D. Leonardi tẽplo, quod in via eſt, quæ *Ghiaia*, hoc eſt Glarea dicitur, propè Neapolim, cómiſſum eſt. cuius quidé ſceleris nomen cùm ille nó expreſſiſſet, exiſtimãrũt homines, Alfonſum eò loci, Ferdinando perſuaſiſſe, vt nó paucos Regulos, quos diu in carcere detinuiſſet, clam necari iuberet. Erat Ferdinãdus ſenior ingenio valdè truculento, & incóſtanti. Inter epulas in cóuiuijs, cum lętitiã, ac hilaritaté prę ſe ferret, iubebat homines cóprehendi, & mactari, nullã humanitate, nullã cómiſeratione. In populum vehementer fuit iniquus; & nullum mercaturæ genus non exercebat; adeò ſordidus, & illiberalis, vt etiã porcos diſtribueret ſaginandos alieno ſumptu, quò eſſent vendibiliores: quos ſi contigiſſet perire, tum eos, qui ſuſcepiſſent alendos, damnũ ei præſtare oportebat. Per Apuliã, quanti vellet, emebat quicquid erat olei, & frumentum alijs in locis, antequã maturuiſſet, & quanti omnino poterat, diuendebat. Quod ſi fortè propter earum rerum copiã remitteretur pretium, cogebãtur tñ homines ad ipſius arbitrium, atq; præſcriptum emere; & quamdiu ſuppeteret ipſi, quod venum daret, nó licebat alijs quicquã diſtrahere. Ex nobilitate, qui rem familiaré curabãt, & paulò erãt lautiores, ab ijs pecuniã, & quicquid eius animo adlibuiſſet, mutuabatur, aut etiã inuitis eripiebat; & paſſim habebat equorum greges, quos alij cogebãtur ei propagare, & enutrire. Patris ingenium referebat Alfonſus, vterq; crudelis, & libidinoſus, & impius. Nam & fœminis cópluribus vim fecerunt, & Eccleſiæ nullum deferebant honorem, imo præfecturas Eccleſiarum vendebãt; & Ferdinandus, Epiſcopatum Tarentinum Iudæo cuidã vendidit 13. aureorum millibus, qui illum ſuo filio, qué Chriſtianæ religionis eſſe diceret, cóparabat. Abbatias aũt, & id genus alia, ſeruulis ſuis, & familiaribus pro mercede dabat; nónumquã etiã ſub códitione, vt accipitres ad certum tempus ſibi curarent, ac manſuefacerent, aut ſimile aliquid. Alfonſus prætereà, ſolenne illud, & ab Eccleſia ſancitũ, 40. dierum ieiunium, cótemptim habebat, neq; peccatorum expiationé quærebat, neq; Euchariſtiã ad ſe quicquã pertinere putabat. Vnde certũ erat, illum ſuæ conſcientiæ ſtimulis tandé ad extrema agitatum, cùm neq; dies, neq; noctes animo quietem inueniret, in ſomnoq; eorum nobilium, quos occiderat, vmbræ obuerſarẽtur, populus item pœnas ab eo repoſcans turbulentiſsimè concitaretur, re tantùm cum Regina ſua nouerca cómunicata, cuius precibus, nè fratri quidem, aut filio ſuum conſilium aperire diu voluit; nec duos, treſue dies, quò ſui regni annum vertentem terminaret, ſuperſedere, 4. triremibus precioſã ſupellectila oneratis, Neapoli diſceſſit: tantum in ipſo diceſſu pauorem præſeferens, vt ſi iam à Gallis eſſet circumuentus: quaſi in ſe cœlum, atque elementa cóſpiraſſe ſuſpicaretur, ad omnem ſtrepitum pauidè reſpectans, Mazarium oppidum ipſi à Ferdinando Hiſpaniæ Rege donatũ, in Siciliam fugã arripuit. Tam aũt erat exanimatus, ac fugæ cupiens, vt ſocrui ſuæ diceret, quòd niſi è veſtigio diſcederet, ſe relicturũ ipſam. & cum illa ſolùm tridui moram peteret, quæ illi ad explendum regnandi annum deficiebat. ille reſpondit, niſi pateretur, ſe diſcedere, eiecturum ſeſe per feneſtram. &, Nonne auditis, *inquit*, nomé Galli cum omnes homines inclamantes? Ita Regio ſolio excidit, eo die, quo Ferdinandus pater, anno anteà, è vita diſceſſerat. Inter fugæ tñ cœlata conſilia, ad 10. Cal. Febr. tabulas abdicationis, & tranſlationis regni dictante Iouiano Pontano, in cóſeſſu procerum, regnum in Ferdinandum tranſtulit: litteraſque ad Principes, ac nominatim ad Ferdinandum Hiſpaniæ Regé, quibus facti ſui rationé explicabat, dedit: compulſum ſe imbecillâ valetudine vitam principalem abdicâſſe, ac verò voti religione ſe quondã id facturum implicâſſe, quã conſcientiam exoluere æquum erat, ac prorsùs neceſſariũ. Obijt Alfonſus nó toto circumacto anno, ex quo regni procuratione depoſitâ vixit inter Monachos Oliuetanos, veſte in Sacerdotis formã mutatâ, magnã prę ſe ferens ſanctimoniã, & in pauperes beneficentiã: propter quæ ſperare licet, ob anteactæ vitæ pœnitentiam, Deum illi, ſuam infinitam gratiam, atque miſericordiam communicâſſe. Corpus Meſſanæ ad dextram aræ in templo eius vrbis primario poſitum eſt, cum inſcriptione ſubiectâ, tùm eleganti, tùm acutâ:

Fugit Alfonſus Rex & breui poſt moritur.

Alfonſum tabitina diu fugit arma gerentem.
Nunc poſitus (quanam gloria?) fraude necat.

Alexandri PP. de Gallis dicteriũ, & diuinatio.

Fugæ Alfonſi nuntium, Carolus Rex, eadé horâ quã Româ proficiſcebatur, accepit: in abeuntẽ Carolũ, Pontifex, nó inuenuſtè dixit, *Gallos in Italiã veniſſe cum ligneis calcaribus, & cretam ſolum geſtaſſe manibus, vt inſcriptione facta hoſpitijs idoneũ locũ ſibi deligerent.* De calcaribus ligneis eò dicebat, vt Gallos Neapolim euntes, ociolis illis per vrbes animi gratiã obequitantibus ſimiles exprimeret, quorum calceis ſeruuli ipſorum ſolerent imponere cuſpidem aliquã ligneam, quæ eſſet calcarium loco: quandoquidem in ea profectione Galli non admodum frequenter geſtaſſent arma, & ab Aſta, Neapolim vſq; non niſi 4. méſes, ac dies vnde 20. cóſumpſiſſent. De *hoſpitijs* diuinabat: cum ex tam veloci circumlatione lignorũ, nó illos domicilia quæſituros, neq; pedé Neapoli fixuros, tam verè, quàm certò euentu augurabatur: vt non dubium illi eſſe videretur, Carolũ, quã facilitate Neapolitanum regnũ occuparet, eadé etiã prorsus relinqueret: Gallicã gẽte ad acquiréndũ audaci, ad retinédũ impotẽte.

IV. *Caſtellæ Rex, ac Aragoniæ Galliarũ Regem ab attentatis in Pótificem, & in Regem Neapolitanũ reuocare.*

Eodé ipſo die, quo Romã diſceſſerat Carolus, Ferdinandi Hiſpaniæ Regis Legati ad eum venerunt. Is enim cognitis rebus, quæ in Italiã gerebantur, quòd Carolus aduersùs Aragonios Neapolim feſtinaret, & pro eo ſtudio, Pontificis maieſtatẽ contemptui habuiſſet, Gallicis conatibus obſiſtere palàm conſtituit; atque in eam rem Antonium Fonſecam, & Ioannem Albionem in Italiam Legatos extrulit, qui Carolo eius verbis obteſtarentur, nè Pontifici grauis exiſteret, neue eius ditioni bellum inferret; alioqui, vti in ſuperiori fœdere exceptum erat, Eccleſiæ incolumitatem ſibi curę fore. Videret, nè præpoſteris actionibus ſuperũm iram, hominum inuidiam commoueret. Impios conatus, triſti ſæpè exitu terminari. Simul Triuienſem Comitem eius claſſis ducé deſignauit, quam ad Illicis litus paratam, inſtructamque habebat. Conſaluum item Fernandum à Corduba, virum ſtrenuum, quingentis equitibus præfecit, quos Neapolitano Regi auxiliares mittere deſtinabat, non minori Siciliæ cura. Et quidé, vt diximus, Legati ipſo die, quo Gallus Roma diſceſsit, ad eam vrbem peruenerunt, neque mora, cum Pontifice conſilia communicarunt. Iam etiam Pontifex ingenti liberatus metu, noua conſilia expedire, quæ diu antè, vel præſente etiã Rege æſtuando, & iuſtũ doloré cóprimendo cócoxerat, cępit. ſiquidé vti planè vir magnanimi, quiq; ſuæ auguſtæ dignitatis erat memor, quod Carolꝰ in ea fœda pace ſibi adeò inſoléter pręſcripſiſſet, ferre nó poterat, Oſtiéſe pręſer-

Deſcribitur Rex Neapolitanus Ferdinãdus, eiusq; filius Alfonſus.

tim

tem. Centumcellanaq; arcibus ereptis. Ioiectas procul dubio ſibi, atq; vrbi compedes exiſtimabat, ratus ſuperbum Regem, qui ante victoriam, duobus etiã tum rebus, tam ſuos gereret ſpiritus, ſi Neapolitano regno potiretur, tum demùm inflatum victoriâ, cunctis, quas vellet belli, vel pacis leges impoſiturum; ipſamq; Rom. Pont. autoritatẽ deſpectui maiori habiturum. Ergo cum Fonſeca, & Albionea aliquantum collocutus, illos, Carolum ſubſequi quantociùs, proq; Sede Apoſtolica, & Italiæ quiete, verba facere imperauit. Illi feſtinato itinere Regem cõſequuti, in agro litteras dederunt, ſuæ legationis teſtes. Monuerunt ſubinde, ne vlteriùs progrederetur, priusq; Eccleſiæ Romanæ, ac Pontifici ſatisfaceret. Ea legatione, eaq; denunciatione, & audacia turbatus Carolus reſpondit tamen, Velitris, quò eo die perueniendum erat, dicẽdi, quæ vellent, fore poteſtatem. In eo oppido dato procerum Senatu, Fonſeca, graui oratione habita queſtus eſt, quod *Carolus, qui aduerſus Turcã bellũ ſuſcepiſſe eximiâ pietate videri vellet, Rom. Pontif. vim intuliſſet; quum Centumcellæ, ipſiq; Oſtia Gallicis præſidijs tenerentur; Zizimumq; Turcam extortum mini ſecum abduceret, ipſumq; Pontificem eiusq; Cardinales armorum ſtrepitu ſubegiſſet, Cæſarq; interim Cardinalis captiuo quàm obſidi ſimilior, caſtra ſequi cogeretur. Non idcircò Ferdinandum cum eo fœdus Perpiniana recepto percuſſiſſe, ac fidem dediſſe, numquã ſe à Pyrenæis hoſtilia moliturũ, & cum Galli Italiam peterent, omnino quieturum vt ratã paſſim Italiã nobiliſſimarũ ciuitatum ſtatum conturbari Gallicâ libidine pateretur ac fineret. Sacroſanctũ Pontificẽ, ad iniqua fœdera ſanciẽda, ſummo q; periculi metu armisq; ac ipſis propemodum admotis bellicis tormentis cogi: Ludouicũ Sfortiã opprimi: Aſtam ereptam, Mediolanẽſi dominio frenum iniectũ: Genuam ferè ſubactam; Lucenſes pecuniâ mulctatas, Florentinis Piſas, Liburnum, & alias arces ademptas pecuniaſq; imperatas, Senenſes libertate ſpoliatos; Pontificiam ditionem tantũ non vaſtatam, certè Pontifici detractam; Romã propè euerſam, Pontificem in arce vix non oppugnatũ, aliaq; atrocia conſilia agitata; in omne ſexum, ac ætatẽ ferè vbiq; ſæuitum. Sperauiſſe Ferdinandum, qui iuſtitiam omni tempore coluiſſet, quando ad Neapolitanam rem pertineret, Gallos prius ex æquo iure quã bello, ac armis diſceptaturos fuiſſe, quum Pontifex eius controuerſiæ æquiſſimus iudex, atq; arbiter haberetur, & Alfonſus in dicto eius ſe ſtaturum ſpopondiſſet; idq; ſyngrapha fide præſtiturum. Pontifex præſentibus Gallorum legatis recepiſſet. Proinde Ferdinandum, poſtquam nullo humani iuris, & ſcriptarum legum reſpectu, regnum perpetuâ, ſexaginta amplius annorum poſſeſſione, & plurimis Pontificum decretis Aragonijs Regibus attributum armis peteretur, ſe Alfonſi Regis, qui & neceſſitudine gentis, & ſanguinis, atq; familiæ coniunctione ſibi eſſet deuinctus, iniurias minimè neglecturum.*

Antonij Fonſecæ ad Carolum Regẽ oratio.

V. *Eiuſdem Fonſecæ audax facinus, & in Gallos cõtumelia.*

Dicentẽ adhuc Fonſecam ſuborto fremitu Galli proceres interpellarunt, clarisq; animis reſponderunt neq; iura ſibi defuiſſe vnquã, nec defutura arma, quibus Carolus regna antiqua ſuæ ditionis recuperaret, hoſtiumq; ſuorum ſuperbos ſpiritus cõtunderet. Si Ferdinandus ſe Aragonijs minimè defuturum denunciaret, recentiſq; fœderis obliuiſceretur, parum ea re Gallos permoueri. quum vellet, vires experiretur. Intellecturum .n. proximè, quid Rex Gallus laceſſitus iniurijs animis, atq; opibus poſſet: Hiſpanos verò equites, ſi in aciẽ prodirẽt, continuò ſenſuros, quantum cataphracti Galli Mauros iaculatores, quibus ipſi Bæthicis bellis inſueuiſſent, cõſtantia, atq; metu in ipſis cõgreſſibus anteirent. Diſceptatum eſt ſubindè acrioribus verbis, quum vtrimq; plures ſimul de ea re vehementiſſimè loquerentur, adeoq; inter ſe cõtendendo animis incaluerũt, vt Fonſeca alioqui vir ſedati animi, feruidè proruperit: Quando, *inquit*, ò Rex æquiſſimis poſtulatis obtemperare detrectas, & vim admouere, ac metum paras, armis, & viribus ferox, Deus innocentiæ vindex omnis inſolẽtiæ inimicus, huius cõtrouerſiæ Iudex eſto: eius arbitrio, atq; patrocinio rem totam permittimus. Rex enimuerò noſter hac denunciatione, ſi minùs cæteris, ſuæ certè cõſcientiæ ſatisfecit, vt deinde liberata fide, ſuis viribus, & copijs in eam partẽ ſe det, quã æquiorẽ iudicabit. Hæc dixit, ac ſimul coram Rege & proceribus, qui in conuentu aderãt, initi anteà fœderis tabulas vtriuſq; Regis manu ſubſcriptas, & ſignis ſignatas, lacerauit: mox Ioãni Peritto Cerbellioni, & Carolo Arelliano Hiſpanis, qui apud Gallũ ordines ducebant, denunciauit, eos apud Ferdinandum reos maieſtatis futuros, niſi triduò Gallorum caſtris exceſſiſſent. Audax facinus inprimis, neq; ferenda Gallis cõtumelia viſa eſt: ne tñ violaretur, ius gentium valuit. Romam dimitti placuit. Hæc legatio, quamuis rem illã impetratã, pro qua erat ſuſcepta, vana prorſus non extitit. Pontifex .n. confirmato, erectoq; exinde ad meliorẽ ſpem animo, dignitatis memor, decreuit ictã nuper cum Gallis fœderis conditionibus, vtpotè per vim expreſſis, & aliquibus iniquis haudquaquã ſtare. Mouebat Alexãdrum authoritas octo Cardinalium, qui cõpoſitionem hanc grauiter ferentes, oẽs Roma diſceſſerant. Aſcanius quoq; Sfortia Cardinalis, viſa Gallorũ ſæuitiã, amicum Pontifice cõueniebat. Cæſar Borgia Cardinalis, proxima nocte minùs intentis in eius cuſtodiã Gallis, diſſimulato habitu, Velitris egreſſus, nõ priùs conſtitit, quã Spoletum venit, ſummam Pontificiæ ditionis in Vmbria vrbem. Romam conſultò vitauit, ne voluntate Pontificis aufugiſſe videlicet è caſtris videretur.

VI. *Ferdinãdus Rex ſalutatus Gallis accedentibus aufugit.*

Ferdinandus inter hæc nouus Rex, cùm primùm regnum arripuiſſet, per plateas Neapolis circumductus, gratum populo ſpectaculum præbuit. Quacumq; incedebat, pompa, multa veſtis pretioſa viſebatur, multa ornamenta ſpirabant, ſauſtæ perſonabant voces, felix, diuturnumq; Imperium cõprecantium, Lenimentũ populi grata circumagitur: tantundẽ intra paucos dies priori hoſte tecere. Ferdinandus ſanè delatum regnum, à grato initio auſpicari cupiens, vinctis magnum numerum è plebe, atq; è nobilitate dedit cõtinuò libertatẽ. Eius benignitatis expertes tãtùm fuerũt Marini Marciani filius, Ioannes Baptiſta Roſani Princeps, Sueſſæq; Dux, & populi Comes in cuſtodia, quã is diu ſeruiſti, ex quo procerum bellum profligatum fuit; quippe Aragoniæ genti ad infamiam intenſi. Celebritate peracta, ex vrbe Rex ad Diui Germani oppidum abijt, totius prouinciæ clauſtra occupatum, & montium & cuniculum fauces in Caſinati agro, quà Gallis tranſitus erat: vbi Neapolitanæ copiæ tendebant arcendis Gallis intentæ; quoniam id oppidum ad cõfines Neapolitanos, & Pontificiæ ditionis eſt poſitum. Verùm cognito captã Apuliã, Gallisq; Camp... à nã deflecterent, ne à tergo, & à fronte circumuenirentur, neceſſario è Caſinate Saltu, Capuam ſe receperat, vrbem operibus, & militari præſidio firmã. Cũ copijs Galli ad S. Germanum applicuit, vim afferre, ... deditionẽ facere paratus. Sic eius deditione deſperata, portas aperuere. Promotis Gallicis inde caſtris, maiori quà vis difficultate, Capua in poteſtatẽ venit. Triuultius, Mediolanẽſis patria, Dux ſtrenuus, Neapolitanis deſertis, ad Gallicas partes, vnde melior ſpes affulgere videbatur, modica ſtercura traductis, præcipuus deditionis auctor extitit. Abſceſſerat Ferdinandus Rex à Friderico patruo, quẽ rebus præfecerat, Neapolim ad ciendum tumultum pacandum, turbulenta cõſilia de ea vrbe deſerenda agitantium euocatus. Virginius Vrſinus, & Petilianus eximij copiarum duces antea Capuã, inde à Nolam, quò ſe ex fugâ receperant, capti ſunt. Earum Vrbium amiſſarũ fama cum peruaſiſſet, omnia repente ad Gallos inclinarũt. Ipſa etiam vrbs Neapolis regni caput, nemine obſiſtere auſo, ac vero incredibili populi plauſu victorẽ intra portas admiſit ad octauum Calen. Martij. Alium crederes populum, alium Senatum, tantâ leuitate vniuerſi circumacti ſunt, nullo iudicio, ſed ſuſcepto more, quẽcumq; Principem adulanti clamore, ſtudioq; inani. In eam vrbem ingreſſo Carolo, aut vt alij aliud, Capuæ dum morabatur, Zizimus deceſſit. A malenolis ſpatio rumore aliqui ſcribunt, Pontificio veneno extinctum eſſe. Leonclauius, hoc eum flagitio liberare videtur, dum in hiſtoria Muſulmanica Turcica narrat, Baiaſitem, vt ab omni metu fraterni à Zizimo belli, & inſidiarum ſe liberaret, miſiſſe in Italiam Muſtapham Begum, Capitzilarorum Baſſam, ſiue Ianitorum principem, qui ſub prætextu perferendi expenſas, annuas, à

Gallos admittũt Neapolitani.

Baiazite pro Zizimo Sultano promiſſas, cum veneno tolleret; vti ſanè feliciter conatus hic operâ Muſtaphæ Baiaſiti ceſsit. *Hæc Leonclauius lib. 18.*

VII. *Alexander PP. falsò à quibuſdã traducitur.*

De conſenſu ad Zizimum tollendum, ab Alexandro præſtito, Leonclauius minimè affirmat, ſed proditum, ſeu vulgatum eſſe memorat; quaſi is etiam cadaueris auehendi poteſtatem feciſſet: quæ tamen narratio, maleuolentibus Pontifici, nullam ſolidam coniecturã ſub miniſtrat, ad Alexandrum crimine onerandum; quandoquidem non certò affirmet, ſed ex famæ incerto rumore proditum memoret de conſenſu; & certò ſuperiùs affirmet, de veneno à Muſtapha propinato; & nõ deſint autores, qui vel facinus in Venetos detorqueant, vel febre, aut diſſenteriâ Zizimum extinctum eſſe dicant. Ferdinandus nouus Rex, vix primâ dominandi dulcedine delibatâ, vrbe deſertâ, conſilij inops, à pleriſq; deſertus, ad arcis nouæ præſidium confugit, vbi Ioanna Regina, cum filia eiuſdem nominis erat. Fridericus patruus, alijq; proceres conuenêre haud paruo numero, fidem, & officiũ victoris gratiâ, potiora arbitrati: quòd in ea rerum colluuione pro miraculo erat. Ex ea arce in alteram ſe contulit, ab Ouo dictam, rupi impoſitam, mari omni ex parte circumfluo, eoq; firmiſsimam; triremibus, quas paratas habebat, in Aenariam inſulam traijcere, & ſi res ferrent, in Siciliam diſcedere feſtinãs, breui ſperans rerum conuerſionẽ fore; quòd rerum humanarum inconſtantia, & vtriuſq; gentis ingenia, non linguâ magis, quàm moribus diſcrepantium ſuadebant. tametſi res Caroli abſq; vlla offenſione proſperũ curſum hactenùs tenuerint, atq; ità vt intra nõ totos quindecim dies vniuerſi regni vrbes, & arces, quàm latè ditionis Neapolitanæ fines patent, victoris fortunam ſecutæ fuerint. Ipſas etiam Neapolitanas arces Germani duces cuſtodiæ præfecti, pretio prodiderunt, ad turpia, ſeu honeſta iuxta leues. Caietanam arcem vi Galli admotâ ceperunt, in paucis quamuis firmiſsimã; inerantque milites & prouiſi anteà cõmeatus. Pauca tantùm in Brutijs oppida in fide priſtina perſtiterunt, quæ indies quoq; carpebantur, nulla ſpe à ſuo Rege, nullis auxilijs. Is ſe ad Aenariam tenebat, rebus perditis non præſidiũ, ſed magis acceptæ ignominiæ deformis, tum ſpectator, tum teſtis, quanto animi cum motu dicere non eſt neceſſe. Rhegium denique victoribus ceſsit ex aduerſum quamuis Meſſanæ poſita in oculis claſsis Hiſpanicæ, nulla à ſuo Rege allata agẽdi facultate, prorſus inutilis in periculo. Ex diſtãtibus locis præcepta ſæpe, & cõſilia poſt res afferuntur. Sic nobiliſsimũ regnum puncto tẽporis Gallicæ ditionis factum eſt, vix vt credam adeò celebrem, & facilem rerum conuerſionem in vlla gente ab omni memoria contigiſſe. Vt verò in maritimis Calabrorum, Salentinorumq; vrbibus Gallica arma cõſpecta ſunt, tantus repentè Turcis omnibus, qui circa Epiri, & Macedoniæ oram in præſidijs erant, terror illatus eſt, vt plures oppida desererent, & Græci in ſpem recuperandę libertatis erigerentur, ac tum apertè arma, equos, commeatuſq; expedirent, deq; recipiendis Gallis, & Turcis vno edicto trucidandis, conſilia inirent. & antè alios montani Epirotæ, qui Chimæram in Acroceraunijs incolunt, quod antea dum rupibus conſiſi ſuis libertatem obſtinatè tuerentur, à Mahomete, & Baiaſite non vnam cladem accepiſſent. Factumque eſt demum ad eam Gallorum famam, vt totâ Aetoliâ, & Peloponneſo Græci omnes intempeſtiuo libertatis deſiderio, dum fruſtrà Gallos expectant, in concionibus, & conſilijs à Baiaſite deſciuerint, Caroloque per amicos nunciârint, nihil ſibi reliquum ad defectionem exequendam, præter occaſionem deeſſe. & quidem Carolus ſatis habuit, ad eos mittere Archiepiſcopũ Dyrrachienſem; qui quantumuis ibi reperierit multos rerum nouarum cupidos, & in his quamplurimos illuſtri loco natos, nepotes etiam, & propinquos Conſtantini Marchionis Monferratenſis, per quos facilè erat, aliquid contra Turcas tentare; iſtique omnes arma Gallica inuocarent: Carolus tamẽ quid in expeditione Italicâ de-

Regnum Neapolitanum occupatur à Gallis.

Ingens Turcarũ metus propter Gallos.

ſtina eum habuiſſet, factis monſtrauit. Enimuerò Neapoli intentus conuiuijs, equeſtribusque ſpectaculis, ornatiſsimæ eius vrbis delitijs fruebatur. Non deerant enim totius ferè regni proceres, ipſas quondam Andegauenſium ſecuti partes, qui nouo Regi, eiusque Ducibus nullo profuſæ hoſpitalitatis, vel adulationis officio prætermiſſo, victoriam effusè gratularentur. Ipſi quoque Galli, atque Germani in ſumma rerum omnium copioſæ vrbis affluentiâ, vini præſertim nobilitate allecti, magnam partem militaris ferociæ exuerant: multorumque molliuerant animos, & corpora, Illuſtres fœminæ, luxu, comitate, eruditisque mundities, quum certatim gentis more etiam ludicra haſtatorum certamina ſpectandi ſtudio frequentarent. Eaque tum erat verni cœli clementia, & peramœna tempora, vt non modò Rex iuuenis, & Proceres, qui reputando quam facilè victores euaſiſſent, ob idque Italię opes ludibrio habendo, in ea licentiâ, ſolutiori vitæ indulgerent; verùm & ipſa quoque agreſtis militum turba, Regiorum hortorum, & felicis littoris amœnitate capta, in luxuriam ſeſe effuderit. Hæ Neapolitanæ illecebræ, & voluptates vrbis cumprimis amœnæ Gallicum vigorem extinxerunt, & memoriam, vel ſpeciem belli Turcici, ex eorum animis, & ſermonibus euulſerunt; quando vulgati prætereà morbi plures extinguerent. Corporum libidinoſo contactu vis mali ſerpebat maximè, nullis idoneis remedijs, vt in tabi recenti, vſque dum excogitatis; vnde crebræ in vulgus mortes, Morbum Gallicum dixêre Itali; Galli Neapolitanum, Alij Hiſpanicum nulla certâ origine mali. Itaque in ea vitæ licentiâ, & Rex ipſe, & Duces ſpecioſorũ paulò ante conſiliorum obliti, omnes penitùs tranſmarini belli cogitationes ità abiecerant, vt manifeſtè appareret, Gallos idcircò eius ſuſcipiendę expeditionis famam præbuiſſe, vt maioribus viribus niterentur, ſi conſilijs ſuis cauſam religionis adiungerent.

Illecebræ, & voluptates Gallorum vigorem extinguũt.

VIII. *Aliæ Gallorum ruinæ.*

Non minus graue eſt iſtud ad eorum ruinam, quod narrabo. Delitijs Neapolitanis deliniti illi, atque eneruati, caſuque magis, quàm prudentiâ recti, vt Aragonios ex paucis locis, quæ adhuc ipſorum nomine tenebantur exigerent (quod quidem fortunę aſpirantis flatum ſequentibus, facillimum extitiſſet) minimè inſtiterunt. Quibus de cauſis factum eſt, vt in regno Neapolitano eorum exiſtimatio, ac multò magis etiam gratia paulatim elangueſceret. Nam etſi Rex populis, ac ciuitatibus ſe facilem, ac benignum priuilegijs, atque immunitatibus per totum regnum concedendis, ex quibus quotannis aureorum nummum vltra ducenta millia percipere poterat, præbuiſſet; reliqua tamen regni negotia, eo ordine, ac prudentiâ, quam poſcebant, nequaquàm regebantur. Rex enim à laboribus, atque à querelis, & poſtulatis hominum audiendis alienus, negotiorum pondus omne in ſuos prorsùs reiecerat: qui partim ignorantiâ, partim auaritiâ, omnia corrupêrũt. Nobilitas nec humanitate, nec premijs delinita. aditus ad Regem, atq; ad eius familiares, difficilis; hominũ, perſonarumve nulla diſtinctio; nulla meritorũ, niſi caſu, gratia. animi eorum, qui ab Aragonijs erãt naturâ alieni, minimè cõfirmati. In reſtituendis in ſuũ ſtatum regni proceribus, multæ difficultates, ac dilationes interpoſitæ. Andegauenſis factionis, atque aliorũ primę nobilitatis hominum, quos ſenior Ferdinandus eiecerat, bona ijs, qui ea donis, alijſque inuſitatis artibus ambirent, condonata: in alios temerè, in alios ſine cauſa, multa profuſa. omnia ferè totius regni munera Magiſtratusve, & multorum fortunæ Gallis attributa. oppida, & ciuitates, quæ nullum præter Reges Dominum agnoſcere cõſueuerant, magno cum ciuiũ ſuorũ dolore maiorẽ partẽ Gallis Dominis parere iuſſæ. quæ omnia eò moleſtiora erant omnibus, quò prudentioribus rectioribusq; inſtitutis, per Aragonios Reges erãt aſſueti; quantoq; maiora omnia à nouo Rege ſibi pollicebãtur. His accedebat innatus præfectis Gallicæ gentis plenus arrogãtiæ ſpiritus, victoriæ felicitate inflatior, atq; tur-

gidior.

gidior nam tantam de ſe opinionem conceperant, vt omnes Italos præ ſe cõtemnerent, nihiliq; facerent. Adde in capiendis hoſpitijs impetum, atq; inſolentiã, tàm Neapoli, quàm in alijs regni partibus, in quas milites erãt diſtributi, qui omnibus in locis, ſuos hoſpites malè mulctabãt. Vnde fiebat, vt illud, quo flagrauerãt, Gallorum deſiderium, iam in ardentiſsimum odium commutatũ eſſet, viciſsimq; in odij, quod contra Aragonios conceperant, locum, Ferdinandi miſericordiæ: eiuſdem virtutis expectatio, quæ paſsim in animis ferè omnium ſemper fuerat; eius deniq; diei, quo tantâ cum manſuetudine, & conſtantia, qua Neapolitanos antè ſuum diſceſſum erat allocutus, memoria irrepſerat: ex quo & vrbs ipſa, & totum ferè regnum haud minore deſiderio Aragonios reuocandi occaſionem præſtolabantur, quã paucis diebus ante, eorum euerſionem concupierant. quo etiam Alfonſi nomen tantoperè inuiſum, iam gratis auribus accipiebatur, iuſtam ſeueritatem appellantibus, eam, quam, dum rem domeſticam regni viuo patre procuraret, crudelitatem ſolebant appellare: & quam per multos annos ſuperbiam, atq; elationem vocârant, eam animi veridici ſinceritatem vocabant. Ea eſt vulgi natura, ad plus, quàm par ſit, ſperandum, minuſque quàm neceſſe ſit patiendum, propenſa; rerum verò præſentium ſemper pertæſa. quod quidem regni Neapolitani dicitur eſſe maximè proprium, qui inter omnes Italiæ populos inconſtantiæ, nouarumque rerum cupiditatis notantur.

IX. *Alia quoque grauiores.* Grauiora ſunt iſta, quæ adiungo. De Romano ſceptro, Alexãdrum, Carolus interpellaſſe dicebatur; quippe qui vniuerſæ Italiæ Imperium ſibi deſpondebat. Iam præſidio Aſtam firmauerat, Ludouicumq;, Aurelianẽſium Ducem, in Inſubria reliquerat, dominio Mediolanenſi occupando. Iam idem ipſe Aurelianenſis, Ludouico Sfortiæ Nouariam interceperat, dubitationemque auxerat, ne de ſumma Imperij decideret, quando is ad reliquã ditionem haud obſcurè properaret. Iam etiã ille ipſe Carolus claſſe ſuâ, Genuam occupare, & Sfortiæ eripere ferebatur. Præter hæc principatum Tarentinũ, quemadmodũ ex pactis tenebatur, dare Ludouico Sfortiæ recuſabat: & Ioannẽ Iacobum Triuultiũ, centũ cataphractos ducentem, quòd Gvelforum factionis Mediolani princeps eſſet, animumque à Sfortia alieniſſimum gereret, honorifico ſtipendio conduxerat; multiſq; præterea promiſsis, Fulgoſium Cardinalem, Obiectumq; Fliſcum, quos quaſi idonea, validaq; ad Genuenſium res commouendas inſtrumenta exiſtimauerat, in ſuas partes pellexerat. Iam nec Florentinis, nec Pontifici arces receptas, vel potiùs ereptas reſtituere volebat, & de Piſa reſtituenda eam ſpeciẽ præſe tulerat, vt Cardinalem, qui traderet; reuera autẽ vt pecuniam ab eis emungeret, miſerit; cùm nec Piſanis libertatem, nec Piſanos Florentinis reddiderit, ſed potius nouis præſidijs arces munierit. Iam deindè, Senis præſidia impoſita minimè deduxerat; ac Virginium, & Nicolaũ Vrſinos, præcipuos Italorum duces, quos in fidem receperat, Neapolim ductos, in vinculis detinebat. Iam deniq; auctore, & impulſore principe Salernitano, è numero Neapolitanorum exulum maximè infenſo nomini, & genti Aragoniæ, de Sicilia, ad quam Ferdinandus etiã nouus Rex confugerat, inuadenda cogitabat; neq; obſcura argumenta edebat, præter regnũ Neapolitanum, aliud animo agitare. Cupiditas præterea dominandi vltrò incitabat, cunctis affectibus flagrantior, ſerũ malum, neq; vllis finibus cõtentum: Conſpecto ergo immanis felicitatis curſu, quod Carolus fulminis in modum nemine reſiſtente vniuerſam peruaſiſſet Italiam, ac Mediolanenſi, Genuenſibus, Florẽtinis, Senenſibus iugum impoſuiſſet, Pontificis conatus non modò eluſiſſet, verum oppreſsiſſet, Neapolitanumque regnum non totis xv. diebus occupaſſet, & omnia alia præter expeditionem in Turcas moliretur, cæteri Principes, tùm Itali, tùm externi, aliena detrimenta, propria pericula ducere, atq; inter ipſos communicare cœperunt, quam graue eſſet eius gentis Imperium futurum, ſi diu in Italia inueteraſceret. Ferdinandus Rex Hiſpanus proximior periculo, nè Carolus confecto Neapolitano bello Siciliam inuaderet, alios Principes de iungendis contra Gallũ viribus vltro appellauit, vt cui pares ſinguli nõ erant, communicatis opibus ſuperiores euaderent. In mutua ſocietate, certiſsimum rebus fore præſidium. Lo Laurentium Suarium Figueroam ad Venetos legauit: recens autem Ioannem Bazam, ad Ludouicum Mediolanenſem dimiſit, alliciendum non ſpe modò Regiæ affinitatis, de qua iam actum erat, ſed etiam regni totius Galliæ Ciſalpinæ: quæ voces iniuria à Carolo affecti hominis auribus gratiſsimæ accidebãt. In id fœdus facilè Maximilianum Cæſarem, & Anglum acceſſuros ſperabat, quos ſibi affinitate deuincire cogitabat, ac imprimis Ioannem Principem, & Ioannam filios permutatis nuptijs, Philippo Archiduci, & Margaritæ ſorori coniuges dare. quæ coniugia ante agitata, Franciſci Rogij opera ad Belgas, ideò profectũ tandẽ octi ſunt. & quidem Maximiliano ipſi omnis erat ad Gallorum opes, atque potentiam minuẽdam moleſtiaq; acceſſio, quem etiam recens accepta inſignis iniuria contrà Carolum ſtimulabat, Margarita filia ſua, cum dote ante aliquot annos ei tradita, cui tamen Carolus propter ætatem puellæ, nondum ſe adiunxerat, repudiatã; Annaque Armoricarum gentium Reginã, quã Franciſcus pater Maximiliano ſpoponderat, ſibi præreptâ, & vxore ductâ. Ludouicus Sfortia facilè ad fœdus ineundum inclinauit, Maximiliani, qui fratris eius filiam in vxorem duxerat, autoritate permotus, & periculo à Gallis perterritus. Veneti, Caroli ſucceſsibus non parum commoti, ac futurorum ſolliciti, cùm Gallorum arma formidarent, fœderi acceſſeruns. Alexander Pontifex ad idem fœdus ſanciendum nuncios ſuos deſtinârat, quibus etiã palàm edixerat, ſi infectis rebus Veneti eos redire facerẽt, ſe Venetias, nè eos iterũ videat, profecturum. Ita vulneri, quod Chriſtianæ religioni à iuuene Rege, duce furore, atque licentiâ illatum erat, medela in ea ciuitate reperta eſt quæ à ſummâ prudentiâ, ratione, modeſtia, æqua poteſtate, atque optimis conſilijs regebatur. Venetijs, quò Legati Principum cõuenerant, die Dominica Oliuarũ, inter Pontificem, Cęſarem, Regem Hiſpaniæ, Venetos, & Mediolanenſes armorum ſocietas eſt conſtituta, quã *Sanct. firmam dixère.* Pactionis ſumma capita erãt. Vt xx. annorum ſpatio cõmuni impenſa, pro facultate cuiuſq; fœderatorum, & copia, collatis viribus, triginta quatuor millia pedites, equites viginti octo millia ſub ſignis omnes haberent, ac præterea claſſes mari ſupero, & infero inſtruerent. Ingens numerus, & apparatus, opinione atque ſpe maior, contra Turcas vires coniungendi, ſpecies prætexebatur: cæterùm Pontificiæ, & Romanæ Eccleſiæ libertatis, dignitatisq. tuendæ, qua Reipubl. Chriſtianæ firmamentum continetur, cauſa erat, atq; à ſingulorum finibus iniuriam prohibendi: quanquàm vulgus exiſtimaret, percuſſum fœdus animo Gallos vniuerſa Italia deturbandi, ſi modò par votis ſucceſſus contingeret. Petrus Nardinus Collineus, vir doctiſsimus, pro fœderis initi congratulatione, ad Pontificẽ in publico conſiſtorio breuem habuit orationem, quam in hac hiſtoriæ parte exſcriptam locare placuit, fidei, pietatiſque Venetæ ergà Romanam Sedem argumentum. *Deo Ter Opt. Max. humani generis præſidi, ac tutelari gratias inprimis agendas puto Beatiſsime Pater, qui hodiernũ diem fauſtum, feliciemq; futurum non ſolum Italiæ, ſed vniuerſa Chriſtiana Reſpub. polliceatur, qui tot tantos maximos Principes orbis terrarũ conſpirare voluit, induxitq;, vt in cõmune bonũ de percutiendo ſalutari fœdere cogitaret. Nã quũ Italia Sedis tua munimentum inter ſuperum, atq; inferum mare poſita ſit, hoc Hiſpana, illud Venetâ claſſe ac fide tuta [illegible] eſt, quod à maritimis quibuſcumq; hoſtibus timeat. Hoc ipſo conſilio Romani maiores noſtri, nullas mortalium amicitias pluris feciſſe videntur, quã Regũ Hiſpaniæ, Societates; tum quia illos erga ſe fide ſingulari præcellere, tũ quia in bello [illegible] cognouerãt. Sed adiuncta Veneto Senatu, iſta quæ [illegible] fœdera*

Ferdinandus à fœdere cum aliis Principibus regem Gallum conſpirant.

Fœdus inter prædictos Principes initum.

conſpiratio, multò tibi quàm Romanis auctior fiet. Scis enim Venetos Principes, omnibus Pontificibus egregiam obedientiam praſtitiſſe. Non ignoras, illos per quinquaginta, & amplius annos, Turcarum rabiem, atque furorem, terrà, mariq; ſuſtinuiſſe; qui ſoli armati, & multo ſanguine ſuorum effuſo, cateris propugnatoribus ceſſantibus, Christianam libertatem ab imminenti ſeruitute vindicârunt. Caterùm Italia ingrata defenſores ſuos inuadere cœpit, quem amare complectiq; debuerat, non ob aliud credo, quàm quòd tanta magnitudinis aſpectum, tantaq; virtutis eius fulgorem aquis oculis tolerare non potuit.

X.
Fœdus illud Carolo Regi permoleſtum.

Aſsignatus fuerat certus dierum numerus Carolo Regi ad deliberandum, velletnè fœderi ſupraſcripto adſcribi. Cęterum ille ad eius famam frendēs, gemenſque dixiſſe fertur, *initurum ſe breuè rationem, quâ catenam eam ſolueret, etſi adamantinam homines prædicarent.* In hoc fœdere conficiendo, cùm tot adeſſent legati, tot ciuibus tractandæ rei adhibitis, toto demum vocato ſæpius, & conſulto Senatu; tanta tamen fuit iuſſu Decemuirum in Patribus, reliquisque omnibus cōtinendæ vocis cura, vt Philippus Comineus prudentia & vſu rerum præſtans, Venetijs pro Carolo Rege legatus eo tempore, cùm in Curiam quotidie ventitaret, atque à reliquis legatis appellaretur, nihil eius tamē cognoſcere potuit. Itaq; cum poſtridiè eius diei, quo die ſcripta lex eſt, in Curiam vocatus à principe, fœdus eſſe percuſſum intellexiſſet, & nomina fœderatorum cognouiſſet, mens penè hominē reliquit: tametſi Princeps ei dixerat; *ea, quæ feciſſent, non propterea eſſe facta, vti bellum cuiquam inferrent, ſed vt, ſi inferretur, propulſarent.* Demum is reuocato ad ſe paulisper animo; *Quid,* inquit, *meus Rex in Galliam reuerti non poterit?* Tum Princeps; *ille vero,* inquit, *poterit, ſi redire amicus volet, nosq; illum rebus omnibus iuuabimus.*

XI.
Omnium odia in ſe Galli concitant.

Secundùm hæc, cum frequentibus contumelijs, morumq́ue inſolentiâ, & linguæ procacitate grauiſsimum odium in animis omnium commotum, Galli augere non intermitterent, Senatus Venetus ſtatim percuſſo fœdere, M. leuis armaturæ equites, ac bis totidem milites, Romam, Alexandro Pontifici mittere decreuit, vtq; Ludouicus totidem mitteret procurauit. Ludouicus ſubinde à Cæſareis Oratoribus ad id miſsis, Mediolanenſis Ducatus acceptis inſignijs, naues longas duodecim, quæ Caroli iuſſu Genuæ armabantur, retinere iuſsit, ac nè vllæ naues Regis nomine inſtruerentur, edixit, nè Rex Aenariæ inſulæ expugnationem maiore apparatu tentaret. Quod vbi accepit Carolus animo vehementer commotus, cum ſuis, quid in tanto caſu agendum eſſet, omnibus præſertim veriſsimè affirmantibus, multis retro ſeculis inter Christianos nullam vſque adeò potentem ſocietatem eſſe confectam, deliberabat; quorum fuit ſententia, primo quoque tempore, illinc eſſe diſcedendum; quòd vererentur, nè quò diutiùs ibi moram traherent, eò maiora fierent impedimenta: fœderatis enim ad maiores apparatus expediendos, tempus præberetur. & iam fama erat, eorum accitu, magnas Germanorum copias in Italiam venturas, deniq; de ipſo Cæſare rumores incaleſcebant. In eodem conſilio decretum fuit, omni adhibito ſtudio, ampliſsimiſque promiſsis enitendum eſſe, Pontificem ab illa ſocietate abſtrahere, atque ad regni Neapolitani poſſeſsionem ſuo diplomate confirmandam inducere; quam, etſi Romæ ſe citra tergiuerſationem conceſſurum promiſiſſet, ad eam diem eius confectionem, vel cum eâ adiunctione, nè quid ea cōceſsione de aliorum iure detractum intelligeretur, recuſarat. Optimum etiam factu dictum, ſi Carolus, Pontificem adhuc imparatum, ſubito aduentu à cœptis conſilijs deterreret, & Romam inopinato veniens, omnia, quæ vellet, ab eo extorqueret. Ergo profectione cōſtituta, cùm vrbibus, ac prouincijs præfectos & præſidia reliquiſſet, Romam, ante ſe, Andreâ Lugdunenſem Antiſtitē præmiſit, qui Alexandro Pontifici nunciaret, ſe, Romam petere, vt pacate per vrbem, & cæteram Italiam rediens in Galliam; venturum ſe cum eo in colloquium, vt de ſumma rei maturè inter ſe conſultarent. futurum, vt congreſſus ille vehementer vtrique conduceret. Alexander, ſiue recentes veritus offenſas, quæ haud obſcurè poſt Regis diſceſſum interceſſerant; ſiue reſiduo metu, quem ab initio perceperat animo, quoniam ſuorum inimicorum conſilijs Carolus palàm acquieſceret; ſiue vt ſocijs, & fœderatis Principibus gratificaretur, qui veriti, nè qua eo cōgreſſu fieret in Pontifice mutatio (nam ſubita illa Regis ex Neapoli profectio, cum adhuc interim à nullo laceſſeretur, erat vulgò omnibus ſuſpecta) auctores illi fuerunt Caroli congreſſum euitandi; in animum ſuum inducere numquam potuit, vt vel à ſocijs ſeſe ſeiungeret, vel diploma regni ei traderet, vel ad colloquium inuitaret. Ad eam petitionem, quâ Rex regni Neapolitani iura in ſe transferri volebat, etſi ea conditione iam cōtentus erat, vt ſaluis aliorum iuribus id faceret, reſpondit; velle ſe prius legitimâ diſceptatione, ad quem ſpectaret, cognoſcere. De colloquio dixit; poſſe Regem per vnum aliquem ſuorum, vel litteris, ſi liberet, ſecum agere, ſi quid eſſet, quod ſibi occultè cōmunicatum vellet, vel ſi qua res foret, quæ neq; litteris, neq; nuncijs tutò credi poſſet, cuperetque ob eam rem, Romam venire, ſine exercitu ad ſe proficiſceretur, vt pacatus Pōtifex, pacatum Regem acciperet. Quòd ſi armis ſeptus, vt hoſtis, non vt hoſpes expectari vellet, futurum, vt venienti illi vrbem relinqueret; periturum ſe, aliquem Italiæ receſſum. Quo ſi Rex ire perſeueraſſet, tunc, vt eo nauigaret, vbi Pontificia maieſtas ab omni externa iniuria eſſet tuta.

XII.
Inauguratur ibi Carolus in Regem Neapolitanum.

Neapoli Rex vigeſimâ die Maij diſceſsit: verùm quoniam primum ſolito ritu nomen, & Regia inſignia nondum ceperat, paucos antequàm proficiſceretur dies, ſolenniter, maximoque apparatu, ac celebritate in primario vrbis templo, de more ſuperiorum Regū, ea cum honoribus, & iureiurando nouis Regibus præſtari ſolitis, accepit. Nomine totius ciuitatis verba fecit Ioannes Iouianus Pontanus, cuius nomini propter excellentē hominis doctrinam, ciuiles actiones, moresque clariſsimo, haud paruam, hæc actio notā iuſsit; quippè cum Aragoniæ Regum diu ſcriba princeps, atque à ſecretis fuiſſet, magnæque apud eoſdem autoritatis, & gratiæ, Alfonſi etiam in litteris præceptor, viſus eſt, ſiue vt munus Oratoris expleret, ſiue quo Gallorum gratiam magis ſibi conciliaret, ſe nimium in illorum Regum vituperatione dilatare, à quibus tantis fuerat honoribus affectus. vſque adeo difficile interdum eſt eam moderationem, eaque præcepta tenere, & conſeruare, quæ alijs ipſæ præſcripſeris. Etenim Pontanus magnitudine ingenij, orationisque facultate omne doctrinæ genus complexus, ſcriptis etiam de moribus libris, cunctos mortales erudiuerat, atque ad ſui admirationem conuerterat. Carolus porrò Romam ipſis Calendis inijt, ſed Pontificem minimè inuenit. Biduo antea, purpuratorum collegio, frequenti Clero, ducentisq́ue grauis armaturæ, & mille expeditis equitibus, peditum verò tribus millibus ſtipatus, Idoneoq; in Angelica arce præſidio relicto Oruietū diſceſſerat; ac Romæ ad Carolum cum honore, & pompâ accipiendum, Diuæ Anaſtaſiæ Cardinalem ſuo nomine eſſe iuſſerat. Rex, vt Angelicam arcem vitaret, per Tranſtiberinam regionem ingreſſus, ibi caſtra poſuit; nec in Vaticanū ipſe, quod ei nomine Pontificis deferebatur, diuertere voluit. Quid Romæ totum triduū, non ſine aliquo tumultu. Sæuitum eſt à Gallis, in Hiſpani generis homines, ſi qui in vrbe reperti ſunt, eorumq́ue bona direpta. Mittit deinde Rex Oruietum, quò Alexander contenderat, qui illi denunciarēt, multum ſe cupere, cum ipſo in colloquium venire; vtriſque vehementer intereſſe, vt vnum in locum conuenirent ambo, de re ſeriâ acturi. His Pontifex veritus, nè apertè negando ſubito acceſſu a Gallis intercluderetur, lactâ illi ſpe, ac dimiſsis, qui ad hoc ipſū

Romam petit Carolus Gallorum Rex.

Alexander PP. Româ relictâ, Oruietum proficiſcitur.

vene-

venerant, rapto agmine Peruſiam contendit; eo cõſilio, vt ſi Gallus è veſtigio ſecutus eſſet, per Vmbros, & Picenos Anconem peteret, primis inde tempeſtatibus Venetias tranſmiſſurus; quò ſcripſerat ſe venturum, ſi per hoſtes alibi tutus eſſe non poſſet.

XIII. *Philippi Comminei de Sauonarola teſtimonium.*

Rex tametſi iratus, Centumcellanam tamen, & Terracinenſem arcem Pontifici reſtituit: Oſtiam retinuit, quam diſcedẽs, in Iuliani Cardinalis poteſtate reliquit. inde Româ diſcedens, iter per Pontificiam ditionem pacatè habuit. Tuſcanellâ, quòd primum copiarum agmen accipere recuſaret, vi capta, non ſine multorum cæde, prædæ militibus fuit: parem propemodùm Phaliſæ, & Laurentiani experti ſunt cladem. Senis, ſex dies in varijs oblectamentis contriuit; neque tamen inde mouens, præſidium eduxit, aut Florentinis arces reſtituit: ſed adeos pollicitationibus ludificandos, tantùm vt pecuniam extorqueret, Philippum Commineum miſit. Is ipſe Commineus verbis, quæ adſcribo, de Hieronymo Sauonarola iſta narrabat. *Erat*, *inquit*, Florentiæ Dominicanus quidam, Hieronymus, vir integerrimæ vitæ, vt plerique omnes prædicabant. Is multò ante prædixerat, Galliæ Regem eſſe venturum cum exercitu, & excitatum à Deo, vt Italiæ tyrannos mulctaret; ideoque fieri non poſſe, vt ei reſiſteretur. Piſas quoque venturum dixerat; & fore, vt Florentinæ Reipubl. ſtatus immutaretur. quod accidit, profligato Petro Medices; de cuius etiam patris Laurentij morte, locutus antè fuerat. Ad hæc diuinitùs ſibi patefactum eſſe dicebat, oportere ſtatũ Eccleſiaſticũ per vim armorũ emendari. Nondum quidẽ iſtud accidit, ſed tunc temporis propè erat, vt fieret. Et quòd ad eum modum loqueretur, pleriq; vituperabãt, & alij fidẽ habebãt: Senatus autẽ plurimũ ei tribuebat, & ipſius permoti cõcionibus, nihil ſibi contra Regem ſuſcipiendum putabãt. Atq; ita fuit cauſa, cur ipſum iouiſerem, dum eſſem Florentiæ, comitatus Ioanne Franciſco, viro prudente, & bono. Cùm ad colloquium veniſſem, rogabam, an putaret, Regẽ poſſe incolumem tranſire, quandoquidem Veneti tàm numeroſum, & inſtructum exercitum haberent. Ille, & de Venetis, & inito fœdere, deque re totâ multò plura, quàm ego, qui recens illinc veneram ſciebat: & Regem quidem, non abſque labore, & difficultate, ſed tamen euaſurum eſſe dicebat, etiamſi minimum haberet comitatum. eſſe Deum, qui illum duxerit ad hoc tempus, & domum quoq; ſit reducturus: ſed quòd officium ſuum non feciſſet, quòd Eccleſiæ ſtatũ non emendaſſet, quòd ſuos ab iniuriâ, & maleficio non prohibuiſſet, fore, & breui quidem, vt incommodi aliquid accipiat. Quòd ſi autem ad ſanitatem redeat, & in ſuos pro magnitudine facinoris animaduertat, & miſerorum hominum ſalutem, ac commoditates procuret, Deum miſericordiâ in ipſum vſurum. Monebat etiam, vt iſta Regi dicerem, & cum in colloquium ipſè veniſſet, nihil horum ad eum diſſimulabat, & vt Florentinis, quæ bona fide ab eis acceptiſſet oppida, reſtitueret, hortabatur. Hæc Commineus de Sauonarola. (Cui addo, quæ de eodem Guiciardinus ſcribit) Piſas Carolo, per Florentinam ditionem, Florentiâ ad dextram relictâ, contendenti, in oppido Poggibonzio obuiam factus, vt conſueuerat, autoritate, nomineque diuino interpoſitis, eum verbis efficaciſſimis, vt ſua Florentinis reſtitueret, hortabatur, grauiſſimè quoque interminatus, in quæ tantâ ceremoniâ & religione, manibus etiam Euangelij codice contacto, & tamquam in Dei conſpectu iureiurando promiſerat, ſeruaret, breui Deo vindici grauiſsimas pœnas daturũ. Variè & hîc, & die ſequenti in Caſtello Florentino, pro ſua inconſtantiâ Carolus Hieronymo reſpondit; nunc ſe, vbi Piſas veniſſet, reſtituturum promittens, nunc fidem datam in contrarium retorquens; nimirũ, ſe, priuſquam Florentiæ iuraſſet, Piſanis promiſiſſe ſuam ipſis libertatem cõſeruaturum, nihilominus tamen Florentinorum Oratoribus, reſtitutionis ſpem faciebat, vbi primùm Piſas perueniſſet. Piſis cùm diſcederet, nouũ præſidium vrbi, & arcibus impoſuit, & Florentinis, vbi Aſtam veniſſet, ſatisfacturum ſe dixit. mox Iuliano Cardinale incentore, Genuam, & totius Liguriæ imperium Mediolanenſi, ſed fruſtrà, detrahere tentauit. Inde Parmam fugienti ſimilis properans, vbi confœderatorum copias adeſſe conſpexit, ſeque tantùm non à ſuis deſertum videret, in maximo periculo, ea conſilia, quæ metu ſuadente in rebus difficilibus in hominum mentes venire ſolent, adhibuit, & ad diuina præſidia conuerſus, Sanctis Dionyſio, & Martino, Gallici regni tutelaribus habitis vouit, ſi ſe cũ exercitu incolumẽ in Taurinos educerẽt, ſimul, ac trans Alpes rediſſet, ſe ad eorum templa, quorum alterum Lutetiæ Pariſiorum, apud Turones alterum, cum maximis donis venturũ, ad hæc anniuerſarijs magnâ cum ſolennitate, ac ceremonia, ſacris, tanti ab eis accepti beneficij memoriam celebraturum.

Aliud Guicciardini de eodem Sauonarolâ teſtimonium.

Carolus Rex votũ concipit erga SS. Dionyſiũ & Martinum.

Confœderati inter hæc, minimè rebus ſuis deerant. Veneti, præter ingentes copias, cum Sfortiâ coniunctas, à Pontifice etiam impetrarant, vt is Fecialem vnum ex ijs, qui clauam argenteam præferunt, ad Carolum mitteret, qui ei præciperet, intrà decimum diem ipſe cum eis copijs, quas ſecum haberet, Italia diſcederet: aliud item breue temporis ſpatium præſtituit, quo ſuos omnes è Neapolitano regno deduceret. alioqui pœnis illis, quas Eccleſia minari ſolet, propoſitis, ſeſe, Romam coram ipſo ſiſteret; quo remedio Pontifices olim veteres vſi ſunt. Nam, vt legitur, haud alijs armis Adrianus eius nominis primus, Deſiderium Longobardorum Regem, qui cum ingentibus copijs Romam turbatum ibat, vt Ternio, quò iam proceſſerat, Papiam rediret, coëgit. Verùm eâ veneratione, ac maieſtate, qua ex vitæ Sanctimoniâ Pontificum, in hominum pectoribus, ſiue à ſuggeſtione impoſtorum, ſiue etiam à contrarijs fortè moribus extinctâ, difficilè erat, eoſdem effectus ſperare. Itaq; Carolus Pontificium irridens mandatum, reſpondit; ſe Neapoli redeuntem, quò ei pedes reuerenter oſcularetur, Romam veniſſe, ſed Pontificem ibi expectare noluiſſe: ſe mirari, eum nunc tantoperè, vt Romam veniat, vrgere. verùm tamen, vt ei parcat, in id incumbere, vt ſibi viam, quæ Romam ducit, aperiat. rogare, nè fruſtrà hoc incommodi ſuſcipiat, ſe expectare in vrbe nè grauetur. Puniuit Deus, tàm inſolens Caroli Regis reſponſum.

Eiuſdem Caroli Regis inſolens reſponſum.

Is enim non ſemel vitæ periculis aditis, ſub Octobris menſis finem huius anni 1495. in Galliam victo, quàm victori ſimilior diſceſsit; Senis, Aſtâ, Nouarrâ amiſsis, Florentinis deceptis; Ludouico tantum Sfortiâ ſolito mutante, & ad fœdera noua percutienda redacto. Cupiabat quidem Carolus, Venetos quoque ad hæc fœdera allicere. Quamobrem Commineum remiſerat, vt cognoſceret, an Veneti ratam vellent habere nuper factam pacem, & ijs, quæ poſtularet, ſatisfacere. quorum primum erat, vt Munopolim Appuliæ oppidum, quod iam Gallis ademerant redderent; alterum vt Marchionem Mantuæ, & reliquas copias, Ferdinando Neapolitano Regi, ſubſidio miſſas, reuocarent; poſtremò, vt profiterentur, Ferdinandum non eſſe eius fœderis, quod nuper cum Pontifice Romano, cæteriſque feciſſent. De ijs mandatis vbi Reipubl. Dux cognouit, dixit, ſe communicatâ re cum Senatu, breui reſponſurum. Mox decreta fuit trium dierum ſupplicatio, & in pauperes diſtributæ facultates, & habitæ conciones ad populum, & ad Deum effuſæ preces, vt quod commodum eſſet, atque felix Reipubl. conſilium ſuggereret. Ea eſt Venetorum conſuetudo, quoties de re graui deliberatur. Religionem .n. admodum diligenter procurant, & templa ſumptuosè exornant, in eoque pares ſunt cum Romanis, & ſanctimoniam pro cauſa habent, quòd Rempublicam habent adeò florentem, & amplam, digni certè tantâ proſperitate. Tandem reſponderunt, ſe nihil eorum, quæ Rex peteret, poſſe præſtare: neque vllum ipſis eſſe bellum cum illo; & quicquid feciſſent, hoc totum pertinere ad defenſionem Mediolani Ducis, ſocij, & confœderati, quem Rex profligare vellet. Cum ea publicè Dux pronunciâſſet, iuſſus à Se-

Conſuetudo Venetorum, dum grauis de re conſulũt.

natu, ſolus, ac ſeparatim cum Comineo in colloquium venit, ac eiuſmodi conditiones deferebat: vt Ferdinandus, præſtitâ fide, ac iureiurando, regnū Neapolitanum Carolo acceptū ferret, & aureorū quinquaginta millia annua, & iam ſtatim mediocrem aliquam pecunię ſummam dependere: & oppida quędā aut partem aliquam Appuliæ Regi permitteret, qui Tarentum alioqui poſſideret. ſe curaturos, vt in ea regni parte vnum, & alterum oppidum illi prætereà daretur. id Gallis ad bellum Turcicum valdè fore opportunum: quòd Rex antequàm in Italiam veniſſet, eius belli multam mentionem feciſſet, ac Neapolitanam expeditionem, ideò à ſe ſuſceptā eſſe affirmâſſet. Hoc prætereà addebat, quòd ſi bellum Carolus Rex aduersùs Turcam ſuſciperet, illam Apuliæ partem ſatis ei futuram: deinde Italiam omnem in eius belli ſocietatem eſſe venturam, & Maximilianum quoque Cæſarem, ipſosq; & Carolum autoritate ſua facilè poſſe omnibus per Italiam perſuadere. Quantum ad ipſos pertineat, velle ſe Regi ſubminiſtrare in eo bello centum naues inſtructas rebus omnibus, ſuoque ſumptu alere equitum millia quinque. Pecuniā vero, quam eſſet daturus Ferdinandus, eam ſe mutuò illi daturos. Hæc Veneti, iuuenis Caroli cōſilia, & impetus hoc modo ridentes: cùm & ipſi in claſſem Ferdinando auxiliariam miſiſſent, & Ferdinandus Regio cum arce, alijsq; finitimis in Brutijs oppidis recuperatis, eo ipſo die, quo à Carolo ad Tarrum pugnatum eſt, pridiè Nonas Iulij, Neapolim ex Sicilia inuectus, magna cōmutatione fortunæ, incredibili gaudio à Neapolitanis ſuſceptus, vexilla ſua explicaſſet. Eo die ciues armati in Gallos impetum dederunt, plenæ cædibus vię, cruenta fora, templaque, refractæ, direptęque ædes; qui reſiſterer, trucidatus. Neapolis exemplum Capua ſecuta, item Salernum, & Appuli, innumeræque adeò ciuitates, pulſo Gallico præſidio, Ferdinandi vexilla prætulerunt, Columnij Proceres, Proſper, & Fabricius eatenùs Gallicas partes ſecuti, ſe ad Neapolitanas tranſtulêre. Arces Neapolitanæ, in quibus Gallorum Protex poterat, dies noctesque oppugnatæ. Dedit inter hęc Alexander Pontifex ad Venetorum Ducem literas, officij plenas, ex quibus facilè patet, quāta tuendæ Eccleſiæ Romanæ cura in Veneta gente fuit Ita habent.

Ferdinādus Rex magne cū gaudio à Neapolitanis recipitur.

XIV.
Litteræ Alexandri PP. ad Venetorū Ducem.

Alexander Papa VI. Dilecte filio, Auguſtino Barbatico, Duci Venetiarum.

Licèt Omnipotens Dominus multorum Chriſtiani Orbis fidelium Principum, quos ſacroſancta mater Eccleſia, eo Domino diſponente præſidemus, per ſacrum baptiſmi lauacrū ſibi regenerauit in filios, ipſam ſponſam ſuam magna ſuâ prole exornauerit, atq; muniuerit, vt in afflictionibus eius promptam illi opem ferre non differant; tibi nihilominus generoſoq; Senatui tuo, inter cæteros Principes ſæpenumerò magnâ cum fiduciâ, & maternâ quadam familiaritate in tribulationum anguſtijs conſtituta, vulnerum ſuorum communicauit incendia; nec deſiderio ſuo fruſtrata, ſalutaribus conſolationum veſtrarum fomentis illicò obtinuit recreari. Nos verò quamprimùm fuimus ad ſummi Apoſtolatus apicem ſublimati, ad tutandum contra peruerſorum hominum machinamenta, Beati Petri Apoſtolorum Principis patrimonium, robuſtiſſimum in tua religioſiſſimo potentatu præſidium collocauimus. nec nos noſtra feſellit opinio, quam tu ſemper pio corde in noſtris, & huius ſanctæ Sedis neceſſitatibus opportuno aſtiteris fauore. Conturbarunt deinde Italicæ pacis amœnitatem Gallici tumultus, & irrumpente maximo, & validiſſimo cum exercitu in Italiam, & ad intima noſtrarum S. R. E. terrarum, cum ingenti omnium calamitate, penetrante ipſo Gallorum Rege, ac Regnum noſtrum Siciliæ citra Pharum, violenter occupante; ex iniuncto nobis diuinitùs officio paſtorali, poſtquam vidimus, eundem Regem exhortationibus, & monitis noſtris paternis non moueri, clamauimus inceſſanter, & aliorum noſtrorum & Eccleſiæ filiorum, tuamq; in primis opem implorauimus; eorundemq; Regni, & patrimonij, ac totius Italiæ ab externis nationibus liberationem procurauimus. Tu autem dilectiſſime fili, clamores, & mœrores noſtros nequaquam ſurdâ aure, ſub diſſimulatione pertranſiſti; ſed ſuaſionibus hortamentisq; noſtris obtemperans, quamprimùm nos terrore Gallico cuncta proſternente perculſos almam Vrbem deſeruiſſe, Gallosq;, vt reliquas ſtrages prætermittamus, ciuitatem noſtram Thuſcanenſem hoſtili impetu inuaſam, cædi & occiſioni crudeliſſime expoſitam penè deſolatam reliquiſſe, intellexiſti: immenſo è veſtigio potentia tua viribus exurgēs, pro noſtra & eiuſdē Eccleſiæ defenſione, deuotionis tuæ ſolita vexillum explicuiſti. Coacto ſiquidem maximo, robuſtiſſimoq; equitum, peditumq; exercitu, parataq; validiſſimâ claſſe, pro noſtra, & illius, quæ nobilitatem tuam Chriſto genuit, matris Eccleſiæ inprimis, & conſequenter Italicæ patriæ, ac ſociorū defenſione, terra, mariq;, nullis ſumptibus, nullis laboribus nullisq; periculis parcendo, ardentiſſimè decertare, ſicut erat licitum, iuſtum glorioſumq; putaſti. Pulſi ſunt, quamuis non incruenta victoriá, incomparabili tuâ, tuorumq; virtute inuaſores Eccleſiæ, & occupatores Italiæ: ereptaq; eſt eorum manibus, claſſis tuæ armis Apuliæ maiorq; pars; pro reformanda, ſtabiliendaq; ſacroſancta Romana Eccleſia, ac totius Italiæ libertate, & tranquillitate, abs te, tuisq; impigerrimè, & conſtantiſſimè geri, indubitata certitudine ſperamus. Maxima hæc ſunt, dilectiſſime fili, glorioſiſſimaq; ardentiſſimæ tuæ erga nos, & hanc Sanctam Sedem deuotionis documēta, quæ ſicut claritate, & magnitudine ſuâ omnium corruptibilium monumentorum memoriam exuperant, ita profectò immortali laude, ſempiternaque memoria digna ſunt. Quamuis igitur hæc multoties cum dilecto filio Hieronymo Georgio, Equeſtris Ordinis viro præſtantiſſimo, apud nos Oratore tuo fideliſſimo, ſicut merebantur, extulerimus, ipſiq; iniunxerimus, vt dignas tibi, Senatuiq; tuo, noſtro nomine gratias ageret, exiſtimamusq; ipſum hac in re, ſicuti in cæteris et omnibus ſolitus eſt, ſapienter, & integerrimè ſe habuiſſe; nobis tamen non putauimus ſatisfactum eſſe, niſi perpetuo quoq; litterarum noſtrarum, breuiuſcula laudationis teſtimonio tam præclaras à te, Senatuq; tuo res geſtas æternitati commendaremus: conteſtantes, immenſas nos vobis pro tot, tantisq; meritis, & obſequijs gratias debere, quas, ſi vnquam dabitur occaſio, non vobis rependere beneuolentiſſimo animo non tardabimus. Verùm quia perſeuerantia eſt illa, quæ in bonis operibus ſola coronatur à Domino: nobilitatem tuam toto cordis affectu exhortamur, & obſecramus in Chriſto, vt cunctis viribus, omniq; conatu, ad propulſandas turbationis Italiæ reliquias ſedulò velis intendere, vt illam in priſtina dignitatis, & quietis decorem, amœnitatemq; diebus noſtris ſicut vehementer optamus, tuâ præſertim opera reſtitutam videamus; quod & ſi ſponte tuâ, te facturū ſciamus, noluimus tamen cō mittere, vt glorioſo operi exhortatio noſtra deeſſet, quod te, Senatumq; tuum apud Altiſſimū cœleſti triumpho decorabit, & in terris immortali fama laudatiſſimos reddet. Datū Romæ apud S. Petrum, ſub annulo Piſcatoris die XXI. Auguſti M.CCCC.XCV. Pontific. noſtri anno III.

Laudantur Veneti.

Non ceſſabat intereà Ferdinandus Rex Hiſpanus, Regem Luſitanum & Anglum, & cōmune Principum aliorum fœdus allicere per legatos, ac præſidia vndiq; conquirere, ſtrenuum Principem, & rebus maximis natum. Excuſauit Luſitanus amicitiam cum Gallo à multis annis ſtabilem, nō videri temerè violandam, & erat Pontifici ſubiratus, à quo impetrare non poterat, vti Georgium ex impari, ſed nobili matre filium iure legitimo donaret. Nullo enim reſpondente in ſucceſſione regni, mutare aliquid non eſt viſum. Luſitano quidē deliberatum erat, eum hæredem ſcribere ex aſſe, ſi minùs veniâ Pontificis, certè Maximiliani Cæſaris auitioi iure ſucceſſionis, illi debito, ſic interpretabātur, eius voluntate in Georgium tranſlato. quod quidem nihil aliud erat, quàm pulcherrimè ſtantem Reipubl. pacem præpoſtera ambitione, & cupiditate turbare, ac nouorum motuum quęrere materiam. Ab Anglo non fœderis ſocietas tantum petebatur, ſed etiam nouæ affinitatis vinculum, Arturo Angli hærede, & filiâ Ferdinandi Hiſpani Regis, iunctis connubio vtrumque factum, quamquam non eodem momento. Ferdinandus Neapolitanus, tantum Hiſpani erga ſe ſtudium videns, vt eum ſibi amplius deuinciret, filiam eiuſdem in connubium expetebat. Non abnuebat conditionem Hiſpanus ſed belli ancipitis exitū expectare mallebat, ex euentu

XV.
Ferdinandus Caſtellæ Rex, Luſitanæ, & Angliæ Reges allicere ad fœdus non ceſſat.

ſumpturus conſilium. Moræ impatientiâ Neapolitanus, & Ioannæ Reginę viduæ ſuaſu, eius filiā eodem nomine duxit, ſolutâ lege propinquitatis à Pōtifice, quoniam amita eius erat. In ipſa nuptiarum lætitiâ, res bellicæ curæ erat. *Philippus Coenneus lib. 3. & 4. P. Bembus lib. 2 & 3. Guicciardinus lib. 2. Iouius lib. 2. Mariana lib. 26. Ieſtinianus hiſt. Venet. lib. 10. Surita de rebus Ferd. Cathol. lib. 1. & 2. Sabellicus Ennead. 10. lib. 9. Ferronius in Carolo 8. Sebaſtianus Brauca in notis diarijs Romanæ.*

XVI. *Alexander Pontifex ad ſedem Apoſtolicā defendendam Maximilianum Imp. vocat.*

Vocabat inter hæc Alexander Pontifex crebris litteris Maximilianum Cæſarē, vt in Italiam tuandæ Sedis Apoſtolicæ causâ deſcenderet, atq; diadema imperij in vrbe acciperet: ſimul Gallos, qui Italiā turbabāt, patrimoniumq; D. Petri diripiebāt, ac multa ſine iuſtis titulis occupabant, eijceret. His monitis excitatus Cæſar, cùm profectionē adornandam deliberâſſet, Wormatiæ Conuentum Principum imperij magno numero habuit. In his Comitijs primò decretum, pacem ante omnia firmandam eſſe inter imperij membra, ciuitates, ac Principes: qua ſtabilitâ; omnia deniq; facilia fore, ſiue quæ tutelam Apoſtolicæ Sedis, ſiue quæ dignitatem Imperatoris, & amplificationem Imperij, ſiue quæ Turcicum bellum reſpicerent. Cōmunicatis poſteà inter principes cōſilijs, ac pace vtcumq; inter diſſidentes cōſtitutâ, inſtitutum eſt, quo ordine in eam expeditionem ſumptus neceſſarij ex vtroq; ordine cleri, & populi colligerētur, de certa in aliquot annos prouentuū quotâ exporrigendâ. De re monetariâ quoq;, quæ plurimū inter omnes habebat momenti, tum in certam formam eſt cōuentum. Renouatæ ad vltimum, pro emergentibus neceſſitatibus, crebriores Principum Imperij conuentiones, vt Friburgum, Auguſtam, Nurembergam, Ecclesiæ frequentes venirē(ſi, & quando Imperatore abſente, cauſæ emergerent) de rebus, vel ad Eccleſiā Romanā, vel ad Imperium, vel ad Chriſtianorum incolumitatem ſpectantibus deliberaturi: quandoquidem & Turca quotidiè incurſionibus Chriſtianos vexabat miſerrimis, & crudeliſſimis modis; & Galli non intermittebant Pontificem, Italosq; principes premere varijs tentamentis. *Mutius lib. 30. Kranzius Saxonia lib. 13. c. 21.*

XVII. *Multa mendacia in PP. Alexandrū ſparſa.*

Quę Imperatoris Maximiliani, Ferdinādi Hiſpaniæ, Henrici Angliæ Regū, Principū, & vrbiū Imperij, Venetorū, Mediolanenſiū, ac Genuenſiū, pro tuendo Pontifice Alexandro cōſenſum, ſi quis ſecū diligentiùs expendarit, mirū ei videbitur, quomodò veroſimile ſit, Alexandrum, tantis flagitijs, quanta ei maleuolentes, (Gallorum partiarij) imponebant opertum fuiſſe; ſcilicet: Pontificatum turpiſſimis artibus, illum obtinuiſſe, nunquam poſt hominum memoriā deſertoribus modis eandē dignitatē adminiſtratā eſſe, illūq; ipſum demeruiſſe, qui aut tormentis exploſis violaretur, aut captus aliò abduceretur, & vel gradu de facto moueretur, vel iudicio Concilij deijceretur, aliosq; in eius Sedem ſubrogaretur: hęc inquam conſideranti, mirum videbitur, quomodò Imperator, tot Reges, tot Principes, tot vrbes, tot Duces, tot populi, tot gentes Orbis Chriſtiani, hominem, tantoperè, ex relatione Iuliani Cardinalis Roborei inquinatum, defendendum ſuſceperint, & ad iudicium Cōſiliare nō traxerint. niſi fortè perſpectū habuerint, omnia ab Iuliano vulgata, inueterati odij figmenta, ob præoccupatā ante eum ab Alexandro Pontificiam dignitatem præcipuè diſperſa, à Carolo, & Gallis auidè audita, & diuulgata fuiſſe; Regno Neapolitano, vel ab eodem Pontifice per terrorem extorquēdo, vel ab illo, ſiue Romæ, ſiue aliubi per impreſſionē intruſo, operæ premium obtinendo. Solus Iulianus, in aſſequendo Pontificatu, Alexandro poſtpoſitus, Alexandrum Simonis mercimonio inquinatum vidit: ſolusque Carolus, ab eiuſdē Iuliani dictis, quòd neque diploma, neq; diadema regni Neapolitani ab Alexandro aſſequi potuerit, Alexandrū malis artibus Pontificē factū peſſimis adminiſtrantē ſcire potuit; Italia, Germania, Hiſpania, Anglia, Clero, & populo, etiam Gallicano, ad enormia flagitia conniuentibus. Ità quondam factum

Miraculū in ſtatua B. Virginis patratur.

Eugenio IV. in eadem Regni Neapolitani cauſa. Ex eo regno, cum reliquias Gallorum Ferdinandus Rex eijcere tentarat, & Fragnellum non ignobile oppidū oppugnaret, Diua Virgo Deipara, quantum curæ de imaginibus ſuis ſacratis haberet, indicio euidenti oſtendit. Eius enim oppidi exeſto ſacello, ligneū eiuſdē Virginis ſimulachrum inuentū eſt, ab igne minimè corruptum, quod ſumma veneratione, ac diligenti cuſtodia Neapolim tranſmiſſum eſt, & ſupplicatio in vnum diē populo indicta. Idem. *Albinus Lucanus Comment. de bello Gallico.*

XVIII. *SS. Euchariſtiæ cultus in periculis proficuus.*

Quātum etiā in periculis valeat, diuiniſſimi Euchariſtiæ Sacramēti cultus, eo tēpore oſtēſum eſt, qñ Gallis Caietā irrūpentibus, Aragonius miles, cōcurſu totius populi ad templū maximū facto, q̄ ſtū forē ſupplicationes publicæ, ſolenni pompâ circumlato Chriſti corpore ducebantur, penè iam illos victores in arcem cōpulerit. Iſtud quoq; nō indignū memoriâ, narrare ſolitos Caietanos, eos milites, qui manus ſacris donariis polluiſſent, in extremas miſerias diuina ira fuiſſe præcipitatos. Nauim .n. onerariā, huiuſmodi, & aliis ſpoliis onuſtā, quæ cōfecto bello in Galliā iter habebat, apud Circeos naufragio periiſſe. Iā & Regis Caroli apparatus, vaſa aurea, atq; argentea, pretioſa veſtis, Regale tabernaculū, aulæa omnis generis, ipſæq; demū Neapolitanorū Regū opes, quæ in Galliā ad exornandū triumphum aſportabātur, q̄ gēmata quoq; ſacrorū inſtrumenta vndequaq; rapta ſacrum coniuncta haberent, ceſſêre ignobilium militum auaritiæ, qñ Galli ſecundùm Tarrum exuti ſunt omnibus impedimentis. Irritauit Diuinā in ſe vindictā Carolus, nō minimis flagitiis, ſed præcipuè libidinatione. Ex Italia .n. fugiens, dum modò in Aſtenſi agro, modò Taurini maximis æſtatis caloribus ſtatiua haberet, amoreq; Annæ Soleriæ, nobilis matronæ captus eſſe diceretur, vſq; adeò molliter animum ætate ad voluptates facilè pronū remiſerat, vt à toti' belli cogitatione planè diſcederet. Cherū quoq; nō minimū à caſtris diſtās oppidū ſingulis noctib. per diſpoſitos equos cōuolabat, vt amorib. cuiuſdā fęminæ indulgeret, turpi famæ neglectu, & omnium, quos trahebat periculo. *Iacius lib. 2. & 3.*

XIX. *Mors Caroli Regis filii iuxta Sauonarolæ prædictionē.*

Prætar eam turpē fugā, & multa ammiſſa, aliā quoq; init pœnā. Vix Lugdunum peruenerat, cum nunciū de filii morte accepit, magnumq; dolorē cepit: quamquam multò maiorem Regina Anna, quæ humi proſtrata, miſerè deflebat extinctum filiolum, vt neq; modus, neque intermiſſio lacrymarum, neque vlla admodum leuatio ad futura videretur. Afflictā, mœrentemq; exquiſitis vndiq; oblectamentis Rex cōſolatus eſt, nihilq; prætermiſit, q̄ ad eam recreandā pertineret. Eius pueruli ferociā patri exoſam fuiſſe, qui ſcribāt. Ex quo omnib. fortē magnatum intuentibus, videri neceſſe eſt miſerrimā, ſic diſtrahuntur in cōtrarias voluntates eorum cupiditates, à liberis vt, eisque infantibus, ſibi metuant. *Ferronius lib. 1.* Sauonarola Dominicanus, hanc mortem filioli ſtimuli, Carolo prædixit; ſimulq; addidit, fore, vt extincto puero, ipſe quoque Carolus nō diù ſupereſſet. quas illius ad Carolum litteras ipſe legit, qui hæc ſcripſit, *Philip. Comminens de bello Neapolitano lib. 5.* Nempè, iſta ſunt diuinæ vindictæ flagella, quibus ſcelerum vltor, Reges caſtigare ſolet, propter flagitia vel admiſſa, vel permiſſa.

XX. *Conſtitutio Maximiliani Imp. contrà blaſphemos, & temerè iurantes.*

Ea flagra, vt Maximilianus Cæſar effugeret, inprimis ſacro matrimonii morſu, libidinē exilientē coercere in ſe voluit, ductâ in vxorē Clarâ Maria Sfortiâ, Ludouici Ducis propinquâ. deinde cùm ſciret, blaſphemiæ, & periurii crimina, grauiſſima eſſe, & diuinum furorē in populos, & principes prouocare, hoc anno, Wormatiæ in Comitiis conſtitutionē edidit, contra blaſphemos, & temerè iurantes. Digna eſt, quæ hic inſeratur. Ita habet. *Maximilianus, diuinâ fauente clementiâ, Romanorū Rex ſemper Auguſtus, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, ac Rex; Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, &c. Omnibus, & ſingulis noſtris, & Sacri Romani Imperij ſubditis, vniuerſis demq; Chriſti fidelib. cuiuſcumq; dignitate, ſtatûs, aut conditionis exiſtant, præſentes litteras, aut earum copiam viſuris, vel audituris, gratiam noſtram, & omne bonum.*

1. *Deus Omnipotens, creator noſter, in Decalogo, cuius obſeruatio vnicuiq; homini Chriſtiano eſſe debet, quâ eſt animæ ſuæ ſalus, deinde etiam in ordinatione Sanctæ Eccleſiæ Catholicæ, præcepit omnibus hominibus, abſtinere à ſumendo nomen ſuum in vanum. Quo mandato motus Iuſtinianus Auguſtus, noſter in Imperio præceſſor, præclaræ memoriæ, ad gloriam Dei, & hominum ſalutem, & cuſtodiam diuini præcepti intemeratam obſeruationem, omnibus Imperij, & Chriſti fidelibus diſtrictè, ac ſeuerè iniunxit, abſtinere à blaſphemis verbis, & non iurare per nomē Dei, aut ſanctiſſima eius membra nec Sacramenta à Deo, & his ſimilia verba iurare. Si verò poſt huiuſmodi admonitionem inueniantur aliqui in talibus permanentes delictis, quòd tales perpetratores, quia indignos ſemetipſos fecerint Dei miſericordiâ, debeant à Magiſtratu comprehendi, & vltimo ſubdi ſupplicijs. Si etiam aliqui prædicta impia, & blaſphema verba audientes, non contradixerint, nec tales culpauerint, ſed ſubtercelauerint, nec ad Magiſtratum detulerint; item ſi Iudices reſciuerint, aut inuenerint quoſdam, tale aliquid delinquentes, & vindictam in eas non intulerint, ſecundum leges quòd illo omnes præter, quòd obligati erunt Dei iudicio, indignationem quoq; ſuſtineant imperialem, ſicut in præfati noſtri prædeceſſoris conſtitutione clarius habetur.*

2. *Quoniam autē, & ipſum Dei præceptum, & dicti prædeceſſoris noſtri conſtitutio, admonitio, ſanctio, & pœna apud pleroſq; (proh dolor) in obliuionem, & contemptum venit, & multifariã tranſgrediuntur, ideò nos pro Imperiali noſtro officio, cum noſtris, & Imperij Electoribus, Principibus, ſtatibus, & vniuerſo ordine, in iſtis publicis Imperij Comitijs Vuormatiæ cōgregatis, prædicta dolenti animo perpendentes, & ob oculos ponentes, quàm grauiter illis offendatur Deus, & creator noſter, hominumq; animæ propter huiuſmodi blaſphema verba indignæ efficiantur, miſericordiâ Dei, in æternum ſpolianda; & quòd ante hæc propter talia delicta, fames, & terræ motus, & peſtilentia, aliæq; plagæ in orbe terrarum facta ſint: & adhuc noſtris temporibus (vt manifeſtum eſt) cùm tales, tum aliæ multæ variæq; plagæ, ac pœnæ fiant, præſertim nouus ille, & grauiſſimus hominum morbus, noſtris diebus exortus, quem vulgò malum Francicum vocant, poſt hominum memoriam inauditum, ſanè graſſetur; quæ nos iuſtiſſima Dei ira meritò debent admonere: hæc, inquam, perpendentes, quia omne nobis eſt ſtudium, & oratio, vt Dei inueniamus placationē, ad maieſtatis eius gloriam, & hominū ſalutem, præhabitâ matura deliberatione, omnes, & ſingulos noſtras, & Imperij ſubiectos, vniuerſoſq; Chriſti fideles, hortamur, ac iubemus, quatenus huiuſmodi blaſphema, & impia delicta abſtinendo fugiatis, & Dei timorem in ſenſibus accipiatis, & eius mandatis deuotè obediatis, quò miſericordiam Dei ſuſtineatis, nec prædictas pœnas incidatis.*

3. *Igitur ſtatuimus, ordinamus & volumus diſtrictè præcipiendo: Si quis, cuiuſcunq; dignitatis, ſtatûs, aut conditionis ſit, ſanctiſſimum Dei nomen inaniter adhibuerit, aut blaſphema verba, & ſacramenta de Deo iurauerit, aut per ſanctiſſimam Chriſti paſſionem, vulnera, membra, & his proxima verba iurauerit, aut per Dei genitricem* MARIAM *ſemper Virginem, Deiq; Sanctos, vt huius blaſphemiæ rei ſequentibus pœnis ſine omni gratia ſubijciantur.*

CAPIT: I.

De pœnâ eorum, qui per calorem iræ iurant.

NEmpe, ſi ex præcipitantia, & per calorem iræ, aut ex ebrietate, aut ſimili aliquo caſu, incogitanter fiat, tale delictum vna marcâ auri puri, cuius dimidia pars noſtra, & Imperij Cameræ, altera dimidia Domino, in cuius iuriſdictione perpetratum fuit, irremiſſibiliter luant. Qui autem prædictam multam non ſunt ſoluendo, ex arbitrio Iudicis, in cuius iuriſdictione deprehenſi ſunt, puniantur.

CAPIT. II.

De nobilibus temere iurantibus.

SI verò conſtet, huiuſmodi blaſphemias, & delicta temerariè facta eſſe ſi patratores ſunt homines nobiles, nec prius ob huiuſmodi impia verba deprehenſi, aut condemnati fuerint, vt fiant ipſo facto infames, neq; ad vlla ampliùs Nobilium placita, vel officia admitti debeant: ſi verò contingat, eos iteratò in tale crimen impingere, vt ſecundùm qualitatem delicti, in corpore irremiſſibiliter puniantur.

CAPIT. III.

De Plebeijs temerè iurantibus.

QVòd ſi patratores ſunt inferioris conditionis, vt ab Iudicibus, in quorum iuriſdictione, & imperio commiſerunt, ſecundum qualitatē delicti in corpore irremiſſibiliter puniantur.

CAPIT. IV.

De auditoribus ſubtercelantibus.

POſtremò vt omnes, qui ſuperius memorata delicta à patratoribus committi audierint, nec illis contradixerint, aut eos culpauerint, ſed ſubtercelēt, & Iudicibus, in quorum iuriſdictione huiuſmodi facta ſunt, aut eorum vices gerentibus nō deferant: ſimiliter omnes Iudices, & magiſtratus, qui huiuſmodi delinquentes in ſua iuriſdictione ſcientes retemant, ac tolerāt; vt eatundem pœnarum, quas diximus, cum tranſgreſſoribus rei, & culpabiles animaduerſionem ſuſtineant.

CONCLVSIO.

QVapropter omnibus & ſingulis præcipiēdo mandamus per gratiam viuentis Dei, & per vniuſcuiuſq; fidem, quâ tenemini nobis, & Imperio, quatenus huic noſtræ admonitioni, cōſtitutioni, & ordinationi obediatis, eamq; exequamini, & paſſim per noſtras, & veſtras ditiones publicari faciatis: & tam veſtros ſubditos, quàm peregrinos eidem parere diſtrictè iubeatis, faciatis: delinquentes autē & tranſgreſſores prædictis pœnis rigidè coerceatis, nullius hominis habito reſpectu; ſi & irā Dei, & à nobis ſancitam pœnam vultis euitare. Quæ igitur noſtræ placuerunt Maieſtati, ad effectum perducere entimini, vt & ſententia noſtra executio, & nobis fiat beneplacitum.

Datum, & Regij noſtri ſigilli appenſione obſignatum, Vuormatiæ, 7 die menſis Auguſt. Anno à Natiuitate Chriſti, 1495. Regnorū noſtrorū, Romani 10 & Hungarici 6. ex li. Conſt. imp.

XXI. Hoc anno Tenariſſe, poſtrema è Fortunatis inſulis, claſſe ad id miſſâ, domita, atque ad Regum Caſtellæ ditionem ſubiuncta tandem eſt. Inſulæ eius Rex nauibus in Hiſpaniam delatus, inde à Ferdinando, & Iſabella Regibus Venetias tranſmiſſus, donum ijs ciuibus ab inſolenti habitu, & ſpectaculo non ingratum. Fœdus nuper conſtitutum eâ beneuolentiæ ſignificatione aſtringere certabat Hiſpanus. *Mariana lib. 36 c. 1.*

XXII. Hoc eodē tempore, Pragā Boemiæ Metropolim ſolitis motibus hæretici cōcionatores ſuis cōcionibus cōmouebant, donec eò conatum ſuum perducerent, vt haberēt, Epiſcopum de ſua ſectâ. Is erat præuaricator, Auguſtinus nomine, ex eo numero Epiſcoporum, qui titulares vocantur, quia titulum ſine ditione præferunt, ſenex, auarus, & delirus, vt qui in hac voce animā exhalauerit; *Si non poſſū ſalutē aſſequi, vt malus Chriſtianus, ſaltem ſaluari queam, vt bonus Marranus.* quaſi bonus Marranus vſquā locorum inueniatur *Dubrauius lib. 31.* Hæc omnia cùm Ladiſlaus Rex, Alexandro Pontifici perſcripſiſſet, Pragenſes egerunt ei quàm ampliſsimis verbis gratias, quòd cauſam eorum Pontifici Romano, maximo ſtudio cōmendâſſet, oſtenderuntq; ſe ad officium, ritusq; Romanos libenter redituros, ſi iiſdē cōditionibus, quas Sigiſmundo Imperatore poſtulâſſent, in gratiā Pontificis, & Senatûs Apoſtolici poſſent redire. Demum ſupplicarunt, vt regnum ſuum inuiſeret; ſeq; ſuis ſumptibus vniuerſam aulam alituros, & omnia Eccleſiarum bona, à ſe antè adempta vltrò reſtituturos, & in ſacros vſus collaturos receperunt. *Bonfinius decad. 5. lib. 5.*

XXIII. Hoc anno Alfonſus Rex Neapolitanus, ſubminiſtratis Ferdinando filio iam Regi ſucceſſori in bellum contrà Gallos gerēdum pecunijs, cùm in lugubri veſte, humanis omnib. curis, ipſiſq; pariter voluptatibus, quibus anteà luxurioſè ſtuduerat, renūciatis, animo ad diuinarū rerū cōtemplationem abſtracto, annum ferè, Mozaræ in Sicilia religioſè vixiſſet, viuere deſijt. *Iouius lib. 3.*

XXIV. Secutus eſt eundē, 8 Calend. Nouemb. Ioannes Luſitaniæ Rex, qui magnum Euangelio oſtium, in remotis regnis & Prouincijs feliciter aperuit; dignus, cuius vitæ, & actionum anacephaleoſis iſthic inſeratur. Is eo nomine II. ob incomparabilē rerum ſplendorē, & gloriā, ingentiaq; tum animi, tùm corporis ornamēta, Maximi agnomine meritiſſimo condecoratus, anno Salutis humanæ 1455. genitus eſt Olyſipone, 4. Nonas Maias. A prima pueritiâ principalibus diſciplinis, vt Regem po-

Tenariſſa ſubijcitur Caſtellæ Regibus.

Bohemi hæretici, Epiſcopū ex ſua ſecta præficiendum ſatagunt.

Moritur Alfonſus Rex Neapolis.

Item Ioannes Rex Luſitaniæ, illiuſq; vita breui ſumma.

tentiſſimum decebat, liberaliter inſtructus eſt; puerq; animi cœpit argumenta prodere iam maturi, cùm grauiſſimis de Republica conſilijs admiſſus à patre, non ſine totius Senatus admiratione intereſſet. Vnde cõſiderato tanti Principis ingenio, atq; Indole, affirmare non verebantur, eum naturam pulcherrimo Regum omnium exemplo non ſecùs peperiſſe, ac Tullius Oratorem numeris omnibus abſolutum fingit, imitandumque proponit.

Corporis, animiq; illius dotes.

Annum agens 15. Eleonorã duxit Principis Ferdinãdi, & Beatricis filiam, cognatione patruelem: ex qua vnicam prolem ſuſcepit Alfonſum, qui cùm Iſabellam Catholicis natam è Regibus in matrimonio haberet, à nuptijs paucos intra menſes, Scalabi, concitato ex equo prolapſus, expirauit. Patre vitâ functo, pridiè Calen. Septembr. anno 1481. mẽſes 4. annos 26 natus, Regio potitus eſt in faſtigio. Fuit prudentiâ propè ſingulari: aperta mentis acie: præſentiſſimo, acerrimoque ingenio; memoriâ præſtanti, corporis animiq; bonis omnibus apprimè cumulatus, modeſtus in ſermone, ac nonnihil cunctabundus, ponderis, veri æquiq; cultor eximius, virtute præditus inſigni, animo forti & alto, cogitationibus ampliſſimis, iiſque in diuino cultu, & regno propagando ſemper occupatis. Suaptè naturâ robuſtiſſimus, & lacertoſus adeò, vt in diſco, & iaculo contorquendo emineret, ac ſæpe vno ictu tres ſimul quatuorue prægrandes cereos, cæſim diſtricto enſe medios ſecaret, vnicè paratus ad omnes artes, Saltator egregius, equitandi quolibet ephippio peritiſſimus: aucupio, venationeq; mirificè recreabatur: luctæ, & hoc genus virũ exercitationibus deditos amabat plurimũ: ſæpe ſpectator aderat. Vnde Luſitanorũ hac tempeſtate ad has artes mira fuit alacritas.

Fortitudinis eiuſdem exempla.

Semel intempeſta nocte Ferdinando Martino Maſcarenâ, Regis cuſtodiæ præfecto, verum vno ordinario comite egreſſus, cum armatũ in globum incidiſſet, adeò ſtrenuè dimicauit, vt propè maiorẽ graſſatorum partem vulnerauerit. Hos, facta mox per chirurgos inquiſitione curari Regijs impenſis iuſſit, ac deinde reſtitutis viribus, ob exploratam fortitudinem in familiam aſciuit. Alcocheti in ludo, cùm arenam ad ſpectaculum pertranſiret, aduerſùs taurũ è cauea fortuito elapſum, cæteris diffugientibus, vnus ipſe plicato ad ſiniſtram pallio, gladioque euaginato, perſtitit intrepidus, & Reginam longo cum ancillarum comitatu à tergo ſitam, aliorſum bellua viſam ferri aciem declinante, propugnauit. In Arzillæ irruptione, itemque Tautenſi prælio egregiam poſuit operam, multaque fortiter, ac præclarè fecit. Vnde gloriabundus dicere ſolebat: Idcircò tractandis armis ſibimet placuiſſe, quo milites deinceps tractare pro meritis ſciret. Pati nõ poterat, edictoq; vetuit, nè quis antè robuſtam ætatem puer gladio accingeretur: eo argumento, quòd cum ijs, quibus impares erant, congreſſi, ac malè multati, fracto ſemel animo, fierent in poſterum timidiores.

Eiuſdem Pietas.

Hanc fortitudinem habuit pari cum pietate fœderatã. mira quippè fuit in res diuinas propenſione, & in ſuperos omnes, ac Beatam præcipuè Dei Matrem obſeruantiâ, vtpotè quam per ſingulos dies, horis, & id genus precibus alijs piiſſimè demereretur. E Chriſti Domini tormentis, plagas quinque ſingulari quadam religione proſequutus, quam nuncupato etiam voto annuendi quicquid ijs interpoſitis obſecraretur, ſtabiliuit. Rem diù ſecretã data prope mortem occaſione, patefecit. Adibat morienti è primaria nobilitate quidam. Is extremas rei familiaris anguſtias profeſſus, Regẽ enixè deprecatus eſt ob Chriſti vulnera, vt ſuam egeſtatem aliquo ante obitum auxilio releuaret. Tum verò Ioannes inſitâ miſericordia, præter annuos redditus nõ mediocres, homini, quã vtebatur, argenteam ſuppellectilem vniuerſam dono dedit. In Paſsionis Domini exequialibus ferijs, quò maximè totius anni tempore, anniuerſario ritu, Chriſto Seruatori Orbis parentat Chriſtianus, cùm templa de more percurreret, eum facta obuiam fœmina per illius diei Religioſam memoriam, & Chriſti mortẽ, ac plagas rogauit impensè, vt marito capitis damnato, veniam, vitamq; donaret. At Ioannes: Ampliora vellem, *inquit* hoc à me nomine poſtulares: certè, quod petis, libentiſſimè concedo: è veſtigioque hominem abſoluit. Per eos continenter dies aſtatus coram auguſtiſſimo Euchariſtiæ Sacramento perſeuerabat.

Orationi addictus fuit.

Quocumq; ſe reciperet, priuatum, clauſumque habebat Sacellum, vbi per ſingulas noctes, lachrymis, precibusq; effuſis, vltrà horarium ſpatium, vt qui cum Deo de negotijs familiariſsimè communicaret, pijs commentationibus inſumebat. Nullo non die diuinis rebus ſingulari quadam cũ pietate, & affectu interfuit. qua in re duo præcipuè ſunt, illius digna memoratu facta. Semel enim recitanti Canonicas horas ſocio Regij Sacelli Decano, (is erat Iacobus Soſa, poſteà Braccarenſis Archiepiſcopus) crepida excidit: quàm cùm Decanus arreptam de genu conaretur induere, acriter obnixus, indignatuſq; Ioannes; Tunè, *inquit*, quâ manu ſacra facis, ea pedes meos tractare, vel crepidam parabas? Et abire iuſſo, ac domi eſſe, donec aliter ipſe decerneret, integrum menſem diſsimulauit. Eandem ſecundò pietatem exhibuit in baptiſmo Magiſtri Antonij, qui Regius erat chirurgus, natione Iudæus, in quo & communis lætitiæ cauſa magnificè multa edidit, & ſponſor fuit adeò diligẽs, vt deſiderata, neſcio qua è lino faſciâ, ipſe ſibi ſubuculæ manicâ abſciderit, nè quid in parando moræ, ad rem adeò ſacram, vt aiebat, interponeretur. Cætera ad Religionẽ, ad diuinum cultum pertinentia diligentiſsimè procurauit. Autor fuit, vt ſingulis quibuſq; diebus in Regio Sacello (quod hodieq; fit) res diuinæ ſummo cum apparatu, & ſolenni quodam Cantorum, ac Sacerdotum choragio celebrarentur. Poſt obitum, in Scrinio, cuius ipſe clauem numquam alteri viuus permiſerat, cõfeſsionis inſtructio, verbera, ciliciumq; inuenta ſunt, omnia vſu aſsiduo detrita.

Et Pœnitentia operibus.

odio alieniſſimus, ijs, quorum conſuetudinem moleſtẽ ferebat, id verò apertè ſignificabat, & procerum quilibet, quis erga ſe Regis eſſet animus, compertum habebat. Identidemq; illud vſurpabat, ſimultates timidi ſpiritus eſſe, ac demiſsi. Perrarò excanduit, & iracundiá, ſi quibus rumperet verbis, maturâ pœnitudine temperabat, adeò vt Iacob. Ortizius Antiſtes, qui à confeſsionibus illi erat, Ioannem, ſi peccator eſſet, æquè peccatorum pœnitentẽ dictitaret. Rodericus Soſa vir erat æquè generoſus, ac longæuus, magnoq; pro meritis apud Regem in numero. Is Eboræ, cùm iure decidendum, neſcio quid, ab Ioanne precaretur, eo abnuente, prælicenter iram euomuit; quòd Rex iniquiſsimo animo tulit, & Rodericum mox abſcedere ſubirato, ac minaci vultu iuſsit. Vix terga dederat, ecce tibi ad ſe rediens Ioannes cum aliquot ex aulicis, qui aderant, ad Rodericum ſe confert, & beneuolè poſtulato ad meridiandũ lectulo, conquieſcit. Euocat deinde Ioannem Soſam Roderici filium, eoq; præſente ad patrem cõuerſus; Quæ nuper, *inquit*, Roderice, coràm me iactaſti, malè idcircò non potui non multare, quia vt Regem me, non vt priuatum offenderant. è contra ſi forent, æquo te, ac Ioannes, qui adeſt (Roderici filium digito monſtrabat) animo tolerarem. tamen nihilominus, ac Ioannis huius loco eſſem apud te, precor, vt mihi ignoſcas nuperam magnoperè dolenti aſperitatem. Ad extremum pomeridiano tempore, cùm reliqui ad Regem proceres confluxiſſent, ipſe propalàm honoris ergò, inter Rodericum, ac Ioannem eius filium, medius in aulam rediit. Is erat Ioannes, hæc illius ciuilitas, quam præcipuè in famulorum colloquijs oſtendebat, cùm de familia, rebuſq; familiaribus vnumquemque rogitaret, ac patrem potiùs, quàm Imperatorẽ agere videbatur. Inde factum, vt Iſabella Caſtella Regina ſuo rem hanc teſtimonio confirmaret. Hortabantur virilis animi fœminam proceres, vt Luſitano bellum inferret; rogantiq; ſuorum, ac Ioãnis militum numerum, cùm ſibi duodeuiginti, Regi verò ad octo millia reſponderent: At nos, *inquit*, milites; Ioannes filios numerat.

Paternũ affectum vnà cum maieſtate iungit.

Nec ea tamen ſe Imperatorium faſtigium demittebat, & cùm ſumma eſſet apud omnes in reuerentiâ, ſolo intuitu plures ipſe in turba, quàm faſcibus oſtiarij, vel prætores viâ decedere compellebat. Neutiquam patiebatur, ſi quis eius priuata etiam familiaritate coniunctiſsimus, pro Regia dignitate non tractaret. Ad literis de more ſubſcribendis intentum Crati Prior, magnâ authoritate vir, & Regi chariſsimus, aperto ſemel capite vtpotè à tergo acceſſerat.

quę cùm Ioannes cõſpicatus eſſet; Abſcede, *inquit*, Petre; Regi auerſum nihil eſt. Conſiliarios libentiſsimè cùm audiret, ac de maioribus etiam negotijs conſuleret, id verò ſummoperè cauebat, nè quis eorum Regem à ſe regi, aut in alienam ſententiam diſtrahi putaret. Tolerabiliora eſſe dicebat, priuata Imperatoris peccata, vel grauiſſima; quàm ſi alterius arbitrio Rempub. contra popularium commoda, Imperatoriamq; maieſtatem gubernaret. Ioannis hunc ſtomachum Anglicæ Reginę frater, & Scalarum dynaſta ſententioſè admodum prædicabat. Reuerſus quippe in patriam ex Hiſpania, & rogatus à Leuiro, quid præſtantiſsimum vidiſſet; Virum Luſitanum ſibi ante omnia placuiſſe reſpondit, cui, vt obtemperabant omnes, & nemo imperabat. pulcherrimo elogio, id de vno Ioanne affirmans, quod Pyrrhi quondam legatus de Romana ciuitate vniuerſâ. Nec defuère, qui hanc eius intuentes dignitate conſtantiâ muſsitabundi alieno vocabulo riualitatem appellarent: perindè ac ſi, quibus præditus erat magnitudo animi, prudentia, virtus, & rectè factorum tranquilla conſcientia, quamlibet diffidentiâ, à qua longiſsimè aberat, ſuperare non poſſent.

Aequitas eiuſdem.

Peractâ ſemel confeſsione, rogare (qui mos ille erat) Sacerdotem ita cępit; Hæc mihi, pater, meorum ſcelerum anquirenti occurrère: ſi quid præteritum eſt, quod ipſe nôrit, per Deum obteſtor, vt indices. Tum verò ille; Literas, *ait*, conceſsiſti Algarbienſi homini, quarum authoritate factum eſt, vt quidam alius quingentorum aureorum latâ ſententiâ mulctaretur. Ad hoc Ioannes. Ità planè, *inquit*, factum: ego tamen id falsâ relatione deceptus commiſi. cæterùm veritate poſtmodum compertâ, nè literas nouo diplomate reuocarem, homini clam accerſito damnum reſarcij, & imperaui, nè diſſeminaret. Hac nempe erat animi confidentiâ, & in omnes æquitate; cuius etiam vulgò ſeruantiſsimus, nec immeritò habebatur. Etenim iure dicundo, ſine litigantium reſpectu, id, quod æquiſsimum erat, nõ terricè, aut pro ſumma poteſtate, ſed incorruptè pronunciabat.

Et clementia in perſonas præſertim aliqua laude conſpicuas.

Nec minor in clementia, quoties in capitalium cauſarum tribunali aderat, Senatoribus identidem mandabat, vt reos ſummâ cum parſimoniâ condemnarent: quippe quod vir quilibet difficulter, ac nonniſi magnis ſumptibus educaretur: Inſulas ſibi eſſe multas, quas colere, & habitare maius operæ prætium foret; Ibi exulare poſſe. Vndè ſi qui capite plectendi, eximijs viribus, aut quauis aliâ laude conſpicerentur, incolumitate, ac veniâ libentiſsimè donabat. Eam humanitatem duos in fratres germanos oſtendit, qui ad oppidum *Portel* proſcripti graſſabantur. Ad hos capiendos, ligandoſque miſſus Prætor, & Satellitum non exigua manus; quibus impreſsione factâ graſſatores, adeò ſtrenuè repugnârunt, vt capi, niſi iam defeſsi, & grauiter vulnerati non potuerint: tandem in ſuſpendium adacti ſunt. Quod vbi Ioannes accepit, indignè prætoris ſententiam verbis aſperè punijt, illud maximè incuſans, quòd magis è Repub. Deique obſequio videretur futurum, ſi tam ſtrenui milites, non in crucem, ſed in Africæ præſidia mitterentur. Hoc genus exempla multa edidit, quæ nimis longum eſſet percurrere.

Exemplis declaratur.

Et verò cùm artes alat honos, hac tempeſtate Luſitani bellicâ virtute inſignes eſſe, viderique affectabant, vtpotè quos ad id decoris tanta Regis beneuolentia non mediocriter excitabat. Accipe non extrarium, aut vulgare Chriſtianæ pietatis argumentum. Aderat Eboræ in Capitalium rerum Senatu, cùm aduerſùs homicidam laquei ſententia pronũciaretur. Is audito iudicio, Regisq; ad genua prouolutus, Quartus decimus, *inquit*, Domine, agitur annus, ex quo in carcerem coniectus ſum. dum mihi, quibus iudices poſſem corrumpere ſuppetebant, capitis diſcrimen euaſi: nunc, vbi res familiaris tota largiendo exhauſta eſt, ad necem non tàm ipſe, quàm coniunx, liberique mei, quibus ad vitã alendam nihil ſupereſt, rapiuntur. hoc ſi maturiùs fieret, quãuis ego morerer, certè viuerent illi. Tum verò Ioannes auditâ ſupplicis querimonia, ingemuit ex intimo ſenſu, Senatuſque reſpiciens; In vos, *inquit*, hæc pœna æquiori iure conſtitueretur; neque impunè dimiſſo, & in palatij ædificia emancipato denarium per ſingulos dies in mercedem rependi iuſsit. En Ioannis integritatem, clementiamq́ue; quarum altera, non minùs in ſequentibus elucet.

Editas à ſe leges, Ioannes exactè ſeruat.

Ductus prætorem quendam ità eſſe affectum, vt litigatores ægrè ad cauſam, munera verò impudentiſsimè admitteret, euocato ad ſe, cum alio, qui vix eſſet reipub. peropportunus, acriter tantùm comminatus; Heus, *inquit*, Prætor in poſterum caue; & manus ad munera præcludito, litigãtibus oſtium aperito. Sed hæc nimirum in res alienas Ioanni cum alijs ferè communia fuerint; illud fortaſsis peculiare, quòd in proprijs, ac domeſticis eandem retineret æquitatem: adeò, vt non rarò liberaliter eos acceperit, qui contrà ipſum pro iure, ſententiam tulerant. Planum fiet vno, vel altero exemplo. In lite magni ponderis, & momenti, quæ ad Regem pertinebat, nonnulli è Senatoribus Iudices fuère honorarij, qui & contrariæ parti rem intrepidè adiudicârunt. Id vbi Ioannes accepit, non ſolùm boni conſuluit, ſed eum etiam Senatorem, qui prior ita fuerat arbitratus, vberi congiario affecit. Digna profectò res hæc ingenti admiratione, ſed propior miraculum eſt, quæ ſubſequitur. Etenim ac ſi Regi morigerarentur, ijdem Senatores, cùm litem præfecto Minæ (Guineæ vrbs eſt, quam S. Georgij vocant, à mineralibus nomen mutuata) Regni, ſeu Coronæ procurator intendiſſet, pro præfecto conſtantiſsimè deciderunt. Vix erat ſententia declarata, cùm ex arbitrarijs vnus impigrè Ioannem adit, & in morem fauſta nunciantis Euangelia poſtulat. quæ ni retulit, certè adeò humaniter exceptus eſt, vt Regis aſpectus ipſe pro mercede ſupponi videretur. Cæterum, quia cauſa integrum annum durauerat, inſtrumentum accuratè inſpici, & exquiri iuſsit, an præter ea actorum diſpendia, vel quid aliud præfecto reſarcire teneretur. Ità nempè Ioannes immoderatis etiam tum affectibus imperabat, cùm integritate, zeloque prætexebantur, quo multi nomine libidines effuſiſsimas diſsimulant.

Vitia inſequitur bonos & eruditos bo...erat.

Attinebatur in cõmuni carcere Olyſsiponenſi aduena quidam, damnatus ad necem. Is mortuum ex compoſito mentitus, elatuſque, è feretro, nactus occaſionem, auolauit. Nec mora, fugit, & carceris præfectus, vt qui culpæ affinis eſſet: eo tamen diligenter inueſtigato, ac deprehenſo, Ioannes Senatoribus de re deliberaturis adfuit. ad cuius arbitrium cum paribus vtrimque ſuffragijs extremam ſententiam iudices retuliſſent, ancipiti cogitatione paulìſper defixus hæſit, moxque; Ego, *inquit*, hunc hominem ob ſceleris atrocitatem capitis damnare ſummoperè cupiebam; cęterùm cùm mortis, ac vitę paria ſuffragia ſint, Regis non eſt ad inclementiam propendere. Quapropter vitam concedo cùm mortē vehementiùs exoptarem. Hæc ille, qui & exercitam in alios iuſtitiam, velut vnus è plebe ſeruabat inprimis; & conditis à ſe legibus, perindè ac teneretur, obtemperabat. Id verò ſæpè, multiſque in rebus palàm fecit. Edicto prohibuit ſericas veſtes & aureas: quibus & inpoſterum abſtinuit. Interdicto mularum equeſtris vſu, mulam deinceps, valetudinarius alioqui, non inſcendit. Talorum, & aleæ, cæteriſque ludis à ſe vetitis deinde temperauit; quorum ſtudioſos, & vanè deierantes crudeliter inſectatus, adeò eſt, vt Olyſsiponenſe aleatorium Iacubi Pirij ad forum Palatium in meridiana luce incendi iuſſerit, cum publico infamiæ præconio. Quo facto iacentem ciuitatis diſciplinam non mediocriter erexit. Vitia verò vt perſequebatur hoſtiliter, ita virtute, literis, cæteriſque bonis artibus eruditos, & præcellentes omne genus opifices in pretio habebat. Matronas præſertim viduas, honorificè accepit, quibus & faciles, ſed in templis, & omnium conſpectu præbebat aures. Item equites, quorum operâ in bello vtebatur. Horum laudes propè quotidiano ſermone prædicabat, quòd in Taurenſi prælio à ſuo nunquam latere diſceſsiſſent, Galeculiſq; (vulgò Sardinias appellãt) ſimiles eſſe dicebat; multos, iucundi ſaporis, & paratu faciles.

Veracibus plurimû fauet.

Super omnes tamen ijs plurimùm fauit, quos veraces eſſe compererat. Defuncto aulæ Oeconomo, cùm multi è nobilioribus ad vacuum locum, vtpote grauiſsimum, aſpirarent, vim detulit Ioanni Meneſio, qui Princi-

domum, ditionemq; ante rexerat, & Taroquæ poſtea Comes Cratenſiſq; Prior fuit. Aulicis verò eam rem, vt malè ordinatam, & à communi opinione alienam, quaſi obijcientibus in colloquio; Ideò, *inquit*, Ioannem ad hoc muneris cooptaui, quia mihi vera potiùs, quàm dictu ſpecioſa ſemper inculcat. In ordinando Reipub. ſtatu, deligendiſq; ad officia miniſtris non ſolùm prudentia propè diuinâ præditus erat, & omnium mores, ingeniaq; penitiſsimè diſpiciebat; ſed etiam, vt nè quid in cooptando aberraret, priuatos habebat codices duos quorum in altero, ſuâ ipſe manu ſubditorum merita, & beneficia, quibus eodem remunerari poſſet, exararat; alter Optimatum, & Equitum nomina, ingenitaſque dotes continebat; ſingulos præterea munerum titulos ad quæ vnumquemque idoneum iudicabat, aſcripſerat: alijs artium præfecturas, & legationes, alijs magiſtratus, vel imperia deſignans. Vnde oriebatur, vt neque homines ad officia deſideraret, neque in deligendo, & conſtituendo, temporis multùm inſumeret. Inde etiam multa nec petentibus, aut opinantibus beneficia conferebat; alijs verò petentibus, multo ceu iam ijs collata, quibus animo & codice præſtituerat, denegabat. Hanc verò animi ſui prouidentiam non minus in abſentes propagauit. Cõmoranti enim Hieroſolymis Aluaro Caſtrio, Regiarum facultatum œconomiã deſtinauit. Moderamen domus: quam Luſitani vocant ſupplicationis, Algarbiorum Epiſcopo decreuit, cùm is tempore in vrbe non eſſet. Equitem de ſuis mandatis negotia procurantem in Africa, delegit in ſenatus Olyſiponenſis ſcribam. Quo, re confectâ reuerſo, & Regem de more adeunte; Saluam, *inquit*, Ioannes, familiam reperiſti, nam & mihi curæ fuit, idipſum ſæpenumero cognoſcere. Ergo abi; & officij literas confice tibi à me ideo reſeruati, quia præter dignitatem quæſtuoſum eſt. Aegerrimè ferebat, ſi quis è miniſtris aliquid ab eo per alios impetrare oſteretur. Vnde Ferdinando Caprali, ornatiſsimo viro demortuo, cùm ſuperſtes filius Vaſcus Fernandus præſtantiſsimi Dynaſtæ cuiuſdam autoritate paterni cenſus nomine à Rege flagitaret, ad præſens conſtantiſsimè abnuit; obuiam deinde factum in palatio adoleſcentem, cùm ſatis agnoſceret, diſsimulanter, quo patre natus eſſet interrogauit: mox audito patris nomine, quaſi reſipiſceret: *Cur ergo*, inquit, *petere à Rege neſcis, cui deſeruire noſti?* Per è immenſum laborem ſubirem, ſi huiuſcemodi omnia ponderem, quæ in excellentiſsimo Rege paſsim reperiebantur: Ioannes enim eo in ſuos erat animo, vt non ſolùm cuiuſque merita æqua lance penſitaret, ſed præſtantes etiam viros, fauendo, laudandoque alijs redderet amabiles, & acceptos. Fidem facit Rodericus Soſa, inter proceres hoc tempore non obſcuri nominis. Regem hic Olyſipone grauiſsima neceſsitate oppreſſus adijt, cui ſubleuandæ quinque, ſexue aureorum millia ſibi opus eſſe cùm affirmaret, à Ioãne precatus eſt, vt ſe in platea nuua honorificè aliquo modo tractaret, quo ab inuenientibus mercatoribus faciliori negotio mutuaretur. Annuit poſtulatis Ioannes, & mox inſcenſis equis, per eandem cum Roderico plateam familiariſsimè vnum vel alterum ſpatium fecit, ſubindeq; Sat in hoc, *inquit*, Roderice? Ad id Soſa, Regem ritè ad quem veneratus eſt, gratiaſque egit: nec fruſtrà: poſtero enim die optatè cecidit, vt Roderico, quam ipſe deſiderabat, ſumma offerretur.

Suorum decus reparat.

Nec tantũ fortunas, decus etiam, dignitatemque ciuium exhibito fauore reparabat. Semel inter epulas, cum ei à poculis eſſet Petrus Mellius, eximiæ fortitudinis eques, vrceus tremebundi pollicitatoris è manu fortè cecidit, adrident aulici, ſed vultus infra maieſtate Ioannes; Quorſum riſus iſte? *inquit*. Mellio, ſi vrceus ſic, at numquã telum excidit è manib. quæ nõniſi potum porrigendo tremuerunt. Eo dicto conuerſum in melius eſt, omẽ; ad eũ propè modũ, quo Cæſar excẽdẽs è naui, caſuq; prolapſ⁹ in terrã: Teneo te, *inquit*, Africa.

Bellicam virtutem amat.

Bellicæ virtutis amorem, & in equeſtri ordine magni æſtimabat, & cæterorum omnium pectoribus inſerere cupiebat. De negotio agens cum Martino Albcaſtrio, Regiarum facultatum præfecto, in aulam cæterorũ omnium ordinum corona frequentiſsima plenã deuenit, ibiq; ſermone derepentè mutato, & voce conſultò intenta, quaſi deliberans, an quemuis alium reponi ſanotaret, Nullum, *inquit*, in hoc hominis beneficium collocabo, quippe qui haſtam manu, vel gladium aptare prorſus ignoret. Id, quod ideo iactanti, quia circumſtantibus documenta dare, & ſtrenuus audire cupiebat. An verò eſſet ſatis, Carolus Galliarum Rex dicto declarauit: qui cũ ferè oẽs totius Chriſtiani orbis Principes in ſe coniuratos audiſſet; Nihil curo, *inquit*, ego enim, ſociuſque Ioannes Luſitanorum Rex, huic profligando bello, quin & orbi terrarum debellando pares ſumus.

Miſeris, & afflictis ſubuenit.

Cæterùm Ioannes pietatis ad omnes titulos munificentiſsimus, orbas puellas in matrimonium collocabat: vindicabat ex ſeruitute captiuos, viduarum egeſtati opitulabatur, & in hæc, aut alia piè miſericorditerque facta grandem pecuniæ ſummam erogabat. Eboræ rei diuinæ interfuturus cùm Virginis ad Spinetum adiret, flagrantiſsimo in æſtu in Cœnobium inſigne illud, iuſſo abire comitatu, ſe recepit: poſteà verò cùm egreſſus quatuor equites pro foribus offenderet, ijque Regem pone ſequuti, ventilato ad inceſſum puluere conſpergerent: Quarè cum cæteris, *inquit*, non diſceſsiſtis ad prandium, vt mandaui? Næ mihi nunc ſpiſſo puluere moleſti non eſſetis. Tum ex ijs vnus; Quibus, *ait*, Domine, prandium domi erat, eò ſe proripuerunt: nos manſimus, vtpotè quibus deeſt. At ille; Rectè, *inquit*, ego dabo: eodem die hominem perpetuo Commendæ cenſu locupletauit.

Eius in Flandria procurator, Maximiliano Romanorum Regi, xxx. aureorum m. in auxilium ſummæ neceſsitatis erogârat. Is poſtmodò, cùm facti pœniteret, celeriter emiſſo nuntio, non tàm Ioannem de ante acta re certiorem reddidit, quàm veniam deprecatus eſt, quòd eo inconſulto feciſſet. At Ioannes gemina benignitate non ſolùm procuratorem non increpuit, ſed collaudato etiam gratificatus, mille aureos liberaliſsimè donauit, illud ſubinde monens, vt ſi opus eſſet totam pecuniam ſimiles expenderet in occaſiones. Exteris in Regnis, prouincijſque variè multos habuit, qui ab eo munificè accepti, ſalutaribus Reip. monitis beneficia reſerebant. Multa prætereà memoratu digna geſsit: quippe in Congi regno ſuis primùm armis tentato, templa condidit, in quibus ſalutari aqua Rex ipſe, liberique, præter aliam Ethnicorum turbam luſtrati ſunt. Inſtructiſsimis nauibus inclytum Bonæ ſpei promontorium, Conquiſitionis Indicæ ianuam patefecit. Orientalem deindè plagam cùm Aethiopiam vſque, terreſtri quoque, ac periculoſo itinere exploraſſet, ingenti apparata claſſe, Stephanoque Gama, & Vaſco eius filio, ducibus in expeditionem deſignatis, Indiam cogitabat, quam fatum interueniens ſucceſſori Emanueli reliquit. Ad veteres Regum titulos Guineæ dominationem addidit. Regium ſtemma, in eam, qua nunc eſt, formam redegit. Auiſiana Cruce adempta, nummis ad ſingula ſcuta appictis quinque: ſeptemque rubricato in margine caſtellis: cum anteà incerto numero notaretur ad cuiuſque arbitrium, & nummis tricenis vnumquodque calaretur ſcutum. In Africam, & ipſe proficiſci volutabat animo: ſed rerum perturbationibus impeditus, eodem quinque circiter claſſes feliciter expediuit. Eæ Maurorum ingenti edita ſtrage, aliquot oppida manu ceperunt. Vrbem Tingimi, & alias Mauris ex aduerſo finitimas ſepſit munimentis. Azamorum recepit in fidem, aſolarium decem mille imperato in ſingulos annos ſibi, endio: dumque vixit, exacto. In Diui Thomæ Inſula, Coloniâ deducta, Iudæorum filios collocauit in ſeruitutem redactos, quod ad præfixum tempus non emigrauerant: ea quippe conditione ipſorum parentes in Luſitaniam ex Caſtella conuenerant. Olyſipponenſe noſocomium ad omnes ſanctos magnificum Chriſtianæ pietatis opus anno 1492. Idib. Maij, [illegible] ũmis aureis liberaliter in

ptimum fundamenti lapidem ſparſis, inchoauit. In chorenſi agro multorum fontium ſcaturigines coemit, vt aquæ ductum ab illius morte conditum, extrueret. Multa præterea toto regno, ſūmæ pietatis & magnificentiæ necnō ſempiternæ memoriæ reliquit monumenta. Inuidia, vltimus ſemper hoſtis ei fuit, & ſuperatu difficillimus, vndè magnatum odio laborauit inprimis.

Aliquorū impudentem licentiam reprimit.

Nam cùm initio inter principatus comitijs inſtitutis, multorum impudentem licentiam reprimere conaretur, potentiorum animos exagitauit in ſtatuenda priuatæ, ac liberioris cuſtodiæ diſciplinā quæ hodieq; retinetur; ad id verò temporis incerta erat, incertiſq; definita liminibus. Pati præterea Dinaſtæ non poterant, vt Regis prætores de ſuis Auditoribus quærerent; & cognoſcerent, cùm id populus ad eorum inſolentiam, comprimendam, tollendoſque errores conſtantiſsime poſtularet. Inde ergo factū non ſemel, vt Brigantinus Dux, & alij tamquam deliberabundi clanculum eâ de re colloquerentur, ægrè ferente Ioanne, qui deprehenſis aliàs manifeſtæ perfidiæ veſtigijs, ratus id ſatis ad res componendas fore, Ducem officij ſui commonere conſtituit. Igitur Miſſæ peracto ſacrificio, & argumento à loci, ac temporis religione, arctiſsimaq; inter ſe neceſsitudine deſumpto, remotis arbitris cum eo beneuolè expoſtulauit. Cæterū paucis pòſt dieb. cum autographas eiuſdem litteras accepiſſet, in quib. clandeſtina de rebus ad maieſtatem pertinentibus conſilia cū Caſtellanis conferebātur, omnia publicā fide, & autoritate comprobauit. Domo deinde ſua in cuſtodiam data, homines vtriuſque iuris conſultiſsimos Eboram toto è regno conuocauit; ex quibus cùm patronos deligendi poteſtatem Duci feciſſet, reliquos de re pro regni legibus, imperijſq; decidenda Iudices conſtituit. Id verò non clanculum, ſed palàm; cum maximè Rex ipſe, Duxq; ſingulis iudicijs intereſſent. Et quāuis non pauci, & potētiſsimi Dynaſtæ intercederent, ad eorumque preces Ioannes inclinaret animum, ſtatuit nihilominus, vt ſententia proferretur. Qua, cū eſſet capitalis, non ſine magno funeris apparatu, & Chriſtianæ pietatis argumentis in foro maximo ritè cæſus eſt. Etenim priuſquam ſecuri percuteretur, inuicta animi ſublimitate, quin crimen faceretur, aut infiçias iret, non antè exoratam à Rege veniam, iugulum ferro patefecit. Extincto Duce, mox illius opes confiſcatæ, & priuatæ ditionis oppida in Regiam poteſtatem, ſine vi, aut armis redacta ſunt. Eâ cæde velut deterriti multi Brigantinæ familiæ proceres, ac neceſſarij in Caſtellam trāſfugerunt. In quibus Mōris maioris Marchio, extincti Ducis frater, cuius in Ioanne ſuggillādo libertas, & linguæ intemperantia cum huic, tum alijs, hoc genus viam fecit ærumnis, quarum ingenti dolore confectus, miſerabiliter animam exhalauit. Certo enim audierat ſe (ſimulachro ad viuum effecto, ſanguinis etiam imitato profluuio) ereptis per ſummum dedecus, & ignominiam Comitis Stabilis, ac Marchionis inſignibus, propalam Abrantæij, non ſine perfidioſi elogio fuiſſe decollatum. Paucis deinde poſt annis occulta contra Regem coniuratio detecta eſt, cuius author & caput, Ioannes Viſenſis Dux Ducis enecti leuir, ac Reginæ frater extitit. Hunc Ioannes poſt compertam ſceleris, & ritè conteſtatam rei veritatem, ſuo ipſe pugione Cetobricæ confodit; Emmanueliq; eiuſdem germano, omnia illius bona, quæ ad fiſcum pertinebant, liberaliſsimè donauit; quem etiam teſtamento regni hæredem reliquit, omiſſo Georgio filio ſuperſtite præter matrimonium, ex Anna Mendozia primariæ nobilitatis fæmina ſuſcepto.

Grauiter decumbens, Eccleſiaſticis ſacramentis munitur.

Ad extremum non ſine veneni ſuſpicione valetudinarius, Alboriumque delatus ad balnea, morbo ingraueſcente, domeſticos rogauit, vt ſibi vera, & certa de ſuæ vitæ ſtatu renunciarent. & quoniam teſtamentum ante condiderat, impendentis fati certus, peracta cōfeſsione, & Chriſti corpore accepto, ſacra etiam delibutus vnctione, magnam interea vim lacrymarum effudit. Mox veniam ab vxore, ſocru, Georgio à Coſta Cardinali, Eccleſiaſtico, & Equeſtri ordine, ac populo, infimis precibus, nec ſine aliquot errorum conſcientia petijt. Multos deinde officiorum, remiſsionis, perpetuique alimenti, aut alijs beneficijs, diplomata, ſua ipſe manu ſubſcribens, pro meritis cumulauit. Aderat moribundo Ioannes Camelus, qui Algarbienſis Epiſcopus, dignitati exemplo non faciebat ſatis. Hunc ergo Rex intuitus, Præſul tuis ego perperam factis, inquit, grauiter obſtrictus, & oneratus excedo. In poſterum propter me, te quæſo, vitam rectiùs inſtitue, atque ita futurum data mihi dextera, fideque pollicere, datam deinde accepit.

Feliciter obdormit in Domino.

Neque illud ſilentio prætereundum fuit, quod eodem tēporis contigit articulo. Nā litteras ſubſcripturus perennis Annæ Mendoziæ, de qua nunc memini, cenſus; lacrymis vbertim manantibus, & calamo per neglectum remiſſo ſuſpirans; *Ah quam nocens*, inquit, *animal ſui, cum non didicerim.* Vltimo iam in ſpiritu guſtus amaritudinē quærenti, Conimbricenſis Epiſcopus ſuggeſsit, vt Chriſti in cruce ſitientis fel, & acetum recoleret. Tum Ioannes, Quantas, *inquit*, Antiſtes poſſum tibi gratias habeo. id mihi, totam Chriſti Domini paſsionem repetenti, exciderat è memoria. Epiſcopis deinde Pſalmorum preces fundentibus, ipſe verba præeuntium ſequebatur, donec euaneſcente anima, VIII. Calend. Nouembr. anno ætatis XL. menſe VI Principatus XIIII. menſe II. Alborij in Algarbienſi regno, ſæpiſsimè inuocatis IESV & MARIAE nominibus, in illis tandem verbis: *Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miſerere mei,* feliciter expirauit.

De eius morte Luſitania tota, & aliæ nationes quoq; dolent.

Tanti Principis in occaſu ſupra fidem tota Luſitania miſerabiliter indoluit, quippe quem ſingulari beneuolētia proſequeretur, & ſuas delicias, amoremque velut orbis totius Titum Roma quondam, potiori iure poſſet appellare. Nec immeritò Ioannes enim, cum ſuam erga ciues charitatem, multis conteſtatam beneficentiæ monumentis reliquiſſet, eam tunc omnino comprobauit, cum (addito lemmate, *Pro LEGE, & GREGE*) pulcherrimum Pelicani ſymbolum pectore laniantis, & ſanguinem in pullorum propinantis alimenta, certiſsimum pientiſsimi animi legit argumentum. Communem ergo cladem publico teſtata luctu Regni caput Olyſippo, ſequentibus mox alijs ciuitatibus, ſenatuſconſulto vetuit, nè quis ad ſemeſtre vſque ſpatium tonſor operam locaret. Sed Luſitaniæ finibus contineri dolor immenſus haud poterat; peruaſit orbem, & remotiſsimas etiam nationes, quò Ioannis glorioſum nomen; & fama penetrauerat affecit. Iſabella Caſtellæ Regina, cùm Ioannem fato functum accepiſſet, Obijt, *inquit*, homo; illum eo nomine per antonomaſiam ſignificans. Georgius item Cardinalis, de quo ſupra, vir omni laude cumulatiſsimus, qui, cùm patris ipſius beneficio ad ampliſsima quæque perueniſſet, in Ioannem tamen inimico erat animo, extinctum audiens, corā præſtantiſsimis Dynaſtis, Optimū Regē, optimi hominis filiū appellauit.

Signis claret.

Quarto poſt obitum anno, à Syluenſi templo maximo, Bataliam (oppidum eſt à commiſſo ibi prælio nomen habens) ad antiqua Luſitanorum Regum mauſolea pompaticè transferendus, integro adhuc corpore, barbâ, & capillamento inuentus eſt in conditorio, nec ſine iucundiſsimi odoris fragrantia incorruptus; cum tamen eodem temporis ſpatio tabulæ, tapetum, & linteum, ex nimio viuæ calcis iniectu ſemeſa conſpicerentur. Perſeuerauit ad noſtrā vſque ætatem, eo modo, cum Sebaſtianus Rex, iuſſo aperiri mauſoleo, incorruptam Ioannis dexteram deoſculatus eſt. Et ſanè ad illius virtutes, & ſanctimoniam pro meritis æſtimandam, facere videntur multorum grauiter laborantium teſtimonia, qui ad contactum feretri, quo deportatus eſt (totā quippè Luſitania eiuratamento ſacras in reliquias abierant) priſtinam valetudinem cæleſti beneficio recuperārunt. *Antonius Vaſconcellus in anacephaleos. Nonius de vera Regum Luſitaniæ origine, & religione.*

Ioanni Regi ſuffectus Emmanuel.

Mortuo Ioanne, Regium Luſitaniæ inſigne publico omnium conſenſu, ad Emanuelem, vti opus erat, delatū eſt. Salaciæ eo tempore agentem, Regiaque vexilla, eius nomine ingeminato more gentis ſublata, explicataque ſunt. Regno adepto, mox Legatum Romam miſit, qui ALEXANDRO Pontifici maximo, nomine illius fidem obligaret, totumque Luſitaniæ regnum,

vt Chri-

vt Chriſtianum Principem facere oportebat, voluntati ipſius Pontificis addiceret. Quod vt cum maiore dignitate fieret, Georgium Coſtam, Cardinalem Luſitanũ, hominem autoritate ſumma præditum per litteras rogauit, vt nomine illius hoc officium exequeretur. Cardinalis igitur, Emmanuelis nomine fidẽ Romæ publicè dedit, Emmanuelem ſemper in Pontificis obſequio futurum, & fidem per omne vitæ ſpatium erga Sanctam Romanam Eccleſiã ſummo ſtudio retenturum, & pro illius ſanctitate, quoties ità opus fuiſſet, pugnaturum. Fuit hæc fidei teſtificatio Pontifici valdè grata, literaſq; Regi ſatis amanter ſcriptas dedit, eique de regni ſucceſſione gratulatus eſt. *Mariana lib. 26 c. 2 Oſorius lib. 1.*

Moritur Cardinalis Mendozius, archiepiſcopus Toletanus.

Eodem anno, Petrus Gonzalus Mendozius, ex Seguntino Epiſcopo, primùm Hiſpalenſis, deinde Toletanus Archiepiſcopus Cardinalis, poſtquam in ſumma apud Reges Catholicos gratia, & autoritate vixiſſet, in humanis eſſe deſijt. Submotis ante mortis horam arbitris, cum eum Ferdinandus, & Iſabella Reges de multis reipub. neceſſarijs rebus conſuluiſſent, inter alia de ſuo ſucceſſore delegendo pronunciauit, vti mediocris conditionis hominem, modò is integritatis, prudentiæ, grauitatis, & doctrinæ dotibus præditus eſſet, in Pontificatum Toletanum ſufficerẽt: eam eſſe, inquiens, eius ſedis amplitudinem, & potentiam, vt haud tutò committeretur, cui & natalium ſplendor, & numeroſæ familiæ patrocinium eſſet. Afferebat autem in exemplum, quantũ moleſtiarum Alfonſus Carrilius illis exhibuiſſet, Regi Caſtellæ adhærens. Habere eos virum omnibus numeris ad eam dignitatem obtinendam abſolutum, Franciſcũ Ximenium, Franciſcanorum ſodalium prouincialem, quem ſibi demortuo ſucceſſorem darent. Natus eſt is nobili, & vetuſta Ximeniorum familia, patre Alfonſo, matre Mariã; & ingenuis artibus eruditus, Romæ cauſis agitandis adoleſcens operam, viuente adhuc patre dedit. In Hiſpaniam reuertens cùm Pontificio de expectatiuis diplomate, Archipresbyteratum Vzedanum obtinuiſſet, multas propterea à Carillo Archiepiſcopo calamitates, in vinculis, & carceribus paſſus, ibidem in carcere Vzedaniæ arcis nonnihil conſolationis habuit, à quodam Sacerdote concaptiuo, qui diuinare viſus ei dixit, Depone mœrorem, quo angeris, vir optime. Nam in hoc ipſo, quo teneris vinctus cubiculo, Ioãnes Zerezuala, grauioribus vinculis conſtrictus, acerbiorem cuſtodiam paſſus eſt; cui ad Pontificatum Toletanum aſſumpto, rerum præteritarum & iniquæ ſortis memoria iucunda fuit. Quin poſtquam tuæ frontis probitatem, totiuſq; corporis dignitatem ſum contemplatus, talem ſibi commutationem futuram animus mihi iamdudum diuinat. Emiſſus è vinculis Ximenius, beneficium à Sede Apoſtolicã obtentum, cum Seguntino tenuiore commutauit; vbi Hebraicæ, Chaldaicæq; linguæ operam dedit, totumq; ſe ad diuinarum litterarum ſtudium conuertit: mox Petri Gonzali aliquando Seguntini Epiſcopi, Vicariam Epiſcopatus functionem citra omnem labem adminiſtrauit. Inde perfectionis, & quietis ſpiritualis auidus, omnibus, quæ poſſederat, renunciatis, Diui Franciſci inſtituto ſe mancipauit, iam tum Gonzalo dicente, magnum virum Ximenium eſſe, & augurari ſe, ab illo cœnobio ad præclariſſimam aliquam dignitatem abducendum. quod ſi eueniret, in magnum ceſſurum totius Reipub. Chriſtianæ emolumentum. Toleti monachus factus, tanta continuò, tamque præclara veræ pietatis documenta dare cœpit, vt breui de ſe Sanctiſsimi viri opinionem excitarit. Sed offendebat hominem tranquillitatis percupidum, celebritas loci, quò frequens, & virorum, & fœminarum turba varijs de rebus interpellantium quotidie confluebat. Ergo vt ad ſolitudinẽ quandã mitteretur, magnis precibus obtinuit. Quare in anguſtam quandam perpaucorum Sodaliũ domũculã, nõ lõgè à circũfuſa frequentiũ caſtaneorũ ſylua Caſtanetũ vocãt, amãdatus eſt. Hic ille iã voti compos factus cæleſtẽ quandã vitã cœpit meditari: ſatagebat corpus inedia, vigilijs, & labore attenuatum, animi imperio ſubigere; mentem precatione, lectione, & contẽplatione exercitam in ſublime attollere. Inuitabat ad hoc præter loci ſilentiũ ac ſolitudinẽ, lucus quidã vicinus tã proceris, & denſis arborib. vt vix intermittentis ſolis dubiũ lumẽ per meridiẽ admitteret. Hic ſeſe ille penitiſsimè recondebat, vno duntaxat diuinarum ſcripturarum codice comitatus: vbi pòſt mentẽ ſacrã lectione refectã, precationibus intentus, nunc politis genib. nunc herbido ſolo recumbẽs, totus à ſenſibus propemodũ abſtractus, in ſupernã regionem ferebatur. Multò poſt tẽpore humanis negotijs redditus, hãc ſolitudinẽ ſolebat requirere; & ſub aureis laquearibus, politus, tuguriolũ quod ad vitãdas cæli iniurias hoc loco conſtruxerat, ſæpenumero ſuſpirabat. Illinc nonnumquã à ſui Ordinis Magiſtris Toletũ euocabatur, quò ille inuitus, ſed tamẽ veniebat. Mirum aliquid accidiſſe fertur, dũ aliquã ſo hoc iter faceret. Erat illi comes Sanctiacus ſui Ordinis frater, vir integritate vitæ, ac ſimplicitate Chriſtiana inſignis. Cũ multa nocte Aioſrinũ nõ lõgè à Toleto oppidũ perueniſſẽt, in frugibus ad trituratiõnẽ paratis recũbentes indormierunt. Euigilauit Petrus, & Ximeniũ inclamãs; Te nunc, *inquit*, ò pater Archiepiſcopũ Toletanũ venerabar, galero etiã rubro inſignitũ Deum precor, vt inſomnium à ſe, vt credo miſſum verũ efficiat. Ximenius nihilo ob id cõmotior; dormi, *ait*, obſecro; nã hęc ſunt mera ſõnia. A Caſtaneto miſſus Salzedã (à proximo ſalicto nomẽ habet) nec amœnitate, nec ſolitudine priore caruit. Ibi multo incultiorem, & horridiorem vitam agebat. nã & vino abſtinuit, & nonnili herbis elixis vſus eſt. Ibi Guardianus factus, exemplo potiùs quã imperio monachos in officio continebat. Nã & infima quæq; miniſteria ſibi vltro aſſumebat, & nonnumquã aliorum operã præſtabat. Id tẽporis, Granatẽſibus Mauris ſub imperium miſsis, Iſabella Regina Fernandum Talabricẽſem Hieronymianum eximia ſanctitate virum, quo à ſacris cõfeſsionibus vtebatur, ex Abulẽſi Epiſcopo Granatenſẽ factum Archiepiſcopum, diutius in aula retinere minimè potuerat. Ergo à Petro Cardinale, alium huic muneri idoneum quærebat, qui mox Ximenium oſtendit, ſe tamen vereri affirmauit, nè homo priſcæ ſeueritatis, & ſanctimoniæ, ſuã illã contemplationẽ quietã, & vitæ modum quãtumuis incultum, vellet conditione alia mutare. Per aliã ſpeciẽ hominẽ euocari placuit: vbi cum Reginæ, quantus, qualiſue eſſet, ad omnia prudenter reſpondens demonſtraſſet, de munere Cõfeſſarij interpellatus, *iſtud omnino ſe*, dixit, *conditione ſubiturum, ſi Regium comitatũ ſectari nõ cogeretur; ſe quoties ſuã opera Regina indigeret, venturũ eius iuſſu; mox tamen rediturum in ſuum cœnobium* nec aliud multis precibus à Ximenio obtineri potuit. Magna tunc erat Ximenij fama apud omnes Hiſpanos, ob eius ſanctimoniã atq; integritatẽ. Petrus Martyr Regum Catholicorum hiſtoricus, qui ſtyli ruditatẽ rerum à ſe traditarum fide egregiè compenſauit, in epiſtolis ſcribit eum ex abditis ſyluis extractum, vultus pallore, & ob vitæ aſperitatem totius corporis obducta macie, Paulum, aut Hilarionem eremi incolas, pòſt tot ſecula in lucẽ reuiſiſſe, magnãq; ſui admirationẽ apud Regios comites cõcitaſſe. Nec dubitabat Petrus Martyr ipſum Auguſtini acumina, Hieronymi abſtinentiã, Ambroſij ſeueritate exornare. Addit præterea, ab eius ſodalib. iactatum fuiſſe, mentis plerumq; veluti exceſſu, aut cum cælitib. ipſis collocutum, aut certè rebus ipſorum contẽplandis occupatum, ſenſuum quendam ſtuporem, & alienationem ſubire ſolitum. Illud etiã à viris doctis memoratur; cùm de itinere laſſus eſſet, cõſediſſe propè aquæ riuulum: cuius comes inediã minus ferẽs (nam vterq; erat impranſus) modò nõ animam videbatur agere. Quo duo Ximenius, vires colligat, hortatur, & vt in memoriam Dei prouidentiã, & curã, quã habet de vilib. etiã paſſeribus, reuocet, vidiſſe fertur puriſsimum panẽ petræ, quæ riuulo imminebat, impoſitũ; quẽ inter ſe partiti, & aquã ſũpta quod itineris ſuperabat, cõficere potuerũt. Factus paulò poſt ſuæ prouinciæ Prouincialis, eũ Magiſtratũ nõ inuit' ſuſcepit, quod aſſiduis occupationib. religionis impedit', haud ita fre-

Franciſcũ Ximenium, ſucceſſorem ... agit.

Abalienationem ſenſuum patitur.

quen-

quenter ad Reginam, & aulam venire cogi poſſet. Sed nihilo rarius ob hoc ab illa accerſebatur: in cuius ſinū non ſolùm occultas animi noxas, quas in Deum commiſerat, ſed quicquid publica, aut priuata negotia moleſtiæ, aut ſolicitudinis incuſſerāt, familiariter, & confidenter effundebat; quæ cum ſemper maximis de cauſis in magna fortuna oriātur, neceſſe eſt, vt mole ſua eos etiam quibus cum communicantur, obruant, aut ſaltem ingenti cura, & tumultu animos eorum impleant. In adminiſtrāda porrò prouincia, Frāciſcu Ruizio comite vſus, (quē poſtea Mirobrigæ, deinde Abulenſem Epiſcopū faciēdū curauit) eo, quo priuatus ſolebat apparatu, ſingula prouinciæ cōtubernia luſtrabat: hoc eſt, vnico dūtaxat Sodale viæ Comite, & aſello, quo & ſarcinæ nōnullæ portarētur, & deſeſſus nonnūquā Sodalis veheretur. Ipſa.n. religionis ſuæ tenax, niſi ægritudo aliqua cogeret, ſemper iter pedibus conficiebat. Oſtiatim ab vtroque petebatur cibus, niſi illum nonnūquam ex itinere ſanè habentem, Frāciſcus Ruizius, vt quieſceret, moneret, ſibique eas partes concedaret, orabat. Nā Ximenios ad hanc rem planè ineptus, plerūq; domū vacuua redibat, & oleribus tantum veſcebatur.

Prædicationis, & martyrij cauſa ad infideles proficiſci deſiderat.

Aliquando dum Bœticā ex officij ratione perluſtraret, ad fretum Herculeum, vbi Calpe mōs eſt, quē nunc Gibraltarum ex corrupta Arabicā nomenclatione appellant, appulit. His & Africæ terræ conſpectu inuitatus, & quòd iamdiu deſiderio teneretur, eò traijciendi, quòd & S. Franciſcum feciſſe didicerat, cœpit de nauigatione cogitare. Ardebat Ximenius, miro quodā deſiderio tranſmarinis hominib. Chriſtū annūtiādi, paratus ſupplicia, & mortē ſubire. At quoniā per viros religioſos certior factus fuerat, fœminam Ordinis ſui cultricem (ex his, quas vulgo Beatas vocant) ibidē eſſe vitæ, & morum ſanctitate claram, & quæ Diuorū præſentiā ſæpenumero frui crederetur; capiato extēplò fœminæ colloquio, ad eā rem, quā animo conceperat, eius ſententiam prius requiſiuit. Deterruit hominē vates mulier, & vt à propoſito deſiſteret, effecit: Seruari.n. eū ad res maximas perficiendas dicebat, in quibus grauiora certamina ſuſtinenda forent, quàm ſi inter Punicas nationes verſaretur. Retardatus Beatę dictu ſententiam mutauit; & è Bætica rurſus ad Reginā, quæ illū p litteras, vt maturè ad ſe veniret, rogabat, in Caſtelia rediję.

Accidit per id tēpus ad Reginæ votū de Ximenio apud ſe diutiùs retinēdo, peropportuna occaſio. Cœparat.n. ille ſummo ſtudio cum Regina agere, vt quod iā à Regibus Caſtellanis tentatū erat, atq; minima ex parte confectum, per delectos quoſdam Cenſores perficiēdum curaret: qui corrigēdis, atq; ad veterem diſciplinam reuocandis omnibus omnium Ordinū per totam Regiam ditionem, tum virorū, tum fœminarum monaſterijs, animum intenderent. Obſoleuiſſe cēm alicubi priſci inſtituti ſinceritatem ingemiſcebat: maximè verò apud ſuos Minoritanos, quibus vt naſcentibus arctior quondam & ſanctior diſciplina fuerat, ita collapſis, & degenerantibus altior caſus, atque turpior contigerat. Nam præter vitæ licentiam, quæ ſanè labes communis propemodum eſſe videbatur, religioſis domib. pleraq; illorum ſodalitia aduerſus cōmendatam illā à D. Franciſco paupertatē, prædia vbiq; cum ruſtica, tū vrbana, vectigaliaq; & cenſus obtinebant. Huius inſtituti, qui erant, Conuentuales fratres, & clauſtrales paſſim dicebātur. Hi pleraq; omnia magnifica, frequētiſſimaq; incolebāt Hiſpaniæ monaſteria; illi verò, quos propter accuratiorem Ordinis ſui obſeruationē fratres Obſeruantes appellabant, pauca quædam, eaq; exigua cœnobia obtinebant. Per ſpeciem autem huius cenſuræ quam illi viſitationem vocabant, hoc Prouincialis Ximenius agebat, vt Conuentualium Fratrū Domus, vel prece, vel pretio, vel quacumque damum arte, atque aſtutia in Obſeruantium poteſtatem traducerentur. Ei negotio, quoniam cum opulentis, & potentibus aduerſarijs contendendum erat, cum ſe imparem eſſe videret Reginæ fauore decreuit vti, atque longius ſolito, apud ipſam morari: quæ ea de cauſa Ximenio magis beneuolentior, & æquior erat; & ipſe competitoribus terribilior, & formidoloſior. Quod ſanè conſilium pietatis quidem pleniſſimū, grauiſſimarum tamen diſſenſionū atq; turbarum fuiſſe cauſam conſtabat. Nam & ſtatim in Archiepiſcopum Toletanū aſſumptus, nondum ea de cauſa, Prouinciali præfecturā abdicatā, cū adhuc acrius poteſtate auctus de clauſtralibus illis reformandis inſtaret, exortus eſt quidam Laurentius Vacca, Sācti Spiritus Monaſterij Segobienſis Cōmendatarius, qui prætextu Pontificiæ conceſſionis, ſibi facultatem eſſe aſſeuerabat, quoſcumq; vellet Conuentuales in Sancti Spiritus libertatem aſſerendi; hoc eſt arctam Minoritarū diſciplinam, in ſuam quandam laxiorem commutandi. Is ſanctiſſimos Ximenij conatus diplomatibus Pontificijs eludebat. Nemo erat licentię paulò amantior, qui non apud illum ratię nē inueniret: quā ſemel ſuſceptā religionē abijceret, ſeq; ab excōmunicationis vinculo exolueret. Itaq; fiebat, vt quantum vigilantiſſimus cēſor, ad priſcam ſanctimoniam Sodales ſuos diligēti ſtudio reuocare niteretur, tantū ille cōmentitijs priuilegijs ad petulantiā, & immodeſtiam deflecteret. Quā de cauſa ab optimis, & religioſiſſimis Principibus Ximenius obtinuit, vt is ſalua ſummi Pontificis autoritate, quā præter fas & ius abutebatur, per Regios Lictores in vincula conijceretur, ibiq; tantiſper pænas leſę religionis daret, donec ſuſceptum negotium Ximenius conficeret, remq; omnem è Reip. Chriſtianæ vtilitate ſuiq; Ordinis, integritate cōponerēt. Laurentius tamē è vinculis ſufugiens, Romā ad Aſcaniū Sfortiā Cardinalem contendit, quem patronū quondā habuerat; vt eius pręſidio, cum ſeueriſſimi hominis indignationē vitaret, tum in Regum Catholicorū gratiā rediret; qui Ximenij ſtudia tantopere iuuantes, nonniſi p magnos interceſſores placari poſſe exiſtimabat. Suſcepit illum benignè Aſcanius; deque eius innocentia, facilè ſine aduerſario perſuaſus, litteras fauoris plenas ad Reges dedit: & Petrum Martyrem Mediolanenſem, virum doctum & in rebus gerendis ſtrenuū per epiſtolam rogauit, vt ſuo nomine Ximenium adiret, daretq; operā, vt ſi patriā tandē Laurentius propter Summi Pontificis rectè adminiſtratam conceſſionem carere debeat, ſaltem ablata per ſummam iniuriā ſuppellex & intercepti ex facultatibus ſuis fructus illi reſtituerētur. Inuitus id Petrus Martyr fecit, qui probè rem omnem, vt erat, cognouerat: nè quid tamen in officio ceſſaret, Ximenium adiuit, eiq; mandata Aſcanij expoſuit: ſed ab eo obducta fronte reſpondente, Aſcanio poſtmodum ſcripſit, fruſtrà illū in tuendo Laurētio operā collocaſſe: quippe perſpecta apud Reges Ximenij integritate, atq; zelo.

Ximenij conatibus obſtat Laurentius Vacca eiuſdē Ordinis.

Ordinis ſui cœnobia reformati in melius reuocarat.

Ad Archiepiſcopatum porrò, hoc modo aſcendit. Petro Mendozio defuncto, cura continuo Reges inceſſerat, Archiepiſcopū Toletanū ſufficiendi. Illorū animis ſententia moribundi Cardinalis de Ximenio inſederat quidē: tamen eius Eccleſiæ magnitudo eos in deliberationem adducebat. Tanta.n. ſemper apud Hiſpanos Toletani Archiepiſcopi autoritas fuit, vt ſi quādo de negotijs ad Rēpub. pertinentibus ageretur, is ſtatim poſt Regem ſententiam diceret, nihilq; vnquā illo inconſulto, aut rogatum, aut decretum ſit. Vnde & maximus regni Cancellarius, & Pontificum Hiſpanorum Primas, ingēti potētia, & dignitate iā olim creat⁹, adhuc his titulis ſuo iura nominatur. Nam quāuis antiquus ille ſplendor, quē quondā tenuit, nō omnino perierit, tamen multum ex prima q̄ obtinebat poteſtate, amiſit, & longè infra illam maieſtatē eſt, quā illum ſuperiores Hiſpani exornārāt. Idcircò Toletanæ Eccleſię Sacerdotes, quamdiu ius eligendi apud ipſos fuit, anxiè & ſollicitè deſpiciebant, qualem virum ad eam dignitatem deſignarent. Itaque homines, aut virtute præſtantiſſimi, aut maiorum natalibus clari, ad ampliſſimam Sedem aſſumebantur. De Gothorum temporibus, poſt Cladem illam, quam ab Arabibus Hiſpania ſuſtinuit, & quā omnia fermè re-

Quomodo Ximenius ad Archiepiſcopatum euectus fuerit refertur.

rum

um Hiſpanicarum antiqua monumenta perierunt, nihil eſt, quod certum tradi poſsit: quamquam ex Toletanis Concilijs conſtat, ſæpenumero viros ex Gothico ſanguine illuſtres, Toletanæ Sedi præfuiſſe, quibus & prouincialia Concilia cogendi, deq; rebus ſacris tractandi frequentem vſum fuiſſe, accepimus. Poſtea tamē Gothico nomine, & Chriſtianâ gente per Africanos Arabes ex Hiſpania ſublatâ, præter paucos, qui in mōtibus Aſturum & Cantabrorū, diuino beneficio ad patriam recuperandam, religionemq; reducendā ſunt ſeruati: Alfōſus VI. Hiſpaniæ Rex, anno M C. LXXVII. XV. Calendas Ianuarij, ſexto poſt menſe ab expugnata Toleto, cōuocatis regni Principibus, Epiſcopis, & Abbatibus, permultiſq; alijs pijs, & religioſis viris, Bernardum hominem Gallum, pietate, morū innocentiâ, animi magnitudine, & prudentia commendatum, quē nō ita pridem Alfonſus ex Gallia, vt Sanctorum Facundi & Primitiui Monaſterio præeſſet, accerſiuerat, Toletanum Archiepiſcopum creauit, & vrbi clariſsimæ, ac totius Hiſpaniæ Principi Pontificatus in Hiſpania primatum reſtituit; Vrbano II. Pontifice Maximo ad Regis efflagitationem libenter concedente. Poſteà verò Rex idem oppidis multis, arcibus, villis, opulentiſque prædijs Pontificiā dignitatem locupletauit. Igitur tāta illicò Toletani Antiſtitis autoritas fuit, vt Bernardus ex Hieroſolymitana, quā inſtituerat, expeditione Toletum Româ rediens, viros quos ex diuerſis Galliarū partibus litteris & moribus exornatos ſecum adduxerat; fermè vniuerſis Hiſpaniæ Eccleſijs præficiēdos Epiſcopos curauerit. Ex his Raimundū, quem Vranienſi Eccleſiæ præpoſuerat, ſucceſſorem in Toletana habuit cui Alfonſus Rex Oretano tractu expugnato, eorū locorum Eccleſias Toletano Pontificatui adiecit, parte quoque vectigalium, quæ ad Regem pertinebant, religioſè & liberaliter conceſſa. Tres, aut quatuor huic ſucceſſerunt, quorum plerique Bernardi comites fuerunt, vt ex cognominibus colligere licet, neque enim alia monumenta ſuperſunt: quos ſolâ morum probitate, & doctrinæ opinione ad eam dignitatē euectos eſſe credibile eſt. Nā paulò poſt viris ex primaria Hiſpanorum nobilitate Pontificatum ampliſsimum ambientibus, nō niſi Regum filiis, aut cognatis cedebat. Siquidē duos Sanctios, alterum Caſtellæ, alterū Aragoniæ Regum filios, non longè ab ipſis principijs, ad id ſacerdotium electos eſſe legimus. Quod cū ſerie quaſi perpetuâ, vſque ad Franciſcum Ximenium obſeruatum ſit, in eam amplitudinem Pōtificatus Toletanus creuit, vt Regibus non ita grata iam eſſet tanta Archiepiſcoporū potentia. Ergo mortuo Mendozio deliberabant, quē nam ſubrogarent. Rex Ferdinandus pro filio Alfonſo Aragonio, Cæſaraugustano Antiſtite vehementer laborabat. Regina, Ioannē Belalcazarem ex Aſtuniga familia, qui non ita pridem Belalcazario principatu relicto, Franciſcano Ordini ſeſe addixerat, deſignare primùm volebat. Didacus Mēdozius Archiepiſcopus Hiſpalenſis totius nobilitatis ſtudijs ſuccedere ante alios cōtendebat. In Oropezam poſteà quendam Iuriſconſultum, Regium Senatorem, virum præſtanti integritate, Regina inclinauerat, & iam eius inaugurationem apud Pontificem Alexandrum vrgebat: donec illo oblatam dignitatē, abnuente, Ximenium deſignauit, eiuſq; deſignationis ſancitā autoritatē, & litteris Apoſtolicis præſcriptā, ab Alexandro mitti quantocius poſtulauit.

Eidem Archiepiſcopatus, illuſtres viri, vt plurimū expoſuerunt.

Erat iam dū hæc confecta ſunt, ad ſolenne Quadrageſimæ ieiunium anni huius M CCCCXCV. deuolutum tempus. quare neceſſariò Madritum, vbi Regina aderat, Ximenius venit, qui illi à cōfeſsionibus erat. & poſtquā muneri ſuo ſatis feciſſet, in Spei cœnobiū, quod Ocannæ eſt, diſcedere parabat; quò ſacris intereſſe poſſet, quæ ſolenni Chriſtianorum ritu, in memoriam Dominici funeris celebrantur. Iam Franciſcum Ruizium admonuerat, vt aſellum, quo vti ſolebat, ſterneret, ſimulque aliquid herbarum condiret, nè imprāoſi viam ingrederentur, ſed inſperatò, dum hæc moliuntur, Caſtellus, vnus ex cubicularijs Reginæ ad Ximenium venit, & priuſquam diſcedat ad Reginā maturare iuſsit. Doluit ille eo nuntio accepto, veritus, ne quid, tempore præſertim tam ſacro, impedimenti accideret. Cōtinuo ergo Reginam adijt, ſeſe quantocius explicaturus. Regina Alexandri Pontificis litteras tunc allatas poſt ſermones alijs de rebus conſultò primū iniectas, in manus tradidit, & videto, *inquit*, quęſo, quidnam huiuſce litteris Sūmus Pontifex ſibi velit. Ximenius ad primam ſtatim inſcriptionem, quæ ſic à tergo erat (Venerabili Fratri noſtro Franciſco Ximenio, electo Toletano) vehementer commotus, depoſitis cōtinuo in Reginæ gremio obſignatis litteris, & nihil ad ſe pertinere inquiens, de ſcabello ſurrexit, atque nulla, vt ſolebat, expectata miſsione, vultu admodum cōturbato, ad Sodalem abijt. At Regina, quâ erat grauitate, diſsimulā dum interim rata, dum ſcilicet interiecta temporis morula animum hominis rei nouitate perculſum redderet ſedatiorē, abire in præſens facile permiſit, petita tamen priuſquam cubiculo egrederetur ab eo facultate quicquid litterarum illud erat reſignandi. Paulò poſt Henricum Auricium Villadæ Dominum, Regiſq; auunculum, aceius familiæ præfectum, & Aluarū Portugallium, Regiſſenatus Præſidem, ſuo nomine viros dignitate, ad Prouincialē miſit, qui monerent, ne vel Reginæ, quæ illum tanti faciebat, vel Pontificis Maximi, cuius in ipſum Imperij ius eſſet, autoritatem contēneret: quin vtriuſque voluntati, imò diutnę potiùs vocationi facilem ſe, dictoq; audientem præberet, ſimulque alia in eandem ſententiam addere iuſſit, mandauit, quæ ad hominis animum flectendum facere viderentur. Illi ſuſcepto negotio ad monaſteriū venientes, cum cōperiſſent, Prouincialem iamdudum inde profectum, Pinto versus cōtendere, citatis equis, eam viam ingreſsi, hominem cum duobus ſui Ordinis ſocijs, ad tertium ab oppido lapidem conſequuntur pedibus iter facientem, reductumque paulisper è viâ, poſt multū ſermonem, vltro citroque habitum, huc tandem perpulere, vt relicto itinere quod inſtituerat, Madritum reuerteretur. Igitur cum & Reginæ, & Procerum omnium hortatu, precibuſq; rogaretur, vt delatam dignitatem caperet, fortem omnino animum, atq; inuictum pręſtabat, propoſiti ſui ſēper tenax: adeò vt Gutterius Cardenas è Reginæ intimis, Ximenium aliquando de ea re cōpellans dixerit. Non eſt pater, cur nos ſuſpenſos teneas. Nam ſi annuis, Archiepiſcopi Toletani ratione; ſiue tenuis, magnitudinis tuæ, & religionis cauſa, omnus tuæ ſunt à nobis deoſculādę. Reges, paulo poſt Burgos deueneruot, quò allatæ ſunt Alexandri Pōtificis litteræ ad Ximenium Prouincialem, quibus illum nō modò hortabatur, ſed pro ſuo in eum iure imperabat, vti Pōtificatum Toletanū, cui ritè præfectus eſſet, omni poſthabita mora ſuſciperet. Hic ille nihil amplius repugnaret potens, animo dolenti, & inuito ſe ceruicem ſubmittere grauiſſimo iugo, poſt ſex fere menſes, quibus hac de re controuerſum fuerat, profeſſus eſt: nihil tamē addubitabat, quin Deus Opt. qui tuendi tanti muneris autor fuiſſet, obeundi quoque adiutor eſſet futurus, illud ſemper excipiens, ſi nullis conditionibus, nullâue penſione prægrauatam eam dignitatem darent. Nā ſiniſtris quibuſdā rumoribus ſparſum erat, eius mediocritati quemuis ſumptum ſufficientem fore; quocircà prouentibus modicis, qui tamē idonei eſſent, contentū, Regibus, qui magna & religioſa meditabātur, reliquis, qui ſuperfuiſſent libērer ceſſurū. Non ideo indignati, aut offenſi ſunt Reges: quinimo incredibile dictu fuit, quanta illorum, procerumque omnium animos lætitia peruaſerit, quòd ab eo tandem impetratum fuerit, vt Archiepiſcopus Toletanus, hoc eſt inter Regni primarios, autoritate & opibus primus eſſe nō recuſauerit. Cōuenit poſt Tortiſone Reges, vbi V. Idus Oct. ſolenni ritu iounctus, cum iactis peractis illorum manus deoſculandas peteret; Non tam, *inquit*, quòd beneficio veſtro Archiepiſcopus factus ſum, veſtras exoſculari

Archiepiſcopatui Toletano prouiderè de idonea perſona, Caſtellæ Reges maturè deliberāt.

Omne illud Archiepiſcopale recuſat.

cularis manus velim, quàm quod eas mihi vos continuâ porrecturos eſſe officij mei adiutrices; vt tandem mihi liceat, in cœlo Archiepiſcopi locum mereri. Reges côtrà, quòd ille per ſpeciem Regij cultus fecerat, re ipsâ religionis ergo facientes, & pòſt vniuerſi, qui aderant proceres, eius manum venerabundi ſunt deoſculati.

Bona ſua Eccleſiæ vindicat.

Creatus Archiepiſcopus animi excelſi magnitudinem, in bonis Eccleſiæ ſuæ vindicandis mox oſtendit. Erat illi prouidendum de perampla cum dignitatis, tum opulentiæ plena, Caſtorlæ præfectura, quam Petrus Furtadus, Petri Gonzalui Cardinalis frater, eo viuente ſemper obtinuerat. Quocircà cùm proceres quidam ex Mêdoziâ familia ad Ximenium veniſſent, Reginæ nòmine, vt aiebant, rogantes, vt Petrus rurſus per eum præficeretur, nè cogeretur priuati habitu ab adminiſtratione prouinciæ diſcedere: futurum enim perquã iniquum, neque ingratitudine inſigni cariturum, ſi Gonzalui quondam patroni immemor, cuius nempe autoritate, & teſtimonio in tam ſublime faſtigium côſcendiſſet, fratrem modo dignitate deturbaret, quâ Gonzaluus illum ornauerat. Solent Reges dum rogant cogere, nec tàm id precibus, quàm imperio agi videbatur. At Ximenius excelſi animi, quem diu inter ſyluas obſcuras preſſerat, aperta iam documenta exhibens, renunciare Reginæ iuſsit, ſe quod peteretur, nequaquam facturum. *Potero,* inquit, *rurſum ad priuatã vitã & humilem cucullum, vnde inuitus abſtractus ſum, redire: neque enim vmquam dignitatem banc ambiui: cæterum Pontificatum Toletanum mutilum, aut glebâ vna imminutum numquã profectò ſuſcipiam.* Non multo poſt, non iam precibus, aut autoritate Regiâ adactus, ſed ſua ſpôte permotus, Furtado eam profecturam contulit. Simul diœceſiſuæ côſtituendæ vehementer intentus, conſiliarios, ſeu aſſeſſores iuri dicundo, tùm morum Cenſores, quos Viſitatores appellant, viros cum doctrinâ, tum vitæ integritate præſtantes, vndique conquiſitos ſibi aſciuit. Quod ad rem priuatam attinet, nullam ſanè, aut ſumptuoſi, aut magnifici apparatus rationem per id tempus habere, vnquamve habiturus videbatur; non frequentis familiæ, non pretioſæ ſuppellectilis; quin priſcam illam Sanctorum Pôtificum frugalitatem, cum Franciſci ſui humilitate coniungere vſus eſt. Nam aſello, quo ſolebat, vehebatur monachis ſui Ordinis aſſectantibus, aut ibat pedibus. Non argento menſam, non aulæis parietes ornabat. Totum porrò annuum cenſum ſtatuerat ita partiri; vt ex parte dimidia præſentibus egenorum neceſsitatibus ſubueniretur; reliquâ verò deductis cû familiæ, tum Pontificatus neceſſarijs ſumptibus, in opera publica, quæ religionis cultui prouehendo, iuuãdiſque litterarum fratrum ſtudijs neceſſaria eſſent, impenderetur. Totum ergo ſemiſſem pauperum vſibus deſtinatum, Ioanni Cardenæ Burgenſi, viro Theologo, & antiqui moris homini, quem pijs præfecerat largitionibus, vnicâ ſyngraphâ decreuit, nullâ expenſi ratione deferenda, in egenos diſtribuendum. Verùm deinde ſuccedentibus maximorum ſumptuum occaſionibus, inprimis verò graui ære alieno, ex effuſa in Granatenſes nouos Chriſtianos liberalitate contracto, ſemiſsis illius largitionem, ad arbitrariam diſtributioné redigere conatus eſt. Quod ſane conſilium indies magis neceſſarium animaduertebat cùm impoſitam ſibi tum moderatoris, tum pacificatoris publici perſonam, dubijs, turbulentiſque Reipub. temporibus, cerneret, ſine magna pecuniæ vi ſuſtineri non poſſe. Ad familiæ quoque frequentiam, domeſticumque cultum atque ornatum, Pontificis Max. hortatu pertractus eſt acceptis litteris ab Alexandro, hoc tenore.

Conſiliarios bonos ac viſitatores doctrinâ, & vitâ præſtâtes conquirit.

Paupertati tenaxâ Pôtifice ad maiorem cultum inducitur.

Dilecto filio, Franciſco, electo Toletano. Alexander Papa Sextus. Dilecte fili, ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem. Sancta, & vniuerſalis Eccleſia, ſicut te ignorare non putamus ad inſtar cæleſtis Hieruſalem, multis, ac diuerſis decoratur ornatibus, in quibus ſicut in exceſſu præuaricando peccatur, ita in defectu nimium declinando erratur. Grata eſt Deo, & laudabilis cuiuslibet ſtatus condecens obſeruantia, & propterea quicumque præſertim Prælati eccleſiæ, ſicut in moribus, ita in habitu, & inceſſu ſtudere debent, ne nimio faſtu ſuperbi, neue nimiâ abiectione ſuperſtitioſi eſſe videantur, cum vtroque autoritas Eccleſiaſtica diſciplinæ vileſcat. Eam ob rem hortamur, te, vt poſtquam te ſancta ſedes Apoſtolica de inferiori ſtatu ad Archiepiſcopalem dignitatem euexit, quemadmodum te in interiori conſcientia ſecundum Deum viuere intelligimus, de quo plurimum gaudemus: ità extrinſecus iuxta conditionem ſtatus tui, habitu ſcilicet, familiâ, & cæteris ad dignitatis decorem conuenientibus te habere, & obſeruare coneris. Datum Romæ apud S. Petrum ſub annulo Piſcatoris, die XV. Decembris M. CCCCXCV. Pontificatus noſtri anno IIII.

His ille litteris ab autoritate Apoſtolicâ compulſus, cum minus Pontifici audientem religio erat, vix tunc ſibi imperare potuit, vt familiam modicè augeret, domum vtcumque ornaret, & lautiore denique vitæ cultu vteretur. Procedente deinde tempore, animaduertens, quantum ſplendor hic vitæ apud vulgus momenti habeat, ad vindicandam à contemptu publicæ perſonæ dignitatem, quã in pretio haberi permagni ad quietem publicam refert; non modò ad iuſtam familiæ frequentiã, menſarum magnificentiam, & elegantiã, ad omnis quoq; apparatus gloriam amplitudinemq; peruenit, ſed cultum etiam ſibi acceſſiuit non incurioſum. Nam & holoſericà veſte ſuperinduebatur, & pretioſis pellibus, ſed præcipuè leucophæis, quod veſti Franciſcanæ concolores eſſent vtebatur. Lectos item ſericis, & purpureis ſtragulis ornatos: cùm tamen ille Franciſcanæ regulæ ad vltimum vſque ſpiritum obſeruantiſsimus fuerit, & ſindoneas lineas ſemper reſpuerit; & ſæpe à miniſtris deprehenſus ſit mollibus culcitris, & pretioſis pannis è lecto ablatis, in nudis tabulis, aut humi ſomnú capere. At in familiaribus, tàm primo hoc tempore, quàm deinceps recipiendis, maximum morũ delectum habuit. Nam & inculpatã vitam, omnisq; turpitudinis non modo labe, ſed & ſuſpicione vacantem exigebat. Pueros ingenuos ferculorum ad menſam miniſtros, ſeueriſsima diſciplinâ continebat, pædagogo admoto, qui illorum ingenia bonarum litterarum rudimentis excoleret, à quibus & ipſe nonnumquam diurni ſtudij operã exigebat. Familiæ porrò vniuerſæ; Pontificatus eius rudimento, non exigua pars ex Franciſcanis ſodalibus côſtabat. Decem quippe ex illis ſpectatâ probitate viros, côtubernales ſibi delegerat, quorum ſocietate religioſæ vitæ memoriam, & quoad eius fieri poſſet, formam quoque tueri, perq; eos ſacra officij ſui munera exequi deſtinarat. Quò fiebat, vt penes huius Ordinis viros futurã iam inde partẽ maximam Pôtificatuum, honorum, Magiſtratuumq; ſacrorum omnes arbitrarentur, tanta erat Archiepiſcopi in illos, tanta Reginæ in Archiepiſcopum amoris, & beneuolentiæ ſignificatio. Vnde nó vulgares ſpes ſibi propoſuerant, non ij modo, qui familiari illo Archiepiſcopi vſu, atque conuictu fruebantur, ſed alij etiã eiuſdẽ Ordinis viri, inſigni aliquâ religionis, atq; doctrinæ opinione clari. qui ſi apud aulæ primates, & authoritate, & gratiâ pollerent, porrigente vtiũq; manum Archiepiſcopo, facilè emerſuri credebantur. ſed vtroſq, ſanè ſua ſpes fefellit. Omninò enim Ximenius ſeu quod religioſos homines longè ab humani ambitus ſcopulis retrahendos eſſe iudicaret, ſeu certo quodam alio côſilio; nihil ſanè ſuis illis contubernalibus publicorum negotiorum, vel communicabat ipſe, vel ab alijs ſinebat communicari. Interuentores verò, quales permulti rerum alienarum curioſi, & fumos vendere ſoliti, in aula Regia eſſe conſueuerunt, ad eos ingredi haud temerè patiebatur: ſed neque pedem in palatium inferre, aut inter proceres aulicos verſari permittebat: adeo vt anguſtius in Archiepiſcopi ædibus agere, quã in ſuis cœnobijs viderentur. Cum viris Ordinis ſui primariis, quoties familiares ſermones conferre contigerat, nihil aliud, quã de tuenda religionis diſciplina, de continẽdis in officio Sodalibus, de precationis, lectioniſque frequentia, aliſque id genus exercendis

pie-

pietatis ſtudijs, non ſine ſumma oris grauitate diſſerebat. Qua ex re non vulgaris inuidia apud Monachos laborare cœpit, quaſi Ordinis ſui ornandi parùm ſtudioſus: nec verebâtur nonnulli, ſiniſtros ſermones, de nimia hominis ſeueritate in vulgus ſpargere.

Eundē fratres idem diffamant apud Miniſtrum Generalem Ordinis.

Accidit per id tēpus, vt Franciſcani Ordinis ſupremus Magiſter, quem illi Miniſtrū Generalem vocant, Roma, in Hiſpaniam muneris ſui exercendi cauſa venerit. Apud hunc, homines ſui Ordinis, Ximenium grauiſſimis criminationibus onerare non prætermiſerunt. Criminabantur in eo liuorem, & maleuolentiam, qui cùm Monachos doctrinæ, & religionis laude præſtantes facilè poſſet in amplissimis dignitatibus collocare, maximo deinde viui, atq; ornamento vniuerſo Ordini futuros, non modo ipſorum incrementis non faueret, ſed & Reginæ animum ſua ſpōte Ordini deuotiſſimum, alio auertere, atq; abalienare conaretur. Sed neq; in fr... ſuum veterū, Franciſcano quoq; Ordini ... quem ſecū haberet, vlla amoris ſignificatione propēſum eſſe. Multa præterea in eius ingeniū, moreſq; indignè iaciēres, quæcumq; nimium exulceratis animis odium, ob ſpes fruſtratas ſuggerebat. At ille homo quidem externus, rerumq; Hiſpanicarum ignarus, & ſuapte Ximenio magnoperè infenſus (erat enim Conuētualis) vita, & ſtudio, facilè tot calumnijs irritatus, in Ximenij perniciem cœpit incumbere, palàm, & impotenter iactitans, minimè conquieturum, donec eum è faſtigio, quò indignè conſcendiſſet, deturbarum, ad ſordes priſtinas reuocaret. Reginam ergo adijt, & pòſt paruam temporis à prima ſalutatione moram, eius attentione, tamquam de re magna dicturus, efflagitata, mirari ſe *dixit*, quonam conſilio Franciſcum Ximenium, ad tantum honoris, & potentiæ culmen prouexiſſet: cùm nec natalium ſplendore moueri potuerit, nec doctrinæ opinione, quandoquidem omnium iuxtà bonarum diſciplinarum ignorans, habebetur. Nam Iuriſperitiam, in qua ſe exercuiſſe dicebatur, à limine tantùm, quod aiunt, ſalutauerat. Iā verò eximiam quampiam prudentiam, rerumue gerēdarū vſum, quo potuiſſet ex ſolis Seguntienſium Sacerdotum iudicijs quibus breui alioqui tempore præfuiſſet, tam vberem, tamq; Regijs negotijs tractandis accommodatam ſibi comparaſſe. Quòd ſi vulgata illa, ac proindè fallax ſummæ ſanctitatis opinio, qua ſupremos ipſos cælites proximè dicebatur accedere, ad eū augendum ipſam impuliſſet, caueret haſce fictas ſanctitudines, quæ nec horum temporum, aut morum eſsēt: ſatiſque præclarè nobiſcum agi putaret, ſi vitam vtcūq; innocentem præſtaremus. Quod ſi mentis ea lgine remoueret, ſatis magnum habere poterat argumētum animi leuis, & inconſtantis, quod nō ita pridē in totius domus, & familiæ ratione deſignauerat. Nam ab auſteriori norma, quæ Monachum decebat, ad hybarnicum luxum traduxerat, non ſine magna omnium reprehēſione. Quòd ſi veller commemorare ingenij acerbitatem, rigidos, agreſteſq; mores, orationem aſperam, & inſuauem nulloq; lepore conditam; ad hæc pallorem acceerſitum, triſtitiam, & ſupercilium, tum demùm intellecturam quantum à propoſito aberraſſet. Hæc enim omnia animi tumidi, & arrogātis propria eſſe, non autē vera ſanctitatis indicia, vt Regina exiſtimabat. Nam ſyncera ſanctitas ſuauis eſt, mitis, placida, hilaris, & tractabilis. Quare non eſſe, cur dubitaret, fucum ſuæ ſimplicitatis planè factum fuiſſe. Nam quòd delatū honorem tam longa ille cunctatione diſtuliſſet, vulpini hoc ingenij potiùs quàm ſancti indicium fuiſſe. Siquidem probi, nec diſſimulatores viri, vt non ambiunt honores, atque magiſtratus, ita rite, atque incorruptè delatos modeſtè accipiunt, non tam præeſſe, quàm prodeſſe cupientes. Quare oportere quidem etiam, atque etiam circumſpicere, quanam tandem

Idem Miniſter in Ximenij perniciem incumbit.

ratione tanto huic Toletanæ Eccleſiæ vulneri mederi poſſet, niſi ſuæ exiſtimationis, atque adeò etiam animæ ſalutis obliuiſci potiùs vellet. Nam nihil hominem, ad ea ſe dignitate alligandum, adigere, cui par gerendæ eſſe nequeat, nil negotij eſſe his addidit permulta conuitiorum, & fœditatis plena. Ægrè iam ſe Regina continebat, quin procacem hominem, & inuerecundum, è conſpectu ſuo rapi, atq; exportari, iuberet. verùm quid ſuam maieſtatem deceret memor, ſeſe continuit. Ergo nihil aliud, quàm ſatiſne ſanus eſſet, ad verboſam eius orationem ſubiecit: & an qui cum loqueretur intelligeret? Hic ille acerbiùs irritatus; ſatis, *inquit*, ſanus ſum, neque qui cum loquar ignoro, nempè cum Iſabella Regina, quæ pauculus puluis eſt, vt ego. & ſimul conſurgens foras furenti ſimilis abijt. Multum Archiepiſcopi cauſam iuuit Generalis Miniſtri tàm effuſa petulantia, quæ Reginæ quidem iram, & indignationem meruit potiùs, quam gratiam, aut aſſenſum. Facilè ſapientiſſima fœmina intellexit, morbo illum animi ſtimulatum potius, quam certo vllo iudicio ductum, in tam illorum ſermonem prorupiſſe. Interim Ximenius quamquā maturè ſatis quid in ipſius caput Miniſter ille moliretur, amicorum indicio intellexerat, recti conſcientia fretus, tantū abfuit, vt vel Reginæ aures (id quod illi facillimum factu fuiſſet) duceret præoccupandas: aut certè pòſt intentam calumniam de apologia cogitaret, vt nec verbum vllum ea de re cuipiam facere ſuſtinuerit; nec Miniſtro quidem vllam offenſi animi ſpeciem præbuerit: quin ſingulari illum ſtudio, mirificaque pietate colere, venerarique perſiſtebat. Itaque omnia Ximenio moderatè diſſimulanterque ferente, facilè totus ille ſæuientis inuidiæ feruor conrepuit & paulò pòſt in fumum euanuit. Poriò quamquam nihil aduersùs Sodales illus ſuos, quos ſibi domeſticos elegerat, querelarum habere præſeferebat, quos neque conſcios quidem illius in ſe coniurationis exiſtimabat; tamen vel æmulorum aliorum tædio, vel quòd arctam viuendi normam iſtis diſplicere ſentiebat, quæſitis occaſionibus alium aliò in cœnobium quemque ſuum amandarat, tribus modò retentis, Franciſco Ruizio, Didaco Camachio, & Didaco Villalano, qui Ximenio ab arcanis confeſſionibus, & à priuatis ſacrificijs eſſent: quibus leges pendentium nouia præſcriptas dediſſe fertur, varias quidèm illas, ſed quæ huc tandem omnes tenderent, vt intrà ſuum angulum abditi, ab omni negotiorum ſtrepitu, & ab omni profanorum hominum commercio abſtinerent. Hæc tamen tàm rigida illis impoſita viuendi conditio in cauſa fuit, vt ad honores emergerent, fauente nihilominus Ximenio. De Franciſco Ruizio diximus: Villalanus cum validis lateribus ad populum concionaretur, & aptus eſſet affectibus promouendis, Regius concionator effectus, & in Abderitanum deindè Epiſcopum aſſumptus.

Regina Miniſtrū Generalem ſpernit.

Ximenius retentis tribus ſui Ordinis religioſis alios à ſe amandat.

Quartus his annumerandus eſt Bernardinus, Archiepiſcopi Germanus, eiuſdē quidem inſtituti Frāciſcani profeſſus, ſed nec morum æquabilitate, nec iudicio ſatis ſano præditus: eaque propter nemini ex tribus, quos Ximenius domi habebat conſentiens, ac proinde fortunam infelicem ſortitus, veram eſſe ſatis declarauit, ſuam moribus fortunam vnūquemq; fingere. Ingratitudine in Archiepiſcopum, ac penè parricidio promeritus, vt domo Antiſtitis pelleretur, ac expulſus miſeram, & calamitoſam vitam duceret. Erat quidē is in monachatu haud vulgariter pius, & religioſus; quamuis bēm ſtatu erat charior. Sub hæc etiam ipſa Pontificatus tempora, non modò conſiliorum particeps, ſed & totius Pontificiæ familiæ prior, vt par erat, habebatur. Aiunt tamen in eo Ximenium deſideraſſe animi conſtantiam, circumſpectionem, & in rebus tractādis prudentiam. Nonnumq; enim na-

Bernardinus Ximenij frater ſ... & ingratus.

turali quadam temeritate, non ſanæ mentis dabat indicia: Sed quicquid id erat, fraterna beneuolentia diſſimulabatur. At cùm ægrè animi vitia contineantur, præſertim vbi paulatim licentia accedit, Bernardinus inſolentior factus, cùm neminem ſibi apud fratrem præferri pateretur, non ſolùm Archiepiſcopi amicis, & miniſtris, ſed ipſi etiam, dum omnia pro libidine tractare cupit, cæpit eſſe grauis. Nam quicumq; eum, leui aut facto, aut dicto offendiſſet, dumo Pontificia, fratre inconſulto ſtatim pellebatur. Quòd ſi quid illum Ximenius obiurgaret, eodem erga eum libertate vti; grauibus verbis inuehi, eius æconomiam impudenter culpare, protinúſque locum aliquo in propinquis cænobium mutare, aliquotq; dies cœceptam indignationem abſentiæ mora teſtificabatur. Mãſueto animo ea omnia Ximenius tolerabat, & ſimul atq; fratri ira deferbuerat, rurſus ad ſe admittebat, nullúque amplius rei anteactæ verbum faciebat. Accidit tamen, vt aliquandò iratior quàm ſolebat Bernardinus Compluto Guadalfaiaram ſeſe receperit, vbi bilis impetu vehementer agitatus, nulla fratris Archiepiſcopi ratione habita, libellum quendam ſcripſit, quadraginta & amplius rerum capita continẽtem, quibus non modò Archiepiſcopi mores, ſed familiæ, luxum, & intemperantiam, & totius Põtificiæ ditionis ſub Antiſtite fratre licentiam, falsò, & immeritò taxabat. Ea cum Ioanne Viana probo homine, & ſibi amico, cæterìm fideliſſ. artis miniſtro communicauit, dictitans quamprimùm occaſio daretur, ſe libellum in manus Reginæ traditurum. Nihil iniquius Ximenius (animo alioqui excelſo) ferebat, quàm ſi aliquid ſimilium apud Reginam de ſe iactaretur. Id Viana cum Ximenio ſtatim notum feciſſet, illicò per ſedulos miniſtros egit, vt captus Bernardinus deferretur, & ſimul quæ ſcripſiſſe ferebatur. Ergo vniuerſis thecis, & armarijs eius recluſis, tandem libellus inuentus eſt; ipſeque acerbæ cuſtodiæ traditus, atque paulò pòſt Gualdafaiaram deportatus; vbi indignabundus & animi impos biennio integro decumbens, contumaciæ quidem morbum coneoquere potuit, nec etiam inſaniæ vitio miſer laboraſſet. Sanior tamen pòſt illa factus, fratris læſi clementia implorata, rurſus humaniſſimè receptus fuit. Sed vt vulgò dici ſolet, qui ſemel bonam mentem amiſit, haud facilè curari poteſt. Aegrotabat Compluti Ximenius, & aderat Bernardinus frater. Accidit verò, vt tunc cauſa quædam apud Archiepiſcopi Iudices ageretur; Bernardinus verò in alteram partem adeò inclinauerat, vt litem ſuam feciſſe videretur. Iudices enim ex ſuo arbitrio ſententiam quamuis iniquam vt proferrent, impulit. Id Ximenius è veſtigio reſciuit; altera parte nimium proclamante; & Iudicum ſuorum ſententiam reſcidit, morbo interim ob indignationem adaucto. Hic inſanè Bernardinus fremere; & ſpecie viſendi fratris, ad illum ingreſſus, multa primùm conqueri cæpit, & quòd ipſe in nullo pretio apud eũ eſſet; multa deindè Iudicũ nomine, quos grauis infamiæ, eo pacto notâſſet, prurſuſq; deſpicatiſſimos feciſſet. Inualidus ob morbum Ximenij animus ſolitum in eo tolerando rigorem retinere non valens, acri illum oratione increpat; & vt taceat, pro imperio iubet, alioqui ſtatim in vincula conijciendum minatur. Bernardinus puluinari, quo caput Ximenij fulciebatur arrepto, os obturauit, & tanta vi guttur vtraque manu furibundus compreſſit, vt omni facultate miniſtros inclamandi adempta, qui in proximo cubiculo excubabant, modò non animam efflauerit. Bernardinus, ſiue quòd eum iam mortuum credidit, ſeu rei atrocitate deterritus, nec animi præſentia nefario ſceleri abſoluendo neceſſaria præditus, de cubiculo diſſimulanter exiens, miniſtris, nè ſtrepitu dormientem excitarent, admonitis, in obſcuram latebrã ſe proiecit, vnde rei euentum aucuparetur. Aderat

Liberatus, Ximenium quaſi occidit.

inter miniſtros adoleſcens quidam Auellaneda, qui paulò quàm cæteri attentior, vultum Bernardini immutatum conſpicatus, vocem etiam titubantem, greſſus inconcinnos, & fermè vacillantes ſubnotauit. Ergo ſiniſtri quippiam accidiſſe ſuſpicatus, præſertim quòd Ximenium, & Bernardinum viciſſim iurgantes audierat, ſuſpenſis paſſibus ad Archiepiſcopi lectum accedens, ex vultus pallore, & ex frequẽti ſuſpirio animo illum defeciſſe credidit, ſocios aduocauit, & ad medicos accerſendus, aduolauit: qui id vi morbi accidiſſe exiſtimantes, quod medicæ artis erat, ſedulò faciebant, ſed vt in re ſubita, & ambigua velut reſpirantes, donec ille ad ſe reuerſus, nihil celans, aut diſſimulans, fratrem palàm incuſare cæpit, ſceleſtum, ſacrilegum, parricidam appellauit, remque vt acta fuerat, expoſuit. Indè neceſſe habuit, feralem hominem, conſpectu ſuo omnino priuare, & in ſordidum quoddam Monaſterium detrudere, Auellanedam autem pro officio remunerare. *Gomecius de rebus geſtis Franciſci Ximenij lib. 1.*

Paſſus eſt ſuprascripta Ximenius, agonizans pro iuſtitia, diſciplina, & moribus antiquis, quos in vſum quotidianũ hominum, ac Regularium reuocabat: Sed non minora etiam Hieronymus Sauonarola, de quo ia mentionem fecimus, Florentiæ tulit, apud Summũ Pontificem, Cardinales aliquos, ſupremum Ordinis ſui Magiſtrum, & nunnullos ſui & aliorum inſtituti Sodales inuidia onuſtus. Eius ſuaſu immutata fuit, forma Reipublicæ Florentinæ. Ea nondum plenè ſtabilita, vt fit in auſpicijs rerum maximi momenti, ciues opinionibus variabant: & aliqui nuuiter introductum adminiſtrandi modũ ſummis laudibus euehebant, nonnulli veterem deſiderabant; eaque propter & Petrum Mediceum vrbe eiectum ſuſpirabant, & Sauonarolam ſuggillabant, quaſi per illum ſtaret, quò minùs Petrus in patriã, & adminiſtrationẽ Reip. reuocaretur. Alfonſina Virginij Vrſini filia, Petri vxor, fiducia ſumpta, quòd Carolus Rex Florentia tranſiens, in domo Medicea receptus fuiſſet, dexteramque ſalutarem Petro porrexiſſet, nec non ipſum illum patriæ, & dominationi reſtituere cogitaſſet, tàm apud Regem per proceres, & litteras, quam apud Ciues excitæ domus calamitatem, & immeritam infantis filij fortunam deplorans quotidiè, & pro marito querimonijs omnia complens, ſummum Sauonarolæ odium apud quos poterat, conflabat. Medicei quoque ipſi à ſua ſpe minimè deiecti, numquã intermittebant, per fidos ſibi, idoneoſque homines occultis artibus maximè ſollicitare in vrbe Florentia veteres amicos, atq; affines, nouos item parare, ingentiaq; demùm præmia, vel infimis hominibus polliceri, vt per eos creatis ex amicorum numero Magiſtratibus, aliqua conditione reducerentur. Iam enim pleroſque nobiles, & opulentos ciues, eius Reipub. tædium cæperat: quum in Senatum pleriq; audaces, ſemiplebei, egenteſq; homines irrupiſſent, qui patritijs deſpectis, nequaquam ſententiarum põdere, ſed ſuffragiorum numero, de maximis pacis, ac belli muneribus decernebant, adeò q; pate factus erat in Curiam aditus, vt ſæpè ab officinis ſellularijs, deſumpta ad tempus toga in conſilium iretur.

Sauonarola multa patitur.

Erat tũ maximè popularis, vt Iouius memorat, Sauonarola, litteris, & admirabili præſertim eloquentia inſignis, qui in ſacris concionibus, & in priuatis colloquijs ità multitudinis animos opinione virtutis cęperat, vt illum rerum omnium quæ imminebant, verũm Vatem, diuinumq; deprauatis moribus cenſorem, cęlo miſſum crederẽt: creueratq; ei tanto aſſenſu autoritas, perpetuò omnis generis hominũ, ſexuſq;, & ætatis ſtudio collecta, vt nihil in priuatis domibus, nihil in Senatu, ſine eius viri cõſilio rectè geri poſſe videretur. Is quòd Petro maximè videretur eſſe infeſtus, oppugnaretque eum Reipub. ſtatum, quem pau-

Sauonarola prorata habetur, & omnia eius conſilio Florentiæ geruntur.

corum

corũ potentium vis, & libido regere poſſet, à nonnullis reprehendebatur, quaſi à religione, diuinarumq; rerum contẽplatione, ambitioſius, q̃ ſacrarũ virũ deceret, ad munia regendæ Reip. tranſiuiſſet. Criminabantur & prædictiones & prædicationes illius: q̃ quã plurimas ex illis iam reipſa cõpletas, & iſtas nonniſi bono publico, reſtituẽdæq; Chriſtianæ diſciplinæ dictas eſſe animaduertiſſent. In tantũ verò odij prorupiſſe dicebantur, vt inſidias illius vitæ ſtruxerint: non ſine ſenſu, & conſenſu Regularũ aliquorũ. Enimuerò & hos non nimium offenderat, ex hac cauſa.

Inſidiæ Sauonarolæ ſtruuntur etiam à religioſis, & quã ob cauſam.

Peſtilẽtia ante annos aliquot graſſante in Etruria, exhauſta fuerant Religioſis Cœnobia quàmplurima: & inter hæc S. Marci Florentinum, & S. Dominici Feſſulanum. Cum pauci remanſiſſent ſuperſtites, qui ea incolerent, vtrumq; ex mutuo conſenſu, ſeſe Congregationi Lombardiæ, vt pote non tantũ numeroſæ, verùm etiam religioſæ adiunxerat, habendis ab ea viris Religioſis, qui cultui diuino vacarent, & populos verbo Dei, & Sacramentis ſaginarent. Horum ſtudio, quàmplurimi, nobilitate, eruditione, & integritate vitę pręſtantes, Religioni Dominicanæ in vtroq; cœnobio adſcripti, cùm arctioris obſeruantiæ deſiderio tenerentur, Ioachimo Turriano Ordinis Supremo Magiſtro, & Alexandro Pontifici Maximo ſupplices facti, pòſt multas difficultates deuoratas, tandem interpellante, & quaſi per vim Annulum Signatorium Pontifici à digito detrahente, Oliuerio Caraffa Card. Ordinis Protectore, (qui litteras pro eis Pontificias eodem ſignauit) obtinuerunt, vt à Congregatione Lombardiæ ſeiungerentur, & ſub titulo Congregationis S. Marci, viuit, ſeueriorem vitam inſtituerent. Alexander Rinuccinus, & Dominicus à Peſcia Dominicani, non tàm ab Sauonarola, ſed ab vniuerſitate Fratrum, ſanctioris vitæ cupidorum ad Alexandrum Pontificem miſſi, rem procurabant, quibus ex aduerſo reſiſtebant, Ptolomeus Brixianus, Congregationis Lombardiæ Vicarius, Marcus Peregrinus Prior Cremonen. Ludouicus Prior Venetus, & nonnulli alij, freti fauore Venetorum, Genuenſium, Ludouici Sfortiæ Ducis Mediolani, Ducum Ferrarię, & Calabriæ, Bentiuolij & inprimis Alfonſi, Regis Neapolitani, qui Petro Mediceo, vt negotium omne Sauonarolæ, & ſequacium ſodalium perturbaret, commiſerat, & diadema Regium ſe priùs deponere velle, quàm vt illi progreſſus in ſtrictiore vita facerent, teſtabatur. Contra hos ſuperiores illi, ferè per miraculum facti, non poterant non offendiſſe nonnullos Sodales, ex Congregatione Lombardiæ, non adeò ad profectum vitæ ſeuerioris inflammatos: quin Petro, & partiarijs oleum camino, aſſunderẽt, contra Sauonarolam, eius perfectionis præducẽ. qui felicibus auſpicijs, intra breue tẽpus, repugnãtibus amplius nonnullis ſodalibus ac ſuperioribus, Piſas, Feſulas, Pratum, & alia in cœnobia colonias numeroſas quaſi Angelorum tranſmiſerat, Fratrum ad ſummam perfectionis aſpirantium. Aduerſarij itaq; non ignari, quantã apud quoſdam Florentinos inuidia, Sauonarola flagraret, conatus ſuos illis commodauerunt, & tantũ apud Pontificẽ, cõciones, & prædictiones Sauonarolæ eleuantes profecerũt, vt is Superiorũ Ordinis interpellatione interueniente, per litteras Apoſtolicas Sauonarolæ interdixerit, nè huius anni Quadrageſimali tempore, verba ad populum Florentiæ haberet. quinimò Florentiã quantocius diſcederet, & alibi locorũ operã pro Cõcionibus collocaret. Hoc initiũ fuit Sauonarolæ dolorum ꝓ populi Florẽtini libertate aduerſus potentiores, & pro reſtitutione vitæ arctioris, aduerſus eos, quos Cõuentuales vocabant, laboratis. Voluerat Sauonarola dicto Põtificis obedire, iãq; itinere ſeſe accinxerat, teſtatũ multis faciens, ſe ſatis officio ſuo, & monitionibus diuinis, in his, quæ ad innouandũ ſtatũ, vel ſecularẽ,

Principes viri conantur Sauonarolã diuexare.

vel Regularem ſpectabant, feciſſe. Cæterùm nè eiecto, aut fugienti ſimilis, Florentia diſcedere videretur, vnã dierum pro Cõcione auditoribus multa ſaluberrima præſcripſit, multaq; ieiunia, orationes, & alia pietatis exercitia, auertẽdis futuris calamitatibus opportuna, Ciuibus, indixit: quibus exactè expendẽtib⁹, illum neq; vlla hacten⁹ falſa dixiſſe, aut ꝓdixiſſe, neq; niſi ad pacẽ cõmunem inter Ciues cõciliãda, ac vitia inſectanda, virtuteſq; inſerendas, ſermonẽ inſtituiſſe: & tã multa ex prænũciatis eueniſſe, quàm inſignem morum mutationẽ Florentiæ ſecutã eſſe, Decem-Viris impulſores fuerunt, qui Alexandro Pontifici ſcriberent, ſuppliceſq; fierent, nè tanto viro Florẽtiam priuaret, litteras Breues retractaret, & Cõcionandi munere hoc anno, tempore Quadrageſimalis ieiunij fungi permitteret. Annuit Pontifex, & his, quæ Superiores Ordinis impetrauerãt, litteris retractatis, Sauonarolæ, vt Florentinis omninò concionaretur, ac nè Florentia pedem, niſi Octauis Dominicæ Reſurrectionis pro Concione abſolutis efferret, authoritate Apoſtolica pręcepit. Eo Apoſtolico mandato, ac precibus Florentini Senatus, populique aſtrictus Sauonarola, in Metropolitana Baſilica, Quadrageſimæ diebus, frequẽtiſſimo auditorio præſente Conciones habuit. *Iouius in vita Leonis. l. 1 Nardus lib. 2 Mſ. vita Sauonarolæ* & feſto die Annunciationis ſolenniſſimo, rationem reddere voluit, tàm prædicationum, quàm prædictionum, quas maleuoli ſuggillabant. Eum ſermonem, ſicuti ipſe dixit, ità deſcripſimus, videlicet in hunc modum.

Florentini impetrant ab Alexãdro PP. vt Sauonarola iterum cõcionetur.

Benedictus Deus, & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti. Pater miſericordiarũ, & Deus totius cõſolationis, qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra vt poſſimus & ipſi cõſolari eos q̃ in omni preſſura ſũt, per exhortationẽ, qua exhortamur & ipſi à Deo.

Fides viua cum iugi oratione, & longanimi patientia, dilectiſſimi in Chriſto Ieſu, tanti eſt apud Deũ meriti, vt nihil ſit tã magnum, quin ab ipſo per eam impetretur. Quòd non ſolùm probat autoritas noui, & veteris teſtamenti necnon antiquorum Patrum noſtrorum experientia, ſed nos quoq; his periculoſis temporibus, & comprobauimus, & manu ſæpè, vt ità loquor attrectauimus. Vbi his tribus annis, non ſine miraculo, e maximis periculis Ciuitas noſtra Florentina à populo vniuerſo imminentibus ſæpè liberati ſumus: cùm etiam ipſius ciuitatis reformationẽ, & pacem, & plura alia præter humanæ ſapientiæ opinionem, & communem ferè omnium exiſtimationem, in ſumma contradictione obtinuerimus. Nec immeritò quidem tres hæ virtutes ſimul iunctæ dignæ ſunt, vt à Deo in rebus magnis & excedentibus communem aliorum operum ipſius curſum exaudiantur. Primò quia fides eſt virtus circa res altiſſimas, quæ ratione naturali probari non poſſunt, extendens, & firmans intellectum: eademq; inter alias virtutes peculiariter innititur Omnipotentiæ diuinæ, quam Omnipotentiam ipſa fides non dubitat omnia poſſe: propter quam fidem, non tantũ ſenſum, & imaginationem vir fidelis, ſed etiam rationem naturalem omittens & ſimplici corde Deo credens res eximias ſupra curſum naturalem, omnemque potentiam creatam, & quemuis ſenſum, & imaginationem, & ſapientiam humanam excedentes impetrare meretur. Secundò quia cum Deus ſit primus rerum ſpiritualium, & corporalium motor, omnis noſtra cogitatio, & bona voluntas, ab ipſo potius, quàm à nobis mouetur, dicente Apoſtolo, non ſumus ſufficientes aliquid cogitare à nobis, tamquam ex nobis. Cum ergo quælibet cauſa naturalis, & quilibet motor intendat ad finem prætendentum, & propter quem monet perducere effectum, multò magis cauſa cauſarum Deus, ſummè bonus, mouens animos iuſtorum ad deprecandum, ſperandum, & petendum à ſe res magnas, præſertim communi ſaluti Eccleſiæ conferentes, iuxta illud Apoſtoli. Spiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus *huiuſmodi fidelium ſpem ſimul & petitionem, ad portum perducere optatum. Non ergo mirandum eſt ſi per continuam orationem noſtram hæc impetrata ſint maximè per ſacra eloquia toties, & tam multipliciter petitiones noſtras Deus exaudire pollicitus etiam importunè nos orare docuerit. Prætereà cùm mentis triſtitia in Tribulationibus plura mala operetur, velut iram, odium, Indignationem,*

& alia opera iuſta: è contrario Patientia ipſam triſtitiam repellens, aut ſaltem Christi intuitu delinitam ſuum poſſeſſorē multu retrahit à peccatis, & in virtutibus confirmat: vnde ſcriptum eſt, patientia perfectum opus habet. *Homo itaq; huius ſæculi aduerſa propter diuinum amorem æquo animo ferens, & ſolatur, & voti compos, ſic ab ipſo Deo promeretur. Vnde ait Apoſtolus.* Tribulatio patientiam operatur, Patientia autē probationem. Probatio verò ſpem. Spes autem non confundit: quia charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum: qui datus eſt nobis. *Poſtquam ergo tot Tribulationes patienter tulimus aſſiduis precibus cum efficaci fide inſiſtentes, nemo admiretur, ſi ab eo, qui non ex accidenti dono, ſed per eſſentiam bonus eſt, res arduas, & communem noſtri temporis curſum excedentes, conſecuti ſumus: Quas diſtinctè, & ordinatè narrabimus charitatibus veſtris: priùs rogantes, vt eliminata penitùs humana ſapientia in ſimplicitate puræ fidei, purgatas nobis aures adhibeatis.*

Florentinæ vrbis ſtatus miraculosè mutatur.

Cùm ego, Dilectiſſimi Ciues, veſtræ Ciuitatis ſtatum & regimen mutationi propinquum cernerem: conſiderans, quod non ſine graui diſcrimine, & ſanguinis effuſione tanta mutatio fieri poterat, niſi diuina pietas propter bonorum pœnitentiam: ieiunia, & orationes opitulata fuiſſet, inſtitui Deo inſpirante aſſiduis declamationibus ad pœnitentiam populum exhortari ob impetrandam ab ipſo Deo miſericordiam. Quod die Sancti Mathei Apoſtoli vigeſimo primo Septembris, anno MCCCCLXXXXIIII. totis viribus aggreſſus ad confeſſionem, ieiunia, & orationes populum excitaui. Quibus libenter ab eodem peractis Dei bonitas, iuſtitiā vertit in miſericordiam. Et nono die Nouembris ſtatus, & regimen ciuitatis ſine cruore, absque ſcandalo, diuino miraculo mutatum eſt. Cùm autem ô Popule Florentine nouam regendi formā ſumpturus eſſes: te in templo maiori, non adhibitis mulieribus, corā Magnificis Dominis, & vniuerſis Magiſtratibus cōuocaui. Vbi poſt quā plurima de recto Vrbiū regimine iuxta traditiones Philoſophorū, & ſacrorum Theologorū diſſerui, tū declarans, quod eſſet naturale regimen ipſius populi Florentini. Hinc ſequentibus diebus à Prædicatione non deſiſtens, quatuor facienda propoſui: Primum, diuinum timorem obſeruandum: Secundum, Reipublicæ commune bonum, priuatis, & proprijs rebus præferendum. Tertium, communem, & integram Pacem ineundam cum ijs, qui paulò antè gubernacula Ciuitatis adminiſtrauerant: Addens Appellationem a ſex fabis Dominorum, ne quiſpiam in futurum hoc medio principatum in Ciuitate ſibi venari poſſet. Quartum vt conſilium amplum, & generale, more Veneto conſtitueretur, vt muneris beneficia vniuerſo populo, non priuato cuiquam accepta referrentur: ne ea via elatior quis fieri poſſet. Quæ quatuor monita eſſe voluntatis Dei, vt adimplerentur aſſerui: Qui conſtituerat, vt ſub hac regendi forma, populus Florentinus in poſterum gubernaretur. Et addidi neminem, huic eius voluntati impedimento futurum, quia fabas albas Deus conuerſurus eſſet in nigras, id eſt, eum mutaturum eſſe corda contradicentium, & eſſectorum, vt qui firmiter decreuerant, contradicendo in conſilio ſuum negare ſuffragium, idem conſentiendo præberent: Atque ita prorſus euenit, vt omnibus in Vrbe veſtra palam eſt, multis ex ijs, qui in principio contradixerant tali mutationi, ſe expertos fuiſſe publicè confitentibus. Non ſolùm autem auctoritate diuinæ voluntatis iſta quatuor prædicta populo ſuaſi: ſed ea validis etiam argumentis comprobaui: & demonſtraui, nullam aliam adminiſtrationis formam, tibi popule Florentine profuturam: Quam ſi ſuſciperes: tum tibi ex parte Dei pollicebar Ciuitatem tuam glorioſiorem ſolitò, tàm ſpirituali, quā temporali regimine, ac ſtatu, potentioremq; & opulentiorem futuram. Verùm propter incredulitatem, ſtultitiam, & malitiam multorum: qui iam creato cōſilio generali, ſe Paci, & Appellationi prædictæ oppoſuerunt, diuinis monitis contemptis ad iracundiam Deus prouocatus eſt: qui ſuam ita dexteram ſubtraxit, vt ego promiſſiones ab eo gratis tibi Florentia factas, hac de cauſa reuocatas, atque irritas fore vererer. Nihilominus immenſa Dei bonitate conſiderata ſuperadditis orationibus, & Ieiunijs: poſt aliquod temporis interuallum non ſine ingenti omnium admiratione, (vt prædiximus) & Pax, & Appellatio ſuperiùs commemoratæ locum obtinuerunt. Quod mecum reuoluens, cogitans promiſſiones diuinas culpa potiùs noſtra, ad tempus ſubtractas fuiſſe, quàm amiſſas. Quamobrem inſtauratis orationibus veſtris ad eaſdem iterum gratias recuperandas, me veſtro nomine apud ſummum Deum legationem ſumpturum obtuli. Demùm poſt continuas orationes, & ieiunia, non præſumens, adhuc immediatè ad ſublimem infinitæ Maieſtatis thronum accedere, ſub qua curuantur, qui portant Orbem: glorioſam Virginem Dei Matrem in eius Annunciationis die, qui vobis eſt anni principium, adiui: obſecrans, vt propter huiuſmodi ſolemnitatis exultationem, dignaretur apud ſanctiſſimam Trinitatem Aduocationis pro nobis munus ſuſcipere. Ipſa verò humaniſſimè id ſuſcepit, latumque hoc nuntium eodem die tibi popule mi in Sancto Marco noſtro prædicans attuli. Inſuper per dies octauæ feſti eiuſdē perſiſtentibus nobis in orationibus nuntiaui vobis, me accepiſſe, quod in vltimo die octauæ ipſius celebritatis grata reſponſa darentur, exhortando, vt captam orationem, & rectam vitam continuo in perſiceret eſt devotis: quò promiſſiones illæ omni gratia vſquequaque redundarent.

Philoſophia & Rhetorica reſpuuntur à Sauonarola.

Nocte igitur præueniente diem ſupremum octauæ profecturus ad reſponſum optatum accipiendum, cogitaui mihi idoneis comitibus, & congruis veſtibus opus eſſe. Conſideranti autem mihi, quas, & quales comites eligerem, plures ſe mulieres obtulerunt: inter quas prima operam ſuam Philoſophia pollicebatur, iactans grandem ſapientiam tantæ Legationi in tam excelſo loco conuenire. Rhetorica quoque ſe ingerens, ſummam eloquentiam in hac re commendabat. Quibus ego, & reliquis humanæ ſapientiæ filiabus reſpondi. quod carum cognitio cum à ſenſibus incipiat, non ſupergreditur res ſenſibiles: Per quas ſi in aliqualem Dei notitiam deuenimus: adeò exigua eſt: vt nulla ferè exiſtimanda ſit: Tribus enim velis obducitur, ſcilicet velo accidentium; ex quibus in ſubſtantiæ corporeæ notitiam ipſa inducuntur: Subſtantia verò corporea ſecundùm affert velum, per quam imperfecte ab Intellectu noſtro deprehenſam in conſiderationem animæ, & ſpiritualium rerum ſuccedimus: Tertium velum eſt, ipſius animæ ſubſtantia, & ſpiritualium rerum, per quas multò imperfectiùs rebus corporeis cognitis intellectus noſter in cognitionem Dei cætera omnia in infinitum excedentis aſcendere nititur. Propterea ex naturali diſcurſu, Dei cognitio valdè debilis acquiritur. Beatorum verò cognitio facie ad faciem Deum intuentium, per quem ordine oppoſito Philoſophia creaturas omnes ſpeculantur, perfectior incomparabiliter, & maior eſt naturali. Verùm inter has geminas cognitiones media verſatur Fides, præſtantior Philoſophiæ cognitione, & inferior, quàm ſit notitia Beatorum. Quoniam autem quemadmodùm res cognoſcimus: ità, & illas nominamus, minimum deſpecta, & pueriles Philoſophia, & Rhetorica ex lumine rationis naturalis pendentes apud diuinam maieſtatem, & apud Beatos habebantur. Quare, & Philoſophiam, & Rhetoricam, & reliquas ſapientias humanas tanquàm huic legationi minùs idoneas explodi: elegique Fidem, & ſapientiam, & eloquentiam diuinarum ſcripturarum ſimplicitatem: intùs, exteriuſque totis me viribus, omnibuſque modis induens eam: ſcilicet in credendo, intelligendo, loquendo, eundo, conſpiciendo & veſtiendo, & omnia deniùm ſimpliciter faciendo. Ruminabam enim diligenter illud Salomonis dicentis. Qui ambulat ſimpliciter, ambulat confidenter. Et cum ſimplicibus ſermocinatio eius. *Aſſumpta igitur ſimplicitate Comite, adhibitis pariter Fide, Oratione, & Patientia, ad Paradiſi limina iter direximus. Domina verò Simplicitas, pulcherrimum, & pretioſum munus opertum geſtabat Maieſtati ſupernæ offerendum: cuius myſterium inferiùs declarabimus.*

Diabolus in ſpecie Eremitæ obuiā fit Sauonarolæ.

Ingreſſis igitur nobis viam, eccè humani generis callidus Tentator mentiens grauem annis, & prolixa barba heremitam, obuiam factus mihi propior acceſſit: & habita ſalutatione ſic ait. Fili mi multum iam temporis vicinam hanc heremum, quā tranſis, pœnitentiæ gratia colui: Modò autem reuelante ſpiritu Sancto intellexi, tuarum prædicationum fructum, rectamque tuam erga Deum, & ſalutem animarum Intentionem. Simul tamen reuelatum fuit, te ſimplicitate quadam in errorem duci. Nam ob populum à vitijs ad vir-

tutes reuocandum, multas Tribulationes prædixiſti, & multa quoque bona ſimulanter pollicitus es: Quod minimè licet. Deus enim cùm ſit veritas, vult ſuos Prædicatores eſſe omnium veritate repletos. Cui ego Reſpondi. *Non parum verba iſta pater admiror. Spiritus enim Sanctus, non niſi vera reuelat. Quod autem mihi obycis, falſum eſt. Tali ſiquidem ſimulatione nunquam vſus ſum. Nec adeò ſum ignarus: vt neſciam Deum, qui eſt ſimpliciſſima natura, ſimplicitatem ipſam ſummè diligere, & odiſſe duplicitatem: quoniam ea quoque modo ſiue in verbo, ſiue in opere mendacium eſt: Vnde ſcriptum eſt,* Perdes omnes, qui loquuntur mendacium. Nec ſunt facienda mala, vt veniant bona. *Sentientibus maximè doctoribus ſacris, omne mendacium à prædicatore de induſtria, in pulpito prolatum, mortale peccatum eſſe. Neque conuenire in vnum poteſt, vt per mendacia, fructum prædicando pepererim. Fructus enim ipſe, me ſimulatione caruiſſe oſtendit. Immò, vt ſæpè coram omni populo teſtatus ſum, nunc quoque teſtor, & in animam meam iuro: quod ſi vnquam ſimulationem prædicationibus meis inſerui, me Deus deleat de libro vitæ. Hæc itaq; inſpiratio tua à Spiritu Sancto procedere non potuit.*

Tentator autem tunc ſubiunxit. Si ergo non ſimulatorum inſueta, ac inaudita prænuncies, pleriſque videtur, te à Melancolico ſpiritu ad hæc excogitanda, & proferenda moueri: vel ex ſomniis, aut vehementi imaginatione hæc tibi imprimi. Cui ego minimè inquam pater, talem in corde meo ſpiritum ſentio: ſed ſummam lætitiam, & lumen quoddam non naturale, & phantaſmatum non naturalium repræſentationem. Cùm enim multum temporis philoſophiæ ſtudiis impenderim: Satis intelligo, quantum naturale lumen rationis, & vis phantaſiæ ſe extendat. Et ſcio, quod ipſa non attingit ea, quæ ad me perueniunt, maximè futura contingentia: tum propter cognitionem, & omnimodam conſonantiam in interpretandis Sacris ſcripturis, ad præſens temporis propoſitum ſine vlla earum deprauatione, aut violenta extorſione, ſeu diſſonantia, vt Auditoribus meis liquidò conſtat: Quæ quilibet mediocris ingenij ſcit, non poſſe à Spiritu melancolico, aut à ſomnijs, vel ab imaginatione vehementi prouenire.

Rurſus ille. Ergo aliqua conſtellatio in horoſcopo natali tuo, & cuiuſpiã planetæ, vel ſtellæ fixæ influxus ad meditanda, proferenda, & præſagienda huiuſmodi futura te inclinat: Cui ego. Pater extrema dementia eſt, credere, quod cœleſtis influxus faciat præſcire futura: dicente Philoſopho. De futuris contingentibus, non eſt determinata veritas: Et quòd de talibus non eſt ſcientia, neque ars. Nullus etiam præcipuus Philoſophus Græcus aut Latinus, antiquus, aut modernus reperitur, qui Aſtronomiam hanc diuinatoriam ſectatus ſit, licèt nonnulli quædam ſcripta ab alijs edita Alberto M[a]gno *falsò attribuant: vt ſui erroribus auctoritatem adhibeant. Quòd ſi diligenter ars hæc conſideretur (ſi tamen artem appellare fas eſt) nullius fundamenti, nulliuſque probationis in aſſertionibus ſuis cognoſcetur. Ego verò ſi iſtis operam darem, fatuas, & aniles fabulas me ſectari potius, quàm rem alicuius ponderis, vel ſcientiæ putarem. Ea etiam facilitate, quâ irrationabiliter affirmantur, negari ab omnibus poſſunt, & niſi nos temporis anguſtia coerceret, oſtenderem, ſuperſtitionem hanc inſipidorum, & ſtolidorum, non acutorum, & ingenioſorum hominum eſſe. Sed nobis Chriſtianum dogma profitentibus, in præſentia ſufficere debet, quod in multis Sacræ ſcripturæ locis ipſa reprobatur, inter quæ Eſaiæ capitulo quadrageſimo ſeptimo Spiritus Sanctus contrà Babyloniam loquens ſic ait.* Sapientia tua, & ſcientia tua hæc decepit te: *& infra.* Stent, & ſaluent te Augures Cæli: qui contemplabantur ſydera, & ſupputabant menſes, vt ex eis annuntiarent ventura tibi. Eccè facti ſunt quaſi ſtipola: ignis combuſſit eos, non liberabunt animam tuam de manu flammæ. *Et Hieremiæ capitulo* 10. Iuxtà vias gentium nolite diſcere, & à ſignis Cæli nolite metuere, quæ gentes timent, quia leges populorum vanæ ſunt. *Et breuiter Sacri Codices indicant, cognitionem futurorum contingentium, proprietatis tantùm eſſe diuinæ. Solus igitur Deus hæc nouit: & illi, quibus ipſe reuelare dignatur. Vnde quadrageſimo primo capitulo Eſaias ait.* Annuntiate, quæ ventura ſunt in futurum: & ſciemus, quia Dij eſtis vos. *Ideò harum ſuperſtitionum diuinatoriarum obſeruatores, quoniam quod diuinitatis eſt proprium, ſibi falsò vſurpant, grauiter peccant. Hinc eſt quòd Doctores Sancti omnes, & Sacri Canones huiuſmodi artem deteſtantur. Quapropter quicunque Aſtronomiam hanc diuinatoriam proſequuntur, non ſolùm ſtulti, & hebetis ingenij, nulliuſque Iudicij homines: ſed etiam improbi Chriſtiani ſunt. Præterea Cœlum non niſi mediantibus cauſis inferioribus pro diſpoſitione materiæ operatur. Non enim exempli gratia illius tutis eſt, ex ſemine oliuæ producere vitem. Quamuis ergo Cœlum in partem hominis ſenſibilem influat: non tamen eam ad alia phantaſmata, quam quæ talis patiatur natura diſponere poteſt. Ego verò pater iam diu naturam meam ſciens, multò præſtantiora phantaſmata ijs, quæ natura præſtare poteſt, in ipſa mea ſenſibili parte cognoſco. Inſuper cœlum immediatè in intellectum operari nequit: quia corporeum non agit in incorporeum. Non ergo cœlum poteſt influere lumen, quod ego in me præter naturale ſentio. Præterea Cœlum, & natura non fabricant Artis opus, neque enim veſtes, aut domos, aut ſimilia conſtituunt. Quia ergo voces ſignificatiuæ, & verborum, ſententiarumque ſeries ad artem, & rationem pertinent: cùm ego eas ſæpè interius, exteriuſque tàm latino, quàm familiari ſermone acceperim: non poſſunt ea, quæ hoc modo audiui, & prædicaui à cœlo, vel à natura prouenire.*

Tentator tunc ait. Ergo hoc dæmonis opera, & potentia fieri poſſet. Potens enim eſt dæmon ea, quæ ſunt Artis, effingere, & aliquid ſupra naturam corpoream efficere: Ideò diabolica fraude certè circumuentus. Reſpondi. Sacras ego Scripturas Pater, & ſanctorum hactenus vitas, eorumque doctrinas ab initio ad finem percurri: Quibus ſufficienter intellexi conditiones omnes diabolicarum, nec non diuinarum apparitionum. Nec ſolùm doctrina, ſed experientia teneo, quantum inuicem differant, longoque tempore comprobaui, has noſtras viſiones non poſſe vllo modo à Dæmone prouenire, eo maximè, quia res à me intellectæ, & prænuntiatæ multo certiores apud me ſunt, quam prima ſcientiarum principia apud Philoſophos habeantur. Vnde manifeſtum eſt, tantæ certitudinis lumen à Diabolo nullatenùs deriuari poſſe. Præterea non poteſt ipſe Diabolus ſcire futura contingentia. Quæ autem à me iam multos annos cognita, & prædicta ſunt ventura, ita vidi, & video continuè ſuccedere, vt nè vnum quidem iota præterierat: nec vnquam in minimo fuerim defraudatus. Inſuper virtutum inimicus Diabolus eſt. Atque ideo non eſt credendum, cùm ex prædicationibus meis tantum germinare fructum videat, quin ſe ſuberaxiſſet: aut ſaltem apertè me decepiſſet, vt de cætero mihi nulla fides adhiberetur: Imo, quæ de me, & de alijs Prædicatoribus concepta eſt, penitùs aboleretur. Item in Ciuitate Florentiæ, in qua multum temporis prædicationibus elaboraui omnes, vel ferè omnes, rectè, atque piè viuentes, hanc noſtram doctrinam ſequuntur. Qui vero iniqui manifeſtè viuunt, nec Chriſtianam normam ſeruant, ipſi infeſti eam perſecuntur: ſtudueruntque varijs modis, & multis argutijs, ſincerot homines auertere & me infamem reddere: quin etiam vita priuare. Nihilominus ſemper doctrina habuit incrementum: ſemperque vberiores fructus protulit: ita vt aſſidue augeri diſcipulorum noſtrorum numerus, aduerſariorũ vero minui conſpiciatur: ſimulq; opera noſtra inualiſcere, aduerſariorum autè debiliora fieri, & penitùs corruere: Itaque pater nequaquam hæc dæmonis doctrina, aut opus eſt: Sed Chriſti: qui in ſummis aduerſitatibus ſemper doctrinam, & opera ſua voluit augeri.

Tentator rurſus ait: Vt libet fili me, loquere: mihi tamen nunquàm perſuaſum erit, quod mortalium cuiquã Chriſtus poſt ſuam in Cœlum aſcenſionem allocutus fuerit. Reſpondi. Valdè aberras pater contrà diuinæ ſcripturæ teſtimonium. Nam in multis locis legitur illum pòſt aſcenſionem ſuam pluribus apparuiſſe, & inter alios Paulo Apoſtolo, vt in prima Epiſtola ad Corinthios Paulus idem affirmat. Hoc etenim pacto Sanctorum hiſtoriæ mentirentur. & Sanctus Franciſcus, ſe regulam à Chriſto accepiſſe profeſſus, decepiſſet mundum: Sic, & plures alij Sancti qui colloquium cum Chriſto habuiſſe affirmarunt. Præterea ſi pro Peccatoribus Crucifixus eſt Chriſtus, Quid mirandum eſt, ſi ipſemet, aut Angeli eius ob Eccleſiæ Sanctæ vtilitatem,

Futura cõtingentia naſcire Deo propriũ eſt

Chriſtus poſt aſcenſionem in cœlum pluribus apparuit.

peccatorem alloquantur? Adhuc ſi quotidiè Chriſtus innumerabilium Sacerdotum prauorum miniſteria, & tractationem in altaris Sacramento non refugit, cur indignum cenſet, quòd peccatores alloquatur? Sed tantis tenebris homines modò ſunt immerſi: vt quod in conſpectu Dei facillimum eſt, impoſsibile eis videatur: nec maiora admirantur, ſed minora. Maius quippè eſt iuſtificare peccatorem, & ipſum per gratiam inhabitare, quàm eundem alloqui: illud tamen non admirantur & credunt. hoc verò in allocutionem credere non poſſunt.

Tentator inquit, Fatetor, priſcis temporibus, Chriſtum multos alocutum. Hac autem tempeſtate cùm ingens ſcripturarum, & doctorum copia abundè ſuppetat, non eſt hoc neceſſarium ad ſalutem. Reſpondi. Sacra ſcriptura, & doctores ſe maximè ſufficiunt ad erudiendos homines in viam ſalutis inſtructione exteriori. Nihilominus niſi quis interiorum gratiæ lumen habuerit, parum vtilitatis ex Catholico doctrina conſequetur. ideò neceſſe eſt, internùs à Deo lumen gratiæ perfundi: quod lumen commune eſt omnibus catholicè viuere volentibus. Sed propter id ſæpe neceſſarium eſt, ſpecificum magis, & particulare lumen in præſertim: qui alios illuminare debent: maximè propter ſingulares, & circumſtantias infinitas, ex diuerſitate temporum, & conditione hominum, & varietate ſtatuum: propter quas ſæpiſsimè ambigitur: quid in præſenti, vel in futuro faciendum, vel determinandum ſit. Et niſi quis ſpecialiter diuinitus illuſtretur, non poteſt ex ſcripturis, & doctoribus, quid magis deceat conducat, certior fieri. Non enim poſsibile eſt particularia quæque voluminibus conſcribi: quia tot libris capiendis vix mundus ſufficeret. ideò iubebat Plato deſcendentem vſque ad particularia quieſcere. Quoniam verò mutatio vniuerſalis Eccleſia nunquàm ſine graui, & ſpiritualis, & temporalis Tribulatione fieri conſueuit neceſſe eſt, Dei electos præparari, & ſic itineres in bene viuendo reddi: ne improuiſi offendantur ſemperque ſic olim genus et vetus, & nouum teſtamentum conſiderantibus, omnipotens Deus huiuſmodi mutationem prænuncians, quid agendum ſit, per os ſeruorum ſuorum, eos promonet, confortat, conſolatur, & illuſtrat. ideò ait Amos Propheta tertio Capitulo. Si erit malû in ciuitate: quod Dominus non fecerit: quia non faciet Dominus Deus verbû, niſi reuelauerit ſecretum ſuum ad ſeruos ſuos Prophetas. *Cum ergo ad ſecem Eccleſiam præſens peruenerit eamque Deus per multas Tribulationes renouare intendat: oportuit his temporibus, Deum per ſeruos ſuos electis ſuis hæc flagella prænuntiare: vt præparentur, nè ex improuiſo eos mala ſuperueniant.*

Tentator. Quomodo ſcire potes, tempus renouandæ Eccleſiæ, cùm ſcriptum ſit: Nô eſt veſtrum, noſſe tempora, vel momenta, quæ Pater poſuit in ſua poteſtate. Reſpondi. aduerte diligentiùs verba pater, ait enim Non eſt veſtrum noſſe tempora, vel momenta, *non omnia, ſed tantùm eo,* quæ Pater poſuit in ſua poteſtate; *vt nuſa diem iudicij in quo regnum Iſraeli & briſtus reſtituet. De quo Regno loquebantur Apoſtoli; licèt nondum qualis eo foret eſſentio intelligerent. Certum quippè eſt. quod oliuay tempus Noe determinatum fuit. Hieremiæ quoque ſeptuaginta annorum præſcriptio captiuitatis populi Iſrael & Danieli ſeptuaginta duæ hebdomada aduentus Chriſti. Sic multis Prophetis deſignatio tempora fuere, & ab eyaeri determinate prænunciata.*

Tentator. Cur te potius adhuc elegit Deus, quã alium: cùm multi in Eccleſia, te ſint meliores? Reſpondi. velim, & ego à te hoc ſcire pater: Cur Deus Petrum, qui ter Chriſtum negauit: & Paulum qui ipſum perſecutus eſt, elegit in Principes Apoſtolorum potiùs, quàm nonnullos alios, pſis eo tempore meliores: Cur etiam Lucam, & Marcum euangeliſtas facient, præ fuere eis hoc miniſterio multo alij, qui eis ſanctitate præſtantiores, vel ſaltem æquales erant: Cur demum elegerit Baloam, idololatram, & iniquum hominem, potius, quàm multos alios eo iuſtiores, vel minùs malos? ius, & reuelaret magna Eccleſiæ, Chriſtique Sacramenta, & Angelicas viſiones & allocutiones exhiberet: nulla horum ratio aſsignari poteſt: ſed ſolum diuina voluntas: vt Apoſtolus tractans de charismatibus Spiritus Sancti ad Corinthios ait. Hæc omnia operatur vnus, atque idem Spiritus, diuidens ſingulis prout vult. *idem ad Romanos de prædeſtinatione ſcribens dicit.* Cuius vult, miſeretur: & quem vult, indurat. Dicis itaque mihi, quid adhuc quæritur? voluntati enim eius quis reſiſtet? O homo, tu quis es, qui reſpondeas Deo? Nunquid dicit figmentum ei, qui ſe finxit; Quid me feciſti ſic? An non habet poteſtatem figulus luti ex eadem maſſa, facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam.

Tentator. Ergo, Tu cæteris ſanctior es? Reſpondi. Gratia hæc Prophetica non hominem ſanctum facit. imò ſæpè peccatoribus conceſſa eſt. vt in libro Numerorum de Balaam legitur, qui licèt Prophetauerit, iniquus tamen fuit. Et Dominus noſter in Euangelio ſic ait Multi dicent mihi in illa die, Domine, Domine nonne in nomine tuo Prophetauimus? Et in nomine tuo dæmonia eiecimus? Et in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, quia nunquam noui vos. Diſcedite à me omnes, qui operamini iniquitatem. *Hæ ſiquidem gratiæ gratis datæ, ad alterius potiùs vtilitatem quàm ad propriam conceduntur. Præſtantius enim multò eſt, minimum Charitatis gradum quàm omnes gratias gratis datas poſſidere; teſtante Apoſtolo.* Si linguis hominum loquar, & Angelorum: Charitatem autê non habeam; factus ſum velut æs ſonans, aut Cymbalum tinniens &c.

Tentator. Audiui, te ſequi quarundam mulierculaum viſiones tibi ea quæ prædicas, dictantium. Reſpondi hoc neque verum eſſe, neque veriſimile. Nam, vt publicè in Ciuitate conſtat, mulieres rariſsimè alloquor, ſemque etiam breuibus eas expedio: norunt que confratres mei, quã difficilis, & rarus ad eas accedam: nec aliquam earum vnquam audio confeſsionem peccatorum. inſuper cùm illæ ſua natura mobiles, arcanum nullum celare valeant: credibile eſt, quot tot annos res hæc latere non potuiſſet. Præterea nouus earum teſtimonium ſcripturis rarò inſertum: licèt nonnullæ Prophetiſſæ legantur. Quod ea cauſa à Deo factum puto: ne illarum teſtimonio, multum immutamur: quoniam id quoque non ſit penitus aſpernandum: ſicuti ſcriptum eſt. Prophetias nolite ſpernere. *Ratio autem eſt, quod cùm Mulieres ſint imperita, & ſuo natura habent iudicij, & volubiles, ac valde fragiles ad vanam gloriam quoque procliues, Dæmonum aſtu irretitæ facilè fiunt. Quibus mihi comperta, nè credas quod illarum Prophetiis fidens, totâm tanto populo, eas conſtantiſsimè aſſeuerarem. Quæ enim prænunciata non euenirent, magnum Fidei diſcrimen, & in Deum contemptus, in me verò ignominia, & grauiſsimum detrimentum redundaret.*

Tentator. Aliqui affirmant, Te Principum amicitia vti: quorum ſecreta cognita, quo facere inueniunt ipſe prædicas. Reſpondi. Scio quanta inſtabilitate humanæ mentes, & maximè Principum corda voluantur, dum ſæpius pro varietate temporum immutantur. Itaque & mihi, & cuilibet ſtultitiæ imputandum eſſet; ſi quando etiam eorum ſecreta habita, ſuper ipſorum diſpoſitione, mea verba firmarem: cùm maximè pro mortali conditione poſsint quauis hora vitam finire, propter alia impedimenta, aut aliorum obſtantium Principum, aut infirmitatum, aut humanarum varietatum ſingulis diebus, & temporibus contingentia. Idcircò quæ eis, vel per eos ventura ſunt, adeò ſunt incerta, vt ad ea omnia infallibiliter cognoſcenda, & prænuntianda, non Angelicus intellectus, nedum humanus ſufficere poſsit. Scire enim oporteret, circumſtantias omnes, & impedimenta: quæ accidere poſſent, & eorum euentus in vtramque partem certiſsimum eſſe. Hæc autem ſolus Deus nouit: qui vocat ea, quæ non ſunt tanquam ea, quæ ſunt, Cuiuſque oculis omnia ſunt præſentia. Extremæ igitur eſſet dementia, futura tam inani aſtruere fundamento.

Tentator. Alij dicunt, quod plerique Ciues tibi Secreta Regiminis Florentini pandunt: & ſic multa arcana, & diſpoſitiones aliorum Principum cognoſcis. quibus pariter collatis, ex acumine ingenij, & ſagaci ratiocinatione, futura conijcias. Reſpondi. Hoc reſponſione pater, indignum eſt. Quoniàm hominum eſt rudis, & parui Iudicij, qui non ſapiunt, nec agnoſcunt, non poſſe talia per ſimilem inquiſitionem certa diffi-

Exēplis illud declarat Sauonarola.

Iudicia Dei abiſſus multa.

Prophetia eſt gratia gratisdata

Mulieres rariſſimè alloquitur Sauonarola.

Nec ex cognitione ſecretorum, Rerum publicarum.

nitione

nitione affirmare. Quibus tamen proxima obiectioni facta Reſponſio ſufficiet.

Prædicta, à Sauonarola euenerunt.

Tentator. Aliqui ſentiunt, quod ſumma Aſtutia, & peritia Regiminum Rerum publicarum, ac principum iſta confixiſti: & cautelis ſermonis verſutia protuliſti, vt ipſis non euenientibus, ex cuſationis latibula tibi deeſſe non poſſint. Reſpondi. Qui ita loquuntur, iam quintus agitur annus, ex quo capi bellum, & ea, quæ partim iam impleta ſunt particularia multa prædicere, multò aliter dicebant: Tunc enim me ſimplicem hominem, & ab ipſa mea ſimplicitate deceptum aſſerebant: Nunc verò rerum pronunciatarum partem impletam eſſe, partem verò, quæ reſtat futurorum per manifeſta ſigna, & certa indicia implendam eſſe contuentur, tanquam verſipelles ad ſuam confuſionem palliandam, me aſtutum nunc prædicant, qui verba ita cautè temperaui, vt captionem omnem euadere poſſim. Hi tamen ſciunt, me prædixiſſe, venturum quendam, qui tranſcenderet montes, & planities, qui propugnacula, Arces & Vrbes mollium pomulorum iactu, vt vulgò dicitur, hoc eſt magna facilitate ſubigeret: quodq; Florentini contrarium ſuæ ſalutis conſilium inirent & velut ebrij prudentia, & conſilio omni fruſtrarentur, & ſimilia multa, quæ ſuperiùs narrata ſunt, audierunt. Rurſus modò plura particularia deſuper mihi reuelanda eſſe ſpero: quæ vniuerſo populo, tam apertè, tamque ſimpliciter prædicabo, quòd diuerſas expoſitiones nullo pacto recipient. Et quemadmodum ſi præcedentia defeciſſent, nulla poteram interpretatione defendi: ita pariter ſi futura non ſucceſſerint, confuſionem ſubterfugere non valebo.

Alias Dæmon ſtruit inſidias, quæ à Sauonarola diſſipantur.

Tentator. Intellexi apud te, reuelationes ſanctæ Brigidæ, & abbatis Ioachim, & complurium aliorum haberi: quibus hæc futura diuinando prædicis. Reſpondi. Teſtor pater, quòd nunquam cuiuſmodi lectionibus delectatum ſum, nec vnquam reuelationes ſanctæ Brigidæ, raraſque admodum, aut nullas Abbatis Ioachim perlegi. Aliarum quoque propheticarum huiuſmodi lectio hactenus me nunquam delectauit: nullaque illarum apud me eſt, vt à fratribus, ac familiaribus meis conſtat, qui teſtes ſunt, quemadmodum lectio veteris, & noui teſtamenti, adeò me delectat, quod ferè multos annos nullo alio libro, nullaue lectione alia præterſum vter: cæterorum lectiones, vt ita loquar faſtidiens, non quia alias ſcripturas contemnam, aliorumque doctorum libri diſpliceant; Sed quod in comparationem ipſius ſacræ ſcripturæ, dulcia quæque amara videntur. Si tamen hoc non credis: Cogita ſaltem, me non eſſe adeò leuis iudicij, quòd tam firmiter, quæ prædixi, certa eſſe aſſeuerarem; & ſæpe confirmando repeterem, niſi aliud fundamentum, quàm illud à te prædictum mihi ſuppeteret. Cum enim prophetia illa inter ſacros Canones non annumerentur, non poſſunt ad res credendas & pronuntiandas, animum penitùs obfirmare. Præterea ad ea particularia prædicando perueni, vt patuit iam ſuperiùs, & adhuc vlteriùs patebit: quod illorum propheticus ſcriptis minimè reor contineri. Sed quod validius eſt. Si ea pro fundamento me habere concederem: hoc ipſum ad habendam mihi fidem ſufficere deberet, vt peccatorum ſuorum pœnitentiam homines agerent. Obiectio enim iſta, nil aliud infert quàm hoc: Tu non es propheta: Sed aliorum prædicas prophetias. Ad quod reſpondeo. Quo quomodo vera pronuntiem; nihil mea refert, dum tamen homines ad bonum conuertantur. Non enim cupio haberi propheta, cùm hoc nomen graue ſit, & periculoſum, vtbe maxime quæ reddat hominem inquietum, & multas in eum ſuſcitet perſecutiones; tametſi amore Chriſti libenter feruntur. Nihilominus propter hoc non aſſentio, me aliorum prophetias propter canonicas vnquā ſecutum fuiſſe: imò vt prædixi, eas non legi: & ſi quas aliquis cuiuſpiam inſtigatione perlegi, ſemel vix lectas reſtitui, non ſpernando nec approbando, ſed Dei Iudicio relinquendo. Quia omnia ſunt nuda, & aperta oculis eius.

Aliena etiam prophetias prædicare, bonū eſt.

Tentator. Fili iſta quæ te à Deo habere aſſeris, in ſecreto ſeruanda eſſent: Sic enim ſanctorum Patrum documenta monent. Reſpondi. Si ita ſit veritas haberet, ſequeretur quòd Moyſes, Eſaias, Hieremias, & cæteri Prophetæ tam veteris, quā noui teſtamenti, non rectè feciſſent, prædicando ſuas reuelationes populis, pariterq; ſcriptas relinquendo. Multi præterea Eremitæ ſimiliter non rectè feciſſent. Ita quoq; Beatus Benedictus: Beatus Vincentius ordinis Prædicatorum: Beata Catherina Senenſis: Beata Brigida & alij ſancti innumerabiles: Quorum prophetias, & diuinas reuelationes in diuerſis legimus libris; omnes pariter erraſſent ipſas manifeſtando. Fatendum eſt ergo talia propalari non debere, niſi aut ab ipſo Deo aliter imperetur: aut proximorum charitas, Deo pariter monente nos vrgeat. Propterea noſtis vniuerſus populus Florentinus, quòd non niſi publicè de huiuſmodi loquor, nec vltrà quā mihi conceſſum eſt aut imperatum. Priuatim verò nunquam, vel rarò talia confero, præterquam ſub ſigillo fidei alicui familiarium meorum. Demum crede mihi, quod multa particularia pectori meo recondita teneo, quæ nunquam protuli, nec prolaturus ſum: niſi aliter mihi Deus inſpirauerit.

Prophetæ non ſolùm prædicta à ſe ipſis miraculis confirmare.

Tentator. quiſquis futura prophetat, vt credantur, debet ea miraculis confirmare: alioquin hæretici idem ſibi vſurpare poſſent. Vnde contrà te adducitur capitulum. cùm ex iniuncto extra de hæreticis. *quod velle videtur, vt talia prædicans, aliquo ſigno, aut miraculo ea debeat comprobare: quod quia ipſe non ſeruas, more hæretico, ab aliquibus procedere argueris: & ab ijs hæreticus iudicaris. Reſpondi. Euiuſmodi homines, aut ignorantes ſunt, aut maligni: quia vel non intelligunt, nec diligenter examinant ſacros Canones, vel malignè peruertunt. Nullo enim loco, quod dicunt, ſcriptum reperitur: imo pauci Prophetarum leguntur miraculis claruiſſe. Vnde enim Ananias Hieremiæ contradiceret (vt patet Capitulo vigeſimo tertio ipſius Hieremiæ) non miraculis Propheta ſermonem ſuum probauit: ſed ait:* Audi verbum hoc, quod ego loquor in auribus tuis, & in auribus vniuerſi Populi. Prophetæ, qui fuerunt antè me, & antè te ab initio, & prophetauerunt ſuper terras multas, & ſuper regna magna de prælio, & de afflictione, & de fame: propheta, qui vaticinatus eſt pacem: cùm venerit verbum eius: tunc ſcietur Propheta: quem miſit Dominus in veritate. *Sic Ionas Propheta prædicans Niniue ſubuerſionem, nulla Populo miracula exhibuit. Demum ex ijs, qui prophetarunt temporibus Regum Iſrael admodum pauci leguntur Prophetias ſuas miraculis probaſſe. Sed quid de alijs quæritur? quando Propheta prophetarum* Sanctvs Ioannes *Baptiſta, miraculis prorſus caruit. ſicut ſcriptum eſt Iohannis Euangeliſta decimo Capitulo:* Multi venerunt ad Ieſum, & dicebant, quia Ioannes quidem ſignum fecit nullum. *Omnia autem quæcunq; dixit Iohannes, de hoc, vera erant, & multi crediderunt in eum. Textus autem decretalis, adductus ſuperius, contra me, ad rem non facit: Contra illos namq; loquitur: qui ſine Prælatorum conceſſione, vel mandato prædicationis officium ſibi arrogarent, dicentes illud ipſis à Deo inuiſibiliter iniunctum: Ideò dicit prædictus textus, quod oporteret eos hoc probare, vel ſignis, vt Moyſes: vel ſcriptura ſacra teſtimonio, vt Sanctus Ioannes Baptiſta: qui ait,* Ego vox clamantis in deſerto, ſicut dixit Eſaias Propheta. *Secundum autem illorum intellectum, totus prædictus ſcriptura ſacra, vt demonſtrauimus, repugnaret. Ideo eos Ignorantes, aut malignos, & Canonum peruerſores iure appellauimus. Non enim opus eſt, vt ſignis, aut ſcripturis probare miſſionem meam: Conſtat ſiquidem omnibus, hoc prædicationis officium mihi à ſuperioribus meis demandatum eſſe: nec me à Deo tantùm, & non etiam ab ipſis miſſum aſſero. Neque iuſtè hæreticum dicere me poſſunt. hic enim hæreticus eſt; qui pertinaciter dogma aliquid contrarium ſacræ ſcripturæ, aut diſciplinæ ſacræ Romanæ Eccleſiæ ſequi conſtituit. Ego autem neſcio, me dixiſſe, aut ſcripſiſſe quippiam, doctrinæ Chriſti, & Eccleſiæ diſſonum. Et nihilominus quicquid ex dictis ſcriptiſue meis hactenus extat, & extabit in futurum, ſemper correctioni ſanctæ Romanæ Eccleſiæ ſubiectum eſſe volo, paratus non ſolùm eius, ſed cuiuſcunque hominis, ſi alicubi errem, libenter ſuſcipere caſtigationem.*

Mala de omnibus relata cum difficultate dona verò faciliter credenda.

Tentator. In ſumma. Nolo tàm citò credere, ſcriptum eſt enim. Qui citò credit, leuis eſt corde. *Reſpondi. Rurſus ſcriptum eſt.* Charitas omnia credit. *Cum ergo Spiritus Sanctus, harum duarum prolator Sententiarum, ſibi minimè repugnet, notandum eſt quædam difficiliter eſſe credenda: vt ſunt detractiones, ſuſurrationes,*

& maledicta in proximum. Quædam facilè credenda ſunt: vt ea quæ credita ad rectam bene viuendi inſtitutionem faciant. Quarè etiam ſi illa, quæ fides noſtra prædicat, non eſſent vera: quod impoſsibile eſt: credere tamen ea conarer: Quoniam hæc credita inducunt in tam probatam vitam: vt ea, melior nulla inueniri, aut excogitari poſsit. Quædam alia indifferenter credi, vel non credi abſque peccato poſſunt: Quemadmodum gentilium hiſtoria, & eius generis, pleraque. Cùm ergo, quæ à me prædicta ſunt, nec fidei, nec bonis moribus, nec rationi naturali aduerſentur, & veriſimilia ſint, vt multis argumentis diuerſis temporibus oſtendi: quin etiam homines ad piè viuendum inducant, ſicut experientia compertum eſt: ſequitur, vt leuitatis crimine argui non poſsit, quiſquis ea faciliter crediderit. Propterea antiqui patres noſtri, vt ſancti Hieronymus, Ambroſius, Auguſtinus, Gregorius, & plerique alij in omni ſcientia peritiſsimi, in rebus quoque humanis prudentiſsimi, facilè talia credebant, etiam idiotis modò ſiue mares, ſiue fœminæ probatæ vitæ, & famæ haberentur. Nec tantùm ipſi pura fide ſuſceperunt: ſed ad vtilitatem pariter aliorum ea deſcribentes, æterna fecerunt: vt in Vitis Sanctorum Patrum: quas deſcripſit Sanctus Hieronimus, & in Dialogo S. Gregorij, & in aliquot opuſculis S. Auguſtini, & in multis diuerſorum Sanctorum ſcriptis apparet. Nos profectò nec Sanctiores, nec ſapientiores antiquis noſtris patribus ſumus: qui tam in veteri, quam in nouo teſtamento, & in alijs libris approbatis, & receptis in ſanctam Eccleſiam eiuſmodi innumerabilia pro noſtro beneficio conſcripſerunt. Tentator. Si viſiones omnes nobis relatas credamus, certè deceptos nos ſæpiùs experiemur. Ideò ſcriptum eſt. Probate ſpiritus, vtrum ex Deo ſint. *Reſpondi. In hac re latet ſecretum, quod non omnes capere poſſunt: Tamen ex ſimilitudine rerum naturalium, id cunctis aperire conabor. Videmus inquam in ipſis rebus naturalibus, quòd quæcunque eandem formam habent: eandem quoque inclinationem, & operationem ipſi formæ reſpondentem conſequuntur: Sic grauia ad centrum terræ: leuia ſurſum mouentur. Par ratio in ſupernaturalibus eſt: Vt vnius ſupernaturalis formæ res, eandem ſimiliter inclinationem, & operationem ab ea forma procedentem conſequantur. Cùm igitur lumen fidei, ſit forma ſupernaturalis vnius ſpeciei, in omnibus ſub ea fide contentis, licet alij alijs intenſiorem eam habeant, cùmque id lumen, naturalem habeat inclinationem ad veritatem, tanquam ad proprium obiectum: non poteſt quiſque hoc lumine informatus, alicui falſitati Fidei, & contrariæ, abſque corruptione, aut amiſſione dicti luminis firmiter adhærere. ſed quotieſcunque vir ſincerus, & fidelis ſuprà ſui Intellectus captum quicquam audit, ſi ſecundum formam prædicti luminis operatur: nunquam parti falſæ firmiter adhæret: ſed ſemper Deo, & Doctrinæ Eccleſiæ cuncta remittit. Hic notandum eſt, quod quicunque benè viuunt, & rectè ad Deum ambulant, præter commune lumen Fidei, ſpeciali lumine illuſtrantur, propter coniunctionem Charitatis cum Fide, & mentis rectitudinem, ac ſimplicitatem. Sicut ſcriptum eſt:* Exortum eſt in tenebris lumen rectis corde. *Ex quo lumine abſque errore inclinantur, ad diſcernendas reuelationes, & operationes diuinas. Et quemadmodùm Deus dirigit naturam, ne erret: dicente philoſopho,* quòd opus naturæ, eſt opus intelligentiæ non errantis: *Ità iſtos fideles, & ſimplices dirigit in cognitionem ſuorum in ipſius Dei operum, & reuelationum ſine vllo errore. Qui itaque non vult hic decipi in ſimplicitate cordis piè viuat: & à Deo in ipſam veritatem ſine errore dirigetur. Hoc modo patres noſtri ſuperius memorati, talia credendo, vel ſcribendo, non errabant. At nonnulli ſuperbi ſoli falluntur. Qui tunc præcipuè putant, ſe ſapientes haberi: quandò talibus rebus contradicunt, eaſque derident: qui non ſolùm nunquàm, niſi fortè labijs, orant: ſed nec ſciunt de oratione, quid nominis, quid ſcilicet nomen ſignificat orationis.*

Pij, ex recti addiſcernẽdas reuelationes inclinantur per Fidem.

Tentator. Video tamen, quòd ſapientiſsimi, plerique magno, & ſagaci ingenio, & graui prudentia, omniumque humanarum rerum periti ludibrio viſiones iſtas habent: quorum auctoritate non poſſum non moueri. Reſpondi Non ne dixi: quod ad hæc intelligenda tantummodo opus eſt bene viuere & rectè incedere in conſpectu Dei: Quoniàm his rebus humana ſapientia longè impar eſt. Immò propter eius ſuperbiam, Deus illam in tenebris, tanquàm lumine tàm pretioſo indignam deſerit: ſicut ſcriptum eſt: Abſcondiſti hæc à ſapientibus, & prudentibus: & reuelaſti ea paruulis. *Apoſtolus verò ait.* Vbi ſapiens? vbi ſcriba? Vbi Inquiſitor huius ſeculi? Nonnè ſtultam fecit Deus ſapientiam huius mundi? Nã quia in Dei ſapientia, non cognouit mundus *per ſapientiam Deum: placuit Deo, per ſtultitiam prædicationis,* ſaluos facere credentes. *Et Eſaias.* Vbi eſt litteratus? Vbi Doctor legis verba ponderans? vbi eſt Doctor paruulorum? Populum imprudentem non videbis: populum alti ſermonis, ità vt non poſſis intelligere diſertitudinem linguę eius, in quo nulla eſt ſapientia: *ſed reſpondeant hi ſapientes vtrùm quæ ego prænunciaui, diuinæ potentiæ, & ſapientiæ poſsibilia ſint, vel non: Quòd ſi ſapiunt: non ſolùm Deo poſsibilia, verùm facillima fatebuntur, & quoniam non eſt ſapientis inaniter, ac ſine ratione loqui, ſcire vellem, qua ratione, & fundamento adhæc irridenda mouentur. Nam ſi diligenter conſiderauerimus, nullam dictis noſtris rationum opponere poſſunt. Non certè demonſtratiuam: Quia materia talis hoc non patitur, prænunciantibus nobis res futuras & contingentes: Demonſtratio ſiquidem eſt neceſſariorum. Non etiam Dyalecticam, aut probabilem. Similes enim rationes, opinionem inducunt: quæ licèt Intellectum penitùs non confirment, quemadmodùm demonſtratiuæ faciunt rationes: tamen in alterutram partem magis inclinant; ſed quæ ego prænuntio, quantum ex cauſis naturalibus liquet, ſunt indifferentia, vt æquè ſequi, & non ſequi poſſint, & quantùm ad diuinam voluntatem pertinet pro libito Deus illa facere, vel non facere poteſt: ſine cuius reuelatione ſcire nemo poteſt, in quam partem eius inclinatio, & determinatio pendeat. Ideò per rationes Phyſicas, deficiente fundamento naturali, hæc nec probari, nec improbari poſſunt. Præterea ex ſignis adhuc reprobari nequeunt: Quia inter alia, duo potiſsimùm impugnationis vim habere videntur, quorum tamen neutrum efficax eſt. Vnum eſt, quando apparet euidenter in mundo diſpoſitio contraria ijs, quæ prænuntiata. Et hoc nihil obſtat, immò probat oppoſitum: Quia cùm Deus intendit gloriam ſuam manifeſtare, magna inſperato tempore producit, eaque ante multum temporis, nulla earum rerum apparente diſpoſitione produci facit, vt ex prophetis veteris, & nouæ legis apparet. Sic & ego cum peccata omnia viderentur, futurum de proximo bellum prænuntiaui. Nunc verò quando orbis terrarum in turbine eſt, ſummam tranquillitatem, & pacem in vniuerſo ſubſecuturam prædico. Et cum ſe ſummè felices Florentini exiſtimarent, mala eis vaticinabar. Nunc autem cum in magnis ſunt anguſtijs, ſummã felicitatem citò ipſis affuturam denuntio. Itaque hoc primum ſignum ad improbandum non valet. Alterum ſignum fortè efficax videri poſſit, hoc eſt prophetantis vita reprehenſibilis: & hoc ſimiliter non probat. Nam (vt dictum eſt) nõ nulli iniqui vaticinati ſunt, ex virtute prophetici luminis Hæc enim eſt gratia gratis data, quæ & ſtante peccato mortali haberi poteſt. Demum non apparet, quibus fundamentis hæc ſapientum irriſio præterquam eorum ſuperbia inuitatur. Qua illi meritò confundentur. Animaduertere ſiquidem deberent, quòd cum hæc non impoſsibilia, ſed veriſimilia, & conſona ſint, vt ſupra declarauimus non paruum confuſionis periculum ſubeunt & amittendæ gloriæ diſcrimen, pro qua omnia facientes tantum laborant: vbi ea, quæ prædiximus, euenerint. Verum tamen de eorum incredulitate minimè mirandum eſt: cum dixerit Chriſtus.* In Iudicium ego in hunc mundum veni: vt qui non vident videant, & qui vident, cæci fiant.

Eas diſcernere humana ſapientia non poteſt.

Dilẽma Sauonarolæ contra ſapientes huius ſæculi.

Tentator. Rari admodum ſunt, qui ſibi credant in comparatione eorum, qui talia habent in deriſum. Ideò durum videtur tã paucorum ſequi iudicium. Reſpondi argumentum hoc ſatis friuolum eſt. Videmus enim rectum Iudicium, perpaucorum eſſe hominũ, & perpaucos eſſe ſapientes, præ multitudine inſipientiũ, quemadmodùm ſcriptum eſt: Stultorum infinitus eſt numerus. *Sicut etiam pauci benè viuunt, reſpectu eorum, qui male viuunt: quia* multi ſunt vocati: pauci verò electi, *& in vtroque teſtamento paucos numero legimus fuiſſe illos, qui Prophetas, Chriſtum, & Apoſtolos ſequebantur, in comparatione illorum, qui eos perſequebantur. Vlterius multum intereſt inter eos, qui ex ore proprio auctoris hæc audiunt, & eos, qui ex auditorum, vel aliorum relatione inſtruuntur.*

Paucorum iudicium aliquando rectius, quã multorum.

Quòd

Digitized by Google

Quod ſi de Auditoribus noſtris dixeris: incomparabilis eſt numerus Credentium ad numerum eorum, qui non credunt: imò ferè nullus Auditorum noſtrorum eſt, qui non credat. Sed ſi de alijs diſputas, qui me non audierunt, fateor quidem longè maiorem eſſe non credentium numerum, quàm credentium. Aliud eſt enim audire hæc intùs pleno ſpiritu ſentientem, & eius viuæ vocis impetum, rationes ſimul, & ordinem, vim verborum, & ſcripturarum conſonantiam, quàm audire eum, qui recitat hæc in ſe minimè ipſa ſentientem, vel eo ſpiritu carentem, & vocem languidam, rationes mancas, & nullam ſeriem, verba arida, & incompoſita ſine ſpiritu, & quaſi exalato vigore mortua. Et ideò rectè inquit ſanctus Hieronymus. Habet, neſcio, quid latentis energiæ viua vox, & in aures diſcipuli de auctoris ore transfuſa fortiùs ſonat. *Vnde ſcriptum eſt.* Dabo vobis os, & ſapientiam cui non poterunt reſiſtere, & contradicere omnes Aduerſarij veſtri. *Et de ſancto Prothomartyre Stephano legitur, quod cum aduerſus eum conſpiraſſent tot ſapientes diſputantes cum eo, non poterant reſiſtere ſapientiæ, & ſpiritui, qui loquebatur. Non itaque mirum eſt, ſi auctorem non audientes, increduli ſunt, cùm maximè doctrina Chriſti ab origine mundi, vſque ad præſens tempus, ſemper contradictionem perpeſſa ſit. Propter quod plerique detractores, varijs locis ſimplicium mentes facilè corrumpunt, non audito ſiquidem auctore, ſimplices ipſi leuiter ſeducuntur.*

Prædicta à Sauonarola euenire

Tentator. Multi aſſerunt plura, quæ non euenerunt, te pronuntiaſſe: propterea nec reliquis à te prædictis credūt. Reſpondi. Quicquid de rebus futuris à me publicè prædicatum eſt, aut iam ſucceſſit, aut omninò ſuccedet, nec vnum iota peribit. Sed notandum eſt, quod ſeorſum, & priuatè loquenti, quoniam homo ſum, & tunc loquor vt homo aliqua fortè excidere, mihi minùs vera potuerunt: tamen nulla me huius rei conſcientia, vel recordatio arguit, ſemper enim veritatem eloqui ſtudeo. Si tamen hoc quandoque contigerit, aut ex lapſu linguæ: aut de futuris more humano, vt fieri ſolet, non ex ſpiritu coniectando potuit euenire. Propterea ſæpè in Pulpito monui, nè priuatè confabulanti mihi alia fides, quā cæteris hominibus adhibeatur. Exceptis tamen his, quæ de futuris particularibus ſuperno lumine cognita, præſertim … partim prouidendo adimplenda, quibuſdam familiaribus meis conſului. Inſuper non ignorandum eſt, quod Spiritus propheticus, non ſemper præſto adeſt ipſis Prophetis, ſed abit, & redit pro Sancti Spiritus voluntate, nec cum præſens eſt, omnia reuelat, ſed plura, vel pauciora: prout vult. Sic Nathan Propheta ædificationem templi Dauid ex proprio ſpiritu ſuaſit, dicens ei. Omne quod eſt in corde tuo, vade, fac, quia Dominus tecum eſt. *Poſteà iubente Spiritu Sancto, dictum ſuum retractauit: Sed quidam ſtulti, me … iactarunt, quod vnius … colloquerentur, eorum cordium arcana non nouerim … quod quilibet Propheta, par Deo ſit, & omnia nouerit. Errant neſcientes ſcripturas, neque virtutem Dei. Magnus Propheta Heliſæus, quando ſeſum audiuit Sunamitis: cuius obierat filius, ait.* Anima eius in amaritudine eſt, & Dominus celauit à me, & non indicauit mihi. *Multi quoque ad me tentandum acceſſerunt, quoniam inter prædicandum, dicentē audierant, quod aſtutia ſua fallere me non poſſent: nec intelligebant, illis meis verbis hoc me voluiſſe ſignificare, quod ſi licet ad prædicandum … ſuis artibus me inducere non poſſent. Quicquid enim in Pulpito pronuntio, vel … veritatem, & ſcientiarum, rationumque naturalium, aut experientia, aut fidediſſimorum teſtium librare conſueui. Non autem ita propterea dixeram, quaſi mihi ſecreta ſuorum cordium celare non poſſent: quorum ſolus Deus ſcrutator eſt. Et licèt multis in rebus alicuius momenti, vel ponderis, me decepiſſe arbitrati ſint: fraudes tamen eorum ſæpe, antequàm … poſt non me latuerunt. Cuius rei teſtes eſſe poſſunt non tantum aliqui ex domeſticis meis, qui … Sed ipſimet fraudulenti, qui ſuas machinationes … & dolos detectos fuiſſe cognouerunt. Hanc tamen … à nonnullis religioſis, licèt paucis, … Quos ex charitate admonens, de latentibus aliquibus … reprehendo. Quorum aliqui incorrigibiles ſemper … Quæ tamen ex manifeſtis ſignis, & indicijs, proceſſu temporis palàm facta ſunt: quāquā illi … adhuc … in ſua proteruia perſiſtunt: Alij verò nonnulli neceſſariorum ſuorum … ſunt: … nec vera … prodidiſſe: Licèt coràm quibuſdam alia, rurſus alijs ſum erubeſcentes negauerint. Hic etiam error ex Calumniatoribus proceſſit, mendacia multa fingentibus, verbum … trahendo, vel addendo pro arbitrio ſuo: Et ſic ſuorum errorum me auctorem faciunt. Poteſt etiam hoc ab ijs, qui me prædicantem audierunt, deriuaſſe, qui verba noſtra non acceperunt eo ſenſu quo prædicata fuerunt. Quare neceſſe mihi fuit ſæpiùs eadem repetere. Et hac de cauſa, ſcribere inſtitui, quæ quid de futuris … prædixi: vt omnes, quæ pronuntiauerim, intelligere valeant, & mihi de cætero non aſcribantur, quæ ne cogitaui quidem. & demum vt ſic defendatur à tot calumnijs doctrina Chriſti.*

Placere Deo non hominibus ſtud. t Sauonarola.

Tentator. Exiſtimo, quod tibi iam plurimum conduceret ſilere: factus es omni populo Florentino, imò totius Italiæ fabula. Reſpondi. Studium meum eſt, Deo, non hominibus placere: quia, vt inquit Apoſtolus, ſi adhuc hominibus placerem; Chriſti ſeruus non eſſem. *Nec ſum adeò paruę iudicij, vt neſciam, omnes qui talia prædicant à ſapientibus huius ſeculi ſtultos haberi: Quibus cum Apoſtolo dicam.* Nos ſtulti propter Chriſtum: Vos autem ſapientes. *Sed illo tempore,* quo iuſti ſtabunt in magna conſtantia, aduerſus eos, qui ſe anguſtiauerunt, *ſpero, me auditurum, voces horum ſapientium, qui ſic dicent.* Hi ſunt, quos habuimus aliquando in deriſum, & in ſimilitudinem improperij. Nos inſenſati vitam illorum æſtimabimus inſaniam, & finem illorum ſine honore. Eccè quomodò computati ſunt inter filios Dei: & inter ſanctos ſors illorum eſt.

Odio haberi ab hominibus prædeſtinationis ſignum eſt.

Tentator. Si tantummodo ridiculus fieres, parùm pendendum eſſet. Sed inſuper odio haberis, & in ſummo vitæ diſcrimine verſaris. Melius itaque tibi conſuleres: ſi omnino deſineres. Reſpondi. ſicut prædixi. Non adeò inſanio: quin ſciam, quod omnia increpare, & nulli hominum conditioni parcere, eſt odia contra ſe grauiſſima concitare. Sed tanto magis corroboror, quanto doctrinam, cepta, & opera noſtra ſimiliora video doctrinæ, atque operibus Chriſti. Apoſtolorumque, & Sanctorum Prophetarum: qui propter veritatem ludibrio, & odio habiti, & innumeras perſecutiones perpeſſi ſunt quod prædeſtinationis diuinæ ſignum eſt, dicente Chriſto, Beati eritis, cùm vos oderint homines & perſecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduerſus vos mentiētes propter me. Gaudete, & exultate: quoniàm merces veſtra copioſa eſt in Cælis. *Sic enim perſecuti ſunt Prophetas: qui fuerunt ante vos.*

Tentator. Satis iam noui, quod neq; ex ignorantia, neq; ex … ſimplicitate peccas: Quoniam taliter obiecta noſtra ſoluis: vt oſtendas, te non leuiter ad dicendum hæc futura moueri. Quamuis autem, alia multa opponi poſſent, tamen cùm pluribus, atque difficilioribus reſponderis faciliè cætera … Si igitur iſta ſit ex … non prædicas, tum ea multis erronea videantur; ſequitur ſecundum aliquorum opinionem: vt dolo ad conquirendam gloriam, dignitatem, & opes … Quod ſi … Reſpondi, & dixi. Licèt ore proprio iuſtificare non liceat: tamen ne Chriſti Doctrina à calumnijs patiatur quā potero modeſtia, reſpondebo. Superius dixi, quod pro … neququā eſſe iuſtum facit hominem: & me quidem fateor peccatorē, & diuina miſericordia indigentem. Sed notandum eſt hoc verbum … Samuele Prophetam, Homo videt, quæ parent foris, Deus autē intuetur cor. *Ideo qualiſcunq; vita mea ſit, bona, vel mala, ſolus Deus, (non alius) iudicem habet.* Omnes enim nos oportet præſentari ante tribunal Domini noſtri Ieſu Chriſti: vt referat vnuſquiſque, quæ geſſit in corpore. *Qui igitur de me talia ſentiunt, mero iudicio, ſine fundamento …: quia pectoris mei arcanum, & finalē prædicationis meæ intentionē … non poſſunt, præterquā ex ſignis exterioribus: ex quibus quantum capit hominis iudicium, … de me male præſumūt nullū poſſunt … fundamentū. Nam (vt ſi …) … meus bonus non ſit, cum omne agens agat propter finē, neceſſe ſit, vt poſthabito Deo, finis prædicationis meæ ſit aliquod temporale bonū. Temporalia aut bona triplicia sūt: Quia aut ſūt extra hominē, vt ſunt diuitiæ, honores, gloria, poteſtates, & dignitates: Aut intra hominem, & in parte ſenſitiua: Vt robur, ſanitas, forma, & voluptas: aut intra ipſum hominem, & in intellectuali parte, ſicut ſcientia, & eloquentia, & aliæ gratiæ gratis datæ.*

Oper-

Oportet ergo ad proferendum de me tale iudicium, cum eiuſmodi hominibus ea, quæ latent in corde meo, intueri non liceat: ipſos aliquod ſignum extrinſecum ac manifeſtum in argumentum adducere: ex quo horum aliquid aut omnia ſimul appetere comprobarent: Sed nullum vt reor, verum afferre poterunt: Nam dicere non poſſunt, quod diuitias quæram, notiſſimum eſt enim me, & confratres meos ad parcitatem, & tenuitatem ſimplicis victus iuxtà rectam normam ordinis noſtri eſſe redactos ità vt Ciues Vrbis huius teſtificari poſſint, nos in nullo præter ſobria vita neceſſaria ſibi eſſe moleſtos. Neque potentū, & diuitū amicitiâ, aut familiaritate vtor: imò in prædicationibus meis ſemper illorum effrenatis deſiderijs reſtiti. Et ſi ſequamur iudicium carnis & ſanguinis, multū queri de me poſſent, quamuis ſecundum ſpiritū, gratias agere Deo deberent de operibus, quæ per me ipſo in eorū fecit vtilitatem. Rurſus obijci mihi non poteſt, quod honoris, & gloriæ ſim appetens. Nam vt prædiximus, & experti ſumus, in annunciandis futuris, deriſio potius, quàm honor acquiritur, maxime apud magnates: apud quos, animales homines, & mundani ſapientes, exiſtimationem, & gloriam adipiſci conantur. Si quis enim in gloria, & honore finem conſtituat: ipſum, hæc quærere apud inopem, & infimam plebe, vndè nihil emolumēti ſperari poteſt, & à potentibus, ludibrio, & odio haberi, ſuprema dementia eſſet. Nec me ad dignitates Eccleſiaſticas aſpirare dici rationabiliter poteſt. Nā ſcitur, quà viâ noſtris temporibus ad eas peruenitur. Ego autem e contra oppoſitum in prædicationibus meis ſeruans, ſemper tamen generaliter, ac de ijs, quæ publicè patent locutus ſum: nec vnquā particulariter aut nominatim, vel per tales circumſtantias, quæ vnū aliquē poſſent taxare, notans. Et nihilominus odium potius, quam beneuolētiam eorum, ad quos eiuſmodi dignitatum collatio ſpectat; aduerſus me concitaui. Non tamen idcirco ad illos reconciliandos, & blandiendos addictus ſum: quod tamen obſeruāt, qui dignitates procurant. A[illegible] in bonis corporeis fundamentū [illegible] opinionis habere non poſſunt. [illegible] vacare poſſem voluptatibus, quin id palam fieret, [illegible] confratribus meis, qui quotidianā vitā meā, habitus, vires laboresque meos, & corporis [illegible] nouerunt. Quod ſi quis n[illegible]ſſet, quam laborioſum ſit, vt cætera omittam ſolum prædicandi onus, tot annos in eadem Ciuitate, continuum præſertim in intentione fructum afferendi, & deſiderio ſalutis animarum: longè aliter ſentiret. Et quamuis fortè minus licere videatur, cuiquam de ſe, & de vita ſua mortalia loqui: tamen hoc mihi in præſentia concedatur, & pro reſponſione ſufficiat: quod nihil in me deprehendi poteſt, propter quod prædicationes meas ad finem bonorum corporis, me ordinaſſe iudicari liceat. & ideò inaniter loquuntur.

Cæterùm in parte intellectiuâ fundare nequeunt, aſſerentes finem prædicationum mearum, eſſe oſtentationem ſapientiæ aut eloquentiæ. omnibus enim liquidò conſtat, quā ſimpliciter prædicem, quodque ſapientiæ & eloquentiæ fucos prorſus deuitem. Neq; ego iſta laudis meæ gratia dixi. Quia in conſpectu Dei propter hoc non ſum iuſtificatus: Sed vt oſtendam calumniatoribus doctrinæ meæ [illegible] Chriſti [illegible] ſine fundamento moueri, & iudicium cordis, quod ſolius Dei proprium eſt ſine euidentibus ſignis ſibi arrogare, quòd ſi tamen in laudes meas incidiſſe videbor, cum Apoſtolo reſpondebo, In Inſipientia, dixi, & vt inſipiens factus ſum, vos me coegiſtis.

Separatio aliquorum Conuentuū à Congregatione Lombardiæ, licitè facta à Sauonarola.

Tentator. Miror, quod manifeſta tua ſigna exteriora, & manifeſta, neges apparere, quandoquidem omnibus innotuit, te, à Congregatione Obſeruantiæ fratrum Lombardiæ ſeparatum. inſuper ſegregaſti conuentum Sancti Marci Florentiæ, & Sancti Dom. Feſulanum, & alia loca eis annexa, nè obedientiæ ſubeſſes: ac veluti Dominus durante vita, Prioratum tibi vendicaſti. & hoc modo, pulchrum ſtatum ad gaudendum comparaſti. Reſpondi. ſeparationem hanc ſolus ego facere nequiuiſſem, abſque conſenſu fratrum conuentuum prædictorum, qui pluresque centum, licet non vno tempore conuentu Sancti Marci, prouenientes, conſenſerunt in vnū. vt ex publico patet inſtrumēto. Itaque omnes non exiſtimandi ſunt tam ſtulti: aut mali, quin diſcernerent, vtrùm hæc ſegregatio laudabilis, vel damnabilis foret: cum maximè plus ſex menſibus hac de cauſā, deuotas ad Deum preces, quater, & quinquies in die congregati [illegible] ex[illegible]: manifeſtè apparet, ſeparationem hanc, non ad relaxationem ſed ad reſtrictionem intendiſſe. Non enim propterea à profeſſionis noſtræ obedientia declinauimus: cuius forma eſt, quod promittimus obedientiam Deo, Virgini MARIAE & ſancto Dominico, & Magiſtro Generali totius Ordinis ſeu Priori, aut alicui præſidenti, gerenti locum Generalis: Ita quod profeſſio noſtra, alligat nos obedientiæ Generalis: non autem congregationis Lombardiæ: Et nos ita ſeparati, obedientiæ ipſius Generalis ſubiecti ſumus. Prouincia vero Thuſciæ iuxta noſtras conſtitutiones diuiſa eſt à Prouincia Lombardiæ. Et vna naturaliter, non præeſt alteri: ſed olim cum propter grauem peſtem conuentus ſancti Marci legitimo patrum numero deſtitutus, ſibi non ſufficeret: Regimini congregationis Lombardiæ ſponte ſe commiſit. Nunc diuina gratia ſuppetente, copioſo patrum numero ita ſibimet gubernando abunde ſufficiant: non eſt inconueniens, quod ad conſuetum ſtatum, conuentus idem legitime redierit: quia ceſſante cauſa ceſſare debet effectus: præſertim cum mores Lombardorum, & Thuſcorum inter ſe ſatis differant. Quod autem me Priorem perpetuum ſtatuerim, alienum eſt à vero Immò Pontificium breue, ſegregationis, mea opera ita impetratum eſt: et ſcilicet Prior, expleto anno à die electionis ſuæ taſſus, & abſolutus remaneat & in arbitrio fratrū ſit, eligere, quē ipſi maluerint. Quod annuatim obſeruatur. Hoc inſuper anno inſtitutus eſt per biennium Vicarius, Caput totius congregationis noſtræ; ita vt exacto biennio cedat alij, & ſubditus ſit more cæterorum fratrum ſaltem per integrum ſequēs biennium, & tali ordine reſ ſine dominandi facultate ſuccedunt. Nempe qui dominationis ambitu obedientiam deſerit, non ſe arctioribus regulis alligat: ſed liberiorē vitā quærit, luxuque, eſus, potus & indumentorum dat operam, ac latam vitam ducit. Quæ in noſtra Congregatione minime conſpiciuntur: Sed vera, maxima concordia, & charitas, quæ cum ambitione non conueniunt. Quia ſcriptum eſt. Inter ſuperbos ſemper iurgia ſunt: ſed quia prolixum nimis eſſet, omnes aſſerere cauſas: quæ me ad ſeparationem hanc induxerunt. ſola hæc, dummodo credatur, ad præſens ſufficiat: Verumtamen ſiue credatur, ſiue non credatur, eam minimè prætermittam. ſciunt, quod coram Deo veritatem dico. & non mentior. Nulla me ad hanc ſeparationem ambitio, nec voluptatis, aut quietis corporalis ſtudium impulit. ſciunt enim confratres Lombardi, quod neque honoris, neque quietis copia mihi in Lombardia deerat. Sed diuina fuit voluntatis, vt ita facerem: Et eodem lumine, quo cætera futura prædixi, hanc quoque ſeparationem aggreſſus ſum. Sic Deus voluit, Sic inſpirauit, Sic impulit. ſtatim vt [illegible] multa per nos in partibus, Etruſcis operari præcipue Florentiæ: Quorum aliqua iam facta perſpeximus. Reliqua breui perſpiciemus: Quæ non niſi præcedente ſeparatione prædicta fieri potuiſſent.

Eadem ſeparatio, Deo inſpirante, & volente facta.

Tentator. Si hoc diuinæ voluntatis eſſe ſciebas, quid opus erat: vt mendicatis ſecularium, & humanæ potentiæ ſuffragijs, Pontificium Breue ob ſeparationem iſtam procurares? Reſpondi. Cum Deus aliquid monet faciendum: nihilominus vult: vt pro conditione temporum, expedientia media tententur. Sic ergo præſentis temporis ratio poſtulabat. voluit quoque Deus, difficultatem contradicentium maximam nobis opponere ſe huius rei auctorem, non homines, eſſe iudicaret. Teſteſque habeo confratres meos, quemadmodum in illa ſumma diſceptatione ipſos exhortando ſæpe ita confirmabam quod ſcilicet, ſi totus orbis nobis obſiſteret, de victoria tamen ſecuri eſſemus: aſſeuerans, hanc eſſe Dei voluntatem, ſicuti denique demonſtrauit effectus.

Probat ab effectu.

Tentator. Hoc vnum tuas inficit reſponſiones, quoniam te ſtatui, & Regimini Ciuitatis Florentiæ implicas, & videris, appetere principatum: quo tibi libet populum trahendo. Reſpondi. Quicunque me nouerunt, ſciunt, quod antè hac ſemper huiuſmodi negocijs publicis abſtinui, hac vice duntaxat excepta. In nouo enim Florentinæ ciuitatis ſtatu, & in ſummo eius periculo videbatur officij mei eſſe, conſulere, quod quomodo ea gubernanda foret. Nec tamen ſine diuina inſpiratione publicæ ſalutis vtilia, & neceſſaria ciuibus ſuaſi, non autem eos coegi. Poſtquam vero bona regendi forma ſuſcepta eſt, nouerunt omnes, me poſtremo docuiſſe, vt ante omnia, Dei timorem ſemper

Regimini Florentinorum dum intereſt conſulit Sauonarola.

ſibi

ſibi proponant; & in cunctis rebus grauibus tractandis, priuſquam aggrediantur, orationes fieri procurarent: nec ad me electus veniant. Cupio enim ocium tranquillitatis mea ſequi: niſi interdum Deus aliter inſpirauerit, vel me charitas ipſa coegerit. Neque enim ab officio conſulendi requiſitus, deſiſtam. Nullus autem iuſtè, quod hactenus egi, carpere poteſt, dicendo forſitan. Nemo militans Deo, implicat ſe negocijs ſecularibus, vt ei placeat, cui ſe probauit. *In rebus enim tanti ponderis, atque etiam minoris, plures ſimiliter viri, & potentiſſimum & Dominorum, Populorumque curam piè ſuſceperũt: vt notum eſt ſacrarum hiſtoriarum lectoribus. Vnde etiam Sancta Chaterina Senenſis, non obſtante muliebri ſexu, ſæpè propter commune bonum, ſe publicis rebus interpoſuit, in tantum vt pro Florentinis ad Summum Pontificem Gregorium XI. Auinionem vſque, nec multo pòſt pro Pontifice ipſo ad Florentinos, legationem ſuſceperit. Hoc pacto Reſpublicas tractare pòſt pacem vniuerſalem, & propter homines ad Iuſtitiam, & bonos mores inducendos, ac denique propter communem animarum ſalutem, non eſt, ſe rebus ſecularibus implicare: nec ſic illa Apoſtoli verba ſunt interpretanda. Sed eſt Spiritalis, ac diuinas res populi procurare, vnumquodque enim ſecundum Philoſophum, denominari à fine iuſtum eſt.*

Publicis rebus propter commune bonũ ſe immiſcere, pium eſt.

Tentator. Iſta excuſatio admitteretur: Si populum Florentinum, ad bonum aliquid regimen exhortatus eſſes. Sed, quod iuaſiſti regimen, videtur prudentibus, & rerum peritiam, atque vſum habentibus, periculoſum: Committere enim rem tanti momenti moderamini plebis, & è manibus eripere potentum, ſine graui periculo ſtare non poteſt. Reſpondeo. Si regimen hoc rectè conſideretur: bonum, & naturale eſt populo Florentino. Nam omnis bona gubernatio in tres ſpecies à Philoſophis diuiditur. Prima, quando multitudo ab vno ſolo, plena poteſtate regitur Qui ſi iuſtus extiterit, ea optima eſt. Secunda eſt Paucor potentũ, & ſapientũ adminiſtratio: quæ Ariſtocratia, id eſt, optimatum potentatus nũcupatur. Tertia verò eſt, quando Ciuitas, ſiue Prouincia, multitudine populi gubernatur: & hæc Politia vocatur: Quæ quidem antiquo ritu, Florentinis competit, & hanc ipſi populare regimen appellant, vt veros cognoſcendo ex eorum magiſtratibus, oſtenditur ciuium ſingulorum, præſertim illorum, ad quos propria gubernatio Reipublicæ ſpectat; quarta portio artificum eſt. Non itaque plebis tantum, ſed totius populi regimen eſt, videlicet omnium, qui ad munda officia habiles ſunt, id eſt, qui præfinito quodam tempore ciuilitatis munus obtinuerunt Et quoniam facile potentes, quo voluerint, plebem impellunt: Reddimus Ciuitati dedimus, Politicũ regimen, vel popularis: Quo ſeruato, nemo poſthac potens, aut inopum, aut amicitiarum poterit, Tyrannidem conſequi: nec niſi virtute præditi extollentur: Securi quoque in ſua Ciuitate, Ciues degent: nec alicui quempiam iniuſte licebit opprimere. Dabitque modus hic maximè vnionis, & pacis cauſam. Quare tria tantum hominum genera (vt ſæpe palam feci, & experientia compertum eſt) ſuper hac re conqueruntur. Ambitioſi ſcilicet, vitioſi, & ſtulti, quia niſi emendentur, iam non valebunt ita facilè, quem indignè appetunt, gradum obtinere. Nec verò conſonat, vt id regimen ſit periculoſum: Nullo enim modo plebi, ſed, nec abſoluto Populo, vel optimatibus creditum eſt. ſed quilibet poteſtatem, vel authoritatem ſuam à generali conſilio obtinebit, & maturè, quidquid deliberandum erit, ponderabitur. Nam eo ſedent conſilio nobiles, & prudentes rebus gerendis aſſueti interuenimus, & in tanto hominum conuentu, rarus error committi poterit, maximè quando modus hic regendi vſu iam validior, & clarior effectus fuerit. Nihil enim repentè perfectum Et quando demum omnes Ciues habiles, non tertia pars tantum, vt modo, in conſilium conuenient: ſicut ipſi conſtituere intendunt: Quod nondum executioni mandatum eſt, propter defectum loci publici, tam numeroſi conuentus, capacis. Semper igitur integra res poteſtas penes hoc Conſilium ſeruabitur: nec facile ab aſpirantibus ad Tyrannidem corrumpi, aut vitiari poterit tanta in vnum conuenien hominum multitudo: corrumpere ſiquidem tam multos difficile & quodammodo impoſſibile foret maximè quia ſemper ante eius Conſilij examen, ac conſiliis à Dominis Collegis ipſorum cõſuluntur. Deinde etiã Conſiliũ rogatorũ: qui electi viri ſemper ferè ex primoribus Vrbis examini rerũ occurrentiũ addicti ſunt: vt in noua reformatione huius regiminis continetur. Quibus adhibebunt in rebus arduis iudicio, & examen aliorum prudentium, & probatorum Ciuium. Hoc itaque regimen quanto magis procedit, tantò magis à malorum, & ſtultorum infectione Ciuitas purgabitur: omneſque ciues, honeſtam vitam, & virtutem ſequi cogentur, vt per id Generale Conſilium, adminiſtrationes ſuæ conditioni competentes ſortiantur: Admiſſiſque ad eas ſolis ſenſatis, & dignis Ciuitatis, & in temporalibus, & in ſpiritualibus optimè, feliciterque gubernabitur. Nec aſſiduè diuerſis ciuium diſſenſionibus laborabit: quæ quàm ſint Reipublicæ pernitioſa, neminem latet. & domi Ciues ſecuri quieſcent, facientque ciuitatem ipſam, virtutum, & diuitiarum copia florere: demum ad Iniuſtitiam fouendam nemo cogetur: ſed cuncti vitam, qualis bonos, & perfectos Chriſtianos decet, amplecti valebunt.

Regimen à Sauonarola propoſitum Florentinis vtile.

Quibus ingratum regimen à Sauonarola inſtitutum.

Tentator. Ad Summam tua iſta excuſationes multorũ animis non quadrant, quia Hypochryſis conceptus ſuos cautè tegere didicit. Reſpõdeo. Scio, quod cunctis hominibus ſatiſfacere impoſſibile ſit. quia non eſt ſeruus maior domino ſuo. *Nam enim Chriſtus errare non poſſet: Nihilominus Scribæ, & Phariſæi ipſum, non eſſe ſeductorẽ, credere non poterant. Mihi ſufficit oſtendiſſe, quod Iudicium, & murmur eorum, qui de cordium Intentione iudicare præſumũt, omni exterioris ſigni fundamẽto prorſus careat: quodque ipſorum verba, ex non bona radice procedant. At ego quidem tametſi, me peccatorem agnoſco, poſſum bonis rationibus, & fundamentis oſtendere, res noſtras à malitia non prouenire, vt illi calumniantur; cùm iam oſtenderimus, eas ex ignorantia non emanare. Primò quidem, quia Deus conſentire iniquitati & illam adiuuare non poteſt, ſed eam reprobãdo ſemper inſtantiam efficit. Ex prædicationibus verò noſtris, duo apertè cernuntur, quæ non niſi à ſolo Deo fieri poſſunt: quis ex eis probat hanc noſtram doctrinam, ab ipſo, non ab humana malitia proceſſiſſe. vnum ſiquidem eſt, quod magna pars eorum, quæ pronuntiaui, ad vnguem, vſque ad minimum iota, iam verificata & adimpleta eſt. Alterum verò mutatio Florentini Populi: qui taliter à vitiis ad virtutes, & ad bonã viuendi rationem ſe tranſtulit vt quilibet apertè fateatur, nunquam in recenti memoria hominum, parem ciuium in vtroque ſexu mutationem, atque Sanctitatem & numero, & merito apparuiſſe. Inſuper reformatio ciuitatis, quæ apud omnes impoſſibilis exiſtimabatur, noſtrarum prædicationum monitis effecta eſt Poſſem hoc loco, plurima com memorare, miraculo digna in ipſa ciuitate, per nos, Dei gratia, ſubſecuta: quæ cauſa breuitatis omitto. Præterea veriſimile & verum eſt, quòd Deus iuſtus, & optimus parẽs omnium, bonos potiùs vero lumine, quod malos illuſtret: & malos potiùs, quã bonos in errorem labi permittat. Cùm ergo doctrinam hanc omnes boni vrbis Florentinæ ſequantur. qui verò culpabilem, aut indignam Chriſtiano vitam ducunt, vel ſaltem non bonum teſtimonium habent, ipſam impugnent: conſentaneum eſt, hanc doctrinam non ab errore, vel aſtutia. ſed ab ipſo Deo originem traxiſſe. Non eſt quoque veriſimile, quin hæc verſuta malignitas, tot annis, quot Florentiæ duxi, detecta fuiſſet. Maximè cum Florentini, ſuper omnes homines calidiſſimi, & vitæ alienæ ſcrutatores, curioſiſſimi ſint: præſertim cum multis ab iniquis multa inſidiæ, & calũniæ inſtructæ fuerint, tam per religioſos & presbyteros, quàm per Laicos, & cuiuſcunque ordinis homines. conflictis, etiam excommunicationum, criminationũq; litteris. Quod ſi error, aut dolus in noſtris prædicationibus latuiſſet: certe, certè inquã in hũc vſq; diẽ, celari nõ potuiſſet. Sed veritas in difficultatibus ſemper creſcẽs, & in pugna valẽtior inſurgens, eo q̃ tunc magis elucescit, cũcta ſuperauit Et ſucceſſiuè magis adaucta, maiori nũc robore viget, quam anteà vnquam.*

Attentata à Sauonarola ex bono animo proceſſiſſe oſtẽditur.

Et à Deo traxiſſe originem.

Tentator, eandem (vt vera loquar) mihi videretur, vt circa vitia, & virtutes, more aliorum prædicatorum inſiſteres, communemque eorum ſtilum ſequereris: nec te ſingularem exhiberes Nam hæc futurorum diuinatio, nullum animabus fructum parit, & oſtentationis potiùs, quàm veritatis, aut probitatis ſpeciem præfert. Reſpondeo. Ab effectibus cauſa cognoſcuntur. Cum ergo maxima vtilitas ad ſalutem animarum ex hac materia, & ex hoc prædicandi genere, vt omnibus notum eſt, redundauerit: patet hanc noſtram prædicandi formam, & hæ futurorum prænuntiationes, haud eſſe, ſicut

tu dicis

tu dicis inutiles: imò vel maximè vtiles, ac fructuoſas. homines enim ad pœnitentiam inducunt, & Dei electos preparant ad futuras tribulationes æquanimiter ferrendas, quia tela præuiſa minus feriunt. Et licèt omnes ad Deum non conuertantur: tamen electi, quorum gratia hæc prænuntiata ſunt, multum inde proficient: ſicut ſcriptum eſt: Oſtendiſti Populo tuo dura: Potaſti nos vino compunctionis: Dediſti metuentibus te ſignificationem, vt fugiant à facie arcus: vt liberentur dilecti tui. *Quod ſi alij non crediderint: certè electi credent, in quorum vtilitatem hæc nobis donata fuerunt ſicut ſcriptum eſt.* Crediderunt omnes, quotquot præordinati erant ad vitam æternam. *Cùm iam multum temporis in huiuſmodi diſputatione cum tentatore conſumpſiſſem, reſpiciens demum ſocios noſtras, vidi eas confabulari, & de me ſubridere: conuerſuſque ad illas, dixi.* Qui ſunt ſermones, quos confertis ad inuicem, & eſtis lætæ? *Reſponderunt. Quia videris, neſcire, quis iſte ſit, qui tecum loquitur. Tunc ad Dominam Orationem propius accedens, rogaui, vt mihi indicaret, quiſnam is eſſet. Ac illa. Tu te implicuiſti in diſputationem humanæ ſapientiæ: quæ ſtultitia eſt apud Deum. Et ideò iſtum, qui hactenus tecum diſputauit, non agnouiſti: verùm Domina ſimplicitas te iunge: quoniam omnes inimici aſtutias ea optimè nouit & ideò quod cupis, ipſa docebit. Dominæ igitur huic adhærens mihi ſtatim oculi aperti fuere: cognouique illum, non heremi Monachum, ſed humani generis eſſe Tentatorem. Tum me colligens cum quatuor Sodalibus noſtris dixi. Impiè Sathan nil tibi aſtus, & artes tuæ proderunt: quibus ſimplicium corda peruertere, & à Fide abducere contendis. Nobiſcum enim erit manus Dei valida: Qui opus ſuum creſcere faciet. Tu verò cum angelis tuis tandem confunderis. Quibus dictis repentè diſparuit, maximis aëra ſtridoribus implens. Hinc pacificè ceptum iter proſequentes, ad portas Paradiſi peruenimus. Quem murus eminentiſſimus pretioſorum lapidum circumdabat: videbaturque ambire vniuerſum mundum: ſuper quo cuſtodes angeli in circuitu reſidebant, dulciſſimè cantantes hæc Eſaiæ XXVI. capitulo ſcripta.* Vrbs fortitudinis noſtræ Syon: Saluator ponetur in ea, murus, & antemurale. *Nec mora ianuam pulſauimus. Tum illi ſubdiderunt.* Aperite portas, & ingredietur gens iuſta, cuſtodiens veritatem. *Noſtra autem Comites eleuatis in cælum oculis reſponderunt:* Vetus error abijt, ſeruabit pacem: pacem quia in te ſperauimus. *Et Angeli melliflua voce ceciderunt.* Sperastis in domino in ſeculis æternis in Domino Deo forti in perpetuum. *Itaque timor procul ſit à vobis: Deſideria enim veſtra implebuntur: & humana ſuperbia confundetur.* Quia incuruabit Deus habitantes in excelſo, Ciuitatem ſublimem humiliabit: humiliabit eam, vſque ad terram: detrahet eam, vſque ad puluerem: conculcabit eam pes, pedes pauperis: greſſus egenorum. *Et inter hæc verba ſenſibus reſerari valuas, intuſque cantari;* Semita iuſti recta eſt: rectus callis iuſti ad ambulandum. *Nos autem ad Deum conuerſi reſpondimus.* In Semita Iudiciorum tuorum domine ſuſtinuimus te; nomen tuum, & memoriale tuum in deſiderio animæ. *Quibus ego auditis, in feruorem vehementer excitatus, vocem extuli dicens.* Anima mea deſiderauit te in nocte ſed, & ſpiritu meo in præcordijs meis de mane vigilabo ad te. Cùm feceris Iudicia tua in terra, Iuſtitiam diſcent habitatores Orbis.

Cognoſcit Sauonarola humani generis tentatorem, eiuſq; artes.

Poſt hæc verba mox patefacta fuit Ianua, & immenſo illuſtrati ſplendore, inenarrabilia vidimus: Quorum partem in progreſſu noſtri ſermonis enarrabimus.

Obuius fit ...s Ioſeph B. Virginis ſponſus.

Antequàm Ingrederemur, factus eſt nobis obuiam Sanctus Ioſeph ſponſus, & cuſtos immaculatæ Virginitatis illius: ad quam pro noſtræ legationis reſponſo tendebamus: qui priuſquam nos introduceret, ait: Dominus vobiſcum. Nos contrà. Benedicat tibi Dominus: ſubdidimuſque. Pater Sancte, quia ſponſa tua Virgo, & Mater Dei, in die Solennitatis ſuæ Annuntiationis pro Florentinis, Aduocationis munus ſuſcepit, ob recuperanda promiſſa propter eorum peccata ſubtracta. & intra octauã ſignificatum nobis fuit, quod in die octaua bona nobis reſponſa darentur: In hac nocte reuerſi ſumus, vt nobis recuperaticularium ignaris aperiantur, quæ læta noua populo Florentino, craſtino mane nuntiare poſſimus. Nobiſcum idcirco pulchrũ hoc munus detulimus: ſimulque elegantiſſimam coronam, quam Domina geſtabat ſimplicitas, deteximus: Cuius forma talis erat.

Coronam adferunt, cuiuſque forma deſcribitur.

Tres circuli, ſiue tres Coronæ ſimul colligatæ magnitudine impares, ita gradatim ſcandebãt, quod ſuperior minor erat inferiori. Prima infima Corone circulus amplior, duodecim gemmis pretioſis virore Iaſpidis, in morem cordium humanorum excisis connectebatur. Amplior vero pars cordium inferius, & acutior ſuperius, quemadmodum Coronarum pinnulæ collocata erat: & in ima margine cordium Canticum Zachariæ, Benedictus Dominus Deus Iſraël, *& cætera, duodecim diſtinctum verſiculis, veluti faſciola quædam, ſiue redimiculum, illa pari numero corda claudebat. Deinde per vtraque latera cordium a baſi, per ſummum cuſpidis, ad ipſam baſim reflectendo inſcriptum erat,* Aue Maria: *& in medio ſingulorum cordium nomen* Iesvs *fulgidiſſimum radiabat. In cuſpidibus quoque cordium, ſingula Margarita ſupereminebant. ſuper quibus duodecim vexillula viridia erigebantur: & in eis duodecim priuilegia Virginis, deprecatorijs verbis continebantur inſcripta Quòd liter duo relata ad Patrem æternum. Primum enim:* Sponſa vera Dei Patris: *Quia Deus Pater, & ipſa eundem habent Filium: Secundum* ſponſa Dei Patris admiranda: *quia ſicut ab æterno Pater, filium in Cælo ſine matre, ita eundem ipſam terris ſine patre genuit. Duo alia ad Filium referuntur. Primum.* Mater Dei. *Secundum.* Mater ſui Patris. *Nam Dominus* Ieſus *Chriſtus filius eius eſt. Idemque Deus, & Creator omnium ipſam creauit. Duo per relationem ad Spiritum ſanctum,* Sacrarium ipſius Spiritus ſancti ſingulare, *quoniam ab ipſo ſingulariter, gratijs omnibus impleta fuit. Item* Sacrarium ineffabile Spiritus ſancti: *Quia Idoneam eam reddidit, vt eſſet Mater Creatoris vniuerſi. Duo illius Virginitati competunt. Primum* Virgo Virginum; *Nulla ſiquidem Virgo huic comparanda eſt, quæ nec mortalis, nec venialis peccati maculam habuit. Secundum;* Virgo fœcunda. *Sola enim, & Virgo, & Mater eſt. Duo in comparationem triumphantis Eccleſiæ & vniuerſi orbis. Primum eſt,* Regina ſola mundi; *cum vera ſponſa, mater, & Sacrarium Regis cœleſtis inclinata exiſtat, qui Deus eſt Trinus, & vnus. Secundum.* Regina ſuper omnes creaturas honoranda. *Deo namq; ſoli debetur honor Latriæ, tanquam primo principio, & gubernatori rerum omnium. Beatis vero cultus tantùm Duliæ tribuitur, conueniens ijs, qui diuinæ beatitudinis ſunt participes, aut qui propter aliquam aliam dignitatem ipſius Dei vices gerunt. ſed quia præter hæc, Glorioſa Virgo Mater Dei eſt, & honore cæteris ſanctis longè excellit Hyperdulia veneratur. Duo vltima priuilegia, Eccleſiam militantem reſpiciunt. Primum eſt,* Dulcedo cordis iuſtorum *quia per eam gratiarum copiam à Deo impetrant, ipſiuſque amor fauo, & mel eſuauior eſt animis, & corporacaſta mirabiliter efficiens. Secundum* ſpes peccatorum, atque miſerorum: *ob illius namque preces, & merita impetrare ſperant à Deo miſericordiam. Hæc igitur duodecim priuilegia, totidem vexillulis, vt dictum eſt, inſcripta ſic erant.* Sponſa Dei Patris vera, ora pro nobis. Sponſa Dei Patris admiranda, intercede pro nobis. *Itaque in hunc modum ſimiliter cætera. Super hac prima Corona ſecunda contractiore Orbe decem corda ex margaritis candidiſſimis more inferiorum diſpoſita continebat. Quibus inſcriptum erat, in ime canticum Virginis* Magnificat, *in decem verſiculos pro cordium numero diſtributum, & quolibet eorum circumſcriptum habebat vnum ex decem legis præceptis. In medio quoque ſingulorum Rubinus conſitus erat. In humilitate verò Calcedonius. ſuper quo vexillulum niueum cordi cuilibet inſidebat. Decem igitur hæc vexillula, inſcriptionem, decẽ petitionum noſtrarum & ciuitatis Florentiæ continebant. Prima petitio talis erat* In omnibus fiat ſemper Dei voluntas. *Secunda.* Ante omnia honorem, & gloriam Dei deſideramus. *Tertia* Renouationem Eccleſiæ petimus. *Quarta.* Salutem omnium fidelium optamus. *Quinta.* Pro ſalute animarum noſtrarum ſpecialiter deprecamur. *Sexta.* Remiſſionem Peccatorũ populi Florẽtini. quæ promiſſiones olim diuinitus factas ſuſpenderunt, expoſcimus. *Septima.* Precamur, vt flagella, quæ populus meretur, auer-

Duodecim priuilegia B. Virginis in vexillis inſcripta.

Quæ Petitiones in vexillis conſcripta.

rantur. *Octaua*, vt copia gratiarum, & ampla dona Spiritus S. eidem ciuitati tribuantur. *Nona* Petimus abundantiam Diuitiarum, & propagationem Imperij, vt hæ gratiæ in alios quoque populos diffundantur: *Decima, & ſuprema*, vt quicquid boni hactenus promiſit Deus, in integrum Florentinis reſtituatur. *Huic ſecundæ Coronæ tertia minor ſuppoſita, eminebat ex quatuor cordibus flammantium Carbunculorum. In imo quorum cordium ſcriptum erat canticum Simeonis videlicet.* Nunc dimittis ſeruum tuum Domine, *in quatuor verſus ſimiliter diſtributum: Circumque illa quatuor euangeliſtarum nomina ſingula ſingulis referebantur. In medio verò vnumquodq; eorum coruſcantem crucem, & in vertice topazion præferebat, ſuppoſitis totidem Flameſcentibus vexillulis: Quorum in primo legebatur.* Cuſtodiam Angelorum vrbi Florentinæ poſtulamus. *In ſecundo* Perfectorum Præſulum, & Prælatorũ adminiſtrationẽ flagitamus. *In tertio.* Sanctorum Prædicatorum doctrinam poſcimus. *In quarto.* Numeroſam Cleri feruidi, Presbyterorumque, & religioſorum ſanctorum copiam petimus. *Denique ſuper has coronulas cor vnum ex multis paruulis cordibus ſimul iunctis mirificè conglobatum, & varijs diſtinctum coloribus eminebat, cui illud Domini verbum circumdatum erat.* Hoc eſt præceptum meum, vt diligatis inuicem, ſicut dilexi vos. In hoc cognoſcent omnes, quod mei eſtis diſcipuli, ſi dilectionem habueritis ad inuicem. *In vertice autem cordis huius, pulcherrima Smaragdus rutilabat, talibus inſignita verbis.* Eſt eis cor vnũ, & anima vna in domino. *Eidẽ Smaragdo paruus Crucifixus præfixus erat, cum vexillulo ſic inſcripto*, Fiat pax in virtute tua, & abũdantia in turribus tuis. Propter Fratres meos, & proximos meos, loquebar pacem de te. Propter domum Domini Dei noſtri quæſiui bona tibi. *Radij autem auri puriſſimi circũluſtrantes has tres coronas, & omnia ſimul decentiſſimè connectebant. Hoc itaque munus eſt, quod æterni Regis maieſtati per manus glorioſæ Virginis matris decreuimus offerre pro impetrãda diuina miſericordia, & pro redintegranda promiſſarum nobis gratiarum reſtitutione.*

Interrogationi S. Ioſephi reſpõdit Sauonarola, Coronarum myſteriũ explicans.

Interrogauit nos Ioſeph, quid ſignificaret huius coronæ myſterium. At ego Reſpondi. Scio mi pater, id à te non ignorari. Sed quoniàm ad maiorem noſtri cõſolationem declarari, exigis: breuibus abſoluam Coronam hanc, populus Florẽtinus Virgini Matri Dei ſponſa tua conſecrauit pro recuperandis gratijs olim ſibi promiſſis, primò Canticum Zachariæ, vel ſi qui ipſum ignorarẽt: pro eo Symbolum Fidei, videlicet Credo in Deum Patrem, *Deinde duodecies* Aue Maria, *hic ipſius ſponſæ tuæ dilecta Canticum.* Magnificat anima mea Dominum, *& vltimo loco canticum Simeonis.* Nunc dimittis ſeruum tuum Domine. *quotidiè deuotiſſimè perorantes. Nec ipſam Coronã lingua tantùm, ſed corde, & opere perfecerunt. Primus ergo viuentium cordium circulus, incipientes ſignificat, qui nouiſſe pœnitentiam cum viriditate Fidei, agere cœperunt: vniones verò ſuperemmẽtes, conſcientiæ eorum purgationẽ oſtendunt: hi ſiquidẽ deſiderantes in ſpiritalibus proficere, Deo corda offerunt pro ſe, & pro tota ciuitate, rogantes: quemadmodum in vexillulorũ titulis ſignificatur. Secundus candidiſſimarũ Margaritarũ orbis, proficientes, deſignat, qui non tantum à conſcientiæ reatu mundi, ſed etiã à terrenis affectibus liberi, diligentiſſimè diuina præcepta obſeruant. Rubinus medijs cordibus affixus, eorum Charitatem oſtendit. Calcedonius in ſummitate locatus, operationes amore flagrantes indicat, & bona, quæ præbent proximis exempla virtutum, quibus multi peccatores compuncti, ad pœnitentiam ita ducuntur, ſicut per Calcedonium Solis repercuſſione, aut confricatione feruefactum paleæ attrahuntur. Ideò digni ſunt: vt de petitionibus in vexillulis expoſitis exaudiantur.*

Tertia Corona cordium ex carbunculis in mercui Flamma, noctem illuſtrantibus, Perfectorũ eſt, qui quamq; perpauci ſint; oẽs tamen diuino ſuccenſi amore, vehementer ardent, non ſolùm præcepta, ſed etiam conſilia euangelica obſeruantes, & in medio peccatorum, rubram crucem geſtant, deſiderio martyrij: quod pro Chriſti nomine exoptant. Topazius Cordibus ſuppoſitus, qui colorem auri puriſſimi, & cœleſtem claritatem obtinet, dumque radijs ſolaribus opponitur, gemmarum omniũ ſplendorẽ exuperat, operationem, & doctrinam perfectorum à Chriſto Ieſu, ſole Iuſtitiæ irradiatam ſignificat: Propterea ij, non niſi res eximias, & ſpiritales depoſcunt. Cor ex multis compoſitum in ſupremo coronæ vertice eminens, concordiam, & charitatem mutuam, ſimul omnium repræſentat, ſimulque publicam pacem inter ciues nouiſſimè ſancitam. Quam cũ primi facere neglexiſſent: Iratus Deus, illis deſtinatas gratias ſubtraxerat. Nunc autem poſtquam ipſi Deo gratam ſcilicet pacem pepigerunt, in integrum ta beneficia reſtitui deprecantur. Ex ſmaragdo, ſupremo cordi, ſuperlocata innuitur, Spes conſequendi à Deo viriditatem vitæ æternæ, & in hoc ſeculo gratias promiſſas. Radiorum autem aureorum contextus, & ordo, conſenſum, & ordinem Incohantium, Proficientium, & Perfectorum in operibus, & orationibus eorum atteſtatur: Tunc ſanctiſſimus ſenex Ioſeph hilari vultu, apprehenſa dextera mea nos introduxit, & occluſa ianua dixit. Fœlix ſit iter veſtrum. Eſtote læti. Nam ſicut dictum fuit vobis, grata noua accipietis. Eleuatis autem oculis, conſpeximus ampliſſimum pratum, amænis Paradiſi floribus refertum: in quo vndique riui, & criſtallini fontes placido murmure ſcaturiebant. Illic innumera manſueti gregis multitudo, ſicut agniculi, & armellini, cuniculi quoque & eius generis candidiora niue animalia innoxia inter varios flores, & virentes herbas, mira voluptate iuxta fluentes aquas colludebant. Hinc frondoſæ diuerſi generis arbores, floribus, & fructibus ornatæ: in quarum ramis auium diuerſi coloris in[illegible]*s copia, huc, & illuc miro ordine volitantium, dulci modulamine concinebat. In media igitur regione, vidi excelſum thronum: qualis tertio libro Regum thronus Salomonis deſcribitur in hunc modum.*

Introducuntur ſodales cum Sauonarola in paradiſum

Fecit Rex Salomon thronum de ebore grandem: & veſtiuit eum auro fuluo nimis, qui habebat ſex gradus. & ſummitas throni rotunda erat in parte poſteriori, & duæ manus hinc, atque inde tenentes Sedile: & duo Leones ſtabant iuxta manus ſingulas: & duodecim Leunculi, ſtantes ſuper ſex gradus hinc, atque inde. Non eſt factum tale opus in vniuerſis regnis *ſuper quo throno ſpecioſiſſima, & gratiſſima domina reſidens infantem ſole ſplendidiorem, gremio fouebat: & ſuper vtriuſque verticem admirabile lumen irradiabat, ferè medium inter cœlum, & terram ex tribus faciebus emicans, & vniuerſum orbem illuſtrans. Videbaturque trina illa facies ipſius admirabilis Dominæ intuitu ſummopere delectari, & eam pluſquam omnia, quæ in meo conſpectu erant ſuo lumine perfundere, eidemque pariter, ac Filio ſumma iucunditate, & feſtiuitate geſtiens arridebat, ita vt mortali lingua exprimere impoſſibile ſit. omnis enim lætitia, & iubilatio earum facierum in Filium, & Matrem prorſus intendere videbatur. infinita miniſtrorum multitudo, res viſu ſtupenda, circa thronum ordine aſtabat: cuius admirando conſpectu attonitus & tantam Lucem pro humana imbecillitate ferre non valens: ſtatim cecidi in faciem meam. Sed ab Angelo cuſtode meo, & a Duce noſtro Ioſeph refocillatus, & erectus in pedes, Rogaui Ducem ipſum, vt tanti Sacramenti myſteria mihi aperire dignaretur qui grauiſſime ita reſpondit. Hoc eſt myſterium renouationis Eccleſiæ in vniuerſo mundo. quam iam multos annos mortalibus prænuntiaſti, Muri pretioſis lapidibus conſtructi, deſignant Doctores, Prædicatores, & Prælatos omni virtute præditos: qui eius temporis Eccleſiam tuebuntur. Angeli ſuper mœnia diſpoſiti, indicant Prælatorum cum Spiritibus Angelicis familiaritatem futuram, quorum cuſtodia ipſi prælati innumeris illuminabuntur. Porta veteris, & noui teſtamenti, ſacram ſcripturam ſignificat: per cuius fidem quilibet fidelis Chriſtianus intrat Eccleſiam. Flores per campum varij virtutes, quibus replebitur mundus, figurant. Riuuli aquarum ſunt diuina gratia, quæ tunc affluent: ſicut ſcriptum eſt.* omnes ſitientes venite ad aquas. *Et item* Qui ſitit, veniat ad me, & bibat. *Et iterum* Qui vult, accipiat aquam vitæ gratis: & qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum: *Sed aqua, quam ego dabo ei* fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. *Animalia innoxia deſignant Chriſtianos, in operibus actiua vita conſtitutos: Qui tunc vitam adeo ſimplicem ducent quod opes, & temporales facultates parui facient, & inter virtutes, & Chriſti charismata exultabunt. Aues, Chriſtianos ſignificant, & Religioſos contemplationi deditos: qui ſuper arborum ramis, id eſt, in culmine virtutum, diui-*

Excelſum thronum conſpiciunt in quo Deiparam cum ſuo Filio.

Illius myſteria Sauonarolæ à S. Ioſepho declarantur.

nes concinent Laudes, & penitus intellectus, per Eccleſia, & ſacra Sacramenta aſſidue diuina contemplabuntur. Mirabilis ille Thronus cum aſtantium miniſtrorum ordine, triumphantem præcludit Eccleſiam, quæ hac renouatione tantum latabitur: quod inſpecta Chriſtianorum in Carne Angelica vita: dignabitur inclinare ſe, & eorum conuerſationem, non inuiſibiliter ſolùm, ſed etiam per corpoream ſuam ſpeciem: vt de priſca Eccleſia legitur. Lumen ex oribus ſacræ biis emicans, ſanctiſſima Trinitatis imago eſt: quo vniuerſum orbem radiis ſuis illuſtrat, ſpecialiter tamen amplioribus donis, & ſingularibus prærogatiuis Innocentiam Chriſti cumulauit. De his Matrem ipſius glorioſā: quam in throno ſedere conſpicis, Chriſti incarnationem repræſentantem: quam ipſa Annuntiationis ſolennitas repræſentat. Thronus ipſe demonſtrat ſingulare virtutum ornamentum, Matris ab Vnigenito ſuo dilecto collatum. Ebur enim candidum, purisſimam eius virginitatem refert, tum propter elephantis caſtitatem, tum propter oſsis eius candorem. Propterea ſcriptum eſt. Fecit Rex Salamon thronum de ebore grandem. *Salomon interpretatur pacificus, quod Saluatori noſtro conuenit, qui veram pacem detulit in terras. Ex tapia auri throno circumpoſiti, ipſius Virginis charitas immenſa demonſtratur. Ideo in textu ſequitur.* Et veſtiuit eum auro fuluo nimis. Summitas throni rotunda, *contemplationem indicat quam ipſa Virgo de Diuinitate habebat, initio, & fine carente. Subditurque* in parte poſteriori: *quia Ma[...] hæc, dum in carne mortali vitam ageret, Deum facie ad faciem non intuebatur, ſed per ſimilitudines creaturarū, ipſum contemplabatur. Quē-admodum dixit Deus Moyſi,* Videbis poſteriora mea: faciē autē meum videre non poteris: *Licèt Credendum, quandoque adhuc in vita mortali, diuinam eſſentiam viderit: ſed iuxta communiorē eius vitæ mortalis conſuetudinē nunc loquimur.* Sedile, *Throni humilitatem ſignificat: quæ omnium virtutum eſt fundamentum.* Duæ manus, ſedile tenentes, *geminæ ſunt cognitiones, ſcilicet Dei, & ſui ipſius quibus tanquàm manibus humilitas immobiliter retinetur. Duo leunculi iuxta manus, in proſperis, & aduerſis fortitudinē ſignificant: quæ per humilitatem mortalibus conceditur.* Gradus, *quibus thronus ſcanditur, indicant merita diuerſa Sanctorum, quæ Virgo glorioſa longè ſupergreſſa eſt.* Duodecim leunculi, hinc, atque inde, *ſuper ſex gradibus, Sanctos veteris, & noui teſtamenti inſinuant, illam viuam iter laudantes, & magnificantes: quos inter, ſingulorum ordines, tibi in progreſſu noſtro per partes declarabo. Videbiſque* non eſſe factum *ſimile* opus in vniuerſis regnis.

Ingentem Infantium multitudinem conſpicit Sauonarola.

Hos igitur inter Sermones ad thronum propiùs accedens, ecce vidi aduenientem innumerabilem multitudinem infantiū in albis eius candidis, & odoriferis Floſculis in manibus, & circum tempora adeò minutis, atque placidis vt margaritæ, & gemmæ potiùs, quàm flores viderentur. qui ſumma cum iucunditate canebant. Laudate pueri Dominum, laudate nomen Domini. Sit nomen Domini benedictum, &c. *Et Interrogatus à me Ioſeph, Quinam eſſent: reſpondit. Nonne in Zacharia legiſti? Plateæ Ciuitatis Hieruſalem complebuntur infantibus & puellis ludentibus in plateis. Hi ſunt infantes: qui per parentum fidem, vel ſacrificia in lege naturæ: aut per circumciſionem in lege ſcripta, ab Abraha circumciſione incipiendo, aut per virtutem baptiſmatis in lege gratiæ ſaluati ſunt.*

Illi autem honorabiliores cicatricibus fulgidi, & rubentibus Floſculis ornati, ſunt Innocentes propter Chriſtum ab Herode trucidati. Propinquantes igitur illos ſalutaui, & dixi. Adiiciat Dominos ſuper vos, *ò Pueri ſancti, ſcilicet corporum gloriam veſtrorum* ſuper vos & ſuper fratres veſtros. *Qui reſponderunt.* Benedicti vos à Domino, qui fecit cælum, & terram: *dixeruntque, Cur vos mortales, ad nos immortales veniſtis? Reſpondi, me oratorem eſſe Florentinorum, rem ſimul omnem, & quid mihi cauſa eſſet aperiens. Rurſus ipſi.* Niſi conuerſi fueritis & efficiamini, ſicut paruuli non intrabitis in regnum Cælorum. *At ego,* Omne datum optimum, & omne donum perfectum, deſurſum eſt. *Pro nobis itaque orate: vt ita fiat. Tunc plenis manibus Floſculos candidos Coronæ noſtræ ſuper ſparſerunt, dicentes. Hæ ſunt orationes noſtræ, quæ ad aptatas vobis gratias impetrandas adiumento erunt: precabimurque, vt in Ciuitate Florentia Te duce, pueri bene inſtituantur in Religione Chriſtiana, & in amore Ieſu Chriſti: qui noſtri gratia ob ineffabilem bonitatem ſuam, & ipſe infantiam ſubire dignatus eſt. Sicque aliquot eorum nobis relictis, cæteri à nobis digreſsi, vultibus in Sanctam Trinitatem intenti, furuatiſque genibus ſupplicabant.*

Nos vero procedentes, ad gradus Throni peruenimus: vidimuſque ante primum gradum, ingentem multitudinem virorum, & mulierum, vacciniis tenuiſſimis inſtar gemmarum redimitam, in gyrum circa thronum inter virentes herbas, & amœnos flores reſidere. Interrogauique mihi: Qui ſunt hi domine mi? *Dixit Ioſeph, ſunt vtriuſque ſexus coniungati, qui piè, & caſtè in matrimonio vixerunt: & Ideo vacciniis ornati ſunt. Licet enim in adminiſtratione terrenarum rerum fuerint, quibus præpediti, ſe mortales tantum attollere humo nequeunt; quantum, qui vitam cælibem ducunt: tamen affectu ſuo ab ipſis terrenis remoto ſummā virtutum fragantiā in orbe reddiderunt inſtar huiuſmodi redolentis violæ: quæ quamuis non in altum concreſcat: grata tamen, & odorifera exiſtit. Quos ergo à dextra, leuaque iuxta primum gradum ſedere conſpicis, in cauſa tua potiſſimos Aduocatos habebis, teque aliorum omnium nomine alloquentur. A dextera quidem Beati Ioachim, & Anna glorioſæ Virginis Mariæ parentes primi conſpiciuntur. A leua ſunt beati Zacharias, & Helizabeth, ſcilicet Ioannis Baptiſtæ parentes: Quos vt vidi, ſumma veneratione ſalutaui dicens* Adiiciat Dominus ſuper vos, ſuper vos, & ſuper filios veſtros *At illi reſponderunt.* Benedicti vos à Domino, qui fecit Cælum, & Terram. *Expoſitaque eis profectionis meæ cauſa, & coronæ myſterio, poſt ſuaues ſermones, quæſiui ſuarum orationum ſuffragia. A quibus mox pulcherrima duo ſerta perexigua vacciniis contexta, baſibus duorum cordium primorum applicata fuere; dixeruntque, hæc ſunt orationum noſtrarum monumenta, quæ vos adiuuabunt. Rogabimus quoque, vt concedat Deus ciuitati Florentinæ tantum gratiæ, quod ibidem coniugia caſta, & immaculata ſeruentur, pro reuerentia tanti Sacramenti: per quod Chriſti, & Eccleſiæ vnio ſignificatur. Dehinc ex toto agmine quatuor illi nos ſecuti ſunt: vt ſuo nos fauore proſequerentur reliqui autem eorum comites, precibus ſe deuotiſſimè dederunt.*

Choreum quoque coniugatorum conſpicit, illorūq; ſuffragia obtinet.

Aſcenſu igitur primum gradum conſpeximus vtriuſque ſexus multitudinem eminentiorem prima, albis ornatam violis paruulis, & in morem gemmarum rutilantibus, quas à Garofilorum fragrantia plerique eodem vocant: ſciſcitantique mihi, qui ſunt hi, Domine mi? *Sanctus Comes, & Pater Ioſeph ait: Hi ſunt viri, & mulieres: qui amiſſo virginitatis flore, aut viduitatis, aut caſtitatis ſancta iura inuiolabiliter ſeruarunt: Ideoque violis prædictis albis, non liliis decorantur. Primarum ab vtraque manu, altera eſt ſancta Anna vidua Phanuelis filia Altera Maria Magdalena, præcipua Aduocata veſtra, à ſuo cætu in veſtrum ſubſidium delecta.*

Item à Choro Viduarum.

Quibus Salutatis earum que ſimul orationibus impetratis, ve tamen prius expoſita oblata ab eis fuere nobis duo ex prædictis violis niueis ſertula, & duobus cordibus proximis coronæ applicita: dixeruntque Hæ ſunt orationes noſtræ, quibus Deum precamur, vt viduis vtriuſque ſexus, & omnibus, qui quouis modo virginitatis lilium amiſerunt in Ciuitate Florentia, caſtitatis munus infundat. Relictiſque in oratione Comitibus ſancta Anna & ſancta Maria Magdalena, nos ſecuta ſunt.

Et Choro Virginum.

In Secundo gradu, eminentior ordo virorum, & mulierum candidiſſimis liliis redolens circum thronum videbatur. & conuerſus ad Ioſeph, dixi Qui ſunt iſti, Domine mi, *Reſpondit. Hi ſunt virgines vtriuſque Sexus. A dextris Sancta Catharina martyr, à ſiniſtris Beata Catharina Senenſis peculiares Aduocatæ veſtræ reſidēt. Quæ more prædicto à nobis ſalutatæ, & in fauorem noſtrum exoratæ, duo ſerta liliorum tenuiſſimorum, ſed mirè olentium appenderunt, pollicentes, ſe ſummum Deum precaturas, vt Virgines Florentiæ illibatam, perfectè ſeruarent, & dedicarent Chriſto Virginitatem: Orantibuſque aliis nos ambæ Catharinæ comitatæ ſunt.*

Et Doctorū Eccleſiæ.

Tertium gradum Sanctus Zenobius, & Beatus Antoninus præſules, & paſtores Florentiæ primi poſſidebant: Qui gradus ſacris Eccleſiæ Doctoribus dicatus erat: iique omnes floribus hyacinthinis, qui vulgo flores aliſii dicuntur, cæleſtem Contempla-

tionem ſuo colore ſignificantibus, coronabantur: qui poſt dulcia colloquia, exigentibus nobis eorum preces, pariter duo ex cuiuſmodi floribus ſerta, in nobis corona, cordibus addiderunt ſupplicanter, vt Sancti Paſtores, & illuſtrati deſuper doctores, ac feruidi prædicatores Florentiæ concederentur.

Sanctorum quoq; Martyrum preces effiagitant, & impetrant.

Quarto gradu noſtro aſpectui oblatus eſt ingens numerus præferens occiſorum ſpeciem, qui tamen renitebant ſplendidiſſimi, & in morem ſtellarum micantibus vulneribus inſignitis, rantque rubentibus, & pulcherrimis roſis circumſpecti. Hunc ergo SS. Victorioſiſſimũ exercitũ admirans, interrogaui ſanctũ Ioſeph. Qui ſunt hi, Domine mi? *Reſpondit.* Hi ſunt, Qui venerunt ex magna Tribulatione, & lauerunt ſtolas ſuas in ſanguine agni. *Primus à dextera ſanctus Stephanus protomartyr, à leua ſanctus Sebaſtianus reſidebant. Ab illis igitur more ſolito ſalutati, & rogati, duo rubentium ſerta roſarum ſequentibus corona Cordibus appenſa fuere: Dixeruntque. Hæc noſtri Chori orationes ſignificant ſupplicabimusque pariter omnes, vt promiſſa vobis gratia reſtituatur, & a diuino Amore Florentinorum, animi ſuccendantur, vt martyrium pro Chriſti nomine ſubire non recuſent.*

Item SS. Apoſtolorũ & Euangeliſtarum.

Quinto gradu rari admodum: Sed ea gloria, atque dignitate vt ſua virtute cæteris præſtare viderentur. Quærentique mihi. Qui ſunt iſti Domine mi? *Reſpondit Ioſeph.* Iſti ſunt viri Sancti quos elegit Deus in charitate non ficta: & dedit illis gloriam ſempiternam: Quorũ doctrina fulget Eccleſia, vt Sole, Luna: candidiores niue, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, Saphiro pulchriores: *videlicet Sancti Apoſtoli, & Euangeliſtæ. Quorum à dextera Sanctus Ioannes, dilectus domini Ieſu diſcipulus: à ſiniſtra ſanctus Marcus, domus fratrum tuorum patronus, cauſa [illegible] præcipui fautores adſunt: omnes autem totis carnes coloris [illegible] ornati erant: Candorem enim Innocentiæ, ſimulque [illegible] Amoris rubicorem, & ſuauem virtutum omnium odorem ille [illegible] ant. Ipſi ergo audita ſalutatione, & obſecratione noſtra duo ſerta ex eiſdem roſis more aliorum, coronæ addiderunt, orantes tantum gratiæ omnibus Florentinis ab ipſo Deo concedi: vt per eos Apoſtolica vita, & primæua Eccleſiæ perfectio renouaretur. Et hos ordine duodecim corda illa viventia, totidem diuerſorum colorum ſertis ornata fuere. Nemo exiſtimet, ſertorum illorum Floſculos magnitudini, & corpulentiæ horum inferiorum coæquari: imo quia orationes valde ſpirituales ſignificabant: ita tenues, & graciles erant Floſculi prædicti & ſerta ex eis tã miro artificio contexta deaurabãt, vt impoſito Diademate, capitis, nullã Floris parte nõ modo occupaſſent, verũ prolimita ſaſciola corone margini apertiſſimè applicata ornatũ auxiſſet.*

Patriarcharum quoque, & Prophetarum.

Sextum denique gradum conſcendentes, vidimus venerandam hominum multitudinem palmis ornatam, & more ſolito interrogantes, Quinam eſſent: Patriarchas, & Prophetas veteris teſtamenti eos eſſe accepimus. Quorum à dextris præcurſor domini, Ioannes Baptiſta, præcipuus Ciuitatis Florentiæ patronus præſidebat. A ſiniſtris vero David Propheta, cytharã pſallens, confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in ſeculum miſericordia eius, Dicat nunc Iſrael, quoniam bonus, *& cætera: qui poſt conſuetam ſalutationẽ, noſ eos duos nobiliſſimos palmarũ ramuſculos [illegible] dantes mitorem, dactylis onuſtos tenuiſſimis inſtar lapillorum precioſorum hic, atque inde coronæ affixerunt dicentes. Deo pro vobis ſupplicabimus: vt quemadmodum palma radicem palmæ defigit in terra, in Cœlum autẽ denſam & amplam Coronam attollit, ita Deus Florentinorum Ciuium animos inſpiret, vt rebus tantummodo cœleſtibus anhelent, nec niſi incitã neceſſitatem terrenis incumbant.*

Saluonarola occurrit. Angeli animarum cuſtodes.

Iam omnes gradus conſcenderamus, & ecce nobis ſpecioſiſſimus Iuuenum Chorus occurrit, geſtantium in manibus coronulas circumuolutas, breuibus Chirographis, filo aureo alligatis: ex quibus coronulis vndique flammulæ, ſcintillæ videbantur: quos ego videns, conuerſus ad Ioſeph dixi. Qui ſunt iſti Domine mi? *Reſpondit. Hi ſunt Angeli cuſtodes animarum virorum, & mulierum Florentiæ [illegible], quorum legationem [illegible] orationibus hac de cauſa habentes coronam XII.* Aue Maria *perfecerunt Et ideo quilibet Angeli [illegible] coronulam Deo offerendam [illegible] [illegible] rapha ſingulorũ, verba & vota ſignificantur. ex filo vero aureo charitas, & ex flãmis ſcintillantibus orationũ feruor deſignatur. Inter illos angelos vnus ſe mihi magis familiarem cæteris oſtendens propinquè, accedens, & ſubridens ait ad Sanctiſſimum Ioſeph. Quid commercii eſt nobiſcum huic mortali homini & peccatori? Cumq; Ioſeph, me læta fronte intueretur, ſumpſi animum, & dixi.* Quis eſt iſte Domine mi? *At ille reſpondit. Nunquid neſcis, quis eſt iſte? Cui ego, Neſcio Domine mi. Tũ ſubridens ait. Propter eius verba mente confuſus eram. hac de cauſa non ipſum agnoſco. Tunc animum reſumens illum intuendo, recognoui angelum meum eſſe Cuſtodem aſſiduum, & Gubernatorem. Dixitque mihi. Quomodo tantum audes: vt inter hos cœleſtes, & immaculatos choros peccator incedas? Cui reſpondi. Nõ ego tantum auderem, niſi Dominus veſter, & noſter pro nobis crucifixus fuiſſet. Vos Angeli gloriari non poteſtis, quod Deus factus ſit angelus, ſicut nos gloriari poſſumus, quod Deus factus ſit homo. Quemadmodum ſcriptum eſt.* Nuſquam angelos apprehendit: ſed ſemen Abrahæ apprehendit. *Inter hæc iucunda colloquia propinquare Throno deſiderabam, ad ſalutandam glorioſam Virginem Matrem: Verùm cum mortalem me, & vilem peccatorem conſiderarem: curuatis prius in terram genibus, cum comitibus meis, hanc ad Deum orationem habui pro miſericordia, & remiſſione peccatorum meorum impetranda.* Deus miſereatur noſtri, & benedicat nobis: illuminet vultum ſuum ſuper nos, & miſereatur noſtri, vt cognoſcamus in terra viam tuã in omnibus gentibus ſalutare tuum. *Tunc omnes illi Angeli & qui nos comitati fuerant ſancti, circumſtantes Throno aſſiſtentibus, vſque ad ipſos beatos infantes flexis genibus dulciſſimo concentu, & deuotiſſimo affectu pſallebant.* Confiteantur tibi Populi Deus, confiteantur tibi Populi omnes: terra dedit fructum ſuum. *Tunc ego cum meis comitibus ſubdidi.* Benedicat nos Deus, Deus noſter: Benedicat nos Deus, & metuant eum omnes fines terræ. *Illi quoque cum gaudio concluſerunt:* Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto. *Nos verò.* Sicut erat in principio, & nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum Amen.

Mirabilia Saluonarolæ oſtẽduntur.

Hac abſoluta oratione, vidi Virginis thronum eleuari, & in altum adeò tolli, quòd oculis meis repẽtè diſparuit. Ego aũt (neſcio, quo pacto) cum innumera illa beatorũ Societate in medio prato permanſi attonitus, & Sen [illegible] remanſi: putans, hoc errore meo, aut delicto aliquo factum. Quod perpendens Ioſeph dexteram meam apprehendit: & bono me animo eſſe iuſſit: & ait. Noli expaueſcere.

Altius enim tibi aſcendendum eſt: quò te deinceps cuſtos tuus Angelus ducet. Et eius cura tum me reliquit: dicens excelſiore loco reſponſa dari oportere. Orationi igitur magis intentus, calumque ſuſpiciens ardenti deſiderio videndi Beatam illam: in cuius aduocatione omnis ſpes noſtra repoſita erat, ſubitò apertum eſt cœlum, & mirabilia oculis meis apparuerunt: quæ explicare penitus impoſſibile foret. Credant homines, multum diſtare inter cognitionem alicuius rei ex eius viſione, & eiuſdem rei cognitionem ex aliorum relatione, vel ſcriptis acceptam: vt puta ſi quis Florentiam oculis perluſtrauerit, alius verò ex deſcriptione, aut narratione alicuius, eam tantùm conceperit: Nonne inter vtriuſque notitiam, intereſſe plurimum indicabis? multò magis in apparitione rerum cœleſtium id cenſendum eſt: vbi innumeræ circumſtantiæ particulares intuentium oculis occurrũt: quas calamo, vel lingua enarrare, aut deſcribere ſupra vires hominis eſt. Quamuis autem hæc ſpiritualia ſint, nobis tamen per corporeas ſpecies myſteriis plenas indicantur: Quorum partem (quia omnia, vt prædiximus, ſignificare impoſſibile foret) percurremus, quantum ſuſcepto operi ſufficere videbitur.

Nouẽ Angelorum choros aſpicit.

Suſpiciens igitur in Cœlum, vidi nouem Angelorum choros in orbes totidem diſtinctos gradatim ſe pulchritudine, & magnitudine excedentes: Nam licèt infimus chorus mundum, quem colimus, magnitudine ſua ambiret, tamẽ ei proximus pulchrior, ac maior erat: & ſic deinceps vſque ad ſupremũ quemadmodũ etiã in corporibus naturalibus, vt in elementis, & ſphæris cœleſtib⁹ ſuperiora, inferiorib amplitudine, & perfectione præſtant. Primus ergo nobis occurrit chorus amictu viridi denſo, ſeu ſubobſcuro, & Smaragdis ornatus erat. Secundus rubro colore & carbunculis decoratus. Tertius cœleſtino indumento, & Saphy-

rum. Quartus pellucido candore inſtar aquæ radijs ſolaribus repercuſſæ, & Beryllis. Quintus Byſſo candidiſsima, & onicibus. Sextus intexto auro, & Chryſolitis. Septimus viridi claro, & Iaſpidibus. Octauus claritate cœleſti reſperſa, auro puriſsimo, & Topazijs. Nonus, & ſupremus colore rubro pulcherrimo flammante, & Sardijs. Et licet gemmæ omnes illæ veſtium colorem imitarentur: tamen earum, & à veſtibus, & ab inuicem diſtinctio apertiſsimè diſcernebatur, tum ex ipſarum viuaciori, & ruttilantiori ſplendore: tum etiam propter ligatura, nobiliſsimi atque admirabilis artificij, & ordinis diſcretionem. Cuius quidem artificij, decor per ſublimiores ordines gradatim magis excellebat. Hoc autem myſterium Ezechielis prophetæ 28. capitulo commetur: vbi à ſuperioribus choris incipiens dicit. Omnis lapis precioſus operimentum tuum. Sardius, Topazius, & Iaſpis, Chryſolitus & Onix, & Berillus, Saphyrus, Carbûculus, & Smaragdus. *Super hos omnes choros vidi Virginem Matrem in throno ſedentem, ſole indutã, & à vertice ad plantas eiuſmodi lapidibus pretioſis ornatam: quæ, vt prædiximus, in commemorationem incarnati Verbi, infantulum* IESVM *ſole ſplendidiorem innumeris omnium generum gemmis mortalibus incognitis præditum, gremio geſtabat. Super omnia demum lux illa admirabilis trium facierum, tanto lumine Virginis Thronum perfundebat: vt niſi quis ſupereminentem lucem vidiſſet, ipſam Virginem, Deum procul dubio exiſtimaſſet. Inde radij tanquam riuuli viuentium aquarum omni Chryſtallo in meridie à ſole repercuſſa, nitidiores per choros beatorum diffundebatur: Sic enim deficiente vocabulo, radios illos riuulis comparare licet: A quibus nouem ordines illuſtrati, & vt ita dixerim, mirifice recreati, & ſuauitate amoris calefacti tanta iubilatione, & alacritate tanquam vehementi affectione in tertiam illam faciem intendebant, vt humana lingua referre non valeat. Nec laudibus diuinis ſatiari poterant, cum ineffabili ſuauiſsimarum vocum harmonia concinentes.* Sanctus, Sanctus, Dominus Deus exercituu; Benedictus, qui venit in nomine Domini. ô ſanna in excelſis. *De hinc ad Virginem ſe conuertentes, dicebant* Tu gloria Hieruſalem. Tu lætitia Iſrael. Tu honorificentia populi noſtri, *quia feciſti viriliter, & confortatum eſt cor tuum.* Ideo, & manus domini confortauit te, & eris benedicta in æternum.

Et B. V Deiparam in throno ſedentem & ſole indutã.

*Ergo tam ſuauiſsima harmonia, & admirabilis lucis exuberantia deficiens, rurſus cecidi in faciem meam. Sed Angelus meus me conſortatum erexit. Illum igitur interrogans dicens. Quænam ſunt hæc mirabilia domine mi? At ipſe Reſpondit. Hi ſunt cœleſtium hierarchiarum ordines: quibus mundi gubernationem Deus commendauit. Prima itaque hyerarchia, Deo propinquior ipſius Gubernationis rationem in ipſo Deo intuetur. Secunda eandem in vniuerſalibus cauſis, & rationibus vniuerſalibus cognoſcit. Tertia vero in particularibus. Et ideò prima finẽ totius regiminis conſiderat, ſecunda diſponit, quid faciendũ, tertia exequitur. In conſideratione tria ſunt neceſſaria. Primò inſpicere, & coram ante omnia illũ ſẽper habere. & hoc ad Thronos pertinet: qui nomẽ thronorum, vel ſedis idcirco habent, quia puritate, & ſublimitate ſua, idonei ſunt & aperti ad ſuſcipiendũ Regẽ æternũ, eiuſque illuminationes. Propterea claro viridi ſuperinduuntur, tanquam fæcunda æternorum paſcuorum viriditate pleni. Iaſpidibus etiam pretioſis ornantur, qui diſtincti velut floribus apparent, eorum puritatem in hoc ſignificantes. Secundo neceſſe eſt, finem perfectè cognoſcere, quod ad Cherubinos pertinet: qui à plenitudine ſcientiæ ità nominati ſunt: Hi enim lumine pleni perſpicaci, ac viuaciſsima oculorum acie Deitatis penetrant lucem. & ideo claritate cœleſti, auro conſperſa propter contemplationem, & ſapientiam veſtiti ſunt: eiuſdemque coloris, Topazios propter variarum rerum cognitionẽ gerunt. Tertiò neceſſe eſt, finẽ perfectè diligere: quod Seraphinis aſcribitur, qui interpretantur incendium; amoris enim incendio ardent: Hinc tanquã flammis ignei induuntur, & rubentibus Sardijs decorantur. Et ſic prima hyerarchiæ myſterium habes. Secunda hyerarchia, quid agendum ſit in vniuerſo orbe diſponit. In hac autem diſpoſitione primũ oportet res ordinare: quod dominationum eſt officiũ: Dicuntur autem dominationes, quia ab omni ſeruitute liberæ exiſtunt. nec amore, aut odio, à iuſtitia declinant: ſicut Domini temporales ab ea declinant, ſuarum paſsionum ſerui. Quapropter auro intexto fulgent, & chryſolitis, qui aureum fulgorem habent, & ardentes ſcintillas emittere videntur. Sicut enim aurum inter omnia metalla pretioſius micat: ita iuſtitia principum, inter alias virtutes præclarior, Scintillas bonorum operum in ſubditos emittit: quæ illos amore ſuccendunt. Secundo poſt rerum ordinationem, oportet excludere mala: quæ impedimento eſſe poſſent: & hoc virtutes procurant taliter nuncupatæ, quia intrepidè maxima quæque audent: Propterea tenuiſsima, & candidiſsima byſſo operiuntur: quoniam vis earum ex magna puritate, & à rebus corporeis eleuatione, atque diſtantia procedit: ſicut videmus in naturalibus: quod quanto puriora, & ſubtiliora ſunt corpora, maiorem quoque virtutem obtinent: Inſuper Onychinas gemmas geſtant humani vnguis colorem imitantes, quia ab hoc ordine incipiunt angeli qui in mi*niſterium mittuntur propter eos qui hæreditatem capiunt ſalutis. *Nam ſuperiores quatuor ordines propter ipſorum dignitatem ad inferiora non deſcendunt: Sed tantum quæ prædiximus, exercent. vnde, & Aſsiſtentes dicuntur, ſicut ſcriptum eſt in Daniele Propheta:* Millia millium miniſtrabant ei, & decies millies centena millia aſsiſtebant ei. *Tertio poſt vniuerſalem diſpoſitionem rerum, & poſt impedimenta remota, opus eſt eas inferiori hyerarchiæ committere, & particulariter ordinare, quod poteſtatibus competit, quia* omnis poteſtas à Domino Deo eſt, & quæ à Deo ſunt, ordinata ſunt: *Et ideo veſtimenta eorum, colorem habent chryſtalli, vel aquæ, cum verberatur à Sole, Beryllis, qui ſunt eiuſdem coloris ornata: Ad eas enim ſpectat, claram habere notitiam ordinandarum rerum: quam ab illuſtratione ſolis æterni conſequuntur. Et hic eſt ſecunda hierarchia terminus. Tertia hyerarchia, executrix eſt eorum, quæ à ſecunda ordinata ſunt. in executione vero aliqui ſpiritus, ſunt Duces, & Principes Prouinciarum, & Ciuitatum. qui inde vocantur Principatus, veſtibus cœleſtis coloris, & Saphyris adornati. Nam ſicut Cœlum cum ſuis ſyderibus, eſt vniuerſalis cauſa inferiorum. ita hi ſunt duces, hoc eſt primi in eorum, quæ imperantur, executione. Aliqui ſingulorum hominum ſinguli curam exercent: & hi ſunt infimi, quibus animarum hominum particularis cuſtodia tradita eſt. Qualibet enim anima ſpecialem Angelum cuſtodem, & gubernatorem habet. Hi itaq; veſtimentorum, & ſmaragdorum; quæ circumſtantem aerem virere faciunt, viriditate refulgent: quia mittuntur ad illuminandos aeris incolas viriditate ſuperna: quæ eos ita abundare oportet, vt humanos intellectus illuminare poſsint. Aliqui inter Principatus, & Angelos medij ſunt. Quibus committuntur quæcunque publicæ vtilitatis curam gerunt, vt ſunt Prælati, Prædicatores, Doctores Eccleſiæ, & huiuſmodi: & hi appellantur Archangeli, ſecretiora, quam Angeli, reuelantes: Rubro igitur colore, & prælucentibus Carbunculis, ſuo ſplendore tenebras illuſtrantibus coruſcant: quia charitate ſuccenſi, mouentur ad caliginem mortalium propellendam, & ad ſecretiora myſteria. reuelanda. Nunc igitur omnium hierarchiarum ordines, miniſteria & officia cognouiſti*

Notandum eſt autem quod ex varijs indumentis hæc miniſteria, & officia, ex lapidibus vero pretioſis diuerſitas operum ſapientiæ, & contemplationis Angelorum deſignatur. Scire quoq; debes, quod in has innumera multitudine ſinguli ſingula officia, & aliquas proprietates inuicem diſtinctas habent: quæ quoniam mens humana non capit, omittam. illud tamen non ignores, quod quaſcunque perfectiones, & virtutes inferiores Angeli habent, ſuperiores eaſdem, ſed multo excellentius poſsident Qui propter exuberantiſsimam charitatem, quæ in cœleſti patria viget, quicquid à Deo recipiunt, inferioribus iuxta capacitatem ſuſcipientium impartiuntur. His ordinibus ſublimior virgo glorioſa cum vnigenito ſuo virtutibus omnibus illis, & gemmis pretioſis cumulata præſtantius adeo refulget: vt nulla vis mortalis ingenij concipere queat. Lux trium facierum deſuper vniuerſa irradians, Sanctiſsimæ Trinitatis maieſtatem repræſentat: quæ omnia excedit in infinitum, & radijs, dulcoreque ſuo ſereniſsimam, & iubilantiſsimam reddit patriam illam cœleſtem ſine ſatietate, & intermiſsione laudantem, & magnificantem, & glorificantem Deum in ſecula ſeculorum Amen. Hac declaratione habita Angelus conticuit. Nemo vero miretur, ſi in declarãdis proprietatibus, & coloribus lapidum

Angelis omnibus ſublimior eſt B. Virgo Maria.

pre-

pratioſorum, aliquid ab vſu moderno fortaſſe declinaſſe videatur.

Quorundam enim lapidum nomen forſitan immutatum eſt: Angeli autem hominibus loquuntur ſecundùm cuiuſcunque qualitatem. Sicuti itaque Angelus meus, me Sacræ Scripturæ iuxtà antiquorum Doctorum expoſitionem, operam dediſſe qui modo prædicto de eiuſmodi lapidibus ſcribunt: ita eorum qualitates expoſuit.

His ineffabilibus rebus auditis, & viſis penitùs attonitus eram, non tantùm ex admiratione magnitudinis, pulchritudinis, mirique ordinis: Sed multò magis, ex immenſa beatorum Angelorum in nos charitate: conſiderata præſertim eorum excellentia, & humillima noſtra conditione: quam minimè dedignantur: imò nihil aliud, quàm noſtram ſalutem procurare videntur ac ſi omne ſtudium, & delitias putent eſſe cum filijs hominum. Nihilominùs ſcripturas recolendo, minùs poſteà miratus ſum: cum de illorum Domino ſcriptum ſit. Delitiæ meæ, eſſe cum filijs hominum. *Dùm ergo talia contemplatur. Omnes Sancti, qui in Prato circà thronum apparuerant, me vidente inter ordines Angelorum, ſumma reuerentia, & agilitate iuxtà ſingulorum dignitatem ſe receperunt. Soli beati, qui nos primo comitati fuerant, & Angeli coronulas prædictas geſtantes, apud nos remanſerunt. Ego itaque thronum Virginis in tanta ſublimitate ſuſpiciens, ad Sanctam illam Societatem conuerſus, dixi: vos ſine adminiculo thronum conſcendere poteſtis: Sed ego miſer, quid faciam, quia* corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam. *Et inter hæc verba apparuit ſcala à throno in terram mirificè per angelicas manus præparata: atque Angelus meus. Eccè ſcalam, per quam non tantum corporea mole aſcenſurus es, ſed etiam mente per gradus virtutum: ſicut ſcriptum eſt.* Ibunt de virtute, in virtutem, videbitur DEVS DEORVM in Sion. *Cœpi ergo ſolus aſcendere per ſcalam: ſine alicuius ope, ſanctiſſima illa Societas, me circumſtans, pariter mecum ſcandebat. Vſque ad primum Angelorum chorum peruenimus: ſic eos ſalutauimus.* Laudate pueri Dominum. Laudate nomen Domini. *At illi reſponderunt.* Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc, & vſque in ſeculum. *Nos contrà.* A Solis ortu, vſque ad occaſum, laudabile nomen DOMINI. *Illi rursùs.* Excelſus ſuper omnes gentes DOMINVS; & ſuper cælos gloria eius. *Et nos,* Quis ſicut DOMINVS DEVS noſter? qui in altis habitat, & humilia reſpicit in Cælo, & in Terra, Suſcitans à terra inopem, & & de ſtercore erigens pauperem: vt collocet eum cum principibus populi ſui. *Illi quoque.* Qui habitare facit ſterilem in domo matrem filiorum lætantem. *Nos demum.* Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto. *Illi verò.* Sicut erat in principio, & nunc, & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen. *Hoc decantato Pſalmo, Interrogauerunt, quæ me illùc cauſa perduceret. Quibus reſpondi. Me Florentini populi Legatum, ad Thronum Reginæ cælorum profectum: vt ſcirem, quæ bona noua eidem populo ſuo referre poſſem: cuius ipſa ſpecialis Aduocata eſt. Oſtendique eis coronam. dicens, illam, orationes totius populi continere, ornatam inſuper eſſe, & corroboratam ab omnibus Sanctis paradiſi, rogans, vt, & ipſi addere dignarentur orationum ſuarum ſuffragia. Tunc illi ſciſcitati ſunt, quid ſpecialiter ab eis vellemus. Reſpondi. Vt vos cum his ſocijs veſtris, qui nos comitantur, rogetis Deum, vt commiſſæ vobis animæ in Ciuitate Florentina, iuuante miniſterio veſtro, in corporibus Sanctam, & Angelicam vitam imitentur. Quo dicto duodecim Angeli à duodecim ſui chori partibus è regione duodecim cordium primi circuli noſtræ Coronæ digreſſi, ad nos acceſſerunt, geſtantes ſinguli, ſingulas Smaragdos: quas ipſis duodecim cordibus primi circuli, immò eorum iàm aptè affixerunt, vt nihil priori ornamento detractum, ſed magis fulgor, & pulchrior ordo ſit auctus. Quod orationum ſuarum, quas popoſceramus, pignus eſſe dixerunt, ſuauiſſimè canentes, primum verſiculum decimi noni Pſalmi* Exaudiat te DOMINVS in die tribulationis, protegat te, nomen Dei Iacob.

Tranſiuimus inde ad ſecundum chorum, quo ſalutato more priorum. & iterato Pſalmo, Laudate pueri Dominum, *& cauſis item itineris expoſitis. rogauimus, vt intercederet ad Deum: quod patres familias atque Eccleſiarum Rectores, & prælati, cæterique cuiuſmodi Gubernatores Florentiæ, quorum ipſi curam gerunt, boni, & Sancti eſſent, rectèque ſibi ſubditos gubernarent. Duodecim igitur ex duodecim ſui chori partibus, ſicut de prioribus diximus, aduolarunt: ac totidem pretioſos carbunculos medijs cordibus eiuſdem ſigillatim affixerunt, per quorum diaphaneitatem nomen* IESV *medijs cordibus, vt prædiximus, inſculptum mirificè tranſparebat. Dixeruntque. Hæc ſigna ſunt orationum noſtrarum: proſequentes ſecundum verſiculum pſalmi.* Mittat tibi auxilium de ſancto, & de Syon tueatur te.

Ad Tertium Principatuum chorum inde peruenimus quos eodem more ſeruato precati ſumus; vt orationibus ſuis impetrarent, quòd Florentiæ Vicarios, Prætores, Præfectos cæteroſque officia publica gerentes, eo ſpiritu Deus repleret, quò iuſtè religiosè, & integrè, commiſſos ſibi populos, regerent votis itaque noſtris annuentes, duodecim Saphiros pulcherrimas, ſummitati cordium prædictorum duodecim ex ipſis, eo modo, & ordine, quo, & alij prædicti coaptarunt, canentes tertium verſiculum pſalmi. Memor ſit omnis ſacrificij tui, & holocauſtum tuum pingue fiat.

Quartum ordinem ſimiliter venerati ſumus, rogantes, vt conſtitutos ſibi Magiſtratus à DEO *nobis obtinerent, qui omnia pertinentia ad virtutes, & ad bonos mores bene diſponerent; quod gratiſſimè pollicitum, decem ex ſuis iuxtà numerum cordium ſecundæ coronæ cum decem Beryllis deſtinauit, qui in extremo cuiuſlibet cordis Beryllum vnum pulchrè inſeruerunt, ſubiuncto verſiculo quarto.* Tribuat tibi ſecundum cor tuum, & omne conſilium tuum confirmet.

Ad quintum chorum deinde tranſeuntes, virtutes reuerenter eo modo ſalutatas ſupplicauimus: vt Magiſtratus Florentiæ conſtituti, SPIRITV SANCTO *replerentur, quo intrepidè, & zelanter corrigentes, & punientes reos, iuſtitiam exequerentur, vt Innocentes tutè viuere poſſent petitionemque hanc libentiſſimè ſuſcipientes, decem electos Onyces, per decem ex ipſis medijs cordibus addiderunt, cantantes verſiculum quintum.* Lætabimur in ſalutari tuo, & in nomine Dei noſtri magnificabimur.

Vlterius progredientes, ſextum chorum dominationum reuerenter eadem repetentes adiuimus, rogauimuſque tales per eorum, preces fieri Ciues Florentinos vt ex eis in ſupremum vrbis magiſtratum deligi poſſint viri ſapientes & iuſti, qui præcipuè diuino honori, & ſaluti animarum intendant. deinde bonum publicum ciuitatis, totiuſque ditionis circà temporalia procurent. Decem igitur ex eis pro confirmatione petitionis noſtræ, decem Chryſolitos ſummitati eorundem cordium ſecundæ Coronæ inſeruerunt, dicentes ſextum verſiculum. Impleat Dominus omnes petitiones tuas, nunc cognoui, quoniàm ſaluum fecit Dominus Chriſtum ſuum.

Pari modo Salutatum ſeptimum chorum exorauimus, vt ipſo intercedente, DEVS *religioſorum puritatem, & ſimplicitatem in vtroque ſexu Florentiæ renouaret, ex quo quatuor ad nos hilari fronte venientes, totidem pretioſiſſimos Iaſpides in infima parte quatuor cordium ſupremi circuli, decentiſſimè collocarunt, ſeptimum verſiculum decantantes.* exaudiet illum de Cælo ſancto ſuo, in potentatibus ſalus dexteræ eius.

Ad octauum chorum eleuati, ſalutatione, & veneratione ſolita illum profecuti ſumus, Poſtulantes, vt multi ſancti Florentia conſiderentur, pleni lumine ſacrarum ſcripturarum, & vera ſapientia, qui optimè in rebus arduis, populo Florentino conſulere poſſent: quibus annuentibus

quatuor ex eis in medio quatuor cordium totidem Topazios, limpidiſsimos collocarunt, octauum verſiculum pſallentes in hunc modum videlicet. Hi in curribus, & hi in equis, vos autem in nomine Domini Dei noſtri inuocabitis.

Tandem ad nonum, at ſupremum chorum Seraphim amore diuino penitus flagrantium peruenimus, à quibus poſt conſuetam ſalutationem, & pſalmodiam implorauimus, vt Florentia, & vniuerſæ Eccleſiæ Præfecti, Prælati, Paſtores, & Prædicatores repleti charitate, & igne Spiritus Sancti donarentur, ad populos Christi amore inflammandos. Igitur admiſsis precibus noſtris, quatuor ex ipſis totidem Sardios rubentiſsimos ſummitatibus cordium ſupremi circuli decentiſsime coaptauerunt, nonum verſiculum ita concinentes. Ipſi obligati ſunt, & ceciderunt, vos autem ſurrexiſtis, & erecti eſtis.

Cumque adhuc longo interuallo diſtaremus à throno Virginis, exaltata ſuper omnes Angelorum choros, magna tamen fiducia, tot orationum, & meritorum ſuffragiis confortati ad illam ferebamur. Quos, vt venientes proſpexit, vni ex Seraphinis ad ſe vocato, coronulam nobiliſsimam, variis gemmis pretioſiſsimis, & miro artificio contextam dedit, ac dixit ei, & hanc impone illi cordi eminentiori coronæ ex multis conglobato, & dic, hoc eſſe ſignum, ac munus orationum mearum: quas pro ciuitate Florentiæ fudi. Dehinc ad Deum conuerſa, vltimum verſiculum pſalmi clauſit. Domine ſaluum fac regem, & exaudi nos in die, qua inuocauerimus te.

Noſter verò Saluator Ieſus, qualis olim erat infantulus, ex materno gremio, primum Seraphim ad ſe vocauit, cui gemmam vnam rubicundiſsimam, omniumque pretioſiſsimam, & ſole fulgentiorem tradens ait. Hoc meo munus eſt Paſsionis, quod æterno Patri meo pro miſericordia, & gratia, populo Florentino conferenda obtuli. Hanc igitur defer, & ſuperpone Crucifixo, quem in ſupremo corde illius coronæ ſtare vides dicens: Gloria Patri, & Filio, & Spiritui ſancto: ſicut erat in principio, & nunc, & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

Nunquàm opus tàm admirabile, aut tàm elegans viſum fuit mundo. Tot itaque conſolidatum meritorum ſuffragiis, non temerarium putans, totam tranſcendente ſcalam, & adſpicere Virginem vniuerſi in ſummo throno reſidentem accedere. Quo perductus, & humillima, ac deuotiſsima reuerentia, pauimento proſtratus, adoraui primo ſanctiſsimam Trinitatem, & redemptorem noſtrum Dominum IESVM Chriſtum; deinde Matrem eius, tàm dulcem, humilem, lætam, & ſuauiſsimam præſentiam intuens, toto præcordiis, & magno iubilo exultare cæpi. Præ ſtupore enim tantæ pulchritudinis, in exceſſum mentis raptus, amoris igne totus ardebam, atque mortalitatis iam immemor, ab ea luce abſorptus, & illa ineffabili pulchritudine, atque claritate vehementer inuentus, & extra me poſitus, in hæc verba prorupi.

B. Virginē ſic alloquitur qua miratur Sauonarola.

Tu MARIA *ſignaculum ſimilitudinis plena ſapientia, perfecta decore in delitiis paradyſi Dei. Ô eris in præputium, omnis lapis pretioſus operimentum tuum. Sardius, Topazius, & Iaſpis, Chryſolitus, & Onix, & Berillus, Saphirus, Carbunculus, & Smaragdus. Aurum opus decoris tui, & Tabernacula: nam die, qua condita es, præparata ſunt. Tu Mater, & Virgo, velut Cherub extentus & protegens: quem poſuit Deus in monte ſancto ſuo, in medio lapidum ignitorum ambulaſti perfecta in viis tuis, à die conditionis tuæ.* Tu gloria Ieruſalem. Tu lætitia Iſrael. Tu honorificentia populi noſtri, quia feciſti viriliter; & confortatum eſt cor tuum, ideò, & manus domini confortauit te, & eris benedicta in æternum. Salue *ergo* regina, mater miſericordiæ, vita, dulcedo, & ſpes noſtra ſalue. Ad te clamamus exules filii Euæ. Ad te ſuſpiramus, gementes & flentes, in hac lachrymarum valle. Eia ergo aduocata noſtra, illos tuos miſericordes oculos, ad nos conuerte, & mala quæ pro peccatis noſtris meremur auerte, & promiſſa nobis reſtitue. Et Ieſum Benedictum, fructum ventris tui: nobis poſt hoc exilium oſtende. O Clemens, ô pia, ô dulcis Virgo Maria. *Quibus verbis finitis, protinus factus eſt cordium omnium concentus mirabilis in corona illa, quam domina geſtabat Simplicitas comes noſtra: & in hunc modum dulciter reſonarunt.* Recordare Virgo Mater, dùm ſteteris in conſpectu Dei, vt loquaris pro nobis bona, & vt auertas indignationem ſuam à nobis. *Expletaque oratione hac, qua potuimus reuerentia, coronam ipſam Virgini obtulimus. At illa perbenignè, humaniſsime, gratiſsimeque ſuſceptam, capiti ſuo impoſuit: Hic natum ſuum in vlnis accipiens, ex throno ſe erexit: & humillimè ad ſanctiſsimam Trinitatem genibus flexis, cum deuotiſsima Filii ſui oblatione, taliter ſupplicauit:* Reſpice quæſumus Domine, ſuper hanc familiam tuam: pro qua Filius meus, Dominus IESVS Chriſtus, non dubitauit manibus tradi nocentium, & crucis ſubire tormentum. *Tunc ſtatim ex cordibus coronæ vniformis, & pia vox ſuauiter emanauit, dicens.* Miſerere noſtri Domine, miſerere noſtri, quia multū repleti ſumus deſpectione, quia multum repleta eſt anima noſtra, opprobrium abundantibus, & deſpectio ſuperbis. *omnes pariter Angeli, & ſancti, cum ipſa Virgine ſupplices rogabant, vt tot precantium vota exaudirentur. Ecce igitur ex tribus illis faciebus, ſanctam Trinitatem referentibus, ad Virginem vox egreſſa eſt dicens.* Fiat ſicut vis. *Et hoc accepto reſponſo, mitiſsima Virgo in throno ſuo reſedit. Angeli autem, & Sancti omnes, noſque ſimul in vnam illam toto ſtudio intenti, & immenſo pleni gaudio, diximus. Nunc in tuo arbitrio eſt* MARIA, *& in te ſola ſalus omnis noſtra ſita eſt. Ipſa autem hilari fronte, ſe reſponſioni parauit. Et poſt imperatum ſilentium, pendentibus nobis ab ipſius ore ſanctiſsimo, clara, & alta voce in totius cæleſtis curiæ aures hæc verba formaliter expreſſit.*

Florentia, Deo Domino IESV *Chriſto Filio meo, & mihi dilecta: Tene fidem: Inſta orationibus: roborare patientia. His enim, & ſempiternam ſalutem apud* DEVM, *& apud homines gloriam conſequeris. Nec plura locuta, in me oculos defixit. Ego verò fidenter dixi. Iſta Virgo Mater ſunt generalia verba: opus eſt, vt largiori manu benignitatem tuam effundas. Tunc familiari, & vernaculo ſermone adeo accommodatè, & eleganter me allocuta eſt, vt obſtupeſcerem: nec eadem verba ex ordine referre mihi poſſibile eſſet: Sed integrum ſenſum, tantùm narrabo. Sic itaq. exorſa eſt. Ibis, & hæc reſponſa populo meo dilecto referes. Certum quippè eſt, illum eſſe peccatorem & ex iniquitatibus ſuis, omnia mala mereri, maximè propter multorum infidelitatem credere nolentium, quæ ei iàm aliquod annos prænunciaſti: cum Virgenitus meus, tot ſigna eiſdem oſtenderit, quod amplius nullam incredulitatis ſuæ excuſationem afferre poſſint. Et licèt fideles ſis domum Dei, nihilominus niſi iniqua & peruerſa mentis exiſtiſſent, ſed coram Deo rectè ambulaſſent, tali lumine à Filio meo fuiſſent illuſtrati, quòd faciliter ea omnia credidiſſent. Argue igitur eos: vt duritiam cordis ſui deponant: nè de cætero ipſis iraſcatur Deus, qui non obſtantibus eorum demeritis propter crebras orationes Beatorum in Cælo, & iuſtorum in terra, omnem mihi contulit poteſtatem. Nunc itaq. in priſtinas gratias diuinitùs olim eis promiſſas, reſtituuntur. Ciuitas enim Florentia fiet glorioſior, potentior, & opulentior, quàm antea fuerit vnquā, extendetq. latiùs alas, quā vllo tempore fecerit: & longè magis, quàm multi opinentur. omnia ſibi adempta, & ſi quæ adhuc auferentur, integrè recuperabit: & ex iis acquiret, quæ in ſuā ditionē hactenus nunquā peruenerunt. Væ ei autem ſubditis ab ea rebellantibus, grauiter enim ob hoc prementur. Et iam quartus agitur annus, cum in hoc ipſo lumine, quo cætera Deo iubente prædicis, prænunciatum fuit Piſanis: quemadmodum in Tribulatione tum futura, quæ modò præſens eſt, ſibi libertatem quærerent. Idque ruinæ illorum foret cauſa, quod vtiq. erit. Tum ego rurſus dixi. Ne imputetur quæſo Domina mea, temeritas, ſi ad intelligentiam clariorem, aliqua interrogauero, vt abundantius ſatisfacere poſſim iis, qui me delegarunt. Scire enim vellem, ſi ciuitas noſtra tribulationibus affligetur ante has conſolationes. At illa reſpondit. Fili, tot annos renouationem Eccleſiæ prædicaſti, quæ futura omninò eſt, & quidem cito: Prædixiſti quoque illuminante Spiritu ſancto, conuerſionem*

infidelium ſcilicet Turcorum, Maurorum, & aliorum celeriter ſequuturam, ità vt multi modò viuentium tam viſuri ſint: Hæc inquam renouatio, & ampliatio Eccleſiæ ſine multis afflictionibus, & ſine gladio, vt prænuntiaſti, perfici non poterit, in Italia præſertim: quæ propter ſuorum principum, & capitum faſtum, ſuperbiam, & innumera, ac deteſtanda peccata horum, & aliorum omnium cauſa eſt. Itaque non graue tibi videri debet, ſi ciuitas tua Florentia, & Filij tui, aliquibus vexationibus laborabunt: minùs enim cæteris ciuitatibus lædentur. Et inter hæc verba, dexteram extendens, Sphæram magnam Angelo meo porrexit, in qua tota Italia continebatur: quam idem Angelus ſuſceptam aperuit, ſtatimque inſpexi Italiam perturbatam, & plures in ea ciuitates amplas immenſis tribulationibus agitatas, quas nominare mihi vetitum eſt: Nam aliquæ bellicis agitationibus, ſeu bellis carentes, inteſtinis fluctuationibus quatiebantur. Vidi quoque Ciuitatem Florentiam turbatam, ſed multò minùs aliis. Rurſùs Virgo beata Sphæram minorem mihi tradidit: cui primùm illud, & breue reſponſum latinis verbis circumſcriptum erat. Reſerata autem ſphæra ipſa, vidi Florentiam totam florere lilijs: quæ germinas, & pinnulas extrà mœnia vndiquè latè diffundebant: & angeli cuſtodes ſuper mœnia circumquaque eam cuſtodiebant. Quapropter lætus dixi. Rectè quidem domina conuenire videntur lilia parua, cum ijs prioribus, quæ nondum ramos extendere cœperunt. Ad quod ipſa nihil reſpondens, ità ſubiunxit. Fili mi, ſi ciues populi Florentini, qui modò aliorum malis, ac tribulationibus gaudent, mala ſuper ſe ventura intelligerent: alieno incommodo non lætarentur, ſed ſua pericula deflerent: Affligentur enim maioribus anguſtijs, quàm Florentia. Ego verò ſubdidi. ô glorioſa Domina, licèt ſim puluis, & cinis, adhuc pauca loquar. Si populus meus quæſierit: vtrùm hæc promiſſa abſoluta ſint, & omnino futura, an conditionata, in quòd iuxtà illius operationem bonam, aut malam futura, vel non futura ſint, quid dicam? Reſpondit. Scito fili, quòd hæc abſolutè, & certè conceſſa ſunt. Et omninò ità fiet: D E V S enim abſque dubio, media omnia procurabit, atque producet: quibus hæ gratiæ promiſſæ finem ſuum conſequentur. Et ait, dicito incredulis, non niſi ſubiecta oculis & quæ palpant credere volentibus, quòd vnus apex, aut vnum iota non præteribit, quin illa omnia fiant. *Faciant igitur improbi Ciues, & iniqui homines Florentini, quicquid mali ſciunt, & poſſunt, quòd tantum bonum nequaquàm impedient: tamen tamen, ipſi non erunt participes, ſed niſi (conuerſi fuerint) grauiter punientur. Boni verò, & iuſti dicito,* quoniàm benè, quoniàm fructum adinuentionum ſuarum comedent: *& quod tantò magis, aut minùs affligentur, quantò magis, aut minùs leges ſanctas obſeruari facient, ac punient, ſcheliſtos, impios, blaſphemos, aleatores, ſiue luſores, & eos præſertim, qui libidinoſum, atque abominabile flagitium contrà naturam committunt: & quantò magis, aut minùs tantorum ſentinam ſcelerum euacuabunt, quæ ſuæ preſſuræ cauſa eſt, & quantò magis, aut minùs chriſtianè viuent, & excluſis vitijs virtutes extollent. Rurſus ego. Ne quæſo importunitati*

Prædicatorum rerum à Sauonarola tēpus indeterminatum.

imputes, ſi adhuc tibi ô humilis, & manſueta Regina, ſemel loquar. Si interrogatus fuero. Quando hæc erunt: Quid dicam? illa reſpondens ait. Citò, & velociter. Sed dixi: quòd quemadmodùm ab initio, quando flagella Italiæ prænuntiare cepiſti, iam eſt quinquennium, licet plus decennio aliàs inchoaueris, cum citò, & velociter minabaris, ſubiungebas, non dico hoc anno, nec his duobus, nec quatuor nec octo, & ſic dicens, nunquid decennium excedebas: nihilominùs celeriùs, quàm credebatur, ipſa flagella venerunt: Ità nunc dic, ego dico citò, & velociter: non tamen determino, præſentem menſem Aprilis non Iunij, Auguſti, aut Septembris, neque vnum annum, nec duos, nec ſex, nec aliud præfinitum tempus: ſed tantùm citò, & velociter: Ideò citiùs forte, quam putetur, erunt. His dictis dimiſſus fui.

Ego tanto eram ſuccenſus amore, & adeò intrà me poſitus ex pulcherrima, & incomparabili ſupernarum rerum viſione: vt me eſſe mortalem penitùs oblitus, illinc deſcendere neſcirem. Me tamen dimitti audiens dixi. Tibi ô glorioſa Virgo tot aſtant miniſtri: ex iſtis vnum obſecro delegare digneris ad hæc reſponſa Populo Florentino renuntianda. Iam enim ex multis laboribus plures annos illius gratia ſuſceptis, nimiùm deſeſſus, aliquantulùm requieſcere cupio. Quæ quidem verba riſum vniuerſæ illi cæleſti curiæ ob ſimplicitatem meam permouerunt. Ipſa quoque Regina ſubridens tùnc me conſolata eſt dicens. Adhuc tibi grandis reſtat via, ſed confortare in domino, & eſto robuſtus: quia Dominus tecum eſt, & ſi perſeueraueris vſque in finem, ſaluus eris: Nos pariter omnes, te iuuabimus. Aduerſarios ergo tuos ne formides: ſed magis in aduerſis lætare. Citò enim in noſtrum conſortium aſſumeris: Vbi poſt multos labores, accipies coronam vitæ: quam promiſit D E V S, diligentibus ſe. Tunc ſurrexi: & quanta potui humilitate, & deuotione, gratias agens indiuiduæ Trinitati, & Saluatori noſtro I E S V *Chriſto, eius Miſericordiæ, me, & ciuitatem, confratres meos commendaui: Gratias quoque egi glorioſiſſimæ Virgini Matri, & rorem meum in eius manibus reliqui, rogans, vt perpetua Aduocata noſtra, & dulce refrigerium in noſtris calamitatibus exiſtat. Gratias item egi, toti cæleſti Curiæ, quæ nobis in impetrandis tot beneficijs ſuffragata fuerat. Demùm poſt debitam venerationem, cepi vnà cum comitibus noſtris deſcendere ſcala. Vtque primùm ad ſeraphinorum chorum perueni, ex intima, & immenſa animi iubilatione, cepi altà voce decantare.* Confitemini domino, quoniam bonus: quoniàm in ſeculum miſericordia eius. *Et ſic alternis verſibus per deſcenſum cantauimus pſalmum hunc centeſimum decimum ſeptimum, vſque ad verſiculum,* Aperite mihi portas iuſtitiæ, *reſpondentibus Angelis, tantum poſt ſingulos verſus meos.*

Sauonarola conſolatur à Deipara.

Quoniàm bonus, quoniàm in ſeculum miſericordia eius.

Cumque appropinquaſſem portæ, cecini verſiculum illum, Aperite mihi portas iuſtitiæ, *& cætera. Et poſt mutuos amplexus: Gratiarum actiones, & commendationes prædictas, iterùm æternam maieſtatem adorauimus, & egreſſi ſumus limen, proſequendo pſalmum cum ſodalibus noſtris, ſcilicet,* confitebor tibi, quoniam exaudiſti me, *& cætera. Quo finito omnia diſparuerunt.*

Rex Franciæ Carolus diuinæ Iuſtitiæ miniſter electus

Poſt hunc ſermonem in proceſſu aliarum prædicationum mearum, publicè dixi, & ſæpiùs confirmaui, quemadmodùm Rex Franciæ, à Deo electus fuit in miniſtrum diuinæ iuſtitiæ Et quod ſi totus mundus illi obſiſtat: victoriam tamen, & proſperitatem obtinebit, verumtamen ſicut illi ſeorſum dixi, ſcripſique, in multas incidet tribulationes, tùm vt humilitatem diſcat, tum propter mala, quæ ab eius ſubditis, ipſo non prohibente, committuntur: & maximè ſi ciuitatem Florentiæ non benè tractauerit. Deus enim ad afflictionem, & tribulationem, populos eius inducet, multoſque illi aduerſarios, & graues difficultates ingeret. Ipſum ſiquidem Deus voluit amicum, & fautorem eſſe ciuitatis Florentiæ: quem intimum reformationis Italiæ, & Eccleſiæ eligit. Quod ſi ſponte amicus Florentinus eſſe noluerit: vi cogendus erit. Quoniam tamen, (vt diximus) Dei iuſtitiæ Miniſter deſtinatus eſt, ſi ſe humiliauerit, & ſuam electionem cognouerit, à Tribulationibus non ſubmergetur: immo poſtquam humilior, & purgatior redditus fuerit, victorioſior inſurget, iamque apud homines extinctus putabitur: tum victor euadet, & obſeruando, quæ Deus ei nuntiari ſicut, regnum magis aſſequetur: aliter autem faciens, & viam, quæ Deo non placet, ſequens poſſet in ea tantum progredi, quòd ſicut Saul Rex primus Iſrael ipſe reprobaretur, & alius huic miniſterio in eius locum ſubrogaretur, ſicùt in locum Saul, fuit Dauid electus. Nam hæ promiſſiones, & gratiæ conceſſæ, ipſi Regi Franciæ, ſunt conditionatæ, & non abſolutæ, quemadmodùm Prophetia reformationis Eccleſiæ, & gratiarum Florentinis promiſſarum, abſoluta eſt. Vt autem quilibet intelligat, quid Prophetia conditionata, & quid abſoluta ſignificet: notandum eſt, quòd Deus duobus modis futura cognoſcit, vno modo ſicut ſemper ſuæ æternitati præſentia

ſunt; Alio modo ſicut ipſa procedunt, ex ordine ſuarum cauſarum: & licèt DEVS *ſemper his duobus modis ſimul illa cognoſcat, nihilominùs quia effectus non recipit totam ſuæ cauſæ virtutem, præſertim quandò cauſa eſt valdè excellens: ſicut* DEVS; *non ſemper futurorum cognitionem his duobus modis ſimul à* DEO *prophetæ recipiunt: ſed interdum primo modo, & tunc illa cognitio prophetia præſcientiæ, ſeù prædeſtinationis nuncupatur. Interdum altero modo, & tunc talis cognitio prophetia conditionata, comminationis, aut promiſſionis vocatur, tales enim res prænunciatas, futuras eſſe intelligere oportet, ſi cauſarum ordo, à quibus ordinata dependent, non immutetur. Et hoc modo Ionas dixit* Adhuc quadraginta dies, & Niniue ſubuertetur: *quæ quidem verba falſa non erant: intelligebantur enim ſic, quòd peccata Niniuitæ merebantur: vt poſt quadraginta dies, eadem deſtrueretur. Similiter Eſaias Ezechiæ Regi Hieruſalem dixit:* Diſpone domui tuæ, quia morieris tu, & non viues: *quæ verba ſic intelligebantur: quòd ipſius corporis diſpoſitio talis erat, quòd ad mortem ipſum præordinabat, & via naturali euadere non poterat. Propheta ergo qui, à Deo inſtruitur, & ſimpliciter Deo debet obedire: debet etiam eo modo, quo ſibi à Deo præcipitur, futura prænunciare, aliter incurreret peccatum: ſicut Ionas: qui propter inobedientiam ſuam punitus fuit, vt in eius prophetia ſcriptum eſt. Ex inſpiratione itaque Dei dixi, quòd ſi Rex Franciæ, quem prædiximus, obſeruaſſet propoſitum, victoria potiretur, & maximum regnum acquireret. ſi autem non obſeruauerit, res ſua, magnum diſcrimen ſubibit: & niſi iuſtorum orationibus adiuuetur, ab ipſo Deo ſicut prædiximus, reprobabitur. Aliàs ſæpiùs publicè aſſerui, quòd quicunque iniuſtè Florentinis erant,* DEVS *vlterius perſequetur. ... propter diuini luminis authoritatem attuli: quoniam mutato regimine, ac dominio, & forma priſtina, hæc noua ciuitas, & populus, qui libertatem nuperrimè aſſumpſit, neminem adhuc læſit, aut iniuſtè prouocauit. Qui itaque eos læſerit, & offendit, iniquè agit, & diuinæ vindictæ reus erit. Item palàm prædicaui, rurſuſque affirmo, ex diuina inſpiratione, quòd quiſquis ciuis Florentinus, domo, fortune, procurabit, principatum, ſibi in ea ciuitate vſurparet, aut nouiſſimum regimen violare, cum vniuerſa domo ſua, cunctiſque ſecum conſpirantibus, cum* DEVS *grauiter puniet, ac demùm lachrymabili exitu faciet interire. Eodem inſuper lumine coram omni populo apertè protuli & crebrò repetere non deſiſto: quod bona Florentiæ, cælitùs promiſſa, & per me prænunciata, etſi totus orbis aduerſetur, omninò ſortientur effectum.*

Quòd ſi populus ipſe ſuſceptam benè viuendi normam augendo, profecerit, Primò ... Tribulationibus ... proſperitatis futuræ: Secundò promiſſarum gratiarum munus ... certiò earum perceptionis, ipſi, & nati gaudebunt, licet plus nati, quàm parentes. Nam quamuis hæc abſolutè, & ... vniuerſa ciuitati promiſſa ſit: non tamen cuique ſingulariter. Itaque peruerſi ciues, niſi reſipuerint, horum bonorum participes non erunt. Idcircò populo dixi, vt in alicuius libri altera facie notent: incredulos, & contradictores, In altera verò Credentes: & hanc doctrinam ſequentes Et ex octo partibus harum Tribulationum ſeptem ſuper ipſos non credentes, & contradicentes euenire breui videbunt. Hortor igitur omnes ad credendum, & ad fidem bonis operibus demonſtrandam: Hoc enim neminem nocere, ſed pluſimum omnibus prodeſſe poterit. Ad laudem & gloriam Saluatoris noſtri IESV *Chriſti. Qui cum Patre, & Spiritu ſancto, eſt Deus benedictus in ſecula ſeculorum Amen.*

Prædictam Sauonarolæ viſionem irridebunt homines animales.

Scio quòd multi homines animales, & huiuſmodi cognitionis experientiam non habentes, me irridebunt, & has humanæ adinuentionis commenta, & figmenta poetica potiùs, quàm viſiones, & prophetias dicent. legant iſti Prophetas, maximè Ezechielem, Danielem, & Zachariam, & inuenient ſimilia in illis à Spiritu ſancto formata, & per eas velatis myſterijs deſcripta. Quibus interpretandis poſteà ſancti Doctores exercerentur: ſicutque eiuſmodi homines multò plura, quam ſcripta ſint, circumſtantiis apparuiſſe prophetis. Ego verò ad conſolationem electorum, & ad infringendas aduerſariorum calumnias, ſolam hanc viſionem cum eius declaratione ſcribere volui: Tametſi mentis mea erat, eam potius ſupprimere: verùm, vt dixi, ad hoc me neceſſitas impulit. Et verum eſt, quicquid ſcripſi, & ex eo, iotha vnum non præteribit, donec omnia fiant. *Et licèt omnia apertè deſcribere conatus ſum, credo tamen, quòd multi varias dubitationes incurrent, ſicut in Euangeliis, quæ tàm clara videntur, frequenter contingit, & multò magis in prophetiis, in quibus multæ contradictiones apparent, quæ à ſacris Doctoribus, non ſine magna difficultate concordantur. Hæc tamen verò, ... omnes inuoluuntur, & excæcantur, vnde Apoſtolus ad Corinthios ait,* ſi etiam opertum eſt Euangelium noſtrum: in iis, qui pereunt, eſt opertum: in quibus Deus huius ſeculi, excæcauit mentes infidelium, vt non fulgeat illuminatio Euangelij gloriæ Chriſti, qui eſt imago Dei: *Et ideò ſi etiam hoc noſtrum opuſculum dubitationem parturiet, non mirandum eſt. Spero tamen, quod qui rectè corde illud legerit, facilè cuiuſcunque dubitationis ſolutionem inueniet. Quam tamen ſi quis ex ſeipſo inuenire neſciuerit, viuente adhuc auctore, ipſum adeat: Eo verò defuncto, ipſius diſcipulos, & familiares. A quibus plenè illi ſatisfiet. Quòd ſi aliter fecerit, indicabit ſe non eſſe veritatis amatorem: Sed fratris ſui calumniatorem, & contra ſe Iudicem æternum prouocabit qui contra illum dicet.* Os tuum abundauit malitia, & lingua tua concinnabat dolos. Sedens aduerſus fratrem tuum loquebaris, & aduerſus filium matris tuæ, ponebas ſcandalum: Hæc feciſti, & tacui. Exiſtimaſti inique, quòd ero tui ſimilis; Arguam te, & ſtatuam contra faciem tuam. *Si homines credunt Mercatorum libris, publicè Notariorum tabulis, & inſtrumentis ..., & hominibus, de quibus ſcriptum eſt:* omnis homo mendax. *nec non fallacibus aſtrologis, & ipſis Dæmonibus, mendacibus, mendaciorumque patribus, & Magiſtris. Quos ſæpè magnates conſulunt: quantò magis ſi vera fide ſuſcipere noſtra deberent, quorum partem non modicam iam euenisse viderunt: nec me vnquam in aliquo mendacio deprehenderunt, præſertim cum ex multis argumentis, & ſignis Deus oſtenderit. hæc à ſe non ab humana inuentione profecta. Ergo ... Dei, ne in tanta contradictione inueniantur. Sed tantò magis fide confirmentur, quantò ſimiliora ſunt noſtra ... Chriſti, Prophetarumque, & Apoſtolorum, atque aliorum ſanctorum tàm in ſucceſſu veritatis, & modo quo in perſecutionibus, vt quis ſacras ſcripturas ſæpè declarauit. Gratias agant Deo qui tantum lumen illis concepit, vt veritatem ab illo ſolo manantem diſcernant. Neque mirentur, ſi multi increduli ſunt, & multi nos perſequuntur. Chriſtus ſiquidem longè alia, quam nos efficacia populo Hebræo prædicabat, & miraculis magnis, ac ſtupendis doctrinam ſuam confirmabat Pauci tamen in eum crediderunt, & multi perſecuti ſunt: ita vt in paſſione, omnes eum dereliquerunt, & integra fides tantum apud Virginem Matrem permanſerit. Nemo quoque dubitare debet, quod Dei electi pereant. Quia, vt inquit Apoſtolus,* firmum fundamentum Dei ſtat, habens ſignaculum hoc. Cognouit Dominus, qui ſunt eius. Et diſcedat ab iniquitate omnis, qui inuocat nomen Domini, in magna autem domo non ſolùm ſunt vaſa aurea, & argentea, ſed, & lignea, & fictilia, & quædam quidem in honorem, quædam autem contumeliam. Si quis ergo emundauerit ſe ab iſtis, erit vas in honore, Sanctificatum, & vtile domino ad omne opus bonum paratum. *Itaque* Regi ſeculorum, immortali, inuiſibili ſoli Deo honor, & gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

Hæc Sauonarola de ſuis concionibus, actis & vaticiniis diſſerebat, eoque veluti clypeo ſe defendebat, ab illorum criminationibus qui vel prophetias in

Eccleſia defeciſſe, vel ſuis fidem adhibendam nõ eſſe contendebant. Neſcio, an illius reſpectu, Thomas de Vio Caietanus S. R. E. Cardinalis, & S. Thomæ Aquinatis interpres illa verba Doctoris Angelici, in 2. 2. qu. 184. art. 6 in reſp. ad 3. *Singulis temporibus non defuerunt aliqui Prophetiæ ſpiritum habentes, non quidem ad nouam doctrinam fidei depromendam, ſed ad humanorum actuum directionem:* expendens, mouebat hoc quæſitum: An tales crediti prophetæ audiendi ſint in his, quæ dicunt ſe ex propheticæ ſpiritu habere.

An illis, qui ſe cure ſpiritu dicunt, fides ſit adhibenda.

Pro parte affirmante, proponebat: 1. quia aliter in vanum daretur ſpiritus prophetiæ, quæ ad vtilitatẽ Eccleſiæ tamquam finem ordinatur, & fieret cõtra illud Apoſtoli 1. ad Theſſal. 5. *Prophetias nolite ſpernere.* 2. Iſaac obediuit præcepto Abrahæ, circa mortem ſuipſius, quæ erat contra omne ius. 3. Mulier fornicaria, quæ genuit ex Oſea propheta, excuſata eſt à fornicatione.

Pro parte negante, opponebat: eò quòd daretur per hoc via inobedientijs, & impudicitijs, & alijs ſingularibus exceſſibus hominum illorum, qui dicerent, ſe hæc patrare iuſſu huiuſmodi prophetarum.

Pro euidentia, & definitione, diſtinguebat, & reſpondebat, quòd cùm duplices ſint actus humani: Quidã ſpectantes ad publica officia, & præſertim Eccleſiaſtica, vt prædicare, celebrare, ſententias ferre in iudicio, & ſimilia, & circà hæc nõ verſatur præſens quæſitum: quoniã clara huius quæſtionis ſolutio habetur, *extra de hæreticis. Cum ex iniuncto:* vbi decreti ſe inuiſibili miſſione à Deo miſſum, publica fides negatur, niſi miraculo, vel ſpeciali ſcripturæ teſtimonio id cõfirmet. Hinc enim patet, quòd quacũq; perſona prophetare de nouo, nõ ſunt publici actus dirigendi ſecundũ illius propheticã, quoniã Eccleſia fidẽ eis publicam negat, niſi aliquo dictorum teſtimoniorum efficaciter adeſſet. Alij verò actus humani priuatarum ſunt perſonarum, & in his diſtinguẽdum eſt: quoniam quidam diriguntur ab huiuſmodi prophetis cõformiter ad veritatem Eccleſiæ regulas: & in his, quia nullum periculum eſt, quilibet poteſt in ſuo ſenſu abundare, vt dirigat ſuos actus ſecundum arbitrium huiuſmodi prophetarum. Quidam verò diriguntur difformiter ad Eccleſiaſt. mores, ſiue communes totius Eccleſiæ, ſiue peculiares alicuius religionis, & huiuſmodi, & hoc ſiue in veritate ſit iſta difformitas, ſiue habeát ſpeciẽ difformitatis: & in iſtis huiuſmodi Prophetæ, nec audiẽdi, nec fouẽdi ſunt, aliquo modo, niſi, vt dictũ eſt, fides publica ab Eccleſia eis deberetur. Manifeſtatur autẽ hoc ratione, & authoritate. Ratione quidẽ, quoniam recta ratio exigit, vt in directione actuum noſtrorum, certum præponatur dubio quoad bonitatem, vel malitiam. Cõſtat autem quòd regulare actus noſtros conformiter ad diuinas Eccleſiaſticaſq; leges & mores, bonum proculdubio eſt: & declinare ab illis, malum ſimiliter proculdubio eſt. An autem Deus in veritate illuminauerit huiuſmodi prophetas, & poteſtatẽ dederit præcipiẽdi oppoſitum, aut diſpenſandi in huiuſmodi, nulla euidenti certitudine conſtat nobis, quãuis ipſi hoc dicerent, & iurarent. Et ſic hoc tamquã incertum, & ambiguum, poſtponendum eſt certæ, & infallibili regulæ diuinæ, ſeu humanæ, qua irreprehenſibiliter hactenùs actus noſtros regulauimus. Authoritate verò: Nam S. Paulus Apoſtolus vbi ſuprà, cùm dixiſſet, *prophetias nolite ſpernere,* ſtatim ſubiunxit tria documenta ad hoc dicens, *Omnia autem probate: quod bonum eſt tenete: ab omni ſpecie mala abſtinete vos.* Vbi ſic venerari Prophetias docet, vt primò probemus omnia, quæ dicunt: & in hac diſcuſſione includitur aſſignata ratio, vt ſcilicet certa præponentur incertis, vbi periculum imminet: deinde ad electionẽ bonitatis cogit: & demùm non ſolum abſtinentiã mali, ſed etiam ab his, quæ habent mali ſpeciem cauendum præcipit: ac ſi apertè diceret: Nolite ſpernere prophetias, qui de nouo apparent; verum tamen eſtote prudentes, & cauti, nec ad ſpeciẽ mali propter eos declinetis, ſed bonũ tantũmodò amplectimini. Conſtat enim bonũ, & malũ in actibus humanis, ſecundũ conformitatẽ & deformitatẽ ad diuinas, humanaſq;, præcipuè Eccleſiaſticas leges attendi. Quocircà non excuſantur, qui ea iuſſu, vel licentia huiuſmodi Prophetarum, credentes, eos ſpiritu afflatos diuino, aliquid ex ſuo genere malum cõmittunt, vel aliquid habens ſpeciem mali: vt faciunt hi, qui amplexibus, ſeu impudicitijs propterea operam dant, delitias, pompaſq; aſſumunt, nouitates ſingulares, quas neſcierunt patres eorum, ſub ſpecie ſanctitatis introducunt. Non ſunt enim hæc niſi carnis opera, & aliena à fructibus ſpiritus, vt patet ad Galat. 5. & propterea ſi actus ſiant peccati mortalis ex ſuo genere, peccant proculdubio mortaliter, tales actus facientes, vtpote non excuſati: quoniam iuris diuini, quale eſt hoc, ignorantia non excuſat.

Ad primum in oppoſitum reſpondebat Caietanus, quòd Prophetia dicitur ad vtilitatem, iuxta tamen conditionem Prophetæ. Nam Prophetia Prophetarum receptorum ab Eccleſia, datur ad vtilitatem, vt quid neceſſariò amplectendum: Prophetia verò Prophetarum non receptorum, ab Eccleſia, datur ad vtilitatem, tamquam aliquid priùs probandum, & diſcutiendum, antequam cum periculo aliquo amplectatur. Neq; hoc eſt ſpernere Prophetias, ſed probare.

Ad ſecundum dicebat dupliciter. Primò, quòd Iſaac non cooperabatur morti ſuæ, ſed patienter tolerabat illam: ſicut Martyres potentes euadere, & tamen ſponte ſuſcipientes Martyrium: & propterea ipſe certitudine adhæſionis tantum, tenens patrem ſuum inſpiratum à Deo, nullum actum fecit ex ſuo genere mortalẽ. Secundò dicebat, quòd Abrahã iam erat propheta receptus in Eccleſia, ex quo iam circumciſionem acceperant à Deo, ipſo mediante. & propterea ſicut nos, credentes doctrinæ prophetarum receptorum in Eccleſia, ſicut talem cultum reprobamus, & talem amplecti tenemur: ità Iſaac tenebatur credere reuelationi factæ patri ſuo. Nõ eſt autem ſimile de iſtis prophetis, de quibus loquimur, qui diuerſis apparent tẽporibus: quoniã eis nõ tenemur credere.

Ad vltimum de muliere fornicante Oſeæ dicebat, quòd ſi, vt multi putant, verè concubitus fornicarius ex ſuo genere ille fuit, cùm mulier illa peccatrix eſſet, non oportet laborare ad excuſandum ipſam à peccato. Conſtat enim, quòd ſi aliud non interfuit, nos latens, excuſata non fuit à peccato mortali: ſicuti nec hodiè excuſaretur quæcumq; mulier, permittens ſe cognoſci à quocumq; ſanctiſſimo homine, & propheta reputato, qui non eſſet ſuus maritus.

XXV. *Sauonarolæ vaticinia fidem merebantur, & cur.*

Iſta Caietanus pronunciat, ſi, & quando, huiuſmodi nouis prophetis fides ſit adhibenda: quæ eo conſilio adſcribere volui, vt æquus Lector, ad hanc amuſſim expendens vaticinia Sauonarolæ, in ſalebra non hæreat, an fidem meruerint, necne. Sanè is homo, vel aduerſarijs ipſis non inficiantibus nonniſi de reformatione Cleri vtriuſq;, & populi ſermonem præcipuè inſtituebat: neq; quicquam Regulis diuinis aut Eccleſiaſticis, contrarium, dum Eccleſiam ſiue deſideraret, ſiue diuinaret, fore ſine macula, ac ſine ruga, nec habens aliquid huiuſmodi, docebat, aut defendebat. De Cœnobiorum aliquot ſui Ordinis reformatione, præduces habebat, eiuſdem inſtituti Magiſtros Generales, qui nihil amplius, vel in Comitijs Generalibus, vel in viſitationibus prouinciarum, legibus editis, & cenſura adhibita curabant, optabantq; quàm ſtrictiſſimum viuendi morem, à Sancto Cõditore, & ſuccedentibus Patribus præſcriptum, inſtaurare. Præduces deinde habuit Patres Prouinciæ vtriuſq; Lombardiæ, qui anteactis tẽporib. diuitiis à nõnullis voluerũt, animo ſtrenuè ſeuerioris diſciplinæ à quo etiã ſtudio, pnomẽ Obſeruãtiũ ſibi vẽdicarũt. Horũ veſtigijs inſiſtẽs, Sauonarola, de eadẽ rigidiore viuẽdi nor-

ma

ma, multa ante prædixit: & communicatis conſilijs, cum his, qui ad anteriora ſanctitatis, ab exemplo & conſilio Paulino ſeſe extendebant, non præceps, à communitate, vel obedientia abrupit, ſed ad Superiores, quib⁹ in vniuerſū Ordinē poteſtas eſt ſupplex cū Sodalibus quāplurimis cōfugiens, rationeq; ꝓpoſiti ſui, & aliorū exponens, obtinuit: vt ſibi, & voluntarijs, liceret, in Cænobijs deſignatis, vitā arctiorē ducere. Quod quemadmodū euenerit, quęue miranda non acciderint, autor vitæ Sauonarolæ recēſebat.

XXVI. *Vita, & exercitia Sauonarolæ, eiuſque Sodalium.*

Quo tēpore Sauonarola, Cænobio S. Marci Florentiæ præfuerat, pluſq̄ ducentos Sodales numerabat, qui à doctrina, & exemplo illius excitati, cæleſtem in terris vitam agebant, in cultu diuino, diurno pariter, ac nocturno frequentes ac feruentes, in vſu, & miniſterio myſteriorum Dei, puri, innocentes, atq; perpetui: in domeſtica cōuerſatione, in carne quidē, ſed extra carnem militantes: mortificationem nēpè Ieſu Chriſti in ſuo corpore circumferētes: in exēplis virtutum, ſine querela, & macula, vtpotè bono odore ſanctimoniæ cunctos recreantes, in his deniq; exercitijs, quæ alij ad aliquantam remiſſionē ſpiritus aſſumerēt, ſcilicet in recreationibus ordinatijs, Angelicū officium præoccupantes: quādò Sauonarola illos in aliquem ſolitarium extrà vrbem, locū eductos, vel ad laudes diuinas prouocaret, vel ſaluberrimis diſſertationibus imbueret, vel animos eorum ad cæleſtia inflammaret. Antequam Monaſterio exirent, Sacerdotes quidem primò rem diuinā faciebant, alij magna cū deuotione intererant: mox diuinū officiū recitabant. Vrbe egreſſi, nōniſi de rebus ſpiritualibus ſermones inter ſe miſcebāt. Aliquantulū viæ ꝓgreſſi, captato diuerticulo ſubſidebāt, quibus Sauonarola, aliquid è ſacris Scripturis, ad ꝓfectū animæ accommodatū explicabat. Inde ſurgentes, & gradu ꝓmouentes, aut quid è cæleſti doctrina didiciſſent ſingulatim interrogabat, aut hymnū eis aliquē, in laude Saluatoris, vel SS. Deiparę, ſermone patrio præcinebat, quē illi ſuauiſſimis vocibus ſuauiſſimis prōnabant. Paulò poſt, ne laſſarētur, recumbere eos iubebat: ſed inter ſedendū, al. q exēplum ex vitis Sanctorum, vnus illo iubente denarrabat: cæteri auditores, quid inde vtilitatis percepiſſent, referebant, ac in orbe choro ducto, in laudes illi⁹ Sancti prorūpebant. Inde ſurgentes, vlteri⁹ ꝓcedebāt, & facto aliquali ſpatio, iterū recūbebant, quęrenti Sauonarolæ, aliquē locū S. Scripturę, iuxta quatuor ſenſus exponebant, ac vltimo illū exponentem audiebāt. Aliquādo ſingulis, vel è cera, vel ex medulla alicuius arboris, formatā, vel columbam, vel ouiculā, vel aliquid tale q myſteriū aliq. ſalutis reſpiceret, diſtribuerer. vtq; myſticos ſenſus inde eruerent, ꝓferrentq;, admonebat. Ipſe deinde, vt ſinguli duo quæſita, alterum de paradiſi gaudijs, alterū de inferni cruciatibus corā ꝓponerent, animabat, atq; ad omnia tā copioſè, tam profundè tātoq; cum feruore reſpōdebat, vt ſe exiſtimarēt, & illis intelleſſe, & hæc oculis intueri. Peſſimus alicubi inter quoſdam Cænobitas mos inoleuerat, Tragicomedias, Comedias, & Dialogos prophanos, publicè etiam repręſentandi. Ita in orcheſtra, vel in ſcæna, religioſi, irreligioſi, diſcebant & docebant flagitia, etiam quæ cogitare ſacrilegum. Pro eo propudioſo, Sauonarola, in Cænobio S. Marci ſubſtituit laudabilem, qui nec oculos offenderet, nec animum ad inconceſſa ſollicitaret, nec quicquā prophanum præſeferret, quin potiùs mentem ad cæleſtia eleuaret, & gaudio ineffabili perfunderet. Altarē è tyronibus in ſpeciem, vel *Ieſulâ*, vel *Mariæ* conformatū, in medio Sodalium collocabat. Huic circūſidentes Sodales, vel laudes canebant, vel vota pangebant, vel cor offerebant, vel eiaculatorias voces, *Ieſu dulciſſime*, vel *Ieſu ſpecioſiſſime*, vel *Maria mater gratiæ*, vel ſimile quid accinebant, vel choros in iubilo ſpirituali ducebant: vel legationem pro quapiam re ſpirituali ſubornabant, vel aliud, quod in amorē Redemptoris, vel Reginæ cælorum inflammaret, repræſentabant.

XXVII. *Congregationem titulo S. Marci erigendam procurat.*

Inter has Angelicę vitæ delicias decreuerat Sauonarola, nouū extra Vrbem cænobiū, ad ſancti Patris Dominici mentē extruere: cuius ſcilicet clauſtrū humile, paululùm à terra aſſurgeret, nō marmoreis, ſed aut ligneis, aut terreis colūnis niteretur: cellę dormitoriæ anguſtiores, aſſeribus, vel ſtuteis diſtinctæ eſſēt, ac nihil è ferro, aut ære, nō anſas, nō vectes, non ſeras haberent: non lectus exquiſitos, non lectiſternia lanea, aut plumacea, ſed ſaccos paleis, aut ſtramine infarctos: non ſuppellectilem curioſam, aut pretioſam. templum quoque ad ſimplicitatē, & paupertatēm veterem extructum, in quo nullæ prophanæ, aut vanæ imagines, ſed tantū pietatem, & ſimplicitatem redolentes extarent: res veſtiaria ex lana vel lino: calices modicè pretioſi: campana vnica, eaque mediocris: Cænobitæ ſanctitatem, & deuotionē ſpirantes; ex quibus aliqui animarum ſalutem procurarēt, alij ſtudijs Theologiæ, Philoſophiæque pro temporum ratione incumberent: Cōuerſi verò, manuale aliquid ad cōmunem omnium vtilitatem elaborarēt: omnes verò pro virili, ad ſummam perfectionis eniterentur. Iam huic domicilio extruendo, locum ſupra Mōtem, quem Canum dicunt, acceperat, ſumptus in ædificia parauerat, ſyluulam quādam caſtaneam propinq̄ exciderat, manūq; operi ferè admouebat, quandò nōnulli laxiori vitæ aſſueti, multa contra opponentes, & ergaſtulum illud futurum cænobium enecandis Sodalibus excogitatum prætexentes, huminē à propoſito, magis cōminationibus quàm precibus retraxerunt. Nō tamen deterrere illū potuerunt, quin ad erigendā nouam titulo S. Marci Cōgregationem omnē diligentiam adhiberet. Ergo cōmunicatis cōſilijs, cū ijs, quos melior ſpiritus afflauerat, primò Ioachimū Turrianum Generalem, ac Oliuerium Caraffam Cardinalem Protectorem Ordinis, deinde Alexandrum ſummum Pontificem interpellauit: vt Cænobia duo vel tria, ſcilicet Florentinum S. Marci, Feſſulanū S. Dominici, Piſanū, vel Pratanū à Prouincia Lōbardiæ ſepararent, inq; nouā Cōgregationē erigerent; in quibus ſanctioris vitæ cupidi, à tepidioribus ſegregati, ſublatis omnibus impedimētis, cōualeſcerent. Aduerſarios, quos ſuperiùs memoraui, habuit Sauonarola tàm potentes, vt Cænobitæ Minerutani ꝓ re deplorata haberēt, conatus illius. At ille fiduciæ plenus, animum minimè abiecit, quinimò maiore cōſtantia in negotium incubuit, ac Sodalibus ęitā victoriā ꝓnunciauit: dicēs, cōſtitutum eſſe diuinæ voluntati, eos Cōuētus ſeparare, Cōgregationēq; Marcianā inſtituere. Dixit: Deus potētum cōſilia diſſipauit. & animum Pōtificis ad ſanciendā regularē diſciplinā, edictumq; de ea ſeparatione, atq; erectione ſignādum inclinauit: vt quāq; ea die, qua Oliueri⁹ petitionē vigebat, omnib. Cardinalib⁹ ad Comitiū euocatis, edixiſſet, ſe nulli diplomati ſignatoriū annulū impreſſurū: tn ad cōtinuatas Oliuerij preces, adiurationibus mixtas, ꝓpoſitū mutauit, & annulum ſibi detrahi ab Oliuerio tolerauit, quo is diploma ꝓ noua Cōgregatione cōceptum ſubſignauit, Marcianiſq; Sodalibus repręſentauit: quādò paulò poſt, Vicari⁹ Lōbardiæ, turba potentium ſtipatus, Cōſiſtorium ingreſſus, Pōtificē nè quid nouaret, interpellauit. Cumq; ab Alexādro audiuiſſet: ſi antè octauum horæ dodrātē interceſſiſſet, fortè quippiā in rē ſuā obtinuiſſet, mox è palatio diſcedens. literas p diſpoſitos tabellarios Feſſulano Priori deſtinauit, cui iniungebat, vt executionem diplomatis Apoſtolici quouis modo ꝑuerteret, & nonnullos Fratres ſeparationis autores, in penitiorem Lōbardiam Florentia ablegaret. Fortè fortuna Feſſulanus Prior, domo aberat: literas à Vicario deſtinatas Supprior accepit, & minimè reſignatas, in menſa cubiculi Prioris repoſuit: vt cū is domū rediſſet, videret,

quid Vicarius iniungeret. Reuerſus ille, per incuriam, litteras in menſa repoſitas minimè aſpexit, nec niſi pòſt octiduum, animum ad eas aduertit: cum interim diploma Pontificium Marcianis allatum eſſet: eutus reſignatus Feſſulanus, cum mandata Vicarij Sauonarolæ, & cæteris exponeret, quemadmodum parerat, riſu exceptus eſt, quod tardè nimis veniſſet.

XXVIII. *Congregationis eiuſdem amplificationem prænũtiat.*

Erecta ad hunc modum ab autoritate Apoſtolica, Congregatione, nutare aliqui cæperant, & ſubdubitate: Num ætatem illa ferre poſſet, atq; progreſſus aliquot facere in re ſpirituali. His Sauonarola, ſpe ſubnixus, magna virtute occurrit, prdixitq;, tantam eius Congregationis amplificationem futuram, vt Fratribus conuolantibus, & tyronibus accurrentibus, duo, vel tres illi Conuctus recipiendis minimè ſufficerent: deq; ea aliquãdò aptaretur illud propheticum, *Anguſtus eſt mihi locus: fac mihi ſpatium, vt inhabitem*; quando innumerabiles deſiderio ſanctioris vitæ inflammati, eò ſeſe reciperent, vt vniuerſa Etrutiæ cænobia implerent, & vſque ad extremos Garamantas propagines ſuas extenderent, Fidei Orthodoxæ depangendæ, & veteribus inſtitutis inſerendis, aut inſtaurandis. Quaſi in momento euenit, quod prænunciauit. Enimuerò Franciſcus Saluiatus, & Philipp' Rondinellus, Cænobij Feſſulani primores Sodales, Marcianæ Congregationi vix enatæ, illud Cænobium adiunxerunt, Turrianus Generalis, ferè eodem temporis momento, Senenſe S. Spiritus Cænobium, Sauonarolæ ad reformãdum cõmiſit: cui decreto, quod P. Antonius Pomerantius reſtitiſſet, ac tumultu in vrbe excitato, Ciues honeſtiſſimos, Lucium Bellantem, & Nicolaum Burgheſium Equitem, ad impediendum ſanctum opus euocaſſet, ac Sauonarolam, vrbe rebus tunc infectis, diſcedere cõpuliſſet: ipſe quidem paulò poſt Romæ, infectus peſte in ſordidiſſimo ſtabulo occubuit: Bellantes Senenſis reipub. perduellis, eaul proſcriptus, Florentiæ in foro veteri in fruſta cõciſus: Burgheſius autem à Petrucio genero pariter confoſſus, diſſectuſq; pænas diuinitus immiſſas luit: quod linum fumigans, extinguere ſunt conati. Euenit tandẽ q Sauonarola, P. Deſiderio Florentino Dominicano, Senis à Magiſtratu pulſus, pulueremq; è calceamentis excutiens, prædixit, non multum temporis interceſſurum, quandò Cænobium S. Spiritus Senenſe, diſciplinam Marcianæ Congregationis amplecteretur. Eodẽ pariter tẽpore, Piſanum Monaſterium, miſſis eò XXIIII. Fratribus recepit; item Saxi aliud creauit: Pratum, XXII. Sodales deſtinauit: Sanctimoniales S. Luciæ, Florentiæ reformauit: & alia multa instaurandæ Regulari diſciplinæ procurauit.

XXIX. *Aliquorum SS. Colloquio fruitur, & prophetiæ ſpiritu claret.*

Hoc eodem tẽpore, Sanctos, Auguſtinum, Aquinatẽ, & Catherinam Senenſem ſecundum quietem aſpexit, & ab illorum reuelatione didicit, ex XXVIII. Fratribus, qui intra aliquot dies apud S. Marcum diſceſſerant, duos rectà cęlum petijſſe, vnum ad purgatorij loca detruſum fuiſſe, reliquos ad inferna deſcendiſſe, ex quibus aliqui rebus huius ſeculi plus nimiò addicti, alij lucello, & cõmodis vitæ attenti, alij parentum nimio amore flagrantes, nonnulli maiorum voluntati refractarij vixiſſent. Quam rem cum is ſuis ſodalibus, Alexander verò Ranucius ad S. Mariae Nouellæ Conuentualibus retuliſſent: hi quidem ad ſermonem inſtitutum, aliquanto obſurduerunt: illi autem quaſi fulmine icti, ſi quæ retinuiſſent ſuperflua, ad pedes Sauonarolæ proiecerunt, ac de ſalute ſuarum animarum impenſius cogitare cæperunt. Secreta etiam cordium, & perſpiciebat, & ad profectum ſpiritualẽ renunciabat, Sauonarola. Viuebat in Cænobio S. Marci, nobilitate familiæ prælustris, F. Petrus Lotti: ſed plus ad ſenſum, quàm ad ſpiritum propendebat. Eum Sauonarola ſermonibus adort', ita immutauit, vt in poſterũ triduanis in hebdomada ieiunijs, pane ſolo, & aqua, ac herba aliqua cruda contentus, dignum ſe cæleſtibus conſolationibus reddiderit, atq; ſancto fine quieuerit. Aequalis huic F. Nicolaus Maracellius: qui cùm Sauonarolam audiſſet ea probantẽ, quòd eius cor non erat rectũ cum Deo, repentè in alium virũ mutatus, dignus fuit Angelos duos ſacratam Eucharistiam manibus ſuſtinentes, alia verò vice ipſam hoſtiã in Iesvm paruulum, in præſepio recumbentem transformatam aſpicere. F. Vincentius Linaiolius poſtulabat ab eius congregatione miſſionem. Huic Sauonarola prædixit, illum breui, à ſemimortuo quodam occiſutum. Iam XVIII. anni ab ea prædictione effluxerant: quãdò Vincentius, Romæ, audiendis Monialium S. Catherinæ Senen. Cõfeſſionibus pręfectus, duobus ex Marcianis Fratribus obuiàm factus, Hieronymi prdictionẽ cæpit irridere, hominiq; iàm extincto illudere. Vnus ea eu hominem admonuit, nè mortuo cõuiciaretur, ſed aliquantiſper toleraret: fortè nondum prętetijſſe tempus, quo dictis res ipſa ſuccederet. Succeſſit non multò poſt. Cũ uenerant per occaſionem Capitulo Generalis, in quo Thomas Caietanus, in Generalem Magiſtrum eligebatur, innumeri Fratres Dominicani, Romam ad Cænobium Mineruæ Cùm extraneos locus non caperet, oportuit domeſticos aliorſum in hoſpitia religioſa diuertere. Inter hos aliquis ex Neapolitanis Conuerſus, ſed valetudinarius, ad Vincentij domunculam miſſus fuit, vt ibi commodius curaretur, & ſanitatem citiùs recuperaret. Hunc frequentiùs Moniales ad loquentẽ, cùm Vincentius pofficio, ſemel, ac iterũ admonuiſſet, maleſanũ adeò irritauit, vt is cultro educto, cor illi cõfixerit, mortuumq; reddiderit. Ità ſerò qdẽ ſed ſerò tãdẽ euenit, q Sauonarola prdixerat, illũ à ſemimortuo moriturum.

XXX. *Exemplis cõfirmatur*

Alius F. nomine ſolo Benedictus, Montelupius, auſus fuit Hieronymo contradicere, ac dicere, ſe illius dictis fidem minimè adhibere. Corripuit væſanum ille, & mala morte interiturũ prdixit. Dixit: & Frater illo anno 1522 peſte interijt. Alter F. Chriſtopherus à Lilio, Sauonarolæ propter correctionem paternam infenſus, multa indigna in mortuũ effutiebat, ac pro Cõcione, illũ exagitare decernebat. Hunc Deus in reprobũ ſenſum tradidit, vt multis libidinationib' ſeſe poſteà indignum Dominicana religione reddiderit: atq; ad Camaldulenſes tranſitu facto, pòſt multas calamitates ex peſtilentia obierit. Fratribus quoq;, Antonio Pomarancio, de quo diximus, Bartholomæo Claudo, & Nicolao Lucẽti, q profeſſioni Religioſæ nõ reſponderent, electionem ab Ordine, ſiue diſceſſionẽ longè ante prænunciauit. Suis Sodalibus itẽ, futuras calamitates, vaticinatus eſt: quòd multi ex eis veritatem agnitam impugnaturi eſſent, quando ſatanas eos cribraret, ſicut triticum. Præter hæc Vincentio Bandellu, qui poſteà vniuerſo Prædicatorum Ordini præfuit, prædixit, futurum, vt is Congregationem Marcianam poſſet, nec tamen vellet mutare. quod euenit, quandò Bandelus, Magiſter Ordinis factus, in illum eius Congregationis Conditorem, iam extinctum inuectus, Marcianis Fratribus, edicto graui vetuerit, nè Sauonarolam, aut Sanctum, aut Martyrem, aut Prophetam dicerent: neuè miracula ab eo patrata, aut aliquid diuinum ab eodem geſtum, aut viſum aſſererẽt. Eodem gladio Vincentius cor ſibi ſuum fodere videbatur, quandò ſub iiſdem pęnis edixerat, nè interdicti huius mentionem alicui extra Ordinem facerent, aut quoquomodò factum, reuelarent

XXXI. *Conatus Sauonarolæ Diabolus maxime aduerſat*

Non defuit inter hæc ſuo officio, totius boni Spiritualis oſor, quo perſecutionem in Sauonarolam, & in eius ſequaces cõcitaret. Dolebat illi iactura, quam faciebat animarum, quas è faucibus illius, & ex profundo vitiorum Sauonarola eripiebat. Vnde vel orantibus, vel quieſcentibus Marcianis, in monſtroſas formas, vel belluas transformatus apparebat, & vel opus Sanctum impedire nun deſinebat, vel flagellu

nes, & actiones illius ſuggillarent: præſertim quando is ciuitatem, ad nouum fœdus cum Pontifice, Hiſpano, Venetis, & Sfortia ſanciendum propè iam propenſam in fide, & amicitia Caroli Regis, eo fine, nè Regẽ victorem, in ſe vnos irritarent, neue bellum ab aliorum euiscibus in ſe conuerterent, confirmauit: & ad Carolum Pongibonzios à Magiſtratu miſſus, nè Mediceos in vrbem reduceret, neue reformationem Eccleſiæ intermitteret, adlaborauit. Vndè varijs calumnijs illum apud Pontificem obruere cupientes, effecerunt, vt Pontifex iterum illi diem, ſub pœna excommunicationis Romæ dixerit. Magiſtratuiq; Florentino eandem cenſuram, vibi verò priuationem ſacrorum interminatus fuerit, ſi Sauonarolam ad obſequendum mandatis Apoſtolicis, minimè adducerent. Secuta eſt inde Florentiæ ingens tribulatio: nec minima Romæ, inter etiam Purpuratos opinionum diſſenſio: affirmantibus alijs, etiam in Conſiſtorio, perturbationem, ſectas, contemptũ Apoſtolicæ Sedis naſci à Concionibus Sauonarolæ: alijs verò impoſturas eas aduerſariorum in innocentem, à maleuolentię & ambitionis ſtudio ſparſas eſſe, omni conatu oſtendentibus. Oppoſitos quidem ille articulos, ope quorundã Cardinalium, Magiſtratus, & ciuium, nec nõ aliquorum exterorum, retutauit, ſeq; omnino culpæ exortem, teſtimonijs, & argumẽtis inuincibilibus oſtendit: propter quæ Pontifex poteſtatem concionãdi illi iterum reſtituit, ac libertati conſcientiæ illius, vellet, nec nè verba ad populum facere permiſit: qua tamen, poteſtate, quamquam pro illius innocentia, multi Florentinorum, Romanorum, extraneorumque apologias irrefragabiles ſcripſiſſent, ac Pontifici ophtalmiã abſterſiſſent, vti noluit, & à concionandi munere aliquanto tempore abſtinuit; nolens tenerum adhuc Reipub. Florẽtinæ ſtatum, in aliquod diſcrimen adducere. Dominicus Peſcia, ætate grauis, & opinione ſanctitatis conſpicuus, pro illo ex ſuggeſtu ad populum prędicabat. Paulò poſt perſuadente Magiſtratu, munus intermiſſum reaſſumpſit: tanta dicẽdi felicitate, vt è lõginquis vrbibus Illuſtriſſimi & frequentiſſimi ad eum audiendum conuolarent, opus vt fuerit tunc, in ampliſſima quantumuis Baſilica, gradus circumcirca parietes in formam amphiteatri altiſſimos erigere, ad excipiendos auditores. Secuta eſt tanta morum Florentiæ mutatio, vt dies ſolennes Aduentus Dominici, tanto cum rigore omnes ieiunarent, quanto alubi Quadrageſimale ieiunium minimè ieiunatur: extirpata inde publica, publicis edictis, flagitia: exercitia pietatis varia introducta, coltus B. Virginis, circumlata non ſemel ingenti cum pompa in publicis ſopplicationibus eius imagine, quam ab Impruneto vocabant, inſtauratus: frequentia Sacramentorum innouata: & ferè in ſanctitatis formam Florentia, ab illius concionibus, & ſtudijs feruentiſſimis immutata. *Nardus lib. 2. hiſt. Florentinæ.*

Maxima perturbatio cauſatur ab hoſtibus Sauonarolæ.

ANNO CHRISTI 1496.

ALEXANDRI PAPÆ VI. Anno 4. & 5.

MAXIMILIANI I. Anno 11.

I. *Carolus rex in Gallias reuertitur.*

CAroli Regis trans Alpes reditus parùm decorus, & ſi ab imprudentia potiùs, prauiſq; conſilijs, quàm virium imbecillitate, timoreue ſuſceptus, in hominum animis ſpem haud mediocrem reliquit, Italiam tàm graui vulnere affectam, citò à Gallorum imperio ac dominatu prorsùs liberam fore. Factum hoc anno, quando neq; Rex ex Italia diſcedens, decretum relictis in regno Neapolitano ſuis ſubſidium miſit: neq; claſſis apparatus à Ludouico Sfortia promiſſus, nec Florentinorum auxilia præſtò fuerunt: prohibente quidem Genuenſibus, & cum ſacroſanctæ cenſuræ denunciatione, mandante Alexandro Summo Pontifice, nè Regem Galliæ vllum nauigij genus Genua vllo modo deducere permitterent: Ludouico autem Sfortia agente, vt Piſani, ad ſpeciem libertatis aſpirantes, quauis ratione alio ſùm reſpicerent, Florentinorumq; dominium detrectarent, ne his à Florentinis ſubiugatis, vires Gallorum in Italia augerentur, vel augeri viderentur. Miſit prætereà Alexander Pontifex, Ferdinando ſuppetias, ad regni Neapolitani omnimodam recuperationem, Ioannem Borgiam Cardinalem, Epiſcopum Amalfit. nom è ſua ſorore natum, Apoſtolicæ ſedis, Legatum: item Ducem Gandiæ, Pontificiæ manus ductorem, & Mantuanum principem, vniuerſi Pontificij exercitus Imperatorem. Horum, & Ferdinandi Regis, & Magni Conſalui conſilijs, & viribus eò res adducta eſt, vt Galli, quamquam potentiſſimi, varia fortuna, varijs in locis iura Regis ſui, & poſſeſſionem innumeris victorijs partam defendentes, tãdem ad neceſſarias cõditiones pacis deſcenderint, hiſq; legibus regnũ Neapolitanũ Aragonijs reliquerint: Si intra trigeſimum diem, idonea auxilia non mitterentur ex Gallia, copię Gallorum ex vniuerſa Italia decederent: cum bona venia, impedimenta, equos arma ſecum aſportandi. Arces, & oppida Regi reſtituerent vniuerſa ditione, Caieta modò Venuſia, & Tarento retẽtis: prætereà quicquid Obegnini & Montij Ducis armis occupatum eſſet. Diſcedentibus Rex mari naues, terraq; iter tutum præſtaret. Vrſinus, vti in Gallijs, manere liceret. Menſe Iulio hæ conditiones ſunt iureiurando, & datis obſidibus confirmatę Galli poſteà ex arcibus profecti, exiguo numero, tamen in patriam peruenerunt: morbis, & caſibus varijs ferè alij vel veneno, conſumpta multò maior pars: ipſe etiam Mompenſerius afflicta, ad Veſęuam valetudine, an ex moleſtia, venenoue perijt. Obegninus etiam paulò poſt, deditis ex pacto reliquis arcibus, relictaq; Caieta, in Galliã cum ſuo exercitu redijt: quando Ferdinando Regi mortuo, Fridericus patruus in regnum ſucceſſiſſet. Ille enim in ſummo glorię faſtigio collocatus, magnaq; ſpe, ſe maiorum ſuorum magnitudini parem futurũ, apud omnes excitata, hoc anno, die VII. Octobris ex humanis diſceſſit: ſiue militiæ laboribus attritus: ſiue quòd intemperantiùs nouę nuptæ, quę Ferdinandi aui filia erat, complexibus indulgens, corporis temperamento, venereis offenſionibus diſſoluto, morbum immedicabilem contraxiſſet: ſiue peſtilens autumnus morbi magnitudinem adauxiſſet: ſuæ gloriæ, ac virtutis, tum ob recentem victoriam, tum ob animi generoſi indolem, tùm ob cæteras Regias virtutes, quę in eo haud mediocriter eminebant, non modò in toto ſuo regno verùm etiam per totam Italiam maximam opinionem relinquens. Sunt, qui dicant, fatũ illi mortem accelerasse, propter violatum Theani Antiſtitem. Cùm enim in Veſuuio ex internis laboraret ęgrotaſſet, ſuis imperauerat, vti Epiſcopum illum, quem habebat in cuſtodia, ſecuri percuterent: addubitanſq;, eius rei miniſtros ſibi obſequentes non fuiſſe, epiſcopi caput in cubiculum ad ſe afferri iuſſerat, quo inſpecto, quieuerat quidem tantiſper, ſed mortem effugere nõ potuit, vi morbi vrgente, quem Deus, immiſerat, ad vindicias ſumendas de violatore ſacrationis perſonæ. Neminem Regum maioribus omnis generis hominum, aut certè veterioribus lacrymis tumulatũ ferent, quòd ille in medio ætatis flore, ipſoq; parte victoria, ac recuperati regni limine, quum maximè primum laboris fructum capere deberet, fatorum lege fuiſſet extinctus. Mirum mirãdum, neq; fortè alicubi exemplum inueniendum, quinque Reges, trium annorum ſpatio, in regno Neapolitano numeratos fuiſſe: quorum prior, Ferdinandus ſenior, Alphonſum, hic Ferdinandum filium, & Carolum Gallum, ille Fridericum patruum ſucceſſo-

Regnũ Neapol. tandem quibus ſub conditionibus Aragonijs Galli reliquerint.

Quinq; reges breui temporis in Regno Neapolitano regnant.

rem accepit, poſtquam ſine liberis diſceſſiſſet.

II. *Alexander Pontifex à calumnia defenditur.*

Sed antequàm ad vlteriora accedamus, operæ pretium hic eſt, grauiſſimam ab Alexandro Pontifice calumniã depellere. quaſi is, vt ſcriptores aliqui comminiſcuntur, immoderatus, & perſonæ, quã gerebat, penitùs oblitus, nihil aliud agitaſſet, quàm quibuſnã modis ingentes opes filijs pararet: & quia id abſque multo ſcelere, multorumq; Regulorum nece fieri nõ poterat, quaſi is Vrſinæ, & Columniæ factionis inſignes viros, viribus, authoritateq; pollentes, æquè, atque innocentes, nè conſilijs ſuis alicundè obuiã iretur, aut pellere, aut interficere ſtatuiſſet, Ferdinandũque eò impuliſſet, vt Virginium Vrſinum, eiuſque filium, in cuſtodiam Caſtelli Oui compactos conijceret, in quo ille diem ſuum obierit: vnde poſteà ipſe Pontifex initio anni ſubſequentis bellum in Vrſinos decreuerit. Verbis illorum ipſorum ſcriptorum, & aliorum recenſebo, quid Virginius Vrſinus hoc anno tẽtarit, egeritq;: ex quibus non obſcurum cuiq; fuerit, an Alexander Pontifex iuſtas indignationis cauſas contrà Vrſinos habuerit: propter quas, neq; tabulis à Ioanne Cardinale Legato, & reliquis fœcijs ſubſcriptis, cõſenſum, quoad Virginium, & reliquos Vrſinos præſtare voluerit, neq; arma contrà eoſdẽ ſumere nõ potuerit. Factum, nõ meis, ſed illorum ipſorum, qui impotentis duntaxat Alexandrum accuſant, verbis adſcribam: Iudicium penes te, Lector, eſto.

III. *Cur Pontifex in Virginiũ Vrſinum infenſus.*

Quo tempore, ad Atellã, Galli cum Aragonijs paciſcebantur, permiſſum erat Virginio, in Gallias vnà cum ſuis concedere. Ipſe Virginius vnà cum Monpenſerio optauerant, promiſerantq; cum omnibus copijs in Gallias ſe profecturos. Ioannes Borgia Cardinalis pro Pontifice, Conſaluus pro Ferdinando Hiſpaniarũ Rege, Paulus Capellus pro Veneto Senatu, Franciſcus Caſatus pro Ludouico Sforzia, Regem Neapolitanũ cuncta, quæ ille promiſiſſet, Gallis integra fide ſeruaturũ affirmarunt. *Iouius l. 4.* Antequã verò iſta fierent, Virginius Vrſinus, (quẽ & Nicolaũ Pitilianum Carolus Rex captiuos in Galliam ducebat) in Tarenti pugna, è Gallorum cuſtodia elapſus, Bracianumq; reuerſus, Pontifici, & fœderatis eum eo ſentientibus nomen dederat, idq; quod ab eis cõſtitutum, vt Petrus Medices ope illius Florẽtiam reduceretur, ac proptereà, vt Florentini Piſana recuperatione excluſi, Gallico fœderi renunciarent, fuit, ſeſe facturum promiſerat, acceptiſq; decem millibus ducatorum à Petro Mediceo, iam veteranos ſuos milites cõgregarat. Spem ingentem in ea expeditione Pontifex ponebat, conſtituto, vt Ioannes Bentiuolus Venetorum, & Ludouici Sforziæ ſtipendia merens, è Bononienſium finibus in Florentinorum fines inuaderet: vtq; Catarina Sforzia, cuius liberi Mediolanenſium Ducis ſtipendia faciebant, ab Imola, Foroq; Liuij, ciuitatibus Florentino Imperio finitimis, moleſtiam aliquam eiſdem inferrent. Confidebat præterea non inaniter, Senenſes inueterato Florentinorum odio accenſos, atque ex eo, quòd Montempolitianum retinere cupiebant, in ſua vota propitios futuros, atq; in illos bellũ pro ſua parte moturos. Hic verò Virginius, ſperantem Pontificem, & tantas res molientem eluſit: quando ad Balneum Rapolanum agri Cluſini, quę ciuitas Senẽſibus paret, ad Gallicas partes ſuo trahẽte fato tranſijt. Venerant ad eũ Camillus Vitellius, ac Gemellius, à Reg. Carolo miſſi, vt illũ in partes Regias traherent, inq; regnũ Neapolitanum perducerẽt, vbi Rex Columnorũ defectione cognita, eius opera vti cupiebat. Duodecim millia aureorum nummũ in ſtipendiũ illi attulerant, ſummamq; belli penès illum fore, nec nõ reſtitutionẽ amiſſorũ in regno pollicebantur. Alexander Põtifex, Veneti, & Sforzia per idoneos homines illũ Ferdinando cõciliare conati fuerant: acrũ maxima obteſtabãtur, nè cõtra totius Italię conſenſũ, atq; iudiciũ publicis hoſtibus adhærere vellet. Fore enim, vt à Ferdinando, qui iã honeſtiſſimas obtuliſſet cõditiones, in antiquã amiſſorũ oppidorũ poſſeſſionẽ, priſtinãq; militiæ dignitatẽ reſtitueretᵘ, ſi vti erat humaniter inuitatᵘ, vetera erga Aragonios beneficia, nouis fidei, ac virtutis meritis cumularet. Enim uerò Ferdinãdus Tallacotium in Marſis, & alia oppida Virginij ditionis, Fabricio Columnę attribuerat, quę ab eo ſub Carolo adũeũ fuerant capta: ipſeq; Fabricius Magiſter Equitũ erat creatus: quẽ honorẽ militiæ lõgè ampliſſimũ, ſub Ferdinando ſeniore, Alfõſoq; Virginius anteà geſſerat. Ea vnà re animus eius, nequaquã ſuperiorẽ vel parẽ dignitate ferre ſolitus, vehemẽter offendebatur: quum videret aduerſæ factionis principes, Proſperũ, atq; Fabriciũ, veteres ſuos hoſtes, primũ honoris, & gratiæ locũ occupaſſe. Litianus inter alios amicos ſæpiùs eũ eſt deprecatᵘ, nè ſeſe, totq; cliẽtes ſuos, ac vniuerſam familiã in ſummum diſcrimen adduceret, ſed ſe, ſi ad Aragoniorum obſequia redire recuſaret, potiùs Pontifici, ac fœderatis, a quibus magnoperè inuitabatur, adiũgeret: quoniã aduersùs ſummã tantorũ Principum, eã cõtra Ferdinandũ belli expeditionem, Deo, atq; hominibus infeſtis ſuſcepturᵘ eſſe videretur. Sed Virginium, vel innata elato eius animo contra æquum, & bonũ contumacia: vel ſpes, faciliùs Albenſem, ac Tallacotienſem poſſeſſiones recuperandi, adq; honores priſtinos emergendi ſub Carolo: vel occulta vis fati, quæ ſæpenumerò prudentes ad inſaniam vertit, cõtactu Gallicæ pecuniæ corruptum, aliò rapiebãt. Itaq; Petrum Medicem, quẽ pecunijs nuper exhauſerat, magnificis ſolatum verbis dimiſit, abeuntemque orauit, vt neque de ſua erga ipſum voluntate, neque de fortuna deſperare vellet. fore enim, vt Neapolitanæ victoriæ, quam ipſe cõcepiſſet, fructum maturè ſentiret, quãdo ipſe non priùs, quàm Mediceã familiam in ſuis Florentiã reduxiſſet, corpore, vel animo eſſet cõquieturus. Eo dimiſſo, Carolum filium pro obſide in Galliam tranſmiſit: ipſe verò, poſtquàm in agro Cluſino, in expugnãdis, ac incendendis villis, vt earum præda, milites alerentur, quietenus cum ſtipendio eius nomen ſecuti, per magna præmia, eo bello ſibi minùs deſtinarant, aliquãtùm ignobiliter heſiſſet, per Tudertinum, Sabinumq; agrum, Aquilã profectus eſt. Eius aduentu timore adductᵘ Cantelmus Populo Comes, cum Aragonio præſidio vrbe exceſſit, ſimulq; Interamna in Piæcũtinis parte Gallorum ſecura eſt, Mõteleonumq; oppidum à Vitellianis ex itinere captum, & cum multa oppidanorum cæde crudeliter direptum: ac paucis diebᵘ Lãcianum, celeberrimum Apuliæ emporium Aragonijs ereptum: ac propè ad extremum victoris Ferdinãdi res, vnà cum Põtificijs pro Ferdinando, & regno Neapolitano ſumptibus, conatibuſq; à ſeceſſione ad Gallos Virginij, adductæ. Nã eius acceſſione Galli freti, in tantam ſuperbiã elati fuerant, vt ad Fogiæ mœnia promotis caſtris, Ferdinandum ad pugnã ſingularem prouocare non dubitauerint, certiſſimam ſibi de Pontificijs, & Regijs ab vno certamine pollicẽtes victoriam. Non erat Põtifici ferenda Virginij proteruia. Quamobrẽm, cùm ſtipẽdia ſua, Ferdinandi, Venetorum: Sforziæq; ſpernẽtẽ, grauiſſimo edicto, ſub pœna excõmunicationis: perduellionis, & proſcriptionis omnium bonorum, nè Gallis militaret, nèue in ditionẽ Eccleſiaſticam, ac regnum Neapolitanum, copias hoſtiles duceret, fruſtrà monuiſſet, ac in eum, aliosque refractarios, in purpuratorum Senatu, ſẽtentiam pronunciaſſet, perduelleſq;, ac reos Põtificiæ maieſtatis declaraſſet, necnon bona eorum fiſco addixiſſet: ipſe verò nihilominus pro Carolo pugnaret, & Põtificia edicta nihili duceret: adeoq; contemptor Pontificiæ maieſtatis, & turbator Italicæ quietis, faxque beli Neapolitani videretur: Pontifex indignum venia iudicauit, Ferdinandoque perſcripſit, non potuiſſe Cardinalem Legatum, ſe inſcio, ac inuito, tam graue crimen

quam erat prioris Sacramenti militaris religionē violaſſe, inſanabili pervicacia bellum inflammaſſe, Pontificia edicta contempſiſſe, bona Sedis Apoſtolicæ oppugnaſſe ac tantum non in ipſum Chriſti Vicarium arma ſumpſiſſe, Virginio & Socijs indulgere: aut Tabulis fœderis, tamquam gratiam promeritos adſcribere: adeoque fidem à Legato, vel à confœderatorum Oratoribus, Virginio, & Socijs datam minimè ligare: cum de re aliena, de qua commiſſionem nullā obtinuiſſent, ſpondere, aut paciſci minimè potuerint, aut debuerint. Se pro vindicanda, læſa, à Virginio, & Socijs, Pontificia dignitate, non poſſe his tabulis teneri & ea propter Ferdinandum fide data, quæ nulla cenſeretur, autoritate ſuprema exſoluere; iubereque, vt Virginium, Ioannem Iordané eius Filium, & Paulum Vrſinos, item Bartholomæum Albianum, Camillūq; & Paulum Vitellios in vincula conijceret, neuè in Gallias ire permitteret: quin potius ad euertendos ipſos, eorumque bona occupanda, ſocia cum ipſo arma coniungeret. Ita Virginius vnà cum ſocijs, à Ferdinando Rege, Alexandro iubente, in Caſtellum Oui compactus eſt; in qua cuſtodia, ex febre, an ex veneno incertum, obijt. Vrſinorum quoque copiæ, quum pacatum eis iter, vt in Romanum agrum reduċr, Regio diplomate Ferdinandus præſtitiſſet, in Pelignis Alexandri iuſſu, à Guidone Vrbinatiū Regulo armis, & equis exutæ ſunt: captiq; Liuianus, & Iordanes. Ille cum liberius cuſtodiretur, per feneſtram noctu euaſiſſe, Neapolim miſſus eſt. *Iouius lib. 4. & in Leone X. Guicciardinus l. 3. Surita de rebus Ferdinād. Catholici l. 2. c. 30.*

IV. *[illegible] Aragonorū [illegible] promeruit.*

Iu eo bello à Gallis contra Ferdinandum geſtu, Principatus Tarentinus, Tarentum metropolis, & ciuitas Gallipolis, in poteſtate Ferdinandi permanſere; à virtute, dexteritate, & armis Marci Antonij, Brutiorum pro Ferdinando Regis. Erat is ex vetuſta, æquè, ac nobili apud Neapolitanos familia, cognomento FILOMARINA: cuius maiores, ante, & poſt M. Lxx Chriſti annum in Regno Neapolitano, non minus ſocialibus quàm Martijs factis, multisq; illuſtres, ſupremas poſt Summos Pontifices, & Neapolitanos Reges, Eccleſiaſticas, & politicas dignitates æterna cum laude ſuſtinuerunt; Archiepiſcopi, Matthæus ex Protonotario, & Magno Cancellario Regni, Neapolitanus; Stephanus Tarentinus, ProReges Prouinciarum, Bartholomeus, Gotthifredus, Gregorius, Præfectus Prætorio, Magiſter Equitum, & totius exercitus Imperator Thomas, à quo noſtra tempeſtate Thomas, Comes, ac Princeps Rocchæ: & quem penè prætermiſeram, Matthæus conditor Eccleſię S. Georgij apud Neapolitanos, qui temporibus Alexij, & Ioannis Conſtantinopolitanorum Imperatorum, ad annum Domini 1080. eam Baſilicam magis latifundijs ditauit: à quo per longam ſucceſſionem duxit originem Filomarinus, Gratimulæ matris Bonifacij IX. Pont. Max. pater; tanta integritate morum, prudentia, & rebus Eccleſiaſticis colendis, tuendiſque conſtantia, quantam à domeſtica inſtitutione in Bonifacio iam Pontifice, matre adhuc (rara felicitas Gratimulæ) ſuperſtite, Orbis melior miratus eſt. Ab his, Marcus Antonius Filomarinus, Eques auratus, velut aureus ramus, Ferdinando I. & Friderico Regibus ſuis longè chariſſimus, ſeruatarum vrbium, & Prouinciarum tulit non contemnendum, quia & in poſteros iure perpetuo deriuatum præmium, prouentus annuos locupletes, & ditiones (inter quas Rutilianum conditum à Rutulis, ampliſſimas: tanta ad conſequentes Neapolitanos Reges tranſmiſſa exiſtimatione, vt Ferdinādus, & Iſabella Catholici, Pro-Regis ſui Neapolitani conſilia, quin & faſces, Marci Antonij arbitrio ſubmittere voluerint: ne eo, aut iudicio, non inuito quippiam in regnis florentiſſimis ſanciretur. Ab hoc, noſtro iſto tempore pronepotes, Ianuarius, Epiſcopus Cauenſis; Aſcanius, Vrbano VIII.

Idem M. Antonius à Caſtellæ Regibus honoratur.

P. M. à ſecretiore Cubiculo, & Franciſci Card. Barberini Præf. C. viri multi varia eruditione & vſu rerū præſtantiſſimi: non minus quam Scipio frater, alarum aliquot militariū apud Reges Catholicos in Belgio p annos XX. ſtrenuus ductor: qui martiales ſuos conatus, in expeditione Pragana, ſanguine, vel ſuo fuſo, vel hæreticorū, & rebelliū hauſto, feliciſſimè purpurauit. Quatuordenis ſtipendia in Belgio, quatuor in Germania, finitimiſque prouincijs meruit in Auſtriacis caſtris. tribus peditum turmis in Bohemia, ſex in Vngaria præfuit. Alberſtadienſis cladem, & Mansfeldij fugam aſpexit, fratrem prope Poſoniam, patruum Alecherchis pro Maieſtate Catholica dimicantes amiſit: ipſe vulnera aduerſo corpore in acie contra hoſtes pietatis depugnans fortiter excepit. ac nouiſſime Mediolani ſtatoris (quem Itali vocant Sergentem maiorem) officio defungens præclara conatur, natus; & doctus in ea domo cuius armatæ auorum imagines, poſteris fortia facinora loquuntur.

Pronepotes M. Antonij præfati laudantur.

Non poterat præterea Pontifex permittere, vt Virginio liberum eſſet, vel in Italia remanere, vel in Galliam tranſire. Poſtquam enim ipſa in Gallicarum partium ſtudio inflammatus, nihil aliud animo volueret, quam vt illorum ope dignitates, opeſq; amiſſas, poſſet recuperare, eoſque in Italiā denuo reuocare: primus eſſe futurus credebatur, ſi in Italia remanſiſſet, ad nouos motus, vel ciendos, vel augendos: maximè cum iam Cardinalis Fulgoſius, ſuos Genuēſes ad res pro Gallis nouandas, continuo incitaret, & Florentini dubia ſententia, à Caroli tamen fœdere diſcedere recuſarent. In Galliam porro ſi permitteretur ire, hoc erat oleum camino affundere, & Carolum Regē in Italiam reuocare: quem iam Florentinorum Oratores, Iulianus Cardinalis Oſtienſis, Triuultius, Carolus Vrſinus, Vitellocius, nec non Montorij Comes ob hanc cauſam à Regulis, qui in regno Neapolitano partes Caroli ſequebantur, miſſus, extimulabant, vrgebantque ac præter hos haud minima procerum Galliæ pars, arcea à rebus Italis auhortens, propter ignominiam Gallico nomini inuſtam, Carolum impellebat, vt in Italiā rediret. Carolus Vrſinus pcipuè incumbebat, vt Rex, per ſe eoſdem aliquorum amiſſa in Italia, recuperare maturaret. His ergo, ſi Virginius aduectus fuiſſet, haud dubio magnoperè Regem ad maturandam profectionem exciſſet. Italiæque funeſtum bellum redaccendiſſet: quod tamen in præſens, diuina in rebus humanis ludente prouidentia, præuerſum eſt, Carolo alijs intento, ac diſtracto. Non eſt abs re iſtud cognoſcere.

V. Virginium Vrſinum in Gallias ire nec in Italia manere expedit.

Procerum omnium, & Regulorum, qui tum in aula Caroli erāt coacto Concilio, decretum fuit, vt quāta maxima celeritate, poſſet. Alanus Triuultius cum Pro-Regis appellatione, atq; honore, cum cataphractis octingentis, Heluetiorum duobus millibus, & totidē Vaſconum, reuerteretur; Ludouicus Aurelianus item paulo poſt, cum alijs copijs alpes ſuperare: ac deniq; cum reliquis omnibus ad bellum opportunis, Carolus ipſe, cuius nutu, ſiquidem potente deſcenderet, nō ambigebatur, Sabaudum, Salucium & Mōferratenſem, ad bellum Inſubribus faciendū aditū opportunos eſſe ſecuturos: credebaturq; omnes Heluetiorū pagos, Berna excepta, quæ Ludouico Sfortiæ fidem dederat ſe nihil contra ipſum moturam, Regis ſtipendia ſumma alacritate facturos. Hæc eo maiore conſenſu decreta ſunt, quod Carolus eius rei deſiderio ardere videbatur, qui priuſquam in conſilium veniret, Borbonium vehementer orauerat, vt magna verborum vi, bellum illud omnibus Regni viribus neceſſario eſſe faciendum demonſtraret: poſt etiam in conſilio, eodem feruore verborum Animo alio refutato, qui pauci conſentientibus, non tam directo contradicendo, quàm multis obiectis difficultatibus aliorum animos ab ea expeditione obliqua oratione

VI. Redire in Italiā vult Gallorum Rex, & neceſſaria ad expeditionem vrget.

auertere conatus erat, Rex palam eſt conteſtatus, in ſua nõ eſſe poteſtate, aliud ſtatuere, quòd Dei voluntate atq; inſtinctu in Italiã ipſemet redire cogeretur. Fuit quoq; in eodẽ cõcilio decretum, vti naues triginta, in quibus vna maxima erat, Normana appellata, itemq; altera & ipſa magna Rhodiorum Equitum, ab Oceani occidentalis litore in Prouinciæ portus trãſirent; vbi triginta præterea triremes, partim quos vocant Galeones armarentur: quò tam magna claſſe in regnum Neapolitanum, militum, cõmeatus, pecuniæ, aliarumq; rerum validiſſimum ſubſidium importare. Sur Miſſus præterea Mediolanum Rigaultus Regiæ domus Magiſter, qui Ludouicum Sfortiam pactorum admoneret, & in fide Caroli cõfirmaret. Cæterùm, nec Regis voluntas quamuis ardentiſſima, nec quod eius exiſtimatio, & regni Neapolitani pericula celeritatem maximam poſcerent, ſatis poterant, ad ea, quæ in cõſilio erant cõſtituta, perficienda: propterea quod Maclouienſis Cardinalis, in cuius manu nõ modò rei nummariæ explicandæ, verùm etiã totius regni ſumma administratio poſita erat, & ſi palàm nihil repugnaret, nihilominùs ſolutionibus neceſſarijs prolatandis, expeditiones in tãm retardabat, vt nulla profectio ad exitũ perduceretur: quod quidẽ facere putabatur, ſiue quòd ea ratio ad ſuã autoritatẽ perpetuandã potior videretur, ſi nullum ſumptum faceret, qui aut ad præſentem vtilitatem, aut ad Regis voluptates nõ pertineret: ſiue nè quotidie nouas rerum difficultates, reiq; nummariæ anguſtias proponere videretur: ſiue, vt non pauci dubitabant, largitionibus, & promiſſis corruptus arcana cõſilia cum Põtifice, aut Mediolani Duce haberet. Neq; huic ceſſationi Regis cohortationes, præceptaque, interdum iracundiæ, verborumq; cõtumeliis ſerũ plena medebantur. Nã cũ eius naturã cõpertã haberet, ei promiſſis factis proſus aduerſis ſatisfaciebat. Hunc in modum rerum cõſtitutarũ effectione retardata, omnia ferè cõſilia caſu quodã inopinato conciderant. Nam Rex poſtquã Lugduni aliquot menſes in luxu, & voluptatibus tranſegiſſet, cum oẽs expectarent, vt in Italiã moueret, circa finẽ menſis Maij Lutetiam proficiſci decreuit: eiuſq; profectionis eas cauſas afferebat: primùm, quod veterũ Regum more antequam è Gallia diſcederet, Diuum Dionyſiũ Pariſijs, Turonis verò Diuum Martinũ ſolita cum cerimonia ſalutare vellet: deindè cum in Italiã tranſire pecunia exuberãtiſſimus decreuiſſet, nè in eas rei nummariæ difficultates incideret, quibus anno ſuperiore erat cõflictatus, opus eſſe, vt & alias Galliæ ciuitates, Lutetiæ exemplo, à qua niſi ipſemet adeſſet, extorqueri nihil poſſet, ad pecuniam expediendam induceret: quòdq; quò magis ipſe in interiora Galliæ procederet, eò magis equites, qui è Normania, & Picardia mouebantur, vt iter accelerarent, vrgeret: affirmabatq; ante ſuum Lugduno diſceſſum, Aurelianũ ſe expediturũ, ſeq; intra mẽſem Lugduni futurum. Verùm enimuerò, verior, ac potior eius profectionis cauſa credita eſt, quod amore cuiuſdam è Reginæ cubiculo puellæ teneretur; quæ, Regina paulò antè Turonos cum omnibus ſuis erat profecta. Ab hoc propoſito, nec ſuorum cõſilia, nec ardẽtes, ac lugubres Italorum preces, eum auertere potuerunt: quæ ei, quàm damnoſum eſſet, tempus bello opportunum amittere, in tantis præſertim ſuorum in regno Neapolitano anguſtijs demõſtrabant: quamq; pernicioſa fama per Italiã diſſipata, eũ tunc remiſſiorẽ factum, cùm Italiæ appropinquare maximè deberet: paruis momentis leui ſæpe rumore, rerum agendarum exiſtimationem cõmutari; quæ, vbi ſemel cæpit inclinare, quantis pòſt multò gererentur maiora ijs, quæ priùs homines ſibi de ipſis promiſiſſent, erigere, ac recuperare difficillimum eſſet. Hæc monita cùm ille contemneret, ſe ad illud ipſum iter accinxit, Aureliano minimè expedito, ſed Triultio tantùm cũ paucis Aſtam, nõ tàm ad belli apparatum, quàm vt Philippum Sabaudum in amicitia cõfirmaret, Lugduni Aurelianus, & Macloуienſis, totumque cõſilium remanſit, eum mandans, vti bellicũ apparatũ accelerarẽt: quas res, ſi Cardinalis Macloуienſis Rege præſente lentè procurauit, multò etiã eo abſente lentiùs adminiſtrauit. Galli inter hæc regno Neapolitano exuti: quã ignominia, & cõfuſio, nec animũ, nec apparatũ Caroli cõmouerunt, qui voluptatibus irretitus, ſuũ Lugdunum aduentum quatuor menſes diſtulit: & quamquam intereà ſæpè ſuis, qui Lugduni reſtiterant, inſtaret, vt maritimi, terreſtriſq; apparatus accelerarẽtur, Duxq; Aurelianus ad profectionem eſſet accinctus: nihilominus ijſdem Macloуienſis artibus, & miles ſerò ſtipendijs repræſentatis, Italiam versùs lentè procedebat: & claſſis quæ Maſſiliam cõuenire debuit, tanta tarditate inſtruebatur, vt ſocijs ſpatium datum ſit, Villafranſam primum, portum propè Nicæam ampliſſimum, pòſt ad Pomicas Maſſilienſes, vſq; claſſem, quam Genuæ communibus impenſis continuaerant mittendi, quò, oẽ quæ naues Neapolim è Gallijs mitterentur, impedirent. Ad hanc tantam moram Macloуienſis opera iniectam, aliã occultiorem cauſam, in Caroli pectore multa, & diligentia & arte nutritam, ab ijs, qui varijs de cauſis adnixi fuerant, Regis animum à rebus Italiæ remouere, accedere, homines non inſulſi opinabantur. Itaq; ſuſpicabantur, Regem, Aureliani felicitati nõnihil inuidiſſe, ad quem ex victoria Inſubriæ imperium perueniret. Erant præterea qui Regi perſuaderent, niſi prius cum Hiſpaniæ Regibus (bellum moneote Pontifice intulerant) aliquo modo controuerſias componeret, è Gallia non eſſe vllo modo diſcedendum. Alij vt Reginæ partum propinquum expectaret, hortabantur, eius prudentiæ non eſſe, neque amoris, quo ſuos populos complecti deberet, vitam ſuam tot periculis exponere, niſi prius filium tãquam regni hæredem ſuſciperet, quæ ratio Reginæ partu roborata eſt: quippe breui mortuus eſt ex ea natus filius. Sic partim negligentia, debiliq; Regis conſilio: partim difficultatibus magno quorundam artificio interpoſitis, in tantũ delati ſunt apparatus, vt ſuorum, qui in Italia erant, extremum exitium, cum totius regni Neapolitani amiſſione ſecutum ſit.

VII. Dum autẽ ſuperiora de reditu Caroli in Italiam cõſilia agitarentur, accidit, vt Guido Antonius Veſpucius è Florentinorum legatis vnus, cum neceſſarijs monumentis domum rediret. Hic per Mediolanenſium fines, iter faciens, Ludouici Sfortiæ mandato interceptus fuit, atq; cunctis litterarum monumentis ablatis, Mediolanum abductus. Ex eis cognita fuit tota compoſitio cum Carolo, vniuerſaque Florentinorum Regi promiſſa: quibus ſtantibus, oportebat in primis Piſanos ante omnes alios perire. Neq; iſtud ignorabant Piſani: qui ſtatim periculorum admoniti, legatos ad principes opis poſtulandæ gratia miſerãt: ad Alexandrum Pontificem, Auguſtinum Dunitium, ad Venetos Bernardinum Agnellum, Sfortiam, Genuenſes, Senenſes, Lucenſes, Rom. Regem & alios quoſdam. Piſani mouebantur, nè Florentinis iterum ſeruire cogerentur: Pontifex & confœderati, nè inde à Florentinis, ſi Piſas & alia oppida recepiſſent, pecuniæ Carolo ſuppeditarẽtur, ijdemq; eaiinde potentiores facti, Italiæ ſaluti multis modis obeſſent. Ergo Pontifice, & aliorum Confœderatorum Oratoribus conſentiẽtibus cogendæ copiæ erãt, quæ & Carolo tranſitũ in Italiã prohiberent, & Florentinorũ conatos in recuperandis Piſis reprimerent. Veneti tũ Mediolanenſi ſeriùs mouebant, quod illorũ patrocinium Piſani implorarent: hi verò varijs quiſque modis eorum Vrbem ſuo dominio deſtinarent, ac per hos ad imperium Italiæ aſpirarent. Pontifex, nihil aliud, quàm Italiæ quietem, quæ Florentinorum acceſſione, vel ſeceſſione ſtabat, vel lababat, animo volutabat: neque tamen quicquã ſine ſocijs, nec ſocij ſine

exteris

Expeditio [illegible] ila prolata [illegible] & qui [illegible] de cauſa.

Vnus è Florentinorũ Legatis Ludouici Sfortiæ mandato in via interceptus.

externis auxilijs, contra Gallicum, quantum exigebatur, apparatum, efficere poterant. Omnibus itaq; placuit, vt Gallorum, & Florentinorum, conſilijs obuiam iretur, Maximilianum Cæſarem in Italiam euocare. Erat magna eius viri bellicæ virtutis fama, & publico, priuatoq; odio Gallorũ hoſtis eſſe videbatur. Florentini quoq; Cæſaris nomen horrebant, quòd infenſum ſibi, atque terribile ſuperioribus ſeculis extitiſſet: & is tum iure ſuo auguſtæ maieſtatis, Piſas ſuæ ditionis eſſe prædicaret, pecuniamq; ingentem tributi nomine repeteret, quã Florentini veteres Cæſarum ſtipendiarij, à multis annis pendere neglexiſſent. Sperabãt enim ipſo Cæſaris aduẽtu, Florentinos veluti impares ei bello, quod tantis auſpicijs gereretur, à Piſanorum oppugnandorũ cõſilio, Gallorumque ſocietate diſceſſuros: nè ſi pertinaciùs Piſanos bello perſequi perſeuerarent: aliquo fortè aduerſo prælio contuſis viribus vicinas vrbes amitterent: & quòd ſummæ rerum graue momentum ſecum trahere poſſe videbatur, nouus nõ planè cõfirmata Republica, ciuitatis ſtatus periculum adiret, Medicææ præſertim factionis vigentibus ſtudijs. Porro hæc quamquam fœderati omnes cõtenderent, quiſq; tamen diſſimularet, vt dixi priuatis cõmodis ſtudebat Sfortia enim ex aliqua tandẽ turbatarũ rerum cõpoſitione, Piſas in ditionem ſibi cõceſſuras, & Gallico metu ſe liberatum iri exiſtimabat: contrà Veneti qui magnis opibus, & ſpecioſo quidem prætextu Piſanorum libertatẽ tuerentur, & ciuium ꝓpenſione, & defatigatione hoſtium, eã vrbem imperio ſe adiecturos cõfidebant. Ipſe verò Maximilianus Rex Romanorum, & tenuitate Germanici regni, & profuſiore ſuâ liberalitate, pecuniarum maximè inops: ſi Italiæ fines ingrederetur, adeundis liberis vrbibus, appellandiſq; Regulis, præter ipſa ſtipendia (quadringentas, atq; octuaginta libras, Senatus Venetus, Ludouicus totidem, Alexander Põtifex partem dimidiam, in tres menſes ſoluere promiſerant) magnum auri põdus ſe coacturum ſperabat: rebaturq; ſibi oblatam iri Auguſti Imperij coronã, quã mox ex ipſo rerum ꝓſperè geſtarum ſucceſſu, ad Vrbem Romam euocatus à Summo Põtifice, more maiorum ornaretur. Itaq; Ludouicus cum vxore, inſigniq; comitatu per Larium lacum, & Volturenam vallem, Burmiũ extremum Italiæ oppidum, ad Abduæ fontes profectus, cum Maximiliano, qui Malſium pagum vſq; ꝓceſſerat, coràm tranſegit, vt accepta pecunia, cõſcriptiſq; militibus in Italiam ijſdem tramitibus deſcendere maturaret. His biduò cõſtitutis, in Germaniã Maximilianus rediit, vt quod inter eos erat cõuentum, ꝑficeret. Verùm enimuerò cum interea apparatus Gallici rumores deferueſcerent, ſic vt Cæſarem in Italiã ea de cauſa educere iã opus eſſe minimè videretur: Ludouicus tamen ad ambitionẽ eo viri decreuit, quod ad ꝓpriã ſecuritatem ꝓcurauerat. Idcircò eum vrgere, vt in Italiam deſcenderet nõ ceſſabat. Cùmq; Veneti eò adduci nõ poſſent, vt ei, vltra pecuniã decretam, alia triginta millia aureorum nummum, quæ Cæſar petebat, cõpromitterent, Ludouicus ea ſe appenſurum repromiſit: in hancq; modum tandẽ in Italiam, paulò quàm Ferdinandus moreretur priùs, obuiam prodeunte Ludouico, & Bernardino Caruaialo S. Crucis Cardinale Põtificio Legato venit. Cognita Ferdinandi morte, in animo habuit pro ſua virili efficere, vt regnum Neapolitanum ad Ioannem vnicum Regis Hiſpaniæ generi ſui filium perueniret: ſed cum ei à Ludouico oſtenderetur, id toti Italiæ moleſtũ fore, ſic vt ſocij ab ſe inuicẽ diſiungerentur: atq; ob id Galliæ Regis cõſilia promouerentur, nõ ſolùm abſtinuit, ſed etiam Friderici ſucceſſionem collaudauit. In Italiã ſecum perexiguum militum numerum duxit: breui tamen reliquos, quos ex pacto ducere deberet, ſecuturos erat rumor. Vigeuani primùm conſtitit nec vrbes Comum, aut Mediolanum, quæ in eius honorem domos, portas, templaque ſingulari ſtudio exornarant, ingredi voluit, quod ob tenuem comitatum, ſe frequentiam populorum deuitaret. Ibi coràm Ludouico, & S. Crucis Cardinali Põtificio Legato, alijſq; ſociorum Oratoribus dictum fuit, rem videri omnibus cõmodam, ſi in Taurinos duceret, & vt Aſtam vrbem occuparet, & Sabaudiæ Ducem, Marchionemq; Mõferratenſem, à Galliæ Rege quaſi imperij membra diuelleret, atque alienaret: à quibus poſtulauit, vt aliquo in Taurinis ad ſe colloquij cauſa venirent. Verùm cùm eius vires contemnendæ viderentur: nec res ipſæ tantæ Maieſtati, & nomini reſpõderent, neuter ad eũ venire voluit: nec erat ſpes, Aſtenſem expeditionẽ proſperè ceſſuram. Multum quoq; inſtitit, vt Ferrariæ Dux ad ſe veniret, qui tamq̃ beneficiarius Imperij, Mutinam, Regiumq; poſſidebat: vtq; tutius id faceret, ei Ludouici generi eius fidem proponebat. Cæterùm & hic venire recuſauit: aſſerebatq; ſuæ integritatis ſalua exiſtimatione fieri nõ poſſe, quod depoſiti nomine Caſtelletum Genuenſe retineret. Itaq; Ludouicus, inueterata cupiditate ſtimulatus, veritúſq; ne Piſana ciuitas abs ſe tantoperè concupita, cum totius Italiæ periculo in Venetorum poteſtatem veniret, hoc ipſum impedire ſummoperè ſtudens, Cæſarem, vt ad eam vrbem proficiſceretur, eſt hortatus, ſibi inaniter perſuadẽs, Florentinos Cæſaris, & ſociorum viribus impares, à Regis Galliæ amicitia, neceſſariò diſceſſuros, nec auſuros Cæſaris arbitrium recuſare: qui ſi compoſitione nõ poſſet, diſceptatione ſaltem ipſorum cum Piſanis cõtrouerſias definiret: atq; ad hoc ipſum Piſæ vnà cum tota eius ditione in Cæſaris manum deponerentur: quibus cõditionibus, vt Piſani aſſentirẽtur, ſua autoritate facturum ſperabat. Venetos autẽ reliquis præſertim fœderatis cõſentientibus, nequaq̃ ſe rei, q̃ præ ſe tantã cõmunis boni ſpeciẽ ferret, ſuaq; natura æquiſſimæ, oppoſituros. Nã cum Piſana ciuitas in veteri imperij iure eſſet, videri nullum p̃ter Cæſarẽ ipſum, eius vrbis cõtrouerſiarum cognitorẽ legitimum dari poſſe. Piſis autem in Cæſaris manum depoſitis, ſperabat Ludouic⁹ tum pecunia, tum qua apud Cæſarẽ pollebat autoritate, ſe facilè ab eo eius vrbis dominatum impetraturum. Hæc ſentẽtia ad cõſilium eo colore relata: vt quãdoquidẽ Gallici belli metus ceſſaret, Cæſaris aduentu ad id vtẽdum eſſe, vt Florẽtini aduerſùs Galliæ Regẽ, cum reliquis fœderatis conſpirare cogerentur. Cæſari placebat: q molẽſtè ferret, ſuum in Italiã aduentum, nihil tanto nomine dignum parere. Ad hæc eùm vaſtiſſimus ei⁹ animus infinita conciperet, ſemperq; pecunia ꝓpter immoderatum quoddam vitæ genus, q̃ infinitis profuſionibus egeret, Piſanã ciuitatẽ inſtrumẽtum fore, quo aut à Florẽtinis, aut ab alijs ingẽtem pecuniarum numerum cogere poſſet, ſperabat. In eã ſententiam pariter oẽs fœderati, tamq̃ multum ad Italiæ ſecuritatem faceret, Veneto quoq; Oratore minimè cõtradicente, deſcenderunt. Nam etſi Venetus Senatus videret, quorſum Ludouici conſilia ſpectarent, ſperabat nihilominus ſe ea impedire facilè poſſe, confidebatque Cæſaris præſentia, Liguriũ portum Piſanis acquiri faciliùs poſſe, qui Piſis adiunctus, Florentinos omni ſpe eius vrbis recuperandæ priuare videbatur. Fœderati anteà ſæpe Florentinos in fœdus ſecum pertrahere conati erant, & eo tempore, quo Gallorum aduentum maximè formidarent, ſe ita effecturos, vt Piſani ſub illorum imperium redirent, ſpem fecerant. Sed quum Venetorum, & Ludouici cupiditas (nam & Veneti eam ſibi ciuitatẽ deſtinabãt, vtpote, qui diſſoluta cæterorum Italiæ potentum veteri concordia, vnaque parte eorum, qui ſe ipſis opponere conſueuerant, debilitata, cogitatione iam & ſpe Italiæ totius imperium complexi, oculos incipiebant connectere: ad quam quidem rẽ Piſanæ vrbis poſſeſſio peropportuna eſſe videbatur; vt nimirum portus commoditate, quem non poſſe diu Florentinos Piſis excluſos tenere exiſtimabant, in mare inferum ſeſe extenderẽt, vrbiſq; opportunitate pedẽ alterum haud parui momenti in Etruria ponerent) Florentinis eſſet ſuſpecta,

Ludouicus Rex cũ Maximiliano Cæſare trãſegit.

Idem Ludouicus Piſanã vrbem ſibi acquirere procurat.

Eiuſdem vrbis deſiderio tenentur Veneti.

nec ſe leuiter à Galliæ Rege alienare vellent, hæc haud magna ꝑpenſione audierãt. Mouebantur ꝑtereà Petræſãctæ, & Sereſanæ Caroli Regis aduẽtu recuperãdę ſpe, ꝙ q dẽ à ſocijs minimè ſperare poterant: multòq; magis merita ſua, & ea, q̃ Caroli cauſa patiebantur, q illius naturã, cõſuetudinẽq; metientes, ſibi ex eius victoria, nõ modò Piſas, ſed reliq̃ Etruriã quoq; ferè omnẽ pollicebantur: hanc in ſpẽ Hieronymi Sauonarolæ ſermonibus inducti, qui multas res proſperas, & Imperij incremẽtum, poſt multas calamitates ei Reipub. deſtinatas, aſſiduè in cõcionibus, ingẽtia verò mala Romanæ Curiæ, reliquiſq; Italię principibus omnibus denũciabat: cuius orationi, & ſi, qui cõtradicerent, nõ deeſſent, tñ maxima pars populi magnã fidẽ adhibebat, & multi è ciuitatis primoribus, aut bono ſtudio, aut ambitione, aut metu ducti ei adhærabãt. Itaq; cũ Florentini in Galliæ Regis amicitia perſeuerare ſtatuiſſent, haud à ratione alienũ videbatur, vt fæderati, eos vi ad id, à quo animo erant alieni, cõpellere conarentur: idq; negotium minimè difficile cenſabatur, quòd eſſent omnibus vicinis inuiſi, & à Rege Galliæ opẽ ſperare nõ poterant, qui cùm ſalutẽ ſuam deſeruiſſet, eum aliorum quoq; obliuioni traditurũ credibile erat. grauiſſimis prætereà ſũptibus iã ꝑ triennium cũ vectigalium imminutione factis, ita erant exhauſti, vt belli moleſtias diù ferre poſſe minimè crederentur: & hoc ipſo añno cõtinenter cum Piſanis bellum, vario euentu geſſerant: atq; à Senenſibus, infeſtis armis petebantur. Ergo decreta in conſilio Cæſari Piſana ꝓtectione, Cæſar duos Legatos Florentiam præmiſerat, qui ipſum ad expeditionem, quam magnis viribus contra Chriſtianæ religionis hoſtes facere in animo habebat, nece ſſariò ſibi in Italiã ad eam pacandam, atq; in ſecurum ſtatum reponendã, veniſſe ſignificarent: eamq; ob cauſam à Florentinis, vt ſe ad Italiæ defenſionem, cum reliquis ſocijs declararent, peteret, quòd ſi tñ aliud in animu haberent, mentẽ ſuam aperirent: velle ſe eadẽ ob cauſam, & quia id ad Cæſaream autoritatem pertineret, illorum cum Piſanis controuerſias cognoſcere: ideòq; cupere, vt donec ipſe omnium rationes audiuiſſet, ab iniurijs abſtinerẽt, quẽadmodũ Piſanos facturos certò ſciret, quibus idẽ mandaſſet: ſeq; ad ius omnibus æquè reddendum paratum eſſe lanibus verbis affirmabat. Huic orationi, honorificis verbis Cęſaris voluntate cõmendata, quantamq; eius æquitati fidẽ haberent demonſtrantes, ſe ꝑ legatos, quos ſtatim miſſuri eſſent, animum ſuum penitùs ei aperituros reſponderunt. Magno tunc in metu Florentini verſabantur, cùm non ignorarent, Venetos Piſanis, militem, pecunias, cõmeatus, tormentariumq; apparatum ſubminiſtrare: ſe ſolos, & annonæ anguſtia premi, & contra tot principum, potentiam via poſſe reſiſtere. Nã & in Italia nemo erat, qui eis opẽ ferret, & Oratorũ quos in Gallia habebant literis, à Rege, quem vehamentiſſimè, vt ipſos in tantis periculis poſitos aliqua ſaltem pecuniæ ſumã iuuaret, rogarãt, nullã opem ſperari poſſe, certiores facti fuerint. Sola Petri Medicis moleſtia carebãt, ꝙ ſociorum conſilium fuit, hoc in motu eius nomine, grariam nõ vti: quia Florentinos hoc metu, ad ꝓpriæ libertatis cõſeruationem magis contingi, reipſa compererant. Nec deſinebat Ludouicus Sfortia, ſalutis ipſorum ſtudij ſpecie, & Venetorum potentiæ odio, illos vehementer, vt ſe Cæſaris iudicio ſubijcerẽt hortari, ac multa pericula, & terrores oſtendere: nullãq; ꝑtereà Venetos, Piſis ejiciendi rationẽ eſſe ꝓponabat: ex quo ſtatim ipſorum in integrum reſtitutio, res ad Italiæ quietẽ valdè neceſſarię, eamq; ob cauſam ab Hiſpaniæ Regibus, cæteriſq; omnibus fæderatis expetita. ſed tñ Florentini, neq; his inſidioſis verbis, blandaque lenitate moti, neq; tot difficultatib⁹, atq; periculis territi, vllam cum Cæſare animi declarationem facere, neque ſua iura eius arbitrio cõmittere, niſi Piſis anteà ipſis reſtitutis qnoniã eius, neq; voluntati, neq; autoritati fidebant, ſtatuerunt. Notum enim erat, illum, quòd ꝑ ſe, nec viras, nec pecunias haberet, ex Mediolanenſium Ducis voluntate pendere. neq; in Venetis Piſas defendi voluntas, aut neceſſitas cernebat: qui forti animo Liburno muniendo, atq; inſtruẽdo, & copijs ſuis omnibus in agro Piſano colligendis operã dabant. nihilominus nẽ ſe à concordia alienos oſtenderent, & vt Cæſaris animum, ſi quo modo fieri poſſet mitigarent, cùm ipſe iã Genuã ꝑueniſſet, legatos ad eum miſerunt, qui ad ea, q̃ eius Oratores Florentię expoſuerant, reſpõderent. Horum mandata fuerunt, vt ei nulla declaratione opus eſſe ꝑſuaderent, ꝙ ea obſeruantia, qua eius nomen ꝓſequebãtur, ſibi à Florẽtina Repub. quæcumque optaret polliceri poſſet: monerent illum, nihil ad eius sãctiſſimum Italię pacãdę ꝓpoſitum magis opportunum fore, q̃ vt Piſæ ſtatim Florentinis reſtituerentur. ex hoc enim fonte omnes deliberationes ipſi, & fæderatis moleſtias manare: quoniam verò Piſana res erat in cauſa, vt quiſpiam alius ad Italiæ Imperium aſpiraret: ideò vt eam in cõtinuis moleſtijs retinerent, ꝓcurare: (quibus verbis, quãuis non exprimeretur, Venetos denotabant) neq; iuſtitię ipſius eſſe, vt qui per vim ſpoliatus fuerat, cõtrà Cæſarearum legum ſententiam, anteq̃ poſſeſſionem ſuam reciperet, iura ſua arbitrio dijudicanda ꝑmittere cogeretur. Illud tandẽ concludentes, Rẽpub. Florẽtinã ſi hoc primùm ab illo impetraret, cùm nulla ꝑterea cauſa aliquid præter cõmunem pacẽ expetendi ſupereſſet, oẽm declarationem, q̃ illi æqua videretur facturã, eiuſq; æquitate ꝑ oĩa fretã, iurium ſuorum cognitionem ipſi prõptẽ ꝑmiſſurã. Hoc reſpõſum Cæſari, ea ſententia fæderatorum, qui nẽ Piſæ Florentinis reſtituerentur, vigebãt, pendenti cum minimè ſatisfaceret, Florẽtini aliud poſt lõgã deliberationẽ nullũ ab ipſo acceperunt: niſi ꝙ in Genuẽſis portus mole, cùm iam mari ſe cõmitteret, ipſos à Sũmi Põtificis Legato, qui Genuæ erat, mentem ſuam intellecturos. Ab hoc ad Sfortiam, qui Dertona, quò Cæſarem erat comitatus, Mediolanum redierat, rejecti, eò contenderunt: cumq; iam ab eo audiri poſtulaſſent, mandatum Florentia, vbi legationis ipſorum ꝓgreſſus cognitus fuerat vt nullo alio reſponſo quæſitu in patriam redirent, acceperunt. Quamobrem cùm conſtituta hora ad Ducem veniſſẽt, reſponſi petitionem in id conuerterunt: vt ſe, cum Florentiam eſſent reuerſuri, itineri, quo eum anteq̃ imperij ipſius fines egrederentur, quemadmodum Reipub. ipſorum cum illo amicitia poſtularet, reuerenter ſalutarent, parcere noluiſſe ſignificarent. Sfortia illos reſpõſum petituros ratus, vt quemadmodum ſæpè ſolebat, eloquentiam, arteſq; ſuas oſtentaret, & ex aliorum calamitatibus voluptatẽ caperet omnes ſociorum Oratores, omnẽq; ſuum Senatum cõuocauerat. Sed hac oratione in admirationẽ, perturbationẽq; cõiectus, cùm dolorẽ ſuũ celare nõ poſſet, quodnã reſpõſum à Cæſare accepiſſent, interrogauit. cui cùm illi, ſe Reipub. legibus, mãdata ſua alieni Principi, q̃ illi, ad quẽ legati eſſẽt deſtinati, cõmunicare nõ poſſe reſpondiſſẽt, totus turbatus dixit: Ergo ſi nos reſpõſum, cuius cauſa vos à Cęſare, ad nos rejectos fuiſſe ſcimus, vobis dederim⁹, vos id non audieris? Cui illi, ipſis quo minùs audirẽt, nõ interdici, neq; alios, quin loquerẽt, prohiberi poſſe reſpõderunt. At ille: Placet nobis illud vobis exponere: ſed hoc niſi vos ea nobis enarretis, q̃ illi dixiſtis, fieri non poteſt. Cũq; Oratores ſibi id eadẽ ob cauſas nõ licere, idq; ſuperuacaneum eſſet, ꝙ ipſorum petitionem à Cæſare ijs, quibus reſpõſum ſuo nomine reddendum cõmiſiſſet, expoſitã fuiſſe neceſſe erat, reſpondiſſent: ipſa, qui iã indignationẽ nec verbis, nec geſtibus tegere poterat, eius ludibrij, quo alios accipere volebat, parte in ſe accepta, & Oratores, & reliquos omnes, quos conuocauerat dimiſit. Cæſar intereà Piſas venit: vbi ſumma lætitia, à decurionibus vrbis, legatiſque Venetis in domum Mediceam deductus, leuitatis popularis argumẽtum vidit. Scutum enim marmoreum cum liliorum aureorum inſigni, ꝙ in honorẽ Ca-

toli Regis deiecto priùs Leone Florẽtino, medio in põte poſuerant, illicò concurſu facto confregerunt, inq; Arnum proiecerunt: ac loco illi⁹ arma Cęſarea collocarunt. Deliberatione facta Piſis, de Liguino oppugnando: oĩa infeſta, infauſtaq; Cæſar eò profectus, expertus eſt, q cęlum ipſum conatibus ipſius, & cõfęderatorum repugnare videret. Adfuit enim feliciter ſpirantib⁹ vẽtis, Carolus Vrſinus cum Vitellocio, claſſẽ ex Gallijs nõ contemnendà, militibus, & commeatu à Rege Galliæ refertam, in auxiliorum Florentinorum ducens, quæ horũ animos vehementer confirmauit; cũ cenſerẽt, tã opportunũ aduentum indicio eſſe, vbi ipſos humanæ vires deficerent, diuinũ auxilium affuturum; vt his ipſis diebus in maximo aliorum terrore, ſæpè in concionibus publicis Sauonarola aſſueuerauerat. Iidem venti Florẽtinis propitij, Maximiliano fuere aduerſi. Graui namq; tẽpeſtate orta, claſſis in eius auxilia parata ita concuſſa fuit, vt Grimalda nauis Genuẽſis, qua Cæſar ipſe vectus fuerat, diu ventis agitata, è regione nouæ Liguini arcis cum omnibus, qui in ea erãt viris, & tormentis ſit ſubmerſa; idem & duæ Venetæ triremes, ad Iacobi promontorium paſſæ ſunt; reliquæ verò naues in varia loca diſſipatæ tãtum damni acceperunt, vt ad hanc expeditionem omnino inutiles fuerint: quo caſu oppidani longã nauem, q̃ antea in hoſtium poteſtatem venerãt, recuperarunt. Ob claſſis naufragiũ Cæſar Piſas redijt; vbi poſt multam deliberationẽ, omnibus Liguinum iã expugnare poſſe diffidentibus, vt exercitus inde abduceretur, & bell[um] in aliã partẽ transferretur, decretum fuit. Ideò Cæſar Vicopiſanum cõtendit, & ponte ad Arnum inter Caſcinã, & Vicum, altero ad Cilecchium fieri iuſſo, cùm tranſmiſſurus crederetur, repentè vaſis collectis, nullo alio progreſſu in Etruria facto, niſi q quadringenti ipſius equites, Bulgherium ignobile in Piſarum maritima ora caſtellum diripuerunt, Mediolanum verſùs terreſtri itinere redijt, ſæpe dictitans, ſe Cælitibus, atq; hominib. infenſis, bellum non eſſe geſturum, ac iurans, ſe non venatoris habitu, vt tum ſociorum auxilijs confiſus incautè feciſſet, ſed armati Cæſaris more totis imperij viribus inſtructum in Italiam aliquando rediturum. Repentinum diſceſſum eò excuſabat præcipuè, q ſubinde difficultates augerentur; nec crebris eius nouæ pecuniæ petitionibus ſatisfieret; cùm nec Veneti de eius fide dubitãtes, maiorem exercitus partẽ amplius Piſis egredi paterẽtur, necdum pecuniã ex pacto promiſſã integrè ſoluiſſent. Papiæ, quò ipſe tranſtulit, noua conſultatio habita fuit: & quamuis ſe in Germaniã redire velle diuulgaſſet, iñ ſe p totã hyemẽ, cũ mille equitibus, & duob⁹ peditum millibus, ſi modò ei ſingulis menſibus. XXII. Rhenenſium aureorũ nummũ millia numerarent, manſurũ aſſentiebat, cuius rei dũ reſponſũ à Venetis expectatur, in Laumellinã eſt profectus: erat .n. illi, vt eius progreſſus ſequentibus tẽporibus meliùs declararunt, fatale, vt in eã vrbẽ nõ veniret. Ex Laumellina mutato cõſilio, Coſagũ, ad ſextum ab vrbe lapidẽ redijt, vnde inopinato Sfortia, atq; Oratorib., qui aderãt, inſcijs Comum eſt profectus, vbi cùm in prandio ſedẽs, Pontificium Legatum, cum nè ſe ſequeretur, per nuncios ſignificauerat, veniſſe cognouiſſet, menſa relicta, tanta celeritate nauẽ cõſcendit, vt Legatus ei vix pauca verba ad nauim dicere potuerit: cui ſibi in Germaniã neceſſario proficiſcendum, ſed ſtatim reuerſurum reſpõdit: & nihilominus, vbi Comenſi lacu Bellaſium peruenit, Venetos ijs, quæ Papiæ agitata fuerant, aſſentiri certior factus, denuò Mediolanum redeundi ſpem fecit: ſed poſt paucos admodum dies, equitum, ac peditum ſuorum parte relicta, & virium ſuarum tenuitate, parua cum Cæſarei nominis dignitate, Italiæ, quæ iam diu armatos Cæſares non viderat, oſtenſa in Germaniam contendit. *Guicciardinus libro tertio, Iouius libro quarto.*

IX. Hos Maximiliani irritos conat⁹ lõge ante Sauonarola prævidit & pronunciauit. Cũ.n. populus magno in metu verſaretur, iamq; de fide verborum Sauonarolæ inciperet dubitare: alij vero illi vaticinãti detrahere, dicereq;, Nõne ſatis clarum habemus, nos eſſe ab impoſtore deceptos. Sauonarola familiaribus qbuſdã primo renunciauit. Maximilianum eadem, qua venerat via, in Germaniam rebus infectis reuerſurum, neq; Florentiam viſurũ, neq; aliquod damnũ Florentinis illaturum. Mox ſuggeſtum in Baſilica Cathedrali conſcendens, poſtq̃ iiſdem pollicitationibus populos recreaſſet, manu verſus Piſas, vbi Maximilianus hærebat, ingenti cum ardore ſpiritus extenſa, Cæſarem ex parte Dei adiurauit, ne quopiam incommodo Florentinam Rempublicam afficeret, ſed quo itinere Piſas venit, eodem in patriam rediret. Dominico quoq; à Peſcia, Priori Feſſulano, & is Patri Malateſtano dixit, Cæſarem Liguino potitum, & inde quarto die non valdè decore, (pila tormento excuſſa hominem vix non oppreſſit, ac manicam veſtis exterioris illi detraxit), citra detrimẽtum aliquod Florentinorum, in Germaniã diſceſſurũ. Ad extremum deinde, ea ipſa nocte, qua Maximiliani claſſis afflicta, diſiectaque eſt, cum abſolutis precibus matutinis Malateſtanus cum illo expoſtularet, diceretq;, res Florẽtinorum apud Ligurnum ad extremum adductas eſſe, q Iacobus Saluiatus veſpere p̃terita inde veniẽs, diceret, Ligurni, ne lignum quidẽ ad pinsẽdum panẽ reliquum eſſe, & oppidanos vltima neceſſitate, ferè deditionem decreuiſſe, Sauonarola indubitata fide dixit; hac ipſa hora Cæſar victoriam amiſit, nec aliud, q̃ diſceſſionẽ in Germaniam adornat; quemadmodum hodie primũ ex nuncijs Magiſtratus, & populus accipiet. Euenit, q prædixit; paucis enim poſt horis nuncius Florentiam aduolauit, qui Maximilianum, obſidionem Ligurni ſoluiſſe, indeque fugienti ſimilem diſceſſiſſe, ſignificauit. Vnde populus ingenti lætitia perfuſus, concionantem Sauonarolã audire voluit, is vero verbis aduerſariorum. *Nonne ſatis clarum habemus* reaſſumptis, Micheæ quãdam ſententiã pro concione expoſuit, quibus incredulitatem hoſtibus exprobrauit, ſequacibus autẽ ſuis maiorẽ fiduciam ingenerauit, in his, quæ cõmuniter ad vtilitatẽ communem ediceret. Huic concioni, quæ eſt vigeſima Sexta in Micheam prophetã, impoſitus titulus ab omnibus fuit, *Se tu Chiaro?* ſeu *Nonne tibi clarum?* quod hæc verba ad cõfuſionẽ incredulorum, in eadẽ ſæpius repetijſſet, iã pridẽ ab iiſdẽ vſurpata. Iſtud quoq; minime eſt reticẽdũ. Quo die, claſſis in auxilium Florentinorum ex Gallijs miſſa portum Ligurni intrare debuit, Sauonarola, iuſſu Magiſtratus, populi vehementer, & annonæ penuria, & metu fœderatorum afflicti, verbis concione factis, omnes ad deuotionẽ, & pænitẽtiæ opera hortatus, vt ſupplicationibus cum imagine Sacroſanctæ Virginis, quã ab Impruneto vocãt, humiliter intereſsẽt, diſpoſuit q cũ fieret, nihil tale omnibus aut ſperãtibus, aut expectantibus euenit, nuncius oleæ ramũ præferẽs aduolauit, qui naues Gallicas, viris, & annona onuſtas, in ſubſidium Florentinorum veniſſe ſignificauit.

Irriti Maximiliani conatus lõge ante à Sauonarola præuiſi

Incredulitatem hoſtibus ſuis Sauonarola exprobrat.

Duas alias ſupplicationes publicas, Sauonarola, ad pietatẽ Florentinorũ excitandam hoc anno adornauit ingenti cum fructu animarũ. Prima fuit die Dominico, qui à palmis nomẽ habet. Summo mane, innumerabili populi, vtriuſque ſexus multitudo, in Sancti Marci tẽplo Sacrum Euchariſtiæ Sacramentum, & ramũ palmæ, vel oliuæ è manu Sauonarolæ accepit. Itum inde in Baſilicam Cathedralem concioni audiendæ. Ibi tãta multitudo puerorũ confluxit, vt omnes gradus circumcirca parietes in formam amphiteatri extructos occuparint. A concione & prandijs, è templo Annunciatæ, pueri maſculi (ad octo millia numerabãtur) albis induti, ad S. Marci proceſſerũt, vbi cruce parvula rubicunda accepta, ad S. Ioannis, via maiore, bini, & bini, inceſſerunt, tanto ordine, tanta modeſtia, & deuotione, vt Angeli viderentur. Interferebatur ſub vmbella, imago Chriſti aſello inſidentis, cui plurimi

X. *Supplicationem ad pietatẽ Florentinorum excitandã Sauonarola inſtituit.*

ſubſternerēt veſtiméta in via, alij ramos cæderēt, pueri verò præirent, & ſequerētur canentes, *Oſanna filio Dauid*, Paulò poſt deferebatur alia imago Sacroſanctæ Deiparentis, capiti cuius diadema impoſitū Angeli ſuſtollerent. Subſequebantur alij pueri, Angelicos ſpiritus repræſentantes, & diuinas laudes concinentes. Succedebant omnium Cænobiorum Regulares: mox Clerus vniuerſus, tam vrbanus, quā ſuburbanus. Clerum ſequebatur infinita virorum multitudo, ſinguli crucem rubeam, & ramum oliuæ præferentes. Penultimo loco incedebant Virgines albis indutæ, ſertum in capite geſtantes. Agmen claudebant, matronæ, & reliquæ fœminæ; omnes non niſi pietatem ſpirantes. Tantus porro erat ordo, feruor, & ſilentium incedentium, vt non niſi cum puerorum vocibus reſpondendum eſſet audirentur, hæc verba ingeminare *Viuat Ieſus Chriſtus, Rex noſter.* vel hymnum ab Hieronymo Beninento ad rem præſentem artificio inſigni, lingua Etruſca compoſitū intonare. Manabant vniuerſis vberrimæ lacrymæ, cunctique gaudio ſpirituali perfuſi; exiſtimabant ſe, choris Angelorum intereſſe, quādo Viri, nobilitate, & dignitatibus præſtantes, minimè erubeſcerent, veſtem albam induere, & ad imitationem Dauidis ante tabernacula, in quibus imagines deferebantur; præſultare. Itum per omnes ferè vrbis vicos, & plateas; poſteà ad Cathedralem Baſilicam ventum: vbi ſinguli corda, & animos ſuos Deo dexonerunt. Salutemque vrbis, & Reipublicæ Florentinæ commendantes, largiſsimas, quas pueri collegerant pecunias, annulos, torques aureos, monilia pretioſiſsima, veſtes, aurum, & argentum non factum, & alias eleemoſynas, in quattuor Montes, quos vocant pietatis, pro pauperum neceſſitatibus erogarunt. Inde ad Sancti Marci reuertentes, à Cænobitis, albis tantum veſtibus indutis excepti, plateam ampliſſimam, quæ ante templum iacet, pſallentes, & choros ducentes, circumierunt, facti ſpectaculū Deo, Angelis, atque hominibus. Ex ea, quā pueri fecerant, Collecta, in mōtes pietatis diſtributa, occaſio data eſt Magiſtratui, Iudæos fœneratores vrbe expellendi. *Mſ. vita Hieronymi Sauonarolæ: ex his, quæ author vidit.*

Vindicta exemplum in SS. Euchariſtiæ violatorē.

Alteram ſupplicationem, Iacobus Nardus, vſque ad minutias, ſed non contemnendas, memorabat: poſtquam recenſuiſſet miraculoſam vindictam, ſumptam à Deo, de violatore Sanctiſsimæ Euchariſtiæ. Tremoletum vicum Germani milites expugnauerant, diripuerantque. Ibi aliquis miles templum ingreſſus, pixidem argenteam, in qua diuiniſsimum Euchariſtiæ Sacramentum ſeruabatur, in terram proiecto abripuit. Egrediē templu feſtinans, in cuſpidem ferream lanceæ alterius militis, templum ad Sacrilegium patrandum ingredi properantis, oculo impegit; totoque ferro caput transfigente, miſer in terram mortuus cecidit. Eo ſpectaculo perculſi commilitones, Sacerdotem, quē vinctum ducebant, exſoluerunt, & Sacratam ſuppellectilē templo reſtituerunt.

Altera ſupplicatio ab eodem Sauonarola inſtituta.

Supplicatio verò, ad feſtiuitatem Natiuitatis Dominicæ, hoc anno 1496. indicta, ſequentem in modum peracta fuit. Diluculo incipiente, mille plus & trecenti pueri, ab anno XVIII. ætatis infrà, ij qui iudicio, vel conſilio Confeſſorum idonei erant Sacræ Synaxi percipiendæ, in maiorem Baſilicam conuenerunt. Ibi eadem hora cantato à Sacerdotibus ſolenni Sacro, poſtquā vniuerſus eius Baſilicæ Clerus ſacram Euchariſtiam ſuo ordine accepiſſet, pueri quoq; eundem panem cæleſtem, miniſtrantibus duobus Canonicis deguſtarunt; tanta populorum admiratione, vt lacrymas omnibus copioſiſsimas excuſſerint, cū viderēt ætatē, in malū ab vtero pronam, ad pietatem, & deuotionē præcoci curſu anteire. Iuerunt poſtmodum vicos, & plateas vrbicas, hymnos nato paruulo decantantes, vt homines exiſtimarent nouos Angelorum choros in terras deſcendiſſe, qui iterū *Gloria in excelſis Deo* præcinarent. *Iacobus Nardus l. 2. hiſt. Florentinæ.* Accreuit indè Sauonarolæ apud ſequaces exiſtimatio, quando viderent, & ingentem in populis morum emendationem, & euentus ſingulares rerum quas longe ante prædicabat. *Dominicus Beninenius presbyter Florētinus, in Apologetico pro doctrina, & vaticiniis Sauonarolæ*, narrabat vnicum, & ſingulare, quod ex apparitione ſpeciali, Sauonarola, pro cōcione ad diem X. Aprilis, in quem Octaua Paſchatis inciderat, edixit. Vltima die Martij præcedentis 1496. nocte antecedente feriam Sextam magnam perſiſtens Sauonarola pernox in orationibus, viſus eſt, ſibi videre vniuerſum mundum, ſpecie planiciei cubicularis. In eius medio aſſurgebat collis, odoriferis floribus poſitus, in cuius ſummo faſtigio eminebat Crucifixi imago, ſanguine lucido, & limpido aſperſa. Ab eius quinque vulneribus emanabat tanta copia ſanguinis, vſque ad radices collis promanātis, vt flumen, ſeu eluuium quendam exuberantem efficeret, qui per media collis delabens, planiciem vniuerſam, vſque ad extremos fines inundaret A parte dextera Crucifixi apparebat Hieruſalem, & multitudo infidelium innumerabilis: à parte ſiniſtra Chriſtianorum grex, vna cum multis vrbibus Chriſtianitatis, inter quas Roma, & Florentia primitus eminebant. Sanguis, qui è plagis Redemptoris profluebat, radios ſimul illuſtres ſecum ferebat, qui vniuerſorum hominum frontes ferientes, crucem rubeam lucidam, & ſplendidam, ad inſtar pyroporum in iiſdem frontibus effigiabāt, voce ab imagine Crucifixi conſequente, quæ diceret: *Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos.* Infideles à parte dextera, ea cruce rubricati, audita hac voce, ad fluuium ſanguineum concurrebant, & veſtimentis depoſitis, ſeſe in eodem immergentes, lauanteſque, etiam ſitim ardentiſſimam magna cum voluptate extinguebant: qua extincta, alacres, iucundi, & in Angelos demutati exhibebant. Chriſtianorum nonnulli ea cruce ſignati, ad fluuium accurrebant, alij innumerabiles crucem fronti impreſſam, vel pileis, vel manibus, vel imaginibus vultuum feralium, vel immundorum animalium, leonis vrſi, lupi, vulpis, & ſimilium, quaſi ipſos Chriſti crucis puderet operiebant, occultabantque. Accurrebant Angeli, & verbi Dei precones, qui laruas & alia detrahere, ab eorum frontibus nitebantur. Cæterū hi renitētes, paucis exceptis, etiā veſtiméta ab infidelibus relicta induebāt. quibus ab aſpectu fugiētibus, ſecutæ ſunt aëris mutationes, venti, fulgura, corruſcationes, fulmina, ignes, grādo, nix, ſpiritus procellarū, gladij, pluuiæ, quæ euerterent plurimas vrbes, maximè verò vrbem Romanam, & plurimas gentes clade extrema afficerēt. In ea rerum perturbatione, videbant, infideles, & non pauci Chriſtianorum, ſub quandam vmbram à colle Crucifixi protuberantē accurrere, & ſaluari. Qui ad arces, & munimenta refugiebant, omnes interibant. Subſecuta poſtmodū aëris ſerenitas, & omnia inſtaurata. Eam viſionem Sauonarola, eo die, quo dixi enarrauit, atque explicuit ſcilicet planiciem orbicularem, mundum eſſe: collem, qui aſſurgeret, cliuum perfectionis vitæ ſpiritualis, quo homines ſeſe ad cognitionem, amorem, & fruitionem crucifixi attollerent. flores collem veſtientes, ſacras ſcripturas, & internas, ſiue illuminationes, ſiue conſolationes, ad profectū virtutū incitātes Fluuiū ſangeineū, ſacramēta, & præcipuè baptiſmi, & pænitētiæ: Hieroſolyma cū infidelibus à parte dextera, quod tam Iudæorum in Hiſpaniis: quam gentilium in Indiis, per id temporis multitudo ad Chriſti fidem accedere deberet. Sanguis radios vibrans, & cruce ſignans, dixit, ſignificabat, prædicationem Euangelicam, quæ eodem tempore, in vniuerſum mundum perſonabat. Crux in fronte, confeſſio fidei, ne homines erubeſcerent, contumeliam crucis per quam redempti, & ſaluati. Accurſus infidelium ad fluuium, conuerſio infidelium hoc tempore, inchoata in Indijs. Qui operirent crucem, Chriſtiani, vel humana ſapientia tumentes, vel de operibus præſu-

Viſio Sauonarolæ refertur.

Eadem viſio declaratur.

meotes

Digitized by Google

mentes, vel diuerſis flagitijs, ſuperbia, auaritia, luxuria, Chriſtianam profeſſionem contaminantes, quibus verbi Dei præcones ſana doctrina, Angeli vero inſpirationibus & illuminationibus internis, conarentur vultus profanos detrahere, atque perſuadere, ne amplius veterem hominem, quem gentiles exuiſſent, induerent, ſed nouum, qui in Chriſto eſt, aſſumerent. Horum multitudine reniteré, ſecuta intēpeſtes aëris, ſignificabat bella & flagella; à quibus ſub vmbram protectionis Chriſti confugerent, hi quos pænitentia ſcelerum tetigiſſet: reliqui humanis præſidiis innixi, ad internecionem vſque delerentur, vrbibus etiam euerſis; inter quas etiam Roma (quod factum poſtea Pontifice Clemente VII.) fere corruerit. Poſt hæc ſubſecuta ſerenitas, id eſt, Italiæ tranquillitas, qua florente, reformata Reſp. Chriſtiana, à vigilantia, & ſtudio Pontificum; quod incepit in Lateranenſi, & confectum in Tridentino Concilio. *Beneuenuts in apologet. c. 10.*

XI. Fridericus Neapolitanus Rex, in Regno gratiſſimus.

Diximus ſuperius, Ferdinandum Regem Neapolitanum in ſummo gloriæ faſtigio diem clauſiſſe extremū. Huic, quia deceſſit ſine liberis, Fridericus patruus, voluntate Alexandri Pontificis, ſolennia ab eodem iuramenta, & diplomata ſuſcipientis, ſucceſſit tanta omnium procerum, etiam Andegauenſis factionis alacritate, vt hi primum, præeūtibus Salernitano, Biſiniano, & Capacio, nomen eius Neapoli proclamarint, eumque è naui deſcendentem, obuiam progreſſi, Regem ſalutarint; eo multo contenti magis quam mortuo, propter animi ipſius manſuetudinem; quodque haud exigua ſuſpicio exorta eſſet; Ferdinandum vt primum res ſuas confirmaſſet, eos, qui quouis modo, ſe Gallico nomine ſtudere oſtendiſſent, omnes acerbiſſime perſequi in animo habuiſſe: at Fridericus, quo eos ſibi integra fide conciliaret, omnibus ſitas arces magna cum laude liberaliter reſtituit. Regina quoque eius nouerca, eundem ſingulari ſtudio, ad ſceptra Neapolitana admiſit, arcemq; nouam, etſi permulti dubitarent, eam Regis Hiſpaniæ Ferdinandi fratris ſui nomine retentam, tradidit: à cuius exemplo, populi Neapolitani voluntas egregia in Fridericū multis argumētis ſeſe oſtēdit. *Guiciard. l. 3.*

XII. Ferdinandum Caſtellæ Regē pudā excitāt ad Regnū Neapolit. ea aſſcendum.

Non deerant aliqui, tam Romæ, quam Neapoli, ad nouas ſpes, nouaſque molitiones excitati, qui ad Ferdinandum Regem Hiſpaniæ res Neapolitanas recidiſſe, prolatis de ſcripto vetuſtis iuribus, & tabulis cōfirmabant. Eæ voces Pontifici, & alijs Italiæ principibus accidebant ingratæ, ijs etiam, qui vera dici iudicabant. Sua enique tuendi præcipua cura erat, graue, Hiſpanorum Regis potentiā, noui & magni principatus acceſſione augeri, Regem vicinū, nec adeo potentem habere potius volebant. Ergo cum accepiſſent, Ferdinandum, inducias cum Carolo Rege Galliarum, eius belli, quod de Ruſcinonēſi agro gerebāt feciſſe, & ex his ſpem haud dubiam pacis perpetuæ inter illos ſanciendæ quamplurimos concepiſſe, dubitantes, nè ex eis indicijs Rex Hiſpanus, communi cauſa & fædere deſerto priuatim ſibi conſuleret, in Fridericum tanto citius inclinarunt: maximè cum perſpectum haberent, eandem ſuſpicionem Maximilianum quoque ad deſerendā Italiam impuliſſe; adeo vt neque Bernardinus Caruaialus à Pontifice Legatus, vt principium fæderis promoueret, ei perſuadere, quamquam accommodata oratione potuerit; vel dilata tantiſper profectione, rebus Genuenſibus, quas Iulianus S. Petri Cardinalis pro Carolo tentabat, opē ferret; quando ea idem in periculū veniebāt propter Caroli conatus eā vrbē ſuæ ditionis facere cupientis. Alexāder Pontifex, vt Ferdinādū ad ſeruandā amicitiam, ac fædera amplius excitaret, Catholici cognomen ei confirmauit, ſeu conceſſit, in poſteros cum regno iā tranſfuſum ſtabili poſſeſsione. Honorum titulos Principibus diuidere, Romanis Pontificibus datur. Erat in more, vt in literis Apoſtolicis adſcriberetur, Regi Caſtellæ Illuſtri. Ergo deinde noua indulgentia adſcribi placuit, Regi Hiſpaniarum Catholico, non ſine obtrectatione, & inuidia Regis Luſitani, quādo Ferdinādus imperio vniuerſā Hiſpaniā nō obtineret, eius tū nō exigua parte, penès alios Reges. Contentio ab eo tēpore excitata, ad noſtrā vſq; ætatē tenuit. Maiori motu exarſiſſe Gallū veriſimile eſt, ſi q̃ Comminæus ait, Pontifici erat deſtinatū, Chriſtianiſſimi appellationē, qua Reges Gallos ante aliquot annos ſimili exēplo in Ludouico XI. Pius II. Pont. Max. honeſtauit, in Ferdinādū trāsferre rerū geſtarū amplitudini gratiā conſentaneā. *Mariana l. 26. c. 12. 13.*

XIII. Luſitaniæ Rex Legatū ad Alexādrum PP. deſtinat.

Fortè ſuperioris cognominis cauſa, Emanuel Luſitaniæ Rex, ad Alexandrū Pont. miſit, Petrū Corream, hominem prudētiæ opinione præſtantem, qui apud illum hæc, & alia quædam ad regni ſtatum pertinentia procuraret, & ſimul Georgium Cardinalē, in Portugalliā reduceret: Erat autē is Georgius humili quidem genere natus, ſed ingenio præclaro, & magno animo præditus. Voluit autē motu tum apud Catetinā Edouardi Regis filiam ſumma virtute fæminam, quæ nemini vmquam nubere voluit. Fuit autē catum eiuſdem Catetinæ familiam aſcitus, q̃ cæpta ſumma probitate, & ſapientia cum Sacerdotijs valdè opulētis augendum curauit, in quibus omnibus, ille egregiū ſpecimen virtutis exhibuit. Pontifex deinde creatus eſt, & gradibus deinde ad alios honores aſcendit, donec tandem à Pontifice Maximo, ſummo Cardinalium cōſenſu, in eorū collegium cooptatus fuit. Eam dignitatem ſingulari ſapientia tuebatur, plurimumq; apud Pōt. Max. autoritate, & gratia poterat. Fuit illi in regni principio Ioannes infeſtus, propter aliquot ipſius acta, quæ ſuis rationibus aduerſari ſuſpicabatur: nihilominùs tamen Georgius inuito etiā Rege, dignitatē ſumma cū auctoritate retinuit. Ioanne autē mortuo, petijt ab illo Rex Emanuel per literas, vt in Luſitaniā remigraret. Sibi namq; valdè opus eſſe ad regnum feliciter adminiſtrandum illius conſilio, quē ſapientia præſtantē iudicabat, q̃ Georgius oſtendit, ſe facturum. At poſtq̃ Correa vrbem attigit, mutauit conſiliū, & ætatem, & imbecillitatē excuſauit, dixitq; præterea, ſibi itineris illius faciendi à Pōt. Max. minimè poteſtatē fieri. Alia Regis negotia Petrus ſūma diligentia, atq; fide apud Pont. Max. confecit: inter q[illegible] fuit Ordinum militariū, de quibus narrabu

XIV. Nobiles qui dā pro Chriſtiana Religione ſe dimicaturos vouent.

Eo tempore, quo Hiſpania, maxima ex parte erat ſub Arabum poteſtate, & imperio conſtituta, cū eſſet perpetuū inter illos, & Chriſtianos bellum, ſine vllo firmo & ſtabili induciarū fædere cōciliatū, fuere quidam viri nobiles, non magis virtute q̃ religione præcellentes, qui vouebant, ſe pro Chriſti gloria, quā diu vires ſuppeterent, ſumma contentione pugnaturos. Quod vt multò alacriùs facerent, & vt commodiùs ad cælum viā munirent, à nuptijs abſtinebant. Horū vita partim in religionis ſtudio, partim in armorum exercitatione cōſumebatur: tātuſq; erat in illis ardor animorū, vt eos beatiſſimos iudicarent, qui in bellis pro defenſione Reip. & Chriſti ſanctiſsima religione ſuſceptis occumberent. Horum exemplū cùm multi ſequerentur, fuerunt varij militariū Religionū Ordines inſtituti à Regibus, multis beneficijs ornati, & à Pontificibus Maximis approbati; ex quib⁹ multi viri prodiere, quorū virtute Mauri ſæpiſsimè cū magna Chriſtiani nominis gloria fuſi, fugatiq; ſunt. Erāt autē oēs inſigne Crucis ex panno partim rubro, partim viridi facta, & veſtibus aſſuta, ſecundū pectus inſigniti. Florebat etiā in Hiſpania Ordo Templariorum, & Hoſpitalenſium, qui Hieroſolymis eadem fundamenta, poſt captam à Chriſtianis ciuitatem illis iā habuerant. Quamuis autem autem varia eſſent horū Ordinū inſtituta, & inſignia, quibus diſtingui alij, ab alijs poſſent, in hoc tñ cōueniebant, quòd omnes

votis ſolenni ritu emiſſis, fidē Chriſto publicè dabāt, fore: vt nulla vnq̄ libidine ſe cōmacularent, nec Magiſtri militię imperiū detrectarent, nec ſe vllis auaritię ſordibus illini paterētur. In Portugallia verò, præter reliquos militū religioſorū Ordines, alius à Dionyſio Rege cōſtitutus eſt, poſtq̄ conatu Philippi, Francorū Regis, qui pulcher appellatus eſt, Tēplariorū Ordo euerſus fuit. Intuit enim Dionyſius rationē, quēadmodū Templarij Luſitani (ex omnib⁹ enim Chriſtianæ Reip. partibus aditus fortibus & ſpectatis hominibus ad illū Ordinē patebat) neq; bona, neq; dignitatem amitterent. Itaq; ſtatuit, vt vectigalia, quę erant in Portugallia, Tēplariorū Ordini dicata, ijdē ipſi Tēplarij, qui eadē poſſederant, nouæ cuiuſdā militiæ nomine retinerent. Hāc autē Chriſti militiā appellauit, & huius Religionis milites, ſtatuit, vt imaginē Crucis colore candido, incluſā in aliā Crucis imaginē, colore rubrā geſtarent, vt à reliquis Religioſis militibus internoſci poſſent. Poſtulauit deinde à Pōtifice Maximo, vt eam authoritate ſua cōfirmaret. Creuit hic Ordo, multiſq; bonis auctus, & amplificatus eſt. Emanuël autē cum videret, quòd diſcrimen impēderet tā militibus huius Ordinis, q̄ reliquorū omniū (ſi .n. cōtra fidē Chriſto obligatā, libidinē minimè refrenarēt, neceſſe erat, vt ſcelera alia ſuſciperēt, & ſimul nè illis, qui ex Religioſis militib⁹ naſcerēt, eſſet illa macula generis iniuſta, quæ nothis omnibus, quamuis ſint nobiliſſimis parētibus ꝓcreati, ſubeunda eſt) poſtulauit ab Alexandro Pontifice Max. vt ſolueret ea perpetuæ caſtitatis religione, omnes Equites Luſitanos, qui deinceps alicuius religioſæ militiæ ſacramēto tenerētur. Illi itaq; q̄ tā erant ſolennis voti religione cōſtricti, fieri non poterat, vt ſalua ipſius religionis fide eandē licentiā impetrarent. Cōceſſit id Regi Pōtifex, vt deinceps liceret omnibus, qui in aliq̄ religioſā militiā adſcriberētur, vxores ducere: exceptis ſolùm Hoſpitalenſis Ordinis Equitibus, qui, in quibuſcumq; partib⁹ ſint, eadē ꝑpetuę caſtitatis religione cōſtringuntur. Hęc autē

Equites Luſitanos à cōtinentia voto liberat Alexander PP.

Regis prouidētia, quā, vt videbatur, ſceleribus occurrebat, & ſuos magno incōtinētiæ periculo liberabat, à multis laudari ſolet. Ego verò (celebat Hieronymus Oſorius Epiſcopus Siluenſis, qui ſcripſit) ſtatuere nō poſſum, vtrùm ſic multò maiorē peccandi materiam ſuis attulerit, illa ipſa, q̄ ſummo ſtudio ſubtrahere cōcupiuit: Primùm, enim, numq̄ vllius diſciplinæ laxamentum potuit eſſe ſalutare. Quocircà ea, quæ ruunt, ſeuerè deuincienda ſunt, & eò vnde deciderat, reducenda, ſi volumus, vt quæ laudabiliter inſtituta ſunt, eundē ſemp fructū, & vtilitatē retineāt. Deinde, ꝓpter nuptiarum curas, cernimus, illum antiquū ardorē qui erat in religioſis militibus ad dimicandum, eſſe iā magna ex parte reſtinctum. Minùs enim expedit: & minùs alacres ſunt: & cū breue aliquot tēpus bellicis in rebus inſumpſerint, citiùs, & libentiùs q̄ decet otium amplectuntur. Deinde tunc, cùm erat illis matrimonium interdictum, credibile eſt, multos fuiſſe, qui nō tā vtilitatis, & emolumenti cupiditate, q̄ pietatis ſtudio religionē aliq̄ ſuſciperent. Nunc verò poſtq̄ de religione detractum eſt, q̄ minus aſperum multis eſſe videbatur, ſuſpicari nō abſq; ratione poſſumus, omnes, qui, vt in aliquam eiuſmodi militiā aſcribantur, elaborāt, cupiditate tm̄. & ambitione ad ſtudium militiæ illius impelli. Poſtremò hoc cupiditatis introitu multò latius, quam anteà patefacto, paulatim eò deuentum eſt, vt quæ erant optimè fundata, laberentur, & ruerent. Cernimus enim fidē datā Chriſto cōtēnentes ſacroſanctas violari; ſacra vectigalia ab hominib⁹ audacibus, & flagitioſis occupari: ea, qui num quam hoſtis vultum aſpexerunt, opibus ad ſanctos vſus deſtinatis affluere, illiſq; ad luxum, & vitæ laſciuiam intēperanter abuti: Sed hæc q̄ curare nō poſſumus, lamentari deſinamus. Alia Emanuelis, hoc tempore geſta, poſſumus nō omnino extra lineā ꝓferre. Primum eſt iſtud. Adductus ad eum fuit Georgius, Ioāni Regis ꝓ mortui filius, cuius paulò antè mentionē fecimus q̄ tunc decimū, & quartumannum agebat. In eius comitatu, facilè reliquū, & militari gloria, & vrbanitate, Iacobus Almeida, qui in Portugalia ꝓ Magiſtro Hoſpitalenſis, Ordinis eidem religioni præerat, excellebat, multumque apud Ioannem gratia, & authoritate potuerat. Eum verò Ioannes moribus eiuſdem filij regendis præfecerat, vt is ſub tali prædagogo artes illo loco dignas ꝑdiſceret. Hic cum Georgio, quē dextera tenebat, flexis de more genibus, cum eſſet vterq; habitu lugubri deformat⁹, hāc orationē habuit.

Iacobi Almeida pro Georgio Ioannis Regis filio, Oratio ad Emanuelē Regē.

Rex Ioannes, qui tibi patruelis frater natura fuit, amore autē germanus, mihi ſignificauit moriens, ſe cū animo æquiſſimo è vita diſcederet, vnà tantū cura ſollicitari, q̄ hunc filiū in ſolitudine, & orbitate relinqueret. Eā tamē ſolitudinē conſolatio, quo vtebatur, alleuari, q̄ veniret illi in mentē, quā ſingularis eſſet benignitas tua, quā gratus animus, & quā ad oēs Regias virtutes laudes ſtudio, & voluntate ꝓpenſus. Præcepit deinde mihi, vt ſuo nomine te rogarē, & obſecrarē, ſi is te in filii loco dilexiſſet, ſi muneribus omnibus, quibus potuit affeciſſet, ſi nullū ornandi tui locū ꝑtermiſiſſet, vt tā egregiæ in te voluntatis memoriā retineret, & parē voluntatem huic ſuo vnico filio, quē omnis reliquæ vitæ præſidio deſtitutū relinquebat, redderet: & cogitares, quid ille, ſi tibi nati fuiſſent filii, eis facturus fuiſſet, ſi ità accidiſſet, vt tu antè illius obitū è vita migrares. Prætereà hoc etiā mihi in mandatis dedit, vt hunc illius filiū frequenter admonerē, vt te ſemper vnicè coleret, & obſeruaret, tibiq; in omnibus rebus obtemperaret, in eoq; pugnaret, vt à nemine, fide amore, ſtudio ergà te ſuperari poſſet. Quò enim te propiùs ſanguine attingebat, eò magis conueniret, vt pietate, & obſeruantia erga te omnibus antecelleret, nec in vllo in amplitudinem tuæ dignitatis officio ſe vinci pateretur. Hæc quidem ille mihi, vt facerem, imperauit. Ego, vt officio meo fungar, illius filium in hac iam tenera, vt vides, ætate, tali parēte orbatū, tibi nomine illius trado, natura, & genere propinquum, caſus acerbitate pupillum, voluntate ſupplicem, cōditione famulū, vt eū in tuā fidem recipias, ornes, & augeas, vt ſic tandem ab omnibus cognoſci poſſit Regius iſte animus, in referenda gratia, & beneficiorum memoria conſeruanda diligentiſſimus. Quod ſi vt cōfidimus feceris, ab omnib. laudē admodū grati, atq; magnifici Principis conſequeris; multoq; arctiùs tibi tuorū omnium voluntates hac tā inſigni probitatis ſignificatione deuincies.

XV. Emanuel Rex ea oratione motus cōmunitus Georgio ... ...licetur

Hac Almeidæ oratione adeò fuit Emanuelis mœror excitatus, vt cum dare reſpōſum vellet lachrymis, & ſingultu ſpiritus illius impediretur. Itaq; breuiſſima oratione declarauit, ſe Georgium in loco filij habiturum, tātiſq; illum beneficijs ornaturum, vt intelligi poſſet, quantum Ioannis nomen, & memoriā cōſeruari, atque propagari cuperet. Hac Regis oratione, omnes proceres, qui aderant, non mediocriter læti, ad illum adeuntes, gratias egerunt, illiuſque manus oſculati ſunt. Hæc autem non indigna cōmemoratione arbitrati ſumus, vt poſſet & Ioānis ꝓbitas cognoſci, q̄ tāta fuit, vt neq; Imperij magnitudine potuerit hæres illius adduci, vt facilè deſiderium illi⁹ ſeniret: & ſimul Emanuelis natura ꝑſpiceretur, quæ tā excellens extitit, vt neq; tantis opibus improuiſò oblatis efferri, aut humanitatis obliuiſci potuerit. Facit enim inſita in pleriſq; cupiditas, vt etiàm minimè dubia hæreditatis poſſeſſione, quā mortuis parētibus aſſequuntur, animi lætitiā, mœrore ad tempus ſimulato tegere vix poſſint. Quod eò intemperantiùs in regni hæreditate fit, quo Regiæ opes maiores, & ampliores ſunt, & ad animū de ſtatu mētis deijciēdum, ſi virtutis præſidiū nō adſit, magis efficaces. Cū verò Regiæ dignitatis amplitudo pręter opinionē alicui defertur, tātavi plerūq; iactat animus, vt à mēte, & ratione deferatur. At Emanuel ſe regni hęredē fore minimè ſuſpicari poterat, cū & fratres illius viuerēt, qui eū ætate antecedebāt: & ipſe Ioāñes filios ꝑ ætatē gignere poſſet, qui erat nōniſi quadraginta anos natus, cū mortuus eſt, & Alfonſus eius filius in vita maneret; qui tñ omnea diuino conſilio, vt multi iudicabant, morte

ſubla-

ſuolati ſunt, vt Emanuel regnaret, & plurima virtutum exempla ederet: ex quibus hoc ſecundum

Alia virtutis Emanuelis Regis exempla.

Donationes omniũ rerum, quas Ioannes moriens multis donauerat, benignè confirmauit, quãuis multi ex illis, qui tũc ab illo fuerãt affecti beneficijs, magis digni ſupplicio, quã beneficio viderẽtur. Satis enim apparet, eos, qui dũ Princeps extremũ ſpiritum edit, ab eo ſummo ſtudio cõtendunt, vt ſibi aliquid largiatur, ꝙ dũ ille ſanus, atque valens erat, impetrare nõ poterant, numquam ſe quidq̃ de fide Principi debita, ſed de ſua ipſorũ vtilitate cogitaſſe. Nihil præterea tàm inſidioſum, q̃ eo tẽpore, quo propter morbi acerbitatẽ mens Principis oppreſſa eſt, captare tũc illius imbecillitatis occaſionẽ, vt ab eo, à quo iã fuerant multis cumulati beneficijs id extorqueant, quod non eſt auaritiæ, ſed fidelitati debitũ. Neq; aliqui ſtã inhumanũ, quàm in ipſius Regis morientis aſpectu, nec ipſius iuſtiſſimi doloris ſenſu, nec vlla humanitatis ratione, ab inhumanis cupiditatis ſtudio reuocari. Accedit præterea, ꝙ eo tẽpore Rex, qui hominũ poſtulata quamuis iniuſta ſint, minime repudiat, nõ de ſuo quidquã, ſed de alieno videtur elargiri. Ea nãque donat, quibus iam vti non poteſt. Reddit deinde ſucceſſori, multò difficiliorem adminiſtrandi Regij muneris rationẽ. Regiam enim gazam, quæ eſt fons Regiæ benignitatis, exhaurit. Ea poſtremò concedit, eũ neq; hominũ merita, neq; vllam iuris vſitati rationẽ expendere poteſt. Nam ferè nemo eſt, qui in oculorũ tetra caligine, in crebro anhelitu, atq; in ſingultu, in totius corporis ſudore, intercluſi ſpiritus anguſtijs poſſit cuiuſq; dignitatem exactè perpendere. Illi igitur, qui eo tẽpore, quo Principis animus eſt oratione cõfirmandus, ei tam graue moleſtiã exhibẽt, & inſtant, & vrgent, & quodammodo vim adhibent, vt interruptis, atq; morientibus vocibus regni opes effundat, odio certè digni ſunt, & non eiuſmodi beneficijs. Emanuel tñ, ne videretur optimi Principis acta reſcindere, non modò reliqua Ioannis beneficia, quæ fuerunt iudicio tributa, ſed etiam fraudulenter erepta, confirmauit. Totum deinde animum ad ius adminiſtrandum applicuit. In eos Magiſtratus, qui corrupti pecunia perperam iudicabant, acriter animaduertit. Ijs, qui leuioribus criminibus erant alligati, leuiores etiam pænas impoſuit. Illos, qui benè & incorruptè iudicia faciebant, pro dignitate cuiuſq; remunerauit. Iudicum deinde numerum auxit, vt oẽs cõtrouerſiæ facilè dijudicari poſſent; ipſoſq; maioribus ſtipendijs affecit, nè inopia cogerentur, ab æquitate diſcedere. Tum in oẽs regni partes, viros iuſtitiæ opinione præſtantes cum ſumma autoritate miſit, qui ſcelera vindicarent, & flagitiorum omnium, quoad fieri poſſet, ſtirpes euellerẽt. Vectigalium deinde rationẽ diligẽter habuit. Videbat enim, vbi regni opes miniſtrorũ negligentia dilabuntur, aut quæſtorum auaritia diripiuntur, aut ſumptibus minimè neceſſarijs exhauriuntur, ibi regni ſtatum conſtitui non poſſe. Nec enim bellum geri, neque pacẽ conſtitui, neq; ius adminiſtrari cõmodè licet, vbi Regia pecunia, q̃ debet eſſe publicæ ſalutis inſtrumentum, aut à priuatis auertitur, aut ab ipſo Rege, ſine vllo fructu conſumitur.

Tertium iſtud inſigne. Brigantino Duce: qui in cędẽ Ioannis Regi cõſpirauerat, cæſo, Aluarus Ducis eiuſ frater, vnà cum eiuſdẽ Ducis filijs, in Caſtellum profugi, durum exilium tolerabant. Ferdinandus Rex Caſtellæ enixè contendebat, vt patria extorres, in patriam, paternaſq; opes, & priſtinum dignitatis locum reponerentur. Sorores Emmanuelis, Eleonora Regina Ioannis relicta, & Iſabella, Brigantino anteà nupta, flagitabant, innoxios, nihilque mali promeritos, [illegible] Iſabella, q̃ eas calamitates propiùs attigerant, eodẽ momento orbata viro, filijſq;, familiæ [illegible] luctu. Ante omnes B[illegible] Dux precibus Regẽ filium fatigabat, eique pro materno iure mandabat, vti ſanguine, & omni neceſsitudine coniunctos ſubleuaret. *Non tibi, inquit, ſolum regnum cælitus datum, ſed matri, ſororibus, & propinquis: omnibus denique, qui in te ſpem emergendi rure collocarunt, partem imperij aliquam communicandam, & felicitatis cogitare debes. Fructum ex noſtro fundo, noſtraque ex arbore decerpere, quis vetabit? Quæ ſi nos ſpes fefellerit animus noſtri concepta, quo ibimus? ad quem confugiemus? An importuna ſeueritate committes: vnde cunctos nos pigeat te ad culmen dignitatis, & gloriæ perueniſſe? Cum tuas priuatus, noſtram ſortem, & miſeriam deplorabamus: nunc ad eam acerbitatem, iniuriam importuna ſeueritate factam adiũgere erit neceſſe. Quare ſi vlla tibi æquitatis, ſi vlla pietatis cura eſt; ſi labores eius, quæ te peperit, ſi amorem, quo te ſum perpetuo proſecuta memoria retines, matri filiam reſtitue, ſorori filios, auiæ nepotes, memet deniq; totam mihi redde, meaque membra diſiuncta locis, & lacera, & diſiecta in vnum quaſi corpus ſalutari iſta manu compinge. Atq; eum acceptæ poteſtatis præcipuum fructum cogitato, hoc quaſi initio accepti principatus ſpecimen dare cæteris ad bene ſperandum, hoc quaſi ſalutari ſigno ſublato.*

Cupiebat Rex iuſtiſſimis matris, & ſororum votis ſatiſfacere. Verum ne repente defuncti Regis cenſura mutata in leuitatis ſpeciem incurreret, verebatur: ac ſimul prouidendum erat, ne eorum animos irritaret, qui bonorum exulibus ablatorum ſe attactu, & longa poſſeſſione contaminauerant. Vicere tamen omnes difficultates pietatis reſpectus, matris, & propinquorum poſtulata. Quibus bona, & honores exulum ſunt ablata, eos alijs pro præſenti copia datis muneribus pacauit: nullus, vt Regiam clementiam accuſaret, contra laudarent multi, & perpetuo præconio celebrarent, qui nollent etiam factum probantibus.

Emanuelis Regis humanitas, & iudicium in omnes.

Vt autem humanitas illius, & iudicium in omnes conſtaret, Iudæos primo in libertatem reſtituit, deinde modum beneficentiæ, ex noua cauſa impoſuit. Narrauimus ſuperius, quemadmodum Ferdinandus, & Iſabella Caſtellæ Reges, cum exploratum habuiſſent, per Iudæos, qui in illorum ditionibus erant, ſcelera nefaria contra religionis noſtræ ſanctitatem conflari, omnes illos in exilium eiecerant. Cum alij in alias partes diſiecti fuiſſent, maxima eorum pars, à Ioanne Rege, ſub certis conditionibus impetrauerat, vt in Portugalia tempore aliquo definito conſiſteret. Conditiones potiſſimæ fuerunt, vt octonos aureos ſinguli Regi perſoluerent, & intra certum tempus è Portugaliæ finibus emigrarent: quod ſi poſt tempus illud aſſignatum viſi in Portugalia fuiſſent, libertatẽ amitterent, Rex autem curam nauigãdi facultatẽ volẽtibus abire præberet. Hac ratione Ioannes grandẽ ſibi pecuniam cõparauerat, quam aſſeruari diligentiſſimè faciebat, vt poſſet in Africam tranſire. Cupiebat enim bellum acerrimum Mauris inferre, non tam gloriæ ſtudio, quàm vt Chriſti religionem, & cultum propagaret: quod ne faceret, primùm quidem caſus acerbi, quibus diu conflictatus eſt, impedimento fuere: poſtremo autem mors omnes illius huiuſmodi conatus cõpreſſit. Quamdiu tamẽ vixit, ſedulò curauit, vt Iudæis fidẽ præſtaret, quã dederat. Itaq; eis, qui in portubus operam illi nauabant imperauit, vt agerent cum naucularijs, vt tolerabili quadam vectura Iudæos in regiones, quas ſibi vellent, tranſportarent. Sanxit præterea, ne quiſquam iniuriam illis inferret. Quod lõgè ſecus factum eſt. Mercatores enim, & nauicularij, qui Iudæos in naues ſuas recipiebant, eos in mari multis iniurijs admodũ, acerbè diu exabant. Vecturæ enim pretio, quo depacti fuerãt, minimè cõtẽti, quacumq; ratione poterant, multò maiorẽ pecuniam ab inuitis exprimebant; & de induſtria, diutius, quàm opus erat, vagabantur, multiſque erroribus homines miſeros ludificabant, vt conſumpto omni commeatu, cogerentur ab eis victum emere. Pretium verò, quod rebus ſuis conſtituebant, erat eiuſmodi,

vt eo perſoluto, Iudæi nudi, & inanes relinquerentur. Accedebat, quod nuptu mulieribus, atq; virginibus vitium per vim inferebant, & viuos intolerandis contumelijs afficiebant, Chriſtianique nominis, quod vſurpabant, obliti, in omni genere immanitatis, atque perfidiæ verſabantur. Iudæi, qui in Portugalia remanſerant, partim tam atrocis iniuriæ metu perturbati, (nec enim id tam obſcurum eſſe poterat, vt non aliqua ex parte fama tantarum cladium ad aures eorum perueniret) partim quod inopiâ impediti, minimè potuiſſent ea, quæ erant ad nauigandum neceſſaria intra tempus illud emere: cùm tempus interim illis conſtitutum elaberetur, libertatem amiſere. Qui igitur ſeruum Iudæum habere cupiebat eum à Rege poſtulabat. Rex autem illorum precibus cedebat, quos animaduertebat, eſſe, miti, clemētiq; natura preditos, nè Iudęi, duriore, quā par eſſet, dominatu premerentur. Hoc autē accidit paulò ante Ioannis mortem. Ea tñ apud omnes, qui ſenſus illius nouerant, ſuſpicio conſiſtebat, vt crederetur, ſi ille diutius vixiſſet, oēs eos fuiſſe benignitate illius, ſub aliqua cōditione liberādos. Hæc erāt Iudæorū, qui in Portugalia morabantur conditio, cùm Emanuel regnare cepit, qui videns illos non ſponte ſua contra fædus in Portugalia, pòſt tempus à Ioanne præfixum remanſiſſe, omnes liberos eſſe iuſſit. Hoc illi beneficio permoti, ei magnum argenti pondus obtulere; quod accipere noluit. Statuerat enim gentē illam beneficijs paulatim ad ſtudium Chriſtianæ pietatis allicere.

XVI. *Varia argumēta pro expellendis, vel retinendis in Luſitania Iudæis.*

Inter hæc Reges Caſtellæ illum per literas admonebant, nè gentem ſceleratam, & Deo, ac hominibus inuiſam, conſiſtere in Portugalia ſineret. Emanuel, rem maxima conſideratione dignā eſſe ſtatuit. Fuere, qui dicerent, in conſilio, non eſſe gentem illā eijciendam, quam Pont. Max. in Romanæ Eccleſiæ ciuitatibus habitare permitteret. Quo exemplo etiam dicebant à multis Italiæ ciuitatibus, ac multis præterea Chriſtianis Principibus, non ſolùm in Italia, ſed in Germania, & Pannonijs, & quibuſdam alijs Europæ regionibus eſſe Iudæis habitandi, & negotiandi facultatem tributam. Præterea illis expulſis, non continuò perfidiam ex eorum animis expelli. Vbicumque enim impia gens pedem poneret, eadem ſceleris veſtigia relinqui. Non eſſe autem hominis ſapientis, magis ſcelere in vno loco, quàm in alio conflato permoueri. Deinde, ſi Iudæi in Africam (quod futurum nemo dubitabat, ſi fuiſſent è Portugalia eiecti) traijcerent; omnem ſpem, quæ de eorum ſalute haberi potuiſſet, incidi. Inter Chriſtianos enim, multi ex illis Chriſtianorum familiaritate, & exemplo atque diſciplina illecti, ſeſe ad Chriſti nomen adiungebant; quod inter homines Mahumetana ſuperſtitione contaminatos fieri haudquaquam poterat. Non eſſe prætereà vtile Reipub. vt hæc gens pecuniam, qua multi ex illis abundabant, ad Mauros aſportaret, & artibus, quas à Chriſtianis acceperat, hoſtes Chriſtianorū inſtrueret, quibus poſſent Chriſtianis, non mediocre damnum inferre. Alij contrà diſſerebant, non ſine cauſa fuiſſe, gentem illam expulſam è Gallia, & e multis Germaniæ locis, & ex Aragoniæ, & Caſtellæ regnis: ſed quia fuiſſet à Principibus, qui non pluris vectigalium amplificationem, quàm religionis amplificationem faciebant, exploratè cognitum, tentari ab ea ſimplicium hominum fidem, Chriſtique nomen ſanctiſſimum indigniſſimo conuitio maculari, multorumq; animos ex eorū cōſuetudine, peſtiferis erroribus contaminari, luemque ad ruſticanorum hominum perniciem ſerpere. Præterea, non eſſe ſapientis quidquam illis credere, qui hoſtes Chriſtiani nominis ſunt, nullaq; religione impediri queūt, quò minùs omnia arcana, quæ inueſtigari poſſent, hoſtibus alijs indicent. ſaluteq; Chriſtianorū pecunia prodant. Quòd ſi de cōmodis agendū eſſet, multò certè cōmodius eſſe, gentem ad fraudē natā antequā manus vectigalium vtilitatibus afferret, cum illis tantum bonis quæ habebat, expelli, quam poſtquam omnes regni opes in poteſtatem ſuam redigeret, tanta præda locupletatam dimitti. Tunc enim ea tantum aſportaturos, quæ aliundè conuexerant. At ſi diutius in regno manerent, fore, vt multos mortales bonis omnibus, fraudibus, & dolis, quibus multum valebant, euerterent. Hanc ſententiam ſecutus Emanuel, ſtatuit, vt omnes Iudæi, atque Mauri qui Chriſti religionem profiteri nollent, è regni finibus excederent, diemque dixit, intra quem omnes, qui in illius regno fuiſſent inuenti, libertatem amitterent.

XVII. *Emanuel Rex in Mauros bellum mouet, & de illis triumphat.*

Nec minus laude dignum iſtud, quod ad propagationem nominis Chriſtiani, ſiue continuauit, ſiue decreuit; quando ſuperiorum Regum veſtigijs ingreſſus, eodem animo belli Mauritanici curam ſuſcepit. Nam vrbes Mauritaniæ, quæ erant Luſitanorum præſidijs munitæ, maioribus opibus firmauit, firmioribusq; præſidijs cinxit, ac maximum commeatum, & plurima inſtrumenta bellica in eas importari præcepit. Auxit præterea militibus ſtipendium, & duces item muneribus amplioribus ornauit, vt his beneficijs excitati, confidentius, & acrius dimicarent. Quia verò cernebat, caput belli feliciter adminiſtrandi in vera religione conſiſtere (Deus enim eſt, qui robur, & mentem, qua victoria paratur, donat; & qui mentem, & vires eripit illis, quos peruertere ſtatuit) præter alia præmia, quibus Sacerdotes, qui ſacra militibus in Africa miniſtrabant, affecerat, ſtatuit, vt decimam omnium tributorum, quæ Mauri vectigales ei ex fædere perſoluebant, quot annis acciperent: quò tempore Ioannes Meneſius, pridem ab Ioanne Rege miſſus, victoriam de Mauris refractarijs reportauit, vt multi ſuſpicarentur, eam magis Emanuelis religione, quàm militum viribus partam fuiſſe. Meneſius enim numero vincebatur: tamen commiſſa pugna, victi, fugatiq; ſunt Mauri, virtuti ceſſit multitudo, pietati impietas. *Oſorius lib. 1. Mariana lib. 26.*

XVIII. *Ximenius Archiepiſcopus, Eccleſiaſticos reformat.*

Dum ad hunc modum Emanuel in Luſitania, & in Africa res Chriſtianæ religionis procuraret, Franciſcus Ximenius Archiepiſcopus Toletanus, monitu Pontificis Maximi, & Regum Caſtellæ deſiderio, res Eccleſiaſticas non infeliciter reformabat. Miſerat ad eum in Aragoniam, vbi inauguratus hæſerat Eccleſia Toletana legatos, Franciſcum Aluarum Toletanum, & Ioannem Quintanapalliam Canonicus, illum Iuriſconſultum, hunc Theologum, qui illi totius Eccleſiæ nomine gratularentur. Cum his longo ſermone præmiſſo, multa ſe dixit cupere denuò inſtituere, multa corrigere, & in antiquum ſtatum reſtituere, quæ in rem communem eſſent ceſſura. Sed illud in primis, vt Canonici, & eorum ſocij, qui portionarij dicebantur, ad vitæ communitatem, quoad eius fieri poſſet, redirent, qui iam diu ad vitam ſecularem, & vagam deſciuerant. vt ſaltem altaris miniſtri, qui per hebdomadarum vices ſacra faciunt, illis diebus intra clauſtra templi continerentur, quò religioſius munere fungerentur ſuo: ſe verò, vt bona domicilia conſtruerentur, curaturum, quibus commodè vti poſſent. Legatis proinde mandauit, vt id ad Capitulum referrent, & primo quoque tempore ea de re decretum faciendum curarent. Legatis ea referentibus, Canonici mirum in modum fuerunt cōmoti: non tā quidem, quod intolerandum videretur, tres illos ſacrorum miniſtros pauculis diebus intra ædem ſacram contineri, quā quod vererentur, ne homo ſeuerus, & reſtituendæ veteris diſciplinæ cupidiſſimus, qui tunc ſumma cōtentione agitabat. vt omnes omnium religioſorum virorum, fæminarumque per vniuerſam Hiſpaniam Societates, ad priſca viuendi inſtituta re-

uocaren-

uocarentur, idem quoq; de Canonicis ſuis cogitaret. Auxit illorum ſuſpicionem Ximenij ad præfectum fabricæ mandatum, vt ſuper interiori templi porticu, quæ impluuium viridario conſitum cingebat, domicilia conſtrueret, in quibus multò plures, quàm illi tres Sacerdotes laxè habitare poſſent. Quare inito ſtatim ſecreto conſilio, Alphonſum Albornozium Canonicum, Romam ad Pontificem Max. negotiorum cauſis prætextis mittunt, qui præſentem Eccleſiæ Toletanæ ſtatum Capituli nomine tueretur, & Archiepiſcopum, ſi opus eſſet, in ius vocaret, vt res nouas moliri deſineret. Id Ximenius quandò reſciuit, auctoritate Regia fretus in portum, qui Albornozium comprehenderent, miſit. eumque is vela iam feciſſet, Romam expeditiſsimam triremem emiſit, quà aliqui viri ſtrenui cum mandatis Regijs vehebantur, qui Ioanni Garſia Laſſo, tunc apud Pontificem Oratori edicerent, vt quamprimum Albornozius appuliſſet, ablatâ in vrbem veniendi facultate, vinctum in Hiſpaniam remitteret. Eius aduentum Laſſus, apud Oſtiam expectans, præuertit, vinctumque Ximenio remiſit; quem ille duodeuiginti menſes in cuſtodia retinuit, ac poſteà dimiſit: Canonicis facta præſcriptione, vt ad Auguſtini Regulam ſeſe componerent, & viuerent, quam multis adhuc cæremonijs referrent. *Gomecius l. 1. de rebus geſtis Ximenij.*

XIX. *In locum Minoritarũ Conuentualium, introducit Obſeruãtes.* Pari ardore Ximenius, iuſſu Pontificio, Minoritas Conuentuales, ad regularis vitæ ſtrictam obſeruationem reuocare conatus, cùm plurimos dicto inobedientes reperiſſet, eos Cænobijs eiecit, inque eorum locum, quos Obſeruantes vocant, introduxit. Ita prouincias Conceptionis, Caſtellæ, Andaluziæ, & S. Iacobi, acceptis, ea de re literis Alexandri Pontificis reformauit. Et quidem feliciter alijs in locis idem conatus ſucceſsiſſet, ſi Obſeruantes, tot Patres habuiſſent, quot nouis colonijs deducendis ſufficerent. *Hiſpanen. bull. Seraphica p. 3 li. 7. c. 27.*

XX. *Cur ſanctorum canonizatio ad Romanũ Pontificem ſpectet.* Hoc tempore, Henricus VII. Rex Angliæ, fæderi quod Pontifex cum Principibus Chriſtianis ſanxerat, acceſsit, ſubſcripſitque. Cumq; inſigni pietate in principem integerrimum Henricum Regem VI. duceretur, eum inter ſanctos referri, ab Alexandro Pontifice poſtulauit. Pontifex, vt hoc negotium ex Canonum præſcripto tractaret, inprimis Regi reſpondens, quinque rationibus oſtendit, ad ſolum Romanum Pontificem ſpectare, aliquos in Sanctum numerum referre. 1. Quia cum Sanctis adiungi Deo, maximum eſt hominis Chriſtiani beneficium, maximaque cauſa, quæ inter mortales poſſet proponi; grauiores autem cauſæ ad Romanum Pontificem referantur; hanc eius præcipuam eſſe debere. 2. quia ſancti miraculis declarantur; miracula autem à fide prouenium: de qua omnes cõtrouerſiæ à Papa deciduntur. 3. Solius Papæ eſt declarare dubia Scripturarum: multo igitur magis dubia ſanctitatis. 4. ne ſi id cuilibet Epiſcopo permittatur, & plerique Epiſcoporum indocti ſunt & ſimplices, credulus populus decipiatur. 5. ne numerus Sanctorum in infinitum creſcat, eâque ratione frigeat deuotio, & ſanctitas vilipendatur. Oportet ergo ad Pontificem illud deferre, qui cognoſcat, quis ſit dignus albo Sanctorum, & modum rebus præfigat. Cæterùm duo ait eſſe requiſita neceſſariò, ad canonizationem ſanctorũ. Vitę ſanctitatem, atque miracula; nam nec vitâ integrum, niſi edat miracula, nec miraculis clarum ſine vitâ pura canonizandum eſſe cenſebat. Itaque vtrumque horum teſtibus probandum, antequam quis in Sanctorum album recenſeatur, pronunciauit; ſimulque Ioanni Mortuno Cantuarienſi Archiepiſcopo, & Richardo Foxio, Epiſcopo Dunelmẽſi commiſit, qui in vtramque rem inquirerent. Præter hæc permiſit Regi, vt corpus Henrici VI. quod Richardus tyrannus, contrà religionem, & humani honorem, à Chertſeienſi Cænobio ad arcẽ Windoſoriam tranſtulerat, exhumaret, & more ſolenni, ac Regio ad VVeſtmonaſterij cænobium transferret, locoque honorifico reconderet. Incidit autem hoc eodem tempore inter Archiepiſcopum, & Londinenſem Epiſcopũ grauis quædam de iuriſdictione controuerſia. Richardus quidam Bladiuel Londinenſis Epiſcopi Commiſſarius, executores teſtamentorũ Richardi Simphon, & Ioannis Erick ciuium Londinenſium, ad exhibenda eadem teſtamenta, & actis coram ſe inſinuanda citauit. Eoſdem rurſus Archiepiſcopus, quia teſtamentorũ bona pluribus diœceſibus diuiſa erant, à Londinenſis Epiſcopi iuriſdictione vendicauit, & ad ſuum tribunal vocauit. Itaque hi executores ab eo Commiſſario excommunicati, & ab Archiepiſcopo abſoluti ſunt. Londinenſis Epiſcopus ad ſummum Pontificem prouocauit, & lis Romæ de hac prærogatiua Cantuarienſis Sedis inſtituta eſt. Commiſſa fuit ab Alexandro Papa hæc cauſa, Petro de Acoltis, Iuris vtriuſque Doctori, Romanæ Curiæ cauſarum auditori. Magna huius iudicij per totam prouinciam Cantuarienſem expectatio, ſuffraganeorum animos, qui Londinenſi Epiſcopo adhæſerant, diu tenuit ſuſpenſos. Sed Archiepiſcopus non modò primæua Cantuarienſis ſedis prærogatiua, ſed ipſa etiam conſuetudine, & temporis diuturnitate, ex proprijs Archiuijs, atque tabularijs cauſam euicit. Poſteà Alexander Papa, tam hanc de teſtamentis inſinuandis, bonaque inteſtatorum adminiſtrandi commiſsionibus prærogatiuam, quàm vacantibus Epiſcopalibus Eccleſijs iuriſdictionem, Archiepiſcopo, necnon Eccleſiæ Metropolitanæ Cantuarienſi, ad æternam concordiam, omneſq; de iuriſdictione lites, & altercationes in perpetuum tollendas quatuor bullis confirmauit. Cumque eo tẽpore, quo controuerſia Romæ agitabatur, multi Prouinciales ab inferioribus prælatis, quia ſuam iuriſdictionem in incerto verſari diſcrimine cernebant, incitati, varias in Archiepiſcopum calumnias ſparſiſſent, contra eos Alexander Papa, bullam excõmunicationis euulgauit. Quo modo, Eccleſiæ Cantuarienſis iura ſæpe in dubium, atque controuerſiam vocata, tandem ſub hoc Archiepiſcopo firmata, & ſtabilita ſunt. Hoc tempore Alexander Pontifex Ioannem Egliſium, & Robertum Caſtelenſem, Protonotarios Apoſtolicos, Collectores in Angliam miſit, qui pecunias, in ſacrum bellum aduerſus Chriſtiani nominis hoſtes colligerent, & beneficijs ſpiritualibus homines ad largiendum inuitarent. *Autor. antiquit. Eccleſ. Britannicæ in Mortona.*

Hoc anno Alexander Pontifex viſitantibus Eccleſiam S. Crucis in Hieruſalem Romæ nuncupatam, indulgentias largitus eſt, teſtimoniumque titulo Crucis ante quatuor annos reperto perhibuit, iſto diplomate. **XXI.** *Indulgentias quoq; largitur Baſilicæ S. Crucis.*

Alexander Epiſcopus ſeruus ſeruorũ Dei. Vniuerſis Chriſti fidelib. præſentes literas inſpecturis ſalutẽ, & Apoſtolicã benedictionem. Admirabile Sacramentum viuificæ Crucis, cuius ſignum erit in cœlo, dum Dominus ad iudicandum venerit, intra noſtra mentis arcana reuoluentes, & præ conſideratione penſantes, quod in ligno eiuſdem S. Crucis Dominus noſter IESVS Chriſtus pro humani generis ſalute, mortẽ ſubire nõ abnuit vt nos de morte, ad vitã reuocaret, dignũ [illegible] Eccleſiam, & lo.a ſub ipſius Sãctiſsimæ Crucis nomine dedicata, & præſertim in vrbe conſiſtentes, gratiis ſis indulgentiarum, & remiſsionum muneribus decorare. vt per hoc, & tanti Sacramenti ingi memoria in mentib. Chriſti fidelium permaneat, & ijdem Chriſti fideles ipſius Domini gratia cooperante, felicitatis præmia conſequi mereantur æterna. Cum itaq; nuper, videlicet anno à Natiuitate eiuſdẽ Domini noſtri IESV Chriſti 1492. vltima Dominica menſis Ianuarij, dum bo. me. Petrus tit. S. Crucis in Hieruſalem Cardinalis, qui tunc in humanis agebat, eandẽ Eccleſiã digno ornatu reparari faceret, in altiori pariete teſtudinis dictæ Eccleſiæ repertus fuerit titulus, Hebraicis, Græcis, & latinis literis conſcriptus, & qui ſupra caput ipſius D. N. Ieſu Chriſti, dum in ligno eiuſdem S. Crucis pendebat, appoſitus extitit, & ipſe Titulus nunc in eadem Eccleſia, debita [illegible] veneratione obſeruetur, & cuſtodiatur.

Nos in Cruce huiuſmodi ſancta, cum Apoſtolo gloriantes & ſatagentes alios ad glorificationem ipſius inuitare, vt vitalis ligni precio, vita æternæ ſuffragia conſequantur, ac cupientes, vt Eccleſia prædicta (quæ nunc titulus dilecti filij noſtri, Bernardini eiuſdem Eccleſiæ S. Crucis in Hieruſalem preſbyteri Cardinalis exiſtit) congruis frequentetur honoribus, & ipſi Chriſti fideles eò libentius deuotionis cauſa ad eandem Eccleſiam confluant, quò ex hoc ibidem, dono cæleſtis gratiæ vberius conſpexerint ſe refectos. De omnipotentis Dei miſericordia, ac beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum eius auctoritate confiſi, omnibus, & ſingulis Chriſti fidelib. vtriuſque ſexus verè pœnitentib. & confeſsis, qui Eccleſiam ipſam in vltima Dominica menſis Ianuarij cuiuſlibet anni à primis veſperis vſq; ad occaſum ſolis ipſius Dominicæ, deuotè viſitauerint, annuatim omnium peccatorum ſuorum remiſsionem, auctoritate Apoſtolica tenore præſentium concedimus, & elargimur, præſentib. perpetuis futuris temporibus, valituris. Volumus autem, quòd ſi aliàs viſitantibus dictam Eccleſiam, aliqua alia indulgentia in perpetuum, vel ad certum tempus nondum elapſum duratura, eadem die per nos conceſſa fuerit præſentes litteræ nulli ſint roboris, vel momenti. Dat. Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ, 1496. 4. Kal. Auguſti. Pontificatus noſtri anno quarto.

XXII. *Lues atrox S. Virginis Lauretanæ interuentu ſedatur.*

Eadem tempeſtate atrox Recineti in Piceno graſſabatur lues, quæ contagione vulgatâ ciuium pluribus abſumptis, grauiorem indies minabatur ciuitati cladem. Igitur à Magiſtratib. de primorum conſilio, indicitur ad Lauretanã SS. Deiparentis ædem ſupplicatio, votum publicè nuncupatur. Nec ſpes, precesue in irritum cecidere. Extemplò votiua ſupplicatione, veluti diuina manu, peſtilentia abſterſa; Ciuitas periculo exempta. Ergo Recinetenſes voti rei pro domeſticis quiſq; copijs, magnam pecuniæ vim in votiuum conferunt munus, Decretâq; ſupplicatione, coronam auream gemmis diſtinctã clariſsimis Lauretanæ Virgini donum ferunt hoc anno 1496. Corona B. Virgini impoſita, ſimul à Robureo Cardinale impetratũ eſt, vt ea nunquam remoueretur, Cardinaliſq; beneficium Iulij ſecundi, & aliorum de inde Pontificum authoritate firmatum. Et valuit apud finitimos populus gratæ pietatis exemplũ. Hinc Mos increbuit, qui hodieq; viget, vt Piceni vrbes, & oppida quotannis inſigni ſupplicatione, ac pompâ coronam afferant Lauretanæ Virgini. Haud ità multò poſt Hieronymus Robureus Cardinalis, ſanctiſsimæ cellæ pauimentũ, quâ ſupplicantium genibus attritum, quâ auellentiũ manibus effoſſum (quippe auulſa inde ſaxa, ſericoque inuoluta pro reliquijs auferebantur) quadrato marmore diſcolori pulcherrimè ſtrauit. Opus ſcutulatũ eſt egregium & vel in tanta, quantâ nunc Lauretanum ſacellum eſt, magnificentia viſendum. Porrò circà veſtibulum templi magnificentiſsimas ædes à Bramante architecto hac tempeſtate inclyto, Robureus moliri cæpit, annuente Pontifice. Ciſternam quoq; ingenti amplitudine in medio templi atrio extruxit, ornauitque, ne quando oppidanis, aduenisue aqua deeſſet. Cæterum incolarum, & peregrinorum cõmodis conſulẽti, veteres Lauretani templi curatores inſtaurandi fuerunt. Cæli grauitas, quæ tum erat Laureti ex circũiectis nemoribus, lacuniſque Carmelitanorum Patrum complures abſumpſerat. Itaque Petri Tarutini Vicarij Generalis iuſſu, relicta Lauretanæ Baſilicæ procuratione, nono anno, quàm venerant, ad ſalubriora migrarunt loca. Horum in locum pij aliquot Sacerdotes, ſed mercenarij à Cardinale Patrono ſubſtituti, qui ad Leonis X. Pontificatum durarunt; qua tempeſtate rea tandem ad Canonicos venit. *Turſellinus hiſt. Lauret. lib. 2. c. 8.*

XXIII. *Mira maleſici cuiuſdam confeſsio.*

In hunc annum incidit mira cuiuſdam malefici captiui confeſsio. Erat, *inquit Bruſthemius hiſtoricus*, maleficus quidam latro in hoſpitali pauperum Leodij receptus, habebat quandam ſtanneam imaginem, quam inſtar ceræ mollis inter digitos voluebat. Quod cernens mulier, denunciauit apparitoribus iuſtitiæ ſecularis. Quem tortor Traiectenſis ad hoc euocatus, dum vinctum vidiſſet; Eia, *inquit*, frater iam te canere faciam memor vilipendij, quod dudum mihi intuliſti: Ad hæc ille; Ego, *ait*, tibi non cantabo. nam cuncta facinora mea abſque tortura patefacio. Sum etenim ſortilegus, & latro, ſicut & vxor mea, quæ me in his vinculis pridiè viſitauit. Nam filium noſtrum paruulum dudum occidimus, ſuggerente diabolo ob maleficia conficienda. Quomodo, *inquit*, huc ad reclauſum potuit ingredi? Petreken *ait*, vbique poteſt intrare, nàm ante aliquot annos in hac ciuitate, me trinâ vice tulit ex Brabantia, vt hanc ciuitatem incenderemus. Sed cùm in turri B. Iosonis eſſemus, dixit Petreken, quod ob multitudinem Eccleſiarum huius ciuitatis nihil efficere poſſemus. Hic homo ſupra modum deformis pœnitere noluit, poſitus in rota in monte publico, ſiue Sancti Aegidij. *Suffridus Petri tomo 3. in Ioanne Horneo, Epiſcopo Leodien.*

ANNO CHRISTI 1497.

ALEXANDRI PAPÆ VI. Anno 5. & 6.

MAXIMILIANI ROM. REGIS Anno 12.

I. *Carolus Gallorum Rex ... ſummopere cupit.*

CAROLVS Galliarum Rex, etiam hoc anno in Italiam tranſeũdi cupiditate flagrabat. Habebat maiores, quàm vnquam antea occaſiones: quod cum Hiſpaniæ Regibus, de agro Ruſcinonenſi inducias feciſſet cum Heluetijs fœdera confirmaſſet; multas fœderatorum Italiæ principũ diſcordias accepiſſet, & à quãplurimis Italia Gallico nomine addictis euocaretur, vel pollicitationibus eiuſis alliceretur. De inducijs cum Hiſpaniæ Regibus iam dictum; de Heluetiis fœderibus, non ad noſtrum inſtitutum pertinet. De fœderatorũ diſcordijs, vel ſimultatib. opus eſt narrare. Inprimis nonnihil inter Alexandrum Pontificem, & Ferdinandum Hiſpaniæ Regem, quòd diſsociaret intereſſit. Vitâ functo Ferdinando, Neapolitano Rege, cùm Pontifex regnum ad Sedem Apoſtolicam deuolutum Friderico Aragonio, defuncti patruo, ex cauſis, quas memorauimus, deſtinaret, Ferdinandus Hiſpanus, Ioanni Garzilaſio, ſuo apud Alexandrum Oratori in ũxerat, vt Pontifici renunciaret, ſe velle, ius ſuũ ad regnum Neapolitanum, legibus, & armis perſequi, neq; vlla ratione velle pati, qui alius ſibi eodem in regno præferretur. Proinde diplomata ad ineundam eiuſdẽ regni poſſeſsionem confirmationemque iuris beneficiarij vrgebat; quandoquidem Calixtus Pontifex, Alfonſo, eius nominis primo, eiuſque heredibus, & legitimis ſucceſſoribus ius fiduciarum illo in regno contuliſſet; cui quidem Pius ſecundus minimè derogare potuit: qui viuente Ioanne Rege, Aragoniæ, legitimo Alfonſi ſucceſſore illud in Ferdinandum Alfonſi nothũ tranſtulit. Excuſabat Pontifex tũ anteceſſoris factum, tum ſuũ propoſitum: verùmtamen Ferdinandus Hiſpanus non tantũ minas iaciebat, ſed aliá factis ſe alieni à Põtifice, & cæteris fœderatis animi eſſe demõſtrabat, quando, neq; Põtifice, neq; Maximiliano Cæſare, neq; alijs principibus flagitantib. vt quã ẽ exercitum in Narbonenſem prouinciam, circumuicinaſq; mitteret auſcultare voluit; quinimò cum Carolo Rege inducias fecit, eoque facto metum ingentem fœderatis Italiæ incuſsit qui dubitabant, nè conſpiratione cum Carolo facta, Italiam ſibi diuiderent. Augebat metum Pontifici, quòd Calabriam ferè vniuerſam, quæ potior regni Neapolitani portio eſt, Conſaluus Fernandez de hoſtibus captam, Friderico Regi deſignato reſtituere cunctaretur, ſed pro Ferdinãdo retineret. Ventũ inde ad verba, quæ in ſuetiſsimos

etiam irritarent. Cum enim Conſaluus recuperata Oſtiâ, de qua paulò pòſt dicemus, Pontificem adijſſet, ſermoneq; longiùs producto, Reges Ferdinandum, & Iſabellam *in eum ære eſſe* dixiſſet; Pontifexq; repoſuiſſet *illos, neq; in eſſe eo reſpondere tan è, vt erat opus & collata beneficia poſtulabant, ingenium eorum neminem aquè, ac ſibi eſſe notum*; Conſaluus militari inſolentia ad contumeliam verborum prolapſus, *Credo equidem*, ſubdidit, *tibi eſſe notos, quorum in ditione es natus. Quod verò addis, nulla eorum in te officia extare; nimirum oblitus es, eorum Regum ope, & autoritate ſtare tibi Pontificatum, in tanta quamuis licentia, actionum, aulæq; vniuerſa morum peruerſitate.* Neque hic ſubſtitit Conſaluus, ſed animo præfracto, hortamenta, & minas ſubiecit: *Ergo quæ collapſa ſunt, ſeueriori cenſura in priſtinum ſtatum reſtitue moneo, priuſquam meus Rex religione prohibeatur ei fauere, qui ſuis moribus vniuerſum orbem Chriſtianum fœdare, prauoq; vitæ exemplo multis exitio eſſe videatur.*

II. *Conſaluus & alij Pontificẽ admonẽt, vt depravatos mores corrigat.*

Adiecit alia, quæ ira dedit, recenſuitque ſigillatim beneficia collata à ſuis Regibus multa, & magna: ad quæ Pontifex ſiue conſcientiâ victus, ſiue audacia hominis militaris perterritus, cui loquendi fiduciam miſera temporum, & motum conditio dabat, cùm mutire vltrà auſus non eſſet, Ferdinando animos addidit, vt is cum Emmanuele Luſitano communicatis conſilijs, vnà cum ipſo repetitis legationibus, Conſalui exemplo tantundem à Pontifice poſtularent. Nam etiam Emmanuel miſsis Romam Oratoribus admonebat, *vt rebus Eccleſiæ proſpiceret quandoquidem fama vulgaret, mores eſſe profligatos, pietatis ſtudium reſtinctum, flagitiorum licentiam ſolutam, res ſanctiſsimas pretio indigniſsimo addici. In vrbe, quæ fuerat pietatis & ſanctimoniæ domicilium officinam impudentiæ, atq; ſcelerum inſtitui, Eccleſiamque Romanam inſigni infamia flagrare, remq; eſſe in extremum penè diſcrimen adductam. Proinde ſe illum orare & obſecrare, & per Chriſti ſanguinem obteſtari, vt iret obuiam ſceleri, reſecaret libidinem, coerceret auaritiam, moreſq; laxos, diſciplina ſeueriore deuinciret, tantumq; munus pro dignitate tueretur, & Rempublicam Chriſtianam quæ tantis vitiorum exemplis erat à ſtudio pietatis auerſa, pietatis exemplis ad officium reduceret.* Legati fuère, Rodericus Caſteanſis, Henricus, & Fernandus Couſinij, viri claris natalibus orti, & prudentia non vulgari præditi, quibus Emanuel Rex mandauit, vt hanc legationem cum Ferdinandi Regis legato communicarent, quem Ferdinandus, vt cum Emanuele apud Cæſarauguſtam conſtituerat, ea de cauſa Romam mittebat. Auxit iram Ferdinando Alexander. Enimuerò cùm in Cardinalium cœtu, de regno Neapolitano, Friderico confirmando actum eſſet, & ad inaugurationem ipſius Cæſarê Cardinalem Valentinum, Legatum de latere renunciaret; ſimulq; de Beneuento Pontificiæ ditionis vrbe, Gandiæ Duci tradenda ſerio agitaret; ac prætereà deſtinatum haberet, Friderico, & ſucceſſoribus Neapolitanis Regibus, tributi, quod annuatim Eccleſiæ Romanæ pendere iure fundi conſueuerant, gratiam facere, mutareque principatu, quem eidem Gandiæ Duci dari volebat in ditione, centum millia aureorum valorem exæquantem. Id verò Ferdinandus ſtatim, atque intellexit moleſtè accepit. Nam reſtitit enim Garſias Laſſus effræni cupiditati augendi ſuos, ac diſertis verbis denunciauit ſuo id Regi curæ fore, neque paſſurũ, vt Beneuentum in cuiuſquam gratiam Eccleſiæ detraheretur, quocumque tandem prætextu, rationeve. Hæ & aliæ cauſæ fuerunt ſimultatum inter Alexandrum, & Ferdinandum occaſione regni Neapolitani excitaræ, quod Ferdinandus fruſtrà ambiebat, cùm Pontifex Friderico diploma eiuſdem regni dediſſet, ac ſolenni ritu inaugurari iuſsiſſet hoc ipſo anno 1497.

III. *Simultates inter Ferdinandum & fœderatos*

Cæterum ex inducijs, à Ferdinando cum Carolo factis or[illegible] ſunt pariter ſimultates inter illum, & principes Italiæ fœderatos; eò quòd illis inducijs nulli Italorum principum, aut ciuitatum fuerunt comprehenſi. Eas quidem Ferdinandus factas eſſe illis ſignificauit, ſed rationem facti ſui, cur illos non inſcripſiſſet attulit; nimirum, tàm ſibi licuiſſe id eis non appellatis facere, quàm Ludouico Sfortiæ ſine ipſorum conſenſu, pacem Vercellenſem componere: & cùm icto cum eis fœdere bellum in Galliam mouiſſet, idque multos menſes geſſiſſet, nec tamen ſibi pecunia à ſocijs promiſſa perſoluta; etſi iuſtam cauſam haberet eos deſerendi, à quibus deſertus fuiſſet, ſæpenumero tamen eis demonſtraſſe, ſi mille & quingenta pondo auri, quæ ſibi ex peractis bellis debebantur, perſoluere vellent, ſe eam ſummam in bello futuro accepturum eſſe, eo animo, vt in Galliam cum validiſſimis copijs ingrederetur. Sed cum ſocij ſuper his nec ſuæ fidei, nec cõmuni vtilitati ſatisfeciſſent, viderentque quòd fœdus pro Italiæ libertate percuſſum, ad eam vſurpandam, & opprimendam verteretur, cum Veneti tot portub. in regno Neapolitano occupatis minimè contenti, Piſanam quoque ciuitatem ſine iure tenerent, ſibi æquũ eſſe viſum, quandoquidem alij rem communem diſſoluerent, ac perturbarent, ſuis rebus induciarum beneficio prouidere, ſed eo temperamento, vt admonitio potius, quà[illegible]dere diſcedendi voluntas dici poſſet; proptereà quòd [illegible] eius eſſet poteſtate eas renunciãdo diſſoluere: quod qui[illegible] eſſet facturus, ſi in Italia principibus alia ad communem [illegible]ſalutatem conſilia aliosque apparatus cerneret. Hæc F[illegible]nandus Italiæ principibus eùm renunciaret, exprobra[illegible] illorum mutuas inter ipſos ſimultates, & frigida ſtudi[illegible] communem tuendam. Pontifex enim, eo tempore, quo Genua ab Iuliano Card. Robureo in diſcrimen adducta, à Friderico, Rege, Ludouico Sfortia, & Venetis defendebatur, magis conſilijs, atque oſtentatione, quàm factis fœderati nomen retinens, nullius nec terrà, nec mari ſumptus in hiſce periculis particeps eſſe voluit. Veneti Piſas retinere cupientes, non omninò Sfortiæ fidebant, qui eiuſdem ciuitatis deſiderio tenebatur. Ità ſinguli ex hoc fœdere, ſua tantum non communia cogitantes animis diſtrahebantur, vt non difficile fuiſſet Carolo in Italiam reuerti, quemadmodum flagrabat. Duo caſus prætereà Alexandrum hoc anno afflixerunt, ex quibus non admodum potuiſſet, Carolo redeunti reſiſtere. Miſerat Carolum Vrſinum, & Vitellium in Italiam cum copijs non contemnendis, vt res Gallicas contra fœderatos redintegrarent. Alexander Pontifex inter fœderatos primus, quòd Pontificiam ditionem infeſtam redderent, hoſtibuſq; adhærerent, perduelles in purpuratorum Senatu declarauit, & bona illorum fiſco addixit, ditionemque illorum inuaſit. & vt Columnij pluribus ex partibus, vbi fines eum Vrſinis communes habent, idem facerent, mandauit. Fuit hæc expeditio ab Aſcanio Cardinale ob veterem eius cum Columnijs amicitiam, & cum Vrſinis diſſenſionem, Mediolanenſium conſentiente Duce valde commendata; ſed Venetis, qui eius familiæ beneuolentiam promereri cupiebant, moleſta, ſed tamen quum nulla ratione, quominus Pontifex ius ſuum perſequeretur, impedire poſſent, nec illum eo tempore ab ſe abalienar vtile eſſet, vt Vrbinatium Dux, qui & Pontifici, & ipſis militabat, ſe Pontificijs copijs, quibus Gandiæ Dux imperabat, & quarum Legatus erat Bernardinus Lunate, Cardinalis patriâ Papienſis, qui prorſus ab Aſcanij autoritate pendebat, coniungeret, annuerunt; & Fridericus Rex, ei Fabricium Columnam auxilio miſit. In ea expeditione, octauo ab vrbe lapide, quadringentos equites, qui tormenta ad Pontificium exercitum ducebant, amiſit: parumque abfuit, quin Valentinum Cardinalem, ad venationem egreſſum, Bartholomæus Aluianus, qui illos CCCC. fuderat, interciperet: fugâ is ſaluti ſuæ conſuluit. A Braciano, deinde, eiuſdem Pontificij, quamuis iam ſigna in muris fixiſſent, reiectæ ſunt; & tandem inter Sorianum, & Baſſanum, tormentis inflictu amiſſis profligatæ; partim captis, partim [illegible] cæſis pluſquam quingentis inter quos capti fuere

Italiæ principes mota.

Vrbinatium Dux, Ioannes Petrus Gonzaga, Nngarolæ comes, & multi alij magni viri: Gandiæ Dux leui in facie vulnere accepto, vnà cum Pontificio Legato, & Fabricio Columna, Roncilionem fuga petierunt. Vrebat iſte caſus, Alexandrum, volebatque militibus denuo conſcriptis iniuriam vindicare: niſi Ferdinandus Rex Hiſpaniæ cum Oratoribus Venetis interceſſiſſet, pacemque inter compugnantes compoſuiſſet. Pacis capita hæc fuerunt: vt Vrſinis in Caroli Regis ſtipendio ad pacti temporis finem vſque perſeuerare liceret, eâ tamen lege, ne contrà Pontificum imperium arma capere cogerentur. omnia oppida hoc bello capta eis reſtituerentur; ſed quinquaginta, aureorum nummum millia Pontifici numerarent; ex quibus triginta millia, quamprimum à Friderico Ioannes Iordanus, & Paulus Vrſini liberarentur (Virginius enim ante paucos dies, vel febra, vel vt aliqui exiſtimârunt veneno, in Oui arce ex hac vitâ migrârat) reliqua viginti millia intra octo menſes repræſentarentur: ſed Anguillaria. & Cereuittus, intereà pignoris nomine, in [illegible] Aſcanij. & Sanſeuerinatis Cardinalium manus de[illegible]ponerentur. Qui in Soriano prælio capti erant, di[illegible]mitterentur, præter Vrbinatium Ducem; pro qu[illegible] liberando & ſi ſocio[illegible]rum Oratores laborarin[illegible] Pontifex, quia Vrſinos pecuniæ quæ ab eis pe[illegible]batur ſoluendæ, niſi ex eius Ducis mulcta fac[illegible]tatem non habere ſciebat, id non vrſit. eius a[illegible] mulcta paulò poſt quadraginta millia au[illegible]um nummum fuit conſtituta; & inſuper additū, vt non antè dimitteretur, quàm Paulus Vitellius, qui in Atellæ deditione à Mantuano Marchione captus fuerat, abſque vllo prêtio libertatem eſſet conſecutus. Pontifex parua cum dignitate, Vrſinorum bello liberatus, ſtipendio militibus, quos Conſaluus ducebat, perſoluto, ſuiſque adiunctis, hoc interim conſolationis habuit, quòd arcem Oſtienſem, quā etiam tum Cardinalis Iulianus obtinebat, & ex qua Monaldus Guerra præfectus, omnia Romæ infeſta faciebat, ſolâ oſtentatione tormentorum recuperauit, Monaldumque in ſpecie triumphi Romam adductum aſpexit, breui lætitia Enimuerò domeſticam calamitatem, quæ domū eius tragicis exemplis, & libidine, atque crudelitate, vel in quauis barbarâ regione horrenda perturbauit, effugere non potuit. Nam cùm ab initio vſque ſui Pōtificatus, omnes opes, & temporalē potentiam in Gandianum Ducem, ſuum maximum natu filium conferre ſtatuiſſet, Valentinus Cardinalis, natu minor, qui animo prorſus à Sacerdotio alieno, ad rem militarem aſpirabat, quum ſibi hunc locum à fratre occupari ferre non poſſet, ac prætereà etiam illum à quadam nobili muliere, quæ ab vtroque amabatur, ſibi anteferri ægrè ferens, libidine, & ambitione ad quoduis magnum ſcelus perpetrandū potentibus miniſtris concitatus, noctu cùm ſolus per vrbem equitaret, clàm eum necari, atq; in Tiberim proijci curauit. Gandiani mors Alexandrū in filiorum amore, ſi quiſquam alius, ardentiſsimum, nec fortunæ ictibus ſentiendis aſſuetum vehementiſsimè afflixit. certum enim eſt, eum à teneris ad eam vſque ætatem, ſecundiſsimo fortunæ curſu vſum fuiſſe. Quare eo caſu tantopere fuit commotus, vt in Senatu, quod *Conſiſtorium* vocant, poſtquam maximâ animi commotione, & lacrymis ſuam miſeriam grauiter deploraſſet, multaſque ſuas actiones, & vitæ modum, quem ad eum vſq; diem tenuiſſet, ipſe damnaſſet, grauiſsimis verbis ſe aliam rationem vitæ, & morum in poſterum inſtituturum aſſeuerauit; ſimulque è Purpuratorum numero certos delegit, quorum conſilio, atque operâ in moribus, atque ordinibus Curiæ corrigendis vteretur. Huic rei cum per aliquot dies operam dediſſet; autorq; necis filij ſui, quæ initio Aſcanij Cardinalis, atq; Vrſinorum operâ procurata putabatur, pateſiere inciperet, laudabili prius propoſito deinde etiam lacrymis depoſitis, ad eas cogitationes, eaque opera, in quibus ad id vſque tempus ætatem contriuerat, impotentiore quàm vnquam anteà animi impetu reuerſus eſt. Cumque Cæſarem Cardinalem propter parricidium in Gandianum perpetratum minimè caſtigaſſet, quinimò abdicationem purpuræ facientem audiuiſſet, inque locum, & opes, & potentiam occiſi admiſiſſet, ingentem ſibi apud omnes inuidiam concitauit: vt non difficile foret Carolo, in Italiam mouere, quemadmodum ipſe deſiderabat. Artibus bonæ partis eorum, qui circa eum erant Carolus impediebatur. Alij varias ei proponebant voluptates; alij ad eam quidem expeditionem hortabantur, verū tanto terrâ marique apparatu, tantaque rei nummariæ confectione, vt ad ea perficienda longo admodum tēpore opus eſſe videretur. Alij quauis difficultate, ac calumnequr, vti negotium protelarent, abutebantur. Macloutenſis etiam à Sfortia corruptus, ſolita ſua in expeditione nummaria tarditate moras interponebat. Fama etiam erat, eundem Sfortiam Ducem, qui ſuis populis graues exactiones imperabat, multa Borbonio Duci, atque alijs, qui apud Regem autoritate pollebant largiri. Prætereà Ludouicus Aurelianenſium Dux, quantumuis omnia, quæ ad Italicam expeditionem neceſſaria erant comparaſſet, vtque Aſtam præiret à Carolo ſollicitaretur, ex Galliæ regno diſcedere cunctabatur, videns Regem ægro ſemper corpore, qui ſi abſque liberis decederet, regnum ad eum ſpectaret. Sic, non modò in Italiam tranſeundi tempus magis, quàm antea incertum erat, verùm etiam quæ pene ad faſtigium erant perducta, concidere permittebantur. Nam Florentini, cū co ità conuenerant, vt ſimul, atq; ipſe bellum cœpiſſet, ipſi ab altera parte arma mouerēt atque vt in hoc Obignius cum centum 50. cataphractis, quorum Rex centum ſtipēdia ſolueret, ipſi quinquaginta, mari in Etruriam, vt ipſorum exercitus Imperator eſſet, tranſiret. Mantuanus quoque à Venetorum ſtipendijs, cum victor è Neapolitano regno rediſſet, quod eum cum Rege Galliæ de ſe conducendo agere ſuſpicarentur, importunè remotus, nunc reuera eâ de re cum Rege agebat: Et Sabaudiæ nouus Dux in Regis amicitia erat confirmatus. Bentiuolus quoque vbi Rex Italiam attigiſſet, ſe ipſius, Pontificiſque autoritatem ſecuturum promittebat: an cum eo facere, vt continenter cum ipſo agebatur, deberet ambiguus, ſaltem ſe Regi non oppoſiturum promiſerat. At Regis conſueta tarditas, ac negligentia, omnē ardorem reſtinguebat. Nam, nec in Italiam, vt Aſtæ congregarentur copiæ, vt ab eo promiſſū erat tranſibant, nec Obignius mittebatur: nec pecunia, quâ Vrſinis, ac Vitellijs ſtipendia perſoluerentur, explicabatur; res, ſi quidem bellum erat gerendum, magni momenti. Idcircò cum Vitellij Venetorum facturi ſtipendia viderentur, Florentini Regem ea de re certiorem facere, tempus non haberēt, communibus ſuis, & Regis ſtipendijs eos in annum conduxerunt; quæ res poſt cognita, ab eo fuit laudata, verùm nec confirmata, nec in eam pecunia miſſa; quin miſſo ad eos Gemellio, vt ſibi auri pondo mille, & quingenta in eam expeditionem commodarent, poſtulauit. Deinde aliorum voluntate ex ſua, vt ſæpenumero ſolebat, æſtimatâ, Lugduno repentè ferè diſcedens, Turones, inde Amboſiam, ſe breui redlturum, vt ſolebat, promittens, profectus eſt. quas ob res omnium, qui in Italia partes ipſius ſequebantur, ſpe fruſtratâ, Baptiſtinus Fregoſius, ad Mediolani Ducē, reconciliatâ cum eo gratia ſe contulit, qui animo ex his rebus recepto, in dies magis ſuam in Venetos ob Piſanorum res indignationem conceptam aperiebat, Pontificemque, & Hiſpaniæ Regem inſtigabat, vt denuò, ſed ardore maiore de Piſis Florentinorum Reip. reſtituendis, poſtulata, ſermoneſq; renouarent. Hercules etiam Dux Ferrariæ, qui iam biennium arcem Genuenſem depoſiti nomine tenuerat, eandem Ludouico Sfortiæ genero ſuo reſtituit, prius tamen à Rege Galliæ poſtulauit, vt ſibi impenſarum, quas in eius arcis cuſtodiam feciſſet, medium reponeret. Id Rex, ſe perſoluturum affirmabat, ſi modò ſibi Dux

Caſtel-

Caſtelletum traderet: quod quidem facere ipſum debere Rex dicebat, quòd Mediolani Dux pacta non ſeruaſſet. Reſpondebat ille, hoc ipſum nondũ eſſe demonſtratum, atque vt Ludouicus contumaciæ reus fieret, interpellationem intercedere debuiſſe. Se eam ſummam Rex depoſiturum pollicebatur, vt antè ſolutionem, an ſibi arcem tradere deberet, cognoſceretur. Verùm apud Herculem potiora fuerunt Venetorum generique ſui poſtulata; mouebatur enim non ſolùm precibus, ac delinimentis Ludouici, qui paucis diebus antè, Archiepiſcopatum Mediolanenſem in Hippolytum Cardinalem, filium ſuum contulerat; ſed multò magis quod periculoſum exiſtimaret, odium vicinorum præpotentiam, in tempore præſertim, quo indies Gallorum aduentus ſpes magis, ac magis imminuebatur, prouocare. Itaque ex Gallica aula Ferrando filio ſuo reuocato, Caſtelletum Sfortiæ tradidit. Ludouicus porrò Sfortia, cum Piſanam prædam, quam ipſe tanto labore, totque artibus excitaſſet, perſecutuſque eſſet, Venetis, vt manifeſtè futurum apparebat relinqui, ferre non poſſet; id, quod viribus adipiſci non poterat, conſilio aſſequi cupiens, cum Pontifice & Hiſpani Regis, quibus tanta Venetorũ potentia moleſta erat, Oratoribus egit, proponerent ad Gallos omnibus adiumentis in Italia priuandos, atque eam totam ad cõcordiam reducendam neceſſe eſſe Piſarũ reſtitutione Florentinos, poſtquam id alia ratione fieri non poterat, in commune fœdus allicere; quod dum ob alijs erant ſeiuncti, Galliæ Regem, vt in Italiam veniret, cohortari non deſiſterent: qui ſi veniſſet, poſſe illos pecunijs, & copijs ſuis, cum præſertim mediã in Italia ſint collocati, res non paruas efficere. Sed huic ſententiæ quaſi communi ſaluti valde pernicioſæ, à Veneto Oratore repugnatum eſt. Aſſerebat enim, eam eſſe Florentinorum in Galliæ Regem propenſionem, vt vel hoc beneficio in eos collato nequaquam, niſi promiſſorum ſeruandorum idoneam cautionem dediſſent, illis eſſet fidendum. In tanti autem momenti rebus, nullam niſi Ligurnum in fœderatorum manus deponerent cautionem idoneam eſſe. Quod ille artificiosè, vt, cum illos nunquam locum tanti ad imperium ipſorum momenti depoſituros ſciret, maiorem contradicendi facultatem haberet, proponebat: quo, vt cogitauerat, facto, tantâ vehementia ſeſe oppoſuit, vt cum Pontifex, & Mediolanenſium Ducis Orator, nè illos à fœdere ſuo alienarent, repugnare non auderent, id colloquium omiſſum ſit. Et noua à Pontifice, & Venetis ad Florentinos vi à Gallica ſocietate diuellendos ratio introducta quã ijs, qui de eis lædendis cogitabant, peruerſus eius ciuitatis ſtatus, animum augebat. Erat enim inter ciues non parua diſſenſio, ex Reipub. forma orta. Nam cum primò popularis ſtatus eſt conſtitutus, ea temperamenta adhibita non fuerant, quæ & libertatẽ idoneis modis firmarent, & ne Reſpub. multitudinis imperitiâ, atque licentia perturbaretur prohiberent. Ideo cũ amplioris cenſus ciues minoris, quàm equum videretur, fierent, & viciſſim illorum ambitio populo eſſet ſuſpecta, multique ſæpè grauibus deliberationibus intereſſent, qui ea non ſatis intelligerent, & altero quoque menſe ſupremus Magiſtratus; ad quem difficillimarum quarumcumque rerum ſumma referebatur, mutaretur, Reſpub admodum perturbatè adminiſtrabatur. His accedebat magna Hieronymi Sauonarolæ autoritas, cuius auditores ferè taciti conſpirauerant. cumque multi inter eos honeſti ciues eſſent, & contrariam factionem numero etiam ſuperarent, Magiſtratus, & honores multò magis in eos, qui illum ſequebantur, quàm in alios diſtribui videbantur. eamque ob cauſam cum ciuitas manifeſtè eſſet diuiſa, altera pars, alteram in publicis conſeſſibus impugnabat: neque vllam publici boni rationem, vt in diuiſis ciuium ſtudijs accidit, quo aduerſariorum exiſtimationem euerterent, habebant; Harum perturbationum periculum augebat, quòd præter longas moleſtias, & graues ſumptus ab ea ciuitate factos, ſumma eo anno erat annonæ penuria: ex quo exiſtimari poterat, plebem famè oppreſſam, res nouas exoptaturam: quæ omnia Petro Medici Romæ id temporis hærenti, præter has occaſiones à nonnullis ciuibus excitato, ad exoptatum finẽ facile perueniendi ſpem fecerunt. Quare conſilijs ſuis cum San Seuerinati Cardinale ſibi veteris amicitię iure coniuncto, & cum Aluiano communicatis, clam etiam à Venetis, qui Piſanas res, Florentinorum moleſtijs firmari exiſtimabant, incitatus, vt per inſidias Florentiam ingrederetur, conari ſtatuit: præſertim verò certior factus, vbi Bernardum Nerũ grauem, & magna autoritate virum, veterem, & parentis, & ſuum amicum, Vexilliferum, quæ ſumma erat in Reipub. dignitas, creatum, & nonnullos alios, quibus ob veteres clientelas potentiam ſuam gratam fore cẽſebat, ad eundem Magiſtratum euectos. Huic conſilio, & Alexander Pontifex, qui poſtquam Florentinos à Galliæ Rege beneficijs diſiungere non potuerat, iniurijs vexare cupiebat, aſſenſus eſt, neq; Dux Mediolani, quòd is ob præſentis ſtatus perturbationem, firmum aliquod fundamentũ, ſocietatemve cum ea ciuitate haberi nõ poſſe cenſeret, quamuis nec Petri cùm ob iniurias ei illatas, tum quia is nimium ex Venetorum autoritate penderet, memoriam, reditus ei placeret, repugnauit. Coacto igitur exercitu, iubente, & [illegible] pecunijs Pontifice Petrus Florentiam iter arripuit, eo ſpe, vt cùm repentè in ipſo diluculo eo perueniret, ſe facilè vel caſu quopiam, vel tumultu, quem pro ſe exoriturum ſperabat, ingreſſurum exiſtimaret. quod Cõſilium fortaſſe vanum non extitiſſet, niſi fortuna eius aduerſarios adiuuiſſet. Nam cum primæ noctis vigilia, ad Tabernolas, quæ ſunt nonnullæ domus in Regia à Senis viâ poſitæ, eo conſilio, vt maximam partem noctis ambularet, caſtra poſuiſſet, magna pluuia ſuperuenit, quæ tantum ei impedimenti attulit, vt niſi multas horas poſt ſolis ortum Florentiam peruenire non potuerit. quæ mora, ijs qui ſe eius peculiares hoſtes profitebantur (plebs enim, & ferè omnes reliqui ciues otioſi, rei exitum expectabant) cum amicis, & clientibus arma capiendi, & vt Magiſtratus ſuſpectos ciues in prætorium vocarent, ibique eos detinerent, curandi, & ad portam, quâ Senas itur globum militum faciendi ſpatium conceſsit, adeò vt cum nullus in ciuitate motus oriretur, nec, Petrus portam, cum ad arcus iactum appropinquaret, vi perrumpere poſſet, vbi quattuor horas ibi hæſiſſet, irrito conatu Senas rediit.

IV. Hieronymus Benitienius ciuis Florentinus, teſtatur, in literis ad Clementem VII anno Domini, 1530. Calend. Nouemb. ſcriptis, quando is iam octuagenarius erat, & Clemens VII. nonnulla aduerſus Sauonarolam ſublatum decernere parabat, ſe à Philippo Arrigucio, vno ex Decem viris hoc anno 1497. audiſſe, qui Sauonarolam totius pericul. à Petro Mediceo hoc ipſo ferè momento imminentis admonere: Petrum, equeſtres, & pedeſtres copias collegiſſe, Florentiam properare, iam S. Caſsiani oppidum ſuperaſſe, Magiſtratum ſupremum non benè inter ſe conuenire, Bernardum Nerium, hoſti libertatis fauere, omniaque in ſupremo diſcrimine eſſe; his autem Sauonarolam ſubridentem reſpondiſſe; *Modicæ fidei, quare dubitaſti?* adiunxiſſeque; *Nè trepidarent: quia cogitarent Deum præſentem adiutorem habere. Iret, & Magiſtratui renunciaret, Petrum quidem portæ Romanæ appropinquaturum, ſed Florentiam, neq; ea die, neque vllo vnquam tempore intraturum, aut aliquid in Repub. Florentina amplius acturum: quando ſibi ſtatutum eſſet, pro eius Reipub. incolumitate Deum precibus fatigare.* Euenit, quod prædixit: Petrus, rebus infectis, retrò ceſsit: paulò poſt quorundam ſtudia in eum patefacta, quamobrem non pauci nobiles ciues capti, alij fugâ elapſi, poſt autem conuicti, rei capitalis condemnati fuerunt, non ſolum Nicolaus Ridulfus, Laurentius Tornabonus, Ioan-

Petri Medicei conſilio aſſentitur Pontifex.

De vatic. Minus Savonarolæ pre... impleto

nonius Puccius, & Ioannes Cambius, qui Petrum, vt ad vrbem veniret, ſollicitauerant, & Laurentius, qui ei ad hoc pecuniam cōmodauerat, verùm etiā Bernard Nerius ob eam præcipuè cauſam, quòd cum de coniuratione intellexiſſet, eam non patefeciſſet. quòd peccatum alioqui legibus Florentinorum, & iuriſperitorum ſententiâ capitale, eò grauius fuit, quòd cum Petrus Florentiam venit, Ipſe Reipubl. Vexillifer eſſet; quaſi in eo Magiſtratu magis publicæ perſonæ munus, quàm priuatæ obire teneretur. Reorum exilio, in iudicij ſeueritate plurimi contenti fore videbantur; niſi Franciſcus Valerius, aduerſariorum Petri facilè princeps, Magiſtratum à mitioris pœnæ decreto, totaque ciuili lenitate deieciſſet. Erat is Bernardo Nerio maximè infenſus ex vetere priuata ſimultate. Hunc quum omnino oppreſſum cuperet, vllâ pietate adduci non poterat, vt cæteris parceretur, vti in eadem cauſâ, pari periculo implicitis, quamquam his, & antè alios Ridolfo, & Tornabo, amicitiâ, & familiaritate maximè eſſet coniunctus. Damnatorum propinqui, cùm illos ſupplicio addictos ſupremo accepiſſent, populi Comitia, legis cuiuſdam vi, quando populi poteſtas fuerat conſtituta, lata appellârunt. Valorius, & alij condemnationis eius authores, veriti, nè ætatis, ac nobilitatis miſericordiâ, propinquorumque multitudine, in populi animis iudicij ſeueritas mitigaretur, obtinuerunt, vt in minore ciuium numero conſultaretur, eſſetnè appellationis perſecutio admittenda, an prohibenda. Horum authoritate, & numero, qui rem periculoſam, atque ad ſeditionem excitandam pronam eſſe dicerent, vincente; afferentque legibus idem concedi, vt tumultus vitandi cauſâ in eiuſmodi re leges ſilerent, quidam ex iis, qui in ſupremo dignitatis gradu ſedebant, ſiue rationibus, ſiue impetu quodam, & propemodum vi, & minis fortè iuſtis aſſentiri, vt eadem nocte interficerentur compulſi fuerunt. Hinc verò Sauonarolæ maxima inuidia conflata; quaſi in ipſius arbitrio fuiſſet, ſuos ſtudioſos deterrere ab ea lege appellationum violandâ, quam ipſemet paucos ante annos, quaſi admodum ſalutarem, atque ad libertatem conſeruandam neceſſariam, rogâſſet: cùm tamen is ipſe Sauonarola, non tantùm legibus ſeruandis, aut temperandis, aut Reipub. in ſingularibus caſibus, [illegible], non ſe intermiſceret, verumetiam & à concionandi munere ſæpe ſæpiùs abſtineret; nè falcem in alienam meſſem mittere videretur: & pacem, concordiamque ciuium quam incubabat, aliqua re vel minimâ perturbaret. Valorium quamquam inter diſcipulos habuit, non potuit tamen eius ſiue odium, erga Nerium olim conceptum, ſiue iuſtam erga coniuratos, vindictam mitigare: præſertim ſi hi libertati ciuitatis per Petrum Medicem, quem introducere cupiebant, inhiarent. Tantundem enim erat illum Florentiam introducere, quantum ſtatum ciuitatis popularem euertere: quandoquidem non alio conſilio illum euocabant, niſi vt ille abſolutum eius vrbis dominium occuparet. *Guicciardinus lib. 3. Iouius lib 4. & in Leone decimo, Nerius li. 2. Mariana lib. 26. Oſcrius lib. 1. Pico ſiue Sauonarola, Ioannes Burchardus Argentinenſis Prothonotarius, & Clericus Apoſtolicus in notis diarijs huius anni.*

V. *Sauonarola infirmos liberat & dæmones terret, & ſpiritu Prophetico claret.*

Hoc ipſo tempore Sauonarola, Carolum Pittium ciuem Florentinum, cuius ſupra, mentionem mus ſanitate donauit. Is dum Florentinorum exercitum ex officij munere recenſeret, decidens e re tro corruente crus fregerat, quo cum diu acriter ita torqueretur, vt vix repſendi, nedum ambulandi munus impleret, ad cellam Hieronymi ſe deferri poſtulauit. In ea cum poſitus fuiſſet, multis cum eo agere cœpit, vt opem ſibi ferret. Ille diutiùs, nec, quam petebat, conceſſurus, vbi ægrum nunquam diſceſſurum audiuit, niſi voti compotem, receſſit aliquantulum, & poſitis genibus, ſubſque ad Deum precibus reuerſus, proteſtatuſque, non ſuis meritis, ſed clementiæ diuinæ, quod futurum erat, aſcribi debere digitis dexteræ, quibus in aquas lutatas tergeri ſolet, Caroli femur Crucis ligno delineauit, illud Pſalmi repetens, *Super aſpidem, & Baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem, & draconem*, ſtatimque robur, & vigor acceſſit, vt ſuis pedibus domum repetere potuerit. quod Thomas Caiſnus, & Bonauentura Dominicani, ab ore ipſius Pittij retulêre. Tanta etiam Hieronymo id temporis poteſtas in dæmones fuit, vt ſolo Bibliorum Sacrorum volumine tranſmiſſo, ſi quem ex Sodalibus mittere non poſſet, rabiem illorum frenauerit. Per id quoque temporis Hieronymus Thomam Soderinum, annos XVIII natum, Pauli Antonij F. ab incurabili infirmitate, & penè iam à morte liberauit. Iacebat miſer à Medicis derelictus, pater, quia vnicum illum habebat, grauiter afflictus, ad Sauonarolam opis petendæ gratiâ aduolauit. Quò cùm is orationi incubuiſſet, Hieronymus Dominico Piſcienſi, Priori Feſulano, qui tunc ad S. Marci venerat, in virtute S. Obedientiæ iniunxit, iret ad domum Pauli, & ægrotum ſurgere e lecto ſanum iuberet. Difficilis res viſa Dominico, iuit tamen, & Thomæ proximus iam ferè animam agentem reperit. Viſum illi imprimis, moribundum de gaudijs paradiſi, ad quæ properabat, admonere. Eâ diſſertatione tantum moriendi deſiderium adoleſcenti iniectum, vt mille anni viderentur aliquot momenta, quibus mortem expectabat. Inde interrogauit, An cuperet ſanari? Quo abnuente, & amaritudinem animi torvo vultu exprimente, nec aliquid aliud, quàm paradiſi gaudia cupiente; Dominicus manu illius apprehenſâ, infirmitatem depulit, ac ſanum è lecto eduxit. Iuliano Ottonio Medico teſtimonium perhibente, miraculosâ fuiſſe ſanatione, meritis obedientiæ attributâ.

VI. *Sauonarola impetitur à Ludouico Sfortia, & à diuerſorū Ordinum Regularibus.*

Hoc ipſo tempore Florentiæ medicinam exercebat Bernardus Banduccius, qui filiam ſuam virginem, Rauennæ habebat inter Sanctimoniales profeſſam. Huic Hieronymus perſuaſit, vt illam inde aduceret Florentiam, & in aliquo Virginum cœnobio collocaret: non multò pòſt futurum, vt illam Rauennæ nollet videre. Annis conſequentibus, Rauenna à Gallico exercitu vaſtatâ, Monaſterium quoque illud furorem militarem cum minimè effugiſſet, Banduccio fidem poſteà fecit, Hieronymum ſpiritu Prophetico claruiſſe.

Intermiſerat inter hæc Sauonarola, vt dixi, munus concionandi, ne animos aduerſariorum irritaret. Ludouicus Sfortia, autor omnium contrà Rempub. Florentinam technarum, cui Sauonarola iam irritos futuros eius conatus, quàm in extremam calamitatem, hoc inuolucro, *Venient galinæ & deuorabunt vulpes* prædixerat, minimè tolerans, tantam in Repub. viri autoritatem, præter hoc, quod Alexandrum Pontificem in illum inflammare per Cardinalem Aſcanium fratrem non deſiſtebat, etiam quendam Minoritā ex his, quos Obſeruantes dicunt, Florentiam ſubmiſerat, qui hominis conciones, & inſtituta exagitaret, & ſi qua poſſet contumeliâ, illum afficeret. Multi alij aliorum ordinum regulares ſiue inuidiâ moti, ſiue ab aduerſarijs incitati, idem tentarunt. Angelus quidam Monachus Vallis vmbroſæ, epiſtola ſcripta idem conabatur; & quidam alius Monachus Florentiam veniens eadem veſtigia premebat, in Sauonarola perſequēdo. Verùm tamen irritus omnium ſuis conatus; nemine potente reſiſtere doctrinæ, & ſapientiæ Hieronymi. Nouiſſimè Philippus Corbius Vexillifer ſupremus, ſed parū Hieronymo addictus, adniſus eſt hominem multitudine, & autoritate virorum illuſtrium opprimere. itaque omnes Abbates, Priores, & Præſidentes omnium quotquot numerabantur Florentiæ cœnobiorum, tam Obſeruantiū, quàm Conuentualiū Doctores Theologiæ, & iuris vtriuſq; duos Canonicos Cathedralis Eccleſiæ, totidē S. Laurentij, plurimos ciues ſcientia & virtute præſtantes, in Concilium euocauit, qui præſente Marſilio Ficino Canonico, ſed magis Platonico, quàm Chriſtiano, in aula Palatij cōgregati, Sauonarolam conuincerēt, coarguerentque. Primus ex eis Ioannes Carolus Florentinus, Cōuentualis

ex Cœnobio S. *Mariæ* Nouellę Dominicanus, homo in opinione populi eruditus, Illum aggreſſus, verbis illis Paulinis, *Nemo militans Deo, implicat ſe negotiis ſecularib.* modum concionandi illius, quaſi inſolitum, & ſtudiũ in formanda Repub. reprehendere inſtituit: Huic Sauonarola, cõciones ſuas ad modũ Apoſtolicũ, & veterũ patrũ elaboratas, pronunciataſq; rebus, & exẽplis demõſtrauit. deinde ſtudiũ in formãda Repub. nõ ſeculare eſſe rationib. inuictiſsimis oſtẽdit; quãdoquidẽ illud, quod ſalutem animarum, extirpationem vitiorum, profectum virtutum, amplificationem cultûs, & religionis, veteris diſciplinæ in populo Chriſtiano inſtaurationem reſpicit, ſpirituale ſit, non ſeculare. Mirari ſe deinde dixit, quâ fronte auſus fuerit, vnus ſui eiuſdem inſtituti, primus in aciem prodire, ad ſe oppugnandum: vt & ipſe quoque ex verò vſurpare illud poſsit; *Filij matris meæ, pugnauerunt contrà me.* Secuti ſunt alij hominem impugnare ex ordine. Cæterùm ille armis Sanctæ Scripturæ, & Sanctorum Patrum, omnia illorum argumenta, mirâ manſuetudine, ac pari doctrinâ refutâuit: vt diceret, *Sæpe expugnauerunt me; & enim non potuerunt mihi.* Ad extremum, cùm non poſſent reſiſtere ſapientiæ, & ſpiritui qui loquebatur, vnus ex eis interrogauit; diceret: An ea, quæ prædicaret, & quæ prædiceret, haberet à Deo, an non. Cui ille reſpondens Chriſti verbis; *Ego palam locutus ſum mundo, & in occulto locutus ſum nihil*, obſtruxit os ſcrutantium iniqua. *Mſ. vita Sauonarolæ c. 39.*

VII. *Marſilius Ficinus, & alij ad meliorem vitæ frugem conuertuntur à Sauonarola.*

Sanè Marſilius Ficinus, audito Sauonarolâ, dixit, ſe hactenùs neminem tàm profundâ doctrinâ vidiſſe, aut audiuiſſe. Quamobrem ab eius ſermonibus conuerſus, reliquum vitæ Sanctitati dedicauit, & pro Sauonarolâ apologeticum doctiſsimum ſcripſit. Oliuerius, Canonicus pariter maioris Baſilicæ Florentinæ, Magnus in Piſana vniuerſitate Philoſophus, atque Theologus, poſtquàm Sauonarolam diſſerentem audiſſet, diſcipulis, & ſectatoribus ſuis dicere non dubitauit. *Eamus, & librum ac palmam doctrinæ homini feramus, quam nos minùs digne vſurpamus.* Nicolaus Schumbergius Saxo, ſtudioſus hoc tempore iuris, Sauonarolæ, & conuerſionem ad meliorem frugem, & habitum Ordinis Prædicatorum, quem è manibus ipſius, eo ferè momento, quo laurea Doctorali erat inſigniendus, ingenti eum ardore ſpiritus accepit, debet: in quo tantos virtutum profectus fecit, vt aliquot poſtea annis, primum à Leone decimo, Archiepiſcopus Capuanus, deinde à Paulo tertio, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalis ſit renunciatus. Ioannes Picus Comes Mirandulæ, atque Concordiæ, hac eadem tempeſtate Phœnix Doctorum, tantum ab auditione Sauonarolæ profecit, vt & ipſe quoque Dominicanum inſtitutum amplecti decreuerit. Alfonſus Regio Aragonum ſanguine ortus, vnà cum multis Sodalibus Hiſpanis, Prædicatorum Ordinem Profeſsis, auditâ famâ Sauonarolæ Florentiam aduolauit, & Cõgregationi Marcianæ nomen dedit. Simon Petra Sanctanus, Theologus eximius; Clemẽs Hebræus, Pici præceptor, Hebraicè, Chaldaicè, Syriacè doctiſsimus. Zenobius Acciaio. Latinè & Græcè erudit. Bibliothecæ Apoſtolicæ poſtea præfectus; Gregorius Veſputius præceptor Acciaioli Thomas Seraticus in politiori literaturâ nemini ſecundus: Hieronymus Beniuenius humanioribus ſtudijs excultus; Bartholomæus Fontius profeſſor Theologiæ publicus: Apollinaris Viterbienſis Philoſoph. Medicus, & empyricus inſignis; nec nõ alij complures nobilitate, moribus, & eruditione præcellentes, ab eloquio Sauonarolæ ſpiritu meliore concepto, S. Dominic. Sodalitiũ impleuerunt. quin & innumerabiles aliorum Ordinum viri, à Cõcionibus eiuſdem ad amorem perfectionis incalefacti, nouã vitam inſtituerunt; adeo vt Cœnobitæ Camaldulenſes, Florentiæ ad Angelos tunc demorantes, & Minoritæ plerique Feſulani Monaſterij, habitum, & inſtitutum ſuum cum Dominicano permutaſſent, niſi Sauonarola prohibuiſſet. Inter Minoritas Georgius Benignus Theologus publicè Piſanus, vir inſignis, factus poſteà Epiſcopus, cùm Sauonarolam diſputantem audiuiſſet, manus ei dedit, & inſuper pro eo accuratâ apologiã contrà aduerſarios ſcripſit. Sanctimoniales pariter diuerſorum Ordinum, quamquã ipſum Sauonarolam minimè vidiſſent, aut audiuiſſent; ex ſola aliorum de eius dictis, & factis relatione, vel Concionum lectione, ad ſeueriorem diſciplinam, quamquam repugnantibus tepidis ſæpe prioribus, aſſurgebant. Quando verò is verba ad populum aliquando faciebat. Baſilica quantumuis ampliſsima auditores non capiebat: confluentibus promiſcuè omnis ætatis, ordinis, & ſexûs hominibus. qui clauſis eouſque, quoad Concionaretur, tabernis, & apothecis, ab omnibus feriati, ad illum veluti ad aliquod oraculum accurrebant. Solebat inuehi, inprimis in vanitatem aſtrologiæ diuinatoriæ, in poetarum laſciuiam, in ſortilegos, & Magos, aliosq; re curioſæ ſuperſtitionis authores: reprehendere præterea non deſinebat omne genus, non tantùm flagitiorũ verùm etiam his affinium ludorum, oblectationum ſenſus, & quę ad ſcelus excitare poſſent. Commendabat ad ſummum omnes virtutes, nihilque magis frequens in ore habebat, quàm normam perfectionis Chriſtianæ, ad quam componere omnes ſatagebat. Præcipuè illos arguebat, qui ſolo nomine Chriſtiani, res fidei Chriſtianæ irridebant; & omnia præter exteriores ceremonias flocci faciebant; nec nõ aſſertores dogmatum, & myſteriorum impugnare non verebantur: quibus viuis, & efficacibus argumentis veritatem doctrinæ Catholicę demonſtrans, eorum cęcam proteruiam confundebat. Horum, & aliorum conſceleratorum plurimos ad ſanam vitam reuocauit: qui quòd exitus lacrymarum ab oculis, ad ablutionem criminum ſuorum deducerent, dies, noctesque *Plangentes* ab inſolentibus aliquibus dicebantur. Inde introductà frequentiâ Sacramẽtorum Pœnitentiæ, & Euchariſtiæ, vt præ innumerabili numero, ad ea ſingulis ferè diebus in Sanct. Marci templo confluentium, ſinguli ferè dies Paſchatis inſtar eſſe viderentur. Inde ferè Regularis vita inter ſeculares innumerabiles Sauonarolæ auditores introducta. quando ij, ad matutinas preces de nocte domi ſurgerent; preces Regularium ordinarias, recitarent; diuiniſsimo Euchariſtiæ Sacramento percepto, viginti, triginta, quadraginta, & ampliùs ſimul congregati, vel domi, vel foras in aliquem ſecretũ locum prodeuntes, diuinas laudes perſonarent; res malè quæſitas, abundè reſtituerent; peregrè venientium ad audiendas Conciones Sauonarolæ multitudinè 20 30. & 40. ſinguli domi, ſuæ cibo, potuq; recrearent, ac rigorẽ, ſimplicitatẽ, innocentiã, liberalitatẽ Priſcorũ Chriſtianorum repręſentantes; vitam Angelicã in terris tranſigerẽt; orationibus attenti, abſtinentiâ & ieiunijs extenuati; cilicis, & diſciplinis aſſueti, mortificationem Ieſu Chriſti in corpore ſuo circumferentes. Tanta fuit eorum abſtinentia, vt oportuerit lanionibus vectigal carnium imminuere Florentiæ, à quibus hi plerique abſtinentes, ſolis, vel lacticinijs, vel Quadrageſimalibus cibis vitam tolerabant. Matresfamilias, pueros vix balbutientes diuinis officijs recitandis aſſuefaciebant, cumque illis, & domi, & per viam incedentes recitabant. Reiectis domo vel exuſtis vanis, prophaniſque libris, aut vitas Sanctorum, aut aliqua ſpiritualia opuſcula, manu diurnâ, nocturnaque verſabant. Matrimonia ſi quandò iungebantur, nonnulli parentes, & amici Deum timentes vocabantur, ad frugale conuiuiolum; vbi Sacerdos aliquis præſens Tobiæ hiſtoriam exponeret. Ab eius ſermone, Prophanum putabant, eo die commiſceri; ſed totum in exercitijs ſpiritualibus conſummabant, manſarum analecta, & facultatum ſuperflua in eleemoſynas diſtribuebant: aliqui votum continentiæ, aut virginitatis perpetuæ concipiebant. mulieres ad præſcriptum Paulinum & viuebant, & ſe ornabant. Recreationum ſpi-

ritualium conſuetudine abdicatis omnino ſenſualibus introducta, hunc tenorem perpetuò obſeruabant. Audito ſacro, diuino pane refecti, ſiue domi, ſiue in ſuburbano aliquo, *Ieſu*, vel Crucifixi, vel Reginæ cælorum imaginem vel in altariolo locabant, vel in proceſſione deferebant, hymnos myſticos, non ſine multa lacrymarum profuſione concinentes. Die Sancti Ioannis Baptiſtæ ſacro, quo Florentinorum multitudo ludis varijs intenta, per multa flagitia nomen Chriſtianum infamabat, ad S. Marci concurrebant; vbi Sauonarola in ſecundo cœnobij clauſtro piam aliquam imaginem in altari exponebat, & pro concione populum non ſolum ad deuotionem, ſed etiam ad pietatis, & virtutis ſtudium inflammabat. Idem pro feſto Aſſumptæ in cœlum Virginis faciebat: cuius imaginem varijs floribus, & frondibus, in epiſtola Sacrificij occurrentis enumeratis ornabat, additâ ſententiâ ſacræ Scripturæ in ſcripto ſingulis ſtirpibus attributâ; vt cedro, *Quaſi cedrus exaltata ſum in Libano.* oliuæ, *Quaſi oliua ſpecioſa in campis.* palmæ, *Quaſi palma exaltata ſum in Cades.* & alijs, alia propria themata; quæ inter concionandum laudibus Triumphatricis amplificando applicabat. *vbi ſuprà c. 40.*

VIII. *Magnos idem fructus facit in refrenanda iuuentute Florentina.* Sed non facilè æſtimari poſſunt fructus, quos Sauonarola fecit, in refrenanda, formandaque iuuentute Florentina: Diſſolutis moribus ea prius viuebat; nec monitis parentum, nec vllis legum frænis coërcita. Pueri, adoleſcentulique, priùs vanitates, luxum, laſciuiam, moreſque omnes turpes addidicerant, quàm pietatem, ſimplicitatem, puritatemque Chriſtianam. Hinc nullus Dei metus, nulla ſacrorum reuerentia, nulla ſalutis cura, nulla parentum, aut maiorum, aut legũ æſtimatio: alea, ludi, proſcænia, proſtibula, popinæ, pro tenera ætate: impudentia, contumacia, & contemptus ſalutarium apud iuuenes, pueroſque, in quibus nihil ſanctum, nihil ſanum in moribus apparebat. Doluit ea res Sauonarolæ; quamobrem in id præcipuè incubuit, cumque Magiſtratu, & ciuibus communicato conſilio, tàm concionibus, quàm perſuaſionibus priuatis feliciter effecit, vt illa ætas frænum libentiſſimè acceperit, nouamque ſanctimoniæ viam alacriter fuerit ingreſſa. Iſtud cõſilij ad alliciendos excogitauit. Sodalitatem Iuuentutis, certis ſub legibus inſtituit, & ad eam ineundam, primò non paucos pueros, & adoleſcentulos, propoſitis quibuſdam honorum premijs perſuaſit; quando Præfectum generalem, Vicarium, Conſules, Eleemoſynarios, Theſaurarios, Propræfectos Regionarios, Luſtratores, inquiſitores, correctores, & alios adminiſtros rei ſtorum publicæ deſignauit, ærariumque commune conſtituit. His titulis ſpecioſis iuuentus inuitata, gregatim nomina Sodalitati dabat. Nemo verò adſcribebatur albo Sodalitatis, niſi priùs profiteretur; ſe fore filium IESV CHRISTI, ac Reginæ cœlorum, ſe mandata Diuina, & præcepta Sacra Romanæ Eccleſiæ inuiolabiliter, atque omni diligentiâ ſeruaturum. Sacramenta pœnitentiæ, & Euchariſtiæ frequentaturum. Feſtos dies in rerum diuinarum contemplatione, & actione tranſacturum. Concionibus, & rei diuinæ omninò aſſiſturum. Orationibus, & pijs exercitijs vacaturum. A publicis ſpectaculis, teatris, choreis, comœdijs, ludicris omnibus fugiturum. Libros laſciuos, & prufanos, nec lecturum, nec auditurum, nec retenturum. Societatem prauorum vitaturum. Nec gladiatoriam, nec tripudiatoriam, nec luctatoriam artem; neque teſtitudinum, tibiarum, aut eius generis muſicorum inſtrumentorum, quæ vanitati, aut laſciuiæ ſeruiunt, ſcientiam diſciturum. Cincinos capitis deciſurum. Veſtem ſtatui ſuo decentem, induiturum; ſuperfluitates, & ornatus potiùs meretricios, quàm maſculinos, cultui corporis numquam adhibiturum Chriſtianæ profeſsioni, quam quiſque in baptiſmo feciſſet, ex præſcripto veteris diſciplinę, & ex inſtitutione P. Sauonarolæ reſponſurum. Scholas, in quibus non gentiles Poetæ, aut Oratores, ſed Chriſtiani profeſſores Auguſtinus, Ambroſius, Hieronymus, prælegerentur, aditurum. His, & alijs legibus, ad virtutem manuducentibus, pueri ad eam Sodalitatem admittebantur, tantâ frequentiâ, vt breui tempore ad VIII. M. numerarentur: tanto cum profectu, vt à pietatis, & moderationis ſtudio Angelis ſimiles viderentur: tanto cum ciuitatis animarum fructu, vt eorum exemplo, & conatu, multi abuſus, & præſertim Bacchanalium tempore fuerint omninò ſublati. Mos erat diſſolutis, omnes exitus viarum vrbicarum trabe tranſuersâ his diebus concludere, neque vllum permittere tranſire, qui prius aliquid non ſoluiſſet. Puellæ innubiles, & recens nuptæ, magnam ibi iacturam pudoris pati cogebantur. Pecuniam porrò inde collectam, in commeſſationes, ebrietates, impudicitias illi expendebant. Hunc barbarum morem Sodalitas puerorum eliminauit; quandò protegente Magiſtratu ad ſingulos angulos viarum, altariolo erecto, imagineque aliquâ piâ ſuperimpoſitâ, hymnos ſpirituales decantabant, & eleemoſynas in pauperes erogandas flagitabant. Magis barbara fuit alia conſuetudo, quando homines in turmas diuiſi, ſaxis ſeſe appetebant, vulnerabant, quin & occidebant. Et hanc quoque Sodalitas puerorum ſuſtulit, inſtitutis per vicos, & plateas vrbicas ſupplicationibus deuotis. Alia præter hæc fuit conſuetudo ijſdem diebus. Carnipriuium, in formam idoli conformabant, & in capite viarum ſtipitibus altiſsimis vel trabibus erectis imponebant: mox omne lignum, ſiquarenque flammis concipiendis, in aggerem componebant; atque pridiè Quadrageſimalis ieiunij exurebant; ſed non ſine cæde plurimorum; qui partim ſaxis, partim gladijs, partim alijs armis circum ſtipitem ſeralem in modum colligebant. Eas quoque gentilitatis reliquias pueri extirparunt, deque omni vanitate incredibili quodam, felici tamen auſu triumphârunt.

Ad imitationem Commiſſorum, ipſi quoq; infantes in vnum conuenientes, Legationem ad ſupremum vrbis Magiſtratum adornarunt. Eius ſumma erat. *Rex Regum, & Dominus Dominantium Ieſus Chriſtus, pro ſua ineffabili clementia, dignatus eſt Rempub. Florentinam, à tyrannide, in libertatem vindicare, ſuique peculij illam ideo facere, vt omnes abnegantes impietatem, & ſecularia deſideria ſobriè, iuſtè, & piè viuerent, ac vetere abiecto homine, nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt, induerent. Eius vero deſiderio, inflammatos omnes teneriores ætatis ſodales, nomina Congregationi, quam ſanctiſsimam, & pijſsimam exiſtimarent, inſcripſiſſe, certiſq; inſtitutis ſeſe aſtrinxiſſe; vt ab adoleſcentia conſueſcerent, iugum Domini ſuaue ſummum portare. Cæterùm etiam ad ſe quoque pertinere putent ſalutem aliorum, vt ex ore infantium, & lactantium Deus perficiat laudem ſuam, ac deſtruat inimicum, & vltorem humiliter flagitare; vt ad vtilitatem publicã, diuino lumine præeunte excogitata poſſint exercere: quandoquidem & ipſi pro ſuo poſſe cuperent, cooperari S. Prophetis, quos ad inſtaurationẽ vitæ Chriſtianæ, Deus, hoc tempore delegerit.* Lachrymas excuſſerũt, vniuerſo Magiſtratui, verba Oratoris. Quamobrem collaudato eorum ſtudio, comprobatiſque inſtitutis, non modò exercitium rerum ſpiritualium permiſerunt, verùm etiam edictis, & excubitoribus publicis eos munierũt, nequis impedimento eis foret, ad ea, quæ decreuerant pro pietate faciendâ. Itaque oſtiatim domos adeuntes, cum omni manſuetudine, & humilitate, anathemata, ſeu res diuinâ, vel humanâ lege, aut conſuetudine Chriſtiana interdictas, turpes, indecoras, luxus, & laſciuiæ fomenta, ſibi tradi poſtulabant: ac his, qui domi habuiſſent, nec tradere voluiſſent, anathemata à Deo, ex præſcriptâ formulâ imprecabantur. Si quam etiam ex liberis, vel nuptam, ineptè, & ad oculos ſeculares comptâ animaduertiſsẽt, his verbis modeſtiſsimè compellabant; Rex noſtræ vrbis Florẽtinæ, & Regina noſtra, virgo Deipara tibi per nos imperãt, ornatum ſeculi, & omnem vanitatẽ deponere. Quòd ſi detractaueris, calamitas, aliqua vel ægritudo

IX. *Ipſi pueri legationẽ ad Magiſtratum inſtituunt.*

te ad

te ad ſaniorem mentem reuocabunt. Mirum valdè mirandum. Fœminæ vanitatibus innutritæ, capillos impoſititios, ſtibium, ceruſſam, purpuriſſum, colorandæ cuti, & capillitio medicamina, philtra, ſpecula, lunulas, torques, monilia, armillas, torques, ornamenta calceamentorum, diſcriminalia, periſcelidas, murenulas, olfactoria, inaures, gemmas in fronte pendentes, acus, vittas, teriſtra, & alia Veneri dicata inſtrumenta extradebãt; vt tunc etiam verum efficeretur, ſpectareturque illud Iſaiæ vaticinium; *Et erit pro ſuaui odore fœtor, & pro zonâ funiculus, & pro criſpanti crine caluitium, & pro faſciâ pectorali, cilicium.* Promiſcuè deindè, libri Muſici, Poëtici, & alij ex laſciuiæ ſcholâ, turpes imagines pictæ, fictæ, ſculptæ, cælatæ, vel quouis modo effigiatæ; varia inſtrumenta muſica minimè cultui diuino apta, tibiæ, citharæ, teſtudines, ſiſtra, monochordi, ſambucæ, & alia; chartæ luſoriæ, taxilli, latrunculi, & alia aliæ inuentamenta; libri Magiæ, chiromantiæ, ſortilegiorum, ludorum, ludicrorum, præſtigiorum, diuinationum, alchimiæ; & ad ſummum omnia, quæ Chriſtianam puritatem, ſiue inficerent, ſiue dedecerent, è domibus eijciebantur; quaſi ex illis eiecto iam dæmonio, ipſæ quoque domus ſcopis Euangelicis verrerentur, atque mundarentur. Ab horum feruore multitudo ingens excitata, mirum in modum ad benè viuendum animata eſt. Fœminæ, quas partes corporis minimè opertas oſtendebant, velare didicerunt, caſtiſque actionibus operam dare, ac illecebras, & fomenta malitiæ depellere. Reliqui non pauci ciues, ab honorum ambitu abhorrere, malè poſſeſſa reſtituere, in pios vſus facultates erogare, ſanctos, honeſtoſque mores præferre, antiquam Chriſtianitatis ſeueritatem reſuoiere: maximè quando viderent pueros, animoſo corde, facinus hactenùs Florentiæ non viſum tentare. Bacchanalium extremis diebus, hoc anno milleſimo quadringenteſimo nonageſimo ſeptimo, venientibus, in platea, ſeu areâ vrbis primariâ, ſumptibus publicis fecerunt erigere columnam octagonam, altitudine in formam pyramidis ſeſe paulatim attollente. Huius baſis, centum & viginti cubitos latitudinis occupabat. Singulis lateribus quindecim gradus adſtructi erant, aſſurgentes in modum theatri alicuius. Octo latera columnæ principalis, ſingula, ſingulis quindecim gradibus conſtabant. Inferiorem gradum ſternebant periſtromata pretioſiſsima, ſed laſciuis imaginibus conſpicua. Secundum gradum implebant, imagines & ſtatuæ, venuſtiſsimarum Florentinarum, & aliarum, artificioſiſsimâ manu depictæ, vel ſculptæ. Tertius gradus continebat, alueos, taxillos, latrunculos luſorios, aleas, chartas, fabulas; Quartus, libros, & inſtrumenta muſicalia, ad laſciuiam facta. Quintus, vanitates muliebres, ad ornatum ſuperfluum ſpectantes. Sextus, libros prophanos Petrarchę, Boccacij, Morgantis, Battagliæ, & aliorum. Septimus, barbas, perſonas impolitias, veſtes, & alia ludicra Bacchanalium licentiæ accommoda. Reliqui, reliqua, omnis impudicitiæ, vanitatis, & gentilitatis, aut incitamenta, aut ornamenta, ab auro, ebore, alabaſtro, & alia materiâ, pretioſâ, pro quibus aliquis Venetorum propola, viginti millia aureorum numerare volebat. Tulit deſiderij ſui præmium, quando ipſius, veluti omnium vanitatum emptoris effigiem ad viuum formatam, penès aliam Carniſpriuij, ſeu Satanæ monſtruoſam in faſtigio pyramidis collocârunt, & circumcirca materiam quamplurimam excitando igni idoneam appoſuerunt. Ergo die Dominicâ vltima Carniſpriuij, cum tam ſodales pueri, quàm innumerabiles ciues Florentini rei diuinæ de Angelis, in Baſilica cathedrali ſolenniter peractæ interfuiſſent, atque ſacro edulio, ſe in Diui Marci refeciſſent, ſupplicationem à prandijs, vſque ad locum columnæ pyramidalis inſtituerunt. In ea quatuor Infantes Angelis aſsimiles, in baſi quadam, auream *Ieſuli* pulcherrimam, radiatamque imaginem, quæ manu ſiniſtrâ paſsionis ſuæ inſtrumenta, clauos, crucem flagra, diadema, columnam complecteretur, dexterâ autem populis benediceret. Vmbellam alij duodecim, non minùs elegantes deferebant; alij non pauci choros Angelorum laudantium, & benedicentium Deum, vocis ſuauiſsimæ concentu æmulabantur: reliqua illorum multitudo, bini, ac bini incedebant, vel canentium hymnos excipientes, vel orationum vota ingeminantes. Sequebantur Cuſtodes, Eleemoſynarij ſtipem colligentes, & alij ſodalitatis adminiſtri. Poſt eos viri rubeas cruces ferentes; vltimum agmen claudebant virgines, & nuptæ, vſque ad Baſilicam Principem, in qua, laudibus Deo & Reginæ cœlorum decantatis, ſtipeque, quâ collegerant, hominibus bonis, quos Sancti Martini dicunt pro neceſsitatibus pauperum relictâ, in forum publicum proceſſerũt. Ibi in Bacchanalium turpitudinem, ſatis ingenioſa cantilena decantata, quatuor cuſtodes ad columnam arſuram acceſſerunt, & facibus accenſis ignem admouerunt, tantâ vniuerſæ vrbis lætitia, vt publicum æs campanum palatij ſonuerit, omneque muſicum Magiſtratus publici inſtrumentum clanguerit: grates ingentes referentibus, Deo, pietatis cultoribus, qui tam ſanctum opus, ad extirpandam omnem Bacchanalium ſpurcitiam, & barbariem, per manus infantium perfeciſſet. *Vbi ſupra c. 45 46. 47.*

IX. *Maleuoli ſacta ſeditione Sauonarolæ ne [illegible]*

Inflammauit hæc flamma, potentias tenebrarum harum, contrà Sauonarolam, nouæ iſtius vitæ authorem, qui nihil aliud videre deſiderabant, quàm perditum illum. Dolebat alijs iacturatàm pretioſæ, tamque ſpecioſæ ſuppellectilis, quam vænum potuiſſe exponi, & pretium dari pauperibus murmurabant: parùm attenti ad Philoſophorum gantilium, & conditorum rerum publicarum in ethnicismo, maximè ad Platonis polytica dogmata; quibus eas illecebras, vel potiùs morum corruptelas proſcribebant, quas poſteà ſeueriùs Chriſtiana diſciplina prohibuit. Alij virgæ directionis, & correptionis impatientes: ſed dicam priùs qui, & vnde illorum origo, & tanta ſeges. Superiore anno, menſibus Martio, & Aprili, Franciſcus Valorius, vnanimi Collegarum, qui ſincutque concordes, conſenſu, lege latâ ſtatuerat, vt ciuium filij, qui quartum, & vigeſimum annum expleuiſſent, ad publicũ admitterentur Comitium. Exiſtimabat, eam rationem eſſe aptiſsimam, ad popularem ſtatum retinendum, confirmandumque, quando tanta multitudo non facilè poſſet ab Optimatibus corrumpi, neque in partes trahi. Euenit contrà quàm putarat. Enimuerò effrenâ iuuentute in Comitio multiplicatâ, dum cenſuram morum ſub integerrimis viris refugerent, in ferendis ſuffragijs ad partem Rabidorum, quos vocabant, propendebant. Duæ factiones Florentiam tunc temporis diſtrahebant. Altera dicebatur Albotum, altera Leucopheorum, ſeu griſeorum. Illa popularis, à candore, & libertatis amore, hæc Medicea, ab incerto animorum. Abrogatis hiſce vocabulis, illi Plangentes, hi Rabidi audiebant. Illi conſilijs Sauonarolæ nitebantur, proque libertate, & ſtatu præſenti Reipublicæ decertabant: iſti, quantumuis ſalubria reijciebant, & Mediceos ſuſpirabant. Rabiolis coniuncti ganeones, fornicatores, adulteri, Pentapolitæ, ſaeratores, publicani, blaſphemi, periuri, aleatores, commeſſatores, temulenti, prurientes auribus philoſophi nonnulli, de diuinis rebus parum, aut nihil credentes, & in omne ſcelus effuſi, dum corripientem in porta Sauonarolam tolerare non poſſent, multis illum tum contumelijs, tum calumnijs, tum varijs machinationibus obruere, ac ſi poſſent extinguere, annixi ſunt. Opportunè, per menſtruam mutationem Magiſtratuum accidit, vt huius anni menſe Maio, Lucrardus Medices, capitalis Sauonarolæ hoſtis, officio Vexilliferi fungeretur. Is Sauonarolæ interdixit, nè pro ſolennitate Aſcenſionis Dominicæ concionaretur. Repugnârunt plurimi ex Magiſtratu, ac Sauonarolam ad concionandum adegerunt.

Diſſenſione eâ in vulgus denunciata; ex Rabidis non minùs quinquaginta peſtilentes, in illum conſpiratione facta, decreuerunt omnia Baſilicæ maioris ſubſellia, gradus, ſedilia, & ſuggeſtum inflammare. Non conuenientes paulò; poſt in facinore aggrediendo, aliqui aſinum antè duos dies mortuum decoriari, & exenterari fecerunt, inque Baſilicam per quoſdam ſibi ſimiles æditnos Sacerdotes, nocte Aſcenſionis diem antecedente admiſſi, ſuggeſtum vniuerſum intus, & extrà, supernè & infernè, ſordibus illis fœtulentiſsimis illeuerunt, deturpâruntque; Crucifixi in ſuggeſtu imminentis pedes, quos Sauonarola ad populum verba faciens ſæpiùs tangebat, & oſculabatur, veneno imbuerunt; deque capite illius titulum, IESVS CHRISTVS REX ciuitatis Florentinæ detraxerunt. Suggeſtum ipſum pelle illa aſininâ, in modum tapetis alicuius, vepeſtromatis penduli operuerunt: ſcabellū, & ſolium, in quo concionans conſiſtebat, clauis acutiſsimis confixerunt, nec non omni genere excrementorum putentium impleuerunt; ac prætereà circum circà extrinſecùs ſuggeſtum turpiſsimis imaginibus conſpurcârunt, adeò vt ſi Turca, vel aliquis immanior Chriſtianorum hoſtis templum profanâſſet, non potuiſſet execrabiliorem abominationem relinquere, aut perpetrare. Summo diluculo aperta iam Baſilicâ, cùm innumerabiles ex more ad audiendum illum præuenirent, fœtorem intolerabilem ſentientes, cùm ex Canonicorum ſepulturâ, quæ voica, & ſola in templo erat, tantam mephition, non poſſe exhalare animaduertiſſet, oculis in ſuggeſtum coniectis, omnibuſque perluſtratis, viderunt nefas, quale nè barbari quidem, in opprobrium Chriſtianorum dogmatum cogitâſſent. Sublatis ſpurcitijs, & clauis, ablutiſque omnibus, exceptis pedibus Crucifixi, (de quibus, an veneno tincti eſſent, nec ſuſpicione tangebantur,) fœtorem ſuffitibus depulerunt; hi, qui Sauonarolam libenter audiebant. Iſtud conſilium Rabiolis non ſucceſsiſſet, hominem in ſuggeſtu trucidare decreuerunt. Coniuratione patefactâ, cum Sauonarola amicorum præſidio munitus ſuggeſtum conſcendiſſet, in ipſo feruore concionis, duo quidam nefarij, excitando tumultui, per quem ille occideretur delecti, arcam eleemoſynarum, quæ in medio Baſilicæ proſtabat, altiùs eleuantes, in terram prolabi ſuſtinuerunt, & ſtrepitu vehementiſsimo de repantè facto, ipſi per medium auditorium fugientes, hac ratione timorem, & trepidationem omnibus incuſſerunt, vt Sauonarola concionem proſequi minimè potuerit, vociferatione, & commotione auditorum impeditus. Conuenerat inter eoſdem Rabidos, vt ſtatim atque tumultus in Baſilica fuiſſet excitatus, æs campanum, vt in caſibus emergentibus ſolet pulſaretur. Cæterùm is, cui iniunxerant, viſâ ingenti confuſione, atque periculo ciuitatis, non eſt auſus ſoanum admouere. Exiſtimabant, vt fugiente populo ſolus Sauonarola in Baſilica remaneret, quem tunc promptum eſſet occidere. Sed neque eo conatu procedente; quinimò viris, & mulieribus, (quæ ſubuerentes aliquod futurum Sauonarolæ periculum, arma occultò ſecum detulerant) armatis non ſe loco mouentibus, & *viuat* IESVS CHRISTVS REX *noſter*, alta voce conclamantibus, ac ſubindè arma pro defenſione concionatoris exerentibus, vnus ex Octo viralis Magiſtratu Sauonarolæ hoſtis, ad oſtium ſuggeſtûs vſque cucurrit; & procul dubio illum confodiſſet, niſi Corbinus Caſtrolarus alapâ paricidæ inflicta, ſi ſiligum auertiſſet. Ibi Sauonarola prolata ex ſinu Crucifixi, quam perpetuò deferebat, imagine, antè eam proſtratus martyrium expectabat: populus verò prolatis quoque ex ſinu Crucibus rubeis, & armis exertis, *Viuat* IESVS CHRISTVS REX *noſter*, ſucclamabat. Erexit ſe poſteà ille in pedes, & tumultu conquieſcenta, omnes genua ponere in terra ab eo iuſsi, pronun ciat: quo cum ab eo ſolo vniuerſo aliquot pijs orationibus, impertitaque benedictione, ad S. Marci ab armata amicâ multitudine reductus eſt. Tam Baſilicæ Sacroſanctæ, & rebus Sacratis, nec non Sauonarolæ, qui bona quàm plurima Florentinis contulit, operatuſque eſt, illatam ignominiam, Magiſtratus, qui caſtigare debuit, omninò neglexit; eaque ratione viam priſtinis flagitijs aperuit; adeò vt meretricium enorme vitium, commenſationes, ebrietates, impudicitiæ, contentiones, æmulationes, rixæ, diſſenſiones, cædes vltra, artes vetitæ, & alia ſcelera poſtliminio Florentiam redierint; quandò ſub Rabidorum vmbrâ, filij iniquitatis, repleti omni malitiâ, fornicatione, auaritiâ, nequitiâ, inuidiâ, homicidijs, contentione, dolo, malignitate, ſuſurrones, detractores, Deo odibiles, contumelioſi, ſuperbi, elati, inuentores malorum, parentibus non obedientes, inſipientes, incompoſiti, ſine affectione, abſque fœdere, ſine Deo, ſine conſcientiâ, in omne ſcelus diſcincti, dicerent; *Eamus, & in contemptum Sauonarolæ, in quodam execrandum facinus ruamus.*

X. *Varijs calumnijs apud ſummum Pontif. & inuidiam ipſi conflare nituntur.*

Seditio hæc in inſontem illum excitata, attulit opportunam occaſionem aduerſarijs illius, ciuibus, extraneis, Regularibuſque diuerſorum Ordinum, varijs calumnijs eum apud Summum Pontificem obruendi. Petrus Medices ſuo non deerat genio. Cæſorum illorum ciuium, qui Petrum Florentiam euocauerant affines, & amici, omnia ex ad. arſo fingentes, Pontificem ſubiratum ex cauſis, quas diximus, Florentinis irritabant, totiuſque diſcordiæ ciuilis authorem Sauonarolam faciebant. Marianus Genazanus Eremita Auguſtinianus à Florentino Magiſtratu, quòd Petro ducendo in vrbem eiuſdem partiariorum coniuratio nem feciſſet proſcriptus, eaque propter Sauonarolæ infeſtus, pro Medicæis & Rabidis validè diſertus, in Conſiſtorio Sacratiore pro concione in Sauonarolam inueſtus, ſæpè ſæpiùs quemadmodum ſermonem inceperat, proclamabat; *Abſcinde, abſcinde hoc monſtrum ab Eccleſia Dei Beatiſsime Pater*, nec nihil minas, & cædem ſpirabat. Samuel quidam Caſſinenſis ex Ordine Minorum, etiam libello peculiari, contra librum Sauonarolæ cui titulus eſt, *Reuelationum compendium*, edito, eiuſdem dicta, prædictiones, actiones oppugnare volens, aliquod operæ pretium feciſſe ſibi viſus eſt, niſi Ioannes Franciſcus Picus, Comes Mirandulanus, vix in publicum datum, confutâſſet, defenſione inſcripta Hieronymo Tornielo, Ordinis Minorum Præfecto. Aliquis etiā ſui Sodalitij Marcianī Petrus cognomento Clerichinus, cum ab eius congregatione, Romam conceſsiſſet, & à prehenſatione virorum illuſtrium lauream Magiſterij primò adeptus, in gratiam quoque Alexandri Pontificis ſeſe inſinuaſſet magnam illi inuidiam canina eloquentia conflauit, modum que redigendi in ordinem, familiam, quam Etruſcam, ſeu Marcianam congregationem Pontifici propoſuit; ſi videlicet is authoritate Apoſtolicâ, illi ipſi Congregationi, duodecim Cœnobia Conuentualium Romanæ prouinciæ, prætextu reformationis adiungeret: fore, vt ſi Sauonarola aſſentiretur, Cōgregatio illa pu ſilla à tanta multitudine abſorberetur: ſi non aſſentiret, in cenſuram Apoſtolicam incideret, pœnaſque rebellibus propoſitas mereretur. Audiuit Alexander Clerichinum vaferrimum, & laxioris vitæ fratribus, in ea, quæ Romana dicebatur, Congregatione degentibus, miſcere eos volebat, qui ſub Sauonarolæ ſacris auſpicijs, & diſciplinâ militabant. Huic cùm Sauonarola, malis bonos inquinari renuens, (præterquàm quòd ad ſe vnum res illa minimè pertinebat) ſciretque non Religionis augmentum perquiri, verùm diſcipulorum populationem ſub iugo prauorum Præſidum, qui ſe à reprehendendis, corrigendiſque criminibus, & iuſsis, & minis, & carceribus arcerent,) minimè parendum, in ea cauſa duntaxat, eſſe exiſtimaſſet, rationeſque facti ſui, & alieni, tum in litteris ſummo Pontifici ſcriptis, tum ſolis ad populum diſ-

ſertationibus reddidiſſet, ac nè eiuſmodi iuſsionibus grauaretur, obſecraſſet; iram tamen Alexandri à Clerichino irritatam effugere haud potuit. Accendit eam magis, ſingularis quædam Sauonarolæ in luxum, & licentiam Cleri, & præſertim Romani, de verbo ad verbum, à malignantibus excepta, & Alexandro tranſmiſſa Concio; in qua Sauonarola, quæ ab Oratoribus Regũ & principũ partim Alexandro coràm, priuatim & publicè dicta, partim Regibus & Principibus perſcripta, partim in vulgus iactata; & à nõnullis, imo ferè ab omnibus Romæ viſa, & contrectata Cleri flagitia, pro zelo Chriſtianæ, & Eccleſiaſticæ diſciplinæ latis modeſtè & opportunè, non minùs quàm ſtrenuè exagitauerat. Hanc Concionem ſtatim, atque legit Alexander in hominem exarſit, euocatoque quodam ex inſtituto S. Dominici Epiſcopo, viro doctiſsimo, vt reſponderet, indixit. & quidem Antiſtes laborem non recuſauit; ſed armis alijs ad expugnandum Sauonarolam opus eſſe dixit. Percontanti verò illi. *Quibus?* Simonem eijciendum; concubinas, & cynædos expellendos, caſtigandosque, auaritiam è manibus excutiendam; carnem, & ſanguinem non tanti faciendum: & reliquos aulæ, & Eccleſiæ næuos excindendos, vel potiùs eradicandos. Intellexit Alexander, ea, quæ illi inſinuabat: &, *Quid ergo in eo caſu faciendum?* Repoſuit Epiſcopus; *Beneuolentiâ, non minis, non cenſuris, non pœnis vincendum, vinciendumq; ſibi videri Sauonarolam: purpuram illi obijciendam, ſi modò dicta, & vaticinia retractare voluerit.* Placuit Alexandro conſilium; quo cum Oliuerio Cardinale, Prædicatorum Protectore communicato, Ludouicum Ferrarienſem, Palatij Apoſtolici Magiſtrum, Florentiam ire iuſsit; qui ſi diſceptando Sauonarolam vincere nequiret, ſacram ei purpuram deferret. Iuit ille, diſſeruit, diſputauit, triduanoque labore, fruſtrà conſumpto, tandem Cardineum galerum homini obiecit. cui Sauonarola; *Auertat Deus à me hoc ſcelus, vt legationem, quâ pro Chriſto functus ſum, aut retractem, aut contradicam. Galerum flammeum alium non opto, non quæro, niſi, quem proprio ſanguine rubricauero, faxit Deus, in martyrio.* Retulit ea omnia Ludouicus Alexandro; qui zelum, & conſtantiam Sauonarolæ admiratus, non poſſe illum non magnum Dei ſeruum pronunciauit, ac omnibus, nè quicquam ſiue boni, ſiue male de illo ſibi referrent, aut mentionem eius aliquam facerent, interdixit.

XI. *Alexander VI P. excitatus à Ludouico Sfortia anathema in Sauonarolã mittit.* Quieſcentem hanc Pontificis iram, Ludouicus Sfortia ad extremum excitauit. Erat is Sauonarolæ acerrimus hoſtis, quòd per illum ſtare exiſtimaret, quo minùs Piſarum vrbe potiretur, neque Florentinos à fœdere Gallico poſſet auertere, neque Reipublicæ illorum formam popularem inuertere, nec Petrum Mediceum, Florentiam reducere, nec Ioannem Petri Franciſci Medicem, Principem Florentinis imponere, quemadmodum cum Pontifice deſtinârat. Aegrè deinde ferebat, quòd Sauonarola illi prædixerat, *cum in vincula iturum, & in ergaſtulo duriſsimo moriturum.* Iſtud oraculum, non multò poſt à Gallis in prælio captus, & in Galliam ductus, verum eſſe agnoſcens, Florentinis mercatoribus, qui compactum in carcere viſitabant, ſæpe ſæpiùs affirmauit; Sauonarolam calumnijs fuiſſe oppreſſum: quippe qui etiam ſibi vera prædixiſſet. Hæc in extrema calamitate Sfortia laſſus; hoc tempore vati ſuo exterminium præparabat. Accidit enim, vt Sauonarola pari zelo, ac Reges Chriſtiani de reformanda Eccleſiâ ſolliciti, literas ad Maximilianum Cæſarem, ad Carolum Galliæ, Ferdinandum, & Iſabellam Hiſpaniæ, Henricum Angliæ, Emanuelem Luſitaniæ Reges ſcripſerit; ex notoriorum, quæ Romæ fieri dicebantur, famâ vbique locorum diuulgata, occaſionem ſumens, eos exhortandi, deprecandique, vt Eccleſiæ labanti ſuccurrerent, eamque abominationem deſolationis, quæ in loco Sancto dicebatur proſtare, vel etiam Concilij Oecumenici inſtrumento euellerent: quandoquidem paſsim ab omnibus de corpore myſtico vulgaretur; *A planta pedis, vſque ad verticem capitis,* nullam in eo eſſe, aut videri *Sanctitatem.* Vrgebat Concilij remedia, præcipuè ad capitis ſanitatem; ſi vera eſſent, quæ iactarentur, per Simonis oſtium ſeſe extuliſſe; de fide Chriſtianâ ſuſpectum eſſe: vitam omni turpitudine dedecorare: omnia venalia apud eum eſſe: tyrannidem, & auaritiam regnare, & reliqua nedum Pontifice, verùm etiam Chriſtiano homine indigna, eo conniuente, volitare paſsim. Vnam ex his litteris per exploratores interceptam, Sfortia, Aſcanio fratri Cardinali Romam miſit; qui eam Alexandro non ſine indignatione & quadam exprobratione repræſentauit, *dicens:* Nos quidem capiti tuo tyaram Pontificiam impoſuimus, vt defenderes Eccleſiam Dei: cæterum venient dies, quando remedia fruſtrà tentabis, & diadema Regni amittes; nosque vnà tecum noſtros galeros. His auditis Alexander, quaſi è graui ſomno euigilans totus perterritus, turbatusque, ecquid iſtud mali nuncij eſſet inquiſiuit. cui Aſcanius Epiſtolam à Sauonarolâ ſcriptam in manus dedit: quâ is perlectâ, acerbiſsimo, & implacabili odio permotus, ad perdendum Sauonarolam, omnes machinas adhibuit. & inprimis Hieronymo concionandi munus abrogauit: deinde eum Romam ad dicendam cauſam euocauit: cumque metum mortis, nè in itinere ab aduerſarijs occideretur, excuſaret. Congregationem illius Etruſcam, in qua multi nobiles, & probi, & eruditione præſtantes religioſi viuebant diſſoluere, ac S. Marci, & Feſulanum cœnobia, Congregationi Lombardiæ reunire voluit, ipſiusque cauſam Vicario eiuſdem Congregationis ad cognoſcendum commiſit; eâ intentione, vt diſſoluta Societate Etruſcâ, Sauonarolam alio diſcedere compelleret, Florentiaque eijceret, quo eiecto poſſet facilius Petrum reducere, libertatem, & ſtatum vrbis inuertere, & à fœdere Gallico Florentinos auertere. Cùm iſta minimè ſuccederent, Florentinis anathemata, priuationem ſacrorum, & omnia hoſtilia, per litteras Edictales comminatus eſt, niſi Sauonarolam vinctum ſibi tranſmitterent, & ab eius Concionibus audiendis abſtinerent; ex aduerſo omnia amica illis ſpondens, ſi obtemperarent. Cumque nec illud potuiſſet obtinere, anathema Romæ in Sauonarolam pronunciauit, & Ioannem Camertem, Sauonarolæ hoſtem, qui publicaret, Florentiam miſit: cauſis tribus in edicto, expreſsis, 1. quia vocatus Romam venire contempſerit. 2. hæreticam, & peruerſam doctrinam prædicauerit. 3. Vnioni Cœnobiorum, S. Marci & Feſulani, cum alijs Etruriæ Monaſterijs conſentire noluerit. *Cauſa Anathematis.* Ioannes Camers Senis ſubſiſtens, Florentiam, prætextu nè à ſequacibus Sauonarolæ violaretur, non acceſsit, ſed edictales tantum litteras, quæ tum in publicis locis affigerentur, tùm in Baſilica principe vulgarentur, miſit. & quidem in quatuor Regionum principalibus templis, in S. Saluatoris Abbatia, in monte S. Miniati Minoritarum Obſeruantium, fuerunt ad valuas conſpicuas affixæ; nec non in Cathedrali Eccleſia, Clero eiuſdem templi, Minoritis Conuentualibus S. Crucis, Dominicanis S. Mariæ Nouellæ Conuentualibus, Eremitanis Sancti Spiritus, Seruitis, & Benedictinis quibuſdam præſentibus lectæ, & quatuor funalibus ad ſonum campanulæ extinctis publicatæ: quibus quidem nè Sauonarola teneretur, Cardinalis Senenſis, Franciſcus Piccolhomineus homini operam offerebat, ſi modò is illi quinque millia nummûm aureorum numeraret. Miratus ille Cardinalem, nec aurum, nec argentum ſibi eſſe, neque ſe meruiſſe anathemata reſpondit; cùm neque citationem accepiſſet, aut vidiſſet, neque quicquam contrà fidem, aut bonos mores dixiſſet, quinimò pro fide Orthodoxâ, & pro moribus Chriſtianis ſcripſiſſet, prædicaſſet, certaſſetque; neque in ipſo ſtaret, ſed in multitudinis Fratrum genere nobilium, doctrina clarorum, regularis vitæ Obſeruantium cõſenſu, vn

cœnobiorum cum alijs, aut diſſolutio congregationis. Quibus ſic ſtantibus, exiſtimare ſe cenſuram Pontificiam minimè incurriſſe; eaque propter non ſibi opus eſſe, abſolutionem tanti, quanti Cardinalis offerebat, redimere. His ad eum modum ſuccedentibus, à Maio huius anni, vſque ad Epiphaniæ feſtum ſequens, à munere concionandi abſtinuit; quamquam non ignoraret, à reliquis omnibus Eccleſiaſticis minimè, ac tantùm à ſolis Miniatenſibus Obſeruantibus Minoritanis, literas edictales excommunicationis in ſe publicatas, acceptatas fuiſſe. Hinc nata in vrbe grauior diſſenſio inter ciues, quando Magiſtratus inter ſe non conueniret. His inter ſe diſcordibus, renata in populo maior licentia, dicendi, faciendi, tentandi inconceſſa. Hinc à Rabioſis in Cœnobitas S. Marci atrox perſecutio, vt neque noctu inter matutinas preces liberi eſſent ab inſolentia populari, his ſaxa per feneſtras in templum iactantibus, alijs probra, & contumelias vociferantibus, alijs libellos famoſos in Sauonarolam, & reliquos affingentibus vel picturas turpiſſimas pingentibus, vel poemata ſcurrilla, cantilenasq; obſcœnas canentibus. Vnde Minoritæ, Auguſtiniani, Seruitæ, & reliqui Regulares, metuentes, nè occaſione ſupplicationis ſolennis, cui pro feſtiuitate SS. Sacramenti interuenire tenebantur, aliquid turbarum accideret, Magiſtratui authores fuerunt, qui Cœnobitis S. Marci interdiceret, nè eâ die proceſſioni intereſſent. Ab hac Magiſtratûs indulgentiâ, negligentia, ſeu potiùs væcurdiâ, & cæcitate, quaſi portis patefactis, omnia flagitia Florentiam ſedierunt; gementibus alijs ſucceſſoribus, & calamitatem publicam, cum Sauonarolæ caſu coniunctam Pontifici per litteras publicas exponentibus. *Vbi ſupra. c. 44. 41. 47. Nardi lib 2. Picus in vita c. 13.* Ex harum, & Sauonarolæ, nec non Alexandri literarum exemplis, faciliùs erit ſtatum huius rei cognoſcere. Dabo aliqua ad notitiam poſterorum.

I

Ex libro litterarum exiſtente in Archiuo Reformationum ciuitatis Florentiæ, cuius talis eſt titulus, videlicet, Liber litterarum Dominorum ad exteros, & Principes, inceptus die duodecimo Iulij. 1497. & finitus die decimo octauo Maij, 1500. pag. 31.

XII. *Aliorum de Sauonarola teſtimonium Alexandro datum.*

Sanctiſſime, ac Beatiſſime Pater. Vt primùm de litteris Veſtræ Sanctitatis nuncium accepit Hieronymus Sauonarola, qui in hac, ſi in iniquitatis appellatus, ab Eccleſiâ Matre, vbi populum religionem, & bonos mores docebat, in Monaſterium ſuum rediſt, tantiſperq; falſis detrahentium calumnijs cedere decreuit, donec deferueſceret ira Sanctitatis Veſtræ, & certiore nuncio intelligeret, non eſſe vera hæc, in quibus accuſatur: in periculum animarum Chriſti fidelium, pernicioſos grauesq; errores diſſeminare, & in plurimorum ſcandalum, prædicationes ſuas afferre. Nos enim teſtari poſſumus, hunc optimum in vinea Domini foſſorem, eos fructus ex ea colligere, quos nulli hactenus noſtra ætate collegerunt. Et vt expeſamus altius; Si vera ſunt, quæ dicuntur, Annunciate, quæ futura ſunt nobis, & dicemus, quòd Dij eſtis vos: hunc certè ſupra hominem exiſtimare nos oportet, qui octo iam annis multa prædixit, quæ euentura nobis erant. Interim numquam ceſſans ad meliorem religionis cultum nos emendare, facileq; docendo, ſcribendo, prædicandoq; effecit, vt delecto omni malo habitu ſi quis erat in nobis, ad ſanctiorem vitam proficeremus, idque continuò peragens zelo domus Dei, facilè multorum inimicitias in ſe contraxit, qui magis oderunt lucem, quàm tenebras; quorum falſis calumniarum ſuggeſtionibus permota Sanctitas Veſtra, noxium hunc Chriſtianæ religioni credidit. cuius tamen in ea fructus hi ſunt: Docere omnes iuſtitiam, hortari ciues noſtros, æquali quodam iure, & poſtulari vt: Inſidias omnium in Rempublicam noſtram detegere; nec pati, contrà in ciuitatis noſtra plura, aliquem ſibi occupare: docere parentes, optimam filiorum educationem, & eruditionem, vt digni Chriſtiano nomine euadant perſuadere mulieribus, depoſito omni ornatu, ſequi Chriſtum; pueros nihil magis noſſe, quàm geſta Chriſti, & Sanctorum; & omnes indignos Chriſtiano nomine, è Societate, & cœtu noſtra expellere. pro quibus facile multorum odium, & aliorum offenſionem ſubiens, accuſatus eſt, demoliri muros Hieruſalem; non tam quia nos pereamus de via iuſta, amiſſo religionis Duce, quàm quia ciuilium diſcordiarum hanc cauſam habeamus, quæ vnica illis relicta eſt via, ad ambitionem ſuam, & nocendum nobis. Dolemus autem, non poſſe, nos mandatis S. Veſtræ facilè parere, nè rem indignam ciuitate noſtra videamur feciſſe, & tamquam ingrati in hominem de nobis optimè meritum, arguamur. Accedit, hoc non poſſe ſine populari diſcordiâ, & multorum periculo tentari. Tot namq; eorumq; animos, ſuâ integritate ſibi conciliauit, à quare ſcimus, Veſtram Sanctitatem abhorrere; nec paſſuram vmquam, noſtro tàm ingenti periculo mandatis ſuis parere. Graue etiam nobis, eſt Sanctitatem Veſtram à voluntate ſuâ in nos deſtitiſſe ab hac. Siquidem paucis diebus antè, accepimus ex litteris Oratoris noſtri, quàm parato animo ea eſſet, ad inſtaurationem Reipublicæ noſtræ. nunc verò, vt aiunt, momento temporis, ea nobis in dari audimus, quæ ſine dedecore, & periculo noſtro præſtare non poſſumus. Quod reliquum eſt, Beatiſſime Pater oramus Sanctitatem Veſtram, nè derelinquat nos, ſed cauſam noſtram ea ſanctè proſequatur, quo hactenus proſequuta eſt. Nec velit his mandatis ciuitatem noſtram miſerò, & in aliorum vtilitatem ruinas noſtras augere. Nos in hac eam rationem ſeruabimus, vt quales in Eccleſiam ſemper fuimus, & fidem Catholicam tales etiam nunc reperiamur. Id tamen ſignificamus, magis cordi nobis eſt Rempublicam noſtram, quam aliorum commoda: quo animo deſideramus eſſe etiam Sanctitatē Veſtram. Sic enim fecimus illi, & vobis toti Italiæ fuerit. Commendamus nos, Vrbem, populumq; noſtrum Clementiæ Sanctitatis Veſtræ: ex Palatio noſtro die quarto Maij, milleſimo quadringenteſimo nonageſimo ſeptimo.

II.

Ex autographo Hieronymi Sauonarolæ, quod eſt in manibus F. Philippi del Buono, profeſſoris Ordinis Prædicatorum in Conuentu S. Marci Florentiæ. exemplato à Franciſco Mariâ Cinellio Piſcienti, Notario Florentiæ publico, cuius authoritati teſtimonium in forma probandũ, perhibet Petrus Nicolinus, I. C. Archidiaconus Eccleſiæ Metropolitanæ Florentiæ, atque Protonotarius Apoſtolicus, Alexandri Martij Medicis, Archiepiſcopi Florentini Vicarius, & Locumtenens. die vigeſimo Auguſti, milleſimo ſexcenteſimo vigeſimo quarto.

Sanctiſſimo Domino noſtro, Alexandro Papa VI.

XIII. *Epiſtola Sauonarolæ, in qua à crimine læſæ Maieſtatis ſe purgat.*

Beatiſſime Pater. Quam ob cauſam Dominus meus iraſcitur ſeruo ſuo? aut quod eſt malum in manu meâ? Si filij iniquitatis iniuſtè detrahunt mihi, cur non Dominus meus ſeruum ſuum prius interrogat, aut audit, quàm credat? Difficile eſt enim, iam inclinatum in aduerſam partem animum diſſuadere. Circumdederunt me canes multi, concilium malignantium obſedit me, & dicunt mihi. Euge, euge, non eſt ſalus illi in Deo eius. Nam vice Dei, Sanctitas Veſtra fungitur in terris, cui me crimine læſæ Maieſtatis accuſant, commiſcentes, quòd illam maledictis carpere, & laceſſere nō deſinam, & verba mea multipliciter detorquent, & ſacrilegè peruertunt. Idem ſuperiori biennio factitatum eſt. Sed extant multa millia auditorum, in teſtimonium innocentiæ meæ. Extant & de ore mei pronunciantis verba, fideliter, vt reor, excepta, partimq; librariorum, & impreſſorum operâ vbique vulgata. Proferantur, legantur, examinentur; ſi quicquam eſt, quod Sanctitatem Veſtram, iure offendat, quod toties illi falſo detulerunt. An aliud publicè dictum à me, aut aliud ſcriptum velim? vt apertiſſimè contradictionis conuincar? Quod conſilium, quæ vtilitas? Quæ tàm vaſana mens moliatur? Miror quomodò Sanctitas Veſtra, illorum rabiem, & nequitiam non deprehendat. Quâ fronte, quâ conſcientiâ Concionator iſte egregius, [a] *& ſublimatus, crimen, cuius ipſe maximè reus eſt, inſonti mihi obiecit? Iam enim illius dicta aperire neceſſitas cogit. Adſunt, ſiquam, teſtes locupletiſſimi, qui illum aliàs ex pulpito, contrà Sanctitatem Veſtram apertiſſimè debacchantem audierunt. Et nè mentiri credar, ſi opportuerit, Notarij fidem in productione meritorum teſtium adhibebo. Atque eius inſolentiam iam coarguiſſe & damnâſſe meminimi; cum nō liceat in quempiam, vel minimum, tantò magis in Principem*

[a] *Marſilũ Gennazanum inſinuat.*

& Paſtorem omnium mundi. Quis enim animo demens hæc neſciat? Non ſum animo, Deo dante, tàm excors, vt mei ſim oblitus. Caſtigationi me ſemper ſubieci, & quotiès oporteat iterum atq; iterum ſubijcio. Quid enim ego Peccator pœnitentiā peccatorum, & emendationem morum, ex fide Domini noſtri IESV CHRISTI totis viribus exclamo, dum pœnè extinctā fidem Chriſtianam in cordibus hominum reuocare contendo; ac propediem Deo dante, opus de Triumpho CHRISTI in aſſertionem Fidei edere decerno. ex quo manifeſtè apparebit. An ego hæreſum, quod abſit; an Catholicæ fidei ſim diſſeminator. Non ergo velit Beatitudo Veſtra, tumidis, & maleuolis, niſi facto prius periculo fidem adhibere; cum plurimorum hactenus mendaciorum planè coargui poſſint. Quòd ſi mihi humana defuerint auxilia, impiorum iniquitate præualente, ſperabo in Deo adiutore meo, atque vniuerſo Orbi conſtare faciam illorum nequitiam; ità quod ſuſcepti propoſiti quandoque forſan eis pœnitebit. Me Beatitudini Veſtræ humillimo commendo. Ex Conuentu S. Marci Florentiæ xx Maij, milleſimo quadringenteſimo nonageſimo ſeptimo. Beatitudinis Veſtræ humilis filius, & ſeruus, Frater Hieronymus de Ferraria Ordinis Prædicatorum.

III.

XIV. Ex libro litterarum exiſtente in Archiuo Reformationum Ciuitatis Florentiæ, cuius talis eſt titulus, videlicet, Liber litterarum Dominorum ad exteros, & Principes, inceptus die xii. Iulij, milleſimo quadringenteſimo nonageſimo ſeptimo. & finitus die decimo octauo Maij, 1500. pag. quinta.

Epiſtola Florentinorum ad Alexandrum Papam, qua innocentem probant.

Alexandro VI. Summo Pontifici.

Sanctiſſime, & Beatiſſime Pater. Nihil vnquam dubitare potuimus de clementiſſimo animo, & beneficentiſſimo Sanctitatis Veſtræ in nos. Tot, tamq; in retus Pontificiam clementiam ſemper ſumus experti, vt nihil potuerit accidere noſtræ ciuitati, quod turbare nos poſſet, quod idem non ſit Sanctitati, clementiæq; Veſtræ moleſtum futurum. quæ de re ſcribimus etiam modo ad Sanctitatem Veſtram, maiore cum ſpe impetrandi, quæ ſupplicaturi ſumus. Eſt autem inter ea, quæ hoc tempore noſtra Republica, aliter quàm nos voluerimus, acciderunt non poſtrema, quod modò euenit; quòd Frater Hieronymus Ferrarienſis indignationem Sanctitatis Veſtræ, quòd cenſurâ ſignificatum eſt, incurrerit. Duæ nos cauſæ potiſſimùm mouent. altera eſt, quòd non parum id nobis, & populus ferme omni noſtro permoleſtum fuit, vt pitta, qui Eccleſiaſticas cenſuras, propter Apoſtolicæ Sedis reuerentiam conſuetudine vetuſtiſſimâ noſtræ Ciuitatis, inter primas Italiæ gentes, ſemper ſumus abominati. altera cauſa eſt, quòd moleſtè tulimus, ferimusq; inſectatum eſſe boni viri, quantum nos cognoſcimus virtutem, & delatam fuiſſe ad Sanctitatem Veſtram, nullâ de cauſa, quæ merito excitare Pontificales in Fratrem Hieronymum cenſuras, ſi ea vera extitiſſent, debuiſſent. Nos Sanctiſſime Pater multò aliter cenſemus. Bonum nos hunc virum, bonumq; religioſum, peritumq; rerum Chriſtianarum exiſtimamus. Diuerſatus eſt in vrbe noſtrâ aliquot annos, prædicationibus intentus, plebisque ad meliores mores inſtruendo. neque inueniri potuit, (modò careat affectibus delator) quicquam, in quo vel exemplo vitæ, vel excellenti doctrinâ aberrauerit. Sed vt nouit Veſtra Beatitudo, vix inueniri poteſt, vbi præclara virtus careat inuidiâ. Sunt, & in noſtra Vrbe, tanquàm in magno populo, qui etiam virtutem inuertant, ſeu natura leuitate, ſeu alio quouis morbo; & tunc ſibi plus placeant, doctiq; eſſe magis viri videantur, cùm quid in doctos, bonosq; viros liberiùs audent: quibus magis venia danda, quàm grauiore aliquo periculo id vindicare errore. Supplicamus ergo Sanctitati, Clementiæque Veſtræ; pro ea, quæ omnibus in rebus ſemper fuit in nos Veſtra paterna, & diuina charitas, vt totum hoc negotium ad grauitatem, ſapientiamq; Veſtræ Sanctitatis referatur, tollaturq; hæc animorum diſplicentia Ciuitati, atque iſta Cenſurarum Pontificalium grauitas, nè pluris poſſe videantur paucorum religioſa quorundam leuitas, quàm bona ſtudia, bonaq; artes hominum religioſorum. Nihil eſt Sanctiſſime, & Beatiſſime Pater, quòd poſſit fieri hoc tempore à clementiſſimo Pontifice, Chriſtiq; Vicario in nos, atque vrbem noſtram gratius. ſi iſta Pontificales cenſuræ fuerint, benignitate, animoq; Sanctitatis Veſtræ ſublatæ: neque illo ſolùm, quæ ſeorſum Fratrem ipſum Hieronymum taxauerunt, ſed & quæcumque alia, quæ ob eandem cauſam alios quoque complexæ fuiſſent. Nihil maiore ſtudio, maioreq; pijs affectibus ſupplicare Sanctitati Clementiæq; Veſtræ poſſumus; & quia tem. vt videtur non ſine piam ſupplicamus, dubitare vix poſſumus, Sanctitatem veſtram benignè eſſe largiturum: ne quid animabus periculi, hoc præſertim peſtilentiæ tempore poſſit contingere. atamus, vt videtur nobis potiùs dignum Sanctitate Veſtrâ, & clementiâ, ad quàm potiſſimùm pertinet, Chriſtianæ ſalutis cura, vt, quantum eſt in Veſtra Sanctitate, nulla anima pereat. Id tandem veri Paſtoris, Chriſtiq; Vicarij videtur officium, ad Redemptoris noſtri IESV CHRISTI imitationem, qui ſeſe morti ſpontaneum obtulit, vt nos eius redempti ſanguine viueremus, neque nos hac in re tantum voluimus oratam eſſe Sanctitatem Veſtram, vt nobis indulgeat hanc gratiam, ſed vt etiam quoque in rebus omnibus, vt ſemper ab ea factum eſt, meminerit Veſtra Sanctitas huius deuotiſſimæ Ciuitatis, & populi Sedis Apoſtolicæ, & Sanctitatis, Clementiæq; Veſtræ, inuenes, & Rempublicam iſtam humillimè commendamus. Ex Palatio noſtro dec. octauâ Iulij, milleſimo quadringenteſimo nonageſimo ſeptimo.

XV. Pietas Sauanarolæ in Fratres ſues tempore peſtis.

Peſtilentiæ meminerunt in ſuis litteris, quæ hoc tempore graſſabatur Florentiæ. Eâ contagione, nè Fratres ſui inficerentur, centum ex eis, & quadraginta timidiores Sauonarola in diuerſa omnium ſuburbana hoc ordine miſit. Non paucis tres quindecim, cum Præfecto, & Lectore, vno in loco eſſe voluit; qui non minùs, quàm in cœnobio rem diuinam die, noctuque recitarent & facerent, ſilentium, & reliqua diſciplinæ regularis obſeruarent, & prælectiones quotidianas audirent. Ipſe cum reliquis in S. Marci ſubſtitit & clauſis Baſilicæ ianuis, diuina omnia procurauit. Threnosque Hieremiæ, Ionam Prophetam, & Samſonis hiſtoriam ad conſolationem Fratrum, quibus infirmis ipſe ſanus miniſtrabat, expoſuit; alios verò abſentes, ad benè moriendum litteris hortatus eſt. Mirum eſt. Si, qui ex peſte moriebantur apud S. Marcum, tàm alacres, & feſtiui è corpore migrabant, quaſi ad ſolennia nuptiarum exirent Frater Ioannes Baptiſta Fauentinus, cùm ob orationibus Fratrum diutiùs detineretur, ità vt non poſſet animam efflare, feruentiſſimè flagitauit, nè ſe ampliùs moraſi in corpore facerent, qui cupiebat diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Die ſolenni Aſſumptionis glorioſæ Virginis, quo peculiari cultu Sauonarola Reginam Cælorum ſolebat venerari, peſtis Florentiæ ceſſauit: *Mſ vita pag. 68.* Sed aduerſarij Sauonarolæ aduerſari non ceſſarunt, & hanc, quam adſcribo ab Alexandro Pontifice extorſerunt.

IV.

Alexander Papa VI. Dilectis filijs, Priori, & Conuentui Monaſterij S. Marci Ordinis Prædicatorum, in ciuitate Florentiæ.

XVI. Bulla Alexandri Pontificis aduerſus Sauonarolam.

Dilecti filij, Salutem, & Apoſtolicam benedictionem.

Quia diuini conſilij inſcrutabilis altitudo, vniuerſali administrandæ Eccleſiæ, nos Petri ſucceſſorem, licèt immeritum hoc tempore præeſſe diſpoſuit, inter, quantum nobis diuino munere datur diligentia ſtudio procurandis ijs rebus intendimus, quibus religio, ſalus, & pax Chriſtiano populo conſeruetur, floreat, & amplificetur; dogmatum verò nouitas, ficta ſimplicitatis adumbrata velamine, quâ in populis frequenter & Clero ſchiſmata, hæreſes, & morum ſubuerſio oriuntur, de Eccleſia noſtrum emendatione ſtragelle pellatur: nè quietem corporis Eccleſiæ ſtatum ſollicitudine ſimplicitudo poſſit, neque cæteris delinquendi exemplo iſto malo pateat fiat in poſterum. Sanè Hieronymum quendam Sauonarolam, de Ferrariâ Ordinis Prædicatorum, nouitate prauidogmatum delectatum accepimus, & mentis inſaniam. Italicarum rerum commutatione deductum, vt ſe miſſum à Deo, & cum Deo loqui ſine vllâ Canonicâ atteſtatione fateatur in populo. contrà Canonicas Sanctiones. Non ſufficit cuiquam vndè tantùm aſſerere, quòd ipſe miſſus ſit à Deo, cùm hoc quilibet

hæreticum aſſereret; ſed oportet, quod oſtendat illa immediatam miſſionem, per operationem miraculi, vel Scripturæ teſtimonium ſpeciale. Chriſtum præterea IESVM Crucifixum, & Deum mentiri, ſi ipſe mentiatur, horrendum certè & execrabile admirationis genus, extra ſtatum ſalutis quenquam fieri, vanis illius aſſertionibus non credentem. Aliadeinceps illum non minùs inepta facere, dicere, & ſcribere, quæ ſi præterirentur impunè, nihil eſt, quòd non auſuram falſorum religioſorum temeritas ſit, & in corpus Eccleſiæ (quod verendum eſt) vitia ſub virtutum ſpecie ſubinuectarent. Cogitauimus longa cunctatione, & diuturnâ patientiâ noſtrâ effecturos, vt fatuam illam Propheticam ſuam profeſſionem recognoſceret, ad ſolidæ veritatis viam deflecteret, ex quo turbationis cauſa in Eccleſia fuerant illius verba temerè, & iniquè prolata, conſultè & fideliter reuocaret. Credebamus poſt aliquod tempus iam aduenisse diem, quo de ipſo meliora concipere deberemus, ac dolerem, quem nunc vſque ex eſſrami arrogantiâ, & ſcandaloſâ ſeparatione à Patribus ſuis Lombardiæ perpeſſi fueramus, quæ ſubdolâ calliditate, ſicut poſt cognouimus, peruerſorum quorundam Fratrum impetrata eſt, à modo ex ſua humili adhærentiâ in lætitiam commutaremus. Nam licèt per litteras noſtras ipſum in virtute Sanctæ obedientiæ monuerimus, vt ad nos veniret, veritatem ab eo, & ab ore ſuo intellecturos; tamen non ſolum venire, & nobis obedire recuſauit, verùm etiam ipſe acerbiorem indies magis doloris nobis cauſam, ſubminiſtrauit, impudenter fidelium oculis legenda ingerens, quæ ſolo aliàs auditu temerè profuderat, inhibenda. Ea propter quãdo nos reddendæ vniuerſæ Italiæ paci, grandi, ac laborioſo opere detinemur, hanc ipſam cauſam, Fratri Sebaſtiano de Madijs de Brixiâ, Congregationis Lombardiæ, Ordinis Prædicatorum Generali Vicario determinandam, iudicandam, puniendamq; ſecundum Ordinis veſtri ſtatuta commiſimus; per litteras noſtras in forma Breuis Hieronymo Sauonarolæ prædicto, in virtute Sanctæ obedientiæ ſub excommunicationis latæ ſententiæ pœnâ ſtrictè præcipiendo mandantes, vt Vicarium prædictum ad cognoſcendam huiuſmodi cauſam à nobis iudicem deputatum, promptâ, & ſincerâ obedientiâ recognoſcat, illius mandatis vbilibet gentium, ſe citauerit, omni contradictione, & appellatione poſtpoſitâ, pariturum. Intereà verò, dum hæc cauſa coràm præfato Vicario diſcutitur, ab omni declamandi in populo, & publicè legendi officio per præſentes litteras prædictum Hieronymum ſuſpenſum eſſe decernimus. Cæterùm nè alteri cuiquam ex Fratribus veſtris malo exemplo eiuſdem Hieronymi libertate propriâ delectatis, errandi, & decipiendi tribuatur facultas, locum iſtum Sancti Marci de Florentiâ, & Sancti Dominici apud Feſulas Ordinis Prædicatorum, à modo præfatæ Congregationi Lombardiæ commiſimus, incorporamus, annectimus, omnibus Fratribus prædictorum locorum, Sancti Marci, & Sancti Dominici ſub excommunicationis latæ ſententiæ pœnâ mandantes, vt Vicario præfatæ Congregationis Lombardiæ, velut ſuo legitimo paſtori pareant, & intendant. reuocantes ex nunc, & reuocatum eſſe decernentes, quicquid authoritatis, facultatis, ſiue poteſtatis cuiquam alteri, etiam Apoſtolicâ authoritate eſſet indultum. Iniungentes quoque ſub eiuſdem excommunicationis latæ ſententiæ pœnâ, Fratri Dominico de Piſciâ, & Fratri Thomæ Buſino, & Fratri Syluestro de Florentiâ, vt infrà ſpatium nouem dierum, quorum tres aſſignamus pro primo termino, tres pro ſecundo, & tres pro tertio, à notitiâ præſentium, Bononiam proficiſcantur, authoritate prædicti Vicarij Lombardiæ, in vno quopiam Conuentuum Congregationis, præterquã in dominio Florentinorum collocandi. In contrarium facientibus, non obſtantibus quibuſcumque. Datum Romæ, &c. Ex Diario Ioannis Burchardi Prothonotarij, & Cleri Apoſtolici.

XVII. Litteræ Alexandri PP. ad Sauonarolam quibus iubetur à prædicatione deſiſtere.

V.

Alexander Papa VI. Dilecto filio, Fratri Hieronymo Sauonarolæ de Ferraria, Ordinis Prædicatorum.

Dilecte fili, Salutem, & Apoſtolicam benedictionem.

Licèt vberius per alias litteras noſtras in forma Breuis explicauerimus, quantum nobis diſplicuerint turbationes, præſertim iſtius populi Florentini, & eò magis, quòd habuerint initium à prædicationibus tuis: quia conabaris, omiſſis vitiorum extirpationibus, laudibusq; virtutum, per tuos ſermonibus futura prædicere, affirmareq; te illa habere à lumine æternitatis, ac inſpirante Spiritu ſancto: propter quæ, & ſimilia, ſimplices homines deuiare poſſent à via ſalutis, & obedientiâ Sanctæ Romanæ Eccleſiæ. debuiſſes enim potiùs procurare in tuis prædicationibus vnionem & pacem, quàm ſimiles, quas vulgus vocat, prophetias tuas, diuinationesq; prædicare. Debuiſſes etiam conſiderare, quòd conditiones temporum vehementer repugnant tali doctrinæ, quàm in medium affers: quæ ipſa erat parere diſcordiam, etiam vbi eſſet ſumma pax; quanto magis vbi vigent tales ſimultates, & factiones. Periculum itaque multarum animarum, & deſiderium noſtrum quietis iſtius populi, & vt ſatisfaceremus officio noſtro Paſtorali adduxêre nos, vt ad te ſcriberemus, nec ſine maturo conſilio decreueremus omninò te vocare ad nos, vt te purgares à tibi impoſitis: quæ profectò ſi vera eſſent, non deberent impunè tranſire. Cùm autem nuper intellexerimus ab aliquibus Fratribus noſtris Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus, & per litteras tuas & nuncios, quòd paratus eſſes omnibus per te dictis, vel factis, ſubijcere te correctioni Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, & Religioſi hominis, plurimùm lætati ſumus, in opinioneq; perſiſtere volui, ea te non prædicaſſe malo animo, ſed potiùs ſimplicitate quadam, & zelo proficiendi in vinea Domini; licèt certè contrarium experientia doceat. Verùm nè videamur talia penitùs negligere, quæ nullo pacto ſunt negligenda, decreuimus, iterùm ad te ſcribere, & reſpondentes litteris tuis mandamus tibi in virtute Sanctæ obedientiæ, quòd ampliùs abſtineas omninò ab omni prædicatione, tam publicè, quàm ſecretè, ita quòd non poſſit tibi imponi, quòd ceſſans à publicis ſermonibus, reuerteris ad conuenticula: quem modum omninò teneas, donec ſecurè, commodè, & cum ea honeſtate, quã decet religioſum, nec ſtipatus vt intelligimus militibus, poſſis ad præſentiam noſtram te conferre. Videbimus enim te hilari, & paterno animo, vel donec maturius deliberemus, quem modum debeas in futurum tenere; vel, ſi nobis videbitur, aliquem idoneum, & probum virum deſtinabimus. Quod ſi feceris, vt ſperamus ex nunc ſuſpendimus Breuia & contenta in illis, quæ adſcripſimus. & quaſcumque clauſulas in eis contentas. vt quiete poſſis conſcientia tua viuere. Datum Romæ apud S. Petrum die decimo ſexto Octobris, milleſimo quadringenteſimo nonageſimo ſeptimo. Ex Diario Burchardi.

VI.

Alexandro VI. Pontifici Maximo. Frater Hieronymus Sauonarola Ferrarienſis Ordinis Prædicatorum.

Beatiſſime Pater, Poſt beatorum pedum oſcula.

XVIII. Re... Sa... ro la ... omnia ... ſe ... crimin...

Exhibitæ fuerunt pridiè litteræ Sanctitatis Veſtræ Conuentui noſtro in forma Breuis quibus Conuentum hunc, & Conuentum Sancti Dominici ad Feſulas Congregationi Lombardiæ reuniſſe intimabat, & Fratrem Dominicum de Piſciâ, ac Fratrem Thomam Buſinum, & Fratrem Syluestrum de Florentia Bononiam proficiſci Sanctitas Veſtra præcipiebat; idque ideò factum fore, quod ego ipſe Hieronymus multa fatua, atque ſcandalum in Eccleſia Dei facilè paritura, contrà Canonicas Sanctiones dixerim, & publicè populo prædicauerim; cauſamq; meam cognitioni, & punitioni Generalis Vicarij dictæ Congregationis per alias ſuas litteras ſubmittebat. quas litteras bono animo, & eâ quâ decuit, reuerentiâ ſuſcepimus dum Sanctitatem Veſtram de ſtatu ſanctæ Eccleſiæ, & de ſalute animarum noſtrarum ſolicitam oſtendunt: ſed doluimus vehementer, ac dolemus, quòd eò vſque proceſſerit hominum malitia, vt ſint qui etiam ſummo Pontifici, ac Chriſti in terris Vicario, res tam falſas, tamque peruersè interpretatas ſuggerere non formidauerint. Et quia ex prædictarum litterarum ſerie conſtat, totius huius rei effectum à me aſſertis culpa cauſa proſiliſſe, patiatur mihi benigna Sanctitas veſtra, ſi ego tanquam is, à quo dicitur exortæ hæc tempeſtas, meam geſtorum veritatem, atque ſinceritatem, boni ſequuti, & qui ſequi ſperauimus effectus, à falſis interpretationibus, aſſertionibus, & ſuggeſtionibus defendam. Neque hoc erit difficile: quia ego palàm locutus ſum mundo, & ſemper docui in Eccleſia, & in templo, quo omnes Chriſtiani conueniunt, & in occulto lo-

eorum ſum nihil. Hinc ſimplicitatis meæ & probatæ doctrinæ tot millia teſtium habeo, vt nullo pacto, me apud Sanctitatem veſtram dubitem, cauſam meam ſine vlla prorſus difficultate defenſurum. Vt enim ait Philoſophus, verum vero conſonat, falſo autem diſſonat. Suggeſſerunt itaque impenius Veſtræ Sanctitati, vt in eius litteris patet, me nouitate praui dogmatis delectatum; quod falſum eſſe clarum eſt. Publicè enim ſcitur, me nullum prauum dogma ſequi, nec prædicare; ſed Sanctas Scripturas duntaxat, & Sanctos Doctores; & in publica prædicatione ſæpe dixiſſe, & in ſcriptis reliquiſſe, me, & omnia mea Sanctæ Romanæ Eccleſiæ ſubmittere: & hoc idem, ni fallor, Beatitudini Veſtræ ſcripſi in quibuſdam meis litteris, de quibus etiam ipſa facit mentionem in Breui quodam Sanctitatis ſuæ ad me miſſo. Si quis autem dicat, quod prædicere futura nouum eſt dogma; falſum eſt: quia hoc ſemper fuit in Eccleſia Domini Dei, vt patet diſcurrenti Scripturas Eccleſiaſticas. Nihil enim obeſt Religioni Chriſtianæ, prædicare futura, dummodò non ſint contra fidem, vel bonos mores, aut rationem naturalem. Nec vmquam hoc fuit aliqua lege prohibitum, nec prohiberi poteſt. hoc eſſet Deo imponere legem, qui dicit Amos tertio: Non faciet Dominus Deus verbum, niſi reuelauerit ſecretum ſuum ad ſeruos ſuos Prophetas.

Secundò in prædictis litteris dicitur; & in eam mentis inſaniam Italicarum rerum commutatione deductum, &c. Hoc etiam manifeſtè falſum eſt, vt ab omnibus ſcitur: quia præterierunt quinque anni, quibus hæc prædixi, & plures etiam, quàm decem anni ſunt. Non ergo deductus ſum ad hoc propter commutationem Italicarum rerum.

Tertiò dicitur, & ſe miſſum à Deo, &c. Hoc quoque falſum eſt. Sciunt omnes, qui me audierunt, quia numquam dixi; imò in ſcripturis noſtris, quæ ab omnibus legi poſſunt, ſcripſi, quia eram miſſus à Prælatis meis, ſicut & ferè omnes alij prædicatores; ſed numquam dixi, à ſolo Deo me miſſum, vt teſtes ſunt multa millia hominum.

Quartò dicitur, & cum Deo loqui, &c. Hoc etiam numquam expreſsè dixi, nec vnquam vſus tali modo loquendi, vt teſtis eſt vniuerſus populus Florentinus: quod etiamſi dixiſſem, nullam propter hoc incurrerem pœnam. non enim inuenitur in aliquo loco ſcriptum, nec in toto corpore iuris Canonici, nec Ciuilis, nec in aliquo authentico libro, quòd qui dixit, ſe cum Deo loqui, puniatur. Stultum etiam eſſet, & impium facere talem legem, cùm nullus poſſit imponere legem Deo. Poteſt enim ipſe loqui, cum quibus vult, & eis præcipere, vt dicant, Hæc dicit Dominus Deus, &c. Sicut Prophetis faciebant.

Item ſuggeſſerunt, me dixiſſe, ipſum Deum Crucifixum mentiri, ſi ego mentirer, cùm neque hoc abſolutè dixerim, quaſi Deo me voluerim æquiparare: ſed in caſu tamen: verbi gratiâ, Si quis diceret, Erunt ſigna in Sole, & Lunâ, & Stellis, &c. & deinde dicat; Si ego mentier, CHRISTVS quoque mentietur; numquid hoc execrabilis adiurationis genus? Ità ego aliquam veritatem, quam locutus eſt CHRISTVS aliquando cùm dixiſſem, ſubiunxi, ſi ego mentior, & CHRISTVS, &c.

Item in eodem Breui ſubſequitur, extra ſtatum ſalutis quemque fieri, vanis illius aſſertionibus non credentem. Hæc ego numquam dixi, prædixi eſſe à Deo; qui obſtinato animo eis non vult credere, ſed benè hoc modo locutus ſum. quòd cùm ſciam multa, quæ ſed omnino ſtatuit contradicere, ſignum eſt, quòd is extrà gratiam ſit, quoniam, vt dixi, gratia, & lumen fidei ſemper inclinat ad veritatem. Ideò qui eſt in gratia, non poteſt contra veritatem, quæ à Deo eſt firmata. Verùm, qui noſtris aſſertionibus non credunt, nec tamen obſtinato animo contradicunt, dixi, & publicè ſcripſi, quòd poterunt eſſe in gratia, & ſaluari. Contradicentes, ergo non dixi, quod peccarent, ſed quòd modo, quo ſupra, illorum contradictio ſignum erat priuationis gratiæ in eis.

Prætereà ibidem dicitur, alia deinceps illum non minus inepta facere, & dicere, ac ſcribere. quæ, &c. Totus ſiquidem populus iſte teſtis eſt, me nec dicere, nec facere inepta, nec ſcandaloſa, ſed quæ magnæ ſunt virtutis, & neceſſitatis in fructum multos, & ſalutem animarum, & ad pacem in ciuitate Florentinâ, & ad reformationem ſpectantia. Et cùm ſcriptum ſit, In ore duorum, vel trium teſtium ſtabit omne verbum, ego non ſolùm duos, vel tres, ſed duo, & tria, vel etiam decem millia teſtium in medium adducam, cum quibus & ipſa opera, non à me, ſed à Deo per me facta clamabunt, probabuntque, me numquam talia dixiſſe, aut, &c. Similia, quæ aduerſum me reprobi homines compoſuerunt.

Prætereà in ipſo Breui ſequitur, quòd cogitamus longa cunctatione, & diuturnâ patientiâ noſtrâ efficere, ſaltem illam Propheticam profeſſionem, &c. Ego arbitror, quòd nullus homo mundi prorſus poſſit inueniri, qui audiuerit vmquam ab ore meo tam arrogans verbum, vt dixerim, me eſſe Prophetam: verùm è contrario multa etiam millia poſſunt teſtari, me ſæpè dixiſſe, non eſſe me Prophetam, neque filium Prophetæ, quod etiamſi dixiſſem, non video, quare eſſem puniendus. Nulla enim facta eſt lex, aut fieri poteſt, quæ damnet hominem quemquam, qui ſe dicat ex ſpiritu diuino futura prædicare, niſi ſub hoc velamine populum ſolicitet ad malum, vel hæreſes, aut aliud quidquam præter hæc faciat, vt ſcribitur Deuteronomij decimo quarto, quod de me nullus dicere poteſt, vt notiſſimum eſt. Aliàs nullus ſurgere poſſet Propheta in Eccleſia Dei; & ſic hoc donum Prophetiæ de Eccleſia tolleretur; quod eſt contrà illud Amos III. ſuperiùs allegatum, Non faciet Dominus Deus verbum, &c. & illud Prouerbiorum decimo nono. cum Propheta defecerit, diſſipabitur populus. Quòd ſi dicatur Deuteronomij decimo quarto, ſcriptum eſt, quòd Propheta qui arrogantiâ depræuatus voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi, vt diceret, aut ex nomine alienorum Deorum, interficietur. quòd ſi euenerit, quod locutus eſt, bonus Propheta fuit: ſin autem, falſus, quòd non eſt intelligendum ſic, videlicet niſi ſtatim, quod prædixit, eueniat, interficiatur. alioquin fuerat interficiendus Eſaias, & Hieremias, & alij multi Prophetæ, & ipſe Chriſtus Dominus; quia multos annos vixerunt antè ea, quæ ab eis fuerunt prædicta; imò, & multa, quæ nec in eorum vita euenerunt. Et ideò intelligere oportet, quòd ſi aliquis dixit, ſe ex ſpiritu Dei futura prædicare, & ea, quæ prædicit, quæ non ſunt contrà fidem, nec contrà Canonicas Scripturas, nec contrà Catholicæ Eccleſiæ doctrinam, expectandus eſt patienter euentus eorum, nec ſpernendus eſt; maximè vbi vita bona comes fuerit. quia Deus multos ſeruos habet occultos. Ideò ait Apoſtolus; Prophetias nolite ſpernere. Si autem tempore à Propheta præfixo, non euenerint, quæ prædixit, tunc deberet acriter argui, & ſic lex ipſa intelligitur, quamquam id non ſemper. Nam Ionas quadraginta dierum ſpatium euertendæ Niniuæ prædixit: in quo tamen vrbs, neque euerſa fuit, neque ipſe correptus. Cùm ergo tam multa, quæ prædiximus, euenerint, adhuc non ſum arguendus, nec puniendus, quia illa futura pronunciauerim. Si autem cætera ſuo tempore non euenerint, meritò arguendus ero. Certus ſum autem, quòd euenient, nec ex eis vnus apex præteribit. Certè, Beatiſſime Pater, notiſſimum eſt non ſolùm Florentiæ, ſed etiam in diuerſis Italiæ partibus, quòd ex meis verbis ſecuta eſt pax in ciuitate Florentiæ: quæ ſi non fuiſſet ſecuta, tota Italia fuiſſet perturbata. Quòd ſi verbis meis adhibita fuiſſet fides, Italia hodiè hoc modo non pateretur. Nam eius prauidens afflictiones, licèt à multis ſemper fuerim deriſus, pronunciaui gladium venturum: ac pariter remedium oſtendi, ſolam eſſe pœnitentiam. Vnde Italia vniuerſa gratias pro me Deo agere deberet. Docui enim eam, remedium tranquillitatis: quod quidem Florentia ſeruans iam habet, quod non haberet: & ſimiliter ſi tera hoc faceret Italia, gladius nequaquam per eam tranſiret. Quid enim nocere poteſt pœnitentia? Nullus itaque verè teſtari poteſt, me ſcandala in Eccleſia ſeminaſſe: ſed ego innumeros habeo teſtes, quòd bona ſemina ſeminaui. Verùm inimicus homo, Zizaniam ſuperſeminauit, & inuidit in ſoueam quam fecit.

Subiungitur prætereà in hoc eodem Breui, ſubdola calliditate, peruerſorum quorundam Fratrum, &c. Primum quidem peruerſos Fratres eos vocandos eſſe, quos

nulla notat prorſus infamia, imò qui in toto hoc populo ſunt optimæ famæ, non potuerunt ſuggerere Sanctitati Veſtræ, niſi improbi homines. Mittat enim eadem Sanctitas Veſtra aliquem ex ſuis fidelibus, qui cives, & populum interroget, de famâ Fratrum Sancti Marci, & Sancti Dominici de Feſſulis, & probabit, & clarius cognoſcet, quàm apertum fuerit hoc eorum mendacium. Secundò falſum eſt, quòd hæc ſeparatio fuerit impetrata à quibuſdam ſolummodò, & non ab omnibus, vt publico liquet inſtrumento. Tertiò, quia fuit impetrata; non vt laxius in libertate viveremus, ſed ſtrictiùs, vt effectus ipſe demonſtrat. Præterea nec ſubdolè fuit impetrata, cùm cauſa hæc longo tempore fuerit diſcuſſa, & maturè examinata, vt teſtis eſt Reverendiſſimus Dominus Protector noſter Neapolitanus, qui hanc ſeparationem ſuâ prudentiâ impetravit. Nam iuxta ſeriem noſtrarum Conſtitutionum, hæc Provincia eſt à provincia Lombardiæ diſtincta, & vna alteri præeſſe non debet, propter peſtem quandam diminutis Fratribus, in hac provinciâ Conventus Sancti Marci de Florentia fuit per litteras eiuſdem Generalis Magiſtri vnitus, ſeu commendatus Provinciæ Lombardiæ. Deindè Prior quidam non vocatis Fratribus alijs, Breve impetravit, vt prædicti Conventus Sancti Marci, & Sancti Dominici de Feſſulis & Sancti Dominici de ſancto Geminiano, etiam authoritate Apoſtolicâ vnirentur. quod quidem Breve nullius dubitatur fuiſſe valoris, cùm eſſet ſubreptitium. Quarè ſi augmentatis Fratribus, & multiplicatis, authoritate Sanctitatis Veſtræ ad ſtatum naturalem reverſi ſunt, hoc dici non poteſt, id eſſe fraudulenter factum, imò eſt ſecundùm tenorem noſtrarum conſtitutionum.

Præterea ibidem ſequitur, Nam licèt, &c. vt infrà, tamen falſum eſt. Quamuis enim mihi præceperit Sanctitas Veſtra, quòd eam adirem; litteras noſtras tamen ad eam tranſmiſi, rationabiles cauſas adducens, quibus adire non poſſem, iuxtà illud Cap. Si quando. de reſcriptis. Prima fuit, quia infirmus, & valetudinarius eram, & periculo mortis me expoſuiſſem. Secundò, quia adverſarios habeo capitales, & tales, quòd iudicio omnium, qui hoc ſciunt, Civium, Romam non potuiſſem pervenire, & hoc eſt quaſi publicum in civitate. Vnde nec poſſum ſine debita cuſtodiâ domum egredi. Tertia fuit propter civitatis periculum, cuius regimen adhuc erat debile, & noſtris monitis adeò ſuſtentatur, & perficitur. In calce autem litterarum rogavi Sanctitatem Veſtram, vt hac vice mihi parceret; quia aliàs maiori cum ſatisfactione venire poteram. Miror autem, quòd Sanctitas Veſtra litteras meas non habuerit, quarum copiam propter hoc in litteris Conventus noſtri heri ad Sanctitatem Veſtram miſſis alligavimus, vt & ipſa videat, quod falsò locuti ſunt, qui dixerunt, me obedientiam recuſâſſe. Præterea cùm Beatitudo Veſtra ſit maximis rebus occupata, non poteſt de ijs, quæ particulariter fiunt, exactam habere notitiam. Quod intelligentes perverſi homines; ſuggeſſerunt, vt hanc cauſam meam determinandam, iudicandam, & puniendam committeret Vicario Generali Conventuum Reformatorum Lombardiæ Ordinis Prædicatorum; qui Iudex nobis ſummopere iure ſuſpectus. Notorium eſt enim, quòd inter Congregationem Lombardiæ, & noſtram, propter ſeparationem prædictam, orta fuit controverſia maxima; & quòd idem Vicarius vnà cum Fratribus, non ceſſat quotidiè nos infeſtare. Conſtitutum igitur adverſariorum aliquorum, iudicem eumdem, novit Sanctitas Veſtra, quàm contrà omnia ſit iura, & divina, & humana. Præterea, quando quis inimicos habet capitales, omnia iura illi concedunt, vt perſonaliter non teneatur comparere, vbi vita ſibi imminet periculum: quia hic timor eſt cadens in conſtantem virum. Quis enim auderet, vel quâ ratione aliquis tenetur Conſiſtorij talis ſubire iudicium, ſe in hoſtium ſinum ponere, & ad mortem per violentam iniuriam, non per iuſtitiam inferendam vltionem ſe offerre? vt Clem. Paſtoralis. de re iudi. Scribitur, ſubdendo in eodem textu rationem, quatenùs quidem hæc de iure timentur, hæc de morte vitantur. hoc refugit ratio, hoc abhorret natura. adiungens: deſiperet ergo, qui huiuſmodi citationem ſaperet arctare citatum. Quo iure, cum alijs pleriſq; tum in dicta Clem. tum in dicto cap. Si quando. per Doctores, & præcipuè eximium Sanctitatis Veſtræ Auditorem D. Felinum, & tutis ſumus, & impunè non paremus Sanctitati Veſtræ, iuſtas cauſas plures aſſignando. Ego enim inimicos habeo capitales, vt Sanctitati Veſtræ ſcripſi, & tot, & tales, vt non poſſim hinc recedere, nec ſine maxima cautione propter multiplices inſidias egredi. Quomodò igitur dicitur in prædicto Breui, quòd debeam parere huic Vicario Lombardiæ, vbilibet gentium, me citaverit; præſertim cùm multa ſint Italiæ loca, ad quæ nullo pacto ſine vitæ indubitato periculo me poſſim tranſire? Vnde ergo hæc? niſi quia Sanctitati Veſtræ perverſi homines ſubdolè, ea, quæ falſa ſunt, ſuggeſſerunt, & litteras noſtras ei non reddiderunt. Inimicos autem habeo tales, propter veritatem à me prædicatam, veritas enim odium parit. Plerique enim pravi cives, qui vnam factionem, non tam propter Reipub. ſtudium, quàm propter explendam ambitionem ſuam expulerant, Primatum affectantes, alias novas, & plures hinc factiones, & ſimultates ſuſcitabant; & velut de hydra dicitur, vno truncato capite, plura naſcebantur: ex quo ſequebatur, vt diſſidente civitate, & tumultuante populi licentiâ, diſcordia, rixa, vindicta, ſeditiones, cædes, & vniuerſa rerum exitium impenderet. maximè aſſiſtente potentiſſimo Rege, apud quem odij fomites non deerant, ipſum de everſione huius patriæ ſollicitantes. Sic ipſa civitas, tàm inteſtinis, quàm exterius agitata odijs, facilè (niſi Deus ſubueniſſet) tum per iram, tum vniverſa Italia incendium ſubminiſtrâſſet. Ego quantum potui, Regis indignationem, & gladium averti, præſentis tam Civitatis periculo proſpiciens, eumq; ad clementiam, pietatem, & religionem hortatus ſum, monens, non ſolùm hîc, ſed vbique locorum ſuos à direptione, & ab atrocitate continere, & Dei timorem ſemper præ oculis habere. Deinde hæc civitas Dei munere incolumis, ex medio incendio ſervata eſt & in ea civium concordia, publica pax, ac Dei timor inductus eſt. Quid ego aliud potui dici, meliùs vtilitati, ac tranquillitati hominum, & Divino præcipuè honori totis viribus inſerviens? aut quid magis neceſſarium eo tempore facere debui? Hanc denique laborum meorum mercedem ab ingratis reperto? quorum adhuc non me pœnitet, dummodò merces noſtra copioſa ſit in cœlis. Mendaces enim, & vani ſunt filij hominum, & vana eſt ſpes eorum. Et quamuis eos non timeam, qui ſcio ſcriptum eſſe, Eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum; nolo tamen, Deum tentare: cùm & contrà ſcriptum ſit; ſi perſecuti vos fuerint in vna civitate, fugite in aliam. & Dominus IESVS ſcit, qui dùm hoc nobis exemplum præbuit: & Apoſtolus Paulus humanis defenſionibus ſæpè vſus eſt. Præterea ius divinum, & omnes Canones, & Doctores volunt, quod religioſus quilibet poſſit tranſire à laxiori regulâ ad ſtrictiorem: & hoc maximè facere debet in eadem religione, quia tenetur ſervare, quod Deo promiſit, & ad perfectionem tendere vt dicit ſanctus Thomas. non autem poteſt è converſo, è ſtrictiori, ad laxiorem tranſire, niſi fortè infirmitatis gratiâ, non poſſet in ſtrictiori vivere. Si ergo Sanctitas Veſtra ſciret, Fratres congregationis noſtræ ſtrictiùs vivere, quàm Fratres Lombardiæ: certè, cùm ipſa cupiat, religioſos ad perfectionem tendere, non præcepiſſet, vt congregationi Lombardiæ reuniremur. non enim eiuſdem reuniri poſſumus, niſi eiſdem conformemur, Quod autem ſtrictiùs vivamus, quàm Fratres Lombardiæ, nos qui vtriuſq; Congregationis ſecreta novimus, certi ſumus: & hoc extrinſecus apparet ex multis ſignis. Scriptum eſt enim; A fructibus eorum cognoſcetis eos. Primum quidem, quia poſſeſſiones nec in communi habemus, nec habere volumus. Hoc autem ipſi non ſervant. Item, quia in victu, & veſtitu parciores ſumus, vt ad oculum experientiâ patet: tum quia in ſilentijs, & orationibus frequentiores, vt qui fuerunt inter nos teſtantur. Teſtis eſt tota civitas, quod magna eſt differentia inter vitam Fratrum noſtrorum his temporibus, & eorum vitam, quando erant vniti Congregationi Lombardiæ. Omnes enim fatentur: Fratres noſtros ad ſtrictiorem vitam tranſiſſe: & hæc patent in oculis eorum. Huius rei etiam ſignum eſt: quod cum Congregatio Lombar-

dia

dia obtinuerit excommunicationem ſpecialem, contra eos, qui ſine licentia ab ea recedunt: ſi noſtra Congregatio ſit libera quod ita qui volunt recedere, liberè poßint, tamen vix poteſt Congregatio Lombardiæ retinere bonos ſuos Fratres, vt ad nos non tranſeant; & iam aliquot ex eis probati viri ad nos tranſierunt. de noſtris verò qui ſunt liberi, nullus ad eas probatus adhuc tranſiuit, nec tranſire vult: quod & ex hoc patet, quia audientes huius prædicti Breuis tenorem, valdè turbati ſunt omnes, & ſtatuerunt omnes ſe defendere coràm Sanctitate Veſtra, dicentes vnanimiter, ſeſe velle ſeruare Deo, quod promiſerunt, nec vllo pacto volunt vitam relaxare, ſed in Deo confiſi magis reſtringere. Præterea ſcimus non eſſe de intentione Sanctitatis Veſtræ, exoſos Paſtores præficere ouibus. Non enim paſcerent oues, ſed raperent, & occiderẽt. Sciat igitur Sanctitas Veſtra, quòd propter moleſtias, quas noſtris Fratribus intulerunt Fratres Lombardiæ, qui ſæpe pacem noſtram perturbauerunt, hæc reunio non poteſt eſſe, niſi valde moleſta Fratribus, & odioſa, ex qua ſequentur perturbationes animi, & ſcandala potius, quàm vtilitas animarum. Quod etiam patet ex hoc, quòd quando temporibus retroactis erant Fratribus Lombardiæ vniti, nunquam veram pacem habuerunt, cum eiſdem: quia non ſunt conformes in moribus. Vndè etiam Conſtitutiones noſtræ non ſine cauſâ, has duas Prouincias ab inuicem diuiſerunt. Præterà, ſi Sanctitas Veſtra reuniat Conuentus noſtros Conuentibus Lombardiæ, ità ſine cauſa, Conſtitutiones noſtræ offenderentur. Præterea, ſi iam Sanctitas Veſtra in litteris ſuis dicat, ſe hos Conuentus, & Fratres reunire Congregationi Lombardiæ, nè propterea libertate delectati, ſequantur errores meos, & tribus Fratrum noſtrorum præcipiat, vt in termino nouem dierum Bononiam proficiſcantur, & cum notum ſit, me in nullo eorum erraſſe, quæ mihi ab aduerſarijs imponuntur, confidenter dicere poſſumus, hoc non eſſe de intentione Sanctitatis Veſtræ. Ceſſante enim cauſâ, ceſſare quoque debet effectus. Cùm igitur Beatiſsime Pater conſtet, omnia, quæ Sanctitati Veſtræ ſuggeſta ſunt, eſſe falſa, & à peruerſis hominibus, qui quærunt animam meam, eſſe, & fuiſſe falsò conficta qui me ex hac vrbe aſtutijs ſuis nituntur educere, non vt veniam ad pedes Sanctitatis Veſtræ, coràm quâ ſciunt, me omnia noſtra facile defenſurum, ſed vt me interficiant in itinere, ambitione ſuâ tyrannidem affectantes. Non indignabitur eadem Sanctitas Veſtra, defenſiones noſtras piè admittere, & nos potiùs, vt arbitror, prudentes, quàm inobedientes appellare. Dum interim ſuperſedemus, vt intelligamus Patris, & Domini noſtri benignam reſponſionem, & ab huiuſmodi grauaminibus liberam abſolutionem. Nam doctrinam hanc à prædeceſſoribus Sanctitatis Veſtræ, & Doctoribus Sanctis, videlicet Theologis, & Canoniſtis didicimus, vndè inter alia multa allegari poſſent, ſpecialiter hoc patet, ſicut plenè nouit Sanctitas Veſtra, vt in prææallegato Cap. Scribentes, & maximè per Dominum Felynum Ferrarienſem eiuſdem Sanctitatis veſtræ benè meritum Auditorem, tui niſi ea notiſſima eſſent, in litteris præſentibus ea ſubſcriberemus. Quod autem omnia quæ ſuperius ſcripſimus, vera ſint, vbi oportent, non erit difficilè nobis probare. Mittat Sanctitas Veſtra vnum de ſuis fideliſsimis virum iuſtum, & non ſuſpectum, & clarè ab vniuerſo ferè populo, poterit certificari, & ego paratus ſum in omnibus emendare meipſum, vbicumque erra, & publicè coràm populo vniuerſo omnia errata mea reuocare. Dignetur Sanctitatis Veſtra mihi ſignificare, quid ex omnibus, quæ ſcripſi, vel dixi ſit reuocandum, & ego id libentiſſimè faciam. Nam & hac vice, & ſemper, ſicut ſæpius dixi, ac etiam ſcripſi, meipſum & omnia mea dicta, & ſcripta ſubijcio correctioni Sanctæ Romanæ Eccleſiæ & Sanctitatis Veſtræ, cui ſemper meipſum, & Fratres meos eiuſdem pedibus proſtratus plurimùm commendo. Florentiæ ex Conuentu Sancti Marci, die vigeſima nona Septembris, milleſimo quadringenteſimo nonageſimo ſeptimo. Beatitudinis Veſtræ filius, & ſeruus, Frater Hieronymus. ex diario Mſ. Ioannis Burchardi.

XIX. *Varia opera.* Prouocabat Sauonarola, ad libros à ſe elucubratos. Multa namque varij generis Latinâ linguâ compoſuit, proſâ, oratione; nonnulla quoque italico idiomate, tàm proſa, quàm verſu. Ex his, ad oſtendendam, fidem, quam profitebatur, & ad obſtruendum os loquentium iniqua, qui calumniabantur ipſum hæreſes, & ſchiſmata docere. Triumpum Crucis, quatuor libris diſtinctum ſcripſit: opus ſanè Catholicum, & florentiſsimum, ad probanda Fidei dogmata, omni genere argumentorum refertum. Calumniabantur præterea in eo ſpiritum Propheticum: ad quam calumniam diluendam, ſcripſit Commentarium de Propheticâ veritate, ſeu reuelatione. Tertiò mores quos formabat criminabantur. Contra hos de ſimplicitate vitæ Chriſtianæ librum fecit, in quo comprehendere voluit omnia, quæ ad bene, beateque viuendum homini Chriſtiano videntur vtilia. Quartò, formam Reipublicæ Florentinæ ab eo introductam carpebant. Et hanc quoque rationi conſonam eſſe oſtendit, ſcripto libro, de Regimine Reipublicæ Florentinæ. Librum quoque in defenſionem Fratrum Sodalium, qui ſub Etruſcâ congregatione degebant, compoſuit, ob Summi Pontificis moleſtiam, qui eos nunc Congregationi Romanæ, nunc Lombardiæ miſcere volebat. Scripſit præterea librum, cui titulum fecit, *Solatium itineris mei.* Epithomata in naturalem, moralemque Philoſophiam. Decem libellos de Dialectica. Opus de Poetis, ad retundendam quorundam in Poetis gentium colendis nimiam curam. Commentationes plurimas in Sacra eloquia. In mundi Geneſim à Moyſe narratam, in eandemque Geneſim ſparſim. Complura in partem libri Leuitici. In Pſalterium Dauidis vniuerſum curſim, & paucis; in nonnullos Pſalmorum ampliter, in eum præſertim, cuius initium, *Qui Regis Iſrael, intende.* In Salomonis Cantica Commentarios breuiſsimos, & ſtylo quaſi Laconico exaratos. In Hieremiæ etiam threnos, quæ Lamentationes à nobis dicuntur. Sed & quadruplicem Dominicæ Orationis expoſitionem perfecit, & quid fieri commodè poſsit, ſimul docuit, vt ex lectione ad orationem, ex eaque ad meditationem, & contemplationem homines aſcendant. Iob quoque librum interpretari aggreſſus, in quintum & decimum caput eiuſdem varijs diſtentus occupationibus deſijt: quæ impedimento etiam fuêre, nè cœptam Euangeliorum interpretationem abſolueritt. Addidit Concluſiones perbreues Pontificiorum decretorum, quas expreſsit. Opuſculum item edidit, quo illi erudirentur, qui & audiendis peccatis, & impertiendo Pœnitentiæ Sacramento præſunt, quod *Manuale Confeſsionum* vocauit, ex communibus ſententijs maximè confectum. ac expoſitionem exactam in Gradus Beati Bonauenturæ Ordinis Minorum, quibus ad perfectionem vitæ ſpiritualis aſcenditur, Agamemnonis Bononienſis edidit rogatu. Ampliùs quæſtiones plurimas tum Philoſophicas, tum Theologicas terminatas reliquit vario argumento: nec non benè viuendi regulas complures, ſimul, & epiſtolas varijs de cauſis. Linguâ vernaculâ edidit, de CHRISTI amore, de Oratione, de humilitate, de mentali oratione, de Sacro Miſſæ, & myſterijs; in decem præcepta; de viduali vitâ; aduerſùs diuinatricem Aſtrologiam. Ad Sacerdotes item, & Clericos, themate ex Leuitico ſumpto, monitorium opus, quod pro eorum vitâ norma haberi poteſt. Regulas ad religioſos viros. Exhortatorias epiſtolas ad benè viuendum, quarum præcipua eſt, quam Franciſci Pici rogatu, ad Magdalenam eius ſororem, Cœnobium Virginum ſub Sanctæ Claræ Regulam iam iam ingreſſuram conſcripſit. Scripſit & expoſitionem Angelicæ Salutationis ad Virginem Dei Matrem Spiritale antidotum aduerſùs peſtilentiam corpo-

Digitized by Google

ralem. Hymnos item, & rythmos ſpirituales, quos popoli decantarent. Extant & ſermonum eorum, quos habebat ad populum, nonnulla volumina typis excuſſa; quæ Notarij, pronunciante illo ex ſuggeſtu, exceperunt, & in publicam vtilitatem emiſerunt. *Picus in vita Sauonarolæ c. xiij.* Ab exceptorum manu aliqua in pauculas Conciones irrepſerunt, Romana correctione non indigna. Earum concionum exempla, donec corrigantur, fuerunt in Romano indice ſignata: fruſtrà adnitente Iacobo Lainez Societate IESV Præpoſito Generali, vt omnia Sauonarolæ opera igni cremarentur, & inter damnatæ memoriæ authorum libros recenſerentur. Rem adſcribam ex Tabulario, ſeu proceſſu Canonizationis Sancti Philippi Nerij Florentini, Congregationis Oratorij Romæ Conditoris. Hic (vt refert Franciſcus Zazara, eiuſdem Oratorij Presbyter) fuit Sauonarolæ deuotus, eiuſque imaginem, caput radiatum habentem, in cubiculi ſui ſacrariolo retinebat, & venerabatur. Accidit ad annum Domini milleſimũ quingenteſimũ quinquageſimũ ſextum, vt Iacobus Lainez, ab aduerſarijs Sauonarolæ excitatus, apud Paulum Quartum Pontificem Maximum, pro damnatione operum Sauonarolæ inſtaret. Indignum id viſum inprimis, Angelo Diaceti, Priori Conuentus ad Mineruam Romæ, (qui non multò poſt Eccleſiæ Feſulanæ præfuit Epiſcopus;) & Paulino Bernardini Lucenſi, vitæ Regularis in Aprutio ſui Ordinis Prædicatorum inſtauratoris, qui multis viuens, & vitâ functus miraculis claruit; necnon alijs Dominicanis, viris doctrinâ, & morum integritate prælustribus, qui inſolentem audaciam aduerſariorum admirati, nè opera Sauonarolæ rogo imponerentur, ſatagebant; & quà apologijs conſcriptis, quà precibus ad Deum porrectis, pro iuſtitia decertabant. Huic rei, orationem Quadraginta horarum priuatim in Cœnobij Mineruitani quadam aulâ inſtituerant, & ad implorandam diuinâm panopliam, inter alios amicos deuotos, quos aliquid apud Omnipotentem poſſe exiſtimabant, S. Philippum Nerium, Franciſcum Mariam Tarugium eius ſocium, (qui poſteà Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalis Eccleſiam Sanctis exemplis illuſtrauit) & Antonium Barbaroſſam Medicum illius inuitauerant, qui preces, precibus ad Deum pro Sauonarolâ adiungerent. Eo ipſo mane, de ſumma rei coràm Paulo Pontifice diſceptatio erat inſtituta; & aduerſarij, nullum alium, quàm atrum calculum expectabant: dum inter orandum, Sanctus Philippus Nerius in extaſim raptus, & ad viciniorem cellulam, è conſpectu diuiniſsimi Sacramenti tranſlatus, paulò poſt ad ſe reuerſus, voce, quæ audiri poterat, alacriter dixit; *Gratias agamus, Domino Deo noſtro. vicimus, vicimus, Patres. Deus exaudiuit noſtras ſupplicationes, Patres, Grates referamus Deo, patres.* quæ cùm Patres præſentes, adhuc trepidi, interque ſpem, & metum poſiti ſecum expenderent, ecce pòſt aliquantum temporis, Paulinus è Palatio Apoſtolico reuertens, id quod S. Philippus ex diuina reuelatione agnouerat, calculum pro Sauonarola ipſo momento, quo Sanctus Philippus orans in extaſim raptus fuerat, latum renunciauit; quandò Paulus, Pontifex, ex ſententia S.R.E. Cardinalium, friuolas oppoſitiones aduerſariorum Sauonarolæ cognouit, & pro Sauonarola pronunciauit. *ex proceſſu Canonizationis S. Philippi pag. 94. 95. 103. 505. Romæ in archiuo Oratorij S. Mariæ Vallicellana aſſeruato.*

XX. *Vindicta diuina in aduerſarios Sauonarolæ.* Neſcio, an ſpecies vindictæ diuinæ fuerit in aduerſarios Sauonarolæ, hoc anno 1497. exercitæ, quandò Piſaurienſium Regulus, Lucretiam filiam Alexandri Pontificis ſibi deſponſam, & tranſmiſſam, ob ſuſpicionem probri recipere noluerit, omninoque recuſauerit; nec non Marianum Genazanum, Eremitarum Generalem, à Pontifice conciliatorem, quæ ſubortæ ſunt, diſſenſionum ſubmiſſum, in itinere dilapidare, ſpoliareque, ſuis excubitoribus præceperit. *Nardus hiſt. Florentina. lib. 2. pag. 64. editionis Florentinæ.*

Plures aliæ, & grauiores calamitates Alexandro enatæ ſunt, occaſione eiuſdem Lucretiæ, & Cæſaris Cardinalis Valentini. Repetam priùs, quid de regno Neapolitano ille ipſe ſtatuerit, quidue Proceres eius regni fecerint, aut tentauerint, nec non quid Reges Romanorum, Hiſpaniæ, & Galliæ fuerint moliri.

XXI. *Friderici Regis Neapolitanorum creati largitus.* Regnum Neapolitanum ſuo diplomate conceſſerat, Friderico, Ferdinandi demortui patruo: cùm ille, vt id aſſequeretur, multa Borgijs ſe largiturum pollicitus fuiſſet. Non multò poſt Cæſar Cardinalis, miſſus Neapolim, iurato in Pontificis verba, veluti beneficiario, coronam capiti impoſuerat. Adfuit vniuerſæ cæremoniæ Archiepiſcopus Coſentinus. Populus nõ ſecus, ac ſi pacata prouincia eſſet, promptâ adulatione, gratia haud diuturna, eius diei lætitiam ludis, conuiuijs, & exquiſito apparatu, ac ſumptu celebrauit. Rex etiam ſe in eos munificum exhibuit, quorum præclara opera extiterat. Itaque peractis ſacris, voce præconis, Proſperum Columnam, Traiecti Ducem, Fundanum Comitem eſſe voluit; Fabricium Columnam, Talliacotij Ducem, Gargani Magnum Conſaluum, Piſcarij Marchionis extincti fratrem Inecum Daualum, Vaſti Marchionem denunciauit. Plura alia multis è nobilitate largitus eſt. his debita dimiſit, alijs dedit immunitates, nullã in poſterum cura regnũ lacerare. Omnium voluntates ea beneficentia promereri erat propoſitum, qua popularium animi maximè capiuntur. Munificentiam celebrabat vulgus, quidã etiam pecunijs mercabantur. Sapientes irrita iudicabant, quæ neque dari, neque accipi poterant, incolumi Imperij maieſtate. Antonellus San-Seuerinus, Salerni Princeps, celebritati non interfuit; vocata quamuis per edictum nobilitate venire renuit; quin potiùs arces denuò armis, & commeatu comparatu communiuit, *Mariana li. 26 c. 16.* ſiue Gallicis ſtudijs infectatus, & Aragonis maximè infenſus, *Iouius lib. 4.* ſcribit, ſiue ſuſpicione, nè veteres iniurias Rex vlciſceretur, vt Guiciardinus ab hoc caſu inſinuat. Nam cùm quadam nocte Biſiniani Princeps, in caſtelli noui Neapolitani egreſſu, à quodam Græco grauiter eſſet vulneratus, tantus Principem Salernitanum, ne hoc Regis iuſſu ad præteritas iniurias vlciſcendas factum eſſet, terror inuaſit, vt ſtatim ſuſpicionis causâ minimè diſſimulata, Neapoli Salernum ſe contulerit: & quamuis Græcum à quo ob iniuriam, vt conſtabat, ab eo multos antè annos in vxoris corpore acceptam, fuerat vulneratus, captum Rex, in eius poteſtatem miſiſſet; nihilominus vt in veteribus, grauibuſque odijs firmam pacem conſtituere, quod ea vel ſuſpicione, vel vltionis cupiditate impediatur, difficile eſt, numquã amplius Princeps, vt Regi fideret, flecti potuit. *Guicciard. lib. 3.* Alienatæ voluntatis argumento, Fridericus Rex irritatus, vim, & arma Salernitano intulit, ac intra Diauum, præcipuam arcem è multis, quas firmiſsimas, ditione is poſſidebat, obſedit. *Mariana lib. 27. c. 2.* Ille Caroli opem implorauit, ac ſimul Alexandrum Pontificem, per Cardinalem San Seuerinatem de affinitate tentauit, ſi Pontifex filiam Lucretiam, à Piſaurenſi Regulo repudiatam, Roberto filio in matrimonium vellet collocare. Non abnuit Alexander; & nihil ferè æſtimata, Friderici Regis, quam cum eo contraxerat neceſsitudine, Lucretiam Roberto ſpopondit; oblato San-Seuerinati trecentorum hominum autoramento, ſi Romam veniret, & vniuerſis Eccleſiæ copijs præeſſe vellet. Quæ verò deſtinauerat, omninò confeciſſet, niſi Dux Mediolani interceſſiſſet, prædicens id, non tantum familiæ, atque Eccleſiæ, verùm etiam vniuerſæ Italiæ fore exitio. Ea res non potuit latere Fridericum Regem: vnde ſuſpiciones primùm de hinc diſſentiones natæ, ad Alexandri contumeliam, qui perduelli Antonello fauere viſus eſt contrà Regem. *Surita lib. 3. c. 8. de rebus Ferdinandi Catholici.*

XXII. *Cædes Ducis Gādiæ.*

Grauiora ſunt, quæ à cæde Ducis Gandiæ acciderunt. Fuit ea repentina, non minùs quàm ſæua. Id qua ratione contigerit, explicandum exiſtimo. Nocte quadam ad 18. Calend. Iulias, ex hortis vbi cœnati erant Dux, & duo Cardinales, Valentinus, & Borgia, ſe domum referebant. Diuertit de via Dux cum vnico à pedibus famulo; quem etiam à ſe dimiſit, arma quæſitum. Fecit ille, vt erat imperatum; verùm in reditu, herum non inuenit, neque verò die proximo omninò intelligere potuit, vbi eſſet. Mula tantùm quâ vehebatur, ad Flaminiam portam vrbis eſt inuenta, indicium aduerſi alicuius caſus. Maiori diligentia & inquiſitione quæſitum, cognitum è nauiculario eſt de media nocte, è cymba, in qua pernoctabat; vidiſſe hominem è mula, quâ portabatur, ab alio in clunibus inſidente, & duobus ab vtroque latere, ad extremum pontem, vbi ventum eſſet, in ſubiectum flumen præcipitem datum. Rogaſſe qui in mula ſedebat, an mergeretur; ac duobus affirmantibus, diſceſſiſſe omnes. Loco à nauiculario deſignato, vrinantes, ad imum vſque flumen, quæſitum diligenter corpus inuênere nouem fœdatum vulneribus, cum veſtibus, & reliquo omni ornatu. Autor cædis quis eſſet, explorari nô potuit. Multi ſuſpicionibus exagitari. Quidam ab Vrſinis occiſum putarunt, iram in patrem conceptam, in filium expromentibus ſcilicet. Alij Aſcanium Sfortiam Cardinalem ſugillare, haud minori odio incenſum in Borgias. Cæſaris Valentini Cardinalis fraus ſuſpecta erat alijs, & paulatim in plures cœpit manare ſuſpicio. Quæ fama præualuit, quaſi inuidiâ ſtimulatus, quòd in Gandiæ principatu minor ætate frater, ipſi eſſet anteà prælatus, dolorem eâ cæde vindicaſſet. Odium in Pontificem conceptum efficiebat, vt procliui in deterius perſuaſione populus ſiniſtra interpretatione cuncta acciperet. Nempè infenſum ſemel principem, alienæ ſæpè culpæ grauant. Et ſanè ipſe Pontifex, Cæſarem autorem cædis agnouiſſe viſus eſt, quando in conſiſtorio calamitatē Ducis occiſi deplorauit, & Pontificatu abire, aut vitam in melius ſe velle commutare, dixit: & ad reformationem cleri ſex purpuratos Patres deputauit. *Mariana li. 26. c. 15. ex Diario Bruchardi.* Sed ploraſſe, & voluiſſe ſatis viſum Alexandro: qui non ad caſtigandum, ſed ad euehendum Cæſarem paterna propenſione incitatus, etiam Italico fœderi renunciare, & Caroli Regis Galliarum amicitiâ ambire properauit, ſi modò à Cæſari, qui purpuram exuere deſtinabat, aliquam affinem ſuam matrimonio copularet, & dynaſtiam, ſeu Ducatum aliquem vtrique conferret. *Surita l. 3. c. 15.*

Inuidia in Alexādrum ob amicitiā Gallicam.

Id verò maximam Alexandro inuidiam, & ſubinde moleſtiam conflauit, quòd amicum, & à ſe datum Neapolitanis Regem deſerere videretur; maximè quando Hiſpaniæ, & Galliæ Reges inducijs pactis, de pace inter ſe agentes, regnum Neapolitanum ad ſe trahebant. Fridericum Regem Neapolitanum Galli propter paternos natales vitioſos, iniuriâ id regnum occupare priores accuſarant. Eo excluſo ius regnandi ad Gallum neceſſariò, aut Hiſpanum pertinere. Præſtare poſitis armis illud inter ſe per conditiones partiri. Non diſplicebat ea conditio Ferdinādo Catholico, neque dubitabat, totam controuerſiam, Maximiliani Cæſaris arbitrio permittere. Recuſabat Gallus ius ſuum minimè dubium, vt ipſi videbatur ad iudicum examen vocare. Ferdinando tamen, ſi regnum id ſibi cederet, æquam compenſationem offerre aut in pecunia, aut alia quapiam ratione: vtqua eò vt Vaſconum regnum, ſe daturum polliceretur, quorū Reges habere Ferdinandus ſuſpectos habere cœperat, Labretis, & Fuxenſibus, vti natura cogebat, ad Gallos nimium propenſis. Ad Medinam Campeſtrem, quò Galli Oratores venerant, de re tanta diſceptatio erat inſtituta. Studio ij prouecti ſui Regis nomine, Brutios, & Magnam Græciam in extrema Italia pacis pretium promittebant, ea tamen exceptione, vt ſi reliquo regno ſubdito victor Gallus eam etiā prouinciam ſuæ ditionis facere vellet, Vaſconū regno mutare liceret: additis tamen 30. aureorum millibus annuis exæquarentur, cùm eius prouinciæ, minora Vaſconum regni vectigalia. Gallicis pollicitis ita mouebatur Ferdinandus, vt belli potius odio mallet, Friderico regnum confirmari, tantum pecuniæ datum Gallis, quantum delecti arbitri pro factis in ſuperiori bello ſumptibus iudicaſſent, annuo quinetiam tributo adiecto, quod in omne tempus penderetur. Et quò fœdus eſſet ſtabile, Ferdinandus Dux Calabriæ Friderici filius natu maior, Borbonij Ducis filiam ex Regis Galli ſorore natam duceret, dotis nomine veniam, & pacem in eam Regiam illaturam. *Mariana li. 26. c. 16.* In ea de regno Neapolitano tractatione, cùm induciæ vtrimque pactæ fuiſſent, Ferdinandus eatundem conditionibus, & priuilegijs cōprehendebat Pōtificem, Cæſarem, Philippum Archiducem, Anglum, Luſitanum, Neapolitanum, Vaſconem, Scotum Reges, Sfortiam, Venetos, Genuenſes, & Piſanos: Carolus plures nominabat, Pontificem, Iulianum S. Petri Cardinalem, Cæſarem, Vngariæ, Bohemiæ, Poloniæ, Angliæ, Scotiæ, Daniæ, Luſitaniæ, & Nauarræ Reges: Archiducem, Sabaudum, Lotharingum, Ferrarienſem Duces, Monferratenſem, Saluciarum, Florentinos, & quoſdam alios non paucos. Ex qua re cùm omnibus liqueret, intentionem Regum paciſcentiū fuiſſe, Pontifice veluti arbitro, & conciliatore medio vti (quandoquidem vterque induciarum pactis eum cōprehendere voluerat;) non potuit Pontifex effugere, quin homines diuulgarent, quòd ille, Caroli fœdera anteponebat, & in gratiam huius S. Petri Cardinali, omnium aduerſariorum infeſtiſſimo, omnes iniurias remittebat; ſiue is vellet Senogalliæ aut alibi tantiſper reſidere, ſiue Romam venire. Hinc maximi dolores Alexandro, quos calamitates ſiue priuatæ, ſiue publicæ paulò poſt expreſſerunt: accedente etiam in parte ſiue artib. Ferdinādi, ſiue à priuatis oſtēſis publiciſque Maximiliano Cæſare, cui Cardinalis S.ª Crucius Alexandri Legatus, quaſi edixerat, nè Romā hoc turbulento tempore pro ſuſcipiendo diademate accederet. Nam & is, non multum æquo ferebat animo, quæ in Pontificia agebantur; ac in grauem ſuſpicionem ducebatur, quando intellexiſſet, Sanctæ Crucis Cardinalem Legatum in Galliam mitti, ſpecie, pacis vniuerſalis conciliandæ, inter Reges Europæos, nè is aliud, quàm pacem communem tractaret. *Surita lib. 2. c. 43. 44. l. 3. c. 4.*

XXXII. *Edictum Pontificium contra non ſoluentes cenſum Cameræ Apoſtolicæ.*

Dederat cauſam Pontifici Fridericus Rex, non ſolutis vectigalibus ex eo regno Sedi Apoſtolicæ debitis. Vnde præter ea, quæ ſuperius memorauimus, habuit etiam hoc anno edictum publicare, contrà non ſoluentes cenſus Eccleſiæ Romanæ. Ita habet.

Alexander Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei. Dilectis filijs vniuerſis, Vicarijs, Feudatarijs, Gubernatoribus, cenſuarijs, fictuarijs, emphyteutis, ſiue adminiſtratoribus Ciuitatum, Terrarum, Caſtrorum, & bonorum S.R.E. quacunq; dignitate fungentibus, Salutem, & Apoſtolicam benedictionem.

CVM ex relatione dilecti filij Mariani de Ciuitate, Fiſci noſtri, & Cameræ Apoſtolicæ Procuratoris in

tolle-

Contra non ſolventes cenſus & alia iura Cameræ Apoſtolicæ

relleximus, quamplures ex vobis in ſolutione iurium, regalium, cenſuum, feudorum, Canonum, emphiteuticorum, taliarum, perpetuarumq; reſponſionum per vos eiſdem Eccleſiæ, & Cameræ debitorum, quamplures ſunt contra iuramenta, per vos in inveſtituris veſtris præſtitæ, ac formas, & tenores ipſarum inveſtiturarum, & conceſſionum, iuriſq; diſpoſitionum, ſpecialesq; monitiones per alias litteras noſtras, per nos vobis factas, in terminis ſtatutis, & conſuetis ceſſiſſe, & ceſſare, in grave dictæ Cameræ præiudicium, & detrimentum, ſub prætextu etiam aliquando, quod nonnulli ex vobis prætendunt, ſe creditores dictæ Cameræ, & compenſationes, licet contra iuris diſpoſitionem facere nituntur.

§. 1. Nos, qui aliena iura tuemur, nolentes iura dictæ Eccleſiæ, & Cameræ negligere, omnemq; diſceptationis materiam ſubmovere intendentes, vt in terminis ſolutionum debitorum huiuſmodi nullus veſtrum dilationem, aut compenſationem, vel excuſationem allegare præſumat, vos, & quemlibet veſtrum cuiuſcumque dignitatis, ſtatûs, gradûs, & præeminentiæ exiſtat, tenore præſentium ſub excommunicationis, ac omnium iuris, Vicariatus, Gubernij, & feudorum ſive cenſuum, & emphiteuticorum bonorum, huiuſmodi à dicta Sede, ſive Camera Apoſtolicâ quomodolibet conceſſorum privationis pœnis, quas ex nunc prout ex tunc, & ex tunc, prout ex nunc in vos, & quemlibet veſtrum, niſi monitionibus, & mandatis huiuſmodi cum effectu parueritis, ferimus in his ſcriptis, illaſq; vos incurrere volumus ipſo facto (aliiſq; pœnis tam iuris communis, quàm in litteris inveſtiturarum veſtrarum contra vos promulgatis, nihilominus in ſuo robore permanſuris) monemus, & requirimus, quatenus de omnibus, & ſingulis iuribus, regalibus, cenſibus, taliis, & feudorum, cenſuum, Canonum, emphiteuticorumq;, & bonorum quorumlibet à dicta Eccleſia obtentorum, per vos, & quemlibet veſtrum hactenus dictæ Cameræ debitis, infra vnius menſis ſpatium à die publicationis præſentium computandi, dictæ Cameræ perſolviſſe, de debendis verò in futurum in vigilia, aut die feſtivitatis Beatorum PETRI, & PAVLI Apoſtolorum ſucceſſivè ſingulis annis, vt moris eſt, aliis ſuis terminis iuxta Apoſtolicæ, & dictæ Cameræ inſtituta, eidem Cameræ depoſitario pro tempore exiſtenti, vbicumque Cameram adeſſe contigerit, ſatisfeciſſe debeatis, & vnuſquiſque, prout debitor exiſtit, debeat.

§. 2. Alioquin advenientibus Feſtivitate, & termino ſolutionis huiuſmodi, contra omnes, & ſingulos ſolvere ceſſantes ad declarationem incurſus pœnarum, & cenſurarum, ac privationis prædictarum, illarumq; debitam executionem per dilectum filium noſtrum, Raphaelem, Sancti Georgii ad velum aureum Diaconum Cardinalem, Camerarium noſtrum, ſive etiam in dicta Camera locum tenentem, ac dilectos filios præſidentes Clericos dictæ Cameræ procedatur iuſtitiâ mediante, quibus ex nunc tenore præſentium committimus, & mandamus, vt advenientibus feſtivitatibus, & terminis ſolutionum huiuſmodi, vobis, & quemlibet veſtrum ſolvere ceſſantibus, abſque aliquâ aliâ monitione, requiſitione, citatione, ſeu dilatione, contra vos, & quemlibet veſtrum, qui in ſolutionem huiuſmodi cenſuum, feudorum, taliarum, Canonum, & reſponſionum ceſſaverint, ad declarationem incurſus dictarum pœnarum, & cenſurarum Eccleſiaſticarum, illarumq; aggravationem, reaggravationem, & interdictum Eccleſiaſticum, & brachij ſecularis invocationem, ac repreſalias, privationemq; iuris, Vicariatûs, Gubernij, feudorum, & bonorum prædictorum vobis, & cuicumque veſtrum quomodolibet competentis, ac alias iuris remedia opportuna, declarationemque devolutionum Civitatum, Caſtrorum, Terrarum, & bonorum huiuſmodi ad dictam Eccleſiam, vſque ad debitam executionem inſtante dicto Procuratore, procedere debeant.

§. 3. Decernentes quoque circa præmiſſa, nullam compenſationem etiam non ſolutorum ſtipendiorum, aut aliam præterquàm ſolutionis exceptionem admitti, nec ſolvere ceſſantes, quovis modo excuſari, vel relevari, nec cenſuum, feudorum, taliarum ſeu aliorum iurium Cameræ prædictæ per vos debitorum, vel debendorum ſolutionem, & exactionem retardari debere.

§. 4. Volumus autem has Originales noſtras litteras in Valvis Baſilicæ Beatorum Apoſtolorum de Vrbe Cancellariæ Apoſtolicæ, Audientiæ cauſarum Palatij Apoſtolici, & Campo Floræ affigi, & in audientia publicâ litterarum contradictarum ìntra vice, diverſis diebus legi ita, vt omnibus tanquam publicum edictum pateant, ac in ipſa Camera huiuſmodi publicationis debitam relationem per duos noſtros, & Romanæ Curiæ Curſores fieri decernentes, vos promiſſorum Cameræ debitores præſentes, & futuros, qui citra montes poſt duos menſes, qui verò vltra montes fuerint, poſt quatuor menſes à die publicationis computandos vigore earundem litterarum, modo præmiſſo publicatarum, erctari, atque ligari, ac ſi huiuſmodi Originales litteræ vobis, & veſtrum cuilibet in veſtris propriis perſonis lectæ, & præſentatæ fuiſſent, cum non ſit verſimile, apud vos remanere, emanere incognitum, quod tam patenter extitit publicatum, niſi forſan dictas Originales litteras vobis omnibus ſupradictis, aut alteri veſtrum præfatis Præſidentes, & Clerici forſan aliquâ conſideratione, aut benignitate ducti præſentari mandaverint, quoniam tunc & eo caſu copiæ ipſarum litterarum manu vnius, ex Clericis, & Notariis dictæ Cameræ ſubſcriptæ, per quemcumque Nuncium, Tabellarium, aut Notarium publicum vobis, aut alteri veſtrum præſentatæ, & dimiſſo Originalibus litteris huiuſmodi eidem Nuncio reſtitutis, eiuſq; Nuntij relationi fidem plenariam adhiberi volumus, & mandamus.

§. 5. Non obſtantibus conſtitutionibus, & Ordinationibus Apoſtolicis, ac conſuetudinibus de non ſolvendo vſque ad ſex menſes, vel aliud tempus à die Feſtivitatis prædictæ computandos, capitulis quoque, ſeu pactis per vos, vel aliquem veſtrum ad ſtipendia dictæ Eccleſiæ, ſive Cameræ conductum cum eadem Camerâ, ſeu pro tempore exiſtente Romano Pontifice, aut noſtris, & Sedis Apoſtolicæ Officialibus pro tempore factis, vel faciendis, de retinendo ſupradictis per vos ipſi Cameræ præmiſſa occaſione debitis pro veſtris ſtipendiis, aut aliàs ab eadem Camerâ quavis occaſione vobis debitis, privilegiis quoque, & indultis vobis, aut alicui veſtrum hactenus etiam per nos, aut prædeceſſores noſtros, Romanos Pontifices forſan conceſſis, vel in futurum concedendis, ſub quibuſuis verborum formis, & clauſulis, etiam derogatoriarum derogatoriis, fortioribus, efficacioribus, & inſolitis, etiam ſi illis caveretur expreſſe quod interdici, ſuſpendi, vel excommunicari, aut Vicariatibus, feudis, Gubernijs, vel adminiſtrationibus prædictis privari non poſſitis, quibus, illorum tenores, ac ſi de verbo, ad verbum præſentibus inſererentur, pro ſufficienter expreſſis habentes, illis aliàs in ſuo robore permanſuris, hac vice duntaxat ſpecialiter, & expreſſè derogamus, cæteriſque contrariis quibuſcumque.

Datum Romæ, apud Sanctum Petrum. Anno Incarnationis Dominicæ, Milleſimo quadringenteſimo nonageſimo ſeptimo. decimo quinto Calend. Ianuarij. Pontif. noſtri, anno ſexto.

Illud edictum fuit publicatum, occaſione Friderici Regis, quem tamen Ferdinandus, & Iſabella Hiſpaniæ Reges, fortè in odium Pontificis in regni poſſeſsione fouebant. Accidit enim inter hæc, vt Bartholomæus Floridus, Conſentinus Archiepiſcopus Secretis Pontificijs præfectus, ſiue à Gallis corruptus, ſiue alio quopiam ſtudio inductus, nonnullas offenſionum plenas epiſtolas, nomine Pontificio, inſcio tamen Alexandro, ijs Regibus ſcripſerit: quibus hi irritati viciſsim repoſuerunt, & Alexandro ægrum erga ipſum animum aperuerunt. Vndè factum, vt vtrinque enatis ſimultatibus XXIV. Factum Conſentini Archiepiſcopi punitum.

Reges Pontifici, Pontifex Regibus Hiſpaniæ, & ex conſequenti Neapolitano, non omninò beneuolebat. Detectum tamen fuit facinus Coſentini; qui non tantum hæc diſſenſionum ſemina ſuperſeruerat, verùm etiam ad tria millia diplomatum, ementito Pontificis nomine conſcripſerat, dederatque, exemptionum à iuriſdictione Ordinariorum, mutationis beneficiorũ ex allegatione expectatiuarum; diſpenſationum in incompatibilibus beneficijs, & alijs, in quibus præcipuæ fuerant, vt quidam Subdiaconus matrimonium poſſet contrahere; & vt quædam Sanctimonialis Regni Luſitaniæ vera hæres, voto virginitatis eiurato, & habitu religionis, quam profeſſa fuerat dimiſſo, Georgio Ioannis Regis filio, extra matrimonium nato, nubere valeret, votis non obſtantibus iam emiſsis. Luit ſcelus Coſentinus, decreto Pontificio gradu motus, & præmiſsis in degradatione ſolennibus, carceribus perpetuis addictus; *Brucardus in notis Diarij Alexandri VI.* Vrebat tamen, nondum explorata à falſitate, facinus Reges Hiſpaniæ, qui Emmanueli Luſitano, alteram ex filiabus illorum vxorem ambienti, ſpes in futurum porrigebant, fortè Portugalliæ aliquando poſsidendæ. Sollicitabat ſcilicet Emanuelem cura coniugij, & prolis in ſpem regni ſuſcipiendæ: Aetas matura erat, quippe ſex, & viginti annorum. Nulla conditio Caſtellæ Regum affinitate potior erat; neque id gens Luſitaniæ ignorabat Ferdinando, & Iſabellæ Regibus de eo coniugio appellatis, placebat Emanuelem generum adoptare: cæterum vt Iſabellam maiorem filiam coniugem darent, primum non adducebantur. Proxima Ioanna in Belgas abierat, Philippo Archiduci nupta. Catharina etiam Arcturo Anglo pacta erat. Mariam omnium minimam, coniugem Luſitano libenter deſtinabant. Abnuit Luſitanus, neque alium Principem ſibi præferri in coniugio Iſabellæ maioris filiæ ferebat, pro gentis ingenio nulli de dignitate concedens. Adamabat præterea Iſabellam, & formâ, & indole oblectatus, ex quo fuerat in Luſitania Alfonſo Principi nupta. Poſt multas tamen, & graues difficultates, non ſtipulatum modò, ſed & tandem coniunctum eſt. Nouis affinitatibus tantos Principes habere deuinctos, & ad Auſtriacos adiungere magnum glorioſumque Regi Hiſpano, rebus intus, foriſque præcipuum ab alterna ope præſidium: quando etiam Margarita Archiducis ſoror, Ioanni Principi Hiſpano iuncta fuerat, permutatione alterna inter Fratres, ſororeſque facta. Ioannis, & Margaritæ nuptiæ, Burgis initio menſis Aprilis celebratæ, apparatu, & lætitiâ poſt hominum memoriam ſingulari. Nuptialia ſacra Toletanus Antiſtes peregit, auſpices adhibiti Fridericus maris Præfectus, & mater Maria Velaſca. Vt in aula Margaritæ miniſteria mutarentur, Rex non permiſit; ac dedit potiùs, vt ſuo arbitratu retineret eos aulicos, qui gratiſsimi ob communem originem, linguam, moreſque eſſent. Quo tempore in Hiſpaniam claſſe vehebatur, dum in conſpectu Angliæ, ſubitâ, ac periculoſiſsimâ tempeſtate, haud procul naufragio abfuiſſet, naturali hilaritate minimè deſtituta, iuxta nautarum in eo periculo morem, manus ſibi, ac in eis aliquot aureos obligari iuſſit; vt autem erât Gallicâ linguâ proſâ, ac rythmo facunda, hoc ſibi ipſi Epitaphium luſit, atque chartæ cereæ incluſum, alteri manui cum aureis alligari voluit, vt poſteà ab vndis ad littus eiecta, cognitaque, honeſtè terræ mandaretur, Ita ſonat in Latino;

Margaris hoc tegitur tumulo clariſsima; quæ bis
Nupta quidem manſit, ſed ſine labe pudor.

Catharinæ ſponſalia in Anglia aſſumptæ in cœlum Virginis memoria ſacro die, in palatio Vodeſtochio acta ſunt, Ioanne Puebla, quo agente connubiales conditiones conſtituerant, pro ſponſa abſente Vicario ritu, & more inter Principes ſolenni. Aſſuerunt cæremoniæ Rex, & Regina, ſplendidusque procerum cœtus. Luſitano, Reges Caſtellani ſponſam ad duxerunt. Valentiam vſque Alcantaræ oppidum; vbi triduum Reges, moratos, vniuerſamque nuptialem lætitiam conturbauit nuntius de Ioannis Principis graui valetudine intempeſtiuè ſcilicet allatus. Tertio die poſtquàm Salmanticam cum vxore venerat, in febrim incidiſſe; quâ diebus tredecim eſt extinctus. Accurrit Valentiâ citato itinere Rex pater, Salmanticamque peruenit, ægroto agente animam, ſed integris ſenſibus. Itâ agnito patre, obijt tamen ad quartum Nonas Octobris, magno atque miſerabili non parentum modò ſed & totius gentis luctu. Multas ſpes, multaque gaudia dies vnus abſtulit Hiſpaniæ. Ferebat vxor Margarita vterum, mœroris concepti exiguum ſolamen, & improuiſæ calamitatis, præſertim immaturo partu intrà paucos dies. Extincti corpus Abulæ tumulo eſt compoſitum in Dominicano celeberrimo cœnobio, Diui Thomę nomine in ea vrbe conſtituto, patris Regis impenſa. Triſtis nuncius Valentiam peruenit nuptiarum lætitiâ nondum peracta, quæ poſt diſceſſum porro Ferdinandi Regis celebratæ ſunt. Rogauit ſocrum Emanuel Rex mœrorem tantiſper diſſimulato, atque vultum ad lętitiam compoſito, monitiſque aulicis, vt tantundem facerent, ne quid ad nouam nuptam iam Luſitaniæ Reginam manaret. Erat difficile in tanto luctu publico, priuatoque diſsimulare diu. Ita quamprimùm in Luſitaniam abducta, Eboræ tandem fratris obitu nunciato, ingentem animo moleſtiam accepit, eo intempeſtiuè ſublato, quem diligebat vnicè. Hiſpaniam vniuerſam tanto Principe orbatam, in qua acquieſcebat ſpe, dolebat ſcilicet impensè. Parentes ſingulari conſtantiâ, patientiaque eam plagam tulerunt: in quo excelſi, atque inuicti animi præbuerunt argumenta, non minùs illuſtria, quàm victorijs multis, & clariſsimis antehac, & in poſterum partis, ex quanto motum animi tenere, quàm hoſtes ſubiugare eſt præſtantius. Et eſt naturâ fixum, vt caduca pereant, & fragilia quæ facta ſunt, conterantur: æquiſsimum, vt Deo ne ſtrarum rerum, aut ſuarum verius arbitrium mortali conditione homines permittamus. *Mariana libro vigeſimoſexto capite decimotertio, decimo ſexto, & libro vigeſimo ſeptimo, capite primo. Beatus de rebus Maximiliani lib. 5.*

Ioannes Princeps moritur.

Agebantur hæc & tolerabantur; ſimul Ferdinando mores gentis colla; ſos acriori cenſura aſtringere curæ erat, ac præcipuè Eccleſiaſticos, quorum perturbatione temporum vita laxior, & ſeueris iudicibus parum probata, ad ſeueriorem diſciplinam & veteris moris normam reuocare ſatagebat. Iuuit conatus Regios vel maximè Franciſcus Ximenius, Archiepiſcopus Toletanus, qui Compluti hoc anno, primum ſuorum Sacerdotum Conuentum celebrauit. Eo in Conuentu multa è Reipublicæ Eccleſiaſticæ vtilitate decreta ſunt, quæ poſteà in Secundo Conuentu Talabricæ habito, retractata, & confirmata vulgauit. Eorum publicæ tabulæ, quoniam ætatis iniuria interciderunt, atque ab inſequentib. Archiepiſcopis multa diſsimulato nomine in ipſorum acta tranſlata ſunt, nonnulla referre, potiſsimè quæ viri pietatem, & prudentiam declarant, non abs re eſſe exiſtimaui.

XXV. Ferdinãdi Regis cum Frãciſco Ximenio in corrigendis ſubditorum moribus ſtudium.

1. Sacerdotibus presbyteris facultatem eligendi Sacerdotem dedit, ad quem occulta peccata deferrent, vicariâ huic poteſtate data de quibuſlibet commiſsis abſoluendis, quorum ad ſe duntaxat ex legibus ſacris cognitio pertineret; ne fortè rem diuinam peragere volentes, huius rei obice retardarentur.

2. Primarijs Sacerdotibus, (quos Curas vulgò vocant) præcepit, vt ſingulis Dominicis diebus poſt horas Veſpertinas, (quas Completorium vocant) campanæ ſonitu, vicorum ſibi ſubiectorum pueros, ad Deiparæ Virginis ſalutationem conuocarent; ibique eos per ſe, aut per ædituum Chriſtianæ religionis ſymbola docerent; quod ab eo tempore, non ſin

magna

magno puerorum in Chriſtiana pietate profectu, huc uſque perſeuerat.

3. Quoniam ſacræ aquæ vſus, quæ pro foribus templorum eſt, negligentiâ paſsim interciderat, leuibus peccatis luſtrandis more maiorum inſtituta, & conſtituta, vt cuncti Eccleſias ingredientes, eâ ſe diligenter aſpergerent, mulctâ etiam propoſita cauit.

4. Iam quoniam ſacræ patinæ circumferri ſolaret deoſculanda, & peruerſa quadam ciuilitate Inductæ erant mutuæ rogationes, quibus prætermiſsis, graues inimicitiæ, & offenſiones inter ciues exoriebantur. Curarat Alfonſus Carillus, vt miniſter, qui patinam geſtabat, ſtatim, ac quiſquam proximum rogare cœpiſſet, ad altare patinam reduceret. Ximenius quidem noluit, cæteros oſculo patinæ immerentes priuari, propter vnius ineptam ciuilitatem, ſed ſubitò ad alium tranſire, nulla illius ratione habita; & vt ſic fieret graui mulctâ contrà miniſtrum & Parochum indicta cauit.

5. Forenſium cauſarum diuturnitatem, ex varijs Aduocatorum allegationibus proficiſci certò ſciens, quas in fraudem publicæ vtilitatis, ob priuatum ipſorum emolumentum introduxerant, maximo Sanctæ ſynodi applauſu ſic ad certam breuitatem reduxit: ne quis in ditione ſua iudex, ſiue is Eccleſiaſticus, ſiue laicus eſſet, in leuioris momenti cauſis libellum vllum admitteret; ſed de plano (vt aiunt) illas dirimeret, & iudicaret. In reliquis verò, vt maiorum decreta ſeruantur, & poſt vnum & alterum libellum, quibus cauſæ fundamenta ab vtraque parte concluduntur, poſitionum, & interrogationum libelli, ſecundùm quos, & ipſi litigantes iurati reſpondeant, & teſtes etiam, qui producuntur, quid ſentiant, declarare teneantur, & tandem vltimus libellus offeratur, qui & contrariorum dictis refutandis, & ſuorum confirmandis ſit ſatis: vltra quem ſi vel denuo teſtes darentur, vel libellus porrigeretur, omnia eſſent reijcienda, vt inepta. Quòd ſi altera pars ſorum mutaret, exceptionem ve aliam de nullitate (vt aiunt) opponeret, id intra octo tantùm dies cognoſceretur, & ſexto poſt die ſententia, quam interlocutoriam vocant, proferatur, & definitiua continuò poſt vigeſimum.

6. Decreuerant ſuperioribus temporibus Archiepiſcopi, vt Sacerdos, qui continuis quatuor menſibus Sacerdotio abeſſet, eo ſtatim priuaretur citrà vllam allegationem. Huiuſmodi priuationem Ximenius abrogauit, & ad ius commune reduxit; facilè enim prece, aut munere, aut gratia, hæ pœnæ eludebantur; & Sacerdos teſte conſcientiâ, fructus perceptos ſuos facere non poterat.

7. Duas præterea res cumprimis vtiles, & neceſſarias Ximenius primus tunc excogitauit: alteram, vt Parochi librum in ſuis Eccleſijs habeant, in quo nomina eorum, qui luſtrali aqua per baptiſmum expiantur, deſcripta ſint; additis inſuper patrum, & compatrum (quos vocant) nominibus, anno etiam, die & menſe prænotatis. Quo ſanè prouidenti decreto, ſceleratis multorum diuortijs occurſum fuit; quos ſi quando legitimæ vxoris faſtidium ceperat, falſis teſtibus ſubornatis, compatratus prætextu, matrimonijs illicitis copulabantur. Quinetiam ad tutelarum curationes, ad ſacros ordines ſuſcipiendos, ad hæreditates, & ſacerdotia ineunda, ad milleque alios vſus poſteri ſe iuuari ſentiunt.

8. Alteram, vt Parochi, Quadrageſimali ieiunio ineunte, eorum nomina conſcribant, qui Chriſtiano ritu confeſsiones arcanas, quibus tenentur Sacerdotibus, fecerint; eaque ad Antiſtitem ipſum, aut ad Toletanum, Complutenſemue Vicarios, vt ratio territorij expoſcit, intrà dies quadraginta teneantur deferre. Sic enim Antiſtites certi eſſe poſſunt, diuinis, & Pontificijs præceptis eſſe ſatisfactum.

9. Iubentur etiam, vt ab ipſis certiores fiant, ſi quid publici, aut noui reatus exortum ſit, quod ipſorum corrigi debeat poteſtate, quæ res duæ magno cum Eccleſiaſticæ diſciplinæ fructu, hucuſque in Toletana diœceſi obſeruantur, & inde ad alias deriuatæ ſunt: nunquam vero ſine ingenti iactura immutabuntur, aut intermittantur.

10. Quædam verò circa pietatem Diuis debitam religioſè ſanxit, ſecutus in pleriſque Sixti IV. Pont. Max. inſtituta. Diem enim Præſentationis Dei Genitricis Mariæ, 12. Calendas Decembris, ſolenni pompâ, & feſto apparatu coli iuſsit. XIIII. verò Calendas Aprilis, eadem ſolennitate, Diuum Ioſephum Virginis Matris ſponſum, vt coleretur, non ſolum ſanxit, ſed in Calendarium Toletanum, in quo deſiderabatur, referri iuſsit. Diui Franciſci diem feſtum eſſe voluit; & ſic in honore eſt dies eius habitus, vſque ad Taueram Archiepiſcopum Toletanum, qui in ordinem redegit. Iulianum Pomertum, Archiepiſcopum Toletanum, ob vitæ ſanctimoniam, & eruditionem ſacrarum litterarum olim inter Diuos relatum, ſed temporum negligentiâ minùs cultum, quem vitâ inculpata, & ſcriptis meruerat, Calendario etiam Toletano, vt adſcriberetur, curauit, & eius diem pridie Nonas Martij ſua in Eccleſia celebrari.

11. His abſolutis, ad publici vſus opera, quibus inſtituendis naturâ propenſiſsimus erat, ſe conuertit. Nam religioſas virorum, fœminarumque domos, virginum maritandarum gynecea, ſtudioſorum Collegia conſtruere in animum induxerat. Cumprimis verò liberalium artium, & diuinarum litterarum ſtudijs, quarum ille ſemper amore flagrauit prouehendis, Academiæ Complutenſis caput, ædificium vrgeodum eſſe putabat, cuius quidem augendæ, ornandæq; ad vſque vitæ exitum, curam, & cogitationem nunquam remiſit.

12. Dum autem hæc per Ximenium in Diœceſi ſua gererentur, Monaſticorum S. Franciſci Ordinum correctio, quam voluntate Regum ſummoperè vt fieret, curabat, grauiſsimis vbique motibus, ac ſeditionibus agitabatur. Siquidem Fratribus Conuentualibus, vbique tumultuantibus, non pauci inſigni nobilitate, atque authoritate viri fauebant, cum alijs quidem de cauſis, tum hac potiſsimum, quòd antiqua maiorum ſuorum ſepulchra, ſacellaque ſumptuoſo opere ædificata, atque annuis cenſibus aucta, ſacrorum ibidem perpetuò celebrandorum causâ, in horum cœnobijs erant: quæ facile peritura exiſtimabant, ſi Fratres Obſeruantes, quibus cenſuum huiuſmodi, immobiliumq; bonorum poſſeſsio interdicta eſt, Conuentualium loco ſubſtituerentur. Neceſſe enim videbant, vt bona ipſa, atque cenſus aliorſum dilaberentur. Illa enim partim fœminarum cœnobijs, partim Fratrum Obſeruantium litterarijs Collegijs (idem per diuerſa, ſcilicet vt Obſeruantes, Conuentualium bonis titulo ſtudiorum, occupatis (vt alicubi, prætextu lampadis quæ ad Ducentos, & Trecentos in vno mendicabulo Fratres lautè alat) Conuentuales eſſent) inſtituendis applicanda eſſe vulgo ferebantur. His à difficultatibus in Hiſpania, Regia autoritate per Ximenium ſuccurrebatur. Romæ autem, vbi præcipuus cauſæ vniuerſæ cardo vertebatur, longè maiora impedimenta, atque incommoda peruincenda erant. Proferebantur pacta quædam conuenta, olim inter Conuentuales Minoritanos, & FF. Obſeruantes, Pauli Secundi, & Sixti IV. Romanorum Pontificum autoritate firmata, quibus inter alia cauebatur, nè Fratres Obſeruantes, Conuentualium Fratrum cœnobia, Domoſve, aut alias poſſeſsiones, etiam Sedis Apoſtolicæ permiſſu reciperent. Aduerſùs illam conuentionem, in hac Monaſteriorum reformatione fuerant nonnullæ Conuentualium Domus XIMENII operâ, dum Reginæ

à coo-

à confeſſionibus eſſet, ab Obſeruantibus receptæ, & Regulari obſeruantiæ, veteribus etiam colonis conſentientibus vindicaræ; qui precibus, & præmijs illecti domus ſuas, Obſeruantibus reliquerāt: idq; nihil ſuperiorum Pontificum prohibitione obſtante, Alexandri Sexti Pont. Max. autoritate probatum fuerat, & Obſeruantib. vbi domos, & Monaſteria Conuentualium, de habitantium fratrum conſenſu recipere, ac liberè retinere poſſent, permiſſum. Quā ratione fiebat vt ex Conuentualium cænobijs, nonnulla, ad Obſeruantium Ordinem transferrentur. Id incommodum, nè latiùs ſerperet, Miniſter Generalis, qui Cōuentualis erat, & perpetuo Magiſtratu fungebatur (nam nūc per ſexennium tantùm retinetur) ab eodem Alexandro ſumma contentione impetrauit, vt in ea Monaſteriorum correctione minimè liceret, eam curam gerentibus, ſine certis quibuſdam adiunctis ſocijs Conuentualis inſtituti Fratribus, ab ipſo Miniſtro Generali deputatis, officio ſuo fungi. Hos Romā miſſos, cū à Regijs correctoribus (quos reformatores vocabant) contemptui haberi; nec vllā ipſis in eo miniſterio authoritatem deferri intellexiſſet, Pontificem Maximū varijs modis ad iracundiam prouocauit, tamquam illius autoritati, potiſſimum illuderetur; corrogatoque Cardinalium quorundam fauore, qui Conuentualium partibus ſtudebant, edictum à Pont. Maximo, de amplitiſſimi etiam Senatus ſententia promulgatū eſt, quo vniuerſo cenſuræ huius, atque emendationis Monaſticæ negotio ſuperſederi iubebatur: datis de ea re ad Catholicos Reges, quorum auctoritate res gerebatur, anno ſuperiore Breuibus litteris, quas Regina ad ſe ſtatim allatas, ad Ximenium mittendas curauit: erant autem hoc exemplo.

Chariſſimis in Chriſto filijs noſtris, Ferdinando Regi, & Eliſabeth Reginæ Hiſpaniarum Catholicis, Alexand. Papa VI.

Chariſſimi in Chriſto filij noſtri, ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem.

Vt imponatur finis diſſenſionibus, & querelis, quæ continuo aſſeruntur, à Fratribus præſertim Ordinis Minorum S. Franciſci, propter commiſſam in iſtis regnis, & dominijs veſtris reformationem; pro qua aliqui à Generali ſui Ordinis illuc tranſmiſſi, vt ſimul cum Prælatis per nos ad id deputatis, huic negotio intenderent, officio ſuo minimè fungi permittuntur, & varijs iniurijs (vt aſſerunt) ſe affectos conqueruntur; decretum fuit in Conſiſtorio, de Venerabilium Fratrum noſtrorum S. R. E. Cardinalium vnanimi conſilio, vt tam ipſis trāſmiſſis Fratribus, quàm per nos deputatis huic reformationi Commiſſarijs inhiberetur, vt in huiuſmodi reformatione, & eius executione non procederent, ſed ſuperſederent: donec veritate per nos intellecta prouideretur, & aliud mandaremus. Quemadmodum Maieſtates veſtræ ex his Venerabilis Fratris noſtri, Georgij Epiſcopi Portuenſis, Cardinalis Vlixbonenſis, eiuſdem Ordinis Vice Protectoris, & dilecti filij Garſiæ Laſſi Oratoris veſtri, ad quos nos remittimus, plenius intelligent. Datum Romæ apud S. Petrum ſub annulo Piſcatoris, die nona Nouembris. M.CCCCXCVI. Pontificatus noſtri anno VI.

...era Alexādri ad Catholicos Reges quibus vlterior ... Monachorum ob cauſas probe ...

En nuntiu Ximenius maiorem in modu commotus eſt. Facilè enim vir prudens animaduertebat, hoc Pōtificis interdicto quamquam in ſpeciem temporario, illud potiſsimum agi, vt cauſa tota in præſens ſopita; perpetua deinde diſſimulatione extingueretur. Hac enim via ſolet plerumq; perplexis negotijs exitus inueniri. Sed vt erat ingenio acri, & animo magno, maximis ſemper difficultatibus ſeſe opponebat. Quare obice ardentior factus Reginam adijt, eamq; à tam moleſto negotio propemodum abhorrentem, confirmauit, ſuiq; ſuæ conſtantiæ; atque animi præſtantis, vt eſſet memor admonuit, & ſummo ſtudio obteſtatus eſt, nè tàm piam cauſam deſereret. Moleſtiſsimā haud dubiè rem eſſe, odij, tædij, laboriſq; pleniſsimam; ſed tantò perſeuerantiùs in eam incumbendum. Fieri enim non poſſe, quin tandem Deus tàm ſancta conſilia eſſet numine ſuo fortunaturus. His verbis Regina animum collegit, & Ximenio quicquid gratia, & fauore ſuo apud Pont. Maximum effici poſſet, benignè promiſit, dummodo negotij pondus ipſe ſubiret, donec ad optatum finem perduceretur. Hoc cumulatiſſimè Ximenio de ſe polliceenti, denuò rem vrgendam cenſuit; & ſimul quid ſibi præſenti occaſione conſtituendum videretur, quid Romæ, quid alibi prouidendum expoſuit. Ximenij igitur operâ, labore, & induſtria effectum eſt, vt ſummus Pontifex interdicto illo ſublato, totam eam cenſuram, & reformationem non modò exequendam decerneret, ſed Ximenio ipſi, vnà cum Catanenſi Pontificis internuncio, ac Giennenſi Epiſcopis ſtatim committeret exercendam: ſed tam arcto mandato, quòd aduerſariorum improbitati datum fuiſſe videbatur, vt non liceret vlli ex tribus Pontificibus Vicarium pro ſe conſtituere, ſed per ſeipſos mandatum exequi tenerentur. Hoc decretum eum prorſus inane eſſe animaduerteret, (nec enim fieri poterat, vt ipſe, eiuſue Collegæ tot prouincias obirent & tot adirent Monaſteria) non conquieuit, donec Vicarios pro arbitrio ſubſtituendi facultatem impetraret. Ità negotium procedere de integro cæpit, & diuina tandem ope compoſitis, aut ſublatis maximis, quæ indies exoriebantur, difficultatibus, tranſactum omninò eſt, atque confectum; monaſteriaque omnia (paucis quibuſdam exceptis) ad obſeruantiæ, atque religionis ſtatum reducta ſunt; tanta quidem Ximenij laude, vt inter egregia eius, præclaraque facinora vnum hoc cenſendum ſanè ſit maximum, atque clariſſimum; vel ob rei difficultatem, vel ob publicam vtilitatem, maximo ex hac religionis reformatione fructu percepto. Nam quicquid hactenus in Monaſterijs Minoritarum modeſtiæ, religionis, continentiæ, ſanctitatiſque eſt, Ximenio, Pontificis, & Regum adminiſtro referri debet acceptum.

13. His difficultatibus incredibili quadam conſtantiā euictis, ſentiens Ximenius, ſibi cum huiuſmodi hominibus non ſemel, atque iterum eſſe colluctandum; qui et prætentu Pontificalium litterarum, aut diplomatum, atque etiam Apoſtolici palatij officiorum, aut Præfecturarum, quotidiè graues, & moleſti futuri eſſent, ſeſe ab eius foro eximentes, atque ad Pontificem Maximum, cauſas ſuas pertinere proclamantes; nè qua hinc viuendi licentia in diœceſi ſua emergeret, quam omnium virtutum generibus exornatam, & illuſtratam cupiebat, ab Alexandro Pont. aduerſus iſtorum immunitates, ſumma Pontif. conſenſione, qui Sanctis Ximenij conatibus prorſus eſſe annuendum iudicauit, Breues litteras huiuſmodi obtinuit.

Venerabili Fratri, Franciſco Ximenio, Archiepiſcopo Toletano. Alexander Papa VI.

Sanctis Ximenij ... contra ... datis litteris Ann... vide.

Venerabilis Frater, Salutem, & Apoſtolicam benedictionem.

Cum ſicut nobis nuper exponi feciſti, in tua Ciuitate, & diœceſi Toletana, complures perſonæ Eccleſiaſticæ fore noſcantur, quæ prout, quod noſtri, & Apoſtolicæ Sedis officiales exiſtant, tuam ordinariam iuriſdictionem eludunt, & videntes, ſe non poſſe a te corrigi, multa enormia committere non verentur, quæ nullatenus auderent, ſi a tua iuriſdictione, ſe exemptos eſſe non cognoſcerent: Nos volentes deſuper prouidere, Fraternitati tuæ, de qua in his & in alijs ſpecialem in Domino fiduciam habemus, contra tales perſonas, ſub prætextu huiuſmodi exemptionum, iuriſdictionem tuam ordinariam effugere volentes, authoritate noſtra procedendi, & illos iuris remedijs compeſcendi, omniaque alia, & ſingula in præmiſſis, & circa ea neceſſaria quomodolibet, & opportuna, faciendi, gerendi, & exequendi, quæ facere poſſes, ſi Officiales noſtri, & dictæ Sedis non eſſent, plenam, & liberam tenore præſentium concedimus facultatem: non obſtantibus præmiſſis, atque conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, cæteriſque contrarijs quibuſcumque. Datum Romæ apud S. Petrum ſub annulo piſcatoris, die vigeſimo tertio Iunij, anno Domini, M.CCCCXCVII.

Has

Has cum ille gratas ſuſcepiſſet, partim earum autoritate, partim Regij fauoris auxilio, quod ſibi benignè quoties opus erat, dabatur, ita in omni diſciplina, & ſanctitate diœceſim ſuam continebat, vt homines de nouò renati viderentur, & bellum omnibus vitijs indictum, priſcamque illam ſeueritatem rediſſe; quæ probum vindicem adepta, animos hominum ad virtutem natos, & ſi arduo, & difficili negotio, tandem veluti poſtliminij iure in ſuam repoſuerit poſſeſſionem.

14. Erat potiò id temporis Ximenius animatus, vt in Palatina verſari aula, Regiumve comitatum ſectari, è re ſua eſſe non arbitraretur: niſi maximum, atque euidentiſſimum operæpretium ſperari poſſet. Quare ſiquando ad Reges ibat, protinus omnes id non ſine magna Reipublicæ vtilitate fieri dicebant. Certè nihilo minorem publicæ adminiſtrationis curam gerebat, quàm muneris Pontificij. Omnia enim diligentiſſimè circumſpiciebat, ac perluſtrabat: & quicquid in aulicis officijs, ciuilibus muneribus, iuriſdicundi præfecturis, publicæ pecuniæ exactionibus, in vniuerſa denique Reipublicæ tractatione dignum emendatione videbatur, ad Reginam extemplo referebat.

Vniuerſa pecunia ſumma, ex grauis vectigalium ſolutione conquiſita, Oppidis, Ciuitatibus diſtribuitur.

15. Inter multa verò, quæ ab ipſo vtiliter, atq; è Reipub. commodo, curata hoc tempore, atque confecta ſunt, vnum Ioannes Vergara commemorat, quod vt populis perpetuam peperit felicitatē, ità perpetua laude tribuendum illi eſt magnum virtutis teſtimoniū. Vexabantur miſeri populares toto Caſtellę, Legioniſque regno, id eſt per vniuerſam Reginæ Catholicæ ditionem, duriſſima vectigalis exactione, quod *al. cabalam* Hiſpani vocant, ea eſt decima rerum omnium, quę venduntur, aut permutantur. Quod tributi genus pro auorum memoria ad tēpus, & veluti precario impoſitum, vt eſſet, vnde Rex contra Mauros, tunc bellum gerere poſſet, poſteriorum temporum patientia perpetuauit. Hoc vectigal multo fiebat grauius, & iniquius, magna publicanorū acerbitate, atq; auaritia, & innumeris prætereà litibus, & calumnijs ob merces omnino non profeſſas, vel minoris profeſſas, quàm diſtractæ eſſent: adeo vt populis omnibus, non vno alioqui onere preſſis, tam impudens expilatio intolerabilis prorſus videretur. Iam verò quibus aliquid pecuniæ ex vectigali, vel perpetuà, vel temporaria aſſignatione, vel ſtipendijs ſalarijue nomine, aut alia de cauſā, autoritate Regia attributum erat, vix id multo poſt tempore, & lumina, quæ debebatur acciſa, recipiebant, vſque adeò nihil à publicanis, decumaniſque, ſine quæſtu, & munere priuatim annumerabatur. Horum autem rapacitati, cum varijs promulgatis legibus occurri tentatum eſſet, reprimi quidem in præſens, numquam tamen omnino comprimi poſſe videbatur. quin ex ipſis nonnumquam legibus, atque ſanctionib. grauiora (vt fieri ſolet) ſuboriebantur incommoda. Nam cùm ad vitandas quotidianas lites, de mercium pretijs diſceptantium, lata lex eſſet, vt iuratis venditoribus crederetur; tanta paulo poſt deprehenſa eſt periuriorum, quæ verbis conceptis apud iudices dabantur frequentia, vt nihil iam vulgo vilius eſſet, quàm iuriſiurandi religio, nihilue magis vſurpatum quàm ipſius violatio. Fouebat verò publicanorū auaritiam ingens potiſſimum potentium, generoſiſſimorumque aulicorum numerus: qui partim vectigalibus illis locandis, atque exercendis, partim illorum rationibus, ſubducendis, conferendis, conficiendiſque luculentiſſimo ſalario præpoſiti, damno publico ditabantur. Tanti igitur mali à Repub. auertendi curam ſuſcipiens Ximenius, adhibito in conſilium Ioanne Lupo Cantabro, argentariæ coactionis callentiſſimo, rationem excogitauit, per quam eiuſmodi vectigalia, ſine vlla diminutione ad fiſcum deuenirent: & quæ ex eis conceſſa eſſet pecunia, in priuatorum hominum vſus cum fide, & in tempore perſolueretur. Igitur Regia autoritate ſancitum eſt, vt vniuerſa annuæ pecuniæ ſumma (quanta videlicet hoc tempore ex decumanorum redemptione in fiſcum recipiebatur) ciuitatibus, municipijs, oppidis, pro cuiuſque magnitudine, opulentiæ, & negotiationis modo diſtributa imperaretur: quæ per ſuos cuiuſque populi conſores à ſingulis negotiatoribus, opificibus, venalitijs, propolis cogeretur, & Regijs quæſtoribus, aut ex horum aſſignationibus priuatis hominibus promptè numeraretur. Extraordinarijs aut decimis, quæ vel externarum mercium nomine, vel ex venditionibus ciuium, qui mercaturam non exercerent fiſco deberentur, redemptioni ciuium relictę ſunt. Ità ingenti populorum conſenſu, atque plauſu, publicam temporum felicitatem gratulantium, totā illā decumanorum, redemptorū, mancupum pulſā colluuie, quies publica, & veluti libertas parta eſt; & vniuerſorum illud periuriorum, vexationum, deceptionumque ſeminarium, e Reſpub. viſceribus ſtirpitus euulſum eſt, atque deletum. *Gomeſius de rebus geſtis Franciſci Ximenij lib.* 2.

XXVII. *Mauri & Hebræi Luſitania pelluntur.*

Eorum quoque Hiſpaniæ Regum curā, non ſine Alexandri Pontificis aſſenſu, circa Maurorum & Hebræorum, vel ſalutem, vel exitium, in Luſitania aliquid effectum. Iſabella Regina, de filiæ Iſabellæ matrimonio, ab Emmanuele Luſitano interpellata, inter alias difficultates obijciebat Mauros, & Hebræos, ex Caſtellæ, & Legionis regionibus eiectos, in Luſitania receptum inueniſſe. Eos, etiam Pontificijs mandatis impetratis, Luſitani regni finibus deturbari (inter cōiugales leges propoſuerat) iubebat, voti perutera; qui perfidam gentem tueretur à Chriſtianis inſtitutis abhorrentem, ei vt filia toro iungeretur adduci non poſſe. *Mariana l.* 26. *c.* 13. Et quidem Emanuel Rex, ad Iſabellæ gratiam promerendam, ægrè quidem, ſed tamen edixerat, vt Hebræi, & Mauri qui Chriſtiana ſacra ſuſcipere nollent, intrà certum tempus, Luſitaniæ finibus abſcederent. Inſtabat tempus, quo erant in exilium ituri, qui Hebræa inſtituta retinerent. Omnes, ſe ad nauigandum ſummā ope comparabant; cum Emanuel indignè ferens, tot hominum millia in ſempiternum exitium detrudi, vt ſaltem filiorum ſaluti proſpiceret, rem excogitauit, facto quidem iniquam, & iniuſtam, animo tamen, & propoſito ſiue laudabilem. Iuſsit enim, vt Iudæorum filij, qui nondum decimum, & quartum annum ætatis excederent, à parentibus abſtracti, & ab illorum conſpectu remoti, in religionis Chriſtianæ diſciplinam traderentur: quod non ſine magnis animorum motibus fieri potuit. Erat enim res viſu mirabilis, à complexu matrum, filios auelli; patres liberis affixos, raptari, & fuſtibus etiam contundi; clamores ingentes, vbique tolli, omniaque mulierum plangore, & eiulatu compleri. Fuere, qui rei indignitate perturbati; filios in puteos abijcerent; multi etiā eò progreſſi ſunt amentiæ, vt ſibi mortem propria manu conſciſcerent. Accedebat ad grauiorem generis miſeræ calamitatem, quod illis, qui tantis iniurijs affecti in Africam tranſmittere cupiebant, facultas minimè præbebatur. Emanuel enim adeò flagrabat cupiditate gentis illius ad Chriſti religionem perducendæ, vt partim præmijs alliciendam, partim malo cogendam eſſe iudicaret. Quamuis igitur nauigandi poteſtas eſſet Iudæis ex pactione faciendi; id tamen de die in diem differebat, vt mutandi conſilij ſpatium intercederet. Itaque cum in principio fuiſſent illis tres in Portugallia portus aſsignati, vndè cōnſcenderent; interdixit, nè quiſquam ex illis aliunde, quàm ex Olyſsiponenſi portu ſolueret. Quo factum eſt, vt innumerabilis Iudæorum multitudo, Olyſsiponem conflueret. Interim verò dies dicta præterfluxit, ità, vt eſſet illis neceſſe, qui nondum emigrare potuerunt, libertate ſpoliari. His tandem malis plerique victi, Chriſtianam religionem, aut ex animo profiteri, aut ſaltem callidè ſimulare maluerunt, quàm vitam in tanta acerbitate traducere. Cùm fidei igitur Chriſtianæ confeſsione, fontibus ſacris abluti, & filios, & libertatem recuperarūt, mul-

tiſque à Rege præmijs clementer inuitati, in Portugalliæ regnis ſatis commodè vitā exegerunt. Fuit quidē hoc (vt & Mariana, ex Oſorio cenſet) nec ex lege nec ex religione factum. Quid enim? Tu rebelles animos, nullaq; ad id ſuſcepta religione conſtrictos, adigis ad credendum ea, quę ſumma contentione aſpernantur, & reſpuunt? Idque tibi aſſumas, vt libertatem voluntatis impedias, & vincula mentibus effrænatis inijcias? At id neque fieri poteſt, neque Chriſti ſanctiſſimum numen approbat. Voluntarium enim ſacrificium, non vi mala coactum ab hominibus expetit, neque vim mentibus inferri, ſed voluntates ad ſtudium veræ religionis allici, & inuitari iubet. Porrò autem, quis ſibi id arrogare poteſt, quod ſolus diuinus Spiritus efficit in eorum animis, qui non ad extremum vitæ ſpiritum illius benignitati repugnare contendunt? Ille namque ſolus eſt, qui mentes illuſtrat, & allicit, & inuitat; & eos, qui tantum munus non animo pertinaci, & ingrato repudiant, ad Chriſti confeſſionem, & ſocietatem perducit. Poſtremò, quis non videt, quàm indignum ſit, hominibus in religionis ſtudio diuerſis, tot myſteria, tot res ſacroſanctas, tantam rerum diuinarum rationem committere, & ſceleris occaſionem ijs, qui Chriſti diſciplinam ludibrio habent, inconſideratè præbere? & xai religionem per religionis ſimulationem indigniſſimè violari? Emanuēlis tamen animus multis meritò laudandus eſſe videbatur, quòd id religionis ſtudio, vt ea ratione gentis Hebrææ ſalus conſtitui aliquandò poſſet, efficeret: maximè cùm viri religionis, & doctrinæ opinione præſtantes, id licere dicerent, & fuiſſe tam à Principibus Chriſtianis olim factitatum. Numquam enim defuere, nec vnquam deerunt, qui ad Principum gratiam aucupandam, orationes accommodent. Fructus tamen eximij ex hac Regis actione, optamus pari miſta, viſi ſunt, ac huc uſque videntur. Eorum enim alij, qui, vt ſuſpicio erat multis iniecta, fidem nefariè ſimulabant, vſu, conſuetudine, & diſciplina, parentique ſceleris obliuione, Chriſti religionem ſanctè colunt, & vitam ad illius diſciplinam ſanctè inſtituunt. Hac ratione Iudæi partim in exilium migrarunt, partim Iudæorum nomen abſtulerant. Mauri omnes, qui noluerunt à Mahumetis peſtifera ſecta diſcedere, in Africam ſe contulerunt. Neque fuit eis aliquod incommodum illatum, quemadmodum Iudæis: nè Chriſtiani, qui in Africa, vel Aſia ſub Saracenorum ditione viuebant, aliquod ob eam cauſam damnum paterentur. *Hieronymus Oſorius lib.* 1.

XXVII. *Emanuel quatuor naues in Orientalē Indiā mittit.* Eodem tempore Emanuēl Rex, imperij ad remotiſſimas gentes proferendi, Euangelijq; lucis ad poſtremos Orbis terrarum fines accendendæ deſiderio inflammatus, quatuor naues, milite, nauta, commeatibus, tormentis inſtructas, ad explorandas Orientales Indias mittit. Prætoriæ inditum erat nomen à Sancto Gabriēle, non ſine cauſa: vt quæ ex orbe noſtro, ad antipodas viam Euangelio muniebat, ſub tutela, præſidioque lateret Archangeli potiſſimùm eius, qui primus è cælo terris olim attulit Euangelium. huiuſce nauis curſum regebat, Petrus Alāquerius qui aperiendo Bonæ ſpei promontorio paulò antè interfuerat. Secundā Archangelo Raphaeli, viatorū duci ac tutori dicarant. Paulus Gāma præerat. naucleрū habebat Ioannē Conimbricensē. Tertiā Niculao Coelio Nauarcho, Petro Scholaſtico gubernatore, incertū vnde, Berrium appellabant. Quarta, ſine milite, ac ſine nomine, vehendis duntaxat in ſupplementum cibarijs, à Conſaluo Nonnio Gammæ domeſtico ducebatur. Propugnatores in vniuerſum, & nautæ, centum, & ſexaginta non amplius explebant numerum: quibus ab Emanuele ſumma cum poteſtate præfectus, Vaſcus Gamma Pauli frater, vexillum Crucis à Rege acceperat, & Oliſipone in B. Mariæ Virginis æde, ſacris omnibus ad propitiandum cæleſte numen ritè procuratis; præeunte cum hymnis, & canticis agmine Sacerdotum, nauarchis verò & cætera turba cum ardentibus cereis, nudi pedibus, & ſupplicantium ordine procedentibus, naues conſcendit, hoc anno 1497. ad VII. Idus Iulias: atqui tempore (vt poſteà compertum eſt) minimè idoneo. Verumtamen regente curſum Deo, paucis menſibus ipſum Bonæ ſpei promontorium prætervecti, ad aquationem, quæ dicitur S. Blaſij peruenerunt. Inde ſoluentes ad oram Zanguebaris appulere, ipſo Chriſti die natali: ex quo littus id natale appellatum. *Maphæus hiſt. Indicarum lib.* 1.

Hoc anno, die xx. Aprilis, Vrbini in Italia ad cælos emigrauit B. Dominicus Leoneſſa, Minoritarum Ordinem profeſſus. Orationibus, vigilijs, ieiunijs, mortificationi corporis deditus, ad ſummam perfectionis euaſit. Peſtilentiam Fabrianenſibus biennio antè prædixit: eaq; graſſante ibidem, multis infectis omnem corporalem, & ſpiritualem operam impendit. Nouitio cuidam ad ſeculum redire cupienti, iſtud ſalutare dixit. Tentationes, in primo limine facilè fugari: vlteriùs progreſſas, difficile: intima peruadentes, & quaſi radicitùs infixas, vel impoſſibile, vel non ſine ſupremo labore. Non ergò illas admitteret: ſed ad primum appulſum profligaret: ſic feliciter de Satana triumpharet. Alteri ad perfectionem aſpiranti, & modum, quo conſequeretur, perquirenti præſcripſit: Maioribus ſimpliciter obediret: orationi, & ſtudijs litterarum incumberet. propter primum, duo reliqua, ſi opus eſſet; propter ſecundum verò, tertium quandoq; relinqueret. Morituro illi Beata Virgo apparuit, & à caterua dæmonum eripuit. Viuens, & vita functus, multis miraculis reſplenduit. *Vlyſſiponen. 3. p. Chron. lib. 7. c. 30. 31.* XXVIII. *Vita & Obitus B. Dominici Leoneſſæ Minoritæ.*

Hoc anno, apud Tornacum in Belgio, magna lanæ, pinguitore permixtæ copia è nubibus decidit, pari miraculo quemadmodum olim apud Atrebates deciderat anno 403. Ioannes Molanus de illa Atrebatē ſi memorabat. Cùm ditio ea foret planè arida, & veluti maledicta, anno 403 ſummam accepit fertilitatem, quam hactenus conſeruat. Quia autem Deo hac fertilitatem donante, apud Atrebates, vt ſcribit Paulus Oroſius, vera lana de nubibus pluuiæ mixta defluebat. hinc in tanti beneficij memoriam, Lana illa, quæ vulgò Manna dicitur, cum ſacris Reliquijs aſſeruatur, & annua fit gratiarum actio, de adepta agrorum fertilitate. Commonſtraturq; etiam ſtatuto tempore, nempè in maxima aëris, terræq; ſiccitate, ac ſi deprecatione, ac eſſiciendam implorandamq; è Superis pluuiam. Contulit autem Calixtus III. Pontifex indulgentias per feſti Octauas anno 1455. *Molanus in Natal. SS. 6. Febr. Ferreolus Locrius in Chron. Belgico.* XXIX. *Lana pinguetore permixta è nubibus cadit.*

Huius anni autumno, à Ioanne Aſſidoniæ Duce, claſſis in Africam miſſa eſt Melillam occupatum, Almeriæ obiectum oppidum, à Mauris quibuſdam de cauſis deſertum. Facti in ea expeditione ſumptus compenſati ſunt, Chriſtiana fide ibidem introducta, eoque oppido Regis Ferdinandi beneficio, Duci, & ſucceſſoribus perpetuo iure contradito. Gerbis item, ſeu Meningis inſulæ Regulus (Xequem incolæ vocant) quo Hiſpanorum, viribus eum Principatum tueretur, à Tunetani Regis imperio detractum, in fidem Ioannis Nucæi Proregis Siculi, & clientelam conceſſit, incolumi religione maiorum, & arrepta libertate, Regis adeò Catholici factus ſtipendiarius. Cum præſidio ergo Hiſpanico Margaritus dux curare ibi iuſſus eſt inſulæ imperium, à Maurorum iniuria tuendo, & aduersùs eius Regis arma. Hoc initium magna rerum moles annis ſequentibus eſt ſubſecuta. *Mariana li. 27. c. 1. Surita lib. 3. c. 16.* XXX. *Melilla Africæ oppidum à Chriſtianis occupatur.*

Die Iouis 4. Iunij huius anni B. Franciſca de Curtis,

XXXI. *B. Franciſca de Cumis Ord. Seruitarũ moritur.*

inter Sacras Virgines Monaſterij, Seruitarum Mantuæ profeſſa vitæ ſanctiſſimæ curriculum perſoluit. Accidit, vt ſequenti anno dum Eccleſia & locus in ampliorem formam redigeretur, oporteret Monialium oſſa, ea priore in alteram foueam intra ſepta Monaſterij interioris Eccleſiæ transferre. Quarè corpus B. Franciſcæ, quaſi tunc fuiſſet tumulatum, recẽs, & odorem ſuauem ſpirans repertum eſt, ac inſuper (quod fuit mirandum) manu tenens lilium virens, ac ſi è terra nunc vernans fuiſſet collectum. Epiſcopo aſſentiente, fuit ſeorſum ſub altari Eccleſiæ in arca lignea reconditum, vſque ad annum 1557. quandò B. Valentinus de Valentis Mantuanus, grauiter ægrotans, & huius Beatæ meritis conualeſcens, maxima cum deuotione curauit, illud corpus in arca marmorea honorificentius recondi. Alia complura edidit miracula vt perhibet *Archangelus Gianius Cent. 3. Annal. Ord. Seruorum lib. 5. c. 2.*

XXXII. *Terribile exitium auari cuiuſdam.*

Hoc anno in Haſſelt oppido Brabantiæ vir quidam ſaluti animæ ſuæ parùm proſpiciens, auri cupidiſſimus fuit. Hic infelix animam ſuam dæmoni homagio reddidit, ſi diuitiæ ſibi ab eo concederentur, & octennio illis frui daretur. Nec mora, ditatur homo opibus multis, negotiatur vbiq; proſperè. Verùm in his blandienti fortuna verſatus, dum non dijudicat tempora, quodam galli conticinio noctis euocatur à ſocio, cum quo pariter pergendi. Sed in itinere diluculo ſtrepere ta[illegible] membra ipſius à corpore euulſa, ac horribiliter dilaniata. *Bruſthemius apud Suffridum Petri tomo 4. de Epiſcopis Leodien.*

ANNO CHRISTI 1498.

ALEXANDRI PAPÆ VI. Anno 6. & 7.

MAXIMILIANI ROM. REGIS Anno 15.

I. *Ferdinandus & Iſabella Reges ratione fructuũ Eccleſiaſticorũ Alexandro PP. contradicunt.*

HIc annus, varijs modis exercuit Alexandrum Pontificem. Prima contradictio fuit, à Ferdinando, & Iſabella Regibus Hiſpaniæ, occaſione imprimis fructuum Eccleſiaſticorum, qui Sedibus Pontificijs in Hiſpania, & regno Aragonum vacantibus proueniebant. Eos Alexander Pontifex Sedi Apoſtolicæ vindicare volebat: quandoquidem & Innocentius anteceſſor, miſſo ad ea regna Bernardino Caruaialo, Nuncio illos colligebat. Ergo euidem Nuncij, & Collectores Apoſtolici contrà retinentes diſtringebant. Reges contrà repugnabant, & controuerſia nõ ex ſententia procedente, diuerſis rationibus Pontifici extorquere conabantur, diploma aliquod, quo ſe, & Sedem Apoſtolicam his emolumentis, ac prærogatiua caueret. Fruſtrà omnia tentarunt, Alexandro conſtantiſſimè reſiſtente. *Surita lib. 4. c. 1.*

II. *Contentio Florentinorum & Venetorum de Piſis poſſidendis.*

Altera occaſio fuit ab ijſdem Regibus contradictionis, ſed maioris, qua Pontificem exercuerunt. Induciis bellum compoſuerant illi cum Carolo Galliarum Rege, profeſſionibus, atq; clientibus ſuis & pro ijs quoque, quos quiuis eorum nominaret. Earum pactione Ferdinandus, & Iſabella grauiter offenderant Pontificem, cupientem, Gallis omnem aditum in Italiam præcludere: quem quidem, & illi Reges ea pactione induciarum aperire videbantur, & Carolus vehementer ambiebat. Ab hoc principio ortum habuit, nè Piſana vrbs Florentinis reſtitueretur, cõtradicente Garſia Laſſo Regum Oratore, cum Venetis, qui eam vrbem occupabant. Id verò maiorem in modum Põtificem conturbauit: præſertim cùm Ludouicus Sfortia Dux Mediolani, Florentinus Alexandro diu refractarios, eò iam adduxerat, vt Romam Oratorem ſuum miſerint: cui vt ità rem tractaret, mandarunt, vt & Pontifex, & alij poſſent cognoſcere, ſi Piſana ciuitas ipſis reſtitueretur, ipſos cum reliquis ad Italiæ defenſionem conatus eos conſpiraturos, & nihilominùs Rex Galliæ, ſi res minùs procederet, aliquid de ipſis ſuſpicandi cauſam non haberet. & quidem Venetus Orator, reponebat, de Piſarum reſtitutione tractationem nequaquam communis boni cauſa excitatam eſſe, ſed ea alicuius ſceleratorum aduerſus eos maleuolentia: proptereà quod, cùm Florentini animo eſſent cum Gallis coniunctiſſimi, ſibiq; per illorum in Italiam reditum bonam Hetruriæ partem occupaturos perſuaſum haberent, ſine dubio reſtitutionem Piſanam nõ ſatis eſſe ad illorum in Gallicum nomen ſtudia remouenda, quin potiùs rem eſſe periculi plenam ſi ea ipſis reſtituatur: quoniam quò eſſent potentiores, eò magis Italiæ ſecuritati nocerent. In hac reſtitutione, omnium exiſtimationem, & fidem agi: ſed præcipuè Reipub. Venetæ, quia cùm omnes ſocij, & fœderati Piſanis ſe illorum libertatem propugnaturos cõpromiſiſſent, poſt cùm reliqui omnes in publicũ bonum ſumptus inuiti conferrent, onere ipſis ſolis relicto, qui ad hoc nullum ſumptum, aut moleſtiam recuſarunt, turpe admodum fore, ſi ea deſerant, dataq; fidè infringant, quam ſi cæteri non magnifacerent, ipſi eã ſemper ſeruare ſoliti, violare nullo modo vellẽt: eſſe moleſtiſſimũ Veneto Senatui, quod ſine vllo reſpectu ab alijs deſererentur, ea de re, quam de communi omnium conſenſu incœpiſſent, & communis vtilitatis cauſam incepto perſeuerâſſent, ac tanta cum ingrati animi ſignificatione benefaciendo, malè multaretur hanc mercedem manentes, quos in eam rem, totque alias ſumptus feciſſent, tot præterea moleſtias, & pericula, quæ poſt ictum cum illis fœdus ſuſtinuiſſent, minimè mererentur: quæ res eiuſmodi fuerant, vt audacter poſſent dicere, ipſorum opera fuiſſe Italiam liberatam: quod nec ad Tarum alijs erat pugnatum armis, nec alijs armis Neapolitanum regnum recuperatum, quam ſuis: & quinam exercitus Nouariam ad deditionem compuliſſet? quis Galliæ Regẽ trans Alpes abire coegiſſet, cuius vires, quotiès redire tentauerat, in Taurinis obuiam fuiſſent? Negari verò non poſſe, quin hæ actiones ex ſalutis Italiæ deſiderio potiſſimũ profectæ ſint. Nam nec primis vnquam ipſi periculis expoſiti fuerant; nec ipſorum cauſa errores extiterãt, quos ipſi corrigere tenerentur: quod nec Galliæ Regem ipſi in Italiam euocaſſent: nec eum cis montes eductum, commeatu iuuiſſent: nec vi ſuo parcerent ærario, res cõmunes in diſcrimen venire permiſiſſe: quin etiam ſæpenumero neceſſarium fuiſſe Senatum Venetum eis malis adhibere remedia, aliorum culpa ad omniũ perniciẽ exorta: q̃ opera ſi minùs eſſet cognita, aut tã citò obliuioni tradita, nollent, ob aliorũ parùm laudabile exẽplo, neq; fidẽ, neq; ſuæ Reipub. dignitatẽ fœdare: eam præſertim ob cauſam, quod cum Piſanorum libertatis incolumitate, Italiæ vniuerſæ ſecuritas, bonumq; coniunctum eſſe videatur. Hæc Orator Venetus, cupiditatem, qua Senatus flagrabat, retinendi Piſas, varijs coloribus infuſcans. *Guicciardinus lib. 3.* Garſias Laſſus pauló acriùs prouectus, Reges de inducijs cum Carolo factis excuſabat: & Piſas quidẽ Florentinis, ſe iſtum conditionibus, factis, aut ſucceſſu impoſitionibus, reſtituendis, diſſerebat; cæterùm Pontificẽ ſuggillabat, quaſi is aliena concupiſcens, Vrſinos, & Columnios inter ſe committeret, vt vtriſq; mutuò attritis, ipſe deinde poſſeſſiones illorum occuparet: hanc eſſe Italicæ perturbationis cauſam, dũ aliena appeteret. Sufficere illi, ſi vniuerſi Chriſtiani in ſpiritualibus, Eccleſiæ verò Romanæ ſubditi, etiam in temporalibus obtemperarent; ſicq; Fridericus Neapolitanus Rex vectigal appenderet, ac meritos illi honores deferret. Reſtituenda illi oppida, quouis modo detenta: nec ad illum regno exuendum conſilia agitanda. *Surita lib. 3. cap. 22.* Dixerat ea, & alia Orator, à calumnia in Põtificem vulgata. Cùm enim is à Friderico Rege petijſſet, vt filiam, Valentino Cardinali

prima occaſione ſe abdicare parato, in matrimoniū, & ducis nomine Tarentinum principatum traderet, rumor diſperſus fuerat, quaſi per filium ingenio, & animo magno, ſi tanto eius regni membro potiretur, & Regiam filiam in matrimonio haberet, Pontificijs viribus, & autoritate adiutum, Fridericum parum potentem, ac pecunia exhauſtum, & à quo multorum regni procerum animi alienati erant, facilè regno ſpoliare poſſet. cùm tamen Pontifex, nonniſi affinitatem cum Friderico, firmandis contrà Carolum viribus deſideraret; & ea etiam propter Lucretiam filiam, à Ioanne Sfortia, Piſauri Domino repudiatam, Alfonſo Aragonio, Duci Viglinarum, Principi Salernitano, Alfonſi ſecundi notho deſponderat. Quamquam autem Mediolanenſium Dux, miſſo Neapolim Oratore validis rationibus primum, deinde aſperis verbis oſtenderet, Friderico, quanto cum ipſius periculo Pontifex eiuſmodi deſiderio deiectus, in Galliæ Regis amicitiam præceps ruiturus eſſet, & quàm imprudentis, abiectique animi eſſet, vbi de totius ſalute agitur, indignitatis rationem habere, nec ſeipſum ad impetij conſeruationem propriæ voluntati anteponendam cogere poſſe: Fridericus tamen Pontificis alienatione, regnum ſuum in diſcrimen conijci faſſus, quòd etiam ſe, ſi filiam cum Tarentino Principatu Valentino in priui traderet, eodem in periculo verſaturum aret, ſemper obſtinatè negauit: ſeque ex duobus periculis, id potius, cui maior honor coniunctus eſſet, quodque ex nulla ſua actione manaret, ſubire velle dixit: vel maximè incitante Laſſo, qui rationes Ferdinandi Regis ſui circumſpiciens, ne Friderico ſine liberis maioribus defuncto, regnum Neapolitanum vel ad Borgias, vel ad Eccleſiam Romanam deuolueretur, ſed Ferdinando, ac ſucceſſoribus Aragonijs integrum maneret, cauebat, adeoque tàm ſtrictam affinitatem Pontificis cum Friderico impediebat. *Guicciardinus, & Surita ſup. Bruchardus in not is diariis.*

III. *Carolus Rex de reditu in Italiā cogitat.* Inter hæc Carolus Rex, cum ſibi longam ætatem polliceretur, de reditu in Italiam cogitabat: & errarum à ſe bello Superiori fatebatur ipſe; & quid peccaſſet, familiariter commemorabat: & ſi quando amiſſum regnum recuperaret, multo ſe prudentius adminiſtraturum omnia dicebat; & equites cataphractos ad mille, & quingentos per Italiam deligere, eiſque præficere Marchionem Mantuæ, & Viſinos, & Vitellios, & Romæ Præfectū conſtituerat Eius ſumptus dimidiam partem erant dependturi Florentini in ſex menſes, atque his copijs decreuerat) inuadere Neapolim. *Philippus Commineus lib. vltimo de rebus Caroli VIII.* Simul vt Pontificem, vel inuitum ad ſuas partes traheret, Gallis omnibus edixerat, nè quis, aut iret Romā, aut Romæ, ſi beneficia Eccleſiaſtica in regno Galliæ obtinuiſſet, reſideret: quod Schiſmatis proximum fuerat indicium *Surita lib. 3. c. 22.* In has anguſtias, præcipiti Galliæ temeritate coniectus Alexander: cum & Ferdinandum, Carolo quidem quaſi iunctum, ſibi vero aduerſum & Fridericum affinitate ſtrictiore repudiata, omnino à ſe alienatum, & Venetos, ob Piſanorum retinendarum cupiditatem à fœdere communi declinare, adeoque ſocietatem Italicam contrà Gallos confœderatam diſſolui, ſeque vnum cum Ludouico Sfortia, ad omnia pericula à Ferdinando, Friderico, & Venetis relinqui conſpiceret, prudenti conſilio vſus, ad Carolum Gallorum Regem ipſe quoque inclinauit, ac pacem, & amicitiam illius valdè ſollicitauit, miſſo quodā nuncio, qui Carolum occultè per Commineum adibat. Faciebat id magis coactus, quod Veneti non detrectarent coniurare cum Carolo aduerſus Mediolani Ducē; & Maximilianus Cæſar cuperet eidem Carolo eſſe, quàm amiciſſimus, atq; cōiunctis viribus Italiæ bellum facere, odio præcipuè Venetorum, qui & Auſtriacæ familiæ, & imperij quoque Romani poſſeſſiones nonnullas occupaſſe dicebantur. Itaque vt amicitia coniunctus Carolo, faciliùs illum poſſet demereri, ac vbi opus fuiſſet, cupiditates illius refrenare, pacem cum eo exambiuit. Sed nouus caſus repentè ſuperueniens, omnes cogitationes vel interuertit, vel ſuſpendit. Nam nocte, quæ octauum diem Aprilis antecedit, apoplexia Carolus Rex, Amboſiæ repentè mortuus eſt. Agebat in eo oppido ad Ligerim flumen ſito, propoſito illud, & arcem pulcherrimis ædificijs ornandi, per architectos, ſculptores, pictores, & id genus alios artifices valdè præſtantes, quos Neapoli ſecum adduxerat. Ibidem animo deſtinabat, emendare iuriſdictionem miniſtrorum, & Ordinem Eccleſiaſticum, & remittere plurimum de tributis, neque aliud amplius, quàm proceres regni decreuiſſent, extra ordinem impetrare; cuius pecuniæ ſumma, erant circiter ſexcenta aureorum millia annua, eamque pecuniam deſignabat commodis, ac neceſſitatibus Reipublicæ: ipſe autem conſueto Franciæ Regum patrimonio, quod erat aureorum millia quingenta futurus erat contentus: qua ſanè re populum valdè recreaſſet, qui hoc tempore admodum grauabatur, & ſuprà duodecies centena aureorum millia dependebat. Monachorum quoque Ordines aliquot, ad ſeueriorem diſciplinam adducere cogitabat, & ex ipſis, qui vitæ ſanctimonia præſtare videbantur, ſibi habebat familiares. De Epiſcopis ità ſentiebat, oportere ipſos vno eſſe contentos Sacerdotio, & ſuis præeſſe Eccleſijs. Cardinalibus verò putabat aliquanto plus indulgeri poſſe. In homines egenos valdè erat munificus, & liberalis; certis diebus cognoſcebat de quærimonijs, & cauſis omnium, qui quaque de re aliquid ad ipſum deferrent: quod pauperum, & miſerorum hominum cauſa inprimis faciebat, & licèt non multa conficeret, tamen eo pertinebat inſtitutum hoc, vt præfecti in officio, atque metu continerentur. Sed ecce, cùm Amboſiæ, eos, qui pila exercebantur, in arce ſpectaret vnà cum vxore, varijs de rebus ſermone inſtituto, inter verba, quæ Epiſcopo Andegauorum dixit: ſperare ſe nihil facturum eſſe deinceps, quo Deum offenderet, è veſtigio concidit, nulla loquendi facultate, hora diei poſt meridiem ſecunda, tacuitque ad horam noctis vndecimam, quam cum redire ad ſe viſus eſſet, extrema hæc vox tertiò audita eſt, Deum, Sacram Virginem, Sanctos Claudium, & Blaſium inuocantis. Vbi primum corruit, in vicinum ambulacro cubiculum, quo nullū toto caſtro ſordidius erat perductus; vbi caſu non culcitra, non torus linteo ornatus, ſed palearium tantum aderat linteis ſordidis ſubſtratū. Ibi is, cui tot caſtra ornatiſſima, tot vrbes floſentiſſimæ patebant, animā egit, annum agens XXVII cum annos XIV. regnaſſet.

Carolus Rex moritur & deſcribitur.

Commineus ſupra. Ferronius in Carolo VIII. addit, Hieronymū Ferrarienſem, Sodalem Dominicanum, cuius reſponſa Florentini pro oraculis habebant, Carolo, & in Italiam aduentum, & proſperum reditum, mortemque prædixiſſe. Itali ſcriptores illud peculiare de eodem narrant; In reditu ex Italia direpta vrbe virginem, in qua erat forma, & ſpecies liberalis, vim militum fugientem, ſtratam ad illius pedes, exarſiſſe mox eum in eam, ſeductamque mox lectulo collocatam, in eam cum inſiliret, aſpecta imagine, vbi Diua Virgo puellum geſtabat, oratum Regem à virgine, Per intactam, illibatamque Diuinam matrem, integra redderetur ſponſo, Regem vim lacrymarum profudiſſe, cōpreſſiſſe, & conſtrinxiſſe libidinem, quæ ſe iam profundebat, & eliciebat; intactam Virginem ſponſo quoque captiuo liberato reddidiſſe, dote numerata de ſuo quingentorum nummum aureorum, libertatis vnà ſponſæ omnibus affinibus, & proximis. Robertus Guagninus, quod viderat funus, deſcripſit, quod adſcribere viſum propter oſores antiqui ritus. Pridiè vero, (ſcribit) Calendas

Virgo à libidine euſdem à B. V. ſeruatur.

Maij funus ad Sanctum Dionyſium per Pariſios accuratiſſima pompa efferre ſequenti ordine conſpexi.

Mortuus & exequiæ Caroli referuntur.

Apud Baſiam, in Diui Florentini templo, per Ioannem Peraudi Cardinalem expletis exequijs, comitantibus inde ſuo ordine in veſte lugubri Principibus, atq; primoribus aulicis, miniſtriſq; ſuprà millia ſeptem, & prælucentibus continenter quadringentis facibus, quas totidem pauperes, pollis, tunicis, & caputio induti præferebant, poſtquam ad Beatæ Mariæ templum, quod de Campis in ſuburbio Pariſino nuncupatur, primo & vigeſimo die ab Ambaſiæ exitu peruentum eſt, defuncti cadauer in eodem templo, ea, quę ſecuta eſt, nocte reponitur: pernoctantibus ibi permultis ſuo nomine ad hoc deſignatis Curialibus. Ad eam tàm numeroſam pompam, toto itinere, nonagiora millibus paſſuum deducendam, ex inſtituto Petri de Ruſe, auratí Equitis, primi (ſecundùm vulgi appellationem) Regis ſcutiferi præfecti erant honorati ductores, qui multitudinem, ſemota famulantium, & ſeruorum colluuione moderarentur, & ad quemque locum, vbi diuerſandum eſſet, præcedebat cum domeſticis aulæ Regię miniſtris Caſtellaudus, eius temporis Magiſter domus, qui alimenta non ſecùs, ac viuente Carolo multitudini pararet. Anteibàt præterea omnem pompam longo interuallo Cantores, & miniſtri Regalis Capellæ, vt per Eccleſias, vbi ſtatio futura eſſet, aras ornarent, & lichnos. Et nè præter prædeſtinatum ordinem à quoquam erraretur, Guiotus Miz[illegible]cus, Petrus Lotius, & Rigaudus, ſeruandis ordinibus erant præpoſiti. Erant item, qui commeatū & diuerſoria pararent. Igitur Pariſijs accepto nuncio de funeris aduentu, altera die, ſecundum cuiuſq; ordinis conditionem, ad eum, vbi cadauer repoſitum erat, locum procedentes, ſequenti modo funus ſunt comitati. Ibat antè omnes commiſſarius vnus Caſtelleti, cui aſſignati aſſiſtebant bono numero ſeruientes (quos clientes vocant) cum ſingulis tunicis nigris, baculos eius coloris manibus ferentes, ad dimouendam plebē nè progredienti pompæ foret moleſta. Hos ſequebātur dextrorſum, ſiniſtrorſumq; pauperes portandis facibus deputati. A ſingulis tædis pendebant ſcuta duo inſignibus lilijs picta. Veniebant inde quatuor & viginti cum ſingulis campanulis pulſatores, (quos Clamatores Pariſij dicunt) à pectore, & ſcapulis inſignia Regis geſtantes, qui nec punctum quidem temporis à pulſandis tintinnabulis ceſſabant. Dextro latere viri religioſi cum ſua quiſque cruce, primùm Mendicantes, poſt cæteri diuerſorum Ordinum (ſicut antiquitas ferebat) incedebant. His ſubibat præfectus vigilum cum ſuis ſeruientibus. Inde quatuor, & viginti ſalis baiuli, qui Hannoarij vocitantur. Ij nempè venerant, quod priuilegij iure funeris feretrum ferre contendebant: ſed priuilegio derogatum eſt. Retrò hos tabellarij equites, qui ferendis Regijs litteris deſignantur: mox Regij corporis cuſtodes. Inde Suitenſes cum ſingulis [illegible] (quas hallebardas appellant) ingrediebantur, quibus præerat Claudius, præfecti cuſtodum Vicarius. Poſt ibant qui illuſtri genere orti, Henonis vocantur, incantes Inde Regiæ domus Magiſtri, quibus pro [illegible] te ſinguli baculis in manu erant. Talis erat dexteri lateris inſtructio. Siniſtrum tenebat magno numero ſtudij Pariſienſis vniuerſitas, incipiens ab extremis clamatoribus, & inde ſecundùm ſingularum facultatum Collegia ſurſum ad Rectorem vſque verſùs Epiſcopos. Rectori præibant bidelli cum ſuis baculis, & maſſis argenteis, nec aderant Scholaſtici omnes, nè per illorum multitudinem via arctaretur. Inter hos, hincinde procedentes pompæ ordines, pòſt faciferos ibat Caſtellaudus mula inſidens, ſequentibus communiſtris pedibus

his ſuberant tubicines inuerſis tubis, & caduceatores. Inde Claudius ſignum militare Regi peculiare gerebat, equo vectus non ignobili. Ducebatur hinc ſex equis carpentum, in quo Regis corpus ad Diuam vſque Mariam de Campis fuerat aduectum, veluto tectum nigro, & aureo deſuper pallio inſtratum, cuius limbi per quadrum ex veluto colore cæleſti pendebant aureis lilijs, arminiſque intexti. Super hæc diſtenſa erat lata crux candida. equi cum ſuis iugis, & loris pari veluto, ſuperaddita cruce tegebantur. Adequitabant hinc atque hinc, equis vecti, Emarus Ruous, & Canuquonus illuſtres ſcutiferi. Carpentum poſt ibat Blanemus quotidianæ Regis impenſæ ſcutifer: atque inde ſex generoſi adoleſcentes (Pagios vocant) totidem inſignibus equis vehebantur, ſimili apparatu, quem de carpento diximus. Ducebatur poſt hos non inferiori ornamento equus cæteris dexterior: quem gladij latoram aulici dicunt. Hunc ſequebantur equis inſidentes ſplendido ſanguine nati Suffacus, & Sanctammemus. Poſt huiuſmodi medium ordinem dextrorſum procedebant Sacerdotes, & Clerus parochialium Eccleſiarum. Inde ij, qui Sacello Palatino, & qui maiori Eccleſiæ inſeruiunt. Succedebant Monaſteriorum Abbates Sancti Victoris, Maglorij Diuæ Genouefæ, & de Fecano. Accedebant ſubinde Pontifices, Sarlatenſis, Valentinus, Andegauus, Altiſſiodorēus, Parilienſis, inde Cardinales duo, Gurcius, & Luxemborgus: ille natione Pictauus, in Germania Præſulatum obtinebat, hic ex Picardia nobili ſtirpe genitus, Cœnomanis præerat Antiſtes. Siniſtrorſum præter Scholaſticos nemo incedebat, eratque Rector è regione Prælatorum ſuo ordine poſtremus. Inter hos, & Pontifices, medij ibant viatores Regij, virgas ſuas (quæ [illegible] non [illegible]) inuerſis capitellis geſtantes. Inde caduceatores duo, qui Reges armorum nuncupantur, Montius, & Clarenonus. Poſt quos alter equus (curronum vocant) toto, præter oculos, corpore veluto amictus; ſine aſſeſſore ducebatur cui Petrus de Ruſe primarius (vt ante dixi) ſcutifer paruula mula vectus accedebat, Regio enſe accinctus. Pone hunc trium paſſuum interuallo ibat pedes Iacobus de Stoteuilla Pariſinus Prætor, virgam manu præferens. Inde ex Regis maximè domeſticis clariſſimi homines, qui lecticam, vbi Caroli ſunus conditum erat, comportabant: cui ſuperextabat, tamquam in lecto iacens Caroli ſimulachrum, ſimillimum, quoad fieri poterat, viuenti. Erat lectulus linteo ex ſubtili tela Hulandina in terram profluente inſtratus, cui ſuperpoſitum erat grande veluteum pallium, vlnis quinquaginta conſtans. Deſuper intextum ex auro pallium quinque, & viginti vlnis extendebatur, ſimilibus limbis, quos in carpento ſupra deſcripſi, præter arminas. Addi[illegible] aderant puluinaria aurea duo: altero ſimulachri caput, altero pedes nitebantur. Aurea corona caput decorabat: tibias induebant ſericei cothurni blaueo, vt ita dicam, colore: Superaſſutis aureis lilijs. Veſtis prima ex purpureo taffeto, id eſt tenui ſerico: & fimbriæ eius aureæ erant. Erat & altera tunica ſuperior ex ſatino cæleſtis colo[r]is aureis lilijs intexta, quibus ſuperextabat chlamys arminis duplicata, dextrorſum aperta ex veluto pari colore lilijs ſuper inductis. Ad extremam chlamydis fiſſuram, armum verſus, fibula erat multis gemmis, & Florentino auro pretioſa. Chirotecatis autem manibus, cum ſtatua eſſet, dextera ſceptrum, ſiniſtra gerebat manum, quam iuſtitiæ Franci vocant. Ea eſt huiuſmodi. Indicem digitum, & medium erectos habet, reliquos cum pollice ad volam implicitos deflectit.

Dextera

Dextera manus paulò altiùs, quàm ſiniſtra pectori eminebat, vt, qui in digito aureus annulus erat, videri poſſet. Aurei pallij angulos quatuor parlamenti Senatus præſides ſinguli ſingulos tenebant, veſtibus ornati, quibus in curia ſolennia iudicia exercent. Ad lecticæ latera incedebant cæteri Senatores, rubris tunicis veſtiti: quos oſtiarij lugubri toga præcedebant. Suprà lecticam aureum velum quadratum, decem baculis ſuſtinebatur, quos mercatorum præpoſitus, & ſcabini deferebant. eius veli ſingula latera velutea erant, ad eundem modum, quo carpentum ornatum fuiſſe ſcripſimus: quo etiam tegumento baculi tegebantur. Ad lecticæ ſiniſtrum latus, militare ſignum (quod panonem appellant) Ludouicus Daucus geſtabat. Dextrorsū peculiare Regis ſignū geſtabat ſuo Dalegre. Retrò prodibat cū integro vexillo Carolus Tremolus: quem comitabatur Chaumotus, Regij Domus primarius Magiſter. Veniebāt inde Principes Monſpeſerius, de Guiſa, de Dunois, & Dux Albaniæ, talaribus, chlamydibus, pullis, capiteq; amicti. Inde Cambellanij, & ij, quos Regij Ordinis torquibus Carolus donauerat. Quatuor inde & xx. arcitenentes, quorum viuentis Caroli præcipua cuſtodia fuerat. Mox ſequebantur ſelecti nobiles ducenti, teſſas, & ſplendidas haſtas manu geſtantes. Siniſtrum latus ſuo ordine decorabant Regiarum rationum computores: vectigalium quoque, ad eſt, (vt aiunt) iuſtitia: Generales: Regij item theſaurarij, & ex Caſtelleto frequentes iudices, atq; minorum honoratorum quoq; ciuium ingens multitudo. Poſtremi omnium ibant Vrbis Parrochorum ſignarij, bini procedentes. Hoc apparatu, & luctuoſa pompa, funus à Diuæ Mariæ Pontificale templum deductum eſt: ſpectāte ex feneſtris tectiſq; vicatim innumera plebe ciuitatis. Maioris templi ſingula ornamenta, [illegible] ordines, vela, tapetes, qui parietes veſtiebant, ſcribere operoſum, & longū eſſet. Lichnorum autem per templum plurimos ſurſùm deorſùmq; tanto fulgore Eccleſia, & micabat, & calebat, vt illò venientes, paulòq; morati aſtuarēt. Poſtridiè ſolennibus exequijs tectate diuina, pari (quo dictū eſt ſupra) inceſſu, cùm ad Dionyſianam portā ventū eſt, ordo deducentiū funus, tranſito ſuburbio, & Rectore cum ſuis Scholaſticis domū repetente, talis fuit, qualem ab Amboſia ad Beatam vſq; Mariam de Campis ſeruatum fuiſſe diximus. Indè ad crucem, quæ ad Sanctū Dionyſiū in via [illegible] eſt, ac pédés nuncupatur, pōpa proceſſit: quò Religioſi [illegible] Eccleſiaſtico ornamento cōuenere, [illegible] per ſacras ceremonias obuiātes. Præterea illi Abbas de Fecano, loci Abbas, ſuprà aliquot annos Cardinalis factus, Romæ agebat. Vbi ad oppidi portam pompa ſucceſſit, quatuor parlamenti Præſides, & cæteri Senatores ſuum iterum ordinem receperunt, ambulantes funus: cui tamdiù aſtiterunt, donec funebribus officijs abſolutis, ad ſepulchri locum deduxiſſent. Fecit rem diuinam Cardinalis Luxemburgus: funebrem orationem Ioannes Andegauus præſul, qui Regius confeſſor fuerat, habuit lamentationis plenam. Dum in foſſam cadauer deponi cæptū eſt, adſcitis per Caduceatores Regiæ domus Magiſtris, ſinguli ſingulos baculos, quibus miniſtrando Regi vſi fuerant, in foſſam demiſerunt. Inde caduceatores ipſi, & armorum ſeruientes, ſericeas veſtes Regijs inſignibus pictas exuentes, eas cum maſſis ſuis depoſuerunt. Qui vexillum (cui Guidon nomen eſt) geſtabat, demiſſam magna religione lanceam ad tumulum proſtrauit. Eadem obſeruatione fecit is, qui Regium ſignum ferebat, cùm pars adhuc feretri extra foſſam extaret. Eo in foſſa inſtrato, accedens, qui Panonem gerebat, humi ſignum depoſuit. Simile fecit ſignifer maioris vexilli. Magnus inde Scutifer Petrus de Ruſe, Regium gladium (quem teſtæ commiſerat) in altum exerens, poſtquam exaltata voce VIVAT REX pronunciauit, caduceatores ſuas tunicas receperunt: mox ex Cambellarijs primus vexillum manus erexit, quod poſteà eminenti loco poſitum eſt. His ad præmiſſum modum religioſo ritu conſummatis, epulatum eſt in Regia Domo, non ſecùs, ac Regibus mos eſt. Mortuo, Guagninus, epitaphium iſtud ſcripſit.

Nunc tandem agnoſco ſtultus mendacia mundi,
Et ſpes exiguas dum punctum viuimus æui.
Congeries nos fallit opum, nos fallit & ætas,
Nec fida vllis eſt quaſita potentia regnis.
Deſerit elatos ſublimis gloria Reges,
Calcat & excelſum mors protinùs atra tribunal.
Inde fidem ſi vis, repetito funera Caroli,
Lato cuius erat omnis poſſeſſio Francus.
Cui tremefacta caput ſubmiſerat Appula tellus,
Brutoq; depoſitis parebat ſubditus armis:
Quem Ligur, & Veneti conſulto Marte petitum,
Terribilem ſenſere manu, fortemque duello,
Fornouij multa madult dum ſanguine campus,
Ille pila dum fortè videt colludere ſeruos,
Confeſtim abripitur, & vox occluſa fatiſcit.
Vix quater aſpirans ſeptena volumina ſolis,
Emoritur, ſine prole ſacrum diadema relinquens.
I, iam rumpe alpes, multorum effunde cruorem,
Dilata imperium, promitte palatia cælo:
Cuique domus terra eſt longo ſeruanda ſopore.
R. Guagninus lib. xi.

IV. *Ludouicus Aureliæ Dux Rex Galliæ creatur.*

Mortuo, ac terræ dato Carolo, quòd is nullam prolem reliquiſſet, ad Ludouicum Aureliæ Ducem, à ſtirpe maſcula proximum, ſceptra Gallica delata ſunt, conuenientibus ad eum omnibus Regni proceribus, & Regem ſuum ritu ſolenni apud Remos inaugurantibus. Is nouus Rex in regni ſui initio, Ciſalpinis bellis implicari velle minimè credebatur: eaque propter Italiam, periculoſum, ex Gallorum potentia imminentium metu liberaſſe. At eorum qui futura perpendebant animi, cùm Regem annis maturum, multis bellis exercitatum, in ſumptibus temperatum, & proculdubio magis, quàm ſuperior Rex ex ſeſe aptum, pendentemq; ad tātum imperium perueniſſe cernerent: & ad quem non modò, vtpotè Galliæ Regem, eadem Regni Neapolitani iura ſpectarent, verùm etiam ob Valentinæ auiæ ſucceſſionem, ſibi peculiari iure Inſubriæ imperium arrogaret, nè dilatum malum temporis ſucceſſu maius, grauiuſq; redderetur ſuſpicione non ſunt liberati. Quoniam cum Valentinam, Io. Galeacius Vicecomes pater, antequam ex Cæſareo Vicario Mediolanenſium Ducis appellationē eſſe adeptus, Ludouico Aurelianēſiū Duci, Caroli VI. Galliæ Regis fratri deſponderet, doti, qua Aſta cū eius agro, & ingēs vis pecuniæ continebatur, vt quocumq; tempore maſcula proles deficeret, Valentina, vel illa defuncta ordine proximi, in Mediolanenſis regni iura ſuccederent, expreſſis verbis cauerat. Quam pactionem per ſe leuem (ſi quod Galli aſſerunt verum eſt) vtpotè in imperij interregno, quo tempore imperij, adminiſtrationem ſibi Romani Pontifices vindicant, Pontificia autoritas confirmauit. Quare cum poſteà Philippi Mariæ Vicecomitis interitu, Ioannis Galeacij virilis proles eſſet extincta, Carolus Valentinæ filius Aurelianenſium Dux, eius regni ſucceſſionem depoſcere ſibi cæpit, quam ſibi eodem tempore (vt Principum ambitio facilè quemuis prætextum arripit) & Fridericus Cæſar, quaſi progenie, quæ in Ioanne Galeacio, à Venceslao Romanorum Rege conceſſo priuilegio, nominata erat, extincta, iterùm ad Imperium deuolutum: & Alfonſus Aragoniæ, & Neapolis Rex, Philippi teſtamento hæres inſtitutus, arrogabant. Sed cum Franciſci Sfortiæ, qui, vt arma aliquo colore muniret, Blancam coniugem ſuam, Philippi vnicam, ſed notham filiam debere ſuccedere aiebat, arma, felicitas

arteq; plus valuiſſent. Carolus Aurelianenſis, qui in bellis inter Gallos, & Anglos, Dongico[illegible] prælio captus viginti quinque annos in Anglia captiuus fuerat, ob inopiam, & aduerſam fortunam, nec per ſe id bellum moliri, nec à Ludouico XI. Galliæ Rege, quamuis cognatione coniunctiſſimo, aliquod auxilium vnquam impetrare potuit. Quia cum illi in tegni ſummo Galliæ proceres, qui publici boni ſpecie, priuatis de cauſis, atq; odijs in eum coniurarant, infeſti fuiſſent, ſemper Rex ille potentiorum depreſſione, ſecuritatem, magnitudinemq; ſuam confirmari dixit. Qua nobilem Ludouicus Aurelianenſis Caroli filius, quamuis eius gener eſſet, nullam ab illo opem aliquam potuit, & ſocero defuncto cum [illegible] Caroli Octaui tunc pupilli tutela, Annam Borbonorum Ducem, Regis ſororem ſibi anteponi ferre non poſſet, rebus nouis exigua fortuna in Gallia excitatis, minore felicitate in Britanniam ulteriorem tranſijt. Nã ijs, qui Carolũ Annæ quæ Franciſco patre ſine liberis maribus defuncto, eius Ducatus heres erat, matrimonio Britannia citeriori principi [illegible] coniunctus, imò eidem matrimonio occulte [illegible] in pugna, quę inter Gallos, & Britannos prope Sanct Albinum in citeriore Britannia cõmiſſa fuit, captus, & in Galliam perductus, ibiq; biennium in carcere cuſtoditus. Itaque prius facultate, deinde Regio beneficio liberatus, Caroli ope deſtitutus id negotium non tentauit: niſi cum Rege [illegible] Aſtæ moratus, tenui ſucceſſu Nouariam eſt ingreſſus. Rex autem Galliæ factus, nullo vehementius, quàm Mediolanenſis Ducatus, velut hereditario iure ad ſe ſpectaret, occupandi deſiderio flagrabat, in quo à pueritia educatus, rebus ad Nouariam geſtis, atque Ludouici Sfortiæ in ſe inſolentia, cum Aſtæ eſſet, declarata, non modo in Ludouicum Sfortiam inſitum odium, multo magis accenſus fuerat. Ideo paucos dies poſt Caroli Regis obitum, ea re conſilij ſui autoritate firmata, non modo Galliæ, & regni Neapolitani ratione, Hieroſolymæ, & vtriuſq; Siciliæ Rex, verùm etiam Mediolanenſium Dux appellari voluit, eaq; vt ſuam ad res Italicas propenſionem omnibus declararet, ſtatim per epiſtolas Pontificem, Venetos, ac Florentinos ſuæ ob regnum adeptum lætitiæ participes fecit: & proprios homines, qui nouum ei regnum perſpicere facerent, apertè ſibi Mediolanenſe Imperium in ſuam poteſtatem redigere in animo eſſe oſtendens, miſit. Senatus Venetus ſtatim vnum ex ſuis Scribis, quem apud obſidionis Ducem habebant, ad eum miſit. & vt his initijs eius amicitiæ, qua in communes res inſidias poſceretur, cum eo firmandæ fundamenta iacerent, tres Oratores, qui illi regni ſucceſſionem gratularentur, & ea, quæ aduerſus Carolum geſſerant: non alia de cauſa, quàm quòd cum multis inſidijs illum regno Neapolitano minimè contentum animaduerteriſſent, ne ad totius Italiæ imperium occupandum, conſilia ſua duxiſſet, metuerant, geſta excuſarent, decreuit facere. Nec Florentini ob antiquum eius vrbis cum Galliæ regno inſtitutum, & vt merita ſua, obligationemq; defuncti Regis confirmarent, a Legatis ad eum mittendis abſtinuerunt, à Mediolanenſium Duce, ad hoc ipſum impulſi, vt per ipſos, Venetorum (cum ab vtraq; Republ. de Piſanis rebus eſſet [illegible]) negotijs difficultas interponeretur: & ſi fortè fidem, vel aliquid autoritatis ſibi comparaſſent, aliqua occaſione ad gratiam inter ipſum, & Galliæ Regem reconciliandam, quam ipſe ſummoperè exoptabat, vti poſſent. Hos Ludouicus Rex hilari fronte accepit, & cum ſingulis negotia tractare ſtatim cæpit, antequàm cum finitimis Regibus fœdera firmaſſet. Inde Regum Hiſpaniæ Legatos Bleſis audiuit, cumq; Regibus pacem iniit: qui rerum Italicarum conſilijs depoſitis, non modo omnes Legatos, quos in Italia habebant, præter eum, qui apud [illegible] otaticè verſabatur, reuocarunt, ſed omnibus Calabriæ locis, quæ retinuerant, Friderico Regi conceſſis, Conſaluum cum omnibus copijs in Hiſpaniam redire iuſſerunt. Cum Philippo quoq; Archiduce, Arteſiæ Comitatus oppidis reſtitutis, nouam pacem ſtabiliuit: quæ res vt ad filij commodum perficeretur, Maximilianus Cæſar nulla Ducis Mediolanẽ. (qui in pecuniæ præſtatione minimè ſatisfaciens, indignationem incuſſerat) facta mentione, inducias in multos menſes cũ eo pactus eſt. Angli fœdera cũ Carolo pridem inita, cũ Ludouico innouarunt. Luſitanos, ſponte veteres cum Regibus Galliæ pactiones confirmaturos, quandò Ludouico deliberatũ fuerit, comitate, & benignitate cũ omnibus agere, nihil denegare cuiquã, dũ regnũ, quod nouitate nutabat, vt oẽs Principatus, tẽpore cõfirmaret. Simul prouidebatur, nè diuortio, quod cum vxore adornabat, aliquis impedimentum afferret, coniugiumue diſturbaret, quod inire cum Regina vidua parabat. Vidit hæc omnia Pontifex Alexander: & tam Friderici, qui Carlotam filiam Cæſari Borgiæ negabat, quàm Ferdinandi, qui id fieri iubebat, affinitate excluſus, inq; tanta omnium ad Ludouicum Regem inclinatione, ſolus quaſi derelictus: ipſe quoque rerũ & Sedis, & familiæ, à quibuſuis emergentibus periculis tuendarum, ſeruandarumq; cauſa, quò omnes Reges, & Principes fœderati, declinauerant, ad eundem Ludouicum reſpexit: maximè quando ſciebat, Regẽ, Ioannã coniugẽ ſterilẽ, & monſtroſam, quã ab Ludouico XI. penè coactus duxerat, repudiare vehementer cupere: nec minore Annæ, quæ Caroli Regis morte vidua erat relicta, non tàm ob priſtinæ beneuolentiæ iàm antè Sanct Albini prælium inter ipſos cõtractæ reliquias, quàm vt hoc matrimonio Britanniæ citeriore, magno, & Galliæ regno admodum opportuno imperio potiretur, in matrimonium ducendæ deſiderio flagrare. quæ abſq; Pontificia autoritate obtineri nõ poterant. De hoc ergo negotio, cùm Ludouici Oratores audiſſet, ad Gallicas ſpes conuerſus, Ludouico Regi diuortij cum vxore ſua, autoritate faciendi facultatẽ promiſit, iudicesq; ſimul dedit, Philippum Lucemburgio Cardinalem, Ludouicum Albigiorum Pontificem, & Ferrandũ Septenſem Epiſcopum. Simul Rex vt ſibi Pontificẽ obnoxium redderet, ſpem de Carlotta, Friderici filia, quam in ſua aula Regia alebat, & cuius locandæ poteſtatem penes ſe videri volebat, Cæſari Valentino Cardinali in matrimonium cum aliquo in Gallia principatu dotali iungẽda. Alexãdro fecit: ac præterea, quàm primum Mediolanenſe imperium occupaſſet, ſe eum ad Ciuitates ab Aemiliæ Flaminięq; Vicarijs poſſeſſas, Pontificio Imperio ſubijciendas iuuaturum, & trecẽtas auri libras maiores ad cuſtodiã ſuã præſidij ſui alendi ſpecie, in præſentia numerare [illegible] ſuſcepit, atq; numerare cæpit. Diuortij cauſas Rex afferebat. A Rege ſocero ſe [illegible] ſacro fonte ſe ſuſceptum, neq; vt ma Pontificis lata ex eo propinquitatis legẽ vnquam ſublatam. Deinde non ſponte, ſed terroribus propoſitis priorẽ vxorem duxiſſe: numquam eam à ſe habitam loco vxoris fuiſſe: eiuſq; rei cauſa conteſtationes multas interpoſuiſſe. His de cauſis Iudices lata ſententia matrimonium Ludouici cum Ioanna diſſoluerunt: in quam ne Rex ingratus videretur, vltrò ei Biturigum principatum iure fraternæ ſucceſſionis debitum, detulit. Ioanna porro, quã erat eximia pudicitia & integritate, cæleſtis vitæ ob morum ſanctitatem quædã veluti exempla viuens nuſquàm non præbens, tantum abfuit vt repudium ægre ferret, vt ſe plerumq; magno onere leuatã prędicaret, humanaſq; cogitationes ſpeſq; auerſata, ad diuina animum trãſtulerit. Secundùm hæc Cæſar Borgia Cardinalis mane quodam Sacrum Senatum ingreſſus, Patribus expoſuit, Diaconum ſe nõ ſponte, neq; libera voluntate factum, metu, ſeo reſpectu reuerẽtiali eã dignitatẽ ſubijſſe: numquàm animum ad Sacerdotia proclinẽ habuiſſe: ſibi in Ducatu Gandiæ & in ſecularibus muneribus fratrẽ antelatum ægro ſemper animo tuliſſe; contrà volũ-

Alexander PP. Ludouico Regi diuortij ſuiẽ di poteſtatẽ cum vxo. ſua cõcedit

tatem

tatē paternā, qui Diaconū Cardinalē inuitū creauerat non ſemel proteſtatus. Cōtinētiæ ergo legis gratiam ſibi facerent, atque purpuræ, & Sacerdotij abdicandi poteſtatem; quò ſua fata ſequi poſſet. Erant multi e Patrum numero, qui non expectandam exiſtimabant, dum homo impotens ſacros honores abdicaret, quod honorificum ipſi erat, ſed iudicio potiùs ſpoliandum: ſiue quòd malis rationibus eos honores, ac præſertim purpurā eſſet conſecutus; ſiue propter morum prauitatem, & libidinis licentiam, vix etiam in profano homine tolerabilem, vti Legatus Hiſpanus dicere erat ſolitus. Cæterùm maior pars Collegij ea poſtulata rata habuit, vt pleriqque dicebant, contrà fas, contrà auſpicia, contrà omnia æquitatis iura, Pallio, & ſago pro toga ſumptis, in Galliam maturauit, ex Cardinali, & Valētino, Archiepiſcopo, miles iam, & Dux Valentinus: quoniam Ludouicus Rex illum centum cataphractis, cum viginti millibus Francicorum ſtipendio præfecerat, & Valentiam Delphinatis vrbem, quæ vrbs Auenioni vicina, & aliquando Pontificiæ ditionis ad Regum Galliæ manus annis ſuperioribus tranſierat, cum totidem Francicorū millibus annuis, & Ducis appellatione conceſſerat. Magni honores aduenæ habiti: coniugij tamen cū Carlota animo ſpes concepta euanuit, Regia Virgine cū ſeditatem conſtanter auerſante; tanta ex eo indignatione Ducis, vt & de Gallia deſerenda cogitarit, & ſe diploma diuortij ſecum attuliſſe primùm negauerit. Cum verò à Septenſi Epiſcopo, clàm Reg. veritas eſſet patefacta, ipſe coram Deo, diploma confectum eſſe iuſſerit, & ratis, eo non amplius petito, nouam vxorem [illegible] ſibi matrimonio iunxit: quod in cauſa fuit, vt Dux Valentinus, cum diploma amplius retinere non poſſet, reſciuiſſetque à Septenſi Epiſcopo, eam rem fuiſſe patefactā, alio tempore pòſt ve [illegible] clam ſuſtulerit. Ludouici factum, maligni carpebant. *Quaſi, aiebāt, verò* [illegible] *potuerit, cum Regi, Caroli* [illegible] *liberi, cum* [illegible] *vxor captiuitatem à fratre* [illegible] *impetraſſet,* [illegible] *fit, numquam purgatam. Nullum mariti officium in tam breui* [illegible] *de ſe vxorem ab eo collatum* [illegible], *ex illius complexu eque* [illegible], *atque aliam mulierem amplexantem* [illegible] *expectationem non explerum non* [illegible] *mitigatum tot lacrymis quas profuderat vxoris oculis pro marito liberando.* Alexandri immoderatis, eaque fœditate in diſpenſationibus admiſſa, offendebatur vniuerſus Orbis; cum præſertim memoria recenti meminiſſent homines, Alteræ Cardinali, facultatem ab Innocentio Pontifice denegatam, [illegible] Monachum induendi nunc eo honore abdicato Cardinali, & Diacono turpe non valeri, continētiæ lege ſoluto, vxoris portū ducendæ facere poteſtatem. Inde iactatum, Romæ, imò, & intrà Pontificis Regiam, eam turpitudinē morum vigere, vt cuicumque peruerſitati locus eſſe videretur. In ea occaſio plurimis data, palam Pontificia inſtituta, mores, & tempora accuſandi. Garſias Laſſus Vega pro Rege Catholico Romæ Legatus, Alexandrum coràm libera voce increpuit: ex ſui Regis litteris obteſtatus, niſi mutaret, ſi homines ceſſarent, grauia cælitùs imminere pericula, propter grauem offenſionem totius Orbis Chriſtiani, quam latè factorum illius, & Romanæ prauitatis fama manaret.

Ea increpatione cōmotus Pontifex vehementer in verba contumelioſa, minaſq; prorupit. Hieron Sauonarola, Ferrarīē. ex Dominicano Ordine celebris Cōcionator, qui Florentiæ rebus gerendis multū annis ſuperioribus autoritate potuerat, q è ſuggeſtu magna dicendi libertate ſæpe in Pōtificē, inq; corruptos Rō. Curiæ mores, præcipuè ex occaſione Cardinalis Valētini, qui flagitiorū, vitiorumque omniū princeps habebatur, eſſet inuectus, eius iuſſu cū duobus ſocijs, in foro eius vrbis, publicè fuit combuſtus. *Guicciardinus l. 3. & 4. Mariana lib. vigeſimo ſeptimo, ca 2. Ferronius in Ludouico XII.* Paulus Iouius idipsū de Hierony mo memorat quod cum is ab excellenti doctrina, ac vitæ continentia, & honeſtate facundiaque incredibili in admiratione hominum fuiſſet, nec non ſingularis ſanctimoniæ, virtutiſque nomine animis Florentinorum imperitaret, & in numerum Diuorum, vt viuēs referretur, publico conſenſu meruiſſet, commutatione populi ex diſſidijs facta, ſubito concuſſa multitudinis, Senatuſque decreto, omnibus contumelijs, & cruciatibus affectus, ac tandem damnatus, & in area curiæ fœdiſſimo ſupplicio cōcrematus, miſerabile, & fortaſſe indignum tanta virtute, incerto, leuique populum ſpectaculum præbuit. Oppugnarat enim liberiore cenſura è ſuggeſtu Alexandri Pontificis actiones, quum ante etiam eius diras, in ſe prolatas, non omnino metuendas eſſe pronunciaſſet. *Iouius in Leone X lib.* 1. Arnoldus Ferronius, Hieronymum quod eſſet Gallorum ſtudioſior, quam alij vellent, à Florentinis adnitente Pontifice, quaſi violatæ maieſtatis reum, damnatum, alij quaſi imposturis plebem falleret, & augurijs diuini nomen ancuparetur, iure cæſum volunt: certè *ad temperantiæ, & Sobrietatis laudem, doctrinæ & ingenij gloriam aduxiſſe eum* nemo diffitetur. *in Ludouico XII.*

Philippus Commineus ex his, quæ vidit vel tractauit, multo plura de Sauonarola recenſuit.

Supra *aut*, dixi de Hieronymo, qui Florentinis inter alia multa prænunciauerat, etiam de Regis aduentu, quem excitatum eſſe dicebat à Deo, vt per vim, & arma ſtatum Eccleſiæ emendaret, ac ſimul Italiæ tyrannos mulctaret; & quoniam diuinitus ea ſibi demonſtrata eſſe dicebat, in plurimorum incurrit repræhenſionem, Pontifex, etiam Romanus, & Florentiæ complures, cæperunt eum grauiter odiſſe. Moribus erat inculpatis, quantum quidem perſpici poterat, & docendo multos ad ſanitatem, vitæque emendationem perduxit. Fore etiā dixerat, vt Rex in Italiam reuerteretur, & negocium ſibi commiſſum à Deo perficeret: niſi faciat impendere illi grauiſſimas pœnas. Hæ illius conciones typis excuſæ proſtant, & Regem etiam ſcriptis literis de eo commouit. Sed quo tempore è vita Rex deceſſit, Florentini grauiter inter ſe diſſidebant. Regem alij expectabant, permoti concionibus illius & ingentes idcirco faciebant ſumptus, in que ſpem venerant recuperandi Piſas, & reliqua omnia, quæ noſtræ fidei permiſerant: alij vero magna contentione reſiſtebant, & in fœdus reliquorum accedendum eſſe ſuadebant: Fruſtra enim Regis aduentum expectari, & ſubeſſe dolum, & Hieronymum, qui ſit hæreticus, & homo ſceleratus in flumen eſſe præcipitandum. Hæc quidem illi tumultuosè: verum tanta erat ipſius ad vulgus authoritas, vt nemo quicquam aduerſus eum moliretur. Pontifex autem Romanus, & Mediolani Dux crebris literis inſtabant, & hortabantur Florentinos, vt à Regis amicitia diſcederent, & de Hieronymo ſupplicium ſumerent: ſi facerent, pollicebantur curaturos, vt quæ in aliena eſſent poteſtate ipſorum oppida redderentur. Et ad iſtud ferè tempus creabatur Florentiæ nouus Magiſtratus, quod bimeſtri tempore geri ſolet. In ijs multi oderant Hieronymum: & ſubornatus fuit, vt multi docebant, monachus Franciſcanus, qui cum illo cœpit rixari, & facto conuitio, hæreticum vocabat, ac impoſtorem, qui cum Deo fingeret ſibi eſſe colloquium. Ea contentio ſic exarſit, vt diceret, velle ſe demonſtrare, eſſe hominem nefarium, & hæreticum, niſi faciat, non recuſare flammas, & capitis pœnam; atque hæc omnia curàm Magiſtratu dicebantur. Cùm autem Hieronymus flammam, atq; ſupplicium refugeret, quidam eius familiaris paratum ſe eſſe dicebat, ipſius cauſa periculum ſubire, & ex Franciſca-

Cæſar Borgias Card. purpuræ renuncia annuente Pontifice miles [illegible]

Totus mundus ob nimia ſcedaq; Alexandri PP. diſpenſationem offenditur.

V. *Hieronymus Sauonarola cum ſocijs Pontificis iuſſu comburitur.*

Cauſa aduentus [illegible] *refertur.*

nis Iuuentus eſt, qui idem profiteretur. Ad conſtitutum diem cum ambo veniſſent, comitati ſui ordinis monachis, Dominicanus præferebat manibus SS. Corpus Dominicum; Franciſcani autem, & magiſtratus vrgebant, vt à ſe deponeret; quod cum ille pertinaciter recuſaret, domum vterique reuerterunt. Ibi vero populus incitatus ab aduerſarijs, facto concurſu, & conniuente nouo magiſtratu, Hieronymum & cum eo duos præterea comprehendunt, grauiſſimiſque ſubijciunt tormentis, & ipſius præcipuum amicum magnæ virtutis virum Franciſcum Valorium interficiunt. Quod vbi Pontifex reſciuit, miſſo Legato permiſit illis vt de cauſa cognoſcerent. Eo facto, crematus tandem fuit cum ſocijs. Supplicij cauſa erat, quod motum & diſſenſiones in Repub. excitaſſet, & quicquid de reb. futuris prænunciaſſet, à Senatoribus, ſuis amicis, cognouiſſe dicebatur. Non mihi ſumo partes illum, aut accuſandi, aut purgandi, neque iudicare poſſum, rectè, an perperam ſit damnatus: hoc vnum tamen affirmare poſſum, multa illum vere prædixiſſe, de quibus nemo mortalium potuiſſet eum admonere. Nam, & Regi prædixit, fore, vt extincto filio, ipſe quoque non diu ſuperesſet, atque has illius ad regem literas, ipſe legi. *Philippus Commineus in Carolo VIII.*

VII. *Plurima prædixit Hieronymus.*

Ioannes Franciſcus Picus Mirandulæ Dominus, & Concordiæ Comes, hæc de rebus Gallicis memorabat. Antequam Rex Carolus de bello cogitaret Italico, eum in Italiam paulo poſt venturum ab Hieronymo cognouit. Ab ipſomet noueram, Carolo ſufficiendum Regem, qui quod ipſe negligeret exequeretur. Scriptis quoque, ait, mandauerat, Carolum ipſum electum à Deo ad id officij, vt Tyrannos deijceret: vt ad inimicos Chriſtiani nominis edomandos, ſubijciendoſque traijceret: vt tandem eius miniſterio reformaretur Eccleſia; eſſe tamen cum conditionibus quibuſdam non autem ſimpliciter, abſolutèque delectum, quæ etiam de ſua voluntate, arbitrioque penderent. Inter quas illæ erant, potiſſimæ; ſi delegatum officium non parui penderet, atq; id exequi non moraretur. Eundem diutius cunctantem, & poſt adeptum, amiſſumque (quod futurum etiam ipſe Hieronymus ob illius delicta prædixerat) Neapolitanum Regnum in Gallijs delitiantem, ſæpius præmonuerat, vt diuina dona, mandataque non negligeret: alioquin noſſet, ſe quantocius migraturum è vita, Regemque alium, ad id, quod neglexiſſet officij ſubrogandum. Tum illud addebat, citò adeo hæc ipſa futura, vt eorum finem, qui videre non poſſet, nemo, etiam ſenectutis extremæ inueniretur. Cum autem hæc de Rege potentiſſimo prædiceret, eique ipſi, cui quadraginta annos viuere licuiſſet, vtpote vix terminos adoleſcentiæ egreſſo, tam breue ſpatium præfiniret, præſcriberetque, id, quod ad lineam ab eius obitu totum impletetur, non potuere qui hæc primum audiuerunt, non arbitrari, Hieronymum de huiuſmodi rebus diuinitus edoctum, quandoquidem nec Dæmon ipſe præſcire poteſt per ſe, niſi quæ iam in ipſa rerum natura quoquo modo exiſtãt quod (vt alios omittam) apud Athanaſium magnus ille Antonius Ægyptius monet. Quin etiam nec ea quidem omnia nouit, ſi Ignatio SS. martyri credimus, in epiſtola ad Philippenſes. Notam autem fuiſſe dæmonibus Caroli mortem iniuria affirmaretur, non ſolum (vt ante dictum) conditionibus ab eius voluntate pendentibus, fretã: ſed quoniam ſubitario, atque de improuiſo accidit, & impediri quoque mille modis potuit, etiamſi à dæmonibus præuiſa mortis cauſa, de ipſa corporeorum humorũ intemperie fuiſſet. Accedit, ꝙ ſuffectus in regnũ eſt Carolo Ludouicus Aurelianẽſiũ Dux, qui coronã adeptus Regiã, ſtatim quaſi citãte claſſico ad obeũda quæ Carolus poſthabuerat, intrepide ſeatque alacriter accinxit, & Ludouico Sfortiæ intulit bellum, qui principatu Inſubriæ deiectus, & apud Germanos exul, dum paulò poſt repetita Italia ad Nouariam vrbem habet ſtatiua, capitur, & vitæ reliquum finit in carcere. Dederat autem literas Hieronymus ad Ludouicum Sfortiam, in quibus prædixit, res eius malè ceſſuras: quarum quidem litterarum fui & inſpector, & teſtis, antequam quidquàm ſiniſtri Ludouico, vnde dominio priuaretur, emergeret. Ad Galeotum quoque Picum, patrem meum eodem ferè tempore ſcripſit, prædixitque parũm eius vitæ ſupereſſe: ipſi quidem certum impendere mortem, ſed eius domui grauem impendere calamitatem, curare eum debere, quæ ad aliam vitam pertinerent, ſi ſecundam mortem vellet euadere. Agebat tunc Galeottus pater, quintum annum ſupra quinquageſimum, temperatura corporis ea, vt ad octuageſimum pertingere facilè debuiſſet. nihil minus biennium circiter ſuperuixit. Quo mortuo, inter filios eius bella, pluſquam ciuilia, aduerſantibus mihi Fratribus meis natu minoribus, & vim inferentibus. vnde & in me exilia, captiuitateſque & in ſubiectos populos cædes multæ, noſtrorumq. præterea vaſtationes agror, domorumq; ruinæ: Iamq; trigeſimus & ſecundus præterijt annus & nondum finis. Quo temporis interuallo ter ereptam mihi ditionem, ter reſtituit Deus; & quater oppugnatam, quater defendit. Intra quod ſpatium, & alter fratrum inopia, ac ſubità morte deceſſit: nec multò pòſt Bianca Mater grauiſſimo defuncta morbo, & alter frater pila per æneum tormẽtum acta, dum Veneti Padum claſſe inuecti, Ferrarienſem agrum tentare vellent, vitam actutum amiſit. Nec propterea ceſſauere diſcordiæ. Nam & ciuium furor fremere, & fratris vxor primum, deinum filius aduerſari. Nec ſatis fuit Iulium ſecundum Pontificem Maximum, triplici me exercitu in patriam reduxiſſe, quandoquidem iterum exulam Gallorum impetu, iterumque factus redux. multa deinde bella ſuſtinui, bellorum etiam ſuſpicionibus & impendijs, longè, lateque vexatus, quæ non prætijt ſilentio Hieronymus, ſic vt mihi aliquod ſingulare de rebus meis non dederit indicium, quò & confirmatior ſim ad ea credenda, & expectanda, quæ poſteà nomine ipſius mihi clara fuere. Sed quæ ſupra narraui, dicta propterea velim, vt calamitatem paternæ domus lector aduertat, non in caſſum ab Hieronymo prædictam, dum maximè florerent omnia, & pax læta cunctis nobis arrideret. Idẽ Hieronymus dum adhuc ego intra terminos adoleſcentiæ conuerſarer, [illegible] à Pico patruo meo, & prædixit, & minatus eſt, [illegible] flagellum, ſi negligenter differret, quem propoſuerat exequi de ineunda Sodalitate Dominicana, diuino [illegible] inſtinctũ; quod quidem flagellum [illegible] vehementius, quàm Propheta voluiſſet, [illegible] pòſt attulit. Id in eius patrui vita ſcripſimus, ipſe quemet Hieronymus aliquãdo in ſuis ſermonibus ea de re mentionem fecit. Illud quoque inter cætera prædixit, tempus fore, quo in ſe Dei irã Florentini concitarent, quoniã & accuſarent innocentiſſi[illegible] tacerent, quæ non commiſiſſent, cõpellerent, [illegible] adhærerent ꝙ non multò pòſt ſucceſſit, Clemente VII. Petri Sedẽ tenente, ſub quo, & Roma capta, [illegible] & tẽpe direpta, & Florẽtia pecunijs exhauſta, vexataq; plurimũ, & peſtilentia tabefacta, mox exercitu Caroli Cæſaris aduerſi primũ, deindè fauentis clementius per multos mẽſes obſidione cincta, adeo, vt intrà decem [illegible] milliarium ad centũviginti millia hominũ perijſſe, peſte, ferro, ac inedia, & innumerabiles dom⁹; atq; palatia ſęuitia belli ꝓſtrata referãtur, vt ab eo fuerat antea ꝓdictũ. *Iſta Picus de Hierõ c. 26.* Frãciſcus Guiciardinus, iſtã copioſius de Hieron.

VIII. *Cauſa odij Pontificis in Hieronymũ*

Poſtridiè eius diei, quo Carolus Rex viuere deſijt, qui Chriſtiano ritu palmarũ celebritati ſacer eſt, Hieronymi Sauonarolæ autoritas Florentiæ cõcidit: qui prius apud Pontificẽ inemicem vocans, ꝙ non ſine offenſione in Sacerdotu Curiæq; Rom. mores procu-

cione

one moueheretur; quòd Florétiæ diſcordias aleret; ꝓ eius doctrina nequaq; per omnia ſana eſſet; quas ob res cùm Romam breuibus Pontificis literis eſſet accitus, nec tamen vnquàm eò ſe conferre, certis ve ipſe afferebat cauſis, voluiſſet, iidem ſuperiore anno Pontificis cenſura ei fuerat concionandi munere interdictum. Huius rei cauſa, cùm à concionibus aliquot menſes abſtinuiſſet, facilè, ſi abſtinere perſeueraſſet, abſolutionem obtinuiſſet. Nam Pontifex ſuapte hominem paruifaciens, vt in eum fulmina ſua vibraret, id magis eius aduerſariorũ ſtimulis, quã alia de cauſa mouebatur. Verùm, cùm is exiſtimaret, ſi conciones diutiùs omitteret, ſuam authoritatem imminutum; aut eũ finem, propter quẽ mouebatur, quæ potiſſimum concionandi vi augebantur, interruptũ iri, Pontificis præceptis neglectis, denuò ad id concionandi munus rediit; aſſerens diras in ſe a Pótifice cótortas, diuinæ voluntati repugnare, ac tanquã bono publico perniciosas, iniquas eſſe, nulliuſq; momenti quæ dũ pro concione detonaret, Pontificẽ, totamq; eius Curiã vehementiſſimis verbis caſtigabat. Qua ex re cum magnus motus eſſet excitatus, quod eius aduerſarij, quorum autoritas in populo indies magis creſcebat, itã eius contumaciã deteſtabantur, improbabantque, ꝙ eius temeritate Pontificis animus turbaretur, eo præſertim tẽpore, quo de Piſana reſtitutione cũ cæteris ſocijs agebatur: quo tẽpore nil illi nó erat faciendum, vt eum in propenſione confirmarét. Contrà hos, eius fautores eũ tuebantur, dicebantq; hominum gratia, haud eſſe diuina opera turbanda, nec aſſentiendũ, vt huiuſmodi prætextu Pontifex in Florentinæ Reipub. negotijs immiſceretur. Qua in contentione, cùm permulti dies conſumpti fuiſſent, indignante mirũ in modũ Pontifice, & nouis epiſtolis fulminante, dirarũ item denunciatione ciuitaté vniuerſam terrente, ei tandem per Magiſtratum interdictum concionibus fuit: quibus & ſi ipſe paruiſſet, nó plures tamen è Sodalibus ipſius diuerſis in téplis idé facere non ceſſabant. Cumque haud minus feruerét ſtudia Sacerdotum, quàm aliorum; reliquorum Sodalitatũ Monachi aduerſus eũ vehementiſſimé concionari minime deſiſtebant, ac deniq; in tantum furorem prorupére, vt vnus è Sauonarolę Sodalibus eius partis ſtudioſus, & ex altera parte vnus ex ijs Sodalibus, qui Minores appellantur, conuenerint, vt ambo in flammas populo vniuerſo ſpectante ingrederentur, vt, aut incolumis, vel flammis abſumpto Sauonarolæ Sodali, ex euentu, eſſet ne is verus Dei vates, an falſus, & impoſtor, oẽs aliquandò cognoſcerét. Id aũt idcircò afferebant, quòd is ſæpius pro concione aſſeueraſſet, ſe in ſuæ doctrinæ teſtimonium à Deo impetraturum, vt incolumis per medias flãmas tranſiret. Nihilominus, quòd ſe inconſulto eius experimenti facta eſſet mẽtio, moleſte ferens, id impedire magna dexteritate tentauit. Sed cum res iã multum proceſſiſſet, atque à multis ciuibus ciuitaté tantis moleſtijs liberari cupiẽtibus, vrgeretur, vlterius omninò ꝓgrediri neceſſe fuit. Quãmobré, cum ad dictam diem vtro Monachi cunctis Sodalibus ſuis comitantibus, in Prætorianum forum campumve conueniſſent, quò non modò Florentinus populus vniuerſus, verum etiã è vicinis vrbibus complures conuenerát, ad Minorum Sodalium aures peruenit, Sauonarolam vt eius Sodalis in flammas ingrediens, Sacrã Eucharistiã Dominici corporis manu geſtaret, mandaſſe. cui rei cum illi reclamare inciperent, dicerentq; hac ratione Chriſtianæ fidei veritatem in diſcrimen vocari, quæ ſi Sacrata hoſtia igni abſumeretur, in imperitorum animis multum imminueretur: Sauonarola verò, qui aderat, in ſua ſententia perſeuerãte, atq; ita inter eos diſſenſione exorta, id experimẽtum res adducta non eſt. Quamobrem apud vulgus tantum de autoritate eius detractum eſt, vt in ſequenti die, cùm caſu tumultus quidam eſſet exortus, eius aduerſarij ſumptis armis, adiuncta ſummi Magiſtratus autoritate, Diui Marci domum, vbi cum ſuis Sodalibus habitabat, expugnauerint, eumque cum duobus eius Sodalibus captum, in publicum carcerem duxerint. quo in tumultu, propinqui eorum, qui anno ſuperiore ſecuri fuerant propter Petrum Medicem percuſſi, Franciſcum Valorium ciuem primarium, Sauonarolæ diſcipulum, quòd is quã ſupra cæteros autoritate pollebat, in cauſa fuerat, vt proſequendæ appellationis ad populũ facultate priuarentur, occiderant. Fuit de Sauonarola, ipſis diebus ſanctæ hebdomadis habita quæſtio, ei ſi minimè grauis, atq; ipſius vt ferebatur confeſſio edita: quæ reiectis per eum omnibus calumnijs, quibus grauabatur, ſiue auaritiæ, ſiue flagitiorum, ac libidinis, ſiue quòd clandeſtina haberet cum principibus conſilia, illud continebat, Sauonarolam, quæ prædixiſſet, non inſtinctu, inſtatuq; diuino, ſed ſua opinione, ſacrarum litterarum doctrina, obſeruationeq; nixa, prædixiſſe: nec aliquid in eo ad improbum ſpectaſſe, nec vt ea via ſacrum aliquem honoris gradum aſſequeretur: verùm ſe illud ſummoperè expetiuiſſe, vt ipſius opera totius Chriſtianæ Reipub. Concilium conuocaretur, in quo Sacerdotum corrupti mores corrigerentur, Eccleſiæque Dei ſtatus, qui tantoperè à maiorum inſtitutis receſſiſſet, quàm maximè fieri poſſet, ad eius temporis formam, quæ Apoſtolorum temporibus proximè accederet, reuocaretur. Hoc opus tàm præclarum, tamque ſalutare, ſi ad exitum perducere potuiſſet, ſibi longè glorioſius, atq; diuinius duxiſſe, quàm ſi Summum Pontificatum eſſet conſecutus: propterea quod illud, niſi excellentis doctrinæ, virtutiſque admiratione, reuerentiaq; mortalium omnium ſingulari, aliequi non potuiſſet; ſed Pontificatum ſæpius aut malis artibus, aut fortunæ beneficio homines adipiſci. Super hac cóſeſsione ab ipſomet coràm multis ſacratis, etiam ſuæ Sodalitatis viris. ſed verbis (ſi verum eſt, quod eius ſtudioſi vulgarunt) conciſis, quæque varias, & multiplices interpretationes poſſent recipere, de Sodalitatis Dominicanæ Summi Præfecti, quem Generalem vocant, Romoliniq; Antiſtitis, qui poſteà Surrentinus Cardinalis fuit, ſententia: qui huius cauſæ ab Alexandro Pontifice cognitores erant dati, cæremonijs ab Eccleſia conſtitutis, ſeſe Sacerdotio, vnà cum duobus ſuis Sodalibus abdicare conatus eſt. quo facto, in Magiſtratus poteſtate relictis à quibus rerum capitalium iudicibus traditi, ſuſpenſi, combuſtique fuerunt. Ad abdicationis, & ſupplicij ſpectaculum, haud minor mortalium concurſus factus eſt, quàm eo die, qui ad Sauonarolæ doctrinam igni explorandam, tantiqueab eo promiſsi miraculi expectationem, in eundem locum concurriſſent. Hoc mortis genus ab eo conſtanter perpeſſum, nulla tum alia vel delicti, vel innocentiæ ſignificatione data, iudiciorum varietatem, hominumq; ſtudia minimè ſuſpendit. Nam à multis fallax, ab alijs verus, & pius fuit iudicatus, qui confeſsionem editam & inuulgatam, aut falſo conſcriptam, & commentitiam, aut in eius conſtitutione corporis admodum molli, ac delicata, plus tormentorum vim, quam veritatem potuiſſe; eamque imbecillitatem Principis Apoſtolorum exemplo accuſabant: qui nec cuſtodiæ traditus, nec acerbitate quæſtionis, aut alia externa vi compulſus, ſed ad ancillarum, aut ſeruorum ſimplicem ſermonem; eius ſe Magiſtri diſcipulum eſſe, à quo tot ſalutaria præcepta audierat, diuinaque viderat patrari miracula, non ſemel negauit. *Guicciardinus. lib. 3*

Diffuſiùs iſtam Sauonarolæ hiſtoriam producere viſum, ex Brucardi Protonotarij Apoſtolici notis Dia-

tijs, ex Iacobi Nardi hiſtorijs Florentinis, ex Ioanne Franciſco Pico Mirandulano Comite, qui vitam Sauonarolæ ex his, quæ vidit, & audiuit, ſcripſit, ex diuerſis apologijs typis datis, ex proceſſu qui circũfertur & ex M. Scripto codice vitæ Sauonarolæ, quam autor ex viſis, & auditis, magna cum diligentia, idiomate Etruſco compoſuit: eo conſilio, vt Lector diiudicet & antecedentibus, actis & ſubſecutis, num iure cæſus fuerit Hieronymus Sauonarola Ferrarienſis, Pontifici Alexandro, Ludouico Sfortię, & quibuſdam Florentinis primoribus odioſus.

IX. *Vlteriores cauſa aduerſariorū odij in eundem Sauonarolam reſeruatæ.*

Nardus recenſet, quæ anteceſſerunt. Superiore anno, à partiarijs Mediceorum conſpiratum fuit, de Petro Mediceo non ſolùm Florentiam occultè reuocando, verùm etiam Vrbi cum abſoluta poteſtate præficiendo. Nox feſtiuitatis Aſſumptæ Deiparæ deſtinata conatibus: quo tempore maior pars ciuium, ruſticatum in villas ſuburbanas diuertentium, abeſſe ſolebat Florentia. Iam huius rei amicos, & clientes admonuerant, militem opportunis locis abdiderant, panes, & pecunias populo famelico diſtribuerant, necnon ædes opulentiorum quorundam aduerſariorum in prædam multitudini aſſignarant: vt leui rumore ex condicto excitato, Petrum admitterent, & Curia occupata, Principē Florentiæ cõclamarēt. Strozarum Nerliorũ, Valoriorũ, Giugniorum, & aliorum quorundam ædes, furori populari expoſitæ, vſq; ad fundamenta erant diruendæ. Pontifex, & reliqui fœderati, vt Florentinos à ſocietate Gallica auerterent, petora minabātur, & iā variè poenā oſtēdebāt: maximè, quandò Areſtinus Ferrariæ Dux, à Gallis ſeceſſione facta fœderatis Italiæ acceſſerat. Detecta coniuratione, cùm Florentini omnia ſuſpecta habentes, Piſarum reſtitutionem à fœderatis fruſtrà expectaſſent, ludibrioq; ſe haberi, aut verò in diſcrimen vocari exiſtimarent, de fœdere Italico interpellati, cautè ſibi agendum putarant. Hinc autem aduerſarij acriùs incitati, animos ad maiora intenderunt, & Pontificem, vt ſacris omnibus Hieronymo, & ſocijs ad S. Marcum Florentiæ, & ad S. Dominicum Feſſulis interdiceret, nec non Florentinam vrbem grauioribus cenſuris percelleret, ac bona Florentinorum Mercatorum Romæ, in alijs vrbibus Italiæ, & Regnis ac prouincijs Europæis publicaret, impellere conati ſunt: non tam vt Hieronymum caſtigatum viderent, quàm vt ſtatum Reipublicæ Florentinæ nuper reformatum euerterent. Hic verò Hieronymus, vti ipſe affirmabit, diuinitùs inſpiratus, non amplius ſibi tacendum ratus, die ſacro Natiuitatis Domini diuinam rem ritu ſolenni facere voluit, & omnia rite facta eodem die abſoluit, diſtributo ad auroram pane Euchariſtico omnibus ſuis Sodalibus, multis ſecularibus, & inter alios ducentis iuuenibus, qui ſupplicationem deuotiſſimam ad S. Marci inſtituerant. Sacris decantatis, ipſe quoq; cum omnibus Sodalibus, & innumeris ſecularibus, intra clauſtrum, & per aream cęnobij proceſſionem ſupplicem, ac deuotam obiuit: eodemq; tempore apologiam pro ſua ipſius innocentia, & doctrina, pręcipuè vt à cenſura Apoſtolica ſe immunem eſſe demonſtraret, ac ſimul librum de Catholicis dogmatibus cui titulus eſt, *Triumphus Crucis*, euulgauit.

Nec ipſe tantum pro ſua innocentia, verùm etiam vniuerſi Fratres Cōgregationis S. Marci, qui ad CCL. numerabantur, pro ſe contra ſubreptitia Pontificis edicta, in cauſa ſua apologiam typis publicarunt. Huic Sauonarola epiſtolam, quam adſcribo, præſcripſit.

X. *Epiſtola eiuſdem qua ſibi obiecta diluit.*

Si inimicus meus maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem vtique: ſed quia vbi in diuinum contemptum, & detrimentum animarū, cum nunc & falſa miniſterij noſtri vituperatione res cedit, ſilere profanum, & impium eſt, compellor aduerſariorum calumnias palàm refellere: quandoquidem illorum malignitas eò peruenit, vt non ſolùm, Summum Pontificem aduerſum nos concitare conentur, ſed in plateis, & compitis vbique garriant, & ſimplicium animas ſubuertant. Quamquam ipſum Summum Pontificem pro Apoſtolicæ Sedis dignitate, & iuſtitia, ſpero, comperta demum veritate res noſtras amplexurum: Nam ad declarandam et innocentiam noſtram, quæ Deo, & vniuerſæ huic ciuitati conſtat, nihil relictum eſt. Interim verò perſtrepentibus, & inſultantibus illis obuiare neceſſitas cogit: ne ſi per nimiam tolerantiam ſcandalum vniuerſo mundo fieri patiar, neglecta veritatis & publica iactura in die iudicij reus accuſer. Itaque Deum, Beatoſque teſtes inuocans, veritatem vſquequaque loqui non ceſſabo, propter quam nemo ſuccenſere mihi poterit, niſi qui ſe illius hoſtem plane profiteri voluerit. Tria ſiquidem nobis capita à detractoribus noſtris obijciuntur. Primum, quod peruerſum dogma docuerim. Secundum, quod Romam ad me purgandum de obiectis citatus adire recuſauerim. Tertium, quod Summi Pontificis præcepto, in vnione Congregationis noſtræ cum noua Thuſciæ Congregatione reformanda non paruerim. Quorum duo ad me vnum ſpectantia totiens à nobis purgata, & omnibus adeo nota ſunt, vt his amplius inſiſtere non oporteat. Tertium verò, vt infrà patebit, ad me parum pertinet. Nam primum, quod peruerſum dogma docuerim, quam falſum ſit; editiones noſtræ, ac ex ore meo declamantis colleri, & fideli calamo excerpta teſtantur: cum in eo à nobis hactenus dedit his, quæ ſemper Sancta Romana Eccleſia corrigendo ſubiecimus, nullus adhuc error in medium allatus ſit; quod etiam noſter de Triumpho Crucis liber, iamiam librariorum operâ proditurus in lucem, clarius indicabit: abſitque ab Ordine noſtro omnis praui dogmatis nota, qui ſemper hæreſum, & errorum acerrimus expugnator, extirpatorque, ac Catholicæ Fidei præcipuus defenſor fuit. De citatione autem ad me purgandum, aliter eſſe, ex ipſis Apoſtolicis litteris oſtendi poteſt; quibus non ad purgandum, ſed ad gratum alloquium à Summo Pontifice benignè vocatus ſum. Quo nihil profectò mihi iucundius fuiſſet, aut foret, ſi modo permiſſum eſſet. Sed quam ſalua, & ſuperſtite vita propter inimicorum, & potentum conſpirationes quibus odioſa eſt veritas, id fieri potuerit, aut poſſit, palam eſt, cū vix intra domeſticos parietes, & ipſas aras templi ab eorum inſidijs tutus eſſe nequeam. Nemo autem tam rudis & imperitus Scholaſticus eſt, qui neſciat me illuc accedere non teneri, quo ſine manifeſto capitis diſcrimine peruenire non deceat. At nunc circa tertium tota vertitur quæſtio, quod ideo ad me parum pertinere dixi; quia nōn meo, ſed ducentorū fratrum, & quinquaginta fratrū arbitrio ſtat: quorū plerique, patritij, ac religione prudentia, doctrinaq; venerabiles ſunt, meq; inter eos aliquē, non vt nouerunt, ſed humili charitatis affectu ſeruientes. Illi igitur per litteras ſuas ad Pontificem reclamarunt vnanimiter, atteſtantes ſe potius extrema quæque paſſuros, quam huic vnioni profeſſioni ſuæ voto repugnanti aſſenſum tribuere: quod profectò honeſtum aliud, & ſanctum propoſitum, nec diſſuadere ſciam, nec poſſim, Rationes, quas ipſi attulerunt hic ſubiungemus: quamquam ſcio nonnullis religioſis id moleſtius futurum. Sed ſibi ipſi hoc imputent, qui nos inuitos ad id pertrahunt, quod in hunc vſque diem quantum potuimus, diſſimulauimuſque, tacuimuſque. Nunc autem ipſis pertinaciter inſiſtentibus in præiudicium veritatis, tacere non licet. Nam ſi illi, vt pacem noſtram perturbent, Deo & religioni non parcunt; tanto minus nos qui pro diuino cultu, & pro iuſtitia certamus, in hoc eos tolerare, & perpeti decet.

Hæc Sauonarola pro ſe & pro ſuis. Pro eodem Ioannes Franciſcus Picus Mirandulanus, quattuor apologias ſcripſit, ex quibus vna eſt, titulo. *De ſententia excommunicationis iniuſta pro Hieronymo Sauonarola, viri Prophetæ innocentia, libri duo.*

Præter hoc opuſculum, Picus duas epiſtolas pro Sauonarola ſcripſit: pro quo etiam Dominicus Beniuenius Canonicus Florentinus, Commentarium, Dialogum, & epiſtolam: Hieronymus Beniuenius eius frater, quam poſtea miſit ad Clementem VII. epiſtolam prolixiſſimam. Georgius Benignus Minoritanus Archiepiſcopus Nazarenus, titulo Propheticæ ſolutiones: Ioannes Neſius Florentinus, titulo de Nouo ſeculo. Bartholomeus Redius I.V.D: titulo de veritate Doctrinæ Hieronymi, Marſilius Ficinus Canonicus Florentinus, Thomas de Vio Caietanus: Gaſpar Venetus Contarenus ad *Alij eiuſdem innocentiam Apologijs defendunt.*

Paulus Venetus Camaldulen. & alij hoc tempore apologias prælo ſubiecerunt: quas hic adſcribere omittimus.

XI. *Idem Hieronymus proceſſiones deuotione plenas, inſtituit.*

Emulgatis apologijs Hieronymus, totus orationibus ad Deum fundendis incubuit ſupplicationeſque triduanas in qualibet hebdomada, cum fratribus ſuæ Congregationis hoc ordine celebrauit. Procedebant bini, & bini candelas accenſas vna manu, altera verò cruces rubeas præferentes necnon pſalmos, & hymnos decantantes Clauſtrum, hortum, dormitorium commune, atq; alias officinas honeſtiores cœnobij circuibant, & aliquando ad auroram vſque ſupplicabant. Quandoque hymnum *Te Deum laudamus*, ſed ſingulis verſibus, illud ex Pſalmo, *Ecce quam bonum &c.* intercinentes, concinebant; multiſque, ac varijs modis ad laudes diuinas ſeſe prouocabant. Præferebat aliquando Hieronymus diuiniſſimum Sacramentum, & prima ſtatione in loco Capitulari, altera ante domum infirmorum, tertia ante domum Nouitiorum peracta, cum Sodales ad deuotionem feruenti aliqua exhortatione inflammaſſet, corã Sanctiſſima Trinitate teſtabatur, ſe à Deo miſſum eſſe, qui Florentinis renouationem Eccleſiæ, infideliũ cõuerſionẽ, & multa alia prædiceret. Ipſo peruigilio Epiphaniarum huius anni, ſupplicationẽ hoc ordine inſtituit. Ibant Sodales ſacram pompã induti: acolythi, ſubdiaconi, & Diaconi, ſuis veſtibus inſignes ſuccedebant: agmen vltimũ claudebant pretioſis pallijs fulgentes, Sauonarola Congregationis Vicarius, Franciſcus Saluiatus Prior Sancti Marci, & Dominicus Piſcienſis, Prior S. Dominici Feſſulanum. Præibat omnibus Iacobus Guccius acolythus ſtellam fulgentẽ in haſtili prægeſtans: tres Superiores, Magos tres Euangelicos repræſentabant, cantantes: *Vbi eſt, qui natus eſt Rex Iudæorum: vidimus enim ſtellam eius in Oriente*, quibus multitudo Sodalium, & ſecularium reſpondebat: *In Bethleem Iudæ, ſicut ſcriptum eſt &c.* Poſtquam vniuerſum cœnobium circuiuiſſent, templum ingreſſi, *Ieſulum* bellè effigiatum in tuguriolo quodam inuenerunt; quem infantes aliqui in forma Angelorum apparentes inde ſuſtulerunt, & ſuper aram maiorem detulerunt, iubilantes. *Ecce Dominator, quem vos quæritis, & Angelus teſtamenti, quem vos vultis*: reliquis accinentibus, *Deus meus, Deus meus, Deus meus es tu.* Sodales porro ab vna parte Eccleſiæ ſtabant: ab altera parte viri: à reliqua mulicbris ſexus. Tulit deinde ex altari vnus ex magis *Ieſulum*, & præcinens, *Dilectus meus candidus & rubicundus, electus ex millibus*: reſpondentibus omnibus, *Deus meus &c.* pedem illius oſculandum omnibus præbebat. Inde ſecũdus, cum decantaſſet, *Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur*, ad oſculum manus *Ieſuli* inuitabat. Tertius deinde præmiſſo, *Oſculetur me oſculo oris ſui*, ad oſculum oris *Ieſuli* venientes admittebat: cãtantibus omnibus, *Deus meus, Deus meus, Deus meus es tu.* Manabant inter hæc omnibus lacrymæ, ſingultus, ſuſpiriaque ex imo corde ducta audiebantur: tantumque diuini amoris incendium excitatum videbatur, vt præ ſtupore multi deficerent.

XII. *Varia aduerſariorum molimina.*

Subſequente poſt Epiphaniarum ſolennitatem, in Baſilica maiore concionem ad populum habuit: Magiſtratu id temporis iubente, qui Sauonarolam elegerat, & ſubſellia omnia ab aduerſarijs anno ſuperiore deſtructa reparari mandauerat, capiendæ multitudini auditorum. Hinc verò deuoti exultare: Rabidi, & inſolentes omnia tentare: ex Clero ſeculari, & regulari, præſertim Concionatores plerique hominem detrahere, Leonardus Mediceus, pro Reginaldo Vrſino Archiepiſcopo Florentino Vicarius, Clero vniuerſo, ne Conciones Hieronymi audirent, interdicere. Curatis autem Sacerdotibus præcipere, vt populis denunciarent: Qui Hieronymum Concionantem audirent, ne ad Sacram Confeſſionem, aut Synaxim accederent, neue Eccleſiaſticam ſepulturam expectarent. Ficbant omnia ab aduerſarijs, tumultui in vrbe excitando, & Sauonarolæ perdendo. Cæterum Magiſtratus temporaneus, pro Hieronymo conſtantiſſimè ſtetit, & Leonardo Vicario, niſi intrà duas horas Magiſtratu ſeſe abdicaret, pœnã perduellionis propoſuit. Ceſſit tamẽ furori Hieronymus, & his feſtiuitatibus, quæ ad ſecundã vſque Februarij interueniunt, in S. Marci, viris tantum concionari ſuſtinuit. Ibi verò vnà dierum ſacris ſolenniter operatus, pallium indui Eccleſiaſticũ, & diuiniſſimũ Euchariſtiæ Sacramentũ in ferculo argẽteo manu geſtans, Sodalibus in ſupplicatione præcũtibus, versùs aream, in qua ſuggeſtu parari iuſſerat, proceſſit; quo cõſcenſo, populis innumerabilibus, qui confluxerãt, oratiõnẽ publicitus indixit: qua poſt dimidium horæ abſoluta voce contenta coram Sacra hoſtia conteſtatus eſt; Si aliquid ex his, quæ vobis ô Ciues aut annunciaui, aut prænunciaui, falſum, aut non à Deo eſt, Si Pontificia cenſura aduerſum me prolata coram Deo me ſtringit; Si ego aliquem hominum, ſciens, volenſque decepi, aut errare feci; orate Deum vindicem omnium ſcelerum, vt ignis de cælo deſcendat, & me corã vobis exurat; quemadmodum & ego ſupplex oro Trinum Deum, & vnum ac IESVM Chriſtum iudicem vniuerſorum, cuius Sacratiſſimum corpus adoro in hoc Sacramento; qui me morte ſubitanea hoc in loco interimat, ſi non annunciaui veritatem. Non ſemel, ſed multoties verba iſta repetijt; & poſt ſpatium dimidiæ horæ è ſuggeſtu deſcendens; exultantibus, & *Te Deum* pſallentibus populis, in Eccleſiam reuerſus eſt; Rabidis, & inſolẽtiſſimis frementibus. Scripſit inter hęc Pontifici, & ſui Ordinis Generali, ſe Minoritanis aduerſarijs propoſuiſſe, vt hi, qui illum falſitatis criminarentur, Sepulturam, vnà ſecum alicuius defuncti ingrederentur Si quis vita functum ad vitam reuocaſſet, is verò innocens à crimine eſſet, vel impoſito, ſi calumnia oppreſſus; vel impoſturæ, ſi aliquem, calumnia onerauit. Ioannes Picus, Comes Mirandulanus, ab aliquot annis Florentiæ fato functus apud S. Marci decumbebat. Hunc verò Ioannes Franciſcus nepos reſuſcitatum cupiens, vtriſque ad experimentum proponebat. Cæterùm Minoritani perbellè irridebant, & non tam vt ne Deum tentarent, quàm vt nè riſum excitarent, miraculorum teſtimonium detrectabant. Cum autem aduerſarij nec quicquam proficerent, iuſſu Magiſtratus, qui Concionatorem elegerant, Conciones ad populum, die ſecunda Februarij, in Baſilica principe repetijt, tanta frequentia auditorij, vt nec plateæ omnes à S. Marci, vſque ad eam Baſilicam, commeantem Hieronymum multitudinem, quinimò, neque parietes Baſilicæ, auditores illius caperent. In his concionibus, mores Eccleſiaſticorum corruptos ardentius, quàm vnquam exagitauit, nec non cauſas cenſuræ ... prolatæ examinauit, ac refutare conatus eſt: Rabidis & inſulentibus ad tantum populi concurſum, nihil ... palàm potentibus ſtuporem prætereà illis excitabat Sodalitas Innocentium, pridem ab Hieronymo inſtituta; quæ huius anni Dominica Carniſpriuij ſupplicationem ſolemnem per vniuerſas vrbis plateas more recepto obiuit: eaque abſoluta in ampliſſima ciuitatis area, theatro extructo, anathemata omnia ſiue ſuppellectilem libidini, & vanitati dicata, quàm pueri oſtiatim cullegerant, ignibus exuſſit, ingenti exultatione, & applauſu deuotorum. Fremebant inter hæc aduerſarij, & nullum non lapidem mouebant, vt Pontificem Maximum, ad extrema remedia impellerent. Crimen fingebant; quaſi Hieronymus Prælatorum, Cleri, Regularium mores, ac vitam, citrà omnem moderationem reprehenderet; ac Principes Chriſtianos, ad Oecumenicam Synodum cogendam, pro reformatione

Cleri ac populi Chriſtiani excitaret: neq; quicq; monita maiorum, qui ne in cælum os poneret, præſcribebant, cæterum iactaret tut magis obediendū eſſe Deo, quàm hominibus, qui odio habebant corripientē in porta. His verò ad Alexandrum Pontificem, & Clerū Romanum delatis, maiore quàm anteà iracundia] in Hieronymum exarſerunt: maximè Alexander: qui, vt Dominicus Bonſius Florentinorū apud Pontificem Orator, ciuibus ſcribebat. cùm iam Florentinos cenſuris propter Hieronymum prolatis ſoluere decreuiſſet, audita mentione Concilij, Repreſſaliorum iura, ſeu pœnas in mercatores Florentinos Romæ agentes exercere. & per vniuerſum Orbē publicare bona illorū volebat; niſi Cardinales & Ciues aliqui interceſſiſſent. Ea eorundem conſilio, Magiſtratui Florentino, edictum comminatorium, propoſitis grauiſſimis pœnis, & cenſuris ſcripſit, vt Hieronymum, quē filium perditionis, & idolū Florentinū dicebat, interciperēt, Romamq; tranſmitterent. Nihil eo dicto efficere tūc potuit Alexander Octo Viris & reliquis Magiſtratibus, ferè nihil mandata, & minas cenſentibus, donec Calendis Martijs, nouus Magiſtratus, Rabidis, & inſolentibus numero præualentibus, ex aduerſarijs Hieronymi lectus eſſet. Petrus Populeſcus, vexillo præerat iuſtitiæ: alij, Hieronymo male addicti, alia ſubſellia occuparant. Hinc non tantū Florentiæ, verùm etiam Romæ, inimicis illius animi creuere, vt & domi maiora tentarēt, & Pontificem, atq; Cardinales in illū acriùs inflammarent. Perculit ea res ſequaces Hieronymi, vt ferè ſtupefacti remanſerint. Hieronymus ipſe futuri hoſtili cedendum iudicauit, & die 2. Martij, Concione in Baſilica principe abſoluta dandum eſſe locum iræ, auditoribus renunciauit, eoſq; ad S. Marci inuitauit. Ibi Exodū Moyſi pro cōcionibus interpretatus, flagitia cleri, & populi, acriore cēſura caſtigauit; tanto concurſu multitudinis, vt Eccleſia auditores nō caperet. Quanquam verò multi ea Clero ſeculari, ac Regulari, ac præſertim Curati ferè vniuerſi, ſiue conſcientiæ remorſu ſiue inuidia, aut odio, ſiue timore amittēdi beneficia Eccleſiaſtica, ſiue aliquo reſpectu humano, recuſarent Cōfeſſiones excipere, Sacramēta miniſtrare, & ad Eccleſiaſticā ſepulturā admittere eos qui Hieronymū audiſſent, aut fidem eius dictis adhibuiſſent; tanta tñ, & tàm innumerabilis fuit multitudo, ad audiendū hominē confluentiū, vt minimè potuerit recenſeri: accurrentibus præter hæc quamplurimis, non tantū ex populo, ſed ex nobilitate, qui Religionis Prædicatorū habitū ea manu illius inducerēt. Dominica, & duobus ſequētibus diebus Baccahanaliū, quibus homines Cereri, Baccho, & Veneri litare plerumque ſolent, Florentiæ hoc tempore cōcionante, & ſacris operante Hieronymo, innumerabiles permoti, diuiniſſimo Sacramento refici, cæleſtiumq; rerum meditationi, & actionibus incumbere prælegerunt; vt hi dies non mundo, non carni; non Satanæ, ſed Chriſto, & cælitibus conſecrati viderētur. Aeſtuabat inter hæc Alexander, à Prælatis, & Concionatoribus, potiſſimum verò Mariano Genazano, Auguſtinianorum Generali, hoſte Florentinorū, à quibus vrbe eiectus, acerrimo, & Petri Medicis Partiario inflāmatus. Nihil ad ſchiſma, ea actionibus, & cōcionibus Hieronymi, conflandum, præterquàm aliquem dignitate Eccleſiaſtica præſtantē deeſſe, ſuggerebat; Pōtificēque ad mentionē Oecumenici Concilij horrentē, ad virū opprimendū impellebat. Vnde Alexāder iterū edictalibus litteris, multas pœnas Florētinis, niſi Hieronymū traderent, quin & bellū apertè denūciauit; ac præterea quendam deſtinauit, qui minacia decreta publicaret, ſi quomodo Florentinorum multitudinē in Hieronymum concitaret. Lectis in Senatu octuaginta virum, & aliorum Magiſtratuum, inque præſentia XXV. virorum ea ſingulis regionibus Vrbis electorum, Pontificis mandatis. poſt longam ex horarum deliberationem nihil decerni potuit, an Alexandro obtemperandum eſſet, ciuibus in diuerſa diſtractis: donec die 17 Martij, Præſes Magiſtratus pro tempore Ioannes Berlinghetius homo audax, Petro Populeſco Vexillifero iuſtitiæ coniunctus, aduerſariorum Hieronymi numero ſietus, repugnantibus alijs ciuibus ad Reipublicæ clauum admotis, Hieronymo munus concionandi, adhibitis comminationibus interdixit. Ceſſit feroci edicto Hieronymus, concioneque ad diem 18. Martij in Baſilica principe abſoluta, ad S. Marci redijt. In ea, quod crimina Eccleſiaſticorum eleuaſſet, & pro parte vltoris Dei, flagella grauiſſima Romæ, & Florentiæ imminentia prædixiſſet; deſperaſſetque, non ad alium amplius, (poſtquam omnes declinaſſent, ſimul inutiles facti eſſent, nec eſſet, qui faceret bonum nō eſſet vſq; ad vnum) quam ad Chriſtum, ſupremum Sanctificationis, & inſtaurationis Eccleſiæ caput, & cauſam vniuerſalem, in hac morum corruptela recurſum patere, occaſionem ea varia verborum interpretatione aduerſarij arripuerunt, hominem apud Alexandrum & vniuerſam Romanam Curiam, tanto vehementius calumniandi: aſſumentibus, non amplius eſſe tempus tacendi, ſed vindicias faciendi; quaſi is aliud caput Eccleſiæ, præter Alexandrum Pontificem ſtatueret. Dolore oppreſſus Sauonarola, illa verba ediaetat; quemadmodum & hæc infraſcripta, Alexandru, iam nullis rationibus, nullis ue ſupplicationibus, aurem dantē perſcripſerat.

Actis eiuſdē Hieronymi ad Pontificē epiſtola.

Beatiſſime Pater, Officij mei partes eſſe putabam, ad honorem Dei, & ad exaltationem ſacroſanctæ fidei, tum veritatem doctrinæ Catholicæ defendere, tum mores hominum corruptos corrigere, arguere, & ad diſciplinam Chriſtianā reuocare: poſtquam vidiſſem, aliquos Eccleſiæ paſtores, prauis exemplis, ac non mali ſana doctrina, oues ſuæ curæ ſubiectas in errorem mittere, & per multa flagitia ad infernum prauè. Id verò dum facio, & per flagellorum peccatoribus imminentium annunciationem, populos in ſemitam arctam traducere ſatago, tribulatio, & anguſtia inuenerunt me, in qua non eſt qui conſoletur, aut adiuuet me: & quidem ſperabam, Sanctitatem Veſtram in meum auxilium exſurrecturam, & pro me contrà hoſtes fidei pugnaturam: cæterum contrarium mihi euenire video: quandò Sanctitas Veſtra, tot defenſionum innocentiæ meæ, totq; rationis à me propoſitas, non ad excuſandas excuſationes in peccatis, ſed ad demonſtrationem integritatis doctrinæ, quam prædico, & ad oſtenſionem humilitatis meæ qua Sanctitatem Veſtram, & S. R. Eccleſiam veneror, occiſſe, atque aurem aduerſariis meis iam addixiſſe videtur; ita vt in poſterum fruſtra expectandum mihi exiſtimem aliquod adiutorium, a Sanctitate Veſtra & tanquam Chriſtiano & tamquam Summo Paſtore, deſiderabam. Ita lupus feralibus, data eſt poteſtas ſæuiendi in me. Cæterum in eo, qui infirma mundi elegit, vt fortia quæque confundat ſpero, daturos pœnas omnes hos qui me perſequuntur. quæque opus Dei, quod operari conatus ſum impediunt: quandoquidem & ego gloriam meam, exemplo Chriſti nunquam quæſiui neque quæro, & Summo cum deſiderio mortem expecto. Sanctitas Veſtra non differat ſuæ propriæ ſaluti conſulere. Datum Florentiæ III. Idus Martij. 1498. Seruus inutilis Ieſu Chriſti, Frater Hieronymus Sauonarola Ferrarienſis manu propria.

XIII.

Crudele cuiuſdam Minoritæ de igne intrādo ad Hieronymum perdendum inuentum.

His litteris necquicquam Hieronymus profecit, Alexandro ab aduerſarijs præoccupato: qui præter Concilij indictionem, ſchiſmatiſque periculum Hieronymo imponebant, quaſi is Romanam vrbem Babylonis vocabulo inſigniret. Fremente Alexandro, non defuit aliquis Florentiæ Concionator, qui rem inſolentem ad Hieronymum perdendum excogitaret. Erat is ex Minoritis Obſeruantibus, natione Apulus, Franciſcus, cognomentu Focus. Is anno ſuperiore, apud Pratum Oppidum, diebus Quadrageſimalibus verba ad populum faciens, Dominicum Piſcienſem ibidem in S. Dominici templo concionantem, ex æmulatione non ſecundum ſcientiam, ad experimentum ignis prouocauerat, tertiamque Paſ-

chalem

chalem feſtiuitatem iogreſſui mutuo deſignabat: ac interim multis côuiciis Hieronymum abſentem exagitabat. Dominicus, cùm monitionibus varijs, ex ſacris canonibus petitis, hominem, oè hoc experimento Deum tentaret, auertere ooo poſſet, & ipſe tandé aſſenſus erat, rogum pro integritate doctrinæ, ac morum Hieronymi intrare. Poſtridiè temporis deſignati, Franciſcus caullatus, quaſi à Superioribus pro rebus arduis reuocaretur, Prato diſceſſerat, & turpem ſeceſſionem variè excuſabat: oumquam tamē ab Hieronymo, & Dominico carpendis deſiſtebat. Cùm verò Dominicus hominis vanitatem ſuggillaret, hie ſiue ab Alexaodro, ſiue etiam ab aduerſarijs impulſus, hoc anno 1498. in S. Crucis Florentiæ apud ſoos Minoritanos tempore Quadrageſimali pro côcione declamans, voluit Prateoſem technam innouare. Itaq; vria dictum ſummo affectu inuectus, dixit: ſe oó credere his, quæ Dominicani affirmarent, ab inſpiratione diuina, & in verbo Domini ſe dicere: ceoſuram Apoſtolicam in Hieronymum prolatam, nou nullam eſſe: ſe, etiamſi ſe crederet arſurum pro côfirmatione dictorum, ignem intraturum: ſi modò Dominicus Piſcienſis, qui pro Hieronymo tantopere depugnabat, flammas ſecum ingredi ooo detrectaret. Concionabatur eodem tempore Dominicus, io S. Laurétiæ Florentiæ. Hic omnia quæ Apulus tactauerat, Cænobitis S. Marci renunciauit. Monitum fecerunt per amicus cômunes ij Minoritam, oè rem minimè neceſſariam, quinimò ſacris canonibus contrariam, attentaret, & à prouocationibus periculoſis téperaret: quandoquidèm ea prouocatio, vulgari probationi prohibitæ alioqui ſimilis appareret. Côtrà Fráciſcus diſputabat, lógo ab hac probatione illam interuallo diſtare: quin obſeruatum hunc veritatis manifeſtandę modum in Eccleſia olim fuiſſe. Helenus ſiquidem Heliupoleos Antiſtes, ad abolendam hęreſim imperterritus inſiliuit in ignem, atq; incolumis exiuit. Cupres Monachus, ad confutandá Manichæorum hæreſim, nó ſolùm ardentiſſimum ignem tranſiuit, ſed in eo dimidia hora illæſus omninò perſtitit. Ioannes Gualbertus in ipſa ciuitate Florentiæ, ad pellendum ſede ſua Floreotinum quendam Epiſcopum, qui labe Simoniaca pollutus fuerat, contradicereturq; ea aduerſo, & negaretur illo crimine Antiſtitem inquinatum, in veritatis teſtimoniom ipſe fecit, vt vnus ex ſuis Monachis ingentem ignis rogum illæſis paſſibus pertranſiret. Maioris momenti eſſe, quæ à Hieronymo dicerétur: quandoquidē oó ad vnius vrbis ſolũ, ſed ad vniuerſi Orbis pacem, felicitatemq; pertinerent: nec ob vnũ duntaxat crimé, quo Epiſcopus ſolô Florétinus infectos erat: ſed ob vniuerſa, quæ & Pôtificem Maximum, & reliquos ferè omnes cùm Præſides Eccleſiæ, tùm ſeculi Principes infecerant crimina, atque ea eis maxima populis vniuerſis immineret pernicies. Hæc, & alia complura Appulus diſſerebat, & pollicitationibus quorundam animatus, calumnijs Piſcieoſem, & Saoonarolam impetens, praoorum etiam ciuium impulſu, ad id experimeotum Dominicum inuitabat: nó eo quidem côſilio, vt ſe immunem à conflagratione ſperaret fore (quemadmodum identidem, iactabat) verùm vt alterius partis defenſore pariter quemadmodum ſperabat, concremato, res Hieronymi vana probaretur. Noo amplius diſſimulaodom ſibi cenſuit Dominicus: quò minùs prouocationi locum daret. Itaq; exemplis illorum Sanctorum, quos Apulus memorauit, nec oó S. Bonifacij martyris, qui illęſus per ignem tranſiuit, & S. Franciſci, qui coràm Rege Aegypti ad ignis periculum ſe obtulit: & S. Dominici, qui libello dogmatico ignibus iniecto, fidei veritatem, quam prædicabat aſſeruit: ipſe quoq; fiducia in Deum concepta, pro his infraſcriptis propoſitionibus, quas Hieronymus affirmabat, experimento ignis ſeſe ſubiecit. Erant verò his verbis conceptæ.

Eccleſia Dei indiget reformatione, & renouatione.

Eccleſia Dei flagellabitur, & pòſt flagella reformabitur, & renouabitur, & proſperabitur. Propoſitiones Hieronymi.

Infideles ad Chriſtum, & fidem eius conuertentur.

Florentia flagellabitur, & pòſt flagella renouabitur, & proſperabitur.

Hæc omnia erunt diebus noſtris.

Excômunicatio facta de patre noſtro Fratre Hieronymo nõ tenet.

Non ſeruantes eam, non peccant.

XIV. Dominicus Piſcienſis & Appulus ille Prædicatorũ hic Franciſcanorũ Ordinis, ad Magiſtratũ citãtur.

Noo ignorabat iſta omnia temporaneus Magiſtratus: qui, ſiue vt Hieronymo detraheret vel augeret autoritatem, ſiue fioem diſſenſiooibus tantis imponeret, Apulum, & Piſcienſem audiendos eſſe cenſuit: & experimentum ignis, quo omnes côtrouerſiæ definirentur, concedendom fore, ex eruditorum ſuorum ſententia pronunciauit. Vocati ambo in Curiã, Piſcienſis primò, Appulum de præſtandis oblatis promiſſis poſtulare, ac vrgere cæpit: Appulus tergiuerſari, ac verba inuoluere voluit, honeſtamq; ſubterfugiendi viam ratus, oó cum Dominico ſe, ſed cum Hieronymo tantæ molis autore côgredi velle profitebatur: hoc ſe perfugio tutum exiſtimans, dum Hierooymum minimè ſibi datũ iri côſideret, qui Eccleſiæ primores, qoos rebus à ſe prædictis repugnare nouerat, in certameo eiebat, ipſumq; Appulũ: modo is & Pôtificis Maximi, & inimicorũ omniũ ſentẽtia, delegati ſibi inprimis ex:perimentũ obtineret: præſenteſq; certamini intereſſent, Legatus Pôtificius, & omniũ Chriſtianorũ Principum Oratores. Ad hûc modũ Hieron. reſpôdebat: *Temporu anguſtia conſtrictus breuiter reſpôdebo, his, quæ mihi de ignis experimento proponuntur. Inprimis non illud acceptaus, delatum mihi à Concionatore S. Crucis, Minoritano Obſeruante: eo quòd nulla mihi ſit cum eo differentia. Enimuerò cùm is ipſe in ſe receperit huiuſmodi experimentum, etiamſi credat, ſe indubitatò arſurum, vt eo tentamento, ſeu periculo probet cenſuram in me latam, me ligare, & ſeruare, ego eiuſmodi experimento minimè indigeo, qui rationes demonſtratiuas pro inualiditate excommunicationis in me prolatæ, quas neque iſthic Florentia, neque Romani Curia aliquis hactenus friuolas oſtendere potuit, tàm modeſtè, quàm en vero, Summo Pontifici, & quibus intereſt repræſentaui. Accedit, quod maius eſt opus, quòd pro ſalute animarum Florentiæ hic operor, quàm tentamentum ignis mihi delatu: præſertim cum aduerſarius, corpus ſuum flammis obijciens, id quidem faciat, non vt inde præſidio veritatis, ſe euaſurum confidat (ab hac enim ſpe ſe longiſſimè abeſſe palàm pronunciat) ſed vt ipſe quidẽ conflagret, meq; ad incendiũ ex vanitate ſubeundũ rapiat. Cæterum ſi opus fuerit, etiam ego meipſum ad tale experimentum ignis offero, quandocumque hoſtes mei, & doctrinæ, quã annunciabã, aduerſarij, præſertim ij, qui Romæ, eorũque ſequaces committent iſtud ipſum experimentũ Franciſco Appulo Minoritano Concionatori, confidens in adiutorio IESV Chriſti, cui non erit difficile confirmare veritatem à me prædicatam, qui me non ſecus, ac Sidrachum, Miſaachum, & Abdenagum in flammis voracibus illæſum ſeruabit. Non quidem meo merito, ſed ad oſtenſionem ſuæ veritatis, & gloriæ, quam totis viribus propagaui, & propugnaui.* Huiuſmodi reſponſione non obſtante, Appulus, chirographum Magiſtratui Floreotioo his verbis exhibuit.

Ego Frater Franciſcus Ordinis Minorum licèt indignus, ſum paratus, ad inſtantiam, & requiſitionem Dominorum Florentinorum, pro veritate, & ſalute populi ſeruanda diſputare, & experientiam facere cum Fratre Hieronymo de prædictis Concluſionibus, quarum quædam probatione ſupernaturali indigẽt: cum Fratre Dominico verò, quo cum nulla eſt mihi difficultas alius Ordinis noſtri Frater ignem ſubire paratiſſimus eſt, vocato Iudice non ſuſpecto, ac omnibus Religioſis. Quæſitus aliquis ex Minoritis, qui paratus eſſet, experimentum ſubire, adfuit Frater Nicolaus Pillius Florentinus: ſed is pænitudine correptus, ſtatim retrocedens, locum Iuliano Laurentij Rondinelli Minoritano libens conceſſit, qui in hunc modum ſubſcripſit. Chirographa Minoritarũ Obſeruantiũ.

Ego Frater Iulianus Laurentij Rondinelli ſpondeo, & promitto me cum ſupranominato Fratre ingreſſurum in ignem, & in fi-

dem horum duos iſtos verſus manu mea propria ſcripſi: quamquam credam, me arſurum ſed hoc libens facio pro ſalute animarum hodie 30. Martij M CCCCXCVIII.

Subſcripſere & Dominicani hoc Ordine & tenore.

Item Dominicanorũ.

Ego F. Dominicus Piſcienſis, Ordinis Prædicatorum, manu propria ſubſcribo, & ſpondeo, me defenſurum ſupradictas Concluſiones, non tantum rationibus, ſed etiam experimento ignis, ad quod confiſus in adiutorio altiſſimi, me exhibeo, & offero: promittens me ingreſſurum ignem, cum concionatore S. Crucis, Fratre Minoritano Obſeruantiæ, ac ſperans in diuina virtute, quæ me illæſum ſeruabit ad gloriam ſanctiſſimi nominis ſui, ad confirmationem veritatis & ad ſalutem animarum. Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui cum Patre, & Spiritu ſancto, viuit, & regnat in ſecula ſeculorum. Amen.

Ego F. Marianus Vghius Florentinus Ordinis Prædicatorum, ſpondeo, confidens in adiutorio gratiæ diuinæ, probare Concluſiones propoſitas à Reuerendo P. F. Dominico Piſcien circa reformationẽ Eccleſiæ, & nullitatẽ excõmunicationis in Reuerendũ P. F. Hieronymũ Sauonarolã prolatæ: ſecundum quod continetur in ſubſcriptione eiuſdem P. F. Dominici, ad faciendũ experimentum ignis, ex quo me illæſum ſpero exiturum: dummodo ſi aliquis Minorita ingredietur, iuxta quod pollicitus eſt Concionator S. Crucis. Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, cui ſemper gloria, & imperium in ſecula ſeculorum. Amen.

Præter hos Duos, omnes ſodales Cœnobiorum, S. Marci Florentiæ, S. Dominici Feſulanorum, S. Dominici apud Pratum pro defenſione Hieronymi, experimento eidem ſeſe deuouere, nominaq; propria ſubſcripſere: quibus omnibus Hieronymus ſubſcribens, illud Chirographum edidit.

Ego F. Hieronymus Ferrarienſis, Vicarius indignus Congregationis S. Marci, Ord. Fratrũ Prædicatorum, acceptis ſupraſcriptis ſponſiones, & oblationes omniũ Fratrum S. Marci, & S. Dominici Feſulanorũ, atque Prati, & promitto me daturum, vnũ alterum, tres, quatuor decem, & quotquot neceſſe fuerit, ad probandam, quam prædico veritatem, per experimentum ignis confidens in Saluatore Ieſu Chriſto, & in virtute veritatis Euangelicæ, vnumquemque ex his, quos ego exhibebo, illæſum ex igne, & ſine vllo nocumento euaſurum. In quorum fidem, præſentes ſcripſi, & ſubſcripſi, ad laudem & gloriam Omnipotentis Dei, ad ſalutem animarum, & aſſertionem veritatis Ieſu Chriſti, qui ſolus facit magna, mirabilia, & inſcrutabilia abſque numero, cui eſt honor, & imperium ſempiternum. Amen.

Treceenti ex Ordine Prædicatorum ignem ingredi ſpondent.

Treceenti circiter Fratres Dominicani eius congregationis, porrectis codicillis, pro Hieronymo ſpondebat, quos Hieronymus Magiſtratui Florẽtino offerebat, non vtique arſuros, ſed futuros incolumes, quibus tanta erat alacritas, tam certa victoriæ fiducia, vt eam quaſi frontibus inſcriptam præferrent. Præter hos innumera multitudo ſexus, ætatis, & conditionis, Regulares aliorum Ordinum, presbyteri & clerici, Sanctimoniales omnes curæ Hieronymi ſubiectæ & multæ aliæ diuerſarum Religionum, plurimi ex nobilitate viri, ac matronæ, atque ex populo multa milia, die 1. Aprilis ſub Concione Sauonarolæ, & Piſcienſis, voce contenta exclamarunt; *Ecce ego, ecce ego ibo in ignem propter gloriam tuam Domine:* magno ardore periculum ignis depoſcentes, quodque magis mirandum, minoris ætatis, infantes pueri, & puellæ nomina ſua ad rogum pro Hieronymo dare voluerunt: cum patres, matres, & propinquos ſuos longo agmine ad Sanctum Marcum properare viderent, vt chirographo oblato ſponſionem confirmarent. Non hos Appulus, ſed Hieronymum ipſum poſcebat: qui cum rationibus efficaciſſimis, ſe non debere Deum tentare oſtendiſſet, pro eodem duo grauiores ſuæ Congregationis Patres diuinitus inſpirati ſeſe obtulerunt, ac ſyngraphas ſcripſerunt iſtis verbis.

Ego F. Malateſta Sacramorius Ariminenſis, Ordinis Fratrum Prædicatorum Congregationis S. Marci Florentiæ, pro comprobatione veritatis concluſionum, à Reuerendo P. F. Hieronymo Sauonarola, Ferrarienſi, Vicario Generali noſtræ Congregationis multo tempore prædicatarum, & pro iuſtificatione innocentiæ ſuæ, me offero, & obligo ignẽ ingredi, cum quo ex Fratribus Ordinis Minorum, qui ſe obtulit, vel offeret ad idẽ experimentum contra eaſdem Concluſiones conſiſtens ſine vlla heſitatione, me ex igne illæſum euaſurũ, non meis quidẽ meritis, ſed virtute, & gratia omnipotentis Dei, Patris, & Filij & Spiritus ſancti, pro cuius gloria, & honore, ac etiam Beatiſſimæ Virginis, & totius Curiæ Cæleſtis, nec non pro ſalute fidelium, non verò ex aliqua præſumptione, iactantia, aut vana oſtentatione, animo õptimo, permiſſu Superioris mei ſupranominati F. Hieronymi, omnia antedicta promitto, & in fidẽ horum præſente ſcripſi, &c. die 2. Aprilis MCCCCXCVIII.

IESVS MARIA. In nomine D. N. Ieſu Chriſti. Ego F. Robertus Bernardi Saluiatis Florentinus Ordinis Prædicatorũ, per præſentes me offero, obligo, & promitto ad experimentũ ignis pro cõprobandis Concluſionibus publicè propoſitis, & prædicatis à Hieronymo Ferrarien noſtræ Congregationis Vicario: certus, me ſine vllo impedimento, & læſione ex igne exiturum, non meis meritis, ſed ſumma gratia & virtute Omnipotentis Dei ad laudem, & gloriam ipſius, & totius Curiæ triumphantis, & dico vtrum, quia non exurar, neque conflagrabo in virtute D. N. Ieſu Chriſti Scripſi die 2. Aprilis, M CCCC. XCVIII.

Dominicus Piſcienſis & Iulianus Rondinellus coram ſenatu ſcripto ſe obligant.

Neque iſtos duos Patres, admittere ſecum voluit, ſed Hieronymum ipſum poſtulauit Minorita; quique & ipſe recuſaret Iulianũ Rondinellũ pro ſe expoſuit, quemadmodũ & Piſcienſis pro Hieronymo ſeſe exhibuit. Ne aũt vter iſtorũ vacillaret, aut cauillationes aliquas in poſterũ interponeret, placuit Magiſtratui Florentino ambos in Curiã vocare, & quid promitterent, in Tabularium publicũ referre. Conuenerunt ad eos audiendos. Vexillifer iuſtitiæ, Priores populi Florentini, Reginaldus Vrſinus Archiep. Florentinus, & Petrus martyr Perutinus, Theologus, coram quibus Dominicus Piſcienſis, & Iulianus Rondinellus, poſtquam per litteras patentes oſtenderunt, ſe infraſcripta facturos, de certa ſcientia, & voluntate Prælatorũ ſuorũ, de mutuo conſenſu, etiã ſcriptis chirographis confirmato, ſeſe obtulerunt ad experimentum ignis, à Magiſtratu in area vrbis publica præparãdum, ita vt ambo in ignem præparatum, quam longæ eſſent catastæ ardentes ab vtroq; latere ingrederentur, & eodẽ calle intra cataſtas flammantes ad locum, quẽ introiuẽrẽt reuerterentur: præſentibus, Hieronymo Sauonarola & Franciſco Foco. Quòd ſi Dominicus Piſcienſis illæſus exiret, penes eũ victoria pro Hieronymo maneret. *Retulit hæc omnia in acta publica, Franciſcus Tratam Aretinus, Notarius publicus Florentinus, & Officialis Reformationum Conſilij Florentini, de his conuentionibus & pollicitationibus pro more rogatus. Auditis omnibus, & expenſis ſupraſcriptis, latum fuit decretum huiuſmodi.*

Vexillifer iuſtitiæ, & Priores Populi Florentini, viſis, & intellectis inſcriptionibus, & oblationibus per Fratres Prædicatores, & Minores, vt ſuprà apparet factis, cum res iſta totum populũ commouerent, decreuerunt de conſenſu Conſilij, experientiæ locũ dare, & ſtatuerunt in platea magna principali ante palatium ipſorum Dominorum, pro die Sabbati proximè futura VII. præſentis menſis Aprilis, fieri debere duo magna pulpita, ſiue ſuggeſta, alterum pro ipſis Dominis, & principalibus Ciuitatis, alterum verò pro diſputaturis, & experientiam facturis, & propè ſuggeſtum huiuſmodi, captiſſimum ignem, & quod præmiſſa fratribus vtriuſque Ordinis intimarentur, & quod per horam Tertiarum dies prædicti, in loco ſupranominato adeſſent, oblationibus ſuis ſatisfacturi.

XV. Negante etiam, Pontifice locum experimenti faciendi paratur.

Decreto pronunciato, viſum Magiſtratui, Alexandrum Pontificem Max. de omnibus admonere, ſimulque, vt auctoritatem ſuam Apoſtolicam experimento propoſito interponeret, atque illud confirmaret, flagitare. Re ad ſanctiorem Senatum relata, nulli ex Cardinalibus viſum, feralem actionem permittere; multò minùs probare. Itaque ex ſententia Sacri Conſiſtorij, Alexander, Florentinis reſcripſit, ne ſpectaculum pararent, aut vllo

modo

modo tolerarent: non deeſſe Canonica inſtrumenta, atque documenta, fidei probandæ, veritatis oſtendendæ, & falſitatis ac erroris conuincendi. Meruiſſe, atque ideo adhibuiſſe illum plurimi exiſtimabant; nè ſi Piſcienſis immunis euaderet, ipſe maiore inuidia conflagraret. Interim quattuor cubitis à Magiſtratu, definiendis emergentibus differentijs, modoque experimenti præſcribendo, Decem viri deputari parati fecerunt, longitudine cubitorum quadraginta, latitudine quinque eminens quattuor cubitis à terra ſuggeſtum, lateribus bene ſuffultum, nè cito conflagraret. Ab vtroque latere in longitudinem, duæ perpetuæ ſtrues lignorum aſſurgebant, materia fouendo, augendoque igni infarcta. in medio ſemita duorum cubitorum patebat, per quam inter medios ignes ambo tranſirent.

XVI. *Triduanis munitus ieiunijs & SS. Euchariſtia ad locum experimenti ſolenniter procedit.*

Hieronymus inter hæc, diebus omnibus experimentum antecedentibus: vna cum ſuis Sodalibus, orationibus, & ieiunijs inſtabat: quandoquidem ſingulis permiſiſſet, vt triduo in pane, & aqua ieiunarent. Die VII. Aprilis illuceſcente, ipſe coram populi multitudine ſacris ſolenniter operatus, poſtquàm innumerabiles myſtico pane refeciſſet, poſt multam orationem, ſuggeſtum conſcendit: ex quo breui ſed feruido, ſermone populum ad amorem IESV Chriſti, & ad cõſtantiã fidei hortatus, ſibi reuelatum diuinitus eſſe renunciauit: ſi ad experimentum ignis res vſque procederet, penes ſuos victoriam futuram. cæterum, an ingreſſuri eſſent ignem, ſibi minimè reuelatum eſſe faſſus eſt. Si porrò ingrederentur, ſuos Sodales admonuit, vt toto tempore, quo ſpectaculum exhiberetur, orationibus incumberent, nihil per ſuperbiam reſponderent, humilitatem, & manſuetudinem in omnibus oſtenderent; victoriam in manibus Dei eſſe. Benedictione omnibus è loco ſuperiore impartita, vocatus hora appetente à Magiſtratu, hoc ordine proceſſit. Præcedebant duo acolythi ſacris albis induti cereos præferentes. Sequebantur totius Congregationis Marcianæ Sodales, bini, & bini, cruces rubeas ſinguli geſtantes. Poſt eos, inter Diaconum, & Subdiaconum ſacris veſtibus amictus, incedebat Dominicus Piſcienſ. Sacerdotali amictu rubens, crucifixi imaginem portans. Agmẽ claudebat Hieronymus, inter Saluiatum, & Sacramorum Patres pallijs ſolemnioribus indutos, & ipſe quoque pallio pretioſo amictus, Sacratam hoſtiam in argenteo tereculo gerẽs. Comitabatur procedentes infinita nobilitatis, & populi vtriuſq; ſexus multitudo, faces ardẽtes, & cruces rubeas ſinguli ferentes, & admirandã quãdã alacritatẽ, ex deuotione, vultu, & geſtu oſtendẽtes. Cantores præcinebant illum verſiculum Pſalmi; *Exurgat Deus, & diſſipentur inimici eius, & fugiant, qui oderunt eum, à facie eius.* Chorus fratrum, alternatim adiungebat conſequentes eiuſdẽ Pſalmi verſiculos: populo interpolatim concinente, *Exurgat Deus* &c. Multa millia hominum pompam faciebant, illum verſum repetentes, ideo vt terra tremuiſſe videretur ſub pedibus incedentium, & canentium, quando etiam aduerſarij ad ſtuporem ex tanta promptitudine, & alacritate commouerentur, eorum, qui Hieronymo fauebant. Acerbiores hoſtes ad omnem occaſionem intenti, quingentos armatos iuuenes ex ſuis Rabidis, & inſolentibus ſelectos, ſub tecto, quod Piſanorum dicunt, collocauerant; quæ Doffo Spini ad nutum obtemperarent. Prætextus erat, ne quid turbarum in vrbe naſceretur, intentio reuera, vt Hieronymũ quouis modo opprimerẽt. Cõtra horũ molitiones Marcus Saluiatus, trecẽtos milites adduxerat, Ioachimus autẽ Vecchius Aretinus, iuſſu Magiſtratus, quingentos pro ſalute publica ductabat. Ciuitatis portæ, clauſæ erant. Venit prior ad locũ deſignatum Hieronymus cũ Piſcienſe, & omnibus ſuis: ac diuiniſſima hoſtia in altari, propè extructo collocata, dum Minoritas expectat orationibus cum Sodalibus vacabat. Piſcienſis ex quo genua antè altare poſuerat, perpetuò orabat. Manabant omnibus veritatis amatoribus lacrymæ, præ dulcedine quadam miranda ad aſpectum Hieronymi, atque Sodalium. Venerũt poſteà Minoritæ, ſed ſine vllo cultu, & ſine Appulo, ac Rondinello, qui nullibi, viſi. Magiſtratui viſum, duos præſtantiſſimos ciues pro vna, & totidem pro altera parte deſignare, qui altercationes, ſi quæ orirentur, dirimerent, & tumultum præuerterent. Marcianis intererat Franciſcus Gualterotius, & Ioannes Baptiſta Ridolfius, Minoritis, Petrus Danielis Albertinus, & Thomas Antinorius. Animaduerſum ab omnibus, Marcianos non ſe loco mouiſſe, non orationes intermiſiſſe: Minoritas per ſuggeſtum diſcurrere, & in Curiam frequentius ire, ac redire, cauillationibus opponendis, & tempori extrahendo. Siquidem Dominico ſe ad ingrediendum in ignem paranti obiecerũt, exuere eũ, qua indutus erat tunica, oportere, ob id, quod incantatam iactarent, & Magica fortaſsè ſuperſtitione, munitam ne poſſet exuri. offerebãt prætereà vnam ex Minoritanis veſtibus, vt Minorita, non Dominicanus, experimentũ ſubijſſe, victoriamq; reportaſſe videretur. Verum Piſcienſis Minoritanã chlamydem iure merito recuſauit; atque aliam ſui Ordinis, ab aliquo Sodali præſente mutuam poſtulauit. quod cũ Petro Albertino placuiſſet, duo Minoritæ ex Dominicanis vnum, Aleſandrum Petri Strozæ nobiliſſimi Ciuis Florentini filium rapuerunt, qui veſtes ſuas religioſas exueret, & Piſcienſi commodaret. Mira alacritas in adoleſcente viſa. Cum enim à Minoritanis veſtes poſceretur, exiſtimans, ſe ad rogũ poſtulari, ad pedes Hieronymi accurrit, & benedictionem (identidè repetens, *Te Deum laudamus*) flagitauit, beatum ſe reputans, ſi pro iuſtitia, & veritate in agonem deſcenderet. Mira deinde, & abominanda petulantia in Minoritanis viſa, qui Dominicum Piſcienſem, antequam Strozæ veſtes indueret, nudum ab omnibus partibus, etiam veretidis videre voluerunt: cauillis de magico aliquo amuleto propoſitis. Indutum vero mutuatas veſtes, duo Minoritæ intrà ſe receperunt, & tanta circumſpectione ſeruauerunt, vt nè vel Hieronymum, vel quemquam ex ſuis poſſet ampliùs contingere, calumnia maleficij ſanctæ ſodalitati impoſita. Iam ingredi paratus erat Dominicus; cum nouam cauillationem intulerunt Minoritæ, obſtrepentes, ne Crucifixi imaginem ſecum ferret. Reſtitit Hieronymus, & ſe, ſuoſque IESV Chriſti Crucifixi militiam profeſſos, non ſine Crucifixi ſigno debere incedere, profeſſus: vt Dominicus etiam diuiniſſimum Sacramentum ferret ſecum, magnis rationibus, & exemplis Sanctorum in medium adductis, efficere conatus eſt. Iſthic verò maior à Minoritanis contradictio, aſſirmantibus, id non licere, quod & facilè poſſet Sacramentum comburi, & tutelam geſtanti præſtare, nè incendio periret. Vanam obiectionem contendens eſſe reſpondebat Hieronymus: cum ſola, quæ remanerent panis accidentia, flammis, & cuicunque corruptioni eſſent obnoxia, corpus autem Chriſti non poſſet ab igne pati. Addebat, perfidum hominem ob ſolam eius Sacramenti præſentiam minimè poſſe euadere illæſum, vbi res iuſtè, & iudicioſè ageretur. quibus ſubiungebat, ſe reum mortis fore, idemq; omnes ſuos ſectatores in ſe recipere, ſi vel pilos panni eius ex ſerico vellere, quo ſacra hoſtia tegebatur, flamma ignis ad experimentũ propoſiti exureret. Mouebatur Hieronymus præter alia, reuelatione facta, Syluestro Florẽtino ex eius ſodalitate Sacerdoti, qui Angelico afflatu edoctus pronunciauerat, nullo pacto debere Dominicum, ſe flãmis committere, niſi ſacratam manibus hoſtiam geſtaret: nè Magicæ ſuperſtitioni, (cui myſterium iſtud maximè obſiſtit) miraculũ adhiberetur. neue in dæmonem, cui ſublunaria mouere non difficile transferre-

Varia prætendunt Minoritæ.

ferretur, id quidquid diuina virtute in Dominico patrari contigiſſet. Nihil his mouebantur Minoritæ: quibus in cœna pridiana, in palatio Pittiorum ab hoſtibus Hieronymi acerrimis præſcriptum, nè ignem ipſi intrarent: ſed tantũ de Marcianis in forum adducendis ſpectaculum facerent: ſufficere, ſi ſolus Piſcienſis rogum ingrederetur: vel ſolus Sauonarola per occaſionẽ tumultus trucidaretur. In ea cõtradictione Minoritarum, Petrus Albertinus inter Cõmiſſarios, quamuis proiſſis præcipuus, iubente imprimis Magiſtratu, & tandẽ conſcientia vrgente, Hieronymo renunciauit illum, & ſuos ab experimento ignis propoſito liberos eſſe: neq; per eum, aut ſuos, ſed per aduerſarios Minoritas ſtetiſſe, quo minùs id fieret. Interim à malignantibus proiectæ ſunt quàmplurimæ ſchædæ, ex feneſtris Curiæ in multitudinem ſubſiſtentem ſparſę, quibus aduerſarij inſcripſerant, Hieronymum, & Piſcienſem ignis experimentum refugiſſe, cauſaq; adeò cecidiſſe. Protectum, & ſignum, Doffo Spini, ex conuentione ab ijſdẽ de trucidando Hieronymo datum: quo ille viſo, tam ad rem tentandam proceſſerat: & aliquid proculdubio perpetraſſet, niſi Marcus Saluiatus, qui pro Hieronymi & ciuitatis ſalute ſtabat, obuiam patricidæ factus, gladio exerto, limitem, quem Doffus nõ prætergrederetur, facto ſigno in terra circumſcripſiſſet: & extrema omnia, audaci homini cõminatus fuiſſet. Inter hæc ferè per miraculum ſubitaneã pluuia ingens omnia inundauit: diuinæ voluntatis certiſſimus index, qui oſtenderet clariſſimè, tàm ferale ſpectaculum altiſſimo nõ placere. Sole præterea occumbente, populus expectatione ſua fruſtratus, & in diuerſa magis, quàm ante ſtudia diſtractus: alij Minoritas, alij Hieronymum ſuggillantes, ex area recedebantur: aduerſarijs ad tumultum excitandum, & ad cædem Hieronymi patrandam intentis. His à facinore prohibendis, dati à Magiſtratu, qui Hieronymo vt ad cœnobiũ reuerteretur, edixerat, ſeruatores, Marcus Saluiatus, & Ioachimus Aierdus, illum inter medios armatos receptum, ad S. Marci deduxerunt. Quãquam autem tanta militia illum deduceret, nõ defuerunt, tamen, qui cõclamarẽt: *Depone aliubi diuiniſſimum Sacramentum*: quaſi voluiſſent dicere, illos nõ timore militum, qui Hieronymum deducebant, ſed veneratione Sacratæ hoſtiæ abſtinere, quo minùs illum trucidarent. Inter eas alas, & inter aduerſariorum cõtumelias in ſe proiectas, ad S. Marci ille reductus, ſuggeſtum conſcendit, ac populo expectanti, rem, vt acciderat, exponẽs, impoſturas aduerſariorum, qui illum, certamen refugiſſe, ſparſerant, refutauit: ſimulque ad Chriſtianè viuendum, & ad orationum præſidia omnes adhortatus: data benedictione Concionem dimiſit. Quamquam autẽ omnibus manifeſtum eſſet, ex quo Appulus, & Rondinellus die certaminis nuſquàm cõparuiſſent, & Piſcienſis ſubire experimentum voluiſſet, Minoritas vnam cædem Hieronymi, Dominicanos verò ſolam veritatis lucem deſiderare: nõ defuerunt tamen, qui duorum illorum receſſiũ coloribus varijs excuſarent, & Piſcienſis deſiderium malignè interpretarentur, promiſcuè iactantes, Hieronymum nõ ſtudio oſtendendæ innocentiæ, ſed cupiditate ſacrilegij perpetrandi, Piſcienſem ſacrata hoſtia armaſſe, vt illa inter medias flammas cõflagraret. Hęc vero techna ab hoſtibus in vulgus diſperſa, plurimos in Hieronymum acriùs inflammauit: nihil vt magis deinceps cuperent, quàm vltum, & mactatum illum. Effuſus eſt furor illorum ipſorum, etiã in Cõciues, diſcipulos, atq; ſectatores Hieronymi, quibus tam periculum fuerat in publico comparere, aut ad S. Marci ire; quandò malignos, hypocritas, excommunicatos, plangentes, deceptores Dei, & hominum, ac deniq; hæreticos appellarent, eoq; nomine contrà illos perſecutionem excitarent. Die conſequenti, quàm Dominicam à palmis, & Oliuis indigitant, Hieronymus, ſuæ calamitatis extremæ præſcius, ſuggeſtũ conſcenſu breuem quidem, ſed feruentem, & lacrymis redũdantem habuit ſermonem, in cuius epilogo dixit, ſeſe paratum mori, & victimam dare pro veritate, innocentia, atq; ſuorum incolumitate. Data poſtmodum populis benedictione, atq; ramis palmarum diſtributis, in cœnobium mæſtus, & futurorum præſagiens, ſe recepit. A prandijs eodem die, in Baſilica Cathedrali concionante F. Mariano Vghi, vno ex ſuis ſodalibus: tantus tumultus à Rabidis & diſcolis, qui nihil aliud, quàm per ſeditionem, primùm Reipublicæ formam euertere, deinde necare Hieronymum quærebant, excitatus fuit, vt & Marianus coactus fuerit è ſuggeſtu deſcendere, & vniuerſi auditores fugam arripere. Auditorio diſperſo, atq; Magiſtratu conniuente, Rabidi per omnes plateas, & vicos vrbis ad arma populum concitantes, facta multitudine flagitioſorum, ad Sancti Marci properarunt: ad ſingulos viarum exitus, armatis ſuæ factionis collatis, nè amici Sauonarolæ, ad hominem, & Cœnobiũ defendendum accurrerent. Aliqui auditu tumultu, cùm domo exiuiſſent, vt Hieronymo ſuccurrerẽt, à factioſis volnerati, aliqui verò cæſi occubuerunt. Penetratum tandem in Eccleſiam S. Marci, vbi veſpertinis precibus quàmplurimi interfuerant. Saxis in deuotos, ac religioſis orationi publicæ vacantes proiectis, à lapidatione parricidium inchoarunt. Nox interim ſuperuenit: opportuna facinori. Vix potuerunt claudi portæ Eccleſiæ. Excluſi templo ſacrilegi, portam Cœnobij effregerunt, & tumultuatim irruentes Hieronymum ad cædem quæſierunt. His ille ſacrum pallium indutus, diuinamque hoſtiam manu geſtans, obuiam fuit, & vt à furore ſibi temperarent, hortatus eſt. Prohibuit pariter ciuibus amicis, qui intra cœnobium remanſerant, nè arma in defenſionem ſui caperent: eſſe alia, in quibus confiderent; corporalia, ſeculi propugnatoribus relinquenda. Occiſi inter hæc ad primum impetum aliqui Hieronymo deuoti ciues. Occubuit & germanus illius. Ipſe inter tumultuantes illæſus, tandem in Eccleſiam cum diuiniſſimo Sacramento, & Sodalibus penetrauit: quo in ara ſuprema venerationi expoſito, aliquot horas proſtratus antè in terrã orauit: cantãtibus Cœnobitis, *Saluum fac populum tuum Domine, & benedic hereditati tuæ.* Ignis interim valuis Eccleſiæ à confluente vndique oppugnatorum multitudine admotus, patefecit ingreſſum. Inuadunt hoſtes, nullaq; ſacri loci habita ratione, obuia quæq; diripiunt, deprædanturq;. Tentarunt deindè chori aditum, à parte, quæ ad clauſtrũ vergit. quod animaduertentes Religioſi aliqui tyrunes, in Deo confiſi fores aperuerunt, accenſiſq; cereis obuiàm prodierunt: quorum aſpectus ſacrilegos illos adeò perterruit, vt non ſecùs, ac fulmine percuſſi, amiſſis etiam armis, in terram ruerent, atq; pudore ſuffuſi regrederentur. Certatum intereà & in templo, & in clauſtro ab oppugnatoribus, in ciues propugnatores. multi vtrimq; vulnerati, multi confoſſi. Saxa in chorum, vbi Hieronymus cũ ducẽtis fratribus clauſus, ad Deum pro amicis, & inimicis preces fundebat, proiecta: bombardæ exonatæ, ſagittæ excuſſæ: ſed nullus ex Fratribus, (miraculum) læſus: tormenta etiam maiora, euertendo funditùs cœnobio, circumcirca in area anteriore collocata. Pugnatum inter ciues ad horas circiter ſeptem; vbi cum in momenta maior concurſus fieret, tamq; omnibus tam Eccleſię, quàm cœnobij portis, vel effractis, vel exuſtis, vltimum periculum grauioris alicuius tumultus immineret, Octo Viri, qui primores vrbis imperabant, ſemel ac iterum qui precones, edictum, pœna capitali propoſita promulgarunt, vt omnes Hieronymi ſiue defenſores, ſiue impugnatores, Sancti Marci templo, ac Monaſterio exirent, ſeſeque domum reciperent. Eodem edicto, prænunciarunt, nè Hieronymus intra ditionis Florentiæ terminos, prætetquàm paucas horas, ſeſe con-

[illegible] ne- [illegible] deſce- ditur.

Tumultus ingẽs ab hoſtibus Hieronymi excitatur.

tineret. Et quidé is libétes m[illegible] pleriq; amicorū, q[illegible] honeſta quadã violentia tenuiſſét. Enimverò non ſibi perſuadere poterat, ea Mandata ab Octo viris etiam illi, inter quos vnus quidam Hieronymo impenſiſſimè addictus erat, emanare, ſine cuius conſenſu nihil omnino ab eo Magiſtratu fieret: & qui procul dubio nihil tale in amicum ſtatui permitteret. Eius rei, & autoritatis ſuæ fiducia fretus Franciſcus Valorius, Paſtor populi Florentini, olim voce publica conclamatus, quanquàm Ioannes Baptiſta Rudolfius, Franciſcus Dauanzatus, & alij, amici diſſuaderent, Cœnobio S. Marci egredi & Magiſtratum pro Cœnobij, & Hieronymi tutela adire voluit. Fortè aliquid præſens obtinuiſſet. & ingés ſatum magna virtute oppreſſiſſet. cæterùm cum priùs domū ex itinere diuertiſſet, iamq; ad eum magna amicorum & populi deuoti turba concurreret, aduerſarij magnoperè ſibi ab eo metuentes, horam illi apud Magiſtratū, titulo tumultus dixerunt, magnaque alacritate in Curiã properantem, in ipſa via publica, inter cōtumelias verborum, & factorum, inflictis vulneribus trucidarunt. Occiderunt pariter illius vxorem, quę ad primū in ædes, ad quas euertendas Rabiofi reuerterant, impetū è feneſtra proſpexerat: nec non infantem Frāciſcum in cunis iacentem ſuffocarunt, nulla humanitatis memoria, nullo miſericordiæ affectu. Hunc in modum cùm in patrem patriæ, virū Dei timentem, qui eo ipſo die ſactam palmam, & diuinam hoſtiam è manibus Hieronymi ſuſceperat ſæuijſſent, domū eius diripuerunt, atq; diruerunt. Aliqui ex Rudolfij, & Tornabenis, Franciſcum Senem interemerunt. Itum indè ad ædes Andreæ Cambini, & cuiuſdam artificis Hieronymo deuoti: quas dilapidauerūt: quod etiā Ioanni Baptiſtæ Ridolphio, Paulo Soderino, & alijs ex præcipua nobilitate feciſſent: niſi Octo viri, præconib. & Cōmiſſarijs eò miſſis, mitiá auerti iuſſent. Euertiſſent, & Cœnobiū S. Marci: paucis iam iſtiq; inermibus defenſoribus (nam plurimi metu edictalium pœnarum diſceſſerant) quamq; ſtrenuè, & quaſi per miraculum reſiſtentibus: verùm Magiſtratus, Cōmiſſarijs eò deſtinatis, per tractationes amicas, fide publica vtrimq; interpoſita, finem tumultui impoſuit: quando inter eos mutuò conuenit, vt Hieronymus Cœnobio excederet, & in Curiam vnà cum Dominico Piſcienſi, & Syluaſtro Maruffo ad Magiſtratū, publica iré fide incolumitatis, & reditus incipiis data, accitos, ſeſe cōferret. Octaua iā noctis hora voluebat, cū Hieronymus ſuaſu amicorū, & dilectorū, qui cū nuncijs á Magiſtratu transfegatant, ad Magiſtratū iturus, Fratribus in Bibliotheca peniore, quā Græcam dicunt, congregatis, vale ſupremū dare voluit. Itaq; Latino ſermone eos allocutus, ad perſeuerantiam, fidem, patientiam, omnes animauit: ſæpiùs repetens, oportere per multas tribulationes ad regnum cæleſte contendere. Addidit, nè præſentium malorū timore, á recto viæ curſu diſtraherentur: neue Florentinorum ingratitudine, aut inconſtantia ſcandalizarentur: quibus ab antiquo ferè ſolenne eſſet, benefacta, á Dominicano ordine in eos collocata, malefactis compenſare. Itá S. Petro martyri multa beneficia, apud eos non ſine miraculorū operatione relicta, dato ſanguinis illius, ſacrilegis, qui occiderent, pretio remunerarunt. Itá S. Catharinæ Senenſi, ſalutem, & quietem illorum, multis curis exantlaris, & peregrinatione Auinionem ſuſcepta, curanti, mortem, rependere decreuerát. Ita S. Antoninum, ciuem optimum, & vigilantiſſimum Paſtorem ſuæ vrbis, per feneſtram è Curia deijcere moliebantur: & comminabantur: ſcilicet, in premium meritorum. nihil mirum, ſi etiam ſuos ſudores, conatus, labores, ſtudia, officia, & quęcumq; beneficia in eorū ſpiritualia, ac temporalia comod, perperuò collata, eodē ære exſoluerent. ſibi animo fixum manere, id, quicquid accideret, prompto, & alacri deſiderio, ob Ieſu Chriſti amorem ſubire, quandoquidem Chriſtianæ perfectionis ſumma eſſet, bona bene agere, & mala fortiter tolerare, & ad ſæculares, qui præſtolabantur, egreſſus: Dicam id, quod olim Propheta Eliſeus: *Dominus celauit à me, & non indicauit mihi*. & quidem non me latebant, ea, quæ ventura erant mihi: verùm tamen non tàm citò futura exiſtimabam: quia de hora eorum, Dominus nihil reuelauit mihi. & ad Sodales iterùm ſermone conuerſo, ad religioſam vitæ conſtantiam, eos hortatus, benè de diuino adiutorio ſperare iuſſit: ac ſi eò tempore occumberet, de quo tamen tempore nihil certi ſciret, augurabatur id hoſtibus nō impunè, imò magis grauiùs fore. Dixit: cotàm Dominico Piſcienſi genu poſito, exomologeſiq; peracta, ſacram hoſtiam de manu eius recepit: ac viciſſim Dominico idem officium exhibuit. Inde clauem cœnobij cōmunem á cingulo pendantam, religauit, & Fratribus gementibus, atq; eiulantibus vltrò dedit: vltimò omnes oſculatus, & benè ſingulis imprecatus, inter eorum ploratus, & ſingultus, ad oſtium Bibliothecæ Cœnobij, vbi primores Cōmiſſariorum armati expectabant, proceſſit: eiſq; ſuos Sodales, & ciues cōmendatos fecit, mox ad Fratres reſpiciens, nè quicquam dubitarent de ſe, admonuit: Deum velle in ſe voluntatem ſuam perficere, opuſq; perfectum facere: in quo ſi fortè vitam profunderet, ampliùs eis mortuum, quàm viuentem profuturum, & à morte ad eos conſolandos, ſe reuerſurum. Ea verba tàm acriter Sodales inflammarunt, vt aliqui ex eis cum eo ad mortem ſe tradere voluerint: quos ille necaſſa babuit, monitis & præceptis cohibere. Nona audita raptus à conſpectu ſuorum, ducebatur vinctus ad Curiam, inter clamores tumultuantium: quorum tanta rabies exarſerat ad perdendum illum, vt niſi Cōmiſſarij, & apparitores lanceis, & gladijs implexis velut tectorium ſuper caput vincti feciſſet, procul dubio intar eundū interfeciſſent. Qui ſequebantur, & poterant penetrare, calcibus à tergo inſultabant, improperantes: *Propheta, nunc nunc, quis eſt, qui te percuſſit*. Alij impudentiſſimo ore, prophetiam illius in poſtico deliteſcere, cōuiciabantur: plurimi multò ſpurciora iactabant, neq; à clamoribus inconditis ſibi temperabant: agitati manifeſtè à principibus tenebrarum, qui ea nocte à vexandis ſanctimonialibus S. Luciæ ſeriati, die conſequenti vociferantes teſtati ſunt, ſe ferali interfuiſſe tomultui: excitandiſq; hominibus flagitioſis aduerſùs Monachos operam impendiſſe. Tanta porrò immanitas fuit Rabidorum, vt aliquis aureum diadema imagini Sacroſanctæ Deiparæ in Eccleſia S. Marci detrahere, atq; meretricis cuiuſdam capiti ad eam delatū imponere minimè abhuerit: Alexander Pontifex, ſummo mane die Iouis ſancta, facinus Florentinis perpetratum, ſumma animi voluptate intellexit; ac Oratore Florentino interpellante, eodem die, litteras abſolutionis ab excommunicatione, in quam propter Eccleſiam, monaſterium & Cœnobitas S. Marci violatos, & propter cædem plurimorum, (etiam Sacerdotū ibidem perpetratam Florentini inciderant, miſit quæ intrà horas xx. Florentiam perlatæ ſunt. Vicario Archiepiſcopi. & Canonicis Baſilicæ maioris, eam abſoluendi, & in irregularitate, etiam ex præsbytericio contracta diſpenſandi autoritatem conceſsit, Indulgentiamq; plenariam omnibus, qui abſoluti forent, vſq; ad vigeſimam ſecundā Aprilis diem impertiuit: ac præterea Magiſtratui, quòd hominem intercepiſſent, & in vincula conieciſſent, maximas gratias habuit: Octo viris præſcribens, vt inquiſitione quam rigoroſiſſima peracta, & teſtimonijs neceſſarijs receptis, illū viuū, Romam ſub cuſtodia mitterent. Metuebat nè fauore alicuius ex Magiſtratu potentis innocens pronūciaretur, vel alioquin à defenſorum multitudine eriperetur: nèue aut opera, aut reſpectu illius ſi liber euaderet, Reges, ac Principes Chriſtiani, tam

ardentiùs de Concilio conuocãdo deliberaret. Vnde ingentibus pollicitationibus Magiſtratum ſollicitabat, vt quàm exactiſſimè omnia, & omnes examinarent, diſpicerent, & in tabulas referrent: idulo, & ſcãdalo (vt ipſe appellabat) tollendo.

XVII. *Carceri mãcipatur cum ſociis.*

Non valdè laborandũ fuit Alexandro, in Florẽtinis Præſidibus inflammãdis, ſtatim atq; vinctum Hieronymum in conſpectu habuerant, odium præconceptũ vehementius effuderant. Cùm n. in primo cũgreſſu illũ interrogaſſent, Veranè an falſa eſſent, quæ diuinitùs ſe diceret accepiſſe, atque is ſoluta libertate affirmaſſet, fide publica, quã interpoſuerant, neglecta, poſthabitiſq; fœderibus carceri manciparant, ſimulq; ſocios diſpertitis ergaſtulis concluſeram, ſquallore, & cruciatibus falſum extortum. Mane inſequenti, in Comitium congregati, ſexdecim viros, ex omni inimicorum eius numero infeſtiſſimus delegerant, qui examen inſtituerent, & per tormenta carnificinam exercerent. Fuerunt infraſcripti.

Simon Rocellaius, Canonicus Florentinus ab Archiepiſcopo deputatus. 1. Alfonſus Philippi Struzæ.
2. Carolus Danielis Caniſcinus. } Vexilliferi Rabidorum.
3. Thomas Bernardi de Antuninis. }
4. Ioannes Iuanni Manetti.
5. Ioannes Antonij de Canaccis.
6. Balthaſar Bernardi Brunetti.
7. Petrus Danielis de Albertis.
8. Benedictus Tanai de Nerlis.
9. Doffus Angeli de Spinis.
10. Franciſcus Lucæ de Albixis, ſed hic viſa in captiuos immanitate, ſe innocentem à ſanguine eius fore dixit, & numquam impoſterum actionibus interfuit.
11. Iulianus Iacobi de Mazinghis.
12. Petrus Bertoldi de Corſinis.
13. Baccius Dominici de Martellis. hic etiam nonniſi duabus primis vicibus examini interfuit: deinceps cœtum euitauit.
14. Laurentius Matthæi, de Morellis.
15. Antonius Iacobi de Rudolphis.
56. Andreas Ioannis Lariunis.

XVIII. *Examinatur Hieronymus & tormentis ſubiicitur.*

Hi vnà cũ Octo Viris, feria ſecunda ſanctioris hebdomadæ, die ix. Aprilis in Prætorio congregati, nulla habita ratione ſacratioris temporis, quo Chriſti cruciatus in Eccleſia ſolẽnibus officijs explicatur, quoue iuſtitium eſt omnium ciuilium, & criminaliũ iudiciorũ, in hominẽ actione inſtituta, primùm mollioribꝰ, deinde minacibus verbis, ad extremum per tormenta interrogarunt. Atrociora, quæ ab aduerſarijs ubiciebantur, hæc erant.

1. Ea, quæ ſibi à reuelationibus diuinis cognita eſſe dicebat, aut prædicebat, ab hominibus in expoſitis ſciret, aut vel à coniecturis, vel à Conſiliarijs Regum, aut Principum, vel Oratoribus quibuſcum negotia ſecretò tractarentur, præſciret.
2. Sacerdotes Confeſſionibus hominum tàm Florentiæ, quàm alibi locorum præfectos, ad reuelanda ſibi peccata aliorum occulta, & in Sacris pœnitentię ſubſellijs audita ſollicitaret; quæ ipſe puſillitudum, quaſi diuinus cognitor occultorum, & ſe diuinitùs ſcire iactaret, & pro concionibus exageraret.
3. Florentiæ, aliquos ciues Sacramento auctoratos haberet; qui ſecreta conciliorum, & conſilia Magiſtratuũ abdita illi renunciarent; ipſe verò, quaſi cælitùs pcognita propalaret, & hinc autoritatẽ ſibi, ex hominis comparatam, quaſi cæleſtem venditaret.
4. De Ciuitatis ſtatu, in rebus particularibus, & minutis quibuſcumq;. ac præſertim circà horum depreſſionem aliorum verò exaltationem, importunè ſeſe ingereret, & Canes, contrà Ciues animaret.
5. Pontificis Max. autoritatem eleuaret, & Cõcilij indictionem procuraret.
6. Cleri mores, ac præſertim Rom. Curiæ aulicorũ, intẽpeſtiuè ſugillaret: adeoq; eos in odiũ adduceret.
7. Romanã vrbem, captoptet Babylonem nominaret: atq; ab eius acceſſu omnes auerteret.
8. Doctrinam minimè ſanam, contra Pontificem Romanum, & Eccleſiaſticos enulgaret.
9. A viginti annis, nullam peccatorum exomologeſim feciſſet.
10. Peccatis mortalibus, & præcipuè ſpurcitijs carnis, non vno modo, aut genere perpetratis, coinquinatus, ſacris tamen ferè quotidiè operatus eſſet.
11. In ſacris faciendis, verba conſecrationis minimè pꝛtuliſſet; adeoque panem profanum, & ipſe ſumpſiſſet, & alijs pro ſacrata hoſtia obtuliſſet.
12. Vt ſibi apud Sodales, autoritatem, ex futurorum, & occultorum notitia compararet, piſcem quendã inter alios delatum, veneno imbuiſſet; & poſtquàm Fratribus, ſe veneno peti diuinitùs cognitum eſſe pronunciauerit, piſcem ſignatum felli, vorandum proieciſſet; eoque ſtatim mortuo, fidẽ ſibi per aſtutiam conciliare ſtuduiſſet. Ad horũ confeſſionẽ extorquendã, tormentu huiuſmodi illũ ſuppoſuerũt. Vinctis poſt terga manibus, illũ fune ab alio per truchleã demiſſo in ſublime trahi, mox in præceps ità deijci imperarunt, vt terram corpus non tangeret, & pondere natiuo grauatum, à ſuccuſſione in aerẽ reſiliret. vnde humerorum oſſibus laxatis, maximus, ac intolerabilis dolor inureretur. Illatum eo die tormentum miſero, ſemel, iterum, ac tertiò: obteſtante illo: de Prophetia quidem, & de occultorum, aut futurorum notitia, omnia ex vero dixiſſe: de alijs reliquis Ciues, & Sodales optimos teſtimonium veritati laturus: cũ publicè omnia, & dixerit, & fecerit. ſi quid per vim tormentorũ aliud ab eo extorquerent; id omninò pro falſo, proque non dicto haberet: eoque nomine illos, ſententiã dãnationis ferre nõ poſſe, ex magnitudine doloris prudicaret. Inter eã tormentorum inſolentiam, atrociſſimè vexatus, non aliud, quàm illud Propheticum in ore habebat: *Tolle, tolle Domine animam meam.*

XIX. *Tormenta bis eundem iterantur.*

Die Martis conſequenti, ab Inquiſitione quieuerunt carcerum feria IV. magna, die Iouis ſancto, die Paraſcheues mæſtiſſimo, Sabbato ſancto, ipſa feſtiuitate Reſurrectionis Dominicæ, ac duabus ſolennitatibus ſubſecutis, nõ ſibi ab immanitate temperarunt: ità per exquiſita tormenta hominem excarnificantes, vt ſingulis diebus non minùs tribus, aut quatuor vicibus, fidiculis, ſeu fune conſueto lancinarent: & quodam die quatuordecies, per idem tormenti crudeliſſimum genus, illũ ferè enecaſſent. Adiunctæ contumeliæ, probra, ſputa, ictus: varia torquendi inſtrumẽta ob oculos poſita: illum tantùm fine, vtq; de futuris, vel occultis (nã reliquas calumnias diluerat) pronunciaſſet, recantaret, & huius vnici criminis ſe reũ fateretur. Ad id ampliùs extorquẽdũ pedibus accenſos carbones admouerunt, vt earum, & veſtis ſemi-vſtulatis præ dolore, & cruciatus acerbitate, dicta retractaret: ſeque aſſimulatæ Prophetiæ obnoxium ſtatuerat. Negauit ille ſe facturum: illi funis tormina repetierunt: inter quæ ſuũ ſolenne identidem ingeminabat: *Tolle, tolle Domine animam meam*: ac poſteaquam illi torquẽdo finem impoſuiſſent, procũbens in genua, pro tortoribus, & pro perſecutoribꝰ preces effũdebat. Inter tortores voluit eſſe Ioãnes Manettus, qui pedibus Hieronymi vſtulãdis ignẽ admouebat. Cæterũ nõ multò pòſt, Deũ expertus eſt, vltorem Factus Vexillifer iuſtitiæ, antequã eã dignitatẽ iniuiſſet, mortali ęgritudine perculſus occubuit. Cumq; amici in extremis laborantẽ, ad ſacram exomologeſim hortarentur, ille manum, qua ignẽ admouebat, ex interuallis reſpiciens, *hæc manus*, dicebat, *me æternum condemnat*. neque vnquã, vt per ſacrã pœnitentiã, & alia Sacramenta ſeſe ad iter æternitatis præpararet, induci potuit: ac inſuper iſta in extremo ſpiritu falſus eſt, *ſe, & gloriam Hieronymi, & ſuam damnationem vidiſſe*: & in his verbis infelix expirauit. Hieronymus porrò in tormentis, inſiſtentibus carnificibus, vt falſum Vatem oſtenderent, aliqua ambigua, ſubob-

ſecuraque verba, nec alia, quàm interrogantium iniquitas extorſiſſet, dixit; quæ illi in Tabulas relata, pro liquidis accipiebant: & falſa quædam, alienaque plerаque, & inſulſa addiderant; ſecum benè actum putantes, ſi plebis ignaræ animos ludificarent, conceptamq; de Hieronymo ſanctitatis opinionem à mentibus omnium euellerent. Intercepti inter hæc multi Ciues, plurimiq; ex plebe: à quibus tamen in carceres compactis, & per varia tormenta interrogatis, numquam potuit extorqueri, an Hieronymus eorum opera vſus fuiſſet, in explorandis, cognoſcendiſque, ſiue priuatorum, ſiue Reipublicæ ſecretis: neque, an in perniciem quorundam ciuium, cum eis conſpiraſſet, aut conſilia illis in ſingularibus factis ſubminiſtraſſet. Faciebant Rabidi, infamando Hieronymo, & ciuibus, qui ex aduerſo ſtabant, perdendis. Ea quibus cum aliqui rus ſeceſſiſſent, aliqui alio à præſenti tumultu ſeſe contuliſſent: cum nullius criminis rei forent, ſed tantum Sauonarolæ benè vellent, pœnis varijs illos affecerunt. Cumque eam iniquitatem nullo poſſent prætextu apud æqui amantes defendere, in id præcipue incubuerunt, vt propenſionem Magiſtratuum in Hieronymi ſectatores, ſiue defenſores, extinguerent, vel eos à publicis muneribus capeſſendis excluderent. Enimuerò ad diem 30. Aprilis, quo Præſides omnium ſubſelliorum excedere Magiſtratu, locumque futuris ſuffragijs dare debuerant, ducenti circiter viri fautores Hieronymi, propter id tantum, quod illi fauerent, nullo alio demerito, nullaue culpa, Octo-Virum edicto è Curia abire iuſſi, indigni facere pronunciati, qui officia, & dignitates publicas ſuſciperent Calendis Maij, Vexillifer Iuſtitiæ Varius, ſeu Eucratdus Medices, & Octo Viri, omnes Hieronymo hoſtes acerrimi, Magiſtratu recens ſuſcepto, quanquam nihil de Hieronymo, eiuſque duobus Sodalibus, ab antecedẽte decretũ Senatu fuiſſet, iudicium tamen in eos innouare voluerũt: & à ſuperioribus Octo Viris recepto exemplo, iterum, eodem plane modo in eoſdẽ ſæuierunt. Quãquã autẽ nihil inexere libellis quæſtionum, quos [illegible] proceſsũ, quo nec iure adiudicarẽtur potuiſſe [illegible] ſiquidẽ nec ob ea omnia, quæ inimici cõmenti ſunt, etiã aliqui ea aduerſarijs ratione pollentes, eos capitali ſupplicio dignos pronunciarent; homines tamen praui, ſiue obcæcante malitia, ſiue Deo permittẽte nõ intermiſerunt, Summũ Pontificẽ impellere, q̃ poteſtatẽ faceret, illos, morte etiam quauis atrociſſima plectendi. Deliberatum Romæ eſt, an ea poteſtas concedenda, vel neganda foret. Nec defuerũt quamplurimi, autoritate, doctrina integritate, ac zelo iuſtitiæ præſtãtes, qui Hieronymi partes tuerentur. Nã & Oliuerius Caraffa Cardinalis, Prædicatorum Ordinis Protector, virum ſanctum (vt Paulus IV. Pontifex Max. qui hæc de patruo Thomæ Nerio, & alijs, dum eſſet Cardinalis referens appellabat) defendẽdum ſuſceperat. Cæterum tandem aduerſarijs præualentibus, miſſi Florẽtiã Commiſſarij, qui ita factum inquirerent, & demeritas pœnas decernerent Hieronymo, & focijs. Extorſerunt & iſtud à meticuloſo, ſeu ſuſpicioſo Pontifice vt is ſententia viuæ, vt aiunt, vocis oraculo prolata, Hieronymum, hæreticum, ſchiſmaticum perſecutorem Sanctæ Eccleſiæ, ac populorum Seductorem renunciaterit, ac titulo eorundem criminum, iudicio Commiſſariorum, quos mittebat, ſubiiceret puniendum.

Hieronymi etiam fautores vexantur & puniuntur.

Tormentis denuò ſed fruſtra ſubiicitur.

Infenſus erat Põtifex Hieronymo nõ tã quia futura prædiceret, q̃ quod vitia aulæ Romanæ, & Sacerdotũ argueret. Ergo, cũ illũ Florẽtini Romã mittere detrectarẽt, & tamẽ extinctũ eſſe deſiderarẽt illorum magis deſiderio ſatisfacturus, q̃ ſuo Florẽtiã, Cognitores deſtinauit, alterũ Clericũ Ilerdẽsẽ Hiſpanũ, nomine Frãciſcũ cognomẽto Romulinũ, Romani Gubernatoris Auditore: alterũ Ioachimũ Turrianũ Venetũ, Prædicatorũ Ordinis Generalem Magiſtrũ, ſed à Venetis & ſuis Fratribus tã Lõbardis, q̃ Romanis, & Etruſcis in Hieronymũ immodicẽ inflãmatum. Hi poſtquàm applicuiſſent, Florẽtiã, captiuũ illũ cõuenientes quãq̃ reperiſſent vigilijs & orationibus fractũ: inedia ſqualore, & pædore maceratũ: & p tormẽtorũ immanitatẽ ferè excarnificatũ ac vt virum ſemimortuũ, cruciatibus tamen iterũ ſubiecerunt: vt crimina quæpiã, quæ plecti capitis pœna deberẽt & præſertim, ſi ad Principes Chriſtianos, vt Concilium Generale conuocarẽt, ſcripſiſſet ſiq; nec obediẽdũ Romano Põtifici, nec anathemata illius timenda eſſe docuiſſet, fateretur. Cæterũm necquicquam potuerunt dignũ ſententia capitali reperire. & ſi in vniuerſam eius vitam, ab ipſis ferè incunabulis, vſque ad ſextum, & quadrageſimum ætatis eius annum, quem hoc tempore agebat, tam curioſè inquiſiuiſſent. Ergo Tabulis, ſeu proceſſu falſo, à Franciſco Barone cõficto, innitendũ eſſe decreuerunt. Erat is ſcriba Florentinus, ad fingendũ, fallendumq; nimis ingenioſus. Is poſtquã aliquos ex Iudicibus deſignatis audiuiſſet, cõquerentes, quia oleũ, & operam perderent in examine Hieronymi, à quo nihil mortale, etiã p intolerandos cruciatus elicere potuiſſent: induſtriam ſuam illis obtulit, dicẽs, ſibi nõ defuturos modos, quibus morti illũ traderent. Re ad Magiſtratum delata, quadringentos aureos veteratori p̃miſerunt, ſi quid cõtrà Hieronymum excogitaret, & capitale aliquod crimen illi affingeret. Ingratiſſimus mortalium, quem Hieronymus in cõiuratione Medicea, à laqueo eripuerat, vitæq; reddiderat: ingenium prauum, & calamum calumnijs intinctum, perdendo ſuo ſeruatori, malignantibus diuendidit: ac trepidãtes illos, nè, innocentia Hieronymi in vulgus propalaretur, nèue ob crudelitatem in innocentem admiſſam lapidarentur à populo, ad ſcelus patrandum, dicens: *Cum non haberet culpa, affingenda & imponenda eſſet: innocentemq; nocentem vel per nefas faciendum*, animauit. Mox in aula, in qua Hieronymus inquirebant, alio Scriba in Tabulas, ea vero, vt proferebantur, interrogata Iudicum. & Hieronymi reſponſa referente: ille in angulo quodam poſitus, omnia Hieronymi dicta, ſi quæ directè, & cathegoricè proferebat, falſimonijs inſperſit: quæ verò ambigua fuerant, ad ſenſum ſuum peruerſum intorſit. Dixerat ille: *Omnia quæ feciſſet, propter gloriam feciſſet.* Franciſcus ea ſuo prauo calamo addidit, *humanam*. Item interrogatus, *quomodò faceret, dum confiteretur.* reſpondebat: *Qui perdidit fidem, nihil curat animam ſuam.* Franciſcus inuerterat: *Perdidi fidem: nihil mihi curæ de anima.* & multa alia ſimilia, per ſummam perfidiam Tabulario ſuo inſcripſerat. Delato ab examinatoribus, & altero illo ſcriba ad Octo Viros vero proceſſu, attulit quoque à ſe confictum ad eoſdem Franciſcus; Cumq; prius prælegiſſet, & illis ad palatum factum accepiſſet, in manibus eorumdem reliquit: ac priorẽ ea vero ſcriptum ab eis recepit. Quamquàm autẽ multa ex ſuo addidiſſet, multa inuertiſſet: iudicio tamẽ æquiorum, nihil erat dignum morte: quẽadmodũ ex ipſo Tabulario ſub id tempus à quodam typis dato, apparuit. Enimuerò Franciſcus, etſi, Octo Viri illum, nè cui exemplar oſtenderet, aut diuulgaret, adiurarant: ille tamen amico cuidam fide accepta communicauit, & hic tandem typis dedit, quo inter populum euulgato cùm quàmplurimi ſecundum Hieronymum pronunciarent: Iamq; Octo viri, & Iudices deſignati ſeditionẽ popularem, cædẽq; metuerẽt, habuerãt neceſſe, capitali pœna propoſita, omnia exempla proceſſus, typis dati conquirere; nè falſitas, ſeuitia, & iniquitas illorum nota eſſet. Verùm illum alterum proceſſum, vnà cùm ſcriptis ab Hieronymo ipſo omnibus actionibus, Ioannes Berlingherius ignibus exuſſit, neq; vmquam alicui oſtẽdere ſuſtinuit, dicẽs, ſalutem pluſquam quadringentorum ciuium Nobilium in illo ſitam fuiſſe: qui vitam, & fortunas proculdubio amitterent, ſi populo veritas pro Hieronymo in Tabularijs illis deſcripta nota foret. Nõ potuit latere ea iniquitas diutius. Enimuerò Frãciſcus Scriba, cùm nonniſi triginta aureos, pro quadringentis pro-

Corruptus quidam ſcriba multa falſa in Hieronymum excogitat.

tentis, à Magiſtratu ſanguinario accepiſſet, partim iracundia percitus, partim ſtimulatus conſcientia, cuidã honeſto ciuitatem vt perpetrauerat; is verò quòd ex amicis Hieronymi eſſet, Bernardo Netto, & Cypriano Cancellio Dominicanis, enarrauit. Is ipſe Franciſcus Scriba; Lucretiæ Mediceæ vxori Iacobi Saluiati, Leonis X Pont. Sorori, flagitium ſuum; & Magiſtratuum, in comminiſcendo falſo proceſſu admiſſũ reuelauit, teſtimoniumq; Hieronymo, ſed iã extincto dedit; illũ fuiſſe virum Sanctum, nullius erroris, aut criminis reum: eo tñ necando oportuerit, multa peccata imponere, nè quamplurimi Florẽtinorum à populo, ſi perſpectam illius innocentiam habuiſſet, trucidarentur. Addidit & iſtud eidem Lucretiæ reuelare: per ipſum ſtetiſſe, quo minus populus ſeditioné excitaret, multoſque Hieronymi oppreſſorum lapidaret, atque domos eorumdẽ à fundamẽtis euerteret: q; certè certiùs feciſſet, ſi e apertam omnis criminis Hieronymò didiciſſet. Ergo ſe habuiſſe neceſſe (dicebat) nonnulla affingere, alia inuertere, quędam obliterare, atque ſilẽtio inuoluere, nè innocens ille appareret. Retulit & iſtud, ſe falſum proceſſum à ſe confictũ Hieronymo detuliſſe, ſed à deſcribendo per falſam commiſerationẽ auertiſſe, atque ad ſubſcribendum impuliſſe: Hieronymumq; ſi Tabulas euulgaſſet, illi non plus quàm ſex menſiũ vitam diuinitus præſcripſiſſe. Hoc ipſum de cita morte, vxori indicauit, atque vt ſibi illa viduales veſtes præpararet, tres aureos illi numerauit. Aliqui præterea ex iudicibus deputatis, nõ potuerunt nõ palàm facere amicis, à quibus hæc diuulgata, Hieronymũ innocentẽ illorum conſilia confudiſſe, quãdò nihil omnino contra ipſum potuerint, ſecundum rei veritatẽ vel ab ipſo, vel à teſtibus tormento ſuppoſitis extorquere. Præfectus quoque apparitorum, & lictorum Petrus Antonius, iſtud manifeſtauit. Quadã die Hieronymus varijs tormentis excruciatus; cum planè exanimatus fuiſſet, dixerat illi ipſi, Videſnè, quemadmodum me. mei aduerſarij; exceperint? Quid tu eo in caſu faceres, ſi vt ego immunis eſſes à crimine: Cumq; Petrus Antonius reſpondiſſet; Aliquid leue enunciaſſet mendacium, fugiendis, vel finiendis cruciatibus: Franciſcum Sanctum inſuper in exemplum adduxiſſet, qui cũ furẽ illac fugientẽ manifeſtaret, manicà tunicæ Satellitibus opertã oſtenderit, eaq; minimè profugiſſe affirmans: Hieronymus, Deum amatorẽ, nè vel leuiſſimũ mendaciũ diceret, inuocauit, omniaq; ſibi extrema accidere, prius quã vel tenuiſſimo mẽdacio veritatẽ offenderet, imprecatus, malè ſuadentẽ increpuit: ac ſimul percõtanti, quandò finis eius calamitatibus imponeretur, ſe antè ſolẽnitatẽ Aſcenſionis Dominicæ extra carcerẽ, & à tribulationibus omnib. futurum reſpondit: nec non vnum ipſius ex vehementiſſimo capitis dolore diutius laborãti, ſanitatẽ vinctus impetrauit. ex quib. cauſis ille Carnificinę officio ſubſeruire deinceps recuſauit: maximè carnificio permotus, quo Hieronymus cũ Sodalibus dilaniabatur. Nã & Dominicus Piſcienſis, feria 3. magna, cum iam tertia vice tormentis ſubactus, duas alias poſtularet, vt in memoriã quinq; Chriſti vulnerũ quintò quoque torqueretur; non tñ obtinuit, q; ardenter flagitauit, verum eiuſ alijs lancinationibus diſcruciatus fuit: vt fateretur. Hieronymũ, falſum prophetã, & populi ſeductorẽ fuiſſe; ſeq; illi operã. ad opinionẽ ſanctitatis eidem conciliandam collocaſſe. Nihil ab eo, neq; à Syluestro Marruffi, iiſdem cruciatibus diuexato, potuit extorqueri; vtroq; conſtanter aſſeuerante, Hieronymum, quæ prædixiſſet, à Deo accepiſſe, virumque ſanctum, & Prophetam eſſe: vt quamplurimi incorruptis eorum teſtimonijs affirmarunt. De vtroque Thomas Capponius Petro Corſino ad Vrbinatem à Rep. miſſo. Iudex ſubſtitutus pronunciauit, illos innocentes fuiſſe occiſos. De Hieronymo Franciſcus Nerlius falſus eſt coram multis, ſuos gentiles, Quatuor millia aureorum pro obtinẽda in illum excommunicatione expendiſſe, ac pollubrium pretioſum eã ob cauſam, Romam miſiſſe. Alfonſus Strozius, idẽ de ſe aliquando imprudens enunciauit; ſe aliquot centena aureorum, pro cenſuris in Hieronymum ferendis perdidiſſe. In his tamen cenſuris tametſi, per ſubreptionem, & obreptionem extortis non minus quam in proceſſu à Franciſco Barone confecto, quamquam impoſturis, & verſutijs infarcto, Commiſſarij Pontificij baſim cauſæ eſſe voluerunt: vtque ſe immunes à ſanguine illius præſeferrent. ſex à Sancto Marco Sodales, coram quibus acta in Tabulas relata legerentur advocarunt, Franciſcum Saluiatum Priorem Cœnobij, Ioannem Simbaldum Tyronibus præfectum, Coſmã Tornabonum, Malateſtam Sacramoratum, Georgium Antonium Veſpucium, & Petrum Paulum Vrbinatẽ. Hos ipſos prius, ad diem 19. Aprilis, quæ fuit feria V. Paſchatis, Octo viri, & Iudices deputati in Curiam acciuerant. & præſentibus coràm eis tribus captiuis, Tabulas à Franciſco confectas, confictaſque recitari præceperant, vt iuſti, atque innocentes viderentur. Ibi poſtquam Scriba Franciſcus omnia falſimonijs inſperſa perlegiſſet, ac veteator. Num omnia, quæ legiſſet illis coram, vera eſſent, interrogaſſet, Hieronymus, nõ ad lecta, ſed ad ſubſcriptionem ſuam quæ nihil illum prorſus afficiebat, ſiue etiam ad ea omnia, quæ vnquã in ea Theologica vel Ethica ſcripſiſſet; vel etiam ad ea, quæ in carcere extra tormenta de rebus ſuis pro ſe exarasset, reſpiciens, reſpondit; vera eſſe illa quæ ſcripſit Franciſco repoſcente, Num omnia: & cum de verbo ad verbum vera eſſent, quæ ſcripſit; omnia de verbo ad verbum ſcripta, vera eſſe reſpondit: à qua ambigua locutione, quidam non bonę mentis in vulgus ſparſerunt, illum, quas prius affirmauerat, rerum prædictiones, reſponſis ad Tabellionem factis, negauiſſe, fidemque dictorum imminuiſſe; cum tamen ipſe non ad ea, quæ à Franciſco contra ius, & fas, tum extorta, tum adulterata fuerant, ſed ad ilia quæ ipſe vel de rebus futuris aut moralibus ſcripſerat, vel ad ſyllabas materiales, quas proprijs ſuis ſubſcripſerat, aſpiciens reſponderit: viſu Prophetarum veteris teſtamẽti recepto, qui [illegible] ceſſis interrogati, aliquãdo obliquè adeo, ambigueque reſponderant, vt quæ affirmauerant, viderentur negauiſſe: contra, quæ negauerant, viderentur affirmauiſſe. Sic Michæas Achabo Regi de Aſſyrijs expugnãdis reſpondit. 3. Reg 22. Sic Amos, nec Prophetam ſe, nec filium Prophetæ dixit. Sic Ioannes Baptiſta, dũ de Prophetię munere rogaretur, loquutus fuit. Sic & ipſe Chriſtus, an Rex eſſet, interrogatus, Regẽ ſe eſſe affirmauit & negauit: nec non importuno iudici, de multis alijs nõ ex recto, nec ex æquo inquirenti nullo reſpõſo, aut ambiguo dato plurima ſilentio inuoluit, alia myſterijs occultauit. ex quo Doctores, legis diuinæ periti exiſtimant, nõ obligati quenquam in iudicio, veritatem ei aperire, qui non ſecundum ordinem legibus præſcriptum percunctatur: quemadmodũ Hieronymo euenerat, cuius iudicibus nihil curæ erat, nec ac iniuria procederent, modo ipſum vexarẽt & rebus humanis eximerent. Sed neque vlla malitiæ indicia præceſſerant, quibus opus eſt ſanu iudici, ſi cruciatibus vti velit, ad veritatem extorquẽdam. Adde, quod in quæſtionum libello à Franciſco concinnato, multa erant contradictoria, pugnantiaque, quorum etiam pars magna, conſonabat his, quæ ille à vinculis ſolutus ac liber pronũciauerat: quibus omnibus promiſcue, ſi vi, vel metu tormẽtorũ adactus, etiam ſubſcripſiſſet. vel etiam in tormentis contraria faſſus eſſet, ex duplici cauſa non afficerent Hieronymum: altera quod vtrumque contradictorium ſimul non poteſt eſſe verũ neq; validum ad aliquẽ dãnãdũ; altera, quòd ille animo abalienabatur, quãdo torquebatur: ac poterat aliqua vel cõtraria, vel ambigua dixiſſe, quę in contrarium ſenſũ detorta cõtraria viderẽtur: à quibus ne ſibi præiudicium

dicium crearetur, præmonuerat, & obteſtatus fuerat, nè fidem haberent, etiam ſibi ipſi, ſi tormentorum immanitate fractus, contraria eis loqueretur, quæ ſemel, vel diuino iuſſu de pulpito euulgaſſet, vel alio qui in carcere, liber à tormentis, ſibique redditus, vel ſcripſiſſet, vel dixiſſet. Addiderat in vltima quæſtione ea, quæ adſcribo Spoliatus ad torturam, genibus in terra flexis, dixit; *Eia audite me O Deus, tu me prendidiſti. Confiteor, quæ prius in tormentis negaueram. Protuli mendacium Florentini. Negaui metu tormentorum, Florentini. Teſtimonium perhibetis mihi Florentini, Si patiar pro veritate patiar. Quæ olim dixi, & prædixi, omnia habui à Deo. Deus in me iuſte punis, & caſtigas, quia te negaui. Demereor pœnam, quia te abnegaui: abnegaui metu tormentorum.* & oſtendens brachium ſiniſtrum luxatum, conuulſumque. *Ieſu adiuua me hac vice tu me prendidiſti. Florentini, adhibete illis fidem, quæ olim liber ex pulpito annunciaui; non vero iſtis, quæ per tormenta extorta ſunt.* Hæc vero cum non ſemel, ſed multoties diſerte dixiſſet, ad ſubſcriptionem tamen illam ambiguam plurimi reſpicientes, variè afficiebantur. Quos inculpata Hieronymi vita, & præclariſſima doctrina, & rerum prænunciatarum euentus, & prædicatorum conſentanea ratio, & viſa miracula in fide ſtabiliuerant, verbis, quæ ſubſcripſerat, quæue protulerat, acrius intendentes, nihil ea illa ſubſcriptione poſſe cõtra eum, ſtatui pronunciabant. Alij, qui prædictionibus ad illam horam firmiſſimè crediderant, mutato gradu vacillarũt. Alij negationis expreſſæ auidi, prorſus deciderant. Sacramorus Malateſta, cum illum interrogaſſet, An omnia quæ ſubſcripſiſſet, vera eſſent; & ille nihil omninò reſpondiſſet, ſimulque carnificio fractus & tædio viuendi penè emortuus ſignis indicaſſet, ne amplius ea de re interpellaretur, in acerbum prauum conuerſus prorupit; Ex ore tuo credidi: & ex ore tuo diſcredo: indeq; diſcedens, apud aliquot Sodales in S. Marci fidẽ Hieronymo detrahere conatus eſt: maximè à nouiſſimis illis verbis, quę ſex fratribus vltimum valedicẽs protulerat. Cum enim Nouitios, vt in diuino timore, & ſimplicitate vitæ Regularis inſtituerentur, illis commendaſſet, ac orationes omniũ Sodalium flagitaret, adiũxerat, quia me, ſpiritus, penè deſeruit, ſeu deficit: Sacramorus de ſpiritu diuino ſeu Prophetico verba detorquens, multam illi inuidiã conflare anniſus eſt. Subſcripſerãt nihilominus illi ſex Sodales Tabulis à Franciſco cõfictis, ſed tñ ambiguè, cũ ſcriberẽt; *Fateor vera eſſe omnia q̃ ſcripta ſunt: ego F. N. &c.*

His tabulis vt populum deciperent, ac Hieronymo infamiam conciliarent, Comitio indicto, promiſcuã etiam multitudinem ingredi permiſerant: coram qua innumerabili cum Franciſcus proceſſum talium perlegiſſet, ſubiunxiſſetque ſe non omnia, nè ſecreta ciuitatis propalarentur, recenſuiſſe, quamplurimus, in innocentem illum inflammauerat, & Magiſtratibus animos addiderat, nè vinctum Hieronymum, de quo verebatur, ſi Romam iuiſſet, ibi præſens ſuam cauſam rationibus, & teſtimonijs, defenderet, euinceretque, Pontifici mitterent; ſed illi ipſi ſuffragijs Florentiæ perderent. Diuerſæ tum fuerant aduerſariorum de genere ſupplicij ſententię. Angelus Nicolinus ſuadebat, hominem alicui cuſtodiæ tradere, eique copiam, quam maximã librorum facere, ex quorum lectione, doctior, libros pro fidei Catholicæ defenſione, & amplificatione, pro gloria, & honore diuinæ, proque reformatione motum ad publicam nobilitatem ſcriberet. Piaculũ videri, virũ tam excellẽti doctrina cui parẽ poſteriora ſecula via proferre poſſẽt, quiq; vnus ſolus, ſi Theologiæ, & Philoſophiæ vniuerſæ, toto in orbe libri, ac dogmata perirẽt, ipſe omnia, & fidei, & ſciẽtiarũ abdita ſufficeret conſcribere, & ab interitu vindicare, ad necem damnare: maximè quod cum ipſius vita, & eruditio Florentinæ ciuitati ingentem ſplendorem attuliſſet Mors ſanguinolenta eiuidem, ignominiam, & labem indelebilem, ipſis allatura eſſet.

Multa ſe negaſſe & diminuiſſe Hieronymus metu tormentorum fatetur.

Quo genere ſupplicii idẽ afficiendus ſit aduerſarii variant

Contrà, alij decernebant: poſſe accidere, vt is ab al[...] quo ſubſequenti Magiſtrato libertati reſtitutus, gra[...] uius periculum ciuitati crearet; præſtare, vt moriatu[r] vnus, *ne tota gens pereat* homo mortuus, non ampliũ[s] bellum mouet. Cumbos, ob eius cauſam in carcere compactis, omninò ignoſcendum, ſanguine ſedu[...] ctorum ab eo, non maculandæ, manus ſufficere a[d] tranquillitatem eorum, ſi ille ſolus tollatur. Prępaluit iſtorum ferale conſilium. Conſtitutum, nè Roma[m] mitteretur, ſed Florentiæ plecteretur. Hoc facto cõ[n]ſtituto, præſente multitudine, vinctum Hieronymũ & ſocios, vt in Tabulas relata audirent, produxer[unt] ac tandem probris, contumelijs, populi væſanienti[a] exſaturatos, in ergaſtula retruſerant, vbi interim, due[m] Cummiſſarij Apoſtolici venirent, intolerandis à cu[ſ]todibus, carcerum diuexarentur iniurijs. Nullæ fe[neſtræ] neſtræ erant, quæ lumen admitterent, lucernæ bene[ficium] ficium negauerant. Nulla lectiſternia, nullæ pale[æ] nullum ſtramen, cui tenebris perpetuis damnati in[cumberent] cumberent. Nuda humus vinctos, lanciatosq; exc[i]piebat. Miniſtri crudeles, verbis, & verberibus inſu[l]tabant; aliquandò ad miracula Hieronymum lud[i]brio prouocantes, aliquando alapas infligentes, qu[an]doque vereeũdiora, quod Hieronymo intolerand[um] impudentiſsime contrectantes, quandoque mutu[m] quendam familiæ Albertinæ, vt illi nunc loquela[m] reſtitueret exprobrãtes, aut quippiam eiuſmodi ob[ſtrepentes] ſtrepentes. Nihil eos mouebat, aut commiſerat[io] aut diuino oſtenta, quæ in carcere ſuper Hieronym[um] apparuerant. Sæpiùs compedes, & manicæ ferreæ, pedibus, & manibus illius, diuinitùs deciderãt. Mu[l]toriès oſtia carcerum per miraculum patuerant. V[na] vice viſus eſt cubito altiùs à terra in ſublima elatu[s] vultum ſplendidum in tenebris exerere, & calig[inem] diſsipare: à quo prodigio cuſtos carceris, qui viuera[t] ad frugem meliorem conuerſus, ſanctiſsimam in p[...] ſterum vitam duxit, ac teſtimoniũ vincto perhibui[t] non minus certum, quàm alius Commentarienſi[s] qui ſeramenta, quæ à manibus Hieronymi decid[e]rant, populis oſtendens, miraculum euulgarat.

Non mihi etiã hic omittendũ videtur miraculum Sylueſtri meritis in patrem patratũ. Is per viginti a[n]nos podagræ dolorib. adeò laborauerat, vt pedib[us] iam vlceribus corroſis, contractiſque deambula[ndi] munere fruſtraretur. Huic Syluester filius morti pr[o]ximus purpureũ pannũ, quẽ carceribus tutus ad[...] machi tutelã geſtauerat, trãſmiſit, cõſolatus eũ mu[l]tis, multiſq; adhortatus, vt à fide rerũ à Hieronym[o] prædicatarum minimè diſcederet. Iuſsit poſtrem[o] bono etiam animo fore, quoniam in ſuperiorã pat[riam] commigraturum ſe quàm citiſsimè conſideret. Acc[e]pit ille dolorum plenus, filij munus, atq; poſt eius [o]bitum pedibus tabo pleuis, ac penè exeſis, admou[it] ſimul Dei omnipotentiæ fiſus filiu interpellauit, [...] petraret ſibi greſſua officium, & optatã diu, neq; v[...] habitã ſanitatẽ. Nec mora, ab admoto panniculo, [...] obductas vlceribus cicatrices retulit, & neruorũ ol[im] loquitatem directam, & ambulandi poteſtatem, [ac] perfectam totius corporis ſanitatem.

Et illud non tacendũ, à Dominico Piſcienſi oſten[...] Alicuius ciuis filiã, Satan occuparat. huius furore, [...] cienſis aliquando refrenarat, vt tres interdũ, & qu[a]tuor mẽſes miſerã non vexaret. Coniecto illo in ca[r]cerẽ, hoſtis ſæuire cæpit, eoq; infelicẽ adduxit, ſepte[m] vt totos dies nec cibum, nec potũ ſumere permitte[ret]. Euocati exorciſtæ quãplurimi, admotæ diuerſæ ſa[n]ctorum reliquiæ; ſed fruſtrà. Accurrit poſt hæc p[a]ter ad Dominicum iam carceri mancipatum, & [ca]lamitatem filiæ expoſuit: cui ille, edictũ in dęmone[m] ſcriptũ, dedit, alligandũ collo patiẽtis: quo præcip[ie]bat inimico, vt tãtiſper à vexatione abſtineret, quo[ad] illa Syngraphã geſtaret. Obediuit Satanas manda[tis] adiurãtis, & cibũ, ac potũ libere ſumere illã permi[ſit].

Iſtud ad ipſum pertinet Hieronymum. Petrus Corſinus iudicẽ, vnus, illi inter quæſtiones exprobrabat: Vbinam Piſa, quam nos recuperaturos prædicabas? Recuperabimus, an non? Huic Hieronymus: Recuperabitis: ſed tu illã non videbis. Euenit, vt prædixit. Paulò pòſt cædem Hieronymi, Petrus exercitui Florentino præfectus, cùm omnia recuperandæ vrbi tentaſſet, nonnemoq; exiſtimaret, Hieronymi prædictionem vanam fore, Florentiam irrito conatu reuertens, doloris ex re infeliciter tentata impatiens, in phrænesim incidit, in qua iſtud ſæpè ſæpiùs repetijt: *Tandem ille frater nobis præualuit. Tandem ego morior, neque Piſam videbo.* Conabantur propinqui modis varijs hominem ſanare: nunc Piſam captam nunciantes; nunc veredarios, qui nunciarent, ſubornantes, & aliquando æs campanum in omnibus turribus Eccleſiaſticis perſonantes, ac ignibus incenſis, tubarumque clangore publicam de capta vrbe lætitiam inſinuantes, quod eùm vix perſuaſiſſent, ipſe tñ nulla ſalutis cura tactus interijt: eum tñ priùs aliquibus, audiente etiam vxore narraſſet, teſtatus Hieronymum innocentem fuiſſe: nec aliquam mortis cauſam in illo repertã eſſe.

XXII. *Minoritæ mortem illorũ accelerare conantur.*

Inter hæc Minoritæ, iàm citrà omnem diuinitatis, & humanitatis reſpectum Gaudentes miſeris, nõ tantùm infamiam procurabant, ſed & periculum vitæ accelerabant: per diſpoſitos homines, noctu præſertim, vulgum concitantes, qui Hieronymum impoſtorem, falſum vatem, populi ſeductorem vociferantes, omnium mortalium odium in eum inflammarent. Ab eorum importunis ſtudijs, Sodales Marciani, multos dies in Monaſterio ſub cuſtodia publica concluſi, ne eleemoſynas quidem quotidianas ad vitam tolerandam, ab amicis recipere potuerunt. Ab eorundem quibus deſiderijs, campana maior, Sancti Marci templo publico Magiſtratus inimici decreto detractæ illis attributa fuit. Ab eorum ipſorum conatibus omnia in Hieronymum, & ſocios acta, conficta, tentata: cùm pretium operæ à Magiſtratu obtinuiſſent, ſexaginta libras Florentinas, ad plurimos annos conſequentes, anniuerſarias: in ferculum, quod ipſi pictantiam vocant attributas: vt ſcilicet, de Hieronymo proſtrato Gaudentes haberent, quod in triumpho ederent tam præclaro. Occaſionem commodè rapuerant ex morte Caroli Regis, qui ferè eodem, die, quo captus fuit Hieronymus, apoplexia interierat. Vnde aduerſarij omnia ad perniciem viri vertentes, illius prædictiones eleuabant, quod enunciaſſet, Carolum in Italiam reuerſurum, & mores Cleri corruptos reformaturum. quaſi verò omnia, quæ prophetæ prænunciabant, euenerint, aut propterea falſi iudicati fuerint, aut ſtãte Dei arbitrio (in cuius, manu eſt mutare ſententiam) Carolus neglectus habens diuinam vocationem, non potuerit, eam ob omiſſionem, in pœnam extingui: quemadmodùm æquiores euentuum Iudices conijciebant. Ad hunc modum Magiſtratu, & populo, in Hieronymum ab hoſtibus irritato, Roma aduenientes Commiſſarij, Romulinus, & Turrianus, quid facturi eſſent; aliquibus Hieronymi aduerſarijs communicarunt. Romulinus priuſquàm ex equo deſcendiſſet, illis dicentibus, *Moriatur.* moriendum illi eſſe omninò reſpondit, ex præiudicata, emptaque per quoſdam Florentinos Romæ ſententia, etiamſi iàm innocens, quàm S. Ioannes Baptiſta foret. In hoſpitium deinde exſcenſione facta *Nos Pulcherrimum ignem accendemus*, dixit à decreto præiudicato, quòd in pectore geſtaret. Nè tamen priùs damnaſſe, quàm inquiſiuiſſe videretur, coràm Octo viris, & quibuſdam alijs, Hieronymum interrogauerunt: qui omnia, quæ in tormentis faſſus fuerat, falſa eſſe pronunciauit: contrà, omnia vera, quæ vel ex ſuggeſtu annunciauit, vel in ſcriptis liber reliquit. Subiecit illa alia, grauitate tormentorum expreſſa fuiſſe: quibus ſi denuò ſubderetur, & æqualia illis proferret, totiès, quotiès id feciſſet, vel facturus eſſet; pro non dictis, proq; non veris habere vellet. Perculit ea proteſtatio Iudices, & præcipuè Romulinum: qui & ſi illud Euangelicum ità vt audiri poterat dixiſſet, *Ego nullam cauſam mortis inuenio in homine iſto*, inflammatus tamen ab aduerſarijs, minacibus, & contumelioſis verbis in Hieronymum inuectus, torqueri aliquotiès imperauit, vnde verè iam exanimatus pro carnis imbecillitate, contraria his, quæ liber, vel dixerat, vel ſcripſerit, edixit: quandò cupienti mori, quò diutiùs torqueretur, negaretur occidi. In his ſupremis verbis per cruciatus extortis, & in Franciſci Commentarijs confictis, quaſi in certiſſimis documẽtis innixi, Vero Medices, Vexillifero Iuſtitiæ, Octo viris, & reliquo Magiſtratui præſidente, ſententiam mortis Romæ prælatam, emptam, & extortam, in Hieronymũ, Dominicũ, & Syluestrum pronunciarunt. Erant nõnulli, qui Dominicum, quaſi deceptũ, ac ſimplicitate delinquentẽ, morti eximere voluerãt. Cæterum Philippus Guigni, cùm illum noxiam herbam, adeòq; radicitus extirpãdã dixiſſet, Romulinũ, vt in ſententia perſiſteret, impulit. Namq; pronunciauit; *Vno fraterculo plus, vno minus nihil refert: moriatur.* Non diù moratus eſt Deus vlciſci Philippũ. Eo ipſo die, cum Iacobo Pandolfino cœnatus, in ægritudinẽ lethalẽ incidens, numquam è lecto ſurrexit, paulò pòſt ad ſepulturam elatus. Faber ferrarius, qui catenas vinciendis ad cõburendũ illis ſumma cum exultatione procuderat, quiq; in contumeliã vinctorum: facem ardẽte hac nocte per vicos, & plateas circumferens, ſubſannauerat, dixeratq;: *Hoc eſt verum lumen*, in foueam quandam præceps corruit, & fractis ceruicibus expirauit. Die XXII. Maij mortem illis in craſtinũ indixerunt: quòd nuncium illi intrepido, imperterritoq; animo exceperunt, ſtatimq; Sacerdotem ſibi dari petierunt, cui peccata quãquàm minuta, Chriſtiano ritu cõfiterentur. Honeſto voto per aduerſarios ſatisfactũ quidẽ eſt, ſed tñ obliquè, & præter fas: quandoquidẽ nõ ex Ordine Prædicatorio, vt par erat, ſed de Florẽtino, ſub Regula Sãcti Benedicti Monaſterio tres acceſſierant Sacerdotes, vt Hieronymo, Dominico, Syluestro morituris pœnitentię Sacramẽtũ impertirẽt. Nox ea, quę ſuppliciũ pceſſit, huic muneri deſtinata fuit Peracta cõfeſſione, Hieronym⁹, tametſi ſemimortuus, in Pſalmũ, *Miſerere mei Deus*, paraphraſim feruẽtiſſimis verbis, ac ſentẽtijs cõceptã ſcripſit: cũ alias olim ſex alios Pœnitentiales Pſalmos expoſuiſſet, ꝓ dixiſſetq;, ſe ſuo tẽpore Septimũ quoq; interpretaturũ. Aggreſſus deinde Pſal. *In te Domine ſperaui*, cõmẽtari, aliquot tãtùmmodò verſiculos explanauit: reliquũ perficere nõ potuit, calamo p aduerſarios erepto. Enimuerò hi, q ad cõfortãdos vinctos, ex Sodalitate mortis, q̃ vocant, miſſi à Magiſtratu aduenerãt, oẽs ex hoſtibus cõſtabant. Iacobus Nicolinus inter hos numerabatur, in cuius ſinu cũ Hieronym⁹ capite aliquantũ reclinato obdormiuiſſet, viſus eſt, aliquid ore ꝓferre, & ſubridere: vndè is animo mutato impelli ſe ſẽtiebat, ad credendũ illi, & ad illum amandũ: maximè quãdò ille ab eodẽ interrogatus, An vera eſſent q̃ prædixiſſet: & quãdò calamitates Florentiæ euenirent; iam ferè in agone poſitos, conſtanter affirmauit: omnia, à Deo reuelata accepiſſe. & tribulationes Florentinæ vrbi ſuperuenturas fore, temporibus Pontificis, quem Clementẽ appellarent. Signaret iſta verba, & memoriæ, vel etiam poſteritati cõmendaret. Et quidẽ Iacobus, quę audierat ab Hieronymo deſcripſit, ſignauit, & cuidã Sãctimoniali ſanguine cõiunctę in Cœnobio Muratarũ, vt ſeruaret dedit: vtq; cõſequẽtib⁹ annis, ſi aliquis Põtificũ Clemẽs vocaret, obſeruaret, tũq; tẽpore ſchædã aperiret, & cui op⁹ eſſet, ꝓpalaret, admonuit. q̃ curioſitate victa, nõ expectato tẽpore literas aperuit. euulgauit: de quibus certior facta Clarix Philippi Strozæ coniunx, præſens poſteà Romæ, quando Clemens eligebatur, electum Pon-

Acerbitate dolorũ victus dicta ſua falſa Sauonarola fatetur.

tifice em

vnctum quę nouum, vt Clementis nomen aſſumeret, Sauonarolã prædixiſſe, multas calamitates Florentinæ vrbi ſuperuẽturas, Põtificio illius, qui Clemens diceretur. Cœpit, & ſtatuit iis, ea q̃ à Clarice renũciabãtur. ſed q̃ proſpero Florentinis euenerit, nemo eſt, qui ignorat. Petrus Soderinus Florentinorum Dux, eã ſchedã vidit: Sauonarolã verò exitus rei, non falsũ fuiſſe Vatẽ oſtẽdit.

XXIII. *Morti addictis SS. Christi Corpore ſe reficiunt.* Otto inde Sole in peruigilio Aſcenſionis Dominicæ, cũ antè ſumeo dæ Sacroſanctæ Euchariſtiæ mortem expectarent, in triclinium Curiæ producti, Sacrificio interfuerunt. Eo perfecto, Hieronymus, priuſquàm ſacram hoſtiam inſumeret, dari eam ſibi in manibus poſtulauit. Hanc cùm accepiſſet, mira perfuſus lætitia in eiuſmodi verba prorupit: Scito ſe ibi eſſe Deum illum Max. Opt. qui cælum terramq;, & vniuerſam denique naturam cõdidiſſet. Scire perfectã eſſe Trinitatẽ indiuiſibilẽ, & inſeparabilẽ, quæ Pater eſt, Filius, & Spiritus Sanctus: Filiumq; ipſum æterni Patris Verbum e cælis, ad terras in Mariæ Virginis vterum deſcẽdiſſe, in ligno crucis pepẽdiſſe, proq; miſeris nobis, à peccato & à morte æterna liberandis, pretioſiſſimũ ſanguinem fudiſſe; rogare eum, obſecrareq;, vt ſãguis ipſe, nõ fruſtrà, ſed in peccatorum ſuorũ abolitionẽ effuſus ſit; eorũ demũ quæcumq; à die, qua ſacris vndis ablutus, ad illã vſq; horã perpetrauit, veniã ſuppliciter petere: & orationes fidelium, ne in vltima vitę inimicus humani generis aduerſum ſe præualeat, flagitare. Adiẽxit, illũ verſiculum recitare: *Ipſa te cogat pietas, vt mala noſtra ſuperes, parcendo, & voti compotes, nos tuo vultu ſaties.* Poſteà diuinã hoſtiã ſũpſit, ac recitare vſq; ad ſeptimum verſiculum, illũ hymnum, *Gloria, laus & honor ſit tibi Chriſte Redemptor*, perſeuerauit. ſociis pari deuotione Sacramentũ ſumentibus. Hos ille vltimo admonuit, ne quæ corde gerebant, foras exprimerent, cũ eſſent morituri. Cogitauerant enim ad populum verba facere, alterq; ſe innocentem mori dicere propoſuerat, alter, qui ſenior erat Dominicus, etiam ſe viuũ flãmis dari nõ recuſare, certiores fieri cupiebat ſpectatores, tãtũ abeſſe, vt mortẽ perhorreſceret. Prohibuit iſtud Hieronym⁹, Chriſti Saluatoris exẽplo, q. tametſi ſupra q̃ dici poteſt innocentiſſimus eſſet, noluit tamen huiuſmodi quidq̃ proferre: ſed tamq̃ agnus ad *victimã ductus eſt, & coram tondente non aperuit os ſuu.* Agnouerunt illi p̃ſecuridũ errorẽ, & abſtinuere. Agnouit & Iacobus peculiare munus Hieronymo collatũ, vt arcana cordis humani perſpiceret: quod verbis ipſius narrauit Iacobus Nardus Vincentio Scæuolæ, Epiſcopo Hieropolis, qui Ioanni Franciſco Pico prior id negotij patefecit. Vidit idẽ ille Iacobus Nicolinus, nocte antecedẽte omniũ triũ vinctorũ, iãq; morti adiudicatorũ vultus, ſplẽdorẽ quendã inſolitũ emittere, & nocturnas in cubiculo tenebras diſſipare. Appropinquãte demũ hora ſupplicij, cũ ab apparitorib⁹ ad locũ deſtinatũ, ſinguli inter duos Cõfortatores, procedere cũ vnoquoq; Monacho Benedictino: ſed nõ vincti, neque laqueis colla innexa ducerẽtur, Sebaſtianus Bontepius, Prior ad Sãctæ Mariæ Nouellæ, iuſſu Turriani Generalis habitũ Religionis, ſcapulare dictũ, ab Hieronymo poſtulauit: q cũ is aliquoties deoſcular⁹, ſes obtreſtaret, illũ ſe deſideraſſe cupide; & immaculatũ cuſtodiſſe, eidẽ inuit⁹ reſtituit. Satellites, q ducebãt, exhibuiſſes p habitũ, etiã veſtes exteriores intelligi, reliquã illos ſpoliarunt, & tantũmodò ſolis ſubuculis laneis reliquerũt. Ducti primò ſo eminẽs ſuggeſtum, vbi altari poſito duo Commiſſarij Romani Benedictus Pagagnotus Epiſcopus Vaſionenſis, quatuor Canonici, & nonnulli ex Clero Baſilicæ Maioris expectabant, obuiũ habuerunt quendã Sacerdotẽ Nerottũ nomine, qui cupid⁹ Hieronymi fortitudinis cõſtantiæq; explorãdæ, ipſum interrogauit: An quo nẽ animo mortẽ imminentem, Chriſti amore tolerarent? Cui ille & voce, & vultu mari. ſupplicijs deſiderium præſ ferens reſpõdit: Nõne propter eum emoriar libentiſſimè, qui eo quod mẽ hominem peccatis miſerum, amore cõplectebatur, voluit innocẽtiſſimè mori? Nõ ne ego animã hanc eius gratia libenter effundã, qui nec milleſimam eorũ, quæ p me fecit, & pertulit partẽ, referre vnquã poſſim? & in ipſis verbis vultu renidenti, Crucifixi ſignum q deferebat, oſculatus eſt. Interpellauit paulò pòſt Nerottus; An ſuo iã diſceſſu quidquam Sectatoribus relinqueret. Reſpondit, aliquãdiù tñ cunctatus: magna eos viſuros eſſe. Cui rurſũ ille: Qualianam Pater? Veſtris, *inquit*, animabus conſuletur. Hunc ipſum Nerottum, & Dominicus quoq; ad ſe vocauit, iure amicitiæ, quam pridem inter eos litterarũ ſtudia cõcilianerant, eumq; in hunc modum eſt allocutus: Scias velim Nerotte innocentem me moriturũ: & p certo habeas, futurũ eſſe id, q à Hieronymo prædictũ eſt: quibus verbis Nerottus offenſus, cũ interpoſuiſſet: Caue, *inquit*, ne falſis promiſſis decipiaris: Dominicus, futura omninò, etiã atq; etiã affirmauit, quæ Hieronymus prædixiſſet. Tũ Syluester, qui futuræ mortis horrore tremebundus, omniũ ad id vſque temporis timidiſſimus fuerat, diuino quodã quaſi æſtro percitus, inflammatuſq; adeò faciẽ, vt quodãmodò radios emittere videretur, ad Hieronymũ cõuerſus, Aduenisse tempus, dixit, quo bonò eſſe animo deberent, modò fortes permanerent, & ea, q̃ mox erãt ſubituri mortẽ, alacriter, animoſèq; perferrent. Ad quẽ Hieronymus, ſic faciendũ cẽſuit: eumq; & Dominicũ ſimiliter adhortatus, eadẽ in ſententia perſeuerarent, pauorẽ omnẽ ex animo procul abigerent, curas vniuerſas pellerẽt; proq; certiſſimo haberẽt, cælũ ſe quã citiùs adepturos, vbi illud Dauidicũ canerẽt; *Ecce quàm bonũ, & quã iucundũ habitare fratres in vnũ.* His inter ſe dictis, tãdẽ eò peruenerũt, vbi Pagagnotus cũ reliquis Collegis ſedebat, vt morituros exauthoraret. Ritus is apud Eccleſiaſticos degradatio nuncupat. Ibi iuſſu Romulini, aliquis eius familiaris gradu altiore conſcendens proclamauit: eos, q falſi prophetæ, ſchiſmatici, & hæretici eſſent Ordine Sacerdotali, & Clericali depellẽdos. Inde Sacerdotalib⁹ illos veſtibus induerũt, mox ſpoliarunt, & cætera peregerunt, q̃ fieri eo ipſo ritu conſueuerunt. At cũ ad illud eſſet deuentũ, vt eos è manu mitteret, apprehenſa Hieronymi dextera, dimiſſaq; Antiſtes dixerat, *Separo te ab Eccleſia Triũphante:* Cui Hieron. *Militãte nõ triũphante: neq; enim id potes.* Pontifex Alexander Pagagnoto, pænã priuationis Epiſcopatus pꝓpoſuerat, niſi Hieronymũ exautoraret. Lecta deinde a Cõmiſſarijs in eos ſentẽtia: q nihil aliud in ſubſtãtia cõtinebat, q̃ quòd ꝓpter hęreſim dãnati, brachio ſeculari traderent. De alijs falſo impoſitis criminibus, nulla facta eſt mentio in decreto. Aderant, qui morituros ad perferẽdã libenti animo necem hortarẽtur, ijdemq; etiã cibo, potuq; defeſſos eorũ corporis ſpiritus excitare ſatagebant: ex quibus cuipiã bellaria ꝓcuranti Hieronymus ait: Quid opus eſt iſtis, de præſenti vita iam emigranti? Alteri item, qui inter confertam adhortantium multitudinem, vocem in eius laudes extulerat, reſpondit, humanis laudibus, & gloria peccatorem non egere. Antequàm verò ab eo tribunali ducerentur, Romulinus ad eos conuerſus renunciauit: Alexandrum Pontificem illis plenariam Indulgentiam impartiri, eiſque baptiſmali Innocentiæ reſtitutis pænas purgatorij remittere: quam illi gratiam capitis inclinatione gratam ſibi oſtendere. Hinc ad aliud Tribunal à Præfecto ſatellitum adducti, Octo virum, & Iudicum deputatorum ſententiam in eos prolatam audierunt, his verbis conceptam.

Per Epiſcopũ Pagagnotũ exautorantur.

Vexillifer iuſtitiæ, & Octo viri Reipublicæ Florẽtinæ, oẽs, excepto vno Frãciſco Cyno, in Curia cõgregati, viſis proceſſibus, & confeſſionibus Hieronymi de Ferraria, Syluestri Florẽtini, Dominici Piſcienſis, Fratrũ Ordinis Prædicatorũ Cænobij S. Marci Florentiæ: diligenterq; examinatis, & perpenſis flagitijs nefandis in eiſdem contentis. Viſa etiam, & conſiderata illorum degradatione, facta

ab Epiſcopo, in præſentia vniuerſi populi, ac Magiſtri Generalis Ordinis Prædicatorum, nec non Commiſſarij Apoſtolici ab Alexandro Pontifice miſſi. Viſa præterea ab iiſdem Commiſſarijs lata in eos ſententia, & vigore reſcripti Pontificij conſignatione eorumdem in manus brachij ſecularis ad effectum illos puniendi, & iuſtitia adminiſtranda; ne remaneant peccata ſine pœna, neque illi impuniti, ſententiamus, & pronunciamus, vt vnuſquiſque eorum in patibulo ſuſpendatur, & corpora eorum ibidem publicè in platea Magnificorum Dominorum comburantur, vt animæ à corporibus omninò ſeparentur. Lata iſta ſententia in ſuggeſtu publico Dominorum, præſentibus teſtibus Franciſco de Baronis, Dominico de Morello, ciuibus & Notarijs Florentinis. Ego Ludouicus Minchus Notarius de Octorum officio fui rogatus, &c. die XXIII Maij. MCCCCXCVIII in vigilia Aſcenſionis Dominicæ.

Eam ſententiam, cùm illi alacres audiſſent, tamquã ad ſolenne aliquod epulũ inuitati, præ lætitia geſtiebant. Aduerſarijs, id quicquid interceſſerat temporis, pro mille annis computabatur: tantumq; deſiderium fuit illos enecatos, exuſtoſque vidẽdi, vt quatuor homines ſupranumerarios carnifici addiderint, qui neceſſaria ad ſupplicium præpararent. Compulerant & amicos, & ſectatores Hieronymi, ad ligna ferenda, & crucem erigendam, aliaque comportanda. Erectum fuit in medio foro, altitudine æquali cum eo, q. Octo viri inſederant, ſuggeſtum; in quo ſtrues lignorum ſarmentis, ſtramentiſque inſtrata, puluere tormentario aſperſa, ac ſebo, adipe, oleo, piceque perfuſa aſſurgebat. ex eius medio eminebat trabs viginti cubitos altior, transuerſali ligno in modum crucis ſummo in faſtigio deformata. pendebant hinc inde, & in medio ſinguli capiſtri, totidemque catenæ, & collaria ferrea mactandis illis præparata. Cum illi à carnificibus ducerentur, Monachus is, à quo Hieronymus Sacramẽtum pœnitentiæ ſuſceperat, voluit percontari; Nũ cuperet aliquid extremo in diſceſſu proloqui, aut admoneret? Cui nihil ſibi reliqui eſſe ait, hoc excepto, vt Deũ pro morituro rogaret, & ſuæ doctrinæ auditores præmoneret, ne propter mortem, quam tunc eſſet ſubiturus, offendiculum aliquod ſibi ipſis generarent: tum verò vt miniſtri carnificis, ſubuculam circumfluentẽ pedibus illius circumligarent, ne pendulus verecundiora oſtenderet. Dominicus verò hymnum. *Te Deum laudamus*, ad pedẽ crucis etiã concinere voluit, ſed prohibit⁹ à Sodalibus Mortis fuit, dicẽtibus, id ſi faceret, plurimi in fruſtra concideren tur, à ſeditione imminẽte. Tandem voce ſubmiſſiore, verſiculum alterum illis recitantibus illum ipſum hymnum concecitauit, id enixè flagitans, nè falleret. F. Syluester primas ſcalas conſcendit, cui verſiculum *In manus tuas*, altiore voce recitanti carnifex laqueũ collo impoſuit, & ad alterũ crucis brachium ſuſpendit, collari ferreo mox indito. Secutus Dominicus, ex altero crucis brachio pependit: vltimò Hieronymus, iam in ſupremo ſcalæ faſtigio, oculis in ſubiectã populi multitudinẽ conuerſis, quaſi ingratitudinem populi Florentini deteſtabũdus, in medio crucis appenſus fuit, poſtquam Symbolũ Apoſtolorũ recitaſſet. Properabat carnifex collare illi induere, vt anteq̃ expiraret, flammas, quas excitare quãtociùs volebat, perſentiret. Cæterùm illud à cruce in cataſtã decidit; q. antequã truculentus inuenire poſſet, ſpatium expirandi Hieronymo fecit. Tãta fuit vulgi mutabilis eo momẽto immanitas, nemo, vt cõſueto more IESV nomẽ morientib. cõclamarit. Exortus indè vehemẽs vẽtus, ſiue procella, flãmas exurgentes ferè diſſiparat, ita vt aliquãto tẽporis interuallo cataſta incendiũ minimè cõceperit: adeoq; populi obſtupefacti miraculũ proclamarint; alij perterriti fugã arripuerint; donec intẽperie abeũte, ſubijciẽtibus funalia accẽſa alijs, rogus flammã conceperit, eorũq; cadauera vſtularit. Viſa eſt inter flãmas ardẽtes dextera Hieronymi eleuatis duobus digitis ad eũ modũ diſpoſita, quaſi Florentino populo benedictionẽ impartiret. Eam manũ, cum pueri quidã inſolentes ſaxis in ſemicrematos proiectis detruncaſſent, aliquis puer, nõ inſcius, matrẽ ſuã, Hieronymũ viuẽtem impenſius coluiſſe, eidẽ detulit, atq; illa pro magno theſauro domi repoſuit: donec maritus Hieronymo aduerſarius re intellecta illam corripuit, & in cloacã furijs correptus proiecit: quam tamen eadem pia mulier cõmunicato cum quadam vicina ſecreto perquiſiuit, & repertam. data aliqua parte conquirenti, diligentius aſſeruauit. Alter puerorum, reliquũ eiuſdem brachij decuſſum matri ſuæ ægrotãti deportauit, ſubſecuto paulo poſt miraculo. Aliquis ex nobilitate, parte cranij itidem ab inſolentibus decuſſam, aliud quas agens è terra ſuſtulit, & religioſo pro cymelio domi retinuit. Nõnullæ matronæ, habitu famularum diſſimulato, ad locũ ſupplicij accurrentes, cinerum nonnullam partem prætextu, quaſi oſſium, in præterfluentem Arnum proijcerentur. Dum carrucca vehetẽtur, aliquis puer vnũ ex oſſibus ſurripuit, quod poſtea miraculis illuſtratum fuit. Quidam etiam ex aduerſarijs alterũ inde ſuſtulit, & per ludibrium in officinam cuiuſdam ex Hieronymi deuotis iniecit, dicẽns, & ſubſannans. *Ecce vnum os ex veſtris Martiribus.* quod ille tamen magna veneratione collegit, & ſerico inuolutũ inter pretioſiora quæque repoſuit. Biduò pòſt ſupplicium, dum molendino in Arni ripa ſito puer quidam inſiſteret, ferri per fluuium perſpexit pilam quandam quaſi orbicularem punicem vſtulatam, actutumq; ab ijs, qui aderant, magna ſubſannatione acclamatum eſt, Hieronymi cor illud eſſe. His puer, à patre perſecutiones timente præmonitus, conſentiebat verbis, mente aduerſabatur; & hac diſſimulatione quaſi clypeo tutus, cor de Arni fluentis clam ſublatum ſinu repoſuit, & ad genetricem detulit; quod poſtea Hieronymi cor eſſe, quemadmodũ impij illi neſcientes acclamauerãt, miraculis multis proditum eſt. Huius cordis (verba ſunt Ioannis Franciſci Pici de ſeipſo) diuino dono, & amicorum charitate, ac diligentia, ab eadem muliere obtinuimus partem chariorem vtiq; nobis, & gẽmis, & auro, propter viri amicitiam coniunctiſſimi, eiuſdemque Prophetæ, & Martyris memoriam. Sed habuimus longè chariſſimam, gratiſſimamque, poſtquam ad eius præſentiam depulſos morbos, & torta diuinitus, fugataq; dæmonia cognouimus. Partẽ alteram eiuſdem cordis rapuit Philippus Latini, alterã Hieronymus Beniuenius; non nihil Frater Zenobius à Sancto Caſſiano; reliquum miſſum fuit Ferrariam. Subuculam laneam vnam Antonius quidam ciuis retinuit; alteram ſanctimoniales S. Catharinæ; pallium Franciſcus Dauanzati: cingulum aliquis cuſtos Carcerum, quod poſtea inter amicos in quatuor partes diuiſum, parturientibus adiumento fuit. Vnum ex ſcapularibus Dominicus Beniuenius: à cuius contactu miracula perpetrata: collare Franciſcus Cæſaris Petrucij: funes quibus ad torquendum ligabantur, Hieronymus Beniuenius: alij alia pro reliquijs ſeruata imaginem ad viuum effigiatã fere innumeri.

XXV Diuerſi ... neæ Hieronymi contendentiũ rumores. Defuncto ad eũ modũ Hieronymo cũ nocte inſequente plurimi ciues multã Romulino pecuniã, & in his vnus mille aureos, quibus poſteà galerum emiſſe dicit, detuliſſet varius rumor in populo ſublatus eſt. Alij falſum eum, alij verum Prophetã aſſerebãt, multi ex amicis inimici facti, & ex inimicis, amici. Quæ mouebant inimicos præter calũnias criminũ vulgatas, quibus nemo ſanæ mẽtis vtebatur, hæc fortè habebantur: falſũ vi tormentorũ, plebẽ confictis vaticinijs ludificaſſe: veros aũt, & cælitùs miſſos Prophetas, multa quãuis tormenta perpeſſos, tandẽ prædicandi tenorẽ ad extremũ vſque ſeruaſſe ſpiritũ: debuiſſe itẽ eũ imminente ſupplicio, vbi iã cruciatus ceſſarẽt, vera iterũ proferre, quæ de futuris diuinitus didiciſſet. Ad hæc iubẽte Pont. Max eũ minimè obediſſet, neci adiudicatũ, nũcijs ad id officij deſtinatis, q in eũ velut in hæreticũ, & deſertorẽ animaduertendũ cõſtituiſſent.

Reſpondebant alij à multiplici ratione, & varijs experimentis de prædictionibus multò ante præceptis abundè edocti, illũ verum ꝓphetam fuiſſe. Cõſtabat enim, ipſum aliquãdo retuliſſe his, qui præmonebãt, cauendũ ſibi ab inſidijs quæ Bononię parabantur, dũ ibi cõcionaretur, retuliſſe inquam, ſcire ſe Bononiæ minimè moriturum, ac poſteà dùm eſſet Florentiæ, ſignificataq; ipſi fuiſſent nomina ciuiũ in eius cædem cõſpirantium, vti magna ſibi cura ꝓſpiceret, atq; diſcederet, reſpõſum dediſſe huiuſmodi; Pridem ſe pro veritate, quam prædicat, Florẽtiæ interficiendum nõ ignoraſſe: nõ tamen ante à quibus, aut quo tempore reſciuiſſe, quare ſe non eſſe diſceſſurum, ſed paratum mortẽ ſubire, cùm tempus aduenisſet eſſe autem has cõſtantiũ, & verorum Prophetarum partes, pro Deo proq; veritate libenter oppetere, nõ recuſare mortẽ: quã maximè formidant illi, qui mundanis illecebris, & voluptatibus abutuntur. Ad hæc eum affirmauiſſe, etiam inter cruciatus poſitum, miſſum ſe diuino iuſſu ad proximam Chriſtiano orbi cladem prænunciandã: neq; falſum eum vnquã aut Chriſtianum populũ, aut Florentinã plebẽ ſefelliſſe fidem hac de re teſtes ipſos ampliſſimam facere, qui libellis ipſis quæſtionum ſubſcripſiſſent, cùm inter ipſos non conſtaret, quænam verba Tabellioni percontanti reſpõdiſſet: quandoquidem eorum nonnulli contenderent, eas reſponſa in dictarum à ſe rerum cõfirmationem, potiùs quàm negationem debere intelligi. Addebãt, ſi ꝓ vero habere tum, quòd palàm ſpectarum, & à Monacho eo poſteà relatum, cui de more Chriſtiano confeſſus eſt, mortuũ eũ tam ſanctè, & Chriſtianè, vt ſanctiùs, Chriſtianiùſq; nihil poſſit re cogitari: fieri nõ potuiſſe, vt publicè non retractaſſet, ſi aut ꝓphetiæ lumen, aut Angelica colloquia ſibi falsò adſcripſiſſet, quib⁹ tot populi, tot ꝓbati viri tãdiu fuiſſet ludificati, ſi ludificati, ſi quidẽ oportuiſſe inprimis tãdira abolere piacula, eoq; ab homicida magis, quò diuti⁹ cõmuniuſq; nocuiſſent: quandò & falſi Prophetę etiam per legem Moſaycam populi manibus enecandi eſſent, vtpotè qui populum ipſum perſona Dei ſibi falsò adſcripta decepiſſent, Cæterùm neque libellos quæſtionem ſatisfuiſſe (vt nonnulli oblaterabant) ad fidem reuellendam: tum quòd confeſſio facta in tormentis non probaret: tum quòd ſuſpectum examen ipſum ſupra quàm dici poſſet, haberetur, cui homines Hieronymo infeſtiſſimi præfuiſſent: tum etiam quòd nõ eo quo reſponderat modo, id eſt ambiguè retractare neceſſe erat: ſed quo prædicauerat, & prædixerat tenore, hoc eſt propria voce, liberè, antè totius populi ora, clarè, & disertè, ſi & eius populi, & ſuæ ſaluti conſulendum putaſſet. Nec tantùm voce, ſed & ſcriptis reluere dicta oportuiſſe, clareq;, & liberè fateri falsò, & contrà diuina, humanaque iura diuini numinis perſonam, & Propheticum lumen ſibi arrogaſſe, vtroq; enim modò tàm ſæpe, quã aſſeueraret, diuinas ſibi reuelationes, & miſſionem diuinitus adſcripſerat. Quamobrèm id piaculũ duplici hac quaſi victima expiandum fuerat, ſi fuiſſet ementitus: eò quòd numquã ſe, ea, quæ dixerat, recantaturum affirmaſſet, quin etiam aſſeruiſſet: id ſi fortè per tormenta cõtigiſſet, ſibi tũ fidem non habendam, ſed his, quæ publicè in Eccleſia dixiſſet, acquieſcẽdum eſſe. Quãobrèm ipſo in mortis articulo, quo tempore mentiri, niſi extremam in perniciem nequit, palinodiam canere pat erat: alioquin morte ſua, quæ non retractaſſet, ea ſatis apertè videre cõfirmauiſſe. Addebant item meminiſſe oportere, Petrum Principem Apoſtolorum, cui caro, & ſanguis non reuelauerat, Chriſtum eſſe filium Dei, ad ancillæ vocem, non ad tormenta Chriſtum negauiſſe: quem ex teſtimonio paternæ vocis, & clariſſima gloria transfigurationis, vnicum eſſe Dei filiũ in monte cognouerat. Accedebat, quòd cùm in expoſitione Pſalmi quinquageſimi, nec in eius, cuius principium eſt, *In te Domine ſperaui*, in vinculis peracta, vllum indicium inerat, ſe ſalus vaticinijs quenquã feſelliſſe, aut diuini ꝓphetę perſonam falsò ſibi adſumpſiſſe: tantũ aberat, vt hæc ipſa, quæ commiſiſſe dicebat, particulatim detexerit. Quare nullo pacto acquieſcendũ eis, quæ à malignis accepta diuulgabãtur. Quòd ſi fortè veniã generatim petere, id ſancti hominis, nõ falſi Prophetæ indiciũ foret: quoniã ſi dicimus, vt inquit Ioannes, *quòd peccatum non habemus, nos ipſos ſeducim⁹*: & *qui in lingua nõ peccat*, vt inquit Iacobus, *hic perfectus eſt vir.* Ad hæc fuiſſe in Prophetis prioribus obſeruatum, Michæa, & Ezechiele, vt per ambigua verba interrogantium malitiam obtunderent 3. Reg. 22. & Ezech. 14. Illud quoq; nouum, & inauditum, facinoroſorum Iudicum ſceleris adducebatur in medium, quærere tormentis à Propheta, An ſit legitimus, & verax: quãdoquidẽ examen Prophetę veridici docetur in Sacris litteris *Hierem.* 28. ex eis hei, quòd impleantur, quæ prædicta ſunt. Quòd autẽ attineret ad argumentum affirmationis rerum prædictarum, dum tormenta ceſſaſſent, exẽplo *Ieſu* Chriſti Domini noſtri facilè cõfutari dicebant: qui dum proximus eſſet ſubeundæ neci, ſe filium Dei veri, verum Deum, de Deo verò publicè apud populum nõ prædicauerit, ſed humillimè potius adeò ſemper locutus ſit, vt perfidis ſit viſum, de Patris illum ope ſubleuatũ iri. Sciebant item permiſſum quandoq; quamuis occulto iuſtiſſimo tamen Dei iudicio, vt eſt apud Euſebium *li. 5. c. 3. Eccl. hiſt.* Martyres ipſos in eis, quæ ſudabant, agonibus defeciſſe, & ad tutius poſt ea ſurrexiſſe, quod & in Petri negatione cõtigerat. Simile quiddam cõtigiſſe Hieronymo qui dicerent, non defuerunt, nec etiam deſunt, qui Prophetarum exẽplo priorũ viſum eum exiſtimarit, ne veritatem aperuiſſe, dum teneretur in vinculis. Iteretiam ſerua enim, cur occultatione quadam veritatis, nõ autẽ negatione, maleuolorum Iudicum oculos non perſtringeret, nè ob affirmationem diutiùs torqueretur, reſpõdit Rogaturum ſe Deum, vt quænam reddere verba opus eſſet, cælitus erudiretur: ac ardenter quidem & intrepidè Iudicibus propterea forraſſis eum quandoq; locutum. Monuiſſe quoq; in vinculis ipſis poſitum, vt Gedeonis hiſtoria à ſe prioribus annis expoſita ad memoriam reuocaretur, qua cuncta, quæ contra eum, quæq; agi deberent prænunciata comprehenderentur. Ad id verò, quod de Summo Pontifice erat obiectum. Breuiter reſpondebant: Numquam Hieronymum obedire in his recuſaſſe, in quibus per Eccleſiæ Doctores parendum eſſe præſcriptum eſt: Propheticis autem viſionibus euulgandis, Deo, ſicut in omnibus alijs antè omnia obtemperandum. Sic Hieremias, cui Phaſur, ſiue Phaſcor domus Domini Princeps infenſus erat ob minas, nihil veritus eſt, quæ opus erant, prænunciare c. 20. atque ob id coniectus fuit in carcerem. Ad memoriam quoque reuocandi Diui Hieronymi verba, vigeſimum caput Hieremiæ exponentis, vbi inter alia ſcribit; Non eſſe mirum, hodiè ſerui Dei occidantur à Phaſcore, mittanturque in carcerem, & horribili cuſtodia reſeruẽtur. dari enim hanc poteſtatẽ Diabolo, vt Prophetarũ oſtẽdat fidẽ: nec maiorẽ eſſe, qui cædit, ſed qui cæditur, fortiorẽ patienterq; Prophetam ſuſtipere iudicium, nec reclamare. Addebãt, quòd Hieronymus ſequi viſus eſt exemplum Chriſti, qui in Phariſæorum, & Sacerdotum vitia inuehebatur acerrimè: & eum, qui cæcus fuerat, ex eorum ſynagoga eiectum, ſuſcepit placidiſſimè: proinde quantò à flagitioſis Pontificibus Sacerdotibuſq; vexaretur acerbiùs ob veritatem prædicatam, tantò haberetur Chriſto ſimilior, qui ab eis etiam morte atrociſſima fuerit dignus iudicatus. Nec illud non noſſe vulgus dicebatur, tàm veris flagitiis atque ſceleribus diffamatum Clerum præſertim aulæ Romanæ, quam Hieronymum falſis, & fictis vat

ojs inſimulatum, cuius vita atq; doctrina, palàm & extrà omnem controuerſiam, in Iudices ab eo miſſos, illumq; ipſum crimen reijciebat. Defenſa enim ab eo voce, & ſcriptis fides Catholica, atq; etiã propagata ſemper fuerat, ſeq; palàm, & publicè correctioni S.R.E. ſemper affirmauerat pariturum, quod tollit omnem hæreſeos maculam: quandoquidem eius, qui talia promat, fides; ſit ipſius Eccleſiæ fides. Tria enim, in eo, qui, propriè hæreticus ſit, cõcurrere oportere Sacri Theologi docuerunt: falſam in rationali animæ parte credulitatem aduersùs articulos fidei, vel contra ea, quæ ab ipſis deducuntur: In concupiſcibili parte peruerſam voluntatem: nec hoc ſatis, ſed obſtinationis acceſſionem addidere. quæ omnia Hieronymus, verbis, ſcriptis, & factis deteſtabatur: tantũ abeſt, vt in eius doctrina reperirentur. Vindicandi præterea illius, atq; ab omni calumnia aſſerendi, Legum etiam Ciuilium, & Põtificiarum interpretibus data erat, nedum Theologis occaſio, ex ipſamet, quæ vulgò iactabatur, peruerſorum ſententia Iudicum. Eam quippè, quę iuſtè, ritèq; feratur, certiſſimum eſt, & prorſus incontrouerſum, cõcluſionem eſſe debere actorum, quibus proceſſus nomen eſt factum: quæſtionum libelli nuncupantur, apud gnaros linguæ Latinæ. At in ipſis nihil omninò inuenitur, quod pertineat ad hæreſim aut ad Eccleſiæ detrimentum. Addebant, quòd qui exequutionem iudicatam in Octo Viri mandauerunt, aliam ob cauſam, ab omni veritate, & ab ipſis quæſtionum libellis alienam, Miniſtris necandum tradiderũt. Addebant & illud, quod nec articulos propoſuere, nec eos diſputationi ſubiecere, nec aliquid actum, quod vel ius ſcriptum, vel probatus Eccleſiæ vſus in deprehendendis, vel pœna afficiendis hæreticis antè præſcripſerit. Præterea cui ſententiæ reluctatum eſt à Felino Epiſcopo Lucenſi, Iuris vtriuſq; doctiſſimo interprete, in Romano cauſarũ foro, Auditore celebratiſſimo, qui multis retulit, nec a ſe, nec ab omni Iudicum Romanorum cõſeſſu, qui Rotæ nomine appellatur, inuentum aliquid in libellis quæſtionum, ſiue proceſſu rerum Hieronymi, quod ad hæreſim, aut ſchiſma pertineret. Alij ad vitam & mores, doctrinam, & reuelationes Hieronymi penitùs aſpicientes, atq; ſingula expendentes, illum ab errore vindicabant, cùm nec Iudices, ſi quid in vita, ac moribus ipſius reprehẽſione dignũ inueniſſet, priuſquàm illi pœnitentiæ, & Eucharistiæ Sacramentum publicè impertiretur, protuliſſent, aut emendaſſent: nec amici, & familiares, quibus eius vita notior, & exploratior, quàm hoſtibus fuit, aliquid ſceleris in eu vnquã deprehendiſſent quinimò ab eius inculpata cõſuetudine magis ob tractores euaſiſſent. Doctrinã præterea ab errore immunẽ eſſe pronunciabant, in qua nulla dogmata Catholicis cõtraria notata ſint: ac omnia opera ipſius, magno in pretio eſſent, adeò vt etiã ab inimicis, & quærerẽtur, & laudarentur, & aduerſus quæ diligenti facto examine nihil vnquã auſi ſunt, hiſcere, niſi foriè, aut in ſordidis, obſcuriſq; angulis, aut inter imperitos Theologiæ, & bonarum diſciplinarũ indoctos. Damnari præterea illa opera nõ poſſe, quoniam prædixerat, ea, quæ ſcripſerat, eatenus voluiſſe aſſerta, quatenùs Eccleſiæ decretis haberentur minimè repugnantia: quantumuis expoſitiones Sacrę ſcripturæ, ad exemplum antiquiſſimorum, probatiſſimorumq; Theologorum compoſuiſſet. In reuelationibus, & prædictionibus, res ipſas Hieronymo adſtipulari, perfecta iam magna parte prædictionum: de his, quæ ſpectarentur futura, iudicium, ad rerum exitus, non ad Iudicum ſubſellia referendum eſſe.

Ioannes Franciſcus Picus Hieronymum defendit.

Ioannnes Franciſcus Picus, Comes Mirandulanus, hæc pro Hieronymo diſſerebat. Cum enim Turrianum, Ferrariæ, Cõuẽtum Generalem Ordinis Prædicatorum habentem, de cauſa mortis Hieronymi interrogaſſet: atq; ille lapſum eũ in hæreſim, propterea quòd excõmunicationes Põtificis non ſeruandas dixerat, reſpondiſſet, refutauit locum, negauitq; hoc ab eo ſimpliciter, abſoluteq; dictum eſſe, quod quidem ad fidem pertineret, cùm in vniuerſum Pontificiam tolleret poteſtatem; ſed de ſingulari duntaxat locutum Hieronymum, qua ipſe mulctatus fuerat: quã iniuſtam, & minimè ſeruandam dixerat, atq; docuerat: idq; nõ ad poteſtatẽ ſed ad poteſtatis pertinere abuſum: quod cùm Turrianus audiuiſſet, cõticuit, nec verbum quidẽ ea de re amplius fecit; quanquàm hominem pluribus iountauiſſet Picus, oſtendiſſetq;, poſſe Põtificẽ in his, quæ particularis facti ſunt, decipi, excõmunicationẽ ſuper ſubreptitiũ, vel obreptitio, ob ſingulare aliquod factũ proferre ex falsò allegatis, & vi, vt, probatis, ſententiam, quæ ipſo iure nõ ligaret, decerne: adeòq; illum, in quem prolata eſſet, ad obſequendum illo in caſu non teneri: præſertim rationibus innocentiæ ſuæ corám eodem Pontifice, quoquomodo demõſtratis. Addebatq; Pontificẽ cauſam legitimam Cõgregationis, ex Marciana, & Romana, ſeu Etruſca faciendæ nõ habuiſſe, allatã ab aduerſarijs corám eodẽ, nõ ritè expenſam fuiſſe: cõtradictionẽ nullam ab Hieronymo, ſed duntaxat à recẽtis circiter Fratribus factã, nè extraneis ab obſeruantia Regulari voirẽtur, fuiſſe: ac, ſi ipſe etiam Hieronymus contradixiſſet, hoc peccatum non omninò dignũ morte, eò quòd pœnitet nec excõmunicatione feriendũ, præſertim cũ nõ pertinaciter hoc in ſenſu hæreret, fuiſſet. Ad eam quæſtionem cùm Turrianus ſubmutuiſſet, aliam ſubmiſit cauſam, quòd Hieronymus satageret, vt indiceretur Cõcilium: ac præterea aſſereret, Alexandrum Pontificẽ non eſſe Chriſtianum: idq; ſi ipſe, atq; oẽs negauiſſent, acta illius clamitare. Huic Mirandulanus reſpondit, iuſtũ, pium, ſalubre, & anterioribus Cõciliorum decretis conſentaneum eſſe Cõciliorum cõgregatione cõuocare: maximè ſi id morum reformatio præſertim in Eccleſiaſticis capitibus, & membris exigeret: præſertim verò, ſi herpes hæreſeos ab aliquo faciliimè in populos deriuaret, vel poſſet deriuare. De Alexandro Pontifice, & ſi oẽs id negarent, acta Hieronymi clamitare. De hoc, ſi etiam aliquid pronunciauiſſet, iſtud nihil ad crimen hæreſis impoſitum ſpectare: de eodem nullum examen ſuſceptum eſſe, nullamq; aut diſputationem inſtitutã, aut in ſententia mentionẽ factã: nullã confeſſionẽ ab Hieronymo expreſſam, nullũ teſtimoniũ legitimũ productũ, nulla argumenta aut indicia, quæ hæreſis ex eo fonte conuincerent, aut oſtenderent, & ea propter vel tanquàm innocenti, vel tanquã incendia immerenti, Sacramenta pœnitentiæ, & Euchariſtię, quæ ſchiſmaticis, hæreticis, pertinacibus, confitentibus, & relapſis negari ſolent, illi, & ſuis non negata. Quòd ſi hæreticis, conuictis, non confeſſis, pertinacibus, impœnitentibus data erat, & quomodo data? Ad hæc verba nihil omninò ampliùs Turrianus reſpondit.

Inuenti ſunt interim, qui cùm medij inter amicos, & inimicos videri vellent, vt Hieronymum fuiſſe hæreticum, & impium negabant, ſic à ſchiſmate prorsùs non eximebant; propterea quòd fieri Cõcilium, quantum in ipſo erat, procuraſſet. Ad id alij reſpondebant: iſtud ad ſchiſma exactè non pertinere: quandoquidem ille, nec ab vnitate Eccleſiæ ſe ſeparauiſſet; nec ab obedientia Alexandri Romani Pontificis abſolutè, ſed in caſu duntaxat tantũ expreſſo ſeſe ſubtraheret: neq; ad omnem Concilij euocationem amotio Pontificis ſequeretur: neq; quòd miniſtri Pontificij ſchiſma appellarent, ſi ad libitum alicuius, non verò ad præſcriptum iuris, & moris appellarent, ſchiſma dici poſſet: præſertim ſi vnius cuiuſcũq; Iudicij, etiam Pontificij, comites eſſe debeant, Iuſtitia, & veritas: non verò affectus odij, vel amoris, à malis delatoribus, in animo diſpoſito excitati. Multa à ſuperioribus alijs, vel Principibus, vel adminiſtris perpetuò facta, quæ ad æquitatis libellã à conſequẽtibus reuocata, virgulã expun-

Digitized by Google

ctorũ pertulerint: nõ tam vitio Pontificum, quàm illorum, qui per falſas ſuggeſtiones odio, vel amori ſuo indulgere voluiſſent: adeòq; nõ illos ſchiſmatis reos fuiſſe, qui vel ſub iniqua ſententia ſuſpiraſſent, vel etiam, ſi opus videbant alicui inſanabili carcinomati œcumenica Congregatione ad illam aſpiraſſent, vel illam ſiue præoptaſſent, ſiue procuraſſent. Alia addebant, quæ hic inſerere non eſt opus.

Alij potiò diſputabant: An ſupremus Põtifex potuerit, noua præcepta imponere, quibus detractum Chriſtianæ religionis videretur, officijs: nimirum in deferendis Cõcionibus, quibus inprimis fides Chriſtiana cõfirmabatur, deindè caſti mores formabantur, pax inter Ciues conciliabatur, Chriſtianaque libertas florebat: maximè cum Chriſtus diſcipulos præmonuerit, nè Scribas, & Phariſæos imitarẽtur, qui onera grauia, & importabilia alligarent. Ab alijs, quibus liberior aliquantulùm mens fuiſſet, & ob ea, quę ſincerius intellexerant alacrior, atq; ſecurior, authoritas Iudicum deſiderabatur: nõ ſibi admodùm cõſtare, reputãtibus ſecum, quam ob cauſam ferre ſententiam potuiſſent, ꝓpter eos ipſos Iudices, alioqui nullæ, vel modicæ æſtimationis, & parùm etiam peritos litterarum, ac legum. quò fiebat, vt ſi etiam tãquam hæreticũ damnaſſent, minoris tñ eorum eſſe authoritatem, quàm vt eis credi oporteret. Neq; enim Turrianum in præclarorum virorum numero fuiſſe à doctis habitum: Franciſcum autem Romulinum ignotum anteà, indeq; ſibi nomen feciſſe, inſtar illius qui phanum Dianæ Epheſiæ combuſiſſet. Idem ille ipſe Picus referebat, ſe ab Antonio Pico patruo ſuo, dum viueret, audiuiſſe, illum verò à Romulini ore id habuiſſe, qui dixerit Romulinum ſecũ indoluiſſe, ꝙ Alexandrum Põtificem expertus eſſet ingratum in ſe, qui tanta molitus fuiſſet, vt Hieronymus inter mortales eſſe deſineret. Addebat: Romulinum hinc poſt Antonij patrui mortem, galeri rubei honore donatum, interrogatumq;, Cur Hieronym⁹ eſſet occiſus, reſpõdiſſe percepi: no quia mereretur, ſed quia id Florentinis placuiſſet, neq; diſplicuiſſet, Pontifici. Fuere, qui Pontificẽ nõ fuiſſe in cauſa, ipſumq; dicebant negaſſe Alexandrum, ſe necis Hieronymi, & ſociorum autorem fuiſſe: & aliquibus ſuper hoc quærentibus, ad illud Euangelicum alluſiſſe dicens; *Gens veſtra, & Pontifices veſtri tradiderunt mihi*; Sic vt in Florentinos apertè cauſam rejecerit. & poſt obitum Hieronymi, de vita eiuſdem, præſertim de doctrina, & caſtitate interrogatus, tale, vt fertur, reſpõſum dederit, vt innueret, ſe libenter eum inter cælites relaturum. Sanè, Vincentius Bandellus anno 1505. quo Magiſtratum Ord. Præd. iniuit, Alexandrum de Sauonarola mentione facta, ſuſpiria, immo ex pectore ducentem vidit, & dicentem aliquando audiuit, ſibi p falſas informationes impoſitum fuiſſe. Romulinus ille ipſe, dum ad proximam ſupremæ dignitatem euectus fuiſſet, duobus ex diſcipulis Hieronymi teſtatus eſt, Alexandro, ſe gratam rem facturum exiſtimauiſſe, in decernenda morte probo, & innocenti viro: qui pòſt mortem in aſſumpto corpore, ſe reprehenderit, & caſtigauerit: ꝙ idipſum, & Epiſcopus, qui mortuũ exautorauit, ſibi cõtigiſſe pleriſq; retulit. Alij in Põtificẽ, ſed malis vexatum, & delationibus, & cõſilijs cauſam referebant, minùs tñ eius edictum fuiſſe timẽdũ æſtimabãt, etiã ſi Hieronym⁹, ꝙ imputabatur, ſcripſiſſet ad Principes Chriſtianos, ꝓbaturum ſe rationibus, & ſignis, Alexandrum, qui ꝓ Põtifice colebatur, nõ eſſe Chriſtianum, nec Deũ credere, nedum vereri. Nã delatum fuerat, cõfeſſum eum nõnullis amicis, p quos id poſteà diuulgatum eſt, ſe antè eam diẽ S. Petri, qua trabe de tecto ictus eſt Romæ, nullum Deum credidiſſe. Itẽ diffamatum ferè toto orbe Chriſtiano fuerat, illum malo animo, multis ſceleribus inquinatum, peſſimè in Religione habitũ, Põtificiã dignitatẽ quaſi emiſſe: nõ vti legib⁹ Eccleſię, nec vti bonorũ cõſilijs perſuaſũ ſe gerere: vẽdita ſub eius haſta Sacerdotia: diſtractos in filiæ nuptias theſauros: Eccleſiæ ditiones diſtractas: crudelitatẽ, & habẽdi cupiditatẽ regnare: nec aliquod verũ ſignũ boni paſtoris in eo eminere: ꝗ etiã ſi ꝓ veris nõ apud oẽs traherent, licuiſſe tñ Hieronymo, ad arguẽda flagitia diuinitùs miſſo, vel adacto, ob crebros rumores, ob diuturnã famam, ob eos auſus, quos Reges Chriſtiani in reprehẽdendo Alexãdro, priuatim, & publicè exercebant, Cõcilij mentionẽ iniicere, eaque tã exactè diuulgata, vel ad correctionis tribunal reuocare, vel ꝓ cõcionib⁹, ſi nullum aliud remediũ, arguere: ab exẽplo Saluatoris, qui Põtifices, Sacerdotes, Leuitas, Scribas, & Phariſæos nõ tantũ corripiebat, verùm etiã diuerſis epithetis ſignabat: ac ꝑterea à documẽtis Theologorum, & Iuriſperitorum: nec nõ vſu olim recepto Eccleſiæ, ac ꝑſertim à Cõſtantienſi decreto, quo reformatio Capitis, & mẽbrorum ſanciebatur. Addebant, nullã hæreſim incurriſſe, nullumq; ſchiſma ꝓcuraſſe, ſi in ſe reciperet, ꝓbare id, ꝙ euulgaſſet: cùm id ad quæſtionẽ facti, nõ ad dogmata pertineret: neq; ſemper in Cõcilijs abrogatio Põtificis ſequeretur. Nihil mirum, ſi Alexander à malignãtibus p hæc ſollicitat⁹, ſententiã cõtrà ius, & fas, protulerit: quandò & Chriſtus ob Caiphæ inuidiam, duobus falſis teſtibus oppreſſus, adiudicatus eſt morti, ſuffragantib⁹ Phariſæis, ſcribis, ſenioribus populi, ac Sacerdotib⁹, quorũ flagitia caſtigabat: quẽadmodum Hieronymus cum ſocijs, ab Alexandro, incitantibus, & approbantibus Religioſis hypocritis, & quomodò Bonifacius VIII. Iacoponum ex Minorum Ordine, virum ſanctiſſimum, ob id, quod in eius crimina inuehebatur, in carcere afflixerat: & antè hos Herodes Rex, nõ ferẽs corripientẽ in porta Ioannem Baptiſtã iugulari præceperat. Illud etiã aliquos ad patrocinium famæ Hieronymi vrgebat impenſiùs, quòd antè multos annos mortẽ ſuam prædixiſſet. Anno ſiquidẽ 1490. iſta in Sancti Laurentij pro cõcione palàm dixit *Cogitate, quanta, & qualis erit perſecutio, quandò verus Prædicator tradetur in manus illorum? Quis vnquàm credet? quandò excommunicabitur, & per vim comprehendetur, quandò Minorita per aſtutiam, & fucatam doctrinam, perq; aſſimulatam ſanctitatẽ ſeducent quàmplurimos, O quantum neceſſe tunc erit illuminari à Deo?* & in alia Cõcione ad Magiſtratum in Curia: *Hanc ſolemnitatẽ Florentia mente retinẽto. Tu irã Dei cõtra te prouocabis quia veniet tẽpus, quandò accuſabuntur hi, qui innocentes: & tu per acerbitatẽ tormentorũ conaberis ab eis cõfeſſionẽ eorũ, quæ numquã admiſerunt, extorquere: & punies, nulli culpa affines & ſic furorem diuinũ aduerſùm te concitabis: cum nulla alia re magis, quàm morte innocentium irritatur Deus.* Sexennio quoq; priuſq̃ moreretur, ab eo hoc ipſum audiuiſſe teſtabantur; Ituros miniſtros ad Sanctuarium Dei indeq; fractis foribus igne, & bipenne, iuſtos homines capturos; quos vbi celebri vrbis loco enecaſſent, quod eorum aut ignis vrere, aut ventus rapere non poſſet, aquis merſuros: & huius rei chirographum apud diſcipulos inueniri, aſſeruari apud nonnullos ſchedulas, quas ille viuens tradiderat, eo ſuperſtite nõ aperiendas, in eiſq; contineri, futurum eſſe, vt ille cum ſocijs per ignem, & aquam tranſirent, vt eorum poſteà mors teſtata eſt. Poſt eius quoque mortem cõpertũ eſt in eius epiſthographis, ipſum memoriæ mandaſſe notis quibuſdã occultis, & quæ nõ faci perlectæ ſunt ab his, qui eo familiariter ſolebant vti, vt poſt ſeptennium non ſolus cõbureretur, quin etiã memoriæ ſuccenſebat ſectatoribus, hortatum eſſe ſæpiùs illos, vt contradictionibus, perſecutionibuſque minimè cederẽt, etiã ſi campanã, ex Sancti Marci turri in Montem ferrei viderent: quæ poſtq̃ mortuo illo de turre ipſa ablata, in montem eſt ad Minoritarum cęnobium tranſlata, nihil erat reliqui, quo

nis modo ſuppeditaret. Vt opera, & commentaria omnia Hieronymi, ſub pœna excommunicationis, & pecuniaria ab his, qui haberent, in Curia Archiepiſcopalem deportarentur publicè. Abſolutio horum, qui aliquãdo Hieronymo auſcultaſſet, reſeruata. Pẽſio xx. librarũ in annos xxv. Minoritis, qui Hieronymo perdendo operã dederant aſſignata; nec non campana è turri S. Marci detracta, illis attributa: Tanaio Nerlio, & Doffo Spini curantibus. Doffus aliquando factorum ſuorum iniquitatẽ, volens, nolens confeſſus eſt. Cùm enim ab Alexãdro Philippi interrogatus fuiſſet. *Ecquid flagitij in occiſis Fratribus inueniſſet?* reſpõdit, *nedum mortalis, ſed nec venialis culpæ reos fuiſſe.* Benozium Fedeighi ad mortem innocentibus inferẽdã Octo Viros impuliſſe; cùm inculcaret, ſi hos viuos abire ſinerẽt, ipſis illis, & alijs quàmplurimis ciuibus periculũ immineret; ſi populus hos innocentes eſſe cognoſceret. Idem corám Bartholomæo Laurentij Carducij repetijt; ſe nunquàm antea, niſi in carceribus poſitũ Hieronymum tam exactè agnouiſſe: nullã in eo culpam, ſed omnia bona reperiſſe; rem tamen euſque proceſſiſſe, vt multis periculis à ciuibus auertendis, oportuerit illũ neci dare. Thomas Caponius, Petro Corſino ad Vrbini Ducem miſſo iudex ſuffectus, nõ niſi trium verſiculorũ Pſalmi, *In te Domine ſperaui*, expoſitionem; cauſam cædis Hieronymi, ipſum tamen mortem minimè promeritum, & ſocios illius innocentes eſſe poſt quæſtionẽ peractam pronunciauit. Iacobus Nardus ad finem libri 2. hiſtoriæ Florentinæ, ad exonerandam ſuam conſcientiam, ne veritatẽ occultaret, illud quoq; memoriæ commendauit; Ciuem quendã inſignem, nobilem, Florentinũ, ad examinandus illos tres viros deſignatum, Hieronymo infeſtiſſimum, pòſt reuocatos Florentiam Mediceos ciuitate pulſum, & rus in exilium actum, in eode pago, coram ſua vxore illo præſente, & interrogante, retuliſſe, Multa ex proceſſu Hieronymi ad bonum finem detracta, multa addita fuiſſe. A quibus teſtimonijs, omni exceptione maioribus, vtpotè ab hoſtibus contra ſeipſos prolatis apparebat quàm iniuſtè paſſi eſſent, tã uccili, qui ſuperſtites emes, & Sodales innocẽtes: quamq; meritò præmia acceperint delatores. Iſto quippe adſcribo decreto, pretiũ ſanguinis aliqui acceperãt: *Conſiderantes noſtri Magnifici Domini beneficiũ grande, quod per medium Fratrum Obſeruantiæ S. Franciſci ſub die VII. præſentis menſis Aprilis 1498. recepit noſtra Ciuitas, diſcooperiẽdo aliquas res, quæ non paucã turbationẽ dabant populo, & volẽtes dare illis aliquã remuneratiõnẽ, propter memoriã talis beneficij ideircò prouiderunt, & ordinauerunt, quod per virtutẽ præſẽtis prouiſionis, Camerarius Montis teneatur & debeat omni anno in dicto die 7. Aprilis dare, & ſoluere Conuentui, & Fratribus S. Saluatoris extrà portam ad S. Miniatem Obſeruantib. S. Franciſci libras ſexginta minores pro vna pictantia, ſoluentes dictos denarios ſine alio ſtantiamento, viſa ſolum præſenti prouiſione, & hoc duret per tempus, & terminum annorum viginti quinque proximos futuros. ex actis Octo Virum Baliæ Florentinæ.*

Aliquot annis pecuniã iſtã acceperant: donec aliquis Camerarius Montis dũ importunius exigerẽt, illos his verbis perſtrinxiſſet, *Accipite pretiũ ſanguinis iuſti, quẽ tradidiſtis.* Hinc .n. velut aliquo flagro percuſſi, nun amplius reuerterunt. Ioachimus etiã Vaſconius, conſequẽti tẽpore. Vexilliſer iuſtitiæ, campanã illis iniquè attributã, S. Marco reſtituit: quę apud Minoritas non priùs fuerat ſuſpenſa, aut percuſſa, quàm Nerlius obijſſet: ità vt is iniquus, illã viuens, audire nõ potuerit. Mortuo illi, primùm inſonuit. Alexander Pont. cũ nõ auderet aliquid grauius contrà libros, & Cõmẽtaria Hieronymi decernere, anſã dedit Vicario Archiepiſcopi Florentini, vt eius codices, quos vel ipſe conquiſiuerat, vel alij in palatiũ detulerãt, poſſeſſoribus reſtitueret. Ergo libris recuperatis, cœpit eius doctrina nõ tantũ apud amicos, verùm etiã apud plures inimicos in pretio haberi; contra quam, cum non minus quã contrà Hieronymum aliqui garrirẽt, plurimi pro illa, & apologias ſcripſerunt: Ioannes Franciſcus Picus Dominus Mirandulæ, Dominicus Beniuenius Canonicus Florentinus. Hieronymus Beniuenius S. T. D. Georgius Benignus, Archiepiſcopus Nazarenus Minorita, Ioannes Neſius Florentinus, Bartholomeus Redditus I. V. D. Zacharias Lunegianus Theologus, Pacificus Burlamacus Lucen. Theologus, Ignatius Manardus Ferrarien. Magiſter Sacri Palatij, Thomas Nerius Florentinus Theologus, Matheus Lachius Florentinus Magiſter: Paulinus Bernardini Lucen. Theologus, Paulus à Fucecchio Theologus, Franciſcus Calorus Clericus Ferrarien. Gaſpar Venetus I. V. D. Nicolaus à Caluano Theologus, Placidus Cinoechius Theologus. Multi prætereà in ſuis operibus cũ honore Hieronymi meminerunt, Angelus Politianus in epiſtola ad Iacobũ Antiquarium: Petrus Crinitus l. 8. de honeſta diſciplina, Marſilius Ficinus l. 12. epiſt. ad Ioannem Caualcantem, Philippus Comineus in Carolo VIII. Marcus Antonius Sabellicus Ennad. 10. lib. 9. Marcus Guazzus in hiſt. Iacobus Nardi Florentinus in Comment. rerum ab anno 1494. vſq; ad 1532. Florentiæ geſtarũ, Felix Caſtelfrancus in Chrô. Leander Bononien. in deſcriptione Italiæ, Paulus Nolanus Minorita in dialug. Alphonſus Mugnozius Hiſpanus, in præfatione operum Sauonarolæ, quæ Latinè prælo dedit, in qua etiam memorat, Ioannem Braſuolam, Laurentium Viuolum, Bartolomeum Gualterotium, Ioannem Thomam Mediolanen. Bartholomæum Muſilianenſem, in eorum Commentarijs, laudes maximas Sauonarolæ attribuiſſe. Euſdem prætereà, cũ laude mentionẽ fecerunt, Euphroſinus Lupinus Florentinus in lectione de Vanitate Clericorum, Nicolaus Sanderus lib. de viſibili Monarchia, Lucas Panetius Florentinus in Poëm, Antonius Peteus Canonicus Florentinus in Carm. Hieronymus Giannottus Piſtorien. in prohem. Conc. ſuper Pſalm *Quam bonus Iſrael Deus*, Dominicus Mellinus in ſuo Comment. Lucas Bettinus in præfat ante Conc. M. Antonius Flaminius, ſequens epigramma in Hieronymum ſcripſit.

Dum fera flamma tuos Hieronyme paſcitur artus
Religio ſanctas dilaniata comas
Fleuit, & oh, dixit, crudeles parcite flammæ,
Parcite: ſunt iſto viſcera noſtra rogo.

Raphael Volaterranus, ea his, quæ ab aduerſarijs Romæ accepit, male Hieronymum calamo excepit, ignarus rerum quæ & quomodo acciderant. Vnde ab aliquibus poſtea interrogatus, qua conſcientia de viro ſanctiſſimo, & doctiſſimo, tam malignè ſcripſiſſet? In delatores, qui falſa ad ſe Romã retulerant, culpam omnem reiecit; vt Thomas Nerius in Apolog. Obiectione 21. memorabat. Martinum Lutherum hæreſiarcham, communem ſibi cum Hieronymo doctrinã aſſerentem, Ioannes Fiſcherius Epiſcopus Roffenſis, & martyr, S. R. E. Cardinalis, artic. 33. de non comburendis hæreticis §. Quorum exemplum pag. 277. refutauit: iſtudque de illo adſcripſit: *Hieronymum Sauonarolam, non ob id exuſtum opinor, quod contra fidem quid quam publicè docuerit. ſed propter contumaciam, & excommunicationis contemptum. Satis enim ex libris, quos edidit, exploratum eſt, neminem tuas aſſertiones (Luthere) condemnaſſe magis, quàm Hieronymum illum, quod & erit perſpicuum, ſi quis per ſingula decurrere velit præter illam vnam de excommunicatione. Nam Romanum Pontificem vbique caput Eccleſiæ fatetur: de Sacramentis per omnia Catholicè loquitur, de Sacerdotio de Euchariſtia, de Pœnitẽtia cõſentit cũ Papa, nihilq; prorſus in eius doctrina reprehendi meretur, quoad meminerim, propter hoc ſolum, quod excommunicationis articulum attinet, quodque tam apertè contumaciam præſtitit cõtra cenſuras Eccleſiæ.* Articulũ de excommunicatione excipiebat Ioannes, ſiue, quod deſenſiones Hieronymi aut à Pico pro Hieronymo factas non vidiſſet; ſiue quod de ea re diſputandi, locus proprius, nec tempus eſſet; ne vel Lutherus, occaſionem tergiuerſandi arriperet; vel alij omnes, paſſim doctrina Gerſonis, abuterentur. Ambroſius Catharinus.

Præmium Minoritis Obſeruantibus delatoribus Hieronymi datum.

nus, ſi quis alius ſimiæ, Hieronymum iniuſte exagitare voluit, damnationemq; operũ illi⁹ a Iulio III obtinere conatus eſt: fruſtrà tamen laborauit. cũ Iulius Pontifex didiciſſet, etiam quandam matronam nobilem, Catholicam, modeſtiſſimam, caſtiſſimam, eruditam, viri ſui obſeruantem, apologiam cõtra Ambroſium ꝓ Hieronymo ſcripſiſſe, edereq; in lucẽ publicã, niſi maritus repugnaſſet, cõſtituiſſe (quid facient viri illuſtres, & docti ſi etiam fœminæ pro illo? dixit Iulius) & Paulum III. ſuum anteceſſorem meminiſſet, quibuſdam hæreſim Hieronymo aſpergentibus reſpõdiſſe: *quem potius ſuſpectum de hæreſi illum habiturum ſe, quicumq; Hieronymum impugnare auderet.* Iacobus Lainez vt ſupra dicebamus Caibano ſuccedens, ac ſi ipſe voluit aliquando Hieronymi operibus notare, & à Paulo IIII. damnationem eorum præiudicio hæreſeos ſurripere: ſed pari, id eſt fruſtraneo conatu. Enimuerò ſacræ Inquiſitionis Præſides, ſi quid expunxerunt, nũ tã infamiæ titulo expunxerunt, quæ virgula cenſoria ſignarunt, vt illi ipſi teſtati ſunt Cardinales: ſed ne ex iam flãmantibus Hieronymi, nõ in auctoritaté, poteſtaté, dignitatéq; (nam eam ſemper veneratus & tutatus) ſed in Clerum, ac Põtifices, ac præſertim Romanũ, & Alexandrum delinquentem inuectiuis, quas ſiue dictas ſiue exceptas adſcripſerunt, occaſionem Lutherani, & alij hæretici, id temporis oſores Romanæ Sedis, & vniuerſi Cleri ſumerent, Romanam, & vniuerſalẽ Eccleſiam, perpetuò calumniandi: nõ quòd Hieronymus illã directè, & ex meditatò dediſſet: ſed quia ipſi parum reuerẽtes Sedis, etiam ex floribus ſuaueolentibus, venena mortifera auidè eſſent exſugere: cùm tñ aliquis Romanorum Põtificũ ſuccedentium, Thomæ Nerio (exiſtimo Paulũ IIII. cuius ſuo tempore viuentis nomen Nerius nũ expreſſit, fuiſſe, qui Alexandro ab intimo cubiculo adoleſcens, viderat, quæ viderat, dixiſſet, multiq; Prælatorum retuliſſent, hoc tempore, multa ab Eccleſiaſticis proceribus, & minoribus admiſſa fuiſſe, quæ vix de propudioſiſſimis hominibus credi poſſent. In ea ſi Hieronymus feruidior, vel lingua, vel calamo apparens, notam hæreſeos promeruit: promeruit, & Hieremias, & Iſaias, & alij prophetarum, & Creator Prophetarũ IESVS, & S. Bernardus, & innumeri alij, qui vel voce, vel ſtylo, peccata Magnatum, & Principum populi Antiſtitum minimè diſſimulantes ſuggillarunt, increparũt, caſtigarunt: promeruit & Paulus Apoſt. qui inferior Petro, ac miniſter Petri, Petro tñ reſtitit in faciẽ: nõ de lana, ſed de ſcandalo: nõ ꝙ ipſe daret, ſed ꝙ alij arripiebãt: acerbior, & acrior ꝓculdubio futur⁹, ſi ſcãdalũ, ꝙ Actiuũ vocãt in Petro, vt fortè in Alexãdro, & optimatib. Eccleſię Hieronym⁹ vel aſpexiſſet, vel ab alijs ex auditu accepiſſet.

XXVII. Prædicatorum ea [illegible] impoſita [illegible] S. Marci cõſtãtia.

Inter eas calamitates Marciani Sodales, tantum abeſt, vt animo cõciderint, aut à ꝓpoſito viuendi genere, ad aliud laxius diſceſſerint, vt etiã magis fuerint cõfirmati. Octuaginta numerũ in Cœnobio S. Marci numerabantur, eo tempore, quando Hieronymus occubuit. Nemo ex ijs ad ſeculum redire ſuſtinuit. Quã plurimi viri nobiles, eruditione, & ſanctitate præſtãtes, in eadẽ Congregatione, q̃ Hieronymus inſtituerat, vitam religioſam viuebant. nullus eorum, aut ad Romanam, aut ad Lombardam ſeceſſit. Omnes ab intoleranda perſecutione magis animati: maximè, quãdò diuinam erga ſe in extrema neceſſitate prouidentiam expenderent. Quo enim tempore aut omnes fame morituros exiſtimabant, aut aliqui aduerſarij deſiderabant ipſis cõcluſis, & ab omni hominũ cõmercio excluſis, panẽ Angeli miniſtrarũt. Enimuerò nũq̃ quamuis diligẽtiſſimè obſeruaſſent, explorare potuerũt, quin à illis quotidiè panũ ſaccos plenos miniſtraret, omnibus omninò portis Cœnobij foris occluſis.

XXVII. Horrẽda in [illegible] [illegible] vindi[illegible]

Succeſſerunt vindiciæ, diuinitùs in eos, vt plurimi, vel ipſi fatebantur, vel exiſtimabant, exercitæ, qui Hieronymo, & ſocijs iniurij extitere. Siquidem à multis qui eum, & ſocios ceperant, deluſerant, iorte eundũ ad carcerem vexauerant, debitũ paruo tempore ſupplicium ſumptum eſt: quorũ alij ſtatim ad extremum vitæ poſiti, ſed ducti pœnitentia temporarias, quarũ cõſectari licebat, pœnas dedere. Alij non in præſenti duntaxat, ſed in futuro etiam, quoad probabilibus ſignis cõprehendi potuit, ſupplicijs plectũtur. Siquidem fuere, qui dũ in vinculis torqueretur Hieronymus, & aſſereret, vera eſſe, quæ prædixerat, ab eo petierunt, vt thoracibus quibuſdã appenſis, iuberet, vt ambularent, & fabarũ mutaret colorẽ, & id genus reliqua, q̃ etiã interrogantiũ vanitatẽ ſimul manifeſtarẽt. Fuere, qui lenioribus cõtumelijs non cõtẽti, barbã vellere, vultum ſputis fœdare, impetere calcibus, pudibundas corporis partes nudare, iniuriari, & necẽ denique, quibus poſſent modis, procurare nõ erubuerũt, ſed hi oẽs paulò poſt miſerãda morte extincti exẽplũ poſteris reliquerunt. Ioãnes Manelus, Ciuis Florẽtinus, ex eis vnus, qui Hieronymũ calcibus impetiuerat, eiuſq; pudẽda patefecerat, paucis pòſt diebus, ad mortẽ ægrotãs, propriã dexterã dẽtibus, mordẽs dilaniauit, ipſãq; etiã manũ, q̃ ſacrilegiũ perpetrauerat mordicus intuẽs dixit: *O manus ô manus.* Tũ vbi paululũ quieuiſſe videbat, in hanc vocẽ ſeſe allocutus erupit: *Nunc nunc de Hieronymi Sauonarolæ ſalute, & de tua damnatione factus es certior.* quo dicto animã exhalauit. Franciſcus Baronis Tabellio, ille, qui libellos quæſtionum cõmentus fuerat, nõ multò pòſt ſui prophetæ mortẽ, peſtilenti tabefactus febrẽ dixit: Nõ poſſe proireũ Sacramẽtu ob id percipere, ꝙ virũ ꝓphetam, quẽ cum Angelis etiam colloqui ꝑſpexerat, corruptus pecunia perdidiſſet. Alius, qui dũ ꝑduceretur ad carcerẽ, manus pudẽdis Hieronymi iniecerat, paulò pòſt diro circũ pudenda morbo correptus, liberè, ac ingenuè confeſſus eſt, ſe dare pœnas eius, ꝙ in ꝓphetam ſceleris ꝑpetraſſet. In municipio Florẽtino, cui *Piſtia* nomine, Iulianus quidã Hieronymo, eiuſq; doctrinæ cũ maledixiſſet, & eius ſectatoribus ſanguinis fluxum imprecatus eſſet, ſequẽti nocte ſanguinis fluxu miſerabilẽ animã crebra inuocatione dæmonum effudit. Faber ille, qui ferrea ꝓcuderat monilia, quibus Hieronymus, & ſocij, de trabe pepẽdere, dum ſup vrbis mœnibus in eminẽti turre ſuccẽſa facula Hieronymo illuderet, idẽtidẽ clamitãs, id eſſe verũ lumẽ, cuius crebra in concionib⁹ Hieronymi mẽtio habetur, præceps in foſſã, ſeu foueã ruit, cõtractiſq; mẽbris occubuit. Franciſcus Carnifex qui ſupplicium intulerat, nõ multò poſt, dũ quẽdã iugularet, & ictus falleret, à populis lapidib. obrutus eſt. Brancatius Taulacius Cuſtos carcerum, qui Hieronymo vincto multis modis inſultauerat, ac præterea per Curiam, & vrbem diſcurrens, bidenté, qua cibos afflicto porrigebat, oſculandam amicis Hieronymi obuijs, per deriſum obtrudebat, dicens, vt genua flecterẽt, & bidentem oſcularentur: eam eſſe, qua ꝓphetæ cũpedito cibos inferret, ſexto poſt menſe interijt: cùm Hieronymus illi mortem etiam intrà anni decurſum affuturã ꝑdixiſſet. Philippus Huigni eo ipſo die, quo mortis ſententiã in Hieronymũ decreuerat, cœna facta in morbũ incidẽs, paucis dieb⁹ poſt extinctus eſt. Franciſcus Tanai Nerli, vnus ex Octo, à dæmone præfocatus, priùs mortuus eſt, quàm cãpanã Marcianã, Minoritis attributã audire potuit. Petr⁹ Orlandi Ciuis ex nobilitate præcipua, qui mortis accelerationẽ Hieronymo ꝓcurabat, cũ ab eius ore audiuiſſet: illũ tantum tẽporis, quantum in extremo vitæ confitẽdis, peccatis ſatis eſſet, minimè habiturum, expert⁹ eſt, verum eſſe, ꝙ Hieronymus prædixerat. Enimuerò Adriano VI. vita functo, de futuro Põtifice: quiſnam ſuccederet, cum Ioanne Maria Benintẽdio Cõciue, de Cardinali Mediceo contẽtione, ac ſtipulatione facta, cùm Benintẽdius, pignus viciſſet, eò quòd Mediceus, Clemẽs VII. electus fuiſſet: Petrus ægrè eam electionem habens, & pecuniæ ſummam dato pactã numerare non ſuſtinẽs: itaq; conuitia contra Clementem prorumpens: quod eum ſpurium, illegitimeque factum

In ſubſequuntur.

Pontifice appellaſſet, accuſatus, in carcerē cōpactos, ac morte damnatus, poſtulās alicui Sacerdoti cōfiteri obtinere à Magiſtratu dicente, *Non ſupereſſe tempus*, nō potuit, ac eo momento prædictione Hieronymi meliori publicè renonciauit; *Benè mihi Frater ille prædixit, ne tempus mihi habiturū, ad confitendū.* Ludouicus Sfortia Dux Mediolani, autor præcipuae cædis Hieronymi; quemadmodum hic prædixerat, in Galliam ductus in carcere conſtabuit. Aſcanius Cardinalis eius frater, etiam vincula, & carceres perpeſſus eſt. Ioannes Cardinalis Mediceus, vnà cum fratribus toto ferè orbe multo tēpore vagus, eaſdem etiam fortunas ſuſtinuit. Petrus Medices, in flumine Lyri interijt aquis hauſtᵘ. Ambroſius Catharini, eodem die quo ille librum contra Hieronymū vulgauit, frater ſecuri percuſſus. Dolfus Spini morbo infami tabefactᵘ, Bartholomæus Valori publico edicto iugulatus, Caroloe Canigianue Gallicalis, Ioannes Canacciua præcepe: Lanfredonus Lāfredonij phræneticus: Paulus victorius in Turcica captiuitate, Laurentius Mediceus, vrbini Dux, in verbis deſperationē præ ſe ferentibus. *Deus occide me.* Petrus Alberti fuliginē percuſſus, Ioannes, Paolus Baltonus in vinculis. Raſaël Friderici peſte, eodē in loco, quo pueris cruces rubeas excuſſerat. Zenobius Cocchius præceps, à ſe in puteo, Paulus Vitellius, capite in Curia Florentina imminutus: Vitellius à Bianchino ſtrangulatus; Bianchinus, Paolus & Dux Grauinæ Vrſini, à Valentino Borgia iugulati. Angelus Nicolinus à pediculis corroſus. Guid Antonius Veſpucius apoplexia correptus. Petrus Philippi Pandulfini doloribus extinctus. Petrus Giani Caponij glāde percuſſus. Bernardus, & Marabottinus Manetti, Frāciſchinus Albizius, Donati Cocchij F. Nicolaus, & Zenobius, Nicolaus Bocaccius, Pipaccius Guigniis, Iacobus Pandolfini. & Iacobus Paganelli, Beneuenutus Bianchius, Iacobus Lucæ Pitti, Petrus Pedonis, Ioannes Benedicti lanionis, & Guido Manoelli, ſine Sacramentis, Sigiſmundus Martelli apoplexia, Dominicus Fraguolinus phræneſi, Vincentius Rudulfius præceps ex eminentiori quodam loco Bartholomæus Cartolacius ſuſpēdio Ludouicus Friderici in actu libidinis cum vna quadam, Petrus Popoleſcus vexillifer vęſania. Turrianus cita morte, ab inani expectatione purpurei galeri, quem ob Hieronymum damnatū ambiebat. Romulinus ille, ille, ſecundùm quod Reginaldus Cācellarius, patritius Troianus, Epiſcopus S. Angeli prouinciæ Baſilicatæ, homo nonagenarius, Romulini familiaris, Ferdinando Pandolfino, Epiſcopo Troiano, ea hie quæ circa morientem aſpexerat, enarrabat: omnibus interioribus, in lecto extremæ ægritudinis adeò exuſtis, vt flamma per os, nares, & aures erumpens ab omnibus circumſtātibus conſpiceretur, his vocibus infelicem animam effudit; *Ah, ah, ebeu! illi Fratres!* cum multoties illa protuliſſet. Marianus ille Genazanus Eremita, inceſſor primus tragediæ contra Hieronymum, in balneis Puteolanis vbi ſanitatem quærebat, mortem reperit, hoc ipſo caſu Hieronymi anno 1498. Alij præterea in momēto velut vtres inflati crepuerunt: alij repētina morte, alij morbis varijs enecati, alij diuino iudicio obcæcati, omnibus palàm fecere, ſumi pœnae de ſanguine iuſtorum immaniter effuſo. Ex his rerum euētibus homines ſanæ mētis confirmabantur, maximè quādò animaduertebāt, ex fide rerum Hieronymi, pacē animi, & tranquillitatē & ſpē non mini, aut ortā adoleſcete, aut adultam profecere ſe eſſe expertos, contraq; illis, qui rebus illius cæcitate percuſſi obganniſſent, fluctus animi, perturbationes, ſollicitudines ſcaturiſse, & ad deſparationē eos penè impelli: illudq; animaduerſum à multis, diui omnium extra controuerſiam ſignum haberi, quod qui Hieronymo adhęrebāt, me noticæ, ex omni ordine, & ſexu, vere ac ſincerè eoſdem promebant ebaritatis fructus, quos quondam apud Chriſtianorum primitias, videbantur, quibus ſcilicet *cor vnum, & anima vna erat in Domino.* Et quamquam non ea prorſus, quæ inter eos, qui Religionibus addicti ſunt per tria vota, bonorum, quæ fortunæ dicuntur, communicatio illis fuerit; mira tamen & liberalis erat, cum dabatur opportunitas: exinde quod inter eos erat idem ſapere, idē velle, perſecutorum verò quot capita, tot ſenſa: nulla opinionum, niſi in malo: nulla facultatum cōmunio, ſed & animi interna perturbatio & caterua ęgra alios tabes, à qua etiam Rabidorum nomen obtinuerunt: & vnde ab omnibus ad oculum percipiebatur, falſo, & contra falſque Hieronymum cum ſocijs damnatum, nec alia ob cauſam, quam ob ſimoltates, & odia, quæ propter veritatis præconium in ſemet concitauerat: cum facilè conſtaret, virum fuiſſe, & ſanctiſſimis moribus, & diuinis donis illuſtrem, nec non opera illius, tenerrimi faciens illius pectoris teſtitutiones Chriſti fide ab eo, & voce, & ſcriptis indeſeſſe prædicata, explicata, & roborata, renouatoque in plurimorū mentibus, emortuo iam Chriſtiano vigore; quando ſpectaretur multorum à prauis, & impijs moribus, ad probos, piuſque conuerſio: quod quidem authore Gregorio maius eſt reſurrectione mortuorum: ſed etiam maius quam cœli, terræque, ſi Auguſtino credimus, creatio.

Multi homines viſis eorum ...s confirmantur.

Subſecuta deinde varia miracula, manifeſtè etiam nonnullis apparente, vel cæleſti lumine, vel ipſo Hieronymo. Alexander Pontifex, ſtatim à morte Hieronymi, ad Marcianæ congregationis præfecturam miſerat Iacobum Siculū, in Dominicana religione præſtātē. Huic initio ſuſcepti regiminis cura inceſſerat, aliquē in rebus agendis parē accerſiendi, qui labores paſtorales diuideret. Deſtinatus à Turriano Angelus Panormitanus, cū Romā veniens, multa de Hieronymo aduerſa retuliſſet, acceptiſſet, miſſionē detrectare voluit, nē Florētiam iret, quam adeo propudioſa morte tres illi inquinaſſent. Turriano, vt aiet, vrgente, in Cœnobio Mineruæ orationibus intentus, à diuino lumine aſpexit, quo in errore circa illos tres Dei adminiſtros verſaretur. A quo ipſo lumine incalefactus lubens Florētiam iuit, & Iacobo Vicario, quid de Sauonarola, & ſocijs cenſeret quærenti, quatoquam diutius reluctatus quid cælitus didiciſſet, aperuit: atque Iacobum in ſententia, de Hieronymi innocentia, prædictionibus donis, virtutibus, miraculis confirmauit. Viuebat Bartholomeus Faueotinus, profeſſor olim liberalium artium, & ciuilis pariter, Pontificijq; iuris, qui Sacerdotio quod fuerat adeptus, abdicato, ſub Hieronymi diſciplina, conſortio Fratrū Prædicatorū iunctus erat. Hic in Feſulano cœnobio memoriæ Diui Dominici conſecrato, cum ad mortem ægrotaret, reſupinoque decumberet, Hieronymus Dominico Piſcien. & Syluestro Florentino comitatus ad pedes apparuit, Hora dicierat ferinè vigeſima tertia. Hos vbi aſpexit, animo turbatus animo, rem eam, quam tunc intrinſecus voluebat, exterius expreſſit. Secum enim de rebus Hieronymi tunc cogitabat, & quàm eſſet credito difficile vt de diuinis pſalmodiam eeciniſſet, accoe, qui ſib credebant, decepiſſet: In libellum in eum compoſitos inclinans quidem, ſed non conſentiens; mutabundus tamen, & anxietatis plenus, ac turbidus. In hac itaque mentis conflictatione poſitus oblato viſo mirabili dixit, *Qui fieri poteſt Pater, vt nos deceperis? Non decepi*, inquit *Hieronymus*, ſubdiditq; *Vis ſanus fieri?* Quo annuente, ad pedes eius proſtrato, ſignum Crucis in eū delineauit, eoque ſtatim diſparente, & intenſiſſimus capitis quo vexabatur dolor euanuit, & febris abijt, ita vt ambulare liquiſſet, atque potuiſſet Medicus, qui mane aduenerat, accerſitus à Fratribus, tamiam de ſalute corporea parum ſperantibus, longè miratus eſt. ſe vicatum eſſet cum nihil in ægroto, præter debilitatem quandam à diuturno morbo contractam, in ... pulſu reperiſſet. Videbatur Bartholomæo, vt pu-

retulit, præ dulcedine, ſe ſupernos Orbes incolere, & vix ſine commotione ſenſus poſſe geſtæ rei ordinem meminiſſe, tāta eum, & vocis ſuauitas, & aſpectus iucunditas tenuerat. Hæc cùm Franciſcus Picus ab amicis ipſius reſciuiſſet, & ab eiuſdem ore iſta hauriret, multis verbis ipſum rogaſſet, ſæpenumero reſtitit precibus tamen victus aſſiduis, rei ordinem, quem ſupra recenſui, illi patefecit, adiecitq;, amictū apparuiſſe Hieronymum, & ſocios pallio fulgentiſſimo, gēmiſq; omnifariā ornato, & ad collū inſtar pulcherrimi torquis ornamentum mirè præfulgidum geſtaſſe. Idem ipſe Bartholomæus Pico referebat, ſibi diuina peragenti, vel ſpiritualibus alijs rebus occupato, ſæpe ſæpiùs poſteà apparuiſſe.

Videtur à via ſupplicij inter Angelos in cælum ferri.

Aretij eſt Monaſterium virginum ſub diſciplina Dominicanorum. In eo Virgines, ea ipſa hora qua Florentiæ Hieronymus cum ſocijs exuſtus eſt, aſpexerunt in aëre Angelorum multitudinem exultantium, & iubilantium, ac in medio illorum, tres Dominicanos, martyres in cęlū ferri. Re in vulgus delata, tantus populorū concurſus factus eſt, vt parum abfuerit à tumultu. Examinatæ à Magiſtratu Virgines; dies, & hora apparitionis notata; mane conſequenti compertum, illā ipſa hora Florentiæ tres Dominicanos combuſtos: Zenobio Biſocho Aretinis præſidente, & in apparitionem, quæ plures horas cōtinuauit inquirente. Beata Columba Peruſina, eadem ipſa hora qua illi Florentiæ plectebantur, in S. Dominici templo Peruſiæ ſacro miſſæ ſacrificio intenta, ſupplicium illorum abſens vidit, & effuſiſſimè plāxit: mox cum inter Angelos ad cælum illos ipſos ferri aſpexiſſet, in lætitiam effuſa, circumſtantibus, cauſam tàm ſubitæ mutationis inquirentibus, annunciauit.

Sebaſtiano quoq; Piſcienſi, viro quidem ruſtico, ſed magna fide prædito, dum morbo oppreſſus ageret animam, adfuit præſto Hieronymus Syluestro cū ſocio, cùmq; manus capiti, corporiq; ægrientis appoſuiſſent, ait Hieronymus, ambos ſe à Deo miſſos, vt quæ prædicta fuerant, illi comprobarent, idque alijs mox ipſe inuulgaret; allato ſecum recuperatæ ſigno ſanitatis quibus verbis finitis, maxima toti corpori refrigeratio ſuborta eſt, qua febris ardentiſſimus calor ſubitò receſſit, ſtatimq; è lecto ſurrexit, vt Pico retulit Sacerdos Etruſcus ab ipſius ore Sebaſtiani.

Bernardo Granello Genuenſi Theologo ad inſulam Siciliæ nauiganti, aborta maris tempeſtas, ſpem omnem præſentis vitæ, nautiſq; omnibus ſimul ademerat: cùm Hieronymus apparens nauem dixit in portum incolumem peruenturam: Theologumq; ſignato die, ſignato in templo verba Siculis de pulpito facturum. fides ampliſſimo oraculo ex factis adhibita, recenſentibus factum Pico Ciuibus Genuenſibus, qui à Bernardo audierant.

Pellitur paralyſis.

In Cænobio Sanctimonialium Piſano, quod Fratribus Prædicatoribus eſt curæ, & S. Dominici titulo nuncupatur, vna ex illis erat, quæ nouem annis paralyſeos morbo proſtrata iacuerat, eouſq; aduerſa Hieronymo, vt ſemper obluctaretur eis, qui perſuadere conarentur, & viri ſanctitatem, & opem eius mentis expectandam. Tādem reſipuit, ac ſyncera cōfidentia Hieronymum inuocauit, qui & apparuit præſens, & incredulitatem exprobrans, ſigno Crucis in eam prætenſo, quibuſdam verbis habitis perfectæ reſtituit ſanitati. Ita retulit Sylueſter Maruadius, vir, & probitate vitæ, & doctrina conſpicuus, cui Sāctimoniales illę errata ſua Chriſtiano more confitebantur. Idem ille Picus ab alio audiuit, qui ſe vidiſſe illi teſtatus eſt, impreſſum digito Hieronymi in fronte Sanctimonialis ſignum relictum, cùm illi apparuit, eamque ſanitati reſtituit.

Sanctimonialibus quibuſdam gloria Hieronymi reuelatur.

Catharina Raconiſia (id oppidum non longè eſt ab Alpibus) virgo vita, vndequaque clariſſima, illi ipſi Pico cum de rebus admirandis, quæ virgini contigerant, compendium quoddam ſcribere eſſet aggreſſus, & alijs quàmplurimis, tam per litteras de Hieronymi innocentia & meritis, quàm voce cùm retuliſſet, iſtud Pico præcipuè, in oppido Rodo, quod fluuium Tanarum, & Albam Pompeiam interiacet, citra velamen ſignificauit, non ſemel à ſe viſum Hieronymum alijs cum cælitibus gloria beata perfuſum, & radijs fulgentibus redimitum: necnon tribus coronis, alba, rubra, & aurea inter vtrāq; media inſignem. Altera Virgo eiuſdē Prædicatorij inſtituti & nominis Catharina, ex Pharo Dalmatiæ, quæ nunc *Leſina* vulgò dicitur, genere clara, Chriſtoq; diuinitùs deſponſata, nec non multis clara rerum prænotionibus, cum in Hieronymum multa probra iactari ſenſiſſet, orauit, vt ſibi Deus dignaretur rei patefacere veritatem. Rapta eſt, & per exceſſum mentis aſpexit Hieronymū Angelorum choris inſertum, & triplici aureola decoratum, Deoq; docente percepit eum, & martyrem, & virginem, & Catholicæ veritatis præconem extitiſſe: quod per litteras probi, doctiq; viri Vincētij, nomine, Theologiæ profeſſoris, & Virginis ipſi⁹ cōterranei, proteſtantis, & aduerſū ſe, ſi mētiretur, æternū ignē inuocantis, ſignificatū, Picus accepit, & in vita adſcripſit.

Sāctus cuidam viduæ apparens multa de Hieronymi ſanctitate patefacit.

Idem Picus, à quadam vidua, fide inſigni prædita ſe accepiſſe ſcribit, non ſemel cæleſtem quendam ciuē apparentem illi multa de rebus futuris, deque ipſo Hieronymo patefeciſſe: inter quæ tribus in Eccleſia titulis decorandum illum affirmauit, vt Doctor, propheta, & Martyr appellaretur: quod & alijs aſſertū fuiſſe teſtimonijs, Picus, cui ſeorſum id, & ſingulatim innotuit, poſteritati ſignificandū duxit. Enimuerò præter id, quòd apparens ipſe Hieronymus, aut alij diuino lumine freti patefecerant, hoc non omittendū eſſe ſcripſit, quod mentis raptus nonnullæ virgines expertæ ſunt, in quibus multa, & magna, quæ ſibi de futuro Eccleſiæ ſtatu nunciata ſuperiorum iuſſu retulere, didicerant, atque in eis ſemper de Hieronymo, & ſocijs honorifica mentio facta eſt, quos à ſe beatos viſos, & magna circumfuſos gloria confirmauere. Idem mares quoq; aſſeruēre, quorū multa diligenter ſcriptis mandata, ſumma cū iucūditate Picus perlegit.

Sāctimonialibus SS. Euchariſtiam miniſtrat.

Illud aūt nō reticendū, quòd in Monaſterio ſub Luciæ Virginis, & Martyris nomine Florētiæ extructo, nō particulatim ſolū, ſed gregatim à multis Virginib⁹ ipſe Hieronymus viſus eſt. Furētibus enim quattuor arreptitijs, dū Euchariſtiæ tēpus inſtaret, ab vniuerſis Sāctimonialibus, atq; ipſis etiā Sacerdotibus, quibus cōtractas noxas cōfitebātur, audita fuit ex Sacrario vox Hieronymi, aduocantis eas, atq; in hunc modū alloquentis: *Huc accedite filiæ.* cui poſtquā paruerunt, benedicēs ille depulit dęmonia. In ſolēni verò die Paſchę, dū Chriſti Reſurrectionis memoria celebraretur, Sacerdos ille ex Prædicatoribus, cui & miniſtrādæ Virginibus ipſis Euchariſtiæ, & audiendorū delictorū cura demādata erat, ad percipiendū Sacramentū, eas oēs ad feneſtrā, ad id muneris deſtinatā aduocauerat. ſed cū Dominicū corpus plurib. miniſtraſſet, quin decim reliquit, quib⁹ vel cōſecratæ materię inopia, vel incuria, obliuioneq;, vel poti⁹ diuina, vt ferebat prouidētia, ſalutarem hoſtiam non porrexit. Arbitratus tamen vniuerſis ſpiritualem alimoniam porrexiſſe, à feneſtra digreſſus eſt ad altare, diuinæ rei perficiendæ incumbens. Quæ diuino cibo minimè participauerāt abſcedere cum reliquis noluerunt, Sacerdotis reditum ad feneſtram expectantes. dumque in eius aduentum cupidiſſimè intenderent, Hieronymus apparuit, qui Sacerdoti diuinitùs ſubrogatus, eſurientibus illis pabulum cæleſte communicauit.

Iacobus Sicutus ex Prædicatorum Ordine, miſſus ab Alexādro Pōtifice Florētiā, vt eis omnibus præeſſet, qui patebāt quondā Hieronymo, nihil vel parū credebat rebus his, quas Hieronymus de futuris affirmauiſſet:

quamquam retulit, ſe dum eſſet in Sicilia, didiciſſe ex colloquijs integerrimæ vitæ Sacerdotis, qui diuinis prædictionibus clarus habebatur, Hieronymum eã cũ Deo amicitiam conſtitutã habuiſſe, vt illius ore Deus nõ ſecus ac Moyſis ore loqueretur: calumniæ tamen plurimor. vulgiq; mendacia cõceptam fidẽ obnubilarant. Hic poſt quam Florentiam venit, habito examine de omnibus tam maribus quã fœminis, qui ſub ipſa Hieronymi diſciplina vixerãt (mos enim Religioni addictis, ſed & ſoleniter edictũ eſſe ſolet, vt quæ ibi exhibita oſtenduntur Præfectis referãt, nẽ malignus Dæmon in Angela lucis ſeſe transfigurans, ſimplicium mẽtes ludificet) habito inquã examine, Hieronymo Roſcio Piſtorienſi, viro integerrimo ingenuè retulit ſe hoc ipſo examine cõperiſſe, Hieronymũ in aſſumpto corpore plus centies apparuiſſe, ſex duntaxat menſium interuallo: tanta in videntium mentibus, corporibuſque ex glorioſo aſpectu impreſſa lætitia, tantoq; bene, ac religioſè viuendi ardore tranſfuſo, vt præ animi iubilo extra ſe pene quodammodo perſentirent.

Vidua quædam ætatis prouectæ, vitæque probatæ, Dauidi ex Ordine Carmelitarũ Theologiæ profeſſori aſſeruit, ſe in aſſumpto corpore Hieronymum ipsũ glorioſum ſæpe numero vidiſſe: & ab ipſius etiã nepote puerulo viſum fuiſſe quin & ipſe Dauid, in ſimplicitate cordis ſui, Pico aſſeuerauit, ſemel ſe, atque iterum ab Hieronymo cum ſocijs miro quodãmodo viſitatũ, & à perturbationibus, quibus premebatur, liberat[illegible].

Diſcellerant Florentia recens adhuc cæde Hieronymi, qui tunicã illius interiorẽ habuerant, & Franciſci Peruccij Sacerdotis mag[illegible] apud Senenſes domini domum ingreſſi, ipſum ab ægritudine decũbẽtem repertentes, tunicã ipſam nihil eo percipiente ceruicali ſuppoſuerũt ea ex parte, q̃ cubiculũ ingredientib. erat auerſa. Cum ille per lectũ volueretur, contigit, vt caput in eam ceruicalis partem repoſuerit, vbi tunica fuerat ſuppoſita; ac ſtatimq; ſenſit febre ſe liberatum. Miratus, quidnam cauſæ eſſet, moxq; caput reijciẽs eo, vnde illud reuoluerat, febrẽ ſenſit rediſſe, maioreque admiratione perculſus, eodem ſe reuoluit iterum, caputque ibi reſtituit, vbi febris eum reliquerat, iterumq; ſe ſanũ liberumq; percepit. Percunctatus per ſtaporte hoſ[illegible] quid ſibi attuliſſet, inuenit magno cũ gaudio tunicam, partemque ſibi precibus obtinuit.

In vrbe primaria Cretenſis inſulæ iacebat oppreſſus febribus vir quidã Italus notus, & familiaris Hieronymo, quo tẽpore ipſe Florentiæ cõbuſtus eſt, allatoq; cædis nuncio præ dolore animi grauius ægrotauit, ita vt morti proximus videretur; neq; enim ſatis credere quicquã poterat fieri, cui Sacerdos vitæ ſanctitate, doctrinæq; claritate illuſtris datas eſſet ſuſpendio & ignibus. Dũ hæc meditaretur, obdormiuit, viſus, et quærẽti aſpexit Hieronymum luce redimitũ, qui monebat eum, vt bono eſſet animo, & diceret: Pretioſa eſt in conſpectu Dñi, mors Sanctorum eius, in cuius rei teſtimonium aſſiuram decumbenti ſanitatẽ nũciat amictumq; euigilans totam ſanatum ipſo morbo percepit oraculi veritatem.

In monaſterio, quod ſub Luciæ Virginis, & Martyris memoria Florentiæ extructum diximus, Virgines multæ degunt, quæ ſub prædicatorum Fratrum Regula viuentes, celebrem ſanctimoniæ famam, per vniuerſam vrbem ſpargunt. Earum nonnullæ à dæmonibus vexabantur, viuente etiam Hieronymo, qui nequiſſimos ſpiritus ſæpe increpationibus, atq; minis cõpeſcuerat. Statim ab eius morte ſæuiebant dæmones in reliquas Virgines atrocius, quamquam alioqui moribus præſtantiſſimas. Id enim corpori obeſt, non officit animæ. Reſtiterant eis Sacerdotes per multas, crebraſq; adiurationes, apportatis etiã, tum Ioronis Gualberti, tum aliorũ Sanctorum corporũ reliquijs. Ceſſerat fruſtrà labor omnis, donec pars ea digiti, quæ pendente Hieronymo è ſaxi decuſſa eſt, Virgini cuidam appoſita, dæmonem compeſcuit, pepulitque terrificis clamoribus atteſtantem, ſe viri eius, qui damnatus eſt, ſuſpendio, & flammis, virtute ligari ſeq; & ſocios pariter pellendos, eiuſdem viri virtute, cum tempus adueniſſet. Vbi autem Virgo ipſa priſtinæ reſtituta fuit ſanitati, retulit, viſum à ſe tortorem dæmonem ab ipſo Hieronymo Crucis ſigno pelli.

In eodẽ Virginum cœnobio, dum vinum putrefactum eſſet, iamq; è cella vinaria, vaſis omnibus exportandũ iudicaretur, vt his venundaretur, qui ad varios vſus pelles beſtiarũ inficiunt: vna ea virginũ magna fide freta, tetigit vaſa omnia vinaria admotis Hieronymi reliquijs, ſtatimq; vino vigor [illegible] adeò vt omnes, qui prius id notũ abijciendũ [illegible] guſtarũ optimum, & ſalubre inuenirent, atq; [illegible] ſu Cœnobij, quo magnopere indigebat [illegible].

Ligni eius particulam, in quo Hieronymus cum ſocijs pependerat, cuidam Virgini ob dæmonis tormẽta ferocientis appoſitam, dæmon ipſe ferre nõ potuit. Carnis Hieronymi pars, dum cineres in Arnum fluuium proijciendi veherentur, à quodam ex pueroru[illegible] ba arrepta, quartanis febribus virginem liberauit. Carnis eius fruſtum, quod alius puer idem ſortis rapuerat, pixq; matri religioſe deſtulerat, Virginem aliam dæmone poſſeſſam, vindicauit, miniſterio cuiuſdam Sacerdotis, qui integer vitæ ſceleriſq; purus Pico retulit, ac eſſis etiam particulam dono dedit.

Idem ipſe Sacerdos dum aliquandò vltimum pene traheret ſpiritum, & adeſſent, qui ei Sacramentum extremæ vnctionis impartirent, à Bartholomæo Faentino, cuius nunc nunc mentionẽ fecimus, admonitus fideret, vt ne ertito ille trium Martyrum liberaretur: an[illegible] illo, donatam ipſi vitã nunciauit, ex inde[illegible], & cibum cæpit, & paucis poſt diebus liber, ac omni ſolutus morbo fuit. Afflictato iterum eidẽ Sacerdoti multis diebus febre continua in mentẽ venit, optimum ſibi fore ægritudinis remedium, ſi ob reuerentiam Reliquiarum Hieronymi, & ſociorum, quas Arnus exceperat, eius fluminis aquæ paululum guſtaret. Itaque petitum aquam miſit, & infuſam in vitreum vaſculum, quo Sacerdotes in myſterijs ad aquam calici miſcendam vtuntur, ebibit, atq; illicò (vt Pico aſſeuerantiſſimè narrauit) febre ſolutus, ſanus ſurrexit.

Villicus Patritij cuiuſdam Florentini ſenex, mẽbris ferè omnib. morbo cõtractis, in cubiculo diu iaceret, ex ſuo vo[illegible] ſurgere lectulo: à quo deuolutus in terrã, ac omni humano deſtitutus auxilio, ad Virginis Dei Genitricis imaginẽ quæ eod[illegible] erat cubiculo cõuerſus orauit, [illegible] lo, quæ ſpretu tepepẽderat, eandemq; fuerat [illegible] nitatem ſibi reſtitui, eaq; firma oratione impetrauit.

Interior Hieronymi tunica, quam familiaris quidam eius precibus dum viueret obtinuerat, admota fœminæ cuidam agenti iam animam, & ab omnibus conclamatæ, incolumem eam reddidit.

Poſt obitum eius viri, cui tradita prius dono fuerat tunica, hæreditario iure ad illius generum dum perueniſſet, & diſtr[illegible]ta cum reliqua ſupellectili empta fuiſſet ab homine in Hieronymi vitam, doctrinamq; propenſo. huius vxor omni ope Medicorum deſtituta, mortique proxima, ſubitò reſtituta eſt priſtinæ ſanitati, vbi maritus Hieronymi nomen inuocauit, eiuſq; veſtem ſtrauit ſuper moribunda coniuge.

Virgines ſanctimonia claræ, Monaſterij cui Fuligneo nomen eſt in vrbe Florẽtia, ob id quod Hieronymi rebus mirum in modum eſſent addictæ, maximã perſecutionem à ſuis Minoritis & ciuibus paſſæ, eoq; [illegible] mũm adductæ erant, vt panis, & vini alimonia [illegible] dicere cogerentur. Hæc cõſtantiſſimè affirmauere, precibus ad Deum Hieronymo intercesſo porrectis, & vinum [illegible] vaſis, & panẽ in cophinis multiplicatum eſſe, non [illegible] mortalium opem in extrema neceſſitate poſitis illis ferente.

Mulier illa, quam Prophetæ, & martyris cor filio tradente cuſtodiuiſſe retulimus marito, & huius ac

mor-

mortē ægrotantibus, & Medicorū opē deſperãtibus, pretioſarū memor reliquiarū, crura illorū neſcientibus ipſis, nec quicq; tale ſuſpicãtibus tetigit, ſubindeq; tēporis momento febris ipſa, ad appoſiti cordis contactū exulauit. Eadē mulier, maxima difficultate pariēdi cùm laboraret, ſumpta manibus pixide, qua cor ipſum ſeruabatur, incolumis peperit. Cæterùm domum eius vniuerſam cùm peſtilētia inuaſiſſet, atque omnibus iam timore perculſis, & quidnam agēdum conſulentibus, mulier eodem corde puſtulas tangens, ſuper eas Crucis ſignum delineauit, ſtatimque ſanitas reddita eſt. Eiuſdem cordis minutię quędam lineo panno ligatæ appenſęque puellæ, epilepſiæ morbo laboranti, ſaluberrimo fuere remedio.

Balthaſar quidam ſacerdos magna fide, ſimplicique, atque ardenti animo vir, quo procurante ipſã cordis partem cõſecutus erat Picus, cum teneret idē cor, & vexatæ à Dæmonibus fœminæ appropinquaret; *Heu*, inquit illa, *proditor, ſcelerate illum cor tenes?* Mox ad aliam à Dæmone poſſeſſam cum acceſſiſſet, & pixide, qua cor geſtabatur, etiam panno inuoluta tetigiſſet, ſemel in terrã illa magnis cū eiulatibus prouoluta, ſpumas ex ore mittēs, magnoq; plãctu vociferãs, atq; hæc ipſa verba, *Exuror, exuror*, ingeminãs, iñab eodē interrogata, quidnã illud eſſet, quo tã atrociter torqueret? *Cor illius Fratris ſcelerati res eſt*, reſpondit.

Cor ipſius dæmones cruciat, & obſeſſos liberat.

Iſta non tacenda, quæ Pico pſente, ac multis videntibus, audientibuſq; cõtigerunt, cùm eius cordis partē ſic Dæmones exhorrerēt, ſic aufugerēt, ſic veriti eſſent, ſic etiã aliquis eorū de ipſo abdita cõfiteretur, vt nō ſolùm illi, familiaribuſq; illius, ſed multitudini virorum, ac fœminarum magnæ fuerunt admirationi. Itaq; eiuſdem Pici verbis rem integram ordine patefaciam. Venerat ad me (ſcribit Picus de ſe) ſuo cum viro mulier à Dæmone ſæpe vexata, ſed tum quieta, & ſanæ mentis, vt ei ſuper hac in mea ditione ſitæ, ius dicerē. Hãc vbi ſolitam torqueri à Dæmone reſciuiſſem, percunctatus ſum: Num ſæpē arriperet? Sæpè, reſpondit. Memorne eſſet eorum, q̄ furens diceret, faceretue Dæmoniaco inſtinctu: retulit: Recordari quandoq; nihil, interdū paucula quædã, & tenuiter. His, alijſque verbis vltrò, citroq; habitis, cū deprehenderem animo eã non eſſe abalienatã argēteã Crucē, in qua cōdebatur Hieronymi cordis fruſtolum, cū alijs cæliū quorundã Reliquijs, ſed pcipuè cum Dominicæ Crucis particula, ſub veſte clam manibus pertractare cœpi. At illa ſubitò vultū mutare, furere, per cęnaculū diſcurrere cœpit, voce aperta clamitans, & ſæpe ingeminans, *fetere lignū Domini mei*. Nihil omnino de reliquijs cæteris verborū faciēs. Cui ego: Non etiã tui patroni lignū? Non, inquit illa. Quis ergo, inquã tuus? Beelzebub reſpōdit. mox capiti crucē eã impoſuiſſem, & aliquamdiu firmãtenuiſſem, tremebunda corruit. Poſtridie eius diei cū ad me rediſſet, & eadē multis præſentibus repetere cœpiſſem, mihi venit in mentē, vt ſola cordis particula, q̄ ſeorſum tenebã, vterer. Eã vbi ſuper capite illius extuliſſē, excutere cępit ceruicē, manibus ac cæteris artubus tremere, atq; caput rotare, iã mirabili modo, vt id humanitus fieri non poſſe, qui aderant, aſſeuerarent. Interrogaui, quid eſſet quod ego manibus tenerem? Negauit ſe velle dicere ſic furibunda, vt minaci vultu terreret aſtantes, & pugnis etiã impeteret, meis elabens; è manibus. Huic ego brachiū ea hibebam, & manum, qua tenebam cordis partem pixide clauſam, petebamq; vt me percuteret. At illa & vultum auertebat, & pugnū. Vt vero tandē pixidē capiti impoſui, ſe à me vexari, & torqueri dixit, & pōſt paululū tamq̄ exanimata in pauimēto cōcidit.

Poſt aliquos mēſes, cum duo Cōcionatores ex his, qui in ſandalijs ligneis Regulã SS.mi Frãciſci pfitētur ad me veniſſent, quorum alter fuerat Romæ titulo Ap.ci Prædicatoris nobilitat⁹, reſciuiſſēq; inter loquendum, aliam eſſe ipſo in oppido meo Mirandula mulierē tribus dæmonibus agitatã quæ res grãdes loqueretur, Theologis etiã non omnino faciles, rogaui, vt ad me perduceretur. Itaq; cum triduo poſt eſſet adducta, ipſiq; veniſſent, Concionatores adiurationis, intēti muneribus, adeſſent quoq; plurimi tam mares, quã fœminæ, vt fit ſimilib⁹ in ſpectaculis, primū interrogabatur, & adiurabatur ab altero Cōcionatore Dæmō vnus, q̄ dicebat ſe cæteris præſtare, & ex prima Hierarchia fuiſſe, ſeptēq; millibus imperaſſe, multaq; reſpōdebat, deinde proponebat nobis quæſtiuncuIas, inter quas: Num æquum foret pro paruula cæleſtis peccati morula, in præceps actos Dæmones ad æterna ſupplicia. Num æquum, vt infantes q̄ baptiſmate initiati decedunt, oēs in cælum ſuſcipiãtur: Num æquum, vt eadē merces nouiſſimo, ſicut primo reddi debeat, q̄ ſcriptum eſt in Euãgelio. Cui ego æquū eſſe reſpōdi. Nūq̄ enim eos cōuertēdos, q̄ vnde fuerãt vno momēto meriti, ſemel elegerūt q̄ ſēper amplexi fuiſſent. Præmium, quod eſſentiale dicit, æq; nouiſſimo, ac primo reddi; q̄ accidētariū eſt, deberi proportione ſeruata. Puerorū autem ſi inſontes & initiatas baptiſmo, iure tolli ad ſuperos, cū nulla debeatur pæna his, qui carent culpa: & cū redempti ſint Chriſti morte, illos præmiū manere ſempiternū. Ex quibus etiã patet, æquū eſſe, vt illis beatitudo tribuatur nuper natis, ad quã etiã ſenes perueniant. Hæc, & alia dum agitarētur, mihi clã petitō, cordis Hieronymi particulam ſerico panno multipliciter obuolutam, & lignea clauſam pixide. Hanc à feneſtra clam mihi porrectam pugno ſiniſtro concluſi auerſus à muliere, ne vllo modo aut ipſa, aut qui aderant circumſtantes, quod agerem, percipere poſſent. Mox claro pugno ſenſim poſui pixidem ſuper velo, quo caput ipſius mulieris amiciebatur, actutumque Dæmon oſtendit ſe ſignis & verbis infeſtari: ac ſtatim iecit, grauari ſe nō ſecus ac ſi turri premeretur; quæ in arce, vbi eramus extat inſigni, & craſſitie, & altitudine. Dō interrogarē, quid ei moleſtū eſſet: *Melius*, inquit, *egiſſet ille, ſi delitijs vſus fuiſſet, quam igne, quo eſt combuſtus.* Quis ille, inquam? *Quod illi nomen?* Id, inquit, *illi nomen, quod eſt fuit qui pectus percutiebat.* Tunc ego cōtinenter adiuratione priore non ceſſante ſubieci, *ſi combuſtus, quo pacto corporis eius parte premeris.* *Pars*, inquit, *illa non abijt in cineres.* Quænam eſſet pars ſubinde quæſiui. Reſpondit eam eſſe partem, quam ſibi præberi ab homine Ieſus expoſceret, periphraſi ſcilicet cor exprimens. Subiunxi mox *vbi nunc ille?* *Nō in eo*, inquit, *vbi Ieſus & Apoſtoli, ſed propè.* Vigebam tunc. Quonam in ordine collocata eſſet anima: Inter Cōfeſſores, inquit. Mentiris, inquã, exprime locum. Tū vultu, & voce parū mutatis: *Certè* inquit, *eſt inter Martyres.* Percūctatus ſubinde ſū, An vnq̄ ipſius cordis particula ſpiritus aliq expulſi fuiſsēt. Reſpondit, expulſos. Locū quæſiui: Florētiã expreſſit, q̄ multo ante ipſe reſciuerã, cū pariter mihi relatū eſt affirmaſſe mulierē quãdã Dei ſpiritu pollētē, cor illud eſſe Hieronymi, rem ſibi diuina reuelatione patefactã fuiſſe. ex his, quę vidit Picus, ad audita reuertitur enarrãda.

Dæmon de Hieronymo teſtimonium.

Thomas Caianus, dū poſt necē Hieronymi, cuius diſcipulus fuerat, ſocio Syluestro Marradio Piſciam (id Florentiæ ditionis eſt oppidū) acceſſiſſet, Nannã vxorē Braccij cuiuſdã ſuaſu mariti viſitauit ægrotãtē mortiq; proximã, quã præter febrem, maximo capitis dolore affligebatur. Tū Sylueſter: *Eſt apud me* inquit, *particula quædã ex oſſibus Hieronymi, experiamur, an eius meritis Deus velit Nãnã liberare.* Excipiēs Thomas; *mihi*, ait, *illã ipſã præbete periturœ illã ipſū à Deo nō ſine proteſtatione:* acceptoq; eſſe. hæc Nanna ait, *Dic mihi ſoror: à qua afflictatione petis à Deo liberari per merita Hieronymi?* *A capitis dolore*, inquit, *quo magis, quã febre diſcrucior.* Illico Thomas manus cum oſſe ſuper capite ægrotantis appoſuit. hæc ad verbum præferens; *Domine Deus, ſi Frater Hieronymus*

Alia quædam à dolore capitis alia à febre liberatur.

nymus à te miſſus fuit ad prædicandum; ſi à te eſt quod prædicauit, & Prophetauit; ſi in cælo apud te eſt: & ſanctus, & Propheta, & Martyr, Te precor, vt in teſtimonium proteſtationis huius, & veritatis, liberes iſtam à dolore capitis ſuum petit. ſtatimque finitis verbis nulla ſe interponente temporis mora liberata eſt. Hæc ego ab ipſomet Caiano, & iiſdem, quæ retuli verbis, ait Picus, non Latinis quidem, ſed Etruſcis, nihil vlla ex parte mutatis, accepi, qui quidem Thomas multis poſtea intercedentibus annis, hoc quoque miraculum conſimile narrauit, non quidem à ſe viſum & auribus ab ipſomet ore mulieris, in qua peractum eſt ſincere perceptum.

Helena Petri Bettini Ciuis Florentini filia, Iacobo Nardo, cuius ante meminimus, nupta, vterum octauo menſe gerens, cum tribus hebdomadibus grauiſſima febre fuiſſet agitata, extremæ vnctionis gratia Sacerdotem iuſſit acciri, atque inter expectandum Sacerdotis aduentum, à marito ſibi petijt dari imaginem Prophetæ Hieronymi, quæ in ſcrinio ſeruabatur: qua accepta, recedente marito fudit orationem ad Virginem Dei matrem, hac mentis intentione, vt adiumento ſibi eſſet, ſi vera eſſent, quæ ab ipſo Hieronymo prædicata, & prænunciata fuerant: atque ita dum ſuper faciem ſua ſumptam manibus ſtatuiſſet imaginem, ſubito ſanata eſt, accerſitoque viro, veſtes petijt, lecto exilijt, cum ipſo & filijs pranſa eſt incolumis. Id ipſum multis poſt annis Lucas Bettinus, Helenæ frater mihi ex ore ſororis affirmauit.

Fluxus ſanguinis curatur, item Herniæ morbus curatur.

Bernardus Granellus, cuius ante feci mentionem vomitu ſanguinis continuo, ſic de vita periclitabatur, vt nullam de ſua ipſius ſalute ſpem medicis reliquiſſet; porrectis ad Hieronymum precibus, priſtinam recepit ſanitatem.

Mirandulæ oppido noſtro, in quo hæc ſcripſimus, poſt obitum Hieronymi, miracula circiter viginti intra pauciſſimos dies, tum mares, tum fœminæ precibus eius experti ſunt, quorum aliqui palam mihi obteſtati ſunt, iuterando etiam aſſeuerantes ſe voti verbis emiſſis, temporis puncto ſanitatem conſecutos, morbis omnino extinctis quibus quadriennio vexati acriter fuerant, horumque omnium, ſolenni tabellionis inſtrumento, fides olim facta eſt apud Iuſtum Spirenſem, qui Vicarius erat Epiſcopi. Sed & Paulum poſtea Tubicinem meum, à fluxu immundo, quo per quinquennium tabefactus erat, triplici deprecatione curatũ nouimus, & mundatũ.

Ioannes quoq; Antonij Mirandulanus Ciuis opifex ſellarum equeſtrium, ex inueterato Herniæ morbo, quo per vndeviginti annos laborauerat admodũ ſenex, effuſis precibus ſanitatẽ priſtinã quantocius adeptus eſt. Idẽ poſt annos tres duplici quartana febre vexatus, imo vergẽte iã autumno de vita periclitatus, diuino nutu fuit aliquis miſſus ad eum, qui diceret, vt memor eſſet ſuſcepti olim à martyre, & Propheta beneficij, neq; deſperaret, ſed omnino fideret; futurum, vt beneficiũ reciperet; prece emiſſa febrim, quamquã accedentẽ non amplius ſenſit, & oppido liber, ac alacer Deo, & martyri grates egit. Peregrinus Pendalia Ferrarienſis Ciuis, mihi, & alijs permultis teſtatus eſt, ægroti ſibi, ac ex febre ardentiſſima periclitanti, Hieronymum, aut momento, aut ſaltẽ vix perceptibili tempore, opẽ tuliſſe poſt emiſſas ad Deũ preces, vt eius meritis, quẽ Prophetã, & Martyrẽ crediderat, ſanitati priſtinę reſtitueretur, eoque maximè tempore pulſam febrem aſſeuerauit, quo extremum acceſſionis in ipſa hora poſſideret; à qua precibus liber, vt è lecto ſurgeret veſtes ſibi ab vxore afferri petijt. quæ imminentẽ ſuſpicata mortẽ (multas enim iacuerat hebdomadas) veritaque iudicium mentis abalienatum eſſe flebili feruore, in deferenda veſte morabatur, & lamentis idipsũ profequebatur. Ille iuſſis inſiſtẽs & ſe ſanũ aſſirmãs veſtẽ tandem impetrauit, & eodem die e lecto ſurrexit.

Eandem Beati viri opem ſenſit, Odo Canalis, & ipſe eiuſdem Vrbis Ciuis. Lecto namque decumbes, ægritudine annua labefactatus, vbi Deum orauit, vt Hieronymo intercedente amiſſam ſanitatem recuperaret, facta eſt ad eum vox: *Surge.* Qui quamuis excitatus & ſpe fidens, vt ſurgeret, viribus tamen deſtitutus cùm decidiſſet, iterum audita voce, *Surge*, e lecto liber deſcendit, omnibus poſteà (vt mihi narrauit ipſe) ſani viri officio functus.

Alij item morbi, & febres pelluntur.

In eadem vrbe ſutoris cuiuſdã vxor, e ſtenoi morbo, & eo quidem moleſto correpta, nec marito, nec medicis ſpem ſui vllam relinquerat. Siquidem aſthmate, quod nos anhelitùs difficultatem vocamus, tabefacta, de curandis in craſtinum exequijs, adhortantibus ad id medicis, maritũ coegerat. igitur is, magno cum animi mærore, dum maiorem Vrbis Eccleſiam intraſſet, cũ Chriſti corporis Sacram. entum Sacerdotis manibus attolleretur in ſublime, votũ concepit, ſi Hieronymi precibus, ac meritis vxor triũ dierũ ſpatio ſanitati reſtitueretur, et ſummum ſe, vt diuina fierent in æde Sacra Prædicatorum, ad altare B. Vincentij. Finitis verbis, peractiſque diuinis, domum rediens, coniugem ipſam, quæ conclamata iam fuerat, incolumem reperit e lecto ſurrexiſſe, quę die poſtera, poſtquam tot annos iacuerat, pedibus ſuis ad Eccleſiam morbo iam libera voti perſoluendi gratia pertexit.

Zenobius Florentinus Sacerdos, ad impoſitionẽ fruſti illius, quod è Hieronymi digito excuſſum eſt, febricitantem Virginem, quæ etiamnum præter æſtum, ab eruptione ſanguinis ob fractam in pectore venã, grauiter infeſtabatur, quã citiſsimã incolumẽ reddidit, prolata oratione, quæ ſub Martyris Laurentij nomine Deo porrigitur, mutato tamen nomine Laurentij, in Hieronymi, & Dominici nomen.

Nonnulla etiam ad me (ait Picus) pertinentia, nõ grauabor afferre. Attritus tertiana febre, ea, quã medici notham vocant, æger admodum decumbebam, præter ardentiſſimum febris æſtum, magna anhelitus difficultate, & tenebris viſus ſubortis mirum in modũ affligebar. Porrectis ad Hieronymum precibus, momento temporis, & reſtituta eſt acies, & anhelitus facultas ampliſsima redijt, & quæ arcem tum culmenque tenebat febris, adeò decidit ipſo momẽto, vt qui aderant Medici, tacto mox arterici pulſu iudicauerint, ſatis eſſe naturæ, quantumlibet potenti, eam febris intenſionem quinque horarum ſpatio depellere; quę nudis precibus ipſo tẽporis momẽto fuiſſet expulſa.

Sed idem eius ergà me (nam ate pergit Picus) patrocinij cumularunt, quæ à fœmina ſanctimoniali celebri dicta ſunt. in Vrbe Mantuana cuidam aſſini meæ, dum pro me quondam exule, in patriam reſtituendo, preces ad Deum interponeret; fore enim, vt Hieronymi interceſſione, aduerſiſſimos caſus euaderem, factus ſum certior. Viderat (inquit) Hieronymum Deo aſsiſtere, meque manu apprehenſa (ità ſibi per imaginem videbatur) ipſi Deo præſentem facere. Non multò poſt tempore, in manus inimicorũ, qui mortem mihi ſæpenumero intentauerunt, cùm peruenissem, liber euaſi, non ſine mea, & meorum omnium admiratione. Nec multò poſt, in Rauennate prælio, quo Pontificis Maximi Iulij, & Hiſpanorũ copiæ fuſæ ſunt, ab exercitu Gallico captus ego, cum mille modis oppetere debuiſſem, tamẽ contrà omnium opinionem fui. Nam præter pericula præſentis cædis, in ipſo armorum conflictu, in quo mortem intentabant omnia, cum vtrimq; circiter viginto octo hominum millia perierint, militabant etiã in aduerſo exercitu hoſtes mei; qui ſiue amicitia, ſiue affinitate cũ magnis contracta Principibus; ſiue æſtimatione rei militaris, omnem pene Gallorũ exercitũ deuinctũ

habe

Digitized by Google

habebant; vna tantum equitum ala, inter tot numeroſas, & peditum acies, à qua vitam ſperare poſſem, ſi in eam fortè viuus incidiſſem; in eamq; ipſam nihil ipſe conſiderans incidi, nullo modo ſaucius, quāq̃ neceſſē vndecunq; ſeptus armis, & ictib' etiā ad cōfinia armorū, & nudi etiam corporis impetitus fuiſſem: ac tandem ad victricia caſtra perductus, in quæ tutus, atque etiam paucas pòſt horas ſecurus euaſi. Ternus decimus agitur annus, ex quo cinctus obſidione eò perueneràvt humanam opē prorſus deſperans, à ſolo Deo pendere cognoſcerē meā. & meorū omnium ſalutē. E campis omnia ſublata frumenta, pecunia penè omnis in milites erogata; quam in oppido congregari annonam iuſſeram, ea ferè omnis abſumpta: quę mihi ſuppetiatū veniebant auxiliares copiæ, dolo falſæ fuerant, vel fugatæ: circumquaque perſonabant, edicta vicinorum Principum, ne quis mihi amore, aut pretio foret adiumento. Erat in vicina vrbe inter Sacras Virgines vna præ cæteris Hieronymo addicta, quæ præter omnium opinionē rem meam, diuinitus fore ſaluam aſſeuerabat. Paucos poſt dies euentu confirmatum eſt oraculū; quandoquidem nocte intempeſta, nemineq; perſequēte hoſtes diffugerunt, tàm præcipiti motu, vt nulla mora ad Padum vſque ſeſe receperint, & in eius alueo plerique occiderint. Cauſam ſciſcitantibus, nullam, q̄ quicq̄ haberet, vnum adferre potuerunt. Poſteà verò multa, Hieronymi nomine ſunt relata, inter quæ, quòd cauillari apud me poſſit mortalium nemo, memoriæ ſuggeſtum eſt meæ: Recordaret verborum, quæ ſuper quibuſdam rebus mihi, dum inter homines verſaretur, dixerat Florētiæ in æde S. Marci, & in ea parte, quæ ſanandis ægris potata eſt, quæ quidem verba ab omnium hominū cognitione remota ſic ſemper fuerunt, vt & mihi conſcius ſim veriſsimè ea, nulli hominum pateſeciſſe. Mihi tñ ipſi, & rei, & loco ſingularibus conditionibus planè ſignata fuerunt, vt etiamſi obliuioſiſſimus fuiſſem, non poſſem eorū nō meminiſſe. Cæterùm multæ indies reuelationes adſunt, multa ſigna fiunt, Hieronymi, & ſociorum ſanctitatem teſtantia.

Scio hominem de rebus ſibi ab Hieronymo prædictis dubitandum olim, & anxie, quæſiſſe diu pòſt Hieronymi ex hac vita diſceſſū, vt certior fieret, Verane eſſent, quæ hauſerat ab eo, dum ageret in humanis; proindeque conſuluit tum mares, tum fæminas, quos diuinis reuelationibus claros fama ferebat, ex omni ferè ordine, & ætate, nulliſq; demum teſtimonijs comperit, & in omnibus, & diuinis reuelationibus nixis vera eſſe, quæ ille ſibi ſpiritu prophetico prædixerat. Hęc de Hieronymi m[…]ualibus Ioannes Franciſcus Picus, Mirandulæ Dominus, & Concordiæ Comes, poſteritati reliquit. Alius iſta alia referebat.

Egregiam eius opē experitur ſculptor quidā. Statim à morte Hieronymi excitata in eius auditores grauiſſima perſecutione, Bartholomæus à Mōte Lupo, ſculptor egregius, ſolū vertere conatus, Venetias ibat. Bononiæ, à quodam Canonico detentus, ad preces eiuſdem duodecim Apoſtolorū imagines ſculpſerat, tàm venuſtis, tam religioſis vultibus, vt vniuerſa ciuitas mirari ſatis nō poſſet. Poſtulatus à Canonico, vt donum relinqueret, primùm negauit; & dimidium operæ flagitauit; quod vxori, & familiæ ſuæ, Florentiæ relictæ, & adiutorium extrema in neceſſitate expectanti remitteret. Auidus ille Canonicus, ne obolum quidem præſtare voluit: & q̄ atrocius eſt, Bartholomeo paulo poſt ægrotanti, venenū miſceri iuſſit, vt derelictis ſtatuis, Ioanni Bentiuolio, vrbis tyranno gratificaretur, eaſque illi offerret. Miſer ſculptor ad extrema deductus, cùm iam iam moriturum ſe cerneret, atq; ſe ea omnia, & ſuam familiam pati, ob Hieronymi ſequelam, ad Hieronymum conuerſus dixiſſet: hic vnà cum ſocijs veſtitu fulgentiſſimo eidem apparuit, manuque prebenſa cum in lecto ſedere feciſſet, *Vbi, ſi, fides tua* blādo admonitum, ad ædem vicini, cui Camillo à Sepe nomen erat, tranſmigrare inde iuſſit. Sex menſes à deſumpto veneno in lecto decubuerat; neque vllus ad ſanitatem rediturum ſperabat. Cumq; ab ea viſione, & promiſſione valentior factus veſtes depoſceret; ac miniſtri Canonici phreneticum putantes, deriderent: ipſe nemine adiuuante illas induit, Camillum adiuit, & in eius domo narrata de Hieronymo viſione, ſanus omnino euaſit: cum nonniſi imaginem mortis, eo appellans, ex ſe attuliſſet.

Peſtis fugatur item ſanguinis fluxus Hieronymi ope ſiſtitur. Anno à cæde Hieronymi vertente, cum peſtilentia Ferrariam, & in ea vrbe quandam ſingulariter familiam inuaſiſſet, paterfamilias voto ad Hieronymi memoriam, hunc in modum concepto: ſi ſcilicet ipſe cum ſuis incolumis euaſiſſet, Florentiam, vbi ille exuſtus cum ſolenni munere accurreret: ſanus vna cum ſuis, & ab omni periculo liberatus Florentiam iuit, & vota ſua in S. Marci templo, vbi Hieronymus vitam arctiorem vixerat, perſoluit. Ab huius miraculi notitia, Senis in Etruria anno 1525. Ludouicus Boninſegnium peſtilentia cui domus ſuæ miſſo Florentiam ad S. Marci cereo effugauit.

Ibidem Ferrariæ, Bernardinus Nardinus ciuis, ex grauiſſima vxoris, quæ tabe conſumpta, ac morti proxima duas filiolas ferè infantes relinquebat, valetudine afflictus, cum nullam opem à medicis, ac medicinis expectaret, ad Baſilicam Cathedralem profectus, & ſacro Miſſæ ſacrificio ad S. Mariæ Magdalenæ aram, multa cum effuſione lacrymarum intentus, in eleuatione Diuinæ hoſtiæ Deum orauit, vt per merita Hieronymi, cui ſemper crediderit, quē pro indubitato Propheta habuit, dignaretur coniugem perſanare, vitamque tantiſper eſſe, donec filiolas adultiores videret. Orationibus votum addidit, ſi ab hinc tertio die, vxor valetudinem recipere inciperet, aliquod ſacrum in æde Prædicatorum, cui S. Mariæ Angelorum titulus eſt, recitari faceret, in altari duntaxat S. Vincentij, cui ipſe, vxor, & filiæ intereſſent. Non inania fuerunt vota, Vix ſacro abſoluto, domum reuertens vxorem alacrem, & ferè ſanitati reſtitutam reperit, duobuſq; Sacerdotibus, Stephano Salutienſi, & Timotheo Patauino, ex ipſo S. Mariæ Angelorū Cænobio accitis, miraculoſam vxoris ſanitatem denunciauit: atque die deſignato, vna cum vxore iam ſanitati reſtituta, ac filiolis vota concepta perſoluit.

Accidit non multo poſt, vt altera ex filiabus à ſanguinis fluxu immedicabili, à Guidone Francolino & Petro Viguitienſi Medicis peritiſſimis iam pro deplorata relicta, morti appropinquaret. Ibi Bernardinus cum vxore pro incolumitate filiolæ ſollicitus, cum plurimos Sanctorum inuocaſſet, nec quicquam opis videret, audire ſibi viſus eſt vocem, quæ diceret, vt alios Sanctos, quod nomina eorum iam vbique celebria haberentur, interim miſſos faceret, & ad Hieronymum non omnino omnibus notum accurreret, futurum, vt ſanitatem filiæ impetraret. Fecit; votum concepit: vt ſi intra tres dies ſanguinis profluuium ſubſidiſſet, ſacrum in templo Conſolationis, cui ipſe, vxor, & filiæ intereſſent, iuberet fieri; ac præterea miraculum primo qui ex Dominicanis occurriſſet, patefaceret. Vix domum reuerſus, filiam perſanatam è lecto ſurrexiſſe, & officium B. M. V recitare comperit, factumque Mariano Concionatori celeberrimo enarrauit.

Aere alieno oppreſſo ſubuenitur. Ibidem Ferrariæ, Verardos Culrifex, multum æs debebat cuidā ex nobilitate. Premebatur grauiter à creditore, vt diſſolueret, neq; modum habebat. Adueniente die, quo Magiſtratus decreto, aut pecuniam numeraret, aut in carcerem iret, totus afflictus, & cuidam feneſtræ domus innixus, orationem ad

Google

Hieronymum fudit, quem etiam videre meruit in aëre cuidam ſedili inſidentem: vnde ſpei plenus Creditorem ſupplex conuenit, à quo tempus, & commoditatem facilè obtinuit, æris diſſoluendi.

In eadem vrbe Sigiſmundus presbyter, pagi Guartiſanæ Parochus, ſermone de bellis Flaminiæ à Duce Valentino excitatis, & ab Hieronymo quondam prænunciatis, inter nobiles exorto, ipſe quoq; renunciauit, ſe cum nō ità pridem illoris prudentiæ operam dare deſtinaret, Hieronymum ad horam matutinarum precum viſibiliter apparentem aſpexiſſe, qui ab illo cum ſtudio dehortaretur, ſi ſaluus vellet fieri: & ad Theologiam addiſcendam induceret: quiq; iuberet, vt Fratrem ſuum conueniret, moneretq; vt ſibi à lachrymis temperaret, quandoquidem Deus pro ſua benignitate gloria, & honore illum in cælis coronauerit. Signum autem, nè fantaſma vidiſſe diceretur, flagitanti, iſtud dederit, Iret in Eccleſiam Guartiſanam, vbi candelabrum maius antè aram funalibus excipiendis collocatum, loco emotum, & altari B. M. V. impoſitum inueniret. Iuerat presbyter, & ſecundùm dicta inuenit: & præterea Inquiſitori Bononieo, Ioanni à Tabia doctiſſimo Dominicanorum, examinatus propalauit.

Variæ itē à diuerſis morbis opē eiuſdem liberantur.

Aliquis Sacerdos Hiſpanus, qui viuentis Hieronymi fama permotus ad audiendum illum, Florentiam venerat, in Hiſpaniam redux, poſt quàm cælum audiuiſſet illum, in ægritudinem incidens grauiſſimam, illius opem implorauit: atq; is vnà cum Dominico, & Syluestro comitibus circà lectum decumbētis apparuit. Obſtupefacto illi, & nūtis eſſet Hieronymus, quem Florentiæ cum duobus ſocijs exuſtum acceperat, interroganti, Hieronymus reſpondit: *Ego ſū, & iſti, quos vides ſunt mei Sodales: quia vn? quid me toties inclamaſti? quid poſtulas?* Sanitatem, cum ille dixiſſet, Hieronymus manus fronti illius admota, dixit; *Ieſus Chriſtus Deus verus per ſuam miſericordiam, & per fidem quam verbis meis habueras, te ſanet:* atq; ſtatim cum ſocijs diſparuit: Sacerdos verò in momento conualuit.

Lucæ in Etruria in Monaſterio Dominicanarum, Oſanna Stringacia virgo, ex his, quas Conuerſas vocant phtiſi cōſumpta & à medicis deplorata, oratione ad Hieronymū, & ſocios fuſa ſanitatem recuperauit.

In alio Cænobio, quod S. Iuſtinæ dicatum eſt, Monialis quædam ab apoſtemate in brachio, conuulſione, & febribus periclitans, pòſt vota Hieronymo facta, & brachium cereum ad S. Romani miſſum, ab his, quibus premebatur, malis liberata fuit.

In eadē vrbe peſtilentia graſſante, Paulus Vannius ciuis, cum vxore, & XII filijs, atq; vniuerſa familia mortuo iam vno ex filijs, ſupremā horā expectabat. Ad inſinuationem cuiuſdam matronæ, Sacerdotem ex Dominicanis cùm euocaſſet, atq; is vxorem illius de rebus Hieronymi nihil (Minoritis antea confitebatur) credentem, ad vota eidem facienda, induxiſſet, intra tres dies extrà omne periculum fuit: ac vt vouerat, vnam ex filiabus Veſtalem Dominicanam fecit.

Ibidem Lucæ, vidua quædam deplorabat filiolam, paralyſi cingulotenùs infrà adeò reſolutam, vt ſe nullatenùs poſſet mouere. voto ad Hieronymum concepto, precibuſq; ardentiſſimis profuſis, illam incolumem aſpexit.

Eodem planè morbo afflicta Florentiæ, Caſſandra Aciaiola, Iacobi Ridolfij vxor, perſuadente fratre, Alexandro Aciaiolo, vt in poſterū de rebus Hieronymi aliter ſentiret, opemque illius miracula facientis imploraret, tandem: *Quod noubat*, inquit, *ſi experimentum quæſiuero*: ac flagitauit, vt ſi ille, & ſocij, veri ſerui Dei eſſent, per merita illorum Deus tantum ſanitatis ſibi impertiretur, quantum poſſet cruciculis ligneis innixa, per domum deambulare. Vix orauit, morbo remittente è lecto ſurrexit, veſtes nemine adiuuante induit, per vniuerſas domus officinas, omnibus admirantibus deambulauit: ſemet accuſans, quòd non integram ſanitatem poſtulaſſet.

Viterbij, aliquis, cum obtuſo ingenio, & omninò inepto ad ſtudia, legere tandem addiſcere voluiſſet: pòſt multos fruſtraneos conatus, voto ad Hieronymum, & ſocios emiſſo, ipſe per ſe, & à ſeipſo legere expeditè didicit.

Viſiones viduæ cuiuſdā circa innocentiam Hieronymi.

Prati in Etruria, aliqua vidua ſpiritu prophetico illuſtris, vtpotè quæ lōgè antè eius oppidi vaſtitatem, præſentemq; circà expugnationem futurum Ioannem Cardinalem Mediceum, & oēs minutias impugnationis prædixerat, nocte natiuitatis Dominicæ aſpexit, *Ieſum* paruolum poſitum in præſepio, *Mariam* Virginem, Ioſephum, Angelorum multitudinem, Paſtores infantem adorātes, Angelū cuſtodem armatum, Hieronymum, ac ſocios. Audiuit item *Ieſum* hæc dicētem: *Volo renouare Eccleſiā meam*: ac præterea Angelū cuſtodem, ipſam adhortantem; iret ad Dominicanos, & peccata ſua illis confiteretur: quandoquidèm plurimi ex eis, cooperarij eſſe deberēt eius renouationis Eccleſiæ. Illa reponēte: eos pro hæreticis haberi, propter tres Fratres Florentiæ nuper exuſtos: quēadmodum plures Minoritani populis ſimplicioribꝰ perſuaſerāt: iterum audiuit inprimis eundē Angelū Cuſtodē, qui diceret: *Ecce corā adſunt tres illi, iā martyres glorioſi, orantes Deum pro ea renouatione*: deindè ipſum Hieronymum, qui monebat: nè amplius eſſet incredula his, quæ ille prædixerat: iret ad Dominicanos, & his renunciaret. *ſanguinis iſtius* (pilam ſanguineā oſtendebat) *quem manu praefero alia vice non exortus fore*. Ad vltimum interrogante illa: Et cui iſta diceret, cùm neminem ex Dominicanis Pratanis cognoſceret: *Confeſſario*, ait, *quem primùm tibi eliges*: qui hæc omnia Fratribus enarraret. Diſparente viſione illa, narrauit, Sacerdos verò Franciſco Siculo Priore, Sodales ad locum Capituli euocante corā omnibus rem expoſuit. Alia vice, ſe vidiſſe iſtud, quod narrabo, eadem vidua enarrauit: ſe ab Angelo cuſtode in aulam quandam ornatiſſimam manuductam, aſpexiſſe, quàmplures purpureis veſtibus amictos, & in loco eminentiore illum ipſum, quem in oppugnatione Prati viderat, tyara triplici gēmis diſtincta coronatū (Leonem X. indicabat) ad quem plurimi ciuium Florētinorum, & Fratrum Minorum accedentes, edictum contrà tres illos exuſtos & ſequaces extorquere conarentur: quibus ille ità reſponderit: *Si quid deſideratis, vt illos malè perdam: Si illi tres aliquid admiſiſſent, iam pœnas exſoluerunt. Iſti religioſam vitā viuentes, nec vllo flagitio affines, nihilque demeritos, non poſſent integris legibus, atque illæſa conſcientia, vllo maleficio affice.*

Quamquam verò adeò intrepidè is reſpōdiſſet, illi tamen importuniores, aliquid ſcripturæ ſurripuerant. quæ omnia Pontificio Leonis X vt vidua prævideràt, euentu cōprobata fuerunt, quandò Pontifex Archiepiſcopo, & Canonicis Florentinis ſcripſit, vt in doctrinam Hieronymi inquirerent. Ex ea inquiſitione, cùm aduerſarij triumpharent, iamq; actum ſore de memoria Hieronymi affirmarent, Pontifex Florentiæ tunc præſens, ad S. Marci pro ſolennitate Epiphaniarum cōceſſit, Sacris ſolēnibꝰ interfuit, totūq; illum diē cum Cænobitis, pbito illis etiā epulo, māſit: opinioni quā in vulgꝰ Minoritæ ſparſerānt, detrahēdæ.

Florentiæ inter Moniales S. Luciæ, Mauritia Redditi Nouitia, morbo incurabili in capite afflicta, à contactu reliquiarum Hieronymi conualuit.

Ibidem Archangela Aldobrandina, brachij ex grauiſſima quadam infirmitate cōtracti, vſum priſtinum ab eodem contactu recuperauit. Eiuſdem ſocia Humiliana, intolerandum ex apoſtemate interno capitis dolorem, & ſonitum aurium diutiùs paſſa, eodem modo effugijt. Alia virgo ibidem, nomine Criſtina, ab alia quoq; immedicabili ægritudine liberata reliquijs Hieronymi fuit.

Epiſcopum qui Hieronymũ exauthorarat reddit ſanitati.

Iſtud vero præclarum eſt. Nõ multo poſt mortem Hieronymi, Benedictus Pagagnotus Epiſcopus, ille qui exautorauerat exurendos, rupta nõ ſemel in pectore vena, ac phthiſi labefactus morti propinquabat. Aliquãdo in lecto quieſcens, aſpexit tres Dominicanos cubiculũ introiuiſſe, & inter hos vnũ aſpectu auguſtiore, ad pedes illi⁹ in lectulo cõſediſſe, duos alios circũſteriſſe. Exiſtimans eos vel à S. Marci, vel à S. Mariæ Nouellæ veniſſe: *Qui eſſent* interrogauit, & vt propius accederẽt inuitauit. Nõ reſpõdentibus illis, quærere, & inuitare pluries cõtinuauit: donec vnus, an eos agnoſceret, percontatus eſt. Illo negante, ac iterum, & tertio, ſe illos minime agnoſcere dicente; tandè vnus ille, miran ſe vehementer dixit: quod eos nõ noſſet, quos nõ ita pridem exautoraſſet: & manu extenſa, Hic eſt F. Hieronymus Sauonarola, Ferrarienſis: alter F. Syluester Maruffius: ego verò Dominicus Piſcienſis. Quòd cùm perterrefactus ille audiuiſſet, ad Hieronymum conuerſus, quæſiuit, Num æquum duceret malum pro malo rependere, an boni pro malo? Hieronymus ex Apoſtolico præſcripto reſpondit, & manu benedictione impartita, *In nomine Domini iſto ſanus* dixit, moxq; ſanum relinquens diſparuit: queadmodum iſtpſe Epiſcopus, Simoni Stradæ, & Roberto Vbaldino Dominicanis, qui inuitatum pro ſolennitate Epiphaniarum, à S. Marci Priore miſsi venerant, ingenuè confeſſus eſt: cum prius narraſſet, ſe vehementius timere, ne aliquando pœnas daret, quod contra ius ac æquum illos tres exauthoraſſet. Enimuerò cũ legib⁹ cautum & vſu quotidiano receptum ſit, prius debere Epiſcopum, cui degradandi poteſtas facta eſt merita cauſæ examinare, & in Tabulas Quæſtionum accuratè inquirere, quàm ad executionem prioris ſententiæ procedere: ne videlicet innocens ab iniquo iudice prædamnatus, iniuſtè puniatur: neue nocens dimittatur: ipſe legis, & moris Eccleſiaſtici præſcripto prætermiſſo: ad nutum Alexandro iubenti, nè quæreret, quid admiſiſſent, ſed ſiue nocentes, ſiue innocentes a Cõmiſſarijs darẽtur, Sacerdotio exueret, obtemperans, magiſq; hominibus, quàm Deo complacere cupiens, illos gradu dimouiſſet.

Lepra quidã laborãs, item alia vlcere peſſimo percuſſa ſanatur.

Ibidè Florentiæ ad annum Dñi 1545. Andreas à S. Gaudentio, Textor ſericorum, annos 33. natus, incurabili toto corpore lepra deformis, ac planè impotẽs artis exercendæ, ſuaſu Petri Ripæ apud S. Laurentium Sacerdotis, in Arno præterfluente, in quem cineres exuſtorũ iniectos, aquas ſanctificaſſe dicebat, ter, præmiſſis prius antè ſingulas vices tribus *Pater noſter* & totidem *Aue Maria*, lotus, mundatus euaſit: atteſtantibus miraculũ Petro Bernardo, Franciſco Bonino, Ioanne Baptiſta Nellio, & ipſo Andrea fatente, corã Thadæo Bartoli Priore, Marco à Caſa ſuppriore, & Vincentio Bernardi Æditio S. Marci.

In eadẽ vrbe Eliſabetha Petri Berthi filia, Bernardo Mazingo nupta, vlcere peſſimo, à planta pedis vſq; ad [illegible] capitis, aliquanto poſt matrimonium cõtractũ, tẽpore eo percuſſa, vt nec ſedere, nec iacere ſine g[illegible] doloribus poſſet & plurimũ incõmodi marito ſuo ſocium efficiens, tã huic faſtidio eſſet: vtq; aliquando ab eadẽ loquuta *Tu tandẽ quãdoq; morituris, noſq; hac moleſtia liberabis*, audiſſet: ad preces medullitus ſuas fundas cõuerſa, cũ Deo dixiſſet. *Aut me enica, aut me perſana*, cubiculũ, in quo iacebat ſplẽdoribusq; buſdã cæleſtib. illuſtratũ, & in his tres Dominicanos ad ſe venientes cõſpexit: quorũ medius duobus ſocijs illuſtrior, dixit *Tu vero filia quia ſana effecta es.* In quibus verbis, diſparẽtibus illis, Eliſabetha ſanata ſurrexit, genua in terra gratias Deo habitura poſuit, omneſq; in ſtuporẽ cõuertit: marito excepto, q Hieronymo aduerſarius cũ aſſirmãti mulieri nõ crederet: in ò Guaiacũ illi à medicis præſcribi iuſſiſſet, ipsãq; quãtũuis ſanã in cubiculũ penitus cõieciſſet: ipſe in his ſuis ipſis infirmitate extrema percuſſus, occubuit: hoc in mortem alterum præcedente mente, quod in extremis poſitus, oculos manibus quantum poterat, tegeret, nè quædam ſpectra morienti obuerſantia aſpiceret. Petrus Berthi, Eliſabethæ Pater, & I. Antonius Antonij Berthi, miraculum, vt acciderat, retulerunt.

Curatur alia hydropica.

Prati in Etruria, in Cœnobio S. Vincentij, Sanctimonialis, nomine Obedientia, Simonis Ginotij filia, ſex annos continuos ægritudinibus varijs conflictata, tandem hydropica, & ad extremum contracta, pedibus vtq; ad [illegible] coxæ, dextra manu diſtenta & quaſi lapidea duriore immobili, digitis ad volam manus ita refractis, vt ne amplius porrigerentur, opus fuerit lamellas [illegible] interponere, vitamq; lamentabilem potius trahebat, cum videbat nulla medicorum ope poſſe curari: vt Marcus Antonius à S. Geminiano & Nicolaus Lucen. Profeſſores affirmabant. Neceſſarium accidit, tempore belli, quod Clemens VII. in Etruria gerebat, vt Pratenſes Moniales militarem excurſionem metuentes, Florentiam transmigrarent. Inter has Obedientia, ægrè, atq; vix in clitellis delata, in Ioannis Bartolini ciuis Florentini, vbi pluſquam centum Veſtales diuerterant, cõmodam recuperandæ valetudinis occaſionem, omninò præter ſpem, ac opinionem inuenit. Veniebant matronæ perquàm nobiles, vt ſanguine illas iunctas inuiſerent. Aliqua inter illas commiſeratione plena, ſtatim, ac Obedientiam, miſeram eum in modũ contractam aſpexit indoluit, & annidet ab reliquijs Hieronymi ſuper infirmos virtutem experta, fruſtulum illius carnis an buſta q in Monaſterio S. Luciæ ſeruabatur illis, præſentauit: admonitione adiecta, vt patrocinium Hieronymi ſuper contractu flagitaret, neq; dubitaret, incolumitatem ſecuturam. Die XII Octobris anni 1529 ad momentum eleuationis hoſtiæ ſacroſanctæ, Margarita Bonintegnia, fruſtulum illud prehendens, manui contractæ ægrotantis impoſuit, dixitq; *ſi tres illi Patres, Deus, ſunt beati apud te, fac miſericordiam cum hac tua ancilla, illamque ſanitati reſtitue.* Dixit: brachium Obedientia liberè extendit: digitiſque vſui priſtino reſtitutis, fruſtulum reliquiarum corripuit, ac alterum genu retracto illo ſignauit, illudq; in locum proprium, ità vt iam ſedere & Cruciculis innixa per domum ambulare poſſet, rediſſe ſenſit. Ad 26. dictæ anni cõſequentis, qui fuit 1530 ſuper eodem & poſteà die 18 Martij, reliquijs ijſdem ſupra altero pede impoſitis, illius illo, huius hoc die plenariam ſanitatem recuperauit: vt deinceps ſine Cruciculis ambulauerit, & Pratum poſtrà pedes, alacrior, robuſtiorq; cæteris reuerterit, Marco Antonio & Antonio Medicis excellentiſſimis miraculum prædicantibus: ad cuius oſtenſionem, digiti manus dexteræ prius incurui, non omnino diſtenti, vtrum plurimũm apti remãſerunt, Cæcilia Baldaci Præfecta, Raphaela Fauentina, Columba Medicea, Margarita Bardi, Magdalena Strozia, Margarita Bonintegnia, & aliæ Sãct. moniales Dominicanæ, in [illegible] patratis præſentes, Timotheo Roberti Riccij qui ſcripſit, rem, vt acciderat, narrauerunt.

A varijs alia morbis liberatur.

In eodem Cœnobio Pratẽſi, Catharina Petri Frãciſci Riccij virgo, hydrope, calculo & biennali febre, necnõ aſtmate laborans in hunc modum fuit ſanata. Circumſtantes Moniales, anno 1540. votum pro illa cõceperant, vt ſi per merita trium illorum exuſtorum ſanaretur intra tres dies, facerent tria ſolennia ſacra decantari, & anniuerſariũ cædis eorundẽ feſta obſeruatione ad tres annos cũ ſaquẽtes celebrare. Voto facto, aliquid reliquiarum Hieronymi collo eius appẽderunt: à quarũ geſtatione tantũ abeſt, vt melius habuerit, vt etiam morbi oẽs acceſſione facta, grauiùs eandẽ afflixerint, ſomnũ per totos 30. dies & totidẽ noctes afflictæ eripuerint, ac planè ad deſperationẽ impulerint. Enimuerò dubitare cœpit, nè fortè à reliquijs cauſa eſſet, eaſq, collo detrahere tentauit: cæ-

terum

terum confortata, & orationi feruéctius, quam ante intenta, retinuit: tandem cùm amplius affligeretur, detraxit, & altariolo quod in cubiculo extabat, iniecit, mox & ipſum, & reliquias cubiculo eijcere cogitauit. Dum ità fluctuaret, & animo æſtuaret, ſomnus illam corripuit; quo oppreſſa, in altariolo capite reclinato, videre ſibi viſa tres Dominicanos ſplẽdore circumfuſos, mediũ ex his, qui nubeculæ lucidæ inſidere videbatur. *Qui eſſent?* interrogauit. Viciſſim ille, Quomodo eos non agnoſceret: & tandẽ neganti; A quonã ſanitatẽ flagitaret? ac poſteà dicenti, Ab Hieronymo, ſe eſſe renuntiauit, monuitque, vt in virtute obedientiæ, ſe inprimis exerceret, ac ſummo mane ex [illegible] præmiſſa ſacram hoſtiam deſumeret: ac pſtea [illegible] ſigno Crucis illa ſignauit, manũ ægrotanti impoſuit & tandẽ ſanitati perfectæ reſtituit. Nãque ſtatim, atq; euigilauit, ſurrexit, & 32 calculos nigerrimos, acutos, magnitudine fabæ eiecit: quam curationẽ miraculoſam fuiſſe, Franciſcus Caſtillioneus Aretinus, [illegible] huius temporis experientiſſimus [illegible] ſtus fuit.

XXX. *Finis hiſtoriæ de Sauonarola conſilioque præoccupatione.*

Multa alia miracula, ab inuocatione Hieronymi facta, [illegible] poſt illum ſcriptores referunt; inter quos Thomas [illegible] in libello Apologetico, autoritate p[illegible] apud Iunctas anno MDLXIV. impreſ. [illegible] Cardinales (erãt, Bernardinus Car[illegible] Franciſcus, Gulielmus Briſſonetus, [illegible] Borgia, Renatus Bria presbyter, [illegible] Sanct-Seuerinus Diaconus) Piſis con[illegible] congregatos, Bartholomæo Fauentino, [illegible] memoriã legimus, Vicario Generali [illegible] Romanæ, promiſiſſe, ſi is cęteris illorũ [illegible] Dominicanis Piſanis adhæreret, Hieronymum [illegible] olaum Ferrarienſem, Cathalogo Sanctorum [illegible] & controuerſiam de Conceptione B. V. M. [illegible] Dominicanę opinionis definire. De [illegible] ipſe, voluiſſe Hieronymum in numerum Sanctorum recenſere Sed hic lat[illegible], de Sauonarola, [illegible] iudicio, S.R.E. & arbitrio Lectoris [illegible], nè rem noſtrã agere videamur. [illegible] quibus iſta deprompſimus, ex noſtro n[illegible] textam attulimus, ſec[illegible] quẽ fors aliquis affingere [illegible]. Tuum fuit, VERITAS SVPREMA, de illo iam decernere. Tuum eſt SANCTA MATER VERITATIS, de [illegible] te. Tuum LECTOR ET COGNITOR VERITATIS, iudicium de illo, vel ferre, vel mage expect[illegible] Deus VERITATIS illuminabit abſcondita tenebrarũ. Addam tantummodò, id, quod Nicolaus Machiauellus Florentinus, quantiuis Mediceis impẽſiſsimè addictus, de illo ſcripſit. *Nouimus, inquit,* omnes Florentiæ, Caroli VIII. Galliæ Regis aduentum in Italiam, ab Hieronymo Sauonarola longè ante prædictum fuiſſe *l. 1. diſputationum c. 56.* & Populo Florentino, neque ſimplici, neque ignorantia obruto, Hieronymus Sauonarola Monachus perſuaſit, ſeſe cum Deo colloquia habere. Quod non in eũ finem dico, vt verumnè, an falſum fuerit, pronũtiare auſim, neq; enim de tanto viro aliter, q̃ cum quadam reuerentia loquendũ exiſtimo. ſed aſſirmo, infinitos homines Florẽtiæ extitiſſe, qui id pro certo crediderint; q̃uis ab illo nihil miraculoſũ patrari vidiſſent; q̃ vitæ ſanctimonia, doctrina, & res ipſa, q̃ tractabat, omnia talia erãt, vt fidẽ ei adhibendã teſtarentur *eod. l.* [illegible]

XXXI. *Minoritæ cuiuſdam hæreſis.*

Minoritæ inter alios fidẽ illi detrahebant, complures, ſiue ab æmulatione nõ ſecundũ ſcientiam inflammati, ſiue à domeſtico periculo metuentes, nẽ quid ſimile Hieronymo cõtigiſſet. Hoc .n. ipſo tempore apud eoſdem Mathias Tiburtinus multos decepit, & ex ſeductis, ſectam fecit. Erat is Tybure, patre Medico natus, & Latinè Græcè, Hebraicè, non mediocriter doctus. Memoria vero adeo tenaci, & diſſerendi acumine tanto, vt oẽs condiſcipulos adhuc ſecularis ſuperaret. Franciſcano inde habitu Romæ inter Obſeruantes indutus, doctoris, & concionatoris celeberrimi famã acquiſiuit. Cæterũ à proprio ſenſu deceptus, vbi de obſeruatione Regulæ S. Frãciſci in diſputationẽ ventũ ad litteram obſeruandam eſſe aſtimare, docere, & defendere cepit, ſimulque octuaginta circiter ſuæ Prouinciæ ſodales in eandem opinionem traxit: damnans Sanctum Bonauenturam, Quattuor Magiſtros Theologos, & illos Sommos Pontifices, qui vel Regulam S. Franciſci declarauerunt, vel priuilegia viuentibus ſecundum eandem Regulam ſic expoſitam conceſſerunt. Dicebat homo ſingularis, omnes expoſitores illius eſſe condemnatos, multo magis viuentes iuxta illos: eaque propter nec Prælatis, nec Summis Pontificibus obediendum, ſi ſecundum declarationes viuere præciperent. Damnabat & Cænobia, quę Procuratores, & Exactores, ſeu Syndicos haberent, quaſi in ſtatu peccati mortalis, perpetuo eſſent: neque pro defunctis in eis Fratribus, orationum, vel ſacrificiorum ſuffragia habenda. Multa alia indigna falſus aſſerebat, in quorum opinione vt amplius confirmaretur, Satanas, qui ſe transfigurare nouit, & ſolet in Angelum lucis, in ſpecie Chriſti illi apparuit, & in obſtinatione peruerſitatis obdurauit; ita vt mandata Eccleſiæ, & cenſuras Pontificias Alexandri VI. contemneret. Compactus ea de cauſa in carcerem, cũ emẽdationem promiſiſſet, ac errores abdicare videretur, inde liber rediit ad vomitũ, poſtq̃ Dæmonẽ in forma crucifixi iterũ apparentẽ cõſpexit, qui argueret, q̃ opinioni aliorũ adhęſiſſet, & peccati grauiſſimi reũ ſe feciſſet ante Deum. Cõfirmatus in pertinacia, & in ergaſtulũ coniectus inde fuga cũ aliquot ſectarijs euadẽs, in quoddã deſertũ ſeceſſit, vbi nouũ Ordinẽ inſtruere, Prouinciales, cuſtodes, & alios adminiſtros deſignare, tãta væſania, vt etiã impudẽter ſcribere de ſe non erubuerit, iactabundus affirmãs, ſe in omnibus actionib. illuminatũ eſſe à Deo, ac miraculis illuſtrandũ. Obtẽtiãtes ſacri authoritate, & adiutorio Alexãdri Põtificis, temerariũ illũ in fugã coniecerunt, atq; Sectã delirantiũ diſſiparunt, autore ad Minores Cõuentuales cõuerſo. *Marcus Vlyſſiponen hiſt. Seraph. lib. 7. cap. 27.*

XXXII. *Marrani fidẽ Chriſtianam ab[iuratam] reſumunt.*

Reperti ſunt etiam hoc anno CC. XXX. Marani, qui fidẽ Chriſtianã ex Hiſpanijs eiecti [illegible]. Romam vagi venientes, cogniti, delati, in carceres coniecti, ac tandem ad eãde fidem reduces, ad hunc modum in Eccleſiam, ab Alexandro Pontifice admiſſi ſunt. Dominica die 29. menſis Iulij. (ita ſcribit Ioannes Burcardus, qui vidit) conſtructum fuerat ſuggeſtum magnum, & amplum ante Portarum Baſilicæ Principis Apoſtolorum de Vrbe inter ipſum, & alium, qui eſt ſuper ſcalas, acceſſus ad eandem Baſilicam. Super hoc ſuggeſtũ adducti ſunt CC. XXX Marrani reconciliandi; quibus ſuper eodẽ ſuggeſto in terra in eorum conſueto habitu conſedentibus & R R. Patribus D. D. Petro Archiepiſcopo Regineñſi, Almæ vrbis Gubernatore, Ioanne Carthaginenſi, Sereniſſimorum Regis & Reginæ Hiſpaniarum Oratore, Octauiano Marranenſi Epiſcopo S. D. N. Papæ Referendario, Dominico Iacobatio, & Iacobo Dragatio Sacri Palatij Apoſtolici Cauſarum Auditoribus, Magiſtro, Paulo de Moneſia Ianuenſi Ordinis Prædicatorum, eiuſdem Sacri Palatij Magiſtro, & Magiſtro Ioanne de Malcone Ordinis Minorum Sacræ Theologiæ Profeſſoribus præfati D. N. Papæ in Baſilica præfata pro natione Hiſpana Pænitentiarijs, & in eorum quotidiano habitu in loco vt ſupra conſedentibus quidam Magiſter in Theologia Ordinis Prædicatorum, fecit ſermonem in vulgari Italico de fide, & contra dictos Marranos: qui omnes natione Hiſpanica erant, & inter eos vnus profeſſus Ordinis S. Franciſci, cuius habitum publicè

tum etiam inter Minoritas profeſſum, ingentibus donis cumulauit, eruditione, gratia, eloquentia, propter quas dotes in magnum Concionatorē euaſit. Initio eius factionis patrem, & vniuerſam domus familiam, Rom. Eccleſiæ vnium: Manichæorū, & aliorum hæreticorū, necnon & ſchiſmaticorum errores confutauit, pluribuſque illorum rectam fidem edocuit, fretus autoritate Apost. quam illi Pontifices Romani communicauerant, ad conuerſionem illorum Venenum à quibuſdam in hoſtibus fidei ad bibendum porrectum, præmonitus per calicem ſanctæ crucis ſigno, in nomine IESV bibit innoxiè ebiberit, & eo facto plures ad fidem conuertit; ne Turcarum Princeps, negotium Chriſtianis hominibus, qui ſub eius imperio viuebant, in rebus fidei faceſſeret, impetrauit. Ab Alexādro ſummo Pōtifice, pro iiſdem Chriſtianis legatione functus, multa in eorum tempore perpetrauit: ac tandem in laboribus pro animarum ſalute ſuſceptis ſancto fine quieuit. *Vlyſſiponensis lib. 7. c. 4.*

XXXVI. *Item B. Nicolai Hollandi Ord. Prædicat.* Eodem anno, in Cœnobio Harlemienſi ad vitam tranſijt meliorem F. Nicolaus Hollandus Prædicatorum Ordinis inter Conuerſos profeſſus. Fuit inſigni Sanctitate, modeſtia, humilitate, patientia, continētia, amore communitatis, orationibus, & meditationibus aſſiduis maximè verò ob obedientia, quā etiam Deus aliquando miraculo illuſtrauit. Venerant aliquot Patres hoſpites, quibus oportuit cibos hoſpitales parare. Præfectus Monaſterio iniunxit Nicolao, vt ad piſcinam domeſticā iret, totq; piſces caperet, quot reficiendis aduenis ſufficerent. Iuit Nicolaus, & poſt quam in piſcatione multum laboraſſet, nihil omninò piſcium prendidit, aut vidit. Retulit omnia Priori, qui in virtute S. obedientiæ illi præcepit, vt reuerteretur, veſtibus depoſitis piſcinam intraret, & piſcibus imperaret, vt è cauernis, & latibulis exirent, ſeque captui faciles exhiberent. Reuerſus ille, imperauit, & in momento Lucium piſcem inuſitatæ magnitudinis excepit, meritu S. obedientiæ, cui omnia poſſibilia exiſtimauit. *Pius lib. 1. de viris illuſtribus Ord. Prædicatorum, & Leander Albertus lib. 6.*

XXXVII. *Fons in Belgio agrotis ſalutaris erumpit.* Eodem anno in Belgio, in villa Ruttis, turri Beati Euermari martyris collapſa, fons ex aduerſo fons occurrens, ſuauem dedit odorem, cuius aqua quamplurimi infirmi abluti, priſtinæ reſtituti ſunt ſanitati. Vndè diuerſorum cōcurſus illic accreuit populorum, quorum plurimi ab infirmitatibus curati ſunt. *Bruſſlhemius in hiſt.*

ANNO CHRISTI 1499.

ALEXANDRI PAPÆ VI. Anno 7. & 8.

Maximiliani Rom. Regis Anno 14.

I. *[illegible]* PRæcipuum Alexandro Pontifici ſtudium fuit, Turcarum auſus inſolentes reprimere. Illud auxilio Ludouici præſertim Gallorum Regis, feliciter conſecutus fuiſſet, niſi priuata quorundam conſilia, publicæ rei commodo officiſſent. Deſtinatum erat, Deo vindictas de quorundam maleficijs ſumere, & propter peccata Venetorum populos quoque caſtigare. Res eſt. Baiazetes Turcarum Imperator, claſſem ingentem in Venetos hoc anno parabat occaſione ſūpta exulcitationis ... Nauis Venetorum vna longa, ex earū ... quæ ... creaturam proficiſcuntur, more, ... hominibus, qui ... pern ... Chriſti Dei ſepulchrū, quod eſt Hieroſolymis, adire, atque munere cupiunt, in Syriam quotannis ſtato tempore mitti ſolita, cum ad Maleam iter faceret, in Turcarum aliquot naues Angelo præfectu incidit. Erant onerariæ duæ, totidem triremes, ac biremes quinque. Ex his biremes duæ ad nauem Reipub. præmiſſa, vela demittere iubebant. Mos eſt nauticus eiuſmodi, vt qui plus, aut viribus, aut dignitate pollent, velint, vt quæ ſibi occurrerint naues, velificationem intermittant, antennaſque demittant, cum honoris ſui cauſa, tum vt ſi quid ab illis quærere, aut petere velint, poſſint. Id, qui nolunt facere, ius eſt, bello cogere, vt faciant; ſæpeque accidit, vt ea de cauſa pugnæ magnæ exiſterent, plurimorumque hominum cædes conſequerentur. Aloyſius Georgius nauis Venetæ præfectus, claſſem eſſe illam pyratarum exiſtimans, antennis non demiſſis, curſum tenuit: quod vbi Turcæ conſpexerunt, ab vtroque illum latere ſuis triremibus cinxerunt, & ſagittarum magnam vim in eum mittere cœperunt. Id cum parum proficeret, nauibus ſuis omnibus illum expugnare contenderunt. Eo in certamine Turcæ nauis Venetæ ſcalam ſæpè conſcenderunt, alijque à partibus in nauem proſilierunt, ſæpe ignem iniecerunt, quo & plutei combuſti, & præfecti cœnaculum ipſa in puppi, & maiora vela conflagrauerunt. Sed tanta remigum, & nautarum, atque inprimis aduenarum virtus fuit, vt cum ab hora diei ſexta, vſque ad quartam decimam pugnauiſſent, Turcæ receptui canentes, & ſigno pacificationis ſublato, priores pugnam deſinerent, Angeloque miſſis ad Aloyſium ex ſuis, qui ſalutem illi dicerent, magnumque, atque fortem virum teſtarentur, pacem, beneuolentiamque cum illo inijt. Quadraginta milites ex ijs, quos Ianizaros appellant, deſiderati, ex Venetis quinque interfecti; vulnerati complures. In his Præfectus quatuor vulneribus acceptis, neque tamen perijt. Eam in contumeliam Baiaſites in ſe vertit, & in Venetos malè animatus fuit; accedente grauiore cauſa, quod Nicolaus Piſaurus nauem onerariam vnus ex Baſſis, exitu ſuperioris æſtatis in Aegeo depreſſiſſet. Cum enim apud Mitylenem cum triremibus quatuor iter faceret, & naui Turcarum onerariæ bellicæ militibus, tormentis, reliquiſque rebus omnibus ad pugnandum idoneis inſtructiſſimæ amphorarum plus trecentarum, quam vento ferri videret, appropinquauiſſet, vela vti demitterent, vectores admonuit. Illi vela non modo non demiſerunt, ſed pilis ferreis tormentis emiſſis, Nicolai præfectum interfecerunt, ac nonnullos ex remigibus ſagittis celeriter coniectis vulnerauerunt. Hoc vbi fieri Nicolaus vidit, arma ſuis, vt caperent, imperauit, atque in nauem Thraciam impetu facto eam expugnauit, cumque omnibus qui pugnæ ſuperfuerant, depreſſit. Erant in ea naui homines circiter ducenti quinquaginta. Ea re irritatus Baiaſites, claſſem non ſpernendam comparuit, & tum Venetis, tum Rhodijs quoque Equitibus ingentem metum iniecit. Et quidem Veneti Andream Zancanium, Conſtantinopolim Legatum miſerunt, qui in deſtinata Baiaſitis inquireret. Hic Byzantium profectus, magnum quidem claſſis apparatum inſtitutum cognouit, à Baiaſite tamen nullo uſlenſo in Rempub. offenſi animi indicio, liberaliter eſt acceptus; quod is imparatos, inermeſque adoriri decreuiſſet. Eapropter, vt magis Venetos eluderet, fœdus quidem cum Zancanio renouauit, ſed fœderis capita Latinis ſcripta literis ei dedit: ex Mahometanæ legis cautione, ac præſcripto, vt quæ ſuæ linguæ verbis ſcripta non ſunt, ea præſtari non ſit neceſſe. Andreas Grittus, qui ea in vrbe mercaturam, annos complures exercuerat, omniaque Turcarum, inſtituta callebat, ea de re Zancanium admonuit, atque vti fœdus verbis Thracijs conſcriptum haberet, pro ſua in patriam charitate hortatus eſt. Zancanius re tentata cum nihil efficere potuiſſet cum fœdere Latinis ſcripto literis Venetias reuertens, Senatum timore impleuit: quod

tam propensè, cæterùm inſueto Turcis idiomate, fœderis Tabulæ conceptæ iuſſent. Ludouicus Sfortia Dux Mediolani, Venetis propter Piſas non adeptas infenſus, & deinceps Florentinis Piſas de Venetis recuperare conantibus coniunctus, vnà cũ his, & Friderico Rege Neapolitano, de cõmuni conſẽſu legationibus ad Baiaſitẽ miſſis, multa de Senatu Veneto quæſtus, nihil eorum, quæ Baiaſetis animum in Rẽpub. inflammare poſſent, prætermiſit: ac præterea in ſe recepit, eodẽ ſe tẽpore bellũ in Gallia Ciſalpina Reipublicæ illaturum: quibus Baiaſites magis permotus, in belli apparatum incubuit, existimans, Venetis ab altero latere occupatis, omnia ſibi proſperè, atque feliciter ceſſura. Veneti, vt ad oẽs caſus muniti eſſent, inprimis decreuerunt, vt naues onerariæ bellicæ tres cõfeſtim ornarẽtur: nauis oneraria magna, q̃ Sebaſtianus Marcell⁹ ædificari ſibi curauerat, quęq; Naupliç tunc erat armaretur, claſſiq; adiungeretur: triginta triremes deducerẽtur, quarum decẽ ipſa in vrbe, totidẽ Cretæ, ſex in Apulia, quattuor in Illyrico, Magiſtratus Veneti remigibus, atq; militibus inſtruerent: pauloq; poſt decẽ aliæ triginta prioribus additæ ſunt, p̃fectus etiam lectus Aloyſius Marcellus. Miſerunt p̃tereà Oratores ad Ludouicum Regẽ in Galliam, auxilia contrà Turcas poſtulatũ: q̃ quidẽ Rex eò citiùs pollicitus eſt, quò ſub idẽ tẽpus litteræ à Magno Rhodiorũ Magiſtro delatæ ſunt: quibus Regẽ admonebat, Baiaſitẽ, claſsẽ ingẽtẽ cõparare, atq; in ea cura dies, atq; noctes verſari, vt q̃ poſſet maximã atq; ornatiſſimã educeret. Ergo quinto Idus Februarias, fœdus cũ Venetis pcuſſit, eiſq; contrà quoſuis hoſtes, auxilia pollicitus, claſsẽ duarũ, & viginti triremiũ, q̃ ad Rhodios tuẽdos armauerat, attribuit, ſeq; etiã ipſum p litteras, & Legatos in bellũ Reipublicæ obtulit. Eundẽ à Baiaſite periculi, tã Veneti q̃ Rhodij Alexãdrũ Pontificẽ Maximũ monuerũt: q inprimis ex Sacerdotalibus, pẽſibus, q in Imperio Reip. cẽſent, tertiã ampli⁹ partẽ in id bellũ q maximũ & periculoſiſſimũ videbat, Senatui cõceſſit. deinde Maximilianũ Cæſarẽ, Regeſq; oẽs, ac principes Chriſtianos periculi cõmunis certiores factos interpellauit, Romã, vt Oratores plenaria cũ facultate mitterẽt, quib⁹ cũ de bello ſacro decernẽdo, gerẽdoq; decerneret. Maximilian⁹ Cæſar, huic rei Comitijs Germanorũ Principum habitis, voluntati Pontificiæ obſecutus, bellũ cõtrà Turcas ſanxit, & auxilia pmiſit. Henricus Rex Angliæ tormenta maiora bellica, & equorũ numerum, nec nõ pecunias Rhodijs tranſmiſit. Genuẽſes, nauticus apparatus, & commeatus ſuppeditarant. Ioannes Albertus Poloniæ, Ladiſlaus Bohemiæ, & Vngariæ Reges, & Lituanorũ Magnus Dux Alexander, miſſis inter ſe vltrò, citroq; Legatis, fœd⁹ inter ſe icerunt, quo cautũ eſt de auxilijs mutuis, & ſocietate cõtrà Turcas, & alios quoſuis hoſtes, qui ipſorũ alicui fœderati nõ eſſent: de periculis imminentibus, vt ſe inuicẽ p̃monerent, neq; vnus quiſp̃ã cæteris inconſultis cum Turcis pacẽ faceret, bellumve gereret. Qui contrà feciſſet, ei nè deberentur auxilia: Moldauus vt in clientela Vngarorũ eſſet: Tranſalpinenſi Palatino contrà Turcas fœderati nè deeſſent: de alijs conditionibus fęderis, ipſi inter ſe, Principes congreſſi conſtituerent: Palatinus Muldauiæ Vngaro iuxta, ac Polono cõtra Turcas bellum gerenti præſto vt eſſet: aut ſi non poſſet per ſe ipſe, filiũ cum copijs mitteret: Turcis verò contrà ipſos nè opitularetur, niſi extrema vi adactus. Præter hæc Ioannes Albertus, vnã ex Prouincijs, Septentrionem verſùs obuerſam, quæ magis Turcarum excurſionibus vicina eſſet, Rhodianis Equitibus attribuere voluit: qui colonia Latinorum Equitum eò deducta, munitionibusq; extructis, hoſtilẽ impetum retunderẽt. Super omnia verò Pontifex, Ludouicũ Regẽ Galliarum, ad id ſacrum bellum excitare volẽs, fœdus cũ eo pcuſſit: ſuprema neceſſitate adductus. Fridericus Rex Neapolitanus, Ludouicus Sfortia, & Florentini, Baiaſitem contrà Venetos inflammabant. Friderico dolebat, Venetos maritima Apuliæ oppida, Tranum, Hidruntum, Brundaſium, Monopolim pignoris loco à Ferdinando Rege aſſignata, quaſi directi dominij titulo poſſidere, & ad totius Apuliæ poſſeſſionem aſpirare. Is ipſe Fridericus ſibi à Pontifice ſubirato, ac Venetis fœderato metuebat: quòd varijs de cauſis maieſtatem eius, vt narrauimus, offendiſſet: ac Carolotæ eius filiæ, cum Cæſare Borgia, Alexandri filio matrimoniũ, minimè ſucceſſiſſet: quòd puella vel amore, vel paterna auctoritate, vel occultis Galliæ Regis cõſilijs, quamuis ipſe ſecus ſimularet, ducta, niſi ſimul Friderici patris, qui Galliæ Regi annuum tributum, & amplas cõditiones offerebat res componerentur, ei matrimonio iungi obſtinatè recuſabat. Erant, qui in Aſcanium Cardinalem, & Ludouicum Sfortias, culpam rejicerent: ſociumq; illis adiungerent: Alfonſum Aragonium Alexandri generũ: qui Fridericum induxiſſent, nè id matrimonium permitteret: ac præterea Reges Caſtellæ, & Luſitaniæ contrà Alexandrum concitaret. Sanè Aſcanius, & Alfonſus, nulla habita ratione aut Pontificiæ, aut ſuæ dignitatis, inſalutato Alexandro, Vrbe diſceſſerant, fortè metuentes, nè is tandem prouocatus, vindicias depoſceret: maximè quando accepit, Iacobum Cæſaris Valentini filij Internuncium, Romã eum litteris & ſecretis in Gallias reuertentem, Mediolani à Ludouico Duce captum, ſpoliatum, examinatum, omnia arcana hoſti propalaſſe. Vrbe tunc clauſa, quæſitus Aſcanius nec inuentus: captus Bartholomæus eius Camerarius, & in caſtro S. Angeli inquiſitus Orator Ludouici Ducis, Archiepiſcopus Ianuenſis. Epiſcopus Surentinus, Alatrinus, Prothonotarius Martinus, & vnus ex Sfortijs, in palatium Cardinalis Columnæ confugerunt. quos cum Pontifici Columnius tradere recuſaſſet, ac circa quintam noctis horam, Vrbe, Gubernatore & Adriano Prothonotario à Pontifice miſſis, per circumuentionem in cubiculo relictis, vnà cum illis diſceſſiſſet, & ipſe Pontificem irritauit: præcipuè q̃ ad Aſcanium qui Neptunũ p̃fugerat, ſeſe cõtuliſſet. Detenti in palatio per aliquãtũ tẽporis, Gubernator Vrbis, & Adrianus, &, an cõniuentibus illis Columnius vnà cũ reliquis euaſerit, per Aloyſiũ Epiſcopum Piſaurenſẽ, Cãcellariæ Apoſtolicæ Regentem inquiſiti: palatium Aſcanij, an fortè aliquid, vel ſcripturarũ ſecretiorũ, vel armorum ſubiaceret perluſtratũ, Colũni⁹ in arcibus ſuis propter imminens periculum ſeſe cõtinuit: Aſcanius, Neptuno Columnenſium Caſtello, vbi primùm diuerterat, minimè fidens, triremem a Friderico Rege ſubmiſſam conſcendit, ac tribus alijs triremibus ad tutelam comitantibus, Plumbinum, inde Senas excenſione facta venit, vnde quaſi per ludibrium, à Pontifice, & ſacro Collegio poteſtatem Roma diſcedendi, & Mediolanum adeundi poſtulauit.

Grauiora ſunt, quæ inſtinctu eiuſdẽ Friderici, Ferdinandus, & Iſabella Caſtellæ, & Emanuel Luſitaniæ Reges in Alexandrum admiſerunt. Die XIX. Decembris anni ſuperioris, venerant Romã, à Ferdinando, & Iſabella Oratores, Enecus Corduba Comitis Egabri frater Philippus Ponſius iuriſcõſultus. Poſtulabãt in Cõſiſtorio publico audiri, q̃ tràeis Reges p̃cepiſſent. Negauit Alexander, illi ab Oratore Friderici Regis, qui ad Maximilianũ Cæſarem vadens, Romã diuerterat, incitati, vrgebant: donec extorſiſſent, vt in conſeſſu ad minùs ſex Cardinalium mandata exponerẽt. Die XI. menſis Ianuarij huius anni, euocati Cardinales, Olyſſiponenſis, Alexandrinus, Sanctę Crucis, Capuanus, Vicecancellarius, & Borgia, Alexãdro aſſederunt. Ibi Oratores Pontifici denunciarunt, Beneuentum nè Eccleſiæ Romanæ Imperio detraheret: Cæſarem Valentinum è Gallijs reuocaret, & ad puellam recipiendam compelleret, Curiæ Rom. vitia

II. *Ferdinãdus & Iſabella Oratores ad Alexãdrum PP. deſtinant.*

acriori

Digitized by Google

actiori cenſura caſtigaret, domeſticamq; licentiam, quæ maxima dicebatur, cum magna veræ pietatis labe coniuncta, frænaret: Si negligeret, ipſi Reges concilium Generale conuocari conarentur: in quo quàm is ritè fuiſſet electus, quàm rectè Pontificatũ teneret, gereretque oſtenderent. Exarſit ad ea Pontifex. & electionem de ſe canonice factã demonſtrauit: iniuſtiore ſe titulo Pontificatum tenere quã Ferdinandus Siciliam, & Sardiniam nullo cum dixiſſet, in illum ſe anathema pro die Cœnæ Domini, tamquam in occupatorem Siciliæ, & Sardiniæ comminatus ſubiecit tamen Beneuentum Pontificio imperio detractum non eſſe, ne velle quidem, tametſi Patrum ac Regum conteniſſet, vt Gandiæ Duci daretur, iure fundi penès Eccleſiam Romana retenta. De Curiæ, & Palatij vitijs caſtigandis, quod præſcriberent, multum ſibi Reges in eo ſumere dixit. Adiecit, & alio ſtomacho plena, quæ ardor dabat. Miſcuerunt & illi nonnulla (inter quæ comminari Prælatos, qui beneficia in Hiſpanijs poſſidebant, Roma euocare;) quæ indignationem accenderent: maximè cum eo prouecti fuiſſent, vt proteſtari nomine Regum vellent, & eapropter Tabellionẽ, ac teſtes, coràm quibus id fieret, introduci poſtularent. Tunc enim Alexander iuſto dolore percitus, audaciam, vel potiùs temeritatem illorum verbis acerrimis increpauit, ac in præfluentem Tyberim, vtrumque mergere comminatus, non impunè illis audax facinus futurum pronunciauit: præterea quando intellexit, eos vſq; proceſſiſſe, vt quodam die redemptis arbitris, obteſtationem in tabulas retulerit Garſias ipſe Laſſus Orator Regum Ordinatius Notarij Apoſtolici munere vſurpato deſunctus. Exemplo, & admonitione Caſtellanorum, & Neapolitani, Oratores etiam Luſitani incitati, Pontificem monere, ac obteſtari non intermiſerunt: præcipue propter Cæſarẽ Valentinũ & Cardinalem, Gonfredum, & Lucretiam cum coniugibus Rege Neapolitano natis, quorum fœdæ libidines, & propud oſa morum licentia, magnam inuidiæ partem Pontifici conciliarent, offenſis ea diſſimulatione Ciuitate, atque adeò orbe Chriſtiano vniuerſo. Odium quidem in Galliam Latium conceptum, altius in pectus Pontificis deſcendit, quàm vt ſedari poſſet. Itaque Roma diſcedere neceſſe habuit. In triennium quoque Regem, & Ludouicum Ducẽ, manifeſtè Alexandro infenſos, eadem flamma inflammat, à quibus, vt Florentinos fœderatos, nec nimi neceſſitate delinquentes, diſſociaret, Piſarum reſtitutionem illis ſe effecturum promiſit, ac Venetos eò adduxit, vt vniuerſæ controuerſiæ arbitrium Herculi Aeſtino Duci Ferrarienſi permiſerint. Reſtitutis Piſis Reipublicæ Florentinæ, quæ ad tranſigendum ſummos, & pudentiſſimos ciues, Paulum Antonium Soderinum, & Ioannem Baptiſtam Ridulphum miſerat eam ſibi fœdere adiunxit: vnde ardentior in duos illos factus, Venetorum quoque fœdus cum Ludouico Rege Galliæ percuſſum non modo laudauit, ſed etiam iniuit: atque vt illos duo infeſtiſſimos hoſtes aliquo modo caſtigaret, Ludouico Regi, ad Regnũ Neapolitanum, & Principatũ Mediolanenſi, iura vetera, eademque minime dubia vt ipſi videbatur, (quoniam certare legibus & cauſa longum erat) lamus repetenti adhæſit, ſatiſque ex ſe iam animato, ad maturandam expeditionem faces ſubdidit: deuinctus maximè Ludouici eiuſdẽ gratitudine, qui & Carlotam Albetti, nulli totius Galliæ Regulorum, & ob Regios natales, & ob regnorum amplitudinẽ inferioris filiã, Cæſari Borgiæ vxorẽ dedit, & contra Vicarius Prouinciarum, & vrbiũ, Apoſtolicæ Sed. refractarios, dominiiq; eius directũ detrectantes, ſubſidia obtulit: ac quod præcipuũ fuerat, his ad officium, ſiue armis, ſiue terrore armorum, vel perſuaſione reuocaris, aduerſus Baiaſitem terra, marique mouere conſtituit. Ergo pro ſolennitate SS. Petri, & Pauli Apoſtolorum, qua ex more ſacris in Baſilica Principe operari debuerat, ægritudinem ſimulauit, ne equum à Friderico Rege, vectigalis pro regno Neapolitano, annuertatio titulo miſſum acciperet. Eum ipſum equum, cum Sacer Senatus abſolutis Sacris aliquantum expectaſſet, & quod non intempore adductus fuerit in contumeliam Pontificijs Sedis, & Sacri Collegij factum vertiſſet, e palatio Vaticano diſceſſit: ac non multis poſt diebus Alexandrum ſatis, ſuperque irritatum inflammauit, vt Ludouicum Regem ad quantocius veniendum hortaretur, & in occurſum venientis illius, Legatum de Latere, Cardinalem aliquem deſtinaret. Remanſerant quidem illo die ex Cardinalibus in Palatio nonnulli: ſed equum vectigalem recipere recuſarant excuſantes, non ſe habere poteſtatem. Quibus rebus cognitis Fridericus, cum iam de Pontificis in ſe animo certa indicia teneret, Proſperum Columnam cum auxiliaribus copijs, Ludouico Sfortiæ mittere deſtinabat, qui Ludouicum Regem in Italiam venientem impediret. Cæterum deſtinabat tantum, non vero deſtinata præſtabat, vlticibus pænè ovliuo, ei ſtoque in Sfortiam tuentibus. Nam & Maximilianus Cæſar ſemper promiſſum auxilium, ſiue ob Heluetij belli impedimenta ſiue ob alias cauſas non ferebat; & Hercules Aeſtinus ſocer eadem rogatus, fere antiqua iniuria, quod illius opera Rhodigium Polmeſum Veneti retinuiſſent exprobrata, ſibi quod cum Venetorum fines Ferrariæ portis ita eſſent vicini, vt propria tecta cuſtodire cogeretur, auxilium ferre non poſſet, diſplicere reſpondit. Omni igitur ſpe, quæ ex ipſo non penderet amiſſa Annio Nouariæ, & Alexandriæ, quæ inea primis Galliæ Regis motibus erant expoſita muniendis, ſolicitè operam dabãt, eo conſilio, vt Galeacium SanSeuerinatem, eum maxima virium parte eius fauori, & reliquas copias ſub Mantuano regulo, Venetis opponeret. Et hic quidem, propter diuitiæ inſtitiæ ſeriem oſtendendã, adhibuit ſingularia quædã recenſere quæ in Sfortiam, & alios imm..ſſa Illud auxilium Sfortia non multo poſt, vel imprudentia, vel auaritia, vel quod diuinis conſilijs obſiſti non poſſit à ſe alienauit. Nam cum Venetos, quibus Baiaſitea terra, marique incredibili apparatu, bellum inferebat, aduerſus tantum hoſtem rebus proprijs tuendis occupatos, ſibi minime moleſtos fore vana perſuaſione crediſſet; & Galeacio SanSeuerinate qui Marchionem huncris Gradu ſibi anteponi ægreferebat, ſatisfacere cuperet, difficultates mouere, quorundam veterum ſtipendiorum reliquum perſoluere nolle & fidei, atque obſeruantiæ inſolitum Sacramentum, & cautiones poſtulare cæpit: & quamuis cum poſtea Venetos, quotidie in Brixtenſem agrum copias, vt ad arma, eodem cum Gallis tempore mouẽda, parati eſſent, mittere animaduerteret, per Ferrarienſium Ducem, communem Socerum illum reconciliare tentarit, difficultates non tam cito ſublatæ ſunt, quin pericula, quæ indies maiora apparebant, eius ſuperuenirent, quia in Taurinos, vbi Sabaudiæ Dux denuo ſe Regi coniunxerat, copiæ quæ circa Aſtam hærebant, continenter tranſibant, & Ludouici ſpes minuebatur. Nam Fridericus Rex, ſiue impotentia, ſiue negligentia auxilia promiſſa mittere differebat: & Florentini Galliarũ Regis, aſperis verbis ac pene minis perterriti, in ſe receperãt, ac inſuper eſſẽ ſcripto ſpopõderant, nullũ Ludouico auxiliũ ſe daturos: Quocirca Ludouic⁹ leui ad Venetorũ fines ſub Calatiæ comite defẽſione relicta Galeacũ SãSeuerinatẽ cũ mille ſexcẽtis grauis, mille quingentis leuis armaturæ equitibus, decẽ millibus Italis, & quingẽtis Germanis pedib⁹, in trãſpadanam Regionẽ, potius vt oppida vrbeſq; tueatur q̃ vt acie ſe

Alexander PP. Iracũdia Regis infenſus.

Ludouico Sfortiæ res minus proſpere ſuccedunt.

...poneret, miſit. Multis enim de cauſis moram trahere vtile ducebat; præcipuè verò, quia quotidiè pa...is, quam ipſius nomine inter Maximilianũ, & Heluetios Vicecomes procurabat, negotium perfici ſperabat; qua facta, valida ab illo ſtatim auxilia promittebantur: ſecus autem non modo auxilium ſperare non poterat, verum etiam milites in illis partibus conſcribere difficile erat: quoniam motus, qui maximi erant, omnes ad id bellum pertrahebãt: Itaque Galli in Italiam penetrantes, decima tertia Auguſti, primum Ga[illegible] in Tanari ripa poſitam, non minus defenſorum [illegible]gnauia, quàm tormentorũ impetu tantam celeritatem adiuuante, breuiſſimo temporis ſpatio ceperunt: ea capta, Anonũ Caſtellum, via inter Aſtam, & Alexandriam in Tanari Gareſsio oppoſita ripa collocatum, primum ſuburbio, deinde oppido à quatuor partibus verberato, biduo expugnarunt; atq; arcem, omnibus peditibus, qui in eã confugerant cæſis occuparunt. quo magis repentino, quam crediſſet, ſucceſſu territus Sanſeuerinas, quod ad timorem excuſandum inutilem peditatum ſe habere, & populos in Ludouici fide parum firmos animos oſtendere diceret, cum omnibus copijs Alexandrinam in vrbem ſe recepit. Quare Galli eò audaciores facti, ad quartum ab Vrbe lapidẽ caſtra promouerunt, eodemq; tempore Valentiam, in qua multi milites, ac tormenta erãt, Donati Raffagnini Mediolanẽſis in ea Vrbe arcis præfecti, Triulij promiſsis corrupti opera ceperunt. Ab eo enim per arcem in ciuitatẽ introducti; oẽs milites partim cepẽrũt, partim interfecerunt; inter quos Octauianus SanSeuerinatis nothus frater captus fuit. Erat notatu dignum, hunc eundem præfectum ante annos viginti principi Bonæ, & paruo Duci Ioanni Galeacio fide fracta, eodem die, quo Gallos in Valentiam vrbẽ introduxit, Ludouico Sfortiæ, Dertonæ portã tradidiſſe. Gallis deindè fulminis more regione percurrentibus, Baſſitiana, Vicheria, Caſtellonouum, & Pons Coroneus deditionem fecerunt. Idẽ paucos poſt dies fecit ciuitas, & arx Dertonenſis, ex qua Antonius Maria Pallauicinus qui eã cuſtodiebat, nulla vi expectata trans Padum ſe recepit: Harum rerum nuncijs Mediolanum perlatis, Ludouicus Sfortia cũ ſe ad tantas anguſtias redactum, imperiumq; ſuũ tãto impetu ruere conſpiceret, vt in tãm repentinis calamitatibus accidit, non minus animo, quã conſilio deſtitutus, ad ea remedia deueniebat, ad quæ illi[...]ctis in rebus, & ad extremam penè deſperationẽ redactis mortales confugientes, periculi potius magnitudinem, omnibus notam faciunt, quam fructu aliquẽ conſequantur: primũ in vrbe quotquot arma ferre poſſent, conſcribi iuſsit. deinde populo, cui ipſius nomen ob multas exactiones odioſiſsimum erat, condonato, parte onerum illum liberauit, vehementiſsimis verbis ſubijciens. *Si quando nimium ſe grauatos fuiſſe exiſtimarent, id nec natura ſua, nec auri cumulãdi cupiditate ſed tẽporibus atque Italiæ periculis, quæ primũ propter Venetorum potentiã. deindè ob Caroli Regis aduentũ, ſeſe ius imperij in pace, & ſecuritate conſeruandi, & iis, qui id inuadere vellent, obſiſtendi cupidũ ad ea facienda coegiſſent, tribuerẽt: q. ſe nullũ patriæ, ac populis ſuis maius beneficiũ, quã ſi vt bellis non infeſtarentur proſpiceret, facere poſſe exiſtimaret. Id autem conſiliũ mirũ in modũ vtile extitiſſe, fructus inde perceptos clariſſimè demonſtraſſe, q. tot annos ſe gubernante in ſumma pace, & tranquillitate eſſent verſati: quã etiam vrbis magnificentia, opes, ac ſplendor maximè aucta erãt: tum rei, ædificia, pompæ, tot ornamenta, & artiũ, incolarumq; penè infinitã multitudinẽ auctã, manifeſtiſſimam fidẽ facere: quibus rebus Mediolanenſis ciuitas, eiuſque imperium reliquum non modo non cederent, ſed omnes reliquas Italiæ vrbes, regioneſque ſuperarent: ſe nulla in ipſos crudelitate vſum recordarentur, quantaq; manſuetudine, ac benignitate ſemper quoslibet audiuiſſet, & a ſe ſolum inter omnes huius ætatis principes, multis corporis laboribus, vel moleſtijs vitatis, per ſeipſum iuridicundo ſtatis diebus omnibus æquum ius citra vllam moram adminiſtraſſet; patris, qui illos potius vt filios, quam vt ſubiectos rexiſſet, merita, beneuolentiamque memoria repeterent, & quam Gallorum ſuperbum, inſolenſque imperium acerbum eſſet futurum, ſibi ob oculos ponerent, qui propter Galliæ regni vicinitatem, ſi eam regionem occupaſſent, quemadmodum alias eadem gens in tota Longobardia fecerat, veteribus habitatoribus pulſis, firmam, perpetuamque populorum ſedem eſſent facturi. ideirco rogare illos, vt animum à barbaris, inhumaniſque moribus alienatis, ſimul, & patriam, & propriam ſalutem defendendam ſuſciperent: nec dubitandum eſſe, quin ſi ad breuiſſimum tempus, prima pericula ſuſtinere niterentur, facile eſſet obſiſtere; quod Galli maiore ad inuadendum impetu ferrentur, quam in perſeuerando conſtantes eſſent, quodque ipſe abſque mora ab Romanorum Rege, qui rebus iam cum Heluetijs compoſitis, vt ipſemet auxilio veniret, ſe comparabat, valida auxilia expectaret: & copias quas Neapolitanus Rex cum Proſpero Columna mittebat, iam in itinere eſſe: Mantuanum vero, omnibus difficultatibus cum illo compoſitis, Cremonenſem agrum ingreſſum ſe certo exiſtimare: quibus rebus ſi populi ſui alacritas, & fides accederet, ſe ab hoſtibus, etiamſi præter illum exercitum totius Galliæ vires ſimul coniunctæ eſſent, tutiſſimum cenſeret.* Hęc verba maiori attentione, quam fructu audita, non magis quam arma Gallis oppoſita profuerant. quorum metu, periculi à Venetis, qui bellum in Giaradda mouerant, & Carauagium oppidum, aliaque Abduæ vicina occuparant, imminente eo tempore, Calatiæ comitem, cum maiore copiarum ad eam regionem tuendam militum parte reuocauit, & Papiam, vt Galeacio ad Alexandriæ defenſionem iungerentur, ire iuſſit. Sed iam ab omni parte pernicies illius accelerabatur. Nam Calatinus comes, Galeacium minorem natu fratrem, militari quoque exercitatione inferiorem, in exercitus imperio, omnibuſque honoribus, & gratia ſibi anteponi indignatus, innumerorum ab ſe, & fratribus beneficiorum à Ludouico acceptorum memoriam in illo ſuperante, anteà clam cum Galliæ Rege conuenerat. Aliqui huius fraudis nuncium, iam aliquot menſes antè ad illius aures peruenisse aſſerebant: quo audito, cùm aliquamdiu tacitus, cogitabũdusq; fuiſſet, tãdem cum gemitu et, quid ſignificauerat, nõ poſſe ſibi tam ingrati animi facinus perſuadere, reſpondiſſe: quod ſi tamen verum eſſet, quanam ratione cauẽdum eſſet, ſi vel ab intimis, plurimisq; beneficijs affectis proderetur, cui amplius fidere poſſet ignorare: ſe non minorem minuſue pernicioſam calamitatem exiſtimare, vana ſuſpicione ſe fidorum hominum opera priuare, quam incauta credulitate, illorum ſe fidei committere, qui ſui ſecreti eſſe debebant. Sed dum Calatinus pontem ad Padum, vt fratri coniungatur, facit, & rem artificiosè protrahit; dum ponte facto tranſitum differt, cum interea Galli iam biduum circa Alexandriam fuiſſent, eamque tormentis verberarent: Galeacius, cum quo erant mille ducenti grauis, totidem leuis armaturæ milites, & peditum tria millia, tertij diei nocte cũ nullo alio præfecto, præterquam cum Lucio Maluectio conſilio communicato, leuis armaturæ equitum parte comitatus, clam Alexandria diffugit, magnoque ſuo dedecore, nec minore Ludouici prudentiæ infamia, quantum generoſum equum tractare, aut in ludicris equitũ certaminibus publiciſque ſpectaculis magnas haſtas vibrare (quibus in rebus cunctos Italos ſuperabat, & exercitui præeſſe interſit, quantoque cum proprio detrimento principes, qui in ijs, quibus res grauiſſimæ committuntur, eligendis, magis gratiam, quam virtutem intuentur, & ſpectant, decipiantur, documento fuit. Cognito autem Galeacij diſceſſu, reliquæ copiæ omnes, quæ Alexandriæ erant, aut in fugam ſe cõijcere, aut latebras quærere cæperunt, qua occaſione Gallicus exercitus ſub ſolis ortum ingreſ-

Idem Mediolanenſes conciliare nititur.

Parum idẽ profuit.

ſus non modò milites qui reliqui erant ſpoliauit, ſed militari licentiâ totam orbem diripuit. Fama erat, Galeaciû literas cû Ludouici Sfortiæ nomine ſcriptas, ac eiuſdem ſigno obſignatas, quibus quoniam motus aliquis Mediolani eſſet exortus, quàm citiſſimè cum omnibus copijs eo aduolaret, imperabatur, accepiſſe & aliqui poſteà à Calatino, vt hac arte Gallis victoriam faciliorem redderet, conſcriptas ſuſpicati ſunt: quas deinde Galeacius, quaſi illis litteris, non vt exercitum incolumen, idque ſi efficit poſſe animaduerteret adduceret, ſed vt temerè cum desereret, iniunctum fuiſſe, ad defenſionem ſuam oſtendere ſolebat. id autem non tam certum eſt, quàm quod ſi in Galeacio, vel militum præfecti conſilium, vel militaris animus fuiſſet, facile ijs copijs quas habebat, Alexandriam, & maximam trans-Padanarum rerum partem defendere potuiſſe omnibus notum erat: imò fortaſsè etiam aliquo felici ſucceſſu vſus fuiſſet. Quia cum ante paucos dies Gallici exercitus pars Burmiam amnem traiciſſet, & maximus imbribus, inter duo flumina, Burmiam & Tanarum intercluſa eſſet, Galeacius quamuis aliquot ipſius, leuis armaturæ equites ponte, qui Tanaro impoſitus ſuburbium vrbi coniungit egreſſos, & in illos præfectos, penè primum agmen fugaſſe illi ſignificatum eſſet, eos inuadere auſus non eſt. Alexandriæ iactura omnem reliquam Inſubriam nouis calamitatibus ſingulis horis oppreſſam terruit. Nam & Galli Pado traiecto, ad Mortariam caſtra poſuerant, vnde Papienſes cum illis conuenerant, & Venetorum copiæ Carauagij arce receptâ, & Abduâ fluuio nauali ponte traiecto, Laudem pompeiam vſque excurrerant, iamque penè omnia oppida tumultuabantur. nec Mediolani minor, quàm alibi erat perturbatio ac terror. quoniam tota ciuitas conſpernata arma ſumpſerat, idque tàm paruâ erga principem ſuum reuerentiâ, vt cum meridiè Antonius Landrianus, ſummus ærarij ipſius præfectus ex arce, vbi cum illo fuerat, prodiret, ſiue priuato odio, ſiue eorum qui rebus nouis ſtudebant voluntate, in publica via fuerit interfectus. quo caſu Ludouicus maximo vitæ ſuæ metu correptus, & omni obſiſtendi ſpe deiectus, Mediolanenſi arce cum firmo præſidio relictâ, vt præſens periculum vitaret, & quemadmodum aiebat, Maximilianum, qui iam pacem cum Heluetijs, vel confecerat, vel certe pro facta habebat, ad ſe iuuandum vrgeret cum liberis in Germaniam ire ſtatuit. Hoc conſilio capto, ſtatim filios, Aſcanio, qui non multos dies antè vt fratris rebus quatenùs poſſet opem ferret, Roma venerat, & San-Seuerinate Cardinalibus comitibus adiunctis, diſcedere iuſſit: & vna cum illis principis gazam ſolito valdè imminutam miſit. Manifeſtum enim erat, annis octo antè id tempus, quàm Ludouicus ad potentiam ſuam oſtentandam, legatis, alijsque multis ærarium oſtendiſſet in numerata pecunia, & aureis, argenteiſque vaſis ad quindecim millia auri pōdo aſcendere compertum fuiſſe, præter gemmas, quarum magna erat copia hoc autem tempore hominum opinione, duo millia auri pondo non multum excedebat. Poſt filiorum diſceſſum, omnibus domeſticis, ac familiaribus diſſuadentibus, Bernardino Curtio Papienſi, veteri ſuo alumno, qui tunc quoque arci præerat, huius fidei Aſcanij fratris qui ſe eam curam ſuſcepturum pollicitus erat, fidei antepoſitâ, arcis cuſtodiam commiſit, & tria peditum millia ſub fidis ducibus cum commeatu, tormentorum puluere, pilis, alijſque rebus neceſſarijs, & pecunijs, ad multorum menſium defenſionem idoneis reliquit. Cumque in Genuæ rebus, Auguſtino Adurnio tunc præfecto, & Ioanni fratri, cui San-Seuerinatium ſoror matrimonio iuncta erat, fidere ſtatuiſſet, arcis teſſeram ad eos miſit. Borromæis Mediolanenſibus nobilibus, Angleriam, Aronam, aliaque ad Verbanum lacum oppida quæ illis occupauerat reſtituit: & Iſabellæ Aragoniæ, quondam Ioannis Galeacij Ducis vxori, dotis ipſius nomine Barienſem Ducatum, & Roſſanenſem principatum pro XXX. Ducatorum millibus donauit, quamuis illa paruum Ioannis Galeacij filium, quem ipſe cum ſuis in Germaniam ducere cupiebat, concedere noluiſſet. Vbi autē his rebus conſtitutis, tamdiù moratus eſſet, quàm ſe id tutò facere poſſe duxit, Ciuitate iam ſeipſam gubernante, ſecundo Septembris die Aſcanio Cardinale, & Galeacio San-Seuerinate, & vt iter tutum haberet, Lucio Malnecio, cum grauis armaturæ equitum, ac peditum non paruo numero comitatus, cum multis lacrymis, Germaniā versùs contendit: ac vix dū arce egreſſus erat, quum Calatinus perfidiam ſuam colore aliquo tegere conatus, illi obuiā factus dixit; poſtquàm ipſe imperium ſuum deſerebat, ſe ipſius militari Sacramento liberatum, ſuique ad quamuis conditionē accipiendam iuris eſſe exiſtimare, & repentè ſe nomine & ſignis Galliæ Regis militem declarauit, & cū eadē turma quam Ludouici ęre comparârat, conſeruârat-que ad illius ſtipendia tranſiuit. Ludouicus autem Como, vbi arcem in populi poteſtate reliquit, lacu Bellaſium vſque profectus eſt; deinde pedibus Bormium, & per ea loca, in quibus olim cū in tanta gloriâ, & felicitate collocatus eſſet, Maximilianum potius tanquam ſuū, ac Venetorum exercitûs ducē, quā vt Romanorum Regem in Italiam venientem acceperat, iter fecit. Inter Comum ac Bormium Gallicæ copiæ & Calatiæ comitis turmæ illū perſecutę ſunt: ex quibus locis, præſidia in Tirani arce, quam poſt paucos dies Rheti occuparunt relicto, Oenipontē, quam Iſprucam vocant, verſus, vbi Cęſarem eſſe audiebat, contēdit. Poſt Ludouici diſceſſum Mediolanenſes legatis ſtatim ad exercitûs duces, qui iam cū copijs, ad ſextū ab vrbe lapidem aberant, miſsis, illos ſpontè admittere pacti ſunt, compoſitionis cōditionibus in Regis aduentum dilatis, à quo ſuæ vtilitatis tātūmodò ratione ducti, immoderata priuilegia immunitateſque ſperabant. Idē abſque morâ omnes reliquæ Mediolanenſis imperij vrbes & oppida fecerunt. Voluit & Cremonenſis ciuitas (quum à Venetorum copijs, à quorum imperio abhorrebat, obſideretur) idē facere: ſed cum Rex pactā cū Venetis facta nollet infringere, illis ſeſe dedere fuit coacta. Genua, populo, Adurnijs, & Ioanne Ludouico Fliſco ſingulis certatim, eam ſuâ operâ Regi dedi volētibus, eandem propenſionem ſecuta eſt. Et vt in Ludouicum, non modò tam repentina tamque magna, adeò nobili, ac potenti imperio, viginti dierū ſpatio amiſſo calamitas, verùm etiam omnium ingratorum exempla extarēt, Mediolanenſis arcis præfectus, quē ipſe inter omnes ſuos velut fidiſsimū elegerat, nè vno quidem tormēti iactu, vel aliquâ oppugnationis ſpecie expectatâ, duodecimo poſt eius diſceſſum die, arcem quæ expugnari minimè poſſe credebatur, Galliæ Regi, magna pecuniæ ſummâ, centum cataphractorum præfectura perpetuâ, & multis alijs muneribus ac priuilegijs in tantæ perfidiæ præmiū acceptis tradidit, ſed cum tanta infamiæ notâ, tantoq; etiā apud Gallos odio, vt illius familiaritate, veluti peſtiferæ atq; abominandæ feræ ab omnibus reiecta, quocunq; veniſſet contumelioſis verbis irriſus, pudoreque & conſcientiâ potentiſsimis certiſsimiſq, facinoroſorum hominum flagellis cruciatus, non multò pòſt dolore confectus, vitam reliquit. Huius infamiæ, duces qui cum illo erāt in arce relicti, & præſertim Philippinus Fliſcus, qui cum Ducis eſſet alumnus, & ab illo tanquàm fidiſsimus relictus, quum præfectum ad tuendam arcem hortari debuiſſet, ingentibus promiſsis obcæcatus, contrarium ſuaſit & cum Antonio-Mariâ Palauicino, qui Regis nomine intererat, deditionem tractauit, participes fuere.

Mediolanenſes Ludouico rebelles.

Idem Ludouicus in Germaniam relictus omnibus pergit.

Mediolanum & reliquæ vrbes Regi Galliæ deduntur.

III. *Cardinalis Mediceus per Germaniam peregrinatur.*

Ioannes Cardinalis Mediceus, inter hos rerū turbines, cum ter improſperè tentatā reditus in patriā fortunā excedere tantiſper Italiâ, & per externos populos, vt temporibus ſeruiret, peregrinari conſti-

 CHRISTI ALEXAND. PAPAE VI. an. 7. & 8. 1499. MAXIMIL. I. ROM. REG. an. 14.

tuliſſet, ab Alexãdro cõmeatu facile impetrato, cum Iulio fratre, patruele, & duodecim equitibus, depoſitâ purpurâ, pari cultu cũ cæteris è Venetijs, quarũ cũ Rep. Põtifex, adſcitis in ſocietatẽ Florẽtinis fœdus percuſſerat, in Vindeliciã tranſcendit, peruagatuſq; eſt eũ Germaniæ tractũ vrbibus florentẽ, extemporaneâ cum ſuâ, tum comitũ omniũ hilaritate. Nam cùm perſonã diſsimularet, & vnus ſingulo quoque die, qui ſpecie domini cæteris imperaret, ex corona forte crearetur, acerbitatẽq; præſentis fortunæ ingẽti animo contemneret, nihil vnquàm ſe expertũ iucundius, atque feſtiuius eâ vitæ libertate prædicabat. In Vlmã demùm Sueuorũ vrbem cùm perueniſſet, à magiſtratu honeſtè retentus, non multò poſt, ipſo impetrante, ſub cuſtodia ad Maximilianũ Cæſarem eſt deductus. Erat .n. Mediceum nomen, ex inſigni Laurẽtij, Coſmiq; memoriâ omnibus in terris celebratũ. Cæſar, cùm cauſas ſuſcepti itineris cognouiſſet, conſiliũ eius magnoperè laudauit: quòd domeſticæ calamitatis caſũ ſapienter ferret, ſpatiũq; tẽporis cenſeret interponendũ, quo ex bellicarũ rerũ ſucceſsibus, ad repetẽdam patriã fortunæ benignioris occaſio præberetur quodq; ignobili otio, nõ modò honeſtã atque vtilẽ peregrinationẽ, ſed erudito ipſius ingenio lõgè digniſsimã prætuliſſet: quã haud mediocriter ad perfectã humanarũ rerũ peritiã adeundis tot nationibus erudiretur. Dedit inſuper ei diplomata ad ſecuritatẽ itineris, ac epiſtolas quibus eum Philippo filio Belgarũ principi obnixè commendabat. Inſpectis itaque circũ Rhenanis vrbibus, peragrataque nobiliore Germaniæ parte, in Belgas ad Philippũ peruenit. Ab hoc planè Regè, & luculentiſsimè ſuſceptus, inde in Morinos, ad Oceanũ perrexit, in Britanniã traiecturus, niſi comitum ingentes tum fortè Oceani fluctus, formidantium hortatu in Galliã deflexiſſet. Quum Rotomagi ad oſtia Sequanæ verſaretur, Galli ſuſpicaces repẽtinique homines exemplo Genuenſium eum cepẽre; neque eũ quamquã ſeſe degenerẽ, ac Cardinalẽ eſſe profitentẽ dimiſſuri erant, niſi Petrus frater, qui tũ Mediolani Ludouico Regi aderat, literas ad id impetrãſſet. Ab Oceano demùm per totã Galliæ latitudinẽ Maſsiliã delatus, cũ Romã peteret, aduerſantibus ventis Sauonã peruenit. Erat ibi tum Iulianus Ruuereus Cardinalis, conſpectũ Alexandri Pontificis defugiens. Is & longo itineris labore, & maris nauſeâ vexatos, amicè, liberaliſsimeque ſuſcepit; itâ vt tum in vna menſâ tres exules ſint conſpecti, vehementer inter ſe de priuata & publicâ rerũ fortunâ conquerentes, qui non multis inde annis, tametſi ſpe diſpari, non diſsimili tamen ſorte, ad ſummum Chriſtianæ dignitatis faſtigium peruenerũt, æquabilitate diuinæ iuſtitiæ, & pœnas pro demeritis, & dignitates pro meritis diſpenſante.

ſubrum iam tunc fortunæ ſuæ agebat Iulianus Cardinalis Oſtienſis. Nam cũ animaduertiſſet, Cæſarem Valentium, & reliquos Alexandri Pontificis procuratores, nec non Iacobũ Triuultium, ac oẽs ferè Italos proprijs de cauſis Ludouicũ Regem ad bellũ Italicũ concitare; ille quoque ex propria cauſâ non intermiſit vrgere, vt Rex & Piſarũ reſtitutionẽ quouis modo Florẽtinis procuraret, & Venetijs Cremonam ac reliqua in cõditionibus expreſſa concederet, & tandẽ in Italiã ipſe, poſt tot victorias, & res partas properaret; non omninò deſperans ſe poſſe ſuis, quos Alexãder in ordinẽ reducere decreuerat, opem aliquã ex occaſione adferre. Nõ minùs etiã Alexander Pontifex, Sedis Apoſtolicæ res agebat. Enimuerò cùm fœdus cũ Ludouico Rege, cõtrà Turcas, contrà turbatores pacis Italicæ, necnõ cõtrà refractarios eidẽ Sedi, tã neceſſario, quàm libenter percuſsiſſet, Ioannẽ Borgiã Cardinalẽ Legatum ad Regẽ venientem excipiendũ, ex ſententia ſacri ſenatus deſtinauit. Die ſex à menſis Octobris huius anni, Ludouicus Rex, Mediolanum triumphi põpâ permaxima ingreſſus eſt, hoc ordine qui hoc tempore, hoc tenore, typis euulgatus fuit.

Die Dominicâ, ſextâ Octobris M. cccc xc ix Ludouicus Frãcorũ Rex Chriſtianiſsimus ex Bignaſco, quod oppidũ non longiùs à Mediolano decẽ millibus paſſuũ diſtat, vbi pernoctauit, horâ exire diſceſſit, cui nobiles, ciues, mercatores, vniuerſuſque populus extrà ipſam vrbẽ vſque ad tria millia paſſuũ obuiam prodierũt, ordine ſequenti. Primò quidem quadraginta, aut circiter pueri impuberes, aureatis, & ſericatis veſtibus induti, varijs monilibus, & gẽmis ornati, grandioribus equis ſedẽtes, ſingulos ramos oliuarũ manibus portãtes, in quibus Francorũ Regũ inſignia, paruulis vexillis ſimiliter circa confectis picta erant, cũ præclaris carminibus, elegijs, quarũ alia, Regẽ magnum venire: alia, ab eis vidiſſe gloriã eius: alia, liberationẽ patriæ adeſſe prædicabant, pluresq; alias laudes eius, & virtutes decantabant. Aſsiſtebãt etiã ipſis pueris, duo aut tres validi iuuenes pedeſtres, pari habitu & ornatu veſtiti. Geſtabant quoque ipſi pueri vexillũ vnum magnũ ex ſerico cum Franciæ inſignibus & armis. Habita itẽ eſt ab altero ipſorum puerorum elegãs oratio, quæ concludebat, Regem ipſum, nõ modò liberos ipſos, quàm parentes eorũ à libidine, & furore tyranni liberaſſe. Deinde verò quingenti iuuenes intrà xv & xvi. annum pretioſiſsimo ornatu decorati, atq; veſtiti cũ magno vexillo ſerico, & eiuſdẽ Franciæ inſignibus. Accedebant xxiv. tres annis, & maieſtate venerandi, quinquageſimũ annũ ſupergreſsi, aureis veſtibus inſignes, quorũ ſex magnos birrettos pretioſiſsimis pellibus varijs ſuffultis ornati, Senatorũ more, vrbis claues ex auro ſolido, ad ſexaginta millia aureorũ æſtimationẽ eidẽ Regi præſentãrũt. Poſt eos, Pontificij Imperatorijque iuris xxx Doctores, ac totidẽ Equites, ſimilia veſtimenta ex ſerico cremeſino induti, & mantello ex purpura amicti, ſingulos aureos torques ſinguli geſtantes, palliũ aureum ſub quo Rex ipſe Mediolanũ ingreſſus eſt, & Ducale capitis tegmen pellibus pretioſiſsimis exteriùs decoratũ, ad inſtar Regalis diadematis deferentes. Poſtmodũ multitudo magna aliorũ nobiliũ, Ciuiũ, & Mercatorũ varia ornatu, atque veſtitu pretioſiſſimo, equis optimis inſidentium, quæ quidẽ multitudo pęnè innumerabilis exiſtebat, ſequebatur. Ordinẽ verò Cleri & Religioſorũ, qui obuiam proceſſerunt cũ alia populi multitudine infinitâ, cum ſigno Crucis, & Sanctorum varijs reliquijs pretioſiſſimis, causâ breuitatis duxi prætermittendũ, ad ipſius Regis ingreſſum properans, qui habuit ſequentem modum. IV. *Ludouicus Rex Galliæ ſplendidiſſimo triumpho Mediolanum ingreditur.*

Primò ſex millia Vaſconum pedeſtrium baliſtariorum, baliſtam & enſem geſtantium, loricâ & galeâ armatorum decenti ordine per turmas ſimili veſtitu præcedentium, albam Crucẽ in pectore, & aliã à tergo deferentiũ. Cuilibet turmæ Dux, ſeu Capitaneus Eques præerat, & ſerico indutus præcedebat. Deindè ſequebãtur iv. M. ſagittariorũ ſeu Arciferorũ, Normandi videlicet & Picardi armati, & vt Baliſtarij coniuncti turmato ordine incedentes. Item iv M. Scotorum, anteriori parte dũtaxat armatorum, præacutas grandes lanceas, & gladios geſtantiũ. Hos ſequebantur pueri, deinde iuuenes, poſtea ſeniores antedicti ex ordine progredientes, quo Regi obuiam fuerãt. Poſteà cccc. ſagittarij, ſeu Arciferi cuſtodes Regis inſidentes equis, nam & galeâ armati, tenſos arcus, & vnã ad caput equi, aliã ad latus ſagittam paratas habentes. Sequebãtur illos centum Scoti cuſtodes corporis Regis, æqualiter ornati, ſinguli pileos ornatos, aut rubeos cum magnos plumaribus deferentes, deinde Officiales Regni vt puta Theſaurarij generales, magiſtri Domus, Secretarij, Camerarij, & cæteri huiuſmodi poſteà equites ſeu Caballarij numero quinquaginta. poſt hos Araldi armorũ in ornatu ſuo cũ inſignibus

Fran-

Franciæ, item Regentes cum ſimili ornatu armorũ,
magnas argẽteas maſſas, ſeu virgas coronis ornatas
deferentes poſtmodum cxx. Buccinatores, nonnulli
ipſius Regis, alij quorundã Capitaneorũ & Ducum,
videlicet Sabaudiæ, Valentiæ, & Ferrariæ, ac Mar-
chionũ Mantuæ, Montisferrati, Salubiarũ, & quo-
rundã aliorum. Hos ſequebantur Mareſchalchi, &
alij Magnates Franciæ videlicet Alebretus, Tremo-
lius, Guilius, Icioufius, Mõpenſerius & quàmplures
alij deinde ſex magni equi phalerati, & ornati aura-
tis tegumentis à capite vſque ad pedes, paruulo cui-
libet inſidente, pari ornatu veſtituq;. pòſt hos equũ
Regalẽ veluto cæleſti, ſiue azurro coopertum lilijs
aureis vndique ſparſis, duo iuuenes auratis veſtibus
induti, nemine inſidẽte ducebãt. Sequebatur maior
Scutifer Franciæ pretioſiſsimè ornatus ſecundũ of-
ficij ſui dignitatẽ equo magno cooperto inſidens,
magnũ gladiũ in vaginã aureã azurro, & lilijs aureis
ornatã, & pictã geſtaos; qui quidẽ gladius ferrũ ſig-
nificat iuſtitiæ. A latere Regis puer paruulus equo
magno inſidens veſtitus veluro azurro ſparſo lilijs
aureis, galeã magnã geſtabat in capite coronatam
paruâ coronã, lilijs aureis & gemmis ornata æſtima-
tionis quinquaginta M. aureorum. Poſtea xxx. Do-
ctores, & totidẽ milites vt ſupra narratũ eſt ornati
amictu, pedibus cum Rege ipſo ingrediebãtur, quo-
rum aliqui palliũ ſuprà deferebãt, alij circũ eundẽ
Regẽ incedebãt, reliqui fimbrias Regiæ chlamy-
dis, nõnulli etiã Regiũ equũ cũ paruulis chordis ſe-
riceis frenũ ducebant, alij tantùm aſsiſtebãt. Qua de
re interrogati cùm fuiſſent plurimi, quid ſibi vel-
let, quod tales & tàm excellentes viri, & pretioſiſsi-
mo amictu ornati, eo modo & ordine pedes incede-
rent? Reſponderunt, Principẽ debere, ad latus eius
Sapientes & Doctores habere, vt Reipub. cõſulatur:
milites verò qui Principis mãdata exequãtur. Quod
autẽ pedeſtres ambularent, vt debeant etiam onera
Reipub. cũ ipſo Principe ſupportare; purpurati ve-
rò, vt videãtur cæteros doctrinã & virtute præcel-
lere, Palliũ ſiue vmbraculum: ſub quo Rex ipſe in-
cedebat ex auro cõrextũ, qualibet quadratum à duo-
decim baculis inauratis deferebatur: in cuius medio
magna corona aurea quatuor ſericis chordulis de-
pendens erat, in qua etiã ſcutũ erat cum inſignibus
Franciæ, & Mediolani permixtis, ſuper Mediolani
inſignia Ducalis aurea corona eminebat, ipſa autem
corona Regalis, tàm Franciæ, quàm Mediolani inſi-
gnia continebat. Rex ipſe indutus erat veſte ex auro
cõtextã & ſub ea chlamide Ducali ex ſimili auro, &
pellibus pretioſiſsimis ornatã in capite biretũ an-
tedictum geſtans. Sequebantur ipſum Regem Re-
uerendiſsimi Domini Ioannes Cardinalis de Borgia
Sedis Apoſtolicæ Legatus de Latere, & cũ eo Iulian.
Ruuereus, Cardinalis S. Petri ad Vincula, pòſt eos,
Cardinalis Rothomagenſis & Illuſtris Dux Sabau-
diæ cũ eo, qui ſupra equum ſuũ geſtabat ornamẽta,
50. M Ducatorũ æſtimationis. His ſuccedebant Ex-
cellentiſs. Valentiæ & Ferrariæ Duces, quàm actiſsi-
mè ornati, poſt eos Mantuæ & Montisferrati Mar-
chiones, amictu, & ornatu ſumptuoſo. Poſtmodum
verò Oratores Venetorũ, ex quibus duo, qui præ-
cedebant, magnas chlamydes, ex auro contextas,
pretioſiſsimis pellibus duplicatas, erant induti, reli-
qui quàm pretioſiſsimis veſtibus ornati. Poſt hos
Ianuẽſiũ Oratores xxiv. ornatiſsimi viri & amictu
ſplendidi, nec non alij Oratores & magnates Regiã
Curiã ſequẽtes. Hos ſequebantur cc nobiles Regiæ
Domus, præter caput armati, mazzas ferreas geſtan-
tes, equis optimis inſidentes, & pileos in capite cum
plumaribus, & vexillis miro ordine. Poſteà M. cc.
Arciferi equites, additi lanceis ſupraſcriptis: quæli-
bet .n. lancea habebat Arciferum ſuum. Poſtremò
quamplurimi extra ordinẽ belligeri (ad III M. nu-
merabantur) qui dentes lõgiores roſtris ha bent, &
potiùs vellent centũ annis in bello viuere, quàm diẽ
vnũ pacificè agere, qui aſſerebãt ſe velle contrà mõ-
tes & Alpes pugnare, atque etiã contrà Turcas, niſi
Rex eos Neapolim mitteret. Hos ſequebatur innu-
merabilis populi multitudo. Rex in arcẽ ductus, &
ingenti plauſu acceptus, multorum vectigaliũ immu-
nitatem Mediolanenſibus conceſsit: quã tamẽ popu-
lo in deſiderijs intemperanti, nõ penitus ſatisfactum
eſt. Multis Inſubriæ nobilibus viris multa donauit
cenſuſque attribuit: inter quos Ioannis Iacobi Triul-
tij meritis perſpectis, Vigeuanum cũ multis alijs re-
bus ei conceſsit. Ad eum porrò, præter Fridericũ Re-
gem omnes Italiæ principes aut ipſimet, aut per Le-
gatos, alij vt tantũmodò victoriã gratularentur, alij
vt maioris in Ludouicũ Sfortiã, quàm in ipsũ prop̃e
ſionis crimina diluerent, alij vt res ſuas in poſterũ cũ
illo firmarent, concurrerant, quos omnes benignè ac-
cepit, & cũ omnib. pro ſtatuũ varietate, & pro cõmo-
dorũ quæ ab illis, ſperare poterat, ratione compoſuit.

Pontificius Legatus, inprimis de auxilijs pro recu-
peratione ciuitatũ, & prouinciarũ Sanctæ Sedi Regẽ
ſollicitauit, Aemiliæ, Flaminiæq; vrbes vt & aliæ Põ-
ficio imperio ſubiectę, varijs caſibus vexatæ, tã mul-
tos annos reipsâ ferè tanquã à Pontificũ dominio di-
iunctæ ſuas res agebant; quoniam nonnulli Vicarij
ſupremo Domino tributũ nõ pendebãt, alij difficul-
ter, & ſæpè extrà tempus; oẽs autẽ æque abſque Pon-
tificũ veniã, nullâ aduersùs Pontificium imperiũ mi-
litandi exceptione interpoſitâ, ſui etiã contrà Ponti-
ficũ authoritatẽ, armaq; defendẽdi ſtipulatione ab il-
lis acceptâ aliorũ Principũ ſtipendia ſequebantur: à
quibus, vt illorũ armis, & opportunitate locorũ vt
poſſent, nec non, vt Pontificum potentiæ incremen-
tũ impedirẽt, cupidè admittebãtur. Hoc aũt tẽpo
Rauenna, & Ceruia in Aemilia à Venetis poſsideba-
tur, quib. antè multos annos, Polentanæ familiæ ho-
mines, qui cum primùm priuati Rauẽnæ eſſent ci-
ues, patriæ ſuæ tyrãni, deinde vicarij facti fuerãt, pri-
uauerãt. Fauẽtia, Forũliuiis, Imola. & Ariminũ, ſingu-
læ ſuis vicariis parebãt. Cæſæna diu à Malateſtior
famil à poſſeſſa, non multos annos antè Dominico
poſtremo eius vrbis Vicario, ſine liberis defũcto, Iul
Pontificũ imperiũ redierat. Piſauriẽſis, Ariminẽſis
Imolenſis, Foroliuienſis, Fauẽtinus, Camerinẽſis Vi-
carij, Ferrariẽſis, & Veneti, cenſũ annuũ inter alios n
ſoluerãt. Cõtrà hos Alexander Põtifex iudiciũ inſti-
tuit, eoſque iure beneficiario earũ vrbiũ priuabit: e
aſque vrbes tũ, & aliis de cauſis ad Pontificatũ deuo-
luras, ſeque eas in priſtina iura reſtituere velle aſſe-
rens cũ Galliæ Rege, vt Inſubriæ imperio occupat
ſibi ad eas tantũ, quæ à Vicarijs poſsiderẽtur, & pra
tereà Piſcarũ, in qua vrbe Ioannes Sfortia, olim g
ner ipſius erat Vicarius, capiendas, auxiliũ daret c
uenerat. Neque enim Venetorũ magnitudo, hæc c
ſilia ad ipſos tunc extendi patiebatur, quæ nè ad pa
ua quædã oppidula, Pado flumini adiacentia, in Fe
rarienſiũ Ducis poteſtate poſita tũc ſpectabãt. Põ
fice promiſſorũ obſeruationẽ vrgẽte: Ludouicus R
Valentino Duci, qui vnà ſecũ ex Gallia venerat, tr
cẽtos cathaphractos ſub Iuone Alegrio, proprijs ſu
ptibus, & quatuor Heluetiorũ millia ſub Diuione
præfecto, Põtificiis ſtipẽdiis cõceſsit, ac præterea M
diolanenſib. permiſit, vt XLV. M. aureorũ mutu
Duci Burgiæ Põtificii exercitus præfecto cõceder
ſpondentib. pro Põrifice reſtitutionẽ, Borgiã & R
uereo Cardinalib. His copiis acceptis, Põtificijſq
militib. additis, Aemiliam ingreſſus ſtatim ſub
anni finem, Imolam deditione cepit. Tenebat cã C
tharina Sfortia, Hieronymi Ruuerei Comitis reli
nõ ità pridẽ Pontifici rebellis. Quo enim tempo
Alexãder Florẽtinos ad officiũ reuocare conabatu
illa ſuaſu Ludouici Sfortiæ (erat filia ex fratre ſpuri
ex omnib. Immolæ, & Forliuii finib. milites colleg
rat, vt illis iam diuturno bello extenuatis animos
ceret. Prætereà Thomaſiũ Foroliuienſem, & quen
aliũ, cũ litteris veneno illitis, Romam miſerat, quib
Põtificẽ, ſi recepiſſet, aperuiſſetque, intrà aliquot h
ras enecaret. Mẽtiebatur vterque, eas ab Immolẽſ
& Forliuienſibus ad Pontificẽ ſcriptas eſſe, quib
deditionem promitterẽt. Re detectâ, capti illi inn

Quingenteſimum finitum proximè futurū duntaxat omnino ſuſpendimus, & ſuſpenſas eſſe, illaſq; nemini dicto tempore volumus ſuffragari, diſtrictius prohibentes prædicari, vel publicari, & in earū prætextu à Quæſtoribus eleemoſynarū aliquid poſtulari, ac cōfeſſores quoſcunq; per locorū Ordinarios à præmiſſis faciendū, volumus & mādamus præſentiū tenore coerceri. Diſcernentes ſuſpenſionem prædictā poſt Octauam feſti Reſurrectionis eiuſdem D. N. Ieſu Chriſti proximè venturi ſuū debere ſortiri effectū. Præparent ergo omnes corda ſua Domino, & mores in melius cōmutare ſtudeant, à malefactis abſtineant, ſatisfaciant Domino per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis ſpiritum, per contriti cordis ſacrificium, cooperantibus eleemoſynis & peregrinationibus, vt adueniente Domini anno Iubilæi Sanctorum templa viſitantes, quorum multa ferè in memoria vrbe cum glorioſiſſimis Apoſtolis Petro, & Paulo in dicta vrbe requieſcunt, qui mortem pro Ieſu Chriſti nomine perpeſſi, eius conſpectui ſemper aſſiſtunt interceſſores habere mereantur. Vt autem præſentes literæ ad omnium notitiam deducantur, faciemus illas in valuis Baſilicarum eiuſdem Principis Apoſtolorum, & Sancti Ioannis Lateranenſis de dicta vrbe affigi, vt hi, quos literæ huiuſmodi concernunt, quod ad ipſos nō peruenerint, aut illas ignorauerint, nullam poſſint excuſationem prætendere, vel ignorantiā allegare, cum nō ſit veriſimile, quoad ipſos remanere incognitum, quod tam patenter fuit publicatum. Mandantes etiam venerabilibus fratribus noſtris, vniuerſis Patriarchis, Primatibus, Archiepiſcopis, Epiſcopis, & aliis locorum Ordinariis, vt per ſe, vel alium, ſeu alios, poſtquam earundem præſentium notitiam, quomodolibet habuerint, aliquibus Dominicis diebus, vel feſtiuis, in Eccleſiis ſuis, dum maior inibi populi multitudo ad diuina conuenerit, ſolemniter publicent, & ad Chriſti fidelium notitiam deducant, innuncient, & declarent. Nulli ergo omninò hominum liceat, hanc paginam noſtræ approbationis, innouationis, ſuſpenſionis, voluntatis, inhibitionis, conſtitutionis, & mandati infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem Omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum eius, ac noſtram [illegible] incurſurum. Datum Romæ apud S. Petrum anno [illegible] Dominicæ 1499. pridie Idus Aprilis, Pontificatus noſtri anno VII.

De eadem re alia Alexandri PP. Bulla.

II.

Alexander Epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam.

Inter curas multiplices quæ nobis ex Apoſtolatus officio incumbere dignoſcuntur, illam libenter amplectimur, per quam vniuerſi Chriſti fideles hoc ſacro Iubilæi anno inſtante, indulgentias à Romanis Pontificibus prædeceſſoribus noſtris, & à nobis, pro ſuorum expiatione peccatorum conceſſas vberius valeant promereri, ac ad id pro ſuarum ſalute animarum promptius inducantur, & quæ propterea ab eiſdem prædeceſſoribus, & à nobis prodiere emanarunt, ad omnium notitiam deducantur, vt ipſi Chriſti fideles Indulgentiarū huiuſmodi melius, & capacius effici, & æternæ beatitudinis præmia, largiente Domino conſequi poſſint. Cùm itaque annus Iubilæi, remiſſionis, & gaudii, ac reconciliationis humani generis, noſtro piiſſimo Redemptori, qui quolibet anno centeſimo ab illius primæua ordinatione, per fe. rec. Bonifacium VIII. inſtitutus: & deinde per Clementem VI. ad quinquageſimum, ac ſucceſſiuè per Gregorium XI. ad 33 & poſtremò ad 25. annos per præmem. Paulum 2. Romanos Pontifices prædeceſſores noſtros propter humanæ vitæ breuitatem reductus fuit, inſtare noſcatur: ſitq; verè ille centeſimus annus, qui ab ipſa primæua ordinatione fuit inſtitutus: & in quo vniuerſi Chriſti fideles, quibuſcunq; etiam grauiſſimis delictis obnoxii verè pœnitentes & confeſſi, viſitando Baſilicas & Eccleſias almæ Vrbis & extra eam deputatas, illarumq; maiora altaria ob paſſionem Domini noſtri Ieſu Chriſti, ac Apoſtolorum, nec non Martyrum, aliorumve Sanctorum merita pleniſſimam omnium peccatorum ſuorum indulgentiam conſequantur: & propterea ab omnibus Chriſti fidelibus cum maiori frequentiâ, & deuotione non immeritò celebrandus: cupiamuſq; toto cordis affectu, animas lucrifacere Creatori: dictumq; annum Iubilæi ab ipſis fidelibus cum omni debitâ, & ſingulari deuotione frequentari: ac fideles ipſos ad dictam Vrbem prouenerentia Beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum Principum, qui eam Martyrio ſuo conſecrârunt, & in quorum Baſilicis ſub ipſarum maioribus altaribus illorum corpora glorioſa, & in altari Eccleſiæ Lateranenſis, capita recondita conſeruantur: ac indulgentiis dicti Iubilæi conſequendis vndecunq; perſonaliter accedere. Nos qui eiuſdem Beati Petri, meritis licet imparibus, ſucceſſores ſumus, & pro aliàs diuerſas litteras dicti anni indulgentiam, litteraſq; earundem prædeceſſorum noſtrorum deſuper emanatas, de fratrum noſtrorum conſilio approbauimus, & innouauimus. Ne contingat aliquem ignorare, ſeu dubitare, quo tempore annus iſte Iubilæi incipiat: & quam, quod Eccleſias pro dicta conſequenda indulgentiâ pleniſſimâ: & quot diebus illa viſitare debeant, per noſtræ declarationis oraculum debitè prouidere volentes, auctoritate Apoſtolicâ, & ex certa ſcientiâ, tenore præſentium, omnibus & ſingulis vtriuſque ſexus Chriſti fidelibus, per vniuerſum orbem conſtitutis nunciamus & declaramus, ipſum annum Iubilæi, in Vigiliâ & primis Veſperis Natiuitatis eiuſdem D. N. IESV Chriſti proximè venturi, inchoare, quo tempore portam dictæ Baſilicæ Beati Petri, centeſimo quoque anno Iubilæi, pro maiori fidelium deuotione aperiri ſolitam, aſtantibus Venerabilium fratrum noſtrorum S. R. E. Cardinalium collegio, ac maximâ Prælatorum, cleri & populi multitudine, propriis manibus aperiemus, faciemuſq; aperire alias Baſilicas S. Pauli, ac Lateranenſis & B. MARIAE Maioris de dicta Vrbe Eccleſiarum portas, etiam de more Iubilæi anno aperiri conſuetas. Et pro conſequenda ipſa pleniſſimâ indulgentiâ Baſilicas earundem Apoſtolorum Petri, & Pauli, ac Lateranenſis & Beatæ Mariæ Maioris Eccleſias, illarumq; altaria maiora huiuſmodi, per Romanos ac in dicta Vrbe commorantes & reſidentes 30. per peregrinos verò & forenſes 15. diebus continuis, ſeu interpellatis ſemel in die viſitari debere, omnes & ſingulas pleniſſimas indulgentias, per dictos prædeceſſores dicto anno Iubilæi Baſilicas & Eccleſias prædictas viſitantibus conceſſas, de nouo pro conſcientiarum eorundem fidelium maiori ſerenitate, ac potiori cautelâ, auctoritate, & ſcientiâ ſimilibus approbantes, concedentes, & innouantes. Adiicientes quoque vt hi pro ſimili conſequenda Indulgentia huiuſmodi, poſt iter acceptum, vel poſt præparationem ad veniendum ad dictam Vrbē per eos factam, impediti legitimè fuerint, quo minus ad ipſam Vrbem dicto anno Iubilæi valeant peruenire, aut præparati, in loco vbi tunc fuerint, ad ipſam Vrbem, & venientes, in via; vel iam præſi ad prædictam Vrbem peruenerint, quàm Romani, & alii reſidentes, & commorantes & forenſes præfatos dierum prætaxato numero non completo, in dicta Vrbe deceſſerint, verè pœnitentes, & confeſſi, eandem pleniſſimam indulgentiam omninò conſequantur. Et vt omnes Chriſti fideles eiuſdem pleniſſimæ Indulgentiæ faciliùs capaces Deo propitio efficiantur, habeantq; ad quos in caſibus nobis & Sedi Apoſtolicæ reſeruatis, ſi illis irretiti forent, recurrere poſſint, deputauimus in dicta Baſilica S. Petri minores Pœnitentiarios, quibus eos, in dictis caſibus reſeruatis abſoluendi, plenam & liberam (pro maiori Chriſti fidelium, qui ad nos non ita de facili recurrere poſſint commoditate, ac animarum ſuarum ſalute) per alias noſtras litteras, prout in illis pleniùs continetur conceſſimus, facultatem. Et vt animarum ſalus eo tempore potiùs procuretur, quò magis aliorum egent ſuffragiis, & quæ minus ſibi ipſis proficere valent, auctoritate Apoſtolicâ, de theſauro S. Matris Eccleſiæ animabus in Purgatorio exiſtentibus, quæ per charitatem ab hac luce Chriſto vnitæ deceſſerunt, & quæ dum viuerent ſibi vt huiuſmodi indulgentia ſuffragaretur meruerunt paterno affectu quantùm cum Deo poſſumus, ſuccurrere cupientes, de diuina miſe-

ricordia; ac poteſtatis Apoſtolicæ plenitudine, vainmo & concedimus, vt ſi qui parentes, amici aut cæteri Chriſti fideles pietate commoti pro ipſis animabus purgatorio igni pro expiatione pœnarum earundem ſecundùm diuinam iuſtitiam debitarum expoſitis, dicto Iubilei anno durante, pro reparatione dictæ Baſilicæ S. Petri aliquam eleemoſynam iuxtà dictorum Pœnitentiariorum vel alicuius eorum ordinationem, dictas Baſilicas & Eccleſias modo prædicto deuotè viſitando, in capſam eadem Eccleſiâ ſeu Baſilicâ S. Petri deputatâ, poſuerint: ipſa pleniſſima indulgentia per modum ſuffragij, ipſis animabus in Purgatorio exiſtentibus, pro quibus dictam eleemoſynam piè erogauerint, pro plenaria pœnarum relaxatione ſuffragetur. Præparent ergo omnes Chriſti fideles corda ſua Domino: & mores in melius commutare conentur, à malefactis abſtineant: ſatisfaciant Domino per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis ſpiritum, per contriti cordis ſacrificium, cooperantibus eleemoſynis & peregrinationibus vt Baſilicas & Eccleſias prædictas, in quibus Sanctorum millia & ferè innumera, vnà cum ipſis glorioſiſſimis Apoſtolis Petro & Paulo requieſcunt, & qui mortem pro Chriſti nomine perpeſſi, eius conſpectui ſemper aſſiſtunt, deuotè viſitantes, verè pœnitentes & confeſſi, ipſos glorioſiſſimos Apoſtolos & ſanctos interceſſores habere ad Dominum & pleniſſimam indulgentiam huiuſmodi, ac reconciliationem cū piiſſimo Redemptorē noſtro, per Diuinā miſericordiā, ac eorundem Apoſtolorum & Sanctorum precibus & meritis, per eorum bona opera conſequi mereantur. Amen. Nulli ergo omninò hominum liceat hanc paginam noſtræ nunciationis, declarationis, approbationis, conceſſionis, innouationis adiectionis & voluntatis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autē hoc attētare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum eius ſe nouerit incurſurum. Datum Romæ apud S. Petrum anno incarnationis Dominicæ milleſimo, quadringenteſimo nonageſimo nono, tertio decimo Kal. Ianuarij, Pontificatûs noſtri anno octauo.

III.

V. Facultas pœnitentiaria in Baſilica S. Petri de Vrbe deputatorū abſoluendi volentes conſequi Indul. anni Iubilai.

ALEXANDER *Epiſcopus, Seruus ſeruorum Dei, ad futuram rei memoriam Paſtoris æterni, qui pro ſalute gregis Dominici in precium immolari non abnuit, vices licèt immeriti gerentes in terris: & gregem ipſum nobis diuinâ diſpoſitione commiſſum, paterno conſiderationis intuitu conſpicientes, ac de animarum ſingulorum fidelium ſalute ſolicitè cogitantes, illarumq́; periculis occurrentes: ad ea libenter intendimus vt debemus, per quæ fidelium eorundem ſalus animarum valeat procurari: ipſiq́; fideles hoc ſacro anno Iubilei ad almam Vrbem pro conſequenda Indulgentiâ, dicto anno pro ſuorum expiatione peccatorum conceſſâ confluentes, & alij in dicta Vrbe commorantes & reſidentes, illius capaces faciliùs & liberiùs Deo propitio effici poſſint. Sanè proindè conſiderantes inſtantem annum Iubilei, remiſſionis & gaudij, ac reconciliationis humani generis noſtro piiſſimo Redemptori, eſſe verum illum centeſimum annum, qui ab ipſa primæua ordinatione fuerat inſtitutus, & in quo omnes & quibuſcunq́; etiam grauiſſimis delictis obnoxij, verè pœnitentes & confeſſi, viſitantes Beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum Baſilicas, ac Lateranenſis & Beatæ Mariæ Maioris de dicta Vrbe Eccleſias illarumq́; maiora Altaria, in quibus videlicet Beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum Baſilicis corpora glorioſa, & in Eccleſia Lateranenſi capita illorum recondita conſeruantur, ob paſſionem Domini noſtri Ieſu Chriſti ac eorundem Apoſtolorum, aliorumq́; Martyrum, & Sanctorum merita, pleniſſimam omnium peccatorum ſuorum indulgentiam conſequuntur, & propterea à cunctis fidelibus non immeritò maiori deuotione ac frequentiâ celebrandum volentesq́; vt Chriſti fideles ad Vrbem ipſam de diuerſis mundi partibus pro conſequenda huiuſmodi pleniſſimâ indulgentiâ confluentes: & alij in illa commorantes & reſidentes, eandem indulgentiam faciliùs valeant promereri. Et nè defectu poteſtatis abſoluendi illos qui aliquibus caſibus nobis & Sedi Apoſtolicæ reſeruatis irretiti forent, eorū animæ illaqueatæ remaneant, debitè prouidere ipſorumq́; (cùm ſemper ad nos in dictis reſeruatis caſibus recurſus haberi nequeat) commoditati, ac animarum ſuarum ſaluti paternâ charitate conſulere: Dilectis filijs infraſcriptis Pœnitentiarijs in dicta Baſilica Principis Apoſtolorum deputatis, de quorum prouidentiâ, integritate, bonitate & ſolertiâ in his & alijs, gerimus in Domino fiduciam ſpecialem, omnes & ſingulos vtriuſque ſexûs Chriſti fideles, ad dictam Vrbem pro conſequenda pleniſſimâ indulgentiâ huiuſmodi confluentes, & alios, in illa commorantes & reſidentes, qui aliquibus caſibus nobis & dictæ Sedi reſeruatis irretiti forent, in dictis caſibus etiam quantumcunq́; grauibus & enormibus, & ex quauis causâ ſpecialiter vel generaliter nobis & dictæ Sedi reſeruatis, etiam in litteris, quæ in die Cœnæ Domini ſingulis annis publicari conſueuerunt contētis, & etiam talibus de quibus præſentibus ſpecialē oporteret fieri mentionem (conſpirationis ſcilicet in perſonam vel ſtatum Romani Pontificis, ſeu Sedem prædictam: falſitatis litterarum, ſupplicationum & Commiſſionum Apoſtolicarum: Delationis armorum & aliarum prohibitionum ad partes infidelium, Iniectionis manuum violentarum in Epiſcopos vel alios Prælatos ſuperiores: caſibus duntaxat exceptis) ad effectum ipſum pleniſſimam Indulgentiam conſequendi; & dicto anno Iubilei durante in foro conſcientiæ abſoluendi, eiſque pœnitentiam ſalutarem iniungendi, plenam & liberam & omnimodam auctoritate Apoſtolicâ, & ex certa ſcientiâ tenore præſentium concedimus facultatem. Quibuſuis alijs perſonis & confeſſoribus ſæcularibus & religioſis in dicta Vrbe, & extra muros illius, & aliàs vbilibet exiſtentibus quaſcunq́; facultates in dictis caſibus reſeruatis abſoluendi à nobis & Sede prædictâ verbo vel ſcriptis forſan obtinentibus, etiamſi in eis caueretur expreſſè quòd illis nullatenùs, vel nonniſi ſub certis inibi expreſſis modo, & formâ, aut conceptione vel expreſſione verborum derogari poſſet. nè aliquem dicto anno durante facultatum prædictarum prætextu in dictis caſibus reſeruatis abſoluere quoquomodo præſumant, ſub excommunicationis, & anathematis latæ ſententiæ pœnâ (quam contrafacientes eo ipſo incurrant, & à qua nonniſi à nobis, & ſucceſſoribus noſtris Romanis Pont. canonicè intrantibus præterquàm in mortis articulo conſtituti abſolui poſſint) quibuſqueſi inobedientes fuerint vt præfertur, prædicationis, lectionis, adminiſtrationis Sacramentorum, & audiendi confeſſiones officia interdicimus, diſtrictius inhibentes, prædicentes, & declarantes apertè tranſgreſſoribus, & contemptoribus prædictis, nos grauius contra eos ſpiritualiter, & temporaliter, prout expedire cognouerimus, proceſſuros: & nihilominus quicquid egerint abſoluendo, vel aliàs, nullius ſit roboris, vel momenti. Non obſtantibus præmiſſis, ac conſtitutionibus, & ordinationib. Apoſtolicis, cæteriſq́; contrarijs. Studeant igitur omnes Chriſti fideles, vt tenentur, hoc ſacro anno Iubilei corda ſua Altiſſimo præparare: moreſq́;, ac vitam in meliùs commutare, ab illicitis abſtinere; Domino per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis ſpiritum, per contriti cordis ſacrificium, cooperantibus eleemoſynis, & peregrinationibus ſatisfacere: vt Baſilicas & Eccleſias prædictas deuotè viſitantes, verè pœnitentes, & confeſſi, ipſam pleniſſimam anni Iubilei indulgentiam, & reconciliationem cum piiſſimo Redemptore noſtro, per eorum merita, ac bona opera conſequi mereantur. Nomina verò dictorum pœnitentiariorum ſunt hæc adſcripta: Franciſcus, Epiſcopus Millepotamen. Riccardus Trapp. in artib. & Theolog. magiſter. Claudius Catelin. ord. fratrum Eremitarum S. Auguſtini profeſſor, etiam in Theologia magiſter. Paulus de Curte Ord. Fratr. Prædicatorum profeſſor etiam in Theologia Magiſter. Andreas Friſnet etiam in artibus, & Theologia magiſter. Ioannes de Maloleone Ord. Fratrum Minorum profeſſor, etiam in Theologia magiſter. Andreas Onderp. Canonicus Leodien. decretorum doctor, ac in artibus, & Theologia magiſter. Caſpar Pen, Archidiaconus, maior. Eccleſiæ Vrgellen. in artibus, & Theologiâ Magiſter.*

Augu-

Digitized by Google

Auguſtinus de Caſtello eiuſdem ordinis Fratrum Eremitarum Sancti Auguſtini profeſſor, etiã Decretorũ Doctor, & in artibus Mag. Stanislaus Selig Canonicus Cracouiẽſis ſimiliter Decretorum Doctor, Omnes in dicta Baſilicâ S. Petri Pœnitentiarij. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ conceſsionis, inhibitionis, interdictis declarationis, & volũtatis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum eius ſe nouerit incurſurum. Datum Romæ apud S. Petrum anno Incarnat. Dominicæ milleſimo quadringenteſimo nono, decimo tertio, Kalend. Ianuarij Pontificatus noſtri, anno octauo.

VIII. *Solemnitas Romæ pro Iubilæo inſtituitur.*

Publicato his edictis anno Iubilæi, cum dies xxiv. menſis Decembris aduenisſet, præparatis omnibus quæ ad tantam ſolennitatem attinebant, Pontifex hora circiter xx. ad aperiendam portam quæ aurea dicitur, ex Palatio Vaticano proceſsit. Præcedebant Sodalitia Religioſorum, Monachorũ, Clerus omnium vrbis Eccleſiarum, ſuo ordine, officiales Curiæ Adminiſtri, & familiares Pontificis Pœnitentiarij, Abbates, Epiſcopi, Archiepiſcopi, Primates, Patriarchæ, Cardinales, pro ſuo ſtatu & dignitate ſacris induti, cereos ardentes geſtantes. Ferebatur Pontifex ſolennem pompam amictus, diademate triplici caput ornatus cereum ſiniſtra ferens, dextera verò populis benedicens. Innumerabilis multitudo ciuium, & aduenarum vtriuſque ſexus ad ſpectaculum confluxerat. Aes campanum omnium vrbis templorum, & locorum pulſabatur: buccinatores tubis inflatis aerem implebant. Vbi ad portam auream peruentum, Cantores præcinuerunt hunc Pſalmum;

Iubilate Deo omnis terra, ſeruite Domino in lætitia.

Introite portas eius, in exultatione.

Scitote quoniam Dominus ipſe eſt Deus, ipſe fecit nos, & non ipſi nos.

Populus eius, & oues paſcuæ eius, introite portas eius in confeſsione, atria eius in hymnis confitemini illi.

Laudate nomen eius, quoniam ſuauis eſt Dominus, in æternum miſericordia eius, & vſq; in generationem, & generationem veritas eius.

Pontifex poſteà verſus inſequentes adiunxit, & Cantores reſponderunt.

Verſ. *Aperite mihi portas iuſtitiæ.*

Reſp. *Ingreſſus in eas confitebor Domino.*

Verſ. *Hæc porta Domini.*

Reſp. *Iuſti intrabunt per eam.*

Verſ. *Introibo in domum tuam.*

Reſp. *Adorabo ad templum ſanctum tuum in timore tuo.*

Verſ. *Hæc dies quam fecit Dominus.*

Reſp. *Exultemus, & lætemur in ea.*

Verſ. *Laudate eum omnes gentes.*

Reſp. *Laudate eum omnes populi.*

Verſ. *Introite in conſpectu eius.*

Reſp. *In exultatione.*

Verſ. *Domine exaudi orationem meam.*

Reſp. *Et clamor meus ad te veniat.*

Verſ. *Dominus vobiſcum,*

Reſp. *Et cum ſpiritu tuo.*

Oremus. *Deus, qui per Moyſen famulum tuum populo Iſraelitico quinquageſimum annum remiſsionis, & Iubilæi inſtituiſti: concede propitius, nobis famulis tuis Iubilæi centeſimum annum authoritate tuâ inſtitutum, quo hanc portam populo contrito aperiri voluiſti, feliciter inchoare, vt in eo veniâ plena indulgentia, & remiſsione omnium delictorum obtentâ, cùm dies vocationis aduenerit, inenarrabili gloriâ, & perenni felicitate perfruamur Per Chriſtum Dominum noſtrum. Reſp. Amen.*

Recitatâ oratione Pontifex malleo aliquot ictus in portam dedit muratores poſteà fracto muro aperuerunt. Ruderibus ſublatis, Pontifex accedens genu flexo aliquantum orauit, & præcinentibus Cantoribus *Te Deum laudamus* per portam apertam in Baſilicam ingreſſus, veſpertinas preces ſolenni ritu abſoluit.

IX. *Vrbanus VIII. Ladiſlaũ Poloniæ Regis filium inuitat ad Iubilæum.*

Non minore apparatu, ſolennitate, concurſu populorum, iubilæum hoc anno Domini MDC. XXIV. in peruigilio Natiuitatis Domini, Vrbanus VIII. Pont. Max apertâ portâ ſanctâ, Baſilicæ S. Petri auſpicatus eſt. Ad eam celebritatem cohoneſtandam, litteris Apoſtolicis inuitauerat, Ladislaum Sigiſmundum, Sigiſmundi III. Poloniæ, Sueciæ, Gothorum, & Vandalorum inuictiſsimi, & religioſiſsimi Regis Filium, Poloniæ, & Sueciæ Principem Moſcorumque magnum Ducem electum, qui poſt victorias præclariſsimas de Moſcis, Dacis, Scythis, & Turcis partas, viſâ obiter vniuersâ Germaniâ, in Italiam quoque religionis causa, & pietatis penetrarat, Ita Pontifex ſcribebat.

Vrbanus Papa VIII.

Dilectiſsime in Chriſto fili noſter. Salutem, & Apoſtolicam benedictionem.

Hæc patria generis humani, quæ non ſemel armatos terrarum triumphatores vidit ad Piſcatoris ſepulchrum procumbentes, cùm iamdiu anxijs votis te vocet, propinqua nunc aduentus tui ſpe ſummoperè lætatur. Cùm enim indicta pridem Anni ſancti, & Chriſtiani Iubilæi ſolennitas, credentes populos ad hoc Religionis Sanctuarium conuocet, iucundum cœlo hominibuſq; ſpectaculum fies Poloniæ Princeps, qui Regiam iuuentutem illuſtribus victorijs Catholicæ Eccleſiæ commendaſti. Excitam illam ex Aquilone, Orientiſq; latebris colluuiem Turcarum, atq; Tartarorum, quæ toti Europæ non ità pridem videbatur diluuium minitari, Roma ſcit Poloni Principis virtute compreſſam, coactamq; fuiſſe ſalutem meticuloſâ pactione, & turpi fugâ redimere. Proin cogitare potes, te hîc Vrbis amore, & populorum plauſu colendum; vbi fortitudinis tuæ trophæa, quæ Chriſtianitatis propugnacula fuerunt, conſentientibus nationum tam diuerſarum vocibus celebrantur. Nos verò, qui iam diu triumphalibus nominis tui laudibus fauemus, Apoſtolici amoris brachijs te complectemur decus ſeptentrionis, & fidei præſidium. Scito ergo te, maxima aduentu tuo Pontificiæ charitatis ſolatia allaturum; qui certè præſens cognoſces, quanti apud nos ij principes ſint qui barbaram impietatem profligantes, cæleſte regnum in terris propagant. Mentem noſtram vberius declarabit dilectus filius Carolus Magalotus, cuſtodiarum noſtrarum Generalis locumtenens, Cardinalis Barberini nepotis noſtri auunculus, & Cardinalis Magaloti frater, quem nobis gratiſsimum ad te allegamus, vt has Apoſtolicas litteras afferens, paternum deſiderium noſtrum tibi ſignificet. Is autem ſe nobis morem geſsiſſe, tu arbitraberis, cùm omni officij, atq; obſequij genere demereri poterit patrocinium tanti Principis, cui ad Nos proficiſcenti felix iter precamur, & Apoſtolicam benedictionem amantiſsimè impartimur. Datum Romæ, apud S. Petrum ſub Annulo Piſcatoris die 28. Nouembris M.DC. XXIV Pontificatus noſtri anno ſecundo.

X. *Idem Ladiſlaus Romæ magnificè excipitur.*

His Apoſtolicæ charitatis litteris, Princeps nõ minùs, quàm pietate, & deuotione priuatâ incitatus, Romã, hora tertiâ, in noctis, die xx. Decẽb. diſsimulata perſonâ, equis citatis aduolauit; & ad pedes Põtificis deoſculandos, prius quàm ad hoſpitium properauit. Habuit in comitatu præter alios viros ex præcipua nobilitate Polonâ Illuſtriſsimos, Albertũ Stanislaum, Ducem Radiuilum Magni Ducatus Lituaniæ ſupremum Cancellarium Aulæ Præfectum; Ioannem Caſtellanum Trocenſem, Alexandrum, & Ioannem Albertum Duces Radiuilos, & Sacri Romani Imperij Principes: Stephanum Patzium Magni Ducatus Lituaniæ Prothonotarium. Lucam Zolkieuium Magni Cancellarij & Exercituum Ducis nepotem, Adamum Naſanouium Cubiculi Præfectum, Nicolaum Pigleuium, Samuelem Rilſcium, Marthiam Titleuium, Ioannem Zardocium Vitellium, & quem penè prætermiſeram, Ioannem Bro-

...um,Canonicum San Ionitienſem, nobiliſſima in Regno Poloniæ Pomianorum familiâ oriundum, Regi Sigiſmundo ab optima morum inſtitutione, & vitæ integritate, nec non ab ampliſsimis in Eccleſiam Cracouienſem,cui nouem amplius annos in obſequio Martini Szyskouij Epiſcopi,& Ducis,in rebus ſpiritualibus præcipuè operam diligentiſsimam probauerat,meritis, longe chariſsimum. Venientem Principem, Pontifex, totâ ditione Eccleſiaſtica hoſpitijs vbique diſpoſitis, Pontificiis ſūptibus lautiſsime habitum, benignè complexus in Palatio Aymerici Caponis, ad portam Flaminiā ſplendide ornato diuertere permiſit: lautia abundiſſimè ibidem ſuppeditauit; ad aperitionem portæ ſanctæ,in ſuggeſtu eminentiore è regione præparato præſentem; (comitati ſunt Principem, Romæ præſentes Poloni Illuſtriſsimi, Stanislaus Sciska, Epiſcopus Samegitiæ: Ioannes Comes Sconopacius Præfectus Dibouien: Venceslaus, & Prædeslaus gemelli Comites à Leſzno: Ioannes, & Sbignæus Comites Oleſnicij, Filij Nicolai Lublinenſis Palatini, quia ſola lectione geſtorum ſui proaui Cardinalis Sbignei, hæreſim Lutheranam abiurauit,ac multa pietatis Catholicæ argumenta poſteritati reliquit: Nicolaus,& Iacobus Vetheri, Palatinidæ Culmienſes;vt Oleſnicij Lubluenſes, Leſczynij Breſtenſes, Konopaccius Culmenſis ;tum ea, & conſequentibus Natalitijs feſtiuitatibus, omnibus tam diurnis, quam nocturnis ſacris, ingenti cum reuerentia aſsiſtentem, vehementiùs ſuſpexit: vtque ſacratiſsima Religionis Catholicæ pignora, vultum Redemptoris panniculo per miraculum à Veronica exceptum,& lanceam,quæ latus Chriſti hauſit, eminùs videre,tractare, venerari, & populo deſideranti ad venerationem, ex loco deſignato eminentiore,in quo religioſè ſeruantur oſtendere poſſet, illum inter Canonicos Baſilicæ Principis Apoſtolorum Imperatoribus exambita, & collata dignitas) recenſuit.quâ ille dignatione, pòſt Fridericum III. & veteres illos aliquos Imp. nemini hactenus collata, ornatus,ſacramque pompam (admiranda, nec ſine lacrymis innumerabilium viſâ,deuotio,& demiſsio Principis)indutus,medius inter collegas, lacrymis profuſiſsimè manantibus, ſuſpirans, & ad contactum vtriuſque cymelij tremens,vtrumque pignus populis adorandū exhibuit; ſpectaculum iucundiſſimum cœlo,hominibuſque lactus. In eius gratiam, Pontifex Sanctum Hyacinthum Odrouanſium Dominicanum, feſto Duplici Dominicâ infra octauas Aſſumptionis SS.V vbique in toto Chriſtiano orbe in perpetuum ab omnibus honorauit, officiumque illius & Miſſam Breuiario,& Miſſali Romano inſeri,atque ab vniuerſo Seculari & Regulari Clero recitari imperauit. Ipſum illum Principem gladio, & pileo, inter nocturnas Natiuitatis Domini preces, ſolenni ritu,ſacratis præſentibus, Coſmo Torres Regni Poloniæ protectore, Antonio, & Franciſco Barberinis,& Magaloto Cardinalibus, ex manibus Torquati Perotti Sacello priuato præfecti accinxit, ornauitque. Accinctum deinde,eodem die epulo publico refecit: atque eo inter mutuas beneuolentiæ ſignificationes abſoluto, poemate Etruſco, quo Ioannes Ciampolus Pontifici à Secretioribus ad Principes litteris. eruditâ muſâ laudes principis, Regis,& regni Poloniæ complexus eſt, varia vocum,& inſtrumentorum Symphonia, plorantibus præ animi teneritudine omnibus, qui audiebant, publicè exhilarauit, & honeſtauit, iam aliquot dies in Palatio Apoſtolico diuerſantem.

Gladio & pileo à Pontifice induitur.

DE TRADITIONE PILEI, ET ENSIS Benedicti.

Ceremonia in traditione pilei.

Pontifex indutus veſtibus conſiſtorialibus,ſtans ante altare Principem ſacris armis decorandum, antè ſe iubet genu flecti,& dicit.

Verſ. *Adiutorium noſtrum in nomine Domini.*
Reſp. *Qui fecit cælum & terram.*
Verſ. *Kyrie eleiſon.*
Reſp. *Kyrie eleiſon, Kyrie eleiſon.*
Pater noſter.
Verſ. *Et ne nos inducas in tentationem,*
Reſp. *Sed libera nos à malo.*
Verſ. *Eſto nobis Domine turris fortitudinis,*
Reſp: *A facie inimici.*
Verſ. *Nihil proficiat inimicus in eo,*
Reſp. *Et filius iniquitatis,non apponat nocere ei.*
Verſ. *Fortitudo mea,& laus mea Dominus;*
Reſp. *Et factus eſt mihi in ſalutem.*
Verſ. *Si conſiſtant aduerſum me caſtra:*
Reſp. *In hoc ego ſperabo.*
Verſ. *Non ſaluatur Rex per multam virtutem ſuam.*
Reſp. *Et Gigas, non ſaluabitur in multitudine virtutis ſuæ.*
Verſ. *Hi in curribus,& hi in equis;*
Reſp. *Nos autem in nomine Dei exercituum*
Verſ. *Dominus vobiſcum,*
Reſp. *Et cum ſpiritu tuo.*

Oremus.

Omnipotens ſempiterne Deus præliantium fortitudo, & triumphantium gloria, dilectiſsimum hunc filium noſtrum Vladislaum,coronatu ſcuto bonæ voluntatis tua armare digneris galeâ ſalutis, & diadema perfecti decoris, impone ſuper caput eius, vt ſamentibus periculis, ſe in medio vmbra mortis obijcere poſsit incolumis ad tutelam fidelium, & gloriam Domini noſtri Ieſu Chriſti, Qui tecum,&c.

Pontifex ſedens,accipit pileum, eumque Principis capiti imponit.

Accipe dilectiſsime fili noſter pileum hunc aureis ſpiritûs ſancti radijs micantem, vbi candentes vniones non rapacium auium crudelitatem, ſed paciferæ columbæ innocentiam affingunt. Cogitare enim debes,bella tum demùm iuſta eſſe, cùm non vſurpandi Imperij, aut opum rapiendarum cupidine geruntur;ſed ſuſcipiuntur Spiritu ſancto admonente,ad propagandam fidem,& ad ſtabiliendam pacem, quæ relicta Principibus terræ fuit hæreditas Chriſti in cælum redeuntis. Qui viuit & regnat in ſecula ſeculorum. Amen.

Pontifex ſtans, accipit gladium è vagina eductum.

Verſ. *Vagenti inſurgentes ſuper genus meum,*
Reſp. *Dominus omnipotens vindicabit in eis.*
Verſ. *Maledictus homo, qui prohibet gladium ſuum à ſanguine,*
Reſp. *Et non facit vindictam in nationibus non credentibus.*
Verſ. *Apprehende Domine arma,& ſcutum,*
Reſp. *Et Exurge in adiutorium mihi.*
Verſ. *Iudica Domine nocentes me,*
Reſp. *Et expugna impugnantes nomen tuum.*
Verſ. *Gladius eorum intret in corda ipſorum,*
Reſp. *Et arcus eorum confringatur.*
Verſ. *Lætabitur iuſtus,cùm viderit vindictam,*
Reſp. *Manus ſuas lauabit in ſanguine peccatoris.*
Verſ. *Notam feciſti in populis virtutem tuam,*
Reſp. *Redemiſti in brachio tuo filios Iacob & Ioſeph.*
Dominus vobiſcum,
Et cum ſpiritu tuo.

Oremus.

Omnipotens Bellator, qui terribilis es apud Reges terræ, & doces præliantium digitos ad bellum, dilectiſsimum

hunc

hunc filium noſtrum Vladiſlaum præcinge gladio illo ancipiti, qui profligat legiones inferni, & militet cum eo orbis terrarum aduerſus inſenſatos, vt molas leonum conterat, & dentes peccatorum confringat, & in ſplendore fulgurantis haſta tua barbaras nationes ſubdat Domino noſtro Ieſu Chriſto, Qui tecum viuit, & regnat in vnitate Spiritus S.

Pontifex ſedens enſem nudum tradit Principi.

Accipe dilectiſſime fili noſter N. Mucronem Domini, & gladium ſaintis, & fiat in dextera virtutis tuæ, innocentium tutela, & impiorum flagellum; & ad gloriam Dei omnipotentis, & ſanctæ matris Eccleſiæ illuceſcant coruſcationes eius Orbi terræ.

Pontiſex acceptum gladium vaginâ tegit, & Principem eo cingit.

Accingat te gladio ſuo ſuper femur tuum potentiſſimus, qui ſuperbis reſiſtit, humilibus autem gratiam dat, tu autem crebris victorijs, cole Deum exercituum, & victorum Dominum. In nomine Patris & Filij, & Spiritus Sancti. Amen.

XI. *Poemata Vrbano PP. portã ſanctam aperienti Vladislao ſtã oblata.* Annectere his viſum, quæ Ioãnes Broniszeudski, Antonius Querengus, Ioannes Ciampolus, Sanct^mo. D. Vrbano PP. VIII portam ſanctam aperienti, & Sereniſ^mo Vladiſlao, ſuam ſanctitatem ſalutanti, ab eadem, enſem, & pileum benedictum accipienti, carmina, & poëma ediderunt.

VRBANO VIII.
PONT. OPT. MAX. AVream portam aperienti.

AVreus æthereis allabitur arcibus annus,
Thuſca Quirinalis vt ille madeſcit humus,
Roma potens primùm ſolennibus incluta ſacris,
Tarpeium dulci barbiton arte liget,
Muſaq; pierijs quanquam non apta cothurnis,
Pulſet Apollineæ, conſona fila, Lyræ
Cœlitus VRBANVS reſerat penetralia templi,
Et iubet optatos, ſæcula ferre dies,
Hic vbi Relligio Latijs calcata Tyrannis
In ſcrobe & effoſſa clauſa latebat humo.
Hoſpes quò longis, crebro veniebas, ab oris.
Amphiteatrales, velle videre choros,
Iam nunc Ambroſii decurrunt mella Quirini,
Cœleſteſq; petit, ſedula turba dapes,
Hic vbi ſacratis latuere arcana Tonantis,
Atq; cruore pij, tot maduère viri;
Nunc iam cernè pij veneranda ſacraria cultus,
Omnia iam verò, ſunt operata Deo.
Magnus honor, iam magna tua eſt, Mauortia Roma,
Nam pedibus data ſunt cuncta terenda tuis,
Nobilis erroeum quondam, ſceleriſq; fuiſti
Nunc fidei noſtra es. facta benigna parens,
Felicem Petram, PETRI de nomine dictam,
Quam ſuper, eſt veri, ſponſa locata Dei,
Hanc ſibi connubio iunxit, propriamq; dicauit
In cruce, dum largo ſanguine parta fuit,
Hæc eſt illa Argo, chartis memorata Sybilla,
Quæ Paradiſiacas, remige carpit aquas,
Et quamuis varijs quandoq; agitata procellis
Fluctuet, illa tamen vera tenenda ratis:
Nam Pater æternus, diuino tactus amore,
Adſtat, ne ſociam, Thetyos vnda voret,
Cuſtodeſq; adhibet ſuperos, qui limina ſeruent,
Et celerem flectant, per vada ſalſa, ratem.
Non Euros Zephiroſq; timent, Boreamq; furentem,
Non intempeſta, mobile marmor aqua,
Quæ te lingua canet, Dominam terraq; mariſq;
Angelicos quamuis, calleat illa ſonos?
Chriſti caſtus amor, Triadis veneranda ſatelles,
O Deus, & ſancti ſancta carina maris,
Ergo te noſtram matremq; Ducemq; fatemur
Atq; tuo Typhi, proſpera verba damus.
Summe Panomphæi Myſtes VRBANE Tonantis,
Cui mare, cui tellus, proruit ante pedes;
Nunc hamos verſare licet, nunc Doridis arces
Pertentare iuuat, Nereidumq; domos,
Perge Gygantæas ad cœtia cogere prædas,
Quæ ſub aquis, longo tempore, triſte gemunt,
Nunc res ipſa ratem ſanctam, de littore pellis,
Myſtica ſydereo, miſſa ſagena polo eſt,
Hamiger apte freto, piſcatibus apte, natantes
Prende maris Phocas, ſquammigeroſq; greges,
Et tandem captos, nigra Phlegetontis in vndâ,
Ablue, & in magni, claſſe repone PETRI,
Sauit amor ferri, currunt ad claſſica gentes
Chriſtiadûm, Mauors concita regna premit,
Claudere tu poſtes, belliq; inhibere furorem
Spes potes, non eſt, te ſine, tuta ſalus,
Tartara te metuunt, ſeruit tibi machina mundi,
Hæreſeos ſecta, ſub pedibuſq; iacent,
Cæleſti populos tu maieſtate gubernas,
Sacrificiq; locum, Melchiſedechis habes,
Tu ſuperûm cætus, & fortunata piorum
Tecta aperis, quando ſunt reſeranda pijs:
Tu ſurſum claudis, dum ſunt claudenda nefandis,
Vnus inexhauſti, clauiger Oceani,
Iis quos dira ſitis, vel mentis vexat Orexis,
Auxilium præſtas, magne Patrone tuum,
Tu ſolus, Solymis dignus curare Magiſtri
Sanguine lucratas, inclyte Paſtor oues,
Iam terris optata diù, cæloq; paraſti
Balnea, queis hominum, ſaxea corda madent,
Vt typicas Moſes, verusq; Propheta recludis
Atria, quæ populo clauſa fuère Dei;
Vtq; pius doctor, diris vltricibus actis,
Damnatiſq; Orco, pandis ad aſtra viam,
Sedibus Empireis, te miſſum credimus eſſe.
Vt Barathro immerſos, Cynoſura iuues,
Et quidquid manet antiquâ de ſorde relictum,
Efficias, Chriſti Purpura ſancta lauet,
VRBANVS nobis reſerat penetralia cæli,
Index lætitiæ verberet aſtra ſonus,
Quamuis Orbis habet cœleſtia pharmaca ſemper,
Nil tamen hoc vno, ſanctius eſſe poteſt,
Ergo rei veniam factis expoſcite veſtris,
Tempus adeſt, quo ſit, mollior ira Dei,
Auſonij proceres, feſtiuos edite cantus,
Tempus adeſt plauſus, aurea porta patet,
Victriceſq; tubas inflet Mauortia turba,
Io triumphiq; pio dicat io, ter io.
VRBANVS mundi, cœliq; vicarius annet,
Atq; perennes io, plebs pia dicat io,
Huic Saba mollis Arabs, huic Balſama mittat Idumes
Huic fluat ô cælo, nobile nectar apum,
Seu cupit ignitos roſeo fulgere Hyacinthos,
Infeſtam Baccho, ſiue Amethyſton amat.
Quidquid Erythræs poſſunt dare littora Ponti,
Atq; opibus præſtans Indica terra ſuis,
Tandem poſt ſera. cunctantia luſtra ſenecta,
Neuerit vt vita, ſtamina Parca ſua,
Sydereos inter Proceres, ſanctumq; Senatum
Euolet, igniferis præſideatq; locis.

VRBANI VIII. APIBVS GENtilitijs, melleum ſæculum Orbi Chriſtiano adferentibus.

Quam bene cæruleo ludunt examina campo,
Quam bene Romulea ver populantur apes!
Mellifer Hyblæas exercitus inuolat herbas,
Mitis & Auſonias, paſcit Hymettus apes,
Cedite crabrones, ignaui cedite fuci,
Mellea non veſtro ſæcula melle fluunt.

Eiſdem. II.

Mater apis parco libat quid ilia morſu,
Et Calabras inter luxuriem opes?
Vade Latinorum campos Tyberinaq; circum
Fige laboratu, mellea regna ſam:
Indus, & obrizo manantir Lydius auro,
Dardanium ſatis eſt, fundere mella Tybrim.

Eiſdem. III.

Si violes poſtem Cythisos, apiumq; roſaſq;,
Iliacis apibus, maximè myſta darem,
Elisijs meritò digna ſunt floribus illa,
Nam Vaticanas promeruêre domos,
Ergo diù repleant, cæleſti nectare cellas,
Seruat Hybla ſuis, thymbra, thymuſq; fauis.

Sereniſsimo
SIGISMVNDO VLADISLAO, Poloniæ & Sueciæ Principi, Magno Duci Moſchouiæ Electo, &&c. dùm aperiretur Porta ſancta in VATICANO præſenti.

ODE.

INtermiſſa diù, nunc age barbita,
Si quid Dardania Muſa potes Lyrâ,
Pulſis porrige neruis,
Proles ſedula Regia,
Non pugnas opus hic ludere Moſchicas,
Non inuenias feris tela Cydonijs,
Præceps exulet ira,
Et raucus litui furor;
Regum progenies inclyte Principum,
Quem flauus TYBERIS vidit, & ITALAE
Suſpexere beatum
Vrbes & populi Ducem,
Tu ſolus, nimium pulueris imbrium,
Inſuetaq; via tadia perferens,
VATICANA petiſti, è
Regni finibus atria
Quis te, ſit licet is diues Acholmenes,
Et Gazas Arabum vel ſuperet Mydam,
Felicem neget eſſe?
Arctos decus Imperij,
Te caſtus pudor, & Iuſtitiæ ſoror
Incorrupta fides, raraq; ſanctitas,
VLADISLAE potentem
Regnorum Dominum canent:
Te Traces metuent, te gelidi Scytha,
Cedent ipſa tuis flumina viribus.
Et Mars ſeruiet vltrò,
Regijs captus amoribus,
Hic ſublimis honor, Dux Generoſior,
Quo te condecerat TIBRIDIS ad vadà,
AVGVSTAE PATER VRBIS
Te ſemper comitabitur
Si rurſum rabies perfida Biſtonum,
Nos ad bella vocet, claſsica concrepans,
VLADISLAE Chymeara
Affer centicipi necem.
Hoc poſcit pietas, hoc Deus armiger,
Hoc iucunde ſacrâ, ſictus acutior
A te poſtulat enſis
Hoc caſtus iubet aurea,
VLADISLAVS erit Lecticus Hercules,
Sternens Aſiaca monſtra Tyrannidis,
Fiet Gentibus Orbis,
Inſtar ſolis amabilis.
VLADISLAVS amet Pontificis Pij,
Terret Caucaſea plebis & vltio,
Vidit limina PETRI,
O ſol, iam melius nite.
Splendentem patria redde magis diem,
Ecquis ſperet adhuc nubila tempora?
Vmora cedite cuncta,
Luci Principis inclyti,
Hac oris Patrijs aurea ſacula,
Hac viros populis afferet optimas,
Hac & bella fugabit,
Ac pacem dabit incolis.

Eidem Sereniſ^mo^ Principi ſuam Sanctitatem ſalutanti. Macro.

Cælitibus gratus, toti chariſſimus orbi
Princeps, VRBANI ſiſtitur ante pedes,
Scilicet hoc factum, Caluini aridet Erinnis,
Inuidioſa tibi ſancta carina PETRI,
Deſine mordaces iactare Chymara cachinnos,
Agnoſcit matrem, filius iſte ſuam.

Eidem Enſem & Pileum Benedictum à ſua Sanctitate accipienti.

Mucro latus decorat, gemmata Thyara capillos,
Præmia conueniunt, fortibus iſta viris,
Lechiadûm tellus, multis onerata triumphis,
Enſe decora nouo, carpe trophea noua,
Iam ſecura potes totis bellare diebus,
Atq; Otomanigenis, ponere iura feris.

Aliud.

Sardonichas, Smaragdos, Adamantas, Iaſpidas in te
Dùm video, ſolem veriùs eſſe reor,
Te pietas ſolem, facilis clementia ſolem,
Purpureus ſolem, te facit eſſe decor.
Ite, nitrâ ſolem, Romani cingite Roma
Ne nimiùm feriat, poſtulat ille regi.

Ioannes Broniſzecoshi Canonicus Sandomirienſ. & Præpoſitus Pilznen.

ANT. QVERENGI, V. S.
RETEND. ET S.D.N.
VRBANI VIII.
PONT. MAX.
PRAELATI DOMESTICI.
Carmen ad Vrbem Romam in aduentu Sereniſ^mi^.
VLADISLAI
Poloniæ Principis.

THREICII terrorem belli, clarumq; triumpho
Bis domiti iuuenem Moſchi, iam laca tueris,
Optaſti quod Roma diu, frueriſq; benigno
Principis affatu, & ſublimis in fronte refulgens
Nobile tot Regum ſpecimen venerâris auorum.
Hic placido cunctos qui nunc mitiſſimus ore
Allicit, & veteris ſacra vrbis templa pererrans
Cæleſtis tecum vita pius excolit artes,
Hic fama in medio nuper diſcrimine pugna
Innumeras equitum contra, peditumq; cateruas.
Tela ferox inimica volans per denſa, ruenſq;,
Ingentem ferro cæſorum ſtrauit aceruum,
Et pauida dare terga fuga, crudele minantem
Sarmatico exitium Regi, populiſq; Tyrannum
Compulit, ac turpes Byzantii in mollibus hortis
Inter ſemiuiros latebras optare miniſtros.
Nec, ſi vera canunt vates, Rexq; altus Olympi
Annuit hoc noſtro, decus indelebile ſaclo
Sperandum ductore alio florentia quondam
Regna Aſia, Graiaſq; Vrbes, Solymamq; ſacrumq;
Iordanem, & magni felicia ſaxa ſepulchri
Aſſerere antiquos in libertatis honores,
Et veri ſuperùm cultus extendere fines. Po.

Hor latos rerum euntur, hac publica vota
Pontificum venerundus apex, regni vna Latini
Spes, agitans mente VRBANVS, venientis honori
Terrarum non parcus opes, caliq; profudit.
Nec dum etiam tribuiſſe putat ſe ingentibus aqua
Pro meritis, teneros illi qua geſta per annos
Dum ſubeunt animumq; inuictum obſeruat & alta
Conſcia virtutis prodeunter pectora voces.
Iamq; nequit dulci expleri ſermone loquentis,
Et cupidus narrantem audit modò bella ſecundis
Magno exhauſta Patri ſuperis repetitaq; priſci
Imperij iura in populos, vrbeſq; receptas.
Et modò parta ſibi metuendo ex hoſte trophaa,
Vel inuidas arnim cum Volga exterruit vndas,
Addidit & ſceptris victor noua regna paternis.
Vel maleſida tuos cum per Moldauia campos
Objcere Oſmanſe immenſis viribus auſum
Seruatam latum in patriam celebremq; reuexit
GLORIA qua celſo in Labaro Crucis alta pependit.
Audit, facundo & tacitus dependet ab ore.
Tum longas meditata dies in magna vicißim
Conſilia, & ſenſus admiſſum ducit in imos,
Inq; operum partem tanta vocat indole dignam.
Nec ſe ouert non ille parem, cum tempora poſcent,
Offeret, aut ſacri pia Principis omina fallet.
Interea patrias remeare iuuenis ad arces,
Cogitur, & gratis Latij de edere terris.
Tu breue latitia tempus quodcunq; fugacis
Reſtat adhuc, rape Roma, abitum ſolata propinquum,
Vocibus & fauſtis curſum comitator euntis.
I decus Europa eximium, nec fortibus auſis
Nec recti ſtudio, ac iuſti minor Herculé Princeps.
Te vita in binio florentis tramite fruſtra
Dulcibus aggreſſa illecebris deterruit alto
Virtutis dura aſcenſu maleſuada voluptas.
Te quoque biſſeni manet inclyta fama laboris.
I fœlix, fortiq; doma monſtra impia dextra,
Mox vbi Pontifice à magno terraq; mariq;
Militia impoſitus ſacra victricibus armis
Fregeris Eoas acies, orbiq; timendum
Occiduo, dira immanem feritate draconem,
AEternum meritá in terris ornabere laude,
Vaſta humeros olim preſſus quod pondere molis
Aſtrigerum magni qui ſuſtinet atheris axem
Auſonius verum te Alcidem ſenſerit Atlas.

Hac latine verſa folio 619.

LA VITTORIA

DEL PRINCIPE VLADISLAO IN VALACHIA.

ARGOMENTO.

XII. *Applauſus de victoria Principis Vladislai aduerſus Turcas.*

IL gran' Signore de Turchi, el gran' Cane de Tartari, conducono quattro cento mila combattenti sù le riuiere del Fiume Neſtro in Valachia contro il Regno di Pollonia; dopò varij conflitti ſono eſpugnati dalla potenza del Rè Sigiſmundo, e dalla virtù del Principe Vladislao, il quale venendo à Roma riceue nel Vaticano dalla mano dil Pontefice Vrbano VIII. Lo ſtocco benedetto.

Po. del Coro.

Nella Regia famoſa
Ch' all'Oriente Soggiogato impera,
Reggea Tracio Tiranno
Con Maeſtà guerriera
Il giouinetto Oſman ſcettro Ottomanno
Mà nell'età gioioſa
Sempre con vario affetto
Folle deſir' gli conturbaua il petto.
Talor' laſciuo amante
Sol preſſo quel' diletto
Che con vil' otio di virtù nemico
Trà gl'aſſalti d'amor porger poſtea
Il Seraglio impudico.
Hor nel Core inconſtante
La Ferità vincea
Rappreſentando ſol battaglie, e ſtragi;
E ſpettator di moſtruoſe forme
Fin, quando ſtanco ei dorme
Sogna morti, e naufragi.
Regnatore infelice a.
Cui Frà continui aſſalti
Quetare vnqua non lice
Gli Spirti combattuti
Venga hora Tracia, eſalti
Dell' Arabia i tributi
E dì Bizantio le famoſe palme:
Da i crudi incontri, onde battaglia han' l'alme
Mal lo difendon gli ſquadroni armati
Dei Turchi faretrati
Ma chi preualſe al fin' nel Regio core;
Qual ei viuere eleſſe
Guerrier, di Marte ò prigionier, d'amore Po.
Non sò, s'egli medeſmo anco il ſapeſſe
Sembio nugola in aria
Cui ſenza compaſsion sforzino i venti:
Si con forza contraria
Tormentollo il furore
Di deſir violenti.
Pur come ſtimar ſuol' l'età fiorita
Deſiabile impreſſa
Correre à far' conteſa
La doue amore inuita,
Trà lante menſe, & impudiche piume
Volti in gioie gl'affanni
Con barbaro coſtume
Paſſaua il fior de gl'anni:
Mà il ſeuero conſiglio
De i Baſcià bellicoſi
Gli fe talora intorbidare il ciglio,
Et celebrando i geſti glorioſi
De i Padri trionfanti
Jacean' parer' pur' troppo vilii vanti
De gl aſſalti amoroſi
Non era ancora il regio cuor' ſi guaſto
Da menlogne ſuaui a.
Ch'egli ſtimò pur' gli ſplendor' de gl' aui
Sproni di gloria, e non trofei di faſto
Vn di ch'egli gioiua Po.
Ebrio di fiamma impura
Trà i dolci uelli di Sultana Argiua,
Tiranneggiato da geloſa arſura
Langi dal guardo di Baroni, e Duchi
Chiamo l'imbelli ſchiere
D'effeminati Eunuchi.
Poi per dare à colei nouel' piacere
Di feminili arneſi
Le Regie membra ei veſte.
Raggi di ſole in ricche pietre acceſi
Perle eritree con porpora conteſte
Balſami, lagrimati
Trà gl'Arabi odorati,
Ghirlande rilucenti
Di gigli, acanti, e crochi
Eran trà varij giochi
Della real' follia degni ornamenti,
Hor ei coſi pompoſo
Tra lunghi ſcherti ſtanco
Poſando in grembo alla ſua donna il fianco
Al fin' prende ripoſo.
Mà poi ch' ei chiuſe il ciglia
Spettacolo gl' apparue
Con ſi tremende larue
Che gli fece cangiar' voglia, e conſiglio 2.
Oh, com' auuien ſouente,
Che quei che troppo di ragion' le voci
Sprellan' ſpirti feroci Po.
Sia vano ſogno à debellar' poſſente
Sopra vn' vaſto elefante
Con volto furibondo

Veder

Ma poiche più non ſogna
Oſman già riſueglieto,
Non sò ſe più confuſo, ò più infuriato
Arde d'ira, e vergogna.
Sorge dal letto Eburno,
E non oſendo alzar' le luci al Cielo
Streccia il femineo velo
E ſcimiterre gride, e dardi tretta.
Con volto taciturno
L'amante ſtupefatta
Treme mirendo il repentin' furore.
Ei da quel' tetto fuore
Il piè treſſe fremente
Et à Viſir' repente
Scopre il penſier' dell' egitato cuore
E ſol' guerra, e Pollonia auuolge in mente
Ne giorno, o notte ei poſa
Fin' che ſotto à veſilli ei non accoglie
E de Tarteri arcieri,
E del ſeruo Oriente
Gl'eſerciti guerrieri
Poi paleiando le ſuperbe voglie
Prima che di Bizantio ei muoue il piede
Alle ſue ſquedre elette
Temerario promette
Nelle ricca Polonia immenſe prede.
Mà quando giunſe l'hora
Che d'atri nembi adorno
Vſci dietro all' aurora
Deſtinato al partir' l'infauſto giorno,
Cantando lieti augurii
Le voci feſteggianti
De i popoli ſpergiuri
Applauſo gli facean con ſimil' canti.

Coro di Turchi.

Tutto il Coro. Alle trombe d'Oriente
Dell' Europa applauda il canto
E trionfi in armi il vento
Della Threcia onnipotente
Nell' Oceeno inſtabile
E nella terra immobile
Non hà ſimile à te
Regnator' così nobile
Guerrier' ſi formidabile
Viua di Tracia il Rè
Domator' della Terra
All' armi, all' ármi, all'aſſalto alla guerra.
Vno del Coro Ogni Regno, à cui Boote
Fà ſentir' dell' orſe il gielo:
Mà che dico? il mondo, e'l cielo
Di Turchie regoante e dote,
Qal nebbie, che nell'aria
Per breui hore ſi ſpatia
Cadrà ſotto al tuo piè
Della fertil' Sarmatie
Tutto il Coro. Ogni forza contraria
Viua di Tracia il Rè
Dometor' della Terra
All'ermi, all'armi, ell'aſſalto, alle guerra
Due del Coro. Deſolar' l'infeuſte croci
Soggiogando ogni Tiranno
Con furor, toſto ſapranno
I Giennizzeri feroci
Catene indiſſolubili
Il piè d'Europa ſtringanno
E ſerui alla tue fè
D'Italia i fiumi ſpingano
Tutto il Cora. Al mar' l'onde volubili
Viue di Tracie il Rè
Domator' della Terra
All'armi, all'armi, all'eſſalto, alla guerra
Vno Verginella à gioir vada
Frà concenti Luſinghieri
All' Orecchie de Guerrieri
De Tamburi il tuono aggrada
Intorno à me riſuonino
Di ſquadre rotte i gemiti
Tutto il Coro. Tale armonie non è
Quale di battaglie i fremiti.
Doue bombarde tuonino
Viue di Trecia il Rè
Due. Domator' della Terra
All'armi, all'armi, all aſſalto, alle guerra
Freſche roſe all' albe colte
Miri l'occhio de coderdi,
Piaceranno à noſtri ſguardi
Templi ardenti, oſſa inſepolte
Non ſia ciglio non humido
Di Verginelle tenere,
E chiederà mercè
Sperſo i liti di cenere
L'iſtro di ſangue tumido
Tutto il Coro. Viue di Tracia il Rè
Domator' della Terre
All'armi, all'armi, ell'aſſalto, alla guerra.

Parte ſeconda.

Po. del Coro. Quando Orione armato
Erge nel Ciel' la formidabil' teſta
Preſago di tempeſta
Commuoue l'onde il Pelago agitato
Coſi poi ch' innalsò la Tracia ſpada
E diede Oſman della battaglia il ſegno,
Dell' Europa ogni Regno
Ad' altro, ch' à quell'armi anſio non bada,
Io fin l'inuitta Roma
Che sà regger' del Ciel' le ſacra ſoma,
Con varie cure traueglio l'ingegno
Enuntie di tormento
Fama che parla, e vola
In ogni cauto cuor' porta ſpauento
Di Sigiſmondo la Real' ſorella
Sempre à trionfi auuezza
Già negar non ſi può l'alme conſola
Ma de i Caton' ſeueri
Vſi à librar' col ſenno
Il pondo delle guerre, e de gl' Imperi
Sùl Tebro vdir' ſi ſenno
Eſpreſsi io voce tal' queſti penſieri
Oh qual ſouraſta di Polonia à cempi
Diluuio ſanguinoſo
Chi fia ſi poderoſo 20.
Che del furor' di Tracia ireta ſcampi?
Vn' eſercito ſolo
Cento nationi accoglie
Moſſe dall' aſio, e dal gelato polo
Con deſio di predar' Chriſtiane ſpoglie.
Già di fanti, e caualli
Ben' quattro cento mila
Schieratoil campo io formidabil fila
Copre di Valachia montagne, e valli
E le quei Regni ſcorri
Vedrai per vſo antico
Contro il furor' nemico
Non molti fabbricati argini, e torri
I petti armati dei guerrieri gagliardi
Son di Pollonia eperta
Le rocche, e i baluardi.
Siche quando tempeſti
Barbara furia di nemici infeſti
Dubbio è il riparo, e la temenla è certa
Sol' l'incredibil' poſſa
Degl' antichi Giganti,
Che sù Pelio toalzaro olimpo, & oſſa
Febbricar' vi potria ſchermi baſtanti.
Hor' le fortuna auuerſa.
D'ingiurioſe ſtelle

Vuol da ſerie procelle
La ſammartia ſommerſa
Mà non tanto à di noſtri, oltraggio tochi,
Chi potrà ritenere
Che sùl lido Italiano
Rotti gl'argini ppoſti il mar' trabocchi?
Hauria ſimil potere
L'Oltraggioſo Oceano,
Se l'induſtria fiamminga
Le Ricche incontro all' acqua ergeſſe in vano.
Mà s'auuien mai, ch'il mare imperioſo
Con forza furibonda
Le ſponde in quei contorni à baſſo ſpinga
Vil campo paludoſo
Faſsi la pioggia ſotto poſta all' onda
Tolga, deh tolga il ciel' ſi fatti eſempi,
E dia nume pietoſo
Trionfo à giuſti, & eſterminio à gl'empi
Tutto il Coro. Tolga, deh tolga il ciel' ſi fatti eſempi
E dia nume pietoſo.
Trionfo à giuſti, & eſterminio à gl'empi.
Po. Viuea di ſimil detti
Il publico timore
Mà frà i Pollachi non mancò valore
Ch' in gioia conuertì tanti ſoſpetti
In termine preſcritto
Vnirò arme, e guerrieri
Le prouincie ben' pronte
Ch' al regio tron' di Sigiſmundo inuitto
Vſan' curuar' la coronata fronte,
E deſtinatto à ſoggiogare imperi
Auidi de perigli
Parte dal patrio Albergo
Il più chiaro ſplendor' de Regij figli,
E veſte Vladislao dorato vsbergo,
Leon' d'Europa, à cui tremendi artigli
Dal ciel pieda ſuperba
In Bizantio ſi ſerba.
Hor' con gli ſpirti ardenti, hor co' i conſigli
A guerreggiar' diſpone
L'ampio ſettentrione:
Lunghe vegliate notti
Breui ſonni interrotti,
Hor' pioggie ruinoſe hor' ſol corenti
Perigli hor' dubij hor' certi
Moſtrar' da lui ſofferti
Che per vie mal' ſicure
La vittoria ſi cercà,
E con aſtanni, e cure
Da i regnatori ancor' gloria ſi merca
2o. Mà de Tartar, e Turchi ambo i Monarchi
Sol' d'alterigia gonſi
Non prezzando altri Dei, che ſtrali, & archi
Con temerario cuor' ſi gnan' trionſi
Padiglioni arricchiti
D'infinito teſoro
Iann' ombra a i lor' conuiti
Il fior' dell' Aſia, e delle patrie Argiue
Con bellezze laſciue
Iui feſteggia in ſollazzeuol' coro
Amallozoni impudiche
Con gli ſcudi dipinti
Rappreſentan' per gioco aſſalti finti
Di ſalangi inimiche,
Poſcia à lor' porge Oſmano
Spade, e targhe Arabeſche,
E ſià barbari canti
Cinte il fianco, e la mano
Di ſquiſſette ſonanti
Formano intorno à lui danze moreſche
Coſi la copia immenſa
Di ſoldati infiniti
Pà ch' il folle ſi penſa
Baſtarli à guereggiar balli, e conuiti.

Ma non coſi feſtoſe **Po.**
In Pollonia ſapean' menare i giorni
L'abbandonate ſpoſe
Perche vincente torni
Il Martial' conſorte,
Ogni Donzella in duolo
Manda preghiere à volo,
Che del propitio cielo a pran' le porte
Chi dal guerrier' marito
Veſtir' l'armi hà veduto,
Toſto con cuor' contrito
Arma ſe ſteſſa di cilitio hirſuto.
Mà nella Regia Corte
Fan' ſacrificij, e voti
Popoli, e ſacerdoti,
E con pietoſi eſempli
Da ſquadra penitente
Di ſulgidi apparati ornanti i templi
Con pompa rilucente
In trono d'or' la maeſtà riſplende
Dell' oſtia onnipotente:
Imitatrici dell' eterne ſtelle
Vibrano intorno à lei tremoli lumi
Mille acceſe facelle,
E con vampe odorate in aria aſcende
Va por' ſabeo di pretioſi fumi
Offreti à ſacri altari
Con augurio ben' fauſto
D'aſiannoſi ſoſpiri, e pianti amari
Vn' perpetuo holocauſto.
Mà poiche fur' partite
Seguendo Vladislao le forti ſchiere,
Vn' choro humil di virginelle voite
Pien' d'anſioſo zelo,
Con ſi fatte preghiere
Chiede pe guerrier' ſuoi l'armi del Cielo.

Coro di Vergini Pollachi.

I flebili ſoſpiri
Che ſopra il Ciel' s'en volano
Sanno impetrar' mercè
E trà guerre, e martiri,
L'alme in Dio ſi conſolario
Ben' armate di fè
Dunque alle ſtelle andrà
De noſtri preghi il ſuono *Vna del Coro*
Pietà, mercè, perdono,
Gridiani pietade, ò Dio, Gieſù, Pietà.
Dunque io ne Tracij tetti
Frà Turcheſca barbarie.
Sprezzata ancella andrò?
E di catena ſtretti
Frà genti tributarie
Noſtri Duci io vedrò?
No, ch' alle ſtille andrà *Tutto il Coro.*
De noſtri preghi il ſuono
Pietà mercè, perdono
Gridiam' pietade ò Dio, Gieſù pietà
Pria ch' in bianchi turbanti *2o. del Coro.*
La bionda chioma aſcondaſi,
Di noſtra giouentù,
Veggia ſcannar' gl'infanti,
Noſtro ſangue diffondaſi,
Ch'il racorrà Gieſù
Mà sù le ſtelle andrà *Tutto il Coro.*
De noſtri preghi il ſuono
Pietà, mercè, perdono
Gridiam' pietade ò Dio, Gieſù pietà
Del noſtro filiſteo *3a. del Coro.*
La memoranda hiſtoria
Ben' conſolar' ci può
Vn' paſtorello Ebreo
Hebbe di lui vittoria
Perch' in Dio confido.

Dunque

Tutto il Coro. Dunque alle ſtelle andrà
De noſtri preghi il ſuono
Pietà mercè, perdono
2o. del Coro Gridiam' pietade ò Dio, Gieſù pietà.
De braccio onnipotente
Contro il Tiranno Egitio
Già la forza appari
El' entreo fremente
Miniſtro di ſupplitio
Tutto il Coro. L'empie iquadre eſſorbì
Dunque alle ſtelle andrà
De noſtri preghi il ſuono
Pietà, mercè, perdono
3o. del Coro. Gridiam' pietade ò Dio, Gieſù, pietà.
D'eſempi ſi felici
Trionfi ritornino
Cangiando in riſo il Duol',
E da noſtre armi vitrici
L'empie fronti ſi ſcornino
Tutto il Coro. Del Barbarico ſtuol
Si, ch' alle ſtel'e andrà
De noſtri preghi il ſuono
Pietà, mercè perdono
Gridiam' pietade ò Dio, Gieſù pietà.

Coro di ſoldati, e donzelle inſieme.

Tanta vittoria ò Dio da te ſi ſpera
Pera ſign.r deh pera
il formidabil Trace
Diſturbatore di pace
Empio ladron' di Regni
A luy d'Vladislao la ſpada inſegni
Se i bellicoſi carmi
Delle Chriſtiane trombe
Sappian' condur' frà l'armi
Aquile inuitte, ò timide, colombe.

Parte Terza.

po. del Coro. Spatioſa campagna
Cinta d'horridi boſchi ſi diffonde,
Doue con rapi d'onde
Di Valachia le piagge il Neſtro bagna.
Di ſangue ſitibonde
Iui fermarò il piè le ſquadre auuerſe
Sotto tende infinite.
Non sò ben' s'io mi creda
Che di tante nation' le turbe ecceda
L'immenſo ſtuol del temerario Xerſe.
Le riue inaridite
Potea render' repente
D'hoſte ſi numeroſa
Sotto l'eſtiuo ſol' la ſere ardente.
Ben' è ver' che vincente
Riputar' ſi poſſa Tracia orgoglioſa;
Se fuſſe ſol poſſente
A conquiſtare il ttiorfane honore
Numero e non valore,
Quando funeſto Marte arde in battaglia.
La quarta parte à pena
De Barbari accampati
2o. Tutta d'Vladislao la gente agguaglia
Superi pur' dell' Ocean' l'arena.
E l'herbetta de i prati
L'eſercito degl' empi
Et imitando di Tifeo gl'eſempi
Formi nuoue triocee di mari, e monti.
Cadranno al fin disfatte
Le ſquadre rie con fulminate fronti
po. Quando pè guerrieri ſuoi Chriſto conbatte
De i Tartari ſpietati
Con Orgoglio ſeuero
Regge il proprio Gran' Can' gl' ordini haſtati.
E guida i capi audaci
De ſagittarij Traci
Il gran' Sig.r del Bizantino Impero.
Mà frà l'alzate tende
Dei cauſ. Pollacchi
Con regio ſcettro Vladislao riſplende
E per lui cingon' l'armi
Procelle dell' Euxin' guerrier' Coſacchi.
Con formidabil' carmi
Giorno, e notte ogni tromba
Arme, e guerra rimbomba.
Sotto Caualli, e fanti
Trema il monte, e la Valle,
E vomita dal sen' Tartaree palle
L'alto fragor' d'artiglierie tonanti
Strepitar' di tamburi,
Stridor' di corni, e di deſtrier' nitriti
Creſcon' con varij auguri
Baldanza à i cuor' de i combattenti arditi
Bandiere ſciolte à i venti,
Mobili boſchi di ferrate antenne,
Di pretioſe penne
Cimieri rilucenti
E dell' acciar' fulgoreggiante i lampi,
Voiſcono in quei campi
Il diletto, e'l periglio
E fan' placere al ciglio
Anco di morte i barbari ornamenti.
Coſi nugole d'oro 2o.
Dal ſol' tratte in alto
Son' di luce vn' teſoro
E poiche vincan' di beltà le ſtelle,
Ma s'irato Aquilon corre all' aſſalto
Con tenebroſa arſura
Cangianſi toſto in fulmini, a'n procelle
Ohime, ch' in guiſa tal' ben' poco dura po.
Quel primo aſpetto dell' horribil pompe,
Toſto l'ordin' ſi rompe
Degli ſquadroni auuerſi.
Con ſanguigno flagello
Il furor ſà vederſi
Scatenato d'inferno
E d'empia crudeltà compagno eterno
Fa di genti vn' macello
Ferri nel petto immerſi
A pron' di ſangue fiumi
Che frà ſordidi fumi
Torbido poi s'inuolue
Con l'agitata polue
Ogni canna crudele
Auuelenata in purità
Con verdi ſpume di vipereo fiele,
Toſto da morte, oue ferendo e giunta
Teſte infrante, e reciſe
Membri troncati, & arſi,
Fetidi gorghi di ceruelli ſparſi,
Haſte di ſangue horribilm.te intriſe,
Di Caualli feriti
Arrabbiati nitriti
Gemiti di chi langue,
Strida di chi minaccia
Frà diluuij di ſangue
Fanno appartr' di morte
Horribile la faccia
Ogni guerrier' più forte
Biſogna ben' in tali incontri tema,
E sò ch' auuien' talora 2o.
Ch' il vincitore iſteſſo
De ſuoi proprij trofei ſi dolga, e gema.
Pria che da noſtri oppreſſo po.
Mandaſſe à chieder' pace
Humiliato il formidabil' Trace,
Quaranta volte Apollo
Portando in quei contorni
I ſanguinoſi giorni
D'aſſalti, e di ingreſſer' poteo ſatollo

Ma trionfo nel fine
Pollonia, e incoronò di lauro il crine.
D'Vladiſlao la ſpada
Irà i barbari feroci
Ben' ſeppe aprir' la ſtrada
D'urtar' le lune, & eſtalar' le Croci
Vn' leon' ſolo ha forza
D'atterrar' mille armenti,
E quando non s'ammorta
Breue ſcintilla in molti boſchi acceſa
Trionfa inuitta con le fiamme ardenti
l'Ocean' ſà conteſa
Ben' con onde infinite
Contro la terra, e porta guerra al lito
Ma s'eſce vn' vento à cootra ſtarlo ardito
Fa che l'acque pentite
Volgari le furie toſto
Fuggando ad' Inondare il lito oppoſto.
Di Sigiſmondo il figlio
Fù leon', fiamma, a uento
Che la mutato fugando ogni periglio
20. In letitia il tormento
Principe glorioſo
Per difender la Europa in cielo eletto,
Che ſcena haueſci di real' diletto
Sùl neſtro ſanguinoſo?
E tu Pollonia inuitta
Belle ſpoſe dolenti il pianto aſcinga
La barbarie ſconfitta
Implora pace, e ſi riuolge in fuga
Spettacolo giocondo
Alle Chriſtiane ſquadre il Turco offenſe
Quel già ſi furibondo
Che ſi ſognò ſcheruendo l'armi aonuerſe
La Tyrannia del mondo
Sue ſchiere fugitiue
Del neſtro in sù le riue
Partir' volendo in mella luna aperſe.
Pallidi nelle guance
Ira lor' compagni eſtinti
I ſangiacchi dolenti
Al campo oppoſto auanti
Curuato il Capo, & abbaſſar' le lance
Con atti riuerenti
Conforſandoſi vinti
Ma in mello a i vincitori
Feſteggian trionfanti
Due ben' diſpoſti chori
Del Principe in preſenta
In vno odonſi i vanti
Di Militial' licentà
Ma reſpondono à lui ſpoſe, e dontelle
Che inalzano alle ſtelle
Larmi d'Vladiſlao con cetre, e canti.

Coro di ſoldati Pollacchi Strofe pa.

O di corui, e d'auuoltoi
Crudo ſtuol' con roſtri edaci,
Vola ingordo oue di Traci,
Satollar' tua fame hor' puoi
Iuor' delle ſelue,
Correte, ò belue.
Per voi diſpenſa
Funeſta menſa
Eſche felici
Di cadaueri nemici
Quei regni ſi diſtruggono,
Onde il terror' vſci
Pot ſoggiogarci alla Turcheſca ſpada
Piangano, tremano, e fuggono
Batallet' Dragrit, Occhiali
Ciurma di ſchiaui, e di ladron' maſnada

Coro di Donzelle Pollacche Antiſtrofe. P.

O di cigni feſteggianti
Grato a i Cieli adorabil' coro
Spoſa lieto à cetre d'oro
Nuouo Suon' d'incliti canti
Fuggeti il Trace
Trionſa pace
Noſtre Donzelle
Schermite ancelle
Più non andranno
A ſeruir' l'empio Tiranno,
Le noſtre vite à mietere
Turchia non verrà più
O Duci armati d'inuincibil zelo
Cimbali, timpani, cetere
Canteran' di uoi la virtù
Torri d'Europa, e fulmini del cielo

Coro di ſoldati, e Donzelle Epodo I.

Trionfi la memoria
Di ſi terribil' guerra
E ſempre in mara, e in terra
Applauda il mondo alla real' uittoria
Vittoria, vittoria, vittoria

Coro di Soldati.

Sù venite Arabi auari
Verſo noi volgete il corſo
Per grauar' di ſpoglie il dorſo;
A Cammelli, e dromedari
Ià for le inferme
Pollonia inerme
Raſo la Chioma
Sotto alla ſoma
Del giogo indegno
Curueratti il Rege, el Regno.
I Turchi rotti temono
Ne molto tempo andrà
Che l'Imperio Ottomanno à terra cadà
Muggliano, Stridono, gemono
Amuiat, Ouan, Muſtafà
Ciurma di ſchiaui, e di ladron' maſnada

Coro di Donzelle Antiſtrofe 2.

De venite, ò meſſaggieri
Del gran' Re che vola, e tuona
E portate aurea corona
Sopra il crin' de più guerrieri
Tu Tracia piango
Rotte falangi
Vluli incolto
E batta il volto
Di Turche il gregge
Beſtemmiando l'empia legge
Gl'empi Baſcia ſi Sfertino,
E gridino mercè
Tremat' ſeſttendo della morte il gielo
Ridano, danzino, Scherzino
Gl' Eroi ch'armò noſtro Rè
Toni d'Europa, e fulmini del Cielo.

Tutti insieme Epodo 2.

Trionfi là memoria
Di ſi terribil' guerra
E ſempre in mare, e in terra
Applauda il mondo alla real' vittoria
Vittoria, vittoria, vittoria.

Vno del Choro.

Hor' quel Principe inuitto
Che con potente mano
Iè di Tracia vollat' l'imperio afflitto
S'inchina al Vaticano
E'l Sacroſancto Atlante
Ch' alle beate piante
Proſtrar' ſi vede trionfanti, e Regi

Hoggi l'eroe vincente
Incoronò d'immemorabil' fregi.
Brando d'acciar' lucente
Arme del Cielo eletta
Sù gl'empi à far' vendetta
Da ſacri altari ei prende
Poi per rinnouellar' troſei vetuſti
Di quei Chriſtiani Auguſti
Che furo in terra difenſor' del cielo,
Colmo di ſpeme, e zelo
Su'l nobil nobil fianco à tanto eroe l'appende
Con fortunati Auguri
Beata ſpeme hoggi dall' alto ſcende
E ſuelando di Dio gl'arcani oſcuri
A gran' troſei ſul' Vatican' t'accende
Hor' mentre t'apparecchia
O grande Vladislao corone il mondo
Tu con volto giocondo
Al bel' canto di lei porgi l'orecchia

La Speranza.

Quando del Tebro in riua
Laſciando i tetti della patria ardenti
Con gente fugitiua
Venne à Roma fondar' l'inclito Enea
Contro allo Sdegno de latin' frementi.
Nella fucina Etnea
Con Bronte ſi ſtancò Steropei gnudo,
Di tempra adamantina
Fabbricando per lui fatale ſcudo
Taccia ſtupor' mendace
Di Vulcania fornace:
L'arme d'Vladislao nel ciel' s'affina.
Tu laſcierai dell' inuicibil' padre
La Regia trionfante
Guidando à domar' l'Aſia inuitte ſquadre,
E mentre tanti arcani hoggi io ti ſuelo
Il brando folgorante
Per l'inferno eſpugnar' ti manda il Cielo.
Con Angelici carmi
Aſpergendo del Ciel' ſacra rugiada
Benediction' felice
Infule Iddio nella fulminea ſpada,
Ira vindicatrice
Col fulgor' di quell' armi
Signore à Soggiogar' Thracia t'inuita,
E par' che ti prometta
Dell' Europa tradita
La trionfal' vendetta
Ne lo ſperar' fia vano
Cò ſacri auſpici dell' Ottauo Vrbano.

Coro de Romani.

Al feruor de noſtri preghi
Folgorando il cielo arrida,
E domata l'Aſia infida
Al tuo giogo il collo pieghi
Chriſtiana ſpada rompa
L'Altiere corne all' Ebro,
Et ei con regia pompa
Venga ad' offrir' giuſti tributi ad Iebro:
Ne lo ſperar' fia vano
Cò ſacri auſpici del nouello Vrbano
Vibra l'haſta, e tuona in guerra
E di Roma odi la voce
Trionfar' l'empirea croce
Mirerà la Tracia terra
A te l'alto diadema
Verrà di Conſtantino
Oda il fatal' deſtino
Contro il Regno Ottoman' Bizantio, e tema
Ne lo ſperar' fia vano
Cò ſacri auſpici del celeſte Vrbano.

XIII. Præter hoc elegantiſsimum poema, panegyricū quoque pangebat Stanislaus Pudlouius Polonus I. V. D. cuius exemplar iſthic adſcripſimus.

Magnitudinem animi Tui, Ladislae Princeps Sereniſsime, cùm ille Orbis, qui te excepit naſcentem, natumque & aluit, & præclariſsimis victoriis illuſtrem ſuſpexit, non potuerit comprehendere; etiā Iſtri, Rheni, Moſellæ, Rodani, Epydami, Rubiconis, Arni, ac Tyberis accolæ, nunc primùm, incertum oſcularinè magis, ac venerari cupidi admirantur. Adfers enim tecum dulcem memoriā illius virtutis Tuæ, quâ toti Chriſtianitati imminens periculū ita ante paucos annos depuliſti, vt qui hoſtis Europæo orbi terrorem, ac trepidationem intuliſſet, is tuæ fortitudini illiſus, à finibus regni, quod ad flāmas, & cædes deſignauerat, reſilierit, fugienti magis, quā ſeſe recipienti ſimilis. In quo nō mediocris tua laus eſt, non magis Tuorum, quàm hoſtium vocibus celebrata; quod auſpicijs Tuis, & profligari, & vinci, & è medio tolli poſſe crederetur, tyrannus ille; qui à ſuperiorum annorum blandiente fortunâ certam ſibi vaſtitatē, victoriā, & funeſtam Chriſtianorum mortem pollicebatur. Quo tēpore quidē, vt illam inſignem animi Tui moderationem vniuerſi mirificè coluerunt, dum de turpiſsima plaga atrociſsimo hoſti inflictâ, nihil Tibi, Tuiſque viribus tribueres, ſed omnia in diuinā beneficentiam referres, ac delatos triumphi honores excelſâ deſpicientia contemnens, Diuinæ gloriæ Tuam poſtponeres: ita nunc, dum iſtum toto orbe terrarum venerandum locum, victorijs & triumphis antiquorū celeberrimum intras, & Diuis Apoſtolorum Principibus poſt Deū Te omnia fortiter facta debere, genu, geſtu, voce, corde, & animo profiteris, tuæ deuotioni in Deum, pietati in religionem, religioni in cælites, ſummo plauſu, lætitiâ, ouatione omnes certatim fauemus. Magis iſta ſpecioſa, quā manubiæ & ſpolia de Oſmano capta, etiamſi ea in hoc ſanctuario omnium ſanctiſsimo ſuſpenderes. Mē, votis & gratiarum actionibus grauis, pluris apud Deū tropheofora pompa. Eam dum in iſto Amphiteatro, tum ad limina Apoſtolica, tū ad pedes Vrbani VIII. Chriſti in terris Vicarij, tum in oculis ſacratioris Senatus aperis, omnium oculos admiratione imples. Et quidem exteri, vt vides, occurſu innumerabili, gratulatione non ficta, deſiderij, & gaudij ſignificatione non vnica venerationem erga Te ſuam teſtari non intermittunt; ij verò, qui patria, fide, & obſequio ſunt Tui incredibilem iocunditatem animo concipientes geſtiunt, quod in hac ſua extrà patrios fines peregrinatione ſuſceptâ, conſpectu benigniſsimo Tuo, quem ſperare vix potuerant, ſuam rerum magnarum, & memorabilium notitiam mirificè cumularint, quorum tamen in animo vna hæc cura, & ſolicitudo inſedit, quòd verentur, ne cum vniuerſos vbicumque facies Tua illuxit ad exhibenda nouæ lætitiæ officia pronis voluntatibus ferri videant, Tui ſeſe in hoc iudicio exploratæ ſuę fidei, & debitæ venerationis patiantur ſuperari. Nec vanus metus eſſet, ſi Tuorum non ab interno affectu potiùs, quàm externis ſignis animum conſideres, & amplecterere Princeps, quem tu non aliter cæpiſti, quàm quod ab initio probare didiceris: nec probas, niſi ſagaci ingenio (quod tibi natura ante omnia acerrimum tribuit) antea explores. Ideoque vniuerſorum in Te vultus cōuertis, omnes Te ſuſpiciūt, Te mirantur, in Te inſignes, diuinaſque dotes laudant, Tuam virtutem æternitati conſecrant; Tibi vrbes, quacumque iter facis, non portas tantùm, ſed etiam corda pandere geſtiunt: Te quiſque optimus, maximus, minimuſque plenis gratulationum vocibus aduentantem excipit. Inter quos meæ quoque Muſæ non elingues eſſe voluerunt: quæ, quod vtut vigent, Tuis laboribus pro publica ſalute exantlatis in acceptis ferunt; quod vigere ſperent, Tua bonitas efficit: quod nunc in commune pangunt, communis lætitia tuorum ſimul

Panegyricum Stanislaus Polonus in eundem Ladislaū.

ac exteroorum, quam de Tuo aduentu lætantur perurget. Si enim hoc tempore tacuiſſent in turpiſſima ignauiæ, & ingratitudinis crimina impegiſſent. præter hoc quod non nemo eruditorum, verum munus & vſum litterarum eſſe exiſtimat, fortia Heroum facinora prædicare, atque æternitati conſecrare. Materiam nobis dicendi, & ſcribendi, Princeps, veſtra præclarè geſta ſubminiſtrant; quæ cum in facie orbis edita fuerint, ounquam niſi excelſa, eminentia, illuſtriſsima videbuntur. Vos enim Deus in ſublimi maieſtatis ſede voluit collocare, vt veſtræ virtutes, & exempla populis præluceant ac nobis, qui in litteris ſumus, ſint argumentum celebrandi. Enimuerò ſi in priuatorum, & obſcuriorum homioum actionibus occuparemur, in muſtaceo (vt aiunt) lauteolam quærere diceremur. Deſes, & ignauus aoimus humi ſerpit; generoſus ſpiritus, quê cum litteris haurimus, aſtris proxima ſpeculatur, & probat. Nouerunt ſiquidem originem ſuam Muſæ; quã ſiue ad Deũ, ſiue ad proximos Deo Heroës referas, æquum eſt, vt in eorum virtute celebranda exerceantur hi, quorum pectora illæ impleuere. Vnde illud mutuum, & admitabile ſubſidium ortum; litteris quidem ex virtutibus clariſsimorum virorum; heroibus verò ex litteris, & vocibus eruditorum: dũ & Principes à præconio illorũ, & rurſum horũ meditata, à laude & celebratione virtutis heroicæ, quã magnificandã ſuſceperũt viuũt ac perẽnãt. Sic & Achillẽ in Gomeri poemate viuere, & huius vitam, ac non intermortuam gloriam in Achillis virtute, ac laude eſſe videmus. Quare non immeritò Alexander ille Magnus, cum in Sigæum veniſſet, Achilli, & amicum Patroclum, & præconem Homerum inuidebat: quod ſine amico vitam parùm iucundam, ſine præcone verò gloriam nimis breuem eſſe arbitraretur Quàm prælatis victorijs noſtri Maiores, Marti plus quàm Apollini dediti, nomen Polonum exornârunt? Quas tamen, quia qui ſcriberet non eſſet, omoino ignoraremus: niſi campi ipſi ſtrage hoſtium per multa ſæcula nobiles, vrbeſque extra, intraque Polonorum victrici manu conditæ, loquerentur. Ergo quo tempore rebus Polonis lomen diuinius defuiſſe quærimur, litteræ defuerant, quæ vt primũ in Polonia ſedem poſuerunt, omoia illuſtriùs elucent: iamque virtutem maior honos, iam præclara facta ſuæ laudes manent. Reges quoque Tui maiores, Sereniſsime Princeps, ob litteras Polonico cœlo donatas, hoc præmium ferunt, quod & cultioribus ciuibus imperent, & in gratiatum actionem à litteris immortalitatem reportent. In quo Sereniſsimi Parentis Tui, Domini noſtri Clementiſsimi hæc præcipua laus, & felicitas eſt, vt quemadmodum cætera eius felici imperio, ita litteræ quoque ſummum gradum, & dignitatem aſſecutæ, habent & quod mirentur, & quod celebrent. Nam quod ſuperioribus tẽporibus, in ſingulis Regibus ſingula quædam, Patres noſtri dillaudabant; id totum, ſed multò clariùs, in vno ſereniſsimo, & inuictiſsimo parente Tuo, quem omnium exemplar Regũ dicere fas, velut in quoddam compendium redacta contemplamur. Siue enim propagationem, & defenſionem Religionis, ſiue præclaras, & nunquam his temporibus in orbe terrarum auditas victorias, ſiue ſolicitudinem, & labores pro Repub. Polona, ſiue Heroica denique, ſeu potiùs dicam diuina facinora, quæ eius felicibus auſpicijs nomen Polnnum illuſtrarunt expendamus, tantum enituit virtus Sereniſsimi Parẽtis Tui, vt cui nunquàm par antea refulſiſſet gloria. Viximus inter ignes impietatis hæreticæ, ab Germania Caluini, & Lutheri, à Pannonia, Arianorum, & Trinitariorum, à Thracia Schiſmaticorum, & Atheiſtarum incendijs, vix non ambuſti. Eædem nobis flammæ, ab Auſtria, Suecia, Gallijs, & Belgio. A Boemis quoque iura ſanguinis obteſtantibus non minores Huſsi ta-uitiæ. Iam ab Orientis Solis plagis, Turcicum, Scythicumque ferrum, direptionem, vaſtitatem, & ſeruitutem impuram minabatur. Ab his nos ignibus, Sigiſmundi III. Poloniæ Regis religioſa pietas, & fortitudo inuicta nõ tantùm eripuit, ſed etiam præmuniuit. Si qua eoim alicubi ſcintilla impietatis nouum indicaret incendium, id ſumma virtute prudentia, dexteritate, tempeſtiuè præuertit. Ergò vbi optimam meſſem ſperabat, execranda maleſanorum nouitas, inde reſilijt electa Senatu, expulſa vrbibus, proſcripta Regijs terris, ædibus: quas vel extruxerat, vel occupauerat excluſa, à populis exſibilata, tenebris pagorum ignobilium damnata, probrum oculorum, & ignominiam publicam referens pro nefario conatu. Magna hæc laus pientiſsimi Parentis tui, Sereniſsime Princeps, ſed æqualis huic, ea, quam ex auita Catholica Romana religione propagata, ſumma cum voluptate voiuerſi ſpectamus: quam non tantum Edicta, & pro Tribunali latæ ſententiæ: non tantùm ædificatæ, & ditatæ Baſilicæ: non tantùm erecta Monaſteria, & religioſiſsimis Ordinibus dicata: nec tantùm bona Eccleſiarum, libertates, & immunitates Eccleſiaſticurum, atque maieſtas, & ſplendor ſacrorum ab iniurijs vindicatus, extulerunt: quantum pietas, deuotio, & zelus ſalutis animarum. Sereniſsimi Parentis Tui euexit. Illa enim, vel facilitati, vel magnificentiæ Regiæ poſſent attribui: hæc nonniſi ſanctitati & religioni. Illa mirari magis, & laudare ſolemus: hæc etiam imitari Illa nos ad diuini numinis venerationem inuitant: illa prætereà Regem à diuini cultus ſignificationibus venerabilem, ab excellentia autem religionis parem propè maximis faciunt. Ergò vitæ noſtræ exemplar ex virtutibus regijs ſumimus: neque dees, quod imitentur, Deo quidem dicati, cum vident in eo, præter attentiſsimam precum Canonicarum quotidianam recitationem, etiam frequentiam Sacramentorum, & Regiæ mentis in Deum eleuationem: cæteri verò quos ſeculum vocat, ſæpius repetitã pietatis exercitia, charitatis in Deum, & ſubiectos officia, integritatem, vel potiùs innocentiam vitæ, & eſt verè felix Polonia, quæ vitæ ſuæ, etiam ex ſuo Rege ſumit exempla. Nam vt virtutes Regiæ in vniuerſum longè clariùs eminent: ita qui ſibi eas ad imitandum proponit, verè Heroicum & ferè Heroicum induit animum. Id verò quia delectat ſummum Illum Moderatorem omnium Deũ: ideò nouis, & hactenus inauditis victorijs, inuictiſſimi Tui parentis adminiſtrationem, ampliſsimè cumulauit. Maiora enim bella proximis præteritis annis, felicibus conatibus confecit, quàm vel opinari quiſquam, nedum optare, aut ſperare potuerit. Plures victorias aſpeximus, quàm alij perlegerint: potentiores hoſtes deuictos, quàm Regni vires, nè quidem ad reſiſtendum, non ad profligandos ſatis eſſe viderẽtur. Nullus enim hactenus ſe hoſtem Poloniæ eſſe profeſſus eſt, quem Sereniſsimus Parens tuus non vicerit, aut fregerit. Nullus arma intulit, quæ aut turpiter non abiecerit, aut ſimul cum ijs extortis in poteſtatem victoris non venerit. Nam quid ego hic, aut Regni competitores, aut Michaelẽ Tranſyluaniæ, & vtriuſque Valachiæ tyrannum, Turcicis, Dacicis, Scythiciſque copijs tumentem, an potentem commemorem. quem (vt illos prætereã) virtus Sereniſsimi Parentis tui cæſis xxxxx. millibus profligauit? Quid Carolum Sudermanum, Liuoniæ Lituaniæque immioentem, cuius non integris duabus vno die horis, xiiii. millia bellatorum veteranorum proſtrâta, Carolus filius, Pontus Gardanus, Lunæburgicus & Linderſonius capti, moderationẽ tamen victoris ſenſerunt? Quid Beglebergũ Græciæ, è vicina Valachia ferrum, ignem & vaſtitates Regno Poloniæ minitantem, quem ſola bellicã famã, apparatûs parens tuus perterruit, atque exer-

Laudatur Ladulai parens.

Eundem Ladulai Patrem Deus [illegible] cumulat victorijs.

ercitum eius numeroſiſsimum retrocedere compulit in Thraciam? Quid Baſilium Suiſcium, Magnum Moſcouiæ Ducem, Filaretum Roſtouienſium, & Iaroſlauienſium Metropolitem, nec non plurimos Moſcouitarum proceres, in vincula datos, in triumphum ductos, in cuſtodia detentos, Metropolim Moſquam de hoſtibus captam, Smolenſciam inexpugnabilem vrbem expugnatã, Seuerienſem principatum pòſt centum annos recuperatum, quatuordecim prouincias de Moſcis acceptas, prolatos armis vltra Boriſtenem longè ſeptingentis, lateque centum quinquaginta paſſuum millibus Imperij Polonici fines? Quid Scythicas incurſiones, anniuerſarijs cladibus repreſſas? Quid denique Turcarũ Imperatorem Oſmanum, extrema omnia regno Poloniæ ferentem, ſed tamen repreſſum, ac penè profligatum? Maiora certè hæc ſunt, quàm quæ aut aliquis ſuperiorum Regum tentauerit, aut vel mei ſermonis exiguum ſpatium, vel ingenij vires valeant expendere. Illud tamen, quod in his per ſecula memorandis victorijs mirabamur vniuerſi, reticere nullo modo poſſum, quod in tam proſpero ſucceſſu, nihil inſolens aut immoderatũm viderimus. Non quæſita tumidi triumphi gloria, non per orbem terrarum circumlata hoſtibus detracta, ferè vſque ad miraculum ditiſsima ſpolia; nõ ad res amplificandas aut magnificandas, aut euocati ſcriptores, aut empti balatrones aut ſubornati illi, qui fumos vendunt. Totum id, quicquid virtute partũ eſt, Omnipotentiæ, & Magnificentiæ Dei attributũ. Trophæa etiam ipſa non prius vidimus, quàm cũ votis grauida ad aras cælitum ferrentur. Quid? Hoſtibus captis, num inſultauit quiſquam? Num emptus more antiquo ſcurra, qui ductos per vrbem ſcommate acerbo ferire? Num vincti pòſt terga manus, currum Triumphatoris ſequebantur? Num aurum, argentumque ſignatum aut rude, ſimulachraque vrbium captarum, ac regionum debellatarum, in triumphali pompa delata? Nihil tale ſũma Sereniſsimi Parentis Tui patiebatur moderatio. Itaque cæteri quidem eius felicitatem, ex victoriarum amplitudine metiebantur; hoſtes verò qui victi, & vincti, temperantiam & bonitatem, ex clementia præcipuè, & religione exoſculabantur: ita vt in ipſa victoria, nouam victoriam, quam de ſe inuictiſsimus reportabat, viderimus, dum ex rebus fortiter geſtis, non vultum mutaret lætitia, non præter morem geſtierit, non cætera victorum vſurparit, rerum humanarum inſtabilem fluxum conſiderans, & blandioris fortunæ muneta magno animo deſpiciens. Ab hoc Magno parente, Tu Sereniſsime Princeps, citra aſſentationem magnus. In Te enim, viuam illius, & togatam, & ſagatam imaginem adſpicimus. Tu pietatem, deuotionem, religionem, fortitudinem, cæteraſque Regias illius virtutes exprimis. Tu veſtigijs illius à pueritia inſiſtere doctus, nunquam niſi Regijs paſsibus progrederis. Tu victorias illius vel continuas; vel cumulas. Tu magnitudinem animi, prudentiam, iuſtitiam, clementiam, moderationem æmularis. Tu per eandem Regiam, ſternis tibi ad immortalitatem viam. Tu fortioribus quàm aliquis adamantinis vindis, non aures, vt ille quidam ſed etiam corda hominũ Tibi deuincis. Virtutes enim Tuæ, quas miramur, & excelſi animi faſtigium, ad omnia ſumma natũ, hi nexus ſunt, quibus tibi omniũ Ordinum homines ad eum modum deuinxiſti, vt qui Te non in ſummis amoribus habeat, qui ne pro tua felicitate, vota non faciat, inuenias neminem. Nec tuis tantũ Tua hæc virtus probata eſt. Hoſtes etiam Moſcouitæ, ſuam libertatem, & quæcunque habent in vita chariſsima, longè inferiora Tuâ virtute arbitrati, Te, cui ſubeſſent perpetuis precibus expetierũt: atque eo quidem tempore, quo cur odiſſent, cauſas habere putauiſſent: deuaſtatas nempe, & ſubactas prouincias, expugnatas florentiſsimas ciuitates, cæſos, & captos ex ſuis innumerabiles, incendia,

Ladiſlaũ Patrem in omnibus imitatur.

prædas, deſolationem, quæ ab exercitu Polonico, indignum facinus, & iniuriam iuſto bello vindicante acceperant: vt non omiſerim, ritum, cultumque diuini numinis, ac ferè ipſam religionem Romanam, quam cum lacte Princeps ſuxiſti, quamque illi ſchiſmate diuulſi deteſtantur vel maximè, longè ab ipſorum ſuperſtitionibus, & erroribus diuerſam. Tamen & ipſa ſuperſtitioſorum hominum pertinacia & publicæ priuatæque offenſæ, virtuti Tuæ ceſſêre; latiſque ſe victos eſſe, ſuas calamitates & iniurias iudicarunt, ſi Duces armorum, & tot cladium auctores, Baſilium illum Suyſcium Magnum Moſcouiæ Ducem, fratreſque illius & aſſeclas publicâ manu traderent; ſique ſuas ceruices, Tuo imperio cuncti ſubijcerent. At fortaſsis metus belli, ſuffragandi calculos extorſit, vt Tua ſceptra in comitijs frequentiſsimis exambierint, ne Aquilas in prouincijs reliquis victrices attolleres? Cæterum is ſi aliquis fuiſſet, deſijſſet eſſe, vbi periculum iam deſijt. Vſu enim venire ſolet, vt quod nobis neceſsitas impoſuit, deponat ſecuritas. In Moſcouia autem aliud adſpeximus. Nam qui ea in bello ſibi Principem fortè trepidanter petierunt: illi ipſi ſoluto vel ſopito Marte, longè ardentiùs Sacramento dicto, diadema iuratum Tibi ſupplices detulerunt, quod obtinuiſſes, vt obtinere potueras niſi te fata ad maiores victorias, & ad lætiores plagas imperio regendas deſtinaſſent, vocaſſentque. Multi etiam eo tempore, quo ad ſceptra Moſcouiæ vocabaris, Tuæ ſaluti timuerunt: multi Moſcis inuiderunt; plurimi extraneorum ſuum eſſe optauerunt: noſtri omnes Regno potiùs florentem, quàm in prouincijs tam remotis potentem aſpicere maluerunt. Hi compotes voti facti, ſuas pòſt hac non vanas ſpes, cum aliàs, tum in bello Turcico experti ſunt. Itaque premes Tu ſereniſsime Princeps virtute Tua ſub Tuum imperium terras illas, & ſacramentum ab obnoxijs iuramento, cùm libuerit, repetes, vbi priùs vota noſtra expleueris. Te enim pòſt Sereniſsimum Parentem Tuum, vnum, ac primùm conſpicimus. In Te primo, ac vnico noſtra ſpes defixa. Tu olim longè lateque nomen Polonũ illuſtrabis gloriâ. Tu fines imperij cum Aquilis Polonis vltra Tanaim, Iſtrum, Pontum Euxinum, ſinum Venedicum, mare glaciale, Carpathum, Hemum, Orientem, & Septentrionem, felicibus auſpicijs proferes Tuas pugnas, & victorias lugent, & qui Mediterraneum, & qui Adriaticum ſinum, Ionium, Ægeum, Archipelagum, denique accolunt. Ad Tuum ferrum, quo à Maximo cinctus Antiſtite procedis, hoſtes Chriſtianitatis, & totius pietatis exhorreſcent. Ab ea frameâ Tu femur accinctus potentiſsime, incedes ad bella proſperè, pugnas depugnabis proſperè, ac tandem proſtratis aduerſarijs regnabis proſperè: tranquillitate, ac felicitate publicâ ab hæreſi extirpatâ, ſchyſmate eliminato, impietate calcatâ, reſtitutis. Eam ſpem omnes ſperamus, qui Tuæ fortitudinis auctoramenta oculis adhuc, nec ſine admiratione vſurpamus. Fuerunt illa tyrocinij, quia prima; ſed non tyrocinii, quia ſuprema; quando bellicæ Tuæ virtutis rudimenta, veteranus Tuus, & aduerſarius miles, non experimenta, ſed ſpecimina Heroici animi iudicaret. Cui, per Deum, patria noſtra ſalutem debet, niſi Tibi, qui Tuo capite Oſmanis potentiæ obiecto, eam à vaſtitate, & ſeruitute ſeruâſti? Irrumpebat ille, Quadringentis, & ampliùs millibus militum, quos ſecum trahebat, inſolens, certiùs triumphum, quàm bellum ſibi deſpondens. Ciuitates direptioni, nos omnes cædi, aut ſeruituti deſignarat: adeò vt non pugnare nobiſcum, ſed ſtatis per vices temporibus victricia ſine dimicatione ſigna, vbique defigere certum haberet. Addebat Oſmani animum noſtrorum paucitas, ſociorumque Dacarum, & quorundam petorum perfidia; qui eo tempore, quo commune incendium reſtinguendum erat, non modò non accurrerunt ſed etiam in noſtra capita ignes inflammarunt.

ris deſiderare: voluiſti tamen, Orbis nobiliorem cultiorem, & ſine controuerſiâ, Inter alias prudentiorem, bellicoſiorem, religioſiorem partem luſtrare; vt animum Tuum excelſis rebus aſſuetum, oblectares, confirmares, erudires, magnarum inſpectione rerum. Auidius haurimus, quæ oculis coràm aſpicimus, quã quæ vel legimus, vel audimus: quia & ardentiùs ad res præclarè gerendas aſſurgimus, & cautius pericula cauemus, & fortius ardua quæq; aggredimur, ex aſpectu eorum, qui in exemplum. Roma etiam magis placet, in arcubus quamuis ſemirutis, in veſtigijs triumphorum, in amphiteatro ſemiſepulto, in coloſsis detruncatis, in templorum, cuderibus, in palatiorum ruinis, & in alijs venerandæ antiquitatis reliquijs, quàm in ſcriptis antiquorum. Iſtæ enim reliquiæ, iſta rudera, iſtæ ruinæ magis nobis ob oculos ponunt, potentiam, Maieſtatem, & fortitudinem Romanorum, quàm eruditorum voces, & chartacea monumenta. Loca etiam vel cladibus, vel victorijs antiquorum nobilia, neſcio quem genium retinent priſtinæ memoriæ, qui nobis illam præteritarum rerum non minùs feliciter, quàm viriliter geſtarum imprimit imaginem, ad æqualia, vel maiora etiam audenda. Iàm peregrina ſcrutantibus, noua ſemper, & viuida magnarum cogitationum occurrit materia; quam ſi maiores noſtri exploràſſent, eaque de cauſa ad peregrinationes longinquas non deſides fuiſſent, certe & ipſi clariorem lucẽ ſuis tenebris adduxiſſent, & rem publicam, priuatamque magis florentem aſpexiſſent. Multum ad excolendum ingenium, ad acquirendũ vſum rerum, ad parandam prudentiam, quin & ad benè, beateque viuendum confert peregrinatio. Varij caſus, & euentus, qui iter facientibus accidũt, mirum in modum exercent hominem, quem ſagacem, ſolertem, & ad omnia intentum reddunt. Vlyſſes ille Homericus, non ob aliam cauſam *Multiſcius* appellatur, quam quod mores hominum multorum vidit, & vrbes. Mitridates ille Rex Ponti, liberandæ Aſiæ deſtinatus, non ex alia cauſâ, quàm quòd priùs, vniuerſam Aſiam perluſtràſſet, & munitiora loca inſpexiſſet, rationeſque expugnandorũ eorum inde collegiſſet, impetum Romanorum, de omnibus illo tempore triumphantium, ferè quadraginta annis ſuſtinere potens fuit. Verat Moſcus ſuos ſuis extre de finibus; ne ab inſpectione aliorum elegantiæ, atque moderationis, ſua barbaries, & impotentia euileſcat. Occludit omnes aditus ſuis Scytha, ad omnes regiones cultu, & prudentiã mitiores; qui in ſua impietate, atque feritate vniuerſam ſpem reponit. Sinarum Imperator ea propter ſe maiorem, ditiorem, feliciorem que iactat, quia maximos, ditiſsimos, feliciſsimoſque Pontificum, & Imperatorum Romanorũ Regum Chriſtianiſsimorũ, & Catholicorum, nec nos reliquos Eccleſiæ, & Fidei Catholicæ defenſores, Tutelares, Seruatores, nedum non aſpexit, ſed nec etiam referentibus fidẽ adhibuit, ſcilicet à domeſtico fumo cæcutiens. Alexander ille Magnus, certè non aliundè magnus, quàm quod & externo præceptore vſus, & exteras prouincias luſtrauit. Licurgus, & Solon legum conditores, nonniſi poſt peragratas regiones, ad eas cõdendas calamum admouerunt, dignas ſanè, quas duodecim Tabularum ſcriptores Romanis præſcripſerint. Iam vnde clarior lux? vndè cultus elagantior? vndè viuendi, & conuiuendi normæ? vnde legum ſcita? vnde diſciplinæ, artes, ſtudia, literæ, ædificiorum ſplendor, ciuilis humanitas, martialis feruor, domeſticus ritor, humanitas, moderatio, liberalitas, hoſpitalitas, & reliqua ſiue publici iuris, ſiue priuati moris virtutes, magis illuſtriores, quã à peregrinatione, quæ non vaga? Iam vnde nos Septentrionibus depreſſi; clariſsimum de Deo, de Regno cæleſti, de cælitibus, de ſacris, de ſalute animarũ de immortalitate, deque omni felicitate lumen haberemus, niſi vel peregrinos admiſiſſemus vel noſtros peregrinatum miſiſſemus? Albertus Praganus, is primus, ſi primus, noſtræ Poloniæ, diuinius lumen accendit. Stanislaus Sczepanouius, Hyacinthus, & Ceslaus Odrouantij: ille Luteriam, iſti Romam peregrinatione ſuſceptâ: ille, etiam ſanguine, hi verò doctrina, & ſanctitate illuſtriſsimi, noſtram caliginem diſsipàrũt. Vrieles, Iuones, Sbignei, & alia clariſsima noſtri hemiſpherij ſydera, non aliunde tantam lucem mutuati, quàm à peregrino, ſed præcipuè à Romano ſole, vnde nobis vel vt à fontanâ lucis veritas, via, vita, ſalus, felicitas manauit. Hanc verò tantam bonorum ſcaturiginẽ iure merito inuiſere, & venerari voluiſti: pietatis, religionis, & gratitudinis teſtandæ. Legeras & audiueras, ad limina Apoſtolorum Petri, & Pauli, Imperatores, & Reges Chriſtianos procubuiſſe innumeros. A puero deinde didiceras, feliciores Auguſtos fuiſſe, quando Piſcatoris cineres venerabantur, quàm quando auguſtali diademate conſpicui emicabant, Theodoſij, Valentiniani, Marciani, Placidiæ, Eudoxiæ, Pulcheriæ, & ante hos ſtyrpis primus, Magnus Conſtantinus, ideò in hominum celeberrima memoriâ, quia Apoſtolicas memorias religioſa veneratiõne coluerunt. Carolus Magnus, Pipinus, Othones, Henrici, qui pij, ab eadem peregrinatione æternitatem meruerunt. Ex maioribus Tuis Sereniſsime Princeps, Brigitta & Caterina, Baltheo mari tranſmiſſo, non minus longâ quàm periculi plenâ peregrinatione ſuſceptã, etiã iſta mauſolæa adorarunt. Horum Tu veſtigijs inſiſtens, voluiſti, & limina Apoſtolica oſculis premere, & pedes Apoſtolicos Vrbani VIII. oſculis fatigare, & ſacra omnia diuiniora, non haurire oculis modò, ſed & religioſo corde, ac ore percipere; & quod nec ſperabamus, nec opinabamur, ſpectaculum de Te Cælo, terræ, Deo, cælitibus, mundo, ac Orbi vniuerſo exhibere: quando inter Myſſas, Baſilicæ Vaticanæ, pompam Regalis Sacerdotij indutus, ex vultu Redemptoris deceptam olim à pia quadam muliere imaginem, & lanceam, quæ eiuſdem Saluatoris latus ſodit, populis oſtendere ambiuiſti, oſtendiſti, & eo pietatis oſtento, mixtas lætitiâ lacrymas, & ipſe fudiſti, & ſpectantibus excuſsiſti. Mactè virtute Princeps. Ab horum Tu ſacrorum contactu multò felicior futurus, quàm illi vani à ſuo palladio. Poſſem hic argumenta, rerum maximarum, quæ te manent, ex iſta Tuâ omnium vnicâ actione deſumere; cæterùm abſtineo, nè vel intempeſtiuus vates, vel importunus videar adulator. Satis ad ſpes noſtras innuero, quòd venerabili Tuâ iſtâ pietate, nos, qui illam ſpectamus erexiſti, vt ominemur Te fore Magnis illis æqualem, vel etiam, quòd optamus, & vouemus, ſuperiorem. Faxit illud magnum cæli, terræque numen, hæc vota. & deſideria noſtra explere: vt hanc gloriæ & dignitatis ſedem, quæ Te expectat, ijſdem, quibus Te eâ dignum oſtendis, virtutibus, & victorijs exornes, ad perpetuam Tui nominis per labentia ſecula memoriam.

Iſta Pudlouius ex tempore pangebat. Vrbanus Pontifex porrò eodem pòſt epulum veſpere, Principem, donis cumulabat: inter quæ Monile ex adamantibus pretioſum, ſancti Sebaſtiani reliquijs diues: arca argentea ſacris SS. Primi, & Feliciani oſſibus plena: globuli item precatorij ex diuerſis gẽmis; varia ſanctorum pignora, aurea moniſmata. imagines à præſtantiſsima manu vel coloribus, vel lapillis pictæ, nec non alia quædam ſingularia, & recondita liberalitate Pontificis, & religione Principis digna, quibus ferè æqualia, Franciſcus Cardinalis Barberinus, ex fratre Pontificis nepos ſuperaddidit, nec non æquè, ac patruus, familiares, & comites Principis, prã munificẽtia ditauit: vt omnib. teſtatũ ſit. quãti ſedes Apoſtolica æſtimet illos Principes, qui aduerſùs religionis hoſtes, aliquid præclari ge-

Vr. donis eundem Ladislaũ cumulat.

rè geſſeruut: ſed nos ad Alexandrum lextum:

Alexãder PP. Luſitaniæ Regi dona mittit.

1. Is quantumuis legatione Emanuelis Luſitaniæ Regis irritatus fuiſſet, quòd Oratores patia cum Caſtellanis in faciem Pontifici dicera minimè erubuiſſent; in bono tamen malum vincere volens, omnia non modò diſſimulauit, ſed etiam dona ab ſe ſolenni precatione conſecrat miſit. Dona autem fuerunt, enſis, & pileus. Ea dona Emanuel gratâ voluntate proſequutus fuit, nunciumque Pontificium muneribus ornatum dimiſit; ac prætareà Pontifici per litteras declarauit, ſe fore ſemper, vt eũ religio facera admonebat, ſtudio illius incenſum, quo anno, quinto Idus Iulij, Emanuel primum nuncium, de rebus Indicis auſpicio ſuo exploratis accepit. Inter alia audiuit, quæ Paulua Gamma in regno Calecuto comperit. Duxerat illum Catualis, iuri ſcilicet dicundo præfectus, in templum, apud Calecutianos ſanctiſſimum. Illud Gãma, eò quòd audierat, bonam partem regionis illius, ab hominibus Chriſtianis habitari, eſſe Chriſtianorum arbitratus eſt. Confirmauit autem magis illam opinionem, & templi magnificentia, & ædium amplitudo, multaque ſigna rerum, quæ non multum à Chriſtianorum religione abhorrere in principio videbantur. Per templi oſtium ingreſsis occurrerunt quatuor viri, à capite, vſqua ad vmbilicũ nudi, deinde ad genua veſtibus bombycinis accincti. Quilibet eorum terna fila à dextro humero ad ſiniſtrum latus demiſſa, & ſub brachio ſiniſtro complicata geſtabat. Hi Luſitanos aquis luſtralibus aſperſerunt, deinde cuilibet porrexerunt, pulueres à ligno optimi odoris contuſo, quibus frontes conſignarent. Templi parietes, erant multis imaginibus depictis ornati. In madio tẽpli arat ſacellu editũ, formâ rotundum ad quos per multos gradus aſcẽdebatur. Oſtiũ erat & ære factũ & mutu anguſtũ. Intra ſacellũ arat ſignũ in aduerſo pariete locatũ, cuius formã Luſitani propter loci obſcuritatẽ aſpicere nequiuerũt. Erat enim locus ità ab omni ſolis radio ſecluſus, vt vix aliquis malignæ lucis ſplendor in aum penetraret. Luſitanis autem aditus in illud minimè conceſſus fuit: Solis enim æditu is, atque ſacerdotibus patebat. At illi quatuor æditui propius accedentes, digito in imaginem intanto, bis *Mariam* inclamârunt, Catualis cum reliquis, qui aum ſequebantur, ſe repentè in terram proni manibus extenſis abiecerunt. Deinde ſurreaerunt, & mora ſuo precationem peregerũt. Luſitani ſuſpicati ſunt, opem ſanctiſsimæ Virginis implorari, genibuſque flexis, pacam à Deo popoſcerunt, virginemqua matrem more Chriſtianis vſitato venerati ſunt. Inde profecti, aliud eadem magnificentiâ templum adierunt, atque tandem in Regias ædes contenderunt. Tanta porrò hominum multitudo conueniebar, vt niſi nobiles Indorum (*Naires* vocant) qui Luſitanos armati, & inſtructi præcedebant, & ſequebantur, viam diſtrictis gladijs aperuiſſant, Luſitanus aditus ad Regem patere minimè potuiſſet. Interim omnia tibiarum ſonitu, & tubarum clangore perſtrepebant. Poſtquàm ad Regiæ veſtibulum peruentum eſt, Dynaſtæ, quos illi *Caimaes* appellant, Gãmæ obuiam prodiere. At vbi domui, in qua Rax eum expectabat, appropinquauit, homo grandis natu, bombicinâ veſte ab humeri ad talos vſque demiſſâ cultus, ex ea domo egreſſus, Gamam complexus eſt. Is arat Brachmanarum magiſter, plurimumque apud Regem authoritate poterat. Reliquis autem primùm intromiſsis, ipſe poſtremò cum Gama, quem dexterâ tenebat, ſubſecutus fuit. Domus erat ſatis ampla, ſellas complures è ligno ſingulari opere factas, parietibus coniunctas habebat: ita tamen, vt aliæ ſuper alias, ad theatri ſimilitudinem extarent, & eminerent. Pauimentum erat ſericis veſtibus inſtratum, ſimiliter & parietes aulæis ſericis auro intertextis obducti.

Luſitani Regẽ Legatus Regum Calecutanum perluſtrat.

Rex in lecto pulcherrime ornato, & ... to decumbebat, & pyleum bombycinum auro, atque gemmis diſtinctum capite geſtabat: veſteque bombycinâ, omiſsis aureis fibulis ſecundùm pectus ſtrictâ tegebatur. Ex auribus ingentis pretij monilia pendebant. Ex annulis manuum, atque pedum eximius gemmarum fulgor emicabat. Rex erat procero corpore, & facie liberali, & qui facilè maieſtatem Regiam ſpecie repræſentaret. Gama illum more Luſitano vt Regem ſalutauit. Ille Gamam ad ſe propiùs accedere iuſsit, atque vt in ſella proximâ ſederet, imperauit. Reliquis deinde Luſitanis, vt ſedarent, præcepit. Aquam deinde ad lauandas, & refrigerandas manus afferri, varioſque fructus importari iuſsit, vt Luſitani poſſent à labore, atque laſsitudine recreari. Poſtremò Gamam de legatione, quàm ad illum nomine Regis Emanuelis afferebat, diligenter inquiſiuit. Negauit Gama, moris eſſe Luſitanorum, Regis ſui mandata, quæ erant ſolis Regibus exponenda, in hominum turbâ proferre: Proindè ſi vellet, vt is officio ſuo fungeretur, conuentum illum vitaret, & cum paucis, quibus arcana ſua credere ſoleret, eum audiret. Rex, vt poſtulato ſatisfaceret, illum in aliud cubiculum multò pulchriùs ornatum ſecedere iuſsit, & eum continuò cum Magiſtro Brachmanarum, & paucis admodum prætereà ſequutus eſt. Tunc Gama orationem habuit, cuius hæc ſumma fuit. Emanuelem Portugaliæ Regem, eſſe principem virtute, & dignitate præcellentem, rerumque maximarum cupidum, & ſtudio multa cognoſcendi flagrantem. Sic autem eſſe animatum, vt arbitraretur, eſſe ſe cum Regibus, qui dignitate, & amplitudine multùm excellerent, fœdere coniunctum. Nihil enim eſſe ad voluntates conglutinandas ſimilitudina virtutis efficacius: maximè verò id in Regibus apparere, quorum dignitas proximè ad diuinam acceaeret. Proinde cùm ſæpius accepiſſet, de Indiæ magnitudine, & ſimul ex fama: quæ per orbem tarrarum ſumma cum admiratione hominum volitaret, intellexiſſet, imperium Calecutij eſſe latiſſimum, Regemque illius non magis opibus, & imperio, quàm Regiâ dignitatis amplitudine florentem: deſiderio amicitiæ illius flagrare cœpiſſe. Ea vero cupiditate ductum miſiſſe, qui nomine illius à Calecutij Rege poſtularet, vt fœdus, & amicitiam illius tanti faceret, quanti ille volantatem ipſius eſſet facturus, ſi cum illo amicitiam firmare vellet. Prætereà ſe non dubitare, præter dignitatem fœderis illius, ſure, vt multiplex vtilitas ex ea coniunctione vtriuſque regno, & imperio prouenirer. Habere autem ſe litteras Emmanuelis, quibus certus eſſe poſſet, ea quæ ab illo dicebantur; eſſe veriſſima. Ad hæc Rex paucis reſpondit, ſibi tam excellẽtis Principis coniunctionem fore gratiſſimam, omniaque ſe libenter eſſe facturum, quibus poſſet intelligi, ſe Regem Emanuelem loco fratris habiturum. Hæc vbi dixit, Catuali negotium dedit, vt Gamam domum, in qua erat diuerſaturus, ſtatim deduceret, & reliquos etiam apud hoſpites collocaret. Gama triduò ſe domi continuit: poſteà litteras, & munera ab Emanuele Regi detulit. Rex porrò à Saracenis in Chriſtianos irritatus, cùm varijs iniurijs Gamam affeciſſet, neceſsitatem viro impoſuit, vt Calecutij ſitu perluſtrato, inde diſceſſerit. In diſceſſu, aliquot numina Calecutij Regis, & Saracenorum depreſsit, & cumplures è primarix nobilitata captos, in Luſitaniam miſit: ex quibus Monzaida, ad Chriſti nomen adiunctus, in omni vitæ ratione boni viri, atque verè Chriſtiani officio perſunctus eſt: nec nõ aliquis ſarmata Iudæus, Zabaij, Goæ Dynaſtæ familiaris Chriſtianus effectus, Gaſparis nomine adepto Regi Emmanueli egregiam operam multis in reb nauauit. Detexit eâ nauigatione Gama, Inſulã, quã S. Iacobi, Æthiopiã

reſpicien-

> *Item alias Regiones Hominũ in eiſdem moras.*

reſpicientem, appellauit: ſinum item S. Helenæ, S. Blaſij, terraſque S. Raphaelis. Vt enim ſolennes dies cadebant, qui erant Diuorum memoriæ conſecrati, ità nomina terris inſulis, & fluminibus incognitis, quæ diebus illis primùm conſpexerat, imponebat. Luſtrauit etiam Quiloam Mozambi quem, Monbazam Melindem Goam, Anchediuam, Zamzibarem, Magadaxium, & Zofalam auriferas regiones, & cum Melindenſi Rege fœdus icit. In his gens erat falſorum Deorum ſuperſtitione miſerrimè cõſtrictata, Templa habebãt quamplurima. Maximo in honore habebant ſacerdotes, quos appellabant Brachmanas, penes quos arbitrabantur eſſe rerũ diuinarũ, & humanarum ſcientiam. Reges nulli fiebant, qui non erant prius eorum diſciplinis imbuti. Tempore belli ſecuræ poterãt Brachmanæ vltrò, citroque cõmeare. Inexpiabile namque ſcelus exiſtimabatur, illos ſecus, quàm pollulabat opinio ſanctitatis attingere. Terna fila ab humero dextero in latus ſiniſtrũ gerebant, vt deſignarent, trinam in natura diuina rationem. Credebant Deum in ſpecie humanâ latentem, terras luſtrauiſſe vt humanum genus, à peſte ſempiternâ redimeret. Hæc quidẽ vt veriſimile eſt, à Chriſtianis antiquiſſimis acceperãt. Artes præterea Mathematicas & Philoſophiã colebãt Brachmani. Religionem ſingulari artificio ſimulabant, & in ſpecie fictæ pietatis, fraudes inſignes in omni vita ſuſcipiebant. Reliqui *Malabares* eorum doctrinis inſtituti, portenta venerabantur. Vndecimo Calẽd. Septembris, ſacrum Solene fiebat, in quo pueri arcubus armati in ſodales quod ludunt ſagittas leuiſſimas emittebant. Deinde ij qui ætate magis prouecti erant, ſimiliter tela conijciebant, quibus multi grauiſsimè ſauciati moriebantur. Cum ijs, qui ad hunc modum è vita diſcederent, præclarè actũ putabant. Hos enim cenſebant in cælum, vt cum dijs æuum exigerent, emigrare. Multa erant apud illos anniuerſaria ſacra, in quibus quidam varijs ſibi modis in maximo hominum conuentu, & celebritate vitam exhaurirent. Annum à Septembri menſe inchoabant; cùm tamen dictu certum, vnde menſem inciperent, non haberent. Aſtrologos, & augures primùm conſulebant, & ab hora, quam illi fauſtam, atque felicem fore prænunciaſſent anni principium auſpicabantur. Qui iam decimum quintum annũ exceſsiſſent, faciem eo die inuoluebant, & oculos obtegebant, nè quidquam aſpicerent. deinde à pueris in fana deducebantur, in quibus varia idolorum ſigna erant. Ibi detractis oculorum inuolucris, aſpectum in res oppoſitas conijciebant. Quod ſi ſimulachrum idoli illius, quem præcipuè colebãt, ante res alias conſuerentur, illum annum ſibi fauſtum fore confidebant. Nobilibus fuerant matrimonia interdicta, nè quidquã eſſet illis impedimento, quò minùs, perpetuò ſe in armis exercerent. Habebat aũt quilibet eorum amicas eiuſdem ordinis complures. Nefas enim erat illis, mulieri, quæ non fuiſſet nobilis, commiſceri. Similiter & illæ tot amatores habebant, quot habere volebant, dummodo nobiles fuiſſent. Nulla erat inter illos æmulatio; ſed alij, alijs per vices, ſine vllo diſsidio, aut obtrectatione ſuccedebant. Si quis mulieri coniungeretur, quæ nobilis non eſſet, aliorum nobilium gladijs concidebatur. Similiter & mulieres quæ eam legem tranſilijſſent idem ſubibant ſupplicium. Teſtamento filios hæredes non inſtituebant; eo quòd ignorarent, an eſſent ab illis progeniti. Eorum autem loco, ſororum filios ſibi hæredes adſciſcebant. Regum ſtipendio nutriebantur, & pro eorum ſtatu, intrepidè ſeſe in quoduis vitæ diſcrimen injiciebant. Vmbilicò tenus nudi ambulabant. Armis in bello vti non poſſunt, antequàm Reges, apud quos ſacramenta dicunt, eos militaribus, ornamentis afficiant. A pueris arma tractare condiſcunt: Magiſtros à quibus militarem diſciplinam accepere, ſummâ obſeruatione colunt, atque venerantur. Sunt in armis ſtrenui, plurimumque celeritate valent, ſi vir ignobilis nos attingit, nobilitatem contaminari, genusque pollui cenſebant, & tam inſignem iniuriam illata cæde miſeris hominibus, qui in eos incidiſſent, vlciſcebantur: Idcircò qui nobiles non erant, quoties iter facerent, voces edere cogebantur. Nobiles verò cum eos aduentare ex vocibus illorum præſentirent, eos deflectere de via iubebant, ſicque fiebat, vt ignobiles mortis, nobiles maculæ ſempiternæ periculum depellerent. Præterea apud eoſdem, neque nobilitatem obſcurari flagitijs, neque generis obſcuritatem illuſtrari virtutibus conceſſum erat: ſed omnibus erat illa conditio neceſſariò ſubeunda, in qua maiores illorum verſati fuiſſent. Artificum genera ita erant diſtincta, vt non eſſet inter diſſimiles vllum ius connubij. Nec enim licebat ſartoris filijs, ſutoris filias ducere: neque aliam artem niſi eam, qua pater illius victum comparabat, addiſcere: & ſic in reliquis artibus ſummò ſtudio retinendis, eadem à maioribus tradita diſciplina ſeruabatur. Erat genus deuotionis, quo inter ſe, alij alij, interdum fœdere coniungerentur, quo ſe execrationibus deuinciebant, ſi vno per iniuriam occiſo, reliqui omnes non in illo vindicando mortem oppetijſſent. Hac ratione fiebat, vt non modò cùm Reges interimerentur, ſed cum ſocij vitâ priuarentur, ij qui ſuperſtites eſſent, humanitatis obliti, in gladios irruerent, per omnes flammas currerent, nulliſque armatorum præſidijs perterreri potuerint, quo minùs necem ijs, qui ſocios interfeciſſent, afferre conarentur, vſque eò, dum ipſi varijs cædibus abſumerentur. Ad eas tenebras, errores, feritatem diſcutiendam, cùm primùm Ioannes, Rex Luſitaniæ, claſſem, Religioſis, & milite inſtructam miſiſſet, inque eam curam ſuccedens Emanuel, hæc omnia accepiſſet, inprimis promouendo ampliùs negotio, claſſem nouam inſtrui imperauit, quam anno conſequente in Indias mitteret; deinde Ioannem Regem demortuum, gloriæ, & lætitiæ quodammodo participem habere decreuit; dum ei viſum eſt, oſſa eiuſdem Regis, quæ erant Syluijs Algarbij ciuitate, in templo maximo eiuſdem ciuitatis condita, in oppidum, quod *Battaglia* nominatur, ſolenni pompâ transferre. Extruxerat autem Ioannes primus eo in loco templum in honore ſanctiſſimæ virginis ampliſsimum, ſtatueratque, vt in ædibus, quam in eum finem ædificauerat, templo coniunctis, religioſi viri, qui Diui Dominici inſtitutum ſequerentur, habitarent, ſacra conficerent, & vicinos populos ſanctis diſciplinis inſtruerent. Eum locum ſepulturæ ſuæ delegerat. Nec ille ſolum, ſed & illius filij, & Rex Alfonſus, & Alfonſus Ioannis ſecundi filius, multique præterea Luſitani principes eodem in templo erant ſepulti. Emanuel igitur, vt eodem etiam in loco Ioannis reliquiæ conderentur, ſimulque vbi recumberent noui Orbis inuentores, & Chriſtianæ pietatis in Indijs propagatores, in Algarbium cum Georgio Ioannis filio, & multis præterea viris nobilitate, & virtute præſtantibus profectus eſt. Aperto autem ſepulchro, Ioannis corpus integrum inuentum eſt, ex quo ſuauiſsimum odorem diffuſum fuiſſe memorant, cum ingenti omnium admiratione. Nam ſupra quatuor annos in eo ſepulchro conditum iacuerat. Addebant permulti, fuiſſe illic, editis eo in loco miraculis, egregiæ ſanctitatis teſtimonium à Deo tributum. Fuit autem tàm ſolenni pompâ delatum, & tantâ hominum frequentiâ, celebritate, quæ illud proſequebatur, ornatum, vſque eò, dum in ſepulchro conderetur, vt

> *Emanuel Rex illos conuertere ſatagit.*

> *Idem oſſa Ioannis Regis prædeceſſoris ſui in oppidum Bataglia transfert.*

nihil

nihil omninò fuerit ab Emanuele prætermiſſum, quo poſſet, quantâ fide Ioannis memoriam coleret, apertè ſignificari. Cùm autem Indiarum ſtudio teneretur,& claſſem,quam rurſus in orientis ſolis regiones mitteret,magnis impenſis ædificaret,viſum ei,nihil agitare,niſi ſanctiſsimæ religionis amplioribus auſpicijs.Ergo eo in loco, vbi Henricus Rex templum in honorem ſanctiſsimæ Virginis ædificârat,aliud templum multò ampliùs & magnificentius ædificare cõſtituit:cuius ſtatim fundamenta iecit,eiuſdemque Diuinæ virginis, quam ſingulari pietate colebat,memoriæ coſecrauit Locũ illum Bethleem appellari voluit: nomine quidem ab ea ciuitate ſumpto, in qua Chriſtus ad humani generis ſalutem natus eſt: cauſa autem originaria, quòd Chriſti apud Indos,ſiue naſcentis, ſiue renaſcentis incunabilis,ſeu auſpicijs monumentum dedicare voluiſſet:Aſciuit aũt homines ſingulari religione,qui ſe Diui Hieronymi inſtitutum ſequi profitebantur:quos in illius tẽpli cuſtodiâ poneret, qui ſacra conficerent, numen diuinum religione placarent,& omnes nautas,atque vectores, qui ex varijs partibus eò commeare ſolent, ſanctioribus diſciplinis erudirent. Eos Emanuelis conatus laudauit Pontifex maximus Alexander, & vt ad bella Domini ſuſcipienda,Orthodoxamque pietatem propagandam magis inflammaret, Nuncijs, litteris & donarijs præcipuè enſe, & pileo, cum myſticis ſignificationibus transfoſsis animauit. *Oſorius Epiſcopus Syluen.de rebus Emanuelis lib.1. & 2.*

XVI. *Alexander PP. Annæ Duciſſæ Britanniæ Oratores audit.*

Eodem anno 1499 Alexander Papa, Robertũ Epiſcopum Trecoranſem, Ioanne Coetmanu,Magnum Britanniæ Magiſtrum, & Ioannem Dubochetium I. V. D. ac Sedis Apoſtolicæ Protonotarium, Annæ Duciſſæ Britanniæ,Ludouico Regi Galliarum recens nuptæ Oratores excepit, & audiuit. Obſiſtebant nonnulli, ne admitterentur, nèue audirentur:eò quòd illa iam Regi nupta non ampliùs haberet poteſtatem voluntatis ſuæ, ac facultatum ſuarum. Cardinales, Sancti Dionyſij, & Gurcenſis, antè alios, eam indignam eſſe, quæ audiretur legatione iudicabant. Cæterum Oratores, poſtquam docuiſſent, ſe ad obedientiam Sedi Apoſtolicæ à Duciſſa Annâ præſtandam, ſciente, & volente Ludouico Rege, marito illius miſſos eſſe: admiſsi, & ſummo cum honore excepti ſunt. Marianus Cucinus, Pontificiæ Sedis, & dignitatis Tutelaris (Commiſſarium Cameræ Apoſtolicæ hodiè vocant) eius legationis acta,Protonotariorũ ſcriptis excipi mãdauit: *vt Brucardus in notis diarijs* meminit: cuius Mariani dignisſimum ab eruditione,ab integritate vitæ, à legum peritia ab vſu rerum, ac officijs & meritis in vniuerſam Eccleſiam gentilem ſo nomen Baptiſtam Cucinum, Rotæ Romanæ Decanum,Pœnitentiariæ præfectum, & alijs illuſtriſsimus titulis in Romana Eccleſiâ clariſsimum, omnes iure merito ſuſpicimus, veneramur, & grandiora illi vouemus. Abſiſtentibus ſuprà nominatis Oratoribus, Pontifici,in ſolennitate Paſcali ſacris operanti,ſub ipſum momentum, quo ſanctiſsimum Euchariſtiæ Sacramentum illi à Cardinali S. Georgij ex altari mittebatur caſus qui non modicè rem diuinam turbarat accidit. Energumenus quidam ad columnam, cui Chriſtus olim in tẽplo Salomonis concionaturus nitebatur,quæque dæmoniacis liberãdis in Baſilica Vaticana proſtat incluſus, per cratem ferream erumpens, & trabem tranſuerſalem, vſque ad locum Sedis Pontificiæ perrepens, circiter quindecim columellas marmoreas ſuper impoſitas deiecerat. Pontifice, Cardinalibus, & alijs in choru exiſtentibus, timore maximo exindè perculſis rumor in vrbem peruaſit, Pontificem, vel cæſum, vel captum eſſe. Alexander tamen rem diuinam perfecit: omnes Diaconos Cardinales, & alios, qui acceſſerant pane Euchariſtico communicauit: & tandem ad finem Benedictione ſolenni omnes dignatus eſt. *Brucardus in notis diarijs.* In quibus etiam iſtud non omninò omittendum ſignauit. Tyronem quẽdam Dominicanum,non niſi decem annos natum, coràm Alexandro Pontifice ſeptem Cardinalib. Oratoribus Regum,ac Principum, Prælatis quadraginta, & numeroſo nobilitatis primariæ auditorio, in feſto inuentionis Crucis Dominicæ de paſsione Domini, ab hora xxi. vſque ad xxii. magna cum gratia laude, & admiratione omnium,peroraſſe:&ſuâ ſingulari dexteritate, voce, facundiâ memoriâ promptitudine, facilitate, quas vix in ſummo Oratore reperias, omnes in ſtuporem conuertiſſe. voluit Pontifex etiam aliàs, ex ore infantis laudes & ſermones Domini audire: quandoquidem is in ore omnium eſſet à concionibus, quas in Baſilica Sanctæ Mariæ ad Mineruã, in Sancti Laurentij, & Damaſi, & in alijs, nec non coràm Cardinalibus, incredibili felicitate ingenij ſui pronunciabat. *Brucardus ſupra.*

XVII. *Bertoldus Hennebergius Archiepiſcopus Cleri ſynodum agit.*

Hoc anno Moguntiæ in Germania Bertholdus Hennebergius Archiepiſcopus Cleri ſynodum egit; in qua cum Greſemundus vir inſignis, peroraſſet, & gentium omnium ſententia, ac exemplo Sacerdotalis Ordinis dignitatem explicuiſſet, illud monitorium perpetuò memorandum adiunxit: *Conſulite, quæſo, vobis Patres, conſulite animabus veſtris, & conſcientiæ tranquillitati, cogitetis ipſi quantum ſcelera ſit ſacroſanctam religionem negligi, polluſi,violari; tantum honoris gradum per flagitium inquinare,ſeque tantu dignitate reddere indignum. Cogitate tam dicta veſtra, quam facta eſſe palam, ac omnium oculis paſsim expoſita. Cogitate Deum optimum, maximumque, nihil non videre eſſe memorem fandi, ac nefandi. Inſtare inſuper in die illo tremendo, ac inexorabilem iudicem futurum. Etenim quis eſt tàm vecors, qui cum in cœlum ſuſpexerit, aut Deum eſſe non ſentiat, aut cùm Deum eſſe intellexerit, non intelligat, cum delictis noſtris ad iracundiam concitari, & meritas cuiq; pœnas inflicturum. Si enim bonus eſt Deus, credendum,vtiq; eſt, mala noſtra illi diſplicere. Si omnipotens, quid prohibet, quominus iram ſuam exerceat, & in nos animaduertat? Si iuſtus, nihil relinquet impunitum. Iuſtitia enim eſt, reddere vnicuique quod ſuum eſt. Verùm cùm etiam idem miſericors ſit, nonne lenis eſt, nonne tolerabilius eſt, miſericordiam eius, quàm iuſtitiam experiri? Quarè poſt habitam de commiſsis pœnitentiam, & ſatisfactionem, poſt confirmatum deinceps abſtinendi propoſitum, exorandus eſt nobis altiſsimus,vt & præteritorum obliuiſcens, & futura ſtabiliens, vltionem, ſi quam iuſtè parauerat, miſericorditer auertat. Nicolaus Serarius lib. 5. rerum Moguntiacarum.*

XVIII. *Angli magnam dignitatis ſacerdotalis rationẽ habent,*

Eodem anno,quantam Sacerdotalis dignitatis & immunitatis rationẽ Angli haberent, memorabili exemplo demonſtrârunt. Regnabat apud eos Henricus VII.multas inſidias ab aduerſarijs, qui & apertè rebellabant,& alios, qui ſe Edouardi filium fingerent, perpeſſus. Nota eſt Petri Varbe. ſtii audacia qui Scotis,Gallis, & Anglis, vt Angliæ imperaret, impudenter impoſuit. Ab eo per aliquot annos exagitatus Henricus,etiam ab Edouardo Varuici Comite nutritus, ſibi non ſine causâ metuebat. Is in carcere ab incunabulis extrà hominum, ferarumque conſuetudinem nutritus,qui Gallinam ab anſere non facilè internoſceret, cùm nullo ſuo delicto ſupplicium quærere poſſet, alieno ad id tractus eſt. Siquidem aliquis Auguſtinianus nomine Patritius, vt Comiti

credo,

credo, inuidiam conflare, diſcipulum, quem habebat (nomen non ponitur) ſubornare, eiuſque auribus inſtillare cœpit, ſe illi regnum facilè paratum, ſi ſuum vellet ſequi conſilium. Diſcipulus non modò id ſe facturũ nõ renuit, ſed iterum, atque iterum rogauit, vt quòd deſtinaſſet, maturè tentaret. Quotuſquiſque enim eſt tam legum, aut periculi metuens, qui nolit regnandi cauſa, quiduis tentare, facere, & pati? Itaq; ſubtiliter communicato conſilio, conſidentar etiam in Cantium, aliàs ad res nouas non ſurdum ambo proficiſcuntur. Ibi adoleſcens primò clam nonnullis indicat, ſe Edouardum, Varuici Comitem eſſe, & nuper ope, & arte Patritij, ex turri Londinenſi aufugiſſe: & quia dictis habita fides, deinde palam idipſum prædicat, cunctorumque auxilium implorat. Verùm ſeditio prius caput amiſit, quàm illud efferret, è veſtigio præceptore cum diſcipulo in vincula rapto, & hoc quidem necato, illo verò æternis tenebris mandato, quòd regularis eſſet. Etenim tantum apud Anglos ſacris Ordinibus tribuebatur, vt Sacerdoti, vel de maieſtate damnato, alijſue ſontibus, qui reliquis initiati eſſent ordinibus, vita concederetur. quin & vſu venerat, vt qui legere ſcirent, cuiuſuis rei capitalis, præter maieſtatis crimen, damnati, eodem loco haberentur, quod per id Ordinis affines cenſerentur, atque ita ſalui in cuſtodiam detruderentur. *Polydorus hiſt. Anglicana l. 26.*

XIX. *Duo miracula in cultores B. V. patrata.*

Hoc tempore Deus ſtupendiſſimo quodã miraculo, illuſtrare voluit cultum Beatiſſimæ Deiparæ eius, qui eſt in Hiſpania apud Monſerratum. Valentinus quidam nobilis inimicitias exercebat cum quodam cõciue. Ab eo ad ſingulare certam ẽ prouocatus, antequàm ſtringere gladium potuiſſet; duobus vulnerib. altero à brachio, vſq; ad coſtas, altero in mamilla dextrâ confoſſus fuit. Superuenêre duo alij ſubornati, quorum vnus lancea, alter gladio miſerum feraliter tractarunt, ita vt ventrem illi aperuerint, per quã plagam latiſſimè patentem, viſceribus in terram effuſis, pro mortuo eundem reliquerunt. Non defuit ille ſibi, ſed illis recollectis in que ventrem repoſitis, in proximam ædiculam à vicinis, qui certamen aſpexerant, delatus, cùm chirurgi, & medici moriturum iudicaſſent: eò quòd nec omnia illa ſupererent, & quæ erant recollecta, nun omnino cohærerent, aut conglutinari poſſent: ipſe ſpei plenus, Beatam Virginem apud Montemſerratum celebrem, inuocauit, votum concepit, ſanus, & incolumis euaſit. Accidit aliud vota perſoluenti. Grauiſſimi cuiuſdam criminis, innocens, per calumniam accuſatus, captus, in vincula coniectus, carnificis ferrum expectabat, niſi intra dies quinque crimen obiectum, & falſis teſtimonijs probatum diluiſſet. Iam tertius illuxerat dies: quando hoſpitatricis ſuæ memor, iterum in extremo periculo opem illius implorauit, atque vota repetijt. Vix fecit; & conſolatrix afflictorum compedes, & manicas, quibus tenebatur ferreas diſſoluit, atq; ex ergaſtulo concluſum eduxit mirâ ratione. *Aſtolfus l. 1. de miraculis ad imagines B. M. V. patratis.*

XX. *Vita & obitus B. Georgii Celani Minoritæ.*

Eodem anno Caſtilioni, quod eſt oppidum in Etruria agri Aretini, obijt centenarius, Georgius Celanus, Minorita inter eos, quos laicos vocant, magnæ ſanctitatis, ieiunijs, diſciplinis, vigilijs, laboribus, macerabat corpus. In Orationibus dies, noctesque aſſiduus, peculiarem gratiam lacrymarum obtinuerat; præcipuè quã in paſſionis Dominicæ, & crucis myſteria recolebat, vel audiebat. Manibus porrò in formam Crucis extenſis, preces quotidianas perſoluebat. In alijs virtutibus, quæ ad perfectionem ducunt ſedulò ſe exercebat, exemplaque illarum, etiam maioribus ſuis edere non intermittebat. Paupertatis S. Franciſci zelantiſſimus æmulator, vitæ regularis ſtrictiore obſeruantiâ, etiam ſupremum Ordinis ſui Miniſtrum ad eandem amplectendam hortabatur. Rumor erat Santorem Generalem, theſauros pecuniarum conraſiſſe, & aliquando XXX. aliquando XXXV. aliquando XXXX. MM. nummûm aureorum Alexandro Pontifici pro dignitate Cardinalitia, quam humilis ambiebat, obtuliſſe, necque anno die vigeſimoſeptimo Octobris morientem, argentum, & XI millia vno in loco, in alio V. M. in alio M.DCCC. aureorum ducatorum reliquiſſe. Tam in paupertatis profeſſore opulentiam, vitæ ſuæ exemplo Georgius execrandam eſſe oſtendebat: ac præterea ve teres patres memorabat, in eo paupertatis voto tam rigidos, vt nihil, quod ad tempus ſuperfluum, ab offerentibus accipere tolerarint, & in prævaricatores ſeuerius animaduertere voluerint. Denique Fratrem recenſebat, cùm ei quidam amicus fruſtrum recentis carnis, non eleemoſynam petenti, ſed ſponte obtuliſſet, atque is Cuſtodi domus eandem oſtendiſſet is grauiſſimè increpitum, collatenus ſuſpenſam carnem referri ad amicum, & coram illo genu poſito, veniam errati, quòd ſine licentia prælati acceperit, poſtulare iuſſit. Recitabat & illud, aliquando quendam Cœnobio pertinentem ... neque facultatem recipiendi ... Prælato, neque cum is ſua ſponte reciperet, nec ſequi ... carnes intuliſſet, attingere voluiſſe ... aqua, & oleribus vitam tolerâſſe. *Hiſt. Seraphica parte 3. l. 7. c. 35. Burcardus in notis dictis.*

Piſauri quoque in Vmbria diem extremum clauſit B. Marcus Mutinenſis Ordinem Prædicatorũ profeſſus. Sanctitate, meritis, miraculis, magnopere illuſtrauit Eccleſiam. Rogatus à quadam matrona, vt filiolum eius valetudini reſtitueret: cum iam mortuum repeſſet; bono tamen eſſe animo iuſſit, neque aliud poſtulare, quandoquidem innocentis anima in cælum euolaſſet. Illa verò interpellante, ac vrgente, Marcus propius accedens, manuque prehendens extinctum, cum, *Tibi Ioannes Baptiſta, in nomine Ieſu Chriſti dico ſurge, & ambula*, poſt orationem pronunciaſſet, vinum Marci exhibuit; quem illa, vt is prædixerat, peſte inficiendum amitteret. Tranſlatum Marci ex priore ſepultura ſub altare SS. Roſarij corpus, odorem ſuauiſſimum ſpirauit; ac æs campanum, nemine mouente circa tranſlationem ſponte perſonuit. *Pius de viris illuſtribus Ord. Præd. lib. 1.*

XXI. *Item B. Marci Mutinenſis Ordin. Prædicant.*

ANNO CHRISTI MD.

ALEXANDRI PAPÆ VI. Anno 8. & 9.

Maximiliani Rom. Regis Anno 15.

I. *Alexandri PP. circa iubilæum promerẽdum edictum.*

Anno Sancto iubilæi continuando, Alexander Pontifex incumbebat. Vt autem Sacro pœnitentiæ foro præpoſiti ſcirent, quæ ſoluerent, quæ ligarent; necnon Romipetæ non ignorarent, quid pro aſſequenda indulgentia facere, vel præſtare deberent, edictum adſcriptum vulgauit.

Alexander Epiſcopus, Seruus ſeruorum Dei. Ad futuram rei memoriam.

Cum in principio huius ſacri inſtantis anni Iubilæi, pro animarum Chriſti fidelium, ad Almam vrbem pro conſequenda ipſius anni iubilæi plenißima indulgentia conſluentium ſalute, Dilecto filijs ... in Baſilica Principis Apoſtolorum de vrbe, ipſos Chriſti fideles, a ... caſibus nobis reſeruatis, quattuor duntaxat exceptis, tunc expreßis, abſoluendi plenam, & liberam concesſimus facultatem, prout in cæteris inde confectis litteris plenius continetur. & quia quamplurimi Chriſti fideles, ad dictam vrbem iam venerunt, diuerſis irregularitatibus irretiti, cum

quibus prædicti Pœnitentiarij diſpenſare nequiuerunt; & creditur multos alios dicto anno eſſe venturos, qui dictis diſpenſationibus indigebunt; & etiam multi peregrini, & forenſes, qui ad dictam vrbem ſe contulerunt, ab ipſa, non completo per eos numero ad viſitandas Baſilicas & Eccleſias dictæ vrbis ad id deputatas prætaxato, propter diuerſas, & occurrentes neceſſitates diſceſſerunt: & ſemper ad nos ſuper concedendis diſpenſationibus prædictis, & dicti temporis abbreuiationem recurſum habere non poteſt. Nos de animarum fidelium quorumlibet ſalute ſollicitè cogitantes, ac in præmiſſis opportunè prouidere volentes, prædictis Pœnitentiarijs, de quorum fide, diſcretione bonitate, & integritate gerimus in Domino fiduciā ſpecialem, prætaxatū temporis quindecim peregrinis & forenſibus ad minorē quinque & Romanis, & in dicta vrbe commorantibus, & reſidentibus, ad minorem ſeptem dierum numerum vt reducant; impoſita tamen eiſdem peregrinis, & forenſibus ac Romanis in dicta vrbe commorantibus, & reſidentibus, dictum numerum abbreuiari volentibus, vt videlicet peregrini, & forenſes quartam, Romani verò, & in dicta vrbe commorantes, & reſidentes octauam partem eius, quod pro eorum victu diebus, qui eis abbreuiabuntur, expenderent, in capſa Pœnitentiariorum prædictorum, pro eorum eleemoſyna ponant, in reſtaurationem, & reparationem dictæ Baſilicæ Sancti Petri conuertenda. Et ſi qui erunt adeò pauperes, vt eleemoſynam elargiri nequeant, eos ab omni elargitione huiuſmodi penitus liberandi. Et quia etiam aliqui ex dictis Romanis, ſenio valetudinarij, claudi, infirmi, & inimicitias graues & periculoſas habentes exiſtunt, qui Baſilicas, & Eccleſias prædictas viſitare non poſſunt, eis vt aliquam, vel aliquas ex prædictis Baſilicis, Eccleſijs, vel Parochiales, ſub quibus degunt, viſitando, etiam in minori, numero ſeptem dierum, non teneantur ad aliam viſitationem: & qui ex eis domum, ſiue Cameram exire non poſſunt, ſufficiat ſolùm eis orationem Dominicam, & ſalutationem Angelicam tot vicibus & tot diebus, quod ipſis pœnitentiarijs videbitur dicere, & recitare; miſſa tamen per ipſos ad dictam capſam, videlicet octaua parte, quod exponerent diebus, qui eis abbreuiabuntur (prout ſuprà dictum eſt) condecenti. Pauperes tamen nihil mittere teneantur, nec non volumus aliquas eleemoſynas pro animabus defunctorum elargiri, etiam tempus prædictum data eleemoſyna de qua ipſis Pœnitentiarijs videbitur pro eorum arbitrio, habito tamen ad conditiones, & qualitates perſonarum reſpectu, abbreuiandi vel in totum remittendi, ac ſuper irregularitate quouis modo, etiam in Ordinibus, prætetquàm homicidij voluntarij, ac bigamia contractâ, necnon in per matrimonijs, ſcienter, vel ignoranter, in quibuſcunque conſanguinitatis, & affinitatis gradibus, etiam multiplicibus, à ſecundo tamen gradu inferioribus contractis, occultis tamen etiam carnale copulâ ſubſecutâ, & in eis licitè remanere poſſint, prolem ſuſceptam, & ſuſcipiendam legitimam decernendo, prauia tamen ab excommunicationis ſententia quam propterea incurrerunt, abſolutione, diſpenſandi. Nec non vota quæcumque per ſenſitentos eis emiſſa, Hieroſolymitano, & continentiæ, ac Religionis votis duntaxat exceptis, commutandi factâ tamen ſuper his debitâ compoſitione, iuxta qualitates, & conditiones perſonarum, ad quas etiam debitus reſpectus habeatur. Nec non ſuper malè ablatis incertis, & malè quæſitis, de quibus, cui reſtitutio fieri debeat, notitia non habeatur, etiam ſecundùm qualitatem perſonarum, & quantitatem malè ablatorum, & malè quæſitorum componendi, & reſtaurum eis remittendi; ac cum Symoniacis qui beneficia Symoniacè acquiſiuerunt ſimiliter diſpenſandi, & eos à Symoniæ labe, ac excommunicationis, aliiſq; cenſuris Eccleſiaſticis abſoluendi; ac eis quòd dicta beneficia retinere & in ſuſceptis ordinibus etiam Symoniacè receptis, etiam in altaris miniſterio miniſtrare poſſint, concedendi, abolendique omnem inhabilitatis, & infamiæ maculam, ſiue notam, per eos præmiſſorum occaſione contractam, ſcriptoreſque litterarum Apoſtolicarum, qui vltra taxam aliquid receperunt, etiam abſoluendi, facta cum eis aliqua compoſitione ſecundùm quantitatem pecuniarum, quas receperunt, & ſimiliter cum dictis Symoniacis ſuper fructibus malè perceptis, videlicet vt ad minus tertiam partem eius quod receperunt, in dicta capſa ponant, & ſi agatur de beneficio paruæ valoris, vel cum adeò paupere, vt nihil ſoluere poſſit ſibi totum remittendi, plenam, liberam, & omnimodam, in foro conſcientiæ duntaxat, & non aliter, hoc anno Iubilæi duntaxat concedimus facultatem, ſuper quibus omnibus eorundem Pœnitentiariorum conſcientiam oneramus. Et quia aliquando poſſet contingere ipſos Pœnitentiarios ſuper modo componendi in præmiſſis, vel alias dubitare, volumus, vt ipſi in his ad Venerabilem fratrem Ioannem Baptiſtam, Epiſcopum Mutinenſem, Datarium noſtrum recurrere debeant, & quantum per eum mandabitur, exequi teneantur. Non obſtantibus præmiſſis, ac Conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, cæteriſq; contrarijs quibuſcumque. Placet. & ità in foro conſcientiæ duntaxat concedimus. R. Datum Romæ apud S. Petrum, quarto Nonas Martij, Anno Incarnationis Dominicæ Milleſimo Quingenteſimo Pontificatus noſtri anno Octauo. extat apud BRVCARDVM in notis diarij.

Cæterum, ne Romipetæ pro anno ſancto Iubilæi venientes, quouis modo infeſtarentur, aut vexarentur paucis antè diebus aliud edictum promulgauit hoc tenore. II. *Aliud de eadem re edictum.*

Alexander Epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei. Ad futuram rei memoriam.

Inter cætera, quæ nobis ex Apoſtolatus officio incumbere cernimus, & quorum nos cura ſolicitat, circa illa potiſſimè vigil dirigitur noſtræ mentis affectus, per quæ, vt Chriſti fideles, qui præcipuè hoc ſacro Iubilæi anno ex diuerſis mundi partibus, ad Almam vrbem, Romanamque Curiam pro conſequendis indulgentijs, à Romanis Pontificibus prædeceſſoribus noſtris, & nobis, pro expurgatione peccatorum conceſſis, non ſine vitæ, in diſcrimine, & perſonarum, rerum periculo in numero confluunt, cùm ſecuritate, & quiete, abſque aliqua prædonum, latronum, & ſeruitorum ac nefandorum hominum, qui hoſtis generis humani ſuggeſtione ſeducti, peregrinos, & alios Romipetas in vijs publicis, & alijs locis ſpoliare, inuadere, & etiam crudeliter vulneribus afficere, ac plerumque atrociter interficere non perhorreſcunt, vt inquam ſine inuaſione, aut periculo, veniendo, & redeundo pertranſire poſſint, valeat ſalubriter prouideri. Ad aures ſiquidem noſtras quod dolenter referimus, peruenit, quòd nonnulli peregrini, & Romipetæ, & alij ad vrbem, & Curiam prædictas, tàm pro indulgentijs huiuſmodi conſequendis, quàm etiam alijs eorum negotijs pertractandis venientes, ſeu inde recedentes, pecunijs, & alijs, quæ ſecum deferebant, rebus, & bonis ſpoliati, & aliqui etiam interfecti fuerunt, quod in noſtrum, & Sedis Apoſtolicæ maximum præiudicium, & Chriſti fidelium populorum Sedem ipſam viſitare cupientium, deuotionis diminutionem redundare poſſet, niſi præmiſſis per eos, ad quos pertinet, per opportuna prouiſionis remedia obuietur. Nos igitur, quibus in perſona Beati Petri dictum eſt: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam: Paſce oues meas: & ad quos ſpectat præmiſſis periculis obuiare cupientes vt debemus, vt peregrini, Romipetæ, & alij prædicti vbique locorum, præſertim in Ciuitatibus, Territorijs, & Diſtrictibus, Ciuitatum, Terrarum, & locorum noſtro etiam temporali dominio, aut alias immediatè ſubiectorum, tutò, & ſecurè pertranſire valeant, de opportuno remedio prouidere, Motu proprio, non ad alicuius nobis ſuper hoc oblatæ petitionis inſtantiam, ſed de noſtra mera deliberatione, & ex certa noſtra ſcientia, vniuerſos, & ſingulos Gubernatores, Rectores, & Vicarios in temporalibus noſtros, & eiuſdem Eccleſiæ Barones, ac Feudatarios, Communitates, & vniuerſitates Ciuitatum, Terrarum, Caſtrorum, villarum, & locorum, noſtro, & dictæ Romanæ Eccleſiæ temporali dominio huiuſmodi mediatè, vel immediatè ſubiectorum: necnon Ducatus Marchionatus, Comitatus, Ciuitates, Terras, Caſtra, villas, & loca quæcumque à dicta Eccleſia, quocumque titulo, mediatè, vel immediatè obtinentes, tenore præſentium

requi-

requirimus, & monemus, eiſque, & eorum cuilibet in virtute Sanctæ obedientiæ & ſub excommunicationis in ſingulos, & interdicti Eccleſiaſtici in communitates, & Vniuerſitates, latæ ſententiæ pœnis diſtrictè præcipiendo mandamus, quatenus ipſi, & eorum ſinguli in eorum Prouincijs, Territorijs, Comitatibus, & diſtrictibus, Bariſellos, ſeu Mareſcallos, aut alios Officiales, & Commiſſarios, qui continue, præcipuè anno præſenti Iubilæi durante, die, noctuque, ac quoties expediens fuerit, vias, & ſtratas, ac alia eorum loca, per quæ Romipetæ, & peregrini prædicti, & alij quicumque tranſire, necnon etiam hoſpitia, & receptacula in vijs, & publicis ſtratis, ſeu alijs locis exiſtentia, in quibus ipſi hoſpitantur, ſeu diuertunt, aut hoſpitari, ſeu diuertere ſolent, ſolicitè viſitent, & cuſtodiant, deputare aut alias taliter de opportuno remedio prouidere, vt eorum Prouincias, Territoria, Diſtrictus, Comitatus, & loca tuta, & ſecura, ab omni prædonum, & latronum & aliorum facinoroſorum huiuſmodi hominum periculo facere, manu tenere, & cuſtodire procurent, quòd Romipetæ, peregrini, & alij prædicti per illa ſecurè ſtare, tranſire, ire, & redire, ac in eis libere hoſpitari valeant. Et ſi (quod abſit) aliquis in Prouincijs, Territorijs, Comitatibus, locis, & diſtrictibus prædictis ſpoliati, deprædati, aut alias in perſona, vel bonis iniuriati, ſeu iniuriam paſſi, vel offenſi reperirentur; volumus, & Apoſtolica authoritate motu ſimili decernimus, quod Gubernator, Rector, & Vicarius in temporalibus ac feudatarius, Communitas, & Vniuerſitas, ducatus Marchionatus, Comitatus, Terræ, caſtri, villæ, & loci, in cuius Prouincia, Territorio, Comitatu, vel diſtrictu, deprædatio, ſpoliatio, inuaſio, & huiuſmodi fient per prædictos latrones, prædones, & iniuriantes, & facinoroſos, vt vltrà pœnas, & cenſuras contra tales per conſtitutiones Prouinciales ſtatutas, ad emendam damni, & bonorum, ac rerum ablatarum reſtitutionem, necnon totale eorum intereſſe teneantur, & aduerſus eos ad alias etiam grauiores pœnas (ſi id impedire, & exequi neglexerint) exigente iuſtitia irremiſſibiliter procedemus. Si verò Gubernator, Rector, Vicarius, feudatarius, Communitas, & Vniuerſitas prædicta damna, & intereſſe huiuſmodi reſpectiuè abſque aliqua monitione reſtituere, & damnum paſſis eo ipſo emendare neglexerint, ſeu diſtulerint, volumus, & ita tenore præſentium Gubernatori Almæ vrbis noſtræ, Præſidentibuſque, & Cameræ noſtræ Apoſtolicæ Clericis, pro quanto gratiam noſtram charam habent ſtrictè præcipiendo mandamus, vt ad ſimplicem requiſitionem, & querelam offenſi, ſpoliati, & damnum paſſi, facta tamen prius aliquali fide de ſpolio, offenſione & damnis huiuſmodi ſeu ſi ad eorum notitiam aliter peruenerit, quamprimum aduerſus Gubernatorem, Rectorem, Vicarium feudatarium, Communitatem, & Vniuerſitatem, in cuius Territorio, vt præmittitur, ſpolium, offenſio, & damnum illatum fuiſſe perceperint, cenſuras Eccleſiaſticas quaſcumque, grauiores pœnas tàm reales, quàm perſonales, vſque ad priuationem incluſiuè, & ad illarum executiones fieri faciant, & exequi cum effectu, vſque ad totalem, & integram ſatisfactionem damni, expenſarum, & intereſſe prædictorum. Non obſtantibus præmiſſis, ac Conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, cæteris contrarijs quibuſcumque. Vt autem huiuſmodi noſtræ litteræ ad communem omnium notitiam deducantur, illas in valuis Baſilicæ Apoſtolorum, ac Eccleſiæ Lateranenſi de vrbe affigi, ac in Audientia noſtra litterarum contradictarum legi, publicari mandamus, vt hi quos litteræ huiuſmodi concernunt, quòd ad ipſas non peruenerint, aut ipſos ignorauerint, nullam poſſint excuſationem prætendere, ſeu ignorantiam allegare: cum non ſit veriſimile, apud ipſos remanere incognitum, quòd tàm patenter omnibus fuit publicatum. Volentes inſuper, & eadem autoritate decernentes, quòd præſentes litteræ in dicta Baſilica & Eccleſia affixæ, & in Audientia prædicta lectæ, & publicatæ, perinde omnes, & ſingulos (vt præfertur) monitos arctent, ac ſi eis omnibus, & ſingulis perſonaliter, & præſentialiter lectæ, intimatæ, & inſinuatæ fuiſſent. Nulli ergò omnino hominum liceat, hanc paginam noſtram requiſitionis, monitionis, mandati, voluntatis, & decreti infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem Omnipotentis Dei, & Beatorum Petri, & Pauli apoſtolorum eius, ac noſtram, ſe nouerit incurſurum. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, Anno Incarnationis Dominicæ Milleſimo quingenteſimo, Nono Calendas Martij. Pontificatus noſtri anno VIII.

Supradictum edictum Pontificium, nihil profuit Renato Acromontio, Ludouici Regis Galliarum Oratori, quem ex Fabritij Columnæ territorio, in monte Viterbienſi, viginti duo prædones inuaſerunt, omnia, quæ ſecum ferebant, illi diripuerunt, & aliquot ex nobilitate vulneribus affecerunt: vt opus fuerit Pontifici, Fabricium plurimis litteris admonere, qui prædones Romam vinctos tranſmitteret. Quindecim ex his capti, Romam miſſi, digna latrocinio pœnas dependerunt. *Burcardus* [illegible] *notis.*

Cæterùm cùm ingens multitudo Romam veniens, partim propter viarum diſcrimina, partim propter indiſpoſitionem, non poſſet, antequàm porta aurea clauderetur, in vrbem conuolare, Alexander Pontifex celebrationem Iubilæi vſque ad feſtum Epiphaniæ anni conſequentis, Milleſimo quingenteſimo primo prorogauit, publicatis litteris huiuſmodi.

Alexander Epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei. Ad futuram rei memoriam.

Commiſſum nobis cælitus Apoſtolicæ ſeruitutis officium tunc dignè peragere nos credimus, ſi ad ea ſolitæ benignitatis affectum extendimus, per quæ CHRISTI fideles animarum ſuarum ſalutem pro eorum deſiderio valeant promereri. Cum itaque, ſicut accepimus, quamplures vtriuſque ſexus CHRISTI fideles ſore noſcantur, qui piâ deuotione ducti, proprijs domibus relictis, ad hanc Almam vrbem pro conſequenda huius ſacri anni Iubilæi centeſimi plenariâ indulgentia venientes, ob magna viarum diſcrimina, malamque ipſorum diſpoſitionem ad dictam vrbem ſtatuto tempore peruenire nequiuerunt; nos indemnitati eorum, ne propterea effectu indulgentiæ careant memoratæ, prouidere, animarumque ſuarum ſaluti paternâ charitate conſulere cupientes, habita ſuper hoc cum Venerabilibus Fratribus noſtris Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus deliberatione matura, de illorum conſilio pariter, & aſſenſu indulgentiam anni Iubilæi huiuſmodi, & litteras ſuper eo confectas, cum omnibus & ſingulis, in eis contentis clauſulis (pro illis dumtaxat, qui vt præmittitur, ad ſtatuto tempore ad ipſam vrbem peruenire non potuerunt) vſque ad feſtum Epiphaniæ Domini proximè venturum incluſiuè, authoritate Apoſtolicâ, tenore præſentium, de vberiori dono gratiæ prorogamus, pariter, & extendimus. Volentes, & decernentes, quod ſi qui ex aliquo ex caſibus in litteris facultatis per nos dicto anno durante dumtaxat Dilectis filijs Pœnitentiarijs in Baſilica Principis Apoſtolorum de dicta vrbe conceſſa, quæ in fine dicti anni Iubilæi omninò expirabit, [illegible] batum ſeie tunc expirare declaramus, quomodolibet ligati, vel irretiti fuerint, ad dilectum filium, Ludouicum de la Turre Ordinis Fratrum Minorum de Obſeruantia nuncupatorum profeſſorem, & dicti Ordinis citra montes Vicarium Generalem, in domo Aræ cæli de dicta vrbe Ordinis eiuſdem ad præſens degentem, quem ad hoc, & nonnulla alia Salutem animarum concernentia, Commiſſarium noſtrum vſque ad feſtum Pentecoſtes etiam venturum in dicta vrbe, & per vniuerſam Italiam, de ſimili conſilio conſtituimus, & deputamus, ſeu deputatos ab eo recurrere debeant, qui eis de abſolutionis debitæ beneficio,

cio, prout animarum earundem ſaluti nouerint expedire, prouidere curabunt. Non obſtantibus Conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, necnon omnibus illis, quæ in literis prædictis voluimus non obſtare, cæteriſque contrariis quibuſcunque. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ prorogationis, extenſionis, voluntatis, decreti, declarationis, conſtitutionis, & deputationis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem &c. Datum Romæ apud Sanctum Petrum anno Incarnationis Dominicæ Milleſimo quingenteſimo decimoſeptimo Calendas Ianuarij Pontif. noſtri, noſtri anno IX.

Hadrianus

IV. *Idem Indulgentiã Iubilæi per vniuerſam Italiam concedit*

Et quia Pontifex videbat, non poſſe etiam omnes Romam pro capeſſendis indulgentiis Iubilæi venire; ideo per vniuerſam, inprimis Italiam conceſsit pleniſſimam indulgentiam eiuſdem anni Iubilæi, vſque ad feſtum Pentecoſtes proximè venturum in anno Milleſimo quingenteſimo primo cuius Commiſſarios fecit Fratres Ordinis Minorum de Obſeruantia, per litteras Apoſtolicas, quarum tenor eſt huiuſmodi.

Alexander Epiſcopus Seruus ſeruorum Dei Ad futuram rei memoriam.

Paſtor ille æternus, qui pro ſalute gregis Dominici ſe in pretium immolare non abnuit, vices cuius immeriti gerentes in terris, & gregem ipſum nobis diuina diſpoſitione commiſſum paternæ conſiderationis intuitu conſpicientes, de animarum ſingulorum fidelium credentium populorum ſalute ſollicite cogitamus, & illarum periculis occurrimus, vt tenemur; eoſque, quos vt peculiares filios, meritò in viſceribus gerimus charitatis, de Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine, quam non ab homine obtinemus, ſed à Deo, indulgentiarum fauoribus proſequamur, & remiſſionibus peccatorum conſolemur. Nuper ſiquidem, cùm præſens annus iubilæi, remiſsionis, & gaudij, ac reconciliationis humani generis, Redemptori noſtro piiſſimo, qui quolibet anno centeſimo ab illius primæua ordinatione per fel. rec. Bonifacium octauum inſtitutus & deinde Clementem Sextum, ad quinquageſimum, & ſucceſſiue Gregorium XI. ad trigeſimum tertium, & poſtea ad vigeſimum quintum annos per piæ memoriæ Paulum ſecundum Romanos Pontifices prædeceſſores noſtros propter humanæ vitæ breuitatem reductus fuit, inſtare noſceretur, eſſetque vere ille centeſimus annus, qui ab ipſa primæua ordinatione fuit inſtitutus, & in quo vniuerſi Chriſti fideles, quibuſcumque etiam grauiſſimis delictis obnoxij, verè pœnitentes & confeſſi, viſitando Baſilicas, & Eccleſias Almæ vrbis, & extra eam ad id deputatas, illarumque maiora Altaria, pleniſſimam omnium peccatorum ſuorum indulgentiam conſequantur: & propterea ab omnibus CHRISTI fidelibus cum maiori frequentia, & deuotione non immeritò celebrandus. Et ſperemus dictum annum iubilæi ab ipſis fidelibus cum omni debita, & ſingulari deuotione celebrari, ac fideles ipſos ad dictam vrbem pro reuerentia Beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum Principum, qui eam proprio ſanguine conſecrarunt, & in quorum Baſilicis, ſub illarum maioribus altaribus, ipſorum Apoſtolorum corpora glorioſa, & in maiori altari Eccleſiæ Lateranenſis capita recondita honorificè conſeruantur, pro indulgentiis dicti iubilæi conſequendis vndecumque perſonaliter accedere: Nos per alias diuerſas litteras noſtras pleniſſimam ipſius anni iubilæi indulgentiam, litteraſque eorundem prædeceſſorum noſtrorum deſuper emanatas, de Fratrum noſtrorum conſilio approbando, & innouando, ne contingeret, aliquem ignorare, ſeu dubitare, quo tempore annus iſte iubilæi inciperet, & quæ, ac quot Eccleſiæ pro dicta conſequenda indulgentia, & quot diebus illa viſitari deberent, ex certa noſtra ſcientia per alias litteras noſtras, omnibus, & ſingulis vtriuſque ſexus CHRISTI fidelibus per vniuerſum Orbem conſtitutis nunciauimus, & declarauimus ipſum annum Iubilæi, in Vigilia, & primis Veſperis Natiuitatis eiuſdem DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI proximè præterita inchoare, prout in eiſdem noſtris litteris (quarum tenores, ac ſi de verbo ad verbum præſentibus inſererentur, haberi volumus pro ſufficienter expreſſis) plenius continetur. Cum autem, ſicut non indebitum fide dignorum relatione accepimus, quamplures CHRISTI fideles, etiam Archiepiſcopi, Reges, Reginæ, Duces, Principes, Marchiones, Domini temporales, Comites, Barones, Nobiles, Abbates, Priores, Abbatiſſæ, & Prioriſſæ, ac aliæ perſonæ Eccleſiaſticæ, etiam Religioſæ, & ſæculares vtriuſque ſexus, per vniuerſam Italiam conſtituti, deuotiſſimi quidem, & affecti, ac cupidi ſalutis animarum ſuarum, & indulgentiarum dictæ vrbis, tam quàm anno huiuſmodi iubilæi durante Baſilicas, & alias ipſius Vrbis Eccleſias pro conſequenda remiſsione, & indulgentia huiuſmodi per nos approbata, & innouata libenter viſitaſſent, ſi ſenio, debilitate corporis, valetudine, infirmitate, inopia, impotentia diuitiarum, humanorumque obſequiorum, vel aliorum negotiorum occupatione detenti non fuiſſent, aut guerrarum turbines, quibus ipſa Italia pluribus in locis afflicta, ſeu itineris diſtantiam, & diuerſa viarum diſcrimina, ac epidimiæ morbum, quæ etiam vrbem ipſam æſtate proximè decurſa plurimum oppreſſit, alioſque ſiniſtros euentus non formidaſſent; quam etiam, qui nullo impedimento detenti, Baſilicas, & Eccleſias ipſas viſitare nullatenus non propoſuerunt, cupiant alias indulgentiarum huiuſmodi fieri participes. Nos, qui cunctorum fidelium animarum ſalutem (vt ex debito Paſtoralis tenemur officij) intentis deſideriis affectamus, vt CHRISTI fidelium eorundem animarum ſaluti ſalubrius conſulatur, debitè prouidere volentes, ac cupientes, immaniſſimorum Turcarum, qui inconſutilem Chriſti tunicam ſcindere, & Rempublicam Chriſtianam euertere, & crudeliſſima cæde Chriſtianos trucidare non ceſſant, grauitatem imminente preſſura, dirìs expugnatis nuper Neopolito, Methone, & Corone ciuitatibus munitiſſimis, in reliqua loca conuicina, ſuos formidabiles exercitus, claſſeſque maritimas ſumma diligentia inſtruunt, & in Chriſtianum populum canina rabie, magis, atque magis ſæuire non deſinunt, conatibus obuiare: & cum ad id noſtræ non ſuppetant facultates, etiam Chriſti fideles prædictos ad impendenda ad id opportuna auxilia, peccatorum remiſsionibus, & indulgentiis incitare, eoſq. fauoribus proſequi gratioſis habita ſuper hoc cum eiſdem Fratribus noſtris deliberatione matura, de Omnipotentis Dei miſericordia, ac Beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum eius autoritate confiſi, de Fratrum prædictorum conſilio, ac Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine, authoritate Apoſtolica, tenore præſentium ſtatuimus, & ordinamus, quòd omnes, & ſinguli Chriſti fideles, etiam Archiepiſcopi, Epiſcopi, Reges, Reginæ, Duces, Principes, Marchiones, Domini temporales, Comites, Barones, Nobiles vtriuſque ſexus, etiam cuiuſcumque dignitatis, ſtatus, gradus, ordinis, conditionis, nobilitatis, & præeminentiæ exiſtant, Eccleſiaſtici, etiam Religioſi, Abbates, Priores, Abbatiſſæ, & Prioriſſæ, ac alij ſæculares, & Regulares per ipſam vniuerſam Italiam conſtituti, verè pœnitentes, & confeſſi qui poſt ſolennem publicationem præſentium in ipſa Italia factam, vſque ad feſtum Pentecoſtes proximè futurum inclusiuè, Eccleſias in dicta Italia quas dilectus filius Ludouicus del la Turre, Ordinis Fratrum Minorum de Obſeruantia nuncupatorum Profeſſor, & eiuſdem Ordinis citrà montes Vicarius Generalis quem ad hæc, & alia infraſcripta peragenda in ipſa Italia, noſtrum & Apoſtolicæ Sedis Nuncium, & Commiſſarium facimus, conſtituimus, & etiam deputamus, duxerit eſſe viſitandas, debito tempore, iuxta eiuſdem Nuncij, & Commiſſarij, ſeu deputandi, vel deputandorum ab eo, vel ſubdelegandorum ab eis prouidam ordinationem ſuper hoc faciendam, deuotè viſitauerint, & in

copiis ad hoc in ſubſidium Sancto Cruciato, & pro fidei Orthodoxæ exaltatione, ac ab ipſis perfidis Turcis defenſione, per Nuncium, ſiue Commiſſarium, aut deputandos, & ſubdelegandos prædictos, deputandis, quartam partem illius partis, quod viſitando limina Apoſtolorum Petri & Pauli, & alias Baſilicas dictæ Vrbis, & extra eam ad id deputatas, tam eundo de locis ſuis ad Vrbem prædictã, quã redeundo de eadem ad eorum loca prædicta veriſimiliter exponerent, vel aliàs iuxta Nuncij, & Commiſſarij, ac deputandorum, & ſubdelegandorum prædictorum ordinationem, ſeu arbitrium effectualiter poſuerint: etiam ſi dictum Iubilæum hoc anno in dicta Vrbe, vel alibi conſecuti fuiſſent, eandem prorſus Indulgentiam anni Iubilæi, & pleniſſimam peccatorum ſuorum remiſſionem, ac cum Altiſſimo reconciliationem, etiam a Sanctæ memoriæ prædeceſſoribus noſtris, ac etiam à nobis, proficiſcentibus ad recuperationem Terræ ſanctæ, & Turcarum eorundem expugnationem concedi ſolitam conſequantur, quam conſequerentur, ſi præſenti anno Iubilæi huiuſmodi Romam, & ad recuperationem huiuſmodi, ad expugnationem proficiſcerentur, & profecti fuiſſent; nec non Baſilicas & Eccleſias, ad id in eadem Vrbe, & extra eam deputatas, iuxta noſtram, & prædeceſſorum noſtrorum ordinationem prædictam perſonaliter viſitarent, & viſitaſſent. Et vt fideles ipſi huiuſmodi Indulgentiæ commodius poſſint fieri participes, prædicto Nuncio, & Commiſſario, de cuius prouidentia, integritate, & ſolertia in his, & alijs ſpecialem in Domino fiduciam obtinemus, per ſe, vel alium, ſeu alios, quibus vices ſuas duxerit committendas, authoritate noſtra Eccleſias, quæ propterea viſitari debeant, declarandi, & in qualibet Eccleſiarum eorundem, ſimul, vel ſucceſſiuè, certum numerum Presbyterorum, Religioſorum, vel Secularium, Ordinum quorumcunque etiam Mendicantium, etiam Obſeruantiæ Regularis, de quo ſibi videbitur, ad audiendas eorundem fidelium pro Indulgentia [illegible] confeſſiones deputandi, & etiam eiſdem Presbyteris Secularibus, vel Regularibus, quos per Nuncium, & Commiſſarium, ac deputandos, & ſubdelegandos prædictos, ad id deputari contigerit, vſque ad tempus per eos præfigendum, eorundem fidelium confeſſione diligenter audita, pro commiſſis per ipſos Chriſti fideles exceſſibus, criminibus, & delictis quibuſlibet, etiam ſi talia forent, propter quæ Sedes Apoſtolica eſſet quomodolibet merito conſulenda, & à cenſuris, & pœnis Eccleſiaſticis, quibus quomodolibet ligati forent, etiam abſolutionem debito beneficio prouidendi, & pœnitentiam ſalutarem iniungendi, nec non vota quæcunque per eos emiſſa (voto Religionis duntaxat excepto) in opus Indulgentiarum huiuſmodi commutandi, ac alia faciendi, gerendi, & exequendi, quæ per alias noſtras literas, dilectis filijs Pœnitentiarijs, in eadem Baſilica B. Petri deputatis per nos commiſſa fuerunt; nec non etiam in dicta Vrbe ſuper malè ablatis incertis, vel per vſurariam prauitatem quæſitis, etiam certis, quando ſeruitatem ab aliquo [illegible] extorſerit, & ipſe vſuras reſtituere paratus non eſſet, vel alicui priuatæ Eccleſiæ deberentur, in quibus tamen Romana Eccleſia ſuccedere poſſit; ac etiam bonis, quæ ad aliquorum manus peruenerint, & illa habentes, quibus reſtituenda ſint ignorant, vel dubitant, quamquam malè [illegible] ſed aliàs illa ad eos peruenerint. Et ſimiliter de bonis quæ pauperibus, & alijs pijs locis in genere abſque vlla ſpeciali determinatione relicta fuerunt, tàm pro præterito quàm futuro tempore diſponendi, [illegible] in aliqua quantitate pro hoc Sancto opere [illegible] prædictis à reliquorum [illegible] relictorum, & malè ablatorum, ac per vſurariam prauitatem extortorum, ſeu quæ ad eos aliàs peruenerint, & certam reſtitutionem debeant, ignorant, vel dubitant, vt præfertur, reſtitutione abſoluti exiſtant & vltra reſtituere minime teneantur, componendi. Symoniacos quoque in Ordinibus, vel beneficijs commiſſa labe pollutos, ad ipſum opus contribuentes, à Symonia huiuſmodi, & à [illegible] Eccleſiaſticis, quas propterea incurrerunt abſoluendi, & ſuper irregularitate, ſi quam, cenſuris eiſdem ligati, Miſſas, & alia diuina officia (non tamen in contemptum Clauium) celebrando, aut

aliàs diuinis ſe immiſcendo, ſeu aliàs quomodolibet, etiam beneficia Eccleſiaſtica præmiſſorum occaſione, vel aliàs indebitè occupando præterquam ratione homicidij voluntarij, & bigamiæ contraxerint, diſpenſandi, omnemque inhabilitatis & infamiæ maculam, ſiue notam exinde prouenientem abolendi, & vt in ſic ſuſceptis Ordinibus miniſtrare, & ſic quæſita beneficia Eccleſiaſtica, quæ ex tunc denuò collata eis cenſeantur, & percipere ex eis fructus, etiam ex ratione omiſſionis horarum Canonicarum, & diuinorum officiorum, facta aliqua compoſitione cum eis, in opus huiuſmodi conuertenda, retinere valeant eis concedendi in foro conſcientiæ duntaxat. Et quoſcumque, qui ex quauis licita, vel illicita cognatione prouenientes affinitate, conſanguinitate & cognatione Carnali, vel ſpirituali, ſimplici, aut multiplici gradu, ac quocumque publicæ honeſtatis, iuſtitiæ impedimento, ſeu aliàs quomodolibet impediti, matrimonium inuicem, ſcienter, vel ignoranter, in quorum, etiam primo affinitatis, quo per copulam fornicariam contracta eſſet, gradu contraxiſſent, ac carnali copula conſummaſſent, (ſi impedimentum huiuſmodi in iudicium deductum non foret, vel ſcandalum generari non poſſet) ab exceſſu huiuſmodi, & excommunicationis ſententia, quam præterea incurriſſent, iniuncta inde eis pro modo culpæ pœnitentia ſalutari, quæ ad opus deſerſionis huiuſmodi dirigatur, & quòd de cætero talia non committant, nec committentibus præſtent auxilium, conſilium, vel fauorem, & alijs, quæ de iure fuerint iniungenda, abſoluendi: & vt in huiuſmodi matrimonio ſic contracto ſimiliter remanere, ſeu ſecretè de nouo inuicem matrimonium contrahere, & in illo ſic contracto ſimiliter remanere, liberè, & licitè valeant, prolem ſuſceptam ex huiuſmodi matrimonio, & ſi quæ ſit ſuſcepta, legitimam decernere, diſpenſando ſimiliter in eodem foro conſcientiæ duntaxat; & cum quibuſcumque qui aliqua bona Eccleſiarum, Monaſteriorum, & Eccleſiaſticorum beneficiorum quorumlibet haberent, & indebitè deficientibus probationibus, ad illorum reſtitutionem compelli non poſſent, etiam ſi per ipſos probari poſſet; quæ bona omnia ad opus præmiſſum applicamus, ſuper eorum reſtitutione liberè abſoluendi, & quòd illa licitè retinere poſſint in poſterum, eis etiam concedendi; & generaliter omnia, & ſingula in præmiſſis, & circa ea neceſſaria, ſeu quomodolibet opportuna faciendi, gerendi, & exequendi, plenam, & liberam dictâ authoritate tenore præſentium concedimus poteſtatem, & facultatem. Et ne illi, qui peregrinari, & aliquam ex Eccleſijs deputandis pro conſequenda Indulgentia huiuſmodi, commodè, & honeſtè viſitare non poterunt vtriuſque ſexus, vtpote infirmi, decrepiti, valetudinarij, diminuti, aut Eccleſiarum ſeruitijs mancipati effectu careant Indulgentiæ memoratæ, volumus, quòd ſi tales huiuſmodi, aut alijs quibuſuis impedimentis impediti, Eccleſias ipſas viſitare, verè pœnitentes, & confeſſi, ad capſas prædictas per ſeruitores tranſmiſerint, quartum per vnam hebdomadam integram in victualibus tum eorum familiâ exponere coniecerint, tàm ipſi, quam de ipſorum ſic impeditorum familiâ exiſtentes, non impediti, eandem præſtam Indulgentiam conſequantur, ac ſi perſonaliter viſitarent: liceatque prædictis Nuncio, & Commiſſario, ac deputandis, & ſubdelegandis, pro talibus impeditis, in ſingulis locis, de quibus ſibi videbitur Confeſſores deputare idoneos, etiam quos ipſi non venientes eligere voluerint, qui erga impeditos eoſdem, ac de eorum familiâ exiſtentes, pari, quâ alij Confeſſores prædicti erga viſitantes dictas Eccleſias, authoritate fungantur. Et quia forſan contingere poſſet aliquos dubitare, quantum eſſe deberent pro conſequenda Indulgentia prædicta, & alijs præmiſſis; & nullos eſſe debitos, vel incertos, an eorum impotentia, infirmitas, vel ſeruitij occupatio ſit adeò excuſabilis, notabilis, & legitima, quòd iuxta præmiſſa ad viſitationem ſacrarum adſtringi non debeant, & Indulgentiam huiuſmodi conſequantur; ſed pro illa conſequendâ ſufficiat eis, quantitatem

prædictam in capſis huiuſmodi per fideles manus poni facere volumus, quòd tam Nuncius, & Commiſſarius prædictus, & quibus vices ſuas in genere, vel in ſpecie duxerit committendas, confeſſor quem tales dubij, aut incerti, ex prædictis deputandis, vt præmittitur, adiuerint, poſſit eis huiuſmodi dubietates, prout eorum ſtatus, & indemnitati, animarumq; ſaluti, & conſcientiæ quieti, & paci ſalubrius expedire cognouerit decidere, & determinare, ac viſitationem huiuſmodi, & ſummam, de qua dubitarent, an ab eiſdem ſoluenda veniret, eiſdem in parte remittere, prout Nuncio, ſeu Commiſſario, ſeu deputandis, & ſubdelegandis prædictis neceſſarium eſſe videbitur, eos ad viſitandas dictas Eccleſias penitùs impotentes exiſtere declarare, habeantq; tales dubij iuxta declarationem, ſeu remiſſionem huiuſmodi ſatiendam, quoad effectum conſecutionis Indulgentiæ memoratæ, pro verè viſitantibus, & ſoluentibus, ad quod tenentur. proniſo, quòd Confeſſor prædictus eiſdem impeditis, & de eorum familiâ exiſtentibus, loco viſitationis huiuſmodi alia iniungat opera pietatis. Verùm ſi qui forent, qui adeò pauperes eſſent, vt commodè ſoluere nequirent iuxto ordinationem prædictam, liceat Nuncio, & Commiſſario, ac deputandis & ſubdelegandis prædictis, cum talibus, qui ſoluere nequeant, vt huiuſmodi Indulgentiæ fiant participes conuenire, & eos cum ſibi videbitur à ſolutione huiuſmodi, ſubſiſtente cauſâ legitimâ, in totum, vel in partem liberare; & per Archiepiſcopos, Epiſcopos, Reges, Reginas, Duces, Marchiones, Comites, Barones, Nobiles, & alios Chriſti fideles huiuſmodi tàm Eccleſiaſticos, & Religioſos, quàm etiam ſeculares, quorum magna familia foret, ratione huiuſmodi conſequendarum Indulgentiarum faciendas contributiones, conſideratis diligenter eorum facultatibus diſcretè limitare, ac taxare, & deſuper cum ipſis, ſicut Nuncio, & Commiſſario, ac deputandis, & ſubdelegandis prædictis vtilius videbitur componere; nec non omnia alia circa hoc ad ſalutarem, & celeriorem expeditionem faciendam procurare, & ordinare. Et vt oblationes huiuſmodi fideliter colligantur, & collecta conſeruentur, ac illarum prouentus in hoc ſanctiſſimum, & neceſſarium opus, contrà Crucis Chriſti inimicos, & non in aliam cauſam omninò conuertantur, volumus, quòd Nuncius, & Commiſſarius, ſeu deputandi, & ſubdelegandi prædicti in ſingulis Eccleſiis ad id per eos ordinandis, vnam, vel plures, capſam, vel capſas, clauſuris, & clauibus benè munitam, prout ſibi, & deputandis, ſeu ſubdelegandis prædictis videbitur, ordinet; & quicquid ex vnaquaque capſa extrahi continget, per authenticas perſonas annotari, & illud totum in præmiſſam cauſam, & non in alios vſus omninò conuertendum, ad Cameram Apoſtolicam fideliter transferre, ſeu tranſmittere procuret. Et ſi forſitan ſuper præmiſſorum executione, & præſentium litterarum conceſſione, ac illarum clauſulis, & verbis aliqua dubia quomodolibet exorientur, eiuſdem Nuncij, & Commiſſarij, qui de præmiſſis plenè informatus exiſtit, ac etiam deputandorum, & ſubdelegandorum ab eo, declarationi, & interpretationi, toties, quoties opus fuerit ſtare debere decernimus. Et vt animarum ſalus eò potiùs procuretur, quò magis aliorum egent ſuffragijs, & quo minùs ſibi ipſis proficere valeant, authoritate prædictâ, de Theſauro Sanctæ Matris Eccleſiæ, animabus in Purgatorio exiſtentibus, quæ per charitatem ab hac luce in Chriſto deceſſerunt, & quæ dum viuerent, id promeruerunt, paterno compatientes affectu, quantum cum Deo poſſumus, ſuccurrere cupientes, de diuina miſericordia, & Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine, volumus, & concedimus, vt ſi qui parentes, amici, aut cæteri Chriſti fideles pietate commoti, pro ipſis animabus purgatorio igni, pro expiatione pœnarum eiſdem ſecundùm diuinam iuſtitiam debitarum expoſitis, durante dicto tempore Indulgentiæ, ad opus huiuſmodi aliquam eleemoſynam, iuxta Nuncij, ac Commiſſarij, ac deputandorum, & ſubdelegandorum prædictorum, vel alicuius eorum ordinationem, dictas Eccleſias viſitando piè erogauerint, vt præfertur, pro plenaria pœnarum relaxatione ſuffragetur; ac omnes vtriuſque ſexus Chriſti fideles, de ſimili poteſtatis plenitudine, & liberalitate, qui manus adiutrices ad huiuſmodi opus, viſitando, vel mittendo porrexerint, ac omnes, & ſingulos eorum parentes defunctos, ac eorum benefactores, qui cum charitate deceſſerunt, in omnibus precibus ſuffragijs, eleemoſynis, ieiunijs, & orationibus, Miſſis, horis Canonicis, diſciplinis, peregrinationibus, & cæteris omnibus ſpiritualibus bonis, quæ fiunt, & fieri poterunt in tota vniuerſali Sacroſanctâ Eccleſiâ militante, & omnibus membris eiuſdem participes in perpetuum fient. Cæterùm nè propter multitudinem indulgentiarum, tàm à nobis, quàm à Prædeceſſoribus noſtris conceſſarum, Chriſti fideles in hoc ſancto opere tardiores exiſtant, omnes Indulgentias à nobis, & eadem Sede, vel eiuſdem authoritate, quibuſcumque Eccleſiis Monaſterijs, Hoſpitalibus, etiam noſtro Sancti Spiritus in Saxia de dicta vrbe Ordinis Sancti Auguſtini, & pijs locis, vniuerſitatibus, Confraternitatibus, etiam cuiuſcumque qualitatis, & ad quemcumq; vſum, etiam laicorum, vel Clericorum inſtitutis, & ſingularibus perſonis, etiam plenarias in vita, vel mortis articulo, præterquàm ratione expeditionis, & Indulgentiæ anni Iubilæi huiuſmodi in dicta vrbe, & extrà eam videlicet conceſſas, vſque ad dictum feſtum Pentecoſtes proximè venturum, authoritate Apoſtolicâ prædictâ ac ſimili Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine omninò ſuſpendimus, illasq; interim nemini volumus in vita, vel in morte aliquatenus ſuffragari, ac illas publicari, & prædicari, aut earum prætextu à quæſtoribus eleemoſynarum aliquid poſtulare nullatenus poſſe. Et inſuper, vt præmiſſa meliùs, & faciliùs, ſemotis quibuſlibet impedimentis, debitum conſequantur effectum, omnibus, & ſingulis locorum quorumſuis Ordinariis, vel conditionum exiſtant, vtriuſque ſexus perſonis, in virtute Sanctæ Obedientiæ, & ſub excommunicationis latæ ſententiæ, ac maledictionis æternæ, à qua non niſi à nobis, & ſucceſſoribus noſtris Romanis Pontificibus, ac Canonicè intrantibus, præterquàm in mortis articulo conſtituti, & debitâ ſatisfactione præmiſſâ, abſolui poſſint, ac prædictis Nuncij, & Commiſſarij, ac deputandorum & ſubdelegandorum prædictorum arbitrio, qualitate facti, & perſona attentâ, moderanda, & de facto à contra facientibus exigenda pœnâ diſtrictiùs inhibemus: nè videlicet Ordinarij, Abbates, & alio Eccleſiaſticæ perſonæ, ſeculares, & religioſæ quæcumque, præſentium publicationem in eorum Eccleſiis, ciuitatibus, & diœceſibus, & alibi, & quoties opus fuerit faciendam impedire, & aliquid prætextu dictæ publicationis petere, & etiam à ſponte offerentibus exigere, & recipere; ac ipſi & quicumque alij in præmiſſis, & circa ea fraudem, aut dolum committere, noue procuratores huiuſmodi Indulgentiæ participes fieri, & ſua pia ſuffragia erogare, & mittere, ab huiuſmodi eorum propoſito, in toto, vel in parte, directè, vel indirectè, tacitè, vel expreſſè retrahere, ac quaſcumque alias Indulgentias, per nos, vt præmittitur, ſuſpenſas prædicare, publicare, aut illis quomodolibet, & earum prætextu aliquid petere, aut recipere, ac aliàs contrà præſentes illarumq; tenorem, in ipſis prædicationibus, piam Chriſti fidelium animum ab eorum Sancto, & propoſito, dicto durante tempore, quoquo modo præſumant. Mandantes ſub ſimilibus ſententijs, maledictione, & pœnâ, ipſas præſentes per quoſcumque verbi Dei Prædicatores, etiam Clericos, & Religioſos quorumcumque Ordinum (etiam Mendicantium) iuxtà ordinationem, & requiſitionem Nuncij, & Commiſſarij, deputandorum, ſubdelegandorum Prædicatorum in Ciuitatibus, locis, & Eccleſiis ad hoc deputandis, prædicari, publicari, & declarari, ac prædictos Chriſti fideles ad contribuendum huic ſancto operi induci, & exhortari, ac per loci Ordinarios, Abbates & aliàs Eccleſiaſticas perſonas prædictas, ad id auxilium, conſilium, & fauorem impendi: nec non per Nuncium, & Commiſſarium, ac deputandos, & ſubdelegandos prædictos, tàm ipſos ſi non paruerint, quàm generaliter contradictores quoſlibet, & rebelles, per cenſuram Eccleſiaſticam, & alia iuris opportuna remedia, inuocato etiam ad hoc ſi opus fuerit auxilio brachij ſecularis, compeſci, & compelli debere, habituros ratum, & gratum, cenſuras & pœnas, quas Nuncium, & Commiſſarium, ac deputandi, & ſubdelegandi prædicti rite tulerint, ſiue ſta

fuerint

ruerint in rebelles, & ſaltem illas, authore Domino, vſque ad ſatisfactionem condignam inuiolabiliter obſeruari: & generaliter quicquid per Nuncium, & Commiſſarium noſtrum, ac deputandos, & ſubdelegandos prædictos in præmiſſis fuerit quomodolibet ordinatum. Super quibus omnibus, & ſingulis, ſibi, ac deputandis, & ſubdelegandis prædictis, plenam, liberam, & omnimodam, etiam circà proceſſiones publicè ad effectum præſentium faciendas, ac populi etiam ad ſonum campanæ conuocationem; non obſtantibus præmiſſis, ac conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, nec non priuilegijs, & indultis, etiam Mari magno nuncupatis, eiſdem Ordinibus, illorumq; perſonis in genere, & in ſpecie forſan, ſub quibuſuis verborum formis, & clauſulis, etiam derogatoriarum derogatorijs, fortioribus, efficacioribus, & inſolitis, per nos, & Sedem prædictam conceſſis, & de quibus præſentibus etiam de verbo ad verbum pro illorum ſufficienti derogatione habenda eſſet mentio ſpecialis: quæ quo ad hoc eiſquam nolumus vllatenus ſuffragari, contrarijs quibuſcumque, aut ſi aliquibus, vel eorum Ordinibus, coniunctim vel diuiſim ab eadem ſit Sede indultum, quòd ipſi, aut dictorum Ordinum perſonæ, ad publicandas aliquas litteras, ſeu indulgentias huiuſmodi inuiti compelli, ſeu quòd interdici, ſuſpendi, vel excommunicari non poſſint per litteras Apoſtolicas, non facientes plenam, & expreſſam, ac de verbo ad verbum de indulto huiuſmodi mentionem. Verùm quia difficile foret, præſentes litteras ad ſingula quæque loca, in quibus expediens fuerit, deferre, volumus, ac etiam dicta authoritate decernimus, quòd illarum tranſumptis, manu vnius, vel duorum publicorum Notariorum ſubſcriptis, & Nuncij, ac Commiſſarij, vel deputandorum, & ſubdelegandorum prædictorum, ac alicuius Prælati, ſeu perſonæ in Eccleſiaſtica dignitate conſtitutæ ſigillo munitis, eadem prorſus fides indubia vbilibet adhibeatur, quæ præſentibus adhiberetur, ſi eſſent exhibitæ, vel oſtenſæ. Nulli ergo omninò hominum liceat, hanc paginam noſtrorum, ſtatuti, ordinationis, conſtitutionis, deputationis, applicationis, ſuſpenſionis, inhibitionis, mandati, conceſſionis, voluntatis, & decreti infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc, &c. Datum Romæ, apud Sanctum Petrum, anno incarnationis Dominicæ 1500. quinto Idus Decembris. Pont. ſic. noſtri, anno nono. Adrianus. Regeſtrata apud me Adrianum. P. Thomaſotum.

V. *Pœnitentiarij ordinarij extenſionem poteſtatis abſoluendi ab Alexandro PP. petunt.*

Et quidem iſta Pontifex pro celebratione Iubilæi diſponebat Pœnitentiarij Ordinarij in Baſilica Principis Apoſtolorum, initio anni Sancti cum ex caſibus occurrentibus cognoſcerent, facultates eis conceſſas non ſatis eſſe amplas, communi conſilio conceperunt libellum ſupplicem, quem Alexandro porrigerent, pro extenſione poteſtatis ad abſoluendum, & diſpenſandum.

1. Abſolutio à peccatis omnibus, quantumcumque enormibus.

2. Ab omnibus cenſuris, ſiue à Canone, ſiue ab homine latis, etiam pro mortuis in excommunicatione ſepultis parte ſatisfactâ, vel cautione ſaltem Iuratoriâ, de ſatisfaciendo datâ; etiam ab excommunicationibus in die Iouis ſanctâ, per Pontificem fulminatis, vel aliàs quocumque tempore per eundem latis.

3. Diſpenſatio ſuper irregularitate ex homicidio, ſiue voluntario, ſiue caſuali omninò occulto contractâ, aut vbi ſolùm leuis habetur ſuſpitio, & vniuerſaliter ſuper omni irregularitate qualiter contractâ, niſi ex homicidio voluntario publico.

4 Diſpenſatio cum promotis ſuper ficto titulo, aut antè legitimam ætatem, aut vtroque modo, vt poſſint celebrare, etiam ſi excommunicati, aut ſuſpenſi ſe immiſcuerint executioni Ordinum; etiam cum promotis per ſaltum, & cum his, qui miniſtrârunt, in Ordine non ſuſcepto.

5. Diſpenſatio cum his, qui perdiderunt debitum, quia cognouerunt conſanguineam vxoris, vel viri, aut aliàs quouis modo, vt poſſint exigere.

6 Diſpenſatio in cauſa matrimoniali, vbi eſt impedimentum publicæ honeſtatis iuſtitiæ.

7. Diſpenſatio, vbi eſt impedimentum affinitatis ex damnato coitu, etiam in primo, & ſecundo gradu, aut in duobus vltimis ex illegitimo coitu.

8. Diſpenſatio, vbi eſt impedimentum conſanguinitatis, in duobus vltimis gradibus.

9. Diſpenſatio cum Clerico, qui habuit vxorem corruptam occultè tamen, vt poſſit ad ſacros Ordines promoueri, & in ſuſceptis miniſtrare.

10. Diſpenſatio cum coniuge, qui, vel quæ occultè interfecit, aut machinatus, vel machinata eſt, in mortem coniugis ſuæ, vel ſui, vt poſſit ducere, vel nubere, & cum ducto, vel nupto, aut ductâ, vel nupta permanere.

11. Commutatio omnium votorum, dempto continentiæ, aut Religionis ſolenni.

12. Compoſitio ſuper bonis incertis, malè acquiſitis, vel detentis. Hæc omnia in foro conſcientiæ, & pœnitentiali concedantur.

VI. *Oratores omnium Regum, & Principum ad deliberationem pro bello Turcico conuocat Alex. PP.*

Iſta Pœnitentiarij flagitabant. Et quia Pontifex, occaſione eius anni lar[gi]tâ, pecunias in bellum Turcicum pro defenſione Venetorum conquirere, communemque omnium Chriſtianorum expeditionem in Turcas decernere cogitabat; idcò ad vndecimum diem Martij, Oratores omnium Regum, & Principum, ad deliberationem in priuatum Conſiſtorium euocauit, quibus cum de bello ſuſcipiendo gerendoque conferret. Interfuerunt, Epiſcopus Seconienſis, & Philibertus Oratores Maximiliani Regis Romanorum, Epiſcopus Trecorenſis Orator Franciæ, Epiſcopus Vigornienſis, Orator Regis Angliæ. Vnus Orator Regis Hiſpaniarum, duo Regis Neapolitani, ex quibus primus Hieronymus, vnus à Rege Poloniæ Spitko Comes Iaroſlauienſis, Palatinus Cracouienſis, vnus à Rege Vngariæ, & Bohemiæ Nicolaus Bauth, Comes de Iadera, Magiſter Cueta, Oratores Venetorum, Ducis Sabaudiæ, & Florentinorum. His & Cardinalibus præſentibus, Alexander, ingens periculum, quod Reipublicæ Chriſtianæ à Baiazete imminere, expoſuit; vtque de auertendo maturè decernerent; ac ſi opus eſſet à principibus, à quibus miſſi, conſenſum ad decernendum peterent, admonuit. Multi dubitabant, an is vellet aliquid in tam neceſſariam expeditionem conferre. Quibus vt omnem ſcrupulum eximeret, præter ex[a]ctiones, occaſione Iubilæi communes omnibus indictas, Clerum vniuerſum decimauit, ac præterea Hebræis eandem in expeditionem ſubſidia imperauit, datis duobus, quæ adiungo edictis.

Idē Clerū vniuerſū decimat.

Clero.

Alexander Epiſcopus Seruus Seruorum Dei. Ad futuram rei memoriam.

Quamuis ad amplianda Eccleſiarum omnium commoda, noſtræ conſiderationis intuitum extendamus, & pro vniuerſorum Chriſti fidelium profectu noſtra ſemper aſpirauerit, & aſpiret intentio; ſed tamen contrà morem, & propoſitum noſtrum calamitoſa huius temporis conditio, & ſæua contra Chriſticolas, ingeuiſq; perfidiſsimorum Turcarum [illegible] hoſtium perſecutio, nos aliquid innouare compellit. Summus, & almus ille ſcrutator cordium intuetur. Angimur ſtimulis, & Eccleſiaſticas perſonas, ac alios Chriſti fideles, quos ab oneribus hactenus releuare, eorumq; commodum, & vtilitatem procurare ſtuduimus, vrgenti Reipublicæ Chriſtianæ neceſſitate, & Orthodoxæ fidei defenſione grauare oportebat. Sperantes indubiè, quòd ſicut eiſdem Chriſti fidelibus in omnem caſum, omnemq; euentum totâ cordis affectione conſulimus, ac opportunis auxilijs, & fauoribus prouidemus, ità ipſi pro defenſione veræ fidei, quam in ſacri ſuſceptione Baptiſmatis ſponte profeſſi ſunt, pro ſuis, & Reipublicæ Chriſtianæ neceſſitatibus ſubleuandis, non modò libenter, ſed promptè, & ardenti animo eorum impendent ſubſidia, ſuaſq; extendent dextras liberales. Cùm itaque perfidiſsimi Turcæ, Chriſti nominis hoſtes, Chriſtianum ſanguinem quotidie ſitientes, ac omnes animo in Chriſtianorum terras, atque prouincias ſuas tyrannidi, atque ſpurciſsimæ ſectæ ſubijcere quærentes, ſuperiori, &

præſen

præſente anno, validiſſimam claſſem maritimam, maximumq; terreſtrem exercitum, ad expugnandum ſtatum, terras, atque dominia dilecti filiorum Auguſtini Barbadici Ducis, & Dominij Venetorum inſtruxerint, diverſaſq; incurſiones civitatum effecerint, & multa in illa animarum abduxerint, ac in miſerabilem ſervitutem redegerint, villaſq; & loca plurima igne, ferroq; vaſtaverint, ac tandem Neopactum civitatem, aliqua oppida, & loca maritima circumvicina muniſſima, vi, & armis ceperint, Chriſtianis omnibus, etiam Eccleſiaſticis, & Religioſis utriuſque ſexus, etiam Pontificali dignitate præditis, ac prægnantibus cum fœminarum corpuſculis inibi repertis, crudeliſſime cæſis, & interfectis, & alijs in duriſſimam ſervitutem redactis, Templis Salvatoris noſtri pollutis, & dirutis, ad ſuum malum, & iniquum propoſitum continuè ferventius proſequentes, & nihil aliud die noctuq; quærentes, & excogitantes, quàm omnium Chriſtianorum dominia, ſuæ tyrannidi, & ſpurciſſimæ ſectæ ſubijcere, ac legem Chriſti noſtri ſubvertere, denuò validiorem claſſem maritimam, maioremq; terreſtrem exercitum inſtruant, ut omnia maritima loca, atque portus Chriſtianorum occupent, parentque eis deinde faciliùs ad Romanæ Eccleſiæ terras, & præſertim ad hanc Almam urbem noſtram, in qua Petri ſedes eſt collocata, & quâ (quod Deus avertat) expugnata, ſe totius Orbis Imperium facilè occupare poſſe non dubitant, acceſſum: & niſi celeriter occurratur, prout res expoſtulat, formidandum ſit, ne ipſi perfidiſſimi Turcæ victoria ſuperbiâ elati, videntes Catholicos Reges, & Principes, ac Potentatus inter ſe diſſidentes, privatis commodis intentos, commune bonum negligere, maiora, & irreparabiliora damna inferant Chriſtianis, prout iam ſuperioribus annis, diverſis terris, atque locis, Germaniæ, Vngariæ, Poloniæ, Croatiæ, & alijs eis finitimis, ac Chariſſimo in Chriſto filio, Maximiliano Romanorum Regi illuſtri ſubiectis inferre non ceſſârunt, in maximam divinæ Maieſtatis offenſam noſtram, & Catholicorum Regum, & Principum, aliorumq; Chriſtifidelium ignominiam dedecus, & iacturam. Nos illius vices gerentes in terris, qui pro mundi ſalute de ſummo cœlorum ſolio, ad ima deſcendens carnem humanam aſſumere, & mortem ſubire non horruit, repetentes animo non ſine maximâ cordis amaritudine, quot Sanctiſſimæ Patriarchales Metropolitanæ, & Cathedrales, aliæq; inſignes Eccleſiæ penè innumeræ, ac utriuſque ſexus Regularium perſonarum Monaſteria, Cœnobia, & pia loca prophanata, & deformi ruinæ ſubiecta; quotque ornamenta, Cruces, & Calices, aliaq; divinis deputata miniſterijs conflata, & deſtructa vaſa; ac (quod lamentabilius eſt) Sanctorum veneranda corpora, & piorum ſacræ reliquiæ conculcata; ac quot innumeri ſexus utriuſque Chriſtifideles, ad damnatam Mahometicam ſectam ſub dirâ ſervitute recipiendam compulſi fuerint, & niſi per Catholicos Reges, & Principes, tantæ infamiæ, tantoq; furori celeriter occurratur, maiora indies detrimenta veriſimiliter perventura, Cupienteſq; pro eiuſdem fidei defenſione, & Chriſtianorum ſalute, non ſolùm noſtras, & Sedis Apoſtolicæ facultates noſtræ diſpoſitioni commiſſas exponere, ſed etiam perſonaliter (prout iam aliquibus Catholicis Regibus, & Principibus per diverſas noſtras literas ſignificavimus) ſi nobiſcum accedere voluerint, unà cum ſacro venerabilium Fratrum noſtrorum, S.R.E. Cardinalium Collegio, qui ſe etiam ad id, pro eorum piâ in Chriſtianam Religionem devotione ſponte obtulerunt, in hac ſacratiſſima, & pernecesſariâ expeditione accedere, & proprium ſanguinem, ſi opus fuerit, effundere. Et quoniam ad tantam rei molem perficiendam, noſtræ, & eiuſdem Romanæ Eccleſiæ non ſuppetunt facultates; volentes pro viribus huic ſanctiſſimo operi (ne alia Dominia, Regna, Provinciæ, Civitates, & loca Chriſtianorum, ipſi perfidiſſimi Turcæ diripiant, & ſub tyrannidem deducant, ac continuis bellorum turbinibus affligant) quantum nobis ex alto conceditur, occurrere, maturâ deſuper deliberatione præhabitâ, de eorundem S.R.E. Cardinalium conſilio pariter & aſſenſu, unam veram, & integram decimam omnium & ſingulorum fructuum, & proventuum, ſecundùm verum valorem annuum Eccleſiarum, Monaſteriorum, & aliorum beneficiorum ſuarum, & obventionum quarumlibet, etiam ratione Capelli ad eoſdem Cardinales ſic volentes, & convenientes, proventuum, per eos in Romana Curiâ, nec non omnium Provinciarum, Civitatum, & terrarum eiuſdem Romanæ Eccleſiæ, ac præfatæ urbis, & eiuſdem Romanæ Curiæ officiorum, cuiuſcumque qualitatis, etiam Vicecamellariatus, maioris Pœnitentiariæ, ac Patriarcharum, Metropolitanorum, Cathedralium, & aliarum Eccleſiarum, Monaſteriorum, Prioratuum, Præpoſiturarũ Dignitatum perſonatuum, adminiſtrationum, officiorum, Canonicatuum, & præbendarum, aliorumq; cum cura, & ſine cura beneficiorum Eccleſiaſticorum ſecularium, & etiam S. Benedicti, S. Auguſtini, Ciſtercienſis, Cluniacenſis, Carthuſienſis, Montis Oliveti, Humiliatorum, Præmonſtratenſium, Vallis umbroſæ, Cruciferorum, Monachorum Eremitarum S. Hieronymi, & aliorum quorumvis ordinum tam virorum, quàm mulierum, etiam Mendicantium, ex privilegio, vel aliàs certos redditus habentium, Regulariumq; Militarum, videlicet S. Iacobi de Spata, de Calatrava, de Alcantara, de Monteſia, Ieſu Chriſti, de Avis B. Mariæ, Theutonicorum, & aliarum quarumcumq; etiam quorum redditus ad Hoſpitale deputati forent, per univerſum Orbem conſiſtentium officiorum, videlicet à Legatis, Vicecancellario, maiori Pœnitentiario & Camerario, Gubernatoribus, Rectoribus, Capitaneis, Poteſtatibus, & alijs quibuſcumque Officialibus noſtris, dictarumq; Romanæ Curiæ, & urbis: redditum verò & proventuum Eccleſiaſticorum ab omnibus, & ſingulis Archiepiſcopis, Epiſcopis, Electis, Abbatibus, Prioribus, Prioriſſis, adminiſtratoribus, commendatarijs, Capitulis, Conventibus, Guardianis, cæteriſq; perſonis, Eccleſiaſticis ſecularibus, & Regularium, Ordinum, & Militarum, & Prioratuum, Caſtellaniarum, Baiuliarum, ac Præceptoriarum, & Militiarum huiuſmodi fructus, redditus, & proventus Eccleſiaſticos ubilibet in toto univerſo Orbe percipientibus & percepturis, cuiuſcumque præeminentiæ, dignitatis, ſtatus, gradus, Ordinis, vel conditionis exiſtant, etiam exemptis, & quantumcumque privilegiatis, perſolvendam, colligendam, levandam, & exigendam, ut infrà terminum per Legatos, ſive Nuncios, & Collectores per nos ſuper omnes deputandos, eiſdem præfigendum, in præmiſſum fidei, tam communem, tam ſanctum, tamque pernecesſarium opus, videlicet contrà ipſos perfidiſſimos Turcas, & [illegible] convertendos, Apoſtolicâ authoritate, & ex certa noſtra tenore præſentium, per triennium, à data præſentium computandum imponimus. Et ut præmiſſa meliùs parea ab omnibus inviolabiliter obſerventur, contradictores inobedientes, & rebelles, aut ſcienter fraudantes, & huiuſmodi decimas integrè non ſolventes, cuiuſcumque ſtatus, gradus, ordinis, & præeminentiæ, ut præfertur, fuerint, etiamſi Patriarchali, Archiepiſcopali, Epiſcopali, aut aliâ quavis Eccleſiaſticâ præfulgeant dignitate excommunicationis, & privationis Eccleſiarum, Monaſteriorum, aliorumq; beneficiorum Eccleſiaſticorum omnium, ut ſuprà qualificatorum, ita ut illa extunc vacare cenſeantur, & ut vacantia impetrari, & libere conferri poſſint, ſententias, & pœnas ipſo facto incurrere declaramus: Quibus ſententiis Venerabiles Fratres noſtri S.R.E. Cardinales prædicti, huic ſanctiſſimo operi unà nobiſcum toto cordis affectu intenti, ſponte ſe ipſos ſubmittere ſe voluerunt. Statuentes etiam, ut omnes, & ſingulæ perſonæ, quæ ob non ſolutionem ſive defraudationem decimarum, vel aliàs quacumque occaſione præmiſſorum, excommunicationum ſententiâ innodatæ fuerint, ab alio, niſi per Romanum Pontificem, (præterquàm in mortis articulo conſtituta & niſi priùs ſatisfacto de his, quæ tenentur) abſolvi nequeant, neque ad ſententiam ipſam tam in foro conſcientiæ, quàm contentioſo, & in impetrationibus beneficiorum, vel alijs quibuſcumq; gratijs obtinuiſſe cenſeantur: & niſi de excommunicatione huiuſmodi, & ob quam cauſam, eam incurrerint, ſpecificam, & expreſſam fecerint mentionem. Aliàs quævis abſolutio, & littera Apoſtolica, & quæcumque conceſſiones beneficiorum, & gratiæ, ſub quavis verborum formâ conceſſa, nullatenus eis ſuffragentur, nulliuſq; ſint roboris, & momenti. Volentes quoque & decernentes, quòd ſi authore Domino profligatis hoſtibus fidei, victoriam Chriſtianorum exercitum conſequeretur, ſive hoc bellum impoſitum eſſe, ſive in ſecundo, vel tertio anno eſſe contigerit, tunc ab eo tempore citrà expeditione ceſſante, decima huiuſmodi ampliùs non levetur, nec

exta-

exigatur. Circa verò collectionē, & exactionem, tàm decimarum, quàm pecuniarum quarumlibet, & aliarum bonorum vndecunq; & quomodocumque ad hoc ſanctum opus prouenientium, & modum illa exponendi, per Legatos, ſiue Nuncios, & Collectores prædictos, ſub cōditionibus, modis, & formis ità curabitur, vt omnes & planè intelligere, & apertè videre poſſint, pecuniam huiuſmodi integrè, in hanc ſanctam expeditionem, & non in alios vſus erogari. Requirimus inſuper & monemus, omnes & ſingulos Prælatos ſupradictos eorumq; Vicarios, & Officiales, ac in virtute Sanctæ Obedientiæ, & ſub excommunicationis pœnâ ipſis diſtrictè præcipiendo mandamus, quatenùs quilibet eorum in ſolidum, quamprimùm præſentes noſtræ litteræ, ſeu earum tranſumpta, manu alicuius Notarij publici, & ſigilli alicuius eorum, aut Legatorū, ſeu Nunciorū, & Collectorū prædictorum munita, præſentata ſeu præſentata fuerint, ipſas litteras, ac omnia, & ſingula in eis contenta, in ſuis, ac alijs Eccleſiis ſiue locis ſuarum Prouinciarū, ciuitatū, & Diœceſium, Dominicis, & feſtiuis diebus, quandò, & quotiès opportunum fuerit, ſolenniter publicent, & exponant, & per quos ad hoc deputauerint, publicari, & exponi faciant. Et vt meliùs, & clariùs intelligatur ab omnibus, etiam, (ſi opus fuerit,) ſermone vulgari. Non obſtantibus Cōſtitutionibus, & Ordinationibus Apoſtolicis, ac Eccleſiarum, Monaſteriorum, Prioratuum, Militiarum, Hoſpitalium, Ordinum, & Officiorum prædictorum, iuramento, confirmatione Apoſtolicâ, vel quauis firmitate aliâ roboratis, ſtatutis, & conſuetudinibus, ſtabilimentis, vſibus, ac priuilegijs, & indultis Apoſtolicis, eis forſan ſub quibuſcumque verborum formis, & clauſulis, etiam derogatoriarum derogatorijs fortioribus, efficacioribus, & inſolitis, conceſſis; quibus, etiam ſi de eis, eorumq; totis tenoribus pro illorum ſufficienti derogatione ſpecialis ſpecificâ, expreſſa, ſeu quauis alia expreſſio habenda foret, & in illis caueretur expreſſe, quòd illis nunquam cenſeatur derogatum, nec derogari poſſit, niſi ſub certis inibi expreſſis modo, & formâ, ac verborum expreſſione, vel nullo modo, niſi tenores eorum, ac ſi de verbo ad verbum inſererentur præſentibus, pro ſufficienter expreſſis, & inſertis habentes, illis aliàs in ſuo robore permanſuris, hac vice duntaxat ſpecialiter & expreſſè, ex ſimilibus conſilio, ſcientiâ, & auctoritate omninò derogamus, ac derogatum eſſe volumus, cōtrarijs quibuſcumq; aut ſi eiſdē Cardinalibus Archiepiſcopis, Epiſcopis, Electis, Adminiſtratoribus, Abbatibus, Abbatiſſis, Prioribus, Prioriſſis, Præpoſitis, Magiſtris, Caſtellanis, Baiulius, Ordinib. Militijs, Officialibus, & perſonis, aut quibuſuis alijs, coniunctim, vel diuiſim, ab eadem Sede ſit indultum, quòd ad ſolutionem alicuius decimæ minimè teneantur, & ad id compelli, aut quòd interdici, ſuſpendi, vel excommunicari, aut propterea priuari non poſſint per litteras Apoſtolicas, non facientes plenam, & expreſſam, ac de verbo ad verbum de Indulto huiuſmodi mentionem; & quibuſlibet alijs priuilegijs, indultis & litteris Apoſtolicis generalibus vel ſpecialibus quorumcumque tenorum exiſtant, per quæ præſentibus non expreſſa, vel totaliter non inſerta, effectus earum impediri non valeat quomodolibet vel differri, & de quibus quorumcumq; totis tenoribus de verbo ad verbum habenda ſit in noſtris litteris mentio ſpecialis, quæ quoad præmiſſa in quam volumus nullatenus ſuffragari. Quòd ſi quiſpiam (quod non credimus) quo minus decima huiuſmodi perſoluatur, & exigatur, perſuadere, facere, aut operari quouis modo, directè, vel indirectè committere præſumpſerit, etiam cuiuſcumque dignitatis, ſtatûs, gradûs, Ordinis, conditionis, vel præeminentiæ, nobilitatiſue fuerint, etiamſi Archiepiſcopali, Epiſcopali, vel aliâ quauis Eccleſiaſticâ, vel mundanâ dignitate præfulgeat, excommunicationis ſententiam eo ipſo facto incurriſſe noſcatur, à qua non niſi à nobis, vel ſucceſſoribus noſtris Romanis Pontificibus canonicè intrantibus præterquam in mortis articulo conſtitutis, & debitâ ſatisfactione præmiſſâ abſolui poſſit. Cæterùm quia difficile foret, præſentes litteras ad ſingula quæque loca, in quibus expediens foret deferri, volumus, ac authoritate Apoſtolicâ decernimus, quòd earumdem litterarum tranſumptis, manu alicuius publici Notarij inde rogati ſubſcriptis, & ſigillo alicuius ex Collectoribus, vel ſubſtituendis, & deputandis, ſub collectoribus, ab eodem, aut alicuius Curiæ Eccleſiaſticæ, ſeu Prælati, aut alterius perſonæ in Eccleſiaſtica dignitate conſtitutæ munitis, ea prorſus fides indubia, in iudicio, & extrà, aut aliàs vbilibet, in omnibus & per omnia adhibeatur, quæ præſentibus adhiberetur, ſi eſſent exhibitæ, vel oſtenſæ. Nulli ergo omninò hominum liceat hanc paginam noſtræ impoſitionis, declarationis, ſtatuti, requiſitionis, monitionis, mandati, derogationis, voluntatis & decreti infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem, &c. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, Anno incarnationis Dominicæ 1500. Calend. Iunij Pontific. noſtri anno VIII.

Hebræis.

Alexander Epiſcopus. Seruus Seruorum Dei. Ad futuram rei memoriam.

Si Eccleſiaſticos omnes in vniuerſo Orbe conſiſtentes, incipientes à nobis ipſis, etiam Venerabiles Fratres noſtros S.R.E. Cardinales, & quoſlibet Romanæ Curiæ Officiales, ac ſubditos, & eidem Eccleſiæ ſubiectos, quos ab oneribus releuare tenemur, vrgente ſummâ neceſſitate fidei Catholicæ, & grauiſſimis periculis Chriſtianorum imminentibus, grauare cogimus; Iudæi quoque ab ea impoſitione immunes eſſe non debent, cùm inter Chriſtianorum Dominia conſtituti, liberam ab eis ducere vitam, in rebus ſuis perſiſtere, diuitias acquirere, multiſq; alijs priuilegiis gaudere permittantur, & ſeſe demum ex commodis Chriſtianorum ſuſtentatione, ac liberos, & eorum familias alere dignoſcantur: ipſiq; Iudæi, ſi Chriſtianis preſſura obuenerit (quod Deus pro ſua clementia auertat) detrimentorum eſſent participes & eorum periculis vt noſtri res agerentur: Propterea ad euitanda tanta pericula ſe cum ſuis facultatibus promptos exhibere conuenit. Cum itaque perfidiſſimus Turca, Chriſti nominis hoſtes, Chriſtianorum terras, atque Dominia ſua tyrannidi & ſpurciſſimæ ſectæ ſubijcere quærentes, ſuperiori, & præſenti annis validiſſimam claſſem maritimam, maximumq; terreſtrem exercitum ad expugnandum ſtatum, terras, atque Dominia Dilectorum filiorum nobilium virorum, Auguſtini Barbadici Ducis, & Dominij Venetiarum inſtruxerint, diuerſaſq; incurſiones fecerint, & multa millia animarum abduxerint ac in miſerabilem ſeruitutem redegerint, villaſq; & loca pluri ma igne, ferroq; vaſtauerint, ac tandem Neopatrum ciuitatem, aliaſq; oppida, & loca maritima circummunita munitiſſima, vi, & armis ceperint, Chriſtianis omnibus, etiam Eccleſiaſticis, & Religioſis vtriuſque ſexûs, etiam Pontificali dignitate præditis, ac prægnantibus cum feminis corporibus inibi repertis crudeliſſimè cæſis, & interfectis, & alijs in miſerrimam ſeruitutem redactis; Templis Saluatoris noſtri pollutis, & dirutis; ac ſuum malum, & iniquum propoſitum continuè feruentius proſequentes, & nihil aliud diu, noctuq; quærentes, ac excogitantes, quàm omnia Chriſtianorum Dominia ſuæ tyrannidi, ac ſpurciſſimæ ſectæ ſubijcere, ac legem Chriſti noſtri ſubuertere, denuò validiorem claſſem maritimam, maioremq; terreſtrem exercitum inſtruant, vt omnia maritima loca, atque portus Chriſtianorum occupent; patefacto eis deinde faciliùs ad Romanæ Eccleſiæ terras, & præſertim ad hanc Almam vrbem noſtram, in qua Petri Sedes collocata eſt, & quâ (quod Deus auertat) expugnatâ ſe totius Orbis Imperium facilè occupare poſſe non dubitant, acceſſus; & niſi celeriter occurratur, prout res expoſtulat, formidandum ſit, nè ipſi perfidiſſimi Turcæ victoria ſuperbiâ elati, videntes, Catholicos Reges, & Principes ac Potentatus inter ſe diſſidentes, priuatis commodis intentos, commune bonum negligere, maiora, & irreparabiliora damna inferant Chriſtianis prout tam ſuperioribus annis in diuerſis terris, atque locis Germaniæ, Vngariæ, Poloniæ, Croatiæ, & alijs eis finitimis, à chariſſimo in Chriſto filio, Maximiliano Regē Romanorum Illuſtri ſubiectis inferre non ceſſârunt, in maximam diuinæ maieſtatis offenſam, noſtram, & Catholicorum Regum, ac Principum, aliorumq; Chriſtifidelium ignominiam, dedecus & iacturam. Nos illius vices gerentes in terris, qui pro humana ſalute de ſummo cælorum ſolio ad ima deſcendens, carnem humanam aſſumere, & mortem ſubire non abnuit, referentes animo non ſine maxima cordis amaritudine, quot Sacroſanctæ Patriarchales, & Cathedrales, aliaq; inſignes Eccleſiæ penè innumeræ, ac vtriuſque ſexûs Regularium perſonarum Monaſteria, Cœnobia, & pia loca prophanata, ac deſo-

Digitized by Google

in ruinā ſubiecta, quotque ornamenta, cruces, & calices, aliaq; diuinis deputata miniſterijs conflata, & deſtructa, ac quod lamentabilius eſt, Sanctorum veneranda corpora, & ipſorum ſacra reliquia conculcata, ac quot innumeri ſexûs, vtriuſq; chriſti fideles, ad damnatam Mahometicam ſectam, ſub dira ſeruitute recipiendam compulſi fuerint: & niſi per Catholicos Reges, & Principes tantæ inſaniæ, tantoq; furori celeriter accurratur, maiora indies detrimenta verſimiliter prouentura. Cupienteſq; pro eiuſdem fidei defenſione, & chriſtianorum ſalute, non ſolum noſtras, & Sedis Apoſtolicæ facultates, noſtræ diſpoſitioni commiſſas exponere, & perſonaliter, prout iam aliquibus Catholicis Regibus, & Principibus per diuerſas noſtras litteras ſignificauimus, ſi nobiſcum accedere voluerint, vnà cum Sacro Venerabilium Fratrum noſtrorum, S.R.E. Cardinalium Collegio, qui ſe etiam ad id pro eorum piâ in Chriſtianam Religionem deuotione ſpontè obtulerũt, in hac Sãctiſſimâ & pernecesſariâ expeditione accedere, & proprium ſanguinem (ſi opus fuerit) effundere. Et quoniam ad tantam rei molem perferendam, noſtræ & eiuſdem Romanæ Eccleſiæ non ſuppetunt facultates, volentes huic Sanctiſſimo operi (ne alia dominia, Regna, Prouincias, & loca Chriſtianorum, ipſi perfidiſſimi Turcæ diripiant, ac ſub ſuam tyrannidem deducant, & continuis bellorum turbinibus affligant) quantum nobis ex alto permittitur votiuè intendere, maturâ deſuper deliberatione præhabitâ, de eorundem S.R.E. Cardinalium conſilio pariter, & aſſenſu, ab vniuerſis, & ſingulis Iudæis, in vniuerſo Chriſtianorum orbe vbilibet conſtitutis vigeſimam partem omnium bonorum ſuorum, fructuum quoque, redditnum, & prouentuum, ac pecuniarum quarumcumque, vndecumque, & quomodocumque, etiã per vſurariam prauitatem ad eorum manus peruenientium, per ipſos Iudæos perſoluendam, & ab eis tollendam, leuandam, & exigendam, infrà terminum per Legatos, ſiue Nuncios, & Collectores per nos deſuper deputandos eiſdem præfigendum, in præmiſſum opus, tam commune, tam Sanctum, tamq; pernecesſarium opus, videlicet contra ipſos perfidiſſimos Turcas, & non in alios vſus conuertendum, authoritate Apoſtolicâ, & ex certa noſtrâ ſcientia, tenore præſentium, per terminum à data præſentium computandum, imponimus. Et vt præfati Iudæi impoſitam eis vigeſimam prædictam, ſine aliqua fraude, in termino ſtatuendo integrè perſoluant, & etiam pro quolibet centenario florenorum, quatuor florenos ſoluant inuentori, & eorundem fraudem reuelanti. Non obſtantibus priuilegijs, gratijs, & indultis Apoſtolicis, eiſdem Iudæis ſub quacumque verborum formâ, & quauis authoritate, in genere, vel in ſpecie & cum quibuſcumque clauſulis, etiam derogatoriarum derogatorijs, fortioribus, & efficacioribus, ac inſolitis conceſſis, ſtatutis quoque; & conſuetudinibus Prouinciarum, Ciuitatum, & locorum, in quibus prædicti Iudæi habitant, etiam iuramento, confirmatione Apoſtolicâ vel quauis firmitate aliâ roboratis, per quæ nullum ipſis ſuffragium afferri poſſit, decernimus, & declaramus, cæteriſq; contrarijs quibuſcumque. Verum quia difficile foret, præſentes litteras ad ſingula quæque loca, in quibus expediens fuerit, deferri, volumus, & prædictâ authoritate decernimus, quod illarum transſumptis manu alicuius publici Notarij inde rogati ſubſcriptis, & ſigillo alicuius ex Collectoribus, vel ſubſtituendis, & deputandis ſub Collectoribus ab eiſdem, aut alicuius Curiæ Eccleſiaſticæ, ſeu Prælati, aut alterius perſonæ in Eccleſiaſtica dignitate conſtitutæ munitis, ea prorſus indubitata fides adhibeatur in iudicio & extrà, ac aliàs vbilibet in omnibus, & per omnia, quæ præſentibus adhiberetur, ſi eſſent exhibitæ, vel oſtenſæ. Nulli ergo omninò hominum liceat, hanc paginam noſtræ impoſitionis, declarationis, voluntatis, & decreti infringere, vel ei auſu temerario contraire, Si quis autem, &c. Datum Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ 1500. Calend. Iunij. Pontif. noſtri anno VIII. Hadrianus.

VII. *Taxa redditunm Reueren. DD S.R.E. Card. ad cuius rationem Decimas ſoluere debent.*

HAEC POSTEA ERAT TAXA REDDITVVM REVERENDISSIMORVM *Dominorum, S.R.E. Cardinalium, ad cuius rationem ſoluenda erat Decima, in expeditione contrà Turcas.*

1 NEapolitanus pro ducatis x. m. ducatos 1000.
2 S. Petri ad vincula, pro d. xx. m. d. 2000.
3 S. Mariæ in Porticu, pro d. xv. m. d. 1500.
4 S. Angeli, pro d. xii. m. d. 1200.
5 Vliſſiponenſis, pro d. vii. m. d. 700.
6 Recanatenſis, pro d. xi. m. d. 1100.
7 S. Clementis pro d. x. m. d. 1000.
8 Beneuentanus, pro d. x. m. 1000.
9 S. Praxedis, pro d. x. m. d. 1000.
10 Montis Regalis, pro d. x. m. d. 1000.
11 Vrſinus, pro d. x. m. d. 1000.
12 Alexandrinus, pro d. viii. m. d. 800.
13 S. Crucis, pro d. x. m. d. 1000.
14 Gurcenſis, pro d. iii. m. d. 300.
15 Agringentinus, pro d. 2. m. d. 200.
16 Capuanus, pro d. x. m. d. 1000.
17 Grimanus, pro vii. m. d. 700.
18 Arborenſis, pro d. 2. m. d. 200.
19 Reghinus, pro d. 2. m. d. 200.
20 Colentinus, pro d. iii. m. d. 300.
21 Salernitanus, pro d. iii. m. d. 300.
21 Caputaquenſis, pro d. ii. m. d. 200.
22 Mutinenſis, pro d. iii. m. d. 300.
23 Senenſis, pro d. ix. m. d. 900.
24 S. Georgij, pro d. xviii. m. d. 1800.
25 Columna, pro d. iii. m. d. 300.
26 Aſcanius, pro d. xxx. m. d. 3000.
27 Medices, pro d. vi. m. d. 600
28 S. Seuerini, pro d. xiii. m. d. 1300.
29 Eſtenſis, pro d. xiv. m. d. 1400.
30 Cæſarinus, pro d. ii. m. d. 200.
31 Farneſius, pro d. ii. m. d. 200.
32 Borgia, pro d. x. m. d. 1000.
33 Carnarius pro nollis, nihil.
34 Modroſienſis, pro d. xii. m. d. 1200.
35 Cenomanenſis, pro d. ix. m. d. 900.
36 Rotomagenſis, pro d. ix. m. d. 900.
37 Albretus, pro d. ii. m. d. 200.
38 SS. iv. Coronatorum, pro d. viii. m. d. 800
39 Hiſpalenſis, pro d. xiv. m. d. 1400.
40 Aragoniæ, pro d. ii. m. d. 200.

Rhodianus, Polonio, & Strigonien quia in bello, nihil.

Henricus Archiepiſcopus Tarentinus, Sacri Collegij Clericus & Secretarius, ac Decimarum Collector, manu propriâ.

Taxa pro alijs in Curia Romanâ.

Vicecancellarius Cameræ Apoſtolicæ.	d 50.
Notarij	d. 40.
Theſaurarius	d. 70.
Notarius eiuſdem	d 30
Clerici Cameræ	d. 300
Auditor fiſci	d. 8.
Abbreuiator	d. 8.
Depoſitarius Generalis	d. 100.
Executor Cameræ	d. 12
Secretarij	d. 1200.
Plumbi Magiſtri	d. 150.
Collectores	d. 1248
Auditor Generalis	d. 100.
Notarij	d. 100.
Notarij	d. 200.
Procurator fiſci	d. 8.
Computiſta	d. 8.
Clerici Collegij	d. 60.
Summator Bullarum	d. 30.
Plumbatores	d. 60.
Seruientes armorum	d. 150.
Magiſtri Oſtiarij	d. 64.
Cuſtodes Portæ ferreæ	d. 18.
Magiſter S. Palatij	d 8.
Scutiferi honoris	d 60.

Digitized by Google

Sacriſta	d.4.
Subdiaconi	d.200
Magiſtri Cœremoniarum	d.300.
Cantores	d.100
Regens Cancellariæ	d.40.
Cuſtos	d.40.
Notarius	d.40.
Abbreuiatores de Parco maiori	d.300.
Abbreuiatores de Parco minori	d.812.
Sollicitatores	d.10.
Examinator	d.20.
Regeſtri ſupplicationum Clerici, Scriptores, Salariati	d.60.
Rotæ Auditores	d.1000.
Curſores	d.100.
Cuſtodes catenæ	d.4.
Cubicularij	d.20.
Bibliothecarius	d.10.
Aſsiſtentes	d.50.
Accolythi	d.40.
Magiſtri Capellæ	d.10.
Capellani	d.8.
Corrector	d.60.
Oſtiarius	d.20.
Audientia contradictarum.	
Auditor	d.40.
Procuratores	d.140.
Lectores	d.24.
Notarij	d.12.
Pœnitentiaria.	
Regens	d.25
Scriptores	d.324.
Pœnitentiarij minores	d.10.
Auditor.	d.20.
Procuratores	d.144.
Vrbis.	
Vicarius Papæ	d.40.
Auditor	d.10.
Senator vrbis	d.500.
Capitaneus Curiæ Sabellorum	d.300.
Auditor	d.8.
Soldanus Curiæ	d.15.
Notarij	d.24.
Mareſcalus	d.4.
Bariſellus	d.500.
Capitaneus turris Nonæ	d.5.
Hoſpitalia.	
Columnæ.	
S.Hieronymi de Sclauonibus	d.2.
S.Iacobi prope Coliſæum	d.2.
Campi Martij.	
Britannorum	d.4.
Pontis.	
S.Angeli	d.6.
S.Spiritûs in Saxia	d.400.
Bohemorum	d.10.
Portugallenſium	d.6.
Flandrorum	d.6.
Parconis.	
Theutonicorum Cappellis	d.30.
Arenulæ.	
Anglicorum	d.30.
S.Euſtachij.	
Francorum	d.10.
Transtyberim.	
SS.Quadraginta	d.4.
Ianuenſium.	d.40.

VIII. *Alexander PP. 12. Card. creat, eorum nomina, dig-*

Hæc erat taxa principalis, vt propter faſtidium lectoris omiſerim alias, omnibus Eccleſijs, vrbibus in ſpecie præſcriptas; ſecundùm quas erant obnoxij decimam in triennium proximè futurum ad commune ærarium Pontificis conferre. cui ſummum ſtudium fuerat, in hanc ſacram expeditionem contrà Turcas decretam incumbere, ac ſi opus foret, & alij Reges, ac Principes Catholici præſentes interuenire, & arma ſumere voluiſſent, Cruce ſignatis præire, comitantibus vniuerſis ex ſupremo Collegio: quod hoc anno, die XXVIII. Septembris impleuit, duodecim nouis Cardinalibus in conſiſtorio creatis, quorum ſunt hæc nomina, dignitates, ac tituli.

1. Didacus Furthadus de Mendoxa Hiſpanus, Archiepiſcopus Hiſpalenſis, & Patriarcha Alexandrinus presb. Card. tt. S. Sabinæ.
2. Iacobus Serra, Valentinus, Hiſpanus, Epiſcopus Arborenſis, vrbis Gubernator, tt. S. Vitalis.
3. Thomas ex oppido Herdouth, Veſprimienſis diœceſis, Vngarus, Archiepiſcopus Strigonien. tt. S. Syluestri.
4. Petrus Iſualies, Meſſanenſis, Siculus, Archiepiſcopus Rheginus, tt. S. Cyriaci in thermis.
5. Franciſcus Borgia, ex oppido *Sauma*, Valentinæ diœceſis, Calixti Papæ, vt credebatur, filius, Archiepiſcopus Conſentinus, tt. S. Cæciliæ.
6. Ioannes Verra, Valentinus, Hiſpanus, Archiepiſcopus Salernitanus, tt. S. Balbinæ.
7. Ludouicus Podocatarus Nicoſien. Cyprius, Græcus; Epiſcopus Caputaquenſis, tt. S. Agathæ.
8. Ioannes Antonius, Triuultius, Mediolanenſis, Auditor Rotæ, Epiſcopus Comen. tt. S. Anaſtaſiæ.
9. Ioannes Baptiſta Ferrarius, ciuis, & Epiſcopus Mutinenſis, Datarius, tt. S. Chryſogoni.
10. Amaneus de Alibretto, Gallus, Regio Francorum Regum genere ortus, Protonot. Apoſtolicus Diac. Cardin. S. Nicolai in in carcere Tulliano.
11. Frater Ludouicus Borgia, ſororis Alexandri Papæ, filius, Ioannis Cardinalis Montis Regalis frater, miles Hoſpitalis & Prior S. Euphemiæ, electus Archiepiſcopus Valentinus, Diac. Card. S. Mariæ in via lata.
12. Marcus Cornelius Venetus, Protonotarius Apoſtolicus, Diac. Card. S. Mariæ nouæ, dictus Cardin. Comarus.

Ex his die XV. Octobris huius anni, Alexander Pontifex, pro Sacro bello in Turcas ſuſcipiendo, proque pace inter Principes Chriſtianos conciliandâ, tres Legatos à Latere creauit, deſtinauitque, Salernitanum in Galliam, Gurcenſem in Germaniam, Rheginum in Vngariam, Poloniam, & Bomiam. *Brucardus in ſuis diarijs.*

Miſit, & Nuncios Apoſtolicos, qui Indulgentiam anni Sancti in Regnis omnibus publicarent, quiq; impertirentur, quibus per bella, per itinera, per inimicitias, minùs Romam petere liceret: atque per hanc occaſionem ſubſidia in bellum Turcicum compararent. In Angliam iuit Gaſpar Pons homo Hiſpanus, doctrina pariter, & moribus clarus ab Alexandro miſſus, & conſentiente Henrico VII. pecuniam in hanc ſacram expeditionem non mediocrem confecit. *Polydorus Hiſt. Angl lib. 26.* Qui in Germaniam iuerat, Maximilianum quidem Romanorum Regem permouerat vt Conuentum Principum Imperij Auguſtæ iterùm haberet; in quo multa contrà Turcas concluſa fuerunt, ſed nihil ſecutum; propterea quòd omnes, quæ ſua ſunt, quærerent, non quæ fidei, & neceſſitatis extremę Chriſtianorum. Fuis ibidem de conſenſu Principum generalis contributio pecuniarum impoſita pro neceſsitatibus Imperij, præcipuè contrà Turcas. Sed quolibet ſuos per ſe nimiùm radente ſubditos, nihil Imperio poterat à pauperibus dari: & ſic perit fides, perit pax, & concordia Chriſtiana. *Trithemius Chron. Sponheimen. hoc anno.*

In Poloniam iuit Caſpar Callienſis Epiſcopus, Alexandri nuncius, Ioannem Albertum Regem ad Turcicum bellum cohortans, & piæ militiæ quam Cruciſeu cruciatam vocant, facultatē ad id bellum ipſi pariter, & Ladiſlao Vngariæ Regi, ſimulque Iubilæum, poteſtatem decimæ de cunctis Eccleſiaſticis reditibus toto ſuo vtriuſq; regno, in ſubſidium eiuſdem belli exigendæ afferens. Tardiùs autem is venit, quòd prius

Vngariam cum iiſdem mandatis diuertiſſet. Ac decima quidē à Polonis Epiſcopis, & Collegijs ſacris negata, ſed vſitata contributio pro ea decreta eſt, quæ tunc ad 3000. florenorum vix peruenit: Iubilæum verò promulgatus, triginta ferè millia florenorum, Regi reddidit. Miſsi Romam ad excuſandam decimā Archiepiſcopus Gneſnen. & Creſlaus Curozuancius, Epiſcopus Vladiſlauienſis. Collecta non pauca millia Cruce ſignatorum, nihil operæ pretium fecere, ſed Regem contra Tartaros mouentem ſecuti, correptis armis bacchantium in morē, ducibus religioſis, & monachis, quorum nō exiguus erat in ea turbā numerus, in Iudæorum domicilia Cazimiriæ impetum fecere, & fortunas eorum diripuēre, & 20. plus minùs Iudæos trucidauēre. Baiaſites cùm nō ignoraret, Venetos rerum ſuarum ſatagere, & cum ab iis, tum à cæteris Principibus Chriſtianis, ac inprimis ab Alexandro Pontifice, Polonum, & Maximilianum Regē contra ſe concitari, conſilio, & comitate, miſſa ad Ioannē Albertum legatione, Polonicum bellum auertendū ſibi eſſe duxit. Totum autem annum Turcica illa legatio reſponſum Regis Poloniæ expectauit. neque. n. ſatis explicabat is, quid faceret. propterea quòd ad bellum Turcis inferendum cum ipſe vltro, prono animo ferebatur, tum etiā ab alijs incitabatur; cęterùm magnitudinem eius belli, & domeſticas quaſdam difficultates, & præſertim inopiam ærarij, & res Pruſsicas ſecum expēdebat. Et vero geminā Tauricanorum Tartarorum incurſione diſtractus, conſulendi cum proceribus ſpatium non habuit. Tartari. n. ſub tempus meſsis hybernarum frugum magno impetu per Voliniam effuſi in Ruſsiam, & Podoliā, circùm Bellum, Craſniſlauiā, Turobinum, Craſnicium, & Lublinum, vſque ad Viſtulam immaniter omnia vaſtabant, prædas agentes, & in imbecillam ſenum, puerorumq; ætatē ferro, in tecta autē igni ſæuientes. Quo commotus Rex, aliquantā manu ex aulico comitatu ſuo, & voluntarijs tumultuariè coadunatā, ad hoſtē contendit. Sed cum eum prædâ onuſtū raptim abeuntē aſſequi nō poſſe videretur, Cracouiā Auguſto menſe rediit. Nec ità multò poſt Tartari prædā depoſita illecti eius dulcedine, mēſe Septēbri reuerſi ſunt, eiuſdemq; etiā nō modò eaſdē oras, ſed Ruſsię quoq; Auſtralis & Lituanię partē depopulati ſunt, ac circum Landiſhutā, Lezeiſcum, Zauichoſtum, Opatouā & Belſe Lituanicum prędis actis, nullo loco accepto incōmodo, ingentem hominum, pecudum, iumentorum vim abegerū; quæ eo maior, & opulentior fuit, quòd intacta aliquamdiu ea loca ipſorum incurſionibus fuiſſent. Itāt quidē in Ruſsia nōnullæ mercenariorum copiæ cum Petro Miſcouio Leopolienſi præfecto, publico ſtipendio quod è tributo agrario, cereuiſiarioq; & cenſu oppidorum collatum erat, merentesque, ſi eas opportunis vel à tergo abeuntē hoſtē carpere, ac diſſicere, quoad Rex cum maioribus copijs cōſequeretur, potuiſſe videbantur. Sed nequaquā ea ſeſe hoſti oſtentarunt. Rex quidē cum paucis equitibus, quos raptim ad manum habere potuit, Cracouia egreſſus, milites à Nuncio Apoſtolico Cruceſignatos ſubſequi ſe iuſsit. Sed quia exceſsiſſe cum prædā hoſtes cognouit, ipſe quoq; è Ruſsia, Cracouiā ſe recepit. Inſigni calamitate, & vaſtitate tunc ſiſque barbarorum incurſiones Ruſsiam & Podoliam affecēre. Portenderat autem hæc mala Cometa, 10. & 8. diebus antè primā Tartarorum incurſionē viſus. *Cromerus li. 30.*

X. *Baiaſites Turcarū Imperator ingētem claſſem ad uerſus Venetos ducit.* Inter hæc Baiaſite à Ludouico Sfortiā, Duce Mediolani multis precib. & legationib. ad inferendū Venetis terrā mariq; bellum, non ita pridē ſollicitatus, ac ſtimulatus, nec non proferendi imperij auidus iam ex acceptā occaſione, quā quærebat, Venetos Ioanni Cernouitio, ac Nicolao Comneno Epirotarū, Regulis aduerſus victores Turcos, certā pacto ſecum inducias opē tuliſſe, breui tempore vaſtā Dalmatiam hiemo, & Argeomati inſtruit, ac ingenté terreſtrium copiarum molē ipſemet per Iſthmi fauces, in Peloponneſum aduerſus Venetos duxit; eiuſque expeditionis is fuit exitus, vt Methone, Corone, & Pyracchio validiſsimis vrbibus, alijsq; cōplurib. locis in poteſtatem redactis, claſſēq; Venetorum mirabilē in modum diſiecta, & fugatā Venetos Achaiā, & Aetoliā, omniq; Peloponneſo eiecerit, ac plane victor Byzantium

... Methonēſis inter alios à Turcis Andreas Falco, Methonenſis Epiſc. vir ſanctiſsimus. Captus Albanus Armerius præfectus, & Conſtantinopolim ductus, cum ei Baiaſites vitam ſe cōceſſurum dixiſſet, ſi Mahometē coleret, negans, id vnquam ſe facturum in duas ſectus partes, magna, conſtantique voluntate mortem obijt. *Iuſtinianus lib. 4. Iuſtinianus lib. 10. Bembus lib. 5.*

XI. *Ludouicus Sfortia cum Aſcanio fratre à Gallis capitur.* Non impunè fuit Ludouico, Turcas contrà Venetos ſollicitâſſe. Nam is hoc anno, vnà cum Aſcanio fratre à Gallis captus, & in Galliā ductus, Aſcanio quidē paulo poſt liberato, in ergaſtulo fatum expleuit: admiranda rerum mutatione, qua ad hominum inconſtantiā, & diuinæ vindictæ notionē adhibere illhic viſum. Ludouicus Rex Gallorum, partis rebus Mediolanenſibus Imperij in eum ordinem, qui opportunus videretur redactis, idoneo præſidio relicto, induciiſq; cum Romanorū Rege, Inſubriæ quoq; Imperio, & iis omnibus, quæ in Italia poſsideret inſtitutis, ad Martij huius anni prorogatis in Galliā redierat, & Ioan. Iacobum Triultiū cui ob virtutē, & merita, ac Ludouici Sfortiæ odium, plurimum tribuebat, toti Inſubriæ, vt memorauimus, præfecerat. Eius imperij populi, tum quòd multis Gallorum mores, ſtudiaq; diſplicerent, tum etiam quòd in Rege nō tantā liberalitatē inueniſſent, quā commune vectigaliū, quæ tamdiu multitudo ſibi impendenter perſualerat, inhumanitaté clienti adeptum, minùs eā fide permanſerunt. Multum quoq; intererat, quod Gibellinæ factionis Mediolani, & in alijs vrbibus potentiſsimorum, Ioa. Iacobum, Guelfiæ factionis principem, authoritati eorum præeſſe, valde moleſtum erat, qui moribus alioquin qui naturâ & odijs, animoq; elato, & inquieto, magiſtratus authoritate multò plus, quā eum expediebat factionis hominibus faueret, vehementiùs augebatur. Plebis præterea animos, aliquot lanij, qui cum cæterorū plebeiorum temeritate, vectigalia, à quibus immunes nō erāt, perſoluere recuſantes, exactoribus armis ſe opponebāt, in macelli foro propriā manu cæſis, magnopere à ſe alienerunt. quas ob cauſas à maiori nobilitatis parte, totaq; plebe ſuapte naturâ rerum nouarum cupidiſsimā, Ludouici ex Germania reditus optabatur: atq; verbis, vocibusq; minimè occultis, eius nomē implorabatur: qui vna cum Cardinali Aſcanio ad Cæſarē profectus, & magna cū humanitate viſi, acceptiq; optimū ab illo animū, & maximo ob ipſorū calamitates dolore affectū inuenerāt, quin etiā frequēter magnis viribus ad imperiū ipſis recuperādum, ipſemet ſe profecturū promittebat: tamen propter bellū Helueticū ſe impedierat. Hęc vero ſpes ob eius naturę varietaté, & quod male innixa, conſilia ſua mutarē pro miſcere cōſueſſet, indies leuiores apparebāt; quin & contra egeſtate preſſus, ſæpè pecunias ab illo petere nō deſinebat. Quare Ludouicus, & Aſcanius, illius auxiliorū ſpe deiecti, perpetuoq; à multis Mediolanenſib. nobilib. incitati, 8. Heluetiorū millib. & 500. Burgundionib. grauis armaturæ equitib. cōſcriptis, per ſe ipſi regem aggredi ſtatuerunt. quo motu percepto, Triultius ſtatim à Senatu Veneto, vt copias ſuas Abduæ admoueret, petijt: & Iuonī Alegrio, vt Valentino Borgiā relicto, cū Gallis cataphractis, ac Heluetijs ſumma celeritate Mediolanum rediret, ſignificauit, atq; vt primū hoſtiū impetū reprimeret, copiarū partē Mediolanēſis populi metu, nec vires eò cōuerti minimè permittente, Comum miſit. Sed Sfortianorū ſtatū celeritas, omnē aliorū diligentiā ſuperauit: quippè nō omnib. copijs, quas cōſcripſerāt, expectatis, ſed ſequi iuſsis, ſumma celeritate montes ſuperarunt, & nauib. quæ in Lario lacu erāt, conſcenſis, Como appropinquarunt: quę ciuitas Gallis ob ciuium animos perſpectos, abeuntibus, ſtatim eos accepit. Comi amiſsio Mediolani nunciata, ità populi, ac pene omnium Gibellinæ factionis principum animos exegit, vt iā à tumulto minimè abſtinerent: adeò vt Triultius, qui Regijs reb. nullā ſalutē ſupereſſe cerneret, repente in arcē ſe receperit, & ſequenti nocte, vnà cū cataphractis, qui in ſeptū arci contiguum ſe receperāt populis in diſceſſu tumultuoſo, è ad Ticinū vſq; perſequēti, Nouariā verſùs contenderit: & quadringentis cataphractis Nouariæ relictis, ipſe & reliqui Duces magis ... Mediolano, ſi noua auxilia ex Gallia venirēt, recipiendo,

quam

quam de propugnãdo cogitãtes ad Mortariam caſtra locauit. Poſt Gallorum diſceſſum primũ Cardinalis Aſcanius, deinde Ludouicus Mediolanum ingreſſi ſunt, quam vrbem arce exceptâ, eadem facultate, quâ amiſerant, recuperârunt: maiuſque populi Mediolanenſis in eorum reditu deſiderium, & lætitia, quàm in diſceſſu perſpecta ſunt; quod ſtudium cum in reliquis populis quoq; eſſet, Papienſes, & Parmenſes abſque mora ad Ludouici fidem redierunt, & Laudapompeia, atque Placentia, niſi Venetæ copiæ, quæ prius ad Abduam erant, ſtatim ingreſſæ eſſent, idem feciſſent. Alexandrini, & penè omnes tranſpadani, quòd longiùs Mediolano abeſſent, & Aſtæ Regiæ ciuitati propinquiores, cæterum progreſſu, maturius conſilium expectaturi, nullam mutationem fecerunt. Ludouicus Mediolano recuperato, ſine vlla cunctatione, magnũ Italorum peditum numerum & quotquot grauis armaturæ equites poſſet conſcribere, eoſq; omnes, à quibus in tanta neceſsitate auxilia ſperabat, precibus, promiſsis, & variâ ſpe impellere. Ideo Seuerinatē Cardinalem, qui proſperum initiũ ſignificaret, & vt milites, ac tormenta mitteret, ſupplex rogaret, ad Cæſarē miſit, cumque Venetum Senatum minimè inimicum habere cuperet, ab Aſcanio Cardinali Cremenſē Antiſtitem, qui fratris ad quaſcumque leges optare poſſent accipiendas, promptam voluntatem offerret, ſtatim Venetias mitti curauit. Sed fruſtrà; quia Senatus à Regio fœdere diſcedere minimè ſtatuit. Genuenſes quamuis à Ludouico vehementer rogati, ſub eius imperium redire recuſarunt; nec Florentini pecuniæ ab ipſo mutuò acceptæ petitionem audire voluerunt. Solus Mantuanus Fratrem cum aliquot grauis armaturæ equitibus, illi auxilio miſit: cum quo Mirandulæ Carpij, & Corregij reguli concurrerunt, & Senenſes exiguam pecuniæ ſummam miſerunt; quemadmodũ etiam parui momẽti fuerant Philippi Roſsij, & Verminauiũ auxilia. His auxilijs fretus, Vigeuanũ, Dertonam, Nouariā recuperauit, arcem Mediolanenſem obſedit: quæ dũ tolleretur curat, Ludouicus quoq; Rex non minore diligentia, & ſolicitudine res ſuas agebat. Nam Mediolanenſiũ defectione auditâ, indignatione, & pudore ardens auxilia in Italiam ſuis ſubmiſit, qui vnà cum reliquis ad Mortariũ ſimul coniuncti, nec minùs dolis, quàm viribus freti, Nouariæ appropinquarunt. Heluetij namque duces, qui cum Sfortia erant, quamuis in Nouariæ expugnatione fidē, ac virtutē oſtendiſſent, Heluetiorũ tamen, qui in Gallicis caſtris erant, præfectorum opera clam cum illis conuenerant, quod Ludouicus nonnullis coniecturis ſuſpicatus quadringentos equites, & octo peditum millia, qui Mediolani conſcribebantur, ſibi adiungi vrgebat. Heluetij Nouariæ à ducibus concitati, quòd ſtipendijs conſtitutâ die, pecunia non numeraretur, tumultuari cœperunt. Dux autē ſubitò ad tumultum accurrēs humaniſsimis verbis, & huiuſmodi precibus, quæ minimè mediocrem miſericordiam excitarent, omni etiam ſuâ argentea ſuppellectile illis dono datâ, vt donec Mediolano pecuniæ afferrentur, patienter expectarēt effecit, duas verò illorum, nè vlterius Duci copiæ, quæ Mediolani comparabantur coniunctæ forent, cogitata impedirentur veritus, vt Gallicus exercitus acie inſtructâ Nouariæ mœnibus maximâ vrbis parte circumdatæ appropinquaret, aliquotq; equitibus in vrbē, & Ticinũ amnē miſsis, Duci, & reliquis Mediolanũ confugiēdi poteſtatem adimerent, [illegible] qui ſemper deteriora ſuſpicatus, cũ exercitu præmiſsis iam leuis armaturæ equitibus, & Burgundis, qui pugnã inciperent, vt cum hoſtibus prælium iniret, Nouariã egredi voluit, cui ab Heluetiorum ducibus aperte repugnatũ [illegible] Magiſtratũ [illegible] propinquos & [illegible] pugnatæ [illegible] eſſe [illegible] quibus [illegible] exercitu [illegible] quamprimum [illegible] recipere velle [illegible]. Cum autē Dux, nec precibus, nec lacrymis, nec [illegible] animos flectere poſſet, [illegible] perduce-

rent, vehementer cõmendauit. Sed quia Gallis [illegible] illo ſecùm nõ abducto ſe diſceſſuros receperant, [illegible] petitione reiectâ, Heluetij, pedites amictu [illegible], ſi nõ agnoſceretur, ſeruandi gratiâ fortunam tentare [illegible] ipſis miſceret, cõceſſerunt: quę conditio ab ipſo in extrema neceſsitate conſtituto accepta, ad illius ſalutem irrita fuit. Quoniā illis ordine per Gallicũ exercitum incedentibus, ſiue eorum quibus hæc cura mandata erat, diligenti inueſtigatione, ſiue à quibuſdam proditus dum agmini permixtus Heluetio more veſtitus, & [illegible] maros pedes incederet, cognitus, & ſtatim captus [illegible] adeò miſerando ſpectaculo, vt vel hoſtibus ipſis lacrymas expreſſerit. Fuerũ præter ipſum capti Galeatius Sãſeuerinas, Fracaſsâ, & Antonius Maria Fratres Heluetijs eodē veſtitu permixti, & Itali milites pars Nouariam, pars Ticinũ verſùs fugientes ſpoliati, & capti; quia Galli, ne gentes illas irritarent, Burgundiones equites, & Germanos pedites incolumes abire permiſerunt. Duce capto, & exercitu diſsipato, cũ nihil iam obſtaret, omniaq; terroris, & fugæ plena eſſent, Aſcanius Cardinalis, qui iā copias Mediolani cõparatas ad exercitũ ire iuſſerat, tanta calamitate auditâ, repẽtè Mediolano, vt ſe in tutũ locũ cõferret, multis ex Gibellina nobilitate, qui Ludouici partes immoderatè ſecuti eſſent, de venia à Gallis impetrãda deſperabãt, ſecum [illegible] diſceſsit. Sed quia in duorũ fratrũ calamitate, [illegible] uerſa fortunã fraudē immiſceri in fatis erat, [illegible] ẽte, vt ſe aliquãtiſper à labore itineris [illegible] pro recrearet, ad Riuoltã in Placentino agro [illegible] Landi, eius vrbis patritij, ipſius amicitiæ, & [illegible] neceſsitudine cõiunctiſsimi [illegible] eſt, qui nutato cum fortunã animo, Carolo Vrſino & Soncino [illegible] Veneto [illegible] ducibus, ſtatim Placẽtiã acceſſitis, [illegible] vnà Hermetē Sfortiã, [illegible] Galeatij delatorẽ [illegible] fratrem, & nobiliũ, qui [illegible] partim [illegible] reliqui nobiliores [illegible] conſilio, cum ibi [illegible] tẽ miniſſent, vlterius progreſſi erant. Aſcanius ſtatim captiuus, Venetias perductus eſt. Quẽ Rex in ſua poteſtate habere, quàm ad [illegible] nuper [illegible] interſſet animaduertens, abſq; mora illũ à Senatu Veneto, addito, etiam [illegible] tradi [illegible] ſibi tradi [illegible] tus eſſet, ad ſe [illegible] poſtulauit. Quæ petitio quamuis admodũ acerba, & Veneto nomini [illegible] minè digna videretur; tamen [illegible] vitandam [illegible] tradi [illegible] & vna omnes Mediolanenſes, qui cum illo capti fuerant [illegible] vicecomitem, [illegible] nobilis, qui [illegible] à Mediolano aufugerant, & publica [illegible] Caraddaldæ oppidis [illegible] erant, eadē mente [illegible] teſtatem tradere [illegible] tamen [illegible] Gallico [illegible] morũ [illegible] Reipub. dignitatis ratio [illegible] Veneto Senatu [illegible]. Miſſus erat inter hæc ex [illegible] Roma ab Alexãdro Pontifice Angelus Leoninus [illegible] burtinus Antiſtes, vir magno ingenio, qui Cardinalem Aſcanium à Duce, & Senatu, Põtificis, & Collegij nomine repoſceret: fuiſſetq; (vt par erat) Põtifici & [illegible] to Ordini obtēperatum, ſed aliquanto priùs [illegible] nuntius, Venetias [illegible] pulſiſſet, deditus erat Aſcanius Ga[illegible] qui eum Regis nomine depoſcerant. Capti verò cũ Aſcanio multi prælati, protonotarij, & Abbates, [illegible] ẽtis ſub abdomine equorum [illegible] Mediolanũ [illegible] ſunt ipſo Cardin. ſe ſupra mulã præcedente, [illegible] linſo induto, & capite galero [illegible] operto Ludouicus Dux, Lugdunũ vbi tum erat Rex, perductus [illegible] & in vilē mediã introductus, [illegible] ad [illegible] paulò antè ampliſsimis, & [illegible] cęterum multi inuiderent quiq; nunc [illegible] [illegible] videndum accurrere. Vnde [illegible] Regis conſpectum quemadmodum ſummoperè [illegible] [illegible] admitteretur, [illegible] poſt [illegible] in Locen [illegible] in qua circiter [illegible] nos, quib. vitã terminauit, [illegible] tione, qua ante vix totius Italiæ terminis [illegible] tor, anguſto carcere incluſus, captiuus [illegible] cto eloquẽtiâ ingenio, [illegible] animo, & ra[illegible]

tis excultiſsimus, ac niſi nepotis necis infamia, hanc laudem maculaſſet, manſueti, & clementis nomine dignus: ſed viciſsim ingenio vanus, & inquietos, ambitioniq; conſilijs plenus, & promiſſorū, fideiq; contēptor, quiq; tantū ſuæ ipſius ſapientiæ tribueret, vt aliorū prudentiā, & conſilia celebrari moleſtiſsime ferret: ſua induſtria, & artibus cuiuſuis mentem, quò vellet, impellere poſſe ſibi perſuaderet. Adulatores tantæ eius perfidentiæ, præſertim in bello ſuſcepto admiratores, in illius laudes pronunciabant.

Chriſto in cielo, & il Moro in terra,
Sola ſia il fine di queſta guerra.

Ipſe etiam inter ſua ſymbola, nūmus argenteis imprimebat, ab altera quidē parte vas igne pleoū, ab altera redū ſans aquis, cui vtriq; duę manus cōiunctæ ſupereminebant; quo innuebat, in manu ſua eſſe bellorum facem, & pacem. In quodam etiam cubiculo ſecretiore depingi fecerat, varias formas gallorum, gallinarum, gallinaceorum, quos Maurus aliquis ſcopâ eijceret. quod cùm Florentinis Oratoribus aliquando oſtendiſſet, & plurima iactaſſet de ſua in Gallos potentiâ: vnus ex eis non ſine ſale reſpondit, & quaſi ex vaticinio vanitatem hominis notauit, dicens: *verendum eſſe, ne Aethiops, qui Gallos verrere ex Italia præſumit, illorum immunditijs, ſeu excrementis obruatur.* Multa alia de te iactabat, quę homines riderēt, & Deus caſtigaret, ſecutus eſt illū non multò poſt Aſcanius Cardinalis, qui maiore humanitate, & honore acceptus, & à Rothomagenſe Cardinale benignè ſalutatus, honeſtiore in cuſtodia habitus eſt, nimirum in Biturigum turri in qua idem Rex, à quo nunc captiuus tenebatur, biennium incluſus fuerat. Ea eſt humanæ ſortis varietas, ac miſeria; vſq; adeò omnibus incertum, quæ ſit in poſterum, futura ſua cuiuſque conditio. Alexander Pontifex, veredarijs duobus, quorum alter Ducis, alter Aſcanij caſū detulerāt, ſingulis centū aureos numerari iuſsit; & ad partiarios eorū, in Flaminiæ vrbib. pro Romana Eccleſia vicarios, qui vel ſuppetias illis tulerant, vel ad Baiaſitē ab eis vadētes Oratores exceperāt, vel ſibi venenum porrigere auſi fuerant, necnon illa fecerant q̄ ſuperiùs memorauimus, caſtigādos, Valentinū Ducē bellum cōtinuare imperauit. Et quidē is huius anni initio, ſine impedimēto Foroliuienſi vrbe potitus eſt, quoniā Catharina Sfortia, liberis cum pretioſiore ſuppellectile Florentiā miſsis, cęteris rebus, quas tueri nō poterat, deſertis, ad citadellā tantum, & arcē Forliuij viris, ac tormētis abundè inſtructas, defendēdas ſe cōtulit. Itaque citadellam ingreſſa, virili, ferociq; animo fœmina multâ cum ſua gloria, eius defenſionē procurabat: Valentinus autē fruſtrà illā ad deditionē flectere conatus, magno tormentorum numero citadellæ muro verberari cæpto, magnā eius partē deiecit: quā aggeſta terra ſecuta, foſſam magna ex parte impleuit, hoſtibusq; facilem aſcenſum reddidit. Quâ re propugnatores animo fracti, eâ deſertâ, in arcem ſe recipere tentarunt, quò Catarina priùs illos omni ratione ad defenſionē ſiſtere conata, ſe cōtulit: factoq; in ingreſſu à trepidantibus tumultu, & perturbatione à Valētini militib. oppreſſi, penè omnes cęſi ſunt, qui illis permixti eodem impetu ingreſsi arcē occuparunt, omnesq; defenſores paucis quibuſdā ex principibus q̄ ſe vnà cum hera in turrim quandā receperant, quiq; cum ea capti ſunt, exceptis trucidarunt. Valentinus maiore in illa fortitudinis, quā ſexus ratione, captiuam, Romā miſit vbi in Angelica arce cuſtodita fuit, quāuis non multò poſt in Iuonis Alegrij gratiam libertate ſit donata. Secundùm hęc Alexander Pontifex, Dominicâ 4. Quadrageſimæ. q̄ *Lætare* appellāt; ad Miſſæ maioris ſolennia in Baſilica Vaticanâ, Cæſarem Borgiā Valentinū Vexilliferum, & Ducem copiarum S. R. E. contrà quoſuis hoſtes creauit: paludamento aureo induit, pileum inſignem capiti eius impoſuit, & virgam ſeu baculum poteſtatis inſigne, nec non Roſam auream eo mane conſecratam illi contulit. Sacramentum fidelitatis publice his verbis dicauit.

Alexander PP. Cæſarem Borgiam Valentinum ducem copiarum creat.

Ego Cæſar Borgia de Francia, Dux Valentinenſis, Confalonerius ſeu vexillifer, & Capitaneus Generalis S. R. Eccleſiæ ab hac horâ etiā antea fidelis, & obediens ero B. Petro, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, & vobis ſanctiſſimo Domino meo, D. Alexandro Papæ VI. veſtriſq; ſucceſſoribus canonicè intrantibus. Non ero in conſilio, aut conſenſu, vel facto, vt vitam perdatis, aut membrum, ſeu capiamini mala captione; aut in vos, vel ſucceſſores prædictos violenter manus quomodolibet ingerantur, vel iniuria aliqua inferantur, quouis quæſito colore. Conſilium verò quod mihi credituri eſtis, vel ſucceſſores prædicti credituri ſunt, per ſe, aut Nuncios ſuos, ſeu litteras ad veſtrum, ſeu ſucceſſorum eorundem damnum, me ſciente, nemini pandam. Papatum Romanum & Regalia S. Petri, vobis & eiſdem ſucceſſoribus adiutor ero ad retinendum, & defendendum contra omnem hominem. Legatum Apoſtolicæ Sedis eundo, & redeundo honorificè tractabo, ac in ſuis neceſsitatibus adiuuabo. Iura, honores, priuilegia, & authoritatem Romanæ Eccleſiæ, veſtra, & ſucceſſorum veſtrorum conſeruare, defendere, augere, & promouere curabo: nec ero in conſilio, vel facto, ſeu tractatu, in quibus contrà vos, vel eoſdem ſucceſſores, aut eandem Romanam Eccleſiam aliqua ſiniſtra, vel præiudicialia perſonarum, iuris, honoris, ſtatus, & poteſtatis veſtræ vel ſucceſſorum prædictorum machinentur. Et ſi talia à quibuſcumque tractari, vel procurari nouero impediam hoc pro poſſe, & quanto citius potero vobis ſignificabo, aut ſucceſſoribus prædictis vel alteri, per quem poſſit, ad veſtram, vel ſucceſſorum eorundem notitiam peruenire. Sic me Deus adiuuet, & hæc Sancta Dei Euangelia.

Interfuerunt ſolennitati, XIV. Cardinales, ſc. Neapolitanus, Recanatenſis Epiſcopi, S. Clementis, Beneuentanus. S. Praxedis, Vrſinus, Alexandrinus, S. Crucis, Gurcenſis Capuanus, presbyteri: Senenſis, Cæſarinus, & Farneſius Diaconi, & ſacris operans Vlyſiponenſis Hiſpali, Valentinum inter duos vltimos Cardinales, equitantem, vſque ad palatium Cardinalis Parmenſis, vbi epulum inſtruxerat, comitati ſunt, & pompam, quâ ducebatur cohoneſtarunt: in qua Ducem paludamento aureo, & pileo phrigiato ornatum præcedebant armatiq; Eccleſiæ, & Pontificis vexilla tradita præferrent. aliquo etiam Roſam auream, prægeſtante, mirum, vt inde mihi videatur, quomodo aliqui ſcriptores calamum præcipitare potuerint, in Valentini infamiam, quandò is in Vicarios Tributarios Romanæ Eccleſiæ, ſed multis titulis refractarios, arma exerebat, atque eos in ordinem redigebat, quādoquidem tot Cardinales, eius in hunc finem authorationi interfuiſſent, & auctoratum, loco in Sacello Pontificio pòſt vltimum Diaconum Cardinalem, ac in ſolenni pompâ inter duos vltimos Cardinales cohoneſtaſſent, & in Palatium deſignatum ſupremo cum honore deduxiſſent; adeoq; omnes illos Sedi Apoſtolicæ rebelles depreſſos videre voluiſſent. *Brucardus in notu diarijs. Sabellicus Ennead. 10. lib. 10. Guicciardinus l. 4. Nardus l. 3.*

Eiuſdem Borgia pōpam multi Cardinales cohoneſtant.

XII. *Alexāder PP. Ioannis Regis & Catharinæ Reginæ Nauarræ Oratores audit.*

Die XXVII. menſis Ianuarij, Pontifex in Conſiſtorio publico, Ioannis Regis, & Catharinæ Reginæ Nauarræ Comitum Fuxiorum, & Bearnenſium oratores, Ioannem Beamontium Comitem, & Ferrandum Baquedanum Protonotarium; obedientiam deferentes audiuit. Cumque Ferrandus Pontificem Regi ſanguine, & affinitate iunctum in ſuo eloquio commemoraſſet, Alexander in reſponſione confeſſus eſt, ſe conſanguineum Regis eſſe, ſubiungens, nouâ diſpoſitione per nouum Carlotæ Regiæ ſororis cum Duce, Valentino matrimonium huiuſmodi conſanguinitatem renouatam eſſe. *Brucardus ſupra.* Innuebat Alexander Pontifex, Borgiarum ſtemma, ad Reges Aragonios, & Nauarræos pertinere. Atarcl os antiquitùs dictos ab Atarelia ditione, à qua cognomentum accepiſſent, memorabat. Hieronymus Blanca, Borgiarum porrò cognomen ecquiſiuiſſe, à Borgia ciuitate, quam Petro Atareſo Comiti, Alfonſus Hiſpaniarum Imperator, habitandam, fruendamq;

damque in diœceſi Turriaſonenſi, tanquàm ſuæ ſtirpis gentili tribuerat. Erat enim Garliæ infantis, & Thereſiæ Laxalis filius, Sanctij Ranimiri Comitis Ripacurtienſis nepos, Ranimiri autem Regis, ex quo etiam Nauarræ Regis pronepos; qui quod cæteris in Aragonia longè potentia antecelleret, tùm etiam quod eſſet Regali ſanguine ortus, Aragonijs, & Nauarræis Borgiam ad ferenda ſuffragia in comitium coeuntibus, dignus viſus eſt, qui Alfonſo Imperatori in regnorum ampliſsimorum dominium ſuccederet; quam tamen dignitatem ille præfractâ, an meditatâ quadâ coram Legatis inſolentiâ contempliſſe viſus animos omnium in ſui odium concitauit. *Blanca in Commentario rerum Aragonenſium tertio interregno. Iacobus Boſſius hiſt. Rhodiana lib. 6 parte 1.* Ab hoc Petro deſcendentes, ſiue ex legitimo connubio, ſiue extra filij, non ampliùs Atarelij, ſed Borgiæ cognominati, Regnum Aragonum, & Nauarræ factis heroicis impleuerunt: ex quibus Stephanus Borgia, cùm anno Domini 1240 Iacobo Regi Aragonum, quem Conquiſitorem vocant, in recuperandis Valentiæ, & Murciæ regnis, ac vrbe Setabienſi quam vocant Xatiuam, fortem operam nauaſſet, Valentiæ & Setabij ampliſsimas poſſeſſiones, emeritæ militiæ ſtipendia promeruit, à quo apud Valentinos, Rodericus Borgia Eques anno 1272. ac Conſaluus Bertrandus Borgia, ex præcipua Aragonum nobilitate, à Iacobo Rege, Caroli Salernitani Principis qui in Siurana arce captus tenebatur cuſtodiæ præfectus 1287. & ab hoc Gottifredus Borgia Eques, & Præfectus, Copiarum Setabij, Copiarum Regiarum anno 1338 & Setabij Gonzales, Aegidius Borgia Conſul anno 1340. Aegidius Bertramus Cōſul anno 1345. Rodericus Borgia Conſul 1378. Rodericus Aegidius Borgia Conſul, Petro, & Martino Regibus Aragonum longè chariſsimus. Dominicus Borgia, Calixti III. Pont. Max. pater. Gottifredus Roderici Aegidij filius Borgia, ex Iſabella vxore, Dominici Borgiæ filia, Alexandri VI. pater, Alexander VI. Borgia P. M. Calixti III. ex ſorore nepos, *Optimus*, vt Robertij Guaguini, Succenturiator *Hubertus Velleius*, in appendice meminit. *Pontifex ſola prole notandus*, Antequam n. Petri ſolium conſcendiſſet, ex Catharina nobili quadam Romana filios furto ſuſcepit, Petrū Aloyſium, Ducem Gandiæ, Ioannem eius ſucceſſorē, Cæſarem Ducem Valentinum, & Gottofredū Principem Squilacij, nec non Lucretiam Alfonſo Aragonio, & poſteà Alfonſo Ateſtino nuptam. *Sertia in itinerib. l. a* & ex varijs momentis authenticis, & ſcriptoribus publicis *Gaſpar Eſcolanus 2 parte primæ Decadis hiſtoriæ Valentinæ*, ac præter hos *Didacus Saauedra Hiſpanorum eruditiſſimus, Philippo IV. Regi Catholico apud Sedem Apoſtolicam à grauiſsimis negotijs, ex noſtra Borgia familia*. Lucretiam, Ioannes Sfortia Piſauri Dominus, ſeu pro Romana Eccleſia Vicarius primum duxerat. Eam quòd repudiaſſet, turpiterque remiſiſſet Pontifici, maximum illius in ſe odium cōcitauit, vt diximus. Grauiores fuêre iſtæ cauſæ, quas Bembus commemorat. Venetias ſe ſe contulerat, vt Reipublicæ Piſaurū traderet, modò ipſi aliquid in Reipublicæ finibus oppiduli, aut caſtelli Senatus daret, quo ſe alere, & ſuſtinere poſſet. Antea verò Ludouici Sfortiæ legatos ad Baiaſitem contra Pontificem, & Rempublicam miſſos hoſpitio acceperat, ac nauibus, rebuſque omnibus iuuerat; necnon Baiaſitis ad Ludouicum Sfortiam legatū, naue Piſauri egreſſum domi ſuæ habuerat, eūq; ad illum miſerat, tum ſingulis de rebus, quæ Romæ, Venetijs, & totâ Italiâ agerentur, litteras ad eundem Baiaſitem dederat. His de cauſis Alexander motus Cæſarem Valentinum ducere in Piſaurenſem, nec nō in Ariminenſem, offenſionum complicem imperauit. Et quia Fridericus Rex Neapolitanus omnium Sfortiæ conſiliorum particeps haberetur, ac prætereà vectigal Romanæ Eccleſiæ non ſolueret, ideo Pontifex Ludouico Regi, quotieſcumque Neapolitanum bellum aggredi vellet, copias ſe, & ipſum met Valentinū auxilio miſſurum promiſit, cui viciſsim Rex, & ſi parùm æquo in Pontificem eſſet animo, neque auxilijs ad captum aduersùs Aemiliæ, Flaminiæque Vicarios bellum conficiendum mittendis moram traxiſſet, eò quod Pontifex ſe ad Inſubriæ imperium recuperandum non iuuiſſet, viciſsim trecentos cataphractos, & duo peditum millia, Alegrio duce, ad eius auxilium miſit, omnibuſq; ſe, eos, qui Pontificis negotio ſe opponerent, eo loco, quaſi ſibi ipſi iniuriam feciſſent, habiturum ſignificauit. Quâ authoritate, & proprijs viribus, quibus 700 grauis armaturæ equites, & ſex peditum millia continebantur. Valentinus, Flaminiā, Aemiliamque ingreſſus, abſque difficultate, Piſaurū, atque Ariminum, illarum ciuitatum Vicarijs fugientibus in Pontificis poteſtatem redegit. Rotomagenſis Cardinalis autor fuerat, vt Rex Pontificis beneuolentiam ſibi ſeruandam decreuerit & auxilia ſubmiſerit. Cui Cardinali, vt Pontifex gratus eſſet, in decem & octo menſes Galliæ Regni legationem, quam is ambiebat conceſsit: quod munus quia nouum erat, & quia, quamuis exteriorem Britanniam non complecteretur, multa negotia, & plurimos quæſtus à Romanâ Curia, ad ſe pertrahebat, valdè amplum exiſtimabatur. *Bembus lib. 5. Guicciard. l. 5.*

In ar hæc feria 6 die III. menſis Aprilis, in Conſiſtorio ſecreto, quod vſq; poſt XXI. horam continuatum eſt, Alexander Pontifex, per ſuam ſententiam in ſcriptis pronūciauit, prætenſum, de quo ſuperius mē tionem fecimus, matrimonium inter Ladislaū Vngariæ, & Boemiæ Regem, & Beatricem filiam Ferdinandi Regis Neapolitani, relictam Matthiæ Regis Vngariæ eſſe nullum, & de facto præſumptum; & impoſuit perpetuum ſilentium ipſi Beatrici, & in expenſis, XXV. M. M aureorum condemnauit. XIII. *Idem PP. matrimonium inter Vladislaum & Beatricem nullū eſſe ſtatuit.*

Eodem anno, in ſolennitate SS. Petri, & Pauli Apoſtolorū cum Hieronymus Speranceus Friderici Neapolitani Regis orator, prouocationem à ſententia cōtra Beatricem latâ vrgeret, illāq; retractari poſtularet Pontifex quidē libellū conteſtationis Cardinali Alexādrino dari fecit, ſed nihil ſe poſſe retractare inſinuauit. Vnde Orator, aliam obteſtationem interpoſuit, & Alexādrū magis irritauit. Sibi oſtenſā animo ſedulè Pontifex vix diſsimulauit. Nā cū ipſe Hieronymus eundem deequū vectigalem, à Friderico adduxiſſet, itque huiuſmodi ſententiam dixiſſet; *Beatiſſime Pater Sereniſſ. Dominus Fridericus Rex Siciliæ, & Hieruſalē, Sanctitatis veſtræ, & huius Sanctæ Sedis deuotus filius, tenetur ſingulis annis in feſto SS. Apoſtol. Petri, & Pauli pro dominio Regni offerre Sanctitati veſtræ vnum Palafredū album decenter ornatum, quē ego Orator. & Procurator ſuus, ad hoc ſpecialiter mandatum habens* (quod D. Aloyſius de Cāpania Notaria Cameræ ibidē obtulit, & oſtendit) *Sanctitati veſtræ aſsigno, ſupplicans, dignetur illum ad effectū prædictū benignè ſuſcipere.* Pōtifex, non abſolutè, ſed cum cautione reſpondit; *Accipimus iuxta tenorem inueſtituræ Regi conceſſæ.* Enimuerò tabula eius inueſtituræ non tantū equū, ſed & alia onera Friderico impoſita cōtinebāt; & prætereà clauſulæ, extra prædictū Regnū aliud, ſin ita erant. propter quā conditionem expreſſā, eodem momento Robertus, Epiſcopus Trecorēſis, Orator Ludouici Galliarū Regis dixit; *Beatiſſime Pater Cum regnū Neapolitanū ſpectet ad Chriſtianiſsimū Regē Franciæ, ſupplico ſanctitati veſtræ ut per hunc modum acceptatione, velit iuri Chriſtianiſsimi Regis nec ad regnum prædictū cōpetenti, in aliquo præiudicare, et eius nomine offero Sanctitati veſtræ poſtquā Chriſtianiſsimus Rex in eiſdem fuerit poſſeſſionem dicti regni conſecutus, longè maius commodū Sanctitati veſtræ, & S. R. E. facturū.* Adijce verba Pontifex hic nulla, nec quicquā reſpondit. at cū Hieron. ſubiūgere vellet nō quid voluiſſet; manu, & voce illi ſilēt iuſſit: dixit: apertâ ſignificatione iritati animi cōtra Fridericū qui nec vectig; ſoluebat, nec paci aſtabat; & Sfortianis iā & Baiazitē in Italiā euocabat, atq; in Alexādrū excitaret ex

tabat, Lu

quibus prædicti Pœnitentiarij diſpenſare nequiuerunt; & credimus multos alios dicto anno eſſe venturos, qui dictis diſpenſationibus indigebunt; & etiam multi peregrini, & forenſes, qui ad dictam vrbem ſe contulerunt, ab ipſa, non completo per eos numero ad viſitandas Baſilicas & Eccleſias dictæ vrbis ad id deputatas præfixo, propter diuerſas, & occurrentes neceſſitates diſceſſerunt: & ſemper ad nos ſuper concedendis diſpenſationibus prædictis, & dicti temporis abbreuiationem recurſum haberi non poteſt. Nos de animarum fidelium quorumlibet ſalute ſollicitè cogitantes, ac in præmiſſis opportunè prouidere volentes, prædictis Pœnitentiarijs, de quorum fide, diſcretione, bonitate, & integritate gerimus in Domino fiduciã ſpecialem, præfatum tempus quindecim peregrinis & forenſibus ad minorẽ quinque & Romanis, & in dicta vrbe commorantibus, & reſidentibus, ad numerum ſeptem dierum numerum vt reducant; impoſito tamen eiſdem peregrinis, & forenſibus ac Romanis in dicta vrbe commorantibus, & reſidentibus, dictum numerum abbreuiare volentibus, vt videlicet peregrini, & forenſes quartam, Romani verò, & in dicta vrbe commorantes, & reſidentes octauam partem eius, quod pro eorum victu diebus, qui eis abbreuiabuntur, exponerent, in capſa Pœnitentiariorum prædictorum, pro eorum eleemoſyna ponant, in reſtaurationem, & reparationem dictæ Baſilicæ Sancti Petri conuertenda. Et ſi qui forent adeò pauperes, vt eleemoſynam elargiri nequeant, eos ab omni elargitione huiuſmodi penitus liberandi. Et quia etiam aliqui ex dictis Romanis, ſenes valetudinarij, claudi, infirmi, & infirmitatis graues & periculoſas habentes exiſtunt, qui Baſilicas, & Eccleſias prædictas viſitare non poſſunt, eis vt aliquam, vel aliquas ex prædictis Baſilicis, Eccleſijs, vel Parochiales ſub quibus degunt, viſitando, etiam in minori numero ſeptem dierum, non teneantur ad aliam viſitationem & qui e domibus, ſiue Cameris exire non poſſunt, ſufficiat ſolùm eis orationem Dominicam, & ſalutationem Angelicam tot vicibus & tot diebus, quod ipſis pœnitentiarijs videbitur dicere, & recitare; miſſa tamen per ipſos ad dictam capſam, videlicet octaua parte, quod exponerent diebus, qui eis abbreuiabuntur (prout ſupra dictum eſt) condecenti. Pauperes tamen nihil mittere teneantur, nec non volumus aliquas eleemoſynas pro animabus defunctorum elargire, etiam tempus prædictum data eleemoſyna de qua ipſis Pœnitentiarijs videbitur pro eorum arbitrio, habito tamen ad conditiones, & qualitates perſonarum reſpectu, abbreuiandi vel in totum remittendi, ac ſuper irregularitate quouis modo, etiam in Ordinibus, præterquàm homicidij voluntarij, ac bigamia contractã, nec non ſuper matrimonijs, ſcienter, vel ignoranter, in quibuſcunque conſanguinitatis, & affinitatis gradibus, etiam multiplicibus, à ſecundo tamen gradu inferioribus contractis, etiamſi tamen etiam carnali copulã ſubſecutã, & in eis licitè remanere poſſint, prolem ſuſceptam, & ſuſcipiendam legitimam decernendo, præuia tamen ab excommunicationis ſententia quam propterea incurrerunt, abſolutione, diſpenſandi. Nec non vota quæcumque per conſitentes eis emiſſa, Hieroſolymitano, & continentiæ, ac Religionis votis duntaxat exceptis, commutandi factã tamen ſuper his debitã compoſitione, iuxta qualitates, & conditiones perſonarum, ad quas etiam debitus reſpectus habeatur. Nec non ſuper malè ablatis incertis, & malè quæſitis, de quibus, cui reſtitutio fieri debeat, notitia non habeatur, etiam ſecundum qualitatem perſonarum, & quantitatem malè ablatorum, & malè quæſitorum componendi, & reſiduum eis remittendi; ac cum Symoniacis, qui beneficia Symoniacè acquiſiuerunt ſimiliter diſpenſandi, & eos à Symoniaca labe, ac excommunicationis, aliiſque cenſuris Eccleſiaſticis abſoluendi, ac eis quod dicta beneficia retinere & in ſuſceptis ordinibus etiam Symoniacè receptis, etiam in altaris miniſterio miniſtrare poſſint, concedendi, abolendique omnem inhabilitatis, & infamiæ maculam, ſiue notam, per eos præmiſſorum occaſione contractam, ſcriptores quoque litterarum Apoſtolicarum, qui vltra taxam aliquid receperunt, etiam abſoluendi, factã cum eis aliqua compoſitione ſecundum quantitatem pecuniarum, quas receperunt, & ſimiliter cum dictis Symoniacis ſuper fructibus malè perceptis, vt dimidiam vel ad minus tertiam partem eius quod receperunt, in dicta capſa ponant, & ſi agatur de beneficio paruo valoris, vel cum aliquo paupere, vt nihil ſoluere poſſit ſibi totum remittendi, plenam, liberam, & omnimodam, in foro conſcientiæ duntaxat, & non aliter, hoc anno Iubilæi duntaxat concedimus facultatem, ſuper quibus omnibus eorundem Pœnitentiariorum conſcientiam oneramus. Et quia aliquando poſſet contingere ipſos Pœnitentiarios ſuper modo componendi in præmiſſis, vel alijs dubitare, volumus, vt ipſi in his ad Venerabilem fratrem Ioannem Baptiſtam, Epiſcopum Mutinenſem, Datarium noſtrum recurrere debeant, & quantum per eum mandabitur, exequi teneantur. Non obſtantibus præmiſſis, ac Conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, cæteriſque contrarijs quibuſcumque. Placet. & ita in foro conſcientiæ duntaxat concedimus. R. Datum Romæ apud S. Petrum, quarto Nonas Martij, Anno Incarnationis Dominicæ Milleſimo Quingenteſimo Pontificatus noſtri anno Octauo. extat apud BVRCARDVM in noſtr diarijs.

Cæterum, re Romipetæ pro anno ſancto Iubilæi venientes, quonam modo intelligerentur, ac vexarentur paucis antea diebus aliud edictum promulgauit hoc tenore. — II. *Aliud de eadem re edictum.*

Alexander Epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei. Ad futuram rei memoriam.

Inter cætera, quæ nobis ex Apoſtolatus officio incumbere cernimus, & quantum nos cura ſollicitat, circa illa potiſſimè vigil dirigitur noſtræ mentis affectus, per quæ, vt Chriſtifideles, qui præcipuè hoc ſacro Iubilæi anno ex diuerſis mundi partibus, ad Almam vrbem, Romanamque Curiam pro conſequendis indulgentijs, à Romanis Pontificibus prædeceſſoribus noſtris, & nobis, pro expurgatione peccatorum conceſſis, non ſine viæ incommodo & perſonarum, rerum periculis in numero confluunt copioſo, tutè & quietè, abſque aliqua prædonum, latronum, & [illegible] ac nefandorum hominum, qui [illegible] gentem humanam ſuggeſtione ſeductæ, peregrinos, & alios Romipetas in viis publicis, & alijs locis ſpoliare, inuadere, & etiam crudeliter vulneribus afficere, ac plerumque atrociter interficere non perhorreſcunt, vt inquam ſine aliqua moleſtia, aut periculo, veniendo, & redeundo pertranſire poſſint, valeat ſalubriter prouideri. Ad aures ſiquidem noſtras, quod dolenter referimus, peruenit, quòd nonnulli peregrini, & Romipetæ, & alij ad vrbem, & Curiam prædictas, tam pro indulgentijs huiuſmodi conſequendis, quàm etiam alijs eorum negotijs pertractandis venientes, ſeu inde recedentes, pecunijs, & alijs, quas ſecum deferebant, rebus, & bonis ſpoliati, & aliqui etiam interfecti fuerunt, quod in noſtrum, & Sedis Apoſtolicæ maximum præiudicium, & Chriſtifidelium populorum Sedem ipſam viſitare cupientium, deuotionis diminutionem redundare poſſet, niſi præmiſſis per eos, ad quos pertinet, per opportunæ prouiſionis remedia obuietur. Nos igitur, quibus in perſona Beati Petri dictum eſt: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam: Paſce oues meas: & ad quos ſpectat præmiſſis periculis obuiare cupientes vt debemus, vt peregrini, Romipetæ, & alij prædicti vbique locorum, præſertim in Ciuitatibus, Territorijs & diſtrictibus, Ciuitatum, Terrarum, & locorum, noſtro etiam temporali dominio, aut alias immediatè ſubiectorum, tutò, & ſecurè pertranſire valeant, de opportuno remedio prouidere, Motu proprio, non ad alicuius nobis ſuper hoc oblatæ petitionis inſtantiam, ſed de noſtra mera deliberatione, & ex certa noſtra ſcientia, vniuerſos, & ſingulos Gubernatores, Rectores, & Vicarios in temporalibus noſtros, & eiuſdem Eccleſiæ Barones, ac Feudatarios, Communitates, & vniuerſitates Ciuitatum, Terrarum, Caſtrorum, villarum, & locorum, noſtro, & dictæ Romanæ Eccleſiæ temporali dominio huiuſmodi mediatè, vel immediatè ſubiectorum: necnon Ducatus Marchionatus, Comitatus, Ciuitates, Terras, Caſtra, villas, & loca quæcumque à dicta Eccleſia, quocumque titulo, mediatè, vel immediatè obtinentes, tenore præſentium

requirimus, & monemus, eiſque, & eorum cuilibet in virtute Sanctæ obedientiæ & ſub excommunicationis in ſingulos, & interdicti Eccleſiaſtici in communitates, & Vniuerſitates, latæ ſententiæ pœnis diſtrictè præcipiendo mandamus, quatenus ipſi, & eorum ſinguli in eorum Prouincijs, Territorijs, Comitatibus, & diſtrictibus, Bariſellos, ſeu Mareſcallos, aut alios Officiales, & Commiſſarios, qui continuè, præcipuè anno præſenti Iubilæi durante, die, noctuque, ac quoties expediens fuerit, vias, & ſtratas, ac alia eorum loca, per quæ Romipetæ, & peregrini prædicti, & alij quicumque tranſire, necnon etiam hoſpitia, & receptacula in vijs, & publicis ſtratis, ſeu alijs locis exiſtentia, in quibus ipſi hoſpitantur, ſeu diuertunt, aut hoſpitari, ſeu diuertere ſolent, ſolicitè viſitent, & cuſtodiant, deputari aut alias taliter de opportuno remedio prouidere, vt eorum Prouincias, Territoria, Diſtrictus, Comitatus, & loca tuta, & ſecura, ab omni prædonum, & Latronum & aliorum facinoroſorum huiuſmodi hominum periculo facere, manutenere, & cuſtodire procurent, quòd Romipetæ, peregrini, & alij prædicti per illa ſecure ſtare, tranſire, ire, & redire, ac in eis liberè hoſpitari valeant. Et ſi (quod abſit) aliquas in Prouincijs, Territorijs, Comitatibus, locis, & diſtrictibus prædictis ſpoliati, deprædati, aut alias in perſona, vel bonis iniuriati, ſeu iniuriam paſſi, vel offenſi reperirentur; volumus, & Apoſtolica authoritate motu ſimili decernimus, quod Gubernator, Rector, & Vicarius in temporalibus ac feudatarius, Communitas, & Vniuerſitas, Ducatus Marchionatus, Comitatus, Terra, caſtri, villæ, & loci, in cuius Prouincia, Territorio, Comitatu, vel diſtrictu, deprædatio, ſpoliatio, inuaſio, & huiuſmodi fient per prædictos latrones, prædones, & iniuriantes, & facinoroſos, vt vltrà pœnas, & cenſuras contra tales per conſtitutiones Prouinciales ſtatutas, ad emendam damni, & bonorum, ac rerum ablatarum reſtitutionem, necnon totale eorum intereſſe teneantur, & aduersùs eos ad alias etiam grauiores pœnas (ſi id impedire, & exequi neglexerint) exigente iuſtitia irremiſſibiliter procedemus. Si verò Gubernator, Rector, Vicarius, feudatarius, Communitas, & Vniuerſitas prædicta damna, & intereſſe huiuſmodi reſpectiuè abſque aliqua monitione reſtituere, & damnum paſſis eo ipſo emendare neglexerint, ſeu diſtulerint, volumus, & ita tenore præſentium Gubernatori Almæ vrbis noſtræ, Præſidentibuſque, & Cameræ noſtræ Apoſtolicæ Clericis, pro quanto gratiam noſtram charam habent ſtricte præcipiendo mandamus, vt ad ſimplicem requiſitionem, & querelam offenſi, ſpoliati, & damnum paſſi, facta tamen prius aliquali fide de ſpolio, offenſione & damno huiuſmodi: ſeu ſi ad eorum notitiam aliter peruenerit, quamprimum aduersùs Gubernatorem, Rectorem, Vicarium feudatarium, Communitatem, & Vniuerſitatem, in cuius Territorio, vt præmittitur, ſpolium, offenſio, & damnum illatum fuiſſe perceperint, cenſuras Eccleſiaſticas quaſcunque, grauiores pœnas tàm reales, quàm perſonales, vſque ad priuationem incluſiuè, & ad illarum executiones fieri faciant, & exequi cum effectu, vſque ad totalem, & integram ſatisfactionem damni, expenſarum, & intereſſe prædictorum. Non obſtantibus præmiſſis, ac Conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, cæteris contrarijs quibuſcumque. Vt autem huiuſmodi noſtræ litteræ ad communem omnium notitiam deducantur, illas in valuis Baſilicæ Apoſtolorum, ac Eccleſiæ Lateranenſi de vrbe affigi, ac in Audientia noſtra litterarum contradictarum legi, publicari mandamus, vt hi quos litteræ huiuſmodi concernunt, quòd ad ipſas non peruenerint, aut ipſos ignorauerint, nullam poſſint excuſationem prætendere, ſeu ignorantiam allegare: cum non ſit veriſimile, apud ipſos remanere incognitum, quòd tàm patenter omnibus fuit publicatum. Volentes inſuper, & eadem autoritate decernentes, quòd præſentes litteræ in dicto Baſilica & Eccleſia affixo, & in Audientia prædicta lecto, & publicata, perindè omnes, & ſingulos (vt profertur) monitos arctent, ac ſi eis omnibus, & ſingulis perſonaliter, & præſentialiter lecto, intimata, & inſinuata fuiſſent. Nulli ergò omnino hominum liceat, hanc paginam noſtram requiſitionis, monitionis, mandati, voluntatis, & decreti infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem Omnipotentis Dei, & Beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum eius, ac noſtram [...] nouerit incurſurum. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, Anno Incarnationis Dominicæ Milleſimo quingenteſimo. Nono Calendas Martij. Pontificatus noſtri anno VIII.

Supradictum edictum Pontificium, nihil profuit Renato Acromontio, Ludouici Regis Galliarum Oratori, quem ex Fabritij Columnæ territorio, in monte Viterbienſi, viginti duo prædones inuaſerunt, omnia, quæ ſecum ferebant, illi diripuerunt, & aliquot ex nobilitate vulneribus affecerunt: vt opus fuerit Pontifici, Fabricium plurimis litteris admonere, qui prædones Romam vinctos tranſmitteret. Quindecim ex his capti, Romam miſſi, digna latrocinio pœnas dependerunt. *Burcardus in [...] notis*

Cæterùm cùm ingens multitudo Romam veniens, partim propter viarum diſcrimina, partim propter indiſpoſitionem, non poſſet, antequàm porta aurea clauderetur, in vrbem conuolare, Alexander Pontifex celebrationem Iubilæi vſque ad feſtum Epiphaniæ anni conſequentis, Milleſimo quingenteſimo primo prorogauit, publicatis litteris huiuſmodi.

Alexander Epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei. Ad futuram rei memoriam.

Commiſſum nobis cælitus Apoſtolicæ ſeruitutis officium tunc operè peragere nos credimus, ſi ad ea ſolicitè benignitatis affectum extendimus, per quæ CHRISTI fideles animarum ſuarum ſalutem pro eorum deſiderio valeant promereri. Cum itaque, ſicut accepimus, quàmplures vtriuſque ſexus CHRISTI fideles ſortiantur, qui piâ deuotione ducti, proprijs domicilijs, ad hanc Almam vrbem pro conſequenda huius ſacri anni Iubilæi centeſimi pleniſſima indulgentia venientes, ob magna viarum diſcrimina, malam quorumdam ipſorum diſpoſitionem ad dictam vrbem ſtatuto tempore peruenire non potuerunt; nos indemnitati eorum, ne propterea effectu indulgentiæ careant memoratæ, prouidere, animarumque ſuarum ſaluti paternâ charitate conſulere cupientes, habita ſuper hoc cum Venerabilibus Fratribus noſtris Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus deliberatione matura, de illorum conſilio pariter, & aſſenſu indulgentiam anni Iubilæi huiuſmodi, & litteras ſuper eo confectas, cum omnibus & ſingulis, in eis contentis clauſulis (pro illis duntaxat, qui vt præmittitur, [...] ſtatuto tempore ad ipſam vrbem peruenire non potuerunt) vſque ad feſtum Epiphaniæ Domini proximè venturum incluſiuè, authoritate Apoſtolicâ, tenore præſentium, de vberioris dono gratiæ prorogamus, pariter, & extendimus. Volentes, & decernentes, quod ſi qui ex [...] aliquo ex caſibus in litteris facultatem per nos dicto anno durante duntaxat Dilectis filijs Pœnitentiarijs in Baſilica Principis Apoſtolorum de dicta vrbe conceſſam, quæ in fine dicti anni Iubilæi omninò expirabit, prout harum ſerie tunc expirare declaramus, quomodolibet ligati, vel irretiti fuerint, ad dilectum filium, Ludouicum de la Turre Ordinis Fratrum Minorum de Obſeruantia nuncupatorum profeſſorem, & dicti Ordinis citra montes Vicarium Generalem, in domo Aræ cæli de dicta vrbe Ordinis eiuſdem ad præſens degentem, quem ad hoc, & nonnulla alia Salutem animarum concernentia, Commiſſarium noſtrum vſque ad feſtum Pentecoſtes etiam venturum in dicta vrbe, & per vniuerſam Italiam, de fratrum conſilio conſtituimus, & deputamus, ſeu deputandos [...] concurrere debeant, qui eos de abſolutionis debita bene[...]

tio, prout animarum earundem ſaluti nouerint expedire, prouidere curabunt. Non obſtantibus Conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, necnon omnibus illis, quæ in litteris prædictis voluimus non obſtare, cæteriſque contrariis quibuſcunque. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ prorogationis, extenſionis, voluntatis, decreti, declarationis, conſtitutionis, & deputationis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem &c. Datum Romæ apud Sanctum Petrum anno Incarnationis Dominicæ Milleſimo quingenteſimo decimoſeptimo Calendas Ianuarij Pontif. noſtri noſtri anno IX.

Hadrianus.

IV. *Idem Indulgentiā Iubilæi per vniuerſam Italiam concedit.* Et quia Pontifex videbat, non poſſe etiam omnes Romam pro capeſſendis indulgentiis Iubilæi venire; ideo per vniuerſam, inprimis Italiam conceſsit pleniſſimam indulgentiam euſdem anni Iubilæi, vſque ad feſtum Pentecoſtes proximè venturum in anno Milleſimo quingenteſimo primo cuius Commiſſarios fecit Fratres Ordinis Minorum de Obſeruantia, per litteras Apoſtolicas, quarum tenor eſt huiuſmodi.

Alexander Epiſcopus Seruus ſeruorum Dei Ad futuram rei memoriam.

Paſtoris æterni, qui pro ſalute gregis Dominici ſe in pretium immolare non abnuit, vices quamuis immeriti gerentes in terris, & gregem ipſum nobis diuina diſpoſitione commiſſum paternæ conſiderationis intuitu conſpicientes, de animarum ſingulorum fidelium credentium populorum ſalute ſolicite cogitamus, & illarum periculis occurrimus, vt tenemur, eoſque, quos vt peculiares filios, meritò in viſceribus gerimus charitatis, de Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine, quam non ab homine obtinemus, ſed à Deo, indulgentiarum fauoribus proſequamur, & remiſsionibus peccatorum confoueamus. Nuper ſiquidem, cum præſens annus Iubilæi, remiſsionis, & gaudij, ac reconciliationis humani generis, Redemptori noſtro piiſsimo, qui quolibet anno centeſimo ab illius primæua ordinatione per fel. rec. Bonifacium octauum inſtitutus & deinde Clementem Sextum, ad quinquageſimum, & ſucceſsiue Gregorium XI. ad trigeſimum tertium, & poſtea ad vigeſimum quintum annos per piæ memoriæ Paulum ſecundum Romanos Pontifices prædeceſſores noſtros propter humanæ vitæ breuitatem reductus fuit, inſtare noſceretur, eſſetque vere ille centeſimus annus, qui ab ipſa primæua ordinatione fuit inſtitutus, & in quo vniuerſi Chriſti fideles, quibuſcumque etiam grauiſsimis delictis obnoxij, verè pœnitentes & confeſsi, viſitando Baſilicas, & Eccleſias Almæ vrbis, & extra eam ad id deputatas, illarumque maiora Altaria, pleniſsimam omnium peccatorum ſuorum indulgentiam conſequantur: & propterea ab omnibus CHRISTI fidelibus cum maiori frequentia, & deuotione non immeritò celebrandus. Et cuperemus dictum annum Iubilæi ab ipſis fidelibus cum omni debita, & ſingulari deuotione celebrari, ac fideles ipſos ad dictam vrbem pro reuerentia Beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum Principum, qui eam proprio ſanguine conſecrarunt, & in quorum Baſilicis, ſub illarum maioribus altaribus, ipſorum Apoſtolorum corpora glorioſa, & in maiori altari Eccleſiæ Lateranenſis capita recondita honorificè conſeruantur, pro indulgentiis dictæ vrbis conſequendis vndecumque perſonaliter accedere: Nos per alias diuerſas litteras noſtras pleniſſimam ipſius anni Iubilæi indulgentiam, litteraſque eorundem prædeceſſorum noſtrorum deſuper emanatas, de Fratrum noſtrorum conſilio approbando, & innouando, ne contingeret, aliquem ignorare, ſeu dubitare, quo tempore annus iſte Iubilæi inciperet, & quæ, ac quot Eccleſias pro dicta conſequenda indulgentia, & quot diebus illa viſitare deberent, ex certa noſtra ſcientia per alias litteras noſtras, omnibus, & ſingulis vtriuſque ſexus CHRISTI fidelibus per vniuerſum Orbem conſtitutis nunciauimus, & declarauimus ipſum annum Iubilæi, in Vigilia, & primis Veſperis Natiuitatis eiuſdem DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI proximè præterita inchoare, prout in eiſdem noſtris litteris (quarum tenores, ac ſi de verbo ad verbum præſentibus infererentur, haberi volumus pro ſufficienter expreſsis) plenius continetur. Cum autem, ſicut nonnullorum fide dignorum relatione accepimus, quamplures CHRISTI fideles, etiam Archiepiſcopi, Reges, Reginæ, Duces, Principes, Marchiones, Domini temporales, Comites, Barones, Nobiles, Abbates, Priores, Abbatiſſæ, & Prioriſſæ, ac aliæ perſonæ Eccleſiaſticæ, etiam Religioſæ, & ſeculares vtriuſque ſexus, per vniuerſam Italiam conſtituti, deuotiſsimi quidem, & affecti, ac cupidi ſalutis animarum ſuarum, & indulgentiarum dictæ vrbis, tam qui anno huiuſmodi Iubilæi durante Baſilicas, & alias ipſius Vrbis Eccleſias pro conſequenda remiſsione, & indulgentia huiuſmodi per nos approbata, & innouata libenter viſitaſſent, ſi ſenio, debilitate corporis, valetudine, infirmitate, inopia, impotentia diuitiarum, humanorumque obſequiorum, vel aliorum negotiorum occupatione detenti non fuiſſent, aut guerrarum turbinis, quibus ipſa Italia pluribus in locis afflicta, ſeu itineris diſtantiam, & diuerſa viarum diſcrimina, ac epidimiæ morbum, quæ etiam vrbem ipſam æſtate proximè decurſa pluſtimum oppreſsit, aliaque ſiniſtros euentus non formidaſſent; quam etiam, qui nullo impedimento detenti, Baſilicas, & Eccleſias ipſas viſitare hactenus non propoſuerunt, cupiant alias indulgentiarum huiuſmodi fieri participes. Nos, qui cunctorum fidelium animarum ſalutem (vt ex debito Paſtoralis tenemur officij) intentis deſiderijs affectamus, vt CHRISTI fidelium eorundem animarum ſaluti ſalubrius conſulatur, debitè prouidere volentes, ac cupientes, immaniſsimorum Turcarum, qui inconſutilem Chriſti tunicam ſcindere, & Rempublicam Chriſtianam euertere, & euidentiſsima cæde Chriſtianos trucidare non ceſſant, grauitati imminenti prouidere, dum expugnatis nuper Neopoto, Methone, & Corone ciuitatibus munitiſsimis, ac aliqua loca comminantur, ſuos formidabiles exercitus, claſſeſque maritimas ſumma diligentia inſtruunt, & in Chriſtianum populum canina rabie, magis, atque magis ſæuire non deſinunt, conatibus obuiare: & cum ad id noſtræ non ſuppetant facultates, etiam Chriſti fideles prædictos ad impendenda ad id opportuna auxilia, peccatorum remiſsionibus, & indulgentiis incitare, eoſque fauoribus proſequi gratioſis habita ſuper hoc cum eiſdem Fratribus noſtris deliberatione matura, de Omnipotentis Dei miſericordia, ac Beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum eius autoritate confiſi, de Fratrum prædictorum conſilio, ac Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine, authoritate Apoſtolica, tenore præſentium ſtatuimus, & ordinamus, quòd omnes, & ſinguli Chriſti fideles, etiam Archiepiſcopi, Epiſcopi, Reges, Reginæ, Duces, Principes, Marchiones, Domini temporales, Comites, Barones, Nobiles vtriuſque ſexus, etiam cuiuſcunque dignitatis, ſtatus, gradus, ordinis, conditionis, nobilitatis, & præeminentiæ exiſtant; Eccleſiaſtici, etiam Religioſi, Abbates, Priores, Abbatiſſæ, & Prioriſſæ, ac alij ſeculares & Regulares per ipſam vniuerſam Italiam conſiſtentes, verè pœnitentes, & confeſsi, qui poſt ſolemnem publicationem præſentium in ipſa Italia factam, vſque ad feſtum Pentecoſtes proximè futurum inclusiuè, Eccleſias in dicta Italia quas dilectus filius Ludouicus del la Turre, Ordinis Fratrum Minorum de Obſeruantia nuncupatorum Profeſſor, & eiuſdem Ordinis citrà montes Vicarius Generalis, quem ad hæc, & alia infraſcripta peragenda in ipſa Italia, noſtrum & Apoſtolicæ Sedis Nuncium, & Commiſſarium facimus, conſtituimus, & etiam deputamus, duxerit eſſe viſitandos, debito tempore, iuxta eiuſdem Nuncij, & Commiſſarij, ſeu deputandi, vel deputandorum ab eo, vel ſubdelegandorum ab eo prouidam ordinationem ſuper hoc faciendam, deuotè viſitauerint, & in

ipſis ad hoc in ſubſidium Sanctæ Cruciatæ, & pro fidei Orthodoxæ exaltatione, ac ab ipſis perfidis Turcis defenſione, per Nuncium, ſiue Commiſſarium, aut deputandos, & ſubdelegandos prædictos, deputando, quartam partem illius pretij, quod viſitando limina Apoſtolorum Petri & Pauli, & alias Baſilicas dictæ vrbis, & extra eam ad id deputatas, tàm in eundo de locis ſuis ad Vrbem prædictā, quā redeundo de eadem ad eorum loca prædicta veriſimiliter exponerent, vel aliàs iuxtà Nuncij, & Commiſſarij, ac deputandorum, & ſubdelegandorum prædictorum ordinationem, ſeu arbitrium effectualiter poſuerint: etiamſi dictum Iubilæum hoc anno in dicta vrbe, vel alibi conſecuti fuiſſent, eandem prorſus Indulgentiam anni Iubilæi, & pleniſſimam peccatorum ſuorum remiſſionem, ac cum Altiſſimo reconciliationem, etiam à Sanctæ memoriæ prædeceſſoribus noſtris, ac etiam à nobis, proficiſcentibus ad recuperationem Terræ ſanctæ, & Turcarum earundem expugnationem concedi ſolitam conſequantur, quam conſequerentur, ſi præſenti anno Iubilæi huiuſmodi Romam, & ad recuperationem huiuſmodi, ad expugnationem proficiſcerentur, & profecti fuiſſent; nec non Baſilicas & Eccleſias, ad id in eadem vrbe, & extrà eam deputatas, iuxtà noſtram, & prædeceſſorum noſtrorum ordinationem prædictam perſonaliter viſitarent, & viſitaſſent. Et vt fideles ipſi huiuſmodi Indulgentiæ commodius poſſint fieri participes, prædicto Nuncio, & Commiſſario, de cuius prouidentiâ, integritate, & ſolertiâ in his, & alijs ſpecialem in Domino fiduciam obtinemus, per ſe, vel alium, ſeu alios, quibus vices ſuas duxerit committendas, authoritate noſtra Eccleſias, quæ propterea viſitari debeant, declarandi, & in qualibet Eccleſiarum earundem, ſimul, vel ſucceſſiuè, certum numerum Presbyterorum, Religioſorum, vel Secularium, Ordinum quorumcumque etiam Mendicantium, etiam Obſeruantiæ Regularis, de quo ſibi videbitur, ad audiendas eorundem fidelium pro Indulgentia ſtentium [illegible] Confeſſiones deputandi, & etiam eiſdem Presbyteris Secularibus, vel Regularibus, quos per Nuncium, & Commiſſarium, ac deputandos, & ſubdelegandos prædictos, ad id deputari contigerit, vſque ad tempus per eos præfigendum, eorumdem fidelium confeſſione diligenter audita, pro commiſſis per ipſos Chriſti fideles exceſſibus, criminibus, & delictis quibuslibet, etiam ſi talia forent, propter quæ Sedes Apoſtolica eſſet quomodolibet merito conſulenda; & à ſententijs, cenſuris, & pœnis Eccleſiaſticis, quibus quomodolibet ligati forent, in ea [illegible] debita beneficio prouidendi, & pœnitentiam ſalutarem iniungendi, nec non vota quæcumque per eos emiſſa (voto Religionis duntaxat excepto) in opus Indulgentiarum huiuſmodi commutandi, ac alia faciendi, gerendi, & exequendi, quæ per alias noſtras literas, dilectis filijs Pœnitentiarijs, in eodem Baſilica B. Petri deputatis per nos conceſſa fuerint; nec non etiam in dicta vrbe ſuper malè ablatis incertis, vel per vſurariam prauitatem quæſitis, etiam certis, quando fœnerator ab alio fœneratore extorſerit, & ipſe vſuras reſtituere paratus non eſſet, vel aliàs piè natæ Eccleſiæ deberentur, in quibus tamen Romana Eccleſia ſuccedere poſſit; ac etiam bonis, quæ ad aliquorum manus peruenerunt, & illa habentes, quibus reſtitui debeant, ignorant, vel nouerunt, quamquam malè [illegible] per eos non extiterant, ſed aliàs illa ad eos peruenerint [illegible] quæ pauperibus, & alijs piis locis in genere aliàsque vlla ſpeciali determinatione relicta fuerunt, tàm pro præterito, quàm futuro tempore, illis componendi [illegible] ſola, à aliqua quantitate pro hoc Sancto opere in [illegible] prædictis à reliquorum [illegible] vel ſtatum, & malè ablatorum, ac per vſurariam prauitatem extortorum, ſeu quæ ad eos aliàs peruenerint, & in ea reſtituere debeant, ignorant, vel dubitant, vt præfertur, reſtitutione abſolute exiſtant, & vlterius reſtitutio minime teneantur, eis concedendi. Symoniacos [illegible] in Ordinibus, vel beneficijs commiſſa [illegible] ad ipſum opus contribuentes, à Symoniâ huiuſmodi, & à ſententijs, ac pœnis Eccleſiaſticis, quas propterea incurrerunt abſoluendi, & ſuper irregularitate, ſi quam, cenſuris eiſdem ligati, Miſſas, & alia diuina officia (non tamen in contemptum clauium) celebrando, aut aliàs diuinis ſe immiſcendo, ſeu aliàs quomodolibet, etiam beneficia Eccleſiaſtica præmiſſorum occaſione vel aliàs in delicto occupando præterquam ratione homicidij voluntarij & bigamia contraxerint, diſpenſandi omnemq; inhabilitatis & infamia maculam, ſiue notam exinde prouenientem abolendi, & vt in ſic ſuſceptis Ordinibus miniſtrare, & ſic quæſita beneficia Eccleſiaſtica, quæ ex tunc de nouo collata eis cenſeantur, & percipere ex eis fructus, etiam ex tunc [illegible] horarum canonicarum, & diuinorum officiorum, facta aliqua compoſitione cum eis, in opus huiuſmodi conuertenda, retinere valeant eis concedendi in foro conſcientiæ duntaxat. Et quoſcumque, qui ex quauis licita, vel illicitâ coniunctione prouenientem affinitate, conſanguinitate, & cognatione Carnali, vel ſpirituali, ſimplici aut multiplici gradu, in quocumque publica honeſtatis, iuſtitiæ impedimento, ſeu aliàs quomodolibet impediti, matrimonium inuicem, ſcienter, vel ignoranter, in quorum, etiam primo affinitatis, quæ per copulam fornicariam contracta eſſet, gradu contraxiſſent, ac carnali copulâ conſummaſſent, (ſi impedimentum huiuſmodi in iudicium deductum non foret, vel ſcandalum generari non poſſet) ab excommunicationis huiuſmodi, & excommunicationis ſententia, quam propterea incurriſſent, iniuncta inde eis pro modo culpæ pœnitentia ſalutari, quæ ad opus Indulgentiarum huiuſmodi dirigatur, & quod de cætero talia non committant, nec committentibus præſtent auxilium, conſilium, vel fauorem, & alijs, quæ de iure fuerint iniungenda, abſoluendi & vt in huiuſmodi matrimonio ſic contracto ſimiliter remanere, ſeu ſe creto de nouo inuicem matrimonium contrahere, & in eo ſic contracto ſimiliter remanere, liberè, & licitè valeant, prolem ſuſcipere ex huiuſmodi matrimonio, & ſi quæ ſit ſuſcepta, legitimam decernere, diſpenſandi ſimiliter in eodem foro conſcientiæ duntaxat; & cum quibuſcumque qui aliqua bona Eccleſiarum, Monaſteriorum, & Eccleſiaſticorum beneficiorum quorumlibet haberent, & indebitè detinent, ad illorum reſtitutionem compelli non poſſint, etiamſi per ipſos probari poſſet; quæ bona omnia ad opus præmiſſum applicanda, ſuper eorum reſtitutione liberè abſoluendi, & quòd illa licitè retinere poſſint in poſterum, eis etiam concedendi; & generaliter omnia, & ſingula in præmiſſis, & circa ea neceſſaria, ſeu quomodolibet opportuna faciendi, gerendi, & exequendi, plenam, & liberam eadem authoritate tenore præſentium concedimus poteſtatem, & facultatem. Et ne illi, qui peregrinari, & aliquam ex Eccleſijs deputandis pro conſequenda Indulgentia huiuſmodi, commodè, & honeſtè viſitare non poterunt vtriuſque ſexus, vtpote infirmi, decrepiti, valetudinarij, diuitesq; aut hominum ſeruitio mancipati effectu careant Indulgentiæ memoratæ, volumus, quòd ſi tales huiuſmodi, aut alijs quibuſcum impedimentis impediti, Eccleſias ipſas viſitare, vere pœnitentes, & confeſſi, ad capſas prædictas per ſocios manus tranſmiſerunt, quartam per vnam hebdomadam integram in victualibus tam eorum familia exponere conſumerent, tam ipſi, quàm de ipſorum ſic impeditorum familiâ exiſtentes, non impediti, eandem prorſus Indulgentiam conſequantur, ac ſi perſonaliter viſitarent: liceatq; prædicto Nuncio, & Commiſſario, ac deputandis, & ſubdelegandis, pro talibus impeditis, in ſingulis locis, de quibus ſibi videbitur Confeſſores deputare idoneos, etiam quos ipſi non venientes eligere voluerint, qui erga impeditos eoſdem, ac de eorum familiâ exiſtentes, ſatis, quâ alij Confeſſores prædicti erga viſitantes dictas Eccleſias, authoritate fungantur. Et quia facilè contingere poſſet aliquos dubitare, quartum offerre debeant pro conſequenda Indulgentia prædictâ, & alijs præmiſſis; & etiam nullos eſſe dubios, vel incertos, an eorum impotentia, ſeruitas, vel ſeruitij occupatio ſit adeò excuſabilis, notabilis, & legitima, quod iuxta præmiſſa ad viſitationem faciendam aſtringi non debeant, & Indulgentiam huiuſmodi conſequantur ſed pro illa conſequendâ ſufficiat eis, quantitatis

prædictam in capſis huiuſmodi per fideles manus poni facere volumus, quòd tam Nuncius, & Commiſſarius prædictus, & quibus vices ſuas in genere, vel in ſpecie duxerit committendas, confeſſor quem tales dubij, aut incerti, ex prædictis deputandis, vt præmittitur, adiuerint, poſſit eis huiuſmodi dubietates, prout eorum ſtatui, & indemnitati, animarumque ſaluti, & conſcientiæ quieti, & paci ſalubrius expedire cognouerit decidere, & determinare, ac viſitationem huiuſmodi, & ſummam, de qua dubitarent, an ab eiſdem ſoluendâ veniret, eiſdem in parte remittere, prout Nuncio, ſeu Commiſſario, ſeu deputandis, & ſubdelegandis prædictis neceſſarium eſſe videbitur, eos ad viſitandas dictas Eccleſias penitùs impotentes exiſtere declarare, habeanturque tales dubij iuxta declarationem, ſeu remiſſionem huiuſmodi faciendam, quo ad effectum conſecutionis Indulgentiæ memoratæ, pro verè viſitantibus, & ſoluentibus, ad quod tenentur: proviſo, quòd Confeſſor prædictus eiſdem impeditis, & de eorum familiâ exiſtentibus, loco viſitationis huiuſmodi alia iniungat opera pietatis. Verùm ſi qui forent, qui adeò pauperes eſſent, vt commodè ſoluere nequiant iuxta ordinationem prædictam, liceat Nuncio, & Commiſſario, ac deputandis & ſubdelegandis prædictis, cum talibus, qui ſoluere nequeant, vt huiuſmodi Indulgentiæ fiant participes conuenire, & eos cum ſibi videbitur à ſolutione huiuſmodi, ſubſiſtente causâ legitimâ, in totum, vel in partem liberare; & per Archiepiſcopos, Epiſcopos, Reges, Reginas, Duces, Marchiones, Comites, Barones, Nobiles, & alios Chriſti fideles huiuſmodi tam Eccleſiaſticos, & Religioſos, quàm etiam ſeculares, quorum magna familia foret, ratione huiuſmodi conſequendarum Indulgentiarum faciendas contributiones, conſideratis diligenter eorum facultatibus diſcrete limitare, ac taxare, & deſuper cum ipſis, ſicut Nuncio, & Commiſſario, ac deputandis, & ſubdelegandis prædictis vtilius videbitur componere; nec non omnia alia circa hoc ad ſalutarem, & celeriorem expeditionem faciendam procurare, & ordinare. Et vt oblationes huiuſmodi fideliter colligantur, & collectæ conſeruentur, ac illarum prouentus in hoc ſanctiſſimum, & neceſſarium opus, contrà Crucis Chriſti inimicos, & non in aliam cauſam omninò conuertantur, volumus, quòd Nuncius, & Commiſſarius, ſeu deputandi, & ſubdelegandi prædicti in ſingulis Eccleſiis ad id per eos ordinandis, vnam, vel plures, capſam, vel capſas, clauſuris, & clauibus bene munitam, prout ſibi, & deputandis, ſeu ſubdelegandis prædictis videbitur, ordinet; & quicquid ex vnaquaque capſa extrahi continget, per authenticas perſonas annotari, & illud totum in præmiſſam cauſam, & non in alios vſus omninò conuertendum, ad Cameram Apoſtolicam fideliter transferre, ſeu transmittere procuret. Et ſi forſitan ſuper præmiſſorum executione, & præſentium litterarum conceſſione, ac illarum clauſulis, & verbis aliqua dubia quomodolibet exorientur, eiuſdem Nuncij, & Commiſſarij, qui de præmiſſis plenè informatus exiſtit, ac etiam deputandorum, & ſubdelegandorum ab eo, declarationi, & interpretationi, toties, quoties opus fuerit ſtari debere decernimus. Et vt animarum ſalus eò potiùs procuretur, quò magis aliorum egent ſuffragiis, & quo minùs ſibi ipſis proficere valeant, authoritate prædictâ, de Theſauro Sanctæ Matris Eccleſiæ, animabus in Purgatorio exiſtentibus, quæ per charitatem ab hac luce in Chriſto deceſſerunt, & quæ dum viuerent, id promeruerunt, paterno compatientes affectu, quantum cum Deo poſſumus, ſuccurrere cupientes, de diuina miſericordia, & Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine, volumus, & concedimus, vt ſi qui parentes, amici, aut cæteri Chriſti fideles pietate commoti, pro ipſis animabus purgatorio igni, pro expiatione pœnarum eiſdem ſecundùm diuinam iuſtitiam debitarum expoſitis, durante dicto tempore Indulgentiæ, ad opus huiuſmodi aliquam eleemoſynam, iuxta Nuncij, ac Commiſſarij, ac deputandorum, & ſubdelegandorum prædictorum, vel alicuius eorum ordinationem, dictas Eccleſias viſitando piè erogauerint, vt præfertur, pro plenaria pœnarum relaxatione ſuffragetur; ac omnes vtriuſque ſexus Chriſti fideles, de ſimilibus poteſtatis plenitudine, & liberalitate, qui manus adiutrices ad huiuſmodi opus, viſitando, vel mittendo porrexerint, ac omnes, & ſingulos eorundem parentes defunctos, ac eorum benefactores, qui cum charitate deceſſerunt, in omnibus precibus, ſuffragiis, eleemoſynis, ieiuniis, & orationibus, Miſſis, horis Canonicis, diſciplinis, peregrinationibus, & cæteris omnibus ſpiritualibus bonis, quæ fiunt, & fieri poterunt in tota vniuerſali Sacroſanctâ Eccleſiâ militante, & omnibus membris eiuſdem participes in perpetuum fient. Cæterùm ne propter multitudinem Indulgentiarum, tam à nobis, quàm à Prædeceſſoribus noſtris conceſſarum, Chriſti fideles in hoc ſancto opere tardiores exiſtant, omnes Indulgentias à nobis, & eadem Sede, vel eiuſdem authoritate, quibuſcumque Eccleſiis Monaſteriis, Hoſpitalibus, etiam noſtro Sancti Spiritus in Saxia de dicta vrbe Ordinis Sancti Auguſtini, & piis locis, vniuerſitatibus, Confraternitatibus, etiam cuiuſcumque qualitatis, & ad quemcumque vſum, etiam laicorum, vel Clericorum inſtitutis, & ſingularibus perſonis, etiam plenarias in vita, vel mortis articulo, præterquàm ratione expeditionis, & Indulgentias anni Iubilæi huiuſmodi in dicta vrbe, & extrà eam videlicet conceſſas, vſque ad dictum feſtum Pentecoſtes proximè venturum, authoritate Apoſtolicâ prædictâ ac ſimili Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine omninò ſuſpendimus, illaſque interim nemini volumus in vita, vel in morte aliquatenus ſuffragari; ac illas publicari, & prædicari, aut earum prætextu à quæſtoribus eleemoſynarum aliquid poſtulare vllatenus poſſe. Et inſuper, vt præmiſſa meliùs, & faciliùs, ſimotis quibuſlibet impedimentis, debitum conſequantur effectum, omnibus, & ſingulis locorum cuiuſuis Ordinis, vel conditionis exiſtant, vtriuſque ſexus perſonis, in virtute Sanctæ Obedientiæ, & ſub excommunicationis latæ ſententiæ, ac maledictionis æternæ, à qua non niſi à nobis, & ſucceſſoribus noſtris Romanis Pontificibus, ac Canonicè intrantibus, præterquàm in mortis articulo conſtituti, & debitâ ſatisfactione præmiſſâ, abſolui poſſint, ac prædicti Nuncij, & Commiſſarij, ac deputandorum & ſubdelegandorum prædictorum arbitrio, qualitate facti, & perſona attentâ, moderanda, & de facto à contrà facientibus exigenda pœnâ diſtrictiùs inhibemus: nè videlicet Ordinarij, abbates, & aliæ Eccleſiaſticæ perſonæ, ſeculares, & religioſæ quæcumque, præſentium publicationem in eorum Eccleſiis, ciuitatibus, & oppidis, & vbi, & quoties opus fuerit faciendam impedire, & aliquid prætextu dictæ publicationis petere, & etiam à ſponte offerentibus exigere, & recipere; ac ipſi & quicumque alij in præmiſſis, & circa ea fraudem, aut dolum committere, neue procuratores huiuſmodi Indulgentiæ participes fieri, & ſua pia ſuffragia erogare, & mittere, ab huiuſmodi eorum propoſito, in toto, vel in parte, directè, vel indirectè, tacitè, vel expreſsè retrahere, ac quaſcumque alias Indulgentias, per nos, vt præmittitur, ſuſpenſas prædicare, publicare, aut illis quomodolibet, & earum prætextu aliquid petere, aut recipere, ac aliàs contrà præſentes illarumque tenorem, ex ipſis prædicationibus, piorum Chriſti fidelium animum ab eorum Sancto, & propoſito, dicto durante tempore, quoquo modo præſumant. Mandantes ſub ſimilibus ſententiis, maledictione, & pœnâ, ipſas præſentes per quoſcumque verbi Dei Prædicatores, etiam Clericos, & Religioſos quorumcumque Ordinum (etiam Mendicantium) iuxta ordinationem, & requiſitionem Nuncij, & Commiſſarij, deputandorum, ſubdelegandorum Prædicatorum in Ciuitatibus, locis, & Eccleſiis ad hoc deputandis, prædicare, publicari, & declarari, ac prædictos Chriſti fideles ad contribuendum huic ſancto operi induci, & exhortari, ac per loci Ordinarios, Abbates & alias Eccleſiaſticas perſonas prædictas, ad id auxilium, conſilium, & fauorem impendi: nec non per Nuncium, & Commiſſarium, ac deputandos, & ſubdelegandos prædictos, tam ipſos ſi non paruerint, quàm generaliter contradictores quoſlibet, & rebelles, per cenſuram Eccleſiaſticam, & alia iuris opportuna remedia, inuocato etiam ad hoc ſi opus fuerit auxilio brachij ſecularis, compeſci, & compelli debere, habituros ratum, & gratum, cenſuras & pœnas, quas Nuncius, & Commiſſarius, ac deputandi, & ſubdelegandi prædicti rite tulerint, ſine ſta

tuerint

fuerint in rebelles, & facturi illas, authore Domino, vſque ad ſatisfactionem condignam inuiolabiliter obſeruari: & generaliter quicquid per Nuncium, & Commiſſarium noſtrum, ac deputandos, & ſubdelegandos prædictos in præmiſſis fuerit quomodolibet ordinatum. Super quibus omnibus, & ſingulis, ſibi, ac deputandis, & ſubdelegandis prædictis, plenam, liberam, & omnimodam, etiam circà proceſſiones publicè ad effectum præſentium faciendas, ac populi etiam ad ſonum campanæ conuocationem; non obſtantibus præmiſſis, ac conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, nec non priuilegijs, & indultis, etiam Mari magno nuncupatis, eiſdem Ordinibus, illorumque perſonis in genere, & in ſpecie forſan, ſub quibuſuis verborum formis, & clauſulis, etiam derogatoriarum derogatorijs, fortioribus, efficacioribus, & inſolitis, per nos, & Sedem prædictam conceſſis, & de quibus præſentibus etiam de verbo ad verbum pro illorum ſufficienti derogatione habenda eſſet mentio ſpecialis: quæ quo ad hoc cuiquam nolumus vllatenus ſuffragari, contrarijs quibuſcumque, aut ſi aliquibus, vel eorum Ordinibus, communiter vel diuiſim ab eadem ſit Sede indultum, quòd ipſi, aut dictorum Ordinum perſonæ, ad publicandas aliquas literas, ſiue indulgentias huiuſmodi inuiti compelli, ſeu quòd interdici, ſuſpendi, vel excommunicari non poſſint per literas Apoſtolicas, non facientes plenam, & expreſſam, ac de verbo ad verbum de indulto huiuſmodi mentionem. Verùm quia difficile foret, præſentes literas ad ſingula quæque loca, in quibus expediens fuerit, deferre, volumus, ac etiam dicta authoritate decernimus, quòd illarum tranſumptis, manu vnius, vel duorum publicorum Notariorum ſubſcriptis, & Nuncij, ac Commiſſarij, vel deputandorum, & ſubdelegandorum prædictorum, ac alicuius Prælati, ſeu perſonæ in Eccleſiaſtica dignitate conſtitutæ ſigillo munitis, ea proſrſus fides indubia vbilibet adhibeatur, quæ præſentibus adhiberetur, ſi eſſent exhibitæ vel oſtenſæ. Nulli ergo omninò hominum liceat, hanc paginam noſtrorum, ſtatuti, ordinationis, conſtitutionis, deputationis, applicationis, ſuſpenſionis, inhibitionis, mandati, conceſſionis, voluntatis, & decreti infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis aut hoc, &c. Datum Romæ, apud Sanctum Petrum, anno Incarnationis Dominicæ 1500. quinto Idus Decembris. Pontific. noſtri, anno nono. Adrianus. Regiſtrata apud me Adrianum. P. Thomaſottus.

V. *Pœnitentiarij ordinarij extenſionem poteſtatis abſoluendi ab Alexandro P. petunt.*

Et quidem iſta Pontifex pro celebratione Iubilæi diſponebat Pœnitentiarij Ordinarij in Baſilica Principis Apoſtolorum, initio anni Sancti cum ex caſibus occurrentibus cognoſcerent, facultates eis conceſſas non ſatis eſſe amplas, communi conſilio conceperunt libellum ſupplicem, quem Alexandro porrigerent, pro extenſione poteſtatis ad abſoluendum, & diſpenſandum.

1. Abſolutio à peccatis omnibus, quantumcumque enormibus.
2. Ab omnibus cenſuris, ſiue à Canone, ſiue ab homine latis, etiam pro mortuis in excommunicatione ſepultis parte ſatisfactâ, vel cautione ſaltem Iuratoriâ, de ſatisfaciendo datâ; etiam ab excommunicationibus in die Iouis ſanctâ, per Pontificem fulminatis, vel aliàs quocumque tempore per eundem latis.
3. Diſpenſatio ſuper irregularitate ex homicidio, ſiue voluntario, ſiue caſuali omninò occulto contractâ, aut vbi ſolùm leuis habetur ſuſpitio, & vniuerſaliter ſuper omni irregularitate qualiter contractâ, niſi ex homicidio voluntario publico.
4 Diſpenſatio cum promotis ſuper ficto titulo, aut antè legitimam ætatem, aut vtroque modo, vt poſſint celebrare, etiam ſi excommunicati, aut ſuſpenſi ſe immiſcuerint executioni Ordinum; etiam cum promotis per ſaltum, & cum his, qui miniſtrârunt, in Ordine non ſuſcepto.
5. Diſpenſatio cum his, qui perdiderunt debitum, quia cognouerunt conſanguineam vxoris, vel viri, aut aliàs quouis modo, vt poſsint exigere.
6 Diſpenſatio in cauſa matrimoniali, vbi eſt impedimentum publicæ honeſtatis iuſtitiæ.
7. Diſpenſatio, vbi eſt impedimentum affinitatis ex damnato coitu, etiam in primo, & ſecundo gradu, aut in duobus vltimis ex illegitimo coitu.
8. Diſpenſatio, vbi eſt impedimentum conſanguinitatis, in duobus vltimis gradibus.
9. Diſpenſatio cum Clerico, qui habuit vxorem corruptam occultè tamen, vt poſsit ad ſacros Ordines promoueri, & in ſuſceptis miniſtrare.
10. Diſpenſatio cum coniuge, qui, vel quæ occultè interfecit, aut machinatus, vel machinata eſt, in mortem coniugis ſuæ, vel ſui, vt poſſit ducere, vel nubere, & cum ducto, vel nupto, aut ductâ, vel nupta permanere.
11. Commutatio omnium votorum, dempto continentiæ, aut Religionis ſolenni.
12. Compoſitio ſuper bonis incertis, malè acquiſitis, vel detentis. Hæc omnia in foro conſcientiæ, & pœnitentiali concedantur.

VI. *Oratores omnium Regum, & Principum ad deliberationem pro bello Turcico conuocat Alex. PP.*

Iſta Pœnitentiarij flagitabant. Et quia Pontifex, occaſione eius anni ſancti, pecunias in bellum Turcicum pro defenſione Venetorum conquirere, communemque omnium Chriſtianorum expeditionem in Turcas decernere cogitabat; ideò ad vndecimum diem Martij, Oratores omnium Regum, & Principum, ad deliberationem in priuatum Conſiſtorium euocauit, quibus cum de bello ſuſcipiendo gerendoque conferret. Interfuerunt, Epiſcopus Sſconienſis, & Philibertus Oratores Maximiliani Regis Romanorum, Epiſcopus Trecorenſis Orator Franciæ, Epiſcopus Vigornienſis, Orator Regis Angliæ. Vnus Orator Regis Hiſpaniarum, duo Regis Neapolitani, ex quibus primus Hieronymus, vnus à Rege Poloniæ Spitko Comes tarcſlauienſis, Palatinus Cracouienſis, vnus à Rege Vngariæ, & Bohemiæ Nicolaus Bauth, Comes de Iadera, Magiſter Curiæ, Oratores Venetorum, Ducis Sabaudiæ, & Florentinorum. His & Cardinalibus præſentibus, Alexander, ingens periculum, quod Reipublicæ Chriſtianæ a Baiazite imminere, expoſuit; vtque de auertendo maturè decernerent, ac ſi opus eſſet à principibus, à quibus miſsi, conſenſum ad decernendum peterent, admonuit. Multi dubitabant, an is vellet aliquid in tam neceſſariam expeditionem conferre. Quibus vt omnem ſcrupulum eximeret, præter extinctos, occaſione Iubilæi communiter omnibus indictas, Clerum vniuerſum decimauit, ac præterea Hebræis eandem in expeditionem ſubſidia impetrauit, datis duobus, quæ adiungo edictis.

Ideò Clerũ vniuerſũ decimat.

Clero.

Alexander Epiſcopus Seruus Seruorum Dei. Ad futuram rei memoriam.

Quamuis ad amplianda Eccleſiarum omnium commoda, noſtræ conſiderationis intuitum extendamus, & pro vniuerſorum Chriſti fidelium profectibus noſtra ſemper aſpirauerit, & aſpiret intentio; ſed tamen contrà morem, & propoſitum noſtrum calamitoſa huius temporis conditio, & ſi ... Chriſticolas, ingensque perfidiſsimorum Turcarum ... hoſtium perſecutio, nos aliquid innouare compellit. Summus, & altiſsimus ille ſcrutator cordium intuetur. Angimur ſtimulis, & Eccleſiaſticas perſonas, ac alios Chriſti fideles, quos ab oneribus hactenùs releuare, eorumque commodum, & vtilitatem procurare ſtuduimus, vrgente Reipublica Chriſtianæ neceſſitate, & Orthodoxæ fidei defenſione grauare oportet: ſperantes indubiè, quòd ſicut eiſdem Chriſti fidelibus in omnem caſum, omnemque euentum totâ cordis affectione conſuluimus, ac opportunis auxilijs, & fauoribus prouidemus, ita ipſi pro defenſione veræ fidei, quam in ſuæ ſuſceptione Baptiſmatis ſponte profeſsi ſunt, pro ſua, & Reipublicæ Chriſtianæ neceſsitatibus ſubleuandis, non modò libenter, ſed prompto, & ardenti animo eorum impendent ſubſidia, ſuasque extendent dexteras liberales. Cùm itaque perfidiſsimi Turcæ, Chriſti nominis hoſtes, Chriſtianum ſanguinem quotidie ſitientes, ac omni conatu Chriſtianorum terras, atque prouincias ſuæ ditioni, eiqueſſimæ ... ſectæ ſubijcere quærentes, ſuperiori, &

præſen

præſenti annis, validiſſimam claſſem maritimam, maximumq; terreſtrem exercitum, ad expugnandum ſtatum, terras, atque dominia dilectorum filiorum Auguſtini Barbadici Ducis, & Dominij Venetorum inſtruxerint, diverſaſq; incurſiones civitatum effecerint, & multa millia animarum abduxerint, ac in miſerabilem ſervitutem redegerint, villaſq; & loca plurima igne, ferroq; vaſtaverint, ac tandem Neopatrum civitatem, aliqua oppida, & loca maritima circumvicina munitiſſima, vi, & armis ceperint, Chriſtianis omnibus, etiam Eccleſiaſticis, & Religioſis utriuſque ſexus, etiam Pontificali dignitate præditis, ac pregnantibus cum ſeminibus corpuſculis inibi repertis, crudeliſſime cæſis, & interfectis, & alijs in duriſſimam ſervitutem redactis, Templis Salvatoris noſtri pollutis, & dirutis, ad ſuum malum, & iniquum propoſitum continuè ferventius proſequentes, & nihil aliud die noctuq; quærentes, & excogitantes, quàm omnium Chriſtianorum dominia, ſuæ tyrannidi, & ſpurciſſimæ ſectæ ſubijcere, ac legem Chriſti noſtri ſubvertere, denuò validiorem claſſem maritimam, maioremq; terreſtrem exercitum inſtruant, ut omnia maritima loca, atque portus Chriſtianorum occupent, pateatque eis deinde faciliùs ad Romanæ Eccleſiæ terras, & præſertim ad hanc Almam urbem noſtram, in qua Petri ſedes eſt collocata, & quâ (quod Deus avertat) expugnata, ſe totius Orbis Imperium facile occupare poſſe non dubitant, acceſſus: & niſi celeriter occurratur, prout res expoſtulat, formidandum ſit, ne ipſi perfidiſſimi Turcæ victoria ſuperbiâ elati, videntes Catholicos Reges, & Principes, ac Potentatus inter ſe diſſidentes, privatis commodis intentos, commune bonum negligere, maiora, & irreparabiliora damna inferant Chriſtianis, prout iam ſuperioribus annis, diverſis terris, atque locis, Germaniæ, Vngariæ, Poloniæ, Croatiæ, & alijs eis finitimis, ac Chariſſimo in Chriſto filio, Maximiliano Romanorum Regi illuſtri ſubiectis inferre non ceſſârunt, in maximam divinæ Maieſtatis offenſam noſtram, & Catholicorum Regum, & Principum, aliorumq; Chriſti fidelium ignominiam dedecus, & iacturam. Nos illius vices gerentes in terris, qui pro mundi ſalute de ſummo cælorum ſolio, ad ima deſcendens carnem humanam aſſumere, & mortem ſubire non horruit, repetentes animo non ſine maxima cordis amaritudine, quot ſanctiſſimæ Patriarchales Metropolitanæ, & Cathedrales, aliaq; inſignes Eccleſiæ penè innumeræ, ac utriuſque ſexus Regularium perſonarum Monaſteria, Cœnobia, & pia loca prophanata, & deformi ruinæ ſubiecta; quotque ornamenta, Cruces, & Calices, aliaq; divinis deputata miniſterijs confracta, & deſtructa vaſa; ac (quod lamentabilius eſt) Sanctorum veneranda corpora, & pſorum ſacræ reliquiæ conculcata; ac quot innumeri ſexus utriuſque Chriſti fideles, ad damnatam Mahometicam ſectam ſub dira ſervitute recipiendam compulſi fuerunt, & niſi per Catholicos Reges, & Principes, tantæ infamiæ, tantoq; furori celeriter occurratur, maiora indies detrimenta veriſimiliter perventura; Cupientes ig; pro eiuſdem fidei defenſione, & Chriſtianorum ſalute, non ſolùm noſtras, & Sedis Apoſtolicæ facultates noſtræ diſpoſitioni commiſſas exponere, ſed etiam perſonaliter (prout iam aliquibus Catholicis Regibus, & Principibus per diverſas noſtras litteras ſignificavimus) ſi nobiſcum accedere voluerint, unà cum ſacro venerabilium Fratrum noſtrorum, S.R.E. Cardinalium Collegio, qui ſe etiam ad id, pro eorum pia in Chriſtianam Religionem devotione ſponte obtulerunt in hac ſacratiſſima, & pernéceſſariâ expeditione accedere, & proprium ſanguinem, ſi opus fuerit, effundere. Et quoniam ad tantæ rei molem perficiendam, noſtræ, & eiuſdem Romanæ Eccleſiæ non ſuppetunt facultates; volentes pro viribus huic ſanctiſſimo operi (ne alia Dominia, Regna, Provinciæ, Civitates, & loca Chriſtianorum, ipſi perfidiſſimi Turcæ diripiant, & ſub tyrannidem deducant, ac continuis bellorum turbinibus affligant) quantum nobis ex alto permittitur, vobiſcum intendere; matura deſuper deliberatione præhabita, de eorundem S.R.E. Cardinalium conſilio pariter & aſſenſu, unam veram, & integram decimam omnium & ſingulorum fructuum, & proventuum, ſecundum verum valorem annuum Eccleſiarum, Monaſteriorum, & aliorum beneficiorum ſuorum, & obventionum quarumlibet, etiam ratione Capellæ ad eoſdem Cardinales ſic volentes, & convenientes, provenientium, per eos in Romana Curiâ, nec non omnium Provinciarum, Civitatum, & terrarum eiuſdem Romanæ Eccleſiæ, ac præfatæ urbis, & eiuſdem Romanæ Curiæ officiorum, cuiuſcumque qualitatis, etiam Vicecancellariatus, maioris Pœnitentiariatus, ac Patriarchatuum, Metropolitanorum Cathedralium, & aliarum Eccleſiarum, Monaſteriorum Prioratuum, Præpoſiturarũ, Dignitatum perſonatuum, adminiſtrationum, officiorum, Canonicatuum, & præbendarum, aliorumq; cum cura, & ſine cura beneficiorum Eccleſiaſticorum ſecularium, & etiam S. Benedicti, S. Auguſtini, Ciſtercienſis, Cluniacenſis, Carthuſienſis, Montis Oliveti, Humiliatorum, Præmonſtratenſium, Vallis umbroſæ, Cruciferorum, Monachorum Eremitarum S. Hieronymi, & aliorum quorumvis ordinum tam virorum, quàm mulierum, etiam Mendicantium, ex privilegio, vel alias certos redditus habentium, Regulariumq; Militiarum, videlicet S. Iacobi de Spata, de Calatrava, de Alcantara, de Monteſia, IESV Chriſti, de Avis B. Mariæ, Theutonicorum, & aliarum quarumcumq; etiam quorum redditus ad Hoſpitale deputati forent, per univerſum Orbem conſiſtentium officiorum, videlicet à Legatis, Vicecancellario, maiori Pœnitentiario & Camerario, Gubernatoribus, Rectoribus, Capitaneis, Poteſtatibus, & alijs quibuſcumque Officialibus noſtris, dictarumq; Romanæ Curiæ, & urbis: redituum verò & proventuum Eccleſiaſticorum ab omnibus, & ſingulis Archiepiſcopis, Epiſcopis, Electis, Abbatibus, Prioribus, Prioriſſis, adminiſtratoribus, commendatarijs, Capitulis, conventibus, Guardianis, cæteriſq; perſonis, Eccleſiaſticis ſecularibus, & Regularium, Ordinum, & Militiarum, & Prioratuum, Caſtellaniarum, Baiuliuarum, ac Præceptoriarum, & Militiarum huiuſmodi fructus, redditus, & proventus Eccleſiaſticos ubilibet in toto univerſo Orbe percipientibus & percepturis, cuiuſcumque præeminentiæ, dignitatis, ſtatus, gradus, Ordinis, vel conditionis exiſtant, etiam exemptis, & quantumcumque privilegiatis, perſolvendam, colligendam, levandam, & exigendam, infra terminũ per Legatos, ſive Nuncios, & collectores per nos ſuper omnes deputandos, eiſdem præfigendum, in præmiſſum fidei, tam commune, tam ſanctum, tamque pernéceſſarium opus, videlicet contra ipſos perfidiſſimos Turcas, & non alios, & ſine converſione, Apoſtolica authoritate, & ex certa noſtra tenore præſentium, per triennium, à data præſentium computandum imponimus. Et ut præmiſſa efficaciùs para ab omnibus inviolabiliter obſerventur, contradictores, inobedientes, & rebelles, aut ſcienter fraudantes, & huiuſmodi decimas integrè non ſolventes, cuiuſcumque ſtatus, gradus, ordinis & præeminentiæ, ut præfertur, fuerint, etiamſi Patriarchali, Archiepiſcopali, Epiſcopali, aut aliâ quavis Eccleſiaſticâ præfulgeant dignitate excommunicationis, & privationes Eccleſiarum, Monaſteriorum, aliorumq; beneficiorum Eccleſiaſticorum omnium, ut ſuprà quæ ſi obtinent, ità ut illa extunc vacare cenſeantur & ut vacantia impetrari, & libere conferri poſſint, ſententias, & pœnas ipſo facto incurrere declaramus: Quibus ſententijs Venerabiles Fratres noſtri S.R.E. Cardinales prædicti, huic ſanctiſſimo operi unà nobiſcum toto cordis affectu intenti ſponte ſe ſubijci ſubmittere ſe voluerunt. Statuentes etiam, ut omnes, & ſingulæ perſonæ, quæ ob non ſolutionem ſive defraudationem decimarum, vel alias quacumque occaſione præmiſſorum, excommunicationis ſententiâ innodatæ fuerint, ab alio, niſi per Romanum Pontificem, (præterquàm in mortis articulo conſtitutæ & niſi prius ſatisfacto de his, quæ tenentur) abſolvi nequeant, neque abſolutionem ipſam tam in foro conſcientiæ, quàm contentioſo, & in impetrationibus beneficiorũ, vel alijs quibuſcumq; gratijs obtinuiſſe cenſeantur: & niſi de excommunicationis ſententia huiuſmodi, & ob quam cauſam, eam incurrerint, ſpecificam, & expreſſam fecerint mentionem. Aliàs quæ abſolutio, & litteræ Apoſtolicæ, & quæcumque conceſſiones beneficiorum, & gratiæ, ſub quas in reſervatum ſtatu â conceſſa, nullatenus eis ſuffragentur, nulliuſq; ſint roboris, & momenti. Volentes quoque & decernentes, quòd ſi authore Domino profligatis hoſtibus fidei, victoriam Chriſtianus exercitus conſequeretur, ſiue huic bello impoſitus eſſet, ſi in ſecundo, vel tertio anno iſſe contigerit, tunc ab eo tempore citrà expeditione ceſſante, decima huiuſmodi amplius non levetur, nec

exigatur. Circa verò collectionem, & exactionem, tam decimarum, quàm pecuniarum quarumlibet, & aliorum bonorum vndecunque, & quomodocumque ad hoc ſanctum opus prouenientium, & modum illa expendendi, per Legatos, ſiue Nuncios, & Collectores prædictos, ſub conditionibus, modo, & forma ita ſeruabitur, vt omnes & planè intelligere, & apertè videre poſſint, pecuniam huiuſmodi integrè, in hanc ſanctam expeditionem, & non in alios vſus erogari. Requirimus inſuper & monemus, omnes & ſingulos Prælatos ſupradictos eorumque Vicarios, & Officiales, ac in virtute Sanctæ Obedientiæ, & ſub excommunicationis pœnâ ipſis diſtrictè præcipiendo mandamus, quatenus quilibet eorum in ſolidum, quamprimùm præſentes noſtræ litteræ, ſeu earum tranſumpta, manu alicuius Notarij publici, & ſigillo alicuius eorum, aut Legatorum, ſeu Nunciorum, & Collectorum prædictorum munita præſentatæ ſeu præſentata fuerint, ipſas litteras, ac omnia, & ſingula in eis contenta, in ſuis, ac alijs Eccleſiis ſiue locis ſuarum Prouinciarum, ciuitatum, & Diœceſum, Dominicis, & feſtiuis diebus, quando, & quoties opportunum fuerit, ſolenniter publicent, & exponant, & per quos ad hoc deputauerint, publicari, & exponi faciant. Et vt meliùs, & clarius intelligatur ab omnibus, etiam, (ſi opus fuerit,) ſermone vulgari. Non obſtantibus Conſtitutionibus, & Ordinationibus Apoſtolicis, ac Eccleſiarum, Monaſteriorum, Prioratuum, Miſſiarum, Hoſpitalium, Ordinum, & Officiorum prædictorum, iuramento, confirmatione Apoſtolica, vel quauis firmitate aliâ roboratis, ſtatutis, & conſuetudinibus, ſtabilimentis, vſibus, ac priuilegijs, & indultis Apoſtolicis, eis forſan ſub quibuſcumque verborum formis, & clauſulis, etiam derogatoriarum derogatorijs fortioribus, efficacioribus, & inſolitis, conceſſis, quibus, etiamſi de eis, eorumque totis tenoribus pro illorum ſufficienti derogatione ſpecialis ſpecificâ, expreſſa, ſeu quauis alia expreſſio habenda foret, & in illis caueretur expreſſè, quòd illis nunquam cenſeatur derogatum, nec derogari poſſit, niſi ſub certis inibi expreſſis modo, & formâ, ac verborum expreſſione, vel nullo modo, niſi tenores eorum, ac ſi de verbo ad verbum inſererentur præſentibus, pro ſufficienter expreſſis, & inſertis habentes, illis aliàs in ſuo robore permanſuris, hac vice duntaxat ſpecialiter & expreſsè, ex ſimilibus conſilio, ſcientiâ, & authoritate omninò derogamus, ac derogatum eſſe volumus, contrarijs quibuſcumque; aut ſi eiſdem Cardinalibus Archiepiſcopis, Epiſcopis, Electis, Adminiſtratoribus, abbatibus, Abbatiſſis, Prioribus, Priorиſſis, Præpoſitis, Magiſtris, Caſtellanis, Baiulinis, Ordinib. Militiæ, Officialibus, & perſonis, aut quibuſuis alijs, communiter, vel diuiſim, ab eadem Sede ſit indultum, quòd ad ſolutionem alicuius decimæ minimè teneantur, & ad id compelli, aut quòd interdici, ſuſpendi, vel excommunicari, aut propterea priuari non poſſint per litteras Apoſtolicas, non facientes plenam, & expreſſam, ac de verbo ad verbum de Indulto huiuſmodi mentionem; & quibuſlibet alijs priuilegijs, indultis & litteris Apoſtolicis generalibus vel ſpecialibus quorumcumque tenorum exiſtant, per quæ præſentibus non expreſſa, vel totaliter non inſerta, effectus earum impediri non valeat quomodolibet vel differri, & de quibus quorumque totis tenoribus de verbo ad verbum habenda ſit in noſtris litteris mentio ſpecialis, quæ quoad præmiſſa cuiquam volumus nullatenus ſuffragari. Quòd ſi quiſpiam (quod non credimus) quominùs decima huiuſmodi perſoluatur, & exigatur, perſuadere, facere, aut operari quouis modo, directè, vel indirectè committere præſumpſerit, etiam cuiuſcumque dignitatis, ſtatûs, gradûs, Ordinis, conditionis, vel præeminentiæ, nobilitatiſue fuerint, etiamſi Archiepiſcopali, Epiſcopali, vel aliâ quauis Eccleſiaſticâ, vel mundana dignitate præfulgeat, excommunicationis ſententiam eo ipſo facto incurriſſe noſcatur, à qua non niſi à nobis, vel ſucceſſoribus noſtris Romanis Pontificibus canonicè intrantibus præterquam in mortis articulo conſtitutus, & debitâ ſatisfactione præmiſſâ abſolui poſſit. Cæterùm quia difficile foret, præſentes litteras ad ſingula quæque loca, in quibus expediens foret deferri, volumus, ac authoritate Apoſtolicâ decernimus, quòd earumdem litterarum tranſumptis, manu alicuius publici Notarij inde rogati ſubſcriptis, & ſigillo alicuius ex Collectoribus, vel ſubſtituendis, & deputandis, ſub collectoribus, ab eodem, aut alicuius Curiæ Eccleſiaſticæ, ſeu Prælati, aut alterius perſonæ in Eccleſiaſtica dignitate conſtitutæ munitis, eadem prorſus fides indubia, in iudicio, & extra, aut aliàs vbilibet, in omnibus, & per omnia adhibeatur, quæ præſentibus adhiberetur, ſi eſſent exhibitæ, vel oſtenſæ. Nulli ergo omninò hominum liceat hanc paginam noſtræ impoſitionis, declarationis, ſtatuti, requiſitionis, monitionis, mandati, derogationis, voluntatis & decreti infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem, &c. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, anno incarnationis Dominicæ 1500. Calend. Iunij Pontific. noſtri anno VIII.

Hebræis.

Alexander Epiſcopus. Seruus Seruorum Dei. Ad futuram rei memoriam.

Si Eccleſiaſticas omnes in vniuerſo Orbe conſiſtentes, incipientes à nobis ipſis, etiam Venerabiles Fratres noſtros S.R.E. Cardinales, & quoſlibet Romanæ Curiæ Officiales, ſubditos, & eidem Eccleſiæ ſubiectos, quas ab oneribus releuare tenemur, vrgente ſummâ neceſſitate fidei Catholicæ, & grauiſſimis periculis Chriſtianorum imminentibus, grauare cogimur; Iudæi quoque ab ea impoſitione immunes eſſe non debent, cùm inter Chriſtianorum Dominia conſtituti, liberam ab eis ducere vitam, in rebus ſuis perſiſtere, diuitias acquirere, multiſque alijs priuilegijs gaudere permittantur, & ſe denique ex commodis Chriſtianorum ſuſtentatione, a... beret, & eorum familias alere dignoſcantur: ipſique, inde, Chriſtianis preſſura obuenerit (quod Deus pro ſua clementia auertat) detrimentorum eſſent participes & eorum periculi vti noſtri ores agerentur: Proptereà ad euitanda tanta pericula ſe cum ſuis facultatibus promptos conuenit exhibere. Cum itaque perfidiſſimi Turcæ, Chriſti nominis hoſtes, Chriſtianorum terras, atque Dominia ſua tyrannidi & ſpurciſſimæ ſectæ ſubijcere quærentes, ſuperiori, & præſenti annis validiſſimam claſſem maritimam, maximumque terreſtrem exercitum ad expugnandum ſtatum, terras, atque Dominia Dilectorum filiorum nobilium Virorum, Auguſtini Barbadici Ducis, & Dominij Venetiarum inſtruxerint, diuerſaſque incurſiones fecerint, & multa millia animarum abduxerint ac in miſerabilem ſeruitutem redegerint, villaſque, & loca pluri magne, ferroque vaſtauerint, ac tandem Neapolitanam ciuitatem, aliaque oppida, & loca maritima circumiacentia munitiſſima, vi, & armis ceperint, Chriſtianis omnibus, etiam Eccleſiaſticis, & Religioſis vtriuſque ſexûs, etiam Pontificali dignitate præditis, ac prægnantibus cum feminino corpore inibi repertis crudeliſſimè cæſis, & interfectis, & alijs in teterrimam ſeruitutem redactis; Templis Saluatoris noſtri pollutis, & dirutis; ac ſuum malum, & iniquum propoſitum continuè feruentius proſequentes, & nihil aliud diu, noctuque cogitantes, ac excogitantes, quàm omnia Chriſtianorum Dominia ſuæ tyrannidi, ac ſpurciſſimæ ſectæ ſubijcere, ac legem Chriſti noſtri ſubuertere, denuò validiorem claſſem maritimam, maioremque terreſtrem exercitum inſtruant, vt omnia maritima loca, atque portus Chriſtianorum occupent; patet atque eis deinde faciliùs ad Romanæ Eccleſiæ terras, & præſertim ad hanc Almam vrbem noſtram, in qua Petri Sedes collocata eſt, & quâ (quod Deus auertat) expugnatâ ſe totius Orbis imperium facilè occupare poſſe non dubitant, acceſſus & niſi celeriter occurratur, prout res expoſtulat, formidandum ſit, nè ipſi perfidiſſimi Turcæ victoria ſuperbiâ elati, videntes, Catholicos Reges, & Principes ac Potentatus inter ſe diſſidentes, priuatis commodis intentos, commune bonum negligere, maiora, & irreparabiliora damna inferant Chriſtianis prout iam ſuperioribus annis in diuerſis terris, atque locis Germaniæ, Vngariæ, Poloniæ, Croatiæ, & alijs eis finitimis, charissimo in Chriſto filio, Maximiliano Regi Romanorum Illuſtri ſubiectis inferre non ceſſarunt, in maximam diuinæ maieſtatis offenſam, noſtram, & Catholicorum Regum, & Principum, aliorumque Chriſtifidelium ignominiam, detrimentum & iacturam. Nos illius vices gerentes in terris, qui pro humana ſalute de ſummo cælorum ſolio ad ima deſcendens, naturam humanam aſſumere, & mortem ſubire non abnuit, repetentes animo non ſine maxima cordis amaritudine, quot ſacratiſſima Patriarchales, & Cathedrales, aliæque inſignes Eccleſiæ penè innumeræ, ac vtriuſque ſexûs Regularium perſonarum Monaſteria, Cœnobia, & pia loca prophanata, ac deſo...

in ruina ſubiecta quotque ornamenta, cruces, & calices, aliaq; diuinis deputata miniſterijs conflata, & deſtructa, ac quod lamentabilius eſt, Sanctorum veneranda corpora, & ipſorum ſacræ reliquiæ conculcata, ac quot innumeri ſexûs, vtriuſq; chriſti fideles, ad damnatam Mahometicam ſectam, ſub dira ſeruitute recipiendam compulſi fuerint: & niſi per Catholicos Reges, & Principes tantæ inſaniæ, tantiq; furori celeriter occurratur, maiora indies detrimenta veriſimiliter prouentura. Cupienteſq; pro eiuſdem fidei defenſione, & chriſtianorum ſalute, non ſolum noſtras, & Sedis Apoſtolicæ facultates, noſtræ diſpoſitioni commiſſas exponere, & perſonaliter, prout iam aliquibus catholicis Regibus, & Principibus per diuerſas noſtras litteras ſignificauimus, ſi nobiſcum accedere voluerint, vnà cum Sacro Venerabilium Fratrum noſtrorum, S.R.E. Cardinalium Collegio, qui ſe etiam ad id pro eorum piâ in chriſtianam Religionem deuotione ſponte obtulerũt, in hac Sãctiſſimâ & pernecessariâ expeditione accedere, & proprium ſanguinem (ſi opus fuerit) effundere. Et quoniam ad tantam rei molem perferendam, noſtræ & eiuſdem Romanæ Eccleſiæ non ſuppetunt facultates, volentes huic Sanctiſſimo operi (nè alia dominia, Regna, Prouincias, & loca chriſtianorum, ipſi perfidiſſimi Turcæ diripiant, ac ſub ſuam tyrannidem deducant, & continuis bellorum turbinibus affligant) quantum nobis ex alto permittitur votiuè intendere, matura deſuper deliberatione prahabitâ, de eorundem S.R.E Cardinalium conſilio pariter, & aſſenſu, ab vniuerſis, & ſingulis Iudæis, in vniuerſo chriſtianorum orbe vbilibet conſtitutis vigeſimam partem omnium bonorum ſuorum fructuum quoque, redditnum, & prouentuum, ac pecuniarum quarumcumque, vndecumque, & quomodocumque, etiã per vſurariam prauitatem ad eorum manus peruenientium, per ipſos Iudæos perſoluendam, & ab eis tollendam, leuandam, & exigendam, infrà terminum per Legatos, ſiue Nuncios, & Collectores per nos deſuper deputandos eiſdem præfigendum, in præmiſſum fidei, tam commune, tam Sanctum, tamq; per neceſſarium opus, videlicet contrà ipſos perfidiſſimos Turcas, & non in alios vſus conuertendum, auctoritate Apoſtolicâ, & ex certa noſtrâ ſcientia, tenore præſentium, per terminum à data præſentium computandum, imponimus. Et vt præfati Iudæi impoſitam eis vigeſimam prædictam, ſine aliqua fraude, in termino ſtatuendo integrè perſoluant, & etiam pro quolibet centenario florenorum, quatuor florenos ſoluant inuentori, & eorundem fraudem reuelanti. Non obſtantibus priuilegijs, gratijs, & indultis Apoſtolicis, eiſdem Iudæis ſub quacumque verborum formâ, & quauis auctoritate, in genere, vel in ſpecie & cum quibuſcumque clauſulis, etiam derogatoriarum derogatorijs, fortioribus, & efficacioribus, ac inſolitis conceſſis, ſtatutis quoque, & conſuetudinibus Prouinciarum, Ciuitatum, & locorum, in quibus prædicti Iudæi habitant, etiam iuramento, confirmatione Apoſtolicâ vel quauis firmitate aliâ roboratis, per quæ nullum ipſis ſuffragium afferri poſſe, decernimus, & declaramus, cæteriſq; contrarijs quibuſcumque. Verum quia difficile foret, præſentes litteras ad ſingula quæque loca, in quibus expediens fuerit, deferri, volumus, & prædictâ auctoritate decernimus, quod illarum tranſumptis manu alicuius publici Notarij inde rogati ſubſcriptis, & ſigillo alicuius ex Collectoribus, vel ſubſtituendis, & deputandis ſub Collectoribus ab eiſdem, aut alicuius Curiæ Eccleſiaſticæ, ſeu Prælati, aut alterius perſonæ in Eccleſiaſtica dignitate conſtitutæ munitis, ea prorſus indubia fides adhibeatur in iudicio & extrà, ac aliàs vbilibet in omnibus, & per omnia, quæ præſentibus adhiberetur, ſi eſſent exhibitæ, vel oſtenſæ. Nulli ergo omnino hominum liceat, hanc paginam noſtræ impoſitionis, declarationis, voluntatis, & decreti infringere, vel ei auſu temerario contraire, Si quis autem, &c. Datum Romæ apud S. Petrum anno Incarnationis Dominicæ 1500. Calend. Iunij. Pontif. noſtri anno VIII. Had. ianus.

VII. *Taxa redditnum Reueren. DD S.R.E. Card. ad cuius rationem Decimas ſoluere debent.*

HAEC POSTEA ERAT TAXA REDDITVVM REVERENDISSIMORVM

Dominorum, S.R.E. Cardinalium, Ad cuius rationem ſoluenda erat Decima, in expeditione contra Turcas.

1 NEapolitanus pro ducatis x.m. ducatos 1000.
2 S.Petri ad vincula, pro d.xx.m.d 2000.
3 S.Mariæ in Porticu, pro d.xv.m.d.1500.
4 S Angeli, pro d.xii.m.d.1200.
5 Vliſiponenſis, prod.vii.m.d 700.
6 Recanatenſis, pro d.xi.m.d.1100.
7 S.Clementis pro d.x m.d.1000.
8 Beneuentanus, pro d.x.m.1000.
9 S Praxedis, pro d.x.m.d 1000.
10 Montis Regalis, pro d.x.m.d.1000.
11 Vrſinus, pro d.x.m d.1000.
12 Alexandrinus, pro d.viii.m.d.800.
13 S.Crucis, pro d.x.m.d.1000.
14 Gurcenſis, pro d.iii.m.d 300.
15 Agringentinus, pro d.2.m.d 200.
16 Capuanus, pro d.x.m.d.1000.
17 Grimanus, pro vii.m.d.700.
18 Arborenſis, prod.2.m.d.200.
19 Reghinus, prod.2.m.d 200.
20 Colentinus, prod.iii.m.d.300.
21 Salernitanus, pro d.iii.m.d.300.
21 Caputaquenſis, prod.ii.m.d.200.
22 Mutinenſis, pro d.iii.m.d.300.
23 Senenſis, pro d.ix.m.d.900.
24 S.Georgij, pro d.xviii.m.d.1800.
25 Columna, prod.iii.m.d.300.
26 Aſcanius, pro d.xxx.m.d 3000.
27 Medices, pro d.vi.m.d.600
28 S.Seuerini, prod.xiii m.d.1300.
29 Elienſis, pro d.xiv.m.d 1400.
30 Cæſarinus, prod.ii.m.d.200.
31 Farneſius, pro d.ii.m.d.200.
32 Borgia, prod x.m.d.1000.
33 Carnarius pro nullis, nihil.
34 Mndroſienſis, pro d.xii.m.d.1200.
35 Cenomanenſis, pro d.ix.m.d 900.
36 Rotomagenſis, pro.d.ix.m.d.900.
37 Albretus, pro d.ii.m.d 200.
38 SS.iv.Coronatorum, pro d.viii m.d.800
39 Hiſpalenſis, pro d.xiv m.d.1400.
40 Aragoniæ, pro d.ii.m.d.200.

Rhedianus, Polonia, & Strigonien quia in bello, nihil.

Henricus Archiepiſcopus Tarentinus, Sacri Collegij Clericus & Secretarius ac Decimarum Collector, manu propriâ.

Taxa pro alijs in Curia Romana.

Vicecancellarius Cameræ Apoſtolicæ.	d 50.
Notarij	d.40.
Theſaurarios	d.70.
Notarius eiuſdem	d 30
Clerici Cameræ	d.300
Auditor fiſci	d.8.
Abbreuiator	d.8.
Depoſitarius Generalis	d.100.
Executor Cameræ	d.12
Secretarij	d.1200.
Plumbi Magiſtri	d.150.
Collectores	d.1248
Auditor Generalis	d.100.
Notarij	d.100.
Notarij	d.200.
Procurator fiſci	d.8.
Computiſta	d.8.
Clerici Collegij	d.60.
Summator Bullarum	d 30.
Plumbatores	d.60.
Seruientes armorum	d.150.
Magiſtri Oſtiarij	d.64.
Cuſtodes Portæ ferreæ	d.18.
Magiſter S.Palatij	d 8.
Scutiferi honoris	d 60.

ed by Google

Sacriſta	d. 4.
Subdiaconi	d. 200
Magiſtri Cæremoniarum	d. 300.
Cantores	d. 100
Regens Cancellariæ	d. 40.
Cuſtos	d. 40.
Notarius	d. 40.
Abbreuiatores de Parco maiori	d. 300.
Abbreuiatores de Parco minori	d. 812.
Sollicitatores	d. 10.
Examinator	d. 20.
Regeſtri ſupplicationum Clerici, Scriptores, Salariati	d. 60.
Rotæ Auditores	d. 1000.
Curiores	d. 100.
Cuſtodes catenæ	d. 4.
Cubicularij	d. 20.
Bibliothecarius	d. 10.
Aſsiſtentes	d. 50.
Accolythi	d. 40.
Magiſtri Capellæ	d. 10.
Capellani	d. 8.
Corrector	d. 60.
Oſtiarius	d. 20.
Audientia contradictarum.	
Auditor	d. 40.
Procuratores	d. 140.
Lectores	d. 24.
Notarij	d. 12.
Pœnitentiaria.	
Regens	d. 25
Scriptores	d. 324.
Pœnitentiarij minores	d. 10.
Auditor.	d. 20.
Procuratores	d. 144.
Vrbis.	
Vicarius Papæ	d. 40.
Auditor	d. 10.
Senator vrbis	d. 100.
Capitaneus Curiæ Sabellorum	d. 300.
Auditor	d. 8.
Soldanus Curiæ	d. 15.
Notarij	d. 24.
Mareſcalus	d. 4.
Bariſellus	d. 100.
Capitaneus turris Nonæ	d. 5.
Hoſpitalia.	
Columna.	
S. Hieronymi de Sclauonibus	d. 2.
S. Iacobi prope Coliſæum	d. 2.
Campi Martij.	
Britannorum	d. 4.
Pontis.	
S. Angeli	d. 6.
S. Spiritûs in Saxia	d. 400.
Bohemorum	d. 10.
Portugallenſium	d. 6.
Flandrorum	d. 6.
Parionis.	
Theutonicorum Cappellis	d. 30.
Arenula.	
Anglicorum	d. 30.
S. Euſtachij.	
Francorum	d. 10.
Transtyberim.	
SS. Quadraginta	d. 4.
Ianuenſium.	d. 40.

VIII. *Alexander PP. 12. Card. creat, eorum nomina, dig-*

Hæc erat taxa principalis, vt propter faſtidium lectoris omiſerim alias, omnibus Eccleſijs, vrbibus in ſpecie præſcriptas; ſecundùm quas erant obnoxij decimam in triennium proximè futurum ad commune ærarium Pontificis conferre. cui ſummum ſtudium fuerat, in hanc ſacram expeditionem contrà Turcas decretam incumbere, ac ſi onus foret, & alij Reges, ac Principes Catholici præſentes interuenire, & arma ſumere voluiſſent, Cruce ſignatis præire, comitantibus vniuerſis ex ſupremo Collegio: quod hoc anno, die xxviii. Septembris impleuit, duodecim nouis Cardinalibus in conſiſtorio creatis, quorum ſunt hæc nomina, dignitates, ac tituli.

1. Didacus Furthadus de Mendoza Hiſpanus, Archiepiſcopus Hiſpalenſis, & Patriarcha Alexandrinus presb. Card. tt. S. Sabinæ.
2. Iacobus Serra, Valentinus, Hiſpanus, Epiſcopus Arborenſis, vrbis Gubernator, tt. S. Vitalis.
3. Thomas ex oppido Herdouth, Veſprimienſis diœceſis, Vngarus, Archiepiſcopus Strigonien. tt. S. Syluestri.
4. Petrus Iſualies, Meſſanenſis, Siculus, Archiepiſcopus Rheginus, tt. S. Cyriaci in thermis.
5. Franciſcus Borgia, ex oppido *Sauna*. Valentinæ diœceſis, Calixti Papæ, vt credebatur, filius, Archiepiſcopus Conſentinus, tt. S. Cæciliæ.
6. Ioannes Verra, Valentinus, Hiſpanus, Archiepiſcopus Salernitanus, tt. S. Balbinæ.
7. Ludouicus Podocatarus Nicoſien. Cyprius, Græcus; Epiſcopus Caputaquenſis, tt. S. Agathæ.
8. Ioannes Antonius, Triuultius, Mediolanenſis, Auditor Rotæ, Epiſcopus Comen. tt. S. Anaſtaſiæ.
9. Ioannes Baptiſta Ferrarius, ciuis, & Epiſcopus Mutinenſis, Datarius, tt. S. Chryſogoni.
10. Amaneus de Alibretto, Gallus, Regio Francorum Regum genere ortus, Protonot. Apoſtolicus Diac. Cardin. S. Nicolai in in carcere Tulliano.
11. Frater Ludouicus Borgia, ſororis Alexandri Papæ, filius, Ioannis Cardinalis Montis Regalis frater, miles Hoſpitalis & Prior S. Euphemiæ, electus Archiepiſcopus Valentinus, Diac. Card. S. Mariæ in via lata.
12. Marcus Cornelius Venetus, Protonotarius Apoſtolicus, Diac. Card. S. Mariæ nouæ, dictus Cardin. Cornarus.

Ex his die xv. Octobris huius anni, Alexander Pontifex, pro Sacro bello in Turcas ſuſcipiendo, proque pace inter Principes Chriſtianos conciliandâ, tres Legatos à Latere creauit, deſtinauitque, Salernitanum in Galliam, Gurcenſem in Germaniam, Rheginum in Vngariam, Poloniam, & Boemiam. *Burcardus in ſuis diarijs.*

Miſit, & Nuncios Apoſtolicos, qui Indulgentiam anni Sancti in Regnis omnibus publicarent, ijſq; impertirentur, quibus per bella, per itinera, per inimicitias, minùs Romam petere liceret: atque per hanc occaſionem ſubſidia in bellum Turcicum compararent. In Angliam fuit Gaſpar Pons homo Hiſpanus, doctrina pariter, & moribus clarus ab Alexandro miſſus, & conſentiente Henrico vii. pecuniam in hanc ſacram expeditionem non mediocrem confecit. *Polydorus Hiſt. Angl lib. 26.* Qui in Germaniam iuerat, Maximilianum quidem Romanorum Regem permouerat vt Conuentum Principum Imperij Auguſtæ iterùm haberet; in quo multa contrà Turcas concluſa fuerunt, ſed nihil ſecutum; propterea quòd omnes, quæ ſua ſunt, quærerent, non quæ fidei, & neceſsitatis extremę Chriſtianorum Fuit ibidem de conſenſu Principum generalis contributio pecuniarum impoſita pro neceſsitatibus Imperij, præcipuè contrà Turcas. Sed quolibet ſuos per ſe nimiùm radente ſubditos, nihil Imperio poterat à pauperibus dari: & ſic perijt fides, perit pax, & concordia Chriſtiana. *Trithemius Chron. Sponheimen. hoc anno.*

In Poloniam iuit Gaſpar Callienſis Epiſcopus, Alexandri nuncius, Ioannem Albertum Regem ad Turcicum bellum cohortans, & præ militiæ quam Cruciatam ſeu cruciatam vocant, facultaté ad id bellum ipſi patter, & Ladiſlao Vngariæ Regi, ſimulque Iubilæum, potestatem decimæ de cunctis Eccleſiaſticis reditibus in ſuo vtriuſq; regno, in ſubſidium eiuſdem belli exgendæ afferens. Tardiùs autem is venit, quòd ps iùs

Vngariam cum iiſdem mandatis diuertiſſet. Acta eſt quidē à Polonis Epiſcopis, & Collegijs ſacris negata, ſed vſitata contributio, pro ea decreta eſt, quæ tunc ad 3000. florenorum vix peruenit: Iubilæi verò promulgatus, triginta ferè millia florenorum, Regi reddidit. Miſsi Romam ad excuſandam decimā Archiepiſcopus Gneſnen. & Cieſlaus Curozuancius, Epiſcopus Vladiſlauienſis. Collecta non pauca millia Cruce ſignatorum, nihil operæ pretium fecêre, ſed Regem contra Tartaros mouentem ſecuti, correptis armis bacchantium in morē, ducibus religioſis, & monachis, quorum nō exiguus erat in ea turbā numerus, in Iudæorum domicilia Caziiniriæ impetum fecere, & fortunas eorum diripuêre, & 20. plus minùs Iudæos trucidauêre. Baiaſites cùm nō ignoraret, Venetos rerum ſuarum ſatagere, & cum ab iis, tum à cæteris Principibus Chriſtianis, ac inprimis ab Alexandro Pontifice, Polonum, & Maximilianum Regē contrà ſe concitari, conſilio, & comitate, miſſa ad Ioannē Albertum legatione, Polonicum bellum auertendū ſibi eſſe duxit. Totum autem annum Turcica iſta legatio reſponſum Regis Poloniæ expectauit. neque enim ſatis explicabat is, quid faceret. propterea quod bellum Turcis inferendum cum ipſe vltro, primo animo ferebatur, tum etiā ab alijs incitabatur; cęterùm magnitudinem eius belli, & domeſticas quaſdam difficultates, & præſertim inopiam ærarij, & res Pruſsicas ſecum expēdebat. Et verò geminā Tauricanorum Tartarorum incurſione diſtractus, conſultandi cum proceribus ſpatium non habuit. Tartari enim ſub tempus meſsis hybernarum frugum magno impetu per Volhiniam effuſi in Ruſsiam, & Poloniā, circùm Belſum, Craſniſtauiā, Turobinum, Cralnicum, & Lublinum, vſque ad Viſtulam immaniter omnia vaſtabant, prædas agentes, & in imbecillam ſenum, puerorumq; ætatē ferro, in tecta autē igni ſæuientes. Quo cōmotus Rex, aliquantā manu ex aulico comitatu ſuo, & voluntarijs tumultuariè coadunatā, ad hoſtē contendit. Sed cum eum prædā onuſtū raptim abeuntē aſſequi nō poſſe videretur, Cracouiā Auguſto menſe rediit. Nec ità multò poſt Tartari prædā depoſita illecti eius dulcedine, mēſe Septēbri reuerſi ſunt, effuſiq; etiā nō modò caldē oras, ſed Ruſsię quoq; Auſtralis & Lituanię partē depopulati ſunt, ac circum Landishutā, Lezeiſcum, Zauichoſtum, Opatouiā & Beiſte Lithuanicum prędis actis, nulloq; accepto incōmodo, ingentem hominum, pecudum, iumentorum vim abegerūt; quæ eo maior, & opulentior fuit, quòd intacta aliquamdiu ea loca ipſorum incurſionibus fuiſſent. Etiā quidē in Ruſsia nōnullæ mercenariorum copiæ cum Petro Miſcouio Leopolienſi præfecto, publico ſtipendio, quod è tributo agrario, cereſiliarioq; & cenſu oppidorum collatum erat, incrementes, quę locis opportunis vel à tergo abeuntē hoſtē carperent, ac diſficerent, quoad Rex cum maioribus copijs cōſequeretur, poſuiſſe videbantur. Sed nuſquā ex ſe ſe hoſti oſtentarunt. Rex quidē cum paucis equitibus, quos raptim ad manum habere potuit, Cracouia egreſſus, milites à Nuncio Apoſtolico Cruce ſignatos ſubſequi ſe iuſsit. Sed qui exceſsiſſe, cum prædā hoſtes cognouit, ipſe quoq; è Ruſsia, Cracouiā ſe recepit. Ingenti calamitate, & vaſtitate tunc illę barbarorum incurſiones Ruſsiam & Podoliam affecêre. Portenderat autem hæc mala Cometa, 10. & 8. diebus antè primā Tartarorum incurſionē viſus. *Cromerus li. 30.*

X. *Baiaſites Turcarū Imperator ingētem claſſem ad uerſus Venetos ducit.*

Inter hæc Baiaſithes à Ludouico Sfortiā, Duce Mediolani multis precib. & legationib. ad inferendū Venetis terrā marìq; bellum, non iampridē ſolicitatus, ac ſtimulatus; nec non proferendi imperij auidus iàm ex arrepta occaſione, quā quærere; Veneta Ioanni Cernouitio, ac Nicolao Comneno Epirotarū, Regulis aduersùs vicinos Turcos, contra pacta ſecum inducias opē tuliſſe, breui tempore validā claſſem [illegible], & Argeomari Inſtruit, ac ingentē terreſtriū copiarum manū ipſemet per Albaniā [illegible], in Peloponneſum aduerſus Venetos duxit; eiuſque expeditionis is fuit exitus, vt Methone, Corone, Dyrrachio validiſsimis vrbibus, alijsq; cōplurib. locis in poteſtatem redactis, claſſeq; Venetorum mirabilē in modum diſiecta, & fugatā Venetos Achaiā, & Abrolai, omnisq; Peloponneſo eiecerit, ac planè victor Byzantium

Occubuit etiam inter alios à Turcis Andreas Falco, Mothonenſis Epiſc. vir ſanctiſsimus. Captus Albanus Armenius præfectus, & Conſtantinopolim ductus, cum ei Baiaſites vitam ſe cōceſſurum dixiſſet, ſi Mahometē coleret, negans, id vnquam ſe facturum in duas ſectus partes, magnā, conſtantique voluntate mortem obijt. *Iuſtiniantus lib. 4. Iuſtinianus lib. 10. Bembus lib. 5.*

XI. *Ludouicus Sfortia cum Aſcanio fratre à Gallis capitur.*

Non impunè fuit Ludouico, Turcas contrà Venetos ſollicitaſſe. Nam is hoc anno, vna cum Aſcanio fratre à Gallis captus, & in Galliam ductus, Aſcanio quidē paulo poſt liberato, in ergaſtulo fatum expleuit: admiranda rerum mutatione, quā ad hominum inconſtantiā, & diuinæ vindictæ notionē adhibere oſtendit illum. Ludouicus Rex Gallarum, partis rebus Mediolanenſis Imperij in eum ordinem, qui opportunus videretur redactis, idoneo præſidio relicto, inducijsq; cum Romanorū Rege, Inſubriæ quoq; Imperio, & ijs omnibus, quæ in Italia poſsideret incluſis, ad Martij huius anni prorogatis in Galliā redierat, & Ioan. Iacobum Triultiū, cui ob virtutē, & merita, ac Ludouici Sfortiæ odium, plurimum tribuebat, tum Inſubriæ, et omni exercitui præfecerat. Eius ſuperbi populi, tum quod multis Gallorum mores, illorumq; diſplicerent, tum etiam quod in Regem nouam liberalitatē inueniſſent, nec omnium ſpectigaliū, quæ et immodicam multitudinē ſibi imprudenter perſuaſerat, immunitatē eſſent adepti, ineunte indè penitentiā erant. Multum quoq; intererat, quod Gibellinæ factioni Mediolani, & in alijs vrbibus potentiſsimæ, Ioa. Iacobum, Guelfæ factionis principe, adminiſtrationi præeſſe, valde moleſtum erat, quamobrem ab illo [illegible] ſolus, animo quoq; elato, & inquieto, magiſtratus authoritate multò potiorē, quā tunc expectaret, ſua facta eius hominib. tacuerit, vehementiùs augebatur. Plebis præterea animos, aliquot laniſs, qui cum cæterorū plebeiorum tamen cata, vectigalia, à quibus immunes nō erāt, perſoluere recuſantes, exactorib. armis ſe opponebāt, in macelli fouē propriā manu cæſis, magnoperè à ſe alienarant. quas ob cauſas à maiori nobilitatis parte, totaq; plebe ſuapte naturā rerum nouarum cupidiſsimā, Ludouici ex Germania reditus optabatur: iāq; verbis, vocibusq; minimè occultis, eius nomē implorabatur: qui vnà cum Cardinale Aſcanio ad Cæſarē profectus, & magnā cū humanitate viſi, acceptiq; optimū in illo animū, & maximo ob ipſorū calamitates dolore affectū inuenerāt, quin etiā frequēter magnis viribus ad imperiū ipſis recuperādum, ipſemet ſe profecturū promittebat: nam enim penitus belli Heluetico finem impoſuerat. Hęc verò ſpes ob eius naturę varietatē, & quod male inuicta, conſilia ſua mutarē præſtare conſueſſet, indies leuiores apparebāt; quin & concertata geſta ac prælios, ſæpè pecunias ab illo petere nō definebāt. Quare Ludouicus, & Aſcanius, illius auxiliorū ſpe deiecti, profectiq; à multis Mediolanenſib. nobilib. incitati, 8. Heluetiorū millib. & 500. Burgundionib. grauis armaturæ equitib. cōſcriptis, per ſe ipſi regem aggredi ſtatuerunt. quo motu percepto, Triultius ſtatim à Senatu Veneto, vt copias ſuas Abduæ amnium ei, petijt: & ſuomet alegrio, et Valentino Borgiā relicto, cū Gallis cataphractis, ac Heluetijs ſumma celeritate Mediolanum rediret, ſignificauit, atq; vt primū hoſtiū impetū ſuſtineret, copiarū partē Mediolanēſis populi metu, cūs vires cō cōuerti minimè permittente, Comum miſit. Sed Sfortianorū ſtatiū celeritas, omnē aliorū diligentiā ſuperauit: quippè nō omnib. copijs, quas cōſcripſerāt, expectatis, ſed ſequi iuſsis, ſumma celeritate montes ſuperarunt, & nauib. quæ in Lario lacu erāt, conſcenſis, Comio appropinquarunt: quę ciuitas Gallis ob ciuium animos perſpectus, abeuntibus, ſtatim eos accepit. Comi amiſsio Mediolani nunciata, ità populi, ac penè omnium Gibellinæ factionis principum animos exegit, vt iā à tumultu minimè abſtinerent: adeò vt Triultius, quū Regijs reb. nullā ſalutē ſupereſſe cerneret, repente in arcē ſe receperit, & ſequenti nocte, vnà cū cataphractis, qui in ſeptū arci contiguum ſe receperāt populis in direptionem tumultuoſè ad Ticinū vſq; perſequentibus Nouariā verſus contenderit: & quadringentis cataphractis Nouariæ relictis, ipſe & reliqui Duces magis de Mediolano, ſi noua auxilia ex Gallia venirēt, recipiendo,

quam de propugnãdo cogitãtes ad Mortariam caſtra locauit. Poſt Gallorum diſceſſum primũ Cardinalis Aſcanius, deinde Ludouicus Mediolanum ingreſſi ſunt, quam vrbem arce exceptâ, eadem facultate, quâ amiſerant, recuperârunt: maiuſque populi Mediolanenſis in eorum reditu deſiderium, & lætitia, quàm in diſceſſu perſpecta ſunt; quod ſtudium cum in reliquis populis quoq; eſſet, Papienſes, & Parmenſes abſque mora ad Ludouici fidem redierunt, & Laudapompeia, atque Placentia, niſi Venetiæ copiæ, quæ prius ad Abduam erant, ſtatim ingreſſe eſſent, idem feciſſent. Alexandrini, & penè omnes tranſpadani, quòd longiùs Mediolano abeſſent, & Aſtæ Regiæ ciuitati propinquiores, ex rerum progreſſu, maturius conſilium expectaturi, nullam mutationem fecerunt. Ludouicus Mediolano recuperato, ſine vlla cunctatione, magnũ Italorum peditum numerum & quotquot grauis armaturæ equites poſſet conſcribere, eoſq; omnes, à quibus in tanta neceſsitate auxilia ſperabat, precibus, promiſsis, & variâ ſpe impellere. Ideo Seuerinatẽ Cardinalem, qui proſperum initiũ ſignificaret, & vt milites, ac tormenta mitteret, ſupplex rogaret, ad Cæſarẽ miſit, cumque Venetum Senatum minimè inimicum habere cuperet, ab Aſcanio Cardinali Cremenſẽ Antiſtitem, qui fratris ad quaſcumque leges optare poſſent accipiendas, promptam voluntatem offerret, ſtatim Venetias mitti curauit. Sed fruſtrà; quia Senatus à Regio fœdere diſcedere minimè ſtatuit. Genuenſes quamuis à Ludouico vehementer rogati, ſub eius imperium redire recuſarunt; nec Florentini pecuniæ ab ipſo mutuò acceptæ petitionem audire voluerunt. Solus Mantuanus Fratrem cum aliquot grauis armaturæ equitibus, illi auxilio miſit: cum quo Mirandulæ Carpij, & Corregij reguli concurrerunt, & Senenſes exiguam pecuniæ ſummam miſerunt; quemadmodũ etiam paruĩ momẽti fuerunt Philippi Roſsij, & Verminaciũ auxilia. His auxilijs fretus, Vigeuanũ, Dertonam, Nouariã recuperauit, arcem Mediolanenſem obſedit: quæ dũ ſollicitè curat, Ludouicus quoq; Rex non minore diligentia, & ſolicitudine res ſuas agebat. Nam Mediolanenſi defectione auditâ, indignatione, & pudore ardens auxilia in Italiam ſuis ſubmiſit; qui vnà cum reliquis ad Mortariã ſimul cõiuncti, nec minùs dolis, quàm viribus freti, Nouariæ appropinquarunt. Heluetij namque duces, qui cum Sfortia erant, quamuis in Nouariæ expugnatione fidẽ, ac virtutẽ oſtendiſſent, Heluetiorũ tamen, qui in Gallicis caſtris erant, præfectorum opera clam cum illis conuenerant, quod Ludouicus nonnullis coniecturis ſuſpicatus quadringentos equites, & octo peditum millia, qui Mediolani conſcribebantur, ſibi adiũgi vrgebat. Heluetij Nouariæ à ducibus concitati, quòd ſtipendijs conſtituta die, pecunia non numeraretur, tumultuari cœperunt. Dux aut ſubitò ad tumultum accurrẽs, humaniſsimis verbis, & huiuſmodi precibus, quæ minimè mediocrem miſericordiam excitarent, omni etiam ſuâ argentea ſuppellectile illis dono datâ, vt donec Mediolano pecuniæ afferrentur, patienter expectarẽt effecit, duas verò illorum, nè vbi Duci copiæ, quę Mediolani comparabantur coniunctæ fuerent, cogitata impedirentur verſis, vt Gallicus exercitus acie inſtructâ Nouariæ mœnib. maxima vrbis parte circumdare appropinquaret, aliquotq; equitib. in vrbẽ, & Ticinũ a[illegible] miſsis, Duci, & reliquis Mediolanũ confugiẽdi poteſtatem adimerent, eff[illegible]: qui ſemper deteriora ſuſpicatus, cũ exercitu præmiſsis iam leuis armaturæ equitibus, & Burgundis, qui pugnã inciperent, vt cum hoſtibus prælium inirent, Nouariã egredi voluit, cui ab Heluetiorum ducibus aperte repugnatũ fuit; quod ſe contra ſuorum Magiſtratuũ mandata cũ propinquis & proprijs fratrib. cæteriſq; ſuæ gentis hominib. pugnare nefas eſſe dicerent; quibus paulò poſt, quaſi cuſtodẽ eſſent exercitus permiſit, quamprimum in patriã redire velle dixerunt. Cum autẽ Dux, nec precibus, nec lacrymis, nec infinitis promiſsis [illegible] animos flectere poſſet, te[illegible] in tu[illegible] locum perduce-

rent, vehementer cõmendauit. Sed quia Gallis dedito illo ſecum nõ abducto ſe diſceſſuros receperant, eius petitione reiectâ Heluetij, peditis amictu ſui, ſi nõ agnoſceretur, ſeruandi gratiâ fortunam tentaturus ſe ipſis miſceret, cõceſſere: neque conditio ab ipſis in extrema neceſsitate conſtituto accepta, ad illius ſalutẽ irrita fuit. Quoniã illis ordine per Gallicũ exercitum incedentibus ſiue eorum quibus hæc cura mandata erat, diligenti inueſtigatione, ſiue à quibuſdam proditus, dum agmini permixtus Heluetio more veſtitus, & armatus pedes incederet, cognitus, & ſtatim captus fuit; adeò miſerando ſpectaculo, vt vel hoſtibus lacrymas expreſſerit. Fuerũ præter ipſum capti Galeatius Sãſeuerinas, Fracaſsã, & Antonius Maria Fratres Heluetijs eodẽ veſtitu permixti. Itali milites pars Nouariam, pars Ticinũ verſus fugientes ſpoliati, & capti: quia Galli, negentes illas irritarent, Burgundiones equites, & Germanos pedites incolumes abire permiſerunt. Duce capto, & exercitu diſsipato, cũ nihil iam obſtaret, omniaq; terroris & fugæ plena eſſet, Aſcanius Cardinalis, qui iã copias Mediolani cõparatas ad exercitũ ire iuſſerat, tanta calamitate audita, repẽte Mediolano, vt ſe in tutũ locũ cõferret, multis ex Gibellina nobilitate, qui Ludouici partes immoderatè profeſsi, de venia à Gallis impetrãda deſperabãt, ſecũ [illegible] diſceſsit. Sed quia in duorũ fratrũ calamitate, [illegible] diuerſa fortunã fraudẽ immiſceri in fatis erat, proxima nocte, vt ſe aliquãtiſper à labore itineris [illegible] pto recrearet, ad Riuoltã in Placentino agro Conradi Landi, eius vrbis patritij, [illegible], & [illegible] neceſsitudine [illegible] caſtel[illegible] [illegible] eſt, quin ingrato cum fortunã animo, Carulo Vrſino & Sonzino Benzonio Venetorũ ducibus, ſtatim Pla[illegible], atq; vnà Hermetẽ Sfortiã, Ioãnis Galeatij defuncti Ducis fratrem, & nobiliũ, qui cũ eo venerãt, partem tradidit; reliqui nobiliores vtiliori conſilio, cum ibi pernoctare noluiſſent, vlterius progreſsi erant. Aſcanius ſtatim captiuus, Venetias perductus eſt. Quẽ Rex in ſua poteſtate habere, quàm ad Inſubriæ imperij ſecuritatẽ intereſſet animaduertens, abſq; mora illũ à Senatu Veneto, additis, etiam vbi [illegible] aduerti minis atteſtationibuſq; ſibi tradi [illegible] tus eſſet, ad ſe ſpectare aſſerens, poſtulauit. Quæ petitio quamuis admodũ acerba, & Venetũ nomine minimè digna videretur; tamen [illegible] rem vitandum et traditus eſt, & vna omnes Mediolanenſes, qui cum illo capti fuerant [illegible], aliiſq; nobiles, qui [illegible] Mediolanum aufugerant, & publica [illegible] Gyradaddæ oppidis [illegible] erant, eodẽ metu in Regis poteſtatem tradere coacti ſunt, tãtũ plus Gallicorum armorũ timor, quàm Reipub. dignitatis ratio, hoc tẽpore in Veneto Senatu potuit. Miſſus erat interea hac ex vrbe Roma ab Alexãdro Pontifice Angelus Leoninus, Tyburtinus Antiſtes, vir magno ingenio, qui Cardinalẽ Aſcanium à Duce, & Senatu, Põtificis, & Collegij nomine repoſceret: iuſſeratq; (vt par erat) Põtifici & tandem Ordini obtẽperatum, ſed aliquanto priùs quàm Leoninus, Venetias appuliſſet, deditus erat Aſcanius Gallis, qui eum Regis nomine depoſcerant. Capti vnà cũ Aſcanio multi prælati, prothonotarij, & Abbates, vinctis ſub abdomine equorum pedib. Mediolanũ ducti ſunt. Ipſo Carden. ſe ſupra mulã præcedente, vili palliolo mauro, & capite galero griſeo operto Ludouicus Dux, Lugdunũ, vbi tunc erat Rex, perductus fuit, & in vrbẽ medio die introductus, infinita multitudine, ad tantæ paulò ante amplitudinis, & maieſtatis principẽ, cui multi inuiderent, quiq; nunc in tantam miſeriam [illegible], videndum accurrente. Vnde vt ad Regis conſpectum quemadmodum ſummopere cupiebat, admitteretur, non tamen cõſecutus poſt biduum in Locenſẽ turrim deductus eſt, in qua circiter decẽ annos, quib. vitã terminauit, [illegible] cogitationib. [illegible] biſtiune, qua antè vix totius Italiæ terminis cõtinebantur, anguſto carcere incluſus, captiuus fuit. Princeps [illegible] ſtò eloquẽ à ingenio, multiſq; [illegible] & [illegible]

Galli a Rex A[illegible] [illegible]

Ludouicus Dux in Lo[illegible] turri 1[illegible] annos [illegible] moritur.

damque in diœceſi Turriaſonenſi, tanquàm ſuæ ſtirpis genitili tribuerat, Erat enim Garſiæ infantis, & Thereſiæ Laxaſis filius; Sanctij Rauimiri Comitis Ripaturtienſis nepos, Rauimiri autem Regis, ex quo etiam Nauarræ Regis pronepos; qui quod cæteris in Aragonia longè potentia antecelleret, tùm etiam quod eſſet Regali ſanguine ortus, Aragonijs, & Nauarræis Borgiam ad ferenda ſuffragia in comitium coeuntibus, dignus viſus eſt, qui Alfonſo Imperatori in regnorum ampliſſimorum dominium ſuccederet; quam tamen dignitatem ille præfractâ, an meditatâ quadâ coram Legatis inſolentia contempliſſe viſus animos omnium in ſui odium conciliauit. *Blanca in Commentar. aterum Aragonenſium tertia interregno. Iacobus Beſſius hiſt. Rhodiana lib. 6 parte 1.* Ab hoc Petro deſcendentes, ſiue ex legitimo connubio, ſiue extra filij, non ampliùs Atareſij, ſed Borgiæ cognominati, Regnum Aragonum, & Nauarræ factis heroicis implauerunt: ex quibus Stephanus Borgia, cùm anno Domini 1240 Iacobo Regi Aragonum, quem Conquiſitorem vocant, in recuperandis Valentiæ, & Murciæ regnis, ac vrbe Setabienſi quam vocant Xatiuam, fortem operam nauaſſet, Valentiæ & Setabij ampliſſimas poſſeſſiones, emeritæ militiæ ſtipendia promeruit, à quo apud Valentinos, Rodericus Borgia Eques anno 1272. ac Conſaluus Bertrandus Borgia, ex præcipua Aragonum nobilitate, à Iacobo Rege, Caroli Salernitani Principis qui in Siurana arce captus tenebatur cuſtodiæ præfectus 1287. & ab hoc Gotifredus Borgia Eques, & Præfectus, Copiarum Setabij, Copiarum Regiarum anno 2338. & Setabij Gonzales, Aegidius Borgia Conſul anno 1340. Aegidius Bertramus Cõſul anno 1345. Rodericus Borgia Conſul 1378. Rodericus Aegidius Borgia Conſul. Petro, & Martino Regibus Aragonum longè chariſſimus. Dominicus Borgia, Calixti III. Pont. Max. pater. Gotifredus Roderici Aegidij filius Borgia, ex Iſabella vxore, Dominici Borgiæ filia, Alexandri VI. pater, Alexander VI. Borgia P. M. Calixti III. ex ſorore nepos, *Optimus*, vt Robertij Gaguini, Succenturiator *Hubertus Velleius*, in appendice memorat. *Pontifex ſola prole notandus*, Antequam n. Petri ſolium conſcendiſſet, ex Catharina nobili quadam Romana filios furto ſuſcepit, Petrũ Aloyſium, Ducem Gandiæ, Ioannem eius ſucceſſorẽ, Cæſarem Ducem Valentinum, & Gotofredũ Principem Squilacij, nec non Lucretiam Alfonſo Aragonio, & poſteà Alfonſo Ateſtino nuptam. *Surita in ind. lib. 12.* & ex varijs monumentis authenticis, & ſcripturis publicis *Gaſpar Eſcolanus 2 parte primæ Decadis hiſtoriæ Valentinæ*, ac præter hos *Didacus Sarmedra Hiſpanorum eruditiſſimus, Philippo IV. Regi Catholico apud Sedem Apoſtolicam à grauiſſimis negotijs, in nàu Borgiæ familia.* Lucretiam, Joannes Sfortia Piſauri Dominus, ſeu pro Romana Eccleſia Vicarius primum duxerat. Eam quòd repudiaſſet, turpiterque remiſiſſet Pontifici, maximum illius in ſe odium côcitauit, vt diximus. Grauiores fuêre iſtæ cauſæ, quas Bembus commemorat. Venetias ſeſe contulerat, vt Reipublicæ Piſaurũ traderet, modò ipſi aliquid in Reipublicæ finibus oppiduli, aut caſtelli Senatus daret, quo ſe alere, & ſuſtinere poſſet. Antea verò Ludouici Sfortiæ legatos ad Baiaſitem contrà Pontificem, & Rempublicam miſſos hoſpitio acceperat, ac nauibus, rebuſque omnibus iuuerat; necnon Baiaſitis ad Ludouicum Sfortiam legatũ, naue Piſauri egreſſum domi ſuæ habuerat, eũq; ad illum miſerat, tum ſingulis de rebus, quæ Romæ, Venetijs, & totâ Italiâ agerentur, litteras ad eundem Baiaſitem dederat. His de cauſis Alexander metus Cæſarem Valentinum ducere in Piſaurenſem, nec nõ in Ariminenſem, eſt ſui bonum complicem imperauit. Et quia Fridericus Rex Neapolitanus omnium Sfortiæ conſiliorum particeps haberetur, ac præterea vectigal Romanæ Eccleſiæ non ſolueret, ideo Pontifex Ludouico Regi, quotieſcumque Neapolitanum bellum aggredi vellet, copias ſe, & ipſum inter Valentinũ auxilio miſſurum promiſit, cui viciſſim Rex, & ſi parùm æquo in Pontificem eſſet animo, neque auxilijs ad cæptum aduersùs Aemiliæ, Flaminiæque Vicarios bellum conficiendum mittendis moram traxiſſet, eò quod Pontifex ſe ad Inſubriæ imperium recuperandum non iuuiſſet, viciſſim trecentos cataphractos, & duo peditum millia, Alegrio duce, ad eius auxilium miſit, omnibuſq; ſe, eos, qui Pontificis negotiis ſe opponerent, eo loco, quaſi ſibi ipſi iniuriam feciſſent, habiturum ſignificauit. Quâ authoritate, & proprijs viribus, quibus 700 grauis armaturæ equites, & ſex peditum millia continebantur, Valentinus, Flaminiâ, Aemiliamque ingreſſus, abſque difficultate, Piſaurũ, atque Ariminum, illarum ciuitatum Vicariis fugientibus in Pontificis poteſtatem redegit. Rotomagenſis Cardinalis autor fuerat, vt Rex Pontificis beneuolentiam ſibi ſeruandam decreuerit & auxilia ſubminiſtrârit. Cui Cardinali, vt Pontifex gratus eſſet, in decem & octo menſes Galliæ Regni legationem, quam is ambiebat conceſſit: quod munus quia non numerat, & quia, quamuis citeriorem Britanniam non complecteretur, multa negotia, & plurimos quæſtus à Romanâ Curia, ad ſe pertrahebat, valdè amplum exiſtimabatur. *Bembus lib 5 Guiciard. l 5.*

In at hæc feria 6 die III. menſis Aprilis, in Conſiſtorio ſecreto, quod vſq; poſt XXI. horam continuatum eſt, Alexander Pontifex, per ſuam ſententiam in ſcriptis pronũciauit, prætenſum, de quo ſuperiùs mẽtionem fecimus, matrimonium inter Ladiſlaũ Vngariæ, & Bohemiæ Regem, & Beatricem filiam Ferdinandi Regis Neapolitani, relictam Matthiæ Regis Vngariæ eſſe nullum, & de facto præſumptum; & impoſuit perpetuum ſilentium ipſi Beatrici, & in expenſis, XXV. M. M aureorum condemnauit. XIII. *Idem PP. matrimonium inter Vladiſlaum & Beatricem nullũ eſſe ſtatuit.*

Eodem anno, in ſolennitate SS. Petri, & Pauli Apoſtolorũ cum Hieronymus Sperandeus Friderici Neapolitani Regis orator, prouocationem à ſententia cõtra Beatricem latâ vrgeret, eãq; retractari poſtularet Pontifex quidẽ libellũ conteſtationis Cardinali Alexãdrino dari fecit, ſed nihil ſe poſſe retractare inſinuauit. Vnde Orator, aliam obteſtationem interpoſuit, & Alexandrũ magis irritauit. Sibi c ſterâ immotè, & Pontifex vix diſſimulauit Nã cũ ipſe Hieronymus eodem die equũ vectigalem, à Friderico adduxiſſet, atque huiuſmodi ſententiam dixiſſet; *Beatiſſime Pater Seren. Dominus Fridericus Rex Siciliæ, & Hieruſalẽ, Sanctitatis veſtræ, & huius ſanctæ Sedis deuotus filius, tenetur ſingulis annis in feſto SS. Apoſtol. Petri, & Pauli. pro dominio Regni offerre ſanctitati veſtræ vnum Paraſtrũ album decenter ornatum, quẽ ego Orator, & Procurator ſuus, ad hoc ſpecialiter mandatum habens* (quod D. Aloyſius de Cãpania Notarius Cameræ ibidẽ obtulit, & oſtendit) *Sanctitati veſtræ aſsigno, ſupplicans, dignetur illum ad effectũ prædictũ benignè ſuſcipere.* Põtifex, non abſolutè, ſed cum cautione reſpondit; *Accipimus iuxta tenorem inueſtituræ Regi conceſſæ.* Enimuerò tabula eius inueſtituræ non tantũ equũ, ſed & alia onera Friderico impoſita cõtinebat; & præterea clauſulæ, *contrà prædictũ vnũ alium*, limitatæ erant, propter quã conditionem expreſſã, eodem in momento Robertus, Epiſcopus Trecorẽſis, Orator Ludouici Galliarũ Regis dixit; *Beatiſſime Pater Cum regnũ Neapolitanũ ſpectet de iure ad Chriſtianiſſimũ Regẽ Franciæ, ſuppl. ut Sanctitas veſtra in per hiſmodi acceptationẽ, velit iuri Chriſtianiſſimi Regis mei ad regnum prædictũ cõpetenti, in aliquo præiudicare ſuo nomine oſtro Sanctitati veſtra poſtquã Chriſtianiſſimus Rex in ius ſuum poſſeſsionem dicti regni conſecutus, longè maius commodũ ſanctitati veſtræ, & S. R. E. facturũ.* Ad hæc verba Pontifex nihil, nec quicquã reſpõdit. at cũ Hieron. ſubiũgeret, nõ in quid voluiſſet; manu, & voce illi tacẽt innuit, aperta ſignificatione irritati animi cõtra Fridericũ qui nec vectig: ſoluebat, nec pacta ſtabat, & Sfortianis tã e Baiaſitẽ in Italiã euocabat, atq; in Alexãdrũ . . . . . . ex

Eorum conſiliorum Friderici particeps Alfonſus Aragonius Dux Biſeliarum, & Princeps Salernitanus Alexandri gener, Lucretiæ Borgiæ maritus, fatum ſibi accelerauit; die XV. Iulij circa primam horam noctis, ante Baſilicam S. Petri, à quibuſdam inuaſoribus in brachio, & crure grauiter vulneratus; & cum mori noluiſſet, ab alijs ſubmiſsis, die XVIII. Auguſti circa horam XIX. in quadam turri Palatina ſtrangulatus. Franciſcus Borgia Archiepiſcopus Coſentinus, Theſaurarius Pontificius vnà cum familia, funus cohoneſtauit: medici, & famuli qui ſaucium curabant, in carceres coniecti, ſed cum fuiſſent immunes, inuiolati dimiſsi; totius facti inuidia in Valentinum, pacis Italicæ cuſtodem, & Pontificiæ dignitatis, puſillo numque vindicem, neſcio an non iniuria recidente. *Brucardus in notis diarijs.*

Fridericus Rex Pontifici in omnibus incommodus.

Enimuerò Fridericus Rex, cum ſuis nihil non agebat, vt Pontifici incommodaret. Eius authoritate, & conſilio, Ludouicus Sfortia, ſi res illi proſperè ceſsiſſent, bellum Alexandro illaturus erat. Eo incitante Columnij armis ſumptis, Viterbium ciuitatem, patrimonij Apoſtolici præcipuam, duce Iulio occuparant; & iam apertè in Pontificem mouebant. Cumque Alexander pacis cupidus illum, ne Columnios tueretur, admoneret, ſequeſtrum que ſe fore inter illum, & Regem Galliarum promitteret, is contempſit, & perniciem ſibi, ſuiſque accelerauit. *Surita de rebus Ferdinandi l. 3 & 4.*

XIV. *Ingens populus pro Iubilæo Romã ſe confert.*

Quo anno ſeculari, cum venia peccatorum inuitati innumeri mortales ex omnibus prouincijs, finitimi, & longinqui, pietatis ſtudijs certantes, Romanam vrbem plenam maieſtate, & numine, religionis arcem, & veritatis magiſtram inuiſerent, morum licentia vigebat inter viros ſacratos, vt ſi qua in parte orbis maximè. Eam turpitudinem vindicare Deus viſus eſt Pontifice, Inter Sacra Corporis Chriſti apoplexiâ tentato, & poſt paucos dies mirabili euentu caſtigato, cæteris territis exemplo. Apoſtolorum Petri, & Pauli ſacro die, horâ quarta poſt meridiem violentus turbo extitit imbris, & grandinis, qualem non meminerant. Ventorum vehementi procellâ tubus vaporarius euerſus ſuprà cænationem, cui à Pontificibus eſt nomen, vbi forte tunc Pontifex agebat familiari ſermone tempus fallens. Supra eam cænationem Valentini domicilium erat. Procidentis tubi pondus tabulatum primum traxit, atque è tribus Florentinis ciuibus, qui expectabant, dum à Valentino debita pecuniæ ſumma redderetur, ſecundo tabulato confracto, duos ad pedes Pontificis exanimatos, & occiſos projecit, tertium quoque ſpirantem, ſed graui vulnere ſaucium. Multi tum lateres, tum tabulæ ne Pontificis caput comminuerent, ſuperſtantis vmbellæ tegmine factum eſt. Eadem inuoluto capite ne puluere ſuffocaretur, valuit. Accurrunt aulici, exanimatum Pontificem inter rudera repertum capite, & manu grauiter ſauciatum, expiranti ſimilem, nec ſatis compotem mentis in ſtrato componunt. Capuæ Cardinalis, & quidam alius, qui ſoli erant cum Pontifice, ſub feneſtrarum abſidibus, & receſsibus vitam ſeruarunt. Multi apud populum conjectandi ſuperſtitioni ad inſaniam deditum Romæ præſertim rumores ſunt ſparſi. Variæ ſignificationes, & prodigia captata linguâ procaci. Septuageſimum annum impleuerat Pontifex: tractata vulnera recrudeſcere videbantur. Vulgi ſermonibus multi ſucceſſores in Pontificatu ſenatus principes deſignabantur. Valentinus ipſe auxilia Gallica conquirere, alia præſidia ab alijs, ad eum conſtituendum Pontificem, quem priuatis quiſque rationibus opportunum maximè iudicabat, nulla reipub. curâ. Verum eas molitiones reſtituta breui Pontificis valetudo frænauit. *Mariana l. 26. c. 7. ex diarijs Bruchardi.*

Viuendi Cleri turpitudinem Deus vindicat in Pontifice.

XV. *Epiſcopus Calagurit.*

Superioribus diebus captus fuit, & in arcem S. Angeli coniectus Petrus Aranda Epiſcopus Calaguritanus, Magiſter domus Palatij Apoſtolici, de fide, & hæreſi ſuſpectus. Cauſa quæſitio, & examen commiſſum fuit, Petro Archiepiſcopo Rhegino, vrbis Gubernatori, Petro Cæſenatenſi Epiſcopo, Curiæ cauſarum Cameræ Apoſtolicæ Auditori, & Egherdo Epiſcopo Scleſuicenſ, vnius Auditoris Rotæ Locum tenenti. Centum teſtes pro eo interrogati, ſinguli aliquid contra eum teſtati ſunt. Capita accuſationum fuêre, quæ is vt affirmaret, vel committeret.

tanus de hæreſi, & ſectus in vincula conijcitur

1. Legem Molaycam habere vnum principium; Chriſtianam autem tria, Patris, & Filij, & Spiritus Sancti.
2. Chriſtum paſſum non eſſe, ſi eſt Deus.
3. Orando dixiſſe, *Gloria Patri*, ac omiſiſſe, *Filio, & Spiritui ſancto.*
4. Pranſiſſe, antequam celebraret.
5. Die Veneris Sancta, & alijs prohibitis diebus carnes comederet.
6. Indulgentias nihil eſſe, vel operari, ſed inuentas à Patribus proeorum commodo.
7. Non eſſe infernum, vel Purgatorium, ſed paradiſum tantum, & multa alia.

Conuictus, confeſſus, ſententiam depoſitionis, & carceris perpetui, in conſiſtorio à Pontifice latam tulit. *Brucardus non notis diarijs*

XVI. *Varias hæreses Pontifex ad Granatenſes in fide confirmandas.*

Non minorem diligentiam adhibebat Alexander Pontifex, in Granatenſibus Mauris, qui fidem Chriſtianam, ſiue ciuitauerant, ſiue nondum ſuſceperant conuertendis. Ad id operis per litteras excitauit, Ferdinandum, & Iſabellam Catholicos Reges, necnon Franciſcum Ximenium Archiepiſcopum Toletanum, & Ferdinandũ Talabricenſem ex Hieronymitano Ordine Pontificem Granatenſem, virum ſanctimonia, & doctrinâ clarum. Homines pro ratione officiorum ſuorum, iniuncto operi incumbere non intermiſerunt. Et quidem Pontificibus, concordibus animis de Maurorum ſalute inter ſe communicantibus, omnemque curam ad eos Chriſto adiungendos conuertentibus, hæc demum ratio ad id exequendum potior viſa fuit. Vocatis primum ad ſe Sacerdotum Maurorum principibus (quos illi *Morabitos, & Alfaquinos* vocabant) cum ijs quotidie manſuete, & comiter de rebus ad religionem ſpectantibus diſputare, nihil per vim cum illis agere, ſed potiùs omni liberalitatis genere eorum animos ſibi deuinciendos curare, quod & fecerunt. Nam partim ſericeis telis, partim rubris pileis coccineo grano tinctis, quibus gens illa imperſè delectatur, non contemnendo ſumo à comparatis donatos à ſe dimittebant. Qui nuper igitur contempti, & captiui eſſe videbantur, a quâ libertate, & ſplendore eum victoribus ſe frui cernentes, animis paulatim erga Chriſtianos conciliatis, Chriſti dogmata amplecti cœperunt: populoque deinceps ſuadere, vt mendaci Mahometo abnegato, Chriſtum verum Deum ſequerentur. Fuit id adeo prouidens, & ſalubre conſilium, vt intra paucos dies *Alfaquinorum* authoritatem turbæ ſecutæ, ad Baptiſmum petendum cateruatim conuolarent. Nam dies quidam inter ſaſtos relatus eſt, quo pluſquàm tria millia hominum luſtrali aqua expiata ſunt, quos cùm poſſet Ximenius priuatim ſingulos de more Eccleſiaſtico tingere, decreuit aſpertorio vniuerſos luſtrare, quod locum habuit ſimplicis merſionis. Ingentis huius beneficij cauſa quo reſpub. Granatenſis tunc affecta fuit, Ximenius, Deiparæ Virgini, ſub cuius tutelâ Eccleſiâ Toletana eſt, ſolennia ſacra cum Granatæ, tum Toleti eo die quo annis facienda curauit: quæ nunc etiam XV. Calend. Ianuarij, duabus his celeberrimis vrbibus, magnâ Senatus religioſi curâ celebrantur. Bona pars Granatenſis vrbis iam fidem Chriſti libentiſsimis animis ſuſceperat, quando exorti ſunt quidam contumaces, & rebelles, qui paternarum traditionum nimis ſtudioſi, dolenteſque priſcam Maurorum ſuperſtitionem in Hiſpania funditus eo exemplo perire, populi animos crebris concionibus à Chriſtianiſmo vehe-

men-

menter deterrebant. Hos omnes Ximenius, nè quid detrimenti nouellæ illæ plantationes caperent, vinculis coercitos, in cuſtodia detinuit: & quod eius ingenio repugnabat, indignis modis tractari permittebat. Inter hos Zegri quidam, partim ob generis nobilitatem partim ob egregias animi, & corporis dotes authoritate præſtabant. Nam ſermone hominum iactabatur, è patritia illius Abenhamaris familiâ, qui rhytmis vernaculis paſsim ab Hiſpanis decantatur, rectam originē trahere. Is magnoperè aſsiduâ cōtrà ſuos increpatione, Ximenij pios conatus retardabat. Hac de cauſa decreuit Ximenius, omni ferè humanitate depoſitâ, ſeuerâ in eum ratione animaduertere, & ei, quem comitate & beneficentia nullo modo potuerat placare, acriora remedia admouere. Data eſt cura cicurandi hominem Petro Leoni, Ximenij à ſacris miniſtro, qui verè animo leonino præditus, adeò fortiter in ea re ſe geſsit, vt hominē alioqui ferum, & immani truculentiâ reluctantem, manſuetum, & humilem reddiderit, prorſuſque Ximenij voluntati obtemperātem. Nam aliquot pòſt dies, diuino ad id aſpirante fauore, qui omnibus hominib. ad ſalutē præſto eſt, *Zegri ad Alfaquinum* Chriſtianorū (ſic enim dixiſſe memoriæ proditur) ſe deduci quamprimùm poſtulauit. Deductus vt erat vinctus & ſqualidus, à Ximenio petijt, vt quò poſſet liberè eloqui, vinculis illum iuberet exoluere: neque enim quicquam pro rato habendum eſſe, quod ab homine captiuo cōpedibus, & manicis conſtricto diceretur. Ille vinculis ſolutis continuò in genua prouolutus, terrā primùm deinde manum propriam, ex Maurorum ritu à priſca gentium adoratione dimanante, deoſculatus ſe velle fieri Chriſtianū dixit; id enim ſibi eâ nocte, manifeſtâ viſione ab *Ala* (ità enim Mauri Deū vocant) admonitum; ſeque diuinitùs ad eam rē vocari certò ſcire. Quod tum proculdubio ſe declaraturū eſſe confidebat, quando quippiam tale accidiſſet, vbi eius fides ergà Chriſtianos expoſceretur; vt interim taceret, quanti momenti ad rem quam in præſentia parabat Ximenius, ſua ad Chriſtū cōuerſio allatura eſſet. Sed næ ego iidens, *inquit*, illuſus ſum, qui aliunde non enim requiro, quam ab hoc tuo ferociſsimo leone, cui ſi noſtri ſemel cōmittantur, nemo erat, qui non illicò Chriſtianus fiat. Hoc aût renidēti vultu, quaſi ſubnotare vellet Leonis ergà ſe acerbitatem. Lætior eâ de re quàm credi poteſt Ximenius, ablatis captiuitatis veſtibus, totoque illo pædore abſterſo, quem ex diuturna, eaque grauiſsima cuſtodiâ contraxerat, veſte coccineâ, & ſericeâ indutum, ad ſacrum fontem venire iuſsit. Vbi ille per baptiſmum reuiuiſcens, nomen ſimul cū religione mutauit, & Gonzalum Ferdinandū Zegri ſe appellari voluit; quoniam olim adoleſcens, in latiſsima illa planitie, quæ ante vrbem Granatā eſt cum magno Gonzalo Ferdinandio forti dimicatione, & ancipiti certamine, manum conſeruerat, vireſque ducis præſtantiſsimi, cum ſingulari humanitate expertus fuerat: & potiſsimùm in gratiam optimi Antiſtitis, quem magni Gonzali amicum, ob eius excellentiam eſſe ſciebat, certè illum officijs nō vulgaribus, in ſui amorem pellicere curauerat. Cōmodiſsima accidit Ximenij conſilij hæc Gonzali Ferdinandi Zegri conuerſio. Nam ſimul atque id vulgatum fuit, Mauri, quibus priſca ſuperſtitio cordi erat animis mutatis, Chriſtianiſmo initiati ſunt. Tantum potuit vnius hominis apud populum authoritas, qui ſuâ virtute, & animi præſtantiâ fidem ſibi, & amorem apud ſuos pepererat. Quinquaginta millibus nummûm in ſingulos annos, à Ximenio Zegri donatus, non modò Chriſtianæ religioni apud ſuos dilatandæ, ſed & Reipublicæ commodis augendis multis in rebus poſteà vſus fuit.

XVII. Ximenius

Hoc ſucceſſu exultans Ximenius, occaſionem tam commodam vrgendam, & totum Mahometanum errorem penitùs ex animis illorum, quādo opportunitas dabatur, extirpandum eſſe ratus, nihil illorum opiniones morabatur, qui inueteratam conſuetudinem paulatim aboleri conſultius eſſe cēſent. Id enim in rebus parui momenti, & vbi de animarum ſalute non agitur, locum habere exiſtimabat. Ergo *Alfaquinis* ad omnia obſequia eo tempore exhibenda promptis, *Alcoranos*, id eſt Mahometanæ ſuperſtitionis pleniſsimos libros, & omnes cuiuſcunque authoris, & generis eſſent eiuſque impietatis codices, facilè ſine edicto, aut vi, vt in publicum adferrētur, imperauit. Quinque fermè millia voluminum fuere comportata, quæ varijs vmbilicis, Punicâ arte, & opere diſtincta, auro etiā & argento exornata, non oculos modò, ſed animos quoque ſpectantium rapiebāt. Multi eis à Ximenio ſe donari petierunt; ſed nemini quicquam conceſſum eſt, ignibus omnia, publicâ in pyra, ad vnum exuri, præter aliquot ad rem medicam pertinētia, cuius gens illa, non ſine magno profectu ſtudioſiſſima ſemper fuit, quæ propter ſaluberrimæ artis dignitatem ex incendio iſto liberata, in Bibliotheca Complutenſi nunc ſeruantur. Hactenùs quidē proſpero curſu, Ximenio propoſitū ſucceſſerat: & quāuis res difficilimas, & grauiſsimas ſit aggreſſus, incomparabili tamen prudentiâ quâ ſemper eſt vſus, omnia ex voto confecerat. Non deerant tamen, quibus indignum eſſe videbatur, prorſuſque ab inſtituto Chriſtiano alienum, quemquā per vim, aut huiuſmodi artibus, ad fidem Chriſti capeſſendā adigere; cuius vnicus ſcopus manſuetudo eſt, & prompta inprimis, ac ſyncera voluntas: cùm præſertim Toletanis Concilijs, quorum tàm celebris apud omnes Chriſtianos authoritas eſt, ſeuerè admodum ſancitum ſit, nemini vim ad credendum Chriſto inferēdam. Cæterum ille conſilium in ea re ſuum ſecutus fuit, pauloq; pòſt ad duriſsimum ſcopulū allidens, vt in rebus humanis quoties aliquid præclarum tētatur, parata ſemper inuidia eſt, quæ ardua quæque negotia ſubuertit, milleque impedimentis obſiſtit, animi ſui conſtantiam oſtendit, quātumque robur pectori ineſſet, in grauiſsimo caſu declarauit.

Archiepiſcopus in extirpādo errore Mahometano diligens.

Eſt in vrbe Granatâ locus, qui *Albaizinus* à Mauris appellatur, regio prærupta, & reliquę vrbi imminēs, & ſuis męnib. ab eadē ſeparata, quæ domorum pluſquā quinque millib habitatur. Illic fortè fortuna, quidā ex Ximenij familiâ venerat, cui nomē Salzedus erat, duob miniſtris comitatus, ex ijs, qui pedites Ximeniū præibāt. Hos Albaizinēſes aliquot cōſpicati, qui tādudū priuata aliqua de cauſa Saladoniſenſi erāt, verbis primū aſperis eos accipiētes, deinde obiurgatorijs, & cōtumelioſis, poſtremo veſanis, & furore plenis mutuò ſeſe cæperūt accendere: vnde in tantā rabiē tandē deuenerūt, quæ mētis aciē obſcurans, vulnera demū, &, homicidia patrat. Confoſsis illis, eadē Salzedū fortuna ſecuta fuiſſet, niſi cōmodū ſe proripuiſſet, & Mauræ mulieris beneficio ſub lecto occultus tātiſper delituiſſet, quoad ille tumultus ſedaretur. Sed nō ità facilē ſedari potuit. Nā clamorib. hinc inde increbreſcentib cū adhuc captiuorū pectorib. dulciſsimę libertatis imago obuerſaretur, occaſionē eiuſdē recuperādæ ſibi dari auidè exoptātib cæpit vniuerſus Albaizinus cōeuti, & hinc inde arma cōclamari. Excita demū tota ciuitas eſt, & omniū animi ad res nouas erecti, nihil magis, quā defectionē minabātur: Augebatur in ſingulas horas furor; quoq; minùs reſiſti poterat, eò maiores vires capiebat. Superuenit interea nox, quę omnia incōmoda auget, ſed timori potiſsimū incremēta addit magna, animis bonorū vltrò ſeſe cōtrahētib. & faciē illā tenebrarū formidātib. Mali verò homines per noctis licētiā pudore ac metu liberi, cōtrà illius reuerētiā, impunè quidlibet audēt. Quare illicò vniuerſi Granatēſ. ſiue quod diſsimulāter Ximenio tāquā ſuæ ſuperſtitionis euerſori, irā, & odiū tādudū occultabāt, ſiue potiùs, quod ex eius familia

Idem animi ſui cōſtantiam in grauiſſimo caſu oſtendit.

ſuos illos riuales eſſe agnouerant, quibuſcum nuper ad Albaizinom contentio habita fuerat, domum Ximenij obſidere inſtituunt: & quem paulò antè cantilenis, per vicos celebrabant, liberalitatem eius prædicantes, quam in ſe demerendis nullis ſumptibus parcens exhibuerat: nunc, quæ vulgi leuitas eſt, mutatis animis, domum eius cingunt, eūque è medio, tollere volunt, aut certè eius familiam, vniuerſam, cui oppido quàm indignati erant. Suadebant plerique Antiſtiti, vt turbarum furorem in tēpore euaderet, protinuſque ad *Alhambram* ſe conferret, id eſt vrbis Granatēſis præſidium, vbi cohortis Prætoriæ dux cum electiſsimis militibus ad tuendam ciuitatem excubat. Pium conſilium refutauit Ximenius Indignumque ſuâ grauitate duxit, ſedes aliò eâ nocte mutare; tùm præſertim periculum eſſet, nè eo abſente, in familiam ſæuiretur. Idcircò ad omnem fortunam paratus, maluit communeos euentum cum ſuis expectare, quàm quicquam facere ſuâ cōſtantiâ aleoum. Nox illa fuit terroris plena, totaq; inſomnis peracta eſt. Nam fidi famuli pro hero ſolliciti, herus contra illorum curam gerens, mutuis officijs ſibi proſpiciebant, nihilq; eſſe in tanto metu remittendum arbitrabantur, quod ad ſalutem ſuam pertineret. Vt autem aurora diluxit, quoniā tumultus duraturi videbantur, Tendillano Comite ad ſe accerſito, qui Alhambræ cuſtodiæ præfectus erat, ciuitatis curam magnoperè commendauit, vtque ſuos prætorianos milites, qui duceti plus minùs numerabantur, paratos in procinctu haberet, admonuit. Ipſe interim prudentia ſuâ, omnia tentare, nullum lapidem non mouere, nunc *Alfaquinos* nunc turbas alloqui, ſemperque Chriſtianis ac ſuis bonas ſpes oſtendere, vt facile eos motus cōprimendos, priſtinamque vrbi ſerenitatem Deo Opt. Max. annuente reſtituendam eſſe crederent. quod tamen ante decimum diem factum non fuit. Neque enim, quamuis omnem diligentiam, omneque ſtudium ille adhibuiſſet, antè id tempus pacari potuit. Tertiò ſtatim poſt coortam ſeditionem die, cùm vellet Ximenius nuncium quàm velociſsimū ad Reges mittere, quo de his omnibus quemadmodum acciderant, edocerentur, iamque iter adornaret, acceſsit vir eius ciuitatis patritius, Ciſnerus nomine, qui ſe Æthiopem habere dixit, pedib. in ſingulos dies octuaginta quatuor paſſuum millia, ſi opus eſſet, facilè conficientem; cui ſi negotiū demandaret, intrà biduum Reges proculdubio litteras, quas mandaret, recepturos affirmabat. Facilè Ximenius perſuaſus eſt, & Æthiope ad ſe venire iuſſo, litterarum faſciculum dedit, quem in manus Reginæ, aut ſi id minùs liceret, Almazano Regio Secretario traderet. Digreditur omnia promittens Æthiops, qui, vt eſt hominum Sordidorum ingenium, nihil ſuam exiſtimationem reputantium, ad ſecundum, vel tertium diuerſorium ſeſe epulis, & vino obruens, in ſequentem diem iacuit. Quinque dies præterierant, neque vnquam Hiſpalim, quo mittebatur, peruenerat. Accidit id par iniquis ſatis Ximenio, ſed, vt nonnullis videbatur, commeritis qui miſero homuncioni, & vt id genus hominum eſt non ſatis mentis compoti, tantam rem commiſerit. Quanquam ingens turbatio homini quantùuis conſtanti, ſoleat mentis dimidium eripere. Nam cùm varijs curis diſtrahitur animus, mirum nō eſt, ſi non omnia præcaueat. Peruenerat intereà ad Reges, Granatenſis tumultus fama, eamque multis partibus adauxerat; totam ſcilicet ciuitatem rurſus in Maurorum poteſtatem veniſſe; & tam atroci, ac graui iacturæ, Ximenium Toletanum Antiſtitem, occaſionem omnem dediſſe; dum ſtudio minus pertinaci, Mauros homines adhuc rudes, & traditionum ſuarum tenaces, multis præmiſsis Cathechiſmis aut doctrinis, ſubitò voluiſſet Chriſtianos fieri: ſtupor imprimis Reginam tenebat, quæ ferè tam rumoribus credens, de Antiſtitis ſui prudentiâ dubitabat: cùm nihil ab eo per tot dies renunciari, nihil, quod factum excuſaret, aut afferri, aut ſcribi videret. Regem verò cui tot ingentibus laboribus, tot ſumptibus, ac difficultatibus, vrbis illius expugnatio conſtiterat, grauis quidam dolor occupabat; adeò vt iram conceptam nō diſsimulās, indignabundus ad Reginam, quæ Ximenium excuſabat, dixiſſe vulgatum ſit *Errores maiorum noſtrorum, & noſtros triumphos, Hiſpaniæ nobilitatis ſudore, & ſanguine partos, ob Ximenij tui ſtultam peruicaciam, momento temporis diſsipatos, & euerſos.* Hæc Regis tàm iuſta, vt tunc omnibus videbatur increpatio, eò acriùs mentem Reginæ pupugit, quoniam nondum coniugis, animo excidiſſe, ſentiebat, Alphonſi Aragonij filij honores præreptos, & Ximenij prælati iniuriā. Anxia igitur animi Regina, litteras doloris, & querimoniæ plenas ad Ximenium quamprimùm dedit, quas cùm ille recepiſſet: tandem ſecum cogitare cæpit, quantum rebus detrimenti prouenire, ex ignauis, & ſocordibus miniſtris. Siquidem impuri Æthiopis cauſâ laudem ſuam, & authoritatem, in offenſionem, & contemptum apud Reges veniſſe animaduertebat Quâ de cauſa deinceps cauit, vt probos, & ſtrenuos homines, vel ad minima quæque negotia ſuſciperet, illud ſæpe inter familiares dictitans: *Qui operam exactam in conficiendis negotijs captat, exactos etiam ad ea miniſtros conquirat, oportet magnoq; in pretio illos habeat. At qui facile quoslibet ſine examinatione, ad ardua, vel ſeria tractanda ex æquo admittit, is plerumq; rem malè geret; nec habet, quem accuſare poſsit ſecioris euentus, præter ſe ipſum.* Ergo Ximenius, vt Regum indignationem, & conceptam iracundiam mitigaret, Franciſcum Ruidium ſodalem ſuum, cùm mandatis Hiſpalim ad Reges miſit, ſtatim ſe illuc venturum promittens, rationem omniū illis redditurus, ſimul, ac motus Granatenſes reſediſſent. Ruizius porrò adeò rem omnem à principio eleganter edocuit, adeò ſingula per partes diſſeruit, vt Regum animos, ſerie rerum actarum auditâ leniuerit, & ſuo patrono priſtinam beneuolentiam reſtituerit. Pòſt verò Ximenius Hiſpalim veniens, omnem præſentiâ ſua, ſi qua remanſerat, offenſionem abſterſit, Nam omne animi ſui conſilium circà res Granatenſes accuratiùs patefecit: quod ſe tantiſper Reges celauiſſe dicebat, nè quid ſibi impedimento eſſent ad id opus, quod parabat, peragendum. Sumptibus igitur immoderatis, conſideratis, quibus profuſiſsimas largitiones in Mauros fecerat, & vitæ diſcrimine, quod ſuſtinuerat, animaduerſo, cùm nullius ad id authoritate, aut imperio ageretur, aut inde vllum emolumentum, niſi vnicam Dei gloriam, & laudē captaret, nō ſolùm omnis indignatio diſcuſſa eſt verùm magnæ illi actæ ſunt gratiæ, quòd rem tàm difficilem animo primùm concipere auſus, ad exitum tam felicem perduxiſſet. Nam cùm Albaizinenſes læſæ maieſtatis crimine, ac lege tenerentur, conditioque illis propoſita eſſet, Vtrùm ſupplicium mallent, an Baptiſmum; ad Chriſtum omnes ad vnum ſunt reducti, & ſimul quicquid in reliqua vrbe infidelis turbæ ſupererat. Hos omnes Archiepiſcopus Granatenſis, in partem gregis ſibi commiſsi receptos, ſedulò vt par erat, Ximenio adiuuante, Chriſtianis myſterijs per ſingulos dies imbuendos ſanctiſsimè curauit. Sacris etiam Miſſarum ſolennijs, ac diuinis pſalmodijs, quæ ex antiquorum Patrum traditione, in Orthodoxis Eccleſijs decantantur, eos intereſſe conſueſaciebant. Et quoniam Granatenſis Archiepiſcopus, lectiones quæ interdum ex veteri, aut nouo teſtamento, horis præſertim nocturnis occurrebant, vulgari Maurorum idiomate, neophitis recitari paſsim demandauerat, libroſque excudi promiſerat, qui adhuc ex eo tempore in noſtram ætatem durant, quibus aliquot

Miſſarum ſolennia, & nonnullæ Euangeliorum partes, in Arabicam linguam tranſlatæ continentur, ſecutus, vt exiſtimo, quod Apoſtolus ad Corinthios ſcripſit: Ximenius; qui Pauli verba longè aliter interpretabatur, indignum eſſe, & penè per piacula dicebat, margaritas antè porcos proijcere; hoc eſt, hominibus nondum benè in religione confirmatis, ſacra Chriſtianorum irridenda, aut contemnenda proponere. Hac enim mundi ſeneſcentis calamitoſa, & deplorandâ ætate, quando hominum vulgarium mentes tam longè ab illa puritate, quam Pauli temporibus retinebant, degenerârunt, nihil minùs conuenire, quàm ſacroſancta illa, & nonniſi à viris integerrimis, & ſanctiſsimis percepta oracula idiomatibus vernaculis vulgari, quæ vt Petrus Apoſtolus ait, *indocti, ad ſuam perniciem detorquent*. Nam talem eſſe vulgi naturam dicebat, vt obuium quodque, & expoſitum contemnat: abditum verò, & inacceſſum in pretio habeat, & reuereatur. Ideò vt quæque gens prudentiſsima fuit, ità quàm longè à myſterijs ſuis prophanum vulgus, & turbas arcuiſſe; quin & Chriſtum ipſum, ſapientiam ſummi patris, multa quoque non aliâ de cauſa in parabolis dixiſſe aſſerebat, quàm vt à turbis imperitis abſconderet, ſuiſque diſcipulis ſeorſum reuelaret. Placere quidem ſibi eos ſermone vulgari libros circumferri, qui ab hominibus pijs ſcripti, aut optimorum exemplorum narratione, aut ardentibus verbis, & grauibus rationibus, prudentique adeò, & maturo dicendi ſtylo animos prorſus deiectos excitarent; & ab his rebus, quæ ſenſibus ſe offerunt, ad illa diuina contemplanda, & agenda reuocarent, quales ipſe in vulgus edendos, quamprimùm eſſet otium, meditabatur. Cæterùm nouum, & vetus inſtrumentum, in quibus multa ſunt, quæ doctum, & attentum lectorem, caſtumque, & pium hominem requirunt, tribus illis linguis aſſeruanda eſſe, quas non ſine maximi myſterij causâ chariſsimi filij capiti, in acerbiſsimo, quod patiebatur, ſupplicio Deus ſuperponi voluit. Iam verò diuinans affirmabat, tunc demùm magnam Chriſtianæ religionis perniciem adfuturam, quando vtriuſque teſtamenti Oracula, in vernaculas linguas vulgarentur. Id enim peſsimis quibuſque vulgarium hominum ignorantiâ abutentibus, ad vniuerſum Eccleſiæ ſtatum labefactandum, paratã occaſionẽ ſubminiſtraturum: cũ nihil ſit facilius, quàm rudi plebeculæ imponere, ſapientiæ præſertim opinionem ex vulgaris myſterijs arroganti. His tàm prudentibus Ximenij dictis, nonnihil ab eius conſilij progreſſu temperatum eſt: quamuis eis qui Talabricenſi fauebant, viſa ſint paulò duriora. Cæterùm pluſquàm vellemus, veracem Ximenij ſententiam, rerum, quas cernimus, euentus comprobauit. *Gomecius de rebus geſtis Ximenij. lib. 2.*

Datum & iſtud vitio à nonnullis Ximenio, quòd Mauros quoſdam *Elches* vulgò dictos, qui Chriſti ſacra, quæ priùs ſuſceperant, educârant, Inquiſitorum permiſſu, quorum ea cura erat, cogere voluiſſet; ac præſertim teneros filios per vim auulſos ſacris fontibus eluendis adhibere. Id enim turbarum initium fuit. Albaicinis Chriſto renatis, ſeu adiunctis, Montani ad Granatam Mauri locorum naturâ freti ſimulantes, an verò perſuaſi, reliquos per vim Chriſtianos eſſe factos, tumultus paſsim concitârunt, conſpiratione inter ſe facto conſilio communicato. Initium rebellandi Huegiaris incolæ fecerunt munitione magis, quàm viribus confiſi: quippè locis aſperrimis eſt poſitum oppidum. Accurrerunt magnâ celeritate Tendiliæ Comes, & Magnus Conſaluus, fortè hoc tempore agens Granatæ, nè ſerperet malum, prima negligendo. Capto per vim oppido in pleroſque rebelles ferro eſt ſæuitum: cæteros vicina montium, iuga ſyluæque texere. Eodem impetu alia circum Maurorum oppida capta: neque ſiſti tamen malum potuit fatali defectione, quaſi peſtis lue per latè patentes montes diffuſa, graſſanteque: atque ità vt non modò ſua tueri parati eſſent: Sed de finitimis prædas agere, vaſtare agros, carpere quoque oppida, cædes facere. Marxenam inprimis obſederant, quod oppidum in Promagiſtri Caſtellæ poteſtate erat. Aduerſùs hos conatus Petrus Fagiardus, qui Almeriæ cum exigua manu militari tunc erat, Alhamillam vicinum Marxenæ oppidum, de Mauris cum arce cæpit: eoque terrore Marxenæ obſidio ſoluta eſt, hoſtes diſsipati. Ipſo tempore Reginâ Hiſpali relictâ Rex Granatam rediit, in vnam comprimendi eos motus curam intentus, metu nè ex Africa, quæ vicina eſt, & vnde auxilia rebelles petere decreuerant, graui aliquo bello implicaretur. Ex nobilitate, & ciuitatibus Beticæ, omnibus ad arma, ſignaque euocatis, numeroſum magis, quàm validum exercitum conflauit. Cùm iis copijs ipſemet Calendis Martij huius anni, Granatâ profectus, Langiaronem verſùs contendit, ſitum oppidum locis præruptis. Obſtinatis Mauri animis nihil voluntate facturi videbantur: vi admotâ captum, direptumque eſt oppidum. Lerini Comes, aliique proceres, copiis in plures diductis manus, ac per eos montes diſsipati, multas eâ parte arces, & oppida pari felicitate expugnârunt. Sæua ac deformis eo tractu vniuerſo rerum facies. Victa malis ferocia Mauri rebelles ſe dedere decreuerunt. Imprudenti impetu cæpta, initiis valida, morâ langueſcunt. Data omnibus venia, modò pacatis eâ lege, vt intrà dies quatuor, Caſtellum ferreum, Adram, Bugnoliumque reſtituerent; quæ oppida motuum initio de Chriſtianis ceperant, & quamuis infirma ante, iniuriæque opportuna, diligenter ipſi ad omnes caſus, vimque arcendam munierant. Arma, telaque omne genus traderent; prætereà quinquaginta millia auri duabus penſionibus; obſideſque fidei, ità facturos in magni Ducis poteſtate, triginta quattuor è præcipuis Mauris. Motibus ad hunc modum compoſitis, Rex Granatæ ſubſtitit, ea gente ad Chriſtum adiungenda, abluendaque ſalutaribus aquis diſtrictus. Eâ diligentiâ paulò pòſt montani Mauri, quique Almeriæ, Baſtæ, & Guadixii habitabant, aliiſque locis Chriſtiana ſacra populatim ſuſcepêre. Miſsi ad eos confirmandos, ſanandoſque cæteros, pij in omnes partes concionatores ſunt adiuncti militari præſidio. Dignitatis ſpecie nè violarentur impunè, agebatur, ſi qui ex Mauris malè cogitarent. Et eſt gens Maurica mobili ingenio, fluxâ fide. Quod prudenter ad ſalutem comparatum videbatur, in contrarium vertit: ſic humana conſilia ſæpè deluduntur. Improuidas hominum mentes. Vulgatum curſus famâ, ex eo apparatu vim, & metum Mauris nouo conatu intentari. Incolæ Beleſichi, & Nixarii, quæ oppida iugis montium aſperrimis ſita ſunt, arma hyeme proxima corruperant, patriæ ſuperſtitionis libertatem ſupremò conatu tueri deſtinantes. Horum exemplum, pleraque eo tractu oppida montana ſecuta ſunt, ſignumque ſublatum, quo cæteri Mauri confluerent? Quâ ſpe? quibus viribus? Cæcus animi impetus, miſeram gentem in furorem agebat, patriæ ſuperſtitionis amore, quo nihil eſt potentius. A Rege, qui vtique dum Granatæ morabatur, bello

Ferdinandus Rex Granatã ad comprimendos eos motus, redit.

Idem Maurorũ rebellium audaciam ſæpè comprimit.

nis gentibus ad Chriſti nomen adiungi vellent, eos ſanctis diſciplinis inſtruerent. His autem erat præfectus Henricus, vir ſingulari religione & pietate, qui poſteà ob vitæ ſanctimoniam, Septenſis Pontifex effectus eſt. Soluit Capralis cum omni claſſe VIII. Idus Martij, hoc anno M. D. ſuperato bonæ ſpei promontorio, ex longa iactatione claſſem portus excepit, cui ob egregiò ſitu, ac tuta ſtatione, ſecuro nomen impoſitum. Inde ad cognoſcenda loca, gentéq; deſcenſũ in terrã, & Chriſtiano ritu in ara ſubductili ſacrificatum, & cõcio de rebus diuinis ab Henrico eſt habita; barbaris, cùm nihil plenè perciperent, tamen occultò numinis impulſu, cæleſtes cæremonias, & ſacram concionem admirabili ſtudio, ac veneratione concelebrantibus. Ex ijs vnus cum Gaſpare Lemio in Luſitaniam extemplo miſſus, Regem, ac cæteros omnes ingenti lætitia, atque animi voluptate perfudit. In eo littore Capralis præalta Crucis vexilla ſolenni ritu, & precationibus conſecrata defixit; à quibus Regio ſanctæ Crucis in aliquot annos dicta: ſed à braſilo rubro ligno, quod tingendis veſtibus, inde petitur, ſuper inditum deinde Braſiliæ cognomen, repudiata ſanctiore appellatione, tacitus prophani vulgi conſenſus, & pertinax conſuetudo retinuit: Eſt autem Braſilia noui orbis pars, quam, paulò poſt Capralis acceſſum, Americus Veſputius, Florentinus, eiuſdem Emanuelis euſpicijs accuratius explorauit. Gens nullos omninò colebat Deos; ominibus tantum & augurijs ad inſaniam dedita, & ariolis, impoſtoribuſque miſerandum in modum expoſita Sparſis domicilijs habitabat, nullo mag ſtratu, legibuſue conſtricta: Trium ex Alphabeto elementorum. F. L. R. nullum vſum habebat; minimè abſurdâ quorundam animaduerſione lectum id eſſe diuinitùs, eò quòd Fide, Lege, Rege carerent Braſilij: beneficiorum acceptorum immemores: æquè iræ, ac libidinis impotentes: ad pugnas, & certamina temerarij, præcipiteſque: vltionis, & ſanguinis humani auidiſſimi; ad ſummam, belluis, quam hominibus propinqua. Erat in magno apud illos honore quoddam genus hominum maleficum, quos de rebus certis conſulebant. *Pages* ab illis appellabantur. Hi gerebant in ſumma Sagitte cucurbitam in faciem hominis figuratam. Quoties autem illis libebat, intrà cucurbitam ignẽ ſubijciebant, & fumum ex herbis congeſtis faciebant, tùm fumum illum naribus accipiebant, vſque eò, dum ebrij vacillarent, & corruerent, & extrà mentem raperentur. Habent enim herbæ illæ eam vim, vt fumo quaſi vino ſuprà modum ſumpto mentem eripiant. Tum verò ſtridere dentibus, in ore ſpumas agere, oculos torquere, necem multis comminari, turbulentibus motibus, & geſtibus eos, qui circumſidebant, exterrere. Nemo enim ſuſpicabatur, illos abſque diuini Spiritus inſtinctu tàm horrendas voces iacere. Quòd ſi quis ex illis, quibus homo ad eum modum lymphaticus quidquã dirum prænuntiauerat, aliquem grauem caſum ſubijſſet, non dubitabant, quin illud ſupplicium, ad eam diuinationem referendum eſſet. Hi quocumque venirent, ſummo omnium plauſu recipiebantur, viæ muniebantur, carmina ad tibias gentis more concinebantur, choreæ agitabantur, fæminæ formoſæ, vel virgines illæ eſſent, vel cuiuſuis matrimonium tenerent, ad illos introducebantur. Opinabantur enim miſeri, ſi illos placatos habuiſſent, omnia feliciter euentura. Illic, neque filias parentibus, neque ſorores fratribus collocari licebat: reliquas mulieres, ſine vllo diſcrimine ſibi matrimonio coniungebant, quas tamen ſine offenſione interpoſita, deſerebant. In adulterio deprehenſas, vel occidebant, vel tanquàm ſeruas vendebant. Parentes non habebant in filias poteſtatem, ſed fratres: quos quidem, quoties eis liberet, venales proponebant. Venditio autem erat, pro alijs rebus, quas ipſi concupijſſent, permutatio, pecuniâ enim, carebant. Homines ſunt colore ſubnigro. Capillum habent mollem, nigrum, atque promiſſum. Sunt omnes imberbes, propterea quod volſellis omnes corporis pilos euellunt. Nullas litteras nouerant, nullam religionem colebant, nullis ponderibus, aut menſuris vtebantur, nullius Regis imperio ſubijciebantur. Cùm bellum inter eos exoriretur, eum ducem eligebant, quem omnium fortiſſimum, & in bellis gerendis acerrimum fore credebant. Nullis veſtibus vulgò tegebantur. Qui tamen inter eos nobilitate præſtarent, veſtes induebant è pſittacorum, & aliarum auium variorum colorum plumis confectas. & hi pileis ex eiſdem plumis contextis caput ornabant, & brachijs armillas, ex plumis ſimiliter factas inducebant. Veſtes autem ab vmbilico, ad genua tantùm demiſſas gerebant. Mulieres capillos nutriebant: viri à fronte ad medium verticem, caput abradebant. Qui elegantius ornari voluiſſent, aures, & nares, labia, & facies etiam perforabant, & in locis illis lapillos varijs diſtinctos coloribus inſigebant. Mulieres pro lapillis, minutis conchilijs, quæ apud illas gentes magno in pretio ſunt, ſimiliter excolebantur. In bellis arcubus vtuntur, & tanto artificio ſagittas emittunt, vt in quemcumque corporis vllius locum, ſagittam collineare velint, eum configant. Loco ferri, oſſibus piſcium, ſagittas armant; quibus tamen tàm altum vulnus imprimunt, vt tabulam quamuis ictu perfodiant. Venationibus aluntur; veſcuntur ſimijs, atque lacertis, anguibus, & muribus; nullaſque eiuſmodi dapes aſpernantur. Lintribus vtuntur è corticibus arborum ingentium factis; quæ tamen tantâ ſunt interdum capacitate, vt homines triginta ſuſtineant. Cùm piſcari volunt, alij remis lintrem agunt, alij verò mare fuſtibus verberant, & piſces exterrent: piſces attoniti ad lumen aquam enatant; tunc qui ad eam rem parati ſunt, cucurbitas aridas, & exinanitas ingentis magnitudinis ſub fluctibus oppoſitas habent, in quas piſces ſpontè ſubeunt. Frumentum minimè ſerebant. Panem è radice vnius herbæ conficiebant, portulacæ magnitudine. Hæc autem tàm letiferum venenum continet, vt qui illam crudam comederit, repentè moriatur. Illi verò radicem contundunt, contuſam exprimunt, nè quidquam in illa ſucci illius venenati remaneat: tùm ad ſolem exſiccant: molis deinde conterunt, atque farinam efficiunt. Ex ea, & vino, genus potionis faciunt ceruiſiæ perſimile, quo quidem, vbi ſe ingurgitabant, quod frequenter illis eueniebat, tum omnes, fraudes, & inſidias plus ſolito machinabantur. Erant ad laborem pigri, ad luxum, & otium propenſi. quoties à bellis conquieſcebant, totum tempus in conuiuijs, & cantibus, & ſaltationibus ſine vllo modo conſumebant. Choros in eodem loco ſemper inſiſtentes circùm orbem verſant. In cantibus non diſtinctis ſonorum interuallis, ſed ſimplici vocum ratione carmina modulantur. Illic autem, quæ fecerint in bello commemorant, facinoraque ſua ſummis laudibus extollunt, & omnes cantus ad virtutis militaris laudem reuocant, & interim ſibilis, & pedum ſtrepitu eandem ſymphoniam progrediuntur: alij verò ſaltantibus pocula miniſtrent, donec tandem omnes temulenti à oppreſſi ſternantur. Domos è lignis ædificant, & culmis congeſtis obtegunt; & muris binis, aut ternis circumuellent, propter frequentia bella, quib. exerceri ſolent. In vna domo (ſunt .n. longiſſimæ) multi ſimul habitant: & ij inter ſe fraternè amant, libenterque alij pro aliorũ, qui cũ illis viuunt

Braſilienſium mores.

ſumptibus inſtruxit, & commeatu, armis, nautis militibus egregiè munitam, Olyſippone educens, curſum in ſeptentrionalē plagam direxit, & tandē ad terram peruenit, quam propter ſingularem amœnitatem, Viridem appellauit. Homines, vt ipſe poſteà referebat, erant barbari, & inculti, colore cādido: qui tameo color ætate propter magnitudinem frigoris inſulcatur. Valent primùm celeritate, ſunt iaculandi peritiſsimi; iaculis vtūtur in ſummo percuſsis, quibus coniectis hoſtes ità traijciunt, atque ſi ferro armata fuiſſent. Pellib animantiū velliūtur, antra colūt, aut humiles caſas ſtramentis tectas excitant, in quibus habitēt. Nullâ religione aſtricti erant, auguria tamen ſequebantur. Vxores legitimo ſibi matrimonio copulant. De fide, & pudicitiâ vxorum valdè ſolliciti ſuot, cùm ſint naturâ ſuſpicioſi.

Ferdinādus & Iſabella diſpenſationem pro filia Luſitaniæ Regi collocanda impetrant.

Hoc ipſo anno M D. Emanueli filius Michael mortuus eſt, morbo ſublatus. Ferdinandus, & Iſabella Catholici Reges, vt rurſus nouâ ſibi affinitate Emanuelem deuincirent, elaborârunt. Mirè enim cupiebant filiam ſuam Mariam, illi collocare. Emanuel vbi id intellexit, ſummâ voluntate eorum deſiderijs aſſenſus eſt. Nec enim aliud poterat eſſe matrimonium, vel generis amplitudine, vel dotis magnitudine, vel virtutis egregiæ ſignificatione clarius, & eorum vtrique conuenientius. Eluxit enim in Mariâ ſummum modeſtiæ, & manſuetudinis, & probitatis exemplum: ſed quia matrimoniū propter affinitatem in coniugio Iſabellæ contractam, per Pontificij iuris ſanctiones, iungi minimè licebat ab Alexandro Pontifice poſtulârunt, vt eos ſolueret legibus, nè religione aliquâ poſſet impediri coniunctio, quæ maximas vtilitates erat omnibus Hiſpaniæ regnis allatura. Hac impetratâ ab Alexaodro facultate, nuptiæ celebratæ ſunt, *Oſorius lib. 2.*

XXI. *Carolus Philippi Archiducis & Ioannæ Principis maior natu filius naſcitur.*

Aucti ſunt nouâ lætitiâ, eodem anno M.D. Reges Catholici à nato nepote. Gandaui, vbi Ioanna princeps eorum filia, Philippo Archiduci nupta agebat, Carolus illis natu maior filius, natus eſt felici ſorte, ipſo Matthiæ Apoſtoli memoriâ ſacro die: cui ampliſsima imperia, immenſæ copiæ, victoriæ de hoſtibus multæ, & præclaræ cælo deſtinatæ erant. Octauo ab ortu die Margarita amita in eam vrbem appulſa, infantem de ſacro fonte ſuſcepit, vna cum Margarita altera poſteriori Caroli audacis coniuge vſque dum ſuperſtite. Ducem Lucemburgium vocari infantem placuit, veteri more mutato. Nam antè Ducum Burgundiæ maiores filij Caroleſij Comites vocari moserat. Impleuit ea res Hiſpaniam nouâ lætitiâ. Ipſa Iſabella Regina die natali nunciato, ſubdidit ex diuinis litteris. *Cecidit ſors ſuper Matthiam.* Vaticinium vanum non exiſtit, neque coniectura falſa. Enimuerò Michaele Principe vitâ functo Philippus Archidux, & Ioanna vxor, Caſtellæ & Aragoniæ Principes dici cepere, haud dubio hæreditatis iure, iudicioque. *Mariana lib. 27. c. 9.* Antiſtes Tornacenſis infantem lauit, nomen, Caroli indidit, Chimaus Princeps in memoriam proaui Caroli pugnacis. Ter in populum aurea, argenteaque ſparſa poſt Baptiſmum moneta; primùm ab Archiduce infaotis patre, deinde à Senatu Gandenſi, Tertiò à mercatore panni ſerici, Vrbis Gandenſis ciue, qui antè ædes ſuas, quâ infanti iter erat, ſceoam erexerat; in qua quinquaginta ſtabant viri, ſinguli ſingulis manibus ardentes tedas tenentes. In medio conſpiciebatur filius eius, ac filia vnica, quæ prætereunti infanti vas aureum magni ponderis dono dabat. Rectores vrbis Gandenſis infanti obtulêre oauem argenteam quinquaginta pondo, omen futuratum nauigationum, ex quibus ei, ſucceſſoribuſque eius, naues ab incognitis inſulis, ac terris repertis, incōparabiles allaturæ eſſent opes: *Heuterus rerum Belgic. lib. 5.* & quibus nauigationibus fides Chriſtiaoa inuehenda eſſet in incognitas regiones. Obſeruatū eſt, tum à nonnullis, quòd ab Auguſto Cæſare, qui fuit Chriſti temporibus, quibus lux fidei Chriſtianæ ſedentibus in regione vmbræ mortis illata eſt, totidem ferè fluxêre anni ad Carolum Magnum primum Germanorum Imperatorem, qui fuit longè potentiſsimus, & præter alias, etiam Saxones multis bellis per anoos triginta ægrè tandem domitos coegit recipere fidem Chriſti: quot ab ipſo Carolo Magno, vſque ad hunc Carolum Quintum, qui fidem Chriſti in ampliſsimas ab ipſo reperti, & occupati noui orbis prouincias, religioſorum hominum operâ mirabiliter inuexit, ac propagauit. Vt autem in Germaniam, & alios quoſdam huius orbis populos Chriſti fides tum illata eſt, cū Græci tumultuarentur, & in res nouas auidi viderentur, nec à prauis amplectendis dogmatibus abhorrerent, quod fuit verè ætate Caroli Magni: ità quoque poſteriore æuo, dum Germani, & vicinæ nationes, Lutheri, & aliorum ſimilium pſeudo doctorum peregrinas amplecterentur doctrinâs, & à Catholica fide, quam ipſis Papiſticam, & Romanā libuit appellare, nec non à veterum Germanorum toto orbe celebratâ conſtantiâ deficerent, apud Antipodes, & in nouo Carolino orbe (ſic enim quidam vocant) atque etiam illis in locis, & regionibus ampliſsimis, quæ Luſitani partim adierunt, partim vel vi expugnatas, vel deditione acceptas ſuis Regibus ſubdiderunt, Chriſtiana fides, & Catholica religio, ab innumeris populis recepta eſt, hodieque recipitur. Et illud quoque loco portenti habitum, in porticu, quæ ferendo ad ſanctum lauacrum infanti, è palatio ad ædem S. Ioannis mirabili opere, & magno ſumptu extructa erat, præter alia multa ſtupenda quadraginta arcus triumphales, & tres altiſsimas portas, vnam ſapientiæ, alteram iuſtitiæ, tertiam Pacis, & Concordiæ ſimulachris cōſpicuas excelluiſſe, biſque mille, & 50. faces arſiſſe: nec non in alia porticu aereâ ex funibus compacta è faſtigio ædis S. Nicolai ad apicem turris Capitolinæ, omnia latera plena facibus ardentibus fulſiſſe: augurantibus plurimis, infantem futurum victorijs Sapientia, Iuſtitia, & Felicitate clariſſimum; qui tenebras hæreſeos, & gentilitatis, ex noto, & ignoto orbe, diuiniore luce diſsiparet. *Surius in Commentario rerum in orbe geſtarum.*

Portentū in porticu quadam apparet.

Eodem anno 1500. venit Romam Indus quidam nomine Ioſeph narrans, res Eccleſiaſticas Presbyteri Ioannis, noſtris haud multùm diſsimiles. *Nauclerus generatione 51. volum. 2.*

XXII. *Lapicida quidam caput S. Annæ Moguntia Durenum tranſfert.*

Hoc ipſo anno, lapicida quidam, qui in conſtructione turris S. Stephani Moguntiæ aliquamdiu laborauerat, caput S. Annæ, matris Mariæ virginis argenteo incluſum vaſculo, ex eadem Eccleſia furatus, Durenum, Ducatus Iuliacenſ. & Diœceſis Colonienſ. oppida detulit. Exhibitus ab oppidanis ſacro vertici honor, ſecuta miracula, de furto lis à Canonicis Moguntinis intentata Durenſibus: ſed nullo profectu. *Trithemius in Chron. Sponheimen.*

XXIII. *Quædam de Familia Iacobi Serræ Cardinalis referuntur.*

Mentionem fecimus ſuperiùs Iacobi Serræ, quē hoc anno Alexander Pontifex inter Cardinales adſcripſit. Fuit hic materno genere, ex gente Carâ nobili inter Sardos, atque peruetuſtâ: quippe quæ S. Hilarum Papam anno Chriſti 461. & aliquot poſteà ſeculis Hilarum, Conſtantinum, & Anaſtaſiū Caros, ex quibus Conſtantinus Xenodochij Sardorum apud S. Chryſogonum Romæ Conditori, Hilarus autem Sardiniæ à Saracenis, per preces liberator, nec non Benedictum Caium tit. S. Praxedis presbyterum Cardinalem, à Gregorio VII. circa annum 1080. creatum ac prætereà alios viros dignitate, & virtutibus illuſtriſsimos edidit. Extat in Eccleſia S. Chryſogoni, lapis è conſpectu altaris maioris eminens, in quo iſta leguntur.

Digitized by Google

rem Decimæ, & Vigeſimæ huiuſmodi prodicto rtiennio duntaxat harum ſerie ſacimus, conſtituimus, & etiam deputamus, Tibi per Apoſtolica ſcripta mandamus, & committimus, quatenus ad Prouincias, Ciuitates, Terras, & loca ſubiecta huiuſmodi perſonaliter accedas, vel prout tibi meliùs videbitur expedire, alios ſubcollectores tuos destines, ac integram Decimam, & Vigeſimam huiuſmodi, ab omnibus, & ſingulis ad illius ſolutionem, vt præfertur, obligatos in vno, vel duobus terminis, prout tibi videbitur, præfigendis, petere exigere, leuare & colligere cures. Nos enim tibi Decimam, & Vigeſimam huiuſmodi per te, vel alios, vt præfertur, deputandos, authoritate noſtrâ petendi, exigendi, leuandi, & recipiendi, ac de receptis duntaxat ſoluentes, quietandi, liberandi, & abſoluendi, nec non contradictores quoslibet, & rebelles, ad dictas Decimam, & Vigeſimam ſoluere differentes, ſeu renuentes, Chriſtianos videlicet priuationis pœnas in prioribus litteris prædictis contra tales inflictas, & promulgatas incurriſſe declarandi, ac etiam per alias cenſuras Eccleſiaſticas, aliaque iuris opportuna remedia, ac ſequeſtrationem fructuum, redditunm, & prouentuum huiuſmodi compeſcendi, & ſi proteruitas aut contumacia exegerit. Eccleſiaſticos, & Officiales prædictos, ab Eccleſiis, Monaſterijs, Dignitatibus, Magiſtratibus, Præceptorijs, Baiuliuijs, Caſtellanijs, Hoſpitalibus, Beneficijs, & Officijs prædictis amouendi: Iudæos verò prædictos, ad vigeſimam, vel decimam integram, vt præfertur, & etiam pro quolibet centenario florenorum quatuor florenos ſimiles, inuentori bonorum ſuorum huiuſmodi, & fraudem eorum reuelanti, & alias iuxta dictarum litterarum tenorem; & tàm quoad eos, quàm quoad Chriſtianos huiuſmodi ad præmiſſa brachium ſeculare inuocandi, nec non quotiès te, vel deputandos ſubcollectores prædictos reſpectiuè abeſſe cōtigerit, aliam, vel alias, perſonam, ſeu perſonas, Eccleſiaſticam, vel Eccleſiaſticas, ſecularem, vel cuiuſuis Ordinis Regulares, in Prouincijs, Ciuitatibus terris, & locis prædictis ac aliàrum Diœceſum loco eorum etiam cum ſimili, aut limitata poteſtate deputandi, & ſubſtituendi, ac ab eis computa, & rationes, de collectis, & miniſtratis recipiendi, & ad id per cenſuras, & pœnas prædictas, ac alias modo præmiſſo cogendi, & compellendi, omniaque alia, & ſingula in præmiſſis, & circa ea neceſſaria, ſeu quomodolibet opportuna faciendi, exercendi, gerendi, & exequendi, quæ ad plenariam executionem præmiſſorum expedire videbuntur: ipſoſque Chriſtianos, qui ad cor reuerti, & de his, in quibus præmiſſorum occaſione, obligatione obligati erant debitè ſatiſfecerint, abſoluendi, liberandi, & habilitandi, nec non cum illis, qui ſententijs, cenſuris, & pœnis prædictis irretiti, Miſſas, & alia diuina officia, non tamen in contemptum Clauium celebrando, aut aliàs ſeſe illis immiſcendo irregularitatem contraxerint, ſuper illa diſpenſandi, plenam, liberam, & omnimodam authoritate Apoſtolicâ, tenore præſentium licentiam concedimus, & facultatem. Non obſtantibus fel. rec. Bonifacij Papæ VIII prædeceſſoris noſtri, de vna, & de duabus dictis in Concilio Generali editâ, & de perſonis vltrà certum numerum, ad iudicium non vocandis, alijſque Conſtitutionib. & Ordinationib. Apoſtolicis, nec non omnibus illis, quæ in ſingulis prædictis litteris voluimus non obſtare. Verùm quia difficile foret, præſentes litteras, ad ſingula quæcumque loca, in quibus expediens fuerit, deferre, volumus & eadem autoritate decernimus, quod illarum tranſumptis, manu publici Notarij inde rogati ſubſcriptis, & ſigillo tuo, aut deputandorum ſubcollectorum prædictorum, ſeu alicuius Prælati, vel alterius perſonæ in Eccleſiaſtica dignitate conſtitutæ munitis, ea prorsùs fides vbique in iudicio, & extrà, ac aliàs vbilibet indubia adhibeatur, quæ præſentibus adhiberetur, ſi eſſent exhibitæ, vel oſtenſæ. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, Anno Incarnationis Dominicæ, Milleſimo Quingenteſimo Calend. Februarij. Pontif. noſtri. Anno IX.

ſita à Cardinalibus ſup rea

Præter Decimam Clero vniuerſaliter impoſitam, à qua, neque etiam ipſos Sacræ Romanæ Eccleſiæ Cardinales, vt ſuperius ſcripſimus eximere voluit, à Cardinalibus ſuperiore anno creatis, ratione galeri, annuli, & tituli, certam pecuniarum ſummam in idem ſacrum contrà Turcas bellum exegit. Enimuerò ſoluerunt iuxtà taxam ſingulis præſcriptam, ſinguli aureos ducatos, vt infrà.

tis certam pecuniæ ſummam exegit.

Didacus Archiepiſcopus Hiſpalenſis. 25. m.
Iacobus Epiſcopus Arborenſis 5 m.
Thomas Archiepiſcopus Strigonienſis. 20. m.
Petrus Archiepiſcopus Rheginus. 7. m.
Franciſcus Borgia, Archiepiſcopus Conſentinus. 12 m.
Ioannes Archiepiſcopus Salernitanus. 4. m.
Ludouicus Epiſcopus Caputaqueoſis. 5. m.
Antonius Epiſcopus Cumanus. 20 m.
Ioannes Baptiſta, Epiſcopus Mutinenſis. 22. m.
Amancus de Albreto. 10. m.
Marcus Cornarus Venetus. 20. m.
Brucardus in diarijs.

Eam pecuniarum ſummam Cardinales noui, in eam ſacram expeditionem, quam Alexander Pontifex decreuerat aduersùs Turcos, alacriter numerârunt. Cardinalis Legatus, in Germaniam, & ad alias quaſdam ſeptentrionales nationes, ad publicandam Cruciatam, conquirendaque belli ſubſidia miſſus, nonnullam in principio aduentûs ſui repulſam tulit. Siquidem eū in Germania legatione fungi prohibebant Principes & Maximilianus Cæſar, nolentes pati exactionem pecuniarum. Tandem tandem Principes permiſerunt, qui cum vniuerſam Germaniam ab Oeniponte peragrâſſet, & Norimbergâ diſcedens per Franconiam Orientalem, & Thuringiam, Coloniam vſque perueniſſet, inuenit Germanos alijs nationibus ad pietatem, & dandum promptiores. *H. Mutius Germ. Chron. libro trigeſimo.*

In dominio Veneto, quorum causâ ſacrum bellum indicebatur, hæc pecuniæ ſumma à Collectore Pontificio fuit conquiſita. In vrbe auri libræ ducentæ nonaginta ſeptem. Patauij vna, & ſexaginta. Vicentiæ, ſexaginta quatuor, & ſemilibra. Veronæ vna, & triginta. Brixiæ quadraginta octo. Bergomi ferè quadraginta quatuor. Cremonæ, duodecim. Cremæ plus nouem. Taruiſij viginti quatuor. Feltriæ duodecim, & ſemi libra. Ciuidali Carnico nouem. Vtini quadraginta duæ Foſſa Claudia libras auri paulò minus octo facilè contulit. Portus, quem Gruarium appellant, vndecim, Colonia, qui quidem vicus eſt in Vicentinorum finibus quatuor. Alia in continenti caſtella, vicique pro modo facultatum. Summa erat totius auri ex ſola Cruciatæ publicatione à pijs contributi, libræ ſepties centies & nonies, eoque amplius. *Bembus hiſt. Venet. libro quinto.*

II. Idè Principes Chriſtianos cōcordes facere ſatagit.

Præter conquiſitionem pecuniarum, in vſum ſacri belli, Alexander Pontifex ad concordiam inter Principes Chriſtianos reſarciendam, omnem diligentiam adhibuit. Diſſentio non modica erat, Maximilianum Cæſarem inter, & Ludouicum Regem Gallorum, occaſione Imperii Mediolanenſis. Nam Ludouicus Rex & ſi de eodem occupato inducias à Maximiliano impetrâſſet; tamen cùm hic poſteà, quantum imperij maieſtas, tanti dominij alienatione minueretur, quantaque igoominia, ad ſe, qui penè ſub patrocinio ſuo, & ſpe datâ, tanta pecuniæ vi accepta, Ludouicum Sfortiam priuari paſſus eſſet, inde perueniret, diligentius perpendiſſet, Ludouici Regis, ac Venetorum Oratores, velut eorum, qui Imperi

iura occuparent, non amplius audire voluerat: ac demum duorum fratrum miſerandâ calamitate multò magis accenſus, veteri æmulatione, iniuriarumque à Galliæ Regibus & Veneta Repub. varijs temporibus, ſibi, & maioribus ſuis illatarum, memoriâ in eius animo excitata, vt Septem viros Auguſtales, & reliquos Germanorum Principes, ad tantam iniuriam non minus Germanorum genti, cuius imperij dignitas eſt propria, quam ſibi illatam armis vlciſcendam concitaret, crebros conuentus peragebat: quin etiam ne Rex Galliæ, tanta Imperij Principum patientiâ audacior factus, & tanto fortunæ fauore elatus, vt aliquâ obliquâ ratione Cæſaream coronam Galliæ Regibus, quorum aliàs fuerat, reſtitui curaret, animum intenderet, periculum imminere oſtendebat: quâ in re Pontificis conſeolum, cum neceſſitate, vt qui illius potentiæ repugnare non poſſet, expreſſum eſſet habiturus. Eas cauſas diſſentiendi cùm Maximilianus haberet, iamque cogitaret bellum Ludouico inferre, Pontifex concordiæ inter vtrumque amans, Cardinalibus Legato & Rotomagenſi commiſit, qui pacem aliquo modo inter diſsidentes componerent; vt arma, quæ in ſe mutuò parabant, in Baiaſitem conuerterent. Effecit Pontifex, quod voluit: & non modò pacem, verùm etiam affinitatem inter eos conciliauit. Philippi Archiducis, Maximiliani filij hac in re operâ vſus, qui quoniam eius populi, nè mercaturæ commertium impedirent, haud libenter cum Gallis bella gerebant: & quia Ludouicus Rex cum maſculâ prole careret, Claudiam filiam, Carolo Archiducis filio recèns nato in matrimonium dare, & dotis nomine, cum ad ætatem, quâ procreandis liberis dare operam poſſent, perueniſſent, Inſubriæ Imperium, ſe traditurum eſſe promittebat: Philippus verò, etiam Britanniæ (à matre Annâ, hæreditarius Claudiæ principatus) dominium ſpe deuorabat, Maximiliano patri pacem perſuaſit. Die xxiv. Auguſti, Carolo Duci Lucemburgenſi, Claudia deſponſata per Procuratores fuit; numerata præterea à Ludouico Rege, certa pecunia Maximiliano: qui tametſi à Friderico Neapolitano Rege, quadraginta ducatorum millibus acceptis, & ſi opus eſſet, quindecim millium in ſingulos menſes ſoluendorum ſtipulatione, nullam ſe pactionem ſine ipſo admiſſorum, & ſi neceſſitas incideret, ad periculum ab illo auertendum, bellum in Inſubria motu ū promiſiſſet, nullã in tabulis tractationis eius admiſit mentionem.

Anna Aquitana familia refertur.

Conciliauit præterea inter Ludouicum Regem Galliarum, & Ladiſlaum Vngariæ, & Boemiæ affinitatem. Reſciſſo enim huius cum Beatrice Aragoniâ matrimonio, poteſtatem ei fecit, Annam Aquitanam, Regij apud Gallos ſanguinis, virginem ducendi. Non incongruum fore arbitror, quanam familiâ, Annæ hæc ortum duxerit, & quâ generis propinquitate, Regibus Galliæ iuncta fuerit, breui ſermone recenſere. Gaſto Foxius ex Ebroicenſi familiâ, Regibus Galliæ, & Nauarræ propinquâ progenitus, Leonoram Henrici Quarti, Hiſpaniæ Regis filiam vxorem habuit: & ex ea Ioannem Comitem Narbonenſem ſuſcepit; qui ex ſorore Ludouici Vndecimi, Regis Galliæ, genuit Gaſtonem illũ Foxium, qui maximis rebus geſtis, priùs fortiſſimus Dux, & Imperator, quàm miles, prælio Rauennate ab Hiſpanis fugientibus occiſus eſt; ac filias Germanam, Ferdinando Hiſpaniæ Regi, Maurorum domitori collocatam, ac Catherinam, Guilhelmo Comiti Candallano Vaſconi in Aquitanis nuptui traditam; quæ eidem Guilhelmo Ioannem Candallanum poſteriorem, & Annam hanc Ladiſlai Vngariæ Boemiæque Regis coniugem, in aula Ludouici Aureliani Regis Galliæ, à teneris educatam, Carlotæ Albretæ Valentino Borgiæ nuptæ propinquam genuit: per quod quidem Annæ connubium, affinitatem cum Galliæ, Nauarræ, Boemiæ, Vngariæ, Hiſpaniæ, Regibus, nec non cũ Philippo Archiduce, & Carolo Duce, Alexander Pontifex contraxiſſe viſus eſt.

Illi De Regno Neapolitano inter Galliæ & Hiſpaniæ Reges contentio.

Conatus eſt præterea Alexander, Ludouico Regi conciliare Ferdinandum, & Iſabellam Hiſpaniæ Reges. Contentio erat præcipuè de regno Neapolitano Ludouicus illud ad ſe pertinere, Ferdinandus pariter ius, ſe habere aſſerebat. Nam etſi Alfonſus Aragoniæ Rex, peculiari, & ab Aragoniæ regno ſeparato iure, id adeptus eſſet, ideoque tamquam rem propriam Ferdinando filio notho tradidiſſet: tamen apud Ioannem eius fratrem, qui illi in regno Aragoniæ ſucceſsit, & Ferdinandum Ioannis filium, quum Alfonſus id Aragoniæ regni armis, & pecunijs adeptus eſſet, iure ad id regnum ſpectare, ad iſtud tempus vſque tacitâ quærela fuerat: quam Ferdinandus Hiſpanicâ arte, & patientiâ, non modò debitis inter propinquos officijs, cum Ferdinando Neapolitanorum Rege, & ſucceſſoribus non prætermiſsis, ſed etiam nouæ affinitatis vinculo auctis texerat. Ferdinando enim Neapolitano Regi, Ioannam ſororem ſuam in matrimonium dedit, & vt altera Ioanna, illius filia, Ferdinando iuniori filio nuberet, aſſecutus eſt: nec tamen efficere potuerat, quin cupiditas ſua multò antè, Neapolitanis Regibus innoteſceret. Eadem itaque cupiditate in Ferdinando, & in Galliæ Rege conſpirante, alter, vt impedimenta, & difficultates remoueret, alter verò, vt eius, quod diu optauerat, partem aſſequeretur, cùm ad totum occupandum nulla occaſio appareret, Neapolitanum Regnum inter ſe partiri ſunt, eâ ratione, vt Galliæ Regi Neapolis ipſa cum tota Leborij agri regione, Aprutijque prouincia, Ferdinando verò Apulia, & Calabria obtingerent: ſuam verò quiſque partem altero nec iuuante, nec impediente occuparet. Hoc autem fœdus tamdiu, donec Galliæ Regis exercitus, quem ad id bellum miſſurus eſſet, Romam perueniſſet, quàm maximè occultum eſſet: quo tempore vtriuſque Legati, id ad Chriſtianæ Reipublicæ commodum contra Religionis hoſtes factum aſſerentes, ſimul à Pontifice diploma, ex partitione inter ipſos factâ, vt Ferdinando videlicet Apuliæ, & Calabriæ Ducatus, & Galliæ Regi non ampliùs Siciliæ, ſed Hieroſolymitani, & Neapolitani Regni nomen attribueretur, poſtularent. Pontifex vtrique Regi Apoſtolicâ authoritate patris decretæ imperium ſuo diplomate, quaſi beneficiarij Romanæ Eccleſiæ confirmauit: non vt inde aliquid in commodũ ſuorum (quod mali qui ſcriptores imponunt) ſperaret, ſed vt Fridericũ cõtumacem caſtigaret, & tã potentiſsimis Regib. in vicinia conſtitutis cõmodiùs vti poſſet, ad excidiũ Turcarum contra quos ſacrum bellũ edixerat: iſq; Ladislaum Vngariæ Regẽ, ac Venetos fœdere ſanctiore ſibi deuinxerat. Die 27. Tabulis eius fœderis confectis, vulgatiſque, inter eos cõuenerat: Vt Ladislaus Rex in Turcas partim, omnib. promotis copijs arma cõuerteret. Senatus Venetus eandẽ pecuniæ ſummã, quantã Matthiæ Regi ſoluere cõſueuerat, in ſingulos annos, donec bellũ confectum foret, cẽties mille nũmos aureos numeraret. Põtifex eidẽ Regi in trienniũ, ſingula 40. millia aureorũ ſubſidij nomine tranſmitteret. Ex decima, vigeſima, & Cruciata eidẽ Regi in ſuo duntaxat regno collectas pecunias, Põtificio diplomate tribueret. Pontifex triremes Reip: Venetæ viginti pecuniâ ſuâ, ſaciaq; quibus Veneti bello Thracio vterẽtur armaret, ac Reges Chriſtianos, Galliarum, Hiſpaniæ, Luſitaniæ, Angliæ, Scotiæ, Daniæ, Poloniæ, Sueciæ, ac præcipuè Romanorum ad ſanctum fœdus ineundum inuitaret. Et quidẽ Pontifex, ſtatim, atque fœdus cũ illis percuſsit, Ladislao pecuniam numerauit, & quindecim triremes in continenti per ſuos miniſtros,

Illos conciliare nititur Alexander PP.

vt quao-

vt quantocius inſtruerentur, omnem diligentiam adhibuit: reliquas quinque Senatui armandas reliquit, cum ei pecuniam ſacram, quam homines Imperio Veneto, vt criminibus, & maleficijs obnoxij ſoluerentur, ex Alexandri litteris perſoluerent, bello Thracio inſumendam permiſiſſet: quarum omnino viginti nauium Imperium Nuncius ſeu Commiſſarius abs ſeſe datus obtineret. Is autem fuit Iacobus Piſaurus ex Venetâ nobilitate Epiſcopus Paphiorum: qui etiam maiori earum nauium parti, quam Venetijs armandam curauit, (nam reliquam in Flaminiæ maritimis municipijs Anconæ inſtruxerat) præfectos Ciues ſibi Venetos adlegit. Præter hæc Pontifex, Ludouicum Gallarum, & Ferdinandum Hiſpaniarum Reges, fæderi ſancto adiunxit, atque vt claſſes in illud ſacrum bellum, quàm inſtructiſsimas mitterent, effecit: hortatus vtrumque, vt præſentiam ſuam Reipublicæ Chriſtianæ in tàm ſancto opere exhiberent, ſibi quoque in votis eſſe, vnà cum vniuerſo S.R.E. Cardinalium Collegio, eodem, quò ipſi, vel alter eorum pergeret, proficiſci, ad expugnandum tàm potentẽ hoſtem.

Ludouicus & Ferdinandus, Reges ſubſidia in bellum Turcicũ mittunt.

Miſit Gallicam claſſem Ludouicus, Philippo Rauenſtenio duce; Hiſpanicam verò Ferdinandus, Magno Conſaluo præfecto: vterque autem ſuis imperauit, vt Alexandro Pontifici, vel ipſius Legato, in his, quæ ad Turcicum bellum ſpectabãt, obtemperarent. Cũ verò Veneti accepiſſent: Emanuelem Luſitaniæ Regem, ingentem claſſem Africano bello gerendo comparâſſe, & à Pontifice flagitarent, vt ab Emanuele poſtularet, qui eadem claſſe, quæ iam erat rebus omnibus inſtructa, Rempub. illorum iuuare vellet, Pontifex Legatis Venetis, qui cum his poſtulatis ad Emanuelem Reipub. ſuæ nomine mittebantur, litteras ad eum dedit, quibus admonebat. *Nè Venetorum poſtulata negligeret. Commune namq; Reipub. Chriſtianæ diſcrimen, coniunctis omnium Chriſtianorum viribus eſſe depellendum. Cogitaret enim, ſi ſempiternus Chriſtiani nominis hoſtis, quod animo deſignabat, efficeret, quantâ cum ſuperbiâ, eſſet in Italiam, deinde in Galliam, & in Hiſpaniam inuaſurus. Bellum Africanum intermitti commodè poſſe: at occaſionem tantæ calamitatis arcendæ prætermiſſam, reuocari non poſſe. Multò deinde eſſe ad laudem illuſtrius, ab amicis propulſari, quàm inimicis inferre periculum. Multos Italiæ Principes eſſe ad auxilium Venetis afferendum incitatos: ſed eos non tàm citò poſſe opem afferre, quàm periculi magnitudo poſtulabat. At Emanuelis, cũ iam claſſem omnibus rebus ornatam haberet, nihil impedimento fore, quò minùs ſi vellet, ad ſe omnem gloriam illius Reipub. conſeruatæ reuocaret. Celeritate opus eſſe, quam reliqui propter rerum ſuarum difficultatem, adhibere non poterant. Videret autem quãta gloria illius eſſet futura, ſi Reſpub. Veneta à vicinis deſerta, ab eo, cuius regnum tanto locorum interuallo diſsidebat, in tanto diſcrimine ſuſtentaretur. Poſtremò in illius belli ſocietate, non ſolùm humanitatis, atq; virtutis, ſed etiam Chriſtianæ pietatis ſpecimen clariſsimum, ſempiternâ memoriâ conſecrandum, dari ab illo poſſe.*

Idem Luſitanie Rex præſtat.

His Pontificijs rationibus & litteris Emanuel inductus, ſtatuit, vt ex tota claſſe triginta naues, quanta maxima celeritate fieri poſſet, re frumentaria & omni commeatu ad tam longam nauigationẽ inſtruerentur. Et quia claſſe diminuta, non poterat ille pro dignitate bellum per ſe Mauris, vt cogitauerat, inferre, illud in aliud tempus diſtulit, & toto animo in opem, quam erat Venetis allaturus incubuit. *Oſorius lib. 2. Bembus lib. 5. & 6. Guiciardinus lib. 5. Mariana lib. 27. c. 7. Iuſtinianus lib. 10. Iſtinſius lib. 4. Burcardus in notis diarijs. Surita, de rebus Ferdinandi Catholici lib. 4.*

IV.

Petrus Dabuſſonius Car. vniuerſæ claſſi legatus præficitur.

Eâ ſocietate belli ſacri, Pontifex, cum Gallo, Hiſpano, Luſitano, Vngaro, ac Venetis initâ, Tabuliſque publicis ritè firmatâ, de ſententia ſacri Senatûs, & mutuo conſenſu confæderatorum Principum, vniuerſæ claſsi Legatum à latere præfecit, Petrum Dabuſſoniũ Cardinalem, Rhodianæ militiæ ſupremum Magiſtrum, rerum Turcicarum, quin & omnium Orientalium probè gnarum, ac rei militaris ſcientem; cui etiam ex fædere iniunctum, vt ipſe quoque ſuis, & eius Ordinis militaris ſumptibus, quatuor triremes, totidem onerarias, & Prætoriã nauem armaret, & ad claſſem principum adduceret. Eam rem putauit Alexander, ad excitandum Ladislaum Regem plurimùm valere. Quamobrèm Cardinali Rhegino apud eum Legato, quid hactenùs promouerit, ſcripſit hoc tenore.

Epiſtola ad Cardinalem Rheginũ.

Dilecte fili noſter, Salutem & Apoſtolicam benedictionem. Quam plures per hos dies Tua Cir. tis litteras accepimus. Quibus diligentiam, ac Sedulitatem tuam, ſtudiumq;, quod penès iſtam Regiam Maieſtatẽ, ac Regni prælatos, ac proceres Turcorum causâ tibi commiſſâ adhibes plene percepimus: de quo licet tibi non ità frequenter reſcripſerimus valdè à nobis, & Sacro Cardinalium Collegio, vbi ſæpè tua opera, ac geſta relata, ac recitata fuerunt, commendatus fuiſti. Nunc autem, vt intelligas, quæ penès nos in ipſa Turcorum cauſa, in qua dies, & noctes, ac toto animo, & corde feruemus ſucceſſerit, has tibi ſcribendas duximus. Innotuiſſe debet Cir. tiæ Tuæ, quemadmodum nos Superioribus Menſibus pro ea Turcorum cauſa conſtituimus Dilectum filium noſtrum. P. Sancti Hadriani Diaconum Cardinalẽ Rhodi Magiſtrum, noſtrum, & Apoſtolicæ Sedis Legatum. ad quã ineundam legationem cùm idem Cardinalis nuper ſe cũ quibuſdam Triremibus, & nauigijs ſuis ſumptibus paratum ſe fore nobis ad breue noſtrum, quo nos eum legatum deputaſſe ſignificauimus, reſcripſiſſet, diſtulimus publicationem legationis huiuſmodi, quoad cum Cariſsimis in Chriſto filijs noſtris, Francorum Chriſtianiſsimo, & Hiſpaniarum Regibus Catholicis propter fœdus inter nos, & ipſos Reges contrà dictos Turcos fœdus initum, & inclyto Venetorum dominio ſuper tempore publicandæ legationis huiuſmodi, ac hoſtilis inuaſionis conſultaremus, ac ſimul intelligeremus, an illa Regia Hungariæ Maieſtas cum qua, vt noſti, ad hoc ſanctum opus, nos & ipſum Venetorum Dominium ſuperioribus menſibus fœdus inieramus in Turcos irrumperet: vt maturo ſicuti res poſcebat accepto conſilio, quid facto opus eſſet, deliberare poſſemus deq; his omnibus eundem Cardinalem per noſtras litteras fecimus certiorem. Cum autem hæ Oratores dictorum Regum, & Dominij ad nos veniſſent: ac in Conſiſtorio noſtro coràm Venerabilibus fratribus noſtris Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus ſui Principibus deputationem dicti legati pernecceſſariam eſſe, ſibiq; valdè placere aſſeuerâſſent: & vt idem legatus publicaretur inſtitiſſent: & à nobis interrogati, an dicti ſui Principes parati eſſent claſſem ſuam facta hac publicatione in Turcos, ſine morâ dirigere: & dicto legato tanquã noſtræ propriæ perſonæ parere vellent: ac vnà nobiſcum, & claſſe noſtra in hanc ſanctam expeditionem vires ſuas, & conatus quemadmodum ſemper ſolicitauimus, & ipſi promiſerant conuertere: reſpondiſſentq; dicti Oratores claſſem ſuorum Principum præſto eſſe, proculdubio in dictos Turcos deducendam, ac eidem legato pariturum: nec quia præſens æſtas propè iam ad finem vergeret ſe proptereà retardaturos. Sed quod eius temporis ſupererat in tàm laudabili opere, ac Chriſtianorum omnium cauſa conſumpturos, prouiſurosq;, vt quod perſonaliter non poterant, per delectiſsimos belli Duces, ac præfectos, magno ordine, ac ratione adminiſtraretur: ſimulq; daturos operam, vt continuanda Claſsis ſumptus proferri, ac continuari poſsint. Nos itaque collaudatâ, vt par erat, dictorum Principum virtute, ac religione, ac tam feruenti de Chriſtianâ Republica bene merendi zelo, & deſiderio: ac requiſitis eorum Oratoribus, vt illos, vt ità agerent, ac perſeuerarent, noſtro nomine hortarentur, eundem Cardinalem virum fortem, ſtrenuum, ſingulari prudentiâ, ac fide præditum, ac aſſiduo in Turcos bello exercitatum noſtrum, & dictæ Sedis legatum, in eodem Conſiſtorio publicauimus, ac vt quod ſemper toto Corde & animo concupiuimus. Sanctà hac

expedi-

Peſaureus à præfectis poſtulabat, vt ſecum, aut ad Dyrrhachium recuperandum, aut ad Inſulam Laucadiam oppugnandam accederent, neutro tamen illi negotio ſuſcepto, quod dicerent ſuum ſibi Regem mandauiſſe, vt contra claſſim Turcicam vnà cum Veneta omnem bello fortunam experirentur, ab oppidis obſidendis, aut omnino tentandis abſtinerent, quo itinere venerant, domum diſceſſerunt. Ea erat claſsis nauium onerariarum duo de triginta: omnes magna tormentorum vi, & numero militum pulcherrimè inſtructæ. Venit etiam Hiſpana claſsis, duce Conſaluo, & pariter Corcyram maris Ionij Venetæ ditionis inſulam tenuit, poſtridiè Calendas Octobris. Eius aduentus ſalutaris fuit inſulanis. Turcæ inuadendi eos mutatâ voluntate, Naupſiam Peloponneſi vrbem, & nauale cumprimis olim nobile admota eò claſſe impugnare decreuerant: ſed tamen mutarant, ſiue propter anni tempus in hyemem vergentis, ſiue Chriſtianorum claſsibus, vt pares eſſent, veriti, qui in ſinu Corinthiaco claſſem hiberno tempore continere conſueuerant, ad Venetorum ditionem, ipſamque Italiam ex propinquo vexandas, circumducto Peloponneſo, ad Eurippum & Chalcidis littora conſtiterunt. Ad Zacynthum de belli ratione à præfectis claſsium diſputatum eſt, non vna, ſed varia ducum ſententia: Magno Conſaluo Methonem tentare placebat expugnatu facilem, priuſquam operibus muniretur, aſſueſceretque, Turcico imperio. Plerique Cephaloniam peti maluère centum, & quinquaginta millium ambitu, tutiſsimi ad occaſum portu, cum optimis totius orbis comparando, Corcyram inter, & Zacinthum poſitam inſulam ſinus Corinthiaci faucibus obiectam. Eo conſilio probato, Galliſque Zacyntho, abeuntibus, ſpecie quaſi non ſolueretur ſtipendium, cæteri Georgij fanum petiuerunt præcipuum Caphaloniæ oppidum. Neq; mora; ipſo die poſitis iuxta, caſtris, tormentiſque mænium parte ſtratâ, Chriſtiani irrumpere per ſtrages, & rudera intra oppidum conati ſunt. Trecenti Turcæ præſidiarij milites eximiè fortes, magno animo eum impetum ſuſtinuerunt. E Chriſtianis vulnerati aliquot, cæteri à mænibus ſunt repulſi. Tempus erat minimè idoneum, imbribus continuis, & frigoribus impediti milites, dies tamen aliquot ſuſtentarunt, pro ingenio gentis aduerſus mala peruicaces. Ipſo tandem peruigilio diei Chriſti ortu celeberrimi, ſupremo conatu adhibito, admotiſque ſcalis, periculi omnis immèmores, intra horæ ſpatiū in oppidum penetrarunt. Periêre in conflictu, Turcæ centum ſeptuaginta. Alij quinquaginta, qui ſe in turrim receperunt, deſperatâ defenſione, Magni Conſalui arbitrio ſalutem, & libertatem permiſerunt, de clementia confiſi. Primus in oppidum Martinus Gometius centurio, vulnere quamuis accepto irrupit, Turcis etiam ex aditu, quem obſepſerant, deiectis. Ea inſula ſuperiori tempore, in Leonardi Tocri, Græci Reguli ditione fuerat. Huius fratri, Veneti detractam tradiderant Turcis. De illis nunc captam magnus Conſaluus Venetis reſtituit; magnum eâ moderatione ab animi magnitudine decus, omnium prædicatione, & famâ conſecutus. Et alioqui commodiſſima Venetis claſsibus ea ſtatiò erat, præſertim pôſt Methonem amiſſam, Hiſpanico imperio ob longinquitatem parùm commoda poſſeſsio. Tandem claſsis Hiſpanica ex ea inſulâ dubio cælo profecta, ſæuaque tempeſtate diſiecta, incolumis tamen Syracuſas tenuit, extrêmam Siciliæ ad ortum vrbem, gemino portu, & vetuſta inprimis nobilitate præclaram. In Siciliam Veneti Magno Conſaluo miſerunt, qui ſuæ ciuitatis ius darent, donaque offerrent vaſa argento grauia, veſtemque pretioſam nauatæ operæ, & impenſi beneficij monimentum. Ille Veneti modo Ciuis honore contentus, cætera ad ſuum Regem in Hiſpaniam rem ſit cum elegantibus litteris; & erat naturâ acutus & ſalſus. *Mariana libro vigeſimo ſeptimo, cap. ſeptimo Bembus libro ſexto.* Acceſsit inter hæc ad ſpeciem magis, quàm ad auxilia ferenda Petrus Dabuſſonius Cardinalis, Legatus triginta nauigiorum claſſem ad proſpectum ſecum trahens; cumque claſſem Pontificiam nondū aduenisse recepiſſet, parte cōmeatus Veneto Imperatori relicta, Rhodū reuertit; excuſans, quòd non vniuerſa Chriſtianorum claſſis conueniſſet, non vlla à Pontifice ſingularia mandata accepiſſet: neque amplius quicquam præclarum aggrediendi tempus ſupereſſet, hyeme ingruente. Dedit in reditu ad Pontificem Maximum litteras, quibus obteſtabatur, vt claſſem ex fœdere promiſſam ad primum ver tranſmitteret, commeatum, & ſtipendia ne differret, & Principes confœderatus, ad ſubmittenda in tempore auxilia ſolicitaret. *Boſsius hiſt. Rhodiana libro decimo ſexto.* Erat in poteſtate Venetorum, Pontificiam claſſem expedire. Apud eos parabatur maiore ex parte; triremibus omnibus Veneti ciues impoſiti erant: Ciuis Venetus, Paphenſis Epiſcopus, ei præfectus fuerat, Peſaureâ gente. Placuit magis rem Orientalem copijs Hiſpanicis, Gallicis, Luſitanicis, & Rhodianis tentare; ac ditionem Pontificiam domeſticis ad ſe pertrahere. Enimuerò per id tempus, quo Pontifex Flaminiæ, & Aemiliæ Vicarios, Romanæ Eccleſiæ perduelles, ad obſequium reuocare, & refractarios, perduelliſque vicinos, non ciuitates Apoſtolici patrimonij, ab iniquis occupatoribus recuperare, iuremerito properabat; ipſi pedites tria millia, equitum duo, Rauennam emiſerant, Faventiæ, Arimino, & cæteris in Flaminia locis, quæ vel in patrocinio habebant, vel contra Pontificum Romanorum voluntatem detinebant, contra Pontificium exercitum præſidio muniendis. Præter has copias, alios mille pedites, & quingentos equites, Rauennam deſtinarunt, vt cum iis coniuncti quos anteà miſerant, ciuitates, quas de Romana Eccleſia detinebant, tuerentur: ſcilicet metuentes, nè Cæſar Valentinus, Pontificiarum copiarum Imperator eas repeteret. *Rubeus libro ſeptimo & 8. hiſt. Rauennatu.*

Chriſtiani Georgij fanum inuadunt.

VII. *Poloniæ Rex aliquot de cauſis in Turcas mouere, arma nequit.*

Ioannes Albertus Poloniæ Rex, Pruſsicis, & alijs domeſticis difficultatibus impeditus, non potuit, quemadmodum cupiebat, in Turcam mouere. Enimuerò Fridericus Saxonum Ducis filius, quamuis poſtulante Regis matre, nec non ipſius Regis opera, Ordini Theutonicorum Crucigerorum in Pruſsia ſupremus Magiſter præfectus eſſet, is tamen detrectabat iurare in verba Regis, quemadmodum debebat ex formula pacti, & fœderis. Ergò cum in Pruſsiam iter, & expeditionem pararet, quò eum Ordinem cum ſuo Magiſtro ad officium reuocaret, ex ſententia ampliſsimi conſilij Petricouiæ Comitijs habitis, inducias quinque annorum Baiaſeti conceſsit, legationemque eius magnificè donatam tandem dimiſit. Accedebat periculum à vicina Lituaniâ, nè ſi Alexander frater Magnus eius Prouinciæ Dux, in bello contrà Ioannem, magnum Ducem Moſchorum ſuccumberet, flamma aliqua ad Ruſsiā ditionis Polonicæ pertingeret. Quamuis enim Ioannes Helenam filiam Alexandro in matrimonium collocaſſet, at gendi tamen imperij cupidior, quàm fœderum obſeruantior, Ruſsiæ totius dominatum Berezina flumine tenus, auito, & proauito quodam; vt videri volebat, iure à genero repetebat, elatus acceſsione earum ditionum, quas Caſimiro regnante, partim bello, partim defectione Ruſsorum alienârat. Prætexêbat, & iniuriam ab genero Helenæ illatam. Receperat in ſe Alexander, vxori in arce Vilnenſi Regiâ, Oratorium condere, vbi Græcanico more, res diuina fieret. Hoc enim ritu viuebat Helena. Stetiſſet promiſsis Alexander ſocero, & tota ſponſa gratificaturus. Cæterum Lituanis, & Polonis fauentibus, omniaque diuina, & humana

cum fremitu taſtantibus, rem indignam futuram, quòd nobiliſsima prouincia per aam Græcanici ritus ſpeciem ad Ruthenos relaberetur, ſi in cæremonias gentis degeneraret; veritus Alexander, nè omna Polonum nomen alienaretur, cui inprimis chariſsimus eſſe cupiebat, præſertim Regni Poloniæ ſucceſsione præceptâ, abſtitit incæpto. Maximè admonitus ab Alexandro ſummo Pontifice, ad quem hoc anno, Nicolaum Radiuilum, Palatinum Vilnenſem, legatum miſerat. His de cauſis Ioannes, bellum Lituaniæ intulit: quòd ne Poloniam quoque inuolueret, Rex prouidere habens, neceſſarias cum Baiaſete inducias pactus, in ſacram expeditionem ire non potuit. *Cromerus lib. trigeſimo. Sabellicus Ennead. decimo lib nono. Brucardus in notis diuerſis.* Mouebat & iſtud; quod non ignorabat, non omnino omnibus viribus Principes ſacri fæderis in Turcas mouiſſe, neque omninò ſinceram omnibus mantem fuiſſe. Ludouicus Galliarum Rex, de recuperanda Cremonâ, & Giaradaddâ alijſque, quæ ex pacto inito obtinuerant, anxius cogitabat: Veneti quantumuis fæderati, ab ipſo ſibi metuentes naceſſaria arma retinebant. Idem Ludouicus, cum Ferdinando Catholico Rege, Fridaricum Neapolitanum Ragem, ſpecie, nè pro Religione ſuſceptos conatus impedirat, ditione priùs ſpoliare volebant: Fridericus verò, cùm nihil tale à Ferdinando, quò cùm ei affinitas, amicitia, fædus erat, quemque auxilio euncare decreuerat, expectaret, aut omninò ſomniaret, ſed omnia in Ludouicum Regem & in Alexandrum Pontificem reijceret, contrà eundem Pontificem, Columnios inprimis, ac cæteros ditionis Pontificiæ Regulos, quia & ipſos Gallos, & Maximilianum Cæſarem concitabat. Enimuerò Cardinalis Rothomagenſis, Maximillanum Tridenti oactus, tùm de rebus alijs inuicem cum andalibetaſſet, ac vniuerſalis Concilij, ad res Eccleſiæ non modò, vt aiebat, in mambris, verùm etiam in capite corrigendas, conuocandi mentionem iniecíſſet, Romanorum Rex, vt Rotomagenſi Cardinali, Pontificatus, ad quem ipſe vahementer aſpirabat, & Regem eius rei propriæ potantiæ gratiâ non minùs cupidum hababat, adipiſcendi ſpem faceret conſentira videbatur. Itaque æquè Maximilianus, ac Ludouicus ſuo more cum Pontifice agentes, ſolicitum faciabant rerum ſuarum. De Venatis ergà illum ſatis inſinuatum. Has fortè cauſas Ioannes Albertus Rex habuit, ne in ſocietatem eius belli nomen daret. Pontificia, & Neapolitanæ res huius anni, ad hunc modum geſtæ.

VIII. *Valentinus S.R.E Vexillifer Fauentiã in ſuam poteſtatẽ redigit.*

Valentinus copiarum Dux, & Vaxillifer Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, Fauantiam versùs exercitum duxit. Aſtor Manfredus, iuuenis XV. annorum, vrbem titulo Vicarij pro Romanâ Eccleſiâ tenebat. Ioannes Bantiuolus, auus matarnus, Florentini, Veneti, Ferrarienſiumque Dux, iuuenem contrà Pontificem, primum defendendum ſuſcaperant. Egit Pontifex cum Rege Ludouico, vt auxiliarios admoneret, nè Mãfredo ſubſidia miniſtrarent. Ità non modo Bentiuolus, nè Pontificis arma irritaret, necnon Ludouici Regis iuſſu, ab auxilijs mittendis abſtinuit: ſed etiam Ferrarienſis, & Florentini eaſdem ob cauſas idem fecerunt; ac prætereà Veneti, quoniam ità Rex ab illis petierat, ſe eius patrocinium deſerere ſignificarunt: quemadmodum atiam prius eadam de cauſa, Pandulfo Malateſtæ Ariminenſium Domino facerant, imo quo magis ſe Pontificis rebus fauere oſtandarent, eodem tampora Valentinum ducem, iura Comitiorum in ipſorum Repub. donarunt; quæ res ab ea Repub. vel ob acceptorum beneficiorum gratiam vel ob ſummæ beneuolentiæ teſtificationam fieri ſoler. Fauentiam, nullius præterquam ciuium ſuorum auxilio nixam, oppugnare voluit Valentinus, Honorio Sabello, Paulo, & Iulio Vrſinis, Vitellotio, & Ioanne Paulo Ballio, & multis alijs delectis viris in eius exercitu militantibus. Habebat prætereà multos Gallos, & Hiſpanos, qui ipſius ſtipendijs militabant. Primus impetus impreſsionis Vitellotio, & Vrſinis obtigit, qui militum ſuorum flora ſelecto, magna virtute, atque ordine couſque ſunt progreſsi, vt aliquem victoriæ ſpem babuerint. Sed non minor erat Fauentinorum virtus, & valida munitio ab illis facta, adeò vt hoſtis ingenti foſſâ conſpectâ, magnâque tormentorum copiá à latere vulneratus, Ferdinando Farneſio, & multis magnis viris amiſsis, cum magno ſanciorum numerò pedam referre coactus ſit. Et tamen Fauentini non paruâ in oppugnatione clade acceptâ, quâ tandem ratione ſe à tanto exercitu omni ope deſtituti tueri poſſent, quantoque cum detrimento, & non ad paſatum legibus, vel vi expugnati, vel extrema naceſsitate compulſi, in victoris poteſtatem peruenturi eſſent, ſic animo voluere ince perunt, vt tanto ardore extincto, timoreque ſubeunte, intrà paucos dias bonis pibus, ac fortunis conſeruatis, & Aſtorris eorum principis libertatem, & eunti quocunque veller, ire liceret, vtque propriorum prædiorum fructibus frueretur pacti, Valentino vrbem dediderint, dia vigeſimoſexto Aprilis. Pacta, quæ Fauentinos attinebant, Valentinus inuiolata ſeruauit: Aſtorrem excellenti forma præditum, vt ſecum Romam concederet, perſuaſionibus induxit, promittens, illum in aula ſua honorifice habiturum. Et quidem is anno integro amplius Romæ in magno honore vixit: cæterum alicuius libidine in tranſuerſum actus, fatum ſibi accelerauit: à riuali, cuius amicam deperibat, in Tyberim, vnà cum amica, & duobus iuuenibus, altaro, decimo quinto, altero vigeſimoquinto, annorum ſimul per brachia colligatis præcipitatus, ac damerius, die decimo nono Iunij, anno Milleſimo quingenteſimo ſecundo. Maleuoli confinxerant, atque in vulgus diſperſerant, Aſtorrem alicuius libidinem prius expleſſe, & à Valentino clàm intarfectum fuiſſe, cum tamen Valentinus eo tempore Româ abfuerit.

IX. *Galliæ Rex Florentinis infenſus.*

Fauentiâ in potaſtatem ſuam redacta, Valentinus Bononiam verſus, non modo, vt eam vrbem occuparet caſtra mouit, verùm etiam, vt Florantinis, quorum res racantibus ad priorem Galliæ Regis indignationem cauſia additis, vehementer inclinabat, poſteà moleſtias inferret, ac ea occaſione, iniurias Pontificiæ maieſtati antè aliquot annos illatas vlciſceretur. Hi grauibus ſumptibus, quos fecerant, quoſque ob Piſanum bellum, & ob Pontificis, a Valentini virium metum indies facere cogebantur dafatigati. Regi quamuis maximè vrgenti, reliquam à Mediolanenſium Duce mutuò acceptam pecuniam, & quam pro Heluetijs in Piſanos miſsis petebat, minimè perſoluebant. Nam cum Florentini, quòd Heluetij multos dies antè accepti ſtipendij tempus exactum diſceſsiſſent, prout Madiolani cum Rotomagenſi Cardinale pacti fuerant, menſis vnius ſtipendium quo in patriam radirent, ſoluere noluiſſent, Rex; vt eius gentis beneuolentiam retineret, de ſuo numerarat & acerbiſsimis verbis, nullâ inopiæ excuſatione admiſſa, à Florentinis rapetebat: quæ omnia ciuilis diſcordia, ex popularis ſtatus côluſione, certa, difficiliora reddebat: in quo quum nemo, qui certam rerum curam haberat, & plerique ciuitatis principes, val tamquam Mediceorum amici, vel tamquam alterius Reipublicæ ſtatus cupidi ſuſpecti eſſent, magis temeritate, quàm conſilio Reſpub. adminiſtrabatur. Ex quo quum Regis poſtulatis non ſatisfacerent; imò temporis prorogatione ab illo impetrata ſine effectu alabi permiſſa, magna illum indignatione accanderant: qui prætereà etiam, vt pecuniam, & auxilia ad Neapolitanum bellum promiſſa compararent, poſtulabat. Nam etſi ex pacto, niſi Piſis receptis non deberentur, ſibi quum illorum culpâ ſactum eſſet, quo minus adepti eſſant, parindè

eſſa

eſſe, ac ſi recuperaſſent, aiebat. Ad id vel pecuniæ, cuius naturâ admodum auidus erat cupiditate; vel quod præſcriptis temporibus non perſoluiſſent, indignatus vel quòd ob ſtatus perturbationem, & multos Mediceorum amicos, nullam rebus ſuis firmam ſpem, in ea vrbe locare poſſe perſuaſum haberet, impulſus; & vt atrocitate, acerbitateque, quò authoritate minimè potuerat, illos impelleret, palàm illorum legatum, quem apud ſe habebat, ſiniſtrè excipiebat: ſe non amplius ad illorum patrocinium teneri aſſerens, quòd ſibi Mediolanenſis pactionis capita, pecuniâ ijs comprehenſa debito tempore minimè perſoluta, non ſeruaſſent. Quare Iulianum Mediceum, qui Pontificis hortatu, vt ſuo, ac fratrum nomine maxima pecuniæ vi promiſſa, de reſtitutione in patriam illum ſupplex rogaret, ad ſe venerat, libentiſsimè audiuit, & perpetuò cum illo de eorum reditu agebat. His rebus Valentinus audacior factus, & à Vitellotio, atque Vrſinis, militibus ſuis, & Florentinorum, illa ob fraternæ necis iniuriam, hi ob Mediceorum neceſsitudinem, grauiſsimis hoſtibus incitatus, anteà Liuerutum Firmanum cum centum leuis armaturæ equitibus, Piſanis auxilio miſerat; & poſt Fauentiam captam Florentinos Sfortiarum fautores, adeoque Romanæ Eccleſiæ hoſtes armis inuadere decreuerat. Hoc animo, Bononienſem agrum, magna eius vrbis occupandæ ſpe, ingreſſus eſt. Sed eodem die, quo ad Caſtellum SanPetrum, Immolam inter ferè, & Bononiam ſitum, caſtra locauit, à Galliæ Rege, nè Bononiam oppugnare, neuè Ioannem Bentiuolum inde pellere contenderet, mandatum accepit, quod ſe, & ad Vrbis, & ij ſius defenſionem teneri diceret; eamque exceptionem in patrocinij ſuſcepti pactione expreſſam: ne videlicet in Pontificij iuris fraudem fieret, de ijs rebus, eaque poteſtate intelligendam, quæ tunc Pontificatus poſsidebat. Si enim promiſcuè, non autem ex verborum ſono, quemadmodum volebat Pontifex intelligeretur, fruſtrà Bononienſes, & Bentiuolos in ipſius patrocinium ſuſceptos fuiſſe: Quocirca Valentinus cum maximis Pontificis, ac ſuis querelis ea ipſe ad tempus depoſita, per Paulum Vrſinum, cum Bentiuolo, vt ſibi per Bononienſem agrum iter, & commeatum concederet, ſingulis annis nouem ducatorum millia penderet, certum grauis armaturæ equitum, & peditum numerum, ſecum in Etruriam mitteret, Caſtellum Bononienſem, quod oppidum inter Immolam, & Fauentiam poſitum, in Bononienſium ditione erat, ſibi traderet (quod ipſe Paulo Vrſino dono dedit) pactus eſt. Immane tunc facinus in Mariſcottam familiam, ab Hermete Bentiuolio, Ioannis filio, patratum eſt Bononiæ. Inquirente in ſenatu Ioanne, quiſnam Valentinum in Bononienſes excitaſſet: aliqui, in Mariſcottos, inuidiam facti coniecerunt. Accit in Curiam Agamemnon, & Iaſon Galeatij Mariſcotti filij, in cuſtodiam coniecti ſunt. His adiuncti eiuſdem nepotes Theleo filio nati, Ageſilaus Canonicus S. Petronij, & Ludouicus. Eſt Ioannes, multorum nobilium adoleſcentum vnà cum Hermete ſuo filio operâ abuſus, vt tanti facinoris in Mariſcottorum cæde patrati memoria eius familiæ inimici facti, ſui imperij conſeruationem optare cogerentur, interfici curauit. Antenor, & Mariſcottus, eiuſdem Thelei filij, in turrim, quam Vrcellim appellant, ſeſe abdiderant. Eos Hermes per ſpeciem amicitiæ euocatos pari immanitate enecauit: Galeatio quinque & nonaginta annos nato, iuſtam Dei vindictam agnoſcente; quòd is Bentiuoliæ familiæ olim extollendæ, æqualia perpetraſſet. Ab ea immanitate, Bentiuoli, ea in vrbe magis odioſi facti: quòd familiam clientelis, & factionibus potentem, opprimere voluiſſent.

Valentinus Bononiam occupare parat, ſed ab incepto deſiſtit.

Immane facinus Hermetis Bentiuolij in Mariſcottam familiã.

X.

Valentinus per Bononienſem agrum ditionem Florentinorum ingreditur.

Gallicæ copiæ, non vlterius Valentinum ſecutæ ſunt: quia Regium exercitum, qui numero mille cataphractorum, & decem peditum millia Obignino duce, ad bellum Neapolitanum contendebat, vt ei coniungerentur expectabant. Valentinus autem per Bononienſem agrum cum ſeptingentis grauis armaturæ equitibus, & quinque ſelectis peditum millibus, & prætereà centum cataphractis, & duobus peditum millibus, quos Bentiuolus protonotario filio ſuo ductore mittebat, in ditionem Florentinorum progreſſus eſt: ac tranſitu, & commeatu à Florentinis per illorum fines petito, nec tamen reſponſo expectato, legatos à Florentinis ad ſe miſſos, donec Apenninum tranſiuiſſet, benignis verbis demulcens, vltrà proceſſit: ſed vbi ad Barberinum peruenit, benignitate in acerbitatem commutatè, vt ſecum fædus inirent, ſeque cum ijs equitibus, ijſque conditionibus, quæ gradum, ac perſonam ipſius decerent, ſtipendio ſuo conducerent, & præſenti ſtatu mutato altam Reipub. formam, cui magis fidere poſſet, conſtituerent, poſtulauit. Ad hæc verò petenda, non iam potentiâ ſuâ, cum minimè magnas copias, nec tormenta ad mœnia pulſanda ſecum haberet, quàm ex Florentinorum malè affectis rebus audax fiebat: quum illi paucos equites, nec alios pedites quàm è ſuis popularibus imperatos haberent; Florentiæ verò, propterea quod Vitellotius, & Vrſini in ipſius exercitu eſſent, & Petrus Medices eius iuſſu Laiani, in Bononienſi agro hæreret, timoris, ſuſpicionis, ac diſsidiorum omnia erant plena; & populus, Optimates, vt formam Reipub. ex ſuo arbitrio conſtituerent, illius aduentum procuraſſe vehementer ſuſpicabatur. Sed in Valentino, quòd Vrſinorum ac Vitellocij, quibus Petrum in patriam reuerſum, coniunctiſsimum fore ſciebat, potentiam ſibi commodam non cenſeret, nullum erat Petri reſtituendi deſiderium. Præterea in ipſius animo antiquæ indignationis in eum conceptæ memoria fixa inſederat. Nam cùm olim in Piſano Gymnaſio, Pontificio iuri operam daret, & de ciuiuſdam familiaris ſui capitali cauſa, ad Petrum, Florentiam miſiſſet, vbi multas horas fruſtrà, donec illum vel negotijs, vel voluptatibus occupatum alloqui poſſe daretur, expectaſſet, minimè auditus, ſeque iniectâ ſe contemptum, & non mediocriter læſum exiſtimans, Piſas redierat. Nihilominus, vt Vitellijs, atque Vrſinis gratificaretur; & multò magis, vt Florentinorum terrorem, atque diſcordiam, quo inſtrumento, vel meliores ab illis conditiones, vel alicuius magni momenti oppidi in eorum imperio occupandi occaſionem ſperabat, augeret, ſecus ſimulabat. Sed cùm irruptionem ſuam Galliæ Regi moleſtam eſſe iam ſuboleſceret, quamprimum Campium ſex à Florentia paſſuum millibus peruenit, in hunc modum cum illis pactus eſt. Inter Rempublicam Florentinam, & ipſum fœdus, ad vtriuſque defenſionem eſſet: neutri parti alterius rebelles iuuare, & nominatim Valeoſino Piſanos liceret; Florentini, omnia delecta à quouis in ipſius aduentu commiſſo condonarent, nec ad Plumbini Principis, qui ſub illorum patrocinio erat, defenſionem, ſe illi opponerent: ipſum Florentini trecentis grauis armaturæ equitibus, quos quotieſcumque ſuos ad propriam defenſionem, ſiue ad bellum alijs inferendum opus haberent illis auxilio mittere teneretur, in proximos annos tres præficerent: atque hanc ob cauſam et quotannis triginta ſex ducatorum millia penderent. Ea compoſitione factâ, paruis itineribus ſingulis caſtris aliquot dies moram trahens, & regionem prædâ, & incendijs, ac ſi manifeſtus hoſtis eſſet, infeſtans, Signiam contendit. Petebat inſuper, pro ſtipendiorum, quæ cataphractis perſoluuntur, conſuetudine

tantùm in agro Romano, verùm etiam Romæ (mille pedites Romæ ſcripſerunt) ſub ſigna Friderici cogere auſi fuiſſent, & ſtipendia ab eodem Friderico contrà las accepiſſent, ac prætereà hoſtilem in modum omnia circum vrbem habuiſſent, pœnas in Edictis Monitorialibus tàm ſpirituales, quàm temporales contrà eos promulgauerat, & ex Galliæ Regis conſenſu, ad illorum fortunas, iam ex ſententia Sacri Senatûs publicatas, occupandas arma conuerterat. In his difficultatibus, cum tandem Conſaluus ſimul, atque Gallicum exercitum vltrà Romam proceſsiſſe intellexit ſua pateſeciſſet mandata, & ſex triremibus Neapolim, quæ duas ſeniores Reginas, quarum vna ſoror, altera neptis ſui Regis erant, aſportarent, miſiſſet, Proſper Columna Friderico eas triremes, vt retineret, & omnibus viribus ſuis collectis, acie ſe hoſtibus opponeret ſuadebat; quòd in tentanda fortuna, quum præliorum euentus omnium humanarum actionum incertiſsimi ſint, aliqua victoriæ ſpes eſſet: hoc conſilio omiſſo, nullam ipſi prorsùs duobus potentiſsimis Regibus, qui ſe ex diuerſis regni partibus adorirentur, obſiſtendi facultatem reliquam eſſe. Nihilominùs Fridericus, qui id conſilium quoque tenuiſsimæ ſpei cenſebat, oppidorum præſidijs operam dare ſtatuit. Quarè cum iam antequam Obigninus Româ exiret San Germanum, aliaque vicina loca defeciſſent, primum impetum Capuæ expectare ſtatuit: qua in vrbe Fabricium Columnam, & cum ipſo Ranutium Martianum, qui recenter ad eius ſtipendia venerat, cum trecentis grauis, & aliquot leuis armaturæ equitibus, & tribus peditum millibus poſuit. Ad Neapolis præſidium Proſperum Columnam reliquit; ipſe verò cum reliquis copijs Auerſæ conſtitit. Obigninus autem Româ profectus, quia Fabricius Romæ nonnullorum Neapolitani Regni Procerum, qui Gallicas partes ſequebantur, nuncios ad ſecum paciſcendum miſſos interfici curarat, indignatus, Marinum, Cauium, & nonnulla alia Columniorum oppida incendi iuſsit. Deinde ad Montefortinum, quem locum, Iulium Columnam defenſurum arbitrabatur, contendit. Sed cum illum parua cum laude deſeruiſſet, Obigninus vlteriùs progreſſus, omnia in Capuano itinere circumiecta oppida ad Vulturnum vſque amnem occupauit. quem cum propè Capuam, vado tranſire non poſſet, vt in ſuperiora loca montè versùs exercitum traijceret profectus eſt: quo cognito, Fridericus Auerſâ relicta, Neapolim ſe contulit. Auerſa verò cum Nola, & multis alijs locis Gallis ſe dediderunt; quorum vires omnes circa Capuam conuenère. Cumque octauo obſidionis die Fabricius Columna ex vallo, cum Galateæ Comite, de deditione loqui cæpiſſet, militum in cuſtodiendo negligentia, vt ſæpè in propinqua pacis ſpe accidit, hoſtibus irrumpendi occaſionem præbuit qui & prædæ cupiditatem, & ob cladem in oppugnatione acceptam irâ perciti, totam vrbem multa cum cæde diripuerunt, eoſque, qui ipſorum crudelitati ſuperfuerant, captiuos fecerunt. Nec minor fuit efferata in mulieres impietas, quæ ex omni ſtatu, etiam quæ religioni deuotæ virgines erant, victorum libidini, & auaritiæ miſera præda fuere: quarum multæ poſteà minimo pretio Romæ venditæ ſunt, & fama erat, aliquas Capuæ minùs mortem, quàm honoris iacturam ferentes, alias in puteos, alias in flumen ſe præcipites dediſſe, ac prætereà Ducem Valentinũ, qui Regij Vicarij appellatione caſtra tantummodo cum ſuis nobilibus & ſtipatoribus ſequebatur, cum multæ quæ primum impetum effugerant, in turrim quandam confugiſſent, omnes inſpicere voluiſſe, iiſque diligenter inſpectis, quadraginta omnium formoſiſsimas retinuiſſe. Fabritius Columna, Vgo Cardonius, & omnes reliqui duces, virique inſignes capti fuerunt: inter quos Ranutius Martianus, qui in oppugnatione baliſtæ iaculo ſauciatus cum in Valentini miniſtrorum poteſtatem peruenisset,

Obigninus multis ſuperatis oppidis in Capuam irruptionem facit.

non abſque procuratæ necis ſuſpicione biduò extinctus eſt. Capuæ iactura, omnis vllius rei defendendæ ſpes ſublata eſt. Caietani abſque mora vrbem dediderunt. Cumque Obigninus cum exercitu Auerſam veniſſet, Fridericus Neapoli vrbe relicta, quæ ſexaginta ducatorum millibus victori promiſsis deditionem fecit, in arcem Nouam ſe recepit; ac pòſt paucos dies cum Obignino ſic compoſuit; vt oppida, & arces, quæ ex partitione factâ ad Regem Galliæ ſpectarent, & in ſua poteſtate eſſent, intrà ſex dies ei, ſola Iſchia inſula ad ſex menſes retenta traderet, quo temporis interuallo, quocumque vellet, præterquàm per regnum Neapolitanum ei ire; centum grauis armaturæ equites, Tarentum mittere; tormenta præter tormenta à Carolo Rege relicta, ex arce Noua, atque altera, quæ Oui dicitur, aſportare liceret: omnibus omnia quæ poſtquàm Carolus Neapolim venerat, commiſiſſent, condonarentur; Cardinales Columnus, & Aragonius, Sacerdotiorum cenſus, quos in eo regno habebant, perciperent. Sed in Iſchiæ arce, omnes certè Ferdinandi primi poſterorum miſeriæ miſerabili ſpectaculo cumulatæ cernebantur, quoniam præter Fridericum recenter tàm præclaro regno ſpoliatum, ac multò magis de tot paruulorum liberorum, & de primi ſui nati Tarenti obſeſsi, quàm de propria ſorte ſollicitum erat in eadem arce eius ſoror Beatrix, quæ pòſt Matthiæ celeberrimi Vngariæ Regis viri ſui obitum, à Ladiſlao Vngariæ, & Bohemiæ Rege, ita diribmente, ſeu nullum matrimonium fuiſſe decernente Alexandro Pontifice, dimiſſa viuebat. Ibidem quoque erat Iſabella Mediolanenſium princeps, Ioannis Galeacij Sfortiæ relicta, haud minus, quàm cæteri omnes calamitoſa, quòd penè eodem tempore marito, ducatu, atque vnico filio orbata eſſet. Illud fortè, vtpote maximum nequaquàm prætermittendum eſt, quod quidem eò rarius eſt, quò temporibus his filiorum in parentes amor minùs eſt frequens. Puteolus ad paternum ſepulchrum viſendum vnus è Gilberti Mompenſerij liberis venerat, qui grauiſsimo mœrore commotus, innumeris effuſis lacrymis, ſupra idem ſepulchrum exanimis occidit. At Fridericus, extremo, quo in Hiſpaniæ Regem flagrabat odio ductus, quàm ad Galliæ Regis clementiam, potius confugere ſtatuiſſet, ad Ludouicum fidem publicam poſtulatum miſit, eaque accepta, ſuis omnibus in Iſchiæ arce relictis, vbi etiam manſerunt Proſper, & Fabricius Columnij, qui mulctâ perſoluta à Gallis liberatus fuerat, & Inſula Vaſtij Marchionis, & Franchauillæ dominæ fidei commiſſa, & copiarum ſuarum parte ad Tarenti defenſionem miſſa, cum quinque triremibus in Galliam infelici ſanè conſilio traiecit. Si enim libero in loco fuiſſet, fortaſſe in bellis, quæ poſteà inter duos Reges orta ſunt, multas in regnum ſuum redeundi occaſiones habuiſſet. Sed tranquilliorem vitam ſecutus, ac fortè hanc optimam ratus, conditionem oblatam, vt in Gallia maneret, à Rege accepit: ea autem fuit, vt Andium Dux eſſet, ac prætereà aureorum nummûm triginta millia quotannis acciperet, quibus rebus confectis, iis, quos Iſchiæ præfecerat, vti eam Galliæ Regi traderent, mandauit: qui parere recuſantes diu ſub Friderici tamen inſignibus eam tenuerunt.

cum eodem Fridericus componit.

XI.

Eodem tempore Conſaluus in Calabriam tranſierat: vbi, quamuis regio vniuerſa Gallorum potius imperium exoptaret, tamen cùm nullum defenſorem haberet, omnia oppida, & vrbes præter Manfredoniam atque Tarentum ſponte illum admiſerunt. Manfredonia cum arce obſidione capta, exercitum, Tarentum, vbi maior apparebat, difficultas duxit, quâ nihilominùs tandem quoque deditione potitus eſt: quoniam Potentiæ Comes, cuius cuſtodiæ paruus Calabriæ Dux, à patre commiſſus fuerat, & Leonardus Neapolitanus, Rhodius Eques, Tarenti præfectus, cùm nullam amplius defenſionis ſpem viderent,

Omnia oppida & vrbes Calabria Conſaluo ſe dedunt.

niſi intrà quatuor menſes auxilium acciperet, vrbem cum arce ei tradidêre. iſque viciſsim ſolconi ad ſacra altaris myſteria, Sacramento confirmauit, ſe Calabriæ Ducem liberum abire permiſſurum; qui occultum à patre mandatum habebat, ſi fortunæ ampliùs repugnare non poſſet, ad ſe in Galliam contenderet. Sed nec Dei metus, nec apud homines ſuæ exiſtimationis ratio, plus quàm regni causâ potuêre. Cùm enim Conſaluus, ipſum in Hiſpaniæ Regis poteſtate non eſſe, olim plurimùm intereſſe poſſe animaduerteret, iureiurando contempto abeundi facultatem minimè dedit, ſed quamprimùm potuit benè comitatum in Hiſpaniam miſit: vbi à Rege benignè acceptus, apud ipſum, quoad externam quandam ſpeciem in Regio penè honore fuit.

XII. *Res Pontificis proſperè ſuccedunt.* Hoc eodem tempore res Pontificis ſolitum felicitatis curſum obtinebant; quia mirâ facilitate omnem Columniorum & Sabellorum in Latio ditionem, in poteſtatem ſuam redegit, cuius partem Vrſinis dono dedit: & Valentinus in bello aduersùs Plumbinum perſeuerans, Vitellotium, & Ioannem Paulum Ballionem cum nouis copijs eò miſit: quorum aduentu Iacobus Appianus, qui dominium illic obtinebat, perterritus, præſidio in arce, & oppido relicto, maritimo itinere, vt num à Rege, qui multò antè illum in ſuam clientelam receperat, vt proprij honoris causâ ſe peſſundari non permitteret, impetrare poſſet experiretur, in Galliam contendit, cui Rex infamiâ ſuâ nullo artificio tectâ, ſe Pontifici non repugnaturum promiſiſſe, nec ſine ſuo ipſius detrimento facere poſſe, admodum apertè reſpondit. Sed intereà oppidũ Pandolfi Petrucij operâ, Valentino deditum fuit; idemq; intrà paucos dies, & arx fecit. Alexander etiam Lucretiam Borgiam filiam, tunc viduam, Alfonſo, Herculis Eſtenſis, Ferrariæ Ducis natu maximo, cum cẽtum millibus aureorũ nũmûm in pecunia numerata dotis nomine, multiſque maximi pretij muneribus, connubio iunxit, affinitatem procurante ipſo Ludouico Rege. Die 4. Septembris ſponſalia facta. 10. Septembris Plumbinum acceptum. Quarta Auguſti Neapolis capta. Nona Octobris, inter Maximilianum Cæſarem, & Ludouicum Regem conuenit, de Concilio Generali conuocando, deque bello Venetis, quo vnuſquiſque ea, quæ ab illis vſurpari ſibi exiſtimabat recuperaret, inferendo; deque Aſcanio Cardinali liberando, ac Ludouico Sfortiâ in Gallijs, cum viginti millium Solatorum ſtipendio, quo honeſtè ibidem viueret, retinendo. Felicitatem ſuam, Ludouicus Rex, Venetis moleſtam eſſe ſciebat, eoque vt pacem inter Cæſarem, & ipſum impedirent operam dediſſe ſibi perſuaſerat. Sed multò magis Cremonæ & Giaradaddæ, quas ipſemet paulò antè conceſſerat, & Brixiæ, & Bergomi, & Cremæ, quæ vrbes olim Mediolanenſis ditionis fuerant, & à Venetis in bellis, quæ cum Philippo Maria Vicecomite geſſerant, occupatæ, imperio ſuo adiungendarum cupiditate, qua & per ſe, & à Mediolanẽſium ſtimulis flagrabat, mouebatur. *Guiciard. lib 5. Pompeius Vizam lib. 8. Ianus in Conſaluo. Burcardus in notis. Sebaſtianus Branca, Romanus in diarys.*

XIII. *Caſtellæ Rex Mauris catechizandis operã dat.* Eodem anno, monente Alexandro Summo Pontifice, Ferdinandus Caſtellæ Rex, Mauris cathechizandis, & ab Apoſtaſia cohibendis operam dabat. In Caſtella edictum promulgauit, in eoſdem Mauros, tota prouincia, ac in Bætica præſertim cum pijs, nullo non commercij genere contuſos *Mudegiares* vulgò dictos, vt, niſi Chriſto darent nomina Chriſtiana religione ſuſcepta, finibus certè intrà diem certum diſcederent. Erat inter hæc illi Aegypti Sultanus iratus, ex quo tempore Mauros Granatenſes bello oppreſſit. Ex eo periculum metuebatur, nè in Chriſtianos eius imperio ſubditos Saracenis confuſos conceptam iram effunderet: neque Chriſtianis libera facultas eſſet, vt ao. cà adeundi Hieroſolymam, Chriſti Dei vi-ta & obitu ſanctiſsimam ciuitatem, plenam præſenti numine. Lenire animum barbari Valenciſi, legato ad eum, qui facti cauſas, & ordinem coràm explanaret. In eam rem Petrus Martyr, Anglerà domo Mediolanenſis, à Regijs ſecris perſpecta prudentiâ vir deligitur. Præclarè is officio functus, expoſitiſque mandatis. quæcumq; voluit, agendi dexteritate, ab eo Principe imperrauit: tum iiſdem veſtigijs ſeſe retulit in Hiſpaniam, anno in ea legatione integro conſumpto. Obſequij merces fuit Granatenſis Decanatus, Sacerdotium, donumq̃ue honeſtum magis, quàm opimum. In ea vrbe conſequentibus annis defunctum, vti ipſe teſtamento ſanxerat, in Sella amici, & familiares compoſuerunt veſte pretioſâ indutum, quam Sulthanus dederat, ſed in ſacræ modum conformatâ. Id virtutis monimentum cito: eruditionis Decades, quas de bello Granatenſi, de legatione ſuâ, de noui orbis inuentione confecit maiori aliquanto diligentiâ, & fide, quàm ſtyli felicitate. *Mariana lib. 27. c. 11. & 8.*

XIV. *Luſitanus Rex mercibus bona ex Indijs accipit.* Emanuel quoque Luſitaniæ Rex, in Mauros Africanos, & præſertim contrà Regem Feſſenſem exercitum non contemnendum miſit, ac variâ fortunâ cum illis dimicauit: pluries victor, ac Tingi, & Arzillæ ab obſidione liberator, plurimâ editâ aduerſariorum ſtrage. Is ipſe Emanuel Indicis rebus intentus, multa ex animi ſententiâ per ſuos in Indijs collecta accepit. Nam Capralis eò miſſus, Cananoris, & Coulami Regum amicitiam contraxit, commerciorumq; ius obtinuit. Vbi dum naues ſummo labore, & induſtriâ onerarentur, aduenere duo fratres Chriſtiani, ex illis, qui Thomæ Apoſtoli diſcipulis imbuti, ſummâ per tot annos conſtantiâ Chriſti religionem eadem perpetuò fide colunt, & à Caprali poſtulârunt, vt vellet, eos ſecum in Portugalliam ducere, vt inde Romam, atq; Hieroſolymam petere poſſent, vt ea loca inuiſerent, vbi Chriſtus, diſcipulique illius inſtitiſſent. Cananoris quoque Rex, vt cum Emanuele pacem firmaret, legatum eum Caprale in Portugaliam miſit. Ex quibus cum Emanuel Indicam nauigationem omninò non omittendam eſſe intellexiſſet, rursùs hoc anno aliam claſſem, cui præerat vir acer, nomine Ioannes Nouius deſtinauit. *Oſorius lib. 2.*

XV. *Pontifex Henrico Deneo Cantuarienſi pallium Archiepiſcopatus mittit.* Hoc anno Pontifex Alexander, Henrico Deneo Cantuarienſi Archiepiſcopo pallium, Archiepiſcopatus videlicet inſigne, per Adrianum Caſtellenſem ſuũ Secretarium miſit; quòd Licheteldenſis, atque Conuentrenſis Epiſcopus, qui authoritatem ad id à Papâ acceperat, Archiepiſcopo Lamethæ his conceptis verbis tradidit. *Ad honorem Dei Omnipotentis, & Beatæ Mariæ ſemper Virginis, ac Beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorũ & Domini noſtri Alexandri Papæ VI. & Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, nec non & Canthuarienſis Eccleſiæ tibi commiſſæ, tradimus pallium de corpore Beati Petri ſumptum, plenitudinem videlicet Pontificalis officij, vt vtaris eo intra Eccleſiam tuam, certis diebus, qui exprimuntur in priuilegijs ei ab Apoſtolica Sede conceſſis.*

Accepto pallio Archiepiſcopus Pontifici hoc præſtitit iuramentum.

Ego Henricus Archiepiſcopus Cantuarienſis, ab hac horâ in antea fidelis, & obediens ero Beato Petro Apoſtolo, Sanctæq; Apoſtolicæ Romanæ Eccleſiæ & Domino meo, Domino Alexandro Papæ VI. ſuiſq; ſucceſſoribus canonicè intrantibus. Non ero in conſilio, aut conſenſu, vel facto, vt vitam perdant, vel membrum, ſeu capiantur malâ captione. Conſilium verò, quod mihi credituri ſunt, per ſe, aut Nuncios, ad eorum damnum, me ſciente nemini pandam. Papatum Romanum, & Regalia S. Petri, adiutor eis ero ad retinendum, & defendendum, ſaluo meo ordine, contrà omnem hominem. Legatum Sedis Apoſtolicæ eundo, & redeundo honorificè tractabo; & in ſuis neceſſitatibus adiuuabo. Vocatus ad Synodum veniam, niſi præpeditus fuero canonicâ præpeditione. Apoſtolorũ limina, Rom. Curiâ exiſtente citrà Alpes ſingulis annis, vltrà verò montes ſingulis bienijs viſitabo, aut per me, aut per meũ nunciũ; niſi Apoſtolica abſoluat licentia. Poſſeſſiones

verò

verò ad menſam mei Archiepiſcopatûs pertinentes, non vendam, neque donabo, neque impignorabo, neque de nouo infeudabo, vel aliquo modo alienabo, inconſulto Rom. Pont. Sic me Deus adiuuet, & hæc Sancta Dei Euangelia. Author Antiquitatum Eccleſiæ Britannicæ.

XVI. *Quidam cenſuras Eccleſiaſticas nil curant.*

Eodem anno, in Germania, emerſerunt aliqui, qui, & in cenſuris Eccleſiaſticis poſſe, citrè ſuſpicionẽ hęreſis inſordeſcere pronunciabant, & Iudicium ſupremum Romani pontificis ſubterfugere videbantur, Abbas, & Conuentus Monaſterij Wiſſenburgenſis, Spirenſis diœceſis; ab Ioanne Trotâ, Equite aurato, Morſâ quodam, & Henrico Bockio militibus, diuerſas iniurias acceperent. Die illis, apud Subſellia primę inſtantiæ dicta, Sententiam contrà reos obtinuerant, remq; iudicatam reportarant. Sententiæ latæ, & edictis executorialibus, rei conuenti obtemperare contempſerunt, inq; pœnas, & cenſuras Eccleſiaſticas inciderunt: quin etiam in ijſdem pœnis, & cenſuris, cõtemptores inſordeſcere voluerant. Iterum aggrauati, ingreſſu Eccleſiarum prohibiti locis omnibus, vbi conſiſterent, aut venirent, Eccleſiaſtico interdicto ſuppoſitis, ac inuocatione brachij ſecularis contrà eos expeditâ, nihilominus contumaces, atque peruicaces omnia flocci faciebant. Non potuerant Iudices, & vniuerſi homines aliud de refractarijs pronunciare, quam ſuſpectos illos fore de hæreſi; poſtquàm Claues Eccleſiæ nihili facere viderentur. Famâ contemptûs iſtius Romam perlatâ, Auditor cauſarum Curiæ Cameræ Apoſtolicæ, iubente Alexandro Papa diem illis Romæ dixit, ad docendum, quid de fide Catholica ſentirent; & de alijs ſimilibus, quæ in caſibus emergentibus accidere conſueuerunt. Metuentes, nè quid graue illis Romæ euenirent, venire recuſarunt; ſed tamen rationem ſuæ fidei Pontifici dederunt, atque corâm iudicibus Ordinarijs audiri poſtularunt. Ità Alexandro ſcribebant.

Qualis fides ſint Alexandro PP. ſcribunt.

Sanctiſſimo in Chriſto Patri, & Domino, Domino Alexandro Diuinâ prouidentiâ Pontifici Maximo, Ioan. de Trotâ Eques Auratus, Ioannes Merſa, & Henricus Bock armigeri, poſt humilem Sanctitatis Veſtræ pedum oſculationem. Venit ad nos, Beatiſſime Pater, triſte nouum, quo certiores facti ſumus nos à Fiſcale S. V. ad Vrbem eſſe citatos, ſub pœna duorum millium ducatorum, vt in proprijs perſonis coràm Auditore Cameræ comparentes doceamus, nos Chriſtianos eſſe, ac ſi quid nous de fide ſentiamus: alioquin hæreticos, & prædicta ſumma reos eſſe declarandos. Dolemus, noſtras perſonas ad tantam diſtantiam vocari, quæ in patria noſtra coràm noſtris Ordinarijs iudicibus, & immediatis potiùs conueniri potuiſſet: qui Romanæ linguæ ignari, non chartis, ſed armis, & militari diſciplinæ hactenus operam dedimus. Verùm nè omnino famam noſtram, & Veſtræ Sanctitatis Fiſcalem contempſiſſe videamur, cupimus, & ſperamus, has noſtras agreſtes litteras pro nobis, quibus & moleſtum eſt Romam proficiſci, excuſationis munus ſupplere. neque dubitet S. V. nos eſſe Chriſtianos, & benè de Chriſtiana Religione ſentire; quippe qui à parentibus noſtris, auis, proauis, cæteriſq; maioribus Chriſtianiſſimis progeniti, Eccleſiæ Sacramentis initiati, inter Chriſtianos educati, in fide & doctrina Chriſtiana inſtituti, non aliter ſentimus, quàm quod à doctiſſimis & Religioſiſſimis viris, Regularibus, & Secularibus Sacerdotibus edocti ſumus, & indies edocemur. Coniuncti ſumus denique familiaritate, Chriſtianiſſimo Principi, qui Deum colit, diuinum cultum inſtaurat. Templa & aras exornat, rem diuinam, & Verbum Dei diligenter audit, Clerum obſeruat, Eccleſiam defert, iuſtitiam amat, tyrannidem, & omne vitium odit; qui non ſolùm de adulterio, ſed neque de geſtu, verbo, vel viſu impudico notatus eſt: cuius tanta fides, & integritas eſt, vt nullum prorſus non benè de religione Chriſtianâ ſentientem, in palatio, aut quocumque miniſterio ſuo toleraret, & pateretur. Vt verò ſingulariùs, & diſtrictiùs, quid de fide ſentiamus, Veſtra Sanctitati conſtare poſſit, nos humiles, & deuoti Eccleſiæ filij, credimus, & confitemur vnum eſſe Deum Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum. Filium Incarnatum, & paſſum, reſurrexiſſe, ſuaq; reſurrectionis exemplo omnes homines tandem reſurrecturos. Credimus, vnam eſſe Eccleſiam, & vnam primam Sedem Romanam, in quam ſi quis Catholicus canonicè nõ temerè nec corruptis ſuffragijs, ſed iuſtâ electione ritè aſcenderit, nec primam illam dignitatem malis moribus, & exemplis infecerit, nec omnibus Chriſti ſanguine emptis ſcandala præbuerit, eum ipſo Patrem, Paſtorem, & iudicem vniuerſitatis, & ei à cunctis obediendum, eum ligandi, atque ſoluendi habere poteſtatẽ, claue non errante. Credimus, Deũ eſſe iuſtum, puniturum æternis ignibus, grauia ſupplicia, velut latrocinia, ſacrilegia, ſuperbiam, iniuriam, vanitatem, abuſum patrimonij Chriſti, concubinatum, Symoniam, cæteraq; enormia peccata, propter quæ Chriſtiana Religio labitur, & omnis Chriſtianorum ætas ſcandalizatur. Hæc indubitanti fide credimus, & quicquid Sancta vniuerſalis Eccleſia, quæ Generale Concilium repræſentatur, definierit. Orantes obnixè, & ſupplicantes, vt Sanctitas Veſtra Fiſcalem compeſcat, ei ſilentium imponi mandet. Nam etſi aliquam auaritiam explere poſſumus, non tamen ideò meliores Chriſtiani iudicaremur. Memor ſit Sanctitas Veſtra, conſolatorij verbi Chriſti, cum viueret in terris, qui ait, Miſericordiam volo, quam ſacrificium. Idem Dominus Iesvs Chriſtus Veſtram Beatitudinem ad regimen diu feliciter Eccleſiam conſeruet. Datum &c.

Hæc illi militariter Pontifici, Abbate verò, & Cœnobio iuſtitiam flagitantibus, tandẽ Alexander Cardinali in Germania Legato cognitionem cauſæ commiſit. qui & de iniurijs illatis, & de fide militum inquireret, atque de tota controuerſia decerneret. *Brucardus in ſuis diarijs.*

XVII. *Feſſariorum hæreſis in Bohemia multiplicatur.*

Hiſ temporibus multiplicati fuerunt hæretici in Bohemia, qui vulgò *Feſſarij* nominabantur; propterea quòd in foſſis, & occultis ſpeluncis noctè cõuenirent, turpitudinem ſine differentiâ perſonarum, more beſtiarum exercentes. Hi Eccleſiã Dei, & miniſtros eius cõtemnebant, Sacramenta irridebant, infinitos ſeminantes errores. Creuit hoc nefandiſſimum genus hominum, & mirum in modum quotidiè augebatur, in tantum, quòd hoc anno MDI. numerus eorum maior 19 millibus fuerit inuentus. Sed & nobiles, atq; potentes complures in regno Bohemiæ ad eos turpiſſimos hęreticos declinârant, è quibus vnus Chriſtophorus nomine, vir nobilis, & diues, 40 florenorum millia inter eoſdem hæreticos pro eleemoſyna diſtribuens, vnus ex eis factus eſt. Secùs fecit Laurentius Glerz de Rotenhauſen, fide, & conuerſatione bonus Chriſtianus, qui emerat oppidum, *Gemnike* dictum, in quo reperit oppidanos fermè omnes, prædictæ ſectæ hæreticos; quibus cùm legem propoſuiſſet, vt aut renunciarent errori, aut bonis omnibus relictis ab oppido diſcederent, omnes vnanimiter in baculis ſuis exierunt, omnibus, quæ habuerant, relictis, profecti ad alios erroris ſui ſocios, à quibus non ſecùs, ac ſi eſſent martyres Christi, fuerunt cum gaudio, & honore ſuſcepti, & in cunctis neceſſarijs copioſiſſimè prouiſi. Profitebantur, ſe Apoſtolorum imitatores, homines ſine Deo, ſine corde, Diabolo pleni. Erant aſtutiſſimi, & in ſecta ſuâ mirabiliter docendo, diſputando, ac defendendo periti, in tantam, quod non facilè à quolibet rationibus diſceptando, potuerint ſuperari. Nullus ferè tam craſſi intellectus reperiebatur, qui tamen haberet vſum rationis liberum, qui non mox hanc ſectam fuiſſet profeſſus; in ea defendenda rationib (vt eis videbatur) doctiſſimus euaderet. Sed ne quis rem alicuius miraculi exiſtimet, cauſam tantæ mutationis dicemus, vt omnes, non Deum, ſed malignum ſpiritum in eis operantem intelligant. Quicumque in illam ſecretam intromitti prudentiæ ſocietatem exoptabat, primum aliquo celebrante Sacerdote Catholico, Eccleſiam ingrediebatur, & ſtans in angulo, vel ſecreto aliquo loco per totam Miſſam, verba quædã cõtumelioſa (quæ nos ꝓpter infirmos exprimere nõ decet) contrà Sacramenta loquebatur ſub ſilentio.

cum

cum inuentione ſibi à docente propoſita, quibus pòſt finem Miſſæ completis, muſca magni corporis aduolabat, & pennarum ſtrepitu, ſignificans ſe adeſſe præſentem, oris introitum petebat. at verò mox vt ille os ſuum aperuiſſet, ingrediebatur illa, & homo ſpiritu diabolico implebatur, efficiebaturque in illa ſecta doctus, & mirabiliter aſtutus. Verùm illi ipſi muſcam illam, non dæmonem, ſed Spiritum Sanctum eſſe confirmabant, qui in eos, quaſi veros Apoſtolorum imitatores, ſicut in die Pentecoſtes in illos quondam, deſcendens, eruditos faceret, & conſtantes. Sed reuera non conſtantes, ſed pertinaces fiebant, qui neque vllis tormentorum generibus à ſuis erroribus, ad rectam fidem reduci vnquàm potuerint. Verùm non omnes, qui eam profitebantur ſectam erroris, ad hanc ſecretam maligni ſpiritûs infuſionem, ob certas cauſas, & rationes venire permittebantur. Aliquis Benedictini Ordinis Conuerſus, hæreticorum deceptus conſilio, ea, quæ diximus, ſub Miſſa fecit, & dixit; ſed cum ſtrepitum muſcæ caput circumuolantis audiſſet, pauefactus in terram cecidit, & vix muſcam, nè os ingrederetur, abigere potuit.

XVIII. *Mirabilis quidam Italus in Gallia apparet.*

His ipſis diebus Lugduni in Gallia, apparuit quidam Italus, nomine Italus, qui ſe Mercurium maluit appellari propter omnimodam, quam profitebatur, ſcientiam antiquorum. Vxorem circumduxit, & filios, omnes lineos indutos, & imitatione Apollonij Thyanenſis quondam philoſophi, cathenam ferream à collo portantes. Magna promittebat, & ſe veterum Hebræorum, Græcorum, & Latinorum omnium perfectiſsimam gloriabatur habere ſcientiam. Contemptor veterum, ſe cunctos eruditione excellere putabat, aſſerens, neminem Græcorum, vel Latinorum præter ſe vnicum, fuiſſe ſapientem, ſe namque in omni ſcientia mundi conſummatum oſtendebat, rerumque naturalium, & arcanorum omnium interpretem profundiſsimum eſſe confirmabat. Magnam in publico præ ſe ferebat grauitatem, moribus, & inceſſu ſeuerus, cum mendicitate vitam oſtentans, ſe ducere Propheticam, ſe natum ad res ſummas teſtabatur, & diuino numine plenum. Metallorum tranſmutationẽ veram promittebat, & nihil ignorare videri appetebat, artem ſecutus magicam, vt dicebat naturalem, quam priſci Reges, & ſapientes in pretio habuiſſent. Se felicia infelicitare, infeliciaq; felicia reddere poſſe pollicebatur. Aliquanto tempore apud Regem Gallorum fuit, cui duo dona contuliſſe memoratur: alterum fuit enſis, centum, & octoginta gladiolis refertus; alterũ verò clypeus mirabili ſpeculo illuſtratus: quæ duo miranda ſub certa conſtellatione facta, in quodam libello commemorabat, & quem eſſent productura effectum vi naturæ ſecretum manifeſtabat. Rex volens hominis experiri ſcientiam, præcepit, Medicos conuenire omnes gratia diſputationis, qui ignari hominem refellere, illum, facto examine, ſuprà hominem ſapere, & cunctos mortales ſapientia ſuperare, dixerunt. Aurum, quo illum Rex honorauit, omne pauperibus diſtribuit, & ſua paupertate contentus, ſibi ex omnibus penitùs nihil reſeruauit.

XIX. *Alius itidem ſed doctiſſimus.*

Venit & alter ex Hiſpanijs in Galliam, Ferrandus Cordubenſis miles auratus, Artium, Medicinæ, & Theologiæ Doctor, qui vniuerſam Pariſiorũ Scholam, ſua mirabili ſcientia vertit in ſtuporem. Erat enim in omni facultate Scripturarum doctiſsimus, vita, & conuerſatione honeſtiſsimus, non ſicut ille, de quo diximus, arrogans, & ſuperbus, ſed humilis multùm, & reuerentia plenus. Memoriter tenuit Bibliam totam, Nicolaum de Lyra, Scripta S. Thomæ Aquinatis, Alexandri de Hales, Ioannis Scoti, S. Bonauenturæ, & aliorum in Theologia complurium, Decretum quoque, & omnes vtriuſq; iuris libros; & in Medicinis Auicennam, Galenum, Hippocratem, & Ariſtotelem, atque Albertum, omneſque Philoſophiæ, & Metaphiſices libros, & Commentaria ad vnguem (vt aiebant) memoria retinebat. In allegando fuit promptiſsimus, in diſputando acutus, & à nullo vnquam ſuperatus. Denique linguas Hebraicam, Græcam, Latinam, Arabicam, & Chaldæam perfectè legebat, ſcribebat, ac intelligebat. Romam à Rege Caſtellæ miſſus Orator, in omnibus Italiæ, Galliæque Gymnaſijs publicis diſputans, conuicit omnes, ipſe à nemine vel in minimo conuictus. Varia de ipſo inter Doctores Pariſienſes erat opinio: alijs Magnum illum, ac dæmone plenum cauillantibus, alijs ſentientibus contrarium. Non defuerunt, qui Antichriſtum putarent, propter incredibilem ſcientiam Scripturarum, qua cunctos mortales videbatur excellere. Carolo Duci Burgundiorum, aſtronomica vaticinatione longè ante prædixit interitum. Commentaria in Almageſtum Ptolomæi edidit, & in Apocalypſim S. Ioannis Euangeliſtæ, aliaque opuſcula conſcripſit. *Trithemius in chron. Sponheimenſi.*

XX. *Edictum Alexandri PP. aduerſus variarum ſuperſtitionum inuentores.*

Neſcio, an ab iſtis in vniuerſa Lombardia, hoc tempore colluuies maleficorum, Incantatorum, & vanarum ſuperſtitionum Obſeruantium, contrà quos Alexander Pontifex habuit iſtud, quod adſcribo, edictum euulgare.

ALEXANDER Epiſcopus, &c. Dilecto filio, Angelo de Verona Ordinis Prædicatorum Sac. Theologiæ Profeſſori in Prouincia Lombardiæ, hæreticæ prauitatis. Cùm acceperimus in Prouincia Lombardiæ diuerſas vtriuſque ſexûs perſonas, diuerſis incantationibus, & diabolicis ſuperſtitionibus operam dare, ſuiſque veneficijs, & varijs obſeruationibus multa nefanda ſcelera procurare, homines & iumenta, ac campos deſtruere, & diuerſos errores inducere, magnaque inde ſcandala exoriri: decreuimus pro paſtoralis officij nobis ex alto commiſsi miniſterio, ſcelera huiuſmodi compeſcere, ac ſcandalis & erroribus prædictis, quantum cum Deo poſſumus, occurrere. Ea propter tàm tibi, quàm etiam ſucceſſoribus tuis per Lombardiam conſtitutis, de quibus in his, & alijs plenam in Domino fiduciam obtinemus, committimus, & mandamus, & etiam ſoli (honeſto tamen comitatu per vos eligendo aſſociati) contrà eaſdem vtriuſque ſexûs perſonas diligenter inquiratis, eaſque iuſtitia mediante puniatis, & compeſcatis. Et vt meliùs commiſsionem huiuſmodi exequi poſsitis, contrà illas, vobis plenam, & omnimodam harum ſerie concedimus facultatem. Conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, nec non indultis, & conceſsionibus Ordinarijs forſan pro tempore factis, cæteriſque contrarijs quibuſcumque non obſtantibus. *Datum Romæ apud Sanctum Petrum, ſub annulo Piſcatoris, die, &c.*

XXI. *Ruthenos Græcorũ more baptizatos rebaptizandos non eſſe idem PP. declarat.*

Eodem anno Alexander Pontifex, cùm percepiſſet Ruthenos, & alios quoſdam in Magno Ducatu Lituaniæ, Græcorum olim ritum complexos, cupere ad Romanæ Eccleſiæ conſuetudinem, & religionem ſeſe adiungere; ſed interim nõ deeſſe, qui dicerent, eos neceſſariò rebaptizari oportere, propterea quòd more Græcorum in tertia perſona baptizati eſſent: Scripſit ad illos ex decreto Concilij Florentini, ſub Eugenio IV. celebrati; in quo Græci, & Armeni cum Eccleſia Romana in concordiam rediere, reuerà Baptiſmum conferri, etiam cum in tertia perſona ſic dicitur; *Baptizetur talis ſeruus Ieſu Chriſti, in nomine Patris & Filij, & Spiritûs Sancti.* quamquàm in Latina Eccleſia non debet mutari vetus verborum forma, quæ eſt, *Ego te baptizo, in nomine Patris, & Filij, & Spiritûs Sancti, Amen. Sarnic. in commentario rerum in Orbe geſtarum.*

Cùm etiam accepiſſet, hæreticorum colluuiem in regno Bohemiæ creuiſſe, & contrà illos, Ladiſlaum Vngariæ, & Bohemiæ Regem iturum eſſe, Petro Cardinali Legato præcepit, vt Regem in eo negotio laborantem, in Bohemiam comitaretur, ac ſi ad tractationem potiùs, quàm ad arma res veniret, audiret, qui-

dem

Google

dum ſed nihil priùs hæreticis reſponderet, quàm ad Sedē Apoſt. referret. *in litteris Dat. 25. Martij anno 1501.*

In Vngaria Obſeruantes Minoridæ ſub Vicario particulari vitam degentes, moleſtijs tamen afficiebantur à Conuentualibus. Alexander Cardinali Legato commiſit, vt audiret, componeret, aut ſignificaret. *in litteris datis 14. Aug. 1501.*

XXII. *Quidam nouo & auſtero vitæ genere viuentes apparent.* Eodem anno MDI. venerunt ex Italia in Germaniam viri induti tunicis griſeis, capite non velato, nudis pedibus incedentes Crucem de ligno paruulam portabant in manibus; neque ſaccum habebant, neq; peram, ſed neque pecuniam recipiebant in manibus, neque baculis vtebantur. Vinum, & cereuiſiam non bibebant, & ſemel tantum, præter Dominicam, ſe reficiebant in die, olera, & radices cum ſale, & aqua ſine pinguedine aliqua ſumentes. In Eccleſia proſtrati in terram in modum crucis, orabant, nihil præter Crucem, & tunicam portantes. Circumierunt per ciuitates, & villas, & vltrà xxiv. horas in vno loco nō morabantur, niſi fuiſſent infirmi. Plures inter eos fuerunt ex ordine Clericorum & omnes pœnitere volentes (exceptis mulieribus) in ſuum conſortium admittabant. Quinquennio elapſo, eorum pœnitentia ceſſauit. *Trithemius ſupra.*

XXIII. *Vbiq; & ſæpè in peplo cuiuſdam honeſtæ mulieris ſignum S. Crucis apparet.* Eodem pariter anno, miranda ſanè, horrenda, & inaudita oſtēdit Deus hominibus. Siquidem, vt ſcribit Regi Romanorum Maximiliano Leodienſis Epiſcopus, à feſtis Paſchalibus, ſingulis diebus, in vno, vel alio loco diœceſis Leodienſis apparuit publicè, & inopinatè, aliquandò in Eccleſijs, aliquandò in plateis, aliquandò in domibus, & in ipſis etiam cubiculis ſignū Dominicæ Crucis perfectum, & fuit frequenter nigrum, aut rubicundum, ità etiam, vt in aliquibus putaretur, eſſe verus ſanguis cum medullâ, & ſaniè effuſus: & fuerunt plerumque cruces ſimplices, aliquandò tamen duplices, in forma ſigni ſepulchri Dominici. Apparent autem, *inquit*, vt plurimum ſuper capita mulierum, & maximè puellarum, in earum peplis ſupremo vertice. Et refert idem, ſe deſuper inquiſitionem ſolertem feciſſe, ità quòd neque dolus, neque fraus interuenire potuerit. Scibit quoque de muliere quadam eiuſdem diœceſis 22. annorum, valde honeſtâ, quòd die quodam compererit, admonita à matre, ſignum crucis magnum, & amplum in peplo coloris aurei, atque ad ſingulos quatuor eius angulos interiores, crucem vnam paruam eiuſdem coloris, perinde, atque arma ſunt Hieroſolymitani Regis, inque medio maiorē crucem aliam ſanguinolentā. Territa inde mulier, cum reuerentiâ peplum illud ad locum mundum repoſuit, & aliud mūdum capiti impoſuit, mox in eodē Crux grandis apparuit. accurrunt multi homines ex admiratione, in quorum cōſpectu iterum, & iterum pepla mutauerat, ità vt nouē diebus pepla 13 cruce ſignata fuerint. Inſuper dum quadam vice quā plurimi eum ea de præmiſsis colloquerentur, viderunt adſtantes inter colloquendum, exoriri in eius mento crucem, latitudinis vnius digiti, coloris, & ſaporis mellei, cuius ſtipes à gutture in inferius labiū, ad vſque dentes exurgebat, per brachia verò protendebatur ex aduerſo inter mentum ipſius, & labrum prædictum, quanta eſt oris amplitudo. quo cùm ad adſtantium admonitionem leuare manum dextrā conaretur, apparuit conſimilis crux in eadem: retractâ ad ſinum manu, cum vtraque ſigna duabus fermè horis præſtitiſſent, demùm prout aduenerant, ità diſparuerunt. Sed pòſt hæc non ſolùm ſignum crucis apparuit, quin & veluti bulla quædam, ac deſuper nonnulli characteres, cruenta quidem omnia, concludebantur in circulo viridi totum contingente caput, protulitq; inde acumina ad modum ſpinarum. Apparuerunt, & ſigna in camiſijs mariti crucis ſanguinolenta. Hortatus eſt mulierem Curatus ſuus, vt cùm Iubilæus eſſet in Traiecto ſuperiori, vbi fuit Epiſcopus, quòd iret illo, & confiteretur. Aſſenſa fuit, & ad S. Seruatium confeſſa eſt magno Theologo. iuſſa pòſt hæc fuit in eborum, & propter reliquias ducta eſt in Sacriſtiam. allato ei peplo nitido, rogata eſt, quod capiti imponeret, nè cum tanto horrore per plateas incederet. Aſſumens ipſa nouum, quod capiti applicuit, mox erupit in ipſa pepli parte anteriori ſanguinis tanta copia, vt confeſtim in extremam vſque fimbriam ad vnius digiti longitudinem, & prope duorum latitudinem deflueret; vndè conſpicientes adeò ſunt attoniti, vt è Canonicis vnus protinùs caderet. At illâ inde deſcendente, publicè viſa eſt in ipſo recenti peplo ad ſcapulam dexteram magna vis ſanguinis, in figuram quaſi crucis ſe porrigens, atque amplificans. Cum quibus demum ſignis ipſa ad eundem Epiſcopum ducta eſt, recenti, & madido eruore, vt in præſentia ſuâ, ſicut ſcribit, attrectatus digito adhæreret, multis videntibus, & admirantibus. Hæc ſcripſit Idem Epiſcopus Regi Maximiliano die 18 menſis Maij anni currentis. *Ioannes Nauclerus volum. 2. gener. 51.* Scripſit de his crucibus, & mirandis tractatum luculentum Matthæus Herbenus, presbyter Eccleſiæ S. Seruatij in oppido memorato, homo fide, & eruditione venerandus, Trithemij Abbatis in litteris Græcis quondam Auditor. Addit idem Trithemius, quòd & anno ſuperiore, & præſenti, prædictæ cruces apparuerint in lineis veſtimentis hominum, in camiſijs, in menſalibus, & linteaminibus, non ſolum in his, quæ habebantur in vſu, ſed etiam in illis, quæ in ciſtis incluſa, nullum aeris influxum habere videbantur. In corporalibus quoque, & pallis altarium, & albis ſimiliter, multotiès apparuerunt. In *Soberabeim*, & *Meyſenheim* primò viſæ ſunt, cum maximo vulgi timore, & horrore, tàm ſubitò, quod aliquando dum *Salue* cantaretur in Eccleſia, xxx. homines cruces habuiſſe, quas prius non habuerant, inuenti fuerint. Poſthæc apparuerunt in *Creutzenach*, & villis circumiacentib. deinde in *Bingen*, & in Moguntia, & conſequenter in multis Alemaniæ locis. Erant autem cruces paruulæ, varij ac confuſi coloris, ac ſi pannus aliquâ pinguedine mixti coloris eſſet intinctus, nec poterant qualibet lotione deleri, ſed pòſt diē nonum, aut decimum per ſe deficientes euanuerunt. Has cruces magna peſtilentia hominum in multis locis pòſt biennium ſecuta eſt. *Trithemius ſupra.*

XXIV. *Duo maligni Spiritus tyrāni cuiuſdam defuncti filium ex ædibus pellunt.* Eodem anno, poſt mortem cuiuſdam tyranni, qui pauperes iniquè oppreſſerat in Morauia, eum filius in paterna hæreditate ſuccedens, quoddā eius caſtellum nomine *Hiempt*, cum vxore, & filia inhabitaret: eccè quadam die, eo ad menſam ſedente, venerunt duo maligni ſpiritus in ſpecie humana ad portam caſtri, petentes intromitti: quibus Portarius dixit: *Qui, vel vnde eſtis, oportet enim, vt hoc Domino meo denunciem.* Cui illi reſponderunt: *Nec ad te pertinet, nec ad Dominum tuum, qui, vel vnde ſimus, ſed quantocius intromitte; nos alioqui videbimus, quod nobis pateſcat ingreſſus.* Portarius intrans, vt hæc Domino ſuo annunciaret, cùm introiſſet, vbi ſedebat, vidit illos duos, quos extrà portam dimiſerat, coram Domino ſtantes, & præ timore nihil poterat loqui. Illi autem poſt multa minatoria, & terribilia verba, horriſonaſque viſiones (vt ſim breuis in narratione) illum exire cum omni familia ſua de caſtro compulerunt: poſt quorum diſceſſum multitudo dæmonum conueniens magna, caſtrum illud inhabitare cæpit, vlulantes die, ac nocte, plaudentes, & mirabilia facientes. *Trithemius ſup.*

ANNO CHRISTI MDII.
ALEXANDRI PAPÆ VI.
Anno 10. & 11.
Maximiliani Rom. Regis Anno 17.

NEque hoc anno, aut Alexander Pontifex Venetos tuendi, aut Baiaſites eoſdem oppugnandi ſtudium

I. *Chriſtianorum claſſis Turcas denuo adoritur.*

nmiſère. Baiaſites quidem claſſem magnā cum diligētiā parabat. Cùm autem naues veteres ſuis ducibus reſici mandauiſſet, atque idei tardiùs, negligentiùsq; agi ab illis, atq; adminiſtreri videretur, arcum ſibi afferri, & ſagittes imperauit: quibus allatis ſtantem antè ſe illum ipſum ducem, qui priore apud ſe eret loco indignabundus transfixit. Pontifex nihilo ſegniùs in bellum Turcicum incubuit, & Reges, ac Principes fœderatos, ad ſuppeties ferendas ſolicitauit. Miſit Ludouicus Galliarum Rex triremes quatuor; Petrus Debuſſonius Cardinalis Legatus, Rhodiorum Magiſter, triremes tres, naues onerarias duas. Iacobus Piſaurus, Paphiorum Epiſcopus Pontificis Nuncius, & claſsis Eccleſiaſticæ præfectus, triremes duodecim adduxit, Alexandri pecunijs inſtructes. Veneti, quorum res agebatur, maiorem numerum deſtinârunt: vt eſſet vniuerſæ claſsis nauium omnis generis numerus ad ſeptuaginta. Benedictus Piſaurus claſsis Venetæ Imperator, inſulam Leucadiem, quam S. Mauræ vocant, oppugnandam exiſtimeuit. Eò cum appropinqueret, Pontificis Nuncium præmiſit, qui per vada eò à letere, quod ad Orientem ſpectet, oppidum aggrederetur. Vadis eâ perte, inſula maximè cingitur. Is accelerens per diſtrictum in vada ſeſe inſerens, duodecim biremes, quæ ibi ſtationem habebant, eaque maria percurrentes, Venetorum nauibus inſenſiſsimæ diu fuerant, & tunc, vt aditu claſſem prohiberent, omnes fugauit; pauloque poſt vacuas hominibus occupauit: cum ij ſeſe raptim in littus eiecissent, eosque fugientes, ciues recepiſſent. Occupatis ijs biremibus, quòd illis in vadis eret à continenti ad oppidum via, aquis tectâ, ſic vt equites commeere eâ poſſent, ibi naues aliquot diſpoſuit, quibus nauibus Turcarum equitum III. M. qui per illam viam, vt eſſent oppidanis auxilio, vicinis ex locis aduentabant, edita eorum cæde proſtrauit: cùm tamen anteà munitionem pro tempore, quæ tranſitum impediret, media in via effeciſſet: que munitione Turcæ retardati, dum perrumpere conarentur, tormentis ſe nauium mactandos præbuerunt. Pauci ex eis, duce eorum, equo deiecto, nulla parte munitionis perrupta, euaſerunt, atque intereà idem Pontificius Nuncius ſuorum militum partem, equiteſque omnes, quos in nauibus eam ad rem habebat, cùm primo aduentu in terram expoſuiſſet, atque ad oppidum contendere iuſsiſſet, illi itinere, quod quidem eret paſſuum millium quatuor, celeriter confecto, circumuecti audaciſsimè pugnantes, eo ipſo die pro oppidum cœperunt. Piſaurus Præfectus, quem mari reliquam claſſem, ventis non ſecundis, qui eo die flauerant, circumducere oportuit, poſtero die ad oppidum oppugnandum ſe contulit, ac muros quatere tormentis cœpit. Erant in oppido Turcæ præſidiarij quingenti: qui ſe vnà cum oppidanis acerrimè defendebant. ij cum magna tormentorum vi, oppugnatione non intermiſſa premerentur, ſeptimo die deditionem facere voluerunt: is fuit ad diem tertium Calendarum Septembrium. Sed dum inter ſe, ea de re conſulunt, militibus irrumpentibus oppidum capitur: oppidani captiui facti, præde omnis viritim diuiſa. Non poterat, eut plures triremes, aut cuiùs Pontifex mittere, Venetis ipſis (vt Cardinali Dabuſſonio ſcribebat die 16. Aprilis hoc anno) aut negligentibus, aut aliud interim curantibus; nec non Epiſcopo Venuſino, qui pecuniæ colligende, ſuppeditandæque curam habuerat intereà defuncto. Quas autem tres Genuæ, duas in portu Piſano triremes expedire iuſſerat, illas non potuerat emittere, bello inter Ludouicum, & Ferdinandum Reges gliſcente. Inter hæc Baiaſites reſtituerat ad libertatem aliquot ciues Venetos, quos belli initio, Conſtantinopoli in vincula coniectos, in turri ad fretum ſeruādos miſerat. ij ſe libris auri centum redemerant. Ex eorum numero Andreas Gritus, Idibus Martij, Venetias reuerſus, attulit ab Admete Baiaſetis Duce litteras ad Senetum cum mandatis, vt ſi bello, quod inter ipſos, & Baiaſetem vigebat, vellent finem imponere, mitterent Conſtantinopolim aliquem ad pacis conditiones tractaudas: ei ſe ſe editorem futurum. Dabuſſonius quoque Cardinalis Legatus, Corcutti Salebi Baiaſetis filij nuncium acceperat, qui vel pacem, vel inducias poſtulabat. Metuebat ſcilicet Baiaſetes, nè Reges, & Principes Chriſtiani, quos fœdere deuinctos, & ad ſacrum bellum ab Alexandro excitatos non ignorabat, vniuerſis vndique viribus, in ſuam perniciem cōfluerent, & erat tunc Chriſtianis commodum euertere. Turcicum Imperium, quādo eodem tempore Sophus Iſmael Perſarum Imperator, Perſie, Medie, Armenis, plurimisq; alijs gentibus perdomitis, Baiaſeti formidabilis eſſe cœperet. Cardinalis, & prudenter reſpondit, ſe nihil inſcijs ſocijs poſſe decernere, & tamen ſpem aliquem induciarum oſtendit; maximè quandò accepit, Venetos, monente Admete quendam Conſtantinopolim miſiſſe, qui cum Baieſete tractaret. Hyeme poſt modum ſubeunte, iam in ſpem pacis venientes, Piſauro mandârunt, vt triremibus viginti apud ſe retentis, claſſem domum remitteret; atque ad Ladiſlaum Regem Vngariæ litteras dederunt, quibus, quid ab Admete habuiſſent certiorem illum fecerunt, velleque ſe ſuum legatum, Conſtantinopolim mittere ſignificarunt, atque ab ipſo petierunt, vt & ipſe quoque ſuum Oratorem eodem mitteret, quo maiore cum dignitate pax æquioribusque conditionibus confici poſſet. Ladiſlaus re intellecta Patrum conſilium probauit, ſe facturumque, quod vellent, de Oratore ſe recepit; illi Zacherium Freſcum, Decem Virum Scribam, ire Cōſtantinopolim iuſſerunt. *Bembus hiſt. Veneta lib. 6. Iacobus Boſsius hiſt. Rhodiana lib. 16.*

II. *Quid in regno Neapolitano poſt Friderici diſceſſum in Gallias actum ſit, refertur.*

Diſcordia Regum, Ludouici, & Ferdinandi, certiſsimam Alexandri Pontificis de Turcis euertendis, deq; Cōſtantinopolitano Imperio recuperādo, euertit fiduciā, fœdusq; ſanctum dirupit, neutro portione Regni Neapolitani ſibi ex pactis aſsignata contento, ſed ad occupandum vniuerſum regnum intento. Non erit abs re, quid in eo regno poſt Friderici in Gallias diſceſſum actum ſit, narrare: vt omnes intelligant, qua via regnum Neapolitanum in manus Hiſpanorum deuenerit. Fredericus Rex, ea Aenaria Inſula, quam *Iſchiam* dicunt, in quam per conditiones traiecerat, Ferdinando Regi Catholico infenſiſsimus maximè, à quo ſe euerſum videbat, nullo propinquitatis reſpectu, in Galliam cum vxore, & liberis cōceſſerat, triginta annua Francorum millia ab eo Rege in alimenta pactus, vnde vitam calamitoſam toleraret in exilio. Beatrix ſoror, Vngariæ Regina reſtitit in ea inſula, vnde breui in Siciliam diſceſſit. Iſabella patruelis Ioannis Galeatij anteà coniunx, & ipſa Barim ſe contulit Apuliæ vrbem. Ferdinandus natu maior Friderici, Tarentum fuerat amandatus. Conſaluus cum copijs hunc obſidebat, in magna ſpe ad pacis conditiones perducendi. Ità quo die ad eam vrbem caſtra ſunt poſita, de fœdere continuò agi cœpit. Dum conueniunt de conditionibus, interprete Octauiano Sanctio, inducias duorum menſium ſancire placuit, mouera intereà nihil, donec Fridericus Rex per legatos conſultus, quid ſuæ eſſet voluntatis ſignificaret. Ad deſignatum tempus, nullum à rege reſponſum venit. Rebus deſperatis, mens quoque & conſilium, miſeros deſtituit. Inducias tamen iiſdē conditionibus, ad finē ſuperioris anni ampliari datū eſt. Exiuit annus MD. neque à Friderico certi quicquam in rem afferebatur. In duos deinde menſes induciæ ſunt prorogatæ, vrbe penes ſequeſtrum, Bindum Ptolemæum Regis Catholici ſubditum, multis in rebus ſpectatæ fidei viru, ea lege, vt ieo decurſo tempore eam in poteſtatem Conſalui traderet. Duci tamen Calabriæ, diſcedendi quò vellet, libera eſſet, Regiæ cultum, & familiam ſecum efferendi poteſtas. Sic Tarenti res erant. Graciþ arx duodecim à littore millibus deditionem Hiſ-

pano ſecit. Simul Salernitanus ad Conſaluum venit, præcipua belli vniuerſi ſax. Vt ibi ex Biliniano paterni principatus reſtituerentur, offenſas priores nouis officijs compenſaturus poſtulabat in timore largus promiſsit. Petebat præterea Lauriæ ditionem adijci, & quinque aureorum millia annua, quæ maioribus ſuis priores Reges honorarij nomine pendere conſueuerant; ingens, videlicet nouæ amicitiæ pretium, animi non ſatis pacati, domitique malis haud dubium argumentum. Itaque re infectâ diſceſsit. Meliori fide proceres plerique Fridericum Regem in Aenariam ſecuti, quaſi diminutione capitis Sacramenti religione ſecuti, ſeſe ad Conſaluum contulêre, grande momentum ad bellum ex ſeotentia conficiendum. Ille benignè acceptos, in præcipuo etiam honore apud ſe habuit; eos maximè quos rebus gerendis, belliſque delendendo idoneos arbitratus eſt: ac inprimis Columnios Proſperum, ac Fabricium omni comitate complexus eſt, nè ad Venetos ſe conferrent, à quibus magnis præmijs, annuoque ſtipendio inuitari habebat exploratum. Magnarum rerum fundamenta ponebantur. Nam Dieghus Mendoza, atque Enecus Aiala, Manfredoniam, ſeu Sipontum vrbem obſidendo in poteſtatem redegerunt. Præfectus quoque arcis Friderici Regis nomine, ad deditionem perductus eſt; tametſi Alegrius ſuo cum copijs obſeſſis opitulatum occurrerat. Ad extremum vrbs Tarentum vti conſtituerant, dedita Conſaluo eſt, dedita arces. Ferdinandus Dux Calabriæ conceſſa eundi, quò vellet, facultate, Barim vrbem migrauit in fide quidem paterna eatenùs perſtantem, haud firmam tamen, aut mœnibus, aut arce, neque diu, ſi vis admoueretur, ſuſtentaturam. In eâ vrbe tamen ſeſe licet mandata à patre expectare voluit, à cuius voluntate diſcedere atque priuatim paciſci cum Hiſpano neſas iudicabat. Conſaluus cupiebat apprime facilè, & minimè malâ iuuenem indole cum Rege ſuo conciliare, nè in Galliam, patris exemplo profectus, in poſterum aliquid turbarum exciteret ea de cauſa; haud ignarus, ſæpè ex parua ſcintillâ, magnum excitari incendium, nihil in bello negligendum. Agebatur de fœdere triginta aureorum millia annua, quæ à regno Neapolitano, quæ in Hiſpania ablatâ ſunt ditione data, vnde ea ſumma proueniret, electo haud contemnenda conditio. Neque illi diſplicebat, ſi modò patri probaret, & verbis reſponderent facta. Iſabella patruelis, nè eum amitâ, Vngariæ Reginâ, in Siciliam, quò inuitabatur, ſiet, in eam Apuliæ vrbem delata morando ſuaſit, vti litteras manu ſua conſcriptas, ad Cõſaluum daret; quibus rogabat, vt nullo libertatis pactæ reſpectu, quando pater, quòd ipſi erat commodum, negligere, aliòque tendere videretur, eum ad Regem Catholicum amãdare nõ dubitaret: hanc ſui animi deſtinatam ſententiam eſſe, patris quamuis reuerentia id nollet in vulgus prodire. Quæ ſi vera fama fuit, ſiue conficta, certè non videtur, diu in eo propoſito perſtitiſſe: ætatis inconſtantia, mentis imbecillitas, varia, & ſibi contraria ſubijciebant. Et quis eſt cuius animus in rebus aſperis non vacillet? Friderici patris voluntas, eum ad ſe euocantis retardabat, Conſaluum adeò cõſtitutio mouentis, vti memor fidei datæ, memor nobilitatis, eum liberum, vti erat pollicitus, dimitteret. Verùm is cuſtodijs circumdederat, nè inſcijs quoquam diſcederet; ea diligentia, vt liber quamuis per Apuliæ oppida diſcurſus eſſet, vix ſine arbitris, daretur ad venationem egredi. Eum tamen promerendi cura, Regis Catholici nomine denuò coniugium offerebatur, cum Ioanna Neapolitana, vidua ex Regis Catholici ſorore nata, aut cum filiâ eius Catharinâ, Arthuri Walliæ principis item vidua. Extinctus is erat hoc tẽpore in flore ætatis, vix delibatis primis coniugij recentis gaudijs, vxore virgine quamuis quinto antè menſe confectis nuptijs, vt fama vulgauit, & idonei authores teſtantur, ob Principis ætatem probabilis, natus quatuordecim tantùm annos, ea imbecillitate corporis, vt libidinis magis auidus eſſe videretur, quam potens. Eius relictę matrimonium Ferdinando delatum, conditione honeſtiſsimum, voto, ſi quę re maius erat; quandò rebus perditis dabatur, quòd integris vix ſperaret. An ludus erat, Iuuenem vanis promiſsis lactabant. Ioannes Gueuara, Potentiæ Comes pro ea gratia, & authoritate, qua valebat maximè, incauti Principis animum in quam volebat partem, verſabat. Summa. Duci perſuaſum tandem, effectumque prorsùs, vti Tarentum rediret. Inde in Hiſpaniam ioitti conſultum fore viſum eſt. Ad id delecta triremis; ac Ioannes Concilius, qui præeſſet miſſus cum mandatis, daret operam nè quâ arte is Princeps euaderet, quàm celerrimè nauigationem conficeret. Coram ſactlius de re tota, & conuentionis conditionibus conuenturos diſputabant: accommodatis blandimẽntis rati iuuenis animum victum, in fide, atque officio ergà Catholicos Reges propinquos, & neceſſarios fore conſtantem. Id velamen obtendebatur, ea ſpecies pollicitis haud ſatis ſyncera fide ſeruatis. In bello promiſſorum conſtantiam quis ſeruet? An in re militari tantùm, & non etiam inter principes in pace, præſertim, cùm de imperio proferendo, aut conſtituendo agitur quacumque ratione? quæ magna peruerſitas eſt. Sed tanta libido dominandi.

III. *Diſcordia Ludouici & Ferdinandi Regum ſuper regno.*

Nondum de regno Neapolitano Galli, & Hiſpani inter ſe mouebant arma. Duces tantùm vtriuſque gentis cum ſuis Regibus, de ratione componendi controuerſias conſulebant. Vtrique inter ſpem, & metum variabant. Fidentiores Galli læta bello geos. Sed eſt nemo tàm promptus ad arma, qui non quietem pari pretio amat. A Rege Gallo Corconius ea de re legatus, paulò antequàm Philippo Belgæ ſacramentum diceretur, Toletum appulit. Enimuerò hoc anno ad vndecimum Calend. Iunij, Philippus, & Ioanna vxor Reges Caſtellæ pronunciati, coram Ferdinando, & Iſabellâ Regibus, fidelitatis iuramentum à Caſtellanis accepêre: præeuntibus Dieghio Mendozâ Cardinali, & Toletano Archiepiſcopo, Cardinalem ſequentibus multis Antiſtitibus, Bernardino Velaſco, Magiſtro Equitum, Abbuquerquio, Infantatus, Albæ, Begiariſque Ducibus, Villenæ Marchione, magnoque numero proceribus luxu, & familia ſplendore certantibus. Quò maior enim pompa, & lætitia eſſet, ſoluti erant cultus anteà præſcripti legibus prouinciales, vt bombycina veſte vterentur, ac verò verſicolore, ſunt viirò nouo edicto inuitati. Veteris gentis modeſtiæ id argumentum eſto, & quantum ab antiquo mores in Hiſpania mutarint. Corconij, ſumma legationis erat, Prouincias Gallo in Neapolitano regno attributas, annuis vectigalibus inferiores eſſe ijs, quas Hiſpanus occupauit. Prouentu, vti æquum erat, & initæ amicitiæ leges poſtulabant, exæquando Capitinata Gallis relinqueretur. Ad hæc Rex Catholicus; ſi facta diuiſione Gallum pœniteret, permutationem ſe prouinciarum omnino recuſare; copijs, quas prædicabat, maiores eſſe, ſe volente frueretur. Si ea conditio non placeret, certe diuitiis Principatu, & Lucania, æqua fieret compenſatio. Capitinatam Apuliæ opimum tractum intercipere, neque ius, neque fas eſſe. Niſi hæc placerent, pacis ſtudio tamen controuerſiam omnem ſummi Pontificis, & Cardinalium arbitrio ſe libenter permiſſurum. Harum conditionum nulla placebat Gallo, multo minus prouinciarum commutationem fieri; ne vrbe Neapoli decederet, Regioque titulo eius vrbis, atque Hieroſolymę per conditiones fœderis dato, in quo dignitas erat, prouentu potior. Ventum ad minas, facturos Hiſpanos, vti, quod voluntate recuſarent. Itaque die quodam Hiſpanis legatis, coràm Gallo affirmantibus, à Rege ſuo nullam ſancti fœderis conditionem violatam, integrâ fide, minuta

Digitized by Google

quæque religioſè ſeruaſſe. Gallus reſpondit, tantundē ſe præſtitiſſe: ſi quis contrà affirmaret, non recuſare cum Rege Catholico ſingulari certamine, ac nè cum Rege quidem Romanorum tueri dignitatem. Ad hæc Gralla ſuum Regem iuſtiſsimum principem eſſe ait, vt ſi quis in orbe terrarum, ſi res exigeret, non recuſaturum, Martis arbitrio litem permittere, armisq. tueri innocentiam à cuiuſcumq; calumniā. Verùm, ſubdidit Gallus, Rex Hiſpanus, me maior eſſe non debet. Nè ipſe quidē meo Rege priores tibi arrogare, Gralla addidit. Neq; dubium erat Regis Catholici animum, ad pacem, quàm ad arma procliuem magis fuiſſe: Cōſaluum per literas monuiſſe, ac verò pro imperio mādaſſe, vti in vnam curā pacis incumberet, neuè arma ſumeret, niſi neceſſariò gratius id fore, quam ſi bello vniuerſum regnum ſubditum daret. Belli prima fundamenta præter alia minora Alegrius poſuit, quo tēpore Manfredoniam, ſeu Sipontum Hiſpanorum obſidione liberare aggreſſus eſt, vti eſt ſuperiùs indicatum. Et quò minor excuſatio eſſet, Conſaluo ad Tarenti mœnia aſsidente, diſtrictoq; eā obſidione, Galli Troiam Capitinatæ vrbem, aliaq; circum oppida armis occupārunt. Miſsi, qui iure fœciali ablata repeterent, obteſtarenturq; nè importuno conatu pacta cōuenta diſturbarent, cuius è veſtigio pœniteret. Nihil tñ eā diligentiā eſt impetratum. tantum nè vtrerq. armatis progredi eſſet neceſſe, duo duces, vti colloquerentur, eſt decretum. Sic Conſaluus rebus Tarenti conſtitutis Atellam venit; Amalfim Namurſius, Lucaniæ oppida. Medio interuallo S. Antonij nomine Sacellum eſt; quod colloquio idoneum vtriq; iudicarunt. In eo Sacello de cōtrouerſijs Legulei ab vtraq; parte delecti, multis verbis, ac clamore propè concionali diſceptārunt, non argumentis, & ratione, ſed conuicio, & linguæ petulantia, fructu præterea nullo. Cōquerebantur Galli, Hiſpanis attributas prouincias, ſeptuaginta millia aureos quotannis reddere, quā Gallicæ, cōpenſationem vectigalium fieri æquum videri. Reſtitère Hiſpani, ac reſtituit Capitinatam, quā erant iniuria pulſi inprimis poſtulare; id iure cōmuni ſanctū eſſe, priuato haud aduerſum; vbi in eo ſatisfactū eſſet, de exequatione vectigalium minimè recuſare. Re infectā è colloquio diſceſſum. Duces tñ inter ſe honore verborum certārunt, quanto magis falſa erant, quæ fiebant, quæq; dicebantur, omnia diſsimulatione maiori, & accuratiore comitate. Deſperatā ex eo concordiā, ad arma vimq; ventū eſt. Quo in ſtatu res eſſent, vtriq; ſui Regibus ſignificārunt per literas. Neceſſariā re ſumi arma. Si bellum ex ſententia confici vellē, milite, & pecunia iuuarent. Simul Conſaluus propter annonæ difficultatē ijs locis grauē, copiarum partē in Principatûs oppida dimiſit. Scalada dux cum cohorte peculiari, Atripaldam pulſis Gallis, qui in eo oppido erant in eo tractu occupauit, triginta millibus ab vrbe Neapoli. Tātundem de alijs finitimis oppidis fecerūt alij Hiſpani cēturiones. Ad hæc Galli fremere, Hiſpanorum vecordiā accuſare in circulis, & per literas ad Regē ſuum. Commotus ille à nuncio, quæcumq. Hiſpanorum in Gallia bona, & merces repentè fiſco addici mandauit. Erat iniquum, neq; denunciato voce præconis bello, neque præfinito, vt fit, ad diſceſſum ex prouincia die, rapinis inuadere in hoſpites, rem familiarem detrahere. Sed tanti iracundia fuit, conſilio inimica, atque æquitati. Rex Catholicus contrà, monere ſuos, vt Gallos quacumque ratione placarent, relictis etiam oppidis, quæ in Capitinata ijs ceperant, prouinciæ prudē(c)to maiorem partem. Pacis enimuerò ſtudio flagrabat, exhorrebat arma. Rurſus ergo duces ſiqua ſe via pacis daret, in S. Antonij Sacellū conuenēre. Deſignati ab vtraq; parte viri, diuiſione illaudatā prorſus ex Gallorum voluntate, & commodo, Lucanos, Principatum, & quod erat caput, Capitinatam ex æquo partiti ſunt, Gallos modò pacarent, & promererentur, nihil tunc nimium videbatur. Venē

Ferdinādus pacis amans, multum pro ea, ſed fruſtrà laborat.

re inte. eā ex Gallia mille Heluetij ducenti grauis armaturæ equites, pecuniæ in ſtipendium affatim. Eō ſubſidio Galli confirmati, rupere moras. Venuſium in Appulia occuparunt, vrbem dedente Petro Nauarro, militum, qui in præſidio erant, ſuaſu, & obteſtatione, quoniam ſuſtentare non poſſe ſperabant. Quadratam eodem impetu ceperunt, Camilli item Caratioli deditione. Vtrumque oppidum duodecim paſſuum millibus Barlettā diſtat, vbi fortè Conſaluus, ſtatiua tunc habebat cum multò maximā copiarum parte. Viſellis Altamuræ principatus nobile oppidū, ad Gallos vltrò defecit: atq; Hiſpanarum triremium a curſu receptum breui, superuenientes Galli pulſis Hiſpanis ſuæ ditionis rurſus fecerunt. Grauis ignominia viſa eſt, neque diſsimulanda contumelia. Aeſtus erat in præcipiti, Galliq́ue, qui Quadratæ morabantur, aquæ penuria, annonæ difficultate laborabant; infeſtis itineribus ab Hiſpano equitatu. Ergo relicto oppido, quā iuerant, regredi decreuerunt. Ad Aufidi ripam caſtra habentibus Gallis Auguſti fine, Conſaluus, Barlettā egreſſus pugnæ copiam fecit. Detrectārunt illi certamen, inſtitutoque itinere Amalfini verſùs progreſſi ſunt. Hiſpani equites aliquanto numero abeuntes vrgere, ac poſtremò præſertim agmini moleſti, & graues cædere diſpalatos neq; ceſſare, niſi magnā impedimentorum hoſtilium parte captā. Namurſius etiam, atq. Obegninus præcipui copiarū duces, priuatæ ſupplectilis haud exiguam partem in tumultu amiſerunt. Ottille alios Heluetios Neapolim iam appulſos, & quadringentos equites, qui Florētiam peruenerant, Galli propediem expectabant. Sine eo ſupplemento ſummam certaminis ſortem periclitari recuſabant. Conſaluus quoq; à ſuo Rege claſſem ſubmitti poſtulabat, atq. in ea in ſupplementum quadringentos leuis armaturæ equites, bis mille Callæcos, Aſturesq; gentem locorum aſperitate, & tenui à primis annis propter locorum ſterilitatem victu duratam, ex eo idoneam bello. Ad Ioannem Emanuelem ſcripſit, vti duo millia Germanos ære conduceret, quos Hiſpanis miſceret, & in pugna Heluetijs opponeret. Ad eos excipiendos, & mari Supero tranſmittendos, Maluezzum notæ induſtriæ virum, Anconam Piceni vrbem deſtinauit. Rex Catholicus quandò pacis conſilia nihil proceſſerant, ad bellum conuerſo animo, triremiū inſtructā claſſe, cui Bernardum Villamarinū præfecit, ducentes grauis, totidem leuis armaturæ equites, adiunctis peditibus, & pecuniā in Italiam mittere ſtatuit. Simul Maximilianum Cæſarē monebat, vti pro Imperij iure, Italiæ finibus bellum inferret. Mediolani in poſſeſsionem mitteret, è duobus Ludouici Sforziæ pulſi eo principatu filijs alterum; qui inopes, exules, ſine lare familiari in Germania viſebantur: ac quod mirum videri poſsit, Florentiam Hetruriæ caput, Valentino Borgiæ dari volebat, cum Regis titulo. & iure, ſed quaſi Imperij beneficiario. Pontificem alienā munificentia promereri erat deſtinatum, quem in partes attrahere, fœdusque, niſi ſpe emolumenti maximi, & honoris ſpecie non ſperabat, bello Neapolitano ex ſententia conficiendo magnum momentum allaturum. Venetos prætereà in partes attrahere cupiebat, ad Hiſpanum fœdus, vt videbatur, propenſos. In eam rem miſſos denuò Venetias Laurentius Suarius Figueroa, vt pro ea gratiā & authoritate, quā ſuperioris legationis tempore apud eos ciues nactus erat, rem conficeret; faceret quin etiam ſpem, vires communicandi, oper eaq; ad Mediolanenſem principatum, aut Aprutios ad ditionem adiungendos, quibus pro finitimis cupiditate imminebant. Claſsi interhęc miſſi, cui impoſiti ſeptingenti cataphracti, octingenti leuis armaturæ equites, tria millia, & trecenti equites. Et quidē Ludouicus Rex viſo tāto apparatu, ad concordiam propenſus eſſe videri volebat, arbitriumq; controuerſię, permittere ſimulabat Philippo Auſtriaco: ſiue id fieri deberet, Friderico conſenſu

in regnum paternum reſtituto, ſiue tranſlato ab Hiſpano quidem in Carolum Auſtriacum nepotẽ, à Gallo autem in Claudiam filiam, pacti inter eos ex ante condicto coniugij, eo regno dotali, & Mediolanenſi principatu. Verum hæ molitiones inanes viſæ ſunt, atque eò pertinere, vt Catholicus Rex, fœderis fiducia curam belli intermitteret, Hiſpaniq; adeò duces non ſatis à milite, & pecunia parati faciliùs opprimerentur. Intelligebantur artes: ſed pars prudentis erat tantiſper diſſimulare.

Ludouicus Rex in Italiã properare cupit.

Concordia fruſtrà tentatâ, Ludouicus Rex in Italiam maturare conſtituit, è propinquo in belli apparatum incumbere volens; ex remotis locis ſæpe remedia poſt morbũ venire non ignarus: in Inſubribus tamen ſubſtitit. Regi Catholico eadem traijciendi voluntas erat: eoq; conſilio Cæſaraugustam aduenerat. Maiorum exempla, ad audendum incitabant; qui ſuâ præſentia in Sardinia, Sicilia, & ad Neapolim ea perfecerunt, quæ per alios ægrè, aut nullo modo potuiſſent. Maximi momenti res viſa eſt, digna conſultatione. Magnis viris adhibitis in conſilium, de ea profectione, Rege referente diſceptatũ. Variæ, vt fit ſententiæ fuerunt. Gutterrius Cardenas Caſtellæ Promagiſter prouecta ætate vir, ex multo vſu rerum cautus in conuentu hac ſententia orationem habuit.

Oratio Gutterrij Cardenas Caſtellæ Promagiſtri.

In re grauiſſima audire potius, quàm loqui eſſet ſatius, iuſſus tamen conſilium dabo, vtinam tam felix, quam fidele. Quicumque magnum factum aggredi vult, imprimis præmiorum ſpem cum periculo quod proponitur, debet comparare: vbi paria ſunt periculum & præmiũ & proſperis rebus vberior eſt fructus, & aduerſis ſolatium maius. Obnoxij enim animi eſt rerum difficultate terreri; ſed non minoris temeritatis, exiguæ ſpe fructus in maiora incommoda: vel tamque perniciem incurrere. In præſenti deliberatione, ſi non animi exiſtimationem conſultum volumus, quâ fere belli eventum conſtant. (magna eſſe famæ momenta, quis neget in bello magis:) maiorem fore conſidero à duobus victoria parta, victis minorem ignominiam, vtrumque è contrario Rege præſente. At illud conſiderandũ: ante noſtrum appulſum ſi bellũ confectum ſit, quod fieri poſſe, quis dubitet? redire inglorios neceſſe erit, labore fruſtra ſuſcepto. Nam à noſtris victoria parta, confecti belli laus penes alios erit noſtea in caput moleſtia cadet, ſi ab aduerſarijs facta erit. ad bellum inſtaurandum nullæ vires ſatis erunt, ne totius quidẽ Hiſpaniæ in vnum collata. Italiæ Principes ſuſpenſi hactenus animis, belliq; ſpectatores tantum, ſi conceperint animis vires gentis noſtræ imbecilles eſſe, neque bello proſligando idoneas, niſi Rex adſit, vt ſunt ingenio mobili, nouas fortaſſe ſpes capeſſent. Non eà ſum mente, vt Reges velim in otio vitam conſumere, & quaſi in luſtris ignaua animalia ſolent conſeneſcere, ſeque in vnditatum dare: ſed in q; eorum ſalutem in periculum voco, niſi re neceſſaria. Quis in longinqua adeo nauigationi mari ſauitiam, ventorum vices [illegible]? Quis Genuenſium vires, & arrogantiam non conſiderat, præſertim ſi Gallicæ claſſes adiungantur, vt aſt vetuſtiſſimæ ad noſtram claſſem certè impugnandam? Quis vitam & ſalutem Regis prælio nauali committat, in quo ſors plerumq; loco naturæ, virtute potentior in mori? Documento ſit Alfonſus patrum noſtrum Genuenſium nauibus victum, captumq; cum fratribus. De offenſione Procerum nihil dicã, facultateq; turbas detes, abſentiam, cum prudentia in itinere conſilio ſpes continentur quaſi oſſeruantium frenum domitta conſumat. Vt cætera abſit, qui poſſis Reginam relinquere valetudine ægra, grauiorem morte eam profectionem haud dubium habituram? atqui Aragonij Reges mare tranſmiſerunt, temporum conditio, & ea, quæ occaſiones excuſarunt: & maiores quidem ſemper, ſaniora conſilia ſectati ſunt. Arma, belliumq; depoſcere in caſtris à primis annis verſatum non [illegible]; ſed ſi tanta cupiditas inducendi arma ſollicitat, vt bello Gallicæ ſpes è propinquo laceſſamus, ſtatuo: quo Inſubrium viribus ad defenſionem patriæ ſoli conuerſis, Neapolitano [illegible] delatum, & de imperio Mediolanenſi pro ſe decertare contingat. Hæc mea ſententia eſt; ſi commoda vtrimque conſulta, ſi vera voluntati detur venia. Quod placebit Rex conſilium, id optimum iudicato. Si traijciendi in Italiam ſententia ſtat, hac quamuis ætate, comes eſſe non recuſabo. Primus, me itineri accingam certus, vitam, & fortunas periculo potius quo minus graui obijcere, quàm vt videar officio deſuiſſe. Verum conſultatio libera voces eſſe debent, primique ad audiendum patientes aures, libera diiudicatio.

V.

Alia Epiſcopi cuiuſdam oratio.

Magna aſſenſione aſtantium Gutterij oratio excepta eſt, valida argumenta viſa, dignaq; eâ prudentiæ opinione viro. Ea vulgata tamẽ, Epiſcopus quidã, cuius nomen nõ exprimitur, quàuis minimè rogatus codicillũ Regi in manº dedit, hac fermè ſententia, verbiſq;.

Quod nullo rogante conſilium miniſtro, hoc ſine temeritas ſine licentia veniam meretur. De re communi loquendi, nulli ſit ille quicumq; facultas merito denegatur. Incommoda, & pericula ſi ſigillatim cuncta, vt Promagiſter fecit ſint examinanda, nemo rem arduam aggredietur. Neque agricola culturam, & ſationis labores arripiat, neq; nauclerus procelloſo mari nauim committat, at ne miles quidem cum tanto ſalutis diſcrimine induat arma, procedat in acie. Nullus denique erit, qui ſi in difficultates omnes reſpexerit, ſuo muneri ſatisfaciat. Hæc eſt humanæ imbecillitatis conditio, hac lege viuimus. Nihil magnũ Deus aut natura mortalib. dat, ſine multo labore, & ſudore. Primam Regibus rei militaris curam eſſe nemini eſt dubium, militum delectũ habere, exercitum regere ſiue bellum defendendum ſit, ſiue hoſtis laceſſendus. Ecquid aliud gladius quo es præcinctus ſignificat, quàm patriæ tutorem eſſe, quod ſine bello non contingit? Ac ne id quidem quæſitum eſt, commodius bella à Regibus, quàm per duces, ſint illi quicumq; geri. Regem ad bellum euntem, proſequuntur ciues ſummi, medij, infimi. turpe ducunt domi reſiſtere. delicijs incubare, quando Princeps in acie, & in puluere, atq; in periculo pro communi ſalute, pro [illegible] dignitate verſatur. Nemo quantumuis dignitate talis velit ne arma ſumere recuſat illi plerumq; proceres æqualit, aut fortaſſe minori obtemperare turpe ducant, atq; ad eius arbitrium verti. Documento ſit præſens tempus. Quis enim è numero procerum, rogo, ad bellum Neapolitanum eſt profectus, excellenti quamuis eximijs ducibus ducta data belli cura? Deinde pecuniam in ſtipendium bellicos cõmeatus, ac cætera neceſſaria Rege præſente expedire promptum eſt. Knatis diſſicultatibus facilius prudentiusq; occurritur: ab eius conſilia poſt res afferuntur inepta ſæpe quoniam auribus fideliores ſunt oculi & in horas agendi occaſiones mutantur. Beneuolentia militum qua nihil eſt in bello potentius, cognitione conciliatur, & vſu; quippe homines militares canibus ſimiles, vt Plato ait, domeſticis blandiuntur, externis allatrant in oculis Principis, à quo præmia virtutis expectant, viri fortes leonibus pares euadunt, ignauos ad obſidendum pudor ſollicitat, metusq; ignominiæ. Homerus quidem Deos ipſos in pugnam inducit, inflammare pugnare iuuenũ animos, Agamemnonem fingit, etiã gregarios milites nomine compellantem. Alexander, credo & Cæſar numquam magnum imperij impoſuiſſent orbi ſi domi delicijs indulgentes res bellicas per Vicarios adminiſtraſſent. Quæ res imperium Romanum è culmine ad terram afflixit? Sane principes belli tẽpore domi deſides. dum Vrbem conſiſt. Sed imitantur veteres. Mauri haud dubiũ hodie in Hiſpania vincerent, niſi ipſe bello Granatenſi intereſſet ſcopiarum auctor, ac totius expeditionis particeps Carolus Galliæ Rex quanta celeritate, ſuo in Italiam traductu Neapolitanos accepit? Eius diſceſſu, quo fuerunt breui parta, ad veteres dominos redierunt. Regium corpus, vt laboribus frangatur, verendum eſt. Sæpe ſimilibus emollitum moleſtia. Aula præterea obſequia, & mundities, atq; alia vitæ principalis cõmoditates, nunquã deſunt. Plauſus, quin etiam in aliorum moleſtiam minimum: armato atq; in eius circumfuſa omni ex parte multitudo theatri inſtar eſt, omnium oculis in ipſum conuerſis, laudibus celebrans, quæcumque facit. Multo minus mari pericula moueant, quem enim Regem ſubmerſum vidimus? Quod ſi Alfonſus Rex, quo nos exemplo tantoperè terrent, nauale in prœliũ recuſare voluiſſet, nemo pugnandi neceſſitatem imponere: ſui fiducia, hoſtium contemptu, vtrumq; ex animo maximè ea præcipitauit. Inde vnda. Vnde tamẽ Regia maieſtas cũ maiore gloriã emerſit, vtrisq; cõtra aduerſarios nouas adiunxit. Quod ſi diuinus tamen videtur, Regem bello intereſſe, inter

ra pi alterum ſortis capat, & ſalutem ol ij. ere: quid prohibeat Siciliam finitimam adire, rebus eius inſulæ compoſitis, Regio aſpectu ea gente recreata, in belli Neapolitani apparatum diligentius incumbere? Hac noſtra ſententia eſt, verior fortaſſe quàm grata multorum auribus. Verum ea remedia ſæpè ſalubria exiſtunt, quæ acerbiora ægrotorum palato, neque vtilia ſemper quæ dulcia.

VI. *Iudicium ProMagiſtri prævalet.* Epiſcopi libertas pleriſque placebat, vera dicere videbatur. ij etiam, qui contra tendebant magis volebant, quam non probabant ſententiam. Vicit tamen ProMagiſter, quippè cunctorum auribus gratiora locutus, cautiorque. Acceſſere, Henricus Regis auunculus Aluarus Portugallenſis Regio ſenatui Præfectus, Garſias, Laſſus, Antonius Fonſeca, Ferdinandus Vegha, magna autoritate, magnaque prudentiæ opinione proceres idē cum ProMagiſtro iudicantes. Acceſſit per litteras Conſalui in eam ſententiam ſuffragium, victoriam haud dubiam, ſuo ductu de hoſtibus pollicentis, quæ aſſeueratio in magnis ducibus vituperatione carere non ſolet bellis ſucceſſu nihil incertius. Et quidem Rege, propter metus ex Gallia oſtentatos finitima, in Hiſpania ſubſiſtēte, res illius in Brutijs, & magna Græcia penè in præcipiti erant. Salernitanus, Biſinianus, & Roſanius, atque Meltri Comes, Gallicas palàm partes inueterato ſtudio ſectabantur. Matera, & Caſtellaneta victo, Mataræ comite & Mazaræ Epiſcopo inprimis occupata, terra noua capta, vaſtatus ager Tarentinus, Apulia ferro, ignique fœdata. Fuſi, fugatique; pluribus in locis Hiſpani. Conflictus peculiares varios, & multos recenſere longum eſſet. Prouincialium ingens damnum, quando à Gallis, & Hiſpanis certatim generis miſeræ pecora diripiebantur. Rapiendi licentia, miſericordiam non recipit. Duces partium accendendo bello acres, frænandis iniurijs impares. Iſta hoc anno initia belli inter Gallos, & Hiſpanos de regni partitione, vel poſſeſſione certantes. *Mariana de rebus Hiſpaniæ l. 27. c. 11. 12. 13. 14. 15.*

Pari vtrimque numero Hiſpani & Galli ſe adoriuntur. Memorandum iſtud, omnes ferè ſcriptores prædicant, quod cum Galli tot victorijs inſolentes Hiſpanis inſultarent, ſtrenuos quidem pedites Hiſpanos videri, equites vero ſecus, vtpote, qui eludendo & in gyrum flectendo equos, robuſtas Gallorum haſtas formidare, concurſioneſque vitare ignobili fuga conſueſſent; Hiſpani contumeliam verborum non ferentes, reſponderunt ſi pari numero, & paribus armis, quibus cataphracti vterentur, pro gloria decertare vellent, ſe paratos in campum prodituros, vt quinam maximè ſtrenui bellatores forent, Galli, an Hiſpani, nobili ſpectaculo edito, verum ex collata virtute ſpecimen præberetur. Non abnuere conditionem Galli, dieque conſtituta, Venetus Tranij præfectus, vtri ex profeſſo neutri ſocius, & vtriſque pari ſtudio amicus, atque hoſpes, locum certamini, Veneto tutum præſidio, ad vrbis mœnia conceſſit. Vndecim ex condicto prodiere Galli, quibus totidem oppoſuit ex vrna ſorte ductos, quum ſuprà centum equites ambitioſo concurſu nomina dediſſent. Concurrere vtrimque tanta vi, vt nunquam ardentioribus animis, vehementioribuſque viribus certatum ſit. Plures haſtarum impetu deturbati, aut ſuffoſſis equis deſtituti in pedes, tantâ pertinacia decertarunt, vt cum ſex horis continuè depugnaſſent, omnes fere cum ſuo, tum alieno cruore fœdati, nec fatigari quidem ſub tanto armorum pondere in occaſum ſolis certamen extraxerint, certa iam ad Hiſpanos vergente victoria: niſi eam quatuor Galli memorabili caſu penitus eluſiſſent. Septi enim equorum cadaueribus, mira conſtantia, feliciquc virtute, tamquam ex caſtrenſi munitione repugnarunt, fruſtrà Hiſpanis equos adigere conantibus, cum eorum equi, aſpectu, olfactuque ſtratorum equorum abſterriti, ſeſſores ipſos in diuerſum à limine victoriæ tranſportarent. Ex Gallis longè fortiſſimè dimicarunt, Torſeius Palicianæ alæ legatus; & Mondraco, qui demum Mediolanenſis arcis cuſtodię præpoſitus, prodigioſo ictu fulminis conflagrante turri, cum tota pene cohorte interijt. Ex Hiſpanis ſummam laudem tulere Didacus Garcias Paredius, qui perfracta lancea, excuſſoque; è manu fortè gladio lapidibus iactis, quibus pugnæ ſpatium continuata ſerie tamquam corona deſcriptum erat, pertinaciſſimè rem geſſit: Et Didacus Vera, aliquanto poſt ad Algerium in Africa, amiſſi exercitus infelicitate clarus. Spectatores, & iudices ex Tribunali incertam victoriam fuiſſe pronunciarunt, ea quidem teſtificatione, vt apud Hiſpanos expeditì roboris nomen, apud Gallos autem inexpectatæ conſtantiæ laus manſiſſe cerneretur. *Iouius in Conſaluo lib. 2.*

Diximus ſuperius Ferdinandum Catholicum, ſollicitaſſe Maximilianum Cæſarem, vt bellum finibus Italiæ inferret. Non ſurdis auribus audiuit Maximilianus, quæ proponebantur. Ergo poſt Rotomagenſis Cardinalis Tridēto diſceſſum, poſtquam pacem cum Ludouico Rege Galliarum initam, noua cunſilia ingreſſus, & Inſubriæ dominij diploma etiam in filias Regi concedere recuſans, Hermetem Storriam, à Galliæ Rege in Romanorum Reginæ ſororis ſuæ gratiam carcere liberatum, & Brixinæ Præpoſitum, Oratores in Italiam, vt cum Alexandro Pontifice & reliquis Principibus de ſuo ad imperij coronam accipiendam aduentu agerent, miſit. VII. *Maximilianus Cæſar Oratores ad Alexandrum PP. mittit.* Conuenerat, vt Valentinus Burgia, Florentiæ, cum titulo Regio præficeretur; poſtquàm ea ciuitas, neque Mediceos reciperet, neque popularem ſtatum tolerare videretur, & diſcordia ciuium laborans, iniuriæ Gallicæ expoſita eſſet. Non ignorauit iſta Rex Ludouicus, Caroli Ambroſij Clamontij domini, Rotomagenſis Cardinalis nepotis, ſui in Inſubria Vicarij litteris edoctus. Ergo inprimis, nè Florentini amicitia ſua excluſi, vel ad Pontificis, vel ad Maximiliani res animum conuerterent veritus, immodataris poſtulatis omiſſis ad æquiores conditiones deuenit, quarum hæc fuerunt capita; Rex eos patrocinio complexos per tres proximos annos proprio ære à quouis, qui ſeu iure, ſeu iniuria eam, quam tunc poſſideret ditionem infeſtaret, armis tueri teneretur: Florentini eo triennio 1200. auri libras Regi daturi: ità vt ſingulis annis tertiam penderent partem: omnia reliqua fœdera inter illos facta, & quæ ex ijs pēderent obligationes ſublatæ, extinctæque; eſſent: Florentinis Piſanos, alioſque, qui ipſorum oppida oppugnarent, vel occuparent, armis perſequi liceret. Prouidebat, ſcilicet, nè Etruriæ aliquis motus fieret, vnde maiora forſan occulto aliorum conſilio ſequerentur. Inter hæc Medicei non indormiebant rebus ſuis, ſed & Pontificem, & Cæſarē, & Ludouicū præuenire volebant, in occupando vrbis dominio. Non obſcurū id erat Borgię Valentino, qui prudenti conſilio vſus Florentinis, Mediceos exules oſtentando tum illis minitari non obſcurè, tum iſtis ſpem reſtitutionis in patriā facere videbatur: ſcilicet, vt ciuitatem iā ſibi à Cæſare, & Ferdinando deſtinatā, ad eas, quas ipſe cōcupiſſet, conditiones, repræſentata veteri Mediceorū dominatione cōpelleret. Medicei iſtud non inani coniectura aſſecuti, nihil intermittebant, quod in negotio ſemel ſuſcepto opportunū foret. Erant inter Valentini duces, viri maximè ſtrenui Raphael Pactius, & Marcus Saluiatus Florentini, quib. popularis Reipubl. ſtatus erat inuiſus. Ii fidelem, fortemque operam Mediceis pollicebantur; neque enim ciuibus erāt ſuſpecti, quoniā vtraque; familiæ nomine, propter veteris & funeſtæ coniurationis memoriā, minimè Mediceis opē allaturū apparebat. Per hos itaque; Florētis

res amicos ſolicitari, cohortari, docere, quo præſertim tempore, & quibus maximè artibus foret conandum, vt Curiâ occupatâ, popularisq; Reipub. ſtatu euerſo, ſua dignitas ordini patritio redderetur. Vrſini namque per ſe ſoli copias ſuas, vel ignato Valentino, cui militabant, ad vrbis portas adducturi erant. Militabat etiam apud Borgiam Vitellocius Vitellius bellicâ laude inſignis. Is incredibili odio, Florentinos perſequebatur, quòd triennio ante, Paulum fratrem ipſorum Imperatorem, Caſſentinato, & Piſano bello de Repub. benemeritum, falſis inducti ſuſpicionibus, ſæuo, præcipitique iudicio necauiſſent. Ductabat Vitellocius alias, cohorteſque ſummæ virtutis. Nā primus omnium Italos pedites, in aciem contrà Germanos, ad Surianum felici virtute produxerat, trahebatque ſecum non contemnendam clientum multitudinem ex Tifernate agro, proximiſque Etruriæ oppidis. Paulus quoque Baleonus, Peruſiæ facilè princeps, quem ab inimicis domo pulſum paulò antè reduxerat, ſigna eiuſdem Borgiæ cum manu peditum, atque equitum ſequebatur. Cum hoc ergo duce, ac præter-

Medicei fratres conturantes ſimul arma aduerſus Florentinos mouent.

tim cum Vrſinis, & Vitellocijs varijs cognationibus aſtrictis, Medicei fratres percuſſo certo fœdere, ſeſe coniunxerunt: adiuuante, & pecuniam ſubminiſtrante Pandulfo Petrucio, Senenſium tyranno armis cōparatis, in Etruriā prolecti, & Cortonā, Aretioq; recepti, Aretij oppugnabant arcem, per totamque Arni vallem oppidis frequentem metum protulerant. His de cauſis Florentini trepidare, vix opem in tumultuarijs conſilijs reperire, ſuſpectare intus inſidias, foris hoſtem timere, & antè omnia plurimum vereri, ne Vitellocius iuſtiſsimo exacerbatus odio, & Medicei, quorum cognati, amiciq; fœdè eſſent interempti, in ipſos, qui tum maximè Rempub. tenuiſſent, crudeliter ſæuiret. Parum n. ſubſidij in milite, quo tum apud Piſas bellum gerebatur, vti ſæpe ſuſo, reiectoq;, reponebant. Nec deerant, qui ſuſpicarentur, & exiſtimarent, Vrſinos, & reliquos fœderatos nequaquam tantum bellum inuito Valentino ſuſcepiſſe; cùm illis incredibile videretur, eos, qui ſub illo facerent ſtipendia, eodem inuito, aut ignaro tanti momenti rem aggreſſos fuiſſe. Ergo legatos ad Alexandrum Pontificem iniuriam deprecantes deſtinarunt. Hic litteris datis ciuitatem omni metu liberabat; hortabaturque Va-

Pontifex Florentinos ſibi à Mediceis trementes a metu liberat.

lentinum, vt amicitiam potentis populi, vel maximis exulum pollicitationibus præferret, atque in deſertores, confœderatos illos ſeriò animaduerteret. Ad Ludouicum quoque Regem, qui iam Mediolanum, ſecū adducens Fridericum Aragonium regno Neapolitano exutum, aduenerat, Petrum Soderinum legatum miſerunt, qui demonſtraret, illi magnopere cauendū eſſe, ne euersâ, aut commutatâ Florentiæ Republicâ, quæ antiquo, recentique ſocietatis iure, Gallico nomini eſſet fœderatā, ipſe demum amittendi Neapolis, Ciſalpinæq; Galliæ periculum ſubiret. Metum à Pōtifice, & Valentino oſtentabat; illos armorum potentiā, & exercitu, delectis ducibus ac militibus florere: iamque ad illorum cupiditatem explendam, nec Aemiliam, Flaminiamque, nec Hetruriam omnem ſatis eſſe, ſed vaſtos, immenſoſque fines ſibi propoſuiſſe. Ludouicus, vt erat ſuſpicaci, & ſuperbo ingenio, & iam alioqui Pontifici, & Valentino ſubiratus, Florentinorum rationibus commotior, fecialem ſuum celerrimè mutatis equis, qui litteras Alexandro perferret, atque hunc; & Vitellotium, Baleonem, Petrucium & Vrſinum, atque vnà Valentinum ducem, in Florentinorum finibus deſiſtere iuberet, miſit, & ipſemet cum Pontificio Oratore vehementer ea de re egit, Iulianoque Mediceo, Vitellocij, & Baleonis procuratoribus, qui in ipſius aula erant, admodum contumelioſis verbis minatus eſt. In animo iam habebat, Valentinum Flaminiâ, Aemiliâque, & alijs locis, quæ pro Romana Eccleſia recuperauerat, ſpoliare: hancque ob cauſam, ijs omnibus, qui vel eius potentiam metuebant, vel ab illo læſi fuerant acceſſitis, ſe ad id bellum contendere aſſeuerabat, & palàm maximo ardore id bellum tàm pium, tamque ſanctum eſſe, vt nec magis pium, nec ſanctius aduerſus Turcas bellum eſſet futurum, aiebat. ſimulque Pandulfum Petrucium, quòd Ludouicum Sfortiam, quum Mediolanum rediji pecuniā iuuiſſet, & poſt à ſemper Valentini partes eſſet profeſſus Senis pellere deſtinabat. Pontifex, & Valentinus, quum ſe falſis opinionibus oneratos, vel potius calumnijs penè oppreſſos, tam grauem, quæ à Ludouico immineret tempeſtatem ſuſtinere non poſſe cognoſcerent, Aretinum tumultum à Vitellotio ipſis inſcijs concitatum affirmarunt; nec ſe tanta poteſtate fuiſſe, vt vel illum remouere, vel nè Vrſini, aut Balleo quamuis ſuis ſtipendijs militarent priuatis de cauſis, aut ei, aut Medicęis auxilium darent, poſſent efficere. Quin etiam, quò Regis magis ſatisfacerent, Valentinus quidem Vitellotio minis, qui nisi ſtatim Aretium, & reliqua Florentinorum oppida deſereret, ſe exercitum ſuum aduerſus illum ducturum minaretur; Pontifex autem Vrſinis maiorem in modum iratus, iàm tum de caſtigandis illis cogitarit. Præceſſerant enim præter hanc aliæ cauſæ. Expugnata Fauentia, Valentinus, cum Bononiam eſſet adortus, tunc illos frigidè ſe gerere. & conſilia cum Bentiuolis communicare, illos conſpexit. Iulius etiam Vrſinus, qui cæteros factionis duces autoritate antetbat, Valentini commilitium tunc temporis detrectauit; quod in Bentiuolos, quos ille bello petiturus fuit, recuſaſſet, arma induere, militareque aduerſus eos, quibus cum arctiſsima ſibi affinitas intercederet. Quo etiam tempore Guidoubaldum Ruuereum, Vrbini Ducem, propterea quòd tributa Romanæ Eccleſiæ non ſolueret, & occulta cum Iuliano Ruuerco, Sancti Petri Cardinale, Saonæ res Pontificias miſcente, conſilia haberet, in fugam vertit Valentinus, totumque illius dominium in poteſtatem redegit, Vrſini cum Petrucio, & Vitellotio, præter terrorem, dolorem quoque ingentem præ ſe tulerant, iam toruis oculis tortunam Pontificis aſpicientes; nec tantum ſibi alieno periculo metuentes, verùm etiam ad euertendum Alexandrum, & Valentinum reſpicientes. Nam & Ioannes Baptiſta Cardinalis Vrſinus, cum die XII. Iulij Pontificem de poteſtate, Mediolanum ad Ludouicum Regem diſcedendi interpellaſſet, is vero concedere denegaſſet; ipſa inuito Pontifice, nocte inſequente, Vrbe relicta, quo deſtinabat profectus eſt, vt ſuis Vrſinis, ac Vitellotio, de Aretinis rebus obiecta crimina dilueret, & Regem aduerſus Pontificem, ac Valentinum concitaret. Verùm quæ à multis optantur, rarò euenire, res ipſa veriſsimum eſſe docet. Nam cum humanarum actionum effectus plerumque ex paucorum pendeant voluntate, horumque mens; & fines ferè ſemper à multorum mentibus, atque finibus diuerſi ſiot, vix res ſecus, quàm ex eorum mente, à quibus actiones gubernantur, geri poſſunt; vt in hoc negotio accidit, in quo multæ rationes, & fines Regem ad aliud, quàm propoſuerat initio; & ad quod Vrſinus impellebat, ſequendum traduxerunt. Conſtans enim quamuis tunc fama fuiſſet, Vrſinum Cardinalem occultè à Rege monitum, vt cauerent Vrſini ab Alexandri, & Valentini Ducis inſidijs, compertum ſibi eſſe decretum illis ſemel, quacumque arte ſi apertè vi nequeant, Vrſinæ factionis opes euertere; quò Regis indicium per ſuum hominem ducibus delato, confeſtim ab eis ſeceſsio facta fuerit: tamen Pontifex, proprijs hominibus miſsis, vt ei integritatem ſuam probaret, numquam conari deſiſtens, à grauioribus detinens Regem retinuit: cui te-mon enim, vel maximū attulit, Rotomagenſis Cardinalis, tunc vt ſemper fuerat, amicitiæ inter Pontificem, & Galliæ Regem, non modò propter Regiam, verū etiā propter ſi à

vtilitatem conſeruandæ cupidi conſilium. Nam & à Pontifice Gallica legatio, in 10. & 8. menſes, ei prorogata fuit: & quia ſibi ad Pontificatum fundamenta ſolicitè parabat, propinquos & cliẽtes ad porpurei Galeri dignitatem ab illo promoueri, impetrare volebat, ſibiq; Pontificii imperij amantis, & defenſoris famam ad idem profuturam cenſebat. Præſentium quoq; temporũ ſtatus, ad Regem in hanc ſententiam pertrahendum, accedebat: quia & de Maximiliano Cæſare, qui animo minimè pacato denuò multos equites, & certum peditũ numerum Tridentum miſerat, & multa Pontifici, vt ab illo ipſius in Italiã ad imperij coronam capiendã tranſitus innaſceret, promittebat, omnia aduerſa ſuſpicabatur. & eo maioris omnes Cæſaris motus faciendi erant, quod Rex Inſubriam, & Neapolitanum regnum in ſua poteſtate eſſe, Venetis moleſtum ſciret. Accedebat etiã cũ quatuor Heluetiorũ pagis diſſidiũ, qui Bellizone iura ſibi cedi, Tellinam Vallem, aliaque immoderata tradi poſtulabant: quod niſi faceret, cũ Maximiliano fœdus inire minabantur. Haſce difficultates augebat, quòd omni pacis cum Hiſpaniæ Rege ſpe exclusus erat. Nam & ſi Rex ille, Friderici in regnum reſtitutionem propoſuiſſet, ideoque ipſe illum ſecum in Italiam adduxiſſet, de inducijs quoque ad certum tempus ſingulis, quæ poſſiderẽt, retinentibus, faciendis agitatum eſſet; tamen vtrumque negotium tot habuit impedimenta, vt Galliæ Rex vehementer indignatus, Hiſpanos Oratores ab aula ſua dimiſerit. Quas ob cauſas, quum Pontifex nouiſſime per Troccesium fidiſſimum cubicularium ſuum, ad illum miſſum, ſe, & Valentinum ipſi totis viribus in Neapolitano bello affuturus promiſiſſet, in Pontificis amicitia permanere ſtatuit. Idcirco quamprimum Troccesius Romam redijt, Valentinus illius reſponſo fretus, clam permutatis equis, ad Regem III. die Auguſti Mediolanum venit: à quo contrà expectationem, grauiſſimoq; omnium mærore, humaniſſimè, ingentique honore acceptus fuit: & Aretinarum rerum excuſatione admiſſa, nõ modò in gratiam ſuam recepit, verùm etiam à Pontifice, & ipſo, auxilij, ſi opus foret, ad Neapolitanum bellum ferendi promiſſione, & fide accepta, viciſſim ei ad Bononiam Pontificio imperio recuperandam, & Ioannem Paulum Ballionem, ac Vitellotium opprimendos, trecentos cataphractos promiſit: ad Põtificis potentiam promouendam; vel quod illum tot beneficijs deuinctum ſibi ex animo amicum fore, eaque neceſſitudine ſtante, neminem in Italia res nouas in ſe moliri auſurum exiſtimaret; vel quod non tàm illius amicitiæ fideret, quàm inimicitiam metueret impulſus. Huc accedebat peculiare in Ioannem Paulum, Vitellotium, & Vrſinos, quod omnes ſua iuſſa, vt à Florentinis infeſtandis deſiſterent, odium: & præſertim Vitellotius, qui tormenta Aretij capta reſtituere recuſauerat; & ad Regem tuto veniendi fide petita, acceptaque poſtea contempſerat.

VIII. *Idem Rex Valentinum in Aſtam. & Aemiliam ire permittit.*

Reuertens Ludouicus Rex in Gallias, quamuis antea ijs, qui Valentinum metuebant, ſe communis tranquillitatis gratiâ eum in Galliam ſecum ducturum ſpem feciſſet, Aſtæ, hominem in Aemiliam, Flaminiamque redire permiſit. Ea res, non modò illorum, qui primum illius, impetum expectabant, ſed multorum aliorum animos cõmouit: quia Pandulfus Petrucius, & Vrſini in eadem cum Vitellotio & Ballione cauſa coniuncti, in eodem metu erant: ac ſi iſti opprimerentur, ne ad ſe quoque vis aliqua pertingeret, verebantur. Nec aliquem horum, qui in metu erant, à Ludouico promiſſum patrocinium tutum reddebat. Erant enim recentia exempla, quòd Plumbini Regulum, quem defendendum ſuſcepiſſet, exui dominio paſſus erat: nec idem Vrbinatium Ducis, quem cum exercitum Neapolim mittebat, quia quinquaginta grauis armaturæ equites tradiderat, in clientelam acceperat, factum vlciſcebatur. Aderat quoque Ioannis Bentiuoli exemplum. Nam & ſi Rex proximis annis fœdus, quod cum Pontifice habebat, ad ea tantummodo iura, autoritatemque, quæ Pontificatus eo tempore quo fœdus ictum eſt, poſſidebat, extendi aſſerens, Valentino nè Bononiam infeſtaret mandauerat; tamen hoc tempore Bentiuolo (miſerat is Antoniũ Galeatium Protonotarium filium ad Regem hoc anno) contrà ea arma, quæ in ſe parabantur auxilium flagitante verborum interpretatione, pro ſuorum conſiliorum varietate mutata, & fœderis conditionibus iuriſconſultorum more expoſitis, patrociniũ quo eum defendendum ſuſceperat, Pontificis cauſam, niſi priuatim ipſe, eiuſque priuata bona in diſcrimen vocarentur, non impedire reſpondit: quoniã & ſi verba generatim, & vniuerſè ſcripta ſint, adiecta tñ eſſet exceptio, id fœdus in Pontificij imperij fraudem non eſſe intelligendum, ad quod Bononiã pertinere nemo negaret. Illud etiam addebat, in fœdere, quod cum Pontifice omnibus Italiæ antiquius iciſſet, ſe quibuſcumque fœderibus icturus eſſet, illam exceptionem additurum promiſiſſe, ne quid iuri, & Imperiu Pontificis derogaret. Itaque in ea ſententia adeò conſtanter permanſit, vt Rutamagenſi ſuadente, reliquis omnibus in Regio conſilio repugnantibus, Bononiam, certum hominem miſerit, qui denunciaret; cum ea ciuitas ad Pontificem pertineret, ſe, quin eius expeditionem promoueret, facere non poſſe: licere tamen Bentiuolis, Regis clientelæ nomine priuatim Bononiæ habitare, bonaque ſua poſſidere; dummodò Pontifici, qui illis Romæ, de iniurijs Romanæ Eccleſiæ, ac ciuibus illatis diem dixerat, & in contumaces, anathema ſtrinxerat, armaque expediuerat ſatisfeciſſent. Ea Regis obteſtatio Venetis, multa Romanæ Eccleſiæ occupantibus, ac omnibus Sedi Apoſtolicæ rebellibus receptum, & auxilia concedentibus, metum vehementiorem incuſſit; vnde auſi ſunt per Oratores ſuos, Regem ab amicitia Valentini præcipuè auellere, inter alia monentes cogitaret, quantæ ignominiæ eſſet, tantum fauoris Valentino præſtare, & quàm parum Francorum ſtirpis ſplendorem, Chriſtianiſſimique Regis tam illuſtre cognomen, talem tyrannum prouinciarumque vaſtatorem, humanum ſanguinem immoderatè ſitientem, & vniuerſo orbi horrendæ immanitatis perfidiæque exemplum, à quo velut à publico latrone, tot nobiles, & principes viri contrà datam fidem interfecti fuiſſent, quique nec fratrum, nec conſanguineorum ſanguini parcens, nunc ferro, nunc veneno, in ætatem, vel Turcicæ immanitati miſerabilem fouere deceret. Hæ criminationes in Valentinum prolatæ, tantum abeſt, vt Regem ab illius amicitia auerterint, qui etiam fide nuo inuecta, eundem magis in ſententia ſua confirmarint; cùm reſponderet, ſe, Pontificem de ijs vrbibus, & prouincijs, quæ ad Pontificium imperium ſpectarent, quicquid libitum eſſet faceret, impedire nec velle, nec debere.

Vrſini & alij copias ſuas in tuta loca reducunt.

Ergo cùm reliquis eius cauſa à Valentini armis impediendis abſtineret, qui iam incendio proximi erant, ſibi ipſis conſulere ſtatuerunt. Quare Vrſini, Vitellotius, Ioannes Paulus Ballionus, & Oliuerotus Firmanus, quamuis tanquàm Valentini, qui ſe tantummodo Bononienſibus bellum inferre velle docebat, milites recenter ab illo pecunias accepiſſent, vt ad communem defenſionem, ſimul coniungerentur, ſuas ſinguli copias in tuta loca reduxerũt. quam rem, vt accelerarent, S. Leo arcis iactura im-

pulit,

puli, quæ cuiuſdam eiuſdem regionis incolæ, qui ad quandam muri partem cuſtodiendam poſitus fuerat, opera, in Guidobaldi Vrbini Ducis poteſtatem rediit, hoc ille initio, pene omnibus eius ducatus populis reuocantibus, Venetijs, quo confugerat, Senatus Veneti ſtipendijs adiutus, Matti Senogalliam profectus repentè Vrbinum, Forum Sempronij, & partem non paruam locorum recepit cæſis plerifque in locis Pontificijs præſidijs. Et quidem Valentinus ad illos duces, qui copias ſuas ſubduxerãt, miſerat, qui eos ad officium reuocaret, promittens eis ab Alexandro, & à ſe maiora beneficia. Cæterum illi omnibus poſthabitis, iam ad apertam defectionem properarunt. Ioannes Baptiſta Cardinalis Vrſinus, qui poſt Regis diſceſſum Romam redire minimè auſus, ad Montem rotundũ confugerat, Paulus Vrſinus Vitellotius, Ioannes Paulus Ballio, Oliuerottus Firmanus, pro Ioanne Bentiuolo Hermes filius, & Senenſium nomine Antonius Venafranus, Pandulfi Petrucij fidiſſimus miniſter, ad Manſionem in Peruſino agro ſitam conuenerunt, vbi apertiſſimis ſuis periculis ponderatis, & opportunitate ex Vrbinatis dominij defectione oblata, oblataque, tum quia Valentino ab [illegible] delecto, pauciſſimi milites relinquebantur, fœdus ad communem Vrbinatis defenſionẽ aduerſus Valentinum percuſſerunt, ea conditione; vt omnes ſimul ſeptingentos grauis armaturæ equites, & nouem peditum millia conſcriberent: Bentiuolus, in ſuum leuiſque bellum moueret; reliqui maiori conatu Ariminum, & Piſaurum verſus ducerent. Quo in fœdere, cum ne Galliæ Regis animum irritarent, in primam rationem haberent, eique fore Valentinum aliorum armis infeſtari minime moleſtum [illegible] ſperare, & ſe quotieſcumque Rex poſceret, exercitum in quemuis prompte ducturos expreſſerunt: eandemque ob cauſam Columnios quamuis tantos Pontificis hoſtes, atque ita ab illo vexatos, in hoc fœdus non admiſerunt. Præterea Venetorum ac Florentinorum fauorem poſtularunt; his Piſarum reſtitutionem, quam in Pandulfi Petrucij, propter illius apud Piſanos autoritatem poteſtate eſſe dicebant, deferentes. Sed Veneti Galliæ Regis propenſionem exprobantes dubij hæſerunt: Florentini vero etiam eandem ob cauſam, tum quia vtramque partem ſibi aduerſam exiſtimarent, vtriuſque victoriam metuebant. Repentina iſta defectio, Valentinum non modò non obruit, verum etiam animum, & conſilium illi addidit, vt ſumma induſtria, atque prudentia [illegible] opportunis remedijs. Inprimis enim [illegible] pene inermis eſſet, ſine vlla mora à Rege Galliæ auxilium implorauit, deinde nouis copijs comparandis, ipſe, & Alexander operam dedit; neque tamen vterque benigniora conſilia ad hoſtes emolliendos intermiſit. Pontifex namque, Cardinales Vrſini animum, per Iulium eius fratrem diligentiſſime placare nitebatur: & Valentinus varijs blanditijs, & promiſſis modo hunc modo illum mitigare, fœdusque reddere conabatur; ſiquidem eos ad officium non poſſet reuocare, ſaltim vnum è duobus obtinere rebatus; aut illos in apparatibus negligentiores efficeret, aut quod hæc ſeparata conſilia inter ipſos ſuſpicionem, atque diſſidium generarent. Ipſe deinde, donec validum exercitum haberet, neque Vrbinates res auxilio iuuit, neque Immola diſcedere ſtatuit, eiac reliquis Aemiliæ, Flaminiæque vrbibus cuſtodiendis. Inter hæc pacis tractamenta, cum Valentinus Vgonio Cardonio, ac Michaeli Valentino, qui in eius regionis finibus, cum centum grauis, ducentis leuis armaturæ equitibus, & quingentis peditibus erant, vt ſe Ariminum reciperent, imperaſſet, atque illi Pergulæ, & Foriſempronij ab arcium præfectis recipiendi, [illegible] occaſione oblata minimè vti voluiſſent, Calliumque verſus pacato agmine contenderent, Paulus, & Grauinæ Dux, ambo ex Vrſina familia cum ſexcentis Vitellotij peditibus, infeſtis ſignis in eos incurrentes, plurimos occiderunt, alios captiuos fecerunt, reliquos in fugam verterunt. Occubuit Bartolomæus Capranicus, Septuaginta grauis armaturæ equitum dux: captus Cardonius, Michaël Fanum confugit, vnde Valentini iuſſu, Fano tamquàm magis fideli ciuitate, quòd tantas vires non haberet, vt vtramque tueri poſſet, in populi poteſtate relicta, Piſaurum ſe recepit. Vrſinorum intereà copiæ Fanenſem agrum ingreſſæ, agreſtes, & locorum incolas hoſtiliter vexabant, nec à Piſaurienſium rebus abſtinebant. Iiſdem quoque diebus Bononienſium copiæ, quæ ad Caſtellum Sancti Petri caſtra habebant, ad Docciam locum Immolæ propinquum excurſionem fecerunt. & certè ſi fœderati maiori in Valentino, vel potiùs Alexandro perſequendo celeritate vſi fuiſſent, illorum res, in magnum diſcrimen adduxiſſent: ſed dum illi, ſiue ambitione inter ſe certarent: ſiue quòd copijs in ipſorum conuentu decretis, nondum eſſent inſtructi: ſiue fato gentis, cui humana conſilia incaſſum opponuntur, maximè vbi diuina nemeſis ſuam Sedem vindicare decreuit, obtorpefacti, ſe inuicem intuerentur, occaſio, quæ priùs propitiam ſe oſtenderat, elabi cæpit quoniam Rex Galliæ Ciamontio, vti quadringentos cataphractos Valentino mitteret, omnique ratione, rebus Pontificijs autoritatem adiungere niteretur, imperauit. Quo audito fœderati, ſinguli de proprijs rebus ſolliciti eſſe cæperunt. Quarè Vrſinus Cardinalis, negotia cum Pontifice incæpta pertractabat; & Antonius Venafranus à Pandulfo Petrucio Immolam miſſus, cum Valentino de pace agebat: & Ioannes Bentiuolus eodem tempore, Carolo Ingratio Oratore ſuo ad Pontificem miſſo, de Bononienſibus, Doccianiſque rebus agebat. Paulus Vrſinus, Latini Cardinalis filius, in ea familia elatus, ac præterea Pontifici quadam affinitate Iuliam Farneſiam forte, coniunctus, ambitioſè nimis ſeſe pacis arbitrum obtulerat, magnis, vt vulgò dicebant, Pontificis pollicitationibus allectus. Erat in eadem familia inter principes, & duces factionis, Robertus Vrſinus, dux Aſculanus, iuuenis adhuc: ſed qui magnum in Pontificijs caſtris merebat ſtipendium: quique vnus Vrſinorum, qui aderant, ducum in illud contra Pontificem fœdus minimè conſenſerat. Iordanus quoque Vrſinus Virginij filius, quòd Gallorum partes ſequeretur, nihil per id tempus commune ſibi eſſe voluit, cum cæteris familiæ ducibus. Paulum antè alios, Valentinus, ad reliquos flectendos aptiorem cenſens, Immolam accerſiuit: ad cuius ſecuritatem Pontifex, Borgiam Cardinalem, ad Vrſinorum oppida, quaſi obſidem tranſmiſit. Vſus eſt Valentinus verbis ſuauiſſimis ad Paulum potiùs in ſe, quàm in hunc culpam omnium diſſenſionum transferens: ſperare autem ſe hanc contentionem, non niſi ex vanis ſuſpicionibus ortam, pro inimicitia inter ſe, & Vrſinos perpetuam, & nunquàm diſſoluendam neceſſitudinem parituram, ipſos autem ſe, ad cuius potentiam tuendam Galliæ Rex ità paratus eſſet, opprimere minimè poſſe debere iam animaduertere: ſe quoque viciſſim huiuſce motus experientia edoctum, ex ipſorum conſilijs, armorumque robore felicitatem, exiſtimationemque ſuam prouenisse ingenuè fateri: atque ideò priſtinæ in illos fidei redintegrandæ cupidiſſimum: quacumque ratione vellent, ipſos ſecuros reddere, illorumque arbitrio, modò cum aliqua ſua, & Pontificis dignitate, Bononienſem controuerſiam componere paratum eſſe. Huic orationi, quæ ad omnes pertinebat, ſummæ in Paulum fidei teſtificationem adiunxit, eumque peculiari ſpe, & promiſſis impleuit, vt fidem omnibus, quæ dicebantur, adhiberet.

Ioannes Baptiſta Card. & alij fœdus aduerſus Valentinũ percutiunt.

Valentinus varijs modis aduerſus aduerſariorum coitionem vtitur.

vtilitatem conſeruandæ cupidi conſilium. Nam & à Pontifice Gallica legatio, in 10. & 8. menſes, ei prorogata fuit: & quia ſibi ad Pontificatum fundamenta ſollicitè parabat, propinquos & clientes ad purpurei Galeri dignitatem ab illo promoueri, impetrare volebat, ſibiq; Pontificii imperij amantis, & defenſoris famam ad idem profuturam cenſebat. Præſentium quoq; temporũ ſtatus, ad Regem in hanc ſententiam pertrahendum, accedebat: quia & de Maximiliano Cæſare, qui animo minimè pacato denuò multos equites, & certum peditũ numerum Tridentum miſerat, & multa Pontifici, vt ab illo ipſius in Italiã ad imperij coronam capiendã tranſitus iuuaretur promittebat, omnia aduerſa ſuſpicabatur, & eo maioris omnes Cæſaris motus faciendi erant, quod Rex Inſubriam, & Neapolitanum regnum in ſua poteſtate eſſe, Venetis moleſtum ſciret. Accedebat etiã cũ quatuor Heluetiorũ pagis diſſidiũ, qui Bellizone iura ſibi cedi, Tellinam Vallem, aliaque immoderata tradi poſtulabant: quod niſi faceret, cũ Maximiliano fœdus inire minabantur. Haſce difficultates augebat, quòd omni pacis cum Hiſpaniæ Rege ſpe excluſus erat. Nam & ſi Rex ille, Friderici in regnum reſtitutionem propoſuiſſet, ideoque ipſe illum ſecum in Italiam adduxiſſet, de inducijs quoque ad certum tempus ſingulis, quæ poſſiderẽt, retinentibus, faciendis agitatum eſſet; tamen vtrumque negotium tot habuit impedimenta, vt Galliæ Rex vehementer indignatus, Hiſpanos Oratores ab aula ſua dimiſerit. Quas ob cauſas, quum Pontifex nouiſſime per Trocceſium fidiſſimum cubicularium ſuum, ad illum miſſum, ſe, & Valentinum ipſi totis viribus in Neapolitano bello affuturos promiſiſſet, in Pontificis amicitia permanere ſtatuit. Idcirco quamprimum Trocceſius Romam redijt, Valentinus illius reſponſo fretus, clam permutatis equis, ad Regem III. die Auguſti Mediolanum venit: à quo contrà expectationem, grauiſſimoq; omnium mærore, humaniſſimè, ingentique honore acceptus fuit: & Aretinarum rerum excuſatione admiſſa, nõ modò in gratiam ſuam recepit, verùm etiam à Pontifice, & ipſo, auxilij, ſi opus foret, ad Neapolitanum bellum ferendi promiſſione, & fide accepta, viciſſim ei ad Bononiam Pontificio imperio recuperandam, & Ioannem Paulum Ballionem, ac Vitellotium opprimendos, trecentos cataphractos promiſit ad Põtificis potentiam promouendam; vel quod illum tot beneficijs deuinctum ſibi ex animo amicum fore, eaque neceſſitudine ſtante, neminem in Italia res nouas in ſe moliri auſurum exiſtimaret; vel quod non tàm illius amicitiæ fideret, quàm inimicitiam metueret impulſus. Huc accedebat peculiare in Ioannem Paulum, Vitellotium, & Vrſinos, quod omnes ſua iuſſa, vt à Florentinis infeſtandis deſiſterent, odium: & præſertim Vitellotius, qui tormenta Aretij capta reſtituere recuſauerat; & ad Regem tuto veniendi fide petita, acceptaque poſtea contempſerat.

VIII. *Idem Rex Valentinum in Aſtam & Aemiliam ire permittit.*

Reuertens Ludouicus Rex in Gallias, quamuis antea ijs, qui Valentinum metuebant, ſe communis tranquillitatis gratiã eum in Galliam ſecum ducturum ſpem feciſſet, Aſtæ, hominem in Aemiliam, Flaminiamque redire permiſit. Ea res, non modò illorum, qui primum illius, impetum expectabant, ſed multorum aliorum animos cõmouit: quia Pandulfus Petrucius, & Vrſini in eadem cum Vitellotio & Ballione cauſa coniuncti, in eodem metu erant: ac ſi iſti opprimerentur, ne ad ſe quoque vis aliqua pertingeret, verebantur. Nec aliquem horum, qui in metu erant, à Ludouico promiſſum patrocinium tutum reddebat. Erant enim recentia exempla, quòd Plumbini Regulum, quem defendendum ſuſcepiſſet, exui dominio paſſus erat: nec idem Vrbinatium Ducis, quem cum exercitum Neapolim mittebat, quia quinquaginta grauis armaturæ equites tradiderat, in clientelam acceperat, factum vlciſcebatur. Aderat quoque Ioannis Bentiuoli exemplum. Nam & ſi Rex proximis annis fœdus, quod cum Pontifice habebat, ad ea tantummodo iura, autoritatemque, quæ Pontificatus eo tempore quo fœdus ictum eſt, poſſidebat, extendi aſſerens, Valentino nè Bononiam infeſtaret mandauerat; tamen hoc tempore Bentiuolus (miſerat is Antoniũ Galeatium Protonotarium filium ad Regem hoc anno) contrà ea arma, quæ in ſe parabantur auxilium flagitante verborum interpretatione, pro ſuorum conſiliorum varietate mutata, & fœderis conditionibus iuriſconſultorum more expoſitis, patrociniũ quo eum defendendum ſuſceperat, Pontificis cauſam, niſi priuatim ipſe, eiuſque priuata bona in diſcrimen vocarentur, non impedire reſpondit: quoniã & ſi verba generatim, & vniuerſè ſcripta ſint, adiecta tñ eſſet exceptio, id fœdus in Pontificij imperij fraudem non eſſe intelligendum, ad quod Bononiã pertinere nemo negaret. Illud etiam addebat, in fœdere, quod cum Pontifice omnibus Italiæ antiquius iciſſet, ſe quibuſcumque fœderibus icturus eſſet, illam exceptionem additurum promiſiſſe, ne quid iuri, & Imperio Pontificis derogaret. Itaque in ea ſententia adeò conſtanter permanſit, vt Rotamagenſi ſuadente, reliquis omnibus in Regio conſilio repugnantibus, Bononiam, certum hominem miſerit, qui denunciaret; cum ea ciuitas ad Pontificem pertineret, ſe, quin eius expeditionem promoueret, facere non poſſe: licere tamen Bentiuolis, Regis clientelæ nomine priuatim Bononiæ habitare, bonaque ſua poſſidere; dummodò Pontifici, qui illis Romæ, de iniurijs Romanæ Eccleſiæ, ac omnibus illatis diem dixerat, & in contumaces, anathema ſtrinxerat, armaque expediuerat ſatisfeciſſent. Ea Regis obteſtatio Venetis, multa Romanæ Eccleſiæ occupantibus, ac omnibus Sedi Apoſtolicæ rebellibus receptum, & auxilia concedentibus, metum vehementiorem incuſſit; vnde auſi ſunt per Oratores ſuos, Regem ab amicitia Valentini præcipuè auellere, inter alia monentes cogitaret, quantæ ignominiæ eſſet, tantum fauoris Valentino præſtare, & quàm parum Francorum ſtirpis ſplendorem, Chriſtianiſſimique, Regis tam illuſtre cognomen, talem tyrannum prouinciarumque vaſtatorem, humanum ſanguinem immoderatè ſitientem, & vniuerſo orbi horrendæ immanitatis perfidiæque exemplum, à quo velut à publico latrone, tot nobiles, & principes viri contrà datam fidem interfecti fuiſſent, quique nec fratrum, nec conſanguineorum ſanguini parcens, nunc ferro, nunc veneno, in ætatem, vel Turcicæ immanitati miſerabilem fouere deceret. Hæ criminationes in Valentinum prolatæ, tantum abeſt, vt Regem ab illius amicitia auerterint, quin etiam fide non inuenta, eundem magis in ſententia ſua confirmarint; cùm reſponderet, ſe, Pontificem de ijs vrbibus, & prouincijs, quæ ad Pontificium imperium ſpectarent, quicquid libitum eſſet faceret, impedire nec velle, nec debere.

Vrſini & alij copias ſuas in tuta loca reducunt.

Ergo cùm reliqui eius cauſa à Valentini armis impediendis abſtinerent, qui iam incendio proximi erant, ſibi ipſis conſulere ſtatuerunt. Quare Vrſini, Vitellotius, Ioannes Paulus Ballionus, & Oliuerotus Firmanus, quamuis tanquàm Valentini, qui ſe tantummodo Bononienſibus bellum inferre velle docebat, milites recenter ab illo pecunias accepiſſent, vt ad communem defenſionem, ſimul coniungerentur, ſuas ſinguli copias in tuta loca reduxerũt. quam rem, vt accelerarent, S. Lei arcis iactura im-

pulit,

pulit, quæ cuiuſdam eiuſdem regionis incolæ, qui ad quandam muri partem cuſtodiendam poſitus fuerat, opera, in Guidubaldi Vrbini Ducis poteſtatem redijt, hoc ille initio, pene omnibus eius ducatus populis reuocantibus, Venetijs, quo confugerat, Senatus Veneti ſtipendijs adiutus, Mari Senugalliam profectus repentè Vrbinum, Forum Sempronij, & partem non paruam locorum recepit cæſis pleriſque in locis Pontificijs præſidijs. Et quidem Valentinus ad illos duces, qui copias ſuas ſubduxerãt, miſerat, qui eos ad officium reuocaret, promittens eis ab Alexandro, & à ſe maiora beneficia. Cæterum illi omnibus poſthabitis, iam ad apertam defectionem properarunt, Ioannes Baptiſta Cardinalis Vrſinus, qui poſt Regis diſceſſum Romam redire minimè auſus, ad Montem rotundũ conſtiterat, Paulus Vrſinus Vitellotius. Ioannes Paulus Ballio, Oliuerottus Firmanus, pro Ioanne Bentiuolo Hermes filius, & Senenſium nomine Antonius Venafranus, Pandulfi Petrucij fidiſſimus miniſter, ad Manſionem in Peruſino agro ſitam conuenerunt, vbi apertiſſimis ſuis periculis ponderatis, & opportunitate ex Vrbinatis dominij defectione audita, oblataque, tum quia Valentino ab ipſis deſerto, pauciſſimi milites relinquebantur, fœdus ad communem Vrbinatis defenſionẽ aduerſus Valentinum percuſſerunt, ea conditione; vt omnes ſimul ſeptingentos grauis armaturæ equites, & nouem peditum millia conſcriberent: Bentiuolus, in Immolenſi agro bellum moueret; reliqui maiori conatu Ariminum, & Piſaurum verſus ducerent. Quo in fœdere, cum ne Galliæ Regis animum irritarent, maximam rationem haberent, eique forte Valentinum aliorum armis infeſtari minime moleſtum fore ſperarent, ſe quotieſcumque Rex poſceret, exercitum in quemuis promptè ducturos expreſſerunt: eandemque ob cauſam Colonnios quamuis tantos Pontificis hoſtes, atque ita ab illo vexatos, in hoc fœdus non admiſerunt. Præterea Venetorum ac Florentinorum fauorem poſtularunt; his Piſarum reſtitutionem, quam in Pandulfi Petrucij, propter illius apud Piſanos auctoritatem poteſtate eſſe dicebant, deferentes. Sed Veneti Galliæ Regis propenſionem exprobantes dubij hæſerunt: Florentini vero cum eandem ob cauſam, tum quia vtramque partem ſibi aduerſam exiſtimarent, vtriuſque victoriam metuebant. Repentina iſta defectio, Valentinum non modo non obruit, verum etiam animum, & conſilium illi addidit, vt ſumma induſtria, atque prudentia incubuerit opportunis remedijs. Inprimis enim cum penè inermis eſſet, ſine vlla mora à Rege Galliæ auxilium implorauit, deinde nouis copijs comparandis, ipſe, & Alexander operam dedit; neque tamen vterque benigniora conſilia ad hoſtes emolliendos intermiſit. Pontifex namque, Cardinalis Vrſini animum, per Iulium eius fratrem diligentiſſime placare nitebatur: & Valentinus varijs blanditijs, & promiſſis modo hunc modo illum mitigare, ſecurumque reddere conabatur; ſi quidem eos ad officium non poſſet reuocare, ſaltim vnum è duobus obtinere certus; aut illos in apparatibus negligentiores efficeret, aut quod hæc ſeparata conſilia inter ipſis ſuſpicionem, atque diſſidium generarent. Ipſe deinde, donec validum exercitum haberet, neque Vrbinates auxilio iuuit, neque Immola diſcedere ſuſtinuit, eiac reliquis Aemiliæ, Flaminiæque vrbibus cuſtodiendis. Inter hæc pacis tentamenta, cum Valentinus Vgonio Cardonio, ac Michaeli Valentino, qui in eiua regionis finibus, cum centum grauis, ducentis leuis armaturæ equitibus, & quingentis peditibus erant, vt ſe Ariminum reciperent, imperaſſet: atque illi Pergulæ, & Foriſempronij ab arcium præfectis recipiendi, diripiendique occaſione oblata minimè vti voluiſſent, Calliumque verſus pacato agmine contenderent, Paulus, & Grauinæ Dux, ambo ex Vrſina familia cum ſexcentis Vitellotij peditibus, infeſtis ſignis in eos incurrentes, plurimos occiderunt, alios captiuos fecerunt, reliquos in fugam verterunt. Occubuit Bartolomæus Capranicus, Septuaginta grauis armaturæ equitum dux: captus Cardonius, Michaël Fanum confugit, vnde Valentini iuſſu, Fano tamquàm magis fideli ciuitate, quòd tantas vires non haberet, vt vtramque tueri poſſet, in populi poteſtate relicta, Piſaurum ſe recepit. Vrſinorum intereà copiæ Fanenſem agrum ingreſſæ, agreſtes, & locorum incolas hoſtiliter vexabant, nec à Piſaurienſium rebus abſtinebant. Iiſdem quoque diebus Bononienſium copiæ, quæ ad Caſtellum Sancti Petri caſtra habebant, ad Docciam locum Immolæ propinquum excurſionem fecerunt. & certè ſi fœderati maiori in Valentino, vel potiùs Alexandro perſequendo celeritate vſi fuiſſent, illorum res, in magnum diſcrimen adduxiſſent: ſed dum illi, ſiue ambitione inter ſe certarent: ſiue quòd copijs in ipſorum conuentu decretis, nondum eſſent inſtructi: ſiue fato gentis, cui humana conſilia incaſſum opponuntur, maximè vbi diuina nemeſis ſuam Sedem vindicare decreuit, obtorpefacti, ſe inuicem intuerentur, occaſio, quæ priùs propitiam ſe oſtenderat, elabi cœpit. quoniam Rex Galliæ Ciamontio, vti quadringentos cataphractos Valentino mitteret, omnique ratione, rebus Pontificijs auctoritatem adiungere niteretur, imperauit. Quo audito fœderati, ſinguli de proprijs rebus ſoliciti eſſe cœperunt. Quarè Vrſinus Cardinalis, negotia cum Pontifice incœpta pertractabat; & Antonius Venafranus à Pandulfo Petrucio Immolam miſſus, cum Valentino de pace agebat: & Ioannes Bentiuolus eodem tempore, Carolo Ingratio Oratore ſuo ad Pontificem miſſo, de Bononienſibus, Doccianiſque rebus agebat. Paulus Vrſinus, Latini Cardinalis filius, in ea familia clarus, ac præterea Pontifici quadam affinitate Iuliam Farneſiam fortè, coniunctus, ambitioſè nimis ſeſe pacis arbitrum obtulerat, magnis, vt vulgò dicebant, Pontificis pollicitationibus allectus. Erat in eadem familia inter principes, & duces factionis, Robertus Vrſinus, dux Aſculanus, iuuenis adhuc: ſed qui magnum in Pontificijs caſtris merebat ſtipendium: quique vnus Vrſinorum, qui aderant, ducum in illud contra Pontificem fœdus minimè conſenſerat. Iordanus quoque Vrſinus Virginij filius, quòd Gallorum partes ſequeretur, nihil per id tempus commune ſibi eſſe voluit, cum cæteris familiæ ducibus. Paulum antè alios, Valentinus, ad reliquos flectendos aptiorem cenſens, Immolam accerſiuit: ad cuius ſecuritatem Pontifex, Burgiam Cardinalem, ad Vrſinorum oppida, quaſi obſidem tranſmiſit. Vſus eſt Valentinus verbis ſuauiſſimis ad Paulum potiùs in ſe, quàm in hunc culpam omnium diſſenſionum transferens: ſperare autem ſe hanc contentionem, nonniſi ex vanis ſuſpicionibus ortam, pro inimicitia inter ſe, & Vrſinos perpetuam, & nunquàm diſſoluendam neceſſitudinem parituram, ipſos autem ſe, ad cuius potentiam tuendam Galliæ Rex ità paratus eſſet, opprimere minimè poſſe debere iam animaduertere: ſe quoque viciſſim huiuſce motus experientia edoctum, ex ipſorum conſilijs, armorumque robore felicitatem, exiſtimationemque ſuam proueniſſe ingenuè fateri: atque ideò priſtinæ in illos fidei redintegrandæ cupidiſſimum: quacumque ratione vellent, ipſus ſecuros reddere, illorumque arbitrio, modò cum aliqua ſua, & Pontificis dignitate, Bononienſem controuerſiam componere paratum eſſe. Huic orationi, quæ ad omnes pertinebat, ſummæ in Paulum fidei teſtificationem adiunxit, eumque peculiari ſpe, & promiſſis impleuit, vt fidem omnibus, quæ dicebantur, adhiberet.

Ioannes Baptiſta Card. & alii fœdus aduerſus Valentinũ percutiunt.

Valentinus variis modis aduerſus aduerſariorum molitiones vtitur.

beret. Erat enim in verbis efficax, & natura ingenio promptus. Hæc dùm aguntur, Camerinates, Ioannem Mariam Varanum, ſuperioris principis filium, qui Aquilæ erat reuocarunt: Vitellotius Foriſempronij arcem cepit: Callium, Eugubium, & Fanum, Valentinus amiſit; vt nihil in Vrbinate dominio Pontifici Romano præter Sant-Agatam relictum fuerit. Iſta verò Pontificem, & Valentinum non potuerunt non vehementer irritare; & tamen Paulo in cœpto negotio perſeuerante, quum ſæpiùs, vt Bentiuolorum affinium ſuorum res componeret (eius enim filia Hermeti Ioannis filio nupta erat) Immola Bononiam vltrò, citròque commeaſſet, in hanc ſententiam, ea tamen lege, ſi Vrſino Cardinali, cuius autoritatem reliqui omnes ſequebantur, probaretur cum eo reconciliatio facta. Vt concepta odia, & præteritarum iniuriarum memoria delerentur: fæderatis priſtina ſtipendia confirmarentur: ipſi tanquàm Valentini milites, ad Vrbini dominium & reliqua, quæ rebellauerant, recuperanda proficiſci tenerentur: ſed illorum ſecuritatis gratia non ipſimet omnes vnà, ſed ſinguli ei militarent: neque Vrſinus Cardinalis in Romana aula manere cogeretur: Bononienſes res liberè Valentini Ducis, Cardinalis Vrſini, & Pandolfi Petrucij arbitrio committerentur. His tranſactis, cùm Paulus Vrſinus, indies de Valentini bono animo certior factus, & ad reliquos, vt ad pacem confirmandam illos flecteret profectus, Bentiuolus rea ſuas aliorum, arbitrio committi, nec tutum, nec decens, nec æquum ratus, filio ſuo Protonotario, acceptis viciſſim à Valentino hominibus Immolam miſſo, pacem cum Pontifice fecit. Reliqui confœderati, arcanorum Regis Galliæ conſiliorum conſcij & ſuggeſtores, quòd illum animaduerterent, reiecta priore ſententia, non permiſſurum, Pontificem Bononia potiri, omniaque poſſe facillimè vinci, ac inuicti, vbi diu repugnaſſent, Pauli, & Petrucij ſuaſionibus, præeunte Cardinale Vrſino, facilè aſſenſi ſunt.

Idem cum Pontifice & Valentino pactis conditionibus pacē inijt.

Pacis hæ fuerunt leges: Inter Valentinum ab vna parte, & Bentiuolos cum Bononienſi populo perpetuum fœdus eſt: Bononienſes Valentinum ſuis ſtipendijs cum centum grauis armaturæ equitibus in annos octo conducunto. duodecim aureorum numum millia quotannis ea de cauſa danto, in annum vnum duntaxat proximum, ei centum cataphractos, & totidem hyppotoxotas commodanto: Galliæ Rex, & Florentini, pro vtraque parte de his omnibus fide iubento. ad maius pacis firmamentum, Conſtantia Lunenſis Epiſcopi Pontificia, nepotis ſoror, Annibalis Bentiuoli filio nubito. Nec tamen intereà Valentinus Gallicarum copiarum, & trium millium Heluetiorum ære ſuo conſcriptorum aduentum vrgere deſinebat, quibus ad Vrbini, & Tamerini dominia recuperanda vteretur. Vrbini Dux, quamuis à populo, qui pro ipſius ſalute vitam impendere ſe velle pollicebatur, vt non diſcederet, rogaretur, tamen magis militaria arma veritus, quàm popularibus verbis confiſus, omnibus eius dominij, munitionibus, præter Sanctilei, & Maioli arces, dirutis, Venetias reuerſus hoſtium furori ceſſit. Quarè Vrbinates, Antonio Sanſouino, qui poſteà fuit Cardinalis, Valentini iuſſu, cum veniæ eis concedendæ facultate eò profecto, ſub eius Imperium pacati redierunt. Idem & Camerinates, principe ſuo, quia Vitellotius, & reliqui copijs ex Fanenſi deductis, vt eò tamquam Valentini milites contenderent ſe comparabant territo, & in regnum Neapolitanum fuga profecto, fecerunt. Inter hæc Iulianus Ruuereus, S. Petri Cardinalis, Duci Vrbinati affinitate coniunctus, Saonæ vbi iratum Pontificem fugiens ſubſiſtebat, Regem Galliarum, & fæderatos illos, varijs modis contra Alexandrum, & Valentinum ſollicitabat, metumque omnibus incutiebat, vt nè pactis fiderent, ſed potiùs illos anteuerterent, priùs quàm ab eis opprimerentur. Eres Pontificem, pro recuperatione patrimonij omnia conantem, & ex fide cum hoſtibus agentem, paciſcentemque valdè ſollicitum habuit: maximè quandò animaduertit, eos, quos in gratiam receperat, & quibus non tantum veniam præteritorum verùm etiam ſtipendia noua dederat, quiddam coquere, ac proculdubio perniciem moliri. Ergo præteritarum iniuriarum memoria reuocata, & impendentium periculorum metu, Albretum Cardinalem, & Trocceſium Cubicularium, ſpecie ad Ludouicum Regem legationis quaſi in Galliam, reuera autem, vt triremibus Saonæ propinqui, Iulianum Cardinalem turbarum incentorem, aliqua ratione, vel arte excitum interciperent, ac Romam ducerent, deſtinauit. Non ſucceſſit, id quod decreuerat. Cautus Iulianus, cùm quodam ſuaderetur, vt ſcapha conſcenſa, Albretum in triremi conueniret, honoremque Cardinali deferret, expectanti, Saona excedere recuſauit: ſicque artem Alexandri eluſit, ab eo tentamento ferocior factus. Ad defectionis quoque auctores vlciſcendos, cum via aperta minimè poſſet, (nam Liamontius Regis Vicarius, ſuſpitio erat, illorum ſuaſu, vel Regis iuſſu, an verò odio Valentini, Gallos cataphractos, quos Rex auxilio Pontifici miſerat, ſtatim atque Valentinus Immola Cæſenam ad oppugnandam Senogalliam petijt, reuocauerat) conſilia occulta cum Valentino communicauit. Ad quæ exequenda, Valentinus Cæſenæ ſubſiſtens copijs ſuis, quarum numerus famam ſuperabat (etenim de induſtria, quò minùs formidabilis eſſet ijs, quos maximè ſecuros reddere cupiebat, paucas legiones, ſed multos equites nobileſque conſcripſerat, quotidièque conſcribebat) inſtruendis operam dabat. eodemque tempore Oliuerottus Firmanus, eius mandato caſtris Senogalliæ admotis, oppido, & arce potitus eſt. quo ex loco Ioanna Phelctria, Vrbini Ducis ſoror, & Ioannis Ruuerei præfecti vrbis vxor, viſtili habitu egreſſa aufugit: quamuis pupillus filius, in Galliæ Regis fide eſſet; ſed Rex ſe illi ideò opem non ferre excuſabat, quòd fæderi ad Manſionem facto adhæſiſſet. Senogallia capta, Valentinus Fanum petijt, vbi aliquot dies, vt omnes copias ſuas colligeret, moratus, Vitellotio, atque Vrſinis, ſe poſtero die Senogalliam ingredi velle indicauit: quocircà milites ſuos, qui in ciuitate caſtra habebant, educerent: quòd illi ſtatim peditibus in ſuburbijs, & equitibus per agrum diſtributis, fecerunt. Conſtituto die Valentinus, Senogalliam venit, cui Paulus Vrſinus, Franciſcus ex eadem gente, Grauinæ Dux, Vitellotius, & Oliuerottus Firmanus, obuiam, nequicquam Fabio Vrſino, Pauli filio reuocante, impenſiùſque precibus, nè ſe, & ſuos perditum irent, obſtante, obuiam progreſſi ſunt, ab eoque humaniſſimè accepti, ad portam vſque ciuitatis illum ſunt comitati, antequàm omnes Valentini copiæ inſtructa acie conſtiterant. quo in loco, cùm illi, quòd maiores eum, quàm opinati eſſent copias habere animaduerterent, iam ſuſpicari aliquid inciperent, atque ſe in caſtra ſua, quæ extra ciuitatem erant recipere vellent, vt ingrederentur, ſe enim, quòd cum ipſis loqueretur habere petijt: quod cùm denegare non poſſent, quamuis animo iam ferè futurum malum præſagiente, eum in eius hoſpitium ſunt ſecuti: cumque eo cubiculum ingreſſi, pòſt pauca verba, en veſtium mutandarum prætextu, mox ab illis diſcedente, à certis hominibus idem cubiculum ingreſſis, omnes quatuor capti, eodemque tempore milites illorum caſtris exuti, prædæ Valentinianis fuerunt: dieque inſequenti, qui fuit vltimus Decembris huius anni 1502. cæteris in vinculis retentis, Vi-

rellorum, & Oliuerottum in quodam cubiculo ſtrangulari iuſſit: quorum alter familiæ ſuæ fatum vitare non potuit, vt videlicet violenta morte periret, quemadmodum omnes reliqui eius fratres, quum in re militari iam magnum, & vſum, & nomen ſibi comparaſſent, alius poſt alium ætatis ordine, Ioannes tormenti globo in caſtris Innocentij Pontificis Oſimum miſſis; Camillus, dum Gallis militaret, lapide circà Circellas ictus, & Paulus Florentiæ ſecuri percuſſus, interierant. Sed Oliuerottum nemo ſuis ſceleribus dignum exitum inueniſſe negare potuit: cùm nihil iuſtius, quàm eum, qui paulò antè Firmi, vt in ea ciuitate potens eſſet, Ioannem Frangianum, patruum ſuum, cum multis alijs ſummis in ea Vrbe ciuibus, in domum ſuam per ſpeciem conuiuij perductos, crudeliſſimè trucidarat. Pontificique vrbem eadem fraude eripuerat, fraude quoque perire omnes iudicarent. Fabius Pauli filius, cum paucis equitibus per deuia, & compendia viarum ægrè manus Borgianorum euaſit. Eodem die, quo illa in Piceno geſta ſunt, Romæ ex compoſito plerique Vrſinæ factionis viri Illuſtres & in his Ioannes Baptiſta Cardinalis Vrſinus, Rinaldus Vrſinus Florentiæ Archiepiſcopus, Carolus Protonotarius Vrſinus, Abbas Aluianos Bartholomæi fratres, & Iacobus Sanctæ Crucius patricius Romanus, capti, & in Angelicam arcem perducti ſunt. Miſſi præterea, qui Iulium Vrſinum Baptiſtæ fratrem, qui tum fortè Palumbariam in Tyburti oppugnabat, ex improuiſo caperent. Dederat id oppidum Alexander Vrſinis habendum, non multò priùs Sabellis ademptum, vt eiuſmodi poſſeſſione factionis præponentis fauorem conciliaret. Mox Vrſinis iratus, quod ſeceſſionem in Flaminia feciſſent, autor fuit, Sabellis extorribus, vt multi perſuaſum habuerunt, locum inuadendi, de quo recipiendo acre tenebat certamen: quum Iulius præcipiti nuncio certior factus de ijs, quæ Romæ, foriſque facta eſſent, vbi in nulla ſe præterquàm in fuga ſpem ſalutis repoſitam vidit. Cæte locum muniſſimum occupauit. Vrſinorum ædes eodem die Pontificis iuſſu eum omni pecunia publicatæ ſunt. Baptiſtæ Cardinalis, & Iulij mater iam octogenaria domo eiecta, per vrbanas porticus, amenti ſimilis iacuit, attonita ad id ſpectaculum ciuitate, nemine hoſpitium exhibente Pontificis metu, inſigni documento, nihil eſſe in humanis, quod manſurum, & ſtabile ſibi polliceri homo poſſit. *Guicciardinus libro quinto, Sabellicus Enneadis XI. Libro primo, Iouius in Leone X. libro primo Vezanus libro octauo. Nicolaus Macchiauellus in Principe. Nardus hiſt. Florentina libro 4. Burcardus, & Sebaſtianus Branca in notis diarij Romanis.*

IX. *Edictū Alexan. PP. in eos qui ad Romana ſubſellia prouocantes opprimunt.*

Inter hos rerum turbines, non defuerunt, qui ad Romana ſubſellia prouocantes impedirent, atque opprimerent. Contrà hos Alexander Pontifex, Zelo Apoſtolico armatus edictum, quod adſcribo ſtrinxit.

Alexander Epiſcopus Seruus ſeruorum Dei. Ad futuram rei memoriam.

In eminenti Sedis Apoſtolicæ ſpecula, diuina diſponente clementia, licèt immeriti, conſtituti, inter multiplices ſollicitudinis noſtræ curas, quibus aſſiduè premimur, illā pro noſtro Paſtorali officio inprimis ſuſcipere debemus per quam noſtræ prouiſionis opere, ad Romanam Curiam (ad quam veluti fidelium Matrem, & Magiſtram ac iuſtitiæ fontem pro illa conſequēda, continuè de diuerſis mundi partibus confluit multitudo) pro eorum cauſis tractandis confugientes, illaſq; in eadem proſequentes, ſublatis quibuſuis impedimentis iura ſua proſequi, & in proſequēdo, in eadem Curia liberè, tutè, & quietè valeant perſonaliter permanere, prout perſonarū, & temporum conditione inſpecta, id in Domino conſpicimus ſalubriter expedire.

1. Sanè tam dilectorum filiorum cauſarum Palatij Apoſtolici Auditorum, eorumque Locatenentium: & aliorum fide dignorum relatione, quàm multorum cauſas ſuas in dicta Curia proſequentium, grauiſſimis querelis, non ſine magna mentis noſtræ perturbatione, ſæpenumero accepimus, quod licet nos, felicis recordationis Innocentio Papa VIII. prædeceſſore noſtro ſicut Domino placuit ſublato de medio, ad Summi Apoſtolatus apicem, diuina fauente clementia aſſumpti, tam eiuſdem Innocentij quàm aliorum Romanorum Pontificū etiā prædeceſſorum noſtrorum veſtigijs inhærentes, ſingulis annis in die Cœnæ Domini per litteras noſtras, inter cætera, omnes illos qui per ſe, vel alium, ſeu alios quaſcunq; perſonas Eccleſiaſticas vel ſeculares, ad eandem Curiam, ſuper cauſis, & negotiis ſuis recurrentes, illaq; in eadem proſequentes, aut procurantes, negotiorum geſtores, Aduocatos, vel procuratores ipſorum, aut etiam Auditores, ſeu Iudices ſuper dictis cauſis, ſeu negotiis deputatos, occaſione cauſarum, vel negotiorum huiuſmodi verberarent, mutilarent vel occiderent, aut bonis ſpoliarent: & qui per ſe, vel alium, ſeu alios, directè vel indirectè prædicta exequi, vel procurare, aut eiſdem conſilium vel fauorem præſtare non verebantur, cuiuſcumque præeminentiæ, dignitatis, Ordinis, conditionis, ac ſtatus forēt, etiamſi Pontificali, Regali, Reginali, vel quauis alia præfulgerent dignitate, publicè excommunicare, & anathematizare conſueuerimus, prout alij prædeceſſores præfati, etiam per eorum litteras, ſingulis annis, dicta die facere conſueuerant: à quibus quidem ſententiis, nullus per alium, quàm Romanum Pontificem, niſi duntaxat in articulo mortis conſtitutus, nec etiā tūc, niſi ſub certis modo, & forma expreſſis abſolui poteſt.

2. Tamen dierum creſcente malitia, quamplures iniquitatis filij, perditionis alumni, excommunicationis, & anathematis huiuſmodi ſententias parupendentes, horrenda inhumanitate, deteſtandaque ſæuitia mortem ſitienter aliorum: videntes forſan ſe in cauſis per eos, vel contra ipſos in dicta Curia pro tempore motis, iuſtitiam non fouere, ſuorum ſalutis ſtatus, & honoris immemores, humani generis hoſte procurante, Deique timore poſtpoſito eorum in dictis cauſis aduerſarios, aut illas pro eis in eadem Curia proſequentes, aut procurantes, Aduocatos, vel Procuratores eorum, teſteſque & cauſarum prædictarum Notarios multotiens diuerſis excogitatis modis afficere, inuadere, verberare, mutilare, occidere, ſeu per alios etiam aſſaſſinos talia procurare, & exequi (proh dolor) auſu temerario non erubeſcunt; adeo vt plerumq; ius ſuum in ipſa Curia proſequentes, metu & quadam deſperatione ducti, cauſas ſuas deſerere, aut non ſine magno ipſorum præiudicio, & detrimento, ad concordiam, ſeu alias ſatisfactiones inhoneſtas, pactioneſque illicitas, contra concuſſam dictæ Curiæ libertatem deuenire, & ab ipſa Curia diſcedere cogantur, in diuinæ maieſtatis offenſam, iuriſdictionis & autoritatis Apoſtolicæ læſionem, animarum periculum, pernicioſum quoque exemplum, & ſcandalum plurimorum.

3. Nos igitur, qui eandem Romanam Curiam, veluti ſupremum iuſtitiæ Tribunal, & ſaluberrimum oppreſſorum omnium refugium, liberam, immunem, & ſecuram omnibus conſeruare debemus, conſiderantes attentius quod plures pœnarum grauitas, quàm Dei timor arcere ſolet à voluntate peccandi, & propterea tanto periculo volentes occurrere opportunum, ac tam nefarios præſumptores, & facinoroſos homines Eccleſiaſticæ animaduerſionis mucrone ferire, vt metus pœnæ, metā huiuſmodi præſumptionis exſtat, huius perpetuæ irrefragabilis Conſtitutionis edicto, de Venerabilium Fratrum noſtrorum, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalium conſilio, prædictas excommunicationis, & anathematis, omneſque & ſingulas alias ſententias, cenſuras, & pœnas Eccleſiaſticas, in talia præſumentes, per Canonicas ſanctiones ac alias Apoſtolicas Conſtitutiones, quomodolibet latas, & promulgatas authoritate Apoſtolica approbantes, & innouantes, adiicientes, & ſingulos prædictos, qui forſan ſub illis comprehenſi non eſſent, extendentes, & ampliantes ſtatuimus, & ordinamus.

4. Quòd deinceps perpetuis futuris temporibus, omnes & ſingulæ Eccleſiaſticæ ſæculareſue perſonæ, cuiuſcumque qualitatis, dignitatis, ſtatus, gradus, ordinis, & præeminentiæ fuerint quæ earum in cauſis tam beneficialibus, quàm profanis, ac criminalibus ſiue mixtis, in dicta Curia nunc, & pro tēpore pendentibus, (etiam ſuper his, quibus litteræ executoriales iam decretæ

Alemania, Salutem in Domino ſempiternam, & noſtris huiuſmodi, imò verius Apoſtolicis firmiter obedire mandatis.

Pro humani redemptione generis, de ſummis cælorum ſedibus ad hunc mundum deſcendens Dei filius Ieſus Chriſtus, pacē Apoſtolis prædicauit, & illam populis prædicandam eiuſdē Apoſtolis delegauit, diſponens ſua miſeratione ſibi ſubditos fore pacificos, & modeſtos. Propter quod S. R. E. ſtatum, & regularem viuendi modum veſtrarum Religionum approbans, eorum adiutorium prædicationis huiuſmodi aſſumpſit. Verum quia inimicus homo ſuperſeminauit zizaniam, & in mortiferas, & ſcandaloſas diſcordias, Euangelium pacis conuertiſtis, dum de immaculata, ſanctiſſimaque Dei Genitricis Conceptione ſermones habetis, nec prouiſio facta per fel. recordationis Sixtum Papā Quartum ſuper hoc multos veſtrum à malè ceptis ſermonibus retraxerit: Volentes præfati Sanctiſſimi Domini Noſtri Alexandri iuſſa complere, diſcordias ſedare, ſcandala tollere, prædicationiſq; officium ab iniurijs, contumelijs, detractionibus, & oblocutionibus liberum reddere, Authoritate Apoſtolica, Oraculo Viuæ vocis Conſiſtorialiter Nobis in hac parte ſpecialiter commiſſa, anno Domini 1502. die 10. Februarij, tenore præſentium, ſtatuimus, & mandamus, vt prohibitio facta à prædicto felicis recordationis Papa Sixto, videlicet, quòd neutra pars damnetur, ſcilicet eorum, qui Beatam Virginem in peccato Originali conceptam aſſerunt, & eorum, qui à peccato Originali ex ſpeciali gratia preſeruatam affirmant; & quod nullus audeat aſſerere, reos eſſe hæreſis, aut mortalis criminis, qui alteram prædictarum opinionum ſecuti, ſub excommunicationis latæ ſententiæ pœna integrè, & inuiolabiliter obſeruetur, Adijcientes, & præcipientes vobis omnibus & ſingulis, ſub eiſdem cenſuris, & pœnis, & ſub interminatione damnationis æternæ, necnon ſub pœna priuationis officij prædicandi, quatenus de cætero nullus veſtrum directè vel indirectè prædicet, aut prædicari faciat, vel quomodolibet aliter ſermonem ad populum habeat, de conceptione B. MARIAE Virginis, Volentes ſilentium totaliter coram laicis de hac materia obſeruari, quod vobis omnibus, & ſingulis præſentium tenore indicimus, & ſub eiſdem cenſuris indictum vobis, & denunciatum declaramus. Et quoniam Prælati veſtrarum Religionū hactenus experientia teſte, negligentes fuerunt, in corrigendo exceſſus huiuſmodi, eadem Authoritate Apoſtolica committimus, & diſtrictè præcipiendo mandamus per præſentes Ordinarijs locorum, vt eos, qui contrà prædicta, vel prædictorum aliquid inobedientes huic noſtro, imò verius Apoſtolicis mandatis fuerint, puniant, excōmunicatos declarent, & contrà eos procedant, tanquam contrà Apoſtatas ſuarum Religionum procedendū eſſet. Non obſtantibus priuilegijs, & exemptionibus dictorū Ordinum, quibus hac vice, in hoc caſu duntaxat derogatū eſſe denunciamus. In quorū omnium, & ſingulorum fidem & teſtimonium præmiſſorum, præſentes litteras fieri fecimus, ſigillorum noſtrorū appenſione munitas. Datum Romæ in domibus reſidentiarū noſtrarū. Anno Incarnationis Dominicæ 1502. die verò vltima menſis Martij, Pontificatus præfati Sanctiſſimi in Chriſto Patris, & Domini noſtri D. Alexandri, diuina prouidentia Papæ Sexti, anno X. Ioannes Baptiſta de mandato &c. Laurentius Fecsatius de mandato. &c. Extat autographum Romæ apud Mineruam in archiuo Ord. Præd. ex quo apparet, quā verō ſit, quod Trithemius ſcripſit, nihil ab Alexādro Pōtifice editum fuiſſe in controuerſia tam famoſa.

Raymund. Card.ˡ Moneta iubilæorum publicat.

Veroſimile eſt, Alexandrum, de huiuſmodi ſcandaloſis concionibus certiorem factum, magis fuiſſe à Raymūdo Cardinale S. Mariæ Nouæ, Apoſtolicæ Sedis pro bello ſacro contrà Turcas per vniuerſā Germaniam Legato. Venit hic Sabbato antè Palmarum huius anni [illegible] Moguntiam, & gratiam iubilæi publicauit: ſed propter inopiam hominum, lentum, ac tardum habuit concurſum. Creuit tamen cum tempore deuotio, & magna pecuniarum ſumma in diuerſis locis ad ciſtulas iubilæi fuit oblata; quæ quidem nec dum in vſum promiſſum erat conuerſa, ſed in ſingulis locis à Principibus eorum clauſa ſeruata. *Trithem. in Chron. Sponhemen.*

XI. *Luſitaniæ rex in fide propaganda Zeloſus.*

Feruentius res fidei contrà infideles, in Indijs Orientalibus promouebat Emanuel Rex Luſitaniæ, quàm Germani contrà Turcos. Namq; Emanuelis animus erat acer, & maximarum rerum cupidus, &, quod caput eſt, ad ſpem, quā in diuino numine collocauerat, excitatus, nihil magis ad officium ſuum pertinere arbitrabatur, quàm vt regionem infideliū armis expugnaret, & Orientis ſolis plagas Chriſti nomine compleret. Ergo cognitis rebus in India geſtis, claſſem parauit nauium viginti, rebus omnibus inſtructiſſimam, quæ vel amicis præſidio, vel hoſtibus terrori eſſe poſſet. Ex his decē Vaſco Gammæ, quinque Vincentio Sodereo, reliquas Stephano Gammæ Vaſci patrueli attribuit, munere ſingulis aſſignato, vt mare Indicum tenerent, acerrimumque bellū Saracenis, qui in Indiam nauigabant, inferrent. Soluit Olyſſipone Stephanus ipſis Calēdis Aprilis. quē alij 4. Idus Februarij è portu Bethlehemitico ſoluentes, præceſſerant. Vaſcus Gamma, cum ſummo totius Arabici, Perſici, & Indici maris imperio præfectus, cum maiorē nauigaſſet, ex itinere Abrahemum Quiloæ tyrannum, tanto apparatu perterritum, Emanueli ſtipendiarium fecit, impoſito annuo tributo, quod duum millium *mitticalium*, vt ipſi appellant, vel aureorum ſummam haud excederet. Inde cū in Malabares traieciſſet, ingentem Saracenorum nauem, & militibus, & omni telorum genere paratiſſimam, Calecuto redeuntem expugnauit. In ea Mahometani permulti interempti, Mecam ad pſeudo-Prophetæ ſepulchrum ſuperſtitionis cauſa peregrinantes, at pueri ex eadem ſecta complures, Chriſtianis præceptis imbuti, baptizatique ſunt: quos Gamma poſteà Oliſſipone templi Bethlehemitici miniſterio dedicauit. Ab ea victoria Cananorem adijt, Regique, & Oratorem ſuum, & ab Emanuele perampla dona cum litteris reddidit, ac renouato fœdere Cocinum contendit. Ibi dum ſui Regis negotia conficit, repentè Legati affuere à Chriſti cultoribus ijs, qui non lōgè à Cocino, Cranganorem habitabant vrbem, è vetuſtiſſima illorū ſtirpe, quos Beatus quondam Apoſtolus Thomas ad ſanam fidem, ac religionem, à Brachmanarum fabulis, & impura ſuperſtitione, traduxit. Is Indiam prouinciam in orbis terrarum diſtributione ſortitus, Socotoram inſulam Arabici maris fertur adijſſe primùm: dein multis ibi factis Chriſtianis traieciſſe Cranganorem. In ea ciuitate cū multos item Chriſto filios peperiſſet, Colanum perijt: neque ibi fruſtrà diſſeminato Euangelio, trans iuga montium, ad oram Orientalem ingenti labore contendit: multiſq; in locis, ac præſertim in Coromandelis regno, Chriſtiana re benè geſta, perrexit in Sinas, quorū ea tempeſtate celeberrimum erat nomen, ac diuini verbi ſementem in eo quoque nouali facere inſtituit: atque haud pœnitenda collecta fruge, templiſque ad Chriſti cultum ædificatis in Coromandelem ad reuiſendos, & cōfirmandos in fide neophytos redijt. Coromādelis caput, ac Regiarum erat vrbs Meliapor; quam vetuſtate, belliſque dirutā nuper Luſitani, deducta eo militum emeritorum colonia, frequentarunt, ac mutata appellatione, honoris Apoſtoli cauſa ab S. Thoma denominarunt. In ea vrbe Sacram ædē extruere aggreſſus Apoſtolus, cum à dæmonū ſacrificulis, & à Sagamo Rege prohiberetur, res interim inſignis accidiſſe perhibetur ad Chriſti virtutē, & fidem Euangelij comprobandam. Inuſitatæ magnitudinis truncū, vt fit, in litus eiecerat mare, qui eo tempore leucas ferè decem ab vrbe diſtabat. Eū Rex materiā cū in vſum ædificij cuiuſdam vehementer expeteret, robuſtiſſimi primùm homines in caſſum funibus ergatiſq; amouere conati, deinde adhibiti complures elephanti, cū toto connixi impetu nihil omnino proficerent: Apoſtolus Regi conditionem tuliſſe fertur, ſi truncum illum ſibi ad templum vero Deo ædificandum daret, nullis machinis, nullo mortaliū adiutore, ſeſe protinus ad vrbem attracturū. Cū Rex, inanitate vi-

ſcilicet hominem ratus per ludibrium annuiſſet: tum Diuus Thomas zona qua erat præcinctus, ad prominentem è caudice ramuſculum annexa, ſigno tantum facto Crucis, immanem ſtipitem facili ductu ſequentem, vniuerſa ad ſpectaculum effuſa ciuitate in ipſo pomœrio ſtatuit, ibidemque defixa lapidea Cruce vaticinatus eſt, cũ ad eum lapidẽ pertingeret pelagus, tum diuino, iuſſu è remotiſſimis terris candidos homines ad eadem, quæ ipſe intuliſſet, ſacra inſtauranda venturos. Neque fefellit prædictio. Siquidem ſub Luſitanorum appulſum, occultis tot annorum acceſſibus locus Oceano demum allui cæptus. Verum ab eo ſigno, cæteriſque virtutibus, cum Thomæ verbis maior indies accreſceret fides, Brachmanas autem, fuco, & fallacijs parta iam auctoritas, iam ſagina deficeret; accenſus rabie quidam ex eis, ferum, ac fœdum facinus mali dæmonis inſtinctu concciuit. Filio admodum puero ipſemet necem intulit, vt haberet, vnde peregrino, & inuiſo capiti crimen cantumque conflaret. Citatus ad Regem Thomas, cum accuſator ab eo per ſummam indignationem, & quænam ob tam pænas extincti filij repeteret; contra Thomæ diſcipuli affinem, aut omnino conſcium eius culpæ Magiſtrum negarent; nihil opus eſſe coniecturis, & certaminibus ait Apoſtolus; ab ipſomet, qui occiſus dicatur, omnium optime rem poſſe cognoſci. Petit, vt eius publicè interrogandi poteſtas fiat. nihil recuſatum ab aduerſario; & cunctis tam inauditæ rei expectatione ſuſpenſis, cadauer in medium affertur. Tum ad exanimem puerum Thomas placido, & ſereno vultu conuerſus: Agedum, *inquit*, per Chriſtum, quem ego Deum prædico, palam, & ſine ambagibus puer prome, quiſnam huiuſce tanti ſceleris author extiteris. Mirum dictu, ad Chriſti nomen, frigido, & exangui corpuſculo vitales confeſtim rediere ſpiritus; & clara voce, vt omnes exaudirent; Thomam, certum Summi Dei Legatum, & ipſius odio, ad ſtruendam illi calumniam, nefarias à patre ſibi manus allatas eſſe confirmat. Hac tam illuſtri, tamque admiranda teſtificatione fractus calumniator obmutuit. Sagamus propenſo iam ante ad credendam animo, Chriſtianam deinde fidem, ac religionem ſine vlla dubitatione complexus eſt Regem ex amicis, & popularibus imitati complures. Brachmanis, quamquam detecta diuinitus fraude, & pulſo in exilium parricida, pertinax tamen, & cæca manſit improbitas. Cum lætos Chriſtianæ rei progreſſus, & neglecta Deorum ſimulachra ferre non poſſent; facta conſpiratione, præconem Euangelij è medio tollere omnino conſtituunt. Tumulus erat non procul ab vrbe, quo Thomas identidem, è Chriſti diſciplina, ſecedere, propitiandi æterni Regis, & ſui recolligendi gratia conſueuerat. In eum locum, tempore captato, Brachmanæ armati cum ſui ſimilibus impetum dant. Ibi dum Apoſtolus ad Crucem, alienato à ſenſibus animo, Deum pro ſalute hominum, & eius præſertim populi deprecatur, telis primum, ac lapidibus impetitus, deinde ab vno è Brachmanis lancea transfoſſus occubuit. Venerandum corpus inde ſublatum à diſcipulis, & in templo nuper ædificato conditum eſt. Acceſſit martyrij nomine, & memoriæ cauſa, fragmentum haſtæ, quæ inhæſerat coſtis; & baculus præferratus, quo ille ad peregrinationes vtebatur; & vrna fictilis cuſpide inſerto, nempe qui manantem è ſacris vulneribus cruorem ebiberat exinde locus multis miraculis claruit ac magnus eodẽ ex omni parte cõcurſus, voti & religionis ergo fieri cæptus. Hæc fermè indiſciſcitantibus Luſitanis, nõ ea fama ſolum, ſed etiam ea veterum annalibus edidere, quin egregias Thomæ laudes, ac mortem pro Chriſti nomine fortiter obitam, pueris Malabaribus patrio carmine decantare mos erat. Sunt qui cũ tribus Magis, qui ad Chriſti liberatoris incunabula cũ muneribus adoranda, Sybillæ Indicæ (vt referunt) monitu, ſtella duce tetenderant (quo in numero Birimal Ceilani Rex ponitur) Thomam in Oriente congreſſum; deq; immani trunco miraculum non Meliapore, ſed Cranganore perpetraſſe dicant, ac poſtremò in Calamina vrbe mactatum Regis imperio (qui Sagamo defuncto ſucceſſerat,) ac ſacrum deinde corpus, Edeſſam Meſopotamiæ tranſlatum fuiſſe contendant. Vtcumque res habeat (nam ego meam interponere ſententiam in ſalſ re, tantoq; locorum & temporum interuallo non auſim) ſatis cõſtat, Thomam Apoſtolum in Coromandelio tractu, Gangetici ſinus, palmam tuliſſe Martyrij, nec dubium eſt, quia ex diuini viri præceptis, atq; inſtitutis, ingens hominũ multitudo varijs Indiæ diſperſa regionibus, in hæc vſque tempora Chriſti nomẽ, fidemq; tenuerit; quamquam ex Armenij Patriarchæ Neſtoriani placitis, à quo Epiſcopos paulò antè hanc memoriã accipere conſueuerant, multis vitijs, & erroribus inquinaram. Alioquin Apoſtolicas cærimonias magna ex parte obeunt, altaris myſteria religioſè venerãtur, eoque viatico decedentes è vita ſe muniunt. Aduentus Domini, & Quadraginta dierum ſolenne ieiuniũ diligenter obſeruant; quotidianæ pſalmodiæ, & ſacris inſiſtunt; & cum alia Chriſti Domini Sanctorumque feſta ritè concelebrant, tum verò præcipuè Paſchaliũ feriarum Octauam, quam Dominicam in albis vocamus, quod eo demũ die, incredulus anteà S. Thomas, indito Chriſti latus, ac vulnera digito, Dominum ſuum, ac Deum ſuum præclara teſtificatione confeſſus eſt. Alia præterea multa ex maiorum traditione diligenter obſeruant; eo maiore fidei, & conſtantiæ laude, quòd ob idipſum non modo à Mahometanis hominibus acerbe vexãtur, ſed etiã à Regulis Ethnicis in ſeruitutem redacti, cùm alias indignitates & contumelias perferunt, tum verò ſedem, ac domicilia iniquis penſionibus redimere ſubinde coguntur. Ijs aduentu Luſitanorum, noua diuinitatis lux affulſiſſe viſa eſt. Cõſilio inter ſe habito, qui Crãganoris incolunt fines ad Gammam in proximo verſantem, Legatos (vti orſus eram dicere) deſtinarunt, quorum ſumma orationis fuit: ſe, & vetuſtiſsimos Chriſti famulos eſſe, & hoc ipſo Luſitanici nominis cupidiſſimos: multa ſe à barbaris indigna quotidiè pati. petere, & orare, vt Emanuelis Regis nomine, ſe, ſuaque omnia in patrocinium recipiat. Sub hæc, ditionis inſigne ſceptrum argento decoratum, Gammæ ſupplices detulere. Hos ille benigno vultu, comiter, & amicè complexus, bono eſſe animo iuſſit: vel inprimis mandatum ſibi à Rege Luſitaniæ aſtirmans, vt Chriſti fideles, quotquot in ea regione ſuperſint; omni ope, atque auxilio ſubleuet: nondum id ſibi per Calecutanorum inſidias, & quotidiana vitæ diſcrimina licuiſſe; ac ne tum quidem ob anguſtias tẽporis, reditum iam, iamque imminẽre, poſſe illis quàm vel maximè cupiat operam, ſtudiumq; præſtare. Cæterùm, quæ prima occaſio ſe det, entre curaturum, vt non ſine cauſa Chriſtiani omnes, in Regum Luſitaniæ pietate, opibuſque certiſſimum ſuæ ſaluti commodiſque præſidium eſſe conſtitutum intelligãt. Intereà, ſi qua neceſſitas, incidat grauior; ad Luſitanum confugerant præfectum, quem firmo cum præſidio eſſet in India relicturus. Is erat Vincentius Sodermus, cui Emmanuelis iuſſu, Gãma ſex ornatiſſimas naues ad maritimam oram tuendam reliquit, vt Saracenos, & Arabas ab Indici littoris acceſſu, & commercijs prohiberet. Ioãnes interim Nouius ſuperiori tempore ab Emanuele in Indiam miſſus, ac ſecundis ventis vſus, poſtquàm regionem æquinoctiali circulo ſubiectam tranſmiſit, in inſulã incognitam delatus, nomen Conceptionis ei indidit, aliam quoque, cui S. Helenæ titulum fecit, reperit; de Calecutienſibus victoriam inſignem reportanit, multiſque Regibus in

fide, &

fide, & amicitia Emanuelis confirmatis, ac Euangelicæ prædicationi oſtio patefacto, felicitate nauigandi vſus, Olyſſiponem reuertit xi. die menſis Septembris hoc anno à Chriſto nato 1502. neque ſolùm Regi, ſed vniuerſæ ciuitati tàm felici reditu ſummam iucunditatè attulit, quo ipſo anno Emanuel Cõpoſtellã profectus eſt, vt ad D. Iacobi ſepulchrũ nũcupata vota perſolueret. Conimbricã, cũ peruenſſet, & ſepulchrũ Alfonſi Regis ſanctiſſimi, & inuictiſſimi, cuius virtute Mauri fuerant è Luſitaniæ finibus expulſi, parùm magnificè extructum cerneret, id demoliri, & aliud ſatis amplum, & magnificum ædificare iuſſit. Similiter in Portugallenſi ciuitate, ſepulchrum S. Pantaleonis martyris, viri ſumma ſanctitate præditi, magnis ſumptibus extrui operauit, vt fuerat teſtamento Ioannis Regis inſtitutum. Portò autem quacumque iter faciebat, pupillis, & viduis benignè conſulebat, templa donis, & muneribus cumulabat, ſcelera potentium hominum, quæ fuerant ad illum diem impunita, acerrimo ſupplicio vindicabat. Compoſtellæ manſit triduò, ſepulchrũq; D. Iacobi ſignificatione ſingularis religionis inuiſit, tẽplũq; donis auxit, & lychnum argenteũ ſingulari opere perfectum, qui perpetuò in eo luceret, appendi præcepit. Hoſpites, apud quos diuertebat, multis muneribus affecit: ità denique iter illud habuit, vt vbicumque pedem poneret, & pietatis, & liberalitatis, & Regiæ munificentiæ veſtigia impreſſa relinqueret. *Oſorius lib. 2. Maphæus lib. 2.*

Idem Compoſtellam proficiſcitur.

XII. *Ximenius Card. recti ſtudij in Hiſpaniis curat.*

Faciebat iſta, quæ memorauimus Emanuel, vel fidei Chriſtianæ, vel pietatis promouendæ. Alia quoque ex parte in Hiſpaniis, Ximenius Cardinalis Toletanus, res Orthodoxiæ curabat. Intelligebat vir prudens, Sacrorum voluminum lectionem, quæ Biblia Græco nomine paſſim appellantur, cunctis, qui ſacris initiati ſunt, ſed præſertim Theologis maximè eſſe neceſſariam, nulli bique magis eoſdem illius rerum Theologicarum ſtudioſus dormitare, quàm in ea verſanda, tractandaque: idque potiſſimùm è trium linguarum ignoratione prouenire Hebraicæ, Græcæ, & Latinæ, quibus non ſolùm quicquid ſcitu dignum eſt in omnibus diſciplinis profanis eſt proditum, ſed etiam ſacra omnia continentur, diuinabat vir prudentiſſimus in tanta inertia hominum, diuinas litteras negligentium, impios aliquos quamprimùm exorituros, qui earum lectione armati, & ad ſuos effectus detorquentes, Chriſti Eccleſiam auſu quidem nefario, & immani, à Catholicorũ tamẽ quorundam imperitia perfecto impugnare, & euertere tentarent. Quin antiquiſſima quæque Chriſtianæ religionis tempora ſecum reputans, diuinâ prouidentia ità factum eſſe videbat, vt quemadmodum à prudentibus Imperatoribus ex hoſtium, cum quibus dimicent, pugnandi vſus ratio, & cõſilia ſumuntur: ità quoque aduerſus dæmonum artes, qui ingenijs humanis percallidè abutuntur, remedia quoque ex eodem fonte petenda eſſe. Chriſtus enim, à quo omnis ſapientia emanat, Sanctos Eccleſiæ Chriſtianæ Patres, per quaſdam doctrinarum viciſſitudines, aduerſus emergentes hoſtes conuenientibus armis prudentia ſua inſtruxit. Quarè Ximenius, qui ex publica morum corruptela, ipſorũq; adeò religionis principum immoderantia, vulpeculas aliquas in occulto nutriri coniectabat, quæ vineam Chriſti myſticam cùm minùs expectaretur, demoliri tentarent, neque ad id aliundè comparatio præſidio, quàm ex ſacrorum voluminum perperàm intellectorum propugnatio: non abs re timere cœpit, nè Orthodoxi imparati, & in vtriuſque teſtamenti libris peregrini, & hoſpites deprehenderentur. Magni ergo hac in parte Origenis diligentiam imitatus, qui Sexaplis illis decantatis, omnes Sacrorum voluminum, quæ tunc habebantur translationes in vnum coniunxerat, communicato cum Alexandro Pontifice Romano conſilio, editionẽ Bibliorum faciendam curauit. In ea veteris teſtamenti libri ternis columnis per ſingulas paginas ſunt diſtincti. Prima Hebraicam lectionem tenet, media vulgarem, quâ vtimur, tertia verſionem Græcam LXX. interpretum tranſlatione etiam Latina illuſtratam. In margine verò inferiori, nè quid deſideraretur, Chaldaica, quam vocant, paraphraſis ſubiecta eſt, Latina verſione è regione appoſita. At vetus teſtamentum Græcam lectionem, quàm emendatiſſimam, & vulgarem tranſlationem habet. Additum eſt poſtremum volumen Hebraicarum dictionum eruditum, & copioſum Onomaſticon, ab eius linguæ peritis valdè laudatum. Id in aliquot bibliorum huiuſmodi libris quorundam incuria, qui eos ſeruandos ſuſceperant, non ſine graui iactura deſideratur. Res fuit cumprimis operoſa, & magnifica, & quæ non modò tàm eruditum principes, ſed etiam ingentis animi virum, ad difficultates omnes euincendas rem tàm arduam comitantes, requireret. Accerſiuit continuò ad ſe homines vtriuſq; litteraturæ peritiſſimos, Demetrium Cretenſem, natione Græcum, Antonium Nebriſſenſem, Lapidem Aſtunigam, & Ferdinandum Pintianum, Græcarum litterarum, & Latinarum profeſſores, quorum ſcripta, & ſtudioſa monumenta paſſim nunc in manibus habentur: Alfonſum Medicum Complutenſem, Paulum Coronellum, & Alfonſum Zemoram Hebræarum rerum conſultiſſimos: qui cum olim inter ſuos, publicas ſcholas fuiſſent moderati, tunc Chriſtianæ fidei ſacris ex animo ſuſceptis, Eccleſiæ Orthodoxæ domeſtici, & alumni eſſent, meritò ad tantum negotium à Ximenio ſunt vocati, quòd illorum virtuti, eruditioni & conſtantiæ, meritò eſt commiſſum. Cum his viris de ſuo conſilio ſermones contulit, liberaliſſimè impenſas promiſit, & ſingulos præter ijs propoſitis priuatim inuitauit. Antè omnia verò ſeſtinandum admonuit, nè, vt ſunt res mortalium caducæ, & fluxæ, aut illi patrono ad eã rem propenſiſſimo, aut ipſe tàm accommodis adiutoribus priuaretur, quorum præſentiam, & operam pluris, quàm vllas pretioſas poſſeſſiones, aut diuitias æſtimaret: Accenſi cuncti verbis Ximenij ab eo die, donec vltima manus fuit impoſita, numquam ab opere ceſſarunt. Conquiſiti ſunt vndiq; vtriuſq; teſtamenti vetuſtiſſimi codices, ad quorum fidem caſtigatio excudendorum fieret, & vitioſa loca ſanarentur, & quæ dubia, & obſcura eſſent, illuſtrata collucerent. Sed potiſſimùm adiumento fuerunt Bibliothecæ Vaticanæ, venerandæ antiquitatis apographi, quorum copia poſteà per Leonem X. Pont. Max. benigniſſimè Ximenio facta eſt, cuius tum magnificentiam demiratus, cœpit in magno pretio habere, & eius conſilium, quamuis in vltimis terris poſiti, quotiès Reipub. Chriſtianæ negotia poſtulabant, in rebus arduis requirere. Septuaginta tranſlationis explicatio partim ab aliquot Academiæ Complutenſis eruditis hominibus qui tùm ſub Demetrio, & Pinciano præceptoribus in Græcis litteris non vulgariter profecerant, partim ab ipſis Demetrio, Pinciano, & Aſtuniga confecta fuit, adeò vt videbant feliciter, vt nihil à LXX. interpretibus iuxta Græcam ereditionem ſit dictum, qualia permulta apud eos habentur, quod ab illis in tanta breuitate fuerit prætermiſſum. Fuit inter hos ad hoc munus vocatus Ioannes Vergara, cui libri, quos vulgo Sapientiales vocant, explicandi ſunt commiſſi, in quibus permulta, quæ in vulgata tranſlatione difficilia eſſe videbantur, in antiquã lectionẽ reſtituit; nihilq; magis ſeneçũ otium ſiue batur, ſibi dicebat in votis eſſe, quã librũ Eccleſiaſtici quẽ Panaretum vocãt, ſcholijs aliquot illuſtrare. Sed tardauit præclarum inſtitutum incommodiſſima valetudo. Durauit ab hoc anno, qui M.D.II. Chriſti nati fuit, annos continuos plus minus quindecim, de

Nouam bibliorum editionem faciendam curat.

Digitized by Google

Sacris Biblijs edendis cura; vt penè cum Ximenij vita, finem quoque editio ſuſceperit. Vbi ſi per partes narrandum eſſet, quantum laboris exhauſtum ſit, quantum tædij, & faſtidij deuoratum à viris illis, operi præfectis, in exemplaribus excutiendis: quamque multiplici, & ardua negotiorum mole Ximenius interim aliò euocaretur, nimium profectò in eis recenſendis immoraremur. At iſtud vnum, quod ad impenſas à Ximenio in ea re abſoluenda factas pertinet, reticendum nequaquam eſt. Septem Hebræa exemplaria, quæ nunc Compluti habentur, quatuor millibus aureorum, ex diuerſis regionibus ſibi comparaſſe. Alfonſus Zamora, Hebræarum literarum profeſſor ſæpenumero referebat, vt interim de Græcis, & Latinis taceam, quorum illa ab vrbe Roma, hæc tum ex peregrinis locis, tum ex varijs in Hiſpania Bibliothecis, ab octingentis fermè annis characteribus Gothicis ſcripta, magnis ſumptibus Complutum ſunt delata. Iam vero Chalcographorum, & ſcriptorum ſalaria, Doctorum hominum non vulgaria præmia, mercedes internuntijs propoſitas, quibus ad codices vetuſtos adipiſcendos vtebatur, aſſiduam denique ſubminiſtrantium cateruam, quam ad res, quæ inſperato emergebant, expediendas ſuſtentabat, & mille alia quæ longum eſſet referre, ſi benè quis ratione ſubducta numeraſſet, quinquaginta millium aureorum, & amplius Summam confeciſſet. Hac tandem diligentia, autoritate & liberalitate, opus illud abſolutiſſimum prodijt, Leoni X. Pont. Max. dicatum; cum in teſtimonium gratiarum, tum quod vniuerſas quæ ad ſacrarum litterarum illuſtrationem pertinent, nemini magis, quàm Romano Pontifici, penes quem tota Eccleſiæ Chriſtianæ autoritas eſt, conſecrari, & offerri debeant. Opus me hercule miraculi par, & cuius tāta apud omnes, qui vbicunque terrarum in ſacris litteris verſabantur, veneratio fuit, vt ad Complutenſium Bibliorum exemplum, quicquid alibi excuderetur, certatim reuocaretur, & in ſapientiſſimorum virorum ſcriptis, quoties de lectione ſacra controuerteretur, teſtimonia ab his petita proferrentur. *Gomecius de rebus geſtis Xymenij lib. 2.*

Hoc anno, cum Regem Angliæ Henricum VII. cura excepiſſet, nonnullos coniurationis in ſe factæ participes coercere; illi verò in diuerſa aſyla ſeſe receptiſſent, expectaturi, dum melior facultas daretur: venit ei in mentem, his quoque religioſis clauſtris ſeras ponere, quò nè aliqua inde mali labes fieret. Ergo per litteras, & Legatos cum Alexandro Romano Pontifice egit, vt ſua autoritate, omnes Anglos exules, religionis hoſtes decerneret, veluti populi turbatores, concitatoreſque ſeditionum; & aſyla non amplius eis receptacula forent, qui ex illis ſemel exijſſent. quod Alexander Pontifex conceſſit, & Henrico bono fuit, quia metu eius ignominiæ, bene multi facilius ad ſanitatem redierunt, & qui in tuto erant, minus auſi ſunt, ſe periculo obijcere. Iſta Regem curantem, duplex luctus excepit. Arturus enim princeps, poſt quintum menſem, quàm Catharinam, in vxorem duxerat, è vita exceſſit. Triſtem huiuſce connubij exitum, fertur Catharina puella iam inde ab initio pertimuiſſe, ex eo, quod vbi à parentum complexu diſceſſit, nauemque conſcendit, diu fluctibus huc, atque illuc agitata, tactataque per ſæuam tempeſtatem, ad vltimum, Angliam attigerit. Nec multo poſt Eliſabet Regina, enixa puellam, quę paucos dies vixit, mortua eſt. Secutus eſt Reginam in cælum redeuntem, Reginaldus Braius, vero pater patriæ, ac ita recti amator, vt ſi quid interdum peccatum eſſet, illud acriter in Henrico reprehenderet. *Polydorus lib. 26.*

XIV. ...portē- Hoc anno, proportento ab his, qui interfuerunt, & aſpexerunt, acceptum eſt, quod Alexandro Pontifici, die ipſo Paſchatis accidit. Eunte illo in Baſilicam Vaticanam, haſta Crucis antè eum prælatæ, per medium ità confracta eſt, vt nulla ratione aptari amplius potuerit. Sacram poſtea hoſtiam in Miſſarum ſolennijs, is ipſe cum fregiſſet, & vnam ex particulis in calicem conſecratum demiſiſſet, illa non amplius comparuit. *Brucardus in notis diarijs.* — *ta Pontifici accidunt.*

XV. *Helena Poloniæ Regis vxor Cracouiam venit.*

Hoc anno, menſe Februario, Helena, Alexandri Regis Poloniæ vxor, Cracouiam venit, Regem ſecuta, ſperans ipſa quoque, more ſolenni, diadema accipere. Græcorum illa ſchiſmati dedita, ab inſtituto Eccleſiæ Catholicæ Romanæ abhorrebat. De eius itaque coronatione, cum in ampliſſimo totius Regni Senatu deliberatum, neque quicquam variantibus ſententijs decretum fuiſſet, placuit, Alexandrū ſummum Pontificē ea de re conſulere. Miſſus à Rege Orator ad Apoſtolicam Sedem, nihil obtinuit: Pontifice decernente, illam non poſſe, neque debere ritu Romanæ Eccleſiæ inaugurari, quamdiu extra gremium Catholicæ vnionis, ſchiſmate ſe tungeretur. *Cromerus lib. 30. Brucardus ſuprà.*

XVI. *Ioannes Baptiſta Card. moritur & deſcribitur.*

Hoc ipſo anno, die 20. Iulij in humanis eſſe deſijt, Ioannes Baptiſta Fererius, Cardinalis Mutinenſis, Alexandri Papæ Datarius: qui auaritia, rapacitate, immanitate, alijſque ſordibus, magnam conflauit Pontifici inuidiam. Nullum beneficium, nullum officium, nulla dignitas Eccleſiaſtica fuerat, quam homo ſacrilegus non venderet. Si quis pauperum ad eum veniſſet, omnes crudeli ſæuitia excipiebat, & ad domum Orci remittebat. Reliquit ex ſacrilegio, LX. M. aureorum nummum, X. M. Scutatorum. Vaſa aurea, & argentea. X. M. ducatorum aureorum. præter ſuppellectilem variam pretioſam. Plurimi Poëtæ in eum luſerunt.

I.

Ferrarij hic tumulus, quem ſic ſitis vſſit habendi,
Vt tumulus dici poſſit auaritiæ.
Tantaleam patitur pœnam, & quia parua fuiſſet
Impendent auidis aurea poma labris.

II.

Hic Baptiſta tegor, medici quem culpa peremit,
Naturam fuerat neſcius ille meam.
Herbarum mihi pro ſuccis dare debuit aurum,
Sola erat apta meis hæc medicina malis.

III.

Injice, quirtanſis terram; ruſſus inijce, nè quæ
Hic tegitur peſtis proferat atra caput.

IV.

Non iacet hic corpus, petijt nec Spiritus aſtra.
Rex ſuperum in ſtygios merſit vtrumque lacus.

V.

Ne dicas, ſit terra leuis, ne ſpargite flores
Nummos, ſi requiem mi dare vis, numera.

Alia plura *Brucardus* habet *in notis diarijs.* qui etiam recenſet fabulam, quandam, poſt funera Fererij à quodam recitatam. Fererium videlicet ad oſtium Cælorum acceſſiſſe, fores pulſaſſe, Petrum ab illo mille aureos primum, deinde quingentos, poſteà gradatim detrahendo, vnum nummum pro ingreſſu poſtulaſſe: & tandem illum paupertatem, ac inopiam excuſantem, aditu prohibuiſſe: illumque ipſum poſteà portas inferi pulſaſſe, Oſtiarium nummos quoque poſtulaſſe; nec habentem, quod numeraret, in profundum barathri demerſiſſe.

ANNO CHRISTI 1503.

ALEXANDRI PAPÆ VI. Anno vltimo.

Maximiliani Rom. Regis Anno 18.

I. *Inter Baiaſetem & Venetos pax, ſæpe fruſtra tentata conficitur*

Etiam in hunc annum Pontifex Max. Alexander, Venetos à Turcis metuentes, ſacra, quam ſuperiore anno miſerat claſſe iuuabat. Baiaſetes enim inductis cum Sophi Armeniæ Rege per hoc tempus inimicitiis, ad bellum Venetum ſolutior factus, animos, quos non ità pridem deiecerat, ſumere videbatur. Veneti longioris belli tædio, libentiùs iam ad pacem inclinabant: pacem maritimæ ciuitates multis cladibus affectæ, necnon mediterranei populi, ad extremam rerum omnium inopiam, ob maris commercia diù intermiſſa redacti aſſiabant. Ergo ad eam conficiendam publicè miſſus Ludouicus Manetius à ſecretis, agitare negotium apud Baiaſetem cœpit: cæterùm ob iniquitas conditiones, quæ ab hoſte proponebantur, infecta ea, Venetias reuerſus eſt. Obtinuit tamen homo ſolerti ingenio, vt ex Regia aula vnus aliquis ſecum mitteretur. Venetias, qui de legibus pacis, quas Baiaſetes diceret, in Curia apud Principem, & Patres diſſereret, vt totus ordo de ſumma rei maturiùs cõſuleretur. Eſt Baiaſetis Orator in Senatu bis auditus; nec tamen ob ſuperiorem cauſam pax cõfici potuit. Miſſus eſt deinde Zacharias Phriſeus, ac vltimò Andreas Grittus, qui tandem cum Baiſete his conditionibus ſanxit. Leucadium inſulam, cuius oppidum magna impenſa Peſareus longè firmius iam, communitiùſq; fecerat, Veneti Baiaſeti reſtituerent. Baiaſetes tes, Venetis negotiatoribus, ab initio belli ademptas reſtitueret. Pontica nauigatio Venetis, vt anteà pateret. Veneti nominis Magiſtratus, ſuis hominibus Conſtantinopoli ius dicturus, qui antea fuit, eſſet. Res Venetæ ditionis certis finibus à Turcicis rebus diſcernerentur. Cephaleniam Veneti retinerent: Baiaſetes terra, marique arma à Venetis finibus amoueret. Conuenerat præter hæc, antequam tabulæ pacis conficerentur, vt Veneti Ladiſlaum Regem Vngariæ inducerent, vt is quoque Legatum Conſtantinopolim mitteret, quò cum maiore cum dignitate, æquioribuſq; conditionibus tranſigeretur; qui etiam Barnabã Belaium, virum induſtrium, & multarum linguarum peritum miſit: cumq; Baiaſete inducias ſeptennales, non ſine difficultate compoſuit. *Bembus lib. 6 Iuſtinianus lib 10. Sabellicus ennead. x. lib. 2 Iſtuanfius lib 4*

II. *Diſcordia de regno Neapolit. etiamnum viget.*

Facile fuiſſet Alexandro Pontifici, ac Ladiſlao Regi cum Venetis, Baiaſetem tota Europa eijcere: ſed conatibus illius impedimento fuere, diſcordiæ inter Ludouicum Gallorum, & Ferdinandum Hiſpaniarũ Reges, de Regno Neapolitano, in hunc etiam annum maiore, quàm anteà contentione protractæ. Conatus eſt Pontifex, eas diſſenſiones dirimere: cæterum nihil efficere potuit, apud Ferdinandum, cui, quàm partium Gallicarum eſſet, fuit ſuſpectus. Philippus quoq; Archidux, ex Hiſpania in Belgium diſcedere certum, cuius cupiebat, ex ſocero Rege cognoſcere, vellet ne per conditiones, arma ponere, cum Gallis inſtaurato fœdere, ſibique poteſtatem eſſe paciſcendi, ſi fortè Rex Gallus, æqua videretur appetere. Recuſauit initio Rex Catholicus vtrumque, ſiue genero non ſatis fidens, multò minùs eius aulicis, quos ad Gallos eſſe propenſos, multa indicabant ſiue amicorum in Italia animus debilitare metuebat; ſi ſe conſcio, & volente, generum Principem per Galliam iter habere vulgaretur. Dedit tamen in eam rem anguſta certè mandata, quæ tranſilire nefas eſſet: ac eo profecto, Bernardum Buillium Abbatem iiſdem veſtigijs ſequi iuſſit, teſtatoque deſcriptam paciſcendi formulam ad eum perferre, qua ampla poteſtas continebatur finiendi pace facta controuerſias, cum hoc, nè delegatæ poteſtatis exemplum communicaret cuiquam, præter Principem ipſum turatum arcani fidem ac nè Principi quidem ſchedam crederet, ſi præſcriptæ formulæ fines tranſgrederetur. Incredibile eſt, quanta magnificentia, & honore, Ludouici iuſſu per vniuerſum Galliæ regnum acceptus fuerit; non modò, vt eum ſibi in pacis negotio propitium redderet, ſed etiam, vt eius Principis, qui & iuuenis erat, & in ſummæ potentiæ expectatione (erat enim Romani Imperij ſucceſſioni proximus, & Hiſpaniæ Regnorum cum omnibus ad ea regna pertinentibus hæres) animum ſibi in perpetuum deuinciret. pari liberalitate qui plurimùm apud eum poterant accepti: multa ijs munera data: quibus rebus Regia animi magnitudine reſpõdit Philippus. Nam cùm Rex præter fidem publicam quà per totum Galliæ regnum iter faciens, tutus eſſet, nonnullos ex ſummis regni proceribus, tanquam obſides in Flandriam tamdiù, donec ipſe iter confeciſſet manerent, miſiſſet, Philippus quã primum Galliam attigit, vt ſe penitùs eius fidei committere oſtenderet, obſides liberari iuſſit. qua tẽpore Compluti, ex Ioanna principe eius vxore, ad ſextum Idus Martij natus eſt filius, cui fuit Ferdinandus nomen, imperium, & ampla regna annis accedentibus.

Ferdinandus Philippi Archiducis filius naſcitur.

Abluit infantem ſacro fonte, aquis ſalutaribus Ximenius Cardinalis Archiepiſcopus Toletanus, ſuſceptoribus Anagari Duce, atq; Villento: Lugduni Rex Gallus, & Rhotomagenſis Cardinalis, Alexandri Pontificis in Gallia Legatus, aduentu Philippi Principis icon. (nuò, de fœdere ſanciendo conſilia agitarunt. De cõditionibus diſceptatio erat Datæ poteſtatis fines, & paciſcendi formam ex Hiſpania miſſam negligi videbatur. Buillius Philippum Principem monebat, nè ſuo Rege inſcio, quidquam nouaret: caſſa fore cõtrà eius decretum inita pacta. Ea monita, voceſque contemnebantur: ... nè facta quidem poteſtas eſt, nunciandi Regi Catholico per litteras, mutatis ad celeritatem equis, quæ agebantur. Mirabilis confidentia. Coegerunt etiam minis, atque terroribus concreditæ poteſtatis exemplum vt publicaret. Principi ipſi iniecta neceſſitas eſt paciſcendi, quoniam in Galli poteſtate erat. Aulici quoque homines Belgæ fœdus maturari cupiebant, mora impatientia, Regis in eo Catholici voluntate neglecta. Pecunia Gallica corruptos, fama vulgauit, in deteriùs ſemper, prona hominum perſuaſione. Initi fœderis leges ſanxerunt. Vt Regnum Neapolitanum, prouincijs de quibus ad arma ventum erat, Philippo, depoſiti loco traditis, ex primæ diuiſionis inſtituto poſſideretur & nunc ſtatim Carolus Philippi filius, & Claudia Regis filia, inter quos Cõnubiũ ſuperiorib. tẽporib. inchoatum confirmabatur, Neapolitani Reges, Apuliæ, & Calabriæ Duces nuncuparentur, parti, quæ Hiſpaniæ Regis erat, Archidux inpoſterum præeſſet; ei verò, quæ ad Galliæ Regem ſpectabat, quemcunque Rex voluiſſet: ita tamen, vt vtraque duorum infantium nomine gubernaretur; quibus, quamprimum matrimonij fructum delibaſſent, Rex in filiæ dotem partem ſuam traderet. Hæc pax in Bleſiaci auguſtiſſimo templo, ſolenni ritu promulgata, & Regis, ac Philippi tamquam Regum procuratoris Sacramento confirmata fuit. Quæ pax certè, ſi firma permanſiſſet, maximi extitiſſet momenti: quoniam non modò inter tam potentes Reges, arma quieuiſſent, ſed hanc inter Romanorum & Galliæ Reges pax quoque eſſet conſecuta, ex qua noua aduerſus Venetos conſilia orta eſſent. Sed quum Rex, & Philippus, ad pacem in regno Neapolitano nunciandam, & ducibus, vt donec Hiſpaniæ

Regum confirmatio afferretur, ea, quæ habebant, poſſidentes, ab iniurijs abſtinerent, imperarũ miſiſſet. Gallus quidem præfectus ſe Regi ſuo pariturum dixit, ſed Hiſpanus, ſiue quòd magis de victoria ſperaret, ſiue quòd ſola Philippi autoritas, illi non eſſet ſatis, ſe donec idem à ſuis Regibus mandatum acciperet, bello abſtinere non poſſe reſpondit. ad quod magis accendebatur, quia Galliæ Rex, priùs pacis agitationibus, deinde ipſa pace perfecta fretus, idque, quòd adhuc incertum erat, certum eſſe ratus, non modò reliquos apparatus prætermiſerat, verùm etiam ter mille pedites, quos anteà Genuæ nauibus imponi iuſſerat, & trecentos cataphractos Perſino duce ad id bellum deſtinatos, remoratus erat: & contrà Barlettam bis mille Germanorum pedites peruenerant, qui Romanorum Regis conſenſu conſcripti, nauibus Tergeſti conſcenſis, Galliæ Rege grauiter expoſtulante, per ſinum Venetorum tutò nauigarant. Vgo quoq; Cardonius, Meſſana in Calabriam, cum octingentis Hiſpanis peditibus, quos Valentini ſtipendia anteà meritos, Romã acceſſiuerat, & cum centum equitibus, & octingentis partim Siculis, partim Calabris traiecit, vireſque, & animos Conſaluo auxit, vt is bello decernere maluerit, maximè quando alia claſſe ex Hiſpania, primùm ducenti grauis armaturæ, totidem immotibus haſtis, quas *Giannetas* vocant, equites vtentes, & duo peditum millia, Manuello Benauida duce deinde totidem tàm equites, quàm pedites Porto Carrero præfecto, in ſubſidium aduenerunt. His fretus Conſaluus poſtquàm vario marte, primò certaſſet, victor ad vltimum euaſit, cæſis aliquot ducibus Gallis, alijs in fugam coniectis, exercitu hoſtili fuſo, prouincijs, & vrbibus, vel deditione, vel virtute receptis, Caieta circumſeſſa & tandem ad extremum Neapoli ipſa potitus. Proſper, & Fabricius Columnij, magnum virtutis ſpecimen in hoc bello pro Hiſpanis ediderunt. Aliqui etiam Vrſinorum, paulò pòſt à Gallis, ad Hiſpanos defecere. Pontifex, quanquàm à Conſaluo interpellatus, vt rei Hiſpanicæ patrocinium ſuſciperet, ad neutros inclinauit, memoria perſonæ, quam gerebat, & metu periculi ab vtroque imminentis, ne ſi alteri magis, quàm alteri patrocinari videretur, alterius exercitus Pontificiam ditionem inuaderet & quidem Conſaluus, vt Pontificem alliceret, pollicebatur, ſi Caietam expugnaſſet, regni rebus in tuto collocatis, cum exercitu illum iuuare, ad Piſas occupandas, & Hetruriam inuadendam: cum etiam Ludouicus Rex auxilia promitteret ad Senas in poteſtatem redigendas, & Ioannis Iordani Vrſini ditionem obtinendam; ſi modò ipſe quoque ſuppetias ſubmitteret. Cæterum Pontifex, vt communis omnium pater maneret, neutri ſe partium fautorem recepit: ſed vtrique parti palam milites Romæ conſcribere permiſit, & Gallico exercitui per Pontificium imperium iter conceſſit, ac prætereà bello Neapolitano vigente, nec Florentinis, nec Senenſibus, nec Bononienſibus ſe moleſtum futurum conduxit: habens interim quod ageret, in rebellibus comitatus coercendis.

III. *Rebelles quoſdam Pontifex cuſtodiæ mancipat.* Ex Vrſinis fœderatis, Cardinalem, Archiepiſcopum Florentinum, Protonotarium, Paulum, & Franciſcum comprehendi iuſſerat, & cuſtodiæ mandauerat, ex cauſis ſuperius memoratis. Cardinalis, poſtquam in caſtro S. Angeli citciter viginti dies fuiſſet, tandem ægritudine ex mœrore animi contracta mortuus eſt in Vaticano. Maligni ſparſerant, veneno ſublatum fuiſſe cui calumniæ diluendæ Pontifex, illum interdiu aperto feretro, & ſua, & omnium Cardinalium familijs comitantibus, ad Eccleſiam S. Celſi deferri, cadauerque omnium oculis expoſitum diutius, antequam tumulo inferretur, iacere voluit: vt omnibus palam faceret, naturali illum morte obijſſe. Archiepiſcopus, Protonotarius, Abbas Aluianus, & Iacobus Sancta Crucius patricius Romanus non multo poſt iudicio ſe ſiſtendi vadibus datis liberati ſunt. Paulus & Franciſcus, quod contra datam fidem, non ſinguli, ſed coniuncti, & armati, necnon copijs validis muniti, quaſi ad vim inferendam, non verò ad ſupplicandum, ad Valentinum Borgiam veniſſent, & ab eodem Valentino ſtrangulati, pœnas coniurationis dederunt. Vitellocio cæſo, Ciuitas Caſtelli à reliquis Vitellijs deſerta, in Pontificis rediit poteſtatem. Ioannes Paulus Ballio, Peruſia diffugiẽs eandem vrbem Pontifici reliquit. Acceptis deinde Valentinus à Bentiuolio promiſſis auxilijs, ſequentibuſque eius exercitum aliquot Senenſibus exulibus, legatos Senas miſit, vt Pandulfum Petrucium, veluti hoſtem ſuum, & quietis in Hetruriam turbatorem, pelli poſtularent, ſeque illo pulſo, cum exercitu, finibus illorum inuiolatis, in Latium profecturum promitterent: ea, quæ popoſcerat obtinuit. Inde in Latium copias reduxit. Namque Iulius, & nonnulli prætereà ex Vrſina gente, Pitilianum conuenerant, & Ceteretti erant Fabius, & Organtinus Vrſini, & Mutius Columna, ex regno Neapolitano profectus Palumbariam, vt Sabellis, qui denuo ſe Vrſinis, animis, affinitateq; coniunxerant, opem ferret, ingreſſus erat: iamque illi ipſi Vrſini cum Sabellis Lamentanam partem occuparant, & totam regionem agri Romani percurrebant. Hos Valentinus aduentu ſuo repreſſit: atque Ioannis Iordani Vrſini conſœderationis ad Manſionem factæ conſcij, ditionem inuaſit. quandoquidem in Cardinalis Vrſini ſcriptis, vacuum folium Iordani propria manu ſubſcriptum eſſet inuentum, quod argueret, illum in rebus ad Manſionem tractatis, eadem in Pontificem voluntate, eorundemque cum reliquis Vrſinis conſiliorum participem fuiſſe. Militabat id temporis Ludouico Regi in regno Neapolitano Ioannes Iordanus, Regiarum copiarum præfectus, Regis cliens, & à Rege, equeſtri Diui Michaelis Ordine donatus. Pro eo cum Rex ſatis immemor eorum, quæ prius ſpondebat apud Alexandrum expoſtulaſſet, Pontifex eam purgationem afferebat, non moueri videlicet ſe eius ditionis occupandæ cupiditate; ſed quum ſibi cum Vrſina gente, tot inimicitiæ, & offenſiones intercederent, non poſſe illum tutò, tam propinquum pati: ideo velle ei pro ijs Scyllaceum principatum, & alia oppida, quæ horum pretium æquarent, tradere. His rationibus Rex non admiſſis, Valentino acerba oratione per nuncium, vt ab Ioannis Iordani, qui per ignota itinera nõ ſine graui periculo, Bracianum peruenerat, ditione infeſtanda abſtineret, imperauit: ac prætereà Florentinos, Senenſes, & Bononienſes, cõtrà Pontificem fœdere deuinxit, vt omnem Valentino in Hetruriam irrumpendi viam præcluderet: cum intereà is cum copiarum ſuarum parte, Vicouarum, vbi erant ſexcenti Ioannis Iordani pedites vi cepit: atque Ceretum, vbi cum Ioanne Vrſino eius loci domino erat Rentius eius filius, Iulius, & Franciotus ex eadem familia, exercitu ducto, tandem per deditionem eo oppido, nec non Palumbaria, & reliquis Sabellorum oppidis potitus eſt: ac eodem tempore Alexander Papa, in vniuerſam gentem, Ioanne Iordano, & Pitiliani Comite, quem Veneti tentari nolebant exceptis, forenſi diſceptatione ageret. Ioanni Iordano cum Rex nullam inferri moleſtiam vellet, Pontifex numquam Regi, aut vt armis omnem illius ditionem poſſe acceptare ſibi concederet, aut illum ad permutationem faciendam cogeret, inſtare deſinebat. Decretum à Rege, vt is intra duos menſes ſe in Galliam conferret, nec ante ſententiam à ſe ferendam, quicquam innouaretur. Quantumuis autem Pontifex in Ludouici gratiam, multa & toleraret, & faceret, non potuit tamen

apud ipſum ſuſpicione vacare, quaſi magis ad Hiſpanos inclinaret, occulteque cùm illis ſentiret. Truchetius eam criminationem in Pontificem confinxit: propter quam ſibi metuens, in Cyrnum inſulam aufugit, vt in Galliam primo quoque tempore tranſmitteret. Inde ea ex inſula retractus, Romamque deportatus, capitali ſupplicio propter calumniam affectus eſt. Iacobus quoque Santa Crucius Vrſinæ factionis amiciſſimus, ſecuri percuſſus eſt. Vnde ſibi Robertus Vrſinus, Aſculanorum Dux, quem quidem Pontifex incolumem præſtiterat, timens, occultè à Valentino defecit: occaſionem nonnullis Romanis, nobilitate generis, & opibus claris dedit, vt peregrinationis, alteriuſue negotij prætextu, ſolum ſua ſponte verterint: nè quemadmodum in vita coniuratorum ſocij fuerant in morte quoque vel calamitate eſſent. His, & alijs hoſtibus Pontificijs pronum fuit, & varias impoſturas in Pontificem, & Valentinum fingere, & copias, in eos conſcribere, & Principes ac Reges in eoſdem concitare: & ad extremum, cùm armis non potuiſſent, veneno eos petere: calumniamque inauditam in eoſdem regerere, quaſi illud venenum, quod incauti biberant, ipſi illi Adriano Cornetano Cardinali parauiſſent. Obijt ſanè Alexander veneno, vt fama vulgauit, epoto: ſed quod ille *pecunia corruptus pincerna* in menſa propinauit, *vt Petrus Iuſtinianus lib. 10. hiſt. Veneta affirmant.* qui quidem miniſter veneni, haud multò pòſt, Iulio Pontifice Maximo re per indicium enunciata, in vincula coniectus, quæſtione habita ſui ſceleris pœnas perſoluit, *vt Petrus Bembus l. 6. hiſt. Veneta aſſeuerat.* Falſum, nec veriſimile eſt, quod Guicciardinus ſiue à Sanazario, ſiue à Iouiano Pontano ſiue à quouis alio maligno Satyrarum, & calumniarũ Scriptore, hauſit, alijſq; nonnullis à ſtylo acerrimo inſtillauit, quaſi Valentinus, & Pontifex, S. Angeli, Capuanum, & Mutinenſem Cardinales ditiſſimos, amiciſſimos, atq; vtiliſſimos, vt eos facultatibus ſpoliarent, veneno extinxiſſent: atque natinguendo Cardinali Cornetano lagenas quaſdam vino plenas pharmaco venenato iuſſe fieri ex quibus ipſi, miniſtrante pincerna, doli ignaro, incauti bibiſſent.

Alexander PP. Veneno epoto obit.

De morte illorum trium Cardinalium, habeo teſtem Burcardum ideò omni exceptione maiorem, quia oculatum atque interdum Alexandri, & Valentini, in ſuis, quas viuentibus illis ſcripſit, notis Diarijs, ſuggillatorẽ qui illos tres morbis naturalibus, adeòque morte naturali extinctos, vſque ad minutias recenſet. De veneno ad tollendum Cardinalem Adrianum, ab illis ipſis non parato: deque alijs impoſturis in vtrumque ſparſis: habeo alium teſtem omni exceptione maiorem, *Stephanum Forcatulum Gallum lib. 4. de Philoſophia, & Gallorum Imperio* qui Vrſinos, & Sanazarium, omnium eorum, quæ de Alexandri veneno, deque immunitate ferebantur autores, ſeu inuentores facit: dum ſcribit: *Addebant Vrſini*, ſuper alias calumnias videlicet, quas minimè opus eſt memorare, concinnatum conuiuis toxicum ab Alexandro, & Valentino: & Cornetanum quidem pocillatoris errore liberatum: ipſum verò Alexandrum, & Borgiam filium epotaſſe, nec alieno, ſed ſuo veneno perijſſe. Iſta Forcatulus addens, Sanazarium *lib. 1. epiſt. ad Petrum Rochefortem, Galliæ Cancellarium* ea, quæ contrà Carolum VIII. Regem, & Florentinos, maligno calamo vomuerat, retractaſſe, recantaturum etiam illa, quæ in Borgias ſcripſerat, niſi mors mordacem rapuiſſet. Fuit Actius Syncerus Sanazarius *vt Mariana lib 27. cap 2.* narrat, inſignis poeta, Friderici Regis Neapolitani à Commentarijs, & exilij indiuiduus comes: qui, & Iouianus Pontanus ſuperioribus Regibus Neapolitanis item à ſecretis, multa in Alexandrum Pontificem, fortaſſis ſupra verum effudere, certè ſtomachi plena conuitia. Addit idem Mariana paulò antè. Multa de Alexandri vita, tum famæ, quæ nulli parcat, tum de ſcripto prodita ſunt, vera, an ex inuidia, haud facilè dixerim. omnia conficta temerè fuiſſe non arbitror. Hæc Mariana. quòd ſi Hubertum Velleium in appendice ad Guaguinum, de Alexandro, quòd *Optimus ſacra Pontifex, ſola prole notandus.* ſi Platinam, de illius anteacta vita, & aſſumptione ad Pontificatum: ſi authores omni exceptione maiores, ex quibus acta illius in Pontificatu recenſuimus: ſi inimicitias Regum: ſi coniurationes principum: ſi tyrannidem, & rebelliones ſubditorum, ſi hoſtilem animum aduerſariorum: ſi Iuliani, Raphaelis Aſcanij, & Columnij Cardinalium odia, & molitiones contrà Pontificem, ſi huius iuſtas iras, & vindicias perduelles: ſi vindictæ & iuſtitiæ oſorum animos, linguas, & calamos, ſi denique ea, quæ nunc de venenis retulimus legiſſet, expendiſſetque, certè illud *fortaſſis* & reliqua multùm præſumentis, ſeu præiudicantis ſtyli, non adſcripſiſſet, præſertim de veneno, Cardinali Cornetano parato. Quomodò enim veriſimile: ſi parauit? non pincernæ fraudem communicauit? pincerna, non lagenas ſignauit? non ipſi tantùm vni Cornetano, ſed & Alexandro, & Valentino ex ijſdem ſignatis propinauit? vel ſi non ſignarat, conſcius tamen doli, confuſas, ſi confuſæ fuerant, non effudit? vel ſi fraudis omninò ignarus adeòque mortis Pontificiæ omninò neſcius, cur poſteà Iulio Pontifice decernente, capitali ſupplicio addictus? Iam verò, quod iſta varietas ſcriptorum, ac rumorum, conſideratione digna? cùm alij in hortis Vaticanis, alij in ædibus Cornetani, alij vnum Cornetanum, alij plures Cardinales locupletes ad cœnam inuitatos, venenoque tentatos; alij à Cole Valentino, alij à Pontifice etiam paratum toxicum; alij ab ipſo Pontifice & Valentino, hauſtum alij à miniſtro propinatum alij ſub prandium alij ante, alij in ipſa cœna epotum ſcribunt? Iam etiam, de Pontificis morte, & Borgiæ filij morbo, cur id temporis non vna fuit fama; *quemadmodum Sabellicus Ennead. XI. lib. 11. ſcripſit*, ſi vterque venenum, quod Vrſini addiderant, parauit? Quin, cur non certiora ſunt ea, quæ *Raphael Volaterranus*, qui id temporis Romæ ſcribebat, *libro 22. anthropologiæ* ad calcem recenſuit, dum hæc, quæ adſcribo affirmauit. Quum nunc animo Alexander Pontifex, adhuc maiora de filio conciperet, diuturnioremque vitam ſibi polliceretur, ſubitò in morbum incidit, ex quo paucis diebus abſumptus eſt. XV. Calend. Septembr. Anno Pontificatus XI. Salutis M. D. III. Cauſam in cœnam venenatam incerto autore, vulgò conſtans opinio iactat; quum præſertim, & Cæſar ipſe, & Adrianus Cardinalis qui vnà accubuerant, eadem penè valetudine adficerentur, quam ætatis robore euaſiſſent. Iſta Volaterranus; quamquam non ità clara, vt illa, quæ Iuſtinianus vulgauit. Ex quibus, & alijs ſuperiùs memoratis, tàm falſa eſſe arbitror ea, quæ de veneno, quàm ea quæ de alijs flagitijs maliguantes mentiti ſunt; 1. Lucretiã Alexandro fuiſſe filiã, ſponſam, nurum, vt *Pontanus*; 2. Alexandrum viciſſe Nerones, Caligulas, Heliogabalos, & quòd nos cælũ & numina vocamus, illum longo tempore apinas credidiſſe, vt *Sanazarius*, 3. cum Satana pactum de Pontificatu feciſſe, nihilque inconſulto dæmone egiſſe, eundemque Petro Mendozio Cardinali, vt Marchione de Zanetha noto ſuo, ad libidinem abuteretur indulſiſſe, vt *Monneus*, *ex quibuſdam maleuolis*: 4. nihil quàm impoſtorem mortalium egiſſe. nihil quàm ad omnem malitiam, & fraudem, quò hominum genus falleret, mentem ſuam exercuiſſe: neminemque vnquàm, aut ſpecioſius iuraſſe iuſiu-

randum, viciſſimque qui minùs præſtitiſſet, luiſſe, vt *Machiauelus in Principe,* virtutes, & animi dotes magnis vitijs, aut æquaſſe, aut obruiſſe, vt *Volaterranus* 6. immoderata ambitione, peſtifera perfidia, omnibuſq; horrendæ crudelitatis, monſtruoſæ libidinis & inauditæ auaritiæ exemplis, ſacris, atque profanis rebus ſine diſcrimine venditis, vniuerſum orbem venenis infeciſſe: nobilitatem Romanam oppreſſiſſe, & infamiæ notas minimè curare conſueuiſſe vt *Franciſcus Guicciardinus.* Omnes hi, & nonnulli alij, ſtudio partium plùs nimio addicti, & in tranſuerſum ab odio acti, falſa commenti ſunt: quæ poſtmodum ſuccedanei ſcriptores, rerum, & cauſarum incurioſi, in ſuos Commentarios male retulerunt: nihil penſi habentes, Machiauellum ipſum, & Volaterranum, plurima Alexandro laude digna tribuiſſe; ac Mancinello cuidam, qui Romæ ſe tel, atque iterum contra Alexandrum declamarat, mannam primò truncatam, deinde linguam excîſam, propter maledicta, & conuitia fuiſſe, nec vllum vnquàm, qui hominem miſeraretur, aut iniuſtè punitum exiſtimaret, extitiſſe. Machiauellus ſanè damnati nominis author, ſibi paulò poſt contradicit, dum iam non in fraudes, & perfidiam, ſed in potentiam virium, & pecuniarum acta Alexandri retrecit: ambitioniſque crimen ab eo amouet, ſcribens; Alexander VI. vnus omnium, qui fuerunt vnquàm Pontifices, oſtendit, quantum, & pecuniarum, & virium potentia Sacerdotum Reſpub. valeret: quamquàm illius conſilium non eò ſpectaret, quò Pontificiam iuriſdictionem proferret. c. 11. *de Principe.* Volaterranus, longè maiorem laudem Alexandri, quæ hic adſcribere viſum.

Quos vulgus Marranos vocat, diuerſis temporibus, anquiſiuit. Cardinales triginta ſex, in quibus fuere Hiſpani octodecim, quorum optimi, ac præſtantiſſimi, Bernardinus Caruaiala, præſul Carthaginenſis, Regis Hiſpaniæ Legatus, tituli Sanctæ Crucis, qui ad ſtemmata nobilis familiæ, magnum ipſe decus adiecit vitæ modeſtia, Theologiæq; ſcientia prędictus. Ioannes Salernitanus, & Franciſcus Borgia Contentinus, præſules ambo, religionis, ac bonitatis fama conſpicui. Italicorum verò totidem, Ioannes Antonius Mediolanenſis, præſul Alexandrinus, è duodecim Iudicibus, iuris ſcientia nulli ſecundus. Franciſcus Soderinus, præſul Volaterranus ac Referendarius, in eadem, & ipſe ſcientia clarus: necnon rerum prudentia, animique ſolertia, quàm & à parentibus quaſi hæreditariam habuit, & ipſe multis pro patria, multis etiam in Romana Curia, exantlatis laboribus eſt [illegible]. Adrianus Cornetanus, præſul Batonie[illegible] Breuium Magiſter, potiùs verò rerum [illegible] Vicarius. Is enim diu Quæſtor in Britann[illegible], vbi ex Regis amicitia magnas opes aſſe[illegible] ab Alexandro accerſitus, vnus omnium fuit, qui ob ſingulare ingenium [illegible] tempora non ſolùm [illegible] e uaſerit, ſed cum laude ſuperauerit. Inerat Alexandro ingeniũ, ratio, cognitio, memoria, diligentia; eloquẽtia verò quædam naturalis, & ad perſuadendum apta, vt nemorem cautiùs proponeret, aut æquiùs defenſitaret, ſeu quos cuperet, impelleret, ſeſe vnum omnium animis, accommodando, cum iucundis, de remiſſione, cum ſeueris, de diſciplina, cum Patribus de Republica loquebatur. Suos aduerſarios placabili[illegible] ac patientia deuinciebat. Nam eorum, qui de numero Patrum exulabant, quoſue ſuſpectos habuerat, nihil de [illegible] dignitate detraxit. Gallorum animos [illegible] ita ſedauit, vt amiciſſimi diſcederent. In tanta procerum Romanorum vaſtatione quod ſanè incredibile, nullum in vrbe tumultum, nulla ſenſimus arma. Omnia ipſe obire, parùm in rebus arduis cuiquam fidere. Idem in victu ſolutiſſimus, in

Idem laudatur.

tuendo conſtantiſſimus. Numquam negotia, ſeu legationes audiendas voluptate præuertit. Res in multam noctem protrahebat, breuiſſimi ſomni, cibiq;. Artes liberales, ſi non colebat, admirabatur, inter præſertim ſcientias, vbi eſſe contingeret Salaria Doctoribus, ſtipendia militibus, mercedem operarijs, numquam eſt diſſerre nedum auferre viſus: cuius rei gratia exercitum quem magnum ſæpe nutriebat, ductore filio, fideliſſimum habuit, breuiq; tempore ac negotio, totam ferè Aemiliam, Flaminiam, Vmbriam, Picenum, quæ tributa non exſoluerant, ſubegit. In annonæ difficultate, quæ bis contigit, aduecta è Sicilia, magna vt frumenti vi diligenter vrbi prouiderat, vt plebes nullum ferè ſentirent incommodum. Adriani molem, opere, quo nunc cernitur, reſtituit, Angelumq; faſtigio impoſuit, ei ſimilem, qui paulò antè deiectus erat fulmine. Iſta *Volaterranus* & poſt eum *Panuinius, & Ciaconius,* de Alexandro: quem *Nauclerus Generatione* 50. *anno* 1492. virum magni animi, magnæque prudentiæ appellat, æmulatorem Calixti III. per omnia factum, qui nationem, patriam, familiam illuſtrarit: & de quo *Krantzius lib.* 12. *Metropol. c.* 1. memorat, quòd omnè Curiæ Romanæ ſtatú procurſus, & totius Italiæ Principum, & Communitatum conſilia callens, magnas res geſſerit: potentes in vrbe familias domuerit; omnes penè potentatus Italiæ ex tyrannis conſtitutos, ſubuerterit. *Gonçales Illeſcas, Abbas S. Frontonis,* meliorem Pontificum, quos viderit, prædicat, doctrina, prudentia, iuſtitiæ ſeueritate, clementia, moderatione animi, zelo fidei, iudicio, & vſu rerum, aliiſque virtutibus inſignem *lib.* 6 *hiſt. Pontificalis c.* 21. Antonius Caraciolus, Clericorum Theatinorum profeſſor, *in vita Pauli IIII.* ex relatione eiuſdem Pauli Pontificis, qui id Chriſtophero Iuſtiniano, is verò Caraciolo narrauit, tanta religione Alexandrum Papam, talitaque animi ad mortem præparatione, & erga Sacroſanctam Euchariſtiam veneratione, & deſiderio fuiſſe memorat, vt diuiniſſimum Sacramentum pallæ, ſeu globo aureo incluſum, perpetuò ad collum appenſo geſtarit, ſiue prouidens Dominum exemplo Dauidis coràm ſe ſemper, omnium actionum inſpectorem & iudicem; ſiue præſidium & amuletum ad omnia, quibus circumſidebatur, pericula; ſiue denique, quòd priſcis Chriſtianis in more, viaticum præſentaneum ad itinera æternitatis. Ea ipſa fatali hora, qua ad venenatam cœnam, in hortos Vaticanos deſcendit, oblitus fuerat ſecum ferre pallam, quam diximus. Vix menſæ fatali accubuit, cùm in cubiculo eam, ſe reliquiſſe animaduertit; ac in momento Ioanni Petro Caraffæ (qui poſtea Paulus IIII) Protonotario, quo propter integritatem morum, & puritatem animi, familiariter vtebatur, clauem cubiculi ſecretioris dedit, imperauitque, vt, & in menſa pallam relictam auream deferret. Iuit quidem ille; ſed mox reſerato cubiculo ſpectaculum immane aſpexit: ex palla radios fulgentiſſimos emicare: Pontificem verò, quem in horto reliquerat, in pauimento mortuum iacere: ac prætereà omnes Cardinales circumſidentes, quaſi de ſucceſſoris electione deliberare. Ab hoc ſpectaculo perterritus, ſemimortuus in terram corruit, tam diuque ferè exanimis iacuit, donec miniſtri Pontificem à venenato poculo animam ægrè trahentem ex hortis in cubiculum retuliſſent. Et hunc quidem ità, vt corruerat, iacentem repererunt; cæterùm nihil eorum, quæ is aſpexerat, viderunt: ſpectaculo, quod ille ipſe viſum narrabat, morte Pontificis ſuccedente *Caraciolus c.* 4.

Paulò antequàm Alexander moreretur, Iacobum ex Marchionibus Badenſibus, à Collegio Sacerdotum electum Treuirenſem Archiepiſcopum confirmauit *Trithemius in Chron. Sponheimenſe.* Ordinem etiam B. Mariæ ſemper Virginis, qui vulgo

Geſta eiuſdem pro[illegible] ra vltim[illegible] [illegible]

Annunciatarum Virginum dicitur, à B. Ioanna, filia Ludouici XI. ſorore Caroli VIII. eademque coniuge Ludouici XII. Regum Galliæ, inſtitutum, procurante Gilberto Nicolao, Ordinis Sancti Franciſci profeſſore comprobauit. *Myreus in Chron.* Academiam item Vuitebergenſem à Friderico III. Duce, & Electore Saxoniæ conditam, ampliſſimis priuilegijs, & immunitatibus exornauit. *Gordonus in Chronol.* In Luciam Ferrarienſem Dominicanam Tertiariam, virginem deuotiſſimam, & paſſionis Dominicæ meditatricem feruentiſſimam, ſtigmatibus crucifixi, quæ omni ſexta feria ſanguinem fluentem, de ſe manifeſtè emittebant, inſignitam, poſtquam ea ſtigmata multi viri docti, & clariſſimi viderunt, & palparunt, inquiſitionem fieri imperauit: & ab eorumdem relatione teſtimonium veritati perhibuit, procurante Hercule Duce Ferrarienſi vnà cum Beatrice coniuge. *Trithemius ſupra. Pius de viris Illuſtribus Ordinis Prædicatorum.* Vt mane, in meridie, & vt veſperi Chriſti fideles ad ſalutationem Angelicam, & orationem Dominicam terno ſonitu æris campani admonerentur, inſtituit. *Genebrard. in Chronol.* Ab eodem in Germaniam miſſus, pro bello in Turcas ciendo Legatus, Cardinalis Raymundus, hæc operabatur, quæ *Krantzius*, & *Trithemius* recenſent. Iſta Krantzius. Sed interim per hunc annum pòſt mille quingentos tertium, Legatus de Latere Cardinalis Dominus Raymundus, titulo S. Mariæ Nouæ presbyter Cardinalis, cùm ſuperioribus annis per Germaniam miſſis Commiſſarijs Iubilæum publicari mandaſſet, & pro defenſione fidei in Turcos collectam ingentem pecuniam per ſuca haberet, ipſe inuiſere dignatus inſigniora loca, præſentiæ ſuæ non parua dedit viſentibus donaria, pleniſſimam remiſſionem quotiès in Pontificalibus celebraret: potiſſimùm peragratus loca, in quibus bella vel tonare, vel conſurgere intelligeret. Opportunè Lubicam ad Paſchalia applicuit, vbi ſæuiſſimum bellum iam paratum inter Regem Daniæ, & eam vrbem extinxit, pacem reparauit, & feliciſſimis auſpicijs tranquilla nobis tempora reliquit. Priuſquam inchoaret tractatum, per omnia vicina loca ab Altiſſimo gratiam precibus iuſſit implorare, in eo loco ſolemni proceſſione per vrbem habita. Ipſe ſacra ad aram peregit in ſuggeſto, quod erectum habuit in cœmeterio maioris Eccleſiæ. Ibi indutus Pontificalibus, ipſe Sacerdos ad aram fuit: Diaconus, Comes de Kiberge, iamdiu presbyter: Subdiaconus nuniſter erat, Chriſtoferus Dux Brunſuicenſis, coadiutor Bremenſis Eccleſiæ, & Adminiſtrator Verdenſis. Eadem diuinorum formula, & Brunſuici, & Lubecæ, & Hamburgi & Bremæ fuit, plaudentibus, & præ deuotione multis lachrymantibus, quòd pacem relinqueret, quòd indulgentias multiplicaret, impenſa benedictione. Hanc ſolemnibus locis ſeruabat conſuetudinem, vt expleto ad aram diuino miniſterio, ipſe in ſuggeſto in ſede ſua collocatus, ſtatim in ambone antè conſpectum cum Comite memorato proferebat Latino ſermone tractatum, quem indè conuerſus ad populum Comes populo nunciabat: idque tertiò, ac quartò in eadem ſermone repetens, populo per benedictionem valedicebat. *Metropolis libro duodecimo cap. 30.* Ex Dania in Germaniam reuerſus, comitio Principum pro continuatione belli Turcici Francofordiæ indicto interfuit: quando in menſe Octobri conuenerunt Electores, Bertholdus Archiepiſcopus Moguntinus, Hermanus Archiepiſcopus Colonienſis, Iacobus Archiepiſcopus Treuerenſis, Philippus Comes Palatinus Rheni, Ioachim Marchio Brandeburgenſis, nomine Friderici Ducis Saxoniæ Orator Henricus de Bunau, in des Epiſcopus Gurcenſis vnà cum Oratoribus Maximiliani Regis Romanorum ſemper Auguſti. *Trithemius in Chron.*

Is ipſe Pontifex Alexander, orbem recèns à Caſtellanis, & Luſitanis Regibus inuentum, inter eos partitus, vtrique ſuam plagam donauit, non, vt Mornæus calumniatur, Sathanæ æmulatione, qui regna donabat: neque quaſi ſibi temporali Orbis dominium, vt polytici blatterant, vſurparet: ſed ſpeciali, & rationabili de cauſa. nempè vt in ijs regionib. religionis, & fidei Chriſtianæ negotium promoueretur: vtque populis recenter ad fidem conuerſis, Principes Chriſtiani præficerentur. Aequum etiam fuerat, vt, ſi ad prædicationem Euangelij in illis prouincijs primi fuerint Hiſpani, & Luſitani, illi que commodiùs potuerint ac poſſint in eo propagando operam nauare, his ſolis committeret, & alijs interdiceret non ſolùm prædicationem, ſed etiam commercium; quandoquidem ſolius Romani Pontificis munus eſt, operarios ad meſſem mittere, atque omnia impedimenta propagandæ fidei amouere. Id verò expedire iudicabat, quia ſi promiſcuè, & ſine vllo diſcrimine ex alus quoque Prouincijs Chriſtianorum concurrerent ad illas noui Orbis regiones, ſe inuicem facilè impedire, & excitare ſeditiones: vnde, & tranquillitas facilè impediretur, & turbaretur negotium fidei, & conuerſio barbarorum. Præterea cùm Reges Hiſpaniarum, & Luſitaniæ ſuis auſpicijs, ſuiſque ſumptibus primi omnium eam nauigationem ſuſcepiſſent, & tàm feliciter inueniſſent, iuſtum erat, vt ea peregrinatio alijs interdiceretur, & ipſi ſoli fruerentur inuentis. Sicut etiam pro pace conſeruanda inter principes Chriſtianos, & Religione amplificanda, potuit Summus Pontifex prouincias Saracenorum inter principes Chriſtianos ità diſtribuere, nè vnus in alterius partes tranſeat: non minus, quàm poteſt, pro commodo religionis, Reges, ac Principes conſtituere, ſeu creare: maximè, vbi anteà nulli fuiſſent Reges, ac Principes Chriſtiani. Eodem diplomate Alexander declarauit, ſe nullò modo tollere ius quæſitum alijs Principibus Chriſtianis in illas Inſulas, & terras: quas de plenitudine poteſtatis Apoſtolicæ, vti Vicarius illius, cuius eſt orbis terrarum, & plenitudo eius, pronunciauit fuiſſe iſtos dominos, etiamſi nulla authoritate Apoſtolicæ Sedis illarum dominium adepti fuiſſent. Ab eadem cauſa, Orientalis Indiæ, & oræ Aethiopiæ à Luſitanis quæſita poſſeſſio effecerat, vt Alexander, concordiæ cauſa, tanquam arbiter, noua linea deſcripta vtriuſque figeret limites. Hoc verò non eſt, Sathanæ exemplo dicere: *hæc omnia tibi dabo, ſi procidens adoraueris me*: ſed promouere negotium Fidei, & ſalutem animarũ curare: vt per Reges, ac Principes Chriſtianos, nomẽ Chriſti longè, latèq; diffũdatur: & Chriſtus ab omnib. gentibus (q̃ Satan regnorũ oblatione impedire, & ad ſe adorationẽ Chriſto debitam auertere conabatur) adoretur, vt in eius nomine, *omne genu flectatur, cæleſtiũ terreſtriũ & infernorum.*

IV. *Idem deſcribitur.*

Obijt Alexander Pontifex, decimo quinto Calendas Septembris nobilitate generis, animi magnitudine, prudentiæ, iuſtitiæ, conſtantiæ laude, necnon rerum geſtarum gloria inſignis: quem nec extremæ difficultates, in perículoſiſſimis Reipublicæ Chriſtianæ temporibus retardarunt vmquã; nec Baiaſites Othomanici imperij potẽtiſſim⁹ imperator à tutela Chriſtianitatis deterruit: nec Reges aliqui, nec Purpurati cõplures nec Principes factioſi, nec Potentatus, aut Proceres coniurati conſilijs, fœderib. armis ſociatis frangere potuerũt, quominùs maieſtatẽ Põtificiã, dignitatem, & iura Apoſtolicæ Sedis, patrimoniumq; Chriſti tueretur, vindicaret, inſanamq; potentiam, an petulantiam ſubditorum coerceret, verè maximus, verè optimus eorum Pontificum, qui inuicta conſtantia, Eccleſiã non modò defenderunt, verùm etiam auxerunt, & ornarunt, fide Chriſtiana am-

plifica-

omni ditione quam poſſidebat, defenſionem, & ad auxilia, quibus ea, quæ amiſerat, recuperare poſſet, ſubminiſtranda obligarunt. Præterea Valentinus ſe plurimorũ Hiſpanorũ Cardinaliũ ſuffragia pro Cardinale Rotomagenſe capturũ ſpẽ faciebat: qui Põtificatus ſui Regis autoritate, opibus, & armis adipiſcẽdi ſpei plenus, ſtatim poſt Pontificis obitũ, ea Gallia vt Romam contenderet, profectus erat, ſecumq; præter Aragonium Cardinalem, Aſcanium quoque adducebat: qui ante biennium è Bituricenſi turri liberatus, poſtea in aula, in honore habitus, & à Rotomagenſi valde humaniter acceptus fuerat, quod veterem eius autoritatem, qua in Romana Curia pollere ſolebat, & maximas amicitias, atq; clientelas, ſibi primo Pontificatus interregno profutura ſperarea. quæ fundamenta non admodum firma erant, quia nec Valentinus ſibi de Hiſpanis Cardinalibus, qui magis hominum more propriæ vtilitatis, quam gratię ob beneficia, tum ab Alexandro, tum ab ipſo accepta referendæ ſtudioſi erant, & quia plerique illorum Regum ſuorum animos offendere nolentes, numquam id commiſiſſent, vt Gallum Cardinalem, Pontificem crearent: nec Aſcanius ſi maximè potuiſſet, vt Rotomagenſi ad ſpes omnes, quæ ſibi, & familiæ ſuæ relinquebantur deprimendas, & extinguendas, ad Pontificatum aſcenderet, aſſenſus eſſet.

VI. *Noui Pontificis electio ob. aliquot dies differtur.*

Noui Pontificis creatio, tum quia defuncti exequiæ ante quarum finem (ſunt autem nouemdiales) Cardinales ex veteri more locum ſuffragijs ferendis deſtinatum, quem Conclaue vocant non ingrediuntur tum quod ad ſeditionis, in tanta rerum perturbatione, & iam graui Principum diſſenſione occaſiones, & pericula vitanda: Cardinales, qui præſentes aderant, abſentibus Cardinalibus veniendi tempus concedi voluerant: qui cum veniſſent; Senatus, propter Valentini copias, & quia Gallicus exercitus tandem totus inter Nepet. atq; Inſulam collectus, quiq; caſtra Romam vſque extendere cogitabat, ſiue quod ne aduerſa factio, collegiũ ad libitum ſuũ fecere cogeret, vererentur, ſiue quod Rotomagenſis ad maiorem ſui ſecuritatem, vtq; eis copijs ad Pontificatum conſequendum ſe vſurum ſperaret, Tiberim antequam nouus Pontifex creatus eſſet, tranſire recuſabat, electionem minimè liberam fore videbatur. quæ tandem poſt multas contentiones Collegio, ſe alioqui conclaue ingreſſurum negante, hac ratione ſunt compoſita, quod Rotomagenſis, Pontificum Collegio, Gallicum exercitum Nepetis, atque Inſulæ fines minimè exceſſurum, fidem ſuam obſtrinxit, & Valentinus Nepet profectus eſt. Eluſus eſt Rotomagenſis præcipue à Iuliano Cardinale. Is cum & Valentini opera, & Gallorum vel ſtudio vel metu videret aliquot voluntates in illum inclinare, vltro adijt hominem: Et Pontificatum quidem, ait, omnium ſuffragiis dari tibi fateor. Atque ego quidem haud diffiteor, vel pleraque me, tantam, vt tibi dignitatem pararem, & ſimulaſſe dolentem, & diſſimulaſſe volentem, tandem vt aliquando rem omnem ad effectum conſilij perducerem. Hactenus tacui, cum prematuram denunciationem officii, ſtudiique intelligerem, etſi dolebam cum alios occupare poſſeſſionem Pontificatus videbam. Sed vſque mihi temperaui, dum perducerem eo rem, vt dignum aliquid, & dignitate tua, & Gallica expectatione efficerem. Id vero vereor amici tui, ne quod olim non ignoras accidiſſe, quiritentur exteri Purpurati, metu te Gallicorum armorum deſignatum: nouaque habeant poſtea comitia, de alio deſignando. Quin tu eos, cũ videas parata omnium in te ſtudia, hoc metu liberas? Neque enim circumſuſis partibus, armis Gallicis, vane quis obiecturus. Spiritus Sacroſancti numine nos deſertos. Itaque cenſeo, emittas mox omnes Gallicos milites vrbe, Pontificatum minimè controuerſum, ſine dubio adepturus. Hæc ſuadeo, vt non imperitus harum rerum, ita de ſtudiis erga te Patrum non ignarus. Quæ erant neceſſaria in eo tibi parando honore, in eadẽ nec infidelẽ, nec ſegnem operam polliceor. Paruit Rotomagenſis, Iuliani conſiliis, & Collegium multis militibus ad vrbis præſidiũ conſcriptis, & tribus Antiſtitibus Cõclauis cuſtodiæ præfectis, ſi quẽ tumultum perciperent, eis aperiendi autoritatem dedit, vt ſingulis Cardinalibus liberam quocumque vellent proficiſci facultatẽ habentibus, omnes eos cogendi ſpẽ amitterent. Decretum etiam à Patribus conſenſu ante electionem, vt quicumque confectis ſuffragijs Pontifex renunciaretur, intra biennium proximum, Epiſcopos in conuentum Generalem cogeret. quod repeteretur deinde inſtitutum ſingulis tribus annis, lege in omne tempus lata. Superioris temporis licentiam frænare, ſanare Reip. vulnera erat Patribus propoſitum: orbi vniuerſo id expetenti ſatisfacere. Ad Pontificatum quatuor cõpetitores aſpirabant Rotomagenſis, vt dixi, armis Gallicis potens. Reſiſtebat Iulianus alioqui Gallico nomini ad inſaniam addictus. Sed in Pontificatu petitione neminem præferri ſibi patiens. Bernardinum profecto Caruaialium Magnus conſaluus ſubleuabat, parta de Gallis victoria, multiſque ex eo adiunctis amicis, validus in quamcumque partẽ ſe dediſſet. quo ſtudio, vt Ioannes Calũna Cardinalis ex Sicilia, vbi Alexandri Pontificis metu eatenus ſe tenuerat, ad comitia feſtinaret, gratia, autoritate, & ope effecit. Neapolitanus quoq; Cardinalis ſpe & ambitione tribus ſed ex interuallo proximus, conſcendere Apoſtolicum ſolium moliebatur. Triginta nouem numero Cardinales omnes Conclaue ingreſſi ſunt: vbi diſſidium, quod alijs tẽporibus moram afferre ſolebat in cauſa fuit, vt intra paucos dies nouum Pontificem crearint. Nam propter illas ſingulorum competitorum cupiditates, & præcipuè propter contentionem, quæ Gallicæ factionis Cardinalibus cum Hiſpanis, vel Hiſpaniæ Regibus fauentibus erat, non de homine conuenientes, ſed proprio periculo, cum res Romana in tanto metu, atq; tumultu eſſet, & caſuum, qui tam difficilibus temporibus, interregno præſertim Pontificali, accidere poterant, cogitatione territi, Rotomagenſi quoq; Cardinale, in quo indies magis eius adipiſcendi ſpes minuebatur, conſentiente, Franciſcum Piccolhomineũ, Senenſem Cardinalẽ, quem quia ſenex erat, & tunc temporis infirma valetudine, omnes breuiſſimo tempore ſupremum diem obiturum exiſtimabant: ad decimum Calend. Octob. Pontificem crearunt: virum inculpatis moribus, innocentia vitæ, integritate famæ, doctrina, & ſolertia, grauitate religione inter oẽs eius Ordinis præſtantiſſimũ, cui ob tã ſingulares virtutes, iamdiu cõmunis hominũ opinio ſummũ Eccleſiaſticæ dignitatis apicẽ augurabat.

Cardinales conclaue ingreſsi Franciſcum Piccolhomineũ in Pontificem eligũt.

VII. *Idem deſcribitur.*

Natus eſt is Nanno Tudeſchino opulentiſſimo patre, Ciue Senenſi, & Laodemia Pii ſecundi ſorore, anno D. 1449. Humanioribus literis, & iure præcipuè, auunculi ſui induſtria, à teneris annis diligenter vacauit. Pòſt Archiepiſcopus Senenſis à Pio 2. ac ſubinde abſens III. Nonas Maij, anno 1460. cum aliis quinque Diaconus Cardinalis S. Euſtachii creatus eſt, quum ſuæ ætatis 22. annum, quinque diebus minus expleuiſſet. Grauiſſimo Vrbis, & totius Italiæ tempore, quo Pius 2. Anconam fuerat profectus, Romanam Legationem, & Picenam adhuc iuuenis, eodem auunculo ſedente, ſumma laude adminiſtrauit. Nouiſſimo Pauli 2. anno in Germaniã ad Fridericum Imperatorem Legatus, egregiè id munus obiuit: & apud nobilem Germanorum vrbem Ratiſbonam, maximum de rebus fidei conuentum Germanorum

Principum præſente Imperatore habuit. Illic dùm eſſet Pauli 2. obitum, & Sixti IV. creationem audiuit. à quo reuocatus, rectiſſimum ſuæ vitæ inſtitutum, & illæſam virtutis opinionem, apud omnes retinuit. Ad Vmbros etiam inter ſe diſſidentes, ab Innocentio Octauo miſſus, eorum diſſenſiones pace compoſuit. Carolo VIII. Galliarum Regi in Italiam contrà Aragonios irrumpenti, Legatus ab Alexandro VI. obuiam pro tractanda pace in Etruriam miſſus, nec auditus, nec in caſtra receptus eſt, quippè Regi, & Proceribus Gallis, ob recentem adhuc Pii 2. memoriam erat inuiſus: quoniàm ille Superiore Neapolitano bello aduerſùs Andegauenſes, à Ferdinandi Regis, Aragoniiſq; partibus ſteuiſſet. Ob hæc igitur meritorum ornamenta, magna de ipſo apud omnes ſpe excitata, ad ampliſſimũ Sacerdotij culmen euectus, vt Pij 2. auunculi ſui memoriam renouaret Pius III. nuncupari voluit, & inſignia ſui Pontificatus ad Lateranum mirabili pompa & honore ductus, à Raphaele Card. VIII. Idus Octob. recepit. Cùm autẽ inter ſolennes ceremonias facem ſtupeam conflagrantem, more maiorum vidiſſet, audiuiſſetque vocem illam, *Sanctiſsime Pater, ſic tranſit gloria mundi*, fleuiſſe ſtatim, & humanam ſortem breui perituram ingemuiſſe dicitur. Antequam verò diadema ſuſciperet, in quodam Patrum conuentu palàm expoſuit, Epiſcopos ex toto orbe in Concilium, vt cogeret, nolle biennium expectare, ſed rumpere continuò moras fixum animo eſſe. Ardebat ſcilicet cupiditate Eccleſiæ mores aſtringendi acriori cenſura, ac præſertim Vrbis Romæ, & Curiæ totius terrum odorem amouendi. Pij etiam auunculi exemplo, ſtatim capit in Gallos conſpirare, tædio habens Gallorum dominio Neapolim, & Italiæ non modicam partem ſubigi. ſperabat enim diem affuturum, quo Gallum damnis attingeret, & tandem confœderatorum ope Italia excluderet.

VIII. *Roma in vrbe & ſuburbio magna perturbatio*

Pontifice creato, Gallicus exercitus, ad bellum Neapolitanum diſceſſit: Romam autem Valentinus, fide à Pontifice accepta, cum ducentis, & quinquaginta grauis armaturæ, & totidem expeditis equitibus, & octingẽtis militibus venit, res ſe aliqua pactione cũ Vrſinis ſedare meliùs poſſe non deſperans. Hi etiam copias adduxerant, & nouas perpetuò conſcribebant. cumq; intrà mænia eſſent, & à Pontifice, atq; Cardinalium Collegio ius ſibi citò adminiſtrari, de Valentino poſtulaſſent, præcipuum tamen vltionis fundamentum in armis ponebant: Hinc vrbs, & ſuburbium, in quo Valentinus, caſtra habebat, perpetuò ferè tumultuantes, populum Romanum, & Curiam perturbabat. Secuta inter hæc pax inter Vrſinos, & Colũnios, à quorum cõiunctione territus Valentinus, quũ Roma diſcedere ſtatuiſſet, & iam iam Braccianum, quia Ioannes Iordanus ſe illum inuiolatum, eò perducturum Rotomagenſi fidem dederat, iturus eſſet, Ioannes Paulus Ballio, & Vrſini, qui illum adoriri ſtatuerant, cum per Angelicæ arcis põtem ſuburbium ingredi non potuiſſent, Roma egreſſi, & longo circuitu ad portam, quæ Turrionis dicitur, quæ tum clauſa erat, profecti, eam incenderunt, ingreſſique cum nonnullis Valentini equitibus pugnam inierunt, & quamuis multi Galli milites, qui nondum Roma diſceſſerant ei auxilio venerint, tamen cum hoſtium vires maiores eſſent, & ingens impetus, milites autem ipſius, quorum numerus iam antea valde imminutus erat, fugæ ſignum darent, vna cum Scyllaceo Principe, & aliquot Hiſpanis purpuratis in Vaticanum confugere coactus ſit vnde ſtatim in Angelicam arcem, Pontificis conſenſu, ab arcis præfecto, qui adhuc idem erat, qui Alexandri tempore fuerat, quandocunq; diffidere vellet, in ſua poteſtate fore ille accepta, ſe recepit. eius autem copiæ diſſipatæ ſunt. Offenſionum cauſa hoc facto remota, tumultus quoque pariter Romæ ſedatus fuit: ſed & Pius Pontifex ad 15. Calend. Nouemb. fatis conceſſit, ex vlcere quod crus excedebat, conflictatus, licet ſuſpicio non abfuerit de illico Panduli Petrucii Senenſium tyranni opera vlceri veneno Numina orbis Chriſtiani ſceleribus irritata. talem, ac tantum Pontificem inuiderunt: ſæua, & importuna mors, præclaros eius conatus diſturbauit. Sexto & vigeſimo die, ex quo fuerat in ſede Petri collocatus Epitaphium illi fuit inſculptum hoc tenore.

Pius III. Pontifex Maximus à Pio II. auunculo duos & viginti annos natus, in Cardinalium Collegium aſcitus. Vrbis, ac Piceni legatione integerrimè functus, à Paulo II. ad Fridericum 2. miſſus, & Germanorum arma in Turcas concitaret, conuentum frequentiſsimum Petri, & morte diſſolutum, habuit. ab Innocentio VIII. Vmbros diſsidentes muniuit. Carolo Gallorum Rege Italiam irrumpente, ab Alexandro VI. ſero admodum obuiam miſſus, eo mortuo, duo de quadraginta Patrum ſuffragijs Pontifex creatus, dum de reſtituenda in priſtinum Maieſtate Chriſtiana Republica in vrbe agit 26. die in iam à exp. illati ne rerum publico omnium luctu deceſsit. eloquio, prudentia, religione, innocentia & grauitate domi foriſque inſignis, in dicendis in Senatu ſententiis liber & grauiſsimus. Vixit annos ſexaginta quatuor, menſes quinque, dies decem. Obijt anno Salutis Chriſti M D III XV. Calend. Nouembris.

Iacobus & Andreas fratri ſanctiſsimo poſuere.

Franciſcus Guicciardinus lib 6. Mariana l. b. 28. c. 3. Ferronius in Ludouico XII. Sabellicus Ennead XI lib. 2. Ciaconius, Onuphrius, & Platina in Pio III. Lapis ſepulchralis in Baſilica doctiſsimorum, & religioſiſsimorum Patrum Theatinorum S. Andreæ de la Valle, vbi Piorum 2. & 3. corpora magnificentiſsime elata & collocata.

Laus Deo, Deiparæ, & Sanctis Tutelaribus, à quorum munere, ſi quid perfectum, profectum. Romæ apud S. Petrum, in meo Muſæo, Pauli V. Gregorij XV. & Vrbani VIII. Pontificum Maxxx. benignitate attributo.

INDEX

ΕΠΙΝΙΚΙΟΝ

PRINCIPI VLADISLAO.

ΜΕΛΟΣ Ι.

PRæcẽtor. *Illuſtris vrbis, Thracio*
Parere ſceptro quæ ſubactos imperat
Eoos, Otomana
Stirpe ſatus, belloq́, potens Oſmanus habenas
Frenabat, prima ſignans lanugine malas.
Vernantis æui lubrico
At gradu ſiſtens, agebatur procacibus Notis
Diſcordium cupidinum.
Sæpè etenim turpi mollis laſciuit amore,
Quaq́, impudico abdit Gynacæũ ſinu
Deſidioſa ſacræ & virtuti ſemper iniqua
Gaudia carpit.
Sæpè etiam ſano ſub pectore concipit iras,
Et fera magnanimus meditatur bella, neceſque;
Quin etiam horribilis dilutus imagine formæ,
Dum placida recubat compoſtus membra quiete,
Nil niſi naufragia, & mortis ſimulacra tuetur.
Succentor. *Regem miſellum, cuius in intimo*
Sæuit corde voracium (ſuperbo
Inrequieta cohors curarum. Clara
Tangat ſydera vertice
Thracia tellus:
Eat, Sabæi diuitis
Tributa iactet, iactet & Byzantij
Vana triumphos:
Illum non acies ære micantium
Turcarum pharetratæ
Lethali eripient ſollicitudine
At quæ cupido regium tandẽ caput
Obtinuit? vtrã ingreſſus eſt idem viã
Odryſione exultat equo, Mauortia tractans
Arma? illum an dulci carcere frenat Amor?
Præcentor. *Hæc ipſe ſciuit, arbitror.*
Nam veluti nubes, agitant quam flabra frementis
Concita Cauri,
Actus perpetuis ſeditionibus
Rebellium libidinum,
Planè mentis inops erat.
Vt tamen ætatis ſuadebat purpureum ver,
Improbus indè ſibi petijt
Lauream, quo vina, menſas inter, & toros amor
Turpis vocabat, pectore effuſis malis
Sic illi florem dulcis æui
Ritu legebat barbaro.
Non ſemel vero tulit arguentes
Ferocium voces Ducum.
Illi etenim illuſtres atauum dum ex ordine pugnas
Concelebrant, fuſaſq́, acies, partoſq́, triumphos
Ore tonant tumido:
Luxuriem ſibi perſentit pudibundus exprobrari.
Succentor. *Blandæ non penitus nequitiæ virum*
Abſtulerant, namq́, eximium decus
Maiorum, ventoſa ratus non ille trophæa,
Verum acre ad ſolidæ virtutis præmia calcar.
Præcentor. *Mollibus illecebris Arginæ fortè puellæ*
Deuinctus, longumq́, bibens maleſanus amorem:
Quin oculos cautus vitans procerumque ducumque,
Agmina ſemiuirum comitum
Veſtes expediant femineas, iubet.
Tum, vt illa pulchro gaudeat ſpectaculo,
His regium obnubit latus.

Latum purpureis ſtolis
Phœbeæ rutilant Lampados æmuli
Intexti Lapides, baccaquè rupibus
Auulſa æquoreis Tethyos Indicæ.
Sudata aſſyrio cortice balſama,
Plexa & Lacteolis ſtemmata lilijs,
Pubentiquè roſa, & Corycio croco,
Stultum, dum ſequitur ludicra, Principem
Ornabant. Varijs ille modum iocis
Imponens, placidũ deniquè coniugis
Infuſus gremio ſomniculum petit.
At mens, dulci vincta ſopore,
Videt horrendo ſpeciem vultu,
Quæ Laſciuos abſtulit imo
Pectore ſenſus.
Succentor. Sæpè quos fruſtra ratio coercet
Vana fugerunt ſimulachra ſomni.
Præcentor. Mahometem namque ſecundum
Videt enormis vaſta elephanti
Terga prementem.
Iacit indignans fulmina dextra:
Iaciunt triſtes lumina flammas.
Geminat trepidum fera terrorem,
Phaleris circumtecta cruentis,
Decorat collum longa catena
Quæ ceruices enſe reſectæ
Turpi caſorum nece Regum,
Lemniſcorum veluti ſeries
Aurea, pendent.
Validum tergus pondere vaſto
Turris grauida milite multo
Docile vrgeri, plurima vertit
Picta auratis purpura lunis.
Ibi terrificum ſcuta tribunal,
Galeæ hirſuto crine comantes,
Thoraxq; rigens erigit aere.
Tollitur ardens face fulminea,
Cæloque minans, inde trophæum,
Quod cum rutilos excipit ictus
Phœbi, tremulo fulgurat igni,
Totum vt diris aera flammis
Videas vri. Videas ibidem.
Cuſpide cẽtena clypei ſeptẽplicis orbẽ
Transfixum, radijs medio velut æquore punctum.
At funeſtæ pondera molis
Pendent triſido fulta metallo
Indica vinctum quod gerit armo
Bellua pando. Hac Mahometes
Sede ſuperba ferale furens
Tumidus rabidas aggerat ira.
Obit immitis crura Tyranni
Squamma auratis prolita guari.
Tegmine vaſto furiata chalybs
Pectora claudit.
Succent. Triſtis imago, nimiũ viſu
Horrida, blando vel dicta ſono
Nimium trepidas heu ferit aures.
Nunc mihi ſæuo corda veneno
Sparguntur, gelidusquè coit formidine ſanguis.
Præcẽt. At terribilis fremebũda viri
Spirant gelidos ora pauores.
Non ſic Erebi, noctiſquè triplex
Soboles maſtas territat vmbras
Triſtia propter ſtagna paludis.
Nulla genarum, mentisquè trucem
Tegit horrorem pluma: ſuperius
Tantum Hirſutis labium ſetis
Squallet. Cæu rigidis obſita ſentibus
Torua intercilia obſcena ſub fronte minantur,
Igne micant oculi, ſiculi velut antra camini,
Quibus ira, furorquè venenatas
Conflant ſtygio rore ſagittas.
Cingit nefandi Principis dirum caput
Anguinea byſſus, cuius intortas premit
Corona ſpiras, cæde crudeli madens.
Erepta ab hoſtis tela proſtrati manu
Niueoquè lino inſerta circum tempora
Eunt, Bootis lucidi ſertum putes.
Nudos lacertos ora Gaetuli feræ
Leonis, & quas poſuit exuuias Draco,

Ornant

Ornant. ſiniſtra ſanguine infectum capit
Arcum, coruſcat fulmen horrendum altera.
Ita ille vultu, armiſque non diſpar Ioui,
Sed fulminanti incedit. Hoc ergò ferox
Terrore, Laruis ſomnium inuadit ſuis
Laſſata ſomno membra deuinctum graui
Oſmanon, & dulcis tepido amicæ ſinu
Tuto cubantem, muliebri indutum ſtola.
Primum pauentem terret obtutu fero,
Has deindè voces pectore emittit minax.
Mahometes. *Opima verò ſpolia & alta feruido*
Marti impudicæ ſeruulus libidinis
Trophæa ſtatuis? tu inclyta germen domus?
Tuere facta, ſi ferunt oculi, mea:
Age intuere. Quid ſimile cernis tui,
Degener, auoſque heroas indignis modis
Mentite? Regem Turcico immunem iugo
Aſpicio adhuc! Cruoris & cædis ſiti
Anhelus ego, phalange fretus barbara,
Tuos coegi Thracijs è ſedibus,
Conſtantine nepotes
Cedere abactos.
Idemquè miſcens omnia,
Victor ruinis, igni, ferro perculi
Cruentus Europen, & inſtar fulminis,
Pater quod alta iratus intorſit plaga,
Bis ſena domui regna, biſcentum erui
Violentus vrbes. Rebar, haud nego, meros
Olim nepotes; quicquid Oceanus vaga
Coercet vnda; prodigos animæ, fore
Peſſumdaturos. Vngue enim dum Lubricum
Iouis ſatelles dilaniat Hydrum tener
Sæuire pullus diſcit & plaudit ſibi:
Enarce nulla, mœnibus nullis, tamen
Hinc Sarmatarum diſsitus ſpatio breui,
Rex tutus agit. O Thracij æternum Imperi
Dedecus! itanè cærula perrumpant vada
Ponti ſonantis liberis amnes aquis
Sarmatici! adhuc Mauortios animos gerens,
Odryſia Sigiſmundus illudat iuga?
Tuquè, ac potenti ſi dominus orbem manu
Iam temperares, nullus & reliquus foret
Domandus hoſtis: ocio torpes iners.
Mollem feroci cordi deſidiam excute:
Aureſquè iuſsis grandibus faciles dare
Tantiſper aude, digna dum moneo meus,
Oſmane, factis: Turcica ſonitus tuba
Feracis Aſiæ Martiam pubem aduocet,

Caitque ſerui feruidos Nili duces,
Danaumque populos fortium arma præbebit patens
Aegæon, aurumque. Interim ego ſcythicas tuo
Iungam cohortes militi: tantis erunt
Trophæa digna motibus, vinctus graui
Humeros catena, Sarmatæ natus Ducis.
Edico ſanguinis titulus eſto mei
Dei flagellum, horrorquè dirus Principum,
Deſlenda quin regnorum & impia vaſtitas.
Præcent. Poſtquam terrifico monſtrum ferale boatu
Detonuit, inuenit diras in pectora flammas
Vibrat, & impuris miſcet ſe protinus auis.
Illum autem ſomno exemptum pudor, iraque duris
Exercent ſtimulis. Lecto ſe proripit aureo
Obtutu defixus humi: mox vnguibus vncis
Femineas lacerat tunicas, atquè arma minaci
Inclamat voce, & longas quatit improbus haſtas.
Ipſa ſtupet ſubita in peſte, exhorretquè, tremitquè
Muta puella metu. At furiarum percitus œſtro
Extulit ille pedem tectis, proceresquè vocatos,
Quæ verſet, ſæuoq; coquat ſub pectore, cuncta
Edocet. Attonita tantum fera prælia mente,
Sarmatiamquè agitans, nec, cum nox incubat atra,
Aut Aurora diem reſerat, capit vlla quietis
Munera, ſub ſignis donec pharetrata Scytharum,
Orbis & Eoi impatiens ſimul agmina cogat.
Quin prius Auguſta quam mœnia deſerat vrbis
Magnanimos aperit ſenſus, facilesquè maniplis
Oſtentat prædas, gremio quas diuite condit
Sarmatia. Infauſtam ſed poſtquam Aurora reduxit
Mæſta diem, ſortis dubiæ in diſcrimen euntes,
Olli hæc periuræ plaudebant voce phalanges.

CHORVS TVRCARVM.

Chorus. Eois age concine
Europa tubis: armipotentem
Dic Thraciam. Non gurgite
Regnat ſpumifero patris
Oceani latæ ſpatium non obtinet vllus
Telluris dominus, tuo
Comparatur auſit
Qui Regi: veteres licet
Imagines, & bellicum
Præſignet digito decus.
Rex o Threicij ſoli,
Orbis domitor, vince rebelles.
Arma manus poſcunt, bellum vocat, arma ſequamur
Vnus. Quicquid Parrhaſio gelu
Prope tardigradi ſigna Bootis
Torretur. atquid? fallimur.
Quantum amplectitur ambitu
Orbis, & omnipotens quantum ſe tollit Olympus
Turcarum imperio ſubeſt.
Nubes ceu leuis, hora
Quam perdit breuis, illicò
Te robur antè concidet

Lapſo

Lapſo Sarmaticum genu
Chorus. *Rex ò Threicij ſoli,*
Orbis domitor, vince rebelles.
Arma manus poſcunt, bellum vocat, arma ſequamur.
Duo. *Quam mox horribiles cruces*
Affliget humi ſerus, atque inſtans
Ferrum cruore Principum
Miles regius imbuet.
Neſcia ſeruitij centum conſtricta catenis,
Europæ ſubeat iugum.
Ipſa & pulchra fluenta
Iam nunc Italiæ, tuis
Regnata Regibus, maris
Irrumpant vada cærula.
Chorus. *Rex ò Threicij ſoli,*
Orbis domitor, vince rebelles.
Arma manus poſcunt, bellum vocat, arma ſequamur.
Vnus. *Captet carmina tinnulo*
Deducta ſono Virgo tenella.
Arguta miles tympana
Ridens auribus hauriat,
Infelix gemitus caſorum ſemper inerret
Me iuxtà. Quis item ſonus
Comparier auſit
Bombis gutturis aerei!
Seu caſtra cum frementia
Vaſto murmure concrepant!
Chorus. *Rex ò Threicii ſoli,*
Orbis domitor, vince rebelles.
Arma manus poſcunt, bellum vocat arma ſequamur.
Duo. *Pubentes timidi roſas,*
Vitæque pruina canentes,
Spectent procaci lumine.
Spectemus validi ſacra
Templa Deum latè flammis crepitantibus vri:
Infletiſque itidem viri
Campos oſsibus albos.
Virgo dilaniet comas,
Supplex & Iſter ſanguine
Exundans, iteret preces

Chorus. *Rex ò Threicij ſoli*
Orbis domitor.

MEΛOΣ II.

Præcent. *Cum caput inuiſum cælo nimboſus Orion*
Exerit, & nautas caſside terret atrox,
Spumeus ex imo Nereus ciet æquora fundo,
Canaq; rauciſono murmure ſtridet aqua.
Sic vbi Threicia belli ſignum extulit arce
Oſmanus, rigido cinxit & enſe Latus,
Omnis ſollicito quaſſatur concita motu
Europa, atque vna hæc reſpicit arma tremens.
Ipſa etiam vario curarum fluctuat æſtu,
Pondera quæ cæli Martia Roma gerit.
Nam Sigiſmundi quamuis aſſueta triumphis,
Anxia ſoletur pectora, dextra potens:
Fama tamen, pennata mali prænuncia, magno
Vel fortes animos concutit vna metu.
Quæ vero Imperij, & bellorum examinat aptè.
Pondera, purpureum turba verenda Patrum,
Tybris Romuleæ quà mœnia perluit vrbis,
Talia facundo pectore dicta dedit
Succentor. *Quis Sarmaticis imminet agris*
Turbo cruentus? quis Threicium
Vitet gladium fortis, & audax?
Proh quanta manus? tota Tyranno
Gelida Odryſio militat Arctos,
Totaque nimio torrida ſole
Plaga, quæ noſtris ſpolijs inhiat.

Millia peditum centena quater
Equitumque acies inſtructâ ſuas
Longo pandunt ordine,quorum
Dacia pedibus depreſſa latet,
Seu quà aerio colle tumeſcit,
Seu quà recubat valle reclinis.
At Sarmatiam,ſi bene noris,
Nulla tuentur caſtra,nec vlla
Arx,difficili prærupta ſitu.
Mœnia patriæ pectora gentis,
Quæ,ſi inuadat barbarus hoſtis,
Obex dubius,certa pericla.
Non terrigenum horrenda Gigantum
Vis, Aemathium Pilion olim,
Superimpoſitis Oſſa & Olympo
Molita,potis claudere valle.
Quid? ſi tumidis fluctibus illam
Fortuna minax obruat [omen
Vertat in hoſtem numen amicum]
An præcipitis nauifraga freti
Aequora ſiſtant,aggere rupto,
Vt non Italos etiam pontus
Victor inundet? ſic Oceani
Vada cetiferi Batauos acres
Alta vorarent,ni congeſtis
Molibus,iras,littora fruſtrà
Ferientes,ſcite frenarent.
Quas interdum ſi vorticibus
Violentum diſiiciat pelagus
Superincumbens æquore toto:
Viridés late limoſa palus
Occupat agros.
Exempla Deus bonus auertat
Dentq́, triumphos numina claros
Placata piis: irata malos
Fulmine perdant.
Chorus. *Exempla Deus bonus auertat,*
Dentq́, triumphos numina claros
Placata piis: irata malos
Fulmine perdant.
Præcentor. *Hæc vulgo terrorem augent, at Sarmata pubes*
Audax, & tanto nequicquam territa motu,
Ignauos procul ire metus, & ſtare labantem
Rem iubet. Illa etenim armorũ fulgore coruſcans,
Indomita, horrentemquè potens ad bella ciere
Gradiuum, campo latè ſe effundit aperto.
Ipſe etiam egregiis animis, & flore iuuenta,
Natus ad imperia, & titulos virtute parandos,
Ociaquè indignans, ſitienſquè, auiduſquè pericli
Regia progenies, Vladislaus in armis
Emicat auratis, & prœlia voce laceſſit.
Magnanimum Europes illum dic eſſe Leonem,
Vnguibus horrendis cuius Byzantia fato
Debentur ſpolia, & Turcarum è cæde triumphi.
Nunc totam promptuſquè manu, larguſquè cruoris,
Conſilioquè potens, rapit in diſcrimina rerum
Arcton. At inſomnes actas quis dicere noctes,
Siuè breues ipſos, interruptoſquè ſopores!
Sythonis glacies! ſubitos ex æthere nimbos
Audeat? aut longi feruentia tela diei?
Scilicet haud facili venit Victoria nixu,
Et ſua regnanti ſtat gloria parta labore.
Succentor. *Sceptra autem Euxina qui Taurica ſuſtinet ora,*
Ipſeque Turcarum Dominus, ſibi ſomnia vana

Fingentes, Partho nullum dum certius arcu
Numen habent, animo ventoſa trophæa tumenti
Concipiunt, ſtolidi & ſpe deluduntur inani.
Hinc auro, & Tyrio fulgent tentoria cocco,
Regaleſquè dapes, & multo ſplendida luxu
Strata tegunt: hinc & laſciuo ducere motu
Viſuntur choreas primæuo flore puellæ,
Quas Aſia, Inachium & pulchras ſubmiſerat Argos
Ficta ioco interdum miſceri prælia cernas,
Ipſas & pictis hoſtilia Amazonas armis
Exercere odia, & falſo proſternier ictu.
Mox cetris, gladijſquè, ſua quis improbus arte
Finxit Arabs, ſumptis, crotaliſquè ſonantibus ambas
Implicita, euinctæquè manus, atquè ilia, criſpant
Maſſylum de more latus, pedibuſq; citatis
Tellurem pulſant, & carmina læta frequentant.
Sic ſatis Oſmanus tanti ad certamina belli
Vina putat, choreaſquè leues, thalamoſquè pudendos.
Vſque adeo innumeris iuuit conſidere turmis.
Præcentor. *At non Sauromatis fulget lux candida nuptis.*
Illa etenim vt victor coniux ſua tecta reuiſat,
Supplicibus Diuos, fuſa per templa, per aras,
Expoſcunt pacem lacrymis, atque æthera votis
Pallentes onerant, & numina cuncta fatigant.
Pars etiam, ferro vidit quæ pectora claudi
Cara viri; teneris circumdat ſcortea membris,
Scortea, quæ ſilices horrentibus aſpera villis
Contexunt, grata ah miſeris induſia nautis.
Quin etiam trepido ſtipatur regia vulgo,
Comptus vbi, ſacris patrio de more peractis,
Concipit antè aras ſolemnia vota Sacerdos.
Marmorea aulæis velantur templa ſuperbis,
Queis ipſum, Diuis hominiquè Ereboquè tremendum
Corpus Chriſte, tuum rutilanti fulget in auro
Hinc atq; hinc ſanctam colluſtrant lampades ædem
Luminibus tremulis, clari ceu ſidera cæli:
Panchâeiuſq; vapor glomerat dum fumeus orbes.
Mille vagos circum, precioſas parturit vmbras.
Hinc crebri gemitus, valido contuſa lacerto
Pectora, ſingultus, manans & plurimus ore
Imber, ad æterni caduntur numinis aras
Victima, pacatum, quò tandem fulmina ponat
Atquè humiles placido reſpectet lumine terras.
Verum poſtquam Vladislai ſigna ſecuta
Felices abiêre acies; pro milite Diuûm
Virgineus petit arma chorus modulamine tali:

CHORVS SARMATARVM VIRGINVM.

Flebilis alti
Pulſat olympi
Sidera gemitus,
Pietatemq;
Elicit aſtris,
Munita fide
Pectora dubijs
Rebus, & inter
Flagra, crucesque,
Martiaque inter
Bella tonanti
Stant nixa Deo.
Noſtra ergo preces
Sidera adibunt.
Agite ò querula
Voce ſorores.
Dicite, Ieſu
O parce bonus,
Parce, precamur
Vna. Ego Threicijs
Aedibus, ante
Ignota ſocium
Barbara penſa
An illa traham.
I omniaque feram
Barbara iuſſa?
Ergo oneratos
Colla lacertis
Heu ſerua Ducis
Ego ſeruatum
Videam noſtros
Non: namq; preces
Sidera adibunt.
Agite o querula
Voce ſorores
Dicite, Ieſu
Altera. *Hauriat antè*
Turcicus enſis
Tenere è nati
Corde cruorem.
Ipſa trementem
Lumine ſicco,
Sanguinis atri
Fædumque notis
Intrepida prius
Videam. flauos
Quam tegat alba
Vitta capillos.
Chor. *At clara preces*
Sidera adibunt.
Agite ò querula
Voce ſorores,
Dicite, Ieſu, &c.
Tertia. *Immenſa Syri*
Membra gigantis
Puer Hebræus
Verbere fundæ
Sarſuit, & enſis
Vulnere magno
Secuit vaſta
Denique colla,
Præbente Deo,
[illegible]
[illegible]
[illegible]
Chor. *Noſtra ergo preces*
Sidera adibunt.
Agite ò querula
Voce ſorores,
Dicite, Ieſu, &c.
Altera. *Ipſa potentis*
Robora dextræ
Ampla ſuperbi
Regna Canopi
Senſere nimis.
Iramque frementis
In vada Pontes
Equites Pharij.
Pedites, currus,
Ipſe Tyrannus
Ruit æquoreis
Piſcibus eſca.
Chorus. *Noſtra ergo preces*
Sidera adibunt.
Agite ò querula
Voce ſorores,
Dicite, Ieſu, &c.
Tertia. *Exempla vtinam*
Redeant iterum,
Eadem redeant
Clara trophæa,
Noſtroſque leuent
Nimios luctus.
Pectora pugnis
Triſtia plangens,
Thracius hoſtis
Videat toruo
Lumine noſtras
Denique palmas.
Chor. *Certe alta preces*
Sidera adibunt.
Agite ò querula
Voce ſorores,
Dicite, Ieſu, &c.

CHORVS PRÆTORIANorum & puellarum.

Æterne rerum conditor,
Te inſignis manet auſpice fortes
Laurea Sauromatas.
Vtinam pereat
Thrax impotens, & impius
Inuaſor almæ pacis, ille gentium
Prædo cruentus.
Diſcat fulmineo Sauromatū Ducis
Tandem à gladio,
Noſtra an cornua rauco
Clangore ſciant
Agere indomiti
Martis in arma
Viles columbas, an feroces alites.

MEAOS III.

Præcentor. *Qua vorticoſis Noſter vndis Dacia*
Pererrat arua, cāpus immenſū patet
Septus vetuſti nemoris vmbrifera coma.
Illic cohortes Turcicæ tentoria
Figunt anhelæ ſanguinis ſemper ſiti.
Decreſcit æquor, ſpatia ſub pedibus latent.
Vix tot coegit, Perſico ſceptro tumēs
Xerxes phalanges aliei, ſiccu aquis
Poterant hiantes ſidere ſub ipſo canis
Arentis ora militis deludere.
Belli tuliſſent horridi quidem decus
Thraces ſuperbi, dum cruentus cominus
Mars arma miſcet, ſi repulſo robore
Humerus triumphet ter etenim plures Getæ,
Quam tota Sauromatum manus.
Succentor. *Eſto flauentem numero Saburram,*
Quam vomit raucum pelagus profundo,

Atque vernantis teneros agelli
Floſculos æquet ſuperis peroſum
Agmen : aut iras imitans Gygantum,
Montibus montes cumulet proteruum :
Protinus tactum cadet igne, cæli
Quem Pater alta iaculatur arce,
Pro ſuis quandò mouet arma Chriſtus.
Præcentor. *Regnator ipſe frigidæ Scythiæ Camus*
Haſtis minaces milites ducit ſuos,
Immane ſpirans. Maximus Byzantij
Rex Thracas arcu, ſpiculiſque Gnoſſijs
Humeros grauantes ſtimulat in bellum ferox.
At pulchra Regis Sarmatæ proles, manu
Aurata geſtans ſceptra, Martiobarbulos
Agit Coſaccas, hoſpitalis æquoris
Sæuas procellas. Claſsicum æra perſtrepunt,
Nutant, tremuntque montium tumuli, tremunt
Imæque valles, æreo dum gutture
Boant, pilaſque fulminis ritu vomunt
Tormenta. ſtrepitus tympanum, atque bellicus
Clangor tubarum, equorum & hinnitus fremens.
Pugnantium acres exacuit animos, pari
Haud tamen auſpicio. Zephyri vexilla procacis
Luſibus expoſita, haſtarum creberrimus ordo,
Præterea varijs volucrum fulgentibus alis
Implicitæ galeæ, & nitido thoracis aheni
Sole repercuſsi, medio in certamine Martis
Ipſis grata oculis, dulcique pericula mentem
Pertentant motu. vſque adeo miratur, amatque
Barbaricum accinctum, mortem licet ille minetur.
Succentor. *Igne ſic Phœbi icta nubes,*
Siderum pulchros radios laceſſens,
Si tamen triſti ciat inſolentes
Axe Pangaeus Boreas ſuſurret,
Illicò in fulmen videas coruſcum,
Inque Spumantis pelagi procellas
Vertier atras.
Præcentor. *Attamen, heu! faciem armorum furor impius illam*
Haud ſupereſſe diu patitur. abrumpitur ordo.
Itur in aduerſos. ſtimulis Bellona cruentis
Vrget in arma viros, maculiſq; rubentibus herbam
Imbuit immitis, cumulatq; ferocior vſque
Funera funeribus. telo traiecta trabali
Pectora ſanguineo nant æquore ſordidus ora
Deturpat puluis. ſtygiis volat illita ſuccis
Fraxinus, atque animam pennata exhaurit arundo.
Hic demeſſa iacent atro ſquallentia tabo
Colla, illic tellus elıſo infecta cerebro.

Google

Sanguine tela madent, feriuntquè hinnitibus auras
Vulnere Cornipedes tardi. Quis dicere triſtes
Languentûm potis eſt gemitus, & dira minantûm
Stridorem? vſquè adeo ſæuit fera mortis imago.
Succentor. *Induat ære*
Pectora triplici
Quiſquis turbine belli
Rapitur: membra timore
Sentiat, opus eſt, labefacta quat.
Quoties etiam dolet incaſſum
Victor, palmas culpatquè ſuas:
Præcentor. *Iamquè quaterdena luſtrarat lampade terras*
Auricomus Titan, ſæuam nec ferui dus iram
Preſſerat armipotens. Sed enim Victoria turmis
Sarmaticis tandem cedens, Mauortia gentis
Læta triumphali præcinxit tempora Lauru.
Quare animos ponens tumidos Byzantius heros
Pacem orat ſupplex. Vladislae mucronem
Annè tuum Chalybes inuicto adamante retundant?
Tu tibi ſternis iter ferro, tu barbara calcas
Pectora, cornuti tu ſideris obteris ora,
Suſtolliſque crucem. Libycis ſic Pœnus in aruis
Inuadens armenta leo furit ore cruento,
Sic veterem Syluam violentus corripit ignis
Increpitans, victorque ſuis vorat omnia flammis.
Ipſe licet refugo tundat caua littora fluctu
Oceanus, ſubigatquè potens in fœdera terras.
Ireſtua; oppoſito veniat modò Caurus ab axe
Imbribus accinctus madidis, & turbine ſæuo:
Continuò ſe in cæca ferat penetralia Nerei,
Æquora compeſcens, domitaſquè relinquet arenas.
Tu Leo tu flamma, & fauſto tu flamine perflans,
Eximis exitio, ſeruatumquè aſſeris orbem.
Succentor. *Nobilis heros,*
Cuius ope manent res Europæ,
Neſtron Threicio ſanguine turgidum
Videre quam gratum tibi!
Terge nuptarum lacrymas gementûm
Sarmatia, pacem Barbari
Supplices orant, trepidiquè raptis
Fugiunt ſignis.
Præcentor. *Læto fruuntur Sarmatæ ſpectaculo,*
Regem videntes barbarum,
Qui nuper arma negligens hoſtilia,
Orbiſquè ſceptra ſomnians,
Furebat armis Dacici ripas prope,
Greſſu citato Thracium
Regnum petentem, menſtrui inſtar ſideris
Curuare prorſus agmina.
Simulquè turpi ſe fatentes cedere
Pallore victos, hoſtium,
Ceruice flexa, & lanceris tentoria
Venerarier primos Ducum.
At caſtra tota duplici reſonant choro
Sarmatica: iactant Milites
Hinc glorioſi facta gentis gradiua,
Illic puellæ nubiles,

Nupta-

*Nuptæque dulci barbito tollunt ſu-
tum
Ad aſtra fortem Principem.*

CHORVS MILITVM SARMATARVM
Strophe I.

*VOs, ô voraces vultures,
Coruique roſtris turbis rapacibus,
Huc, qua Threicium mole cadauerum
Daca tumeſcit
Tellus ingluuiem tabe expletura futuri,
Pennas ferte volucres.
Linquite nota
Spelæa feris,
Parat hoſtilis pabula vobis
Funeſta cruor.
Quæ nos iubebant Turcico
Parere ſceptro, regna funditus ruunt.
Plorant, fugiunt, pauidique tremunt
Occhialius, Baiazettus, ſæuusque Dragutus,
Seruili fœdata flagro, furaxque caterna.*

CHORVS PVELLARVM SARMAT.
Antiſtrophe I.

*VOs ô liquida voce potentes,
Maxima cura Deum,
Inclytum carmen Lyra Cycni nexate candidi
Thrace victo pax triumphat. Virgines nec amplius
Noſtræ ſubibunt Turcici pondus iugi
Lætas nec vi .... ſeruitus
Exhauriet Myſus ferox.
Florentes ô virtute Duces
Saluete, veſtras vſque laudes concinent
Cymbala, citharæ, tympana rauca,
Europæ arces, fulmina belli.*

EPODOS I.

*NVlla non ætas hominum loquatur
Hæc arma Freti cærula noſtris
Terræque plaudant læta triumphis.
Io triumphe, io triumphe, vicimus.*

Strophæ II.

*VOs ô Sabæi milites
Noſtris hiantes huc opibus, pedem
Iam nunc ferte citi, pandaque fortium
Terga Camelûm
Aggeſtis ſpoliis onerate, & diuite gaza.
Vires luget ademptas
Infirma ſuas
Sarmatia, ſuos
Lugetque Deos, ſectâque Comâ
Viduata iugum
Vltrò ſubibit indecens.
Turcas timor agit. Concidet ... breui
Regnum, plorant, vlulant, ſtrident
Muſtaphaſque, Orcanuſque & pugnax Amurathes,
Struidi fœdata flagro, furaxque caterua.*

Antiſtrophe II.

*AGite ô crines tingite flauos
Belligerûm procerum
Aureo ſerto, ſonantis Regis, atque præpetis
Nunc iis plores phalanges Marte nuper horrido
Thracia perrumpas, pectus & plangat manus
Incompta, Legem perfidi
Iubeat profanam linquerent.
Turpi ſpargant puluere crines,
Pacemque voce flebili dutes petant
Agmina ducant at noſtris choros
Europæ arces, fulmina belli.*

EPODOS II.

Nulla non ætas hominum loquatur.
Præcentor.
*AT qui regna Otomanidum
Concupiit validis manu,
Heros, poplite ſupplici
Sanctos cælites adſenis,
Quem Reges humiles tremunt,
Se aduoluit, venerans pedes.
Verum munere Principem
Donat præcipuo Pater.
Aris namque reconditum
Depromens gladium ſacris,
Quo Rex omnipotens metit
Ceruices iubet impias;
Atque illuſtria Cæſarum
Priſcorum decora innouans,
Queis olim placuit pium
Ius defendere cælitum,
Spe plenus, lateri bono
Aptat alite Regio.
Ergo deſiliens locis
Huc nunc è ſuperis, Dei
Spes arcana aperit, tua
Prolis Sauromatum Ducis,
Magna præſcia laureæ.
Quare ſemmunitadum tibi
Orbis iam patat aurea.
Carmen tuis auribus
Intentis facilis bibe.*

SPES

*TOrida tum Graiis liquiſſet Pergama flammis
Tros, atque Italiam, Lauinaque litora tandem
Veniſſet profugus, mania ſtra vt maxima Romæ
Poneret, Æneas ingentem Cyclopes in antro
Sudarunt clypeum, contra quod ſtare Latinas
Ille acies poſſet. Sileant mendacia vatum,
Lemniadæ ſtrepitus fabri, fictique camini,
Arma tibi aligeri cæleſti e mundo miniſtri,
Sarmatiæ ſpes, informant, alacreſque laborant.
Tu patriam linquens aulam, & felicibus auſis
Agmen agens validum trans æquora, tranſque ſonantem
Sangarion, ſtatues deuicto ex hoſte trophæa.
Quare Erebi vt furias profliges victor, ab alto
Fulgentem cælo gladium pater obtulit vltro.
Illum cæleſti proſ .. ſum .... praui
Omnipotens, ... ſum in prælia ſtringes
Nutibus. Ipſa acies, aut præſaga futuri,
Europes miſera, tacite labentibus annis,
Plurima te damna canit. Non, auſpice Magno
Vrbano fruſtra fuerit, quod pandimus omen.*

Chorus Romanorum.

*NOſtris ô faueat vocibus arbiter
Cæli, qui tonitru ſydera concutit.
Subdat colla rebellia,
Ecus domitus tuis
Heres magne, catenis.
Cornua mœrens
Ictu Chriſticolæ manus
Audiſaplores Hebrus, & ſacra via
Læta triumphatus referat ſpectacula Romæ.
Non hoc auſpice magno
Vrbano fruſtrà fuerit quod pandimus omen.*

Digitized by Google

Tot qua Lethiferam robore fraxinum
Principes Herculeo, prælia que arduus
Armata qua ſe dextera.
Tandem viuifica Crucis
Sacros mæſta triumphos
Thracia cernet.

Triſtes fata Otomanidum
Acerba diſcant Odryſæ: poſthac manu
Sceptra feret magni pulcherrima Conſtantini.
Non hoc, auſpiciis magno
Vrbano, fruſtra fuerit, quod pandimus, omen.

FINIS.

INDEX

RERVM MEMORABILIVM IN TOMVM XVIII. ANNALIVM ECCLESIASTICORVM, IN QVO PRIOR NVMERVS ANnum Chriſti, poſterior paragraphum deſignat.

A.

ABASSINI de obedientia Ro. Pontifici præſtanda a Luſitanis tentati. 1495.23.
Abuſus in electionibus monaſteriorum Scotiæ 1473.18
Adoleſcens a ſuccubo dæmone infeſtatus liberatur. 1486.18
Adolphus Naſſouius Archiep. Moguntinus moritur. 1475.26
Adoratio S. Euchariſtiæ non eſt idololatrica. fol. 167. co. 2
Ædis Lauretanæ deſcriptio. 1489.26
Ægyptij victoriam de Turcis reportant. 1985.5
Africa luſtratur a Luſitanis & India 1487.11
Ager Romanus aquis Tyberis obruitur. 1476.19
B. Alanus Ord. Præd. roſarij fraternitatem reſtaurat, 1473.22 à diabolo varie vexatur, ibid. 23 a Deipara confortatur, ib. à falſis fratribus plurima patitur, ibi. 24. Deipara ei apparet. ibid. 25
Alexander VI. Hiſpanus fit Pontifex. 1492.45. à maleſtis ad [illegible] traductus. ibid. in Pontificatum muneribus ac [illegible] ibid. 47.
Chriſtianos principes à bello deterrere curat 1492.50. eos pacificare ſtudet. 1493.1. eius cum Ferdinando Neapolitano rege diſcordia, eiuſque origo. ibid. 9. cum Venetis & Mediolanenſibus fœdus init. ib. 9. anceps hæret, vtrum faueat [illegible] Gallis an Aragonijs in cauſa regni Neapolitani 1493. 13. ad Aragonios tamen inclinat. ibid. reſpondet Caſtellæ regi pacem ſuadenti ibid. 15. nouos Cardinales creat. ibid. 16. fœdus cum Turcis inire recuſat, ibid. 17. diploma Caſtellæ regi dat de nouo orbe. ibid. 20
Gneſnenſi Eccleſiæ in Polonia Epiſcopum præficit. ibid. 26 cum Alphonſo Neapolis rege fœdus init. 1494. 5. eius conditiones ibid. Oſtiam recuperat. ibid. 7
Galliæ Regem a bello Italico deterret. ibid. 13. ad bellum ſe præparat 17 regem ſibi conciliare nititur. 1494. 25 ipſum valde timet. ibid. 27
Luſitaniæ Regi petita denegat, & Scotiæ regem conſolatur. ibid. 40 monaſteria Minoritarum in Hiſpania Obſeruantibus adiudicat. ibid. 41. in periculis ad Deiparæ auxilium confugit. 1495. 1. timet ne prodatur a Romanis. ibid. 2. a Cardinalibus quibuſdam accuſatur apud Regem Galliæ accuſatur. ibid. 3. varijs mendacijs impetitur. ibid. 4. [illegible] de Gallis dicterium & diuinatio ibid. legatione Regis Caſtellæ ad Gallum fit animoſior. ibid. 4 falſo a quibuſdam traducitur ibid. 7.
Roma relicta Oruietam proficiſcitur. 1495. 12. eius literæ ad Venetos. ibid. 14. ad ſedem Apoſtolicam defendendam Maximilianum I. inuitat. ibid. 16 multa mendacia in ipſum ſparſa. ibid. 17. Genuenſibus mandat ne Gallis ſubſidium mittant. 1496. 1.
Virginio Vrſino infenſus & cur. 1496. 3. à calumnia defenditur. ibid. 5 nobiles quoſdam Hiſpanos à continentiæ voto liberat. ibid. 14 indulgentias largitur baſilicæ S. Crucis. ibid. 21 ſimultas cum Ferdinando rege Hiſpaniæ & cur. 1497. 2.
Sauonarolam excommunicat. ibid. 11. eiusque contra illum bulla. ibid. 16. grauatur inuidia ob amicitiam Gallicam. 1497. 22. edit edictum contra non ſoluentes cenſum Cameræ Apoſtolicæ. ibid. 24.
Ximenio Archiepiſcopo Toletano in cauſa Minoritarum literas ſcribit. 1497. 25 contradicitur ipſi à Ferdinando Hiſpaniæ rege ob fructus Eccleſiaſticos. 149[illegible].31
Friderico regi Neapolitano infenſus. 1499. 2 multas vrbes Italiæ Pontificio iuri ſubijcere ſtudet. 1499. 4. veneno petitur. ibid. iubilæum indicit, eiuſque de ea re bulla ibid. 7. ceremoniæ in iubilæo ſeruatæ. ibid. eius circa iubilæum promerendum edictum. 1500. 1
Ludouico XII. Galliæ regi diuortij faciendi poteſtatem concedit. 1498. 4. fol. 496. col. 2 multis offenduntur ob nimiam eius diſpenſandi facilitatem. 1498. 4
Hieronymo Sauonarolæ infenſus eum comburi facit. ibid. 5
Annæ Duciſſæ Britanniæ minoris oratores audit. 1499. 16. oratores omnium regum & principum ad deliberationem pro bello Turcico conuocat. 1500 & clerum decimat. ibid. & Iudæos ibid. Cardinales creat & 1500. ibid. 8 nuncios mittit pro iubilæo vbique publicando. ibid. 9
Valentinum Borgiam Vexilliferum & militiæ Ducem creat. 1500. ibid. Regis Nauarræ oratores audit ibid 14 matrimonium Vladiſlai Hungariæ Regis & Beatricis irritum & nullum pronuntiat. ibid. 15 eius cura pro Granatenſibus in fide inſtituendis. ibid. 16. pecuniam contra Turcas colligendam curat. 1501.1
Chriſtianos principes concordes facere ſtudet ibid. 2 contentionem Hiſpaniæ & Galliæ regum de regno Neapolitano ſedare nititur. ibid. eius literæ ad Cardinalem Rheg. 1501. 4. edictum contra ſuperſtitioſos & veneficos. ibid. 20. Ruthenos Græcorum more baptizatos non rebaptizandos declarat. ibid. 21.
Florentinos ſibi à Medicei timentes metu liberat 1502. 7.
Edictum in eos qui ad Romana ſubſellia prouocantes impediunt atque opprimunt. 1502. 9. Duo portenta eidem accidunt. 1502. 14
Rebelles quoſdam cuſtodiæ mancipat. 1503. 3
Veneno [illegible] 1503. ibid.
A calumnijs & impoſturis ſcriptorum & defenditur. ibid.
Laudatur & geſta eius præclara recenſentur. 1503. ibid.
Breuiter deſcribitur. 1503. 4
Alfonſus Congi regis filius fidei Chriſtianæ acerrimus propugnator. 1495. 5. hoſtes diuinitus ſuperat. ibid.
Alphonſus Carilius Epiſcop. Tolatanus moritur. 1482. 15
Alphonſus Luſitaniæ regis filius in ipſa nuptiarum ſolemnitate moritur. 1490. 26
Alphonſus Neapolis Rex cum Alexandro VI. fœdus init. 1494. 5.
Ludouico Sfortiæ palam infenſus, ibid. 6
cum Alexandro VI. loquitur, eiuſque oratio. ibid. 7. & 8 laudatur, eique auxilia contra Gallos promittuntur. ibid. 9. eoſti Italici [illegible] a Genuenſibus ordiitur, ibid. 11. oram Liguſticam infeſtat, ibid.
Ludouicum Sfortiam decipere tentat. ibid 14. eri à Virginio Vrſino parū fideliter ſeruitur. 1494. 25. deſeritur. 1495. 3. fugit Neapoli & breui poſt moritur, ibid. & 13
Alphonſus Luſitaniæ Rex Arzilam in Africa capit, 1471. 18 ſubſidium à Rege Galliæ petit, 1476. [illegible] & imperium in India dilatat. 1481. 13 moritur & deſcribitur, ibid.
Ambroſius Coriolanus Ord. Eremitarum [illegible] & cur, 1484. 9
Amadeus Ord. Minorum quis & qualis. 1471. 37 de ipſius Apocalypſi cenſura. ibid. 37
B. Amedeus Sabaudiæ Dux III. moritur 1472. 39. eius [illegible]

vxorem ducit.ibid.40.charitas in inimicos, ibid.41.Prudens factum.ibid.42.miſericordia in pauperes, ibid.44.magnificentia & pietas.ibid.45.oratio, ieiunia, patientia.ibid.45.obitum ſuum prædicit,ibid.47.miraculis claret.ib.

Aluarus Capralis Braſiliam inuenit, 1500.18

Andegauenſes Comites vnde ius acceperint in Regnum Neapolitanum, 1495.9.

Andreas Piſtarienſis Dominicanus vir ſanctè moritur.1480.41

B.Angeli Minoritæ vita & obitus. 1498.55

Angli ſchiſmatici & hæretici diuerſarum ſectarum. fo.165.co.2 eorum ſchiſma oſtenditur fo.174.culti. eorum mala conſequentia.f.165.co.1.de Ro.Eccleſia vana & calumnioſa querimonia. ibid.co.2

Anglicanæ defectionis gradus, fo.169.co.1

Angli magnam dignitatis ſacerdotalis rationē habēt.1499.18

S.Annæ caput Moguntia Marcoduram tranſlatum.1500.12

Anna Britannia mimitiis prioceps Maximilianū I. deſponſata Carolo VIII.Galliæ Regi nubit. 1491.1

Annæ Aquitanæ familia tefartur, 1501.8

Annulus pronubalis B.V repertus turbas dat inter Perusinos & Senenſes.1480.26.ex qua materia & figura ſculptus. ib.27. miraculo cōprobatur,ib.30 olim circa eū miracula, ib.31 Cluſij ſeruatur,ib.32.furtò anfertus, & raptor eorum punitur,ibid.32.& 33.Peruſini eum recipiunt.ibid.34 Cluſini & Senenſes eum recuperare ſatagunt, ibid 35.& ſeqq. res à Sixto IV componitur.ibid.36.& ab Innocentio VIII. 1488.15.eius ter hiſtoria, ibid.

Annus 1494.Italiæ perpetuò lugubris. 1494.1

B.Antonius Auguſtinianus moritur. 1482.8

B.Antonij Soderini oratio de Florentinorum reformatione, 1499.30

Antonij Veſpucij de eadem re oratio. ibid.33

Antonij Pantacæ ad regem Galliæ Carolum VIII. oratio, 1495.4 audax factum. ibid 5

Antonius Filonardinus Neapolitanus rem Arragoniorum promouet,1495.4 à Caſtelliæ regibus honoratur. ibid.

Aquila qua ſe vibi,1485.8.deficit a Rege Ferdinando & cur. ibid.

Ardicinus Porta Cardinalis fit monachus, 1492.14. eius ad Pontificem oratio, ibid.

Arragonij Neapolitanis exoſi, 1494.13

Aſcanius Sforcia Cardinalis capitur, 1500.13

Aſtrologus quidam quomodo à Ioanne Galeacio tractatus, 1494.19. totum vanitas. ibid.

Aſylorum abuſus in Anglia. 1487.12

Auari cuiuſdam terribile exitium. 1497.32

B Auguſtinus Minorita moritur. 1491.12

B.

BAiazetes & Zizimus Mahumetis Turcarum Imp filii diſcordes. 1481.5

Baiazetes Turcarum imp.fœdus init cum Rhodiis, 1482.7 Legatum mittit in Galliam propter fratrem. ibid 5.dexteram S.Ioannis Baptiſtæ donat equitibus Rhodianis,1484.12.bellum mouet Saladino Ægypti regi propter fratrem. 1487.2. territus Chriſtianorum principum tunc temporis concordia pacem petit.1490.2.eius in Venetos apparatus.1499.1.ingentem contra Venetos claſſem educit,1500.10 pacem Venetis offert, & cur. 1503.8.5

Baptiſta Mantuanus ædem Lauretanam deſcribit. 1480.18

B.Bartholomæus Sciurra moritur. 1489.20

Bartholomæus Floridus Epiſcopus Cuſentinus fallarius litterarum Apoſtolicarum punitur, 1497.24

Beatrix Matthiæ Regis Hungariæ vidua matrimonium cum Ladiſlao Rege ambit,1493. 5.ſed fruſtra, ibid.6. Ladiſlai fidem poſtulat, ibid.8

Bella Italica Galliæ ſemper noxia, 1494.8

Bellum Granatenſe. 1483.14

Bellorum & aliorum malorum in Italia origo, 1494.1

Benedictio ſalis & aquæ non eſt idololatrica. fo.167.co.2

B.Benedictus Valentinus Minorita moritur. 1460.32

Benedict° Peſaur° Turcicas triremes intercepit & capit.1501.6,

Beneficiorum pluralitas periculoſa 1471.31

Bernardinus Ferſinus Minorita floret. 1491.10

B.Bernardinus Feltrius moritur,eiuſq. ſanctitas, 1494.41

B.Bertramus Auguſtinianus moritur, 1490.30

Bertholdus Henbergius Archiepiſcopus Moguntinus cleri ſynodum celebrat. 1497.17

Beſſarion Cardinalis moritur,1472.29.eius laus ibid.magni habitus ab Imp.Conſtantinopolitano & Trapezuntio,ib. eius opera Græci Latinis conſentiunt, ibid. 31. factiones componit.ib 34 deſignatur Pontifex Ro.ib. 35. principes conciliare ſtudet.ib 38.omnibus prodeſſe cupit.ib. 37. eius egregia opera.ibid.Cardinalatus officium diligentiſſimè exequitur.ib.37.ædes ſacras reſtaurat.ibid.eius monodia ſeptus reddita. 1478.55

Boabdilas Maurorum Dux Hiſpaniæ reſiſtit. 1400.3

Bohemi hæretici Epiſcopum ſuæ ſectæ petunt.1495.22.certis conditionibus tor reditum ad Eccleſiam Ro.affectant. ibid

S.Bonauenturæ canonizatur, 1482.7

Bononienſes Pontifici & Regi Alphonſo adhærent. 1494.12

Braſilia a Luſitanis inuenta deſcribitur. 1500.18

Budenſis Metropolita in carcerem a Rege Hungariæ mittitur, 1472.5

C.

CAdauer puellæ gentilis integrum & incorruptum repertum. 1485.24

Cædes Ducis Gandiæ. 1497.22.

Cæſar Borgia. Cardinalis abiecta purpura miles vxorem ducit.1498 4.fit vexillifer Ro. Eccleſiæ,1500. 21. Fauentiam occupat.1501.8.Bononiam tentat. ibid.9 Florentinorum ditionem ingreditur.ibid.in Florentinorum dominium appetit,1502.7.eius varia geſta.ib.varijs modis contra ad teriatorum inſolitiones vtitur. 1503.8

Canibeus Sal Ægypti Legatus apud Innocentiū. 1489.6

Canonizatio Sanctorum cur ad Romanum Pontificē ſpectat.1496.32

Capha a Turcis occupata, 1474 8. eius vrbis perditio vnde orta. ibid.9.

Caput hominis inſtar dolij repertum. 1485.24

Caput S.Annæ Marcoduram tranſlatum. 1500.21

Cardinalium ligurias multitudine vileſcit, 1477.14

Cardinalis Papienſis Italiam deplorat & cur.1474.4.iniuriā ſibi illatā moderatē fert.1476. 14 Sixtū IV admonet quid agere debeat, 1477 6.moritur,eiuſq; teſtamentū.1479 51

Cardinales defūcti Alexādri Papæ exequias celebrāt.1503.5

Cardinales conclaue ingreſſi Franciſcum Picolhomineum in Pontificem eligunt. 1503.6

Carolus V.naſcitur,1500.21.qua pompa baptizatus. ibid.

Carolus Aquitaniæ Dux veneno extinguitur. 1472.8

Carolus Burgundiæ Dux Noneſium obſidet 1475.8.ei Galliæ Rex inſidiatur ibi.7.cum eo reconciliatur ib 8.occiditur 1478.1 eius perſonam mendicus quidam ementitur.ib.deſcribitur.ib. 4.eius tragœdia cum eunuche S. Pauli, ibid. 5.

Carolus Magnus laudatur. 1478.5

Carolus VIII. Galliæ rex coronatur.1483.8 pacis nos amicos reſtituit ib. Genuenſibus fauet contra Pontificem 1488.10 pacem facit cum Maximiliano I.1489.4.ei vxorem præripit,1491.1.ad regnum Neapolitanum occupandum incitatur,1493.9.10.11.Italiæ principes tentat ib.12.14.& Florentinos,1494.5.Italiam ingreditur.1494.16 deſcribitur ibid. Ioannem Galeatium Mediolani Ducem ægrotantem accedit ib.17 in Galliam redire cogitat.ib.Florantiam proficiſcitur,ibid.23. Petrum Mediceum reſtitutere nititur ibid. Senas,inde Romam pergit,ib.25. Romam occupat,ib 27 eam ingreditur.1495.2. eius poſtulata a Pontifice, ibid.9 quæ diu Romæ hæſerit.ibid. Neapolim ingreditur ibid. quod eius omnibus eum ſuis Romam tenere cogitat & cur ibid 11.Neapoli inauguratus diſceſsit ibid,22.eius vota,ib. 13.in ſilente ei Pontificem reſponſum,ibid.iter verſus Galliam ibi ad Venetos Legatum mittit & cur,ibid.eius filius moritur 1495.9.in Galliam reditus parum decorus.1496.1 in Italiam redire incupit ſed impeditur,1496 6.item 1497.1. & 1498.1. moritur & deſcribitur 1498 3 eius funus & exequiæ ibid continentiæ ipſius exemplum ibid. epitaphium ibi in diuinæ iuſtitiæ miniſtrum ad puniendam Italiam electus, fo.449.co.2

Caſimi Perſarum Regis legatio ad Sixtum IV. 1471 9

S.Caſimirus Poloniæ Rex moritur, eiuſque vita deſcribitur. 1484.27.miraculis claret, ibid.in numerum Sanctorum refertur. ibid.

Caſimirus Poloniæ Rex Walachos in tutelam ſuſcipit.1485. 2 moritur. 1492.55

Caſpar Cotteregalis terræ incognitas perquirit. 1500.19

S.Cathaldi quondam Epiſcopi Tarentini liber prophetiarum miraculoſè repertus. 1492.51

Catherina Boſnæ regina moriens Eccleſiæ Ro. ſuum regnum legat. 1478.20

Catherinæ Riarij occiſi vxoris audax facinus, 1488.6

Catherina Sfortia Alexandrum VI. Pont. veneno petit.1499.4

Cenſurarum Eccleſiæ contemptores quidam in Germania Bohemi de fide tua ſcribunt. 1501.16

Ceremoniæ in traditione gladij & pilei. 1499.10.

B.Cherubinus Minorita moritur,1448.28, eius in concionando efficacia. ibid.

Chriſtiernus Daniæ Rex Romæ honorificè excipitur,1474.10 religioſus & modeſtus,ibi.11. diſſidentes principes conciliare ſtudet ib.moritur, 148.16

Chriſtianorum contra Turcas expeditio.1501.6.ſed ſatis languida ob inteſtinas diſcordias. ibid.7

Chriſtus poſt aſcenſionē in cœlū pluribus apparuit, fo.455.c.2.

Clemēs Caponius laicus Minorita vir ſāctus moritur,1472.14

Clementis VIII. conſtitutio de ſtigmatibus S.Catherinæ Senenſis. 1483.80

Columbus noui orbis repertor deſcribitur. 1497.13

Columnenſes Pontifici Alexandro VI.& Alphonſo Neapolis regi metuendi 1494.10

I N D E X.

Cometa [illegible] incestuoſi [illegible] diuinitus puniunt. 147[illegible].17.
Comit[illegible] quadam Hollandiæ multarum prolium [illegible], 14[illegible].2.
Cometæ duo apparent. 1472.28
Concilia[illegible] lacunatur decem annorum, 14[illegible].10.
Concilij Hiſpanici decreta, 147[illegible].5
Concilia[illegible] quas cauſas celebrentur, 1478.5
Cong[illegible] aperitur & Chriſtianam religionem ſuſcipit, [illegible] & multi proceres baptizantur, ibid.
Con[illegible] Medi[illegible]rum cæduntur, 1478.[illegible].140
Conſalui [illegible] ad Alexandrum VI. libera verba, 1497. [illegible]
Cal[illegible]bitam occupat. 1501. 11
B. Conſtantius [illegible] Dominicanus moritur, 1481. 18.
Conſpiratio in regem Angliæ, 148[illegible] alia in regem Luſitaniæ ibid. [illegible] alia in Genuenſium ducem, ibid. 15.
Conſtitutio Sixti IV. de beneficiis & alijs in Gallia ſeruandis, 147[illegible].15. Maximiliani I. Imp. contra blaſphemos & temerè iurantes, 1495. 20.
Controuerſia de iuriſdictione inter Epiſcopum Cantuarienſem & Londinenſem, 1496. 20.
Controuerſia[illegible] inter Ordinem Prædicatorum & Minorum de Conceptione B. Mariæ Virginis, 15[illegible].10.
Cruce[illegible] in veſtibus hominum [illegible] apparent, 1501. 23
Cruce[illegible] in Pruſſia Poloniæ regi rebelles, 1501.7
Crudelem [illegible] Minoritæ [illegible] ad Hieronymum Sauonarolam perdendum, 1498.12.
Cuſpis lanceæ Chriſti a [illegible] donatur Innocentio VIII. 1492.5.

D.

Dæmonum incuborum & ſuccuborum exempla in Scotia, 1486 18.
Dæmoniaca [illegible] Lauretana liberata, 1489.17
Dæmones [illegible] quoddam in Morauia, [illegible] occupant, 1501 11.
Decretum de reformatione clericorum Ferdinandi Hiſpaniæ [illegible] Ximenij Archiepiſc. Toletani, 149[illegible] 25.
De[illegible] S. R. E. Cardinalium ſuper [illegible] de Conceptione B. M. Virginis, 15[illegible] 10.
Demon[illegible] B. V[illegible] miracula operatur, 1496. 11
Diabolus [illegible] mulieribus [illegible] viſus, 1492.42
Diethetus [illegible] Archiepiſcopus Moguntinus moritur, 148[illegible] 6.
Dionyſius Carthuſianus moritur, eiuſque, [illegible] 1471.22. [illegible] ibid. [illegible] reuelationes, [illegible] Epiſcopum Leodienſem [illegible] conatur, [illegible] Lutetio, [illegible] contemptor, [illegible] contra [illegible] ibid.
Diploma Sixti IV. de [illegible] 1484.7
Diploma Alexandri VI. [illegible] de nouo orbe, 149[illegible]
Di[illegible] in prouincia Eccleſiæ Conſtantienſis, 14[illegible].8. [illegible] alios prælatos & Ordines Mendicantes [illegible].
Diſſent[illegible] Ludouicum Gallorum & Ferdinandum Hiſpaniarum Reges [illegible], 1502.8
Dominicus Caſanus Dominicanus floret, 149[illegible].19.
B. Dominicus Leoneſſa Minorita [illegible], 1497 27

E.

Eberardus Wirtembergenſis Comes viſitat limin. Apoſtolorum, 1482.19
Eccleſia Romana ſola Catholica & uniuerſalis [illegible].
Eccleſiæ ſtatum deplorat Cardinalis Papienſis, 147[illegible]. 11.
E[illegible] 145[illegible] 20
Eduardus IV. Angliæ rex [illegible], 148[illegible].51
Emmanuel [illegible] rex Luſitaniæ, 149[illegible] ad Pontificem [illegible] 1496.1[illegible] [illegible] naues in Indiam Orientalem mittit, 1497.17. [illegible] & pileo a Pontifice donatur, 149[illegible] eius Legatus Indiam Orientalem & reg[illegible] ibid. [illegible] Chriſtum perducendis [illegible] 150[illegible] propaganda in Indijs Orientalibus [illegible] 150[illegible].11.
Compoſtellam proficiſcitur ibidem
Epiſcopus Leodienſis Dionyſio Carthuſiano poſt [illegible] damnatus oſtenditur, 14[illegible] 30.
Epitaphium Paulæ Octauiæ, [illegible]
Euangeliſta Balbonis Minorita moritur, eiuſque [illegible] 1494.74

Euchariſtiæ cultus in periculis [illegible], 14[illegible].18
[illegible] Siculi moritur, eiuſque vita deſcribitur, 145[illegible].
Excommunicationis effectus, 1481.19
Exemplum vindictæ diuinæ in S. Euchariſtiæ violatorem, 1496.10

F.

Factiones duæ Florentiæ alborum & griſeorum, 1497 9
Familia Comitum Tuſculanorum extinguitur. 1477 [illegible]
Ferdinandus Corteſius barbarorum deuictor naſcitur, 1485.25
Ferdinandus Arragoniæ & Siciliæ Rex claſſem inſtruit contra Turcas 147[illegible].7 [illegible] a Sixto IV. conceſſum. ibid. 8 ſubſidium cum Venetis propter Cyprum, 147[illegible].10. iniqua poſtulata & machinæ, 1474.9 Venetos [illegible]. 1477.6
Ferdinandi Neapolitani Regis crudelitas in Comitem Montorij, 1485.8 ab eo proceres regni deficiunt. ibid. 3 auxilium a Florentinis petit, ib. 4 pacem cum Innocentio VIII facit, 1486.4. ſed non ſeruat pacta, ibid. 7. [illegible], 1488 6 eius varia facinora, 1489.5 regno priuatur, ibid. Innocentium Pontif. fruſtra apud Principes denigrare conatur, 1490.1 pacem facit cum Pontifice, 1492.9 eius cum Alexandro VI. diſcordia, 1493. 9 ſollicitudo & cura ob aduentum Gallorum, ibid. 13 moritur & deſcribitur, 1494.[illegible] 1495.3
Ferdinandus Caſtellæ Rex inducias cum alijs Regibus facit. 1477.10 & cum Rege Mauro Granatenſi. 1478.15 Granatenſes Mauros debellat, 1483. 14 & 148[illegible].1489.11
Ferdinandus Hiſpaniæ Rex fidei tribunal erigit, 148[illegible].10 aliquot inſulas conquirit & occupat, ibid. 15 eius zelus pro fide. 1485.16 erga Apoſtolicam Sedem deuotio, ibid. 17 virtus & honeſtas, ibid. 8 Regem Neapolitanum officij admonet, 1488.4 Granatenſes oppugnat 1490. 3 Inquiſitionis officium promouet, 14[illegible].5 Mauros [illegible] & Granatâ obt[illegible] ib. 4 Granatâ [illegible] reduxit. 1492. Letus more, deſcribuntur, ib. [illegible] ad ſalutem Hiſpaniæ natus. ibid. de eo Carmelitæ cuiuſdam vaticinium, ibid. Catholici titulo donatus & cur, ibid 2 præſens vitæ periculum euadit, 1492.54 propoſitum ſuum denouo [illegible] Alexandro VI. 1493. 18 Galliæ Regem ab attentatis in Pontificem deh[illegible], 149[illegible].4 cum [illegible] principibus contra Gallos fœdus init, eiuſque conditiones, [illegible].5
F[illegible] ſtatus, 1474.6 periculum, 1479. [illegible] g[illegible] Neapolitanum, [illegible] 1497. [illegible] in corrigendis [illegible] ſolicitudinem, ibid. 25 de Repub. Chriſtiana [illegible] 1498, 33 ad Pontificem Oratorem mittit. 1499. 2 [illegible] conditiones pacis nomine Frederici Regis Neap[illegible] ibid 4 [illegible] Franciſco Ximenio & [illegible] 17 Minorita Granatenſes comprimit, ibid. aliam [illegible] Regi [illegible] ibid. 18 cum Gallo de Regni Neapolitani poſſeſſione [illegible] conuenit. 1502. 3 de eo [illegible] prolectione conſultatio & cratio[illegible]. ibid. 4 Sixt. IV. reconciliatur. 1480 1 oratio & ad eum Sixti [illegible] ib. d. [illegible] conditiones fœderis, ibid. 4 corrupti mores, [illegible] adhæret Arragonijs. 1494 14 & Pontifici [illegible] Gallis [illegible] & quibus conditionibus, ibid. 23 [illegible] ſtione [illegible] & orator[illegible] ibid 32 cur eorum reipublica ſæpius turbata ibid. eorum epiſtola ad Pontif. pro Sauonarola. 1497.[illegible]4
Filomarina familia apud Neapolitanos nobilis. 14[illegible].4
F[illegible] Chriſtianorum [illegible] Turcas, 1480 21
Fons in Belgio [illegible] erumpit, 1458 27
Fratricellorum hæreſis in Bohemia vnde dicta. 1501.17 eorum obſtinatio. ibid.
Franciſcus Ximenius Franciſcanus fit Archiepiſcopus Toletanus. 1495.25.[illegible].427 eius ſanctitas & vitæ modus, ibid. [illegible] prouincia deſiderat, [illegible] 428. [illegible] Ordinis ſui Monaſteria reformare curat. [illegible] & virtute ib d. & [illegible] miniſtrum Generalem ſui ordinis [illegible] 431. [illegible] ſibi [illegible] ibid. [illegible] formas, 1496 18 in [illegible] Minoritarum Obſeruantes introducit, ibid. 19. & 1497.25 vide Ximenius.
[illegible] in Hiſpan[illegible] curat, 1502.[illegible]
Nouam Bibliorum editionem faciendam curat, ibid.
Franciſc[illegible] quod ſanctitate [illegible] ſignea 1480.47
Franc[illegible] Ribere cenſura de ſcriptis Dionyſij Carthuſianis [illegible], 1478 33
B. Franciſcus Thomaſucus Minorita moritur. 147[illegible].33
[illegible] eiuſque ſanctitas, 148[illegible].7
[illegible] 1485 23
[illegible] Minorita moritur, 1488. 22
[illegible] Paulus propheta de Hieronymo Sauonarola, 149[illegible].
F[illegible] Guicciardini teſtimonium de Hieronymo Sauonarola, 1491.13
Franciſcus Piccolhomineus in Pontificem eligitur, 150[illegible] 6.

Pij III. nomen eligit. ibid.
S. Francisca de Cumis Ord. Seruitarum moritur. 1497.51
Fridericus Imp. Maximilianum filium in Regem Ro. eligi fa-
cagit. 4176.4
Florentinos & alios principes cōciliare ſtudet. 1479.4. cum Rege
Hūgariæ reconciliatur, 1480.24. nō ſegnatius vnit in Italiā &
cur 1489.1. moritur, 1493.2. deſcribitur ib. eius funeralia. ib.3
Fridericus Palatinus in habitu Minoritarum ſepelitur.
1477.16.
Fridericus Comes Palatinus Obſeruantib. monaſterium con-
dit. 1480.46
Fridericus Ferdinandi Neapolitani Regis filius Romam venit,
atuſque propoſito. 1492.49
Fridericus Neapolitanus Rex toti regno gratiſſimus. 1496.21. e-
ius laccimæ. 1497.21 Pōtifici in omnibus incōmodat. 1500.13
Fur quidam d[illegible] puniunt. 1498.28
Futuras Italiæ calamitates aliis præ[n]unciaut. 1494.15

G.

GAleaz. Sfortia claſſem inſtruit contra Turcas. 1477.6. occi-
ditur, quomodo & qua occaſione 1477.5. deſcribitur. ibid.
Galliæ regibus vndeius in regnum Neapolitanum. 1495.9
Galli regnū Neapolit. occupāt. 1495. 7. illecebris eius regni nos
perdūt. ib. alia eorū ruina ib 8. aliæ grauiores. ib. 9 omniū ndia
in ſe cōcitāt. ib. 11. quib' cōditionib' Italiā reliquerint. 1496.1
Gandentium violentia. 1482.5
Georgio Podiebracio Bohemiæ Rege mortuo quid in Bohemia
acciderit. 1481.14
Georgij Cebalij Minoritæ vita & obitus. 1499 20
Genuæ tumultus. 1488.7
Gurius bataglia Cardinalis laudatiſſimus. 1493 66
Granatenſe bellum. 1483.10.1485.11.1487 10
Granatenſis vrbis obſidio & deſcriptio. 1491.4. deditio, eiuſque
conditiones. ib. & 1492. ob eam receptam magna lætitia ibid.
Guilielmus Arenberg us Epiſcopum Leodienſem occidit. 1481.
a filium ſuum Canonicis obtrudit. ibid.

H.

HÆreticorum libri noxij & meritò prohibiti. fo. 161. co. 1. ar-
gumenta contra imaginum venerationem ſoluuntur a.
fo. 167 c. 1.
Helena Poloniæ Regis vxor Cracouiam venit. 1500.15
Henricus VII. Angliæ Rex in carcerem coniectus occiditur.
1472.48.
Henricus VII. Angliæ Rex quomodo cū Aſtrologo egerit. 1492.
55. petit Hēricum VI. prædeceſſorē ſuum canonizari 1496 20
Henricus Caſtellæ Rex diſſidiis domeſticis agitatur. 1471 11. et
reconciliatur Rex Arragoniæ laborante Sixto. IV. Pontifice.
1474.24. moritur. ib. ob eius mortem omnia nutant. ibid.
Henricus Loanius Carthuſianus vir pius moritur. 1481.17. eius
vita. ibid.
Hermetis Bentiuolij immane facinus in familiam Mariſcot-
tam. 1501 9
Hermolai Barbari studium & mors. 1493 8
atrium bello ardet. 1473 16
Hieronymus Riarius Pontificis neceſſarius occiditur. 1488.6
Hieronymus Sauonarola Dominican' Prior S. M[illegible]
1491.20. eidē [illegible] Laurentius Medices. ib. eius vita [illegible]
prolixe recenſentur. ib. c1. ca[illegible] regularis & virginitatis [illegible]
gētiſſimus cultor. ib. 26 vitia hor[illegible] argui[illegible]. ib. 27. 8.
hoſtū de[illegible] ib. 28 & 29. Apocalypſim e ſuggeſtu ea
[illegible] ib. 30. futura prædicit. [illegible] ib. 31.
[illegible] ib. 34. affabilitas &
benignitas. ib. 35. a principibus & [illegible] male vexētur. ib.
[illegible] ibid. 36 in oratione aſ-
ſiduus & feruens ub rapitur in extaſim ſæpiſſimè. ibid. cordiū
a[illegible] ib. 37 eum damones timent. ib. 38 in aduerſis
conſtās. ib. 39. & 40 duos ob[illegible] repreheādit. ib. 41 atq;
p[illegible] diuina ope euadit. ib. 42 ægri diuinitus ſanatur. ib. 43
diaboli præſtigias agnoſcit. ib. 44. quæ p[illegible] cōcione dixerit qua
d[illegible] Rex Galliæ Italiā intraoit. 1494.19 eiuſdē ad Regē Galliæ pro
Florentinis [illegible] admonitio Regi data. ib. futura prædi[illegible]
ib. 30. Florentinis impendētia mala aucerit. ib. eius apud Flo
rentinos magna authoritas. ib. 34. prædictiones eius eueniunt.
ib. 37. de eo Philippi Cominæi teſtimonium. 1495.13. itē Guic-
ciardini ib. multa patitur ib. fo. 432. co. 2. pro vate habetur. ib.
concionū dimunus ei interdicitur. fo 433. co. 1. Florentini ob
id intercedunt. ib. co. 2 eius ſermo, ib prolixè narrat ipſe merites
ſiue geſta. fo. 433. co. 2. & ſeqq. maximā habet auditorum fre-
quentiā fo. 495 33. Maximiliani Cæſaris introitum in Italiā aduē
tum prædicit. 1498. 9 ſupplicationē inſtituit. ib. 10. itē alteram.
ib. eius viſio. ib. prædictio de Petro Medices impleta. 1497.4.
infimos facit, dæmones terra & ſpiritu prophetico alacres. ib. 5
impetitur a Ludouico Sfortia & aliis Eccleſiaſticis. ib. 6. Mar-
ſilium Ficinū & alios doctos viros conuertit. ib. 7. iouentutem
reformat. ib. 8. alit mors intentatur. ib. 9. varijs calamitatis apud
Pontificem impetitur. ib. 10. excommunicatur & cur. ib. 11 e-
ius variæ epiſtolæ ad Pōtificem. ib. 12. & ſeqq. concionari pro-
hibetur a Pontifice. ib. 17. eius ad Pontificem reſponſio. ib. 18
varia ſcripta. ib. [illegible] in carcerem conijcitur & comburitur. 1498
5. & ſeq. tanta ſupplicii. ib. prolixa de ipſo hiſtoria, & varia mi-
racula recenſentur. ibi. 9. & ſeqq. vſq. ad 30.
Hiſpani & C[a]ll[i] parti numero congreſſi fortiter pugnant. 1502 6
Homines Sylueſtres viſi. 1490.35
Homo incognitus Romæ concionatur cum ingenti admiratio
ne. 1490.17
Hugo Hetruriæ Marchio fundatur. 1490 28. eius v[e]ncrem [illegible]
aurea fortuitò annulum pronubalem B. Virg. nanciſcitur. [illegible]
Huſſitæ in Bohemia tumultuantur. 1483 12
Hydruntum a Turcis captum reſtituitur. 1481 4
Hyems rigidiſſima. 1492.35

I.

IAcobus Cypri tyrannus moritur. 1473.49
Iacobus Picens Minorita moritur, eiuſque vita recenſetur
1476.19. varia patrat miracula. ibid. c1. 23. inquiſitoris mu
nere fungitur. ibi 22
Iacobus Vlſonis Epiſcopus Vpſalenſis vir prudens & modera-
tus. 1478.18
Iacobus Cardinalis Papienſis moritur, eiuſque teſtamentum.
1479 31. vide Cardinalis Papienſis.
Iacobus Scotiæ Rex regno pellitur. 1483.10. coniurationem
patitur. 1488 8
B. Iacobus Philippus Seruita moritur. 1483.23. eius vita. ibid.
miracula. 1488 11
B. Iacobus Papienſis Minorita moritur. 1488 12
B. Iacoba Monialis moritur. ibid. 13
Iacobus Canus Luſitanos Congi Regnum in Africa aperit. &
Euangelio viam ſternit. 1491.5
B. Iacobus Alemanus Dominican' Vlmæ natus moritur 1492.9
Romam proficiſcitur & fit miles. ibid. à militum vitijs abſti
net. ibid. militiam deſerit & Capitaneo cuidam ſeruit. ibid.
ordinem Prædicatorum ingreditur. ibid. varijs excellit vir-
tutibus, præſertim obedientia. ibid. miracula edit. ibid.
B. Iacobus Seſtius Minorita moritur. 1491.12
Iacobus Seta Cardinalis quis & qualis eius familia. 1500.23
Imago B. Virg. lachrymas fundens viſa. 1494.47
Iudæorum fides & mores, 1493 22
Innocentius VIII. fit Pontifex, 1484.14. eius ſtemma. ibid. 15
ope B. Virg. a colicæ doloribus ſanatur. 1485 18
diploma edit contra veneficos. 1484.23
ad pacem colendam natus, pacem ſuadet. 1485.1
Venetias abſoluit. ibid. 25. impeditur a bello Turcis infe-
rendo, 1485 7. S. Leopoldum Auſtriæ Ducem Sanctorum
Catalogo adſcribit. ibid. 4. principes Chriſtianos conciliat,
1485 1. pacem cum Ferdinando Neapolis Rege facit. ibid. 4
[illegible] ibid. 5 Genuenſibus
offenſos Florentinis coniungit. ibid. 9 Regnum Angliæ Hen-
rico VII confirmat. ibid. 12. diſpenſat ſuper eius matrimo-
nio. ibid. reſcriptum edit ad Bruxellenſes ib 14. controuerſiam
de ſanguine B. Virginis dirimit. ib. 15 Venetos & Au-
ſtriacos conciliat. 1487 5. aliquas officia venalia tuſtituit. ibi.
6. pacis fœdere non ſeruantem regem Ferd. orandum monet.
1487 7. non obtemperantem excommunicat & regno pri-
uat. [illegible] 8 Reges [illegible] & Angliæ conciliare ſtudet. 1488.9
item Imperatorem [illegible] circum Matthiæ Hungariæ Regi.
148[illegible] [illegible] cum Maximiliano. ibid. 2
Ferdinandum Neapolis Regem regno priuat 1489 5. nouos
creat Cardinales. ibid. contra rebelles Anglos edictum pro-
mulgat. ibid. 10. principes Chriſtianos in Turcas armare
ſtudet. 1490 2. apoplexia tangitur, ibi. 27. ac cum Norue-
gijs diſpenſat [illegible] vino poſſent ſacrificare, 1490. 19.
pacem procurat inter Vladiſlaum Hungariæ Regem & a-
lios principes. 1491.11 edictum promulgat contra eos qui
impediunt confugientes ad ſedem Apoſtolicam. ibid. 1. pa-
titur aliquot refractarios. 1491. 8. pacem facit cum Ferdi
nando Neapolis Rege. 1491. 9 [illegible] adit contra non [illegible]
uentes cenſuras Sedis Apoſtolicæ ibid. 11. principes Chriſtia
nos contra Turcas ſollicitat. 1492.13. Danniæ reginam ho
norificè excepit. ibid. 14
Alia quædam eius geſta. ibid. moritur. 1492. 15. aliqua de
eo narrantur ibidem eius elogium, ibid. 16. epitaphium
ibid. 17.
Inquiſitionis tribunal in Hiſpania cur inſtitutum. 1483. 23. eius
authoritas aucta. 1491 3
Interfectores Epiſcopi Leodienſis puniuntur. 1483.16
Ioannes Albertus Poloniæ Rex ſubſidium contra Turcas [illegible]
mittit & cur, 1501.7
Ioannes Cardinalis Medicæus exul & profugus Germaniam &
Galliam peruagatur. 1499.3
Ioannes Baptiſta Cardinalis & alij fœdus aduerſus Valentinum

petru-

percutiuntur, 1501. 8. moritur & deſcribitur. 1501. 16
Ioannis Hiſpaniæ principis nuptiæ & mors, 1497. 24
Ioannes Aldenardus Carthuſianus moritur, 1491. 1
B. Ioannes Piſtorienſis Minorita moritur. 1493. 32
Ioannes de Magdalena Auguſtinianus floret, 1492. 35
Ioannes de Louanio poſt mortem igne torquetur, 1471. 38
Ioannes Gruleimus Archiepiſcopus Gneſnenſis moritur, eiuſque vita, 1473. 17
B. Ioannes Caorſius Dominicanus moritur & miraculis ſtet, 1473. 21
Ioannes Archiep. Magdeburgenſis vir ſanctus moritur, 1475. 15
Ioannes Auguſtinus Ord. Prædicat. vir ſanctus moritur, 1476. 28.
Ioannis Alphonſi Luſitaniæ regis filij erga patrē pietas, 1477. 26
Ioannes de Weſalia [illegible] renocare cogitur, 1479. 8
Ioannes Aragoniæ [illegible] & per litteras filium conſolatur, 1479 [illegible] ibid. [illegible] deſcribitur, ibid. 12.
B. Ioannes a S. Facundo Auguſtinianus moritur, 1479. 34
Ioannes [illegible] Dux [illegible], 1481. 9
Ioannes [illegible] Epiſc. Wormatienſis eiuſque laus, 1482. 40
Ioannes II Luſitaniæ rex, 1481. 24, eius diſceptatio de [illegible] cum Ferdinando Hiſpaniæ et Caſtellæ rege, 1493. 21. moritur, eiuſque virtutes latè deſcribuntur, 1495. 4
Ioannes Trithemius floret, 1481. 42
B. Ioannes Leus Dominicanus moritur, 1487. 14
Ioannes [illegible] Dominicanus floret, 1490. 29
Ioannes Mil [illegible] in Epiſcopos procax carceri mancipatur, 1486. 13
Ioannes Vatalienſis Epiſcopus fit Minorita, 1490. 6
B. Ioanna Luſitaniæ [illegible] Ord. Prædicatorū moritur, 1490. 7 ob eximiam pulchritudinem à multis principibus fruſtra expetitur, ibid. pauperum mulierum pedes lauat, ibid. 10 corpus ſuum ſæuit, ibid. 8. eius lectus [illegible] ibid. 9. gubernando regno adhuc [illegible] a patre admouetur, ibid. 10. monaſterium ingreditur, ibid. 11. communis luctus ob eius diſceſſum, ibid. 12. [illegible] comprobat, ibid. 13. eius in religione exercitia, ibid. 14 de religioſæ vitæ ſtatu deſerendo tentatur, ibid. 15. [illegible] grauibus vexatur morbis, ibid. 16. occaſione peſtis diſcedit, ibid. [illegible] ibid. 18 eius cœnobium plures capetunt, ibid. [illegible] prodigia præcedunt, ibid. 19 generaliter [illegible] viatico munitur, ibid. 20. medicos recuſat. ibid. 21 moritur, ibid. 22. herbæ & arbores ea mortua arcſcunt. ibid. 23. [illegible] fiunt, ibid. 24. carmina in eius laudem ibid. 25.
Iſabella Ferdinandi Siciliæ Regis filia honorificentiſſimè Romæ excepta, 1477. 11. eius pietas & clementia, 1477. 12
Iouianus Pontanus [illegible] ingratitudinem ſugillatur, 1495. 1.
Iſaias Bonet Auguſtinianus moritur eiuſque vita, 1471. 34
Iſraelitæ in [illegible] dolialariæ fuerunt, fo. 167. col. 1
Italorum diſcordiarumque origo, 1478. 1. & ſeq
Italus quidam [illegible] in Gallia apparet. eſuri. 18. item alius ſed doctiſſimus, ibid 19
Iubilæus annus ab [illegible] VI. indictus in annum ſequentem prorogatur, 1500 3
Iudæi puerum Tridentinum crudeliter occidunt, 1475 13. puniuntur. ibid. 14
Iudæorum multa [illegible] a S. Vincentio Ferrerio cōuerſa 1481. 1[illegible]
Iudæi V. Sacramenti [illegible] tractantes cauſti, 1491 6. 7. Hiſpania pelluntur [illegible] facuntur in Polonia. & [illegible] pelluntur, 1497. 26
Iulianus Medices [illegible] 1477. 1. eius cæde Medicæorum familia [illegible] 1478 ibid.
Iulianus Rouerius [illegible] Fridericum Neapolitani Regis filium [illegible] magni. 1497. 49. Romanus [illegible] regem Galliæ ad bellum Italicum concitat, 1494. 3 [illegible] Galliæ Regi darum, ibid. 7 Italiæ calamitatum [illegible] inſtrumentum, ibid. 15 Regi Galliæ [illegible] inculcat. ibid. 28. principum calumni[illegible] & author [illegible] nominis quod Iacobus Alexander VI [illegible] habet, author. 1495. 1[illegible] fante fortunæ [illegible] Florentina [illegible] viget. 1499 3.
inſidias ab Alexandro [illegible] eludit, 1503. 8

L.

LAdiſlaus Hungariæ [illegible] Beatricis Mathiæ regis viduæ [illegible], 1491 [illegible] de Turri [illegible], ibid 7
Ladiſlaus Sigiſmundi [illegible] Poloniæ regis [illegible] anno 1624. ab Vrbano VIII. ad [illegible], 1499 9. Romæ magnifica excipitur [illegible] donatur, ibi. eius [illegible] ceremoniæ, ibid. panegyricum [illegible] ibid. 13 donis honoratur, ibid.
S. Lamberti Martyr. [illegible] viſitatur, 1489. 13
Lana piorum apud [illegible] Belgio, 1497. 29
Lancea Chriſti [illegible] 1492. 6. eius cuſpis donata Innocentio VIII. ibi 5. quæ veritas miraculo probata, ibi 7. ad varia loca [illegible], ibi. 8.
Lapideda quidam Moguntiæ caput. S. Annæ Marcodunam transfert, 1500. 22.
Latinus Cardinalis Vrſinus moritur & deſcribitur. 1477. 17
Laurentius Carthuſianus floret, 1477. 13
Laurentius Medices Sixti IV. conatib. obſiſtit, 1477. 5 [illegible] regē Ferdinandum [illegible], 1481. 5. [illegible] Vrbano conciliat, ib. 8 [illegible] tur, eiuſque reuerentia erga ſacram Euchariſtiam narratur 1492. 18. eius facta recenſentur, ibid 19. Carolum VIII. Galliæ regem Florentiam vocat 1494. 18
Lauretanæ ædis deſcriptio. 1489. 16. miracula, ibidem.
Laurentius [illegible] pſeudo monachus reformationi à Ximenio tolletoria reſiſtit, ſed fruſtra, [illegible] 8. co. 2
Leopoldus Auſtriæ Dux Sanctorum catalogo aſcribitur, 1485 14. multis claret miraculis, ibid
Leſbos inſula a Chriſtianis recuperata, 1480. 5
Liber propheriarum S. Cathaldi miraculoſè repertus, 1492. 11
Lis inter Canonicos regulares & Auguſtinianos propter habitum ſuſcitatur, 1484. 1
B. Ludouicus Placentinus vir ſanctus moritur. 1480. 4
Ludouicus S. [illegible] Cypri [illegible], 147[illegible] 11. regno cedit & monaſterium ingreditur, ibid
Ludouicus XI. Galliæ rex concilium celebrat, 1477. 8. res [illegible] ſtitutas habet. ibid. fererrum D. Martini ornat. ibid. quid patitur a Sixto IV. Pontif, 1478. 4 ferociores in ipſum, 1479. 6 multis vexatur morbis, 1482. 3 eius ſapientias, ibid. pacem facit cum Maximiliano, eiuſque leges, ibi. 5. moritur, 1483 6 quales ipſius mores, ibid.
Ludouicus Borbonius Leodienſium Epiſcopus occiſus, 1482 4
Lodouicus Sforria quale conſilium dederit de oratoribus ad Alexandrum VI. mittendis, 1492 48. adhærere eidem, 1493. 9 ſocietat cum contra Ferdinandum Neapoli regem, ibidem Carolum VIII. Galliæ regem in Italiam euocat, ibidem orationes legatorum eius ad regem Galliæ, ibi. 10 cernimus Italiæ malorum author, 1493. 13. & 1494 [illegible] eius temeritas & aſtutia 1493. 13. ambitio, 1494 1. aſtutia ſua Mediolani Dux creatur, ibid. 17 Galliæ regi [illegible], ibi 20 aſtrologum quendam magna impenſa ſtolidè alit. 1495 59 regis Galliæ conatus retardat, 1495. 11. cum Maximiliano tranſigit. 1492. 7. Piſas appetit. ibid. Sauonarolam imperit, 1497. 6. ei ceſſ minus proſperè ſuccedunt, 1499. 2. Mediolanenſes fruſtra conciliare nititur, ibidem. omnibus relictis in Germaniam fugit, ibid. cum fratre Aſcanio a Gallis capitur, 1500. 11. decem annis captiuus moritur, ibidem eius mores deſcribuntur, ibid.
Lubecæ Concilium Epiſcoporum, 1472. 10
B. [illegible] Ord. Prædicatorum vita & obitus, 1485. 18
[illegible] inter acotu Virginis Lauretanæ ſedata, 1496 12.
Luſitani in India fidem & imperium dilatant, 1481 18. item in Africa & regno Congi, 1491. 5, item alibi. 1491. 22. Abaſſinos ad communionem cum Romana Eccleſia [illegible] tant, ibid.

M.

MAhumetes Turcarum Imp. moritur, 1481. 2. qualis fuerit, ibi. eius epitaphium, ibid 3.
Mala de proximè dicta difficultes, bona facilè credenda, fo. 472.
Maleficia quædam pueram è cunis furatur, 1484. 14
Maleficij cuiuſdam mira confeſſio, 1496. 11
Marani idem Chriſti abiectam reſumunt, 1495. 12
Margaritæ Auſtriacæ nuptiæ cum Hiſpano, eiuſque epitaphium, 1497. 24
B. Maria Mutinenſis Dominicana vita & obitus, 1499. 22
B. Maria Magdalena Coptiana moritur, 1472. 38. eius vita, ibidem.
B. Maria Genuenſis Deiparæ deuotiſſima, 1483. 11
Marianus de Genazano Auguſtinianus inſignis & popularis concionator Florentiæ, 1491. a Hieronymo Sauonarola multas calamitates conflat. ibid. vellitur & deſeritur, ibid.
Marcus Aquilegienſis a Card. S. Marci res geſtas [illegible] 1474. 1.
Marcus Antonius de Dominis Archiep. Spalatenſis errores ſuos reſorbet, 1479. 10 inconſtans in priſtinos errores relabitur, ib. 11. [illegible] de [illegible] ibid. 12 quo anno defecerit, ib. 13. reſipiſcere [illegible] ibi 14. ſuperbus & impudens, ib. fugam meditans capitur & incarceratur, ibid. 15 moritur, ibid. 22. cadauer eius cum imagine & ſcriptis comburitur, ibid. 24
Martinus Lutherus hæreſiarcha naſcitur. 1483. 21
Matthæus Potanus Eccleſiæ Ro[illegible]. 1472. 24
Marſilius Ficinus à Sauonarola conuertitur. 1497. 7
Matthæus Carrarienſis Dominicanus moritur, eiuſque vita. 1471 35
Mathias Hungariæ Rex conſpirationibus agitatur, 1471. 3
Metropolitam Bedaeam in carcerem coniecit. ibid. inqui[illegible]

animi vit,1475.7 cum Turcis pacem facit indignante Pontifice,ib.8 & Turcis inferior & cur,ib.10. eius victoriæ de Turcis ibi.Christianis principibus moleſtæ,1475.5 auxilium contra Turcas petit,1477 admiſſe Turcis Imp.Ro. oppoguat.ibid.3.cum Turcis pugnat & victoriem obtinet. 1480.24 Viennã capit.1485.4.electionem Maximiliani I. Impedire conatur, & multas vrbes capit.in Auſtria 1486.2. pacem facit cum Imperatore & cur,1489.7.& ſeq. moritur. 1490.4
Matthiæ Tiburtini Minoritæ hæreſis. 1498.31
Mauri Granatenſes inter ſe diſcordes ab Hiſpanis vincuntur. 1485.14
Maurus quidam Granatenſes ad ſeditionem incitare nititur, 1492.1
Mauri Luſitania pelluntur. 1497.26
Mauri Granatenſes quibus modis ad Chriſtianam religionem perducti.1500.16 eorum tumultus. ibi. 17
Maximilianus Burgundiæ Dux à pace non abhorret, 1478.7 eligitur in Regem Romanorum 1486.1.capitur à Brugenſibus & ſatis indignè tractatur, 1488.1 liberatus poſt tertium menſem.ibid.quibus conditionibus. ibid.2. pacem facit cum Flandris,1489.3 cum Carolo VIII Galliæ Rege, ibi.4.fit Imperator,1493.24. miraculum quod illi contigit. ibid.25. conſtitutionem edit contra blaſphemos & temere iurantes 1495.20.Italiam petit & Piſas venit,1496.7 oratores ad Pontificem mittit, 1502.7
Medices Florentinis quantopere exoſi, 1494 21
Mediolanum & aliæ vrbes Galliæ regi deditur.1499.2. fo. 534.co 2
Meligalus Rhodi proditor diuinitus punitur. 1480 8
Melilla Africæ oppidum à Luſitanis occupatum. 1497.30
Michael quidam Indus gentilis fit Chriſtianus. 1500 18
Minoritæ in Hiſpania monaſterijs ſuis extruduntur, ſubſtitutis Obſeruantibus. 1496 19. idque cum magno tumultu. 1497.25.
Minoritæ cuiuſdam hæreſis 1498.31
Minoritæ cuiuſdam crudele inceptum ad Hieronymum Sauonarolam perdendum. 1498.15
Miracula B.Virg.1482 11.1485.20. eius cultus augetur.ib.19.
Miracula Virg Lauretanæ. 1489.17
Miraculum B.Virg Halenſis circa nobilem captiuum.1478. 18.1480.12.
Miracula circa imaginem B.Virg.Romæ 1471.19.& 1478 27.
Miraculum circa [illegible] hæreſiarum.1478.27.a cultum Vir.1478 51
Miracula ab inuocatione S.Stephani Epiſcopi Dieſis.1471 19
Miracula quinq, martyrum Franciſcanorum. 1476.24
Miracula circa annulum pronubalem B.Virg.1480.10.& ſeq.
Miraculum circa imaginem B.Virg.apud Leonicum in Gallia. 1486.10 alia miracula iuxta Venetias. ibid.17
Miracula B. Iacobi Scrutta. 1488 11.
Miracula à deuotione in B.Virginem. 1490.33.1499 19
Miraculum pro cultu B.Virg.apud Mitradium. 1493.19
Miracula roſarij. 1494 41
Miracula Hieronymi Sauonarolæ. 1498 28.& ſeq.
Mons pietatis a quo inſtitutus. 1491 1[illegible]
Monſtrum iuxta Heidelbergam. 1486.
Monſtrum noui generis in S[illegible]ia. 14[illegible].16
Morum corruptela in vrbe Roma. 1[illegible].14
Mulier pactum habens cum diabolo precibus [illegible], Carthuſiani reſipiſcit. 14[illegible].28
Mulier in excommunicatione mortua intercapedine [illegible]nos reperta.1481,19.item de aliis qua [illegible] ib.[illegible]
Mulier quædam 17.proles vno partu edidit 148[illegible] 21
Mulier cum incubo rem habens tempeſtatis cauſa. 1485.18

N.

NArratio de prælijs geſtis inter Polonum & Turcam anno 1420.& 16.21. 14[illegible]
Narratio de oppugnatione Rhodi à Turcis 1480 1
Narratio de annulo pronubali B.Virg. 1480.26
Narratio de Inquiſitoribus qui ſub[illegible] in Hiſpania. 1485.15
Narratio de nobilibus quibuſdam Hiſpanis qui ſe pro Chriſtiano religionis defenſione pugnaturos deuouent. 1496.14
Neapolitani Gallos admittunt. 14[illegible]
Neapolitanum regnum occupatum à Gallis.[illegible] Hiſpanos deuenerit. 15[illegible]
Nequitia peſſimorum quorundam in German a. 14[illegible].16
Nicolaus Tronus Venetorum Dux Turcas oppugnat. 14[illegible]
Nicolaus Epiſcopus Pramiſlienſis moritur. 1475 17
Nicolaus de Saiix vir ſanctus & prophet. flores. 14[illegible].14
Nicola⁹ Perottus Archiepiſcopus Sipontinus moritur.1480 50
B Nicolaus Hollandi Dominicani vita & obitus 1468 36
Niphovis probus fit Patriarcha Conſtantinop.1489.14. cũ Eccleſ.Ro cõſentit.ib 15.eius epiſtola ad Epiſcopũ Ruthenũ ib.
Nouelium a Carolo Burgundiæ Duce obſeſſum. 1475.6
Noruegijs ad indultum vt ſine vino ſacrificent. 1490.39
Noui orbis repertio Põtifici ſignificatur 1493.19.10 cum religioſi varij ad prædicandam fidem mittuntur. ibid.22.

O.

OBignianus multis ſuperatis oppidis in Capuam irruptionem parat. 1501.[illegible]
Obitus & vita Thomæ de Kempis. 1471.21
Obitus & vita Dionyſij Carthuſiani. 1471.31
Odio haberi ab hominibus prædeſtinationis ſignũ.fo 480.c 2.
Oliuerius Card.poſt Turcarum cædem Rom. ouans ingreditur. 1473.1.

P.

PAnegyricum Podlouij Poloni Ladiſlao Poloniæ regis filio Romæ oblatum. 1499.15
Penſus Aquitinus Congi regis filius obſtinatus Chriſtianæ religionis aduerſatiue capitur & moritur, 1491.5
B.Paula Monialis moritur. 1498.13.
Pax inter Innocentium VIII. & Ferdinandum Neapolis regem.eiuſque conditiones, 1486.41.& ſeq.
Pax inter Maximilianum & Flandros eiuſque conditiones. 1489.3.inter Maximilianũ & Carolum VIII.Galliæ Regem 1489.1 ſeq.& 1493.2.inter Imp Fridericũ & Matthiam Hũgariæ regem,1489.7. inter Vladislaum Hungariæ regem & alios principes. 1496.1.
Pax inter Baiaſetem & Venetos fruſtra ſæpe tentata conficitur, 1503.1
Perſarum Regis Legatus Romam venit eiuſque promiſſa & poſtulata, 1474.15
Petrus Caponue Florentinos à Gallorum importunis exactionibus liberat. 1494.25
Petri Arandæ Epiſcopi Calaguritani errores, 1500.15
B.Petrus Caralt Dominicanus moritur. 1472 50
Petrus Cardinalis Riarius moritur,eiuſque mores, 1474.18 de illo epiſtola Card Papienſis,ib.17 eius prodigalitas,ib.19
Petrus Vxamenſis ob erroneam doctrinam damnatur, 1479 9
Petrus Dambuſſius Gallus Rhodiorum equitum Magiſter Rhodium contra Turcas ſtrenuè propugnat,1480.6 & ſeq. deſcribitur.eius ad Chriſtianos principes literæ de victoria contra Turcas,ibid. 22. claſſis Chriſtianorum contra Turcas præfectus,1501.4.
Petrus Briceiarius Franciſcanus vir Sanctus moritur.1480.47
Petrus Bagarolus I.C.moritur, 148[illegible].41
Petrus Arbus Inquiſitor occiſus miraculis claret. 1485. 10.& ſeq.eius rei inſtrumentum publicum, ib.12. ſanguis eius exſiccatus in magna copia fluit.ibid. necis auctores puniuntur. ibid.
B.Petrus Moglian⁹ Minorita moritur, & qualis fuerit,1489.19
Petrus Vatæus ſua temeritate res Luſitanorum in Africa in diſcrimen adducit. 1491.5
B.Petrus Minorita moritur, 1482.57 eius vita ibid.
Petrus Mendoza Card, & Archiepiſcopus Toletanus moritur, 1495 15.1427 co.1 Franciſcum Ximenes Regi cõmẽdat,ib
Petrus Me[illegible]ceus Florentiæ Dux patri diſſimilis Ludouico Sfortiæ ſuſpectus,1493 48.Aragonijs adhæret.1494.4. Ludouicum Sfortiam decipere tentat, 1494.8. cũ Galliæ regi prodit,ib 1, eius temeritas Florentinis diſplicet,ib.18.in periculo [illegible] totius auxilium ab hoſtibus petit,ibi. à Florentinis apud Galliæ regem accuſatur,1494.18.fugit Florentia, ib 20 eius domus direpta,ib.21.Florentiam iterum conatu tentat, 1497.3
[illegible]lippus Chimus Halſas tentans miraculo impeditur 1489.12
[illegible] Com[illegible] de Hieronymo Sauonarola teſtimonium, 1496 [illegible]
Picus Mirandula Ordinem Prædicatorum ingredi cupit, ſed [illegible] in eius ordinis habitu ſepelitur. 1494.23
[illegible] VIII Galliæ regē liberum eſſe imperauit. 1494. [illegible] periculo 1498 [illegible] à Sfortia appetuntur & à Venetis [illegible] ib.d.
Pius III. fit Pontifex & breui poſt moritur .1503 6.deſcribitur ibid 8 eius epitaphium ibid.
Poë[illegible] Vrbano VIII. portam tanctam aperiente Ladislai Sigiſmundi III. Poloniæ Regis filio oblata. 1499.11
Pœnitentiarii Ordinarii Romæ exterionem poteſtatis abſoluendi petunt ab Alexandro VI.eorumq, poſtulata. 1500.5
Pœnitentes quidam auſtere viuentes in Germania viſi.1501.21
P[illegible] quidam in comitiis Bohemiæ pro Caſimiro oratio, 14[illegible] 4
Polonia vnde nomen traxerit.eiuſq termini. 147[illegible].41
Re[illegible] prouinciæ & vires ib.nobilium libertas. ibid.
Poloni victoriam à Turcis reportant 1488.10
Presbyter quidam & Iudæi ob Eucharistiam violatam comburuntur. 1492.7
Præclari aliquid in Anglia moriuntur. 1502 13
Prodigia in agro Neapolitano, 148[illegible]
Prodigia, 1487.11
Prodigia bellum Neapolitanum denontiantia, 1494. 15
Proditores quidam acerbiſſime puniti, 1493.7
Prophetia eſt gratia gratis data non ſemper ſignum ſanctitatis, f 436,co.1.
Prophetæ non ſolent à ſe prædicta miraculis probare,f.437.2
Puella cũ incubo rẽ habet horrendu noſtrũ exitur,1486.18
Pueri Florentini legationem [illegible] ad magiſtratum,1497.9

Que-

Q.

QVerela defunctorum de clericis non ſoluentibus debitas preces, 1471.[illegible]
Quæque rationes cur Sanctorum canonizatio ad R. Pontificem ſpectet, 1496.[illegible]
Quinque reges ſpatio triennij in regno Neapolitano [illegible] 1495.[illegible]

R.

RAymundus Cardinalis Moguntiæ Iubilæū publicat, 1502.[illegible]
Reformatio cuiuſdam monaſterij impedita populari tumultu, 1483.19
Reinardus de Sickingē Epiſc. Wormatiēſis moritur, 1482.[illegible]
Religionis Christianæ deſertores puniti, 1485.10
Reliquiæ Leodienſium oſtentantur, 1489.13
Renatus Lotharingiæ dux Neapolis & Siciliæ regna ſibi adiudicari poſtulat, 1492.10
Reuelationes Dionyſij Carthuſiani, 1471.[illegible]
Renatus Acremontius Galliæ regia orator in via ſpol. 1500.2
Richardus Gloceſtriæ Dux, oppreſſis & occiſis filijs Eduardi regis, facit ſe regē Angliæ, 1483.11 & ſeq. eius doli & fraudes, ibid. filium amittit & conſpirationem patitur, ibid.
Rhodus a Turcis oppugnata, 1480.5. eius oppugnatio iterat ad longum referetur, ibid. & ſeqq.
Robertus Malateſta copijs [illegible] præficitur, 1482. [illegible] moritur & ſummis honoribus afficitur, ibid.
Rodericus Borgia Card. Legatus in Hiſpaniam mittitur, eiuſque Oratio pro concione, 1472.6. Tarraconem petit, & regeri [illegible] ſimonię abſoluit, ib. 7. Madriti ſplendidè excipitur, 1473. [illegible] infauſtus ex legatione reditus, ib.
Romana Eccleſia ſola Catholica & vniuerſalis, fo. 161. co. 1. & cur talis, 162. co. 1. illius primatus aſtruitur, ib. in illa ſola fides vera & ſcripturarum intelligentia, fo. 164. co. 1.
Romæ in vrbe & ſuburbio magna perturbatio, 1505. 8
Roborea gentis antiqua origo, 1471.3
Rosarij reſtauratio fit, 1474. 22. quibuſdam ingrata, ib. 38 [illegible] detractores ad diuortos puniti, ib. eius ſodalitas confirmatur, 1476.17. paratus prædicationem multa bona fiunt, 1478.13. multi viri primarij ſe ei addicunt, ib. eius ſodalitas approbata, 1479.17 Varia eius miracula, 1494.41.
Roſtochij magna ſeditio, 1491.6
Rupertus Bauarus Archiep. Colonienſis diſſidium habet cum ſuis Canonicis, & cur, 1474.15. in carcere moritur, 1480.59
Ruuereus Cardinalis Fridericum Neapolitani regis filium hoſpitio ſuſcepit eiuſque nuptiam præfracte agit, 1491.49. Roma iratus diſcedit, ibid.

S.

SAcrilegus quidam variè punitur, 1493.27
Sanctorum cultus licitus & antiquus, fo. 165. co. 2 inuocatio & imagines licitæ, fo. 166. co. 1. & 2
Sarmatia Europea eiuſque fines, 1472. fo. 4. a quibus populis olim habitata ibid.
Schiſma quam graue crimen, fo. 172. co. 1. et eo [illegible] dimanant, ibid.
Scodra a Turcis validè oppugnata 1477.5
Scotiæ Rex fratrem ſuum occidit, 1480.52 paret Legato Pontificis, 1485.8
Scoti in ſuum Regem coniurant, 1488.2
Seditio magna Koloch[illegible] propter nouum collegium. 1491.6
Seuerinenſes [illegible] à Polonis ad Moſcouitas deficiunt & cur, 1490.38
Siculus quidam Turcicam claſſem incendere conatus capitur, 1478.9
Simon puer Tridentinus à Iudæis occiditur, eiuſque martyrium, 1475.13
B. Simon Lipotcius Minorita Poloniæ moritur, 1482.26
Sixtus IV. fit Pontifex, 1471.2. de eius natalibus & moribus diuerſæ authorum ſententiæ ibid. eius ſtudia & progreſſus, ibid. 3 Eccleſiæ conſulere ſatagit, ibid. 4 Ferdinando Siciliæ Regnum [illegible] ibid 8 cruciatam in Turcas molitur, ib. [illegible] Cyprios componere ſtudet, ibid. 11. ſimultates Gallorum tollere ſtudet, ibid. 13 pacificando Bohemiæ [illegible], ib. 14 imminentis Hungariæ regno periculo ſuccurrit, ib. 15 Anglorum Scotorumque diſſidijs medetur ib. 16 diſſidentes Principes conciliare & in Turcas ſociare ſtudet, 1472.1 eius Legatus venit in Poloniam ib. 2 Beſſarionem Legatum in Galliam mittit, ib. 4 [illegible] in Turcas mittit, ib. 8 Galliæ Regem contra Turcas excitat, ib. 12 eius conſtitutio de beneficijs & alijs in Gallia ſeruandis, ib. 13 varia eius geſta, ib. 14 priuilegia monaſterij S. Saluatoris apud Meſſanam confirmat, ib. 15 Archiepiſcopum & Canonicos Colonienſes conciliare ſtudet, ib. 16 item Hildeſhemenſes, ib. 17. Epiſcopum Nitrienſem prorogat, ib. 18 cognitionem cauſæ inter Varmienſem & Camincenſem Epiſcopos Legato Cardinali committit, ib. 19. perſtringitur a Cardinali Papienſi, ib. 21. Gallum & Burgundum conciliare nititur, 1473.2. eius literæ ad regem Hungariæ, 1473.9. Iubileum indicit, 1475. 1. Cardinales creat, ib. 12. animaduertit in eos qui cō dia-

bolo pactum habebant, ib. 20. iubilæum auſpicatur, 1475. 25. defendit Rhodienſium legatos, ibid. [illegible] Turcas pr[illegible], 1476.1. petentibus nihil negat, ibid. 5. [illegible] ſolicita, 1477.7. contra [illegible] Florentinos & Galliæ regi conciliationem cogitat, 1478. 1 quid [illegible] Legatis ſuis Coloniam iturus, ibid. 9. excommunicat eos qui cooperati fuerant in cæde Epiſcopi Colon. ib. 10. roſarij fraternitatem confirmat, ib. 13. Archiepiſcopum S. Andreæ in Scotia deponit, ibid. 17. facultatem abſoluendi temperat, ibid. 19. Legatum mittit ad Imp. & quę ei iniunxerit, 1479. 2. 3 roſarij ſodalitatem approbat, 1479.17. Eccleſiæ Rigenſi epiſcopum præficit, ib. 59. Florentini ſe reconciliarunt, 1480 1. controuerſiam de annulo pronubali B. Virg. componit, 1480 16. Cardinales creat, ibidem. 44 Concilium indicit pro expeditione in Turcas, 1480 1. indulgentias pro eadem cauſa largitur, ibidem 2. lætatur ob mortem Mahometis Turcarum Imp. ib. 4. quietis cupidus ad bellum lacesſitur, 1482.4. Delinquentes caſtigat, 1482 1 pacem procurat. & sur. ibid. 2.
S. Bonauenturam in catalogum Sanctorum refert, 1482. 7. cum multis Principibus fœdus pangit in Venetos, 1483. 1. Venetos excommunicat, ibid. 2. Carolum VIII. Galliæ regem efficit admonet, ibi. 9. Controuerſiam de [illegible] S. Catharina Senenſis componere conatur, ibid. 20. item de Conceptione B. Virg. ibidem 21. item inter Canonicos regulares & Auguſtinianos propter habitum componere ſtudet, 1484.2. variæ calamitates eius mortem accelerunt ibid. 1. in morbum incidit & moritur, ibid. varia eius opera compendio recenſentur, ibi. 6 & ſeq. eius elogium, ibi. 9. Theodori Gazæ de eo iudicium, ibi. 10. poſt [illegible] mortem Romæ ſeditio, ibid. 11
Smyrna a Christianis capta. 1472.9
Spectra viſa vbi aliquis ſuſpenſus fuerat, 1494.48
B. Staniſlai Canonici regularis vita & obitus, 1489.18
Staniſlaus Kolkokam Ord. Prædicatorum qualis & quanta fuerit, 1490.68
Stellæ in meridie viſæ, 1491.13
B. Stano Ord. Prædicat. moritur, 1482. 9. eius miracula ibid.
Stephanus Valachiæ Palatinus auxilia a Polonis contra Turcas petit & impetrat, 1465.8. Regi Poloniæ ſe ſubijcit, ib.
Subſidiū contra Turcas a quibus principibus miſſum, 1501.3
Sudor Anglicanus innoteſcit, 1486.19
Supplicationes Leodij pro pace impetranda. 1489.19 earum modo & hiſtoria, ibid.

T.

TAxa redituum DD. Cardinalium pro ſubſidio contra Turcas, 1500.7
Tempeſtas ingens Conſtantinopoli, 1490 34
Tenaxi [illegible] Hiſpaniæ regno adiuncta, 1491.20
Teſtamentum Iacobi Cardinalis Papienſis, 1479.33
Theodori Gazæ de Sixto IV. iudicium, 1484.10
Thomas de Kempis moritur, eiuſque vita, 1471 28
Thomas de Turre [illegible] multa millia conuertit, 1476.14
S. Thomæ Apoſtoli aliquot geſte celebrantur, 1502.13
Titulus S. Crucis Romæ repertus, 1492. 2. aliqua de eo referuntur, ib. 3 quomodo Romam venerit, ibid. 4.
Tractatus Hieronymi Sauanarolæ de viſionibus ſuis & rebus a ſe geſtis, fol. 433. co. 1. & ſeq.
Trecenti ex ordine Prædicatorum pro Sauonarola [illegible] ingredi ſpondent, 1498.[illegible]
Tubingenſis Vniuerſitas erigitur, 1477.[illegible]
Tumultus in Hiſpania contra conuerſos ex Iudæis, 1473.6
Tumultus Genuæ, 1488.7. in Scotia, 1488.9
Tumultus Maurorum Granatenſium, 1500.[illegible]
Turcarum ingens & duplex clades, 1472. 9. vires [illegible] poſſe oſtenditur, 1472.10
Turcæ Romæ in triumphum ducti, 1473.1. claſſem in Chriſtianos instruunt, 1475.1. Capham & alia loca occupant ibid. eorum regem clades, 1475.3. Venetis infeſti [illegible] 4. prædas agunt, 1476.[illegible]
Turcarum Imperator Eccleſiarum prouiſionem ſibi aſſerit, 1475 8.
Turcæ Chriſtianorum inſulas vaſtant, 1477.4 Hidruntem capiunt & Apuliam infeſtant, 1480.23
Turcarum victoria in Liburnia, 1493.3. metus ob aduentum Gallorum in Italiam, 1495.7
Turcæ in Polonia diuturnis cæſi, 1498.32 eorum in Venetos apparatus, 1499.[illegible]

V.

VAlentinus Borgia fit Vexillifer & militiæ Pontif. Romani Dux, 1500. [illegible] Faventiam occupat, 1501. & vide Cæſar Borgia.
Interitum ſuum propter ægritudinem ſuam minus proſperè ſuccedit, 1503.5
Veneti claſſem in Turcas educunt, 1474 4 ſolliciti pro conſeruatione Cypri, 1487. 2 alios principes contra Turcas ſollicitant, 1491.4 eorum conſuetudo in arduis negotijs capiendis. 1495 13
Veronica Auguſtiniana floret. 1497.[illegible]
Vgo Volaterranus Epiſcopus vir ſanctus moritur. 1481 24

Vi... ctæ ... exemplum in S. Eucharistiæ venerationem. 1496.10.
Virginius Vrſinus illuſo Pontifice ad Gallos tranſit.1496 3.in carcerem mittitur,ibid. Gallis admodum addictus, ibid. 5.
Viri aliquot illuſtres Ord. Minorum. 1471.36
Virginius Vrſinus Alphonſo Regi Neapolitano contra Gallos parum fidus. 1494.23
Vita & obitus Thomæ de Kempis, 1471.21
Vita & obitus Dionyſij Carthuſiani ibid.22
Vita & obitus Iſaiæ Bonet Auguſtiniani, 1471.34 item Matthæi Carrarienſis Dominicani. ibi. 35.
Vita & obitus Beſſarionis Card.1472.29 B. Amedei III. Sabaudiæ ducis, ibid.37
Vladislaus Poloniæ Regis filius Bohemiæ Rex declaratur. 1471 15. ei ſtruuntur inſidiæ,1474.3. ſeditio contra ipſum. ibid. fit Rex Hungariæ 1490.4. coronatur ibid. coronationis eius ritus deſcribitur,ibid.5. fidem & religionem ſe promoturum iurat, ibid. Regijs induitur veſtibus, ibid. eius ad populum oratio ibid. legatos ad Papam & Ro. Regem mittit, ibid.
Vrbanus VIII. Ladislaum Poloniæ Regis filium ad iubilæum inuitat anno 1624. 1499 9.
Vrbini Dux nouus creatur,1474.6. eius iniquis poſtulatis reſiſtitur. ibid 8
Vrbinatis familiæ encomium. 1477.17
Vicarius quidam a diabolo captus, 1494.10
Wilhelmus Aremocrgius interfector Epiſcopi Leodienſis decollatur, 1485.16

X.

Ximenius Archiepiſcopus Toletanus qua ratione Mauros Granatenſes ad Chriſtianam religionem perduxerit. 1500.16. eius in extirpandis Mauris diligentia ibid.17. in grauiſſimo caſu animi conſtantia, ibid. vide Franciſcus Ximenius.

Z

Zacynthus inſula vbi ſita. 1501.6.
Zegri quidam apud Mauros quales & qua ratione Chriſtiani facti. 1500.16
Zelotypia Italorum non neceſſaria. 1474.6.
Zeonæ Perſarum regis pugna cum Caſſano.1471.9 legatio ad Sixtum IV. ibid. mors & cædes. ibid.
Zizimus Mahometis Turcarum Imp. filius à fratre pellitur. 1482.2 ad Rhodios profugit. ibid. eius literæ & verba ad Rhodios. ibid in Galliam mittitur. ibid. repetitur a Baiazete. 1487.1 in conſpectum Innocentij VIII. adducitur.1489. eius mores. ibid. veneno perit. ibid

FINIS.

COLONIÆ AGRIPPINÆ,
Imprimebat HENRICVS KRAFFT apud Teſſeræ portam
ANNO M.DC.XXVII.